

E SOCIETATE IESU

w noMANO COLIBOIO TW.OLOOUE raomwiu» kt c

DE

ECCLLESIA CHRISTI

COMMENTARIORUH LIBRI OBINOCE

vOIAΠTIEΛΓ

QUO PRIMUS ET ALTER LIBER CONTINENTUR

RATISBONAE MDCC

SUMPTUS FECIT G. JOSEPHUS MANZ.

SYNOPSIS OPEBIS

PROOEMIUM ,

De argumenti propositi opportunitate et necessitate: n. i.
Quid de hac re catholici sentiant: n. 2. — quid protestantes: n, 3.
Quid existimandum ex rei natura sit: n. 4. — quid ex historia veterumque suffragiis: nn. 5, 6. — quid demum ex nostrorum temporum adiunctis affirmari debeat: n. 7.....

LIBER PRIMUS

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

ECCLESIAE HYPOTYPOSIS

CAPUT I. Ecclesiae notio ex *Ονοματολογία* petitur.

Huius quaestionis ratio exponitur: η. 1. .

Ecclesiae notio ex voce *Εκκλησία* determinatur.

De potestate vocis *ἐκκλησία* generatim : nn. 2, 3.

De vi ac significatione eiusdem vocis apud alexandrinis interpretes: n. 4. .

Quonam usu occurrat penes scriptores novi Testamenti : n. 5.

Quo sensu in Christianis monumentis adhibeatur: n. 6.

Utrum in libris novi Testamenti *ἐκκλησία* vocabulum de *praesidibus Christiani coetus* usurpetur: nn. 7, 8.

Utrum in iisdem libris designetur hoc vocabulo *locus quo fideles convenirent*: nn. 9, 10. .

Quaenam ex praedictis ecclesiae adumbratio prodeat: n. 11.....

Quodnam adumbratae huic descriptioni pretium insit: n. 12.

CAPUT II. Ecclesiae descriptio *τη ὀνναγωγή* collatione magis expolitur.

Τῇ Ονναγωγῇ excellentia: n. 13:

Potestas huius vocis tum etymologica tum sacra: n. 14.

Utrum <i>οὐναγωγὴ</i> ζ appellatio societati Christianae indi-	
possit: n. 15.....	17
Quinam id negarint, et <i>cur</i> : n. 16.	
In novo Testamento Christianus coetus hac appel-	
latione memoratur: n. 17.....	19
Huius rei rationes perhibentur: n. 18.	
Utrum christianae societati nomen potius <i>Οὐναγωγὴ</i>	
quam <i>εχκληδιᾱ</i> conveniat: n. 19.	
Quaenam inde plenior ecclesiae descriptio existât:	
n. 20.....	20

CAPUT III. Ecclesiae notio ex *φρασεολογία* comparatur ac perficitur.

Quaestionis ratio expenditur: n. 21.	21
Metaphoricae de ecclesia loquutiones in novo Testamento usurpatae.	
<i>Metaphora regni.</i>	
Ecclesia in libris novi Testamenti <i>regnum, regnum Dei, regnum Christi, regnum sanctorum</i> appellatur: — quaenam exinde ecclesiae imago oriatur: nn. 22, 23.	
Expenduntur regni huius origines, constantia, firmitas, amplitudo: nn. 24 — 26.....	23
Quaenam ex huiusmodi schemate ecclesiae descriptio emereat: n. 27.....	26
Affines aliquot novi Testamenti loquutiones inde illustrantur: n. 27.	

Metaphora civitatis.

Ecclesia in scripturis novi Testamenti vocatur <i>civitas Dei, civitas dilecta, civitas sancta, civitas monti imposita, nova Hierusalem</i> : n. 28.	27
Quaenam inde ecclesiae descriptio prodeat: n. 29.	

Metaphora domus.

Ecclesia in iisdem libris dicitur <i>domus Dei, domus Christi, domus spiritalis, domus magna</i> : n. 30.	28
Quaenam inde ecclesiae descriptio sequatur: n. 31.	
Quaedam apte colliguntur cum hac imagine conserta: n. 31.	
De eiusdem usu apud Patres: n. 31.	29

Metaphora templi.

Huic notitiae de ecclesia illustrandae plurimum conferunt loquutiones <i>templi Dei, templi Dei sancti,</i>	
---	--

SYNOPSIS OPERIS

<i>templi Dei viventis y templi sancti Spiritus</i> , quibus ecclesia insignitur: nn. 32, 33.	ρ>κ·
Praedura inter Christum <i>ὁ δὲ ἄνθρωπος</i> et ecclesiam analogia dogmatum colligitur: η. 34.	30
Ecclesiae visibilis numquam desitura infallibilitas infertur: n. 34.....	31

Metaphora corporis.

Accedit tandem sollemnis loquendi formula, qua ecclesia quidem dicitur *corpus*, *corpus unum*, et *corpus Christi*, fideles vero *membra Christi* nuncupantur: n. 35.

Quaenam inde ecclesiae dotes consequantur: n. 36.	
Alia eiusdem schematis consecraria colliguntur: n. 37.	32
Expenduntur quae praesertim ex ea formularum classe sequuntur, qua ecclesia <i>τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ</i> , fideles <i>τὰ μέλη αὐτοῦ</i> vocantur: η. 38.	33
Plenior Christi biographia, pleniorque ecclesiae descriptio proponitur: nn. 39, 40.....	37

CAPUT IV.

Parabolae de ecclesia in evangeliiis contentae.

Quo parabolae spectent, quidque in iis observandum: n. 41.....	38
Septem de ecclesia parabolae ex evangeliiis adducuntur: n. 42.....	39
Quae in iis explicandis ob oculos habenda: n. 43.	41
Quam ecclesiae descriptionem suppeditent: n. 44. .	42
Expenditur potissimum duplex inde deducta ecclesiae facies stadiumque duplex: n. 45.	43
Praeclara Augustini sententia qua duplex ecclesiae facies illustratur: n. 46.	
Discrimen inter ecclesiam <i>quae est</i> quaeque <i>prae-paratur ut sil</i> ab Augustino constitutum: ibid.	44
Duo ecclesiae tempora ac stadia ab eodem distincta: ibid.	
Quaenam ex his ecclesiae delineatio effingi possit: n. 47.	46
Ecclesiae partitio in <i>conspicuam</i> et <i>invisibilem</i> , in <i>militantem</i> et <i>triumphantem</i> inde colligitur: n. 48.	47

CAPUT V.

Allegoriae et similitudines de ecclesia bibliis veterumque monumentis contentae.

Septem proferuntur ecclesiae imagines: n. 49. .	48
Ecclesiae notio illustratur ac perficitur: nn. 50 — 52.	49

CAPUT VI.

Ecclesiae typi in Christianis monumentis celebres.

Quae hac in re ob oculos habenda praemittuntur:	
D. ⋮>3. >X< - - >>> >X< - - <<< -	51

		Pa6.
	Septem ecclesiae typi in medium producuntur: n. 54.	52
	Ecclesiae inde notitia deducitur: n. 55. .	53
	Haec Patrum sententiis confirmantur, tum aliquot ex iis consecutaria inferuntur: nn. 56, 57.	
CAPUT VII.	Ecclesiae praeconia in Patrum monumentis fre- quentata.	
	Ecclesiae origo caelestis praedicatur: n. 58.	55
	Ecclesiae constantia ac firmitas: n. 59. .	56
	Irenaei mens de ecclesiae nobilitate proponitur: nn. 59. 60.....	57
	Accedit Origenis de summa Christi cum ecclesia so- cietate, deque schismatis perniciem sententia: n. 61.	58
	Inferitur salutem in ecclesia sola posse acquiri, idque Patrum testimoniis comprobatur: n. 62.	59
CAPUT VIII.	Praecedentium ἐλεγχὸς ὅτι ἀνακεφαλαιώθη.	
	Quo huius quaestionis ratio spectet: n. 63.	60
	Tractationis fontes hactenus adhibiti aperiuntur eorum- que pretium determinatur.	
	De fonte Scripturarum: n. 64.	61
	Canon Augustini proponitur: ibid.	
	De fonte attestationis veterum: η. 65.	64
	Inferitur eiusdem pretium: nn. 66. 67.	65
	Vindicatur legitimus fontium usus.	
	Expenditur asseriturque via in fontium usu inita: n. 68.	
	Expenditur asseriturque <i>universim</i> argumentum ex <i>analogiis</i> petitum: n. 69.	66
	Statuitur firmitas analogiarum quae ex <i>Scripturis</i> pro- ponuntur: n. 70.	
	Colligitur descriptiones ecclesiae ex analogiis Scri- pturarum ductas omnimoda firmitate gaudere: ibid.	
	Statuitur firmitas analogiarum, si eadem <i>consociatae</i> sint atque <i>harmonicae</i> : n. 71.	67
	Tales esse ostenditur analogias ad ecclesiam descri- bendam allatas: ibid.	
	Earumdem firmitas <i>disertis</i> allatis <i>testimoniis</i> osten- ditur: n. 72.....68.....	
	Inferitur iure merito ex analogiis ductas fuisse con- sequutiones: ibid.	
	Ostenditur tandem <i>χρησιμότης</i> externo ratio distin- guendi analogias sinceras a praeposteris: n. 73.	69

CAPUT IX.	Concluditur germanam ex recensitis fontibus derivatam esse ecclesiae descriptionem.	
	Ecclesiae notio <i>ex sese</i> et <i>absolute</i> spectatae: n. 74.	70
	Ecclesiae notio si spectetur relate ad <i>societatem civilem</i> : n. 75.....	73
	Ecclesiae notio ad <i>coetum iudaicum</i> comparatae: n. 76.	75
	Varii Christum inter et ecclesiam proponuntur nexus.	
	Prior nexus is est, qui inter <i>regnum</i> et <i>regem</i> intercedit: n. 77.	76
	Alter nexus is est, quo <i>corpus</i> cum <i>capite</i> cohaeret: n. 78.	78
	Alius nexus is est, quo <i>sponsus</i> cum <i>sponsa</i> devincitur: n. 79.	
	Postremus nexus is est quo Christus et ecclesia <i>unum</i> existant: n. 80.	79

LIBER SECUNDUS

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ

DE ECCLESIAE EXISTENTIA

CAPUT I.	Ecclesiae existentia. Christi ecclesiae institutio;	
	nn. 1, 2.	83
	Christum instituisse ecclesiam ex Evangeliiis ostenditur.	
	Ostenditur <i>promissionibus</i> factis de eadem instituenda.	
	Promissiones angeli et praecursoris: n. 3-	84
	Promissiones ipsius Christi: nn. 3, 4.	
	Idipsum ostenditur profectis a Christo <i>institutionibus</i> , quibus ecclesiae auctor merito existimatur: n. 5. .	85
	Ecclesiae a Christo institutae existentia probatur ex Actis apostolicis.	
	Referuntur ecclesiae exordia: nn. 6, 7.	86
	Exponuntur splendidi eiusdem profectus: nn. 8,9.	87
	Eadem ex Litteris apostolicis confirmatur.	
	Ecclesiae Christi existentia et facies in epistolis apostolicis: n. 10	89
	Eiusdem existentia et descriptio in Apocalypsi:	

	Pag.
CAPUT II. Ecclesiae propagatio, Ecclesiae existentia ad nostros usque dies perducta.	
Ecclesiam ad nos usque continenti duratione pervenisse omnigenis argumentis demonstratur: nn. 13, 14.....	92
Ea quae nunc exislit ecclesia Christi, germana est primaevae aposlolicae ecclesiae explicatio: n. 15.	94
Non omnes Christianae societates quae nostra aetate vigent, primoris ecclesiae propago sunt: nn. 15, 16.	
Una tamen ex omnibus est sincera illius propago: n. 17.	95
Coniectura omnino probabili demonstratur non aliam hanc esse, quam quae appellatione ecclesiae romano-catholicae distinguitur: n. 18.	
Ca p u t in. Ecclesiae perennitas. Ecclesiae existentia perennis: n. 19.....	97
Donalistarum de perennitate ecclesiae sententia.	
Exponitur sententia eorum, qui perennitatem ecclesiae negatam a donatistis dicunt: nn. 20, 21.	
Donatiani alienissimi demonstrantur a sententia de ecclesia, quae interire funditus queat: nn. 22, 23.	99
Protestantium et arminianorum de eadem re opiniones.	
Proponitur sententia protestantium: n. 24.	103
Quidnam inde consequens sit: n. 23.	
Proponitur remonstrantium ex Curcellaeo opinio: n. 26.	104
Eadem ex Limborchio repetitur: ibid.	105
Socinianorum doctrina adversus ecclesiae perennitatem.	
Proponitur eorundem sententia: n. 27.	106
Quaenam ex ea consecraria dimanent: n. 28.	
Sociniana doctrina refellitur: nn. 28 — 30.	
Doctrina Scripturarum de ecclesiae perennitate.	
Ecclesia perennis exhibetur <i>parabolis</i> : n. 31.	107
Ecclesia perennis demonstratur metaphora <i>regni</i> : n. 32.	108
Ecclesia perennis ostenditur symbolo <i>corporis</i> : n. 33.	
Ecclesia perennis evincitur imagine <i>sponsi</i> ac <i>sponsae</i> : n. 34.....	109
Ecclesia perennis censi debet ex ea (<i>pia synagoga</i>) praestat dignitate: n. 35.....	110

p«g.

Ecclesia perennis ex <i>proprio novi foederis caractere</i>	
demonstratur: nn. 36, 87»111
Ecclesia perennis existit ex <i>constituta divinitus oiko-</i>	
<i>vouia</i> : nn. 38, 39. . »116
Tandem solemnī Christi promissione ecclesiae peren-	
nitas vindicatur: n. 40.....	118
Unanimis Christiani nominis de perennitate ecclesiae	
sententia.	
Constans de ea re Christiani coetus mens symbolis	
ostenditur: n. 41.	
Vis et ratio doctrinae symbolorum expenditur: n. 42.	119
Doctrina de perennitate ecclesiae censi debet vera,	
revelata, Christiana: n. 43.....	120

CAPUT V. De iis quae cum superioribus connexa sunt: n.i4. 121

De ecclesia conspicua generatim.	
Ecclesiae visibilitas ostenditur iis quae dicta sunt de	
eiusdem <i>ονοματολογία</i> : n. 45.	
Ostenditur etiam iis omnibus quae de ecclesiae existen-	
tia, propagatione ac perennitate demonstravimus:	
nn. 46 — 48.	
De ecclesia conspicua speciatim.	
De duplici ecclesiae visibilitate: n. 49. .	123
Quae et qualis sit <i>humana</i> ac <i>sensibilis</i> ecclesiae	
visibilitas: <i>ibid.</i>	
Quae et qualis sit <i>divina</i> atque intelligibilis: <i>ibid.</i>	
De distinctionis huiusce veritate ac rea-	
litate: n. 50.	
Distinctionis logica veritas ostenditur: <i>ibid.</i>	
Eiusdem realitas ex Scripturis et ex ipsa rei natura	
demonstratur: n. 51. /	
Idem illustratur duplici analogia:	
Analogia ecclesiae cum <i>homine</i> : n. 52. . . .	124
Analogia ecclesiae cum <i>Christo</i> : <i>ibid.</i>	
Analogia quae inter ecclesiam et Christum interest,	
illustratur etiam ex haereseologia, comparatis	
inter se haeresibus, quae adversus ecclesiam ex-	
titerunt, et haereses quibus adversus <i>θεάν&ρωπον</i>	
peccatum est: n. 53.....	125

CAPUT VI.

De habitu quo ecclesiae perennitas eiusque infalli-	
bililas se mutuo excipiunt: n. 54. — — —	126
Huiusmodi nexus demonstratur: n. 55. — — —	127
Duae illae dotes ratione tantum et <i>ἐπιλογισμῶ</i> ab in-	
vicem secernuntur: n. 56. ,128

SYNOPSIS OPERIS

p*g.

De iis quae ad ecclesiam transferri ex synagoga pos-
sunt, deque iis quae traducere ad illam non licet.

Difficultas contra perennem ecclesiae infallibilitatem ex
synagoga petita: n. 57128.....
Eidem occurritur: n. 58..... 129
Opportunus hanc in rem canon proponitur: n. 59.

C A.PÜT VIL

De nonnullis Scripturarum testimoniis quae adversus
ecclesiae perennitatem parere difficultatem vi-
dentur.

De dogmatica et exegetica difficultate: n. 60. . 130
Quid sit difficultas dogmatica, quid exegetica: n. 61.
Quid inde consequatur: ibid.

Allata adversus ecclesiae perennitatem ex Scripturis
testimonia non patiuntur difficultatem dogmaticam,
sed exegeticam: ibid. — — — — — 131
ftuae sit ratio atque indoles eorum quae obiiciuntur:
n. 62.

Ea nonnisi exegetica difficultate premuntur: n. (53. 132
Expenditur difficultas exegetica.

Canones generales proponuntur: nn. 63—65.
Ii exemplis confirmantur: nn. 66, 67. 134
Expenditur testimonium Matthaei XXIV. nn. 67—73.
Expenditur testimonium Pauli II. Thess. II. nn. 74. 75. 140

*De ar(jument i propositi opp o r t u n i t a t e a c n e -
cessitate. — Quid de hac re catholici sentiant: — quid
protestantes: — quid existimandum ex rei natura sit: — quid
ex historia veterumque suffragiis: — quid demum ex nostrorum
temporum adiunctis affirmari debeat.*

1. „Jn praesenti quam suscipio de ecclesia Christi commentatione,

onam *propemodum* omnium esse video mentem ac sententiam, nullum facile
reperiri Christianae institutionis doctrinaeque caput, quod se magis *opportu-
nitale* ac vero etiam *necessitate* commendet. Illius opportunitatem necessi-
talemque efferunt romano-catholici, neque remissiori cura efferunt atque
extollunt qui a romano-catholicis fide sludiisque seiuncti anglicani/lutherani,
calviniani, remonslrantes et appellationibus hisce similibus nuncupantur.

2. Et de *romano-catholicis* quidem res adeo comperta explorataque
est, ut vix aut ne vix quidem confirmanda testibus videatur. Ecquem enim
fugit, theologis eruditissimis Melchiori Cano, Gregorio De Valentia, Vasquio,
Suario, tribus amplissimis Cardinalibus Bellarmino, Perronio et Richelieu,
nobilissimis praesulibus Fenclonio, Bossueto et Adriano ac Petro de Wallem-
borg, virisque praestanlissimis Nicolio, Schefmachero, Bacchinio, Becano,
Dobmayero, Klee, Moehler, aliisque omnino plurimis nihil esse solemnius,
quam tractationem de ecclesia non prius auspicari, quam illius opportunitatem
necessitatemque declaraverint? Omnibus commune est cum Stanislao Socolovio
in praefatione ad librum *De verae et falsae Ecclesiae discrimine* testari,
*in eo rei cardinem positum esse, ut omnibus disputationibus et contro-
rtniis finis facile imponatur:* cum Francisco Portero in epistola praefixa
operi inscripto, *Securis Evangelica*, tueri, quaestionem de ecclesia *centrum
tue ad ipiod omnes controversiarum lineae terminandae sint, ut paucio-
rilm.t horis catholicus qgonista plus obtineat, quam alius longissimo tem-
Iponx intervallo;* cum Pichlero in prolegomenis ad *Theologiam Polemieam*
'ontendere, neglectis ceteris disputationibus id unum ab adversariis postu-
'indum extorquendumque, ut velint de ecclesia sermonem instituere: denique
eam Iohanne Perpiniano l repetere: „Si quis me fluctuantem et vacillantem
ia utramque pariem ad vestram disciplinam conaretur impellere (calvinianos

') Orat. XIII.

PROOEMIUM

alloquitur); ei autem ego proponens dubitationes meas haec responderem; In ecclesia, quam *papisticam* vos, adversarii vestri *catholicam* appellant, etsi nulla sunt mala consuetudine corrupta, manifesta est tamen et illustris a Christo ad nos usque perpetua et continuata successio: vestrae primordia si quaeramus, ad unum aliquem veniemus brevi, qui cui successerit, dicere nequeat, a se i ortus. Disciplinae illius, detractis iis quae vel malitia vel peccandi consuetudo depravavit, principia et caussae honestissimae reperienlur et plenissimae di-gnitatis: vestram a diversis cupiditatibus, avaritia, gloriae aviditate, invidia, ira, odio ortum habuisse, auctores ipsius et principes confitentur. Illa unam eandemque fidem tot saeculorum spatio servavit; vestra intra paucos annos tot dissensionibus in tam multas factiones discissa est atque distracta, num-quam ut tot sectae fuerint philosophorum, lamque diversae. Illa mirifice veritatem amat et colit; vestra, cum ipsa per se consistere non queat, frau-dibus est atque mendaciis magna ex parte fulta. Illa divinis auxiliis, adver-sarumque rerum tolerantia, non armorum nixa praesidiis, est amica pacis, altrix concordiae, effectrix et conservatrix publicae quietis; vestram, ut nihil dicam aliud, magno orbis terrae malo nimium ferocem experti sumus. Ilb resecat, vestra vel opinione falsa, vel bonorum odio nutrit licentiam turpiter obsceneque loquendi. Illa haereticorum nonnulla etiam bona fugit, ne qua eorum imitatione culpa contrahatur; vestra quae in illis teterrima fuerunt, ea ardentissime studio imitatur. Illa sibi obtemperantes meliores reddit; vestrae ut quisque diligentissime paret, ita deterrimus evadit. Vereor sane vehementer, ne sola illa a Deo, vestra a malo daemone sata sit et propa-gata; atque hoc etiam magis, quod id ipsum interdum praeseferunl efe auctores. Haec ego si responderem, ut dixi, ei qui me vellet ad vestram vel vanitatem vel religionem adducere; si unamquamque rem iis argumenti.', quibus antea usus sum, confirmarem; quid mihi vos consilii daretis

3. De qua catholicorum omnium rata fixaque sententia ipsi etiam testes accedunt *protestantes*, qui licet opportunitatem necessilalemque habendae de ecclesia quaestionis minime diffiteantur; aegre tamen ferunt ut illi in hac loti sint, in hac habitent, neque se ab hac dimoveri ullo pacto sinant.

Fatentur, ut aliquot solum nominalim recenseam, huius investigationis opportunitatem necessitatemque ex *anglicanis* Pearsonius, Binghamus et Par-merus: ex *lulheranis* Gerhardus, Cotta, Buddeus, Moshemius, Morus, Ammonifc Wegscheiderus et Seilerus: ex *calrinianis* Beza, Turretlinus, Hollingerus ei Spanhemius: ex *remonstrantibus* tandem Episcopus, Curcellaeus et Limborchius

De querelis autem conviciisque, quibus in susceptam a catholicis pugnan: disserendique rationem invidiam creant, locupletissimus est auctor Turretlinusc praefatione, qua partem tertiam institutionum *Theologiae Elencticae* insignivi!

Quare nonnisi *sociniani* commemorari possunt, qui cum Ostorodci Yolckelio et Catecheseos Racoviensis scriptoribus opportunitatem necesà*

talemque huius quaestionis diffiteantur. Celeri namque omnes et catholici et protestantes utramque unanimes concedunt, immo rationibus etiam expoliunt, argumenlisque confirmant.

4. E quorum numero alia *interna* sunt et *absoluta*, alia *externa* atque *e temporum hominumque* conditione repetenda.

Potiora quae ad utramque classem pertinent, compendio recensebo: et exordio ab iis facto quae absoluta internaque dixi, velim animo reputetur, non posse non videri opportunum et necessarium de eo pro viribus quaerere, quod 1°. est praestanlissimum Trinitatis opus: quod 2°. Christo summopere cordi fuit: e quo 3°. Christus cognosci amarique plenius debet: in quo 4°. Spiritus-sancti virtus splendidissima fulget: et quod 5°. veritati et felicitati assequendae non tantum conducit, sed penitus efflagitur. Atqui haec omnia et singula in ecclesiam perfectissime quadrant.

Ea namque est 1°. opus creatione nobilius, et ad Trinitatis gloriam aperiendam longe accommodatius: 2°. ut illam institueret Unigenitus Dei Filius carnem assumpsit, Redemptoris Doctorisque partes explevit, Paracletum promisit, promissumque repraesentavit: 3°. per illam Christus se iugiter manifestat, et per illam iugiter incitamenta admovet, quibus et cognoscatur intimius et ardentius ametur: 4°. est illa Spiritus templum, in illa Spiritus inhabitat, suisque illam muneribus ditat: quemadmodum vero 5°. qui non cohaeret cum Christo, alienus est a veritate, neque consors esse potest felicitatis; ita a Christo avulsus est quicumque ad illius ecclesiam non spectat.

5. Succedunt argumenta *externa*, quorum alia ex historia et veterum suffragio, et alia ex ingenio aetatis qua vivimus, repetuntur.

Historia sane edocemur, iam inde ab altero Christiani nominis saeculo contentiones plerasque omnes cum haereticis agitatae ad unam de vera ecclesia quaestionem, deque proposita ab ea doctrina revocari consuevisse. Hac una diremta quaestione universas gnoslicorum sectas Irenaeus profligavit: huic quaestioni Tertullianus institit, ut haereticos omnes ad palinodiam compelleret: neque aliunde quam ex hoc fonte Cyprianus, Pacianus, Optatus, Ambrosius, Hieronymus et Augustinus argumenta duxerunt, quibus novatianos, donatistas el luciferianos refellerent.

His namque omnibus persuasum fuit, exceptionem nullam adversus haereses seclasque omnes adhiberi validius posse, quam quae hac brevissima sane ratione concluderetur: *omnem doctrinam a veritate aberrare, quae a professione verae ecclesiae dissideat', omnemque coetum extorrem esse a Christo, qui cum vera ecclesia non arctissime copuletur.*

6. Quare, Lactantio teste², „singuli quique coetus haereticorum se potissimum *christianos*, el suam ecclesiam *catholicam* putant.“ Neque mirum,

*) Div. Instituit, lib. IV. cup. XXX.

PROOEMIUM

quando et ipsi probe compertum habeant quod de vera ecclesia Augustinus 8 animadvertit: „Talem illam esse, a qua quisque fuerit separatus, quanlumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super euni.“

Quod et illi expressum significatumque voluerunt, qui fidei de ecclesia postremum locum in symbolis hac formula tribuerunt: *credo remissionem peccatorum et vitam aeternam per sanctam ecclesiam*. „Huius enim conclusio sacramenti⁴⁴, scribit auctor *Symboli ad Catechumenos* penes Augustinum, „per sanctam ecclesiam terminatur, quoniam si quis absque ea inventus fuerit, alienus erit a numero filiorum, nec habebit Deum patrem, qui ecclesiam non habuerit matrem.⁴⁴ Cum quibus ista concinunt Cypriani⁴: „Nam cum dicunt, *credis remissionem peccatorum et vitam aeternam per sanctam ecclesiam?* mentiuntur in interrogatione, quando (haeretici) non habeant ecclesiam; tum deinde voce sua ipsi confitentur, remissionem peccatorum non dari nisi per sanctam ecclesiam posse.⁴⁴ Per hanc enim, veluli per corpus sibi penitissime iunctum atque cohaerens, Christus beneficia redemptionis impertit: per hanc delet peccata: per hanc adoptionem elargitur: per hanc docet veritatem: et per hanc promovet atque perducit ad gloriam.

7. Ad hanc denique pervidendam sentiendamque necessitatem non minimum confert animo reputare sive aetatem qua vivimus, sive homines a quibus dissidemus, et cum quibus de caelesti veritate deque religione digladiamur. Ea namque aetate vivimus, qua sanctissima quaeque violantur et polluantur: cum iis autem hominibus contendimus, quibus lusus est omnia sus deque vertere, immola quaterere, et quae maxime stabilia sunt ac fundamenti instar, si fieri posset, etiam subvertere.

Sane quidnam est de quo non disputetur? de quo non ambigatur? aut quod etiam non penitus denegetur? Negantur quae de Deo uno trinoque profiteamur: negantur quae de Christo $\vartheta \cdot (\alpha \nu \& \omicron \acute{\omega} \pi \omega$, eiusque muneribus teneamus: negantur quae ad sacramentorum doctrinam perlinent: et in summa difficilius longe est eorum quae reficiuntur quam eorum quae probantur rationem subducere.

Quid igitur agas? aut quam in partem te veritas? vel non antea ecclesiae nomen dabis, quam singula quaeque expenderis, et liquidam veritatem sis consequulus: vel continuo de ecclesia quaeres, per quam Christum audias, et in qua a Christo eiusque Spiritu veritate imbuaris, et felicitate doneris. Sed illud est infinitum, humanamque imbecillitatem praetergreditur. Reliquum est igitur ut ad investigandam reperiendamque ecclesiam, tamquam ad tabulam contra naufragium unice superstitem, nosmet alacres docilesque recipiamus.

’) Epist. CLII.

<) Ex epist. LXXVI.

LIBER PRIMUS

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

ECCLESIAE HYPOTYPOSIS

CAPUT I.

Ecclesiae notio ex voce τη ἐκκλησία determinatur. — De potestate huius vocis generatim: — utrum illi ex sese vis insit adsignificandae separationi, et congregationi significandae: — de potestate eiusdem vocis apud interpretes alexandrinos: — apud scriptores novi Testamenti, et in christianis monimentis: — utrum in novo Testamento de praesidibus, deque conventus loco adhibeatur: — quae ex his prodeat ecclesiae adumbratio ac nominalis definitio.

1. Vuo potissimum sunt quae mihi persuaserunt, ut non antea *realem* de ecclesia tractationem adgrederer, quam illius *nomen appellationemque* explicassem. Et principio quidem vulgatissimum effatum his omnino verbis conceptum: *προ το ὁρῶ διδάσκει», δει πρώτον ἐξετάζειν τα ονόματα.* Deinde vero illud, ut mihi atque lectoribus ad descriptionem aliquam, *realemque* ecclesiae *definitionem* viam communirem. Comperta enim multiplici huius nominis significatione, eiusdemque potestate pro triplici loquendi usu *communi, sacro, chrislianoque* stabilita, pronum nobis expeditumque erit, sin minus plenam et distinctam, confusam saltem atque inchoatam ecclesiae notitiam animo informare, illamque non inuiti prorsus descriptione complecti.

2. Iamvero ab ἐκκαλεῖν *evocare* inflectitur ἐκκλησαι *evocasse*: ab Ἰχώηθια est ὑκκλησι *evocatio actusque evocandi*: ab ἔκκλησι autem prodit *bakrfiia coetus, concio, evocataque multitudo.*

Hanc vero esse principem universalemque huius nominis vim, ostenditur 1°. ipsa eiusdem origine atque forma: ostenditur 2°. usu apud graecos scriptores, Thucydidem¹, Polybium², Plutarchum³, aliosque plurimos receptissimo, quo iidem dicunt *Εκκλησίαν ποιεῖν, ἐκκλησία» συλλέγει», εκκλησίαν δκι/.vtiv, concionem facere, concionem colligere, coetumque dimittere.* Itemque 3°. iis ostenditur quae tradunt Hesychius, Suidas et Ammonius, quorum primus ait: *ἐκκλησία, σύνοδο, συναγωγή, πανήγυρι: ecclesia,*

¹) Lib. I. §. χχχπ.

³) In *Phocione*,

²) Lib. V. §. LXXIV.

LIBER PRIMUS

conventus, congregatio, conventus publicus. Aller scribit: *ἐκκλησίαν, ανταγωγήν νχλον. ῥιοτοτρανη πλούτφ· Εκκλησία δ'ονχι διά τοντον γίνεται; ecclesiam, turbae congregationem. Aristophanes in Pluto: concio vero nonne propter hunc habetur?* Ammonio autem teste, *Εκκλησίαν ελεγον οι άιῡναῖοι την σύνοδον των κατά την πόλιν: alhenienses ecclesiam appellabant concentum cirium.* Hinc 4°. in Glossis: *ἐχχλησία, concilium, concio.*

3. His de universali vocis potestate minime contenti⁴ Gerhardus*, Turreltinus⁸ et Holtingerus⁷ addunt, ecclesiae nomen tale esse, cui ex compositione qua efflorescit, indita censi debet *tam adsignificatio separationis et termini quem dicunt a (pio, quam significatio congregationis el termini quem vocant ad quem.*

Audiatur Gerhardus: „Ecclesiae appellatio connolat tum *separationem* vi particulae *lx* ratione *termini a quo*, tum *collectionem* sive congregationem vi verbi *χαλεῖο&ai* ratione *termini ad quem.*“ Concinit Turretinus inquit: „Designat *ἐκκλησία* tum separationem ex vi praepositionis *ἐx*, tum collectionem et congregationem ex emphasi verbi *καλεῖν*, ut sit societas hominum evocatorum ex aliquo loco aut statu, et congregatorum in coetum aliquem.“ Neque aliter Holtingerus qui scribit: „Vox *ecclesia* origine graeca, respondet hebraeae et Jatinae *concio*: dicta *παρά το ἐκκαλεῖν, ab evocando*: et

significat tum *separationem* vi particulae *Ικ*, tum *collectionem* sive congregationem emphasi verbi *καλεῖν*. Quo sensu etiam *συναγωγή* 8, *ἐπισυναγωγή* 9, item *πανηγυρι* 1° appellatur/

Sed 1°. in determinandis vocum significationibus fluxa plane est ratio quae ex praepositionibus componentibus 11 desumitur; quum plus semel contingat, ut his compositae voces a vocibus simplicibus significandi potestate non discrepent. Atque hoc pacto allicis unum idemque erant *κλήτεvan* et *Ικκλητεύειν*. Praeterea 2°. usu loquendi novimus, graecis fuisse voces prorsus synonymas *κλησιν* et *εκκλησιν, καλεῖν* el *ἐκκαλεῖν*. Quo igitur redit desumptum

4) Plura si velis, affatim dabunt Grotius ad Matth. XVI. 18, et Campe* gius Vitringa de Synagoga Vetere lib. I. cap. I.

s) Loco XXIII. cap. I. §. III.

·) Loco XVIII. q. II. §. I.

·) Loco XIII. §. II.

·) Jacob. II. 2.

·) II. Theas. II. 1. Hebr. X. 25.

•o) Hebr. XII. 23.

**) Quare Augustus Ernestine in Institutut. Interpretis N. T. e re esse censuit Par. I. Sect. II. cap. V. n. 8. monere:

„In graecis verbis videndum, ne accessionem aliquam significationis ad vim verbi simplicis necessario fieri putemus a praepositionibus, praesertim *ανά, από, τpo, ὑύν, ίχ, πiri*, ut in *άναΟταυρονν, άναντ,φίν, ἔνμμαρτηνριῖν, προγινώΟκιν, ... et* in iis argutemur, quod est plerisque solemne, fitque saepissime alieno loco: cum satis usu et observatione constet, eas praepositiones non semper significationem simplicis mutare, immo vero saepissime redundare apud Polybium. Itaque consuetudo loquendi consulenda."

CAPUT I.

ex compositione argumentum? Ad haec 3°. eo usque verum est, praepositione *lx* neque augeri neque temperari potestatem verbi *χαλεῖν*, ut ad efferendam convocationem et congregationem in unum graeci *άδααρύρω* usurpent *ἐκκλησιάζειν*, et praepositione iterata *ὑξεκκλησιάζειν*: quod nimirum praepositio *ix* vim nullam exsereret. Tandem 4°. qui *τη ἐκκλησία* insitam origine docent significationem separationis et convocationis in unum, hi non satis *το ἐκχαλεῖν* el *το ἐκκλησιάζειν* ab invicem secernunt.

Fixum igitur manere debet 12, non aliam ex origine suaque compositione nomini *τή ἐκκλησία* vim potestatemque subesse, quam multitudinis evocatae. Neque proplcrea abnuo, separationis coitionisque notionem eidem convenire, si ad loquendi usum referatur. Cavendum tamen est, ne notiones ex origine et compositione profectae cum iis quae usui debentur, praepostere confundantur.

4. Alexandrini Scripturarum interpretes uno eodemque *τη ἐκκλησία* nomine reddunt hebraicas voces **nSnp**, per metathesin **HpH**!?, et **Π'Ο**:

eoque proplerea exprimunt¹³ *coetum, conventum*; itemque¹⁴ *senatum, presbyterium*; nec non ¹⁵ *domum* atque *templum*. Penes Siracidem ¹⁶ legitur *Ικκλησία ντρίστον*, idest, auctore Grotio, *synedrium magnum*, Brelschneidero autem conficiente, *congregatio caelestium, angelorum, piorum*.

5. In libris novi Testamenti sin minus omnes, pleraeque saltem omnes significationes, quibus *τη ἐκκλησία* nomen praeditum est, ad insequentes classes commode revocantur. Ut 1°. *generatim* eo designetur *coetus* et *concio*, quo sensu ¹⁷ concio israelitarum ad audiendam legem convocata, **et**¹⁸ coetus iudaeorum in templum religionis gratia confluentium, *ἐκκλησία* nuncupatur. Ut 2°. eo *speciatim* designetur concio ordinata quae magistratuum nutu convenerit, itemque coelus civium qui rite consulendi concludendique caussa coiverint. Quo sensu scriptum reperimus ¹⁹ : *έν zij έννόμ(ο ἐκκλησία έπιλυ-&ή(>εται, in legitima concione dirimetur.* Ut 3°. designetur multitudo turbaque hominum tumultaric concurrens, atque adeo concio perturbata et confusa. Qua quidem significandi potestate dicitur ^{2°} : *ήν γάρ ή ἐκκλησία συγκεχυμένη, erat enim confusus coetus.* Ut 4°. designetur universus eorum coelus qui ubivis terrarum Christianam religionem profitentur. Atque ita legitur ²¹ : *έπι τανν; τη πέτρα οίκοδομήσω μου την ἐκκλησίαν.* Eodemque sensu legitur ²² *ἐκκλησία τον ὕεον, et*²³ *κεφαλή τη ἐκκλησία* , quo titulo Christus decoratur.

·') Vidcsis Iohannis Pearsonii Exposit. Symboli Apostolic, art. IX. p. 591. edit. Francofurti 1691.
Dent. XVIII. 16, XXIII. 1.
·<) I. Sain. XIX. 20.
>») IL Sam. V. 9.
“”) Cap. XXIV. 1.
«’) Actt. VII. 38.

IS) Hebr. II. 12.
,9) Actt. XIX. 39.
2°) Ibid. v. 32.
’ «) Matth. XVI. 18.
’’) I. Cor. VI. 4, X. 32, XI. 22, XII. 28.
33) Ephes. I. 22.

Ut 5°. designetur coelus Christianorum hoc illove loco versantium, cuius acceptionis passim 24 exempla prostant. Ut 6°. tandem coetus designetur Christianorum ad unam familiam spectantium; quo sensu *Εκκλησία* adhibetur cum alibi *5 tum forte etiam ubi dicitur 1°, *καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν Εκκλησίαν, et familiam ipsorum Christi nomini addictam*; nisi nudis ista vertere, *coetum Christianorum domi ipsorum convenientium*.

6. In Christianis monimenlis innumera fere occurrunt quae huc spectant, et e quibus iuverit pauca quaedam selegisse. Auctor quaestionum de parabolis Scripturae inter opera Athanasii²⁷: *Εκκλησία καλεῖται διὰ το πάντα & καλεῖται: ecclesia inde dicitur, quod omnes evocantur*. Chrysostomus²⁸: *Εκκλησία συστήματο καὶ συνόδου ἐστὶν ὄνομα: ecclesia nomen est congregationis et conventus*. Et rursum²⁹: *πανηγυρί ἐστὶ πνευματικὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ ὁ-εον: ecclesia Dei est spiritalis conventus*. Iobius monachus³⁰: *Εκκλησία ἐστὶν ὁ εἰ Χριστόν πεπίστευκὼ λαός: ecclesia est populus in Christum credens*. Isidorus pelusiota³¹: *το α&ροισμα τῶν ἁγίων, το ἐξ ὁρ&ή πίστεω καὶ πολιτεία ἀρίστη συγκεκροτημένον Εκκλησία ἐστὶ: coetus sanctorum ex recta fide, optimaque vivendi ratione collectus, est ecclesia*. Et Cyrillus hierosolymitanus³²: *Εκκλησία καλεῖται γερονύμω διὰ τ'ο πάντα ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὅμον οὐνάγειν: ecclesia inde apte dicitur quod omnes vocentur et in unum coeant*.

7. Quibus opportune animadversis, illud expedire possumus quo quaeritur, adduci nec ne possit ex libris novi Foederis testimonium quo ecclesiae nomen *κατὰ συνεκδοχὴν* ita adhibeatur, ut eo nonnisi christiani coelus praesides demonstrentur. „Et vulgo quidem,“ scribit Stephanus Curcellacus³³, „afTirmalive respondetur, allato ad id comprobandum celebri illo loco³⁴, *dic ecclesiae*. Tum pergit: „Mihi vero nihil videtur obstare, quominus istud de toto coetu ex pastoribus et populo simul constante intelligatur, ad quem Christus iubeat illum deferri, qui privatis monitionibus obtemperare noluit. Id enim antiquitus observari solitum ostendit 1°. exemplum incestuosi corinthii, quem Paulus *a pluribus* increpatum fuisse perhibet³⁵. Pastorum enim synedrium valde improprie *plurium* voce designaretur, cum raro nulli in illo sedeant. Et si ex duobus aut tribus tantum constaret, ecclesiae eiusmodi monita non essent maioris ponderis, quam illa duorum aut trium correptio quae praecessit: quod est contra Christi mentem. 2°. Praeceptum

3«) Actt. VIII. i, IX. 31, I. Cor. I. 2, I. These. I. 1, Coloss. IV. 16, Gal. I. 2 — 5, Apoc. I. 4 — 11 — 20.
3S) Coloss. IV. 15, Philcm. vv. 2—6.
’«) Rom. XVI. 5.
’’) Q. XXXVII.
’«) In Ps. CL.

29) Hom. XXXII. in Genesim.
3°) Apud Photium Cod. CXXII.
31) Lib. II. epist. CCXLVI.
’») Catecb. XVIII.
33) Tract, de Ecclesia cap. I. IV.
3«) Matth. XV in. 17.
““) II. Cor. II. 6.

CAPUT I.

paulinum 36: *Eos qui peccant coram omnibus argue, ut et reliqui timeant.* In quo illa, *coram omnibus*, et *ut reliqui timeant*, ad presbyterium restringi nullo modo possunt. Imo in ecclesia pastore destituta, et in qua nullum esset synedrium, quales nonnumquam sunt tempore persecutionis, posset nihilominus Christi mandatum, *dic ecclesiae*, observari, et aequae facile atque in florentissima: deferendo nempe ad coelum fidelium illum, qui privatos duorum aut trium admonitiones contempsisset: ut ita auctoritate plurium ad agnoscendam culpam adduceretur.“ Curcellaeo autem cum alii, tum Gerhardus³⁷ et Turreltinus³⁸ nominatim³⁹ patrocinantur.

Verum 1°. ἐκκλησία nomen tale esse quod intelligi de *praesidibus* queat, comprobatur⁴⁰ suffragio interpretum alexandrinorum, cuius supra⁴¹ meminimus. Hoc autem sensu 2°. intelligi oportere, inulta omnino sunt quae persuadent.

8. Persuadent I. consequentia⁴²: *Amen amen dico vobis*, idest *discipulis*⁴³: *quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.* His enim ratio continetur, propter quam qui ecclesiam non audiunt, neque illi morem gerunt, ethnicorum publicanorumque numero censi debeant. Haec autem non universae fidelium concioni dicuntur, sed ad solos spectant discipulos, quibus solis ligandi solvendique potestas tribuitur. Sunt ergo discipuli ad quos pertinent verba, *dic ecclesiae*.

Sane hoc in loco privata correptio a publica solemnique secernitur, verbisque, *dic ecclesiae*, auctores publicae solemnisque animadversionis demonstrantur. Fieri autem non potest (quaecumque tandem sit administratio forma qua coetus aliquis regitur), ut omnes et singuli qui illius sunt partes, ex sese atque ἀμέσῳ loquantur, agant, iudicent. Oportet igitur ut ecclesiae voce designentur qui totius coetus nomine loquuntur, agunt, iudicant. Hi vero sunt praesides. Sunt ergo praesides, qui ecclesiae vocabulo exprimuntur.

Sed cuiusmodi praesides? tales ne qui ius ab ipso coetu acceperint, an satius qui illud a Christo obtinuerint? Tales nimirum praesides, qui non aliunde quam a Christo huius animadvertendi formae institutore ius suum habuerint.

”) I. Tim. V. 20.

”) Loco XXIII. cap. II. §. XIV.

») Loco XVIII. q. II. §. IX.

derata Christianorum disciplina, art. II. §. 6; et Matthaeus Pfaftius Orig. iuris Ecclesiast. cap. I. a. II.

⁴⁰) Itemque usu loquendi apud iudaicos scriptores recepto, quem Campegius Vitranga de Synag. Vet. Lib. I. Part I. cap. II. illustravit.

⁴¹) Vide n. 4.

⁴²) Matth. XVIII. 18.

⁴³) Quemadmodum ex orationis serie et v. 1. manifestum est.

His addantur de verbis Christi operose disserentes Thomas Erastus in The-sibus de Excommunicat. §. 41; Iohannes Seldenus de Synedriis veterum Hebraeorum lib. I. cap. IX.; Iohannes Light-footus in Horis Hebr. ad h. I.; Christianus Thomasius in Vindiciis iuris maiestatici circa sacra §. 22; Boehmerus in iuris Ecclesiast. antiqui diss. III. de confoe-

'Persuadent II. loci omnes quibus a Christo potestas aliqua conceditur, et inprimis ii loci persuadent qui ad hunc propius accedunt, quique in Evangeliiis leguntur⁴⁴. Horum namque omnium una sententia est, docendi, indicandi, puniendique facultatem non plebi et universitati fidelium, sed selectis tantum viris celeroruraque praefectis conferri.

Neque ab his diversa sunt quae in Pauli litteris habentur ⁴⁵: in illis enim *concio* quidem est, coram qua iudicium exercetur, sed ipsi sunt *Paulus* et *Timotheus* qui iudicium exercent.

Persuadet III. historia Christiana, qua nonnisi praesides exhibentur, qui in contumaces rebellesque poenis atque excommunicatione animadverterint.

Persuadent IV. veteres interpretes, quorum sententiam complexus Chrysostomus⁴⁸ scribit, verba *ἡ ἐκκλησίᾳ* his respondere, *εἶπε τοῖ προέδρενονῖ*, *dic praesidentibus*. Neque secus aetate media⁴⁹ Theophylactus qui commentario in hunc locum monuit, memoratam a Christo ecclesiam esse *τοῦ τη ἐκκλησίᾳ προέδρου*, *ecclesiae praesides*.

Persuadet V. analogia cum *synagoga*, in qua uti probe notant Lightfootus⁴⁷ et Vitringa⁴⁸, non totius concionis, sed unius synedrii partes erant, scelestos atque in flagitiis obfirmatos *ἀποσυναγώγου καὶ ἀχοινωνήτου* declarare atque efficere.

Ipsae denique VI. rationes persuadent quae in contrariam partem afferuntur, quasque prorsus enerves esse nemo eorum diffitebitur qui consideret, Christum non de iis loqui *coram quibus* profligatae vitae homines obiurgari debeant, sed de iis *a quibus* excommunicatione plectendi sint.

Quae si Theophilus Kuinoel secum animo reputasset, non tanta, ut quidem opinor, confidentia scripsisset: „Rectius *omnino* alii⁴⁹ vulgarem vocabuli *ἐκκλ/ηοία* in libris N. T. significatum hoc loco relinent, illudque explicant *de coetu Christianorum*. Eiusmodi igitur obstinatus et pertinax homo deferri debebat ecclesiae, concioni Christianorum, ut cognita causa publice coargueretur, atque sic, si fieri posset, in redam viam reduceretur. Iudaeis quoque usitatum erat, obstinatos et frustra admonitos publico praeconio in synagogis nolare.“

9. Sed iam illud investigemus utrum ecclesiae nomen in libris novi Testamenti⁵⁰ iis inditum fuerit locis, in quos Christiani ad religionem exercendam convenerint.

44) Matth. XVI. 18, XXVIII. 18, et Luc. X. 16.

4») I. Cor. V. 4 — 5, et I. Tim. V. 19-20.

4e) Hom. LX. in Matthaeum.

47) Ad h. l.

4i) De Synagoga Veteri p. 97.

49) Quos tamen iam pluribus confutatos dederant Iohannes Camero in Myrothecio Evangel, ad Matth. XVIII. 17; et Iacobus Cappellus Observait, in N. T. ad h. l.

50) Ex veteri Testamento sunt qui cum Bellarmino allegent verba Iudith.

Et indi quidem eiusmodi locis *potuisse*, ostendit 1°. usus apud Demosthenem⁵¹, cl apud Lucianum⁵², qui *ἐκκλησίαν* pro loco accipiunt: ostendit 2°. usus tam apud Patres, quam in utroque codice civili et canonico frequens, quo templa, aedesque sacrae nomine ecclesiae honestantur: ostendit denique 3°. luculentissima analogia. Sicut enim *synagogae*⁵³ vox, quae proprie congregationem designat, nonnumquam tamen⁵⁴ pro loco congregationi addicto usurpatur; ita nihil impedire potest, quominus eodem sensu ecclesia adhibeatur.

Celerum non istud quaeritur, sed quod in dubitationem venit, hoc est, *ligantur* nec ne in libris novi Testamenti eiusmodi textus, in quibus loci sacris conventibus destinati ecclesiae nominentur.

Et affirmantem quidem partem cum aliis defendunt Bellarminus ⁵⁵, et Hugo Grotius, illamque iis potissimum³⁶ confirmant quae habentur penes Paulum in prima ad Corinthios epistola⁵⁷. Sane Grotius in commentariis adducto apostoli testimonio, *πρώτον μὲν γὰρ ὕννερ/ομενων ὑμῶν ἐν τῇ ἰκxhfiuq*, *primum quidem convenientibus vobis in ecclesiam*, illico subdit: „Id est *in ea domo in qua conventus habentur*. Nam sicut *συναγωγή* proprie est ipse *conventus*, improprie *locus in quem convenitur*, ita et nomen *ἰκxλ/ηοία* utcumque habet significatum. Ita hic sumendam vocem ostendit quod sequitur v. 22. Fuisse autem christianis, cum pacata essent tempora, certas aedes in quas convenirent, ex Eusebio, ubi ad Diocletiani venit tempora, manifestum est.“

Atqui, scribit Schleusnerus ⁵⁸: „In his atque similibus locis *male* haud pauci interpretes vocem *ἐκκλησία* *de ipso loco concionis, de aedibus quae concentibus sacris christianorum inserviebant*, explicant, in quo sensu latina vox *ecclesia* in Codice Theodosiano haud raro reperitur.“

Sed ego quin mihi tantum sumam, ut illos *male* interpretari affirmem qui ita sentiunt, hoc dumtaxat moneo, tales esse qui adducuntur textus, ut forte commodius de ipso fidelium coetu intelligantur.

VI. 11. Sed *ecclesiae* nomen, quod in vulgata interpretatione comparet, in graeca editione penitus desideratur.

4I) In Orat, pro corona.

5') In dialogo Mercurii et Maiae.

*) Cf. Vitringam, de Synagoga Veteri Lib. I. Part. I. cap. III., qui ad hunc usum comprobandum adducit quae habentur Matth. IV. 23, XIII. 54, XXIII. 6, Luc. IV. 15, VII. 5, XII. 11, Ioh. XVIII. 20, Act. XXVIII. 7.

44) Luc. VII. 5.

55) De Ecclesia Lib. III. cap. I.

5°) Scio non deesse qui praeterea provocent ad Act. XI. 26. Sed nihil evidentius quam in eiusmodi loco nomine *ἐκκλησία* non aedem sed conventum concionemque designari. Iuverit tamen Seldenum, de Synedr. lib. III. cap. XV., contra disputantem audisse.

57) I. Cor. XI. 18 — 22.

58) In Lexico.

LIBER PRIMUS

Sane, inquit Curcellaeus 59 : „In primo loco, *convenire. in ecclesiam* idem esse videtur atque ita convenire ut coetus bene compositus, qualem decet esse Christianorum, inde existât; quemadmodum dicimus senatores convenire in senatum, vel pastores in synodum, idest, ita ut senatum vel synodum constituent: siquidem possunt aliter et in alium finem convenire, v. gr. in funus vel in convivium. Et scopus apostoli hunc sensum requirit, qui est, ostendere indignum esse sacro fidelium conventu ut in eo dissidia appareant. In secundo vero, *an ecclesiam Dei contemnitis*, melius coetus quam domus intelligitur; cum maior reverentia debeat haberi fidelium coetui, quam aedificio quantumvis sacro. Nec contrarium probatur ex eo quod ecclesia privatis domibus opponitur. Perinde enim est loquutus Paulus, ac si quis commessanti in publico diceret: non tu habes domum in qua genio si libet indulgeas? an ita civitatem parvi facis? ubi per civitatem nullus inlelligeret plateas urbis; ora enim civium tali loquutione significari apertum est. Et ita accipienda esse eius verba, probatur ex iis quae immediate subnectit: *et pudefacilis eos qui non habent?* isti enim non habentes, seu pauperes, membra erant illius ecclesiae, quae contemnebatur ab iis qui privatam coenam sumebant in publico fidelium conventu, non expectantes alii alios.“

10. Quibus eo libentius adquiesco, quo manifestius perspicio fidem iis aucloritatemque conciliari tum *varia lectione*, cum Isidori pelusiotae felicissimi atque eruditissimi interpretis suffragio. Sane quod passim legitur 60 : *πρώτον μεν γάρ συνερχόμενων υμῶν ἐν ἐκκλησία, primum quidem convenientibus vobis in ecclesiam*; in aliquot codicibus et apud Patres nonnullos, quos inter numerari Theodorus debet, his conceptum verbis effertur: *πρώτον μεν γάρ συνερχόμενων υμῶν ἐπὶ το αὐτό, primum quidem convenientibus vobis in unum*. Sed quid iam est consequens? ex duobus alterutrum, vel Paulum scripsisse *ἐπὶ τὸ αὐτό*, non autem *ἐν ἐκκλησία*: vel viris eruditis, subactique ingenii visum iampridem esse, inciso *ἐν ἐκκλησία* 51 significari *conventum, coniunctamque concionem*, illudque aptius reddi non posse quam *ἐπὶ το αὐτό, in unum*.

Quae acceptio cum iis mirifice consonat quae *ἀμέσῳ* sequuntur: *ἀποσχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, audio vos inter schismata esse*. Propemodum apostolus diceret: quid magis ab honestate el ab eo quod decet alienum, quam vos convenientes in ordinatam unitamque concionem in paries tamen ire ac seclis factionibusque turbari?

Quapropter Isidorus pelusiola 62 initio discrimen proponit inter *ἐκκλησίαν* et *ἐκκλησιαστηριον*, inquiens : „*Ἀλλὸ ἐστὶν ἐκκλησία, καὶ ἄλλο ἐκκλησιαστηριον*‘

59) In Tract, de Ecclesia cap. I. §. V. scripsisset, ut opinor, *εἰ τὴν ἐκκλησίαν*
·’) I. Cor. XI. 18. vel *ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ*, non autem absolute

60) Sane si Paulo fuisset propositum, simpliciterque *ἐν ἐκκλησίᾳ*.
locum potius quam *conventum* designare, *2) Lib. H. epist. CCXLVI.

ἡ μὴν γάρ ἐξ ἀμώμων 'ψυχῶν συνέστηζβ, το δ' ἀπό λί&ων ζα'ι ξύλων οἰχοδοιέται. Aliud est *ecclesia*, aliud *templum*: illa enim ex immaculatis animis constat, hoc vero ex lapidibus lignisque aedificatur/4 Tum propositum discrimen ita explanare pergit: „Ut enim aliud est sacrificium, aliud altare, aliud thymiamatis locus, aliud thymiama, aliud curia, aliud senatus: illa enim locum in quem coeunt, significat; hic autem viros eos qui consilium ineunt, et ad quos periculum et salus perlinet: eodem modo de templo et ecclesia statuendum/4 Concludit tandem: „Apostolorum quidem tempore cum ecclesia et spiritalibus gratiis abundaret, et vitae splendore afflueret, nulla templa erant; at nostra tempestate plus quam par sit, exornata sunt templa, ecclesia vero comicis cavillis incessitur. Ego vero, si mihi optio daretur, temporibus illis fuisse mallet, in quibus templa quidem non perinde ornata erant, ecclesia autem divinis et caelestibus gratiis undique cincta et redimita erat; quam his nostris, quibus templa quidem omnis generis marmoribus cohoneata sunt, ecclesia autem spiritalibus illis gratiis nuda et vacua est:

7| ἐξ/λησία των πνευματικῶν χαρισμάτων ἐξείνων ἐρημη ζαι γυμνή ζι&έατηζεν"

11. Porro ex iis quae de triplici loquendi usu *communi*, *sacro*, *christianoque* hucusque praemisimus, expeditum est illorum summam aliquam colligere, quibus ecclesiae notio coalescit, quaeque ad illam supremis lineis adumbrandam conducunt. Assequimur enim 1°. ad vim rationemque Christianae ecclesiae perlinere, ut concio sit atque coetus evocatione collectus: ut sil 2°. concio atque coetus neque loco, neque tempore, neque gente circumscriptus: ut sit 3°. concio atque coetus religionis caussa initus: neque 4°. religionis cuiusvis, sed illius quae Christum institutorem doctoremque profitetur.

Quare eiusmodi prodit Christianae ecclesiae descriptio, ut sit dicaturque *coetus evocatione collectus*, *tempore*, *loco atque gente universalis*, *religiosus*, *et illius religionis sectator*, *cuius Christus magister fuit atque institutor*.

12. Sin autem a nobis petatur, quid de hac descriptione existimandum sit, reponemus 1°. illam esse *ἀμέσω nominalem*, *ἐμμέσω realem*: esse 2°. *rudem* et *mancam* non *expolitam* et *plenam*: vim illi 3°. inesse decretoriam, si ea *negative* adhibeatur: ac prorsus 4°. sufficere ut exquisitior de ecclesia Christi tractatio suscipiatur.

Itaque I. ea est *ἀμέσω nominalis*, utpole ex usu loquendi derivata; est nihilominus *ἐμμέσω realis*, utpole ex eo ducta usu loquendi sacro et Christiano, qui *authenticus* est, remque ipsam continet atque patefacit.

Est II. *rudis* et *manca*, ulpote quae non ex omnibus hausta sit fontibus, qui adiri possunt et debent, ut suis absoluta numeris descriptio construatur.

Vis illi III. inest decretoria si *negative* adhibeatur, quum ecclesia Christi esse nequeat quae hisce notis indiciisque privetur.

Sufficit autem IV. ut suscepta tractatio rite iniri absolvi que possit; quum eam rei ipsius notitiam praebeat, pnie qua neque plenior neque articulatio nobis necessaria est.

Scio non paucos reperiri theologos, quibus nihil antiquius est quam ab absoluta perfecta que definitione exordiri; sed pariter scio illos continuo molestissimis irretiri quaestionibus, a praescripto accuratae investigationis discedere, a natura quae a tenuioribus inchoat, aberrare, idque in ipso veluti limine statuere, quod totius aedificii culmen esse debet atque fastigium.

Ecclesiae descriptio τη συναγωγή collatione magis expolitur. — Significatio τη συναγωγή :— utrum hoc nomen in libris nori Foederis de christiana ecclesia adhibitum reperiatur: — qui istud negaverint, et quibus de causis: — accurate refutantur: — potiora innuuntur rationum momenta, quibus factum esse ridetur ut institutus a Christo coetus non tam συναγωγή quam ἐκκλησία diceretur: — huius descriptio repetitur atque expolitur.

13. Ex omnibus religiosis coetibus qui ante Christum inclaruerunt, ille omnium nobilissimus iure merito existimatur, qui Israelis posteritate coaluit. Hic enim coetus fuit veri Dei: hic l auctus divinis eloquiis: hic schola veritatis et iustiliae: atque hic reliquis eo usque praehabitus ut illius doles ornamentaque fuerint² ἡ υἱοθεσία, γ.αι ἡ δόξα, γ.αι αἱ διαθήκαι, γ.δι ἡ νομοθεσία, γ.αι ἡ λατρεία, γ.αι αἱ ἐπαγγελίαι, filiorum adoptio, et gloria, et testamenta, et legislatio, et cultus, et promissiones. Hic autem coetus tam illustris, lamque praeclarus in graecis utriusque Foederis libris non alio crebrius nomine quam συναγωγή insignitur. Quamobrem operae praeseferal.

14. Itaque συναγωγή, quae est a συνάγω, conduco atque in unum sire locum sive coetum colligo, origine sua atque etymologia idem omniuo sonat ac in unum locum coetumre collectio et congregatio', vel etiam id quod in unum locum coetumre colligitur. Quo sensu originali atque etymologico Thucydides in altero libro memorat συναγωγὴν του πολέμου, Polybius³ συναγωγὴν του λαοῦ, et Diogenes Laertius⁴ συναγωγὴν των ιριλοσόφων.

⁹ Rom. III. 2.

η Ibid. IX. 4.

Lib. IV. cap. VII.

Lib. II. sect. CXXIX.

i J ' P

σκιωγραφῇ nomine graece efferre. Inmo illis⁵ usitatae sunt formulae, συναγωγῇ νδατο , συναγωγῇ λίιῶν, συναγωγῇ ἐιῖνῶν, συναγωγῇ μεγάλη: eae vero etiam frequentiores, in quibus β συναγωγῇ est *israelitarum, concio, coduM/ue iitdaicus*. Neque huius acceptionis exempla in novo Testamento desiderantur. Sicut enim γ συναγωγῇ του σατανά sunt *homines impii et ad coetum, cui diabolus praeest, spectantes*: ita δ συναγωγῇ nomine *iudaeorum coelus* simpliciter exprimitur.

Et chrislianum quidem coetum commode *συναγωγὴν* dici, multiplicitate rationum genere efficitur. Nimirum eo 1°. efficitur, quod *ἐκκλησία* et *συναγωγὴ* communem coelus congregalionisque notionem exhibeant. Eo 2°. efficitur quod Alexandrini eandem vocem T
»T modo *συναγωγὴν* 9, et modo 1° *lulrplav* interpretentur. Eo 3°. efficitur quod iidem utramque vocem 11 *συναγωγὴν καὶ Ἐκκλησίαν* copulent atque coniungant. Eo 4°. efficitur quod de Christianorum coetu 12 coniugata *συναγωγὴ* vocabula usurpentur. Eo 5°. efficitur quod 13 iudaicus populus *ἐκκλησία* nuncupetur. Et eo 6°. efficitur 14 quod martyr Ignatius 15 hoc ipso nomine Christianos coetus désignent, inquiens: *πυκνότερον συναγωγαὶ γινέσθωσαν, crebrius conventus celebrentur.*

16. De altera autem quam indicavi quaestione Bellarminus 16 tradit:
 „Populum veleris Testamenti proprie dici *synagogam*, idest *congregationem* ;
 populum novi Testamenti *nusquam* dici *synagogam*, sed *semper ecclesiam*,
 idest *erocationem*.il Neque dumtaxat istud tradit, sed caussam illico subtexit

*6) Lib. III. de Eccles, militante cap. I.

cur tradiderit, inquit: „*Congregari* enim commune est homini cum bestiis, at *evocari* proprium est hominum.**

Haec post Bellarminum alii etiam, iique magni nominis theologi reperierunt, de quibus verba laciens Curcellaeus 17 monet: „Quosdam magni nominis theologos, qui novum Testamentum latine tantum legerunt, ausos esse affirmare *synagogae* vocem *numquam* ibi de Christianorum conventibus usurpari: eiusque rei etiam ridiculam rationem reddidisse dicentes, *synagogae* vocem melius convenire congregationi pecorum, quorum proprie sunt greges, et quae non vocantur sed coguntur in unum, quam coetui hominum ratione utentium.¹ Tum pergit: „Ergo secundum hos piorum sub veteri Testamento conventus, brutorum congregatio esset dicendus. Sed tamen ecclesia Christiana vocatur etiam a Christo ipso 18 *grex* et *ovile*; et pastor dicitur *vocare* oves suas, non *cogeret*

Quae si vera sint, ipsum inprimis feriunt Augustinum quem huius sententiae auctorem non immerito existimaveris. Perpendens enim titulum Psalmi LXXVII. ita conceptum, *Intellectus Asaph*, scribit¹⁹: „Verba igitur ista intellectus sunt, idesl, intelligentiae sunt, quae data est ipsi Asaph: quod non uni homini, sed melius accipimus congregationi populi Dei, unde nequaquam nos alienare debemus. Quamvis enim *proprie* dicatur *synagoga* iudaeorum, *ecclesia* vero Christianorum; *quia congregatio magis pecorum, convocatio vero magis hominum intelligi solet*: tamen et illam dictam invenimus *ecclesiam*, et nobis fortasse potius convenit dicere, *salva nos Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini sancto tuo*. Neque dedignari nos oportet, immo gratias ineffabiles agere, quod sumus oves manuum eius, quas praevidebat cum diceret: *habeo alias oves quae non sunt de hoc ovili, oportet me et ipsas adducere, ut sit unus grex et unus pastor*: iungendo scilicet fidelem populum gentilium fideli populo israelitarum, de quibus prius dixerat, *non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel*. Nam et *congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos sicut pastor oves ab hoedis*.ⁱⁱ Prae quibus luculentiora sunt quae¹⁰ occasione verborum, *Deus stetit in synagoga deorum*, scribit inquit: „In synagoga populum Israel accipimus, *quia et ipsorum proprie synagoga dici solet, quamvis et ecclesia dicta sit*. Nostram vero apostoli *numquam* synagogam dixerunt, sed *semper* ecclesiam: sive discernendi causa, *sive quod inter congregationem unde synagoga, et convocationem unde ecclesia nomen accepit*, distet aliquid: quod scilicet *congregari et pecora solent*, atque ipsa proprie, quorum et greges proprie dicimus; *convocari autem magis est utentium ratione, sicut sunt homines*.“

17) Tract, de Ecclesia cap. I. I.

18) Luc. XII. 32, Ioh. X. 3 — 16.

19) Enarrat, in eumdein Psalmum n. 3.

10) Enarrat, in Ps. LXXXI. n. 1.

17. Al ego vero quamquam pro certo habeam a Curcellaei, Casau-
boni *1 el Suiceri22 conviciis dicteriisque esse omnino abstinendum ; opinor
tamen, mihique prorsus persuadeo *neque rem ipsam factumque, neque
allatam facti rationem probari recipique posse.*

Probari nequii res ipsa, quum in Iacobi epistola23 legamus: *ἐάν γάρ η*
dgilvhj tlç την συναγωγήν υμών ἀνὴρ χουοοδαζτύλιο , etenim si introierit
in synagoga vestram vir aureo annuto insignis. Quisquis enim cernit, et
de Christianorum coetu heic esse sermonem, et illum non alio quam *συνα-*
γωγή nomine demonstrari. Qui rursum 24 *ἐπισυναγωγή* dicitur his verbis:
μη Ιγ'/.aruitίποντε την ἐπισυναγωγήν εαυτών, non deserentes collectionem
nostram. Ubi *ἐπισυναγωγή*, quod pluribus ostendunt Henricus Scholzius 25
el Guillelmus Haubold2c, idem est ac *συναγωγή*, quo sensu27 legitur, *?ω*
αν συναγάγη ὁ &εο ἐπλωαγωγήν του λαοῦ: vel *ἐπισυναγωγή* idem est
ac *concors Christianorum coetus*, quo sensu vocem accipit Theodoritus in
commentario scribens: *ἐπισυναγωγήν γάο την συμφωνίαν ἐζαΐεσεν.*

18. Ad rationem vero quod pertinet, ne illam probemus, faciunt
1°. laudes, quibus religiosus israelitarum coelus in Scripturis passim celebratur:
faciunt 2°. quae Paulus in sua ad Hebraeos epistola 28 uberrime edisserit, et
quibus luculenter ostenditur, israelitas coetum fuisse non pecorum sed cre-
dentium, et ad sempiternam hereditatem adspirantium : ipse denique facit
3°. Christianus coetus, in cuius dedecus ista vergerent, quum et ipse in
Scripturis *συναγωγή* el *ἐπσυναγωγή* dicatur, eodemque nomine designetur
a Patribus, neque ab Ignatio tantum, cuius meminimus, verum etiam ab
Irenaeo et alexamÿ'ino Clemente. Quorum ille 29 scribit : „Hi qui adoptionem
acceperunt, sunt *ecclesia*·, haec enim est *synagoga* Dei, quam Deus, hoc
est Filius ipse per se collegit.“ Alter vero in sexto Stromatum libro ait :
„Yerbi virtus, verbum Domini lucidum, veritas quae de caelo desuper *ἐπί*
ψ συναγωγήν t'/.ζῆσια ad congregationem ecclesiae venit, per manifestum
et consequens operabatur ministerium.“

19. Etsi vero falsum sit, Christianum coelum in sacris novi Foederis
litteris *numquam συναγωγήν* appellari; indubitatum nihilominus est, hoc illius
nomen vix semel iterumque inveniri, frequentissimum contra esse in Evan-
geliis, in Actis, in Epistolis atque in Revelatione nomen *ecclesiae* quo idem
ornatur ac secernitur.

22) Exercit. XVI. sect. XLII.	26) De voce <i>ἐπιϑσυναγωγή</i> .
23) In Thesauro ad v. <i>συναγωγή</i> .	27) II. Mach. II. 7.
24) Iacob. II. 2.	28) Hebr. XI. 23. seqq.
25) Hebr. X. 25.	29) Adv. Haeres, lib. III. cap. VI.
26) In disquisit. de genuina vocis <i>ιχίλσυναγωγή</i> ad Hebr. X. 25. notione.	

Cuius loquendi scribendique diligentiae si causas perquiramus, illas neque numero paucas neque levioris fuisse momenti comperiemus. Scriptoribus enim novi Testamenti ut eiusmodi delectu uterentur, causa fuit 1°. inditum congenilumque coetibus omnibus studium, quo id contendunt, ut seipsos
 * proprio nomine, propriaque appellatione distinguant. Causa fuit 2°. propositum, ne recens Christianus coetus cum iudaico propter nominis communionem confunderetur. Causa fuit 3°. vulgatus apud gentiles ecclesiae nomen, ut rite collectus iunctusque coelus efferretur. Causa fuit 4°. Christi institutoris exemplum, qui³⁰ coetum sua auctoritate, suoque numine colligendum non *οὐναγωγὴν* sed nuncupavit. Causa fuit 5°. supernae vocationis beneficium, quod *ἐκκληοῖα* vocabulo illustrius significatur. Et causa fuit 6°. quod *συνάγω; ἡ* appellatio nescio quos loci geniisque fines referret; nomen vero *τῇ ἐκκλησίᾳ* nihil eiusmodi exhiberet, nihil quod cum universalis amplitudine non aptissime componeretur.

20. Quae simul omnia nobis aditum aperiunt, modumque suppeditant, quo vim rationemque chrisliani coetus nonnihil expoliamus. Sicut enim I. ex eo quod Christianus coelus identidem *συνάγωγῇ* nominetur, duo facile deducuntur, quorum unum est, inter chrisliamnn coelum et iudaicum pugnam nullam, nullamque oppositionem intercedere: alterum vero, ad ulrumque coelum communem societatis rationem pertinere; ita II. ex eo quod chrislianus coelus passim *ἐκκλησία*, et nonnisi semel ac secundo *συνάγωγῇ* et *ἐπισυνάγωγῇ* dicatur, primum esi inferendo colligere, chrislianum coetum ab iudaico distingui, et ab illo non minus universalis amplitudine quam duce et institutore distare. Unde ista prodit chrisliani coetus non inutilis descriptio: ut *societas* dicatur *iudaicae non opposita, sed ab illa distincta, universalis et quae lesum institutorem veretur*. His veluti gradibus ad intimiora perfectioraque contendimus.

*) Matth. XVI. 18.

CAPUT III.

Metaphoricae loquutiones in libris noni Testamenti de ecclesia usurpatae. — Potiores splendioresque recensentur: — eiusmodi sunt regnum, regnum Dei, regnum Christi, regnum caelorum: — civitas dilecta, civitas sancta, civitas monti imposita, nova Hierusalem: — domus Dei, domus Christi, domus spiritalis, domus magna: — templum Dei, templum Dei sanctum, templum Dei viventis, templum sancti Spiritus: — illae tandem quibus ecclesia dicitur corpus, unum corpus et corpus Christi, fideles vero membra Christi nuncupantur: — earum omnium vis et significatio exquiritur ac definitur: — multiplices ecclesiae dotes proprietatesque colliguntur: — pleniorque eiusdem descriptio proponitur et vindicatur.

/

-21. Quum in eo toti simus ut loquendi usu, sacro potissimum atque chrisliano, pleniorum quam possumus instituti a Christo coelus notitiam cognitionemque stabiliamus; iure quam qui optimo nobis vitio verteretur, si ecclesiae nomine ea mente explanato, cetera quae eodem spectant, taciti praeteriremus. Si taciti praeteriremus *loquutiones metaphoricæ* sane multas, quibus in libris novi Testamenti ecclesia demonstratur: si *allegorias, similitudines* et *parabolas* quoque *ipsas* de ea adhibitas negligere: si nullam haberemus rationem *typorum*: et si tandem *vulgatissima* penes Christianos scriplores *encomia* silentio tegeremus.

Hi enim amplissimi sunt fontes, e quibus loquendi usus hauritur: atque ex his colligi debet, quam rei notitiam animo illi conceperint, qui varios adeo multiplicesque colores ad eam depingendam adhibuerunt. Quod enim de omnibus passim scriptoribus affirmamus, in illorum libris animi sensus mentisque cogitationes non tam propriis distinctisque vocabulis, quam imaginibus et metaphoricis translatisque loquutionibus promi atque explicari; multo id vehementius de novi Testamenti auctoribus affirmari debet, quorum ita comparata est oratio, ut Orientis ingenium spiret ac plenissime referat.

Dabo itaque operam, ut metaphoricæ primum loquutiones ac cetera deinde quae recensui, ex ordine proponam atque enarrem.

METAPHORA REGNI.

22. Iamvero e metaphoricis loquutionibus primæ omnium illæ animo succurrunt, quibus ecclesia, chrislianusque coelus modo ἡ βασιλεία των

*) Matth, II. 2, V. 10, XIX. 12.

LIBER PRIMUS

ουρανών, *regnum caelorum*, modo 2 *η βασιλεία του &εον*, *regnum Dei*, modo 3 *η βασιλεία του Χρίστου*, *regnum Christi*, et modo 4 absolute simpliciterque *η βασιλεία*, *regnum* nuncupatur.

De his autem formulis quamquam nulla dixerint Schoeltgenius 3, Koppius 6, Keil 7, Storrius 8, Flatt 9, Lund 1° et Bertholdt 11; et quamquam primum esset longe etiam plura conserere; brevitati nihilominus studebimus, iisque tantum locum faciemus quae cum re nostra paullo arctius cohaereant.

Velim igitur I. in antecessum animadverti, descriptas formulas ab iis minime *subiecto* differre, quibus christianus coelus dicitur 12 *η ἐκκλησία τοῦ &εοῦ*, *ecclesia Dei*, vel 13 *η ἐκκλησία ἐν Ἰεῷ πατρὶ καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ*, *ecclesia in Deo Patre et Domino Iesu Christo*, idest, *Dei, Patris et Domini Iesu Christi* (quum *ἐκκλησία &εοῦ* et *ἐκκλησία ἐν χλεῷ* non aliter sint synonyma ac 14 *ἐν Χριστῷ εἶναι* et *Χρίστου εἶναι*), vel 15 *η ἐκκλησία τοῦ Χρίστου*, *ecclesia Christi*, vel 16 *η ἐκκλησία τῶν ἁγίων*, *ecclesia sanctorum*, cui opponitur 17 *η ἐκκλησία πονηρευομένων*, *ecclesia malignantium*, quae etiam 18 *congregatio satanae* appellatur.

Velim deinde II. animadverti, ex hisce formulis duas, nimirum 19 *την ἐκκλησίαν τοῦ χλεοῦ* vel *τοῦ κυρίου*, itemque 20 *την ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων* de ipso quoque Israelis coetu usurpari.

Tum III. velim animadverti, eiusmodi esse hoc appellationum consortium, ut ex eo, quantum satis est, assequamur non dissimili de causa ulrumque coetum, iudaicum et christianum, tam *ἐκκλησίαν τοῦ &εοῦ*, *τοῦ κυρίου*, *τῶν ἁγίων*, quam significandi virtute *βασιλείαν τοῦ &εοῦ*, *τοῦ κυρίου*, *τῶν ἁγίων* nominari. Constat autem *iudaicum* coelum propterea fuisse dictum *ἐκκλησίαν τοῦ &εοῦ*, *τοῦ κυρίου*, *τῶν ἁγίων*, vel etiam *βασιλείαν τοῦ &εοῦ*, *τοῦ κυρίου*, *τῶν ἁγίων*, quod Israelis populus fuerit e servitute aegyptiaca potenter

’) Marc. I. 14, IV. 9, IX. 1, Luc. XXII. 15-18, XXIII. 51.

’) Matth. XX. 21, Ephes. V. 5, II. Petr. I. 11.

κ) Matth. VIII. 12.

*) In Diss. *de regno caelorum* inserta T. I. Hor. hebraic. pagg. 1147. seqq.

e) In Excursu I. ad epist. ad Thessalonicenses.

T) In Historia dogmatis *de regno Messiae* pagg. 7. seqq.

s) In Diss. *de notione regni caelestis*.

’) *De notione vocis βασιλεία τῶν ουρανῶν*.

1β) *De notione formulae βασιλεία τῶν ουρανῶν*, in Spicilegio enchiridii exegetici.

*) In Christologia §. XXXVII.

κ) Act. XX. 28, I. Cor. I. 2, X. 32, XI. 16-22, XV. 9, II. Cor. I. 1, Gal. I. 13, I. Thess. II. 14, II. Thess. I. 4 I. Tim. III. 5 — 15.

*) I. Thess. I. 1.

κ) Rom. VIII. 1, I. Thess. II. 14.

κs) Rom. XVI. 16.

κκ) I. Cor. XIV. 33.

i’) Ps. XXVI. 5.

18) Apoc. II. 9.

•η Num. XVI. 3, Deut. XIII. 1, I. Parai. XXVIII. 8, Mich. II. Neh. XIII. 1.

ereptus, quod a reliquis gentibus fuerit divinitus separatus, quod ditatus veritate, quod auctus promissionibus, quod in civilem religiosamque societatem coactus, quod Dei peculium et hereditas fuerit, eiusque numine protectus atque defensus. E caussis ergo hisce similibus repeti appellationes debent, quibus *christiana* concio ἡ ἐκκλησία του &εοϋ, του Χριστού, τών άγιων, vel ἡ βασιλεία του ιλεοϋ, του Χριστού, τών άγιων nominatur.

23. Quod IV. plenius evidenliusque inlelligetur, si duo memoria recolantur: hinc quidem 1°. inter celera ornamenta, quibus Christus salutatur²¹ ὁ υἱο τοῦ &εοϋ, *Filius J)ei*, ὁ σωτήρ, *Salvator*, ὁ προφήτη, *Propheta*, ὁ Ιχλεχτδ ζα'ι ἡγαπημένο, *Electus et unice carus*, ὁ ποιμήν, *Pastor*, commemorari illud postremo loco non posse quo creditur²² ὁ βασιλεύ, *Rex*, immo βασιλεύ βασιλέων 7.αι /ύριο κυρίων, *Rex regum et Dominus dominorum*. Inde vero 2°. nonnisi profligatis erroribus, superstitione eversa, debellatis infernis potestatibus, hominum genere e captivitate soluto, devicta culpa et morte superata Christum fuisse Regem, sibique regnum comparasse²³. Ecce igitur cbrislianus coelus titulis *ecclesiae Dei, Christi, sanctorum*, itemque *regni Dei, Christi, sanctorumque* honestatur? quod Christus subacta culpa, expulso huius mundi principe, profligatis erroribus et veritate postliminio revocata, iuslitiae, sanctitatis, verilalisque regnum obtinuerit, atque in regnum a se parium homines sibi morigeros collegerit.

Quocirca nihil impedit quominus Christianum coetum his verbis describamus, *ut sit regnum veritatis, iustitiae et sanctitatis, quod Christus Rex regum et Dominus dominorum temperat ac regit, quodque insigni de hostibus triumpho, fusoque sanguine emit, emptumque tuetur*.

24. Cuius regni V. dotes atque natura penitius cognoscentur, si ad illius *originem*, ac deinde ad illius tam *stabilitatem*, quam *amplitudinem* animus advertatur.

Et *origo* quidem perspicue edicitur ab eiusdem institutore Christo ubi ait¹⁴: Ἡ βασιλεία ἡ ἐμή οὐ'. ε'στιν ἐ/, τοῦ χύσμου τούτου' εἰ έχ τον ζόσμου τούτου ἤν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οι ὑπηρέται αν οι έμο'ι ἡγωνίζοντο, tva μη παραδο&ώ τοῖ ιουδαιοι ' νυν δε ἡ βασιλεία ἡ ἐμή ούχ εστιν tmi&ev. *Regnum meum non est ex hoc mundo, neque*²⁵ *indole*, neque derivatione: non *indole*, si enim regnum meum esset ex hoc

») Matth. XXL 9, Luc. II. 11, VII. 29, XXIII. 35, Marc. I. 24, Ioh. I. 50, VI. 14, Ephes. I. 6.

V) Luc. I. 32—33, Hebr. II. 8. seqq., Apoc. XIX. 16. coll. Ps. II. G. seqq., XLV. 7, CX. 1, Is. IX. 6—7, Icrem. XXIII. 5, XXXIII. 15, Mich, V, I.

23) I. Cor. II. 6—8, X. 20, XV. 24, II. Cor. IV. 4, Ephes. VI. 10—12, Ioh. XIV. 30, I. Ioh. III. 8, Apoc. XI. 15—17, XX. 2—3.

2<) Ioh. XVIII. 35, 36.

2S) Cf. Augustinum, Tract. CXV. in Ioh., et Petavium de Incarn. Lib. XII, C, XV,

LIBER PRIMUS

mundo, ministri mei, meique satellites decertarent pro me, ne occidendus iudaeis traderer: non *derivatione*, regnum namque meum ab eo accepi qui mihi dixit, *postula a me, et tibi dabo gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae*, et a quo *data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*. Atqui²⁶ regnum meum non est hinc: est quidem *heic*, quia mihi debetur *obedientia omnium populorum*; sed non est *hinc*, quia non est ex ea lege qua regna hominibus conferuntur, verum ex eo dimanat ordine quo me Deus Pater *constituit heredem universorum, per quem fecit et saecula*.

Quod paullo quidem secus, sed eadem perspicuitate testantur Paulus et Iohannes: ille quum de ecclesia deque Christi regno loquens scribit²⁷: *Ἡ δὲ ἀνω Ἱερονοαλήμ ἡ ἐκείνη ἐστὶν, ἣτι ἐστὶ μήτηρ πάντων²⁸ ἡμῶν*. Illa autem quae caelestis est supernaque²⁹ Hierusalem libera est ac mater omnium nostrum. Iohannes vero³⁰ inquit: Et ego Iohannes vidi *την πάλιν την αγίαν, Ἱερουσαλήμ ἡ ἀνὴρ, ἡ ἀταβαίνουσα ἀπὸ τοῦ & εὐρον ἡ. τον οὐρανόν, ἡ τυμβαμένην ὡς νύμφην κεχοσμημένην τῷ ἀνδρὶ ἀντὶ*, civitatem sanctam, Hierusalem novam, idest *alteram* et terrestri adumbratam, descendentem de caelo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Propemodum diceret, non est cur Christiani hierosolymitanum excidium inique ferant, deque eo conquerantur: illi enim veteri et terrenae Hierosolymae alteram eamque novam caelestemque successisse video, et ita quidem sponsae ritu aptam et splendidam, ut viro suo decus honoremque conciliet.

25. Comperta origine regni Christi, quod est ecclesia, ad illius *constantiam firmitatemque* detegendam praeclare conducunt quae apud Daniele³¹ habentur, et quibus *quatuor* primum commemorantur *regna*, eaque *magna, terrestria* ac *desitura*, tum quintum Messiae describitur, quod regnum

τῶν ἁγίων ἱψίτοτον, sanctorum Allissimi, idest³²

populi sanitorum Allissimi appellatur, eique tribuitur

•€) Particula enim *vuv* *heic* inservit assumptioni syllogisticae, idem valet ac *serf*, eodemque sensu usurpatur ac *TTV* II. Reg. XVIII. 20, Ierem. XIV. 10: et *nunc* apud Tullium de Div. lib. I. §. XXIX.

*') Gal. IV. 26.

Vocem *πάντων* omittunt Codd. plures, interpretes Syrus et Vulgatus, et c. Patrum numero cum alii, tum nominatim Origenes, Eusebius, Theodorus et Cyrillus alexandrinus. Scio ab ingenio

Pauli alienum haud esse simul iungere voces (II. Cor. II. 3, VII. 15, Gal. III. 28.) *πάντω ἡμεῖ* vel *υμεῖ*: si qui tamen *heic* vocabulum *πάντων* cum Millio, Bengelio et Griesbachio subditicium arbitrentur, iisdem nolim acrius repugnare.

19) ὅτι namque saepe Paulo, Philipp. II. 14, Coloss. III. 1—2, idem valet ac

•supernum, *caeleste*.

10) Apoc. XXI. 2.

3) VII. 17, 18.

Ibid. v. 27.

ut consistat " "IP usque ad saeculum, N'ϛty VI et usque
nd saeculum saeculorum.

Eodem spectant quae ex Ilaggaei vaticinio Paulus deducit scribens 33 :
T() ôĩ, fri άπαξ (tcyft ΓΠΝ), &λθĩ των σα7.ενομύνων την μετάϝεσιν,
τ ; - -
ϝ πεποιημένων, Ίνα μώνρ τά μη σαλευόμενα. διδ βασύ.είαν άσά/.ευτον
παιοιλαμβάνοντε ^χωμεν χάριν κ. τ. Quod autem per vatem Deus
dicit, adhuc semel, declarat mobilium et eorum quae desinunt
translationem, idest, Theodorito interprete, μεταβο),ην υνα ν.dt την έπι
ta χρείττω μετάστασιν, quamdam mutationem et ad meliora traductionem,
tamquam factorum³⁴, ut³⁵ maneant ea quae sunt immobilia,
cuiusmodi est Christiana institutio, Christique regnum. Itaque regnum
immobile suscipientes, idest regni immobilis consortes redditi reti-
neamus gratiam, neque nos ab eo divelli patiamur. Est enim εχωμεν
habeamus idem ac κατέχωμεν retineamus 36 ; quod orationis series postulat,
et Syrus animadvertit. Est igitur ecclesia, Christique regnum βασύ^ία
άάάλεντο , regnum immobile, quod τοί σα).ενομενοι , iudaicis institutis
iisque interituris suffectum sic est, ut alterum Dei inter homines regnum nec
debeat nec vero etiam expectari possit.

Indubitata namque sunt quae angelus Mariam alloquens et laudes
celebrans prolis ex ea nasciturae dixit³⁷: Ούτο εσται μύγα , ,κα'ι νιο
ϝψίοτου κλη&ήσεται' και δώσει αύτω κύριο ό &εο τον &ρόνον Λαυιδ του
ιατρό αυτού, και βασι7.εύσει έπι τον οίκον Ιακώβ ει του άιώνα , και
τη βασι).εία αυτού ούκ εσται τείο . Hic erit magnus, immo frequenti
graduum permutatione, maximus, et filius Altissimi vocabitur atque
erit; et dabit illi Dominus Deus thronum regnumque 38 Davidis
patris eius, e quo κατά σάρκα progenitus est, et regnabit super
domum iacob, populumque Israelis³⁹ κατά την Απαγγελίαν, in aeter-
num, et regni eius non erit finis.

26. Cum qua regni Christi atque adeo ecclesiae constantia et perenni-
tate eiusmodi conserta est amplitudo, quae sicuti nullos locorum fines pa-
titur, ita nullis gentium populorumque limitibus continetur.

Atque hanc quidem infinitam universalemque extensionem demonstrant
1º. vaticinia*0 de universis terrae tribubus, quae per semen mulieris,

”) Hebr. XII. 27 — 28.	36) Eodem modo ac Rom. XV. 4,
,4) Quo Αεποιημένων, factorum no-	I. Tim. I. 19, II. Tim. I. 13.
mine exprimuntur χειροποίητα, manca,	3') Luc. I. 32 — 33.
caduca, quae sicut heic τοί άοαλεντοι ,	3S) Quae est crebra ρον θρόνον po-
ita Hebr. VIII. 5, IX. 24. τοί έπουρανίοι ,	testas.
caelestibus opponuntur.	39) Rom. IX. 8.
,§) Έχβατιχώ , ac si diceretur, unde	4 °) Gen. XII. 3, XXII. 18, XXVI. 4,
sequitur.	XXVIII. 14-

quod⁴¹ est Christus, benedictionem consequerentur: demonstrant 2°. *pro-missiones* Christo factae⁴¹ de omnibus gentibus quae in illius hereditatem ditionemque cederent: demonstrat 3°. *sanguis quem Christus fudit* ut⁴⁸ universum qua late palet mundum redimeret, redemlumque ad unius labii populum, unumque regnum revocaret: demonstrat 4°. *apostolorum missio* 44 in universum orbem, ut orbem universum Christo adiungerent, et salutifero eiusdem imperio subiicerent: ac tandem 5°. demonstrat *Iohannes*, qui⁴⁵ vidit turbam magnam ex omnibus gentibus, tribubus linguisque conflatam, et Christi vexilla docilem morigeramque sequentem.

27. Probe ergo intelligiraus, ad ecclesiae cognitionem noliliamque componendam ista prope elementa confluere, ut sil I. regnum quod parta de hostibus victoria sibi Christus comparant: ut sit II. regnum quod veritatis, iustitiae sancititalisque sedes merito censeatur: ut sit III. regnum cuius origo non terrestris et humana, sed caelestis ac divina existimari debeat: ut sit IV. regnum cuius indoles atque natura originem accurate exprimat, ac regnum propterea sit non politicum sed religiosum, eoque pertinens ut animi imbuantur virtutibus, ac sempiterna felicitas comparetur: ut sil V. regnum quod israelitico successerit, itludque praestiterit quod synagoga adumbraverat: postremo ut sit VI. regnum quod non minus temporis perpetuitate, quam universali locorum omnium, omniumque gentium comprehensione distinguatur.

Quare haec vel huic certe simillima ecclesiae descriptio prodibit, ut ea dicatur *regnum victoria Christi partum, origine supernum atque caeleste, religiosum, synagogae suffectum, tempore perpetuum, loco autem populisque universale*.

Talis vero quum sil sin minus plena suisque expleta numeris, sincera saltem et usu quoque Patrum⁴⁸ recepta ecclesiae descriptio; haud arbitror difficile cuipiam futurum inlelligere vel cur christiani⁴⁷ *συμβασιλεύειν τω Χριστώ*, una cum Christo regnare dicantur; vel cur Petrus⁴⁸ de iisdem scripserit, *υμεί δε, γένο ἐκλεκτόν, βασιλειαν ἱεράτευμα* 49, *ἔθνο ἄγιον, λαό ει περιποίησιν*, ros autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitus et in libertatem assertus⁵⁰; vel cur

4') Gal. III. 16.

4S) Ps. II. 8.

48) I. Ioh. II. 2.

44) Marc. XVI. 15- coli. Mattii. XXVI. 13, Rom. I. 8.

41) Apoc. VII. 9.

48) Quemadmodum videre licet apud Augustinum de Civ. Dei lib. XVII. cap. I. °) II. Tim. II. 12. coll. Matth. XIX. 28, Luc. XXII. 29 — 30.

48) Epist. I. cap. II. 9.

*) CŴĪD FŴBOO, Exod. XIX. 6.

s0) Est enim *λαό ει περιποίηδιν* idem ac *λαό περιούσιο*, Tit. II. 14, sive Actt. XX. 28. *λαό όν περιεποιηόατο ΤηΟού διά τού ιδιον αίματο*, populus Deo peculiaris, quem Deus sibi in peculium adseivit et Christus morte sua sibi quasi vindicavit. Ratione non penitus dissimili Ex. XIX. 6. coli. Deut.

Iohannes⁵¹ de illis affirmant, *ἐποίησα ἡμᾶ τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖ καί ιερεῖ καί βασιλεύσομεν ἐπί τη γῇ*, fecisti nos Deo nostro reges et sacerdotes, et regnabimus super terram; vel cur Zacharias 52 cecinerit, Deum per Christum nobis fuisse auctorem *σωτηρία ἐξ ἐχ&ρών ἡμῶν καί ἐκ χειρὸ πάντων των μισούντων ἡμᾶ*, salutis ex inimicis nostris, et ex manu omnium qui oderunt nos; vel cur apostolis⁵³ frequens adeo sermo fuerit de *αὔρανφ τη δικαιοσύνη*, corona iustitiae, de *στεφάνω τη ζωή*, corona vitae, et de *ἀμαραντίνεο τη δόξη στεφάνφ*, immarcescibili corona gloriae. Haec namque omnia ex eo pendent schemate, quo ecclesia instar regni, quod sibi Christus pugnando triumphandoque asseruerit, exhibetur: ita vero ex eiusmodi schemate pendent, ut necessaria cogitandi loquendique lege ex eo dimanarinl.

METAPHORA CIVITATIS.

28. Cum metaphorica regni loquutione iunclae illae consertaeque sunt, quibus Christi ecclesia nuncupatur modo I. *η πόλι ή ήγαπημένη*, civitas dilecta⁵⁴: modo II. *η πόλι η άγια*, civitas sancta⁵⁵: modo III. *ή πόλι τον θεού μου*, civitas Dei mei⁵⁶: modo IV. *η πόλι του Θ'ιοῦ μου η καινή 'Ιερουσαλήμ*, η καταβαίνουσα ἐκ του ούρανοῦ ἀπό του θεού μου, καί τό όνομά μου τό καινόν, civitas Dei mei, nova Hierusalem,, quae descendit e caelo a Deo meo, et nomen meum novum⁵⁷: quod novum eximiumque Christi nomen est⁵⁸ *βασιλεύ βασιλέων καί κύριο κυρίων*, Rex regum et Dominus dominorum: modo V. *η πόλι θεού ζώντο*, 'Ιερουσαλήμ έπον-ράνιο, civitas Dei viventis, Hierusalem caelestis⁵⁹: et modo VI. *πόλι Ιπάνω οροῦ κείμενη*, civitas monti imposita⁶⁰, quae abscondi celarique non potest. Eiusmodi vero appellationum neque obscura est origo, neque anceps interpretatio.

29. Obscura I. origo non est, utpole ex libris veteris Testamenti perspicue derivata, in quibus⁶¹ Hierusalem israeliticae gentis metropolis, et iudaici cultus sedes appellatur *civitas Dei* et *civitas Regis magni*.

Neque II. anceps videri potest *interpretatio*: quemadmodum enim 1°. intelligi *civitas* nequit quae non pluribus, iisque certa lege, certoque ordine socialis contineatur; ita 2°. intelligi nequit sive *ciritas monti imposita*,

VH. 6, Malach. III. 17. iudaeorum populus vocabatur Cp περιούΟιο .

JI) Apoc. V. 10.

5i) Luc. I. 67 — 71.

II) II. Tim. IV. 8, Iacob. I. 12, I. Petr. V. 4.

*4) Apoc. XX. 9.

55) Apoc. XI. 2.

56) Ibid. III. 12.

57) Ibid.

@8) Ibid. XIX. 16.

@9) Hebr. XII. 22.

6 °) Matth. V. 14.

6,)*Psalm. XLVI. 5, XLVIII. 2, LXXXVII. 3.

sive *civitas dilecta, sancta, Dei viventis, atque e caelis ad homines delata, quin coelus intelligatur conspicuus, religiosus, a Deo singulari beneficio profectus, et donis veritatis iustitiaeque locupletatus.*

Quare haec erit ecclesiae descriptio, ul credatur *civitas conspicua, religiosa, a Deo dimanans, illi unice cara, supernisque eiusdem gratiis nobilitata.* Ex hac autem descriptione, quae Eusebio 62, Hieronymo 68 ceterisque Patribus vehementer arrisit, repeti debet quod Christiani 84 *συμπο-
λῖται των αγίων, cires sanctorum* compellentur.

METAPHORA DOMUS.

30. Sequitur tertia eiusdem generis loquutio, qua ecclesia dicitur I. *οἶκο τοῦ & εοῦ, domus Dei* 65 : II. *οἶζο τον Χριστον, domus Christi* 66 : III. *οἶκο πνευματικό, domus spiritalis* 67 : et IV. *μεγάλη οἰκία, magna domus* ββ.

Haec autem ecclesiae denominatio ex veteri Testamento deprompta est, in quo tum locus divinae manifestationis 69 iacobo factae, tum *mo-
saicum tabernaculum 7° el Salomonis templum 71 appellatione *domus Dei* insigniuntur.

Ex sese vero eo spectat, ut nobis ecclesiam repraesentemus I. veluti *aedificium*, cuius *summus et angularis lapis* est 72 Christus Iesus: II. veluti *aedificium*, quod *ex fidelibus 7s ceu ricis lapidibus* coalescit: III. veluti *coelum* in quo 74 *cum bonis mali* permiscentur, el una cum vasis aureis lignea quoque ac fictilia reperiuntur: IV. veluti *aditum ad caelum*, qui *p-
riter* 78 *οἰκία & εοῦ* nuncupatur: et V. veluti *familiam*, cuius 76 *filius primo-
genitus idemque dominus* est Christus.

31. Recte igitur 1°. ecclesia describitur *domus spiritalis, religiosa, ampla, magnifica, visibilis, fidelibus bonis malisque, ceu partibus, co-
lescens, a Christo exstructa, et quae Christo tamquam summo et angulari
lapidi incumbit.*

Recte 2°. christiani coelus membra dicuntur 77 *οἰκεῖοι τον & εοῦ, domestici Dei.*

·*) In Ps. XLVII. 2.

·») In Is. XXII. 9—10.

®4) Ephes. II. 19.

Gi) Hebr. X. 21, I. Tim. III. 15,
I. Petr. IV. 17.

Hebr. III. 6.

67) I. Petr. II. 5.

6*) II. Tim. II. 20.

Gen. XXVIII. 17.

/») Ex. XXIII. 19, XXXIV. 26, Deut.
XXIII. 18.

·') I. Reg. II. 36, III. i.

n) Ephes. II. 20, I. Petr. II. 6.

"3) I. Petr. II. 5.

”) II. Tim. II. 20.

Ts) loh. XIV. 2.

’·) Hebr. III. 5 — 6.

”) Ephes. II. 19.

Recte 3°. qui Christianum coelum dirigunt a Paulo vocantur 78 *ὑπηρεταὶ Χολῦτοῦ χαῖ οἰχονόμοι μυοτηρίων &εοῦ, ministri Christi et oeconomi mysteriorum Dei.*

El recte 4°. Patres, Origenes 7°, Tertullianus 8°, Lactantius 81, Eusebius6*, Basilius83 el alexandrinus Cyrillus 84 ista crebro usi sunt descriptione, ut ecclesiae necessitatem, unitatem, splendorem, ceterasque eiusdem dotes ac nativam prope faciem depingerent. Praeclare Augustinus85 ad ordinem disposilionemque respiciens, qua se symboli capita excipiunt: „Rectus itaque confessionis ordo poscebat, ut Trinitati subiungeretur ecclesia, tamquam habitatori *domus sua*, et Deo *templum suum*, et conditori *civitas sua*. Quae lota hic accipienda est, non solum ex parte quae peregrinatur in terris, a solis ortu usque ad occasum laudans nomen Domini, et post captivitatem vetustatis cantans canticum novum; verum etiam ex illa, quae in caelis semper, ex quo condita est, cohaesit Deo, nec ullum'malum sui casus experta est. Haec in sanctis angeljs beata persistit, et suae parti peregrinanti, sicut oportet, opitulatur: quia utraque una erit consortio aeternitatis, et nunc una est vinculo caritatis, quae tota instituta est ad colendum unum Deum.“

METAPHORA TEMPLI.

32. Quibus commoneor ut de quarta cogitem metaphorica appellatione, qua Christi ecclesia vocatur I. *ναό &εοῦ, templum Dei**6: II. *ναό &εοῦ ἁγιο, templum Dei sanctum*67: III. *ναό &εοῦ ζώντο: templum Dei mentis*66: et IV. *ναό του ἁγίου πνεύματος, templum sancti Spiritus* 89.

Verum quo istae perlinent appellationes, quidve significant? non longe arcessenda responsio est.

33. Significant I. Christianum coetum esse *ἁγιον*, UHp, *ab usu profano communique seiunctum, et Deo viventi sacrum atque devotum.*

Significant II. Christianum coetum *a Deo interius fingi, sanctoque Spiritu propemodum informari.* Hoc enim 1°. nomen ipsum *του ναοῦ* ostendit, quod Phavorino interprete dicitur *παρά το ἐνναλαιν ἐν αὐτῷ Διδόν:* ostendunt 2°. consequentia apostoli verba 9°: *το πνεύμα τοῦ &εοῦ οἱ/.εῖ ἐν νμῖν: Spiritus Dei habitat in vobis; et*91: *ὅτι ἐνοι-χησω ἐν αὐτοῦ, /αι Ἰηπίοπατηῶ, χαῖ ἰοομαι αὐτῶν &εό, χαῖ αὐτοῖ ἔβονταί μοι λαό: quoniam*

”) I. Cor. IV. i.

85) Enchirid. cap. LVI.

”) In Leviticum Hom. IV. n. 8, et in Ierem. I. 23.

86) I. Cor. HI. 10.

’..) De Pndicit, cap. VIH.

S7) Ibid. v. 17.

») Div. Institutt. lib. IV. cap. XIV.

8β) II. Cor. VI. 16.

.*) Dem. Evang. lib. IV. cap. XVI.

89) I. Cor. VI. 19.

’..) In Pa. XXIII. n. 3.

90) Ibid. 1Π. 16.

M) Con. Anthrop, cap. XII,

91) II. Cor. VI. 16.

inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. ostendunt 3°. gemina testimonia, quibus Christianis tribuitur⁹² *κοινωνία τη* ■ *d'eia*g (ρύσεω , *participatio divinae naturae*, operatio⁹³ *qua in ipsis Christus formatur*, et qua ipsi⁹⁴ *οὐμμοργοι τη εἰχόνο* τον *vion*, *conformes cum Filii imagine* et ad illam expressi redduntur: ac demum ostendunt 4°. quae cum Lactantio⁹⁵ saepissime Patres inculcant, eam esse ecclesiam quae Christi alitur spiritu, divinoque numine interius vegetatur.

Sed redeundum eo est unde discessimus, et quae adhuc sunt reliquae formularum significationes explanari debent.

34. Itaque III. propositae formulae significant, inter Christianum coelum et *ὑποστατικῶ* assumptam ab Unigenito humanam naturam *insignem habitum praeclaramque οχέοιν* interesse. Sicut enim assumpta ab Unigenito humana natura assumentis Verbi⁹⁶ *templum* dicitur, et in *ea*⁹⁷ *plenitudo* atque *omnis plenitudo divinitatis οωματικῶ* *inhabitare perhibemur*, ita in christiano coetu inhabitat Deus, illumque sibi intime copulat atque devincit.

Quapropter IV. in christiano coetu iuxta ac in Christo id quod *externum* est et *αἰσθητόν* ab eo quod *internum* est ac *νοητόν* *distingui, etsi non dividi* accuratissime debet. Quo enim pacto externum et *αἰσθητόν* in Christo est *οἶον*,⁹⁸ internum vero ac *νοητόν* est *ὁ λόγος* : simili prorsus ratione externum et *αἰσθητόν* in christiano coetu est fidelium populus, internum vero ac *νοητόν* est *ὁ θεός καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον*, et quae ex Deo quaeque ex sancto Spiritu caelestia munera defluunt.

Hinc V. qua lege in profitenda de Christo fide nobis interdicitur, ne 1°. cum ebionilis in eo tantum sistamus quod externum est, Christumque puris hominibus accenseamus: ne 2°. cum Nestorio internum ab externo separemus, et pro uno soloque Christo visibili ac invisibili duos Christos, visibilem alterum et alterum invisibilem inducamus: et ne 3°. cum monophysitis externum internumque commiscentes divina humanaque perturbemus; eadem in iudicio de ecclesia ferendo prohibemur, ne 1°. illud solum nobiscum reputantes, quod externum in ipsa est, eam humanorum *dumtaxat* coetuum numero complectamur: ne 2°. internum externumque dividentes uni eidemque ecclesiae visibili et invisibili duas ecclesias, visibilem alteram et alteram invisibilem sufficiamus: et ne 3°. neglecto interni externique discrimine, non alia nisi sancta divinaque ecclesiae tribuamus.

Hinc VI. ad quam normam in symbolo testamur, *credo in unum Christum* cumque visibilem et invisibilem, temporarium et aeternum, Deum et

II. Petr.
Gal. IV. 19.
Rom. VIII. 29.

95) De Vera Sapient. lib. IV. cap. XIII.
».) Ioli. II. 10.
9T) Coloss. I. 19. coll. II. g.

hominem, verumque *ft'cavil·ρωττον*; ad eandem in eodem symbolo addimus, *credo unam ecclesiam*, camque visibilem el invisibilem, humanam et divinam, sive longe satius *humano - divinam*.

Hinc etiam VII. quem ad modum pro intima interni cum externo conjunctione, el inde prodeunle Christi unitate, de homine Christo superna divinaque efferuntur; ad modum non plane dissimilem pro intestino vinculo quo externum cum interno cohaeret, el quo ecclesia una constituitur, sublimia Deique propria ecclesiae vindicantur.

Quare. VIII. neminem fore arbitror, cui mirum accidat, sive quod 1°. visibilis ecclesia numquam desitura affirmetur: sive quod 2°. visibili ecclesiae tribuatur, eam esse scholam caelestem, templum sanctimoniae, *Qoyavov* salutis, et⁹⁸ *στόλον ν.α'ι ἐδραίωμα τη αλητεία*, *columnam*, quae veritatem⁹⁹ splendide praeseferat, et *basis* in qua veritas, ne ex hominum genere penitus dilabatur, immota consistat.

At ista ne tam praeclara, tam insignia, tamque divina adseribi ecclesiae vindicarique possunt? nonne illius vim rationemque longe praetergrediuntur? Utique non longe solum sed longissime illius vim rationemque praetergrediuntur, si libi aliud nihil sit ecclesia quam hominum concio: et si tu nihil in ecclesia praeterea species, quam quae in ea apparent, sensibusque obijciuntur. Verum si re penitius introspecta animadverteris, ecclesiam visibilem esse Dei templum, Deum habere inhabitantem, intus a Deo foveri et cum Deo ardisime copulari; mirum ni libi quae commemoravimus omnia, infra lus naturam dignilatemque videantur.

METAPHORA CORPORIS.

35. Atque haec multo gravioris momenti firmiorisque stabilitatis putantur, si hactenus expositis duae addantur translatae loquendi formae, quarum altera I. chrislianus coelus in se atque absolute dicitur 1 ° ° *σώμα, tv βώμα, corpus, unum corpus*: altera vero II. idem comparate appellatur¹⁰¹ *σώμα τοῦ Χρίστου, corpus Christi*, fideles autem¹⁰² *μέλη Χρίστου, membra Christi*, et *μέλη τοῦ σώματος αὐτόν, membra corporis eius* nuncupantur.

36. El re sane vera quid cum priore formula adeo solemni ac toties repetita aptum nexumque arbitrabimur? Instituatur analysis corporis organici atque viventis, continuo innotescet, ad illius vim rationemque perlinere

”) I. Tim. III. 15. XII. 13, XV. 20, Ephes. IV. 4, Cotoss.

”) De hoc testimonio suus erit infenus dicendi locus. I. 19, et III. 15. ^{Λ,κ} ^Ο”) I. Cor. XII. 27, Ephes. I. 23, IV. 12, V. 23.

») Rom. XII. 4-5, I. Cor. X. 17, I. Cor. VI. 15, Ephes. V. 30.

LIBER PRIMUS

1°. membrorum copiam ac varietatem: 2°. discrimen proprietatum quibus membra pollent, et functionum quas explent: 3°. multitudinem partium in unum collectam et ad unitatem revocatam tam mutua ipsarum partium benevolentia, quam unius capitis imperio, et unius spiritus virtute atque influxu: et 4°. vitam postremo, qua seipsum corpus explicat, augecit, iugiterque perficitur.

Iamvero corpus, illudque non brutum sed organicum et vivens imago est qua ecclesia depingitur, et schema est quo ecclesia repraesentatur. Cuiusmodi igitur illa erit? nimirum 1°. erit societas partium numero multiplex et varia: 2°. erit societas, cuius partes et dotibus et muneribus functionibusque distinguantur: 3°. erit societas cuius quod varium est ac multiplex ad unitatem revocetur non minus mutuo ipsarum partium concentu, quam unius capitis et spiritus operatione atque nutu: erit tandem 4°. societas quae veritatis cognitione, sanctimoniae cultu et cum Deo amicitia ad consummationem usque saeculi proficiat.

Quorum omnium ne unum quidem assignare licet, quod diserto Scripturae testimonio non adprobetur. Adprobalur *primum* his quae Paulus semel ac iterum 103 docet. Adprobalur *alterum* his quae apud eundem repetita 104 leguntur. Adprobalur *tertium* his quae passim in Scripturis 105 occurrunt, et quibus multa partium sollicitudo praecipitur, Christus totius corporis caput ostenditur, Spiritus autem veluti interior anima considerandus proponitur. Reliquum est *quartum*, de quo ne dubitemus Paulus facit, sive cum 108 memorat *την αὔξησιν τοῦ σώματος*, *incrementum corporis*, sive cum 107 effert *τὴν αὐξήσιν τοῦ θεοῦ* *incrementum Dei*.

37. E quibus tum alia quae quisque facile perspicit, tum ista potissimum consequuntur.

I. ecclesiam coelum esse *inaequalem*, sive illius membra ad invicem, sive, et mullo quidem magis, ad Christum caput, incrioremque Spiritum referantur.

II. Duo *distingui* in ecclesia oportere, *externum* alterum et credentium multitudine coalescens, alterum *internum* et unum idemque cum Christo capite et Spiritu inhabitante, suaeque dona munificentissime elargiente.

III. Ita haec duo, *externum internumque, humanum atque divinum* distinguere in ecclesia oportere, ut ab invicem nullatenus *separentur*. Ecclesia enim non est nisi corpus *vivens*. Vivere autem nequii, si a Christo capite et vegetante Spiritu *seiuncta* consistat.

IV. Duplicem *unitatem* propriam esse ecclesiae, corporis alteram, externam atque e mutua partium coniunctione benevolentiaque dimanantem:

‘3) Rom. XII. 4-5, et I. Cor. XII. 12 — 13.

104) I. Cor. XII. 14 — 21. et Ephes. IV. 11.

‘«>) I. Cor. XII. 25 — 26, Ephes. I. M, IV. 15, V. 23, Coloss. I. 18, et II. 19.

106) Ephes. IV. 16.

107) Coloss. II. 19.

alleram capilis, spiritus, eiusque munerum, et illam quidem internam, et exterioris originem atque vitale principium.

V. Scite ab Augustino in editis adversus donatistas operibus ecclesiam fuisse descriptam *instar corporis vivi, in quo sic anima sit et corpus, ut istud hominibus externa fidei professione, sacramentorumque communione devinctis componatur, illius autem vices expleant interna dona Spiritus-sancti, fides, spes et caritas.*

VI. Scite recentiori mediaque aetate a Cracoviensi Theologorum Collegio in tractatu de auctoritate Generalis Concilii Basileam convocati eamdem descriptionem fuisse inculcatam his verbis: „Esl ecclesia corpus mysticum, organicum, fide Christi animatum. Primo corpus ponitur pro genere, et additur organicum, quia secundum Apostolum sicut in corpore naturali multa membra habentur.“

VII. Sinceram ecclesiae indolem, verumque ingenium ab iis funditus ignorari, quibus cum Kantio nihil praeterea ecclesia est, *quam hominum societas virtutis excolendae, profitendaeque religionis gratia inita.* Hac enim descriptione silentio praeteritur quod in ecclesia internum est, potius, divinum, ei e quo illius praestantia tota dependet: vix autem aut ne vix quidem eorum ratio habetur quae externa humanaque sunt.

Denique VIII. expeclandum prorsus esse, ut aliter de ecclesia, eiusque dotibus ornamenlisque ii censeant, qui in externa dumtaxat eiusdem facie conquiescunt, atque aliter ii qui ad illius caput, spiritum et animam mentis aciem convertunt. Sicut enim illis ecclesia est *humana*, his autem *humano-dirina*; ita illi ecclesiae *humanae humana* tribuunt, cuiusmodi sunt deficere, errare: hi contra ecclesiae *mano-divinae* asserunt quae eam decent, cuiusmodi sunt sibi semper constare, numquam a veritate deficere, illustrioremque in dies evadere.

38. Quae quidem de ecclesia iure optimo existimari, altera patefacit formularum classis, qua ea dicitur *το σῶμα του Χριστοῦ, corpus Christi*, fideles vero *τα μέλη αὐτοῦ, eiusdem membra* nuncupantur. Cum hisce namque metaphoricis loquutionibus, usu quoque Patrum, Clementis 108

..') Ad Corinthios epist. I. §. XLVI. Verba Clementis ita se habent: „Cur inter vos sunt contentiones, irae, dissensiones, schismata et bellum? nonne (Eph. IV. 4 — 6.) unum Deum et unum Christum habemus? nonne unus est Spiritus gratiae (tertia Trinitatis persona, ut ex cap. XLV. intelligitur), qui super nos effusus est, et una vocatio in Christo? cur divellimus et discerpimus r« μέλη

τοῦ Χριστοῦ, membra Christi, et contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniae devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur?“

Ignatius vero memorata Christi cruce, illico subdit: „Ex hoc fructu (id est Christo, qui spectatur instar fructus e crucis arbore pendentis) nos sumus per divino-beatam passionem eius, ut per resurrectionem suam in saecula elevev vexillum

Ignatii¹⁰⁹, Hegesippi¹¹⁰, Tertulliani¹¹¹ et Origenis¹¹² celebratis, ista prae ceteris perspicue evidenterque cohaerent:

Cohaeret I. duplici habitu Christum ad ecclesiam referri, habitu capitis, et habitu animae ac spiritus. Si enim ecclesia est eius corpus, et corpus non mortuum sed vivens; ipse igitur est qui illam tamquam caput regit, et ipse est qui illam animal ac spiritus instar pervadit. Et sane utrumque in divinis litteris Christo adseribitur, tum quod sit ¹¹³ *κεφαλὴ τῇ ἐκκλησίᾳ*, *ecclesiae caput*, tum quod illam suo spiritu informet ac vegetet.

Cohaeret II. ecclesiam regi nutu divino, divinamque vitam vivere. Regitur enim nutu Christi capitis, et vitam vivit quae ex fonte defluit spiritus Christi. Regimen porro Christi capitis nequii non esse nutus divinus, et nequit non esse divina ea vita, quae ex Christi spiritu dimanat.

Cohaeret III. fieri minime posse, ut ecclesia vel a recto tramite aberret, vel fide, spe et caritate destituatur. Non potest a recto tramite aberrare, quia divino Christi capitis nutu gubernatur: neque potest fide, spe et caritate privari, quia intime fovetur spiritu Christi, qui est spiritus fidei, spei et caritatis.

Cohaeret IV. numquam fas esse eo nomine ab ecclesia secedere, quod illa corruperit veritatem, aut perdiderit caritatem. Sicut enim semper est Christi corpus, et semper cum suo capite, eiusque spiritu coniuncta manet; ita neque veritatem potest corrumpere, neque caritatis iacturam facere.

Cohaeret V. ecclesiam, assumptamque *ὑποστατικῶς* humanitatem cum unigenito Dei Filio non dissimili plane *οὐθένει* componi posse. Ecqua enim *Genitum* Unigenitus cum assumpta humanitate componitur? *σχίσσει* videlicet corporis quod suum unitione facit, suaque divinitate replet atque perficit. Atqui similis est *ὅμοιοι* cum ecclesia, quae est ipsius corpus, quaeque ab eo incolitur et divinitatis splendoribus decoratur.

Cohaeret VI. de corpore ecclesiae haud multo aliter esse iudicandum, ac de suscepta humanitate indicetur. Similis enim est ratio qua cum corpore ecclesiae susceptaque humanitate Unigenitus copulatur.

Iamvero VII. de suscepta humanitate profiteamur: 1°. illam dividi ab Unigenito non posse: 2°. ex Unigenito susceptaque humanitate unum existere Christum: 3°. susceptam humanitatem etsi voluntate propria, proprioque arbitrio praeditam, eo usque tamen Unigenito obnoxiam esse, ut neque peccare neque deficere utcumque possit: 4°. in susceptam humanitatem ex hypostasi Verbi caelestes dotes refluere: 5°. per assumptam humanitatem, tamquam per

pro sanctis et fidelibus suis, sive in iudaeis
sive in gentibus, *ἐν ἑνὶ ὁνόματι τῇ
ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, in uno corpore eccle-
siae suae.*"

109) Ad Smvrnaeos §. L

110) Apud Eusebiuni H. E. lib. 111.
cap. XXXII., lib. IV. cap. XXII.
"I Apolog. cap. XXXII.
»») In Ierem. L. XVII.
»») Ephes. I. aa, IV. 15, V. 23,
Coloes. I. 18, II. 19.

dp;«Fül-114 sibi penitissime unitum, omnia Dei Verbum explesse quae ad salutarem *οικονομίαν* perlinerent: atque adeo 6°. per assumptam humanitatem Deum Verbum inter homines habitasse, homines docuisse, homines redemisse, illosque sanctitatis el divinae amicitiae muneribus locupletasse.

Si quid ergo VIII. inferri deducendo potest, eruemus: 1°. ecclesiae corpus a suo capite Christo eiusque spiritu divelli seiungique non posse: 2°. ex ecclesiae corpore eiusque capite Christo unum prodire corpus suis partibus absolutum, el unam emergere ecclesiam: 3°. ecclesiae corpus licet insito motu, insitaque libertate pollens, imperio tamen Christi capitis ita subdi, eiusque spiritu ita flecti ac temperari, ut neque velit neque possit veritatem prodere, carilalemque deserere: 4°. quamdam prope idiomalum communicationem inter ecclesiae corpus, Christumque caput existlere; adeo ut115 qui ecclesiam audit, Christum audiat, et qui 11 ° ecclesiam divexat, Christum persequatur: 5°. per ecclesiam, non secus ac per corpus sibi intime conjunctum ea Christum continuare quae in suscepta humanitate inchoavit, eaque hominibus conferre quae illis in sua carne promeruit: quare 6°. in ecclesia et per ecclesiam Christum inter homines conspicuum versari, illos viam justitiae sanctitalisque edocere, ab errore eximere, libertate filiorum Dei donare, et ad sempiternam hereditatem adducere.

His autem IX. eo firmitus insistemus, quo luculentius perspicimus non analogia tantum licet manifesta, sed apertis quoque Scripturae oraculis fidem illis conciliari. Atque illis sane fidem conciliant quae habet Paulus 117 in-
quiens: *Κα&άπεο γάο το οώμα εν έοτι, κα\ μέλη εχει πολλά, πάντα τα μέλη του οωματο του ένό , πολλά οντα, ί'ν έϋτι σώμα" οϋτω και ό Χριστό . Sicut enim corpus φυοικον et naturale unum est, et membra habet mulla suis singula usibus118 destinata, omnia autem membra corporis, cum sint mulla, unum tamen corpus sunt, quia ad unitatem redacta, et quia partes a toto non *re* sed *ratione* differunt; ita el Christus cum sua nimirum ecclesia, quae heic et alibi 119 *Christi* nomine venit: el quidem non ea solum de caussa, quod *regnum est in rege*., verum ea etiam, quod ex Christo et ecclesia unum illudque integrum exple-
tumque corpus coalescit. Apposite in commentario Theodoritus: *Χρίστον faaiiia τὸ κοινόν ὅώμα τη έκκλησία έκάλεσεν, έπειδή κεφαλή τοϋδε**

IH) Hanc οργάνου appellationem faciant carni assuinptaeque naturae Eusebios Dem. Evang. lib. IV. cap. XIII., Athanasius in libello de Incarnatione adversos Gentiles, Eustathius antiochenus in Oratione ad ilia verba: *Dominus creavit initium viarum suarum*, apud Thco-
doritum dialog. II., et Cyrillus alexan-

drinus in dialog, de Incarnatione opp. T. V. P. I. pag. 692.
,15) Luc. X. 16. .
116) Actt. IX. 4.
»»') I. Cor. XII. 12.
“8) Rom. XII. 4, I. Cor. VI. 15.
Rom. IX. 3.

LIBER PRIMUS

του ὕψωμάτό ἐστιν ὁ δεσπότη Χριστό . *Christum hanc commune ecclesiae corpus appellavit, quoniam huius corporis caput est Christus Dominus.*

Prae quibus multo sunt etiam in rem nostram insigniora, quae idem Paulus in epistola ad Ephesios 110 pluribus enarrat, quaeque nos in subiecta adnotatione 111 referemus, brevilerque illustrabimus.

«».) Eph. V. 21-33.

·”) I. A commate vigesimo primo auspicatur Paulus adhortationem ad singula hominum genera directam inquit: ὑποταΟῦόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ ἁεον, vel satius Χριῦτόν: subiecti invicem estote (hebraei enim participiis imperativorum loco utuntur) in timore Christi, eaque Christiana cordis animique pietate, e qua christiani actus universi proficisci debent.

Mulieres viris suis subditae sint, ὡ τῷ κυρίῳ, sicut Domino: nimirum soa in viros proprios officia expleant, quemadmodum christiani expleant adversus Christum Dominum.

Οτι ὁ ἀνὴρ εἶτι κεφαλὴ τῇ γυναικί , ὡ καὶ ὁ Χριῦτό κεφαλὴ τῇ ἐκκλησίᾳ * καὶ αὐτό ἐβτὶ ὁωτηρ τοῦ ὕψωματο . Quoniam uti vir caput est mulieris, illique praestat ac praeest, sic et Christus caput est ecclesiae, cum qua cohaeret ut caput | Ephes. I. 22, IV. 15. Coloss. I. 18, II. 19.), quamque tamquam caput regit atque tuetur: et ipse Christus est salvator corporis, quo nomine ipsa venit ecclesia, quae instar corporis (I. Cor. XII. 27.) ad Christum caput refertur.

ζ/χλ* ὡῦχερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάῦνεται τῷ Χριῶτῳ, οὕτῳ καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰῦλοις ἀνδράσιν ἐν παντί. Atqui, significatione non adversativa sed transitus, sicut ecclesia subiecta est Christo (quibus factum effertur, et quidem factum nullis sive rerum sive temporis imitibus definitum, proindeque factum jquod non sinit, ut ecclesia *vel aliqua in re* vel aliquo tempore a Christo capite et marito *dissidere* censeatur); ita et

mulieres obnoxiae esse debent maritis propriis in omnibus, nempe (Coloss. 111. 18.) ἐν κυρίῳ, in Domino atque intra disciplinae cancellos. Sicut ergo uxoribus nullo tempore fas est adulterari, nullaue in re honesta maritis obniti: ita, ne ductum ex ecclesia exemplum minus sit accommodatum, necesse est, illam eo usque Christo subiici, ut ab eo numquam nullaue in re dissentiat.

Οι ἀνδρε , ἀγαπάτε τὰ γυναῖκα ἑαυτῶν, καθὼ καὶ ὁ Χριῦτό ηγάπην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτόν παρεδωκὴν ὑπὲρ αὐτῇ . **Viri diligite,** omnibusque officiis prosequimini uxores vestras, quemadmodum et Christus dilexit ecclesiam, et eo dilexit usque ut semetipsum (Tit. II. 14.) tradiderit pro ea.

Sequuntur *inales* caussae: "Ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ* καθαρῶ τῷ λουτρῳ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι Ἵνα παραῦτήσῃ αὐτὴν ἑαυτὸ ἐνδοξον τὴν ἐκκλ.ησίαν, μὴ ἐχουῦσαν ὀπλιν ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' Ἵνα ἡ ἀγία καὶ ἀμωμο . Ut illam a poena subduceret internaue sanctimonia donaret (qui sunt *effectus redemptionis* per Christum expressi verbo ἀγιάζειν: de quo conferri debent testimonia I. Cor. I. 2, VI. n, Hebr. IX. 13, X. 10 — 14 — 29, XIII. 12.), quum eam purgasset (quam vim praefert aoristus καθαρῶ ') lav aëro aquae in verbo (quae est *baptismatis* descriptio); ut sibi» metipsi eamdem sociaret (quo sensu heie sumitur *παριῦτάναί*) ecclesiam gloriosam, nullamque habentem maculam aut rugam (quibus supremus *moralis* finis exprimitur), sed ut esset sancta atque imma-

39. His autem hoc pacto praestitutis, si a nobis petatur, vel unde *biocjraphia Christi* repeti debeat, vel *i/uac ecclesiae descriptio* proponi merito

culata (quibus idem *alendo* repetitur, quod antea fuerat *negando* significatum).

Οὕτω ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰ; (αὐτῶν γυναῖκα, ὡς τὰ ἑαυτῶν *flüuara*. Ita viri debent diligere uxores, iisque consulere, quemadmodum propria corpora diligunt, illisque prospiciunt. Nimirum debent illas diligere amore humano *maximo*, nec alio ab eo quo semetipsos diligunt, quando uxores cum maritis (Gen. II. 24.) *unam carnem, unumque corpus* efficiunt. Quare subdit Apostolus: ο ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ. Qui propriam diligit uxorem, semetipsum amat, quia uxor et maritus *una sunt caro*.

Οὐδεὶς γὰρ ποτὲ τὴν ἑαυτοῦ δάρκα ἱμῖτηδεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν καθὼς καὶ ὁ κύριος τὴν ἐκκλησίαν. Nemo autem umquam carnem propriam odio habuit, quum cuivis insita sit in propriam carnem caritas, sed illam nutrit ac fovet, illique omni cura studioque praesto est: sic etiam Dominus, vel ut alia fert lectio, *Christus* qui, ut Clemens alexandrinus (Stromal. I. III. n. 192.) docet, τὴν ἰδίαν ἡμῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, *propriam tponsam habuit ecclesiam*, insito amore in ecclesiam fertur, illam diligit caritate qua seipsum prosequitur, eademque caritate illi adest, illamque sibi devincit.

Ὅτι μέλη ἐδμεν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς ὑάρκο αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. Quoniam nos fideles, quos intea *ecclesiae* nomine indicavit, *s u m u s* membra corporis eius, idest, *Christi*, ex carne eius et ex ossibus eius: idcirco Christus non aliter nos unat ac semetipsum amet.

Quod continuo mystica enarratione torum quae leguntur Geneseos II. 23—24, uberius illustrat subdens; Ἰνρι τοῦτου

καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔδονται οἱ δύο εἰς βάρκα μίαν, τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶν ἐγὼ δε λέγω, εἰ Χριστὸν καὶ εἰ τὴν ἐκκλησίαν. Propter hoc, idest, ἐνεκεν τοῦτου, *huius rei gratia*, quemadmodum Alexandrini reddunt verba Geneseos, *relinquet homo patrem suum, suamque matrem*, etsi nihil his carius habeat, *et adhaerebit*, id est, *ut adhaereat* et indissolubili vinculo copuletur cum *propria uxore*, *et erunt*, id est, *ut sint* duo in unam carnem coeuntes ac prope conflati. Quasi diceretur: amor propriae uxoris, utpote amor propriae carnis atque adeo suimetipsius, amorem vincet quo homo vel ipsos genitores prosequitur.

Mysterium hoc magnum est, sua se magnitudine commendat hoc arcanum coniugalis amoris, quo fit ut carissima quaeque posthabeantur: ego autem dico in Christum et in ecclesiam: videlicet, sed ego dico tum maxime splendescere, quum ad Christum et ecclesiam *μυστικῶς* traducitur. Ecquid enim vel ad cogitandum sublimius, vel ad dicendum magnificentius, quam *amore ecclesiae* atque *unitatis cum ea* unigenitum Dei Filium (Philipp. II. 6—9, Hebr. I. 1—3), *splendorem gloriae et characterem hypostaseos Patris, semetipsum exinanivisse, forma servi accepta, obtemperasse usque ad mortem, et ad mortem non quamvis sed crucis?*

II. Liqueat ergo 1°. Christum inter atque ecclesiam habitum existere *capitis et corporis, viri et uxoris*, atque adeo *unius carnis*. Liqueat 2°. amorem Christi in ecclesiam esse *maximum, actuosum*, neque ab eo *diversum* quo semetipsum diligit. Liqueat 3°. fieri non posse, ut Christus oderit aut non amet ecclesiam,

possit; priori interrogationi indubitanter respondebimus: *biographiam Christi partim ex evangeliiis et partim ex ecclesiasticis annalibus sumi oportere, adeo ut tota atque integra ex neutro seorsum fonte hauriatur.*

Et re sane vera quibusnam constat Christi biographia? eiusdem, puto, conspicuis manifestationibus, quibus, ad nos quod attinet, illius vita continetur. Manifestationes porro Christi duplicis sunt ordinis pro duplici corpore, naturali et mystico, quod sibi ipse adscivit. Sicut enim semel in suscepta ὑποστατικῶ^ humanitate triginta trium annorum spatio patefecit; ita in assumpto mystico ecclesiae corpore semet patefacit, et ad consummationem usque patefaciet. Illius ergo biographia sumi pariter debet cum ex instrumentis, quibus manifestationes in suscepta ὑποστατικῶ carne consignatae leguntur, tum ex instrumentis, quibus manifestationes in mystico ecclesiae corpore narrantur. Sed illae evangeliiis, hae annalibus ecclesiasticis comprehenduntur. Quisquis ergo cupit biographiam Christi plenam integramque cognoscere, is cum ecclesiae annalibus evangelia coniungat, et ex utrisque colligat quid Christus pro hominum genere praestiterit ac vero etiam praestare pergat.

40. De allero autem capite, deque altera interrogatione ita statui debet: *ecclesiam apte luculenterque vocari corpus Christi mysticum, id est eorum omnium coetum in quo se Christus manifestat, suamque vitam explicat, per quem conspicuus inter homines degit, et per quem salutaris oeconomiae opus ita profert atque continuat, ut per eum homines a captivitate liberet, veritatem doceat, iuslitia donet, et ad sempiternam coronam perducatur.* Talis est sin minus omnibus excitata coloribus, certe neque fucata neque eumentita ecclesiae species, quae portenti instar esse debet nisi ad sui amorem omnium pectora animosque converterit.

Parabola de ecclesia in Evangeliiis contentae.
— Quae debeant in illarum usu servari: — quo illae spectent:
— quam ecclesiae faciem depingant: — quove pacto duplex eiusdem stadium, duplicemque conditionem demonstrent: — partitiones ecclesiae in militantem et triumphantem, in conspicuam et invisibilem: — quem sensum fundant, et quae illarum acceptio reiici debeat.

41. Hactenus de iis egimus translatis loquutionibus, quae nobis adiumento essent, ut ecclesiae notitiam a novi Testamenti scriptoribus mente quia fieri nequit ut semctipsum oderit vel ecclesiam subiici, ut ab eo divelli neque non amet. Liquet tandem 4°. ita Christo velit neque possit.

praeceptam assequeremur, comperlamque, quo fieri enucleatius posset, in medium promeremus. Reliquum est igitur, ul aliis, si quae sint, eodem spectantibus formulis (sive eae sacris litteris, sive priscis Christianorum monumentis consignatae legantur) accurate expensis mutuoque collalis ad pleniorum lucidiorumque ecclesiae notionem contendamus.

Extant vero eiusmodi formulae eaeque multiplices: extant allegoriae et similitudines: extant typi et praeconia: extant et parabolae ab ipso ecclesiae institutore Christo Iesu saepissime adhibitae, ut illius vim rationemque familiari | syrorum more exponeret atque oculis prope subiiceret.

Ab his ego exordium ducam, et ne ab eo quod rectum aequumque est vel tantillum discedam, Ires mihi potissimum dictas leges arbitrabor, illamque imprimis quam Chrysostomus 2 prudenter constituit, et post Chrysostomum unanimes repetierunt Grotius 3, Vorslius 4, Storrius 5, Morus 6, Schulzius 1 et Retlbergius 8: „Non oportere πάντα τὰ ἐν ταῖ παραβολαῖ /ατά λέξιν περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τον β/οπδν μα&όντα , Si ον ουνετέ&η, τούτον δρέπεσθαι, /αι μηδέν πολυπραγμονεῖν περαιτέρω, omnia quae parabolae continent, verbo tenus scrutari, sed scopum intelligendum esse ad quem institutae sunt, eoque percepto et usurpato, nihil ulterius exquirere.“ Illam deinde qua iubemur ad explicationem parabolae, si quam forte ipse auctor tradiderit, diligentissime animum advertere. Illam postremo qua praecipitur, ut id prae celeris auctori propositum existimemus, in quod vel omnes vel plures parabolae conspirant.

42. Iamvero eximiam de regno Christi deque ecclesia parabolarum copiam referunt evangelistae, atque has 9 inter nomination leguntur: I. parabola 10 του σπείροντο , *seminantis*, ideSt, παραβολή περὶ τον σπείροντο , *parabola de seminante*, qua caelorum regnum cum agro componitur, in 11 quo pro diversitate terrae secus viam sitae, vel salebrosae, vel spinis obsitae, vel bonae et fertilis non solum 12 natura, verum etiam quod ea bene culta,

’) Hieronymus (comm, in Matth. XVIH. 23.) scribit: »Familiare est syris et maxime palacstinis ad omnem sermonem suum parabolas iungere, ut quod per simplex praeceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem exemplaue teneatur.« Cf. lib. II. Regg. XII. 1. seqq., Is. V. 1. seqq., Livium Hist. lib. II. cap. XXXII., et de parabolis Christi Vorstium in opere de Hebraismis cap. IV.

*) In Matthaeum Hom. LXTV.

») Ad Matth. XIII. i.

4) De Hebraismis cap. IV,

5) Diss. de parabolis Christi, in T. I. opuscc. pagg. 99. seqq.

6) In Acroas. super Hermeneut. N. T., T. I. pagg. 314. seqq.

7) Commentât, de parabolarum Iesu Christi indole poetica.

8) De parabolis Iesu Christi.

9) Matth. XIII., Marc. IV., et Lue. VIII. 4. seqq., XIII. 18. seqq.

1 °) Matth. XIII. 18.

1 *) Ibid. vv. 4 — 8.

*2) *Bonam terram* appellat, inquit Maldonatus, non solum quae natura sua bona est, sed quae bene culta, quae

subacta, purgalaque fuerit, iaculum semen, quod est¹³ λόχο τη βασιλεία;, id est, λόχο περὶ τῇ βασιλεία, *verbum et annuntiatio de regno*, aul illico perit, aut quam primum arescit, aut deinde obruitur, aut fructum gignit¹⁴ centesimum, sexagesimum sive trigesimum.

II. Parabola qua¹⁵ ἡ βασιλεία των ουρανών, *regnum caelorum* simile agro dicitur, in quo¹⁶, e του ἐχθροῦ *inimici* invidia atque astu una cum tritico vis quoque magna zizaniorum succreverit, non antea tamen¹⁷ palris-familias nutu imperioque excidenda atque in ignem proiicienda, quam messis recondendique tritici tempus advenerit.

III. Parabola qua regni caelorum similitudo¹⁸ petitur ex grano sinapis, quod cum ex sese μικρότερον, id est¹⁹ μί/ρότατον *minimum* sil πάντων των σπερμάτων *prae, omnibus seminibus*, sic tamen augetur atque arborescit, ut in eiusdem ramis volucres consideant.

IV. Parabola eo perlinens²⁰ ut regnum caelorum simile dicatur ζύμη, *fermento*, quod immixtum inditumque ει αλεύρον σάτα τρία *in farinae satis* 11 *tribus, όλον άλευρον*, id est²¹ * φύραμα, *totam farinaceam massam* pervadit atque commutat.

V. Parabola, qua²² caelorum regnum comparatur cum &ησανρώ κεκρυμμένω εν τώ άγρώ, *thesauro defosso atque abscondito in agro*, quique tanti fieri debet, ut illi non sine gaudio reliqua omnia merito posthabeantur.

VI. Parabola qua²³ caelorum regnum dicitur πολύτιμο μαργαρίτη, *margarita candore, magnitudine, venustate praestans*, quaeque prudenti mercatori prae omnibus debet esse carissima.

subacta, quae purgata est. Nam et quae secus viam est, bona est, sed arata non est: et quae spinis operta, bona fortasse sed inculta. Illa absolute bona dicitur, quae et natura pinguis et diligentia bene culta est. Sic exemplum magis in homines convenit, quorum eadem, id est bona per se natura est, bona per se voluntas*, sed eam alii aut non colendo, viae similem, aut non alte arando, petrosam, aut non sarriendo, spinosam faciunt.

11) Matth. XIII. 19.

14) Quod gracie est ixarov, Vulgatus reddidit *centesimum* pro *centuplo*, eademque notione ιξήχοντα et ρπιαxovra vertit *sexagesimum* et *trigesimum*. Sic enim loqui veteres consuevisse docet Gronovius in Monobiblo pagg. 35 — 37.

Is) Matth. XIII. 24.

16) Ibid. vv. 25 — 26.

,7) Ibid. vv. 27 — 30-

,s) Ibid. vv. 31—32.

22) Recepta graduum permutatione, qua continuo μίζον pro μέγιστον adhibetur.

1e) Matth. XIII. 33.

2.) Hesychio interprete Gcirov est δίrtxov μίτρον, id est monente Hieronymo in commentario, *genus mensurae iuxta morem provinciae Palaestinae, unum et dimidium modium capiens*. Videsis Iosephi Antiquitt. lib. IX. cap. II.

22) I. Cor. V. fi, Gal. V. 9.

31) Matth. XIII. 44.

2*) Ibid. vv. 45 — 46.

Denique VH. parabola, qua²⁵ regnum caelorum exhibetur tamquam twyt/wj βληιHīaa tiς την Οάλαααν, *verriculum* 2 · in mare missum, repletum piscibus ὅτ esui aptis ineptisque, et e quibus quum ad separationem ventum est, apti in vasa colligantur, inepti autem *foras* longeque proliciantur.

43. De quibus parabolis, ne in carum usu fallamur, nonnulla sedulo animadverti debent. Et principio quidem I. animadverti debet, omnes ad unum idemque *subtectum* proponendum illustrandumque referri; istud autem esse *regnum caelorum*, atque hac appellatione tam evangelium, evangelicamque doctrinam, quam Christi ecclesiam significari. Sicut enim evangelium ei evangelica doctrina id est, quod ecclesia Christi credit et profitetur; ita ecclesia Christi est ille coctus qui evangelium, evangelicamque doctrinam possidet, custodii atque luetur.

Tum II. animadverti debet ab ipso Christo enarrata fuisse atque explanata quae in descriptis parabolis obscura atque impedita videri possent. Is enim 1°. explicavit²⁸ eum qui *bonum semen* spargere perhibetur, ipsum esse τον νιον τον άνϋρωπον, *filium hominis*, Christum religionis doctorem et ecclesiae institutorem atque parentem. Is 2°. explicavit²⁹ *agrum* esse τον ■Voiton, *mundum*, homines universos 3°, orbisque terrarum incolas. Sicut enim³¹ non iudaeis tantum sed omnibus omnino hominibus annunciari evangelium debuit; ita consilium Dei fuit, ut caelorum regnum Chrislique ecclesia gentibus omnibus coalesceret, et ubivis terrarum diffunderetur. Is 3°. explicavit³² ζάλον οπέρμα, *bonum semen*, id est³³, usurpata caussa pro effectu,

») Matth. XIII. 47 — 48.

16) Ulpianus in Digest. lib. XLVII. tit. X. §. 7.: «Si quis me prohibet in mari piscari, vel *verriculum* quod graece ιαγήνη dicitur, ducere.» In antiquis glossis Οαγήνη redditur *verriculum*, quo nomine utuntur Servius ad Aeneid. I. et Valerius Maximus lib. IV. cap. 1. Varro una adiecta vocali scripsit *everriculum*. Graecum ipsum *sagenae* vocabulum retinuit Manilius lib. V. 678: *Excipitur tosta circumvallata sagera*.

») Ad idem piscium genus referuntur ra xai.à et τὰ Οαπρά, sicut v. 49. ad idem genus hominum spectant οί δίκαιοι et οί πονηροί.

») Matth. XIII. 37.

») Ibid. v. 38.

*) Refert Augustinus in Breviculo Collât, tertiae diei cum donatistis, cap. IX.

n. 15, contendisse donatistas, *agri* nomine intelligi ecclesiam non posse, quod scriptum sit, *ager autem est mundus*; numquani vero in bonam partem mundus sumatur. Tum subdit: «Contra catholici testimonia proferebant, quibus in bono *mundi* nomen esse positum ostenderetur, sicuti (II. Cor. V. 19.) est: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*, et cetera huiusmodi, ubi ostenderetur ecclesia, quoniam ipsa utique per Christum reconciliatur Deo." Scilicet erat cur donatistae observarent, *mundi* appellatione saepe venire (Ioh. III. 16 — 17, VI. 33, XIV. 31, XVII. 21.) *universum genus humanum*, nulla prorsus religionis, pietatis impietatisque ratione habita.

») Matth. VIII. 12, XXVIII. 19.

3») Ibid. XIII. 38.

») Ibid. v. 29.

LIBER, PRIMUS

τὸν σῖτον, *triticum*, frugesque n bonis seminibus prognatas esse τοῦ υἱοῦ
τη βασιλεία , *filios regni*, illos qui doctrinam cvangelicam tenent, ad eius
amussim· vitam exigunt, quibus destinata sunt bona Christi sanguine parta,
quibus³⁴ est *Ετοιμασμένη βασιλεία, apparatus regnum*, quique³⁵ vocantur
κληρονόμοι τη βασιλεία , heredes regni. Is 4°. explicavit³⁶ τὰ ζιζάνια,
zizania, quamvis eodem contenta agro, esse τοῦ υἱοῦ του πονηροῦ,
filios illius nequam, id est³⁷ τοῦ ἐχχλροῦ και τον διαβόλου, *inimici et*
diaboli, esse homines improbos, qui³⁸ audiunt τα τέκνα τον διαβόλου, *fili*
diaboli, siquidem 39 ὁ ποιων την αμαρτίαν, ἐκ τον διαβόλου ἐστί, *qui*
peccatum contrahit, ex diabolo est. Is 5°. explicavit 4° τον ἐχ&ρόν, *ini-*
micum, cumdemque zizaniorum satorem esse τον διάβολον, *diabolum*, a quo
prava semina in ecclesiae agrum superiniecla repeti debeant. Is 6°. expli-
cavit⁴¹ *tempus messis* ipsam esse την συντέλεια του αἰῶνο , *consumma-*
tionem saeculi, finemque mundi, quemadmodum contextus docet, et vox
αἰῶν patitur, quae crebro, non secus ac apud hebraeos κόσμον,
τ
mundum significat. Is 7°. explicavit⁴¹ *messores* esse angelos, eosdemque
esse qui ἐν τη συντέλεια τοῦ αἰῶνο αγοριοῦσι τοῦ πονηροῦ ἐκ μέσου
των δικαίων, *in consummatione saeculi separabunt malos de medio iustorum*.
Is tandem 8°. explicavit⁴³ fore ut πάντα τα σκάνδαλα, *omnia scandala*,
iique omnes per quos scandala venerunt, και οἱ ποιονντε την ανομίαν, *et*
ii qui iniquitatem exercent, mittantur ei την κάμινον τοῦ πυρᾶ , in ca-
minum ignis, id est⁴⁴ *in gehennam ignis, ubi*⁴⁵ *erit fletus et stridor dentium*.

44. Quibus explicatis, animadverti praeterea III. debet, *septem* quas
recensuimus parabolas comparatas sic esse, ut ex illis aliae 1°. universalem
regni Christi ecclesiaeque amplitudinem demonstrent·, cuiusmodi illae sunt
quae *ex agro, granoque sinapis* ducuntur: aliae 2°. necessitatem praestan-
tiamque regni Christi ecclesiaeque patefaciant; quo parabola *de margarita*
deque thesauro pertinent: aliae 3°. virtutem efficaciamque regni Christi in
hominum genus praescierant; quo *fermenti* parabola perspicue spectat: et
aliae 4°. bonos cum malis in agro ecclesiae regnoque Christi commixtos
ostendant, quales- videri omnino debent parabola *de seminante, de tritico*
deque zizaniis eodem agro comprehensis, itemque *de piscibus bonis malis-*
que, quibus eadem sagena ad separationem usque completur.

’«) Matth. XXV. 34.	«°) Matth. XIII. 39.
*.) Iacob. II. 5.	*') Ibid.
16) Matth. XIII. 38.	Ibid. vv. 39 — 49-
”) Ibid. w. 19 — 25 — 39.	Ibid. w-. 41 — 42 — 50.
I. Ioh. III. 10.	Ibid. v. 22 — 29 — 30, X. 28
»») I. Ioh. III. 8. coll. Ioh. VIII. 41.	XVÜL 9.
	4») Ibid. VIII. n.

45. Immo IV. animadverti debet, etsi non duplicem ecclesiam, duplex tamen eiusdem stadium, lempusque duplex semel ac iterum in descriptis parabolis secerni: secerni 1°. tempus ac stadium, quod praesenti mortalitate absolvitur: et secerni 2°. tempus ac stadium, quod saeculi consummationem excipit, mundique finem consequitur. Hoc sane discrimen probant quae 16 de messoribus angelis dicuntur: atque hoc discrimen probant quae 47 de iisdem bonos a malis in consummatione saeculi separantibus inculcantur.

Atqui hoc discrimine constituto, animadverti insuper V. debet, pro duplici ecclesiae stadio ac tempore duplici aliam eamque sibi dissimilem eiusdem faciem credi oportere. Pro stadio enim praesentis mortalitatis zizania commiscentur cum tritico, pisces boni malique eamdem replent sagenam, atque ecclesia pulchra sic est et concinna, ut tamen neque rugis prorsus careat, neque omnibus deterisa maculis plenissime niteat. Pro stadio autem aeternitatis zizania dividuntur a tritico, pisces mali a bonis separantur, et nihil in regno Christi eiusque ecclesia reliqui est, quod non sit purum, sanctum, et ad id perfectissime expressum, ad quod repraesentandum ecclesia divinitus praeparatur.

Hac porro VI. distinctione duplicis stadii et duplicis prope vultus quem ecclesia refert, modus ratioque continetur qua Scripturarum oracula alioqui dissita el secum ipsis pugnancia aptissime componantur. Legis in Scripturis, ecclesiam instar solis undequaque fulgere, et illius lucem splendoremque nulla vel tenuissima nubecula offundi? nihil verius, dummodo id de ecclesia sumas quae praeparatur ut sit, deque illa pro stadio triumphis aeternitatisque interpreteris. Vicissim legis in ecclesia 48 non secus ac in *area* amplissima una cum tritico paleas esse commixtas, in eaque, tamquam in amplissima domo 49 non *prudentes* solum *virgines* sed et *fatuas* diversari. Non est profecto cur haec superioribus opposita censeas et de Scripturarum consensione vel levissime dubites. Haec enim, et si quae alia hisce similia reperiuntur, ad ecclesiam spectant quae nunc est, eiusque vultum pro tempore praesentis mortalitatis, stadioque militiae repraesentant.

46. Vidit ista Augustinus, et in iis quae adversus donatistas pro catholica veritate scripsit operibus, non crebro tantum exposuit, sed et validissime asseruit. Vidit I. quae de bonis malisque unius ecclesiae ambitu ad finem usque mundi contentis monuimus; et propterea contra litteras Petiliani 5° exclamavit: „Quis non in Scripturis discernat haec duo genera hominum? Sed vos maledici paleae crimina etiam frumentis obiicilis; et cum sola palea silis, solum frumentum vos esse iacialis. Prophetiae autem veridici *utrumque*

<') Matth. XIII. 39.

49) Matth. XXV. 1. seqq.

*) Ibid. v. 49.

<') Ibid. III. 12, Luc. HI. 17.

5°) Lib. II. cap. XLVI. n. 108.

*hoc genus ante ventilationem, quae in die iudicii futura est, permixtum esse dicunt per totum mundum, idest per totum agrum Domini.*¹¹ Et³¹ relatis ex Psalmographo 31 verbis, *cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra*, subdit: „Omnis ergo terra, in cuius unitate non estis, cantat canticum novum. Et omnis terrae sunt verba quoque ista: *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit*. Non sunt haec verba zizaniorum, *quamvis usque ad messem in una segete tolerantur*: non sunt verba paleae sed tritici, *quamvis eadem pluria simulque nutriantur, eadem area simulque triturentur, donec ultimo ventilabro ab invicem segregentur*.“ Cum quibus ista concinunt ex opere contra Cresconium 53: „Ecclesiam teneo plenam tritico et palea. Non dico, si alios qui suam sarcinam portant, sed si meipsum in ea mihi ostenderis traditorem, ubi mihi licet in melius commutari, non mihi opus est inde separari. Si quos tales in sacramentorum eius communione cognovero, verbo et disciplina Domini emendo quos possum, tolero quos emendare non possum. *Fugio paleam, ne hoc sim: non aream, ne nihil sim*“

Vidit II. ac sedulo discrimen adnotavit inter ecclesiam *quae est, quaeque praeparatur ut sit*, inquiens⁵⁴: „Contra donalistas auctoritate beatissimi episcopi et martyris Cypriani se defendere molientes, septem libros *de Baptismo* scripsi, in quibus docui nihil sic valere ad refellendos donalistas et ad eorum prorsus ora claudenda, ne adversus catholicam suam schisma defendant, quomodo litteras factumque Cypriani. Ubicumque autem in his libris⁵⁵ commemoravi *ecclesiam non habentem maculam aut rugam*, non sic accipiendum est *quasi iam sit, sed quae praeparatur ut sit*, quando apparebit etiam gloriosa. Nunc enim propter quasdam ignorantias et infirmitates membrorum suorum, habet unde quotidie lota dicat, *dimitte nobis debita nostra*.[^]

Quare III. non duas quidem ecclesias, quas semper vehementissime reprobavit, sed duo unius eiusdemque ecclesiae tempora ac prope stadia distingui oportere, ut secum ipsis Scripturarum testimonia conspirent, frequenter docuit atque inculcavit. „Flagitantibus itaque,“ sic ille *in Breviculo Collationis tertiae diei cum donatistis*³⁶ „patientiam eorum catholicis, et per multas cognitoris interlocutiones vix impetrantibus; responderunt litteris eorum, ostendentes multis sanctarum scripturarum testimoniis et exemplis, malos in ecclesia *nunc* sic esse permixtos, ut quamvis debeat vigilare ecclesiastica disciplina ad eos non solum verbis, sed etiam excommunicationibus

s1) Lib. II. cap. XLVII. n. 110.

»') Ps. XCV. 9.

»») Lib. III. cap. XXXV. n. 39.

M) Rétractait, lib. II. cap. XVIII.

iS) Ut lib. I. cap. XXVII., lib. III. cap. XVIII., et lib. IV. capp. III—IV—X.

*) Cap. IX. n. 16.

el degradationibus corripandos, tamen non solum in ea latentes nesciantur, sed plerumque propter pacem unitatis etiam cogniti tolerantur : sic ostendentes *divina testimonia consonare*, ut el illa quibus commendaretur ecclesia cum malorum commixtione, *hoc tempus eius significarent, qualis est in praesenti saeculo*; el illa testimonia quibus commendatur non habere commixtos malos, *illud eius tempus significarent, qualis venturo saeculo in aeternum futura est*. Sicut nunc *mortalis* est, id est, ex mortalibus hominibus constat: tunc autem *immortalis erit*, quando in ea nemo morietur; sicut ipse Christus isto tempore fuit pro illa mortalis, post resurrectionem autem 57 *iam non moritur, el mors illi ultra non dominabitur*; quod etiam ecclesiae suae in fine saeculi praestiturus est.

„*Haec duo tempora ecclesiae, quae nunc est, et qualis tunc erit*, significata est (lege suni) etiam 58 *duabus piscationibus*: una ante resurrectionem Christi, quando mitti iussit retia, nec sinistram nec dexteram nominans pariem, ut nec solos malos nec solos bonos, sed commixtos bonis malos intra retia suorum sacramentorum futuros doceret: *post* resurrectionem aulem, quando 59 iussit retia mitti in dexteram partem, ut post resurrectionem nostram bonos solos in ecclesia futuros intelligeremus, ubi ulterius haereses et schismata non erunt, quibus modo retia disrumpuntur. Nam et evangelium non tacuit in prima piscatione commemorare retia esse disrupta: et in novissima60 dictum est: *et cum tam magni essent pisces, retia non sunt disrupta*. De tali ecclesia61 dictum esse, quod per illam non erat transiturus incircumcisis et immundus. Ad immundos enim perlinere schismalicas separationes quae tunc non erunt, quia retia non sunt disrupta.

„Hoc etiam 62 significasse, quod *corvus* avis immunda exierit de arca et non redierit. Quae tamen arca, exeunte corvo, non utique omnibus immundis animalibus caruit, sed in ea fuerunt et munda el immunda usque ad diluvium, sicut in ecclesia boni et mali usque ad saeculi finem. Sed sicut non de immundis, sed de mundis animalibus Noe obtulit sacrificium; ita non ii qui mali sunt in ecclesia, sed qui boni sunt perveniunt ad Deum.“

Tum63 donatistas sistit „calumniantes, quod *duas ecclesias* catholici dixerint, unam quae nunc habet permixtos malos, aliam quae post resurrectionem eos non esset habitura: veluti non iidem futuri essent sancti cum Christo regnaturi, qui nunc pro eius nomine cum iusle vivunt, tolerant malos.“

Qua verissima illa quidem sed pariter brevissima *calumniae* refutatione minime contentus, illico 61 pergit: „*De duabus etiam ecclesiis calumniam*

Sî) Rom. VI. 9.

““) Luc. V. 5.

*) Iob. XXI. 6.

*) Ibid. v. 11.

«') Is. LII. 1.

62) Gen. VII. 8.

63) Capite χ. n, 19<

64) Jbid. η. 20.

eorum catholici refutarunt, identidem expressius ostendentes quid dixerint, id est, non eam ecclesiam quae nunc habet permixtos malos alienam se dixisse a regno Dei, ubi non erunt mali commixti; *sed eamdem ipsam unam et sanctam ecclesiam nunc esse aliter, tunc autem aliter futuram*; nunc habere malos mixtos, tunc non habituram: sicut nunc mortalem quod ex mortalibus constaret hominibus, tunc autem immortalem quod in ea nullus esset vel corpore moriturus: sicut non ideo duo Christi, quia prius est mortuus postea non moriturus. Dictum est etiam de homine *exteriore et interiore*, quae cum sint diversa, non tamen dici *duos homines*; quanto minus dici *duas ecclesias*, cum iidem ipsi qui nunc boni tolerant permixtos malos et resurrecturi moriuntur, tunc nec mixtos malos habituri sint, nec omnino morituri.

„*De ipso quoque numero*, quoniam donatistae Scripturarum testimonio *unam ecclesiam* commendaverunt, velut contra quas catholicos affirmasse jactabant; responsum est a catholicis, etiam *multas ecclesias* in Scripturis inveniri dictas, et *septem ad quas Iohannes 65 scribit, quae tamen multae illius unicae membra esse intelligerentur*: ut hinc appareret multo minus sibi debere obiici duas, cum *eamdem ipsam unam* dixerint non talem *nunc* esse, qualis in resurrectione futura esset, quando quidem apostolicis litteris non obiiciantur nullae, ex quibus ipsa una constaret.

„Ad haec donatistae rursus eadem replicare non destiterunt, insuper adiciens et invidiose iactantes, quod ecclesiam mortalem catholici dixerint; et ideo negantes eam mortalem esse, quia Trinitas immortalis est, cuius gratia consecratur ecclesia; et quia Christus ideo pro ea mortuus sit, ut eam faceret immortalem: quasi catholici dixerint, non eam fieri immortalem gratia Dei et effuso pro ea sanguine Salvatoris: *sed tempora esse discernenda* dixerunt, *praesens* videlicet quo moriuntur omnes sancti, sicut mortuus est ipse Christus; et *futurum* quo resurgent, et nullo morituro vivent cum illo qui iam resurrexit."

47. Haec autem omnia si probe teneantur, pronum erit *opportunissimam* constituere *ecclesiae delineationem*, ex eaque vim rationemque colligere illarum partitionum, quibus ecclesia in *conspicuam* atque *invisibilem*, et in *militantem* atque *triumphantem* dispesci consuevit.

Sane I. parabolarum quas explanavimus significatio eo redit, ut ecclesia imagine repraesentetur 1°. societatis, quae iisdem sit adstricta finibus quibus mundus comprehenditur: 2°. societatis quae ad consummationem usque saeculi mundique finem perseveret, quaeque adeo non minus tempore sit perpetua quam amplitudine spatioque universalis: 3°. societatis necessariae, et quam quisque veritatis, iustitiae atque salutis cupidus inire debeat: 4°. societatis

cui numquam diabolus non insidietur: 5°. societatis varietate membrorum ita distinctae, ut perfectis iuxta ac imperfectis, neque imperfectis modo, verum etiam malis improbisque coalescat.

Quod Augustinus in Psalmo abecedario contra pariem Donati⁶ & his verbis expressit:

›Abundantia peccatorum solet fratres conturbare:
 ..Propter hoc Dominus noster voluit nos praemonere,
 «Comparans regnum caelorum reticulo misso in mare,
 ..Congreganti multos pisces, omne genus, hinc et inde:
 «Quos cum traxissent ad littus, tunc coeperunt separare,
 ..Bonos in vasa miserunt, reliquos malos in mare.
 ..Genus autem mixtum piscis, iustum est cum peccatore.
 «Saeculi finis est littus: tunc est tempus separare.
 «Quando retia ruperunt, multum dilexerunt mare.
 ..Vasa sunt sedes sanctorum, quo non possunt (mali) pervenire.»

Societatis demum 6°. cuius duplex stadium et conditio duplex secerni debeat: stadium nimirum praesentis temporis, mortalitatis ac pugnae, et stadium immortalitatis sempiternae ac triumphi: tum vero conditio propria ecclesiae *quae nunc est*. et conditio propria eiusdem *quae praeparatur ut sit*.

48. Cum quibus II. conserta *partitio* est, qua ecclesia *in conspicuam d invisibilem, in militantem ac triumphantem* diribetur. Sane 1°; contentae in Scripturis parabolae duo ecclesiae ostendunt tempora, ac duo exhibent eiusdem stadia: tempus ac stadium quo illi adversarius insidias struit, ipsa vero contra adversarium fide, spe atque caritate decertat: et tempus ac stadium quod pugnam consequitur, et quo ipsa partis bonis fruitur, et cum suo capite beatissima regnat. Atqui haec temporum stadiorumque distributio nomine et appellatione tenus ab ea secernitur, qua ecclesiam militantem aut triumphantem appellamus.

Militantis porro 2°. conditio haec est, ut bonis quidem potissimum constet, penitus tamen a suo sinu neque malos arceat, neque peccatores repellat. Boni autem neque sunt, neque esse conspicui oculis possunt; quando fides, spes et caritas, quibus boni sunt, credi ita possunt ut usurpari sensibus omnino non possint. Iure ergo ecclesia pro suo militiae stadio in conspicuam invisibilemque tribuitur.

Sed 3°. ita ne tribuitur, ut alia *numero subiectoque* sit ecclesia *risibilis*, et alia *numero subiectoque* ecclesia *invisibilis*? parabolae evangelicae, donatistarum et catholicorum unanimis conspiratio, eaque omnia quae de metaphoricis loquutionibus superiori oratione disputavimus, luculenter commonstrant, *unam eandemque numero subiectoque militantem ecclesiam use, quae variis diversisque spectata modis et conspicua et invisibilis*

“) Littera A.

nuncupatur; adeo ut ecclesia invisibilis neque alibi quaeri, neque reperiri alibi possit quam in visibili ecclesiastica societate.

Allegoriae et similitudines de ecclesia bibliis veterum que monumentis contentae. — Septem proferruntur huiusmodi imagines: — illarum significatio: — atque ex ea significatione deducta ecclesiae cognitio.

49. Parabolis similitudines ^egoriasque subiicio, neque has omnes, sed illas nominatim, quas Scripturae et veterum Christianorum usu frequentatas receptasque cognovi.

Porro has inter mirifice I. splendet imago *navis* 1, qua Christus vehitur, quam venti agitant, fluctus oppugnant, quaeque tamen non obruitur: cuius meminerunt evangelistae 1*, et de qua Patres cum Epiphanio 3 et Chrysostomo 4 accuratissime disseruerunt.

Splendet II. imago *ovilis* 5*, ad quod gentes omnes evocantur, cui Christus praeest *princeps pastorum*, quod secundum Christum 7* dati ab eo *pastores* custodiunt ac tuentur, quod 9 diabolus tamquam leo rugiens circuit, incautas quaerens oves quas devoret, et cui 9 satanae filii, tamquam lupi rapaces, numquam parcunt

Splendet III. imago *norae Hierusalem* 1°, quae e caelis descendisse propterea dicitur, quod originem habuerit supernam, quod eius auctor Christus 11 *ix τον ονοανον, ex caelo* venerit, et quod 12 cum suo auctore Christo *εν τοις επανοιαις*, in caelestibus consedere debeat.

Splendet IV. imago *lucernae* 13 *επι την λυχνιαν, super candelabrum* ideo positae, ut luceat *πασι τοις εν τη οικια, omnibus qui in domo sunt*, facullatemque praebeat qua domestici rite utantur Scriptura 14, *ω λυχνω*

1) Hac navis imagine ipsi quoque utuntur poetae: Sophocles in Oed. Tyr. vv. 20. seq., Aeschylus in sept. cor. Thch. vv. 2. seq., Aristophanes in Vesp. v. 29, et Horatius Od. lib. I. 14, ut rempublicam civitatemque depingant.

Matth. VI. 23, Marc. IV. 36, Luc. VIII. 22.

Haeres. LXI.

In Matth. VIII. 23.

«) I. Petr. V. 4.

7) Ephes. IV. 11.

") I. Petr. V. 8.

') Actt. XX. 29.

' .) Apoc. XXI-XXII.

' ') loh. HI. 13.

' ') Ephes. II. 6.

»') Matth. V. 15, Marc. IV. VIII. 16. Luc.

,4) II. Petr. 1. 19.

([«ἰνοῖ'τι ἰν αὐχμηρῶ τόπῳ, tamquam lumina quod in caliginoso loco refulget15.

Splendet V. imago *mulieris amictae sole* 1 °, quae 17 filios Christo paril, et quam una cum prole *draco magnus et rufus* ad internecionem usque persequitur.

Splendet VI. imago *matris*, de qua Paulus 18 scribit: ij *Σὲ ἀνω Τερνοῦ/ημ Ἰλεν&έρα ἐστίν, ἥτι ἐστὶ μητηρ πάντων ημῶν: illa autem quae sursum ed Hierusalem, libera est, quae est mater omnium nostrum.*

Neque minus VII. splendet imago *sponsae*, qua Paulus 19 delectatur, quam Iohannes20 repetit, quaeque mihi in mentem revocat praeclaram Augustini sententiam qua edoceor, similem esse respectum quo ecclesia suscepta-que caro cum Deo Verbo copulantur. Sic enim ille scribit tractatu octavo in Iohannem: „Verbum sponsus, et *sponsa* caro humana, et ulrumque unus Filius Dei, et idem *Filius hominis*, ubi factus est caput ecclesiae; ille uterus Virginis Mariae thalamus eius. Inde processit tamquam sponsus de thalamo suo.“

50. E quibus in summam collectis perspicue innotescit: I. non aliunde quam e caelo initia originesque ecclesiae duci oportere : II. illius dotes ornamenlaque esse, ut solis instar emicet, suosque radios ubivis diffundat. „Non estis,“ ita donalistas Augustinus alloquitur21: „in montibus Sion, quia non estis in civitate super montem constituta, *quae certum signum hoc habet, quod alscondi non potest. Nota est ergo omnibus gentibus*·, pars autem Donati ignota est pluribus gentibus: non est ergo ipsa.“ Sic enim divinitus constitutum est, quemadmodum 22 idem scribit: „Ut ecclesia vera neminem lateat. Unde est illud quod in evangelio 23 ipse dicit: *non potest civitas*

1J) Huc pertinent quae auctor epistolae ad Diognetum de Verbo, Deique Filio loquens ait cap. XI.: >>Hic ab initio erat qui novus apparuit, et in carne inventus est, et semper novus in sanctorum cordibus nascitur. Hic sempiternus, hodie Filius est nuncupatus, per quem ecclesia ditatur, et gratia expansa in sanctis angetur, praebens intellectum, patefaciens mysteria, annuntians tempora, gaudens super fidelibus, quaerentibus donans, a quibus limites fidei non perfringuntur, neque limites patrum (V. T.) i transiliuntur. Post baec Legis metus i decantatur, et prophetarum gratia cognos- citor (secus ac plerique gnostici veteris Testamenti osores facerent), et evange-

liorum fides stabilitur, et apostolorum traditio custoditur, *καὶ ἐκκλ.ηοῖα χάρι Οκιρτά*, et ecclesiae gratia exsultat. 7/v *χάριν ον λυπών, επιγνώῃη ἁ λόγο ὁμιλεῖ, δῖ* ων βούλεται, ὅτε &έλει. Quam gratiam si tristitia non affeceris, cognosces ea quae Verbum loquitur, per quos vult et quando vult."*

- 16) Apoc. XII. 1. seqq.
- >) Galat. IV. 19.
- 1s) Ibid. v. 26.
- ') H. Cor. XI. 2, Ephes. V. 32.
- 20) Apoc. XII. 2 — 9.
- 21) Lib. II. con. Petilianum cap. C1V. n. 239.
- ”) Ibid. cap. XXXII. η. 74.
- ”) Matth. V. 24.

abscondi super montem constituta. Ideoque in eodem Psalmo*4 connectitur, *in sole posuit tabernaculum suum*, idesl, in manifestatione." Et in ea quidem manifestatione propter quam 25 affirmare non dubitavit: „Extat ecclesia cunctis clara atque conspicua, quippe civitas quae abscondi non potest super montem constituta, per quam dominatur Christus a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrae, tamquam semen Abrahae multiplicatum sicut stellae caeli, et sicut arena maris, in quo benedicuntur omnes gentes. Hanc etiam beatus Cyprianus ita commendat, ut eam dicat Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere, ramos suos per universam terram copia ubertatis extendere."

51. Innotescit III. ad ecclesiam omnes vocari, illamque universalem esse gregem universalis pastoris.

Innotescit IV. oppugnari illam quidem et gravissima exerceri militia, sed neque profligari neque vinci. „Navigat ecclesia," inquit Chrysostomus „instrucla fidei gubernaculo felici cursu super huius saeculi mare, habens Deum gubernatorem, angelos remiges, portans choros omnium sanctorum, erecta in medio ipsa salutari arbore crucis, in qua evangelicae fidei velix suspensis, flante Spiritu-sancto, ad portum paradisi et securitatem quietis aeternae deducitur."

52. Innotescit V. neque regimen Dei, neque angelorum tutelam, neque instinctum Spiritus, neque evangelicam fidem, neque eiusdem fructus extra ecclesiam sperari posse atque obtineri. Ipsa namque est VI. quae cum Christo arctississimo connubii foedere devincitur: ipsa quae initum foedus numquam violat, suoque sponso constantissime adhaeret: ipsa quae omnibus sponsi bonis politur: ipsa quae eius virtute foecundatur: et ipsa e cuius materno sinu prodeunt Dei filii, divinaeque hereditatis consortes.

Egregie Cyprianus, qui²⁷ relatis Scripturae verbis, *Domine ad quem ibimus? verbum vitae aeternae habes, et nos credimus et cognovimus quoniam tu es Filius Dei vivi*, continuo subdit: „Loquilur illic Petrus, super quem aedificanda fuerat ecclesia, ecclesiae nomine docens et ostendens quia etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, *ecclesia tamen a Christo non recedit.*¹ Et quoniam a Christo non recedit, propterea²⁸ „ipsa est una quae tenet et possidet omnem sponsi sui et domini potestatem." Ipsa est credentium omnium mater; quod²⁹ Confessores Romanos alloquens ut ad unitatem redirent, his verbis Cyprianus exponit: „Nec

Idest XVIII., e quo alia paullo ante decerpserat.

7') Epist. LXIX. ad Florentium Pupianum.

Contra Cresconium lib. II. cap. XXXVI. n. 45.

28) Epist. LXXI. ad Iubaianum.

Eo quem superius commemoravimus loco.

29) Epist. XLIV.

putetis sic vos evangelium Christi asserere, dum vosmelipsos a Christi grege, ab eius pace et concordia separatis, cum magis militibus gloriosis et bonis congruat intra domestica castra consistere, et intus positos ea quae in commune tractanda sunt agere ac providere. Varn cum unanimitas et concordia nostra scindi omnino non debeat, quia nos ecclesia derelicta foras exire et ad vos venire non possumus, ut vos magis *ad ecclesiam matrem* et ad nostram fraternitatem revertamini, quibus possumus hortamentis petimus et rogamus.“

Et erat sane cur tanta instantia peteret et rogaret, quandoquidem de ecclesia profiteretur quod in libro de eiusdem unitate his verbis complexus est: „Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulteri³⁰ non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica. Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodii. Haec nos Deo servat, haec filios regno quos generavit, assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulterae iungitur, a promissis ecclesiae separatur. Nec perveniet ad Christi praemia qui relinquit ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem qui ecclesiam non habet *matrem*. Si potuit evadere quisquam qui extra arcam Noe fuit, et qui extra ecclesiam foris fuerit, evadit.“

CAPUT VI.

Multiplices ecclesiae typi in christianis monimentis celebres. — Septem in medium producuntur: — quid referant: — quamce ecclesiam adumbrent.

53. Postremis quibus praecedens caput absolvi, Cypriani martyris verbis occasio mihi praebetur, ut ad ecclesiae *typos* in christianis monimentis, Patrumque libris usitatos mentem orationemque convertam.

Quod priusquam instituo, e re fore arbitror praemonere: I. typos plerosque omnes apud Christianos receptos e libris antiqui Foederis fuisse depromptos: II. nullatenus in quaestionem vocari, utrum ea quae ex huiusmodi libris desumpta novimus, vere atque ex consilio principis Scripturarum auctoris vim naturamque typi praeseferant: neque III. in quaestionem vocari, utrum

*) Refert ista Fulgentius lib. I. de remissione peccat, cap. I. Imago autem Christi *sponsi* et ecclesiae *sponsae* apud patres scriptoresque christianos saepius occurrit. Quare Alypius et Augustinus in litteris ad Julianum datis Chri-

stum nominant *universae ecclesiae unicum sponsum*. Unde Bernardus epist. CXCI. Innocentium Pontificem ita alloquitur: »Tibi commissae est sponsa Christi, amice sponsi. Tuum est, eandem uni viro virginem castam exhibere Christo.«

illa veteres Christiani tamquam veros germanosque typos habuerint: sed IV. controversiam omnem huc redire, quam ecclesiae *iStav* hi expressam voluerint qui ad hosce se typos receperunt, et qua ecclesiae notione imbutam habuerint mentem qui de eiusmodi typis figurisque cogitarunt.

54. His vero praestitutis, ad rem ipsam venio, lestorque eorum ty-
porum numero quibus ecclesiae ratio ostenditur, faciesque adumbratur, I. cen-
seri *paradisum*, qui ‘ insigniter apud Moysen describitur, quemque typi
instar usurpant Irenaeus¹, Tertullianus³, Severianus Gabalorum antistes⁴,
et Augustinus⁵. Usurpasse tandem passim veteres testis est Anastasius sinaita,
cuius ista legimus*: „Veteres ergo ecclesiarum interpretes, Philo, inquam,
philosophus et tempore aequalis apostolis, et celebris Papias hierapolitanus,
Iohannis evangelistae discipulus, et Irenaeus lugdunensis et Iulianus martyr
et philosophus⁷ et Pantaenus alexandrinus et Clemens stromateus, et eorum
asseclae spiritualiter sunt contemplati de Christi ecclesia ea quae scripta
sunt de paradiso⁸.“

Censeri II. *arcam Noe* ⁹, quam ecclesiae typis connumerant Pseudo-
Clemens¹⁰, Origenes¹¹, Tertullianus¹², Hippolytus¹³, Cyprianus¹⁴, Chry-
sostomus¹⁵, Augustinus¹⁶, et Gregorius nazianzenus cuius omnium ore
teritur versiculus, *ζητώ .Voie κιβωτόν, όπου μύρον αἶνον ἀλύζω*: quaeque
ad ecclesiam repraesentandam in christianis quoque monumentis¹⁷ non in-
frequens recurrit.

Censeri III. *Abrahami rocationem* sacris litteris consignatam¹⁸ et ab
Iuliano¹⁹ ad ecclesiam apte splendideque traductam. Censeri IV. *israeliticas
in Aegypto domus* ²⁰, quas ut ecclesiae typum laudant Cyprianus²¹ et
Gregorius Magnus²². Censeri V. *tabernaculum mosaicum* ²³, quo fuisse

’) Gen. II. 8.

2) Con. Haeres, lib. V. cap. XX. n. 2.

3) Con. Marcionem lib. II. cap. IV.

4) Hom. XII.

*) De Civ. Dei lib. XIII. cap. XXI.

·) Contemplat, in Hexaem. I. VII. —

Legitur apud Routh, Reliquiar. sacrar.
Vol. I. p. 16.

7) Locus ex Iustini Commentario in
Hexaemeron ibi apud Anastasium paulo
post affertur.

In tomo I. Biblioth. Patrum Paris.
1609. coi. 223.

°) De qua Gen. VI. 14. seqq. agitur.

1°) Epist. ad Iacobum capp. XIV—XV.,
Constituit. Apost. lib. U. cap. LXXVI.

11) In Gen. Hom. II. n. 3.

12) De Idol. cap. XXIV., de Baptismo
cap. VIII.

13) De Christo et Antichristo cap. LIX.
De Unit. Ecclesiae.

15) De Lazaro Hom. V.

»«) De Civ. Dei lib. XV. cap. XXVI.

17) Apud Munterum.

18) Gen. XII. 1. seqq.

19) Dialog, cum Tryphone.

*) Quorum mentio est Ex. X. 23,
XII. 7—13. coll. Sap. XVIII. 1.

11) In libro ad Demetrianum.

17) Hom. XXII. in Evangelia.

3â) Ex. XXVI. 1. seqq., XXXIII. 20.

ecclesiam praefiguratam docent Augustinus²¹, Gregorius²⁵, Isidorus, Rabanus, et si qui alii Exodum illustrarunt. Censeri VI. *Rahabis domum*, quae 14 una fuit incolumis, quaeque auctoribus lustino 27 et Hieronymo²⁹ ecclesiae imaginem figuramque exhibuit. Censeri tandem VII. CrbUrTTi

Hierosolyma» quas uti nobilissimum ecclesiae typum adhibent Scripturae²⁹, adhibent Patres, Eusebius³⁰ et Augustinus⁸¹, ac ita adhibent ut illi Babylonem opponant.

55. Nihil autem manifestum magis, nihilque liquidius quam hisce typis ecclesiam significari atque oculis subiici, quae I. *Deum habet auctorem*, a Deo regitur, suam a Deo incolumitatem mutuatur, et in qua Deus semet, t suam veritatem, suaque consilia hominibus patefacit: quae II. *una* est, quaeque alias a se diversas non patitur: quae III. *universalis* est, et ad quam se ii omnes recipiant oportet, quibus cordi est errore non vinci, non superari peccato, frui veritatis luce, iusliliaeque bonis ditescere: quae proplerea IV. *necessaria* sic est, ut extra illam neque portus teneri, neque evitari naufragium possit.

56. Has ecclesiae dotes ipsi ex sese ac suapte natura typi praeferunt, iisque revera exprimi confirmant Patres, a quibus illos usurpatos animadvertimus.

Pseudo-Clemens³² sic habet: „Similis namque est totus ecclesiae status neri *magnae*, quae per validam tempestatem fert viros diversorum locorum, unam boni regni civitatem incolendi cupidos. Sit ergo vobis Dominus navis ipsemet Deus, et assimilenlur gubernator quidem Christo, proreta episcopo, nautae presbyteris, praefecti laterum diaconis, naustologi catechistis, vecto-ribus universa fratrum multitudo, mari mundus, venti adversi tentalionibus, persecutiones vero et pericula et omnigenae afflictiones decumanis fluctibus, terrenis autem torrentium spiritibus et flatibus sermones seductorum ac pseudo-prophetarum, at promontoria et loca confragosa iudicibus dignitate eminentibus et crudelia minantibus, loca autem bimaria et fera iis hominibus qui ratione carent ac de promissionibus veritatis dubitant; hypocritae piratis similes habeantur, sed et validum vorticem et tartaream charybdin et cruenta fragmina et mortiferas subversiones, sola esse peccata existimate. Quo igitur vento secundo navigantes in urbis speratae portum absque gravi periculo deferamini,

De civ. Dei lib. VII. cap. XXXII.

VIII. 3, Gal. IV. 26, Hebr. XII. 22,

*) Moral, lib. XXVIII. cap. IX.

Apoc. III. 12.

*) Ios. II. 18, VI. 23.

30) Demonstrat. Evangel, lib. IV. cap. XVII.

I:) Dialog, cum Tryphone.

31) De Civ. Dei lib. XVII. cap. III.

*) Epistola ad Nepotianuin.

n. 3, cap. XVI. n. 2.

*) Lsai. XLI, 27, LX. i, Zachar.

?2) In epistola ad Iacobum §. XIV.

LIBER PRIMUS

orate precibus quae exaudiri dignae sint: *sv/ai Sè ἐπήχοι γίνονται ταί εὐπραγίαι* , preces autem tales fiunt bonis operibus.“

Similia leguntur in Constitutionibus Apostolicis 33 ; n quibus seiungi ista non debent quae scribit Theophilus 34 : „In mari autem similitudo quaedam nobis cum mundo exhibetur. Nam quemadmodum mare, nisi fluminum et fontium appulsu aleretur, iamdudum exsiccatum ob salsuginem et adustum esset: ita mundus nisi habuisset legem Dei et prophetas, ex quibus fluunt et scaturiunt mansuetudo, misericordia, iustitia et sanctorum Dei mandatorum doctrina, iamdudum ob nequitiam el multiplicata in eo peccata defecisset Et quemadmodum in mari³³ sunt quaedam insulae habitabiles, aquis salubres, frugiferae, stationibus et portibus munitae, ut iis qui tempestate iactali fuerunt, perfugio esse possint: sic Deus mundo sub peccatis fluctuanti el aestuanti synagogas dedit, idest, sanctas ecclesias, in quibus doctrina veritatis velut in insularum portuosarum stationibus asservatur, ad quas perfugiunt qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores, ac iram et indicium Dei effugere volentes. Quemadmodum autem aliae sunt insulae saxosae et inaquosae, infrugiferae, ferarum plenae, inhabitatae, ad perniciem navigantium et tempestatem subeuntium appositae, in quibus naves conteruntur, el qui appellunt, penitus pereunt; ita se habent erroris doctrinae, haereses dico, ad quas qui accedunt, omnino pereunt: neque enim verbum veritatis sequuntur ducem, sed quemadmodum piratae cum naves impleverint, eas in praedicta loca impellunt, ut ibi eas perdant; idem contingit iis qui a veritate aberrant, ut ob errorem pessumdentur.“

Neque praeteriri silentio debent quae ignotus auctor *tractatus ad Novationum haereticum*, quod lapsis spes veniae non est deneganda, post relata Isaiae verba, *excaecati sunt servi Dei*, continuo subdit: „Merito excaecati, quia voluntas schismaticorum non est in lege, quae lex unam nobis el singularem designat ecclesiam; in illa scilicet quae sub Noe ante diluvium Dei providentia fabricata est arca, in qua non tantum munda animalia, sed et immunda, ut tibi cito respondeatur Novatiane, invenimus esse reclusa. Quae arca sola cum his quae secum fuerant, liberata est: in qua el celera quae in ea inventa non sunt, diluvio perierunt.“

Cyprianus vero 56 in haereticos invectus, ecclesiaeque unitatem strenue vindicans scribit: „Quid adulteram et alienigenam et divinae unitatis inimicam in acceptum referimus, qui nonnisi unum Christum et unam eius ecclesiam novimus? Ecclesia *paradisi* instar exprimens, arbores fructiferas intra muros suos intus includit, ex quibus quae non facit fructum bonum, exciditur et in

33) Lib. II. cap. LVII.

34) Ad Autolycum lib. II. n. 14.

35) Eamdem similitudinem proponit

expolitque nazianzenus Gregorius Orat. XLin. pag. 697.

16) Epist. LXXIII. ad Inbalianum.

ignem mittitur. Itas arbores rigat quatuor fluminibus, idest, evangeliis quatuor, quibus baptismi gratiam salutaris caelesti inundatione largitur. Numquid de ecclesiae fontibus rigare potest qui intus in ecclesia non est? numquid *paradisi* potus salubres et salutare impertire cuiquam potest qui perversus et a semetipso damnatus et extra paradisi fontes relegatus aruit, et aeternae sitis siccitate defecit? Clamat Dominus, ut qui sitit, veniat et bibat de fluminibus aquae vivae quae de eius venire fluxerunt. Quo venturus est qui sitit: ulrumne ad haereticos, ubi fons et fluvius aquae vitalis omnino non est, an ad ecclesiam quae una est et super unum, qui et claves eius accepit, Domini voce fundata est? Haec est una quae tenet et possidet omnem sponsi sui et domini potestalem.“

Quae Augustinus brevius complectitur ³⁷ inquit: „Ecclesia *paradiso* comparata indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutis beatitudinem extra eam neminem vel percipere vel tenere. Ita fit ut cum paradisi aqua sit extra paradysum, beatitudo tamen non sit nisi intra paradysum. Sic ergo baptisma ecclesiae potest esse extra ecclesiam, munus autem beatae vitae non nisi intra ecclesiam reperitur.“

57. Quae sane probant maioribus nostris, sanctissimisque patribus hanc mentem etiamque sententiam insedissee: I. profectam a Deo ecclesiam eius nutu regi ac virtute sustentari: II. bonis illam malisque coalescere: ab ea tamen III. haereticos iuxta atque schismaticos extorres esse et longissime seiunctos: IV. una societate, unoque eorum coetu contineri, qui eiusdem symboli, eiusdemque communionis nexibus copulantur: V. in ea tantum veritatem, salutem, ceteraque Christi bona reperiri: proindeque VI. gravissimum omnibus indicium esse officium, ut illi nomen adiungant, in illa maneant, illius imperio regantur, illius vitam vivant ac munere tandem beatitudinis potiantur.

CAPUT Vn.

Ecclesiae praeconia in vetustissimorum Patrum monimentis frequentata. — Ecclesiae origo caelestis praedicatur: — eiusdemque constantia atque firmitas: — Irenaei mens de ecclesiae nobilitate: — Origenis de summa Christi cum ecclesia societate, deque schismatis perniciie sententia: — ecclesiae delineatio, quae ex hisce omnibus efflorescit.

58. Praeclaras quas modo retulimus de ecclesia Christi sententias, Patres scriptoresque vetustissimi, non modo typis adumbrant, sed *luculen-*

”) Lib. IV. de Baptismo con. Donatistas.

tissimis quoque *praeconiis* exprimunt et ad vivum repraesentant. Illustriora quaedam indicabo.

Hermas Pastor 1 ecclesiam a Deo conditam, suisque auctam beneficiis tradit his verbis: „Deus virtutum, qui invisibili virtute et magno sensu condidit mundum, et honorifico consilio circumdedit decorem creaturae suae, et fortissimo suo verbo confixit caeli, et fundavit terram super aquas, *et virtute sua potenti condidit sanctam ecclesiam suam, quam benedixi:?*” Neque condidit solum et benedixit, sed eodem teste, omnium primam illam condidit, atque in eius gratiam universa instituit. Quum enim in visione ostensa ipsi esset *anus*, et ab ipso postulatum, *anum illam, a qua accepisti libellum, quam putas esse?* ipse vero respondisset, *Sibyllam*; continuo* audivit: „Erras, non est. Quae est ergo, Domine? et dixit mihi: *ecclesia Dei est*. Et dixi ad illum: quare ergo *anus* est? *quoniam*, inquit, *omnium prima* (consilio atque intentione) *creata est, ideo anus: et propter illam mundus factus est?* Quibus gemina ista sunt 3: „Audi verba, quae tibi dictura sum. Deus qui in caelis habitat, et condidit ex nihilo ea quae sunt, et multiplicavit *propter sanctam ecclesiam suam*, irascitur tibi, quoniam peccasti in me.“

Neque abludunt quae Irenaeus 4 scribit, dum modum rationemque caelestis providentiae investigans ait: „Praefiniente Deo omnia ad hominis perfectionem, et ad efficaciam et manifestationem dispositionum, uti et bonitas ostendatur, et iustitia perficiatur, *et ecclesia ad figuram imaginis Filii eius* coaptetur, et tandem aliquando maturus fiat homo, in tantis maturescens ad videndum et capiendum Deum.“;

59. Nobilitati tam eximiae, qua ecclesiae primordia refulgent, eiusdem respondet firmitas et constantia, quam Hermas 5 imagine *turris* exhibet, et quidem *turris* ideo *super aquas aedificatae*, „quoniam vita vestra (ides Christianorum) per aquam salva facta est et fiet. *Fundata est enim cerbo omnipotentis et honorifici nominis: continetur autem ab invisibili virtute Dei?*” L't enim 6 scribit Ignatius: „Ecclesia Dei Patris et Domini Iesu Christi misericordiam consequuta est, et firmata in concordia cum Deo et exsultanti passione Domini nostri *ἀδια/οίτω inseparabiliter* 7, ac per resurrectionem eius plene instructa de omni misericordia. Illius vero episcopi, presbyteri et diaconi *ἐν γνώμῃ; Ἰησοῦ Χριστοῦ*, iuxta sententiam Christi designati sunt,

I) Lib. I. Vis. I. §. III.

η Vis. II. §. IV.

3) Ex Visione I. §. I.

«) Con.Haereses lib.IV. cap. XXXVII. al. LXXII. n. 7.

*) Visione IV. §. III.

·) Initio epistolae ad Philadelphenses.

7) Quae scilicet passioni dominicae inseparabilis adhaeret. Cui sententiae lumen affundunt quae habentur in épigraphie epistolae ad Romanos, in epist. ad Ephes, cap. III., in epist. ad Trail, cap. I. et in epist. ad Magnes, cap. XV,

ον? *κατά το ἴδιον χΜ.ημα ἐϋττοιξεν ἐν βεβαιωϋύνρ, τω ὠχίφ αντοϋ πνεύ-
μαη, quos secundum propriam voluntatem suam firmavit in stabilitate,
per sanctum suum Spiritum.*“

Ecclesia namque est benedictum Abrahae semen, quod Irenaeus Mar-
cionem refellens, qui sanctissimum patriarcham a salute per Christum impertitam
excludebat, his verbis⁶ affirmat: „Manifestum est, quoniam qui contradicunt
saluti eius (Abrahami), et alterum praeter eum qui promissionem fecerit
Abrahae, formant Deum, extra regnum Dei sunt, et exhaeredes sunt ab in-
corruptela, frustrantes et blasphemantes Deum, qui in regnum caelorum
introducitur Abraham *et semen eius, quod est ecclesia per Christum lesum,
cui* (ecclesiae) *et adoptio redditur, et haereditas quae Abrahae promissa
est*“ Cum enim ⁹ „oporteret quaedam quidem praenuntiari paternaliter a
patribus, quaedam autem praefigurari legaliter a prophetis, quaedam vero
deformari secundum formationem Christi ab his qui adoptionem perceperunt,
omnia vero in uno Deo ostendi; propterea disseminaverunt sermonem de
Christo patriarchae et prophetae, *demessa est autem ecclesia, hoc est,
fructum percepit.* Propter hoc et ipsi orant habere tabernaculum in ea,
Hieremia ^{1°} dicente: *quis dabit mihi in deserto habitationem novissimam?*
uti et qui seminat et qui metit, simul gaudeant in Christi regno, qui omnibus
adest, de quibus ab initio bene sensit Deus, attribuens adesse eis Verbum
suum? Quod Dei Patris Verbum adesse ecclesiae tamquam *caput*, declarat
Irenaeus¹¹ inquit: „Super omnia quidem Pater, et ipse est caput Christi:
per omnia autem Verbum, *et ipse est caput ecclesiae:* in omnibus autem
nobis Spiritus, et ipse est aqua viva, quam ¹² praestat Dominus in se recte
credentibus, et diligentibus se, et scientibus, quia¹³ *unus Pater qui est
super omnia, et per omnia, et in omnibus nobis.*“

60. Hac autem societate, intimaque cum Christo capite coniunctione
fit, ut¹⁴ „non oporteat adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile
est *ab ecclesia* sumere; cum apostoli, *quasi in depositarium dives, plenis-
sime in eam contulerint omnia quae sunt veritatis;* uti omnis quicumque
velit,umat ex 'ea polum vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem
reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos;
quae autem sunt ecclesiae, cum summa diligentia ¹⁵ diligere, et apprehen-
dere veritatis traditionem.“

·) Lib. IV. cap. VIII. al. XVIII. η. 1.

*«) Lib. III. cap. IV. n. 1.

·) Lib. IV. cap. XXV. al. XLII. n. 3.

15) Est autem *diligere* idem ac *deli-*

·) Cap. IX. 2.

gere. Quod docent veteres glossae, in

·) Lib. V. cap. XVIII. n. 2.

quibus reperimus: *dilige, ἀγάχηϋον,*

·*) Ioh. VII. 38 — 39.

επιλεξον: dilectus, στρατολογία, Joxi-

·) Ephes. IV, 6.

μαοία, ἀγαπη&ει . .

Fitl* „ut fidem nostram non aliunde quam ab ecclesia perceptam custodiamus, et quae semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam depositum juvenescens, el iuvenescere faciens ipsum vas in quo est. Hoc enim *ecclesiae* creditum est Dei munus, quemadmodum¹⁷ ad inspirationem plasmationi, „ad hoc ut omnia membra vivificentur: et in eo disposita est communicatio Christi, idest Spiritus-sanctus, arrha incorruptelae et confirmatio fidei nostrae, et scala ascensionis ad Deum. *In ecclesia enim*, inquit 1S, *posuit Deus apostolos, prophetas, doctores*, et universam reliquam operationem Spiritus: cuius non sunt participes omnes qui non currunt ad ecclesiam, sed semelipsos fraudant a. vita per sententiam malam et operationem pessimam. *Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas.* Quapropter qui non participant eum, *neque a mammillis matris nutriuntur in vitam*, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos¹⁹ de fossis terrenis, et de coeno putidam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiae ne traducantur; reficientes vero Spiritum ut non erudiantur. Alienati vero a veritate, digne in omni volutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atque aliter per tempora de eisdem sentientes, et numquam sententiam stabilitam habentes; sophistae verborum magis volentes esse quam discipuli veritatis. Non enim sunt fundati super unam petram, sed super arenam habentem in seipsa lapides mullos.“

Fit²⁰ ut spiritalis discipulus „iudicet et eos qui schismata operantur, qui sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes *quam unitatem ecclesiae*: γ.α'ι διὰ μικρά γ.α'ι τὰ νψούβα αιτία το μέγα ζα'ι ένδοξον δώμα τοῦ Χριστοῦ τέμνοντα ζαι διαιοονντα , ζα'ι δ'ῶν τὸ έπ αυτοῖ , άναιοονντα , et propter modicas et quaslibet²¹ causas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, el quantum in ipsis est interficiunt: pacem loquentes et bellum operantes: vere liquantes culicem et camelum transglutientes. Ούδεμία δε τηλιζαύτη δνναται προ αυτών ζατόρ&ωϋ' γένεϋ^αι, ηλίζη τοῦ β/ιοματό έστιν ή βλάβη. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correctio, quanta est schismatis perniciēs. Indicabit autem el omnes eos qui sunt extra veritatem, idest, qui sunt extra ecclesiam: ipse autem a nemine iudicabitur.¹¹

6t. Quanta vero sit Christi et ecclesiae societas, quantaque schismatis perniciēs, nemo prae Origene explicavit illustrius, qui ²² profani hominis

■*) Lib. III. cap. XXIV. al. XL.
nn. 1 2

17) Scilicet fidei munus creditum est ecclesiae, ut eo ipsa *animetur*; inspiratio enim Gen. II. 7. idem valat ac *animatio*,
ιβ' I. Cor. XII. 28.

1.) Iercm. II. 13.

22) Lib. IV. cap. XXXIII. al. LXXII.

21) Interpres igitur non legit *νψούβα* , sed *Γνχυνῶα* .

22) Lib. VI. con, Celsum η, 48.

dicteria adversus intimam animae Iesu cum Deo Verbo coniunctionem ex dogmatum concordia ita profligavit: *Ifi σώμα Χρίστου φασιν είναι οἱ ih̃ot λόγοι, υπό τοῦ υἱοῦ τοῦ &εοῦ ἰμυχοῦμενον, την πᾶσαν τοῦ θεοῦ ἰχκλησίαν μέλη δε τούτου τοῦ σώματος είναι ὡς ὅλον τοῦ δε τίνα του πιστευοντα ' ἐπείπερ ὡςπερ ψυχὴ ζωοποιεῖ καὶ κινεῖ το σώμα, οὐ πετμυκδ «γ' ἐαντοῦ κινεῖσθαι ζωτικῶς ' οὕτω ὁ λόγος, κινῶν ἐπὶ τὰ δέοντα, καὶ ἰνεργων τυ ὅλον σώμα την Εκκλησίαν, κινεῖ και ἕκαστον μέλος τῶν ἀπὸ τῇ Εκκλησίᾳ, ονδέν χωρ'ι λόγου πράττοντα. εἴπερ ουν τούτο ουκ ευκαταφρόνητον, ὡς οἶμαι, ἔχει ακολουθίαν' τι χαλεπόν, τῇ ἄκρᾳ και ἀνυαερβλήτῳ κοινωνίῳ πρὸς τον αὐτόλογον την Ἰησοῦ ψυχὴν, καὶ ἀπαξαπλῶ ὦν Ἰησοῦν μὴ κεχωρίσθ'αι τῇ μονογενοῦ καὶ πρωτοτόκου πάσῃ κτίσει, ἢ ἄλλ' ἑτερον ἐτι τυγχάνειν αὐτοῦ;* Dicimus ex divinis Scripturis totam Dei ecclesiam esse Christi corpus a Dei Filio animatum, membra autem illius corporis, ul totius, eos esse omnes qui credunt: quoniam sicut anima vitam et motum impertit corpori, quod a seipso natura moveri vitaliter non potest; ita Verbum totum corpus seu ecclesiam ad ea quae opus sunt, movens et agens, etiam singula membra eorum qd ad ecclesiam pertinent, movet, ita ul nihil sine Verbo faciant. Hoc igitur si, ut opinor, minime spernendum est et optime cohaeret; quid vetat quominus summa et excellenti communione cum Verbo coniuncta anima Iesu, imo totus Iesus non separetur ab Unigenito et Primogenito creaturae, nec aliud sit ab illo?“

62. Huius autem praestantissimae coniunctionis, qua ecclesia cum Christo eiusque Spiritu devincitur, effectus est, ul nulla iis spes salutis affulgeat, qui sponte volentesque ad eam non accedunt, vel ab ea mali, suoque iudicio praedamnati discedunt.

Quod doctrinae caput concordi Patrum suffragio assertum, atque ex ipsis rerum naturis perspicue evidenlerque dimanans, non obscure significavit Hermas, ubi ecclesiam imagine *turris* depingens, inquit²³: „Qui ergo poenitentiam aduri sunt, si egerint poenitentiam fortes erunt in fide, si nunc poenitentiam egerint, dum aedificatur turris. Nam si consummata fuerit structura, iam quis non habet locum ubi ponatur, *sed erit reprobus; solummodo autem hoc habebit (pii iam ad turrim positus est.*li

Neque obscure significavit romanus Clemens, qui rebellantes corinthios et ecclesiae unitatem dilacerantes his verbis²⁴ non magis cohortatur quam deterret: „Vos igitur qui seditionis fundamenta iecistis, in obedientia subditi estote presbyteris, et correptionem suscipite in poenitentiam, genua cordium vestrorum flectentes. Discite subiici, deponentes gloriosam et superbam linguae vestrae arrogantiam. *Ἀμεινον γάρ ἐστιν νμιν Ἐν τῷ ποιμένιῳ τοῦ Χριστοῦ μικροῦ καὶ Ἐλλογίμου εὐρεῖσθαι, ἡ καθ' ὑπεροχὴν δοκοῦντα*

») Vis. III. V.

’4) Epist, I. §. LVII.

εχοιφηναι ἐλπῖδο αὐτόν. Melius enim vobis est in grege Christi parvos bonaeque famae reperiri, quam nimis splendentes spe illius (Christi) eiici.“

Indubitatum namque est quod Augustinus in sermone habito ad Caesariensis ecclesiae plebem, Emerito episcopo donatista praesente, scripsit: „Extra ecclesiam catholicam totum potest (habere Emeritus) praeter salutem. Potest habere honorem, potest habere sacramentum, potest cantare *halleluia*, potest respondere *amen*, potest evangclium tenere, potest in nomine Patris et Filii et Spiritus-sancti fidem et habere et praedicare; *sed nusquam nisi in ecclesia catholica salutem poterit invenire.*“

I

Praecedentium ἐλεγχο et ἀναχειραλαίωσι .
— *Fontes e quibus ecclesiae notitiam descriptionemque derivavimus: — horum pretium: — modus quo usi fontibus sumus: — is ne sit qui probari debeat: — de analogiis nominatim, deque consecrariis ex eisdem deductis: — horum vis aperitur atque defenditur.*

63. Quod fieri solet dum tabula multis distincta figuris examinanda proponitur, ut principio singula quaeque seorsum atque articulatim considerentur, deinde vero omnia uno prope oculorum obtutu conspiciantur; id in praesentia suscipimus, eaque expleta parte quae singulorum contemplatione iudicioque absolvitur, alteram adgredimur qua singula in quoddam veluti fastigium redacta uno mentis impulsu intelliguntur. Quod quidem rerum perspicuitati non minimum conducet, iisque periucundum accidet quibus cordi est, ut in excolendis tractandisque disciplinis, humanae mentis legibus, quoad eius fieri potest, obtemperetur. E quarum numero postrema illa non est quae praescribit, ut quæ separatim et ἀναλντικῶ perspeximus, perspectaque proposuimus, eadem coniunctim atque βυνιῖέτω nobis aliisque exhibeamus.

Video tamen hunc dissita membra coniungendi laborem et unius effingendi corporis studium magna ex parte suo fructu cariturum, nisi duas rite quaestiones in antecessum expedierim: quarum prior est, unde et quibus e fontibus singula hauserim, quae in unam conflare summam adnitor: posterior vero, quam viam iniverim, quamve tenuerim rationem, ut illa inferendo deducendoque colligerem. Nisi enim sinceri fuerint fontes, et legitima fuerit derivandi ratio; nullum erit pretium operae sive a nobis iam impensae sive quam sumus impensuri.

•5) Semi. cit. η. 6.

64. Haque ul de priori quaestione primum dicamus, perspicuum omnibus esse arbitror, in hac de notitia deque ecclesiae descriptione controversia non alios a nobis consultos fontes, quam qui litteris sacris et consona vetenim Christianorum attestatione continentur. Quaecumque enim hucusque protulimus, quaecumque enarravimus, et quaecumque centri instar habuimus e quo proficisceremur; universa nunc ex alterutro, nunc ex utroque loco deprompsimus atque collegimus.

Prior autem Scripturarum locus comparatus sic est, ut fidem omnino summam in praesenti investigatione ¹ mereatur. Ecquis enim est Christianorum qui maximam Scripturis auctoritatem non deferat? hanc illis deferunt qui *catholici* inter christianos nuncupantur: hanc illis deferunt qui *protestantium* nomine veniunt, nisi forte in rationalistarum ² partes concesserint: hanc illis defert *praesens aetas*: et hanc illis *praeterlapsa saecula* detulerunt. Legantur enimvero Cypriani, Optati, Paciani, Ambrosii, Cyrilli hierosolymitani, Hieronymi et Augustini opera contra novatianos, luciferianos et donatistas conscripta, in quibus de invenienda deque vindicanda Christi ecclesia graviter luculenterque disseritur; facile apparebit omnes sibi eum canonem dictum existimasse, quem in epistola contra donatistas ³ his verbis Augustinus concepit:

„Quaestio certe inter nos versatur, ubi sit ecclesia, utrum apud nos an apud illos. Quae utique *una* est, quam maiores nostri *catholicam* nominarunt, ut ex ipso nomine ostenderent, quia *per totum* est. Secundum totum enim, *ὅλον* graece dicitur. Haec autem ecclesia corpus Christi, sicut apostolus⁴ dicit, *pro corpore eius, quod est ecclesia*. Unde utique manifestum est, eum qui non est in membris Christi, Christianam salutem habere non posse. Membra vero Christi per unitatis caritatem sibi copulantur, et per eandem capiti suo cohaerent, quod est Christus Iesus. Totum igitur quod annuntiatur de Christo, caput et corpus est: caput est ipse unigenitus ⁵ Iesus Christus Filius Dei vivi, *ipse salvator corporis*, qui *mortuus est propter delicia nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram*: corpus eius ecclesia de qua dicitur, *ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi*. Inter nos autem et donatistas quaestio est, ubi sit hoc corpus, idest ubi sit ecclesia. Quid ergo facturi sumus? in verbis nostris eam quaesituri, *an in verbis capitis sui Domini*

*) In praesenti enim de ecclesia disquisitione veritatem Christianismi tamquam exploratam sumimus, et simul cum ipsa veritatem Scripturarum. Immo per protestantes licet, ut has non *veras* modo sed etiam *divinas inspiratasque* existimemus.

’) Cum his autem non in tractatione

de ecclesia, sed in altera de veritate deque ingenio Christianae institutionis disserendum est.

3) Vulgo in libro de Unitate Ecclesiae cap. II. n. 2.

*) Coloss. I. 24.

») Ephes. V. 23—27, Rom. IV. 25,

I. Tim. II. 19

nostri Iesu Christi? puto quod in illius potius verbis eam quaerere debemus, qui veritas est, et optime novit corpus suum. *Novit enim Dominus qui sunt eius.*“ Hinc 4 pergit: „Ut dicere coeperam, non audiamus, haec dicis, haec dico; sed audiamus, haec dicit Dominus. Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati utrique consentimus, utrique 7 cedimus, utrique servimus: ibi8 quaeramus ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.“

Quare subdit9 donalistas alloquens: „Remotis omnibus inanibus ecclesiam suam demonstrent, si possunt, non in sermonibus et rumoribus afronnu, non in conciliis episcoporum suorum, non in litteris quorumlibet disputatorum, non in signis et prodigiis fallacibus, quia etiam contra ista verbo Domini praeparati et cauli redditi sumus; sed in praescripto legis, in prophetarum praedictis, in psalmorum cantibus, in ipsius unius pastoris vocibus, in evangelistarum praedicationibus et laboribus, hoc est, in omnibus canonicis sanctorum librorum auctoritatibus. Nec ita ut ea colligant et commemorent, quae obscure vel ambigue vel figurate dicta sunt, quae quisque sicut voluerit, interpretetur secundum sensum suum. Talia enim recte intelligi exponique non possunt, nisi prius ea quae apertissime dicta sunt, firma fide teneantur.1.

• Neque ab his discedit paulo post 1° inquiring: „Ad ipsam salutem ac vitam aeternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est ecclesia, *quam sicut ipsum caput in scripturis sanctis canonicis debemus agnoscere*, non in variis hominum rumoribus et opinionibus et factis et dictis et visis inquirere. Nemo mihi ergo haec opponat, qui mihi respondere paratus est. . . . Sed utrum ipsi ecclesiam teneant, *non nisi de divinarum scripturarum canonicis libris ostendant*: quia nec nos propterea dicimus nobis credi oportere quod in ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus commendavit milevilanus Optatus, vel mediolanensis Ambrosius, vel alii innumerabiles nostrae communionis episcopi; aut quia nostrorum collegarum conciliis ipsa praedicata est; aut quia per totum orbem in locis sanctis, quae frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum vel sanitarum fiunt. . . . Quaecumque talia in catholica fiunt, ideo sunt approbanda quia in catholica fiunt; non ideo ipsa manifestatur catholica quia haec in ea fiunt. Ipse Dominus Iesus cum resurrexisset a mortuis, et discipulorum oculis

e) Capite III. n. 5.

7) In editionibus maurina vetustioribus legebatur, *credimus*.

8) Sed quid si in libris dominicis omnia aperta sint atque impedita? Non est, reponit Augustinus cap. V. n. 8., cur de hoc suspicemur: plura namque illis iusunt, eaque praesertim quae ad

ostendendam demonstrationemque ecclesiam pertinent, *aperta et manifesta, quae si in sanctis scripturis non inventur, nullo modo esset unde aperirentur clausa et illustrarentur obscura*.

*) Cap. XVIII. n. 47.

,0) Cap. XIX. nn. 49 — 50.

videndum manibusque tangendum corpus suum offerret, nequid tamen fallaciae se pali arbitrarentur, magis eos testimoniis legis et prophetarum et psalmorum confirmandos esse 11 iudicavit, ostendens ea de se impleta quae fuerant tanto ante praedicta. Sic et ecclesiam suam commendavit dicens 12: *praedicari in nomine tuo poenitentiam et remissionem peccatarum per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem*. Hoc in lege et prophetis et psalmis esse scriptum ipse testatus est: hoc eius ore commendatum tenemus. *Haec sunt caussae nostrae documenta, haec fundamenta, haec firmamenta?*'.

Ad quae fundamenta et firmamenta provocans in opere contra Cresco-
ilium¹³ idem instaurat argumentum scribens: „Agnoscis Christum in eo
quod¹⁴ scriptum est, *exaltare super caelos Deus*: et non agnoscis eccle-
siam in eo quod sequitur, *et super omnem terram gloria tua?* Agnoscis
Christum in eo quod 15 scriptum est, *foderunt manus meas et pedes meos,*
dinumeraverunt omnia ossa mea . . .: et non agnoscis ecclesiam in eo
quod paulo post 16 sequitur, *commemorabuntur et convertentur ad Dominum*
universi fines terrae, et adorabunt in conspectu eius universae patriae
gentium? Agnoscis Christum in eo quod¹⁷ scriptum est, *Deus indicium*
tuum regi da, et iustitiam tuam filio regis: et non agnoscis ecclesiam in
eo quod psalmus ipse¹⁸ testatur, *dominabitur a mari usque ad mare, et*
a lumine usque ad terminos orbis terrae; coram illo decident aethiopes
et inimici eius terram lingent. Reges Tharsis et insulae munera offerent,
reges arabum et Saba dona adducent, et adorabunt eum omnes reges
terrae, omnes gentes servient ei? Agnoscis Christum ubi dicitur¹⁹ ad
iudaeos, *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, nec*
accipiam sacrificia de manibus vestris; quia utique Christi adventus abstulit
illa omnia sacrificia iudaeorum: et non agnoscis ecclesiam in eo quod 2°
sequitur, *quoniam ab ortu solis usque ad occasum glorificatum est nomen*
meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens? Agnoscis Christum in eo
quod dicit²¹ propheta, *sicut ovis ad immolandum ductus est*, et cetera
quae ibi de illo tamquam in evangelio leguntur: et non agnoscis ecclesiam
in eo quod paulo post²² dicit, *laetare sterilis quae non parit, erumpe*
et clama quae non parturis; quoniam multi filii desertae magis quam
eius quae habet virum. . . In his certe litteris sanctis ecclesiam didicit

”) Non quod aliis argumentis sua
tx sese firmitas deesset, sed quod omnium
conspiratione adstrui fides pro selecto
divinitus providentiae ordine deberet.

*) Luc. XXIV. 47.

») Lib. III. capp. LXTV — LXV.
an. 71—73.

*) Ps. cvil. 6.

is) Ps. XXL 17.

lfi) Ibid. v. 28.

17) Ps. LXXI. 2.

»8) Ibid. v. 8.

is») Malach. I. 10.

9») Ibid. v. 11.

ii) Is. LIU. 7.

99) Cap. LIV. 1. seqq.

Cyprianus ut*³ diceret: *Sic ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrexit, ramos suos per universam terram copia ubertatis extendit*

65. Ambigi ergo nullatenus potest, utrum in exquirenda illustrandaque ecclesiae notitia authenticus sit Scripturarum locus, quem primum ac potissimum consuluimus. Sed de altero loco, qui veterum attestatione ac suffragio constat, idem ne an dissimile potius ferendum est indicium?

Non antea respondeo quam ex ordine praemonuerim: I. non quamlibet veterum attestationem fuisse a nobis adhibitam, sed aperiendam, sed constantem, sed repetitam atque inculcatam: inculcatam, in Oriente, inculcatam in Occidente: inculcatam in Asia et inculcatam in Africa et in Europa: inculcatam a viris primae successionis, atque ab iis pariter inculcatam qui illos continenter exceperunt. Immo II. attestationem non ab iis profectam solum qui ad ecclesiam catholicam et praevalem spectarent, sed ab iis etiam, in plerisque saltem capitibus, qui ab ecclesia catholica et praevalente dissiderent.

Quod ut aliquot confirmem exemplis, Optatus²⁴ Parmenianum ita perstringit: „Ceterum a te, in aliis partibus tractatus tui, aliqua *pro nobis* dicta sunt et *contra vos*, ut diluvii et circumcisionis comparatio: quaedam et *pro nobis* et *pro vobis*, ut ea quae in laude dixisti baptismatis: ideo et *pro vobis*, quia quamvis foris silis, tamen ex nobis existis. Nam et illud *pro ambobus*, quod demonstrasti *haereticos extraneos esse catholicis sacramentis*. . . Quedam *pro nobis solis, ut unius ecclesiae commemoration* Et²⁵ ubi ea recenset de quibus Parmenianus disseruerat, ait: „Secundo autem loco, exclusis haereticis, *unam dixisti esse ecclesiam*; sed eam, ubi sit, agnoscere noluisti. I. Tum²⁸ subdit: „Interea dixisti apud haereticos *dotes ecclesiae* esse non posse: et recte dixisti; scimus enim haereticorum ecclesias singulorum, prostitutas, nullis legalibus sacramentis et sine iure honesti matrimonii esse: quas non²⁷ necessarias recusat Christus, qui est sponsus unius ecclesiae, sicut in Canticis Canticorum²⁸ ipse testatur: qui cum unam laudat, celeras damnat; quia praeter unam quae est vera catholica, ceterae apud haereticos putantur esse sed non sunt: secundum quod indicat, ut supra diximus in Canticis Canticorum, unam esse columbam suam, eandem sponsam electam, eandem hortum conclusum et fontem signatum: ut haeretici omnes neque claves habeant quas solus Petrus accepit: nec annulum quo legitur fons esse signatus: nec aliquem illorum esse ad quem hortus ille

Lib. de Unit. Ecclesiae.

14) De schismate Donatistarum lib. I.

*») Ibid. §. VI.

17) Etenim una tantum est coniuncta cum Christo, et est eius sponsa: quare ceterae sunt adulterae et non necessariae.

1s) Cap. VI. 8.

perlinent, in quo Deus arbusculas plantat/⁴ Quibus addit: „A Parmeniano inter cetera dictum, schismaticos a vile, velul sarmenta esse concisos: destinatos poenis tamquam ligna arida, gehennae ignibus reservari/⁴

Quae plane ostendunt, in capitibus neque numero paucis neque levioris momenti donalistas cum catholicis amice conspirasse. Cuius conspiracy locuples etiam testis est Augustinus, qui non modo illis tribuit²⁹ quod unitatem ecclesiae ita tenerent, ut ab ea haereticos omnes schismaticosque quam longissime amandarent: necessitatem vero sic urgerent, ut extra illam spem omnem salutis funditus excisam profiterentur; sed etiam quod eo tandem devenerint, ut universalem amplitudinem propriam ecclesiae esse concederent, in ea autem cum bonis immixtos malos non omnino negarent.

66. Iamvero III. haud nullis opus est ut intelligalur, constantis adeo universalisque attestationis non aliam inveniri posse idoneam sufficientemque rationem, nisi quae alterutro ex fonte dimanarit: vel quod omnes in Scripturis ea viderint quae de ecclesia eiusque dotibus tradiderunt: vel quod ex institutione eorum quos apostolos nuncupamus, eadem acceperint. Praesertim cum IV. ex ipsorum libris appareat, nihil iis fuisse antiquius quam ut se ad Scripturas reciperent, vel ad maiorum scita doctrinamque provocarent.

67. Liquet igitur concordi veterum attestationi vim prorsus insignem inesse, et cui nemo nisi qui sus deque omnia misceat, obniti ac refragari ausit. Si enim, ut istud quoque addam, de ratione deque forma reipublicae atheniensis vel romanae iudicaturi, illorum fidimus testimoniis qui in utraque republica floruerunt; fas ne erit in exquirenda definiendaque ecclesiae notitia fidem detrahare antiquis Christianis auctoribus, qui non solum in ecclesiastica societate claruerunt, verum etiam omnigenis scientiae, pietatis, eruditionisque ornamentis emicarunt? Si qui secum hoc pacto statuunt, hi non ex ipsis rebus, sed ex arbitrio suaque libidine aestimandi normam legemque mutantur. Quare sua constat fides, suaque iis locis constat auctoritas e quibus id deprompsimus omne, quod ad ecclesiae notionem rite inveniendam exponendamque conferret.

68. Sed obliquam forte inivimus semitam, ut quid cum iis esset consortum locis reperiremus: et locos forte suapte natura bonos neque bene neque dextere adhibuimus?

Verum neque hac in re ab eo nos deflexisse, quod aequum rectumque est, ab illis ultro dabitur qui secum ipsis recolant, nihil a nobis sive Scripturarum ope, sive veterum testimonio fuisse constitutum, quod vel 1°. simplex nudaque analysis non offerret, vel 2°. apta textuum comparatio non

**) De Baptismo lib. IV. cap. XVII. cap. VIII. n. 10., et in libro ad Donatistas post Collationem capp. IX — X. d. 24., con. Cresconium lib. IV. cap. LIV. n. M., in Breviculo Collât, tertiae diei nn. 12 — 15.

LIBER PRIMUS

exhiberet, vel 3°. idoneae analogiae sua quodammodo sponte non suggererent. Etsi enim plura antecedentibus capitibus, iisque non omnino brevissimis complexi simus; quidquid tamen iis continetur, ad eos quos innuimus deducendi modos evidentissime revocatur. Scilicet revocatur *sire* ad ea quae instituta testimoniorum analysi, iisdem inclusa deteguntur: *sire* ad ea quae ex testimoniis mutuo compositis legitime defluunt: *sire* ad ea quae analogiis minime dubiis perspicue insinuantur.

Porro quae analysi scite eruuntur, et quae locorum textuumque comparatione demonstrantur, ea nonnisi praepostere adduci in dubium negarique possunt. Reliquum est igitur ut omnis, si quae habetur difficultas, ad analogias spectet, et ad consectaria ex analogiis deducta referatur. Sed, ul ego quidem puto, neque inde ullam petere difficultatem licet, quae prudenti subactique ingenii theologo alicuius ponderis merito videatur.

69. Etenim I. in exponendis dirimendisque quaestionibus non *probationum* tantum, sed *suasionum* etiam *inductionumque* haberi ratio et potest et debet. Quamquam enim suasiones inductionesque *scientiam* non pariant, lucem nihilominus affundunt aliquam, deliberationem moderantur, prudentiamque non minimum iuvant. Quapropter cernimus in operibus omnino omnibus (si mathematicorum libros seposueris) una cum probationibus quae rem conficiunt, inductiones suasionesque coniungi: coniungi in operibus philosophorum, coniungi in operibus theologorum, et in operibus coniungi quae Patrum pietati eruditionique in acceptis referimus. Atqui *analogiae*, eaeque non commenticiae et inanes sed graves atque ex ipsis rebus sua sponte efflorescentes, cuiusmodi illae sunt quas usurpavimus, licet ex sese vim probationis non attingant neque scientiam creent, suasionum tamen inductionumque dignitatem assequuntur. Quare in iis adhibendis expoliendisque frequentes sunt philosophi, frequentes sunt theologi, ac mullo etiam frequentiores sunt Patres ecclesiaeque magistri.

70. Praeterea II. a celeris analogiis illae secerni debent, quas Scripturae praeferunt, quaeque ex ipsis veluli e sole radii sua sponte exsiliunt. Quidquid enim de celeris statuatur, hae profecto neque sperni possunt neque negligi, quin ipsae spernantur Scripturae, illudque negligatur, quod est alioqui exploratissimum, veritates Christianas systematis instar cohaerere, intimisque nexibus copulari.

Sed quas, obsecro, adhibuimus analogias, quasve in medium produximus? illas ipsas quae in Scripturis eminent, quaeque ex Scripturae verbis sponte emicant atque refulgent. Eiusmodi namque est *ἀναλογία* et *σύγκρισις* ecclesiae cum templo Dei, Christi, eiusque Spiritus: eiusmodi *ἀναλογία* et *ὑπόστασις* ecclesiae cum corpore organico atque vivente: eiusmodi *ἀναλογία* et *σύγκρισις* qua ecclesia cum corpore componitur, cuius caput est Christus: eiusmodi *ἀναλογία* et *οὐχότις* qua ecclesia cum induta *υποστατικό*

humanitate confertur: eiusmodi *ἀναλογία* et *οὐγγριοι* qua modo non prorsus dissimili ex ecclesiae corpore Christoque capite unum idemque integrum corpus suisque expletum partibus prodire dicitur, ac ex Unigenito assumente susceptaque humanitate unus atque integer Christus existat: eiusmodi *ἀναλογία* el *ογγριοι* qua non aliter Christus cum ecclesia iungi atque in unum coire perhibetur, ac ex viro et muliere una caro coalescat: eiusmodi *ἀναλογία* el *ὁὐγγιοῖ* qua ecclesia veluli Christi sponsa spectatur: et eiusmodi *ἀναλογία* ei *βὺγγιοῖ* qua Christum inter ecclesiamque ea statuitur proprietatum ornamentorumque communicatio, quae non penitus ab illa distet, quam inter hyposlasim Verbi sibique cohaerentem humanam naturam profiteamur.

71. Ad haec III. neminem latere arbitror, aliam esse vim rationemque analogiarum quae ex uno lanium alterove testimonio pendent, quaeque idcirco dici *solitariae* non incommode possunt: et aliam esse vim rationemque analogiarum quae ex pluribus in unum conspirantibus testimoniis emergunt, quasque proinde *harmonicas consociatasque* non immerito appelles. Sicut enim illae neque conjecturarum fines excedunt, neque ad inclinandos flectendosque animos plurimum valent; sic istae vicissim limites omnes suspicionum praetergressae non possunt non vehementer commovere.

Quod quidem tam rei natura, quam insigni comparatione demonstratur. Demonstratur *rei natura*, quum vix aut ne vix quidem contingere possit, ut testimonia neque pauca neque obscura in unam eamdemque mendacem analogiam conspirent. Demonstratur insigni *comparatione*, quam usitata physicis inferendi ratio suppeditat. Fac enim naturam investiganti nonnisi unum allerumve *φαινόμενον* intra genus aliquod innotescat; praeceps is sit el inconsultus, si ad analogias deductionesque illico progrediatur. Sed fac vicissim non unum alterumve sed plura illi *φαινόμενα* eodem perlinentia innotuisse; erit ne cur ab analogiis abstineat, et cur sibi ab illationibus temperet? Minime sane, quum ipsa plurium in unum idemque conspiratio viam praemonstret, et ad analogias consequutionesque gressum, iliumque tutum comuniat. Iamvero in ea quam habuimus de notitia ecclesiae tractatione, tum primum ad analogias et cum iis consertas illationes devenimus, quum plura novimus Scripturarum testimonia unam eamdemque *ιδέαν* constanter praefereant: quum novimus unam eamdemque *ιδέαν* sive penitissimae coniunctionis Christum inter el ecclesiam, sive cuiusdam propemodum unitatis ex Christo ecclesiaeque prodeuntis, distinctis ingeminatisque appellationibus *templi*, *capitis*, *corporis*, *membrorum* et *coniugii* significari: quum novimus eo habitu cum Christo ecclesiam uniri, quem Paulus his verbis 30 efferri posse existimavit: *Οπ μέλη ἐομέν του οώματο αὐτοῦ, ἐχ τή ὕαον.δ αὐτοῦ, ν.α' ἐξ των (ιβτίων αὐτοῦ. ἀντί τούτου καταλεύψει ἄνθρωπο τον πατέρα αὐτοῦ ν.α' ἵ*

“) Ephes. V. 30 — 33.

π/V εὐ;τ iο «, καὶ προ κολλη&ηΜται :τὸ τὴν γυναιῖχα αὐτόν, καὶ faovuu
 οι δύο εἰ ὕαχα μιαν. το μυστήριον τοντο μέγα ἐστίν' ἐγὼ δε λέγω, τίς
 Χριστόν, καὶ eig τὴν ἐκκλησίαν. Quo ηiam membra sumus corporis
 eius, idest *Christi*, quum αἰτοῦ ex serie orationis atque ex loco geminoll
 non alio possit quam ad praecedentem Christum referri, ex carne eius
 atque ex ossibus eius, adeoque *unum* cum eo sicut corpus cum capite.
 Huius rei gratia³³ relinquet homo patrem suum et matrem,
 et cohaerebit cum uxore sua, ut se ab ea divelli non sinat³³, et
 erunt duo in carne una³⁴, in *unum* coeuntes. *Mysterium* hoc
 magnum est ac prorsus eximium, quod vir patrem, matrem et conjunctis-
 sima quaeque deserat, ut cum uxore consocietur, unaque cum ipsa caro fiat:
 ego autem dico in Christum et in ecclesiam: ad Christum enim
 ecclesiamque et ulriusque consortium unitalemque *μνοτιχώ* traductum el
 veluti ad *αντίτυπον* relatum multo splendet praeclarius eminetque nobilius.

72. Rursum IV. eo tubus analogiis fidimus, illasque gravius prudentius-
 que usurpamus, quo constat luculentius, pleraque omnia iisdem comprehensa
 disertis quoque suffragiis apertisque testimoniis comprobari. Hoc enim ana-
 logiarum tesbmoniorumque concentu illarum veritas patescit, et quod de-
 sumptum ex illis est, in tuto collocatur. At vero nostri esse muneris
 nostrarumque partium duximus, non prius nos analogiis committere illasque
 urgere, quam eas disertis luculentisque suffragiis adprobari intellexerimus.
 Priusquam intellexerimus ecclesiam *Christi regnum* nuncupari, Christum
ecclesiae caput dici, ecclesiam *Christi corpus* vocari, tamquam *unum cum*
Christo, *eiusque carnem sponsamque* exhiberi, *ipsoque Christi nomine*
 cohonestari.

Accedit V. reprehendi analogias non posse, neque ex iis ductas con-
 sequutiones carpi aut improbari, si vel unum proferre liceat disertum testi-
 monium, quo illae omnes sin minus *enucleate*, *quadam* certe veluti *sumina*
compendioque significantur. Tum enim illarum reprehensio atque improbatio
 in reprehensionem improbationemque ipsius testimonii doclrinaeque eodem
 contentae prorsus recideret. Atqui suppetit eiusmodi testimonium, quum
 quidquid analogiis constitutum est, id totum *cirtute* significetur, aut ubi
 ecclesia dicitur *columna et firmamentum reritatis* ³⁵, aut ubi de ecclesia
 scriptum legimus³⁹: ὡ πεο ἡ ἐκκλησία υποτάσσεται τῷ Χοιστῷ, οντω καὶ
 αὶ γυναιῖχeg τοῖ Ἰδίοι ἀνδράσιν ἐν παντί: quemadmodum ecclesia,

᾽·) I. Cor. XII. 27.

Quae est potestas verborum *dvri*
rovrov, pro quibus Alexandrini. Gen.
 II. 23. habent evexev τοῦτον.

S3) Quern sensuin postulat hebraicum
 pZ" et graccum προ κολλάδ&αι.

᾽*) ""X Ttob» idem ac ΠΠi0.

35) I. Tim. III. 15.

3e) Ephes. V. 24.

ulpote *corpus*, subiecta est Christo tamquam *capiti*, eidemque subiecta non hoc tantum illove tempore sed constanter, neque in his dumtaxat illisve sed in omnibus quae a suo capite accepit; sic et uxores obnoxiae debent esse viris suis in omnibus: aut ubi ecclesiae 37 *ipsum Christi nomen* tribuitur, more hebraeis usitato quo⁸⁸ uxores de mariti nomine vocabantur.

73. Denique VI. praesto est *χριτηοιον*, *externum* illud quidem, neque propterea obscurum aut anceps, quo sinceræ germanaeque analogiae a prae-
posteris ementitisque dirimantur. Huc autem redit: *sinceras germanasque eas esse analogias quae in omnium constanter oculos incurrerint*. Contin-
gere enim non potest ut ementitus, fulgor omnium constanter oculos per-
stringat: neque contingere potest, ut quod solarium radiorum proprium est, evanescenti mendacique lumini conveniat.

Porro nulla hactenus usi sumus analogia quae in omnium oculos non offenderit: quae non offenderit in illorum oculos, quos viros apostolicos no-
minamus: et quae in illorum pariter oculos non offenderit, qui viris aposto-
licis interpellato numquam ordine successerunt. Neque enim facile repereris
qui in Scripturarum formulis ac sententiis illud non viderit, quod Iulius Fir-
micus Maternus, in libro de errore profanarum religionum, *explanans sym-*
bola quibus se miseranda hominum turba cognosceret, expressit inquit 39 :

Dicis etiam, *Ιc/ipe ννμφιε, χαίτοε νέον φω* . Quid sic miserum hominem
per abrupta praecipitas, calamitosa persuasio? . . . nullum apud te lumen
est, nec est aliquis sponsus qui hoc mereatur audire. Unum' lumen est,
unus est sponsus hominum, quorum gratiam Christus accepit. . . . Si vis
ut tenuis saltem libi splendor luminis luceat, erige vultos et demersos erige
oculos, et desertis his ad eum te confer qui⁴⁰ dixit: *ego sum lux mundi*;
cuius divinis praeceptis continetur, ut in hac terrena conversatione opus
nostrum per dies singulos luceat. . . . Sed ut sacrilegae vocis comprimatur
improbitas, *quis sil vere sponsus, sacrarum lectionum oraculis comprobabo,*
ut probetur sponsum esse Christum, sponsam⁴¹ ecclesiam: ex quo vene-
rando patre spirituales filii per dies singulos procreantur. In hac probatione
arcana prophetarum veneranda pandantur. Adsistat nobis sanctorum oracu-
lorum fides.“ Quibus continuo subdit, quae luculentissimis Scripturarum testi-
moniis continentur⁴².

Est igitur, cur eo unde digressi sumus redeuntes, tandem aliquando
concludamus, quaecumque omnia ad notitiam descriptionemque ecclesiae

”) Rom. IX. 3, I. Cor. XII. 12
Gal. III. 27.

») Is. IV. 1.

”) Lib. cit. §. XX.

") Ioh. VIII. 12.

1'») De hac *sponsae* appellatione ca-
pite V. disseruimus.

2) Ioel. II. 15—16, Ierem. XVI. 9,
Ps. XVIII. 6—7, Apoc. XXI. 9—10,
Ioh. III. 28—29, Mattii. XXV. 7—10,
et Luc. XII. 35—37,

pertinentia in medium attulimus, esse certissima, utpote quae ex idoneis ad gignendam fidem locis fuerint desumpta, nec aliter adhibita, ac reda disciplinae ratio exigit atque praescribit.

Germana ecclesiae notio atque descriptio ex recensitis fontibus derirata. — Numerantur ecclesiae dotes quas invenimus: — cuiusmodi ex sese et absolute sit ecclesia: — cuiusmodi existimari debeat, si hinc cum humana civilique societate, inde vero cum coetu iudaico comparetur: — varii Christum inter et ecclesiam proponuntur nexus.

74. Neque pauca sunt neque levioris momenti, quae ad ecclesiae cognitionem comparandam idonea, eiusque descriptionem exhibendam accommodata hucusque deprehendimus. Novimus enim, quantum ad rem praesentem sufficit, cuiusmodi *ex sese* atque *absolute* sit ecclesia: itemque novimus cuiusmodi ea sit *sire* cum humana civilique societate, *sire* cum iudaico coetu et synagoga, *sire* denique cum Christo comparetur.

Novimus 1. ecclesiam *ex sese* atque *absolute* spectatam coetum esse 1°. cui tribui origo debet non terrena sed caelestis, non naturalis sed supernaturalis: coetum esse 2°. superna vocatione, beneficioque trahentis Patris et Spiritus aures reserantis collectum: coetum esse 3°. universalem atque catholicum, „eo quod“, ut Cyrillus Hierosolymitanus loquitur¹, „per lotum orbem ab extremis terrae finibus ad extremos usque fines diffusus est; eo quod universe et absque defectu docet omnia quae in hominum notitiam venire debent dogmata, sive de visibilibus et invisibilibus sive de caelestibus et terrestribus rebus; eo quod omne hominum genus recto cultui subiicit, principes et privatos, doctos et imperitos; eo quod tandem generaliter quidem omne peccatorum genus, quae per animam et corpus perpetrantur, curat et sanat, omne autem possidet, quovis nomine significetur, virtutis genus in factis et verbis et spiritalibus cuiusvis speciei donis.“

Coetum esse 4°. ita universalem et catholicum, ut a suo tamen sinu suoque gremio haereticos schismaticosque repellat. Hi enim, Cyrillo eodem teste², non ecclesiam Dei viventis sed *ecclesiam malignantium* componunt, proindeque *eorum abominanda collegia fugienda sunt, ut catholicae ecclesiae semper adhaereamus*. „Ecclesia enim,“ inquit Optatus³, „una est.

>) Catech. XVIII. §. XXIII.

’) Lib. II §. I.

») Ibid. §. XXVI.

cuius sanctitas de sacramentis colligitur, non de superbia personarum ponderatur: ergo hanc unam columbam et dilectam sponsam suam Christus appellat. Haec apud omnes haereticos et schismaticos esse non potest. Restat ut uno loco sit.“ J ■ I

Coetum esse 5°. in quo uno reperitur veritas, et per quem unum simul cum veritate exspectari omnia debent, quae beatitudini assequendae conducunt. „Non oportet,“ scribit Irenaeus 1, „quaerere apud haereticos veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis: uti omnis quicumque velit,umat ex ea polum vitae. Haec est enim vitae introitus: omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos, quae autem sunt ecclesiae cum summa diligentia diligere.“ Ecclesiae enim 5 non secus *creditum est Dei munus*, fides, ac *inspiratio plasmationi, ad hoc ut omnia membra percipientia vivificentur*.

Coetum esse 6°. prorsus necessarium, quern nemo impune deserit, et cui quisque debet nomen adiungere. Qui enim ecclesiam deserit, illico si Irenaeo 6 credimus, *praecipuum dilectionis munus* amittit, *quod est pretiosius ipsam agnitio, gloriosius autem quam prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminens*.

Coelum esse 7°. cuius duo distingui tempora debent, et status duo, quique pro tempore proque statu certaminis et praesentis mortalitatis illa bonis constat, ut malos funditus non excludat. „Christus,“ inquit Augustinus7, „qui *super omnia 8 Deus est benedictus in saecula*, et qui verissime de seipso dixit9, *ego sum via, veritas et vita*, cum servi eius ab eo 1° quaererent, utrum vellet eos ire et colligere zizania, *sinite*, inquit, *utraque crescere usque ad messem*: Donatus autem dicit, zizania quidem crevisse, frumenta vero esse diminuta; eligant isti cui credant. Christus, idest, Veritas dicit, *ager est hic mundus*: Donatus autem dicit, agrum Dei in sola Africa remansisse; eligant cui credant. Christus, idest Veritas dicit, *in tempore messis dicam messoribus, colligite primum zizania*, et exponit dicens, *messis est finis saeculi*: Donatus autem dicit, per praecisionem partis suae ante messem a frumentis zizania separari; eligant cui credant. Christus, idest, Veritas dicit, *messores sunt angeli*: Donatus autem dicit, se atque collegas suos hoc fecisse ante messem, quod ille dixit angelos in messe facturos; eligant cui credant. Certe Christianos se dicunt, Christum eis Donalumque proponimus: si verba dant Christo, cor autem Donato, qui sint

4) Adv. haer. lib. III. cap. IV. n. 1.

s) Rom. IX. 5.

s) Ibid. cap. XXIV.

*) Ibid. lib. IV. cap. XXIII. n. 8.

3) Ioh. XIV. 6.

’) Con. epist. Parmeniani lib. II.

cap. II. n. 5.

* °) Matth, XIII. 30. seqq.

LIBER PRIMUS

considerent. Ego parco, non invehor, non exaggero: dolorem meum melius premo quam promo. Si autem dicunt se Christo dare cor suum, Christo ergo credant dicenti, quod per totum mundum et lili regni crescant el filii maligni: non Donato dicenti, quod per totum mundum filii maligni tantummodo creverunt, filii autem boni usque ad solam Africam diminuti sunl.“

Quare in libro ad donatistas post Collationem sic illos compellat atque ad incilas redigit 11 : „Quaecumque testimonia divinarum scripturarum episcopi vestri commemorare potuerunt, quibus ab omni malorum hominum permixtione pura praeuntiabatur ecclesia, *non quali* nunc est* illis testimoniis praeuntiabatur, *sed qualis post istam mortalitatem in vita aeterna futura est*. El quaecumque testimonia Scripturarum posuerunt de filiis, quos merito parentum, imitando malitiam, unam cum eis caussam habere voluerunt: quod non intelligentes divina testimonia secum pugnare cogeabant, *nec utrasque voces Dei pro diversitate temporum, caussarum, personarumque distinguentes in concordiam redigebant*, sed sicut contra nos ipsi, *ita etiam volebant inter se ipsa divina documenta pugnare*. Nec mirum si pacem Scripturae Dei non intelligebant, qui pacem cum eius ecclesia non habebant.

„Nos autem utraque accipientes testimonia, *demonstrabamus utrorumque concordiam*. Nam et illud accipiebamus, quod in suis litteris commemoraverunt ecclesiae 1* dictum esse, *nec adiiciet ultra per te transire incircumcismus et immundus*: et illud quod 13 scriptum est, *sinite utraque crescere usque ad messem*: sed hoc esse *in agro*, illud futurum *in horreo*. Denique el ipsi qui diu contenderunt, dicentes *zizania quae cum tritico simul crescere usque ad messem permissa sunt, non in ecclesia sed in mundo esse*, contra intellectum martyris Cypriani qui dixit, *etsi videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut caritas nostra, ut quoniam in ecclesia esse zizania cernimus, ipsi de ecclesia recedamus*: et nolentes consentire *mundi* nomine ecclesiam posse significari, contra verba apostoli qui 14 dixit, *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi*: et conira ipsius verba Domini qui 15 dixit, *non venit Filius hominis ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum*: neque enim reconciliari Deo et salvari per ipsum mundus potest, nisi *mundi* nomine intelligalur ecclesia, *quae sola per eum Deo reconciliata salvatur*; tamen in illa similitudine quam ex evangelio 16 commemoravimus, quod *boni et mali pisces* quo usque in liltore, hoc est, in fine saeculi separentur, intra eadem permixti retia continentur, *cicti evidentia veritatis* malos in ecclesia usque in finem saeculi permixtos esse confessi sunt: sed eos *occultos* esse

>*) Capp. VII—X. nn. 10 — 13.

»') Is. LIL 1.

»') Matth. XIII. 30.

*<) II. Cor. V. 19.

«*) Ioh. III. 17.

'«) Matth. XIII. 47.

dixerunt, quoniam sic a sacerdotibus ignorantur, quemadmodum pisces intra retia cum adhuc in mari sunt, a piscatoribus intra retia non videntur. Quomodo ergo testimonium propheticum, quod in sua responsione posuerunt, quod ecclesiae *7 dictum est, *non adiiciet ultra per te transire incircumciscus et immundus*, ad hoc tempus pertinere intelligitur, quando ecclesia retibus comparata est, quibus in mari adhuc positis pisces malos bonis permixtos vel occultos esse confessi sunt? Unde manifestum est, nonnisi in futuro saeculo post indicium nullum incircumciscum et immundum per ecclesiam transiturum. *O violentia veritatis quae suos non in carne sed in corde torquet inimicos, ut eam confiteantur inviti!*

„Ecce manifestum est quod dicebatur a nobis, *distinguenda esse tempora ecclesiae*: non eam nunc esse *talem, qualis* post resurrectionem futura est: *nunc* malos habere permixtos, *tunc* omnino non habituram: ad illam eius puritatem, non ad huius temporis permixtionem illa divina testimonia pertinere, quibus eam Deus praedixit ab omni malorum permixtione penitus alienam.“

Postremo 8°. ecclesiam eum esse coelum, cui benedixit, benedicit ac porro benedicet Dominus.

75. Novimus II. ecclesiam inter et civilem humanamque societatem multiplex esse discrimen: discrimen 1°. *originis*, quum haec naturalis sit, illa supernaturalis: discrimen 2°. *ingenii* atque *finis*, quum haec ex sese ad ea speciet quae praesentem incolumitatem felicitatemque iuvant, illa ad aeternam immortalitatem adspiret: discrimen 3°. *mediorum*, quum haec humanis, illa supernis praesidiis utatur: discrimen 4°. *partium componentium*, quum haec civibus, illa fidelibus; haec filiis primi Adam, illa filiis secundi Adam coalescat: discrimen 5°. *unitatis*, quum haec in tot dissitas separatasque dividatur societates quot sunt ditiones et regna; illa unum ex omnibus idemque intime connexum corpus efficiat. Scite Irenaeus 18: „Hanc praedicationem cum acceperit et hanc fidem, quemadmodum praediximus, ecclesia, ~~et~~¹⁹ quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi *unam domum* inhabitans: et similiter credit iis, videlicet quasi *unam animam* habens et *unum cor*, et consonanter haec praedicat et docet et tradit, quasi *unum* possidens *os*“ Licet enim, teste Augustino 2°, nullae in Scripturis recenseantur ecclesiae, omnes tamen *membra sunt unius ecclesiae toto orbe diffusae*. Quod in Breviculo Collationis tertiae diei cum donatistis 21 repetit inquires: „De ipso quoque numero, quoniam donalistae Scripturarum testimonio *unam ecclesiam* commendaverunt, velut contra quas catholicos affirmasse iactabant; responsum est a catholicis, etiam *multas ecclesias* in Scripturis²²

*') Is. LII. 1.

20) De Unit. Ecclesiae cap. XII. n. 31.

**) Adv. liaer. lib. I. cap. X. n. 2.

Cap. X. n. 20.

' ♦ Graece, *xeürep*, *quamvis*.

»») Apoc. I.

LIBER PRIMUS

inveniri dictas, et *septem* ad quas Iohannes scribit, *quae tamen multae illius unicae membra esse intelligerentur*: ut hinc appareret, multo minus sibi debere obici duas, cum eandem ipsam unam dixerint non talem nunc esse qualis in resurrectione futura esset, quandoquidem apostolicis litteris non objiciantur nullae, *ex quibus ipsa una constaret*.“

Discrimen 6°. *appellationis*, quum haec pro diversis regnis seiunctisque ditionibus societas italorum, anglorum, germanorum, . . . nuncupetur, illa ab uno Christo, quod Eusebius²⁸, Gregorius nazianzenus²⁴, Chrysostomus²⁵ et Basilius²⁴ monuerunt, suum nomen mutuetur.

Discrimen tandem 7°. *ordinis*, quum omnia, ipsaque adeo civilis societas ad bonum splendoremque ecclesiae divinitus dirigantur. Quapropter non dubitavit Augustinus²⁷ scribere: „Quamdiu ergo vos non tenetis ecclesiam, quam prophetae praenuntiaverunt, piscatores apostoli plantaverunt; tamdiu reges qui eam tenent, *rectissime ad suam curam iudicant pertinere, ne vos adversus eam rebelletis impune*. . . . Non mundanae militiae Deus exspectat auxilium, quando regibus largitur potius *beneficium*, qui eis inspirat, ut in regno suo curent fieri Domini sui praeceptum. Quibus etiam dictum est²⁸, *et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: servite Domino in timore*: sentiunt suam potestatem ita Domino servire debere, *ul ea potestate plectantur, qui nolunt eius voluntati servire*. Quod autem de militibus facis invidiam, — si utique ista cura, sicut iam docuimus, in scripturis sanctis pertinere demonstratur ad reges, per quos id acturi sunt adversus rebelles circumcelliones et insanos eorum sive participes sive principes, nisi per subditos milites?“ Neque dubitavit contra eundem repetere²⁹: „Cum hortaris optando, ut se ab innocentium exitiis imperialium legum temperaret exsecutor, id agis ut deceptoribus parcat, et innocentes decipi impune permittat. Quid ergo aliud, nisi ut ille cui te bene arbitraris optare, nec Deo nec imperatori suo servet fidem: quia scilicet per iustitiam non veram sed vestram, ad imperatorum curam perlinere causae huiusmodi non deberent, ut calumniosa divisio sanaretur, deberent autem, ut quando facta est firmaretur? si doctrina ista, quam non de scripturis sanctis, sed nescio unde didicistis, iusta vobis videtur, ut haec ad imperialem non pertineant potestatem: tunc maioribus vestris venisset in mentem, quando Caeciliani causam ad imperatoris iudicium Constantini accusando miserunt. Nunc vero quia leones²⁰ Daniele propter innocentiam non laeserunt, vultis ut illis parcat qui eum

13) Initio Evangelicae Praeparationis.	episcopum lib. I. capp. XXXIV—XXXV.
Orat. XX.	nn. 44 —45.
3i) In epist. ad Hebr. Hom. XXX. §. I.	2e) Ps. II. 10.
».) Epist. CC.	2') Contra Gaudentium donatistam
*') Contra Gaudentium donatistam	episcopum lib. I. cap. XXXIX. n. 53.
	10) Dan. VI. 22,

calumniando Iconibus obiecerunt? sed non ut homo iudicat Deus, *in cuius manu*³¹ *cor regis est, et quo voluerit, inclinatur illud.* Cor autem regis cum est infidele, aut exercentur aut probantur boni: cum vero est fidele, aut corriguntur aut plectuntur mali.“ Neque postremo dubitavit³² accurate refellere tamquam profanam donatistarum sententiam ³³, quod Gaudentius luebatur: *imperatoris non esse nisi ea curare, quae terrena republica continentur.*

76. Novimus III. ecclesiam non posse cum synagoga conferri, quin continuo intelligatur: 1°. synagogam praecessisse ut *umbram*, ecclesiam successisse ul *corpus*: 2°. illam praecessisse ul *servam*, hanc successisse ut *liberam* ea libertate qua illam Dominus suo sanguine locupletavit: 3°. illam praecessisse ul rudem inchoalamque *παιδαγωγίαν*, hanc ut expolitam absolutainque *διδασκαλίαν* successisse: 4°. illam praecessisse ut suo tandem tempore desituram, hanc immortalem successisse et ad finem usque saeculi duraturam: 5°. illam praecessisse loco et gente circumscriptam, hanc nullis locis nullisque definitam populis successisse: 6°. illius Deum per Moysen fuisse auctorem, hanc per Unigenitum nostra mortalitate indutum instituisse: illi tandem 7°. nonnisi veritatis particulam contulisse, hanc ipsa veritatis plenitudine locupletasse.

„Prius quidem,“ ait hierosolymitanus Cyrillus ³⁴, „cecinerat³⁵ psalmista, *in ecclesia benedicite Deum Dominum ex fontibus Israel.* Ex quo vero propter structas adversus Salvatorem insidias, abiecti sunt a gratia iudaei, secundam ex gentibus aedificavit Servator sanctam nostram Christianorum ecclesiam, de qua dixit³⁶ Petro: *et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam.* De ambabus illis prophetans aperte dicebat David, de priori quidem³⁷ quae abiecta fuit, *odio habui ecclesiam malignantium*, de secunda vero quae aedificata est, in eodem psalmo ³⁸, *Domine dilexi decorem domus tuae*; et mox in consequentibus³⁹, *in ecclesiis benedicam te Domine.* Reiecta namque una illa quae *in iudaea* erat, *per totum orbem* deinceps Christi multiplicantur ecclesiae, de quibus dictum est in psalmis ⁴⁰, *cantate Domino canticum novum, laus eius in ecclesia sanctorum.* Queis consentanea propheta⁴¹ iudaeis

*) Piov. XXI. i.

**) Op. cit. lib. II. cap. XII. n. 13.

M) Quod pariter fecit epist. XCIII.,
ia qua n. 17. testatur se a pristina discesse opinione, inquires: «His ergo exemplis a collegis meis propositis cessi. Nam mea primitus sententia non erat, eisi neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum,

ne fictos catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus.*

3«) Catech. XVIII. XXV.

3») Ps. LXVII. 27.

36) Matth. XVI. 18.

37) Ps. XXV. 5.

38) Ibid. v. 8.

39) Ibid. v. 12.

«°) Ps. CXLIX. 1.

4I) Malach. I. 1Q.

LIBER PRIMUS

dixit, *non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens*; salim- i
que⁴ subdit: *propterea ab ortu solis usque ad occasum nomen oieum
glorificatum est in gentibus*. De eadem sancta catholica ecclesia scribit ad
Timotheum ⁴³ Paulus: *ut scias quomodo oporteat in domo Dei versari, quae
est ecclesia Dei viventis, columna et stabilimentum veritatis.*^{ll}

Et rursum ⁴⁴: „Hoc proprium nomen est (nimirum nomen *catholicae*)
huius sanctae ecclesiae et matris omnium nostrum, quae quidem et *sponsa*
est Domini nostri Iesu Christi unigeniti filii Dei: scriptum est⁴⁵ enim, *sicut
et Christus dilexit ecclesiam, et semetipsum tradidit pro ea*, et omnia quae
consequuntur: et figuram praesefert ¹⁸ atque imitationem *superioris Hieru-
salem quae libera est et mater omnium nostrum*. Quae quum prius sterilis
fuerit, nunc est numerosae prolis parens.

„Priore namque repudiata, in secunda, catholica videlicet ecclesia,
Deus. uti Paulus ⁴⁷ ait, *posuit primum apostolos, secundo prophetas, tertio
doctores, postea potestates, tum gratias curationum, opitulationes, guber-
nationes, genera linguarum*, et omnem cuiuslibet virtutis speciem: sapientiam
dico et intelligentiam, temperantiam et iustitiam, misericordiam et humani-
tatem, insuperabilemque in persecutionibus patientiam. Quae quidem⁴⁸ per
arma iustitiae dextra ac sinistra, per gloriam et ignominiam, primum in
persecutionibus et angustiis sanctos martyres diversis et multiplici flore nexis
patientiae coronis redimivit; nunc vero in pacis temporibus, Dei gratia, de-
bitos honores recipit a regibus et viris dignitatum sublimitate conspicuis, et
omni denique hominum genere ac specie. Quumque reges distributarum di-
versis locis gentium, suae potestatis limites habeant: *sola est sancta catho-
lica ecclesia quae per orbem totum ἀπεοικοιστον την δύναμιν, infinitam habet
potestatem*. Posuit enim Deus, ut⁴⁹ scriptum est, *terminum eius pacem?*

77. Quod ultimum IV. novimus, istud est: plures eosque insignissimos
in Scripturis proponi tum *habitus* quibus ad Christum ecclesia refertur, tum
intimos *nexus* quibus cum Christo ecclesia devincitur.

Cum Christo namque 1°. eo nexu ecclesia devincitur, qui *regnum cum
rege* copulat, illique gubernandum administrandumque supponit, ^nelligant,^{ll}
scribit Augustinus donalios compellans 5°, „unum populi principem Dominum
nostrum Iesum Christum, cuius ministri sunt boni; et ipsum rectorem civitatis
illius Ierusalem, quae est mater nostra in caelis aeterna., cuius rectoris
dignitati congruunt habitantes, non ad aequalitatem sed pro modo suo, quia

*') Malach. I. 11.

«') 1. Tina. III. 15.

**) Cat. XVIII. §§. XXVI-XXVII.

**) Ephes. V. 25.

') Gal. IV. 6 — 27.

*7') I. Cor. XII. 28.

*) II. Cor. VI. 7 — g.

Ps. CXLVI. U.

10 + kib. II. con. cpist. Parmeniani
cap. IV. n. 9.

(licium est⁵¹ cis, *sancti erilis, quoniam et ego sanctus sum*: secundum quamdam scilicet imaginis similitudinem, *in quam*^{*2} *transformamur de ijloria in gloriam, tamquam a Domini spiritu*, munere illius qui nos facit conformes imaginis Filii sui. Est el alterius mali populi diabolus princeps et rector eius civitatis quae mystice Babylonia dicitur, quem *principem et rectorem tenebrarum harum*, idest, peccatorum, ipsum et angelos eius apostolus Paulus⁵³ appellat: et illius ministri similes eius sunt, quia transfigurant se in ministros iustiliae, sicut ille in angelum lucis, et inhabitantes rectori pessimo factis similibus congruunt. Sed istorum populorum atque civitatum tunc erit aperta separatio, cum ista messis fuerit ventilata: quod donec fiat, omnia tolerat dilectio frumentorum, ne dum grana paleam praepropere fugiunt, a consortibus granis impie separentur/*

Dotes nimirum ornamenlaque regni Christi censeantur, ut sit regnum divinum, sui regis victoria parium, regnum iustitiae et sanctitatis, ad extremum usque saeculi adversus salanam militans, bonis malisque commixtum, ac penitus universale. Egrege Optatus in donalistas invectus 54: „Ubi ergo erit proprietas catholici nominis, cum inde dicta sit catholica, quod sit⁵⁵ rationalis et ubique diffusa? nam si sic pro voluntate vestra in angustum coarctalis ecclesiam: si universas subducitis gentes, ubi erit illud quod Filius Dei meruit? ubi erit quod libenter ei largitus est Pater, in secundo psalmo 56 dicens: *dabo tibi gentes haeredilatam tuam, et possessionem tuam terminos terrae?* ut quid tale infringitis promissum, ut a vobis mittatur quasi in quemdam carcerem latitudo regnorum? quid tantae pietati obstare contenditis? quid contra Salvatoris merita militatis? permittite Filium possidere concessa: permittite Patri promissa complere. Cur ponitis metas? cur figitis limites? Cum a Deo Patre Salvatori tota terra promissa sit, non est quidquam in aliqua parte terrarum, quod a possessione eius videatur exceptum. Tota est donata terra cum gentibus: lotus orbis Christo una possessio est.“ Quod ut pluribus confirmavit, subdit⁵⁷: „Ergo probavimus eam esse ecclesiam catholicam, quae est in toto terrarum orbe diffusa/*

J1) Lev. XIX. 2.
”) II. Cor. III. 18.
*) Ephes. VI. 12.
M) Lib. II §. I.
II) Scilicet *catholici* nomen derivat Optatos tam *ἀπο τοῦ κατὰ λόγον*, ab eo quod est secundum rationem, (πὶαμ ἀπὸ τοῦ κατὰ το ὅλον, ab eo quod est secundum totum. Ad utramque originationeni visus est respexisse Dionysius deiandrinus in epistola ab Eusebio H. E.

lib. VII. cap. X. relata, in qua de Macriano quodam Christianorum inimico loqueus, sic illum irridet: »*Ὁ πρότερον μὲν ἐπὶ τῶν χαχόλου λόγων λεγόμενον εἶναι βασιλέω , οὐδέεν εὐλογον, οὐδέ χα- ιολικόν ἐφρόνηθεν. Qui initio quidem cum χαβολιχό , idest rationalis imperatoris diceretur, nihil ad rationem exactum aut publicum sensit.*“ Cf. de Praerog. B. Petri, Lib. I. c. IV.
56) Ps. II. 8.
») Lib. II. §. II.

His autem denuo insistit⁷⁵· inquiens: „Nec illud praetereo, quod ore tuo (idest Parmeniani) el sensu nostro ecclesiam paradysum esse dixisti, quae res sine dubio vera est: in quo horto Deus plantat arbusculas. Et tamen Deo divitias suas denegastis, cuius hortum in angustias cogitis, dum vobis solis immerito omnia vindicatis. Utique plantationes Dei sunt diversa semina per diversa praecepta. Iusti, continentes, misericordes el virgines spiritualia sunt semina: harum rerum arbusculas in paradiso Deus plantat. Concedite Deo, ut hortus eius sit longe lateque difflusus. Quid illi negatis Orientis el Septemtrionis etiam Occidentis provinciarum omnium et innumerabilium insularum populos christianos? contra quos vos soli pauci, rebelles estis, el eum quibus nullum communionis consortium possidetis.“

78. Sequitur 2°. alter nexus, quo non aliter cum Christo ecclesia devincitur, ac *corpus cum cohaerente sibi capite* coniungatur. Huius autem vinculi, quod Scripturae saepissime extollunt, mentionem faciens Irenaeus⁷⁶ ait: „Super omnia quidem Pater, el ipse est caput Christi; per omnia autem Verbum, et ipse est *caput ecclesiae*.“ Nam 60 „Verbum homo universa in semelipsum recapitulans est: uti sicut in supercaelestibus et spiritalibus et invisibilibus princeps est Verbum Dei; sic et in visibilibus et corporalibus principatum habeat, in semelipsum principatum assumens *et apponens semelipsum caput ecclesiae*, universa attrahat ad semelipsum apto tempore/*

Sic igitur comparata est ecclesia, ut regatur *divine* non *humane*, atque ex suo capite Christo Iesu 61 in semetipsa habeat⁷⁷ 2 „apostolos, prophetas, doctores, et universam reliquam operationem Spiritus, cuius non sunt participes omnes qui non currunt ad ecclesiam, sed semelipsos fraudant a vita per sententiam malam el operationem pessimam. *Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas.*“ Nec sane mirum: ubi enim ecclesia et corpus, ibi esi Christus el caput. Ubi autem Christus et caput, ibi est Spiritus Christi. Ubi ergo ecclesia et corpus, ibi est Spiritus Christi. Est autem Spiritus Christi Spiritus veritatis, ipsaque veritas. Ubi ergo ecclesia, ibi quoque Spiritus veritatis, ipsaque veritas reperitur.

79. Neque 3°. ille minus illustris est nexus, quo ecclesia cum Christo, tamquam *sponsa cum sponso* unitur atque cohaeret. De hoc nexu audivimus Paulum magnifice disserentem, deque eodem disserens Cyprianus 88 inquit: „Cum nativitas Christianorum in baptismo sit, baptismi autem generatio el sanctificatio *apud solam sponsam Christi sit, quae parere spiritaliter el generare filios Deo possit*; ubi el ex qua et cui natus est, qui filius ecclesiae

*■) Lib. II. §. XI.

51) Adv. Haer. lib. V. cap. XVIII. n. 2.

60) Ibid. lib. III. cap. XVI. n. 4.

“) Ibid. lib. III. cap. XXIV. n. I.

*) I. Cor. XII. 28.

i3) Epist. LXXIV. ad Pompeium,

non est, *ut habere quis possit Deum patrem ante ecclesiam matrem?*^{ll} Etenim, subdit in libro de Unitate ecclesiae: „Illius foetn nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. *Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica?*^l Quod in epistola ad Iubaianum 84 repetit scribens: „Aqua ecclesiae fidelis et salutaris corrumpi et adulterari non potest, *sicut et ipsa ecclesia incorrupta et casta et pudica est?*ⁱ Corrumperetur autem ecclesia, neque pudicitiam custodiret suam, si Christi sponsi doctrinam semenque violaret, acceplamque ab eo caritatis dotem prodigeret. Fieri ergo non potest, sive ut doctrinam fidei temeret, sive ul a caritate discedat.

Quod Theodorilus ad ista verba ex Cantico Canticorum 6 5, *hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons obsignatus*, significavit inquit: „*Iiorlum* nominat sponsam, ul quae non unum pietatis virgulisque frudum, sed mullos et varios ferat. *Conclusum* autem, *ω περιπετρηγμένον, χ«ῖ ἀνεπιβουλευτόν*, *quod munitus sit nec insidiis expositus*. Nam *portae inferi*, inquit⁸⁶, *non praevallebunt adversus eam*. Neque enim est sicut illa, quae ex Aegypto deducia fuit, quam vindemiarunt omnes praetergressi viam, **el**⁶⁷ exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam. Sed circummunita est et muro circumdata, et horto concluso similis, qui multiplices ac diversos fructus fert, *nec furum aut insidiantium manus reformidat*. Fons item est obsignatus, cuius latices non quibuslibet, sed dignis lanium patent/⁴

80. Superesl 4°. nexus, si loqui ita fas sit, etiam nobilior, quo ex ecclesia et Christo *unum* prodit, ac quaedam veluli *unitas* efflorescit. Hunc nexum ostendit Paulus 6 8 inquit: *Οὐδεῖ γάρ ποτέ την εαυτον βάρκα Ιυιοησεν, ἀλλ’ ἐκτρέφει και θάλλπει αύτην κα&ω καῖ ὁ κύριο 69 την ΙχχΙηϑίαν*. Nemo enim aliquando propriam carnem propriumque corpus¹⁰ odio habuit durilerque tractavit, sed alit et fovet eam, iliique curam omnem impendii; sic etiam Dominus ecclesiam veluli propriam carnem fovet ac luetur. Et mox 71: *Καῖ εβονται οἱ δύο ει οάρκα μίαν, το μυϑτηριον τουτο μύγα υοτίν υγώ δε λέγω, ει Χριβτδν χαλ ά την ἐκκλησίαν*. Et **erunt** uxor ac marilus duo in unam carnem cocunles. Hoc tantae unitatis **mysterium magnum est**; ego autem dico suam praestantiam inprimis patefacere in **Christo et in ecclesia**, quum nimirum ad Christum et ad ecclesiam veluli *τύπο* ad *πλήρωμα* refertur.

“) Epist. LXXII.	C9) Plures codices, versiones, scriptoresque ecclesiastici legunt <i>ὁ Χριστός</i> .
*J) Cap. IV. 12.	1 °) Adhibet Paulus <i>σάρκα</i> pro <i>σώμα</i> ,
“) Matth. XVI. 18.	quum utrumque nomen uni eideinque hebraico vocabulo T T respondeat.
*) Ps. LXXIX. 13-14.	
.’) Ephes. V. 20.	7 *) Loc. cit. vv. 31, 32.

Eundem unitatis nexum illustravit Cyprianus 7* de Novati sceleribus scribens: „Cum Paulus apostolus dicat, *propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in unam carnem: sacramentum istud magnum est, ego autem dico in Christum et in ecclesiam*, cum hoc, inquam, beatus apostolus dicat, *et Christi pariter atque ecclesiae unitatem individuīs nexibus cohaerentem* sancta sua voce testetur; quomodo potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi aut in eius ecclesia non est?!

E qua unitate consequitur, Christi in ecclesiam amorem esse *necessarium*, neque ab eo distare quo se ipse prosequitur: non magis ab ecclesia quam a semelipso dividi Christum posse: ecclesiae vero unitate atque consortio ea esse communia, quae Christo natura atque hypostasi conveniunt. Adeo ut quum Christus 7S sit *το φωτό ἀληθινόν, ο φωτίζει πάντα ανθρώπον* *Ερχόμενον ει τον χόϋμον*, *lumen illud rerum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ecclesia quoque propter suum cum Christo consortium, suamque cum eo unitatem talis credi debeat, *cuius lumen*, quae sunt verba Irenaei 74, *praedicatio scilicet veritatis ubique lucet et illuminat omnes homines qui colunt ad cognitionem veritatis venire: quae ubique praedicat veritatem, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur: quae plantata est paradisus in hoc mundo: quae ubique praeclara est: et quae est ἐπτάμυξο lucerna, Christi baiulans lumen, cui creditum est lumen Dei*.

Quibus plura non addo, quum haec non minus abunde sufficiant, ut praeclara ecclesiae descriptio *absoluta comparataque* colligatur; quam ut omnes intelligent, *ὀνοματολογία* in theologicis disquisitionibus nullo esse gravioris momenti ac ii arbitrentur, qui illam aut obiter negligenterque versant, aut etiam funditus praetermittunt.

70) Epist. XLIX. ad Corneliani.

73) Ioh. 1. 9.

74) Adv. Haer. lib. I. cap. X. n. 2, lib. IV. cap. XXXVI. n. 2, lib. V. cap. XX. nn. 1 — 2.

LIBER SECIIMIIIS

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤ

DE ECCLESIAE EXISTENTIA

LIBER SECUNDUS

C A P U T I.

Existentia ecclesiae stabilitur. — Quae huc perlinent, ex Euangeliiis afferuntur: — ex Actorum libro: — ex Litteris apostolicis: — atque ex Iohannis Revelatione: — quae his ecclesiae ratio contineatur.

1. Quod mihi praestitueram, ut adumbrationem aliquam descriptionemque ecclesiae, de qua essem deinde plenius accuratiusque disputaturus, initio exhiberem; id abunde cumulateque absolvi atque perfeci. Quare istud iam superest, ut ipsam tractationem exordiar, atque ab eo exordiar, quod *ordine* primum est, quodque insequentium omnium *basis* ac *fundamentum* iure existimatur. Hoc autem ad ecclesiae *existentiam* redit, prae qua reliqua omnia secunda sunt, et cui reliqua omnia necessario incumbunt. Hinc illud philosophis usitatum atque tritum, investigationum omnium primam esse oportere, *utrum existât atque in rerum natura id reperiatur*, de quo quaeritur, cuius expendi proprietates debent, et cuius nolae signaque in disceptationem veniunt.

Quamquam vero inquisitio de existlentia ecclesiae *simplex* et *uniusmodi* esse videatur; paullo tamen inspecta alius intimiusque considerata *varia* ac *multiplex* deprehenditur. Eo namque suapte natura perlinet, ut certo evidenterque sciamus, *an ecclesia aliquando extiterit, an modo pergat existere, an ita pergat existere ut praecedentis explicatio merito haberi possit, et an iugiter atque ad extremum usque saeculi extitura sit*. Hoc capite primum complectemur, tria reliqua autem insequentibus locis examinabimus.

2. Iamvero neminem facile inveniri puto qui non cernat, *factorum* ambitu comprehendi atque *ad historiam* perlinere, *utrum Christi ecclesia aliquando extiterit, et quando ea primum extiterit*. Quum enim 1 ecclesia sit eorum evocatio atque societas qui Christi instituta profitentur, perinde est de illius existlentia sciscitari ac interrogando petere, *utrum evocati aliffiandor fuerint el evocatione homines convenerint, qui chrislianis sacris addicti tuent*. Ulrumque autem res est *in facto* posita, et *temporis locique adivinctis* circumscribitur.

*) Lib, I. cap. I.

Quaestio igitur utrum ecclesia aliquando extiteril, et quando ea primum extilerit, *ad facta perlinet, historia continetur*, atque adeo testibus fide dignis dirimenda est. Suppetunt autem eiusmodi testes, iique suppetunt ex Evangeliiis, suppetunt ex Actis, suppetunt ex Litteris aposlolicis, et postremo suppetunt ex Revelatione Iohannis.

TESTIMONIA EA EUANGELIIS.

3. Auspikor ab Evangeliiis, in quibus se mihi primus obiicit angelos Mariam de Filio ex ea nasciluro his verbis 2 alloquen^: *Et dabit illi Dominui Deus sedem Darid patris eius, et regnabit in domo lacob in aeternum, tl regni eius non erit finis.* Regnum autem Christi 3 est ecclesia; luturum igitur erat, angelo teste, ut ecclesia quam primum, Deo ita disponente, conderetur.

Quod Praecursor non minori perspicuitate significavit * clamans: *Mai-voelte, poenitentiam agile*, ad meliorem frugem redite, viasque vestras mutare: *ήχθηκε γάρ ή βασιλεία τών ουρανών, instat enim atque immind' caelorum regnum*, ea *θεοκρατική* societas, quam 6 *έπ έσχατου τών ήμερων* Messias instituturus est.

Ipse vero Christus non modo *sibi destinatum esse ostendit* ecclesiam condere; verum etiam ecclesiam a se condendam *diserte promisit*, et *loquulm sic est* ut quam primum condendam significant, *omniaque tandem praestiterit* quae illi condendae necessaria opportunaque viderentur.

4. Et principio quidem I. ostendit, destinatum sibi esse ecclesiam condere, idque ostendit, sive 1°. quum toties 7 *de regno caelorum, de regno Dei, deque regno* simpliciter atque absolute sermonem habuit: sive 2°. quum crebris parabolis8 exliluram ecclesiam adumbravit: sive 3U. quum 9 dixit: *Καί άλλα πρόβατα ιχω, a ούκ εστιν έκ τη αυλή ταύτη · κάκείνά ικ δει άγαγείν, και τη φωνή μου ακούσουσι' και γενήσεται μία ποιμνη, ει ποιμήν.* Et alias oves habeo ab iudaeis 1° distinctas, ipsosque adeo

*) Luc. I. 32 — 33.

3) Lib. I. cap. HI. et IV.

4) Matth. III. 2, Marc. I. 4, Luc. III. 3.

5) Pro insita vi *rov έγγίξιν*, quae est appropinquare, prope fieri: unde praeteritum *ηγγιχε* idem valebit ac *prope /actum est*. instat, imminet. Neque enim Christus suam adhuc missionem inchoaverat, et Praecursor, Matth. III. 11. coli. Actt. XIX. 4, baptizabat *ει rov ερχόμενον*.

Hebr. I. 1.

Lib. I. cap. III — IV.

Ibid. cap. IV.

10) Paulus nuper vita functus in Commentar, ad li. I. opinatur, per *alios ores* significari non gentiles sed iudaeib extra Palaestinam versantes: suamque opinionem inde confirmat, quod Matlb XV. 24. Iesus numquam gentilibus suam operam impenderit. Verum 1°. perspicue significavit velle se, ut ipsi quoque gentiles evangelii munere donarentur: significavit 1°. loh. IV. 20 — 24, Matth. XXVI. 28, Marc. XIV. 24, Luc. XXII. 20. se *novum foedus*, novamque religionis formam illamque universalem instituturum:

gentiles, quos *πρόβατα ores* anticipatione nominal, quae non sunt ex hoc ovili Israelis, quod 11 ego inprirnis atque per memetipsum pascendum accepi; illas quoque oportet me adducere atque colligere, quibus propterea volo 12 ut mea doctrina, meaque instituta annuncienlur, et vocatae vocem meam audient, mihique *3 obtemperabunt, et fiet, atque ex iudaeis gentilibusque coalescet unum ovile, unus pastor, idest, unus coelus qui unum eumdemque supremum dominum vereatur atque colat: eodem sensu quo 14 legimus, Antiochum regem decrevisse, *πάση τη βασιλεία αυτόν είναι πάντα λαόν Ζνα, ut omnes sui regni cires unus essent populus*, unam camdemque religionem sedarentur.

Tum vero II. promisit se condendae ecclesiae operam daturum, quum Petrum alloquens 15 dixit: *Επί ταύτη τη πέτρα οικοδομήσω μου την εκκλη-σιν*: super hanc petram, qualem te esse testatus sum, et non 16 *super arenam*, ego tamquam sapiens architectus aedificabo ecclesiam meam, non *meas ecclesias*, sed ecclesiam meam, *unam* et unius instar domus arctissime cohaerentem.

Significavit autem III. ecclesiam quam primum suo nutu suoque numine condendam, inquires17: *Είπε τη εκκλησία" εάν δε και τη εκκλησία παρακόνσμ, 'έστω σοι ώ περ ό έ&νικδ και ό τελώνη : dic ecclesiae, caus-samque obfirinali in malitia fratris illi defer; si autem ipsam quoque ecclesiam non audierit*, eiusque sententiae iudicioque non adquieverit, *sit tibi tamquam ethnicus et publicanus*, ulpote qui neque me per os ecclesiae indicantem audiat, neque meis praeceptis ore ecclesiae indictis morem gerat. Quae sane, mirum, ni oculis prope subiiciant futurum, ut ecclesiae aedificatio non diu amplius exspectanda esset.

5. Quid quod IV. nihil eorum Christus fecit reliquum, quibus ecclesia construi absolvique posset? Enim vero 1°. verbum evangelii atque salutis triennio praedicavit: 2°. utramque religionis pariem theorcticam et practicam exposuit: 3°. illam signis portentisque confirmavit: 4°. ulriusque necessi-tatem18 patefecit: 5°. externam fidei professionem19 iniunxit: 6°. ritum

ac praeterea 3°. significavit fore, ut sui regni suaeque ecclesiae non alii essent fines, quam qui terrarum orbem circum-scribunt. Nemo autem 4°. ferat, iuclaeos eitra Palaestinam debentes *aut ab ovili Israelis excludi, aut άλλα πρόβατα, alias oves ab incolis Palaestinae nuncupari*: praesertim cum 5°. itidaei ubique terrarum degentes vocentur Matth. XV. 24. *πρόβατα απολωλότα τον οίκου Τίναήι*.

") Matth. XV, 24,

12) loh. XVII. 18, Matth. XXVIII. 19, Marc. XVI. 15.

>') Matth. VIII. i1, XXL 43, XXIV. 14, Marc. XIII. 10, Luc. XIII. 28.

1 <) I. Mach. I. 43.

*) Matth. XVI. 18.

'«) Ibid. VII. 26.

><) Ibid. XVIII. 17.

1 s) Matth. XXVIII. 18. seqq., Marc. XVI. 15.

19) Luc. XII. 8. coll. Matth. X. 32, Marc, VIII. 38, Rom. X. 10.

initiationis 10 et perpetua mutuae societatis symbola 21 definivit: 7°. ministros delegit²² qui delinealum a se opus excitarent atque complerent: 8°. idonea illos potestate 23 instruxit: et 9°. omnigenis charismatis 24 inchoando consummandoque operi necessariis locupletavit. Nimirum id praestitit omne, quod necessarium est ac sufficit, ul ab eo *virtute* aedificata ecclesia censeatur. Quapropter sicut in Scripturis²⁵ *ecclesiae dominus et caput* dicitur; sic illi²⁶ omnia tribuuntur, quibus ecclesia exstruitur, cohaeret, augetur atque iugiter proficit.

TESTIMONIA EX ACTORUM LIBRO.

6. Quemadmodum vero in Evangeliiis 27 de selectis a Christo legatis consignatum occurrit: *Ἐξεῖνοι δὲ ἐξελιϋόντε ἐ/ήρηνξαν πανταχον, τον κνρίοι· συνεργογντο , καί τον λόγον βεβαιουόντο διά των ἐπακολου&ούντων σημείων:* illi autem, id est, *οἱ ἐνδεκα, undecim*²⁸ **profecti**²⁹ *ἀπο Ἱεροσολύμων,* al) *Hierosolymis, praedicaverunt ubique,* et longe lateque, quod in mandatis³⁰ acceperant, Christi doctrinam annunciarunt, **Domino coopérante**, idest *Christo*³¹ illis pro sua promissione 32 opem ferente atque³³ incrementum largiente, **el sermonem doctrinamque confirmante sequentibus signis**, quemadmodum 34 dixerat, *σημεία ταντα παρακολον&ήσει, signa haec sequentur;* ita in Actis exordia ac multiplices splendide ecclesiae profectus referuntur.

7. Referuntur I. *exordia*, quum 1°. Petri ceterorumque conciones memorantur³⁵: quum 2°. recensentur qui auditis concionibus fidem adhibuerint, uti quum 36 scribitur: *Οἱ μεν οιν ασμένω ἀποδεξάμενοι τον λόγον αυτού, ἐβαπτίστήσαν καί προ ετέίλησαν τή ἡμερα ἐκείνη ψυχαί ὡ εἰ τρισχίλια:* qui igitur non sine laetitia³⁷ receperunt suoque assensu approbarunt *verbum illius* praedicalionemque Petri, *bapttoati sunt* chrislianoque ritu initiali, *et addita sunt illo die* coetui iam exisienti fidelium *tria fere*

30) loh. III. 3, Matth. XXVIII. 17, Marc. XVI. 15. coll. loh. IV. 1.

Matth. XXVI. 17—38, Mare. XIV. 12—24, Luc. XXII. 7—22, I. Cor. XI. 23—25.

51) Matth. X. 1. seqq., Marc. III. 13, Luc. VI. 13, IX. 1, Actt. I. 1—9.

Matth. XXVIII. 18—20, Mare. XVI. 15, Luc. XXII. 19, loh. XX. 21. seqq.

’ ·) Marc. XVI. 17—20, Luc. XXIV. 45.

’ ») Actt. XX. 28, Coloss. I. 18.

’’) Ephes. IV. 11—17.

’’) Marc. XVI. 20.

1h) Marc. XVI. 14. et Actt. I. 2-4.

’’) Actt. I. 4.

3 °) Marc. XVI. 15.

3I) Qui pariter v. 19. et Rom. XV. 17—18- ὁ κύριο dicitur.

Matth. XXVIII. 20.

33) I. Cor. III. 6—7.

34) Marc. XVI. 17.

33) Actt. II—III—IV—V—VI—VII—VIII.

3G) Actt. II. 41.

3) Hoc enim sibi vult adverbium «ffuevwf, idem ac *μιτά χαρά , ἡδίω , .ποοΟυμω;*, *ικονῶ* .

animarum, id est, hominum *millia*; vel ibidem 38 additur: 'Ο <5ε κύριο
 νρο επί&α τοῦ ὀωζομένου χα& ' ημέραν τ\$ ἐκκλησίψ: *Dominus autem*
*quotidie adiungebat*³⁹ *ecclesiae qui salvi fierent*, quique abiecla iudaeorum
 pervicacia Christo salvatori⁴⁰ fidem adhiberent.; vel⁴¹ subditur: *Mü ü av*
Sc apo επί&εντο ποτεύοντε τώ κυρίφ, πλη&η ἀνδρών τε καὶ γυναικών:
multo autem magis ⁴² *quam ante* ⁴³ *additi sunt ecclesiae qui crederent*
Domino eiusque doctrinam profiterentur, multitudo virorum atque mulierum.

Referuntur exordia 3°. quum institutio hierosolymitanac ecclesiae⁴⁴
 exhibetur: et quum 4°. eius praestantia ornamentaque ⁴⁵ his verbis comme-
 morantur: *Πάντε δέ οἱ ποτεύοαντε ηβαν ἐπὶ το αὐτό:* *omnes autem qui*
*crediderant, erant*⁴⁶ *animo coniunctissimi*; et rursum⁴⁷: *Του δε πληχίου*
των πῦτευῶντων ην η καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ μία: *multitudinis autem cre-*
dentium erat cor unum et anima una, quod una esset omnium fides
 mentes animosque devinciens, et una esset omnium caritas intime voluntates
 coniungens.

8. Referuntur II. ecclesiae *incrementa* splendidique *profectus*, cuius-
 modi sunt 1°. fides inter samaritanos ⁴⁸ propagata: 2°. primitiae gentium⁴⁹
 Deo el Christo in Cornelio dedicatae: 3°. universalis earumdem vocatio⁵⁰
 et ad christianam disciplinam conversio: 4°. Christianorum nomen Antiochiae

SB) V. 47.

”) Verba *rij εκκληοία*. codices aliquot,
 versionesque antiquae omittunt, eaque
 aliena manu adiecta atque adeo expun-
 genda Millius in Proleg. §§. 1201 — 1451.
 et Bengelius opinati sunt. Sed minus
 recte, quum vulgati interpretis lectionem
 codices multo plures, itemque versiones
 ac Patres tueantur.

«.) Matth. XIX. 25, Marc. XVI. 16.

**) Actt. V. 14.

41) Tum Graeci adhibere solent μάλ-
 xor *ii*, quum superius dictum corrigere
 amplificando student. Ait igitur Lucas,
imino nullo quam antea plures Christiano
coetui additi sunt: illo namque Ananiae
 eiusque uxoris supplicio mirum quant-
 opere Petri et apostolorum auctoritas eni-
 tuerit.

<») Actt. IV. 4.

”) Ibid. II. 42.

°) Ibid. v. 44.

,s) Sunt qui *Ati rô avro de loco*
 Soniant, verbaque reddant, *congregati*

erant in eodem loco. Sed I. *ἐπὶ το avro*
 accipi potest de concordia, deque sen-
 tentiarum conspiratione, quemadmodum
 ab Alexandrinis accipitur, a quibus Ps.
 XXXIV. 4. Hebraicum *ἩΓΡ* vertitur *i'-ri*
^{τ : -}
rd avro. Immo II. sic accipi debere,
 suadet 1°. locus geminus Actt. IV. 32:
 suadet 2°. Chrysostomi, Oecuinenii et
 Theophylacti auctoritas, e quibus postre-
 mus scribit: «Omnes autem qui crede-
 bant, *ηῦαν ἐπὶ rô avro' ον τόπω, ἀλλὰ*
δια&έθει καὶ γνώμη, καὶ τη Ἀρό ἀλλήλον
ἀδιαΟτάτω ὁμονοία καὶ ὕτοργή, erant una,
 non loco, sed affectu et animo, conti-
 nuaque inter ipsos concordia, amore et
 benevolentia.' Suadet tandem 3°. ipsa
 rerum natura, quum a qualibet veri spe-
 cie abhorreat, in unam eamdemque pri-
 vatam domum tot hominum millia tum
 temporis convenisse.

<') Actt. IV. 32.

4S) Ibid. VIII. 5 — 15.

* °) Ibid. X. 1 — 48.

' °) Ibid. XIII. 1, seqq., XVI. seqq.

primum fidelibus inditum, de quost scriptum legimus: *Et annum totum conversati sunt* (Barnabas et Saulus) *ibi* (Antiochiae) *in ecclesia, et docuerunt turbam multam, χρηματίσαι τε πρότον ἐν Ἀντιοχείῃ τοῦ μαῦητα βκ-απηνοῦ, ita ut Antiochiae primum discipuli*⁵² *nuncuparentur* non quidem^{5'} a seipsis, neque ab iudaeis, a quibus per summam contemtionem dicebantur modo ⁵⁴ *γαλιλαῖοι*, et modo⁵⁵ *ναζωραῖοι*, sed a gentilibus "*christiani*, utpole qui Christum ducem et veritatis salutisque auctorem sequerentur.

Accedunt 5°. miracula⁵⁷ numero plurima, et splendore obortisque ex iis commodis praeslanlissima: 6°. excitae⁵⁸ in fideles acerbissimae persecutiones: 7°. martyria ⁵⁹ pro fide proque evangelio facta: 8°. manuum impositio ^{8°}, qua Spiritus-sanctus eiusque dona ab apostolis conferebantur: 9°. communes conventus ⁸¹, publica liturgia ⁸², solemniaque ieiunia: 10°. Petri

»») Actt. XI. 26-

52) Quo nomine Christi asseclae pariter insigniuntur Actt. XI. 29, XIII. 52, XVI. 20-28, XVII. 1, XIX. 1-9.

5J) Si enim ipsi sibi hoc nomen indidissent, frequens illud deinceps occurreret in Actis, et in ipsis quoque occurreret litteris apostolicis. Atqui in Actis quidem asseclae Christi vocantur modo *credentes*, modo *discipuli*, et modo *fratres*, numquam vero *christiani*. Quo nomine numquam pariter in epistolis insigniuntur, unum si exceperis locum ex 1. Petr. IV. 14. seq., in quo ab aliis dicti *christiani* perhibentur. Eodem prorsus modo ac Actt. XXVI. 28. rex Agrippa Paulum fertur liis verbis aUoquutus: *ὁλίγω με πείθει χριστιανόν γενίο3αι*.

5 η Actt. II. 7.

**) Ibid. XXIV. 5.

Latina nominis forma innuere videtur, illius auctores fuisse romanos Antiochiae degentes.

57) Actt. V. 12—15 — 10, VI. 8, IX. 32 — 42.

5S) Ibid. V. 17-18-40 — 41.

s») Ibid. VII. 55-59, XII. 2.

..) Ibid. VIII. 17 — 18.

61) Ibid. II. 42 — 46, XUL 2.

ei) Actt. XI. 2. *z/etroupyoiivrov δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηῦτενόντων*. Quidnam est, sciscitatur Occumenius in com-

mentariis, *Λειτουργούντων?* et e vestigio reponit: *τούτεΟτι, κηρυττόντων, hoc est, praedicantibus*.

Verum ista interpretatio, quae deinde protestantibus se unice probavit, ideo minus probabilis videri debet, quod 1°. minus apte, ne addam inepte, dicatur quis *condonari Domino*; conciones enim ad homines diriguntur et spectant. Neque 2°. iuvat repetere, non aliter heic dici, *ἄεωνQyovvTtùV αὐτῶν τῷ κυρίῳ*, ac Ron). XIV. 6. dicatur, *qui manducat, κυρίῳ εὔβλει, Domino manducat, et qui non manducat, κυρίῳ οὐκ io9iei, Domino non manducat*. Si hoc enim Lucae fuisset in animo, insequens *νηΟτενόντων* a praecedente *λειτουργούντων* non seiunxisset, ac omnino scripsisset: *λειτουργούντων ii αὐτῶν καὶ νηΟτενόντων τῷ κυρίῳ*.

Superest igitur 3°. ut *λειτουργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ* reddatur, *illis publice solemniterque Domino operantibus*. Atqui 4°. publica solemnisque operatio Domino exhibita in N. T. est sacrificium illud, *in quo*, ut Augustinus ait, de Civ. Dei lib. X. cap. XX, *Christus el sacerdos est ipse et oblatio*. Hoc igitur sacrificium 5°. apud Lucam innuitur, quemadmodum uno *λειτουργεῖ?* verbo sacrificandi actio designatur Philipp. II. 17, Hebr. IX. 21, X. n, et Luc. I. 23.

curae⁶³, ut ecclesiis iani exstructis prospiceret, christianamque societatem amplificaret: 11°. diaconorum inauguratio 1 ac multiplex ministerium: 12°. indicium latum⁶⁴ in Ananiam et Saphiram, atque Simonis excommunicatio: 13°. controversiae ad synodum delatae ⁸°, et synodi auctoritate sufragioque diremlae: 11°. leges constitutae⁰⁷: carumque 15°. sollemnis promulgatio his expressa verbis⁸⁸: *perambulabat autem* (Paulus cum Sila) *Syriam el Cili- ciam. confirmans ecclesias, praecipiens* ° ⁹ *custodire praecepta apostolorum et seniorum.*

9. Haec autem non modo ostendunt ecclesiae semina., explicationes, auctosque in dies profectus; sed ipsam quoque illius *formam speciemque* repraesentant. Videlicet repraesentant, proprium ecclesiae esse, ut ea I. in- time cohaereat, et una eademque fide, iisdemque sacramentis copuletur: ut II. membris constet non homogeneis, sed ordine ac dignitate diversis: ut III. iudiciaria ac legifera auctoritate polleat: ac postremo IV. ut iure instructa sil, quo de fidei controversiis arbitretur, illasque sententia humano-divina ⁷⁰ absolvat atque definiat.

TESTIMONIA EX LITTERIS APOSTOLICIS.

10. Venio ad litteras apostolicas, de quibus quum dici plurima pos- sent, ista prae ceteris considerata existimo:

I. tot praesto esse luculentissima argumenta existenlis et amplificatae iugiter ecclesiae, quot numerantur epistolae ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, ad Thessalonicenses, ad Hebraeos, *ad duodecim tribus quae sunt in dispersione, el ad advenas dispersionis Ponti, Galatiae, Cappadociae, Asiae et Bithyniae:*

11. ex his autem epistolis non tantum erui exlilisse ecclesiam, ac ma- xima in dies incrementa cepisse, adeo ut Paulus⁷¹ scribere potuerit: *Πρώτον πλν εύχαριϋτώ τω χτεcô μου διά Τηβοϋ Χοιοτοϋ ὑπερ πάντων υμών, οτι*

») Actt. IX. 32 — 41, X — XI. 1 — 18.
“) Ibid. VI. 1 — 8.
*) Ibid. V. 1 — 12, VIII. 18-24.
“) Ibid. XV. 1 — 30.
*) Ibid. v. 28 — 29.
**) Ibid. v. 41.
e*) Haec verba desiderantur in pie- risque omnibus graecis codicibus, nec desunt qui existiment iis contineri glos- sema ex capite XVI. 4. Nihilominus inter lectiones Valesianas et ista reperitur cum vulgata adamussim concinens, παρ- αγγιϋα ρὰς ιντολά τηρίιν (alias φνλάδ- ι«v) τών αποδεόλων χαϊ των πρεδβντέρων.

1 °) Actt. XV. 28: *Εδο^ε γάρ τώ άγλω πνευματι χαϊ ήμϊν: visu in est Spiritui sancto, qui Spiritus est ve- ritatis et caussa princeps, et nobis, qui ab illo edocemur, quique sumus caus- sae subiuges. Ad rem Theophylactus: Visum est Spiritui - sancto: ινα μή νο- μϊδωδιν ανθρώπινον είναι, ne putarent esse negotium humanum, quum revera edita definitio, propositumque (Actt. XVI. 4.) δόγμα esset negocium divino- humanum.*

71) Rom. I. 8.

f/ *πίπτει* *υμῶν* *καταγγέλλεται* *ἐν* *ὅλῳ* *τῷ* *χόσμῳ*: *principio quidem* et ante omnia *gratias ago Deo meo*, cuius in *mo* amorem experior et cui totus sum addictus, *per Iesum Christum*, per quem omnia mihi beneficia collate intelligo, *pro omnibus vobis* et vestrum omnium causa, *quod fides vestra*, illaque Christiana professio *annunciatur* et⁷³ laudibus effertur *in unum* *inundo*, in quo fratres fidelesque reperiuntur; verum etiam ita fuisse comparatam, ut ea 1°. formam speciemque unius corporis atque unius aedificii intime cohaerentis⁷⁴ praeseferret: ut 2°. partes suas omnes omniaque membra unius fidei professione, unius baptismi consortio atque unius dominicae coenae societate⁷⁵ iuncta colligataque ostenderet: ut 3°. distinctis hominum gradibus, diversisque ordinibus⁷⁶ coalesceret: ut 4°. authenticis doctoribus, datisque caelitus pastoribus⁷⁷ gubernaretur: ut 5°. insignis esset⁷⁸ potestate iubendi: ut 6°. poenis in noxios improbosque⁷⁹ animadverteret: ut 7°. schismata⁸⁰ vehementissime improbaret, eorumque esset memor quae Iudas⁸¹ scribit: Vos autem, carissimi, memores estote verborum quae praedicta sunt tam voce quam scripto ab apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, *ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ ἔσονται ἑμπαῖχται, ἡ κατὰ τὰ ἐπιθυμία εαυτῶν πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν*, quoniam in novissimo tempore, *ἐν ἐσχάταις ἡμέραις* 6* *in novissimis diebus*, et⁸² *ἐπὶ ἐσχάτων τῶν χρόνων novissimis temporibus*, venient cruntque illusores, iridentesque acceptam primitus fidem⁸⁴, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus; sive paullo concinnius, relata voce *τῶν ἀσεβειῶν* ad *τὰ ἐπιθυμία*, illaque habita instar *ἐπιθέτου*, secundum impia desideria sua ambulabunt, et interius exteriusque vivent. Οὗτοι *eiciv oi ἀποδιορίζοντες* 85, *ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες*. Hi sunt qui segregant semetipsos, quique unitatem mystici corporis, quod est ecclesia, dilacerant, homines⁸⁶ animales, ingeniumque veteris Adae

ŷ?

71) *Heic πῖδτι*; torn intimam animi persuasionem, tum externam illius professionem manifeste designat.

72) Praepositio *κατὰ* in *καταγγέλλω* significationem intendit, unde *καταγγέλλεται* est *eximie nunciatur*, laudibusque extollitur.

73) Ephes. I. 22, IL 19, IV. 3—7, I. Cor. XII. 13, Rom. XII. 3 — 5.

74) *ivuu.* *. *W..*

75) 23 — 25, XIL 13.

76) I. Cor. XII. 14—30, Ephes. IV. 11.

77) I. Cor. XII. 28—29. Ephes. IV. 11, I. Tim. III. 2. coll. Actt. XX. 28.

•8) Tit. II. 15.

••) I. Cor. V. 5, IL Cor. V. 3-5, X. 6, IL Thess. III. G, I. Tim. V. 19-20, Tit. I. 13, IL 15.

30 I. Cor. I. 9 — 13, IU. 4 — 5. Vv. 17 — 20.

81 II. Tim. III. 1. I. Petr. I. 20. II. Petr. III. 3.

83) Censuit Griesbachius addi oportere *εαυτοῦ*, *seinelipsos*, atque adeo censuit Vulgati lectionem esse germanam. se) I. Cor, IL i1, Iacob. IIL 15.

referentes, spiritum non habentes, quippe qui in unitate dumtaxat ecclesiae haberi possit.

Ut 8°. summopere ab haeresibus 87 abhorreret, adeo ut sibi iniuncta crederet (piae Paulus88 scribit: Παραχαλώ δε ύμα , άδελφοί, βχοπεϊν του τά διχοϋταϋία ναι τα υχάνδαλα παρά την διδαχήν ην υμεί έμάϋετε, 10101ψπζ · χαϊ έχχλϊνατε άπ αυτών. Rogo autem vos, fratres, ac impensissime adhortor, ut observetis eos et89 ad eos animum advertatis qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, auctoresque sunt ut fratres in diversas abeant de fide et contra fidem sententias, atque ita animis separentur; tum vero auctores sunt ut scandala eaque perniciosissima ex ipsis de religione dissidiis oboriantur: et declinate ab illis, eodem sensu ac90 υτέλλεαϋαι απ' αυτών, et91 ιδοεπιχον άνθωωπον παοαιτεϊο&αι.

Ut 9°. ab orthodoxie 92 devios moneret primum atque dedoceret, pertinaces vero obfirmatosque 93 a suo corpore praecideret, neque ipsa salutatione dignaretur: ut omnigenis tandem 10°. donis supernisque charismatis 94 splenderet, et operantem in seipsa Christum eiusque Spiritum demonstraret.

TESTIMONIA EX IOHANNIS REVELATIONE.

11. Quamquam vero non omnia quae in litteris apostolicis, pleraque tamen eisdem gemina in Revelatione Iohannis occurrunt. In ea namque I. septem recensentur ecclesiae his verbis95: ΤΤ/ουοα φωνήν όπίωω μου μεγαϊην ώ οάλλιγγο , λεγούοη ' δ βλέπει , γοάψον ει βιβλίον, χαϊ πμψον ταϊ επτά έχχληϋίαι , ει "Εφεσον χαϊ ει Χμύοναϋ χαϊ ει Τλερ~γάμον χαϊ ει Θνάτειρα χαϊ ει Χάρδει χαϊ ει Φιλαδέλφειαν χαϊ ει Ιαοδίχειαν. *Audivi post me et a tergo improvisam obvenientem vocem magnam, tamipiam tubae dicentis: quod rides, id est, iam videbis immo audies, usurpato videndi verbo gencralim cl pro quovis sensu, scribe in libro, et mitte septem ecclesiis, Epheso et Smyrnae et Pergamo et Thyalirae et Sardis et Philadelphiae et Laodiciae.*

”) Gal. I. 6—13, V. 2.

88) Rom, XVI. 17— 18.

”) Philipp. III. 17.

”) II. Thess. III. 6.

”) Tit. III. 10.

•’) Eo usque ecclesiae cordi semper fuit *orthodoxie*, cuius assertores a Thco-dorito in dialogorum praefatione dicuntur οϊ ν.πρ των άποΟτολιχών άγωνιζόμενοι λογμάων, ut gracci singularem celebrent

dominica *Orthodoxiae* appellatione insignem, de qua Allatius scribit in dissert. *de Dominicis et Hebdomad. Graec.* subiecta operi de consensu Ecclesiae Orient, et Occident. §. XIV.

93) I. Tim. I. 3 — 7, II. Tim. II. 16 — 18, Tit. III. 9—11, I. loh. V. 16, 11. Ioh. 9 — 10.

9<) I. Cor. XII — XIII — XIV.

95) Apoc. I. 10, 11,

LIBER SECUNDUS

In ea II. septem recensitae ecclesiae 96 *candelabra aurea* nuncupantur, quod in id sint divinitus factae, ut 97 mundum suo fulgore collustrent. In ea III. ecclesiarum praesides dicuntur 98 *angeli*, quod illis advigilent ac verbum salutis annuncient. In ea IV. consortium cum haereticis 99 gravissime improbatur, haereseon vero odium laudibus effertur: *τοῦτο ἔχει, ὅτι μισῶ τα ἔργα τῶν η̅χολαῖτῶν: sed hoc habes commendatione dignum, quod odisti facta nicolaitarum:* sunt enim diligendi sic homines, ut tamen non eorum diligantur errores. In ea demum V. necessitas 100 profitendae exterius fidei disertissime significatur.

12. Quare testimonia ex libris prorsus omnibus novi Foederis collecta non *existentiam* modo, amplioremque in dies ecclesiae *propagationem* monstrant; sed ipsam quoque ecclesiam sistunt tamquam *societatem unicam, ab haereticis atque schismaticis longissime dissitam, eodem symbolo iudemque sacramentis cohaerentem, in varios diversosque tributam ordines, potestate docendi, iudicandi, puniendique instructam, et supernis donis, divinisque charismatis insignem atque praeclaram.*

CAPUT II.

Ecclesiae existentia ad nostros usque dies perducta. — An ecclesia ad nos usque perseverarit:— quae id ostendant ac demonstrent: — et quibus efficiatur etiamnum superesse ecclesiam, quae primae atque apostolicae soboles sit et explicatio.

13. Verum ecclesia quae apostolorum aetate incoepit, quae deinde inclaruit ac mox longe lateque suos fines protendit; *desiit ne, an potius sibi constitit et ad nostra usque tempora perseveravit?* Omnis omnino monumentorum ratio, et incredibilis quaedam eorundem vis atque copia persuadent non desiisse ecclesiam, sed iugiter continenterque ad nos usque pervenisse.

Hanc enim abruptam numquam et numquam interpellatam eiusdem continuationem demonstrant I. epistolae virorum apostolicorum, Clementis, Barnabae, Ignatii et Polycarpi: demonstrant II. qui ad eandem prope spectant aetatem, libelli Hermae et epistola ad Diognetum: demonstrant III. christianae

*) Apoc. I. 12.

**) Apoc. II. 1—8—12—18j III. 1—7—14.

*) Matth. V. 16, Ioh. V. 35, Philipp. II. 15.

Apoc. II. 14-15-20, et ibid. v. 6. e°) Ibid. v. 13.

pietatis, ecclesiaeque assertores Iustinus in apologiis et in dialogo cum Tryphone; Quadratus in sermone apologetico, ex quo, Eusebio teste¹, *ἰσχυρῶς τεκμήρια τῆς ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς διανοίας, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὁμοιοῦσας, et ingenium eius viri et redam apostolicae. fidei doctrinam perspicue licet agnoscere*; Aristides cuius ad Hadrianum imperatorem volumen, ut Hieronymus loquitur², *continebat nostri dogmatis rationem, et quod Christus Iesus solus esset Deus*; Aristo Pellaeus in disputatione cum Papisco iudaeo alexandrino *de veritate christianae religionis*, Theophilus anliochenus in tribus ad Aulolicum libris; Melito sardensis episcopus in apologia quam Eusebius³ commendat; Apollinaris hierapolitanus, cuius orationem pro fide Christianorum ad imperatorem Photium⁴ recenset; Tatianus in libro adversus gentiles; Athenagoras in legatione pro Christianis M. Aurelio Antonino et L. Aurelio Commodio Impp. Armeniacis, Sarmaticis, et quod caput est, Philosophis oblata; Hermias qui scripsit *διασπορὰν τῶν ἐξω ἐθνικῶν, irrisionem gentilium philosophorum*; Miltiades cui, referente Eusebio⁵, debemus *apologeticum pro christiana quam ipse profitebatur philosophia πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἀρχόντας, ad provinciarum praesides*; Clemens alexandrinus in *protreptico ad gentes*; et ne sim nimius, Tertullianus in *apologetico adversus gentes*, in duobus *ad nationes* libris, et in opusculo ad Scapulam Africae Proconsulem in Christianos saevientem.

Demonstrant IV. scriptores ecclesiastici propemodum innumeri, iique latini, graeci, syri, armenii, arabes. Demonstrant V. quotquot haereseon historiam litteris consignarunt, Irenaeus, Epiphanius, Philastrius, Augustinus, Theodorilus, et Iohannes damascenus. Demonstrant VI. historici ecclesiastici, Hegesippus qui edidit *ὑπομνήματα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πράξεων* quinque libris comprehensa, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodorilus, Evagrius, Nicephorus Callixtus. Demonstrant VII. acta geslaque martyrum quae adhuc magno numero et fide dignissima supersunt. Demonstrant VIII. persecutiones, quas Christianum nomen singulis prope aetatibus ad necem usque et sanguinem toleravit. Demonstrant IX. synodi sive universales sive particulares ubique gentium celebratae. Demonstrant X. canonum collectiones, eaeque graecae, Latinae, syriacae, armeniae. Demonstrant XI. nomo-canones qui iam inde a quinto saeculo in lucem prodierunt. Demonstrant XII. codices theodosianus et iustinianus, legesque basilicae, in quibus plurima ad ecclesiam spectantia continentur. Demonstrant XIII. capitularia gallorum et leges visigothorum, ostrogothorum, longobardorum, anglorum, germanorum, in

¹) H. E. lib. IV. cap. III.

«) Cod. XIV.

*) In epistola ad Magnum Oratorem.

²) H. E. lib. IV. cap. XXVI.

⁵) H. E. lib. V. cap. XVII.

quibus ad omnem ferme paginam non pauca invenias, quae ad ecclesiam referuntur. Demonstrant XIV. libri liturgici, sacramentales, poenitentialij, ac ipsa quoque demonstrant antiphonaria, lectionaria, et si quae eiusmodi sunt alia. Demonstrant XV. calendaria, laterculi episcopaliū successionum et ecclesiastica chorographia. Demonstrant XVI. aedes sacrae, altaria, peregrinationes, translationes, descriptionesque locorum sanctitate insignium. Demonstrant XVII. litterati lapides, picturae, sculpturae, aliaque Christianae artis monimenta. Et ut finem faciam, demonstrant XVIII. historiae graecorum, romanorum, barbarorum, immo humani generis, quas haud multo facilius a semetipsis quam ab existentia ecclesiae, quae illas finxit, suoque spiritu informavit et aluit, separe atque divellas.

14. *Existencia igitur ecclesiae quae ad nos usque pervenerit, quae unica semper fuerit, ubivis diffusa, splendida, varietate ordinum graduumque distincta, ab haereticis et schismaticis alienissima, quae suam docendi, indicandi, animadvertendique potestatem in synodis et in canonibus patefecerit, quaeque, ut Irenaeus ait⁶, acceptam praedicationem ac fidem, tametsi per totum terrarum orbem sparsa, summo studio et cura, perinde atque una domum incolens, conservet, ac relut animam unam atque unum idemque cor habens, his aequae fidem accommodet, et miro consensu, quasi uno ore praedita, haec praedicet, doceat ac tradat*, eiusmodi est factum, quo nullum sive celebrius sive exploratius merito desideretur.

15. Video tamen quid quaeri ulterius possit, ac probe intelligo non defuturos qui postulent, *utrum ad nos usque et ad nostram hanc quae finis aetatem ea ecclesia perenni continuatione devenerit, quam Christus instituit, quam apostoli condiderunt et latissime amplificaverunt: utrum quae nunc existit ecclesia merito censeatur germana illius explicatio et cum illo non consortio diuntaxat nominis, rerum etiam ingenii naturaeque sociata.*

Huic autem aequissimae interrogationi ut apte accurateque satisfaciam, in antecessum praemoneam oportet, *existimari nullatenus posse, Christianas societates quae nostra aetate rigent, ecclesiaeque appellatione decorantur, omnes et singulas priscae illius atque apostolicae continuationem esse atque propaginem.*

16. Sane I. non minus a semetipsis hae dissident atque secum ipsis committuntur, quam praeteritis saeculis a semetipsis dissiderent atque secum ipsis committerentur catholici, sabelliani, ariani, macedoniani, tritheistae, nestoriani ac monophysitae - de quibus nemo sui compos affirmet, omnes fuisse unum idemque flumen ex uno eodemque Christi et apostolorum fonte dimanans. Ad haec II. plures omnino christianae societates, cuiusmodi sunt anabaptistica et memnonilica, sociniana, quakerorum, pietistarum, schweden-

e) Adv, Haer. lib. I. cap. X. n. 2.

borgianorum, in praesentia extant et vigent, quae vix aliqua priscae et apostolicae ecclesiae lineamenta praeseferunt. Erit ne igitur qui has tamquam sincerum illius traducem arbitretur? Quid quod III. ii etiam qui *latitudinari* dicuntur, quique ecclesiae lines incredibiliter amplificant ac vix non omnibus aperiunt atque reserant, dignitate tamen legitimae derivationis eas societates exspoliant, quae ab articulis quos *fundamentales* vocant, recesserint?

Certum igitur compertumque est, Christianas societates adhuc reliquas sive in Oriente sive in Occidente non eiusmodi omnes esse, quibus proprietas legitimae continuationis coniunctionisque cum apostolica ecclesia merito prudenterque tribuatur.

17. Confirmare nihilominus indubitanter possum, *ecclesiam non deesse quae cum priore et apostolica unum idemque corpus, illudque labentibus saeculis iugiter explicatum componat.*

Istud enim suffragio Christianorum omnium ostenditur, qui licet secum-ipsis hostiliter pugnent atrociterque digladientur, concordēs tamen testantur, priorem illam apostolicamque ecclesiam continua similium membrorum accessione ad nos usque perligisse. Negant quidem romano-catholici id decoris tribui posse Christianis coetibus sive Orientis sive Occidentis a sua ipsorum communione seiunctis: negant Orientis coetus id asseri sive romano-catholicis, sive protestantibus posse: et negant protestantes id romano-catholicis aut Orientis coetibus convenire; nihilominus una omnium vox est, non interiisse primitivam ecclesiam, sed similibus sibi partibus continenter succedentibus suam vitam hucusque protendisse.

Verum unde tanta in tot lantisque dissidiis conspiratio, iudicandique concordia? non aliunde profecto quam ex luculentissima veritate quae Christianorum omnium mentes semper occupavit atque occupat, *immortalem esse ecclesiam (piam Christus praestituit, quamque apostoli amplificaverunt).*

18. Immo mihi videor coniectura unice probabili confirmare posse, non *aliud esse coetum qui primo atque apostolico successerit, quam eum qui inter ceteros appellatione ecclesiae romano-catholicae distinguitur atque exornatur.*

Et re sane vera quum hinc ratum fixumque sit, originalem ecclesiam etiamnum permanere, inde vero in dubitationem adducatur, quinam Christianus coelus illius tradux ac propago dici credique debeat; prudentis est non alteri hoc decus atque hanc nobilissimam proprietatem adseribere, quam illi qui prae omnibus unus originalem ecclesiam referat, et eousque in semetipso eiusdem lineamenta faciemque exhibeat, ut illius *ἐκτυπο* non iniuria existimetur.

T) Quibus verbis nemo commoveri ut *id* significant quod rite colligi ex debet: eo enim illa pertinent, non ut praestitutis potest. *tolum* efferant quod tenendum est, sed

Vel enim nulla suppetit tollendae dubitationis ratio, aut haec est quae se unice probat atque commendat. Porro si superiora recolantur el quae ex Scripturis veluslisque monimentis collegimus de forma deque specie originalis ecclesiae, animo reputentur; vix aut ne vix quidem anceps esse poterit utrum ecclesia romano-catholica illius sil Ζχτυπο et ad illius expressa amussim videatur.

Sola namque ecclesia romano-catholica, non secus ac illa, unitate symboli riluumque continetur: sola, non secus ac illa, distinctis ordinibus componitur: sola, non secus ac illa, haeresibus prorsus omnibus bellum indicit: sola, non secus ac illa, ubique latius diffunditur: sola, non secus ac illa, martyriis factis roboratur: sola productis publicis tabulis se cum illa connexam serie pastorum demonstrat: sola ceteras secias urget et provocal, ut si tantum sibi pollicentur, instrumentis minime dubiis ostendant, quando, ubi, per quos vel a symbolo, vel a regimine, vel a ritibus aposlolici coetus ipsa discesserit: sola habet in promptu quibus efficiat, reliquas sectas omnes novitati studuisse, quum ipsa semper vetustati inhaeserit: sola semel sistit arboris instar, e qua reliquae sectae non secus ac totidem rami praecisae fuerint: ac sola sibi hereditatem Sponsi et charismata Spiritus confidentissime vindicat.

Restat igitur ul uni ecclesiae romano-catholicae vim dignitatemque illius chrisliani coelus tribuamus, qjji originali el aposlolico legitima propagatione ad saeculum usque XIX. successerit; atque adeo restat ul Augustini verba' repetamus: „In catholica ecclesia, ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spiritalis in hac vita perveniunt, ut eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: ceteram quippe turbam non intelligendi vivacitas sed credendi simplicitas tutissimam facit: ut ergo hanc omittam sapientiam, quam in ecclesia esse catholica non creditis; multa sunt alia quae in eius gremio me iuslissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum *catholicae* nomen, quod non sine caussa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola obtinuit, ul cum omnes haeretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus haeticorum vel basilicam suam vel domum audet ostendere. Ista ergo tot el tanta nominis chrisliani carissima vincula recte hominem tenent credentem in catholica ecclesia, etiam si propter nostrae inlelligenliae tarditatem vel vitae meritum veritas nondum se apertissime ostendat. Apud vos

8) Ex libro con. epistolam Fundamenti, cap. IV. n. 5,

autem, ubi nihil horum est quod me invitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio: quae quidem si tam manifesta monstratur ut in dubium venire non possit, praeponenda est omnibus illis rebus, quibus in catholica teneor: si autem tantbmmodo promittitur el non exhibetur, nemo me movebit ab ea tide quae animum meum tot el tantis nexibus Christianae religioni adslringit.“

CAPUT III.

Ecclesiae existentia perennis. A catholiceorum de ea sententiae. — Donatianorum opinio: — diligenter excutitur, ipsique donationi a sententia de ecclesia quae funditus desinere possit, alienissimi demonstrantur: — quid protestantes censeant, quove sensu ecclesiae perpetuitatem tueantur: — quid statuunt arminiani: — propria socinianorum doctrina, qua eos falli statuunt qui veram ecclesiam iugiter duraturam contendunt: — exponitur et profligatur.

19. Comprobata ecclesiae existentia, eiusque ad aetatem usque nostram, saeculumque quo vivimus propagatione vindicata, quaestioni de eiusdem duratione absolvendae hoc unum definiendum superest, *an ea iugiter et ad consummationem usque mundi perseverare debeat*. Quod ut rite exsequar, certisque rationum momentis decidam, historiam primum consulo, varietatemque sententiarum, quae hac forte de re exlitterit, diligenter exquiro.

DONATIANORUM OPINIO.

20. Primum ergo exquiro, quid de perennitate ecclesiae existimarint l donationi, qui saeculis IV. et V. mysticam ecclesiastici corporis unitatem diro schismate dilacerarunt, et quorum atrocia facinora vetustiori quidem aetate Optatus milevitanus et Augustinus hipponensis 2, recentiori autem Henricus

*) Quum Augustinus Donati asseclas *donatistas* appellasset, duo illi Cresconius obiecit: alterum, non *donatistam* sed *donatianos* ad normam latinac inflexionis vocari debuisse: alterum, illudque oppido gravius dicendos fuisse *Christianos*. Veram Augustinus qui primum sponte dedit icon. Crescon. lib. II. capp. I — II. nn. 2—3, lib. IV. cap. IX. n. 11.), alterum eo nomine constanter negavit (lib. IV. capp. VI — VII. nn. 7 — 10.),

quod minime decuerit eos nuncupari Christianos, qui ab unico eoque catholico Christi corpore per summum nefas desciverint.

°) Potiora Augustini contra donatianos opera sunt Psalmus contra partem Donati, contra epistolam Parmeniani libri tres, de Baptismo contra Donatistas libri septem, contra litteras Petiliani libri tres, de Unitate Ecclesiae liber unus, contra Cresconium grammaticum donatistam libri

LIBER SECUNDUS

Valesius, Danhauerus, Witsius, Leydekerus, Ittigius, Norisius, Dupinius. Tillemontius, Thomas Long, Philippus Storrius, Fridericus Colla³ et Maurini editores⁴ litteris consignarunt.

Porro non desunt e theologorum numero, qui cum Iohanne Gerardo⁵ opinentur, visum esse donatianis, eam esse ecclesiam quae possit funditus desinere, et cuius propterea neque perennitas dos sit, neque perpetuitas ornamentum. Et nonnulla sane in priscis monumentis narrata legimus, quae hanc illis insedissem mentem prima fronte persuadeant.

Legimus-enim Augustinum in sermone habito ad plebem caesareensem, praesente Emerito donatianorum episcopo⁶, ita perorantem: „Qualem persecutionem patitur frater noster, qui adductus est ad nos? ipsa est persecutio gloriosior: de illa prorsus profiteor. Reprehendat qui vult, talem persecutionem profiteor. Psalmum lego: *detrahentem proximo nunc occulte, hunc persequabar*. Si recte persequor occulte proximo detrahentem, non rectius persequor Dei ecclesiam publice blasphemantem, quando dicit, *non est ipsa*: quando dicit, *nostra est quae in parte est*: quando dicit, *illa meretrix est*? Ergo blasphemantem ecclesiam non persequar? persequar plane quia membrum sum ecclesiae: persequar plane quia filius sum ecclesiae: Ipsius voce ecclesiae ulor, ipsa ecclesia per me dicit in psalmo, *persequar inimicos meos et comprehendam illos, et non convertar donec deficient*. Deficient in malo, proficiant in bonum.“ Et eundem legimus contra Gaudentium donatianum episcopum his verbis⁷ decertantem: „Adhuc addis furori vestro verba blasphemiae, et audes dicere *ecclesiam catholicam humanum esse figmentum*, cui dicit⁸ Deus, *ego enim sum Dominus qui facio te, Dominus nomen ei*. Et ut sciamus ipsam eam catholicam universo terrarum orbe diffusam, sequitur et adiungit, *et qui eruit te, ipse Deus Israel universae terrae vocabitur*. Hoc evidentissimum Dei opus, *humanum* dicitis esse *figmentum*?“ X

Sed haberi ne potest tamquam ecclesia superstes immo et perpetua, quae *meretrix* sit, quaeque *humanis figmentis* accenseatur? neque ego id

quatuor, de unico Baptismo contra Petilinum, Breviculus collationis cum Donatistis, post collationem ad Donatistas liber unus, Sermo ad Caesareensis Ecclesiae plebem Emerito praesente dictus, de gestis cum Emerito liber unus, contra Gaudentium donatistam episcopum libri duo, et Sermo de Rusticiano Subdiacono a Donatistis rebaptizato et in diaconum ordinato. His addi debent alia saepe non pauca, quae Maurini recensent ad calcem

T. IX., tum addi debent excerpta et scripta vetera ad donatianam historiam pertinentia, quae ibidem commemorant.

3) In notis ad T. IX. Locorum rheologic. Iohannis Gerhardi.

*) In praefatione ad T. IX. Augustini.

s) T. IX. Locorum Theologicorum, Loco XIII. cap. IV. §. XXXV.

6) Serm. cit. n. 8.

7) Lib. I. cap. XXXIII. n. 42.

8) Is. LV. 5.

puto, neque prudens quispiam putet. Videntur ergo donatiani a doctrina de ecclesiae perennitate abhorruisse.

21. Atque id multo etiam videtur probabilius, quo, Augustino teste 9, manifestius novimus, solemne illis fuisse hasce, siinilesque repetere atque inculcare sententias: *exaruisse semen per orbem terrarum disseminatum: periisse Christum de orbe terrarum (piem iam coeperat possidere: Caeciliani crimine universam terram fuisse inquinatam: impiorum scelere factum esse, ut in semine traditorum 10 afrorum maledicerentur omnes gentes: promissiones his conceptas 11 verbis, Dabo tibi gentes hereditatem luam, et commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terrae, periisse de terra: christianumque coetum ubivis diffusu mnon commotum dumtaxat esse peccatis alienis, sed penitus interiisse.* Sic enim huiusmodi sententiae comparatae sunt, ut vix ratio modusque appareat, quo cum ecclesiae perennitate componantur.

22. Nihilominus intimiore rei totius consideratione edocemur, tales fuisse donalianos qui ecclesiae eam quidem detraxerint dotem, qua amplitudine et loco *catholica* nominatur et creditur; sed nullatenus vel eius defenderint interitum, vel iugem perpetuamque continuationem denegarint.

Atque ista a nobis verissime dici, inprimis I. ostendunt quae de illis in libro de Haeresibus¹² Augustinus complectitur, inquiens: „Donatiani vel donatistae sunt, qui primum propter ordinatum contra suam voluntatem Caecilianum ecclesiae carlhaginensis episcopum schisma fecerunt, obiicientes ei crimina non probata, et maxime quod a traditoribus divinarum scripturarum fuerit ordinatus. Sed post caussam cum eo dictam atque finitam falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, *in haeresim schisma* verterunt: tamquam ecclesia Christi propter crimina Caeciliani, seu vera, seu quod magis iudicibus apparuit, falsa, *de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in africana Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis extincta.*¹¹ Quum ergo in africana Donati parte superstitem ecclesiam tenerent, non poterant omnimodam illius perniciem, plenumque exilium profiteri.

Neque sane 11. profitebantur, quum illis perinde esset docere, ecclesiam per orbem lotum desiisse, ac in angustias redactam unius Africae finibus circumscribi. Innumeri propemodum sunt Augustini textus, quibus hoc confirmat

’) Con. epist. Parmeniani lib. I. tradiderunt. Cf. Eusebium H. E. lib. VIH. c»p. II. nn. 2 — 3, cap. III. η. 5, cap. IV. cap. II., Concil. Eliberit. can. LX., et η. 6, con. litteras Petiliani lib. II. Augustinum con. Cresconium lib. III. cap. XXXIX. n. 94, et cap. CHI. n. 237. cap. LX., et epist. LXXXVII. n. 3.

’) Hoc nomine ii designabantur, qui Diocletiani decreto edito anno CCCIII.

Dorem gerentes sacros libros profanis

·’) Ps. II. 8, XXL 28.

«’) Cap. LXIX.

atque explanat Confirmat in allero libro contra epistolam Parmeniani inquiens: „Quid lucidius promissis Dei, qui temporibus nostris exhibuit quod ante annorum millia praenuntiavit 14, *in semine Abrahae, quod est Christus, benedictionem omnes gentes habituras?* et quid tenebrosius praesumptionibus hominum, qui propter temere obiecla et numquam probata crimina traditorum (quae si vera essent, numquam Deo praejudicarent, quominus quae promisit impleret) periisse dicunt Christianum nomen de tot gentibus in orbe terrarum, *et in -sola Africa remansisse?*” Confirmat in eodein libro¹⁵ subdens: „Christus, idest, Veritas dicit 18, *ager hic est mundus; Donatus autem dicit, agrum Dei in sola Africa remansisse.*” Ac iterum alibi 17 confirmat, geminatisque sententiis inculcat. Nihil ergo evidentius quam adseribi donalianis non posse, quod ecclesiam funditus excidisse arbitrarentur.

Immo III. neque arbitrari poterant, quin suam *πρόθεσιν*, et maximum vel satius unicum suae caussae praesidium turpissime proderent. Illorum namque *ὑπόθεσις* haec erat: *reram ecclesiam penes solam Donati partem, quam ecclesiam quoque martyrum appellabant, mansisse superstitem;* maximum autem vel potius unicum caussae praesidium, quemadmodum centies Augustinus testatur¹⁸, huc redibat: *communione atque consortio cum impiis scelestisque homines polluuntur*¹⁹. *Omnes autem orbis ecclesiae, una excepta Donati parte, cum Caeciliano divinarum scripturarum traditore societatem communionemque inierunt. Restat ergo ut universae orbis ecclesiae, exceptis solummodo Donati asseclis, pollutae fuerint, et a dignitate rerum ecclesiae miserrime exciderint.* Atqui et hoc praesidium dilabere, et assumpta *ὑπόθεσις* funditus corrueret, si donatiani universalem ecclesiae interitum comprobassent. Fieri ergo non potuit ut illum comprobarent, quin in semetipsos incurrerent, atque in suum caput tela retorquerent.

Quantopere autem IV. haec opinio de universali ecclesiae exilio a donaliano systemate abhorruerit, inde etiam non obscure colligitur, quod Augustinus in libro de Unitate ecclesiae²⁰ hac adversus illos consequutione deducia: „Quomodo ergo cum adimpleta esset fides omnium²¹ gentium, tunc perditio gentium *excepta Africa*, consequula est? quandoquidem ipsa fides omnium gentium nondum adimpleta est;” continuo pergit²²: „Nisi forte hoc restat

*3) Cap. I. η. 1.

«<) Gen. XXII. 28.

·*) Cap. II. n. 5-

>.) Matth. XIII. 30.

,r) Op. cit. cap. XIX. n. 38: contra litteras Petiliaui lib. II. cap. LXXVIII. n. 174, et cap. XCII. n. 110.

l*) Con. Cresconium lib. II. cap. XXXVII. n. 46, et con. Gaudentium lib. I. cap. XV. n. 16.

1') Cui praeposteræ affirmationi hanc Augustinus, epist. CXLI. n. 5, opponebat verissimam sententiam: *communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum.*

'°) Cap. XVII. n. 43.

»1) Matth. XXIV. 14.

21) Loc. cit. n. 44.

hominum insaniae ut dicant, non ex illis ecclesiis quae fundatae sunt per apostolorum labores adimpleri praedicationem evangelii in omnibus gentibus, *sed illis pereuntibus, earum reparationem ex Africa futuram per partem Donati, et residuarum gentium adquisilionem*. Puto quod ipsi etiam rideant cum hoc audiunt: et tamen nisi hoc dicant, quod erubescunt si dicant, non habent omnino quod dicant. Sed quid a nos? nemini invidemus. Hoc nobis legant de scripturis sanctis, cl credimus.“ Cui sane disputationi nullus omnino sensus subesset, si donatiani quemadmodum in reliquis gentibus, ita in sua quoque parte inleruisse ecclesiam existimassent. Nullatenus igitur in hac ipsi opinione versabantur, et quum ecclesiam *catholicilate* exspoliarent, sibi tamen diligenter cavebant, ne *ubivis* illam periisse aut aliquando perituram docerent.

Quod V. Augustinum non latuit, qui proplerea hac donalianorum persuasionem usus frequenter est, ut illos a principe errore de bonis malorum commixtione infectis quo validius posset, revocaret. Usus est in opere de Baptismo contra Donatistas²³, quum Aurelio ab Utica qui suam his verbis mentem efferebat, *cum dicat²⁴ apostolus, non communicandum peccatis alienis: quid aliud quam peccatis alienis communicat, qui sine baptismo ecclesiae haereticis communicat? et ideo censeo baptizandos esse haereticos, ut accipiant remissam peccatorum, et sic illis communicetur*; respondit²⁵: „Communicavit ergo Cyprianus et isti omnes peccatis alienis, quia cum talibus in communione manserunt, quando neminem qui diversum sensit, a iure communionis amoverunt. *Ubi est ergo ecclesia?* deinde uti de haereticis taceam, cum verba huius sententiae etiam de aliis peccatoribus dici possint, quales in ecclesia secum Cyprianus videbat, gemebat, arguebat, ferebat, *ubi est ecclesia, quae secundum haec verba iam tunc periisse existimatur contagione peccatorum? si autem, sicut se habet firmissima veritas, ecclesia permansit et permanet*; nonnisi in consensione intelligenda est communio peccatorum quam velat apostolus.“ Usus est eodem libro²⁶ inquires: „Si mali bonos in unitate contaminant, nullam iam ecclesiam, cui sociaretur, vel ipse Cyprianus invenit. Si autem mali bonos in unitate non maculant, nullam caussam separationis sacrilegus donatista proponit.^{Ci}

Usus est in libro de Unitate Ecclesiae²⁷, ac usus rursum est Cresconium ita refellens²⁸: „Si in communione sacramentorum mali maculant bonos, quando temporibus Cypriani vel ante Cyprianum sine baptismo, sicut putatis, haeretici suscipiebantur, *ecclesiam periisse dicite, et vos unde nati fueritis ostendite*. Si autem, quod veritas etiam per Cyprianum docet, cum pro ecclesiae pace etiam cognita zizania tolerantur, frumenta non maculant; *filius*

”) Lib. VII. cap. V. n. 8.

”) I. Tim. V. 22.

*) Loc. cit, n. 9.

,6) Ibid. cap. LIV. n. 103.

27) Cap. II. n. 3.

Lib. II. cap. XXXV. n. 44.

*malus*⁹⁹ *ipse se iustum dicit, exitum autem suum non abluit*: quia de ecclesia propter malos exire non debuit.“ Et mox³⁰: „Iterum dico, elle ab hac invictissima ratione dissimulare non sino: si non communicantes peccatis malorum, propter ipsam tantum communionem sacramentorum mali perdunt bonos; quando in praeteritum ex haeresi ad ecclesiam venientes sine baptismo admissi sunt, contagione sua bonos utique perdiderunt. *Iam tunc ergo non erat ecclesia quam Cyprianus teneret, praedicaret, nec unde postea Donatus exiret*. Si autem bonos contagio illa non perdidit, nec eorum quos accusatis contagio christianum orbem perdere potuit: nolite calumniari separati, el ad ecclesiam redite correcti.*4

23. Quae sane omnia commovere donatianos vehementissime debuerunt, si persuasum eisdem fuit, ecclesiam penitus interire non posse; sed quovis prorsus destituta robore iacuissent, si illi *perennitatem* non minus quam *catholicitatem* ecclesiae denegassent. Nihil igitur est reliquum, nisi ut inferendo concludamus, utramque contendentium partem in unam eandemque mentem de existentia ecclesiae concessisse, et donatianis non minus quam catholicis illius perennitatem certam fuisse atque exploratam.

Neque perennitatem quamvis, sed *continuam*, quaeque idcirco *nullam* prorsus *interpellationem* patiatur, quod ne brevi quidem temporis intervallo abrumpi ecclesia possit, quin extincta funditus videatur. „Quod si dicunt donatiani,“ scribit Augustinus³¹, „propterea tunc (Cypriani aetate) illam catholicam ecclesiam fuisse, quia erant ibi pauci, vel si hoc putant, etiam nulli qui baptismum datum apud haereticos improbabant, et baptizabant eos qui inde veniebant; quid ergo ante Agrippinum, a quo ista coepit quasi nova ratio adversus consuetudinem dimicans, *numquid non erat ecclesia?* quid denique post Agrippinum, quando nisi ad pristinam consuetudinem reditum esset, alterum moliri concilium non esset necesse Cypriano; *numquid non erat ecclesia*, quia talis per omnia consuetudo tenebatur, ut baptismus Christi non nisi Christi baptismus haberetur, etiamsi apud haereticos vel schismaticos datus fuisse probaretur? *Quod si erat etiam tunc ecclesia, et hereditas Christi non interrupta perierat* (idest, *interrupta non perierat*), sed per omnes gentes augmenta capiens permanebat; tutissima ratio est in eadem consuetudine permanere, quae tunc bonos el malos una complexione portabat. Si *autem tunc non erat ecclesia*, quia sacrilegi haeretici sine baptismo recipiebantur, et hoc universali consuetudine tenebatur; unde Donatus apparuit? de qua terra germinavit? de quo mari emersit? de quo caelo cecidit?“

*') Prov. XXIV. sec. LXX.

3°) Op. cit. cap. XXXVI. n. 45.

**) In opere de Baptismo lib. III.

cap. II. n. 3.

PROTESTANTIUM ET ARMINIANORUM PLACITA.

24. Iis, quae ad donalianos perlinebant, compositis, ad *protestantes* venio, qui discrimine constituto inter ecclesiam *conspicuam* et *invisibilem*, et perpetuitate verae ecclesiae non nisi illi quae invisibilis sit attributa, profitentur: *ecclesiam conspicuam desinere posse, immo etiam desiisse; sed ecclesiam ceram eandemque invisibilem iuijem esse atque perpetuam.*

Hanc protestandum doctrinam legimus in Confessione *Helvetica* posteriore^{*)}, in *belgica*^{3*)}, in (*gallicana*^{4*)}, in *augustiniana*^{3*)}, in *saxonica*³⁶ et in *suevica*³⁷; atque hanc propugnant unanimes Hoffmannus³⁸, Ursinus³⁹, Molinaeus⁴⁰, Calvinus⁴¹, Melanchthon^{42*)}, Gerhardus⁴³, Holtingerus⁴⁴, Turrellinus⁴⁵, Buddeus⁴⁶, et ne plures commemorem, Doederlein⁴⁷ inquit: Perennitas ecclesiae non sic est aestimanda, ut aliquis ecclesiae status incolumis semper perduret, vel coelus aliquis ac doctrinae publicae systema nullis probatum: nam in his rebus fieri non potest, quin per imperiorum, literarumque et scientiarum vicissitudines, doctorumque sive negligentiam sive studia mutationes inducantur. Quo magis reprobem nullorum timiditatem, qui dum de suis laribus metuunt, ecclesiae universae ruinam portendunt. Ac ego certissime confido, si vel maxime Pontificis thronus deficiatur, eripiat nobis Augustanae Confessionis palladium, amittat auctoritatem Lutherus, atque res Evangelica a Principibus deseratur; inter tot tumultus, conversiones, ecclesiarum occasus et pericula *πυλών αἰδου*, ecclesiam et veritatem Christianam per tot regiones dispersam, tot ingeniis probatam ornatamque ac vi tanta victricem subinde perennaturam^{*} esse ac amplificari, eo protectore ac promotore qui sedet a dextris divinis¹⁸, beatus promissione Numinis⁴⁹ ridet vanos adversus se conatus, alque qualem se in regno suo feliciter administrando, luendo, propagando adhuc demonstravit, talem se semper est demonstraturus, *ἀρχὴ οὐ*

25. Quare nobis quidem esse cum protestantibus contentio potest, quae suo certe loco erit: utrum I. ecclesia invisibilis *dividi* a conspicua *separari*que

*) Art. XVIII.

»») Art. XXX.

J<) Art. XXV.

3i) Art. VII

Art. XII.

») Art. XV.

Is) Loc. XXIX. pag. 9i2.

,r) In synopsi purae Theologiae dispat. XL. thesi IV.

u) Lib. I. cap. V.

») Institutt. lib. IV. capp. I—III,

Iu Locis comm, de Ecclesia

pagg. 341—345.

<3) Loco XXIII. cap. IV.

<4) Loco XIII. §. XL

45) Loco XVIII. q. VIII.

46) Institutt. Theolog. Dogmat. lib. V.

cap. III. §. XIV.

4") Institutt. Theolog. Christ. Lib. II.

P. II. cap. III. sect. II. §. 365.

4ß) I. Cor. XV. 25.

4@) Ps. II, g, seq.

valeat: utrum II. ecclesia vera, ecclesia promissionum, ecclesia quae Christo capite regitur, eiusque Spiritu informatur atque alitur, sit ecclesia invisibilis, eaque a conspicua diversa atque seiuncta: et utrum III. ecclesia conspicua vel desinere possit, vel reipsa aliquando desierit; sed eum iis de perpetua verae ecclesiae existentia decertare non possumus. Mane enim et ipsi docent, hanc tuerentur, atque hanc in Scripturis contentam revelalamque arbitrantur.

26. Quae quidem ad ipsos quoque *remonstrantes* 10 transferri debent, e quorum numero Curcellaeus 51 dum hanc versat quaestionem, *an vera ecclesia numquam possit a verae fidei professione deficere, atque ita obscurari ut amplius conspici nequeat*: praemonet recolendam animo esse distinctionem ecclesiae in *risibilem* et *invisibilem*, tum pergit: „Hic enim non disputatur de ecclesia invisibili seu vero credentium coetu, qui soli Deo et Christo cordium scrutatori notus est; sed de visibili seu fidem externe profitemium societate, in qua ordinarie veris fidelibus admixti sunt hypocritae, qualem pontificii quibuscum nobis res est, solam agnoscunt. Praeterea non disputatur de ecclesiis particularibus, quas ulrinque in confesso est⁵² a verae fidei professione deficere posse; sed de universali tantum quae per lotum orbem est dispersa: ita ut sensus quaestionis sit, *utrum ecclesia catholica, quae veram Christi fidem et religionem externe profitetur, aliquando possit ab ista professione totaliter deficere et ita obscurari, ut nullibi locorum amplius reperiantur ulli coetus, qui professionem istam sinceram et illibatam retineant, quorum splendore moveri possint extranei, ut se ei adiungant.*” Tum subdit⁵³: „Quid autem de ea sentiendum sit, non difficile est indicare ex iis quae ante⁵⁴ disputavimus de erroribus non solum in moribus, verum etiam in fide, neque levibus tantum sed etiam gravioribus, in quos omnes omnino Christianorum coetus incurrere possunt. Cum enim illud contingit, catholica etiam ecclesia a verae fidei professione deficit, nullusque potest ostendi coetus, in quo professio illa incorrupta servata sit. Nec tamen inde sequitur, ut quispiam putare posset, *Christum tunc nullam in terris veram ecclesiam habere*. Nam cum . . . sola invisibilis, seu verorum

10) De quorum sententia conferri praeterea possunt eorundem Confessio cap. XXII., Confessionis Apologia cap. XXII., Simon Episcopus in disput. priv. de Ecclesia cap. X, in Institutt. Theolog. lib. IV. cap. XIII., et Hadrianus a Cat-tenburgh in Spicilegio Theologiae christianae.

»») Tract, de Ecclesia Christi cap. V. §. I.

Atqui uno ore catholici cum Bel-larmino de Eccles, inilit. lib. III. capp. II — XII— XIII., Stapletono Controv. I. de Ecclesia lib. III., Becano in Manual, Controv. lib. I. cap. III. et Cardinali Gotti in opere *de vera Ecclesia Christi*, perennitatem *ronianae ecclesiae* tuerentur, illamque deficere posse constantissime negant.

»») Op. cit. §. II.

4«) Cap. IV.

fidelium ecclesia sil Christi corpus el sponsa, ille non erit sine ecclesia, etiamsi omnes fidem *externe* prolilcntes ab ista professione defecerint. Nec refert, quod *corde credatur ad iustiliam, ore nero fiat confessio ad salutem* 55 ; cum illi qui confessionem istam faciunt, propter persecuuliones possint esse dispersi, ac proinde in coelus convenire nequeant qui omnium oculis sint exposili.“

Concinit ad rei summam quod spectat Limborchius eiusdem factionis theologus, ubi de quaestione, *an ecclesia invisibilis errare et deficere possit*, ait56: „Conlraremonstranles, quibuscum proprie nobis quaestio haec intercedit, distinguere hic solent inter errores fidei fundamentum evertentes et alios qui salutarem fidem non exstinguunt. In posteriores ecclesiam incidere posse haud gravate confitentur: in priores nequaquam, quia cum his vera et salvifica fides salva esse nequit. Mullo ergo minus fieri posse credunt, *ecclesiam invisibilem a fide totaliter deficere*. Nititur haec assertio eorum sententia de singulorum fidelium in fide perseverantia. Quoniam enim fieri nequaquam posse credunt, hominem vere fidelem ac regenitum a fide sua deficere et ad pristinam vitae profanitatem relabi; etiam exinde deducunt, ecclesiam veram ac invisibilem, quae ex eiusmodi fidelibus constat, nec in errores fidei fundamentum evertentes incidere, nec a fide plane excidere posse.“

Quam vero ipse cum suis arminianis fidem sequeretur, declarare pergit subdens57: „Nos vero statuimus, eum esse ecclesiae invisibilis ex solis vere fidelibus constantis statum ac conditionem, *ut eo usque ab officio suo possit degenerare, ut non tantum in errores leviores, quod nobiscum agnoscunt conlraremonslranles, sed et in graviores fideique fundamentum evertentes incidat, imo et a tota fide eiusque professione deficiat: fierique posse, si et ecclesiae, hominumque ecclesiam constituentium indoles inspi-ciatur, ut nullus in toto orbe existât vere fidelis*. Inierim addimus, *num-tpiam illud contigisse, sed Deum inter medias seductiones et efficaciam erroris, oppressa licet verae fidei professione, semper sibi vere fidelium reliquias quasdam servavisse; eumque porro pro ingenti sua misericordia mediis efficacibus, sed tamen liberam fidei obedientiam non exstinguentibus, procuraturum credimus, ut semper ad finem usque mundi aliqui vere fideles in mundo sint, qui non tantum veritatem evangelii salutarem ab interitu vindicent, sed et lucis instar sint et exemplaria, quorum pietate alii ad veritatis divinae amorem excitentur.*||

Licet ergo neque iisdem de caussis, neque uno eodemque modo, universi tamen protestantes in eo sunt, ut verae ecclesiae, quae corpus est Christi, eiusque sponsa 58 el caro, existenliam iugiter perseveraturam adseribant.

j “) Rom. X. 10. > *) Ibid. §. XVIII.
“) Theologiae Christ, lib. VII. cap. 58) Hinc Bellarminus, de Ecclesia
i j. XVII. lib. III. cap. XIII., e re esse duxit seri-

LIBER SECUNDUS

SOCINIANORUM DOCTRINA.

27. Quapropter affirmare luto licet, solos reperiri *socinianos* 5» qui secus arbitrentur, quique tradant, *neque perennem ecclesiae existentiam esse necessariam, neque eiusdem necessitatem citra temeritatem, manifestumque errorem defendi posse.* „Necesse non est, ait⁶⁰ Ostorodus, ut ecclesia semper duret.“ Immo, inquit Schmallzius 81, *nimis audax est illa opinio qua statuitur, ecclesiam Christi semper debuisse manere ac nunquam cessare* “ Ut autem ecclesia vera, subdit Volckelius 62, „semper usque ad finem mundi extel, *nec decretum est a Deo, nec decerni, nisi humano, arbitrio vim inferre et religionis naturam mutare voluisse censendus, potuit.* Cum ea res non sola ipsius voluntate pendeat, sed in ipsorum etiam hominum arbitrio magnam pariem sita sit.^f

28. Duo igitur sunt sociniani dogmatis capita, alterum *in facto positum* quo negant decrevisse Deum ut ecclesia iugiter perseveret, atque suum hoc decretum in divinis litteris patefecisse: et alterum *ad ius perlinent* quo pariter negant, incolumi arbitrii libertate, ipsaque religionis natura, integrum Deo luisse ul numquam desituram ecclesiae existentiam praefiniret. E quibus inferunt: I. existentiam ecclesiae-esse *prorsus contingentem*, illamque proinde sic existere ut nihil impediat quominus funditus cesset: II. eos omnes audaci temeritate peccare, qui ecclesiae perennitatem, *necessariamque* eiusdem existentiam luentur, quum in Scripturis nihil plane contineatur quo suam sententiam de divino decreto communiant: eosdemque III. deterrimo obstringi errore, cuiusmodi videri debet libertati arbitrii et indoli religionis, quae nulla est nisi voluntaria sit, aperias insidias moliri.

Quibus ut occurramus, duplicem *initio* necessitatem atque contingendam duplicem secernemus: investigabimus *deinde* quaenam necessitatis ratio libertati, ipsique religioni adversetur: ac *postremo* exquiremus, legantur necne in Scripturis, quae divinum decretum de perpetuitate ecclesiae aperiant atque demonstrent.

29. Duplex ilaque secerni necessitas debet, *una absoluta* atque ex ipsis rerum profecta naturis, cuiusmodi est necessitas qua Deus est unus et Irinus, et cuiusmodi est necessitas qua omnes circuli radii aequae a perimetro distant: *altera hypothetica*, ipsisque rebus extrinseca, cuiusmodi est necessitas

here: «Notandum est. multos e nostris tempus terere, dum probant *absolute* ecclesiam non posse deficere: nam Calvinus et caeteri id concedunt.*

59) Invent contulisse quae docent Faustus Socinus epist. 1- ad Radeccium. et in Tract, de Ecclesia cap. I., et Theo-

philus Nicolaides, is est Valentinus Smal* cius in Tract, de Ecclesia et missione ministrorum contra Albertum Borkowski, cap. VI.

60) Institutt. cap. XLII.

61) Contra Franzium pag. 284.

61) De vera Relig. lib. V. cap. VII.

qua sol singulis quibusque diebus oritur atque occidit, et cuiusmodi est necessitas qua aliquot se maculant naevis, qui singulari gratiae praerogativa destituuntur.

Huic porro duplici necessitati *duplex* opponitur *contingentia*, e quibus *prior absoluta* dicitur, et rebus in seipsis spectatis tribuitur: *posterior hypothetica*, quaeque de rebus non citra *ὑχέοιν* ad adiunca extrinseca effertur. Illius praeclarum habes specimen in universa creata natura, quae ex sese ita existit, ut potuerit simpliciter non existere: huius autem esse exemplum potest ipsamet creata natura, quae ad divinum relata decretum sic existit, ut nequeat quamdiu illud permanet, non existere.

30. Iamvero non ulraque necessitatis ratio, sed prior dumtaxat atque absoluta libertati adversatur; posterior enim et hypothetica toties cum ea amice componitur, quoties hypothesis nonnisi praelucente scientia humanarum voluntatum fuerit constituta. Sicut autem quum tuemur necessariam ecclesiae existentiam, necessitatem intelligimus non simplicem et absolutam sed compositam atque hypotheticam; ita quum decretum de illius perpetuitate stabilimus, eiusmodi significamus decretum, quod non antea tulerit Deus, quam humanarum voluntatum exitus deliberationesque cognoverit. Sed tulit ne Deus hoc decretum? constituit ne ut numquam ecclesia cessaret? et quod caput est, voluit ne ut Scripturarum ope nobis illud innotesceret? Huc redit quod in controversiam sociniani adducunt, atque huc pertinet quod nos explanandum conGrmandumque consequente capite suscipimus.

CAPUT IV.

Doctrina Scripturarum de ecclesiae perennitate. — lis demonstratur, quae iam praestituimus: — aliae eiusdemque perspicuitatis probationes adduntur: — ac unanimi christiani nominis suffragio, symbolis expresso, confirmantur: — ecclesiae tandem ad extremum usque constantia tum vera, tum etiam revelata ostenditur.

31. Consulantur ergo Scripturae, atque in Scripturis *primum* considerentur ¹ *parabolae*, quibus Christus rationem ecclesiae suae accommodatis imaginibus adumbravit. Illam adumbravit² inquiens, ecclesiam suam esse similem *agro, in quo ad rnessem usque triticum et zizania con crescent*: atque illam rursum adumbravit³ subdens, ecclesiam suam esse similem

¹J Lib. I. cap. V.

²) Matth. XIII. 47 — 49.

³) Matth. XIII. 24 — 31.

ererriculo, in quo ad separationem usque pisces proli improbique continentur.

Sed quando primum fiel messis, el quando primum ad separationem venietur? qui erunt messorum, quique separatorum paries explebunt? Messorum, ipso interprete 4 Christo, erunt *angeli*, et angeli ἀφοριονσι του πονηου êx ueffon των δικαίων, *separabunt malos de medio iustorum*; sed neque antea metent, neque antea dividunt, quam οvvreleia τον αἰωνα, *temporii finis*, mundique consummatio advenerit. Finis igitur militantis ecclesiae idem est cum mundi consummatione, neque illa prius desinet, quam dies supremus illuxerit.

32. Sane II. ecclesia Christi et *regnum* Christi differre *duratione* non possunt; idcirco autem 5 differre *duratione* non possunt, quia etsi *nomine*, *re* tamen *ipsa subiectoque* nullatenus distinguuntur. At vero 6 regnum Christi numquam desinet7, et8 *multiplicabitur eius imperium, et pacis nullus erit finis: super solium David et super regnum eius sedebit, ul confirmet illud el corroboret in iudicio et iustitia* ΠΠΡΟ « *nunc*, id est, ab eo inde tempore quo ille solium conscendet, *et usque in sempiternum. Zelus 9 Domini exercituum faciet hoc.*

At impediri ne potest hominum pravitate, quominus id fiat quod Deus exercituum, quod Deus omnipotens, idemque summo in Unigenitum amore excitus certissime faciet? Quis id vel animo cogitet, vel verbis promat? *Oportet enim*, Paulo teste*0, Christum *regnare, ἀχρι ον αν πάντα; του έχ&οον υπό του πόδα αίτοί. ἰο/ατο έχ&ρο καταργείται ὁ θάνατο, donec ponat ὁ &εό, Deus Pater 1' omnes inimicos sub pedibus eius. Novissima autem inimica destruetur mors.* Sed non antea mors destruetur, quam in supremo die omnes resurgant. Ergo neque Christi regnum in homines adhuc mortales, neque eius ecclesia prius cessabit, quam universali omnium resurrectione praeclarissimus de morte triumphus in consummatione saeculi referatur.

33. Cuius perpetuitatis III. inde quoque 12 luculenta probatio sumitur, quod Christus*3 *caput est ecclesiae*, quod *ecclesia corpus est* “ Christi, el quod 15 ex Christo atque ecclesia *una prodit caro, unumque corpus* suis

4) Matth. XIII. 41—42, 49.

,0) 1. Cor. XV. 25 — 26.

5) Lib. I. cap. IV.

1') Qui suppleri debet ex Ps. XC.

6) Daniel. II. 44. coll. Luc. I. 32—33.

coll. v. 27. et Matth. XXII. 44.

7) Cf. Isidor. hispal. Opp. T. VI. l. 1.

>') Lib. I. capp. HI, IX.

c. 58. cont. iudaeos.

8) Is. IX. 6. vel 7.

13) 1. Cor. XI. 3, Coloss. I. 18, II. 19.

') est, *ardens amor*, ut

Ephes. I. 23, IV. 15, V. 23.

Cant. VIII. 6, ubi cum ΓΟΓΧ coniungitur.

l<) Ephes. I. 23, IV. 12-15-16.

,s) Ibid. V. 31 — 32.

numeris integrum atque absolutum. Neque enim Christus dividi a semetipso potest, neque suo carere corpore quod eiusdem *πλήρωμά* 16 nuncupatur, neque ab eo divelli, in quod sic iugiter influit 17, ut ad finem usque foveat, novisque incrementis locupletet. Nihil ergo evidentius, quam ne ipsam quidem ecclesiam cessare funditus posse ac penitus interire.

34. El re sane vera IV. nonne 18 Christus est19 *sponsus*, et ecclesia j/wisa? nonne Christus 2° sibi ecclesiam sociavit, *ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ttduiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata?* nonne cum ecclesia foedus iniit illi simillimum, quo cum assumpta ὑποσταπζώ humana carne devincitur? quodque his Scripturae verbis21 effertur: *Et sponsabo te mihi*, quae meretrix fuisti,

in *perpetuum*, eoque coniugio quod dissolvi ultra non debeat: *et sponsabo le mihi* Μῆτι τογοῖ in *iustitia et in iudicio et in benignitate et in misericordia*. E quibus, ul Liveleus scite monet: „*Iustitia el indicium* sinceritatem et integritatem animi notant, qua bona fide sine dolo agitur; *benignitas* vero et *misericordia* amorem et promptam bene-T0lenliam.“ *Et sponsabo te mihi* HJIOJO «« *fide*, quae amoris constantiam firmitatemque demonstrant, Πῆτι“PN ΓψTῖ, *et cognosces Dominum*, ilium-que in te beneficentissimum experieris.

Praestiterat quidem Deus in primo quoque foedere *iustitiam et iudicium, benignitatem, misericordiam et fidem*; sed Israelis populus suas paroles non explevit. Quid iamvero? pollicetur fore ul in novo pacto eodemque sempiterno fides ulrinque sancte custodiatur, et nullo umquam tempore violetur. Atqui talia haec sunt, quae ecclesiae perpetuitatem necessario poscunt atque flagitant. Neque enim aut Christus sponsi officia praetermittit, quin potius 22 sponsam ἐττρέφ« z«i &άλλα, *nutrit et foveet*, sibique carissimam habet; aut ecclesia se sponso subtrahit, quin potius 23 eidem *subiecta est*; aut

*‘) Describit Paulus Ephes. I. 19—22. gloriam, quam Christus a Patre accepit, et ad illum referens verba ex Ps. VIII. iit vv. 22—23: *και πάντα ὑπέταξεν υπό τον; χόία αυτού, et omnia subiecit sub pedibus eius*, illumque omnium dominum regemque constituit; *και αυτόν εδωχε υπα).ήν ὑ.τέρ πάντα τή εχχληοία, et ipwn dedit* posuitque *supremum eccle-* Me *caput*, *ἥτι ἐ0τι το δωμα αυτόν,* *nsiqfoua του τά* (quae additio articuli τβ instrumentorum et testium suffragio

vindicatur) *παντα εν πάθι πληρουμένου, (piae est corpus eius, plenitudo illius (pii implet* (est enim *πληρούο&αι* medium non passivum) *omnia in omnibus.*

17) Ephes. IV. 16.
18) Lib. I. cap. V.
>9) Ephes. V. 29 — 33.
20) Ibid. w. 26 — 27.
2 ■) Oseae II. 19 — 20-
22) Ephes. V. 29-
23) Ibid. v. 24.

perire ecclesia potest, quae*4 *tamdiu mundatur, donec tota niteat, il nulla vel tenuissima labecula infuscetur*; aut desinere foedus potest quod *sempiternum* praedicitur.

35. Quod V. mihi in mentem revocat tum discrimen ecclesiae a synagoga, cum proprium ecclesiae, novique Foederis characterem. Quum enim plurima sint, quibus ecclesia et synagoga ab invicem differunt, illud censeri postremum non debet, quod synagoga, utpote institutio paedagogica, typica et particularis, *mobilis* quoque fuerit et tempore circumscripta; ecclesia vero, utpote institutio plena, absoluta et universalis, *immobilis* quoque sit, omnemque temporis ambitum complectatur.

Sane Paulus hoc veluti canone praestituto, *rem quamlibet magnam d augustam eo splendidioribus naturae signis innui divinitus solere, qw ipsa nobilior ac praestantior est*, confert³⁵ signa sinaiticae νομο&εσολα cum signis institutionem Christianam praemonstrantibus, inquires: *tum Dei row motam fuisse την γην terram*, sed in Christiana institutione ον μόνον ψ γην, άλλα /ai τον ουρανόν, *non terram solum, verum etiam caelum fuisse concussum*, atque adeo hanc longe esse illa nobiliorem.

Quod explanare pergit³⁶, formulamque fri άπαξ ab Haggaeo adhibitam³⁷ urget atque inculcat, scribens: Τό be trt άπαξ δηλοϊ των ccthw-αίνων την μεταΰθειν, ώ πεποιημένων, ίνα μείνη τά μη σαλευόμM. Quod autem Haggaei ore praenuntiavit Deus, *adhuc semel, demonstrat mobiliū* et eorum quae everti debebant ³⁸ *permutationem, tamquam eorua quae facta essent*³⁹, ut iis e medio sublatis maneant sibique iugiter constant *quae sunt immobilia*. Immobiliū autem nomine venit Christiana institutio: haec igitur a mosaica non aliter distinguitur ac immobile ab eo quod est mobile, unde neque temporis patitur limites, neque desinere aliquando potest

Quocirca Paulus subdit³⁰: ζ/ιό βασιλείαν άσάλευτον παραλαμβάνονιν, έ/ωιΐδν 31 /άριν, δι' η λατρεΰομεν 31 εΰαρέστω τω,&εω μετά αιδον χώ i εΰλαβεία . Itaque regnum immobile, quod alibi ³³ dicitur βασιλεία αιώνιο , j

*<) Ephes. V. 25 — 28.

,s) Hebr. XII. 26.

,e) Ibid. v. 27.

3T) Agg. II. 7.

Cf. Ikenii dissertat, de θαλενομέ-voι veteris oeconomiae factis, nt praestolentur stabilem oeconomiam noviFoederis.

19) Quae nimirum essent, Hebr. VIII. 2, IX. 24, χειροποίητα, manca et caduca, proiudeque opposita τοϊ ιπουρανίοι και roif cflaλeuroi:, caelestibus et invnobilibus.

*.) Loc. cit. v. 28.

**) Non est cur moneamus, litteras ω et o frequenter in codicibus permutai, atque adeo in iisdem modo εχωμεν forni subiunctiva, et modo εχομεν forma indicativa (quae tamen cohortandi sensu non ineleganter adhibetur) legi. Ceterua I εχομεν praeferunt decem codices apud Wetestenium et Griesbachium, et rursus octo apud Matthaeiū.

3Î) Si superius legatur εχωμεν, rati@ ductusque sermonis postulant ut heic ligatur λατρεΰωμεν.

**) H. Petr. I. n.

regnum aeternum, cuiusinodi est ecclesia, *suscipientes* eique nomen dantes *habeamus gratiam*³⁴, *per quam* (gratiam, vel satius, gratam animi dispositionem') *serviamus Deo ita ut ipsi placeamus* ³⁵ *cum verecundia et reverentia* non seiuncta a poenae metu, quemadmodum ostendunt comma insequens et solemnia psalmi verba 30 *iv φόβφ /ai έν τρόμοκ*

36. De proprio autem novi Foederis caractere, iis sepositis quae minus ad rem praesentem faciunt, mihi sal erit monuisse, illum in perpetuitate numquam desitura saepissime collocari. In eiusmodi perpetuitate 1°. collocatur penes Isaia⁸⁷, ubi Deus, Paulo teste³⁸, his verbis novum Foedus describit: *Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus* ^5^ "IψN» *flui es,t super te*³³, *et verba mea quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum*.

In eadem 2°. collocatur ubi legimus 40: *Quia ego Dominus diligens iudicium, et odio habens* 41 *rapinam in holocausto, et dabo opus eorum*.

n) Idest, monente Grotio, κατέχω-
tuν χάριν, *retineamus gratiam*, ut accipit Syrus, ac ut εχωμεν, *habeamus* sumitur etiam Rom. XV. 4, immo et I. Tim. I. 19, II. Tim. I. 13. Nisi forte lubeat simplicius interpretari, *gratos nos praestemus*, nostrumque gratum animum firmitate atque constantia in sectanda Christiana institutione demonstramus.

**) Rom. XII. 1.

») Ps. II. 12.

**) Is. LIX. 21.

») Rom. XI. 26.

**) Ubi non obscura apparet personam enallage, quum enim Deus in 1 rtia pluralis persona, CfTtIN cum eis, i qui coepisset, pergit in secunda singularis persona, qua futurum credentium copulum instar unius repraesentat.

<) Is. LXI. 8.

**) Haec est Hieronymi versio, cui persimilem exhibent Iarchius et Kimthios, qui propterea omnes hebraicum de holocausto interpretantur. Sed

Alexandrini verba, D/ÎJIS N3C* rcd-
dnt, μιδών αρπάγματα Ιξ άόιχία : cuin-

que iis consentiunt Chaldaeus qui habet *abominabile coram me est dolus et violentia*; Syrus qui reddit, *odio habeo rapinam et iniquitatem*; et Saadias qui vertit, *odio habeo rd violenter eripere cum iniustitia*. Nimirum hisce omnibus idem est ac *iniquitas, iniustitia*, quo sensu flbty occurrit lob. V. 16,

Ps. LVJII. 3. et LXIV. 7.

Ne cui vero negotium creent quae in commentario Hieronymus contra versionem Alexandrinam, *odi rapinam cum iniuria*, his verbis adnotavit: *quasi aliqua sit rapina, quae non ex iniquitate consistat*; recolenda sunt quae Kocherus ad h. l. scribit: *73 non *rapinam*

dicit *quae habeat iniustitiam*, nam, nisi in bello, omnis habet; sed potentiorum direptionem illam, quae per violentiam tyrannidemque fuit. Ergo ambiguitatis, ut existimo, vitandae caussa Chaldaeus per *fraus et violentia*, nec inscite Syrus per *rapinam et iniustitiam* transtulit. Sed LXX., Latinus et Arabs, praeterea codices et Talmud babylonicum Tract. Succa fol. 30. a. non *copulam* sed *prae-positionem* poscunt. «

in veritate 42, onS rrrrw dSw mn-i, et foedus aeternum cum illis feriam, pactum nimirum, inquit Kimchius, „quod non cessabit, neque illi simile cuius vi ipsos eduxi ex Aegypto, quod postea cessavit.“

Eodem 3°. spectant quae de novo Foedere apud Ieremiam⁴³ prae-nuntiata divinitus occurrunt: *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum*, cuius ratio atque character in-sequentibus enarratur, et *negative* quidem his verbis: *Non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti; pactum quod irritum fecerunt* (prae quo pactum novum tale erit, ut irritum non fiat), *et ego dominatui sum eorum*⁴⁴, dicit Dominus. Enarratur autem *positive*, dum additur: *Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel: post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum*, imbuam eorum animos legis meae scientia et amore, *et in corde eorum scribam eam: et ero eu in Deum*, illos namque meo numine protegam, *et ipsi erunt mihi in populum*, mihiq[ue] vicem obedienciae, cultus, religionisque rependent. *Et non docebit ultra vir proximum suum*, neque opus ultra erit, ut alter alterum de exhibenda mihi religione admoneat, *et vir fratrem suum, dicens, cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me*, me colent et reverebuntur⁴⁵. *a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus.*

Et mox⁴⁶ ad perpetuitatem novi foederis vehementius inculcandam, commemoratis illustrioribus naturae legibus, quibus rerum universitas constat atque regitur, subdit Dominus: *Si defecerint leges istae coram me, dicit Dominus, si universus naturae ordo a me praestitutus cessaverit, tunc et semen Israel deficiet, ut non sit gens coram me unctis diebus.* Id est, prae-eunte paraphraste chaldaeo: *Quemadmodum fieri nequit ut naturae leges deficient; ita neque fieri potest ut spiritale Israelis semen coram me esse desinat ac funditus intereat. — Haec dicit Dominus: si mensurari potuerint*⁴⁷

<») Quae Kimchius ita enarrat: „Quum ego diligam iustitiam et odio habeam eius contrarium, rapinam cum tyrannide, necesse est ut rependam iis pro exilio et calamitatibus quas sustinuerunt, bonum duplo maius malo in quo luerunt, quum omnia pertulerint propter nomen meum.“

<') Cap. XXXI. 31—35. coll. Hebr. VIII. 8, x. 16.

44) Textus sic habet: $\tau \dots \tau \dots \tau$: Hunc autem Alexandrini, suffragante Paulo Hebr. VIII. 9, reddiderunt, $\kappa \alpha \gamma \omega \eta \mu \acute{\epsilon} \lambda \eta \theta \alpha \alpha \nu \tau \acute{\omega} \nu$, et ego despexi eos.

Consentit Syrus vertens, *atque ego etiam sprevi eos*. Neque minus consentit R. Pailon, qui in Lexico suo inedito, quem admodum apud De-Rossi in Variis Lectionibus ad h. l. videre licet,

interpretatur $\tau \kappa \alpha \tau \epsilon \nu \alpha \iota \circ \delta \iota \circ \text{ habui}$.

4i) Quae est frequentissima cognoscendi potestas.

44) Loc. cit. vv. 35 — 38.

*) Venema in commentario minus dextere ista sumit scribens: „Sicut ceterum altius est et latius quam ut ab homine ullo mensurari, terra profundior

caeli sursum et investigari fundamenta terrae deorsum; et ego abiiciam universum semen Israel propter omnia quae fecerunt, dicit Dominus. Nimirum quam parum fieri potest, ut quis spatium caelum inter terramque medium dimetiatur, et ad extremum terrae fundum pertingat; tam parum fieri potest, ut ego universum Israelis semen, quamquam

innumera sint illius peccata, a me penitus abiiciam. Etenim 16 *feriam cum iis* $\Pi \text{'I} 2$ *foedus aeternum, et non desinam eis benefacere, et timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me.*

Cum quibus 4°. insigniter concinit divinum apud Ezechielem 49 oraculum: $\text{I} \Pi \text{N} \Pi \Gamma \Pi \text{E} \Pi \eta \phi \text{'f} \text{I} \text{O} \rho \text{n!}$ et praeficiam eis 5° pastorem unum,

idest, unicum, eximium, atque prorsus singularem, *qui pascat eas*. Quemnamvero? $\text{T} \Pi$ *ministerium meum, Davidem* (qui sane non est

alius⁵¹ ac ille $\Pi \Gamma \text{'I}$ et $\text{N} \text{'I} \text{G} \text{O}$ ab hebraeis $\text{'} \alpha \tau \acute{\epsilon} \xi \omicron \chi \eta \nu$ dictus FTU/OrL Unctus): *ipse pascet eas, et ipse erit eis in pastorem. Ego autem Dominus ero eis in Deum, et servus meus David* idem ac *princeps in*

medio eorum: ego Dominus locutus sum, neque inanis propterea erit promissio, quam ego aeternus, omnipotens, fallique nescius edidi. *Et feriam cum eis* $\text{C} \text{I} / \text{t} / \Gamma \Gamma \text{'I} 2$ *pactum pacis*, et omnimodae prosperitatis, eorumque omnium quae in votis merito esse possunt, quaeque uno *pacis* vocabulo ab hebraeis significantur.

Sed quamdiu hoc foedus permanebit? responsio quae videri debet ex superioribus manifesta, insequenti oraculo confirmatur⁵²: *Et servus meus David*⁵⁸ *rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient et facient ea. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Iacob . . . , et habitabunt super eam*

quam ut accurate et ad minimum usque pervestigari possit; ita mea erga Israellem misericordia et gratia longe altior est et sublimior, omnem cognitionem superans."

4i) Ierem. XXXII. 40.

<') Ezech. XXXIV. 23-26. coli. Ioh. I. 45, X. II — 14.

*) Quo sensu rite sumitur verbum constructum cum 5jL

5i) Cf. Rosenrimmerum in scholiis ista Mofirmentem, et contra Grotium ostendentem, ea referri ad Zorobabelem non posse.

4Î) Ierem. XXXVII. 24 — 28.

53) Scilicet Kimchio interprete: »Rex Messias, qui vocatur David, quia erit e stirpe Davidis." Neque aliter interprete Abarbenele: „Quia erit ex eius gente, et Davidis mores imitabitur. Quomodo omnes Aegypti reges primo *Pharaonis*, postea *Ptolomaei* nomine diu appellati sunt; ita rex Messias et omnes eius posterii *Davidis* nomine vocabuntur." Sane Messias non solum *bis* apud Ezechielem, sed et apud Ieremiam cap. XXX. 9, et Hoseam cap. III. 5. appellatione *Davidis* nuncupatur.

ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum usque in sempiternum: et David senus meus princeps eorum in perpetuum. Et percutiam illis foedus pacis, ΓΡ"ϋ> *foedus sempiternum erit eis: et fun-*

dabo 54 *eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam* 54 *in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis* 56: *et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes quia ego Dominus:*

UHpOj *sanctum reddam Israelem, illumque* 57 *interius mun-*
dabo et a poena subtraham, o\$IP/ CPlHL 'UhpO DIvO, *quom erit*
sanctuarium meum inter eos in perpetuum.

ZI. Itaque Christianum foedus, quod *ipsa* etiam *appellatione* secer-
nitur a foedere mosaico, ac propterea dicitur modo *novum foedus* 8, et
modo *foedus pacis*, unde illa vox angelica 69, *et in terra pax hominibus*
bonae voluntatis, itemque illa amorem spirantia Servatoris verba 60 *pacem*
relinquo vobis, pacem meam do vobis, pax vobis; multiplici ratione per-
petuum ac numquam desitutum significatur.

Eiusmodi namque 1°. significatur *disertis verbis*, quibus *foedus per-*
petuum ac sempiternum praedicatur. Hinc Pauli effatum 61: 'Ο δε & εὐ ἡ;
εἰρήνη, ὁ ἀναγαγὼν Iv. νεκρῶν τον ποιμένα των προβάτων τον ρίγαν, it
αἵματι δια&ήκη αἰώνιον, τον κύριον ημῶν Ἰησοῦν Χριστόν. *Deus autem*
pacis, qui e mortuis excitavit magnum pastorem ovium, Dominum nostrum
lesum Christum, in sanguine 62 *testamenti aeterni.* Significatur 2°. *com-*
parate, quum *tamdiu* Christianum foedus persilurum annuncialur, *quamdiu*
ratae fixaeque naturae leges non cessabunt.

Significatur 3°. *negative*, quum illius conditio alia prorsus ab ea esse
decernitur, quae propria fuit foederis mosaici, quod antiquari tandem debuit

4<) Hebraice, ὁ'ΓΓΓi *et dabo*, sive
ponam eos in terra mea, ut Kimchius
supplet. Alii cum Chaldaeo habita ratione
eorum quae leguntur cap. XXXIV. 26.
supplent *benedictione*, et ver-
tunt *dabo eos in benedictione*, benedicam
eis et fortunatissimos reddam. Alexan-
drini, καὶ τάξω αὐτοῦ.

4i) Quod Vulgatus dicit *sanctifica-*
tionem meam, hebraice est *san-*
ctuarium meum. meumque templum.

3S) Cum his compara quae leguntur
Levit. XXVI. n, Ezech. XLVIII. 35, et
Zach. II. 14.

»■) Ierem. XX. 12, XXXIX. 7.

5S) Quo titulo pariter decoratur Mattii.
XXVI. 28, Marc. XIV. 24, Luc. XXII. 10,
I. Cor. XI. 25, II. Cor. III. 6, Hebr.
VIII. 8, IX. 15, XII. 24.

J9) Luc. II. 14.

«') Ioh. XIV. 27, XX. 21-26.

61) Hebr. XIII. 20.

6') Voces ev αἵματι referuntur ad w
ποιμένα τὸν μέγαν, *pastorem magnum*,
ac vere magnum, utpote qui sanguinem
fuderit pro ovibus suis, illasque consortes
reddiderit *testamenti aeterni*, quod pro-
pterea διαθήκη αἰώνιο dicitur, quod
Hebr. XII. 27 — 28. numquam everti an-
tiquarique debeat.

Hoc ut Paulus exprimeret, ad historiam respiciens 05 Agar et Sarae, Ismaelis el Isaaci, scripsit·4: i-7 *τινά έστιν άλληγορούμενα: quae sunt per allegoriam*⁵ dicta, sensumque referunt sublimiorem. *Αύται γάρ έlotv al δύο Sta&üxar μία μίν άπδ ήpov ^Σινά, εί δουλείαν γεννώβα, ητι έστιν Άγαρ. Haec enim sensu nobiliore sunt duo testamenta* (quorum alterum Deus cum gente israelilica per Mosen, alterum cum universis hominibus, Christo medialore, pepigit), *unum quidem promulgatum in monte Sina, in servitutem, legique obnoxios filios generans* 6°, *quae est Agar, et per Agar adumbratur.* Sed quem sortietur exilum? illum ipsum 07 *quem dicit Scriptura β8: έβαλλε την παιδιύην γ.αλ τον νιβν αυτή, ού γάρ μι} ζληρονομήϋ* Eĩ ó νιο τη ικαδιύχη μετά του νιού τη έλευ{λέρα : *eĩce ancillam et filium eius; nullo enim modo heres erit filius ancillae cum filio liberae.* Nos autem 69 *non sumus ancillae filii sed liberae; illa enim* 70 *superna et caelestis* 71 *Hierusalem, έλευ&έρα έστιν, ητι έστĩ μητηρ πάντων* 72 *ημών, est libera, eademque est mater nostra, atque adeo nos έλευ&έρον, ingenuos liberos-que gignit ea libertate* 73 *g ó Χρίϋτό ημά ήλευΟ'έρωϋε, qua* 74 *Christus nos liberavit.*

Significatur 4°. *earum recensione caussarum, quibus perpetuitas efficitur, quales sunt a) lex in cordibus, non in tabulis exarata; b) limor ac Dei obsequium in animis medullitus insculptum; et c) profecta a Deo sanctificatio.* Quae omnia complexus est Iohannes⁷⁵ inquitens: *Κα̃ έχ του πληρώματο αύτοϋ ήμεĩ πάντε έλάβομεν, et de plenitudine* 76 *eius* (Christi)

«) Gal. IV. 22 — 23.

•4) Ibid. v. 24.

(1) Suidas: *'Αλληγορία ή μεταφορά, άλλο λέγον τό γράμμα, και άλλο τό νόημα.* Unde Theodoritus in commentario: *Αλληγορούμενα είπεν ό 3είο απόστολο άνρι του και έτέρω νοούμενα' ου γάρ την ιύτορίαν άνείλε, αλλά τά έν rj ιστορία χροτνπω9έντα διδάσκει.*

“) 4ια9ήχη enim cum matre v. 26. componitur.

·') Ibid. v. 30.

*) Gen. XX. 10.

·*) Loc. cit. v. 31.

’.) Ibid. v. 26. coli. Hebr. XII. 22, Apoc. XXI. 2.

7I) Usitatum est Paulo particiiliim άτω ad caelestia, Philipp. III. 14, Coloss. III. 1. seq., referre. Itaque ή άνω Ιερουσαλήμ est Hierusalem qualis futura erat post instauratum Messiae regnum, idest,

Hebr. XII. 22, Apoc. XXI. 2, ή έπον-ράνιο Ιερουσαλήμ, et apud Talmudicos, *rũyo 5^ cbtfi'n*».

7Î) Reiciunt vocem πάντων, veluti subditiiciam, Millius, Bengelius, Semlerus, Griesbachius et Koppe.

””) Gal. V. 1.

7.*) Hanc lectionem, ή ελευθερία ημά Χριστό ηλευ&έρωϋε, tuentur non pauci codices, Vulgatus et Syrus, itemque Patres bene multi.

75) Iob. I. 16 — 17.

76) Alexandrini του πλ.ηρώματο nomine reddunt hebraicum *τ* quod idem valet ac *multitudo, copia, πλήθο*. Quoniam vero praecessit v. 14. *εΟχήνωσεν εν ήμĩν πλήρη χάριτο και άλ.η&εĩa*, idcirco phrasis, *εκ του πληρώματο αυτού έλάβομεν*, verti debet: *ex eiusdem gratiarum beneficiorumque locupletissimo thesauro accepimus.*

nos omnes accepimus: b'u ò νόμο διὰ Μωσέω ἢ χάρι χαῖ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦν Χριστόν ἐγενετο, quia lex per Moysen data est, yralia et veritas ~ ~ per Iesum Christum facta est.

Significatur tandem 5°. *earum remotione caussarum, quae ecclesiae perpetuitatem impedire possent.* Et *principio* quidem removetur *fidei corruptela*, quandoquidem in foedere christiano verba Dei ex ore asseclarum Christi *amodo et usque in sempiternum* non sint recessura; *deinde* autem removetur *caritatis iactura*, quandoquidem futurum sit ut chrisliani in divinis mandatis *constanter* ambulent, et *numquam* a divinis institutis praevaricando aberrant. Igitur neque discrimen, quo ecclesia et synagoga ab invicem distant, neque proprius novi foederis character sinunt, ut ecclesia aliquando interitura existimetur.

38. Sane VI. interire ecclesia non potest, si evangelii veritas in ea *constanter* praedicetur, si sacramenta *iugiter* in ea conferantur, et si eiusdem regimen atque constituta divinitus administratio *immota ad extremum usque* permaneat. His enim ipsa continetur ecclesia, atque his exterior eiusdem ratio luculenter absolvitur.

Iamvero 1°. ad constantem *evangelii praedicationem* asserendam ista pertinent⁷⁸: *Ecce ego vobiscum docentibus et veritatem salutiferam annunciantibus sum πάντα τα ημέρα, ἕω τη συντέλεια τον αἰῶνο, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.* Iugis autem 2°. *sacramentorum collatio* his verbis⁷⁹ perspicue edicitur: *Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, τον θάνατον του κυρίου καταγγύλετι, ἄχρι ου αν ᾤ.&y, mortem Domini celebrare debetis* ⁸⁰, *donec ipse secundo ad iudicium*⁸¹ veniat. Neque 3°. minori perspicuitate edicitur⁸² fore, ut *pastores et doctores* divinitus in ecclesia constituti *προ τον καταρτισιον των ἁγιων ει ἔργον διακονία, ει οικοδομήν του σώματος του Χριστου, in opus ministerii*⁸³ *ad consummationem sanctorum, in aedificationem* perfectionemque ⁸⁴ *corporis Christi*, quod est ecclesia, iamdiu perseverent,

77) Lex data per Mosen Gal. III. 11. Hebr. XII. 16. componitur cum Christi institutione, quae dicitur *η χάρι xai η ἀλήθεια*, idest *η χάρι ἀληθινή* vera perfectaue *gratia* omnibus impensa, typis finem imponens, perpetua, atque in libertatem filiorum propriam homines asserens atque vindicans.

⁷⁸) Matth. XXVIII. 20.

⁷⁹) I. Cor. XI. 16.

⁸⁰) Frequenter enim quae proxime

significant *actum, de debito. deque officio* intelligenda sunt.

⁸¹) Actt. I. 11.

⁸²) Ephes. IV. 14.

⁸³) Constructio est inversa, atque ita restitui debet: *ἐδωχε ει ἔργον διακονία; (idem ac ει το διακονειν) προ τον χαταρτισιον των ἁγιων, idest, προ το χαταρτίζειν τον ἁγιου.*

⁸⁴) Hanc notionem praeferunt *οἰχοδομείν*, derivataque ex eo vocabula *οἰχοδομία*.

μέχρι καταστήσωμεν οἱ πάντες εἰ τὴν ἐνότητα τῇ πίστει , καὶ τῇ ἐπιγνώ-
 αῶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, εἰ ἀνδρα τέλειον, εἰ μέτρον ἡλικίας τοῦ πλη-
 ρώματο τοῦ Χριστοῦ, *usque dum occurramus omnes in unitatem fidei,*
et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis pleni-
*tudinis Christi: videlicet usque dum omnes perveniamus*⁸⁵ *ad unitatem*
fidei nullis amplius turbatae dissidiis, *ad unitatem cognitionis Filii Dei, ad*
maturam viri aetatem ⁸⁶, *ad modum staturae quem Christi ecclesia* ⁸⁷
consequi debet, quemque tum consequetur, quum sine maculis rugisque tota
 nitebit. Est igitur ecclesia perennis, et militiae stadium quo exercetur, tamdiu
 manebit, quamdiu victoriae ac triumphus illi succedat.

39. Ut enim VII. posset vel subinde interrumpi, vel radicitus aliquando
 convelli, necesse foret ecclesiam aut a Spiritu *identidem* negligi, aut *penitus*
 illius ope *aliquando* destitui. Si enim ecclesiae semper adsit Spiritus, illam-
 que continenter erudiat, inflammet et regat; nullo ipsa tempore *a veritate*
 deflectet, nulloque tempore *caritate* privabitur.

En autem quae de ope Spiritus ecclesiae suppeditata Scripturae testentur.
 Testantur⁸⁸: „Spiritus meus qui est in te, et verba mea quae posui in ore
 tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et de ore seminis
 seminis tui *amodo et usque in sempiternum*.⁸⁹ Itemque testantur⁹⁰: Καὶ
 ἰγὼ ἰρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παρακλήτονα δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη-
 ρεθ' ὑμῶν εἰ τὸν αἰῶνα· τὸ πνεῦμα τῇ ἀληθείᾳ , ἃ ὁ κόσμος οὐ δύναται
 ἰαβείν, ὅτι οὐκ ᾔσκηκε αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτό,
 ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. *Et ego rogabo precaborque Pa-*
trem, et dubio procul alium advocatum ⁹¹, adiutorem, opitulatorem, rerum-
 que vestrarum curatorem a me distinctum, et spiritui maligno, qui⁹² κατή-
 γοροῖ dicitur, oppositum *dabit vobis, ut maneat vobiscum*, vobis adsit ac
 vos iuvet *in aeternum* ⁹³, auxilioque numquam desituro: dabit nimirum vobis
Spiritum veritatis, qui et ipse veritas est, *et*⁹⁴ *veritatem docet, quem*
mundus qua mundus est, *et*⁹⁵ *carni ac sanguini servit, non potest accipere,*
quia non ridet eum, nec scit eum, sensus enim praetergreditur, nulloque

n) Sic enim reddi debet *καταντάν*
 constructum cum particula *εἰ* .

**) Quo sensu graece dicitur *ἀνὴρ*
τέλειος , eique opponitur *νήπιος* .

,:) Verba *εἰ μέτρον ἡλικίας* expo-
 sitionem continent praecedentium, *εἰ*
ἀνὴρ τέλειος, neque adeo videntur com-
 modius accipi posse quam *de aetate vi-*
rili ac perfecta.

“) Is. LIX. 21.

”) Ioh. XIV. 16 — 18.

90) De voce *παρακλήτονα* agunt dili-
 genter Ernestine in Opusculis Philolog.
 Crit. pagg. 567. seqq., et Knappius Opu-
 sculorum T. I. pagg. 118. seqq.

91) Apoc. XII. 10.

92) Cf. Matth. XXVIII. 20, et ex hac
 comparatione intelliges, formulis *εἰ τὸν*
αἰῶνα et *ἐν τῇ Οὐντελείᾳ τοῦ αἰῶνος* ,
 unam eandemque significationem inesse.

93) Ioh. XVI. 13. coll. I. Ioh. II. 27.

94) I, Cor, II. 14(

LIBER SECUNDUS

desiderio sui carnales homines⁹⁵ excitat; *vos autem nostis* ⁹ « *eum, nam in vobis manet, in vobis*⁹⁷ inhabitat, suamque in vos virtutem exserit, *el porro in vobis erit, vobis aderit, eiusque praesentiam eig τον αἰῶνα* **expe-**
riemini. Numquam ergo ecclesia *a veritate* recedet, nec umquam *cari-*
tatem amittet.

40. Atque hoc est VIII. quod postulat *solemnis promissio*, quara Christus tum edidit, quum disertam *primum* ecclesiae mentionem faciens dixit⁹⁸* *Ἐπὶ ταύτῃ; πτῖτρα οικοδομήσω μὲν τὴν Ἐκκλησίαν' καὶ ἀνίαι* ((δὸν οὐ κατιῶχνοσονται αὐτή : *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam* "). Ferme diceret: nihil in meam ecclesiam non tentabilur: illam impetet satanas; illam impetent satanae filii, impetent ethnica superstitio, impetent haereticorum pravitas, impetent schismaticus furor, impetent aperti hostes, impetent lupi ovinis pellibus contecti, ac universum impetent inferni robur. Sed irritum inanisque conatu: fundata enim super petram immota consistet, ictusque omnes repellet; repellent ictus ad corrumpendam adullerandamque veritatem directos, *et in sua veritate manebit*; ictusque repellent ad extinguendam perdendamque caritatem intortos, *et in sua caritate perseverabit*.

41. Atque hanc quidem LX. unanimem semper fuisse Christiani nominis sententiam, *symbolis* ostenditur quibus concors eorundem fides continetur. Horum enim nullum est, in quo *vel post fidem de individua Trinitate*, quemadmodum Tertullianus¹⁰⁰, Augustinus¹⁰¹, Maximus taurinensis, Petrus Chrysologus et Yenanlius Fortunatus referunt, *vel post fidem de carnis resurrectione et vita aeterna* professio non occurrat his aut similibus concepta verbis: *credo sanctam ecclesiam*.

Alexander alexandrinus in epistola ad cognominem Alexandrum constantinopolitanum relata a Theodorito ¹⁰² testatur se credere *μίαν καὶ μόνην καθολικὴν καὶ τὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, unam et solam catholicam atque apostolicam ecclesiam*: eandem fidem *εἰ μίαν ἀγίαν καὶ καθολικὴν Ἰερουσαλήμ, in unam sanctam et catholicam ecclesiam* prodit Cyrillus hierosolymitanus in catechesibus: neque alia formula utitur Epiphanius in utroque symbolo maiore ac minore quod in Ancorato describit.

Cyprianus in litteris ad Magnum datis inquit: „Quod si aliquis illud opponit, ut dicat, eandem Novatianum legem tenere, quam catholica ecclesia

loh. XII. 31.

96) Vulgatus praesentia tempora *γινώσκετε, μένει*, reddit futuri significatione, *cognoscetis, manebit*. Scite, sequitur cuius *eOrat, erit*, et praecedat *ἀώσει, dabit*.

·') loh. V. 38, VI. 14 — 24, I. loh. II. 5.

98) Matth. XVI. 18.

") Videtis commentarium a nobis editum de Praerogativis B. Pétri.

10°) De Baptismo cap. VI.

101) In Enchiridio cap. LVI.

""') H. E. lib. I. cap. III. al. IV.

teneat, eodem symbolo, quo cl nos, baptizare, eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum-sanctum, ac propter hoc usurpare potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare; sciat quisquis el hoc opponendum putat, primum non esse unam nobis el schismaticis symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt, *crediti remissionem peccatorum et vitam aeternam per nandam ecclesiam?* mentiuntur in interrogatione, cum non habeant ecclesiam. Tum deinde voce sua ipsi confitentur, *remissionem peccatorum non dari nisi per sanctam ecclesiam.*[^] Neque abludit Hieronymus in dialogo contra luciferianos scribens: „Praeterea cum solemne sit in lavacro post confessionem interrogare, *credis sanctam ecclesiam? credis remissionem peccatorum?* quam ecclesiam credidisse eum dices? arianorum? sed non habent. Nostram? sed extra hanc baplizalus non potuit eam credere quam nescivit.“

In priore ex duabus in symbolum homiliis Chrysostomo perperam attributis, articulo de Spiritu-sancto continenter subiicitur: „Iste Spiritus perducit *ad sanciam ecclesiam, ipsa est quae dimittit peccata, promittit carnis resurrectionem, promittit vitam aeternam.*” In altera vero symbolum expletur fide *in sanctam ecclesiam*, tum additur: „In carnis resurrectione fides, in vita aeterna spes, *in sancta ecclesia caritas.*”[^] Auctor¹⁰³ libri tertii de symbolo ad catechumenos: „Ideo, ait, sacramenti huius conclusio *per ecclesiam* terminatur, *quia ipsa est mater foecunda.*” Eademque mente auctor libri quarti scribit: „Propterea conclusio huius sacramenti *per sanctam ecclesiam* terminatur, *quoniam si quis absque ea inventus fuerit, alienus erit a numero filiorum, nec habebit Deum patrem, qui ecclesiam noluerit habere matrem?*” Celerum ipsi quoque Arius et Euzoius¹⁰⁴ professionem fidei Constantino oblatam his verbis concluserunt: „Credimus etiam «g ztz-
ἑοῦ.ν/ην ἐχζληῦίαν τον &εοῦ, την ἀπο περάτων εω περάτων.»

42. Iamvero haec est eorum vis atque ratio quae in symbolo continentur, *ut vera semper sint, ac falsa numquam. esse possint.* Igitur numquam verum non erit quod dicitur: *credo sanctam ecclesiam.* Sed id falsum esset, si quando ecclesia nuspiam foret, si desineret, si funditus subverteretur. Fieri ergo non potest, ut aliquando ecclesia nuspiam sit, ac penitus dilabatur.

Eoque fieri minus potest, quo exploratius esse debet, tamdiu ecclesiam consililuram, quamdiu baptismus conferetur in remissionem peccatorum et vitam aeternam *per sanctam ecclesiam:* quamdiu fides celebrabitur in Spiritum-sanctum, *qui perducit ad sanctam ecclesiam:* quamdiu spes resurrectionis atque aeternae vitae, *quae maternis ecclesiae curis alitur,* florebit:

„M) Hi libri Augustino olini tribuebantur.

101) Apud Socratem II. E. lib. I. cap. XXVI.

quamdiu vigeat caritas *quae dos est ecclesiae*; et quamdiu nova Deo proles *al ecclesia*, quae, ut Tertullianus **ai**l'05, *est mater nostra, in quam repro-*
misimus, caelesti foecunditate generabitur.

•LH.

3

43. Quare iis absolvendis quae nobis proposuimus, hoc unum est reliquum, ut salis interrogationi fiat qua peti non immerito potest, *cuiusmodi ea sit de perpetuitate ecclesiae notitia*, quam hucusque expolire atque confirmare contendimus. Liqueat vero de eiusdem caractere atque natura « *fontibus* aestimandum esse, e quibus illam derivavimus: ex his enim lote pendet, atque ex his *vim suam denominationemque* nanciscitur. Atqui illam opportune derivavimus tam ex fontibus *veris* et *revelatis*, quales sunt *Scripturae*, quam ex fontibus *christianis*, cuiusmodi sunt *symbola*. Nobis ergo de perpetuitate ecclesiae notitiam comparavimus *veram, revelatam* atque *christianam*.

„Ecclesia,“ scribit Augustinus 108, „quae per omnes gentes crescit, in frumentis dominicis conservata est, *et usque in finem, donec omnino gentes omnes etiam barbaras teneat, conservabitur.*” Quibus plane gemina alibi¹⁰⁷ tradit. „Ideo enim”, teste Ambrosio 1^o8, „regnum ecclesiae manebit *in aeternum*, quia individua fides, corpus unum.” Manet *continenter* ecclesia, subdit Chrysostomus 109 atque adeo quisque sibi dicta arbitrari debet, quae ipsemet 110 scribit his verbis: „*Μή ἀπέχου ἐξζλησία, οὐδ' ἐν γάρ ἐξζλησία ἰσχυρότερον ἢ ἐλπί σου, ἢ σωτηρία σου ἢ ἐξζλησία ἢ ζατα/ρυγή σου ἢ ἐξζλησία τοῦ οὐρανοῦ υψηλότερα ἐστί, τη γη πλατυτέρα ἐστίν' οὐδέ ποκ γήρα, αἰεὶ δε ἀζμάζει. διδ τοῦτο το στερόρον αὐτή ζαῖ ἀσαλευτον δηλονοα η γραφή, ορο αὐτήν ζαλεῖ ζαῖ ἀφθ' Ὅρον αὐτήν ζαλεῖ παρ&ένον' το πολυτελέ βασίλισσαν αὐτήν ζαλεῖ, το πολυγόρον στείραν αὐτήν ζαλεῖ τίζτονααν ἐπτά μύρια ὀνόματα, ἵνα παραστήσῃ αὐτή τήν ευγένειαν.* Ne ab ecclesia secedito, nihil enim ecclesia validius; ipsa est spes tua, ipsa salus tua, ipsa perfugium tuum; excelsior est caelis, terrisque latior; numquam senescit, immo semper iuvenescit. Quare dum immotam illius firmitatem Scriptura patefacit, eam vocat montem, vocat et virginem incorruptam. Propter eisdem praestantiam, illam dicit reginam; et propter eiusdem foecunditatem, illam tamdiu sterilem dicit matrem septem hominum millium, ut ipsius ingenuitatem ob oculos ponat.”

105) Con. Marcionem lib. III. cap. IV.

105) In Lucam lib. VII. η. 91.

106) Epist. CXIII. n. 31.

107) In Ps. LX. η. 6, in Ps. LXXVII. n. 41, con. Cresconium lib. II. n. 36, de Symbolo cap. VI. n. 13, et con. advers.

Legis et Prophet, lib. I. n. 35.

108) In epist. ad Ephes. Hom. VII. n. 1, et in epist. ad Hebr. Hom. XXI. n. 3.

109) Hom. de captiv. Eutropii n. 6.

Ecclesiae existentia conspicua. — De iis quae cum superioribus coniuncta sunt: — ac primum de ecclesiae visibilitate: — eaque duplici, sensibili et humana, theologica atque divina: — huius distinctionis veritas et realitas ostenditur et illustratur.

44. Quamquam ratio concinnaque tractationis dispositio exigant, ne hoc sed alio suoque in loco de ecclesiae dotibus ornamentisque disseratur; nihil tamen impedire debet quominus nonnulla ad istud genus pertinentia πρόλτ/πτιζω attingantur, si ea cum superioribus intime conserta sint, et ex iis non aliter ac e fonte fluvius dimanent. Nemo enim simplex adeo est ac bonus, ut fructum coloratum, maturum, eundemque obvium hoc tantum nomine non decerpant, quod autumnale tempus nondum advenerit.

Porro nonnulla in praesentia habentur, quae cum ex sese gravissimi sint momenti, et ad praesentem quam expendimus causam, inprimis referantur; vicissim cum superioribus tam arcte cohaerent atque ex iis tanta evidentia consequuntur, ut citra piaculum funditus negligi ac praeteriri silentio non possint.

45. Inter haec autem princeps locus deferri *visibilitati* debet, quae constantissime veluti *insita ecclesiae dos, nativumque eiusdem decus* exhibetur.

Talis namque exhibetur I. ipsis *ecclesiae* et *synagoga*e nominibus 1, quae pro recepto loquendi usu coelum adspectabilem, societatemque conspicuam designant. Exhibetur II. translatis 2 *templi, civitatis, regni, corporisque* loquutionibus, quae visibilitatis notionem sibi insitam praeferunt. Exhibetur III. parabolis *agri, sagenae* et *grani sinapis* in arborem efflorescentis 3, quae nihil menti nisi visibile conspicuumque subiiciunt. Exhibetur IV. typis et allegoriis 4, quibus ecclesia ceu *navis, paradus, Hierusalem, tabernaculum* atque *domus* depingitur, et e quibus nulla est quae possit a visibilitate seiungi. Exhibetur V. praeconiis 5, quibus ecclesia in Christianis monumentis extollitur, quaeque eo pertinent omnia 6 ut illam *splendidam (ulgentemque)* demonstrent.

46. Exhibetur VI. iis prorsus omnibus, quibus 7 *in evangelis* promissa aut instituta ecclesia declaratur. Neque enim fieri potest, ut adspectabilis non sit coelus, qui externis ritibus sociatur, qui una eademque externa fidei

1) Lib. I. capp. I — II.

§) Lib. I. cap. VII.

*) Ibid. cap. III.

») Ibid. cap. IV.

·> Ibid. cap. VII 1> IX

4) Ibid. capp. V, VI.

7) Cap. I. nn. 3 — 5.

professione devincitur, qui legalis regitur divinitus missis, et in quo cognoscuntur caussae, cognitaeque dirimuntur. Atqui haec et non alia est ecclesia, quae in evangeliiis condenda promittitur, quaeque a Christo suis omnibus adornata numeris commemoratur.

Exhibetur VII. eorum summa quae ex Actis, quae ex apostolicis Litteris, quaeque ex Iohannis Revelatione 8 defloravimus, ut ecclesiae existentiam, eiusque in dies patentem magis amplitudinem comprobaremus. Etenim non aliis testimoniis ulramque comprobavimus, nisi quae apostolorum studiis curisque collectos coetus ostendunt interna externaque unitate insignes, membrorum ordine, gradu, functionibusque diversis coalescentes, ab haereticis et schismaticis alienissimos, multiplici auctoritate iudiciaria et legifera praeditos, iis commissos qui *angelorum* appellatione decorantur, et veluli totidem *candelabra* quae suam undequaque lucem, suumque iubar diffundunt. Haec autem testimonia sunt eiusmodi, quae non alterius ecclesiae quam visibilis et conspicuae existentiam amplificationemque demonstrant.

47. Atque haec VIII. nativa ecclesiae visibilitas iis pariter adprobatur. quibus ad nos usque eam perstitisse confecimus 9. Recolantur illa enimvero, tum nobis candide respondeatur, quam ecclesiam significant, et cuius ecclesiae existentiam conlinalionemque patefaciant. Scilicet eam significant ecclesiam, eiusque[^] ecclesiae existentiam continuationemque praeseferunt, cuius narratur historia, cuius immortalia gesta efferuntur, quae fuit nobilitata martyriis, quae persecutionibus divexala, quae cultu inclaruit, quae sacramenta numquam non contulit, quam haereses oppugnarunt, quam dilacerarunt schismata, et ad quam gentes populiue continenter accedunt. Haec vero imaginem exprimunt, effigiemque sistunt ecclesiae non invisibilis sed adspectabilis atque conspicuae.

Similemque IX. sistunt effigiem pleraque ex iis, quae eiusdem perennitatem numquam desituram 1° detegunt. Quod ego paullo explicarem latius, uberiusque declararem, nisi ex sese illa animo reputantibus perspicua esse inlleggerem.

48. Quapropter X. mihi videor inferre legitime posse, *rei* ecclesiae notitiam peti aliunde oportere quam ex litteris divinis, monimentisque Christianis: aliunde quam ex loquutionibus Scripturae propriis, metaphoricis, parabolicis, allegoricis, typicis: aliunde quam ex oraculis quibus eius promissio, initia, profectus, explicationes et perennitas cognoscuntur: aliunde tandem quam ex Christiana historia qua novimus, inchoatam novemdecim ab hinc saeculis ecclesiam ad praesentem usque aetatem perseverasse; *rei* fatendum esse, non aliam ecclesiae notitiam tamquam *veram, revelatam, christianam* haberi posse, nisi eius ecclesiae quae sua se visibilitate commendat.

49. Duplex porro secernenda esi eiusdem visibilitas, altera *sensibilis A humana*, altera *intelligibilis* atque *dirina*.

Sensibilem humanamque eam nomino visibilitatem quae emergit ac prodii 1°. ex eorum numero et copia qui ecclesiam constituunt: 2°. excultu qui in ecclesia frequentatur: 3°. ex sacramentis quae in ea conferuntur: 4°. ex praedicatione quae in ea viget et resonat: 5°. ex pastoribus ac doctolibus quibus eruditur et regitur: 6°. ex iudiciis quae in ea feruntur: et 7°. ex synodis quae in ea celebrantur.

Intelligibilem vero divinamque ecclesiae visibilitatem illam voco, quae promicat 1°. ex impletis christianis officiis, virtutumque cultura: 2°. ex custoditis evangelii consiliis, qualia sunt voluntaria paupertas et virginitas sancte servata: 3°. ex unitate symboli, rituum consortio, arctissimaque membrorum societate ac benevolentia, quae tanta hominum varietate, temporumque diurnitate spectata, non aliunde quam a Dei Spiritu qui unus est, totumque corpus informat, proficisci posse intelliguntur: 4°. ex effuso pro veritate sanguine, factisque martyriis: 5°. ex humani generis facie per ecclesiam immutata: 6°. ex editis signis, patratisque miraculis: ac tandem 7°. ex multiplici Spiritus operatione et manifestatione virtutis.

50. Sed *potest* ne, aut etiam *debet* duplex haec ecclesiae visibilitas distinguui? posse unam ab altera rite distinguui, obscurum non erit animadvertentibus, hunc in finem sat esse, si ea de quibus agitur, non una eademque, sed alia atque diversa notione contineantur. Instituta enim utriusque visibilitatis analysis ad evidentiam usque patefacit diversas esse notiones, quae humanam divinamque visibilitatem repraesentant. Anceps igitur non est, utrum ab humana et sensibili visibilitate intelligibilis atque divina scite prudenterque distinguui valeat.

51. Immo neque anceps existimari debet, utrum prior a posteriore distinguenda sit. Nemo namque negat secerni illa oportere, quae in Scripturis accurate distinguuntur, quaeque in re ipsa spectari seorsum atque singularim debent.

Porro I. Scripturae quum ecclesiam describunt, elementa utriusque visibilitatis saepissime memorant ac distinguunt. Memorant ac distinguunt Ie. dum hinc fidelium coetum, inde vero praeclaras eiusdem virtutes, animorum concordiam, professionis unitatem, insignemque sanctimoniam extollunt. Memorant ac distinguunt 2°. dum hinc fidelium coetum, inde vero tolerata martyria, signaque edita recensent. Itemque memorant ac distinguunt 3°. dum hinc fidelium coelum, inde vero refusa in eum charismata, et Christi Spiritum in eo operantem ac per eum semel manifestantem sistunt ac repraesentant. Usitata igitur in Scripturis exhibendae ecclesiae ratio persuadet, utramque eiusdem visibilitatem distinguui oportere.

Quod ipsum quoque II. rei ingenium, ipsaque natura confirmat. Ecclesia i
namque coelus est non simplex sed compositus, non humanus vel divinus
sed humano-divinus, vitamque vivit, cuius suprema origo ex Christo capite
eiusque inhabitante Spiritu proficiscitur. Huc enim redit quod toties in supe-
rioribus inculcavimus: huc quod tot tantisque argumentis, tamque perspicuis
testimoniis¹¹ stabilivimus: atque huc illud quo nihil exploratius, vitam Christi
in ecclesia et per ecclesiam, quae eiusdem est corpus, adspectabilem con-
spicuamque iugiter continenterque explicari Eiusmodi autem coelus nequii
non esse duplici visibilitate conspicuus, sensibili inprimis et humana quae ex
ipsis erumpit hominibus quibus coetus continetur: tum vero intelligibili atque
divina quae ex influxu Christi capitis et multiplici manifestatione Spiritus,
quo coetus informatur atque alitur, sua sponte consequitur.

52. Quod mihi videor duplici comparatione illustrare posse, e quibus
alteram ex ipso homine sumo, alteram illamque nullo nobiliorem ex Christo
repeto, qui non est *ψιλὸ ἄνθρωπο*, *nudus homo*, sed *φαιφτοανοι*,
Deus-homo.

Sane I. quotuplex est hominis visibilitas? profecto duplex, quemad-
modum duplex est eiusdem elementum, *corporeum* et *incorporeum*, quod
tamen propter penitissimam cum corporeo societatem in hoc atque per hoc
se manifestat et pandit. Simillima igitur ratio flagitat, ut ecclesiae pariter.
pro duplici eiusdem elemento humano atque divino, intimaque ulriusque
confibulatione, duplex visibilitas humana divinaque existimetur.

Ad haec II. velim mihi responderetur, una ne an duplici Christus vi-
sibilitate insignis apparuerit? dubio procul insignis apparuit visibilitate omnium
hominum communi, atque adeo visibilitate sensibili et humana; sed nisi alia
etiam visibilitate, eaque nobiliori ac divina emicuisset, non utique Christus
sed *ψιλὸ ἄνθρωπο* hominibus innotuisset.

Apparuit nimirum ea etiam visibilitate insignis quae prodibat 1°. ex
editis de eo vaticiniis, quorum ipsemet meminit Christus¹³, et de quibus
Petrus¹⁴ dixit: *Τούτῳ πάντῳ οἱ προφῆται μαρτυροῦναι, ἀνεβὶν ἀμαστῖαι
λαβάν διὰ τὸν ὀνόματο αὐτόν πάντα τὸν πιστεύοντα εἰ αὐτόν*: huic
Christo atque in eius gratiam *omnes prophetae testimonium perhibent*.
Quodnam vero? eum esse *per cuius nomen acciperet remissionem pecca-
torum quisquis* sive iudaeus sive gentilis *in illum* ¹⁵ *crederet*. Quae prodibat

1!) Lib. 1. capp. III — IX.

Ibid. cap. III.

13) Luc. XXIV. 27.

M) Actt. X. 43.

1s) Scripturae promiscue usurpant
formulas *credere alicui*. et *credere in
aliquem*. Neque carpendi propterea sunt

Scholae theologi, quod Augustini potis-
simum vestigia sequuti, priori formula
fidem *informem*, posteriori fidem *forma-
tam* expresserint. Ut enim Lorinas
comm, in Actt. V. 14. scite monet: «Haec
distinctio non est respuenda, dum con-
stet non ex propria Scripturae phrasi

2'. ex angelicis vocibus 1B : ζ/ὦ και το γεννώμενον ἐκ σου ἅγιον κλη&ήσεται
ιὸ θινῦ: ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.
Quae prodibat 3°. ex iisdem repetitis 17 : Οτι ἐτέχ&η ὑμῖν σήμερον σωτήρ,
ῶλου Χριστό κύριο , ἐν πόλει ζ/αβίδ: quia natus est vobis hodie Salvator,
qui eut Christus Dominus, in civitate David. Quae prodibat 4°. ex ora-
culis18 Elisabeth el Zachariae: 5°. ex testimonio Iohannis Baptistae 19 : "Ιδέ,
i αμνό τον D'eau, ὁ αἰρων την αμαρτίαν του κόσμου: ecce agnus Dei
qui tollit peccatum mundi. Quae prodibat C°. ex testimonio Patris20: Ουτό
ιῦτιν ὁ υιό μου ὁ αγαπητό , ἐν ὧ ευδόκησα' αὐτοῦ ἀκούετε: hic est Fi-
lius meus dilectus, in quo bene mihi placui; ipsum audite. Quae prodibat
?. ex iis signis, quae relata Praecursori ipsemet voluit inquires21: Euntes
renuntiate Iohanni quae audistis el vidistis. Caeci vident, claudi ambulant,
leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangeli-
santur; et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Quae prodibat
8*. ex vita plane divina quam degebat, unde iamiam moriturus affirmare
confidentissime potuit 22 : Venit23 enim princeps mundi huius, et in me
non habet quidquam. Quae prodibat 9°. ex eiusdem caelesti sapientia, qua
illustratus inflammalusque Petrus exclamavit24 : Domine ad quem ibimus,
quemve alium doclorem sectabimur? ρήματα ζωή αιωνίου ἔχει , verba
tilae aeternae habes, quae ad illam iter complanant, illamque gignunt. Et
nos credidimus et cognovimus, ὅτι συ εἶ ὁ Χριστό , ὁ υιο του &εοῦ του
ζώπο , quia tu es Christus25 Filius Dei vivi. Quae demum 10°. ex iis
prodibat, quorum summam complexus Lucas scripsit26: Τδν μεν πρότον
ῑῦγον Ιποησάμην περ'ι πάντων, ὧ Θεόφιλε, ὡν ηρξατο ὁ Ιησοῦ ποιεῖν τε
ζαῖ ὁiSâo/.civ: priorem quidem sermonem, conscripto Evangelio, habui,
o Théophile, de omnibus, selectis ex omnibus quae narrarem, quae coepit
laus facere el docere.

53. Quemadmodum igitur Christus enituit duplici visibilitate, sensibili
et humana qua docelae profligarentur, et intelligibili ac divina ab illa quidem

dtctam esse, vel inde vim habere, sed
« eorumdem placito theologorum ; cum
liceat ad propria cuiusque disciplinae
iondamenta significantius ac expressius
declaranda, loquutiones alioqui commu-
nes, peculiare propriosque efficere."

- “) Matth. I. 20-21, Luc. I. 32—36.
- *) Luc. II. 11.
- *) Ibid. I. 41 — 42, 67 — 80.
- ”) loh. I. 29.
- ») Matth. III. 17, XVII. 5.
- ”) Matth. XI. 4-7.
- ”) loh. XIV. 30.

23) Sicut verbum ερχεα^αι idem heic
valet ac loh. X. 12, Luc. XII. 39. inva-
dere, adoriri; ita ερχεται positum est
pro ἐλεῦθεΓαι, ut insequens εχει pro
εξει. Verbum autem ἔχειν, tit alibi saepe
Matth. XVIII. 25, Marc. XIV. 8, idem
notat ac ὀύναο^αι, supplerique debet
ποιεῖν.

- *<) loh. VI. 69 — 70.
- as) In codicibus omniuo pluribus ne-
que notae deterioris legitur, ὁρι οὐ εἶ
ὁ ἅγιο του \$εοῦ.
- ’6) Actt. I. 1.

distincta 17 minime nutem *divisa*, qua ebionitne, nestoriani atque eulychiani confutarentur., ita eadem duplici visibilitate ecclesia quoque praefulgeat oportet, cum ipsa corpus sil Christi, eius alatur Spiritu, et Christus nuncupetur.

Ob hanc autem duplicem coniunclamque visibilitatem ecclesia speciem vullumque refert coetus *humano-divini*, a cuius idcirco sincera veraque notitia toto caelo aberrant, tum qui I. sensibilem humanamque visibilitatem illi detrahunt, comraentaque docetarum instaurant: tum qui II. nonnisi sensibilem humanamque visibilitatem illi asserunt, Ebionisque impietatem e tenebris excitant: tum qui III. intelligibilem divinamque visibilitatem a sensibili humanaque divellunt, blasphemiamque Neslorii in lucem revocant: tum demum qui IV. nihil nisi divinum probare in ecclesia vellent, impudenesque in Eulychelis insaniam prolabunlur.

De habitu quo ecclesiae perennit'as eiusque infallibilitas se mutuo excipiunt. — Huiusmodi nexui demonstratur: — quo pacto duae illae dotes ratione dumtaxat ac mentis ἐπιλογισμῶν ab invicem, discrepent: — difficultas contra perennem ecclesiae infallibilitatem ex synagoga petita: — de eo quod ad ecclesiam transferri ex synagoga potest, deque eo quod traducere ad illam non licet: — opportunissimi hanc in rem canon proponitur.

54. Hisce de ecclesiae visibilitate expeditis, ad ea gradum facio quae nexum inter eiusdem perpetuitatem doctrinamque erroris nesciam

3τ) Utraque visibilitate Christum enituisse praeclare docet Melito de Incarnat. Christi I. 3. apud Routh. T. I. p. 121: »Non est, inquit, necessarium his, quos ratio non fugit, ex actionibus Christi post baptismum adstruere et demonstrare animae et corporis eius, et humanae naturae nobiscuni convenientis veritatem et ab omni fictione remotionem. Nam quae post baptismum a Christo gesta sunt, καὶ μάλιστα τὰ Θεμεῖα τὴν αὐτοῦ χειρνεμένην ἐν Ὁαρχί θεότητα ἰδηλοῦν καὶ ἐπιβτόντων χάριτι, et maxime miracula latentem eius divinitatem potissimum mundo comprobabant et confirmabant: θεὸς γὰρ ὢν ὁ αὐτὸς τε καὶ ἀνθρώπο τέλειο ὁ αὐτὸς

τὰ δύο αὐτοῦ οὐβία ἐπιπτόδατο quum enim idem Deus simul et homo perfectus esset, duas naturas suas nobis patefecit. Τὴν μὲν θεότητα αὐτοῦ ἡ τῶν Θεμελίων ἐν τῇ τριετία τῇ μετὰ τὸ βάπτισμα' τὴν δὲ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ β τοῖ τριάχοντα χρόνοι τοῖ προ τῶν βαπτισματο, ἐν οἷ διὰ τὸ ἀτελεῖς κατὰ βάρχη ἀπεχρύβη τὰ Θεμεῖα τῇ αἰτοῖ θεότητι ' χαιπερ θεὸς ἀληθὴς προαιώνιος ἱπαρ/ων. Divinitatem quidem per miracula triennio illo post baptismum patrata: humanitatem vero suam triginta illis annis baptismum antegressis, quibus carnis vitalitas tegebat et abscondebatur divinitatis signa, tametsi Deus esset sempiternus."

commonstrant, ac ita unius dotis ab altera divisionem separationemque excludunt, ut sartam tectamque distinctionem permittant.

Itaque ecclesia non quemvis designat hominum coelum, qui Christum auctorem ducemque sequatur., sed cum omnino I qui est regnum veritatis, civitas sancta, domicilium fidei, templum Dei, corpus cuius caput est Christus, cuius ore Christus loquitur, per quod seipsum manifestat, et quod ne ictu quidem oculi vel a suo capite avulsum, vel ab eiusdem Spiritu divisum inteliigi cogitarique potest.

Age iam et ipse Iecum reputa quid necessario esset consequens, si ecclesia vel semel ab orlhodoxia discedens in doctrinas offenderet quas Paulus7 diceret ἑτερον εὐαγγέλιον, *alienum evangelium*, aut etiam evangelium' παρὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμέχλα νμῖν, *contrarium illi 4, quod annuntiamus vobis*. Videlicet necessario consequeretur, ecclesiam non amplius esse regnum veritatis, non amplius esse fidei domicilium, non amplius esse Dei templum, non amplius esse corpus a Christo sustentatum atque directum, neque amplius esse sedem Spiritus ideo divinitus missi ut ecclesiam deduceret in omnem veritatem. Immo ex sententia quam Paulus continuo subiicit, ἀνάγκη ἵστασθαι 5, necessario consequeralur, Christi ecclesiaeque connubium esse divulgum, Christum esse a suo corpore suaque carne separatum, esse a semetipso divisum, ac sibimelipsi esse ἀνάκλημα. Quae non modo plena sunt horroris atque impietatis, sed summa quoque evidentia persuadent, *ecclesiae perennitatem ab eiusdem seiungi infallibilitate non posse.*

55. Quare pleraque omnia 6 biblicorum testimonia, quae illi perpetuitatem vindicant, fidem pariter doctrinamque ab errore immunem solutamque adseribunt. Christiani autem doctores dum illius perpetuitatem commendant, ac unanimes interitum exiliumque inficiantur; simul tradunt, eam esse virginem incorruptam, unius thalami consciam, et veritatis eo usque tenacem, ut illius columna ac firmamentum iure merito depraedicaretur. „Non ergo,“ inquit Fulgentius 7, „columna et firmamentum veritatis veraciter vocatur ecclesia, si in ipso principali humanae salutis mysterio (cuiusmodi est baptismus), invenitur inlirma. Sed quia veraciter columna et firmamentum

7) Lib. I. capp. III – IX; Lib. II. capp. I–IV.

*) Gal. I. 6.

3) Ibid. v. 8.

4) Παρ' ὁ = ἐναντίον εἰσὶν, ut Rom. XII. 3.

*) Quod hebraice est .. Alexandrini vertunt ἀνάθεμα. Est autem ἀνάκλημα idem ac ὁ ἀπὸ θεοῦ χωρισμὸς, vel ut Hesychius auctor est, ἐπάρατος, ἀκοι-

νήνητος. Quamquam vero non magis origine discrepent ἀνάγκη et ἀνάκλημα, quam εἶρεμα et εὐρημα, usu tamen differunt, quum ἀνάγκη sit res sacra, sed exitio devota et quasi a Dei adspectu removenda; ἀνάκλημα vero res sacra atque in Dei honorem suspensa, ut donarium, tabula.

6) Cap. IV.

7) De Aethiopis baptismo cap. X.

veritatis ab apostolo nuncupatur; quidquid secundum ipsius ecclesiae constituta in sanctis mysteriis redemptionis et reconciliationis humanae intra eam datur et accipitur, *firma veritate* percipitur.“ Scriptura namque, Chrysoslomo auctore ·, οροῖ' δε την ἐχχλησίαν καὶ τῶν δογμάτων ἀκαταγώνιστον καὶ.

56. Neque propterea las est eruere, ecclesiae *infallibililatem* et *perpetuitatem* omnino esse *synonyma*, nullaue ab invicem ratione distingui. Distinguuntur enim eo discriminis genere, quod veteres κατ' ἐπίνοιαν dixerunt, et in scholis discrimen *rationis ratiocinatae* nuncupamus. Idcirco autem hoc discrimine secernuntur, *quod perpetuitas conditio sit et ποιότης existentiae comparate ad tempus, infallibilitas contra conditio sit atque ποιότης ritae comparate ad salutiferam veritatem.*

De qua Cyrillos alexandrinus 9 loquens scribit: Ἀχλόνητο δε παντεῶς; η ἐχχλησία, Χριστοῦν εχουῖα τον &μελιάν κα'ι ἀκατάσειατον νοβοά&οαν: *inconcussa est undequaque ecclesia, utpote quae Christum habet basim immotumque fundamentum.* Et luculentius Chrysostomus 10 inquires: Ὑλαγὸ ἐστὶν εὐσεβεία ἢ ἐχχλησία, ον χνμάτων πεπληρωμένον, ἀλλὰ πίστεω: γε'μον ον ναυαγεί παρ' ημῖν τὸ τη διδασκαλία βχάφο, ον τύπτεται, ον ταραττεται, ον χειμάζεται' ἀ).λ' ὡ ἐνδιον λιμένα εἰ τὰ ψυχα τὸν τδν χύριον ἀ; απώντων ορμίζεται; *pelagus est pietatis ecclesia, non oppidum undis sed fide refertum: non naufragatur penes nos scapha doctrinae, non flagellatur, non tunditur, non appetitur; sed amantes Deum animas in tranquillum serenumque portum adducit.* 7

57. Post quae occurri debet errori, prae quo vix ullum novi aut manifestum magis, aut magis diffusum atque evulgatum. Neque enim memini aliquem a me lectum consullumque protestanlem theologum sive anglicanum, sive lutheranum, sive calvinianum, sive arminianum, sive alterius cuiuscumque sacramenti, qui dum sibi expendendam oppugnandamque sumit thesim romano-catholicam *de doctrina deque fide visibilis ecclesiae erroris mendacique nescia*, non ad ea se continuo recipiat, *quae in libris mosaici foederis de corruptelis deque synagogae erroribus consignata reperiuntur.* Ista omnes referunt, ista inculcant, istis insistunt, eoque argumenti genere, quod *a pari* vel *a simili* dicimus, inferendo concludunt: *adspectabilem quoque christianam ecclesiam falli certissime posse, quando constat risibilem synagogam toties fuisse deceptam et in errores omnino gravissimos ac ferme incredibiles delapsam.*

&

Scio quam multa, quamque praeclara doctoribus romano-catholicis praesto sint, ut eiusmodi telum retundant: scio ea opportunissime adhiberi,

s) In Is. Horn. II. n. 2.

9 Homilia in illud; vi qua pote-

’) In Is. lib. IV. Orat. II., et in state n. 8.

Sophon, η. XX.

atque adeo mihi etiam fixum est illis suo loco uti; sed praeterea cerno id mihi prae manibus nunc esse, quod ad litem dirimendam abunde sufficiat.

58. Sane si quae duo habeantur ita comparata, ut alterum altero excellentius mullo sil ac praestantius: ut alterum sit instar umbrae, alterum instar solidi corporis: alterum instar aurorae, alterum instar solis in meridie splendentis: alterum instar rudimenti, alterum instar absolutionis atque fastigii: alterum instar cuiusdam paedagogiae, alterum instar plenae expletaeque disciplinae: alterum instar carnis, alterum instar spiritus: et alterum instar typi, alterum vero instar anlilypi; nemo sibi fas integrumque existimaverit, quae propria sunt imperfectionis, atque adeo defectum imbecillitatemque praeseferunt, ad illud temere inconsultoque traducere quod eminet quodque vehementer excellit. Hoc enim tanlumdem foret ac imparia eodem numero censere, et dissimilia diversaque una eademque norma dimetiri.

Atqui vel operam hucusque lusimus, vel eiusmodi prorsus est habitus, qui iudaicam inter christianamque institutionem existit, et quo cum ecclesia synagoga comparatur. Cum ecclesia namque comparatur non secus ac serva cum libera, famula cum domina: non secus ac exheredata cum herede: non secus ac mobile cum immobili: non secus ac semen cum planta, rudiaque lineamenta cum imagine expolita atque perfecta: non secus ac Hierusalem terrestris cum caelesti: et non secus ac umbra cum corpore et typus cum antilypo. Hinc apostoli nobilissima sententia 11, *κατὰ τοσοῦτον κρείττονο ἡ αἰὴν γέγονεν ἰγγνο Τηϋον*, quae ita expleri ex antecedentibus debet: *Τιρον γέγονεν ἔγγνο διαθήκη τοσουτο) κρείττονο, καθ' ὅσον μεθ' ὁζωμοοία ταύτη διαθήκη Ἰγγνο γέγονε: Iesus factus est sponsor 12 testamenti eo praestantioris, quo non sine iureiurando eiusdem sponsor in Psalmo CX. declaratus fuit. Atque hinc eiusdem sententiae repetitio uberiorque explicatio 13: *Νυνρι δε διαφορωτερα τέτευχε λειτουργία, δ'ϋο) ζαι 14 κοείττονό ἐστι διαθήκη μεσίτη, ἥτι ἐπὶ κρείττοῦν ἐπαγγελίαι νινομοθέτηται. Nunc autem tanto 15 excellentius sortitus est (Christus) ministerium, quanto et melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.**

59. Quapropter certissimus veluti canon haberi debet: I. traduci ad oeconomiam chrislianam non posse quaecumque in iudaica oeconomia defectum imperfectionemque praeseferunt. *Ἐἰ γάρ*, inquit Paulus 16 *ἡ πρώτη ἐκείνη ἰpf ἀμεμπτο, ονκ αν δευτε'ρα ἐζητεῖτο τοπό. Si enim prior illa atque*

") Hebr. VII. 22.

cibus, certa tamen auctoritate firmatur, et egregiam vim exserit, quam Paulus amat.

*) Vetus Glossarium, *εγγνω, sponsor, promissor; ἰγγνή, radimonium, fidei iussio.*

15) Elliptice enim deest *τοσοῦτω*, cui respondet *οθω*.

›) Hebr. VIII. 6.

,6) Hebr. VIH. 7.

u) Etsi *xai* desit in nonnullis codi-

iudaica, ἐλ χωο'ι ὀρχωμοοία constituta defectu vacasset II, non quaeretur alterius locus, neque Deus iampridem de sufficienda meliore oeconomia» circumspexisset, et de ea Israelites monuisset. II. Ea tantum ex synagoga transferri ad ecclesiam posse, quae perfectione excellentiaque continentur. Haec autem ipsa III. non alia lege transferri ad ecclesiam posse, nisi quae illi multo plenius splendidiusque convenire existimantur.

De nonnullis Scripturarum testimoniis quae adversus ecclesiae perennitatem parere difficultatem videntur. — Cuiusmodi ista sint: — discrimen inter δογματικὴν et ἐξηγητικὴν difficultatem: — obiecta testimonia difficultatem gignunt non δογματικὴν sed tantummodo ἐξηγητικὴν: — eiusdem explanatio atque solutio.

60. Ad illud iam devenimus, quod postremo loco posuimus, eoque pertinet ut aliquot expendantur Scripturarum oracula, quae conspicuam adspectabilemque ecclesiam aliquando desitutam significare videntur. Horum autem numero potissimum 1 censentur quae parlim Christi sermonibus¹, et partim Apostoli verbis 3 comprehenduntur.

Et confidenlior profecto quam deceat non iniuria viderer, si nihil in hisce oraculis impeditum, nihil salebrosum, ac nihil quod negotium faceret, difficultatemque crearet, me reperisse affirmarem. Ultro igitur fatebor quod est, et difficultatem neque mihi neque lectoribus dissimulabo; sed duplicem continuo secernam difficultatum classem, alteram δογματικὴν et alteram ἐξηγητικὴν: tum addam, nullam ex indicatis testimoniis difficultatem δογματικὴν oriri posse, omnemque controversiam ad enodandam ἐξηγητικὴν difficultatem revocari.

61. Sane quid, sibi vult δογματικὴ difficultas, et quo ab illa dislat quam ἐξηγητικὴν appellavimus? Difficultatem δογματικὴν illam voco, quae ad-ipsam perlinet revelationis faciem, et qua propterea vel ipsa alicuius articuli revelatio penitus denegatur, vel neque certa satis neque satis perspicua

17) Graecis τὸ ἀμεμπτον idem valet ac τὸ ἀνεπίληπτον, ἀμεμφέ, ἀμενηνόν.

1b) Formula τόπον ζητεῖν apte redditur circumspicere, quaerere.

1) Minoris enim momenti sunt quae leguntur I. Tim. IV. 13 et Apoc. XII. 6,

in quem alterum locum dignus est qui conferatur Aetae commentarius.

·) Matth. XXIV. 10 — 11 — 12 — 13 — 21 — 23 — 24 — 25, Luc. XVIII. 8.

·) U. Thess. II. 1 — 12.

ostenditur. Illam vero *ᾠχητικήν* nuncupo, quae sita in eo est, ut unius alteriusve Scripturarum testimonii ea inveniatur comprobeturque interpretatio, quae cum praestituta veritate consentiat apteque conspiret.

Quae quum ita sint, facile mihi persuadeo neminem fore, qui huic quam subdimus, disserendi concludendique formae non omnino suffragetur. Nullus patet locus *δογματικὸν* difficultatibus, quum neque certi cuiusdam articuli revelatio negari funditus potest, neque illius perspicuitas in suspicionem adduci. Atqui tot numero tamque diserta in medium protulimus⁴ Scripturarum testimonia, ut fas minime sit vel revelationem de perpetuitate ecclesiae adspeclabilis funditus inficiari, vel de illius etiam perspicuitate evidentiaque ambigere. Superest igitur ut nulla *δογματικὴ* difficultas contra revelatam huius doctrinae veritatem adhiberi urgerique possit.

Ac longe minus adhiberi urgerique possit, materie ex iis deprompta testimoniis quae innuimus. Verissima namque est Irenaei regula his expressa verbis⁵: „Omnis autem quaestio non per aliud quod quaeritur, habebit resolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem solvetur apud eos qui sensum habent, aut aenigmata per aliud maius aenigma; sed et quae sunt talia ex manifestis et consonantibus et claris accipiunt solutiones.“ Sed quae-nam censenda sunt manifesta, consonantia et clara, quaeque vicissim ambigua el explanatione ac refuso aliunde lumine indiga? Profecto sicut referri ad priorem ordinem debent *quae ex professo traduntur, quae historiae faciem exhibent, quae ingeminantur, formulisque usitatis atque solemnibus continentur*; ita ad posteriorem spectant *quae ex obliquo dumtaxat attinguntur, quae fatidica sunt et ab historiae luce seiuncta, quae locis carent parallelis, quae verbis constant rarioribus et ambiguae potestatis, quaeque interpretibus antiquis et recentioribus, orthodoxis atque heterodoxis numquam crucem non fixerint*. Nisi haec certa luculentaque existimentur, me plane fugit quid ratum quidve perspicuum nominem.

62. Iamvero quaecumque omnia de ecclesiae perennitate disserentes⁶ in medium protulimus, ita se habent, ut 1°. ad rem ipsam ex professo spectent: ut rem ipsam 2°. historice efferant: ut illam 3°. repetant, geminisque formulis collustrent: loquutionibus autem 4°. constant, quae nihil exhibent insolentis, ac nihil quod non sit commune, usitatum, et fixa rataque significatione contentum. Quare vix ullum novimus in illis enarrandis interpretum dissidium; immo novimus unam prorsus eandemque semper fuisse ac porro esse de illis intelligentiam⁷. Sunt igitur explorata, sunt certa, faciumque

⁴) Cap. IV.

⁵) Adv. Hæres. lib. II. cap. X.

⁶) Cap. IV.

⁷) Uniusmodi semper fuit apud catholicos, et ipsi quoque heterodoxi vix aut ne vix quidem audent in alienum sensum ea detorquere.

LIBER SECUNDUS

revelationis de ecclesia numquam desitura extra controversiam situm esse demonstrant.

Sed eiusdem ne sunt generis alia etiam testimonia sive ex Matthaei atque Lucae evangeliis sumpta, sive ex posteriore ad Thessalonicenses epistola derivata? Mihi sat est si cura aliqua legantur; pro certo namque habeo omnes mecum de hisce capitibus consensuros: 1°. in eiusmodi testimoniis nullum ex professo de perpetuitate ecclesiae sermonem institui, illamque vix aut ne vix quidem ex obliquo ac levissime attingi: 2°. in eisdem formam sermonis eminere prophetico-poeticam, adeo ut aegre constituas quid pressius urgeas, quidve laxius interpreteris, quid ad rei caput referas, quidve emblematis instar ornamentique arbitreris: id autem 3°. eo aegrius constituas, quo eventus historiaeque luce magis privaris, et quo semel ac rursum in sententias offendis nusquam alibi repetitas 8: immo 4°. quo crebrius in voces offendis, quarum potestatem, summo licet adhibito studio, nonnisi coniiciendo suspicandoque assequaris 9. Hinc 5°. si interpretes adeas, propositasque ab iis enarrationes mutuo compares; mirum nisi commentariorum varietate^l fatigeris, opinionum autem pugna 11 non summopere commovearis.

Quae plane ostendunt ea esse testimonia impedita, obscura, et e quibus, nisi omnes omnino interpretandi leges labefactentur, neque argumentum ducas quo priorem oraculorum classem oppugnes, neque umbras colligas quibus insitam eisdem evidentiam infusces, neque postremo difficultatem petas quam *δογματική* merito accenseas.

63. Premuntur tamen difficultate, eaque, omnium confessione, neque pervia neque levi. Hoc igitur necessario est reliquum ut eadem *ἐξηγητι*[^] censeatur.

Ad quam enodandam *principio* iuverit monuisse, testimoniorum de quibus loquimur interpretationem certo quodam limite circumscribi. Diserta enim prioris classis oracula non ferunt, ut illorum enarratio probetur qua ecclesiae perennitas in discrimen adducatur. Aliter enim neque Scripturae secum ipsis consentirent, neque dotibus veritatis ac *ἰῆσοπνευῖα* insignes emerent. Quapropter intelligiinus fallacem necessario esse commentarium, quo illa ad impetendam ecclesiae perpetuitatem detorqueantur.

8) Tales sunt quae habentur II. Thess. II. 7-8.

9) Atque ita nonnisi coniiciendo statuas quid II. Thessal. II. 6 — 7. sibi velint ro *χατίχον* et ὁ *χατέχων*.

10) De qua abunde scribunt Henricus Augustus Schott in *commentario eregetico-dogmatico in eos Iesu Christi ser-*

mones qui de reditu eius ad indicium futuro, et indicandi provincia ipsi demandata agunt; iteinque Beniaminos Hoppe in *Excursu II. ad II. Thess. II. 1. seqq.*

11) Conferri possunt in dissitas oppositasque sententias euntes Grotius, Hammondus, Clericus, Schoettgenius, Bensonus et Wetstenius.

64. Ecquinam igitur germanus erit atque sincerus? Quinam sit *indubitanter* ad veritatem expressus, non ausim affirmare; sed qui mihi talis esse videatur tum dicam, quum *secundo* animadvertero: 1°. aliam esse rationem textuum evangelicorum, el aliam illius qui e Pauli litteris ad Thessalonicenses desumitur: 2°. non omnes propterea simul, sed singulos divisim ac seorsum expendi oportere: neque antea 3°. singulos examini esse subiiciendos, quam scite fuerit iter complanatum.

Duo priora neque explanatione indigent, neque argumentis quibus confirmantur; ad tertium vero quod spectat, haec habeo quibus viam opportune communiam.

65. Quemadmodum I. antiqui foederis vatibus, ita ipsi etiam Christo qui ὁ *προφήτης* est crediturque, in moribus fuisse novimus, res futuras eo pacto describere atque oratione complecti, ut quamquam illae nonnisi diuturnis seiunclae intervallis extiturae essent, non aliter tamen repraesentarentur ac si simul concurrerent, simulque, omni prorsus seposita temporum differentia, complerentur.

Atque huius II. coniunctionis aequae ac praetermissae temporum differentiae non unam sed triplicem afferri rationem posse intelligo. Ut enim *seiuncta copularentur*, ratio praesto fuit 1°. ex indole ingenioque ducta propheticae visionis, quae res *supra tempus* et a quavis cum tempore cognatione solutas contemplatur: ratio praesto fuit 2°. ex divinis profecta ideis, in quibus iuncta sunt atque conserta quae in seipsis nonnisi seorsum ac prolixis temporum intervallis divisa existent: tum ratio praesto fuit 3°. ex rebus ipsis desumpta, quae pro nutu divinae praedestinationis ita se mutuo excipiunt, ut priores semina sint consequentium, et minores maioribus gravioribusque proludent.

Ut autem *differentiae temporuih négligerentur*, inde caussa repetenda est, quod 1°. descriptio prophetica a narratione historica quae cum notatione temporum devincta est, summopere discrepet: quod 2°. visum Deo fuerit, res quidem ipsas, non item tempus¹² quo illae explendae essent, hominibus manifestare: et quod 3°. praecisa temporum definitio vix aut ne vix quidem assignari crebro posset, quandoquidem eventuum primordia, explicationes atque absolutio amplis quibusdam spatiis comprehenderentur.

Porro III. ex coniunctione eorum quae sibi non aliter respondent ac initium el perfectio, rudimentum et fastigium, adumbratio et corpus, typus atque antitypus, duo oboriuntur quae numquam excidere ex animis debent. Oboritur namque 1°. difficultas discernendi quousque sese porrigant quae ad initia, rudimenta, adumbrationes et typos, quaeque vicissim ad perfectionem, ad fastigium, ad corpus atque ad antitypum pertineant: ac 2°. difficultas

**) Mare, XIII. 32, Matth. XXIV. 36, Actt. I. 6-7, I. Petr. I. 10-12.

LIBER SECUNDUS

oboritur secernendi quaenam priorum vel posteriorum respectu accipi expiarique debeant. Usuenit enim ut in describendo typo propter anililypum menti obversantem colores adhibeantur, quos nisi huius rationem habeas, audacioribus tropis iure merito adnumeres.

Ex eo autem discrimine IV. quod prophetica descriptionem ab historica narratione distinguit ac separat, colligi prae ceteris debet, in hac quidem omnia sive rei sive personae adiuncla prudenter quaeri, sed haec ipsa ex prophetica descriptione imprudenter expectari. Vates enim in uno allerove rei aut personae caractere exprimendo illuminandoque totus incumbens, reliquos praetervolat, ac ita vel infortunium depingit ut nihil fausti attingat, vel gloriam extollit ut de dedecore ne cogitasse quidem videatur.

66. Opportunissima hisce omnibus confirmandis exempla in Isaiae¹³⁾, Oseae¹⁴⁾, Amos¹⁵⁾, Ezechielis¹⁶⁾, Danielis¹⁷⁾, Malachiae¹⁸⁾, Ioelis¹⁹⁾, aliorumque vatum oraculis frequenter occurrunt.

Lege descriptiones soluti assyriaci exsilii, sublataeque babylonicae captivitatis: videbis iuncta simul, et uno eodemque veluti tempore peracta exhiberi, quae nonnisi seiunctim longaue temporum successione divisa contigerunt: videbis liberationem a temporali servitute cum spiritali per Messiam restitutione commisceri: videbis typum eiusque antitypum copulari: ac videbis colores quibus uterque depingitur, tam intime cohaerere ut transitus gradationesque non facile distinguas.

Lege quae de gloria, aut quae vicissim de ignominiis Christi ecclesiaeque commemorantur: crederes Christo et ecclesiae nihil nisi splendidum, aut contra nihil nisi dedecoris plenum tribui oportere. Sed mirifice falleris, quum iis non *historia* Christi et ecclesiae, sed certus aliquis ulriusque character, *historiaeque adiunctum* repraesentetur.

Lege quae ad persecutiones quibus obnoxia erit ecclesia, referuntur: mirum nisi rerum atrocitate percussus opineris, ecclesiam aliquando superandam. Sed fac praecipitem opinionem contineas: illis enim non *universa providentiae ratio* erga ecclesiam exprimitur, sed *sola* innuitur *eiusdem particula*, permissioque facta satanae eiusque semini ut in ecclesiam debacchentur.

67. Denique ut propius ad rem nostram accedam, lege vicesimum-quartum Matthaei caput, et tecum ipse indubitanter constitue, neque ab iis veritatem interpretationis teneri qui illud ad hierosolymitanam *y.araorooft}* totum referunt, neque ab iis qui nihil in illo cernunt, nihilque reperiunt quod ad supremum excidium, ultimamque rerum conversionem non pertineat. Idcirco

13) Capp. X — XL, cap. XIV., cap. XXV., cap. XXXII., capp. XXXIV-XXXV., alibi.

14) Capp. I — II., cap. XIV.

Cap. XXXIV. 22 — 31.

Capp. VII—VIII-IX. coll. XU.

Capp. III — IV.

15) Cap. II. 28 — 32. coll. Actt. E 17 — 22.

autem ab eo quod verum est reclumque utrosque devios ire, quod non satis animo repulerint, dotem esse propheticae descriptionis, ut seiuncta copulentur, ut inchoationes atque rudimenta cum explicationibus ipsaque absolutione coniunganlur, ac ut delineationes atque typi cum imaginibus et antitypis commisceantur.

68. Hoc autem neglecto canone fieri non potuit, quin in alterum illumque gravissimum errorem prolaberentur. Fieri enim non potuit, quin singula quaeque enarraturi, vel praeter modum urgerent quae lenius essent remissiusque accipienda, vel attenuarent atque imminuerent quae plenius intelligi, latiusque protendi deberent.

Quod si et illum praeterea canonem neglexerint, quo historicam narrationem a fatidica descriptione secernendam esse docetur, periculum imminet ne novo plenoque periculi errore inanes de ecclesiae exitio metus suspicionesque concipiant. Si qui enim de Christi apud Matthaeum oratione non aliter arbitrentur ac indicare de historia solemus; pronum iis erit coniicere, universum providentiae in ecclesiam ordinem ea contineri, atque ambigi propterea non immerito posse, utrum ecclesia sin minus funditus interire, certe debeat tandem aliquando obruta delitescere.

Quod si contra animadverterint, pro ingenio propheticae descriptionis non omnia eo sermone comprehendere, atque illud nominatim praeteriri quod alibi disertissime traditur, fore ut satanae adversus ecclesiam conatus in irritum cedant: sed particulam dumtaxat aliquam providentiae efferri, illudque significari quod Deus satanae permissurus est, quodque satanas adversus ecclesiam moliturus; suspicionem prorsus omnem de illius exitio abiicient, neque ullatenus sinent ut perpetuus eiusdem splendor in controversiam adducatur.

Quare hunc esse arbitror lotius contextus sin minus exploratum certe ad veritatem propius accedentem commentarium.

69. Quatuor ex apostolis²⁰, Petrus, Iacobus, Iohannes et Andreas, quos infinito *των μαθητῶν*, *discipulorum* nomine Matthaeus²¹ designat, accedentes ad Iesum *κατ' ιδίαν*, *privatim* et seorsum ab illis ex iudaeis quos Christus²² in templo docuerat, ab eo postularunt: *Εἶπε ἡμῖν, πότε ταῦτα ἴσται, ῥ.α'ὶ τί το σημεῖον τῇ σῇ παρουσία καὶ τῇ συντέλεια τοῦ αἰῶνος*; *dic nobis, quando haec erunt, et quod signum adventus²³ tui et consummationis²⁴ saeculi?*

²⁰) Mare. XIII. 3.

²¹) Cap. XXIV. 3.

») Matth. XXII.

») De adventu Domini conferri possant commentatio Tychsenii de *παρουσία* Christi et notionibus de adventu Christi a N. T. obviis: Flattii Symbolae ad

illustranda nonnulla ex iis N. T. locis, quae de *παρουσία* Christi agunt: et Siisskindi commentatio, quid statuerit Paulus de *παρουσία* Christi.

24) Alibi quoque Matthaeus meminit *τῇ συντελίᾳ τοῦ αἰῶνος*, nimirum capp. XIII. 39 — 40 — 49, XXVIII. 20,

Qua interrogatione etsi *tria* petantur, nihilominus *instar unius, nulla-que facto temporum discrimine* proponuntur. Nam cum ruina templi atque Hierusalem veluli conserta memorantur *τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας*, *signum adventus* 25 *Christi*, eiusque futuri reditus, el *συντέλεια τοῦ αἰῶνα*, *consummatio mundi* ac universitatis rerum. Hinc apud Marcum⁴⁶ el Lucani⁷ quaestio est unica his concepta verbis: *Εἶπε ἡμῖν, πότε τὰ πάντα ἐβταί, μὴ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ τὰ πάντα πάντα συντελεῖσθαι; dic nobis, quando ista fient, et quod signum, quando haec omnia* 48 *incipient consummari?*

Interrogationi ita propositae non dissimili ratione Christus respondit, neglectisque temporum differentiis subiecit²⁹: bellum atrox atque diuturnum inter bonum el malum, inter regnum a se conditum regnumque serpentis, inter filios Dei ac filios satanae, inter ecclesiam et mundum quam primum³⁰ consequuturum: *Λέγω ὑμῖν, ὃν μὴ παροέλ[η]τε γενεὰ ἀντι[στή]σει, ἵνα πάντα ταῦτα γένῃται: amen dico vobis, non praeteribit generatio ista usque dum haec omnia acciderint.*

Huius autem belli atque atrocissimae contentionis *duo potissimum stadia*, auctore Christo, secerni debent: stadium inprimis³² in quo synagoga eiusque pseudoprophetae contra Christum, contra apostolos et contra ecclesiam ad internecionem usque decertabunt; et stadium deinde, cuius prius illud adumbratio quaedam extitit, in quo regnum tenebrarum³³ adversus regnum lucis pugnacissime desaeviet.

70. Verum quinam erit pro utroque stadio belli exitus? In priorē stadio Christus et ecclesia duplicem referent de synagoga triumphum: *negativum* alterum, el templi ac Hierosolymae excidio, profligataque synagoga contentum: alterum *positivum* ac ex praedicato ubique terrarum evangelic, Chrislique regno latissime amplificato³⁴ repetendum.

ubi αἰών, ipsa natura rei de qua agitur, praeunte, *saeculum* pariter *mundumque* designat.

2i) Vocabulum παρουσία, quod non de praesentia minus, quam de adventu hominis vel rei adhibetur, in libris N. T. de altero Christi adventu eiusque reditu ad suum regnum solempniter auspicandum potissimum I. Cor. XV. 23, II. Thessal. II. 1 — 8. usurpatur.

*.) Cap. XIII. 4.

*-) Cap. XXII. 7.

Is) Verba πάντα ταῦτα licet his sint gemina Matth. XXIV. 2. βλέπετε πάντα ταῦτα. nihilominus totam rerum universitatem, et Συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, finem huius saeculi mundique designant.

30) Matth. XXIV. 5. seqq.

31) Matth. XXIV. 31. coll. Marc. XIII. 30.

32) Ex usu loquendi assequimur, formulam, αὐτὴν γενεάν, non posse nisi de hominibus uno eodemque tempore simul viventibus rite sumi. Quo sensu ea sumitur Matth. XI. 16, XII. 41 — 42 — 45, XXIII. 36, Marc. VIII. 12 — 38, Luc. VII. 31, XI. 29. seqq.

33) Matth. XXIV. 9 — 13. coll. Marc. XIII. 9, Luc. XXI. 12.

34) Matth. XXIV. 23 — 26. coll. Marc. XIII. 10.

14) Matth. XXIV. 14. coll. Marc. XIII. 10.

De posteriore autem stadio c re fuerit animadvertisse: I. illud ab eversis Hierosolymis deviclaque synagoga ad gloriosum usque Christi reditum protendi: II. pluribus diversisque constare gradibus, qui maioribus minoribusque erroris atque peccati manifestationibus³⁵ respondent, et ad ultimum quemdam supremumque gradum referuntur, in quo error et peccatum^{latius} vehementiusque tyrannidem exercebunt: III. peccato atque errore culmen fastigiunique obtinentibus fore ut iustitia ac veritas ipsum splendoris apicem nanciscantur. Christus enim ³⁶ in sua maiestate apparebit, ecclesia vero ex suspecta sollicitaque militia ad statum pacatissimae victoriae sempiternaeque immortalitatis provehetur: IV. victoriam ecclesiae promissam pro supremo pugnae gradu de aliis quoque minoribus iliumque praemonstrantibus intelligi oportere. Hoc enim suadet 1°. analogia, suadet 2°. historia, alique suadent 3°. perspicui Scripturarum ³⁷ textus, quibus Christi *παρουσία* ut propinqua, immo iugiter praesens exhibetur. Tandem V. ex hac doctrina illud repetendum esse, quod in ecclesia usuvenisse novimus, ut toties imminens Christi reditus exspectaretur, quoties satanae regnum gravius acerbiusque invalesceret. Credidit enim credilque ecclesia, suum caput suumque sponsum Christum lesum tum sibi propius adesse quum maiora imminet pericula: et tum splendidioris triumphi spem affulgere laetiolem quum omnia sus deque versa ac propemodum conclamata videntur.

71. Quae quum ita sint, vix ullam video alicuius ponderis difficultatem ex iis sumi posse quae apud Matthaeum et Lucam referuntur, quaeque ex eisdem deprompta ³⁸ opponebantur. Sane quum de eo stadio Christus loqueretur, quo synagoga nihil non tentavit ut ecclesiam expugnaret funditusque deleret, inter celera monuit³⁹: *Καὶ τότε σζανδαλισθήσονται πολλοί, καὶ ἁπλιν παραδώσουσι, καὶ μισησουσιν ἁλλήλιν . Et tum scandalizabuntur multi, et turbine persecutionum avulsi a mea doctrina meoque regno desciscent* ⁴⁰ *et invicem tradent ei &λύπιν, in tribulationem*⁴¹, *et odio habebunt invicem*, id est alter alterum quem religioni meae addictum putarit, tradet poenis mulctandum, odioque gravi persequetur. *Καὶ πολλοί μενδοχοορfitu έγεοθήοονται, καὶ πλανήσουσι πολλοῦ . Et multi pseudoprophetae instinctumque divinum eementi*⁴² *surgent, et seducent multos,*

») Matth. XXIV. 5 — 24 — 29.

⁴⁰) Quod factum esse iis docemur

·) Matth. XXIV. 27 — 28 — 29. seqq.,
Ldc. XXI. 28.

quae leguntur Hebr. VI. 4 — 10, X.
25 — 30.

»■) Matth. X. 23, XVI. 28, XXVI. 64,
Philipp. IV. 5, II. Thess. II. 8, I. Petr.
IV. 7, Iacob. V. 8, I. Ioh. II. 18, Apoc.
t. 1-3, III. 11 — 22, VII. 10 — 12 — 20.

41) Quemadmodum supplendum esse
ex commate nono liquet.

”) Superiori n. 60.

41) Horum pseudoprophetarum mentio
est apud Iosephum, Antiquitt. Iud. lib. XX.
cap. VIII., et de Bello Iud. lib. II,
capp. XIII — XX., lib. VI. cap. V.

”) Matth. XXIV. 10 — 14.

LIBER SECUNDUS

multosque suis dolis ac fraudibus irretient. *Και διὰ τὸ πλῆναι τὴν ἀνομίαν, ὑννήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. El quoniam abundavit iniquitas, et in dolis texendis improbitas summopere crevit*⁴³, *refrigescet caritas multorum*, pluresque erunt qui se segnes lardosque probent⁴⁴ in officiis benevolentiae caritatisque adversus alios persolvendis. Ὁ δε νπομείνα ρξ τέλο , οντο σωθήσεται. *Qui autem perseveraverit* atque inter tot laniarumque calamitates stabilis immotusque ⁴⁵ *perstiterit usque in finem*, et ad extremum usque vitae exitum ⁴⁸, *hic salvus erit* atque salute per me parta potietur⁴⁷. *.

72. His autem post alia non pauca interiecta, subiunxit Christus⁴: *Ἔσται γάρ τότε ὑλίψι μεγάλη, οἷα ον γέγονεν ἀπ ἀρχῇ κόσμου* *fo*; *τον νυν, ονδ ον μή γένηται. Erit enim tum tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque fiet.* Quibus circumloquutio superlativae continetur: maxima futura clades edicitur: eiusque repetitio, cum latis particulis *ονδ' ον μή*, quo fieri vehementius potest⁴⁹, negatur. *Κα'ι εἰ μὴ βώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, ονκ αν ἐσώη πάσα σαρξ' διὰ δε τον; ἐκλεκτον κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. Et nisi breviati fuissent contractique* ^{5°} *dies illi, dies luctus ac mortis, non fieret salva omnis caro, id est*⁵¹ *ονδεμία σαρξ*, nulla caro, nullusque ex iis **qui**⁵² in iudaea erant incolumis evaderet; *sed propter electos* ⁵³ (quos Marcus ⁵⁴ dicit *ἐκλεκτον*), *ον ἐξελέξατο ὁ &εο vel ὁ κύριο , Deo probatos suoque favore dignos*

43) Sicuti *πληθύνεθαι* notat *augeri, invalescere*, quo sensu Esdrae IX. 6. legimus, *ὅτι αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἐπληθύνθησαν*, ita *ἀνομία*, quae ex sese improbitatem omnem designat, heic potissimum de fraudibus perfidiaque vv. 10 — 11. intelligitur.

44) Quod graecis est *ψύγεθαι*, id latini efferunt verbis *frigere, frigescere*, quibus homines inertes segnesque describunt.

45) Quae est significatio *τον ὑποαέ-νεν*, iisque illustratur quae habentur II. Tim. U. 10, Hebr. X. 32.

46) Formula *εἰ τέλο* vim refert ad verbi latini *perpetuo, constanter*, designatque lob. XIII. 1. extremum vitae terrestres.

47) Cf. Tamlingii dissertationem philologico-exegeticam de verbi *ὁρίζειν* et affinium diversis significationibus in N. T. Matth. XXIV. 21 — 25.

49) Similes superlativi circumloquutiones habentur Ezech. V. 9, loel. II. 1, Daniel. XII. 1. Triplici autem negationi *ονδ' ον μή* summam quamdam gravitatem inesse, confirmatur testimoniis ei Loc. X. 19, Marc. XIV. 25. Cf. Storrii observationes ad analogiam et syntaism hebraicam p. 262, Tubingae 1805.

5°) Est enim *κολοβῶν* proprie *mutilare, amputare*, quo sensu accipitur in Arriani dissertat. Epictet. lib. II. cap. X., et in versione Symmachi atque Theodotionis ad Is. XXVIII. 20: metaphorice vero et relatum ad tempus est *corripere, contrahere*.

s«) I. Cor. I. 29, I. Ioh. III. 15.

*) Matth. XXIV. 16.

s3) Electorum nomine veniunt Matth. XXII. 14, Coloss. III. 12. Christiani, totaque sententia ad illud refertur quod scribitur Gen. XVIII. 23. seqq.

i4) Cap. XIU. 20.

*habitos) breviabuntur dies illi alque angustius contrahentur*⁵⁵. *Τότε ἐάν τι νμιν εἰπῇ]* ἰδοὺ, ὡδε ὁ Χριστός ἢ ὡδε, μὴ πιστεύετε. *Tunc si quis vobis dixerit, ecce, hic est Christus aut illic, ut suum regnum solemniter auspicetur, nolite credere, neque ullam vanis hisce promissionibus fidem adhibeatis.*

Εγερθήσονται γάρ ψευδόχριστοι και 'ψευδοπροφῆται, και δοῖσουσι σημεῖα μεγάλα κα'ι τέρατα, ὡ τε πλανήσαι, εἰ δυνατόν, και τοῦ ἐκλεκτον . Surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, et dabunt iactabuntque signa magna et prodigia ⁵⁶, *sibique universam naturam obnoxiam venditabunt*⁵⁷, *ita ut in errorem inducantur* ⁵⁸, *si fieri possit, etiam electi ac salutari evangelii lumine collustrati. Ἴδοὺ, προείρηκα ὑμῖν. Ecce praedixi vobis quae eventura sint, ut sciatis quid a vobis postuletur. Quod apud Marcum*⁵⁹ *totidem verbis exprimitur: Ὑμεῖ δε βλέπετε' ἰδοὺ, προείρηκα ὑμῖν πάντα. Vos igitur vobis prospicite ecce praedixi vobis omnia, ut instructi paratique reperiimini.*

Atqui multa quidem his continentur quae gravissimam militiam ab ecclesia tolerandam demonstrant; sed nulla littera nullusve apex habetur, quibus aut eiusdem perennitas aut numquam obruendus splendor in dubitationem adducatur.

73. Cuius dubitationis nullum item vestigium in iis deprehenditur quae penes Lucam ⁶⁰ referuntur. Proposita namque⁶¹ parabola, qua caelestis ultio in synagogam rebellesque iudaeos imminens praemonstrabatur, pergīt Christus: *Ακούσατε, τί ὁ κριτὴ τῇ ἀδικίᾳ λέγει. Audite ac vobiscum perpendite quid iudex iniquitatis, iniustus nimirum improbusque dicit et secum ipse*⁶² *statuit atque decernit. Ὁ δε & εδ οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν Ἰχδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, τῶν βῶντων προ αὐτῶν ἡμέρα και νυκτὸ , μ ι μακρο&υμῶν ἐπ' αὐτοῖ ; Deus autem qui aequissimus est iudex longeque justissimus non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die*

»») Verba *κολοβοῦν* respondent *libraica* verba et II. Sam. IV. 12, Prov. X. 27, Is. XXVIII. 20, eoque proprie exprimitur *truncare, mutilare*, hinc *abbreviare*, et respectu temporis *contrahere*, Marc. XIII. 20.

“) Voces *σημεῖα* ac *τέρατα* frequenter Ioh. IV. 48, Actt. II. 22. iunguntur, ut notio universa factorum insignium, iniuraculorumque exprimatur. Ceterum *διδίχαι* heic esse non quidem *edere* et *facere*, ut Actt. II. 19, sed *polliceri* ac *inclare*, ut II, Tim. I. 9, orationis serie edocemur, qua de impostoribus agitur.

57) Eiusmodi impostorum *τέρατα και σημεῖα* venditantium meminit Iosephus in Antiquitt. Iud. lib. XX. cap. VIII.

68j Quod sceleratum consilium pseudochristis propositum haud paullo evidentius declarat Marcus cap. XIII. 22. scribens, *προ το αποπλανάν*, idem ac *πλανάν, ad decipiendum*.

»») Cap. XIII. 23.

e») Luc. XVIII. 8.

61) Ibid. vv. 1 — 6.

62) Praecedit v. 4. *εἶπεν ἐν ἑαυτῶ*, quare *λέγει* valet *λέγει ἐν ἑαυτῶ*, *cogitat, et secum ipse statuit*.

ac node, id est, nonne 6' vindicabit electos suos suosque assecclas ipsum assidue implorantes, *et patientiam habebit ùi in illos?* quamquam, nimirum, auxilium 65 differat, atque in suis electis tuendis servandisque, sumpta de malis ultione, cunctetur atque tardior videatur?

JVcd λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει την ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχα, ri.r]v d vió του ἀν&ρώπου ἐλϑών ἀρα εὐρήσει την τίστιν ἐπὶ τῇ γῇ; *Utique dico vobis sancteque testor, cito faciet vindictam illorum*, eleclicque citius quam arbitremini vindicabuntur. *I erumtamen filius hominis renient* ut vindictam sumat, suamque in synagogam iustitiam demonstret, *putas inveniet fidem in terra?* putas multos in Palaestina66 futuros qui hac fide sustentati, atque hisce promissionibus erecti meum adventum opperiantur? Cuius interrogationis haec vis est atque potestas: pauci erunt àdexrot, ac plures ex iudaeis qui mihi meoque regno semet adiunxerint, pressi calamitatibus animum abiicient, susceptamque professionem repudiabunt.

Quibus®7 neque universalis ecclesiae interitus, neque obscuratus eiusdem splendor exprimitur, sed damna solummodo praedicuntur quae palaestini ecclesiae in saevissimo cum synagoga duello imminerent.

74. Quo duello multo est illud atrocius ac prolixius quod apostolus in altera ad Thessalonicenses epistola68 supremis quibusdam lineis adumbrant. Universa namque oratio, licet eo etiam nomine difficultatem pariat, quod" compendium illonim sit quae plenius thessalonicenses Paulus edocuerat; nihilominus ad ἐϑχατο/.ογiαν, ullimamque pugnam, qua utrumque regnum lucis et tenebrarum committentur, liquido pertinet. Haec autem cuiusmodi futura sit, quemque finem sortitura, aliquo tandem pacto innotescet, si quae subiicimus memoria teneantur.

75. Itaque I. duplex, Scripturis praeceuntibus, distingui debet arcanum atque mysterium, quorum prius 70 μίγα τό τη εϑσεβεία μυοτήριον, *magnum immo maximum pietatis mysterium* dicitur, posterius vero 71 μυοτήριον τξ ανομία, *mysterium iniquitatis* appellatur. Huic II. duplici mysterio pietatis et impietatis *sua* respondent *subiecta* in quibus utruinque peragitur atque

G3) lunctae particulae ον μη validius efferunt quod sola particulari; exprimitur.

64) Sunt codices qui legunt non μαχρο&νμών, sed μακροθυμεί vel μακροθυμούν: priorem tamen vulgatioreinque lectionem praeferendam esse suadent tum maior instrumentorum et testium auctoritas, tum insita eidem difficultas.

65) Particula xai pro χαlπερ. *quamquam* adhibita est, sicut sensu plane eodem usurpatur Actt. VII. 5, Hebr. III. 9.

66) Orationis series demonstrat, heic njv γῇν esse Palaestinam.

67) Videsis Henrici Hammondi dissert. I. de Anticiristo, de mysterio iniquitatis, de Diotrephe sub apostolorum aevo se prodentibus, capp. II — IX.

®8) Capite II. vv. 1 — 13.

®9) Ibid. v. 5.

7°) I. Tim. III. 16.

™) II. These. LU. 7. coll. Apoc. XVII. 5.

expletur. Sicut enim magnum pietatis mysterium *πρώτω γ.αι ἀρχιχῶ* expletum fuit in Christo, (pii Deus est manifestatus in carne: et *δεύτερον γ.αι υῤῥῶ* in corpore Christi, iisque expletur omnibus, in quibus Christus formatur⁷², in quibus nascitur, in quibus adolescit, in quibus patitur et in quibus ad alterum usque adventum pugnat et vincit⁷³; ita mysterium iniquitatis *πρώτω γ.αι ἀρχιχῶ* in eo explebitur qui audit ⁷⁴ *ὁ ἀν&ρωπο τη ὑικιρτία*, *ὁ υιὸ τη ἀπωλεία*, *homo peccati, filius perditionis*: et *δεύτερον* *κεὺ μετόχι*] in iis se explicat iugilerque explicabit qui audiunt⁷⁵ antichrist! et operarii iniquitatis. Quapropter III. continuae Christi manifestationi in iis qui salvi fiunt, quosque ⁷⁶ *Deus elegit in salutem, in sanctificatione spiritus et in fide veritatis*, ex adverso opponitur iugis quaedam manifestatio iniquitatis *iv τοῖ ἀπολλυμένοι*, *in iis qui pereunt*, quique ⁷⁷ *non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati*. Quemadmodum vero IV. electi, in quibus ipysterium pietatis completur, illos debellant atque superant, qui praecedunt *τον ἀνομον*, et qui⁷⁸ *caritatem veritatis non receperunt ut salvi fierent*: ac ideo illos debellant atque superant, quod⁷⁹ *maior est qui in ipsis est quam qui in mundo*; ita Christus ⁸⁰ in altero suo adventu supremam *τον ἀντίχριστου παρουσίαν* profligabit ac funditus perdet. Ultima autem *Υ. τον ἀνόμον* manifestatio hisce potissimum continebitur: 1°. summo quodam⁸¹ impietatis gradu, quo fiet ut *ὁ ἀντιχείμενο in templo Dei sedens*, *nonaliter se iactet ac si Deus foret*: 2°. virtutibus⁸², signis, prodigiisque mendacibus: et 3°. efficacia atque virtute quam exseret tam ⁸³ in filios perditionis qui vel signis decepti, vel persecutionibus fracti sese illi dedent, quam in eos qui receperunt caritatem veritatis, et quorum⁸⁴ corpora occidet, quin illos tamen valeat a Deo et Christo separare.

72) Gal. IV. 19.

73) Egregie Paulinus nolanus epist. III. ad Severum: «Sicut (Dei Filius) in ipso illo homine quem gestat, ita in nostris mentibus gradus quosdam corporeae aetatis exequatur, nascitur, crescit, roboratur, senescit. Sed orandus, ne in nobis diu aut iugiter parvulus, et infirmus, et pauper sit.» Qua de re consulendus est Thommasinus in Tract, de adventu Christi, cuius caput XIV. his verbis orditur: ■Christus non universis tantum, sed singulis etiam hominibus venit, singulis nascitur, crescit, moritur, resurgit, ideoque non semel sed semper venit, et etiam uunc, com venerit iam, venturus expectatnr.»

74) 11. Thess. II. 3.

75) Luc. XIII. 27, I. Ioh. II. 18.

76) II. Thess. II. 13.

77) Ibid. v. 12.

78) Ibid. v. 10.

79) I. Ioh. IV. 4.

80) II. Thess. II. 8, Matth. XXIV. 27 — 28, Apoc. XVII. 14, XIX. 19 — 21. s1) II. Thess. II. 4, Apoc. XIII. 12 — 15, Daniel. XI. 30. seqq.

82) II. Thess. II. 9, Matth. XXIV. 24, Apoc. XIII. 2 — 13.

83) II. Thess. II. 10 — 12, Apoc. XIII. 8 — 12.

84) II. Thess. II. io. coli. 13, I. Petr. IV. 17, Apoc. XIII. 7 — 8.

LIBER SECUNDUS CAPUT V».

Licet ergo VI. magna lum⁸⁵ futura sit ὡτοστ«σι«, quum revelabitur homo peccati: et licet futurum sil ut plures ⁸⁸ ab eo victi perdantur; nihilo-
minus⁸⁷ innumeri erunt⁸⁸ qui stabunt, qui traditiones tenebunt quas acce-
perunt, et qui Christo firmissime adhaerentes sua fide, sua caritate, suaque
constantia incredibilem quemdam divinumque fulgorem in illo etiam supremo
agone ecclesiae conciliabunt.

**) IL Thess. II. 3.

8') II. Petr. II. 9, II. Tim. II. 19,
Apoc. XIII. 6, XIV. 12 — 13.

9*) II. Thess. II. 10, Apoc. XIII.
14 — 16.

9s) Cf. laudatam superius Hammonii
dissertationem cap. IX.

CAROLI PASSAGLIA

E SOCIETATE IESU

IN ROMANO COLLEGIO THEOLOGIAE PROFESSORIS ETC.

DE

ECCLESIA CHRISTI

COMEJTARJORLM LIBRI QBIJifIBE

—
I
—

VOL11IEI\ H

QUO TERTIUS LIBER CONTINETUR

RATISBONAE MDCCCLVI.

SUMPTUS FECIT O. IOSEPHUS MAXI.

SYNOPSIS OPERIS

LIBER TERTIUS

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΣ

DE ECCLESIAE CAUSSIS

I DE EFFICIENTE EAQUE PRINCIPE ECCLESIAE CAUSSA

		Pag.
CAPUT I.	Effectrix ac princeps caussa, <i>e qua repeti</i> ecclesia debet, est Deus Pater: u. i.....	3
	Id significatur <i>universim</i> et infinite: ll. 2.	
	Significatur <i>specialim</i> eo quod Pater auctor est universae Christi oeconomiae: n. 3. .	4
	auctoritatis apostolorum : n. 4.	5
	vocationis ad evangelium: nn. 5, 6.....	6
	Id patrum auctoritate confirmatur: n. 7.	9
	Ratio qua excitus Pater existentiam ecclesiae decrevit: n. 8.	
CAPUT II.	Effectrix ac princeps caussa, <i>per quam</i> ecclesia <i>exista</i> , est Unigenitus caro factus.	
	Id colligitur <i>universim</i> : nn. 9, 10.	10
	Idipsum <i>speciatim</i> colligitur ex Christi praestantia: nn. 11 , 12 .	12
	Ratio qua Christus effectricis caussae partes explevit: n. 13.	Iti
I CAPUT III.	Effectrix ac princeps caussa, <i>qua</i> ecclesia <i>colligitur</i> et per ficilur, est Deus Spiritus-sanctus.	
	Id eruitur ex Christi promissis: nn. 14, 15.	17
	Quaenam partes Spiritui - sancto asserantur: nn. 16—18.	20
	Ratio qua Spiritus-sanctus suas subit partes: nn. 19 — 22.	22

CAPUT IV.	De habitu societatis fidelium cum Deo et secuto ipsis.	
	Exterior fidelium inter se societas sobolescit ex interiori qua iidem cum Deo devinciuntur: n. 13.	«
	kl constat ex dictis: n. 24.	
	ex analogia cum aliis societatibus: n. 25.	H
	ex ipsa ecclesiae natura: n. 26.	
	ex inductione: n. 27.....	W
	Idipsum constat ex Scripturae testimoniis: nn. 27—31.	
	ex historia Christi: η. 32.	31
	ex historia apostolorum: n/33.	
	ex patrum doctrina: u. 34.	35
CAPUT V.	Consectaria praecedentium doctrinae capitum: n. 35.	
	Ecclesia est societas supernaturalis: n. 36	3;
	II. Ecclesia est coetus humano - divinus : n. 37.	38
	III. Ecclesia est Spiritus domicilium et conspicuum inter homines augustae Trinitatis templum: n. 38.	39
	IV. Lex est providentiae ut homines in ecclesia et per ecclesiam Spiritus vitaeque divinae participes evadant: n.	49
	Nemo ἀμέτω gratia Spiritus vitaeque divina donatur, quin simul ad ambiendam amplectendamque ecclesiae societatem adducatur: nn. 40 — 42.	43
	VI. Illi omnes Spiritu novaque vita privantur, qui sponte volentesque ab ecclesia segreges degunt: nn. 43—45.	
	Vil. Ecclesia est societas necessaria: n. 46.	50
	VIII. Externa ecclesiae unitas unitate Spiritus vitaeque in- terioris determinatur: nn. 47 — 48.	51
	IX. Unitatis, sanctitatis, veritatisque dotes ita ecclesiae con- veniunt, ut eae sejungi ab invicem nullatenus queant: n. 49.....	54
	X. Intelligi Scripturae rite non possunt, nisi illius parti- cipatione Spiritus quo ecclesia vivit: nn. 50 — 55.	5«
	XI. Tradux fidei ex ore ecclesiae haustus prior est Chri- stiana Scripturarum cognitione: nn. 56 — 61.	00
	XII. Ecclesia eiusmodi est institutum, quod theoreticum iuxta ac practicum existimari debet: nn. 62 — 67.	60
	XIII. Infinito propemodum intervallo ecclesiae institutum a secta scholaque philosophica disternitur: nn. 68—73.	
	XIV. Fides scientiaque Christiana ita sibi mutuo respondent, ut illa sine hac esse possit, haec, nisi illa praecesserit, esse non possit: nn. 74 — 77.	86

II. DE EFFECTRICE EAQUE INSTRUMENTAL! ECCLESIAE
CAUSSA

sive

DE ECCLESIASTICO MINISTERIO

CAPUT VI.	Institutio atque exislenlia ecclesiastici ministerii: n. 78.	92
	Ea probatur ex historia originum ecclesiasticarum: n.79.	
	cx ratione loquendi <i>propria</i> in libris novi testamenti :	
	n. 80.....	93
	ex <i>translata</i> loquendi ratione in iisdem libris usitata:	
	nn. 81 — 82.....	95«
	cx Christi gestis titulisque: n. 83.....	97
	Institutio ecclesiastici ministerii tribuitur	
	generatim Deo: n. 84. — — — — —	98
	nominatim Patri, Filio et Spiritui-sancto: ib. et n. 85.	
CAPUT VII.	De necessitate ecclesiastici ministerii: n. 86. .	100
	Exponuntur sententiae anabaptistarum, quakerorum, pie-	
	tistarum et schwedenborgianorum : ib.	
	Multiplex distinguitur necessitas : n. 87.	101
	Existit hypothetica ministerii necessitas: n. 88.	
	Id constat cx dictis: ib.	
	ex analogia cum synagoga: n. 89.	
	ex propriis Scripturae testimoniis: n. 90.	102
	cx symbolo corporis a Paulo de ecclesia usurpato:	
	n. 91.....	103
	ex fine ob quem ministerium institutum perhibetur: n.92.	
	ex ordine divinae providentiae: nn. 93, 94.	
	Expenduntur quae ab anabaptistis opponuntur: n. 95. .	106
	refutantur indirecte: n. 96.	
	caussae erroris iliorum aperiuntur: ib.	107
	exponuntur testimonia Scripturarum ab illis male usur-	
	pata: nn. 97— 103.....	108
CAPUT VIII.	De apostolis, quibus princeps in ecclesiastico ministerio	
	gradus deferri debet.	
	Primitivi ministerii descriptio: n. 104. — — — —	116
	Depromitur ex Scripturis: ib.	
	Quid cx ea inferatur: n. 105- — — — —	118
	De potestate subiecta apostoli vocabulo	
	apud alexandrinos: n. 106.	
	in libris novi testamenti: n. 107.	
	apud scriptores ecclesiasticos: n. 108.	120
	Apostolis <i>λόγω</i> dictis supremus in ecclesiastico mini-	
	sterio gradus convenit.	

SYNOPSIS OPERIS

Kl demonstrant Scripturae: η. 101).	HI
Demonstrant historiae christianae raonimenta: n. 110.	
CAPUT IX.	
De apostolorum praerogativis: n. m.....	
<i>De praerogativa immediatae missionis.</i>	
Catholicorum aequae ac protestantium de ea re sententia:	
n. 112.	
Petavii antithesis: n. 113.....	
Immediatae electionis et missionis dignitas apostolis vin-	
dicatur: n. 114....	114
Petavii exceptionibus occurritur, eique primum	
quae ex Barnaba ducitur: n. 115....	128
solvuntur quae ex Pauli missione petuntur:	
nn. 116, 117....	130
ea pariter explanatur quae ex Matthiae apostolatu	
depromitur: nn. 118, 119.	134
A praerogativa apostolicae missionis avelli nequit mira-	
culorum charisma: n. 120....	137
CAPUT X.	
<i>De praerogativa auctoritatis apostolicae.</i>	
Consensus protestantium cum catholicis: n. 121. .	139
Huius praerogativae ratio ac natura expolitur: n. 122. .	140
Apostolis vindicatur	
universalis auctoritas <i>τοπική</i> : ib.	
universalis auctoritas <i>ενεργητική</i> : η. 123. .	141
universalis auctoritas <i>δυσκριτική</i> : η. 124. .	144
protestantium de ea opinio: ib.	
eorum error quadam anticipatione notatur: η. 125.	145
CAPUT XI.	
<i>De praerogativa infallibilitatis tributa apostolis.</i>	
Efficacia verbi apostolicae praedicationis: n. 126.	146
Eiusdem praedicationis doctrinaeque <i>ἀοφάλεια</i>	
ex Scripturis probatur: n. 127. .	148
et ex patrum sententia confirmatur: n. 128.	153
CAPUT XII.	
Contraria gnosticorum aliorumque qui eos secuti	
sunt, opinio: nn. 129, 130.	155
Non dissimiles protestantium sententiae: n. 131. .	156
Profligantur et quadruplex <i>accommodationis</i> genus	
apte secernitur: n. 132.	157
Conceditur Christum et apostolos <i>accommodationi</i>	
<i>hermeneuticae, paedagogicae et practicae</i> in-	
duxisse: n. 133. — — — — —	158
Negatur Christum et apostolos ad <i>accommodationem</i>	
usque <i>dogmaticam</i> se demisisse: nn. 134, 135.	160
id patrum doctrina confirmatur: n. 136.	161
ac ea rursum distinctione confirmatur, quam iidem	

SYNOPSIS OPERIS

	inter <i>ὑπόκρισιν</i> et <i>ὀυμπεριφορὰν</i> animadver-	pag.
	tendam esse docuerunt: n. 137.	162
	quid inde contra dogmaticam accommodationem	
	sit consequens et quibus illam novis rationum	
	momentis ecclesiastici scriptores oppugnarint :	
	n. 138.....165.....	
	Omnia quae a Christo ejusque Spiritu didicerunt	
	apostoli, sua ipsi praedicatione annunciarunt:	
	n. 139.....	167
	Neque propterea tamen omnia omnibus indiscri-	
	minatim tradiderunt: n. 140-	170
	Duplex distinguitur apostolicae institutionis ge-	
	nus, <i>paedagogicum</i> alterum, atque alterum	
	<i>epopticum</i> ; itemque duplex discipulorum	
	ordo, <i>audientium</i> alter, atque alter <i>sapien-</i>	
	<i>tium</i> : n. 141.....	172
	Praepostera huius distinctionis acceptio exclu-	
	ditur: n. 142.	
CAPUT XIII.	Contrarium montanistarum aliorumque eodem perti-	
	nens systema.	
	Exponitur eorumdem doctrina infallibilitati et irfmuta-	
	bilitati apostolicae praedicationis infensa: n. 143. .	174
	Confutatur et duplex inprimis distinguitur revelationis	
	profectus atque explicatio: n. 144.....176.....	
	Ontologicus apostolicae doctrinae profectus reiicitur	
	auctoritate Scripturarum: nn. 144— 146.	
	unanimi Christianorum conspiratione: n. 147.	180
CAPUT XIV.	Spinozae, Clerici, recentiorumque placita eidem infallibi-	
	litati contraria.	
	Enarratur Spinozae placitum: n. 148.....	182
	Enarratur placitum Clerici: n. 149.	183
	Enarratur recentiorum protestantium hypothesis de op-	
	positione inter evangelium carnale circumcisionis	
	et evangelium spiritale praeputii: n. 150.	185
	Quae sint cum hisce placitis conserta: n. 151.	
	Iis occurritur Scripturarum testimoniis: n. 152.	186
	patefacta Petrum inter et Paulum conspiratione:	
	n. 153.	
	universali fidelium sententia: n. 154.	188
	detecto argumentorum quae opponuntur vitio: n. 155.	191
CAPUT XV.	<i>Πάρεργον. De inspiratione ad scribendum.</i>	
	Utrum apostolorum praerogativis accenseri possit aut de-	
	beat charisma inspirationis ad scribendum: n. 156- 193	

Virorum eruditorum hac de re opiniones: n. 157. . 194
Opinio negans probabilior demonstratur: nu. 158—160.

CAPUT XVI. De apostolorum muneribus.

De munere legati.

Legati munere functus est Christus: n. 161. 196
Eodem munere functi sunt apostoli: u. 162. . 197
Legationis officio tributae apostolis praerogativae re-
sponderunt: n. 163..... 198
Ea fuit commissae legationis ratio, ut cum ipsis apo-
stolis exspiraverit: n. 164...199.....
Discrimen Petri a reliquis apostolis: n. 165.
Aperitur origo distinctionis inter ordinariam Petri et
extraordinariam ceterorum apostolorum auctori-
tatem : n. 166..... 200

CAPUT XVII. De munere doctoris.

Praestantia Christi in hoc munere obeundo: n. 167. . 201
Voluit Christus, ut in partem huius muneris apo-
stoli venirent: ib. 202
Doctrina apostolorum communicata, non autem
propria existimari debet: n. 168. . 203
Eorundem magisterium fuit humano - divinum :
n. 169..... 204
Magisterium idcirco fuit authenticum, infallibile
ac vim normae theoreticae et practicae prae
se ferens: n. 170.
Recensitae apostolici magisterii dotes compro-
bantur
auctoritate Scripturarum: n. 171.
Christianae antiquitatis testimoniis : nn. 172,173. 206
ipsa haeticorum agendi ratione: η. 174. 211
ex rerum naturis: n. 175. 212
eodem pertinet discrimen, quo Clemens alexan-
drinus haeticos ab orthodoxis seiungit:
nn. 176— 179. . 213
Eruitur exponiturque *χρησις* verae apostoli-
caeque doctrinae: n. 180. . 220

CAPUT XVni. Consectaria quae cum munere doctoris apostolis tri-
buto iunguntur: n. 181. 221
I. *Fidei norma óντω* et *objective* spectata non con-
stat nisi veritatibus Christi et Spiritus revela-
tione patefactis: n. 182.
II. existimari divina debet: n. 183. 222
III. nonnisi una et concors est: n. 184.

	P ^g .
IV. universalia est, si ad homines, et perpetua, si ad tempus referatur: η. 185- — — — —	223
V. haberi debet omnino immutabilis: n. 186. . . .	225
VI. nullum patitur ontologicum profectum, nullasque subire potest vices, quae ex philosophia humani-que ingenii cultura proficiscantur: n. 187.	
VII. Eidem respondere debet <i>fides subiectiva</i> , una, concors et universalis: n. 188.....	226
VIII. Fides subiectiva pariter immutabilis sit oportet: n. 189.....	227
IX. Immutabilitati fidei subiectivae non officit auctus labentibus saeculis articulorum numerus, et enucleatior eorundem propositio: n. 190.	
X. <i>Professio fidei</i> esse debet una, concors et universalis: n. 191.....	229
XI. Deus qui unitate, concordia et universalitate fidei subiectivae prospexit coniunctioni animorum omnium cum veritate et secumipso universae veritatis fonte; simili unitate, concordia et universalitate professionis fidei providit coniunctioni, qua homines mutuo religionis vinculo copularentur: n. 192.	
XII. Quivis christianus coetus qni ratione destituatur idonea ad efficiendam determinandamque <i>unitatem</i> et <i>concordiam</i> tam fidei quam professionis universalis, censeri non potest vera Christi ecclesia: n. 193.	
XIII. Omnes protestantium coetus ex sesc vi ac facultate destituti sunt, quae necessaria est et sufficit ut fides, fideique professio una, concors et universalis efficiantur et determinantur: n. 194. . .	230
XIV. Nullus protestantium coetus ita se exhibet, ut iure prudenterque vera Christi ecclesia indicetur: n. 195.	
XV. Nullus christianus coetus iure vera ecclesia existimatur, qui sibi <i>magisterium erroris expers</i> non vindicet: n. 196.....	231
XVI. Coetus romano-catholicus, ut qui sibi magisterii infallibilitatem vindicet, hoc nomine tessera pollet, qua vera ecclesia carere nequit: n. 197. . . .	232
XVII. Ratio verae ecclesiae nulli tribui potest Christiano coetui, qui ex sesc ita comparatus sit, ut singuli qui ad illum pertinent, quaerere debeant proprioque studio doctrinam invenire cui fidem adiungant: n. 198.	

SYNOPSIS OPERIS

XVIII. Nullus est protestantiuin coetus, qui structu» iti non sit, ut quicumque ad eum spectant, ex «ese non debeant quaerere quod credant, inventumque tenere: n. 199.

XIX. Ea est ratio verae ecclesiae, quae omnibus omnino protestantiuin coetibus deneganda est: n. 200.....134

XX. Coetus romano - catholicus is unus est, in quo nemo privatim suisque studiis quaerere debet quod credat et quaesitum inventumque profiteri: n. 201..... 135

XXI. Coetui romano catholico hoc nomine proprietas notaque competit verae ecclesiae, quod fixa in eo est fidei regula et singulorum inventioni et arbitrio penitus subtracta: n. 202. 135

CAPUT XIX. *De munere regendae a dminis trandae- que ecclesiae:* u. 203..... 137

Christus supremus ecclesiae *pastor*: n. 204.

Huius pascendi muneris consortes Petrus ceterique apostoli: n. 205..... 138

Ligandi solvendique potestas Christo propria cum apostolis communicata: n. 206. 13?

Hac ligandi solvendique potestate munus regendae administrandaeque ecclesiae continetur: n. 207.

Quo Christus instituto praesidium ordine spectarit: n. 208..... 5,1

Cuiusmodi dominium tam ipsemet Christus reiecerit quam Petrus et Iohannes improbarint: n. 209. 1U

Christianae antiquitatis sententia de potestate regendae ecclesiae apostolis tributa: n. 210. 1 16

Explanatur discrimen inter auctoritatem et multiplicem illius exercendae modum : n. 211. . 14»

Germanus eorum sensus quae habet Marcus X. 42: n. 212.....14'

Lucas XXII. 25: n. 213.....151

I. Petr. V. 2: n. 214..... 151

III. loh. 9: n. 215. 151

Proponitur duplex Pfaffii opinio iis quae hactenus constituimus opposita: n. 216..... 153

Utraque sex argumentis iisdemque perspicuis convellitur: n. 217. — — — .155

Colligitur institutam a Christo ecclesiam societatem esse inaequalem: n. 218. .. 157

CAPUT XX.

De munere testiuη.

Christus apostolis testandi officium credidit: nn.	
219 — 221.....	258
De ratione divinitus selecta propagandae fidei per	
testes: n. 222. — — — — —	260
Ea usus est Deus in oeconomia tam patriarchal!	
quam mosaica: n. 223.....	261
Usus item est in oeconomia per Christum ex-	
pleta: ib. — — — — —	262
De conciliata Christo tamquam testi divino aucto-	
ritate: n. 224.....	264
Insignis hac de rc Cyrilli hierosolymitani dispu-	
tatio: n. 225	265

CAPUT XXI.

Apostoli commissum sibi testificandi munus strenue	
gesserunt: nn. 227 — 231. — — — —	269
Idem munus post se iugiter continuandum aliis	
tradidere: n. 232.....	272
Continuatum reipsa fuisse ostenditur	
historia concilii nicaeni: n. 233. . .	274
historia synodi ephesinae: n. 234. . .	275
historia synodi chalcedonensis: n. 235. . .	278
concordi patrum suffragio: nn. 236 — 238.	

CAPUT XXII.

Oeconomiae comprobandae fidei per testes sapien-	
tia declaratur: n. 239.....	282
Eiusdem oeconomiae necessitas evīncitur: n. 240. .	284
Opposita protestantium opinio refellitur: n. 241.	286
Rationalistarum sententia profligatur: n. 242. .	287

CAPUT XXIII.

Potiora corollaria inferuntur:	
I. Is tantum Christianus coctus vera Salvatoris	
ecclesia existimari potest, in quo ratio pro-	
bandae fidei per testes excellit: n. 243. . .	289
II. Nulli protestantium coetui competit aut compe-	
tere modus potest propagandae probandaeque	
fidei per testes: n. 244.....	290
III. Nullus protestantium coetus vera Christi ec-	
clesia indicari potest: n. 245.	
IV. Unus coetus romano - catholicus eo saltem no-	
mine dignus est qui vera Christi ecclesia cen-	
seatur, quod in ea non alia potior obtinet pro-	
bandae fidei ratio quam quae testibus efficitur:	
n. 246.....	291
V. Ratio probandae fidei per testes, ne inanis sit,	
postulat ut testes ab errandi periculo immunes	
censeantur: n. 247.	

SYNOPSIS OPERIS

- VI. Probatio fidei per testes intelligi sic debet ut sit aestimeturque probatio per testes humano, divinos: n. 248. Mi
- VII. Protestantium coetus, quippe qui testibus humano-divinis careant, a dignitate verae ecclesiae longissime absunt: n. 249. 193
- VIII. Unus est coetus romano - catholicus qui in annuncianda probandaque fide dignitatem refert verae ecclesiae: n. 250.
- IX. Nulla esse potest vera ecclesia, quae sibi ia annuncianda probandaque fide immunitatem ab errore non asserat: n. 251. 191
- X. Protestantium coetus inde etiam a verae ecclesiae dignitate abesse ostenduntur, quod ipsi sibi testandi infallibilitatem non asserant: n.252. ite
- XI. Suam cum vera ecclesia cognitionem inde etiam coetus romano - catholicus patefacit, qaod sibi testandi infallibilitatem adscribit: n. 253. ite

CAPUT XXIV. De continuatione ecclesiastici ministerii.

Quaestionis opportunitas, necessitas, circumscri-
ptio: nn. 254,255...ite....

Ecclesiastici ministerii perpetuitas evincitur.

Scripturarum oraculis primo comprobatur.
Diserta Christi et Pauli verba: n. 256. 298
Quid cum eisdem coniunctum sit: n. 257. 299
Parabola et vaticinia, quae eodem referuntur:
n. 258...3W.....
Duplex apostolos considerandi ratio: n. 259. 301

CAPUT XXV.

Factum continuati ministerii historia sacra ostenditur.
Testimonia ex Actibus apostolicis: n. 260. 301
ex litteris apostolicis: nn. 261, 262.
ex Apocalypsi : n. 263..... 300
Quae cum hisce testimoniis cohaereant: nn. 264,
265...3«:....
Aliae inde ductae consequutiones et inprimis
ministerii infallibilitas : nn. 266 — 268- 311

CAPUT XXVI.

Continuatio et perennitas ministerii e Christianis monumentis evincitur.
Quae factum *continuati* ad nos usque ministerii
demonstrent: n. 269. 313
Ministerii *perennitas* Ignatii potissimum auctoritate stabilitur: n. 270. 315

Vi. <i>Nulli</i> protestantium coctus eo caractere insignes sunt quo ecclesia privari nequit, nullique idcirco protestantium coetus verae ecclesiae naturam dignitatemque praeseferunt: n. 290.....	
VII. Nullus christianus coetus audiri debet, qui iisdumtaxat argumentis naturam verae ecclesiae vindicare sibimetipsi possit, quae a priscis usurpata haereticis orthodoxi patres uno semper ore damnarint: n. 300.	
VIII. <i>Eo</i> tantum defensionis genere dignitatem ecclesiae Christi suis asserere coetibus protestantes possunt, quod priscis usitatum haereticis, anathemate orthodoxorum patrum reiectum fuit: nn. 301—303.....	340
IX. Indubitatum esse debet, nullum haberi protestantium coetum, cui dignitas verae ecclesiae merito tribuatur: n. 304.....	318
X. Coetus romano-catholicus iis excellit dotibus, quae a Christi ecclesia seiungi nequeunt: n.305.	319

DE EXEMPLARI ECCLESIAE CAUSSA

Opportunae notiones exhibentur.	
De exemplaribus rerum caussis universim: nn. 306, 307.....	350
De exemplari ecclesiae causa speciatim : n. 308. .	351
De theologico ecclesiae paradiĝmate	
quemadmodum in Scripturis proponitur: nn. 309—311.	
et patrum testimoniis declaratur: nn. 312 — 316.	355
De oeconomico ecclesiae paradiĝmate.	
De nomine Christi ecclesiae facto: n. 317. . .	3n1
Quo eiusmodi denominatio pertineat: n. 318. .	302
De Christo ecclesiae exemplari; nn. 319, 320.	
De angelico ecclesiae paradiĝmate	
ex doctoribus mediae aetatis: n. 321. . .	363
ex suffragio veterum patrum: nn. 322, 323. .	365
De eo quod explicatis paradiĝmatis commune est.	
Tria recensentur, quibus conveniunt: n. 324. .	366
Quae exinde informari animo debeat ecclesiae notio: n. 325.....	308

SYNOPSIS OPERIS

XV

Corollaria:	
I. Is tantum christianus coetus appellatione ecclesiae dignus existimari debet, qui multitudinem varietatemque refert subordinatam, et ad unum supremumque principium redactam: n. 326.	
II. Is tantum christianus coetus appellatione ecclesiae honestari debet, qui pulchritudine excellit: n. 327.....	369.....
III. Sicuti nullus est protestantium coetus, qui multitudine constet subordinata et ad conspicuum supremumque principium redacta ; ita nullus ex iis est qui pulchritudine emineat: n. 328.	
IV. Omnes protestantium coetus comparati sic sunt, ut non taro ad monarchiaro Trinitatis, Christi unitatem, caelestemque hierarchiam, quam ad sabellianaro et monophysiticam confusionem, vel tritheiticam nestorianamque separationem exacti expressique videantur: n. 329.	
V. Nullus protestantium coetus is est, qui appellatione ecclesiae merito cohonestetur: n. 330.	370
VI. Coetus romano - catholicus se eiusmodi prodit, ut expressus ad ecclesiae paradigma iure merito censeatur: n. 331.	
VII. Doctrina coetus romano-catholici de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis conspicua origo cum ecclesiae paradiĝmate inprimis conspirat: n. 332.	371
VIII. Eadem coetus romano-catholici doctrina de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis communionisque catholicae conspicua origo, cum maiorum sententia Patrumque fide egregie cohaeret: nn. 333, 334.	
IX. Unanimis protestantium doctrina, qua Petro eiusque successoribus vim rationemque detrahunt fontis ac principii e quo conspicua ecclesiae unitas derivetur, ab eiusdem ecclesiae paradiĝmate prorsus aberrat: n. 335.	
X. Eadem unanimis protestantium doctrina, ab explorata maiorum fide omnino dissentit: n. 336.	
XI. Doctrina qua protestantes Petro iuxta ac eiusdem successoribus rationem detrahunt principii, c quo conspicua ecclesiae unitas et venerandae communionis iura dimanent, digna prorsus est quae reiiciatur: n. 337.	

- XII. Coetus ad praeposteram falsamque doctrinam expressi nequeunt titulo ornamentisque verae ecclesiae decorari: n. 338.
- XIII. Omnes protestantium coetus ad praeposteram falsamque doctrinam expressi iudicari debent: n. 339.
- XIV. Nullus protestantium coetus sive titulo sive insignibus verae ecclesiae decorari potest: n. 340.

IV. DE MATERIALI ECCLESIAE CAUSSA

CAPUT XXXII. Materialis caussae notio et partitio.

- Quid materialis caussae nomine, quum de ecclesia agitur, significetur: nn. 341, 342. . 380
- Eiusdem partitio in caussam *remotam* et in caus- sam propinquam: n. 343. 381

r v.

De materiali eaque **remota** ecclesiae caussa.

- Comprobatur, hominum esse neminem, qui desti- natione consilioque Christi salutifero ad con- flandum ecclesiae corpus non ordinetur: n.344. 381
- Argumenta ex promissionibus: n. 345.
- ex vaticiniis de vocatione omnium gentium: nn. 346, 347.
- ex oraculis Christi : nn. 348, 349. 385
- ex doctrina apostolorum: nn. 350 — 354. 387
- ex annalibus Christianis: nn. 355— 357. 391
- ex discrimine ecclesiam inter et synagogam: n. 358..... 396
- propria ecclesiae indole: ib.
- ex divino consilio, ut in ecclesia et per eccle- siam humani generis reparatio perficiatur: n. 359. — — — — — 397

Corollaria quibus cum alii tum praedestinatiani no- minatim refelluntur:

- I. Germana indoles ecclesiae Christi alia funditus est a ratione scholae, in qua cognitio veritatis salutiferae singulorum studio et investigatione comparetur: n. 360. . 398
- II. Nullus protestantium coetus indolem praefert ecclesiae Christi: n. 361.
- III. Spectata amplitudine caussae materialis item- que remotae ecclesiae Christi, nihil impedit quominus coetus romano - catholicus vera eccle- sia iudicetur: n. 362.

pag.

IV. A veritate cliristianae revelationis summopere abhorret veterum iuxta ac recentiorum prae destinatianoruin (lira sententia, non alios ho- mines ad materialem remotamque ecclesiae caussam spectare, nisi qui aeterno absolutoque Dei decreto ad fidem quae amitti nequit, et per fidem fuerint ad immortalem gloriam se- lecti: n. 363..... 399

CAPUT XXXIII. De materiali eaque propinqua ecclesiae caussa.

Eius vis ac ratio definitur: n. 364. . . . 401
Quae praesto sint media, ut huius caussae pro- prietates cognoscantur, illiusque notae deter- minentur: n. 365..... 402

Methodus affirmans.

Tituli et apposita, quibus ecclesiae membra in Scripturis monimentisque Christianis or- nantur: n. 366.

Insigniores tituli iidemque *proprii* recensentur:

Membra ecclesiae vocantur discipuli: n. 367. . 402
vocantur fideles credentesque: n. 368. . . 404
a Deo edocti: n. 369- 406
per divinitus constitutos doctores instructi:
n. 370..... 407
fideique pie obedientes: n. 371. . . . 410
dicuntur electi et vocati: n. 372. . . . 411
dicuntur invocantes nomen Domini: n. 373. . 412
vocantur christiani: n. 374. — — — — 413
vocantur fratres: n. 375. 415
vocantur filioli, filii Dei, filii regni etc. : n. 376. 416
vocantur sancti: n. 377..... 418
regale sacerdotium, populus acquisitionis : n. 378. 419
accedunt varii tituli in Christianis moniinentis
usurpati: ib.

Recensentur tituli *translati*;

titulus lapidum vivorum: n. 379. . . . 420
palmitum: n. 380. — 421
ovium et agnorum: nn. 381, 382. . . . 423
membrorum et corporis Christi: nn. 383, 384. 425

Quae descriptio partium ecclesiae ex omnium summa existât: n. 385. — — — — 428

Corollaria quae ad expoliendam quaestionem rite colliguntur :

- I. Propinqua ecclesiae materia censeri talis de- bet, qualis perhibetur appositis quae ad illam

designandam in Scripturis cliristianisque m.
monimentis frequentantur: n. 380.

II, Eodem numero haberi apposita nequeunt
quae ad propinquam ecclesiae materiam re-
feruntur, sed quum alia ex iis nonnisi ad
summam spectent, alia vicissim singulis
quoque partibus conveniunt: n. 387. . 429

III. Apposita quae ad propinquam ecclesiae ma-
teriam prae eiusdem summa consideratam
pertinent, illam ostendunt supernaturalein,
divinam, necessariam et omnigenis gratiae
sanctitatisque donis illustrem: n. 388.

IV. Assignari criterion potest quo ea definiantur
apposita, quae singulis distributive partibus
convenire debent, quaeque prorsus neces-
saria sunt ut quis ad propinquam ecclesiae
materiam pertinere censeatur: n. 389- 430

V. Eorum numero quae singulis distributive par-
tibus convenire debent, quaeque prorsus ne-
cessaria sunt ne quis alienus a propinqua
ecclesiae materia iudicetur, inscribi debent
lex credendi cumque ea consertum authen-
ticum ministerium, lex unitatis cumque ea
consertum communionis officium, lex po-
stremo hierarchicae subordinationis cumque
ea consertum iurium functionumque discri-
men: n. 390.

CAPUT XXXIV.

*Charaderes necessarii iuxta ac suf-
ficientes, ut quis ad propinquam ecclesiae
materiam pertineat, subtilius ex Scripturis
definiuntur: n. 391...43i....*

Quae hunc in finem eruantur ex Evangeliis:
nn. 392 — 395.
ex Actis apostolorum: nn. 396 — 401. 436
ex Litteris apostolicis: nn. 402 — 423. 440
ex Johannis revelatione nn. 424—426. 457
Omnium harmonia aperitur concentusque dcte-
gitur, atque ea depingitur imago, quae pro-
pinquam ecclesiae materiam splendide re-
ferat: nn. 423. 426..... 459

CAPUT XXXV.

*Quid script ores primae, 'secundae, ter-
tiaeque Christianae successionis de
proprietatibus statuerint, quae ad propinquam
ecclesiae materiam pectant: n 460*

P"q>

Recensentur articulatim, atque primum

baptismi initiatio: un. 427-438. .	461
fuies communia et ad authenticam normam	
exacta: nn. 439 — 452. .	472
socialis caritas, ab obedientia in selectos di-	
vinitus pastores determinata : nn. 453—465.	488
Principium efficiens et ministeriale huius	
communis fidei socialisque caritatis: nn.	
466, 467.....	505
consortium sacramentorum : nn. 468, 469.	508

Concluditur, neminem ad propinquam ecclesiae
materiam pertinere, nisi qui baptismo ab-
lutus communi fide, sociali caritate, et eorum-
dem consortio mysteriorum ita cum reliquis
ecclesiae membris cohaereat, ut obedientiae
officio cum legitimis pastoribus ac doctori-
bus pariter obstringatur: n. 469-

Corollaria :

I. Species atque idea materiae propinquae
membrorumque ecclesiae non est una ac sim-
plex, sed multiplex atque composita : n. 470. 510

II. Species atque idea membrorum ecclesiae ele-
mentis componitur non tam subiectivis et
internis, quam obiectivis et externis: n. 471.

III. Elementa quibus' idea speciesque constat
membrorum ecclesiae, subordinata haberi
debent, non coordinata: n. 472. . . . 511

IV. Elementa quibus idea speciesque membrorum
ecclesiae constituitur, quamquam materialiter
et historice possint esse divisa, formaliter
tamen atque iuridice individuo nexu copu-
lantur: n. 473.

UPUT XXXVI. Methodus negans.

Quo habitu haec methodus cum superiori copu-
letur: nn. 474, 475..... 512

*De haeretici» ex ambitu materiae propinquae
alboque membrorum ecclesiae expungendis.*

Hominis haeretici descriptio: nn. 476, 477. . 513

Multiplex hac de re **Scripturarum** doctrina:

Appellationes quibus haeretici depinguntur, tum

<i>propriae</i> : nn. 478—481.....	514
tum <i>metaphoricae</i> : n. 482.....	517

Praecipua quaedam bibliorum loca pressius ex-
penduntur: nn. 483 — 486. . . . 518

Formalis ratio haercseos ex bibliis eruitur:	
nn. 487, 488. .	523
Iohannes apostolus verba factis cumulavit:	
n. 489.....	526
Christiani nominis constans et universale suffragia m :	
Aperiuntur fontes e quibus hauritur:	
nomina haereticis facta: nn. 490 — 500. . sis	
disertae inculcataeqe sententiae : nn. 501 —	
510.....	541
indicia ac regulae, quibus haeretici certis-	
sime dignoscendi a patribus perhiben-	
tur: nn. 511 — 521.	552
Ecclesiasticae historiae suffragium:	
Praecipua quaedam monimenta afferuntur: nn.	
522—524.....	566
Romanorum praesulum gesta: n. 525.	570
Conciliorum acta: n. 526.	572
Disciplina contra haereticos servata: n. 527. .	573
Ritualium librorum de recipiendis haereticis	
praescripta: n. 528. - - - - -	575
Haereseon haeticorumque catalogi: nn. 529,	
530.....	
Mens atque consilium, quo iidem perficie-	
bantur: nn. 531 — 534....	578.....
Iuris canonici et civilis documenta:	
Canonicae legislationis adversus haereticos	
principia: nn. 535, 536. ..	585
Habitus inter legislationem canonicam atque	
civilium auctoritatum decreta: nn. 537—	
539....	587.....
Analogae civilis legislationis statuta: nn. 540—	
543....	590.....
Norma ad quam leges civiles contra haere-	
ticos latae exigebantur: n. 540.	
Exteriorum iudicium:	
Agendi ratio haeticorum: n. 544.	595
Gentilium atque iudaeorum existimatio: ib. 545.	596
Corollaria :	
Eiusmodi est haeresis, quae insito merito	
gravioribus maioribusque flagitiis accensetur:	
n. 546. .	599
II. Quamquam ad efficiendum <i>haeticum</i> neces-	
saria sit renitentis voluntatis pertinacia,	
propria tamen haereseos atque haeticici	

	PaB.	
forma improbitate doctrinae continetur:		
	n. 547,	000
III. Cavendum sedulo est, ne haeretici nota te-		
mere leviterque inuratur: n. 549.		002
IV. Ferri illorum opinio non debet, quibus ra-		
tum est, ut haereses iuxta ac haeretici re-		
ligiosa quadam <i>αδιαφορία</i> tollerentur: nn.		
550, 551.		
V. Quod Augustinus hisce verbis affirmat: <i>Quid</i>		
<i>ergo faciat haereticum, regulari quadam de-</i>		
<i>finitione comprehendere, sicuti ego existimo,</i>		
<i>aut omnino non potest, aut difficillime potest,</i>		
ad haereticum pertinet subiective spectatum,		
neque referri ullatenus potest ad ipsam hae-		
resim in se atque obiective consideratam,		
perinde ac si norma deesset, ad quam cer-		
tissime exigeretur: nn. 552 — 554.		005

CAPUT XXXVII.

1) De schismaticis ex ambitu materiae propin-
quae alboque membrorum ecclesiae expun-
gendis.

Ratio schismatis adumbratur: n. 555.	010
Eiusdem ab haeresi discrimen: nn. 550 — 558*	
Cresconii donatiani contra Augustinum que-	
relae: n. 559. — — — — —	014
Praeclara Optati milevitani disputatio: nn. 560,	
561.....	615
Basilii sententia de haeresi, schismate et para-	
synagoga: nn. 562, 563.....	619
Schismaticorum ab ecclesia exilium demonstratur	
argumentis quae petuntur ex bibliis:n. 564.	621
ex suffragiis maiorum: nn. 565 — 508.	622
ex historia ecclesiastica: n. 569.	626
ex monimentis liturgicis: n. 570.	627
ex iuris tum canonici tum civilis dispositioni-	
bus: n. 571.	
ex recepto loquendi usu: n. 572.	629
Aperitur huius veritatis origo: un. 573, 574.	
iliaque idoneis analogiis illustratur : n. 575.	631
Corollaria :	
I. Quemadmodum ecclesia duplici continetur uni-	
tate, altera socialis fidei, et altera socialis obe-	
dientiae et communionis; ita ad propinquam	
eiusdem materiam nullatenus referri pos-	
sunt, qui alterutram labefactent: n. 576.	632

II. Unitas socialis obedientiae et communioni, citra maximum flagitium violari schismate non potest: nn. 577, 578. — — — —	M3
III. Fas numquam fuit, neque fas umquam erit vel schisma in ecclesiam invehere, vel in- vectum probare atque complecti: nn. 579, 580. ♦ . . . — — — — —	«35

CAPUT XXXVIII. *De excommunicatis ex ambitu materiae propinquae alboque membrorum ecclesiae expungendis.*

Multiplex communionis ratio variique eiusdem gradus: n. 581.	638
Triplex bonorum, quibus ecclesiae membra di- tescunt, classis: nn. 582 — 588.	639
Excommunicationis ratio et multiplices eiusdem gradus: nn. 589, 590. .	«43
Status quaestionis exponitur: n. 591. .	«45
Demonstratur, plene perfecteque excommunicatos nullatenus ad propinquam ecclesiae materiam pertinere: n. 592...646.....	
Argumenta ducta ex bibliis: nn. 593 — 598.	
ex loquendi ratione ad efferendam excommuni- cationem frequentata: nn. 599, 600. .	653
ex formulis, quibus excommunicatio concipi solebat: nn. 601—601.....	655
ex alloquutionibus, quae mos erat ut ante ex- communicationis sententiam publice habe- rentur: nn. 605, 606...659.....	
maiorum sententiis: nn. 607 — 622. .	661
ex opportunis analogiis: nn. 623 — 025. .	680
ex rerum naturis; n. 626. . . , . . .	684
(orollaria, quibus quesnellianae et pistoriense» propositione» refelluntur.	
I. Accenseri nemo potest ecclesiae membris, et ad propinquam eiusdem materiam referri, qui praepositorum sententia a consortio re- ligiosae vitae, coetuque fidelium arceatur: n. «27. .	685
Friplex vinculum unius fidei, unius com- munionis atque unius religiosae vitae postu- at jr, ut qui* ad propinquam ecclesiae ma- teriam spectare existimetur: n. 628.	
Ab exP,or«to revelationis dogmate alienum e»t, «communicationem ambitu comprehendi	

Γ*Χ.

poenarum externarum, fit quibus non nisi ex-
terni elTectus consequuntur: π, 029. . . 08«

IV Excommunicationi» potestas immediate com-
petit ecclesiae pīHtoribti», neque praesumptu»
totius corporis consensus necessarius est,
ut legitime exerceatur: n. 030.

V. Excommunicatio licet inihiata sed a legitimo
superiore profecta tamdiu metuenda est, quam-
diu aut idem superior verius edoctus illam re-
sciderit, aut hire potior illam aboleverit:
frustra vero de Christi caritate sibi blandien-
tur qui valide etsi iniuste excommunicati, quin
sedulo studeant aut superiorem verius edo-
cere, aut ad praestantius forum «emet reci-
pere, in ecclesia manent, et ecclesiasticae com-
munionis actus usurpant: nn. 631—033.- 087

CAPUT XXXIX. />e catechumenorum ad ecclesiam relatione.

Catechumeni notio exhibetur.

De universali τοῦ κατηχεῖ* potestate: n. 034. . 091

Angustior eiusdem significatio: n. 035- . . 093

usus biblicus et ecclesiasticus: ib. n. 037.

de nominibus ex eo fonte profectis: n. 038. . 090

de catechete: nn. 639, 640..... 697

de catechesi: nn. 641, 642..... 698

Accuratius agitur de nomine τοῦ κατηχουμένου .

eiusdem vis aperitur: n. 643..... 699

latina nomina quae illi respondent: n. 644. . 700

De catechumenorum classibus.

Recensentur opiniones theologorum;

quinam duas classes statuunt: nn. 645, 646. . 701

quinam tres vel quatuor classes admittant: nn.
647 — 649..... 704

De suprema classe, sive de competentibus seu

illuminandis: n. 650..... 707

Cur competentes dicti fuerint: ib.

cur illuminandi: n. 651..... 708

Ritus; quibus catechumini generatim initiabantur:

n. 652..... 709

quibus competentes nominatim excolebantur :

n- 653..... 711

De catechumenorum ornamentis.

ὅβ eo, quo Christiani dicebantur: un. 654, 655. 712

An dicti fuerint fideles: nn. 656, 657- . . 714

eo quo factum est, ut ecclesiae ordinibus ac-
censerentur: n. 658..... 716

Utram catechumeni membra sint ecclesiae.	P»J.
Sententia affirmans: n. 659. — — — —	717
reiicitur: nn. 660, 661.....	718
Sententia negans stabilitur	
adductis Scripturarum oraculis: nn. 662,663. .	720
Christiani nominis suffragio: nn. 664 —666. .	722
communi loquendi ratione: nn. 667, 668.	727
publicis ecclesiae precibus: nn. 669, 670.	728
latis in ecclesia legibus: n. 671.	732
variis disciplinae et ritus capitibus: nn. 672— 675.....	733
idoneis analogiis: nn. 676, 677.	738
Corollaria:	
I. Eodem mystico ritu, quo homines ecclesiae corpori exterius adiunguntur, interius quoque per Spiritum regenerantur: n. 678.	741
II. Eadem mystica regeneratione tum ecclesiae, tum Deo filii procreantur: n. 679.	
III. Insigni quodam similitudinis habitu ad invicem referuntur hinc Virgo <i>ἡ Πτοτόχο</i> et ecclesia, inde vero Christus <i>θεάνωπωπο</i> filiusque Dei naturalis et homines regeniti iideinque ado- ptione filii Dei: n. 680- .	742
IV. Ratio et character ecclesiae ita supra id omne quod mortale est ac terrenum evehitur, ut ad caeleste ac divinum quam proxime accedere videatur: n. 681.	

CAPUT XL.

<i>De conditionibus manifesto errore po- stulatis, ut quis propinqua ecclesiastici cor- poris materies censeatur: n. 682.....</i>	743.....
De conditione caritatis: n. 683. — — — —	744
Ostenditur eiusmodi conditionem nullatenus flagi- tari, bibliorum doctrina: nn. 684, 685.	745
perpetua Christiani nominis persuasione: nn.686, 687.. : 747.....	749
haereseon historia: nn. 687, 688.	749
patrum auctoritate: nn. 689 — 698.	753
conciliorum actis ac iis inprimis quae in dona- tiana contentione disputata sunt: nn. 699 — 704.....	702
vera interpretatione appositi <i>sancti</i> , quo fideles et ecclesia ornari consueverunt: nn. 705 — 708.	

Augustini hac in re sententia.

Multiplice» de eitm doctrina opiniones: η. 709. . 775

Ancipites Augustini loquutiones ad certa capita
revocantur: ib.

Praeiudicia pro sana Augustini doctrina: nn.
710,711.....770

Decretoria doctrinae capita, quae verum Augustini
sensus indubium reddunt: nn. 712 — 710. . 778

Septem statuuntur regulae ad veram Augustini
interpretationem tuendam accommodatissi-
mae: nn. 717 — 723..... 784

Sex proponuntur theoremata ex mente Augustini
deprompta: n. 724..... 789

Vis quarumdam formularum penes Augustinum
frequentium enucleatius explanatur: nn. 725
— 729..... 790

Origo duplex earumdum formularum: nn. 730,731. 793

Corollaria:

I. Quibus argumentis effectum est, caritatem non
eam esse dotem, sine qua nemo sit ecclesiae
membrum, multo etiam efficitur validius cen-
seri eiusmodi non posse innocentiam nullius
consciam labis, naevique omnis expertem:
n. 732..... 794

II. A Christiana professione funditus discedunt, qui
praedestinationem ad gloriam iis connume-
randam defendunt, quae hominibus necessaria
sunt, ut inter ecclesiae membra referri pos-
sint: n. 733 — 735..... 796

III. Proscriptis merito erroribus connumerari debet,
auctoritatem ecclesiastici ministerii iis esse
omnibus detrahendam, qui vel caruales sint,
culpaque obstricti, vel ad electorum album
non pertineant: n. 736..... 799

IV. Nefas est ecclesiam in duas ita dirimere ac
discerpere, ut alia spiritalibus, bonis et electis,
alia vero carnalibus, malis, reprobisque con-
stare existimetur: n. 737. — — — — 800

V. DE FORMALI ECCLESIAE CAUSSA.

CAPUT XLI. De generica formalis caussae ratione.

Obiter explanatur: n. 738..... 801

Transfertur ad humanam societatem: n. 739. . 802

Duplex eiusdem formalis caussa, *interior* et *exterior* stabilitur: ib. P*I.

De formali eademque **interiori** ecclesiae caussa.

Haec est Deus Trinitas qui in ecclesia non aliter ac in vivo templo inhabitat: nn. 740, 741.

Est deinde Christus & *ιδαν&ρω.Το* idemque sub triplici schemate:

Capitis: nn. 742 — 750..... 804

Sponsi: nn. 751 — 753..... 812

Cibi: nn. 754, 755...815.....

Est postremo Deus Spiritus-sanctus, qui ecclesiam omnigenis donis et suimetipsius communicatione locupletat: nn. 756, 757. . 817

Praeclara patrum ac praesertim Irenaei sententiae: nn. 758—763..... 819

Mutuus habitus quo interiores formales caussae ad principem efficientem caussam referuntur: n. 764...824.....

et quo caedem seraetipsas excipiunt: nn.765, 766..... 825

CAPUT XLII.

De formali eademque **externa** ecclesiae caussa.

Quatruplex statuitur, quae continetur

lege fidei : n. 767. — — — — 827

lege actionis : n. 768- . 828

lege communionis : n. 769

lege rituali ac liturgica: n. 770. 829

Mutuum vinculum quo exterior formalis caussa

cum interiori cohaeret: n. 771. 830

simulque cum efficienti caussa instrumental! copulatur: ib.

Amplitudo utriusque caussae formalis describitur:

Corollaria :

I. Spectari ecclesia debet ceu synthesis quaedam invisibili conspicuoque elemento coalescens: n. 773..... 832

II. Ecclesia quae quo invisibili elemento divina est, pro visibili elemento humana est, sensibusqué usurpatur : n. 774.

III. Ecclesia plene perfecteque considerata, divino-humana atfirmari debet: n. 775.

IV. Ecclesia quae est divino - humana, quemadmodum divinis semper fulgebit ornamentis, ita

	quumdiu militat ac proficit, humanis numquam imperfectionibus naevisque carebit: n. 776. .	p»g· 833
V.	illoc distat inter divinas ecclesiae dotes, huma- nasque eiusdem imperfectiones, quod quum priora ex sese ecclesiae insint, posteriores dumtaxat illi accidunt; n. 777.	
VI.	Alio quoque nomine divinae ecclesiae dotes ab humanis eiusdem imperfectionibus distant, quod hae illis subiiciuntur, illae vero has sibi ob- noxias habent: n. 778.	
VII.	Leges fidei, actionis, communionis et rituales, quibus exterior ecclesiae forma componitur, neque a vero discedere, neque a sancto pos- sunt dissidere; n. 779.....	834
VIII.	Est igitur ecclesia in docendo infallibilis, in sanciendis legibus iusta, in regendo aequa, et in mysteriis conficiendis dispensandisque san- cta: n. 780.	
IX.	Quare numquain legitima adesse potest caussa discedendi ab ecclesia, eiusque unitatis divi- dendae ; n. 781.	

CAPÜT XLIII.	Duplex analogia , quae ad illustrandam formalem ecclesiae caussam insigniter iuvat.	
	De analogia qua cum animato hominis corpore ec- clesia confertur: n. 782.....	835
	Unde sumpta haec fuerit quique illam adoptarint: ib.	
	Recensentur <i>similitudinis</i> capita: nn. 783, 784. .	836
	Respondentes <i>dissimilitudines</i> opponuntur: n. 785.	837
CAPUT XLIV.	De analogia ecclesiam inter et Christum &ιδv3ρωπον.	
	Eam tuentur bibliorum iuxta ac patrum suffragia: n. 786.....	838
	Quintuplex habitus, quo eiusmodi analogia con- sistit: n. 787.	

VL DE FINALI ECCLESIAE CAUSSA.

CAPUT XLV.	Normae innuuntur, quae ad finem institutae divinitus ecclesiae cognoscendum atque rite definien- dum conducunt: nn. 788, 790.	840
	Omnia potissima exponitur, inde repetenda quod finis ecclesiae plane respondeat, illique sit geminus, quem dominicae oeconomiae prae- stitutum fatemur: nn. 790 — 793. .	* 842

Triplex ecclesiae finis:

Finis *theologicus*.

Universalis primum et deinde specialis eiusdem
consideratio: nn. 794 — 802...848.....

Finis *theanthropicus*.

Universa eiusdem ratio ac varii respectus expo-
liuntur: nn. 803, 804...852.....

Finis *anthropologicus*.

Supremus istiusmodi finis ostenditur: n. 805. 854

Medius atque interiectus, tum in ordine reali tum
in ordine intellectuali, exponitur: n. 806. . 855

Alii obnoxii et in secundis habendi fines indicantur:
n. 807.

Concluditur, quanti ecclesia fieri debeat, quan-
toque sit amore prosequenda : n. eos. . 856

LIBER TERTIUS

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΣ

DE ECCLESIAE CAUSSID

UBER TERTIUS

M
l'f

De efficiente atque principe caussa, e qua repeti ecclesia debet. — Ea est Deus Pater qui sua excitus bonitate decrevit hominum misereri, illosque in ecclesia et per ecclesiam ad veritatem, caritatem, beatitatemque perducere.

1. **Si** quaestio de *rei existentia*, deque ipsius existentiae *modo*, qualis est *constantia* atque *stabilitas*, omnium prima haberi debet; huic Liero loco illa succedat oportet, qua res *ad suas caussas* relata cum iis componitur atque ex iis diiudicatur.

Intimus namque est nexus quo exislenlia cum existentiae caussis co-kaeret: et notitia existentiae imperfecta prorsus est, manca et a dignitate scientiae quam longissime distans, nisi notitia caussarum et *originali* rei contemplatione locupletetur.

Quapropter comperta ecclesiae existentia, eiusque perennitate ad finem nape saeculorum comprobata, natus tractationis ductus exigit, ut eiusdem caussas investigemus, et quae eius sit *γένεσις*, quo fieri accuratius potest, ({finiamus.

Primum autem quod animum subit caussarum genus, et e quo existentia propius pendet, ipsum est *genus caussae effectricis*. Ab hoc igitur ordiemur, atque ipso in limine *de efficiente eaque principe ecclesiae caussa* sermonem tabebimus.

2. Disertis Scripturarum oraculis, repetilisque sententiis monemur *ne dleri quam Deo Patri dignitatem vindicemus efficientis atque principis caus-ât. e qua suam ecclesia originem duxerit suamque existentiam acceperit.*

Hoc sane I. *unicersim* atque *infinite* significatur his verbis 1: *Οτι ἐξ ὧν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα: quoniam ex ipso omnia rant* et ab eo existendi originem mutuuntur, *per ipsum omnia κινούνται* ià liai, *morentur et sunt*3, perennitatemque nanciscuntur, et in ipsum mnia redeunt atque ad ipsum referuntur. Scite in commentario Theodo-tta: *Αὐτό γάρ τὰ πάντα πεποίηκεν, αὐτό τὰ γεγονότα διατελεῖ κυβερνῶν*

1) Rom. XL 36.

3) Actt. XVII. 28.

2) I. Cor. I. 30.

LIBER TERTIUS

ει αὐτόν ἀφορὰν ἅπαντα προ ἥκει, υπέρ μὲν των νπαρξάντων χάριν ὁμολογουντα ἀ'ιπονντα δέ την ἐπειτα προμή&ειαν. ipse enim omnia fecit, ipse omnia quae facia sunt perpetuo regit. Omnes ad ipsum respicere oportet, pro iis quae suppetunt gratias agentes, eius cero in posterum providentiam postulantes *. Quibus *Deo Patri* efficientiae το πρωτεῖον, primatus evidenter asseritur.

Eademque evidentialia II. efficientiae primatus illi asseritur ubi legimus⁵: *Ἀλλ' ἡμιν ει &εὐ ὁ πκτηρ, ἐ οὐ τα πάντα, γ.α'ι ημεί ει αὐτόν χ«ῖ ει χνριο , 'Ιησοῦ Χριστό , δι' οὐ τα πάντα, χαί ημεί δι' αὐτοῦ*: sed nobis chrislianis ζ«τι την γνώβιν superna luce perfusis est unus Deus **Paler**, quum gentibus sint ὁ χλεο'ι πολλοί, *dii multi*, ex quo tamquam principe caussa sunt omnia, ne minima quidem re excepta, et nos in illum⁷ atque ad eius gloriam⁸ procreati; **el** unus **Dominus**⁹ Iesus **Christus**, non autem¹⁰ *χύριοι πολλοί, domini multi* quot gentes commiscuntur, per quem omnia quae ad *noram* spectant¹¹ *creationem*, et nos per ipsum sumus id quod sumus, videlicet¹² sumus Christiani.

3. Praeterea III. dignitatem efficientis atque principis caussae e qua ecclesia exlitterit, Deo Patri vindicandam esse, omnia illa persuadent, quibus Filius a Deo Patre missus¹³ perhibetur, ut nostra indutus mortalitate¹⁴

4) Quae articulata interpretandi ratio longe est mihi illa probabilior quam praefert Koppe scribens: „Discrimen inter formulas εἰ αὐτοῦ, δι αὐτον et ει αὐτόν non anxie quaero. Sunt cumulae invicem particulae, iunctae, quod in velie mentiori animi affectu abrepti facere omnes solemus, ut sententia ipsa quam profiteri volumus, eo certius accuratiusque capiat. Est vero haec unice huiusmodi: *ab ipso omnia pendent*.*

*) I. Cor. VIII. 6.

·) Ibid. v. 5.

7) „Illud autem, *ημεί ει αὐτόν*, nos in illum,· scribit Theodoritus, «adhibetur pro eo quod est .ροο; αὐτόν ἀπεΟτράφΟαι, ει αὐτόν ἀφορὰν, αὐτόν διηνεκῶ ἀνυμνεῖν, *ail ipsum converti, ad ipsum respicere, ipsum perpetuo laudare*. Hoc vero, *καί ημεί δι' αὐτοῦ*, et nos per ipsum, *οὐ την δημιουργίαν, ἀλλά τήν Οωτηρίαν ἀ'ινιττεται*, non *creationem sed salutem significat*. Per ipsum enim omnia, nos autem qui cre-

didimus, sumus per ipsum salutem assequuti."

s) Rom. XI. 36.

9) „Vocabulum *κύριο* ,* inquit Iulius Pott, ncum opponatur gentilium opiniononi de *κύριοι πολλοῖ* , quo nomine *deos* appellabant, et hoc loco *Deum* significare, ex legibus interpretationis grammaticae vix dubitari potest. Iis nimirum temporibus appellatio *domini* adeo augusta erat, ut ne imperatori quidem romano citra adulationem tribui posset. Tac. aun. II. 87, *Suet.* August. 53. Quare *κύριο* hoc loco respondet hebraico τ 1 *Deo* tribui solito, quippe penes quem summa omnium rerum potestas sit. Gen. XVHI. 3—12. coli. Matth. IV. 7—10. Ct centum aliis in locis."

,0) Rom. XI. 5.

**) Gal. VI. 15, I. Tim. II. 5.

!I) I. Petr. I. 21.

**) Ioh. X. 14—19, 27—31, Actt. XVII. 24—32.

M) Actt. II. 38—41.

CAPUT I.

haines per peccatum n Deo nique a semclipsis divisos, instituta ecclesia, ctm Deo atque secumipsis ad concordiam unitatemque revocaret.

Eodem IV. cl illa perlinent, quibus incarnatum Verbum¹⁶ testatur, »iil sese nisi ex Palris nulu suscepisse, ac nihil nisi ex eiusdem voluntate eperioque complesse. Quum enim et aedificandam ecclesiam ipse suscepérit, .«ceplunique opus absolverit; manifestum est huius *πρώτην αἰτίαν κα'ι ἀρχήν*, *gûnam caussam et principium* Deum Patrem credi oportere.

4. Quod V. non una Paulus ratione demonstrat ad Galatas 10 scribens: Faulus apostolus neque ab hominibus, tamquam a caussa *principe*, aeque per hominem, tamquam per caussam *mediam*, *ακκά διὰ Ἰησοῦ* .Viffioð *χδι dcoù πατρό* , *του ἐγείραντο αὐτ'ον ἐκ νεκρών*, sed per lesum Christum et a Deo **Patre**¹⁷, qui illum a mortuis exci- lint, atque ita¹⁸ Filium suum ecclesiaeque caput declaravit. Apostolis cimque omnibus certum ratumque fuit¹⁹, reditu Christi e mortuis *ἀπόδειξιν* contineri, qua divina eiusdem excellentia luculentissime comprobaretur.

Pergit Paulus et continenti oratione subdit: et qui me cum sunt omnes fratres, e²⁰ muneris aposlolici socii ilinerumque comites, eccle- siis Galatiae, gratia vobis et pax a Deo **Patre** et Domino loslro Iesu **Christo**, *τοῦ δύντο ἐαντδν* ²¹ *περί τών αμαρτιών ημών*, pii dedit semetipsum pro peccatis nostris, nostraque²² in se- : sum peccata suscepit, *ὅπω ἐξέληται ημά ἐκ τοῦ ἐνεβτώτο αιώνο πονηροῦ*, ul nos **liberaret**²³ exeo quod nunc agitur ²¹ **saeculo pravo**,

i») loh. V. 30, VI. 38 — 39 — 40, Deum Patrem et Christum eius memoret III. 29, Hebr. X. 7-9. atque coniungat.

'.) Gal. I. 1 — 7. 1S) Rom. I. 4.

II) Quum praecesserit incisum, *ἀπ' ὅ\$ι<1τω>*, *δι' ανθρώπον*, *ab hominibus*, 19) Actt I- 12, IV. 33, V. 30, alibi. 2°) Philipp. IV. 21.

III) Concinnitas oppositionis eiigeret ut subiiceretur, *ἀπό θεοῦ πανρό ui lia Ἰηλοῦ Χριῦτοῦ*, *a J)eo Patre it per lesum Christum*. Sed neminem kt>!, huic concinnitati non admodum 21) Formula *διδόναι ἐαντόν* simpliciter valet, *sponte Supplicium in se suscipere*, I. Tim. II. 6, Tit. II. 14. coll. I. Macc. VI. 44.

IV) rdtre apostolum : ipsum praeverbiorum 22) I. Tim. II. 6, Tit. II. 14.

V) arietate (Rom. XI. 35, I. 17, HI. 22, Actt. VII. 10, XII. 11, XXIII. 27.

VI) defectin'. et infrequens haud esse, ut apud 24) Participium contractum *ἐνεΟτώ* , quod de praesenti tempore sumitur Rom. VIII. 38, I. Cor. III. 22, VII. 26, eadem significatione intelligendum heic esse, suadent contextus et syrus interpres qui

VII) Ceterum vix nmqnam de muneris apo- illud vertit *μσι* Insequens

VIII) editi auctoritate loquitur, quin simul dictio, *αιών πονηρό* , idem valet ac Actt. ICor. I. 1, II. Cor. I. 2, Ephes. I. 1, II. 40, I. lob. V. 19. *η γενεά η ὕχολιά* *αῶνη*, *saeculum pravis studiis addictum*.

nosque abstractos a peccatis salutis aeternae ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι *in sacculo futuro* obtinendae participes redderet, κατὰ τὸ &ελλημα τοῦ &εοῦ και αατρό ημῶν, secundum voluntatem et ευδοκίαν *beneplacitum*²³ Dei et Patris nostri, cui est gloria in saecula sacculorum. Anien. **Miror** οτι οντω ταχέω μετατί&εσ&ε από του καλέσαντο υμά ἐν χάριτι Χριστου, ει ἑτερον εὐαγγελιον, quod sic tam cito transferimini ac mutata sententia disceditis²⁶ ab eo qui vos vocavit²⁷ ἐν χάριτι Χριστοῦ per gratiam²⁸ Christi et non propter vestrum ipsorum meritum, in aliud evangelium, aliamque doctrinam.

Iamvero quisquis est princeps auctor universae Christi oeconomiae, auctoritatis apostolicae et vocationis ad evangelium, is pariter est dicique debet princeps ecclesiae caussa. Sed confirmat Paulus, tria quae recensuimus, propria esse Patris et ad ipsum pertinere. Ab ipso igitur, tamquam a principe caussa, existenlia ecclesiae derivanda est.

5. De qua VI. Patris praerogativa testimonium non minus illustre exhibet Paulus ad ephesios²⁹ scribens: Ευλογητό ὁ ■Θ'έό και πατήρ του κύριον ημῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ευλογήσα ημά ἐν πάσγ ευλογία πνευματικὴ ἰν τοῖ ἐπουρανίοι ἐν Χριστῷ. **Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi**, dignus plane cui summae laudes acionesque gratiarum deferantur, qui nobis **benefecit**³⁰ omnigenis benefactis non *carnalibus*³¹, sed **spiritualibus**³², atque adeo explendis consummandisque non in terra Canaan sed in **supercaelestibus**³³: his autem omnibus nos cumulavit non per Abraham neque per Moysem, sed per **Christum**. Κα&ώ ἐξελέξατο ημά ἐν αὐτῷ προ καταβολή κοῦμον,

1s) Ephes. II. 11, Hebr. X. 10.

2δ) Quae est vis non infrequens του μιτατί^M^αι, unde II. Maccab. VII. 24. μττα&ίμτνοι ἀπο των πατρίων νόμων.

17) ΤούτεΟτι του πατρό, id est, a Deo Patre, supplet Theophylactus. Et merito, quum *vocare* ipsi etiam tribuatur v. 15, I. Thess. II. 12, V. 24, II. Thess. II. 14, II. Tim. I. 9.

1s) Praepositio *lv* adhibetur pro <ha, et *lv* χάριτι Χριστοῦ pro διὰ χάριτο Χριστοῦ. Ceterum Χριστοῦ omittunt Codd. F. G., Tertullianus *bis*, Cyprianus et Lucifer calaritanus, probantibus Millio et Bengelio: legunt *θεον* Codd. 7. 43, Editiones Erasm. I. et Aldina,

itemque Origenes et Theodoritus, suffragantibus Semlero et Griesbachio.

39) Eph. I. 3 — 7.

3°) Manifesta namque est dilogia, qua ευλογεῖν ad normam hebraici TQj primum *laudare* et *gratias agere*, tum *benefacere* significat.

3 *) Qualia ^describuntur Levit. XXVI., Deut. VU-XXVIII.

31) .Dedit enim nobis dona divini Spiritus,- inquit *Theodoritus*, .dedit spem resurrectionis, immortalitatis promissiones, pollicitationem regni caelorum, et dignitatem adoptionis in filios, ταῦτα ἐχάλεοεν ευλογία πνευματικά. Has vocavit *spiritalis benedictiones*.*

3I) Cf. v. 20.

CAPUT i.

ὁ «τ >/w«g «yiong και ἀμώμου κατενώπιον αὐτοῦ 34. **Etenim**85 **elegit** sos in ipso tamquam in *capite el primogenito*, ac *per ipsum* tamquam per w w m /w /i *salvatorem*, ante mundi **initia**’8 atque ab ipsa aeternitate : ileo autem nos **elegit ut essemus**” sancti el immaculati non *um~ kilili* quadam *exlernaque* sanctitate et puritate, sed *vera internaque* coram ipso, el quae ipsius iudicio probetur. *Ἐν ἀγάπῃ προορίοα ημά ει wfaiαν* διὰ *Ἰησοῦ Χριστοῦ* εἰ αὐτόν, κατὰ *την ευδοκίαν τον θελήματο* ἦτοι', *μὴ ἐπαινον δόξῃ τη χάριτο* αὐτοῦ. Pro suo in nos **amore**38, ilemac’0 *ἐν χάριτι gratiose*, **praedestinavit** nos in adoptionem Filiorum per Iesum Christum in sese, constiluitque iam olim ab aeterno nos *sibi*40 per Christum adoptivos fdios facere, secundum bene- placitum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae suae, itll nimirum laudetur gloriosa atque splendidissima sua gratia.

Est igitur Deus Paler suprema origo, e qua nostra per Christum electio, Bostra sempiterna ad adoptivam fdialionem praedestinatio, universaque bene- ficiorum copia in nos refusa, atque ipsa adeo ecclesiae institutio atque exi- gentia dimanarunt ac porro dimanare pergunt.

6. Qua de re VII. praeleriri silentio non debent, quae in altera ad Timotheum epistola” Apostolus inculcat, quum phrasi *κατὰ δύναμιν τοῦ ὕfflù*, *secundum virtutem Dei*4 3, facta Timotheo spe divini auxilii, subdit: Το» *ιώϊαντο ημά κα'ι καλέοαντο κλήσει ἅγια, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ημών, ὡῦ /ατ ἰδίαν πρόθεῦιν κα'ι χάριν την δο&εῖοαν ημῖν ἐν Χριῦτῶ Ἰησοῦ* ἱμ γούναν *αιωνίων*, *(ρανερω&εῖσαν δε νῦν διὰ τη ἐπιφανεία τοῦ σο)-* *ρσοος ημών Ἰηῦοῦ Χριστοῦ, καταργησαντο μεν τον -θάνατον, φωτίοαντο* *Ἰζωην κα'ι ἀγ&αρσίαν* διὰ τοῦ *ευαγγελίου*, *ει δ ἐτέ&ην ἐγὼ κηρνξ κα'ι*

”) Pro αὐτοῦ post κατενώπιον legi qwrtere αὐτοῦ, et v. 5. non ει αὐτόν «l h; αὐτόν, constructio grammatica taet, atque in suis editionibus obser- rarunt Stephaniis, Millius, Bengclius et GrieAichius.

”) Pro consuetudine namque Pauli periodos periodis iungendi vel per par- ticipia, vel per relativa pronomina, vel ptr copulantes particulas ὡ , κα&ώ , ii,«p, heic idem valet καάώ ac καὶ yap.

’) 1. Cor. II. 7, Coloss. I. 26, II. Tim. -9, Tit. I. 2. .προ χρόνων αιωνίων, πρό •iff αίωνων et από των αιώνων.

1:) Simplex εἶναι est loco ει το εἶναι.

”) Sequnti sumus interpretem syrum, 'irysostomum, Theodoritum, Theophy-

lactum et Hieronymum, qui verba ἐν ἀγάπῃ distracta a superioribus cum in- sequente προορίῖα copularunt. Nihilo- minus sensus non omnino dissimilis erui- tur, si vulgari interpunctione servata, verba ἐν ἀγάπῃ ad ἐξελέξατο referantur.

’») Cap. II. 4. 40) *Ει αὐτόν*, idem ac αὐτῶ, hebraice ft. Cf. Ps. XXXII. 12.

4 ’) Adhibetur ει ἐπαινον pro ει το ἐπαινεῖοΟαι, et δόξα τῇ χάριτο pro χάρι ἐνδοξο . Appositum vero gloriae eo pertinet ut magnitudo ac praestantia *subiecti* declaretur.

4») II. Tim. I. 8—12. 43) Per vires a Deo datas: κατὰ ἀεόν, divinitus.

ci-rdfffToZoç χα'ι διδάχαλο ἐ&νών4*. Qui (Deus Pater) nos servavit41
et46 vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra,
 quae instar meriti fuerint 47 propter quod 48 vocaremur (erant enim vel
mala, vel tot tantisque beneficiis non *diyna*), sed secundum proposi-
 tum suum49 et gratiam quae data est nobis in Christo Iesu
 ante tempora saecularia atque ab ipsa aeternitate50, manifestata
 est autem nunc, atque nunc 51 innotuit benevolum illud propositum, quod
 tamdiu in Deo latuit; innotuit vero 52 postquam Christus mundo ap-
 paruit, qui destruxit quidem mortem, eumque55 profligavit qui ha-
 bebat mortis imperium in homines 54 a Deo abalienatos, quos edocuit mortem
 non esse timendam, quum ea non sit nisi transitus ad meliorem vitam: illumi-
 navit autem vitam et incorruptionem per evangelium, effecit-
 que55 ut fides de vita incorruptibili plena in luce, praedicato cvangelio,
 collocaretur: in quo positus sum ego praedicator et apostolus
 et doctor gentium 5e.

44) Omittunt *ἐθὺν* Codd. A. 17, omissionemque probat Millius in Proleg. n. 1354. Sed reliqui codices omnes habent, et Chrysostomus in II. Tim. 1. 11. Hom. II. n. 2. diserte notat: *τί δη ποτέ τούτο Ουννεχώ λέγει διδάσκαλον ἐ\$νών εαυτόν καλών; cur haec frequenter dicit, se doctorem gentium appellans?*

°) Ephes. II. 8, I. Tim. II. 4.

4i) Ubi *καί, et*, sensum videtur praeferre *εξηγητικόν* atque explicantem *quomodo* servati simus. Dicimur autem servati *κληθεί αγία*, vocatione sancta, quae etiam audit (Hebr. III. 1, Philipp. III. 14.) *κλήθι επουράνιο*, *vocatio caelestis* et *η άνω κλήθι*, *vocatio superna*.

47) Eph. II. 8—93 Tit. III. 5.

45) Polycarpus in epist. ad Philip-penses §. I: *Είδότε, ότι χάριτί ε0τε θεθωμένοι, ούκ εξ έργων, αλλά &εληματι \$εού, διά Ιηθού Χριθτού: scientes quod gratia estis salvati, non ex operibus, sed voluntate Dei per Iesum Christum.*

4.) Quod graeci usitatius dicunt *προαίρεθιν*, et cuius praeclara occurrit mentio Rom. IX. 11, Ephcs. III. 11.

so) E quibus rite expensis, liquet 1°. *και χάριν την δο0ει0αν* arctissime

cohaerere cum *κατ' Ιδίαν Αρό9ιίν:* 2°. *προ9εϋτη και χάριν* idem valere ac *πρό9εϋτη τή χάριτο*: proindeque 3' totum incisum ita disponi reddique posse, *κατά χάριν, ήν προέ9ετο .πρό χρόνων αιωνίων διδόναι Τ]μῖν εν Χρι0τώ Ιη0ον, secundum gratiam quam ab ipsa aeternitate constituit nobis elargiri in Christo Iesu.*

4I) Rom. XVI. 26, Tit. 1. 3.

4I) I. Tim. VI. 14, Tit. II. 11, III.4.

»') I. Cor. XV. 26, Hebr. II. 14—15.

»4) Rom. VI. 23.

»s) Verbum *φωτίζειν* Oecumenius interpretatur *φανερώναι*, Suidas *ει φύ άγειν*, et Arrianus Epictet. lib. I. illud iungit cum *εύρίθκειν*. Itaque *φωτίζειν ζωήν και άφ&αρ0ϊαν*, id est, *ζωήν άρ-■9αρτον διά τοϋ ευαγγελίου*, idem est ac *praedicatione euangelii splendidam certamque reddere vitam immortalem.*

i4) Quae pariter habentur I. Tim. II. 7, et a Theodorito his verbis enarrantur: *Έμε δέ, φηθί, τούτων κε/ειροτόνηκε κήρυκα, ώτε με πάθι τοί εβνεϋι προ ενεγκειν τά των άγα&ών ευαγγέλια: me autem, inquit, horum praedicatorem elegit, ut omnibus gentibus bonorum nuntium afferrem.*

Quidquid igitur praeclare nobiscum geritur, et quidquid ad *οικονομίαν* tiristi, ecclesiainque ab eo institutam perlinet, id totum ex sempiterno Dei bins decreto, tamquam e nativo supremoque fonte progreditur.

7. Neque sane mirum: est enim, ut **Alexander alexandrinus** jnilur⁷, *ο'ι'.τιόν ὑζῖωμα του πατρό*, *proprium prirumque Patris ornatulum*, ut sil credaturque *αρχή κα'ι αιτία τοῦ οντο*, *principium el caussa alis universi*: ut sil credaturque principium entis universi in ordine *interno i^tincrealo*, quod **Iohannes damascenus**⁵⁸ tradit inquiens: „*Τίαντα ar otia ἔχει d υιό καϊ τό πνεύμα, ἐκ τοῦ πατρό ἔχει, και αὐτό τό εἶναι*: «*nia qitaecunu/ue habet Filina et Spiritus, a Patre habet, etiam ipsum tml'*: et ut sil credaturque caussa entis universi in ordine *externo* atque muto, quod tum profitemur, quum **Ire na e i** verba⁵⁹ usurpantes testamur MS credere *ει ένα &εόν πατέρα παντοκράτορα, τον πεπονηκότα τον ουρανόν iù την γην, κα'ι τά ὑαίαοβα*, *κα'ι πάντα τά ἐν αὐτοῖ*: *in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae et marium et omnium jwe in eis sunt*.

E qua Patris praerogativa consequitur, ut quaecumque existant omnia, b ipso tamquam in summo quodam vertice uniantur, atque hoc pacto unita lügustum *monarchiae* dogma non laedant.

8. Si qui autem de ratione quaesierint, qua excitus Deus Pater eccle-szeexis lentiam decrevit, respondebimus: illam esse *interiorem*, nec ab ea yiiitâo*Miq* diversam, qua humani generis saluti prospectum consullum-pe voluit.

Ad hanc enim *impellentem caussam* aperiendam ostendendamque ea latinent omnia quae in commentario *de universali reparati ordinis ampli-* Wine disseruimus: perlinent et ex iis nonnulla quae proxime antecedunt: Kista quoque perlinent⁶⁰: *Οὕτω γάρ ἡγάπησεν ὁ &εό τον κόσμον, ὡ τε favibnavoton τον μονογενή ἔδωκεν ἵνα πα ὁ πιστεῦων ει αὐτόν μη ιτῶιμι, all' ἔχρ ζωήν αιώνιον*: sic atque co usque⁰¹ **Deus Pater**⁶² invii** ante tempora saecularia et ab ipsa aeternitate mundum,

Apud Theodoritum H. E. lib. T. *diliges*; et rursum, *Dolabellam antea flj. IV. diligebam, nunc amo*.

*) De orthodoxa fide lib. I. cap. X.

”) Lib. I. con. Haereses cap. XII.

“) loh. III. 16.

“) Ephes. 11.4, HI. 19, I. loh. III. 1.

”) Cui pariter ista adscribuntur I Cor. XIII. 13, Ephes. II. 4 — 5, I Thess, II. 15, Tit. III. 4, I. loh. 10-19.

·’) Apod Ciceronem legimus, *me au- amabis, aut quo contentus sum*,

Non dissimili ratione dum graeci ex- quisitius loquuntur, *φιλ.εῖν diligere από τοῦ αγαπάν amare* secernunt. Cuius distinctionis insigne exemplum praebet Origenes comm, in Proverbia cap. VIil. p. 15. apudMaium: »*Μεῖζω φιλία εἰ ἀγει τήν αγάπην ενταύθα, ἡνίκα μή κατά τον αὐτοῦ τάττεται' αμελεί τοῦ Οωτήρο τώ Πέτρῳ λέγοχτο*, *αγαπά με; τον προ - διαλεγόμενον εἰδῶ*, *τό ηττον δίδωθιν*

videlicet61 του «η%ώ.του , *homines*, universumque hominum genus81 ut Filium suum unigenitum 66 dederit morti6”; ut omnis sive iudaeus sive gentilis in eum credens non pereat, sed habeat vitam aeternam.

Quibus praeclare ista respondent68 : .Συνίῃτησι δε την ιαυτον αγάπην ει ημά ό ὅεό , οτι, ει αμαρτωλών όντων ημών, Χριστό ημών άπέ&ave: splendidam autem conspicuamque reddit60 suam in nos caritatem et praecedentem benevolam voluntatem Deus Pater, quoniam quum adhuc peccatores essemus, et adhuc essemus έ&οοί, inimici’O, Christus, ipso disponente, pro nobis, υπερ τοῦ σώματο αἰτόν’l pro suo corpore, e17S υπερ πάντων, pro omnibus, omniumque caussa mortuus est.

Benevolentia igitur, caritas atque amor Dei Patris in suam imaginem depravatam licet atque corruptam, suprema fuit ratio quae illum impulit ut suis nos beneficiis augeret, ut Christum universalem hominum sospitorem mitteret, et per Christum ecclesiam institueret ad quam omnes vocarentur.

De efficiente atque principe caussa, per quam condita ecclesia fuit. — Ea est Deus Filius caro factus, qui ecclesia instituta culmen imposuit salutiferae dispensationi, qua hominum generi semper consuluit: — ratio qua Christus effectricis caussae partes supplevit.

9. Dubitare sane minime licet, utrum existimari Christus debeat *effectrix atque princeps caussa, per quam ecclesia extiterit ac iugiter cxlilura sil.*

ιαντώ, τό ότι φιλώ Of rd Ji τρίτον άκοῦσα;, Σιμών Ιωνά φιλεῖ με: ελν-πή9η ότι τό ήπτον τρίτον αὐτώ προ ένεῖπε. Maiorem dilectione heic amorem introducit, quando eodem ordine non ponitur. Ecce enim Servatore dicente Petro, *amas me?* hic alloquentis bene gnarus, quod minus erat sibi tribuit dicens: *diligō* te. Tertio autem audiens: Simon lonae *diligis me?* aegro animo fuit, quia tertia hac vice minoris significatus vocabulum secum adhibuisset.¶

e<) Cf. v. 19.

68) Ioh. I. 29, XVII. 21 — 23.

86) Ioh. I. 14 — 18.

67) Idem namque esse εύωκεν ac παρέδωκεν Οανάτω vel ει τον άνατοσ, evincit loquendi usus Luc. XXII. 19, Rom. VIII. 32, Gal. I. 4, Ioh. VI. 51, itemque evincit collatio cum v. 14.

65 Rom. V. 8.

69 Ibid. III. 5.

70 Ibid. V. 10.

71 Coloss. I. 24.

7I) L Tim. II. 6.

Hunc enim per Christum ecclesiae institutionem demonstrant I. quae ii eiusdem existentia disserentes numero plurima et perspicuitate evidentia lihuimusl.

Demonstrant II. repetitae appellationes, quibus ecclesia dicitur 2 *corpus ttridiel* ipsius ovile*; Christus autem nuncupaturl *caput ecclesiae*; et5 *Mjnus supremusque ovilis pastor*. Ilis enim tum alii exprimuntur digni-ώ praeslanliaeque habitus, quibus ad ecclesiam Christus refertur: tum non tare Christus eiusdem ecclesiae auctor inslilitorque significatur.

10. Accedunt III. quae ex Pauli oratione Lucas refert ° scribens: ὅχ ἴχετε ονν7 ἱαυτοῖ , παl παντι τώ ποιμνίω, έν ω νμά το πνεύμα ό άγιον i’^ίτο ἱπισ/όπου , ποιμαίνειν την Εκκλησίαν 8 τοῦ &εοῦ, ην τῷ^οιήσατο διά τοῦ ἰδίου αιματο : attendite igitur ac sedulo pro- spicite vobis ipsis et universo illi gtegi0, in quo vos Spiritus i sinclus posuit episcopos, cui nimirum suos intra fines loci perso- ummque contento vos Spiritus-sanctus praefecit10, atque ideo11 per

·) Lib. II. cap. I. seqq.

·) I. Cor. XII. 27, Ephes. I. 23, 1.13, Coloss. I. 18 — 24.

·) Ioh. X. 16.

<) Ephes. I. 22, IV. 15, V. 23, (dess. I. 18.

·) Hebr. XIII. 20, I. Petr. II. 25, T.<.

·) Aclt. XX. 28.

! ·) Particula ονν, quam Vulgatus i iittit, pariter abest et a codicibus non jutis et ab aliquot priscis versionibus.

·) Praeter lectionem, την εκκλησίαν ¶.Siw, aliae quatuor recensentur: την ■ait’,lay τον κύριον, την εκκλησίαν τοῦ vin χαί \$ιον, την εκκλησίαν τοῦ κυρίου I» et η;v εκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Χοη ego quaeram quid singulis pretii at: hoc enim et prolixum foret, et i i»«nti loco minus opportunum: sed Stea innoae quae vulgaris textus le- rsceni confirmet.

Igitur lectionem, τήν εκκλησίαν τοῦ 3εοῦ, confirmant 1°. codex.B. et codices minusculi non pauci: confirmant 2°. versiones antiquae, vulgata et syriaca: et confirmat 3°. usitata Paulo loquendi ratio, qui quum undecies scripserit τήν εκκλησίαν τοῦ \$εοῦ, ne semel quidem τήν εκκλησίαν τοῦ κυρίου memoravit.

9) Qui quum pars sit totius, suum ab eo τοῦ ποιμνίου gregis (Luc. XII. 32, Ioh. X. 3. seqq., I. Petr. V. 2. coli. Pss. LXXVII. 21, LXXVIII. 52, Is. LXII. 11, Icrem. XXIII. 2. seqq., Ezech. XXXIV. 11.) nomen mutuatur.

10) Apud Alexandrinos Num. XXXI. 14, Iudd. IX. 28. ἐπίσκοπο respondet hebraico -pprp, quo praefectus rectorque designatur. Qui autem heic ἐπίσκοποι audiunt, iidein Ephes. IV. 11. ποιμένες και διδάσκαλοι, pastores doctoresque nuncupantur.

l >) Chrysostomus in Acta Hom. XLIV: Παρά τοῦ πνεύματος την χειροτονίαν εχετε, φηβι' τοῦτο γάρ έβτι τό, εἶετο : a Spiritu, ait, impositionem manuum habetis; nam hoc est illud posuit.

LIBER TERTIUS

legitimam manuum impositionem praefecit, ut **pasceretis**» ecclesiam Dei Filii, quam sibi **adquisivit** comparavitque **13 sanguine suo**.

Si autem Christus persoluto divini sanguinis pretio emit ecclesiam, illamque sibi victoria parta comparavit; nihil profeclo evidentius quam illam per Christum assertorem vindicemque exlitisse, atque triumphale eiusdem regnum credi oportere.

Atque huc IV. redit quod Paulus **15** de Christo loquens ait: 7); *ἑαυτὸν ὑπ' ἐρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς τὸ πάση ἀνομία, καὶ καθ' ἑαυτὴν λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων*: **qui dedit semelipsum pro nobis**, seque morti nostra caussa devovit, **ut nos redimeret** solutoque pretio liberaret **18 ab omni iniquitate**, ac sibimelipsi purgatos a vitiis faceret populum gratum **17** ac instar praestanlissimae possessionis, itemque **vehementer studiosum**¹⁸ **operum** non caeremonialium, sed bonorum ea bonitate, quae imitatio quaedam sit divinae perfectionis atque sanctitatis.

11. Sunt vero V. reliquis omnibus insigniora, quae de *Christi praestantia* disserens Paulus **ait**¹⁹: *Ὁ & τν, ἀδελφοί ἅγιοι, κλήσεω ἐπουραῶν μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῇ ομολογίᾳ ἡμῶν, Χριστὸν Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡ καὶ Μωυσή, ἃ ὅλῳ τῷ οἴζῳ αὐτόν. Ἰgitur²⁰, *fratres sancti*, et ab incredulis iudaeis*

12) Est enim *ποιμαίνειν* infinitivus finis.

„J) Hoc enim significat *περιποιεῖσαι*: atque ex hac significatione repeti debet, multo illustrius Christianos dici 1. Petr. II. 9. *λαὸν εἰ περιποιήσῃν*, et Tit. II. 14. *λαὸν περιούσιον*, ac olim israelitae Exod. XIX. 5, Deut. VII. 6. ἸT72D CV dicerentur.

1*) Pro (*διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος* codices praestantissimi ACDE. et novem alii apud Wetstenium, Birchium et Griesbachium, iteinque unus apud Matthaeium, nec non versiones armenia et slava habent *διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου*. Quae lectio occasionem praebuit Doederliuio Institut! Theolo<(. T. I. §. 105. subiutelligendi vñ post ὅτι, loeunique vertendi: *ecclesiam Dei. quam sanguine suiipsiis Filii acquisivit*.

»») Tit. II. 14.

**) Verbum *λυτρόομαι* in N. T., praeter hunc locum, dumtaxat occurrit Luc.

XXIV. 21, et I. Petr. I. 18: insita autem atque etymologica potestate significat *redimo, datoque pretio eje alterius captivitate ac tyrannide libero*. Hesychius: *λυτρώμενον' ἐξ αἰχμαλω* Oĭa «νῶρ.τον

«') Hebraicum quod Alexandrini vertunt Ex. XIX. 5, Deut. VII. 6, XIV. 2, XXVI. 18. *περιούσιον*, Chaldaeus Deut. XIV. 2. reddit "2Π *dilectum*, et Theodotion Ex. XIX. 5. *ἐξαῖρετον, exipraestans*.

'*) Qm notionem praefert Actt. XXI. 20, XXII. 3, I. Cor. XIV. 12 Gal. I. 14. *ζηλωτή*, J

Hebr. III.
²⁰ Est enim *ο3εν* idem ac Hebr. οὖν, Hebr. VI. 1. *διό*, et II. Cor. IV. 1. *διὰ τούτο*, praesentemque orationem cum iis copulat quae praecedunt Hebr. II. 13

puisque secreti *1, vocationis supercaelestis nobiscum partici-
!<\$. atque nobiscum vocali22 ad possidenda non bona caduca et *terrestria*,
ioiodi israelilis obtigerunt, sed bona *divina* atque *caelestia*, intento
ulmo contemplamini23 apostolum 24 et *ν.ατ έξοχήν* Dei Patris
dhomines legatum, eundemque pontificem professionis nostrae,
rmon, inquit Chrysostomus, *τη πίστει ημών, idest, pontificem fidei*
mirae quam profitemur, vel etiam *αρχιερέα, ον όμολογοϋμεν*, pontificem
pern nostrum profitemur, Christum Iesum, qui fidelis est25 illi,
Deo Patri, qui fecit cum tum *apostolum*, tum *pontificem*, ilique utrumque
isnus“ demandavit, sicut et Moyses fidelis fuit in tota domo eius.

Ubi 1°. manifeste respicitur ad Dei verba 27: *οϋχ όντω ό ιλεράπών*
μ Μωνϋή, non sic servus meus Moyses: 2°. nomine *οίνου* indicatur 28
ιώξΙοφαήλ, qui etiam29 *οίνο Ισραήλ* dicitur: et 3°. usurpatur sollemnis
à utroque foedere imago, qua30 populus, doctrina, religio, coelusque re-
Egiosi cum aedificio componuntur.

ΠΙείονο γάο δόξη ουτο παρά Μωυσην ήξίωται, να&’ ό'σον πλείονα
ψ,ν Ιχι του οίνου υ νατασνευάσα αυτόν. Amplioris namque ma-
irisque gloriae iste (Christus) prae Moyse dignus31 est ceqsetur-
ς». quanto ampliorem maioremque honorem in domo ac in
hiliapopuloque is habet, qui domum exstruxit, populum collegit, et
tai illam, tum hunc necessariis idoneisque praesidiis 32 ornavit.

!) Quo sensu Christian! dicuntur
riciActt. IX. 13-33-41, Rom. XV.
15—16—31, I. Cor. VIII. 14, et passim
ii epistolarum exordiis. Cum hac fo-
nh componi debent quae habeantur
ITkess. V. 27. *πάϋι τοί άγϋοι άδελ-*
ti;, et Coloss. 1. 2. *τοί άγϋοι και*
Μ.φοί εν ΧριΟτώ.

”) Hebr. XII. 22, Ephes. I. 3.
”) Hoc enim sibi vult *χατανοειν*, hoc
Kiss pro hebraico *^2İİ* adhibetur ab
Heuadrinis Ex. XXXIII. 8, Pss. X. 14,
CIK. 15—18, et hoc sensu sumitur
Hebr. X. 24, Rom. IV. 19.

’) Nonnisi hoc loco Christum legi-
ts dictum *άχόϋτολον*: ad quem titulum
utrindom egregie conducit formula,
rôeffredev d *9εό*, quem *Deus misit*,
’quens apud Iohannem capp. III. 34,
36-38, VI. 29, X. 36, XX. 21, eo-
·»spectans, nt singularis Christi legatio
fentetar.

25) Eodem sensu quo dicitur I. Sam.
III. 20. *πιστό Σαμουήλ ει προφήτην*
τώ χυρῖω: I. Sam. U. 35. *ιερεϋ πιστό* :
II. Macc. I. 2. *δούλοι πιϋτοί*: 1. Cor.
IV. 2. *οικονόμο πιστό* : et Iesus ipse
Apos. I. 5. *ό μάρτυ ό πιστό* .

26) Auctor nobis est Chrysostomus,
ut e praecedenti commate suppleamus,
τώ ποιήσαντι αυτόν απόστολον και αρ-
χιερέα, qui illum fecit constituitque *apo-*
stolum et pontificem.

27) Num. XII. 7.
28) Luc. I. 33, Actt. VII. 10.
29) Actt. U. 36.
3°) Ioel. III. 18, Zachar. XIII. 1,
Ephes. II. 20—22, I. Tim. III. 15,
I. Petr. II. 5.

31) Posset *ήξίωται* reddi, *dignus ha-*
bitus estj sed aptius cum contextu con-
gruit, si ad hebraicum *perfectorum* mo-
dum vertatur, *dignus est.*

,2) Verissime Segaar (Observatt. in

LIBER TERTIUS

Quibus rite intelligendis conferet observasse: 1°. *τον οἶκον* ad *τιμήν* referri oportere: 2°. formulam, *τιμήν του οἴκου* hisce esse persimilem: *ὁ ἀμνὸς τοῦ* 33, *agnus* qui scilicet *Deo* victimam offert; *την δωρεάν του* 34, *beneficium a Deo destinatum*; *το ἔργον του θεου* 35, *opus Deo gratum probatumque*; *ζήλο* 36, *incensum erga Deum studium*, *αἱ ἐπαγγελίαι των πατέρων* 31, *promissa maioribus facta*, *πίστις του υἱου του νηου* 38, id est, *πίστις εἰς τον υἱόν του νηου*, *fides in filium Dei*; *την παραθήκην μου* 39, *depositum mihi concreditum*, et *δικαιοσύνη τοῦ* 40, *iustitia coram Deo*, ipsique cara: 3°. eandem formulam, *τιμήν του οἴκου*, huic potestate respondere, *τιμήν ἐν οἴκῳ*, *honorem in domo*: 4°. explananda esse articulatus quae tacite innuuntur 41, atque huc redeunt: *tanto amplius esse Christi gloriam prae gloria Moysis, quanto honoratior in domo est auctor et exstructor prae eo qui domum ab alio conditam erectamque eius dumtaxat nomine regit atque administrat*: tandem 5°. sepositis metaphoris, eiusmodi esse integri commatis significationem comparatione expressam: *Quemadmodum Christum inter atque Moysem istud inprimis discrimen deprehenditur, quod ille christianum coetum, christianamque ecclesiam sua auctoritate 42 exstruxit suoque nutu adornavit: Moyses vero non exstruxit, sed Dei tantum nomine Israelis populum coetumque iudaicum administravit ac rexit; ita pro huius ratione discriminis potior est gloria, celsiorque honos qui Christo quam qui Moysi debetur.*

Sequitur Paulus: *Γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τίνος ὁ δὲ τὰ πάντα* 48 *κατασκευάσας, &c.* Omnis namque domus adornatur ab aliquo, omnisque coetus suum habet auctorem institutoremque: qui

Luc. I. 17.) monuit, *κατασκευάζειν* frequenter duplicem induere significatum *construendi, rebusque omnibus necessariis instruendi.*

38) Ioh. I. 29.

8») Ibid. IV. 10.

3») Ibid. VI. 29.

ιβ) Rom. X.

») Ibid. XV. 8.

,s) Gal. II. 20. coll. Philipp. III. 9-

») II. Tim. I. 12.

40) Iacob. I. 20.

41) Petrus Abresch in comm., ad h. l. censet, *»πλεονα τιμήν εχει τον οἶκον*, idem valere, tamquam si ad modum alterius membri scriptum legeres *πλεονα τιμήν εχει* παρά τον, id est, *riya, οἶκον.*

Quae sane ratio (pergit) et facilis est, et ut opinor, sola se simplici atque unica veritatis nota commendat. Sicut autem *οἶκος* heic iterum ponitur de *familia* sive *gente*; sic apte eo *Αἰωνβή* refertur, utpote domus israelitarum pars sive membrum, et minister *εν τῷ οἴκῳ* Λον. Verum, subdit Heinrichs, »nescio qua imagine, nisi misere distorta, Moses nominari possit *οἶκος*. Accedit quod multo probabilius apostolus pro *πλεονα του οἴκου* posuisset *πλεονα τιμήν* παρά τον οἶκον, sicut modo antea, et I. 4, II. 7.

*2) Cf. Grotii et Hainmondi commentarios.

«») Carpzovius, Michaelis et Moruj *τα ααυρα* accipiunt *de universitate rerum* quam Deus procreavit.

idiom ulramque domum, israclilicam et Christianam 44 **adornavit**,
Deus.

Iamvero qui Christianam domum adornavit, est dicilurque45 Christus:
iii eiusdem *χατασκευη* referri in acceptis debet: atque ipse eiusdem auctor
d architectus credendus est. Christus igitur est dicilurque46 *&εῦ* , *Deux*.

Quibus edocemur 1°. non minus commate secundo ea contineri quae
pillent ad oeconomiam Christi, quaeque illi secundum assumptam humani-
sm competunt, quam commate quarto47 eiusdem *θεολογίαν* declarari:
!*. intimum esse nexum inter Christi *οικονομίαν* eiusque *ῥεολογίαν*, ac ideo
i-atum institui ipsum a Patre potuisse 48 *τον απόστολον καὶ ἀρχιερέα τη*
Μομα ημών, quatenus unum est *natura* cum Patre, verusque Deus:
3. supremam rationem honoris quo coli Christus debet, ex eiusdem *θεολογία*
policisci, ex eaque pendere: postremo 4°. Christum Deum auctorem esse
driusque ecclesiae, *iudaicae* quidem per Moysem, tamquam per conspicuum
iinistnim, *christianae* vero per semelipsum carne indutum, atque con-
cilium inter homines diversantem.

12. Ab hoc argumento de excellentia Christi prae Moyse ad alterum
ptgrediens Paulus, inquit: *Καὶ Μωϋση μεν πιστό ἐν δλω τω οἴκῳ αὐτόν,*
ἰ: Τράτων εἰ μαρτύριαν τῶν λαλη&ησομένων Χρίστο δε ὡ νιό ἐπῖ
ὁ οἶχον αὐτον· οὐ οικό ἐσμεν ημεί . Et **Moyses quidem fidelis**
stitit in tota domo eius, cuius et ipse erat pars49, atque adeo auctori
Echitectoque domus obnoxius; sed fidelis fuit **tamquam administer ut**

Std 1°. vix aut ne vix quidem *χα-
•ῶμηάζιτY* in sacris litteris *de creatione*
Bvpatar; et praeterea 2°. nihil cognax» est inter seriem orationis et pro-
!-alam rerum universitatem. Agit nam-
PjuIus de sola *domus spiritalis*,
d/fiaeque constitutione, cuius adeo
ssiastim, non rerum universitatis caus-
ai tt statorem heic memorat. Igitur
?. nihil simplicius quain articulum *rd*
& xena sumere *demonstrative*, et cx-
tot per *παντα*, plane ut ra *δε πάντα*
Cor. V. 18, et huius generis alia non
ifeqienlia.

") Universus contextas, in quo aequae'
wtir sermo vv. 2 — 5 — 0. de domo
-i Christus instituit, et in qua olim
♣es est Moses, exigit ut *πάντα* ad
domum referantur.

Eo quod explanamus capite v. 3.

4C) Ibid. v. 4.
47) «Sciendum est,“ inquit ad h. 1.
Tlicodorus, «quod eius quidem excel-
lentiam ex divina natura ostendit: maiori
autem honore dignum esse habitum dixit
iuxta humanitatem. *Επειδὴ γάρ καὶ &εὸ*
καὶ ἄνθρωπο ο δεῦπότη ΧριΟτό , ἀμ-
φότερα δε ἐν τῷ ἐνὶ θεωρεῖται προ ὡπω,
ἀναρχαῖῳ καὶ τὰ υψηλά καὶ τὰ ταπεινά
περὶ αὐτοῦ λεγεῖν εἰ δῆλωῦν τῶν δύο
φύῶεων ἀναρχάζεται. Quia enim et Deus
et homo est Christus Dominus, utrum-
que autem in una persona consideratur:
necessario et quae sunt excelsa et quae
humilia de eo cogitur dicere ad utram-
que naturam ostendendam."

48) Ut supra v. 2.
49) Scite Oecumenius: *λιαὶ αὐτό τοῦ*
οἶχον ὡν, καὶ τοῦ λαοῦ εἰ : et ipse ad
domum spectabat, et unus erat e populo.

promulgaret⁵⁰ quae erant Dei nomine annuntianda; Christus autem lidelis exlilil tamquam Filius super domum⁵¹ suam ⁵², cuius domus sumus nos.

Ubi quemadmodum sibi manifeste opponuntur *ιλεράπων* et wdg, *iv* οἶζω et *fa'i o'Iχov, αυτον* et *αἰτόν*: ita el excellentia Christi prae Moyse, et instituta per eum ecclesia luculentissime demonstrantur.

Demonstratur **excellencia Christi** prae Moyse, siquidem *filius* excellit prae *administro*: qui *supra domum* est, prae eo excellit qui est in *domo* ac inter domus partes numeratur: et qui *in propria domo* regnat, prae eo excellit qui *in alterius domo* consilia voluntalesque regis annuntiat. Item-que demonstratur **instituta per Christum ecclesia**, quum et *propria* illius *domus* dicatur, et eiusdem *κατασκευή* ipsimet vindicetur.

13. Dum autem Christus, instituta ecclesia, hominum saluti prospexit, eam merito explesse *οικονομίαν* censetur, qua semper hominibus adfuit, illosque idoneis praesidiis instruxit quibus ipsi peccatum vincerent, errorem superarent, veritatem assequerentur, sanctimonia niterent, et cum Deo atque secum ipsis beatissimo caritatis foedere copularentur.

Hoc pacto unigenitus Dei filius adfuit *proloparentibus*, illosque spe recuperandae salutis erexit: adfuit *patribus*, illisque omnia impertiit, quibus ipsorum fides, spes atque caritas ali sustentarique possent: adfuit *synagogae*, et eximia quadam benefactorum copia sategit, ne Israelis semen crudelissima erroris, peccati ac satanae tyrannide opprimeretur: *universis* tandem adfuit *hominibus*, quibus semper tamquam lux salutaris resplenduit, et tamquam imago perfectissima Patris ea contulit, quibus instructi similia in semetipsis lineamenta reciperent.

Huic doctrinae suffragantur Scripturae⁵³, hanc doctrinam chrisliani patres uno ore profitentur, atque haec doctrina cum iis conserta est, quae de ratione caelestis providentiae erga hominum genus, Deo revelante, cognovimus.⁵⁴

i0) Sicut enim *ζῇ μαρτύριαν των λαλη^ηθόμενων* est pro *εἰς τό μαρτυρίν τά λαλη\$η60μενα*: ita *μαρτυρεῖν* adhibetur pro *docere, mandata referre*, I. Cor. XV. 15.

s1) Formula <τι τόν οικον, quae iterum occurrit cap. X. 21. expressa est ad hebraicam *ρήβιν* fp quae Is.

XXII. 15. <le praefecto regiae domus usurpatur.

sî) Crebra roû auroû et αυτοû, *relativi* et *reciproci* in codicibus permu-

tatio me ancipitem habet; neque plane novi legere ne debeam. *ἐχί τον* nixor *αὐροû*, id est, *-θεοû*, an satius *ixl τον οικον αυτον*, id est, *viov*. Propensior tamen sum in alteram sententiam, quacum confero verba Iob. I. 11, et Matth, XXL 30. seqq.

i3) Quod erudite ostendit Laurentius Reinke in dissert, *de divina 3/essiae natura* in libris sacris veteris Testamenti pagg, 399, seqq.

Unigenitus itaque Dei filius, qui nulla umquam aetale suam hominibus i?ni denegavit, qui illis semper fuit *via, veritas el vita*, cuius spiritu ioquuli sunt prophetae, et cuius virtute omnibus semper patuit semita, qua J veritatem caritalcmquo pervenirent; novissimis diebus, supremoque labente humanitatis stadio, in similitudinem hominum factus el habitu inventus ut ioioio, culmen atque fastigium suae pietati imposuit, semen Abrahae⁶⁴ in Mtalem asseruit, dulcissimo *fratrum* nomine ornavit, neque aliter secum «proprium corpus, propriamque carnem coniunxit.

CAPIT III.

De efficiente atque principe caussa, qua ecclesia colligitur, alitur, caelestique sanetitate perficitur. — Ea est Deus Spiritus - Sanctus, qui et semetipsum hominibus donat, illosque suis gratiis ornat atque auxit: — quanam partes Spiritui-sancto asserantur: — ratio, qua Spiritus-sanctus easdem subit.

14. Ladem ipsa ecclesia, quam Deus Pater per Christum Iesum be- G?nissime condidit, *virtute donisque Spiritus - sancti colligitur, intus fovetur ic alitur; omnigenis locupletata gratiis mundatur, lumine veritatis clarescit fl igne caritatis cum suo auctore atque secum ipsa penitissime cohaeret.*

De hac principe Spiritus-sancti efficientia testis est I. Christus his verbis l'ostolos alloquens l: *Και ἐγώ ἐρωτήσω τον πατέρα, καἱ άλλον παρά-θυον δάδει νιτίν, ἵνα μένρ με&' νμών ει τον αιώνα.* Et ego veluti *mumus sacerdos et pontifex*, cuius est pro hominibus exorare, **rogabo** Pitrem, donorum omnium fontem, supremumque principium, ut alium Paracletum det vobis 2; et ipse qui *semper me audit, alium, άλλον* non

κ) Hebr. II. 16: *Ον yap δήπον tr/ilm ιχάαμβάνεται, άλλα Οπέρματο ■'πάμ ιπόαμβάνεται.* Ubi *επιλαμβάν-* l:3et esse non *assumere* et *sibi unire* ■it *coniungere*, sed *asserere* et *in ertatem vindicare*, ostenditur 1°. usu •dgraccos constanti, quo istud verbum •i priore sed posteriore sensu semper srpint: 2*. usu interpretum alexandri- ~m, qoi hoc verbum adhibent pro «Ilicis ἸΙΙΧ, p;n et *manum Vtil*, praesertim opitulandi gratia:

Puu*ôï, Connu. de Ecclesia. II.

3°. testimonio Cyrilli in Glossario, item-que Hesychii, qui *ὀννελ.άβετο* vertunt *εβοή&ηθε*: 4°. quod secus Paulus scripsisset non *επιλαμβάνεται* sed *ἐπελάβετο*: et quod 5°. explicari locus nequeat de incarnatione Christi, qui non angelicam, sed humanam sibi copulaverit naturam, quin et *αγγέλων* et *οπέρματο* nomina *abstracte* sumantur: quod exemplis caret.

*) Ioh. XIV. 1G—18.

2) Quae sunt in priore inciso ex posteriore supplenda.

fwpo»»3, **Paracletum** qui pro vobis 4 advocet, vestrumque causam agat, **dabit vobis**5: illum autem dabit vobis ut maneat vobis cum, vobis» praesto sit, in vobis7 habitet, vestrumque imbecillitatem8 sustentet in aeternum, atque adeo non aliquot solum annis apud vos sit, ut ego conspicuus apud vos fui, sed omnino *maneat perpetuo* 9.

Ut autem luculentius cernerent, quid sibi polliceri a Paracleto non immerito possent, illius pergit dignitatem praeslantiamque enarrare, subdens: *Το πνεῦμα τῆ ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θέλει αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· νῦν δὲ γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῶν μένει.* Scilicet dabit vobis **Spiritum veritatis**, qui quum in se sit veritas¹, vobis quoque auctor erit veritatis salutiferae¹¹ adipiscendae, in omnem vos

J) Animadversione dignum est, distinctionem inter augustas Trinitatis hypostases tam in biblicis quam in ecclesiasticis monumentis non voce *ἕτερο*; sed voce *ἄλλο*; exprimi solere. Ac scite enimvero, (pium *ἕτερο*; non *numeri* tantum, sed *naturae* quoque ac *speciei* discrimen significet,

«) Adolphus Lampe in comm. ad h. l. descriptis Henrici Mori verbis, quibus affirmat, *παρακλήτου* nomine eum designari *qui causam agit*, pergit:

„Hoc sane convenit 1°. cum proprio usu huius vocis apud graecos. Nam apud Demosthenem iam occurrit de illis, qui in iudicio causam accusati agunt. Interea notandum, quod sicut apud latinos differunt *patronus* et *advocatus*, ita apud graecos *ὀνήγορος*; et *παρακλήτο*;, cum *παρακλήτοι* in foro attico non essent ipsi actores causarum, sed *amici* qui actoribus assistebant, causasque amicorum praesentia et oratione sua interdum adiuvabant. Vide Budaeum Annotait. in Pandect. lib. II. p. 242, et in Lexic. pagg. 994 — 995. Confer quae de officio paracleti apud athenienses contra Ilcraldum disserit Salmasius ad ius Atticum et Romanum pagg. 855. seqq. Notanda autem est singularis graecae vocis *παρακλήτο*; cura latina *advocatus* quoad formam passivam convenientia, quae adhuc minus in versione in per *consolatorem* quadrat. Quare talis designa-

tur qui ab amicis rogatus et vocatus est, ut in subsidium eorum veniat, dubionique causam suam prece aliove modo adiuvet.

»2°. Eo magis haec notio est amplectenda, quia non dubitem, Servatorem nostrum etiam syriace loquentem, eamdeni vocem adhibuisse. Ad syros enim aeque ac cbaldaeos aliosque mature illa vox transiit, quamvis in sensu magis generali videatur esse adhibita, ita ut quemcumque *Συνήγορον* simul denotaverit. Suppetunt eam in rem loca plurima aliis iam coacervata, Buxtorio in Lexico v. cap. VI.

„3°. Plerosque etiam et antiquissimos Patres tam graecos quam latinos eundem significatum praetulisse, praeter Suicrum ad h. v., Pcarsouius in Symb. Apostolic, abunde docuit."

s) Quae *dandi* vox de Spiritu-sancto pariter adhibetur Is. XLII. i, Ezech. XXXVI. 27, XXXVII. n, Luc. XI. 13, Actt. V. 32, Rom. V. 5, II. Cor. I. M, I. Ioh. III. 24, IV. 13.

·) Matth. XXVIII. 20.

7) Rom. VIII. 11, I. Cor. VI. 19, II. Cor. XIII. 13.

8) Rom. VIII. 26.

9) Ioh. IV. 14, VI. 51-58, VIII. 35.

10) I. Ioh. V. 6.

11) Ibid. II. 07.

«luliferam veritatem perducet *2, vobisque erit Spiritus sapientiae et reve-
hlionis11. Hunc autem veritatis Spiritum mundus 11 non potest acci-
pere, el accipere propterea non potest, quoniam sibi omnem accipiendi
mm praecludit : praecludit sibi15 viam sensuum, quoniam oculos avertit a
Spiritu, neque videre illum vult semel per Christum atque in ecclesia 10
Id editis portentis splendidissime manifestantem : et sibi praecludit viam
sentis, quoniam17 caeleste lumen repellit, quo *ad cognoscendum* Spiritum
provehī unice posset. Vos autem nostis eum, et eum quidem nostis
in mea doctrina, in meis miraculis, ac in interna potissimum18 revelatione:
nam in vobis manet19, nec illum vos abiicilis, immo neque imposterum
ibiicielis, siquidem *έν ύμῖν εὔται, et in vobis erit* ac porro habitabit.

Salutifera ergo veritatis cognitio Spiritui-sancto debetur, eidemque
debetur, quod fideles sua inhabitatione suorumque effusione charismatum alat
ilque sustentet. Sed quemadmodum homines salutifera veritatis cognitione
in ecclesiam primum coeunt; ita in ea manent, perficiuntur et crescunt propter
iahabitanlem Spiritum ac refusa in ipsos eiusdem dona. Efficiens igitur atque
princeps caussa, qua ecclesia colligitur, collectaque perseverat et proficit,
ipse est Spiritus - sanctus.

15. Quod II. iterum testatur Christus subdens 2 ° : *Ταῦτα λελάτῃ/.a*
ruiv, nuo' ύμῖν μένων. Haec ad vos vestrosque animos edocendos eri-
gendosque accommodata dixi conspicuus apud vos manens, ac vos inter
conspicuus diversans21. Sed futurum est, ut quam primum e vestris ereptus
«olis ad Patrem redeam : ο' δε παοάχ).ητο , το πνεύμα το άγιον, ο πέμπει
irtnjg έν τφ όνμύατί μου, έξείνο 22 υμά διδάξει πάντα, ζαῖ υπομνηοει
iriç πάκα, α έιπον ύμῖν. Paracletus autem, Spiritus ille san-
cious, *Spiritus veritatis*, quem Pater suprema origo universae salutaris
teconomiae mittet dabilque in nomine meo, in meam vicem23, meamque

») Ioh. XVI. 13.

n) Ephes. I. 17.

") Qui Rom. VIII. 7. legi non est
ij-ibietlus, quique I. Tim. IV. 1. *πνεύματα*
πβψ, spiritus erroris sectatur.

**) Censet KuinocI, *θεωρεῖν* et *γι-*
l ijiuiv esse synonyma, coque consilio
l 'polari ut haec exprimatur sententia,
i «tot plane cognoscere.

“) Matth. XII. 24.

”) Actt. VII. 51. coli. Hebr. III. 7.

'») Matth. XVI. 17.

'») Augustinus de Trinit. lib. XV.
XIX. de Spiritu-sancto ait: »In
i totam ergo *donum* Dei est, in quantum

datur eis quibus datur. Apud se autem
Deus est, etsi nemini datur: quia *Deus*
erat Patri et Filio coaeternus antequam
cuiquam daretur." Cf. Petavium de Triait,
lib. VIII. cap. III.

2°) Iob. XIV. 25 — 20.

2‘) Luc. XXIV. 44.

22) Notant viri docti, quos inter
Goetzius in Meletematt. pagg. 109—170,
hac generum mutatione declarari, Spi-
ritum - sanctum esse *personam*. Usitatum
namque est in divinis litteris, per *ιτέρωῦιν*
generum *personam* innui.

”) Ioh. XIV. 13-10. coll. Gal. III.
13—14.

gratiam, meoque rogatu, ut id expleat quod ego item a Patro missus“ inchoavi atque suscepi, ille vos docebit omnia ad meam religionem, meamque ecclesiam spectantia, quaeque vos percipere *5 hucusque non putuistis 26, el ego vestrae parcens imbecillitati vobis hucusque non tradidi, et suggeret vobis omnia quaecumque dixi vobis, eritque auctor ne e vestris pectoribus excidant quaecumque a me didicistis.

16. Duo igitur sunt quae tamquam Spiritus propria commemorantur: alterum quod ipse necessaria opporlunaque apostolorum institutioni absolverit, summamque revelatae doctrinae compleverit: et alterum quod suo numine suaque praesentia caverit, ne eorum obliviscerentur apostoli, quae ex ipsius Christi ore perceperant. Atqui ista prorsus sufficiunt, ut ipse etiam Spirilus effectrix atque princeps ecclesiae caussa existimetur.

17. Praesertim quum III. eidem mullo etiam luculentius Christus asserat suae religionis suaeque ecclesiae complementum inquiens 27: *Ἐτι πο/ῦν εχω λεγειν υτιῦν, ἀλλ’ ον δὲναῦ&ε βαοτάζειν ἀρτι*. Adhuc nulla habeo quae vobis dicam, quaeque Origenes in altero contra Celsum libro revocat ad legis caeremonialis abrogationem, communia iudaeorum gentiumque iura, el Abrahami benedictionem in populos omnino omnes derivandam, sed vos non potestis portare modo, vobisque vires desunt quibus illa sustineatis, inlelligalis el adprobelis 2e.

Οταν δε ελ&η ΙΙ.εῖνο, το πνεῦμα τη ἀλη&εία, ὁδηγήσει υμά εἰς πάοαν την ἀλῖμλειαν. ον γάρ λαληοει ἀγ ἐαντον, ἀλλ’, δ’ῖα αν ἀχονη, λαλήσει, χαῖ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνο ἔμε δοξάσει, οτιεχτου εμοῦ ληφεται, χαῖ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Ubi autem venerit ille Paracletus, el meae vestraeque caussae assertor, Spirilus ille veritatis 29, vos deducet in omnem salutiferam veritatem, vosque omnem salutiferam veritatem edocebit, suscepulumque a me opus vestrae institutionis prudenterque 30 tractatum, expediet atque absolvet 31.

* «) loh. V. 43.

*») Quod exprimitur formula, ou duva(ῖ9ε βαῦτάζειν ἀρει, non potestis portare modo, onusque est quod vestri humeri recusant.

56) loh. XVI. 12.

**) loh. XVI. 12 — 15.

*.) In Epicteti Enchiridio cap. XXXVI. hoc eodem sensu occurrit verbum 3a-ῦτάζειν.

*.) Constructio, ἰχεῖνο — πνεῦμα est πατά το Οημαινόμενον, secundum id quod significatur, eoque pertinet ut τὸ πνεῦμα ostendat esse personam.

3°) Prudentis namque doctoris est non omnia simul ingerere sed suis dispensare temporibus, et quaedam ad maiorem discipulorum maturitatem reservare, I. Cor. Ul. i—3, Hebr. V. 11.

31) Sane ὁδηγεῖν quod proprie valet viam monstrare, ducere, metaphorice idem significat ac διδάσχειν, docere, quo sensu non tantum ab alexandrinis adhibetur Pss. XXIV. 5, LXXXVI. 11, CXLIII. 10, verum etiam Actt. VIII. 31.

Incisum vero εἰ πάσαν την ἀλήθειαν, reddi infinite nequit in omnem veritatem. id enim impedit interiectus articulos

Pergit Christus, atque ut confirmet Spirilurn apostolos edoctrum πάσαν ν) (ἀήδ’ααν, vel πάσαν την βουλήν τον Θεοῦ, omne Dei consilium, ut jjalibi 52 effertur, subdit: non enim loquelur a semetipso, neque e ipse confinxerit, animis instillabit sed memel imitabitur qui ex memetipso loquutus sum nihil 33, el quaecumque audierit, loqnetur, sicuti el ego non alia annuntiavi 34 nisi quae audivi παρά τον Ιηοῦ, a J)eo Paire: el ventura, id est, futura 35 annuntiabit vobis. ISimirum, Blerprete Grotio, quae aut mundo aut populo iudaico aut ecclesiae eventura sunt praenuntiabit. Quarum praenuntiationum exempla cum per alios novi Testamenti libros 36 tum per totam Apocalypsim diffusa leguntur.

Verum haec neque debent neque possunt ita inlelligi, ac si uberior fleniorque eorum declaratio excluderetur, quae ad illam partem dominicae oeconomiae spectarent, quae quum Christus ista diceret, adhuc instabat, neque pauca complectebatur quae apostolorum animos gravissime commoverent. Il enim Niemeyerus 37 scite observat, Christum των Ερχομένων ambitu suos quoque comprehendisse cruciatus, suam mortem, suum in vitam reditum, suumq̃ie in caelos adseensum, non obscure usus significat verbi ἀναγγέλλειν 38 apud interpretes alexandrinus, quibus non solum est annuntiare, verum etiam aperire, edocere, resque obscuras illustrare, ac illud ipsum efferre quod kebraei ΓῆΠ dicunt.

18. Huic muneri Spiritus proprio alterum Iesus addit, inquiens: ille ne clarificabit, meamque gloriam illustrem reddet. Me clarificabit Paller”, quia mihi nomen dabit quod est super omne nomen; at ipse quoque Spiritus me clarificabit sua visibili effusione, evangelii praedicatione, ecclesiae uipliGcatione, apostolorum constantia el martyriis, illuminatione mentium ad neam gloriam cognoscendam, conversione cordium ad meum amorem, splendore virtutum quae in fidelibus emicabunt, ac omnigenis tandem charismatis, quae me verum Dei Patris Verbum, germanumque Filium commonstrabunt.

Ideirco autem hisce omnibus me clarificabit, quia ex meo accipiet et annuntiabit vobis. Sicut enim ego mea doctrina, meis operibus, zeisque portentis Patrem clarificavi, quia nihil dixi, nihil egi, nihil patravi q̃wd ex Patre non audiverim atque acceperim; ita Spirilus effectis omnibus

-i. multoque impediunt vehementius rei Tsra. ductusque sermonis, qui finibus nidiferae veritatis continetur.

M) Actt. XX. 27.

**) loh. V. 19-30, VII. 17.

*.) loh. III. 32, VIII. 20.

I Sibi enim respondent rà ερχόμενα

* r« ἰλητόμενα.

36) Actt. XI. 28, XIII. 1, XX. 28, XXI. 11, I. Tim. IV. 1, IT. Tim. III, Ephes. IV. 11, II. Petr. I. 14.

37) Dissertatione in loh. XVI. 12. seqq.

38) Cf. Deut. XXIV. 8, et Daniel. II. 26, nbi Theodotion ἀναγγέλλειν adhibet de somnii explicatione.

39) loh. XIII. 32.

suae missionis me clarificabit, quia nihil ex eo prodibit, quod ex me ceu fonte in ipsum non dimanarit.

Quare eodem prorsus iure, id est optimo ac maximo, Spiritui-sancio tribuitur quod effectrix sil atque princeps ecclesiae caussa, quo eidem asseritur *quod depositum revelationis expleverit, quod eos finxerit qui erant Christi regnum propagaturi, quodque illa omnia abunde suppeditavit, quibus christianum nomen colligeretur, collectumque permaneret ac divina quadam luce splenderet.*

19. Accedunt IV. quae Christus apud Iohannem⁴⁰ docet quaeque rem totam plenissime confirmant. Is enim princeps atque effectrix ecclesiae caussa suo merito censetur, cuius virtute ac operatione iit ut illius membra esse homines possint, illique se adiungere nomenque dare. En vero quae Nicodemo Christus respondit⁴¹: *Ἀμήν, ἀμην λέγω οορ εάν μη τι γερνq0-f, ἀνωθεν, οὐ δύναται ιδεῖν την βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Amen, amen dico tibi, sancteque confirmo, nisi quis denuo⁴² genitus fuerit, nisi novam subierit generationem, novamque induerit cogitandi, volendi, operandique formam, non potest videre regnum Dei, non potest⁴³ εἰ ελ&άν εἰ την βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ingredi in regnum Dei, illud capessere, et illius bonis ac felicitate potirill.*

Necessaria esi *ἀναγέννησι* ac verissima *παλιγγενεσία*, ut quis regni Christi atque adeo ecclesiae particeps esse queat. Quemnam vero arbitrabimur huius *παλιγγενεσία* auctorem?

Enarrat Christus subdens⁴⁵: *ἀτμήν, ἀμην λέγω ὅοι, εάν μη τι γερνηθη ἐξ ὕδατο ζαῖ πνεύματο, οὐ δύναται εἰ ελθεῖν εἰ την βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Amen, amen dico tibi atque firmissime testor, nisi quis genitus fuerit ex aqua et Spiritu⁴⁶, non potest introire in regnum Dei, neque inter illius cives numerari.*

Est ergo Spiritus auctor princeps illius regenerationis, sine qua hominibus aditus ad Christi regnum praeclusus obstruclusque putari debet. Ac putari

Ioh. III. 3 – 6 — 8.) eiusdem modus ac ratio diligentius explanatur.

Ibid. v. 3. «') L. cit. v. 5. «») Quem sensum τό ιδεῖν, non secus ac hebraicuī HfrT)' P^us se,ne^ continet.

41) Quam esse vim particulae âvuStv, persuadent 1°. antiqui interpretes, syrus, coptus et vulgatus; persuadet 2°. sua paraphrasi Connus: persuadet 3n. Nicodemus, qui illam non aliter accepit (v. 4.) ac si significaret *δεννερων, rursum, secundo*: ipsaque persuadet 4°. orationis series, qua *primum* universe traditur necessitas regenerationis, *tum* (yv. 5 —

46) Quae generatio modo dicitur I. Ioh. II. 29, III. 9, IV. 7, V. 1—4—18, γίννηθι εχ &εοῦ, *generatio ex Deo*, et modo I. Petr. I. 23. ἀναγέννηθι ἐκ λόγον &εοῦ ζώντο, *regeneratio ex verbo Dei viventis.*

ikirco debet quia⁴⁷ τὸ γεγεννημένον ἐ%. τη ὕαρ/.δ ὕάρξ ἐστι- /ai το jqivvrl'iptov ἐξ τοῦ πνεύματο πνεῦμα ἀστε, **quisquis genitus**⁴⁸ est ex carne, cnrnalique generatione vitium imbecillitatemque contraxit⁴⁰, al-
Sic irae filius in lucem venit, **caro est**, *σαρ/.ῖ'/.v, carnalis, corruptus*, pique esse quidem civis potest regni caduci et terrestris, sed regni imrnor-
Ulis atque caelestis non potest. **El quisquis genitus est ex Spiritu**, K Spiritus virtute a corruptela solutus, in novam creaturam effictus, atque doplione donatus; **spiritus est**, nimirum *πνευματικό, spiritualis*, ac Dei qui Spiritus est, ita similitudinem praefert, ut civibus regni divini iure nerito connumeretur.

20. Quapropter V. duplex secerni debet hominis vita, altera illius propria quatenus ex carne genitus est, carnalisque dicitur: el altera quae illi convenit quatenus regenilus ex Spiritu est, spirilalisque vocatur, Prior, quam Scripturae ⁵⁰ efferunt formulis *'/.ατά οάρ/.α περιπατεῖν, v.ατ ἀνθρωπον* K*οimeir ἐν παραπτώμοι* *'/.ai ἀμαρτίαι περιπατεῖν, περιπατεῖν ἐν μα- raiinji τον νοό αυτού et ἀτά/.τω περιπατεῖν*, quamque toties reprehendunt el damnant, iis se prodit operibus quae Paulus nuncupat *opera carnis*, atque his verbis complectitur⁵¹: *μοιχεία, πορνεία, ἀ'/.α&αροία, ἀοέλγεια, εἰδω- laltfrpeiez, γαρμαζεία, ἐχ&ραι, ἐρει, ζήλοι, &υμοί, ἐριθειαι, διχοστοαίαι, ὠοίτῖτ, π>&όνοι, γόνοι, μέθαι, '/.ώμοι, ζα'ι τά δ'μοια τούτοι: moechia, fornicatio, quae item alibi⁵² iungunlur, immunditia venerisque nefandae fagitia⁵³, impudicitia effrcnalaque libido⁵⁴, idololatria, quae iungi cum superioribus debet, quod solemne hebraeis fuerit idolorum cultum appellare ΠΟ' scortationem, *veneficia* ⁵⁵, *inimicitiae, contentiones, aemulationes, irae,* riwe⁵⁶, *dissensiones facionesque* ⁵⁷, *haereses* ac obortae e dissidiis sectae ⁵⁸,*

L. c. v. 6. 53) Rom. 1. 24, II. Cor. XU. 21, °) Nam ro γεγεννημένον idem valet Ephes. IV. 19. ac idem quod Lev. XX, K (v. 8.) ὁ γεγεννημένο .

·') Nomina *Υ^2, *αάρξ, caro* fre- S<) Rom. XIU. 13, IL Cor. XII. 21 jenter apud hebraeos Pss. LVI. 5, Ephes. IV. 19- LXXVIII. 39, Iob. XXXIV. 15, Is. XL. 6, luem. XVII. 5. notiones induunt *fragili- Utis infirmitatis*, ac etiam *erroris* et *ftccali*. Videsis Knappii Opusc.pagg. 200. «Ω.

*) Rom. VIII. 1 — 4, I. Cor. III. 3, Zpbes. II. 2, IV. 17, II. These. III. G. u) Gal. V. 19 — 21. coll. Rom. I- 29. tqq., II. Cor. XII. 20. seqq., Ephes. '3—5, ss) Hos. II. 2, Matth. XV. 19, Marc. 121,I. Cor. V. 1.

55) De hoc scelere tum maxime in- valescente scribunt Suetonius in Neron. nn. 33 — 34 — 35, in Tiber, n. 73, in Claud, n. 1: Tacitus in Annalibus lib. XII. n. 66, Valerius Maximus lib. II. n. 5, et Plinius Epistt. lib. VII. epist.-VI.

56) Quae simul etiam cohaerent IT. Cor. XII. 20, Philipp. I. 15.

57) Rom. III. 2, XVI. 17.

LIBER TERTIUS

invidiae ’’, *homicidia* ’°, *ebrietates* 81, *commessiones* 62 et his similia, qua formula edocemur, Paulo luisse propositum, non omnia persequi opera carnis, sed aliquot dumtaxat exempla connumerare, quae ad quatuor potissimum genera redeunt, *ad libidines*, *ad superstitiones*, *ad contentiones sectas*(pie, et *ad commessiones*.

Posterior autem vitae ratio, quam Scripturae nominant6’ πνενηατι περιπατάν, εύσχημυννω περιπατεΐν, χατά άγάπην περιπατεΐν, διά πίστιω περιπατεΐν, άξιώ περιπατεΐν τή χλήσεω , έν αγάπη περιπατεΐν, ά είω του &εοϊ et τοϋ χνρίον περιπατεΐν, έν άλη&εία περιπατεΐν, χατά τά έντοΙά et έν τη έντο’/ή περιπατεΐν, έν 0ο(/ία περιπατεΐν, έν έργοι άγα&οϊ περιπατεΐν, ενβεβώ ζην, et ύμχρρόνω χαϊ διχαίω χαϊ ενοεβώ ζην, quam tot laudibus efferunt, et quae iaculis fidei seminibus concipitur, ipsa fide nascitur, spe adolescit et caritate consummatur; in lucem prodii, iisque se manifestat operibus quibus clamamus *abba*, *pater*, cultum in spiritu ei veritate deferimus, facta carnis mortificamus, veterem hominem deponimus, novum induimus, eaque capessimus quorum Paulus catalogum texit inquires*4: Ο δε χαρπδ του πνεύματό έοτιν αγάπη, χαρά, ειρήνη, μαχρο&υμία, χρηϋτότη , άγα&ωϋύνη, πίστι , πραότη , έγχράτεια: *fructus autem et*5 *έργα, opera Spiritus sunt caritas, gaudium et voluptas ex aliorum commodis percepta, pax, patientia et longanimitas, benignitas, bonitas et erga alios studium, fides, lenitas et mansuetudo, continentia.*

19) Vocem *φόνοι*, utpote quae in Cod. Vat. et quinque aliis desideretur, omittatur etiam a Clemente alexandrine, Irenaeo, Cypriano, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, ac facile e praecedente *φθόνοι* oriri potuerit, expungendam esse censuerunt .Millius, Semlerus et Koppius. Expungendam tamen haud esse opinatur Benedictus Winer, cuius ista sunt verba: «lungitur utrumque vocabulum, *φθόνοι* et *φόνοι*, etiam Rom. I. 29. ubi de vitiis hominum a pietate Christiana alienorum exponitur. Tales autem sunt qui hoc loco perstringuntur, *οαοxixoi*. Etenim quod Koppius dicit, non potuisse Paulum h. l. *criminis* mentionem iniicere, quod non tam religione quam ipsis legibus civilibus coerceri et puniri ubique soleat, id parum placet: nam hoc discrimen in apostolos non cadit (cf. Ephes. IV. 28, I. Cor. V. 11, VI. 10, Rom. II. 21. seqq.), quippe qui non e metu poe-

narnm civilium, sed e vera pietate omnem virtutem nasci vellent. Deinde adulteria scortationesque et ipsae legibus erant vetitae; accedit quod *φόνοι* facile omitti potuit in tanta vocis praecedentis *φθόνοι* similitudine. Denique parano-masia, qualis est in vocabulis *φόνοι* et *φθόνοι*, Pauli ingenio maxime accommodata est.¶

6 °) Rom. I. 29.
6 ‘) Videsis Sclnvarzii dissert, de commessionibus Veterum.
«») Rom. XIII. 13.
6’) Rom. XIII. 13, XIV. 15, II. Cor. V. 7, Ephes. II. 10, IV. i, V. 2, Gal. 16, Coloss. I. 10, IV. 5, I. Thess. IV. 12 II. Tim. III. 12, Tit. II. 12, II. Ioh. vv. 4 — 6. III. Ioh. vv. 3 — 4.
*4) Gal. V. 22 — 24.
SJ) Vide v. 19. coll. Matth. VII. 16, Ephes. V. 9.

21, Quisque porro cernit fieri non posse, nt antca homines ad cccle-
mb, ad secundum Adtirnuin el ad mysticum Christi corpus specient, quam
ialia saltem vitae spiritalis conceperint. Ergo eadem efficiente caussa primum
ecclesia colligitur, qua primordiis vitae spiritalis homines imbuuntur. Atqui
explicationes, profectusque omnes spiritalis vitae non ab alio quam
i Spiritu hominibus conferri, multiplici ex capite liquido constat.

Constat enim i°, ex ipsa *spiritalis vitae* appellatione, quae ideo hoc
moline potissimum gaudet, quod eius fons atque origo Spiritus censeatur,
testai 2°. ex eo quod homines neque sint neque esse possint membra ecclesiae
et Christi, quin *prius origine*66 membra sint Spiritus: unde illud Pauli67:
à Ji ti πνεύμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτο οὐκ ἐστὶν αὐτοῦ: si quis autem
Spiritum Christi non habet vel *inhabitantem* vel saltem *moventem*
hic non est eius. Constat 3°. ex nobilissima Christianorum descriptione 68,
paiidem dicuntur 69 *Επικαλούμενοι τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου, invocantes nomen*
[limini], el Christum Dei Filium, concessumque divinitus Messiam profilentes.
Vbil enim exploratius quam Christum, κα&δ δεῖ70, *quemadmodum oportet*,
Évocari ab hominibus non posse, nisi illorum infirmitas operatione Spiritus
avetur, eiusque virtute fulciatur.

Tandem 4°. non puto, ullum facile in Scripturis reperiri doctrinae caput
frequentius inculcatum, quam *vocationem ad fidem et consortium in ecclesia*
(vm *Christi membris, praestantissimum esse supernae gratiae donum.*
Ibcenim revelavit Christus, hoc apostoli tradiderunt, atque hoc Christianum
nomen universum constantissime tenuit. De principio autem gratiarum orn-
aī sic habet Paulus71 : *Οὐδεὶ δύναται εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν*
π'ῆαπ àfito. διαιρέσει δέ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δε αὐτὸ πνεύμα; *nemo*
foil dicere ac profiteri Dominum lesum, nisi in Spiritu- sancto, et quin
MI in animo luce Spiritus collustretur, eiusque flammis incalescat. *Divi-*
ti *autem gratiarum sunt,* eaeque multiplici varietate continentur, *unus*
nlem atque idem est Spiritus, e quo omnes proficiscuntur.

22. Est itaque Spiritus effectrix atque princeps caussa, qua ecclesia
alescit, unita alitur, eiusque participatione proficit et ad maiora semper
dspirat.

Duplex autem secerni 'debet Spiritus communicatio : *una* quae proplerca
icitur communicatio et πνεύματο ἄ'λιου μερισμὸ 72, *sancti Spiritus divisio*
distributio, quia eiusdem dona sive sanctificantia, sive gratis data con-
hmlur: et *altera* qua ipsemet donatur Spiritus-sanctus, qui cum iustis
■alissime copulatur atque cohaeret.

i “) I. Cor. VI. 19.

Actt. IX. 14.

”) Rom. VIII. 9.

Roin. VIII. 26.

1 “) Cf. Binghami Origg. Ecclesiast.

1. Cor. XII. 3 — 5

â. L tap. I.

Hebr. II. 4.

Illius tot suppetunt certissima indicia, quot in Scripturis, christianisque monimentis testimonia leguntur, et leguntur sane plurima” atque conspicua, quibus Spiritui-sancto motus omnes salutare, caelestiaque charismata asseruntur. Huius vero indicium sunt et argumentum superiora quae attulimus oracula, et quibus Christus pollicetur *paracletum* et *Spiritum veritatis* in nobis mansurum: indicium sunt et argumentum quae de in habitante in nobis Spiritu repetuntur: indicium sunt et argumentum quae iustos non secus ac templa Spiritus repraesentant: et indicium sunt atque argumentum quae Paulus scribit 74: 7/ δέ ἐλπὶ ον χαταιαχννι' ου η ἀγάπη τον Οίον ἐχχέχνται ἐν ταῖ xaoSicuς ημῶν διὰ πνεύματο ἀγιον τον ὕο&άπο ημιν. Spes autem Dei promissionibus innixa non fallit neque rubore suffundit”. Sed cur neque fallit, neque inanis est? quia caritas Dei76* diffusa est in cordibus nostris, amorque Dei in nos nostra pectora replevit, replevit autem per Spiritum-sanctum, qui datus est nobis.

Excellit ergo inter dona Dei ipse Spiritus, qui z«r* ἐξοχήν donum11 est, de cuius substantiva communione insignia plane sunt quae christianis doctoribus uno ore testantur. Horum splendidissima testimonia prae ceteris collegerunt Petavius, Thommasin et Mochler, iisque edocemur, nos duplici prope forma sanctos esse: forma imprimis inhaerente caritatis habitualis, gratiaeque iustificantis: tum vero quasi forma illius increatae sanctitatis, qua proprie Spiritus dicitur sanctus, ac virtus quae suimetipsius communicatione sanctificat. Ut enim post Basilium 78 Iohannes damascenus79 scribit:

z«i το πνεύμα τδ ἀγιόν ἐστι δύναμι ἀγιαῦτιχη: Deus et Spiritus sanctus est virtus sanctificatrix.

7I) Ieta prae ceteris collegit expolivitque Augustinus in suis adversus pelagianos lucubrationibus.

7 Rom. V. 5.

7§) Suffundimur autem rubore propter spem in alio positam, quum id non accipimus quod spe tenebamus. Ergo formula, η âê ἐλ.τί οὐ καταισχύνει, cui gemina occurrit Pss. XXII. 6:

Τὼ"Ο"X/1» CXIX. 116, Sirac. II. 10, huc redit: Deo innixa spes non fullit.

7β) Non qua nos Deum amamus, sed qua nos Deus diligit, quaeque v. 8. audit ἡ ταυτοῦ ἀγάπη εἰ ημᾶ, eiusdem in nos amor.

77) Cf. Petavium de Triuit. lib. VIII. capp. IV. seqq.

7·) De Spiritu-sancto cap. XXVI.

7») De Fide Orthodox. lib. I. cap. XVIII.

CAPUT IV.

1) *c h a b i l u n o d e l a t i n q u a f i d e l e s c u m D e o , e t q u a s c c u m i p s i s c o n i u n g u n t u r . — O s t e n d i t u r e t a r g u m e n t i s t e s t i m o n i i s q u e c o m p r o b a t u r , s o c i e t a t e m c u m D e o o r i g i n e e f f i c i e n t i a q u e p r i o r e m e s s e s o c i e t a t e , q u a m u t u o f i d e l e s c o h a e r e n t , a d e o u t h a e c s i l i l l i u s f r u c t u s e x t e r n a q u e m a n i f e s t a t i o : — q u a e h i s c e i l l u s t r a n d i s e x h i s t o r i a C h r i s t i e t a p o s t o l o r u m p e t i c o m m o d e p o s s i n t : — p a t r u m d o c t r i n a .*

23. Ecclesiae nomen, inquit Chrysostomus appellatio est οὐ /ω-
 ἰνὶ ΗΟΓ, ἀ).λὰ τινὼ ὅττω zat Gupcptoviag, non divisionis sed unionis atque
 mutus. Omnes enim fideles, subdit Theophylactus 2, ο ποὺ δ* α ν ω ο ι ν ,
 ualxxlrfiid eloiv, ubicumque tandem sint, una ecclesia sunt, atque in
 arnn corpus, unumque coelum conspirant.

Hac autem societatis coniunctionisque ratione, quae insita ecclesiae est
 «c ab ea divelli potest, tacite monemur, ut in supremam eiusdem originem
 fflijuiramus, ac porro investigemus, cuiusmodi sit habitus quo mutua fidelium
 ijcirtas ad eam coniunctionem refertur, qua Udem cum Deo devinciuntur.

Quae sane quaestio praeclara atque insignis paullo aliter efferri ita
 potest: utrum aliqua cum Deo societas per intellectum perque voluntatem
 p-aecedat, aut satius vinculum illud consequatur, quo christiani externa
 fld professione j corumdem rituum usu, corporis consensu, caritatisque
 tfficiis cohaerent; vel quod eodem pertinet: utrum interior cum Deo societas,
 tiq̄ue adeo societas divina praevertat, vel potius externam humanamque
 /folium societatem consequatur.

24. Puto autem tam iis quae superiori capite demonstravimus, quam
 3 neque minus luculentis indiciis effici ac evidenter ostendi, societatem
 aliam ex interiore sobolescere, societatemque humanam ex divina, ceu
 tdiluslmtn eiusdem frudum progerminare.

Sane I. nisi ea negentur quae demonstravimus, ratum fixumque manere
 ■'et, nullum exislerc posse fidelium coelum, qui per Spiritum non colligatur,
 quid sibi vult, fidelium coelum per Spiritum colligi? aut quaenam his
 dis potestas subest? hanc opinor, plures homines divinitus illuminari, ex-
 m, incendi, ac novae caeleslisque vitae seminibus locupletari. Ista igitur
 avertant oportet, ut fidelium coelus primum existât. Ilis autem quoddam

‘) Homilia prima in priorem ad Co-
 atMos epistolam.

2) Eumdem Pauli locum explanans.

LIBER TERTIUS

cum Deo commercium, et quaedam cum Deo humanarum mentium voluntatumque societas continetur. *Interior ergo atque caelesti» cum Deo societas, sine minus tempore, efficientia certe atque origine mutuam credentium externamque societatem praegreditur.*

25. Quod plane II. necessarium esse intelligitur, si animo reputentur hinc quidem conditiones quae ad naturales civilesque societates ineundas postuluntur, inde vero eae ἀναλόγῳ colligantur quae ad ineundam Christianam ecclesiasticamque societatem requiruntur.

Ut enim ab illis auspicar, ecquid tandem necessario exigitur ut homines in societatem conjugalem, familiarem, herilem, aut etiam civilem pollicamque convenient? Nimirum exigitur, ut praesto illis facultates sint socialibus officiis explendis necessariae atque opportuna: itemque exigitur ut illi quodam veluti intestino naturae pondere ad eiusmodi contrahendas societates ferantur. Haec illis si desint, vel nullus erit contrahendis societatibus locus, vel contractae utcumque societates steriles erunt ac facillime dilabentur.

Quare si quid ἀνοώψῳ concludere licet, tenendum est, ad christianam ecclesiasticamque societatem ineundam postulari, ut qui accedere ad illam debent, illique nomen dare, quodam veluti instinctu in eam ferantur, et facultatibus copiisque polleant, sine quibus propria huius coniunctionis officia neque suscipi neque expleri ullatenus possunt.

Atqui non aliunde eiusmodi instinctum, neque aliunde eiusmodi copias facultatesque operiri integrum est, quam ex Patre qui trahat³, ex Spiritu qui intus agat et operetur, ac ex nova quadam eaque superna hominis creatione cum principio novae vitae novaeque cum Deo communicationis iuncta atque conserta. Quamdiu enim homines non aliam vitam degunt nisi carnis et sanguinis, quamdiu non aliam in seipsis imaginem quam primi Adami referunt, et quamdiu carnales nominantur et sunt; neque ea cogitare valent quae saluti adipiscendae conducunt, neque de^{*} iis indicare quae ad Deum pertinent, neque aliter crucis mysterium, quam uti scandalum stultitiamque contueri. Ut ergo Christi nomen profiteri, et in Christianum coetum, christianamque ecclesiam coire possint, necesse est ut illos excitet Christus⁵, ut Spiritus illorum aures aperiat, duritiem cordis emolliat, et aura novae caelestis vitae afflet ac perfundat.

26. Neque profecto III. mirum: est enim ecclesia *Christi caro, mysticum eiusdem corpus, eius plenitudo atque sponsa*. Sed quid propterea? istud scilicet, nonnisi nomine tenus atque appellatione differre, sive ad ecclesiam pertinere, externaque fidelium societate potiri, *sive* fieri Christi carnem,

») Ioh. VI. 44, Matth. XVI. 16 — 17.
— Origenes in Matthaeum T. XII. n. 10,
et de Principiis lib. II. cap. VII.

4) II. Cor. III. 5, I. Cor. II. 10—16.
coll. cap. I. 23 — 25.

s) Ephes. V. 14.

Hinc illud quod commemorata Petri concione Luens subditl⁷: *Οι μὲν οὖν ἀύμενω ἡ ἀπὸ δεξιόμενοι τοῦ λυ/ον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν* χα'ι ποο - *ετέθησαν τῷ ἡμερὶ' ὑχεινῇ φυχίμ ω ιι τρι χθ.ιαι.* Qui ergo hilariter alacriterque **receperunt sermonem eius**, assensumque praebuerunt Petro clamanti¹⁵: σὼ»»»,« *ἀπὸ τῇ γενεᾷ τῇ ὑχολία ταύτῃ* ; *salvate ros-melipsos* ea fidei professione quam vobis annuncio, atque hoc pacto vosmet segregate *a generatione ista prava*, pravisque hominibus ¹⁶ qui nunc vivunt, — **receperunt baptismum, et semel⁷ adiunxerunt** ecclesiae ea die tria circiter hominum millia.

Atque hinc egregium Pauli effatum ⁸: *Ἐν ὧνι πνεύματι ἡμεῖς πώτε ἐτς ἐν ὧμα ἐβαπτίσθημεν.* In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, id est Theodorilo interprete: „Omnes ab uno Spiritu renovati sumus, idem omnes donum in baptismo accepimus, remissionem peccatorum similiter accepimus, divinorum sacramentorum sumus ex aequo participes. Unum ergo corpus sumus, etsi diversa membra habemus. *Τούτο γάρ ἐπεν, εἰ ἐν ὧμα ἐβαπτίσθημεν, ἀντι τοῦ, ἐπὶ τούτο*) ὡ' τι *ei\$ & ὧμα τελείν.* Hoc enim dixit, *in unum corpus baptizati sumus*, hoc est, ideo ut unum corpus essemus/*

28. Necesse igitur est, baptismum, vel una cum baptismo externam quoque fidei professionem *antecedere*, ut homines ecclesiae membris connumerentur. Nemo autem inficiari ausit, eo baptismum, atque eo fidei confessionem pertinere, ut homines novam quamdam ordiantur vitam, et cum Deo totius veritatis bonitalisque fonte coniunganlur.

Atque eo sane perlinere baptismum, principio edocemur usitatis apud chrisianos nominibus, quibus baptisma *φωτισμός* , *illuminatio* ¹⁹, et baptizandi

**) Actt. II. 41.

1*) Dubitari non immerito potest, sit nec ne vox *ἀμύλω* genuina, quum desit in Codd. ABCD., in Verss. copt. sahad. aethiop. vulg., itemque in Bedae *Retracti*, in *Acta*.

15) L. cit. v. 40.

,e) Mattii. XI. io, Luc. VII. 31.

17) Utrumque aoristum *passivum*, *ἡβαπτίσθησαν* et *χοοστρίτησαν*, significationem *mediam* praefert: verbum autem *προτίθεται* de iis adhibetur *qui transeunt in partes alicuius, ilique seilicet adiungunt*.

1*) I. Cor. XII. 13.

1') De appellatione *τον φωτισμού* facta baptismo testes sunt concilium Laodice-

nnm can. XLVII., Gregorius nazianzenw Orat. XL. de Baptismo p. 638, Chrysostomus in epist. ad Hebr. Hom. XIII., Pseudo-Dionysius de Ecclesiast. Hierarch. cap. 111., aliique quos Augustinus Touttée diss. II. de Catechesibus s. Cyrilli, cap. IV. nn. 24- seqq. profert atque laudat.

Huius autem nominis explicationem praebent tam **Iustinus** Apolog. II. in-quiens: *καλεῖται δὲ τούτο τὸ λοντρόν φωτισμός* , *ὡς φωτιζόμενων τὴν διάνοιαν τῶν ταύτα μανθανόντων* : *vocatur lavacrum hoc illuminatio, quod eorum qui ista discunt mentes illuminentur*: quam Clemens alexandrinus Paedag. lib. I. cap. VI. scribens: *καλεῖται, δὲ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο χάρισμα, καὶ φωτισμός*,

ὁδὸν *φωτιζόμενοι*, idest, *οἱ πρό τδ φωτισμόμα εὐτρεπιζόμενοι*, *qui ad Minationem praeparantur*, ut ea appellatio in Euchologio²⁰ explicatur.

Tum inde edocemur, quod baptismus sit credalurque *regeneratio ex tiritu* ¹, quam Cyrillus hierosolymitanus ²² vocat modo quidem *ῥψυχή* ²³ *mvii(iU7.ip'ài'U'/tvvijGiv, spiritalem animae iteratam nativitatem*, et *χο τῷ* ²⁴ *ll.tvftiion τῇ vtoO'εῖτα ἀναγέννησιν, ingenuam adoptivae filialis regenerationem*. Qua regeneratione consequimur *τδν ἀδραβώνα τον Μυιτο του ἀρίου* ²⁹, *arrhabonem Spiritus-sancti, ut possimus recipi* ²⁵ *αἰς αἰώνιον μονά in aeternas mansiones* ²¹ : consequimur *την μυβτι-η ὁηοαγῖδα, mysticum signaculum* ²⁵, *quo a Domino benevole cognoscitur*: consequimur quod necessarium est ut adnumeremur *τη ἀγία* ²⁶ *τοῦ Χριστοῦ ποίμνη, sancto ac ratione praedito Christi gregi*: ihdque consequimur quod in Procalechesi²⁶, Cyrillus his verbis edicit: *Ἦν μακαριότητα ὑῆμη πρδ υμά* , *ὡς φωτιζόμενοι, ἡδη τὰ νοητά* ²⁷ *εἶθι οΜ.έ/ετε, προ πλοκήν ἐπονοανίων στεφάνων. ἡδη τοῦ πνεύματος γχ αγίου επνευθεν η ευωδία.* Vos iam adflat bealitudinis odor, o illuminandi. Iam flores sublimioris naturae colligitis ad plectendas caelestes coronas, **h** Spiritus-sancti adspiravit fragrantia.**

lis landem edocemur quae habet Paulus ²⁸ ubi ait: *Τιάντε γάρ vto'ι hoi lotε διά τῇ πίστῳ ἐν Χριστῷ Ἰηβον. δ'βοι γάρ εἰ Χριστόδν ἰδὼν & ἡῖε, Χριστόν ὑνεδύαθΟε.* Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Iesu, qui²⁹ *τοῖ πιστεύονῶν εἰ τὸ ὄνομα αὐτόν, ridentibus in nomen eius, ἔδων.εν ἐξουσίαν τό/να & εον γενέθ&αι, dedit glialem filios Dei fieri.* Sed quonam modo tantam perfectionis excellen-obtinebunt? *Τον τῇ γεννησεω τρόπον, modum generationis*, inquit

ὑτιλουον, καὶ λοντρόν *φωτισμός* ³⁰ *h, h' οἱ το αγιον εκεινο φῶς τὸ ὑωτήριον* ³¹ *ἡπιτηβι, τοντεθτιν δὲ ον τὸ \$εῖον* ³² *hii-zTortuy. .Hullis modis vocatur hoc* ³³ *u. gratia, illuminatio, perfectum et* ³⁴ *«town. . . Illuminatio autem, per rui anctam illam et salutarem lucem* ³⁵ *«vsiur, hoc est, per (pīam Deum mpidmus.*

"i Eachologii pagg. 195 — 196 — 343 'W.

**) lob. III. 3-5.

**) Catech. I. n. 2.

**) II. Cor. I. 22, V. 5.

31) loh. XIV. 2, coli. Luc. XVI. <).

32) Baptismi signaculum et character, heic cum nota confertur pecudibus

ad distinguendos gregum dominos impressa, η. 3. cum militari sigillo comparatur, quod candente ferro inuri manui consuevit. Comparationes hisce similes occurrunt apud Basilium in Exhortât, ad Baptismum, Gregorium Naz. Orat. XL., Augustinum epist. CLXXIII. n. 3, de Baptismo con. Donat, lib. VI. cap. I. n. 1, aliosque.

26) Procat, n. 1.

27) Nomina *νοητόν καὶ πνευματικόν, inteUigibile et spiritale* apud graecos, latinosque Patres designant quod sensibus superius est, et ad ordinem internum divinumque refertur.

28) Rom. VI. 3—9, ad Gal. HI. 26—27.

**) loh. I. 11.

LIBER TERTIUS

Theodoritus, declarat apostolus continenter scribens: *Quicumque enim in Christum*³⁰ *baptixati estis* el illi³¹ *σύμγντοι, insilitii* ** *evasistis, Caris- lum induistis* illius recepistis similitudinem, eorumque consortium quae Christo ex sese ac maxime conveniunt. Is autem est *γύσει natura* Dei Filius, el vos igitur estis *^έσει adoptione* filii. Quod paucis Theodoritus complectitur inquires: *ΚνεδύσασΙε τδν Χρίστον τον άλη&ώ ν'ών roi' &εοϊ. έχεϊνον δε ενδεδνμενοι εικότω vidi t̃ieoũ χρηματίζετε. Induistis Christum (pii est vere Filius Dei: illo autem induti iure /ilii Dei vocamini*

29. Porro quod fidei etiam chrisliana professio eo pertineat, ut homines novae cuiusdam vitae participes tam mentis obsequio quam pio voluntatis affectu cum Deo copulentur; neque anceps neque obscurum iis videbitur qui secumipsis recolant, *illam esse donum ex dono, gratiam ex gratia, ac ex sese homines ad spiritalem cum Deo societatem provehere.*

Ac est profecto *donum* et *gratia*, quia praecedentem exigit internam fidem, quae est³³ *ῥεον τὸ δῶρον, Dei donum.* Est etiam *donum ex dono* el *gratia ex gratia*, quia siculi³⁴ quaecumque omnia ad salutem christianamque iustiliam spectant, donis graliisque referri in acceptis debent; ita scriptum occurrit³⁵: *καρδία γάρ πιστεύεται ει δικαιοσύνην, οτύματι St όμολογεϊται ει σωτηρίαν: corde enim creditur ad iustitiam, eoque fructu ut iustiliam quae ex Deo est adipiscamur; ore autem confessio fit ad salutem, eoque effectu³⁶ ut salus comparetur.*

30. Quare una semper fuit Christianorum vox ac una sententia: neque credi, neque conceptam animo fidem, uti decet, promi exterius posse, quin humanae mentes, humanaque pectora consortio divinae *lucis* divinique *ignis* cum Deo qui *lux* quique *ignis* est, devinciantur.

Hanc sententiam christianum nomen adversus insolescentem Pelagii haeresim stabilivit et sanxit: hanc Ignatius 37, Hermas 38, Origenes 39 et Tertullianus apertissimis verbis declararunt, adeo ut Tertullianus 10 indubitanter

31) Rom. VI. 5.

33) Recitatis Pauli verbis, Rom. VI. 5, pergit Cyrillus Hierosolymitanus Catech. XX. Mystag. II. n. 7: «Pulchre illud, *αύμφντοι, insitilii.* Quoniam enim hic (in sepulcri loco in quo Cyrillus dicebat) plautata est vitis vera, nos quoque communicatione baptismi mortis, insititii illi facti sumus. . . At in nobis mortis quidem est et passionum *ομοίωμα simili* ludo, Οωτηοία όί ονχ ομοίωμα, αλλά άλή9ηα^ salutis vero non similitudo sed veritas***

33) I. Cor. XII. 3, Philipp. I. 28—29, Ephes. II. 8.

34) Ephes. II. 1 — 11.

33) Rom. X. 10.

3β) Effectus igitur *πίατεω*, et effectas *όμολογήῥεω* eodem tendit, «χς *δικαιοώ· νην, ει ῥωεηρίαν.*

3T) Epist. ad Ephesios cap. IX.

3e) Lib. III. cap. II.

39) De Principiis lib. I. capp. II—III-VI.

ο) De anima cap. I.

scripserit: *Cui veritas comperta est sine Deo? cui Deus cognitus sine fltrwto? cui Christus exploratus sine Spiritu- sancto? cui Spiritus -sanctus Stmi/iodalus sine fidei sacramento?* Atque haric iis praemonstratam «suerunt4* quae de fidei confessione a Petro edita Christus testatus est qiiens4’: .Σαρξ καί αίμα ovz άπεκάλυψέ gol, άλλ* ό πατήρ μου, ό έν réoiwoOig. Caro et sanguis humanaque imbecillitas non revelavit iikij neque libi lumine salutifero aperuit me esse *Filium Dei viventis*, led Pater meus caelestis, de quo illud est verissimum, quod 43 no *potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.*

Compertum igitur exploralumque est, non antea homines in ecclesia-jtkam societatem *exterius* convenire, quam iidem cum Deo in *interiorem* «ielatem coierint.

31. De qua necessitate V. interioris cum Deo conjunctionis, quae <aen sit atque origo externae christianaeque societatis, ca pariter luculenter wt Scripturarum testimonia, sive quibus dicitur44: 'έστι γεγραμμενον έν rù ποοφήται ' καί ήοονται πάντε διδακτοί &εοϋ: scriptum est in prophetis, videlicet, non insueta numeri permutatione, in prophetia ïwβ45, et erunt omnes docibiles Dei, ΓΤİΠ" ύπδ τοϋ&εοϋ

■Mr/ufroi, a Deo principe internaue caussa edocti; — sive quibus innatur46: ό δε κύριο προ επί&ει του όωζομένου κα&’ ημέραν τρ xjfi47: Dominus autem, apostolis quidem praedicantibus, sed ipso rcremenlum suggerente48, quotidie illos addebat ecclesiaσ, qui Ciristo nomen dantes et a synagoga discedentes se met salvarent; — ite quibus tandem 4 9 traditur: έαν δε έν τω φωτί περιπατώμεν, ώ αυτό w Iv τώ γωτί, κοινωνίαν έχομεν μετ’ άλληλων: si autem in luce , ihulamus, si vitam lucis vivimus, sicut ipse est in luce, et ideo 4 in luce, quia50 ό &εο φω don, Deus lux est, societatem ha- ĩmus ad invicem, et societas cum Deo, et unius eiusdemque divinae l à participatio nos quoque vincit ac mutuo copulat. Qui enim cum Deo •fantur, necessario etiam inter se uniuntur atque cohaerent.

·') Videsis Origenetn in Matthaeum III. n. 10.	fragantur Codd. AE., Verss. syr. et itala, itemque Chrysostomus, Oecumenius et Beda, qui, Retract, in h. 1., ait, in graeco legi, <i>Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie ecclesiae.</i> Denique codex D. utramque lectionem iungit, ημέραν επί rd avro έν τη έχχληοϊα.
·') Matth. XVI. 17.	<*) I. Cor. III. 7.
°) loh. VI. 44.	<') I. loh. I. 7.
•') Ibid. V. 45.	5°) Ibid. v. 5.
·') Is. LIV. 13.	
l «) Actt. II. 47.	
• 'i Voces rrj Ικχληϋια desunt in i BC. et in Verss. vulg. arm. aethio- I "«et earum loco habetur όη to avrô, tyivm. Sed receptae lectioni suf- luurlâ, Cotntn, de Ecclesia. II.	

Quemadmodum ergo consortium cum Deo naturae rationisque auctore praevertat oportet naturalem civilemque hominum societatem; ita consortium cum Deo fidei gratiarumque omnium principio instar caussae haberi debet, sine qua homines in ecclesiasticum coetum convenire non possunt. Et quemadmodum coniunctio cum Deo creante nativasque facultates impertiente origo est, e qua reliquae humanae coniunctiones proficiscuntur; ita coniunctio cum Deo Patre per Filium in Spiritu-sancto homines regenerante, illisque facultates salutiferas indente fons est, e quo Christiana societas ipsaque ecclesia dimanat.

32. Ac pronum omnino erat ista coniecere, ulpote quae *historia Christi et apostolorum* non obscure significata apparerent.

Et re sane vera quando primum Unigenitus caro factus 51 *ἰοxfywto εἰς ἡμᾶς*, habitavit in nobis? aut quando primum 52 videri oculis potuit, perspicui, manibusque contrectari? Non antea quam 53 virtute supervenientis in Mariam Spiritus, illamque obumbrantis conciperetur, conceptusque sanctus in lucem veniret. Si ergo historia Christi, historia capitis, historia primogeniti censi *ἀναλύγω* potest *παράδειγμα* cuiusque Christiani, cuiusque membri, fratrisque minoris; mihi videor colligere non inepte posse, nullum antea hominibus ad ecclesiam, ad mysticum Christi corpus, communionemque sanctorum aditum patere, quam illos aura quaedam Spiritus afflaverit, e tenebris secreverit, et cum Deo lucis verilalique fonte aliquo tandem pacto coniunxerit.

33. Quod me sane latet, an non etiam plenius evidentiusque ex *apostolorum historia* innotescat.

Conferantur namque evangelia, iisque praeceuntibus definiatur, *utrum apostoli atque discipuli secum ipsis primum (piam cum Christo convenerint: ac utrum mutua secum ipsis societas antea extiterit, quam iidem cum Christo fidei amorisque nexibus vincirentur.*

Profecto vel nihil in evangeliiis occurrit quod evidens sit, vel istud est omnino evidentissimum: *propterea inter se convenisse apostolos, atque in unam eandemque societatem tam ipsos quam discipulos coivisse, quod prius omnes cum Christo eius doctrina instructi, portentis exciti, sanctionia confirmati, internaque gratia adiuti, non secus ac cum vite palmites intime cohaeserint.* Fuit igitur Christus instar vinculi, quod primam christianam societatem coniunxit: fuit instar glutinis quod illius partes copulant et fuit instar animae, quae singula pervadens membra, suaque virtute informans in unum idemque organicum et spirans corpus redegit.

5') Ioh. I. 14.

I. Ioh. I. 1.

5'') Luc. I. 35.

Atqui prior ista societas ac istud ecclesiae voluti semen spectari aliter sa potest quam ut exemplar, ad quod conscquutura iugiler eiusdem ampliatio exigalup. Rerum enim natura poscit, ut eodem modo eodemque ordine Ktlesiae corpus adolescat, maioraque in dies incrementa subeat, quo pri- ea, Christo auspice, incoepit. Quapropter fieri nequit, ut exterior eccle- sstica societas habeatur ac vigeat, quin interior cum Deo coniunctio origine idenliaque praecesserit.

34. Cui veritati praeclarissime Augustinus 54 patrocinator inquit: Qui nos creavit, unus est Deus, (jui nos redemit, unus est Christus, *qui tu consociare debet, unus est Spiritus.*ll Eademque perspicuitate suffra- ntnr Clemens55, his .omnino verbis corinlhios compellans 5 6 : ,*"Τνα τί %ρει , eihuoi, χαῖ διχοστασίαι, γ.αι σχίσματα, πόλεμό τε ἐν νμιν; ἡ οὐχῖ* iii *hor lχομεν χαῖ Uva Χριστόν; χαῖ £ν πνεύμα τῇ χάριτο τὸ ἐx/ν&ἐν rjifiὰς, χαῖ μία χλήσι ἐν Χριστῷ; ἵνα τί διελχομεν χαῖ διασπώμεν τὰ* ■ώ, *τον Χρίστον, χαῖ στασιάζομεν πρό τό σῶμα τό ἰδιον, χαῖ εἰ τοσαύτην* ixnuiv *ἐρχόμε&α, ὡ τε ἐπιλα&έσ&αι ημᾶ , ὅτι μέλη ἐσμ'εν ἀλληλων;* iff inter vos sunt contentiones, irae, dissensiones, schismata et bellum? w d c ” unum Deum et unum Christum habemus? nonne unus est Spiritus pitiae qui super nos effusus est, et una vocatio in Christo? cur divellimus idiscerpimus membra Christi, et contra proprium corpus seditionem move- κ. eoque vesaniae devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur?“

Si ergo de caussa interrogas, qua in unum ecclesiasticum coelum ho- ens coalescunt, id a Clemente responsi referes: propterea homines in unam rademque christianam societatem conspirare, quod 1°. unus sit Deus, unus Qristos; quod 2°. unus sit gratiae Spiritus, una vocatio; et quod 3°. Christus aquam caput ecclesiae toti corpori praesit, illam regat, vita donet, ao istar animae informet. Sed ne cogitari quidem ista possunt, quin menti id affulgeat, externam christianam societatem ex interiore cum Deo con- Edione prodire ; ac id quod sensibus obnoxium est, illius germen esse ac hetoin, quod dumtaxat creditur, animoque fide imbuto cognoscitur.

”) In libro ad Donatistas post Coi- s6) §. 46.
ciiifm cap. XXXV. n. 58. S7) Ephes. IV. 4 — 6.
**) In priore ad Corinthios epistola.

J .i
• 3 .
■ Ψ Î'

LIBER TERTIUS

i

Consectaria quae ex quatuor praecedentibus capitibus dimanant. — Illorum summa huc redit: — ecclesiam prae sua effectrice eademque principe caussa spectatam credi supernaturalem oportere: — ne mente quidem concipi posse, quin tamquam coetus humano-divinus intelluatur; — eam esse Spiritus domicilium, et conspicuum inter homines augustae Triadis templum: — legem esse providentiae, ut homines per ecclesiam atque in ecclesia Spiritus vitaeque divinae consortes evadant: — neminem ἀμέσῳ gratia Spiritui ritaeque divina donari, quin simul ad ambiendam completionemque ecclesiae societatem adducatur: — eos omnes carere Spiritu vitaeque divina qui sponte volentesque ab ecclesia extorres seiunctique degunt: — ecclesiam institutionem esse societatemque necessariam: — ecclesiae unitatem determinatam intime esse unitate Spiritus vitaeque divinae: — seiungi ab invicem attributa non posse, quibus ecclesiam unam, veram, sanctamque profiteamur: — ad salutiferam Scripturarum intelligentiam necessario requiri consortium illius Spiritus quo ecclesia animatur, ac illius vitae qua ecclesia vivit: — fidem ex ore ecclesiae acceptam atque sancte in ecclesia custoditam priorem esse christiana Scripturarum cognitione: — ecclesiam esse institutum theoricum et practicum, eoque ex sese pertinens ut totus homo fingatur ac renovetur: — maximum esse discrimen quo ecclesia a philosophica secta diribetur: — illam denique quam Patres vocant γνῶσιν et ἐπιϋῆμην, fructum esse atque coronam illius vitae divinae, quam fideles in ecclesia degunt atque ex ecclesia mutantur.

sa

35. Etsi nulla extet veritas quae cum aliis apta atque coniuncta non sit, et e qua aliae nequeant scite sollerterque deduci; diffiteri tamen minime possumus ex iis non paucas in omnibus disciplinis commemorari, quae se praeclarius foecunditate commendant. Eiusmodi namque veritates commemorantur in mathematicis disciplinis, commemorantur in historicis et in philosophicis, atque in ipsis etiam theologicis commemorantur.

Harum autem numero illas etiam venire, quas praecedentibus quatuor capitibus stabilivimus: atque illam inprimis venire qua ostendimus, Deum Patrem per Christum in Spiritu-sancto effectricem esse eademque principem ecclesiae

itossam: illam deinde venire qua comprobavimus, talem existere habitum
^er mutuam fidelium societatem, eorumque cum Deo conjunctionem, ut haec
ibm origine effleientiaque praevertat; ex ea quam adgredimur explanandam
sectariorum seriem perspicue innotescet.

CONSECTARIUM 1.

36. Itaque I. consequens est, *ecclesiam ἐνεργητικῶ* *praeque sua*
irincipe caussa spectatam omnino credi supernaturalem oportere.

Quaecumque enim 1°. a Deo proficiscuntur, non quatenus creator est,
Ape eorum quae effecit intra naturae fines provisor atque assertor, ea
spemalurali ordine non autem naturali continentur. Ecclesiam vero a Deo
gridem profectam novimus, sed simul novimus ab eo non esse profectam
«Iquatenus creator est, vel quatenus intra naturae ambitum assertor ac
crisor illorum est quae condidit. Ecclesia igitur naturalem ordinem prae-
cfgressa supernatural! continentur.

Ad eum namque ordinem 2°. referri debet, ad quem oeconomia Christi,
(ad quem missio Paracleti, effusioque Spiritus referuntur. Nemini autem
Wium est vel esse potest, an· utraque ad divinum supernaluralemque ordi-
um pertineat. Igitur neque dubium est vel esse potest, an eodem ordine
desia comprehendatur.

Eo vel magis 3°. quod quidquid perfectionis est excellentiaeque, multo
2 ecclesia validius quam de synagoga affirmetur; ac facilius longe sit insti-
ta synagogam negare, quam supernaturalem eiusdem efficientiam inficiari.

Tandem 4°. ratio societatis *&εργητικῶ* consideratae ex eo aestimanda
ot principio, qua ipsa unitur, unilaque coalescit atque cohaeret. Porro ad
ædesiam quod perlinet, eiusmodi principium est operatio Spiritus, fides,
laptisma, nova quaedam vita superne indita, et consortium cum Deo, quod
ii ipso Deo semel demittente, suique copiam fidelibus impertiente dimanat.
Lxlesia igitur prae sua effectrice caussa est ac merito dicitur supernaturalis
detas, novaque Hierusalem quae a Deo e caelis descenderit, et ad caelum
i sese dirigatur ac spectetl.

’) Quare una cademque appellatione
· *iaSdiia*; *των οὐρανῶν* vel *τον 3εον*,
“. «ia designatur pro duplici eiusdem
.5», sive Matth. XX. 1, XXII. 2 — 14,
ili l. seqq. *agonis et militiae*, sive
V. 3-10, XVIII. 1 — 3 — 4,
i 23—24. *quietis et coronae*.
ihioJ autem appellationis communitas
"trepetenda est, quod 1°. ecclesia in
Vfl militiae ad triumphi stadium pro-

ludit: quod 2°. ecclesia militans non ali-
ter ad triumphantem praeparat et dispo-
nit, ac I. Cor. XIII. 9 — 12. *fides* ad ea
disponat et praeparet, quae *specie* et
visione perficiuntur: quod 3°. illa cum
hac suavissimo caritatis nexu vinciatur,
quemadmodum Origens in Levit. Hom.
IV. n. 4, Hom. VII. n. 2, de Orat,
cap. XI., et con. Celsum lib. V. n. 57,
lib. VIH. nn. 13 — 34 — 57. diligenter

H

Ci

CONSECTARIUM IL

37. Consequens II. est, *propriam ecclesiae rationem ne concipi quidem animo posse, quin duo prope elementa intelligantur quibus ipsa constat: elementum internum ac divinum, et elementum externum atque humanum, quod ex illo oritur atque dependet.*

Quisquis enim 1°. de ecclesia cogitat quam descripsimus, et cuius rationem certis argumentis determinavimus, de iis cogitet hominibus necesse est, qui non antea exterius iunguntur, quam fuerint interius cum Deo copulati, neque antea exterius vitam socialem degunt, quam auram saltem aliquam divinae vitae interius participaverint, interioremque cum Deo societatem contraxerint. His autem perspicue ostenditur, duplicem in ecclesia oblinere unitatem, duplicem vitam, et duplicem societatem: obtinere unitatem, vitam, societalemque *internam* ac *divinam*: et oblinere unitatem, vitam, societatemque *externam* atque *humanam*, quae sit prioris illius rivus ac soboles. Nihil igitur verius quam ecclesiam coelum esse, in quem simul τὸ νοονυτονον et τὸ φαινόμενον, internum atque externum, divinum humanumque concurrunt, atque ita concurrunt, ut το νοούμενον; internum ac divinum antevertat, et τον φαινομένον, externi atque humani radix sit ac principium.

Sane 2°. non aliter ecclesia *fidelibus* componitur, quam civilis societas *hominibus* coalescat. Sed neque sunt neque vero esse fideles possunt, quos Pater non traxerit, quos gratia non praevenierit, quorum corda Dominus non aperuerit*, quique cum Deo non minus pio voluntatis affectu quam mentis animique λατρεία non intime cohaereant. Hoc igitur dumtaxat superest, elementum divinum ad ecclesiam necessario perlinere, et sine eo elementum humanum haberi non posse.

Homines enim 3°. nonnisi regeneratione quae baptismo comparatur, in mysticum Christi corpus inseruntur, membrisque ecclesiae connumerantur. Regeneratione autem tribuitur consortium divinae naturae, tribuitur filiorum adoptio, tribuitur spiritalis vita, quae a Gregorio nysseno 3 dicitur, ἡ πὼ τον φτευν οὐλειῶσι ἡ ἀληθὴ ἐστι ζωὴ, *coniunctio cum Deo vera cita est*, illudque tribuitur quod Patres *λιέωσι* et *ιλεοτοίησι* appellant. Praeclare Athanasius 1 de Filio loquens: *αὐτὸ ἐνην&ρῶπηθεν, ἵνα ημεῖ &εο^οιη&ύρεν: ipse naturam humanam assumpsit, ut nos deificaremur.* Et in epistola ad Adelphium: *γέγονεν ἄνθρωπο, ἵνα ἡμὰ ἐν εαυτῷ &εοποιήθ>], homo factus est, ut nos in seipso deificaret.* Sed quonam pacto deificamur?

explanat: et quod 4*. ecclesia pro utroque stadio, sin minus *qualitate*, certe *subiecto*, una sit atque eadem, et unum idemque mysticum Christi corpus efficiat.

*) Actt. XVI. 14, Ioh. VI. 44.

3) Con. Eunomium Orat. VIU. p. 641.

*) In libello de Incarnatione Verbi.

riâlicel deificamur τ>: *χοινωνίῃ τῇ ὕεῖα φώῃεω*, *consortio divinae nor-jr*», ut Scriptura * tradit, vel *rij μετοχῆ τῇ &εῖα ἐλλάμψῃ*, *partlci-dime dirinae illuminationis*, ut Johannes damascenes ° scribit. Fas igitur :3 est elementum internum ac divinum ab externo humanoque in ecclesia wingere; quae propterea est credique debet *coetus humano-divinus*.

CONSECTARIUM HL

38. Consequens III. est, *ecclesiam esse Spiritus domicilium et condemn inter homines augustae Trinitatis templum.*

Enimvero huc redit quod Scripturae testantur, huc quod Patres docent, hequod cum superioribus nectitur, atque huc quod insigni analogia confirmatur.

Huc redit 1°. quod *Scripturae* vulgatissimis testantur oraculis, quibus rd ecclesiam templum Dei, Christi atque Spiritus nominant, *vel* fore pollicentur ut Pater, Filius et Spiritus ad ecclesiam veniant, in ea inhabitent ac zgiter perseverent.

Huc redit 2°. quod docet **Irenaeus** inquitens 7: *Vbi enim ecclesia, iŭd Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, ibi ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas.* Huc quod in libro de unitate ecclesiae **Cyprianus** locet his verbis: *Sic ecclesia dominica luce perfusa per orbem totum radios mi porrigit, unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas nrporis separatur. . . . Illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, tprilu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta ul et pudica: unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore cwtodit.* Atque huc quae **Origenes**8 quaeque Lactantius 9 docent, e quibus Ze ait: *Luminaria habemus in nobis, quae illuminent nos, Christum et mj ecclesiam. Ipse enim est lux mundi, qui et ecclesiam illuminat sua w... . Christus ergo est lux vera, quae illuminat omnem hominem mifntem in hunc mundum, et cuius lumine illuminata ecclesia etiam ipsa w mundi efficitur.*

Praeterea 3°. huc *superiora* redeunt: ecclesiam ulpole coetum humano-
Unum, iis constare partibus, iisque membris coalescere quae Spiritu uniuntur,
pie spiritalem vitam vivunt, quae fide illuminantur, spe aluntur, caritate
Tricant, supernaque regeneratione ad dignitatem adoptivae filiationis evecta
ilfsle in terra regnum constituunt. Ab hoc autem spiritali coetu regnoque
desti abesse Trinitas nequit, quin potius eiusdem sedes esi atque conspi-> inter homines templum.

») II. Petr. I. 4.

.) De Fide Orth. lib. II. cap. XII.

T) Lib. III. cap. XXIV. η. 1.

fi) In Genes. Hom. I. nn. 5—6—7.

9) Institutt. lib. IV. cap. XXX.

Cui persuadendae veritati 4°. non minimum conducit insignis *analogia*, quae ecclesiam inter sensibilemque rerum universitatem existit. De hac enim disserens Augustinus scribit 10: *Ipse (Deus) fecit haec, et non est longe. Non enim fecit atque abiit, sed ex illo in illo sunt.* Quod Paulus de Deo loquens multo antea significaverat inquit 11: *Quamvis οὐ παρὰν non longe sit ab unoquoque nostrum. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινεῖσθαι, καὶ ἐοικέν.* In ipso enim veluti in proprio loco 1*, *vivimus, movemur et sumus.*

Iamvero si intra ipsos naturae fines numquam opus Dei a suo auctore separatur, sed cum ipso semper cohaeret, ut existentiam ac vilam quam primitus ab eo accepit, ex eodem continenter fonte mutuatur; quid de nobilissimo ecclesiae opere arbitrabimur, quod Deus per Christum in Spiritu sancio praeparavit atque condidit? arbitrabimur ne ab eo non prius fuisse absolutum quam neglectum; neque prius suis expletum numeris quam posthabitu? Immo arbitrabimur, numquam ab eo seiungi, sed cum eo semper, tamquam cum suo principio, intime copulari atque ex eo lotum pendere. Arbitrabimur illud esse in Deo, atque ex Deo iugem supernamque vilam haurire. Ac postremo arbitrabimur, iteratis Scripturarum testimoniis, quibus docetur Spiritum *in nobis esse, in nobis manere, in nobis habitare*, et ipsum non secus ac Christum *in ecclesia omnibus diebus usque ad saeculi consummationem futurum*, supremam universalemque legem efferri, qua Deus suis adest operibus, illaque sua praesentia, suis donis, suoque numine fulcit ac iuvat.

CONSECTARIUM IU.

39. Consequens IV. est, *ratam esse providentiae legem ut homines in ecclesia et per ecclesiam tam Spiritu quam vita divina potiantur.*

Etenim 1°. neque aliunde repeti Spiritus, neque latices vitae divinae aliunde hauriri debent, quam ex ipsa sede Spiritus atque ex fonte quem Deus hominibus reseravit. Sed ubinam sedem fixit Spiritus, nisi in suo templo quod est ecclesia? aut quemnam fontem Deus reclusit hominibus praeter ecclesiam, e qua in omnem carnem vitales aquae dimanent? In ecclesia igitur atque ex ecclesia consortium Spiritus ac vilae expectandum est.

Audiatur 2°. Cyprianus in libro de unitate ecclesiae scribens: „Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur: quomodo solis multi radii, sed lumen unum: et rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, linitas

‘°) Confess, lib. IV. cap. XII. η. 18.

»') Act. XVII. 27 — 28.

1i) Chrysostomus in Act. Hom. XXXVIII.

lumen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis
Laitos non capit: ab prbore frange ramum, fractus germinare non poterit;
>fonte praecide rivum, praecisus arescet.“ Quidquid igitur habetur luminis,
pdquid aquae in vilam aeternam salientis, el quidquid foecundilatis ac
foctuum, id ex coniunctione cum ecclesia totum refluit, ac lotum per eccle-
comparator. Hinc'est quod affirmare Cyprianus¹³ non dubitaverit,
datum esse non posse ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad
freemium; neque posse ad confessionem paratum aut idoneum inveniri,
prius pace in ecclesia accepta receperit Spiritum Patris, qui cor-
roborans servos suos ipse loquitur ¹⁴ *et confitetur in nobis.*

Sicut enim 3°. sibi semper similis ecclesia est, deque ea repeti potest
quod Christo convenit¹⁵, *Ἰησοῦ Χρίστο χ(Η χαῖ σήμερον ὁ αὐτό , χαῖ*
ἀ; τον αἰῶνα , Iesus Christus heri et hodie ¹⁶ *ipse et in saecula* sibi
constat ac idem secum est: et sicuti ecclesiae explicationes atque profectus
eiusdem initiis primordiisque respondere debent; ita is modus accipiendi Spi-
ritus, eaque ratio consequendae vitae servetur oportet, quae primitus fuerit
constituta.

Sed novimus ne legem rationemque accipiendi Spirilus vitaeque parti-
cipandae, quam ab ipsis ecclesiae originibus Deus stabiliverit? Novimus plane,
imque Scripturis evidenter consignatam deprehendimus. Scripturis enim
continetur iis *ἀμέσω* , immediate ¹⁷, *δύναμιν ἐπέλ&όντο τον ἅγιον πνεύματο ,*
tirlule/n supervenientis Spiritus-sancti, vitamque caelestem fuisse collatam,
συνπληροῦσ&αι την ημέραν τη πεντηκοστή , ησαν ἅπαντε ὁμο-
θυμαδδν hi τὸ αὐτό, *quum impleretur* ¹⁸ *dies pentecostes*, dies nimirum
c̃inquagesimus a secundo die paschalis, *erant omnes* ¹⁹ nemine excepto,
trim animo praestolantes advenlum Paracleti, *in eodem loco*. Tum vero
reliquis libri partibus, litterisque apostolicis continetur, non alios deinceps
Emines donatos fuisse Spiritu, neque gratia auctos vitae caelestis, nisi qui
w apostolos legatosque divinos ad fidem adducerentur, et cum primitivo
flginalique coetu ardisime vincirentur. Constat igitur legem esse super-
auratis providentiae, ul communicatio vitae ac Spiritus in ecclesia et per
ecdesiam *Ἰμμέσω* *mediate* obtineatur. Praeclare

”) Epist. LVII. al. LIV. ad Cor-
M̃W),
u) Matth. X. 19.
u) Hebr. XIII. 8.
l,] Non dissimili loquutione Apoc.
s dicitur: Α χα[β, ὁ ων καὶ ὁ ην
M̃ i ιοχόμτϚ̃o .
M) Actt. I. 8. coll. II. i — 5.

l s) Interpres vulgatus et syrus lege-
runt in plurali numero *τά ημέρα* , quae
lectio reliquis adhuc codicibus non de-
fenditur.
*9) Monet Valckenaer ad h. 1., *chav-*
τε et *πάντε* hoc differre, quod *ἅπαντε*
dicuntur *universi omnes*, excepto nemine,
sed *πάντε* plus semel audiunt *plcrique*
omnes.

4°. Augustinus ad ea respiciens quae narrantur in Actis¹⁰, scribit»: „Hic sanctus Spiritus veniens in eos, tale signum primitus dedit, ut qui eum acciperent, linguis omnium gentium loquerentur; quia portendebat ecclesiam per omnes gentes futuram, *nec quemquam accepturum Spiritum-sanctum, nisi qui eius unitati copularetur.*’ Qua persuasione imbutus donalianos ab ecclesia profano schismate avulsos his verbis ad incitas redigebat»*: „Si erat etiam tunc (ante Agrippinum iterandi baptismatis collati ab haereticis auctorem) ecclesia, et hereditas Christi non interrupta perierat, sed per omnes gentes augmenta capiens permanebat; tutissima ratio est in eadem consuetudine permanere, quae tunc bonos et malos una complexione portabat. Si autem tunc non erat ecclesia . . . *unde Donatus apparuit? de qua terra germinavit? de quo mari emersit? de quo caelo cecidit?*’ Nihil enim eo verius quod Tertullianus habet²³: „Cum toto sacramento, cum propagine nominis, *cum traduce Spiritus-sancti* in nos quoque spectat etiam persecutionis obeundae disciplina, *ut in hereditarios discipulos et apostolici seminis frutices?*’ Ut autem simus hereditarii discipuli, et apostolici seminis frutices, necesse est cum ecclesia iungamur, atque in ea et per eam vitae ac Spiritus hereditatem mutuemur.

Voluit namque 5°. Deus, ut simillima prorsus lege communicatio utriusque vitae carnalis spiritalisque regeretur; atque adeo voluit ut hac legum conspiratione unus idemque utriusque vitae auctor demonstraretur.

Et sane qua lege carnalis vitae usura homines potiuntur? hac ne, ut illam a Deo nullo interiecto medio adipiscantur? Nullatenus, sed illam omnes a Deo per Adam ἐμμέσω consequuntur. Quod Paulus ²⁴ expressit, inquit; *Εποίησέ τε ἐξ ἐνὸς αἵματος παν ἐξ ἑνὸς ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ παν τὸ πρὸς ὅλην τὴν γῆν*. *E/fecitque Deus ut ex uno sanguine* ²⁵ ac ex una stirpe prognatum *genus* ²⁶ *hominum universum inhabitaret super universam faciem terrae*, id est, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, *super universam terram*¹. Atqui dissimilis lex non est, qua Spiritus, spiritalisque vita hominibus erogatur. Etenim Spiritus et vita non ἀμέσω ex Deo, sed ἐμμέσω in ecclesia ei per

Actt. II. 4.

21) Cou. Cresconium lib. II. cap. XIV. n. 17.

,3) In opere de Baptismo lib. III. cap. II. n. 3.

ÎJ) Scorpiaci cap. IX.

»*) Actt. XVII. 26.

•5) Vox αἵματος non legitur in Codd. AB. et in nonnullis minusculis, itemque abest a priscis versionibus, vulgata, coptica et aethiopica. Attamen, inquit Theodorus Beelen in comm. ad h. 1..

ae"re crediderim vocem αἵματος; heic esse glossema. Glossator scripsisset ἀνθρώπων potius quam αἵματος.

î6) Nomen ἐξ ἑνὸς idem valet ac γένος, eodemque sensu Horatius Carm. lib. I. Od. III. pro genere gentem dixit canens: gens humana. . . .

•J Quae est potestas formulae, ἐπὶ τὸ πρὸς ὅλην τὴν γῆν, cui respondet hebraica ὅλοι Gen. XI. 8.

ecclesiam in illos dimanat; adeo ut necessitas coniunctionis cum ecclesia ad (Mendum Spiritum, vitamque spiritalem nanciscendam haud mullum a ne-cessitate discrepet, qua coniunctio cum Adamo et originali hominum familia d assequendam corpoream vitam postulatur.

Quae comparata sic sunt, ut non minus praeclare ostendant *eximiam liaplicitatem* qua Deus propagationi humani generis ecclesiaeque consuluit, çarn paternas curas quibus concordiae el unitati in utroque ordine naturali K supernatural! prospexit.

CONSECTARIUM V,

40. Consequens V. est, *fieri minime posse, ut quis ijratia Spiritus ritaque divina ἀμέσω locupletetur, quin ad ineundam cum ecclesia socie- Itltm continuo excitetur ac vero etiam adducatur.*

Huius consecarii veritatem demonstrat 1°. lex illa nobilissima, qua se smilia petunt, muluamque coniunctionem exambiunt.

Demonstrat 2°. lex altera, qua particulae omnes ad suum totum ten- drai, suumque in centrum feruntur: plenitudo namque Spiritus eiusque sedes h ecclesia reperitur.

Demonstrat 3°. lex oppositionis, quae spiritum carnalem a Spiritu divino el caritatis secernit: sicut enim ille origo est segregationis et pugnae; sic ile principium est concordiae atque unitatis.

Demonstrat 4°. lex perfectionis, ad quam Spiritus promovet, et quae loonisi in societate obtineri augerique potest.

Demonstrat 5°. ipsa ratio Spiritus, qui eo etiam nomine est dicilurque Spiritus Christi, quod ad Christum eiusque mysticum corpus homines suo^t line suisque incitamentis adducit.

Demonstrat 6°. concredita eidem functio, qui missus proplerea fuit ac [erro mittitur, ut glorificaret atque iugiter Filium glorificet. Gloria autem Γώ in eius regno lucet, atque ex eius regno quod est ecclesia splendescit.

41. Demonstrant 7°. quae exquisita diligentia de Cornelio eiusque Ma narrantur, el quorum summa huc redit. Dignus a) fuit Cornelius, tpde” ἀνὴρ εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν &εὸν συν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ^religiosus ac timens Deum 2 9 cum omni domo sua, qui audiret ab igdo””: ΑΙ ποο ευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰ μνημό- ην Ἰωάντιον τοῦ ·&εοῦ: orationes tuae et eleemosynae tuae adseenderunt

*) Actt. X. 2. coti. v. 22.

ostendunt quae narrantur Actt. X. 28—34,

”) Gentilem fuisse Cornelium, atque XI. 1—3 — 18.

swum numero, quos talmudici voca-

nt Γ'Z'ΝΓι 'ΤΟΓι pios inter ethnicos,

’ °) Actt. cap. cit. vv. 4 — 30 — 31.

in memoriam in conspectu Dei, atque in caelum tamquam memoriale quoddam lui delatae effecerunt, ut lui Deus recordaretur.

At illico *b)* ab eodem quoque audivit³¹32 *Καὶ νυν πέμψου εἰ Ἰώππῃ ἄνδρα, χαὶ μετάπεμψαι Σίμωνα τινα, ὁ ἐπικαλεῖται Πάρο οὗτο λαλήσει σοι, τί οὐ δεῖ ποιεῖν: itaque*³¹ *mitte viros in loppen, et accerse Simonem quemdam qui cognominatur Petrus . . .; hic*³³ *dicet tibi quid te oporteat facere.*

Morem *c)* Cornelius'angelo gessit, et continuo³⁴ homines misit qui Petrum adducerent.

Petro *d)* qui iam venerat, se docilem praeuit inquit³⁵: *Νυν ὄν πάντε ἡμεῖ ἐνώπιον τοῦ &εοῦ πάρεσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ προ τεταγμένα ἔστι ὑπὸ τοῦ &εοῦ: nunc igitur nos omnes coram Deo*³⁶ *heic sumus, ut audiamus faciamusque quaecumque tibi a Deo praecepta sunt, quaeque nobis eius nomine exposueris. Ex ore Petri*

e) tam ipse quam domestici³⁷ doctrinam fidei audiverunt, quam corde tenerent ad justitiam, quamque ad salutem profiterentur. Non nisi

f) per ministerium Petri, perque eius praedicationem³⁸ *Ἐπέτεξε τὸ πνεῦμα τοῦ ἁγίου ἐπὶ πάντο τοῦ ἀκούοντα τὸν λόγον, cecidit*³⁹ *Spiritus-sanctus super omnes, qui verbum doctrinamque evangelii audiebant, illique mentis assensionem accommodabant.*

Verum *g)* apostolus Petrus, ut Cyprianus^{1°} loquitur, *divini praecepti atque evangelii memor praecepit*⁴¹ *ut baptizarentur Udem illi qui iam fuerant sancto Spiritu pleni, ut nihil praetermissum videretur, quo minus per omnia divini praecepti atque evangelii legem apostolica magisteria servarent.*

Baptismo denique *h)* factum est, ut Cornelius eiusque domestici in Christum inserti ad mysticum eiusdem corpus perlinerent.

31) Actt. X. 5—6. coli. 32 — 33.

32) Sic enim reddi debent particulae *καὶ νυν*) hebraice *וְעַתָּה*; quum concludendo inserviunt.

33) Verba, *οὗτο ποιεῖν*, desunt in Codd. ABCEGH., et in antiquis versionibus: ac fas propterea est ambigere, sint nec ne genuina, et quae Lucae merito tribuantur.

34) Loc. cit. vv. 7 — 9 — 33.

35) Ibid. v. 33.

36) Pro verbis, *ἐνώπιον τοῦ &εοῦ*, legitur *ἐνώπιον σου*, in Cod. D'*. et in

priscis versionibus syr. vulg. sabaid. aethiop. armen.

37) Loc. cit. vv. 34 — 44.

39) Ibid. v. 44.

39) Chrysostomus in Actt. Hora. XXIV: *»Οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸ πνεῦμα λαμβάνοντες ἀλλὰ γλῶσσαι ἐλάλοντες, ὅπερ καὶ ἐξῆς πλῆττε τοῦ δυνελεῖν > Non nude Spiritum accipiunt, sed etiam linguis loquebantur) quod obstupescit eos qui cum illo venerant.* Cf. Augustinum de Baptismo lib. IV. cap. XXII.*

4°) Epist. LXXII.

4') Loc. cit. v. 48.

42. Hoc ipsum 8°. probant quae de Paulo Scripturae referunt, quae-
re hisce capitibus apte comprehenduntur, a) Christus ex sese atque αμέσω
Siuluni vocavit4*, iliumque a synagoga avulsum ad ecclesiam attraxit.

Neque b) αμέσω dumtaxat illum vocavit, verum etiam vas electionis
iecil, atque ιμέσω inter apostolos cooptavit. Vas electionis effecit in-
çiens43: Χ/ενο έκί,ογη μοί έστιν ουτο , του βαστάσαι τό ύνομά μου
•κπιον έθνών γ.αϊ βασιλέων, υιών τε Ισραήλ: vas electum est mihi iste,
'era idcirco elegi ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et
iliis Israel. Quibus universalis missio atque adeo aposlolatus character ex-
imitur. Inter apostolos autem αμέσω cooptavit, quemadmodum ex prae-
cedentibus liquet, ac nullo etiam ex hisce evidentius apparet44: Παύλο ,
ετώτοZo , ονκ απ' ανθρωπων, ουδέ δι άν&ρώπου, αλλά διά 'Ι]σοϋ
ϊϊϊιΛοϋ zed iïtoi πατρύ , του έχείραι^το αύτον έκ νεκρών: Paulus apo-
dui non ab hominibus neque per hominem, sed per lesum Christum et
Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.

Sicut autem c) vocatus ad apostolalum immediate fuit a Christo, ita
ώ ipso evangelium caelestemque doctrinam immediate recepit. Ουδέ γάρ
qà, quae sunt illius verha 45, παρά άν&ρώπου παρέλαβον αύτδ τδ ευαγγε-
ούτε έδιδαχ&ην, αλλά δι άποκ.αλνψεω Ιησού Χρίστου: neque
μ ego ab homine evangelium accepi, neque didici, sed per revelationem
lmi Christi; cuius et alibi47 mentionem iniicit.

Nihilominus d) Christus illi praecepit ut48 ad Ananiam iret, atque ab
w tamquam ab ecclesiae membro disceret quid facto opus esset49: Άλ)Μ
άάστη&ι, ζαϊ έί ελθε εί την πάλιν, καϊ λαλη&ήσεταιί σοι τί σε δεϊ ποιεϊν:
ud surge et ingredere civitatem, et dicetur tibi quid te oporteat facere.

Itaque e) per Ananiam50 a caecitate convaluit, et per eiusdem mini-
sterium baptizalus fuit, donisque Spiritus locupletatus. Άπηλ&ε δέ 'Ηνανία
ώ àfl.ιϊϊν εί την οικίαν' γ.αϊ έπι&εϊ έπ' αυτόν τά χειρα , είπε'
Σάονλ άδελ.ψέ, ό κύριο άπέσταλκέ με, Γησοϋ , ό όφ&εί σοι έν τρ όδώ
'W.OV, όπω άναβλέψρ , γ.αϊ πλησ&ϊί πνεύματο άγιου. Καϊ ευθ'έω
uhttoi)άπο των ό([θαλμών αύτοϋ ώ εί λεπίδε , άνέβλειμέ τε παραχρημα5*,
® διαστά έβαπτίσ&η. Abiit autem Ananias, et introivit in domum

”) Actt. IX. 3-6.

<8) Actt. IX. 7 — 10. coll. XXVI. 16.

”) Ibid. v. 15.

seqq.

”) Gal. I. 1.

«’) Actt. IX. 6.

“) Ibid. v. 12.

80) Ibid. vv. 17—19.

“) Supple ex v. 11.

51) Vox παραχρήμα neque legitur in

*] I. Cor. VII. 6, XI. 20, I. Thess.

Codd. AB., neque in multis Minusculis,

>15.

neque in versionibus syr. sahad. copt.
armen. slavon., et forsitan subditicia est.

ludae 51, *et imponens ei manus*⁵³ *dixit: Saule frater, me misit Dominus Iesus, qui apparuit tibi in riam, qua veniebas, ut videas et* 54 *implearis Spiritu-sancto. Et confestim ceciderunt ab oculis eius tamquam squamae, et risum recepit, et surgens baptizatus est.*

Sed *f*) ut repletus primum fuit Spiritu-sancto, ipse mel damascenae ecclesiae se illico⁵⁵ adiunxit: *Εχένετο δέ ὁ δαυλό μετὰ των ἐν Λαμαῦχω μα&ητῶν ἡμέρα τινά : fuit autem Saulus cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.*

Ipsa mel *g*) communionem societatemque Hierosolymitanae ecclesiae deinceps quaesivit⁵⁶: *Παραγενόμενο δε ὁ .Σαῦλο εἰ Ἱεροουαλήμ ἐρετράτο κολλά&αι τοῖ μα&ηταῖ : cum autem Damasco elapsus post triennium*⁵⁷ *a sua conversione renisset in Hierusalem, tentabat se iungere discipulis, et cum iis intime familiariterque versari.*

Ipsa mel *h*) Barnabas ad apostolos perduxit, et cum illis amicitiae foedere devinxit⁵⁹: *Βαρνάβα δε ἐπίταβόμενο αὐτόν, ἰμ/αχε προ τοῦ ἀποῦτό/ον κα' ἡν μετ' αὐτῶν εἰ πορευόμενο κα' Εκπορευόμενο* 39 *εἰ* 60 *Ἱεροουαλήμ, κα' παρρησιαζόμενο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ: Barnabas autem, celeris insciis ac trepidantibus, quum eum benevole excepisset*⁶¹, *duxit ad apostolos, Petrum videlicet et Iacobum, qui tum temporis soli* Hierosolymae commorabantur. . . . *Et ipse erat cum illis intrans et exiens in Hierusalem*⁶³, *et magna fiducia ac libertate* 64 *profitebatur nomen Domini Iesu.*

Ipsa mel *i*) Hierosolymam 85 petiit ut Petrum videret, ac priori apostolo, ut in commentario Hieronymus scribit, honorem deferret: *"Ἐπειτα μετὰ ἐτη τρία ἀνηλ&ον εἰ Ἱεροσόλυμα, ἱστορησαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα προ αἰτόν*

51) Ut ex v. 11. constat.

s3) Ea impositione, de qua Nare. XVI. 18: *super aegros manus imponent, et bene habebunt.*

i4) Si ordo gestorum, qui describitur Actt. XXII. 16, paullo diligentius inspicatur, facile innotescet, verbis, *ut videas et implearis Spiritu-sancto*, hunc sensum inesse: *ut manuum impositione videas, et baptismi initiatione accipias Spiritum-sanctum.*

i5) Actt. IX. 19.

4i) Ibid. v. 26-

»') Gal. I. 15 — 24.

..') Actt. IX. 27 — 28.

*) Verbis, χαῖ εκπορευόμενο, suffragantur Codd. ABCE., Chrysostomus et

Versiones syr. aethiop. ital. vulg., ac propterea non immerito genuina censentur.

6°) Chrysostomus legit ἐν: ita quoque legit Syrus, atque huic lectioni favent codex H. et contextus.

6I) Quo sensu επιλαμβάνομαι adhibetur Siracid. IV. 12.

61) Gal. I. 18— 19.

6i) Id est ex vulgato hebraismo, K'Z3 cum illis amice degebat.

®4) Etenim participium .ταρρ^/β{ὀ-μενο valet, *magna fiducia et libertate in loquendo usus est*: praepositio autem ἐν ad materiem obiectumque refertur, in quo Pauli παρόηοῖα refulgebat.

Si) Gal. I. is.

riifptfç *StxtHr&u: deinde post annos Ires* (vel a discessu ex urbe Hiero-
silyma, vel a reditu ex Arabia) *veni Hierosolymam, ut viderem* 68 ac de-
Eirarcr *Petrum, et apud eum mansi diebus quindecim.*

Ipse *k)* suam cum apostolis doctrinam praedicationemque contulit67:
Λφ» δε -/ατά άποχάλνψιν, χαϊ άνεϋέμένην αϋτοϊ το εναγγύ.ιον, ο χη-
:ικϋω *Iv τοι ί&νεοι, χατ* ιδίαν δέ τοϊ δοχονοι: ascendi autem secun-*
an revelationem divinoque impulsu motus, et contuli cum illis evangelium,
pod praedico in gentibus, seorsum autem 68 *iis qui primores, illustres*
erant, magnaque auctoritate florebant °9.

Hoc autem *l)* Paulus praestitit, suamque doctrinam cum apostolis con-
nut gravissimum expleret officium, quod his verbis significat70: *Μήπω*
*ι χιην τρέχω, η εδραμον: ne forte in vacuum, frustra ac inutiliter*71
torrerem aut cucurrissem. Quibus e stadio petitis vocabulis et Paulo so-
icmnibus”” necessitas consensionis cum apostolorum, ecclesiaeque doctrina
Eânifelissime declaratur. Quod quum probe Tertullianus sensisset, in libello
ie praescriptionibus73 scripsit: „Quin demutatus (Paulus) in praedicatorem
de persecutore deducitur ad fratres a fratribus, ut unus ex fratribus, et ad
flos ab illis qui ab apostolis fidem induerant. Dehinc, sicut ipse narrat,
idscendit Hierosolymam cognoscendi Petri caussa, *ex officio et iure scilicet*
easdem fidei et praedicationis. Nam et illi non essent mirati de persecuu-
wefacium praedicatorem, si aliquid contrarium praedicaret: nec Dominum
i praeterea magnificassent, quia adversarius eius Paulus obvenerat. Itaque et
' dexteram ei dederunt, signum concordiae et convenientiae: et inter se di-
l -tributionem officii ordinaverunt, non separationem evangelii: nec ut aliud
tiler, sed ut aliis alter praedicaret/'

CONSECTARIUM VI.

43. Consequens VI. est, *illos omnes Spiritu novaque vita privari,*
; pi iponle *volentesque ab ecclesia segreges degunt.*

Spiritus enim 1°. et nova per Spiritum vita non naturae lege, neque
humanis viribus sludiisque obtinentur; sed comparari dumtaxat possunt,
si supemaluralis providentiae ordo sancte custodiatur. Est autem eiusmodi

··) Qua de re dignus est qui prae δοκούντε , id est, Theodorito interprete,
! ·»Iήπιι consulatur Chrysostomus in comm. ενϋημοι dicebantur.
db. I. °0) Gal. II. 2.

<9 Gal. II. 2. 71) Est enim ει κενόν idem ac pyp>

! ·») Et non v. Η. έμπροϋ^εν πάντων, κενώ , Is. XLIX. 4, Ps. LXXIII. 13, et
mm omnibus. μάτην, Philipp. II. 16.

”) Hi enim apud reccentiores graecos, 72) I. Cor. IX. 26, Philipp. Π. 16,
-rodianam lib. VI. cap. I, et Porphy- II. Tim. IV. 7.

I Iâa de abstinentia lib. II. cap. XL., 73) Cap. XXIII.

unum idemque mysticum cum illa corpus convenient. Quid, quaeso, existimandum de hisce erit? Existimandum erit a) verissimam ex iis, utpote Spiritu animalis, ecclesiam componi: et b) verissimum ex iis mysticum Christi corpus coalescere: sed c) et ecclesiam componi *noram* et ab altera eaque praeexistente seiunctam; et *novum* quoddam allerumque Christi corpus prodire. Idcirco enim, Augustino teste⁹², ecclesia una est ac secum ipsa eadem, quod *tota omnes, tota singulos parð*; et quod⁹³ *mater ecclesia mater est etiam matris tuae*, ac omnium plane fratrum Christi, sive qui antecesserint, sive qui ad consummationem usque succedant.

Nihil vero aut mente concipi, aut efferri verbis potest, quod manifestius a professione evangelica chrislianaque discedat, quam ecclesiam non esse unam, unam non esse Christi sponsam, unam non esse matrem viventium, unum non esse Christi corpus, neque unam Christi carnem; sed ecclesiam in veterem novamque secerni oportere, eademque ratione carnem Christi et mysticum illius corpus diriberi.

Absolvam igitur praeclarissimo Augustini testimonio ⁹¹: „Ecclesia catholica *sola* corpus est Christi, cuius ille caput est Salvator corporis sui. Extra hoc corpus *neminem* vivificat Spiritus-sanctus, quia, sicut dicit Apostolus ⁹³, *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum-sanctum <pii datus est nobis.* Non est autem particeps divinae caritatis, qui hostis est unitatis. Non habent itaque Spiritum-sanctum, qui sunt extra ecclesiam. De illis quippe scriptum est^{9@}: *qui seipsos segregant, animales, Spiritum non habentes.* Sed nec ille, eum percipit, qui fictus est in ecclesia, quoniam et inde scriptum est⁹⁷: *sanctus enim Spiritus disciplinae effugiet fictum.* Qui ergo vult habere Spiritum-sanctum, *caveat foris ab ecclesia remanere*, caveat in eam simulatus intrare: aut si iam talis intravit, caveat in eadem simulatione persistere, *ut veraciter coalescat arbori vitae*.li

CONSECTARIUM VII.

46. Consequens VII. est, *ecclesiam esse societatem necessariam quam nemo citra manifestum salutis discrimen aut sponte negligat, aut semel initam sponte relinquat.*

Duplex novimus necessitatis genus, alterum *ex lege*, atque alterum e. *ipsis rerum naturis* profectum, e quibus illud *ad necessitatem praecepi* istud vero *ad necessitatem medii* referimus. Quisquis autem id prob

91) Epist. XCVIII. al. XXIII. ad Bonifacim Episcopum n. 5.
92) Epist. CCXLIH. al. XXXVIII. ad Laetum n. 8.
93) Ex libro de correctione Donatistarum, sive epistola CLXXXV. al. L ad Bonifacium Comitem cap. XI. n. 50.
94) Rom. V. 5,
95) Iudae v. 19.
96) Sap. I

oderit quod affirmavimus, facile sentiet officium ineundae ecclesiasticae xdetatis ac illius relinendae utraque simul necessitate flagitari.

Et flagitari quidem 1°. necessitate *praecepti*, ostendunt verba Serva-urs *S: *pafhjrriioare pávτα τὰ ἱ-Ονη, euntes discipulos facite*

in meam disciplinam colligite *omnes gentes: γ.α'τ γενήσεται μία ποίμνη, et fiet unum ovile, pastor unus.* Ea deinde ostendunt omnia, schismata atque haereses velantur, unitas vero corporis ac fidei -ysbolique conspiratio praecipiuntur.

Flagitari autem 2°. necessitate *medii* ex eo luculenter apparet, quod «esitas societatis cum ecclesia nullatenus ab illa distet qua necesse est haerere cum Christo, ad eius corpus perlinere, eius Spiritu animari, ad nm vitam gigni, et veritatis carilatisque muneribus ditescere.

CONSECTARIUM Fill.

47. Consequens VIII. est, *externam ecclesiae unitatem unitate Spi-iw vitaeque interioris determinari.*

Quod enim 1°. exterius prodit, illius manifestatio est ac explicatio quod :?ins informat et agit. Ecclesia autem interius informatur ac agitur Spiritu d. qui in illa habitat et cuius illa templum est atque *όργανον*. Huius igitur :ritus interius informantis atque agentis manifestationes erunt, quae in desia cernuntur atque exstant. Fieri vero non potest, ut Spiritus a semet-so dissideat, vel ut ab invicem dissideant, qui uno informantur Spiritu, Djque Spiritu aguntur. Externa igitur ecclesiae unitas atque consensio state informantis Spiritus determinatur.

Quod Paulus significavit inquitens ^{1 ° °}: *όΣπονδάζοντε τηρεῖν ενότητα θάματο Ιν τω συνδέσμφ τη ειρήνη . έ'ν σώμα γ.α'ι εν πνεύμα, γ.αΟ'ω ■.ιá).ή9ητε Ιν μια έλπίδι τη χλήσεω υμών.* *Solliciti servare unitatem πlivi*, animi sludiorumque consensum, *in vinculo pacis*, per illud nimirum udoni quod pace continetur. *Unum* namque *corpus* ^{1 °}l estis de con-fia religionis, et disciplinae unitate et spei foedere, quemadmodum in kgetico Tertullianus loquitur, *et unus Spiritus*, isque divinus¹⁰² qui «informat, *sicut et vocati estis iri unam spem*¹⁰³, unumque supremum itam *vocationis vestrae*, et ad quod assequendum vocatio vestra adspirat i feto.

* Matth. XXVIII. 19, Ioh. X. 16. . ,οα) I. Cor. XII. 4.
1 °3) Utitur Paulus verbis *εν μια. ελπίδι* pro *ει μlαν ελπίδα*: speiu autem vocat ipsam rerum sperandarum hypostasim atque substantiam, quae est Ephes. I. 18. vita aeterna.
1 Roni, XII. 5.

Praeterea 2°. hoc interest inter peccati tenebras et veritatis lumen, inter flammam cupiditatis ignemque caritatis, quod ex illis nonnisi dissidia ac pugnae, ex his autem nonnisi tranquillitas, concordia atque unitas oboriuntur. Ecclesia autem intus regitur lumine veritatis, atque intus caritatis igne cietur. Externa igitur eiusdem unitas fructus est, qui ex semine interioris vitae quam vivit, sua sponte prorumpit.

Neque potest sane 3°. non prorumpere: ecclesiam enim Christus nutrit ac fovet: illam sua gratia tergit ac lavat: atque illam sibi quam simillimam curis omnibus lingit ac reddit. Sed is est princeps pacis, is concordiae auctor, ac is unitatis assertor et vindex, qui in mundum propterea venit, ecclesiamque sibi suo sanguine comparavit, ut avulsum separatumque hominum genus in unum corpus, unamque mentium animorumque pulcherrimam societatem colligeret. Habitus ergo quo ad Christum ecclesia refertur, externam illius unitatem poscit tunc omnino definit.

-IS. Quae omnia 4°. praeclarissimis veterum testimoniis confirmantur.

Et principio confirmantur testimonio Ignatii, qui 104 ephesios beatos depraedicat, quod cum episcopo essent coniuncti, *ὡς ἡ ἐκκλησία Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ πατρὶ, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι συμφωνῶντα ἡ, sicut ecclesia Iesu Christo, et Iesus Christus Patri, ut omnia in unitate consentiant.*

Confirmantur deinde Hermae testimonio, qui 105 vocabulo turris adumbrans ecclesiam, et nominibus *petrae ac portae* Filium Dei insigniens, scribit: Ideoque totam turrim concordem vides cum petra, et velut ex uno lapide faciam. Sic quoque ii qui crediderunt Deo per Filium eius, induti sunt Spiritum hunc 106. Ecce unus erit spiritus, et unum corpus, et unus color vestium eorum.“ Et mox 107 per *duodecim montes* varios diversaeque figurae repraesentans *duodecim pentes* (*piae totum obtinent orbem*, pergit: „Prius, inquam Domine, hoc mihi demonstra, quum sint tam varii hi montes, quonam pacto in structuram huius turris convenerint, unoque redigantur colore Ioe, et non minus splendidi sint quam qui ascenderunt ex profundo? Quoniam, inquit, universae nationes quae sub caelo sunt, audierunt et crediderunt, et uno nomine Filii Dei vocatae sunt. Accepto igitur eius sigillo 108, eandem omnes prudentiam eundemque sensum acceperunt; et una fides atque caritas eorum fuit, et spiritus 110 virginum harum cum eius nomine

108.) Epist. ad Ephesios §. V.

109.) Lib. III. eimilitud. IX. §§. XIj

-XIII.

110.) Intelligit Spiritum divinum virtutum Christianarum fons est.

111.) L. cit. §. XVII.

112.) Cum his componi debent quae scribit §. IV.

113.) *Sigilli* voce baptismum significari, notius est, quam ut debeat testimoniis

114.) Hisce illustrandis conferunt quae Hermas tradit §. XV.

effulget. Ideoque structura turris huius concolor videbatur, et fulgebat ad solis claritatem. At vero postquam ita senserunt, unum corpus factum coepit esse omnium.“

Cum quibus ista congruunt, quae occasione verborum Pauli 111, *capitulum 4 Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus nobis*, Origens 112 tradit: „Sed et illud mihi considerandum videtur, anne haec caritatem illam dicat qua nos diligimus Deum, an illam qua agimur a Deo, diffusam esse per Spiritum sanctum in cordibus nostris. Quod quidem illa caritas qua Deum diligimus, intelligatur, sermo iste asserere non indiget: si vero quia dixit effusam esse Dei caritatem in cordibus nostris, ista polius intelligenda sit qua diligimur a Deo, certum est quod maximum et maximum donum sancti Spiritus caritatem ponat, quo velut prius suscepto a Deo, per hoc ipsum diligere possimus Deum, quod legimur a Deo. Nam et ipse Paulus 113 nominat *Spiritum caritatis*, et *Deus caritas* dicitur, et Christus 115 *Filius caritatis* appellatur. Quod et Spiritus caritatis, et Filius caritatis, et Deus caritas invenitur, certum est. Quod ex uno paternae deitatis fonte et Filius intelligendus est et Spiritus adus, ex cuius abundantia etiam sanctorum cordibus ad participationem divinae naturae, sicut Petrus apostolus 116 edocuit, abundantia irruens infunditur: ut *per istud sancti Spiritus donum* 117 compleatur ille effluens quem Dominus dicit 118: *sicut tu Pater in me, et ego in te, et isti in te unum sint*: divinae scilicet naturae participes effecti, in abundantia effluens per Spiritum sanctum ministratae/

Quae brevi quidem sed luculentissima omnino sententia complexus est Iulianus, in libro de unitate ecclesiae inquiens: *nam cum unus sit et qui habitat in nobis, coniungit ubique et copulat suos unitatis vinculo.*

Theodoritus vero ad ea animum advertens quae docet Paulus 119, ait: „*Πανταχοῦ τὸ ἐν καὶ εἰ τε* O'εἰκεν, *εἰ συμφωνίαν συναπτῶν τὴν Μίαν* 120 να, φησί, κύριον ἐχομεν, ἐνὸς βαπτίσματος ἀπηλαύσαμεν, *μίαν* 121 ἡμεῖς ἡοοξίνην ἔχουμεν, *εἰ* ὁ πάντων ἡμῶν ἴλεος καὶ πατήρ, *προ* ἡκει *μία*, ὡς ἀδελφού, τὴν περὶ ἀλλήλου Ζεῖν ὁμόνοιαν. Posuit *istum* et *unus*, ad concordiam coniungens ecclesiam. Unum, inquit, vium habemus, unum baptismum accepimus, unam fidem attulimus, unus enim nostrum Deus est et Pater, Convenit ergo vos, tamquam fratres, iam habere concordiam/

112.) Rem. V. 5.

113.) La epist. ad Rom. lib. IV. n. 9.

114.) Rom. XV. 30.

115.) L. Ioh. IV. 8.

116.) Coloss. I. 13.

117.) Epist. II. cap. I. 4.

118.) His autem non obscure effertur *πολὴν ῥόλητον* doctrinae caput, *ipsam Spiritus* *ἐνὶ ὁδοῖν* iustorum pectoribus inseri.

119.) Ioh. XVII. 21.

120.) Ephes. IV. 4 — 7.

Interior ergo divinaquo unio cum Patre, Eilio et Spiritu-sancto principium est nique caussa unitatis externae, quae propterea fieri maximi debet, quod numquam satis interior cum Deo coniunctio aestimari queat.

COXSECTHUUM IX.

49. Consequens IX. est, *unitatis, sanctitatis, reritatisque doles ita ecclesiae convenire, ut eae seiungi ab invicem nullatenus queant.*

Eccur enim 1°. inprimis’ac potissimum ecclesia est una? quod unus sit divinus Spiritus quo interius formatur ac regitur. Sed idem Spiritus ita unus est, ut non minus sil sanctus el verus, atque in omnem chrislianam veritatem perducens. Idem ergo Spiritus, qui ecclesiae origo est ac principium, ul sit *una*: eidem quoque origo est ac principium ut *sancta* sil atque *vera*.

Rursum 2°. quae esi intima supremaque radix, e qua exterior ecclesiae unitas efflorescit? est ipsa interior vita veritatis el caritatis quam vivit ecclesia. Veritas enim el caritas, quemadmodum in apologia priore 120 luslinus scite notat, concordiam unilatemque gignunt, a pugnīs vero dissidiisque vehementissime abhorrent. Sed veritas et caritas ecclesiam ipsam veram sanctamque necessario reddunt. Ex uno igitur eodemque stipite unitas, sanctitas et veritas ecclesiae sua sponte prorumpunt.

Quid quod 3°. ecclesia propter suam cum Christo coniunctionem, eiusdem est credilurque corpus et caro, atque cum eo sponsae foedere devincta? Praeclare **Origenes**121: „Sed quoniam apostolus de Christo el ecclesia id dictum esse vult 121, *et erunt duo in carne una*; dicendum est, non aliam oh caussam priorem, ul ita appellem, coniugem ipsius, priorem nempe synagogam fuisse repudiatam a Christo illud 123 servante, *quod Deus coniunxit, homo non separet*; quam quod a Malo vitiata haec mulier fornicata est, et cum eo insidias viro suo struxit, cumque neci dedil dicens “4: *idlt eiusmodi hominem de terra, crucifige, crucifige eum*. Illa igitur discessit potius quam vir eam repudiatam dimissil. Idcirco ipsius divortium huic in Isaia125 exprobrans ait: *quis est hic liber repudii matris vestrae, quo dimisi eam?* Et qui eum creavit ab initio, a quo ipsius imago geritur. masculum eum fecit, qui in forma Dei est; foeminam vero ecclesiam, id unum ulriq̃ largitus, ad imaginem esse. Ac Dominus quidem qui vir esi, propter ecclesiam Patrem reliquit, quem intuebatur cum 127 *in forma Dei* esset; reliquit vero et matrem cum supernae Hierusalem filius esset.

Apol. I. n. 11.

111) In Matthaëum T. XIV. n.

B1*) I. Cor. VI. 16.

»”) Maith. XIX. ft.

lob. XIX. 15.

Is. L. 1.

Coloss. HI. io.

Philipp. II. 0.

H we quae huc ceciderat 12 * *uxori* adhaesit, et duo in carne una heic (&di sunt. Nam propter eam caro et ipse factus est, quando videlicet l’fflum *caro factum est et habitari l in nobis l ’’* ; el *iam non aunt duo* ! *dwa caro* {10, quandoquidem uxori dicitur “81 : *vos autem entia corpus* ! driili, x«i μέλη l/. μάρων , *et membra ex parte* l Nec enim aliud seorsum Christi corpus est, praeter ecclesiam quae ipsius corpus est •l.«mbra ex parte; et hos non duos sed in unam carnem concretos Deus -unxit, prohibens ne homo ecclesiam a Deo disiungat. Et vero qui operam ...ne separetur, confidit quasi qui minime separandus sil, el ait133: *quis i separabit a caritate Christi?* Pharisaeoruin ergo gratia scriptum heic t illudl ’1, *quod Deus coniunxlt, homo non separet*; at pharisaeoruin -♦tantissimis dici potest: o onv ó θεά ὕννεζενξε, μηδέν χωοιζετω, μήτε ::ρ,, μήτε ἔξοναia. Iῶχνρώτερο γάο ὁ βνζενξα ιλεο πάντων ὦν αν uāwi τι νοήaa αυτά δννηί)-lμ *quod ergo Deus coniunxit, nihil separet, ?l principatus, neque potestas. Nam (pii coniunxlt Deus potentior est ulnis (piae quinis excogitando proferre potuerit.*ll

Sponsa autem Christi una est, munda est, virgo est: atque adeo una q̃ sancta est, et incorrupta veritatis custos. Quod Origenes135 declaravit .■pens: „In civitatem muris carentem non vult nos intrare sermo Dei |3fl, -i in muratam. 7/ I/.χληαia τον ζώντο θεόν τετειχιβμένη ὕπν τη άλη- ῑ^τοῖ λόγον, οντο γάο ἔῶτι πl τείχο , iό έν τω ιζ ζείτατ τραλμω, :ioi τείχο leur ὁ θεό . *Ecclesia Dei virentis veritate Verbi munita* Hic namque murus est, sicut in decimo septimo psalmo habetur hin diam murum esse. — Assumentes fugite in Sion|31. Quotquot exlra Sionem, *assumentes fugite in Sion, festinate, nolite stare*. Qui • ilis, festinate in speculum, *quia ego mala adduco ab aquilone, et Cilionem magnam* malorum ingruentium ab aquilone: ab aquilone, idest ibefsirio, ut saepe dictum est: og εάν ενοεθη μη σπενβν , μηδέ εἶθελ&ών .ia; πόλει τά τειχῆοει , μη γενόμενο iv τοi έχκληῦται τον ιλεον, ' l;f;) ι.οτηζiό , αντο νπδ των πολεμιοεν χαταληνρθεῖ dvaioeiEfrsrca. \yiiit repertus fuerit qui non properaverit, *neque se ad urbes muratas* •^rrii, hoc est, *intra ecclesias Dei non fuerit ingressus, sed foris Mtfil, captus ab hostibus neci tradetur*.” Hostes enim nonnisi in

:,l Hiee nd Origcni» opinionem re l’”) Vulgatus qui habet, *membra de* *jf, <pa praepostere censnit, honii- *membro*, in suis codicibus

in’utH pro meritis e caelo deturbatas *ικ μέλον* .

«pa corpora fuisse immissas.

*) leh. I. 14.

’iJUllb. XIX. 6.

I. Cor. XII. 27.

Rom. VIH. 35.

13 l Mattii. XIX. 0.

In Ierciniam Hom. V.

13 l Jerem. IV. 4 — 5.

Ibid. v. 0.

ecclesia superantur, in qua simul cum unitate sanctitas et veritas fulgent atque regnant.

Quarum *vinculum intimumque nexum* explanans Origenes ait: „Οἱ αἱ γὰρ οὐ ὑπὲρ ἐκάστη ἀρετὴ τῇ γνῶσεω , τίνα σόγια μυστήρια κατὰλληλα τῷ εἶδει τῇ ἀρετῇ ἀνοίγεται τῷ κατ' ἀρετὴν βιώσαντι, διδόντα τὸν ὁωτήρῳ τοῦ μὴ κρατηθεῖσιν ἰ.τὺ τῶν τὸν (ἰδὸν πυλῶν τοσσαντα κλειδα , *chai* εἰσ'ιν αἱ ἀρεταί, ἀνοίγονσα ἰσαριθμοῦ πύλα , καταλὼν κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστηρίων ἐκάστη ἀρετῇ. Opinor enim pro una-quaque virtute scientiae quaedam sapientiae mysteria virtutis formae congruentia aperiri ei qui iuxta virtutem vixerit; dante scilicet Servatore iis qui ab inferi portis subacti non fuerint totidem claves quot virtutes sunt, totidem numero portas aperientes, unicuique virtuti iuxta mysteriorum revelationem respondentes.” Adeo ut ecclesia quae centrum est caritatis, eadem quoque centrum sil scientiae ac salutiferae veritatis.

CONSECTARIUM X.

50. Consequens X. est, *intelligi Scripturas rite non posse nisi illius participatione Spiritus, quo ecclesia vivit atque proficit.*

Duplex principio secerni debet Scripturarum intelligentia, vulgaris altera et humana, neque illi dissimilis qua reliqui libri omnes intelliguntur: el altera celsior atque divina, qua quod intelligitur, etiam sentitur, probatur, ac normae instar cogitandi, volendi, agendique habetur. De hac posteriori Scripturarum intelligentia loquor, contendoque comparari illam non posse citra consortium illius Spiritus quo ecclesia animatur atque regitur.

51. Sane 1°. quotquot carent hac Spiritus participatione, ad eorum spectant censum quos Scriptura *σαρκικοῦ κα'ι ψυχικοῦ* , *carnales animalesque* appellat, et quibus non aliam tribuit sapientiam nisi quam dicitur *11* *σόγיא* *σαρκικὴν*, *σόγיא* *τὸν αἰῶνα τούτου*, *σόγיא* *ἀνθρωπίνην* *χὼ σόγיא* *ψυχικὴν*, *sapientiam carnalem, huius saeculi, humanam et animalem.* En vero quae de huiusmodi hominibus, qui *πνεῦμα μὴ ἔχοντε* , *spiritum non habentes* audiunt 11 °, Paulus testetur 341 : *Ψυχικό* *δε ἀνθρωπο* *οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ'* *μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι*, *χὼ οὐ δύναται γινώσκειν' ὅτι πνευματικό ἀνακρίνεται:* *animalis autem homo, quique in rebus aestimandis sibi fidit naturalemque rationem unice sectatur*14'.

13S) In Matthaeum T. XII. n. 14.

139) I. Cor. II. 6—13, II. Cor. I. 12. Iacob. III. 15.

14 °) Iudae v. 19.

14>) L. Cor. II. 14.

11 :) Theodoritus in commentario ad h. L. scribit' *ἡ ψυχικὸν καλεῖ τὸν μόνον*

ροῖ; οἱ κείλοι ἀρκοῦμενον λογισμοῖ . χβι τὴν τοῦ πνεύματος διάαῖχάαν μὴ προ-ιέμενογ' οὔτε μὴν ἐπιγινώσκειν ὄνόμενος. Animalem hominem appellat eum qui est contentus propriis cogitationibus, et Spiritus doctrinam non admittit, sed neque illam potest intelligere.p

non intelligitur neque recipitur143 quae sunt spiritus Dei, quaeque144 τῶν/αἱζα και *corfia* *τὸν θεοῦ*, *spiritalia et Dei sapientia* nuncupantur: stultitia enim ac insania est illi quidquid eiusmodi profertur, et nequit intelligere, quia quod spiritale est, **spiritaliter examinatur**, et 14 *νὶ τοῦ πνεύματος τὸν θεοῦ ἀνακρίνεσθαι παρ' ἀνθρώπων πνεύμα-ῆζόν*, opus est ul quae spiritalia sunt, ab hominibus spiritualibus novaque vita donatis expendantur atque examinentur.

Praeterea 2°. ad Scripturas rite intelligendas exigitur, ul qui illas legunt, scriptoris in se ideas exprimant, affectus induant, eius vita informantur et tunc eo *ομόψυχοι unanimes* propemodum evadant. Si enim iste desit mentium animorumque concentus, Scripturae in mortuam litteram recident, nullum effundent vitae halitum, idque legentibus erunt quod Isaiae vaticinium Aethiopi145. Iamvero auctores bibitorum fuerunt *θεόπνευστοι* et *υπὸ πνεύμαο ἁγίου γερύμενοι*, *divinitus acti impulsique* 146; et Scriptura omnis *ἐστὶ θεόπνευστο* , *divinitus inspirata* 147. Opus est igitur participatione aliqua Spiritus, ut Scripturae, quemadmodum decet, legantur, lectaeque intelligantur.

Ad haec 3°. quidnam, quaeso, Scripturis continetur, quidve in iis Erdme resonat? In iis resonant *τὰ λόγια τοῦ θεοῦ*, *eloquia Dei* 148; resonant *λόγια ζῶντα*, *verba vitae* 119; resonant *ἐπαγγελίαι*, *promissiones* 15 °; resonant Iam quae *πολυμερῶ κα'ι πολυτρόπῳ* , *multifariam multisque modis* *ῶτα* *olim* ante Christi oeconomiam Deus loquutus est *τοῦ πατράσιν ἐν τοῖς πύογῇται* , *patribus in prophetis*, quam quae *Αἱ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τοῖς* *Ἰλάλησεν ἡμῖν ἐν νῶ*, *novissimis hisce diebus loquutus est nobis in Filio*151; el uno verbo in iis resonat *evangelium*. Sed Christus de intelligentia evangelii apostolos alloquens testatus est 152 : *Adhuc multa habeo* *τοῖς* *dicere*, *ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι*, *δ'ταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνο* , *το* *ρυῖα* *τῇ ἀλήθειᾳ* , *οδηγήσει υμὰ εἰ πάσαν τὴν ἀλήθειαν:* *sed non* *ῖδῃς* *portare modo*, iisque intelligendis percipiendisquē nondum pares estis. Quum autem venerit ille, qui *Spiritus* est *veritatis*, is vos *deducet in* *osnem* *Christianam veritatem*, ac vos universam meam disciplinam edocebit, fereae quum ob oculos haberet Origenes in allero de Principiis libro 153, ubi

Similia habet Suidas, et multo de hac cellatione copiosius commentatur Vi-MjaObservavit.Sacr. lib. I. capp. IV—XI. "1 Plena notio *rov δι/εθ9αι* huc re-intelligi/ere assentiendo ac recipiendo, *ἡ ἀαμβάην*, “ψ. “*) L. cit. vv. 7—13. ...») Actt. VIII. 31.

II. Petr. I. 21. II. Tim. III. 16. Rom. III. 2. Actt. VII. 38. Ephes. III. 2. Hebr. I. 1. Ioh. XVI. 12 — 13. De Princip. I. II, c. VII, n. 3.

de sancto Spiritu verba facit, scripsit: „Evangelium vero tantae eum (Spiritus) potentiae ac maiestatis ostendit, ut dicat apostolos non posse capere adhuc ea quae volebat docere eos Salvator, nisi cum advenerit (al. *adveniret*) Spiritus-sanctus, </ni se eorum animabus infundens illuminare eos possit de ratione ac fide Trinitatis."

Rursum 4°. nonne legimus tributam a Christo apostolis intelligentiam Scripturarum? Legimus plane atque his omnino relatum verbis¹⁵⁴: *Τότε διήνοιζεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰ γράϊρά :* *tum mentem iis aperuit* ¹⁵⁵, *ut intelligerent Scripturas.* Erunt ne igitur qui communicationem Spiritus, qui gratiam *ὑρμηνεία* , *interpretationis*, facultalemque *ἐκλύσεω* , *explicationis* intelligendis rite Scripturis necessariam inficientur?

52. Hanc enimvero 5°. necessitatem uno ore *Patres* docuerunt, ille-ralisque suffragiis confirmarunt. „I u s l i n u s, ait Grotius ¹⁵⁶, colloquio cum Tryphone, οἷς&ε ἀν ημά ποτέ, ὦ ἀνδρε , νενοηκεναι δυνη&ήναι ἐν ταί χραγαῖ τούτα, εἰ μη &ελήματι του {λελήσαντο αὐτὰ ἐλάβομεν χάριν του νοήσαι; *putatisne, viri, fuisse nos haec in sacris litteris intellecturos, nisi is qui haec feri voluit, Deus gratia sua quo intelligeremus effecisset?* Et alibi eodem libro: οἶδε γάρ δύναμι ἐμοί τοιαύτη τι ἐστιν, ἀλλὰ χάρι παρὰ ἰλεοῦ μόνη εἰ τι) συνιέναι τὰ γράϊρά αὐτοῦ ἐδόιτ] μοι: *neque enim est mihi ad haec ingenium, nisi quod mihi a Deo, quo Scripturas eius intelligerem, data est gratia.* In **Clementis Constitutionibus** legitur de Deo: τω δυναμένω ἀνοί αι τὰ ὦτα των καρδιῶν υμῶν εἰ το καταδέχεσilai τὰ διηκονημένα του ιλεου λόγια: *qui potest cordium nostrorum aures aperire ut percipiamus eximia divini numinis oracula.* Origenes ¹⁵⁷ de scriptis sacris loquens: διὰ την εἰ υπερβολήν χαλεπωτάτην εὐρεῦιν των πραγμάτων τοί ἀν&ρώποι ου πάνν σαφηνίζεται ὁ περ'ι τούτων ἑκαστου λόγο ' κα'ι τί δει λεγειν περὶ των προφητειῶν, ἃ πάντε ἸΟμεν αινιγμάτων καί σκοτεινῶν πεπληρώσ&αι λόγων; καν ἐπὶ τὰ ευαγγελία δε φ&άύωμεν, κακείνων ὁ ακριβή νου ἄτε νου ων Χριστοῦ, δέιται χάριτο τή δο&είση τω ειρηκῦτι, ημεῖ δε νουν Χριστοῦ ἔχομεν. *Quoniam hae res difficillimae inventu sunt hominibus, minus evidens est de earum unaquaque oratio. Quid porro de prophetiis dicere attinet, quas omnes scimus aenigmatis atque obscuris sententiis referlas esse? iam si ad erangelia veniamus, eorum quoque plenissima intelligentia atque mens, quippe quae mens Christi sit, eiusmodi gratia opus habet, qualem ille habuit qui dixit nos autem mentem Christi habemus,* Idem in epistola ad Gregorium : προ ἔχων τή faiq ἀναγνώσει ορίλῶ ζήτει κα'ι μετὰ πίστεω τή εἰ &εάν ἀκλινοῦ τον

**«) Luc. XXIV. 45.

,5') In comm. ad Luc. XXIV. 45.

,1S) Quod Actt. XVI. 14. dicitur, διή-
νοιξιν n'ν χαζῶϊαν, *aperuit cor.*

liT) Lib. IV.

υχόνμῖνον τοί πολλοῖ νουν των ἱῆλοjn γραμμάτων μη αρν.ον τώ
wowtv %(\h ζητάν' αναγκαιότατη γάρ ζαῖ ἡ rreqĩ του votĩv τά &εία, εὕχῃ.
Ilirinae lectioni diligenter incumbere,, algue ila ut inter legendum, recte ac
constanti in Deum fide abditum plerlsque divinorum monumentorum sensum
fueras: neque vero obiter pulsare et quaerere salis habe. Etenim preces
piixpie in hoc negotio vel maxime necessariae.].]

His a Grotio descriptis, quae leguntur apud Iustinum 158 et apud Ori-
genem ,s' alia sane plurima facile addi possent quae in eamdem sententiam
tradunt tam commemoratus Origenes 160 quam alexandrinus Clemens161,
htianus161 ac reliqui passim omnes qui pietate ac sapientia priscis ecclesiae
seculis inclaruerunt. Sed otia nobis fecit Thomassinus, qui tot tamque
praeclara ad hanc stabiliendam veritatem collegit, suisque commentariis 163
explanavit, ut copia quodammodo obrui videamur.

53. Quare longe satius fuerit 6°. animadvertisse quod excidere ex
mimis numquam deberet, obtinere ac vero etiam eam legem amplissime
dominari qua ratum fixumque est, ut praesidia quaecumque externa vim suam
omnem, ad salutem quod pertinet, ex interna Spiritus communicatione mu-
teentur. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ἀλ/7 ὁ αυξάνουν*
αὐτὸ , sed qui incrementum dat Deus164. Et frustra auribus praedicatio
percipitur, oculisque divinae litterae usurpantur; nisi Spiritus interiores aures
reseret, ac Verbum suo fulgore interioribus oculis splendescat.

Quocirca 7°. mihi videor ad salutarem Scripturarum intelligentiam tra-
decere non immerito posse, quod in Christo, quod in Petro, quodque in
ceteris apostolis luculentissime enituit. Sicut enim Christus verba vitae pro-
pterea annunciavit, quod omnes divinae sapientiae thesauros in seipso ab-
sconditos haberet: et sicut neque antea Petrus novit aut confessus est, Iesum
fisse Christum filium Dei viventis, quam illum Pater traxerit: neque antea
apostoli lux mundi, Christique testes exlitterunt, quam virtute ex alto indu-
rentur; ila nemo Scripturas utiliter legit, illasque nemo, uti oportet, inlelligit,
J çæm Spiritus suae gratiae donis non praevenierit.

54. Quod quidem 8°. locupletissimo *historiae* testimonio confirmatur.

Quavis enim aetate innumeri recenseri possunt, qui Scripturas legerint:
gerunt illas orthodoxi, legerunt haeretici, legerunt schismatici, legerunt
Idaei, legerunt gentiles, ac ii etiam legerunt qui religionem quamcumque
celatam aspernabantur. Sed quum tot Scripturas legerint, omnes ne illas,

”) In dialogo cum Tryphone nn. 7	>6I) Stromatum lib. VI. §. VIII.
-119—121.	*62) Orat. con. Graecos nn. 13—15—20
”) De Principiis lib. IV. nn. 9 — 10.	163) In Tractatu de Prolegomenis Theo
”) Con. Celsum lib. III. n. 68, et	logiae capp. I—VI.
i VII n. 4.	16«) I. Cor. 111. 7.

quemadmodum par erat, intellexere? imnui ipsorum plerisque Scriptura fuit lapis offensionis et petra scandali. Lapis enim offensionis petraque scandali fuit haereticis, fuit schismaticis, fuit iudaeis, fuit gentilibus, et osoribus fuit cuiuscumque revelatae religionis; e quorum numero Celsus, teste Origenel*5, confidentissime affirmavit, nihil sibi in Christianorum bibliis occurrisset, quod non item, ac mullo etiam plenius in philosophorum lucubrationibus non compereritL Audiantur ipsa Origenis verba: „Mulla e Platone maxime Celsus proponit, ut ostendat en etiam e Scripturis, quae vel acutum auditorem permovere possunt, nobis cum aliis esse communia; φάσκων, βελτίον ἀντάναιο ἐλλογῆν εἰσηβῆναι, χα'ι χωο'ι ἀ'ιατάοεω χαῖ Ἀπαγγελία τη ἀπο foot', η νίοῦ θίοῦ, affirmatque haec ipsa melius a graecis dicta fuisse el quidem sine illis a Deo Filiove Dei minis atque promissis.“

Verum quae tam sinistri exitus caussa, quaeve assignari origo potest? quod hi omnes non divino sed humano spiritu duce ad divinas intelligendas Scripturas animum appulerint: quod *gratiam et cognitionem Domini nostri et Salratoris lesu Christi neglexerint* 166: el quod utpole *οἱ ἀμαθεῖ γυναι δόδοιχτοι* , *indocti* atque *indociles*, *eaque firmitate carentes* quam gratia fidesque conciliant, *in alienum pravumque sensum Scripturas detorserint*.

55. Exploratum igitur 9°. esse debet, consortium Spiritus necessarium esse, ut Scripturae eiusdem instinctu exaratae pie salubriterque intelligantur. Atqui ecclesia est templum Spirilus, et ubi ecclesia est, ibi quoque Spirilus et veritas reperiuntur, nec Spirilus aliter communicatur quam in ecclesia el per ecclesiam, vel ita certe ut ad ecclesiam perducatur. Quicumque igitur segreges ab ecclesia eiusque vita degunt, polliceri sibi salutarem Scripturarum intelligentiam minime possunt. „Quis nunc,“ inquit Tertullianus185, „medullas Scripturarum magis nosset, quam ipsa Christi schola? quos et sibi discipulos adoptavit, omnia utique edocendos, et nobis magistros adornavit, omnia utique docluros.“

CONSECTARIUM XI.

56. Consequens XI. est, *traducem fidei ex ore ecclesiae haustum atque in ecclesia sancte serratum priorem esse christiana Scripturarum cognitione*.

Ordo namque 1°. providentiae divinitus constitutus huc redit, ul fidei veritatisque *praedicatio* ad discipulos Christo adiungendos, ecclesiamque colligendam, novisque in dies membris locupletandam ex sese spectet187; Scripturarum vero *lectio* atque ex lectione profecta *cognitio* ad fideles ipsos

„Si) In sexto contra eundem libro n. 1.

»187) II. Petr. 1Π. 18.

*«7) Ibid. v. 16.

„ss) Scorpiaci cap. XII.

15 °) Matth. XXVIII. 19-20. coll. Marc.

15j Rom. X. 17.

discipulosque iam Christo ecclesiaeque adiunclos dirigantur. Praedicatione nimirum gignuntur fideles, quod Paulus 170 expressit inquiens: ἐν γάρ 'Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἰγώ ὑμᾶς ἐγέννησα: nam in Christo Iesu, illi insitus, eiusque donis auctus per evangelium supernacque veritatis annuntiationem ego vos genui, vobisque spiritalem vitam impertii. Quibus ista consonant 171 βονληθε'ι ὑρrexvijaev ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείᾳ, nolens, neque iohannis excitus meritis, sed 172 ἁπλᾶς τῆς εὐδοκίας τοῦ θελήματος αὐτοῦ, pro sua benignitate Deus nos genuit 173 verbo veritatis, idest, δια τοῦ λόγου ἀληθείας, per verbum veritatis, quod etiam dicitur ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, τοῦ κυρίου, τῆς ζωῆς, τῆς σωτηρίας, τοῦ εὐαγγελίου, verbum Dei, Domini, filiae, salutaris atque evangelii. Hinc fideles appellantur 174 ἀναγεννημένοι ὡς ἔστιν ὁτοῦ ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ ἀφ' ὁμοῦ, διὰ λόγον ζῶντος 175 θεοῦ καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα 176, regnanti non ex semine corruptibili et modo ab eo non diverso quo herbae progerminare, hominesque procreari solent, sed incorruptibili, quod neque ipsum perit, neque fructus edit perituros, per verbum vivificans Dei et manens in aeternum.

Hoc autem praedicationis medio instrumentoque fideles geniti, Scripturarum lectione scientiaque excoluntur atque confirmantur. Iamvero nefas est constitutum divinitus providentiae ordinem violare. Ergo nefas quoque erit ad Scripturas prius seinet recipere, atque haurire ex illis fidem velle, quam animus ipsa fide in ecclesia et per ecclesiam fuerit imbutus.

57. Quare 2º. non omnibus vulgo hominibus, sed synagogae filiis, verae ecclesiae membris, et fide in venturum Messiam iam praeditis Christus dixit 177: Ερευνάτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοξεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν καὶ ἐχθροὺς εἶσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ: scrutamini 178 Scripturas,

177) I. Cor. IV. 15.	quam appositum vivens ad Deum referri,
178) Iacob. I. 18.	quin Dei nomen praecedat, et quin dicatur non ζῶν θεός, sed θεός ζῶν.
179) Ephes. I. 3 - 5.	Compellimur ergo utrumque appositum ζῶντος καὶ μένοντος ad διὰ λόγου referre.
180) Sibi enim respondent ἀποκρίναι, rixun, ἀναγεννάν.	176) Millius et Griesbachius suffragio instrumentorum testiumque innixi expungenda censent verba εἰς τὸν αἰῶνα.
181) I. Petr. I. 23.	177) Ioh. V. 39.
182) Editiones complutensis, plautinim et genevensis habent θεοῦ ζῶντος, sed germana lectio est ζῶντος θεοῦ.	178) Permitto quod olim protestantibus placuit, ερευνάτε imperandi forma usurpari; ceterum cuiusmodi sit istius opinionis pretium, ostendit Theophilus Kuinoel inquiens:
183) Pono, inquit Grotius, apertum est, ζῶντος; viri enim voce θεοῦ Dei, non (τῇ) voce λόγου verbi heic coniungi. Impta enim verba ex Dan. VI. 26. ubi a graeco αὐτό ἐστι θεός ζῶν καὶ μέλλων, ipse est Deus vicus et permanens."	«Permuli interpretes, nequiquam tamen idoneis de causis, imperandi modo accipiunt ερευνάτε, et verbum ipsum

quia rox putatis in ipsis vitam aeternam habere, illasqtie vobis viam monstrare atque aperire ad perpetuam felicitatem; et illae sunt quae testimonium perhibent de me, quaeque me ostendunt Messiam ac sempiternae vitae auctorem.

Neque omnes indiscriminatim homines sunt ii, de quibus non sine laude Lucas scribit 1' . . . Οντοι ὕ'ε ησαν εὐγενέστεροι των άλλων 18° των ἰν Θίς. βαλονίκῃ] οἱ τινε ἐδέξαντο τον λόγον μετά πάβη προθυμία, το xul? ημέραν ἀνακρίνοντε τὰ γραφά, εἰ ἔχοι ταῦτα ὄντω, πολλοί μ'ιν ουν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευοαν, χαί των ἐλληνίδων γυναικῶν των εὐὕχημόνων χα' ἀνδρῶν οὐχ ολίγοι. *Hi autem, beroeenses nimirum iudaei, erant nobiliores eorum, animosque gerebant iis alacriores qui Thessalonicae degebant, quippe qui susceperunt rerbum, evangelicamque praedicationem cum omni aviditate, summaque promplitudine 18*, quotidie scrutantes et examinantes Scripturas veteris Testamenti, si haec ita se haberent, el si quae Paulus et Silas de Messiae characteribus tradebant, cum oraculis Scripturarum conspirarent*16».

ἐρευναν explicant, *aliquid cum maxima ἀκριδεῖα, animi attentione, et magno animi conatu quaerere.* Vide quos laudarunt Wolfius et Koecherus ad h. 1., addantur Zachariae bibi. Theologia Th. I. p. 109. seqq., et Wetstenius ad h. 1.

nSed tpruvere, ut iam Cyrillus vidit, indicandi modo accipiendum est, *cos inquiritis, scrutamini.* Hunc enim modum orationis series flagitat, cum v. 40. sequatur *καί ον 5êXfre ἐλὺεῖν κ. τ. λ.*, cum infra v. 45. Iesus concedat Mosen ab iis magni fieri, sed frustra legi: atque in praecedentibus etiam indicativi legantur.

«Caeterum verbum /ρευνάν, ut Krebsius atque Loesnerus pluribus exemplis ad b. 1. comprobarunt, quamcumque inquisitionem sive remissionem, paratam et facilem, sive accuratorem, operosam et impeditam denotat; unde et scriptores exteri, cum de accurata et diligenti perscrutatione sermo est, eandem haud raro alia addita voce exprimere solent, ut *ἀκριβεῦτερον ἐρευνάν*, Philo Opif. M. p. 14, *μετά πάβη ακρίβεια ἐρευνάν* de Sacr.'Ab. et Cain p. 144."

Iî9) Actt. XVII. Η.

Iso) Voces των άλλων in plerisque codicibus desunt, et glossema non immerito existimantur.

181) Philipp. I. 20.

i82j Theodorus Beelen in commentario ad h. I. auctor nobis est, ut probe animadvertamus, ^institutum ab iudaeis beroeensibus fuisse Scripturarum examen antequam Iesum nazarenum pro Messia promisso agnoscerent, adeoque antequam Christianam religionem essent professi. Et probabile est, ipsos Paulum et Silam auditores suos ad instituendum illud examen fuisse adhortatos.

„Quod autem dicebam, institutum illud examen fuisse a beroeensibus religionem christianam necdum professis, id quidem ex contexta oratione probatur. Nam Lucas post demum quam examen illud memoravit, enarrat multos fidem christianam fuisse amplexos (ejneretxfay); et dicto de beroeensibus *omnibus*, quod apostolis evangelizantibns aures avidas praeberent et Scripturas perpenderent, addit eorum *inultos* credidisse (πολλοί μεν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίύτεῦσαν): atqui si illi *ἀνακρίνοντε τὰ γραφά* iam erant fideles, credidissent *omnes*. Quae cum ita sint, patet profecto quam falso et inscite hunc Scripturae locum urgeant protestantes contra magisterium ecclesiae."

Qui tamen mihi videntur redigi ad incitatus vehementius posse, si animo reputetur:

l) nulli quidem ex eis crediderunt, christianamque religionem ab apostolo praedicatam amplexi sunt, quod et complures cjræcae mulieres primariae, ririque fecerunt.

Examen igitur el quotidiana Scripturarum collatio non aliis laudi vertitur quam iudaeis beroeensibus, atque adeo iis, qui acceptis a synagoga prisci foederis Scripturis, una cum illis ab eadem quoque acceperunt tum fidem in venturum Messiam, tum quae intelligendis propheticis oraculis conducerent.

Neque tandem omnes universim homines, sed solos fideles, eosque ecclesiae addictos, vitamque ecclesiae viventes alloquitur Petrus inquiens 183: *Κυι ἱχομὶν βεβαιότεοον τον πηοιρητικδν λόγον, ω καλῶ ποιεῖτε ποοι'ονα, ω λύχνφ (pedνονυ ἐν αὔχμηοῶ τύπο? εω ου ἡμέοα διαυγάσρ, zen ([ω ([ύοο ἀνατέιλη ἐν ταῖ καοδιαι υμῶν. Et habemus propheticum sermonem omnino firmissimum, noslraeque fidei tutissimam basin, ad quem rile agilis, veslraeque saluti consulitis, dum animum advertitis tamquam ad lucernam splendentem in tenebroso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris.*

58. Et re sane vera 3°. Scripturas non esse nisi librum ecclesiae proprium, eoque ex sese perlinentem, non ut fides indatur primum, sed ut ea iam indita in ecclesia et per ecclesiam iuvelur excolalurque; inde etiam perspicue deprehenditur, quod pars illarum nulla ad alios quam ad ecclesiam, ecclesiaeque filios data fuerit atque directa. Sicut enim ad synagogam suos libros dedit Moyses, et ad synagogam suos dedere libros prophetae; ita pro ecclesia atque in eiusdem gratiam suas historias evangelistae litteris consignarunt, et ad ecclesias apostoli suas epistolas direxerunt.

Sed credi ne potest, scriptos pro ecclesia libros atque in eorum gratiam exaratos qui credunt, qui membra sunt ecclesiae, qui eius vitam participant, eius mente cogitant, eius voluntate amant ac eius ore loquuntur, ab iis utiliter legi salubrilisque usurpari qui fide carent, quique ab ecclesia extorres vitam degunt ab eius vita seiunctam atque diversam? Haud paullo difficilius censi istud potest, quam opera Archimedis et Euclidis opportuna hominibus existimentur qui in geometricis disciplinis hospites prorsus sunt ac novi, vel *ἑαωτεοικοῖ* Platonis el Aristotelis libri iis accommodati videantur, qui philosophicam eruditionem ne primoribus quidem labris deguslarint. Necesse igitur est, ut magisterium ecclesiae praeferlat, et allero prope gradu Scripturarum lectio consequatur.

1*. iis dumtaxat tribui Scripturarum exa-
oen, qui illas ab auctoritate synagogae
«ceperint; quique 2°. ab eadem acce-
perint tum fidem in Messiam venturum,

tum cetera quae biblicis oraculis lucem
affunderent.

183) π. petr. I. 19.

59. Eo vel magis 4°. quod reliquis Scripturarum proprietatibus connumerari et istae debeant: λ) quod Scripturae quoddam sint veluti compendium illius institutionis ac doctrinae quam apostoli praedicarunt; etsi enim non pauca litteris consignarint, *ἀλλὰ πολλά καὶ ἀγοαῶ*, multa tamen alia, ut Eusebius 18S et Chrysostomus 185 monent, ore solum tenus tradiderunt: quod propterea b) in Scripturis plura desiderentur, ac nulla in iis obscura sint atque impedita: et quod haec c) eo obscuriora non infrequenter evadant, quo ad illa saepius respicitur, quae fide ecclesiaeque moribus dumtaxat continentur. Abunde fuerit vel semel legisse Scripturas, ut nihil horum anceps, nihilque dubium videatur.

Age iam ac lecum ipse reputa, expediat nec ne compendium adire illudque mancum adeoque supplendum, nec raro obscurum proindeque luce aliunde derivanda collustrandum, antequam universam teneas doctrinae summam, e qua dextere mutueris quae addas, quae suppleas, quaeque umbris tenebrisque depellendis adhibeas. Ne unum quidem fore arbitror, qui huiusmodi consilium non damnet, quique vicissim non praecipiat, totam antea doctrinam esse tenendam, quam traduci in usus compendium possit.

Tota autem doctrina non aliunde quam ex ecclesiae labiis dimanat; ipsa namque est columna et firmamentum veritatis: ipsa quae omnem veritatem a suo sponso per apostolos accepit: et ipsa in cuius sinu veritas omnis intaminata perseverat. Quod Augustinus¹⁸⁶ relatis verbis, *alienati sunt peccatores a rula, erraverunt a rentre, locuti sunt falsa*, praeclarissime significavit inquiens¹⁸⁷: „Ideo ergo erraverunt a ventre, quia loculi sunt falsa? an potius ideo locuti sunt falsa, quia erraverunt a ventre? *in rentre quippe ecclesiae rerilas manet*. Quisquis ab hoc ventre ecclesiae separatus fuerit, necesse est falsa loquatur: necesse est, inquam, falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.“

Aberrant igitur a recto calle, seque obliquis committunt semitis, qui prius animum ad Scripturas convertunt, quam ecclesiae fuerint institutione formali.

60. A quo vitio 5°. sane gravissimo ut maiores nostri declinarent, passi numquam sunt, ut sibi quisque iidei symbolum morumque leges e divinis litteris procuderet.

Conferatur enim catechumenatus historia *88, ac ipsi quoque baptismi ordines conferantur; tum vero nobis respondeatur, quid ex eiusmodi monimenti luce clarius splendescat.

1,4) Demonstrat.Evang. lib. I. cap. VIII.

,s») In II. Thess. II.

1 se) Enarrat, in Ps. LVII. 4.

,βï) Loc. cit. n. 6.

18B) Hanc pluribus exponunt Binghamus Origg. Ecclesiast. lib. X. cap. II., Augusti, Denkwürdigkeiten . . . Bd. XI. p. 49. seqq., et Otto Gilbertus in diss. de Christianae Catecheseos historia.

Respondebitur profecto hisce omnibus ad evidentiam usque comprobari constantem penes Christianos disciplinam fuisse, ut si qui caelitus ruili ad fidelium societatem vellent accedere, hi *a)* ad ipsam continuo unirent ecclesiam; ab ea *b)* non Scripturas sed fidem peterent; postulalamque fidem *c)* ex eius ore atque authentico eiusdem magisterio sumerent; seque prius *d)* ad legendas expendendasque Scripturas admitterentur, quam ieecclesiae probassenl, symbolum reddidissent, ipsasque Scripturas una cum thrum enarratione ab eadem ecclesia accepissent.

Puto autem non chrislianae lanium sed humanae quoque gravitatis [mdentiaeque esse, illud probare quod semper fuerit custoditum, illudque (votre reiicere quod constat semper fuisse damnatum.

61. Ceterum G°. si qui forte dissentire pergant, auctor eisdem tandem ero, ut memoria recolentes quae priscis consignaja monimenlis occurrunt, [dio diligentius considerent, quem callem sibi haeretici delegerint, quamve semitam orthodoxi tenuerint.

Et de *haereticis* quidem explorata res est, de quibus Tertullianus in praescriptionum libello 190 ait: „Sed ipsi de Scripturis agunt, et de Scripturis suadent. Aliunde scilicet loqui possent de rebus fidei, nisi ex litteris fidei? Venimus igitur ad propositum: hoc enim dirigebamus et hoc praestruiebamus idloculionis praefatione, ut iam hinc de eo congrediamur, de quo adversarii provocant. Scripturas obtendunt, et hac sua audacia statim quosdam movent: in ipso vero congressu firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Hunc igitur potissimum, gradum obstruimus, non admit-tendos eos ad ullam de Scripturis disputationem. Sic sunt illae vires eorum, uti ne eas habere possint. Dispici debet cui competat possessio Scripturarum, ce is admittatur ad eam, cui nullo modo competit.“

His enim, quibus similia docent Vincenlius lirinensis in *commonitorio*, Hieronymus in *dialogo adversum luciferianos*, Epiphanius in *litteris ad bhannem Hierosolymitanum*, luculenter efficitur, morem haereticis fuisse slemnem, ut seposito ecclesiae magisterio, eiusque authentica praedicatione ieglecla, illotis omnino manibus Scripturas tractarent, atque in illis eam Hem quaerarent, quam deinde ad salutem profiterentur.

Sed similis ne fuit *orthodoxorum* ratio? immo non dissimilis modo hit. sed diversa prorsus atque e diametro opposita. Hinc, ut a Tertulliano adivimus, e Scripturarum gradu haeticos deturbabant, illosque ad nullam xripturarum disputationem admittendos esse tuebantur. Ac iis rationum

’.) Cf. Gerdilii opusculum primum ex stitutionem spectant, opp. T. XI. pagg. 56. scqq.
« quae ad hierarchicam ecclesiae con- j 90) Pjaesc. cap. XV.

momentis luebantur, quae videri gravissima debent el ad id stabiliendum, quod contendimus, validissima.

Sic enim illorum nomine Carthaginensis presbyter disserebatl»1: „Si haec ita se habent, ut veritas nobis adiudicetur, quicumque in ea regula incedimus, quam ecclesia ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; constat ratio propositi nostri definientis non esse admittendos haereticos ad ineundam de Scripturis provocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non perlinere. Si enim haeretici sunt, Christiani esse non possuntl9 *, non a Christo habendo quod de sua electione sedati haeticorum nomine admittunt. Ita non christiani, nullum ius capiunt Christianarum litterarum. Ad quos merito dicendum est: qui estis? quando el unde venistis? quid in meo agilis non mei? quo denique, Marcion, iure silvam meam caedis? qua licentia, Valentine, fontes meos transvertis? qua potestate, Apelles, limites meos commoves? quid heic celeri ad voluntatem vestram seminalis et pascitis? mea est possessio, olim possideo, prior possideo, habeo origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. Ego sum heres apostolorum: sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adjuraverunt, ita teneo. Vos certe exheredaverunt semper et abdicaverunt, ut extraneos, ut inimicos.”

Ferme diceret: iis dumtaxat integrum est Scripturarum fontes adire, rimari, suosque in usus convertere, qui Scripturas ipsas iure tenent, illasque a propriis auctoribus veluli hereditatem acceperunt. Atqui una est ecclesia, quae Scripturas iure tenet, ac una est ecclesia, quam Scripturarum auctores heredem dixere. Una igitur est ecclesia, cui Scripturarum fontes patent; nec aliis quam ecclesiae filiis eius fide imbutis, eiusque disciplina edoctis licet salubres ex iis aquas diducere.

CONSECTARIUM XII.

62. Consequens XII. est, *ecclesiam eiusmodi esse institutum, quod Oτωρητιζον iuxta atque πραζτιζον dici existimarique debet.*

”) Cap. XXXVII. capiant Christianarum litterarum, «d
») «Quisquis», ait Lupus in scholio quos merito dicendum est: qui estis? quando et unde venistis? quid in me agitatis non mei? Etenim sacrae litterae sunt divinae maiestatis ad suos filio: atque heredes epistola, pactum, testamentum, atque ita in illo non scripti, e per ipsum exheredati haeretici nullum habent ius ex ipso aut de ipso disputandi.”

Ecclesia namque t°. *οργανον* est quo Christus suam in homines olzonuittv administraro pergit, illudque exsequi iugiterque complere quod inter Eos mortalis suscepit atque inchoavit. At vero Christi in hominum genus ΜΟτνfiuu ex aequo fuit *θεωρητική* atque *πραζτιζή*, nec minus ipse per idem ac doctrinam menti rationique providit, quam per caritatem reliquasque «toles voluntati universaeque humanae vitae consuluerit. Novus enim homo Knit in mundum, ut collapsum veterem hominem refingeret: ut illius refingeret mentem cogitandique rationem: ut illius refingeret pectus ac pondus amoris: ut lotam refingeret vitam, lotumque hominem ad pristinam divinae imaginis dignitatem revocaret. Ut illum proplerea ad eam divinae imaginis similitudinem revocaret, qua Deus *lux* est ac *reritas*, et ad eam iterum similitudinem proveheret, qua Deus *ignis* atque *caritas* nuncupatur.

Quae quidem omnia e divinis litteris sunt certissima, conspiratione christiani nominis explorata, eaque testimoniorum copia a Petavio 193 stabilita, ut quaevis praecisa dubitatio iure merito videatur.

Hoc igitur est reliquum, fas nemini esse alterutram praerogativam institutionis sive theorelicae sive praclicae Christi ecclesiae denegare.

63. Ac ea sane 2°. in Christianis monimenlis non minus vocabulis describitur quae illam quam iis quae illam *πραζτιζήν* demonstrant.

Ad *primum* genus vocabula perlinent, quibus apud Ignatium 194, Iostinum195, Alhenagoram 19 6, Irenaeum 19 7, Hippolytum 19 8, Origenem 199, et apud Eusebium 2 ° ° dicitur *δόγμα, διδασκαλία, χριστομά&ια, ό ζατά* ■/üiotiuvioubn λόγο , *θεϊα διδάγματα, δόγματα Χρίστου, Χρίστου διδάγματα, Χοιοτοϋ λόγο , χριστιανών λόγο , σωτήριο λ.όγο , λόγο τή α/ι^ία καϊ σοφία , καθαρά ζαϊ αληθινή Ίησοϋ Χρίστου διδασζαλ.ία, αίγγελική διδασκαλία, άλ.ηθινή θεολογία.*

Posterioris vero generis sunt vocabula quibus apud Ignatium 2 ° 1, Justinum2 ° 2, Melitonem 2 ° 3, Alhenagoram 2 ° 4, Theophilum 2 0 5 et Eusebiurn20» appellatur *θρησκεια, θεοσέβεια, ευσέβεια, άλζ/θζ/ θεοσέβεια, ευσέβεια, ονχ ή ψευδώνυμο ζαϊ πολ.υπλανή , άλλ' ή συν άλ.ϊ]θεια την*

”) De Incarnat, lib. II. capp. VI. seqq. i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
») Ad Philad. §. VIII.
>)j) Apolog. II. n. 4, in dialogo cum Tryph. nn. 96 — 121.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n. 1.
>») Con. Celsum lib. IV. n. 3, lib. IΠ. nn. 1-68.
i°o) Praeparat. Evang. lib. I. cap. I., et Demonstrat. Evang. lib. I. cap. VI., lib. III. capp. III — VI.
20 >) Ad Romanos §. II.
20a) Apolog. 1. n. 6, in dialogo cum Tryphone n. 123.
20<) In fragm. Apologiae penes Gal-landiutn T. I. p. 678.
») Lib. I. cap. X. n. 1.
I») De Christo et Antichristo n.

προ ηγορίαν ίπιγραφομένη. Si ergo ex signis de re eisdem expressa animoque concepta indicare velimus, necesse erit faleri, non aliter Christianos sibimet constanter exhibuisse ecclesiam, quam ut institutionem quae θεωρία aequae ac πρα ει absolveretur.

64. Atque huc omnino perlinent 3°. illustriores ecclesiastici instituti descriptiones, quae in Patrum libris frequentes occurrunt, el quibus utraque pars, et πραχιχη eiusdem propria demonstratur. Tules illae sunt, quibus utuntur Tertullianus * °, Eusebius*08, Cyrillus Hierosolymitanus 2 ° , Chrysostomus 210, Augustinus *l ‘, Socrates *l *, Evagrius ‘l* et Nilus *Ɀ: et e quibus, quum eae sint sibiipsis simillimae, non alias speciminis gratia referam, nisi quas Tertullianus et Cyrillus proponunt.

Ille ergo sic habet: „Ubi apparuerit esse veritatem el disciplinae el fidei chrislianae, illic erit veritas Scripturarum et expositionum et omnium traditionum christianarum.G Cyrillus vero suam his verbis mentem effert: „Ο γάρ τη θεοοε°εία τρόπο Ιx δύο τούτων ουνέοτηχε, δογματών ευσεβών, χαϊ πρά εων άγαθών. χαϊ οντε τά δόγματα, χωρϊ έργων αγαθών, ενπρό - δεχτα τω θεώ" ούτε τά μη μετ' ευσεβών δογματών έργα τελούμενα, προ;· δεχεται ό θεό . Nam ratio divini cultus ex his duobus constat, piis dogmatibus et actionibus bonis; neque doctrina sine operibus bonis accepta Deo; neque opera recipit Deus a religiosis dogmatibus seiuncta.“

65. Quam copulationem 4°. orthodoxorum dogmatum operumque pio- rum toties Patres ad ecclesiae institutum perlinere docent, quoties illud sibi constare posse negant, si a fide et a caritate separetur. Sed nullam prorsus invenire licet conscriptam ab iis paginam, in qua istud non negent, el in qua vicissim omnimodam fidei carilalisque necessitatem non vehementer inculcent. Inculcant enim fidei necessitatem, quoties contra haereses disserunt, illasque proscribunt et damnant: necessitatem vero caritatis inculcant, quoties sinceram germanamque christianismi rationem exponunt.

Est igitur ecclesia eiusmodi institutum, quod θεωρίαν et πραβν necessario complectitur, quodque intelligi ab ea fide seiunctum nequit, quae15 audit πίϋτι δι αγάπη ένεργούμενη, fides quae per caritatem operatur, eumque mutuum amorem efficit, quem Paulus 2 ‘6 αγάπην του πνεύματα; vocat, el maiori quo potest studio saepissime 217 commendat.

3Q7) De Praescripti, cap. XIX.	212) Apud Cotelcrium in Nonum.
10») Praeparat. Evang. lib. I. cap.	Eccles. Grace. T. III. p. 70.
Demonstrat. Evang. lib. I. cap. IV.	2M) Lib. II. epist. CLXV.
Catech. IV. n. 2.	21 *) Galat. V. 6.
31 °) Iu Iohannem Hora. XXVII.	21 ‘) Rom. XV. 30.
11 >) De Civ. Dei lib. VIII. cap. I.	Rom. XIII. 10) £ Cor. xm b
*») H. E. lib. II. cap. XLIV.	seqq.

66. Inmo 5°. auctores sunt Patres virique aposlolici, *θεωρίαν* et 30b fidem el caritatem, intelligentiam ac vitam tam arcto intimoque nexu B ecclesia cohaerere, ut non aliunde quam ex vilac carilatisque consortio icrementa fidei el inelligentiae expeclari possint ac debeant.

Praefinii romanus **Clemens** formam Christianae vitae his verbis218: „Si fide in Deum cognitio nostra stabilita fuerit, si grata illi et accepta fflgenter quaesiverimus, si quae ad inculpatam eius voluntatem spectant fecerimus, et viam veritatis sequuli fuerimus, abiicientes a nobis omnem iausliliam, iniquitatem, . . . Tum e vestigio219 subdit: „*Αὕτη ἡ οδός , ἀμῖνητοί, τν γ ενρομεν το σωτήριοί' ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστόν, τον αρχιερέα wr χοο φοοῶν ἡμῶν, τον προστάτην ν.αι βοηθῶν τη ἀσῖ^ενεία ἡμῶν.* Haec est ria, dilecti, in (μια salutare nostrum invenimus, lesum Christum, dilationum nostrarum pontificem, infirmitatis nostrae patronum et auxiliatorem. Per hunc caelorum altitudinem aspicimus., per hunc vultum eius immaculatum el excelsum speculamur; per hunc oculi cordis nostri aperti jant; per hunc insipiens et obscurata mens nostra in admirabilem eius lucem reflorescit; per hunc voluit Dominus nos immortalem cognitionem guslare.“ Quenam est igitur semita quae ad intelligentiam sapienliamque perducit? ipsa est vita ad Christianam formam exacta, ac ipsa est participatio illius caritatis, quae mysticum Christi corpus format el unit.

Quod auctor epistolae ad Dio gnetum egregie confirmat, quum fractus commemorans qui ex impletis Christianis officiis oboriuntur, scribit 220 : „Tunc perspicies in terra degens, Deum in caelis mundum veluli quamdam rempublicam gubernare; tunc mysteria Dei loqui incipies; tunc eos qui puniuntur, quod abnegare Deum nolint, el diliges et miraberis; tunc imposturam mundi el errorem damnabis, quum vere in caelo vivere didiceris, quum eam, quae heic mors esse censetur, conlemseris, et mortem veram formidare coeperis, quae servatur iis qui ad ignem aeternum damnabuntur, qui sibi traditos supplicio afficiet ad finem usque. Tunc admiraberis eos, qui pro justitia ignem patiuntur terrestrem, et beatos eos praedicabis quum ignem flom cognoveris/4 Ad eum igitur modum, quo ut capitis initio docet Anojymus, semen caritatis vitaeque Christianae est fides; ita fidei profectus splendorque sapientiae nonnisi ex caritate vilaque Christiana prorumpunt.

Praeclare **Ignatius**, qui221 concentu ecclesiasticae pacis et hierarhicae subordinationis commendato, subdit: „*Αιά. τούτο τν τη όμονοία ύμῶν mīaviiffolvo) αγάπη Ἰησοῦ Χριστό αδεταί. χαῖ οί χατ άνδρα δε χορό ἸΜί&ε, ἵνα σύμφωνοι όντε τν όμονοία, χρώμα Ἰεοῦ λαβόντε τν ἰνότητι,*

ἀδητε ἐν φωνῇ μιφ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ πατρὶ, ἵνα ὑμῶν καὶ ἀκοναη, χα'ι Ἰπιγινώσκων 122, δι' ὧν ἐν πράσσετε, μέλη ὄντα τοῦ νῖον ἀντον. χρήσιμον οὖν ἐστίν, ὑμὰ ἐν ἀμώμῳ ἐνύτητι εἶναι, ἵνα καὶ θεὸν πάντοτε μετεχητε. Propter hoc in consensu vestro et concordī caritate Iesus Christus canitur. Sed et vos singuli chorus estote, ut consoni per concordiam, melos Dei recipientes in unitate, cantetis voce una per Iesum Christum Patri; quo et vos audiat, et agnoscat ex iis quae bene operamini, vos membra esse Filii ipsius. Utile itaque est, in immaculata unitate vos esse, ut et semper participetis Deo.“

Sed quid est participare Deo, aut quid Dei melos recipere, nisi fide crescere, sapientiaque locupletari? Unitas ergo, pax, concordia, moresque christiani *conditiones* sunt, sine quibus neque pleniores fidei explicationes, neque sapientiae dona obtineri possunt. Immo *conditiones* sunt, sine quibus neque 223 *vires satanae labefactari possunt, quum fidei concordia solvatur exitium quod ille infert*. Quare οὐδεν Ἰστιν ἀμεινον εἰρήνη, ἐν ἣ πα πόλεμο καταργεῖται Ἰπουρανίων καὶ Ἰπιγείων, nihil est pace praestantius, qua bellum omne caelestium terrestriumque aboletur. Sapientia igitur fideique profectus e caritate splendent, et caritas est qua summa ecclesiae virtus, potissimumque robur continetur.

Pergit Ignatius, ephesiosque alloquens ait 224: „Ὁν οὐδεν λαν&άνυ ὑμὰ, εὐν τελείω εἰ Ἰησονν Χριστοῦν Ζητε τήν πίστιν καὶ τήν ἀγάπην, ἵ/τι ἐστὶν ἀρχή ζωή καὶ τέλος, ἀρχή μεν πίστι, τέλος δε ἀγάπη, τα δέ δύο, ἐν ἐνότητι γενόμενα, &εοῦ225 ἐστὶν τα δε ἄλλα πάντα εἰ καλό-κάγα&ίαν ἀκόλου&ά ἐστίν. Quorum nihil vos latet, si perfecte habueritis in Iesum Christum fidem et caritatem, quae *initium* vitae et *finis* sunt Principium quidem 226 fides, finis vero 227 caritas. Haec autem duo in unum coeuntia *Dei* sunt; omnia vero alia ad probitatem conseclanea sunt.“ Huc igitur redit instituti christiani ratio, ecclesiaeque *οικονομία*: orditur illa a fide, et per gradus ad caritatem assurgit; ex utriusque autem *συνδέσει*, inlimaue coniunctione perfectio omnis absolutioque dependet. Dependet enim ex fide quam caritas inflamat, et ex caritate quam fides illuminat; siquidem caritas perficit fidem, perfecta autem fides caritatem amplificat.

De quo reciproco nexu insignia habet Clemens alexandrinus 228 in-
quiens: „Καὶ ὁ μόνον ἀναγεννήσει, ὡ περ οὖν καὶ τὸ ὄνομα ἔχει, καὶ

Quum vetus interpres ista reddiderit, et cognoscat, per quem bonum operamini, existimandus est legisse, καὶ ἰπιγινώσκη, di ov nJ jrpatffere.

†13) Loc. cit. cap. XIII.

Ep. ad Eph. cap. XIV.

21 *) Iosephus Hefele in subiecta adnotatione ait: *rivai cum genitivo saepe*

ortum significat. Malim dicere cum Godofredo Hermannō, verbo *rivai* cum genitivo universim fere notari possessionem vel propriam vel metaphoricam»

21β) Rom. I. 17.

117) 1. Tim. I. 5.

•·\) Paedagogi lib. I. cap. VI. pa^g. 114—115.

ηνπῦ&ά ἀπήλλακται μεί> παραχρήμα του σκοτού ' ἀπείληφε δέ αὐτό&εν ἡγύ. Et qui est solummodo regeneratus et illuminatus, quemadmodum sum nomen indicat, et protinus a tenebris liberatur, et ab eo tempore beem accipit. Sicut ergo qui somnum excusserint, ab eo tempore protinus otis vigilant: vel potius, sicut qui τὸ ὑπόχυμα των ὀ(ρ&αλμών, oculorum jffossionem conantur amovere, non extrinsecus eis lucem suppeditant quam habent, sed quod oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam efficiunt pupillam: sic etiam qui baptizamur, abstersis peccatis quae divino Spiritui quodammodo tenebras offundebant, ἐλεύ&ερον καὶ ἀνεμπόδιστον καὶ ἡμπεινόν ὄμμα του πνεύματος ἴσχομεν, liberum et ab omni impedimento vacuum lucidumque nanciscimur Spiritus oculum: quo quidem solo quod dilinum est intuemur, caelitus influente nobis sancio Spiritu. Κράμα τοῦτο ἡγζὶ αἰθῖον, τὸ αἰδῖον φω ἰδεῖν δυναμένη ' ἐπεὶ τὸ ὁμοιον τῷ ὁμοιο) ὃ22' φίλον δε τὸ ἅγιον τῷ ἐξ οὗ τὸ ἅγιον ὁ δὴ κυρίῳ κέκληται ἱῃj. ἦτε γάρ ποτὲ σκοτό, νυν δέ φω ἐν κυρία. Haec est aeterna aciei temperatura, quae videre potest aeternam lucem: quandoquidem quod simile est, est amicum simili: quod sanctum est autem, est amicum ei ex quo sanctum est, quod lux proprie appellatum est. Eratis enim 230 aliquando latebrae, nunc autem lux in Domino.]]

Cum quibus egregie conspirant quae Origenes 231 his verbis complectitur: „Deus Pater omnibus praestat ut sint: participatio vero Christi serandum id quod Verbum vel Ratio est, facit ea esse rationabilia. Ex quo consequens est ea vel laude digna esse vel culpa, quia virtutis et malitiae sunt capacia. Propter hoc consequenter 232 adest etiam gratia Spiritus-sancti, ut ea quae substantialiter sancta non sunt, participatione ipsius sancta efficiantur. Cum ergo primo ut sint, habeant ex Deo Patre: secundo ut rationabilia sint, habeant ex Verbo: tertio ut sint sancta, habeant ex Spiritu sancto; rursum Christi secundum hoc quod iuslitia Dei est, capacia efficiuntur ea quae iam sanctificata fuerint per Spiritum-sanctum: et qui in hunc gradum proficere meruerint per sanctificationem Spiritus-sancti, consequentur nihilominus *donum sapientiae* secundum virtutem et inoperationem Spiritus Dei. . .

*) Utitur hoc proverbio Hesiodus indiens: αἰῖι γάρ τόν ὁμοιον ἀγει ᾠεός u; τον ὁμοιον: semper enim similem licit Deus ad similem.

**) Ephes. V. 8.

**) Lib. I. de Principiis cap. III. n. 8.

*) Ne ista distributio in sinistram partem accipi possit, sat est animo re-
«kre quae η. 7. tradit, sive cum ait:

porro autem nihil in Trinitate inaius minusve dicendum est. quum unius divinitatis fons Verbo ac Ratione sua teneat universa, Spiritu vero oris sui quae digna sunt sanctificatione sanctificet; sive cum addit: ex quo manifestissime designatur, quod nulla est in Trinitate discretio, sed hoc quod donum Spiritus dicitur, manifestatur per Filium, et inoperatur per Deum Patrem.

Vnde et inoperatio Patris, quae esse praestat omnibus, clarior ac magnificentior invenitur, cum unusquisque per participationem Christi secundum id quod sapientia est, et secundum id quod scientia est et sanctificatio esi, proficit el in aliores profectuum gradus venit: et per hoc quod participatione sancti Spiritus factus est *quis purior atque sincerior, effectus dignus recipit sapientiae ac scientiae gratiam, ut depulsis omnibus eāpurgatisque pollutionis atque ignorantiae maculis, tantum profectum sinceritatis ac puritatis accipiat, ut hoc quod accepit a Deo ut esset, tale sit quale Deo dignum est, eo qui ut esset pure utique praestitit ac perfecte: ut tam dignum sit id quod est, quam est ille qui id esse fecit.*il

6". Neque illud 6°. levioris momenti videri debet, divinam ecclesiae institutionem, profectamque e caelo originem non minus *e veritate* quae in ea splendet, quam *e moribus* quibus ornatur, unanimi veterum Christianorum suffragio probari consuesse.

Ac nulla enimvero suppetit apologia, nullusque reliquus est liber pro re Christiana proque ecclesiae defensione conscriptus, in quo utrumque argumentum non pluribus diligenterque expoliatur. Quod ut de argumento *ex morum sanctimonia* repetito nominalim demonstrum, principio velim memoria recolantur quae Origenes in Celsum disserens de excisis Hierosolymis*51

2JS) Eamdem sententiam de subversis Hierosolymis propter iniquissimam necem Iacobo iusto illatam, Iosepho adseribunt tum ipsemet Origenes con. Celsum lib. II. n. 13, tum Eusebius H. E. lib. II. cap. XXIII., Hieronymus de Scriptt. Ecclesiast. capp. II—XIII., et Suidas ad v. *ΙωΟηΧο* .

Atqui in Iosephi codicibus adhuc reliquis nihil simile reperimus. Quam igitur huiusce defectus causam esse arbitramur?

Daniel Huetius in Dem. Ev. censet, tam hoc testimonium quam alia, quae a veteribus quidem laudantur, nec tamen in hodiernis codicibus reperiuntur, astu doloque malo iudaeorum fuisse ex iisdem erasa. Blondellus contra, lib. I. de Sybillis cap. VII., opinatur, ea fuisse a Christianis in Iosephi libros inserta.

«Neutrum mihi fit verisimile», subdit Carolus Delarue: »scd videmus passim ab iis qui scriptores laudant, sententias illorum malo exemplo mutari et interpolari.

Orosius verbi gratia lib. VII. cap. VI. ex Iosepho refert expulsos Roma a Claudio imperatore universos Christianos. Quod in editis frustra quaesieris. Isaacas Vossius libro de LXX. Interpretibus hinc inde quaedam profert e Syncello vel e codicibus Iosephi manu exaratis, quae in editis haud exstant. Ipse etiam Chrysostomus, in Ioh. cap. I. Hom. XII; *χαί yap καί ό Ιωβηπο τη τούτου Υωάννου τελευτή τον πόλεμον λογίζεται, δι αυτόν τε δεικνύει μηδε πόλιν είναι την ποτέ μητρόπολη ουΟαν, καί μάκρον Ουνείρει περί αυτον λόγον εγκωμίων*. At Herodis exercitum deletum, non Hierosolymam eversam ob Iohannis caedem scribit Iosephus lib. XVIII. Antiquitt. cap. VII. Sic forte Origenes et alii cum apud Iosephum lib. XX. cap. VIII. legissent Iacobi mortem pluribus displicuisse, postea lapsu memoriae putarunt Iosephum etiam Iacobi neci excidium Hierosolymitanum adseripsisse. Clemens alexandrinus asserit quidem *τού Ιουδαίων εμφρονα δοξάζει*

contra Flavium Iosephum his verbis 234 affirmat: „ΕΖπβρ ονν διά 'Ιάκωβον ιιιijfjFiX'rai λεγει τοϊ ιουδαίοι τά κατά την έρημωΟιν τη 'Ιερουσαλήμ, τῷ, οἱ/ι ελόγώτερον διά 'Ιησοῦν τον Χριστόν τούτο (ράσκειν γεγονέναι; ' η*; ιδιότητα μάρτυρε αι τοσαύται των μεταβαλόντων άπδ τη χύσεω Κt χαχών Ικκλησίαι, καϊ ήρητημόνων τον δημιουργοί:, και ττάντ άναιρε- <πῶν *hi* την πρδ έκε'lvον αρέσκειαν. Si ergo dicit (Iosephus) excisas copier Iacobum fuisse Hierosolymas; cur non fuerit rationi magis consensum dicere, id accidisse propter Iesum qui Christus est? *cuius divinitatis ula sunt tot ecclesiae hominum, qui a viliorum colluvie aversi, conditori n totos addicunt, et in omnibus illi placere student.*ll Intime ergo in ecclesia cohaerent *θεωρία* el *πραξι*, fides et caritas, cognitio et pietas, identia et vita: ac ex ulrisque institutoris divinitas, ipsiusque ecclesiae su- «ma origo demonstrantur.

Nam, quod allero loco velim recolatur, unanime est auctoris epistolae d Diognelum, Iuslini, Tatiani, Athenagorae, Theophili antiocheni et Tertiliani in apologiis, Gregorii thaumaturgi 235, Eusebii 236 aliorumque suffigium quo sancte testantur, non magis veritatis lucem splendoremque, pun vitae pietatem puritatemque morum contulisse, ut gentilium plurimi posthabita damnalaeque maiorum superstitione, Christum Deum vererentur, ecclesiamque non secus ac caelestem mentis vitaeque disciplinam com- plecterentur.

Quae quum ita sint, probe assequimur eos omnes a sincera germanaque christianismi et ecclesiae notitia toto caelo aberrare, qui ecclesiam ipsam rJ sola fide et *θεωρία* 237, aut sola vita et *πράξει* circumscribunt 238, latius ecclesia palet, et utroque elemento pariter coalescit: coalescit *fide* et quia est institutum *veritatis*: et rursum coalescit *vita* et *πράξει*, (û est institutum *sanctitatis*. Refert adamussim suum ducem, suumque caput I Usus, de quo scriptum novimus 239, quod *ήρξατο ποιεῖν τε καϊ διδάσκειν, ! τηpit facere et docere.*

CONSECTARIUM XIII.

68. Consequens XIII. est, *infinito propemodum intervallo ecclesiae 'jtitutum a secta scholaeque philosophica disteterminari atque seiungi.*

itvat την αιτlav, sed Iosephum fertis verbis non laudat.“ ”.) Lib. I. n. 47. -») Orat. Paneg. in Origenem capp. n-IX-XL :u) H. E. lib. VI. capp. XV—XVI. r) Horam numero inter ceteros censitir gnostici, eunomiani, et Kantii,

Fichtii, Scbellingii, et Hegelii asseclae, quibus revelatio, christianismus et ecclesia solis ideis, nudaque cognitione absolventur.

23s) Huc pertinent pietistae, ac ipsi etiam ex parte sociniani et armiuiani.

3) Actt. I. 1.

LIBER TERTIUS

Locuples huiusce veritatis 1°. testis est Clemens alexandrinus, qui ubi praemisit¹⁴⁰: „Τὸ γὰρ τῇ πολιτεία ἐλέγχει σαφῶ τοῦ Ἰγνωχότα τὰ ἐντολά ' ἐπεὶ οἶο ὁ λόγος , τοῖο ὁ βίος *ίίζ*. ἀπὸ δέ των καρτύν τὸ δένδρον ²⁴², οὐχ ἀπὸ των ἀν&ών χαῖ πετάλων, γνωρίζεται, ἢ γνῶσι οὐν ἐχ τοῦ καρποῦ χαῖ τῇ πολιτεία , οὐχ ἐχ τοῦ λόγου χαῖ του ἀν&ον : *vitae enim institutio aperte eos arguit qui mandata novere: qualis enim sermo, talis est vita. Arbor autem cognoscitur ex fructibus, non ex floribus et foliis ac ramis. Cognitio ergo est ex fructu et vitae insli- tutione, non ex sermone et floribus*continenti oratione pergit: „Οὐ λόγον φιλόν εἶναι τὴν γνώσιν φαμεν, ἀλλὰ τινὰ ἐπιστήμην &είαν· χαῖ φῶ ἐχεῖνο τδ ἐν τῇ Ψυχῇ ἐγγενόμενον ἐχ τῇ χατὰ τὰ ἐντολά νπαχοή , τδ πάντα χατὰδηλα ποιοῦν, τὰ τε ἐν γενέσει, αὐτόν τε τον ἀν&ρωπον I εαυτόν τε γινώσχειν παραῦχευάζον, χαῖ τοῦ &εοῦ ἐπίβολον χα&ίῦταοδαι διδάῦχον' δ γὰρ ὀφ&αλμδ ἐν ὕώματι, τοῦτο ἐν τῷ νῷ ἢ γνῶσι . *Non enim nudum sermonem nudasque ideas dicimus esse cognitionem christia- namque sapientiam, ecclesiaeque institutum, sed quamdam divinam scientiam, et lucem illam, (piae innata animae ex praeceptorum obedientia, omnia quae generatione oriuntur, manifesta facit, hominemque instruit ut seipsum cognoscat, et qua ratione Dei compos fieri possit, edocet. Quod enim oculus est in corpore, hoc est in mente cognitio. Aequae dicant libertatem, qua quis voluptati servit, sicut ii qui bilem dicunt dulcem. Nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noster nos liberat, solvitque a volupta- tibus, cupiditatibus, aliisque perturbationibus, Qui dicit, novi Do- minum, et mandata eius non servat, m en dax est, et in eo veritas non est, ait* ²⁴⁵ *Iohannes.*"

Neque minoris auctoritatis testis succedit Origenes, qui evangelii miracula vindicaturus inter cetera scribit ²⁴⁴: „Ceterum *lex* et *prophetae* referti sunt rebus insolitis, quae sunt eiusdem fere naturae ac quod scriptum est *de specie columbae* et *voce e caelo missa* quum Iesus baptizaretur. Fuisse autem Spiritum-sanctum, qui tunc sub specie columbae visus est, probare puto Iesu miracula, quae ut calumniatur Celsus, ait fuisse ab eo edita artibus quas apud aegyptios didicerat. Nec iis solis utar, verum etiam, ut par est, iis quae patnaverunt Iesu apostoli. Neque enim sine miraculis prodigiisque potuissent inducere eos, quibus novam doctrinam novaque instituta

24°) Stromat. lib. III. §. V.	242) Respicitur ad Christi effatum
•41) Seneca ad Lucilium epist. CXIV: <i>apud graecos in proverbium cessit, talis hominibus fuit oratio qualis vita.</i> Erasmus Chii. I. Cent. VI. Prov. L. ex Aristide illud sic effert: <i>οἶο ὁ τρόπος , ῥοκοῦρον etyai xai ῥον λόγον.</i>	Matth. XII. 33: <i>ἐχ τον καρποῦ το ὁληαοτ γινώῦκεται.</i>
	-<s) I. Ioh. II. 4.
) Con. Celsum lib. I. n. 46.

indebant, ut relidis patriis moribus, vel cum summo mortis periculo ipsorum frumenta amplexarentur. Quin et eliamnum apud Christianos nonnulla supersi illius Spiritus-sancti, qui columbae specie apparuit, vestigia. Nam²⁴⁵jemonia eiiciunt, morbos curant, et volente Verbo futura praevident, feritat licet Celsus aut iudaeus quem introduxit, quod dicetur, dicam nihilo-
ik q s, ou πολλοί, ὡ περεῖ α/.οντε , προ ελληλῶ&ασι χριστιανισμφ, πνεύματό W τοίφαντο αυτών τὸ ηγεμονικόν αἰφνίδιον από του μιοεῖν τόν λόγον ai to νπεραποδανειν αυτού, και γαντασιώσαντο ὑπ'ερ η δναρ 216, multos dreligionem christianam accessisse velut invitos: spiritu quodam repente sve per visum sive per somnium in illorum animos agente atque ita illos Mutante, ut quod in illam conceperant odium deponerent, et pro illa mortem petere statuerent. Mulla eiusmodi novimus, quae si scriberemus, tametsi uilπη oculati testes fuerimus, benignam risus materiam praeberemus incre- àHs, qui nos ex eorum ingeniis quos talia finxisse norunt, iudicantes, haec rtam a nobis conficta esse existimarent. Testis tamen est Deus, cui arcana conscientiae nostrae patent, nos divinam lesu doctrinam non falsis narratiun- iulis. sed variis iisque evidentibus argumentis confirmare velle.“

69. Et re sane vera 2°. examini *characteres* subiiciantur, qui a nulla seda scholave philosophica divelli possunt, tum iidem *cum propriis eccle- Milicae institutionis notis indiciisque* contendantur.

Quorsum illi, quaeso, redeunt? huc dubio procul: sectam omnem scholamve philosophicam a) veritati propagandae ea persuasione consulere, pie argumentis gignitur, quae demonstratione obtinetur, quaeque reseratae eiusdem veritatis fructus est; moribus autem b) vitaeque sanctitati prospicere eribus praeceptisque, quae non aliunde vim suam mutuentur quam ex mperla eorumdem honestate, quae menti affulgens illam edoceat, volun- litemque pelliciat.

Haec et non alia sunt scholae praesidia, seclaeque instrumenta; atque Lj el non aliis characteribus schola quaevis sectaque distinguitur. Sed eadem

:n) De editis, invocato lesu nomine, lib. L, *Lactantius* lib. IV. cap.'XXVII., sinentis, proiligatisque daemonibus con- *Prudentius* in Apotheosi, et l. 6. C. de cii utiliter possunt idem *Oriyenes* con. Episc. et Cler. itemque I. 121. C. Theodos, iàaa lib. I. nn. 6 — 25 — 67, lib. II. de decur. 18, lib. III. nn. 23 — 27, lib. VII. ,4β) Eodem pertinent quae scribunt :-1-67, et in Ioh. T. XXVI., *Justinus Tertullianus* de Spectaculis cap. XXVI., i ipdogia priore et in dialogo cum de Idololatria cap. XXV., de Virginibus V.hone. *Irenaeus* con. Haercses lib. 11. velandis cap. XXVII., et de Anima cap. XXXI—XXXII., *Tertullianus* ad IX., *Cyprianus* epist. VIII — X — XXXIV capp. II-IV-XXVII., J/i- — L1V — LX1X., et *Eusebius* H. E. lib. "-ii *Felix* in Octavio, *Cyprianus* ad VI. cap. V. -r»trianuro, *Arnobius* adversus gentes

4

k'

ς
t

,† J
ft J

LIBER TERTIUS

ne, vel hisce saltem affinia censerī possunt praesidia instrumentaque ecclesiae, sive illa veritatem tradat, sive componendae vitae moribusque fingendis operam navet? Immo non dissimilia solum censerī debent, sed omnino diversa.

Accepta enim a Christo missione aperiendae, propagandae, tuendaeque veritatis, illam quidem ecclesia proponit et docet, sed proponit et docet *a)* quemadmodum iis convenit quibus dictum est 247: *καθὼ ἀπόταλχέ ut ὁ πατήρ, καγὼ πέμπω υμᾶς, sicut misit me Pater, et ego mitto vos*; et rursum 248: *καὶ ἰδοὺ ὡς υἱὸς υμῶν εἰμι πάσα τὰ ἡμέρα ἕως τῆ συντέλεια τοῦ αἰῶνος, et ecce ego robiscum sum, vosque* 249 meo numine prolego *omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. E quibus, Grolio auctore, manifestissime apparet voluisse Christum, ut apostoli aliis, illi rursum aliis *πιστοὶ ἀνθρώποι καὶ ἱκανοὶ ἑτέρου διδάσκειν, viris fidelibus et ad docendum alios aptis* munus illud magisterii commendarent, ut apud Paulum 250 videre est. Nam cum promissio haec *ad consummationem saeculi* se extendat, apostoli autem iamdiu victuri non essent, omnino heic Christus in apostolorum persona censendus est etiam successores eius muneris compellasse.

Tradit et docet *b)* quemadmodum iis convenit quibus dictum, est 221: *καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει υμῖν, Ἰωάννης μεθ' υμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ πνεῦμα τῆ ἀλήθειας: et ego rogabo Patrem, et ipse alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum* non aliquot annis, uti ego apud vos fui, sed *in aeternum* ac perpetuo, *Spiritum veritatis*, meaeque revelationis 252 *doctorem ac magistrum*, quique 25' *πνεύματα πλάνη, spiritus erroris* in vobis et per vos superabit ac vincet.

Tradit et docet *c)* quemadmodum illis convenit, de quibus haud prorsus aliter dictum est 254: *ὁ ἀκούων υμῶν, ἑαοὺ ἀκούει' καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμῶν, ἐμε ἀθετεῖ, qui vos audit, vobis morem gerit, vobisque assensionem adiungit, me audit, mihi obtemperat, mihi que credit: et qui vos spernit, vestrumque magisterium insuper habens vobis non credit, me spernit, meumque magisterium contemnens* 255 mihi fidem denegat; quam 256 de Unigenito el *apostolo confessionis nostrae* Pater dixerit: *οὗτό ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ' αὐτοῦ ἀκούετε, hic est Filius meus dilectus* atque unicus, *ipsum audite*, illique fidem accommodate.

*«7) Ioh. XX. 21.

*«») Matth. XXVIII. 20.

,4') Iudie. VI. 12—13, Ierem. I. 8 Actt. VII. 9.

†ie) II. Tim. II. 2.

1 1 Ioh. XIV. 16—17.

*») Iob. XVI. 13, I. Ioh. II. 27.

I. Tim. IV. I.

2i<) Matth. X. 40, Luc. X. 16, Iob. XIII. 20.

,5S) Non obscure alluditur ad historiam narratam I. Sam. VIII. 7, ubi Deus Samuelem ita alloquitur: *ὁρί οὐ ὁ ὕξον-Οενηχαθιν, ἀλλ' ἡ ἐμ'ε ἐξον'ενηχαδι*, non enim te abiecerunt, sed me abiecerunt.

Isi) Luc. IX. 35. coll. II. Petr. 1.17. I

CAPUT V.

Tradit et docet *d)* quemadmodum illi convenit de qua scriptum legi- *χαὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παρακ.ούσγ, ἔστω ὑοι ὡς περ ὁ ἐθνιχὰ ὡς ὁ τὸ δ. ὡνη, si autem ne ipsam quidem ecclesiam audierit, illique pa-* rtent, *tibi refractarius et contemptor sit tamquam ethnicus et publicanus*, deum quo nihil religiosi commercii habeas.

Tradit et docet *e)* quemadmodum illi convenit cui tribuitur 258 quod *ἐκ τῆς ἐκκλησίας θεοῦ ζῶντος, στύλο καὶ ἐδραῖωμα τῇ ἀλήθειας, ecclesia* κη falsorum deorum, sed 259 TI *ἡ εἰς τὴν αἰῶνα ἔσται, columna et firmamen-* tum *rerilatis*, quae veritatem attollit ut longe lateque conspiciatur, illamque ætental ne ex animis oblileretur.

Tradit et docet *f)* quemadmodum illis convenit qui affirmare de semet- ipsis verissime possunt 260: *Ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον καταλλάσσειν κητω, μη λογιζόμενο αὐτοῦ τα παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενο ἐν div τὸν λόγον τῇ καταλλαγῇ. νπ'ερ Χριστοῦ οὖν πρεσβενομεν' ὡς τοῦ ἡον παραχαλοῦντο δι' ἡμῶν, δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ' καταλλάγητε τω*

Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum recon- cilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum; et posuit in vobis verbum **reconciliationis**, nobisque mandavit 261 ut hominum genus ad reconciliationem cum Deo adduceremus. **Pro Christo igitur** legatione fungimur, et sicut Christus 262 *Patris nomine*, ita nos ab eo in hoc munus substituti *ipsius nomine* reconciliationem vobis annunciamus, timquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, thsque nomine ac persona: **reconciliamini Deo**, et cum Deo in gra- &n redite,

Tradit et docet *g)* quemadmodum illis convenit quibus ius est repe- tendi 2,1: *τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστονομεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι αοῶ'όντε λόγον ακοή 264 παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον π&ρώτων, ἀλλὰ, καθὼς ἐστιν ἀληθὺς, λόγον θεοῦ, ὁ καὶ ἐνεργεῖται ἡ μὴν τοῦ πιστεύονσιν. Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermis-* iω, *quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei* et de Deo alium, *illud accepistis non tamquam 265 verbum hominum, sed sicut vere*

!') Matth. XVIII. 17.

“) I. Tim. III. 15.

») Ios. HI. 10.

«») II. Cor. V. 19—20, Ephes. VI. 20.

») Ex. IV. 15.

») Iob. VI. 57.

») L. Tbess. II. 13.

:u) Duo observari debent, ac primo

riorum traiectio, pro λόγον ἀκοή τοῦ

θεοῦ. deinde vero λόγον ακοή idem esse

ac *) I?η, *verbum auditus*, sive

nuntium, totamque formulam, λόγον ακοή τοῦ θεοῦ, idem valere ac *nuntium de Deo*.

26s) Mutuus incisorum habitus ostendit, particulam ω supplendam esse tam heic, ὡς λόγον ἀνθρώπων, quam iufra, ὡς λόγον θεοῦ.

est, tamquam *verbum Dei*, quod etiam operatur in vobis qui creditis, seque egregiis operibus manifestat

Tradit el docet *h*) quemadmodum illis convenit quibus integrum est contestari²⁸⁰: *ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἡ ἀγγέλο ἐξ οὐρανοῦ ἐπαγγέλιζται ὑμῖν παρ' οὗτοῦ ἐγγεγλισαμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω: sed etsi nos aut angelus caelestis erangelizet vobis, vosque doceat praeterquam quod evangelizavimus vobis, vosque docuimus, anathema sit, ἔπι πᾶσι*, penitus abscissus dirisque devotus habeatur.

Tradit et docet *i*) quemadmodum veritatem tradebat docebatque Iesus, quem ideo turbae²⁸⁷ suspicientes mirabantur, *quod homines edoceret, ὁ ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς, sicut potestatem habens*, suaque auctoritate fidem assensionemque exigens, *et non sicut scribae*, quibus nulla erat certis signis comprobata auctoritas, neque alios habebant, quos humanae suae institutionis testes assertoresque laudarent, nisi Sameam, aut Hillelem, aut eiusdem census classisque magistros.

Tradit postremo docetque *k*) ad eam normam, quam Paulus praefixit inquiens²⁶⁸: *Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖ καὶ ἀνθρώπινῃ σοφίᾳ λόγοι, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ* Suret-
μεω ' *ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ἡ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θίου.* Sermo meus el praedicatio mea (meique sermones tum *privati*, qui *λόγοι*, tum *publici*, qui *κηρύγματα* audiunt) non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis erat, neque persuasionibus innitebatur quas humana philosophia suggerit exornalque rethorica; sed in demonstratione spiritus et virtutis consistebat, suumque robur animos commo-
vendi caplivandique *ex efficacia Spiritus*²⁷¹ se multipliciter prodente

1β6) Gal. I. 8.

··') Matth. VII. 29, Marc. I. 22, Luc. IV. 23.

ιββ) I. Cor. II. 4 — 5.

De varietate lectionum hoc in loco, praeter Griesbachium pluribus agunt Valckenarius in *specim. adnotatt. critic*, ad loca quaedam *N. T.*, Klose in *examine emendationum in N. T. a Valckenario propositarum*, Kühnius in *comm*, ad *I. Cor. II. 1 — 5*, Albertius in *Observait, sacris et in notis ad gloss*, in *libros N. T.*, et Iulius Pott in *comm*. ad h. l.

,T0) Appositum *ἀν' ὧ.τη.ᾧ* omittunt BDEFG. 17. 46. 71; Syr. Arm. Aeth. Vulg. ms. It. Tolet.: Or. quinquies (bis babet) Ath. Nyss. Cyr. utr. Theodorit.

ms. Chrysost. alicubi (et h. l. etiam in Matth. II. 7.) Pseudo-Basil. Epiph. Dimasc. Hier. Ambr. Vigil, taps. Ambrst. in textu. Suspiciari quis posset, illad ei v. 13. huc fuisse traductum, ne omnem omnino sapientiam repudiasse Paulus videretur. Codices DE. pro *ἀποδείξει* habent *α.τοκαλῶφι*.

IT1) Huetius, Grotius, Raphelius, alii- que post Origenem et Theophylactum. *πνῆμα* de vaticiniis prophetarum antiqui Foederis, et *δύναμιν* de Pauli miraculis intelligunt. Mihi longe probabilius esi, *······ καὶ δυνάμει* dici ea forma loquendi quam vocant *ἰν διὰ δύοιν*, et significari *πνῆμα δυναμικόν*, *Spiritum efficacem* et sesc charismatis manifestantem.

mirabatur. Hoc autem ideo, ne fides vestra sil in sapientia ho-
Binuin, neve assensus vester quem meae praedicationi adjunxistis, effectus K fructus *humanae sapientiae* videatur, sed sil in virtute Dei, sit *per-
iuiio fidesque divina*, divinisque argumentis innixa. „Praedicalioni enim,“
ffibit Thcodorilus, „ἐμαρτύρει ?/ θαυματουργία τοῦ πνεύματος, testimonium
ferebat multitudo miraculorum quae fiebant a Spiritu; el idcirco non permisit
faninus Paulum uti eloquentia, ἵνα ὑμῶν ἡ πίστις ἀνύποπτος (/αῖνηται, οὐ
buàijw λόγων ὑπαχθείσα, ἀλλὰ τρ δυνάμει ποδηγηλιεῖσα τοῦ πνεύματος,
d fides vestra (Corinthiorum, omniumque pariter credentium) omni suspicione
areat, ut quae non vi verborum abrepta, sed Spiritus virtute inducta sit.“

Tantum ergo exist'd discriminis ecclesiam inter et scholam seclamque philosophicam, quantum *auctoritas* distat *ab artificiis rationis*, quantum *persuasio humanae sapientiae* distat *a demonstratione Spiritus et virtutis*, pantum *notitia (piaae hominum sapientia parilur* distat *a fide quae Dei ridule conciliatur*, et quantum *ab humanis atque terrenis divina caelestia-* (ue separantur.

<0. Quae omnia 3°. praeclare complexus est Origenes²⁷² inquiens: Qui prudenter et candide res ab apostolis Iesu gestas possunt examinare, is manifestum fieri, *δ'τι δυνάμει θείᾳ ἐδίδασκον οὗτοι τὸν χριστιανισμόν, ὡς ἰπῆγχανον ὑπάγοντες ἀνθρώπου τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ*, hos *divina ridule* roboratos fuisse oportere ut edocerent Christianam religionem et ho-
ws verbo Dei subiicerent. Non enim eis secundum artes graecorum dialecticas aut relhoricas dicendi facultas disscrendique ratio inerat, qua sibi dilores conciliarent.

„Alque etiam, si Iesus elegisset el doctrinae suae ministros adhibuisset KS qui multorum opinione sapientes habentur, aut cogitandi subtilitate aut xmonis facundia multitudinis plausus captare possunt; iusla meo quidem ^icio suspicio fuisset simili eum ratione atque via usum fuisse, qua philo-
■phi sectae cuiuspiam auctores usi sunt, καὶ οὐκέτι ἀν ἡ περὶ τοῦ θείου ἄω τὸν λόγον ἐπαγγελία ἀνεφαίνετο, neque quod promissum est de hdrinae eius divinitate, videretur adimpletum. Nam sermo el praedicatio lèsent in persuasionem illius sapientiae, quae verborum lenocinia aptaeque ^positionis blanditias aflectal: καὶ ἦν ἀν ἡ πίστις, ομοίῳ τρ των του ἡγν ((ἰλοθόμιων περ'ι των δογματων πιστει, ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, καὶ /······ δυνάμει θεοῦ: et fides haec nostra, perinde ac ea quam suis dog-
u'ii habent huius mundi philosophi, fuisset in sapientia hominum et non a rirtute Dei.

3'unc autem ecquis est, qui quum videt piscatores et publicanos vel Mrum elementorum imperitos (id enim de illis Scriptura testatur, et Celsus

est, tamquam *verbum Dei*, *quod etiam operatur in vobis qui creditis*, seque egregiis operibus manifestat.

Tradit et docet *h)* quemadmodum illis convenit quibus integrum est contestari^{2 e *}: *ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἡ ἀγγελὸς ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ' ὁ ἐνηγγελισαμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω: sed etsi nos aut angelus caelestis erangelizet vobis*, vosque doceat *praeterquam quod et angelizarimus vobis*, vosque docuimus, *anathema sit*, ΤΓ, penitus abscissus dirisque devotus habeatur.

Tradit et docet *i)* quemadmodum veritatem tradebat docebalque Iesus, quem ideo turbae⁴⁶⁷ suspicientes mirabantur, *quod homines edoceret*, ὡ ἐξονσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡ οἱ γραμματεῖς, *sicut potestatem habens*, suae auctoritate fidem assensionemque exigens, *et non sicut scribae*, quibus nulla erat certis signis comprobata auctoritas, neque alios habebant, quos humanae suae institutionis testes assertoresque laudarent, nisi Sameam, aut Hillelem, aut eiusdem census classisque magistros.

Tradit postremo docetque *k)* ad eam normam, quam Paulus praefixit inquiens¹⁶⁸: *Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειλοῖς * ἀνθρώπινῃ 170 σοφία λόγοι, ἀ/ J' ἐν αποδείξει πνεύματος καὶ Syrti- μεω ' ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ἡ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει* foot. **Sermo meus et praedicatio mea** (meique sermones tum *privati*, qui *λόγοι*, tum *publici*, qui *κηρύγματα* audiunt) **non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis erat**, neque persuasionibus innitebatur quas humana philosophia suggerit exornatque relhorica; **sed in demonstratione spiritus et virtutis** consistebat, suumque robur animos commo- vendi captivandique *ex efficacia Spiritus* ²⁷¹ se multipliciter prodente

2«e) Gal. I. 8.
»·') Matth. VII. 29, Marc. I. 22, Luc. IV. 23.
»··) I. Cor. II. 4—5.
2Si) De varietate lectionum hoc in loco, praeter Griesbachium pluribus agunt Valckenarius in *specim. adnotalt. critic, ad loca quaedam* 2Ÿ. T., Klose in *examine emendationum in N. T. a Valckenario propositarum*, Kiihnii in *comm. ad I. Cor. II. 1—5*, Albertius in *Observait, sacris et in notis ad gloss, in libros N. T.*, et Iulius Pott in *comm.* ad h. l.
27·) Appositum *ανθρώπινῃ* omittunt BDEFG. 17. 46. 71; Syr. Arm. Aeth. Vulg. ms. It. Tolet., Or. quinques (bis habet) Ath. Tiys. Cyr. utr. Theodorit.

ms. Chrysost. alicubi (et h. l. etiam io Matth. II. 7.) Pseudo-Basil. Epiph. Di- masc. Hier. Ambr. Vigil, taps. AmbrsL in textu. Suspiciari quis posset, illodei v. 13. huc fuisse traductum, ne omnea omnino sapientiam repudiasse Paulus videretur. Codices DE. pro ἀποδείξει habent ἀποκαλνψει.
27 *) Huetius, Grotius, Raphelius, alii- que post Origenem et Theophylactum. πνεῦμα de vaticiniis prophetarum antiqui Foederis, et δύναμιν de Pauli miraculis intelligunt. Mihi longe probabilius est. πνεύματος καὶ δυνάμεω dici ea forma loquendi quam vocant «γ δια βοοῖν, et significari πνεῦμα δυνάμικόν, Spiritum efficacem et sese charismatis manifestantem.

mutuabatur. Hoc autem ideo, ne fides vestra sit in sapientia ho- sinum, nove assensus vester quem meae praedicationi adiunxistis, effectus Kfructus *humanae sapientiae* videatur, sed sil in virtute Dei, sit *per- linio fidesque divina*, divinisque argumentis innixa. „Praedicalioni enim,“ scribit Theodoritus, „ἐμαοτύρει ἡ θαυματουργία τοῦ πνεύματος, testimonium ferebat multitudo miraculorum quae fiebant a Spiritu; et idcirco non permisit Dominus Paulum uti eloquentia, ἵνα νμιῶν ἡ πίστις ἀνύποπτο φαῖνηται, οὐ Mrçñ λόγων νπαχθείσα, ἀλλὰ τη δυνάμει ποδηγηθείσα τοῦ πνεύματος, Et fides vestra (Corinthiorum, omniumque pariter credentium) omni suspicione careat, ul quae non vi verborum abrepta, sed Spiritus virtute inducta sit.“

Tantum ergo existit discriminis ecclesiam inter el scholam sectamque philosophicam, quantum *auctoritas* distat *ab artificiis rationis*, quantum *persuasio humanae sapientiae* distat *a demonstratione Spiritus et virtutis*, quantum *notitia quae hominum sapientia paritur* distat *a fide quae Dei rirtute conciliatur*, et quantum *ab humanis atque terrenis divina caelestia- pe separantur*.

70. Quae omnia 3°. praeclare complexus est **Origenes** 272 inquiens: „Qui prudenter et candide res ab apostolis Iesu gestas possunt examinare, ns manifestum fieri, ο'τι δυνάμει θεία ἐδίδασκον οντοὶ τὸν χριστιανισμόν, ια'ι ἱτετύχχανον νπάγοντε ἀνθρώπου τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, hos divina rirtute roboratos fuisse oportere ut edocerent Christianam religionem et homines verbo Dei subiicerent. Non enim eis secundum artes graecorum dialecticas aut relhoricas dicendi facultas disserendique ratio inerat, qua sibi auditores conciliarent.

„Atque etiam, si Iesus elegisset et doctrinae suae ministros adhibuisset eos qui multorum opinione sapientes habentur, aut cogitandi subtilitate aut sermonis facundia multitudinis plausus captare possunt; iusla meo quidem indicio suspicio fuisset simili eum ratione atque via usum fuisse, qua philosophi sectae cuiuspiam auctores usi sunt, καὶ οὐκέτι ἀν ἡ περὶ τοῦ θείου ὦβι τὴν λόγον ἐπαγγελία ἀνεφαίνετο, neque quod promissum est de toctrinae eius divinitate, videretur adimpletum. Nam sermo et praedicatio hissant in persuasionem illius sapientiae, quae verborum lenocinia aptaeque compositionis blanditias affectat: καὶ ἡν ἀν ἡ πίστις, ομοίῳ τη τῶν τοῦ ὦμον φιλοσόφων περὶ τῶν δογμάτων πίστει, ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, καὶ ογς ἐν δυνάμει θεοῦ: et fides haec nostra, perinde ac ea quam suis dog- sutis habent huius mundi philosophi, fuisset in sapientia hominum et non in rirtute Dei.

„Nunc autem ecquis est, qui quum videt piscatores et publicanos vel fumorum elementorum imperitos (id enim de illis Scriptura testatur, et Celsus

**) Con. Celsum lib. I. n. 62.

ipsis inscientiam suam vere describentibus credit) confidenter de fue Icsu adiungenda non modo apud iudaeos disputare, sed etiam apud reliquas gentes prospere lesum annuntiare, non quaesierit unde illis inesset persuadendi facultas? neque enim erat vulgaris. *Καί τι οὐκ ἂν λέγοι ὅτι τδ, δεύτε ὀπίσω μου, καί ποιήσω υμά ἀλιεῖ ἀν&ρώπων, δυνάμει τοῖ &εία ἐν τοῖ ἀποατόλοι αὐτοῦ ἐπληρωσεν ὁ Ἰησοῦ ;* Ecquis non dixerit lesum in apostolis divina quadam virtute exsequulum fuisse quod his promiserat verbis87*: *venite post me, /aciam vos piscatores hominum.*

„Hanc eamdem virtutem commendans Paulus, ut supra diximus, ait: *et sermo meus et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides nostra1™ non sit tn sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Nam, ut. praedictum fuerat”ῖ a prophetis praedicationem evangelii praenuncianlibus, *Dominus dedit verbum erangelizantibus virtute multa, rex virtutum dilecti:* ut impleretur et istud vaticinium, *velociter currit sermo eius.* Et quidem iam videmus *in omnem terram exivisse sonum* apostolorum Iesu, *et in fines orbis terrae verba eorum.*

„*δια τούτο δυνάμεω μεν πληροῦνται οἱ λόχου τοῦ μετὰ δυνάμεω απαγγελλόμενου ἀκούοντε ᾿ ἣν ἐπιδείκνυνται τη τε διαθέσει, καί τω βίω, καί τω ἐω θανάτου ἀγωνίζεσ&αι περί τη ἀλη&εία ᾿* διάκενοι δέ τιπ εἶοι, *καν ἐπαγγεῶ.ωνται πιστεύειν τω &εω διὰ τοῦ Ἰησοῦ, οἱ μη συναιιν χρείαν ἔχοντε , προ ἀγεσ&αι δοκονντε τω λόγω τοῦ &εοῦ.* Quocirca qui audiunt verbum *cum virtute* praedicatum, replentur et ipsi *virtute*, quae cum in eorum affectibus aclibusque, tum in constantia ad mortem pro veritatis defensione perferendam elucet: quidam autem vacui sunt, etiamsi Deo per lesum credere profiteantur, qui *virtute divina* carent, et specie tenus verbo Dei adhaerescunt.44

71. E quibus 4°. et alius innotescit titulus, quo ecclesiae institutum a sectis, scholisve secernitur. Quidquid enim harum ope auxilioque oblinetur, id non inditis *interius* viribus gignitur, sed totum quantum est admotis *exteriorius* praesidiis comparatur. At vero in ecclesia primas sibi praeripit partes *divina virtus, internaque operatio*, quae animum *penitissime* afficit, *funditus* innovat, *prorsusque* refingit.

Huius interioris divinaeque virtutis necessitatem chrislianum nomen semper agnovit, et saeculo V. adversus pelagianos et massilienses strenue propugnavit: hanc semel atque27terum Eusebius 276 extollit: atque hanc ab

273) Mattb. IV. 19. 27<) Hanc ipsam lectionem, ἡ χίβη ημῶν, pro ἡ πίβτι υμῶν, babent Codd. 38. 48. 72. Mt. K. Ed. Clem. 27») Pss. LXVII. 12, CXLVῖ. 15, XVIII. 5. 17.) H. E. lib. II. cap. II., Jib. IU. cap. XXXVII.

Origene commendatam nuper accepimus, a quo ea rursum inculcatur his verbis177 : . %_

„Neque vero mirum admodum esi, sermones philosophicos tam apte, tin composite, tam ornate elaboratos lanium habuisse momenti ad corrigendos flos qui supra memorati sunt278, aliosque pessimae vitae homines. Sed cui videmus sermones illos, quos demissos et humiles vocat Celsus, *ὡ περεῖ ὠίπωδὰ , δυνάμεω ξεπληρωμένον , instar incantationum, tanta vi et (fficacia praeditos:* cum videmus, inquam, sermonibus illis a libidinosa ad lemperanlem vitam, ab iniqua ad iuslam, a timiditate ad tantam constantiam revocari multitudinem, ut pietatis caussa, quam commendatam illis animad-vertit, mortem pro nihilo putet; *πὼ οὐχί δικαίω Πανμάσομεν την ἐν αιτῷ δύνανιν; quomodo non merito tantam potestatem admirabimur?* Nam sermo eorum, quibus ab initio vulgandae nostrae doctrinae partes datae sunt, quique in constituendis Dei ecclesiis laborarunt, et eorum praedicatio per-suasionem quidem creavit, *ον τοιαύτη δέ, οποῖά, ἐστι πειῦὼ ἐν τοῖ σοφίαν Πλάτωνα ἐπαγγελλομένοι , η τίνο των φιλοσοφησάντων δντων ἀν&ρώπων, ζεῖ οἰδ'εν ἄλλο πλην τη ἀν&ρωπίνη (ρύσεω ἐχόντων. η δ' ἀπόδει'ξι ἐν «ἰξ Ἰησοῦ ἀποατόλοι &εὸ&εν δο&εῖσα, πισπζ// ἀπδ πνεύματο καί δυ~ κῖῖῖῖω . διόπερ τάχιστα καί ὀξύτατα ἐδραμεν ὁ λόχο αυτών' μάλλον δε ὁτον&εοῦ, δι αυτών μεταβάλλων πολλοῦ των ἀμαρτάνειν πεφυκῶτων m ε'ὠῖῖμένων οὐ ουδὲ κολάζων μεν αν τι ἀν&ρωπο μετέβαλεν, ὁ δέ ἰργο μετεποίηθε, μορφῶσα και τυπῶσα αυτού κατὰ τδ αὐτοῦ βούλημα. Sed non ea ratione, qua platonicae sapientiae doctores aut quilibet alii philosophi, qui nihil supra humanae naturae cires poterant. Sed argu-menta quibus utebantur apostoli, data illis a Deo fuerant, vimque per-vadendi a Spiritu et virtute habebant. Quapropter promptissime et celerrime sermo eorum quocumque pervasit.· immo sermo Dei, qui per illos mutabat, quos natura et consuetudo ad peccatum trahebant: et quos ne poenis quidem ζυῖquam hominum correxisset, hos correxit, efformavit, ad suam volun-lalem convertit.0.*

Quae Clemens alexandrinus eadem perspicuitate ante Origenem affir-maverat inquiens 279: „Quod si etiam philosophia πόρρω&εν e longinquo opem fert inventioni veritatis, variis notionibus tendens ad nostram scientiam, quae *προ εχώ proxime* attingit veritatem; sic tamen ei opem fert qui *Logi* aixilio conatur apprehendere cognitionem. Proinde graeca veritas, etiamsi sil idem nomen sortita, *τη καλf ημά χωρίζεται κα'ι μεγ&ει γνώσεω , ιαι ἀποδίξιῖ κυριωτέρα, καί Όεία δυνάμει, καί τοῖ ὅμοιοι , tamen a nostra*

””) Con. Celsum lib. III. η. 68. usque immutati pliilosopbia perhibentur, In) Memoraverat autem η. 67. Phae- ut qui deterrimi erant, optimi fierent. 6nem et Polemonem, quorum animi co 27 B) Stromatum lib. I. §. XX.

tum magnitudine cognitionis, tum demonstrationis evidentia, et divina virtute, aliisque similibus satis distinguitur. Θεοδιδασκτοὶ γὰρ ἡμεῖς, καὶ ὅντων γράμματα παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ &εοῦ παιδευόμενοι. Μεν οὐδ' ὡς αὐτῷ κινουῦν τὰ ψυχὰς, ἀλλὰ διαγόρῳ διδασκαλίῃ. .4 Deo namque edocti sumus 28°, qui litteras rereib1 sacras a Filio Dei didicimus: unde non perinde ac nos illi morent animas, sed diversa plane methodo ac disciplina. Quod si propter eos, qui nos calumniandi ansas quaerunt, oportebit nos distinguere, philosophiam, ut quae in veritate indaganda versetur, comprehendendae veritatis ὑπναίτιον καὶ συνεργὸν concaussam et cooperatricem appellantes; fatebimur eam esse προπαιδείαν τοῦ γνωστικοῦ, praeciam hominis gnostici disciplinam, non tamen esse αἰτίον caussam, quae solum est τοῦ ἀνναίτιον concaussa, neque συνεκτικὸν continens τοῦ συνεργόν id quod iurat et cooperatur, οὐδ' ὡς οὐκ ὄνῃ ἀληθείᾳ ἀνευ τῆς φιλοσοφίας, nec perinde ac si non sit veritas absque philosophia. Nam omnes fere absque disciplinarum orbe et graeca philosophia, alii autem etiam absque litteris, τῇ ἰλειᾷ καὶ βαρβάρῳ κινήσονται φιλοσοφῶντες, δυνάμει τοῦ μοι &εοῦ διὰ πίστεως παρρησιάζομεν λόγον, αὐτοῦργῳ σοφία πεπαιδευμένοι, divina et barbara moti philosophia, virtute 282 eum sermonem qui de Dto est, per fidem accepimus, eruditi sapientia quae per se operatur Quod autem cum alio agit, cum per imperfectionem suam per se operari

28°) I. Thess. IV. 9: αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδιδασκτοὶ ἐστέ, vos namque ipsi a Deo edocti estis.

3SI) Adverbium ὅντων vere eo pertinet, ut sacrae Christianorum litterae a litteris distinguantur aegyptiorum, Chaldaeorum, aethiopum, aliorumque, xjuae dicebantur quidem, sed ὅντων non erant ἱερὰ γράμματα.

3βῖ) Nihil enim istis verius quae habentur I. Thess. I. 5: Ὁρίσθη εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐχ ἐγενήθη ἐν ὑμῶν ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ. Quia euangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu-sancto, et in plenitudine multa.

Id est, Theodorito interprete: »Εμεῖ ἐστε τῇ τοῦ εὐαγγελίου δυνάμει μαρτυρεῖσθε. Vos estis testes potentiae evangelii. Non solum enim doctrinae verba vobis attulimus, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων

διὰ τῶν θαυμάτων ἐδείξαμεν, sed verborum quoque veritatem per miracula ostendimus. Μεταδεδώχαμεν δὲ ὑμῖν καὶ ἡμετεῖς χάριτος. τοῦτο γὰρ ἰσχυρὸν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Vos etiam gratiae quam acceperamus, participes fecimus. Hoc enim est quod dixit, in Spiritu-sancto. "Ἐπειθε δὲ ὑμᾶς καὶ τῷ κινδύνῳ τὸ μέγεθος, οἱ οὐχ εἴξαμεν. ὡς θεῖα τὰ παρ' ἡμῶν προφερόμετα. Vobis porro persuasit etiam periculorum quibus non cessimus magnitudo, divina esse quae a nobis afferebantur.*

Quare Theodorito idem heic est; Πληροφορία ac βεβαίωσις et παρρησία. insignis quaedam constantia atque fiducia.

isj) Cyrillus alexandrinus libroXXXIV. Thesauri p. 352. de nostra loquens sanctificatione, ait: αὐτοῦργόν ἄρα τὸ πνεῦμα, ἐν ἡμῖν, ἀληθῶς ἁγιάζον καὶ ἐνοῦν ἡμᾶς εἰς αὐτό: per se igitur in nobis operatur Spiritus, nos vere sanctificat ac sibiipsi coniungit.

nequeat, caussam coopérante™ et concaussam dicimus, ut quod ex coniun-
dione atque consociatione caussae alterius nomen caussae meruerit, per se
autem non possit verum effectum producere. *Καὶ ῥοτ καὶ κα&* ἐαυτήν*
ὠιχιάου πού καὶ ἡ φιλοσοφία του ελληνα · οὐζ την κα&δλοτυ δε
SixtuMihqν, εἶ ἡν εὕρίσκεται συνεργύ , κ.α&άπερ καὶ ὁ πρώτο καὶ ὁ
Ιώτιοο βαθμό τω εἰ τό υπερώον ἀνιόντι, καὶ ὁ γραμματιστη τώ φι~
iMVfifionu' οὐχ ὡ κατὰ τὴν ἀπαίρεσιν αὐτὴ ἤτοι ἐλλείπειν τῷ κα&όλου
Λόγω, ἡ ἀναιρεῖσ&αι τὴν ἀλήθειαν ὑπεὶ καὶ ἡ οφί συμβάλλεται, καὶ ἡ
ακοή, καὶ ἡ φωνὴ πρό ἀλήθειαν νου δε, ὁ γνωρίζων αὐτὴν προ φνῶ .
.Old τῶν συνεργῶν, τὰ μεν πλείονα, τὰ δ' ἐλλάσσονα προ φεοεταὶ δύναμιν.
ἰ γονν σαφήνεια συνεργεῖ προ τὴν παράδοσιν τῇ ἀλη&εία ' καὶ ἡ διθ-
umxij rroδς τὸ μὴ ὑποπίπτειν ταί κατατρεγούσαι αἰρύσεσιν. Αυτοτελή
ὦν ονν καὶ ἀπροσδεή ἡ κατὰ τον .Σωτήρα διδασκαλία, δύναμι ουσα
xuiooifia του θεοῦ' προ ιοῦσα δε φιλοσοφία ἡ ὑλληνικὴ, οὐ δυνατωτέραν
τοιό τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀδύνατον παρέχουσα τὴν κατ' αὐτὴ σοφιστικὴν
*ἰυχείρησιν, καὶ διακρονομενὴ τὰ δολερά κατὰ τὴ ἀλη&εία *ἐπιβουλὰ ,*
φραγμὸ οικεῖο εἴρηται καὶ θριγκὸ εἶναι τοῦ ἀμπελώνο . καὶ ἡ μεν, ὡ
άρτο , ἀναγκαῖα προ τό ζην, ἡ κατὰ τὴν πίστιν ἀλήθεια' ἡ προπαιδεῖα
Si, ιπρο οψήματι εοικεν καὶ τραγήματι. Quamquam per se quoque aliquando
graecos justificabat philosophia 284 , sed non universa ac perfecta iustitia,
2d quam consequendam cooperatur velut primus alterque gradus ei qui in
coenaculum ascendit, et velut grammaticus ei qui est philosophaturus. Non
quod hac sublata universali Logo desit aliquid, vel perimatur veritas : quum
et visus et auditus et vox conferant ad veritatem, mens autem sit quae eam
naturaliter cognoscat. Sed ex iis quae cooperantur, alia quidem maiorem,
alia vero minorem vim adhibent. Perspicuitas itaque cooperatur in tradenda
veritate: dialectica 285 ne prosternamur ab haeresibus quae faciunt incursiones,
adiuvat. Est autem per se perfecta et nullius indiga Servatoris doctrina,
quum sit *Dei virtus et sapientia* 286 . accedens autem graeca philosophia
veritatem non facit potenliorem ; sed quum debiles efficiat sophistarum adversus

’»<) Similia sunt quae Clemens habet Stromatum lib. I. §. V., quaeque Justinus antea tradiderat Apolog. I. n. 46, et Apoioγ. U. nn. 8 — 10 — 13. Quo autem pacto ad nonnam orthodoxae professionis ■orni possint et debeant, ostendunt Mannus in *Praefat. ad Justinum* Part. II. tap. VII, et Vossius *Jlistor. Pelag.* Lib. III. Part. III. Thés. XI.

,u) De usu dialecticae atque universalia philosophiae in re theologica erudite

disserunt Melchior Canus de Locis líbb. IX — X. ; Dionysius Petavius in Prolog., capp. IV. seqq. et Ludovicus Thomasinus in Tract, de Prolog. Theolog. capp. XXXV — XL.

58β) Haec in mentem revocant quae scribit Paulus I. Cor. I. 24: *αὐτοῖ δι τοί κλητοί , ιουδαίοι re καὶ ελληΟι, ΧριΟτόν 3εοῦ δῦναμιν καὶ \$εοῦ Οοφίαν: ipsis autem vocatis iudaeis et graecis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.*

eam argumentationes, et propulset dolosas adversus veritatem insidias, dicta est vineae apta sepes el vallis. El ea quidem veritas quae fide percipitur, tamquam panis necessaria est ad vivendum : quae autem praecedit disciplina, est obsonio similis et bellariis.ll

12. Ac opus sane erat 4°. ut fide ad salutiferam veritatem, virtute autem interius renovante ad sanctimoniam vitae homines adducerentur. Opus erat fide qua ad salutiferam veritatem adducerentur: hanc enim et ratio ipsa supernaluralis revelationis, et hominum conditio scientiae atque philosophicae institutioni impar postulabant. Neque minus opus erat divina virtute qua homines interius nova vita donarentur. Languebant enim fracti, palpabant caeci, aestuabant cupidi, vitamque vivebant Deo dissimillimam.

Ecquid igitur profuisset aut veritatem illis exterius obiicere, aut vitae normam regulamque praefinire; nisi a mortifera infirmitate sanati oculos mentis recepissent, ac Deo interius operante, novam voluntatem, cor docile, supernaeque vitae semen obtinuissent? Sed adfuit illis ac porro adest, ut Clemens loquitur 297, unus, solus, verus, bonus, iustus, ad imaginem el similitudinem Patris Filius, Iesus, Verbum Dei, noster paedagogus, cui nos tradidit Deus, tamquam Pater benevolus vero paedagogo commendant filios, nobis dilucide praecipiens 283 : hic est Filius meus dilectus, ipsum audite.

,^Ριόπιβτο ό ιλεϊο παιδαγωγό , τριοϊ τοϊ χαλλιϋτοι χεχοϋμημένο?, έπιϋτήμρ, εϋνοια, παρρησία. ιπιστημη μεν, ου σοφία έστϊ πατριχή. πάσα σοφία παρά χνρίου, χαϊ μετ' αύτοϋ ίστιν ει τον αιώνα. παρρησία δε, ου ιλέο χαϊ δημιουργό . πάντα γάρ δι αύτοϋ έγένετο, χαϊ χωρι αύτοϋ ύγένετο ονδ'ε εν. εϋνοια δε, ότι μόνο υπερ ημών ιερεϊον εαυτόν έπιδεδωχ.εν. ό γάρ άγα&ο ποιμην την ψυχήν εαυτού τί&ησιν ύπερ τήν προβάτων' χαϊ δή ε&ηχεν. εϋνοια δέ ούδεν «/./ ή βούλησϊ έστιν άγα&ού τοϋ 299 πλησίον αύτοϋ χάριν έχείνου. Fide dignus est divinus paedagogus, tribus rebus pulcherrimis ornatus, scientia, benevolentia, dicendi libertate. Scientia quidem, quoniam est paterna sapientia. Omnis enim sapientia est a Domino, et cum eo est in aevum290. Dicendi autem fiducia, quoniam Deus est el opifex. Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso facium est nihil29 '. Benevolentia aulem, quoniam solus pro nobis seipsum hostiam tradidit. Bonus enim pastor animam suam ponit pro ovibus 292 , atque

-s.) Paedagog. lib. I. cap. XI.
TM5) Matth. XVII. 5.
-50) Sunt qui malint legere τω ,τχ^σών, quemadmodum habetur in altero Stromatum libro: wvom ύέ ιGri βούληϋι άγα· ^ών ereoε, iytxev αυτου exrcyou.

»°) Ab bis non differunt quae occurrunt Prov. II. 6.
»°.) loh. I. 3.
·°.) loh. X. n · ubi prff, ό ey«5o; ^οιμήν et έανροδ, legitur ό ποιμήν ι χαλά et αϊτου.

adeo posuit. Benevolentia *93 autem nihil est aliud quam volitio boni proximi sui illius gralia.“

73. Hisce plane divinis Christi paedagogi dotibus atque ornamentis referri in acceptis debet *a)* quod ipse homines *in unum ecclesiae corpus* collegerit, in quo communem novamque vilam, illamque mutua²⁹⁴ membrorum solitudine frugiferam degerent.

Referri *ó)* in acceptis debet, quod ecclesiam sibi tamquam *proprium corpus propriamque carnem* sociaverit, illamque non aliter nutriat ac foveat, quam vitis in cohaerentes sibi palmites influit ²⁹⁵, inditoque succo alit ac vegetat.

Referri tandem *c)* in acceptis debet ea renovatio ac verissima *παλιγγενησία*, quam nemo Cypriano melius descripsit, ac nemo oculis contemplandam splendidius subiecit. In libro enim de gratia Dei ²⁹⁶ sic orditur. „Accipe non diserta sed fortia, nec ad audientiae popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad divinam indulgentiam praedicandam rudi veritate simplicia. Accipe quod sentitur antequam discitur, nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiae maturantis hauritur.“

Tum pergit: „Ego cum in tenebris atque in nocte caeca iacerem ²⁹⁷, cumque in salo iactanlis saeculi nalabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitae meae nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo ²⁹⁸ posset, utque in novam vitam lavacro aquae salutaris animatus quod prius fuerat exponeret, et corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conversio?“

5,J) Aristoteles Ethic, ad Nicomach. lib. VIII. cap. II: *τοὺ δὲ βονλομενον c-ic5c, ιννον λεγονΟιν: eos autem qui bona colunt; benevolos vocant.* Addit vtro Clemens *χάριν εκεινον*, gratia illius, id est, proximi: qui enim suimetipsius gratia bene alteri vult, non est *εὖνον*, wd *πιιavροç*.

I. Cor. XII. 12. scqq.

”») loh. XV. 2 — 6.

:u) Qui est epist. I. ad Donatum.

’.’) Hisce gemina sunt quae scribunt Mioucius Felix in Octavio, Lucianus presbyter antiochenus apud Rutinum H. E. Hb, IX. cap. VI., Augustinus Serm.

CCCXII., Commodianus Instructs I—XXVI—XXXIII., et Sedulius epist. ad Macedonium, qua suam conversionem enarrat.

29s) Christianam nativitatem describunt Munulus a Girba in concilio Carthaginiensi, Pontius diaconus in vita Cypriani, et Hieronymus in libro adversus Vigilantium et in epistola ad Laetam. Ad eandem ista pertinent Tertulliani in Apologetico: *fiunt non nascuntur Christiani*; ac ista pariter Primasii, qui in prologo commentariorum ad Pauli epistolas Christianos inducit his verbis iudaeos compellantes: *filios Abrahae non facit nativitas sed fides*.

Nonnullis autem interieclis, quae incredibilem quamdam rei difficultatem ostenderent, addit: „Sed postquam undae genitalis auxilio superioris aevi labe detersa, in expiatum pectus serenum ac purum desuper se lumen infudit: postquam caelitus spiritu hausto in novum me hominem nativitas secunda reparavit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur, ut esset agnoscere terrenum fuisse quod prius carnaliter natum deliciis obnoxium viveret, Dei esse coepisse quod iam Spiritus-sanctus animaret.⁴¹

Quae non spiritalem modo regenerationem depingunt, sed illius quoque necessitatem demonstrant, ne ipsa cum veritate fides periclitetur. Sicut enim fieri non potuit, ut tum regnaret veritas, quum carnalis et addicta sensibus vita praevaluit; ita neque fieri posset ut lux, Christo sequestre, in mundum delata splenderet, si vitae ratio peccatorum tenebris offusa iaceret. Immo quemadmodum arcana naturae lege fieri debuit, ut quamdiu homines infectam viverent gentilium vitam, tamdiu ad profanos scelestosque mores theologiam, anthropologiam, omnemque veritatis suppelleclilem detorquerent; ita non dissimili naturae lege fieret, ut homines evangelicam sapientiam depravarent, nisi nova caeleslique vita in ecclesia et per ecclesiam imbuerentur. Tanta est sapientiae et sanctimoniae cognatio, et intestinus adeo est nexus quo veritas et iustitia, quo fides et caritas, et quo mens ac vita devinciuntur atque cohaerent.

CONSECTARIUM XIV

74. Consequens postremo est, *fidem scientiamque christianam ita sibi mutuo respondere, ut illa sine hac esse possit, haec, nisi illa praecesserit, esse non possit.*

Etenim 1°. id existit discriminis *principia* inter *haustasque* ex iisdem *notitias*, deductasque consequutiones, quod illa per se consistunt atque origine *antevertunt*, istae vero *consequuntur*, neque ab illis seiunctae intelligi queunt: quod illa sunt radicis instar et fontis, istae ramorum instar et rivi: et quod illa sunt veluli fundamentum et basis, istae vero tamquam aedificium et innixa basi columna.

Iamvero in Christiana institutione atque disciplina fides se habet veluli principium, scientia autem veritatisque intellectus spectari aliter non debent quam ut ea quae ex principio dimanant: fides se habet ut radix, scientia ut germen quod ex radice sobolescit: fides se habet ut centrum, intelligentia vero atque cognitio speciem formamque referunt linearum, quae ex centro obortae ex eoque profectae undique diffunduntur. Necesse est igitur fidem antecedere, ut altero loco graduve cognitio et intelligentia subsequantur.

75. Quod 2°. Thomas in priorie parte Theologiae Summae 299 ea perspicuitate declarat, ut nihil quod sit evidentius, expeti posse videatur.

Hisce enim, more suo, difficultatibus propositis: „Videlur quod sacra doctrina *non sit scientia*. Omnis enim scientia procedit ex principiis per se. Sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei, qui non sunt per se. Edi, cum non ab omnibus concedantur; *non enim omnium est fides*, ut dicitur 11. Thess. III. 2. Non igitur sacra doctrina est scientia. Praeterea scientia *non est singularium*. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahae, Isaac et Iacob et similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.“

Continuo respondet: „Sciendum est, quod duplex est scientiarum genus. Quaedam enim sunt quae procedunt ex principiis notis lumine *naturali* intellectus, sicut arithmetica, geometria et huiusmodi: quaedam vero sunt quae procedunt ex principiis notis lumine *superioris scientiae*, sicut perspectiva procedit ex principiis notificatis per geometriam, et musica ex principiis per arithmetica notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiae, quae scilicet est scientia Dei et beatorum. Unde sicut musica credit principia tradita sibi ab arithmetico, ita doctrina sacra credit principia revelata sibi a Deo.“

Tum obieclas difficultates sic diluit: „Ad *primum* ergo dicendum, quod principia cuiuslibet scientiae vel sunt nota per se, vel reducuntur ad notitiam superioris scientiae; et talia sunt principia sacrae doctrinae. — Ad *secundum* dicendum, quod singularia traduntur in sacra doctrina, non quia de eis principaliter tradetur, sed introducuntur tum in exemplum vitae, sicut in scientiis moralibus, tum etiam ad declarandum auctoritatem virorum per quos ad nos revelatio divina processit, super quam fundatur sacra scriptura, seu doctrina.⁴¹

76. De hac autem praerogativa 3°. qua fides praevertit, et scientia veritalisque intellectus consequuntur, non minus luculenta sunt quae in Prologo habet Anselmus inquit 300: „Non tento, Domine, penetrare alliridinem luam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum, sed desidero aliquatenus *intelligere veritatem tuam*, quam *credit et amat* cor meum. Neque enim quaero *intelligere ut credam*, sed *credo ut intelligam*. Nam d hoc *credo, quia nisi credidero, non intelligam*.¹¹ Et rursum 301: „Gratias Illi, bone Domine, gratias tibi, quia quod *prius credidi te donante, iam iit intelligo te illuminante*, ut si te esse nolim *credere*, non possim non *intelligere*.⁸¹

Huius porro habitus quo fides intellectum praegreditur, ac ita praeceditur ul nequeat non antevertere, *duas* Anselmus *caussas* profert, quae

¹ s”) Q. I. a. i.

301) Prosi, cap. IV.

¹ Prost, cap. I.

suo se splendore suaque gravitate commendant. *Priorem* his verbis complectitur 30 *:

«Solent quidam, cum coeperint quasi cornua confidentis sibi scienliae producere, nescientes quod si quis aestimat se scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire, *antequam habeant per soliditatem fidei alas spirituales*, praesumendo in ollissimas de fide quaestiones assurgere. Vnde fit, cum ad illa, quae *prius* fidei scalam exigunt, sicut scriptum est, *nisi credideritis, non intelligent*, praepostere *prius* per intellectum conantur ascendere, ad multimodos errores per intellectus defectum cogantur descendere. Palam namque est quia illi non habent fidei firmitatem, qui quoniam quod *credunt intelligere* non possunt, disputant contra eiusdem fidei a sanctis patribus confirmatam veritatem: velul si vespertiliones et noctuae nonnisi in nocte caelum videntes, de meridianis solis radiis disceptent contra aquilas solem ipsum irreverberato visu intuentes. *Prius ergo fide mundandum est cor*, sicut dicitur de Deo, *fide mundans corda eorum*; et *prius per praeceptorum Domini custodiam illuminandi sunt oculi*, quia *praeceptum Domini lucidum illuminans oculos*: et *prius per humilem obedientiam testimoniorum Domini debemus fieri parvuli, ut discamus sapientiam quam dat testimonium Domini fidele sapientiam praestans parvulis*. Unde Dominus: *confiteor tibi Pater Domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis*. Prius, inquam, ea quae carnis sunt postponentes secundum spiritum vivamus, quam profunda fidei diiudicando discutiamus; nam qui secundum carnem vivit, carnalis sive animalis est de quo dicitur: *animalis non percipit ea quae sunt spiritus Dei*. Qui vero spiritu facta carnis mortificat, spiritualis efficitur de quo legitur: quia *spiritualis omnia iudicat et ipse a nemine iudicatur*. Verum enim est, quia quanto opulentius nutrimur in sacra scriptura ex his quae *per obedientiam pascunt*, tanto sublimius provehimur ad ea quae *per intellectum satiant*; frustra quippe conatur dicere, *super omnes docentes me intellexi*, qui proferre non audet, *quia testimonia tua meditatio mea est*. Et mendaciter pronuntiat, *super senes intellexi*, cui non est familiare quod sequitur, *quia mandata tua quaesivi*. Nimirum hoc ipsum quod dico, qui non crediderit, non experietur; et qui expertus non fuerit, non intelliget.“

Quod tamen ut ii saltem distincte atque articulatim intelligent, qui inexperti prorsus censerī non possunt; iuverit adductam ab Anselmo caussam ita brevius enucleatiusque proponere. Itaque chrisliana scientia chrislianaeque veritatis intellectus neque sunt neque esse doles possunt naturae corruptae atque animalis: sed sunt atque esse ornamenta debent naturae renovatae atque spiritualis. Quemadmodum vero renovationis vitaeque spiritualis primordia

3 °1) In libro de fide Trinitatis cap. II.

a m *fide* conserta sunt; ita eiusdem progressus explicationesque ex vita pendent quae ad prototypum incarnatae Veritatis exprimatur. Fides igitur et dfidei nonnam exacta vita Christianam scientiam, chrislianaeque veritatis idellectu in origine effTicientiaque praecedunt. Quod eo potiori iure affirmandum (Si, si forte liqueat eiusmodi esse ordinem divinitus praefinitum. Atqui Scripturae non sinunt ut de hoc ordine dubitemus, neque sinunt ut ambigamus, secreverit nec ne Deus charisma scientiae divinaeque veritatis intellectum iis nllum impertiri, qui fide sint *ᾧ'εοδίδαχτοι*, quique mentis puritati comparandae «eram quam possunt diligenliorem impenderint.

Pergit Anselmus, *alleramque caussam* exponit, dum sensum exquirens •whomo ad Dei imaginem conditus perhibetur, ait 3 0 3 : „Quomodo autem d imaginem suam? attende. Deus semper meminit sui, intelligit se, amat se. Et tu ergo si pro modulo infaligabililer memor fueris Dei, intellexeris Deum, amaveris Deum, eris ad imaginem eius, qui hoc facere niteris, quod semper facit Deus. Ad memorandum et intelligendum atque amandum surnom bonum, lotum debet homo referre quod vivit: ad hoc omnis cogitatio, imnis volutatio cordis retorqueatur, acuatur, confirmetur, ut infatigabili ñiectu memor sis Dei, intelligas Deum, ames Deum, et tuae creationis digniilem, qua ad imaginem Dei creata es (anima), salubriter exprimas/

Sed *quid facto opus esi*, ut eximium adeo bonum obtineatur? Opus est'·4 ut *naturalis potentia* homini indita *per voluntarium effectum* exilicelur. Explicari autem hoc pacto nequit, nisi 3 0 5 ad divinam evehatur communicationem, inlimoque vitae consortio cum Deo cohaereat. Rata namque Lxaeque lex est 3 0 6 , ut finita humanaque ratio nonnisi consortio cum nmma infinitaque ratione et substantiva veritate ad ea conscendat, eaque cti decet complectatur, quae caelestia sunt atque divina.

Hinc repetitae Anselmi preces 3 0 7 : „Doce me quaerere te, et ostende Oquaerenti; quia nec quaerere te possum nisi tu doceas, nec invenire nisi ta ostendas. An potuit omnino anima aliquid inlelligere de te, nisi per keem luam el veritatem tuam? Deus lumen cordium te videntium, et vita simarum te amantium, et virtus cogitationum te quaerentium, veni ad me, st videam te, dilata mentem et attolle intuitum cordis, ut vel rapida cogitione spiritus meus attingat te, aeternam sapientiam super omnia manentem.“
l Atqui 308 in ordine supernatural! primum ad homines Deus per fidem venit, K primum per fidem dilatat mentem, cordisque intuitum attollit. Omnis ergo brisliana scienlia, omnisque Christianarum veritatum intellectus ex fide pendet, Mei innililur, atque ex fide ceu e nativo fonte permanat.

°.*) Méditât. I. cap. I.

Monolog, cap. LXVIII.

*.») Méditât. XIV. cap. I.

''') Monolog, cap. XVI.

so?) Pfoslog. cap. I., Méditât. XIV.

cap. IV.

3 08) Monolog, cap. XLVII.

77. Quae doctrina 4°. penes omnes mediae aetatis scriptores certissima, non tum primum coepit, sed ab ecclesiae, christianique coetus initiis suas origines muluatur.

Facillimum namque esset testimoniis numero plurimis evidentiaque splendidissimis, quae de habitu inter fidem et veritatis intellectum exposuimus confirmare, atque huius doctrinae assertores vindicesque proferre, quotquot in Asia, Africa et Europa a primis ecclesiae saeculis claritate nominis flourerunt. Sed praeterquamquod prolixius id foret, actum insuper ageremus, quum viri speciatissimi abunde has paries expleverint.

Ut enim seponam Huetium 309, Moshemium 31°, Daehnum 311, Neandrum 3,1 et Rilterum 3t3, qui licet multa habeant insignia, non pauca tamen interserunt a veritate plus minusve aberrantia; rem prorsus absolutam perfectamque dederunt Adamus Moehler 314, et Adolphus Cappenberg 31i.

Quare voti compos ero si testem adiecero eumque locupletissimum orientalis ecclesiae, qui et universalem conspiracy praeclearius ostendat, et communem sententiam uberius tueatur. Is autem est Theodoritus, qui in opere inscripto, *Ελληνικῶν θεραπευτικῇ καθημάτων, Curatio graecatum affectionum*, vel, *Ευαγγελικῇ ἀλήθεια ἐ ἐλληνικῇ φιλοσοφία* ὅτι/νωο, *Erangelicae veritatis ex graeca philosophia cognitio*, disputatione prima quae est *περί πίστεως, de fide*, principio 316 accurate vindicat *fidei* dignitatem atque pretium, tum subdit 317:

„biemo itaque vestrum, amici, fidem accuset, quandoquidem Aristoteles Gdem *κριτήριον ἐπιϋτήμη, scientiae critérium* appellavit: Epicurus vero *πρόληψιν διάνοια, praesumptionem mentis* eam esse asserit, *την δὲ σοφοληψιν, προ λαβοῦσαν την γνώοιν, κατάληψιν γίνεσθαι, praesumptionem vero, accepta cognitione, in comprehensionem evadere*. Ceterum prout ipsi definimus, *πίστι ἐστὶν ἐκούσιο τη ψυχῇ συγκατάθεσι ' ἢ, ἀγανον πράγματο θεωρία. η, περί το ον ενοτασι κα'ι κατάληψι των αοράτων τη φύσει σύμμετρο "* ἢ, *διάθεοι αναμφίβολο ται ψυχαι των κεντημένων ἐνιδρυμένη, fides est voluntaria animi assensio, vel, latentis rei contemplatio, vel, in id quod vere est defixa cogitatio, invisibiliumque apprehensio naturae congruens, vel, insita credentium animis citra ambiguitatem aliquam*

309) In Origenianis.

31e) De turbata per recentiores Platonicos Ecclesia.

31') De *γνάβη* Clementis Alexandrini.

31i) De Gnoseos, Fideique Christianae idea.

31') Philosoph. Patrum lib. IV. capp. 1-II.

314) In op. de unitate Ecclesiae lib. I. cap. IV.

31s) In Programmate de Fidei et Scientiae Christianae ratione mutua secundum Patrum Alexandrinorum, s. Augustini et Scholasticorum sententias.

31.) Op. cit. pagg. 708 — 716. opp. T. IV. edit. Halae 1772.

317) Ibid. pagg. 716 — 717-

fyuilio. /haut μέντοι ἡ πίβτι τη γνώϋεω , χα&άπερ αν ἡ γνώβι τη
 •μ ;, οντε γάρ πίσπ άνεν γνωοεω , ούτε γνώϋϊ δίχα πίϋτεω γένοιτο
 ■. Πγίται μέιτοι τη γνώβεω ἡ πίστι , Κπεται δέ τη πϊϋτει η γνώσι '
 ytti Si τή γνώσεω ἡ ορμή, άχολονίλει ταύτη ἡ πράξι . δει γάρ
 ηΠίτοκι ποώτο)·, εἴτα μαΟείν γνόντα δέ, όρμηϋαΓ όρμήβαντα δέ, πράξαι.
 tiget autem fides cognitione, sicut et cognitio fide indiget. Neque enim
 sse potest fides sine cognitione, neque cognitio sine fide. Cognitionem
 idem fides praecedit, subsequitur autem fidem cognitio: cognitionem subit
 petilus, appetitum actio subsequitur. Prius enim credere oportet, tum
 lifccere, eum vero qui cognovit, appetitu aliquo commoveri, impulsum
 •igredi ac peragere.“

Quae ut pluribus³¹⁸ illustravit, inferendo colligit³¹⁹: „Non igitur
 innium est scientia, sed eorum qui diuturnitate temporis et experientia
 «trinam sunt assequuli. At vero fides omnium est qui discere quidquam
 rapiunt. 'Υποβάϋρα μέντοι ζα'ι χρηπῖ τη έπιϋτήμη ἡ πίβτι . Est itaque
 fia ceu primaria quaedam basis et crepido scientiae. Fidem enim vestri
 poque philosophi esse statuerunt voluntarium quemdam animi assensum,
 scientiam vero *habitus continuum*, έξιν άμετάπτωτον μετά λόγον, cum
 ratione. Insulsum est igitur nec ferendum, ceterarum quidem cunctarum
 irtiuni magistris convenire scientiam, fidemque discentibus·, at in sola rerum
 dirinarum doctrina inversum ordinem esse, ita ut ante fidem scientia exigatur,
 hiis enim rebus quae cerni non possunt, fidei oculis maxime indigemus.
 Bine et apostolus Paulus manifeste exclamat 32° : *credere enim oportet acce-*
knlem ad Deum quod sit, Usque qui eum inquirunt remunerator sit
(iturus. Idcirco et nos accedentibus et divina discere cupientibus, προ
 "·ν (όλων απάντων την τη πίοτεω διδασκαλίαν προ φέρομεν' εἴτα τελον-
 έοrς zut μυουμένοι , δηλονμέν τινών έϋτιν αινίγματα τά γιγνόμενα, prae
 «(σι: *cunctis doctrinam fidei proponimus: tum vero ut imbuti fide*
dialique fuerint, aperimus quarum rerum aenigmata praecesserint.^

Postquam vero 321 hanc saluberrimam ecclesiae disciplinam ipsa gen-
 nm consuetudine, et poetarum philosophorumque effatis comprobavit, tan-
 fes,n concludit: „Τοιγαροϋν ἡγείϋ&ω ἡ πϊϋτι , γ.α'ι ι'ψεται η γνώσι .
 ο γάρ τοι εϋ,ιχρινω γ.αἱ ακραιφνώ πίστενονσι παρέχει την γνώσιν ό
 ■Κϊινύαενο κύριο ' προ γενομένη δέ τή πίστει η γνώσι τελεσιονργεῖ τη
 κ&εία την επιστήμην" ό δέ γε ταύτην κεκτημένο , όλβιό κα'ι τρι όλβιο .
 « itaque sit fides, et scientia subsequetur. Pure siquidem ingenueque
 edentibus, Dominus in quem creditur, cognitionem concedit, fideique

““) Op. cit. pagg. 717 — 720.

32 Loc. cit. pagg. 721—723

n')Ibid. pagg. 720 — 721.

”·) Hebr. XI. 6.

3””) Ibid. pag. 723.

adiuncta cognitio perficit scientiam veritatis. Quam qui assequitur, felix, immo felicissimus est habendus.“

De effectrice eaque instrumentait ecclesiae caussa, sive quod eodem perlinet,

De ecclesiastico ministerio. Huius institutio atque existentia. — Idoneis ad fidem faciendam argumentis comprobatur: — cuinam ecclesiastici ministerii imlitutio tribuenda sit.

Quod in utroque ordine naturali et supernatural! perspicue cerimus, ut *cum Deo* et *sub Deo* efficiente atque principe caussa suum quoque locum habeant, suasque obeant partes effectrices eaeque subiuges caussae; idipsum spectandum se nobis pariter offert in regno Christi, in mystico eius corpore, eaque in ecclesia quam sibi suo ipse sanguine comparavit.

Quamquam enim princeps huius regni auctor sit Deus Pater et Filius et Spiritus-sanctus: quamquam mysticum Christi corpus Deo Patri et Filio et Spiritui-sancio debeat quod sit, quodque augeatur et crescat: et quamquam ecclesia virtute ac potentia Patris per Filium in Spiritu-sancto potissimum colligatur, colleclaque perseveret; nihilominus aliae non desunt caussae obnoxiae el subiuges, quae ad hosce gignendos edendosque effectus, ipso Deo auctore, conspirant.

Conspirat **evangelii annunciatio**, atque adeo dicimur¹ *regenili* OV7. ἐκ Οπορά ((ἰῆαρτη, non ex semine corruptibili, ἀλλὰ ἀφ'ἀσσην, διὰ λόγον ζώντο ιλεοῦ καί μενοντο ει του αιῶνα, sed incorruptibili, per verbum virens et vivificans Dei idemque manens in aeternum. Conspirat **baptismus**¹, quo discipulis adiungimur, in filios provehimur, βΙτω/Ατρῶ του νδατο ἐν ρηματι, lavacro aquae in verbo mundamur. Conspirat **eucharistia**⁸, qua semen immortalitatis fuluraeque resurrectionis concipimus, atque in unum corpus, licet nulli, copulamur. Conspirat ⁴ **verbum reconciliationis**, quo cum Deo in gratiam redimus: aliaque conspirant, quae con signata divinis litteris non infrequenler occurrunt.

79. Porro haec inter veluti *effectrix instrumentalisque caussa* con memorari el illud debet, quod *ecclesiasticum ministerium* appellari consuevit

¹) I. Pctr. I. 23.

²) Matth. XXVIII. 19, loh.

Enhee. V. 20, Tit. III.

3) loh. VI. 50-60, I. Cor. X. 17.

⁴) loh. XX. S3, II. Cor. V. 20.

Mionibusque continetur⁵ eorum, quos Deus Pater per Christum in Spiritu-«ancto selegit atque constituit, ut amplificando caelesti regno et Milito ecclesiae corpori tuendo suam operam suasque curas pro virili dafrrrmt.

a

Sane I. consulatur *historia* Christianae religionis, et *monimenta* inspi ciar quae *ecclesiasticas origines* repraesentant.

Quid est quod in illis conspicitur, repelilurnque deprehenditur? Nimirum i Actis, in Aposlolis Litteris el in Revelatione Iohannis deprehendimus, uaiptam extilisse ecclesiam ministerio destitutam: non prius extilisse «tlaiaam, quam opera legitimi ministerii collecta regeretur: ipsumque Muterium antea extilisse quam primi fideles Petri praedicatione disci diorum albo adiungerenlur. Institutio igilur atque exislenlia ministerii iis im comprobatur *historiae monimentis*, quibus ipsa ecclesiae institutio atque tustenlia asseritur et vindicatur.

80. Historiae II. succedit *loquendi ratio*, quae semper in ecclesia ckinuit, quaeque merito eiusdem coaeva primordiis censetur.

Fac enim Scripturas legas novi Testamenti, non poteris non animad vertere, saepissime in illis commemorari 1°. *διακονίαν, ministerium*; atque me vocem, quae est ἐκ των πολλ.λαχῶ λεγομένων, ex iis quae *multiplier sumuntur*, quamque Suicerus c et Zieglerus 7 diligenter explanarunt, M infinite solum de quovis ministerio sive *humano* 8, sive *angelico* 9 usur firi, verum etiam *nominatim* adhiberi de *ordine* deque *ecclesiastico ministerio*. Adhibetur namque in Petri oratione 1°: *Οτι κατηρι&μημένο ην σύν ἡμῖν, ἀ λάχε τον κληρον τη διακονία ταύτη: quia* 11 *adnumeratus erat* jidas) *nobiscum, et sortitus est sortem ministerii huius*, illique obtigit Einislerium aposlolatus. Adhibetur in discipulorum precatione 12: -Σύ, κύριε, νόιογνωῦτι πάντων, ἀνάδειξον δν ἐξελέξω ἐκ τούτων των δύο ένα, idifr τον κλήρον τη διακονία ταύτη καί ἀποατολή, ἐξ ἣ παρέβη Ιπία, πορευ&ηναι ει τον τόπον τον 'ιδιον: *tu, Domine, qui corda nosti anium. ostende quem elegeris ex his duobus unum* 13 *accipere locum* iululerii huius et apostolatus, idest ut accipiat τον κλήρον τη διακονία

Μοῦτολιχῇ, sortem munusque huius apostolici ministerii, *de quo prae- ricatuj est ludas ut abiret in locum suum*. Adhibetur in apostolico

⁵) Theophylactus in epist. ad Rom.

Π.7. notat: χαδολιχώ παν εργον πνευ- •-ain διακονίαν νοήσει: *generaliter per twtrrium omne opus spiritale intelliges.*

⁶) In Thesaurο.

⁷ In libro de Diaconis et Diaconissis.

⁸) Luc. X. 40.

Hebr. I. 14.

⁹) Actt. I. 17.

¹*) Sic etiam habet Itala versio, non autem *qui*, ut Vulgata praefert.

²*) Actt. I. 24 — 25.

³) Concinnior syntaxis haec foret: ἀνάδειξον ἐχ τούτων των δύο ένα ον ἐξελέεω, *ostende ex hisce duobus illum unum quem elegisti.*

sermone 4: Οὐχ ἀρεστόν ἐστιν, ἡμὰ χαταλείμαντα τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διαχονεῖν τραπεζαί ἡμεῖς δὲ τῇ προευχῇ καὶ τῇ ὑπαχονίᾳ τοῖς λόχοις προχαρτερήσομεν: non est aequum nos derelinquere verbum Dei et evangelii praedicationem, ministrare mensis. . . . Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus, operamque assiduam impendemus. Adhibetur a Paulo ad ephesios loquente 15: Nec facio animam meam pretiosiore quam me, ὥστε τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρὰ 16, καὶ τὴν διακονίαν 17 ἣν ἔλαβον παρὰ τὸν κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτυρασθαι τὸ εὐαγγέλιον 18] χάριτος τοῦ Θεοῦ, dummodo alacriter consummem cursum meum et ministerium quod accepi a Domino Iesu, testificari evangelium gratiae Dei. Et rursum, teste Luca 18, narrabat Paulus Iacobo et senioribus Hierosolymae collectis, καὶ ἐν ἑκάστῳ ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἐθνέσιν διὰ τὴν διακονίαν αὐτοῦ, singillatim quodque eorum 19 quae Deus fecisset in gentibus per ministerium ipsius. 20 Adhibetur tandem, ut celera omittam, ab eodem apostolo ad romanos scribente 21: Ἐφ' ὅσον μὲν εἰμι ἔχων ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω: quamdiu quidem ego sum gentium apostolus ex Christi destinatione 22 et revelatione Spiritus-sancti facta ecclesiae, ministerium meum honorifico, illique gloriam splendoremque concilio, dum mullos ex gentibus ad Christum accessisse confirmo.

Commemorari 2°. λειτουργίαν, publicum in ecclesia officium atque opus: λειτουργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ, ministrantibus illis Domino 23 et in publico ecclesiae coetu sacris operantibus; et: λειτουργία τῇ πίστει, praedicatio evangelii 24, qua philippenses ad fidei obedientiam Paulus adduxerat, quaeque illi commissa divinitus fuerat εἰς τὸ εἶναι λειτουργόν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ut esset ac semet factis comprobaret minister Iesu Christi in gentibus 25.

Commemorari 3°. ἐπισκοπήν, ΓΠρρ> inspectionem et praefecturam: 26 τὴν ἐπισκοπήν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος. episcopatum eius, eiusque ministerium atque officium accipiat alter 27; et: τίς ἐπισκοπήν ὀρέχεται, χαλοῦ λόγον

'<) Actt. VI. 2-4.	atque adeo per attractionem subditur
«») Ibid. XX. 24.	ὧν ἐποίησεν, non à ἐποίησεν.
'*) Voces μετὰ χαρὰ absunt a Codd. ABD. et aliquot Minusculis, itemque a nonnullis antiquis versionibus, faciemque glossematis referunt.	2°) Rom. XII. 7, I. Cor. XII. 5. II. Cor. III. 6, VI. 3, XI. 8, I. Tim. I. 12, II. Tim. IV. 5 — 11.
IT) Post χαχονάcy legitur τοῦ λόγον in codice D, eademque lectionem Vulgatus exprimit.	21) Rom. XL 13.
>.) Actt. XXI. 19.	22) Actt. IX. 15, et Actt. XIII. 2, Gal. II.
13) Est enim καὶ Ἰησοῦ dictum elliptice pro καὶ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ	13) Actt. XIII. 2. Philipp. II. 17. Rom. XV. 16. Actt. I. 20.

iit^rua, si quis episcopatum desiderat87, praeclarum opus, insignemque factionem18 desiderat.

Commemorari 4°. οικονομίαν, dispensationem, familiaeque dominicae dmnùtrationem: οικονομίαν τεπέιοτευμαι, mihi demandatum est munus yodolicum*9, el praedicationis officium; — ειγε ήκούϋατε την οικονομίαν τη pyttoς τον &εοϋ τη δοΟεΙοη μοι ει υμά , siquidem audistis el cognoslis iùptnsationeni gratiae J)ei quae data est mihi in vobis 30, id est, admi-vlrationem illam apostolatus mihi datam quae ad gentes pertinet 31 ; — ή yivduqv έγώ διάκονο , κατά την οικονομίαν του {Ιεοϋ την δο&ειϋάν μοι &» iWς, cuius (ecclesiae) factus sum ego minister pro munere quod Deus aihi demandavit inter ros gerendum 32.

Itemque 5°. commemorari architectos 33, pastores34, patres35, epi-jcopos3·, presbyteros ”, ministros 38} doctores 3 °, praesides 40, praepo-fitos4i, alque eliam scribas 42.

81. Huc pariler faciunt III. metaphoricae et parabolicae appellationes, quibus memorantur: 1°. Tb αία τη γη , sal terrae 13, id est ii qui salis instar44 sapientia sua homines46 condirent, illosque a vitiis peccalisque abstergerent atque in vitae integritate custodirent.

2°. Το (ρω τον κόϋμον, lux mundi4 °, id est ii qui suae doctrinae splendoribus hominum genus e tenebris eriperent et ad veritatem adducerent47.

») L Tim. III. 1.

») II. Tim. IV. 5.

») I. Cor. IX. 17. coll. IV. 1.

*.) Ephes. HI. 2.

») Actt. IX. 15, Gal. II. 7 — 8.

») Coloss. I. 25.

») I. Cor. III. 10.

») Ephes. IV. 11.

’») I. Cor. IV. 15, Gal. IV. 19.

>») Actt. XX. 28, Tit. I. 7, Philipp. L1,l. Tim. 1Π. 2.

») Actt. XIV. 23, XV. 2, I. Tim. V-17—19, Tit. I. 5, Iacob. V. 14.

«’)! . Cor. III. 5, II. Cor. III. 6, U.4, XI. 15 —23, Ephes. III. 7, VI. 21, I tows. l. 7 — 23 — 25, IV. 7, I. Tim. IV.6, Actt. VI. 1. seqq.

””) Matth. XIII. 52, XXIII. 34.

43) Matth. V. 13. coll. Luc. VIII. 15. seqq.

44) Usu loqüendi receptum est, ut metaphorice sal de sapientia intelligatur. Cf. Gesenium in Rosenmülleri Bibl.Exeget. Repertor. T. I. p. ι3θ.

45) Prudenter ad h. I. Euthymius: γην ενταύθα του ανθρώπου εχάλεΟεν, terram heic homines dixit. «Apostoli,»l scribit Hilarius in* h. 1., «sunt aeterni-tatis quasi salitorcs, merito sal terrae nuncupati, quia per virtutem doctrinae quasi salientes aeternitati corpora ser-vant.»» Similia habet in commentario Hieronymus.

«·) Matth. V. 14.

■7) Nihil enim vulgatius, ut Wete-stenius ad h. 1., Bosius ad Ioh. I. 4, et Schoettgenius Horr. Hebr. T. I. p. 25. ostendunt, quam nomina φώ , lucem de doctoribus Is. XLII. 6, XLIX. 0,

3°. 1-/λιῖ ἀν&ρώπων, *piscatores hominum* 48, id esi ii qui Christo homines conciliarent atque adiungerent, quod Hilarius expressit inquiensn : *profundum est huius saeculi mare, ex cuius limo, opera ministrorum ecclesiae, trahendi sunt homines ad lumen caelestis habitaculi,*

4°. *Οἱ δούλοι αὐτοῦ, servi sui*ῶ° ideo a Rege missi *ut vocarent τοῦ κεκλημε'νον εἰ τοῦ γάμου* 51, *invitados ad nuptias.*

5°. *Οἱ ἐργάται εἰ τὸν θερισμόν αὐτοῦ, operarii in messem suam*** ab agri Domino idcirco dati, ut fruges iam albas 53 colligerent.

6°. *Θεοῦ ὁυνεργοί, Dei cooperatores* 34, *cooperatores veritatis* 55 el *cum quibus vicissim* 3* *Deus cooperatur in exercenda spiritali agricultura.* Est enim ecclesia *γεώργιον, agricultura*, cuius summus *γεωργός* Deus Pa-
ler 57, alque adeo &εοῦ *γεώργιον, Dei agricultura*, dicitur; ὁυνεργοῖ vero adiulor.esque 59 qui suam plantando rigandoque 59 operam impendunt.

7°. *Οἱ πιotoῖ οικονόμοι καὶ φρόνιμοι, ον κατακτηθεὶ ὁ κύριο τη θεραπεία αὐτοῦ, τὸν διδόναι ἐν χαίρῳ τὸ σιτομετριον, fideles oeconomi et prudentes, quos praefecit Dominus familiae suae, ut stato tem-
pore demensum cibi illi impertiant* 60 : *οἱ οικονόμοι μνατηρίων δέον, dispensatores mysteriorum Dei*6*, &εοῦ *οικονόμοι, Dei oeconomi*; qua appellatione *ecclesia* depingitur 62 ut *domus Dei, fideles* tamquam *domestici* exhibentur 63, qui autem illi praesunt illamque administrant, *oeconomi* audiunt.

8°. *Ἰτρεαβει τοῦ &εον, legati Dei*1, *πρέϋβει ὑπερ τοῦ εὐαγγεῖον, legati pro evangelio*, adeo ut@5 qui illos audit, *Deum* audiat, et *per os illorum*, ut Hieronymus@6 scribit, *Christus nobis loquatur.*

seqq., VIII. 12, IX. 5. adhiberi. Cf. Isi-
dorum pelusiotaiu lib. I. epist. XXXII.

**) Matth. IV. 19. coli. Marc. I. 17,
Luc. V. 10.

<') Can. III. in Matthaeum.

») Matth. XXII. 3.

») Euthymius *τοῦ γάμου*; interpre-
tatur *την μυῆτικην βυνάφειαν τοῦ υἱοῦ*
πρό τήν ἱκκληδίαν τῶν πιῆτων, mysti-
cum Christi connitbiiim cum ecclesia
fidelium, quae II. Cor. XI. 2. *sponsa*
dicitur Christi, cuius servi Ioh. III. 29.
amici sponsi nuncupantur.

») Matth. IX. 37 — 38.

s') Ioh. IV. 35.

») I. Cor. HI. 9.

ss) HI. Ioh. v. 8.

») Marc. XVI. 20.

») Ioh. XV. 1.

ss) Huc ea quoque pertinent, quibus
cultores in agro et vinea Domini, Matb.
IX. 37, X. 10, Luc. X. 2, *ἔργαται, ope-*
rarii nuncupantur, et *operarii* quidem,
II. Tim. II. 15, *δόκιμοι καὶ ἀνι.ιαῖδχνΜί*,
si iniunctum sibi munus rite expleant,
operarii contra, II. Cor. XI. 13, Philipp.
III. 2, *δόλιοι καὶ κακοί*, si suis partibus
desint.

) I. Cor. III. 6.

) Luc. XII. 42.

) I. Cor. IV. i, et Tit. I. 7.

) I. Tim. III. 15.

) Ephes. II. 19.

i II. Cor. V. 20, et Ephes. VI. 20.

) Luc. X. Ig.

) Praefat. in Pentateuchum.

9°. *Μάρτυρε, testes*, cuiusmodi inprimis67 fuerunt apostoli, utpotc
τύουημοστονημένοι καὶ ἀντόπται, ac deinde celeri 88 qui illis rite succes-
serunt ac succedunt.

Postremo 10°. *κηρυκε, praecones*60, qui verbis Christi70, *quod in*
turc auditis, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμαίων, praedicate super tecta, strenue
eblemperantes, praeconio suo ecclesiam colligunt, amplificant alque luentur.

82. Sed quorsum perlinent tot tamque perspicuae loquuliones *abstractae*
ilque *concretae*, et ex his aliae *propriae*, aliae *translatae*, aliae *parabolicae*,
quibus cum ecclesiae initiis iuncla conserlaque ostenduntur 1°. *ministerium*,
publicum in ecclesia munus atque opus, inspectio et praefectura, oeconomia
rt dispensatio; 2°. officia *architectorum, pastorum, episcoporum, ministro-*
rum, doctorum, praesidum, praepositorum et scribarum : ac munera 3°. quae
imaginibus exhibentur *salis terrae, lucis mundi, piscantium homines, ser-*
rorum invitantium ad nuptias, operariorum qui ad messem colligendam
lirinitus mittuntur, cooperatorum Dei in exercenda spiritali agricultura,
xtonomorum fidelium atque prudentum, dispensatorum mysteriorum Dei,
legatorum Dei et pro evangelio, testium denique ac praeconum?

Scilicet eo omnia perlinent, ut usitata in Scripturis loquendi ratio suf-
ficienti caussa penitus careat, nisi institutio atque existentia ministerii ab in-
stitutione et existentia ecclesiae indivisa existimetur.

83. Quae IV. indivisa utriusque coniunctio iis etiam praeclare osten-
ditur, quae *a Christo gesta definitaque* novimus.

Is enim 1°. e ceterorum discipulorum numero duodecim selegit71,
quos sibi comites adiunxit, et ad futuram orbis conversionem summa cura
praeparavit.

Is 2°. ut gratiam illis auctoritatemque conciliaret, dixit72: *qui recipit*
rot, me recipit; et qui me recipit, recipit eum qui me misit.

Is 3°. *solvendi ligandique potestate* illos decoravit 7S.

Is 4°. facultate *remittendi retinendique peccata* illos instruxit74.

Is 5°. iam rediturus in caelum haec ad illos verba direxit75 : *Euntes in*
mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit
dbaptizalus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.

Atque is 6°. demandatum illis munus explicavit76 inquiens: *Ληψεο&ε*
fattuiv Ἰπελ&όντο τὸν ἅγιον πνεύματο ἐφ' υμά, καὶ ἐσεο&έμοι μάρτυρε

») Luc. XXIV. 48, Ioh. XV. 27,

Artt. I. 8, X. 41.

H| Apoc. II. 13, XL 3.

») I. Tira. II. 7, II. Tim. I. 11.

») Matth. X. 27.

:|) Matth. X. 1., Marc. III. 13, Luc.

II. 13, IX. 1.

») Matth. X. 40, Luc. X. 16, Ioh

XV. 20.

») Matth. XVI. 19, XVIII. 18.

7<) Ioh. XX. 23.

75) Marc. XVI. 15 — 16.

76) Actt. I. 8.

την τε Ιερουσαλήμ καὶ ἐν πάσῃ Τῇ Ἰουδαίῳ καὶ ἡ Ἀμαρναί, καὶ ἡ Ἰσχυρὸν
τη γῆ : accipietis virtutem supervenientis Spiritus-suneti in
vos, induemini virtute ex alto11, et quum Spiritus suo vos numine affla-
verit, invicto quodam robore confirmabimini, et eritis mihi testes,
vestroque testimonio 7* meam resurrectionem, universamque meam doctri-
nam19 asseretis in Hierusalem”0 et in omni Iudaea et Samaria,
et usque ad ultimum terrae, adeo ut verbum Domini e Sion exiens
ad omnes homines orbemque totum diffundatur81.

Omnia igitur Christus praestitit quae necessaria sunt et sufficiunt, ut
institutum ab eo ministerium censeatur.

84. Quandoquidem vero externa opera, quaeque a Deo efficiente
caussa prodeunt, eidem non pro hypostaseon trinitate, sed pro naturae uni-
tate asserenda sunt; nihil sane praeclarius quam ecclesiasticum ministerium,
quod inter externa opera censetur, haud aliter referri in Deum posse, quam
ut ipse est natura unus et singularis.

Quo facium arbitror, ut ministerii institutio nunc Patri, nunc Filio et
nunc Spiritui-sancio in Scripturis vindicetur.

Et nominatim quidem 1°. tribuitur Patri, qui82 postremis hisce diebus
ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν vicī, loquutus est nobis in Filio, ad quem Filius tam-
quam ad suae missionis auctorem saepissime provocat83, quique princeps
ministerii causa exhibetur non solum generalim 84, verum etiam ubi spe-
ciatim de eo dicitur85, quod rocarerit Paulum per gratiam suam, ἀποχαλνῆναι
τον vībν αὐτοῦ ἵν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτον ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ut re-
velaret Filium suum in me 86,* ut evangelizarem illum in gentibus.

Nominatim 2°. tribuitur Filio, qui humana indutus natura venit α.τὸ
Θεὸν διδάσκαλο , a Deo doctor67, et caeleste verbi semen in Iudaea,
Galilaea et Samaria diffudit. Is enim est &εοῦ σοφία, Dei sapientia",
qui dicit89: Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστελλω προ ὑμᾶς προφητα καὶ σοφοὺ καὶ

77) Luc. XXIV. 49.
7i) Actt. I. 22, II. 24, III. 15, IV.
10 — 33, V. 30, X. 40.
78) Luc. XXIV. 44-49, Ioh. XV. 27,
Actt. X. 39.
s0) Impleri namque debebat oraculum
Is. II. 3: de Sion exibat Ier, et verbum
Domini de Hierusalem.
*) Matth. XXVIII. 19, Marc. XVI.
15, Luc. XXIV. 47.
91) Hebr. I. 1.
79) Matth. X. 40, Luc. IV. 18, Ioh.
V. 23.
78) II. Cor. V. 18.

85) Gal. I. 15- 16.
9i) Grotius formulam, «7.τοχαXvfat
τον vίόν αδροῦ ἐν ἐμοί, reddit: per Nil
cognitum facere voluit plurimis Filium
suum. Atqui hoc est quod insequente
membro effertur. Igitur ἀποκεἀύ.πιν ἃ
ἐμοί, idem valet ac ἀποκαλύπτειν ἐμοί:
ideo vero additur ἐν, quod iungi
solet (Is. LIII. 1, Ier. XI. 20.) particulis
bv et 5«.
79) Ioh. III. 2.
77) I. Cor. I. 24, Luc. XI.
b9) Matth. XXIII. 34.

ἡμῶν: ecce ego, ut impleatis 90 τὸ μέτρον τῆς κακίας τῶν πατέρων
τῶν, mensuram scelerum paternorum, mitto, id est, ex rei natura et
kxv parallelo 71 ἀποστελῶ, mittam ad vos prophetas et sapientes
et scribas, vel ut Lucas habet, προφητα καὶ ἀποστόλων , prophetas et
qwtolos nique legatos. Quibus nominibus ad designandos N. T. ministros
propterea usus est Iesus, quod antea 92 dixerit, parentes scribarum et
rharisaeorum interfecisse προτρητα καὶ δικαίους : quod munia et dona
panlumvis nova veteri magisque nolo nomine describi consueverit: et quod
propositum ipsi fuerit significare, legatos suos non minus fore legatos divinos,
sapientes, doctrinaeque caelestis peritos, quam illos quos Iudaei προφητα ,
Wfvg καὶ γραμματεῖς nuncuparent. Et Christus est, qui 93 adiunclos sibi
apostolos atque triennio institutos ministerio praecepit, qui illos summo iure
insignes in orbem universum praedicandi evangelii gratia misit04, qui Sau-
tum e caelo ad apostolorum vocavit95,* quique non secus ac filius in domo
Dei, quae est ecclesia, ordinat oekonomos, illosque clavibus instruit 96, et
semetipsum οικοδεσπότην, patremfamilias appellat97.

Nominatim 3°. ipsi quoque tribuitur Spiritui-sancio, qui saeculi olim
loquutus est per prophetas98, ita novissimis temporibus 99 Christum secun-
dum carnem prae consortibus unxit et ad praedicandum 100 misit. In
apostolos conspicua specie descendit 101, ut induti virtute ex alto evangelium
per orbem totum annuntiarent. Prophetis et doctoribus ministrantibus 102
Domino et ieiunantibus, dixit illis Spiritus-sanctus: [Ἀφορίσατε δὲ] μοι
τῶν τι Βαρνάβαν καὶ τον Παύλον εἰς το εργον ο προ κέκλημαι αὐτοῦ :
leparate mihi atque consecrate 103 Barnabam et Saulum in opus evan-
gelicae praedicationis, ad quod praestandum ego illos assumpsi inihique
delegi. De Spiritu-sancio Paulus scribit104: Attendite vobis et universo
Oī gregi, Ἰνὼ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα το ἅγιον ἐνέιτο ἐπισκόπον , ποιμαίνειν
iri Ἰχχ/ηολαν τοῦ 7)εοῦ, in quo vos Spiritus-sanctus episcopus eum in
Wm constituit, ut ecclesiam Dei pasceretis. Et ad Spiritum - sanctum ista

78) Matth. XXIII. 32.
79) Apud Lucam XI. 49.
77) Loc. cit. v. 29.
77) Matth. X. 1, Luc. IX. 1.
Ioh. XX. 21, Matth. XXVIII. 19,
Marc. XVI. 15.
77) Actt. IX. 15, col). I. Cor. I. 17.
Hebr. III. 6, I. Tim. III. 15,
LCw. IV. 1, Matth. XVI. 19.
77) Matth. X. 25.
77) Actt. XXVIII. 25, I. Petr. I. 11,
I. Petr. I. 21.
77) Luc. IV. 18. coll. Ps. XLV. 8
Is. XLII. 1, LXI. 1.
77) Cf. Petaviuin de Trinitate lib. VIII
cap. I. §. XII.
77) Actt. II. 1, Luc. XXIV. 49.
101) Actt. XIII. 1 — 2.
103) Quo consecrationis sensu ἀφορί-
ζειν adhibetur Num. XVIII. 24, Ezech.
XLV. 1 — 13, XLVIII. 9 — 20.
77) Actt. XX. 28.

pertinent, quae Paulus 105 recensitis donis ad ecclesiasticum ministerium obeundum necessariis, e vestigio subdit*00: *Πάντα* *Si πάντα* *ivtgyti* τὸ λ> *χαῖ* τὸ *αὐτν* *πνεῦμα*, *δαιροῦν* *ibice* *ἐχάστω* *χαῖ* ἰῶ *βούλεται*: *haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens particulatim lingulis prout ruit*, suoque liberrimo arbitratu.

85. Institutio igitur el exislenlia ministerii eorum numero censi debent, quae indubia sunt atque explorata. Quare Hermas, ubi demonstratam sibi ecclesiae aedificationem describit, inter celera habet*07: „Lapides illi quadrati et albi, convenientes in commissuris suis, ii sunt apostoli et episcopi et doctores et ministri, qui ingressi sunt in clementia Dei, et episcopatum gesserunt, et docuerunt, et ministraverunt sancte et modeste electis Dei, qui dormierunt, quique adhuc sunt, et semper cum illis convenerunt, et in se pacem habuerunt, et se invicem audierunt. Propter hoc et in structuram turris conveniunt commissurae eorum.“

De necessitate ecclesiastici ministerii. — (laid anabaptistae, quakeri, pietistae, schicedenborgiani de ministerio opinentur: — illius utilitatem opportunitatemque fa- tentur, sed necessitatem repudiant: — duplici necessitati distincta ostenditur, ministerium credi necessarium oportere necessitate hypothetica, et quae citra perenne miraculum ex ipsis rerum naturis consequitur: — bibliorum testimonia ab iisdem relata et in alienum sensum detorta explanantur.

86. Comprobata institutione atque exislenlia ecclesiastici ministerii, receptis apud anabaptistas, quakeros, pielislas et schwedcnborgianos opinionibus monemur, ut quaestionem *de eiusdem necessitate* expendendam defmiendamque suscipiamus. Quamquam enim ex illis nemo sit qui *ministerii utilitatem* inficias eat: immo quamquam nemo ex illis sit qui *niinisterii oportunitatem* non commendet; unanimes tamen sunt *in eiusdem necessitati relicienda atque damnanda*.

Testimonia ex ipsorum deprompta operibus quum plures descripserint *, illa tamen prae ceteris diligentius Moehlerus collegit², ostendilque huc ipsorum

*4) I. Cor. XII. 4 — 10. tholicae Part. IV.; c *calvinianis* Torretinus Loco XVIII. q. XXII., et e *lutke- ranis* Gerliardus Loco XXIV. capp. I—II. ») Symbolic, lib. II. capp. **I—II**— III— IV.

*5) Ibid. v. ii.

*6) Lib. I. Vis. III. §. V.

) E *catholicis* conferri potest Gregorius De-Valentia in Analyst fidei ca-

redire doctrinam: *finji ecclesiastici ministerii necessitatem, ac singulis pibusque pro ratione chrlstianae oeconomiae integrum ius esse, quo quid- quid pertinet ad ecclesiam colligendam, amplificandam, luendamque capes mit atque exequanlur*.

87. Ut vero praeposteram et *fanaticis* dignam hominibus opinionem «ordine luculenterque refellamus, initio 1°. discrimen recolemus, quo ita *necessitas* diribetur, ut alia sit dicaturque *absoluta* neque ab ipsis rerum naturis separabilis; alia autem sil dicaturque *hypothetica* atque ex caussa rebus ipsis externa dependens. Tum 2°. alterum recolemus discrimen, quo *necessitas hypothetica* ita secernitur, ut alia *ex institutoris dumtaxat sa- pienti roluntate dimanet*, alia vero *sic ex ea dimanet, ut citra perenne miraculum ex ipsis quoque rerum naturis consequatur*. Denique 3°. affir- mabimus, *ministerii necessitatem quam luemur, necessitatem esse hypothe- ticam, non absolutam; ita tamen hypotheticam esse, ut seposito continenti mraculo, ab ipsis rerum naturis divelli nequeat*.

88. Enimvero I. quid sibi vult ecclesiastici ministerii hypothetica ne- cessitas? Istud nimirum sibi vult, decrevisse Deum ut prae reliquis omnibus certi essent homines, qui ecclesiae colligendae, amplificandae atque luendae operam darent Si enim de hoc decreto semel constiterit, fas ultra non erit, de hypothetica ecclesiastici ministerii necessitate litem dubitationemque movere.

Atqui plurima conguessimus Scripturarum oracula, quae huiusmodi di- vinum decretum ad evidentiam usque patefaciunt, quaeque evincunt statuisse Deum’, et voluisse Christum 4, ut delecti essent viri qui studia sua conferrent *fi; Ιογον διακονία*, *ει οἰχοδομήν τοῦ σώματος του Χριστοῦ*, *in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi*. Indubitata igitur esse debet ecclesiastici ministerii hypothetica necessitas.

89. Sane II. comparatio incalur synagogae cum ecclesia, tum vero quid ex ea sil consequens examinetur.

Suprema comparisonis capita huc redeunt: 1°. ulrumque coelum syna- gogae et ecclesiae sua origine esse divinum: inter ulrumque tamen 2°. quum alia, tum ista nominatim discrimina intercedere: *a)* quod synagoga coetus fuerit *loco, gente* atque *tempore* circumscriptus; ecclesia vero non minus sit loro *et gente universalis*, quam *tempore perpetua*: quod *b)* synagogae *lynbolum* multo fuerit ecclesiae *symbolo* angustius: quod *c)* *instrumenta* 'nihilus synagogae tradita longe fuerint plenius cnuclealiusque descripta, quam iihsinl quae a Deo per apostolos et cvangelislas ecclesia accepit: et quod *i)* quum nullae in ecclesia *novae revelationes exspectari* possint aut debeant,

j I. Cor. XII. 28. 4) Ephes. IV. 11 — 12.

I.
fi

•H

•iHi

synagoga vicissiin ' *novis in dies revelationibus augeretur, legatisque extra ordinem missis edoceret, corrigeretur, et ad sanctimoniam veritatemque revocaretur.*

Atqui licet haec ita se habeant, constituit nihilominus Deus⁶, ut cura sacrorum in synagoga *sacerdotibus e tribu levitica seligendis committeretur*: constituit ut *summus illis sacerdos praeesset*: suaque providentia effecit ut forma ministerii semel instituta, summorumque pontificum successio ad Christum usque novi Testamenti ἀρχιερέα, et sacerdotum leviticorum ἀντι-τυπον perseveraret. Hoc igitur superest ἀναλόγω inferendum, pari decreto constituisse Deum, ut ecclesia *proprio ministerio* iuvarelur.

90. Sunt enim IU. ob oculos constanter habenda quae apud Paulum⁷ legimus: πάντα δε ' εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινεσθῶ, omnia autem honeste, vel ut alibi dicitur¹⁰ *pro eo quod decet ac honestum est, et secundum ordinem fiant.* Deus enim ordinis amator et custos non potest non velle, ut in ecclesia quae est nobilissimum eiusdem opus, *εὐταξία* atque concinnitas dominetur et regnet.

Quare Paulus Colossenses alloquens scribebat¹¹: *Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἀπείμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῇ εἰ Χριστὸν πιστεῶ ὑμῶν: nam etsi corpore absens sum, sed spiritu ” vobiscum sum, gaudens et videns, id est, cum gaudio videns et ideo gaudens quia video ordinem et firmamentum eius, quae in Christo est, fidei vestrae ”.*

Al vero concipi ne aut concepta ali spes posset extiluri in ecclesia ordinis, si omnia omnibus licerent, si in omnia singulis ius esset, et si sua singulis munera, suusque locus stata lege non convenirent? Immo *historia, analogiae, rerumque naturae* persuadent fore, ut citra incredibile perpetuumque miraculum, ἀταξία vigeret, ἀναρχία grassaretur, solulaque licentia omnia sus deque perturbaret atque commisceret. Non est igitur cur de hypothetica ministerii necessitate, eaque, sepositis miraculis, ex ipsarum rerum profecta naturis vel levissime dubitetur.

⁶) U. Chron. XXXVI. 15 — 16, Actt. III. 24. coll. I. Sarn. III. 1.

* ⁷) Num. III. 5 — 6.

⁷) Seriem iudaicorum pontificum e priscis inonimentis collectam refert Nicephoros II. E. lib. II. cap. IV.

») I. Cor. XIV. 40.

¹⁰) Particulae *di*, quae abest a receptis editionibus, suffragantur Codd. ABDEFG. 17. 37. 39. 72. 73. 74. 80. al.

5. Mt. h., Versiones Syr. Ar. Copi. Aeth. Vtilg. et *Testes* Clirys. Theodoril. Damasc. Ainbrst. Pel. Beda,

¹⁰) I. Cor. VII. 35.

¹¹) Coloss. II. 5.

») I. Cor. V. 3.

») Propter quam fidei constantiam firmitatemque discipuli audiunt, I. Petr. V. 9, *Κριτοὶ τῇ πίστει, fortes ac stabiles fuie.*

91. Praesertim quum IV. interpretes divinatorum consiliorum Paulus, descripta huic corporis oeconomia¹, qua membra differunt ingenio, proprietatibus utque functionibus, et imagine deinde ad mysticum ecclesiae corpus Insnlna¹⁴, subdat²: *Μὴ πάντε ἀπόβτολοι; μὴ πάντε προτρήται; μη ἰRρη διδάσκαλοι; μὴ πάντε δυνάμει; μὴ πάντε χαρίσματα εχονῶν ιοικίτιον; μὴ πάντε γλώσσαι λαλοῦσι; μη πάντε διερμηνεύουνοι; Numquid (mnet apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes doctores? numquid oinnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?*

Quae nos monent ut sine ulla dubitatione negemus, vel *omnia* Spiritus charismata *omnibus* esse *communia*, vel *omnibus* in ecclesia *easdem dotes, tandemque functiones* superna largitate concedi. Essent autem omnia omnibus communia, atque omnes ex aequo apostoli, doctoresque censerentur; nisi ecclesiasticum ministerium esset divinitus constitutum. Huius igitur institutio necessaria existimari debet.

92. Atque eo magis V. necessaria, quo luculentius edicitur¹⁷, proplerea voluisse Deum, ut diversa essent in ecclesia charismata, functionesque diversae, ἵνα μὴ ἡ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων ικοφνωῖ τὰ μέλη, ne in corpore sit schisma, sed idipsum pro invicem sollicita sint membra, in unum consentiant atque conspirent amice.

Tanta est igitur in ecclesia necessitas ministerii, quanta est *necessitas unitatis*, quae schismata impedit, factionesque repellit. Haec autem maxima est atque suprema. Videant ergo fanatici et separalistae quid aequum sit de ministerii necessitate iudicare.

93. Quam, credo, et ipsi tandem VI. perspicient, nisi oculos ab ea providentiae lege penitus averterint, quam his verbis Scriptura²² completitur: *Επειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοιρία τον &εοῦ οὐκ εγνω ὁ κόσμος διὰ τῇ ἡλιζ τον &εόν, ἐνδόκησεν ὁ Ἰῒεῦ, διὰ τῇ μωρία τοῦ κηρύγματο σώσαι τοι, πιστεύοντα: nam*²³ **quia mundus per sapientiam** quam sibi vindicabat (et de qua dicitur¹⁰, *οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ &εο τὴν σοφίαν τοῦ vicuon τούτον; nonne Deus, proposito evangelio, stultam inanemque*

¹) I. Cor. XII. 14 — 27.

²) Ibid. v. 27 — 29.

³) Ibid. v. 29 — 30.

⁴) Ibid. v. 25.

⁵) I. Cor. I. 21.

²²) Ordo verborum ita videtur digendns: *ἡμῶν γὰρ ὁ κόσμος διὰ τῇ Κρία οὐχ ἰγνω τον βίόν ιν τῇ Οοφια νι 510ῦ χ.*

¹) Grotius *δοφίαν τον ἀεοῦ* interpretatur

cognitionem illam Dei, quae ex rerum natura oritur, et de qua sermo est Roni. I. 20 — 21, Actt. XIV. 16, XVII. 27. Abnuit Iulius Pott, et *οοφίαν τον θ«οῦ* refert ad eam Dei sapientiam, >,quae in hominibus, religione duce, ad piam virtutem, eiusque ulterioris perfectionis moralis finem obtinendum perducendis certitur."

²³) Loc. cit. v. 20.

ostendit *) *sapientiam mundi huius* ?) **non cognovit** neque **glorificavit** Deum in Dei sapientia, placuit Deo, et pro sua benevolentia visum ipsi est²⁵ **per stultitiam praedicationis** (id est, *διὰ τὸν μόνον κηρύγματο* , *per praedicationem*, non quidem *κατὰ τὸ εἶναι*, secundum rei veritatem, sed *κατὰ τὸ γαίνεσθαι*, pro mullorum opinione atque sententia *stultam*) **salvos facere credentes**, illosque bonis tam ethicis quam eudaemonicis regni caelestis locupletare.

Est igitur providentiae lege ratum ac fixum, ut praedicatione atque fide praedicationi adiuncta iis homines potiantur commodis, quae illis Christus suo sanguine institutaque ecclesia comparavit.

94. At vero VII. arbitrari ne possumus, omnibus indiscriminalim Christianis facultatem esse praedicandi, ac ius omnibus esse quo doceant atque salutare evangelium annuncient? Ne reliqua enumerem quae huc spectarent, iis me continebo quibus praediti sint oportet, qui evangelii praedicationem suscipiunt, doctorumque munere funguntur.

Itaque 1°. si *de moribus* sermo sit, quibus praedicatores doctoresque evangelii nitere debent, praecipit Paulus²⁴ ut iidem habeant firmiterque retineant *πίστιν καὶ ἀγαπὴν συνείδησιν, fidem bonamque conscientiam*; ut sint *ανεπίληπτοι, irreprehensibiles, κόσμιοι, decori* et qui *κατὰ τὸ πρᾶον, iuxta decorum* omnia agant, *τόπο των πιστών ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστρω.?, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι*²⁵, *ἐν τῷ σίσει, ἐν ἀγνείᾳ, exemplar fidelium in verbo, in conversatione, in caritate, in spiritu, in fide, in castitate*; acui sectentur *δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, ἀγάπην, υπομονήν, πρτεότητα, iustitiam, pietatem* in Deum, *caritatem* in homines, *patientiam* in adversis et *mansuetudinem* ac in offensis lenitatem.

Sin autem 2°. *doctrinae* ac *munerum* ratio habeatur, ea Paulus complectitur inquiring 16 : *πρό εχε τη ἀναγνώσει, τη παρακλήσει, τη διδασκαλίᾳ, attende lectioni, exhortationi* qua alios privatim moneas, *doctrinae* qua omnes publice erudias: *ἔπεχε σεαυτῷ καὶ τη διδασκαλίᾳ ἐπίμενε αὐτοῖ ' τοῦτο γάρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σωθεὶ καὶ τοὺς ακοῦοντα σου: attende tibi* quomodo vivas, *et doctrinae*, quid tradas; *insta in illis* ac prope inhabita; *hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt: την*

21) Verbum *μωραίντιν*, cui respondet /TZDrb idem valet ac *stultitiae convincere*. Ad rem Clirysostomus: *μώραν ἰὺν οὐκ ἔστιν προ τὴν τὴν πύττω χατάληψιν*.

Rom. I. 21.

13) Rom. XV. 26, Gal. I. 15 Coloss. I. 19.

2<) I. Tim. I. 19, III. 2—8, IV. H. VI. 11, II. Tim. II. 24—25, Tit. I. 7-9, II. 7—8.

2S) Incisum *ἐν πνεύμασι* non habent Latinus et Syrus, codices multi, pluresque Patres.

2β) I. Tim. IV. 13—16, vi. 20. coll. II. Tim. I. 14, III. 14; II. Tim. I. 13 II. 15, III. 17, IV. 2, Tit. I. 9.

ἡ αἰσακλήνη *) *φύλαξον, depositum custodi*, doctrina enim evangelii res est Christi, el libi nonnisi fida eius custodia incumbit: *σου δε μένε ἐν οἱ [ggũĩς, tu vero permane in iis quae didicisti: ὑποτύπῳσιν ἔχε ὑγιαίνόντων exemplar habe* atque *ιδέαν* animo insculptam *sanorum verborum*, quaeque nihil insalubris contineant: *σποῦδασαν σεαυτὸν δόκιμον παραστήσαι* *ta iW> ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τη ἀλήθεια* , */illicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem*, eaque agentem quorum pudere non debeat; et *recte tractantem* ²⁸ *verbum trilateralis: κηρῶνον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρῳ , ἀκαίρῳ , ἐλεγχον, ἐπι-ηϊζῶν *παράκαλεον ἐν πάσῃ μακροθυμία καὶ διδαχῇ, praedica verbum* *lique evangelium, insta opportune, importune, argue* flagitiosos, *increpa* d non adeo malos verbis castiga, *obsecra* el hortare qui bene coeperunt, *in* *Kini patientia et doctrina*, id est, *ἐν διδαχῇ μακροθύμῳ*, in doctrina patienti: el, *oportet episcopum esse ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ ἡγόν*, *ἵνα δυνατό η παρακαλεῖν ἐν τη διδασκαλίᾳ τη ὑγιαίνουση, καὶ τοῖς ἀντιλέγοντα ἐλέγχειν, amplectentem eum, qui secundum doctrinam at, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere*.*

Iam peto ac vero etiam flagito, utrum ista possint censerī *communia*, quaeque *ad communem universalemque fidelium supellectilem pertineant*? Scilicet aliud prorsus est quod *historia* edocemur: *analogia* autem *ipsaque humanae naturae ratio* persuadent, miraculum omnium maximum futurum, s quae compendio retulimus, fidelibus indiscriminalim omnibus convenirent. Ne igitur ecclesiasticum ministerium eo redeat, ut ²⁹ *qui volunt esse νομο-Ιτιάχαιοι*³⁰, *legis doctores*, hi *nullatenus intelligant μήτε d λέγονσι, urjt περί τίνων διαβεβαιούνται, neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant*: et ne alii habeantur in ecclesia ministri nisi qui dici merito CTedique possint³¹ *πιστοὶ ἄνθρωποι fideles homines*, idemque *ικανοὶ καὶ*

”) Plura instrumenta, pluresque telles habent *παραλήχην*, quae vox recurrit Levit. VI. 2-4, II. Macc. III. 10 — 15, iijumque alteri praeferendam esse Phryaiehs monet.

”) Verbum *ὁοθοτομεῖν*, cui Prov. DI. 6, XL 5. respondet • T proprie *■ ricta via incedere*, fere ut Gal. II. II sp5o, TO(Jrty. Sicut autem *vita omnis, i» et Christiana institutio atque doctrina* *ta ria* confertur. Translate igitur *ορ-ιμυῖι* idem valet ac *rite tradere τὸν ἡγπ τὴ ἀλ.η^εία* , *verbum veritatis*.

3 °) Primis christianis in more fuit, denominationes plerasque omnes ex *iudaismo* mutuari et ad *christianismum* traducere. Harum numero censetur et appellatio *νομοδιόαχάλων*, qua proprie designabantur mosaicae legis doctores, Luc. V. 17, Actt. V. 34, quaeque deinceps ad *ἐπιΟκόπον* , *πρεῦβντέρου* , *προ-εῦτότα* translata fuit.

3 ’) II. Tim. II. 2.

iTf()oi'g pares alii» erudiendis; superesl ul universale ministerium manifestis erroribus, eiusdem vero divina institutio atque circumscriptio exploratissimis veritatibus connumeretur.

95. Sed habent'1 anabaplistae el quakeri, habent separatislae quae opponant, et quibus sententiam suam, suumque *παράδοξον* tueantur. Quenam vero? 1°. seriem quamdam textuum biblicorum, quibus in novo Foedere unus Deus idemque *immediatus* omnium magister atque doctor significari videtur. Atque huc, ipsis auctoribus, insequenlia oracula perlinent: *erunt omnes docibiles Dei* 33; *si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter* 34; *si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar* 11; *ores meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur meum; cum autem renerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* 11.

Habent deinde 2°. alleram textuum seriem, qua humanum quodvis ministerium excludi improbarique contendunt. Ad quam seriem ista polissi testimonia réferunt: *et non docebit ultra vir proximum suum, el rir fratrem suum, dicens: cognosce Dominum: omnes enim cognoscent mea minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus* 38; *sed vos unctionem habetis a Sancto, et nostis omnia et ros unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ul aliquis doceat* 12; *sed sicut unctio eius docet ros de omnibus, el rerum esi, el non mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo* 30.

96. Verum quantopere ista omnia ab ea discrepent sententia quam fanatici propugnant, perspicuum erit si cura aliqua animadvertatur: I. vix ac ne vix quidem germanam sinceramque haberi eam interpretationem posse, quae sexdecim continenter sacculis nemini in mentem venerit, quamque nemo probaverit, probatamque defenderit. Sincera enim atque germana esse pariter solent prona atque obvia. Velim autem mihi candide fanatici respondeant, proferre nec ne vel unum in medium possint, qui ab originibus chrislianis ad saeculum usque sextum-decimum de ea interpretatione cogilarit quam ipsi sequuntur, quamque sequendam esse confirmant. Nisi mentiri eligant, fateantur necesse est, neminem sibi suppetere quem laudent, quemque suae interpretationis assertorem ostendant. Igitur fateantur quoque necesse est, interpretationem quam sectantur, neque *obviam* esse atque *pronam*, neque adeo *probabilem* et quae *iure teneatur*.

Cf. Spalding, *Ueber die Nutzbarkeit de* Prediytanits*, et Ocmler, *insere Gedanken Uber die Xutzbarkeit de* Prediytam**.

h. LIV. 13.

3<) Iacob. I. 5.

'<») loh. VII. 17.

lob. X. 27.

loh. XVI. 13.

Iercin. XXXI. 34.

I. loh. II. 20 — 27.

Imino II. fateantur necesse est, *fallacem* eam esse atque *praeposteram*. Hx enim evincit 1°. concursus eorum omnium suffragium qui ante obortas „culo sexto-decimo contentiones floruerunt, quique non diversas modo, „el plane oppositas repugmmlesque enarrationes complexi sunt: atque hoc oincit 2°. canon sane princeps quo cavetur, ne *reales* in bibliis *ἀνθρώποι* fclmiltantur, quae concedendae omnino forent, si obiecta testimonia de ex-doso damnaloque ecclesiastico ministerio sumerentur.

Celerum III. qui facium est, ut in commentarium a veritate tam longe feilum fanatici descenderent? Ex eo 1°. factum est, quod non satis, ut Gregorius De-Valentia loquitur⁴⁰, animum adverterint „ad consuetudinem sacrae scripturae, ul quae Deus *principaliter* facit, ea illi sic tribuat, ac si *idus omnino sine aliquo instrumento* faceret: idque etiam proplerea quod ipse quoque suppeditat vim instrumentis ad operandum. Hanc oh caussam simpliciter ab Apostolo illud scriptum est⁴¹: *neque qui plantat est aliquid, vque qui rigat, sed qui incrementum, dat Deus*. El Christus ipse 12: *non tilis ros qui loquimini, sed Spirilus Patris vestri qui loquitur in vobis*. Nec sane dicet aliquis, ul hoc quoque utamur exemplo, producere Deum absque concursu aliarum caussarum *in montibus* 13: quamvis psalmista illi wlvideatur hunc effectum, sicut el alios permultos attribuere. Ergo pari ratione, cum in Scripturis citatis legimus, Deum esse qui nos docet, inleligere debemus, hoc eum facere per ministerium auctoritatis humanae, cuius etiam per os loquitur et auditur. Itaque non ipse solus per se docuit Paulum, sed ad Ananiain adire illum voluit⁴⁴ a quo erudiretur, el Philippum misit⁴⁵, ul ad currum accedens doceret eunuchum, el Pelro traditur⁴⁶ in disciplinam Cornelius.

Ex eo 2°. factum esi, quod non salis adverterint, particulam *non* frequenter *Ἰμαπτικῶ* accipi pro *non solum*, adeo ul in allero membro adversativa particula per *cum primis* vel *potissimum* explicari debeat: *non es mmlilus hominibus sed Deo* 41, hoc est, non lanium hominibus, sed inprimis Deo; *non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem*, id esi, solummodo, *sed adversus principes el potestates* 4*, id est, potissimum; *qui ha. spernit, non hominem spernit sed Deum* 40, id est, non lanium hominem, sed praesertim Deum; *quicumque, me, suscepit, non me, suscipit, sed nim qui me misit* 0, id est, non tam me, quam eum qui me misit.

") In Analyst Fidei Catholicae Piri. IV.

") I. Cor. III. 7.

**) Matth. X. 20.

") P». CXLVI. 8.

“) Actt. IX.

Actt. VIII. 2(1.

Ibid. X.

Ibid. V. 4.

Ephes. VI. 12.

I. These. IV. 8.

Marc. IX. 3G.

non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens, cognosce Dominum, sicut facium hucusque est, quamdiu vera religio intra fines unius geniis constitit, et unius Israelis posteritati divina revelatio affulsit; *sed omnes citra ullum discrimen e7 cognoscent me*, et circumscripto instituto *universale* succedet.

Sed tale ne etiam 2°. quod *externum ministerium* prorsus repudiet? Istud revera non memoratur, sed neque excluditur, neque erat cur eiusdem mentio inficeretur. Non excluditur *a) apertis verbis*, ut quisque cernit; sed neque *aequipollentibus* excludi *verbis* quisque dabit, qui nolit *aut* membrorum oppositionem ultra debitos limites protendere, *aut* phrases vehementius premere quam loquendi usus efflagitet68. Neque vero fuit cur *b)* ministerii mentio inficeretur. Quum enim duo plurave comparate opponuntur, illud proferri in lucem debet, quod *proprium* singulorum est. Heic autem vetus et mosaicum foedus novo atque Christiano comparate opponitur; fuit ergo cur *proprius ulriusque character* in lucem proferretur. Proprius autem illius character fuit, ut foedus esset *particulare* atque *externum*, &ri ò νόμο διὰ Μωϋέω ἐδό&η, *quia lex per iïlosen data est*69: huic autem ζατ ἐξοχην competit, ut foedus sit *universale* atque *internum*, siquidem 7| χάριζαῖι ciXiphtha διὰ Ιησοῦ Χοιοτον ἐγένετο, *gratia et veritas per lesum Christum facta est*; ipse ἐγανέοοΜε το όνομα xvoiov, *manifestavit nomen Domini*9; ipse ἐη,γηοατο iïtôv, *patefecit Deum*11; et per ipsum *repleta est terra scientia Domini*17. Fuit igitur cur in describendo novi foederis caractere nulla externi ministerii mentio inficeretur.

E quibus 3°. apparet, summopere illos falli, qui *vel* hoc testimonio abutuntur, ut ecclesiasticum ministerium impugnent; *vel* ex hoc testimonio χοιτηοιον sumendum esse contendunt, quo de institutione atque existenlia ecclesiastici ministerii decernatur. Etenim *neque* omnia locis omnibus dici

66) Loquutiones. γνώϋι τον κύριον, τ : f -: et rrirPTK HT», idem crebro denotant ac *vereri Deum* et *mosaicam religionem complecti*.

•7) Verbis, ft.TO μικρόν αυτών εω μέγáλoυ αυτών, (t *minimo eorum usque ad maximum?* distribute *omnes citra quodvis discrimen* designantur Gen. XIX. 11, I. Sam. V. 9, Actt. VIII. 10.

εa) Michaelis in notis adiunctis ad biblia hebraica hanc esse censet subiectam vaticinio potestatem: ..Tanta erit gratiae N. T. abundantia, ut eius alumni (quatenus acceptam a me unctionem sequuti fuerint) baud egeant qui

ipsos quasi imperitos, semper discentes et (Π. Tim. III. 7.) tamen ad veritatis agnitionem numquam pervenientes pueriliter instruat (loh. VI. 45, I. loh. 11. 20 — 27.), aut servorum instar ad agnoscendum amandumque Deum urgeat et impellat. . . Ipsum ergo *docere* non contemnitur, nec mutuae commonefactiones. quasi indoli N. T. contrariae essent, repudiantur: Coloss. I. 28, III. 16,1. Thess.

loh. I. 17.
Ibid. XVII. 6.
Ibid. I. 18.

pont vel debent, *nèque* prudentis est ibi aliquid quaerere, ubi inveniri MQ posse merito existimatur.

99. His, quae verissima arbitror, facile possem esse contentus, nisi e re esse ducerem detextu, *qui utpote revera difficilis*, quemadmodum loqaitur eruditus interpres Caspar Sanctius, *diu torsit varieque distraxit Morum ingenia*, splendidiore quoque aliorum commentarios breviter recensere, suisque praesidiis communire.

Itaque *primo* auctor est Iohannes Chrysoslomus 73, Ieremiae verbis wn quamvis *etsi brevem facilemque, sed difficilem tantum prolixamque Mitutionem* ab oeconomia novi foederis amandari.

Etenim 1°. gratia quae in novo foedere erogatur, multo est illa uberior piaie in 'veteri concedebatur; lex autem evangelica 2°. praeceptis constat mero longe paucioribus quam mosaica: et 3°. in Scripturis, *quae exigua mnt, perinde censentur ac si non essent*. Quum igitur labor, qui in ad-discenda nova lege, iisque praeceptis assequendis quae ad salutem necessaria sunt, levissimus futurus sit, tam a discipulo quam a doctore susceptus; dici optime potuit, nullum esse reliquum locum sive magistrorum institutioni, sive discipulorum curis atque laboribus.

Neque illud 4°. obstat, in ipsa etiam ecclesia numquanj defuluros, qui propter tarditatem ingenii, vel animum ad discendam evangelii veritatem minus attentum, non minus brevem novi foederis doctrinam ignorent, quam laciniosam legem foederis antiqui iudaeorum bene multi ignoraverint.

Etenim a) haud raro contingit, ut *omnis* pro *multis* 74, et *semper* pro *frequenter*7 5, in Scripturis usurpentur: neque b) raro contingit, *ut id feri in Scripturis dicatur, quod ut fiat, rerum natura postulat*. Quem canonem Glassius76 sic effert: *verbum, quod actionem seu effectum notat, de iure d debito quandoque77 intelligendum, et per debeo cum infinitivo exponndum est*. A quo seiungi iste non debet, quem *quintum* numerat scribens: wJuzn *quod actionem seu effectum notat, de facultate seu potestate agendi «n raro ’8 intelligendum, et per possum cum infinitivo exponendum est*.

100. Sequitur *secundo* vulgatus apud alios commentarius, quem taiclius prae reliquis illustrat, quique huc redit: a) numquam in ecclesia dtfuisse magistros7 9, a quibus fideles doctrinam evangelicam haurirent:

:l) In sermone, *quod Christus sit* Matth. II. 4, XVIII. 21, Luc. VII. 42, Uni. Hebr. V. 4.

”) Tobiae I. 4 — 5-

’») Ioh. XVIII. 20.

I ’*) Philolog. Sacr. lib. I. tract. III. lob. IX. 6-7, Zach. 11. 8, Matth. VII. 16,

! ta. VI. XII. 31, Luc. IV. 6, Rom. X. 14.

’■) Speciminis loco esse possunt quae ’’) Ephes. IV. 11, II. Tim. IV. 2—5,

I hientur Ezech. XXXIV. 2, Malach. I. 6, Rom. X. 14.

verissimum nihilominus *b*) esse, in ecclesia fideles, **ut Deum cognoscant**, doctore non indigere.

Quae duo, ut rite componantur, animadverti 1°. debet, *unamquamque rem*, ul Thomas ait⁸⁰, *ab eo vocari, immo id esse videri, quod in ea praecipuum est*. Quum autem in evangelica doctrina longe sit maior vis illa a Deo, quae mentem illuminat et movet, quam quae a doctore est, quae si cum divino comparetur impulsu, supernaque illustratione, censeri perinde debet ac si non esset; fit ut ecclesiae discipulus doctore non indigus affirmetur, quia a Deo illud nanciscitur quod est in ea institutione *praecipuum* ac ferme dixerim *solum*. *Quid ergo nos facimus*, inquit Augustinus⁸¹, *quia docemus vos? si unctio vos docet de omnibus, quasi nos sine caussa laboramus*. Tum pergit: „Sonus verborum nostrorum aures perculit, magister intus est. Nolite putare quemquam hominem aliquid discere ab alio homine: admonere possumus per strepitum vocis nostrae, si non est intus qui doceat, inanis est strepitus noster.“

Animadverti 2°. debet, illam $\chi\epsilon\tau' \acute{\epsilon}\xi\omicron\chi\eta\nu$ doctrinam esse et nuncupari, quae non tam aures ferit, quam pectus animumque alficit, mollit ac renovat Haec autem doctrina ab uno Deo proficiscitur, ut Christus affirmat his verbis § 2, *nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum*, et Augustinus⁸³ explanat inquires: „Omnes regni illius homines docibiles Dei erunt, non ab hominibus audient, etsi ab hominibus audient; tamen quod intelligent, intus datur, intus coruscat, intus revelatur/

Animadverti postremo 3°. debet, *ex usu Scripturae illud affirmari de aliquo, et de aliis verbo tenus negari, quod in illo illustrius aut frequentius apparet, licet cum aliis quadamtenus commune sit*. Exempli quae huc pertinent, in Scripturis non infrequenter occurrunt⁸⁴. Quum igitur cognitio Dei, quae ad pietatem amoremque urget atque excitat, propria veluti sit ecclesiae, et multo in ea quam in synagoga illustrior resplendeat: et quum vis illa quae mentes inflamat, intercedente licet hominum ministerio, a Deo dimanet, et principem in salutari cognitione sibi locum vindicet; dici non immerito potest, qui evangelicam accipit doctrinam, a Deo non ab homine erudiri.

iOi. Denique *tertio* Theodoritus in commentario ad Ieremiae vaticinium scribit: *Των δε ρητών τούτων το τέλο ὁ μέλλων δένεται βίῳ ' ἵν' ἐ/είνω γάρ ον/έτι δεύμε&a τη παρ' ἀλλήλων διδασκαλία , των πραγμάτων ἐναργώ παινομένων, /αι των παθών πεπανμένων, /αι των μεν ὁμάτων ἀφθαρτων, των δλ ψυχών γενομένων ἀτρέπτων. ἔθο δε τ>] θείῃ γραφή*

8β) I. II. q. CVI. a. I.

γ') Ia I. loh. Tract. III.

8 loh. VI. 44.

93) In comm, ad h. I.

S4) Gen. XXV. 28, loh. XIII. 23, XXI. 7 — 20, Matth. XV. 24.

$\pi\iota$; *προφητεία ἀναμειχνύναι*. Haec autem verba sortientur effectum in futura vita. In illa enim non amplius egemus mutua disciplina, quum ut manifeste appareant, et quiescant affectus, et corpora quidem incorruptibilitatem recipiant, animae vero sint expertes mutationis. Solet porro Scriptura divina permiscere prophetias.

In eandem mentem concesserat Augustinus, qui suam de Ieremiae verbis sententiam in libro de Spiritu et Littera 66 ita prodidit: „Nunc certe iam tempus est testamenti novi, cuius per prophetam facta est promissio per haec verba, quam ex illa prophetia commemoravimus: cur ergo adhuc dicit unusquisque civi suo et fratri suo, *cognosce Dominum?* an forte non dicitur, cum evangelium praedicetur, et eius ipsa sit praedicatio, ut hoc *ubique* dicitur? Nam unde se apostolus *gentium* dicit esse *doctorem* § 6) nisi quia hoc fit quod ipse ait: *quomodo invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante?* Cum ergo nunc ista praedicatio *usquequaque* crebrescat, quomodo tempus est testamenti novi, de quo propheta dixit, *et non docebit unusquisque civem suum et unusquisque fratrem suum, dicens, cognosce Dominum: quia omnes cognoscent me a minore usque ad maiorem eorum:* nisi quia eiusdem testamenti novi *aeternam mercedem*, id est, ipsius Dei beatissimam contemplationem promittendo *coniunxit*? Et paullo inferius⁸⁷: „Sicut ergo lex factorum scripta in tabulis lapideis, mercesque eius terra Ufa promissionis, quam carnalis domus Israel cum ex Aegypto liberata esset, accepit, perlinet ad testamentum vetus; ita lex fidei scripta in cordibus, mercesque eius species contemplationis, quam spiritalis domus Israel ab hoc mundo liberata percipiet, pertinet ad testamentum novum. Tunc fiet quod dicit⁸⁸ apostolus, *sive prophetiae evacuabuntur, sive linguae cessabunt, lire scientia evacuabitur*, illa scilicet parvulorum scientia in qua haec vivitur, quae ex parte est per speculum in aenigmate: propter hanc enim necessaria est prophetia, cum adhuc praeteritis futura succedunt; propter hanc linguae, fel, multiplicitas significationum, cum ex alio atque alio aliud atque aliud idmonetur, qui nondum aeternam lucem perspicuae veritatis mente purgatissima contemplatur. *Cum autem venerit quod perfectum est*, et totum hoc quod ex parte est, fuerit *evacuatum*, tunc quod § 9) assumpta carne carni apparuit, ostendet se ipsum dilectoribus suis: tunc erit vita aeterna, ut cognoscamus unum verum Deum § 9: tunc similes ei erimus § 1 quoniam tunc agnosceamus sicut et cogniti sumus. Tunc *non docebit unusquisque civem*

“) Cap. XXIV. n. 39.

“) I. Tim. II. 7, Rom. X. 14.

“) Loc. cit. n. 41.

“) I. Cor. XIII. 8—10.

s9) In tribus mss. *qui*, in quinque, *Verbum quod*.

») loh. XVII. 3.

9») I. loh. III. 2, I. Cor. XIII. 12.

suum, aut fratrem suum dicens, cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent eum a minore usque ad maiorem eorum,(i

Cui commentario, quem ego quidem neque probo neque improbo, haud multum obesse videtur, Ieremiae vaticinio promissiones^{9*} beneficiorum Christianae oeconomiae contineri. Etenim neminem fugit, non pauca novi foederis beneficia in praesenti mortalitate *solum inchoari*, neque antea *expleri ac perfici* quam immortalitas advenerit; hisce autem ipsam quoque accenseri .’ suis absolutam numeris Dei, divinorumque notitiam.

102. Reliquum est⁹⁴ ut III. brevibus expediam quae Iohannes⁹⁵ scribit his verbis: *Καὶ υμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα*⁹⁶: Sed vos unctionem habetis a Sancto⁹⁷, ab eo inuncti estis, eiusdem donis locupletati, et in consortium regni spiritalisque sacerdotii venistis, et nostis omnia. At *quomodo* nostis? et quanam *omnium* appellatione continentur? Nostis Sancto *interius* inungente, et nobis *exterius* praedicantibus⁹⁹: nostis Deo *incrementum* largiente, et nobis *rigantibus* atque *plantantibus*. Nostis vero *omnia* non simpliciter et absolute, sed *ta omnia*⁹⁹ de quibus loquor, quaeque eo pertinent ut ^{1°} ^o *antichristos eorumque fallacias a Christo eiusque veritate* certissime secernatis.

*Καὶ υμεῖς το χρίσμα ο ἐλάβετε ἀπ αὐτοῦ, ἐν υμῖν μένει*¹⁰¹, ζα< οὐ χρεῖαν ἔχετε, ἵνα τι διδάσκει υμᾶ ' ἀλλ' ὡ τό αὐτό¹⁰² χρίσμα διδάσκει υμᾶ περί πάντων, καὶ ἀλη&έ ἐστι, καὶ οὐκ ἐστι ψεύδο . μι κα&ὼ ἐδίδαζεν υμᾶ , μενεῖτε ¹⁰³ ἐν αὐτῷ. Et unctionem, quam vos

91) Iob. VI. 45. coll. Hebr. VIII. 11.

»3) I. Cor. XUI. 12.

’<) Cf. superior, n. 97.

*5) Epist. I. cap. II. 20 — 27-

’6) Syrus habet *omnem hominem*, atque adeo subintelligit *ἀνθρώπον*: ferme Iohannes diceret, *et nostis discernere probos improbosque*.

’’) Si Grotio fidimus, *ἀπὸ τοῦ ἁγίου*, heic interpretandum est *de Christo*, quomodo, subdit, ea vox sumitur Actt. III. 14, et Apoc. III. 7. Huic sane commentario patrocinator 1°. articulus, *τοῦ ἁγίου*, qui ferme ea innuit, quorum mentio facta est: patrocinator 2°. quod v. 27. repetitur, et perspicue ad Christum spectat: itemque 3°. patrocinator ipsum nomen *Christi*, id est, *prae consortibus atque antonomastice Uncti*, a quo omnis participata unctio defluit, ex quo omnes

(Ioh. I. 16, XIV. 26, XVI. 13-14-15.) hanrimus, et qui nos ungit dono Spiritus, qui modo (II. Cor. III. 17 — 18.) *Spiritus Domini*, et modo (Ephes. III. 16.) *Spiritus Christi* nuncupatur.

98) Loc. cit. v. 24.

’’) Coerceri namque debet vocum amplitudo ex subiecta materia, ut I. Cor. IX. 22, XV. 27.

100) Loc. cit. v. 18.

101) Habent *μένει*, ABC. alii. Anu. Ath. Cyr. Sed habent *μενίτω*, Codd. 13. 27. 29. 66. 69, et Vulg. Theoph. Aug. Hier.

1°1) Pro rd *αὐτό* legunt auroJ plures codices minusculi, pluresque versions, e quibus Syr. et Vulg.

1°3) Codd. ABC. 27. 29- 40. 68. alii itemque Photius, Cyr. exhibent *prnu* non *μινίτι*.

accepistis ab eo, manet in vobis, neque enim ab eius consortio ax-
ri&lis, atque ita 104 nos inter estis, ut sitis ἐ'ξ ημῶν, ex nobis ac vere
rostri. Et non **necessc habetis**, ut aliquis doceat vos, siquidem105
un *audistis ab initio*, iam edocti estis ac interiorius edocemini, atque adeo 106
αχ *Ἰγραρα ὑμῖν ὅπ ού/. οἶδατε την αλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἶδατε αὐτην*, non
xripsi robis ac si ignoraretis veritatem, doctrinamque evangelicam, *sed*
tt si illam probe teneretis, et in ea essetis penitissime confirmati. Sed
sicut **unctio eius docet vos de omnibus**, nec aliter vos de omnibus
ilocet ac superius praediximus, **ita**107 **verum est et non est**106 men-
il«x quidquid vos docet. Et sicut **docuit vos**, manete in eo, neque
sinite ut ab eo avellamini.

103. In bis autem nihil est, quod ecclesiastico exlernoque ministerio
adversetur; innno nonnulla sunt quae illud tuentur atque confirmant.

Suo igitur iure Augustinus 10 ° descriptis verbis, *et non habetis neces-*
lilalem ut aliquis vos doceat, quia unctio ipsius docet vos de omnibus,
adiecit: „Quid ergo nos facimus, fratres, quia docemus vos? si unctio eius
docet vos de omnibus, quasi nos sine caussa laboramus. Et ut quid tantum
clamamus? dimittamus vos unctioni illius, et doceat vos unctio ipsius. Sed
modo milii facio quaestionem, et illi ipsi apostolo facio: dignetur audire
parvulum quaerentem a se; ipsi Iohanni dico, unctionem habebant quibus
loquebaris? tu dixisti, quia *unctio ipsius docet vos de omnibus*. Ut quid
talem epistolam fecisti? quid illos tu docebas? quid instruebas? quid aedi-
ficabas? Iam hic videte magnum sacramentum, fratres: sonus verborum no-
strorum aures perculit, magister'intus est. Nolite putare quemquam aliquid
discere ab homine. Admonere possumus per strepitum vocis nostrae: si non
sit intus qui doceat, inanis fit strepitus noster. Adeo, fratres, vultis nosse?
numquid non sermonem istum omnes audistis? quam multi hinc indocti exituri
sunt? Quantum ad me pertinet, omnibus loquutus sum: sed quibus unctio
fila intus non loquitur, quos Spiritus-sanctus intus non docet, indocti redeunt.
Magisteria forinsecus, adiutoria quaedam sunt et admonitiones. *Cathedram*
in caelo habet qui corda docet. Propterea ait et ipse in evangelio 110 :
ndite robis dicere magistrum in terra, unus est magister vester Christus.
Ipse vobis ergo intus loquatur, quando nemo hominum illic est: quia etsi
aliquis est a latere tuo, nullus est in corde luo. Et non sit nullus in corde

.*<) Loc. cit. v. 19.

,n) Ibid. v. 24.

''“) Ibid. v. 21.

’.’) Videtur particula *kai* heic esse
m tam *copulativa*, quam *redditiva*, ut
l. Ioh. II. 18, Matth. VI. 10.

108) Idem bis dicitur *affirmando* et
negando, et *abstracta ψεύδο και ἀλή&εια*
pro *concretis ψευδέ και ἀλη&ε* adhi-
bentur.

*09) In epist. Ioh. cap. II. Tract. Hl.
n. 13.

i io) Matth. XXIII. 8.

tuo: Christus sit in corde luo: unctio ipsius sit in corde, ne sit in solitudine cor sitiens et non habens fontem quo irrigetur. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Ubi illius inspiratio el unctio illius non est, forinsecus inaniter perstrepunt verba. Sic sunt ista verba, fratres, quae forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem: forinsecus operatur, adhibet aquam et diligentiam culturae: quaelibet forinsecus adhibeat, numquid poma format? numquid nuditatem lignorum vestit umbra foliorum? numquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? audite agricolam apostolum 11⁶, et videte quid sumus, et audite magistrum interiorem: *ego plantari, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit: neque, qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Hoc ergo vobis dicimus: sive plantemus, sive rigemus loquendo, non sumus aliquid: sed ille qui incrementum dat Deus, id est, unctio illius quae docet vos de omnibus.“

Nemo igitur aut exislenliam neget, aut necessitatem impugnet ecclesiastici ministerii, *nisi qui vel animi fastu immediatas sibi revelationes spondeat, vel mentis imperitia cum illustratione roborantis atque evehenti gratiae patefactionem revelationis absurde commisceat*.

De apostolis qui in ecclesiastico ministerio excellunt ac praestant. — Primitivi ministerii descriptio: — de potestate subiecta apostoli vocabulo: — apostolis ἰδίῳ dictis supremus in ecclesiastico ministerio gradus convenit.

104. Eaedem Scripturae, quae institutionem exislentiamque ministerii evidentissime patefaciunt, illorum etiam frequentem iniiciunt mentionem, quibus eiusdem *iura* atque *officia* adscripla tributaque existimari debent. Illorum namque mentionem iniiciunt, dum 1 *angelos, architectos, pastores, patresque* commemorant: atque illorum rursus mentionem iniiciunt dum 2 *episcopos, presbyteros, doctores, praesides, praepositosque* recensent.

Nuspian tamen luculentior *primitivi ministerii* descriptio habetur, quam ubi Paulus quamdam illius veluli *υποτύπωσιν* oculis contemplandam subiicit

»>>) I. Cor. III. 6.

‘) Apoc. I. 20, II. 1. seqq., I. Cor. HI. 10, Ephes. IV. 11 — is, Gal. IV. 19.

Philipp. I. i, I. Tim. III. 2 — 8; Actt. XIV. 23, I. Tim. V. 17 — 19, Tit.

I. 5, Iacob. V. 14; Actt. XIII. 1, I. Cor. XII. 28, Ephes. IV. 11, I. Tim. II. 7, II. Tim. I. 11; I. Tim. V. 17; Actt. XV. 22—32. Hebr. XIII. 7-17-24.

CAPUT VIII.

Hoc autem tribus potissimum locis exsequitur, quos ego continenter referam sinmlque exhibebo.

Itaque initio scribit³: *Και οὐ μὲν ἔ&ετο ὁ νλεδ ἐν τῇ ἐκκλ.ησίτ/, ἰᾱ̀τὸν ἀποστόλου, δεύτερον προφήτε, τρίτον διδασκάλου, ἔπειτα δυνά- αῖτ/, fka χαρίσματα Ιαμάτων, ἀντιλήψει, κυβερνήσει, γένη γλωύϋών. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos, secundo frophetas 4, tertio doctores, deinde virtutes 5, exinde gratias curationum, tpilulattoes, gubernationes, genera linguarum.*

Neque mullo secus alibi ait⁶: *Καὶ αὐτὸ (Χριστό) ἔδωκε, τοῦ μεν ᾱστόλου, τοῦ δὲ προφήτα, τοῦ δὲ εὐαγγελιστά Ι, τοῦ δὲ ποιμένα 8 ιαῖ διδασκάλου. Et ipse (Christus) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam tutem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores.*

Concinunt quae tertio loco tradit⁹: *Ἔχοντε δὲ χαρίσματα κατὰ την ;ἀριν, την δο&είσαν ἡμῖν, διάφορα· εἴτε προφητείαν, κατὰ την ἀναλογίαν π*· πίστεω ' εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ' εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τη δι- δασκαλίᾳ· εἴτε ὁ παρακαλών, ἐν τῇ παρακλήσει' ὁ μεταδιδού, ἐν ἀπλότητί' Προϊστάμενο, ἐν σπουδῇ' ὁ ἐλεών ἐν ἰλαρότητι. Habentes autem dona- tiones secundum gratiam, quae data est nobis, differentes: sive prophetiam «eundum rationem fidei 10; sire ministerium in ministrando: sive qui docet*

‘) I. Cor. XII. 28.

‘) Theodoritus ad h. 1. „Non eos prophetas dicit, qui erant ante gratiam, sed qui in gratia; ex quibus erat Agabus et qui Antiochiae prophetarunt.« Sed de potestate huius nominis multo dabunt plora Saloino Van Til in comm, ad I. Cor. XII. 28, Antonius Van Dale in dissert. *it tera et falsa prophetia*, Part. I. cap. III., Cotelierius ad lib. IV. Constitute Apostolic, cap. VI., et Albertus Fabricius Bibliographiac Antiquariae cap. XII. §. III.

s) Theodoritus ibidem: „His doctri- nun praeposuit, non abs re, sed docens propter hanc illa (virtutes nimirum et gratias curationum) esse, non hanc pro- pter illa. Doctrina enim salutem procu- rabat: sed quoniam absque signis illam son recipiebant, necessario miracula, ve- lit pignora quaedam, dabantur eis qui «cedebant. *Opitulationes, gubernationes. Je; ri» ἱκκλῆ'ιῶν οἰκονομία ὑῖά τοῦτων Mrjuxtv. Ecclesiarum administrationes ianuit his verbis.0*

6) Ephes. IV. 11.

7) Praeter hunc locum bis insuper *εναγγελισται* occurrunt in N. T., nimirum Actt. XXI. 8, et II. Tim. IV. 5. Quinam illi fuerint, et quod munus ob- ierint, exquirat Koppe in commentario, qui etiam Excursu III. in epist. ad Ephe- sios sollerter agit *de prophetis inter pri- mos Christianos*.

&) Huic appellationi illustrandae iu- verit contulisse quae habentur I. Tini. III. 2, Tit. I. 9.

9) Rom. XII. 6 — 9.

10) Innumeri recenseri possent, qui *de analogia fidei* sensu theologico cogi- tantes, *πίστιν* obiective sumunt de do- ctrina cliristiana, *ἀναλογίαν* vero *similitu- dinem, τύπον, ὑποτύπωσιν* interpretantur.

Sed 1°. huic commentario refragatur usus loquendi, ex quo *ἀναλογία* constanter est *proportio* et *ratio*. Hesychius, *χαρ' ἀναλ.ογίαν' κατὰ μέτρον ἢ κανόνα*. Re- fragantur 2°. veteres interpretes, vulga- tus et syrus, qui *ἀναλογίαν* reddunt

in doctrina; sire qui exhortatur in exhortando; qui tribuit, in simplicitate; qui praeest | *, in solitudine; qui miseretur, in hilaritate.

105. In his porro testimoniis numquam memorantur *apostoli*, quin *primi* nominentur; immo quin illos *πρώτου*, *primum* ecclesiae divinitus datos, in eaque constitutos affirmetur. Monemur propterea non alium illis in ecclesiastico ministerio locum gradumque convenire, (piam principem atque supremum.

Quod antequam plenius stabiliam atque confirmem, e re esse arbitror potestatem subiectam *apostoli* vocabulo, quod ex sese *πολύσημον* est, accuratius definire, ne secus incerta atque soluta vagetur oratio, neque satis quisque cernat, quid illud sit quo de agitur, et de quo sermo ac investigatio suscipitur.

106. Itaque sepositis significationibus, quas *τον αποστόλου* nomen apud *τοῦ ἐξω* praesefert, quasque sedulo collectas illustrarunt Hannnondus Spanhemius *3, Buddeus | *, Pfaffius 15, Eckhardus16 et Winerus 17; iuveril I. animo reputasse, *Alexandrinus* hoc nomine usos esse, ut hebraicum *מלך*, *τὸν ἀπεσταλμένον*, *missum* interpretarentur. Atque huc ista faciunt1’:

ἐγὼ *elut* ἀπόστολο προ σε σκληρό, *ego missus ad te sum durus nuncius*, libique annuncianda habeo quae moleste feras. Symmachus vero idem *apostoli* nomen adhibet1’, ut hebraicum *מלך*, *legatum* graece vertat. Quare hoc loquendi usu praeunte, describi *apostolus* aptius nequit quam ut *is sit dicaturque, qui legatus ac interpres est voluntatis alterius, quique cum mandatis mittitur ut credita sibi negotia expediat atque compleat.*

107. Iuveril II. animo reputasse, numquam in libris novi testamenti *apostoli* nomen usurpari, quin ad aliquam ex hisce, quas subdimus, significationibus aptissime revocetur. Quin 1°. revocetur *ad universalem nuncii legatique significationem*, qua 20 Christus audit *ὁ ἀπόστολο καὶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς ομολογίας ἡμῶν*, *apostolus et pontifex professionis nostrae*: qua ipsemel ait21 *οὐδε ἀπόστολο μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν*, *non est apostolus ac*

<i>rationem et mensuram.</i>	M) De Eccles. Apostolic, cap. VI.
3°. graeci post Chrysostomum omnes, qui proprium vocabuli sensum amplectuntur.	§. III.
Et ipsa 4°. refragantur antecedentia v. 3, e quibus liquet, <i>ἀναλογίαν τῇ πίστεω</i> et <i>μέτρον τῇ χρίστει</i> esse synonyma.	’») Origg. iuris Ecclesiast. cap. II. art. II.
II) Vidcsis Mori commentarium.	16) Apud Ittigiom in selectis capitibus H. E. sec. I. cap. VII.
II) De iuribus Episcopatus, dissert. III. cap. I.	1’) In Lexico reali biblico ad v. <i>Apostolus</i> .
*) Miscellaneorum sacrae Antiq. lib. III. diss. I. de apostolis duodecim institutis, et de apostolatu stricte dicto.	»») I. Reg. XIV. 6. ·’) Ts. XV11I. 2. 10) Hebr. III. 1. ’’) Ioh. XIII. 16.

kaliis maior eo qui illum misit: qua Paulus 22 scribit, *necessarium autem fulimavi, Braphroditum τον ἀδελφόν, καὶ ἀννεργόν, ζαῖ ὑνατρατιώτην* l.or, υμών ἀπόϋτυλον, ζαῖ λειτουργόν τη χρεία μου, πέμψαι προ μ ;: *fratrem, el cooperatorem*, participemque laboris 2. in annunciando evangelio, *et commilitonem meum*, periculorumque consortem²⁴, *cestrum tute apostolum*, vestrumque legatum, *et ministrum necessitatis meae*, quemque ad me cum pecuniis, quibus in vinculis constitutus recrearer, benevole legastis, *mittere*, id est, remittere *ad vos*: et qua²⁵ inquit, *sive fratres nostri* (Lucas el alter in disquisitionem veniunt), ἀπόϋτολοι ἐζζληϋκον, Mfy Χρίστου, *apostoli ecclesiarum* et ab iisdem missi ut eleemosynas afferrent, *gloria Christi*, inslrumenlaque quibus Christi gloria patescit.

Quin 2°. ad significationem revocetur, qua *ecclesiae doctores apostoli* nuncupantur. Atque hoc sensu legimus 2°: *ΕϋχΙσ&η δε το πλήθο τη ιδh(ϋι' xcti οἱ μεν ηοαν ὑνν τοί ιουδαίοι, οἱ δε ὑνν τοῖ ἀποϋτόλοι*: *ilirisa est autem multitudo civitatis; et quidam quidem erant cum iudaeis*, illorumque partes sedabantur; *quidam vero cum apostolis*, et Paulo ac Barnabae studebant. Eodem sensu subditur 27: *Αζοϋϋαντε δε οἱ ἀπόϋτολοι Βαρνάβα ζαῖ Παύλο, διαρρήξαντε τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰ επηδηϋαν* 28 *ει ιὸν ο/λον*: *quod ubi audierunt apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis iudaeorum ritu*²⁵ *tunicis suis, exsilierunt in turbas*. Neque aliter Paulus de senietipso, Apollo et Barnaba inquit³⁰: *Λοζώ γάρ, δ'τι ὁ &εὸ ημά του ἀποοτόλον ἐϋχάτου ἀπέδει^εν, ὡ ἐπι&ανατιου* 31: *puto enim, quod Deus nos apostolos novissimos ac postremo selectos ostendit, oculisque aliorum conspiciendos obiecit tamquam morti destinatos*.

Schleusnerus³² huc etiam trahit quae habentur de Andronico et lunia³³, οἵτινε εἰϋιν ἐπιϋημοι ἐν τοί ἀποϋτόλοι, quaeque reddit: *maxime illustres inter reliquos doctores christianos*. Sed omnia suadent non alios

”) Philipp. II. 25 — 30.

”) Rom. XVI. 3 — 9 — 21, II Cor. VIII. 23, Coloss. IV. 11.

’<) II, Cor. X. 4, I. Tim. I. 18, Philem. 2.

») II. Cor. VIII. 19-23.

’.) Actt. XIV. 4.

”) Ibid. v. 14.

n) Codices ABODE., variique ininuwoli habent ἱζεπήδηΟαν.

’») Matth. XXVI. 65.

’*) I. Cor. IV. 9. coll. v. 6. et Actt. XIII. I.

’*) Grotius et Elsnerus post Tertulianum in libro *de Pudicitia*, επιθανά-

τιου reddunt *bestiarios*, quod infra omnes homines sors esset damnatorum ad bestias, et x«r’ εξοχήν *morti destinati* vocarentur. Sed me fugit, an ullum proferri exemplum possit, quo adstricta adeo significatio comprobetur. Certe επιθανάτιο vel επιθάνατο ex sesc homo est ad mortem damnatus, quique iugiter in mortis periculo versatur. Hesychius, επιθάνατο ’ προ δοχιόμενο ἀποθανεῖν: Suidas, προ δόχιμο του ἀποθανεῖν: et Chrysostomus, χαταδιχαζόμενο επί θανάτω.

32) In Lexico.

33) Rom. XVI. 7.

?» >

«<

prae celeris utilius splendidiusque collocarunt. Harum prior fuit, ut *nominis consortio consanguinitas et doctrinae tradux ostenderetur*: posterior vero ut eadem nominis societate pateret, *non alios in ecclesia legitimos censeret doctores pastoresque, nisi qui suas ex apostolis origines ducerent, suamque missionem rite comprobarent*.

109. Iamvero apostolis *Ἰδίῳ* dictis, atque hoc nomine κατ' ἰξοχην decoratis supremum celsissimumque gradum in ecclesiastico ministerio convenire, luculenter demonstrant I. Scripturarum testimonia, quae superius⁵¹ retulimus: II. adhibita a Paulo humani corporis imago, e qua⁵⁴ deprehendimus, eum gradum in mystico ecclesiae corpore tribui apostolis oportere, quem sibi in naturali corpore nobilissimus sensuum vindicat: III. perspicua alhisio, qua Christus⁵⁵ significavit, eiusmodi αξίωμα duodecim apostolos in ecclesia consequuturos⁵⁶, eamque προστασίαν habituros, quam duodecim φυλάρχαι, tribuum principes in Israelis populo divinitus acceperunt: IV. reliqua Christi tam dicta quam gesta in evangeliiis commemorata, quibus ipse perhibetur et ceteris omnibus apostolos praetulisse, et maioribus illos promissionibus locupletasse.

Sicut enim *Pater iudicium dedit Filio* ⁵⁷, ita *Filius iudicium apostolis dedit*³⁹: sicut *Pater Filio potestatem fecit remittendi peccata* ita *Filius similem apostolis auctoritatem impertiit* ⁶⁰: sicut *Pater clares Filio tribuit* ⁸¹, ita *Filius Petro claves concessit* ⁶²: sicut *Pater Filio dedit sedere in throno eius* ⁶³, ita *Filius non dissimili gloria apostolos co-honestavit* ⁸¹: sicut *Pater Filium posuit fundamentum et lapidem ecclesiae angularem* ⁸³, ita *Filius inaedificavit ecclesiam fundamento apostolorum, οντο ακρογωνιαίου αυτού Ἰησοῦ Χριστοῦ, ipso summo angulari lapide Christo lesu* ⁸⁹: et sicut *Pater απέσταΚκζ κα'ι breuipie Filium* ⁹¹, ita Filius απέσταλκε κα'ι i-reuipiv apostolos ⁹⁹.

110. Demonstrat V. universa chrislianae institutionis historia, in qua apostoli omnium primi, omniumque nobilissimi conspiciuntur. Tum VI. reliqua demonstrant Christiana monimenta, quae mira consensione principem gradum

apostolus, novus Iohannes, ut qui χάριν Setxijv Ιβχηχῶ αποΟτόλων, parem eum apostolis gratiam divinitus obtinuerit.

13) Vide nn. 104, 105.

s<) I. Cor. XII. 12. seqq.

is) Matth. XIX. 28, Luc. XXII. 30. Apoc. XXI. 12 — 14.

s9) Cf. Hammondi dissert, cit. cap. II. §§. 5. seqq., et Guillelmi Cave tract, praeliminar. ad Antiquitt. Apostolic. §. IV.

»') Ioh. V. 22.

iS) Matth. XIX. 28. Luc. XXII. 30. Cor. VI. 3, II. Cor. X. 6.

s') Matth. IX. fi.

«°) Ioh. XX. 23.

⁶¹ Apoc. III. 7.

Matth. XVI. 19.

^{e j} Matth. XIX. 28, Luc. XXII. 30.

Matth. XIX. 28.

Matth. XXL 42.

) Ephes. TI. 20.

‘7) Ioh. V. 24, XVII. 18.

apostolis adscribunt. Scito Irenaeus⁸⁰: „Vide autem per granum sina-
peos” in parabola significari et caelestem doctrinam in hoc mundo, tamquam
in agro, instar seminis satam, vim igneam atque austeram in se habentis,
lotius enim mundi iudex annuntiatur, qui in corde terrae, in tumulto occul-
lilus, tridui spatio in maximam arborem excrevit, ramos suos ad extremos
terrae fines protendens.

τούτου προκύψαντε οἱ δώδεκα ἀπάστολοι,
ώῖδοι ωραῖοι καὶ εὐδαῖεῖ γεννηέντε , οκέπη εγενήϋηϋαν τοί εἶνεοιν,
υ; πετεινοί ουρανοῦ' νῖϛ ὦν κλάδων ἀκεττααέντε οί πάντε , ὦ ὀρνεα
ἰ.τὸ καῖῖαν βυνηλϋόντα, μετελαβον τη ἐξ αυτών προερχόμενη εδωδίμου
κ.ἰ ἱπουρανίου τροερη . *Ex illo propullulantes duodecim apostoli, rami
floridi atque uberes facti, gentibus, quasi volucris caeli, tegmen prae-
bere: quibus ramis omnes obumbrati, tamquam volucres in nidum con-
gregati, eius (/uem proferebant, succosi et caelestis cibi participes sunt facti."*

Qua imagine haud paullo ea est pulchrior, quam Irenaeus alibi⁷¹
usurpat inquit: „Peregre nascebantur duodecim tribus, genus Israel, quo-
niam et Christus peregre ⁷² incipiebat *duodecastylum firmamentum ecclesiae*
generare.“

Sunt autem apostoli, quos ideo *duodecastylum ecclesiae firmamentum*
Irenaeus appellat, quod illis ceu duodecim βύλῃ el columnis⁷³ non aliter
fulcitur ecclesia, ac duodecim filii Iacob totius israelitici generis fundamenta
et capita exlilerint. „Non enim,“ ut idem ait⁷⁴, „per alios dispositionem
salutis nostrae cognovimus, quam per eos per quos evangelium pervenit ad
nos: quod quidem tunc praeconaverunt, postea vero per Dei voluntatem in
scripturis nobis tradiderunt, fundamentum el columnam fidei nostrae futurum.
Nec enim fas est dicere, quoniam ante praedicaverunt quam perfectam ha-
berent agnitionem, sicut quidam audent dicere, gloriantes ⁷⁵, emendatores
se esse apostolorum. Postea enim quam surrexit Dominus noster a mortuis,
el induti sunt supervenientis Spiritus-sancti virtutem ex alto, *de omnibus*
adimpleti sunt, el habuerunt perfectam agnitionem; exierunt in fines terrae,
ea quae a Deo nobis bona sunt evangelizantes, el caelestem pacem homi-
nibus annuntiantes, qui quidem el omnes pariter et singuli eorum habentes
evangelium Dei.“

”) In graecis fragmentis apud Mas-
petum p. 347.

’) Luc. XIII. 19.

·) Con. Haeres, lib. IV. cap. XXI.
il. XXXVIII. η. 3.

”) Peregre incipiebat generare, id-
ui, *peregre generaturus erat*.

”) Galat. II. 9.

74) Lib. III. cap. I. η. 1.

75) Hos inter singulari impudentia
excelluerunt marcionitae, de quibus con-
ferri utiliter possunt quae scribunt Ter-
tullianus in altero libro con. Marcioneiu,
et Epipbanus Haeres. XLII.

De apostolorum praerogativis, ac imprimis de praerogativa immédiate electionis atque missionis. — Huius assertores laudantur: — Petavii antithesis: — expenditur, et αξίωμα immediatae electionis ac missionis apostolis vindicatur: — a praerogativa immediatae missionis avelli nequit miraculorum charisma.

111. Haec apostolorum *υπέροχη* atque excellentia, ne in vanum inanemque titulum recidat: quod et ab oraculis Scripturarum, et a persuasione Christiana, et ab ipso christianismi ingenio a pompis phalerisque alienissimo quam vehementissime abhorret; neque esse, neque cogitari seiuncta potest a praecipuis quibusdam dotibus, insignioribusque ornamentis. Atque ista sane tum in Patrum libris, cum in Theologorum lucubrationibus passim exposita atque uberrime declarata inveniuntur: e quibus nos nonnisi pauca quaedam, eaque cum praesenti tractatione intimius cohaerentia promemus atque opportune, si quando opus fuerit, vindicabimus.

112. Principio autem se nobis offert *praerogativa* quae *ex origine* ducitur, quaeque *modum, rationemque vocationis missionisque apostolicae* respicit. De hac loquens Isaacus Casaubonus¹ scribit: *inter proprios apostolorum notas censerī, quod illi a Christo immediate electi et missi fuerint.* Conspirant in eamdem mentem Franciscus Burmannus², Fridericus Spanhemius³, Henricus Dodwellus⁴, Guillelmus Cave⁵, Salmasius⁶, Thomas Itligius⁷, Stephanus Curcellaeus³, Philippus Limborchius⁹, et Franciscus Buddeus¹⁰. E quibus Spanhemius advertit: „Praerogativam apostolatus fuisse missionem seu vocationem *immediatam* ab ipso Christo, uti quoque *immediatam* per Christum instructionem de iis quae Christi nomine orbi propalarenl.“ — „Nec dubium,“ pergit, „de discipulis XII.; quamquam in prima missione, sed minus solemnī et particulari illa, etiam *oi LXX. immediatell*

¹) Exercit. XIV. ad Annales Ecclesiast. Baronii η. V.

²) In Exercitatt. Academ. Part. II. pagg. 104. seqq.

³) Miscell. Sacrae Antiq. diss. I. §. XXVII.

⁴) Dissert. I. in Irenaeam.

⁵) In Isagoge ad Vitas Apostolorum.

⁶) Dissert. I. de Episcopis et Presbyteris.

⁷) In selectis capp. H. E. see. I. cap. VII.

⁸) Tract. de Eccles. Christi cap. VIII. VIII.

⁹) Theolog. Christ. lib. VII. cap. II. §. V.

¹⁰) De Ecclesia Apostolica cap. VI. 5. n.

fuerint a Christo delegati. De Paulo prolixē nos sequenti dissertatione, ubi de vocatione nd aposlolum. De Mallhia sorte, idest, divina voce 12, qualiter in distributione Terrae, in segregatione Hirci, Saulis, Ionaē, Sacerdotum, wosequulo *την ἀποστολήν*, pluribus theologi. Nec Patrum suffragia compilare in re omnium clarissima necesse est. Hinc etiam factum, ut Manichaeus obtendens missionem immediatam diceret se¹³ *apostolum Iesu Christi*, qualiter et Muhammedes eamdem asserturus nuncupavit se *apostolum Dei*, quod profiteri character est muhammedismi. Et ex vocatione *immediata* sequitur alterum, nempe aposlolum fuisse *ἀδιάδοχον*, cui proprie humano suffragio, seu *δι ἀνθρώπων*, non successum. Unde Petrus et Paulus non iposlolum, sed *episcopatum* Lino tradidisse scripsit Irenaeus, et post tum ceteri.“

Ne autem videar non alios quam protestantes huius apostolicae praerogativae auctores afferre, e catholicis eiusdem vindicibus, quum plurimos possem, tres potissimum laudabo, Bellarminum¹⁴, Slaudenmaier¹⁵ et Eberhardum¹⁶: hi namque omnes *immediatam* vocationem missionemque apostolicis praerogativis nolisque connumerant.

113. Dissidet Peta vius, et Salmasio *immediatam missionem* inter apostolicas notas recensenti, his verbis¹⁷ occurrit: „Primum illud haud salis accurate, quod maiores illos ac veros apostolos *immediate* ab ipso Christo missos ait. Certe Paulus apostolus unus ex veris ac primariis apostolis fuit. *Jihilenimia minus fuit, qui erant supra modum apostoli.* Quod et Salmasius agnoscit, dum ei, tamquam uni ex magnis, *οὐνεργον* et secundarios assignat Timotheum, Titum, Linum et Clementem. At ille missus non est *immediate* ab ipso Christo: quo iam mortuo provector est in apostolatum. El, si Chrysoslomum audimus, in apostolum ordinatus est ab inferioribus et ffmo/oîς illis. Nam ad illa verba capitis Actorum decimitertii¹⁹, *segregate mihi Barnabam et Saulum in opus, ad quod assumpsi eos*; Chrysostomus haec adnotat: *quid sibi vult, segregate mihi ad opus? nempe ad apostolatum. Rursus vide a quibus ordinetur. A Lucio cyrenaeo et Manae, m potius a Spiritu. Nam quo personae sunt inferiores, eo manifestius apparet gratia Dei. Ordinatur itaque in apostolatum, ut cum potestate praedicaret.* Deinde quaerit quomodo verum sit, quod Paulus ipse²⁰ scribit, se neque ab hominibus, neque per homines apostolum esse factum: et

») Prov. XVI. 33.

**) Apud Augustinum Haeres. XLVI.

H) De Rom. Pontif. lib. II. cap. XII.

I) Encyclopédie Vol. I. p. 763. seq.

*) In diss. *de titulo Sedis Apostolicae* pagg. 82—81. edit. Treviris 1846.

17) De Eccles. Hierarch, lib. I. cap. V. §§. IV—V.

■) II. Cor. XI.

») Actt. XIII. 2.

70) Gal. I. 1.

t respondet ideo *per homines* negare se factum, *quia non ab homine missus, est, sed a Spiritu*. Ita apostolus quidem ordinatus est, et manus illi ad apostolatum imposita est ab hominibus, non tamen ab his missus est ad exercendum apostolatum, sed a Spiritu-sancio, ut arbitratur Chrysostomus. Utrum vere an secus ita senserit, nihil ad rem pertinet. Hoc enim salis mihi est, non putasse Chrysostomum ad veri et summi apostolatus ordinem adipiscendum opus esse, ul *immediate* ab Christo constituerentur.

„Etenim *missionis* nomine, quam Salmasius ab Christo veros accipere ait apostolos oportuisse, puto, si sapii, *traditionem potestatis et ordinationem* potius intellecturum, sive *κατάστασιν*, qua potestatis fiunt compotes et eam habent, tametsi non exerceant; quam *temporariam aliquam destinationem*, cum ad certum locum ire iubentur. Sed sive hoc, sive illo modo *missionem* accipiat, utrobique convincitur. Nam neque Paulus ab ipso Christo *immediate* ordinatus est apostolus: neque Matthias, qui inter summos apostolos in locum iudae traditoris est ascitus. Cuius exemplum lauces pervicaciae praestringit. Ut de Barnaba taceam, qui apostolus et ipse censetur. Sin *missionem* esse malit, qua ad certi temporis functiones obeundas passim allegantur apostoli, nullo minus error illius excusabitur. Quippe²¹ Petrus et Iohannes Hierosolymis ad apostolicum munus exercendum missi sunt ab apostolis Samariam. Missi quoque²² ab apostolis et senioribus Barnabas et Paulus Antiochiam magnis de rebus et apostolica auctoritate dignis.⁴¹

Neque lenius habet Casaubonum, cui eandem praerogativam apostolis vindicanti opponit²³: „Nihil hoc necesse fuisse, ut *immediate* ab Christo electus esset apostolus aut missus. Quod in Matthia saltem *falsum esse liquet*.¹¹§3

114. Al ego vero neque rem ipsam considerare possum, neque ad Petavii exceptiones animum advertere, quin inter notas veri apostolatus *immediatam* vocationem missionemque accensendam existimem.

Ul enim I. de *re ipsa* prius agam, hoc esse apostolorum *proprium* novimus, ut iidem dicantur ac vero etiam sint *ecclesiae fundamenta*. Egrege Paulus fideles' alloquens 2°: *Ἀρα οὐκ ἐστὶ ξένοι καὶ πάροιχοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκέτοί τοῦ ἰεροῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐν τοῖς ἰδίαις τοῖς ἀποστόλοις καὶ προφητοῖς, οὗτοι ἀκρογωνιαίον λίθον αἰτὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ*. Ergo iam non estis hospites et advenae, neque ultra, ut ante²⁵ estis exclusi a iure civitatis in populo Dei; sed estis concives sanctorum ad eandem *πολιτείαν* spectantes, et domestici Dei, lili domus ac Domini familia²⁶ comprehensi, superaedificati

11) Actt. VIII. 14.

Actt. XV. 22-

13) Loc. cit. §. VIII.

Ephes. II. 19 — 20.

Ibid. v. 12.

Gal. VI. 10, I. Tim. V. 8.

saper funda men l uni apostolorum²⁷ et prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo, qui etiam²⁸ ζαραλή γωνία , aput anguli nuncupatur.

7·i

At vero cuiusnam est fundamenta ponere, iliaque aedificio substernere? Eus dumtaxat opinor, qui est aedificii dominus, et ad quem domus non ms ac ad οίζοδεσπότην pertinet. Hic autem alius non est quam Christus ιΜῖι^ω,το . Christo igitur et ipsi solum vocatio et apostolorum missio tribuatur necesse est.

Quare II. in solemnioribus Scripturarum locis²⁹ neque ab alio dati, aeque ab alio constituti perhibentur apostoli quam a Deo et Christo eius, qui ascendens in altum el captivam ducens captivitatem, inter eximia dona quae hominibus impertiit, έΟ^το έν τη έχκλησία πρώτον αποστόλου , primum in ecclesia apostolos constituit, eidemque praefecit.

Quorum characterem III. describens Paulus, eum esse apostolum tradit¹⁰, qui οϋζ απ' άν&ρώπων, οϋδέ δι άν&ρώπου, άλλα διά 'Ιησοϋ Χρίστου και θεού πατρό , neque ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum Deumque Patrem missus fuerit ac selectus. Natura igitur et aposlolalus ingenium impatiens est missionis, quae sive ab hominibus, sive per homines proficiscatur.

Neque sane IV. ab hominibus aut per homines alia lege proficisci posset, quam si collatu iisdem divinitus esset vocandi millendique apostolos facultas. De hac autem facultate hominibus tributa ac per homines exercenda, ne litterula quidem aut apex in universo revelationis deposito continetur; immo quae in eo continentur omnia, haud obscure persuadent, ius polestatemque vocandi millendique apostolos illi unice convenire, qui⁸¹ ό απόστολο κα'ι iûpeosiις τή ομολογία ημών, apostolus et pontifex professionis nostrae audit, quique non aliter misit apostolos ac ipse fuerit a Patre missus.

Tandem V. pro certo habeo, Christianorum esse neminem, qui dum Christi apostolos nominat, alios inlelligal quam a Christo immediate vocatos et missos, el de quibus Iustinus consensionem ulriusque foederis illustrans ³² ai: „Quin etiam quod traditum erat, ul duodecim tintinnabula ex talari vestejummi sacerdotis appenderentur, τών δώδεκα απόστόλων τών έξαφ&έντων ύώτή δυνάμεω τοϋ αιωνίου ιερέω Χρίστου, δι ών τη (ρωνη ή πάσα π' δόξη ζαῖ χάριτο τοϋ &εοϋ κα'ι τοϋ Χρίστου αύτοϋ έπληρώ&η, iifdolon ην, duodecim apostolorum ⁸³ ex virtute aeterni sacerdotis Christi

”) Qni fundamenta pariter audiunt
Iroc. XXL 14.

’) Matth. XXL 42. coll.Ps.CXVIII. 22.

’) Cniusmodi habentur I. Cor. XII. 8, Ephes. IV. 11.

3 °) Gal. I. 1.

31) Hebr. III. 1.

32) In dialogo cum Tryphone n. 42.

33) Videtur Iustinus hac allegorica interpretatione usus, ut gnosticorum coni-

pendentium, quorum vox universam terram gloria et gratia Dei et Christi eius replevit, significatio fuit. Quapropter David 31 ita loquitur: in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum. El Isaias, velut ex persona apostolorum Christo dicentium, ὅτι οὐχι νj ἀχοι αὐτῶν πιῶτενοοιν, ἀλλὰ αὐτοῦ πεμιμαντο αὐτοῦ δυνάμει, non suae ipsorum praedicationi, sed illius a quo missi sunt potestati fidem haberi, sic¹⁵ loquitur: Domine quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui rerelatum est?^{li}

115. Sequuntur Petavii exceptiones, eaque primum quam ipse ex *Barnaba* sumit, quaeque ne prorsus enervis sit, hac vel non dissimili forma proponatur oportet: *Barnabas dicitur apostolus, atque inter apostolos censetur. Atqui nihilominus immediate ab ecclesia 38, non autem a Christo munus dignitatemque apostolatus consequutus est. Non ea est igitur immediata missio, quae ad proprias apostolatus notas pertineat.*

Verum I. dum ad apostolatus notas *immediatam missionem* spectare contendimus, non quemvis apostolatum intelligimus, sed summum, illicque dignitate geminum, quo Christus duodecim exornavit. At eiusmodi ne apostolalu Barnabas inclaruit? aut eiusmodi apostolatus gratia vocari apostolus consuevit? Nullum *ex Scripturis* suppetit testimonium, quo id affirmemus; et quae in iisdem leguntur, non apostolum, sed ex primis nobilioribusque discipulis eum fuisse demonstrant. Huc certe ista faciunt 37: Ἰωσὶ/ δε, ὁ ἐπικλη&εῖ *Βαρνάβα* ὑπο τῶν ἀποῦτόλων, ὁ' ἐστι με&ερμηνευόμενον υῶj παρακληοεω, λευίτη, κάποιο τῶ γένει, υπάρχοντα αὐτῷ ἀγραν, πῶil,oiλζ ηνεγκε τὸ χρήμα, κα'ι ἐ&ηκε παρὰ τοῦ πόδα τῶν ἀποῦτόλων: *Joseph* *autem, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, quod est interpretatum filius consolationis* 39, levites tribu, cyprius genere atque natalibus, quum haberet agrum, vendidit exim et attulit pretium, et posuit ante pedes apostolorum.

menta, quae Irenaeus Jib. I. cap. XL et Epiphanius Haeres. XXVI. describunt, profligaret.

- .’<) Ps. XVIII. 4.
- »») Is. LIII. 1.
- ’*) Actt. XIII. 1–3.
- 37) Actt. IV. 36 — 37.

38) Lightfootus in Horis Hebr. ad h. l. idoneis exemplis ostendit, receptum penes iudacos fuisse, ut *loseph* nomen indiscriminalim efferrent vel "OV, vel per aphaeresin,

39) «Vox *Barnabas* inquit Theodo-

rus Beelen ad h. l., »si graece reddatur, est *νιό; παρακλήεω; : at quum certo dici nequeat quodnam sit etymon posterioris partis eius vocis Bar-nabas, incertum etiam hoc est, quo nempe sensu vir ille dictus fuerit νιό; παρακλήοεω;, quum vox παράκλησι in graecitate sacra ancipitis sit significationis." At Iosephus Hefele in libro, *Das Sendschreiben des Apostels Barnabas aufs A'eue untersucht, übersetzt und erklart . . .* p. 6—8. censet, Barnabae cognomen idem valere ac *filium orationis inspiratae.**

Praeterea II. *duo* sunt in christianis monimentis perspicua, c quibus *dierum* est, Barnabam non semel vel apud unum alexandrinum Clementem⁴⁰ *epostoli* titulo insigniri: *alterum* vero, eundem tum ab ipsomet Clemente 4¹, tum ab Eusebio 4² et Epiphanio 4³ *septuaginta Christi discipulis* connumerari. At quid exinde est consequens? nimirum Barnabam nonnisi *laxius* *epostolum* dici: et praeposteram omnino esse illationem, qua ex Barnabae *missionem* colligitur quae tribui illis debeat, qui *per se* et *autonomastice* *epostoli* nuncupantur.

Celerum III. exploratum ne est, *mediatam* Barnabae missionem in Scripturis narrari? Quamquam ego pro certo habeam, referri illum in eorum *librum*⁴⁴ non posse, qui proprie apostoli vocantur- arbitror tamen *immediatam* *silium* quam *mediatam* eiusdem missionem in Scripturis contineri.

Quae enim in Actis 45 ex ordine recensentur, huc redeunt: 1°. in antiochena ecclesia fuisse prophetas et doctores, atque hos inter Barnabam, Simonem Nigrum, Lucium et Manahen: 2°. ministrantibus illis Domino et ieiunantibus, Spiritum-sanctum loquutione sive interna, sive externa eisdem dixisse, *αφορίσατε δη μοι τόν τε Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαύλον εἰ τὸ ἔργον οὗτο οὗτοι χέχληται αὐτόν*, *segregate autem mihi Barnabam et Saulum inquit ad quod assumpsit*⁴⁶ eos: 3°. morem illos gessisse Spiritui-sancto, *ἰδι ἰτιδεντε τὰ χεῖρα αὐτοῦ*⁴⁷, *imponentesque eis manus* 47, eosdem dimisisse: ipsos vero 4°. *ἐκπεμφέντε ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου*, *missos a Spiritu-sancto* petiisse Seleuciam.

Atqui nihil evidentius, quam Spiritum-sanctum auctorem fuisse *immediatum*, cur Barnabas et Saulus mitterentur; ac nihil rursum evidentius quam Barnabam et Saulum *immediate* ab Spiritu *missos*, *perhiberi*. Ecquo igitur spectavit *impositio manuum* antiochenis prophetis doctoribusque tributa? Non eo certe spectavit, ut Barnabas atque Saulus *per homines* primum mitterentur;

°) Stromat. lib. II. §§. VI—VII.

«») Ibid. §. XX.

») H. E. lib. I. cap. XII.

«») Haeres. XX. §. IV.

») Cf. Mazzocchi commentarium ad Act. X. Iunii, et Moehleri Patrologiam II. 5. Barnaba.

«») Act. XIII. 1—5.

De formula, *δ προ χέχληται*, duo intelligi debent: 1°. verbum *προ χέχληται*. quod formam refert *perfecti pastri*, significatione *media* adhiberi: et t' graecis iuxta latinisque usitatum esse, « verbo adinngant *praepositionem*, quae

sit cum nomine vel pronomine construenda; adeo ut ο *προ χέχληται* idem valeat ac *προ ο χέχληται*.

¶7) Quoties in N. T. *impositionis manuum* fit mentio, toties *impositio* significatur vel 1°. *deprecatoria*, ut Matth. XIX. 13: vel 2°. *ad restituendam sive valetudinem sive etiam vitam directam*, ut Matth. IX. 18, Marc. V. 23, XVI. 18, Luc. IV. 40, Act. IX. 12—17, XXVI. 8: vel 3°. eo pertinet, *ut ii sacrentur quibus manus imponuntur*, ut Act. VI. 6, VIII. 17, XIX. 6, I. Tim. IV. 14, V. 22, II. Tim. I. 6.

sed eo spectavit *vel ut χειρο&εσίφ*, quemadmodum Chrysoslomo⁴⁸ prae ceteris ac Leoni⁴ visum est, iideni sacro ordine initiarentur, *vel ut* facta illis divinitus missio externo quoque ritu⁵⁰ sancta rataque haberetur, *vel ut* universae posteritati innotesceret, ne immediato quidem Dei nutu quidquam in ecclesia rite suscipi, nisi incolumi unitate et caritate.

Sic igitur comparata sunt quae ad Barnabam perlinent, ut id confirmet potius quam infringant, quod de immediata apostolorum missione propugnamus.

116. Atque istud quidem mullo eliam vehementius de *Paulo* inculcandum est. Illum namque novimus I. ad apostoli munus caelitus praeordinatum 51 : *Ο &εὖ τῶν πατέρων ημῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι το &D. rtuu αὐτοῦ, χαίῖ ἰδεῖν τον δίχαιον, χαίῖ ἀχουσαι φωνήν dx του στόματος αυτοῦ· ὅτι ἐῖ([μάοτυ αὐτῷ προ πάντα ἀνθρώπου , ων ἐώραχα χαί ἡχονῖα . Deus patrum nostrorum* (verba sunt Ananiae) *praeordinavit te*, te in manus sumpsit ac destinavit, *ut cognosceres voluntatem eius, et videres lustum, et audires vocem ex ore eius: quia eris testis illius ad omnes homines eorum, quae vidisti et audisti*: id est, quia illi, in eius laudem el gloriam, eorum omnium testis eris quae 52 tuis oculis vidisti, luisque auribus usurpasti.

Illum novimus II. ex utero matris⁵³ in idem opus segregatum: Ore *δε εὐδύχηῖεν ὁ Παρό , ὁ ἀφοοῖσα με ex χοιλία μητρό μου, χαί v. ulia; διά τῇ χάοιτο αὐτόν, ἀποχαλύψαι τον νίδν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτόν ἐν τοῖ ε&νεσιν. Quum autem placuit Deo Patri, qui me*

48) In Actt. Hom. XXVIII: *ἀμα χειροτονηῖεγτε* , inquit, *εζήλαόν*: et mox, *ου γάρ δη εχειοοονονήῖηβαν μόνον, ἀλλά και εζεπιμφῖηΟαν.*

**) Epist. LXXXI. al. LXXIX. ad Dioscoruni alexandrinum : οNam praeter auctoritatem consuetudinis, quam ex apostolica novimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quod cum *apostoli* Paulum et Barnabam ex praecepto Spiritus-sancti mitterent ad evangelium gentibus praedicandum, ieiunantes et orantes imposuerunt eis manus: ut intelligamus quanta et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne tantae benedictionis sacramentum negligerenter videatur impletum.¶

Ubi quod de *apostolis ordinantibus* legimus, repetatur oportet *vel* ex memo-

riae fallacia, *vel* ex laxiore apostolorum acceptione, *vel* ex opinione in qua fuerit Leo I., quam adoptabit Leo IX. *cap. quis nesciat, (list. II,* quamque Arator in Actt. lib. II. praeformaverat canens:

*Spiritus accensam verbo ralliante incernam
Sub modio lucere vetans, secernite Saulum
Dixit in oris opus ; quem mox sacravit nmten
Imposita Petrus ille manu, cui sermo Magitri
Omnia posse dedit.*

Cf. Bellarminuin de Roni. Pontii, lib.I. I cap. XXIII.

5°) Cf. Suarium in III. p. disput. I XXXIV. sect. I.

SI) Actt. XXII. 14 — 15.

51) In loquutione ων ἐώρακα , latet simul *ellipsis* et *attractio*; adhibetor enim pro *εκεῖνων α ἐώρακα* .

4J) Rom. I. i. coll. Gal. I. 15—16-

gregavit ex utero matris meae#4 et vocavit65 per gratiam suam, ut 56 raderet Filium suum mihi, ut evangelixarem illum in gentibus.

Illum novimus III. a Christo *immediate* vocatum 57 : *Ἐῖ τοῦτο γάρ sq9r,ν ἔοι, προχειρίσαςΟαι σε υπηρέτην χαί μάρτυρα ὦν τε εῖδε , ὦν τε ἡῖΠβοικ'ῖ ἔοι, ἐ^αιρούμενὸ σε ἐχ του λαοῦ χαί τῶν dfrvojv, εῖ ου ἐγὼ α αἰοῦτά.λω, ἀνοῖξαι ὀφ&αλμοῦ αὐτοῖν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σχότου εῖ jδς χ. Ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum et testem ttrum '8 quae vidisti, et eorum ob quae66 apparebo tibi °Ο, eripiens61 tide populo et gentibus, in quas nunc ego mitto te, ut 62 aperias oculos ttrum, ut convertantur a tenebris ad lucem.*

Illum novimus IV. a Christo dictum 63 eximium selectumque instrumentum. ut evangēlii lumen ubique terrarum diffunderet: *Πορεύου, ὁ'υ λαῦ ἐχλογῇ μοῖ ἐστιν οὔτο , του βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐῖντῶν αἰ βαῦιλέων, νιῶν τε Ἰσραῆλ. Vade*, ita Christus ad Ananiam, *quoniam61 vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel.*

Illum novimus V. aequae ac apostolos reliquos beata Christi triumphatoris visione donatum °5 : *Ἐσχατον δε πάντων 6 6, ὡ περεῖ τῷ ἐχτρώματι, ὡφ&η χάμοι. Novissime autem omnium, tamquam abortivo, visus est et mihi.*

- »<) Non dissimiles dicendi modos habesPs. XXII. io, LVIII. 4, LXXI. 6, Is. XLVIII. 8, ierem. I. 4. Hinc Paulus Rom. I. I. seipsuin vocat *ἀφωριῖμένον, fgregatur*, destinatu inque.

iS) De Christiana *vocatione* agunt prolixè Schmidius in Programme quo *ἡμω*; Christianorum notio denuo indajitur, et Pott Excursu altero ad Epistt. Citholicas.

**) Infinitum *ἀποκαλύψαι* pendet ab *Κῲxrfiv*, et *ἀ.ΤοχαλνιΙχα εν εμοῖ* idem est *it ἀχοχαλύψαι εμοῖ.*

¶) Actt. IX. 4—8. coll. XXII. 6—10, XXVI. 13—19.

°.) Lucas eadem constructione qua "perius scribit *μάρτυρα ὦν τε εῖδε* , pro *wrrςc vaiνῶν â τε εῖδε* .

°°) Formulae *ὦν τε οφ&ήσομαι*, re ῖjiodet *ἐχέινων α. τε οφΟήσομαι*, et à valet ac thl à.

*) Hisc moieinur, non semel, sed *urpiu* Christum apparuisse Paulo, illuniecie *ἀμῖω*; edocuisse.

6I) „Promissum istud/· inquit Lorus ad h. 1., „*de ereptione* non excludit illam aliam Actt. IX. 16. praedictionem, *ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati*; et solum id continet, futurum ut evadat mortem, eique spatium concedatur exsequendi munus iniunctum, nempe *portandi nomen lesu coram gentibus, regibus et filiis Israel.*"

G2) Verba *ἀνοῖξαι, επιῖτρέψαι* . . . sunt totidem *infinitivi finis.*

«3) Actt. IX. 15.

C4) Nomen \$73, *ὑκεῖνο* , *vas* ab hebracis adhibetur quoque de homine ad hoc illudve agendum idoneo: genitivus autem *εκλογῇ* , *electionis*, ex hebraismo adiectivi loco fungitur, et *σκεῖνο εκλογῇ* idem est ac *instrumentum selectum*, hominemque muneri obeundo parem significat.

e») I. Cor. XV. 7—8.

C6) Utitur Paulus traiectione verborum, quae ita restitui debet: *ἐσχατον δε*

Illum novimus VI. de semelipso teslantem «7 : Aolt/m ro&fo fac'w, *fratres, evangelium quod ecangelisatum est a me, ότι ούχ ἴατι χατα άνθρωπον. ουδέ γάρ ἐγώ πνρά άν&ρώπου παρέλαβου αἰτό, ούτε έδιδάχϋῖν, αλλά δι' άποχαλῖμεω Ἰηβον Χρίϋτον, quia non est secundum hominem, ανθρώπινον, humanae originis, ̸neque enim ego ab homine accepi illud, neque ab homine aut per hominem illud didici, sed per revelationem*^{1*} *Iesu Christi*, qui nudis hominibus merito opponitur, quum ipse sii θεάν-θρωπο , verusque Deus.

Illum novimus VII. confidentissime proclamantem⁶⁹: Ἐμοῖ γάο οἱ δοχοϋντε '0 ούδεν προ ανεθεντο. *Mihi enim qui videbantur esse aliquid, quique praecellebant, nihil contulerunt, neque ego illos adivi*^{*}, aut in consilium adhibui, ut ex iisdem proficerem.

Illum novimus VIII. continuo subiicientem ⁷² : ἰ,ῖλλα τουναντίον, ἰδόνα , ότι πεπίοτευμαι το εύαγγ&ιον τζ' άχροβνϋτία ⁷³, χαθώ Πέτρο ν'ς περιτομή , ό γάρ ενεργήοα ⁷⁴ Ἰέτρω ει άποϋτολήν τη περιτομή , Ινήο-γηασ χαῖ έμοῖ ει τά έθνη. *Sed tantum abest mihi aliquid vel praestantis- simos in ecclesia viros contulisse, ut econtra cum vidissent atque ex rerum a me gestarum narratione intellexissent, quod creditum est mihi erangelum*

πάντων ώφ9η χαμοί, ώ περει τώ εκτρώ-ματα *post reliquos autem omnes con- spectus est et mihi, qui sum veluti partus ex abortione.*

Quod, monente Grotio, ideo dicit, «quia non longa institutione ad christia- nismum perductus fuit, quo esset velut naturalis partio, sed vi subita, quomodo immaturi partus eiici solent."

Nimis, ut arbitror, argute, ac minus ad orationis seriem accommodata, cui bene Theodoritus prospexit scribens: «Quum vellet se omnium hominum vilissimum appellare, missos faciens omnes qui in utero perfecti naturae deinde lege nati sunt, άμβλω^ριδίω εαυτόν άπεικάζει εμ-βρύω, ό τώ τών ανθρώπων ούκ έγκατεί-λεχται καταλόγω, abortivo foetui seipsum comparat, qui in hominum catalogo non recensetur.

*7) Gal. I. 11 — 12.

**) Huius άποκαλύ^εω , revelationis mentio repetitur 1. Cor. VII. Q. XI. 20. I. Thess. IV. 15.

69) Gal. II. 6.

^{7°}) Qui heic, et v. 2. audiant οἱ δοκοϋντε , paullo superius dicuntur οἱ δοκοϋντε εἶναι τι, prae ceteris fam illustres, et v. 9. οἱ δοκοϋντε Οῖιοι εἶναι, aliorum columnae atque firmamenta.

^{7')} Verbum προ ανατί&εϋδαι graecis idem notat ac aliquem adire consilii ca- piendi gratia. Scite propterea Hierony- mus ad Gal. I. 16. non contuli, et Theo- phylactus, ουκ ει λόγον ήλ^ον rot; άποϋτόλοι .

71) Gal. II. 7 — 8.

73) Frequentissima est apud Paulum vocabulorum περιτομή , circumcisionis. idest, περίτμητέντων, circumcisorum, et άκροβνΟτία , praeputii, idest, άχροβι-οτων, praeputiatorum oppositio, ut iudati atque gentiles significantur. Rom. 11.17, IV. 10, Col. I. 11. alibi.

7Λ) Amat Paulus I. Cor. XII. 6, Ephes. I. 11, Philipp. II. 13. efficaciam virtutemque divinam verbo ένιργιῖν de- clarare.

*praeputii*⁷⁵, *sicut el Petro evangelium circumcisionis: qui enim operatus al Petro in apostolalum circumcisionis*, iliumque circumcisorum inprimis apostolum constituit, *operatus est et mihi inter (jentes*, meque gentium maxime apostolum effecit, suamque mihi opem in iisdem convertendis suppeditavit.

Et illum novimus IX. susceptam narrationem his omnino verbis absolventem⁷⁶: *Kal γτόντε την χάριν την δοθ'είσάν μοι, Ιάκωβο και Κηφά nil Ιωάννη 77, οί δοκούντε στύλοι είναι, δεξιιά Ιδωκαν έμο'ι κα'ι Βαο- κί3« κοινωνία . Et cum cognovissent gratiam, quae data est mihi, la- (obus et Cephas et Johannes, qui videbantur columnae 78 esse, et quorum summa erat auctoritas, dextras dederunt mihi et Barnabae societatis, atque in id consensimus, ίνα ημεί TM ει τά ε&νη, αύτοϊ Δέ“^ο ει την περιτομήν, ut nos apostolalu in gentes fungeremur, ipsi autem circumcisos evangelizarent.*

117. Atque ista quidem adeo sunt splendida, ut *immediatam* Pauli missionem sine ulla dubitatione demonstrent. Iure propterea suo Theodoritus explanans verba⁸¹, *Παύλο δούλο Ιησού Χριστού, κλητό απόστολο , άγωριουένο ει εύαγγελιον θεού, Paulus servus Iesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in evangelium Dei*, inter cetera scribit⁸²: „Et *apostoli* quoque nomen adiicil, se hoc etiam a Deo assequulum esse docens. Quoniam enim Dominus duodecim illis hanc appellationem imposuit, hanc etiam ponit divinus apostolus: quam non ipse arripuerat, sed ^{E_m!9El} ab ipso Domino acceperat⁸³. Vade enim, inquit⁸¹ ad ipsum, quia ad gentes procul mittam te. Et hoc declarat per ea quae sequuntur: *segregatus in evangelium Dei*. Non a me ipso, inquit, sum electus, sed ab ipso Deo praedicationis ministerium suscepi.

:s) «Quod Paulus heie dicit (verba sunt Grotii), *Petro creditum fuisse apo- iiolatum circumcisionis, sibi autem in- circwncisorum*, id intelligendum est ciri ro rftUu, sive *xar' èjrixçâreiav, ex parte potiore*; nam et Petrus Cornelium convertit iocircumcisum, et Paulus iudaeos nonnullos, ut ex Actis discimus. Sed praecipuum studium Petro erat circa iu- dados. Paulo circa gentes alias.“

»-) Gal. II. 9.
") De variis huius loci lectionibus ibj re non fuerit contulisse Griesbachium el Scholzium.
:>) Solet Paulus 1 Cor. III. 16, Ephes. II 21, 1. Tim. III. 15. ecclesiam cum *udificio, templove* componere, atque illi adeo in mentem venit principes apo-

stolos *columnae* imagine exhibere. De quo tropo videri possunt quae habet Iohannes Apoc. III. 12, quaeque Schoettgenius ad h. l. refert.

79) Suppleri debet, *εύαγγελίξωμεν*.
8°) Heie supplenda *ελλειπι* est, adjecto verbo, *εύαγγελίζονται*. Similia ellipsium exempla occurrunt Rora. IV. 16, Gal. V. 13.

81) Rom. I. 1.
S2) Comm. ad Rora. I. 1.
83) *Επειδή γάρ τοί δώδεκα ταύτην ό κύριο την προ ηγορίαν επίΟηκε. τί9ηβι καί ναύτην ο 3εΐτο άποΟτολο ονχ άρπάϋα αυτήν, αλλά παρ' αυτού τον δεσπότου δεξάμενο .*
Actt. XXII. 21.

«Segregavit autem ipsum *et Pater et Filius et Spiritus-sanctus* ", Et quod *Pater* quidem ipsum segregaverit, ipse docet in epistola ad Galatas8*: *cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meae, et vocarit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem ipsum in gentibus.*

«Quod autem etiam *unigenitus Filius* hoc ipsum fecerit, rursus dicit apostolus in Actibus 8 °, sibi visum esse Dominum in templo, iussisseque ul festinaret et exiret, quod iudaei praedicationem non admitterent, et adiecisse, *vade, quia ad gentes procul mittam te*88. Hoc ipsum autem dixit etiam” Ananiae recusanti: *vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel.*

„At beatus quoque Lucas nos docet9 ° quod cum prophetae Antiochiae Domino ministrarent et ieiunarent, dixit *Spiritus-sanctus, segregate mihi Barnabam et Saulum ad opus ad quod adsumpsi* eos. Quare °l etiam manifesta est Trinitatis aequalitas.‘{

?

118. Hisce ad Paulum quod attinet explanatis, ne in ferendo de *Ilatthiae* missione iudicio, ab eo quod rectum verumque est deflectamus, operae pretium fuerit singulatim observasse: I. praesentibus apostolis, ceterisque fratribus, pro suo munere Petrum significasse92, necesse omnino esse ut in *proditoris* locum alter sufficiatur: *Viri fratres, oportebat impleri*^ . eventu comprobari *Scripturam illam, quam praedixit Spiritus-sanctus ptr os David de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Iesum: quia adnumeratus erat nobiscum, illique obtigit officium ministerii huius* ”.

35) *Ονx αντοχειροτονητό ειμι, φηϋίν' αλλά παο αντον τον 3εον την τον χη- ρνγμαχο έδεξάμην διαχονίαν. αφώριΟε δε αντον χαι ό πατήρ χαι ό νιο , χαι τό άγιον πνεύμα·*

*«) Gal. I. 15.

87) Actt. XXII. 21.

ss) *Πορευον' ori ει ε3νη μαχραν εξαποϋτελώ 6ε.*

*') Actt. IX. 15.

*.) Actt. XIII. 2.

9l) *Αήλη τοίνυν 'χαι εντεύθεν ή τή τριάδο ι60τη .*

Actt. I. 15. *Και έν ται ήμέραι τανται άναϋτά Πέτρο έν μέθω τών μαθητών ειπεν** ήν τε όγλ.ο ονομάτων επί τό αυτό ώ έχατόν εϋχοϋιν. *Et in diebus illis, perque cos dies quibus pro- missionem Spiritus opperiebantur, ex-*

surgens Petrus in medio fratrum illos alloqnuturus dixit: erat autem turbi hominum (baud raro enim όνομα idem valet ac άνθρωπο } simul, ει τον αντl τόνπον, in eundem locum, fere centm viginti.

””) Actt. I. 16 —17. *“Ανδρε ttidjai. ιδει πληρωθήναι τήν γραφήν ταύτην, π προείπε τό πνεύμα τό άγιον διά Οτόματο; Λαβ'ιδ περί 'Ιούδα τού γενομένον cdçycv τοϊ ύνλλαβονϋι τόν 'ΙηΟούν' όπι χαπ- ρι9μημίνo; ήν ύύν ήμίν, χαι εΐαχε Γ« χλήρον τή διακονία ταύτη .*

Ubi 1°. *γραφή* de oracolo effatoque divino usurpatur: 2°. *ότι*, pro qua particula Vulgatus habet relativum *qui*, rationem continet, propter quam in Iuda potius quam in alio quopiam davidicum oraculum implendum esset: 3®. Xey^ewir,

Ad lineae II. necessitati quam indicaverat comprobandae, attulisse Petrus quae leguntur in Psalmis, et ista nominalim 94: *Scriptum est enim in libro Psalmorum: fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea: et, episcopatum eius accipiat alter.*

Praeterea III. doles proprietatesque Petrum explicasse, quibus instructus esse oporteret⁹⁵, qui ad tantum munus, tanquamque dignitatem eveheretur: *tyortd ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati, ac nobiscum veruti sunt in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos, et nobiscum egit Dominus Iesus, incipiens a baptismo Iohannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis eius nobiscum. fieri unum aut istis*⁹⁶.

Rursus IV. Petrum una cum apostolis duos proposuisse⁹⁷ omnino dignos qui eligerentur: *et statuerunt ac in medium adduxere duos, Ioseph qui palronymico suo nomine vocabatur Barsabas, et Iudas, filius Sebae, qui cognominatus est Iustus, et Mattheum.*

Ceterum V. neque Petrum, neque apostolos, neque fratrum concionem unum alteri praetulisse, sed fuis precibus⁹⁸, rem totam Deo permissam

quod proprie est *sortiri*, universim quoque pro *nancisci* et capere sumitur: itemque 4'. *χῆρο*, quo proprie *sors* et *id quod sorte obvenit*, effertur, ad ea omnia significanda traducitur, quae quovis modo oblinentur.

M) Actt. I. 20. coli. Ps. LXV¹II. al. LXI¹L 26, et Ps. CVIII. al. CIX. 8: *Γηρατται γαρ ἐν βίβλω ψαλμῶν ᾿ γεννηθήτω ἡ εὐαγγελία αὐτοῦ ἐρημο, καὶ μηρίρε ὁ χατοιχῶν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν ἐχίχο, τὴν αὐτοῦ ἰάβοι ἐτερο.*

namvero 1°. etsi liebraeus textus et altiandrina interpretatio habeant ΠΠΥῖΟ» r ἰ.τανῆ; αὐτῶν, *habitatio eorum*; nihilominus Actt. I. 20. codices plerique canes, Patres omnino plurimi, versionesque antiquae, itala et syriaca, legunt ἡ *iiaci*.i; αὐτοῦ, *commoratio eius*: 2°. particula *xai*, quae in allegando altero telimonio adhibetur, valet *καὶ πάλιν*, et ilio loco: nomini autem 3°. ἐπιῦκοπή, quod heic et apud Alexandrinos occurrit, respondet hebraicum ΓΠῖρθ, de quo Rosemiiilerus ad Ps. LI.

») Actt. I. 21 — 22.

96) *Ἡ ἀρτυρα τῇ ἀναῦτάοεω αὐτοῦ γενέσθαι ὅσον ἡμῖν ἓνα τούτων.* Quibus praeclara quaedam apostoli descriptio, eaque frequenter repetita (Actt. I. 8, II. 24, III. 15, IV. 10—33, I. Cor. XV. 14, . . .) continetur.

97) Actt. I. 23: *Ἰαὶ ἐβήτησαν δύο, ἰωῦῆφ τὸν καλούμενον ΒαρΟαβάν, ὁ ἐπεκλήθη Ἰούατο, καὶ ΜατΟίαν.*

«Ego-1, inquit Moshemius de rebus Christianis, ante Constantinum, sec. I. §. XIV., «vocabulum ἀπόστολοι heic omisum esse, dubitare nequeo. Quis enim sibi facile persuadeat, populum Christianum, apostolis multis rebus inferiorem, potestatem sibi sumsisse sui ordinis binos seligendi atque apostolatus munere dignos praedicandi?»

98) Actt. I. 24 — 25: *Βαί προεῦξάμενοι εἶπον ὁ κύριε, καρδιογνωΟτα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἓνα, λαβεῖν τὸν κλήρον τῇ διακονίᾳ ταύτῃ καὶ ἀποῦτολή, ἐξ ἧ παρέβη Ἰούδα, πορευθῆναι εἰ τὸν τόπον τὸν ἰδίον.*

Est autem 1°. ὁ κλήρο τῇ διακονίᾳ, *sors* officiumque *ministerii* idem ac ἡ

e voluisse: *Et orantes dixerunt, tu Domine, qui corda nosti omnium*, quique interiorem hominem perspectum exploratumquo habes, *ostende quem elegeris ex his duobus unum accipere locum ministerii huius et apostolatus. de quo praevaricatus est ludas ut abiret in locum suum*, exlremamque perniciem suis sibi meritis arcesseret.

Denique \I. nufu providentiaque superna in apostolorum numerum cooptatum luisse Matthiam 99: *Καὶ ἔδωξαν χλήρον αὐτῶν 100, /αἱ ἡτοῦ ὁ χλῆρο dnī Marffian, χαῖ ἀνγχατεῖημῖο&η μετὰ των ενδεχα ἀποστολῶν, Et dederunt sortes eorum*, id est. pro amplissima *τον διδόναι* significatione, coniecerunt illorum sortes, quae illorum propterea dicuntur, quod de illis sortitio fieret, *et cecidit sors super Matthiam*, qui in sortitione superior evasit 101, *et annumeratus est cum undecim apostolis*. Quamquam enim

διαχονία, ministerium; et *διαχονία xai αποδολή*, ministerium atque apostolatus idem ac *διαχονία ἀποστολική*, ministerium apostolicum. Quod vero 2°. subditur, *πορευ&ήναι εἰ τον τόπον τον ἰδιον*, intelligi de *gehenna* oportere, suadet contextus, et usitata apud patres apostolicos, Clementem epist. ad Corinth. §. V., Ignatium ad Magnes. §. V., et Polycarpum ad Philipp. §. IX.. loquendi ratio persuadet.

”) Actt. I. 26.

Ieo) Codd. ABD. et Vulgatus habent *αὐτοῖ*, eis.

*0') Moshemius de rebus Christianor. ante Constantinum, sec. I. §. XIV. scribit: »Vocabulum *χλήρο*, quod proprie *sortem* significat, tantum potest apud omnes interpretes, ut prius horum verborum membrum ita convertendum indicent: *et iece-runt sortes eorum*, statuuntque sortitione Matthiam electum fuisse. Sed ego graeci sermonis usum huic interpretationi prorsus repugnare arbitror. Quum de sortitione agitur, graeci semper verbum *βάλλειν* iungunt cum vocabulo *χλήρο*: et Lucae idcirco, si quod volunt interpretes, indicare voluisset, scribendum luisset: *xai ἵβαλον χλήρον* sive *χλήρον*, non vero *διώκαν*, quod verbum numquam, quod sciam, a graecis in eiusmodi re ponitur. Aequè insolens est apud grae-

cos, pronomēn αὐτῶν adiicere vocabulo *χλήρο*, quando sortem iactaiu esse significare volunt. Dicunt simpliciter cum Homero, *εβαλον χλήρον*. Et certe quid nomen αὐτῶν in Lucae verbis sibi velit, non assequor, si de sorte ac sortitione sermo in illis est. . . . Haec et alia mecum expendens in eam venio sententiam, *χλήρο* in Lucae verbis significare idem quod *ψήφο*, *suffragium*, seu, ut vulgus loqui solet, *votum*, sanctumque hominem hoc dicere velle: *et qui praesentes aderant, dabant suffragia sua*, Pro *αὐτῶν* vero scribi debere indico *αὐτῶν.α*

Sed I. nemo facile commentarium deserat omnium semper consensione probatum; praesertim si II. neque caussae adsint, propter quas ille merito deseratur, neque multo sit ille commodior qui sufficiens proponitur. Atqui III. desunt caussae propter quas vulgatus commentarius repudietur. Licet enim 1°. recepta loquendi forma sit *βάλλειν χλήρον*, *χῆρον*, Ps. XXII. 19, Joel. III. 3, Nah. III. 10, Matth. XXVII. 35, Marc. XV. M, Luc. XXI. 34: attamen quum hebraei dicant Lev. XVI. 8. 'PTi) **pj**, insolens videri non debet phrasis *διδόναι χλήρον*. De pronomine autem 2*. *αὐτῶν*, res est in tuto, siquidem populari consuetudine quemadmodum sortes *illorum* esse di-

teominalivum verbum <ἩγχατM//ηφιζειν proprie atque etymologice sit *commuifcim suffragiis eligere, communique sententia adprobare*; nihilominus identidem sumitur pro *ανγχαταριΟμεῖν, connumerare, in album recensere*: ipo sensu cupiendum heic esse ostendunt tam insequenlia verba, *μετὰ των biwi* (ἱπυστύλων, *cum undecim apostolis*, quam orationis series, e qua Egoel non suffragiis volisque, sed rem fuisse sortitione decisam.

119. Quid autem secundum haec evidentius, quam Matthiae electionem missionemque a Deo *ἀμε'σω* dimanasse? Secernantur rite quae apostoli, firalresque gesserunt, quaeque Deus sibi sumpsit ac solus explevit. Illi duos proposuere electione dignissimos, fuisque precibus ipsam a Deo electionem efflagitarunt. Annuit numen votis, sortibusque temperatis Matthiam praetulit, el apostolorum albo inscribendum esse declaravit.

Quare Patres, atque ex iis nominatim Origenes 102 et Augustinus '°3, Mathiae electionem missionemque divino arbitrio iudicioque tribuendam esse confirmant. Pseudo-Dionysius vero 104, atque eum in commentariis sequuti Maximus et Pachymeres, ut hoc ipsum doceant, iacula? sortes interpretantur *It dirino quodam et praecipuo munere, per quod choro illi sacratissimo insinuetur, qui esset divina electione declaratus*.

Est igitur cur verissimam arbitrer Lorini 105 sententiam, supernae fuisse inspirationis ut *sortitione* de novo creando apostolo ageretur, *ne Matthias ederis inferior censeretur, nisi a Christo ipso eligeretur*.

120. Ab hac autem *immediatae missionis* praerogativa dividi nullatenus potuit *charisma miraculorum*, quae in Scripturis dicuntur modo τῖρ«τ» 106, *prodigia*, ratione *effectuum* humanam mentem superantium: modo *θαύματα* el *ihivuciota* 107, ratione *modi* prorsus mirandi quo patrabantur: modo

(uniar, stiper quibus sortitio iit*, ita super Bios cadere perhibentur, qui evadunt in sortitione superiores.

Porro IV. commentarius, quem Moslemius praefert, talis est, cui minime idquiescas. Etenim 1°. desiderantur exempla, quibus nomina *χλήρο* et *ιρήφο* mionymaadprobentur: et 2°. desideratur auctoritas, qua lectio *αὐτῶν* stabiliatur.

"») In los. Hom. XXIII.

'.) In Ps. XXX. Cone. II.

...) De Ecclesiast. Hierar. cap. V. §. III.

**) In comm. ad Actt. I. 26.

“) Marc. XIII. 22, Ioh. IV. 48, Actt. 1119, IV. 30, V. 12, Rom. XV. 19, II. Cor. XII. 12, Hebr. II. 4.

Quid sit *τέρα* declarat Suidas Iiis verbis: *τέρα ' παράπλάυμα παρά φνδιν τεχ&έν η οημεῖον*. De discrimine inter *Οημεῖον* et *τέρα* ex doctrina veterum grammaticorum disserit Bielius in Thesauro Philolog. T. III. p. 437. At in libris N. T. non aliter *τέρατα* cum *δημεῖοι* passim iunguntur, ac in Hebraicis Scripturis, Dcut. VL 22, XIII. 1, Is. VIII. 18, XX. 3. nomina HTiDD et Π'IIIK copulentur.

,07) Matth. XXL 15: *Ἰδόντε τὰ θαν-μάσια, ἃ ἱποληΟε: videntes turbae mirabilia* (supple *ἔργα, opera*), *quae Iesus fecerat*..

δυνάμει 108, ratione supernae *virtutis* cui debentur: et modo *ἡγάλα m*, ratione *finis*, quod sigilla essent evangelicae praedicationis, eoque perlinerent ut divinam apostolorum missionem demonstrarent. Eadem vero in libris Patrum quum aliis passim nominibus insigniuntur, tum non infrequenler audiunt sive *ἐπιτεχνισμοί, propugnacula* 110 in adversarios, et praedicationis fundamenta: sive *μαρτύρια* iis addita doctrinis morumque praeceptis, quorum fides atque cultura exigebatur.

Sane qua mente quove consilio missi fuerunt apostoli? Ea mente, eove consilio quo missus fuit Unigenitus 111, ut nimirum ipsius Dei nominell4 loquentes et eius induti persona, homines ab inolitis erroribus flagiliisque liberarent, Christo adiungerenl, atque in sacrum coelum fide et caritate colligerent. Porro sapientia divina, ipsaque hominum natura postulabant, ut ad tantum munus nonnisi instructi divina potentia, divinisque prope litteris communiti mitterentur.

Istud postulabat *dirina sapientia*, quae omnia *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* 113: atque istud *humana natura* postulabat, quae neque Deo exhibere *potest λογικὴν λατρεῖαν, rationale obsequium III*, nisi certis indiciis Deum loquutum cognoverit: neque hominibus Dei nomen, Deique personam praeseferenlibus adiungere assensionem *debet* 115, nisi iidem suam missionem acceptumque divinitus munus rite valideque comprobarint.

Quare non antea Christus apostolos solemniter misit, quam116 miraculorum charismate illos locupletavit: ipsi vero apostoli creditam sibi legationem ita explevere, ut linguis antea ignotis loquerentur 117, daemonia eiicerenl, veneni vim exstingerent, aegros sanarent, claudos erigerent, illuminarent coecos, ipsos excitarent vita functos, et dona Spiritus 1,6 in alios pro tributa sibi facultate refunderent.

•»8) Matth. XIII. 54, XIV. 2, Mare. VI. 14.
»*) Matth. XII. 38, Marc. VIII. n, XIII. 22, Luc. XI. 16—29—30.
11°) Videsis Iustinum in dialogo cum Tryph. VII-X1—LXIX, Tertullianum Apolog. cap. XXL, Gregorium Nysenum Orat. Catech. capp. XI—XII., Arnobium con. Gent. lib. I. cap. XLVII, et Augustinum de Civ. Dei lib. XXII. cap. VIII.
1°) Ioh. XVII. go. seqq., 1. Cor. II. 7. seqq., Ephes. III. 5. seqq.
,11) Matth. X. 40.

113 Sap. VIII. 1.
Rom. XII. 1.
Eccli. XIX. 4: *Qui cito credit, levis corde est.*
**6) Marc. XVI. 17—19.
117) Iuverit legisse quae narrantur Actt. II—III—V—VIII—X—XUI XVI-XIX-XXVIII.
1*) Actt. VIII. 12-14-17-19. Hinc Chrysostomus in Acta, Hora. XVIII: *τοῦτο το δόσον μόνων τῶν dudixa rr; dare baptizatis Spiritum, duodecim praerogativa fuit.*

De praerogativa auctoritatis apostolicae nullis finibus circumscriptae. — Illius ratio et natura expolitur, apostolisque vindicatur: — protestantium error quadam anticipatione notatur.

121. 1 racrogativam immediatae missionis altera excipit, quam mira prorsus consensione protestantes atque catholici apostolis asserunt, quaeque *nmplissima nullisque circumscripta finibus auctoritate* continetur.

De hac disserunt e lutheranis Ioachimus Hildebrandus 1 et Buddeus 2, e calvinianis Spanhemius 3 et Turrellinus 4, ex anglicanis Dodwellus 5 et Caveus5, e remonstranlibus Curcellaeus 7 et Limborchius 8, atque e catholicorum numero Schelslratius 9 et Petavius 1°, quo auctore huc redeunt apostolorum nolae: „Prima est, ut munus acceperint evangelii ubique terrarum propagandi, quod apud Iohannem 11 Dominus ita demonstrat: *sicut misit me Pater, el ego mitto vos.* Et apud Marcum 12: *euntes in mundum, unirersum, praedicate evangelium omni creaturae.* Tum Actorum primo 13: *miis mihi testes in Ierusalem et in omni Iudaea et Samaria et usque ai ultimum terrae.* Altera conditio est, ut plenam ac perfectissimam ubique terrarum potestatem habuerint ligandi atque solvendi, ecclesias instituendi, episcopos et clericos ordinandi: denique ut episcopi totius orbis essent. Sed ea tamen ratione, ut infinita illa potestas in ipsis extraordinaria, in Petro vero ordinaria, el in eius successores derivanda fuerit. Quod recte Bellarminus14 docuit. Et Victor Carthaginienensis episcopus parem in omnibus apostolis fuisse potestatem indicat in epistola synodica ad Theodorum papam, quae in laleranensi prima synodo lecta est 15 sub Martino primo: *ad quam*, inquit de Christiana fide loquens, *omnes beatissimi apostoli pari honoris et potestatis consortio praediti, populorum agmina convertentes etc.* Nec interim dubitandum est, in pari el amplissima illa potestate suum apostolo

*) Tract, de Hierarch, veteris Ecclesiae β. XX. seqq.
) Eccles. Apostolic, cap. VI. §. III.
) Miscellan. lib. HI. diss. I. §§. XXXII—XXXIV.
) Theolog. Elencticae Loc. XVIII.
) In Ircnaeum diss. 1.
) Isagog. ad Vitas Apostolorum.
) Tract, de Ecclesia Christi cap.
®) Theolog. Christ, lib. VII. cap. II.
9) Antiquitt. Eccles, illustrat. T. II.
1°) De Ecclesiast. Hierarch, lib. I. cap. V. §. VIII.
**) Ioh. XX. 21.
*) Marc. XVI. 15.
>) Actt. I. 8.
1<) De Rom. Pontif. lib. I. cap. XI. 15) Secretar. II.

Petro constitisse *primatum*, ut eum nominat¹⁶ Cyprianus. Ob quem princeps apostolorum communi patrum elogio nuncupatur/¹

122. Ne tamen in hac intelligenda explicandaque universali apostolorum auctoritate res aliter sumatur ac accipi lenerique debet; e re fuerit paullo articulatus eiusdem naturam investigare, rationemque edisserere. Itaque auctoritas esse dicique universalis potest I. *τοπικῶ* atque respectu *loci*: H. *ἐνεργητικῶ* et respectu *virtutis* ac */unctionum*: postremo III. *συγκριτικῶ* et respectu *personarum* quos suo ambitu complectitur.

Iamvero I. ad *localem* quod perlinet auctoritatem divinitus apostolis factam, illam prorsus universalem nullisque adstrictam limitibus probant¹⁷. *missio* *17* *ει τον κόσμον ἅπαντα, in mundum universum, ει πάντα τα ἔθνη, in omnes gentes, ἕω ἔσχατον τη γη, ad ultimos usque terrae fines, ει τὰ πέρατα τη οικουμένη, in omnes mundi plagas, ιντομον ἔθνων τε και βασιλέων και υιών Ισραήλ, coram gentibus et regibus et filiis Israel: adeo ut insonantibus apostolorum vocibus homines reniant ob oriente et occidente et aquilone et austro, et accumbant in regno I) eili: 2°. verba quibus Paulus testatur 19, non huius vel illius ecclesiae, sed n*1* *μέριμναν πασῶν των εκκλησιῶν, sollicitudinem ecclesiarum omnium* sibi esse concreditam: 3°. ecclesiae nutu praeceptoque apostolorum *κατά* irdzeg, *per civitates* constitutae²⁰: 4°. comparatio verborum Christi ad apostolos¹¹, *πορευθεντε μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, euntes mihi adiungite* meamque in ecclesiam colligite *gentes universas*, cum Pauli oratione ad episcopos ephesinae provinciae²¹*, *attendite vobis ipsis, και παντί τω ποιμνίῳ, ἐνρ υμά το πνεύμα το ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπου ποιμαίνειν τήν ἐκκλησίαν του θεοῦ, et universo illi gregi, cui vos praefecit Spiritus - sanctus, ut ecclesiam Dei pasceretis: 5°. discrimen inter apostolos Christi, proprietatesque veteris Testamenti, quod auctor alioqui pessimus Benedicius Spinoza non male his verbis²³ declarat: prophetae non vocati sunt ut omnibus nationibus praedicarent et prophetarent; at apostoli vocati sunt ut omnibus absolute praedicarent, omnesque ad religionem converterent. Quocumque igitur ibant, Christi mandatum exequiebantur, quibus ipse dixerat, dabitur vobis in illa hora quid loquamini.**

Accedit 6°. unanime Christianorum suffragium, apostolos fuisse magistros doctoresque universales. Quod Clemens non obscure edicit, scribens²⁴.*

ie) De unit. Ecclesiae. 20) Tit. I. 5.
,T) Marc. XVI. 16, Maith. XXVIII. 19, 24) Matth. XXVIII. 19.
Actt. I. s, Rom. X. 18, Actt. IX. 15. 25) Actt. XX. 28-
Is) Matth. VIII. 11, Luc. XIII. 29, 13) Tract. Theolog. Politic, cap. XL
Apoc. XXI. 13. 26) Ad Corinth, epist. I. §. XLII: Οι
»') H. Cor. XI. 28. απόστολοι ἡμῖν ἐνγγελίσθησαν (forte pro

Ipsololi nobis iussu Domini Iesu Christi evangelizaverunt, Iesus Christus inssu Dei. Missus est igitur Christus a Deo, et apostoli a Christo; et facium est utrumque ordinalim ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis, et per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi plena certitudine 25 imbuti, Deique verbo confirmati, cum certa Spiritus-sancti fiducia egressi sunt, annunciantes regni Dei adventum. Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes, primitias earum, Spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos Nnun, qui credituri eranl.“

123. Praestituta *locali universalitate* aposlolicae auctoritatis, eiusdem II universalitas *ἐνεργητική* atque omnes complexa actus functionesque, quibus ecclesiae primum eriguntur, erectae idoneis praesidiis adornantur, et ad perfectionem provehuntur, pari evidentia neque minori firmitate stabilitur.

Ecquid enim hunc in finem exigitur ac vero etiam sufficit? exigitur atque suHicil *triplex* auctoritas, *docendi, ligandi solvendique ac ministerii propagandi*²⁶. Ista namque si adsint, omnia praesto sunt, quibus ecclesiae primum praedicatione existant, institutae vero confirmentur atque iugiter excolantur. Nihil autem ex Scripturis evidentius prodit, nihilque ex iis emicat splendidius, quam Christum hac triplici potestate apostolos auxisse, illos vero eadem triplici potestate usos esse.

Auxit 1°. Christus apostolos facultate *docendi* inquiens 27: *κηρύξατε το Μιγγέλιον πάῃ τῇ κτίσει, praedicate euangelium omni creaturae; et* 28 *iwτii μοι μάρτυρε . . . ἕω ἔσχατον τη γη, eritis mihi testes . . . usque ad ultimum terrae.* Illi autem facultate docendi usi sunt, sive quum μὲ&όντε ἐκήρυνξαν πανταχοῦ, *profecti praedicaverunt ubique*¹⁹; sive quum diaconos idcirco ordinarunt ut ipsi insisterent *τῇ διακονίᾳ του λόγου, wnislario verbi*³⁰; sive quum in illos animadverterunt³¹ qui citra legitimam

KffldiOavro) από τοῦ κυρίου Ἰησοῦ 2β) Rom. IV. 21. Cf. Hammoudi
Xfiioii, Ἰησοῦ ὁ Χριστός από τοῦ diss. III. de Episcopis cap. IV.
5κν. ἔξεχέμφ9η ὁ Χριστός οὖν από τοῦ
\$ui, και οι απόστολοι από τοῦ Χριστοῦ·
ήτήρηο οὖν ἀμρότερα εὐτάκτω εκ 9ε-
Itaato thov. Παραγγελία οὖν λαβόν-
ι;; και ^).ηροφορη9έντε διά τῇ ἀνα-
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
κι χιίτω9ίντε; εν τῷ λόγῳ τοῦ 9εοῦ,
:τέ χίηροφορία πνεύματος ἁγίου ἐξήλ-
ιλαγγιλιζόμενοι, τήν βαΟιλείαν τοῦ
iιw μιώ.ειν ερχεθ9αι. κατά χώρα οὖν
βί ιδίῳ κηρύττοντε κα9ιθτανον τὰ
ἀρχά αυτών, ὑοκιμάθαντε τῷ πνεύ-
tai. ἢ ἰχινκόπου και διακόνου των
ωιώπων πιῖτεῖν.
26) Haec triplex auctoritas dici com-
munius solet *auctoritas magisterii, sa-
cerdotii et imperii*; a quibus ego voca-
bulis propterea abstineo, quod 1°. ea
nondum demonstrarim quae illis vindi-
candis necessaria sunt, et quod 2°. bi-
bliorum formulis summopere delecter.
27) Marc. XVI. 15, Matth. XXVIII. 19.
28) Actt. I. 8.
29) Marc. XVI. 20.
30) Actt. VI. 2 — 4.
31) Actt. XV. 24.

missionem, suoque instinctu magisterium usurpabant; sive quum fidem sibi, ulpote testibus authenticis et divinitus edoctis habendam esse edixerunt³».

Auxit 2°. Christus apostolos facultate *ligandi atque solvendi* inquiens¹: *ἡ-luijv λέγω νυῖν, δ'ῖα τὰν δηβητε Μ τη γη, εσται δεδεμῖνα Ἰν τῷ οὐρανῷ** *χαῖ ὅσα ἐκτν λνοητε &τι τη γη, εὔται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ: amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta in caelo.* Illi autem ligandi solvendique facultate usi sunt, sive quum ³⁴ fideles a custodienda lege mosaica integros pronuntiarunt, eisdemque praeceperunt *ut ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione abstinerent*; sive quum declararunt³⁵ in promptu sibi esse *ἐχδιχησαι ἰάθᾶν παραχοήν, ulcisci omnem inobedientiam*; sive quum³⁶ immorigeros excommunicatione mulctarunt; sive quum³⁷ aliis facultatem contulerunt, qua iuberent, corrigerent et *cum omni imperio arguerent*.

Neque minus 3°. Christus apostolos auxit facultate *ministerii propagandi*. atque adeo illi *προ ευξάμενοι ἐπέ&ηχαν τὰ χεῖρα, orantes imposuerunt manus*³⁹ primis hierosolymilanae ecclesiae diaconis; Paulus vero non solum impositione manuum Timotheum initiavit³⁹, sed tam illi °, quam Titoll iniunxit ut alios deinceps ordinarent, dotesque praescripsit⁴², quibus illi excelleret qui ad praeclarum episcopatus opus⁴³ proveherentur. Opportune romanus Clemens dum ait⁴⁴ : „Apostoli quoque nostri per Iesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus oboriluram; ob eam ergo caussam, perfecta praescientia instructi constituerunt praedictos, ac intereall

Actt. I. 22, II. 19, IV. 19—28, I. loh. I. 1. seqq.

Matth. XVI. 19, XVIII. 18.

Actt. XV. 28. seqq. coli. v. 41. et XVI. 4.

»s) II. Cor. X. 6.

°.) I. Cor. V. 5, H. Cor. V. 3—5,

II. Thess. III. 6, I. Tira. V. 19—20.

†7) I. Tim. V. 19—20, Tit. I. 5—13,

II. 15.

³⁸) Actt. VI. 5—6.

³⁹) I. Tim. IV. 14, II. Tim. I. 6.

⁴⁰) II. Tim. II. 2.

°>) Tit. I. 5.

*>) I. Tim. III. 2. seqq., Tit. I. 6. seqq.

°°) I. Tim. III. i.

4<) Ad Corinth, epist. I. §. XLIV: *Καὶ οὐκ ἀπόστολοι ἡμῶν ἐγνωθᾶν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἈριΟτουῦ* ὅτι ἐρι

εὔται ἐπὶ τον ονόματο τη τῖτῖxoni;., *διὰ ταύτην οὖν την αἰτίαν* τῖτῖyῖtfn *εἰληφότε τελείαν κατεΟτηΟαν τοῦ* τῖροη-*ρημενον, καὶ μεταξύ ἐπινομην* δεδωχαῖ†Υ^ *ὅπω, εἰν κοιμηΟώθῖν, διαδεξωνται* irtwi *δεδοκιμαΟέμενοι ἄνδρε την λειτουργίαν* αντών,

15) De adverbio *μεταξύ* scribit Hefele: *nJ/εταξύ* hic et infra = *μετίχῃτα*, ut Actt. XIII. 42, et Barn. Epist. cap. X/ Sed quamquam noverim Krebsium in Ob-servait. Flavian, p. 220. operam dedisse, ut idoneis exemplis ostenderet, *μεταξν* reddi posse *deinceps* ac *postea*; nescio tamen an illud omnibus persuaserit (cf. Hermannii annotationes ad Vigerum 250. p. 786.), et plane scio heic usitatam significationem potestatemque, quae est *interea*, servari commode posse.

ins compascui⁴ dederunt, ul cum illi decessissent, ministerium eorum alii riri probati exciperent.”

“) Occasione horum verborum notat Hefde: *ὑΕπινομή*, a *νέμω* derivatum, jfod antiquos de iure *pascendi in alieno* rt de *depastione ignis* usurpatur. Sed m ista fortasse etiam a *νόμο* derivari ptest, ita ut *praeceptum, ordinationem* «pQificet. Hammondus et Wottonus verterunt, *seriem, modum successionis*, eo innixi, quod vox *ἐπινέμω* aliquando significet *χαταλῆγειν*, idest, *catalogo adscript.* Hesychio *ἐπίνωμο* est = *χληρο-κμο*, quo fultus Rothe (Anfang. p. 374. seq.) reddit, *testamentarische Verpigang*, quasi apostoli *vi testamenti* ordiliassent, ipsis (apostolis) defunctis (*ἐάν χοιμη&ώ-ισ*) ipsorum (apostolorum) munus (*την ὑαονργίαν αντών*) presbyteros et diaconos (*ε.νίχοπη* sensu latiori) eligendi, id alios probatos et eximios viros (id est *episcopos* nostro sensu) transire debere. Rothe enim autumat, *brevis* tantum ante mortem suam apostolos ordinem episcopio; instituisse, quum antea nonnisi presbyteri (qui et episcopi vocabantur) tt diaconi existèrent. Sed viro docto iccedere mihi non lubet, ut ex subiecta versione latina elucet." Ita namque reddit verba Clementis, *ac deinceps ordi-ulionem dederunt.*

Vir doctus los. Hergenrother in diss. historico dogmatica, qua rccentiorum potestantium systemata de catholicae «desiae primordiis expendit, legens Moebleri vestigia in opere de unitate «desiae §. LVIII., scribit p. 134: »Hc-syῖῖiis rnvouov explicat per *χληρόνομον* κι lonze a recto sensu aberrans: Cieritu vertit *subrogationem*: Hammondus «rien successionis: Hefele cum aliis *or-ῖMtionem*. Bunsen (Ignatius pi 68. sq.) «i volt *ἐχιμονήν*: Ritschl *ἐπιδοτλ.ήν*. Sed eiusmodi mutatio contra fidem co-dtuo obtrusa admitti nequit, quando ratio superest commode illud *ἐ.τινονην*

explicandi. *Επινομη* graecis est *ius pascendi mutuum, per pactum institutum, inter duo confinia, territoria.* Apostoli sunt *νέμοντε* tamquam veri ac primarii pastores: *ἐπινέμοντε* sunt qui iuxta illos et cum illis pascebant, in administrandae ecclesiae partem vocati, dum viverent apostoli, eorumque post mortem successores. Hi eorum *δυνεργοι* (I. Cor. XVI. 16, Phil. IV. 3, Rom. XVI. 16—21.) et *δυνμπρεδβύτεροι* (I. Petr. V. 1.) pascendi gregis vices acceperunt, ut quandocumque apostoli obdormirent, illi in eorum succederent *λειτουργίαν*. Servatur hic sua vis illi voci *μεταξύ*: dicendum fuerat potius *ει μεταξύ*, si illa propositio *ὅπω — αντών* contineret obiectum apostolicae ordinationis; nec tunc omitteretur articulus ante *ἐπινομην*."

Scilicet et ego arbitror, adverbium *μεταξύ* pro nativa potestate reddi oportere *interea*; sed pariter existimo 1°. incisum, *ὅπω εἰν χοιμη&ώδιν, ut quum illi decessissent*, non referri ad apostolos, sed ad *τοῦ προειρημένον*, *praedictos*, qui ex §. XLII. sunt episcopi et diaconi: 2°. nomen *ἐπινομην* apte verti *ius compascui*, sicut nomina *ἐπιγαμία* et *ἐπεργαδία* apte vertuntur *ius mutuum conubiorum contrahendorum* et *ius arandi inter se*: 3°. formulam, *καὶ μεταξύ ἐπινομην δεδώχαδιν*, ita cum praecedente, *χατέδτηδαν τοῦ προειρημένον*, cohaerere, ut huius explicatio sit atque pressior circumscriptio: 4°. integra phrasi, *χατέδτηδαν τοῦ προειρημένον, καὶ μεταξύ ἐπινομην δεδῶχαδιν*, hunc sensum fundi: *constituerunt praedictos*, illosque *interea in ius societatemque pascendi adsciverunt*: 5°. his efferri tum institutos ab apostolis pastores, tum custodiendam gregis unitatem, conspiracyemque pascendi: haec autem omnia 6°. in libello de unitate ecclesiae p. 464. innuisse Cy-

124. De *tertio* modo auctoritatis universalis, quem *ὁνυχχιτιχόν* diximus, personarumque ratione aestimandum, una est protestantium vox atque concors suffragium⁴⁷ fuisse illos *ιβοτίμον*, pari praeditos iure, atque ita Christi voluntate institutos, ut nemo ex iis alios *πρωτεία χαί Ιξονοία*, imperandique facultate antecelleret.

„Superessel nunc tandem,“ inquit Fridericus Spanhemius⁴⁸, „de apostolorum inter sese vel *προστασία* vel *ισοτιμία* disquisitio. Ea enim deinceps fuere tempora, quibus apostoli reliqui, in ordine ad Petrum, huius quasi *Cardinales* habiti, ipse vero *Pontifex Maximus*, non primus lanium sed supremus, non *προήγορο* modo sed etiam *προεστώ*, non conservus adeo sed dominus, ex Cepha *Κειραλη*, et alter *post Christum Christus**⁹. Sed enuncialum Cypriani, *fuisse apostolos ceteros quod fuit Petrus, pari consortio praeditos et honoris et potestatis*, seu ut loquuntur graeci, *ιευουονς ἀλλήλοι*, cum ex evangelicis et apostolicis scriptis, tum ex prima ecclesiae antiquitate graeca latinaque, sic demonstratum dederunt orthodoxi theologi contra purpuratorum principes Bellarminum, Baronium, Perronium, ceterosque, et prolixè Johannes Forbesius in *Instructionibus* suis, ut heic nec spicilegio nec racemationi locus sit, vixque liceat censeri nisi plagiarium, dum *aliena sumitur arca*. De aequalitate etiam Pauli cum Petro dictum a nobis supra, et pluribus in Diatriba de Petri in Urbem profectione. Quamquam graecos passim latinosque Patres *primatum* quemdam Petro tribuere sit *εξαχώνιον*, dum attenderunt passim ad praerogativas 1. senioratus seu aetatis Petri: 2. *πρωτοχλησία* cum Andrea, seu primae vocationis ad discipulatum: 3. *προηγορία*, seu primae confessionis: 4. primae promissionis clavium acceptae in persona ecclesiae, sed applicandae mox reliquis: 5. primae apertionis regni caelorum iudaeis et gentilibus: 6. primae adeo quasi foundationis, seu primi iaculi lapidis ad tantum aedificium: 7. cognominis *Petri* a *Petra* singulariter accepti, ut a Christo christiani denominamur: 8. poenitentiae petrinae in *omnium petram*, firmamentum, solatium positae: Edonorum personalium, qualia fuere *ὑερμοβουλία*, animi fervor, zelus, *Mioafui*

prianum his verbis: *episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur*. Licet enim (pagg. 183 — 249 — 250.) *singulis pastoribus portio gregis udscrip̄ta sit*, licet pastores multi sint, *unum tamen gregem pascunt, et oves universas quas Christus sanguine suo et passione quaesivit, colligunt et foveant*. Hinc *copiosum corpus est sacerdotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum: ut si quis ex colle-*

gio eorum haeresin facere et gregem Christi lacerare et vastare lentaverit. subveniant caeteri. et quasi pastores utiles et misericordes oves dominicas w gregem colligant.

47) Videsis Hamniondi de Episcopis diss. III. cap. III. §. 12.

<9) Miscellan. lib. III. diss. 1. j.XLL

49) Allatios de Perpet. Cons. lib. 1. cap. XI.

ροῖλό/ου, eloquentia, *ὑάρϋο* , confidentia, *αγάπη*, eximia caritas, et si quae plura.“

125. Quae quidem ego nunc milii refellenda non sumo, quod et alterius sit loci, et a me, ni totus fallor, in eo opere praestitum, quod *de Praerogativis Beati Petri Apostolorum Principis* edidi; sed compendio exponam quae ex praescripto veritatis et catholicae professionis rata fixaque liberi debent.

Itaque in praesenti controversia componi apostoli possunt sive cum *titlesia fideliumque concione*, sive *secumipsis*. Si *ad fideiwni concionem* referantur, nemo ex hisce fuit, qui non illorum magisterio atque auctoritati subderetur. Sin vero referantur *ad invicem*, sic reliqui pares erant, ut super «nnes Petrus emeretur, quem illis Christus praefecit, quem totius ecclesiae fundamentum posuit, cui claves regni universi commisit, a quo fratres confirmandos sanxit, quem supremum ovilis pastorem edixit, et caussam atque centrum catholicae unitatis stabilivit.

Quare Petri auctoritas fuit cum *extensione amplior*, tum *intensione potior*: extensione quidem amplior, quod ad universos fideles ita porrigeretur, ut ipsos quoque apostolos suo gyro concluderet:* intensione vero potior, quod quum ea nulli superiori iuri subesset, omnia ceterorum iura obnoxia haberet.

Noverat ista Cyprianus, eaque significavit scribens 50: „Loquitur Dominus ad Petrum⁵¹: *ego dico tibi, inquit, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferorum non vincent torn; et tibi dabo claves regni caelorum, et quae ligaveris super terram, mint ligata et in caelis, et quaecumque solveris super terram, erunt idula et in caelis*. Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit⁵²: *pauciores ore meas*. Super illum unum aedificat ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves suas; quamvis apostolis post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat⁵³: *sicut misit me Pater, et ego mitto vos: accipite Spiritum-sanctum, si cuius remiseritis peccata, remittentur illi, ri cuius tenueritis, tenebuntur*. Tamen ut unitatem manifestaret, *unam cathedram constituit*, unitatis eiusdem originem⁵⁴ ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri apostoli quod fuit Petrus⁵⁵,

*) De Unit. Ecclesiae p. 396. Retiamns vero quae expuncta a Fello et Balazio in editionibus *manutiana* et *patntliana* leguntur, quod ea nobis gemina atque sincera certissimis indiciis rideantur.

“) Mattii. XVI. 18 — 19.

») loh. XXI. 15 — 18.

M) Ibid. XX. 22 — 23.

5») Si secum ista Winerus reputasset, minori, opinor, confidentia in Lexico reali biblico *ad v. Petrus* omnimodam apostolorum aequalitatem venditasset.

si) Si ratio habeatur verborum Christi loh. XX. 22—23, nullatenus vero si praeterea verba spectentur Matth. XVI. 18 — 19, et loh. XXI. 15—18. His enim Petrus omnibus praefertur: his funda-

pari consortio praediti et honoris et potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur, *et primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia el cathedra una monstretur. Et pastores sunt omnes, et grex unus ostenditur qui ab apostolis omnibus unanimi consensione pascatur, ut ecclesia Christi una monstretur. Qui cathedram Petri, super quem fundata esi ecclesia, deserit, in ecclesia se esse confidit?*“

A quibus ne minimum quidem ista dissident quae contra Parmenianum habet Optatus⁵⁶: „Negare non potes, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus, unde et Cephass appellatus est: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur; *nec ceteri apostoli singulas sibi quisque defenderent**: ut iam schismaticus et peccator esset⁵⁸, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.“

De praerogativa infallibilitatis apostolis tributa. — Efficacia apostolicae praedicationis oculis subiicitur: — vis atque ratio τη ασφαλεια declaratur: — certis argumentis ex biblicorum fonte depromptis stabilitur: — ac tandem ex Patrum sententia confirmatur.

126. **It** universalem, nullisque sive gentium sive locorum contentam finibus auctoritatem Christus innueret, facultatemque apostolis impertiret, qua illa rite fungerentur; rediturus in caelum praedixerat fore ut ipsi linguarum charismate decorarentur¹: *γλωσσαι λαλήσονται καιναι*, *linguis loquentur novis*, sibi que usu antea incompetis, atque hoc pacto gentium divisionem varietate idiomatum inductam² ad unitatem in seipsis redactam ostendent

Quod autem praedixerat, in throno Patris iam sedens tum opere complevit, quum illud contigit, quod his verbis Lucas enarrat³: *Et factus al*

mentum ecclesiae et pastorum princeps creatur: his primatu insignitur: his unitatis centrum redditur: atque his unitati efficiendae ac repraesentandae consulitur.

56) De schismat. Donatist. lib. II. §. II.

57) Sed illas exigerent cum Petri cathedra coniungendas, et in ea atque per eam ad unitatem revocandas.

ss) Quibus ἀμείωω necessitas iniuncta apostolis servandae cum Petro unitatis,

ἡμεῶω vero Petri ius postulandae unitatis continetur.

·) Marc. XVI. 17.

2) Gen. XI. 6. seqq.

·) Actt. II. 2—5: *Καί ἐγένετο ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἡχοῦ ὡς περ φερομεν;*

πνοῇ βιαία καὶ πληρωθὲν ὅσον γοῶν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν καθήμενοι. καὶ ὑψήσαντο αὐτοὶ διαμεριζόμεναι γλώσσαι ὡς εἰχνηρόν ἐκάστη ἐξ ἑαυτῶν ἕνα ἕνα καὶ ἕνα ἕνα.

repente' de caelo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, qualis nimirum esse solet sonitus venti vehementer irruentis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis atque visae ab illis sunt dispartitae linguae ac semclipsas dividentes, tamquam ignis, formamque igneae flammae quae in linguam desinit praeferentes, et unaquaeque eorum lingulis insedit. El repleti sunt prorsus omnes (qui illic erant congregati circiter centum viginli) Spiritu- sancto, et coeperunt loqui variis peregrinis- que linguis, prout Spiritus- sanctus illis dabat eloqui; immo, quae est vis rei ἀποφ&έγγεσ&αι,, magnifice graviterque edicere.

Ac fuit sane apostolorum sermo 4 ἐνεργή καὶ τομώτερο νπερ πάσαν uàyaiqav δίστομον, *efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti*: eidemque referri in acceptis debet, quod audientium animi quaquaversum raperentur⁵, arderent spiritus, corda liquescerent, arguerentur conscientiae, sacerdotes, proconsules, iudices, philosophi fascēs submitterent, sophistae retunderentur, oratores obmutescerent, et graecus ac romanus, parilius et indus, maurus et aethiops, dacus et scythia, iberus et britannus crucis vexillum erigerent⁶, atque Crucifixo nomen darent.

Fuit enimvero efficax ac mirifice validum verbum evangelii ab apostolicis quoque viris per insequutas aetates depraedicalum; fatendum nihilominus

udrflfyGay ἀπαντε πνεύματο ἁγίον, καὶ fjavro λαλεῖν ἐτέραι γλώσσαι, καὶ ὡ το πνεύμα ἐδίδον αὐτοῖ ἀποφ&εγγεθ&αε.

Est autem 1°. I/χο universim sonitis quiris, unde Hesychius, ἡχο * φωνή, mχοs, εκφωνηῖ : 2°. πνοή apud Alexandrinos idem valet ac Gen. VII. 22, kXXXVHL 16. hebraicum JfTb πνεύμα, flaut, ventus, spiritus: 3°. monet Valckeoer in comm. ad h. l., *dubium non esse, quin in sermone quotidiano coenacula dicta fuerint oikoi. Transsumsere romani. Vitruvius de Architect, lib. VI. tap. X. memorat oecos quadratos tam ampla magnitudine, ut facile in iis tricliniis quatuor stratis locus posset esse. In his, inquit, oecis fiunt virilia convivia. Sic oïxo; ter minimum reperietur apud Athenaeum. Itaque formula, καὶ ἐπαηοίων τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι, commodè redditur, et ille sonitus replevit tutum conclave, in quo cap. I. 13. collecti versabantur.*

Verba 4°. quae sequuntur, καὶ ὡφ&η-

σαν αὐτοῖ, male redduntur *visae sunt super illos*; sunt enim pro καὶ ὡφ^ηΟαν. ὅπ αὐτῶν, reddique debent, *et visae sunt ab illis*. 5°. Participium διαμεριζόμενοι sumendum videtur significatione *media*, adeo ut δεαμεριζόμεναι γλώσσαι sint *linguae semet distribuentes, ὡ εἰ πνρό, velut igneae* formamque referentes flammulae, quae Is. V. 24. audit.

G°. Quod subditur, ἐκά&ιΟε re εφ' ενα εκαῦτον αὐτῶν, dici cum Winero in Gramm. §. 47. potest *singulare distributivum*, et verti *unaquaeque se collocabat super singulos eorum*. 7°. Collatione locorum qui habentur Actt. X—XIX. et I. Cor. XIV. intelligimus, *λαλεῖν ἐτέραι γλώσσαι* idōra valere ac *linguis peregrinis loqui*.

«) Hebr. IV. 12.

») Actt. II. 41, IV. 4, VI. 7, IX. 21, XIII. 12–48, XVII. 34. . . .

6) Cf. Plinii Epistt. lib. X. epist. XCVII.

est, *ἡ ἐλὶὸν τι* in apostolorum praedicatione eminuissē, atque **de iis merito** fuisse repetendum, quod pontificum et pharisaeorum ministri, audito Christo, responderunt⁷: *οὐδέποτε οἶτω ἐλάληθεν ἀν&ρωπο* , ὡ οντο ὁ ἀνδρωποζ, *numquam sic loquutus est homo, sicut hic homo*. Qua praedicationis virtute supernaque potentia facium est, ut ante iudaicae reipublicae excidium Christiana veritas *ολην την οικουμένην, universum terrarum orbem* per-vagaretur.

127. Sed liquida ne ac sincera ministerio et apostolorum praedicatione universum orbem occupavit, hominesque prope infinitos vel ab ethnica superstitione, vel ab iudaicis institutis avulsos sibi subiecit? et ubivis ne ex apostolorum ore talis resonuit, qualis a Christo e sinu Patris delata fuit?

Quamquam nulla sint, quae aliter existimandum esse vel levissime persuadeant, omniaque vicissim sancte custoditam, et sincere ab apostolis Christianam veritatem annunciam persua-deant; nihilominus neque tutius neque luculentius id aliunde novimus, quam ex facta illis divinitus docendi *ἀαqakiif, immunitate ab errore*, qua nihil proponerent fallax, et nihil quod verum divinumque non esset. De quo *infallibilitatis* charismate insignissima praesto sunt testimonia ac decretoria prorsus argumenta.

Illius namque I. argumentum est Christi promissio ⁹: *Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis: ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quaecumque dixero vobis: cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, et vos testimonium perhibebitis: cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*.

Argumentum est II. altera Christi promissio, qua apostolos confirmavit inquiens ¹⁰: *Et ecce ego vobiscum docentibus et sacramenta conferentibus sum, atque vobis meo numine adsum non identidem et per intervalla, sed continenter omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*.

7) loh. VII. 45 — 46.

») Matth. XXIV. 14.

9) loh. XIV. 16—17: *ἡ αἰ ἐγὼ ἐρω- τηθῶ τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰ τὸν αἰῶνα* ¹¹ τὸ πνεῦμα τῆ ἀλήθεια . Ibid, v. 26: *Εκεῖνο ὑμὰ διδάξει πάντα, καὶ ὑχομνήβ» ὑμὰ πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν*. loh. XV. 26 — 27 *Οταν δε ἐλ&η ὁ παράκλη- το* , ὃν ἐγὼ πέμφω ὑμῖν παρὰ τοῦ πα-

τρό , τὸ πνεῦμα τῆ ἀλη&εία , ὁ πββὲ τοῦ πατρός ἐκπορεύεται, ἐκεῖνο; μαρτυ- ρήσει περὶ ἐμοῦ' καὶ ὑμεῖ δε μαρτυρεῖτε (id est, recepta enallage, *μαρτυρήσι. testimonium perhibebitis*), ὅτι ἀπ'αρχῆ; μετ' ἐμοῦ ἐῦτε. loh. XVI. 13: *Οταν & ἐλ3η ἐκεῖνο* , ὁδηγηθεῖ ὑμὰ εἰ πάαν τὴν ἀλή&ειαν.

,0) Matth. XXVIII. 20: *Καὶ ἰδὼν ἐγὼ με3' ὑμῶν εἶμι, πάθα τὰ ἡμέρα in; τῇ Ουντελεία τοῦ αἰῶνο* .

Argumentum est III. superna dispositio his concepta verbis ¹¹: *Qui accipit si quem misero*, quemadmodum vos mittam, *me accipit; qui autem at accipit, accipit cum qui me misit*, Palremque audit, iliumque veretur. Fuerunt igitur apostoli *&εοπρεαβύται*, ac per eos Paler hominum genus erudire perrexit, sicut illud missione Filii instituerat.

Argumentum est IV. divina sanctio ¹²: *Qui crediderit et baptizatus fuerit*, quique adeo non assensione lanium mentis praedicationi vestrae ad- ciieverit, sed el quae ea iniungunlur, opere expleverit¹³, et a baptismo qui solemne est ceterorum exordium incoeperit, *salvus erit; qui vero non crediderit* ita ut oportet, neque cum fide fidei opera coniunxerit, *condem- nabitur*. Sed iustitia non ferret, ut aeterna condemnatione mulclarenlur qui apostolis praedicantibus fidem non adhiberent, nisi divina esset illorum aucto- ritas, el authenticum atque erroris expers magisterium.

Argumentum est V. imago qua ecclesia atque adeo fideles omnes ceu viri lapides¹⁴ perhibentur *superaedificati*¹⁵ *super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo*. Sua autem ecclesiae, suaeque fidelibus constare firmitas non posset, si apostolorum doctrina errori foret obnoxia: et ecclesia *arenae*¹⁶ incumberet, non solidae petrae, nisi apostoli forent in veritate stabiliti.

Argumentum est VI. solemnis formula, qua suum iudicium suamque sententiam de agitatis fidei quaestionibus apostoli proposuerunt¹⁷: *Visum*

H) loh. XIII. 20. coll. Matth. X. 41: *Ο λαμβάνων ἐάν τινα {quemcumque, ut Acti. IX. 2. et alibi) .τεμφω, ἐμε λαμ- iavti' ὁ δέ εμε λαμβάνων, λαμβάνει τὸν χίμψαντά με*.

I) Marc. XVI. 16: *Ο πιθεύθα καὶ βαχεῖ&εῖ θωθήθεταΓ ὁ δε ἀπιθηθα ^ *αταχοι9ήδεται*.

u) Matth. XXVIII. 20: *Λιδάθκοντε αὐτοῦ τηρεῖν πάντα οβα ενετειλάμην γμῖν, docentes eos servare omnia quae- cmque mandavi vobis*.

u) I. Petr. II. 5.

ls) Ephes. II. 20: *Ἐποικοδομηθεντε αἰ τὸ θεμελίω τὼν ἀποθόλων καὶ προ- φηTὸν) οντο ακρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ ὁfiv Χριστοῦ*.

'<) Matth. VII. 26.

I) Actt. XV. 28: *Ἐδοξε γάρ τω ἀγίω ταῦματι χαὶ ἡμῖν*.

Ianivero 1°. particula *γάρ, enim* vim heic exserit non *αἰτιολογικήν, rationalem*, sed *εξηγητικήν, explanantem*, ut Matth. XIV. 3. et alibi. 2°. A praesenti formula non minimum distat superior v. 25. *placuit nobis collectis in unum eligere viros et mittere ad vos*. . . Sicut enim in hac nulla iniicitur mentio *Spiritus*, quod *de humano facto deque disciplina ageretur*; ita vicissim in illa primus recensetur *Spiritus*, quod *de fidei morumque do- ctrina sermo esset*. Decretum vero 3°. quod Spiritui-sancto *potissiminn* tri- buit, ipsis quoque apostolis *altero loco* asseritur, atque idcirco de Paulo, Sila et Timotheo dicitur cap. XVI. 4. quod *cum pertransirent civitates, παρεδίδουν αὐτοὶ φυλάσθαι τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τὼν ἀποθόλων, tradebant eis* (Chri- stianis in illis commorantibus) *custodire dogmata quae erant decreta ab apostolis*.

est enim Spiritui-sancto tamquam caussae principi, *et nobis*, ulpote eius instinctu actis, caussisque secundis. Quae eo perlinent ut apostolicum magisterium atque indicium *humano-divinum* denionstretur: humanum, ne *conspicuitate* careret: et divinum, ut *infallibile* haberetur.

Argumentum est VII. commendatio qua Paulus Thessalonicenses prosequitur inquiens 18: *Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam quum accepissetis a nobis verbum auditus Dei*, divinamque doctrinam a nobis nostroque ministerio audisselis, *accepistis non ut verbum hominum*, el humanae originis atque auctoritatis, *sed, sicut vere est*, tamquam *verbum Dei*, a Deo profectum, eiusque auctoritate communitum, *quod 19 etiam operatur in vobis*, et multiplici donorum varietate se manifestat in vobis *qui creditis*, quique illi fidem adiunxistis. Se igitur ad officii normam et ad praescriptum divinae voluntatis gerebant, qui apostolicam praedicationem tamquam caelestem recipiebant, illamque in Deum auctorem refundebant. Sed immerito illam habuissent tamquam caelestem, illamque immerito Deo auctori adseripsissent, nisi apostoli ab erroris fallaciaeque periculo immunes fuissent ac soluti.

Argumentum est VIII. quod de immutabilitate apostolicae praedicationis testatur Paulus, dum his Galatas verbis alloquitur 2°: *Miror quod sic tam cito transferimini* et avertitis *ab eo qui vos vocavit* ad sacra Christiana in

18) 1. Thess. II. 13: *δια τούτο καί ημεί εύχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτῳ, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοή παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ, ἐδέξαυθε ὃν λόγον ἀνθρώπων, ἀλλά, καθὼ ἐϋτὶν ἀληθῶς, λόγον θεοῦ, ὁ καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῦ πνεύματος.*

Ubi 1°. formula, *λόγον ἀκοή παρ' ἡμῶν τοῦ θεοῦ*, idem valet ac *λόγον τοῦ θεοῦ παραδοθέντα παρ' ἡμῶν*, *verbum Dei a nobis propositum*. 2°. In utroque inciso, *ἐδέξαυθε ὃν λόγον ἀνθρώπων*, et *ἀλλά λόγον θεοῦ*, suppleri debet particula *ὡς*. Est autem 3°. evangelium quod eminenter audit *λόγο θεοῦ*, *verbum Dei*.

10) Vulgatus nectit relativum *ὁ* cum *λόγο*, et *verbo Dei* tribuit quod suam in thessalonicenses virtutem exsereret. Apposite Theodoritus: «Non enim ut humanos, sed ut divinos sermones nostros suscepistis. *Ἐδειξε δὲ αὐτὸν τοιοῦτον καὶ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα, προφητικὴ γὰρ καὶ αὐτοὶ χάριτι ἀπολαύσαντες*,

καὶ προεφητεύον, καὶ γλώσσαι ἐιδίως, καὶ -θαύματα ἐχέτελουν παράδοξα. Tala autem eos esse docuit ipsa etiam rerum experientia. *Propheticum enim ipsi quoque beneficium assequuti, et prophetabant. et linguis loquebantur, et stupenda miracula perficiebant.*¹

Sed aptius forte nectitur cum *Stoi*, cui *patientia* in tolerandis calamitatibus tribuitur.

2°) Gal. I. 6 — 7: *Θαυμάζω ὅτι οὐκ ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντός; ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ, εἰ ἕτερον ἐγγέλιον ὃ οὐκ ἐστὶν ἄλλο.*

Porro 1°. verbis *ἀπὸ τοῦ καλιβάτῳ* intelligitur Deus Pater: 2°. *ἐν χάριτι*.]Π2 est idem ac *διὰ χάριν*, propter gratiam Christi meritis partam: et 3°. relativum *ὁ* est pro rd Je eucryyeijor, ei perpetua Pauli consuetudine, qua pronominibus relativis periodos periodis copulat.

gratia Christi el propter eiusdem merita *in aliud evangelium*, aliamque doctrinam, *Quod* tamen evangelium *non est aliud*, sed unicum ac sibi geminum a quocumque praedicetur. „Ipse Pater,“ verba sunt Theodoriti in commentario, „qui legem dedit, vos vocavit ad hoc evangelium. Cum istud ergo reliquistis et ad legem reversi estis, ab eo qui vocavit defecistis. *Και τοῦτο δη ζαταλίπόντε το εὐαγγέλιον, Ζτερον οὐχ εὐρηῦετε. ονδέ γάρ ὙΜ ἰάνδι ῥημύν, ἀλλὰ δέ διὰ των ἄλλων ἀποῦτύλων ὁ δεοττύτη κηρύοσετ ciiiῦ rù αὐτδ χηρύττομεν ἀξαντε, ὁ'αιοι τη ἀληθ'εία νπάρχομεν ἐραοταί.* *Hoc autem relicto evangelio, aliud non invenietis. Aon enim alia per nos, alia per alios apostolos praedicat Dominus; sed idem praedicamus omnes, quotquot sumus amatores veritatis.*” Sed immutabilitas, et cum immutabilitate iuncta doctrinae conspiratio, dos est ornamentumque veritatis, et cum praedicatione errori obnoxia cohaerere nequit.

Argumentum est IX. anathema in eos dictum, et separatio a Deo iis omnibus intentata, qui apostolicae praedicationi atque doctrinae refragenlur²¹ : *Sed licet nos aut angelus de caelo evangelizet vobis, vosque aliquid edoceat contra id quod evangelizavimus vobis, vosque edocuimus, anathema sit et a Deo alienus separalusque habeatur. Sicut praediximus, quum penes vos essemus, et nunc iterum, utpote maximi rem ponderis, dico atque repeto, si quis vobis evangelizaverit contra id quod accepistis et a nobis didicistis, sit anathema.* Sed erunt ne qui in animum inducant suum, poenam adeo immanem incurri posse, nisi doctrina quae deseritur, quaeque oppugnatur, divina sil atque infallibilis? Haud puto. Necesse est igitur, ut apostolorum doctrina atque institutio divina et infallibilis censeatur.

Argumentum est X. fides, quam apostoli sive scriberent, sive verbis evangelium annunciarent, a lectoribus auditoribusque postulabant²². *Haec autem, etsi non omnia, potiora tamen scripta sunt, ut credatis quia Iesus*

ῥ.) Gal. I. 8— 10: *Ἀλλὰ καὶ εἰάν ῥαι; ἡ ἀγγελὸ ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ruîn παρ' ο εὐηγγελιοάμεθα ὑμίν, ἀνα- θημα εὔτω. ὡ προειρήχαμεν, καὶ ἄρτι ἰίlin λέγω, εἴ τι υμά εναγγελίζεται tco' ὁ παρελάβετε, ἀνάθεμα εὔτω.*

lamvero 1°. *εὐαγγελίζεσθαι*, idem est ac Actt. XIV. 7, Rom. 1. 15, I. Cor. IX. 16. coll. Is. LU. 7. *διδάδχειν, docere.* *Ie.* Incisum *παρ' ἃ* aequivalet alteri *ἐναντίον ἐκτίνω, ο, contrarium illi quod*, nt Actt. XVII. 13, Rom. I. 26, XII. 3, I. Cor. III. 11. Nomen 3°. *ἀνά- &ua, "Π*, reddi commodius non potest

quam *diris devotum, atque a Deo separatum.* 4°. Iniecta angeli caelestis mentio, ac repetita sententia tum affirmationis gravitatem et pondus, tum concitum vehementer scribentis animum patefacit. Totius vero 5°. orationis ductu efficitur, post christianam revelationem ab apostolis annunciatam nullum novum cum Deo foedus, nullamque novam a Deo religionem exspectari posse.

2') Ioh. XX. 31 : *Ταῦτα δέ γέγραπται, ἵνα πιστεῦδῃτε, ὅτι Ἰηδοῦ ἐδτιν ὁ Χρι- δτό ὁ υιό τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεῦοντε ἐχητε.*

est Christus Filius Dei, ut credentes, vitam habeatis, et ¹³ *το ρδοϋ τη πιστεω υμῶν, αωτηρίαν ψυχῶν, finem fidei vestrae* actuosae atque efficacis, id est, *salutem animarum* consequamini. Et ²⁴, *certissime sciat ergo credatque omnis domus Israel et Iacobi posteritas, quia et Dominum eum et Christum fecit* declaravitque *Deus* Paler hunc Iesum, quem tot crucifixistis.

Argumentum postremo est XI. triplex ratio, qua suo magisterio auctoritatem conciliabant. Inde enim caussam rationemque mutuabantur vel quod ea traderent ac docerent quorum essent testes authenticici²⁵. *Petrus vero et Ioannes respondentes dixerunt ad eos* (synedrii patres): *si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, indicate*, et vos ipsi decernite, quid vere aequum iuslumque sit, Deo ne cuius exploratam habemus voluntatem ut evangelium annunciemus, an vobis silentium indicentibus obtemperare ac morem gerere. *Vo/i enim possumus*, id vetante Deo qui nobis iniunxit praedicandi munus ²⁶, *quae vidimus et audivimus non loqui* el omnibus credenda proponere.

Vel quod ea traderent el docerent quae divinitus didicerant. *Ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem* ²⁷. et ²⁸, *neque enim ego ab homine accepi illud evangelium neque didici*, qua sententiarum repetitione idem vehementius negatur; *sed per revelationem Iesu Christi*, qua saepe donatus, saepe *ἐξοτατιζδ* fui²⁹, eaque annunciavi et annuncio quae originis sunt caelestis atque divinae.

Vel quod ea traderent et docerent ad quae tradenda ac docenda, instructi signorum facultate, missi divinitus fuerant³⁰. *Et nunc Domine* el

21) I. Petr. I. 9.

a4) Actt. II. 36: *[Αδφαλώ ούν γινωδκέτω πα οίκο Ιδραήλ, ότι καί κύριον καί χριδτόν αυτόν ό θεό έποίηθε, τούτον τόν Ίηδούν, όν υμεί έοταυρωΟατε.*

Adhibetur autem 1°. verbum *sciendi* pro verbo *credendi*, quia fides ratione certitudinis summa quaedam scientia est, coque pertinet ut mentem illuminet ac stabiliat. Quod vero 2°. subditur, *έποίηδε*, idem valet ac *ostendit* et *patefecit*, ex ea loquendi lege, qua aliquid factum perhibetur quum innotescit et exstat.

ai) Actt. IV. 19 — 21: *Ο δέ Πέτρο καί Ιωάννη άποκριθέντε προ αυτού είπον εί δίκαιόν έστιν ένώπιον του θεού, υμών άκούειν (audire, idest obedire, ut Matth. XVII. 5, XVIII. 15, alibi.) μάλλον η του θεού, κρίνατε· ού δυνάμεθα γάρ*

ημεί , α είδομεν καί ήκούβαμεν, μή λαίετ.

Eodem pertinent testimonia II. Petr. I. 16—19, et I. Ioh. I. 1—4.

I6) Matth. XXVIII. 19, Marc. XVI. 15. *) Ioh. XIV. 26, XVI. 13: *'Eufroi,*

τό πνεύμα τή αλήθεια , όδηγήθει υμά εί πάδαν νήν αλήθειαν.

18) Gal. I. 12: *Ουδέ γάρ έγω παρά άνθρωπον παρέλαβον αυτά (rô a'ayyflιον), ούτε έδιδάχθην, αλλά δι «Τοxcλ.νψεω ΊηΟού Χριδτού.* Usitata vero numeri permutatione adhibetur *revelatio* forma singulari pro multiplici manifestatione.

**) Actt. XVI. 19, XXII. 17, I. Cor. II. IO, II. Cor. V. 13, XII. 1. seqq., Gal. II. 2.

3 °) Actt. IV. 29 — 30: *Καί τα >ί», χύριε, βπιδε επί τά άπειλά αυτών, καί*

pro praesenti rerum pavidam conditione *respice in minas eorum*, considera quibus nos minis assessores synedrii deterreant, *et da servis tuis cum omni flutia loqui verbum tuum*, nosque Iuo numine confirma, et minis metuque poleniores effcito, *in eo quod manum tuam extendas ad sanitates et signa ti prodigia fieri per nomen sancti filii tui Iesu.* Et³¹, *nam etsi evangelitarero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit.* Ac si, Theodorito interprete³², diceret: „Hoc ego ut servus domino ministrans exsequor: nullus autem famulus insolentius se iactat, dum ea implet quae imperantur a Domino.“ *Vae enim mihi est, si non evangelezavero Τιμω-οι» Ιcio άξιον το αυτιτεινει» δεσπότη: Domino enim resistere*, subdit Theodorilus, *poenam promeretur.*

128. Quare **Irenaeus** *veram ac vivificam* memorans *fidem* ab haeticis oppugnatam et ab orthodoxis defendendam, illam esse scribit³³, „quam ab apostolis ecclesia percepit et distribuit filiis suis. Etenim Dominus omnium dedit apostolis suis potestatem evangelii, per quos et veritatem, hoc esi, Dei Filii doctrinam cognovimus; quibus et dixit Dominus³⁴: *qui vos audit, me audit, et qui vos contemnit, me contemnit et eum qui me misit.*“

Tum pergit³⁵: „Non enim per alios dispositionem salutis nostrae cognovimus, quam per eos, per quos evangelium pervenit ad nos: quod quidem tunc praeconaverunt, postea vero per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt, fundamentum et columnam fidei nostrae futurum. Nec enim fas esi dicere, quoniam ante praedicaverunt, quam perfectam haberent agnitionem, sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse apostolorum. Postea enim quam surrexit Dominus noster a mortuis, et induti sunt supervenientis Spiritus - sancti³⁶ virtutem ex alto, de omnibus adimpleti sunt, et habuerunt perfectam agnitionem; exierunt in fines terrae, ea quae a Deo nobis bona sunt evangelizantes, et caelestem pacem hominibus annuntiantes, qui quidem ct omnes pariter et singuli eorum habentes evangelium Dei.“

li(τοι δούλοι βον μετά παρρηβία rta- it; Χαλίiv τον λόγον βον, εν τω την χίρα βον Ικτείνειν εί ιαβιν και Οημεία ύι τίρατα γίνεΟ^αι iià του ονόματο τον αγίου ,ταιδó βον Ιηβού.

Porro 1°. formula, *καί τά νυν*, id est *ιαίτά νυν όντα* vel *εχοντα*, exhibet ac- «nativum *obiecti temporalis* ac rite ver- titor, *et ad praesentem rerum condi- Hwiem quoi spectat.* Praepositio autem Γ. *ii* intelligi hoc pacto repetita debet, *υ; ιαθεν και εί θήμεια καί τέρατα γί-*

31) I. Cor. IX. 16: *Εάν γάρ ευαγγε- λίξωμαι, ούκ εϋτι μοι καύχημα' ανάγκη γάρ μοι επίκειται. ούαί δε μοι έστιν, εάν μή ευαγγελίξωμαι.*

32) Comm, ad h. 1.: *Τούτο ώ δούλο δεϋπότη διακόνων εκτελώ' ούδεί δέ οικε- τη μέγα φρονεί τά παρά του δεΟπότου προ ταττόμενα πληρών.*

Pracfat. ad lib. III.

Luc. X. 16.

Con. Haeres, lib. III. cap. 1. n. 1. Al. *superveniente Spiritu-sancto.*

gnoslicos quidem nominal³ *vanissimos sophistas*, illorum autem sententiam his verbis effert: „Quoniam apostoli cum hypocrisi fecerunt doctrinam secundum audientium capacitatem, et responsiones secundum interrogantium suspensiones⁴, caecis caeca confabulantes secundum caecitatem ipsorum, languentibus autem secundum languorem ipsorum, et errantibus secundum errorem eorum, et putantibus demiurgum solum esse Deum, hunc annuntiasse; his vero qui innominabilem Patrem capiunt, per parabolas et aenigmata inenarrabile fecisse mysterium¹: uti. non quemadmodum habet ipsa veritas, sed in hypocrisi, et quemadmodum capiebat unusquisque, Dominum et apostolos edidisse magisterium/⁴

Consentit Tertullianus, quo teste ⁷ *dicere gnostici solebant, non omnia apostolos scisse, eadem agitati dementia qua rursus convertebant: omnia quidem apostolos scisse, sed non omnia omnibus tradidisse*. Ut vero illud suaderent⁸, „proponebant ad suggillandam ignorantiam aliquam apostolorum, quod Petrus, et qui cum eo, reprehensi fuerint a Paulo. Adeo, inquiebat, aliquid eis deluit. Ut ex hoc etiam illud struerent, potuisse postea plenior scientiam supervenire, qualis obvenerit Paulo reprehendenti antecessores/ Ad alterum autem quod perlinet, etsi adacti faterentur⁹, *nihil apostolos ignorasse, nec diversa inter se praedicasse; non tamen omnia volebant illos omnibus revelasse*.[^] Quaedam enim palam et universis, quaedam secrelo et paucis demandasse, quia et hoc verbo usus est Paulus ad Timotheum ¹⁰: *o Timothee, depositum custodi*. Et rursum ¹¹: *bonum depositum servat*

131. Utramque partem gnoslicae doctrinae, *quum* eam qua excultos satis et ab erroribus liberos negabant apostolos, *tum* eam qua illos praeposteris auditorum opinionibus morem plus semel gessisse luebantur, instauravit saeculo XVIII. Salomon Semlerus, nullique curae pepercit¹¹ ut fidem ulrique conciliaret.

Semlerum magno numero ¹³ sequuli sunt protestantes, ilique in primis qui ad theologicas tractationes philosophiam Kantii, Fichlii, Schellingii et

³) Cou. Haereses lib. III. cap. V. n. 1.

♦ *Suspiciones* interpret dicit quod graece erat *πολλήψει* „*opiniones*.

s) Sicut paullo ante interpret scripserat, *fecerunt doctrinam*. id est, *doctrinam explanarunt*; ita heic scribit. *fecisse mysterium*, id est, *explicasse atque declarasse mysterium*.

·) Nimirum, *adeo ut Dominus et apostoli ediderint magisterium*.

⁷) De Praescriptt. cap. XXII.

») Ibid. cap. XXI^{II}.

De Praescriptt. cap. XXV.

I. Tim. VI. 20.

II. Tim. I. 14.

¹¹ Quod liquido apparet ex dissertatione theologica *de discrimine inter Οαρκίχο* et *πνευματικό* ^θ, itemque ex altera *de discrimine notionum vulgarium et Christianarum in N. T. observando*.

¹³) Videsis Carum in *Hist, antiquiore sententiarum Eccles. Graecae de ae-comm. Christo in primis et Apostolis*

Hegeli fatome miserrime traduxerunt⁴. Hisce namque omnibus ratum fuit ac porro est, neque liquidam in omnibus veritatem apostolos perspexisse, aequae disciplinam tradidisse *ab elementis temporariis ac plus minusve heterogeneis* plane solutam: „Theologiam propterea, quod Alphonsus Turrel-IHS¹⁵⁴ praesenserat, haud absimilem esse arti statuariae, quae non tam diiciendo, quam abradendo opera sua perficit. Tantum materiae inutilis vel roxae abscindendum esse, donec id quod supererit, sit novus homo ad Dei imaginem sculptus.“

132. E tribus autem huius sententiae capitibus, *quod* non omnia noverint apostoli, sed non pauca ad christianam institutionem perlinentia ignorent: *quod* neque ea quae noverint, candide omnibus tradiderint; *et quod* disciplinam suam ad audientium praeiudicia fallacesque opiniones accommodarint; quod primum est, in praesentia seponam, et de altero terlioque paullo diligentius inquiram. Quod ut perspicue el citra erroris periculum suscipiam, hic exsequar, nihil puto antiquius esse oportere quam *quadruplicem accommodationis rationem* accurate discernere.

Itaque alia est accommodatio quae *ερμηνευτική*, alia quae *παιδαγωγική*, illa quae *πρακτική*, et alia quae dici *δογματική* potest.

Accommodatio *ερμηνευτική* ea est vocaturque, *qua Scripturarum verba sententiaeque ad aliud traducuntur ac illud sit quod princeps earum. Im auctor Spiritus-sanctus significatum expressumque voluit.*

Accommodatio *παιδαγωγική* spectans ad *τρόπον τη παιδεία*, sicut describi universim potest *docendi ratio ad illorum inflexa captum qui erudiuntur*: ita opportune dispescitur in *accommodationem formalem, realem et modalem*. Accommodatio *παιδαγωγική* eaque *formalis* continetur *ratione loquendi ad illorum exacta ingenium qui excoluntur*: accommodatio *πρακτική* eaque *realis* tum adhibetur, *quum pro facultate audientium non teliguntur quae proponi quaeque praeterivi silentio debeant*: ad accommodationem vero *παιδαγωγικήν* eamque *modalem non inepte argumenta inductionesque referuntur quae ad creandam fidem faciendamque persuasionem usurpantur*.

Sequitur accommodatio *πρακτική*, quae vita operibusque constat, cuiusque obtinet, *quum quis intra honesti limites ita degit, ut non immerito dicnae imbecillitati indulgere videatur*.

Accommodatio tandem *δογματική* ea est, *qua in auditorum gratiam et ne Udem exacerbentur, vel necessariae veritates subtrahuntur, vel inolitii errores pravaeque opiniones comprobantur*.

¹riwfa. Schottum in Epitomo. Theolog. Clrist. Dogmat. pagg. 60. seqq. edit. 2, K Wegscheiderum in Prolegom. ad lufilolt. Theolog. cap. III. §. 26.

¹⁴) Cf. Henrici Klcc Hist. Dogmat. Part. I. cap. II.

¹⁵) In Sylloge Dissertatt. et Cogitatt. Théologie, dissert. I. §. 70.

133. Quae quum ita sint, non illud modo exquirimus an Christus et apostoli *tres priores accommodationis modos* adhibuerint, sed controversiam omnem *ad quartum accommodationis dogmaticae modum* revocamus.

Non exquirimus I., immo ultro damus luculenta suppetere exemplal*, quae Christum et apostolos *hermeneutica* usos *accommodatione* sin minus ad rem edocendam, ad illam certe illuminandam persuadent.

Non exquirimus II., immo ultro damus, Christum et apostolos semet *ad accommodationem paedagogicam* constanter demisisse: semet 1°. demisisse *ad accommodationem paedagogicam formalem*, ad quam spectat universa loquendi ratio infucata, simplex, gnomica et parabolica, quae in Christi apostolorumque sermonibus dominatur: semet 2°. demisisse *ad accommodationem paedagogicam realem*, ad quam spectant verba Christi17, *adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo*; itemque spectant verba Pauli 1S, *et ego, fratres, non potui* neque ex usu esse indicavi *vobis loqui quasi spiritalibus*, ac iis qui carnem menti et legi caritatis penitus subieceritis, *sed quasi carnalibus* ac iis in quibus vestigia prisci hominis adhuc sunt reliqua, *tamquam parvulis in Christo*, ac iis qui non admodum in Christiana disciplina profeceritis. *Lac vobis potum dedi*, ulpole qui nutrice adhuc indigeatis, *et non escam; nondum enim poteratis*, neque vires vobis praesto erant quibus solidos cibos concoqueretis. Egrege Theodoritus²⁰: „Doctrinam, inquit, aurium vestrarum imbecillitati attemperavi,

,6) Matth. VII. 23. coll. Ps. VI. 9, Matth. X. 36. coll. Mich. VII. 6, Luc. XXIII. 30. coll. Os. X. 8, Ephes. IV. 25. coll. Zachar. VIII. 16.

17) loh. XVI. 12: *Ετι πολλά ε/ω λέγειν ὑμῖν, ἀλλί οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι.*

IB) I. Cor. III. 1—4: *Ῥιαί εγώ, ἀδελφοί, οὐκ ἡδυνήθην λαλήσαι ὑμῖν ὡ πνευματικοί;· ἀλλ' ὡ σαρκικοί;· ὡ νηπίοι ἐν Χριστώ, γάλα υμά ἐπότισα, οὐ βρώμα** οὐπω γάρ ἐδύνασάε. ἀλλ| οὐδε ἐτι νύν δύνασθε| ἐτι γάρ σαρκικοί εστε. οπου γάρ ἐν ὑμῖν ζήλο καί ἐρι καί διχοΘτασίαι, οὐχί σαρκικοί εστε, καί κατὰ ἀνθρωπον περιπατεῖτε;

Poliore lectiones variantes huc redeunt: *χαγώ* pro *καί εγώ*: *σάρκινοι*; pro *σαρκικοί*;: omissio *καί* ante *ου βρώμα*: additio *τοῦ βαΟχάζειν* post *ιδύνασθε*: et oure pro *οὐδε*.

Ad interpretationem quod attinet, invent observasse: 1°. *δύνασάαι*, hebraice adhiberi non modo pro *posse*⁹ *iv-vaμεγ εχειν*, et *facultate potiri*, verum etiam pro *indicare ex usu* atque *probare*: 2°. *σαρκικού* idem lieic valere ac *ψυχικού* , hominesque imbecillitate vitiisque carnis adhuc obstrictos: 3°. dici Corinthios non tam habita ratione temporis, quam perfectionis ἐν Χριδτῷ, id est, *κατά την διδασχήν τοῦ Χριστού*: et 4°. *γάλα* idem esse ac Hebr. V. 12. *τά στοιχεία τη ἀρχή* (id est, *προχαιεῦματα*) των λογιών τοῦ Θεού, atque hac imagine in memoriam revocari quae habentur I. Petr. II. 2.

19) In comm, ad h. 1.: *Ἐμετρηδα, ψ^σί, τήν διδασκαλίαν rjj ἀσθeneia τη ακοή · χαί ἐμιμηδάμην πατέρα κατάλληλον τροφήν τοί ἀρτιτόκοι προ φίροντα βρεφесιν.*

et patrem imitatus sum, qui recenter natis infantibus praebet conveniens nutrimentum/| *Sed ne nunc quidem potestis*, neque facultates vobis sunt pares quibus ad intimiora promoveamini; *adhuc enim carnales estis. Cum mim sil inter vos zelus*, id est, ex usu vulgari et ab allico diverso, invidia, *d contentio el scissurae* quibus ilis in partes; *nonne carnales estis*, et edentes opera carnis 20, carni obsequimini, *et secundum hominem ambulili*, vitaeque vestra non imaginem secundi sed primi Adam refertis? Tum 3'. semet demisisse *ad accommodationem paedagogicam modalem*, qua Paulus nonnulla identidem 21 in medium protulit sive ex Arati *Phaenomenis*, sive ex *Oraculis* Epimenidae, sive etiam ex Menandri fabula *Thaidis* titulo infami.

Neque exquirimus III., immo ultro damus usos apostolos *accommodatione practica*: usum ea esse Cephama, qui ut parceret circumcisis fidelibus semet a conviviis fidelium ex gentibus subtraxit22: eademque usum etiam esse Paulum, de quo Lucas scribit23, quod *assumens* Timotheum, *περιέ- uuev αὐτδν διά τοῦ Ιουδαλου τοῦ ὄντα ἐν τοί τόποι ἐχείνοι* , *circumcidit eum propter iudaeos qui erant in illis locis*. Cuius facinoris occasione inquit alexandrinus Clemens 24: „Ecce enim Paulus Timotheum circumcidit propter eos qui credebant ex iudaeis, ne si dissolveret ea quae in Lege carnalius intellecta erant, a fide deficerent qui ex Lege fuerant initiati, etsi ipse recte sciret non iuslificare circumcisionem. *Omnibus enim omnia fieri* profitebatur 25, ut se accommodaret, principalia conservans interim dogmata, ul *omnes lucrifaceret*.^ El rursum 2⁶· „Ecce enim Timotheum praeclarus

·:) Quibus Paulus Gal. V. 20. con- Dumerat *ἐρει* , *ζήλον* et *διχοσταοία* .

*) Actt. XVII. 28, Tit. I. 12, I. Cor. XV. 33. Hinc illud Hieronymi ad Magnum epist. LXX. al. LXXXIV. n. 2: *Quis nim nesciat et in Moyse et in prophetarum voluminibus quaedam assumpta de gentilium libris?*

**) Gal. II. 12. Scilicet, Theodorito interprete, raura γαλάται γέγραφεν ὁ itio; ἀ^οίτολο , διδάσκων ὡ καί οί με- itá).οι καί πρώτοι ἀπόστολοι, τή Ιουδαίων aiintia; χάριν, ἸΘτιν ὅτε τόν νόμον fviârwn ἡνειχοντο, οὐκ ἀεί δέ τοῦτο Ittiiionv ποιοῦντε , *haec scripsit ad piatas divinus apostolus, docens quod etiam magni et primi apostoli, iudaeorum imbecillitatis gratia, Legem servare Muumquam sustinuerint, sed non semper fecerint*.

Actt. XVI. 3.
*) «) Stromat. lib. VI. §. XV. pag. 802: *Αὐτίκα ο Παῦλο τόν Τιμόθεον περιέτεμεν, διά τοῦ ἐξ Ιουδαίων πιστεύοντα* ' ἵνα μή καταλύοντο αὐτοῦ τὰ ἐκ τοῦ νόμου σαρκικώτερον προειλημμένα, ἀπο- Οτῶσι τή πίστειω οί ἐκ νόμου κατηχούμενοι' εἰδῶ ακριβῶ ὅτι περιτομή οὐ δίκαιοι' τοί πάσι γάρ πάντα γίγνεσθαι ὠμολόγει κατὰ συμπεριφοράν, σῶζων τὰ κύρια τῶν δογμάτων, ἵνα πάντα κερδήση. Ubi ego phrasin, σῶζων τὰ κύρια τῶν δογμάτων, redderem: *consulens ipsis dogmatum capitibus* ac prope robori et substantiae.

25) I. Cor. IX. 19—22.
ae) Stromat. lib. VII. §. IX. p. 863: *Αὐτίκα Τιμόθεον ὁ γενναίο περιέτεμεν ἀπόστολο , κεκραγῶ και γράφων, περιτομήν τήν χειροποίητον οὐδεν ὠφελεῖν"*

circumcidit apostolus, cum interea vociferaretur et scriberet*⁷ *circumcisionem manu factam* nihil prodesse: sed ne repente a Lege avellens ad eam quae est ex fide cordis circumcisionem, adhuc reluctantes eos qui audiebant hebraeos, a synagoga sese cogerei distrahere, se iudaeis accommodans, *factus est iudaeus, ut omnes lucrifaceret ss.*“

Contentio igitur omnis *ad accommodationem dogmaticam* redit, deque ea statuo ac vehementissime affirmo, probari illam concedique non posse, quin omnia sus deque vertantur, ipseque christianismus e suis veluli radicibus convellatur.

134. Hac enim dumtaxat lege institutio Christiana vigere potest, sibi-que constare, si fas integrumque non sit ambigere vel I. de morali Christi, apostolorumque caractere; vel II. de expletis ab iisdem suis partibus, suis-que muneribus; vel III. de Scripturarum conspiratione; vel tandem IV. de supremo normae loco graduque, qui Christianae disciplinae atque revelationi conveniat.

Si enim aut in dubitationem ista adducantur, aut etiam, quod longe capitalius foret, praefracte negentur: si in dubitationem adducatur aut prae- fracte negetur sive I. moralis Christi, apostolorumque character a quavis mendacii umbra simulationisque specie alienissimus; sive II. Christum et apostolos suas explesse partes caelestis doctoris, legatorumque divinarum; sive III. Scripturas esse *ἑθνευδῶτον*, sibi-que ad harmoniam concinere; sive IV. christianam revelationem non tam supremae cuiusdam normae legis-que vice fungi, quam examini philosophico et rationis indagini suapte conditione subesse; quidquid tenemus de Christiana oeconomia, et quidquid de novo per Christum foedere profite- mur, id totum iaceat ac penitus dilabatur necesse est.

Atqui posita semel concessaque *dogmatica accommodatione*, quae recensuimus omnia non modo in dubitationem veniunt, sed plane etiam negantur.

135. Plane negatur I. moralis Christi et apostolorum character, siquidem ii neque a simulatione immunes, neque a flagitio proditae veritatis soluti existimantur.

Plane negatur II. sive Christum functum esse partibus caelestis doctoris, qui e sinu Patris inter homines descendens²⁹ puram illis liquidamque veritatem enarravit: sive apostolos functos sic esse divina legatione³⁰, ut ex

Γνα μη ἀ&ρόω ἀποῦπών τοῦ νόμου
προ την ίχ πιῦτεω τη χαρόια περιτο-
μήν αφηνιάζοντα iri τοῦ ἀχρωμενου
τών ίβραιων, ἀπορρήξαι τη Ουναγωγή
ἀναγχάση, Ουμπεριφερόνενο ιουδαίοι,
ιουδαίο ιyivtroγ ινα πάντα χερόήση.

’) Rom. II. 25, Ephes. II. 11.

9) I. Cor. LX. 19. seqq.

2Î) loh. 1. 14 — 18, Hebr. I. 1. seqq.

3 °) II. Cor. V. 20.

ükrtm orc nonnisi divina veritas resonaret, iique non aliter ac totidem Christi et Spiritus instrumenta censerentur.

Plane negatur III. concentus et Scripturarum harmonia, quum hinc *ex ijpothesi* sumatur, plura iisdem contineri non tam ad veritatem, quam ad praeposteras falsasque opiniones expressa; inde vero eisdem constantia et innulabilis evangelii ratio perspicue affirmetur 31, bellumque indicatur aceriaum tum omnibus doctrinae corruptelis 32, tum omnibus doctrinae veritisque corruptoribus ..

Tandem IV. prorsus negatur revelationi christianae atque apostolorum praedicationi vim inesse, preliumque competere supremae normae ac principis regulae, qua el nostra cogitandi ratio temperetur, et nostra fides eoslraeque assensiones regantur. Nobis enim officium iniungitur, onusque imponitur sane maximum de ipso deposito christianae manifestationis arbitrandi, atque adeo discernendi constantia a temporariis, humana a divinis, caelestia a terrestribus, interpolata a sinceris, et quae dogmaticae accommodationi debentur ab iis quae e veritatis fonte permanarunt.

136. Ut vero tantam cladem a re Christiana Patres averterent, nihil [rorsus intentatum reliquerunt, quo *accommodationem dogmaticam* Christo iique apostolis tributam impeterent, illamque non falsam modo verum etiam exosam commonstrarent. Hac mente atque hoc consilio I. eiusdem assertores el vindices inter profanos religionis illusores recensuerunt. Quare illos Irenaeus dixit³⁴ *vanissimos sophistas*, alque eiusmodi nota ideo dehonestavit quod contenderent, *apostolos cum hypocrisi fecisse doctrinam suam secundum audientium capacitatem, et responsiones secundum interrogantium suspensiones, caecis caeca confabulantes secundum caecitatem ipsorum*.

Hac mente alque hoc consilio II. ne *historicam* quidem *accommodationem* ferendam esse tradiderunt. Quare Iulius africanus suam ab iis dissensionem patefecit³⁵, qui Servatoris genealogiam non tam ad historiae

»') Gal. I. 6-7.

''') Coloss. II. 2 — 7 — 8, Hebr. XIII. I. Tim. I. 3. seqq., IV. 1—6, VI. 20, II Tim. I. 13-14, II. 15-21, Iud. v. 3.

''j Matth. VII. 15, Marc. XIII. 22, II Petr. H. 12 — 14- 15 — 16 — 17 — 22 I Ioh. II. 18—22, IV. 1 — 3, II. Ioh. n. 7-9.

'*) Con. Haeres, lib. III. cap. V. 11. seqq., et cap. XII. n. 6.

*) Epist. ad Aristidem apud Routh a Reliquiis Sacr. T. II. p. 230: «Frustra illis fictum mendacium: μή δὴ κρατοίη ὁ ἄνθρωπος; λόγος τῆς ἑκκλησίας Χριστοῦ, ὅτι

ψεύδο ὑύγχεται εἰ αἶνον καὶ δοξολογίαν Χριστοῦ, τι γὰρ οὐκ οἶδε κακείνον'τον ἱερῶτατον τοῦ ἀποΟτόλον λόγον κηρύττοντο καὶ διαγγέλλοντο τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτήρος ἡμῶν, καὶ διιϋχυριζομένου τὴν ἀλήθειαν, μεγάλῳ φόβῳ λεγόντο * ὅτι εἰ Χριστὸν λέγοντι τινε μή,εξηγέρθαι. ἡμεῖς δὲ τοῦτο καὶ φαμεν καὶ πεπιΟτεύκαμεν, καὶ αὐτό καὶ ἐλπίζομεν καὶ κηρυΟϋμεν. καταψενδομαρτυροῦμεν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν. εἰ δὲ οὕτω, ὁ δοξολογῶν θεὸν πατέρα, δέδοικε μή ψευδολόγο δοκοίη ἔργον πασάδοξον διηγούμενο, πῶ οὐκ

veritatem exactam, quam ad conciliandum Christo decus splendoremque concinnatam arbitrabantur.

Hac mente atque hoc consilio 111. ipsam quoque *practicam simulationem* reiecerunt. Quam sane pluribus Augustinus expolit, neque passus ullatenus est⁵⁶, ut Cephas a Paulo simulate reprehensus putaretur.

Quid quod IV. persuasum omnibus semper fuit, quod Tertullianus³ Ambrosius⁸ et Cassianus⁷⁷ luculentissime declararunt, *disciplinam doctrinamque christianam unam sic esse et indiriduam, ut omnem ac solam Christi et Spiritus revelationem per apostolos annunciatam complectatur?* esse omnino homogeneam et similigenam, nullisque humanis terrenisque elementis commixtam?

137. Accedit V. solemne discrimen inter *viridxQtOiv, simulationem* et *Gvp^eoKfOûûv, accommodationem*, quod Clemens alexandrinus sic explanat, ut hanc recipiens et probans, illam vicissim repudiet atque damnet. Eiusdem verba, quae esse luculentiora nequeunt, ita se habent⁴⁰: „Qui ergo propter

αν δικαίω φοβη9είη ο δια ψευδολογία
άλη9εία ούύταδιν ποριζόμενο , δόξαν
ούκ άλη9ή ύνντι9εί ;

»*) Epistt. XXVIII – XL-LXXI –
LXXX¹¹. Consonant Tertullianus con.
Marc. lib. V. cap. III, Cyprianus epist.
LXXI. ad Quintum, Ambrosiaster ad
Gal. II., Hieronymus in dialogo con.
Pelagianos, Gregorius lib. II. Moral,
cap. XII., et Thomas ad Gal. II., item-
que 1. II. q. CUL a. IV. ad 2, et II. II.
q. XXX¹¹II. a. IV. ad 2.

s*) De Coron. Milit. cap. XII., et de
Praescriptt. cap. VI.

55) In Lucam lib. VI. n. 101.

39) De Incarnat, lib. VI. cap. XVII.

40) Stromat. lib. VII. §. IX. pagg.
863—864: 'Ο roivuv tu'zpt τη θυμπερι-
φορά διά την τών πέλα θωτηρίαν δυγ-
χαταβαίνων Φίλη , διά την τών δι ου
θυμπεριφέρεται Οωτηρίαν , ούδεμιά υπο-
χρίθew διά τόν έπηρτημένον τοϊ διχαίοι
άπό τών ξηλούτων χίνδυνον μετέχων,
ουτο ούδαμώ αναγκάζεται. επί δέ τών
πληθίων ώφελεία μόνη ποιηθεί τινά δ ά
ούχ αν προηγουμένω αύεώ πρα/είη. εί
μη δι εκείνου ποιοίη. Ουτο εαυτόν

έπιδίδωύιν ύπ'ερ τή έκκληοία , ύπ'ερ των
γνωρίμων, ού αντό έγένηνθεν έν πίύτι,
ει υπόδειγμα τοί διαδέξαύ9αι την ακραν
οικονομίαν τοϋ φιλαν9ρώπου και φίλο-
9εου παιδευτοϋ δυναμένοι ει παράύταιν
τή άλη9εία τών λόγων, ει ενεργειαν τή
αγάπη τή πρό τον κύριον. αδούλωτο
ουτο έν φόβω, άλη9ή έν λόγω, καρτε-
ρικό έν πάνω, μηδε έν τώ προφορικά
λόγω ψεύθαθ9αι 9έλων ποτέ' καν τούτα
τό αναμάρτητον πάντοτε κατορ9ών αεί
τό ψεύδο αυτό, άτε μετά τίνo δόλου
ειρημένον, ούκ αργό έστι λόγο , άλλ'
ει κακίαν ενεργεί. Πάντοάεν άρα μαρ-
τυρεί τή άλη9εία μόνο ο γνωΟτικό , και
έργω και λόγω, αεί γάρ κατορ9οί εν
πάύι πάντω , και έν λόγω και έν πράξει
και έν αυτή τή έννοια, αύτη μ'εν ούν,
ώ έν επιδρομή φάναι, ή του χριΟτιανού
9εοθέβεια.

Ubi animadverti debet: 1°. visum esse
Pottero redundare verba, διά την των
πέλα Οωτηρίαν, eaque interpretamenti
loco margini adscripta iuxta commotion,
διά την τών δι ου Ουμπεριφέρεται θω-
τηρίαν, in textum deinceps commigrasse.
2°. Eiusdem esse coniecturam, multo legi
commodius αναχάξεται, *recedit*, quam

proximorum salutem quibŭs *ne accommodai, se demittit*, is *nullius simu-*
Isionis omnino cogitur esse particeps, ob periculum quod imminet iustis ab
iis qui eis invident. Propter solam autem propinquorum utilitatem faciet
qstendam, quae *primario* non fierent ab eo, si non faceret illorum caussa,
k enim seipsuin tradit pro ecclesia, pro familiaribus quos ipse in fide genuit,
a exemplum iis qui suscepturi sunt summum illud officium benigni et pii
ixloris, ut ostendat verborum veritatem et operetur caritatem in Dominum,
best eiusmodi ut a timore non redigatur in servitutem, verus in sermone,
tolerans in labore, nec in prolato sermone umquam mentions, et in eo
semper ita se gerens ut non peccet: quandoquidem ipsum mendacium, ut
quod cum aliquo dolo dictum sit, non est sermo ociosus, sed exercetur ad
viliū. Undique ergo veritati testimonium fert solus gnosticus, et facto et
oratione: semper enim in omnibus omnino se recte gerit, et in sermone et
in actione et in ipsa cogitatione. Haec ergo est, ut summatim dicam, Chri-
stiani pietas et religio.⁴⁴

ιταγχάζεται, cogitur. 3°. Hisce inductis
motationibus, istam prodire sententiam:
« τοῖς γι'/.Ὶι rÿi Συμπεριφορά ὕγκα-
ταβαίνων ψιλῇ , διὰ τήν τῶν δέ οὐ
ιταχιριρέρεται Οωτηρίαν, οὐδεμιά ὑπο-
Tfiltwξ διὰ τόν ἐπηρτημένον τοί διχαίοι
ίτο των ζηλούντων χίνδυνον μετόχων,
erro; οὐδαμῶ ἀναχάζεται. Proinde qui
ea tantum se demittit ut se aliis accom-
nodet, propter eorum salutem quibus
u accommodat, nec ullius simulationis
prae metu periculi quod invidi et male-
roli homines iustis intentare solent, par-
ticeps est, is nequaquam recedit aut
tergirsatur. 4°. Significationem huic
sententiae sobiectam huc redire: cum
hostibus (erga non dare, qui se tantum
proximis accommodat, ut eorum salutem
promoveat; numqnam autem prae metu
periculi prava simulatione utitur. 5°. Sin-
ntem retineatur vulgatum *αναγκάζεται*,
eam propositae sententiae particulam red-
ii posse, *is nequaquam cogitur*, metu
«licet, quemadmodum paulo post dicitur,
cJmluro; οὐτο εν φόβω.

At vero 6°. Heinsius monet legisse
iiterpretem, *οἰά τόν ἐπηρτημένον τοί*
I *laῦλοῖξ από τών ζηλούντων χtvδvνον με**

τέχειν, οὐτο οὐδαμῶ αναγκάζεται. Tum
7°. pergit, locum esse obscurum, atque
istud sibi velle: aliud esse *Συμπεριφοράν*,
quae fit cum aliquis alicui se accommo-
dat, vel ut eum lucrifaciat, vel ne eum
aut alium magis a veritate avertat; quod
apostolus fecit qui Timotheum circumci-
dit: aliud *ὑπόκρισιν*, qua semper absti-
nendum est, ne scandalum detur: quod
vitandum est *διὰ τόν ἐπηρτημένον τοί*
διχαίοι από τών ζηλούντων χίνδυνον, hoc
est, quia semper de scandalo et quidem
dato boni periclitantur, quorum actiones
omnes improbi et aemuli observant. Dicit
autem posse aliquem accommodare se *καί*
Ουγκαταβαίνειν, qui propterea non cogi-
tur *ὑποκρίνεοθαι*. Quod est fugiendum
propter eam quam dixi caussam. Quasi
diceret, ὁ *Ουγκαταβαίνων καί ὕμπερι-*
φερόμενο , hoc est, qui se ea ratione,
qua apostolus, demittit et accommodat,
nullius simulationis illicitae esse particeps
cogitur, quae est fugienda (nam hoc
deest) *διὰ τόν ἐττηρτημένον τοί διχαίοι*
άπό τών ζηλούντων χίνδυνον.

Ceterum et ea conferri possunt quae
scribit Gentianus Hervetius in connu, ad
h. l. p. 195.

Ab his vero minime discrepant, atque hisce illuminandis non minimum conferunt, quae adductis Pauli⁴¹ et Danielis⁴² oeconomicis gestis praemiserat inquiens⁴³: „*Ψενσται τοίνυν τω δντι, ονχ οί συμπεριφερόμενοι οικονομίαν σωτηρία, οὐδ' οί περί τινα των έν μέρει σφαλλόμενοι, άλλ' οί ει τά κνριώτατα παραπιπτοντε, και άετονντε μεν τον κύριον, τὸ δ'σον έν αντοῖ ' άποστερονντε δε τον κνρίου την άλη&η διδασκαλίαν' οί μή κατ' αξίαν τον ιhoῦ και τον κύριον τά γραφα λέγονντέ* (forte λαλονντε vel λαβόντε) *τε και παραδιδονντε. Παραιλήχη γάρ άποδιδομένη &εώ, η κατά την τον κύριον διδασκαλίαν, διά των αποστόλων αυτόν, τη &εοσεβον παραδόσεω σύνεσί τε και σννάσκησι*. Mendaces ergo sunt revera non ii qui se accommodant propter negotium salutis: neque qui labunlur in aliquibus ex iis quae sunt singularia, sed qui concidunt in iis quae sunt vel maxime principalia, et Dominum quidem, quoad fieri ab eis potest, reficiunt: auferunt autem veram Domini doctrinam, quia non pro dignitate Dei et Domini Scripturas edisserunt et tradunt. Depositum enim quod Deo redditur, est secundum Domini doctrinam, per piam apostolorum eiusdem traditionem intelligencia et exercitatio⁴⁴

Omnem igitur Patres damnabant *ύπύκρισιν*, omnemque mendaciis aditum obstruebant, et solam permittebant probabantque *συμπεριφοράν*, qua *παραθήχη* dominicae doctrinae per piam apostolorum traditionem praedicationemque annuncialae sprlum tectumque maneret: probabant *πρακτικήν σνγκατάβασιν*, quam Clemens dicit *σφάλμα περί τινα των έν μέρει*: sed quamlibet vicissim improbabant demissionem quam idem appellat *παράπτωμα ει τά χνριώτατα*.

Qua de re non minori perspicuitate refulgent, quae uno ore testantur Origenes, Athanasius, Chrysoslomos, Isidorus pelusiota, Theodoritus, Ammonius, Theophylactus et Hieronymus⁴⁴, sive dum *condescensionem*⁴⁵ quam verbo *συμπεριφέρεισ&αι* Clemens effert, ipsi exprimunt verbis *σνγκαταβαίνει, σνγκα&ιέναι, σνννηπιάζειν, σνμπλάττειν, σνμμετριάζειν* et *σνμφελλίζειν*:

41) Actt. XVI. 3. coll. I. Cor. IX. 19. seqq.

42) Daniel. V. 7 — 29.

43) Stromat. lib. VI. §. XV. p. 802.

44) Haec quae innuimus Patrum testimonia referunt atque opportune explanant Petavius in Praefat. ad T. II. Theol. Dogm. cap. III. HI—VII. Reinhardus in Programmata, *utrum et quando possint oratores divini in administrando suo munere demittere sese ad vanas hominum opiniones*, Suicerus in Thesaurio ad v. *Ονγκατάβασι*, et lahu in diss. de sen-

tentia Patrum circa accommodationem, quae in App. Opp. Théologie, reperitor.

45) Theodorus Gaza *Ονγκατάβασιν* reddit *condescensionem, demissionem quae superior et sublimior, fortior atque robustior sese accommodat atque attemperat ad mores, sensum et captum inferiorum atque infirmiorum*. Atque ita, scribit Rittershusius ad epist. LXVIII. lib. IV. Isidori pelusiotae, *pater infantibus filiis suis ύμφελλίζων, aut lento gradu incedens, eosque manu ducens et fulciens, dicitur ipsis Ονγκαταβαίνην*.

cive dum rationem explicant *condescensionis* qua Deus in Scripturis usus est, Fnigenilus carnem assumpsit atque in assumpta came homines instituit, apostoli vero tam iudaeis quam gentilibus consuluerunt. Quamquam enim modum omnino nullum demissionis sive paedagogicae⁴⁶ sive practicae missam laciunt: et quamquam toti in eo sint ut Dei, Christi atque apostolorum *μιανδρωπίαν* celebrent atque extollant; accommodationem tamen *dogmaticum* non taciti solum praetereunt, verum etiam *proscribunt* acerrime argumentisque peremptoriis *confutant*.

138. Cuiusmodi sane VI. videri debent quae Irenaeus potissimum et Tertullianus adhibuerunt, ut quamvis dogmaticae accommodationis suspicionem a Christo atque ab apostolis propulsarent.

Ut enim 1°. Irenaeus disputat⁴⁷: „Dominus noster Iesus Christus *re-ritus* est⁴⁸, et mendacium in eo non est. Quemadmodum et David eam quae est ex Virgine generationem eius, et eam quae est ex mortuis resurrectionem prophetans ait⁴⁹: *veritas de terra orta est*. Et apostoli autem *discipuli veritatis* exislenles, extra omne mendacium sunt: non enim communicat mendacium veritati, sicut non communicant tenebrae luci, sed praesentia alterius excludit alterum. Veritas ergo Dominus noster existens, non mentiebatur. . . . Neque discipuli eius alium quemdam Deum nominarent, aut Dominum vocarent praeter eum, qui vere esset Deus et Dominus omnium.⁴⁴ Feme diceret, sicut ab eo qui *in se* veritas est, et cuius *oeconomia* est veritas, non nisi veritas exspectari potest; ita *discipuli veritatis* nequeunt esse nisi veritatis legati atque praecones. Iamvero Christus *in se* est veritas, eiusque *oeconomia*, secus ac docelae comminiscerentur, fuit veritas: apostoli autem, tamquam discipuli veritatis, evangelium praedicarunt. Ergo neque a Christo, neque ab apostolis proficisci aliud potuit quam veritas, et ab utrisque mendacium perquam vehementissime abhorruit.

Sane 2°. fac Christum et apostolos dogmaticae accommodationi induis-
sisse; illud erit consequens quod Irenaeus promittit his verbis⁵⁰: „Hoc aulpm

..) Ad gemis *pttedagogicae* demissionis referri inprimis debent argumenta, quae *ad hominem* dicimus, eaque ex Sybillis, ex philosophis, atque universim n anticipatis auditorum opinionibus de-
«ompta. Quamquam enim Patres probe aossent, neque hisce argumentis Christianam veritatem inniti, neque iisdem rite vindicari, aut etiam accurate exponi; illis tamen utebantur, ut viam sibi complanarent, fidemque apostolicam ab offensione caltinniisque gentilium eximerent. Huic demissionis specimina frequen-

ter occurrunt apud Iustinum, Tatianum, Athenagoran), Theophilum, Lactantium, ipsumque Athanasium, qui in aureo libello *de Incarnatione Verbi* platoniorum scita dc λόγω per universitatem rerum infuso dextere usurpat, ut suscepti hominis sacramentum vendibile ostendat.

47) Con. Haeres, lib. III. cap. V. n. 1.

48) Ioh. XIV. 6: *Εγώ ειμι ή όόό, και ή αλήθεια, και ή ζωή, ego sum via, et veritas, et vita*.

Ps. LXXXIV. 12.

5°) Con. Haeres. lib. III. cap. V. n. 2.

non est *sanantium*, nec *vivificantium*, sed magis gravantium et augmentum ignorantiam ipsorum: et multo verior his Lex invenietur, maledictum dicens⁵¹ omnem, *qui in errorem mittat caecum in via*. Qui enim *ad inventionem* missi erant *errantium* apostoli, et *ad visionem eorum qui non videbant*, et *ad medicinam languentium*, utique non secundum praesentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem. Nec enim qui libet homines recte facient, si *caecos* iamiamque per praecipitium ferri incipientes adhortentur insistere illi periculosissimae viae, quasi vere redae, et quasi bene perventuri sint. Quis autem *medicus* volens curare aegrotum, faciat secundum concupiscentias aegrotantium⁵², et non secundum quod apium esi medicinae? Quoniam autem Dominus medicus venit eorum qui male habent, ipse testificatur dicens ⁵³: *non est opus sanis* ⁵⁴ *medicus, sed male habentibus*. *Non reni vocare iustos sed peccatores ad poenitentiam*. Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? et quomodo peccatores poenitentiam agent? utrum perseverantes in eisdem ipsis, an e contrario magnam commutationem et transgressionem prioris conversationis accipientes, per quam et aegritudinem non modicam, et nulla peccata sibimelipsis importaverunt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionem evacuatur. Agnitionem ergo faciebat Dominus suis discipulis, per quam et curabat laborantes, et peccatores a peccando coercebat. Non igitur iam secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neque secundum suspicionem⁵⁵ interrogantium respondebat eis; sed secundum doctrinam salutarem et sine hypocrisi et sine personae acceptione.“

Atque 3°. hoc est⁵⁸ „quod etiam *ex Domini sermonibus* ostenditur: qui quidem his qui erant ex circumcisione, ostendebat Filium Dei, eum qui per prophetas praedicatus fuerat, Christum; hoc est, semelipsum manifestabat, qui libertatem hominibus restauraverit, et attribuerit incorruptelae hereditatem. Gentes autem iterum docebant *apostoli*, ut relinquerent vana ligna et lapides, quae suspicabantur esse Deos, et verum colerent Deum, qui constituisset et fecisset omne humanum genus, et per conditionem suam aleret et augeret et constabiliret et eis esse praestaret; et ut exspectarent Filium eius Iesum Christum, qui redemit nos de apostasia sanguine suo, ad hoc ut essemus et nos populus sanctificatus, de caelis descensurus in virtute Patris, qui et iudicium omnium facturum est, et ea quae a Deo sunt bona donaturus his, qui servaverint praecepta eius. Hic in novissimis temporibus apparens, lapis summus angularis, in unum collegii et univit eos qui longe et eos qui

4P| Deuter. XXVII. 18.

11) Al. *aegrotantis*.

*) Luc. V. 31 — 32.

51) Al. *valentibus*.

1J) Al. *opinionem*.

,e) Con. Haeres, lib. III. cap. V. n. 3-

prope, hoc est, circumcisionem et praeputium, dilatans Iaphet⁵⁷, et constituens eum in domo Sem.“

Compendio Irenaeus haec alibi argumenta repetit, iliaque confirmans Is. pergit⁵⁸: „Superfluum autem et inutilis adventus Domini parebit, siquidem venit permissurus et servaturus uniuscuiusque olim insitam de Deo opinionem. Adhuc etiam et multo durius erat, quem hominem viderant iudaei et cruci affixerant, annuntiari hunc esse Christum Filium Dei, aeternum ipsorum regem. Non igitur iam secundum pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in facie interfectores eos esse Domini dicebant, nullo magis fiducialiter eum Patrem, qui super demiurgum esi, et ipsis annuntiarent, et non in quod putabat unusquisque; et nullo minus erant peccatum, siquidem superiorem Salvatorem, ad quem ascendere eos oporteret, quoniam esset impassibilis, non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorum loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniam dii ipsorum non essent dii, sed idola daemoniorum; simili modo et iudaeis annuntiassent, si alterum maiorem et perfectiorem scissent Patrem, non adnutrientes neque augentes eorum non veram de Deo opinionem. Ethnicorum autem solventes errorem, et auferentes eos a suis diis, non utique alterum eis inferebant errorem; sed auferentes eos qui non erant dii, eum qui solus erat Deus et verus Pater, ostenderunt?]

Cui nobilissimae disputationi modum finemque 5°. imponit de *apostolis* scribens⁵⁹: „Qui ergo usque ad mortem tradiderunt animas propter evangelium Christi, quomodo poterant secundum insitam opinionem hominibus loqui? Quod ipsum si fecissent, non paterentur: sed quoniam contraria his qui non assensiebant veritati, praedicabant, ideo et passi sunt, Manifestum est ergo, quoniam non derelinquebant veritatem, sed cum omni fiducia iudaeis et graecis praedicabant: iudaeis quidem, Iesum eum qui ab ipsis crucifixus est, esse Filium Dei, indicem vivorum et mortuorum, a Patre accepisse aeternum regnum in Israel, quemadmodum ostendimus; graecis vero unum Deum qui omnia fecit, et huius Filium Iesum Christum annuntiantes?*

139. Omitto quae huc perlinentia atque hisce omnino paria Tertullianus⁶⁰ disserit, atque ad aliud continenter⁶¹ venio quaestionis caput: *ulrum omnia quae a Christo eiusque Spiritu didicerunt apostoli, sua praestatione annunciarint*.

n) Perspicue alluditur ad ea verba, quibus Xoe Iapbeto primogenito suo benedicens, ait Gen. IX. 27: *dilatet Deus Iaphet, et habitet in tabernaculis Sem, ritque Chanaan servus eius*. Haec autem Irenaeus traducit ad vocationem gentium.

quas, reprobatis iudaeis, per fidem sibi Deus copulavit.

Con. Haeres, lib. III. cap. XII. n. 6.

Ibid. n. 13.

De Praescriptt. capp. XXII. seqq. Super, n. 105.

non est *sanantium*, nec *vivificantium*, sed magis gravantium et augentium ignorantiam ipsorum: et nullo verior his Lex invenietur, maledictum dicens⁵¹ omnem, *qui in errorem mittat caecum in via*. Qui enim *ad inventionem* missi erant *errantium* apostoli, et *ad risionem eorum qui non ridebant*, et *ad medicinam languentium*, utique non secundum praesentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem. Nec enim quilibet homines recte facient, si *caecos* iamiamque per praecipitium ferri incipientes adhortentur insistere illi periculosissimae viae, quasi vere rectae, et quasi bene perventuri sint. Quis autem *medicus* volens curare aegrotum, faciat secundum concupiscentias aegrotantium⁵²*, et non secundum quod aptum est medicinae? Quoniam autem Dominus medicus venit eorum qui male habent, ipse testificatur dicens⁵³: *non est opus sanis* ⁵⁴ *medicus, sed male habentibus*. *Non reni rocare iustos sed peccatores ad poenitentiam*. Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? et quomodo peccatores poenitentiam agent? utrum perseverantes in eisdem ipsis, an e contrario magnam commutationem et transgressionem prioris conversationis accipientes, per quam et aegritudinem non modicam, et nulla peccata sibimetipsis importaverunt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionem evacuatur. Agnitionem ergo faciebat Dominus suis discipulis, per quam et curabat laborantes, et peccatores a peccando coercerat. Non igitur iam secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neque secundum suspicionem⁵⁵ interrogantium respondebat eis; sed secundum doctrinam salutarem et sine hypocrisi et sine personae acceptione/

Atque 3°. hoc est⁵⁶ „quod etiam *ex Domini sermonibus* ostenditur: qui quidem his qui erant ex circumcisione, ostendebat Filium Dei, eum qui per prophetas praedicatus fuerat, Christum; hoc est, semelipsum manifestabat, qui libertatem hominibus restauraverit, et attribuerit incorruptelae hereditatem. Gentes autem iterum docebant *apostoli*, ut relinquerent vana ligna et lapides, quae suspicabantur esse Deos, et verum colerent Deum, qui constituisset et fecisset omne humanum genus, et per conditionem suam aleret et augetet et constabiliret et eis esse praestaret; et ut exspectarent Filium eius Iesum Christum, qui redemit nos de apostasia sanguine suo, ad hoc ut essemus et nos populus sanctificalus, de caelis descensurus in virtute Patris, qui et iudicium omnium facturus est, et ea quae a Deo sunt bona donaturus his, qui servaverint praecepta eius. Hic in novissimis temporibus apprensus, lapis summus angularis, in unum collegit et univit eos qui longe et eos qui

Deuter. XXVII. 18.

*) Al. *aegrotantis*.

b) Luc. V. 31 — 31.

4<) Al. *valentibus*.S5) Al. *opinionem*.

161 Con. Haeres, lib. III. cap. V. n. 3.

per hoc, hoc est, circumcisionem et praeputium, dilatans Iaphet⁸⁷, et condens eum in domo Sem.“

Compendio Irenaeus haec alibi argumenta repetit, iliaque confirmans I. pergit⁵⁸: „Superilius autem et inutilis adventus Domini parebit, siquidem veni permissurus et servaturus uniuscuiusque olim insitam de Deo opinionem. Adhuc etiam et nullo durius erat, quem hominem viderant Iudaei et cruci afficerant, annuntiari hunc esse Christum Filium Dei, aeternum ipsorum regem. Non igitur iam secundum pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in facie interfectores eos esse Domini dicebant, nullo magis fiducialiter eum Palrem, qui super demiurgum est, et ipsis annuntiarent, et non iam quod pulabat unusquisque; et nullo minus erat peccatum, siquidem superiorem Salvatorem, ad quem ascendere eos oporteret, quoniam esset impassibilis, non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorum loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniam dii ipsorum non essent dii, sed idola daemoniorum; simili modo et Iudaeis annuntiassent, si alterum maiorem et perfectiorem scissent Patrem, non adnutrientes neque augentes eorum non veram de Deo opinionem. Ethnicorum autem solventes errorem, et auferentes eos a suis diis, non utique alterum eis inferebant errorem; sed auferentes eos qui non erant dii, eum qui solus erat Deus et verus Pater, ostenderunt/

Cui nobilissimae disputationi modum finemque 5°. imponit de *apostolis* scribens⁵⁹: „Qui ergo usque ad mortem tradiderunt animas propter evangelium Christi, quomodo poterant secundum insitam opinionem hominibus loqui? Quod ipsum si fecissent, non paterentur: sed quoniam contraria his qui non assensiebant veritati, praedicabant, ideo et passi sunt, Manifestum est ergo, quoniam non derelinquebant veritatem, sed cum omni fiducia Iudaeis et Graecis praedicabant: Iudaeis quidem, Iesum eum qui ab ipsis crucifixus est, esse Filium Dei iudicem vivorum et mortuorum, a Patre accepisse aeternum regnum in Israel, quemadmodum ostendimus; Graecis vero unum Deum qui omnia fecit, et huius Filium Iesum Christum annuntiantes/*

139. Omnia quae huc pertinentia atque hisce omnino paria Tertullianus⁶⁰ disserit, atque ad aliud continenter⁶¹ venio quaestionis caput: *ulrum omnia quae a Christo eiusque Spiritu didicerunt apostoli, sua praefocatione annunciarint*.

*) Perspicue alluditur ad ea verba, quibus Noe Iapheto primogenito suo benedicens, ait Gen. IX. 27: *dilatet Deus Iaphet, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus eius*. Haec autem Irenaeus traducit ad vocationem gentium,

quas, reprobatis Iudaeis, per fidem sibi Deus copulavit.

Con. Haeres. lib. III. cap. XII. n. fi.

Ibid. n. 13.

De Praescriptt. capp. XXII. seqq.

Super, n. 105.

Principio autem universim respondendum esse contendo, *nihil ab iis fuisse obtectum, celatum nihil, sed omnia ecclesiae credita atque candide patefacta.*

Hoc sane probat I. Christi consilium, quo ipse apostolos instituit, et disciplina Spiritus ad praestitutam perfectionem provexit. Ulrumque enim praestitit ut ecclesiae consuleret, ut suum in ecclesiam amorem manifestaret⁴, ut ecclesiam efficeret columnam et firmamentum veritatis⁴³, illamque redderet caelestis doctrinae plenum referlumque thesaurum⁶⁴, adeo ut qui morem illi non gereret, is tamquam ethnicus et publicanus iure merito aestimaretur⁶⁵.

Probant II. verba Salvatoris⁶⁶, *docentes eos serrare omnia quaecumque mandavi vobis.* Quod enim *de disciplina ethica* apostolis iniunctum fuit, idipsura *de doctrina fidei* iniunctum eisdem fuisse putandum est; praesertim quum ad eos ista pertineant⁶⁷: *quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, praedicate super tecta.*

Probat III. oratio Pauli ad episcopos ephesinae provinciae⁶⁸: *Quapropter contestor vos hodierna die quia mundus sum a sanguine omnium, nec cuiusquam mihi exitium tribui potest. Voza enim subterfugi, quominus annunciarer omne consilium Dei vobis, vobisque rationem adipiscendae salutis divinitus constitutam, ac fidei mysterium⁶⁹ reserarem.* Pauli namque animo altissime insidebat quod in litteris ad Corinthios datis legimus⁷⁰:

6') Ephes. V. 25. seqq.

6I) L. Tim. II. 15.

64) Irenaeus con. Haereses lib. III. cap. IV. η. 1: «Non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere; cum apostoli, quasi in depositum dives, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis: uti omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos; quae autem sunt ecclesiae cum summa diligentia diligere, et apprehendere veritatis traditionem.»

6i) Matth. XVIII. 17.

Matth. XXVIII. 20: *Ἰησοῦς λέγει πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν.*

6?) Matth. X. 27: *7? λέγω ὑμῖν ἐν τῇ ὁχλοῖᾳ, εἰχάτε ἐν τῷ φωτί** καὶ ὁ ἐξ τῶ οὐ¹ αχουττ, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.

Est autem loquutione proverbiali, ἐν

τῇ ὁχοῖᾳ idem ac *εἰ τὸ οὐ ἀχορνεῖν, audire priratum*; et ἐν τῷ φωτί idem ac *κηρύττειν ἐπὶ τῶν δωματίων, publice palamque edicere.*

6δ) Act. XX. 26—27: *Ἰὼ καὶ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ δήμερᾳ ἡμέρα, ὅς καθαρό ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων¹ ὃν γὰρ ὑπετέιλάμην τοῦ μὴ ἀναγγέλλω ὑμῖν πάσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ.*

Vulgatus non legit ἐγὼ, sed *εμὶ*, quam lectionem pariter habent Codd. BCDE. varique e minusculis. Formula, *καθαρό ἀπὸ τοῦ αἵματος*, recurrit cap. XVIII. 6, idemque valet ac *insons sanguinis*; idest, mortis, ac illius quidem mortis, quae Marc. XVI. 15—16. opponitur *saluti*, et *condemnatio* nuncupatur.

«*) I. Tim. III. 9.

7°) I. Cor. III. 21—23: **Ὁ τε μηδεὶ χανχάσθω ἐν ἀνθρώποις. πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστίν. εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλῶ, εἴτε Κηφά, εἴτε χόρμος, εἴτε ζώή, εἴτε*

Sen itaque gloriatur in hominibus, nemo se proplerea iactet quod hunc Êtave doclorem habuerit, et nemo se humanis doctoribus addicat, ut apud Hillelis et Samnitici discipuli, apud graecos vero pythagorici, platonici, aristotelici. Omnia enim vestra sunt, neque vos doctorum caussa vestris, sed illi vestri caussa, vestrumque gratia supernis donis ornantur. Sire Paulus, sire Apollo, sire Cephas, sire mundus, sire rila, sire mors, sire jfifsentia, sire futura: omnia enim vestra sunt atque in vestrum commovergunt: ros autem Christi, utpote membra corporis, cuius ipse est iiput: Christus autem Dei, a quo missus fuit, et ad quem devios homines revocavit.

Probant IV. quae Irenaeus his verbis affirmat¹¹: „Etenim si recondita Dysteria scissendi apostoli, quae scorsim et latenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles⁷² in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes: quibus emendate agentibus⁷³ fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas.”

Tum V. ista probant, quae gnosticis abutenlibus Pauli ad Timotheum verbis⁷⁴, *depositum custodi*, et rursum, *bonum depositum serra*, Terlut-

ιωατο:, εἴτε ἐνεῖπτα, εἴτε μέλλοντα* ἰωατο ὑμῶν ἐστίν* ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ⁹ .τοο; δε θεοῦ.

Ac si, Theodorito interprete, diceret: „Nos apostoli propter vos apostolicam patriam accepimus, ut verbum vobis praedicemus. Vobis data est et praesens vita, et ea quae exspectatur. Quin etiam mors ipsa vestrae utilitatis gratia in naturam invecta est: et quaecumque videntur, mia ad vestrum usum creata sunt, et pie exspectantur, vestra caussa praeparata. Oportet ergo vos Christo Domino (ODiungi, qui horum bonorum est largiter. et per ipsum Deo universorum. Sabis enim unitus est per naturam, quam i nobis accepit: Patri autem per divinam abstintiam. Ex ipso enim est natura zenitus. Christus enim est Dei, οὐχ ὡς ἡμεῖς θεοὶ ἀλλ' ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ, non fjal creatura Dei, sed relut Filius Dei.”

*) Con. Haeres, lib. III. cap. III. n. 1.

n) Pro lege a Paulo lata I. Tim. 10. 1: *iii τὸν ἰησοῦ. Τὸν ἀνε-τίλητον*

tivai, oportet episcopum irreprehensibilem esse.

73) Forte Irenaeus graece scripsit, ὡς κατορ&οντων, quibus munere suo rite fungentibus.

*) I. Tim. VI. 20, II. Tim. I. 14. Quid autem sit *depositum*, insigniter explanant Primasius in commentario, Vincentius Hrinensis in Commonitorio: ille dum ait, *fidei per me praedicatae depositum custodi*; iste dum scribit: „Quid est depositum? id est quod tibi creditum est, non quod a te inventum. Quod accepisti, non quod excogitasti. Rem non ingenii, sed doctrinae: non usurpationis privatae, sed publicae traditionis. Rem ad te perductam, non a te prolatam, in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens.”

Quo vero pertineat verbum *custodi*, exponit Vincentius subdens: »Custodi propter fures, propter inimicos, ne dormientibus hominibus superseminent zizania

liantis opponit inquit75: „Quod hoc depositum est tam tacitum, ut alteri doctrinae deputetur? an illius denuntiationis, de qua ait76: *hanc denuntiationem commendo apud te, fili Timothee*. Item illius praecepti, de quo ait77: *denuntio tibi ante Deum, qui vivificat omnia, et Iesum Christum, qui testatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut custodias praeceptum*. Quod autem praeceptum, et quae denuntiatio? Ex supra el infra scriptis intelligelur, non nescio quid subostendi hoc dicto de remotiore doctrina, sed potius inculcari de non admittenda alia praeter eam, quam audierat ab ipso. Et puto palam: *coram nullis*, inquit, *testibus*. Quos nullos testes, si nolunt ecclesiam intelligi, nihil interest, quando nihil tacitum fuerit, quod sub multis testibus proferebatur. Sed nec quia voluit illum haec fidelibus hominibus demandare, qui idonei sint el alios docere, id quoque argumentum occulti alicuius evangelii interpretandum est. Nam cum dicit *haec*, de eis dicit, de quibus in praesenti scribebat. De occultis autem, ut de absentibus apud conscientiam, non *haec*, sed *illa* dixisset.“

140. Quamquam vero apostoli nihil celarin1, et omnia quae divinitus acceperant, ecclesiae tradiderint; *haud consequens propterea est, omnia omnibus indiscriminatim illos credidisse*.

Hoc enim I. *discrimen* non patitur, quo Christus voluit ut in ecclesia *a discipulis magistri*, et *pastores ab ovibus* secernerentur.

Non patitur II. *paedagogica accommodatio*, cui Christum el apostolos constanter obsequulos scimus.

Non patiuntur III. apostoli verba79: *Sapientiam autem*, peniliorenjque Christianae disciplinae institutionem *loquimur* ac tradimus *inter perfectos*, illosque qui solido cibo nutriuntur.

Non patitur IV. *ratio catecheticae institutionis*, quae cum apostolis incoepit79 et qua sive erudirentur *εξωθούμενοι*, sive *ἀχοοώμενοι*, sive *γονυκλίνοντες*, sive *φωτιζόμενοι* 80 nonnisi potiora doctrinae capita71 continebantur..

super illud tritici bonum semen, quod seminaverat Filius hominis in agro suo.«

De Praescriptt. cap. XXV.

I. Tim. I. 18.

Ibid. VI. 13.

75) I. Cor. II. 6: *Σοφίαν δε ἄλλον-μεν εν τοις τελείοις*.

Porro qui heic dicuntur *τέλειοι*, iidem opponuntur cap. III. 1. *τοῖς νηπίοις εν Χριστῷ*, atque adeo non sunt omnes universim christiani, sed cap. II. 15, III. 1. *πνευματικοί*, quique ad maturam viri aetatem pervenerint. Igitur 60«ρ<α non

quamvis exprimit Christianam institutio-nem, sed pleniorē, intimiorem et *τοῖς τελείοις* accommodatam.

**) Actt. VIII. 25 — 40.

80) De catechumenorum classibus, deque propria eorundem institutione disserunt Binghamus Oriffg. Ecclesiast. lib. X. cap. II., Augusti, Denkwürdigkeien etc. Bd. XI. S. 49. seqq., et Otto Gilbertus in diss. qua Christianae catecheseos historia adumbratur.

81) Quo pertinet discrimen I. Cor. III. 1—2. inter *γάλα* et *βρόμα*, Hebr.

Non potitur V. *arcani disciplina*, cuius ingenium a Guillelmo Ernesto Teolzelio 6*, Casaubono 83, Samuele Basnagio84 et Iohanne Clerico85 de-

pnulum atque corruptum, Emmanuel Schelslratius 88, Christianus Lupus87, Antonius Piigius88, Iohannes Baptista Palma89 atque ipsemet Iulheranus fulfills 90 integrum sincerumque exhibuerunt, argumenlisque quavis exceptione maioribus commonstrarunt, illam non ad solos ritus, sed ad ipsa 91 *δόγματα* pertinuisse.

Neque VI. patiuntur quae Tertullianus in rem nostram opportunissima labet 92: „Porro consequens erat, ut cui (Paulus) demandabat evangelii praedicationem, non passim nec inconsiderate administrandam adiiceret, secundum dominicam vocem 92, ne *margaritam porcis* et *sanctum canibus* iactaret. Dominus palam edixit93 sine ulla significatione alicuius lecti sacramenti. Ipse praeceperat94, si quid in tenebris et in abscondito audissent, in luce elin lectis praedicarent. Ipse docebat95 lucernam non sub modium abs-trudi solere, sed in candelabrum constitui, ut luceat omnibus qui in domo sunL Haec apostoli aut neglexerunt, aut minime intellexerunt, si non adimpleverunt, abscondentes aliquid de lumine, id est, de Dei verbo et Christi sacramento. Neminem, quod scio, verebantur, non iudaeorum vim, non ethnicorum: quo magis utique in ecclesia libere praedicabant, qui in synagogis et in locis publicis non tacebant. Immo neque iudaeos convertere, neque

V. 12—14. inter *ὑποχρεία* et *ὁπερὰν προ- gr*, et I. Cor. III. n — 12. inter *ρο Λα/hoγ τιΦεναι* et *τό οἰκοδόμαεῖν*.

**) Exercitati. Select. Part. II.

77) Con. Baronimn Exercit. XVI.

79) Con. Baronium Exercitt. Histo-rico-Critic. p. 489.

90) H. E. duorum primorum a Christo nto saeculorum, ad an. 118. n. 3.

91) Diss. de disciplina arcani adversu Tentzeliuin.

92) Scholia ad cap. XL1. libri de Praescriptt. Tertulliani.

93) In Critic, ad Baronii annales, u. 118. n. 4.

94) Praelectt. Hist. Eccles. T. I. cap. IV. de arcani disciplinae antiquitate.

95) Diss. poster, de Praejudiciis Theo-bg. f. XHL

*) De Praescripti, cap. XXVI.

71) Matth. VII. 6. Quorum verborum tmentarium isti geminum praebent Cle-a)M alexandrinus in primo Stromatum,

Hilarius ad h. 1., Chrysostomus in Ioh. Hom. XXIII., et Auctor op. imp. in Matth. Hom. XVII.

Ex hoc autem Domini praecepto necessitatem arcani tuendi collegerunt Ciemens alexandrinus in quinto Stromatum, Origenes cum alibi, tum nominatim in libris primo, tertio, quinto et sexto contra Celsum, Pseudo-Athanasius in dialogo Orthodoxum inter et Anomocum, Auctor disputationis Athanasii cum Ario, Gregorius nazianzenus Oratt. XXI — XXXIII — XL., Cyrillus hierosolymitanus in Procatechesi et in Catechesi VI., alii-que sexcenti quos Lupus in Scholiis ad cap. XXVI. de Praescriptt. allegat.

93) Haec eo pertinent, ut praecepta de arcano, deque evangelio omnibus praedicando concilientur: conciliantur vero, si posterius intelligatur non citra respectum *ad tempora, ad locos, ad personas*.

M) Matth. X. 27.

**) Ibid. V. 15.

elhnicos inducere potuissent, nisi quod credi ab eis volebant, ordine exponerent. Multo magis iam credentibus ecclesiis nihil subtraxissent, quod aliis paucis seorsum demandarent. Quamquam etsi quaedam inter domesticos, ul ita dixerim, disserebant, non tamen ea fuisse credendum est, quae aliam regulam fidei superducerent, diversam et contrariam illi, quam catholice in medium proferebant: ul alium Deum in ecclesia dicerent, alium in hospitio: aliam Christi substantiam designarent in aperto, aliam in secreto: aliam spem resurrectionis apud omnes annuntiarent, aliam apud paucos. Cum ipsi obsecrarent in epistolis suis, ut idipsum el unum loquerentur omnes⁹⁶, elnon essent schismata el dissensiones in ecclesia, quia sive Paulus, sive alii eadem praedicarent. Alioquin meminere⁹⁷, *sit sermo reter, est, est, non, non. Quod amplius,* *hoc a malo est.* Ne scilicet evangelium in diversitate tractarent.“

141. Quae abunde sufficiunt ut accurate respondeatur sciscitantibus, possit nec ne duplex secerni *apostolicae institutionis* genus, τὸ τὴν π/ παιδαγωγία, *alterum paedagogicum*, το δὲ ἐποπτικόν, *et alterum eopticum* atque intus mysteria spectans, et ab alexandrino Clemente ⁹⁸ *ιοχρον κα'ι πνευματικόν*, *subtile et spiritale* nuncupatum. Itemque possint nec ne duo secerni *discipulorum ordines*, alter illorum, quos veteres⁹⁹ dicebant *ειλονοματικόν*, *audientes*, et alter illorum quos iidem τὸ γνηθῶ ὠθη- απομένον τη (*φιλοσοφία*, *serio philosophiae addictos* vel μαθηματικοῦζ, *disciplinatos* compellabant.

Huiusmodi enim discrimen duobus iisque diversis modis accipi potest: et principio quidem accipi sic potest, ut alios fuisse apostolorum λόγον ἐξωτερικόν, *sermones externos*, et alios λόγον ἐωτερικον, *sermones internos* significetur: deinde vero ul nihil praeterea hac distributione ostendatur, quam multiplex et varia unius eiusdemque doctrinae enarratio, subtilior altera, altera pinguior, amplior altera, el altera angustior, altera quae pariat *πιστιν*, *fidem*, el altera quae cum fide pariat el γνώθιν, quam Clemens alexandrinus ¹⁰⁰ definit τῇ πιστεω τελειωοιν ἐπεκείνα τῇ κατηχήαιω, *fidei perfectionem ultra catechesin*.

142. Atqui discrimen duplicis apostolicae institutionis *priori sensu* acceptum ea validissime refellunt I. quae nuper ex Tertulliano descripsimus, quaeque II. de Luca disserens Irenaeus inferi his verbis ¹⁰¹: „Igilur testificatio eius vera, et doctrina apostolorum manifesta et firma et nihil subtrahens, neque alia quidem in abscondito, alia vero in manifesto docentium.“ Cum

çâlus III. isla eodem spectantia cohaerent ¹⁰²: „Hoc enim fictorum et prave «ducentium el hypocritarum est molimen, quemadmodum faciunt hi, qui a telino sunt. Hi enim ad multitudinem, propter eos qui sunt ab ecclesia,

communes ecclesiasticos¹⁰³ ipsi dicunt, inferunt sermones per quos epunt simpliciores el illiciunt eos, simulantes nostrum tractatum¹⁰⁴, ut sepius audiant; qui etiam queruntur de nobis, quod cum similia nobiscum «liant, sine causa abstineamus nos a communione eorum, et cum eadem icant et eadem habeant doctrinam, vocemus illos haereticos: et cum deierint aliquos a fide per quaestiones quae fiunt ab eis, et non contradicentes @diores suos fecerint, his *separatim* inenarrabile *plenitudinis* suae enarrant ijsterium. Decipiuntur autem omnes, qui quod est in verbis verisimile, se plant posse discernere a veritate ¹⁰⁵. Suasorius enim et veritati similis est, a exquirens fucos error: sine fuco autem est veritas, et propter hoc pueris¹⁰⁶ credita esl.“

Sin autem apostolicae institutionis distributio eo accipiatur sensu, quem illero loco memoravimus; non modo nihil velat quominus comprobetur, sed omnia potius quae complexi hucusque sumus persuadent, ut ea certa rata-ge habeatur.

IM) Con. Haeres, lib. III. cap. XV. n. 2.

UJ) Appellatione et nomine *ecclesiastiri* pias semel significatos fuisse *catholici* perspicuum ex iis est quae scribunt Orisenes in Iohannem T. XIV., Auctor CFBStitut, Apost. lib. II. cap. LVII., et Hieronymus praefat. in Matthaeum, et waunent. ad cap. XIII. Ezechielis. Hactsi ratione loquendi Valentiniani, *plebem* (*Micorum communes ecclesiasticos* appellabant.

”) Speciem doctrinae nostrae, notrieque institutionis consueta haereticis fraude imitati.

»») Sunt istis similia, quae praefat. ia lib. II. Irenaeus monet, et quibus tra-

dit, pronum haud esse τὸ ἐν λόγοι πι- θανόν ἀπὸ τῇ ἀλητεία διακρῖνειν, quod verborum quasi lenociniis fucatum est. a liquida veritate secernere.

Ne hac ementita erroris specie fallerentur ecclesiae filii, suarum esse partium duxerunt catechetae varios haereticorum dolos aperire, fraudesque multiplices detegere. Speciminis loco haberi possunt quae scribunt Gregorius nyssenus in libello inscripto, *λόγο κατηχητικό ὁ ἀέγα*, opp. T. II. p. 475, et Cyrillus hierosolymitanus tam in Procatecbesi, quam in Catechesibus

“6) Matth. XI. 25.

96) I. Cor. I. 10, XII. 25,

*7) Matth. V. 37.

Stromat. lib. VI. plus semel.

99) Cf. Pythagorae vitam a Malclio scriptam.

100) Cf. Suiccrum in Thesauro, qni ad vocem γνώθιν plura scitu non indigna refert.

101) Con. Haeres. lib. ITf. cap. XV. n. i.

Montanistarum adversus infallibile apostolorum magisterium commenta. — Quatenus isti, sequioresque eorundem asseclae infallibilitati et immutabilitati apostolicae praedicationis infensa docuerint: — confutantur, et duplex inprimis distinguitur revelationis profectus atque explicatio: — ontologicus apostolicae doctrinae profectus omnino reiicitur.

143. Ilenio ad alteram hypothesim, quae cum *infallibili* eademque *immutabili* apostolorum doctrina cohaerere non potest, et quam licet non eodem modo, neque eadem amplitudine, *ad rei tamen caput, summamque quod pertinet*, hac nostra aetate defendunt anabaptistae, swedenborgiani, et quakeri, prioribus vero saeculis ornandam expoliendamque sumpserunt Marcus Colorbasi discipulus, montanistae, manichaei et messaliani.

De modo, deque amplitudine qua recentiores sectae hanc hypothesim exponunt atque tuentur, pluribus et accurate disserunt Melanchthon *, Catrou', luslus Menius ', Hermannus Schyn4, Roberlus Barclaius5, Thomas Clarkson* et Emmanuel Schwedenborg 7: de modo aulem deque amplitudine qua hanc ipsam hypothesim veteres factiones exponebant atque tuebantur, non pauca habent Irenaeus9, Tertullianus9, Aslerius Urbanus 10, Miltiades 11, Firmilianus 1*, Serapion antiochenus 13, Epiphanius 14, Felix manichaeus 15, Augustinus 18, Theodorus 17 et Iohannes damascenus 18.

*) Historia Thomae Müncheri.

*) Histor. Anabaptistarum.

*) Spiritus Anabaptistarum, et Refutatio doctrinae Anabaptistarum.

4) Historiae Mennonitarum plenior deductio.

s) Theologiae vere Christianae Apologia.

s) Portraiture of Quakerism.

*) Vera Christiana religio continens universam Theologiam novae Ecclesiae.

*) Con. Haeres, lib. I. cap. XIV. al. X. n. I, et lib. III. cap. XI. n. 8, ad quem locum praeteriri non debet Massueti adnotatio.

De vel. Virgin, cap. I., de Monogamia, cap. I—III., de Pudicit. cap. X de

ieiunio adversus Psychicos cap. I., et con. Praxeam cap. I., ubi ait: nos *agnitio Paracleti atque defensio disiungit a psychicis.*

10) Apud Eusebium H. E. lib. V cap. XVI.

Ibid. cap. XVII.

11) Epist. ad Cyprianum.

Epist. ad Caricum et Ponticum apud Euseb. H. E. lib. V. cap. XIX.

*) «) Haeres. XLV111.

15) Disput. cum August, lib. I. n. 9. *) Haeres. LVII., et con. Faustum lib. XXXII. nu. 1—6.

*) H. E. lib. IV. cap. XI.

s) De Messalianis.

Arbitror vero rem lotam hac veluli formula concipi posse; *neque apostolorum institutionem suis fuisse absolutam numeris, neque suis absolutam astris annunciatam ab iisdem doctrinam: decrevisse namque Deum quae deflenda, quaeque ad vitam moresque referuntur, novis revelationibus 19 illustrare atque perficere, ut apostolorum disciplina instar rudimenti polius el adumbrationis, quam expressae colorataeque imaginis haberetur.*

„Hac lege fidei,“ scribebat ex Monlani sententia Tertullianus 20, „magistrum, cetera iam disciplinae et conversationis admittunt novitatem correctionis24, operante scilicet et proficiente usque in finem gratia Dei. Quale est aim, ut diabolo semper operante et adiciendo collidie ad iniquitatis ingenia, epos Dei aut cessaverit, aut proficere destiterit, cum praeterea Paracletum miserit Dominus, ut quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur et ordinaretur et ad perfectum produceretur disciplina ab illo vicario Domini Spiritu-sancio. *Adhuc*, inquit 22, *multa habeo loqui vobis, sed nondum potestis ea balulare; cum venerit ille Spiritus infirmus, deducet vos in omnem veritatem, et supervenientia renunciabit vobis.* . . . Quae est ergo Paracleti administratio nisi haec, quod disciplina frigitur, *quod Scripturae revelantur*, quod intellectus *reformatur*, quod ad sellora proficitur? Nihil sine aetate est, omnia tempus exspectant. . . . Sic etiam primo fuit in rudimentis *natura* Deum metuens, dehinc *per legem et prophetas* promovit in infantiam, dehinc *per evangelium* efferbuit in iuventutem, nunc *per Paracletum* componitur in maturitatem/*

Et rursum23: „Si Christus abstulit quod Moyses praecepit, quia ab initio non fuit sic 24: nec sic ideo ab alia venisse virtute reputabitur Christus;

*) Hinc dici *montanismus* consuevit ira *xwpiptia*. Cf. Theodoriti Haeretic. Fibr. lib. III. cap. II.

*) De veland. Virginibus cap. I.

11) His autem novitatis correctionibus accensebat 1°. in lib. de Pudicit. cap. II. *Mitiorum partitionem in duos exitus, ut tibi credantur remissibilia, alia irremissibilia*: accensebat 2°. ibid. cap. XVIII. iudicium divini apud Ezechielcm XXXIII. 11. oraculi enarrationem, *clementiam illius Dei malentis poenitentiam peccatoris illi ignorantes adhuc et adhuc incredulos impetare, quorum causa liberandorum merit Christus, non qui iam Deum forint et sacramentum didicerint fidei*: iussit 30. in libro de *Monogamia* sententiam, quod secundae nuptiae non

secus ac adulterium putandae essent: et 4°. accensebat in libro de *ieiuniis* insolita eaque praescripta divinitus ieiunia, adeo ut eum non puduerit cap. I. affirmare, *novas prophetias Montani, Priscillae et Maximillae recusari, non quod aliquam fidei aut spei regulam evertant, sed quod plane doceant saepius ieiunare quam nubere.*

*) Ioh. XVI. 12. E qua Iohannis allegatione manifestum est, in errorem offensus Ernestum Grabium, quum in notis ad Irenaei lib. III. cap. XI. inter hostes quarti evangelii montanistas numeravit.

De Monogamia cap. XIV.

Matth. XIX. 8.

cur non el Paracletus abstulerit quod Paulus induisit²⁵: quia el secundum matrimonium ab initio non fuit? . . . Regnavit duritia cordis usque ad Christum. Regnaverit et infirmitas carnis usque ad Paracletum. . . Tempus eius (infirmitatis) donec Paracletus operatus fuit, in quem dilata sunt, quae iam nemini competit portare non posse, quia per quem datur portare, posse non deest“

1-14. Haec autem comparata sic sunt, ul facile refelli errorisque coargui possint, si tamen vera quaestionis ratio a praepostera el fallaci rite secernatur. Neque enim in controversiam adducitur, utrum christiana revelatio sive qua parte censetur *θεωρητική*, sive qua parte dicitur *πρακτική*, et intelligi enucleatius, el plenius accuratiusque efferri, atque adeo perfici *subiective* queat. Hoc enim, praeunte Thoma 3 β, scholae docent unanimei: hoc veteres, monente Vincentio Iirinensi²⁷, tradiderunt: atque hoc cum rerum naturis tam arcte consertum est, ut ab eo profectu *λογικο*} et *έουι*;-*νευτικω*²⁹ divelli non possit, quo omnia humanae menti obiecla atque proposita continenter augentur atque provehuntur.

Vis ergo lotaque dubitationis ratio sita in eo est, *utrum pro stato providentiae ordine revelatio a Christo eiusque profecta Spiritu el ab apostolis annunciata, όντω* , *in se, et ut loqui malunt, obiective novis possit accessionibus cumulari, novisque sire theoreticae sive practicae doctrinae capitibus caelitus manifestatis ditescere, ac vero etiam corrigi et emendari.* Quod quidem negari funditus oportere, neque pauca sunt neque impedita, quae validissime commonstrant.

145. Hoc namque I. pertinet diserta Christi promissio, eaque ad apostolos directa²: *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit ros omnem veritatem*, atque vos manu propemodum ducet in universam salutaris veritatis cognitionem, eaque etiam releget quae vobis in praesentia sunt *δυσβαστακτά* 30, et quibus ferendis assequendisque modo impares **estis**.

²5) I. Cor. VII. 8 — 39 — 40.

*) S. II. II. q. I. a. VII., q. CLXXIV. a. V., III. dist. XXV. q. II. a. II. q. I., et comm. in I. Cor. II.

37) Commonit. cap. XXII: «0 sacerdos. o tractator, o doctor pretiosas divini dogmatis gemmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adiice splendorem, gratiam, venustatem. Intelligatur te exponente illustrius quod ante obscurius credebatur. Per te posteritas intellectum gratuletur, quod ante vetustas non intellectum venerabatur Eadem ta-

men quae didicisti doce, ut cum dicas *nove*, non dicas *nova*."

².) lampridem animo verso commentarium *de profectu revelatae doctrinae*, illumque, si coeptis Deus adspiraverit, quam primum edam.

3») Ioh. XVI. 13: *Όταν δε ελθτ/ εκελ- νο* , *το πνεύμα τή αλήθεια* , *όδηγήσει υμά ει πάοαν τήν αλήθειαν.* Scite Nonnus: *^Ιληθειη δ' ενί πάθη λ'μειων όχετηγό ε ατραπόν ήγεμονεύθει.* *Veritate autem in omni vester in viam ductor deducet.*

30) Ioh. XVI. 12.

Ночпаclo”” divites facti *έν παντι λόγω και πάσρ γνώϋβι*, *in omni verbo din omni scientia*, hominibus annuntiabitis *πάσαν του βουλήν τον &οντ* «wr *Dei consilium* 32.

Huc II. anathema perlinet in eos intortum omnes, qui doctrinam ab ipblolica diversam illique contrariam praedicarent³³: *Sed licet nos aut ojdus de caelo evangelixet vobis praeterquam quod evangelixavimus nlis, anathema sil.* Et denuo: *quis vobis evangelixaverit praeter id ^Iaccepislis, anathema sit.* E qua solemni Scripturarum formula repeti nos debet qui in ecclesia invaluit, ut *ανάΡεμα άπο Χρίστον*, vel *ανά&εμα in wv πατρν και του υιοϋ και τοϋ άγιου πνεύματο* , *separati a Christo dteporati a Patre, a Filio et a Spiritu-sancto* dicerentur, qui ab apo- itolica institutione dissiderent.

Huc perlinet III. duplex a Paulo instituta comparatio, altera inter disci- plioani mosaicam et Christianam: et altera inter assecclas illius atque huius sedatores. Dum enim *priorem* instituit atque exornat, disciplinam **mosai-** cam vocat *σάρχα*, *carnem* 34, *στοιχεία τοϋ κόσμου*, *elementa mundi*³⁵, *Γαιϋώτητα γράμματο* , *vetustatem litterae*³⁶, *νόμον τή αμαρτία* , *legem peccati*³¹, et *δουλειαν*, *servitutem*³⁶: disciplinam vero **Christianam** appellat *πνεύμα*, *spiritum*³⁹, *καινότητα πνεύματο* , *novitatem spiritus* 4 °, *iviiot' τον πνεύματο* , *legem spiritus* 41, et *έλευ&ερίαν*, *libertatem* 42 in- renuamque conditionem. Dum vero ad *alteram* comparationis partem accedit, indaeos quidem dicit *νηπίον* , *parvulos* 43, *δουλεύοντα* , *servientes* 44 , *Α δεδοιλωμένον* , *obstrictos servorum instar*⁴⁵: **Christianos** vero nun- rapat *viov τον &εοϋ*, *filios Dei*⁴⁶, et *έλευ&ερον* , *ingenuos* ac *liberos*⁴⁷. Nemo autem sibi institutionem disciplinamque merito polliceatur, quae plenior cumulatorque ea sit, quae appositis insignitur *spiritus*, *legis spiritalis*, *spi- ritus renocali* et *ingenuae libertatis*, quaeque alumnos procreat *ingenuos*, *Drique filios*.

Quod, ni fallor IV. haud paullo evidentius confirmant quae de habitu deque **respeclu legis prae fide et chrjstiana oeconomia** Paulus testatur

”) I. Cor. I. 5.

”) Actt. XX. 27.

,J) Gal. I. 8 — 9. *και εάν ημει l άγγελo εξ ουρανοϋ εϋαγγελίζηται υμίν izá o ευηγγελιοάμε&a υμίν, ανάθεμα ifw. Eι τι υμίν ευαγγελίζεται παρ' ό iMαβετε. ανάαεαα εβτω.*

’..) Rom. VII. 5, Gal. HI. 3.

«) Gal. III. 4-9.

>.) II. Cor. III. 6.

”) Rom. VIII. 2.

Pw mlli , Comm, de Ecclesia. II.

38) Gal. V. i.

”) II. Cor. III. 6, Gal. III. 3.

Rom. VII. 5.

Ibid. VIII. 2.

Gal. V. 1 — 13.

Ibid. IV. 3.

Gal. IV. 9. coli. vv. 24. seqq.

Gal. IV. 3-

Ibid. v. 6.

Ibid. v. 26.

147. Quare VII. sicuti apud fideles semper obtinuit ut non secus ac *synonyma* haberentur *doctrina revelata*, *Christiana* et *apostolica*; ita ratum iisdem semper fuit tum doctrinam *nullam* revelatam christianamque censi posse, quae apostolica non fuerit, tum *omnem et solam* doctrinam apostolici existimari posse revelatam et chrislianam.

Igitur VIII. non primum exlilerunt, qui ab hoc veluli Christiano *axio-*
mate dissiderent, quin illico orthodoxorum omnium conspiratione atque suf-
fragio damnarentur. Marcum Colorbasi adseclatorem reiecit damnavitque
Irenaeus⁶¹, qui neque montanistis vix dum innotescentibus⁶⁵ parcens
scripsit⁶⁴: „Alii vero ut donum Spiritus frustrentur, quod in novissimis
temporibus secundum placitum Patris effusum est in humanum genus, illam
speciem non admittunt, quae est secundum Ioannis evangelium, in qua Pa-
racletum se missurum Dominus promisit⁶⁵; sed simul et evangelium et
propheticum repellunt Spiritum. Infelices vere, qui pseudo-prophetae quidem
esse volunt: propheticam vero gratiam repellunt ab ecclesia: similia patientes
his ⁶⁶6, qui propter eos qui in hypocrisi veniunt, etiam a fratrum communi-
catione se abstinere. Dalur autem intelligi, quod huiusmodi neque apostolum
Paulum recipiant. In ea enim epistola, quae ad Corinthios, de prophetis
charismatibus diligenter loquulus est⁶⁷, et scit viros et mulieres in ecclesia
prophetantes. Eodem pacto manichaeos, messalianos, ceterosque pari errore
obstrictos in haereticorum catalogos retulerunt quotquot ab Epiphania ad
Iohannem usque damascenum eiusmodi syllabis contexendis suam operam
collocarunt.

*») Con. Haeres, lib. I. cap. XIV.

@3) Refert Eusebius in Chronico, mon-
tanistas primum emersisse anno 171.
Irenaeum vero non ante annum 176 vel
177. tertium contra haereses librum scri-
psisse, eruditi confirmant.

4<) Con. Haeres, lib. III. cap. XI. η. 9.
coll. lib. IV. cap. XXXIII. al. LXI.

«») Ioh. XIV. 16—26, XV. 26, XVI. 7.
Huc autem pertinet insequens Grabbii ad-
notatio: «Cataphryges sive montanistas
procul dubio perstringit, qui docuerunt,
in *apostolis quidem Spiritum-sanctum*
fuisse, Paracletum non fuisse, et Pa-
racletum plura in Montano dixisse,
quam Christum in evangelio protulisse;
nec tantum plura, sed etiam meliora

atque maiora, prout anetor Appendicis
ad Tertulliani libr. de Praescriptt. ad-
versus haereticos cap. LII. scribit. Isti
itaque Paracletum, eiusque praecipuam
virtutem quae erat, *futura annuntiare*
Ioh. XVI. 13, in apostolis atque ecclesia
fuisse necabant, sed Montano demum ac
Priscillae atque Maximillae datum falso
iactabant, adeo ut in pseudo-prophetarum
numerus tam heic, quam infra lib. IV.
cap. LXI. referantur."

66) Id est, non aliter pseudo-prophe-
tae amittunt Spiritum - sanctum, de cuius
donis gloriantur, ac e sanctitate quam
aemulantur, excidant schismatici, qui ne
peccatorum occultorum communione ob-
ligentur, unitatem violant et caritatem
abiiciunt.

-') I. Cor. XI. 4—5.

Denique IX. non minori veritatis luce quam argumentorum pondere
Tertullianus catholicae professionis adhuc tenax hunc errorem profligavit
scribens⁶⁶: „Quis igitur integrae mentis credere potest aliquid eos ignorasse,
quos *magistros* Dominus dedit, individuos habens in comitatu, in discipulatu,
in convictu; quibus obscura quaeque seorsim disserebat, illis dicens datum
esse cognoscere arcana⁶⁰, quae populo intelligere non liceret? Latuit ali-
quid Petrum, aedificandae ecclesiae petram ⁷⁰ dictum, claves regni caelorum
consequutum, et solvendi et alligandi in caelis et in terris potestatem? latuit
et Iohannem aliquid, dilectissimum Domino⁷¹, pectori eius incubantem⁷²,
cui soli Dominus ludam traditorem praemonstravit, quem loco suo filium
Mariae demandavit⁷³? Quid ergo eos ignorasse voluit, quibus etiam gloriam
suam exhibuit⁷⁴, et Moysen et Heliam et insuper de caelo Patris vocem?
Non quasi ceteros reprobans, sed quoniam ⁷⁵ in tribus testibus stabit omne
verbum. Ignoraverunt itaque et illi, quibus post resurrectionem quoque in
itinere⁷⁶ omnes Scripturas edisserere dignatus est? Dixerat plane ali-
quando ⁷⁷: *multa habeo adhuc vobis loqui sed non potestis modo ea su-*
tilinare. Tamen adiiciens: *cum venerit ille Spiritus veritatis, ipse vos*
deducet in omnem veritatem, ostendit illos nihil ignorasse, quos *omnem*
veritatem consequuturos per Spiritum veritatis repromiserat. Et utique implevit
repromissum, probantibus Actis apostolorum ⁷⁸ descensum Spiritus-sancti.
Quam Scripturam qui non recipiunt⁷⁹, nec Spiritus-sancti esse possunt, qui
necdum Spiritum possint cognoscere discentibus missum; sed nec ecclesiam
defendere, qui quando et quibus incunabulis institutum est hoc *corpus*, pro-
bare non habeat. Tanti est enim illos non habere probationes eorum quae
defendunt, ne pariter admittantur traductiones eorum quae mentiuntur.“

Quasi diceret, Albaspinatio interprete⁸⁰: „Nulla ab haereticis doceri
ac defendi, quae tametsi verae fidei consentanea sint, ad ea tamen stabilienda

*) De Praescriptt. cap. XXII.

«) Matth. XIII. 11.

7-) Ibid. XVI. 18-19.

■i) Ioh. XIII. 23, XIX. 26, XXI.
7-20.

7») Ioh. XIII. 23 — 26.

7J) Ibid. XIX. 26. seq.

7<) Matth. XVII. 2. seq.

7») Ibid. XVIII. 16.

7') Luc. XXIV. 25. seqq.

*) Ioh. XVI. 12. seq. Utitur hoc
testimonio Theophilus Keilius in egregio
«postulo *de modo, quo scriptores sacri*
« *dogmatibus tradendis versantur*. In
eiusmodi autem opusculo tres potissimum

quaestiones explanat: *primam*, quae
quoque loco ac tempore dogmata a scri-
ptoribus sacris tradantur, *secundam*,
quomodo ea tradantur, *terciam* denique,
quod quantum de quoque dogmate tradatur."

7S) Actt. II. 1. seqq.

79) Si quae velint istos nosse, prae
ceteris adeant Irenaeum con. Haeres,
lib. V. cap. I., Eusebium H. E. lib. IV.
cap. XXIX. Epiphaniuni Haeres. XXX.
§§. XVI—XXIX et Augustinum epist.
CCXXXVII. al. CCLI.

so) In notis ad hunc locum. In cain-
deni vero interpretationem conspirant Ni-
colaus Rigaltius et Christianus Lupus.

Scripturae auctoritate et praesidio eos uti nolle, ne scilicet ex eisdem Scripturae locis aut libellis eorum mendacia convellantur et in lucem exponantur. Ita fieri ut libellum, quo Acta apostolorum continentur, maximo cum incommodo recusent. Illud enim, *tanti*, hoc istic significat: quia ex hoc uno origo ecclesiae et formatio, quam fatentur, demonstrari potest. Per *traductiones* enim cave *depravationes* intelligas cum Rhenano. Sed *traductio* apud Tertullianum est *illustratio, demonstratio, detectio*. Nam apud eundem *traducere* est *in lucem exponere, aperire, detegere*. Ad Scapulam, *daemones quotidie traducimus: traducta veritas*, in lucem exposita. De fuga in persecutione, *Deum nolo traduci, quod sum confessus id esse, quod nolo traduci*. Hoc libro, *nam et sic facilius traducentur*. Et pluribus possem si res maiorem lucem desideraret.^a

CAPUT XIV

Spinosae, Clerici, plurimorumque recentiorum placita eidem infallibili apostolorum magisterio contraria. — Enarrantur: — quibus rationum momentis confirmantur: — quaeque cum hisce placitis sint conserta: — verisimiliora profligantur: — eisdem occurritur patefacta Petrum inter et Paulum conspiratione: — argumentorum quae opponuntur capitale vitium detegitur.

148. Restat tertia eaque postrema hypothesis, quae neque celeris minus *apostolicae infallibilitati* adversatur, neque minori assertorum numero defenditur. A quibus tamen sic defenditur, ut neque eandem omnes ineantiam, neque iisdem omnes indiciis argumentisque abutantur. Quare ea referam quae potiora, quaeque propius ad veritatis speciem videntur expressa, ac iudicium deinde subnectam quod de illis ferendum est.

SI) Huc sane faciunt quae habet in libro de pudicitia, *errorem omnem traducta* (resecta) *diversitas evomet*: in secundo con. Darcionem, ubi cap. VIII. marcionitas cum sepiis confert, tum de illis pergit, *ut traductionem* (manifestationem) sui *sentiant. tenebras hinc blasphemiae* (sepiarum ritu) *intervomunt*: in quarto con. eundem libro, cap. XX. de illius asseclis ait, *erubescunt de magistro*

traducto (patefacto): et in libro de ieiuniis cap. V. scribit, Ionatham mei agreste delibantem fuisse *de delicto traductum*.

Sensu non dissimili verbo *traduco*, inflexoque nomine *traductio* usos esse latinos scriptores, Forcelliniis demonstrat: quod de verbo *παραδειγματίζω* et cognato nomine *παραδειγματισμός* Stephaniis ostendit.

Illaque Benedictus Spinoza, cui neminem impietatis merito anteponas, duo in primis fatetur: I. *neminem qui novum Testamentum legit, dubitare quin apostoli prophetae fuerint*: et II. *apostolos ea ex singulari re- ditione habuisse, quae viva voce praedicaverunt, et simul signis confir- urtrunt*. Tum III. monet distinguere oportere *inter apostolos quum praedi- trtnl cl quum scriberent*: „praedicasse namque *ut prophetas*, scripsisse *vl doctores tantum*. Epistolas apostolorum *a solo lumine naturali dictatas fuisse*. Ubi vero sibi in epistolis Spiritum Dei et Spiritum-sanctum attribuunt, si vel ad eorum praedicationes esse referendum, vel per Spiritum-sanctum *delligi mentem sanam, beatam et Deo dicatam*.ii

Quam suam sententiam inde potissimum probat, quod apostoli in datis Sieris saepissime ratiocinentur. „Alqui“, subdit, „prophetae auctoritas ratio- cinari non patitur. Quisquis enim vult sua dogmata ratione confirmare, eo ipso ea arbitrari uniuscuiusque iudicio committit². Quod etiam Paulus qui ratiocinatur, fecisse videtur

Tandem IV. concludit, neque omnia quae annunciarunt quaeque prae- dando apostoli docuerunt, ab iisdem tamquam prophetis et erroris periculo solutis dimanasse. „Quae enim simpliciter nullis signis, tamquam testibus, aihibitis scripto vel viva voce docuerunt, ea ex cognitione *naturali* loquuti sml vel scripserunt.“

149. Ab his Spinozae placitis animum non gessit alienum Iohannes Clericus, cuius sententia de apostolorum infallibilitate ⁴ ad suprema quae referimus capita opportunissime revocatur. I. Clare apostolos percepisse ge- teralia iudaicae religionis principia, quae a primoribus annis didicerant. IIDistincte a Christo audivisse, auditamque intellexisse evangelii doctrinam, et illam quidem articulis comprehensam *numero paucis, intellectu facilibus*,

¹) Trad. Theologico-Politici cap. XI.

²) Si quod his robur inesset, plurima ■nimo in libris contenta veteris pacti e «no Scripturarum *θεο-ρνεύοντων* expun- ,?aia forent. Disserit enim Deus per taiia, disserit per Ieremiam, suamque tu»im perorat argumentisque confirmat w Ezechielem et per Malachiam. Quid 'W de *Ιογυῖμοι* dicam, qui in libris ?nrerbiorum et Ecclesiastis passim oc- WïiDt?

Scilicet Spinozam fugit quod sua se »te prodit, apte simul componi hinc dem Scripturarum auctoritatem ex di- inspiratione profectam, inde vero "«tone» et argumenta quae in eisdem

usurpantur. Haec enim non ideo usur- pantur, quod suam ex iis *αυθεντιαν* Scri- pturae mutuentur; sed quod 1°. Deus omnia *suaviter* attingat: quod 2°. mentes hominum summopere deceat argumeto- rum lumine collustrari: quod 3°. Deo maxime cordi sit, ut homines auctoritate non minus quam comperta veritate du- cantur: et quod 4°. admirabilis sit divina adversus homines *ὑψυχατάβαδι*, et ad eos demissio.

3) I. Cor. X. 15.

In opere adversus Historiam Cri- ticam Simonii, atque in eiusdem operis Apologia.

quique haud aegre memoria retinerentur. 111. Testes fuisse miraculorum quae Christus edidit, suisque oculis tam eiusdem resurrectionem quam ascensionem usurpasse. IV. Quandoquidem haec omnia certo nossent, eadem etiam apostolos sive risa sire audita infallibiliter praedicasse, id est, bona fide nullisque infecta mendaciis. „Haec infallibilitatis species“, ait, „facile comprehenditur, modo quis attendat virum bonum bonaque intelligendi facultate praeditum et in religione bene informatum, qui non coniciit se in crebrae vel prolixae ratiocinationis periculum, non posse fere errare, quamdiu in tali dispositione manet, eamque viam insistit.“

Attamen V. dissimulandum non esse „fieri praeterea potuisse ut spirilus miraculorum 5 quem Iesus ipsis misit, firmaverit ipsis memoriam, et aperuerit mentem modo nobis incomprehensibili. At certum esse, quod non duxerit eos hic spirilus modo tam miraculoso, ut obligati simus quidquid dicebant aut scribebant, ea reverentia recipere qua verba Christi.“

Haec enim VI. infallibilitatis praerogativa, quae illis evangelium annunciantibus ex praesentia Spirilus numquam defuerit, eo nomine validissime impugnatur, quod 1°.»nullis Scripturarum testimoniis6, nullaue Christi promissione comprobatur: quod 2°. neque apostoli sibimetipsis, neque veteres christiani hanc infallibilitatis praerogativam apostolis asseruerint7: quod 3°. senti in actionibus 8 ab eo quod rectum est, ita in opinionibus, praedicationibus et apologiis 9 ab eo quod verum est ac revelatum non semel apostoli aberrarint: quod 4°. sua ipsi scita10 a doctrinis Spiritus-sancti quandoque secreverint: et quod 5°. infallibilitas nulli obnoxia errori ornamentum sit uni Christo tribuendum

s) His continetur manifesta Scripturarum corruptela, qua Spiritus veritatis loh. XIV. 26, XVI. 13. apostolis promissus, et cui tribuitur docere omnem salutiferam veritatem, unicersamque Christi institutionem suggerere, cum spiritu et miraculorum charismate absurde confunditur.

.) Putat enim Clericus abs re esse, quae ex Luc. XII. 11. et loh. XIV. 26, XVI. 13. allegantur. Verum 1°. neque ista solum, neque ista potissimum allegantur: et praeterea 2°. eiusmodi ista sunt, quae apostolorum infallibilitatem, uti suis ostendimus locis, perspicue comprobant.

’) Haec ille persuadere nititur in medium adducens quae Actt. XV. narrantur.

Gal. II. 12. Actt. XXIII. 1. seqq. 10 I. Cor. VII. 10 — 12. «Secus enim,” inquit Clericus, »ius apostoli habuissent annunciandi hominibus doctrinam salutis eadem potestate et eadem loquendi auctoritate, qua Christus: cum tamen in scriptis ipsorum contrarium semper appareat. Christus Matth. VII. 29. loquebatur, ut έξονΟΙαν έχων, et Matth. V. 22. εγώ ιέ λέγω ύμῖν. Apostoli contra profitentur, se nihil ex seipsis dicere, sed Actt. XXVI. 22, I. Cor. XI. 23. omnia referunt ad Christum et prophetas. Utique, sicuti Christus omnia referebat ad Patrem, a quo missus fuerat. Ceterum 1°. sibi divinam vindicant le^ationem, 2°. exigunt fidem. 30. suam

150. Iamvero elsi non omnia, ex his tamen quod capitale est, quodque apostolicae infallibililati labefactandae sufficit, adoptarunt et conquisitis undique argumentis stabilire contenderunt qui inter protestantes aetate hac Mitra poslremisque annis de originibus ecclesiae deque apostolica praedicatione scripserunt.

Si quam enim fidem adiungamus Neandro 17, Rothe 13, Baur 14, Traulæanno15, Schnveglero 6, Georgio17 et Rilsch118, arbitremur oportet, neque st-cum ipsis apostolos in annunciando euangelio consensisse, neque idem fuisse evangelium 19 θαρκικόν τη περιτομή, carnale circumcisionis, quod Petrus el Petri asseciae praedicarunt, et evangelium πνευματικόν rei l’ι&ιχώτεοον τη ακροβυστια, praeputii, spiritale ac plenius ad moralem tensum expressum, cuius princeps minister Paulus exstitit. Quapropter non unam eamdemque, sed duplicem ac dirisam in suis primordiis fuisse ecclesiam, et apostolis praedicandi άθ(ράλειαν citra manifestum errorem adseribi non posse.

151. Atque huc redeunt celebriores de apostolis deque illorum infallibilitate receptae apud protestantes opiniones, quibus nihil non movetur nihilque intactum relinquitur. Quum enim quatuor potissimum quaeri consueverint, quorum duo priora ad charisma infallibilitatis eiusque rationem spectant, duo vero posteriora ad argumenta referuntur, quibus ipsum infallibililatis charisma asseritur atque illustratur, ne unum quidem horum est, quod protestantes funditus non subvertant.

Subvertunt namque I. ipsam apostolorum infallibilitatem, quam universim inficias eunt: subvertunt II. vim rationemque infallibilitatis, quam circumscriptam docent certis quibusdam notitiis ex ore Christi acceptis, sensuum ope comparatis, et non minus candide quam vere deinceps propositis: subvertunt III. argumenta ex bibliis deprompta, quum negent erui quidquam ex iis legitime posse, quo supernaturalis eaque universalis apostolorum in docendo infallibilitas adprobelur: ac tandem IV. subvertunt, immo in oppositum torquent historicum argumentum, quum historia maxime pugnent, ut

praedicationem tamquam Dei verbum proponunt, neque 4°. ambigunt (ad Gal. t. J.), loquutione uti verbis Christi simillima: λιέ εγώ Παύλο λέγω ύμῖν. ”) Aller- Gesch. der cbristl. Relig. rad Kirche T. 1. p. 331. seqq. ”) Die Anfänge d. christl. Kirche u. ihrer Verfassung I. p. 340. .-) DerApostelPaulus. Stuttgart 1845. ,1) Die apostol. Kirche p. 76. Leip-iig 1848.

16) Das nachap. Zeitalter. Tiibing. 1846, et: Der Montanismns. Tüb. 1841. ,T) Ueber den Character der christl. Kirche in den 2 erst. lahrhund. ’8) Die Entstehung der altkatb. Kirche. Eine kirchcn-und dogmengeschichtl. Monographic. Bonn 1850. ’») Ita Semlerus loquitur in paraphrasi epistolarum Petri et Indae, pagg. IV. seqq., atque his verbis suam mentem promit.

mutua apostolorum dissidia, et cum dissidiis cohaerentem illorum doctrinam erroribus obnoxiam ostendant atque commonstrent.

Quae quidem si a nobis vel expendi seorsum, vel refelli singulalim deberent, proluxa opus foret disceptatione, et qua mirum quam longe a praestituto nobis scopo avocaremur. Ne tamen id oneris nobis impositum existimemus, *tria* maxime faciunt: et quod hisce omnibus enodandis suam iam operam viri egregie docti inter ipsos protestantes²⁰ contulerint: et quod nos ipsi pleraque omnia occupaverimus: et quod aliquot nobis praesto sint exceptiones, quae rite adhibitae universas protestantium machinationes pessumdent, ipsam autem catholicam veritatem firmissime communiant.

152. Sane l. locus omnium princeps, e quo suas protestantes rationes petunt, quibus *concentum* apostolicae praedicationis, apostolorumque infallibilitatem expugnent, ipsae sunt Scripturae, quas ideo in omnes partes versant, ut nihil in iis non excussum maneat, quod suae asserendae *hypothesi* opportunum arbitrentur. Novimus autem, certisque indiciis compertum habemus, diserta in Scripturis effata contineri²¹, quae apostolis et praedicationis *conspirationem* et doctrinae *infallibililatē* tribuendam esse significant.

Quare ludas, ut indubitata praebat *orthodoxiae* normam, splendidumque *-λοιτήοιον*, quo liquida veritas et sincera doctrina ab haereticorum cominuentis, profanisque novitatibus secernatur, ita christifideles atque ecclesiae filios compellat²²: *autem carissimi*, et tam mihi fide et amore coniuncti²³, quam ab impiis scelestisque alieni² *, *memores estote verborum, quae pridem dicta sunt*, vobisque sive ore tenus, sive datis etiam litteris²⁵ annunciala *ab apostolis Domini nostri Iesu Christi*. Sed tuta videri non posset norma ex apostolorum praedicatione derivata, si haec discors esset ac fallax. Sumit ergo ludas atque pro comperto habet, consonam illam esse et erroris immunem.

Quod quum ita sit, decretoriam nobis Scripturae exceptionem praebent, qua nisus omnes protestantium se ad illas recipientium infringamus.

153. Praesertim quum II. non aliunde ipsi aut acrius aut maiori veritatis specie infallibilitatem apostolorum, praedicationisque consensionem adgredianlur, quam ex iis quae comminiscuntur dissidiis Petrum inter ac Paulum,

10) Hennannus Witsius, Miscell. Sacr. lib. I. cap. XXII. de Apostolorum in docendo infallibilitate, et Ebrard, Wissensscliafil. Kritik der evangel. Geschicbte, pagg. 15 — 24 — 54. . . edit. II. Erlang. 1850.

11) Cap. XI. nn. 99. seqq.
Iudae v. 17: λ'μεί dè, αγαπητοί.
μνήθητε τῶν ρημάτων τῶν προειρημενῶν

ὅ,τὸ τῶν ἀποστόλων τὸν κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Quibus ista respondent Actt. XX. 35:
μνημονεύουν τῶν λόγων τοῦ κυρῶν Ἰησοῦ,
et Luc. XXIV. 8: ἐμνήσθησαν τῶν ρημάτων
αυτοῦ.

a3) Iudae v. 3.
24) Ibid. v. 16.
-3) II. Thess. II. 2 — 16.

el inter huius atque illius *ὑπεργον* et discipulos. Scripturae namque non sinant ut eiusmodi pugnis dissidiisque locus ullus permittatur.

Non sinit **Paulus**, qui apostolos reliquos perinde ac seipsum habet Umquam *Christi ministros* -9, per quos evangelii fides propagetur: cui idem prorsus est sive ipse sive celeri cvangelium promulgent²⁷: qui ad omnes refert apostolos²⁸ propheticum vaticinium ²⁹, *in omnem terram exivit sonus torum, et in fines orbis terrae verba eorum*: qui *lerosolymam venit videre Petrum*⁵⁰, iterumque *secundum revelationem rediit*⁸¹, ei *contulit cum illis nangelium quod praedicabat in gentibus, seorsum autem iis qui videbantur diquid esse, ne forte in vacuum curreret aut cucurrisset*: qui spiritales extollit divitias, quibus ecclesiae a Petro eiusque asseclis exstructae affluebat¹¹: qui testatur³³ veritatis verbum a se traditum orbem universum pervasisse: quique scribit³⁴, romanorum fidem ab aliis primum quam a se tceplam per totum mundum annunciari.

Neque sinit **Petrus**, qui cum eo societatis dexteram conseruit³⁵, quique de eo loquens ³⁶, illum *fratrem carissimum* dicit, *caelestem sdpienliam* laudat, datasque ab eo epistolas *ceteris Scripturis* connumerat.

Quid quod Paulus et Timotheus perhibentur ³⁷, ut qui civitates pergrarent, iliisque traderent *custodire dogmata quae erant decreta ab apostidii et senioribus, qui erant lerosolymis?*

H) II. Cor. XI. 23: *διάκονοι Χριστοῦ
t.it, χαραφρονῶν λαλώ, υπέρ εγώ. ΑΙ-
xistri Christi sunt? minus sapiens, id est,
» χαραφρονῶν, uti minus sapiens dico,
flui ego. Et ideo plus ego, quod dif-
iciliorem provinciam susceperim admini-
Uranda, maioresque labores exhauserim.*

,:) I. Cor. XV. 11: *Eire ουν εγώ,
ι'Ιηϊνοι, οὕτω κηρύττομεν, και οὕτω
Ιχὺπνίστε. Sive igitur ego, sive illi,
«ftriqne apostoli, sic praedicamus, no-
pe ab invicem dissidemus, et sic cre-
Mftii, dum verbo fidei a nobis annun-
tiato assensionem praebuistis.*

») Rom. X. 15.
=) Is. Lit. 7.
'-) Gal. I. 18.
>) Ibid. II. 1 — 3.
») Rom. XV. 27, II. Cor. VII. 14.
Coloss. I. 5 — 6. Cui testimonio
""strando non minimum conferunt quae

Tertullianus scribit con. Marcionem lib. V. cap. XIX.

34) Rom. 1. 8: *Η π'ἔπι υμῶν καταγέλλεται εν όλω τῷ κόσμῳ. Fides vestra, qua cvangelium complexi estis, annuntiat*ur et laudibus effertur *in universo mundo.*

3i) Gal. II. 9: *ῖαι γνόντε την χάριν την δοαειῖάν μοι, Ιάκωβο και Βηφά και Ἰωάννη, οί δοκονντε Οτῶλοι εἶναι, δεξιὰ εδωκάν μοι και Βαρνάβα κοινωνία. Et (pium cognovissent gratiam (signorum ac virtutis qua tot ad Christianam religionem adduxi) mihi concessam, htcobus et Cephas et Iohannes, qui videbantur columnae esse et Christianae disciplinae firmamenta, dextras dederunt mihi et liarnabae societatis, pignus nimirum amicitiae et arctissimae necessitudinis in evangelio praedicando.*

36) II. Petr. III. 15 — 10.
»') Actt. XVI. 4.

Tanta haec evidentia fulgent, apostolorumque conspiracy tanta perspicuitate demonstrant, ut vel ipse melius Rilschius e contra Schweglerum illam negantem disseruerit.

154. Ad haec III. quod unanimi eidemque perpetuae orthodoxorum persuasioni refragatur, ex nostra quidem sententia certissime falsum est, ex prudenti vero cuiuscumque existimatione falsum censi debet, nisi idoneis probationibus confirmetur.

Orthodoxorum vero unanimis eaque constans fides fuit 1°. *unam semper fuisse doctrinam, et unam eandemque apostolorum institutionem.* Iustinus enim 41 non modo apostolis tribuit, quod ex prophetarum oraculis semen evangelicae pietatis ubique terrarum sparserint, verum etiam quod“ *εις την πάσαν οικουμένην ἐξέλ&όυτε , ταῦτα ἐδίδαξαν, in totum terrarum orbem profecti eadem docuerint, et quod*43 *Si ὧν τῇ γωνῇ ἡ πάντα fī τῇ δόξῃ καὶ χάριτι τον fīτον καὶ του Χριστοῦ αὐτοῦ ἐπληρώ&η, ipso- rum voce universa terra gloria et gratia Dei et Christi eius repleta fuerit.* Gemina habent Tertullianus 44 et Clemens alexandrinus 45, qui haereticas secias ecclesiae opponens scribit: „Ex haeresibus aliae quidem appellantur ex nomine, ut quae appellatae sunt a Valentino, et Marcione et Basilide, etiamsi gloriantur 4e se Matthiae opinionem adducere: *fuit enim una omnium apostolorum sicut doctrina, ita etiam traditio.*”

Rursum 2°. orthodoxorum unanimis eaque constans fides fuit, nonnisi *haereticos profanosque homines aut de unitate apostolicae doctrinae dubitasse, aut illam quoque penitus negasse.* Egregie Tertullianus, qui47 non illis tantum vitio vertit, quod tam abiecte tamque sinistre de apostolis indicarent; sed illos praeterea coarguit et ad incilas redigit inquis: „Doceant

„s) Op. cit. pagg. 133— 135.

**) Op. cit. I. p. 151.

*) X'obis enim indubitata est ea regula quam Iirinensis Viucentius Comin. cap. II. his verbis proponit: „In ipsa item catholica ecclesia magnopere curandum est, ut id teneamus *quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est.* Hoc est enim vere proprieque *catholicum*, quod ipsa vis nominis rntioque declarat, quae omnia fere *universaliter* comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur *universitatem, antiquitatem, consensionem.*”

Quae regula idcirco nobis esse cordi maxime debet, quod cap. IX. *adnuntiare aliquid Christianis catholicis praeter id*

quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, numquam licebit.

4I) Dialog, cum Tryph. nn. 109—119.

Ibid. n. 53.

43) Ibid. n. 42.

<4) Con. Marc, lib, V. cap. XIX.

4s) Stromat. lib. VII. §. XVH. p. 900:

Τῶν δ' αἰρεῶνων αἱ μὲν ἀπὸ ονόματα; .τρο αγορευόνται, ὡ ἡ ἀσὸ Οὐαλεντίνον καὶ Μαρκιῶνο καὶ Βαθί/εἶδον, καὶ την Ματθίου ἀνχῶτι .τρο ἀγεῖΟαι δόξαν μία. γάρ ἡ πάντων γεγνε τῶν ἀποστό).ων ὡ ατρ διδασκαλία, οὕτω δε καὶ ἡ παράδοι; .

4β) Apocryphas Matthiae παραδῶθει; Clemens iterum memorat §. XIII., et libb. II—III.

*) De Praescriptt. cap. XXIII.

ex eo quod allegant Petrum a Paulo reprehensum, *aliam erangelii formam* a Paulo superductam, citra eam quam *praemisera*t Petrus et ceteri. Quin demutatus in praedicatorem de persecutore deducitur ad fratres a fratribus, nllunus ex fratribus, et ad illos ab illis qui ab apostolis fidem induerant. Dehinc, sicut ipse enarrat, adseendit Hierosolymam cognoscendi Petri caussa, *tx officio et iurc scilicet eiusdem fidei et praedicationis.* Nam et illi non essent mirati de persecutore facium praedicatorem, *si aliquid contrarium praedicaret:* nec Dominum proplerea magnificassent, *quia adversarius eius Paulus olvenerat.* Itaque et dexteram ei dederunt, *signum concordiae et tmtenientiae;* et inter se distributionem officii ordinaverunt, *non separationem erangelii, nec ut aliud alter, sed ut aliis alter praedicaret,* Petrus in circumcisionem, Paulus in nationes.“

Denique 3°. orthodoxorum unanimis eaque constans fides fuit, *haereticorum esse vel uni Paulo plenam liquidamque veritatis cognitionem asserere, ceterisque apostolis detrahere, vel contra ceteris quidem illam tribuere, et unum Paulum eiusdem exsortem affirmare.*

Apposite Irenaeus 48: „Eos autem qui dicunt, solum Paulum veritatem cognovisse, cui per revelationem manifestatum est mysterium, ipse Paulus convincat eos, dicens49, unum et ipsum Deum operatum Petro in spostolalum circumcisionis, et sibi in gentes. Ipsius ergo Dei Petrus erat apostolus, cuius et Paulus: el quem Petrus in circumcisione annuntiabat Deum et Dei Filium, hunc et Paulus in gentes. Neque enim solum Paulum salvare venit Dominus noster; *nec sic pauper Deus ut unum solum haberet apostolum qui dispositionem Filii sui cognosceret.* Et Paulus autem dicens 5° : *quam speciosi pedes evangelizantium bona, evangelizantium pacem* manifestum fecit, quoniam *non unus sed plures* erant qui veritatem evangelizabant. El rursus in ea epistola, quae est ad corinthios, cum praedixisset omnes qui Deum post resurrectionem viderunt, intulit51 : *sive autem ego, sive illi, sic annuntiamus, et sic credidistis:* unam et eandem praedicationem confilens omnium eorum, qui Deum viderant post resurrectionem a mortuis.“

Et continenter, relatis Christi ad Philippum verbis52, *tanto tempore rolicsum sum, et me non cognovisti*53? *Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis, ostende nobis Patrem? ego enim in Patre, et Pater in me, ct amodo cognovistis eum et vidistis,* pergit54: „Quibus ergo Dominus testimonium dixit, quoniam el cognoverunt in ipso et viderunt

**) Con.Haeres, lib. HI. cap. XIII. n. 1.

<') Gal. II. 8.

*) Roni. X. 15.

») I. Cor. XV. 11.

**) Iob. XIV. 7 — 9 — 10.

53) Plane ad graecum textum, καὶ οὐκ ἐγνωνκά με. Neque tamen testes desunt a Griesbachio adducti, qui cum Vulgato interprete legerint, καὶ οὐκ ἐγνώκατι με, et non cognovistis me.

5 ♦ Con. Haeres, lib. III. cap. XIII. n. 2.

Patrem (Pater autem veritas), hos dicere non cognovisse veritatem, *est hominum falsa testandum, et eorum qui alienati sunt a Christi doctrina*. Ad quid enim mittebat Dominus duodecim apostolos 55 ad oves quae perierant domus Israel, si veritatem non cognoverunt? quomodo autem septuaginta praedicabant, nisi ipsi prius virtutem 56 praedicationis cognovissent? aut quomodo Petrus ignorare potuit, cui Dominus testimonium dedit 57, quoniam caro et sanguis non revelavit ei, sed Pater qui in caelis est? Sicut ergo *Paulus apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum et Deum Patrem* 39; sic et alii apostoli a Filio electi sunt, a Patre autem edocti 59, Filio quidem adducente eos ad Patrem, Patre vero revelante eis Filiam 60.

Tum subdit 60: „Quoniam autem his, qui ad apostolos vocaverunt eum de quaestione, acquievit Paulus, et ascendit ad eos cum Barnaba in Hierosolymam, non sine causa, sed ut ab ipsis libertas gentilium confirmaretur, ipse ait in ea quae ad Galatas est epistola 61: *deinde post XIV. annos ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumens et Titum. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis evangelium, quod praedico inter gentes*. Et iterum ait 62: *ad horam* 63 *cessimus sublectioni, ut veritas evangelii persereret apud vos*. Si quis igitur diligenter ex Actibus apostolorum scrutetur tempus, de quo scriptum est 64, *ascendi Hierosolymam*, propter praedictam quaestionem, inveniet eos, qui praedicti sunt a Paulo, annos concurrentes 65. *Sic est consonans et velut eadem tam Pauli annuntiatio, quam et Lucae de apostolis testificatio*. 66

Post quae ebionaeos perstringens acerbissimos **Pauli hostes**, inquit 66: „Eadem autem dicimus iterum et his, *qui Paulum apostolum non cognoscunt*, quoniam aut reliquis verbis evangelii, quae per solum Lucam

»») Matth. X. 6.

i6) Al. *veritatem*.

») Matth. XVI. 17.

55) Gal. I. 1.

59) Incisum contentum verbis, *sic* . . . *edocti*, quod e textu excidit, necessario supplevimus.

60) Con. Haeres, lib. III. cap. XIII. n. 3. Gal. II. 1 — 2.

Ibid. v. 5.

β3) Eadem lectionem praeferunt codex D, Tertullianus con. Marcionem lib. V. cap. qui lectionem *negantem* Marcioni adscribit, et *vitiationem Scripturae* nominat; Ambrosiaster qui tamen dissen-

sum graecorum codicum non diffitetur, et codices latini apud Hieronymum, Pelagium, Sedulium, Primasium et Claudium altissiodorensem.

Nihilominus 1°. lectio Graecorum coelicum conspiratione firmata, est, *οι ουδὲ πρό · ὥραν εἰζήμεν*, quibus *ne ad horam quidem cessimus*: huic 2°. graeci Patres favent unanimes: favet 3°. et Vulgatus interpres: series vero 4°. ductusque orationis aliam lectionem vix patitur, ut scite Winerus ostendit.

*4) Gal. II. 1.

68) Cf. Tillemontii notas V — VII. in b. Pauli vitam.

66) Con. Haeres, lib. III. cap. XV. n. 1.

in nostram venerunt agnitionem, renuntiare debent et non uti eis; aut si illa recipiunt omnia, habent necessitatem recipere etiam eam testificationem, quae est de Paulo, dicente ipso 67, primum quidem Dominum, ei de caelo locutum, *Saule, Saule quid me persequeris? ego sum Iesus Christus, quia tu persequeris*: deinde Ananiae de eo dicentem 68, *rade, quoniam electionis mihi est iste, ul portet nomen meum in gentibus, et regibus, d filiis Israel. Ego enim demonstrabo ei ex ipso* 69, *quanta oporteat tum pali propter nomen meum*. Qui igitur non recipiunt eum qui sit electus a Deo ad hoc, ut fiducialiter portet nomen eius, quod sil missus ad quas praediximus gentes, *electionem Domini contemnunt, et seipsos segregant ab apostolorum conventu*. Neque enim contendere possunt Paulum non esse apostolum, quando in hoc sil electus: neque Lucam mendacem esse possunt ostendere, veritatem nobis cum omni diligentia annuntiantem. Fortassis enim el propter hoc operatus est Deus plurima evangelii ostendi per Lucam, quibus necesse haberent omnes uti, ut sequenti testificationi 70 eius, quam habet de actibus et doctrina apostolorum, omnes sequentes, *et regulam veritatis in-adulteratam habentes, salvari possint*. Igitur testificatio eius vera, *et doctrina apostolorum manifesta et firma, et nihil subtrahens* 71, *neque alia quidem in abscondito, alia vero in manifesto docentium*. 72

155. Tot igitur tamque perspicuis Christianae antiquitatis testimoniis confirmati non possumus ab iis vehementer non dissidere, qui pugnantes secum ipsis apostolos exhibent, nisi idonea promant argumenta, quibus fidem auctoritatemque suae opinioni concilient. Sed habent ne eiusmodi argumenta quae promant? Haec illis deesse non una ratione conficitur 72.

Inde namque I. conficitur, quod tot sibi succedentibus saeculis orthodoxorum nemo ea argumenta olfecerit, quodque ea in gnoslicorum dumtaxat haeticorumque oculos incurrerint.

Inde II. conficitur, quod nihil orthodoxi praetermiserint, quo conficta ab haeticis apostolorum dissidia ad praeclaram quamdam perfectissimamque harmoniam revocarent. Qua de re egregia novimus fuisse studia non Irenaei solum et Tertulliani, sed ceterorum quoque patrum, immo eorum omnino

•7) Actt. IX. 5.

*) Ibid. vv. 15 — 16.

♦) .Haec, . notat Massuetus, .neque ia graecis neque in latinis N. T. codd. leguntur. Ex τούτων vero, scilicet πρό-w, si scripsit ipsemet Irenaeus, vertere debuisset interpres, *ex illo ipso tempore, iiiwtps.*"

•) Est manifestus graecismus, quum Ma satis interpres adverterit, graecis

quidem verbum ἀχολονάέω construi cum dativo, at verbum *sequor* latinis construi cum accusativo.

•') Videsis Grulich *de temeraria et contemtrice quorundam voce, apostolos rudes fuisse rudis saeculi homines*.

••) Cf. Michaelis *de dexteritate et sinceritate apostolorum testium religionis Christianae fide dignissimorum*.

omnium, qui singulis aetatibus conscribendis evangeliorum harmoniis suam operam impenderunt.

Inde III. conficitur, quod secumipsis digladienlur, qui hac nostra aetate in id toti videntur incumbere, ut apostolorum auctoritatem non modo deterant, sed undequaque pessumdent. Atque ita Ritschl contra Schwegleruni confidentissime affirmat, Peirum cum Paulo, et huius discipulos cum illius asseclis plene conspirasse.

Inde tandem IV. conficitur, quod iis Scripturarum effatis suae opinioni patrocinentur, quae censerī accommodata non possunt. Ad alterutram namque classem omnia merito rediguntur: *rei* eorum quae veterum recentiorumque suffragio obscura sunt atque impedita 73: *rei* eorum quae in alienum pravumque sensum detorta facillime demonstrantur 74. Atqui ex illis divinare

:3) Quo numero veniunt quae de concentu atque harmonia inter Pauli ad Romanos epistolam et epistolam Iacobi disputantur.

7<) Cuiusmodi profecto sunt, quae Clericus ex Actt. XV. eruit, ut probet, neque veteres Christianos apostolis, neque apostolos sibimetipsis docendi infallibilitatem tribuisse.

Sic enim disserit: «Ex iis quae habentur Actt. XV. patere, chiistianos ex iudaeis praecepisse gentilibus ut una cum christianismi professione circumcisionem susciperent: eiusmodi opinioni se acriter Paulum et Barnabam opposuisse, neque tamen illorum auctoritatem tanti fuisse habitam ut iudaizantibus silentium imponeretur. Quamquam enim apostolorum nemini Paulus esset secundus, non illi tamen contententes obtemperasse, sed opus fuisse ut hierosolymitana ecclesia consuleretur. Apostolos et presbyteros iu synodum coactos primum inter se vv. 6—7. contulisse et disputasse, tum Petrum et Iacobum sententiam dixisse, ac postremo communibus suffragiis fuisse conclusum, quid e re foret. *Iamvero si illius temporis ecclesia Paulum pro infallibili doctore agnovisset, non fuisset necesse Hierosolymam mittere. Si apostoli omnes repleti fuissent spiritu infallibilitatis, eiusdem omnes fuissent*

sententiae, sine disputatione ulla unum dumtaxat elegissent communi omnium nomine pronuntiaturum oraculum.»

Hactenus ille, cui respondendum est I. absonum esse de germana primitivae ecclesiae sententia ex indicio hominum arbitrari, qui vixdum essent Christianae religionis elementis initiati, qui turbatae tranquillitatis accusentur, quique pristinis institutis vehementius quam par foret, inhaerent. Atqui non alii, referente Luca, Paulo et Barnabae obstitere, qnam qui v. 5. audiunt christiani ἀπὸ τῆ ἀ-οέσεω τῶν παριστάων, v. 24. perhibentur turbasse ecclesiam, et in epist. ad Galatas χλευάζοντες nuncupantur.

Praeterea II. admodum ab invicem distant *infallibilitate pollere*, et *nonnisi exserta obiectaque infallibilitate pugnare, offleiumque doctoris negligere, cuius est veritatem patefacere, argumentisque idoneis stabilire*. Quem latet Christum fuisse infallibilem? at quem pariter latet ipsum loh. V. 39—46—47, Matth. ΣΧΠ. 31—32. ad Moyseo, ad prophetas, aliaque instrumenta provocasse, quibus fidem suae praedicationi conciliaret? Est igitur ineptum eo nomine Pauli infallibilitatem in controversiam adducere, quod non illam dissidentibus continuo opposuerit, sed II. Cor. IV. 2. τῇ φανερωθεῖ τῇ ἀληθία; devios fratres lucrari contenderit.

quidem licet, nihil vero certi raliq̄e constituere; ex *his* autem nemo nisi qui (*ioqiowtijn* exerceat, praesidium mutuetur.

Restat igitur ut apostolorum praedicandi infallibilitas una cum manifesta doctrinae conspiratione inter indubitatas eorumdem praerogativas censeatur: slque udeo restat ut illud Tertulliani inculcetur, *ex ipso ordine manifestis, id esse dominicum et verum quod sit prius ab apostolis traditum, id autem extraneum et falsum quod sit posterius immissum*.

De inspiratione ad scribendum. — Debeat nec ne apostolorum praerogativis propriisque charismatis accenseri: — Michaelis aliorumque eruditorum doctrina: — examini subicitur: — et quid statuendum de ea sit, ostenditur.

156. Assertis vindicatisque dotibus, quibus apostolica dignitas illustrius

excelluit; nobis, opinor, haud difficile dabitur ut postremo tandem loco investigemus, utrum earum numero *ipsum etiam inspirationis ad scribendum tkarisma* comprehendī possit ac debeat. Utrum scilicet praerogativa apostolorum fuerit, ut si quae ad instituendam aedificandamque ecclesiam litteris consignarent, ea *γραφὴ θεόπνευστο*, *Scriptura divinitus inspirata* et *αἵτις τὸν θεόν, eloquia Dei* existimanda essent. Vel, quod eodem recidit, utrum inter dona quibus apostolos Christus cumulavit, connumerari

Ad haec III. non ea solum prudentia iobentur quae *necessaria* sunt, sed etiam quae *opportuna* quaeque *nonnullam afferte commoditatem* existimantur. Quo igitur iure affirmatur, propterea Paulum et Barnabam missos ab ecclesia antiochena fuisse Hierosolymam, quod id nettessarium expediendae liti putaretur, vel [^]nod Pauli infallibilitas ignoraretur?

Praesertim quum IV. non tam antiothenae ecclesiae impulsu, ut Windisch-Einnas notat in comm. ad Gal. II. 1. Rqq., quam instinctu Spiritus et xar' αοxazv0n Paulus Hierosolymam venerit.

Rursum V. si apostolorum *consensio*, if» auctore Clerico, tamquam *indiciū* Liberi potest infallibilitatis, qua iidem

potirentur, ea profecto in tuto est, quum Lucae narratio non secus illos exhibeat ac unius eiusdemque doctrinae assertores et vindices.

Ceterum VI. non ea est infallibilitas, quae aut v. 7- *Ουζητηβιν* non ferat, aut usum excludat mediorum quae profligando errori ac veritati detegendae conducunt; sed eo tota pertinet, ut qui praediti illa sunt, ab erroris periculo eximantur.

Denique VII. nihil ea in synodo tradidisse apostolos, nihilque citra numen Spiritus sua auctoritate sanxisse, luce clarius ex his verbis apparet v. 28. *ἐβόξαν ἀγίῳ πνεύματι*.

>) II. Tim. III. 16.

2) Rom. III. 2.

quoque debeat, ut quae pro erudienda ecclesia scriberent, ea nonnisi wrà πνεύματο ἅγιον (ftouisroi, *Spiritu-sancto acti* 3 excilique scriberent.

157. Ac novi quidem non paucis hanc insedissee opinionem, istud etiam inspirationis munus in illorum album referendum esse, quibus apostoli eminuerunt. Hanc enim opinionem veluli certam exploralamque habent, qui eo etiam nomine aposlolicum symbolum, apostolicosque canones ab apostolis ablegant, quod si illi eiusmodi monimenta conscripsissent, ad catalogum γραγων χῖεοπνεύοτων necessario pertinerent.

Atque hanc opinionem Iohannes David Michaelis⁴ adeo compertam arbitratur, ut nullum sibi praesto esse lestelur potius χρησιμοιον, quo libros ὕεοπνεύβτου ab humanis discriminet, quam quod ex ipso scriptoris caractere depromitur; adeo ul ii libri citra omnem dubitationem ὕεόπνευῖτοι putentur, qui profecti ab apostolis ostenduntur; aliis vero aut hoc ornamentum penitus detrahatur, aut minori certe confidentia vindicetur.

158. Nihilominus, ut candide atque ex animo loquar, quo in hanc opinionem penitius inquiri, illamque diligentius excutio, eo mihi se tenuiori probabilitate commendat. Etenim praestituto, quemadmodum par est, discrimine *inter charisma infallibilitatis quod latius patet, et charisma inspirationis quod angustioribus limitibus finitur*: ac discrimine rursum praestituto *inter infallibilitatem scribendi, inspirationemque ad scribendum*; mihi videor contendere posse ac tueri, *illam*, quod orthodoxorum nemo diffitetur, *communem fuisse apostolorum dotem, neque a charismate distinctam quo apostoli infallibiliter docebant: hanc vero neque apostolis omnibus fuisse communem, neque inter insignia apostolorum propria posse referri*.

Sane I. quod *aliis* quam apostolis tribulum fuisse credimus, id non sine errore *propriis* apostolorum *ornamentis* accensetur. Neminem vero reperire licet probe orthodoxum qui abnuat sive Marco sive Lucae, qui non apostoli sed οννεργοῖ fuerunt apostolorum, charisma inspirationis ad scribendum fuisse collatum: ac neminem probe orthodoxum reperire licet, qui hoc illis non aequae ac Iohanni et Matthaeo firmissime adscribal. Est igitur consequens, inspirationem ad scribendum non eorum venire charismatum numero, quae *propria* essent apostolorum, quaeque *solis* apostolis competerent.

159. Immo II. non dissimili perspicuitate ostenditur, neque eorum venire charismatum numero quae omnibus *communia* apostolis merito videantur.

Etenim 1°. legimus quidem 3 promissam eisdem diserte docendi infallibilem; sed numquam legimus vel iis omnibus indictum ut scriberent, vel ἁεοπνευοτίαν promissam si scriberent.

·) II. Petr. 1. 21.

·) Iotroduct. ad N. T. vol. I. pagjj. 112. seqq., vol. III. pngg. 281. seqq.

J) Matth. XXVIII. 19-20. Censeo

autem operae pretium esse nonnulla heic describere, quae H. E. lib. III. cap. XXIV.

Ad haec 2°. non omnes scripserunt apostoli: non scripsit Andreas, non scripsit Thomas, neque alii quinque scripsere. Scripsissent autem omnes, si {hoivtvouu ad scribendum commune fuisset eorumdem charisma. Si affirmationis caussam poscas, illam in promptu habeo et quidem luculentam. Quod nimirum inspiratio ad scribendum maxime constet 0 superno divinoque wlunlalis impulsu, quo auctor ad scriptionis opus cietur. Quapropter ex duobus alterutrum eligatur oportet, *rei* maiorem apostolorum numerum Deo excitanti ac moventi fuisse immorigerum, quod nemo nisi ἁῦεβῆ ἁοεβῶ fat: *vel* caelestem *O'ioπνευῖτία* auram non omnibus adfuisse.

160. Iamvero III. quod neque *solis* convenire apostolis, neque *omnibus* commune fuisse inelligimus, id recensere non possumus *sive universim* inter fawn praerogativas, *sive nominatim* inter proprias eorumdem doles. Inspi-ratio igitur ad scribendum eiusmodi est, quae *neque* ad apostolorum orna-menta, *neque* ad communia ipsorum decora pertineat.

E quo pronum est conficere, quantopere a vera germanaque Christi oeconomia et instituti aposlolicum muneris ratione ii omnes aberrent, qui ecclesiae hoc inprimis nomine consultum prospeclumque arbitrantur, quod inspiratas divinitus litteras acceperit.

Eusebius habet de apostolis, deque Ser-Tiforis discipulis.

IAdmirabiles illi," ait, nprorsusque divini apostoli Servatoris nostri, cum essent vita quidem ac moribus castiga-tissimi et omnibus virtutibus ornati, ser-iiioe autem ipso rudes essent atque in-niti; freti divina et mirifica virtute ipsis i Servatore concessa, artificioso verbo-rum ornatu magistri sui praecepta ex-roaere neque noverant, neque item co-ūbaniur.

•Tj di τον θελον πνεύματο του ΟυνεργῖιitOς αυτοῖ αποδείξει, καί τη δι αυτών iMῖλονμῖνη θαυματουργῶ του ἈριΟτου Ifiauit μόνη χωόμενοι, τῇ τῶν ουρανῶν fadtiaς την γνώθιν επί πάσαν κατήγγελ-

λον την οικονμένηνj ὕπουδῇ τη περί το /ογογραφεῖν μικραν ποιούμενοι φροντίδα. καί τοντ' επραπτον, ἁτε μείζονι καί νπερ ἁνθρωπον ἐξυπερετούμενοι διακονῖα. Sed adiuvuntis ipsos Spiritus-sancti demon-stratione et virtute Christi, quae per ipsos plurima perpetrabat miracula, tantummodo utentes, notitiam regni cae-lorum orbi terrarum nuntiabant. Neque curae illis erat libros scribere, quippe qui longe praestanliore ministerio et supra humanas vires posito fungerentur." Quod mox illustrare et confirmare pergit.

e) Cf. Xaverii Patritii commentatio-nem *de Scripturis divinis* editam Romae an. 1851.

CAPUT IV.

Xobilia apostolorum munera recensentur: — ac munus inprimis recensetur legati divini. — Huius ratio expolitur: — proprietates declarantur: — et discrimen Petrum inter ceterosque apostolos, itemque origo partitionis inter ordinariam Petri potestatem et extraordinariam ceterorum retegitur.

161. Inter *oeconomicas* Christi appellationes nulli secunda ea est, qua ὁ ἐρχόμενος I, *venturus*, 'missus a Patre, os Patris, Patris nuncius, legatus et paternorum consiliorum interpret' dici consuevit.

Hac appellatione, expressaque per illam proprietate, ex plurium opinionione ac iudicio factum est, ut ab Iohanne 4 ὁ λόγος, id est, ὁ λέγων τὰ τὸν & εὖ, *interpret dirinus*, vocaretur: ac factum certissime est, sive ul saepissime audiret ΠῑΓ* TIS'bo, *nuncius lehorae* 5; sive ut ipse de semetipso testaretur 8, *mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me*: et, *qui me recipit, recipit eum qui me misit*; sive ut de eo scriberet Paulus 9, *multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, narissime, diebus istis loquutus est nobis in Filio*. Placuit enim Deo Patri per Filium, non secus ac per suimelipsius interpretem nos alloqui, nosque erudire, immo nos alloqui nosque in Filio edocere, quia 9 *Pater est in Filio et Filius vicissim in Patre*, et quia sicuti 10 *qui videt Filium, videt et Patrem*, ita qui Filium audit, Patrem audit, et ab eo verba vilae aeternae 11 audit.

*) Matth. III. 11, XI. 3, Ioh. I. 27.

Is. IX. 6. quod hebraice est, אֱלֹהִים

ab Alexandrinis redditur μεγάλη βουλή ἀγγελο, *magni consilii angelus*.

J) Origeni in Iohannern T. I. ὁ λόγος est ὁ παραγγέλλομενος τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς, *nuncius arcanorum Patris*, et Epiphanio Haeres. LXXV. ἐρμηνεύων τὸν θεὸν βουλευμάτων, *interpret divinorum consiliorum*. E recentiorum numero similia tradunt Doederleinius in Instituit. Tbeolog. Christ. T. I. §. 105. obs. 2, et Kühnius in Spicileg. Loesneri Obs. ad N. T. p. 56.

Ioh. I. 1.

4) Cf. Iohannis Henrici Michaelis dissert, *de Targumim usu insigni anti-iudaico, speciatirn de voce JpDiQ seu λόγω a Chaldaicis de Messia usurpata*; et Laurentii Reinke diss, *de divina Messiae natura*, pagg. 399. seqq.

Ioh. VII. 16.

Matth. X. 40.

Hebr. I. 1—2.

Ioh. XIV. 11.

Ibid. v. 9.

Ibid. v. 10.

CAPUT XVI.

162. Iamvero Christus qui e suis oeconomicis dotibus plures voluit nimiis habere *communes*, quos inter ceteros selegit 12 ac prae ceteris amavit, atque idcirco voluit, ul ipsi quoque *lux* 13 essent, essent *petra*, essent *fundamenta*, quibus suae ecclesiae aedificium inniteretur; eosdem in consortium suae legationis adscivil: el quemadmodum ipse a Patre legatus in hunc mundum venit, ul quae in eius sinu sacramenta viderat, hominibus enarraret 14; ita apostolos in mundum et in omnes gentes 15 suos legatos misit, ut quaecumque omnia ab eo didicerant ac Spiritus revelatione cognoverant, ubique terrarum 16 per stultitiam praedicationis diffunderent.

Quod quidem *legati* munus officiumque apostolis demandatum, ipso l. *apostolorum* nomine ostenditur: est enim απόστολος, *apostolus*

non nude ac simpliciter nuncius 17, sed nuncius qui vices mittentis explet, ideoque legatus. #

Ostenditur H. verbis Servatoris 18: Καὶ ὁ ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, ἵνα ἐγὼ πέμψω ὑμᾶς. *Sicut misit me Pater ad annunciandam salutem, mihi-que legationem commisit reconciliationis qua sum defunctus; et ego mitto vos*, ac vos meos legatos instituo atque creo.

Ostenditur III. aliis eiusdem verbis 19: ἰδμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. *Amen amen dico vobis*, vosque contra superbiam quae comitari eminentiam solet 20, quam sollicitè communio, *non est servus maior domino suo*, quique ea detrectare debeat quae dominus ipse susceperit, *neque apostolus* el legatus *maior eo qui misit eum*, quique suas illi partes implendas commisit.

Itemque IV. ostenditur luculento Pauli testimonio 21: Θέμενος ἐν ἡμῖν ἰὼν λόγον τῇ καταλλαγῇ. ὑπὲρ Χριστοῦ οὖν πρεσβεύομεν ὡς τοῦ θεοῦ ἰσοακλονντο δι' ἡμῶν. *Posuit Deus in nobis verbum reconciliationis*, nobisque in mandatis dedit ut humanum genus ad suam amicitiam revocaremus. *Pro Christo ergo*, eius nomine et ab eo in hoc munus substituti *legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos*. Quae enim legali dicunt, ea rex dicere censetur. Quemadmodum vero Deus Pater Christum legatum

*) Matth. X. 1. seqq., Mare. HI.

13. seqq.

**) Matth. V. 14—16, XVI. 18, Ephes. II. 20. Apoc. XXI. 14.

») Ioh. I. 18, Ephes. I. 9—10.

1) Matth. XXVIII. 19—20, Marc.

,8) Iob. XX. 21. Est autem verbum χέμπειν non secus ac ἀποτέλλειν eiusmodi, quod proprie de legatis, deque iis adhibetur (I. Regg. II. 5, III. Regg. I. 44, Ex. HI. 10—13.), qui cum mandatis mittuntur.

Ioh. XIII. 16.

Matth. XX. 26, Luc. XXII. 26.

II. Cor. V. 19—20.

“) I. Cor. I. 21.

») Cf. Eckardi Technicam sacram

P*g. 65.

fecerat, ita Christus accepta a Patre potestate apostolos suimelipsius legatos constituit.

163. De hoc autem legationis munere opportunum fore arbitror *tria* enucleatius proponere, quae intelligendae ecclesiasticae oeconomiae non minimum conferent.

Principio itaque iuverit animo reputasse, muneri officioque legationis eas respondisse praerogativas, quas apostolis praecedenti oratione asseruimus: respondisse I. praerogativam **immediatae missionis**, illamque neque *ab hominibus* profectam neque *per homines* derivatam *2 : respondisse II. praerogativam **universalis auctoritatis**, et quidem universalis sive ea comparate *ad locum*, sive comparate *ad homines*, sive comparate *ad actus functionesque* aestimetur 22: ac respondisse III. praerogativam **infallibilitatis**, qua acceptum divinitus depositum non ipsi modo sancte custodirent24; verum etiam integrum sincerumque in ecclesiae sinum refunderent25.

Et re sane vera ne una quidem est ex hisce praerogativis, quae cum munere divinae legationis non intime copuletur.

Cum eo namque I. intime cohaeret **immediata missio**, quando ne cogitatione quidem intelligi potest divinus legatus, qui a Deo non fuerit *ἀνέβω* missus.

Intime cohaeret II. **universalis auctoritas**, quum legatus Salvatoris universalis28 el ad universalem reconciliationem 27 praedicandam missus nequeat universali iure destitui.

Et intime cohaeret III. **docendi infallibilitas**, quum legati voces ipsa legantis mandata existimentur. Hinc illud 28, *qui vos audit, me audit*: hinc illud29, *et sermo meus et praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*: atque hinc illud30,

2Ħ) Gal. I. 1.
*) Matth. XXVIII. 19-20.
*<) I. Tim. VI. 20, II. Tim. I. 14.
15) Irenaeus con. Haeres, lib. III. cap. III. n. 1.'
*.) I. Tim. II. 4—7, Iob. I. 29. HI. 16—17, I. Ioh. II. 2.
*7) Rom. III. 22, X. 12.
*«) Luc. X. 16.
·') I. Cor. II. 4—6: *Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν αποδείξει πνεύματος καὶ ὑνάμει* * ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.
Quod postremum incisum ita Theo-

doritiis *παραφράζει*: »Hac enim de caussa non permisit Dominus nos uti eloquentia, ἵνα ὑμῶν ἡ πίστις ἀνύποπτος φαίνηται. οὐ δεινότητι λόγων ὑπαχθεῖσα, ἀλλὰ τῇ δυνάμει ποδηγηθεῖσα τὸ πνεῦμα: ut fides vestra omni suspicione careat, ut quae non vi verborum abrepta, sed Spiritus virtute inducta sit."
30) I. Cor. II. 12—14 *βμεῖ δε οὐ το πνεῦμα τοῦ κόσμου ελάβομεν, ἀλλὰ το πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαριῶ9έντα ἡμῖν' ἀχαῖ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδασκαλί; ἀνθρώπων; σοφία λόγοις, ἀλλ' ἐν διδασκαλί; πνεύματος . πνευματικοί; πνευματικὰ οὐγκρίνοντε .*

«I. ul sciamus quae a Deo donata sunt nobis: quae et loquimur non in iWii humanae sapientiae verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes.

161. Iuverit *deinde* animo reputasse, hanc esse vim rationemque legationis, ul ea cum ipsis exspiret legalis, neque ad alios, nisi nova intercesserit immediata missio, propagetur. Constat vero nullam, apostolis praesenti mortalitate functis, aut extitissc, aut exspectari immediatam missionem debuisse.

Constat I. nullam exlitisse immediatam missionem, cum huius neque vola neque vestigium in universis N. T. Scripturis, monimentisque Christianis deprehendatur: et constat II. nullam aut debuisse aut exspectari immediatam lissionem potuisse, quum ipsi apostoli modum viamque missionis *per homines conferendae* definierint 9 '.

Una ergo cum apostolis munus officiumque desiit divinorum legatorum, ilque una cum illis functio immediatae divinae legationis cessavit.

165. Iuverit *tandem* discrimen animo reputasse, quo visum Christo est ab reliquis apostolis Petrum discriminare.

Contulit enimvero Christus apostolis reliquis tam immediatam missionem, quam universalem auctoritatem, docendique *ασφάλειαν*, adeo ut in illorum quovis universa propemodum ecclesiae auctoritas comprehensa videretur 32 ; sed hisce illos ornamentis auxit, donisque locupletavit, tamquam legatos et *ἐιοΜῖθβεντά* . Al contra impertiit quidem easdem dotes Petro, sed ipsi ihs impertiit non minus ul *legato* quam ul *pastori*.

Impertiit ut *legato*, dum Petro ceterisque *ἀδιαφόω* dixit33, *sicut wit me Pater, et ego mitto ros*; atque hoc nomine Petrus fuit veluli e

Ubi I-. adiectivo *πνευματικὸν* intcl- li'i homines *πνευματικὸν* , id est Hebr. V. 14. *τον νοῦν καὶ τὰ αἰσθητήρια γε- Τηχαίμῖνα εχοντε* .προ διάκριθιν καλοῦ η καὶ κακοῦ, consequentia ostendunt: [irticipium autem 2°. *συγκρίνοντε* apte reddi *enarrantes et exponentes*, inde ipparet quod Alexandrini Daniel. V. [J—17. chaldaicum et Gen. XL. « hebraicum Per *ὑνγκρῖνεῖν*, id »t ot altero loco habet Aquila, *ἐπιλύειν* reterit.

»«) I. Tim. V. 22, Tit. I. 5.
,:) Quare Cardinalis Caietanus veris- vnca) esse duxit T. I. Opusc. Tract. I. up. IV. scribere: *quilibet apostolus ec- dtisia erat lesu Christi auctoritate*. Et

post Caietanum non dubitavit Eberhard in diss. *de tituli Sedis Apostolicae ad insigniendam Sedem Romanam usu antiquo et vi singulari*, p. 86. affirmare: *in quovis apostolo. quum divisione facta stupendum illud atque mirandum, eun- tes in mundum universum, pro sua parte implerent, tota docens ecclesia peregrinabatur.*

Quibus ne absolute simpliciterque subscribam, illud facit, quod auctoritas apostolis reliquis attributa *neque* prorsus universalis foret, *neque* ab eo iure exem- pta quo Petrus fuit ecclesiasticae unitatis origo atque centrum.

reliquis unus, el scribere Cyprianus suo iure potuit³⁴, *hoc erant utique et ceteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris el potestatis*. At praeterea impertiit ut *pastori*, dum illi uni, seorsum el citra quamvis cum reliquis societatem communitemque dixit³³, *pasce agnos meos, pasce ores meas*.

E quo discrimine sua sponte consequitur, desiisse quidem cum apostolis divinam illorum legationem, atque ideo nexas cum ea praerogativas desiisse immediatae missionis, auctoritatis universalis et infallibilis magisterii; at vero non illas item desiisse cum Petro, et ita cum eo exspirasse ut ad successores non propagarentur. Petrus enim proprio singularique titulo eiusmodi praerogativas sortitus est, illasque praeterea consequutus *ut pastor*, cuius in ovile Christi munus perpetuum foret³⁶, ac iugiter perenni successorum ordine continuaret.

166. Quae quum ita se habeant, ultro suaque sponte innotescit quo pertineat vulgatissimum in theologorum scholis discrimen *inter ordinariam Petri potestatem et extraordinariam apostolorum*: tum *quaenam sit huiusce discriminis intima ratio ac penitior origo*.

Discrimen enim de quo loquimur eo pertinet I. ut universalis auctoritas et erroris expers magisterium non aliter aestimentur ac *personales* apostolorum doles, cum illis desiturae, neque ad alios continenter proferendae: tum II. eo pertinet ul eadem doles comparate ad Petrum tam *personales* quam *reales* habeantur: habeantur *personales*, quia ipsi collatae neque alteri quam ipsi competentes: et habeantur *reales*, quia cum ipso non interiturae, et post ipsum rato legilimoque ordine continuandae.

Innotescit vero intima eiusdem discriminis ratio non aliunde quam ex eo repetenda, quod quum apostoli solum *ut legati* universali auctoritate ac infallibili magisterio excelluerint; Petrus vicissim etiam *ut pastor* eadem charismata easdemque praerogativas acceperit.

Qua de re Iacobus Lainius § 7 in tridentina synodo praeclare disseruit. et ante Lainium simillima Caietanus animadverterat scribens³⁸: „Aliorum apostolorum potestas finienda erat cum vita eorum, quum data est eis personis propriis, pro solis personis propriis, el non pro eorum successoribus. Petri vero potestas usque ad consummationem saeculi perseverat, quia data est sibi in persona propria non solum pro seipso, sed omnibus successoribus suis, quod sancti doctores exprimunt sub aliis verbis dicendo, *quod data*

*‘) De unit. Ecclesiae coi. 463.

*) lob. XXI. 15. seqq.

,e) Munus namque pastoris eorum uumero continetur, qu m perma

nere debent, quamdiu loh. X. 16. fiat *tinum ovile et unus pastor*.

J7) Insignem Lainii orationem refert Pallavicinus in Hist. Concil. Trid. lib. XVIII. cap. XV.

3S) Opusculorum T. I.Tract.Leap. III.

at Petro in persona ecclesiae § 0.“ A quibus ista non discrepant, quae alibi tradit inquires⁴⁰: „Non est *legatorum* vndicare sibi successores, sed Unitur legatio cum legato, nisi a Domino alius mittatur. *Pastor* autem *ordinarium officium* sonat, cuius est habere successorem; et propterea ecclesia non habet apostolos qui successerint in aposlolalu Christi apostolis, sed habet episcopos succedentes apostolis non quoad apostolalus auctoritatem, sed quantum ad episcopalem tam dignitatem quam auctoritatem.

CAPUT XVII

De munere dodoris apostolis attributo.

Insigniora apostolici magisterii ornamenta: — ostenditur illud fuisse magisterium humano-divinum: — authenticum: — eoque spectans ut rata fixaque credendi norma habeatur: — recensitae apostolici magisterii dotes multiplici ratione comprobantur: — eruitur, exponiturque κοινή των verae apostolicaeque doctrinae.

167. Muneri ac praerogativae legati succedit *dodoris* officium, quod summo humani generis bono creditum commissumque apostolis nemo nostrum diffitetur. E caelis descendit Unigenitus 1, ut hominum esset *magister ac doctor*⁹, ipsi vero homines essent *χρηοδιδαχτοι*, ac divinitus eruditi. Quapropter ad ipsum perlinent semel iterumque repetitae aeterni Patris voces 3, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*, ipse vobis⁴ sit *via*, ipse vobis sit *veritas* ac ipsi morem gerite, ipsique obedite⁵: et ad ipsum perlinent quae suo ipsemet ore protulit inquires 6:

H) Cuius formulae testis prae ceteris locuples est Augustinus in loh. Tract. CXXIV., et de agone Christiano cap. XXX.

Sed ne ea in praeposterum alienum- (jne sensum inteliigatur, e re fuerit contulisse quae scribunt Duvallius de suprema Rom. Ponlif. potestate, P. I. n. 3, Coeffetau de Monarchia Eccles. Romanae T. XVH, Biblioth. Pontif. pagg. 105. «qq., Mamachius Origg. et Antiquitt. Christ. T. IV. pagg. 191 — 263, et Zatharia Antifebbronii T. I. pagg. 50. seqq.

‘-) Opusculorum T. I. Tract. III. Hgg. 42 — 43.

*) loh. Ul. 13, XVI. 28.

Videsis Petavium de Incarnat.

Matth. III. 17 XVII. 5, U- Petr. I.

<) loh. xrv. 6.

s) Deuter. XVIII 18 — 19-

e) Matth. XXIII. 8: Γμει δε μη κλη9ήτε όαββί. ει γάρ εϋτιν υμών ο καθηγητή , ό ΧριΟεό .

Iamvero I. nomen ό Χριϋτό , quod abest ab interpretatione vulgata, in pluribus quoque graecis codicibus desideratur, illudque Griesbachius et Lachmannus expungendum existimarunt.

Quod autem II. in receptis editionibus est *καθηγητή* , *dux*, id in codicibus

vos autem nolite vocari rabbi; unus est enim magister mter, isque non alius quam *Christus*.

Quoniam vero consilium fuit divinae pietatis, ut susceptam humani generis institutionem et disciplinam numquam Christus dimitteret; propterea seculi sancte pollicitus est T, *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*, ita duodecim inter omnes .selegit, quibus doctoris officium et magisterii sollicitas paries concrederet.

Atque illis I. revera concredidit inquiring 8 : *Euntes ergo mihi adiungite omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris ct Filii et Spiritus-sancti, διδάσκοντε αὐτοῦ τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν, docentes eos serrare omnia quaecumque mandari vobis*.

Ipsi vero II. iniunctas magisterii partes expleverunt, sire quum *profecti praedicaverunt ubique* 9 *τον κυρίου συνεργοῦντο* , καὶ *τον λόγον βεβαῖτ οὔντο διὰ τῶν επακολουθοῦντων σημείων*, *Domino coopérante* , et *sermonem* praedicationemque confirmante *sequentibus signis*: sire quum una mente unoque ore in synodum convenientes declararuntl1 quid creditu quidve factu opus esset: *sire* quum litteris ad ecclesias datis *vel* suam praedicationem confirmarunt, *rei* dissidia composuerunt, *vel* erumpentes errores praefocarunt, *rei* media praescripserunt, quibus integritati fidei et conspirationi doctrinae consuleretur.

Quare III. Paulus, cuius modestiae fuitl2 se *ἐλάχιστον των αποστόλων*, *apostolorum minimum* nuncupare, et *ονχ ικανόν καλεις&αι ἀπόστολον*, *indignum qui apostolus diceretur*: haud tamen dubitavit l3 sibi nomen appellationemque asserere *τον διδασκάλου ἐ&νῶν doctoris gentium*.

omnino plurimis, optimaeque notae est *διδάσκαλο* , *doctor*: quam esse veram germanamque lectionem unus prae omnibus Ben^elius defendit.

Ac iure sane maximo, ni totus fallor: etenim l4. nomen de quo agimus, respondere debet praecedenti ̣», ̣), *ραββῖ*.

Porro tam graecus Matthaei interpres, quam reliqui evangelistae (Matth. VIII. 19, XII. 38, Marc. IV. 38, X. 33, Luc. XX. 21. Ioh. VIII. 14.) hebraicum ̂2̂ vertunt *διδάτκαλον* non *καθηγητήν*. Quid quod 2°. collatis vv. 8. et 10. liquet, *καθηγητήν* et *διδάσκαλον* accurate discerni, neque posse v. 8. *καθηγητήν* legi, quin in *παντολογίαν* offendatur?

Caeterum III. his ̣ verbis non ipsum ex sese nominis usum, sed pharisaicum

fumum, studiumque partium (I. Cor. I. 11. seqq , III. 4. seqq.) Christus interdixit ac damnavit.

ʹ) Matth. XXVIII. 20.

8) Ibid. vv. 19 — 20.

ʹ) Marc. XVI. 20.

l4) I. Cor. III. 9: *Θεοῦ γάρ εβμα ουνεργοί, Deī enim sumus adiutores*. Cf. XV. 10: *ΠεριΟὔτερον πάντων ἱκοπίαθα' ονκ ἐγώ δέ, ἀλλ' ἡ χάρι τοῦ 9εοῦ ἡ οὖν εμοί, abundantius illis omnibus laboravi; non ei/o autem, sed gratia Dti inecum*. Doctorum namque est *plantare* et *rigare*, Dei vero *incrementum suggerere*. Ibid. III. 6.

l*) Actt. XV. 6. seqq.

*) I. Cor. XV. 9.

*) I. Tim. II. 7, II. Tim. I. 11.

Vulgatissima autem IV. sunt el plena dignitatis Petri verba, quibus collectam synodum alloquulus est inquiring 11 : *Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in vobis elegit, per os meum audire gentes urium erangelii et credere*.

168. Porro de magisterio deque tribulo apostolis doctorum munere, cum alia, tum ista potissimum digna sunt quae paullo diligentius observentur.

Ac *principio* diligentiori observatione dignum est, integrum fuisse apostolis de sua doctrina deque sua praedicatione repetere, quod Christus de semetipso affirmavit inquiring 15 : *Μεα doctrina non est mea, sed eius pfi misit me: quia ego ex meipso non sum loquutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar, Et scio quia mandatum eius vita aeterna est. Quae ergo ego loquor, sicut dixit aili Pater, sic loquor, Verba quae ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera*. Sicut enim per Christum loquebatur Pater qui *όντω* in ipso erat 16 ; ita per apostolos et in apostolis loquebatur Christus, Christus docebat, et Christus praedicabat. Neque enim frustra scriptum legimus l7, *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*: neque frustra scriptum legimus l8 , *qui ros audit, me audit et qui vos spernit, me spernit*: neque frustra scriptum legimus 19, *puto autem quod et ego*, si quis alius, *Spiritum Dei hebeam*: etl2°, *an experimentum quaeritis eius, qui in me loquitur Christus?*

ʹ) Actt. XV. Ἀνδρε ἀδελφοί, ἰυλί; ἐχίδαβθε, οτι ἀφ* ἡμερων αρχαίων ὁ θεός ἰν ἡμῖν ἐξελέξατο διὰ τοῦ στόματό μου ἀκούοαι τὰ ἔθνη τον λόγον τοῦ ὡαγγελίου. καί πιΟτεύοαι. Ubi en ruir. non autem ἐν ὑμῖν, est *inter nos* apostolos, e coctu choroque nostro: obiecfom autem aoristi medii ἐξελέξατο est ̣ig τον στόματό μου ἀκούῦαι τὰ ἔθνη ... χαί πιστεῦῦαι.

.s) lob. VII. 16: *II ἐμή διδαχή οὐκ ἴπν ἐμή, ἀλλά τοῦ πέμφαντό με*. Ioh. XII. 49 — 50: *Οτι ἐγώ ἐξ ἔμαντοῦ οὐκ τiihfla' ἀλλῖ ὁ πέμψα με πατήρ, αὐτό ἐντολήν ἐδῶκε, τί εῖπω, καί τί λαχαί οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολή αὐτοῦ ζωῇ οῶνιό ἴστιν. ἂ ουν λαλώ) ἐγώ, καθῶ ἄτfixi μοί ὁ πατήρ, οὔτω λαλώ*. Ioh. XIV. 10: *Τὰ ρήματα, ἂ ἐγώ λαλώ ὑμῖν, α (i/fivrou ου λαλώ, ὁ δε πατήρ, ὁ ἐν wi luvũν. αὐτό ποιεῖ τὰ ἔργα*.

1b) lob. X. 30 — 38: *Ἐγώ καί ὁ πατήρ ἐν ἐῦμεν*. Γνα γνώτε καί πότεῦῦητε, οτι ἐν εμοί ὁ πατήρ, κάγῶ ἐν αὔτω.

7) Matth. XXVIII. 20. coll. X. 20: *Ου γάρ υμεῖ εὔτε οἱ λαλοῦντε, ἀλλά τό πνεῦμα τοῦ πατρός υμών το λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Non enim cos primum ac potissimum ii estis qui loquimini* sed primum ac potissimum est Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*.

l s2) Luc. X. 16. coll. I. Regg. VIII. 7 ubi Deus ita Samuelem alloquitur: *non enim. te abiecerunt, -ΟΝΟ, εξου&ενήxaffiv, sed me abiecerunt*.

19) I. Cor. VII 40: *Λόκῶ δε κάγῶ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν*.

•°) II. Cor. XIII. 3: *Ἐπεὶ δοκιμήν ζητεῖτε τον ἐν εμοί λαλοῦντο ΧριΟτού;*

169. Cum hoc autem eximio sane ornamento conserlum est, quod *altero loco* observari diligentissime debet: *non aliter apostolicum maijsterium χάριτι fuisse humano-divinum, ac humano-divinum φύσει extileril magisterium Christi.*

Quemadmodum enim Christi magisterium idcirco fuit ([ύβει humano-divinum, quod magisterium extiteril 21 *Verbi incarnati*, ac magisterium proinde ab eo profectum homine, qui est ύποστάσει Deus; ita apostolorum disciplina atque institutio idcirco χάριτι fuit humano-divina, quod ab iis dimanaret, quibus Christus aderat, et in quibus Christi Spiritus 22, idemque Spiritus veritatis manebat.

170. Iamvero, quod *tertio loco* observari debet, proprietates sunt a magisterio humano-divino indissociabiles, I. quod illud sil aestimelurque magisterium *infallibile*; est enim Deus *verax* 23, et Christus eius est *veritas*": II. quod sit magisterium *authenticum*, fidemque promereatur; Deo enim άμεῶω vel έμμεῶω loquenti fides adiungi debet, ac nefas prorsus est illi refragari: et III. quod sit magisterium, *quo sentiendi credendique norma definitur.*

Ecquae enim est propria ratio normae, qua mentis assensiones, fidesque regantur? vel quonam ea recidunt, quibus sentiendi credendique norma continetur et absolvitur? Scilicet sentiendi credendique norma quemadmodum I. *obiective* continetur et absolvitur veritate, *origine* vero II. auctoritate eaque divina; ita III. *subiective*, obligatione atque officio illius sectandae firmiterque amplectendae. Neque enim ista si adsint, aliud praeterea expeti posse videtur, quo sentiendi credendique norma constituatur. Atqui magisterium humano-divinum, quod *obiective* est verax, el *origine* cum summa Dei loquentis auctoritate cohaeret, nequit *subiective* ab officio fidei assensionisque praestandae seiungi ac divelli. Magisterium ergo humano-divinum apostolorum comparatum sic fuit, ut eo norma sentiendi credendique praescriberetur.

171. Atque hoc sane est quod *Scripturae* tradunt, hoc quod wioiorej *nostri* unanimes censuerunt, hoc quod *ne ipsi quidem vetustissimi haeretici* funditus inficiari ausi sunt, et hoc quod *ex ipsis rerum naturis* oboritur et necessario dimanat.

Hoc I. tradunt *Scripturae*, dum 1°. eam fuisse exhibent apostolorum praedicationem, cui mentis assensus, animique subiectio deberetur²³: dum 2°. eamdem exhibent sancte custodiendam et e qua fas non esset apicem

*1) Ioh. I. 14.

Ioh. XIV. 16—17.

*2) Ioh. III. 33, VIII. 26, Rom. III. 4.

14) Ioh. XIV. 6, XVI. 7, Apoc. XIX, u,

*3) Actt. VI. 7, Rom. I. 5, XII. 26,

II. Cor. IX. 13, Gal. V. 7: in quibns locis omnibus ύπαχοή πίῑτωω , υποταγή τή ομολογία et πείῑεῑῑαι τή άληγία, manifestissime praecipiuntur.

detrahere, apicemve immutnrc 26: dum 3°. Paulum ob oculos sistunt, qui modo acceptae semel ab apostolis doctrinae inhaerendum praecipit 27; modo wrinlhios celebrat quod traditam institutionem servarent²⁸; modo pro thes- sdonicensibus gratias Deo agit, quod verbum apostolicum auribus audiverint animoque perceperint *non ιῑ λόγον ανθρώπων, ut verbum humanum*, ilht, χαίλαι αληθώ , λόγον θεού, *sed, sicut vere est, verbum Dri**': modo auctor eisdem est, ut perstent, suamque doctrinam sive διά li)W, ore tenus propositam, sive δι επιβτολη , litteris consignatam pari chsequio vereantur³⁰; et modo *caussam* aperit, propter quam nefas cuique st vel lato ungue ab accepta institutione deflectere 31, quod haec nimirum HO fuerit *κατά άνθρωπον, secundum hominem, οῦδε παρά άνθρωπον, w/ue ab homine, αλλά δι' άπο'/.αλνχμεω Ιηῑοῡ Χριῑτον, sed per reve- klionem Iesu Christi.*

Eodem 4°. pertinent quae scribit Petrus 32: *Non enim doctas fabulas Rquuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem et prae- imliam, sed speculatores facti illius magnitudinis:* eodem quae scribit

«) I. Cor. XII. 13, II. Cor. IV. 13, ebi Paulus inculcat *ρό αυτό πνεύμα τή άπα* . Cuius unitatis inde etiam <lu- cenda ratio est, quod apostolicae prae- dicationi convenirent, quae Christus de nis verbis testatus est Matth. XXIV. 35. «II. Marc. XIII. 31.

*) I. Cor. XV. 1, Gal. I. 9, 1. Tim. II. 3—4, ubi apostolica praedicatio audit r xffr' *ιῑδεβειαν διδασκαλία*, iisque con- naeratur quae ab hominibus non pro- pio marte inveniuntur, sed divinitus accipiuntur.

B) I. Cor. XI. 2, ubi *παραδόσεω* Moine venit id omne quod docetur, quod- pe ab apostolis, tamquam *ήγουμῑνοι* , *ύιταξίαν και τό πρεπον* iniungitur.

*) I. Thess. II. 13.

γ.) II. Thess. II. 15. «Duobus mo- inquit Grotius, edocebant apostoli, Ruendo et scribendo (supra v. 2.). Et pr in utroque auctoritas. Et praecessit piatio: sequuta est scriptura. Multa p;dem quae dixere apostoli, etiam scri- be: at non omnia: quia satis erat fuedam io usum ecclesiarum esse intro-

ducta, ita ut nihil opus esset et per epi- stolas praecipí.«

31) I. Cor. II. 7—10, XV. 1. seqq., Gal. I. 11 — 12, Ephes. III. 1 — 7: quo postremo loco *μυστήριον του Χριστου, mysterium Christi* dicitur *revelatum τοι άγίοι αποστόλοι και προφήται εν πνεύματι, sanetis apostolis et prophetis in Spiritu* secundum Christi promissionem Ioh. XVI. 12.

31) II. Petr. I. 16: *Ον γάρ σεδοφι- σμένοι μύ&οι εξαχολου3ήσαντε , εγνω- ρίσαμεν ύμῑν την του χορίου ημών Ιησοῡ Χριστου δύναμιν και παρουσίαν, άλλ.' επόπται γενη&έντε τή εκείνον μεγα- λειότητα* .

Sunt vero 1°. *μύ&οι*, quum ad cum referuntur qui narrat, idem ac *fama, inanesc/ue rumores*; unde 2°. *μύ&οι σε- σοφισμένοι* sunt *fabulae artificiose exor- natae et ad decipiendum factae*. His 3°. opponuntur *επόπται*, id est, ex con- textu *αυτόπται, oculares testes*, qui 4°. suis usurpaverint sensibus *την δύνα- μιν και παρουσίαν*, id est, *παρουσίαν δυνατήν και μεγαλειότητα του Χριστου, Christi praesentiam insignem virtutibus, plenamque maiestatis.*

ludas 33: *Carissimi, omnem sollicitudinem faciens scribendi vobis de comuni vestra salute, necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditae sanctis fidei:* et eodem quae scribit Iohannes³⁴: *Quod ridimus et audivimus, annunciamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et Filio eius Iesu Christo.*

172. Sequuntur II. in eamdem rem locupletissima *veterum testimonia*, quibus illud efficitur quod contendimus, quodque ratum fixumque volumus: *apostolicae praedicationi referri in acceptis oportere, quod vel ab ipsis ecclesiae originibus exlitterit* *πίττι μία 35, una fides, κοινή πίστις, communis fides*, et *ἡ ἀπα παραδοθεῖσα τοῖ ἅγιοι πιστοι*, *semel* ac perfecte tradita a sanctis fides.

Atque huic sane veritati uno ore patrocinantur **Ignatius** qui scribit^{36*} „Sludele igitur *confirmari in doctrinis Domini et apostolorum*, ut omnia quae facitis, prospere vobis succedant, carne et spiritu, fide et caritate, in Filio et Patre et Spiritu, in principio et in fine, cum dignissimo, episcopo vesiro, et digne contexta spirituali corona presbyterii vestri, et cum diaconis Deo placentibus. *Subiecli* estote episcopo et vobis mutuo, ut Iesus Christus Patri in humana sua natura, et apostoli Christo et Patri et Spiritui; *ut unio sit et carnalis et spiritualis*.^{ll} **Hegesippus**, qui *in quinque libris simplici admodum sermone conscriptis*, quibus *verissimam apostolicae praedicationis historiam comprehendit*³⁷, testatus

33) lud. v. 3; ubi quod dicitur, *ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἀταξ. παραδοθειῇ τοῖ ἅγιοι χρίστει*, ostendit 1°. *Ἄστιν sumi obiective*, eoque nomine significari *doctrinam*: hanc 2°. exhiberi *traditam a sanctis* et ad eiusmodi munus secretis: et quidem 3*. *traditam ἀχαξ, semel*, παντελῶς, *όλοΟ/ερώ, plene, perfecte*, et e qua nihil mutandum sit: sed pro qua 4°. decertari strenue debeat.

34) I. Ioh. I. 1—4.

3i) Ephes. IV. 5. Tit. I. 4, lud. v. 3.

3.) Ad Magnes. §. XIII: *Σπουδάξετε οὐν βεβαιωθῆναι ἐν τοῖ δόγμασιν τοῦ χορίου καὶ τῶν ἀποστόλων, ἵνα πάντα, ὅθα ποιήτε, χατενοδώθητε ὑαρχί καὶ πνεύματι, πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἐν νίῳ καὶ πατρί καὶ ἐν πνιῦματι, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, μετὰ τοῦ ἀξιοπρεπεύτατου ἐπιβχόπου υμῶν, καὶ ἀξιοπλόχου πνευματικοῦ ὑτεφάνου τοῦ πρεῦβτερίου υμῶν, καὶ τῶν χατὰ θεόν*

*διακόνων ὑποταγῆτε τῷ ἐπιδχόπῳ καὶ ἀλλήλοις, ὡς ΤηΟοῦ ΧριΟτό τῷ πατρί κατὰ οάρχα, καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ ΧριΟτῳ καὶ τῷ πατρί καὶ τῷ πνεύματι*Γ fra ενωβι ἡ βαρχικὴ τε καὶ πνευματικῇ.

Ubi 1°. *δόγματα τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἀποστόλων*, ipsa sunt fidei regala, quae idcirco sancte custodienda est, ut 2°. omnia benevertant tam interius quam exterius, et 3°. unitas prodeat Ephes. IV. 4. *πνευματικῇ, spiritalis* et interior cum Filio, Patre et Spiritu, itemque 4°. *βαρχικῇ, carnalis* et conspicua, qua omnes cum episcopo, cum clero atque secum ipsis arctissime et debita subordinatione cohaereant.

37) Apud Eusebium H. E. lib. IV. cap. VIII. De Hegesippo, c cuius *ύχομνή** *μαΟι τῶν ἐκκλησίαΟτιχῶν πράξεων*, quinque fragmenta Eusebius servavit lib. II. cap. XXIII., lib. III. capp. XXX-XXXII.,

est „Ad Traiani usque tempora ecclesiam instar cuiusdam virginis integram atque incorruptam permansisse: adhuc in obscuro recessu delitescantibus, quicumque *rectam praedicationis evangelicae regulam* depravare niterentur. Sed postquam sacer apostolorum coelus vario mortis genere exstinctus est, elUuxeratque iam aetas hominum illorum, qui divinam ipsam Sapientiam suis auribus auscultare meruerant; tunc demum exorta est impii erroris conspiratio, fraude cl malitia falsorum doctorum, qui, utpote nullo amplius ex apostolis superstate, post haec nudo, quod aiunt, capite *adversus praedicationem veritatis* adulterinam doctrinam obtrudere aggressi sunt.“ **Clemens alexandrinus** qui pluribus commendat³⁰ *τὸν κανόνα τῇ ἀλήθεια, regulam veritatis παρ' αὐτῇ τῇ ἀλήθεια, ab ipsa veritate* acceptam, illamque non aliam esse scribit⁴⁰ quam *τὴν ἀποστολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ὀρθοτοίαν*⁴¹ *τῶν δογμάτων, apostolicam et ecclesiasticam dogmatum rectitudinem*. Tum vero **Irenaeus**⁴², **Tertullianus**⁴³, **Basilius**⁴⁴, **Chrysostomus** ⁴⁵, **Hncentius Iirinensis**⁴⁶, et reliqui ad unum omnes, quemadmodum **Pelavius** ⁴⁷ et **Thoniassinus** ⁴⁸ cumulatissime demonstrarunt.

E quibus, ne sim quam decet prolixior, pauca quaedam, iliaque ex **Irenaeo** ac **Tertulliano** selecta describam. **Irenaeus** igitur, quem *τῇ*

et lib. IV. capp. VIII—XXII., praeter **Valesium** in notis, accurate disserunt **Fabricius** et **Tillemontius**.

38) Apud Eusebium H. E. lib. III. cap. XXX.II: *Επιλέγει ὡ ἀρα μέ/Qt τῶν τορε θρόνων παρθένο χαλαρά καὶ ἀδιάριορο; εμεινεν ἡ ἐχχλησία, ἐν ἀδήλων faoret φωλεόντων εἰ ἐτι τορε, rcJv, ἵτχαίτινε ὑπήρχον, παναφθειρειν ἐπιχειροῦντων τὸν υγιή κανόνα τον Οωτηρίου κηρύγματο. ὡ δ' ὁ ιερο τῶν ἀποΟτόλων τορο; διάφορον ειλῆφει τον βίου τέλο > χζρεληλύθει τε ἡ γενεά ἐχείνη τῶν αὐταῖ ἀχοαί τῇ ἐνθεον Οοφία ἐπαχοῦοαι χαηξιομένων, τηνιχαῦτα τῇ ἀθέου πλάνῃ τήν ἐλάμβανεν ἡ Ουνύταβι ^ διὰ τῇ ὦν ἐτεροδιδαΟχάλων ἀπάτη, οἱ καὶ ἀτε μηδενο ετι τῶν ἀποτόλων λειπομένον, γίμνη λοιπόν ἡδη τῇ κεφαλῇ, τῷ τῇ ἀλήθεια κηρύγματι τήν ψευδώνυμον γνώβιν ἀντικηρύττειν ἐπεχείρουν.*

Itaque 1°. apostolica institutio fuit *τότῃ ἀλήθεια κήρυγμα*, eoque pertinens et *ψευδώνυμον γνώβιν* impediret: imino V. fuit ὁ *υγιή χάνων τοῦ Οωτηρίου κη-*

ρύγματο, recta salutaris praedicationis norma, a qua nemo impune descisceret. Cf. **Valesii** adnotationem.

39) **Stromat.** lib. VII. §. XVI. p. 890.

40) **Ibid.** p. 896.

4*) **Etiam Eusebius** H. E. lib. IV. cap. III. meminit *τῇ ἀποΟτολικῇ ὀρθοτομία*: quae loquutio, monentibus **Valesio** et **Pottero**, deprompta videtur ex litteris **Pauli** ad **Timotheum**, in quibus legimus *ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῇ ἀλήθεια*.

41) **Con. Haeres**, lib. I. cap. X. n. 2, lib. III. cap. III. nn. 3—4, et cap. IV. n. 1.

43) **De Praescripti.** capp. VI—VIII

44) **De Fide** cap. II; cum quibus componenda sunt quae **Augustinus** habet in **lob.** **Tract.** **XCVIH.**

45) **In I. Cor.** **XI.** **Hom.** **XXVI.**, et in **II. Thess.** **Hom.** **II.**

46) **Commonit.** cap. XIV.

47) **Prolegom.** capp. I—II.

48) **Tract.** **I.** de **Proles.** **Theologiae** capp. **XVIII.** seqq.

^χχλζσιασπχζ^ όρ^οάοξία propugnatorem Eusebius appellat⁴⁹, postquam symbolum retulit⁵⁰, quod *ab apostolis eorumque discipulis acceptum ecclesia, tametsi per unirersum orbem usque ad extremos terrae fines dispersa* uno ore, unaque mente custodiebat, continuo *pergit*⁵¹: Acceptam hanc praedicationem ac fidem, uti ante diximus, ecclesia, tametsi per lotum terrarum orbem sparsa, summo studio et cura, perinde atque unam domum incolens, conservat, ac velut animam unam atque unum idemque cor habens, his aequae fidem accommodat, et miro consensu, quasi uno ore praedita, haec praedicat, docet ac tradit. Quamquam enim dispares inter se mundi linguae sunt, una tamen et eadem est traditionis vis. Ac neque hae, quae in Germaniis silae sunt, ecclesiae aliter credunt, aut aliter tradunt, nec hae quae in Hispaniis aut Galliis, aut in Oriente, aut in Aegypto, aut in Africa, aut in mediterraneis orbis regionibus sedem habent. Verum ut sol hic a Deo conditus, in universo mundo unus atque idem est; ita etiam veritatis praedicatio passim lucet, omnesque homines, qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat. Nec vero aut is ex ecclesiae antistitibus, qui dicendi facultate pollet, ab his diversa dicturus est (nemo enim supra magistrum assurgit): aut is rursus, qui parum dicendo valet, traditioni detrimentum afferet. Nam cum una atque eadem fides sit, nec qui de ea uberrimam orationem habere potest, exuberat: nec qui pauca habet quae dicat, eam imminuit.“

His prorsus affinia **Tertullianus** scribit⁵², quem si audimus: „Nobis nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit⁵³. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam

<·) H. E. lib. III. cap. XXIII.
se) Con. Haeres, lib. I. cap. X. η. 1. Idem symbolum et iisdem fere verbis adducit Tertullianus de Praescriptt. cap. XIII., et con. Praxeam cap. II.
SI) Ibid. η. 2: Τοῦτο τό κήρυγμα χα~ ρειληφνυια, χαί ταύτην τήν χώτιν, ώ προέφαμεν, ή έκκληδια, καιχερ εν ολ.ω τω κόδμω διεδχαρμενη, έχιμελώ φυλάσσει, ώ ένα οίκον οικούσα' χαί ομοίω πιστιῦ τοῦτοι ώ μίαν ψυχήν χαί τήν αυτήν εχονόα χαρδίαν, και ἔνυμφώνω ταῦτα κηρύσσει, και διδάσκει, και παραδίδωδιν, ώ εν στόμα κεκτημίνη. χαί γάρ αί κατά τον κόσμον διάλεκτοι άνομοισαι, ιλλ' ή δύναμι τή χαραδόσσεω μία και ἡ αυτή, χαί οὔτε αί έν Γερμανίαι ιδρυμένοι έκκληδαι άλλω χεχιστεύκαδιν, η άλλω χαραδιδόασιν' οὔτε έν ταῖ Ιβη·

ρίαι , οὔτε έν Ιέλλτοι , οὔτε κατά τα; άνατολά , οὔτε έν Αιγύχτω, οὔτε εν Αιβύη, οὔτε αί κατά μέσα τοῦ κόσμου ιδρυμέναΓ άλλ' ώ χερ ό ήλιο , τό χτίσμα τοῦ θεού, έν όλω τω κόδμω ει χαί ό αυτό ' οὔτω και τό κήρυγμα τή άληθεια; χανταχή φαίνει, και φωτίζει χάντα «γ· 3ρώχου τοῦ βουλομένου ει έχιγνωσιν αλήθεια έλθεῖν. και οὔτε ο χάνν δυνατό έν λόγω τών έν ταῖ έκκλησίαι προε0τώ· των, έτερα τοῦτων έρεῖ (οὔδεῖ γάρ ἔχιρ τόν διδάσκαλον)ῃ οὔτε ό ασθενή έν τω λόγω ελαττώσει τήν χαράδοσιν' μιá γάρ και τή αυτή χίστεω ούση , οὔτε ό χολν χερί αυτή δυνάμενο είχείν, έχλεόνασεν, οὔτε ό τό ολίγον, ήλαττόνηδε.
*) De Praescriptt. cap. VI.
53) Respicit ad *haereseos* descriptionem quam praemiserať inquires: fHae·

ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt; sed acceptam a Christo disciplinani fideliter nationibus adsignaverunt. Itaque etiamsi angelus de caelis tta evangelizaret⁵⁴, anathema diceretur a nobis. Providerat iam tunc Spiritus-sanctus futurum in virgine quadam Philumene angelum seductionis, transfigurantem se in angelum lucis, cuius signis el praestigiis Apelles in-Mus, novam haeresim induxit.“ Idcirco autem necesse est traditam ab apostolis doctrinam sibi normae instar praefigere, cui ne apicem quidem sive ddere sive detrahare liceat, quod nihil sit hac praescriptione validius⁵⁵: .Si Dominus Iesus Christus apostolos misit ad praedicandum, alios non esse recipiendos praedicatores, quam quos Christus instituit; quia nec alius Patrem mit nisi Filius et cui Filius revelavit; nec aliis videtur revelasse Filius fjam apostolis, quos misit ad praedicandum, utique quod illis revelavit. Quid autem praedicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et heic praescribam⁵⁶ non aliter probari debere, nisi per easdem ecclesias, quas (¶ apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando tam viva, quod aiunt, voce, ¶ jam per epistolas postea. Si haec ita sint, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis, matricibus et originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod ecclesiae ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit: omnem vero doctrinam de mendacio praeiudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesiarum et apostolorum el Christi et Dei. Superest ergo uti demonstremus, an haec nostra /drina, cuius regulam supra edidimus, de apostolorum traditione censeatur, a ex hoc ipso, an caeterae de mendacio veniant. Communicamus cum ecclesiis apostolicis, quod nulla doctrina diversa. Hoc est testimonium veritatis.“

173. Ceterum sententia de apostolica praedicatione atque doctrina, iae normae instar haberi .debeat, tam alte orthodoxorum mentibus insedit, vix ullum reliquum fecerint modum, quo illam splendidissime declararent.

Ad eam namque declarandam 1º. pertinent inculcatae ab Irenaeo⁵⁷ Imulae, quibus apostolicam praedicationem dicit *fidem, firmam fidem* et

·tiw dictae graeca voce ex interpretare electionis, qua quis sive ad institutionem (doctrinas), sive ad suscipiendas ea ntitnr.· Eamdem adhibent descriptionem Hieronymus in epist. ad Galat. et hispalensis Isidorus lib. VIII. i», cap. III. Neque ab ea in suo rairio dissidet Epiphanius.
*) Gal. I. 8; ad quem locum Hieronius Tertullianus adversus Apellem tra virginem Philumenam, quam an-

gelus quidam diabolici spiritus et per-versus impleverat, hunc esse scribit angelum, cui multo ante quam Apelles nasceretur, Spiritus-sancti vaticinio sit anathema per apostolum prophetatum.*'
55) De Praescriptt. cap. XXL
56) Eamdem dirigit praescriptionem con. Marcionem lib. IV. cap. V., et de velandis Virginibus cap. L
Con. Haeres, lib. I. capp. I—II — XIX., lib. II. cap. XLIIIL, lib. III. cap. IIL, lib. IV. capp. XLV — LXII.

veritatis regulam. Perlinent 2°. non minus frequentia Tertulliani dicla », quibus apostolicae prädicationi vindicat, quod sit *fidei regula, regula credendi*, quod *ab initio evangelii decucurrerit, etiam ante priores quosque haereticos*, et quod *a Christo instituta nullas habeat apud nos quaestiones, nisi quas haereses inferunt, et quae haereticos faciunt.* Perlinent 3°. quae scribunt Novatianus⁵⁹ et Lucifer calaritanus⁶⁰, quibus perinde est aposlo-
lica praedicationis et *regulae fidei ac veritatis* meminisse. Itemque per-
tinent 4°. tituli, quibus Ruflinus⁶¹, Ambrosius⁶², Cassianus³ el Salvianus⁴
apostolicam doctrinam insigunt, illamque vocant *normam praedicationis, munus salutis, catholici sacramenti fidem, nostri signaculum cordis, el militiae sacramentum.* Neque enim haec aut illorum animis succurrere, aul
tanta ab iis affirmari constantia potuissent, nisi sentiendi credendique normam
apostolica praedicatione statim fixamque iudicassent.

Cuius iudicii 5°. inde quoque ratio, eaque luculentissima petitur, quod
vel ab ipsis ecclesiae primordiis plurimi semper extiterint, qui *certum sym-
bolum* apostolis tribuerint, ilique vim dignitatemque immutabilis normae
vindicarint. Veteres *huius facti* testes, illorumque testimonia summo studio
exquisilaque diligentia promunt ac librant Vossius⁶⁵, Usserius⁶⁸, Combe-
rus⁶⁷, Lestrangius⁶⁸, Basnagius⁶⁹, Suicerus⁷⁰, Lupus⁷¹, auctor historiae
symboli apostolici⁷², Bullus⁷³ el Binghamus⁷⁴: *alterum* vero omnes quot-
quot sunt patres, scriptoresque ecclesiastici sua auctoritate confirmant.

Et quidem *a) δειν* confirmant, quum apostolicum symbolum in suis
operibus non aliter adhibent ac uti certissimam orlthodoxiae normam⁷⁵:

5S) De Praescriptt capp. XII — XIII
— XIV., con. Marcion. lib. I. cap. V.,
de veland. Virginibus cap. I., con. Pra-
xeam cap. II.

5') Is librum de Trinitate his verbis
orditur: „Regula exigit veritatis, ut primo
omnium credamus in Deum Patrem et
Dominum omnipotentem, id est, rerum
omnium perfectissimum conditorem... Sin
autem interrogas, quam intelligat *veri-
tatis regulam*, e ductu sermonis asse-
queris, non aliam quam quae apostolorum
praedicatione continetur.

6") De vitanda haereticorum commu-
nitione ad imperatorem Constantium.

Exposit. Symb. apost. n. 2.

Bl) De Virg. lib. III. p. 86. opp. T. I.

IJ) De Incarnat, lib. VI.

*4) De gubernat. Dei lib. VI.

65) De tribus Symbolis.

66) De Symbolo Rom. Ecclesiae.

67) Companion to the Temple.

fis) Alliance of Divin. Offic. chap. III.

fi9) Critic, in Baronium, pagg. 471.
seqq.

Thesaur. Ecclesiast. ad v. *Ενα-
βολον*.

7*) In praeviis dissertati, ad Nicaenum
Concilium, et in Scholiis ad lib. dt
Praescriptt. cap. XIII.

72) Hanc latine editam habemus Li-
psiae an. MDCCVI.

72) In opere cuius titulus, *Ιudiciuoi
Eccles. Catholic*, cap. V.

74) Origg. Ecclesiastic, lib. X. cap.

7S) Cuius rei testes sunt Irenaeus
cou. Haeres, lib. I. cap. XIX.: Tertul-

confirmant *b) ἀγωνιοζικω*, quum illud non aliter usurpant ac uti regulam,
qua novas praeposterasque haereticorum opiniones reficiant atque damnent⁷⁰:
ilerumque *c) ἐγγωμιασιζω* confirmant, sive quum Augustini verba⁷⁷ re-
pelunt: „Doctrina symboli est illuminatio animae, plenitudo credentium. . .
Hac nexus infidelitatis absolvitur, hac vitae ianua panditur, hac gloria con-
fessionis ostenditur sive quum Cassiano patrocinantur scribenti⁷⁸: „Quidquid
per universum divinorum voluminum corpus immensa funditur copia, totum
in symboli colligitur brevitate sive quum sua faciunt quae habet Petrus
Chrysologus inquires⁷⁹: „Ingressus vitae, ianua salutis, singularis, innocens
el pura confessio: pactum vitae, salutis placitum, et inter nos et Deum fidei
insolubile sacramentum sive demum quum Maximi taurinensis probant lau-
dantque sententiam § °: „Hoc est Symbolum, cuius signaculo fideles ab in-
fidelibus secernuntur, cuius veritas unumquemque credentem facit Christianum,
quod et viventes sanctificat, et mortuos reducit ad vitam.“

174. Quid quod III. ne ipsi quidem *vetustissimi errorum auctores*
ausi sunt apostolicam praedicationem vi atque dignitate regulae exspoliare?

Illam sane dignitate regulae 1°. non exspoliarunt *gnostici*, quibus,
testante Irenaeo⁸¹, solemnissimum fuit ad apostolicam se traditionem recipere,

lianas de Praescriptt. cap. XIII. et de
reland, virgin, cap. I.; Novatianus de
Trinit. capp. I — IX.; et Hieronymus
epist. LIV. ad Marcell. con. errores
Montani.

■*) Confer quae narrant Eusebius
H. E. lib. VII. cap. XXX.; Socrates
H. E. lib. II. capp. XXXIX-XL., lib.
V. cap. IV.; et Theodoritus H. E. lib. I.
tap. VII,

”) De Tempore, Serin. CXXXI.

7°) De Incarnat, lib. V.

”) In symb. apostolic. Sermm. LVI
-LVIII.

°.) Hom. in symbolum.

”) Con. Haeres, lib. III. cap. II.
in. I — 2. Ubi e re fuerit non unum
Serrasse discrimen, quo gnosticorum
traditiones ab iis toto caelo separabantur,
ccas catholici defendebant ac porro de-
fendant.

Illae namque 1°. ad institutionem spe-
ttabant *acroamaticam* et ab *exoterica*
discrepantem: hae vero non solum ab
institutione publica non dissidebant, sed

magna eiusdem pars erant et nobilissi-
mum firmamentum.

Illarum 2°. nulli aderant qui proferri
possent publici legitimique testes: at vero
hae testificatione publica eademque le-
gitima continenter propagabantur.

Illae 3°. non poterant iugi et num-
quain interpellata testium serie ad Deum
per Christum perque apostolos revocari:
at hae suas origines a Deo per Christum
perque apostolos historica evidentialia mu-
tuabantur.

Atque ista sunt 4°. quae praeclare
Irenaeus monuit lib. III. cap. III. η. 1.
scribens: „Traditionem itaque apostolo-
rum in toto mundo manifestatam, in omni
ecclesia adest (*πάρεσθην* idem ac *εξεσθιν*,
promptum est, licet) respicere omnibus
qui vera velint videre: et habemus an-
numerare eos qui ab apostolis instituti
sunt episcopi in ecclesiis, et successores
eorum usque ad nos, qui nihil tale do-
cuerunt neque cognoverunt, quale ab
his deliratur. Etenim si recondita my-
steria scissent apostoli, quae seorsim e

ut sua commenta divenderent, suisque deliriis absurdisque opinionibus fidem conciliarent.

Non exspoliarent 2°. ii quorum meminit alexandrinus Clemens^{8*}, quique suis placitis testimonio ac Malthiae institutione patrocinantur.

Non exspoliarent 3°. *quartodecimani*, quibus nihil fuit antiquius **, quam praeceptam animo iudaicam persuasionem suffragio apostolicae disciplinae confirmare atque tueri.

Neque 4°. ii omnes exspoliarent, qui primo allerove ecclesiae saeculo ** tot confinxere libellos Petro, Iohanni, Bartholomaeo, aliisque apostolis virisque apostolicis ideo tributos, ut se suaeque dogmata praeclaris adeo nominibus communirent.

Est igitur cur iis quae certa explorataque sunt, istud etiam connumeremus: *apostolicae praedicationi atque doctrinae id semper fuisse delatum, ut non secus ac sentiendi credendique norma haberetur.*

175. Neque profecto mirum, quando IV. id esset cum *rerum naturis* tam arcte consertum, ut ab iisdem non posset ulla ratione divelli.

Et re sane vera nemo in dubitationem adducat, ista duo penitissime cohaerere: hinc quidem revelationem Christianam esse *divinam*: inde vero revelationi Christianae eidemque divinae *pretium potestatemque regulae continere*. Sed unde revelationem christianam hauriemus, aut quo tandem pacto cuiusmodi illa fuerit, aestimabimus? Quemadmodum haurire illam aliunde

latenter ab reliquis perfectos docebant, bis vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes.*

Ceterum de duplici institutione *esoterica* et *exoterica*, apud priscos philosophos haereticosque usitata, habent non pauca idem Irenaeus lib. I. cap. XXIII., lib. IV. cap. LII, Pseudo-Origenes in prooemio Philosophumenon, Porphyrius in vita Plotii cap. III, Gregorius nazianzenus in epist. ad Cledonium, et e recentioribus Octavius Ferrarius in lib. de sermonibus exotericis: Melchior Goldastus in epist. ad Rudolphum Godenium *de cryptica veterum philosoph. doctrina*. Ferrarii libro praemissa, Iohannes Schef-ferus de Philosoph. Italic, cap. XIII. et

Tobias Pfannerus in System. Theol. gentil, purior, cap. I. §. XII.

②) Stroinat. lib. VII. §. XVII. p. 900.

s3) Hue pertinent quae continentur epistolis Polycratis et Irenaei apud Eusebium H. E. lib. V. capp. XXIV-XXV — XXVII. et apud Routh Rel. Sacr. T. II. p. 11 — 16.

③) De eiusmodi libris ab haereticis hac mente confictis testes adsunt Irenaeus lib. I. cap. XVII., Eusebins H. E. lib. III. cap. XXV., Epiphanius Haeres. XXVI. §§. VIII — XII., et Haeres. XXX. §. XXIII.: itemque Origenes, Ambrosius, Hieronymus, aliique omnino plures, quos Albertus Fabricius in Cod. Apocryph. N. T. et Laurentius Moshemius in diss. *de caussis suppositorum librorum inter Christianos saeculi primi et secundi* producunt.

quam ex apostolica praedicatione non possumus; ita ex una praedicatione apostolica assequimur, quatenus illa extiterit, quaeque suo ambitu comprehenderit. Quare perinde est *sive* apostolicam praedicationem, *sive* Christianam revelationem *loco normae* ducere, eademque uti regulam vereri atque complecti, qua fides nostra* constantissime dirigatur.

176. Quo quidem non pauca ex iis perlinent, quibus orthodoxorum ab haereticis discrimen alexandrinus Clemens declarat.

Initio namque praemittit⁸⁵: „Opus esse amatori veritatis robore animi. Necesse enim labi in maximis eos qui res maximas aggrediuntur, *nisi regulam veritatis ab ipsa veritate acceptam* tenuerint. Qui autem eo devenerunt, ut *a recta via* exciderint, merito etiam falluntur *in plurimis singularibus*, propterea quod non habeant verorum et falsorum indicium plane eccertitatum in iis, quae oportet, eligendis.“

Tum hoc ipsum *comparatione* illustrans addit⁸⁶: „Quemadmodum ergo si quis fiat bestia ex homine, similiter atque ii qui fuerant infecti venenis Circes: ille homo Dei esse, et Domino fidelis esse desiit, *qui adversus nclesiasticam recalcitravit traditionem, et in humanarum haereseon desiluit opiniones*⁸¹. Qui autem ex hoc errore reversus obediit Scripturis, et vitam suam permisit veritati, Deus quodammodo ex homine efficitur.“

Id autem *qua* potissimum *ratione obtineatur*, explanat inquires⁸⁸: „Principium enim doctrinae habemus Dominum, qui et per prophetas et per

5ά) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 890:

Jii (I', οἰμαι, τῷ τῇ ἀληθείᾳ ἐρασθῆ, ἱνχιγῇ εὐτονία ' σφάλλεσθαι γάρ ἀνάγκη μίγνῃτα τοῦ μεγίστου ἐγγχειροῦντα πράγ-ιαθιγ, ἢν μὴ τον κανόνα τη ἀλήθεια . πῆρ αὐτῇ λαβόντε ἐχῶσι τη ἀλήθεια ' ἀτοῦντοι δε, ἀτε ἀποπέσοντε τῇ ορθῇ οἶον. χαί τοί πλειοτοι τῶν κατὰ μέρος . τῆλιονrar εἰκότω , διὰ τό μὴ εχειν αἰτῶν καί ψευδῶν κριτήριον συγγεγ-ματῆμιγον ακριβῶ τά δέοντα αἰρεῖσθαι.

Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 890.

Οὕτω ἄνθρωπο εἶναι τοῦ θεόν ιαι πιθο τοί κυρίῳ διαμένειν ἀπολώλει, ὁ ἀναλακτώα την ἐκκλησιαστικὴν ια&ado^ιν, καί ἀποσκιρτήσα εἰ δόξα ὥσων ἀνθρωπίνων. Sunt igitur formulae quae sibi significandi potestate equipollent, ο κανὼν τῇ ἀλήθεια , τό ἱπῆβὼν καί ψευδῶν κριτήριον, et ἡ ἐκ-χυ-ἡαῖτικῇ παράδοσι .

H) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 890:

Εχομεν γάρ την ἀρχὴν τῇ διδασκαλία τόν κύριον, διὰ τε τῶν προφητῶν, διὰ τε τον εὐαγγέλιον, διὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων. πολυτρόπῳ καί πολυμερῶ ἐξ ἀρχῇ ^ τέλος ηγοούμενον τῇ γνώσει . την ἀρχὴν δ' εἴ τι ἑτερον δεῖσθαι ὑπολάβοι, ονκέτ ἂν ὄντω ἀρχὴ φυλαχθεῖν' ὁ μὲν οὖν ἐξ εαυτοῦ πιστός , τῇ κυριακῇ γραφῇ τε καί φωνῇ ἀξιόπιστος , εἰκότω ἂν διὰ τοῦ κυρίου προ την τῶν ἀνθρώπων ἐνεργεσίαν ἐνεργουμένη . ἀμελεῖ προ την τῶν πραγμάτων εὔρεσιν, αὐτῇ χρώμεθα κριτηρίῳ' τό κρινόμενον δε πάν, ἐπι ἀπιστον πριν κριθῆναΓ ὡ τ οὐδ' ἀρχὴ τό κρίσειω δεόμενον.

Scilicet Christiana γνώσι et principio constat cui incumbit, et varias multiplices complectitur *expolitiones deductionesque*. in quas profunditur atque explicatur. Illius autem *principium*, sicuti *ad materiam* quod pertinet, *dominica scriptura et voce*, instrumentis ac

evangelium el per beatos apostolos *multifariam multisque modis* a principio ad finem deducit cognitionis. Principium autem si quis alio opus habere existimaverit, non utique vere poterit munere principium. Qui est ergo ex seipso fidelis, ei merito fides Inibetur *in dominica scriptura et roce*, quae per Dominum operatur ad hominum beneficium. *Ipsa autem tamquam criteria utimur ad res inveniendas*. Quidquid autem iudicalur, non creditur priusquam fuerit indicatum; quare nec est principium id quod opus habet iudicio."

His de ratione principii Christianae *γνώσεω*, de illius amplitudine, deque fide quae praevertere debet, constitutis, illico infert⁸⁹: „Merito ergo cum fide comprehenderimus principium indemonstrabile, ex abundanti etiam ab ipso principio de principio demonstrationes sumentes, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis. Neque enim hominibus simpliciter enunciantibus fidem habeamus, quibus licet etiam enunciare contrarium. Si autem non satis esi simpliciter quod videtur dicere, sed insuper oportet probare quod dictum est; tum non exspectamus testimonium hominum, sed voce Domini probamus quod quaeritur, quae est magis fide digna quam quaevis demonstratio: vel potius quae est sola demonstratio, per quam scientiam, qui solum gustavere Scripturas, sunt fideles. Qui autem etiam ulterius processerunt, sunt perfecti indices veritatis, ii scilicet qui sunt gnostici: quandoquidem etiam in iis quae

testibus, bibliis et traditione absolvitur: ita *ad formam* quod spectat, hoc sibi vindicat, *ut fidem ex sese promereatur*. Nihil enim eo verius quod Aristoteles Analytic. Poster, lib. I. cap. XI. scripsit: *δ' ἐστὶν ἀποδείξεω; πρόταθι ἀμεθοο " ἀμεθο δέ, ἢ μὴ ἀλλή προτέρα. Principium autem demonstrationis est propositio immediata; immediata autem est qua non est alia prior.*

S9) Stromat. lib. VII. XVI. pagg. 890—891. In qua Clementis disputatione haec prae ceteris observari debent:

1°. Doctrinam scriptam et ore tenus propositam, traditionemque ecclesiasticam dici *δυαοδετχρον την αρχήν, principium indemonstrabilej* et cui totum incumbit Christianum institutum.

2° Ion ideo dici *principium indemonstrabile*, quod probationem omnem excludat: *ου γὰρ απλὼ ἀποφαινομένοι ἀνθρώποι προ έχοιμζν, οί xat ἀνρα.ροφαίνιθ9αι ιπ' ἱñη ιξζβτιν*: sed quod

probationem excludat humanam, divinae auctoritate sustentetur: *ου τήν ἐξ ανθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ rij τοῦ κυρίου φωνή πιΟτοῦμεΟα τό ζητοῦμενον" ἢ παθὼν ἀποδείξεων ἐχεγγνωτέρα, μάλλον δέ, ἢ μόνη ἀπόδειξι ουβα τυγχάνει" κα&' ἣν επίΟτήμην οίμεν αχο.γευῶάμενοι μόνον τών γραφών, πιθοί.*

3°. Divinam auctoritatem tum iis clarescere motivis, quae *credibililatis* motiva nuncupantur, tum sponte veluti sua ex iis ipsis eruinpcre, quibus Christiana disciplina continetur: *εκ περιουβία κα'ι τά αποδείξει παρ' αυτή τη αρχή περί τή αρχή λαβόντε, φωνή κυρίου ,ταιδευόμεΟα πρό τήν ἐπίγνωδιν τή αλητεία*: et, *οὕτω οὖν καί ημεί απ' αὐρῦδ περί αυτών τών γραφών τελείω ἀποδεικνύντε ἐκ πίοτεω πει9όμε\$α αποδεικτικά*.

Tandem 4°. hoc alterum probationis genus, illudque internum et exquisitius eorum dumtaxat proprium esse, qui *ulterius progressi, οί γνωθτικοί* appellantur et sunt.

ad vitam pertinent, eos qui sunt rudes, superant artifices, et super communes notiones expriment id quod esi melius. Sic ergo nos quoque ex ipsis de ipsis Scripturis perfecte demonstrantes, ex fide persuademus demonstrative/4

177. Mox vero *ad haereticos* oratione conversa, praeclare ostendit *funlopere illi a recto veritatis tramite aberrent*, inquiens⁹⁰: „Quod si

”) Stromat. lib. VII. §. XVI. pagg. SI-892. Quibus plane similia de haeticis testantur Irenaeus lib. I. capp. ĪXYI-XXIX., lib. II. cap. XL, lib. III. tipp. XI-XII., lib. V. cap. XXI; Oriceues in altero libro con. Celsum: Eusestes H. E. lib. IV. capp. XXII-XXVII., B. V. cap. XXVII.; Epiphanins Haeres. III. §. VI., XXVIII. §. V., XXX. pin., LI. §§. III-XXXIV-XXXV., LĪIX. §. LVI.j Chrysostomus in I. Cor. Hom. XXXIV., Isidorus pelusiota epistt. lib. L epist. CCCLXXI.; Ambrosius de Fide lib. II. cap. IV., Socrates H. E. Eb. VII. cap. V., Theodoritus Haeret. Fab. lib. I. cap. XX., lib. II. capp. I—V., B. III. cap. VII., Leo Magnus ad Thuri biom epist. XCIII. §. XVI., Synodus V. Mat. IV., et Tertullianus de Praescriptt. cap. XVII. scribens:

>Ista haeresis non recipit quasdam Scripturas, et si quas recipit, non recipit integras. Adiectionibus et detractionibus ad dispositionem instituti sui iatervertit. Et si aliquatenus integras jraestat, nihilominus diversas expositionis commentata convertit. Tantum verituti obstrepit *adulter sensus*, quantum el *corruptor stylus*. Varias praesumptiones necessario nolunt agnoscere ea, per quae revincuntur. His nituntur quae ex blso composuerunt, et quae de ambiguitate ceperunt.' Et capite XXXVIII. „Alias manu Scripturas, alius *sensus* apositione intervertit. Neque enim si Vikntinus *integre* instrumento uti videtur, m callidiori ingenio quam Marcion *malitiosius* veritati. Marcion enim exerte et palam machaera, non stylo usus est, niam ad materiam suam caedem Seri-

pturanim confecit. Valentinus autem perpercit, quoniam non ad materiam Scripturas, sed materiam ad Scripturas excogitavit. Et tamen plus abstulit, et plus adiecit, auferens proprietatem singulorum quoque verborum, et adiiciens dispositiones non comparentium rerum," Etenim „quibus fuit propositum aliter docendi, eos necessitas coegit aliter disponendi instrumenta doctrinae. Alias enim non potuissent aliter docere, nisi aliter haberent per quae docerent. Sicut illis non potuisset succedere corruptela doctrinae sine corruptela instrumentorum eius: ita et nobis integritas doctrinae non competit sine integritate eorum per quae doctrina tractatur."

Si porro scisciteris qui fiat, ut quotquot extiterunt haeretici, in alterutrum scopulum *vel* mutilatae Scripturae, *vel* perversae enarrationis impeerint: praesto est responsio qua gravissimae quaestioni occurratur.

Nimirum Scripturas propterea nnitilant, aut illas haeretici sua enarratione pervertunt, quod 1°. *αίρουνται δέ ἐκάΟποτε τό δόξαν αὐτοῖ ὑπάρχειν εναργέΟτερον, η τό πρό τοῦ κυρίου διά τών προφητών εἰρημένον καί υπό τοῦ εναγγελίου, προ ἐτι δέ καί τών αποῦτόλ.ων Ουμμαρτυροῦμενόν τε καί βεβαιούμενον*. Quod 2°. ut lib. III. cap. II. Irenaeus loquitur: „Unusquisque ipsorum omnimodo perversus semetipsum regulam veritatis depravans praedicare non confunditur. Cum autem ad eam iterum traditionem, quae est ab apostolis, quae per successiones presbyterorum in ecclesiis custoditur, provocamus eos; adversantur traditioni, dicentes se non solum presby-

propheticis quoque scripturis uti ausi fuerint qui sectantur haercses, primum quidem non omnibus, deinde non perfectis, neque ul dictat corpus el contextura prophetiae: verum eligentes ea quae dicta sunt ambigue, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces sparsim carpentes, neque id considerantes quod ex ipsis significatur, sed ipsa nuda dictione utentes. Nam in omnibus fere quae adducunt locis, ipsos sola intueri videbis *nominat* ul qui mutant significata, neque quemadmodum dicuntur cognoscant, neque iis quas afferunt allegationibus ita. ut earum natura postulat, utantur. Veritas aulem non invenitur *έν τω μετατι&έντα τὰ σημαινόμενα*, in commutatione *significationum* (sic enim omnem veram everterent doctrinam); sed in eo quod quis consideret quid Domino et omnipotenti Deo perfecte conveniat, el cum deceat; et in eo ut confirmet unumquodque ex iis quae demonstrantur per Scripturas, ex ipsis rursus similibus Scripturis. Neque ergo volunt converti ad veritatem, ut quos pudeat sui in seipsos amoris deponere praerogativam: neque sciunt qua ratione possint suas stabilire opiniones, Scripturis vim afferentes. Cum aulem ad falsa in vulgus proferenda dogmata processerint, cum omnibus fere Scripturis evidenter pugnantes, et semper a nobis qui contra eos dicimus confutati; quod reliquum est, nunc adhuc quoque pergunt se opponere, partira quidem ex propheticis aliqua non admittendo, partira autem nos, quasi simus alterius naturae, et quae sunt illorum propria non possimus inelligere, calumniando. Nonnumquam autem etiam cum convincuntur, sua negant dogmata, aperte confiteri erubescences quae se seorsum sic docere gloriantur. Id enim in omnibus haeresibus videre licet, si ipsorum dogmatum quis persequatur nequitias. Nam postquam a nobis eversi fuerinL ostendentibus ipsos aperte adversari Scripturis, duorum alterutrum ab us qui tuentur aliquod dogma, fieri videbimus: aut enim suorum dogmatum consequentiam, aut ipsam prophetiam, vel potius suam ipsorum spem despiciunt. Semper enim id potius sumunt, quod *eis* visum fuerit esse evidentius.

teris, sed etiam apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem." Quod 3\ Scripturas una cum earumdem commentario non sumant veluti *αναπόδεικτο? την αρχήν, principium indemonstrabile*. Quod 4°. non a fide, sed ab examine et a praepostera intelligentiae scientiaeque cupiditate auspicentur. Et quod 5°. *reali* quovis hermeneutico canone destituti, neque veritate per fiden\ antea praecepta, expositionem omnem ad litteras et apices, sterilesque grammaticas lites detrudant: *σχεδόν γάρ έν πάσιν οι προ ρερονται ρητοϊ , ενροι αν αυτόν*

ώ τοϊ ονόμασε μόνοι προ ανέχοΜι, ρά δημαινόμινα ύπαλλάττοντε . „Neque enim," teste Augustino in Iohannem Tract. XVIII., „natae sunt haereses et quaedam dogmata illaqueantia animas, et in profundum praecipitantia, nisi dum Scripturae bonae intelliguntur non bene, et quod in eis non bene intellegitur, etiam temere et audacter asseritur.*

Ceterum tam integritatis Scripturarum, quam expositionum veritatis nulla alibi quam in ecclesia securitas est, ac nullum alibi quam in ecclesia tutum firraumque praesidium reperitur.

quam quod ditium csl a Domino per prophetas et ab evangelio, quodque apostolorum testimonio comprobatum est et confirmatum.*4

Delectis errorum anfractibus, el orthodoxiae semita paucis designata, pergīt Clemens, atque de haereticis subdit91: „Cum viderent ergo sibi imminere periculum non dc uno dogmate, sed de conservanda haeresi; non veritatem invenire (nam cum ea quae sunt in medio posita et in promptu apud nos legerunt, tamquam vilia ea contempserunt), sed quod est commune in fide superare contendentes, excesserunt a veritate. Nam cum ecclesiasticae cognitionis non didicerint mysteria, neque veritatis perceperint maiestatem, ul qui in perscrutando rerum profundo fuerint socordes et superficiei tenus legerint, Scripturas valere iusserunt. Inani ergo sapientiae opinione elati, perpetuo litigant, aperte ostendentes se magis curare ut videantur philosophi, quam ul philosophenlur. Iamvero cum non necessariis rerum nitantur principiis, et humanis moli opinionibus nihil non ut ad finem suum perveniant moliantur; contendunt magis, quia se convinci vident, adversus eos qui veram tractant philosophiam. et quidvis potius tolerant, et omnem, ut aiunt, rudentem movent, etiamsi futuri sint impii, propterea quod non credant Scripturis: quam a sectae sibi grato honore traducantur, et a vulgo iactata in eorum ecclesiis prima sede, propter quam illum quoque convivalem, in illa quae falso nomine appellatur *agape*, primum accubitus amplectuntur.**

Quam vero fixa apud orthodoxos ratio ab his dissideret, continuo explanat inquires 92: „Quae est autem apud nos agnitio veritatis, ut ex iis quae iam fidem obtinuerunt, iis quae nondum fidem obtinuerunt fides habeatur, efficit; quae quidem est essentia, ut ita dicam, demonstrationis.** Ferine diceret: ratio et essentia demonstrationis postulant, ut cognitio ab indemonstrabilibus et exploratis ad ea progrediatur quae incomperta adhuc sunt, et

”) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 892. In quo quidem testimonio praeteriri silentio non debet, quod Clemens haereticis vitio maxime vertit, quodque sic effert: *Όρώντε ούν τον κίνδυνον αύτοϊ . ον περί πό δόγματο , αλλά περί τό τά αιρέσει διατηροεϊν, ον την αλήθειαν έξενρίσκειν (τοϊ μεν γάρ εν μέσω και προχείρω άτνχόντε παρ' ήμϊν ώ ευτελών κατεροονη^αν), ύπερβήναι δέ Οπουδάσαντε τό χοιτόν τή πίστew . έξέβησαν την αλήλειαν*.

Etenim 1°. *ύπερβήναι τό κοινόν τή ώτew* , *transgredi* ac illud negligere qnod in *fide commune esi* idem valet ac nolle primas fidei deferre, sed inanem

quamdam ementitamque sapientiam verae solidaeque sapientiae antepone. Hanc 2°. sitam in eo esse, ut non antea examini fiat locus, quam auctoritate prae-eunte quisque didicerit *τά τη γνώσεω τη εκκλησιαστική μυστήρια*, et *τό μεγαλειου τη αλήθεια* perceperit. Negligi 3°. eiusmodi viam non posse, quin dominetur haeresis, ipsa perdatur veritas, et quin *humanae opiniones certis rerum principiis* substituantur.

92) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 892: *ΙΙ παρ' ήμϊν δέ τη αλήθεια επίγνωσι ^ εκ ιών ηδη πιστών τοϊ ονπω πιΟτοϊ έκπορίζεται την πίστιν ήτι ουσία, ώ είπεϊν, άποδείξεω καθίσταται*.

persuaderi demonstratione debent. Atqui ista demonstrationis ratio quae apud nos orthodoxos sancte custoditur, ab haereticis omnibus manifestissime violatur. *Apud nos* quidem sancte *custoditur*, ulpole qui veluti principium indemoB-strabile id sumimus omne ac praestruimus, quod apostolica praedicatione el ecclesiastica traditione continetur: tum ex hoc viam nobis ad alia comperienda vindicandaque communimus. *Ab haereticis* vero manifestissime *violatur*, ulpote qui insuper habita apostolica praedicatione el ecclesiastica doctrina, ipsum labefactant demonstrationis fundamentum, humanasque opiniones principio indemonstrabili substituunt.

178. Ulrumque vero rursum inculcans, haud minori perspicuitate subdit·3: „Atque cum sint quidem tres animi affectionos, *ignoratio, opinio, scientia*: qui in ignoratione quidem versantur, sunt gentes: qui autem in scientia, vera ecclesia: qui vero in opinione, ii qui seciuntur haereses. Nihilo ergo apertius videmus affirmantes eos qui sciunt de iis quae sciunt, quam hos de iis quae opinantur, quod attinet ad affirmandum absque demonstratione. Se itaque invicem despiciunt el irrident, fitque ul idem sensus ab aliis quidem in maximo honore habeatur, ab aliis autem damnetur amentiae.^{4l}

Cuius pugnae, acerbique dissidii inde origo derivanda est⁹⁴, „Quod haeretici gloriae tenentur desiderio, et ea quae conveniunt sermonibus divinitus

’3) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 894: */(αι δη τριών ονύων διαθέσεων τή ψυχή , άγνοια , οίήόεω , επιότημη , οί μεν έν τή άγνοια, τά έθνη' οί δε εν τή επιστήμη, ή εκκλησία ή αληθή ' οί δε εν οίήύει, οί κατά τά αιρέσει . ούδεν γούν σαφέστερον ιδεϊν εδτι του έπιΟταμένου περί ών ΙΟασι διαβεβαιουμένου , ή τουτου περί ων οίογται. όσον γε επί τώ διαβεβαιουόσθαι άνεν τή άποδείξεω . καταφρονούσι γούν άλλήλων και καταγελώσιν' και συμβαίνει τον αύτόν νούν. παρ οί μεν εντιμότατον είναι, παρ οί δε παρανοία ήλωκέναι.*

Sane haud multo sibi melius scientia sine principiis constare potest, quam sine fundamentis aedificium. Atqui suppetit quidem catholicis indemonstrabile principium, cui incumbant, et e quo idoneas consequutiones inferendo deducant: sed haeretici hoc eodem principio penitus destituuntur. Ab ea namque fide vehementer abhorrent, qua id recipitur omne probaturque, quod apostolica praedicatione contentum ecclesiastica traditione propagatur.

Quemadmodum igitur *ήπιΟτήμη* catholico-rum suppellex est, ita nequeunt sibi haeretici nisi *οϊήθιν* polliceri: et quemadmodum *ecclesiae*, ut Clemens addit, veluti *proprium assignari gaudium debet*, ita haeticorum sectae *contentionibus* dilacerantur.

94) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 896: *^όξη άε έχι&υμουδιν, όθoi τά .προζφνή τοί υΐο.τνϊόύτοι Λόγοι νπό των μακαρίων άποδτόλων τε και οίοαϋκάλων .para- διδόμενα, εκοντε Οοφίζονται, δι' Ιτιρωτ χαρεγ/ειρήσεων άνύρωαείαι διδαΟκαλϊαι ένιϋτάμενοι θεία παραδόσει, ύπ'ερ του τήν αϊρενίν ΟνΟτήδαδ&αι. Τι γάρ ω άιηδϋ; εν τηλικουτοι άνδράδιν, κατά τήν Ιχκίψ ΟιαΟπικήν λέγω γνώϋιν, υ^ελίπιτο Λόγο , jll/αρκιωγο , φέρε είχεϊν, ή Προδίκον, χαϊ τών όμοιων, τήν όρ9ήν ου fιαdieânrvn οδόν; ον γάρ αν ύπερέβαλον Copia του; εμπροθ9εν άνδρα , ώ χρο εξεύρειν τι roi; υ.τ εκείνων αληθώ ρη9ειϋθιν άΛΧ αγαπητόν ήν αύτοϊ , εί τά προπαραδεδομενα μα9ειν ήδννή9ηθαν.*

ισπιΓϋίίι, tradita a beatis apostolis el magistris voluntarie eludunt per alias rpuncnlaliones, humanis doctrinis resistentes divinae traditioni, ut haeresin restituant. Nam inter eos viros qui tanti erant in ecclesiastica cognitione, fad restabat dicendum a Marciono, verbi gratia, aut Prodico el similibus, pnon sunt ingressi recta via? Neque enim eos qui praecesserunt, superare ferunt sapientia, ut aliquid adinvenirent iis quae ab illis vere dicta sunt: sd bene cum cis actum esset, si discere potuissent ea quae prius sunt tradita/⁴

179. E quibus idonea conscquulione inferi °5: „Solus ergo gnosclicus iis in ipsis consenuerit Scripturis, apostolicam et ecclesiasticam servans rimatum rectitudinem, rectissime vivit secundum evangelium, et demon-ciliones ita ut quaerit, invenit, allegans a Domino, a Lege et a Prophetis.⁴⁴

Neque⁹⁶ enim „oporlet umquam, sicut faciunt qui haereses sequuntur, ddlerare veritatem, neque furari regulam ecclesiae, propriae cupiditati et {feriae inserviendo in fraudem propinquorum, quos omnino ut ament veri-iiiem atque complectantur docere oportet.⁴⁴

Quae quum ita sint, omnia paucis complexus tandem concludendo scribit*7: „Qui impios ergo attingunt sermones, aliisque tradunt, neque

Quibus quatuor potissimum continen-»î l-. culmen fastigiumque caelestis apieotiae apostolis et institutae ab apo-ecclesiae tribui oportere: 2°. inde tres oboriri, quod humanae doctrinae fininis traditionibus opponantur: 3°. di-on traditiones ecclesiastica cognitione «prehendi; ct 4°. nonnisi gloriae cubitale, et opere carnis proprio fieri, ut xwr atque originalis ecclesiae doctrina heritor.

») Stromat. lib. VU. §. XVI. p. 896: i pc^nxo; άρα ήμϊν μόνο εν αυταϊ ειογτβώ ταϊ γραφαϊ , τήν άποϋτο-υσι χαϊ ΙχχλησιαΟπικήν σώζων όρθοτο-οα των Ιογμάτων, κατά το εύαγγέλιον •ώlατα βίoi, τά αποδείξει ά αν i ό; άν) επιξητήση άνευρίσκειν, άνα-αμίμιτο από (al. υπό) του κυρίου, αι π youou και προφητών.

Ergo l-. scientia Christiana quae de-xtratione comparatur, fidei innititur, Uoquae praerequirit: fidei autem 2°. ob-ruet materies est quidquid apostolica «ecclesiastica dogmatum rectitudine con-^etsr; tandem 3°. haec dogmata fide

teneantur oportet, ut quis probe uti Scri-pturis queat, idoneasque ex Evangelio, Lege ac Prophetis demonstrationes eruere.

°6) Stromat. lib. VII. §. XVI. p. 897: *Ού γάρ χρή ποτέ, κα&άπερ οί τά αιρέ-σει μετιόντε ποιούΟι, μοιχεύειν την αλή-θειαν, ουδέ μεν κλέπτειν τον κανόνα τή εκκληθία , ταϊ ιδϊαι έπιθυμϊαι και φι-λοδοξϊαι χαριζομένου επί τή των πλησίον απάτη, ον πάντα μάλλον αγαπώντα , τή άλη&εία αυτή άντέχεσθαι διδάσκειν προ ήκει.*

Perinde igitur est l°. veritatem pro-dere, et regulam ecclesiasticam violare; quapropter 2°. regula ecclesiastica, quae ab apostolica institutione non differt, amussis est orthodoxiac.

°7) Stromat. lih. VII. §. XVII. pagg. 897 — 898: *Οί τοίνυν των άσεβών άπό* μενοι λόγων, άλλοι τε έξάρχοντε , μηδέ ευ τοί λόγοι τοί θειοι άλλα εξημαρ-τημένω Ουγχρώμενοι, ούτε αυτοί ει Ιασιν ει τήν βασιλείαν των ονρανών, ούτε ου ίξηπάτηϋαν, έώσιν τυγχάνειν τή αλη-τεία ' άλλ' ουδέ τήν κλειν (Luc. XI. 52.) έχοντε αυτοί τή ει όδου, ψευδή δε τινα*

Sane haec norma iis omnibus el solis absolvitur, **quae munere fundi** universalium doctorum apostoli annuntiarunt. Apostoli **autem hoc munere** fundi ea omnia et sola annuntiarunt, quae a Christo **didicerant, quaeque** illis Spiritus vel primum aperuerat, vel opportune suggererat. Liquet ergo fidei normam *ὁντω* el obiective spectatam iis omnibus solisque coalescere, quae Christus eiusque Spiritus manifestarunt.

COROLLARIUM II.

183. *Aorme fidei ὁντω et obiective spectata existimari divina debet.*

Divinum namque est, quod iis omnibus et solis comprehenditur, quae Christus Deus e sinu Patris detulit, quaeque eiusdem Spiritus unus cum ipso Deus reseravit aut suggessit. Atqui norma fidei *ὁντω* et obiective spectata non alia quam haec suo ambitu suoque gyro complectitur. Nihil ergo est reliquum, nisi ut eadem divina videatur.

COROLLARIUM III.

184. *Norma fidei ὁντω et obiective spectata nonnisi una et concors existimari potest.*

Sicut enim veritas nonnisi una et concors esse potest; **ita unum** el concors sil oportet, quod a Deo qui veritas est, hominibus **manifestatur**. Norma autem fidei *ὁντω* et obiective spectata divina est, iisque omnibus atque solis expletur, quae Deus per apostolos hominibus patefecit. Norma igitur fidei *ὁντω* et obiective spectata nonnisi una atque concors existimari potest.

Hinc ea Scripturarum oracula, quibus commendantur I. *μία πίστη*, *una fides* l et una fidei regula iis constans omnibus quae apostoli auctore Christo et Spiritus instinctu praedicarunt: II. *ἐνότη τη πίστειω*, *unitas fidei*2 ac sincera conspiratio: III. *τὸ αὐτό πνεύμα τη πίστειω*, *idem spiritus fidei*2: et IV. *ἡ ἀπαξ παοαδο^εῖσα τοί ἁγῖοι πισοτι*, *semel** atque immutabiliter *tradita* 5 per apostolos *sanctis fides*, id est, per *μετωννυλαν*, *fidei doctrina* 6.

Atque hinc quae contra gnosticos 7 abulentcs evangelii verbis8, *quae-rite et invenietis*, Tertullianus statuit, inquires9: „Sed inprimis hoc propono, unum utique et certum aliquid institutum esse a Christo, quod credere omnino debeant nationes, et idcirco quaerere ut possint, cum invenerint, credere. Unius porro et certi instituti infinita inquisitio non potest esse.“

’) Ephes. IV. ἡ.

*) Ibid. v. 13.

») II. Cor. IV. 13.

*) Iud. v. 3.

») I. Cor. XI. i-13, XV. 3.

ο) Actt. VI. 7.

’) Videsis Irenaeum lib. II. cap. XLVI., lib. III. capp. II-III—V—XII—XIII—XIV.

8) Matth. VII. 7.

9) De Praescriptt. cap. IX.

COROLLARIUM IK.

185. *Norma fidei ὁντω et obiective spectata universalis est, si ad homines, et perpetua, si ad tempus referatur.*

Quae enim sunt dotes proprietatesque revelationis Christianae per apostolos annuntiatae, eadem sunt doles proprietatesque normae fidei, si ea οιω et obiective spectetur. Atqui ista prae celeris illius ornamenta insigniaque censentur, ul I. *universalis* sit, si ad *homines* referatur: *μα&η-ῖάθατι πάντα τα ε&νη, mihi* meaeque disciplinae *adiungite omnes gentes* 10; *χῖρνῖαΤι τὸ εναγγέλιον πάσρ τη κτίσει* 11, *praedicate evangelium*, meamque doctrinam *omni creaturae* ac hominibus universis 12: tum vero II. ut sit *perpetua*, si cum *tempore* componatur: *καῖ ιδοῦ, ἐγὼ μείλ’ νμὼν εἰμι πάσα τὰ ἡμέοα*, *εω τη συντέλεια του αἰῶνο* 13, *et ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*. Ea igitur est norma fidei *ὁντω* spectata, cui et universalis amplitudo et perpetua duratio tribui debent.

Quam veritatem pluribus illustrant I. Clemens alexandrinus 14 el Origenes15, dum toti in eo sunt, ut Christianum institutum eo etiam nomine iudaico anteponant, quod istud fuerit gente circumscriptum et tempore definitum, illud contra sil tam loco et gentibus universale, quam tempore iuge ac perpetuum. Illustrant II. Tertullianus 16, Eusebius 17, Liberius 18, Augustinus19, aliique propemodum innumeri, penes quos frequentissimae sunt formulae, quibus *πίστιν κα&ολικὴν, fidem catholicam* extollunt atque commendant. Illustrant III. qui cum Eusebio20 et Augustino 21 perpetuitatem Christianae fidei chrislianaeque disciplinae non statuunt modo, verum etiam tam contra gentiles quam contra haereticos constantissime defendunt. Illustrat postremo IV. insigni oratione Tertullianus inquires 22:

») Matth. XXVIII. 19.

**) Marc. XVI. 15.

n) Sicuti quod est apud Marcum *πάα? rrj χτιῖει*, est apud Matthaeum *πάθι τοι; Ἰ9νεῖι*: ita Paulus qui Coloss. I. 23. audit minister evangelii *εν πάθη τηχτιθει rij v.τὸ τον ονρανόν*, v. 27■ appellatur *ιδάχονο tv τοι ε&νεῖιν*, non secus ac Rom. XI. 13, Gal. II. 9. vocetur *ἀπό-Srolo; των ἐ\$νών*.

Qua comparatione assequimur, nomen nj; χπιω plus semel *de gentibus* adhiberi, quas ab iudaeis dici consuevisse Γ?2 et ΠΠ3> testis est Lightfootus in Horis Hebr. et Talmud, ad Marc. XVI. 15.

») Matth. XXVin. 20.

14) Stromat. lib. VI. §§. V—XVII.

l s) Con. Celsum lib. IV. n. 9.

,6) Con. Marcion. lib. IV. cap. IV.

17) Demonstrat. Evang. lib. I. capp. I—IV—V—VII., et Praeparat. Evang. lib. I. cap. I.

l s) Epist. ad Episcopos Orientis apud Constantium.

*9) De vera relig. cap. IX. n. 17, et de utilit. credendi cap. VII. n. 13.

In Ps. LXXI. 17.

’i) De utilit. credendi cap. VIII. n. 20, et de Civ. Dei lib. XVIII. nn. 53—54.

”) De Praescriptt. cap. XX.

„Christus Iesus Dominus noster, permittat dicere interim, quisquis esi, cuiuscumque Dei filius, cuiuscumque materiae homo et Deus, cuiuscumque fidei praeceptor, cuiuscumque mercedis repromissor; quid esset, quid fuisset, quam Patris voluntatem administraret, quid homini agendum determinaret, quamdiu in terris agebat, ipse pronuntiabat sive populo palam, sive discen- tibus seorsum, ex quibus duodecim praecipuos²³ lateri suo adlegerat desti- natos nationibus magistros²⁴. Itaque uno eorum decusso, reliquos undecim, digrediens ad Patrem post resurrectionem, iussit ire et docere nationes in- linguendas in Patrem et in Filium et in Spiritum-sanctum. Slalim igitur apostoli (quos haec appellatio *missos* interpretatur) assumpto per sortem duodecimo Mallhia in locum Iudae, ex auctoritate prophetiae quae est in psalmo David, consequuli promissam vim Spiritus-sancti ad virtutes et elo- quium, primo per Iudaeam contestata fide in Iesum Christum, et ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti *eandem doctrinam eiusdem fidei natio- nibus promulgaverunt*, et proinde ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinae ceterae exinde ecclesiae mutuatae sunt, et quotidie mutantur²⁵ ut ecclesiae fiant: ac per hoc et ipsae apostolicae deputantur, ut soboles apostolicarum ecclesiarum. Omne genus ad originem suam recenseatur necesse est. Itaque tot ac tantae ecclesiae una est illa ab apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes primae et apostolicae, dum una omnes probant unitatem: dum est illis communicatio

ÎJ) De praestantia apostolorum lucu- lenter agunt Chrysostomus Hom. de utilit. lectionis Scripturarum, in I. Cor. Hom. XXXII., in II. Cor. Hom. XI., in epist. ad Galat. Hom. I., Augustinus de Civ. Dei lib. XI. cap. XXX., lib. XX. cap. V., et Hieronymus epist. CXXVII. q. VI, ubi ad duodecim respiciens deserti fontes ait: «Non dubium, quin de duodecim apostolis sermo sit, de quorum fontibus derivatae aquae totius mundi siccitatem rigant.»

*) Quod Scorpiac. cap. XII. effert inquiens: «Quisnam medullas Scriptura- rum melius nosset quam ipsa Christi schola, quos et sibi discipulos Dominus adoptavit, omnia utique edocendos: et nobis magistros ordinavit, omnia utique docturos?»

«Ad hanc formam,* sic ille cap.

XXXII., «provocabuntur ab illis ecclesiis, quae licet nullum ex apostolis vel apo- stolicis auctorem suum proferunt, ut multo posteriores, quae denique quotidie instituuntur, tamen *in eadem fide* con- spirantes non minus apostolicae depu- tantur *pro consanguinitate doctrinae*».

Hanc legem hauriendae fidei siqui coetus perverterint, hi sibi arbitrentur dictum necesse est, quod lib. IV. con. Marcion. cap. V. Septimius scribit: *Fa- ciunt favos vespae, faciunt ecclesias et marcionitae*. Immo et ad seipsos haec quoque referant oportet, quae cap. II. habet: „In summa si constet id verius quod prius, id prius quod et ab initio, id ab initio quod ab apostolis: pariter utique constabit id esse ab apostolis tra- ditum, quod apud ecclesias apostolorum fuerit sacrosanctum.»

pacis, et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis. Quae iura non alia ratio regit, quam eiusdem sacramenti²⁶ una traditio.“

COROLLARIUM U.

186. *Norma fidei óνω speciata neque incrementi neque decre- atli capax est, atque haberi idcirco debet omnino immutabilis.*

Quod enim divinum est ac perpetuum, id constans sic est atque immu- tabile, ut neque amplificari incrementis, neque imminui decrementis possit. Eiusmodi vero esse normam fidei óνω consideratam, luculenter superiora ostendunt, ac iterum ostendunt tum ista Pauli²⁷: *λαλουμεν & εὖ Γοσπίαν, Iquimur* annunciamusque *Dei sapientiam*, quam *ἡμῖν ἀπεχάλυσεν ὁ -ιλεο lid του πνεύματος αυτού, nobis revelavit Deus per Spiritum suum*; tum haec²⁹ quibus idem instituta Christiana dicit *τὰ μη σαλενόμενα, immobilia*, ecclesiamque christianam appellat *βασιλείαν ασάλευτον, regnum immobile*. Quare quisque nostrum poterit ac vero etiam ad extremum usque saeculi debebit cum Iustino repetere²⁹: „Neque enim hominibus potius aut humanis doctrinis adhaerendum mihi esse statuo, sed Deo et iis quae ab eo tradita sunt.“

Ea igitur haberi debet norma fidei óνω spectata, quae neque ampli- ficetur incrementis, neque detractionibus imminuatur; sed simillima potius sit quantitati materiae, qua conspicua rerum universitas constat, e qua nihil umquam deperit, et cui nihil umquam additur, etsi varias ipsa induat for- mas, modisque diversissimis temperetur.

COROLLARIUM VI.

187. *Norma fidei obiective spectata nullum patitur ontologicum pofectum, nullasque subire potest vices, quae ex philosophia, humanique ingenii cultura proficiscantur.*

Sicut enim quod est divinum, nequit humanae philosophiae, humanoque ingenio subesse; ita quod immutabile est, et incrementi decrementique exsors nequit ontologicum profectum subire. Utrumque autem convenit normae fidei obiective spectatae, quae est *Θεία Ιλέσι*, et hominibus idcirco tributa, ut

*) Nomine *sacramenti* universam Ter- tullianus designat christianam doctrinam, «frequentes apud eum sunt formulae, *lutamentum disciplinae et conversatio- ni. sacramentum fidei, sacramentum 'datis, sacramentum sanctificationis, et wramentum Christianae religionis*. Hinc tip. XXXII. scribit, coetus haereticos nni- ha habere consortium cum ecclesiis apo- stolicis *ob diversitatem sacramenti*, id

est, doctrinae, quam Paulus in litteris ad ephesios semel ac iterum *sacramen- tum* appellat.

97) I. Cor. II. 5—11.

ī8) Hebr. XII. 26 — 29.

29) Dialog, cum Tryphone §. 80: *Ὁν γάρ ἀν^ρωποι μάλλον ἀν^ρωπίνοι δισάγμασιν αἰρούμαι ἀκολον&εῖν ἀλλά | καὶ τοι παρ' ἰχεινον διδάγμαθιν.*

ipsorum animos moderetur et regat, non vero ut pro multiplici humanae mentis explicatione temperetur atque inflectatur.

Scite et ad rem praesentem accommodatissime Irenaeus³⁰: „ül sol hic a Deo conditus in universo mundo unus atque idem est; ita etiam veritatis praedicatio passim lucet, omnesque homines qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat. Nec vero aut is ex ecclesiae antistitibus, *qui dicendi facultate pollet, ab his dirersa dicturus est* (nemo enim supra magistrum assurgit): *aut is rursus qui parum dicendo calet, traditioni detrimentum afferet*. Nam cum *una atque eadem fides* sit, nec qui de ea uberrimam orationem habere potest, *exuberat*: nec qui pauca habet quae dicat, *eam imminuit*. Quod autem quidam ingenio ac scientia praestare aut inferiores esse dicantur, *non eo fit quod argumentum ipsum mutant* verum in eo demum consistit, ut quis ea omnia quae in parabolis dicta sunt, *accuratius* pertractet, fideique argumento accommodet, in eoque etiam ut Dei molitionem ac dispensationem ob humani generis salutem faciam exponat.^a Ceterum *vera et universa ecclesia unam et eamdem toto terrarum orbe fidem tenet*.

COROLLARIUM ΓΠ.

188. *.Normae fidei, quae objective spectata est una, concors et universalis, respondere debet fides subiectira una, concors et universalis.*

Sane nemo non intelligit: I. fidem obiectivam ex sese normam esse et *utroov* fidei subieclivae, neque hanc posse ab illa dissidere: tum vero II. oportuisse, ul Deus hominibus iniungeret, ne alia ipsi sequerentur, neque aliis studerent quam iis, quae eisdem indiscriminatim omnibus pro sua bonitate patefecerit. Atqui fides obiectiva una est atque concors, et unum atque concors id quod Deus hominibus indiscriminatim omnibus per Christum perque apostolos reseravit. Necesse est igilur, ut ipsa quoque subiecliva fides una sil, concors atque universalis.

Quod Scripturae praeclaris disertisque testimoniis confirmant.

30) Con. Hneres. lib. I. cap. X. nn. 2 — 3: *ὥ περ ο ήλιο , το χτίΟμα του θεού^ Ιν όλω τώ χόύμω ει και ό αυτό ' ούτω και τό κήρυγμα τη άληθεια πανταχη φαίνει. και φωτίζει πάντα άν- ζρώπου του βουλομένου ει επίγνωύν άληθεια ελθειν. και ούτε ό πάνυ δυνατό εν λόγω τών Ιν ταί εχχληοίαι προεΟτώ- των, Ιτερα τούτων ερεί Ιούδει γάρ ύπερ τόν διδάβαλον)' ούτε ό άθθενή εν τώ λόγω ελαπτώνει την παράδοΟιν. μια γαρ*

και τη αυτή πτιύτεω ούόη } ούτε ό πολί περί αυτή δυνάμενο ειπειν, εχλεόναδεν, ούτε ο τό ολίγον. ήλαπτόνηϋε. τό δε κλείοτ ή έλάπτον χατά ούνεϋιν είδίναι τινά , ούχ εν τώ την ύπόθεδιν αυτήν αλλάόϋειν γί- νεται' . . . αλλά εν τω τά οΟα εν παρα- βολαί είρηται, προ επεργάζε63αι, και οίχειούν τη τη πιΟτεω ύπο3ίθει' και εν τω την τε πραγματείαν και οίχονομίαν του θεού, την Ιπί τή άν3ρωπότητι γειο- μενην, Ιχδιηγεϊθ3αι.

μ
μ

11

El primo quidem confirmant quum ab hominibus exigunt *ut idem* *upiant*¹ sint unanimes 38, sint *idipsum sentientes* 33, *idem sapiant in* *Dontio*¹, et *idem sapiant ad invicem* 36.

Confirmant *deinde* quum docent³ 6, finem Dei nos vocantis *et* *y.oivoi-* *tutr* *τον* *l'ioô* *αντοῦ* *Τηῶν* *Χοιοτον* *τον* *χβοιον* *ημών*, in societatem com-
æunionemque 37 *Filii eius lesu Christi Domini nostri*, fuisse ac porro esse, *til* *idipsum dicamus omnes*, idemque in iis quae ad fidei regulam pertinent loquamur, *el non sint in nobis schismata*, et segreges viventes unitatem aystici corporis violemus; *simus autem perfecti in eadem mente* idem creden-
te, d in eadem sententia idem amantes 38 idemque voluntate prosequentes.

Itemque confirmant quum Paulum exhibent conlestantem 39, non alios *εξιω* *τον* *ευαγγελιον*, *digne evangelio* vitam degere, nisi qui *stant in uno* *spiritu*, et *unanimes collaborant* atque una certant contra hostes evangelii *per fidem habitam* servatamque *ipsi' evangelio*.

COROLLARIUM Kill.

189. *Normae fidei, quae obiective spectata est immutabilis, respon-* *dere debet fides subiectiva pariter immutabilis.*

Eadem enim esse debent ulriusque fidei lineamenta, eoque habitu fides subiectiva ad obieclivam referri debet, quo *έκτυπο* cum *τιίτω* coniungitur. Sed inter lineamenta fidei obiectivae censetur *immutabilitas*, et *immutabilitas* ad eiusdem perlinet characterem. Necesse est igilur, ut ipsa etiam fides subiectiva immutabilis videatur.

COROLLARIUM IX.

190. *Immutabilitati fidei subiectivae non officit auctus labentibus* *saeculis articulorum numerus, et enucleatior eorumdem propositio.*

Tamdiu enim subiectivae fidei immutabilitas sarta tectaque manet, quam-
diu ista duo affirmari verissime possint: I. ecclesiam ab apostolis universam

”) Philipp. II. 2. coll. Rom. XII. 16, *λέγητε πάντε , καί μη η έν ύμίν* *Οχώματα*,
XV. 5, II. Cor. XIII. 11: *ίνα τό αυτό* *ητε δε κατηγοτιῶμένοι έν τω αύτω νοί>* *καί*
φραον-ήτε, ut idem sapiatis. *έν τη αυειη γνώμη.*

”) Philipp. II. 2. coll. I. 27: *ὑῦμψυ-* 3T) De qua communione agitur I. loh.
χος, unanimes, μιά ψυχή, una anima.

") Ibid.: *τό εν φρονονύντε , vel τό* 3S) Hoc sensu accipi posse *γνώμην*,
ητό φροοιονύντε . loquendi usus etiam in bibliis II. Macc.

H) Philipp. IV. 2: *τό αυτό φρονείν* IX. 20, Apoc. XVII. 13. persuadet; eo au-
ό χνριω. tem accipi oportere, distributio confirmat.

B) Rom. XV. 5: *τό αυτό φρονείν έν* 39) Philipp. I. 27: *Ορι* *Οτήχετε εν tvi*
έίηλοι . *πνεύματι, μια ψυχή* *Ουνα&λοῦντε τη*

H) I. Cor. I. 9—10: *ίνα τό αυτό* *ΑιΟτει τοῦ ευαγγελίου.*

accepisse Christi et Spiritus doctrinam, illique vel a suis originibus integram plenamque fidem adiunxisse: et II. singulos quosque fideles eodem fidei netu, quo id omne complectuntur quod apostoli annunciarunt, quodque ecclesia ab ipsis recepit, universae quoque revelationi semper credidisse et credere. Atqui horum nihil est quod non verissime affirmetur, etiamsi bibentibus saeculis articulorum numerus creverit, eorumque propositio in dies fuerit enucleatior. Eiusmodi namque incrementum non ad ipsum perlinet subieclivae fidei caput, neque ad summam substantiamque fidei subieclivae refertur; sed ad eiusdem modum nunc *directum* et nunc *reflexum*, nunc *confusum* et nunc *distinctum* apertissime revocatur.

Quamquam enim ab ipsis primordiis fides subiectiva non minus late patuerit quam obiectiva: et quamquam ecclesia ne particulam quidem supernae revelationis aut aliquando neglexerit, aut sincere non crediderit; *modus* tamen fidei neque in omnibus semper fuit idem, neque eadem semper prae omnibus articulis fidei *ratio*. Non idem semper in omnibus fuit *modus* fidei, quum hi *distincte* crederent, quod illi solum *confuse* profitebantur: neque eadem semper fuit prae omnibus articulis fidei *ratio*, quum ex iis nulli *fide reflexa*, et non pauci *fide tantum directa* tenerentur.

Atque huc referri utiliter possunt quae Bossuetus 40 et Petrus Ballerinius 41 *de discrimine inter fidem ac fidei intellectum* scite monuerunt, quaeque mullo antea Augustinus animadverterat inquires 42: „Ex haereticis asserta est catholica, et ex his qui male sentiunt probati sunt qui bene sentiunt. Multa enim latebant in Scripturis, et cum praecisi essent haeretici, quaestionibus agitaverunt ecclesiam Dei. Aperta sunt quae latebant, et intellecta est voluntas Dei. . . . Nulli qui optime possent Scripturas dignoscere et pertractare, latebant in populo Dei, nec asserebant solutionem quaestionum difficultum, cum calumniator nullus instaret. Numquid enim perfecte de Trinitate tractatum est, antequam oblatrarent ariani? numquid perfecte de poenitentia tractatum est, antequam obsisterent novaliani? Sic non perfecte de baptismo tractatum est, antequam contradicerent foris rebaplizatores; nec de ipsa unitate Christi enucleate dicta erant, quae dicta sunt, nisi postea quam separatio illa urgere coepit fratres infirmos, ut iam illi qui noverant haec tractare atque dissolvere, ne perirent infirmi, sollicitati quaestionibus impiorum, sermonibus et disputationibus suis obscura legis in publicum deducerent.”

40) in prima pastoralis epistola de promissis Christi ecclesiae factis.

41) De vi ac ratione primatus Rom. Pontificum cap. XII. n. 1.

42) Enarrat, in Ps. LIV. n. 22: com quibus componi debent quae scribit de

Bono Perseverantiae n. 53.

COROLLARIUM X.

191. *Professio fidei esse debet, una, concors et universalis.*

Quemadmodum nobis iniungitur fides his verbis⁴³: ὁ ἀπιατήσα , /a-uaodhjoerat, qui non crediderit, condemnabitur; ita iniungitur fidei professio dum additur⁴⁴: ἀτόματι ὁμολογῦται fig Oωτηοίαν, ore confessio fit ad Mem. Sed fidei professio ne mendax sil ac praepostera, consonet necesse est ἀμύω quidem cum fide subiecliva, quae una est, concors et universalis, ὠιαδω vero cum revelatione Christiana, quae iisdein notis tesserisque insignitur. Professio igitur fidei, quae ad Christi institutum voluntatemque exprimatur, alia esse nequit quam una, concors et universalis.

COROLLARIUM XI.

192. *Deus qui unitate, concordia et universalitate fidei subieclivae prospexit coniunctioni animorum omnium cum veritate et secumipso universae veritatis fonte; simili unitate, concordia el universalitate professionis fidei providit coniunctioni, qua homines mutuo religionis vinculo copularentur.*

Ne qui possint hac de re ullatenus ambigere, sat est si I. ἀνάλναiv instituant fidei subieclivae, quae dolibus unitatis, concordiae et universalitatis excellai: si II. ἀνάλνοιν instituant professionis fidei, quae eisdem ornamentis cohonestetur: et si III. effectus mente repetant, qui cum ea fide et cum respondente fidei professione necessario conseruntur. »

Sicut enim ex instituta analysi eiusmodi fidei subieclivae non poterunt non deprehendere, necessarium illius effectum esse coniunctionem societatemque humanarum mentium cum veritate et cum Deo totius veritatis fonte; ita instituta analysi respondentis professionis fidei non poterunt non intelligere, cum ea tamquam necessarium effectum cohaerere, ut hominum genus arctissimis religionis nexibus devinciatur.

COROLLARIUM XII.

193. *Quivis chrislianus coelus qui ratione destituatur idonea ad tfficiendam determinandamque unitatem et concordiam tam fidei quam profusionis universalis, censerì non potest rera Christi ecclesia.*

Sane non minus vera Christi ecclesia expressio esse debet ac prope repraesentatio christianae revelationis el apostolici magisterii, quam emicare ex ipsa debeat Christiana revelatio el apostolicum magisterium. Atqui Christiana revelatio, apostolicumque magisterium eo perlinent, ut fidem fideique professionem gignant unam, concordem el universalem. Quivis ergo chrislianus

«) Marc. XVI. ifi.

<<) Rorn. X. 10.

coetus, qui comparatus ita non sit, ut fidem fideique professionem unam, concordem et universalem efficere ac determinare queat, a ratione verae ecclesiae quam longissime abesse existimandus est.

Sed nullus Christianus coelus hoc pacto videri comparatus potest, nisi vim facultatemque contineat, quae par sit efficiendae ac determinandae lidci et eiusdem professioni quae dotibus unitatis, concordiae atque universalitatis praecellant. Quivis ergo Christianus coetus hac vi et facultate destitutus vera Christi ecclesia neque dici neque haberi ullatenus potest.

COROLLARIUM XIII.

194. *Omnes protestantium coetus ex sese vi ac facultate destituti sunt, quae necessaria est ac sufficit ut fides fideique professio una, concors et universalis efficiantur ac determinantur.*

Oeconomia enim ac ratio illorum coetuum, quos coetus protestantes nominamus, ad fidem fideique professionem quod spectat, hisce veluli elementis absolvitur: I. divinis litteris: II. ministerio errori obnoxio: et III. permissa proinde singulis Scripturarum enarratione, e qua quisque non secus ac supremus arbiter et statuatur quid credat el profiteatur, quidve vicissim inficietur atque damnet. Haec autem elementa talia sunt, quae fidem fideique professionem unam, concordem et universalem neque efficere, neque ex sese determinare ullatenus possunt.

Ea enim tandem aliquando redeunt ad liberam, singulisque permissam ac delatam Scripturarum interpretationem. Atqui libera Scripturarum interpretatio, nullaque exteriori et infallibili norma circumscripta haud mullo aptius conferre potest unitati, concordiae et universalitati eiusdem fidei, eiusdemque professionis, quam varium et multiplex esse queat principium unitatis, dissonum caussa concentus el harmoniae, particulare demum ac privatum origo communis et universalis. Omnes igitur protestantes coelus ex sese destituti sunt vi ac facultate, quae necessaria est ac sufficiens, ut fides fideique professio una, concors et universalis efficiatur ac determinetur.

COROLLARIUM XIV.

195. *Nullus protestantium coetus ita se sistit ac exhibet, ul iure prudenterque vera Christi ecclesia iudicetur.*

Is enim dumtaxat coetus iure prudenterque vera Christi ecclesia iudicatur et creditur, qui vi et facultate pollet necessaria ac sufficiens, ut fides fideique professio una, concors et universalis determinetur. Sed omnes protestantium coelus hac vi et facultate ex sese necessario carent, nullusque ex iis innui proponive potest, qui hac vi et facultate potiatur. Nullus est igitur protestantium coetus, qui speciem vullumque verae ecclesiae repraesentet.

Sane Hegesippus apostolicae aetati vicinus⁴⁶ auctor est, characterem fonnaoique haereticae factionis hanc semper fuisse iugilerque futuram ul 16 *tiiguli quique propria* seorsim opiniones inducflnt, et adulterinam, inre- haites doctrinam adversus Deum et adversus Christum eius unitatem tcdetiae discindant.* Sed nullus est protestantium coelus, in quo eiusmodi lineamenta non exstent, quique ad hanc formam non omnino expressus videatur.

COROLLARIUM XU

196. *Nullus christianus coetus iure prudenterque vera ecclesia t/idiatur, qui sibi magisterium erroris expers non vindicet.*

Ul enim christianus aliquis coetus iure prudenterque vera ecclesia cen- seatur, opus est I. ul faciem referat illi geminam, quam apostolis nondum vito fundis exhibuit: ac opus II. est, ul facultate polleat, quae par sit gig- nendae unitati, concordiae et universalitati tam fidei quam eiusdem professionis.

Sed I. apostolis adhuc viventibus ecclesiae facies ista fuit, ut infallibili magisterio fideles ipsa erudiret, et ad universalem fidei professionisque uni- tatem atque concordiam revocaret: tum vero II. rerum naturis accurate in- spectis liquet, universalem fidei professionisque unitatem et concordiam sine infallibili magisterio obtineri non posse.

Nullus ergo christianus coelus, qui sibi magisterium infallibile non asserat, iure prudenterque vera ecclesia existimatur. Neque enim vera ecclesia indicari potest, cui aut nefas sil cum hierosolymitana synodo repetere⁴⁷, fJode τω ἀγῶ πνεύματι, γ.αι ἡμῖν, visum est Spiritui- sancto et nobis: aut cum patribus nicaeni concilii expositionem fidei his verbis absolvere 48: Æos autem qui dicunt, erat aliquando, quando (Filius) non erat, et antequam

ο) Ab Eusebio H. E. lib. II. cap. XXII, et lib. IV. cap. VIII. dicitur vixisse ἐπὶ τῇ πρώτῃ τῶν ἀποστόλων Μοχη .

u) Apud Eusebium H. E. lib. IV. cap. XXII, ubi de sectis haeticis scri bit: Ἰχctfro; ἰδίῳ καὶ ἐτερῳ ἰδίαν δόξαν ἰααίζῃγαγεν. ἀπὸ τούτων ψευδόχριΟτοι, ἰειώοχροφῇται, ψευδαποΟτολοι, οἵτινε ἰαιçiΟαν την ενωῦιν τῇ ἐκκληοία (ρΟορι- μοί λόγοι; κατὰ τον Θεού καὶ κατὰ roί Χctfrov αὐτού.

♦) Actt. XV. 28.

♦) Haec deprompsimus ex versione Roifini lib. I. H. E. cap. VI., cum qua conferri possunt similes versiones Hilarii

in libro *de Synodis* n. 84, Luciferi in libro *de non parcendo in Deum delin- quentibuss* et Marii Mercatoris apud Man- sium T. V. col. 688.

Ceterum textus graecus ex Eusebii epistola ad caesareenscs apud Atlianasium in litteris ad Iovianum n. 3. sic habet: Του δε λέγοντα , ὅτι ἦν ποτέ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηάῃναι οὐκ ἦν, καὶ οὐ ἐξ οὐκ ὄντων ἐγενετο, ἢ ἐξ ἑτερα νπο- Οτάῦεω ἢ οὐῦία φάβκοντα εἶναι, η κτιΟτόν, τρεπτόν η ἀλλοιωτόν τόν υἱόν τοῦ ἀναθεματίζει ἢ καθολική εκ- κλ.ηΟία.

Lectiones varias, si quae sunt alicuius momenti, refert Walchius in *Biblioth. Symbolica* pagg. 78 — 80.

nasceretur, non erat, et quia ex nullis substantibus factus est, aut ex alia subsistentia vel substantia, dicunt esse *τρεπτόν* aut convertibilem vel mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica et apostolica ecclesia.“

Sed horum neutrum eiusmodi est, quod sine infallibilitatis charismate ferri utcumque possit. Proprietas igitur ac professio magisterii infallibilis dos est ac nota verae ecclesiae.

COROLLARIUM XII.

197. *Coetus romano-catholicus, ut qui sibi magisterii infallibilitatem vindicet, illamque profiteatur, hoc nomine tessera pollet, qua vera ecclesia carere nequit.*

Sane inter dotes notasque verae ecclesiae professionem infallibilis magisterii numerandam esse, paullo ante perspicua illatione deduximus. Iamvero unus est coetus romano-catholicus, qui professionem infallibilis magisterii solemnissime edit: ac unus est coetus romano-catholicus, qui neque aliter docet, neque aliter fidei doctrinam praescribit et sancit, ac docuerint, doctrinamque fidei praescripserint et sanxerint synodi hierosolymitana et nicaena. Hac igitur infallibilis magisterii professione coetus romano-catholicus notam praefert, quae seiungi a vera ecclesia non potest, quaeque veram ecclesiam aliquo modo demonstrat.

Atque eo etiam insignius demonstrat, quo eiusmodi professione efficitur, ut in coetu romano-catholico *eadem fides* regnet, *eademque doctrina: in singulis* autem *episcoporum successionibus et per singulas urbes eadem maneant, quae per Legem ac Prophetas, et a Domino ipso praedicata sunt.* His enim splendidissimam notam, nobilissimumque contineri verae ecclesiae characterem, locuples testis est Hegesippus 49.

COROLLARIUM XVII.

198. *Ratio cerae ecclesiae nulli tribui potest chrisliano coetui, qui ex sese ita comparatus sit, ut singuli qui ad illum pertinent, quaerere debeant proprioque studio doctrinam invenire, cui fidem assensionemque adiungant.*

Ad vim enim rationemque verae ecclesiae triplex spectat immutabilitas: I. immutabilitas fidei obiectivae. II. immutabilitas fidei subiectivae, et

4°) Cuius ista verba Eusebius refert H. E. lib. IV. cap. XXII: *Ἐν οἷς (ὑπομνημαῖς) δηλοῖ. ὡς πλείυτοι ἰχθυόκοποι Οὐμμυξίειν ἁχοδημίαν βτειλάμενο μέχρι Ρώμης. καὶ ὡς ὅτι τὴν αὐτὴν παρὰ πάντων παρείληφε διδασκαλίαν.* Et mox: *Ἐν ἑκάστη ἁ δὲ διάδοχη καὶ ἐν ἑκάστη πόλει*

οὕτω εχει, ὡς ὁ νόμος κηρύττει καὶ οἱ προοφῆται καὶ ὁ κύριος. Quibus effertur tum *factum*, illudque situm in universali fidei sententiarumque concordia: tum *principium* hoc factum determinans, illudque ex magisterio episcopalis successionis derivandum.

III. immutabilitas in fide profitenda. Iamvero cum hac triplici immutabilitate componi nullatenus potest eiusmodi chrisliani coetus oeconomia cuius singula membra ex sese quaerere, suisque curis invenire debeant quod credant, quodque vicissim repudiant et anathemate configant.

Haec enim coelus structura et oeconomia quemadmodum e diametro constantiae et immutabilitati adversatur tam fidei subiectivae quam eiusdem professionis; ita inanem reddit immutabilitatem fidei obieclivae, et vix aut ne rix quidem cum ea cohaerere posse videtur. Ratio igitur verae ecclesiae in eum cadere coelum nequit, cuius singula membra ex sese debeant et quaerere quod credant et invenire quod fide profiteantur.

Hinc Tertullianus⁵⁰: „Nobis curiositate opus non est post Christum lesum, nec inquisitione post evangeliurn. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus. Venio itaque ad illum articulum, quem et nostri praetendunt ad ineundam curiositatem, et haeretici inculcant⁵¹ ad importandam scrupulositatem. Scriptum est, inquiunt, *quaerite et invenietis*.^{lt} Postquam vero pluribus ostendit, haec ad Christianos non referri, subdit: „Quid si nationibus destinati doclores apostoli, ipsi quoque doctorem consequuluri erant Paracletum; mullo magis vacat erga nos, *quaerite et invenietis*, quibus ultro erat obventura doctrina per apostolos, et ipsis apostolis per Spiritum-sanctum.⁶ Sane⁵¹ „nobis nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui uec ipsi quicquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt; sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignaverunt.“

Quare numquam invenies chrislianos dictos *inquisitores, investigadores, imitatores*, sed constanter *discipulos, fideles, τοῦ τοῦ δόγματος*, ac omnino eiusmodi, qui ab ecclesiae magistris fidem peterent, acceplamque profiterentur.

COROLLARIUM XUIII.

199. *Nullus est protestantium coetus, qui structus ita non sit, ut quicumque ad eum spectant, ex sese non debeant quaerere quod credant, inrentumque tenere.*

Huc enim structura redit eorum coetuum, qui nomen a prolestantibus sortiuntur, ut I. nulla ipsis insit communis conscientia quae intime possideat, rallaque vox communis, quae universam chrislianam disciplinam *ἀν&εντιχω* eloquatur ac proponat: el II. ut iis dumtaxat componantur membris, quibus «m alia suppetit fidei norma, nisi quae Scripturis comprehenditur. Coetus

5,) De Praescriptt. cap. VIII.	capp. XVIII — XXXIII—XXXVI., et lib.
*) De haeticis isto testimonio abutentibos disserit praeclare Irenaeus lib. II-	III. cap. II.
	s’) De Praescriptt. cap. VI.

vero, quorum haec sit indoles atque structura, membris necessario coalescunt, quae proprio marte privalaque cura quaerere debent quod credant, et quaesitum inventumque tenere. Nullus est igitur protestantium coelus, qui structus ita non sil, ut quicumque ad illum pertinent homines, non possint ac vero etiam non debeant scrutando inveniendoque sibimelipsis fidei symbolum procudere.

Quare protestantium coetus conferri non iniuria possunt cum hermeneulicis scholis, in quibus sibi quisque⁵³ *sine certae interpretationis gubernaculo* auctor esse debet tum eius quod in Scripturis legat, tum eius quod lectum intellectumque probet ac recipiat.

Hinc licet de iis repetere, quod de arianis Hilarius ⁵⁴ scripsit: „Ex eorum numero plures semper exlilisse, qui caelestium verborum simplicitatem pro voluntatis suae sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperent, aliter interpretantes, quam dictorum virtus postularet. De intelligentia enim haeresis, non de Scriptura est- et sensus non sermo fit crimen.“ Licet repetere quod alibi de iisdem adiecit⁵⁵⁵⁶, Videntur sibi de singulis quae asserunt, praestare rationem, quia singulis assertionibus suis quaedam ex divinis voluminibus testimonia subdiderunt, quae corrupto intelligentiae sensu solis tantum ignorantibus blandiantur, speciem veritatis secundum pravitatem interpretantium praestitura/. Et licet ea repetere, quibus monitum gravissime voluit Constantium Augustum inquires 36: „Memento neminem haereticorum esse, qui se nunc non secundum Scripturas praedicare ea, quibus blasphemant, mentiatur. Hinc enim Marcellus Verbum Dei cum legit, nescit. Hinc Photinus hominem lesum Christum cum loquitur, ignorat. Hinc el Sabellius dum quod *ego et Paler unum sumus*, non inlelligit, sine Deo Patre el sine Deo Filio est. Hinc et Montanus per insanas faeminas suas Paracletum alium defendit. Hinc et Manichaeus et Marcion Legem odit quia littera occidit, et princeps mundi diabolus est. Omnes Scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide praetendunt. Scripturae enim non in legendo sunt, sed in intelligendo; neque in praevaricatione sunt, sed in caritate.“

COROLLARIUM XIX.

200. *Ea est ratio verae ecclesiae, quae omnibus omnino protestantium coetibus deneganda est.*

A ratione namque verae ecclesiae ii coetus omnes quam longissime absunt, quorum haec sit indoles, ut pertinere ad illos nemo possit, quin suis ipse curis scrutetur quod credat, et diu multumque quaesitum ac tandem

bJ) Verba sunt Tertulliani in lib. de

55) De Trinit, lib. IV.

56) In libro ad Imperatorem Constantium.

5<) De Trinitate lib. II.

reperitum fide complectatur et teneat. Eiusmodi porro est indoles, atque hoc ingenium eorum coetuum plane omnium, qui protestantes nuncupantur. Ratio igitur verae ecclesiae talis est, quae cum indole ingenioque coetuum prote-

Ualium componi nullo modo potest.

Sane neminem puto reperiri facile posse novum adeo et in christianis inualibus peregrinum, quem lateat, quantopere germana ecclesiae species ibiagenlo abhorreat henneneuticae scholae, in qua quisque sibi supremus Bgfcler sit ac decretorius interpret. Atqui non aliam referunt indolem probantium coelus, atque hoc illis inest nativum ingenium.

COROLLARIUM XX.

201. *Coelus romano-catholicus is unus est, in quo nemo prwatim raisque studiis quaerere debet quod credat, et quaesitum incentumque fnfiterL*

Huiusmodi sane investigationis ratio, qua quisque privalim sibi symbolum cocdat, intenlisque curis articulos comperiat, quibus assensionem adhibeat, componi nullatenus potest cum eius coetus forma, qui auctoritate regitur, et in quo authenticum magisterium dominatur atque eminet. Haec autem neque iha est forma, quam inter omnes Christianas societates unus coetus romano-catholicus sibi vindicat, quaque a reliquis omnibus toto caelo secernitur. Inus igitur coelus romano - catholicus institutus sic est, ut in eo nemini ius slofficiove sive quaerendi quae credat, sive condendi sibi symboli, ad pod suam fidei professionem exactam velit.

Quisquis enim huic coetui suum nomen inscribit, is continuo fidem postulat, fidemque accipit quam profiteatur, sibique indicium arbitrari debet pod Tertullianus monet⁵⁷: „Nobis etsi quaerendum esset, adhuc est semper⁵·, ubi tamen quaeri oportet? apud haereticos? ubi omnia extranea et idversarianostrae veritati, ad quos vetamur accedere ⁵⁹? Quis servus cibaria

,T) De Praescriptt. cap. XII.

“) Pamelius, Rigaltius, aliique le-

tat: *nobis etsi quaerendum esset adhuc it temper, ubi tamen quaeri oportet?*

vi lectionem a nobis receptam praefe-

rat et illustrant Georgius ambianensis

et Christianus Lupus.

*) Aliam eiusdem rei caussam pro-

‘Itap. X. inquit: „Omnem prolatio-

Jta quaerendi et inveniendi credendo

imti. Hunc tibi modum statuit fructus

W quaerendi. Hanc tibi fossam deter-

raarit ipse qui te non vult aliud cre-

dere quam quod instituit, ideoque nec

quaerere.

..Ceterum si quia et alia tanta ab aliis

sunt instituta, propterea intantum quae-

rere debemus, inquantum possumus in-

venire; semper quaeremus et numquam

omnino credemus. Ubi enim erit finis

quaerendi? ubi statio credendi? ubi ex-

punctio inveniendi? apud Marcionem?

sed et Valentinus proponit, *quaerite et*

invenietis. Apud Valentinuin? sed et

Apelles hac me pronuntiatione pulsabit,

et Hebion et Simon et omnes ordine non

ab extraneo, ne dicam ab inimico domini sui sperat? quis miles ah infoederatis, ne dicam ab hostibus regibus donativum et stipendium capiat, nisi plane desertor et transfuga et rebellis? Etiam anus illa intra tectum suum drachmam requirebat: etiam pulsator ille vicini ianuam tundeat: etiam vidua illa non inimicum illum, licet durum, indicem interpellabat, Nemo inde instrui potest, unde destruitur. Nemo ab eo illuminari a quo contenebratur, Quaeramus ergo in nostro, et a nostris, el de nostro, idque dumtaxat quod salva regula fidei potest in quaestionem devenire.¹⁴

Sicut enim in ecclesiam ingredimur credendo, et in ea manemus quamdiu *regulam fidei non adulteramus* 6°; ita ne hilum quidem nobis in ecclesia quaerere permittimus, nisi *immobili regula veritatis, quam per baptismum accepimus* 41.

COROLLARIUM XXL.

202. *Coetui romano-catholico hoc nomine proprietas notaque competit verae ecclesiae, quod fixa in eo est fidei regula, et singulorum intentioni ac arbitrio penitus subtracta.*

Quemadmodum enim triplex immutabilitas tam fidei obieclivae el subiectivae, quam eiusdem professionis dos est, qua vera ecclesia sibi constat, et tessera qua secernitur; ita ad illam necessario spectat eiusmodi constantia regulae fidei, qua singulorum investigationi arbitrioque permissa existimari nequeat. At vero talis est constantia, qua regula fidei in coetu romano-catholico potitur et gaudet. Hoc igitur nomine coetus romano-catholicus proprietate atque indicio verae ecclesiae insignis excellit.

Et ad ipsum sane referri summo iure possunt, quae de germana sapientia ementitae gnosticorum scientiae opposita Irenaeus complectitur scribens 42: ..Agnitio vera est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiae status in universo mundo, el character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt: quae pervenit usque ad nos custoditione sine fictione Scripturarum tractatio plenissima⁴³, neque additamentum neque ablationem recipiens; el lectio sine falsatione el secundum Scripturas expositio legitima et diligens et

habent aliud, quo se mihi insinuantes, me sibi addicant. Ero itaque nusquam, dum ubique convenior, *quaerite et invenietis*; et velint me sic esse nusquam, quasi numquam apprehenderim illud quod Christus instituit, quod quaeri oportet, quod credi uecesse est.'

60) Apud Tertullianum de Monogamia cap. II.

4 *) Apud Irenaeum lib.I. capp.I—XIX.

4a) Lib. IV. cap. XXXIII. al. LXIII. n. 8: ΓνωΟι ἀληθά , ἡ τὸν ἀποϋτόϊωτ διδαχή, καί τό αρχαϊον τή ἰκκληϋία ὑϋϋτημα κατά παντό τοϋ κόσμου.

43) Haec, praeunte Massueto, disponi sic debent: *agnitio vera est tractatio plenissima Scripturarum, quae pervenit usque ad nos custoditione sine fictione.*

sine periculo el sine blasphemia; el praecipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quam agnitio, gloriosius aulem quarn prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminentius.**

Quod quum spreverint protestantes, el de sola fuerint agnitione ac adala veritate solliciti, illud ipsis usuvenit, quod Augustinus de donatianis scripsit*4: „Sic necesse est, ut minulatim secti conscissique dispereant qui (amorem animositatis suae, catholicae pacis sanctissimo vinculo praetulerunt/*

De tertio apostolorum munere, deque illis facta regendae administrandaeque ecclesiae facultate. — Scripturarum formulae quibus eiusmodi potestas effertur, eiusque vis et intima ratio, declaratur: — quo Christus instituto praesidium, ordine spectarit: — et quod dominii genus vel ipse reiecerit, vel Petrus et Johannes improbarint: — animadvertitur in Pfaffium: — et decreta a Christo ecclesiae inaequalitas confirmatur.

203. Muneribus *legati* et *doctoris* quae apostolis asseruimus, quae-re pro virili nostra explanavimus, tertium succedit quod neque levioris momenti est, neque eiusmodi quod citra piaculum praeteriri silentio queat. Hoc aulem si Scripturarum formulis efferendum sil, dici non incommode po-Imi *munus pascendi*, itemque *munus ligandi solvendique*; sin aulem illud vocabulis ex iure petilis declarare placeat, non inepte *facultas officiumque regendae administrandaeque ecclesiae* nominabitur.

204. Sane ut a priore dicendi genere initium sumam, iuverit animo reputasse, inter insignia Christi Servatoris eo perlinentia, ut eiusdem in ecclesiam iura officiaque significantur, postremum illud non esse quo in di-rius litteris depraedicalur nunc quidem l simpliciter ΓψΠ, *pastor*, nunc 'fro* 'IIN nph, *pastor unus*, immo *unicus* et singularis, quocum nemo Jiitorum componi possit, el 3 nunc ó ποιμήν ó καλό , *pastor bonus* qui c.'imam suam pro ovibus suis ponit, ει ποιμήν, *unus pastor* qui uni praeest

..) Con. epist. Parmeniaui lib.' I. e quibus locis apparet, eumdeiu dici ap. IF. *principem et regem.*

») Zach. XIII. 7. coll. Matth. XXVI. 31. Marc. XIV. 27. ') loh. X. 14—1G, Hebr. XIII. 20, ') Ezech. XXXIV. 23, XXXVII. 24: I. Petr. II. 25, V. 4.

ovili, ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων ὁ μέγας, *magnus ovium paslor*, qui nos tanto pavit affectu ut et sanguinem funderet, ὁ ποιμὴν καὶ ἀτίσχοπὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν^{4,*} *pastor et episcopus animarum nostrarum*, quique nostri curam gerit⁴, ac postremo δὲ ἀρχιποιμὴν, *princeps pastorum*, et sub quo alii sunt qui gregi consulunt, illumque moderantur.

205. Christus enim qui eum apostolis ea sibi voluit esse participatione communia, quae ad mysticum ecclesiae corpus aedificandum, augendum, perficiendumque conducunt; quemadmodum alia decora bene multa, ita appellationem quoque officiumque *pastorum* eisdem detulit et incredibili quadam benignitate concessit.

Concessit I. singulalim Petro inquiens⁶, βόσχε τὰ ἀρνία μου, *pasce agnos meos*, ποιμαίνε τὰ πρόβατα μου, *pasce oves meas*. In Petro II. et per Petrum reliquis etiam apostolis ἀναλόχῳ impertiit, quemadmodum non ipsa minus rei natura, quam universi Christiani nominis persuasionem demonstratur⁷. Sicut enim in liturgicis monimentis⁸ frequens recurrit *pastorum* nomen apostolis tribulum, ita vix aliam reperire licet appellationem, qua saepius in libris Patrum iidem cohonestentur⁹. Atque huc III. ea quoque referri debent, quibus *episcoporum* nomine apostoli insigniuntur. Insigniuntur autem quum ab aliis, quos Hammondus¹⁰ laudat, tum a Cypriano¹¹ potissimum, Ambrosio¹² et Epiphanio¹³ et scriptore quaestionum in vetus et novum Testamentum¹⁴. Quod mirum videri non debet, quum alexandrini interpretes¹⁵ atque ipse Lucas¹⁶ apostolicam iudae ἐξουσίαν, in quam Matthias fuit suffectus, non alio quam τῇ ἐπισκοπῇ nomine significaverint

4) Al. *ψυχῶν*, sicut et Vulgatus legit.

4) Est enim *ixioxoxoq*, "p2 ve'

TrO vel "p-Ç is (lui tlicuius rei curam gerit, ut Num. IV. 16, XXXI. 14, Iud. IX. 28, II. Regg. XI. 16 — 19. H. Parai. XXXIV. 12 — 17, Xehem. XI. 9 — 14.

·) loh. XXI. 15 — 18.

7) Videsis Epiphaniam Haeres. LXXV., Augustinum Serm. XLVI. cap. XIII., Bernardum de Considerat, lib. II. cap. VIII., et *Reformatorium* in Concilio Constantiensi cap. VI.

8) Videsis Mamachium Origg. et Antiquitt. Christian. T. V. p. 316» not. 1.

9) Videsis Zaccariarn in Anti-Feb- bronio diss. I. cap. V. §. III.

10) De Episcopatus iuribus dissert. III. cap. IV. §§. 8. seqq.

* *) Epist. LXV: *Apostolos, idest, episcopos et praepositos Dominus elegit.*

•2) In Ephes. IV. n: *Apostoli episcopi sunt. Caput itaque in ecclesia posuit apostolos. Ipsi sunt episcopi, firmante illud Petro apostolo: et episcopatum eius accipiat alter.*

1') In Haeres. Carpocrat.: *Ev'Puitg γιγόνταΟι πρώτοι Πίτρο καὶ Παῦλο, οἱ ἀ.τcoro/.οι καὶ ἐπίτχοποι.*

1·) Quaest. XCVII: *Nemo ignorat episcopos Servatorem ecclesiis instituisse. Ipse enim priusquam in caelos ascenderet, imponens manum apostolis, ordinavit eos episcopos.*

'») Ps. CVIII. 8.

1 e) Actt. I. 29.

206. him vero de altéra *ligandi solvendique* formula, cuius meminimus, e re fuerit l. considerasse ad Christum ista pertinere 17 : *Και ἔχω τὰ ζλεῖ wè ihirârûv xat τον (ιδον: ei habeo claves mortis et inferni*, vivifico et mortifico 16, deduco ad inferos el reduco, mei sunt exitus mortis, omniaque «**meo nutu**10 tam praesentia quam futura dependent. Tum ad eumdem Christum non ista minus **perlinere**20: *Τάδε λέγει ὁ ἅγιο , ὁ ἀλη&ινὸ , ὁ ἰ/ων τήν χῖ.έίν τον z/αβιδ' ὁ ἀνοίγων, ζαῖ οὐδεῖ ν'Κάει' ζαῖ zZetw, ζαῖ M ἀνοίγα: haec dicit sanctus et verus, qui habet elavem David, et non tantum mortis ac inferni ius habet*2 *, sed plenissimum imperium in domo David, regnoque spirituali eiusdem semini promisso: *qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit*. Quibus plane sunt gemina, quae de Eliacimo penes Isaiam leguntur22: *Et aperiet*, utpote *ζουροπαλατή* , *et non erit qui claudat; et claudet, et non erit qui aperiat*.

Ac pariter II. e re fuerit considerasse, non modo Christum uni Petro dixisse23: *Et tibi dabo claves regni caelorum; et quodeumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis; et quodeumque solveris super terram, erit solutum et in caelis.*· verum etiam omnes universim apostolos his prorsus verbis compellasse 24 : *Arnen dico vobis, quaecumque alligaveritis tuper terram, eruntTigata et in caelo; et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo*.

207. His autem omnibus *facultatem iuxta officiumque regendae ad-mnhtrandaeque ecclesiae* luculenter significari, multiplici eaque peremptoria consequulione **deducitur**.

”) Apoc. I. 18.
») I. Regg. II. 6, Ps. I4KVIII. 20.
*) Vulgatissimum namque est, imagine *clavis* imperium potestatemque significari.
'.) Apoc. III. 7. Huius autem loci ptiores lectionum varietates dabunt Grote, Millius et Griesbachius.
”) .Clavium potestate," inquit Hamstodus diss. III. de iuribns Episcopatus tap. III. §. 4, ..ex ritu iudaeorum auctoritatem in domo reeja singularem denoUri, liquet ex iis quae Is. XXII. de Diatimo Hilkliae filio praedicat Deus, siuirom v. 20. *vocaturum se servum ivim, stola* v. 21. *cinguloque regiis in-itlwum eum, regimenque*, id est, *supremam universae domus regiae oikovo-*

μlαv aut *administrationem in manus eius traditurum*, sic ut *pater domus Indae* futurus sit: ac tandem in signum tantae dignitatis et potentiae, *elavem*, inquit, *domus Davidis super humerum eius ponam*. Ex quibus statim sequitur, *quae aperturus sit ille, clausurum neminem, quae clausurus, neminem aperturum*: id est, singularem eam domus regiae pro-curationem quae in admittendo et reii-ciendo, familiamque integram admini-strando consistit, ita ad eum pertinere, ut quemlibet ad libitum arbitriumque suum admissurus et exclusurus sit.“
”) Is. XXII. 22: *liai ανοίξει, xai ουκ εὔται ὁ ἀποκλείων καί κλειῶει, καί ουκ εδται ὁ ἀνοίγων*.
») Matth. XVI. 19.
Matth. XVIII. 18.

Huc enim I. facit apostolorum consortium cum Christo pastorum principe, a quo summa quaedam in ovile auctoritas seiungi nequii.

Facit II. ipsa metaphorica *pastoris* appellatio apostolis tribula, quaeque sine iure officioque regendi gregis ne concipi quidem animo potest.

Facit III. tessera *darium* Christo atque apostolis suo modo suaque proportionem communis, el qua apostoli principes dominicae domus dispensatores ostenduntur. Haud multo aliter, scribit Chrysostomus¹⁵, Christus dixit, *tibi dabo dares*, ac *rea? gubernatores in prorinciam mittens, iisdem in carcerem coniiciendi absolrendique potestatem impertit*.

Faciunt IV. verba *ligandi solrendique*, quae apostolis facultatem vindicant eius arbitrii, quod in terris prolatum, in caelis vicissim ratum fixumque sit. „Dominus noster, inquit Cyprianus¹⁶, cuius praecepta metuere el observare debemus, episcopi honorem et ecclesiae suae rationem disponens, in evangelio loquitur el dicit Petro: *ego dico tibi, quia tu es Petrus, et tibi dabo dares regni caelorum, et quae ligareris. . . .* Inde per temporum et successionum vices episcoporum ordinatio et ecclesiae ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituatur, *el omnis actus ecclesiae per eosdem gubernetur.*’

Facit V. nexus inter verba 17, *quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo:* et ea quae praecedunt²⁹, « *autem ecclesiam non audierit, sil tibi sicut ethnicus el publicanus*. Hac enim incisorum copulatione efficitur, talem esse ligandi solvendique auctoritatem, ul ea ecclesiasticae administrationis summa contineatur.

Faciunt VI. quae Petro percontanti²⁹, *ecce nos reliquimus omnia, quemadmodum nunc*³⁰ ab eo adolescente postulasti, ut perfectionem nancisceretur, *et sequuti sumus te: quid ergo erit nobis*, quidve praemii mercedisque consequemur? nulla interiecla mora Iesus respondit³¹: *amen dico*

35) In Matth. XVI. 19: *Ἰαθάπερ τι βασιλεύ ἀρχοντα ἀποστελλων. εξουσίαν ει τό Λεσμωτήριον εμβαλλειν χαί ἀφιεναι Λίλωϋιν.*

’«) Epist. XXVII.

**) Matth. XVIII. 18.

38) Ibid. v. 17.

19) Matth. XIX. *27: */Jou, ημεί ἀφηχαμεν χάντα, χαί ηχολουθήσαμίν Cor τι άρα ισται ημίν; Ubi formula, τι ισται ημίν; alteri respondet, τι ημίν εσται ό μισθό; cuiusmodi erit merces nostra, quidve nobis praemii continget?*

3°) Ibid. v. 21.

31) Matth. XIX. 28: *Αμην λέγω ύμίν, ότι υμεί οί άχολουθήσαντε μοί, εν τη παλιγγενεσία, όταν χαθίση ό υιό τού άνθρωπον επί θρόνου Λόξη αυτοί, Χλ- θίσεσθε χαί υμεί επί ΛιόΛεχα θρόνου, χρίνοντε τά ύώύεχα φυλά τού Ισραήλ.*

Porro liquet 1°. verba, *εν τη παλιγγενεσία*, neque cum praecedentibus, *οί άχολουθήσαντε μοι*, neque cum insequentibus, *χαθίσεσθε χαί υμεί επί Αωίεχα θρόνου*, coniungi; sed inedia esse ac interiecta, et ad illud referri quod de Christo dicitur, *όταν χαθίση ό υιό τού άνθρωπον επί θρόνου Λοξη αυτού.*

robis, quod vos qui sequuti eatis me, in regeneratione, id est, in novo saeculo, in saeculo futuro, in ecclesia, luin cum sederit filius hominis in ittle maieslatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, meaeque auctoritatis consortes illas gubernabilis. Nihil namque evidentius quam hisce propheticis symbolicisque loquulionibus id phyliarcharum inter iudacos dignitatem ornamentaque respici, aposlolisque uipo/ip» auclorilalemque promitti, qua spiritali Israeli praeessenl, iliumque summo iurc moderarentur.

Eaque VII. postremo faciunt, quae in divinis litteris ab apostolis prae- stita memorantur. Sicut enim in divinis litteris ii describuntur apostoli, qui munera omnia *supremi magisterii* obierint, ecclesiamque *uti doctores cae- lito electi* instituerint atque informarint; ita pars nulla nullumque officium ad regendam administrandamque ecclesiam perlinens designari potest, quod eisdem luculentissimis testimoniis adscriplum non occurrat.

Ipsis namque tribuitur, quod 1°. imminutum apostolorum collegium ex- plexerint³²: quod 2°. diaconos constituerint³³: quod 3°. ministerii ordinem et illius propagandi rationem definierint³⁴: quod 4°. ecclesias non extraxerint modo, verum etiam iam erectas sedulo inviserint³⁵: quod 5°. iudicia tulerint, formamque iudiciorum praescripserint³⁶: quod 6°. vitandos haereticos iusse- rint, et a fidelium communione repulerint³⁷: quod 7°. fidelibus praeceperint, at semet a fratribus inordinate ambulantibus subtraherent³⁸: quod 8°. so- lemniiter confirmarint in promptu se habere ulcisi omnem inobedientiam³⁹:

Liquet 2°. particula *ev* haud raro tempus innui, quo illud fit quod adiuncto inciso significatur.

Liquet 3°. *παλιγγενεῖαν* proprie esse, ut Hesychius loquitur, *τό τε δευτέρον ῥπτιβήναι*, *iteratam generationem*, atque bine metaphorice, *pristini alicuius status iislaurationem*, vel *rei alicuius in melius wiiationem*.

Liquet 4°. novum foedus atque eccle- siim merito haberi tamquam absolutionem tonsummationemque mosaicae religionis itgae instituti.

Liquet propterea 5°. *εν τή .ταλιγγε- νια* sumi posse de tempore novi foede- ris conditaeque ecclesiae.

Immo 6°. liquet, eam esse orationis *inaptiav*, quae, ut Hammondus diss. III. t>p. II. §. 3. scribit, non aliam exhibet ptio- rem commodioremque interpretatio-

nem quam hanc, ut *παλιγγενεσία* cum interprete syro intelligatur *de novo sae- culo*, deque eo tempore ac spatio, quo Christus ad dexteram Patris ascendens cousederit in throno gloriae suae, suam- que in terris ecclesiam apostolis quasi vicariis et *διοικηταῖ τοῦ μεγάλου βαῦι- λέω* administrandam commiserit.

Videsis Fischerum in Prolusionibus de vitiis Lexicorum N. T. pagg. 478. seqq.

32J Actt. I. 15. seqq.

33) Actt. VI. 2. seqq.

’<) Tit. I. 5 — 10, I. Tim. V. 22.

’*) I. Cor. HI. 10, Actt. IX. 32, XVI. 4.

36) Actt. V. 3. seqq., VIII. 10. seqq., I. Tim. V. 19-20.

3<) Tit. III. 16, II. Ioh. 10 — 11.

38) II. Thess. III. 6, I. Cor. V. 0. seqq.

») II. Cor. X. 6.

quod 9". se virga praeditos significarim⁴⁰: quod 10°. in sontes idonea poenarum gravitate animadverterint⁴¹: quod 11°. custodiendas ab omnibus leges promulgarim⁴¹: et quod 12°. quaecumque omnia in ecclesiae *twwdiiav* perlinent, sua ipsi auctoritate disposuerint⁴'.

Atqui talia sunt, quibus se prodii ecclesiae regendae lacullas, ex quibus officium absolvitur quo ecclesia administratur.

208. Neque vero obscurum est aut impeditum intelligendo consequi quo Christus specularit, quidve hoc munere apostolis iniuncto, atque hac illis facultate cumulatis, sibi velati *σκοπὸν* proposuerit.

Ratum namque illi fixumque erat I. vel ecclesia, quam tantopere dilexit, sibi quoque velati propriam carnem sociavit¹¹, non aliter appareret nec aliter semel manifestaret, atque vel ⁴⁸ *una domus, familia una, una civitas, unum regnum, unum ovile ac templum unum*. Tum II. ratum illi fixumque erat efficere, ut hominum genus propter culpam seiunctum, divisum ex polytheis deditum, per ecclesiam, perque supernam in ecclesia regenerationem ad unitatem concordiamque rediret, et ad professionem divinae monarchiae revocaretur.

Iamvero haec unitas hominumque concordia neque sperari prudenter, neque obtineri actu ipso poterat, nisi idoneis constitutis principiis quae divisionis separationisque causas impedirent, et quoad eius fieri posset, radicibus convellerent.

Duae autem potissimum aderant causae unitati capitaliter infensae, et ex quibus genus omne dissidiorum separationumque sua sponte dimanabat. Aderat in primis *error* et cum errore conserta cogitandi sentiendique licentia: vel aderat deinde exlex *cupiditas*, et quae cupiditatem comitatur, effrenis voluntatum in contraria studia propensio. Quamdiu vero eiusmodi causae virescerent, neque ullique morbo mentis voluntatisque scite consuleretur; tamdiu consilium de colligendo uniendoque hominum genere frustra susciperetur.

Quid igitur egit Christus Dei virtus, Deique sapientia? *errori* opposuit *veritatem*, morboque mentis per devia errorum aberrantis, *interius fide* vel *exterius authentico apostolorum magisterio* consuluit. Hinc *sensuum membrorumque legi* opposuit *legem mentis ac spiritus*, morboque *cupiditatum* studiorumque in contraria abeuntium, *interius caritate* vel *exterius* providit *delato apostolis regendae ecclesiae iure, iniunctoque officio quo iudiciis, legibus, poenis, accommodataque disciplinae ratione dissonas voluntates*

<·) I. Cor. IV. 21.

*') I. Cor. V. 3-6, I. Tim. I. 20.

°) Actt. XV. 28 — 29, XVI. 4.

44) Ephes. V. 25. seqq.

«*) Matth. VII. 24, XXIV. 45, Luc. XII. 42, Matth. V. 14, Apoc. III. 15, XX. 8. XXL 2—10, Luc. I. 33, XXI. 59, Ioh. X. 10, II. Cor. VI. 16.

*cMerrnt, et ad unum eundemque O'lonbv chrislianae unitatis perfectio-
nuque in ecclesia oblinendum suaviter forliterque dirigerent.*

Si qui igitur sini, qui apostolis a Christo factam negent judiciariam legiierurnque potestatem, quique eisdem ius detrahant animadvertendi poenis, disciplinaeque sancienda; hi non disertis tantum Scripturarum oraculis re-
pgnunl, verum etiam luculenter ostendunt, neque salis sibi compertam esse
hofflioum naturam, neque salis exploratum σκοπὺν, quem Christus instituta
ffdesia sibi comparandum praefixerit.

209, Quae quum ita se habeant, pluribus non est opus ut vere accu-
raleque definiatur, quod dominii genus a sua ecclesia Christus exulare iusserit,
modo quidem inquires 4 b: *Scilla quia hi qui videntur principari gentibus
dominantur eis: el principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita
ul autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri maior, erit vester minister:
d /uicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus. Nam
it filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret
animam suam redemptionem pro multis; et modo repetens.*7: Reges*

*) Marc. X. 42 — 40: *Otiare, ori oi*
ÎMOÔrr; ἀρχιν τῶν ἰονῶν κατακυριύ-
tcfr αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κα-
ηιοιιάζουβιν αὐτῶν, οὐχ οὕτω δι tarai
li ὑμῖν' ἀι.ι.' ὁ ἰάν θίλη γινίθ3αι αἰγα
h ὑμῖν, ἰύται υμῶν διάκονο, καὶ ὁ
icr \$ιλτ/ υμῶν γινίϑϑαι πρῶτο, ἰϑται
xânuv δούλο, καὶ γάρ ὁ υιό του ἀν-
5p.τοι- οὐκ ηλ\$ι διακονηϑῆναι, ἀλλὰ
διαχοντβαι, καὶ δοῦναι τήν ψυχὴν αὐτοῦ
ϑτρον ἀντ'ι πολλῶν.

De quo contextu I. *ad lectionem* quod
attinet, animadverti debet: 1°. in Codd.
B(?DL. et in utraque latina editione,
iuli et vulgata pro *icrai* ἐν ὑμῖν haberi
ifrtv iv ὑμῖν: et 2°. pro *υμῶν διάκονο*
ia aliquot instrumentis haberi *διάκονο*
ἱμόν.

Quod vero II. *ad enarrationem* spe-
ttat, iuverit observasse: 1°. licentius
qsuu decet illos opinari, qui participium
Imâv ti; redundare putant, quique *oi*
I'AKvti ἀρχιν explicant *οἱ ἀρχοντι*.
Etenim 2*. *οἱ δοκοῦντι ἀρχιν* ii sunt,
pi com nomine et specie tenus principes
utiu quam domini regesque viderentur,
re tamen ipsa dominabantur et regnabant.
Quod ia romanis imperatoribus luculen-

tissime apparuit, qui sub ementito *prin-
cipum* nomine, nihil sibi quod *dominii*
regnique esset non vindicarunt.

Quare 3U. acu rem tetigit Michaelis,
qui in diss. *de notione Principis ac
Domini apud Romanos, ad illustrandum
locum Mare. 'Y. 42*, verba Christi hac
paraphrasi complexus est: «Nostis, nec
quidem romano subiecti imperio ignorare
ullo pacto potestis, quales sint qui gen-
tium principes videri volunt, speciemque
principatus et umbram libertatis servant.
Nomine enim et forma principes, re ipsa
imperiosi sunt ac crudeles domini. Talia
vero a vobis et sancta vestra civitate
abesse omni opera volo."

47) Luc. XXII. 25 — 28: *Oι βαΟιλιῖ*
τῶν ἰνῶν κυριύουΟιν αὐτῶν καὶ οἱ
ιξουΟιάζοντι αὐτῶν, ἰϑιργίται καλοῦν-
ται. ὑμιῖ δι οὐχ οὕτω ' ἀλλ' ὁ μιῖζων
ἰν ὑμῖν, γινΙθ9ω ὥ ὁ νιώτιρο ' καὶ ὁ
τρ/οῦμινο, ὥ ὁ διακονῶν. τι γάρ μιῖζων,
ὁ ἀνακιῖμινο, ἡ ὁ διακονῶν; οὐχ'ι ὁ
ἀνακιῖμινο; ἰγῶ δι ἱμι ἰν μιΟω υμῶν,
ὥ ὁ διακονῶν.

Ubi nonnisi tria paucis monebo: ac
1°. relatum a Luca Christi sermonem
circa materiem quidem versari illi simi-

gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Ius autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat timent minor: et qui praecessor est, sicut ministrator. Alam quis maior est, qui recumbit an qui ministrat? nonne qui recumbit? ego autem in medio restrum sum, sicut qui ministrat.

Neque pluribus opus est, ul vere accurateque definiatur, sive quid Petrus expresserit inquitens 48: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriae coronam. Sive quem primatum Iohannes ab ecclesia repulerit dicens*49: *Scrpsissem forsitan ecclesiae, sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo eius opera quae facit, verbis malignis garriens in nos: et quasi non ei ista sufficient, neque ipse suscipit fratres, et eos qui suscipiunt, prohibet, et de ecclesia eiicit.*

lem, quam sermo apud Marcum completitur; huic tamen non esse parallelum, quum ille et alio tempore, aliaque occasione fuerit habitus et verbis paullo diversis comprehensus: 2°. haud satis eos interpretes esse accuratos, qui unius sermonis verba ex verbis alterius absolute explanant, quique eodem numero habent *χρυσάιν* apud Lucam, et *xaraxvgitveiv* apud Marcum, itemque Lucae *ἰξουῦιάζοντε* et Marci *μεγάλου* : denique 3°. *rev νεωτερον* idem valere ac *minimum* et *semet servi instar gerentem*, qua significatione eo nomine utuntur Alexandrini ut reddant hebraica ^{J T IT} et “WJ.

48) I. Petr. V. 2 — 5: *Ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπιΟκοποῦντε μὴ ἀναγκαΟτῶ, ἀλλ' ἐκουΟιω ἢ μὴδ'ε αἰῶχροκερδῶ, ἀλλὰ προάύμω ' μὴδ'ε ὡ κατακυριζῶντε τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου, καὶ φανερωΟεντὸ τοῦ ἀρχιποιμένου, κομειόασ τὸν ἀμαράντινον τῇ δόξῃ Οτέφανον.*

Iamvero 1°. post *ἐκουῦίω* plurimi codices versionesque vulg. copt. syr. post., uec non synodus nie. II. can. IV.. Hieronymus, Augustinus et Beda addunt *κατά*

θεόν. Sed illud 2°. anxios habet interpretes, quid Petrus per *τοῦ κλήρον*; expresserit. Sunt enim qui *τοῦ κλήρον* de Christianis coetibus intelligant: sunt qui illos de clericis *κατ' ἐξοχήν* dictis accipiant, quemadmodum Oecumenius accepit inquitens, *κλήρον τὸ ἱερόν ΟνΟτημα καλεῖ, ὡ περ καὶ νῦν ἡμεῖ* : nec desunt qui *τοῖ κλ.ήροι* fundos possessionesve significari arbitrentur.

49) III. Ioli. 9 — 10: *Ἐγραφα. τῇ ἀκκλησίᾳ. ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν διΟτρεφη ονκ ἐπιδέχεται ἡμᾶ ἢ διὰ τοῦτο, εἰάν ἐλθῶ, ὑπομνήῶ αὐτοῦ τὰ ἔργα, c ποιεί, λόγοι πονηροὶ φλύαρων ἡμα, καὶ μὴ ἀρκούμενο ἐπὶ τούτοι, οὔτι αὐτὸ ἐπιδέχεται τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ τοῦ βουλομένου κωλύει, καὶ ἐκ τῇ ἐκκληβία ἐκβάλλει.*

Porro Vulgatus non legit *ἐγραφα*, *scripsi*, sed *ἐγραφα ἂν*, *scripsissem*. Idcirco autem Iohannes ecclesiae non scripsit, quod Diotrephes qui in ea primatum gerebat, neque Iohannem, neque eiusdem *oucrarixâς*, *commendatitias epistolas* reciperet.

210. Sano Omnia licet diligentissime evolvas Christianae antiquitatis nonimenla, nullumque praetereas non excussum commentarium sive graecum sive felinum; attamen ne phrasim quidem sentenliarnque comperics e qua rile inferendo concludas, maioribus nostris visum esse, Christi, Petri, lohannisque testimoniis ea contineri, quibus apostoli quavis exuti regendae ecclesiae auctoritate significentur.

hnmo, quod multo est gravius, saepissime in sententias luce splendiores offendes, quibus apostolos a Christo iure officioque pascendi ovilis auctos cumulosque testantur. Ac testatur enimvero Hieronymus de aposlatus dignitate, cui chrisliani omnes subiecti fuerint inquiens⁵⁰: „Ut enim iudiees saeculi huius, quo nobiliores esse videantur, ex regibus quibus serviunt, et ex dignitate qua intumescunt, vocabula sortiuntur; ita et apostolus *grandem* inter Christianos sibi vindicans *dignitatem*, apostolorum se Christi titulo prae-notavit, ut *ex ipsa* lecturos *nominis auctoritate* terreret, *indicans omnes qui in Christo crederent, debere sibi esse subiectos*.ⁱⁱ Neque aliter Clirysostomus, qui apostolatum *ἀρχήν*, magistratumque vocat scribens⁵¹: „Spiritus-sanctus in specie linguarum venit, et unicuique suam orbis terrarum regionem ad docendum attribuit, ac lingua data, velut codicillo quodam, indicavit *commissi unicuique imperii et ad docendum, assignatae provinciae terminum*”

Huic autem aposlolico magistratui tum ipsemet Chrysostomus, tum eum sequuti Oecumenius et Theophylaclus, *duplicem* tribuunt potestatem, alteram *praecipendi* quae facienda sunt, quam Paulus vocat⁵² *potestatem aedificandi*, quamque per se et ex primaria voluntate ac intentione Christus apostolis tradidit; et alleram *castigandi puniendique*, si quid contra mandatum factum fuerit, quam idem dicit *potestatem destruendi*, et in prioris subsidium et quasi secundo loco atque ex accidenti apostolis concessam. Nam, quae est Chrysostomi verissima animadversio⁵³: „Illud ipsum maxime genus est aedificationis, impedimenta lollere.” Celerum apostolorum quisque potuit ac vero etiam repetere debuit⁵⁴: „Ad hoc quidem potestatem accepimus, ut

*.) In comm. ad Tit. I. 1.

II) De Pentecost. Horn. II: Ἐρχεται το πνεύμα τό ἅγιον ἐν εἴδει γλωσσῶν, ἰχαιῶ μερίζον τῇ κατὰ τὴν οἰκουμένην διδασκαλία τα κλίματα, καὶ διὰ τὴ δοθιῆς; γλώττῃ ἡ καὶ ἄπερ δέλτω τινί, γνω· (ἴζον ἐκάστῳ τῇ ἐμπιΟτενάειΟη ἀρχή τε, καὶ διδασκαλία τὸν ὅρον.

η) II Cor. X. 8: Εὰν τε γάρ καὶ περισσότερον τι καυχῶμαι περὶ τῆ ἐξουσίας; ἡμῶν, ἡ ἔδωκεν ὁ κύριο ἡμῖν σί

οικοδομήν, καὶ οὐκ εἰ καὶ αἰρεῖν ὑμῶν, οὐκ αἰδχννθῆθομαι. Idcirco autem non erubescam, neque vanus deprehendar, quod probe noverim ἐξουσίαν, qua me Dominus auxit, et qua possum (I. Cor. IV. 21.) cum virga ad vos venire.

“”) In II. Cor. X. 8. Hom. XXII: Ὅτι αὐτό τοῦτο μάλιστα οἰκοδομή εἶδο ἐστι, τό τὰ κωλύματα ἀναιρεῖν.

54) Ibidem: Εἰ τοῦτο μεν οὖν ἐλάβομεν ἵνα οἰκοδομώμεν. εἰ δέ τι πικτεύη

aedificemus; sin autem reluctetur aliquis et pugnei et insanabilis sit, etiam actione utemur altera, ul eum destruamus ac deficiamus.** Huc enim Theophylacto interprete·⁵ redit, quod de seipso Paulus affirmavit: „Praecipue quidem ad aedificationem accepi. Quod si quispiam incurabilis fuerit, demolitione utemur. Adeo ut potestatem habeam et benefaciendi primario, et puniendi cum ad id cogar.“ Quamquam enim Christus, uti Gennadius scite monet⁵⁰, primario ac per se potestatem aedificandi apostolis detulerit; nihilo tamen secus secundario et illius gratia eisdem quoque impertiit *την πληκτικήν καὶ τιμωρητικήν των ἀντιδιατίϋμενών δύναμιν*, *virtutem facultatemque castigandi illosque poenis afficiendi qui adversantur*: quam virtutem facultatemque Paulus sibi et eiusdem secum muneris consortibus asseruit scribens⁵⁷: *Καὶ ἐν ἑτοιμῷ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πάναν παρακοήν*: *in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*.

211. Quid igitur de relatis obiectisque Scripturarum oraculis statuemus? Non aliud profecto, quam quod illis continetur, quodque sua ex illis sponte permanat. Quapropter animadverso discrimine quod inter auctoritatem et illius exercendae modum existit⁵⁸: eoque rursum discrimine animadverso, quo illud quod est in auctoritate primarium, suapte caussa expetitur ac praecipuus instituendae auctoritatis finis et σκοπό, ab eo discernitur quod est consequens, cum priore consertum neque melius ab eo dividuum quam umbra a corpore separari queat; haberi pro certo debet I. commendari quidem graviterque inculcari quod est in auctoritate princeps, ac vicissim certum quemdam modum reiici quo auctoritas executioni

καὶ χολεμή, καὶ ἀνίατο; η καὶ ἡ ἑτέρα χρηϋόμεθα ἐνεργεία, καβαλοῦντες αὐτόν, καὶ καταβάλλοντες.*

58) Comm, in II. Cor. X. 8: *Προηγούμενῳ μὲν εἰ οἰκοδομήν ἐλαβόν ἐὰν δε τι ἀνίατο ἡ, καὶ τῇ καῑαίριθαι χρηδόμεθα . . . ὥ τε ἐξονβίαν εχειν με καὶ ἐνεργετῇ καὶ ὅταν ἐκβιαϋῶ κολάζειν.*

59) Apud Oecumenium ad II. Cor. X. 8.

II. Cor. X. 6.

Disserit de hoc discrimine Petavins, Salmasiumque castigans ait de Ecclesiast. Hierarch, lib. III. cap. VIII.

LX—X: >.Scire illum oportet, duo quaedam incsse in praefectura qualibet ac magistratu sive ἀρχῇ et legitima potestate. Unum est primarium ac directe et suapte caussa expetitur, quod est prae-

cipuus finis, cuius gratia constituitur. Alterum veluti consequens et primario annexum, ac sic tamquam umbra corpus assectans, ut ab eo separari nequeat. Horum duorum prius est muneris officii-que gestio, cui proposita est publica privataque commoditas eorum quibus praest. . . Ex hoc praecipuo ac per se spectato usu et fine principatus humani ac cuiuscumque potestatis efflorescit altera dos, velut secundaria et ex priore naturaliter sequens, honor ac dignatio et adversus principes ac magistratus subiectorum reverentia et obsequendi studium, tum ornamentum ac splendor, opes, maiestas, et quidquid illud est quod Scriptura I. Regg. X. 25. *itis regni* vocat: quibus tamquam radiis sol, potestas illa et amplitudo decoratur."

mandetur; nullatenus vero II. aul ipsam c medio tolli apostolorum auclo-
lalem, aul non plura caque luculenta interseri, quibus plenissima apostolis
facta potestas demonstretur.

212. Expendatur enim vero Christi penes Marcum oratio⁵⁰, atque ex
ordine quaeratur quid ipse reiicial ac damnet, quidve vicissim probet ac stabiliat.

Reiicit ac damnat, quod apostoli alii viderentur et alii essent, quodve
in apostolis alia foret appellatio el species, et aliud res ipsa atque opus.
Sri/i», sic ille, *quia hi qui videntur principari gentibus*, nec sibi quidquam
fraelerea vindicare quam modeslum principis nomen atque officium 60, *do-*
ainantur eis, illasque pro libidine obnoxias habent⁸¹; *non ita erit autem*
in vobis, neque ad vos quod allinet, res ac nomina dissidebunt; *sed qui-*
conque voluerit fieri maior, erit rester minister: et quicumque coluerit
in vobis primus esse, erit omnium servus, el cum iure quo excellit, curam
temperanliamque coniunget, qua omnium commodis sollicite famuletur.

Verum pari evidentia significat, ratum sibi deslinatumque esse, ut apo-
stoli idonea auctoritate poliantur.

Significat 1°. dum Zebedaei filiis respondet⁶²: *Sedere autem ad dex-*
ttram meam vel sinistram, el in meo regno meaque ecclesia primos honores
primasque dignitates referre, *non est meum dare vobis, sed quibus paratum*
at. Futurum igitur erat, ul in ecclesia regnoque Christi essent, qui loco
el auctoritate emerent.

Significat 2°. dum subdit 63: *Quicumque voluerit fieri maior* et digni-
tate praecellens, *erit vester minister*, rebusque vestris prospiciet: *et qui-*
cumque voluerit in vobis primus esse ac princeps, *erit omnium servus*, et

5') Marc. X. 42. seqq.

··) Hinc frequens oppositio inter *prin-*
cipem et *dominum*, *principem* et *regem*.
Huius oppositionis insignia praebent exem-
pla Suetonius in Caligula cap. XXII., Ta-
citos in Annat. lib. I. cap. IX. . et Plinius
ia Panegy. capp. VII—XLV—LV.

·') Quod in nullo forte evidentius,
qnarn in Tiberio apparuit, si quam fidem
addimus Suetonio in eiusdem vita capp.
XXIV—XXVI—XXVII—XXVIII—
XXIX-XXX-XXXI.

n) Marc. X. 40. coii. Matth. XX. 21 :
70 ii χαΟίῶαι ix δεξιῶν μου καί ἐξ
Ksnvuuy μου, οὐκ ἐῶτιν ἐμόν δοῦναι,
ali' οἷς ἡτοιμαῦται.

.■Sciebant apostoli,« inquit Grotius,
·'inter eos qui paris essent gradus, ali-
quem esse ordinem, quemadmodum in
veteri regno israelitico duo primi loci
erant τῶν φυλάρχων tribuum ludae et
losephi. Hos igitur honores filiis suis
mater deposcit. Dextrae regis assidere
significat *locum a rege principem*. Ter-
tius autem in rcjjno locus describitur
sessione ad sinistrum regis latus. Nam
quo quisque in regno maior, ita regi in
publicis conventibus propior sedebat.⁴

63) Marc. X. 43—44. coi). Matth.
XX. 26—27. Ubi ex duobus epithetis,
μέγα idem est ac *dignitate praestans*,
πρώτο vero *princeps*, quo sensu etiam
latini *primum* dicunt.

in communem utilitatem intentus. Sed quid ista probant, nisi eos in ecclesia extituros, qui *magni* quique *primi* haberentur et essent?

Quod Christus 3°. rursum significat, dum suum proponens exemplum concludit⁸⁴: *Nam et filius hominis*, etsi auctoritate atque excellentia magister et dominus et rex, *non venit ut ministraretur ei*, neque ut more «ο/urrtw τών ἱ&νών fastu pompaque tumesceret, *sed ut ministraret* ac semel natum in omnium utilitatem ostenderet, *et daret animam suam redemptionem pro multis*, bonique pastoris munera expleret.

Quare 4°. non possum quin describam, meaque adoptione faciam, quae Iohannes David Michaelis *de occasione et fine orationis Christi* loquens, his verbis complectitur⁵: „Primalum in regno Christi, sed falsum in imaginario atque uno ex multis huius saeculi regnis, affectaverant Iohannes et Iacobus, hortante et instigante matre, Christi cognata, quos hoc dato responso dimittebat magister: acerbitates illis subeundas, hasque unas certas esse alque a se promitti posse; primatum autem in regno caelorum non a se favore aliquo et molliore in cognatos affectu tribui, sed ex sola voluntate Patris pendere: ab hoc cui destinatus sit, illi tribulum iri. Haec quidem sententia versus³⁸.

8«) Marc. X. 45. coli. Matth. XX. 28.
iJ) Dissertat, cit. §. XI: in qua §. IX. quaerens, utrum composito *χαταχρηεῖν* plus insit quam simplici *χρηεῖν*, scribit:
›Verbum compositum, ubi suam habet propriam significationem, est *in potestatem vi aut anilis redigere*, unde et in versione graeca prisci foederis verbis hebraicis *grp occupare*, ubi de occupatione hostili accipitur, proprie *pedibus subiicere*, *27 *capere*, ΓῑΤῑ etiam proprie *pedibus subiicere*, atque hinc *in potestatem redigere*. respondet: ex his autem verbis nullum est, quod notionem latinam *domini* ac *dominandi*, qualis est ubi principatui opponitur, exacte reddat: neque succurrit aliud verbum Syriacum *dominandi* illam propriam vim cum occupatione violenta armisque facta coniungens. Syriace ergo loquutus Iesus vix potuit utrumque una voce complecti, sed forte ita dixit, ut et syrus interpres concinne reddidit, $\begin{matrix} \text{A} & \text{A} & 7 & 9 \\ \text{ܐܕܠ} & \text{ܩܨܝ} & & \end{matrix}$.
domini *illorum sunt*. Quapropter nec ex versione verborum Christi a Marco prodita plus eliciendum arbitror, quam in

ipsa esse potuit syriaca oratione. Aliter forte sentirem, si scriptionis artificem, delectusque verborum et brevitatis studiosum comperissem Marcum, a quo sperari fas esset, quae fusius pluribusque verbis dixerat ob linguae Syriacae egestatem Iesus, uno eum artifice et apto verbo complecti voluisse: quae cum ali» omnia in Marco sint, exque scriptoribus novi foederis, omnibus sententiae magis quam elegantiae et puritati sermonis studentibus, hic unus minime videatur in delectu verborum laborasse, non ausim plus ex *xotraxupuL'itv* exsculpere quam ex *κυρκόλῑν*, id nempe quod syriace dici potuit, atque ab syro interprete ethic et Matth. XX. 25- et Luc. XXII. 25. redditum est: qui putantur principes populorum, *domini eorum sunt*.”

Attamen Fritzscbius in verbis *xareχρηεῖν* et *χανεξονΟιάζειν* praeverbium redundare negat, Christique sermonem interpretatur: *nostis nationum regts saevo eas imperio continere, principesque in civitatibus detrimentosam in illas potestatem exercere*.

el 39. Discusserat ergo imprudenter conceptas preces, *neque concesso neque omnino negato eo quod petebatur*. Quid enim concederet promiltcretque, quae numquam concedenda erant, *si ex mente Iohannis et Iacobi intelli-jerentiir?* Hi splendorem humani regni, quod oculis spectaculo esset, desiderabant: alienum a docloribus Novi Foederis fastigium. Quid vero negaret, quae *certa aliqua ratione* Iohanni el Iacobo conferre decreverat? Futurus enim aliquis erat in ecclesia Dei non dominatus, principatus tamen: oportebat constitui rectores, qui coetus Christo sacros moderarentur. . . . Hos inter non primi solum sed unici prorsus ac singulares erant apostoli, ex quibus triumviros, Petrum 66, Iohannem et Iacobum, ut primi in collegium lecti fuerant, ita el maxime meritis, fama, auctoritate eminuisse in propatulo est. Hos primarios regni caelorum ministros audeas amicis magni regis dextram cius et sinistram tenentibus comparare. Sapienter ergo Christus, quae aliqua ratione concedenda erant, in ambiguo potius relinquit quam negat: cautior plerisque interpretibus, qui licet non negent aliquem ecclesiae tamquam senatum esse, ministros Christi alios aliis praefectos, summum autem locum sine dubio apostolis dandum esse, neque tollant, sine qua summa orietur rerum perturbatio, hierarchiam; omnem tamen principatum ex sua proscribi ecclesia a Christo autûmant, quasi vero hierarchia sine principatu esse possit.

..Male autem habebat reliquos discipulos fuisse qui principatum affectarent, collegisque cuperent praeferri. Hos ergo docet Iesus, non grave ipsis damnosumque fore, si quis in regno Dei praelatus primus sit⁶⁷ in fundanda elgubernanda ecclesia: nullam inde tyrannidem, iugum nullum reliquis imponi. In humanis quidem regnis miti nomine principis tristitiam ac saevitiam domini praetexi; at sacra in civitate aliam vitam, alios mores esse: in qua si quis princeps dicatur administer, nihil illi in cives acerbius licere, nullam esse in reliquos dominationem: oportere potius ⁶⁸ eum plus etiam quam reliquos

**) Quem tamen unum prae reliquis eronibus Christus constituit *κορνφαιότατον* *ισι χςυροοrârgy τών αποϋτόΑων, κορν-ςfίον πάντων, εκκριτον τών αποϋτόϊων, κκρήν τών άχοϋτόλων, θεμέλιον τή έκ-μilia , χοορνφαίον τών μαθητών, και πρω-πίτάτην τών αποϋτόλων* et *εξαρχον τών ιηβτόλων*, quemadmodum Cyrillus hie-iMoIymitanns Catcch. II., Chrysostomus Hom. III. in Matthaeum, Hom. I. in epist. id Romanos, Hom. XXXVIII. in I. ad Corinthios, Proetus Orat. VIII., et Isidore pelusiota lib. I. epist. 356. loquuntur. Cf. Petavium de Ecclesiast. Hierarchia B. I. cap. V. et lib. III. cap. VII.

67) Cuiusmodi fuisse Petrum *aedificandae ecclesiae petram dictum, claves regni consequutum, et solvendi et alligandi in caelis et in terris potestatem*, Tertullianus de Praescripti, cap. XXII. totidem verbis affirmat. Affirmat et Cas-sianus qui de Incarnat, lib. III. cap. XII. *summum illum dicit et inter discipulos discipulum, et inter magistros magistrum: (pii romanae ecclesiae gubernaculum re-gens, sicut fidei habuit, ita et sacerdotii principatum.*

cs) Sapienter Gregorius in Pastoralis Part. II. cap. I.: ..Tantum debet actionem populi actio transcendere praesulis,

modesto esse animo, omnibus servire, et esso (quod unum maxime pastorem ecclesiae decet, modo non vocabulo tantum et litterarum ductu, sed totius vitae habitu praeferatur) *servum servorum*."

213. Esset cur modo quaererem de altero Christi penes Lucam.' sermone; quod tamen ne suscipiam, *tria* maxime sunt quae mihi persuadent: ac *principio* quod affatim de eo egerim in commentario, quo Petri praerogativas Scripturarum auctoritate vindicavi 70: *tum vero* quod pleraque omnia de oratione penes Marcum disputata ad simillimum penes Lucam sermonem perspicue referantur 71: ac *tandem* quod evidens omnino sit, non minus apud Lucam concedi fore *ἐν iuiv* atque in ecclesia *μειζονα*, *maiores* et *ἡ/ov- μένων*, *praesides*, quam apud Matthaeum et Marcum significetur fore *μεγάλου*, *magnos* et *πρώτου*, *principes*.

De quorum dignitate Chrysostomus verba faciens testatur 71, *illam tanto regiae praestare, quantum carni spiritus antecellit*. Christus enim, ut Epiphanius loquitur 72, *regium thronum concessit ecclesiae sacerdotio, ut regiam simul et pontificiam dignitatem in unum conflatae sanctae suae donaret ecclesiae*. Quae quum nazianzenus Gregorius probe intelligeret, e re esse duxit litteris consignare quae subdimus 74: „Homini cum difficile sit scire obtemperare, tum multo difficilius esse videtur scire hominibus imperare, praesertim tali imperii genere, cuiusmodi est nostrum, quod in lege divina positum est et ad Deum perducit. Cuius imperii quanta est sublimitas et

quantum distare solet a grege vita pastoris. Oportet namque, ut metiri se solícite studeat quanta tenendae rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius aestimatione populus grex vocatur.-

βi) Luc. XXII. 23 — 28.

7') De Praerogativis b. Petri Apostol. Princip. Lib. I. cap. VI. nn. 64. seqq., et Lib. II cap. XI. nn. ISO. seqq.

*) Cuius sermonis sententiam hanc esse putat Michaelis diss. cit. §. XII: „Principatus in regno caelorum, quem tantopere cupitis invidetisque aliis, toto genere seiunctus est ab illo, quem in felicitate insigni ponere tyranni et adfectare solent: molestus quippe, omniumque vos servos facturus, ut nulla ambitione quaerendus, nec tristius sit postremum esse quam principem. Gentium enim reges severe illis imperant ac tamquam servis dominantur: quique alios in potestatem redegerunt. facinore non in vir-

tutem solum sed et in beneficium verso, evergetae vocantur. At ex vobis omnium primus pluribus ministrabit."

71) Initio libri III. *περί ιερωνώνη;*, *de sacerdotio*: 71 τοσούτον ανωτέρω βασιλεία εστηκεν, όσον πνεύματο χαί Cap- κό τό μέσον.

73) Haeres. XXIX. §. 3: *Θρόνο γάρ Λαβίδ, καί βασιλική έδρα εOriv η π η άγια εκκλησία ιερωβύνη' οπερ αξίωμα βασιλικόν Γξ, καί αρχιερατικόν ομού ίχι τό αυτό συνάφα ό κύριο δεδώρηται η άγια αυτού εκκλησία.*

74) Orat. I. pag. 6: *Ανθρώπω δι χαλεπού όντο του ειδέναι άρχεσϊαι, κινδυνεύει πολλω χαλεπώτερον είναι το ειδεναι άρχειν άνθρώπων' καί μάλιστα δε αρχήν ταύτην την ημετεραν, την π νόμω βείω, καί πρόζ βεόν άγουσαν η; όσον τό ύφο καί τό αξίωμα. τοδονρο; καί ό κίνδυνο τω γε νουν εχοντι.*

dignitas. Ianius elimin periculum est, prudenti utique homini et cordato.⁴⁴ Iam praefectos, magistralisque compellans non dubitavit his verbis concepto animo sententiam promere ’* : „An me libere loquentem aequo animo feretis? nam vos quoque imperio meo ac tribunali lex Christi subiicit. Experium enim nos quoque gerimus: addo etiam praestantius ac perfectius. Alioqui carni spiritum, et terrenis caelestia cedere oportebit. Omnino te liberam illam meam accepturum in bonam partem scio. Sacri mei gregis ovis «sacra, et alumna magni pastoris/4

214. Itaque, quin plura addam, ad illa venio quae tradit Petrus⁷⁶, de quibus manifestum esse contendo: proscribi quidem damnarique eum exercendae auctoritatis modum ⁷⁷, qui a virtute, modestia, temperantiaque tibihorreat; auctoritatem vero ipsam perspicue statui evidenterque confirmari.

Et ad *primum* sane 1°. ista perlinent, ἐπισκοποῦντε μὴ ἀναγκαστῶ , cū ðonðíw ’ μηδε αιοχροκερδῶ , ἀλλὰ προ&ύμω , *procidentes* gregi «η *coade* et ingratiis ⁷⁸, ut mercenarii pastores, *sed spontanee* et alacri huiusque animo propter Deum ⁷⁹ Deique caussa: *neque turpis lucri gratia* et ad quaestum^{8°}, *sed voluntarie, ex* sincero adversus gregem animi declu⁵¹, quo non vestram sed illius utilitatem quaeratis. Ac ista 2°. itidem pertinent, ἰο;δ’ ὧ κατακνριενοντε τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ jonnioi’, *neque ut dominantes in cleris*, illisque regio more⁸² pro lubitu imperantes, *sed forma facti gregis*, ac vosmet uti exemplar proponentes⁸³, quod celeris specimen sit.

Alterum vero quod diximus de auctoritate quae insigniter stabilitur, extendunt i°. verba, ποιμάνετε το ἐν νμῖν ποιῦνιον τοῦ &εοῦ, *pascite* et

:i) Orat. XVII. pag, 271 : "Ανα δέ- Μι τῆς χαρρηῦία τόν λόγον> χαί ὁ w Xfitron νόμο ν.τοτίθηΟιν υμά τη ὁη inwtôrtia, χαί τω ἐμω βηματΓ ἀρ- μιτ γόο χαί αυτοί. προ θηβω δε ὅτι ιάτην μῖιζονα χαί τελειωτέραν αρχήν. τ Λί το πνεῦμα υποχωρηΟαι τη ὕαρχι, «ίτοι γήινοι τά επονράνια. δέξη την πάτριαν otd' ὅτι. πρόβατον it τη εμή Wfnfa τη ιιρά ιερόν> χαί θρέμμα ιά μηάιου ποιμένα .

’.) I. Petr. V. 2. seqq.

’j Cf. Hammondi diss. IV. de Epi- Kfpatos iuribus cap. XX. §§. 18 — 19.

’*) Est enim ἀναγκαῦτῶ idem quod ὁρε». *incitus* I. Cor. IX. 17.

79) Quo spectat lectio varians xarà θεόν, id est, xarà το θέλημα τοῦ θεοῦ.

80) I. Tim. III. 3 — 8, VI. 8 — 9, Tit. I. 7.

81) Haec interpretatio adverbii .προ- θῶαω sua veluti sponte suggeritur op- positione alterius adverbii αἰῦχροχερδῶ . Syrus vertit *ex toto corde*.

sa) Contextus namque exigit, ut xa- τακνριεῦειν, non secus ac χαταλαλεῖν, in malam partem sumatur.

S3) Sicut enim ab ecclesiae pastoribus cavendum est, ne Matth. XXIII. 4. ipsi scribas, pharisaeosque imitentur; ita vi- cissiim contendendum est ut semet sistant veluti gregis τύπου , *exempla*, quum blandissime iubeatur exemplo.

regite *qui in robis est*, vestrisque in regionibus versatur⁸⁴, *gregem Da* Neque enim ii sunt pastores, qui carere sua in gregem auctoritate possint Ostendit 2°. participium *ἐπισχοπονντε*, quo a Christo instituti *ἐπίσκοποι*, inspectores, moderatoresque ecclesiae perhibentur. Tum demum 3°. ostendunt quae de Christo subiiciuntur, *καὶ φανερωθέντο τὸν ἀρχιεπίσκοπον*, *χοινοδοτὸν ἀμαράντινον τῇ δόξῃ στέφανον*, et cum apparuerit cl ad indicium venerit *princeps pastorum*, maximusque ecclesiae institutor et praeses, *reportabitis immarcescibilem* et numquam desituram *gloriae coronam*. Ex his enim liquet, sub Christo pastorum principe alios esse in ecclesia minores pastores ad eiusdem iuris consortium, functionisque societatem provectos,

215. Reliquum est sumptum ex epistola Iohannis testimonium⁴, de quo operae pretium arbitror singulatim considerare:

I. reprehendi quidem, graviterque Diotrephen ab Iohanne accusari, non quod ille ecclesiae praeesset, ecclesiamque moderaretur; *sed quod neque admitteret Iohannem, neque eiusdem epistolas reciperet: quod in Iohannem, quem vereri uti apostolum, ecclesiarumque Asiae praesidem rectoremque debebat, malignis verbis garriret, petulanterque blatteraret: et quod aliis caussa esset, ne fratres christiana benevolentia complecterentur.*

Ad haec II. Diotrephi non ipsam *πρωτείαν* et *ὑξονσίαν* vitio verti, sed *φιλοτιμίαν* et *φιλοπρωτίαν*, ambitionemque, cuius ille studio percitus non tam praefecturae et episcopatus opus § 6, quam consertum cum eo honorem sectaretur.

Ceterum III. ita comparatas exhiberi ecclesias, ut non deessent qui illas regerent, fratribus praeciperent, communibus negotiis consulerent, et si quando opus esset, ad eiectionem usque excommunicationemque venirent

Quare IV. quod Christus discipulis ambitionem Iohannis et Iacobi indigne ferentibus inculcandum credidit⁸⁷, *τὸν ἐν αὐτοῖς μέγαν, πρῶτον, μείζονα καὶ τὸν ἡγούμενον*, *principem atque inter eos praecipuum* aliis omnibus quibus praeesset. *διάκονον καὶ δούλον εἶναι*, *ministrare ac famulari oportere*; id etiam Diotrephi opponi merito potuit ac debuit, quin propterea

s>) III. loh. 9. seqq.

··) Neque enim quodvis *ἐπιθυμία* desiderium carpi improbarique debet, quoniam I. Tim. III. 1. qui *episcopatum desiderat*, *bonum opus desideret*: sed inane dum taxat coque spectans, ut non tam praefecturae opus, vigilias et sudores, quam eiusdem splendorem, eminentiam et *πρωτοκαθίσταν* venetur.

Apposite Theodoritus: *Ὁνχ ἀπλῶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλὰ τῇ φιλαρχίᾳ; κατηγορεῖ, καὶ διόαῦχει μὴ τιμὴ ἀλλ' ἀρετὴ οὐ γέυεται, μὴ τὴν ἀξίαν ποθεῖν, ἀλλὰ τὴν ἀξία τὸ ἐργον ἐπιζητεῖν: non simpliciter desiderium, sed primatus amorem (Paulus) incusat, docetque non honorem sed virtutem, non dignitatem sed opus appetendum esse.*

·■) Matth. XX. 26-27. coli. Luc. XXII. 26.

consequens exinde esset, neminem in ecclesia *πρώτον, μείζονα ται. ἡγού-
uor* futurum. Est enim verissimum, quod occasione verborum Pauli⁸⁸,
Mile praepositis vestris et subiacele eis, Chrysoslomus tradit inquit⁸⁹:
Julies esse magistratus ubique malum est, ac mullarum caussa calamitatum,
el tumultus ac perturbationis principium. Ea porro tanto est in ecclesia
periculosior, quanto magistratus huius conditio polior est ac sublimior. Ut
enim si ex choro chori ductorem sustuleris, neque concentum neque ordinem
ille retinebit: et si ab exercitu castrensi imperatorem detrahas, non iam
decore atque ordine acies instruetur: item si a navi gubernatorem auferas,
ilam submerges; ita si a grege pastorem seiungas, evertes el perdes omnia.
Hilum igitur est carere magistratu, et eversionis caussam affert. Sed nec
Eiuus est malum subieclorum contumacia. Hinc enim idem efficitur. Siquidem
ppdus magistratui non obtemperans, similis est nullum habenti, ac nescio
a non etiam deterior.“

Quae igitur Christo cura insedit, ne instituta a se ecclesia dilaberetur,
ceve suum regnum in partes iret, facionesque discinderetur; eadem commo-
lere illum debuit, ut *ἡ/ουμενον* ipse crearet, *ἀρχην* impertiret, et *ἀρχοντα*
seligeret, qui ecclesiae unitatem protegerent, constantiam luerentur, excidium
vero atque *αναρχίαν* quam longissime propulsarent.

216. His autem moneor, ut in duplicem inquiram Pfaffii sententiam,
e quibus priorem sic ille proponit⁹⁰: „Ordo et directio in ecclesia primitiva
sine ulla dirigentium supereminentia magistrali, sine ullo dominio, sine etiam
poenis (spirituales illas miraculosasque, quas apostoli extraordinaria facultate
praediti malis infligebant, excipimus), omnique tyrannide procul habita, exer-
rila fuil“ Et infra 91: „Nec porro est quod obiicias, *ἡγϋμένοι* ecclesiae
ūmen dominium quoddam competere: exstare enim hunc locum 92: *πά&εϋ&ε
μ; ἡγονμῖνοι νμῶν καὶ ὑπεί/.ετε, parete ducibus vestris et subiacete.il*
Etenim pergit⁹³: „Nullam *πεί&εσΟτα* coactionem, dominium nullum⁹⁴ infert.

*) Hebr. XIII. 17.

ο) In epist. ad Hebr. Hom. XXXIV: *Haiv μέν η αναρχία πανταχού, καί
χιϋω'χ νπόϋεΟι Ουμφορών, καί αρχή
ἐηξία καί δνγχυδεω ' μάλιΟτα δέ έν
iaifila τοΟούτον έπιδφαλεύτέρα έότιν,
χαι ro τη άρχη μείζον καί υψηλό-
WT. ά περ γάρ, αν χορού τόν κορυ-
μίπ ατελή, ουχί κατά μέλο καί κατά
ό χορό εβταΓ καί φάλαγγα δτρα~
τόν Στρατηγόν αν αποδτηδη,
έύι ρνβμω καί τάξει τά τη παρατά-
ίταΓ καί πλοίου τόν κυβερνήτην
li^εριέλη, καταδυβει τό δκάφο ' ούτω*

*καί ποιμνίου τόν ποιμένα εάν αποβτηύη ,
πάντα άνέτρεψα καί ηφάνιΟα . κακόν
μεν ουν η άναρχία καί ανατροπή υπό-
3εθι ' κακόν δέ ούχ ηττον, η άπει&εια
τών άρχομένων. τό αυτό γάρ γίνεται πά-
λιν. λαό γάρ άρχοντι μη πει^όμενο
όμοιο έύτι τω μη έχοντι· τάχα δέ χείρων.
9 ο) De Originibus Iuris Ecclesiast.
cap. II. art. II p. 34.
91) Not. (p) p. 58.
Hebr. XIII. 17.
”) De Grig. I. E. c. II. a. H. p. 58—59.
9<) Vide Actt. V. 36 — 37 — 40, alia-
que loca quae passim se offerunt.*

Nec τὸ ἴδιον in sensu tam crasso et pingui sumendum est, sed pro re substrata explicandum est. Scilicet restrictum est τὸ ὑποδεδειγμένον et limitatum, Non aliter ἡγοιῦνται ὑποτάσσιν debemus, *quam uti consiliariis bonis vstixousv*, qui nempe consiliis e prudentia haud vulgari qua pollent manantibus nos iuvant.”

Alterum vero doctrinae caput his verbis effert⁹⁵ : „Neque credas velim *in ecclesia imperantium et parentium ordinem esse. Nonnisi docentium et audientium discrimen hic conspicitur.* Ecclesia (si solide rem enarrare velimus) est societas hominum, qui ea propter in unum coeunt, ul iuxta praescriptum Christi Deum laudent, colant, adorent, viamque ad futura gaudia comparanda mutuis admonitionibus pietalisque studiis sibi parent. Ne sacerdotum quidem el laicorum hic ordo oblinet, uti in ecclesia iudaica olim is obtinuit, ubi peculiaris quaedam el politica sanctitas sacerdotibus adpersa erat, ulpote queis propiorem ad se admissionem Deus pro istorum temporum oeconomia, docendique officium ita concesserat concedideratque, *ut labia sacerdotis doctrinam custodirent*⁹⁶. In novo vero foedere, ubi sepes illa rupta est, velumque istud cessat, omnes sumus sacerdotes, hoc est, omnes aequalem ad Deum admissionem per Christum habemus. Ast spiritualis haec est ⁹⁷ in totum ὑπερβαίνει, ἀπάρεται hoc ἀγιον est, quale omnes aequali iure sumus, qui nempe in statu conversionis versamur, ulpote quos⁹⁸ *Christus reges el sacerdotes Deo Patri suo fecit, ul*⁹⁹ *corpora nostra*, ut animos offeramus Deo, el *sistamus* tamquam *sacrificium vivum, sanctum*, quod el *placere* ipsi possit, ita ul *cultus noster*, qui caeremoniis sane externis, mulalo animo, mulata mente nostra, sic non amplius absolvitur, sit *rationalis*. Nec magis ad sacerdotium hoc doctores ecclesiae, quam auditores perlinent. Sola distinctio est, ul iam diximus, distinctio charismatum graduumque, queis quis in vita spirituali gaudet, ubi profecto si auditor doctorem virtutibus el conversatione sanctiore superaverit, maiore et heic coram Deo dignitate, penitior apud ipsum admissione, et per consequens ampliore et praestantior sacerdotii ratione iloret.”

Tum subdit¹⁰⁰: „Nec dixeris, ita discrimen inter doctores et auditores, quod divini iuris sit¹⁰¹, tolli.” Etenim inquit¹⁰²: „Doctores ab auditoribus nonnisi *χαρίσματος* et ministerii obeundi ratione, non sane dominii cuiusdam aut superioritalis aut sacerdotii caractere vel facultate distinguuntur.”

⁹⁵) De Originibus Iuris Ecclesiast. cap. II. art. II. pag. 59.

⁹⁶) Malach. II. 7.

⁹⁷) I. Petr. II. 9.

⁹⁸) Apec. I. 6, V. 10, XX. 6.

⁹⁹) De Orig. I. E. c. II. art. II. p. 59.

¹⁰⁰) I. Cor. III. 5, XIV. 28, Hebr. XIII. 17-24, I. These. V. 12, Act. XX. 28, I. Petr. V. 2, Phil. I. 1, I. Tim. III. 5 — 15, Ephes. IV. 11.

¹⁰¹) De Orig. I. E. c. II. art. H. p. 60.

217. Verum ne singula quaeque reprehendam quae forent reprehensione dignissima, ne ne nominatim reprehendam quae statuit de sublato in ecclesia discrimine clericos inter atque laicos, de externo sacerdotio quod oasptm consistat, deque sacerdotali caractere, qui commentis accenseri debeat; contentus ero breviter nonnulla complecti quae ad refutandum Pfaffium, eiusque opiniones profligandas abunde sufficiant.

Itaque I. quum de historica eademque in facto posita institutione disse-ritur, nihil prius esse nihilque haberi antiquius debet, quam monimenta *omnia* ad rem spectantia accurate colligere, praecedentia cum insequenlibus apte componere, atque ex universorum summa quid tandem arbitrari oporteat, graviter prudenterque decernere. Sed ita ne Pfaffius sese gessit? aut omnia et singula, quemadmodum par erat, in summam redegit, suumque iudicium tduniversalem summam expressit? Immo pleraque omnia tacitus omisit, ac πī unum alterumve testimonium summis digitis defloravit.

Al II. quonam pacto haec ipsa defloravit? eo nimirum quod nequeat nisi vehementissime improbari. Speciminis loco sint Pauli verba 10 3, *πει&εϋ&ε τοι ἡγούμενοι υμῶν κια ὑπείκετε, obedite praepositis vestris et obsecunJate*. Si aures praebemus Pfaffio, non alius ex hisce sensus prodit quam, *wrem gerite consiliis, quibus ros iuvant, vobisque vestri doctores praesto wnt*. At quis 1°. ferat, *του ηγουμένου de consiliariis* inlelligi, quum {γούμεινοι ii maxime dicantur, penes quos summa rerum est sive in sacris wein civilibus 104? Et quis 2°. pariter ferat, idem esse *ὑπείκετε* ac ne c-egligalis neque consilia aspernemini, quum *ὑπείκω* proprie valeat *sue-cumbo*105 et *cedere cogor*, atque hinc *obedio mandatisque obsecundo?* Scite in commentariis Grotius: „Qui sint *ηγούμενοι, praefecti*, iamiam vidimust06. Ilis et *obediendum* dicit el *concedendum*, id est, honorem exhibendum qualem minores maioribus exhibent. Nam et hoc per *ὑπείκειν* saepe significant graeci. *Obediendum* autem inlellige non tantum in iis quae sunt doctrinae evangelicae, sed etiam in iis quae sunt regiminis.“

Ad haec III. norunt lectores nostri quam ecclesiae descriptionem Pfaf-fas paullo superius tradiderit. Eam videlicet descriptionem tradidit, quae ex

"») Hebr. XIII. 17.

IMI Idonea hanc in rem exempla sug-»erent Polybius l. 25. et 45, Xenophon Mfn. III. 2 — 4, et Lucas Actt. VII. 10. Qnre Matth. II. 6. Christus audit *ἡγον-*^{p 7}
MT»?, id cst , *rex* atque do-
-w ecclesiae, uti Syrus interpretatur.

Est enim ex tbro et *είχω, cedo*. Hewchius, *ὑχείχει** *νπαχούει, υποχωρεί,* *irAaSiirat*.

10 6) Declaraverat enim v. 7. scribens:

..*Ηγούμενοι*, . *n Veteri Testamento sunt *populorum* aut *exercituum duces atque principes*, quod nomen licic optimo iure aptatur iis, qui apud Christianos *xar' εξοχήν* tum *τιροεοτώτε* , *praesides*, tum *iitioxonoi, episcopi* dicuntur, quorum munus est non tantum praeesse presbyterio, sed et *χοπιάν εν τω λόγω, laborare in verbo*, I. Tim. V. 17.“

sese praesides, magistratus, aulhcnticosque moderatores ab ecclesia excluderet. Sed cnimvero eiusmodi illa non est, quam Scripturae praebent, quamque uno ore veteres proponunt. **Scripturis** namque praeceuntibus, ecclesia est¹⁰⁷ mysticum Christi corpus, quod docloribus, pasloribusque gubernatur: coetus est iis obnoxius qui potestatem habent ulciscendi omnem inobedien- liam¹⁰⁶: societas est, in qua non desunt qui uti virga possint ‘^o9, qui- que ‘¹° caelestium clavium ministerio aperiant quod nemo claudat, et claudant quod nemo reseret: societas est in qua ¹¹ ¹ cum omni imperio ea iniunguntur quae fieri omittive debent: et paucis¹¹² *ovile est, domus, civitas, regnum*, iisque constat quibus potestas competit illi simillima, qua pastor in oves, paler in familiam, rector in cives et rex in populum defungitur ac potitur¹¹³. Patrum vero de ecclesia descriptiones, easque historiae inprimis respon- dentes, luculenter complexus est Cyprianus¹¹⁴ in eo ecclesiae vim rationem- que collocans ul sit *plebs sacerdoti coadunata, et pastori suo grex adhaerens*,

Praeterea IV. concedi ne potest, sive ullo modo permitti, ut eodem numero censeantur *auctoritas et tyrannis, auctoritas et dominium*, atque *auctoritas simpliciter et absolute, eademque physicis sustentata viribus, humana et cirilis?* Talia ista sunt, ut haberi veluli synonyma nequeant, quin omnia funditus perturbentur. Ea vero ex Pfaffio retulimus, quae hanc rerum diversissimarum confusionem aperte demonstrant et luce clarius osten- dunt, proplcrea ab eo ecclesiam imperio atque auctoritate exspoliari, quod ul Paulus loquitur ¹¹⁵, *τα όπλα τη απρατεία ημών ού οαρχκά, a/J.a δυνατά τω &εω, arma militiae nostrae non carnalia sunt neque invalida, sed potentia Deo*, suamque virtutem omnem ab ipso repetentia.

Quid vero V. est quod Pfaffius, probato in ecclesia doctorum ab audien- tibus discrimine, ipsos tamen doctores quovis iure privat, nullaque instructos potestate tuetur? Quos, amabo, doctores intelligit, quosvc nominat? Illos opinor, de quibus Scripturae loquuntur, quos Christus in consortium magi- sterii caelestis adscivit, quos ipsemel ad praedicandum misit, quibus Spiritum veritatis et promisit el affatim impertiit, et cum quibus ad consummationem usque saeculi sic est, ut qui illos audit, ipsum audiat Christum, et qui illos spernit, Christum ipsum aspernari censeatur. Atqui magisterium hoc est non

**T) Ephes. IV. 11. seqq.	ipsi quidem eruditiores protestantes,
«·») II. Cor. X. 6.	Stackhouse in Tract. Theolog. T. IV.
””) I. Cor. IV. -21.	cap. V., Wottonus iu serm. de iaribus
>’*) Matth. XVI. 19.	Cleri, Potterus de gubernat. Ecclesiae,
l’ ‘) Tit. II. 15.	et Beausobrius in observait, critic, et
“”) Ioh. X. 10, I. Tim. III. 15, Hebr.	philolog. ad II. Cor. XIII. 10. eadem in-
XII. 22, Matth. XIII. 24. seqq.	ficientur.
lli) Sunt haec adeo perspicua, ut nc	””) Epist. LXIX.
	*>») II. Cor. X. 4.

humanum et scholae simile, sed humano-divinum et per quod Deus docet: non inerme sed authenticum, el cui rependi obedientia debet. Ea scilicet pbedienlia, quae toties praecipitur, quoties Scripturae his vel geminis utuntur formulis¹¹¹: *obedire fidei, obedire evanyelio, obedire verbo nostro, ad Mientiam fidei el ad fidei obeditionem.*

Tandem VI. quid sibi vult, aut quo illud refertur a Pfaffio tam sollicito studio inculcatum, quodvis in ecclesia discrimen non aliunde quam ex diversis *χαρίσμασι* repeti oportere? Ultro damus supernaturalia charismata in supernatural! societate, cuiusmodi ecclesiam profitemur, fontem esse e quo quidquid est praestantiae, excellentiae, dignilalisque derivandum est. Sed quid proplerea? investigandum superest, utrum Christus inter cetera charismata istud etiam voluerit suae ecclesiae collatum, ut in ea forent qui auctoritate praeciendi iure excellerent, et quibus idcirco obsequium, obedientiaeque officium deberetur. Porro quae suo loco in medium adduximus et pro facultate expolvimus, extra omnem disputationis aleam ponunt, hanc omnino fuisse Christi voluntatem, eiusque numine facium esse ut in ecclesia haberentur pastores el oves, praepositi el subditi, qui praeciperent ac regerent, quique vicissim obedirent nutuque praesidum gubernarentur.

218. Quae vero societas hoc modo comparata sit, quemadmodum nullum habet cum *democratia* commercium, ita *formam* praefert *inaequalem*, el cum iis dumtaxat çoelibus apte componitur, qui *inaequales* nuncupantur. Talis est igitur ecclesia, cui vis proplerea ratioque competii *societatis inaequalis*: quod tum veteres luculentius significarunt, quum *de eiusdem ordinibus* disserentes, tradiderunt, illam auctore Christo *in ordinem praesidum, ordinemque sublectorum* verissime diriberi.

„Pro modo graduum,“ verba sunt Origenis 117, „unusquisque torqueblur. Maiorem poenam habet *qui ecclesiae praesidet* et delinquit. Annon magis misericordiam promeretur ad comparisonem fidelis catechumenus? non magis venia dignus est laicus si ad diaconum conferatur? el rursus comparisonem presbyteri diaconus veniam plus meretur.“ Neque minori evidentia hoc ipsum Eusebius confirmat scribens 118: *Τρία χα&’ ἐν.άοτην ἐ’/.χληοίαν ιάγνατα, ἐν μεν το των ηγουμένων, δύο δέ τά των ὑποβεβηχότων, του π’; Ιχχληϋία τοῦ Χρίστου ει δυο τάγματα διηθημένον, ει τε τδ μεν τυβτων και των μεν μηδέπω τη διά λουτροῦ παλιγγενεσία ήξιωμένων. Tra per singulas ecclesias numerantur ordines, unus eorum qui praesunt, h eorum qui subiedi sunt: quum ecclesiae Christi populus in duos*

«») Actt. VI. 7, Rom. I. 5, X 16, “”) In Ezechiel. Homil. V. Consonat
 ÎL 16, Gal. III. 1, V. 7, II. Thess. Hieronymus in cap. XIX. Isaiae.
 L 8, III, 14. 11 s) Demonstrat. Evang.Iib.VH.cnp.il.

ordines sit divisus, in ordinem eorum qui credunt, et eorum qui nondum ad lavacri regenerationem adsumti sunt.

De quarto postremoque testium munere apostolis iniuncto. Quae huc pertineant Scripturarum oracula: — adducuntur atque explanantur: — tum inquiritur in selectam divinitus oeconomiam propagandae fidei persuadendaeque religionis: — insigni amplissimaque inductione efficitur placuisse Deo, ut fides ac religio per testes propagaretur atque hominibus persuaderetur.

219. Quos suimetipsius apostolos legatosque Christus creavit, quos mundo dedit universales doctores, quosque suo in terris regno suoque ovili summa gubernandi pascendique auctoritate instructos praefecit; eosdem alio quoque munere auxit, alioque cohonestavit officio, quod neque minori in pretio haberi, neque huiusmodi existimari potest, ac si vel propagandae religioni non admodum esset necessarium, vel probandae tuendaeque fidei non admodum conducere. Hoc autem munus fuit officiumque *testandi*, quo illos Christianae veritatis *testes* instituit, quoque effecit ut eorum inprimis *testimonio* religio diffunderetur, fides vero certa ac hominibus universis accommodata ratione comprobaretur.

220. Sane ea habentur Scripturarum effata quae huc perlinent, quaeque hoc eisdem munus demandatum ostendunt, ut neque luculentiora neque ad rem stabiliendam validiora desiderari merito posse videantur.

Sic enim exhibent Christum adhuc mortalem apostolos alloquenlem: *Tradent vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos, et ad praesides et reges ducemini propter me, in testimonium illis et gentibus.*

Et cum ipse tamquam prophetarum summus, et cuius afflati Spiritu omnes antea prophetae erant, quid de suo evangelic suaeque doctrina futurum

’) Matth. X. 17—18: ΠαράδωβονΟι γάρ υμά ει Ουνέδρια, και εν ταί Cυναγωγαί αυτών μαβτιγώϋουβιν υμά * και ειχι ηγεμόνα δε και βαβιλει άχ9ηθε9ε ενεκεν εμού, ει μαρτύρων αύτοι και τοι ε\$νε(5iv.

Anceps haereo quo potissimum sensu accipiam formulam, ει μαρτύρων αύτοι και τοι et an illam de testi-

monio interpreter reddito coram illis ft gentibus, vel de testimonio satius intelligam, quo (Matth. XXIV. 14.) tam illi ipsam gentes convincerentur, adeo at voces αύτοι et ε\$νε6ι sint dativi, quos incommodi appellant. Hanc certe intelligentiani Theophylactus praetulit scribens: ει μαρτύρων, τούτεϋτιν ει ειερχον αυτών μη χιϋτεϋόντων.

essel praeniiiciavit, his omnino verbis usus est¹: *El praedicabitur hoc tMMtlium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et lune veniet consummatio.*

Ne vero apostoli in explendo *testandi* munere deficerent, et ne in reddendo testimonio *a veritate* umqunm aberrarent, illis Christus sancte promisit fore ut ipsorum testimonium numquam esset a Spiritus testificatione seiunctum³: *Cum aulem venerit Paraclilus, quem ego mittam vobis a Putre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, quique vobis aderit, ille testimonium perhibebit de me: el vos eo pleni testimonium perhibebitis.*

221. Quum primum vero mortis iam victor apostolos denuo invisit, siiaque praesentia recreavit, his eos verbis alloquutus est⁴: *Vos autem testes otis horum quae commemoravi, et quibus evangelii summa continetur. Et*

1) Mattb. XXIV. 14: *Kai *ηρνχθη~ toai τούτο τό εὐαγγέλιον τη βασιλεία h ίτη τη οικουμένη, ει μαρτύρων πάσι rot; ithrtr kai τότε ήξει τό τέλο .*

Quod Matthaeus dicit τό εὐαγγέλιον η; βασιλεία Marcus (cap. XIII. io.) simpliciter vocat *ro εὐαγγέλιον, evange- Im* doctrinamque de Christi regno, quae ubique terrarum annuncianda erat *ει μωvριον πάσι τοί εθνεσιν*, id est, Euthymio zigabeno adnotante, *ει έλεγχον, lis μη ούvωνται λέγειν ύστερον, ότι ούκ potfan τού κηρύγματο .*

3) loh. XV. 26 — 27: *Οταν δε έλ.θη i παράκλητο , όν εγώ πέμψω ύμίν παρά rcô πατρό , τό πνεύμα τη αλητεία , ό ιαυά τού πατρό εκπορεύεται, εκείνο μαρτυρήσει περί εμού. και υμεί δε μαρ- ViOliU.*

Übi iuverit observasse: I. recepta teporum enallage adhiberi *μαρτυρείτε* pro *μαρτυρήσῃΓῃ*: 11. conitingi testiino- iic.il apostolorum et ipsius Spiritus, quod ■inn fit Actt. V. 32: et III. pretium «postolicae testationis duplici nomine sta- in. toni quod 1°. apostolis adesset Spiritus veritatis, tum quod 2°. iidem f-«nt testes *αυτόπται*, quod continuo 's verbis effertur, *ori α.τ' αρχή μετ' mi ίτε, quia ab initio*, ex quo (Actt. hl.) coepi meum munus gerere, *mecum* ttit.

Porro, subdit Grotius, viris bonis credi solet ac debet quoties testantur de re quam oculis suis conspectam profitentur; quod faciebant apostoli Actt. II. 32, IV. 20, X. 41, II. Petr. I. 16, et I. loh. I. 1.

4) Luc. XXIV. 48 — 49: *ι^μεϊ δέ εΟτε μάρτυρε τούτων. και ιδού, εγώ απο- Οτέλλ.ω την επαγγελίαν τού πατρό μου ιφ' υμά ' υμεί δε χα&ίδατε εν τή πόλει ΤερουΟαλήμ, εω ού ενδύδηΟ&ε δύναμιν έξ ύψου .*

Iamvero I. *εϋτε* dici pro *εϋεθ.9ε*, ostendit contextus, ostendit similis enallage qua *αποστελλω mitto* adhibetur pro *απο- στελώ mittam*, et ostendit locus parallelus Actt. I. 8. Ad haec II. nomen *Ιερουσα- λήμ* in vulgaribus graecis editionibus redundare, certis argumentis Griesbachius, Lachmannus et Schottus comprobarunt. Porro III. *την επαγγελίαν τού πατρό* idem metonymicc valere ac *τό πνεύμα τή αλή- θεια , Spiritum veritatis* quem ipse erat missurus a Patre et discipulis daturus, rei natura et Scripturarum series loh. XIV. 10__17__26, XV. 26, XVI. 13, loel. II. 28. coll. Actt. II. evincunt. Tandem IV. *ένδύεσθαι*, cui respondet hebraicum metaphorice sumi ut intima coniunctio significetur, Kypkius ad h. I. et Vorstius de Hebraismis N. T. p. 126. confirmant.

ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. E quibus non modo palam est, apostolis testandi munus committi eisdemque credi, ut penes omnes gentes fidem auctorilatēque sua testificatione evangelio conciliarent; verum etiam non antea ipsis explendi muneris facultatem permitti, quam I. recepissent *ῥῆν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς*, *promiseionem Patris*, id est, τὸ πνεῦμα τῆ ἀληθεία, *Spiritum veritatis* quem Pater per Filium impertiendum discipulis promiserat; et quam II. *induti essent virtute ex alto*, iisque caelitus perfusi donis, quibus fieret, ut ipsorum testimonium plus quam humanum et omnino humano-divinum esset ac appareret.

Hinc quum in eo esset Christus ut rediret ad Patrem et *οὐκ ὦν*: cum ipso in gloria maiestatis sederet, non aliis quam his verbis supremam suam voluntatem ullimumque decretum apostolis manifestavit⁵: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus-sancti in vos*, et ea induti ac quodam velati divino robore armati *eritis mihi meaeque doctrinae testes* humano-divini in *Ierusalem, et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae.*

222. Quare si qui a nobis interrogando petant, quem Christus selegerit modum diffundendi evangelii, quamve praestituerit rationem disseminandae religionis, probandae fidei, aedificandaeque ecclesiae; respondeamus necesse est, modum ab eo selectum, rationemque ab eo praefinitam huc redire, *ui propagandae religioni ac probandae tuendaeque fidei per testes humano-divinos consuleretur.*

De quorum testificatione disserens **Augustinus**, postquam praemisit*, *iam tria esse incredibilia, quae tamen facta sunt: incredibile esse Christum resurrexisse in carne et in caelum adscendisse cum carne: incredibile esse mundum rem tam incredibilem credidisse: incredibile esse homines ignobiles, infimos⁷, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo, et in illo etiam doctis persuadere potuisse. Horum trium incredibilium primum nolunt isti, cum quibus agimus⁸ credere: secundum coguntur et cernere, quod non inveniunt unde sit factum, si non credunt tertium. Resurrectio certe Christi, et in caelum cum carne in qua resurrexit adscensio, toto iam mundo praedicatur et creditur: si credibilis non est, unde toto terrarum orbe iam credita est? eiusdem valorem preliumque explanare pergit subdens⁹:*

s) Actt. I. 8: *Ἀληψες ἰδὲ δύναντες ἐπελθόντες τὸν ἅγιον πνεῦμα ἐφ' υμᾶς, καὶ εὐεστέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἐν ἑσχατοῦ τῇ γῇ.*

*) De civ. Dei lib. XXII. cap. V.

7) Al. *infirmos*.

8) Agit vero cum iis, qui carnis resurrectionem, mundo illam credente, non credunt.

9) Ibidem.

„Si multi nobiles, sublimes, docti eum se vidisse dixerunt, et quod viderunt, diffamare curarunt, eis mundum credidisse non mirum est: si notem ut verum est, paucis, obscuris, minimis, indoctis cam se vidisse dicentibus et scribentibus credidit mundus, cur pauci obstinatissimi qui remanserunt, ipsi mundo iam credenti adhuc usque non credunt? qui propterea numero exiguo ignobilium, infimorum¹⁰, imperitorum hominum credidit, *quia in tam crmtemtibilibus testibus inulto mirabilius divinitas se ipsa persuasit*. Eloquia namque persuadentium quae dicebant, mira fuerunt ficta, non verba.

„Qui enim Christum in carne surrexisse el cum illa in caelum ascen- disse non viderant, id se vidisse narrantibus, non loquenlibus tantum sed etiam mirifica facientibus signa credebant. Homines quippe, quos unius, vel ot mullum, duarum linguarum fuisse noverant, repente linguis omnium gen- tium loquentes mirabiliter audiebant¹¹. Claudum ab uberibus matris ad eorum verbum in Christi nomine post quadraginta annos incolumem constitisse: sodaria de corporibus eorum ablata sanandis profuisse languentibus: in via qua fuerant transituri positos in ordine innumerabiles morbis variis laborantes, ut ambulantium super eos umbra transiret, continuo salutem solere recipere: et alia multa stupenda in Christi nomine per eos facta ¹², postremo etiam mortuos surrexisse cernebant.

„Quae si ut leguntur, gesta esse concedunt, ecce lot incredibilia tribus illis incredibilibus addimus; et ut credatur unum incredibile quod de carnis resurrectione atque in caelum adseensione dicitur, mullorum incredibilium testimonia tanta congerimus, et nondum ad credendum horrenda duritia in- credulos flectimus. Si vero per apostolos Christi, ut eis crederetur, resur- rectionem atque adseensionem praedicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit^{13/4}

223. Ab hac porro ratione diffundendae veritatis probandaeque fidei, quam Christus praestituit, ne minimum quidem ea discrepat oeconomia, qua Deum nullo non tempore usum fuisse novimus, ul patefacta a se veritas indictaque hominibus fides, *sine qua impossibile est ipsi placere* ¹⁴, et con- senaretur iugiler et latius in dies protenderetur.

'.) Al. <i>infirmorum</i> .	Relig. Christ, lib. II. §§. IV — VII., qui
") Actt. II –III–IV.	suam praeterea disputationem suffragio
·') Al. <i>facta sunt signa</i> , vel <i>facta</i>	Origenis, Eusebii, Chrysostom! et Cy-
•ima.	rilli alexandrin! confirmat.
	l [*] Hebr. XI. 6: <i>Χωρί δε Αιῶτεω</i>
'.) De eodem apostolicae testificatio-	<i>αδύνατον ἐν ἀπεΟεήῃαι</i> , nimirum &εώ: quod
lii pretio insitoque valore non minus	ex praecedentibus supplendum esse, ora-
praeclare disputat Hugo Grotius de verit.	tionis ductu monemur.

Hac enim I. usum fuisse novimus ea aelate, quam dicere *patriarcholem* solemus, et qua nonnisi *per patres* 15 illorumque testimonia sua hominibus consilia Deus reseravit, ac semel patefacta ad seros usque nepotes extendit Hinc de Abrahamo dictum a Deo legimus *Num celare putero Abraham" quae gesturus sum, quum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam, et benedicendae sint in illo omnes nationes terrae? Scio enim quod praecepturus sit filiis suis et domui suae post se* 16, *ut custodiant viam Domini et faciant iudicium et iustitiam.*

Hac H. usum fuisse novimus tempore *legis*, de cuius mediatore Moise affirmat Paulus 19 : *Et Moises quidem fidelis erat in tota domo eius*, in tola nimirum Israelis domo familiaque regenda, *tamquam famulus in testimonium eorum quae dicenda erant*, ac ut de iis testaretur quae suae genti promulganda divinitus acciperet.

Atque hac III. usum fuisse novimus, quum Filium suum unigenitum propterea in mundum misit, ut mundus per ipsum solutus ab errore et purgatus a culpa, consors veritatis, caritatis, sempiternaeque bealitudinis redderetur.

Sane de hac futura Unigeniti missione sic Deum praenuncianiem legimus10: *Ecce testem populis dedi eum*, eumque designavi atque constitui. *ducem ac praeceptorem gentibus.*

Ipse vero Unigenitus caro factus, salutisque ministerium inter homines explens, nihil habuit solemnius quod repeteret, nihilque potius quod inculcaret,

15) Hebr. I. 1: Πολυμερώ καί πολύ· τρόπω πάλαι ό θεό λαληΟα τοί πα· τράβιν, *multifariam multisque modis olim*, id est, *ημεραι άρχαίαι* , diebus antiquis *Deus sua oracula patribus manifestavit.* Neque enim dubium esse potest, saepe *λαλείν* de Deo sua oracula aperiente usurpari.

»«) Gen. XVIII. 17 — 20.

17) Interpretes alexandrini habent: *Chi μη κρύψω εγώ από Αβραάμ του παιδό μου*, idemque additamentum et Syrus exhibet.

,9) Hebraice est: PFJTP 'Z

:p i π*χ i y p ζ γ γ ν ι τ f r o z r r x _ n w r

Sed dictio, valet *propterea quod, quia:* et jfp, non tantum sonat *novit*, sed etiam *acceptum habuit, amavit;* ergo verba textus commodius forte redduntur, *nam dilexi eum proplerea quod praecipiet filiis suis.....*

,9) Hebr. III. 5: *Hat Α/ωϋθη μι πιϋτό εν όλω τω οϊκω αυτού ω ει μαρτύριαν των λαληθηθομενων.*

Sicut autem *τα λαλη&ηβόμενα* innuunt divina oracula israelitis patefacienda; ita *ει μαρτύριαν των λαλη&ηΟομενων*, idem valet ac *ει τό μαρτυρείν τά λαληδηώμένα λόγια.*

'.) Is. LV. 4. ΓΠΓϋ DW*?

: onstô r m "w

Porro I. .. est *teslis* novi ac praestantissimi (Is. XLI. 1, XLIII. 10, XLIX. 1, I. loti. V. 7—8, /Ipoc. 1.5.) foederis cum omnibus popnlis universisque gentibus ineundi: qui autem II. a Deo Patre perhibetur datus constitutusque testis, est Messias typo et appellatione Davidis praesignatus: is vero III. non modo "j; *testis*, sed praeterea -pjj *princeps*, vel ut Chatdaeus reddit, NzSo, *rex* nuncupatnr.

quam se idcirco venisse ul testis munere fungeretur. Hoc repetiit inquiring21 : *I/zien amen dico tibi, quia quod scimus loquimur et quod vidimus totamur. et testimonium nostrum etsi αξιόπιστο» non accipitis, neque illi fidem adhibetis.* Hoc repetiit de semelipso affirmans 22 : *Si ego testimonium prhibeo de meipso, si testis sum solus atque domesticus, testimonium meum non est rerum, neque est cur illi tamquam cerio et ad fidem faciendam idoneo prudenter innitar. Alius est, qui testimonium perhibet de me, qui-* que me solum non deserit, sed sua attestazione mea verba confirmat: *et scio quia rerum est testimonium quod perhibet de me, mihique satis constat, eiusmodi esse testem qui a vobis nullo iure reficiatur* 23.

Cum quibus ista adamussim concinunt quae scribit evangelista 24 : *Et quod ridit Iesus et audivit, hoc testatur: et testimonium eius* quamvis certissimum et exploratum *nemo accipit:* id est, perpauci sunt qui illud pro dignitate aestiment, ilique, uti par foret, obsequantur. *Qui accepit eius* (alimonium atque in animum admisit, *signavit* confirmavilque *quia Deus*

21) Ioh. III. 11: 'Αμ-ην αμήν λέγω βοι, ιπ, ο ολίαμεν, λαλούμεν, και> δ εωρά-χαυν, μαρτυρούμεν* και ρζν μαρτυρίαν τμών ου λαμβάνετε.

Est autem λαμβάνειν idem quod πι- trnuv, fidem habere^ animo et assen- sione admittere, quemadmodum contextus ostendit, et locus geminus Ioll. I. 12. illustrat.

n) Ioh. V. 31—32: Εάν εγώ μαρ- trnw xepi imavtoú, η μαρτυρία μου ούκ ιίτιν άλη3ή . άλλο εΟτιν ο μαρτύρων trpi Zuou, και οία^ οτι άληκτη εΟτιν ή ιμ^υρία^ ην μαρτυρεί περι εμού.

Porro I. insequens άλλο insinuat, ut praecedentia ita suppleantur, εάν εγώ μιο;, ri ego solus: appositum vero II, hebraice |CNÛ ct |jZ3 est xiîrô;, certus dignusque fide.

”) Facillimum est, inquit Grotius, lit de Iohanne ista sumamus, quia de co «ont quae proxime sequuntur. Haud aliter Chrysostomus et Theophylactus censucre.

Putarem nihilominus commodius in- telligi de Deo Patre, tum quia I. Chri- rtos profitetur (v. 34.) se neque ullius hominis neque Iohannis testimonio indi-

gere: tum quia II. testi, quem sibi adesse ait, summam tribuit (v. 36.) et humana maiorem auctoritatem: tum quia III. Deum Patrem (v. 37.) diserte commemorat: et tum quia IV. heie (v. 32.) μαρτυρεί, de Iohanne autem (v. 33.) μεμαρτύρηχε usurpatur.

2<) Ioh. III. 32 — 33: liai ó iώραχε και ήχουϋε, τούτο μαρτυρει' και τήν μαρ- τυρίαν αυτού ούάει λαμβάνει. ό λ.αβων αυτού την μαρτυρίαν, ιοφράγιϋεν, ότι ό θεό αληθή έϋτιν.

Sicuti vero I. haec non alteri aptius quam evangelistae tribui posse videntur; ita II. contextus monet, haud aliter ούόίνα intelligi oportere de paucis, ac v. 26. πάντε sint nulli. Porro III. O<ppaγίξειν, quod proprie valet obsignare et sigil- lum imprimere; heie atque alibi (Sap. II. 5, II. Cor. 1. 22, Ephes. 1. 13.) notat confirmare et certum indubitatumque testari. Postremo IV. incisum, ότι ό θεό αληθή εΟτιν, inde lucem mutuatur, quod qui testanti Filio non credunt, iidem di- cuntur I. Ioh. V. 10. Deum mendacem facere, neque secus adversum ipsum semet gerere ac si verax ille non foret.

verax est, neque verax solum universim, sed in iis etiam nominatim verax quae per Filium revelavit.

224. Quare inter tot Christi decora atque ornamenta, quibus insignitus audit³⁵ ὁ πρωτότοχο *fx των νεχρών*, *mortuorum primus qui ad immortalem vitam resurrexerit*: (ὁ ἀρχὼν των βασιλέων τη γη , *princeps regum terrae*: et ἀρχή τη χύσεω τον &εον, *principium creaturae Dei*, eiusque novae creationis quam Scripturae³ tam crebro commendant; nulli secundum illud est. sive quo dicitur³⁷ ὁ μάρτυς ὁ πιστός , *testis fidelis*, sive quo salutatur ὁ μάρτυς ὁ πιστός χα'ι ἀληθινός , *testis fidelis et reus*, sive quod illi Paulus defert ad Timotheum scribens 2⁹: *Praecipio tibi atque denuntio coram Deo qui vivificat omnia*, et omnibus quae vivunt vitam impertit, et impertiens pro sua voluntate conservat, et Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, quique in hoc missus ut veritati testimonium perhiberet³⁰, ne morte quidem deterreri sic potuit, quo minus iniunctum sibi munus constantissime expleret.

225. Ne vero Christi testimonium impar foret persuadendae veritati ac fidei ab auditoribus exigendae, omnia moderantis numinis providentia effectum est, ut summa illi ac prorsus divina auctoritas conciliaretur.

Quam sane auctoritatem Christo conciliarunt I. tum caelestis ad Mariam legatus inquit^{3*}: *Hic erit magnus*, immo maximus atque celebratissimus. *et Filius Altissimi vocabitur*, eritque; *et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius*, *et regnabit in domo Iacob in aeternum*: tum angelici spiritus canentes 33: *Gloria in altissimis Deo*, *et in terra pax hominibus bonae voluntatis*, *quia natus est vobis hodie Salvator*, *qui est Christus Dominus in civitate David*.

Conciliarunt II. suo testimonio non minus Elisabeth quam Zacharias. e quibus illa Mariam ad se venientem his verbis compellavit 3': *Et unde hoc mihi*, atque unde mihi tantus honos, *ut veniat mater Domini mei ad me?* Zacharias vero repletus Spiritu-sancto in hunc hymnum erupit³⁴: *Benedictus Dominus Deus Israel*, *quia visitavit et fecit redemptionem plebis suae*.

Conciliarunt III. pastores, de quibus scriptum legimus³⁵: *Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus*, *quae audierant et viderant sicut dictum est ad illos*.

3i) Apoc. I. 5, III. 14.

16) II. Cor. V. 17, Gal. VI.

Coloss. I. 15, Iacob. I. 18.

22) Apoc. I. 5- Idem titulus Deo asseritor Ps. LXXXIX. 37.

23) Apoc. III. 14.

24) I. Tim. VI. 13: Παράγγελλω ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶοντος;

πάντα, καὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀρχι-
Θαντο ἐπὶ Πόντιόν Πιλάτου, τὴν ἀλή-
θειαν.

Ioh. XVm. 37.

Luc. I. 32.

Luc. II. 11 — 14.

Luc. I. 43.

Ibid. vv. 67— 68.

Luc. II. 20.

Conciliarunt IV. Magi, qui prophetia eruditi et stellae fulgore ducti inrenerunt Iesum cum Maria matre eius , et procidente» adoracerurit eum 39.

Conciliarunt V. principes sacerdotum et scribae populi, qui ab Herode interrogati, ubi Christus nasceretur, dixerunt ei: in Bethlehem fudae3’.

Conciliarunt VI. Simeon et Anna, ille 88 cum in Spiritu benedicens Dtuin dixit: nunc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum; haec89 quum confiteretur Domino, et loqueretur de Iesu omnibus qui exspectabant redemptionem Israel.

Conciliavit VII. Iohannes Baptista, qui40 venit in testimonium ut te- ilimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum: quique41 videns Iesum venientem ad se, testimonium de eo tulit dicens, ecce agnus liti, ecce qui tollit peccatum mundi.

Conciliarunt VIII. inferni spiritus, qui42 clamaverunt dicentes: quid nobis el tibi, Iesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos?

Conciliavit IX. Paler hac emissa e caelis voce 4’ : Hic est Filius meus liltclus. in quo mihi bene complacui, ipsum audite.

Ipsae sibi X. conciliavit Christus tam divina quadam vitae sanctimonia caelestique sapientia, quam transfiguratione in monte sancio, eximiis operibus prophetarumque vaticiniis, quae ad semetipsum pertinere, atque in semetipso expleri luculentissime demonstravit.

Neque minus XI. conciliavit Paraclilus ideo missus4 4, ut de Iesu latimonium perhiberet.

Conciliarunt tandem XII. apostoli divina virtute propterea roborati4 5, El ad extremum usque orbis de Christo eiusque doctrina validissime testarentur.

226. Heic autem nolim tacitus praeterire insignem, etsi paullo pro- ixioreni Hierosolymitani Cyrilli disputationem, qua superiora ferme omnia complexus in id totus incumbit, ul Christi auctoritatem testibus assertam vindicatamque commonstret. En igitur quae scribit 4 6 :

„Vis cognoscere, apostolos novisse Christi et praedicasse nomen; imo [Olius Christum ipsum in semelipsis habuisse? Paulus auditoribus suis ait47: en experimentum quaeritis eius qui in mc loquitur Christi? Paulus Chri- stum adnuntiat dicens48: non enim nosmetipsos praedicamus, sed Iesum Christum Dominum: nos autem servos vestros propter Iesum. Quinam vero ille est? is qui antea persequabatur. O miraculum ingens! qui prius

”) Matth. II. 11.

”) Ibid. vv. 3 — 6-

”) Luc. II. 26 — 31.

”) Ibid. vv. 36 — 39.

’) Ioh. I. 7.

”) Ibid. v. 29.

”) Matth. VIII. 28 — 29-

Matth. XVII. 5 — 6-

Ioh. XV. 26.

Actt. I. 8.

Catech. X. §§. XVII — XX.

II. Cor. XIII. 3.

II. Cor. IV. 5.

persequutor extitit, ipse Christum adnunliat. Et quam ob caussam? an pecunia persuasus? At nullus erat qui eum hoc modo pelliceret. An quia praesentem in terris videret, reverentia et pudore permovebatur? Iam fuerat in caelum receptus. Egressus est ad persequendum, et post triduum Damasci praeco est qui ante persecutor⁴⁹. Qua virtute? alii domesticos pro familiaribus citant testes; ego tibi testem produxi qui prius hostis extileral. El adhuc dubitas? Magna quidem Petri ac Iohannis testificatio, verum suspecta quodammodo videri queat: familiares enim Christi erant. Cum vero is qui prius inimicus erat, pro eadem caussa postea mortem oppetit; quis adhuc superesl de veritate dubitandi locus?

„In his dum versatur oratio, mirari merito subit prudens sancti Spiritus consilium, quomodo ceterorum quidem epistolas angusto numero definivit, Paulo vero prius persecuulori qualuordecim scribere dedit. Non enim, quasi minor esset Petrus et Iohannes, gratiam in eis restrinxit: absit; sed ul indubitabilem doctrinae assereret auctoritatem, ei qui prius hostis et insectator fuerat, plura scribere concessit, ut ea ratione certam omnes fidem conciperemus. Stupebant siquidem omnes de Paulo et dicebant⁵⁰: *nonne hic est qui prius persequebatur? nonne huc venit, ut ligatos nos abduceret in lerusalem?* Ne miremini, inquit Paulus⁵¹, ego scio quod *durum est mihi contra stimulos calcitrare*. Scio ⁵² quod *non sum dignus vocari apostolus, quoniam persequutus sum ecclesiam Dei, sed ignorans*. Existimabam enim praedicationem Christi, Legis eversionem esse: nesciebam vero⁵³ ipsi^{III} *venisse adimplere legem, non solvere: superabundant autem gratia Dei in me*.

„Multa exstant, dilecti, vera de Christo testimonia. Testatur Pater⁵⁴ e caelo de Filio: testatur Spiritus-sanctus ⁵⁵ descendens corporaliter in specie columbae: testatur Gabriel archangelus ⁵⁶ R Mariae evangelizans: testatur Virgo Deipara⁵⁷: testatur beatus praesepii locus⁵⁸: Aegyptus testis est⁵⁹, quae Dominum corpore adhuc novellum infantem recepit: testis Symeon⁶⁰ qui eum recepit in ulnis suis et dixit, *nunc dimittis*. . . . Et Anna prophetissa ⁶¹ vidua religiosissima et asceticam vitam agens de ipso testimonium reddit. Testificatur Iohannes Baptista ⁶² prophetarum quidem maximus, novi vero testamenti ductor atque in se quodammodo connectens ambo testamenta.

Actt. IX. 9. seqq.	Luc. I. 27 — 38.
Ibid. v. 21.	Ibid. vv. 46. seqq.
Ibid. v. 5.	S8 Luc. II. 7.
Sî) I. Cor. XV. 9. coll. I. Tim. 1. 13.	Matth. II. 14.
»») Matth. V. 17. coll. Gal. I. 16,	60 Luc. II. 28 — 31.
I. Tim. 1. 14.	61 Ibid. vv. 36 — 38.
»*) Matth. III. 17, XVII. 5.	Ioh. I. 15.
Luc. III. 22.	

velus el novum·3. Inter flumina testis est Iordanis⁶⁴: inter maria, Tiberiadis marc *4. Testantur⁶⁶ caeci, testantur claudi, testantur mortui ad vilam revocati. Testimonium ferunt daemones aientes ⁶⁷: *quid nolis et tibi ktu? nwimus te qui sis, sanctus Dei*. Testificantur venti eius imperio pressi et refraenati⁶⁸: testantur quinque panes in quinque virorum millia multiplicati⁶⁹. Sanctum crucis lignum testatur⁷⁰, quod ad hodiernum usque diem apud nos conspicitur, ac per eos, qui fide impellente ex eo frusta decerpunt, orbem fere totum hinc iam opplevit. Testatur palma⁷¹ in valle sila, quae ramos pueris Christum olim encomio celebrantibus ⁷² ministravit. Gethsemane testatur⁷³ ludam adhuc quasi demonstrans ⁷⁴ iis qui intelligunt. Sanctus iste mons Golgotha super cetera editus testatur se conspicuum ostentans⁷⁵: testatur monumentum persanclum ⁷⁶, et qui in hunc usque diem beet lapis. Sol nunc lucens testis est⁷⁷, qui tum Salvatoris nostri passionis tempore passus est deliquium. Testes tenebrae⁷⁸, quae in tempore illo factae sunt ab hora sexta usque ad horam nonam: lux testis quae ab hora nona ad vesperam illuxit. Testis mons olivarum sanctus⁷⁹, ex quo ad Patrem ascendit: testes quoque imbriferae nubes ⁸⁰ quae Dominum susceperunt. Caelestes quoque quae Dominum recepere portae⁸¹ testantur, de quibus psalmographus ait: *tollite portas, principes, vestras, et elevamini portae sempiternae, et introibit rex gloriae*. Qui ante inimici fuerant, testantur, quorum unus est beatus Paulus, qui modico quidem tempore inimicitias gessit, diuturno vero servitium exhibuit. Testificantur apostoli duodecim, qui non verbis solum sed et tormentis el mortibus propriis veritatem praedicavere. Testatur umbra Petri⁸², quae in Christi nomine aegros sanabat: testantur sudaria et semicinctia⁸³, quae olim per Paulum Christi virtute curationes

**) Similis Baptistae descriptio repetitur Catech. III. §. VI.

f) Matth. III. 13.

“) Ioh. VI. 1 — 24.

“) Matth. XI. 5.

,7) Marc. I. 24.

·.) Matth. VIII. 26—27.

·») Matth. XXIV. 16-21.

’.) Videsis Catech. IV. §. X., Catech. XIII. 5. IV., epist. ad Constantium §. III., Rtiffinum H. E. lib. X. vel I. cap. VIII., el Paulinum epist. XXXI. §. VI.

’>) Ioh. XII. 13.

:>) Pueros enim Christo prae ceteris «damasse, vulgo tradunt Patres, repetitque Cyrillus Catech. XII. §. XXIII.,

iliisque confirmat quae habentur Matth. XXI. 15.

73) Matth. XXVI. 36.

74) Referuntur ista ad petram quae in Gethsemane conspiciebatur, et de qua *Itinerarii Hierosolymitani* auctor loca sacra recensens ait: *est et petra, ubi Iuda Scarioth Christum prodidit*.

7») Matth. XXVII. 33.

’«) Ibid. v. 60.

Luc. XXIII. 45.

75) Matth. XXVII. 45.

”) Actt. I. 12.

80) Ibid. v. 9.

ei) Ps. XXIII. 7.

e’) Actt. V. 15.

”) Actt. XIX. 12.

similiter edebant. Testantur persae, golhi, et omnes e gentibus conversi, qui pro eo mortem oppetere non dubitant, quem carnis oculis non conspexere. Testificantur daemones, qui fidelium ministerio in hunc usque diem expelluntur. Tam nulli et differentes et adhuc plures sunt testes: iamne igitur Christo tot testificationibus comprobato denegabitur fides ?

227. Omitto quae hisce prorsus gemina Cyrillus alibi⁸⁰ inculcat, illudque animadverto quod est ex evangeliorum lectione manifestum: Christum tanta testandi auctoritate conspicuum sibi suisque verbis haberi fidem voluisse, laudasse credentes, incredulos reprehendisse, atque in hanc postremo vocem erupisse admiratione dignissimam⁸⁷: *Non turbetur cor vestrum*, neque propter ea quae vobis de meo discessu praenunciavi, animos despondete: *credite in Deum* illique fidite, *et in me credite* atque in me fidem spemque vestram collocate. Scilicet Christus Iesus ut medicinam afferret, qua errores depelleret, morumque corruptelam sanaret, miraculis testibusque auctoritatem sibi peperit, auctoritate meruit fidem, fide multitudinem collegit, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate communivit religionem, quam neque haereticorum novitas suis fraudibus laederet neque ethnica superstitio tormentis caedibusque convelleret.

s4) His adde quae leguntur Catech. XIII. §. XL., et apud Epiphaniam Haeres. XL. §. XIV., Socratem H. E. lib. II. cap. XLI., Sozomenum H. E. lib. II. capp. VII. seqq. et Philostorgium H. E. lib. II. cap. V.

8i) γ/ρα a.-riGrtirai λοιπόν ὁ Ἀ'οιῦτό μαρτυροῦμινο ;

".) Catech. XIV. §§. XXII. seqq.

β7) loh. XIV. 1: Μη παραθῇς τῶν υμῶν ἢ καρδίᾳ' .tiOreirre etc τῶν ἀεὶν, καὶ εἰ ἔμεινῃ.

Nihil vero non suadet, in utroque inciso .Ttfrniere *imperandi* significatione sumi oportere. Suadet I. praecedens imperativum *παραῖτο* : suadet II. forma

orationis, quae cum in adhortando consolandoque tota sit, vix locum *indicatio* facit: suadent III. plerique omnes veteres interpretes, Theodorus mopsuestenus, Cyrillus alexandrinus, Theophylactus, alii: suadet IV. Nonnus in metaphrasi sic verba reddens, ἀλλὰ ὁ θεὸς καὶ ἡμεῖς χρίσθαι: ipsaque tandem V. suadet ratio alterius interpretationis, quam cum Grotio et Glassio non pauci sequuntur, et quae ponitur in priore inciso, .ritreviri ti; τὸν & ἰόν, supplendam esse particulam ω , et in posteriore, καὶ εἰς ἡμῶν jritfrnm, particulam καὶ reddendam esse οὕτως. Itaque minus dextere Vulgatus vertit: *credit in Deum, et in me credite*.

CAPUT XXI.

4

Ratio qua testandi officium apostoli exsequuti sunt, aliisque post se iugiler obeundum tradiderunt. — Non alium a Christo persuadendae fidei modum tenuerunt apostoli: — neque alia umquam ratio in christiana societate obtinuit: — quae istud demonstrent: — concors hac de re antiquorum patrum suffragatio.

228. Adlecti in testium album, eoque munere locupletati apostoli, quo Christus inprimis eminuit, sic illud exsequuli sunt ut creditas sibi partes idunussim absolverint.

Etenim ne imminutus maneret praefinitus testium numerus, ante ipsum Spiritus illapsum, his omnino verbis fratrum concionem **Petrus** compellavitl : *portet ergo ex his viris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, <fu>o intravit el exivit inter nos Dominus Iesus, incipiens a baptismo Idunnis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis dw nobiscum fieri unum ex istis.*

Quum primum autem roborati fuerunt virtute exalto, creditum omnibus officium, demandalumque munus expressit Petrus inquiring2: **Hunc Iesum**, de quo David praedixerat3, *non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, resuscitavit Deus Paler, cuius rei omnes nos apostoli4 testes sumus.

Et rursum in oratione ad iudaeos habita 5: *Auctorem vero vitae interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cuius nos testes sumus.*

1) Actt. L 21 — 22: *det οὖν των ΙννηΜίπων ήμίν άνόρών εν παντί χρόνω, h u á η13ε και εξήλ3εν εφ ημά ό χύ- ρ; Ιτβού , άρζάμενο από του βαπτί- ιματο Ιωάννου ίω τη ημέρα η cive- ιηρ3η άφ ημών, μάρτυρα τη άναΟτάϋεω αϊτουό γενεβ3αι οὖν ήμίν ενα τούτων.*

£ quibus manifeste elicitur ad apo- »tdi descriptionem pertinere, *ut apostolus til dicaturque testis cum universae vitae et doctrinae, tum inprimis resurrectionis Chiai.*

’) Actt. II. 32: *Τούτον τον Ιηϋοόν*

άνεϋτηϋεν ό 3εό , ού (πράγματο) πάντε ημεί εϋμεν μάρτυρε .

3) Ibid. v. 27.

4) Ibid. v. 14.

5) Actt. III. 15: *Τόν de αρχηγόν τη ζωή άπεκτείνατε, ον ό \$εό ήγειρεν ίκ νεκρών, ού ημεί μάρτυρε εϋμεν.*

Quum autem perspicua sit antithesis inter Barabbam *homicidam* et Christum *vitae auctorem*; vix anceps esse potest, Christum άμεϋω dici τον άρχηγόν τη ζωή , *auctorem vitae* naturalis et phy- sicae, atque idcirco hominum conditorem, verumque Deum.

Neque secus in alio ad eosdem sermone 8: *Et nos sumus teste» horum rerborum*, harumque rerum, id est Christi resurgentis atque in caelum adscendentis, *et praeterea Spiritus-sanctus quem dedit Deus obediētibz sibi*, adeo ut testificatio nostra neque a testimonio Spiritus quod diffusis charismatis reddit, seiunctum sit, neque *humana tantum* censi possit, sed prorsus *humano-dirina* existimari debeat.

Et denuo 7: *Et nos testes sumus omnium, quae fecit Iesus in regione iudaeorum et Ierusalem, quem et occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri*, effecitque illum apparere atque semet vivum exhibere *non omni populo, sed testibus praedictis a Deo*, quosque antea Deus in oculatos huius portenti testes elegerat: *nobis* inquam apostolis, *qui manducavimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis*.

Cum quibus ista eiusdem Petri cohaerent 8: *Seniores qui in vobis sunt et laborantes in verbo, ecclesiamque pascentes obsecro consenior et testis Christi passionum*.

229. Quid vero Paulus? ex iis sane multis quae huc facerent, per pauca seligam, atque ista imprimis 9: *Deus vero suscitavit eum a mortuis*

*) Actt. V. 32: *Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μαρτυρε τῶν ρημάτων τούτων, καὶ τὸ πνεῦμα δε το ἅγιον, ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχούουσιν αὐτῷ*.

Porro I. *αὐτοῦ* ante *μαρτυρε*, non modo deest in Codd. AD. aliisque minusculis, verum etiam in antiquis versionibus Ital. Syr. Vulg. Sahid. Aethiop. In ceteris autem codicibus anceps est, quum in iis occurrat nunc *αὐτοῦ*, nunc *αὐτῷ*, et nunc *ἐν αὐτῷ*. Ad haec II. *Vulgatus* ante *τοῖς πειθαρχούουσιν* habet *omnibus* quae vox neque in Codd. graecis, neque in priscis versionibus, neque in pluribus Patribus reperitur. Iamvero III. *τὰ ρήματα* ex more loquendi hebraeo sunt *res*, et ex contextu, *resurrectio et in caelum adscensio*. Denique IV. particula *δε* in inciso *καὶ το πνεῦμα δε το ἅγιον*, idem valet ac *praeterea*, quam vim quum saepe induat *δε*, heic contextus postulat.

;) Actt. X. 39—42: *Καὶ ἡμεῖς ἴαμεν μαρτυρε πάντων ὧν ἐποίησεν ἐν τε τῇ χωρᾷ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ**

ὦν καὶ ἀνείλον κρεμάσαντε ἐπὶ σκῆλον. τούτον ὁ θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενεῖσθαι, οὐ παρὶς λαῷ, ἀλλὰ μαρτυροῖς τοῖς προχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν, οἵ τε Οὐνεφάγομεν καὶ Οὐνεπίομεν αὐτῷ μετὰ το ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Particula *καὶ*, quae v. 39- post *ὅτι* in Vulgata deest, unanimi ferme graecorum codicum suffragio confirmatur. Sensus vero totius membri apte expletus huiusmodi est: *quem Iesum pro tot beneficiis non tantum insectati sunt iudaei, quin etiam veluti maleficum occiderunt, suffigentes cruci*.

s) 1. Petr. V. 1: *Προβύτηρον τὸν ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεββύτερος χρίστου μαρτυρῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων*.

Etiam romani imperatores, scribit Grotius, milites suos *commilitones* vocabant, et se *senatus partem* esse dicebant, quin propterea ipsorum maiestas et summa auctoritas periclitarentur.

γ) Actt. XIII. 30—32: *Ὁ δε θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, ὃ ὡφθη ἐπὶ*

Mia die, qui visus est per dies multos his qui simul ascenderant cum
« de Galilaea in Ierusalem, qui usque nunc 10 sunt testes eius ad plebem,
popularesque nostros.

Succedunt quae de sua ad apostolorum vocatione publice solemniterque
confirmant, haec quae a Domino audiverat verba referens 11 : *Exsurge et*
lia super pedes tuos: ad hoc enim atque hunc in finem *apparui tibi* et
jte visus sum, ut constituam te designemque *ministerium eorum* quae iam
vidisti, et eorum quibus deinceps *apparebo tibi*, et quorum causa a te
ridebor. Cum quibus plane ista consentiunt 12 : *Si autem Christus non re-*
mrrexit, inanis est ergo praedicatio nostra, inanis est et fides vestra;
mtnimur autem et falsi testes Dei, Deique nomine falsum tulisse testi-
BOflium deprehendimur, *quoniam testimonium diximus adversus Deum:*
oontra Deum namque est testimonium omne quo Deus fecisse dicitur quod
ipse **non fecit: quod suscitaverit Christum.**

230. Quo pariter et ista pertinent, quibus Iohannes priorem epi-
stolam **orditur 13** : *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis*
Mitris, quod spectavimus et diu multumque contemplati sumus, *et manus*
nutrae contrectaverunt de verbo vitae, et vita aeterna manifestata est, et

τιμρα; χλείου τοί θυναναβαδιν αυτώ
ili τη Γαλάατα εί Ίερουϋαλήμ, οϊτι-
ώι μάρτυρε αυτού προ τον λαόν.

Ceteram verba, *tertia die*, quae habet
folgatos, in nullo graeco codice apparent.

u) Non desunt codices, in quibus
past οϊτιη subdantur voces άχρι νυν.

”) Actt. XXVI. 16: Ανάοτη3ι και
trrSi Iπi τού πόδα δου) εί τούτο γάρ
iffy δοι. προχειριδα69αί δε υπηρέτην
ώ μάρτυρα ων τε είδε , ών τε όφ9ή-
’Ati Coi.

·’) I. Cor. XV. 14 — 15: *Ei δὲ Ἀρι-*
Itt; βίχ ἐγήγερται, κενόν ἀρα το κήρυγμα
win, χινή δε και ή πύτι υμών εύρι-
’itiuSa δε και ήμεϊ ψευδομάρτυρε τού
tui, iri έμαρτηνήοαμεν κατά τού Θεού,
ιπήγυρε τόν Χριϋτόν.

111 I. Ioh. I. 1 — 3: *O ήν απ' αρχή ,*
έπχόαμεν, ό ιωράκαμεν τοί όφ9αλ-
i-; ruâr, ό ε’9εαϋάμε9α, και αι χείρε
-ώ νηλάφηΟαν περι τού λόγου τή
■ή: και ή ζωή έφανερώ9η, και έωρά-
CUT, και μαρτυροϋμεν, και άπαγγέλ-

λομεν ύμϊν τήν ζωήν τήν αιώνιον, ήτι ήν
πρό τόν πατέρα, και έφανερώ9η ήμϊν.

His autera Iohannes I. contra docetas
affirmat, se ceterosqiie apostolos rov λόγον
τή ζωή , *Verbum vitae* idemque vivi-
ficum et audivisse, et suis usurpasse
oculis, et inanibus contrectasse; adeo ut
sensus omnes eiusdem ενσαρκώοεω testes
extiterint. Contra illos autem II. qui
Christum merum esse hominem arbitra-
bantur, docet Iohannes τόν λόγον fuisse
απ' αρχή , *ab initio*, nec tum existere
coepisse, quum e Maria in lucem prodiit.
Tum III. contra eosdem tuetur, τήν ζωήν,
vitam illam, τήν ζωήν τήν αιώνιον, *vitam*
illam aeternam, nempe (Ioh. I. 4, et
I. Ioh. V. 20.) τόν λόγον fuisse prius πρό
τόν πατέρα et (Ioh. I. 1.) πρό τόν ·9εόν,
atque in assumpta deinde carne homi-
nibus innotuisse.

Digni sunt qui de huius loci com-
mentario consulantur Tertullianus con.
Praxeam cap. XV. et Dionysius alexan-
drinus in libro II. περι έπαγγελίων, apud
Eusebium H. E. lib. VII. cap. XXV.

vidimus et testamur sensibus compertum propriis, *et annuntiamus vobis citam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis,*

231. In eo igitur luerunt apostoli, officiique sibi crediti memores in id operam suam omnem contulerunt, ut *testando* annunciarent veritatem, *testando* propagarent evangelium, *testando* exigèrent fidem, illamque *testando* comprobarent. Quare ad fideles quod attinet universos repetere Paulo licuit, sive quod nominatim Corinthios alloquens scripsit 14 : *Quandoquidem testimonium Christi, verbumque evangelii confirmatum est in vobis*, iisque argumentis assertum ul altas apud vos radices egerit; sive quod in litteris ad hebraeos datis significavit inquit 15 : *Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium*, et tantum eorundem agmen consequuti, *deponentes omne pondus*, quod nostrum in christiano stadio iter moratur, *et circumstans nos peccatum*, id est peccatum quod nos circumdat, implicat ac retinet, *per patientiam* constanterque *curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem lesum*. Tantus enim testium nimbus viam nobis ad terram promissionis insternit: nam liberat animas testis fidelis: el nihil nobis secundius nihilque accidere felicius potest, quam cum propheta ingeminare17, *adhaesi testimoniis tuis Domine, noli me confundere*.

232. Ne quando autem eiusmodi felicitas hominibus deesset, el ne quando obstructa illis foret regia testium semita, qua ad veritatem, ad fidem fideique coronam ipsi pervenirent; sollicitam apostoli impenderunt operam, ut oeconomia a Deo praehabila, a Christo instaurata, et a semelipsis diligenter custodita iugiter servaretur. Quare sicut ipsi creati fuerant testes el auctoritate testandi divinitus communiti; ita solemni ritu impositionis manuum alios

M) I. Cor. 1.6' *ἵνα ὁ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώῃ ἐν ὑμῖν*.

Sunt codices in quibus non *μαρτύριον* sed *κήρυγμα* legitur, quod quidem illius potestatem non incommode reddit. Quemadmodum enim *μαρτύριον* et *μαρτυρία*, hebraice *גגפ'* et *גגפ'* haud raro (II. Regg. XI. 12, Ps. CXXXII- 12, Is. VUI. 20.) pro legibus divinis doctrinaque iudaica adhibentur; ita cognatae voces *μαρτυρεῖσθαι* et *μαρτυρῆναι*, “*Til*” ad significandam christianam doctrinam *testificatione* potissimum diffusam probatamque plus semel in novo testamento (II. Tim. I. 8, II. Thess. I. 10, Ioh. III. 11 — 32—33.) traducuntur.

15) Hebr. XII. 1 — 2: *Τοιγαρὸν καὶ ἡμεῖς, τοῦτοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποῆμενοι παντὸς καὶ τὴν εὐπερίβτατον ἀμαρτίαν, διὰ τὴν μονὴν τρέχουμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορώντες εἰς τὸν τῆ πίστεως ἀρχηγόν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν*.

Quamquam in communibus editionibus sit *τὴν ἀπερίοτατον ἀμαρτίαν*, lectionem tamen *τὴν εὐπερίοτατον ἀμαρτίαν*, tuentur plures codices, patres, et utraque versio syriaca atquo vulgata. De nomine *τὴν ἀπερίοτατον*, quod est *αἰρὰς λεγόμενον*, disserit Ernestine ad Hesychii et Suidae glossas.

16) Prov. XIV. 25-

17) Ps. CXVIII. 31.

crearuntl* testes, quibus idem munus iniungrenl, eamdemque administran-
dam provinciam demandarent.

Praeclare Paulus Timotheum adhérions 19 : AWi *itaque erubescere te-
/limonium Domini nostri*, neque te pudeat quod inter Christi testes ac pro
evangelio testantes tu quoque numereris. Immo20, *fili mi*, quem paterno
complector nflectu, *confortare in gratia quae est in Christo lesu*, in ea
temelipsum roborata ac stabilis firmusque consiste: *et quae audisti a me per
suillos testes*, quaeque a me accepisti quum te coram nullis testibus
initiares21, *haec commenda* non secus ac sacrum sanclumque depositum22
fidibus hominibus, quique non sua vendant, sed accepta et custodita can-
itie referant atque sincere propagent, el *qui idonei erunt et alios docere*,
K omnino pares qui idem testandi munus mihi a Christo άμεσω commissum,
el tibi a Christo *per me* creditum, ipsi quoque obire ac uti decet, explere
valeant.

E quibus palam est, inchoatam, auctore Christo, in apostolis proba-
tionem fidei per testes, eam deinceps apostolorum opera fuisse propagatam,
et ex eorumdem instituto propagari continenter debuisse. Scite Theodoritus
qui Paulum his perorantem verbis inducit23: *Quemadmodum a me doctor
(onslilutus es, ita etiam tu eos qui fide sunt ornati, haec doce quae
didicisti, ut illi etiam doctrinam rursus ad alios transmittant.*

Vidit ista **Basilus**, et initio proplerea animadvertit24, *in more san-
ctis esse positum, ut Dei praecepta testibus adhibitis tradant.* Quod post-
am Pauli suffragio25 confirmavit, illico subiecit26 : *Neque hic modo, verum*

'») It. Tim. I. fi.

») Π, Tim. I. 8: Μη ονν επαισχυνν-
ir· ro μαρτύριον τον κυρίον ημών.

II. Tim. II. 1—3: Σύ ονν, τεκνον
«5Γ, ηδυναμού εν τή χάριτι τη εν Χρι-
λώ ΙηΟού, καί à ηκονΟα παρ' εμού διά
wÜt μαρτύρων, ταύτα παρά3ον πι-
itsi; ανάρωποι , οϊτινε ικανοί εσονται
ui lîpρον όιόάξαι.

Porro quod heic Paulus dicit ένδυ-
ήτιον, alibi (Hebr. XIII. 9, Ephes. I.
11....) effert formulis στήναι εν τινι,
^fi^oSai, βεβαιούσ&αι et κατασφρα-
tfSai, Particulam vero διά de alio-
τι praesentia sumi posse, suadet locus
π II. Cor. VIII. 18.

») Hoc Paulus Timotheo in niemo-
la subinde (I. Tim. I. 18, IV. 14,
II. il, II. Tim. I. fi.) revocat, ut eius

constantiam excitet, stabilitatemque con-
firmet.

22) De deposito Christianae doctrinae
sermo pariter est I. Tim. VI. 20. et
II. Tim. I. 14.

23) Comm. in II. Tim. II. 2: 'Υί περ
παρ' εμού προεβλή^η διδάσκαλο , οντω
καί σύ του τη πίστει κεκοσμημένον ταντα
διδάχον α μεμά&ηκα , ινα κακεϊνοι πάλιν
προ ετερον την διδασκαλίαν διαπορ-
ϋμενύωΟι.

24) De Spirita-sancto cap. XIII. η. 29:
Έ&ο γάρ τοϊ άγίοι , τά εντολά τον
θεού επί μαρτύρων διδόναι.

25) Π. Tim. II. 2.

26) Op. cit. η. 30: Καί ονχ οντο
πόνον, αλλά καί πάντε απλώ οί λόγον
τινά διακονίαν πεχιϋτευμένοι, οϋδένα χρό-
νον διαααρενρονμενοι παόρνεαι.

etiam omnes omnino, quibus aliquod verbi ministerium commissum est, nullo tempore contestari cessant. Prolatis vero quae huc perlinere censuit Scripturarum oraculis¹⁷, tandem conclusit¹⁸: Ad hunc igitur modum, ii quibus commissa fuit animarum gubernatio, testes quicumque tandem illi sint, praeparant ut in posterum producantur.

233. Ab hac autem ratione et tantae auctoritatis pondere firmata oeconomia ne lato quidem ungue discedere ii sibi integrum putarunt, qui consequulis saeculis non aliter in ecclesia, quam ceu totidem splendidissima lumina claruere.

Atque hanc sane I. oeconomiam rationemque sequutos scimus nicaenos **patres**, quemadmodum uno ore referunt tum historiarum scriptores¹⁹, tum illius synodi columnen, invictusque assertor Athanasius. Qui divinis Scripturarum oraculis comprobata, et Theognosli, Dionysii atque Origenis testimoniis¹⁰ ea credendi regula communita, quam synodus praescripserat; illico pergit ³ ‘ :

„En igitur nos quidem hanc sententiam a patribus ad patres transisse demonstramus: vos vero, o novi iudaei et Caiphae discipuli, quos patres qui vestris oculis faverint, exhibere potestis? Nullum certe prudentem et sapientem umquam proferetis; omnes enim a vobis abhorrent praeter unum diabolum, qui nempe solus huius vestrae defectionis paler et auctor exlitit vobisque primum impietatem hanc insemnavit, ac etiam nunc suadet ut oecumenicam synodum vestris maledictis insectemini, quia videlicet non vestra sed illa definierit quae ab inilio tradidere testes oculati qui et ministri Verbi fuere. Nam fides quam synodus scripto confessa est, ipsa vere est catholicae ecclesiae, quam ut luerentur, placuit beatis patribus ita scribere, arianamque haeresim

2T) Ps. XLIX. 4, Dent. IV. 26, XXXII. 1, Is. I. 2, Ierem. II. 12, tien. XXXI. 47, Iosue XXIV. 27.

-9) Loc. cit.: Οὕτω μὲν οὖν τοῦ μάρτυρα οἰτίνε ποτ' ἂν ὤοιν, ὥ τε εἰ ὑπὲρ αὐτοῦ παραδεδωκέναι οἱ τὴν οἰκονομίαν τῶν ψυχῶν πεπιΟτευμένοι προετοιμάζονται.

**) Hist. Tripart. lib. II. capp. II—III., et Nicephoros H. E. lib. VIII. cap. XV.

De Decretis Nicaenae Synodi nn. 25 — 28.

3I) Ibid. n. 27: Ἰδοὺ ἡμεῖς μὲν ἐκ πατέρων εἰ πατέρα διαβεβηκέναι τὴν τοιαντὴν διάνοιαν ἀποδείκνυμεν· ὑμεῖς δέ, ὡ νεοὶ ἰουδαῖοι καὶ τοῦ Καῖφα μαθηταί. τίνα ἄρα τῶν ρημάτων ὑμῶν ἐχετε δεῖξαι

πατέρα : ἀλλ' οὐδένα τῶν φρονίμων καὶ σοφῶν ἂν εἴποιτε· πάντες γὰρ ὑμεῖς αὐτοὶ Οὐτρέφονταί, πλην μόνου τοῦ διαβόλου· μόνον γὰρ ὑμῖν οὕτω τῇ τοιαύτῃ ἀνοδταθία πατήρ γεγονεν, ὁ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ὑμῖν ἐπιϋπέριε τὴν ἀνέβειαν ταίτην, καὶ νυν λοιδορεῖν τὴν οἰκουμενικὴν Οὐνοδον πεῖδα ὑμεῖς, ὅτι μὴ τὰ ὑμετέρα ἀλλὰ ταῦτα γεγράφασιν, ἀπερ οἱ ἀπ' ἐσχέχῃ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου γινόμενοι παραδεδώκασιν. ἦν γὰρ ἡ σύνοδος ἐγγραφῶς ὡμολόγησεν, αὕτη τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐϋτί. ταυτὴν ἐχίχουντες οἱ μακάριοι πατέρες οὕτω ἰγοατfev, καὶ κατέχρινον τὴν ἀρειανὴν αἵρεδιν· διὸ μάλιστα καὶ διαβάλλειν τὴν (ἀνοδον) ἐπιχειροῦσιν.

condemnare. Hinc illi potissimum ob hanc caussam synodum calumniari conantur?!

Neque aliud sane reliquum illis erat quam calumniari; quum, auctore ikundrino Cyrillo 31, *semel condemnata, tamquam veritatem adulterantia, trtrtari oporteat, Usque assentiendum sit* 33 *qui rectam fidem ad sacra-*
run praedicationum sententiam diligenter examinant quas et per Spi-
filum sanctum tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt et ministri
fuerunt sermonis: quorum vestigia sequi studuerunt etiam celeberrimi patres
Wilri, qui venerabile et universale fidei definierunt symbolum Nicaeam
*dia congregati, cum quibus sane et ipse Christus consedit qui dixit*34:
chi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum,
hm *quod Christus praesederit invisibiliter sanctae magnae illi synodo,*
ytomodo *licet ambigere? basis etenim quaedam et fundamentum firmum*
pr universum orbem imponebatur, imo vero laciebatur, illa nimirum
tintera et irreprehensibilis fidei confessio.

234. Eidem II. institisse semitae illos scimus, qui Ephesum con-
venientes impietatem Nestorii unitatem Christi discerpentis profligandam
dimnandanique susceperunt. El recolantur sane eius synodi gesta, illico in-
solescet, controversiam omnem prolatis testibus explanatam fuisse atque
tatam. Prolatis enim quae de unitate Christi concordēs tradiderant35
Petrus alexandrinus, Athanasius, Iulius et Felix romani antistites, Theophilus
alexandrinus, Cyprianus, Ambrosius, uterque Gregorius nazianzenus et nys-
senus, Basilius et iconiensis Amphilochius; haec abunde fuerunt patribus, ut
Nestorium eiusque haeresim diro anathemate mulclarent ac proscriberent.

Quare Iirinensis Vincenlius hoc veluli axiomatico praestituto 36: „Chrisli
ecclesia sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in iis
smquam permutat, nihil minuit, nihil addit: non amputat necessaria, non
apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena; sed omni industria
ioc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa
intiquitus informata et inchoata, accuret el poliat: si qua iam expressa et
enucleata, consolidet et firmet: si qua iam confirmata et definita, custodial^:
■leriectis37 non paucis, iisque dignissimis quae conferantur, postremo subdit:

Apolog. advcr. Oriental. Anath. 10. et VIII.

”) In Symbolum Nicaenum.

”i Matth. XVIII. 20.

“Ī Concil. T. IV. coli. 1183. seqq. Mansii.

’.) Commonit. cap. XXXII.

‘j Ibid. capp. XXXVIII—XXXIX —

XL—XLI. E quibus operae pretium duco ista referre quae scribit cap. XL:

«Quorum beatorum Patrum sanctum catholicumque consensum ne quis sibi temere forte contemnendum arbitretur, ait in prima ad Corinthios apostolus: *et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos*, quorum ipse unus erat, *secundo prophetas*, qualem in Actibus

„Quod ne praesumptione magis nostra quam **auctoritate ecclesiastica** promere videremur, exemplum adhibuimus sancti concilii, quod ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum est, viris clarissimis Basso Antiochoque Consulibus. Ubi cum de sancendis fidei regulis disceptaretur, ne qua illic forsitan profana novitas in modum perfidiae ariminensis obreperet, universis sacerdotibus, qui illo ducenti fere numero convenerant, hoc calholicissimum, felicissimum atque optimum factu visum est, ut in medium sanctorum patrum sententiae proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes vero catholicos sacerdotes fuisse et permansisse constaret: ut scilicet rite atque solemniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, et profanae novitatis blasphemia condemnaretur.

„Quod cum ita facium foret, iure meritoque impius ille Neslorius catholicae veritati contrarius, beatus vero Cyrillus sacrosanctae antiquitati consentaneus iudicalus est. Et ut ad fidem rerum nihil dcessel, etiam nomina et numerum (licet ordinem fuisset obliti) edidimus eorum patrum, iuxta quorum ordinem ibidem concinentem sibi concordemque sententiam et legis sacrae proloquia exposita sunt, et divini dogmatis regula constabilita. Quos ad confirmandam memoriam heic quoque recensere nequaquam superfluum est.

nSunt ergo ii viri, quorum in illo concilio vel tamquam iudicum vel tamquam *testium* scripta recitata sunt sanctus Petrus alexandrinus episcopus

apostolorum legimus Agabum, *tertio doctores*. qui tractatores nunc appellantur, quos hic idem apostolus etiam prophetas interdum nuncupat, eo quod per eos prophetarum mysteria populis aperiantur.

nHos ergo in ecclesia Dei divinitus per tempora et loca dispensatos quisquis in sensu catholici dogmatis unum aliquod in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit sed Deum: a quorum veridica unitate ne quis discrepet, impensius obtestatur idem apostolus dicens: *obsecro autem vos fratres} ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia*. Quod si quis ab eorum sententiae communione desciverit, audiet illud eiusdem apostoli: *non est Deus dissensionis sed pacis*: id est, non eius qui a consentiente unitate detecerit, sed eorum qui in consentiendi pace permanserint. *Sicut in omnibus*, inquit, *ecclesiis sanctorum doceo*, id est.

catholicorum, quae ideo sanctae suat, quia in fidei communione persistunt.

nEt ne quis forsitan praetermissis ceteris, se solum audiri, sibi soli credi arrogaret, paulo post ait: *an a vobis verbum Dei processit, an in vos solos devenit?* Et ne hoc quasi perfunctorie acciperetur, adiecit: *si quis videtur propheta esse aut spiritualis, cognoscat quae scribo vobis, quia Domini sunt mandata*. Quae utique mandata, nisi ut, si quis est propheta aut spiritualis, id est spiritualium rerum magister, summo stadio aequalitatis et unitatis cultor existât: at scilicet neque opiniones suas ceteris praeferat, et ab universorum sensibus non recedat? *Cuius rei mandata qui ignorat*, inquit, id est qui aut nescita non dicit, aut scita contemnit, *ignorabitur*: hoc est indignus habebitur, qui inter unitos fide et exaequatos humilitate divinitus respiciatur: quo malo nescio an quicquam acerbius cogitari queat.

CAPUT XXi.

277

doctor praeslantissimus et martyr beatissimus: sanctus Athanasius eiusdem civitatis antistes, magister fidelissimus et confessor cminenlissimus: sanctus Theophilus eiusdem item urbis episcopus, vir fide, vita, scientia salis clarus, cui successit venerandus Cyrillus qui nunc illustrat alexandrinam ecclesiam. Et ne forsitan unius civitatis ac provinciae doctrina putaretur, adbibita sunt illa Cappadociae lumina sanctus Gregorius episcopus et confessor de Nazianzo, sanctus Basilius Caesareae Cappadociae episcopus et confessor, sanctus item alter Gregorius nyssenus episcopus, fidei, conversationis, integritatis et sapientiae merito fratre Basilio dignissimus. Sed ne sola Graecia aut Oriens tantum, verum etiam occidentalis et lalinus orbis ita semper sensisse adprobaretur, lectae sunt quoque ibi quaedam ad quosdam epistolae, sancti Felicis martyris et sancti Iulii urbis Romae episcoporum. Et ul non solum caput orbis, verum etiam lalera illi iudicio *testimonium* perhiberent, adhibitus est a meridie beatissimus Cyprianus episcopus Carthaginiensis et martyr, a septentrione sanctus Ambrosius mediolanensis episcopus.

„Ii sunt igitur omnes apud Ephesum sacrato decalogi numero magistri, consiliarii, *testes*, iudicesque producti, quorum beata illa synodus doctrinam tenens, consilium sequens, *credens testimonio*, obediens iudicio, absque taedio, praesumptione et gratia de fidei regulis pronunciavit. Quamquam molio amplior maiorum numerus adhiberi potuerit, sed necesse non fuit: quia neque *multitudine testium* negotii tempora occupari oportebat, et decem illos non aliud fere sensisse quam ceteros omnes collegas suos, nemo dubitabat.

„Post quae omnia adiecimus etiam beati Cyrilli sententiam, quae gestis ipsis ecclesiasticis continetur. Namque cum lecta esset sancti Capreoli episcopi Carthaginiensis epistola, qui nihil aliud intendebat et precabatur, nisi ni expugnata novitate antiquitas defenderetur; ita episcopus Cyrillus proloquulus est et definivit, quod heic quoque interponere non abs re videtur. Ait enim in fine gestorum: *Et haec quae lecta est epistola venerandi et milium religiosi episcopi Carthaginiensis Capreoli fidei gestorum inseretur, cuius aperta sententia est: vult enim antiqua fidei dogmata confirmari, Mritia rero et superflue adinrenta et impie promulgata reprobari atque kmnari*. Omnes episcopi acclamaverunt: hac omnium voces sunt, haec omnes dicimus, hoc omnium votum est. Quae tandem omnium voces atque omnium vola, nisi ul quod erat antiquitus traditum, teneretur, quod adinventum nuper, exploderetur?

„Post quae admirati sumus et praedicavimus, quanta concilii istius fuerit humilitas et sanctitas: quot numero sacerdotes, pene ex maiori parte metropolitani, tantae eruditionis tanlaeque doctrinae, ul pene omnes possent de doctrinatibus disputare: quibus cum ipsa in unum congregatio audendi a se aliquid et statuendi addere videretur fiducia, nihil tamen novarent, nihil praerent, nihil sibi penitus arrogarent; sed omnimode praecaverent, ne

aliquid posteris traderent quod ipsi a patribus non accepissent, et non solum in praesenti rem bene disponerent, verum etiam post futuris exempla praeberent, ut et ipsi scilicet sacratae vetustatis dogmata colerent, profanae vero novitatis adinventa damnarent.⁴⁴

235. Neque III. inane fuisse studium ephesinorum praesulum, quae in ecclesia deinceps gesta legimus, ad evidentiam usque demonstrant. Ecquid enim gessit **chalcedoneusis** synodus? aut quid eiusdem synodi mens, anima et caput romanus Leo? Nimirum *testibus* pugnarunt³⁸, *testibus* invectam ab Eulyche Christi confusionem profligarunt, et *testibus* pulcherrimum triumphum retulerunt.

Pugnavit *testibus* synodus, atque in medium adductis ³⁹ Petro alexandrino, Athanasio, Iulio et Felice romanis pontificibus, Theophilo alexandrino, Cypriano, Ambrosio, Gregorio nazianzeno, Basilio, Attico conslanlinopolitano et Amphilocho iconiensi, controversiae omni finem imposuit. Ac *testibus* pariter pugnavit **Leo**⁴⁰, prolatisque testimoniis Hilarii pictaviensis, Athanasii, Ambrosii, Gregorii nazianzeni, Theophili alexandrini, Augustini, Basili, Chrysostomi et alexandrini Cyrilli, orthodoxam veritatem asseruit, sceleslamque haereseos impietatem prostravit.

236. Cum patribus vero in synodos coactis IV. ii conspirarunt unanimes, qui editis operibus vindicandae religioni, tuendae fidei, confutandisque erroribus studuerunt.

Conspiravit **Irenaeus** tum aliis in locis⁴¹, tum ubi scribit⁴²: Quapropter iis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut ostendimus, qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero qui absistunt a principali successione et quocumque loco colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae, vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes, aut rursus ut hypocritas, quaestus gratia et vanae gloriae hoc operantes. Omnes autem hi deciderunt a veritate.“

Et aliquot intersertis pergit⁴³: „Ab omnibus igitur talibus absistere oportet, adhaerere vero his qui et apostolorum, sicut praediximus, doctrinam

³ Eodem pugnae genere usi sunt patres in synodo **lateranensi** anno DCXLIX. sub Martino I. celebrata « ut perspicuum ex iis est, quae Sess. V. coli. 1071. seqq. referuntur: idemque pugnae genus instauravit **Agatbo** romanus pontifex, ut eiusdem epistola descripta in Act. IV. Synodi VI. coli. 250. seqq. plane demonstrat.

37) Concil. T. VI. coli. 876. seqq.

10) Epist. CLXV. ad Leonem Augustum, opp. T. I. coli. 1383. seqq. edit. Ballerin.

41) Con. Haeres. lib..III. cap. IU. n. 1. seqq., et lib. IV. cap. XXXIII. al. LXHI. η. 8.

<*) Lib. IV. cap. XXVI. al. XLIII. n.1.

«') Ibid. n. 4.

cujlodiunl, el cum presbyterii ordine sermonem sanum et conversationem ne offensa praestant, ad confirmationem et correptionem reliquorum.“

Quibus opportune confirmatis inferi^{4 4} : „Tales presbyteros nutrit ecclesia, de quibus el propheta ait⁴⁵: *et dabo principes tuos in pace, et episcopos luv in iustilia*. De quibus el Dominus dicebat ^{4 6} : (*piis igitur erit fidelis ador, bonus et sapiens, quem praeponit dominus super familiam suam ad danda eis cibaria in tempore? beatus ille servus (piem veniens dominus invenerit sic facientem*. Ubi igitur tales inveniat aliquis, Paulus docens iit⁴’ : *posuit Deus in ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio Mores*. Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio, et id quod est sanum el irreprobabile conversationis, el inadulleralum et incorruptibile sermonis constat. Hi enim ct eam quae est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram *custodiunt*, et eam quae est in Filium Dei, dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, *et Scripturas tine periculo nobis exponunt*, neque Deum blasphemantes, neque patriarchas exhonorantes, neque prophetas contemnentes/⁴

Conspiravit **Tertullianus**, cui solemne fuit⁴⁶ non aliunde manifestius quam ex legitimis testibus Christianam veritatem arcessere, neque aliunde efficacius quam ex iisdem prolatis haereticorum commenta subvertere, erroresque profligare.

„Ceterum“, sic ille contra vetustissimas haereses disputans ^{4 9}, „si quae audent interserere se aetati apostolicae, ut ideo videantur ab apostolis traditae, quia sub apostolis fuerunt, possumus dicere: edant ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt. Sicut Smyrnaeorum ecclesia Polycarpum ab Iohanne consecratum refert: sicut romanorum Clementem a Petro ordinatum itidem. Perinde utique el ceterae exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant. Configant tale aliquid haeretici.⁴⁴

Eli⁰ rursum: „Age iam qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuae, percurrere ecclesias aposlolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesidentur, apud quas ipsae authenticae

«) Lib. IV. cap. XXVI. al. XLIII. n. 5:

*Twvrol; πρε^βυτερον ανατρέφει ή έκ-
iqtia, κερí ών καί προφήτη φηϋίν
(vfu τον άρχοντα Θου έν ειρήνη, καί
w; ιχιϋκόπον έν όικαιοοϋνη.*

'») Is. LX. 17.

« s) Maith. XXIV. 45 — 46.

<») I. Cor. XII. 28.

4S) Huc enim pertinet integer libellus, quem *de praescriptionibus* exaravit.

“) De Praescriptt. cap. XXXII.

4 °) De Praescriptt. cap. XXXVI.

litterae eorum recitantur, sonantes vocem et repraesentantes faciem uniuscuiusque. Proxima est libi Achaia? habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est. Ista quam felix ecclesia! cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt.”

Conspirarunt Clemens alexandrinus 5³ et eiusdem in catecholica schola successor **Origenes**, qui testibus standum esse his verbis confirmat 51: „Quoties autem *haeretici* canonicas proferunt scripturas, in quibus christiani omnes consentiunt et credunt, videntur dicere: *ecce in domibus est verbum veritatis*. Sed nos illis credere non debemus, nec exire a prima et ecclesiastica traditione, nec aliter credere nisi quemadmodum per successiones ecclesiae Dei tradiderunt nobis.”

237. Eademque sententiarum perspicuitate conspirarunt Epiphanius⁵, Basilius⁵⁴, Pacianus⁵⁵, Theodoritus⁵⁶, Cassianus⁵⁷ et Claudianus Mamer- tus⁵⁹, quorum omnium mentem ratamque fidem **Cassianus** expressit inquiring 59: „Sufficere ergo solus nunc ad confutandam haeresim deberet consensus omnium, quia indubitatae veritatis manifestatio est auctoritas universorum, et perfecta ratio facta ubi nemo dissentit. Ita ut qui contra hoc sentire nitatur, huius prima statim fronte non tam sit audienda assertio, quam damnanda perversitas: quia praeiudicium secum damnationis exhibuit, qui indicium universitatis impugnat: et audientiae locum non habet, qui a cunctis statuta convellit.”

>') Stromat. lib. VII §. XVI. col. 896.

52) In Matthaeumj T. XXIX.

»*) Haeres. LXI. p. 510, Haeres. LXXV. p» 910, et Haeres. LXXVIII. p. 1038.

><) Sub initium libri primi adversus Eunomium, ubi haereticum ductam ex testibus probationem aspernantem gravissime notat.

§5) In priore ad Sympronianum epistola. in qua tum alia multa praeclara, tum ista quoque habentur: «Quid? parva nobis de apostolicis viris, parva de primis sacerdotibus praestant, parva de beatissimo Cypriano martyre atque doctore currit auctoritas? an volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, et spiritu carnis inflamur adversus eum

quem aeterni Dei testem nobilis eruor, et clarissimae passionis corona produxit?.

56) Disputat Theodoritus in priore adversus eutychianos dialogo qui *Ἀτρητο* inscribitur, de germano sensu evangelici oraculi, *Verbum caro factum est*, relatisque legitimorum testium sententiis infert (p. 69. opp. T. IV. edit. Halae 1772): «Successores divinorum apostolorum viri hi fuerunt, quorum aliqui sacram illorum vocem audierunt et admirabili eorum consuetudine uti sunt: plurimi etiam martyrii coronis ornati sunt. Fas ne ergo tibi videtur blasphemam contra illos linguam movere?»

De Incarnat, lib. I.

De statu animae lib. II cap. IX.

Loc. cit.

Conspirarunt Hieronymus et Augustinus, cum quibus ille luciferianos ita perstringit 60: „Poleram diem istiusmodi eloquio ducere, et omnes propositionum rivulos imo ecclesiae sole siccare. Verum quia iam nullum sermocinati sumus, et prolixitas concertationis audientium studia lassavit; brevem tibi aperlamque animi mei sententiam proferam, in illa esse ecclesia permanendum, quae ab apostolis fundata usque in hanc diem durat. Si tibi audieris eos qui dicuntur Christi, non a Domino Iesu Christo sed a quoquam alio nuncupari, ut puta, marcionitas, valentinianos, monlenses seu campitas; scito non ecclesiam Christi sed anlichrisli esse synagogam: ex hoc enim ipso quod postea instituti sunt, eos se esse indicant quos futuros apostolus praenunciat. Nec sibi blandiantur si de Scripturarum capitulis videantur sibi affirmare quod dicunt: quum diabolus de Scriptura aliqua se loquutus, et Scripturae non in legendo consistant sed in intelligendo. Alioqui si litteram sequimur, possumus et nos quoque novum nobis dogma componere, ut asseramus in ecclesiam eos non recipiendos, qui calceati sunt et duas Ionicas habent.“

Augustinus vero praeter quam quod toto libro *de utilitate credendi* eo spectat, ut fidem a testibus accipiendam, et per testes asserendam vindicandamque tueatur; dum manichaeos refellens *fundamenti* epistolam examinat, scribit 61: „Ego vero evangelio non crederem, nisi me ecclesiae catholicae commoveret auctoritas. Quibus ego obtemperavi dicentibus, credite evangelio, cur non eis obtemperem dicentibus, nolite credere Manichaeo? elige quod velis. Si dixeris, crede catholicis: ipsi me monent ut nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credere nisi tibi non credens. Si dixeris, noli credere catholicis: non recte facies per evangelium me cogere ad Manichaei fidem, quia ipsi evangelio catholicis praedicantibus aedidi. Si autem dixeris, recte credidisti catholicis laudantibus evangelium, sed non recte illis credidisti vituperantibus Manichaeum; usque adeo me stultum putas, ut nulla reddita ratione, quod vis credam, quod non vis non credam? Mullo quippe justius et cautius facio, si a catholicis, quia semel credidi, ad te non transeo, nisi me non credere iusseris, sed manifestissime et apertissime scire aliquid feceris. Quocirca si mihi rationem redditurus es. dimitte evangelium. Si ad evangelium me tenes, ego ad eos me teneam illis praecipientibus evangelio credidi, et his iubentibus tibi omnino non credam. Quod si forte in evangelio aliquid apertissimum de Manichaei aporiatu invenire poteris, infirmabis mihi catholicorum auctoritatem. Qua inhalata, iam nec evangelio credere potero, quia per eos illi credideram: ila

*) Sub extremum dialogi adversus luciferianos. Alia huc facientia habet 61. CXXVI. ad Evagrium.

61) Con. epist. Fundamenti cap. V.

nihil apud me valebit quidquid inde protuleris. Quapropter si nihil manifestum de Manichaei apostolalu in evangelio reperitur, catholicis potius credam quam tibi, Si autem inde aliquid manifestum pro Manichaeo legeris, nec illis nec tibi, Illis, quia de te mihi mentiti sunt: tibi autem, quia eam scripturam inihi profers, cui per illos credideram qui mihi mentiti sunt.⁴

Quare susceptam in donationum Cresconium nobilissimam concertationem his omnino verbis absolvit⁶²: Proinde quamvis huius rei (id est de baptismo haereticorum non iterando) de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earumdem tamen scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universae iam placuit ecclesiae, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas: ut quoniam sacra scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quaestionis, eandem ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sacra scriptura demonstrat⁴

5

- 238. Denique ut citandi allegandique finem faciam, in eadem mentem non minus conspirarunt qui praecunte Aetario antistite byzantino auctores fuerunt Theodosio imperatori, ut dissidentes partes una testium auctoritate compescerentur et ad harmoniam redigerentur⁶³; quam Leontius eiusdem urbis scholasticus, qui in suis adversus nestorianos concertationibus⁶⁴ ad suffragium auctorilalemque testium non secus sese quam ad tutissimum portum recepit. „Iam enim⁴, sic ille, „nubem testium, quemadmodum apostolus ait, producemus; si forte tantis cedant qui repugnant. . . . Post apostolos namque et prophetas, Deus in ecclesia doctores posuit secundum providentiam Spiritus-sancti incomprehensam, in opus ministerii, ad aedificationem corporis Christi. Quare qui patres illos non recipit, qui in ecclesia clari et celebres sunt, plane ordinationi et constitutioni Dei resistit.⁴⁴

C A P I T U L U M XXII.

Oeconomiae comprobandae fidei per testes sapientia ac re etiam necessaria. Opposita protestantium opinio, qua probationi per testes probationem per instrumenta sufficiendam contendunt: — accurate refellitur: — eademque cura et refelluntur, qui principem locum neque testibus neque instrumentis, sed rationi deferendum esse arbitrantur.

- 239. Nequii haec quam hucusque vindicavimus propagandae asserendaeque fidei ratio, quae tota testium auctoritati incumbit, paullo accuratius

• 4) Con. Crescon. lib. I. cap. XXXIII.

64) Con. Nestor, lib. I., et rursam

41) Hist. Tripart. lib. IX. capp. lib. 11.

XVUI – XIX.

aestimari intimiusque perpendi, quin ea non *Mpientiaiüma* lanium, verum etiam *inprimis necessaria* videatur.

Ac sapientissime quidem videri debet, quod I. Deo sapientissimo placuerit¹: quod II. placuerit incarnatae Sapientiae: quod III. illam probarint adhibuerintque apostoli, quos Christus sapientiae Spiritu replevit: quod IV. non alium iniverint callem, qui apostolis praesenti mortalitate functis succedere, ut diffundendae luendaeque fidei opus ab illis inchoatum proveherent et ad finem usque continuarent: quod V. probatio per testes ea sil, quae se inprimis rationi commendet. Ul enim Augustinus scite monet²: „Quae nec corporeo sensu experti sumus, nec mente assequi valuimus aut valemus, eis sine ulla dubitatione credenda sunt testibus, a quibus ea quae divina vocari iam meruit scriptura confecta est: qui ea sive per corpus, sive per animum, dirinitus adiuti, vel videre vel etiam praevidere poluerunt.“

Quod VI. probatione per testes insuper habita aut etiam reiecta, ipsa quadamtenus hominum vita periclilelur. „Ubi facti est quaestio,“ inquit prudenter Grotius³, „slandum est nulla suspicione laborantibus testimoniis. Quod ni admittitur, non modo omnis historiae usus periit, medicinae quoque pars magna, sed el omnis quae inter parentes liberosque est pietas, ul quos haud aliter noscamus. Voluit autem Deus id quod credi a nobis vellet, sic ut illud ipsum credere tamquam obedienciam a nobis acceptaret, non ita evidenter patere, ut quae sensu aut demonstratione percipiuntur; sed quantum salis esset ad fidem faciendam, remque persuadendam homini non pertinaci.“

Sane VII. nemo, cui prudentia cordi sit, non ambabus complectatur ulnis quod Augustinus tradit scribens⁴: „Quod autem adtinel ad illam differentiam, quam de academicis novis Varro adhibuit, quibus incerta sunt omnia, omnino civitas Dei talem dubitationem tamquam dementiam detestatur, habens de rebus quas mente atque ratione comprehendit, etsi parvam propter corpus corruptibile quod aggravat animam (quoniam sicut dicit apostolus⁵, *ex parte icimus*), tamen certissimam scientiam, creditque sensibus in rei cuiusque evidentia, quibus per corpus animus utitur: quoniam miserabilius fallitur qui numquam putat eis esse credendum. Credit etiam scripturis sanctis et veteribus el novis, quas *canonicas* appellamus, unde fides ipsa concepta est, ex

*) Qnem in ipso etiam naturae ordine hoc potissimum instituendi educandae homines medio usum esse, in oratione arf Iyslricnses affirmat Paulus inter cetera de Deo inquiring Actt. XIV. 16: *Kairoi γι ονκ ἀμάρτυρον ἐαυρὸν ἀφήκεν, ^amifiam quidem non sivit semelipsum attitalum*, ac etiam tum caeli terraeque testimonio hominibus adfuit, quum gentes

dimisisse videretur. Cf. auctorem operis *de vocatione omnium gbnlium*, lib. II. cap. IV.

5) Enchirid. cap. IV. n. 1.

3) De verit. Rclig. Christ, lib. II. §. XXII.

De civit. Dei lib. XIX. cap. XVIII.

s) I. Cor. XIII. 9.

qua iustus vivit», per quam sine dubitatione ambulamus, quaindiu peregrinamur a Domino ' : qua salva atque certa, de quibusdam rebus quas neque sensu neque ratione percepimus, neque nobis per scripturam canonicam clauerunt, *nec per testes quibus non credere absurdum est*, in nostram notitiam pervenerunt, sine insta reprehensione dubitamus."

Quare VIII. vel ipsa humana iura sciscunt-, ut non secus per testes quam per instrumenta quaestiones dirimi et expediri negotia censeantur.

240. Hactenus *de sapientia*, nunc paucis *de necessitate* disseremus institutae probationis per testes.

Et necessitas quidem *facti* atque *hypothetica* tam parum adduci in dubitationem potest, quam parum licet ambigere, utrum Deus, Christus, apostoli, universumque Christianum nomen non modo probationem per testes usurparint, verum etiam continenter adhibendam praescripserint.

Hac igitur necessitate seposita, ut de altera agamus, quae *intima* dicitur et *eæ ipsis rerum naturis profecta*: haud leviter contulerit ex ordine considerasse: I. quaestionem esse de fide propaganda, persuadenda et contra hostes quoscumque strenue vindicanda: II. quaestionem esse de fide propaganda *per orbem univrsam* 9, persuadenda *omnibus hominibus* 10, et contra dolos omnes erroresque ita vindicanda, ut si qui bonae sint mentis, in eisdem confessione perseverent, neque omni doctrinae vento circumlati in dissitas hostilesque factiones scindantur 11 : III. lidem esse dicique 12 *ἐπιζώνων ὑπόστασιν, τραγμάτων ἰλεγχου ον βλεπομένων*, *hypostasim eorum quae sperantur*, et omnino illud quod eis quae in se nondum sunt, corpus praesentiamque indit: tum *argumentum eorum quae non apparent*, el indicium plane ac probatio quae nos de eorum veritate convincit quae neque ratione neque sensibus attingimus: IV. fidei convictionem, ne temeraria sil el digna quae in cordis levitatem refundatur, indigere argumento quo ipsa sustentetur, et probatione cui insistat: V. eiusmodi argumentum neque evidentiam esse posse neque scientiam, tum quia fides circa *ἐπιζόμενα* el ου βλεπόμενα

») Habacnc II. 4.

7) IL Cor. V. 6.

') L. 5. ff. *de fide instrum.* et Gloss.
ad l. 4. ibid.

*) Marc. XVI. 15.

'.) Matth. XXVIII. 19.

l Ephes. IV. 11 — 15.

➤ Hebr. XI. 1. iamvero Ie. ὁ, το-
era Oic heic notat *quod vere et ὄντω*
subsistit: ἰλιζόμενα autem 20. audiunt
quae in seipsis nondum existunt, sed
votis dumtaxat animi continentur. Se

igitur 3°. habet *πίστι* ad *ἐπιζόμενα*
quemadmodum corpus ad umbram. Hinc
4°, *πίστι* et *εἶδο* II. Cor. V. 7. oppo-
nuntur. In Glossariis 5°. redditur
indiciu} *probatio*; et dialecticis
ἰλιχοι sunt *rationes explorandi argu-
menta*.

Fides igitur est. qua de iis convin-
cimur quae non videmus, idemque prae
rebus οὐ βλεπομένοι fide assequimur,
quod prae rebus βληόμενοι ope sen-
suum obtinemus.

renitar, lum quia quod inlelligimus, debemus rationi, el quod credimus, auctoritati: reliquum idcirco esse VI. ul necessaria ad credendum probatio, non aliunde quim ex auctoritate petatur.

Nullnm vero VU. excogitare animo possumus auctoritatem, nisi quae inslranieuloruni aut testium auctoritas sil 18; ergo alterutra auctoritas argumentai)! illud est, quod ipsa fidei ratione continetur.

Atqui VIII. talis existimari nequit *auctoritas instrumentorum*: tum quia I*. de ipsis instrumentis, deque illorum numero, integritate atque origine aliunde quam ex eisdem constet necesse est: lum quia 2°. ad rei caput non sufficit novisse instrumenta, nisi certa eorum suppetat interpretatio l ‘, quae in bene nullis aliunde quam ex eisdem petatur oportet: lum quia 3°. probatio per instrumenta, sincerarnque illorum enarrationem comparata sic est, ut plerique omnes etiamsi maxime velint, ea tamen commode prudenlerque uti non possint15: lum demum quia 4°. nulla hactenus exlilit societas instrumentorum ope primum collecta el servala deinceps atque defensa.

Superest igitur IX. probatio per testes, quam si e medio abstuleris, ipsam quoque e medio fidem tollis, suisque e sedibus christianismum proturbas.

Egregie **Irenaeus**16: „Hac ordinatione et *testium* successione, ea quae est ab apostolis in ecclesia traditio et veritatis praeconatio pervenit usque ad nos. El est plenissima haec ostensio, unam et eamdem vivificatricem fidem esse, quae in ecclesia ab apostolis usque nunc sit conservata el tradita in veritate/!

Et multo etiam illustrius **Augustinus** scribens 17: „Sola est auctoritas, quae commovet stultos ut ad sapientiam festinent. Quamdiu intelligere sincera non possumus, auctoritate quidem decipi miserum est: sed certe miserius non moveri. Si enim Dei providentia non praesidet rebus humanis, nihil est de religione satagendum. Sin vero el species rerum omnium, quam profecto ex aliquo verissimae pulcrlitudinis fonte manare credendum est, et interior nescio quae conscientia Deum quaerendum Deoque serviendum meliores quosque animos quasi publice privatimque hortatur; non est desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo velut gradu certo innitentes adlollamur in Deum. Haec autem, seposita ratione quam

u) Neque enim audiendos putamus <pi *fanalismo* abrepti revelationes singulis quibusque factas comminiscuntur.

’*) *Tantum* enim, ut Tertullianus de Praescripti, cap. XVII. ait, *veritati obarepit adulter sensus, quantum et corruptor stylus.*

») Cuiusmodi videri debent quicum-

que litteris disciplinisque addiscendis excolendisque vacare nequeunt.

I6) Con. Haeres, lib. III. cap. HI. η. 3: *Tjj αυτή τάξει, xai rjj αυτή διαδοχή ή τε από τών αποϋτόλων έν rrj έχχληΟΪα παράδοϋι, xai τό τή άλη&εία χήρυγμα χατηντηχεν ει ημά. Reliqua graece desiderantur.*

*7) De utilit. credendi cap. XVI. η. 34.

sinceram intelligere, ut saepe diximus, difficillimum stultis est, dupliciter nos movet le partim miraculis, partim sequentium multitudine. Nihil horum esi necessarium sapienti: quis negat? sed id nunc agitur, ul sapientes esse possimus, id est, inhaerere veritati/

241. Nihilo tamen minus visum secus est protestanlibus, qui bellu probationi per testes indicto, non aliud admittunt, neque aliud convictionis genus Christianis dignum arbitrantur, quam quod ex instrumentis sacrisque litteris depromitur. Sacrae litterae illis sunt ea auctoritas, cui fides incumbit: sacrae litterae eae sunt, quarum ipsi ope propagandam fidem stabiliendamque contendunt: et sacrae litterae eae sunt quas ipsi ideo singulis offerunt, ul suam ex illis fidem hauriant, atque ad illarum amussim suum symbolum suamque professionem componant.

Verum nihil expeditius quam gravissimum patefacere errorem, in quo iidem versantur. Neque enim levioris minorisque momenti error ea videri opinio debet aut potest, cui cum summa auctoritate ipsae quoque rerum naturae adversa fronte obnituntur atque repugnant. Eiusmodi vero *δόγμα* esse quo protestantes, reiecta probatione per testes, sufficiendam illi esse probationem per instrumenta confirmant, perquam facillime demonstratur.

Huic namque placito I. obsistit Dei, Christi, apostolorum et totius Christianae antiquitatis concors suffragium, fidem commendatam esse testibus, et per testes illosque *ἀξιόπιστον* propagari, persuaderi, vindicarique oportere.

Eidemque II. obsistunt rerum naturae, quum 1°. ad nos noslramque notitiam quod spectat, probatio per instrumenta ex probatione per testes ita dependeat, ul constare illa sibi non possit, nisi ista primum certa explorataque videatur: el quum 2°. probatio per instrumenta, sive animum ad *homines* convertas e quibus plerique omnes illiterati sunt atque imperiti, sive ipsa consideres *instrumenta*, quae plurimis eisdemque gravissimis difficultatibus obnoxia sunt, neque *manifesta* satis sil atque *conspicua*, neque uti *universale* propagandae stabiliendaeque fidei medium haberi utcumque valeat.

Quod si III. ea censerī instrumenta nequeunt, cuiusmodi nobis opportuna necessariaque forent, haud propterea sive de veritate assequenda, sive de fide salutifera comparanda desperandum est. „Tantae enim per testes, li sicuti Irenaeus loquitur¹⁹, „nobis suppetunt ostensiones, ut non oporteat adhuc quaerere apud alios veritatem, quam *facile* est ab ecclesia sumere, cum apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis: uti omnis quicumque velit,umat ex ea polum vitae. Haec est enim vitae introitus omnes autem reliqui fures sunt el

*) Ista repetit, uberiusque explanat Faustum lib. XIII. cap. XIII., et de civit. con. epist. Fundamenti cap. IV., con. Dei lib. XXII. cap. VIII.

19) Con. Haeres, lib. III. cap. IV. η.!

latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos, quae autem sunt ecclesiae. cum summa diligentia diligere et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias 20, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est? Quid autem si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis quibus commiserunt ecclesias? "

Quare singuli quique protestantes iisdem compellendi verbis videntur, quibus Augustinus Honoratum manichaeum cohortatus est²¹: „Si iam salis tibi iactatus videris, finemque huiusmodi laboribus vis imponere; sequere riam catholicae disciplinae, quae ab ipso Christo per apostolos ad nos usque manavit, et ab hinc ad posteros manatura est.“

242. Perspicue, uti quidem arbitror, revictis protestantibus, longe erit facilius illorum opinionem²² erroris coarguere, qui neque testibus neque instrumentis principem deferunt locum, sed testes aequae ac instrumenta *examine rationis* subiicienda esse propugnant, ac ita subiicienda ut nihil probetur nisi quod ratione intelligitur, nihilque recipiatur nisi quod ductis e ratione argumentis ostenditur.

His enim respondendum est I. talem esse Christianam institutionem, quae hanc μέθοδον non patitur, quaeque cum hoc examine cohaerere nequit. Est enim institutio *historica, positiva, in facto posita, supernaturalis*, quaeque tota ex auctoritate pendet atque in auctoritatem tota refunditur.

Respondendum est II. fas minime esse fidem scientiamque commiscere, et ea quae huius propria sunt inconcinne ac vero etiam absurde ad fidem traducere. Est autem non fidei, qua christianismi nota et character continetur, sed scientiae proprium omnia ad rationem exigere, omnia rationis momentis definire, eaque omnia et sola complecti quae ratione pervidentur.

Respondendum est III. ad assecclas Christianae disciplinae pertinere quod Paulus scribit²³, *ix μέρος γινώσχομεν, ex parte cognoscimus: βλέτομεν ἑαυτοῦ δι' ἐσόπτρον ἐν αἰνίγματι, videmus enim nunc per speculum in aenigmate.*

*) Videsis eodem pacto disserentem Tertullianum de Praescriptt. cap. XXXVI.

,1) De utilit. credendi cap. Vili. n. 20.

**) De qua opinione rationalistarum propria conferri non sine, utilitate poscat Ernesti Friderici Wernsdorfii *iudicium de libello contra aetatis nostrae. emendandi theologiam dogmatum*, Christiani Gotthelf Kupfer disser-

tatio de ratione constituendi et definiendi articulos religionis Christianae fundamentales, Henrici Theopbili Tzschirner commentatio *de formis doctrinae theologorum evangelicorum distinguendis rite et aestimandis*, demum Augusti Hahn commentatio *de rationalismi vera indole et qua cum naturalismo contineatur ratione.*

») 1. Cor. XIII. 0 — 12.

Respondendum est IV. eos quos impetimus, longe sibi plura de ratione deque illius virtute polliceri, quam ipsa vel olim praestiterit, vel aliquando praestitura sit. Ad rem Grotius*4: „Graecae sapientiae*auctores nihil ferine certi se adferre ipsi fatebantur: quippe veritatem velut in puteo demersam*1, el mentem nostram non minus caligare ad divina quam oculos noctuue ad lumen solis*. Ipsorum praeterea nemo non aliquo vitio obsitus, alii regum adulatores, alii scortorum amoribus addicti, alii caninae impudentiae. Invidiae vero omnium inter se magnum argumentum rixae de verbis aut nullius momenti rebus, frigoris vero in Dei cultu, quod et qui Deum unum crediderunt, tamen illo seposito aliis, et quidem quos deos non crederent, cultum exhibuerunt, religionis normam statuantes id quod receptum esset publice. De praemio quoque pietatis nihil asseverabant certi, quod vel ex ultima illa Socratis morituri disputatione apparet.“ Et Grotio tam antiquior quam locupletior testis Iustinus scribit27: „Quod si quis ab antiquissimis apud eos (graecos) appellatis philosophis doctrinam sibi videatur accepisse de Deo, is Ammonem el Mercurium audiat: Ammonem quidem qui Deum occultissimum in suis de illo scriptis vocat: Mercurium autem clare et aperte dicentem, *Deum intelligere perdifficile est, ac si quis intelligere possit, eloqui profecto non possit.* Omnino igitur perspectum el exploratum esse debet, nulla alia ratione Deum aut rectam religionem cognosci posse, nisi ex solis prophetis, qui divino numine afflati nos docent.“

Omitto quae istis gemina scribunt Eusebius 28 el Theodorilus *, el ad illud V. venio quod postremo respondendum est, scientiam nimirum, philosophiam, sublililalemque intelligendi neque olim fuisse, neque fore ul aliquando sini medium idoneum, instrumentumque accommodatum, quo in hominum genere regnet veritas, hominumque mentes ad concentum sententiarumque conspiracyonem adducantur. Christo autem destinatum fuit eam hominibus prorsus omnibus religionem afferre, qua unum omnes saperenl, unum sentirent,

14) De verit. Relig. Christ, lib. IL XVIII

,5) Tritum est Democriti adagium: *ιν βυθῷ ἀλήθεια.*

Aristoteles Metaphysic. IL cap. I: *Ὡπερ γάρ καί τὰ τῶν νυχτερίδων ὄμματα προ τό φέγγο ἔχει τό μεθ' ἡμέραν οὕτω καί τή ἡμετέρα ψυχή ὁ νοῦ προ τά τή φυθεί φανερῶτατα πάντων.*

17) Cohortat, ad Graecos η. 38. *Εἰ δὲ τι οἰοίτο παρά τῶν πρεσβυτάτων παρ' αὐτοῖ ὀνομασθέντων φιλοῦσθων τον περί θεοῦ μεμαθηχιναι λόγον, ἂμμωνό τε*

καί Ερμου ἀκούίτω' Ἄμμωνο μὲν, ἰν τοῖ περί αὐτοῦ λόγοι πάγχρυφον θεόν ὀνομάζοντο ' Ερμου Je, βαφῶ χεά φανερώ λέγοντα, θεόν νοήβαι μὲν εὐτὶ χαλεπόν, φράβαι δε αδύνατον, ω xci νοήΟαι δυνατόν. πανταχόθεν τοίνυν ἰώιναι πρη ηκει, ὅτι οὐδαμῶ ἰτέρω .νρι θεοῦ καί τη ορθή θεοβεβεια μανθάνιν οἰόν τε, η παρά των προφητῶν μόνον, των διά τη θεία επιπνοία ὀδαΟχόν των ημά .

1s) Praeparat. Evangel, lib. IT. cap.V.

**) De curandis graecorum affect, disput. I. *περί πίστεω, de fide.*

unum loquerentur, atque sua hac unitate el concordia specimen ostenderent aliquod illius ineffabilis unitatis, quam pro omnibus ipse postulavit inquiring °: *Ἡ .κυπ ἰν ωῦϊ, χαί/ῶ σὺ, πάτερ, ἰν ἰμοί, κψγῶ ἰν βοί, χαῖ αὐτοῖ* *η ifiv ἰν ωοι: ul omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me et ego in U, d ipsi in nobis unum sint.*

CAPUT XXIII.

Potiora corollaria cum praecedentibus conserta inferuntur. — Ad naturam verae ecclesiae necessario spectat, ut fides per legitimos praeordinatosque testes propagetur et asseratur: — ut iidem ab omni errore immunes sint: — ac prorsus humano-divini existimentur: — colligitur tandem, unum esse coetum romano-catholicum in quo praestituta caelitus ratio diffundendae religionis probandaeque fidei servatur atque eminet.

COROLLARIUM I.

243. *Is tantum christianus coelus vera Salvatoris ecclesia existari potest, in quo ratio probandae fidei per testes excellit.*

Sane ab ecclesia vera seiungi nequit ea propagandae luendaeque fidei ratio, quam Christus instituit, quam apostoli sequuli sunt, quamque ad apostolici exempli el praescripti normam Christiana antiquitas semper et ubique «enavit. Sed neque Christus aliam instituit propagandae persuadendaeque Mei rationem nisi per testes: neque aliam rationem aut sequuli sunt apostoli, aut ad apostolici exempli praescriptique normam Christiana antiquitas ubivis conslanterque servavit. Haec igitur ratio propagandae asserendaeque fidei per testes propria verae ecclesiae habeatur oportet. Nullus autem christianus coelus vera Salvatoris ecclesia censi potest, qui eiusdem dotibus careat, proprietatibusque destituatur. Is ergo tantum christianus coelus vera Salvatoris ecclesia merito habetur, in quo ratio probandae fidei per testes vige jipe eminet.

Sane nemo inficias eat, cum modum propagandae probandaeque fidei d veram ecclesiam perlinere, quo solo universalis fidei unitas atque confia obtineri potest. Sed unde tibi hunc modum pollicearis? ex philosophia » et ratione? vel ex instrumentis el scripturis? nihil profecto minus. Unica izisr restat perpetua probatio per testes, quae idcirco tum verae ecclesiae

”) loh. XVII. 21.

propria indicanda est, tum ita comparata, ut nullus Christianus coctus ea carens, vera Salvatoris ecclesia aestimari queat.

COROLLARIUM 11

244. *Nulli prolestantium coetui competit aut vero etiam competert modus potest propagandae probandaeque fidei per testes.*

Enimvero nulli prolestantium coetui hunc modum probandae fidei competere, res est in facto posita et eo usque explorata ul comprobari argumentis non debeat. Nihil enim exploratius quam omnes prolestantium coetus solis instrumentis inniti, iis solis fidere, iisque solis operam dare ut fidem diffundant, idoneisque probationibus stabiliant.

Quod vero modus tutandae fidei per testes nulli prolestantium coetui convenire queat, praeclare efficitur tum 1°. argumento ex eo ducto, quod ipsi hanc probandi rationem insectentur et romano-catholicis vitio vertant: tum 2°. argumento inde petito, quod non aliam testibus auctoritatem tribuant, nisi quam iidem instrumentorum, scripturarumque suffragio sibi conciliant.

COROLLARIUM UL

245. *Nullus prolestantium coetus vera Christi ecclesia indicari potui.*

Ea namque solum vera Christi ecclesia dici haberique potest, in qua ratio probandae fidei per testes sic obtinet ut prorsus excellat. In nullo autem prolestantium coetu haec probandae fidei ratio oblinet vel etiam oblinere potest. Nullus est igitur prolestantium coetus, cui dignitas verae ecclesiae merito deferatur.

Et re sane vera componatur ratio tradendae probandaeque fidei quam suis in coetibus protestantes sectantur, cum ea, a qua scimus numquam Christianam antiquitatem deflexisse. Quid inter ulramque affinitatis et similitudinis, immo quid non dissimilitudinis opposilionisque deprehendimus? Christiana antiquitas sive in synodos collecta, sive per orbem terrarum diffusa lota pendebat ex testibus: ex testibus mutuabatur quae doceret: ex testibus vim roburque probationis derivabat: atque ex testibus arma sumebat quibus serpentes grassantesque errores perimeret. At vero protestantes sive doceant sive probent, sive refellant, neque de testibus sunt admodum solliciti, neque ad testes, non secus ac tutissimum munimentum, se recipere valent.

Ecquomodo enim sibi magnopere curandum ducerent, ut id tenerent quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est¹⁾, qui antiquitatem universam minimi faciunt ac propemodum aspernantur? aut quomodo in decessorum suorum testimonia seduli inquirerent, qui illos erroris accusant quique a communione orbis terrarum recedentes carent origine? atque ita

¹⁾ Cf. Vinceutii Commonit. cap. III.

earenl origine, ut adhiberi in eos possit quod Augustinus contra Donatum usurpavit¹: *unde Donatus apparuit? de qua terra germinavit? ile quo suri emersit? de quo caelo cecidit?*

E quibus ista dimanat non aperta minus quam decretoria conclusio. Vera ecclesia eum propagandae probandaeque fidei modum referre debet, quem Christus constituit, quem observarunt apostoli, quemque orthodoxum nomen a suis originibus constanter retinuit. Nullus autem prolestantium coelus hunc modum refert: immo nullus est eorumdem coetus, in quo modus diversus et oppositus non dominetur et extet. Nullus est igitur prolestantium coelus, qui eamdem cum vera ecclesia faciem sistat ac repraesentet.

COROLLARIUM IU.

246. *Unus coetus romano-catholicus eo saltem nomine dignus est pii rera Christi ecclesia censeatur, quod in eo non alia potior obtinet probandae fidei ratio quam quae, testibus efficitur.*

Profecto, nisi cetera forte obsint, is prae omnibus Christianis coetibus vera Salvatoris ecclesia putari debet, in quo uno eadem viget probandae fidei ratio quae verae ecclesiae propria est, el qua vera ecclesia distinguitur. Atqui unus est coelus romano-catholicus, in quo eiusmodi ratio probandae fidei sancte custoditur: unus namque est coetus romano-catholicus, in quo [er lestes propagatur fides, per testes asseritur, el per testes constantissime vindicatur.

Quare si qui conferant *hinc* quidem gesta tridentina cum ephesinis, *inde* vero defensionem Christianae veritatis saeculo XVI. a Bellarmino, et saeculo V. a Cyrillo initam, non poterunt non suspicere egregiam conspiracyem, qua omnia sic mutuo cohaerent, ut posteriora ad priorum *τύπον* omnino expressa videantur. Sicut enim ephesini patres pugnarunt testibus, ia Iridenlini testibus decertarunt: et sicuti Cyrillus auctoritate suffragioque testium pugnam conlenlionemque diremit, ita ex eodem testium fonte veritatem eiusque tutelam Bellarminus deprompsit. Hoc igitur nomine unus est coelus romano-catholicus, qui verae ecclesiae formam speciemque praesefert.

COROLLARIUM /<

247. *Ratio probandae fidei per testes, ne inanis sit, postulat ut (estes ab errandi periculo immunes censeantur.*

Eo namque suapte natura perlinet idonea probandae fidei ratio, ut illa L indicium contineatur cum veritate necessario consertum: iliaque II. contineatur argumentum adversus errorem peremptorium et pro veritate indubitatum. Atqui ratio plane nulla probandae fidei, quae immunis el soluta ab

¹) De Baptismo con. Donat, lib. III. cap. II.

errore non sit. salis utrique conditioni facere potest. Nisi enim fuerit ab erroris suspicione atque periculo exempla, neque erit cum veritate necessario conserta, neque argumentum propterea continebit sive pro veritate indubitatum, sive contra errorem peremptorium. No igitur ratio probandae fidei per testes inanis sit, ipsi testes ab errore soluti existimentur oportet.

Ac talis enimvero fuit I. testium princeps Christus, qui dicere de semelipso non dubitavit¹, *ego sum veritas*: tales fuerunt II. apostoli, quibus Spiritum veritatis Christus promisit, quique illius instinctu atque afflatu testati sunt: et tales III. habitos semper fuisse consequulos legitimos testes, tum ex iis non pauca ostendunt quae superius retulimus, tum nullo demonstrant insignius sive quae magna copia Thomasinus⁴ collegit, sive quae duo oecumenica concilia, quintum⁵ et sextum · solemniter decrevere.

Iure igitur quam qui optimo Petrus abbas cluniacensis in pelrobrusianos scripsit⁷: „Non debet ergo credi testimoniis ecclesiae, cui indivisibiliter Christus cohabitat usque ad consummationem saeculi? non debet credi testimoniis ecclesiae, cum qua Spiritus - sanctus inseparabiliter permanet non heic tantum sed in aeternum? non debet credi testimoniis ecclesiae, quae unum cum Patre et Filio est, sicut Pater in Filio et Filius in Patre? cui eam claritatem Filius Dei dedit quam accepit a Patre? non debet credi testimoniis ecclesiae, de qua . . . dicitur, *Pater, quos dedisti mihi, rolo ul ubi sum ego, illi sint mecum, ut rideant claritatem meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me a constitutione mundi?* Quomodo ergo potuit non dico tanto, sed saltem parvo tempore, quomodo, inquam, potuit tantum errorem tanto tempore sequi? quomodo potuit plusquam per mille annos et falli el fallere ecclesia, cum qua verax Pater, cum qua veritas Filius, cum qua veritatis Spiritus perpetuo mansit? Sed cum hoc omnino impossibile sit, colligitur quod eius traditionibus omnibus, sicut apostolicis omnimodis ab omnibus fidelibus fides exhiberi debeat.“

COROLLARIUM Ul.

248. *Probatio fidei per testes intelligi sic debet, ut sit aestimetur-que probatio per testes humano - divinos.*

Nam probatio fidei per testes ut idonea merito videatur, per eos iniri testes debet qui sint ab errore exempti et quibus testandae affirmandaeque veritatis charisma conveniat. At vero nonnisi testes humano-divini credi queunt ab errandi periculo immunes: et nonnisi testes humano-divini credi

*) loh. XIV. 6.

*) De Prolegom. Theologiae capp. XXII. seqq.

*) Collât. III.

6) Passim in Actis. Praeiverant Iateranenses patres sub Martino I., ut ex quarto potissimum Secretario splendet

7) Bibi. Clun. p. 1133.

queunt testandae nffirmandaeque veritatis charismate insignes. Ergo probatio fidei per testes non alia inlelligi potest, nisi quae per testes humano-divinos suscipiatur.

El testium sane maximus I. Christus natura ac substantia fuit & *tàv-1%ω10* : apostolis II. adfuit Spiritus veritatis, nec ab illis umquam recessit Christus, a quo audierant⁸, *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*: nihil intern III. in Christianis monimenlis crebrius recurrit, quam legitimos prae-ordinalosque testes divino numine regi et prorsus esse divinos °.

COROLLARIUM Ull.

249. *Protestantium coetus, quippe qui testibus humano-divinis careant, a dignitate verae ecclesiae quam longissime absunt.*

Dignitas namque verae ecclesiae postulat, atque instar nativi decoris hoc sibi vindicat, ul fides in ea diffundatur probeturque per testes, atque hos neque humanos lanium aut divinos, sed prorsus humano-divinos: humanos quidem ul sint conspicui, divini vero ne errandi decipiendique periculo «ubiicianlur.

Nullus autem est protestantium coctus, qui eiusmodi splendeat testibus, et in quo fides testibus humano-divinis annunciala probetur. Quotquot igitur soni protestantium coelus, omnes el singuli a dignitate verae ecclesiae quam longissime absunt.

COROLLARIUM Ulli.

250. *Unus est coetus romano-catholicus, qui in annuntianda profundaque fide dignitatem splendoremque referi verae ecclesiae.*

Is enim dumtaxat coetus dignitate veraeque ecclesiae splendore in an-inciandn probandaque fide excellit atque eminet, qui fidem per testes humano-divinos proponit, proposilamque confirmat. Nihil autem vulgatius nihilque manifestius, quam huc redire coelus romano-catholici solemnissimam

’) Matth. XXVIII. 20.

sunt, plane ordinationi et constitutioni Dei resistit.»

*1 Penitus namque in maiorum no-Uorrm animis infixam erat, quod in friete libro contra Nestorium et Eutycbein Leontius byzantinus his verbis expressit: •Post apostolos et prophetas, doctores ysoit in ecclesia Dens secundum provi-toitiam Spiritus-sancti incomprehensam, i opus ministerii, ad aedificationem cor-/ri, Christi. Quare qui patres illos non recipit qui in ecclesia clari et celebres

Hinc ut Cyrillus loquitur in defensione anathematismi octavi adversus Orientales: ..Omnibus quibus integra mens est, propositus est hic scopus, ut patrum sententias seqjiantur; quoniam et ipsi apostolica et evangelien traditione cum mentem implessent suam, ac lidci doctrinam recte et citra labem erroremque admodum tractassent, Inminaria mundo fuerunt verbum vitae continentes.¹⁶

professionem: neque fidem per alios quam per testes humano-divinos annunciari et confirmari oportere: neque alibi quam intra suos fines aut prudenter quaeri testes humano-divinos, aul sine controversia reperiri. Unus est ergo coelus romano-catholicus, qui in annuntianda probandaque fide dignitatem veraeque ecclesiae splendorem tuetur.

Hinc qui in coetu romano-catholico partibus funguntur testium, Christi nomine docent, eius auctoritate gubernant, promissiones de divina eademque perenni tutela sibi vindicant, et ad semetipsos referunt verba Salvatoris¹⁰, *qui cos audit me audit, et qui cos spernit me spernit*.

COROLLARIUM IX.

251. *Nulla esse dicique potest vera ecclesia, quae sibi in annuntianda probandaque fide immunitatem ab errore non asserat.*

Enimvero non alius coetus aut esse aul dici vera ecclesia potest, nisi qui fidem per testes humano-divinos proponat alque confirmet. Sed perinde omnino est, sive fidem per testes humano-divinos annunciare atque tueri, sive sibi immunitatem ab errore et charisma quod *infallibilitatem* dicunt, vindicare. Nulla igitur est dicique vera ecclesia potest, quae sibi in annuntianda probandaque fide auctoritatem ab errore integram solutamque non asserat.

Neque profecto mirum, quum vera ecclesia in explendo munere annunciandae probandaeque fidei sibi semper similis esse debeat, et a semelipsa numquam dissidere. Sed quo pacto aetate apostolica annuntiavit fidem, illamque probavit? aut quo pacto illam annuntiavit probavitque, quum in priores synodos unita convenit? Non alio sane pacto quam eiusmodi testificatione, cui fidei assensio deberetur, quaeque infallibilis propterea foret.

Eiusmodi namque testificatione fidem annuntiarunt probaruntque apostoli, quemadmodum universa illorum scripta demonstrant: et eiusmodi testificatione usae sunt oecumenicae synodi, quemadmodum praeclaris repelitisque sententiis declararunt¹¹.

Egregie de nicaenis patribus Constantinus Magnus in litteris datis ad alexandrinam ecclesiam¹²: „Nos ergo eam sententiam (de Christo Dei Filio) suscipiamus, quam omnipotens Deus tradidit. Revertamur ad carissimos fratres nostros, a quorum consortio impudens ille diaboli minister (Arius) nos separavit

u) Hac leguntur in Actis Conciliorum penes Harduinum T. II. col. 701. T. III. col. 194—1395 — 1139» eisdemque apertis verbis significatur. *Spiritum sanctum adesse conciliis. patres eius numine regi, illustrari, inspirari, ad illos pertinere promissiones sanctae ecclesiae factas.*

quod portae inferi non praevalebant adversus eam, id est, haereticorum mortiferae linguae, illisque tandem insesse usurpare apostolica verba, risum est Spiritui sancto et nobis.

l*) Apud Socratem H. E. lib. I. cap. IX.

Ad commune corpus et ad propria nostra membra omni studio properemus. . . .

Nam1' quod trecentis placuit episcopis, nihil aliud existimandum est quam Dei sententia; praesertim cum in laniorum virorum mentibus insidens Spirilus-saactus divinam voluntatem aperuerit. Quocirca nemo vestrum ambigat, nemo differat; sed omnes alacri animo ad veritatis viam redite: ut cum ad vos quam primum venero, omnium inspectori Deo debitas vobiscum gratias referam. quod sincera fide patefacta, optatam nobis caritatem tandem restituerit/

Et in litteris de dic celebrandi paschalis ad ecclesias missis initio scribit14 :
..Inum enim libertatis nostrae festum diem, hoc est, diem sacratissimae passionis Servator noster nobis reliquit, unamque esse voluit catholicam ecclesiam ,s. Cuius membra licet variis locis dispersa sint, uno tamen Spiritu, Dei scilicet voluntate foveantur.“

Tum nicaeni concilii sententiam vocat
vy ovoavíav γ.α'í ihíav ώ άλη&ώ íητολην, caeleste ac plane divinum aandatum. Post quae illico pergit 16 : „Quidquid enim in sanctis episcoporum conciliis geritur, id omne ad divinam referendum est voluntatem.i{

Quare quum Sabinus macedonianae factionis antesignanus patres qui Nicaeam convenerant, *rudes omnique scientia destitutos* dixisset, id Socrates nullatenus ferens 17 sui esse muneris existimavit, improbum hominem ideo potissimum castigare, *quod secumipse non reputavit, eos qui ad synodum illam convenerunt, quamvis rudes essent atque imperiti, Dei tamen et Spiritus-sancti gratia illustratos nullatenus a veritate aberrare potuisse.*

COROLLARIUM X.

252. *Proteslantium coetus inde etiam a verae ecclesiae dignitate diem ostenduntur, quod ipsi sibi testandi infallibilitatem non asserant.*

Neque enim ii coetus dignitate verae ecclesiae haberi possunt insignes, qui semet exutos propria verae ecclesiae dote ultro confitentur. Sed universi proteslantium coelus ultro se exutos confitentur infallibililate testandi, quae dos est veraeque ecclesiae proprietas atque ornamentum. Igilur prolestantium coetibus ideo etiam verae ecclesiae dignitas detrahenda est, quod ipsi sibi testandi infallibilitatem non tribuant.

υ) 'Ο γάρ τοί τριακούιοι ήρεοεν έπι-
ίώβι;, ούδεν εϋτιν ετερον, η του θεού
viiurn μάλιΟτά γε όπου τό άγιον πνεύμα
twittiV χαί τηλικούτων άνδρών τάί δια-
γ*αι ίγχείμενον, τήν θείαν βούληΟιν
ίξιρύτιϋεν.

H) Ibidem.

'*) Μίαν είναι την καθολικήν αυτού
bairfiian βεβούληται. ή εί και τά μά-
Μία ει πολλού τε και διαφόρου τόπου

τά μέρη διήρηται, άλλ' όμω ένί πνεύματι,
τούτεϋτι τω θείω βουλήμάτι θάλπεται.

16) Ι7άν γάρ οτι δ' αν εν τοί άγίοι
τών έπιΟκόπων ύυνεδρίοι πράττηται, τούτο
προ την θείαν βούληϋιν έχει την αναφοράν.

17) Ιiai ούκ ενθυμείται, ώ εί και
ιδιώται ηϋαν οί τη Ουνόδον, κατελάμ-
ποντο δε υπό του θεού και τή χάριτο
του αγίου πνεύματος , ούδαμώ άϋτοχήΟαι
τή αλήθεια εδύναντο.

Ac nemo sane loco graduque verae ecclesiae cos habeat coetus, qui verae ecclesiae verba neque adhibent, neque adhibere possunt. Nullus est autem protestantium coelus qui usurpet aut vero etiam usurpare queat verba verae ecclesiae, quae sunt verba plena auctoritatis, conscientiamque praeferunt charismatis, quo seipsam ab errandi periculo integram solulamque certissime credit.

COROLLARIUM .XI.

253. *Suam cum vera ecclesia cognationem inde etiam coetus romano-catholicus patefacit, quod sibi testandi infallibilitatem adscribit.*

Dum enim coetus romano-catholicus infallibilitatem testandi sibi sumit, non aliter loquitur ac eum loqui coetum deceat, qui de praesentia Christi certus est, quique in possessa veritate securus conquiescit. Sed haec est forma loquendi propria verae ecclesiae, quamque vera ecclesia sive in hierosolymitanam synodum coacta, sive in priora conveniens oecumenica concilia constanter usurpavit. Dum ergo coelus romano-catholicus testandi infallibilitatem sibi sumit, eadem utitur loquendi forma, a qua numquam vera ecclesia discessit. Sed fieri minime potest, ut cognata non videantur, quibus unum est os, eadem lingua et labium concors. Coetus igitur romano-catholicus suam cum vera ecclesia cognationem tum patefacit, quum sibi testandi infallibilitatem adscribit.

Et quisquis sane usitatas verae ecclesiae testandi loquendique formulas cum iis componat, quae coetui romano-catholico solemnes sunt; mirum nisi hunc illius continuationem indicet, explicationemque arbitretur, Nihil enim excogitari similis potest, quam hinc quidem testandi loquendique ratio in hierosolymitana, nicaena et ephesina synodo recepta; inde vero testandi loquendique ratio qua vel tridentini patres usi sunt sancientes 18, *si quis dixerit, ecclesiam errare dum docuit et docet iuxta evangelicam el apostolicam doctrinam propter adulterium alterius coniugum matrimonii rinculum non posse dissolvi . . . anathema sit:* vel Marlinus V. usus est, dum in bulla qua constanliensem synodum confirmavit 19, gravissime iniunxit, ut quicumque ex haeresi ad catholicam unitatem rediret, solícite interrogaretur: „Ulrum credat quod illud, quod sacrum concilium constanliense universalem ecclesiam repraesentans approbavit et approbat in favorem fidei el ad salutem animarum, quod hoc est ab universis christifidelibus approbandum el tenendum: el quod condemnavit et condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab eisdem esse tenendum et pro condemnato credendum el asserendum/.

*») Sess. XXIV. can. VII.

») Collect. Concil. T. XXVII. coi. 1211. edit. Venet.

CAPUT XXIV.

De ministerii continuatione eiusque perennitate: — sive quod in idem redit, de continuatione ac perennitate doctorum, pastorum atque testium. Recensentur Scripturarum effata quae huc perlinent: — eaque primum quae cum ministerii institutione eiusdem continuationem perennitatemque consertam demonstrant: — conferuntur cum parabolis et vaticiniis, argumentumque concluditur: — duplex apostolos considerandi ratio.

:«nr
r < s ...

254. Recoli cogitatione non possunt quae de instrumental! ecclesiae caussa, de ministerio a Christo instituto, deque apostolis principem ministerii locum gradumque obtinentibus hucusque exposuimus, argumentisque ad fidem gignendam accommodatis stabilivimus, quin continuo deprehendatur, Christi mentem consiliumque fuisse, ut erectum semel creatumque ministerium numquam desineret, et ad extremum usque sibi simile, similibus praeditum iuribus, similibusque obstrictum officiis permaneret.

4
;4 P.:

Ne tamen hisce contenti simus, e quibus ministerii continuatio atque perennitas sua veluti sponte efflorescunt, quatuor potissimum faciunt, quibus prudentem quemvis theologum non minimum commovendum esse arbitramur. Et initio facit luculenta distinctio, qua quaestio de creato ministerio a controversia de illius continuatione ac perpetuitate secernitur. Facit deinde pondus et gravitas doctrinae, quae ad ministerii continuationem perpeluitatemque refertur, quaeque propriam tractationem suo sibi merito vindicat. Tum faciunt errores neque pauci neque leves, qui in protestantium libris de hoc doctrinae capite exaratis comperiuntur. Ac postremo faciunt insignia emolumenta, quae ex bac investigatione rite habita spondere nobis non inaniter possumus.

255. Ut vero praesentem investigationem rite sapienterque habeamus, nihil esse nobis prius debet, nihilque potius quam accurate definire, quid laudem illud sit quod in examen venit, quum de continuatione et perennitate ministerii quaestio suscipitur. Porro quod in examen venit, si de verbis minus quam de rebus curam gerimus, istud est: *utrum auctore Christo et apostolis Christi nutum voluntatemque exequentibus, semper fuerint et esse imper in ecclesia debeant, qui inchoatum ab apostolis triplex ministerium docendi, pascendi atque testandi iugiter expleverint et ad finem usque tpleluri sint.*

Quod ut paullo efferam secus, cardo ac summa quaestionis huc redit: *utrum ecclesia quae primum extitit doctorum praedicatione collecta,*

pastorum curis gubernata, testiumque auctoritate munita, eiusmodi semper praeferre faciem debeat, adeo ut numquam defuerint aut defuturi aliquando sint sive doctores qui annunciata fide ecclesiam colligant, sive pastores qui eam collectam regant, sive testes qui suo illam suffragio tueantur.

256. Qua de re ne ancipiti anxioque animo fluctuemus, ea se nobis principio offerunt Scripturarum oracula, quibus ministerii institutio ita continetur, ut eiusdem perennitas pari evidentia exprimatur. Sic enim habent:

Et ego rogabo Patrem I, et alium Paraclitum qui vos iuvet vestramque caussam protegat, *dabit vobis*, quemadmodum antea me dedit, *ut maneat vobiscum*, vobis adsit, suoque vos numine tueatur *in aeternum*, *Spiritum veritatis*, doctorem veritatis, et erroris spiritibus capitaliter infensum.

Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra, atque mihi adeo ius est omnino plenissimum congregandi populum ex omnibus terrae finibus, *Euntes ergo* silis iuris mei administri, et ministerium hoc vestrum explentes *meae disciplinae uti discipulos adiungite* non ut hactenus solos iudaeos sed

’) loh. XIV. 16 — 17: *Καὶ ἐγὼ ἐρω-
τήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον
δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ’ ὑμῶν εἰ τὸν
αἰῶνα τὸ πνεῦμα τῆ ἀλήθεια.*

Est autem μένειν μετὰ τίνι idem ac εἶναι μετὰ τίνι, esse cum aliquo, illi opem ferre atque eius caussam agere.

Verba εἰ τὸν αἰῶνα Kuinoel, alique e protestantibus interpretantur *semper, usque ad vitae vestrae finem*, ut loh. Vili. 35. Sed graecis, latinisque ecclesiasticis scriptoribus sollemnis est enarratio, quam Theophylactus exhibet in-
quiens: *Τὸ δε ἵνα μενῇ μεθ’ ὑμῶν εἰ τὸν αἰῶνα*, εἶπεν, ἅμα μὲν παραμυθούμενο αὐτοῦ - οὐ γὰρ οὕτω, φηβί, πρό χαιρό εἶπεν ἢ αὐτοῦ παρουσία, ὡς ἡ ἰμῆ, ἀλλ’ ἄχρι τοῦ αἰῶνος διαρκέσει, καὶ οὐδ’ ἐθανόντων ὑμῶν ἀποστήσεται, ἀλλὰ συμπαραμένει, καὶ ἐνδοξότερον ποιήσει, καὶ πᾶσι δε τοῖς ἁγίοις ἀείσυνεση, καὶ θανούσι μᾶλλον, ὅσω καὶ σωματικῶν παθῶν υψηλότεροι τότε μᾶλλον. *Quod autem dicit*, ut maneat vobiscum in aeternum, *dixit consolans eos. Non enim ita, inquit, temporaria erit eius consuetudo vobiscum ut mea, sed usque in aeternum durabit: neque deficiet cum*

ros mortui fueritis, sed simul permanebit et gloriosiores reddet: cumque omnibus sanetis semper est: et cum mortui fueritis, magis, quanto scilicet sublimiores tunc corporalibus affectionibus.

Matth. XXVII 18 — 20: *ἐξουσία. ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆ. πορευθέντες οὖν, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν. Τε-
ρα ὅσα ἐνετετελάμην ὑμῖν' καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἰμι πάντα τὰς ἡμέρας, ἵνα τῇ συντέλειᾳ τοῦ αἰῶνος.*

Monet Grotius, duplicem esse docendi rationem, aliam per modum *εἰς ἀγωγή*; τῶν στοιχειουμένων, aliam per modum *διδασκαλία*, pleniorisque institutionis. Tum subdit videri sibi priorem ac baptismi praepositam significari verbo *μαθητεύει*, in disciplinam relut initiare. posteriorem vero et baptismi subiunctam verbo *διδάσχειν*. Sed multo verius simpliciusque dicemus, verbo *μαθητεύειν* ipsum opus apostolici ministerii comprehendere, insequentibus vero incisis partes functionesque innui, quibus illud expletur.

omne» gentes, baptizantes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus-sancti, docente» eas serrare omnia quaecumque mandari vobis: et ecce ego licet iam idscensurus in caelum atque e vestris oculis eripiendus, vobiscum. tamen ^{ju m} *ac porro ero usque ad consummationem saeculi.*

Et ipse Christus ³ *dum in caelos ascendit, suisque donis homines cumulavit, dedit consiliumque quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii: eo nimirum ministerii opus hisce omnibus a Christo creditum spectavit, ut sancti, christianique emendarentur et perficerentur, et Christi corpus, quod est ecclesia, aedificaretur novaque in dies incrementa caperet. Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi: id est, donec perveniamus omnes ad maturam perfectionemque viri aetatem, quae unitate fidei et cognitionis Filii Dei continetur: et donec omnes ad eum provehamur perfectionis gradum, quo ecclesia Christi augeri debet. Ut iam non simus parvuli, fluctuantes, et circumferamur omni cento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Tandem* ⁴ :

Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec ad iudicium veniat.

257. Iamvero si ista simul contenduntur, perspicue innotescit: I. in adductis testimoniis sermonem esse de instituto docendi, testandi, pascendique ministerio. Hanc enim ministerii institutionem significant ostenduntque formulae: *discipulos facite, baptizate, docete, Spiritus veritatis vobiscum manens in aeternum, et dedit Christus pastores ac doctores.*

Innotescit II. creati ministerii durationem eam fore, quam exprimunt formulae *in aeternum, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi,*

’) Ephes. IV. 11 — 15: *Kai αυτό ὡς τὸ μέν ἀποστόλου, τοῦ δε προφήτα, τοῦ δι εὐαγγελιστά, τοῦ δε ποιμένα καὶ διδασκάλου, πρὸς τοὺς καθ’ ἑαυτοὺς ἁγίους ἐν ἔργῳ διακονία, ἐν οἰκοδομῇ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ* ἀεὶ καταστήσωμεν οἱ πάντες ἐν τῇ πάντῃ τῇ πίστει καὶ τῇ ἐπιγνώσει τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν ἁνδρατέλει, ἢ μέτρον ἡλικίας τὸν πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἵνα μηκέτι ὡμὴν νήπιοι, κλυτίζοντες καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ ἢ διδασκαλίᾳ, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδὴν τῆς πλάνης.*

Ubi 1°. *ἐν τῇ ἐνότητι* mihi non idem est ac *ἐν τῇ ἐνότητι*, sed illud potius innuit, quo continetur *ἁνὴρ τέλειο καὶ μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ*. Nomine autem 2°. *τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ* tam heic quam cap. I. 23. significari ecclesiam autumo.

4) I. Cor. XI. 26: *Ὅσακι γὰρ ἀνέσχητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε ἄχρι οὗ ἂν ἔλθῃ.*

Vulgatus post *ποτήριον* non legit pronomen *τοῦτο*, sicuti neque plures Patres legerunt, neque in Codd. ABCD*FGt occurrit.

LIBER TERTIUS

vsque dum Christus iudicaturus reniât, el donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Atqui eiusmodi formulae sin minus seorsum ac divisim, profecto simul atque coniunctim *durationem* sistunt *continentem* ac *perpetuam*. *Durationem* sistunt *perpetuam*, quum nonnisi perpetua esse ductio possit, quae *in aeternum, ad consummationem usque saeculi, ad alterum usque Christi adventum* et *donec ecclesia suam perfectionem attigerit*, extendi debet. Et *durationem* sistunt *continentem* ac numquam interpellatam, quum huiusce interpellationis ne tenuissimum quidem appareat vestigium, immo quaevis eiusdem umbra longissime amandetur divinis Servatoris verbis, *ecce ego robiscum sum omnibus diebus*.

Caeterum III. ad hanc ipsam ministerii *durationem* persuadendam eximie confert *finalis caussa*, cuius ergo institutum ministerium Paulus scribit. Haec enim duplex ab eo traditur 5, *negans* altera atque in eo sila, ne amplius cuiusvis hominis qui se doctorem venditet, erroribus tamquam procellis huc illueque iactemur: el altera *affirmans* eoque pertinens, ut per unitatem fidei et cognitionis Filii Dei perveniamus omnes ad plenam absolutamque viri aetatem, eamque perfectionem consequamur qua mysticum Christi corpus augeri debet. Utraque autem *finalis caussa* instituti ministerii tam prior quam posterior, tam *negans* quam *affirmans* ita se habet atque comparata sic est. ut *durationem* ministerii flagitet *perpetuam* ac nullo umquam tempore abruptam et intercisam.

258. Atque hanc omnino neque aliam futuram ministerii *durationem* non minus Deus editis vaticiniis praedixit, quam Christus adhibitis parabolis adumbravit. " " ^5?

Adumbravit adhibitis parabolis Christus, dum sui agri, suaeque ecclesiae cultores alloquens dixit®: *Sinite utraque, zizania et triticum, crescere usque ad messem, quae in consummatione saeculi fiet, et tum zizania alligabuntur in fasciculos ad comburendum, triticum autem in horreum congregabitur.* Cultores igitur dominici agri, ecclesiaeque ministri qui docendo, regendo lestandoque suas obeunt paries, suumque opus absolvunt, non antea desinent quam consummatio advenerit el dies Domini supremus illuxerit.

Praedixerat namque Deus7: *Hoc foedus meum cum eis*, cumque filiis Israel secundum promissionem ’, *dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te*, qui in te manet9, teque sustentat, *et rerba mea*, verba veritatis el

s) Ephes. IV. H. seqq.	lerem. XXXI. 31. seqq., Ezech. XXXVI.
·) Matth. XIII. 30. seqq.: 'sltpre	27, XXXIX. 29, loel. II. 28. al. III. 1.
βυναν^άνισθαι ἀμφοτίρα μέχρι roû Jh-	’) Rom. IX. 6. seqq.
ριόμου.	9) Observata personarum enallage,
’) Is. XLIV. 3, LI, 16, LIX. 21,	manifestum est, verba in te, «d

salutis, iinat' *p^ui* in ore luo ul annuncies, doceas, luoque testimonio confirmes, non recedent de ore tuo, el de ore seminis lui, et de ore seminis uminis tui, dicit Dominus, amodo el usque in sempiternum. Etenim10 tupt^r muros tuos lerusalem constitui C'IOIT custodes, tota die et tota node in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei “ , donec stabiliat et ponat lerusalem laudem in terra, ιΙ^ιΠ, illamque gloriam splendoremque terrae suo numine reddat.

259. Haec autem quae ministerii perennitatem ostendunt, simul probant in iis testimoniis, quibus eiusdem institutio continetur, non una sed duplici ratione spectari apostolos oportere. Probant enim spectandos apostolos esse ωτZω και xafV *éavton* , absolute et in se, quod ipsi primum creati fuerint ecclesiae doclores, pastores atque testes: ac deinde probant spectandos eosdem esse οχετιχώ χαϊ παραδειγματικού , comparete et exemplarium indar, quod in seipsis eos omnes qui iugiter illis suffiendi erant, exhiberinl ac ferme repraesentarint.

Praeclare Theophylactus dum ex veterum sententia enarrans Christi promissionem 12, et ecce eyo vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi, scribit 13 : „Non solum autem hoc apostolis est pollicitus, quod cum ipsis sit, sed simpliciter discipulis suis omnibus. Neque enim apostoli usque ad finem mundi victuri erant: unde et nobis el his qui post nos erunt, promisit hoc: non quod usque ad consummationem praesens, post consummationem mundi abfulurus sit, absit. Tunc enim magis nobis aderit, et clarius et mundius. Nam ubi donec vel usque in Scriptura invenitur, non adimit quod posterius. Quocirca gratias agamus Domino, qui et nunc nobiscum est el omne bonum suppeditat, el iterum nobiscum erit perfectius post consummationem.“

ecclesiam universim populumque sempiterni foederis referri.

’.) Is. LXII. 6-8.

‡ ‘) * v, - Γ_{II}T_p - π v ? . . . ; — !" 'O'I 'JrFT/NI ! r τ qui commoneffüis Deum, et penes illum estis inciliores, ne sit vobis silentium nec detis fdttm ei, sed illum fatigue, donec Hiernsalem effecerit laudem in terra.

”) Matth. XXVIII. M.

;î) Comm. in h. I.: Ού μόνοι δε τοί ΜΑτΙλοι τούτο υπέσχετο, τό συνείναι

αυτοί , αλλα και πάσιν απλώ τοί αυτού μα9ηται . ού γάρ δήπον οί απόστολοι άχρι τη συντέλεια εμελλον ζην* και ήμίν ούν και τοί με9' ημά ύπισχνείται τούτο, ούκ άχρι δε τή συντέλεια παρών, μετά τήν συντέλειαν άπεσται. άπαγε, εκτότε γάρ μάλλον σύνεΟται κα&αρώτερον και τρανότερον. τό γάρ εω , ού τό μετά ταύτα αναιρει, εν9α αν εύρε9ή κείμενον ι'ν τή γραφή. εύχαριΟτήσαντε ουν τώ κνρίω τώ ένταύ9α συνόπτι ήμίν, και πάν άγα9όν χορηγούντι, και πάλιν συνεσομένω τελεώτερον μετά τήν συντέλειαν, κ. ρ. λ.

C A P I T XXV.

Factum continuati ministerii historia sacra ostenditur. — Luculenta subduntur effata, quibus et ministerii continuatio historice ostenditur, et illius praescriptio a Christo per apostolos profecta comprobatur: — quae cum hisce testimoniis cohaereant; — variae inde ductae consequutiones, ac inprimis ministerii infallibilitas.

260. Vaticiniis quibus fuit praedictum, parabolis quibus adumbratum, et voluntati Christi qua iuge perpetuumque ministerium fuit institutum, *eventus* sic respondit ut neque plenior neque illustrior conspiratio in votis esse posse videatur.

U! enim a remotissima eademque apostolica aetate auspicemur, haec sunt quae in Actis, quae in epistolis, quaeque in Iohannis Revelatione comperimus.

Comperimus in *Actis* Paulum his verbis alloquentem 1 *presbyteros ecclesiae*, quos cum Miletum venisset, misso inde Ephesum nuncio ad se vocavit 2: *Attendite igitur vobis ipsis et universo illi gregi, in quo vos Spiritus-sanctus posuit episcopos, et cui vos Spiritus-sanctus manuum impositione praeposuit, ut pasceretis ecclesiam Dei, quam acquisieit sanguine suo. . . Propterea quum tot tantaque pericula gregibus vestris immineant, pro vestro officio vestroque munere vigilate, ne illi detrimentum capiant*

261. In *Epistolis* autem ista prae ceteris comperimus 3: *Dum venio, attende lectioni*, atque in evolvendis Scripturis assiduus esto, quo fiet ul tibi

*) Actt. XX. 17: ζ/το δε τή Μιλή- του χέμψα ει "Εφεσον, μετεκαλέδατο τοῦ χρεσβυτερου τή εκκλησία .

Quo in loco dicuntur χρεσβύτεροι, qui mox ἐχίσκοχοι vocantur: adbibeturque elliptica loquutio, χέμψα ει "Εφεσον, pro plena, χέμψα ἄγγελον vel ἀγγέλου ει Εφεσον. Videsis Irenaeum lib. III. cap. XIV., et Lamberti Bos *Ellipses* pagg. 13. seqq. edit. Scbaeferi.

') Actt. XX. 28 — 32: Προ ἔχετε οὖν εαυτοί;, καί χαντί τῷ χοιμνίῳ, ἐν ᾧ υμά τό χνεύμα τό ἅγιον ἐθετο ἐχικόχου, χοιμαίνειν τήν εκκλησίαν τοῦ θεοῦ, τῷ χεριεχοιηΟατο δια τοῦ ἰδίου αἵματος . . . <ho γρηγορεῖτε.

Quid vero sit ἐθετο, explanat Cbrysostomus in commentario scribens: Παρα τοῦ χνεύματος τήν χειροτονίαν ἔχετε, φησί' τοῦτο γάρ ἐῦτι τό ἐθετο: a Spiritu, ait, impositionem manuum habetis; nam hoc est illud *posuit*.

3) I. Tim. IV. 13—16: Εω ἐρχομαι, χρό εχε τή ἀναγνώῃ, τή χαρακλήῃ, τῇ διδασκαλίᾳ. μή ἀμέλει τοῦ ἐν Got χαρίσματος, ὁ ἐδόθη σοι διά χρηοφητεία μετά ἐχιθεθεω τῶν χειρῶν τοῦ χρεῦβτερίου. ταῦτα μελέτα' ἐν τοῦτοι icθi' ἵνα βοι η χροκοχή φανερά ἢ ἐν χάῳιν. ειεχε σεαυτῷ καί τή διδασκαλίᾳ' ἐχίμενε αἰτοί " τοῦτο γαρ χοιῶν καί δεαυτόν δῶῃ; καί τοῦ ακούοντα σου.

quoque facultas suppetat attendendi *exhortationi* qua excites et *doctrinae* qua alios publice privatimque erudias. *Noli négligera gratiam*, illamque charismatum summam *quae data eut tibi* ministerio meo *per prophetiam*, id est prophetis de te insignia quaeque praesagientibus, *cum impositione manuum presbyterii*, quod mecum libi manus imponente 4 suam operam coniunxit. *Haec meditare, in his esto* atque habita, *ut profectus tuus* in explendis crediti libi muneris partibus *manifestus sit in omnibus* quae adgrederis quaeque praestas. *Attende libi ipsi* quomodo vivas, *el doctrinae*, quid el quomodo doceas: *insta in illis, hoc enim faciens, el te ipsum nlrum facies et eos qui te audiunt*, atque caussa idcirco eris, ut cum Deo et sub Deo tu ipse serveris, audiloresque tui salutem adipiscantur.

Qin *bene praesunt presbyteri*5, quique ecclesiae uti par est advigilant, *duplici honore*, maiorique honorario stipendio *digni sunt, maxime qui* prae celeris excellentes ac vere episcopi *laborant in verbo et doctrina*. gravissimoque doctorum munere funguntur. *Adversus presbyterum*, ecclesiaslicisque officiis addictum *accusationem noli recipere* nisi rite assertam et comprobata, atque adeo *nisi sub duobus aut tribus testibus*, quemadmodum lege cautum est. *Peccantes coram omnibus argue, ut el ceteri timorem habeant*, inficiulaeque poenae triplicem illis propositum finem, *νοvθεσίαν, mendationem, ἀποπλήρωσιν, satisfactionem et παράδειγμα, exemplum* obtineant. „Ibidema, inquit Tertullianus in Apologetico ubi ecclesiarum disciplinam enarrat, „etiam exhortationes, castigationes et censura divina. Nam elindicatur magno cum pondere, ut apud cerlos de Dei conspectu: summumque

Ubi *χάρισμα collective* sumitur pro donis omnibus, quibus Timotheus ditatus fait: verba autem *διά προφητεία* ad *ῥίην* referuntur.

*) Quam Paulus vocat *ἱπιθροθιν των jfiçûν τον πρεσβυτεριον*, hebraei (licebant CWÎ n^OD· -Ad hunc ritum perlinent quae in Apostolicis Constitute lib. VIII. cap. XVI. traduntur: *Πρεσβύτην χειροτονων, ὡ ἐπίϋχοπε, τήν χείρα αὶ τή κεφαλή ἐπιτίθει αὐτό, τοῦ πρεσβυτεριον παρεϋτώτό θοι καὶ των δια- ῡnn: presbyterum dum creas, episcop, iptemet capiti eius manum impone, putente et presbyterio et diaconis.*

»)I. Tim. V. 17 — 19 — 20: *Οἱ καὶ; χοοεύτῳτε πρεσβύτεροι διπλή τιμή εἰν)νίθωϋαν, μάλιϋτα οἱ χοπιώντε ἐν τήν καὶ διδαΟχαλία. . . . Κατά πρεϋβυ-*

τερον κατηγορίαν μη παραδεχον, εκτό εἰ μη ἐπὶ δύο ἢ τριών μαρτύρων. Τοῦ ἀμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ελεγγε, era καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἐχῳσι.

Formulam *διπλή τιμή* Theodoritus interpretatur *maius honorarium stipendium*, inquiens: *Τό δέ διπλή τιμή, ἀντί τοῦ πλείονο τεάεικε: duplici autem honore posuit pro ampliore.*

Quae vero sequuntur, *εν λόγω καὶ διδασκαλία*, idem valent ac *εν λόγω διδασκαλία*, ct simpliciter, *εν διδασκαλία, in doctrina.*

Penes auctorem Constitute Apostolic, lib. II. cap. XXVIII. legimus: *Τοῖ δε πρεσβυτεροι ὡ ἀν κάμνονσι περί τον τή διδασκαλία λόγον διπλή καὶ αὐτοὶ ἀφορίζεσΟω ἡ μοίρα: presbyteris quoque, cum in docendo occupantur, dupla portio assignetur.*

S

■F?

futuri indicii praejudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegatur. Praesident probati quique Seniores.“

*cito leviterque nemini imposueris, neque communicareris peccatis alienis*⁶. „Oporlet enim“, uti Theodorilus advertit^{7*}, „prius examinare vitam eius qui ordinatur, deinde in ipsum invocare gratiam Spiritus/4 *Te ipsum castum custodi*, et vel levissimam umbram quae officere possit ἀγνίφ tuae, sedulo devitato.

Propter quam caussam 9 et cum haec mihi de te persuasa sint, *admoneo te, ut resuscites*, et nullatenus sinas exstingui vel etiam imminui *gratiam Dei*, et cum gratia consertam animi παύνησίαν, quae adhuc est in te per impositionem manuum mearum, quum te nimirum impositis manibus ordinavi. *Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum eius*: ne scilicet te pudeat sive testandi pro evangelio, quod dicitur τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου, sive ostendendae tuae mecum in eodem ministerio societatis; *sed collabora evangelio*, molesliasque eiusdem gratia exhaustiendas perferto *secundum virtutem Dei*, perque vires libi caelitus tribulas. *Formam habe sanorum verborum*, atque tibi semper obversenlur animo ° sana verba, quae a me audisti in fide et in dilectione in Christo Iesu. Bonum

6) I. Tim. V. M: Χτίρα ταχέω μηδενί εκιτίϋει, μηδε κοινωνει ἀμαρτίαι ἀλλοτρίαι . ὕιαντόν ἀγνόν τηρεί.

τ) Conim. ad h. 1.: Εξετάζειν γάρ πρότερον χρή τοῦ χειροτονοῦμενου τόν βίον* εἰ&' οὕτω καλεῖν ἐπ' αὐτόν τήν χάριν τοῦ πνεύματος .

s) II Tim. I. 6—8—13—14: δC ἤν αἰτίαν ἀναμνήσκω δε ἀναζωπνρεῖν τό χάρισμα τὸν θεόν, ὁ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἐν τῇ ἐπιθέσει τῶν χειρῶν μου. . . Μή οὖν ἐπαιδχννθή το μαρτύρων τὸν κύριον ἡμῶν, μηδ'ε ἐμὶ τὸν δίδμιον αὐτοῦ, ἀλλὰ βυγαχοπά&ηδον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ. . . . Ἡ ποτύπωϋιν ἐχε νγαινοντων λόγων, ὡν παρ' ἐμοῦ ἤκονϋα , ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησὺν' τὴν καλήν παραθήχην φύλαζον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.

Heic autem adhibetur χάρισμα pro donis universis, quibus auctus fuit Timotheus: dicitur vero ἀναζωπνρεῖν χάρισμα, flabello excitare charisma. quod

Spiritus-sanctus frequenter (Matth. II. 11, Luc. III. 16, Actt. III. 3—4, 1. Thess. V. 19.) cum igne componatur. Incisum tandem, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Ἀπὸ τῷ Ἰησοῦ, materiam innuit νγαινοντων λόγων, ostenditque propterea doctrinam evangelicam salutem afferre, quod ea proponat et commendat πίστιν καὶ ἀγάπην δια Χριστοῦ Ἰησοῦ. Hoc enim, inquit Grotius, est egregia illa βυγαχία, unde salus nostra pendet.

9) Apposite Theodoritus in coram, ad h. L: Μίμον, φησι, τοῦ ζωγράφου , καὶ καάάπερ ἐκεῖνοι τοῖ ἀρχετύποι προέχοντε , ὅνν ἀκρίβεια ἐκείνων ζωγραφουῖν εἰκόνα ὃ οὕτω καὶ ὅν οὖν τι ἀρχετύπον ἐχε τήν παρ' ἐμοῦ περὶ πίστεως καὶ ἀγάπης γεγεννημένην διδασκαλίαν. Imitare, impiit, pictores⁹ et quemadmodum illi attendentes exemplaria, horum imagnet accurate depingunt; ita et tu velat quoddam archetypum habe traditam a me tibi doctrinam de fide et caritate.

Jrpoiiluiii custodi per Spiritum-sanctum magnum sane opitulatorem, qui habitai in nobis, quique non deserit nisi prius ipse deseratur.

Tu ergo, /ili mil0 quem summo afl'ectu complector, confortare atrpie lemel robora in gratia quae est in Christo /esu, el quae audisti a me per multos testes, et a me quum te coram mullis testibus inaugurarem, accepisti, haec tamquam depositum commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt tl alios docere. «Quemadmodum11 enim a me doctor constitutus es, ita etiam lu eos qui fide sunt ornati, haec doce quae didicisti, ut illi etiam doctrinam rursus ad alios transmittant."

Huius rei gratia 11 reliqui te Cretae, ut ea quae desunt, quaeque ego spatiis exclusus redigere in ordinem non potui, corrigas et ad perfectam amussim perducas, et constituas per singulas civitates alque oppidatim presbyteros, sicut ego disposui tibi, tibiue iniunxi.

Haec loquere 13, doce, el exhortare, et argue cum omni imperio: ..Oportet enim 14 eum qui est in divinis disciplinis eruditus, 'non remisse nec cum timiditate hoc facere, sed cum libertate docere et increpare ubi opus esl.“ Nemo te contemnat ac ita te gerito, ut tuam nimiam lenitatem facilitalemque nemo aspernetur.

Quare ‘s haereticum hominem propria sectantem, auctoremque dissensionis ac factionum post unam et secundam correptionem evita, ac illi ne

’.) II. Tim. II. 1 — 3: *Σύ οὖν, τίχνον* #«p, *ίνδνναμον έν rrj χάριτι τή έν Χρι- Stâ 'Tifiw, xai à ήχονδα παρ' εμού διά sùlùn μαρτύρων, ταύτα παρά&ου πι- ltoĩ άν^ρώποι , οΐτινε ίχανοι εδονται tai ίτίρον διδάξαι.*

Verbum ένδνναμού eorum genere comprehenditur, quibus constantia in retinenda religione et perseverantia in eadem tuenda significatur.

”) Theodoritus ad h. I.: *liai ω περ icf εμού χροεβλή^η διδάοκαλο ^ ούτω mbi δν τού Tff πύτει κεκοϋμημενου ταύτα Μαίον i μεαά9ηκα , ίνα κακεϊνοι πάλιν wi; ίτερου την διδαϋκαλίαν διαπορB- uwCML.*

”) Tit. I. 5: *Τούτου χάριν κατελιπόν Un Κρητη, ίνα τά λείποντα επιδιόρθωση^ ni χαΓαύτήϋη κατά πόλιν πρεΰβυτερου ^ K r/ω Coi διαταξάμην.*

u) Tit. II. 15: *Ταύτα λάλει καί πα- (aΐu καί ελεγχε μετά πάβη επιταγή * aηδεί Cou περιφρονείτω.*

Sunt codices, in quibus pro *λάλει* est *δϊδαδχε*, et pro *περιφρονείτω* est *χατα- φρονείτω*. Sed Scholiastes Aristophanis ad Nebulas non male animadvertit, *περι- φρονώ*, contemno *loon* esse *rw χαταφρονώ*.

l <) Theodoritus ad h. 1.: *Χρή γάρ τόν rd &εία πεπαιδευμένον μα&ήματα, μή ύφειμένω , μηδε μετά τίνo δειλία τούτο ποιείν, αλλά δύν παρρηδία διδάδχειν xai επιτιμάν ένθα δει.*

15) Tit. III. 10 — 11: *Αίρετικόν άν- \$ρωπον μετά μίαν καί δευτεραν νου&εϋίαν παραιτού) είδώ οτι εξεστραπται ό τοιούτο καί αμαρτάνει ων αύτοκατάκριτο .*

Licet communis lectio indubiis asserta argumentis videatur, non desunt tamen Patres, uti Tertullianus, Cyprianus, Lucifer, Ambrosius, Hieronymus ct Augustinus, in quorum scriptis verba, *καί δευτεραν*, desiderantur.

Porro I. *παραιτού* idem valet ac I. Tim. VI. 5. *αρίϋταοο από τών τοιού- των** verbum autem II. *εκϋτρεφω*, quod

ave quidem dicito, *sciens quia subversus est qui eiusmodi est, et delinquit cum sit proprio iudicio condemnatus.* „Scit enim ipse se peccare,“ scribil Grotius, „et intus non potest se non damnare. Cur? quia de rebus divinis affirmat multa sine revelatione, et hoc facit ul de ecclesia, cuius paci consulere debebat, partem sibi faciat in qua regnet. Est haeresis *obstinatio animi dementia*, in Codice Iustiniano L. XI. de Summa Trinitate. *Haereticus* Augustino, qui alicuius temporalis commodi, et maxime gloriae principalusque sui gratia, falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur.“

262. *Seniores* ac presbyteros 16 *qui in vobis sunt* et inter vos degunt *obsecro consenior et testis Christi passionum, et eius quae in futuro revelanda est gloriae* felicitatisque *communicator* et particeps vobiscum exiturus: *pascite* meique consortes ministerii regite *qui in vobis est*, vestrisque in regionibus versatur, *gregem Dei*, illi *providete* atque advigilate *non coacte* et muneris vobis delati necessitate compulsi atque adeo invitati, *sed spontanea* laetoque animo Dei causa, *non turpis lucri gratia* neque ad quaestum, *sed voluntarie* et sincero adversus gregem animi affectu, ita ul non vestram sed illius utilitatem spectetis: *neque ut dominantes in cleris*, christianisque coetibus pro lubitu imperantes, *sed potius formae facti gregis*, atque vos ipsos ul exempla sistentes quae ceteri imitentur. *Et cum apparuerit princeps pastorum*, et ad iudicium supremum de hominibus habendum Christus redierit *reportabitis* ac veluti iustum impensi operis praemium consequemini *immarecensibilem aeternamque gloriae beatitudinis coronam.*

263. Reliqua sunt testimonia Iohannis, qui in Apocalypsi scribit ad septem angelos septeni ecclesiarum in Asia¹⁷: nominat urbes septem, in

proprie est inverto, adhibeturque de vestimentis quum permutatur το προ τό ιδω μέρος *translate et passive* notat *deflecto a via omnibus trita, aliamque mihi propriam meamque munio.* Tandem III. *αὐτοκατάκριτο*, qui suoapte indicio se κατακρίνει *condemnat*, ab Oecumenio et Theophylacto explicatur *αναπολόγητο*, υφ εαυτού και Γη οικεία Ουνειδήβρω κατακρινόμενο * Tertullianus vero *αυτοκατάκριτον* vertit *sibi*, id est apud se *damnatum.*

I. Petr. V. 1 — 5: *Πρεσβυτερον* του εν υμιν παρακαλώ, ο βυμπρεσβύτερο και μάρτυ των του Χριστου του παθημάτων, ο και τη μελλούβη αποκαλύπτει *Θβαι δόξη κοινωνό* * *ποιμάνετε* τό εν υμιν ποιμνιον του θεού. επιΟχοπούντε

μη αναγκαστώ, ἀλλ' ικουβίω * *μτίε αίλχροκερδω*, αλλά προθύμω * *μηδρ* ὕ; κατακυριεύοντε των κλήρων, αλλά *ρυχει γινόμενοι* του ποιμνίου * *και φανερωθήτ* του αρχιποιμένο, *κομειβθε* τον αμαώτινον τη δόξη Οτεφανον,

,7) Apoc. 1. 12. seqq. II. 1. seqq.: *Et conversus vidi septem candelabra aurea*, id est, *septem ecclesias* in id factas ut mundo praeluceant, *et in medio septem candelabrorum* Christum *similem filio hominis*, qui (Matth. XVIII. 10, XXVIII. 20.) ecclesiis adest suis, illos que suo numine protegit.

Eai ichon εν τη οιξιά αδρον χιριτί τήριχα; *f.r.râ*, et Christus habebat in sua dextera *manu septem stellas*, septem nimirum

quibus illae ecclesiae erani constitutae: describit Christum in medio septem candelaborum dextra tenentem septem stellas: et al) eo discit harum rerum mysteria, septem videlicet stellas esse angelos septem ecclesiarum, et septem candelabra esse septem ecclesias.

Iamvero hos ecclesiarum angelos totidem fuisse singulares viros, propriosque earum ecclesiarum moderatores ac praesides, quorum unusquisque suam ecclesiam aliquot annis antea rexerit, quam Iohannes revelatione donaretur; praeclare Grotius ostendit scribens 18: „Diximus ad Malach. II. 7. post Davidem Kimchium, summos sacerdotes dictos *angelos* hebraeis, quia ei Dei mandata ad populum ei preces populi ad Deum deferrent angelorum instar. Ostendimus etiam hoc loquendi genus ab hebraeis venisse ad aegyptios, qui et ipsi *τον αρχιερέα, summum sacerdotem* dixere *άγγελον, angelum*. Summis sacerdotibus templi respondent in ecclesia Christiana principes presbyteri, *οι προεστώτε, praesides* apud Iuslinum, qui per excellentiam dicti *hioxosot, episcopi*. Pari modo sacerdotibus et levitis respondent presbyteri ei diaconi, ut intelligi potest ex vaticinio Esaiae LXVI. 21. Non sunt quidem omnes functiones eaedem, sed satis est *του αναλόγου, proportionis*, propter quod nominum fiat communicatio. Hi *άγγελοι, angeli* istarum ecclesiarum ab ipso Iohanne erant constituti, et illis alii deinceps episcopi suo ordine successerunt, ut Tertullianus nos docet de Praescriptionibus Haereticorum et adversus Marcionem IV. et ante eum Irenaeus III. 3.“

264. En vero quae cum hisce ex Actis, Epistolis et Iohannis Revelatione depromptis, intime iunguntur atque cohaerent.

Cohaeret I. perspicuum *historiae* esse, viventibus adhuc apostolis extitisse non paucos, qui in ministerii partem consortiumque vocati creditas sibi ecclesias *docerent*, eisdem *praeessent*, illasque *sua testificatione* confirmarent.

Cohaeret II. eiusmodi *factum* explicati continuatique ministerii tribui oportere tam apostolis ceu caussis *mediis* ac *interiectis*, quam Deo veluti caussae *principi* ac *supremae*. Sunt quidem apostoli, qui ministros, qui doctores, qui pastores, quique testes *άμέωω* creasse perhibentur; sed ipse est Spiritus-sanctus qui eosdem ecclesiae praefecisse dicitur, et ipse est Christus cui defertur, quod in ecclesia pastores doctoresque constituerit.

episcopos et doctores, qui (Matth. XXIV. M, Apoc. XII. 1.) stellae nuncupantur.

Το μυστήριον των επτά άυτέρων ών άις επί τή δεξιά μου. και τά επτά ί'χγία τά χρυβά ' οί επτά άδτέρε ^ ijidoi των επτά εκκλησιών ειϋι, και αι ί'πα Ινχνίαι ά είδε , επτά εκκληϋίαι υί Scribe etiam *mysterium septem*

stellarum quas vidisti in dextera tnea, et mysterium septem candelaborum aureorum. Quod hisce arcanis mysticisque figuris significatur, huc redit: *septem stellae angeli sunt septem ecclesiarum, et candelabra septem quae vidisti, septem sunt ecclesiae*.

•8) In comm, ad Apocal. I. 20.

Cohaeret III. solemnem obtinuisse ritum, illumquo τη χα\$ο&ιοIa nomine insignem 1 quo initiatis ecclesiae ministris, illorum numerus, series atque ordo definiretur, qui doctrina, auctoritate ac legitima testificatione regno Christi consulerent, acceptumque fidei depositum incolume tuerentur.

Cohaeret IV. cooptatis in ministerium ea omnia fuisse tributa, quae ecclesiae docendae, pascendae ac legitima testificatione muniendae conducerent Illis nimirum fuisse tribulam facultatem sive qua gregi sibi commisso attenderent, illique praeessent: sive qua per Spiritum-sanctum bonum depositum custodirent: sive qua iudicia sancte exercerent: sive qua uti candelabra fidelibus praelucerent: sive qua cum omni imperio peccantes arguerent et castigarent: sive qua et ipsi manibus impositis alios subinde atque alios doctores, pastores ac testes ecclesiae gignerent: sive demum qua haereticos pravosque homines a Chrislifidelium consortio repellerent.

Quae quidem praeclare istis confirmantur 20: *Mementote praepositurum vestrorum*, quique κατ' ἐξοχήν tum ποοεῦτώτε, *praesides*, tum hiffxosot, *episcopi* audiunt, *qui vobis loquuti sunt verbum*, et in vos doctorum partes expleverunt. *Obedite praepositis vestris* 21 *et obsecundate: ipsi enim pervigilant pro animabus restris quasi rationem reddituri; ut cum gaudio alacriterque hoc faciant suumque obeant munus, et non gementes: hoc enim non expedit vobis*, immo plane noxium est. Pauli igitur aetate erant in Palaestinae ecclesiis 22 praepositi, id est ii qui non honore solum et ordine, sed verissima auctoritate eisdem praeessent. Hoc enim suadet ipsum *praepositorum* nomen 23: suadet orationis ductus, quo *obedientia* eisdem praestanda

g

”) Si qui hoc ritu consecrati non essent, neque in episcoporum album adlecti, impares omnino pluribus explendis ecclesiasticis officiis omnium consensione habebantur. Cuius consensionis non modo vestigium prostat Actt. VIII. 14. seqq., verum etiam testes sunt locupletes Chrysostomus in coram, ad h. 1., Augustinus de Trinitate lib. XV. cap. XXVI., Epiphanius Haeres. XXL, auctor libri de Baptismo Haereticorum, et Cyprianus epistt. LXXUI—LXXIV.

2°) Hebr. XIII. 7: J/yiyuoyevire τῶν r/youtuvwy υμῶν, otriveç ilάληOαν υμῖν τον λόγον τοῦ θιοιλ

11) Ibid. v. 17: τοῖ ἡγουμῖνοι υμῶν xai vxtixere' αυτοί γάρ ἀρρυχνοῦοιν ὑχίρ τῶν ψυχῶν υμῶν, ω λόγον ἀχοόώθοντί * Iνα μζτά χαρά τοῦτο

.τοιώσζ, xai μη ὑπνάζοντι ' àivûadi; γάρ ὑμῖν τοῦτο.

Iamvero loquutio, ἀχοῦιόόναι xôyon, *rationem. reddere*, quae iterum adhibetur 1. Petr. IV. 5, proprie significat praemium poenamve referre, prout quis « gesserit. Illud autem ἀλvoαιλί, inutile per litotem idem valet ac *noxium*.

”) In v.toSioei epistolae ad Hebraeos monent graeci, datam illam fuisse fidelibus τοῖ ἐν Παλαιῦτῖνη xai ἐν 7/ροίο·λύμοι. Hinc Chrysostomus ad verba, xiiStoSe τοῖ ἡγουμῖνοι υμῶν, scribit: stpi ἱχινύχόχων ἐ.èyei, *de episcopis* ista Paulus *dicit*, deque singularibus praefectis qui Palaestinae ecclesias moderabantur.

2J) Vocem ἡγουμένων ad quoscumque praefectos provinciis, civitatibus aut ia-

edicitur: ilemque suadet adhibita ratio qua subditi ad obedientiam praepositis deferendam excitantur: *ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animalms etstris reddituri*. Si cui enim officium, illudque cum salutis discrimine consertum divinitus imponitur, eidem respondens quoque ius tribuatur oportet.

Colincret tandem V. ministerii seriem ac veluti catenam ab apostolis profectam debuisse iugiler eodem ritu propagari atque diffundi. Sicut enim deesse numquam debebant *discipuli, oves*, quique aliorum auctoritate stabilirentur; ita deficere numquam poterant *doctores, pastorex ac praeordinati dirinitus testes*.

265. Hinc Paulus episcopatum sistit atque exhibet tamquam officium munusque perpetuum scribens *4: *Fidelis sermo* ac ita comparatus ut verissimum ac fide omnino dignum haberi debeat quod iam dicturus sum: *si quis episcopatum*, inspectionem, praefecturamque ecclesiasticam *quaerit et optat*, is *opus omnino praeclarum* gravissimumque sibi *cupit* et postulat.

Atque hinc episcopalis muneris dignitatisque perennitatem confirmat, quum leges condilionesque initiationis summa cura complexus praecipit²⁵:

millis pertinere, notius est quam ut probationibus indigeat. Atque ita Sirac. DLtt, X. 2-24, XIII. 8, XYII. 13, XLIX. 17, I. Macc. XIII. 54. dicitur γούμενο λαού, ηγούμενο εκκλησία, φυμένο δυνάμεων, ηγούμενο ιονδαίωv, ηγούμενο ε&vου, ηγούμενο τή πόλεω, ηγούμενο αδελφών, et Actt. VII. 10. de Iosepho, ηγούμενο ει Αίγυπτον. Penes alexandrinos interpretes nomina ηγβ, X¹ijj /1^0j ah'a Per «ρ/ων crebro redita, γγοϊi.iuvof etiam vertuntur.

Itaque potestas et αρχή hoc nomine continetur, an vero suinma in quovis genere, vel potius obnoxia, non ex vocis iro et origine, sed ex contextu indicari debet.

In novo Testamento adhibetur Matth. II. 6. de Christo in Israelem supremum dominium et plane αότόνομον exercente: adhibetur Luc. XXII. 26. et de apostolis, K ita adhibetur ut ό ήγονμινο respondeat rij μιίζονι tv νμῖν, *maximo inter vos*.

”) I. Tim. III. 1: Πιϑτό ό λόγο ' n π ίχιϑχοχή όρίγεται, χαλού έργου iitSvuti.

Tam heic quam cap. I. 15. aliquot

codices, scriptoresque ecclesiastici babent non πιστό, *fide dignus*, sed ανϑρώπινο, *humanus*, id est σύμμετρο τη άσ^eneía, *accommodatus ad imbecillitatem, non nimius nec humanis viribus maior*. **Omnia** tamen probant legendum esse πιδτό. Videsis Petavium de Ecclesiast. **Hierarchia** lib. III. cap. VIII. §§. XI. seqq.

I. Tim. III. 2—8. coll. Tit. I. 7. seqq.: Λεί οίν τον επίσκοπον άνεπίληπτον είναι, μαά γυναικό άνδρα, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μή πάροινον, μή πλήκτην, μη αισχροκερδή* άλλ' έπειική, άμαχον, άφιλάργυρον, τον ίδιον οίκον καλώ προϊστάμενον^ τέκνα έχοντα έν υποταγή, μετά πάση σεμνότητο. ει δέ τι τον ίδιον οίκον προστήναι ονκ οίδε, πώ εκκλησία θεον έπιμελήσεται: Μή νεόφυτον, ίνα μή τυφω- άεί ει κρίμα έμπέση τον διάβολον. Λεί δε αυτόν και μαρτυρίαν καλήν έχειν από τών εξωθεν, ίνα μή ει όνειδισμόν έμπέση και παγίδα τον διάβολον.

Sunt qui codicum, scriptorumque auctoritate suffulti voces μή αισχροκερδή subleestas habent. Et illae sane non modo desiderantur in Codd. ADFG. et in aliquot minusculis, verum etiam in pleris-

Oportet ergo episcopum esse irreprehensibilem, id est talem qui nullam occasionem iustae reprehensionis praebeat, aut aliquid committat unde merito peti accusarique possit, *unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum* quique omnia *κατὰ τὸ πρέπον*, iuxta decorum agat, *hospitalem, doctorem*. aliisque instituendis parem, *non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed modestum* ac mitem cumque qui non summo ubique iure statuatur, *non litigiosum* rixanimque abstinentem, *non cupidum*, *suae domui bene praepositum, filios habentem subditos cum omni castitate* morumque probitate. Si quis autem domui suae praeesse nescit, neque privatas res suas novit rite curare, *quomodo ecclesiae Dei*, quae el ipsa domus est, sed publica, sed sanctior, *diligentiam habebit*, illamque gubernabit? Aon *neophytum* recentemque, ne subito ad honores perveniens in *superbiam elatus in iudicium incidat diaboli*, poenamque incurrat, qualis propter superbiam diabolo evenit. *Oportet autem illum et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt*, bonaque fama penes illos omnes frui qui sive gentiles sive iudaei nondum ad Christiana sacra accesserunt; *ul non in opprobrium incidat et laqueum diaboli*, id est, ne ei prior vita aliquando exprobetur, ac is contumeliis notatus indulgeat irae, offendatque in peccandi occasiones, quae omnes sunt et dicuntur *παρίδε διαβόλου*, laquei quibus diabolus tamquam malignus venator irretire homines studet.

Quae eo ex sese pertinent, ul non minus episcopatum ceu opus proponant cum dignitate el auctoritate coniunctum *6, quam illum ceu opus mini-

que omnibus priscis versionibus, in Syr. Vulg. Aeth. Arab. Copt., nec non in libris Orig. Basii. Chrysost. Isidor. Hieron. Pelag. Theodorit. Oecumen. Tbeophyl. aliorumque.

Ex iis vero quae illustratione digna sunt, primum occurrit nomen *ανεπιληπτο* quod e palaestra petatum *proprie* eum denotat, qui numquam latus apertum praebet; *metaphorice* vero ad mores vitamque traductam ad eos significandos adhibetur, qui nullam occasionem iustae reprehensionis offerunt, nihilque committunt unde accusari merito possint. — Succedit nomen *νηφάλιο* cautum in munere obeundo, *αγρυρνον, διορατικόν*, ut Phavorinus explanat. — Insequentia apposita *Οωφρονα καί κόϋμιον* eum sistunt qui decori legibus obtemperat. — Tandem *veopuroy*, quod ex sese est *recens plantatum* et penes alexandrinis respondet

hebraico a Chrysostomo redditur *νῖοκατήχητον*, et a Theophylacto *νιοβά.ΧΓῖτον*.

*6) Est enim incredibiliter absurdum, quod in libro de trapezitico fenore p. 411. Salmasius scripsit: «Veteribus episcopatus in ecclesia non fuit nomen dignitatis aut potestatis, id est, *ἐλοvoία xai av-Oιντία*, sed curationis et administrations. *βοημία* sive *προϋταοια*, quae est *iri-ῥκοπή*." »

Sane I. huic prae fractae affirmationi e diametro Scripturae adversantur, quae semper episcopatum non secus ac opus cum auctoritate consertum repraesentant. Adversatur II. historia, in qua episcopi ut verissimi magistratus apparent. Et III. ipsi quoque adversantur Patres, e quibus Chrysostomus in Oratione de sancto Babyla, et in altera de sancto Ignatio. episcopatum dicit *ἀρχήν*, episcopos ἀο-

slenuinque sistant perpetuum, el quo fiat ut numquam in ecclesia desint de quibus Paulus Corinthios alloquens scribit²⁷ : *Ul el vos subditi sitis eiusmodi, d omni coopérant!* ad propagationem evangelii, *el laboranti* ad luendos sublevandosque fideles.

266. Quapropter huc eorum caput summaque redit, quae de ministerii continuatione Scripturae ostendunt, diserlisque effatis complectuntur.

Ostendunt nimirum I. mentisque oculis *historice* subjiciunt, ab ipsa iam apostolorum aetate exlitisse, qui in ministerii paries consortiumque provecti ecclesias moderarentur.

Ostendunt II. his in ministerium adlectis triplex munus docendi, pascendi, tesiandique fuisse commissum.

Ostendunt III. nutu Christi, divinique Spiritus instinctu ritum fuisse ab apostolis constitutum²⁸, quo ministerium el cum ministerio doctorum, pastorum, testiumque ordo iugiler propagaretur.

Ostendunt IV. nihil eorum apostolos fecisse reliqui, quae sapienti ac legitimae ministerii propagationi conducerent.

Ostendunt V. ministerii continuationem numquam abrumpendam et a Christo parabolis adumbratam, apertisque verbis promissam, ipsis quoque *talum* oraculis fuisse praenuntiatam. E quorum numero postremum istud haud est²⁹: **qnio Tip ^“*6 c d l? jnr**

*diamsi*³⁰ *dederit vobis Dominus panem angustiae el aquam pressurae*, atque vos adeo calamitatibus prope aluerit: *non* tamen *tegentur*³¹ neque e luis oculis eripientur *doctores tui* ³² **ψ'ΙΙΝó** i o i

ÎÛ'NOlt'n D'i IFÛNF) *et aures tuae audient verbum post tergum tuum*, et a tergo vocem audietis continenter repetentem, haec est via quam sequamini, *si dextrorsum vel sinistrorsum flexeritis* ³³, el in unam potius

jwaç, eisdemque asserit *προιβταβ^αι η^ιοχη* , *praeesse imperio*, ct *ερχει-ρβ5ήναι την πόλιν*, *civitatem regere suis arris commissam*.

n) I. Cor. XVI. 16: *ἵνα καὶ υμεῖ τοῖ τοιοῦτοι καὶ παντι τω ἱπιργούντι καὶ χοπιώντι*.

,B) Immo auctor Quaestionum ex novo Testamento penes Augustinum, q. XCVII. Kribit: *flemo ignorat episcopos Salvat-erm ecclesiis instituisse; ipse enim piaupram in caelum adseenderet, im-pmens manum apostolis ordinavit eos fpircopos*.

”) Is, XXX. 20 — 21.

3°) Ellipsi non infrequenti dicitur *et dedit*, pro *au** *quamvis dederit*.

31) Hanc *tegend*i atque ex oculis eri-piendi significationem subesse verbo

quod alibi non legitur, ostenderunt prae-clare Scliultensius et RoscnmiiUerus ad b, I.

32) Nomen , pluralis numeri, et distribute sumendum consueta enallage cum verbo singulari copulatur.

33) Non aliter heie IPCXF) pro scribitur, ac Ezcch. XLIII. 27. scribatur \IX1ΓΪI pro TVJTH.

quam alteram partem eundem sit. *Quomodo*³⁴ enim *audient sine prae-*
dicante? quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?

Denique VI. ostendunt Christi promissiones editaque de perenni ministerio vaticinia ita se habere, ul neque ab illo umquam seiunctus veritatis Spiritus censi queat, neque ex illius ore aliud verbum quam liquidae sinceraeque veritatis exspectandum sit.

267. Ministerium vero eiusmodi praedictum oraculis instructumque promissionibus sive doceat, sive pascat, sive concors lestelur, a quovis errandi periculo solutum est ac prorsus infallibile.

Cuius infallibilitatis inde quoque luculenta suppetit ratio, quod non solum, Scripturis praeuentibus, ministerio pascenti obtemperandum est, verum etiam eidem docenti ac testant! credi debet, el firmissima mentis assensio fidesque adhiberi.

Ad doctrinam enim leslificationemque ministerii ista referuntur³⁵: Qui *crediderit, et baptizatus fuerit*, suamque fidem efficacem ostenderit, *salvus erit*, integer a reatu culpae, solutus a vinculo poenae, filiorum adoptione insignis et consors hereditatis: *qui vero non crediderit*, neque legitimo ministerio docenti testantique obedientiam fidei exhibuerit, *condemnabitur*.

Et ad eandem doctrinam leslificationemque ista pertinent³⁶: *Omnes autem qui praedicantibus Christi ministris credebant, erant pariter*, singularique animorum unitate conspirabant. *Magis autem*³¹ ac in dies numerosiores *virii et mulieres credentes Christo* iliique nomen dantes *adiungebantur ecclesiae*. — *Surrexerunt autem quidam de haeresi pharisaeorum*^{3*}, el eiusmodi sectae primum addicti, *qui doctrinae el testificationi ministerii crediderunt*. Et³⁷: *Vides frater, quot millia sunt in iudaeis, qui Christo nobis praedicantibus crediderunt*.

34) Rom. X. 14. Πώ δε ἀκουῶσιν χωρί κηρύσσοντο ; πώ δε κηρύξουσιν, εἰ μὴ ἀποσταλώσιν;

35) Marc. XVI. 16: Ο πιῦτεῦσα καὶ ἰᾱπτιῦαί , ὡς ἡῦετα Γ ὁ δε ἀπιῦήῦα , χατακριῖῦεταί.

3.) Actt. II. 44: Πάντε δε οἱ πιῦτεῦσιν ἡῦαν ἐπὶ τό αὐτό.

Nequeant autem verba, ἐπὶ τό αὐτό, de loco sumi: reliquum est igitur ut cum Chrysostomo de fidei animorumque conspiratione intelligantur.

1') Actt. V. 14: Μάλλον δε προ ἐτί-9εντο πιῦτενοντε τώ χνρίω, πλή9η ἀν- <5ρῶν τε καὶ γυναικῶν; id est, μάλλον

di προ ἐτί9εντο πλή9η ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν πιῦτενοντε τώ χνρίω.

Ubi μάλλον, quod accipi adverbialiter debet, valet in dies magis ac magis: verbo autem προ ἐτί9εντο, adiungebantur, addi debet ecclesiae. Videsis Actt. II. 41 — 47.

39) Actt. XV. 5: Ἐξανεῦτηῦαν δε τινε τῶν ἀπό τή αίρεῦεω τῶν φαριῦαΜΠ πεπιῦτενκότε .

39) Actt. XXI. 20: Θεωρεῖ , ἀδείρι, πόῦαι μυριάδε εἰῦῖν Ἰουδαίων τῶν .π/Τι- ὕτενκότων. Sed pro Ἰουδαίων in Codd. AECE, non paucis minusculis et in vulgata interpretatione est ἐν τοῖς Ἰουδαίοι .

268. Iamvero naturae rerum haud sinunt, ut ministerio ac testificationi quae infallibilis non sit sed errori obnoxia, animi assensio iidesque non secus ac necessarium officium debeat. Sentit enim animus se ad veritatem esse factum, quod quum sentit, illud una sentit, aut nullum esse apud homines ministerium, cuius doctrinae praeceptis sibi necessario assentiendum sit, aut si quod est, idem profecto contra omnem fraudem tutum esse atque munitum.

Etenim si humana mens per se, sua sponte ac vi quadam naturae insita falsitatem fugit, odit, execratur; omnino non potest sub ministerium errori expositum redigi, quin ea veluti ad mortem rapi ac vita ipsa privari videatur. Nam cum omnis auctoritas legilimumque magisterium ita sit comparatum, ut ei simplex, prompta atque integra obtemperatio respondeat; profecto impetus ad veritatem investigandam acquirendamque eripitur animo, si hic sub eiusmodi doctorum, pastorum, testiumque ministerium cogitur, quod possit aliquando a veritate aberrare.

Quid enim? potest ne Deus immortalis quas mentes vivas sui imagines et simulacra esse voluit, tamquam sordida quaedam mancipia aliquorum hominum stultitiae, temeritati atque libidini vexandas tradere? potest ne summa veritas, ne quis eius amore capiatur, vetare, ac poena etiam indicta sempiterna detertere? potest ne summa sanctitas quas in ferendis legibus aequitas ac sapientia partes imponunt, non exequi, non explere?

Vel igitur negari debet, quod Scripturae confirmant, instituto divinitus ministerio eidemque perpetuo fidei obedientiam rependi oportere: vel si id conceditur, quod concedendum esse liquet, fatendum pariter est, eiusmodi ministerium tum aliis praeclaris supernisque donis, tum eo potissimum quod *infallibilitate* constat, excellere atque honestari.

CAPUT XXVI.

Continuatio et perennitas ministerii et Christianis monumentis evincitur. — Expolitur tractatio, et consensio christiani nominis de ministerio numquam desituro in medium adducitur: — potiora tum facta tum monumenta quae eiusmodi consensionem patefaciunt: — rata fixaque doctrinae capita, quae eodem referuntur: — suffragium eorum patrum qui apostolici nuncupantur.

269. Scripturarum doctrinae de *continuatione* deque *perennitate* ecclesiastici ministerii non diserte minus quam valide patrocinantur *christiana* monumenta, e quibus alia ipsam ad nos usque continuationem, alia eiusdem firmitatem demonstrant.

Et ministerium quidem ad nos usque continuatum demonstrant I. *yata synodorum*, in quibus non modo crebra de ministris recurrit mentio, sed ipsum etiam ministerium iugiter diffusum propagatumque exhibetur. De hac enim interpellata nunquam propagatione uberrime testantur canones, testantur litterae encyclicae, atque ipsae testantur subscriptiones, quibus gesta synodalia communiuntur.

Demonstrant II. *monimenta liturgica* et ad sacramentorum administrationem pertinentia, quae quum apud christianos cuiuscumque tandem communionis semper obtinuerint, iuge penes eosdem ministerium patefaciunt. His enim munimentis non repetita solum continetur ministrorum recordatio, sed ipse quoque ritus ministerii continuandi describitur.

Demonstrant III. *utriusque iuris canonici et civilis collectiones*, in quibus de ministris, illorum officiis, muneribus, facultatibus, expletisque continenter functionibus plurima occurrunt et plurima disponuntur.

Demonstrant IV. *catalogi ecclesiarum* ab Eusebio aliisque accurate relati¹, quique continuatas pastorum doctorumque series complectuntur.

Demonstrant V. *scripta Patrum, theologorumque tractationes*, in quibus et saepissime de ministris disseritur, et iniuncta illis munera facultatesque tributae enarrantur, et iugis eorundem propagatio oculis subiicitur.

Demonstrat VI. *usus loquendi*, qui penes christianos semper invaluit, et quo ad omnem paginam celebrantur² *προεδρία, πρόεδροι, πρωκα&ίδοι, Επισκοπή, επίσκοποι, Ηγούμενοι, εἰ τύπον καὶ τύπον ἱεροῦ προκαδημον ιερωννη, praesides ecclesiarum, praepositi, episcopi, pastores, ecclesiaeque moderatores ac duces*.

Demonstrant VII. *singularum ecclesiarum historiae*, quae cum existent³ et continuatione ministerii tam intime devinctae sunt, ut sine illis ne animo

>) Agit Eusebios H. E. lib. III. cap. IV. *περί τη πρώτη τῶν ἀποστόλων διαδοχή*, de prima apostolorum successionem, caputque absolvit his verbis: *Ἀλλὰ γάρ ὁδὼ προβαίνουμέν, επικαιρου τα τή κατά χρόνον τῶν ἀποστόλων διαδοχή ἡμῖν εἰρήσεται. Sed quoniam suhinde per ordinem temporum apostolis successerint. in progressu operis suo loco dicemus.*

Et sane dicit cap. XI. *ὡς μετὰ Ἰάκωβον ηγείται Συμεὼν τή εν Ἱεροσολυμοι εκκλησία*, quomodo Symeon post lacobum Hierosolymorum rerit ecclesiam: dicit cap. XIII. *ὡς δεύτερο ρωμαίων επίσκοπο Ανέγκλητο*, ut Anencletus fuerit secundus romanorum episcopus:

dicit cap. XIV. *ὡς δεύτερο Αἰξανίριτα; επίσκοπο Αβίλιο* | ul *Avilius alter Ulilerit alexandrinus episcopus*: dicit cap. XV. *ὡς τρίτο ρωμαίων επίσκοπο Κιρμη*: dicit cap. XXI. *ὡς τη Ἀλεξανδρῆ εκκλησία τρίτο ηγείται Κερδών*: dicit cap. XXII. *ὡς τη ἀνποχεων ὑπότιρο; Ἰγνάτιο*: dicit capitibus XXXIV—XXXV. ac per integrum opus huic penso insistit.

*) Origenes in Matth. T. XV. n. 16. T. XVI. nn. 8—22; Eusebins H. E. lib. III. cap. IV. in Is. I. 27, XI. 6—7, XIX. 18: Cyrillus scythopolitanus in vita s. Sabae cap. LVII; Hernias Past. Lib. III. Simii. IX. n. 27: Cyprianus epist. LXIX; Hieronymus in Is. XIII. 2, et Augustinos de Civ. Dei lib. XX. cap. IX. n. 2.

quidem concipi posso videantur. Atque ita reputari mente nequeunt historiae ecclesiarum aelhiopicae, coplicac, syriacae, graecae, africanae, gallicanae, luspanicae aliarumque, quin de ministris deque interciso numquam ministerio cogitetur.

Ipsa postremo VIII. demonstrat *universa christianismi historia*, quae historia ex aequo est diffusi propagatique ministerii.

270. Quod vero *ad futuram* spectat *eiusdem perennitatem*, ea praesto jjuu doctrinarum capita uno Patrum omnium suffragio praestituta atque inculcata, quae omnem funditus ambigendi ansam occasionemque praecidunt.

Sane I. doctrina est Ignatii, nihil in ecclesia sine episcopo suscipi, nihil citra eiusdem nutum perfici posse atque absolvi3 : „Decet itaque non modo vocari christianos, sed etiam esse; quemadmodum nonnulli episcopum quidem nominant, *iustaque auctoritate constitutum* fatentur, sed omnia siue eo faciunt. Tales vero non bona conscientia mihi praediti esse videntur, quia non firmiter secundum praeceptum congregantur.“ Et aliquot interjectis1: „Quemadmodum igitur Dominus sine Patre, ipsi unitus, nihil fecit, neque per seipsum, neque per apostolos; ita neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam peragatis. Neque adgrediamini, ul quidquam a vobis separatim factum decens appareat.“

Alibi vero scribit5 : „Quum enim episcopo subiecti silis ut Iesu Christo, videmini mihi non secundum hominem sed secundum Iesum Christum vivere, ijni propter nos mortuus est, ul credentes in mortem ipsius mortem effugiatis. Necessarium itaque est, quemadmodum facitis, ut sine episcopo nihil agatis, sed et presbyterio subditi sitis, ul apostolis Iesu Christi, spei nostrae, in \$oo conversantes inveniamur/

’) Ad Magnes. §. IV: *Πρέπον ουν ιfrir, μή μόνον καλεῖῶΟαι χριῦτιανού , cAlà χαῖ εἶναι ' ὡ περ καί τινε ἐπίῦκοπον υν χαλοῦδιν, χωρί δέ αυτού πάντα ιfcliονῦιν. οἱ τοιούτοι δέ ουκ εὔῡννεί-Ijtu μοι εἶναι φαίνονται, διά τό μή iliaia; ν.ατ' εντολήν ῡνναΟροιζέοΟαι.*

Adverbium *βεβαίω* idem notat ac ‘nrw *fide ratoque ordine* : nomen vero *mlr*, absolute adhibitum ipsum designat (irui/i *praeceptum*, *εντολήν Α'ριῦτού*.

·) Ibid. VII: *Ἡ περ οὖν ὁ κύριο πα τον χατρό οὔδεν ἐποίησεν, ηνω- οὔτε δι εαυτού, οὔτε διά τών Wriiw οὔτω μηδε υμει άνευ τού Ὤῡτῶβυ καί τών πρεσβυτερών μηδέν itâfar μηδε πειράσητε εὔλογον τι φαι-*

νεθ9αι ἰδίᾱ ὑαῖν. Est *ἰδια* idem ac *seorsum* et extra communionem socie- tatemque episcopi et presbyterorum.

5) Ad Trallian. §. II: *"Οταν γάρ τω επιδκόπω ὑποτάῡΟεΟ&ε ω Ιησοῦ Χριστώ, φαίνεστε μοι οὐ κατ' άνθρωπον ξώντε , αλλά κατά Ἰησοῦν Χριστόν, τον δι ημά ἀπο^ανόντα, ἵνα πιστεύσαντε εἰ τον θάνατον αυτού, τό ἀποΟανεῖν εκφύγητε. ἀναγκαῖον οὖν εστιν, ὡ περ ποιεῖτε, άνευ τού επισκόπου μηδέν πράσσειν υμά , ἀλλ' ὑποτάσσεσΟαι καί τω πρεσβυτερίω, ὡ τοί ἀποστόλοι Ιησοῦ Χριστού, τη ἐλπίδο ημών, εν ω διάγοντε εὔρε9ησόμε9α.*

Vetus interpres quum accommodatius ad orationis seriem reddat, *qui propter vos mortuus est*, non legit *δί ημά* , sed *δί υμά* *

Et rursum⁶: „Omnes episcopo obtemperate, ul Iesus Christus Patri; et presbyterio ut apostolis; diaconos autem revereamini ut Dei mandatum. Separatim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam spectant."

Tamdiu igitur ministerium permaneat necesse est, quamdiu ipsa sibi constabit ecclesia.

271. Ad haec II. doctrina est Ignatii ab africanis quoque patribus repetita⁷, tantam esse in ecclesia episcopi necessitatem, ut sine eo neque baptismus administrari neque eucharistia confici rite valeat. „Valida eucharistia habeatur illa⁸, quae sub episcopo peragitur, vel sub eo cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi fuerit Christus Iesus, ibi catholica est ecclesia. Non licet sine episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quodeumque ille probaverit, hoc ei Deo est beneplacitum, ut firmum et validum sit omne quod peragitur? Et mox ⁹: „Bonum est Deum et episcopum honorare. Qui honorat episcopum, a Deo honoratus est; qui clam episcopo aliquid agit, diabolo servit."

Iamvero administrari baptismus semper debet, quum semper sint homines regenerandi: eucharistia vero conficienda est quousque Christus secundo

b) Ad Smyrnaeos §·ΨΠΙ: Πάντε τῷ επισκοπῷ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ πατρὶ' καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις ' τοῦ δε διακόνου ἐντρέπεσθε, ὡς θεοῦ ἐντολὴν ἀγεί χωρὶ τοῦ επισκόπου τι πρᾶστέω τῶν ἀνηχόντων εἰ τὴν ἐκκλησίαν.

Formula, ὡς θεοῦ ἐντολὴν, vel plane gemina iterum occurrit in epist. ad Magn. §. II., et in epist. ad Trail. §§. III — XIII.

γ) Synod. Cartbag. II. c. IX. et Synod. Cartbag. IV. capp. VI — VII.

*) Ad Smyrn. §. VIII: Εκείνη βέβαια εὐχαριστία ἡγείσθω, ἢ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον οὐσα, ἢ ὡς ἀν' αὐτό ἐπιτρέψῃ. ὅπου ἀν' φάνη ὁ ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος ἔστω¹ ὡς περ' ὅπου ἀν' ἡ Χριστοῦ Ἰησοῦ, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία· οὐκ ἐξόν ἐστιν χωρὶ τοῦ επισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπην ποιεῖν ἀλλ' ὁ ἀν' ἐκεῖνο δοκιμασ²?, τοῦτο καὶ τῷ θεῷ εὐάρεστον, ἵνα ἀσφαλὲς ἢ καὶ βέβαιον παν, ὁ πράσσεται.

Auctor est Hefele, tres potissimum circumferri enarrationes incisi, ὅπου ἀν'

φάνη.....ἡ καθολικὴ ἐκκλησία: priorem Mōhleri, *ubi episcopus est, ibi en ecclesia concreta; et ubi Christus, iti ecclesia universalis*: alteram Rothe, cui quin χαάολιχὴ idem sit ac *visibilis*, locum reddit, *quia cum Christo necessarie simul posita est ecclesia visibilis; ideo et in quovis loco, ubi episcopus apparet, etiam fideles ad visibilem coelum congregati esse debent; nam episcopus repraesentat Christum*: et tertiam Baomgarten - Crusii, qui appositum *χα³ολητ*; potius *vera* quam *universalis* reddendo» esse arbitratur.

Sed nisi totus erro, sincera interpretatio haec est: *ubi comparuerit episcopus*, qui est caput commissae sibi plebi*, *ibi et multitudo sit*, quae est eiusdem veluti corpus; *quemadmodum ubi fuerit Christus Iesus*, quem Deus Pater universis fidelibus caput dedit, *ibi catholica est ecclesia*, quae est eiusdem plenitudo.

9) Ibid. §. IX: Ο τιμῶν ἀτῶχο.τον ὑπὸ θεοῦ τετιμήταΓ ὁ λαθρά επισκόπου τι πράσσω τῷ διαβόλῳ λατρεῖ.

venerit Haque duralio ministerii ad ipsam usque saeculi consummationem protenditur.

272. Rursum III. testes sunt¹⁰ africani patres et una cum illis barci-Dünensis Pacianus, ipsos esse episcopos et pastores quos Christus auxit ligandi solvendique potestate, et a quibus idcirco remissio peccatorum exspectari in ecclesia debet. Obiicientibus enim novalianis, penes solum Deum esse cul-

fifuni veniam impertire, reponit **Pacianus II**:

„Yerum est, sed el quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nam quid est illud quod apostolis dicit ¹² : *quae ligaveritis in terris, ligata aunt et in caelis: et quaecumque solveritis in terris, soluta erunt et in taelis?* cur hoc, si ligare hominibus ac solvere non licebat? an tantum hoc solis apostolis licet? ergo et baptizare solis licet, et Spiritum-sanctum dare solis, et solis gentium peccata purgare: quia totum hoc non aliis quam apostolis imperatum est. Quod si uno in loco et resolutio vinculorum el aeramenti potestas datur, aut lotum ad nos ex apostolorum forma et potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatum est. *Ego*, inquit¹³, *fndamentum posui, alius autem superaedificat.* Hoc ergo superaedificantes quod apostolorum doctrina fundavit. Denique et episcopi apostoli nominantur, scut de Epaphrodito Paulus edisserit ¹⁴ : *fratrem et commilitonem*, inquit, ficuCT, *vestrum autem apostolum.* Si ergo et lavacri et chrismatis potestas, maiorum el longe charismatum ad episcopos inde descendit; el ligandi quoque ius adfuit atque solvendi. Quod etsi nos ob nostra peccata temerarie vindicamus, Deus tamen illud, ut sanctis et apostolorum cathedram tenentibus son negabit, qui episcopis etiam Unici sui nomen induisit/

Quemadmodum vero fideles dominicam semper orationem frequentabunt, *faillie nobis debita nostra*; ita numquam cessabit ministerium, cuius opera culpaе remittuntur.

273. Praeterea IV. si quam fidem Ignalio adiungimus, ii sunt episcopi qui Christum repraesentant, qui praesident loco Dei, el quibus obtempérai)** ὅπη a nobis est, ut nostri Deus curam gerat.

„El quamdiu,“ sic ille¹⁵, „quis episcopum tacentem videt, *neque unientem suae auctoritatis contemptores*, tanto magis eum revereatur; pemcumque enim paterfamilias mittit ad gubernandam familiam suam¹⁶,

“) Synod. Carthag. IV. capp. VI—VII.

·’) Epist. I. ad Sympronianuni *de alWico nomine*, §. VI. apud Gallan-fa T. VII. p. 259.

») Matth. XVIII. 18, loh. XX. 23.

”) I. Cor. III. 10.

”) Philipp. II. 25.

l s) Ad Ephes. §. VI : *Hat όσον βλέπει τι σιγώντα επίσκοπον, πλειόνω αυτόν φοβείσθω*’ πάντα γάρ, όν πέμπει ό οικο-δεσπότη ει ιδιαν οικονομίαν, ούτω δει ημά αυτόν διΐχεσάαι, ώ αυτόν τόν πέμ-ψαντα. τόν οϋν επίσκοπον δήλον ότι ώ αυτόν τόν κύριον δει προ βλέπειν.

•β) Matth. XXIV. 25.

hunc ita accipere debemus ut illum ipsum qui mittit. Manifestum igilur est quod episcopum respicere oportet ul ipsum Dominum.⁴⁴ Quibus isla consentiunt 17: „Cuncti similiter revereantur diaconos ut mandatum Iesu Christi, et episcopum ut Iesum Christum Filium Patris, el presbyteros ut senatum Dei et concilium apostolorum. Sine his ecclesia non vocalur.“ Neque haec diversa sunt 19: „Quum itaque in personis supradictis omnem multitudinem in tide et caritate conspexissem, hortor ut in concordia omnia peragere studealis, episcopo praesidente loco Dei, et presbyteris loco senatus apostolici, el diaconis mihi suavissimis concreditum habentibus ministerium Iesu Christi, qui ante saecula apud Patrem erat, et in One apparuit. . . . Nihil sit in vobis quod possit vos dirimere, sed uniamini episcopo et praesidentibus in typum et demonstrationem immortalitatis 19.“ Hinc alibi scribit *°: „Episcopo attendite, ut et Deus vobis attendat/4

Sed *episcopus omnium Deus* 2* a suo templo suaque ecclesia abesse numquam potest: et *episcopus invisibilis Christus* ** cum suo corpore suaque ecclesia ad consummationem usque saeculi perseverabit. Reliquum est igitur ul ipsum quoque particularium visibiliumque praesidium ministerium iuge ac perpetuum censeatur.

274. Et re sane vera V. Chrisoslomos 23, Pseudo-Clemens²⁴ et in primis Ignatius²⁵ quo validissime possunt, ingeminant atque confirmant.

1*) Ad Trallianos III: *Ομοίω ἵσαν τε εντρεπεθωβαν του διακόνου ὡ εντολήν ΤηΟού ΧριΟτού, χαί τόν επίϋκοπον ὡ ΙηΟούν Χριϋτόν, όντα υιόν του πατρό, του δε πρεδβυτέρου ὡ Ουνέδριον θεού παί ὡ ὑνδεΟμον αποστόλων. χωρί τούτων έκκλησία ού καλείται.*

,β) Ad Magnesios §. VI: *Έχει ούν ἰν τοί προγεγραμμενοι προ ὡποι τό παν πλήθο έθεώρηϋα έν πίστει καί αγάπη, παραινῶ, εν όμονοία θεού ὑπονδάξετε πάντα πράδϋειν, προκαθημένον του επίϋκόπου ει τόπον θεού, χαί τών πρεσβυτέρων ει τόπον συνεδρίου των αποστόλων, καί τών διακόνων, τών εμοί γλυκντάτων, πεπιΟτευμένων διακονίαν Ιησού Χριστού, ο πρό αιώνων παρά πατρί ήν, χαί έν τελεί εφάνη. . . . Μηδέν έστω έν ὑμίν, ο δυνήοεται υμά μερίοαι, άλλ ένώθητε τῶ επιΟρόπω χαί τοί προχαθημενοι, ει τύπον χαί διδαχήν άφθαροία.*

19) Quae verba hunc fundunt sensum: quemadmodum unitas cum episcopo typus est immortalis illius vitae quam sancti

cum Deo uniti beate vivunt; ita haec eadem unitas oculis obnoxia quaedam est veluti demonstratio, qua homines ad credendam immortalem vitam ex conianctione cum Deo profectam adducantur.

2°) Ad Polycarpum §. VI: *Τω αι. 5χο,τω προ έχετε, ἰνα καί ο θεό ὑμίν.*

21) Patrem Iesu Christi *ρὺν πόντοι επίϋκοπον* vocat Ignatius in epist. ad Magnesios §. III.

»') In eadem epistola eodemque low subdit: *Ει τιμήν ούν εκείνου τον 3ῦνϋαντο ημά πρεπον έβτιν, έπακούιτ χαρ: μηδεμίαν ὑπόκριϋιν' έπει οϋχ| ότι 10τ επίϋκοπον τούτον τον βλεπόμενον χλερς τι, αλλά τόν άόρατον παραλογίζεται: ἰ» honorem igitur illius qui amat nos, decet obedire episcopo sine ulla hypocrisi: quia non solum episcopum hunc visibilem quis fallit, sed invisibilem decipere conatur.*

²³ In I. Tim. Hom. XV. n. 3.

Hom. III. n. 70.

Ad Trallianos XIII: *"Εifatâi*

consilium esse Christi voluntatemque Patris, ul in iis quae ad fidem religionemque spectant, obsequium atque obediencia episcopis rependatur. „Valete in Iesu Christo, subiecti episcopo ul *Dei* praecepto, el similiter presbyterio/4 Et denuo: „Sed el vos decel non familiarius uti aetate episcopi, sed respectu potentiae Dei Patris *qui eum constituit*, omnem impertiri illi reverentiam, quemadmodum cognovi sanctos facere presbyteros, qui non temere diiudicant conspicuam illius conditionem iuvenilem, sed ul prudentes in Deo ei cedunt; non ei autem, sed Patri Iesu Christi omnium episcopo.¹⁴

Numquam igitur deerunt antistites, quorum imperio fideles obtemperent, et quorum nutu res christiana administretur.

275. Neque enim VI. fieri potest, ut ii aliquando desint quos Deus non secus constituit ac authenticos vivosque testes, qui Scripturarum depositum custodirent, integrumque ad ultimam usque posteritatem transmitterent, flos vero esse pastores et doctores, qui semet interpellata numquam serie excipiant, insigniter prae celeris tradunt **Tertullianus** el **Augustinus**, e quibus ille marcionitas refellens scribit²⁶ :

„In summa si constat id verius quod prius, id prius quod et ab initio, id ab initio quod ab apostolis; pariter utique constabit, id esse ab apostolis traditum, quod apud ecclesias apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus quod Iac a Paulo corinthii hauserint, ad quam regulam galatae sint recorrecti, quid legant philippenses, thessalonicenses, ephesii, quid etiam romani de proximo sonent, quibus evangelium et Petrus et Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt. Habemus et Iohannis alumnas ecclesias. Nam etsi Apocalypsin eius Marcion respuit, *ordo tamen episcoporum ad originem rtrcensut in Iohannem stabit auctorem*. Sic et ceterarum generositas ²⁷ recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas iam apostolicas, sed apud universas quae illis de societate sacramenti confoederantur, id evangelium Lucae ab initio editionis suae stare, quod cummaxime tuemur: Marcionis vero plerisque nec notum, nullis autem notum ut non eo damnatum. . . . Eadem auctoritas ecclesiarum aposlolicarum ceteris quoque patrocina-bitur evangeliis, quae proinde per illas et secundum illas habemus.⁴⁴

h' Irfiον Αριϋτῶ, ὑποταββόμενοι τῶ ἐπι-
(ηχώ ω; τη εντολή, ομοίω χαί τῶ
μιίβναρίφ. Ad Magnesios §. III: *liai*
itii li χριπει μη δυγχράδ&αι τη ηλικία
ε ιχώχό.τον, άλλα κατά δύναμιν θεού
W(a; xŪGαν εντροπήν αὐτῶ ἀπονεμειν,
νιυ; ιγνων χαί τοῦ ἀγιου πρεββυτέ-
W, ον κροειληφότα την φαινομένην
HMfixip τάξιν, άλλ ω φρονίμου εν

θεῶ Ουγχωρῶντα αὐτῶ* οὐκ αὐτῶ δεῖ
αλλά τω πατρί τηΟού ΧριΟτού τῶ πάν-
των επιβκόπῳ.

De hoc Joco praeter varias lectiones ab Henrico Petermaniio collectas, videsis Andreae Bosii dissert, in eiusdem Opusc. Hist. pagg. 477. seqq.

- 26) Con. Marcion. lib. IV. cap. V.
- 27) *Genus* videlicet, *origo*, *nobilitas*.

Quid vero Augustinus? Manichaeos rationi praefidentes his primam verbis compellat*8: „Quo te committis, anima misera, infirma, carnalibus nebulis involuta, quo te committis?u Tum auctoritatem cum auctoritate componens pergit*9: „Unde scis haec30? plane, inquis, Manichaeus me docuit Sed infelix, credidisti, neque enim vidisti. Si ergo ad millia fabulosorum phantasmatum, quibus turpiter gravidata es, te auctoritati ignotissimae et furiosissimae subdidisti, ut ideo haec omnia crederes quia in illis conscripta sunt libris, quibus miserabili errore credendum esse consuisti, cum tibi nulla demonstrentur; cur non potius evangelicae auctoritati, tam fundatae, tam stabilitae, tanta gloria diffamatae, atque ab apostolorum temporibus usque ad nostra tempora per successiones certissimas commendatae, non te subdis ut credas, ut videas31, ut discas etiam omnia illa quae te offendunt, ex vana el perversa opinione te offendere?“

Ac paullo inferius3*: „Hic iam si quaeratis a nobis, nos unde sciamus apostolorum esse istas litteras: breviter vobis respondemus, inde nos scire unde el vos scitis illas litteras esse Manichaei, quas miserabiliter huic auctoritati praeponitis. Si enim et hinc vobis aliquis moveat quaestionem et scrupulum contradictionis impingat, dicens, libros quos profertis Manichaei, non esse Manichaei; quid facturi estis? nonne potius eius deliramenta ridebitis, qui contra rem tanta connexionis et successionis serie confirmatam, impudentiam huius vocis emittat? Sicut ergo certum est illos libros esse Manichaei, et omnino ridendus est, qui ex transverso veniens tanto post natus litem vobis huius contradictionis intenderit; ita certum est Manichaeum vel manichaeos esse ridendos aut etiam dolendos, qui tam fundatae auctoritati, a temporibus apostolorum usque ad haec tempora certis successionebus custoditae atque productae, audeant tale aliquid dicere.“ Quibus simillima deinde monet3 3, argumentisque confirmat.

Futurum igitur numquam est, ut certa testium doctorumque successio abrumptur ac desinat.

276. Quae si semel VII. abrumperetur ac desineret, nusquam illico comparerent qui serpentes de fide quaestiones compescerent, quique fidei securitati, uti par est, prospicerent.

Id namque muneris legitimo ministerio commissum esse, praeclare tradit calarilanus Lucifer Constantium imperatorem sic alloquens34: „Apprehende

,s) ton. Faustum lib. XXXII. cap. XIX.

“) Ibidem.

*) Nimirum *octo esse terras et decem caelos, quod Atlas mundum ferat, splenditenensque suspendat, et innumeraabilia talia.*

31) Al. *ut viras.*

3I) Con. Faustum lib. XXXII. cap. XXI.

“) Ibid. lib. XXXIII. capp. VI. seqq.

34) In libro, *moriendum esse pro Dei Filio*, §. XXII. p. 253. apud Gallandium T. VI,

amoeniter quod te ducat ad convivium Abrabac, Isaac et Iacob Dei amicorum, tu qui ausus fueris homo totius injustitiae iustum te aestimare, omnibus te praeponens³⁵ Dei iudicio sanctae ecclesiae constitutis episcopis; fidemque sanctam quam semper tenuit ac tenet ecclesia, reprobans, fueris natus blasphemiam sacrilegi Iulii Arii ore prolata, nunc per satellites tuos, nunc edicto Iulio, nunc spiritibus immundis referio ore Iulio praedicare, et iuste³⁰ perfectum cultorem Dei et omnia sancte agentem vocitare; cum adhuc te neque crudelior, neque detestabilior, neque in blasphemiiis maiorum quam quisquam eorum regum qui tyranni nuncupantur, fuisse reperiatur.“ Et rursum § 7: .Nobis igitur scias magis datam divinitus potestatem, ut te dum damnare nos putas, damnemus; dum punire nos posse praesumis, te Constantium sacrilegum puniamus. Siquidem ille quem negas, dare nobis episcopis suis fuit dignatus auctoritatem, ut quaecumque ligaverimus in terris, sint ligata et in caelis.“

Non prius ergo ministerii continuatio cessabit, quam necessitas desinat protegendae fidei, profligandi haereses, doctrinaeque violatores censuris poenisque mulctandi.

277. Immo VIII. non antea ministerium cessabit quam ipsa cesset ecclesia, iisque dotibus signisque privetur, quibus et ipsa in se constat, et a profanis coetibus plane evidenlerque secernitur. *Sine his* enim, inquit Ignatius de ministris loquens³⁸, *ecclesia non vocatur*, et ideo non vocatur quia non est. *Agnitio* siquidem *vera* et ementitae gnosticorum scientiae opposita, ut **Irenaeus** loquitur³⁹, *est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiae status in universo mundo, et character corporis Christi secundum confessiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, tradiderunt*. Porro, teste **Cypriano**⁴⁰, *illi sunt ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens. Unde scire debes episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse, et frustra sibi blandiri eos qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam commu-*

”) Quod nimirum, ut §. XXIII. sub-
it illi crebro acclamarent ariani dogma-
ti episcopi, episcopum ipsum esse epi-
scoporum.

ui His mendum inesse putat Gallan-
ts. et legendum arbitratur, *et iure te-
fectum*. Neque sana omnino sunt quae
ceduntur, *in blasphemiiis maiorum*; bis
«ia substituendum videtur, *in blasphe-
mis maior*.

37) Ibidem §. XXIX. p. 255.

38) Ad Trallian. §. III: *Χωρὶ τούτων
ἐκκλησίᾳ οὐ καλεῖται*.

39) Con. Haeres, lib. IV. cap. XXXIII.
η. 8.

4 °) Epist. LXIX. ad Florentium Pu-
pianum coi. 297>

sit neque divisa, sed sit utique connexa et cohaerentium sibi i/wicea sacerdotum glutino copulata.

Quibus edoctus **Optatus**, posteaquain inferendo conclusit⁴¹, cryo *probavimus eam esse ecclesiam catholicam, quae est in toto terrarum oris diffusa*, pergit: „Eius iam commemoranda sunt *ornamenta*, et videndum ubi sint quinque *dotes*, quas tu sex esse dixisti: inter quas *cathedrail* est prima, ubi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non potest qui est *angelus*: videndum est quis et ubi prior cathedram sederit.” Ita vero continuatio cathedrae, episcoporumque successio ad ecclesiae doles spectant, ut eiusdem quoque indubia sint indicia, notaeque certissimae. Quare sermone ad donatistas converso subdit Optatus ⁴³: „Vestrae cathedrae vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam ecclesiam vindicare.”

Universas autem haereticorum sectas **Tertullianus** ita perstringit⁴⁴: „Ceterum si quae audent interserere se aetati apostolicae, ut ideo videantur ab apostolis traditae, quia sub apostolis fuerunt, possumus dicere: edant ergo origines ecclesiarum suarum: evolvant ordinem episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel aposlolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos⁴⁵ deferunt. . . ., perinde utique et ceterae exhibent, quos ab apostolis in episcopatum constitutos, apostolici seminis traduces habeant. Confindant tale aliquid haeretici.”

27S. Hoc autem IX. pro ministerii perpetuitate argumentum dignum est, quod nonnihil consideretur penitius, accuratiusque expoliatur. Quem in finem iuverit memoria reputasse solemnem apud Patres arguendi convincendique haereticos rationem ex authentica episcoporum successione depromptam. De quo pugnae genere Patribus usitato testes sunt secundo tertioque saeculo Irenaeus⁴⁶, Tertullianus⁴⁷, Origenes ⁴⁸ et Cyprianus⁴⁹; saeculis vero quarto et quinio Epiphanius ⁵⁰, Optatus ⁵¹, Augustinus ⁵², Auctor libri quaestionum utriusque Testamenti⁵³, et Fulgentius⁵⁴.

4 *) De schismate Donatist. lib. II. II.

41) Cathedra vero eiusmodi est nomen quod ad doctrinam doctoresque refertur.

43) De schismate Donat, lib. II. §. III.

44) De Praescriptt. cap. XXXII.

4J) Per *census suos* intelligit *origines suas*.

45) Con. Haeres. lib. III. cap. III., lib. IV. cap. XXXIII.

47) Con. Marcion. lib. IV. cap. V., de Praescriptt. cap. XXXII.

4s) Praefat. in libros /ripc cco/ó v.

49) Epist. ad Lapsos, cum qua componi debent quae habet Firmilianos in litteris ad Cyprianum scribens: «Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data, et ecclesiis quas illi a Christo missi constituerunt, et episcopis qui eis ordinatione vicaria successerunt.»

9») Haeress. XLI —LXXIX.

*») De Schismate Donatist. lib. II.

51) In Ps. con. Partem Donati, con. epist. Manichaei cap. VI., epist. XLII.

5') Quaest. CX.

54) De Trinit. cap. I.

Il nec aulem successio, notat Pearsonius 55, adeo celebris fuit, ut ipsi episcopi qui in ecclesiis succedebant, apostolorum *successio* dicerentur. Atque id accipi debent ista Vincenlii verba 5°: „Sed ne longum fiat, unum aliquid ab aposlolica potissimum sede sumemus, ut omnes luce clarius videant, beatorui apostolorum *beata successio* quanta vi semper, quanto studio, quanta contentione defenderit susceptae semel religionis inlegritatem.“ Neque sumi aliter possunt quae Ruffinus de Basilio deque Gregorio loquens scribit57: Solis divinae scripturae voluminibus operam dabant, eorumque intelligentiam non ex propria praesumptione, sed ex maiorum scriptis et auctoritate sequebantur, quos et ipsos ex *aposlolica successione* intelligendi regulam suscepisse constabat.1'

Verum cuiusmodi erat hoc argumentum, quibusve ex principiis ductum aut propositionibus coalescens? Testes quos allegavimus, certos nos reddunt informari illud atque adhiberi duobus potissimum modis consuevisse, atque isto *inprimis*: non alia existimari potest germana Christi doctrina, nisi quae ab apostolis praedicata ad consummationem usque saeculi in ecclesia permanebit, illusresque de errore deque mendacio triumphos referet. Sed quam doctrinam apostoli praedicaverint, ex illorum dumtaxat perenni serie colligi debet, qui apostolis vicaria ordinatione successerunt. „Quapropter,“ infert Irenaeus58, „eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut ostendimus; qui cum episcopatus successione *charisma veritatis certum* secundum placitum Patris acceperunt."

Huic *alter* respondet quem subdimus: non alibi Christiana veritas quaerenda est quam in ecclesia Christi j *cum apostoli, quasi in depositarium dices, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, uti omnis qvicumque velit, sumat ex ea potum vitae*59. Sed in ecclesia Christi non per alios regnat veritas quam per eos qui continuato iugiler ordine apostolis succedunt. „Hac enim ordinatione el successione 60, ea quae est ab apostolis in ecclesia traditio et veritatis praeconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima haec ostensio, unam et eamdem vivificalricem fidem esse, quae in ecclesia ab apostolis usque nunc sit conservata et tradita in veritate." Quare81 „tradilionem apostolorum in toto mundo manifestatam, in omni ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre: el habemus *annuacrare eos* qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et *successores arum usque ad nos*, qui nihil tale docuerunt, neque cognoverunt quale ab

“) De successione primorum Romae
ristoporum in genere, diss. I. cap. III.

59) Irenaeus con. Haeres. lib. HI.
cap. IV. n. 1.

“j Commonit. cap. IX.

..) H. E. lib. XI.

60) Ibidem cap. III. n. 3.

”) Con. Haeres, lib. IV. cap. XXVI.

61) Ibidem cap. HI. n. 1.

his deliratur/' Hinc·4 „et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum et reliquidum est? quid autem si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant ecclesias ?“

Nefas est igitur christianam veritatem ab aliis quam ab iis expetere, qui cum apostolis legitimo eodemque continuato iugiter successionis ordine copulantur. Quapropter necesse est⁸³ „reliquos, qui absistunt a principali successione, el quocumque loco colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae, vel quasi scindentes, aut rursus ut hypocritas quaestus gratia et vanae gloriae hoc operantes. Omnes autem hi deciderunt a veritate/'

Utrumque porro argumentum comparatum sic est, ut nutet prorsus ac jaceat, nisi ministerii perennitas eorum numero comprehendatur, quae certa explorataque haberi debent. Iugis ergo eademque perpetua ministerii duratio consensione totius Christianae antiquitatis asseritur.

279. Eoque rursum X. nomine asseritur, quod Christus sollicite caverit, ne mysticum suum corpus quod unum esse voluit, atrocitate schismatum divideretur. Quae quantaque sit huius flagitii atrocitas, unus prae celeris **Irenaeus** declaravit scribens⁶⁴: „Iudicabit autem (spiritalis discipulus) et eos qui schismata operantur, qui sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes, quam unitatem ecclesiae: et propter modicas et quaslibet caussas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, et quantum in ipsis est, interficiunt: pacem loquentes et bellum operantes: vere liquantes culicem et camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correctio, quanta est schismatis perniciēs."

Atqui, si auctorem sequimur **Cyprianum**⁶⁵, „inde schismata el haereses obortae sunt et oriuntur, dum episcopus qui unus est et ecclesiae praeest, superba quorundam praesumptione contemnitur, et homo dignatione Dei honoratus indignus hominibus ^{8c} iudicatur/'

62) Irenaeus con. Haeres, lib. III. cap. IV. n. 1.

*3) Con. Haer. lib. IV. cap. XXVI. n. 2.

«<) Con. Haeres, lib. IV. cap. XXXIII. n. 7: Ανακρίνει δε τού τὰ ὑχίϋματα εργαζομένου, κενού όντα τη τού θεού αγάπη, καί τό ίδιον λ.νϋτελ.έ ὕκοπούντα, άλλα μη την ίνωϋιν τη ίκκληϋία ' καί διά μικρά καί τὰ τυχούϋα αίτια
Γ⁰ μιγα και ένδοξον ὅωμα τού Α'ριϋτού

τίμνοντα καί διαιρούντα, καί Scot ri επ' αύτοί, άναιρούντα ' τού ιρητρ λαλούντα, καί πόλεμον έργαζομίτο;, αληθώ διυλίζοντα τόν κώνωπα, τον ü κάμηλον καταπίνοντα · ούδεμία δε πtiύ- καυτή δύναται προ αυτών κατόρ3ωϋι;γπτ. ίϋθαμ ηλίκη τού 6χώματό ίϋτινη βιάίη.

65) Epist. LXIX. ad Florentium Cyprianum, col. 291.

6°) Al. ab indignis hominibus.

CAPUT XXVI.

Qua igitur voluntate schismata Christus proscripsit, eadem ministerii perpetuitatem decrevit atque constituit.

280. Ad quam XI. Christi voluntatem plenius assequendam ista quoque non leviter conducunt, quae descriptis malis improbisque pastoribus, Irenaeus addit inquires07: „Ab omnibus igitur talibus absistere oportet; adhaerere vero his, qui el apostolorum, sicut praediximus, doctrinam custodiunt, el cum presbyterii ordine sermonem sanum et conversationem sine offensa praestant, ad confirmationem et correptionem reliquorum.“ Et ista quoque non leviter conducunt, quae descriptis bonis probisque pastoribus, subtextit68: „Tales presbyteros nutrit ecclesia, de quibus et propheta00 ait: *dabo principes tuos in pace, et episcopos tuos in iustitia.* De quibus elDominus dicebat70 : *quis igitur erit fidelis actor, bonus et sapiens, quem praeposit dominus super familiam suam, ad danda eis cibaria in tempore? beatus ille servus, quem veniens dominus invenerit sic facientem.* Ubi igitur tales inveniatur aliquis, Paulus docens ait71 : *posuit Deus in ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores.* Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio, et id quod est sanum et irreprobabile conversationis, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat.44

Quibus plane consona sunt quae Cyprianus superbiam diaconi in suum episcopum retundens scribit72 : „Meminisse autem diaconi debent quoniam apostolos 73, id est episcopos et praepositos Dominus elegit, diaconos lolem post ascensum Domini in caelos apostoli sibi constituerunt episcopatus sui et ecclesiae ministros. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui episcopos facit, possunt et contra nos audere diaconi, a quibus fiunt.“ El mox: „Haec sunt enim initia haereticorum et ortus atque conatus schismaticorum male cogitantium, ut sibi placeant, ut praepositum superbo tumore contemnant. Sic de ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, ac contra pacem Christi et ordinationem atque unitatem Dei rebellatur.“

71) Con. Haeres, lib. IV. cap. XXVI. u. 3-4.

72) Ibidem n. 5.

73) Is. LX. 17: *Αὐτῷ τοῦ ἀρχοντα*
ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ τοῦ ἐπιθόπου ἐν
latuDCvvr).

74) Mattii. XXIV. 45 — 46-

75) I. Cor. XII. 28.

76) Epist. LXV. ad Rogatianum de diacono qui contra episcopum contendit, coli. 269 — 270.

77) Hac propterea loquendi ratione Cyprianus abutitur, quod, ut tradit epist. LXIX. coli. 293, pro certo haberet, *quae apostolis a Christo dicuntur, eadem ad omnes praepositos pertinere, (pii apostolis vicaria ordinatione succedunt.*

in evangelio loquitur et dicit Petro⁸: *ego dico tibi....., erunt soluta d in caelis*. Inde per temporum el successionum vices episcoporum ordinatio el ecclesiae ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituatur, et omnis ictos ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur/⁴ Sciendum namque est ‘ „episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo, et si quis cum episcopo non sil, in ecclesia non esse, cl frustra sibi blandiri eos qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam communi- care se credunt, quando ecclesia quae catholica et una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique connexa et cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.¹⁴

Quamquam enim⁵ *singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, çmi regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus Domino redditurus; nihilominus*⁶ *siculi a Christo una est ecclesia per totum mundum in multa timbra divisa, ita episcopatus pariter est unus episcoporum multorum* («icordi numerositate diffusus. Idcirco enim ⁷ *copiosum corpus est sacer- lotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut si quii ex collegio nostro haeresim facere et gregem Christi lacerare et radare tentaverit, subveniant ceteri, et quasi pastores utiles et misericordes wes dominicas in gregem colligant. . . . Nam etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, et oves universas quas Christus sanguine ruo et passione quaesivit, colligere et fovere debemus, nec pati supplices rf dolentes fratres nostros crudeliter* ⁶ *despici et superba quorundam prae- mptione calcari. Nam,* quae verba sunt Venantii a Timisa in synodo carthaginensi episcoporum LXXXVII de haereticis baptizandis pronunciata ⁹,

’) Matth. XVI. 18—20. 1/

4) Epist. LXIX. ad Florentium Pu- punum, coi. 297.

s) Epist. LV. ad Cornelium de For- luato et Felicissimo, coi. 207.

*) Epist. LII. ad Antonianum de Cor- Etlio et Novatiano, coi. 180.

T) Epist. LXVII. ad Stephanum de Marciano arelatensi, coli. 277 — 279.

·) His in saevitiem animadvertitur KvMianorum, qui lapsis poenitentia fuu- ii. contra unanime pastorum decretum, reconciliationis pacisque fructum dene- .ibint. Insignia vero sunt verba, quibus ûprianus col. 280. communem suffraga- «eni exponit, eiusque vim roburque Setor inquires:

Servandus est enim antecessorum

nostrorum beatorum martyrum Cornelii et Lucii honor gloriosus; quorum memo- riam cum nos honoremus, multo magis tu, frater carissime (Stephanum allo- quitur), honorificare et servare gravitate et auctoritate tua debes, quia vicarius et successor eorum factus es. Illi enim pleni spiritu Dei et iu glorioso martyrio con- stituti dandam esse lapsis pacem censue- runt, et poenitentia acta fructum com- municationis et pacis negandum non esse litteris suis signaverunt. Quam rem omnes omnino ubique censuimus. Neque enim poterat esse apud nos sensus diversus, in quibus unus est spiritus. Et ideo manifestum est eum Spiritus-sancti veri- tatem cum ceteris non tenere, quem vi- demus diversa sentire."

’) Concil. Carthag. coi. 708.

Christus Dominus et Deus noster ad Patrem proficiscens sponsam suam nobis episcopis commendavit. Vtrumne eam incorruptam et inviolatam custodiemus, an integritatem eius et castitatem moechis et corruptoribus prodemus?

283. Praeterea III. eodem habitu ad ministerium ecclesia refertur, quo *ad doctores discipuli*, quo *ores ad pastores*, et quo *auditores* referuntur *ad testes*.

Ornamenta namque sunt dotesque ministrorum, ut doctores, pastores ac legitimi testes censeantur. Hinc vehemens Cypriani increpatio, qua episcopi obtrectatorem coarguit scribens 10: „Quis enim hic est superbiae tumor, quae arrogantia animi, quae mentis inflatio, ad cognitionem suam praepositos et sacerdotes vocare, ac nisi apud te purgati fuerimus et sententia tua absoluti, ecce iam sex annis nec fraternitas habuerit episcopum, nec plebs praepositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem.“

284. Immo IV. is habitus ecclesiam inter ministeriumque existit, quo mutuo cohaerent *qui illuminant* et *qui illuminantur*, *qui perficiunt* et *qui perficiuntur*, *qui sanctificant* et *qui sanctificantur*.

Sunt enim ministri qui apostolis succedere, ac propterea Cyprianus scripsit¹¹: „Hoc vel maxime et laboramus et laborare debemus ut unitatem a Domino et per apostolos nobis successoribus traditam, quantum possumus, oblinere curemus, et quod in nobis est palabundas et errantes oves, quas quorundam pervicax factio et haereticorum tentatio a matre secernit, in ecclesiam colligamus.“ Et eadem mente Firmilianus 12, qui relatis Christi ad apostolos verbis¹³, continuo adiecit: „Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data est, et ecclesiis quas illi a Christo missi constituerunt, et episcopis qui eis ordinatione vicaria successerint. Hostes autem unius catholicae ecclesiae, in qua nos sumus et adversarii nostri qui apostolis successimus, sacerdotia sibi illicita contra nos vindicantes et altaria profana ponentes, quid aliud sunt quam Chore et Dathan et Abiron 14, pari scelere sacrilegi, et easdem quas et illi poenas daturi cum his qui sibi consentiunt secundum quod etiam tunc illorum participes et fautores pari cum eis morte perierunt.“^{cc}

Sunt ministri quos supernis auctos charismatis ecclesiae praeesse Cyprianus tradit inquiring 15: „Quam unitatem firmiter tenere et vindicare

10) Epist. LXIX. coi. 294.

13) Ioh. XX. 22 — 23.

11) Epist. XLII. ad Cornelium, coli. 140 — 111.

14) Nom. XVI.

12) Epist. inter cyprianicas LXXV. ad Cyprianum, coi. 351.

15) De unit. Ecclesiae coi. 464.

debemus maxime episcopi, qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum alque indivisum probemus.¹⁴

Alque iidem sunt, quos ecclesiae eadem cum apostolis auctoritate prae-esse Clarus a Muscula in carlhaginensi synodo ¹⁶ declaravit his verbis :
^Manifesta est sententia Domini nostri Iesu Christi apostolos suos mittentis et ipsis solis potestatem a Patre sibi datam permittentis, quibus nos succes-simus eadem potestate ecclesiam Domini gubernantes et credentium fidem baptizantes/4

Quemadmodum igitur gentes non ab aliis opperiri vitam sanctitatemque potuerunt, nisi ab apostolis quibus sua Christus mysteria credidit, quosque Spiritu-sancto et ligandi solvendique auctoritate locupletavit; ita non ab aliis quam a legitimis ministris iisdemque apostolorum successoribus polliceri sibi fideles debent quae ad assequendam salutarem veritatem evangelicamque justitiam referuntur.

CAPUT XXVIII.

Utrum doctores, pastores atque testes, qui ad consummationem usque ministerii partes ex-plebunt, apostolorum successores merito dici ha-berique possint. — Pearsonii thesis: — Basnagii anti-thesis: — duplici secreta quaestione, verbali et reali, Basnagius refellitur: — praepostera Forbesii illatio: — detegitur, idoneis-(pie rationum momentis profligatur.

285. Obvium foret longe plura contemplando reperire quae multiplex inlimumque vinculum ministerii cum ecclesia reserarent; sed satis sit digitum ad fontem intendisse, e quo uberiora qui velint, pro sua facultate eliciant. Nobis enim constitutum est, praesenti disceptationi finem imponere alio in examen vocato doctrinae capite, quod neque sua caret gravitate, neque suis emolumentis destituitur.

Versat hoc doctrinae caput Pearsonius ubi de successione disserens primorum Romae episcoporum scribit¹: „Huius in ecclesia romana succes-sionis aliarumque in aliis apostolicis ecclesiis tabulae apud antiquissimos patres magni semper habitae sunt: ex illis disputabant contra haereticos et schisma-ticos, neque hi aul illi quidquam habebant quod huic argumento ulla veri-

* ♦ Concil. Cartbag. coi. 710.

’) De success, primorum Romae epi-scoporum in genere, diss. I. cap. IX. §. I.

similitudine opponi posset. Palet hoc ex locis Patrum tertio capite adductis, ut plura addere necesse non sit.

„Alia autem huius successionis utilitas fuit, quod eodem argumento vera et indubitata ordinis episcopalis antiquitas et primordialis forma regiminis duraturi ab ipsis apostolis derivata simul demonstraretur. Iidem enim qui doctrinam his successionibus traditam et receptam pro vera habuerunt, simul etiam docuerunt hos episcopos in suis ecclesiis fuisse apostolorum in officio successores. Hoc autem est quod novatores male habet, et ne haec consequentia admittatur, nullam in primis duobus saeculis ecclesiae successionem fuisse asserunt, idque contra expressa eorum Patrum verba qui secundo saeculo vixere.

„*Nulli episcopi succedere potuerunt apostolis. Nulli episcopi succedere potuerunt illis episcopis, qui ab apostolis ordinali sunt.* Sic Salmasius in Apparatu. Unde sequitur eos antiquos Patres qui secundo saeculo vixere, omnesque qui illos sequuti sunt, non modo falsas successiones nobis tradidisse, sed et impossibiles. Quid sit *διάδοχη*, qui appellandi *διάδοχοι*, optime noverunt viri illi magni Hegesippus, Irenaeus, Tertullianus, qui secundo saeculo vixere.

„*Tpse Hieronymus, inquit Salmasius, aliquando errore isto communi abreptus deprehenditur successionum episcopalium ab apostolorum tempore repetendarum.* An communis sententia Patrum fuit communis error? habuerunt illi ante oculos successiones regum et successorum nomina consignata. Notissimae tunc erant *διάδοχοι* praecipuorum philosophorum, et *διαδόχων* tum loca tum nomina. An soli Patres ignorabant, quibus nomina *διαδόχων* competeabant? an adeo ignari rerum erant, ut tam notum vocabulum istis tribuerent, qui illud ferre nullo modo potuerunt? an qui sub initio saeculi secundi vel ante medium vixere, quales episcopos saeculum primum iam affectum viderit, prorsus nesciebant? an Hieronymus nescivit quomodo de apostolis et episcopis loquendum sit, qui in epistola ad Evagrium scripta, toties a Salmasio laudata, haec tam rotunde protulit? *Ubicumque fuerit episcopus sive Romae sive Eugubii sive Constantinopoli sive Rhegii sive Alexandriae sive Tanis, eiusdem meriti eiusdem est et sacerdotii. Potentia divitiarum et paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem episcopum non facit. Ceterum omnes apostolorum successores sunt.*“

286. Aegerrime tulit tantam Pearsonii confidentiam Samuel Basnagius, atque adeo exquirens 2, *an episcopi successerint vicarii muneri apostolico*, scribit: „Hanc quaestionem movit adversus magnum Salmasium clarissimus ille Pearson cestriensis episcopus de success, primorum Romae episcoporum cap. IX., *an*, inquit, *communis sententia Patrum fuit communis error?*

’) Exercitatt. Historico - Critic, p. 274.

cui unico exemplo responderi posset, an communis sententia Patrum de prae-benda infantibus eucharistia, non fuerit communis error 3?“

Tum pergit⁴: „Sed non opus est hanc movere camarinam. Clarissimi episcopi sententia haec est: *primos episcopos vere fuisse apostolorum suc-
etssores, nam vox successionis ubi pars tantum potestatis sive iurisdictionis
alicui contigit, semper usurpata e15 non legitima halita est.* Quod magna exemplorum copia el pompa confirmatur ab eruditissimo praesule, qui hoc addit: *quamvis maximum sil discrimen orbis et urbis, maxima differentia apostoli fundatoris et episcoporum ab ipso creatorum; tamen ubi alicui episcopo singularis ecclesiae in urbe aliqua constitutae regimen cum aucto-
ritate el potestate supra omnes presbyteros ante creatos et in posterum creandos, ab ipso apostolo concreditum el demandatum est, ille episcopus istius apostoli in ea ecclesia successos' sure nominari poterit.*¹¹

Proposita Pearsonii doctrina, subdit Basnagius §: „Successio alia *loci* est, alia *doctrinae*, alia *quarumdam functionum*: quae, dubio procul, non satis sunt *verae successioni* constituendae. Quid, an non apostoli ipsi olim in ecclesia Hierosolymitana officium diaconorum implevere ante obortum belienistarum murmur, quod ansam praebuit eligendis diaconis? an ideo diaconi pro successoribus apostolorum sunt habendi, quod apostoli diaconos el doctrinae et officii quondam sui de dispensandis Christianorum eleemosynis heredes reliquerint Hierosolymis? Nec pugnarem episcopos ab apostolis scriptos esse successores, si apostolicum episcopaleve munus eo solo discrimine secernerentur, quod apostolicae ditioni, iudicio, potestati plures urbes vel provinciae subjicerentur, quam episcopali. Sic in concione quam Herodes magnus apud iudaeos habuit⁷: *tres filios meos reges designo, huiusque sententiae meae socium primum Deum fieri precor, deinde vos: namque huic aetas, illis nobilitas successionem regni conciliat, et quidem magnitudo eius etiam pluribus sufficit.* Profecto 1res Herodis filios eius successores

3) Verum I. erat cur Basnagrius ostendit, omnes universim Patres in ea semper fuisse sententia, ut infantibus iMessariam eucharistiae sumptionem crederint. Tum II. erat cur ostenderet, miles esse quaestiones *sive* de successibus episcopalibus ab ipsa apostolorum aetate dimanantibus, *sive* de necessitate naendae eucharistiae, quae ad ipsos inque infantes protendatur. Prior enim Htroversia *facto historico* continetur, « testibus non omnino ineptis ac perditis »jdacibus expeditur: sed posterior est

iuris et ad authenticam Scripturarum enarrationem refertur. Alia, etsi non penitus integra, huc tamen spectantia dabit Bevereeius in Prooemio ad Codicem Canonum Ecclesiae primitivae illustratum.

«) Exercitatt. Historico-Critic. p. 274.

5) Ita quidem Pearsonii verba refert Basnagius, sed a Pearsonii textu abest, quemadmodum abesse debet, particula *non*.

·) Exercitatt. Historico-Critic. pagg. 275 — 277.

’) Apud Iosephum de Bello Iudaic. lib. I. cap. XVII.

existimari, nil miri, cum et partem imperii paterni tenere, et in suam quisque partem potestate eiusdem naturae et speciei ac paterna uti deberent, summa scilicet, quae in subditos vitae morlisque sibi sumebat arbitrium. Sic ditionis episcopalis diversa amplitudo muneris ipsius naturam non mutat, teste Hieronymo epistola ad Evagrium: *ubicumque fuerit episcopus . . . , eiusdem meriti, eiusdem est sacerdotii. Potentia divitiarum et paupertatis humilitas rei sublimiorem rei inferiorem episcopum non facit. Ceterum omnes apostolorum sunt successores*. Recte el sapienter, quod omnes episcopi eiusdem sint sacerdotii atque muneris: et rationem suppeditat Cyprianus, *episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur*. Nec quam unusquisque praesul pariem occupat, sociae subditam esse scimus et tenemus, monente sancto Martyre dum ait: *manente concordiae vinculo et perseverante catholicae ecclesiae individuo sacramento, actum suum disponit et dirigit unusquisque rationem propositi sui Domino redditurus*.

„Sed his apparet episcopos *vere* successores apostolorum existimari non posse, alioquin ut Herodis liberi ad numerum regum adscripti! regium sibi nomen vindicassent, si parenti fuissent superstites; sic episcopi pulcro insignique *apostolorum* titulo ornari debent, cum nihil absurdi sit, successorem vel *partiarium* nomine decessoris donari.

„Sed, quod in observatione ponendum, munus apostolicum non modo superat episcopale amplitudine ditionis, sed etiam ab illo forma otwque discrepat. Testis est ille ipse Paulus: *dedit apostolos, alios autem pastores et doctores*. Potestas apostolica ἀμέσως a Christo manavit: episcopalis a Deo quidem orta est, sed hominum interventu adiungitur: illa extraordinaria est et temporaria, haec ordinaria el perpetua: illa edebat opera supra totius naturae vires, disciplinam a Deo olim institutam abrogabat ut novam constitueret, morte et caecitate solo verbo flagitiosos afficiebat, daemonibus imperabat, Spiritum-sanctum indulgebat; haec, etsi excellens praestansque sit, cancellis tamen naturae circumscribitur: illa summa fuit, nec ulli vel concilio vel ecclesiae vel presbyterio magis subdita quam auctoritas dominica, quo perlinet, *ut misit me Pater, sic mitto vos . . .*; haec obnoxia, etsi non senatui ecclesiastico, saltem synodo. Itaque . . . illa qua episcopi praediti sunt potestas, ad partem apostolicae auctoritatis non adscribilur, quippe quae *pastores* faciat, non *apostolos*.

„Scimus quidem et tenemus, quidquid dignitatis est el perfectionis in episcopali munere, apostolico illo fuisse comprehensum; sed ea facultate quae pastoribus competit, apostolica dignitas non constituitur, cum inter requisita dispositionesque solum censenda sit: vere ut dicamus, non magis secundum propriam formam et speciem insit apostolico muneri, quam diaconatus cui

’) Epist. LII.

gerendo apostoli erant idonei. Continetur itaque potestas episcopalis in apostolica solum *in buvdpti*, quia nullus potest in apostolum creari quin omnium munerum ecclesiasticorum capax evaserit. Proindeque nemo vel ex deinceps apostolorum heres scribi potuit, cum extraordinariae temporariaeque potestatis pars nulla sit potestas haec quae ordinaria est et perpetua: immo disiuncta maxime et contraria dicuntur, cum rei extraordinariae et ab ipso Deo proxime nulloque hominum interventu manantis successores finguntur.

„Quibus iMoses ipse functus nonnumquam fuerat, munia quaedam sacerdotes obiere in perpetrandis sacrificiis et instituendo populo; num ideo in loco numeroque *verorum* Mosis successorum habebantur? minime gentium, cum munus mosaicum fuerit prorsus singulare.

„Quidni episcopi vere successores audiant prophetarum non secus ac apostolorum? Successores prophetis non quaeruntur, quia eorum officium momento, episcoporum vero in aeternum durare debuit. Atqui munus apostolicum, quod proprium ipsis fuit, magis extraordinarium quam propheticum existimari debuit. Teste namque Irenaeo 9, *sicut multos ex fratribus audimus in ecclesia qui prophetiae dona consequuti sunt*; apostolatus autem cum divinis luce hominibus qui illum susceperant, penitus extinctus fuit.

Denique si episcopi *vere* apostolis successere, utique et pro veris Christi successoribus habendi sunt, quod omnem suam potestatem ministerialem apostolis Dominus contulerit; quo consequens est, ut horum, sic illius successores merito dici posse: quae phrasis insolentior est atque auribus durior.

„Itaque accurate proprieque loquendo, episcopi successores apostolorum non sunt scribendi, cum coniunctum et commune munus episcopis cum apostolis qua apostolis non fuerit: nec facultas concessa pastoribus apostolos qua apostolos creaverit, gerendo muneri; cum tamen phrasis sive hieronymiana sive pearsoniana illos sub ea notione designet: nec officium quod exercebant apostoli ministrando sacramenta regendoque gregem, eiusdem naturae fuerit atque speciei ac munus episcopale, cum vel communes illae presbyteris functiones a principio longe diverso manarint, summa videlicet extraordinariaque a Christo iniuncta legalis suis auctoritate, quae celeras ecclesiae dignitates eminentiae suae excellentia complectebatur.“

287. Hucusque Basnagius oratione tum perturbata tum hiulca, in quae vilia ne nos etiam imprudentes offendamus, *duplicem* principio *quaestionem* discernendam esse monemus, *alteram quae ad formam rationemque loquendi, H alleram quae ad rem ipsam contentionsque caput summamque refertur.*

Et de illa quidem quae efferri sic potest, *utrum legitimus probatusque loquendi usus sinat, ut episcopi apostolorum successores nuncupentur,*

*) Apud Eusebium H. E. lib. V. cap. VU.

responderi omnino debet: *hanc dicendi scribendique formam talem esse, quae nonnisi temere reprehendi possit.*

Sane nemo nisi temere eum dicendi scribendique modum carpat ac nolet, qui legitimo loquendi usu plenissime comprobatur.* Nullus autem desiderari potest loquendi usus eo plenior solemniorque, quo episcopi apostolorum successores et episcopales series apostolicae successiones nominantur. Huic enim usui omnia Christiana monimenta patrocinantur: patrocinantur graeci lalinique doctores qui altero saeculo floruerunt: patrocinantur qui edilis operibus tertio saeculo claruerunt: iique omnes patrocinantur qui insequulis aetatibus famam sibi celebris et nomen pepererunt. Nequit igitur nisi singulari temeritate reprehendi, quod episcopi apostolorum successores, episcopales vero series apostolicae successiones appellentur.

Hinc, quod tamen Basnagium fugit, infrequens haud est Christiana eademque vetusta monimenta reperire, in quibus non modo episcopi vocantur *apostoli*, episcopales autem sedes audiunt *sedes apostolicae*; verum etiam iidem episcopi praeclaro *vicariorum Christi* titulo insigniuntur.

Et episcopos quidem dici primitus consuevisse *apostolos*, testes sunt Pseudo-Ambrosius¹⁰, Theodorus¹¹ et Amalarius¹² qui scribit: „Quinunc episcopi nominantur, illi tunc *apostoli* dicebantur. Beatis vero apostolis decedentibus, illi qui post illos ordinati sunt ut praessent ecclesiis, illis primis exaequari non poterant, neque miraculorum testimonium par illis habere, sed et in multis aliis inferiores illis esse videbantur: grave existimarunt apostolorum sibi vindicare nuncupationem. Diviserunt ergo nomina ipsa, et ab eisdem presbyteris presbyterii nomen reliquerunt, alii vero episcopi sunt nuncupati hi qui et ordinationis praediti potestate, ita ut plenissime iidem praepositos se ecclesiarum esse cognoscerent.“

De appellatione *sedium apostolicarum*, quae facta indiscriminalim fuerit *sedibus episcopalibus*, testes sunt auctoresque Paulinus¹³, Augustinus¹⁴ et Sidonius Apollinaris¹⁵.

Denique non *successores* quidem sed *Christi vicarios* dictos plus semel fuisse episcopos, aperte colligitur tum ex iis quae passim in epistolis Ignatius

*) Comm. in Ephes. IV. 11, et in Gal. I. 1: *apostoli episcopi sunt.*

**) Comm. in Philipp. I. 1, II. 25, in 1. Tim. III. 1: *Τὸν αὐτοῦ ἐκάλουν ῥορὴ πρεσβυτέρου καὶ ἱπὲρ ἑκείνου τὸν καλούμενον ἐπισκόπον, οὗτος ὁ ὄνομαζον: Eisdem olim vocabant presbyteros et episcopos: eos autem qui*

nunc vocantur episcopi, apostolos nominabant.

12) De Offic. Eccles., lib. II. cap. XL.

**) Epist. XLV. ad Alipiura.

*) Epist. XLII. ad Fratres Madanenses.

15) Epist. lib. VI. epist. I. ad Lupum Tricassinum.

tradit, quaeque Cyprianus scribit¹⁰, tum ex iis quae Basilius 17, Ambrosiaster¹⁸ et auctor Constitutionum Apostolicarum lû inculcant.

2S8. Quare hac quaestionis parte seposita, ad alteram illamque *realem* apte suscipiendam habendamque necesse est praemonere I. duobus modis spectari apostolos posse, ac spectari principio posse *tamquam divinos extraordinariosque legatos*, eoque proposito a Christo missos, ut ipsi ubique terrarum frugiferum evangelii semen spargerent, discipulos Servatori adiungerent, ecclesias cogerent, et caeleste veritatis caritalisque regnum fundarent. Tum vero haud secus spectari eosdem posse *ac qui singulas ecclesias per urbes regionesque collectas primi omnium edocuerint, rexerint suaque testificatione munierint* 2 °.

Necesse deinde est II. praemonere *tam* singulos insequentes episcopos cum singulis apostolis, *quam* unum indivisumque episcopatum cum integro apostolorum senatu componi posse, namvero si *prior* inealur *comparatio*, illico deprehenditur singulos episcopos a singulis apostolis non distare solum extraordinariis temporariisque charismatis, quae apostolis *ceu divinis legatis* competere; sed iis etiam distare donis quae quum ab ecclesia abesse num-

**) Epist. LXIH. ad Caecilium.

*) Constituti. Monastic, cap. XXII: *Ὁ χατηγούμενο ονότιν ετερόν εὐτιν, ἡ ὁ τοῦ Ὡτήρο ὑπεχων πρό ὠπον: nihil aliud antistes, quam is qui personam Christi sustinet.*

IS) Comm, in I. Cor. XI. 10: *Episcopus personam habet Christi . . . et vicarius Domini est.*

”) Constitut. Apostolic. lib. II. cap. XXVI: *Ὁὗτο υμῶν ἐπίγειο θεό μετά ιλῖ, ο οφείλει τή παρ' υμῶν τιμή ἀχολαῦειν: hic episcopus vobis post Deum terrestres Deus, cui honorem debetis praestare.*

’..) Huc faciunt quae liabet Pcarso-aius *de successione primorum Romae episcoporum* diss. I. cap. IX. §. HI. in-^aiens: .Apostoli cum fundarent aliquam ij urbe alicuius provinciae ecclesiam, in uque presbyteros constituerent, sninmam tttesiarum curam et regimen sibi solis rwrrevabant, quamdiu ipsis visum est. Sie nobis describuntur Paulus et Bar-»ibis primo regiones peragrantes et evan-

gelizantes et discipulos facientes, et cum reversi sunt, presbyteros fratribus ordi- nantes in unaquaque ecclesia, Actt. XIV. 21 — 22 — 23. Aliquot annis ,postea *dixit Paulus ad Barnabam, revertentes visi- temus fratres per usiiversas civitates in quibus praedicavimus verbum Domini, quomodo se habeant*, Actt. XV. 36. Et Paulus cum Sila *perambulavit Syriam et Ciliciam confirmans ecclesias*, v. 41. Hoc ordine primo constitutae sunt eccle- siae per diversas provincias. Apostoli autem cum maxime ad utilitatem ecclesiae pertinere videbant, ut alius aliquis illis presbyteris imponeretur, vel propter ab- sentiam nimis diuturnam vel mortem appropinquantem, singulares episcopos constituerunt et ecclesiis a se fundatis praeposuerunt, qui sic ab illis praepositi, durante vita, auctoritate sibi ab apostolo suo demandata in sua quisque ecclesia potiebantur. Et ideo propter ecclesiam ab apostolo primo fundatam, et ab eodem apostolo alicui episcopo concreditam, ille cui concredita est, merito apostoli suc- cessor ab omnibus postea appellatus est.“

quam possint, apostoli ceu doctores, pastores ac praeordinati caelitus testes acceperunt. Horum autem numero potissimum veniunt auctoritas universalis et docendi leslandique *ασφάλεια*, quae cum singulis inessent apostolis, non item singulis conveniunt praesulibus. At si contra posterior comparatio instituitur, nullum assignare licet supernum donum quod apostolis luerit tamquam doctoribus, pastoribus ac testibus attributum, et quo unus idemque indivisus episcopatus non excellat. Eiusmodi namque dona, quibus apostolicum collegium resplenduit, ad ea commode rediguntur quae modo innuimus, quaeque sunt auctoritas nullis circumscripta finibus, et docendi leslandique infallibilitas. Sed quodnam est ex bisce donis quo unus et indivisus episcopatus careat, iramo quo non polietur et emicet?

Necesse demum est III. praemonere, notitiam cum *successionis* vocabulo consertam talem esse, quae pro recepto loquendi usu laxius angustiusque patere extendique potest.

289. His autem quo fieri brevissime poterat delibatis, neminem facile praeterit, inter ea quae certa explorataque haberi debent, connumerari ex ordine oportere: I. episcopos neque esse neque dici apostolorum successores, quatenus apostoli extraordinaria et temporaria legatione fundi sunt: II. episcopos eatenus esse dicique apostolorum successores, quatenus apostoli uti doctores, pastores, testesque considerantur: III. longe diversam esse amplitudinem, qua singuli episcopi singulorum apostolorum successores affirmantur, et qua unus idemque indivisus episcopatus integro apostolorum collegio successisse perhibetur. Singuli enim episcopi non aliter singulis succedere apostolis censentur, nisi quatenus hi singularibus fidelium gregibus praefuerunt; alius unus contra isque indivisus episcopatus integro succedit apostolorum collegio, quatenus huic universum Christi ovile regendum pascendumque traditum fuit atque commissum.

Propterea IV. singulis episcopis duplicem veluti successionem auctoritalemque convenire: et *inprimis* successionem auctoritalemque convenire limitibus proprii gregis circumscriptam, quatenus nimirum ipsi *in se* atque *absolute* considerantur: *tum* vero eisdem convenire successionem auctoritalemque universalem, quatenus ipsi *uti partes* habentur unius indivisi episcopatus, qui ex illis prodii atque componitur.

Tandem V. universam doctrinam de episcopis apostolorum successoribus huc redire: ex aequo decrevisse Christum *et ut* ecclesia apostolorum primum ministerio aedificata eorundem nutu atque auctoritate regeretur, *et ut* deinceps ad consummationem usque ministerio episcoporum amplificata eorundem auctoritati imperioque subesset. Sicut enim ad apostolos referitur quod de fidelibus legimus¹¹, *eos esse supraedificatos super fundamentum apostolorum et*

¹¹) Ephes. H. 10.

*prophetarum, ipso nummo anyulari lapide Christo lesu, qui etiam caput anguli nuncupatur*¹¹; ila verissimum existimari debet quod de episcopis Ignatius scribit²²: *episcopi per terrae terminos definiti ex lesu Christi sunt sententia.*

290. Haec autem doctrina de episcopis apostolorum successoribus ceteroqui indubitata ansam occasionemque praebuit Iohanni Forbesio, ut quamvis e medio tolleret profectam ex discrimine successionis episcoporum inaequalitatem. ipsamque adeo praerogativam subverteret qua romanus antistes, ulpote Petri successor, excellit atque fulget.

„Cum enim,“ inquit ille²⁴, „poleslas apostolica sil potestatum spiri- lualium, quae a Christo datae sunt mortalibus, omnium maxima; haud dubie summa potestas pastoralis in Petro non fuit alia nisi apostolica²⁵, quae omnibus aliis supereminet, el cui nulla alia aequalis est. Hanc habuerunt omnes et singuli apostoli parem. Neque ulla ratio idonea vel divina aucto- ritas adferri potest²⁶ pro figmento disparis successionis.^{4*} Et paullo post: „Sicut omnibus,¹⁴ pergit, „ex aequo potestas apostolica data est, ita pote- statem ordinariam et in ecclesia duraturam transmiserunt ad successores pari

») Matth. XXL 42. coll. Ps. CXVII. 22.

”) Epist. ad Ephes. §. III: *Οι ἐπί- οί χαρὰ τὰ κέρατα οριϋ^έντε ἐν Ἰησοῦ Χριστῶν γνωιο/ τιβίν.*

η) Iostrnctt. Histonco-Theolo<nc. lib. XV. cap. IV., et Jib. XVI. cap. I. nn. 1—2.

*) Istis opponi debent quae Isidorus Hispalensis habet in cpist. ad Eugenium toletanum antistitem: „Quod vero de pa- rilitate agitur apostolorum, Petrus prae- eminet ceteris, qui a Domino audire me- ruit. *tu vocaberis Cephas* . . . cui etiam post resurrectionem Filii Dei ab eodem dictam est, *pasce agnos meos*, agnorum Eomine ecclesiae praelatos notans. . . Qui igitur debitam ei (romano episcopo Petri successor) non exhibet reverenter ebedientiam, a capite seiunctus acepha- ■erum schismati se reddit obnoxium, quod urat illud sancti Athanasii de fide sanctae Trinitatis sancta ecclesia approbat et cu- H»dit, *quasi sit fidei catholicae arti- nbu*: good nisi quisque fidelite! firmiter- pe crediderit, salvus esse non poterit.«

5') Hanc tamen rationem idoneam di- riauaque auctoritatem protulit magnus

Leo scribens Semi. III. in anniv. die suae assumpt. cap. II: »De toto mundo unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vocationi et omnibus apostolis cunctisque ecclesiae patribus praeponatur, ut quamvis in populo Dei inulti sacer- dotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus quos principaliter regit et Christus. I(

Et epist. X. ad episcopos per vien- nensem provinciam constitutos: »Huius muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolo- rum omnium summo principaliter collo- carit, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua velut in corpus diffunderet, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soli- ditate recedere.«

Neque aliter epist. XII. ad Anastasium thessalonicensem: .Inter beatissimos apo- stolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut ceteris praeemineret.«

auctoritate: ut non minor in ecclesia sit potestas eius qui succedit apostole Iohanni aut Paulo, quam eius qui succedit Petro, Omnibus pariter facta est promissio . . . perpetuae praesentiae Christi. Neque ulla locorum personarumve decedentium vel succedentium diversitas discriminat potestatem.“

29i. Sed illi vehementer Forbesium, et cum eo falli eiusdem assertores doctrinae quos Ballerini fratres²⁸ et Gerdilius*²⁹ profligant, obscurum non erit animadvertentibus, aliud omnino esse sciscitari, utrum episcopi, *tamquam apostolorum successores*, inaequales dici haberique possint: et aliud petere, utrum ex episcopis unus sit isque romanus, qui *pro singulari sua successione* reliquis omnibus auctoritate praecellat.

De illo enim nemo est qui dubitet, ac nemo qui non ultro fateatur: episcopos ratione *dumtaxat* habita apostolicae successionis pares inter se esse, nullo seiunctos discrimine, ac ita comparatos ut repeti de ipsis debeat quod Cyprianus monuit inquiens⁸⁰: „Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus unanimi consensione pascatur. . . . Quam unitatem firmiter tenere et vindicare debemus maxime episcopi qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cuius a singulis insolidum pars tenetur; ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur.“ⁱ

Immo et de ipsis repeti debeat quod in concilio carlhaginesi episcoporum LXXXVII. idem palam significavit his verbis³¹: „Superest. ut de hac ipsa re⁸¹ singuli quid sentiamus proferamus, neminem iudicantes, aut a iure communicationis aliquem, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum³³ constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suae arbitrium proprium, iamque iudicari ab alio non possit quam nec ipse potest alterum radicare¹⁴. Sed

²⁸) Matth. XXVIII. 20.

²⁹) De potest. ecclesiast. Summor. PP. et Concil. General, cap. I. §. IV.

⁷*) Opuscula ad hierarchic, ecclesiae constitut. spectantia, Opusc. III. pagg. 122. seqq., et Opusc. de sacri regiminis ac praesertim pontificii primatus proprio ac singulari iure in omni ecclesiasticae potestatis communicandae ratione adversus Slevoigtium, pagg. 270. seqq. opp. T. XI.

⁸⁰) De unit, ecclesiae coli. 464—465.

¹) Concil. Carthag. coll. 697 — 698.

³³) De valore nimirum baptismi qui fuerit ab haereticis collatus.

³³) De hoc titulo nonnulla prae ceteris collegerunt Franciscus Bernardioui Ferrarius *de antiquo ecclesiasticarum epistolarum genere*. lib. III. cap. I., et Stephanus Baluzius in subiecta annotatione.

³*) Utique si episcopi non aliter mutuo conferantur, quam ut iidem sunt apostolorum successores. Sicut enim, seposito Petro, omnino pares aequalesque ceteri

exspectemus universi iudicium Domini nostri Iesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et praeposendi nos in ecclesiae suae gubernatione et de actu nostro indicandi.“

292. De *allero* autem quaestionis capite non solum omnes ambigunt quotquot sunt catholici, verum etiam unanimes profitentur, diversam prorsus esse rationem qua singuli episcopi ceteris apostolis, et qua romani antistites beatissimo Petro succedunt.

Singuli namque episcopi celeris succedunt apostolis, quatenus hi definitis circumscriptionisque praefuere gregibus, et ad eam omnino normam quae hisce

feerunt apostoli, ut unus aut etiam plures praerogativam sibi ullam vindicare potuerunt, propter quam alterum quempiam sibi obnoxium tillove gradu inferiorem haberent; ita etiam, uno excepto romino praesule qui Petri locum tenet, reliqui episcopi, quatenus apostolorum successores, vi episcopalis ordinationis quam uoam eandemque omnes perinde suscipiunt, parem aequalemque gradum obtinent, et unum paremque episcopatum ita consequuntur, ut nulli prae aliis ius potius maiorque auctoritas conveniat.

unde igitur repetemus graduum distinctionem, qua, testante historia, factum est, ut ab ipsis ecclesiae primordiis unus episcopus pluribus aliis episcopis quocumque tandem nomine praesideret? Repetere sane non possumus I. ex *iure divino*, quippe ordo episcopatus unus est ac par in omnibus: non II. ex *universali concilio*, quum longe antea invaluerit ea graduum distinctio, quam de habendo universali concilio cogitaretur: non III. ex *provincialibus synodis*, quum provinciarum distinctionem ipsa praevertere demerit hierarchicorum graduum distinctio, quia unus antistes in definita quadam regione ceteris eiusdem regionis episcopis praeesset: non demum IV. ex *pactis* inter tu episcopos initis, quibus opportunum visum esset hanc hierarchiae formam vitabilire. Etenim neque inita ab episcopis tammodi pacta ostenduntur, neque ipsi nimre poterant aut alteri obnoxiam reddere auctoritatem sibi divinitus factam,

neque praeter divinum iustitutum alterius cuiusvis auctoritatem amplificare ipsis licebat, neque integrum postremo erat eam successoribus legem praescribere, cui se ipsi sua voluntate subiecissent.

Restat igitur ut huius distinctionis originem inde derivemus, quod Christus cum unum instituens episcopatum pares potestate ordinis omnes episcopos esse voluerit, unum tamen veluti supremum caput ad potestatem regiminis quod attinet, ceteris omnibus praefecerit.

Hoc enim pacto facile intelligitur quod Leo in litteris ad Anastasium thessalonicensem praeclare declaravit his verbis: >Haec connexio totius quidem corporis unanimiorem requirit, sed praecipue exigit concordiam sacerdotum, quibus cum dignitas sit communis, non est tamen ordo generalis: quoniam et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut ceteris praeemineret. De qua forma quoque episcoporum est orta distinctio, et magna ordinatione provisum est ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; et rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad unam Petri sedem universalis ecclesiae cura conflueret, et nihil usquam a suo capite consideret.«

Scripturarum verbis continetur³⁵, *pascite, qui in vobis est, gregem Dei*—at romani praesules Petro succedunt quatenus ipse ex ore Servatoris audivit *pasce oves meas, pasce agnos meos*.

Singuli episcopi ceteris succedunt apostolis, quatenus hi fundamenta exlitterunt singularium ecclesiarum; at romani praesules Petro succedunt quatenus ipsi promissum a Christo ³⁷ fuit, *super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*.

Singuli episcopi ceteris succedunt apostolis eodem devincti hierarchicae subordinationis officio³⁶, quod ipsos obstrinxit apostolos, quodque Optatus Parmenianum alloquens expressit his verbis ³⁹: „Igitur negare non poles, scire te in urbe Roma Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus, unde et Cephias appellatus est: in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, nec ceteri apostoli singulas sibi quisque defenderent: ut iam schismaticus et peccator esset qui contra singularem cathedram, alteram collocaret.“ At romani praesules Petro succedunt tamquam capiti quod omnibus propterea Christus praefecit, ut corporis societatisque unitas servaretur. „At dicis,“ verba sunt Hieronymi contra Iovinianum disserentis, „super Petrum fundatur ecclesia, licet id ipsum alio in loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni caelorum accipiant et ex aequo super illos fortitudo ecclesiae solidetur: tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio! Hinc hispalensis Isidorus litteris datis ad Claudium ducem scripsit: „Sic nos scimus praeesse ecclesiae Christi, quatenus romano pontifici reverenter, humiliter et devote tamquam Dei vicario, prae ceteris ecclesiae praelatis, specialius nos fateamur debitam in omnibus obedientiam exhibere. Contra quod ququam procaciter venientem, tamquam haereticum, a consortio fidelium omnino decernimus alienum. Hoc vero non ex electione proprii arbitrii, sed potius auctoritate Spiritus-sancti habemus firmatum, ratumque credimus et tenemus,*

Tandem singuli episcopi ceteris succedunt apostolis tamquam rami qui a radice seiuncti intereunt, tamquam rivi qui a fonte praecisi arescunt, tamquam radii qui a sole divisi exlinguuntur, et tamquam partes quae non nisi ex consortio cum radice, cum fonte et cum sole fructibus catholicae communionis unilalisque poliuntur. At vero romani praesules in Petri cathedra

3i) I. Petr. V. 2.

3e) Ioh. XXI. 15. seqq.

3f) Matth. XVI. 18.

38) Ad quod tuendum officium damnata fuit propositio de bicipiti ecclesiae capite Petro et Paulo eo sensu *explicita, ut ponat omnimodam aequalitatem inter sanctum Petrum et sanctum Paulum*

sine subordinatione et subiectione sancti Pauli ad sanctum Petrum in potestate suprema et regimine universalis ecclesiae. Ut enim Cyprianus scribit (epist. LXXIII.) *ecclesia una est, et supra unum qui et claves eius accepit, Domini voce fundata.*

39) De schismat. Donatist. lib. II. §. II.

succedunt. quae esi *cathedra principalis, unde unitas sacerdotalis exorta at, unde apostolatus et episcopatus in Christo coepit exordium, unde ipte episcopatus ct tota auctoritas nominis huius emersit, unde religionis nostrae, propitio Christo, fons ct origo manavit, unde in omnes venerandae communionis iura dimanant, et extra quam quicumque agnum comederit, profanus^l est,*

293. Talia namque sunl quae crebro solemnilerque testantur Cyprianus ia litteris ad Cornelium, Siricius in epistola ad episcopos Africae, Ambrosius in epistola ad Gratianum imperatorem, Innocentius scribens ad Victricium rotbomagensem, Hieronymus Damasum compellans, Caesarius arelatensis eo in libello quem Symmacho pontifici obtulit, gallicani patres in synodica ad Leonem Magnum epistola, el ne plures commemorem, Maximus martyr, qui in epistola ad Petrum Illustrem de Pyrrho constantinopolitano antistite monuit:

Festinet prae omnibus sedi romanae satisfacere. Hac enim satisfacta, communiter ubique omnes pium hunc el orthodoxum praedicabunt. Si enim aliis quidem satisfaciendum ducit, et beatissimum romanum papam nequaquam implorai, simile quiddam agit ei qui forte homicidii vel alterius cuiusdam criminis redarguatur, et insontem se non ei qui secundum leges iudicandi iura sortitus est, exhibere festinat, sed tantum inutiliter et sine lucro aliis et privatis hominibus munditiam monstrare sui satagit actus, qui nullam habent se solvendi a crimine potestatem.^{ui} Sed unde tanta necessitas cum romana cathedra conspirandi? „Quod aposlolica sedes ab ipso incarnato Dei Verbo, sed et omnibus sanctis synodis, secundum sacros canones et terminos universarum. quae in loto terrarum orbe sunt, sanctorum Dei ecclesiarum in omnibus el per omnia percepit et habet imperium, auctoritatem et potestatem ligandi atque solvendi.“

Ornamenta igitur aposlolicae successionis, quibus episcopi insignes sunt, neque omnem e medio tollunt successionis inaequalitatem, neque omnem subvertunt hierarchicain subordinationem, neque ex sese impediunt quominus romani praesules, utpole in Petri locum suffecti, *patres patrum, summique omnium antistitum pontifices* 4 0 nominentur ac sint.

*) Orthodoxi episcopi sub Menna in «rnodum contra Anthimum, Severum, sliosque acepbalos coacti anno DXXXVI. ta titulo ornarunt libellum supplicem t^apito pontifici oblatum: «Domino no »tro per omnia sanctissimo et beatissimo ?>tri patrum, archiepiscopo romanoruin ft patriarchae Agapito."

Simili nsi sunt titulo africani episcopi m epistola trium simul conciliorum , Nu-

midiae, Byzacenae et Mauritaniae, lecta anno DCXLIX. in synodo lateranensi sub Martino I. «Domino beatissimo, apostolico culmine sublimato, sancto patri patrum Theodoro papae, et summo omnium praesulum pontifici.**

Quo autem splendidissimi tituli pertinerent, subiectis verbis explicarunt: .■Antiquis regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel longinquis

CAPUT III.

Insigniora quae cum ecclesiastici ministerii perennitate nexa sunt corollaria. — Verae ecclesiae character numquam abrupta ministerii successione continetur: — ratio doctrinae ab iis tradendae, qui in ecclesia iugiter succedunt ministri: — quibus argumentis suam a continuo visibilis ecclesiae ministerio separationem protestantes defendant: — eadem a priscis usurpata haereticis orthodoxi patres uno ore damnarunt: — nobilissima pro coetu romano-catholico illatio.

COROLLARIUM I.

294. *La est verae ecclesiae ratio quae nulli christiano coetui competit, qui cum apostolis ministerii successione non devincitur.*

Nullus enim Christianus coetus rationem verae ecclesiae sibi potest asserere, qui propriis verae ecclesiae characteribus destituitur. Est autem character tum proprius tum nobilissimus verae ecclesiae abrupta numquam ab ipsis originibus ministerii continuatio. Talis est igitur ecclesiae Christi natura ac ratio, ut in nullum quadret Christianum coelum, qui ad ipsos usque apostolos iugi ministrorum successione non assurgat.

COROLLARIUM II.

295. *Omnes quotquot sunt protestantium coetus sic historia exhibentur, ut ex iis nullus cum apostolis perpetua ministrorum successione cbhaereat.*

Historia namque saeculi XVI. edocemur, principes *reformationis* auctores I. a ministerio quod tum ubique terrarum oblinebat, rebellasse, novamque II. atque ex semetipsa obortam ministerii seriem constituisse *.

Haec autem eo perlinent ut ex historiae monimentis certum exploralumque habeatur, ne unum quidem e protestantium coetibus innui posse, qui perpetua ministerii continuatione cum apostolis copuletur.

positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almae sedis vestrae fuisset deductum, ut huius auctoritate iusta quae fuisset pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent ceterae ecclesiae velut de natali suo fonte praedicationis exordium, et per

diversas totius mundi regiones puritatis incorruptae maneant fidei sacramenta salutis.”

1) Quanam ratione haec in ipsam quoque anglicanam seciam quadrent, praeclare ostendit Suarius in Defens. Fidei Catholic, lih. I. cap. II.

Eo perlinent ut de omnibus protestantium coetibus dicta intelligantur, φMü Optatus de donatianis scripsit *: „Veslrae cathedrae vos originem red-
dite, qui vobis vultis sanciam ecclesiam vindicare.“

Eo perlinent ut ad Lutherum, Zwinglium, Calvinumque traducantur, quae idem de Victore garbensi Romam misso ut Petri sedem occuparet, mox subdit⁷⁾: «Missus est igitur Victor: erat ibi filius sine patre, liro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, episcopus sine populo.“

Atque eo pertinent, ut illud obiiciatur protestantibus quod haereticis universis Tertullianus opposuit scribens 4: „Edanl ergo origines ecclesiarum suarum, evolvant ordinem episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverint, habuerit auctorem et antecessorem.“

COROLLARIUM III.

296. *Summa quadam evidentialia liquet protestantium coetus eos esse, quibus ratio verae ecclesiae tribui nequit.*

Sicut enim I. evidentialia summa liquet, veram ecclesiam destitui ministerio non posse quod certis nexisque gradibus ad ipsos usque provehatur apostolos; ita II. summa eaque historica evidentialia liquet, protestantium coetus non alio poliri ministerio, nisi quod saeculo sexto-decimo incoeperit, quodque proinde sexdecim saeculorum intervallo ab apostolis separetur.

Atqui haec duo spectari simul et coniunctim nequeunt, quin luculentissime appareat omnes protestantium coetus a ratione verae ecclesiae longissime abhorrere, deque iis iure optimo affirmari quod in litteris ad Magnum datis de Novatiano Cyprianus scripsit: „Novalianus in ecclesia non est, neque episcopus computari potest, qui apostolica traditione contempla, nemini succedens a seipso ordinatus est.“ El infra: „Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore et in ecclesia Dei ordinatione succedanea praesidente, nemini succedens et a seipso incipiens alienus fit et profanus?“

COROLLARIUM IK

297. *Vera ecclesia hac necessario dote secernitur, ut qui in ea iugiter succedunt ministri non propria sed ea tantum doceant quae tamquam discipuli a decessoribus audiverint et per decessores ab ipsis apostolis hauserint.*

Societas enim quae ministerio regitur *perpetuo, humano-divino ac sibi propterea semper simili*, non aliam patitur propagandae doctrinae rationem,

⁷⁾ De schismat. Donat, lib. II. §. III.

⁷⁾ Praescriptt. cap. XXXII.

⁷⁾ Ibid. §. IV.

nisi qua novitas omnis repudietur, idque labontibus saeculis tradatur quod fuerit antea traditum, quodque insequenles ministri a praecedentibus abrupto numquam ordine didicerint.

Atqui haec est ipsissima indoles verae ecclesiae, quae eiusmodi doctorum, pastorum, lestiumque ministerio regitur, quod *perpetuum* qwm sil, credi quoque debet *humano-divinum* et *numquam a semetipso iissimile*. Necessariis igitur ecclesiae dotibus connumerari debet hinc quidem ut succedentes doctores tramitem terant a decessoribus signatum, inde vero it doctrina consequens repetitio sit atque expolitio praecedentis.

Apposite in Commonitorio Yincenlius 5 : „Christi vero ecclesia sedula el cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit; non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena: sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, siqua sunt illa antiquitus informata el inchoata, accuret et poliat; siqua iam confirmata et definita, custodiat. Denique quid umquam aliud conciliorum decretis enisa est, nisi ut quod antea simpliciter credebatur, hoc idem postea diligentius crederetur? quod antea lentius praedicabatur, hoc idem postea instantius praedicaretur? quod antea securius colebatur, hoc idem postea sollicitius excoleretur? Hoc, inquam, semper nec quicquam praeterea haereticorum novitatibus excitata, conciliorum suorum decretis catholica perfecit ecclesia, nisi ut quod prius a maioribus sola traditione susceperat, hoc deinde posteris etiam per scripturae chirographum consignaret; magnam rerum summam paucis litteris comprehendendo, et plerumque propter intelligentiae lucem, non novum fidei sensum novae appellationis proprietate signando.“

»

COROLLARIUM Γ.

298. *Factum est (piam quod maxime exploratum, in protestantium coetibus dominari novitatem, eaque tradi non quae ministri a decessoribus perenni ordine acceperint, sed quae ipsimet invenerint et credenda esse existimarint.*

Recolantur historica saeculi sexti-decimi monimenta: mirum nisi in oculos continuo incurrat I. principes *reformationis* architectos a priori fide vehementer abhorruisse, sibique hanc demandatam provinciam putasse, ut omnia susdeque verterent ac receptis fixisque nova atque instabilia sufficerent: II. formulas fidei eorundem studiis editas ab iis loto quod aiunt caelo discrepasse quae iampridem in celeris Christianis communionibus invaluerant: immo III. neque secumipsis consensisse, tum quod lulherani a sacramentariis et ulrique ab anglicanis dissiderent, tum quod neque lulherani, neque sacra-

nienlarii, neque anglican» iisdem constanter vestigiis insisterent: proindeque IV. *reformationem* omnino fuisse lotius propemodum symboli innovationem, qua antiquis profligatis ac refixis recentia atque in dies excogitata stabilirentur.

Nemini igitur integrum est diffiteri, protestantium coelus caractere novitatis distingui, atque in iis credenda proponi non quae successores a decessoribus continuato perenniter ordine acceperint, sed quae singuli factionum duces proprio Marte investigaverint atque compererint.

COROLLARIUM A7.

299. *Nulli protestantium coetus eo caractere insignes sunt quo Kclesia privari nequit, nullique idcirco protestantium coetus cerae ecclesiae naturam dignitatemque praeseferunt.*

Sane character esi isque necessarius verae ecclesiae *tam* ut quae in eatenelur fides, per manus continenter tradita acceptaque fuerit, *quam* ut qui in ea doctorum pastorumque partibus funguntur, non alia proponant neque alia annuncienl, quam quae ad ipsos intercepta numquam vena a decessoribus permanarint. Nullus autem est protestantium coetus qui hoc necessario ecclesiae caractere excellat: imino nullus est, in quo doctores ac pastores non sibi ipsis magistri exliterinl, fidemque proposuerint atque proponant non acceptam sed inventam, non priscam sed recentem, non ubique constanterque praedicatam sed ex ipsorum primum ore insonantem.

Quapropter in illos apertissime cadit quod Vincenlius animadvertit⁶: „Hoc apud omnes fere haereses quasi solemne esse ac legitimum, ut semper profanis novitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, el per oppositiones falsi nominis scientiae a fide naufragent. Contra vero catholicorum hoc vere proprium, deposita sanctorum patrum et commissa servare, damnare profanas novitates, el sicut dixit atque iterum praedixit apostolus: *si quis annuntia-ndi praelerquamquod acceptum est, anathema sit.*”¹¹

COROLLARIUM VII.

300. *Nullus christianus coetus audiri debet, qui iis dumtaxat ar-yumentis naturam verae ecclesiae vindicare sibimetipsi possit, quae a priscis ururpata haeticis orthodoxi patres uno semper ore damnarint.*

Quod enim non aliter quam auctis cumulalisque erroribus statui de-Mique potest, id tum ex sese fallax, tum indignum prorsus videri debet, ori dociles aures praebeantur. Neminem autem fore autumo qui inficias eat, ad hoc vindiciarum defensionisque genus revocari illud oportere, quod a priscis usurpatum haeticis orthodoxi patres unanimi suffragatione improbarint. Si quis igitur reperialur christianus coelus, qui hoc tantum pacto suam

f) Commonit. cap. XXXIV,

tueri causam dignitatemque valeat, huic neque dicendi locus permitti, neque fides adhiberi debet.

corollarium.

301. *Eo tantum defensionis genere dignitatem ecclesiae Christi suis asserere coetibus protestantes possunt, quod priscis usitatum haereticis anathemate orthodoxorum patrum reiectum fuit.*

Nulla enim vel tenuissima veritatis specie fas est proteslantibus sive dignitatem ecclesiae Christi propriis coetibus asserere, sive suam ab ecclesia conspicua separationem defendere, illamque integram a flagitio schismatis demonstrare, nisi ipsi pro certo sumant I. praecedens visibilis ecclesiae ministerium a sinceritate praedicationis fideique rectitudine deflexisse: II. in conspicua ecclesia ubique terrarum diffusa errorem praevaluisse veritati, et fidei haeresim successisse: ipsam propterea III. visibilem ecclesiam interiisse: atque opus IV. omnino fuisse ut novi in lucem prodirent doctores, qui depulsis tenebris abactisque erroribus veritatem sinceritatemque fidei restituerent.

Atqui nihil horum est, quo prisci haeretici suam causam non protexerint: et nihil horum est quod vicissim orthodoxi patres anathemate non notarint.

Infinitus esse possem, si vellem, in allegandis testibus, sed ero parvus neque plures nominabo quam qui ad persuasionem gignendam sufficient.

302. Tertullianus itaque de *haereticis universim omnibus* scribit⁷⁾: „Si ergo incredibile est vel ignorasse apostolos plenitudinem praedicationis, vel non omnem ordinem regulae omnibus tradidisse; videamus ne forte apostoli quidem simpliciter et plene, ecclesiae autem suo vitio *aliter acceperint* quam apostoli proferebant. *Omnia ista scrupolositatis incitamenta invenias praetendi ab haereticis.*“

Post quae pergit - : „Age nunc, *omnes erraverint*, deceptus sit et apostolus de testimonio reddendo quibusdam, nullam respexerit Spiritus-sanctus uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre ut esset doctor veritatis: neglexerit officium Dei villicus. Christi vicarius sinens ecclesias aliter interim intelligere, aliter credere quam ipse per apostolos praedicabat; ecquid verisimile est ut tot ac tantae *in unam fidem* erraverint? Nullus inter multos eventus est unus exitus. Variasse debuerat error doctrinae ecclesiarum. Ceterum quod apud multos unum invenitur, non est erratum sed traditum. Audeat ergo aliquis dicere, *illos errasse* qui tradiderunt?“

7) Praescriptt. cap. XXVII.

*) Ibid. cap. XXVin.

’) Hoc ipsum argumentum insigniter

urget Athanasius in libro de *Nicaenae Fidei decretis*.

El continenter 1°: „Quoquo modo sit erratum, tamdiu utique regnavit error quoniamdiu haereses non erant. Aliquos marcionitas et valentinianos liberanda veritas exspectabat: interea perperam evangelizabatur, perperam credebatur, tot millia millium perperam tinctu, tot opera fidei perperam administrato, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata. Aut si non perperam nec in vacuum, quale est ut *ante* res Dei current, quam cuius Dei notum esset? *ante* christiani, quam Christus inventus? *ante* haereticis, quam vera doctrina? Sed enim in omnibus veritas imaginem antecedit, post rem similitudo succedit. Celerum satis ineptum, ut *prior* in doctrina haeresis habeatur; vel quoniam ipsa est quae futuras haereses cavendas praeuntiabat. Ad eius doctrinae ecclesiam scriptum est, immo ipsa doctrina id ecclesiam scribit: *et si angelus de caelo aliter evangelizaverit citra iudicium nos, anathema sit.* u

303. His quae ad haereticos omnes generatim pertinent, addi debent I. quae de *Artemonis asseclis* vetustus auctor penes Eusebium II litteris consignavit scribens: „Affirmant, priscos quidem omnes et ipsos apostolos ea quae ab ipsis nunc dicuntur, et accepisse et docuisse: ac praedicationis quidem veritatem esse custoditam usque ad Victoris tempora, qui tertiusdecimus a Petro romanae urbis nobis episcopus fuit: a Zephyrini autem temporibus qui Victori successit, adulteratam fuisse veritatem/4

Addi debent II. quae Pacianus¹² *novationis* attribuit, quod nimirum *ecclesia negatores recipiendo perierit et lapsorum communione tota conciderit.*

Addi debent III. quae Hieronymus¹³ de *luciferianis* affirmat, dicere illos consuevisse *universum mundum esse diaboli, factum de ecclesia lupanar. Christique sponsam extra Sardiniae fines nusquam existere.*

Addi debent IV. quae de *donationis* similia repetentibus Augustinus¹⁴ testatur, quaeque hisce descriptis eorundem verbis, *illa ecclesia quae fuit omnium gentium, iam non est, periit*, e vestigio subtextit¹⁵: „Hoc dicunt qui in illa non sunt. O impudentem vocem! illa non est, quia tu in illa non es? vide ne tu ideo non sis: nam illa erit etsi tu non sis. Hanc vocem abominabilem, detestabilem, praesumptionis et falsitatis plenam, nulla veritate suffultam, nulla sapientia illuminatam, nullo sale conditam, vanam temerariam, praecipitem, perniciosam praevidit Spiritus Dei, et tamquam contra illos cum annuntiaret unitatem: *in conveniendo populos in unum et regna*

*) Praescriptt. cap. XXVII.

•3) Passim in dialogo adversus eosdem scripto.

") H. E. lib. V. cap. XXVIII. al. IXYII.

14) De unit, eccles. capp. XII—XIII., et con. epist. Gaudentii lib. II. cap. VII,

12) Ad Sympron. Epist. III. III,

*5) In Ps, CI. Serm. 11. n. 8.

ut serviant Domino, cumque subdidisset, respondit . utique Ierusalem mater vobisra . . . quoniam quidam dicturi erant contra, fuit ei non est: *exiguitatem*, inquit, *dierum meorum annuntia mihi*. Quid est quod nescio qui recedentes a me murmurant contra me? quid est quod periti me periisse contendunt? Certe enim hoc dicunt: quia fui ei non sum: *annuntia mihi exiguitatem dierum meorum*. Non a te quaero illos dies aeternos: illi sine fine sunt ubi ero; non ipsos quaero, temporales quaero, temporales dies mihi annuntia, *exiguitatem dierum meorum*, non aeternitatem dierum meorum *annuntia mihi*. Quamdiu ero in isto saeculo, annuntia mihi propter illos qui dicunt, *fuit et iam non est*: propter illos qui dicunt, impletae sunt Scripturae, crediderunt omnes gentes, *sed apostatarit et periit ecclesia de omnibus gentibus*. Quid est hoc, *exiguitatem dierum meorum annuntia mihi*? Et annuntiavit, nec vacavit ista vox. Quis annuntiavit mihi, nisi ipsa via? quomodo annuntiavit? *ecce ego vobiscum sum usque in consummationem saeculi*."

Addi postremo debent V. quae de *perpetuitate visibilis ecclesiae eiusque conspicui ministerii* unanimes confirmant Origenes¹⁶, **Alhanasius**¹⁷, Ambrosius¹⁸*, Hieronymus¹⁹, Chrysostomus²⁰ et Augustinus **qui haec** inter celera habet: *ἡ Ἐκκλησία inclinabitur in saeculum saeculi. Fundavit terram super firmitatem eius*, id est, firmavit ecclesiam super fundamentum Christum. Nutabit ecclesia, si nutaverit fundamentum. Sed unde nutabit Christus . . . , qui omnia continet in maiestate, et nos in bonitate? . . . ubi sunt qui dicunt *periisse in mundo ecclesiam, quando nec inclinari potest*?"

COROLLARIUM IX.

304. *Indubitatum esse debet, nullum haberi protestantium coelum, cui dignitas verae ecclesiae merito tribuatur.*

Neque enim dignitas verae ecclesiae iis tribui coetibus prudenter potest, qui vindicare sibi illam nequeunt quin defensionis genus a priscis haereticis mutuentur, et cum iisdem in anathema orthodoxorum patrum offendant.

Sed haec neque alia prorsus est eorum coetuum omnium conditio, quos protestantium coetus nuncupamus; ei de singulis quibusque eorumdem auctoribus repeti debent Augustini contra donatianos verba²²: „Si tunc (quum primum Lutherus, Zwinglius et Calvinus apparuere) non erat ecclesia, unde Donatus apparuit? de qua terra germinavit? de quo mari emersit? de

¹⁶) In Genes. Hom. XIV. n. 2.

¹⁷) In Ps. LXXXVIII. 38.

¹⁸) In Hexaem. lib. IV. cap. IV.

¹⁹) In Is. IV. (j.

²⁰*) In 1. Tini. Hom. XL, et Hom. IV. in illud, *Vidi Dominum* > n. 2.

²¹*) In Pss. LXI. n. 6, et CIII. Semi. II. n. 5.

²²) De Baptismo con. Donatistas tib. III. cap. II. n. 3-

quo caelo cecidit?“ 8/ iam *tum ecclesiam periisse dicitis, el vos unde nati fueritis, ostendite.*

„Accusa quantum poles vinco si non probas, vinco si probas: vinco, inquam, si non probas, indice te ipso: vinco si probas, teste Cypriano. Quid eos vis fuisse? si *innocentes*, cur frumentis dominicis, cum silis zizania, calumniamini? si *nocentes*, cur a frumentis dominicis propter zizania separamini? Exstat ecclesia cunctis clara atque conspicua, quippe civitas quae abscondi non potest super montem constituta 25, per quam dominatur Christus a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrae20, tamquam semen Abrahae multiplicatum sicut stellae caeli et sicut arena maris, in quo benedicuntur omnes gentes. Hanc etiam beatus Cyprianus ita commendat, ul eam dicat Domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarum porrigere, ramos suos per universam terram copia ubertatis extendere. Haec aut in frumentis suis non accusaretur, aut propter zizania non desereretur: unum horum vobis etiam vos ipsi respondete, alterum Cypriani monilis discite. Ipsi enim verba sunt adstantis el dicentis 27: *nam etsi videntur in ecclesia tue zizania, non tamen impediri delet aut fides aut caritas nostra, ut ijuoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus.*11

COROLLARIUM X.

305. *Coetus romano-catholicus iis excellit dotibus, (piae a Christi ecclesia seiungi nequeunt.*

Doles namque sunt a Christi ecclesia inseparabiles hinc quidem *facium* continuati iugiter ministerii, inde vero *fides et persuasio* qua continuatum iugiter ministerium creditur humano - divinum et a semelipso numquam discors. Itraque vero ex hisce dotibus talis est, quae in coetu romano-catholico mirifice splendet: in eo siquidem mirifice splendet factum continuati perenniter ministerii: atque in eo mirifice splendet fides qua creditur, iuge ministerium esse humano-divinum et quavis aetate secumipso concors.

Reliquum est igitur ul qui protestantium coetibus adhaerent, ad semetipsos ea referant, quibus Donati pariem Augustinus compellavit28:

..Scitis catholica quid sit, et quid sit praecisum a vite:

.Si qui sunt inter vos cauti, veniant, vivant in radice,

.Antequam minis arescant, iam liberentur ab igne.

.Venite fratres, si vultis ut inseramini in vite.

.Dolor est cum vos videmus praecisos ita iacere.

..Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede

”) Con. Cresconium lib. II. cap.

XIIv. n. 44.

’<) Ibid. cap. XXXVI. η. 45.

») Matth. V. 14.

26) Ps. LXXI. 8.

Epist. LIV. ad Maximum.

28) Epist. LIII. ad Generosum n. 2

et Ps. con. partem Donati, coli. 4 — 5.

nEt in ordine illo patrum quis cui successit videte:

.Ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.-

C A P I T U L U M XIX.

De exemplari ecclesiae causa. — Huiusce causae ratio explicatur: — tum in paradigma inquiritur, ad quod ecclesia censi expressa debet: — triplex eiusmodi paradigma assignatur: — et inprimis paradigma theologicum: — quod Scripturarum et maiorum testimoniis adstruitur: — paradigma deinde oeconomicum: — quod expolitur, argumentisque similibus comprobatur: — paradigma tandem ex angelicis hierarchiis desumptum: — quod explicatur et idonea ad faciendam fidem auctoritate communitur.

306. Quod Ammonius de supremo omnium effectore Deo ex sententia penes philosophos et Platonis inprimis assecclas recepta | scripsit*: *opifex universa moliens omnium apud se habet exemplaria*: id verissimum esse tum ratione duce intelligimus, qua collustratus Boetius cecinit³:

■Tu cuncta superno

nDucis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse

•Mundum mente gerens, similique in imagine formans,

.Perfectasque iubens perfectum absolvere partes;"

tum iis edocemur quae praeclarissima oratione Augustinus complectitur.

Initio namque monet⁴, *idearum* nomen sic a Platone excogitatum credi oportere, ut non primus ipse rem eo vocabulo declaratam invenerit: quatenus *tanta* in istis ideis ab eo *vis constituitur. ut nisi iis intellectis sapiens esse nemo possit*. Etenim multi praeter Platonem et ante Platonem sapientes extilerunt.

Post quae pergit⁵: „Ideas latine possumus vel *formas* vel *species* dicere, ut verbum e verbo transferre videamur. Si autem *rationes* eas vocemus, ab interpretandi quidem proprietate discedimus: *rationes* enim graece *Ιαγοι* appellantur non *ideae*; sed tamen quisquis hoc vocabulo uti voluerit, a re

Videsis Platonem in Parmenide, in Timaeo et in sexto libro *de republica*, Tullium in Bruto et libro primo *academicarum quaestionum*, Atticum penes Eusebium *de praep. evany.* lib. XV. p. 476, et Alcinoum cap, IX.

2) In comm. ad prooem. instituit.

Porphirii: *Ὁ γάρ δημιουργός ποιῶν πάντα, ἵχει παρ' ἑαυτοῦ τὰ πάντων παραδείγματα.*

3) De Consolat. Lib. III. Metro IX.

4) De quaest. LXXX. q. XLVL

5) Ibidem.

ipsa non errubil. Sunt namque ideae principales formae quaedam vel rationes rerum stabiles alque incommutabiles, quae ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae ac semper eodem modo se habentes, quae in divina inlelligentia continentur. Ei cum ipsae neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri el interire potest, et omne quod oritur el interit.“

Mox argumentum subiicit quo inde Deo ideas asserit, quod nemo sit qui non „profiteatur, omnia quae sunt, id est quaecumque in suo genere propria quadam natura continentur, ul sint, Deo auctore esse procreata, eoque auctore omnia quae vivunt vivere: alque universalem rerum incolumitatem, ordinemque ipsum quo ea quae mutantur, suos temporales cursus certo moderamine celebrant, summi Dei legibus contineri el gubernari. Quo constituto alque concesso, quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Quod si recte dici et credi non potest, restat ut omnia ratione sint condita; nec eadem ratione homo qua equus, hoc enim absurdum est existimare. Singula igitur propriis sunt creata rationibus. Has autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuetur, ut secundum id constitueret quod constituebat: nam hoc opinari sacrilegum est. Quod si hae rerum creandarum crealarumve rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam nisi aeternum alque incommutabile potest esse: alque has rerum rationes principales appellat ideas Plato: non solum sunt ideae, sed ipsae verae sunt quia aeternae sunt el eiusmodi alque incommutabiles manent, quarum participatione fit ut sit quidquid est quoquomodo est.“

307. Omitto quae alibi⁶ idem Augustinus, quaeque cum Augustino de divinis ideis, quas etiam vocant *έννοια του &εοϋ, προορισμού, δημιουργισού λόγου, άρραίν.ά αιλια et παραδείγματα*, Pseudo-Dionysius 7, Theodoritus⁸, Zacharias mitylenaeus 9, Maximus¹⁰, Johannes damascenus 11 et Psellus¹¹ litteris consignarunt; eaque dumtaxat addo quae rei illustrandae opportunissima Anselmus suppeditat.

Is enim ¹³ auctor est, „priusquam fierent universa, fuisse in ratione summae naturae quid aul qualia aul quomodo futura essent. Quare cum ea quae facta sunt, clarum sit nihil fuisse antequam fierent, quantum ad hoc

·) De civit. Dei lib. XII. cap. XX.,
de Genesi ad litteram lib. V. capp. XIII
-XIV—XV., et in Iohannem Tract. I.	10) De caritate lib. HI. cap. XXIV.,
in comm, ad cap. IV. de divinis nomi-
nibus, et apud Eutbymium Panopl. Part. I.
Tit. HI.
‘) De divinis nominibus capp. V—	

‘) De curandis graecoruin afiectt.
Serm. IV.

‘) Lib. de mundi opificio.

‘*) De Imaginibus, Orat. III.

›) Lib. quaestt. physicarum, q. III.

›3) Monolog, cap. VIII.

quia non erant quod nunc sunt, nec erat ex quo fierent; non tamen nihil erant quantum ad rationem facientis, per quam et secundum quam fierent¹⁴

Cuiusmodi autem sit haec ratio facientis, explanat subdens¹⁴: „Illa forma rerum, quae in eius ratione res creandas praecedebat, quid aliud est quam rerum quaedam in ipsa ratione loquutio? velut cum faber facturus aliquod suae artis opus, prius illud intra se dicit mentis conceptione.⁴⁴

Itaque cum forma illa vel potius illius formae productio sit quoddam veluti verbum divinae mentis, idcirco infert Anselmus¹⁵ „summam substantiam prius in se quasi dixisse cunctam creaturam, quam eam secundum eandem et per eandem suam loquutionem conderet.⁴⁴ Hoc autem nihil aliud est quam Verbum, quo uno eodemque dicit seipsum et quaecumque fecit.

308. Iamvero ex effectis a Deo operibus nulli secundum illud est, quod ecclesiae nomine efferimus, quodque Dei sanguine exstructum stabililumque¹⁷ confitemur, Est igitur cur exemplarem eiusdem causam, idque divinam ad quam expressum exactumque fuit, quo accuratius possumus, investigemus.

Hac autem investigatione suscepta, triplex se nobis offert ecclesiae παράδειγμα, quorum primum ιδεολογικόν, utpote ex ipso Deo petitum, alterum οίκονομικόν utpote ex Verbi οἰκονομίας desumptum, et postremum αγγελικόν utpote ex subordinatione derivatum, qua angelicae hierarchiae cohaerent, appellare non incommode possumus.

PARADIGMA THEOLOGICUM.

309. Atque ut a priore eodemque theologico paradi-gmate, auspicemur, ea in oratione quam Christus ultimam coram apostolis habuit, inter cetera legimus¹⁸: Et iam non sum in mundo, id est, visibilis atque conspicuus iam iam in mundo non ero, et hi mei apostoli quos tibi¹⁹ commendavi, in

Monolog. cap. IX.

¹⁵ Monoigr. cap. X.

Monolog. cap. XXXII.

Actt. XX. 28.

^{**}; Ioh. XVII. 11: *ἵνα οὐχ ἔτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ «ἵνα, καὶ ἐγὼ πρὸ Θεοῦ ἔρχομαι πᾶτερ ἅγιε, τηρήσῃς αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. οὐ δεύω χάρις μοι ἵνα ὦν ἐν, καὶ ὡς ἡμεῖς.*

Ubi I. praesens *εἰμι* adhibetur pro futuro *ἐσθαι*: verba autem II. *ἐν τῷ ὀνόματί σου* non videntur aptius reddi posse quam *ἐν cois*, id est *cois*. Qui enim cum Noesslto illa interpretantur *per*

*doctrinam Iesu*³ vix aut ne vix quidem afferre locum possunt quo ostendant, *ὄνομα τοῦ Θεοῦ* vel *τοῦ Χριστοῦ* valere *doctrinam Dei* et *Christi*. Est autem III. eruditus anceps, quatenus post incipsum, *ἐν ὀνόματί σου*, ex tribus variis lectionibus, *οὐ*, *ω*, *ο*, praeferrī debeat. Rationibus tamen uti decet subductis, illa se inprimis commendat quam Vulgatus sequitur, quaeque exhibet *οὐ*.

19) Illos nimirum Deo Patri antea commendaverat *tum* quod ipsius essent, et ab ipso sibi in disciplinam traditi: *tum* quod sui loco suumque in honorem magistrorum munere functuri essent.

mundo sunt, alque in inundo qui illos odit ac insectabitur, post me manebunt, *r(eyo ad te venio*, luumque repetens sinum mea illos visibili praesentia privo, alque idcirco hac etiam de caussa tuae illos tutelae instantius committo. *Pater sancte* ac verende, tu meas erga illos conspicuas partes exple, et *wra eos in nomine tuo* ac tibi, *quos dedisti mihi*, neque sinito ut mundi procellis fluclibusque subversi te deserant, et a mea doctrina quae est tua, maximo eorumdem damno separentur: immo fac *ut sint unum*, et in suscepta semel professione perseverantes unum credant et unum consentientibus animis lestentur, *sicut et nos*, qui sicuti *ovσία* unum sumus, ita unum sumus voluntate.

Apostolorum igitur collegium, etsi pluribus diversisque constans membris, eam tamen praeseferre consensionem, eamque mentium animorumque unitatem exhibere debuit, quae non admodum dissimilis ab illa foret, qua Filius cum Patre iungilur, quae in Trinitate veluli in suo prototype splendet, el propter quam scriptum legimus²⁰, *ego et Pater unum sumus*, ^e¹²¹ *hi tres unum sunt*. Scilicet apostolorum collegium sua unitate suaque mentium conspiratione neque aliter in se esse neque apparere aliter debuit ac nobilissima *ijnago*, coi tamquam *exemplar* ipsa responderet unitas quam in Trinitate colimus et reveremur.

Quemadmodum vero I. apostolorum collegium in seipso ordinem expressit ministerii, quod non antea desinet quam suprema advenerit consummatio²²; ita II. in seipso universam ecclesiam latius in dies explicandam quodam veluli occlusam semine comprehendit. Paradigma igitur ministerii iuxta et ecclesiae ea contentum unitate existimari debet, qua in tribus distinctis personis nonnisi unum singularemque Deum credendum esse profitemur.

310. Quod quidem de ecclesia iis confirmatur insigniter, quae Christus in sua ad Patrem oratione subiecit inquires 23: *Non pro eis autem rogo lanium*, neque meis ad te fuis precibus de solis apostolis sum sollicitus, *ird et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum*, perque eorum praedicationem et docendi lestandique ministerium *in me, ut omnes unum sint*, unum mente el fide, unum corde el caritate, atque unum externa operum

*.) Job. X. 30.

22) I. Ioh. V. 7.

23) Hoc pluribus ostendimus quum de cmisterii continuatione superius loque- traor.

24) Ioh. XVII. 20 — 24: *Οὐ περί τοῦ- nn ii ερωτώ μόνον, ἀλλά και περί τῶν Τενόντων διὰ του λόγου αυτών εἰ ἐμέ' m χαντε; ἐν ωθι' καθώ Cὺ πάτερ ἐν iitt, χάγώ ἐν Coi, ἵνα καί αυτοί ἐν ἡμῖν*

ἐν ὧθιν| ἵνα ὁ κοΟμο πιΟτενῶη, ὅρι ὅθ⁹ με ἀπεΟτειλα . Raí ἐγώ την δόξαν, ην δέδωκά μοι, δεδωκα αντοῖζ' ἵνα ωθιν ἐν, καῦώ ημεί ἐν εΟμεν' ἐγώ ἐν αὐτοῖ , και θν ἐν ἐμοί' ἵνα ωθι τετελειωμενοι εἰ ἐν, και ἵνα γινώοκη ὁ κοΟμο , bri θν με ἀπίΟειλα , και ηγάπηΟα αυτού , κα&ώ ἐμ'ε ηγάπηΟα .

Non desunt codices qui referant non praesens *πιΟτενόντων*, quod vim futuri induit, sed ipsum futurum *πιΟτενΟοντων*.

consensione 24, *sicut tu Pater in me et ego in te, et ipsi in nobis unum sint*, adeo ul non solum nostra unitas exemplar sit illius unitatis qua ipsi mutuo cohaerere debent, verum etiam ipsorum nobiscum divina ineriorque coniunctio origo sit inteslinumque principium exterioris unitatis atque concordiae, *ut credat mundus* atque²⁵ ex unitate el concordia tam eximia argumentum non obvium minus quam splendidum ducat, *quia tu me misisti*, et ego tibi non infensus sum atque hostilis, sed a te missus nonnisi tua. quaeque ex ore tuo acceperim, annunciaui.

Et ego claritatem quam dedisti mihi, honoremque multiplicem quo me auxisti, meamque missionem confirmasti, *dedi eis*, dedi consilio ac destinatione, daturus actu cum effundam de Spiritu meo super omnem carnem, meique asseclae per manuum impositionem omnigenis charismatis ditescent, *ut sint unum, sicut nos unum sumus. Ego in eis*, tamquam vitis in palmitibus et tamquam caput in membris, *et tu in me*, tamquam fons in fluvio, et sol in luce; *ut sint consummati in unum*, et vere perfecteque conspicerent²⁶ fi, *et ut cognoscat mundus*²⁷ *quia tu me misisti, et dilexisti eoi sicut et me dilexisti.*

Quae omnia comparata sic sunt, ul oculis ferme usurpandam proponant speciem illam divinam, qua christifidelium coelus honestari debet. Ea namque declaratur formulis, *ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me et ego in te, ut sint unum sicut et nos unum sumus*, el *ego in eis et tu in me, ut sint consummati in unum*. Atqui non aliud his formulis ecclesiae exemplar sistitur atque inculcatur, quam quod Trinitatis unitate comprehenditur. Haec igitur Trinitatis unitas et indivisa coniunctio paradigma est, quod in ecclesia pariter eiusque ministerio eminere debet.

311. Quare haud immerito de ecclesia ad unitatem Trinitatis expressa quis affirmet, quod de primo homine eodemque innoxio Deus dixit²⁸:

Huius unitatis divinum plane specimen iis continetur quae de apostolica ecclesia narrantur Actt. II. 41. seqq., IV. 32, quaeque Paulus scribit Rom. XII. 5, et Ephes. IV. 3. seqq.

IS) Non male Noesseltus opusc. fascicul. II. p. 83. scribens: „Nempe cum eandem doctrinam omnes christiani tenerentur, non modo coniunctis viribus eandem propagabant ad alios, sed etiam ipsa virtus efformata ad illam Christi disciplinam commendabat doctrinam disciplinamque ipsam*, qua re efficiebatur ut vel protani agnoscerent eius praestantiam

et divinam Iesu Christi a Deo missi auctoritatem.*

**) Non alii videntur intelligendi n. *τελειωμένοι εἰ* ev, ac ii (|ui *εὐλειω; καὶ ἀλη&ω* ^ *perfecte vereque consentiunt* Hoc sane sensu istud verbum Iohanne* usurpat epist. I. cap. IV. 17—18.

17) In iisdem haeret Christus, eadeo fere repetit et iisdem prope verbis, quod scilicet hac potissimum cogitatione eius animus occuparetur.

2S) Gen. I. 26—27, V. 1, IX. 6, Eccli. XVII. i, Sap. II. 23, I. Cor. XI. 7, Coloss. III. 10.

Faciamus hominem *in imagine nostra secundum similitudinem nostram*, ita ut ipse sit imago nostri simillima²⁹, augustumque simulacrum.

E qua comparatione assequimur eo Christum spectasse, ut divinae unitatis imago quae ex hominum genere sensim defecerat, in illo rursum ac nullo etiam praestantius instituta ecclesia refloreret.

312. Ceterum *theologicum* ecclesiae *exemplar*, quod Scripturis prae-euntibus invenimus, suo testimonio confirmant *Patres*, e quorum numero dignus est Cyprianus qui nemini posthabeatur. Is enim de asserenda vindicandaque ecclesiae unitate sollicitus, sic illam principio describit³⁰: „Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur. Quomodo solis multi radii sed lumen unum, et rami arboris molli sed robur unum tenaci radice fundatum, et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, imitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit’¹. A fonte praecide rivum, praecisus arescit. Sic et ecclesia Domini tace perfusa per orbem totum radios suos porrigit. Unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit. Unum tamen caput est, et origo una, et una mater fecunditatis successibus copiosa.“

Quibus ista concinunt³²: „Nisi si episcopus tibi videtur qui episcopo in ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur: et cum sit a Christo una ecclesia per lotum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus episcoporum multorum concordi numerositate diffusus; ille post Dei traditionem, post connexam et ubique coniunctam catholicae ecclesiae unitatem *humanam* conelur *ecclesiam facere*.“

Tum ad illius typos progressus subdit³³: „Hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordiae inseparabiliter cohaerentis ostenditur, quando in evangelio *tunica* Domini Iesu Christi *non dividitur omnino nec scinditur*, sed sortientibus de veste Christi quis Christum³⁴ indueret, integra vestis

”) sicut . . . est *imago* et simula* sconium lib. III. cap. XXXIII. et Serm. CCLXXXI. cap. XX.

ulitatemque, qua imago suo est arche- 33) Epist. LI. ad Antonianum de Cornelio et Novatiano, coi. 180.

”) De unit. Ecclesiae coli. 404 — 466. 33) De unit. Ecclesiae coli. 407 — 408.

”) His utitur Augustinus con. Cre- 34) Al. *ipsam* vel *eam*.

LIBER TERTIUS

accipitur et incorrupta atque indivisa tunica possidetur³³. . . . Possidere non potest indumentum Christi qui scindit et dividit ecclesiam Christi. Contra denique cum, Salomone moriente, regnum eius et populus scinderetur, Achias propheta Ieroboam regi obvius factus in campo in duodecim scissuras vestimentum suum discidit^{36*}. . . . Cum duodecim tribus Israel scinderentur, vestimentum suum propheta Achias discidit. At vero quia Christi populus non potest scindi, tunica eius per lotum textilis et cohaerens divisa³⁷ a possidentibus non est. Individua, copulata, connexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohaerentem. Sacramento vestis et signo declaravit ecclesiae unitatem. Quis ergo sic est sceleratus et perfidus, quis sic discordiae furore vesanus, ut aut credat scindi posse aut audeat scindere unitatem Dei, vestem Domini, ecclesiam Christi?“

Et mox ³⁹: „Slare tu et vivere putas posse de ecclesia recedentem, sedes sibi alias et diversa domicilia condentem, cum dictum sit ad *Rahab*, in qua praeformabatur ecclesia ³⁹: *patrem tuum et matrem tuam et fratres tuos et totam domum patris tui colliges ad teipsam in domum tuam, et omnis qui exierit ostium domus tuae foras, reus sibi erit*. Item sacramentum *paschae* nihil aliud in Exodi lege continet quam ut agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo una edatur. Loquitur Deus dicens⁴⁰: *in domo una comedetur, non eiicietis de domo carnem foras*. Caro Christi et sanctum Domini eiici foras non potest, nec alia ulla credentibus praeter unam ecclesiam domus est?⁴

313. Et ne quid expeti merito posset quod ad ecclesiae unitatem intimius pervidendam conduceret, ipsum proponit illius exemplar scribens⁴¹: „Dicit Dominus⁴², *ego et Pater unum sumus*: et iterum de Patre et Filio et Spiritu-sancto scriptum est⁴³, *et hi tres unum sunt*. Et quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate venientem, sacramentis caelestibus cohaerentem, scindi in ecclesia posse et voluntatum collidentium divortio separari? Hanc unitatem qui non tenet, Dei legem non tenet, non tenet Patris et Filii fidem, vitam non tenet et salutem.“

Eodem et ista perlinent⁴⁴: „Idcirco Dominus insinuans nobis unitatem de divina auctoritate venientem ponit et dicit⁴⁵: *ego et Pater unum sumus*. Ad quam unitatem redigens ecclesiam suam denuo dicit⁴⁶: *et erit unus grex*

38) »Quod vero, ait Rutinus in Ps. XXL, «inconsutilem et meliorem non diviserunt, ecclesiae concordiam figurerunt.»

39) III. Regg. XI.

40) Ioh. XIX.

41) De unit. Ecclesiae col. 469.

42) Iosue II.

43) Exod. XII.

44) De unit. Ecclesiae coi. 467.

45) Ioh. X.

46) I. Ioh. V. 7.

47) Epist. LXXVI. ad Magnum coli. 362 — 363.

48) Ioh. X.

49) Ioh. X.

el unus pastor. Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest qui, manente vero pastore *el* in ecclesia Dei ordinatione succedanea praesidente, nemini succedens et a scipso incipiens, alienus fit *el* profanus⁴⁷, dominicae pacis ac divinae unitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in ecclesia Dei, in qua nonnisi concordēs atque unanimēs habitant/*

Neque diversum fundunt sensum quae **romani confessores** deserta Novationi parte et ad unitatem revertentes sanctissime testati sunt⁴⁸: „Nos Cornelium episcopum sanctissimae catholicae ecclesiae electum a Deo omnipotente *el* Christo Domino nostro scimus. Nos errorem nostrum confitemur. Imposturam passi sumus. Circumventi sumus perfidiae loquacitate captiosa. Nam etsi videbamus quasi quamdam communicationem cum schismatico et haeretico homine habuisse, sincera tamen mens nostra semper in ecclesia fuit. *Nec enim ignoramus unum Deum esse et unum Christum esse Dominum quem confessi sumus, unum Spiritum-sanctum, unum episcopum in catholica ecclesia esse debere.*!”

314. Haec de paradigmate ecclesiae nobilissima Cypriani, Cornelii, romanorumque confessorum suffragatione probata, iam antea viderat alexandrinus Clemens neque dissimili verborum perspicuitate docuerat.

Quum enim de Christo praemisisset⁴⁹: „Dominus autem Christus, fructus Virginis, non beata duxit ubera feminea, nec ea ad nutrimentum delegit; sed eum amans et benignus Pater Verbum impulisset, ipsum iam spiritale alimentum factum est bonis **hominibus**— continuo pergīt⁵⁰: „O miraculum

*) Hanc Cypriani sententiam refert probatque Augustinus de Baptismo con. Donat, lib. VII. cap. L.

,s) Epist. Cornelii ad Cyprianum, inter Cyprianicas epist. XLVI. coli. 149 — 150.

ο) Paedag. lib. I. cap. VI. p. 123: *Ο η χνριο ό ΧριΟτό , ό τή παρθένου «φ.το;, ουχ (Luc. XI. 28.) εμακάριϋε ραι; γυναιχιώυι μαϋτού , ουδέ εκρινεν αιτού τροφεί ' αλλά τού φιλοΟτόργου ραι φιλάνθρωπου πατρό έχομβρήϋαντο nr λόγον, αυτό ήδη τροφή γέγονε πνευ- ιαπή τοϊ βωφνοΟιν.*

») Ibid.: *Ω θαύματο μυϋτικού' ει υπ ό τών όλων πατήρ' ει δε και ό τών uuvXoyof και τό πνεύμα τό άγιον εν, ici τό αυτό πανταχοϋ. μια δε μόνη γάρ πτηρ χαρθινο ' ικκληβίαν έμοί φίλον svrvv καλείν. γάλα ουκ εΟχεν η μητηρ*

*αύτη μόνη, ότι μόνη μη γέγονεν γυνή' παρθено δε άμα, και μήνη εβτιν' άκή- ρατο μεν, ω παρθένο * άγαπητική δε, ω μητηρ, και τά αυτή παιδία προ κα- λουμένη, άγιώ τιάηνείται γάλακτι, τώ βρεφώδει λόγω.*

dio ουκ εϋχε γάλα ότι γάλα ήν τό παιδίον τούτο καλόν και οικειον, τό οώμα τού Χριότού την νεολαίαν ύποτροφήβαν τω λόγω* ήν αυτό εκύηϋεν ό κύριο , ώδϊνι Οαρκική* ήν αυτό εϋπαργάνωδεν ό κύριο , αιματι τιμίω' ω τών άγιων λοχευ- μάτων' ω τών άγιων απαργάνων* ό λόγο τά πάντα τω νηπίω, και πατήρ, και μή- τηρ, και παιδαγωγό , και τροφεύ . φά- γεο&έ μου, φηοί, την βάρκα, και*

*Ταύτα ήμιν οικεία τροφά ό κύριο *«< σάρκα όρέγει, και αίμα*

mysticum' unus quidem est universorum Pater. Unum est etiam Verbum universorum, et Spiritus-sanctus unus, et ipse est ubique. Una mitem sola est mater virgo: mihi autem placet eam vocare ecclesiam. Lac non habuit mater haec sola, quoniam sola non fuit mulier. Virgo est autem simul et mater: integra quidem et inviolata ut virgo: amans autem ut mater, quae suos accersens infantulos sancto lacte, nempe verbo infantili enutrit. Ideo autem lac non habuit, quod lac esset hic infantulus pulcher et coniunctus, scilicet corpus Christi novum coetum Verbo nutriens: quem ipse Dominus carnali dolore peperit: quem ipse fasciis alligavit Dominus, pretioso sanguine. O sanctum partum! o sancias fascias! Verbum est omnia infanti, et pater, et mater, et paedagogus, et altor. *Comedite*, inquit, *meam carnem*, *et bibite meum sanguinem*. Haec convenientia alimenta nobis suppeditat Dominus, et carnem praebet, et effundit sanguinem, et ad incrementum nihil deest infantulis. O admirabile mysterium! veterem et carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum et vetus nutrimentum, alterius autem novae Christi diaetae effectos participes, illum, si fieri possit, recipientes, in nobis ipsis reponere, et Servatorem intra pectus condere, ut carnis nostrae affectus componamus.”

Eadem alibi vestigia premit Clemens, atque ex iis quae ostenderat, manifestum esse concludit⁵¹: „Unam esse veram ecclesiam, eam quae vere

εχχεί, καί οὐδεν εἰ ἀύξηθῃ τοῖ παιδίοι
ενδεί. ὡ τοῦ παραδόξου μυστηρίου. ἀπο-
δύοῦσθαι ἡμῖν τὴν παλαιάν καὶ βαρβάρην
εγγελεύεται φθοράν, ὡ περ καὶ τὴν πα-
λαιῶν τροφήν χαινήν, δε ἄλλη τῇ Χρι-
στοῦ διαίτῃ μεταλαμβάνοντα, ἐκείνον,
εἰ δυνατόν, ἀναλαμβάνοντα, ἐν εαυτοῖς;
ἀποτίθεσθαι, καὶ τὸν Ὁωτήρα ἐν ὀτερνί-
δα⁵² αἰ' ἵνα χαταρτίθωμεν Παρχό
ημῶν τὰ πάθη.

Ubi occasione formulae, τὸν ὀωτήρα
ἐν ὀτερνίδα⁵³ αἰ, *Servatorem in pectore
condere*, scribit Potterus: «Eodem verbo
usus est Constituit. Apost. auctor lib. 1.
principio, ἐν βτερνιόμενοι τὸν φόβον αὐτοῦ,
timorem eius (Dei) *toto pectore amplexi*,
ut exponit Turrianus. Vel passive, *cir-
cumdati ac pectus muniti timore Dei*, ut
ait Cotelierius. Priori sensui favet Zo-
naras, qui ἐν ὀτερνιζόμεθα, canone I. Con-
cilii generalis VII. exponit, ἀγαπητικῶς
δεχόμενα, καὶ χαταῦπαζόμεθα. Sed Con-
stituti. Apostolic, lib. V. cap. XIV. Io-

hannes apostolus Christum ἐν ὀτερνίδα⁵⁴ αἰ
dicitur, cum *in eius pectus* inter coe-
nandum *incubuit*.||

51) Stromat. lib. VII. §. XVII. pagg.
899 — 900: Μίαν εἶναι τὴν ἀληθῆ ἰχθυό-
αίαν, τὴν τῶν ὀντι ἀρχαίαν, εἰ ἡ ὀ
κατὰ πρόαβιν δίκαιοι ἐγγαταλεγότα⁵⁵ Γ
ἐνὸ γὰρ ὄντο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνὸ τοῦ
χορίου' διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀχρω τίμιον
κατὰ τὴν μόνωθιν ἐπαινείται, μίμημα οὐ
ἀρχὴ τῆ? αἰ“ζ. Γῆ γοῦν τοῦ ἱνὸ φύου
Ὀυγγληροῦται ἐχχληβία ἡ μία, ἣν εἰ κολ-
λά χατατεμνεῖν βιάζονται αἰρίθι.

Κατὰ τε οὐν ὑπόδαοιν, κατὰ τε ἐπι-
νοίαν, κατὰ τε ἀρχήν, κατὰ τε ἐξοχὴν
μόνην εἶναι φαμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ χα-
θολικὴν ἐχχλησίαν, εἰ ἐνότητά πῶτεω;
μία τῇ κατὰ τὰ οἰκεία διαδήχα, μάλ-
λον δε κατὰ τὴν διαθήκην τὴν μίαν, δια-
φόροι τοῖ χρόνου, ἐνὸ τοῦ Θεοῦ τῷ
βουλήματι, δι' ἐνὸ τοῦ κυρίου δυνάγονταν
τοῦ ἤδη κατατεταγμένου, οὐ προωρίεν

est antiqua, in cuius catalogum referuntur ii qui sunt iusti ex proposito. Nam cutn unus sit Deus et unus Dominus, proplerea id etiam quod est summe venerabile, el ex eo quod sil unicum laudatur, ut quod sit imitatio principii quod est unum. In unius ergo naturae sortem cooptatur ecclesia quae est una, quam conantur liaereses in nullas discindere. Et essentia ergo et opinione el principio el excellentia solam esse dicimus antiquam et catholicam ecclesiam, in unitatem unius fidei quae est ex propriis testamentis, vel potius ex testamento quod est unum, diversis temporibus unius⁸² Dei voluntate per unam Dominum colligentem cos qui sunt iam ordinali, quos praedestinavit Deus, cum eos iuslos futuros cognovisset ante mundi constitutionem. Ceterum ecclesiae quoque eminentia, sicut principium constructionis, est ex unitate, omnia alia superans, el nihil habens sibi simile vel aequale.“

315. Concessit in eamdem mentem **Augustinus**, relatisque Psalmi verbisss, *in conveniendo populos in unum, et regna ut serviant Domino*, illico adiecit⁵⁴ : „In hoc ei ergo respondit, in unitate: qui autem non est in unitate, non ei respondet. Ille enim unus est, ecclesia unitas. Non respondet uni, nisi unilas.“

Neque secus **Gregorius** gestis atque nomine **magnus**, qui primum se litteras accepisse monet⁵⁵ ab Eulogio antistite alexandrino, quibus ille *it sancti Petri apostolorum principis cathedra dicebat, quod ipse in ea nunc usque in suis successoribus sedet*: tum commemoratis tribus praecipuis cathedris romana, alexandrina et antiochena Petri auctoritate erectis, pergit: „Quis enim nesciat sanctam ecclesiam in apostolorum principis soliditate firmatam? . . . itaque cum multi sint apostoli, pro ipso tamen principatu sola apostolorum principis sedes in auctoritate convaluit, quae in tribus locis⁵⁶ unius esl.“ Ex qua unitate concludit: „Cum ergo unius atque una sit sedes, ...**in** illo unum sumus qui ait, *ut omnes unum sint, sicut et tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint*.^{l,l}

*i üeá , δικάιον ἰβομένον προ χαταβο-
ῆῃ χοΟμον εγνωχώ .*

*JÀÀa χαί ἡ ἐξοχή τη εχχληοία , χα-
Sdxtp ἡ ἀρχή τη βυβτάθεω , χατά την
μονάδα εὔτιν, πάντα τά άλλα ὑπερβάλ-
ιουΟα, χαί μηδέν εχουΟα ὁμοιον η ιΟον
ιαύττμ*

Porro I. verba, *χατά τε ουν ὑποΟταΟιν, wà τε επίνοιαν*, non tam redderem, *et tuentia ergo et opinione*, quam *et veritate ergo et notione*; quae autem II. sequuntur, *αλλά χαί η ἐξοχη τή àxhfliac, χα^άπερ ἡ ἀρχή τη ΟυΟτά-
μ ;, χατά τήν μονάδα ιοτίν*, non aptius

quam hoc pacto intelligi posse videntur: *sed et ecclesiae praestantia, quasi coag-
mentationis principium, ex unitate di-
manat.*

52) Quum Hervetus reddiderit, *in quibus Dei voluntate*, dubio procul legit, *εν οί του άεού τω βουλήματι*. Sed germana lectio est *ενό του \$εον τω βουλήματι*.

Ps. CI. 23.

**) In Ps. CI. Serin. II. n. 8.

**) Lib. VII. epist. XL. Indict. XV.

56) Id est Romae, Alexandriae et Antiochiae.

Ut enim Symmachus romanus praesul ante Gregorium scripserat⁵: „Ad Trinitatis instar, cuius una est atque individua potestas, unum est per diversos antistites sacerdotium/

Haec ipsa, et quidem haud paullo uberius docet Hildeberlus turo-nensis episcopus inquiring 5 «: „De qua (ecclesiae) unitate voluit Deus nos esse sollicitos, ne de via recedentes aut schismata facientes, per diversos errores ab unitate fidei divisi essemus. Sicut enim unus Dominus est et unus pastor, sic voluit unam familiam et unum esse gregem; unde Dominus dicit in evangelio, *et erit unus grex et unus Dominus*. . . Quod unus Deus sit, evidentius ostendit in evangelio dicens, *ego et Pater unum sumus*. Et iterum de Patre, Filio et Spiritu-sancto scriptum est, *et hi tres unum sunt*. Voluit ergo Dominus suos similes sibi existere, ut sicut unus erat, ita ecclesia una esset.

Etenim Spiritus-sanctus, quae Petri Damiani⁵⁹ verba sunt, „dal ecclesiae sanctae quam replet, ut et in universitate sit una, et in suis partibus sit tota. Quod nimirum individuae unitatis arcanum Veritas commendat cum Patri de suis discipulis diceret: *non pro his rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum illorum in me, ut mundus credat quia tu me misisti*.^{ll}

316. Accedunt eiusdem veritatis suffragatores et testes Cardinalis Turrecremata⁶⁰, beatus Antoninus⁶¹, sanctus Johannes a Capistranost et Alphonsus Alvarez Guerrero⁶³, e quorum disertis geminalisque sententiis liquet, ad ecclesiam quod pertinet mirifice conspirare hinc quidem effectricem supremamque illius causam, inde vero causam exemplarem.

Quemadmodum enim effectrix supremaque ecclesiae causa est Deus Pater a quo existit. Deus Filius isque incarnatus per quem existit, et Deus Spiritus-sanctus quo intus animata et propemodum informata existit; ita non ad aliam exemplarem causam expressa exactaque credi debet, quam quae in unitate Trinitatis splendet.

ST) Epist. 1. penes Labbetim, Concil. T. IV. coi. 1291.

18) Semi, *de pace in ecclesia sub summo pontifice in persecutione constanter servanda*. Pleraque omnia Hildebertus in hoc sermone ex iis mutuatur, quae de unitate ecclesiae disserens Cyprianus constituerat.

s') Lib. cui titulus est, *Dominus vobiscum*, cap. VI.

4 °) Summa de Ecclesia lib. I. cap. VIII.

6I) Summa Theolog. Tit. XXU. de statu summorum Pontificum capp. II — III.

61) De Papae et Concilii sive Ecclesiae auctoritate Part. II. III — XIX.

63) De Ecclesiastica divina potestate nn. 27 — 33 — 43 — 47. apud Rocaberti T. III. Biblioth. Max. Pontif.

PARADIGMA OECONOMICUM.

317. Ab hoc autem theologico ecclesiae paradi-
gmate vix illud abludit
quod *oeconomicum* nuncupavimus atque in eo
silum esse diximus, quod
ecclesia fuerit ad Christi exemplar instituta.

Sane si quam Gregorio nysseno⁶⁴ fidem adiungimus,
piaculum esset
iaficiari, *ecclesiam a Paulo Christi nomine saepius
decorari*. Atque hoc
quidem nomine is illam certissime ornat dum
scribit⁶⁵: *Sicut enim corpus
unum est, et membra habet multa, omnia autem
membra corporis, cum
lini multa, unum tamen corpus sunt; ita et
Christus*. Atqui, subdit Chry-
sostomus⁶⁶: „Cum oportuisset dicere, *ita et
ecclesia*, hoc enim consequens
erat; istud quidem non dixit, sed illius loco
Christum ponit, in altum ex-
tollens orationem et auditorem magis pudore
afficiens. Hoc autem vult
significare: *ita et Christi corpus quod est
ecclesia*. Sicut enim et corpus
et caput unus sunt homo, ita et ecclesiam et
Christum unum esse dixit. Ideo *Christum pro
ecclesia* posuit, corpus eius sic vocans.“

Rursum, nisi admodum fallor, ecclesiam titulo
Christi honestat Paulus
ubi de semetipso ait⁶⁷: *Optabam enim ego ipse
anathema esse a Christo*
(ab eius nimirum ecclesia, quae *Christus* ea
loquendi ratione dicitur, qua
mos erat hebraeis mariti nomen ad uxores
traducere) *pro fratribus meis
qui sunt cognati mei secundum carnem*. De
nomine igitur *Christi*, quod
inditum ecclesiae fuerit, nullatenus ambigi
posse videtur.

*) De vita Mosis p. 226. opp. T. I:
Εκειδὲν χοέλαχῇ Χριστὸ ἡ ἐκκληδῖα παρὰ
ω Παύλου κατονομάζεται.

B) I. Cor. XII. 12: *Παθάπερ γάρ τὸ
fñua εν εὔτι, καὶ μέλη εχει πολλά, πάντα
h κα μέτῃ ρου δώματο , πολλά ὄντα, εν
itu δώμα' οὔτω καὶ ὁ Χριστὸ .*

··) In epist. I. ad Cor. Hom. XXX. η. 1 :
Hαι ἱιον εἰπεῖν, ο ὅ rω καὶ ἡ ἐχχλη-
lia. rovpo γάρ ἀχόλουθον ἦν' τοῦτο
ὕνούφηόιν, ἀνά ἐχείνη δε τόν Χρι-
hir τί3ηθιν, εἰ ὕπο ἀνάγων τόν λόγον,
ici μιξόνω; τόν ἀχροατήν ἐντρέπων. 'Ο
H λέγει τοῦτο εδτιν οὔτω καὶ τον
Χριστον τὸ δώμα, ὅπερ ἐβτίν ἡ
ἀιῖηδία, χαθάπερ γάρ καὶ δώμα καὶ
νμύη εἰ εδτιν ἀνθρωπο , οὔτω τήν
ivàrfiian καὶ τόν Χριδτόν εν ιφηδεν εἶναι'
Üxü τον Χριδτόν μγ ἡ ἐχχλη-

δία τέ9εικε, το δώμα αὐτοῦ ὄντω
ὀνομάζων.

Quibus simillima notant Theodorus,
Oecumenius et Theophylactus.

67) Rom. IX. 3: *Ἡύχόμην γάρ αὐτό
ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπό του Χριδτού υπέρ
τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν δυγγενῶν μου
κατὰ δάρκα.*

Est autem 1. *ἡύχόμην* pro *ἡύχόμην
άν*, *indicativum* pro *optativo*, et notat
mallem equidem. Scite Photius: *ουδέ
γάρ εἶπεν" εύχομαι χωριδθήναι, ἀλλ'
ἡύχόμην άν*, τοὔτεδτι, εἰ δυνατόν ην, εἰ
δυνέβαινε θείω πόθω πόθον εἰ θεόν
ἐκνικηθήναι. Sequentia verba 11. ἀπό
τοῦ Χριδτού referri debent ad ἀνάθεμα,
et de regno Christi eiusque societate in-
telligi. Totum vero incisum III. componi
debet cum iis quae habet Moses Exod.
XXXII. 32.

318. At vero quo speciet huiusce nobilissimae appellationis communicatio, quaeve illius assignari causa merito potest?

Ea inprimis I. assignari potest, qua *corpori* fit nomen *capitis*, quamque Paulus innuit scribens⁶⁸: *Quoniam vir caput est mulieris, sicut et Christus caput ecclesiae, et ipse est salvator corporis.*

Ea assignari deinde II. potest, qua *sponsa sponsi* nomine appellatur, quamque his verbis Paulus efferit⁶⁹: *17n diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea.*

Tum ea III. assignari potest, qua quae *unum* sunt, *uno nomine* censentur, et ad quam Paulus respicit inquiens⁷⁰: *Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Aemo enim umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam.*

Ea tandem IV. assignari potest, qua *exemplaris* nomen *imagini* tribuitur, et ad quam ista pertinent Pauli⁷¹: *Quia membra sumus corpora eius, de carne eius et de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia.*

319. Porro eiusmodi ista sunt e quibus sua sponte consequitur, Christum inter atque ecclesiam eum exislere habitum qui ab illo non admodum dissidet quo Adamus fuit cum Heva devinctus. Sicut enim Heva caro fuit ex carne Adami et os ex Adami ossibus⁷²; ita ecclesia est caro ex carne Christi et os ex ossibus Christi⁷³; et sicuti Heva procreata fuit ad Adami similitudinem⁷⁴, et hac cum Adamo similitudine illius decus atque gloria exlitit⁷⁵; ita ecclesia ad Christi similitudinem exacta est, atque hac sua cum Christo similitudine illius decus gloriamque repraesentat⁷⁶.

Qua de re commemorasse iuverit quae Augustinus animadvertit inquiens⁷⁷: „Ul enim in exordio generis humani de latere viri dormientis costa detracta⁷⁸ femina fieret, Christum et ecclesiam tali facto iam Ium prophetari oportebat. Sopor quippe ille viri, mors erat Christi, cuius exanimis in cruce pendentis latus lancea perforatum est, atque inde sanguis et aqua profluxit⁷⁹: quae sacramenta esse novimus quibus aedificatur ecclesia. Nam hoc etiam verbo Scriptura usa est, ubi non legitur *formavit* aut *finxit*,

6e) Ephes. V. 23. coll. I. 23, IV. 12, et I. Cor. XII. 27.

6İ) Ephes. V. 25.

7i) Ibid. τν. 28 — 29-

*) Ibid. vv. 30 — 31 — 32.

71) Gen. II. 23.

7İ) Ephes. V. 30.

7«) Gen. II. 20. coll. 21. seqq.

7S) I. Cor. XI. 7.

7.) Apoc. XXI. 2.

7T) De civit. Dei lib. XXII. cap. XVI.

7>) Gen. II. 21.

7”) Ioh. XIX. 34.

sed «*dificavit eam in mulierem* 80: unde et apostolus 81 *aedificationem* dicit corporis Christi, quod est ecclesia. Creatura est ergo Dei femina sicut vir; sed vel de viro fieret, unitas commendata: ut autem illo modo fieret, Christus, vel dictum est, vel ecclesia figurata est.“

320. Si qui igitur ecclesiae rationem intime perspectam habere cupiant, necesse est vel intentis oculis Christum eiusdem paradigma divinumque exemplar contemplantur.

Nihil autem est quod in Christo luculentius emineat quam I. duplex elementum *caro* et *Verbum*, humanum alterum ac alterum divinum, et e quibus illud sensibus obnoxium est, hoc vero facultatem omnem aciemque sensuum praetergreditur: quam II. *pluralitas* et *unitas*, pluralitas quae ad raturas, et unitas quae ad hypostasim ita refertur, vel hac hypostaseos unitate in duabus distinctis diversisque naturis unus atque idem existat Christus: et quam III. certum quoddam *divinae gloriae consortium*, quod in humanam naturam ex unitione cum Verbi hypostasi necessario dimanat.

Ne igitur a suo paradi-gmate ecclesia discedere videatur, opus omnino est, ut I. ea duplici constet elemento *humano* ac *divino*, sensibili atque intelligibili: ut II. quod varium in ea est ac multiplex ad unitatem revocetur hic in unum propemodum colligatur: ut tandem III. quod sensibile in ea est «humanum, societate atque consortio dotes induat ornamentaque praeferat, quae elemento intelligibili atque divino suapte natura conveniunt.

PARADIGMA ANGELICUM.

321. Utrumque ecclesiae paradigma, theologicum atque oeconomicum, tertium postremumque excipit illudque *angelicum*, quod ex caelestium hierar-chiarum subordinatione ducitur, quodque tam media quam vetustiori aetate scriptores lestesque gravissimi diligenti cura studioque expolierunt.

Et *media* quidem *aetate* expolivit **Cardinalis** a **Turrecremata** qui^f principii loco statuit: „In angelica hierarchia nullam potestatem ad artus hierarchicos perficiendos tribui desuper a Deo personae aut ordini aut corpori potius hierarchiae, quae non tribuatur mediante primo illius hierarchiae.“ Tum inferendo deduxit⁸³, tantumdem esse universam ecclesiasticam potestatem ab uno eoque visibili capite Petri successore romanoque antistite non

..) Gen. II. 22 : Πῶς ὁ Θεὸς ἡμῶν
..
ft aedificavit Dominus Deus costam
femur tulerat ex Adam, in mulierem,
lateralis ut mulier esset atque virago.

Idcirco autem Moses delegit verbum
aedificavit potius quam creavit vel for-

mavit, quia mulier ad viri similitudinem
effecta neque ex nihilo producta fuit,
neque nova exstitit forma et ab ea quam
vir praeseferebat diversa.
81) Ephes. IV. 12.
82) Summa de Ecclesia lib. III. cap.
XXX.
93) Ibidem,

arcessere, ac „negare ecclesiam Christi hierarchice esse dispositam, el eam ad similitudinem caelestis hierarchiae esse formatam: quae omnia sunt absurda et erronea/4

Expolivit **Albertus** re el appellatione **magnus**, qui enarrans verba canonis, *ecclesiam adunare*, el tria simul paradigmata complectens scripsit »1: „Hoc est ad unum redigere. Hoc inquam unum quod est commune per omnem ordinem graduum ecclesiae, quo ad unum caput ordinatur in caelis, quod est Deus, el in terra quod est Dei vicarius. . . Haec enim congregatio et adunatio in caelo praefulget, el in toto Christi corpore mystico observatur. In caelis enim angeli ad archangelos, archangeli ad principatus, . . . secundum obedientiae et illuminationis ordinem ordinati ordinantur. Et ipsa multitudo angelorum, quae in quolibet est agmine, ad unam personam quae in quolibet ordine praeeminet, adunatur. . . . In Christi operibus haec adunatio exemplificatur, quia Christi opus est semper in unum colligere dispersa; diaboli aulem opus est ordinata dividere et dispergere. Hoc est quod dicitur loh. X., */iel unum ovile, et unus pastor*. Hoc enim in toto Christi mystico corpore, quod est ecclesia, observatur, in quo omnia ad unum rediguntur, quae Petri clavibus committuntur. . . Et quid diu loquor? Trinitas ipsa hanc custodii adunationem, in qua Pater ordine naturae principium est totius divinitatis, Filius a Patre solo per generationem omnia accepit, et accepit Spiritus-sanctus a Patre el Filio omnia per communem Patris el Filii spirationem.“

Expolivit **Hugo Victorinus**, qui siculi ecclesiasticam hierarchiam ad angelicae amussim expressam docet, ita hanc ad typum unitatis in Trinitate ordinatam affirmat inquiens⁸⁵: „Multas potestates constituit Deus, et omnia dona de uno, et omnis potestas sub uno, el unum in omnibus, el omnia ad unum et in uno. . . In unaquaque angelica hierarchia el primos constituit et medios et ultimos ordines. Et primos quidem illuminare, ultimos vero illuminari, medios autem et illuminari a primis el ultimos illuminare/4

Expolivit **Bernardus**, qui istud de quo loquimur, visus sibi est ridere in revelatione Iohannis 8 9, ac propterea scripsit⁸⁷: „Videral hoc qui dicebat, *vidi civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de caelo, a Deo paratam*. Ego enim propter similitudinem dictum reor, quod sicut illic seraphim et cherubim el ceteri quique usque ad angelos et archangelos ordinantur sub uno capite Deo; ita hic quoque sub uno summo pontifice primates vel patriarchae, archiepiscopi, episcopi, presbyteri vel abbates el

^{8<)} De sacrificio Missae Tract. III. cap. VI.

Explanat. Caelest. Hierarch, lib. I. capp. II — III.

^{8β)} Apoc. XXI. 2.

^{*7)} De considerat, lib. III. cap. IV. 18.

reliqui in hunc modum ordinantur. Non est parvi pendendum quod el Deum habel auctorem, et de caelo ducit originem.“

322. Omnium tamen plenissime de habitu deque similitudinis respectu inter utramque hierarchiam, caelestem el ecclesiasticam, tum ille disseruit, qui celeberrimo **Dionysii areopagitae** nomine honestatur, tum **Maximus** et **Pachymeres** disseruere, qui scholiis et paraphrasibus illius opera explanarunt⁸. Sicut enim docent⁸⁹ inferiores -angelorum ordines, qui varii in seipsis sunt atque multiplices, ex suprema hiérarchie qua cum cohaerent el e qua illuminationem perfectionemque recipiunt, unitatem mutuari; ita concordēs testantur⁹⁰, eam esse ecclesiae dispositionem divinitus constitutam, nl universi eiusdem ordines ad supremum quemdam visibilemque hierarcham, expiationis, illuminationis, perfectionisque fontem, per certos fixosque gradus referantur.

Cum his denique consona prorsus sunt, quae ipse etiam vetustissimus auctor **Clemens alexandrinus** animadverterat. Postquam enim scripsit⁹¹ : Jam unum quidem est revera salutare testamentum, quod a constitutione mundi ad nos pervenit per generationes diversas et tempora, etiamsi pro dandi ratione existimatum fuerit esse diversum. Consequens enim est esse unam immutabilem salutis dationem ab uno Deo per unum Dominum, quae nullis modis^{9*} prodest. Propter quam caussam tollitur maceria ⁹3, quae dividebat graecum a iudaeo ad hoc ut esset populus peculiaris: et sic ambo perveniunt ad fidei unitatem, et ex ambobus una est electio. El electis, inquit⁵¹, sunt magis electi, qui ex perfecta’cognitione et ab ipsa ecclesia sunt decerpti el magnificentissima gloria honorati, iudices et administratores exaequo et ex iudaeis et ex graecis quatuor et viginti⁹⁵ duplicata gratia

IS) Tam scholia Maximi, quam Pachymerae paraphrases singulis Dionysii capitibus Corderius subiecit.

II) De Caelesti Hierarch, cap. XV.

*) Dc Ecclesiast. Hierarch, cap. I.

n) Stromat. lib. VI. §. XLII. p. 793: *Μία μὲν γὰρ τῶν ὄντων διαθήκη ἡ οὐρανίου, ἡ δὲ καταβολὴ κόσμου ἐν ἡμᾶς διήκουσα, καὶ Λιαφόρον γενεὰ τε καὶ χρόνον, ἡ ἀποροὴ εἶναι τὴν δόξιν ὑποληφθεῖσα. τῶν γὰρ εἶναι μίαν ἀμετάθετον ἰνερῖα ὁδόν, παρ' ἐνὸς θεοῦ δι' ἐνὸς υἱοῦ πολυτρόπως ωφελούσαν δι' ἣν οὐρανὸν μεσότοιχον αἰρεται τὸ διορίζον πρὸς τοὺς ἐλλήνας ἐν περιουσίᾳ ἡ*

ἡ οὐτὼ ἀμφὼ ἐν τὴν ἐνότητά τῃ πίστεω καταντῶσιν' καὶ ἡ ἐξ ἀμφοῖν ἐλ.ογὴ μία' καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, φησὶν, ἐκλεκτότεροι οἱ κατὰ τὴν τελείαν γινώσκοντες καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς δόξης τετιμημένοι, κριταὶ τε καὶ διοικηταί, ἐπ' ἰσῆς ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐκ τῶν ἐλλήνων, οἱ τίσσαρες καὶ εἴκοσι, διπλασιασθέντες τῇ χάριτι.

”) Hebr. I. 1.
») Ephes. II. 14—15—16, IV. 13.
9<) Iohannes nimirum in Apocalypsi, quam heic Clemens interpretatur.
95) Respicit apostolorum numerum, qui duplicatus pro duplici populo iudaeo et graeco numerum viginti quatuor seniorum efficit.

— continuo nuliisque interpositis adiecit · « : „Nam heic quoque in ecclesia progressionem episcoporum, presbyterorum, diaconorum sunt, ut arbitror, imitationes gloriae angelicae et illius dispensationis, quam dicunt Scripturae exspectare illos, qui insistentes vestigiis apostolorum vixerunt in perfectione iusliliae convenienter evangelio. Hos sublatos in nubibus, scribit apostolus”, primum quidem diaconos futuros, deinde cooptandos esse in presbyteratum profectu gloriae (gloria enim differt a gloria): donec creverint in virum perfectum.”

323. Porro nequii ecclesia sive ordinem in angelicis hierarchiis eminentem in seipsa referre, sive semet haud secus spectandam sistere ac eiusdem ordinis concinnitalisque adumbrationem; quin I. inaequalis sit duplici inaequalitate tum proprietatum cum functionum: et II. quin quod multiplex in ea est ac diversum, per certas ratasque progressionem in supremum conspicuumque principium refundatur, et in illo ac per illud unitatis forma locupletetur.

Quisnam inter tria ecclesiae paradigmata habitus existât, quaeque inde consecutaria fluant.

— *Quid sit triplici paradigmati commune: — quaece informari animo debeat ecclesiae notio: — quis christianus coetus ad triplex ecclesiae paradigma expressus iure merito censendus sit: — quotquot sunt protestantium coetus, ab eo paradi-gmate prorsus aberrant.*

324. Quamquam tria ecclesiae paradigmata, quae hucusque consideravimus, *materia* discrepent et nonnulla contineant quae merito *propria* existimantur; praeferunt tamen et non pauca *communia* quaeque in unum veluli fastigium concurrunt.

Commune namque I. illis est multiplex et varium, quod in personis Trinitatis, in Christi naturis et in angelorum ordinibus luculenter apparet

9β) Stromat., lib. VI. §. XIII, p. 793: Έχει καί αἱ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προχοπαὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, μιμηματα, οἶμαι, ἀγγελικὴ δόξη, χάχελνὴ τὴν οἰκονομίαν τυγχάνουσιν, ἣν ἀναμενεῖν φασὶν αἱ γραφαὶ τοῦ κατ' ἰχνοῦ τῶν ἀποστόλων ἐν τελειώσει δικαιοσύνης κατὰ τὸ εὐαγγέλιον βεβιωχότα. Ἐν νε-

φέλαι τοῦτου ἀρθέντα, γράφει ὁ λχσ-στολο, διακονήσῃν μὲν τὰ πρῶτα, ἐπιτα-ἐγγαταταγῆναι τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ προ-κοπὴν δόξῃ {δόξα γὰρ δόξῃ διαφέρει}' ἀχρη-αν-εἰ-τέλειον ἀνδρα ἀξήψωσιν»

9T) Ad ea videtur Clemens respicere quae traduntur I. Thess. IV. 17, I. Cor. XV. 41, Ephes. IV. 13.

Communis il. illis est subordinate, sive ea sil dumtaxat originis, quemadmodum de personis Trinitatis credendum est; sive ea sit substantivae dignitatis el praestantiae, quemadmodum de humana Christi natura prae divina, deque inferioribus angelorum ordinibus prae superioribus affirmari debet.

Et communis III. illis est recapitulatio, qua multiplex, distinctum et obnoxium ad unum redit supremum apicem, ad quem revocatum unitatis formam pulchritudinisque nanciscitur. El de recapitulatione quidem humanae naturae in Christo, deque eadem in inferioribus angelorum ordinibus res est manifestior, quam ul demonstratione vel etiam explanatione indigeat. Recapitulatio autem personarum in Trinitate a Dionysio romano antistite his verbis cedro plane dignis effertur 1 :

„Iamvero aequum fuerit disputare adversus eos qui monarchiam, quae augustissima est ecclesiae Dei praedicatio, in lres quasdam virtutes ac separatas hypostases *, Iresque deitates dividentes ac discindentes destruunt. Audivi enim quosdam qui apud vos divinnm verbum praedicant et docent, huius opinionis magistros esse, qui quidem e diametro, ut ita loquar, Sabellii opiniononi adversantur. Hic enim blasphemat, ipsum Filium dicens esse Patrem et vicissim3 : illi vero tres deos quodam modo praedicant, dum sanciam unitatem in tres diversas hypostases ab invicem omnino separatas dividunt.

‘) Deprompta haec sunt ex eo libro, quem, Athanasio teste in epist. de sententia Dionysii alexandrini n. 13, Dionysius romanns scripsit *contra sabellianos* *il illos qui eius essent sententiae ob quam Arius ab ecclesia postea eiectus ut.* Refert autem ista Athanasius in epist. de decretis nicaenae synodi n. 26, et graece sic habent:

Ἐξῆ ἄν εἰχότω λεγοῖμι καί πρό ὀαιρονντα καί χατατεμνοντα καί ἀναιροῦντα το ὑεμνότατον κήρυγμα τη εχχλη-
-ἀα; του την μοναρχίαν ει τρει
δυνάμει τινά καί μεμεριΟμένα νποΟτά-
-iïi καί θεότητα τρει .

Πίχυνῶμαι γαρ εἶναι τινα τῶν παρ' iub χατηχούντων καί διδαῦχόντων τόν Sito λόγον, ταύτη ὑφηγητά τή φρο-
-τηῖν 9 οἶχατά διάμετρον, ὡ έπο εἰπεῖν, ἀπτιναίνται τή Σαβελλίου γνώμη9 ὁ μεν
μφ δλαύφημει αὐτόν τον υἱόν εἶναι λίγων
τοῦ πατέρα, καί εμπαλιν' οἱ δε τρει
5eoiï; τρόπον τινά κηρύττουῦιν, ει τρει
ιχοίτάου ξένα ἀλλήλων παντάπαβι κε-

χωριῦμίνα διαιρῶντε τήν αγίαν μονάδα9
ήνώῦ&αι γάρ ἀνάγκη τῷ \$εῷ τῶν ὁλων
τόν \$εῖον λόγον, εμφιλοχωρεῖν δε τῷ
3εῷ καί ενδιαιτάῦ&αι δει τό άγιον πνεύμα'
ήδη καί τήν 3είαν τριάδα ει ενα, ὡ περ
ει χορυφήν τινα, τόν &εόν τῶν ὁλων τόν
παντοκράτορα λέγω, Ουγχεφαλαιούο&αί τε
καί Ουνάγεῦ3αι πάῦα ἀνάγκη.

Μαρκίωνο γάρ τοῦ ματαιόφρονο δι-
δαγμα, ει τρει ἀρχά τή μοναρχία
τομήν καί διαίρεῦιν, παίδευμα ὄν διαβο-
λικόν, ούχί δε τῶν ὄντω μαθητῶν τοῦ
Χριῦτού καί τῶν ἀρεΟχομένων τοί τοῦ
ὀωτήρο μα&ήμαῦιν. οὔτοι γάρ τριάδα
μεν κηρυττομένην υπό τή &εια γραφή
Οαφῷ ἱπίδτανται, τρεῖ δε &εού οὔτε πα-
λαιάν οὔτε καινήν διαθήκην κηρύττουβαν.

a) Dionysius nomine ὑποῦτάῦεω na-
turam essentiamque intelligit, illudque
effert quod unicum in Deo est atque
absolutum.

3) Ariani penes Athanasium in libro
de Synodis n. 16. sabellianam baeresim
eam esse docent quae profitetur υἱοπάτορα.

Necesse est enim divinum Verbum Deo universorum ⁴ **esse unitum**, et Spiritum-sanctum in Deo manere et inhabitare: adeoque **divinam Trinitatem** in unum, quasi in quemdam verticem, hoc est in Deum universorum omnipotentem reduci atque colligi. Insipientis enim Marcionis doctrina⁵, quae in tria principia monarchiam secatur et dividit⁶, diabolica sane est, non autem verorum Christi discipulorum, vel eorum quibus Salvatoris disciplina placet. Hi enim probe norunt Trinitatem quidem in divina Scriptura praedicari, tres autem esse deos neque in veteri neque in novo Testamento doceri/*

325. Obvium autem pronumque est ex hisce inferendo deducere, cuiusmodi apparere debeat ecclesiae facies, vel eorum referat lineamenta exemplarium. quorum expressa imago et conspicua similitudo censenda est

Apparere scilicet I. ecclesia debet multitudine et varietate insignis. Apparere II. debet iis constans membris, quae idonea subordinatione sese mutuo excipiant Apparere III. debet in plures ramos, pluresque rivos ita explicata atque diffusa, ut ex una radice prodeat, et ex una origine unoque fonte dimanet. Et talis apparere IV. postremo debet, quae unitatis speciem formamque ex coniunctione cum sua radice, cum sua origine, suoque fonte adipiscatur.

COROLLARIUM L

326. *Is tantum christianus coetus appellatione ecclesiae dignus existimari debet, qui multitudinem varietatemque refert subordinationem, et ad unum supremumque principium redactam.*

Neque enim alius christianus coetus appellatione ecclesiae dignus haberi potest, nisi qui suum in seipso exemplar adumbratum sistit, quique imago est paradigmatis quod ecclesiae institutor expressum repraesentalumque voluit. Triplex aulem ecclesiae paradigma theologicum, oeconomicum et angelicum in eo tantum christiano coetu splendet, qui varius licet et multiplex, in unum tamen refunditur conspicuum supremumque principium, cuius virtute continetur et ad visibilem unitatem adducitur. Is ergo dumtaxat christianus coelus dignus est, cui appellatio verae ecclesiae tribuatur, qui multitudinem varietatemque exhibet subordinatam et conspicui supremique principii unitate consertam.

4) Hac formula continetur periphrasis Dei Patris, qui fons est et origo totius ovroç.

J) Cf. Epiphanium Haeres. XLII., et Cyrillum Hierosolymitanum Catech. VI. n. 10, et Catech. XVI. n. 4.

6) Huc spectant quae narrant Roddion Marcioni suppar apud Eusebium H. E. lib. VII. cap. XIII., et Augustinus de Haeresibus cap. XXII.

COROLLARIUM H.

327. *Is tantum christianus coetus appellatione ecclesiae honestari debet, qui pulchritudine excellit.*

Sicut enim forma pulchritudinis est unitas, et illius materies multitudo atque varietas; ita ipsa pulchritudo ex varietate et multitudine ad unitatem concinne redacta emergit atque exstat. Iamvero non alius christianus coelus appellatione ecclesiae decorari potest, nisi qui varietate et multitudine coalescit non seiuncta ab unitate, quae ex conspicuo supremoque principio dimanet. Ergo is tantum christianus coelus dicitur meritoque ecclesia creditur, qui pulchritudinis venustate praecellit.

COROLLARIUM III.

328. *Sicuti nullus est protestantium coetus, qui multitudine constet summatim et ad conspicuum supremumque principium redacta: ita nullus est, qui pulchritudine emineat.*

Ubi enim subordinata sit multitudo, et ad unum revocata caput visibile atque supremum pulchritudine excellat, necesse est I. ut qui illam componunt, tam proprietatibus quam functionibus inaequales habeantur: ac necesse iterum est II. ut iidem gradatim cerloque ordine ad supremum quoddam conspicuumque fastigium revocentur. Haec namque si desint, subordinate pariter, unitas atque pulchritudo dilabuntur. Atqui nihil horum est, quod in protestantium coetibus non omnino desideretur.

Desideratur enim I. inaequalitas divino iure praestituta, qua fiat ut alii tantum doceant et praesint, aliis vero munus officiumque audiendi parerique incumbat: itemque II. conspicuum desideratur supremum caput, quo cum obsequii vinculis reliquae totius corporis paries uniantur et apta gradatione colliguntur. Nullus est igitur protestantium coelus, qui varietate ad conspicui principii unitatem redacta, atque adeo pulchritudinis nitore commendetur.

COROLLARIUM IP.

329. *Omnes protestantium coelus comparati sic sunt, ut non tam ad monarchiam Trinitatis, Christi unitatem, caelestemque hierarchiam, quam ad sabellianam et monophysiticam confusionem, vel tritheiticam xorianamque separationem exacti expressique videantur.*

Sane ubi nullum est supremum caput celsissimumque principium, e quo omnia apta nexaque dependeant, et cum quo arctissime devinciuntur, ibi imago potius apparet sabellianae et monophysiticae confusionis vel tritheiticae et nestorianae separationis, quam similitudo effulgeat monarchiae Trinitatis,

unitatis Christi atque caelestis hiérarchisé. Egregie Tertullianus T, qui *monarchiae* ratione his verbis definita, *monarchiam nihil aliud significat scio, quam singulare et unum imperium*, Praxeae subversam monarchiani obiicienti refragatur inquit⁸: „Qui Filium non aliunde deduco, sed de substantia Patris, nihil facientem sine Patris voluntate, omnem a Patre consequutum potestatem, quomodo possum de tunc destruere monarchiam⁹, quam a Patre Filio traditam in Filio servo? Hoc mihi et in tertium gradum dictum sit, quia Spiritum non aliunde puto quam *a Patre per Filium*. Vide ergo ne tu potius monarchiam destruas.¹⁰*

Iamvero quotquot sunt protestantium coelus, nullum probant nullumque recipiunt conspicuum supremumque caput, e quo universa membra ita dependeant, ut ex eo dotem formamque unitatis mutuentur. Hoc igitur restat, ut quotquot sunt omnes ad sabellianam potius monophysiticamque confusionem vel tritheticam nestorianamque separationem expressi, quam ad monarchiam Trinitatis, Christi unitatem, caelestisque hierarchiae concentum formati existimentur.

COROLLARIUM U.

330. *Nullus protestantium coetus is est, qui appellatione ecclesiae merito cohonestetur.*

Is enim dumtaxat coelus appellatione ecclesiae dignus est, qui illius exemplar refert, quique ad triplex paradigma theologicum, oeconomicum et angelicum constitutus apparet. Nullus vero est protestantium coelus, qui in seipso ecclesiae paradigma expressum sistat, immo nullus est qui non ad aliam oppositamque amussim, cuiusmodi est vel sabelliana confusio, vel nestoriana divisio, vel plena *anarchia*, non omnino conditus effectusque manifestetur. Nulli ergo ex protestantium coetibus appellatio ecclesiae tribui potest

COROLLARIUM UL

331. *Coetus romano-catholicus se eiusmodi prodat, ut expressui ad ecclesiae paradigma iure merito censeatur.*

7) Con. Praxeae cap. III.

s) Ibidem.

°) De sacra monarchiae praedicatione praeter Dionysium et Tertullianum non sine utilitate consuluntur Iustinus in libello *de monarchia*, Tatianus in *orat. contra gentes*, Irenaeus in *epist. ad Florinum de monarchia*. penes Eusebium H. E. lib. V. cap. XX., Athanasius con.

arianos *orat.* IV. n. 1, Basilios in *Spiritu - sancio* cap. XVII., uterque Gregorius, nazianzenus *orat.* XXII-XXXVII. et nyssenus *orat. catech.* cap. III., Epiphanius *haeres.* LXII. o. 3, Cyrillus hierosolymitanus *catech.* VI., Augustinus con. *Faustum* lib. XX. cap. XIX., et ipse quoque Apelles Marcionis discipulus apud Eusebium H. E. lib. V. cap. XIII.

Fac enim paradigma ignores, quod Christo institutore praeferre ecclesia delicti. Si paullo intimius coelum romano-catholicum inspexeris, nullo negotio futurum est ut perspicuam illius notitiam adipiscaris. Ecquid enim est quod in eo splendidius exstat? aut quid illud quod in eo facilius animadvertis? Scilicet animadvertis eximiam quamdam partium membrorumque multitudinem: animadvertis concinnam eorumdem subordinationem: animadvertis proprietatum functionumque discrimen: ac tandem ἀναζεφαλαίωβιν animadvertis et quamdam veluti recapitulationem, qua paries omnes membraeque omnia in unum visibile caput supremumque fastigium colliguntur.

Sed animadverti ista non possunt, quin ea continuo menti animoque succurrant, quae triplici ecclesiae paradigmata communia sunt, et quin coetus romano-catholicus ad monarchiam Trinitatis, unitatem Christi, ordinumque angelicorum harmoniam conformatus innotescat. Verissime igitur coetui romano-catholico ea facies tribuitur, quae haud aliter ecclesiae paradigmata respondeat quam suo archetypo simillima imago.

COROLLARIUM VII.

332. *Doctrina coetus romano-catholici de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis conspicua origo, cum ecclesiae paradi-
gmata inprimis conspirat.*

Ea namque doctrina cum ecclesiae paradi-
gmata inprimis conspirat, e qua, si rite exequutioni mandetur, sponte sua existit ut paries omnes mystici corporis, quod est ecclesia, veluti totidem radii ex uno centro dimanent, conspicuamque unitatem ex unitate supremae originis mutuentur. Eiusmodi autem est doctrina coetus romano-catholici de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis conspicua origo.

Neque enim haec doctrina exequutioni, uti par est, mandari potest, ipsoque opere exprimi, quin partes omnes mystici corporis, quod est ecclesia, veluti totidem radii ex uno centro proficisci, conspicuamque unitatem ex unitate supremae originis mutuari videantur. Doctrina igitur coetus romano-catholici de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis conspicua origo, cum ecclesiae paradi-
gmata inprimis consentit.

COROLLARIUM VIII.

333. *Eadem coetus romano-catholici doctrina de Petro eiusque successoribus, qui sint credanturque conspicuae unitatis communionisque catholicae conspicua origo, cum maiorum sententia Patrumque fide egre-
w cohaeret.*

Enimvero I. decrevisse Christum, ut in Petro eiusque successoribus conspicuae unitatis conspicua origo collocata crederetur, tradit Cyprianus,

qui 10 schismaticorum impudentiam eo etiam nomine carpit et notat, quod post cetera flagitia *adhuc insuper pseudoepiscopo sibi ab haereticis constituto, navigare audent, et ad Petri cathedram “ atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et profanis litteras ferre, nec cogitare eos esse romanos, quorum fides, apostolo praedicante 12, laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum.*

Tradit Siricius, qui litteras datas anno CCCLXXXVI. ad Africae episcopos his omnino verbis orditur 13: „Cum in unum plurimi fratres convenissemus ad sancti apostoli Petri reliquias, *per quem et apostolatus et episcopatus in Christo coepit exordium.*^

Tradit Innocentius, qui epistola anno CCCIV. ad Victricium rologensem scripta repetens Siricii verba ait 14: „Incipiamus igitur, adiuvanle¹⁵ sancto apostolo Petro, *per quem et apostolatus et episcopatus in Christo coepit exordium.*” ♦

Et in litteris anno CCCXVli. missis ad episcopos carthaginensis concilii scribit¹⁶: „In requirendis Dei rebus, quas omni cum sollicitudine decet a sacerdotibus, maxime a vero iusloque et catholico tractari concilio, antiquae traditionis exempla servantes et ecclesiasticae memores disciplinae, vestrae religionis rigorem non minus nunc in consulendo, quam antea cum pronuntiaretis, vera ratione firmastis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes quid apostolicae sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus *apostolum* 17, debeatur, *a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis huius emersit.* Quem sequentes tam mala damnare novimus, quam probare laudanda. Vei id vero, quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda, quod illi non humana sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disiunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiam

10) Epist. LV. al. LIX.: apud Constantium epist. XII. ad Cornelium papam de quinque presbyteris et Fortunato pseudoepiscopo, n. 11. coli. 181—185.

11) -Cathedram „monet Constantius, »quam Petrus Romae constituit ac successoribus suis reliquit, unitatis totius ecclesiae centrum esse heic aperte docemur. (Iui autem haec Cypriani verba alio avocare tentant, simili loco libri de unitate ecclesiae revincuntur, ubi legere est: *Super illum unum (Petrum) aedificat (Christus) ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves suas.* Et mox: *Ct unitatem manifestaret, unam calhe-*

dram constituit, et unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritati disposuit. . . Primatus Petro datur, «t una Christi ecclesia et cathedra nna monstretur.”

*1) Iloin. I. 8.

13) Epist. V. n. 1. apud Coustantium coi. 651.

14) Epist. II. n. 2. coi. 747.

15) Al. *adiuvante Deo et sancto Dei apostolo Petro.*

16) Epist. XXIX. n. 1. coli. 888—889.

17) Indignum videri animadversione non debet, Petrum absolute et *xar' itopçr apostolum* nuncupari.

perveniret, ut tota huius auctoritate iusla quae fuerit pronuntiatio firmaretur; indeque sumerent ceterae ecclesiae l* (velut de natali suo fonte aquae cunelae procederent, et per diversas lotius mundi regiones puri latices capitis incorrupti manarent), quid praecipere, quos abluere (*deberent*), quos veluli cocno inmundabili sordidatos, mundis digna corporibus unda vitaret.a

A quibus minime dissident quae eodem anno ad milevilanam synodum misit scribens 19 : „Diligenler ergo et congrue aposlolici consulitis honoris arcana¹⁰ (honoris inquam illius, quem praeter illa quae sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium ecclesiarum) super anxiis rebus quae sit tenenda sententia: antiquae scilicet regulae formam sequuli 21, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse servatam. Verum haec missa facio neque enim

lb) Quinque african* antistites epistolam ad Innocentium datam (quae est epist. XXVIII. inter innocentiaos) his verbis absolverant n. 17: „Dabit sane nobis veniam suavis mitissima tordis tui, quod prolixiorem epistolam fortassis quam velles, tuae misimus sanctitati. Non enim *rivulum nostrum tuo largo fonti augendo refundimus*, sed in hac non parva tentatione temporis, unde nos liberet cui dicimus, *ne nos inferas in tentationem*, utrum etiam *noster licet exiguus ex eodem quo etiam tuus abundans, emanet capite fluentorum*, hoc a te probari volumus, tuisque rescriptis de communi participatione unius gratiae consolari..

Consequenti autem in Africa praesules epistolam ad Theodorum pontificem in actione II. lateranensis synodi sub Narlino I. celebratae descriptam sic ordiuntor: „Magnum et indeficientem omnibus thristianis fluenta redundantem apud apostolicam sedem consistere fontem nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluenter, universum largissime irrigantes orbem Christianorum, cui etiam in honore beatissimi Petri patrum decreta pecoliarem omnem decrevere reverentiam in requirendis Dei rebus, quae omnino et sollicite debent, maxime vero iusteque ab ipso praesulum examinari vertice apostolico, cuius vetusta sollicitudo est tam

mala damnare, quam probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almae sedis vestrae fuisset deductum, ut huius auctoritate, iusta quae fuisset pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent ceterae ecclesiae velut de natali suo fonte praedicationis exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptae maneant iidei sacramenta salutis..'

1') Epist. XXX. n. 2. coi. 896.

2 °) Id est sedem apostolicam consulitis, cuius est arcana salutiferae veritatis retegere. Eodem sensu Bouifacius I. epist. V. n. 1. dixit: *Quae huius consulis sedis arcanum*.

21) His gemina sunt quae habent Cyril lus ad Caclestinum epist. VIII. n. 1. sic loquens: *Vetus ecclesiarum consuetudo suadet, ut eiusmodi res Sanctitati tuae communicentur*; Leo epist. V. n. 5. ubi maiores caussas ad se referendas esse docet *pro traditione veteris instituti et debita apostolicae sedis reverentia*; et sardicenses patres, qui in litteris ad Inlium declarant *optimum et valde congruentissimum esse, si ad Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes*.

hoc vestram credo latere prudentiam. Quid id etiam actione firmastis, nisi scientes quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent*2 ? Praesertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est sui *nominis et honoris auctorem referre debere*, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per lotum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse.**

Tradunt **gallicani patres**, qui de Leonis ad Flavianum epistola scribunt*3: „Quae apostolatus vestri scripta ita ut symbolum fidei quisquis redemptionis sacramenta non negligit, tabulis cordis adscribit.** El mox: „Quis autem apostolatus vestro pro hoc tanto munere, quod non solum Gal-
lins sed totum mundum velut quibusdam pretiosissimis gemmis ornavit, dignas aestimet gratias posse persolvi? Doctrinae post Deum vestrae debet fidelis ul constanter teneat quod credebat, debebit etiam infidelis ul a perfidia sua agnita veritate discedat, et apostolicae institutionis luce perfusus erroris sui tenebras derelinquat, magisque sequatur et credat quod per os vestrum Dominus Jesus Christus de sacramento incarnationis suae docet, quam id teneat quod diabolus humanae salutis et veritatis inimicus instillat.** Tandem exquisitas Deo gratias agunt, quod tantae sanctitatis pontificem contulerit *apostolicae sedi, unde religionis nostrae, propitio Christo, fons et origo manavit*.

Tradit **Caesarius arelate usis**, qui Symmachum romanum antistitem his verbis alloquitur 24 : „Sicut a persona beati Petri apostoli episcopatus sumsit initium, ita necesse est ut disciplinis competentibus Sanctitas vestra singulis ecclesiis, quid observare *debeant*, evidenter ostendat.**

Itemque tradit **Ferrandus** diaconus carlhaginensis, qui inter cetera diserte testatur 25, chalcedonensis concilii decreta ex consensu apostolicae sedis, quae episcopatus fons est atque principium, *accepisse robur invidum*. ut nullus iam appellandi locus superesset.

334. Cum hoc autem doctrinae capite alterum intime conseritur, quo Patres II. disertis sententiis testantur, catholicae communionis fontem originemque supremam non aliunde quam ex Petro eiusque successoribus dimanare.

Huc sane redit quod testatur **Ambrosius** Gratianum Augustum ita compellans26: „Totius orbis romani caput romanam ecclesiam, atque illam sacrosanctam apostolorum fidem ne turbari sineret, obsecranda fuit Clementia

,1) (luibus illustrandis conducunt quae epist. XCI. al. CX. Hieronymus scribit:

■.Cum in chartis ecclesiasticis iuvarem Damasum romanae urbis episcopum, et Orientis Occidentisque synodicis consultationibus responderem.»

23) Epist. ad Leonem penes Labbeum *Concit.* T. IV. coi. 578.

Epist. XIV. n. 1.

¹⁸ Epist. ad Pelagium et Anatolian.

Epistt. Class. 1. epist. XI. n. 4.

vestra: ἡ ἱΑ-’ t’uôn ‘n miine» venerandae communioni» iura dimanant.^{1*}
Huc redit quod idem de Satyro fratre testatur scribens 27: „Advocavit ille ad se **episcopum**. perconlatusque ex eo est, utrumnam cum episcopis (*Micis*, hoc est, cum *romana* ecclesia²⁰ conveniret? et forte ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se a nostra tunc temporis communione diviserat, et quamquam pro fide exsulasset, et fidei suae reliquisset heredes, non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur velut quosdam artus dividi et membra lacerari. Etenim cum propter ecclesiam Christus passus sit, et Christi corpus ecclesia sit; non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur eius passio, corpusque distrahitur.“

Huc redeunt quae Hieronymus epistola anno CCCLXXXL ad Damasum pontificem scripta complectitur inquires 29: „Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, tamen invitat humanitas. A sacerdote victima salutem, a pastore praesidium ovis flagito. Facessat invidia romani culminis, recedat ambitio: cum successore piscatoris el discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, Beatiludini tuae, id est cathedrae Petri *communionem* consocior. Super illam petram aedificatam ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, peribit regnante diluvio. Et quia ego pro facinoribus meis ad eam solitudinem 30 commigravi, quae Syriam iuncto barbariae fine determinat³¹, nec possum sanctum 32 Domini tot interjacentibus spatiis a Sanctimonia tua expetere; ideo heie collegas tuos aegyptios confessores 33 sequor, el sub onerariis navibus parva navicula delitescor. Non novi Vitalem, Melelium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, antichrist! est.“

Eodem pertinent quae de Caeciliano Carthaginensi antistite Augustinus observat³⁴: „Poluisse ipsum non curare multitudinem conspirantium contra se antistitum, cum se videret el romanae ecclesiae, in qua semper apostolicae cathedrae viguit principatus, et celeris terris unde evangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse coniunctum.“

K) De excessu fratris sui Satyri, lib. I. n. 47.

Innuit solitudinem Chalcidis dictam.

”) Formulas, *ecclesia catholica* et *ecclesia romana*, quae ab Ambrosio *ovv-wiuu*; usurpantur, ab aliis quoque patribus vetustisque scriptoribus eodem picto adhiberi compertum est.

AI. *determinat*.

³²) Sanctam intelligit Eucharistiam, quae a pastoribus uti communis fidei tes-sera symbolumque accipiebatur.

33) Petrum videlicet alexandrinum aegyptiosque praesules.

*) Epist. X. inter damasianas, n. 2. «I. 546.

J4) Epist. XLIII. n. 7.

Eodem pertinent quae de sua eum Nestorio oeconomia Cyrillus alexandrinus ad Caeleslinum pontificem scripsit his verbis³⁷: „Ab illius (Nestorii) tamen communione palam et aperte nosmetipsos non prius divellimus, quam haec Pietati tuae indicaverimus. Digneris igitur nobis declarare quid tibi videatur, et utrum aliquando cum illo communicare oporteat, an libere denuntiare, neminem cum eo qui talia sentit ac docet communicare. Opus est autem ut tuae Pietatis super hac re sententia tum piissimis Deique amantissimis Macedoniae episcopis, tum omnibus Orientis antistitibus per litteras manifesta fiat. Illis enim cupientibus ansam dabimus, ul uno animo in una sententia persistent, et rectae fidei quae impugnatur, opem ferant.¹

Eodem pertinent quae ad Cyrillum Caeles tinus rescripsit inquiring¹: „Quem (Nestorium) a sepiis agnorum remove debemus, si non ita ul volumus corrigamus. Sit spes veniae corrigenti: malumus enim ul revertatur et vivat, si vitam sibi commissorum ipse non perdat. Sit aperta³⁷ sententia perduranti: abscindendum est enim tale vulnus, quo non unum membrum laeditur, sed totum corpus ecclesiae sauciatur. Quid enim cum consentientibus¹⁶ faciat, qui solus sibi sapiens a nostra credulitate dissentit? Sint in communione quos ipse resistentes sibi a communione submovit³⁹: nosramque

35) Epist. VIII. inter epistolas Caelc-
stini n. 7. coi. 109-1: *Οὐ πρότερον δε
τή προ αυτόν κοινωνία εκ^άλλομεν
εαυτού μετά παόρηοία πριν αν ταύτα
τη δη θεοβεβεία αναχρινωΟωμεΟα . διό δη
καταξιώον τονπώϊαι το δοκούν. χαί πό-
τερόν ποτέ χρη κοινωνείν αύτω, η λοιπόν
άπειπείν μετά παρρησία . ότι τοιαύτα φρο-
νούντι και διδάύχοντι ούδει κοινωνεί.*

*Τον δε επί τούτοι Οκοπόν τη δη
θεοβεβεία χρη γενεο^αι διά γραμμάτων
καταφανή και τοί ευθεύεΟάτοι και &εο-
φιλεδτάτοι επιδκόποι τοί κατα Μακε-
δονίαν, και απαβι τοί κατα την ανατολήν.
ίπι^υμουδι γάρ αύτοϊ δωθόμεν άφορμα
τού πάντα μια d-υχη και μια, γνώμη
δτήναι, και ίπαγωνίΟαϋΟαι τη ορθή πίστει
πολεμουμένη.*

16) Epist. XI. ad Cyrillum η. 3.
col. 1106.

1) In vulgatis editionibus habetur, *sit
certa sententia*. At vero quae ex Cy-
rillo retulimus, et graeca interpretatio.

είη δε τι φανερά άπόφαΟι, postulant
lectionem, *sil aperta sententia*,

38) Cum iis nimirum qui in una fide
concordant.

39) Huc spectant quae epist. XIV. ad
Clerum et Populum Constantinopolitanum
n. 7. col. 1140. Caelestinus repetiit: .Ne
tamen vel ad tempus eius (Nestorii) vi-
deatur valere sententia, qui in se iam
divinam sententiam provocarat, aperte
sedis nostrae sanxit auctoritas, nullum
sive episcopum sive clericum, seu pro-
fessione aliqua Christianum, qui a Ne-
storio vel eius similibus, ex quo talia
praedicare coeperunt, vel loco suo vel
communione deiectioni sunt, vel eiectioni vel
excommunicatum videri. Sed hi omnes
in nostra communione et fuerunt et line
usque perdurant: quia neminem vel de-
iicere vel remove poterat, qui praedi-
cans talia titubabat.*

Quae paullo clarius in graeca versione
sic efferuntur: *‘Ο εν τω κηρύττει? τοιαύτα.
αΟφαλώ ούχ είϋτηκει, qui praedicanda
taliam firmiter ipse non steterat.*

animuniononi habere se non posse noverit, si in hoc perversitatis suae Inanite apostolicae doctrinae contrarius perduravit." El continuo 4 ° : „Auctorilale igitur tecum nostrae sedis adseita, nostra vice usus hanc exsequeris districto vigore sententiam, ul aut intra decem dies ab huius conventionis die numerandos pravas praedicationes suas scripta professione condemnet, et hanc se de nativitate Christi Dei nostri fidem tenere confirmet, quam et remana el tuae Sanctitatis ecclesia el universalis devotio tenet: aut nisi hoc fecerit, mox Sanctitas tua illi ecclesiae provisura, a nostro eum corpore modis omnibus sciat esse removendum, qui nec in se madentium curam voluit admittere, et in perditionem tam suam quam omnium sibi creditorum male pestifer festinavit.“ Quibus e vestigio addit⁴¹ : „Eadem autem scripsimus et ad sanctos fratres el coepiscopos nostros Iohannem, Rufum, Iuvalein et Flavianum, ul nola sit de eo nostra, iimno Christi nostri divina sententia?

Tandem Iohanni antistiti *pro nuo catholicae fidei affectu et apostolicae stilis reiteratione* percontanti, *quo ordine, ex clero graecorum venientibus tribui deberet sancta communio, propter scilicet causam Aeacii, qui ab ipsius* (Hormisdæ pontificis) *praedecessoribus pro haereticorum communione* (qua se Aeacius infecerat) *damnatus fuisset, qua in communione qui se ab eius contagione non dividebant, ab apostolica communione habebantur excepti:* respondit florin is das 42 : „Memor nostri, ut oportet, officii documenta quaeque de ecclesiae scriniis assumentes ad concilium vestrum pro generalitatis instructione direximus, ut ex illis plenius quae sunt acta discerentes, ab omni vos errantium communione separetis." Et paucis intersertis: „Nos autem libellum misimus, sub quo si quis communionem vestram de orientalibus clericis poposcerit, ad eam possit admitti."

In eiusmodi autem libello indicebatur, cum ut omnes profiterentur suscipere se et probare epistolas Leonis universas de Christiana religione conscriptas, el in omnibus sequi apostolicum sedem eiusque constituta omnia praedicare; lum ut quisque nominalim subscriptionem suam huic formulae adjungeret: „El per omnia spero ut in communione vobiscum, quam sedes apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et vera christianae religionis et perfecta soliditas: promittens in sequenti tempore sequestratos

“) Epist. XIV. ad Clerum et Populum — 1111, epist. XIII. ad Nestorium n. 5. Coostantinopolitaniim n. 4. coli. 1106 — coli. 1119—1122, et epist. XIV. ad Clerum et Populum Constantinopolitanum 1107.

”) Ibid. n. 5. coi. 1107. His vero nn. 7 — 9- coli. 1143—1147.

ôilia leguntur epist. XII. ad Johannein,

Inenilem. Rufum et Flavianum episco-

ad omnes Hispaniae epi-

per Orientem, nn. 2 — 4. coli. 1110 scopos.

a communione ecclesiae catholicae, id est, non consentientes sedi apostolicae 43, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria?*

Haec autem formula, prae qua nulla in rem praesentem desiderari illustrior potest, et usurpata denuo et a patribus synodi oecumenicae VIII. « comprobata solemniter fuit.

COROLLARIUM IX.

335. *Unanimis protestantium doctrina, qua Petro eiusque successoribus vim rationemque detrahunt fontis ac principii e quo conspicua ecclesiae unitas derivetur, ab eiusdem ecclesiae paradi-gmate prorsus aberrat.*

Ecclesiae namque paradigma exposcit, ut quidquid in ea varium est, multiplex ac distinctum, ex unitate fontis atque principii suam unitatem illamque visibilem mutuatur. Hanc autem fontis principiique unitatem e medio protestantes tollunt, quum illius vim dignitatemque Petro eiusque legitimis successoribus unanimes denegant. Concors igitur illorum opinio de vi deque ratione fontis principiique Petro eiusque successoribus detrahenda cum ecclesiae paradi-gmate neque cohaerere neque componi ullatenus potest.

COROLLARIUM X.

336. *Eadem unanimis protestantium doctrina, qua Petro eiusque successoribus vim rationemque detrahunt principii e quo conspicua ecclesiae unitas deriretur, ab explorata maiorum fide omnino dissentit.*

Explorata namque maiorum fides haec fuit: ex Petri eiusque successoribus conspicuam ecclesiae unitatem communionemque proficisci, atque in Petrum eiusque successores conspicuam ecclesiae unitatem communionemque refundi. Quare inter usitatas penes illos formulas nullam reperire licet ea solemniorem, qua Petri successores non *primos* dumtaxat *inter episcopos* vocant, verum etiam *patres patrum*, *pastores pastorum* et *antistites antistitum* saepissime appellant⁴⁵. Sed horum nihil protestantes concedunt, iramo nihil non negant, dum Petrum eiusque successores exspoliant dignitate

,3) Praeteriri silentio non debet, eodem numero censuque haberi hinc quidem *communione ecclesiae catholicae*, inde vero *communione sedis apostolicae*.

M) Act. I.

45) Huc faciunt quae scribunt Tertullianus de Pudicitia cap. L, Iohannes Chrysostomus in Matth. Hom. LV., Epiphanius Haeres. LL, Theodorus epist.

CXVI. ad Renatum romanum presbyterum: Episcopi Orientales congregati sub Menna anno DXVI. in inscriptione libelli quem Agapito pontifici obtulere; Patres Conciliorum Numidia, Byzacenae et Mauritaniae in epistola recitata in Synodo Lateranensi sub Martino I. anno DCXLIX.; Bruno astensis comm. in lob. n. 55., et Bernardus de Consid. ad Eugenium III. lib. II. cap. VIII.

principii, e quo conspicua ecclesiae unitas et veneranda communio existant atque dimanent.

COROLLARIUM XI.

337. *Doctrina qua protestantes Petro iuxta ac eiusdem successoribus rationem detrahunt principii, e quo conspicua ecclesiae unitas et ttnerandae communionis iura dimanent, digna prorsus est quae reiicialur.*

Probari namque doctrina non potest, quae quum ab exemplari ecclesiae caussa dissideat, ab ipsa quoque abhorret unanimi maiorum traditione atque sententia. Non est autem cur pluribus demonstremus eiusmodi esse doctrinam, qua protestantes a Petro eiusque successoribus vim dignitatemque abiudicant principii, c quo conspicua ecclesiae unitas el venerandae communionis iura proficiscantur.

COROLLARIUM XII.

338. *Coetus ad praeposteram falsamque doctrinam expressi nequeunt titulo ornamentisque verae ecclesiae decorari.*

Titulus enim ornamentaque verae ecclesiae nonnisi coetui convenire possunt, qui verae christianaeque doctrinae expressio sil ac viva prope-modum repraesentatio.

COROLLARIUM XIII.

339. *Omnes protestantium coetus ad praeposteram falsamque doctrinam expressi iudicari debent.*

Omnes namque protestantium coelus ad eam doctrinam expressi sunt, qua Petrus eiusque successores dignitate exuuntur principii, e quo conspicua ecclesiae unitas el venerandae communionis iura dependeant. Sed huic doctrinae nihil subesse veri ostendimus, immo illam praeposteram falsamque indubiis rationum momentis comprobavimus.

COROLLARIUM XIU.

340. *Nullus protestantium coelus sive titulo sive insignibus verae ecclesiae decorari potest.*

Titulus enim propriaque verae ecclesiae insignia illi dumtaxat coetui tribui deferrique possunt, qui expressio sit et viva christianae doctrinae repraesentatio. Nullus vero exislil protestantium coetus, cui ista tribui qualitas possit: immo nullus exislil protestantium coelus de quo affirmari omnino non debeat, imaginem ipsum esse ad praeposteram fallacemque amussim exactam.

LIBELI TERTIUS

CAPITULUM AVAIL

*1) c materiali ecclesiae caussa. —. Quid ea signifi-
fleetur: — eiusdem partitio in caussam remotam quaeque de-
stinatione talis sit, et in caussam propinquam quaeque actu-
talis habeatur: — initio de priore disseritur, argumentisque
idoneis comprobatur hominum esse neminem, qui destination
consilioque Christi saluti/ero ad conflandum ecclesiae corpus
non ordinetur: — promuntur singulatim argumenta eaque
continenti serie petita I. ex promissionibus, II. ex prophetiis
de roratione omnium gentium, III. ex oraculis Christi, IV. ei
doctrina apostolorum, V. ex annalibus christianis, 17. «
discrimine ecclesiae a synagoga, VII. ex propria ecclesiae
indole, et I III. ex divino consilio ut in ecclesia et per eccle-
siam humani generis reparatio perficiatur: — corollaria quibus
cum alii tum praedestinationi nominatim refelluntur.*

341. Agit de caussis Aristoteles, deque ea seorsum verba faciens
quam *materialem* nuncupamus, illius vim rationemque eo contineri docet
ex quo in re existente fit aliquid, ut aes caussa est statuae. Quemad-
modum ergo *simplicium*, si proprie loquimur², nulla est materialis caussa:
ita haec ad *multiplicia* et *composita* refertur, ac primo quidem, ex sese
atque *χνοῖω* ad multiplicia et composita *physica* sive dissimilia organisque
praedita, sive similia organisque destituta; allero autem gradu, participatione
et *ἀναλόγῳ* ad multiplicia et composita *moralia*, quo censu familiae, pagi,
urbes, provinciae, regnaque comprehenduntur.

342. Iam vero omnia suadent luculenterque demonstrant, ad alterum
cuius meminimus multiplicium genus Christi ecclesiam pertinere.

Hoc namque I. ipsum demonstrat *ecclesiae* nomen, quod ab idea coelus
societatisque notione divelli nequit³.

Demonstrant II. metaphoricae loquutiones, quibus ecclesia voluti *corpus*,
civitas, *domus*, *templum*, *regnumque* passim depingitur⁴.

Demonstrant III. parabola pleraeque omnes, quas ad ecclesiam adum-
brandam eiusdem auctor Christus frequentavit⁵.

) Metaphysic lib. IV, cap. I. et uti, lii poterunt de simplicibus quoque
Physic, lib. II. cap. III: *Ενα μὲν οὖν materiam* usurpare, atque in iis etiam
τρόπον αἰτίον λέγεται, τὸ ἰξ οὐ γίνεται formam materiamque distinguere.
*τι ἐνυπάρχοντα * οἷον ὁ χαλκὸς τοῦ*
ανδριάντα .
3) Lib. I. pag. 7. seqq.
4) Ibid. pag. 21. seqq.
*) Ibid. pag. 38. seqq.

) Si qui enim ament verbis laxius

Demonstrant IV. allegoriae et similitudines ad exprimendam ecclesiae faciem in Scripturis adhibitae °.

Demonstrant V. typi, quibus aeterna Dei sapientia ecclesiam praesignavit⁷.

Demonstrat VI. unanimes de ecclesia cogitandi loquendique ratio penes maiores recepta \

Omnesque tandem VII. demonstrant periphrases, quae sinceram ecclesiae indolem, germanamque eiusdem speciem repraesentant °.

Iniimus ergo rerum nexus, eidemque respondens idearum cognatio omnino flagitant, ut *reliquis ecclesiae caussis iam expensis*, tractatio succedat quae in definienda expoliendaque *materiali* illius *caussa* versetur, quaeque adeo in iis recensendis saluendisque hominibus versetur, qui ecclesiae corpus tamquam membra componunt, qui in ecclesiae templum tamquam vivi lapides aedificantur, qui ad efficiendam ecclesiae familiam civitatemque concurrunt, et quibus ecclesiae regnum Christique in terris hereditas coalescunt.

343. Quae sane tractatio neque plene neque accurate haberi potest, nisi distinctione praestructa, quam nollem a viris doctis tam crebro neglectam¹⁰. Distinctio autem huc redit, materiale ecclesiae causam *duobus modis* spectandam esse, proque duplici habitu *aliud dicensumque* ferri de ipsa *indiciu*m oportere.

Spectari namque ea debet cum prae *actu* quem *primum* vocant, tum prae *actu* quem *secundum* appellant. Iam si **priore** modo specietur, ad universam eiusdem rationem explendam requiritur ac plane sufficit, ut quod materialis causa dicitur, *par ad opus apiumque sit, et ad illud conflandum destinatione artificis ordinatum*. Sin autem **altero** modo consideretur, materialis causa tantumdem valet *ac pars quae uti decet temperata suisque instructa modis proprium oblinet locum, simulque cum reliquis in unum conspirat*.

Haec autem ad ecclesiam traducta perspicue ostendunt, quaestionem de materiali illius causa *bifariam* patere atque comparatam sic esse, *ut uno eodemque pacto expediri non debeat*. Ac principio quidem *bifariam* patere, quum iniri quaestio possit de materiali ecclesiae causa sive *remota*, in actu primo praeque divini artificis destinatione, sive *propinqua*, in actu secundo praeque iis adiunctis omnibus quae necessaria sunt ut *partis instar* ad exstruendum aedificium adhibeatur. Tum *uno eodemque pacto* expediendam non esse, quum longe sint plura quae ad materiale ecclesiae causam *propinquam* quam quae ad eandem *remotam* postulantur.

*) Lib. I. pag. 48. seqq.

j Ibid. pag. 52. seqq.

’) Ibid. pag. 55. seqq.

’) Ibid. pag. 70. seqq.

’°) Iuvenci contulisse quae tradit Ioh. Baptista Ptolomaeus in dp. inscripto, *Philosophia mentis et sensus*, physic, general, disput. II. sect. I.

344. Quapropter circumscripta hoc capite quaestione *ad materiale[m] ecclesiae causam remotam atque in actu primo suaque destinatione consideratam*, affirmamus quod certis mox argumentis ostendemus, *universos prorsus homines huius amplitudine causae contineri*. Quod perinde est ac si doceremus, omnes omnino homines sic esse institutos ut ecclesiae paries esse valeant ecclesiaeque consortio quam qui maxime indigeant tum eiusmodi esse non minus supremi ecclesiae auctoris consilium quam ipsius ecclesiae ingenium nativumque characterem, ut quotquot sunt homines ad ecclesiam veniant, illius partes fiant atque in ipsa et per ipsam cum Patre et Filio ac utriusque Spiritu penitissime copulentur.

345. Et re sane vera animo reputentur oracula, quibus novum foedus praemonstratum, ecclesiaeque institutionem *promissam* tenemus. Illorum summa ad duplicem redit formulam, quarum altera futurum edicitur*¹ ut in certo eximioque patriarcharum semine *³ Christo Iesu *benedicantur omnes gentes terrae, omnesque familiae terraque*⁴ altera vero de eximio singularique patriarcharum semine Christo Iesu affirmatur: *Et ipsi obedientia populorum*, s.

Iamvero haec valent omnino latissime, hominum neminem excludunt, immo ex sese universos complectuntur. Nemo igitur est hominum qui a consortio benedictionis per Christum arceatur, et nemo qui alienus ab obedientia Christi eiusque regno videri debeat. Est autem Christi regnum ecclesia, atque in ecclesia et per ecclesiam ros supernae benedictionis, lumen veritatis, ignisque caritatis e Christo capite in subieculos cohaerentesque homines dimanant. Quotquot igitur sunt homines ad ecclesiam *destinatione* pertinent, et quotquot sunt homines salutari divinae pietatis consilio ad efficiendum Christi regnum componendamque ecclesiam ordinantur.

346. Factas patribus promissiones altero prope gradu *vaticinia* excipiunt numero plurima ¹⁶, splendore evidentissime, omniumque ore frequentata,

¹ Lib. 1. pag. 59. seqq.

«») Geu. XII. 3, XVIII. 13, XXII. 18, XXVI. 4, XXVIII. 14.

13) Gal. III. 16. Etiam rabbini in Bereschith rabb. XXIII. 7, et Ruth rabb. IV. 20. testantur, nomen *οπίρμα*, *semen* de uno Messia accipi Gen. IV. 25. et XIX. 32.

'9 Gen. XVIII. 18, XXII. 18, XXVI. 4: — Sed Gen. XII. 3, XXVIII. 14. *niwō* %.

'9 Gen. XLIX. 10: *jTñT iS-*

Quamquam vero Cŷ interdum (Dent. XXVI. 18-19, Is. XLII. 6, XLIX. 6.) opponuntur ¹ » 'D, s'cc' *τὰ ἱ&vη* opponuntur *τὸ λαὸν Ἰσραὴλ* exempla tamen non desunt, quibus utrisque eadem inesse potestatem adprobetur.

,e) Ad hunc numerum spectant oracula Is. II. 2. seqq., XI. 9, XIV—XIX—XXIII—XXV. 3, XLV. 12-23, LI. 5, LV. 4—5, LVI. 7, LIX. 19, LX—LXII—LXV—LXVI. 19. seqq.: Ierem. III. 15—17, XLIX. 35, Daniel. VII. U. Osee I. 10, II. coll. Rom. IX, Amos

quibus gentes universae ad Christi regnum Chrislique ecclesiam accessurae praedicuntur. Ex his porro non alia seligam nisi quae Paulus tum adhibet cum ethnico-Christianos Romae degentes his verbis alloquitur 17: *Propter quod suscipite invicem vosque mutuo benigne habete, sicut el Christus suscepit vos* el tam iudaeos quam ethnicos ad se adscivil, Deique filios adoptione reddidit *in honorem Dei*, utque Dei gloriam promoveret. Dico enim¹⁸ ac plane statuo Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis¹⁹ et circumcisis iudaeis evangelium annuntiasset propter veritatem Dei, ad ostendendam nimirum fidelitatem 2° qua pollicitationes suas exsequitur, et ad confirmandas promissiones patrum, quibus illis Sponndit¹¹: *Prophetam de gente tua el de fratribus tuiis, sicut me, suscitabit tibi Dominus; ipsum audies*. Tum dico ac plane statuo gentes super²² misericordia honorare Deum, illumque pro exhibita eisdem misericordia glorificasse el glorificare, sicut scriptum est, oraculisque de hac misericordia aliquando gentibus exhibenda praenuntiatum 23: *Pro-*

IX. 11, Soph. 111. 9, Mich. IV. 1. seqq., Habac. II. 14, Zach. II. H, VIII-XIII. 9, Malach. 1. π, Pss. XIX. 1, XXII. 18, XXIV. 1, XXXVI. 3, XLVII—LXVI—LXVII—LXVIII. 19-33, LXXII—LXXXV—LXXXVI. 9, LXXXIX. 48, XCVI—XCVII—XCVIII—XCIX—C—CII. 16, CXXXVIII. 4, CXLV—CXLVI—CXLVIII.

I:) Rom. XV. 7—12: *Διό προ λαμ-
ιάτιΟξι άλλήλου , κα9ώ καί ό ΧριΟτό
χοομιάβιτο υμά ει δόξαν Θεού . λέγω
δε, Ιηϋούν ΑριΟτόν διάκονον γεγενήθ9αι
χιραομή ύπ'ερ άλλ9εία Θεού, ει τό
Αεβαιώ0αι τά επαγγελία τών πατέρων .
τό ιϊ ε9νη ύπ'ερ ελέου δοξά0αι τόν Θεόν,
καιιυ; γέγραπται ' διά τούτο εξομο-
ιογήοομαί 0οι έν έ9νεθι, κύριε,
χαί τώ όνόματί Οου ψαλώ. καί πά-
ίπ λέγει' ε ύφρ ά ν 9 η τε, ε9νη, μετά
ρου' λαού αυτού, καί πάλιν αινείτε
τόν κύριον πάντα τά έ9νη, καί
ίχαινεϋατε αυτόν πάντε οί λαοί,
χι πάλιν [Ιοαΐα λέγει' έοται, ή ρίζα
ροι? Ιιοοαί καί ό άνιϋτάμενο άρ-
τειν ι9νών. επ' αυτώ έ9νη έλ-
τιοJicv.*

**) Codd. ABCDEFG. pro di habent
Top.

*9) Sicuti abstractum περιτομή, *circumcisio*, designat περιτμη9έντα , *circumcisos* iudaeos; ita Christus dicitur διάκονο , *minister*, sensu ab eo non dissimili quo II. Cor. III. 6. apostoli audiunt διάκονοι καινή δια9ήχη , *ministri novi testamenti*.

1°) 'Αλή9εια, *veritas*, notat heic *fidelitatem* in promissionibus exsequendis, quemadmodum incisum consequens, ει τό βεβαιώ0αι τά επαγγελία τών πατέρων, perspicue ostendit.

2°) Deut. XVIII. 15.

22) Praepositio ύπ'ερ apte redditur *pro*, sed significatione nonnihil inflexa in utroque inciso, quum in priore idem valeat ac *in alicuius commodum et favorem*, in posteriore non secus usurpetur ac cum dicimus *nos pro impensis beneficiis gratias agere*.

13) Ps. XVII. al. XVIII. 50. Hoc autem psalmo continetur (II. Regg. XXII.) carmen επινίκιον, quod tum David cecinit, quum hostibus profligatis, firmatoque regno, altissima pace frueretur. Porro quum David dicat, *laudabo te, fehova, inter gentes quae in meam venerunt potestatem*, Christus vicissim illius antitypus ait: *confitebor tibi* etc.

pterea confitebor tibi in gentibus. Domine, et nomini tuo cantabo, id est. praedicabo inter gentes laudem luam, nomenque tuum illustre reddam quum annunciabilur evangelium omni creaturae¹⁴, gentesque omnes scientia salutis imbutae edocebuntur. Et iterum dicit^{**}: *Lae- tamini gentes cum plebe eius*, quando et vobis ex alto lumen veritatis affulserit, novique el universalis foederis commoda vobis quoque per Christum obvenerint. Et iterum ²⁸: *Laudate omnes gentes Do- minum, et magnificate eum omnes populi*, siquidem nulla iam sit gens nullusque populus qui exsors benedictionis per Christum partae censeatur. Et rursus Isaias ait²⁷: *radix lesse| et qui exsurget regere gentes, in eum t/entes sperabunt*. Videlicet. en quid aliquando erit, et in novissimis temporibus non sine omnium ad- miratione continget: prodibit surculus lesse, prodibit κατά σάβ/α Messas ex Davide filio lesse, ipse stabit in populorum vexillum, seque ad ipsum gentes impensis studiis convertent.

347. Quapropter si qui a nobis interrogando sciscitentur, quinam ad novum foedus superna voluntate pertineant, et quinam ad efficiendam Christi ecclesiam eiusque conflandum regnum divinitus ordinentur: prae- euntibus vaium oraculis atque Paulo interprete reponemus, ad novum foedus ecde- siamque quod spectat, nullo prorsus discrimine ab iudaeis gentes secerni, tam gentes quam iudaeos uno eodemque numero haberi, et simul cum Israele populos omnes gentesque universas ad idem regnum eamdemque caelestem Jerusalem vocari.

Nemo autem est qui non inlelligat quo haec referantur, quamque per- spicue evincant omnes homines aptos esse ad regnum Dei, omnes ad illud constituendum ordinari, *ecclesiaeque materiam prae sua destinatione uni- versalem esse nullisque plane finibus circumscriptam*.

’ «) Marc. XVI. coli. Matth. *Damini*, nimirum ob "loriain et de glori- XXVIII. 19. Dumini, atque adeo canent gloriam Do- mini.

lâVj *laudate* iubilandoque celebrate, (*jen- tes, populum eius*. Neque dissident ale- xandrini qui reddunt, εὐφράνΟητε. ι\$νη, *aera τον λαού αυτού*. Praepositio enim μετά idem penes ipsos valet ac *ob, de*. ut Ps. XXL 7. εὐφρανεὶ αυτόν εν χαρά μετά ,-τρο ὦπον σου. *exhilarabis eum in laetitia cum cultu tuo*, id est, ob vultum tuum e quo laetitiae argumentum sumet. Et Is. XXIV. 14. ευφραν^ήοονται ἀμα rri δόξῃ] κυρίου, *laetabuntur eum gloria*

16) Ps. CXVI. 11. vel CXVH. 1. ’ ■) Is. XI. 10:

Eai ιβται εν τη ἡμερα ιχώτ. η ρίζα τον ΙεΟβαι και ὁ avtttipm; άρχειν έ9νών. Ζτ αυτω ε9νη UxiwCi- Et erit (significatione absoluta) *in ὠ> iUa* atque in novissimis temporibus con- tinget. *surculus /esse qui stabit in rt- xillum populorum, ad eum gentes H convertent*.

318. Qua de re nihil iis expeti potest illustrius, quae **Christus** dixit quaeque gessit ut editas promissiones expleret, eventumque ipso oraculorum veritatem patefaceret. Enimvero (pium de oeconomia loqueretur quam mortalis ex voluntate Patris obivit²⁸, mulierem chananaeam bis verbis compellit **lit** iVwi *sum missus a Patre meo nisi ad ores quae perierunt domus bred*”, ut illos primum meoque opere reducerem deviasque revocarem.

Nihilominus quod ipsi consilium esset quodve propositum, significavit inquiens⁵¹: *El praedicabitur hoc evangelium regni*, quo regnum coelorum inter homines annuntiatur, *in universo orbe*, non romano ³² dumtaxat sed ubique terrarum, *in testimonium omnibus gentibus*, ne qua caro de tenebris deque umbra mortis excusare se possit ³³, *el tunc veniet consummatio* ac finis aderit.

Significavit quum rediturus ad Patrem his verbis apostolos alloquulus est⁵⁴: *Euntes in mundum universum*, orbemque terrarum lustrantes *prae-focate evangelium omni creaturae*, mihi^{que} meaeque ecclesiae adiungite homines universos³⁵, adeo ut ne unus quidem sil reliquus qui a vobis neglectus videatur.

Significavit quum iisdem apostolis, referente Matthaeo, dixit³⁰: *Data*

:s) Non male Grotius mentem Christi hoe commentario enarrat: ^Mandatum a Patre accepi, tamquam ab eo missus ut iudaeis proponam verba salutaris doctrinae et miraculis consignem. Nam semen illud Dumerosu in ex gentibus Christo pro- aissom erat demum post mortem , cum iam non amplius futurus esset legatus sed rex assidens dextrae Patris.«

**) Matth. XV. 24: άπεστάλην ù μη ει τά πρόβατα τά απολωλότα ο'ικου Ifaqh Porro τά πρόβατα τα άπολω- lira penes Ieremiam I. 6. dicuntur

et I. Petr. II. 25. audiunt πρό- lara π'ανώμενα, oves in devium abreptae et a semita veritatis iustitiaeque extorres.

u) Est autem olko Ισραήλ solemnis appellatio (1er. XVI. 14, XXIII. 7, Luc. i 33, Philipp. III. 5.) τών υιών Ισραήλ, inclitarum.

η) Matth. XXIV. 14: liai κηρυχ9ή- tau τούτο το ε'υαγγέλιον τή βασιλεία n liη τη οικουμένη, ει μαρτύρων πάσι τλ; ithiüi* καί τότε ήξει τό τέλο .

32) Licet usu obtinuerit ut ή οικου- μένη imperium romanum diceretur, ratio tamen sermonis exigit ut heic όλη ή οικουμένη latius intelligatiir.

33) Scite Euthymius zigabenus ad Matth. X. 18: Jva μη δύνωνται λέγειν ύστερον, ότι ούκ ηχούσαν τού κηρύγματο .

3<) Marc. XVI. 15: Πορευ&έντε ει τον κόσμον άπαντα, κηρύξατε τό ε'υαγγέ- λιον πάθη τη κτίσει.

3 5) Praeclare memorat Christus omnem creaturam, ut significet se non minus esse omnium hominum reparatorem, ac ipse omnium fuerit creator. Quare non puto, quod Lightfooto et Wetstenio ad h. l. placuit, per omnem creaturam designari nominatim yentiles quos iudaei non sine quodam supercilio crea- turas nominarent.

3β) Matth. XXVIII. 18 — 20: Έδό&η μοι πάσα εξουσία έν ούρανω καί επί γη . πορευΟεντε μαθητεύσατε πάντα τά έθνη. βαπτίζοντε αυτού ει τό όνομα τού πατρό καί τού υιού καί τού άγιου πνεύματος , διδάσκοντε αυτού τηρείν πάντα όσα ενετειλάμην υμίν,

est mihi a Patre meo omnis potestas in caelo et in terra, el qui sempiterna ab ipso generatione eram omnium Dominus 37, egomel ipse in assumpta Adami natura potestatem accepi omnis carnis3β, omnmque mihi collala scio3*, quem Pater Dominum Christumque constituit4°. *Euntes ergo docdt omnes gentes*, mihique acquirite atque inter cives regni mei meaequescholae discipulos accensete omnes sine discrimine gentes, quod quidem exsequemia tum *baptizantes eos* 44, mundantes et divina quadam nativitate donantes in *nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*, tum *docentes eos serrare omnia guaecumque mandari vobis*, adeo ut non minus una sil omnium caelestis nativitas quam una sit vitae ratio, qua me meumque Patrem clarificent.

Significavit tandem quum apostolis mentem suam aperuit inquiring47: *Et* induti virtute ex alto *eritis mihi* meaeque doctrinae43 *testes*44 *in Jerusalem*: de Sion namque exhibit lex, el verbum Domini de Jerusalem44: neque in Ierusalem modo sed *et in omni Iudaea et Samaria et usque ai ultimum terrae* terminum 4*, ac penes gentes omnino omnes. Quae quidem Domini verba, monente Augustino47, valde ponderanda sunt, quum ipsius corpus, quod est ecclesia, describant.

349. Ecquid igitur, auctore atque institutore Christo de materiali ecclesiae caussa eademque remota existimabimus? Videlicet existimabimus non minus illam patere quam semel porrigant *omnes gentes, omnis creatura, orbis universus et terra ista in qua versamur ac degimus*. Sed haec nullis adstringuntur finibus, universamque Adami progeniem suo ambitu suaque amplitudine comprehendunt. Auctore ergo atque institutore Christo ad materiale ecclesiae caussam universi homines destinatione spectant, nullusque prorsus est qui ab hac caussa eaque remota secludatur.

Et qui fieri posset ut secluderetur, quum Pater Unigenitum incarnatum ila compellet45: *Postula a me, el tibi dabo gentes hereditatem tuam, et*

37) Hanc *universitatis* notionem non incommode referunt verba *Ἡ οὐρανὸς καὶ τὰ ἰσχυρὰ τῆ γῆς* fWV

38) Ioh. XVII. 2: *Εὐχαριστῶ ὑμῖν ὅτι πάντα ὁρίσκατε μοι*

39) Ioh. XIII. 3: *Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα ὁρίσκει αὐτῷ*

40) Actt. II. 36: *Κύριον καὶ Χριστόν αὐτόν ο ὁ θεὸς ἡμῶν*

41) Opus vix est *enallagen* commemorare, qua simul iunguntur *ἐν ᾧ* et αὐτοῦ

42) Actt. I. 8: *Καὶ τὸ πνεῦμα ἡμῶν*

τῇ ἐν τῇ Τριουῖα ἡμῶν καὶ ἐν σαρκὶ τοῦ δαίμονος καὶ σαμαρίταις, καὶ ἰσχυρὰ τῇ γῇ

<') Ioh. XV. 27, Actt. X. 39.

*«) Actt. I. 22, II. 24, III. 15, II-IO— 33, V. 30, X. 40.

<») Is. II. 3.

•6) Formula *ἐν ἡμῶν* elliptice atque supplenda adiecto nomine urpsr; vel *itiparoc*.

•7) De unit, cedes, cap. IV.

«8) Ps. II. 8. coll. Actt. IV. 14—55- XIII. 33, Hebr. I. 5, V. 5: *וְהָיָה יְהוָה*

possessionem luam terminos⁴⁰ terrae? Ac denuo⁵⁰: *Et dominabitur auri usque ad mare*, quousque maribus et aquis terra concluditur⁵¹, *et non flumine usque ad termino» orbis terrarum.*

350. Cum divinis Christi eflatis mirifice concinunt verba apostolorum, ac Petri inprimis qui Cornelii legalis respondit⁵²: *Vos qui iudaeos inter versamini eorumque mores probe tenetis, dubio procul scitis quomodo abominatum sit ac prorsus nefas viro iudaeo coniungi et familiariter degere, aut accedere ad alienigenam*, gentilemque adire; *sed mihi* insigni visione ostendi ~~Deus~~ *neminem communem aut immundum dicere hominem*, ac veluti interdidum fugiendumque vitare. Postquam vero ad Cornelium accessit, his verbis usus est⁵⁴: *In veritate comperi*, minimeque fallor ac verum plane esi quod mente comprehendo ⁵⁵, *quia non est personarum acceptor Deus*, neque leniere cuiquam favel partiumque studio abducitur; *sed in omni gente qui limet eum et operatur iustitiam, acceptus est illi*, atque ipse adeo paratus est omnes sive gentiles sive iudaeos in ecclesiam recipere, dummodo eisdem velint in Christum credere et quaecumque omnia Christus mandavit, sancte custodire.

Quare agitalam in hierosolymitana synodo contentionem diremit in-
quiens⁵⁶: *Firi fratres, vos ipsi scitis quoniam ab antiquis diebus et ab annuntiati evangelii primordiis ⁵⁷ Deus in nobis nosque inter sibi elegit⁵⁸ propter os meum meumque ministerium audire gentes verbum evangelii illudque fide complexas credere. Et qui novit corda Deus, non mihi dumtaxat*

*) Quum CON sit limes rei nitra
quatenus nihil est, verba intel-
ligendi debent de totius terrae finibus, quo
«osu pariter accipiuntur Is. XLV. 22.
et Ps. LIX. 14.

») Ps. LXXII. 8: C1-"V CVO "T1
I VT : - - TT
“) Verba [TC a mari ad
wt universam terram designant, iis*
i« illustrantur quae occurrunt Amos
III. n.

») Actt. X. 28 — 29: Γμιι επίϑταοΟε
aâtuiron eGuv άνδρι ιονδαίω χολ-
<ίίίαι η προ ίρχεΟ&αι άλλοφύλω' χαι
κ ό 3ιό ίδειξε, μηνίνα χοινον ή άκά-
tyror ίίγειν άνθρωπον.
») Actt. X 22.
H) Actt. X. 34 —361 Επ αλήθεια
wuaiavouai, ori ούκ ίϑτι προ ωπο-

λήπτη ό θεό άλλ' εν παντί εθνει ό
φοβούμενο αυτόν και εργαζόμενο δι-
καιосύνην, δεχτό αύτω εστιν.
55) Huc enim redit vis phraseos, επ'
αλήθεια καταλαμβάνομαι.

56) Actt. XV. 7—10: Ανδρε αδελ-
φοί υμεί επίστασθε, ότι άφ' ήμερων
αρχαίων ό θεό εν ήμίν έξελέξατο διά
του στόματό μου άκούσαι τά έθνη τον
λόγον του ευαγγελίου και πιστεύσαι. και
ό καρδιογνώστη θεό εμαρτύρησεν αυτοί ,
δού αυτοί τό πνεύμα τό άγιον« καθώ
και ήμίν\ και ούδεν διίκρινε μεταξύ ημών
τε και αυτών, τη πίστει καθαρίϑα τά
καρδιά αυτών.

57) Quod licet dicitur άφ' ήμερων
αρχαίων, locobus v. II. interpretatur
πρώτον, primitus.
*9 Quae est vis aoristi medii ίξε-
λεξατο.

mandavit ut evangelium gentibus praedicarem, sed insigni quoque facto *testimonium* illis 14 *perhibuit dans illis Spiritum sanctum* conspicuis donis manifestatum, *sicut et* quondam 60 *nobis, et nihil discrevit inter nos d illos*, eodemque numero habuit qua nos circumcisos qua illos incircumcisos, *fide purificans corda eorum*, praegressamque immunditiam ila tergens ul iam et ipsi merito puri sanclique censeantur.

Manifestior est igitur doctrina Petri quam ul ambigere liceat, sint nec ne omnes sive iudaei sive gentiles ad efficiendam ecclesiam componendum- que mysticum Christi corpus benigna Dei voluntate destinati.

351. Neque minus luculenta sunt quae Paulus saepissime tradit. Atque huc sane ista⁶¹ perlinent: *Graecis ac barbaris, sapientibus el in- sipientibus* atque universis adeo hominibus *debitor sum*; necessitas enim mihi incumbit $\delta\iota$, vae enim mihi est si non cvangelizavero. *Ita quod in me*, si Deo placuerit⁶³, *promptum est et vobis qui Romae estis étang?- lizare*, meamque operam impendere ul fides penes vos quoque crescat laliusque propagetur. *Awī enim erubesco evangelium* 64, neque in annun- tianda salute per Christi crucem morlemque obtinenda rubore suffundor quamquam hoc iudaeis sit scandalum et gentilibus stultitia quaedam videatur". *Virtus enim Dei est in salutem* ac plane instrumentum quoddam Dei saluti- ferum *omni credenti, iudaeo primum el graeco*, proindeque hominibus uni- versis. *Iustitia enim Dei*, quamque Deus indens iustos facit⁶⁷, *in n* evangelio perque evangelicam praedicationem *revelatur* ac detegitur *ex fiāt*

*') Quum graece sit, *εααρτίρησεν* *αὐτ'οῖ* , scilicet *ε3νεῦλ*. Vulgatus omittens *αὐτοῖ* videtur nude legisse Zuapropçtfev, *testimonium perhibuit*, testificatus est.

eo) Actt. X. 44-46, coll. II. 4.

6I) Rom. I. 14—18: *Ἑλληβί τε καί βαρβάροι , σοφοῖ τε καί ανοητοί οφει- λέτη εἰμί** οὕτω *ῥὸ κατ' ἐμέ πρό&vμον καί ὑμῖν τοῖ ἐν 'Ρώμῃ εὐαγγελίῳ* *αἰ. οὐ γάρ επαιβχύνομαι ῥὸ εὐαγγελιον τοῦ Χριβτοῦ** *δύναμι γάρ ἰλεοῦ ἐδτιν εἰ σωτηρίαν παντῖ. τῷ πιστεύοντι. ἰονδαίῳ τε πρώτον καί ἐλληνι. δικαιοσύνη γάρ θεοῦ ἐν αὐτῷ αποκαλύπτεται ἐκ πίστεω εἰ πίστιν. κα&ὼ γέγραπται** *ο δε δί- καιο ἰκ πῖο τέῳ ζήσεται.*

I. Cor. IX. 6.

6J) Dictioni *κατ' ἐμέ* respondet v. 10: *Ἐν τῷ &ελήματι τοῦ \$εον.*

6<) Omittit Vulgatus *τοῦ Χριστοῦ* merito, quum sit glossema et in pleris- que codicibus notaeque melioris desi- deretur.

65) Opposite Theodoritus ad b. L: •Quoniam praedicationem saepe evange- lium appellavit, hoc autem passioni* mentionem continebat et crucis et mortk quae quidem iis qui nondum crediderant videbantur esse plena ignominia, oppor- tune subiunxit, *non enim erubesco ean- getium.**

60) Actt. XVII. 18, coll. I. Cor. 1.

e:) Egrege Augustinus *Despiriluft littera*. cap. XI: «Ideo iustitia Dei dicitor, quod impertiendo eam iustos facit. Et *In loh.* tract. XXVI: «Iustitia Dei dici- tur non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, ut homo iustos sit per Deum.»

ὅτι *fidem*, oriri nimirum ex fide”” atque uti par est credentibus erogari, sicut scriptum esi 69: *Iustus autem ex fide vivit*.

Eodem et ista pari iure referuntur70: *Arbitramur enim* 71 atque pro certo comperloque habemus, *iuslificari hominem* et ex iniusto iustum atque « inimico amicum reddi *sine operibus legis*, quae meriti instar iuslificationem primam anteverterint72. *An iudaeorum Deus tantum? nonne et illi gentium? imo et gentium, quoniam quidem unus est Deus qui iustificat circumcisionem iudaeosque ex fide, et praeputium gentilesque per*74 *fidem*, et omnibus idcirco hominibus utpote unus omnium Deus ac Dominus consulit, omnesque per Christum ad fidem et ad ecclesiam vocat et quantum in ipso est, misericorditer adducit. *Dicit enim Scriptura* 76, ubi per Isaiam de Messia vaticinatur76: *Omnis qui credit in illum*, nemine prorsus reieclo77, *non confundetur*. *Non enim est distinctio iudaei et graeci*, sed Justificationis gratia citra quemcumque gentis originisque respectum credentibus omnibus caelitus offertur: *nam unus et idem* 78 *Dominus omnium, dices in omnes*, suaeque gratiae ubertatem effundens non in iudaeos tantum sed prorsus in omnes *qui invocant illum*, illumque Dei filium communemque redemptorem profitentur. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit* 79.

*5) Locus parallelus Rom. III. 22. ostendit, formulam *ex πίστεω ει χρίστου* apte reddi, *ex fide in credentem*, quum altera vice *abstractum* pro *concreto* adhibeatur.

°) Habac. II. 4, coll. Gal. III. 11, et Hebr. X. 48.

·) Rom. III. 28 — 31: *Λογίζόμεθα* *ω, xitirei δικαιοῦνθαι άνθρωπον χωρί* *ἴffw νόμον, η ιουδαίων ο θεός μόνον;* *ὡχι ii καί εθνών;* *ναι, καί εθνών,* *utixtς ει ο θεός, ο δικαιώβει περιτομή εκ πίστεω, καί άχροάνΟτίαν διά τη* *ιώηω;*

:I) Quamquam lectio *γάρ, enim*, insigni codicum versionumque auctoritate auniatiir, receptae tamen lectioni *ονν*, ergo, multo sunt plura quae suffragantur.

’2) Ephes. II. 8 — 9, et Augustinus *Dequaettt. LXXXIII*, q. LXXVII.

Particula *δε* redundat ac deleri debet.

74) Praepositiones *εχ* et *διά* permutantur.

75) Rom. X. 11 — 14: *Λεγει γάρ η γραφή’ ότι πά ο πιστευων επ’ αντώ, ου χатаιβχννθήύεται. ον γάρ εβτι διαΟτολή ιονδαίον τε καί ελληνο’ ο γάρ αντό χνριο πάντων, πλοντών ει πάντα τον επιχαλονμένον αντόν. πά γάρ ο αν επιχαλέύηται τό όνομα χνριον, Οωθήύεται.*

76) Is. XXVIII. 16.

77) Penes Isaiam infinite atque universal) dicitur ρZZNϖΠ? *ο πιστευων, qui credit*. Iure ergo interpretis divinitus afflati usus est Paulus scribens, *πά ο πιστευων*.

7R) Pronomen *ο αντό* *subiecti*, nomen vero *χνριο* *praedicati* locum explet.

79) Verba sunt loelis II. 32, quae ad Christum pariter a Petro referuntur Actt. II. 17 — 37.

352. Quam doctrinam repetit et inculcat Paulus scribens *0: *Αὐτὸν ἔστι* prae his de quibus loquimur divinis beneficiis, *iudaeus neque graecus, non est sarras neque liber, non est masculus neque femina*, omniaque discrimina ex origine vel lege profecta funditus abolentur. *Omnes enim γὰρ ἓν ἐστέ* in Christo Iesu, in quo et penes quem eodem numero universi censentur.

Ubi autem enarrat mysterium Christi § 2, *quod aliis generationibus non est agnitus filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in spiritu*, ad illud revocat *gentes esse coheredes* il el omnino consortes §* unius eiusdemque cum iudaeis benedictionis, *el concorporales*** atque ad idem ecclesiae corpus veluli membra perlinentes, *ei participes promissionis eius* § 6, nimirum Spiritus sancti qui Dei promissio nuncupatur, *in Christo Iesu* qui eximia adeo dona omnibus obtinuit, *per evangelium* quasi per instrumentum quo ecclesia colligitur et credentes supernis muneribus locupletantur.

353. Nihil ergo Paulus fecit reliqui, ut universos homines ad condendum Christi regnum efficiendamque eiusdem ecclesiam destinatos significaret. Hanc enim universalem destinationem significavit *affirmando* et significavit *negando*, significavit formulis *absolutis* et significavit formulis *comparatis*, significavit *historice* et significavit *adductis rationum momentis*, significant tandem *εἰρηνικὸ* et significavit *πολεμικὸ* , atque in id totus incumbens ul iudaicam personarum acceptionem radicitus convelleret.

Et quidni convelleret? Nonne de ministerio eidem credito legimus I Ananiae a Deo dictum § 7: *Vade neque moras necte, quoniam vas electionis eximiumque instrumentum est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israel?* Nonne Paulum et Barnabam audimus

•°) Galat. III. 28, coll. Coloss. III. 11 : *Οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ; οὐδ' ἐν ἑλλ.ῆν οὐχ ἐν δουλό; οὐδ' ἐλεύθερο;* " *οὐχ ἐν ἀρθεὺν καὶ θήλυ' πάντες; γὰρ ὑμεῖ εἰ; ἐπεὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.*

».) *Ἐν* idem valet ac *ἐνεπτι*, neque audiendi sunt qui *ἐν* pro *επτι* simpliciter positum arbitrantur.

**) Ephes. III. 4 — 5.

s1) Ibid. v. 6: *Εἶναι τὰ ἔθνη Οὐγγληρονόμα καὶ ἑθνωμα καὶ θυμμετοχα τῇ; επαγγελία; αὐτοῦ ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου.*

Vocabula *χλήρο* . *κληρονομία*, *κληρονόμο* in V. T. de iudaeis proprie usurpantur, illosque auctos beneficio divinae

hereditatis demonstrant. Liqueat ergo quid sibi velit, *τὰ ἔθνη* esse *ἑθνη* *κλήρο*. nimirum *εὐλογία* .

§S) Dicuntur *ἑθνωμα*, id est Epbes. II. 21 — 22, *θυναρμοι* *οὐκ ἐν ἑθνωμα*, in *unum* cum iudaeis coaptata ecclesiae *corpus*.

a6) Pronomen *αὐτοῦ* quod in multis codicibus omittitur, si genuinum habetur, referri debet ad Deum, cuius cap. I. 13. Spiritus sanctus dicitur *επαγγελία*, *promissio*.

ST) Actt. IX. 15: *Πορεύου, ὅτι ὄρεο; ἐχλογὴ μοί ἐπτι οὗτο* , τοῦ δατᾶβαι το ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ ἑθνη, *νιὼν τε Ἰερὰλ*.

deseipsis «(firmantes § 8: *Icce convertimur ad gentes*, vosque iudaeos quibus primum annuncianduni erat salutare Dei § 8, *ul* pote auribus incircumcisos dimittimus; neque id nostro nutu, *sic enim praecepit nobis Dominus* deditque in mandatis, adeo ut ad nos quoque ceu ministros legalesque non iniuria traducantur quae de Messia praedicta accepimus § 0: *Posui te in lucem gentium*, leque gentium illuminatorem constitui *ut sis in salutem unjue ad extremum terrae*, cunctisque orbis nationibus vitam felicilalemque concilies? Nonne haec Paulo debentur iudaeos alloquenli § 1: *Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei § 31, et ipsi audient* et corde intelligent el convertentur?

Atque ex his quidem repeti debet appellatio *doctoris gentium*, quam sibi Paulus plus semel adseribit. Illam namque sibi vindicat inquit § 3: *Vobis enim dico gentibus* per evangelii praedicationem Christo ecclesiaeque adjunctis, *quamdiu quidem*, vel satius, quatenus § 4 quidem *ego sum gentium apostolus, ministerium meum honorificabo*, tributisque mihi in gentes partibus ita fungor § 5, ul porro experiar § 6 *si quomodo* meam operam in vos impendens *ad aemulandum provocem carnem meam*, meisque secundum carnem fratribus occasionem praebeam vestrae fidei imitandae § 7, *et salvos faciam aliquos ex illis*. Eamdem sibi vindicat, quum memorato testimonio Christi universalis mediatoris pergit § 6: *In quo* et ad quod publicandum positus sum *ego praedicator et apostolus (veritatem dico, non mentior,*

■.) Actt. XIII. 46 — 47: *Ἰδοὺ, ἔτι ῥόμε9αει τὰ ἔθνη. οὕτω γὰρ ἐντέταλται τοῖς οὐκ ἔθνη ' τέθεικά θε εἰ φωνῶν τὸν εἶναι θε ὡς ὡς ῥέαν εὐ ἰβχάτου τῇ γῇ* .

**) Luc. XXIV. 47.

**) Is. XLIX. G.

**) Actt. XXVIII. 28: *Γνωθτον οὐν ἰφρν ὑμῖν, ὅτι τοῖ ἔθνεΟιν ἀπευτάλη τό ὡς ἡμεῖς τοῦ θεοῦ αὐτοὶ καὶ ἀκούθονται.*

η) Cum interprete vulgato aliae consentiunt antiquae versiones pluresque codices, qui habent *τοῦτο τό ὡς ἡμεῖς*.

η) Rom. XI. 13 — 15: *Ἐμῖν γὰρ ἰῖφο τοῖ ἔθνεΟιν ἐφ' οὐκ ἐμιν ἐγὼ ἐθνῶν ἀποστόλο ἵ την διακονίαν μου δοῶ. ἰῖχω παραζηλώσω μου τὴν οἰκονομίαν ὡς ὡς τινὰ ἐξ αὐτῶν.*

M) Vulgatus reddens *quamditi*, accipit *ἐφ οὐκ* ac si elliptice esset *ἐφ οὐκ* *ἰπνο*: quisque tamen facile videt, *ἐφ*

οὐκ heic sumi neutro genere, idemque valere ac *quatenus*, *prout*.

95) Licet futurum *δοξάσω* non desit in codicibus, illudque ob oculos habuerint tum interpretes vulgati tum *Italae* auctor; nihilominus externa pariter internaque argumenta evincunt, germanam lectionem contineri praesenti *δοξάζω*.

96) Dictio, *ἐπτι*; *παραζηλώσω*, elliptica est ac supplenda, *πειράζων ἐπτι παραζηλώσω*.

ατ) Insigniter Theodoritus ad h. 1.: *Quandoquidem me Deus gentium praedicatorem constituit, gentium salutem necessario procuro, ut hac quidem ratione iudaeos ad aemulationem provocem et efficiam ut ex illis aliqui salute potiantur.*

98) I. Tim. II. 7: *Εἰ ὁ ἐπέθην ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστολος (ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ. οὐκ ψεύδομαι), διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν ἰπτι καὶ ἀληθεία.*

immo effecit *Christus in obedientiam gentium* atque ad ipsarum conversionem, *Ttrho et factis: in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus tandi, Ha ut ab Ierusalem per circuitum* et in regionibus circumjacen-
tibus 104 *usque ad Illyricum repleverim evangelium Christi*, eiusque prae-
dicationem absolverim 1 °®. En aulem quae initio epistolae idem habet107:
Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum, per quem
uti communem pontificem meas gratiarum actiones Deo offero *pro 10 8 omnibus*
robis sive silis ethnico-christiani sive iudaeo-christiani; et praeclaram omnino
caussam habeo agendi gratias, *quia fides vestra* veslraque Christianae religionis
professio 109 *annunciatur* el pro meritis extollitur laudibus *in universo mundo*.

356. Cuius amplissimae atque ubivis gentium fusae propagationis testes
accedunt tum scriplores non pauci a sacris nostris alieni, Cornelius Tacitus 11 °,
Brutius111 vetus chronographus ab Eusebio, Syncello et compilatore chronici
paschalis laudatus, Plinius iunior 112 in litteris ad Traianum, et ne alios
memorem 114, Tiberianus111 qui in prima Palaestina Traiani tempore prae-
sidis officio fundus perhibetur: tum ex nostris plurimi qui ante Constantinum
sedatasque persecutiones claruerunt.

Ad quem sane album suo merito referuntur non modo Hermae pastor 115,
auctor epistolae secundae ad Corinthios Clementi tributae 116, Iuslinus

M

,IJ) Quod dicitur *και κύκλω* intelligi
debet *τῇ Ἱερουσαλήμ*.

uI) Huc faciunt verba Clementis de
Paolo in priore ad Corinthios §. V:
ἸλιουS γεγόμενο εν re τῇ ανατολή και
a τη δύσει, τό γενναίον τῇ πίστειω αυτού
χλίο; ε/αόεν, δικαιοσύνην διδάξα όλον
rdy κόσμον, και επί τό τέρμα τῇ δύσεω
ῥ9ύν^ και μαοτυρήσα επί των ἡγου-
utrw. In oriente et occidente verbi
praeco factus illustrem fidei suae famam
sortitus est, in iustitia mundum imiver-
wm instruens, et ad occidentis terminos
veniens et sub praefectis martyrium
sobieos. Nihil vero de controversia di-
cam. quid penes Clementem significet *τό*
rtoua τῇ δύσει.); Italiam ne et Romam,
vel Hispaniam satius aut Angliam.

,c) Rom. I. 8: *Πρώτον μεν ευχαριστώ*
ni θεώ μου δια Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπ'ερ
ίντυν υμῶν, ότι ἡ πιστι υμῶν κα-
rrffültrai εν όλω τω κόσμω.

..') Tischendorfius praetulit lectionem
j/p, sed lectio *υπέρ* non est insolens

Paulo (Ephes. I. G, et Philipp. I. 4.),
utpote difficilior tribui librariis nequit,
et idoneum plane fundit sensum, cuius-
modi est *stiper omnibus vobis*, vestrum-
que omnium caussa.

‡ °9) Nomen *την πίοτιν* sumi heic *sub*
ieclive de fidei professione, suadent con-
textus, usus loquendi et auctoritas ma-
iorum, Chiysostomi et Theodoriti ad h. 1.,
itemque cleri romani epist. ad Cyprianum.

11 °) *Annal*, lib. XV. cap. XLIV.

11 *) Videsis Fabricii *Uiblioth. graec.*
lib. V. cap. IV. simulque confer Sueton-
ium in *Domit.* cap. XV. et auctorem
chronici paschalis ad an. XIII. Domitiani.

1 *) Epistt. lib. X, epist. XCVII.

IIS) Iuverit legisse quae scribunt Do-
minicus de Colonia in op. *La religion*
chrétienne autorisée par les payens, et
Franciscus Baltus adversus Fontcnellium.

1 1 °) Apud Suidam ad v. *Τραϊανό* , et
Coteleriuin T. II. pp. apostolic.

'.*) Lib. I, cap. II, nn. 1. seqq.

,16) Epist. II. ad Corinth, n. II.

martyr¹¹’, interpolator litterarum Ignati¹¹’, Origenes¹», Arnobius¹’, Lactantius ¹* » el Eusebius¹¹*; verum etiam Irenaeus et Tertullianus, e quibus ille scribit¹¹’: „Ecclesia enim ¹¹⁴ per universum orbem usque ad fines terrae seminata et ab ¹¹⁵ apostolis et discipulis eorum accepit¹¹¹ eam fidem ¹²⁷ quae est in unum Deum Patrem omnipotentem qui fecit caelum et terram et mare ¹²⁸ el omnia quae in eis sunl.“ El mox¹¹’: „Hanc prae- dicationem quum acceperit, et hanc fidem quemadmodum praediximus, ecclesia, el quidem ¹³⁰ in universum mundum disseminata, diligenter custodit quasi unam domum inhabitans el unum cor, el consonanter haec praedicat et docet et tradit quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquela dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una et eadem est. Et neque hac quae in Germania sunt fundatae ecclesiae, aliter credunt aul aliter tradunt, neque hae quae in Hiberis ¹³¹ sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae in Oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi constitutae; sed sicut sol, creatura Dei, in universo mundo unus et idem est, sic et lumen ¹³², praedicatio veritatis ubique lucet et illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis venire/

Tertullianus vero sic habel ¹³³ : „Hesterni sumus el vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum, sola vobis reliquimus templa? Et rursum ¹³⁴: „In quem alium universae gentes crediderunt nisi in Chri- slum qui iam venit? Cui enim et aliae gentes crediderunt, parthi, medi,

11T) Dialog, cum Tryphone.
11*) Epist. ad Pbiladelpb. cap. IV.
1**) Con. Celsum, lib. I—II. et *Περὶ ἀρχῶν*. lib. IV. cap. I.
120) Adversus gentes lib. II, pag. 50.
171) *Div. instituit*. lib. V, cap. XIII. et *De mortibus persecutorum*, cap. II.
111) *Hîst. eccl.* lib. II, cap. III, et *Praeparat, evangelic*, lib. I, cap. III.
1-3) Con. haeres, lib. I, cap. X, n. 1 : „71 μὲν γὰρ ἐκκλησία, καίπερ καθ’ ὁλὴν τὴν οἰκουμένην ἕω περάτων τῇ γῇ Ἰσ.ταρ-μενῇ. παρὰ δὲ τῶν ἀποβτόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦβα τὴν εἰ ἕνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, τον πε-ποιηκότα τόν ουρανόν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ θαλάσβα καὶ πάντα τὰ ἐν αυτοί, πίστιν.“
1-4) Interpres omisit vocem *καίπερ*, *quamquam*.
1,a) Non *παρά de* sed *καὶ παρά* multo commodius legit interpres.

116) Habuit ob oculos interpres non participium *παραλαβοῦσα* sed *παρλαβε*.
137) Hanc fidei summam alibi lib. I. capp. IX. 4—5, X. 2, XXII. 1. dicit Irenaeus τόν κανόνα τῇ ἀλήθεια, ἡτ ὑπὸ τῇ ἐκκλ.ηΟία κηρυθΟομένην ἀλήθειαν, το κήρυγμα τῇ ἀλ.ηθεία et τὴν .tcfc-δοΟιν.
Ps. CXLV. 6, coll. Actt. IV. M. et XIV. 15. ubi legimus τὴν cum interprete, non τὰ θαλάΜα .
179i Loc. cit. n. 2.
13°) Graece *καίπερ*, *tametsLquamquam*.
131) Graece *ἐν ταῖς Ἰβηρίαις*, in *Hi beriis*.
132) Verba *et lumen* desunt in graeco textu, et librarii studio minime necessa-rio tribuenda videntur.
133) Apolog. cap. XXXVII.
13<) Con. iudaeos cap. VII

elamitae et qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, el incolentes Pontum ct Asiam el Pamphyliam, immorantes Aegyptum, et regionem Africae quae est trans Cytenem inhabitantes, romani et incolae tono in Jerusalem iudaei el ceterae gentes, ut iam getulorum varietates, et niuiirorum nulli fines, el hispanorum omnes termini, el Galliarum diversae nationes, et brilannorum inaccessa romanis loca, Chrislo vero Deo subdita, el Sarmatarum, el dacorum, el germanorum, el scylharum, el abditarum multarum gentium, el provinciarum, et insularum multarum nobis ignotarum, et quae enumerare non possumus; in quibus omnibus locis Christi nomen, qui iam venit, regnat. Christi autem regnum ubique porrigitur, ubique cre- datur, ab omnibus gentibus supra enumeratis colitur omnibus ubique tribuitur aequaliter/

357. Quo nobilissimo plane facto certissimis instrumentis consignato, noslrisque oculis subieclo duo pariter et ex aequo demonstrantur, quorum alterum est, suam promissionibus, vaticiniis ¹³⁵, institutioni, doclrinaeque apostolicae *veritatem tonstare*, alterum vero *hominum esse prorsus neminem, jui ad materialem remolamque ecclesiae caussam non spectet, quique ab efficiendo Christi regno divina destinatione arceatur*. Ecqui enim arceri posset, quum tenebrae quaquaversus depellantur, error profligetur, veritatis lumen splendeat, omnesque vocentur?

Egregie Paulus, ubi iudaeorum perfidiam refellit¹³⁶: *Sed dico, num- quid non audierunt iudaei, et idcirco non crediderunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum* ¹³⁷: omnibus insonuit praedicatio veritatis, ac nemini iam licet se ignorantiae excusatione tueri. *Sed* insto el *dico, numquid Israel non cognovit* universas gentes ad salutem per Christum esse vocandas, ut ex hac vocationis amplitudine occasionem incredulitatis arriperet? Immo

u>) Commemoratis superius vaticiniis addantur oracula Christi Matth. XXIV. 14, coli. Marc. XIII. 10, illudque no-oiinatim addatur quod occurrit Matth. XXVI. 13, coli. Marc. XIV. 9, quodque Cbrysostomus *In Matth.* horn. LXXX, splendidissime enarrat.
u<) Rom. X. 18—21: ‘Αλλά λέγω’ μοῦ ἡχοΜαν; μενούγγε εἰ πάοαν ἰχτ γῆν ἐξήλθεν ὁ φθόγγο αὐ-τύτj καὶ εἰ τα περατα τῇ οἰκου-Τῖνῃ τα ρήματα αὐτῶν, ἀλλά λέ-μη οὐχ ἐγνω Ἰσραήλ, πρῶτο Μωϋ-9τζ ἰεγεΓ

ἐπ’ οὐκ ἐθνει, ἐπὶ ἐθνει ἀουνέτω παροργιῶ ὑμὰ . Τίβαῖα δε ἀποτολμα καὶ λέγει εὐρέθην τοί ἐμέ μή ζη-τούοιν, ἐμφανὴ ἐγενόμην τοί ἐμε μὴ ἀπερωτῶῖ. προ δὲ τόν Ἰβ-ραή). λέγειῖ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐέεπε-ταῦα τα χεῖρά μου προ λαόν*
1,3?) Sunt haec desumpta ex Ps. XVIII. 5, et quum de caelo deque astris divinam gloriam ubique manifestantibus proprie usurpentur, illa Paulus ad Christi legatos verbique praecones *accommodatione* tra-ducit.

cognoscere omnino debuit, namque *primus Moyses dicit*188: *Ego ad aemulationem vos adducam in non gentem*, vestranique zelotypiam ciebo propter gentem indignam quae Dei gens nuncupetur; *in gentem insipientem, in iram ros mittam*, vosque ad iram commovebo propter gentem a veritate religionis alienam. *Isaias autem audet, et nihil veritus offensionem vestram de adducendis gentibus dicit* 189: *Inventus sum a non quaerentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant*, drf *Israel autem* et contra 140 *Israel dicit: Tota die continenterque expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem*, suaque contumacia ad me venire recusantem ‘41.

358. Neque vero secus existimabunt qui *aut ecclesiam cum synagoga comparent, aut illius indolem* suo a nobis loco adumbratam 141 paullo intimius contemplantur. Omnia namque ostendunt, synagogam fuisse ac porro esse debuisse coetum quemdam particularem, loco adstrictum, unaque gente comprehensum. Quod profecto ostendunt manifestata Dei consilia, leges Israeli datae, universaque oeconomia civilis et sacra 143 qua erat Dei populus administrandus. At si de ecclesia vicissim sermo sit, nihil ipsa praefert angusti, nihil circumscripti ac nihil quod patere amplissime non possit aut etiam non debeat. Amplissime enim patet ipsius cultus in spiritu et veritate 144: amplissime patent ipsius mysteria, quibus homines initiantur et perficiuntur145: amplissime patent praecepta, quae ex insita hominum natura

13s) Dent. XXXII. 22. Paulos adhibet ventionem alexandrinam, mutato dumtaxat pronomine *αυτον* in *υμᾶ* .

,39) Is. LXV. 1. Citatio apostoli sensum reddit, non singula verba, quae ita habent;

‘3Fi Ω3“ t t ξ k v #??

l'Ütë'Z *Quaesitus sum ab his qui* (antea) *me non interrogabant, repertus sum ab his qui me antea non inquirebant. Dixi, ecce me, ecce me, ad gentem non ap peltatam nomine meo*, quo Dei nomine appellabantur israelitae, quum Dei populus Deique hereditas dicerentur.

1°) Contextus postulat ut *χρό* red datur *in, contra*, quemadmodum etiam Hebr. I. 7.

,4') Quo haec pertinent Ioh. XV. 22: bi non *venissem et loquutus fuissem eis,*

peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato tuo. idcirco autem excusationem non habent, quod haec verissima sint Matth. XXIII. 37; *lerusalem, ferusalem, quoties rolni congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub aios. et noluisti.*' Ex te igitur atque ei te solum perditio tua.

l *') Lib. I. pag. 70. seqq.
143) Legantur quae in Levitico, item qtie legantur quae in Deuteronomio sanc iuntur; nihil evidentius quam mosaicam institutionem suopte ingenio fuisse *par ticularem* ac plane eiusmodi, ut non ipsa magis esse potuerit *universalis* quam terra Canaan cum orbe universo conferri queat.
'«') Ioh. IV. 24.
**») Matth. XXVIII. 19. coll. Tit. 111.5.

dependent¹⁴⁰: el amplissime palet praefixus eidem finis, qui esi veritas in caritate¹⁴⁷, caritas in veritate el felicitas ex utraque ¹⁴⁸. Hinc quum synagoga proprio veluti ingenio a reliquarum gentium consortio abhorreret, separationemque exambiret; ecclesia contra, quae veritate et caritate vivit, nativo pondere fertur ul cum omnibus commune bonum veritatis possideat, omnesque sive graecos sive barbaros, sive liberos sive servos, sive doctos sive imperitos effusissima dilectione complectatur.

Neminem igitur latere potest, cum hoc discrimine quo ecclesia synagogae praecellit, medullitus consertum esse, ul hominum nemo ab ea alienus videatur, nemo qui pertinere ad eam nequeat, immo nemo qui ad eam non ordinetur, quemque ecclesia *nescio qua affinitatis vi assimilationisque virtute* ad seipsam non pertrahat. Ad eam namque quae *una* est cum suo capite, non iniuria transferuntur quae de semetipso Christus usurpavit in-quiens¹⁴⁹: *Et ego si iso exaltatus fuero a terra*, et postquam evectus in crucem fuero, *omnia i si traham ad meipsum*, hominesque universos, nisi ipsi sibi sint inimici, abstraham ab errore, a peccato et a peccati auctore satana, mecumque copulabo.

359. Sane ab indole proprioque ecclesiae caractere divelli nequit *ratio medii et instrumenti* ¹⁵² quo homines ab errore liberati splendore veritatis fruanlur, a peccato soluti libertate caritatis donentur, et a poena damnationis exempti beatitatem quae in Deo est, nanciscantur. Ipsa enim est ecclesia, in qua el per quam sacramentum reparationis ante iacta mundi fundamenta definitum el in beata temporum plenitudine susceptum continuari debet, promoveri et ad suam absolutionem consummationemque perducì. Atqui quum unus sil universorum Deus ¹⁵³, non vult aliquos perire sed omnes ad poenitentiam reverti ¹⁵⁴, atque adeo vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire ¹⁵⁵: quum unus sit mediator Dei et hominum homo Christus Iesus ¹⁵⁶, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, el ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem

**) Mattii. XXII. 37. seqq., coll. Rom. XIII. 10, et Gal. V. (i.

*») Ephes. IV. 15, coll. II. These. II. 10.

"») Actt. XIII. 47, coll. Rom. I. 16, Ephes. I. 13, et I. Petr. I. 9.

“) Ioh. XII. 32: */(άγω, ἰάν ὕψω* ⁹ *ῶ* *ll pji, πάντα ἰλχῦῶω προ Ιμαντόν.*

*) Particula *εάν*, cui respondet hebraica *Qtf*, heie *ad tempus refertur*, tertiqne debet, ut Ioh. XIV. 3, et I. Ioh. IU. 2: *quando*.

Is1) Vulgatus legit *πάντα*, ea generis permutatione qua *neutrum masculini* loco adhibetur: sed germana lectio potioribusque suffragiis munita est *πάντα*, *omnes* homines, non iudacos dumtaxat verum etiam gentes.

'») Lib. I. pag. 37.

,s3) Si qui velint, conferre poterunt editum a nobis commentarium *De universali reparati ordinis amplitudine*.

*») II. Petr. III. 9.

«») I. Tim. II. 4.

1S6) Ibid. vv. 5 — 6.

lanium sed etiam pro lotius mundi ‘57 : el quum unus sil Patris el Filii Spi-
ritus, ipse est qui eflundilur super omnem carnem ,S8, ipse est in quo el
per quem clamamus *abba, pater* 15 9, quique testimonium reddit spiritui uostro
el nobiscum contestatur nos esse tilios Dei1·0.

Sic ergo se res habet, *universis hominibus ad ecclesiam aditum pa-
tere, universos ad ecclesiam componendam destinari ac universis in ecclesia
et per ecclesiam iter ad veritatem, caritatem et salutem caelitus insterni*

COROLLARIUM i.

360. *Germana indoles ecclesiae Christi alia funditus est a ratione
scholae, in qua cognitio reritatis salutiferae singulorum studio el inresli-
gatione comparetur.*

Ecclesia enim suaple indole est plane universalis, neque minus ex
sese extenditur quam orbis pateat, humanumque genus porrigatur. Haec
autem infinita amplitudo, atque hoc intestinum veluli momentum quo ecclesia
fertur ad omnes homines complectendos orbemque ipsum exaequandum, toto
caelo distat ab ingenio scholae, in qua cognitio veritatis salutiferae tamquam
fructus studio curisque singulorum partus habeatur.

COROLLARIUM II.

361. *Nullus protestantium coetus indolem praefert ecclesiae Christi.*

Omnes namque protestantium coelus instituti sic sunt, ut nemo in illis
nisi studio privalaque cura veritatem salutiferam adipiscatur. Eiusmodi vero
est character scholae; omnes ergo protestantium coelus caractere scholae
distinguuntur. Sed a caractere scholae summopere distat germana indoles
ecclesiae Christi.

COROLLARIUM III.

362. *Spectata amplitudine caussae materialis itemque remotae
ecclesiae Christi, nihil impedit quominus coetus romano-catholicus vera
ecclesia iudicetur.*

Sane coetus romano-catholicus omnibus pervius est, nemini inaccessus,
singulos quosque excipit, veritatemque salutiferam non uniuscuiusque studio

'»') I. loh. II. 2.	δωρεάν παρακλήτου ' αυτό γάρ ημά οι-
*58) Actt. II. 17. seqq., coll. loel. II.	τω εδίδαξεν διά του χαράματο φ9ιγ-
28. seqq. vel III. 1. seqq.	γεοῦαι. Vox ista non solum doni illius
*59) Rom. VIII. 15. seqq., coll. Gal.	est, sed et ipsius Paracleti qui donum
IV. 6.	largitus est; ipse enim nos per donum
16°) Apposite Iohannes dainascenus in	istud docuit, ut hunc in modum loque-
comiu. ad h. 1.; ηθv roû χαράματο ἐori	remur et ad Deum. fcQX, ό ·'erçp>
μονον φωνή, άλλα και rov δοντο την	exclamaremus.υ

curaque inveniendam permittit, sed omnibus credendam haud secus proponit ac illam Christus et post Christum apostoli proposuerint. Sicut enim Christus aiebat¹¹: *Noli timere, crede tantum et salva erit*; et sicut Paulus ad Ibessalonicenses scribebat^{18*}: *Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei*, verbum scilicet divinum¹⁸³ quod vestris auribus annuntiavimus, *accepistis illud non ut^{1,4} verbum hominum, sed sicut est vere, verbum¹⁸⁵ Dei, qui¹⁶⁶ operatur in vobis* atque semel egregiis operibus manifestat in vobis *qui credidistis*: ita coetus romano-catholicus eiusdem consors ministerii, similimae particeps missionis, divinisque instructus signis ad conciliandam auctoritatem accommodatissimis, symbolum exhibet quod omnes teneant, rationem praelinit quam omnes sectentur, seque institutam patefacit¹⁶⁷, *ut testimonium perhiberet de lumine*, quod¹⁶⁸ qui sequuntur, non ambulant in tenebris, *ut omnes crederent per illam¹⁶⁹*, eiusque testificatione ac magisterio edocti evangelica felicitate polirentur.

Verum de his in quarto quintoque libro plenius evidenliusque disseretur.

COROLLARIUM //

363. *A veritate christianae revelationis summopere abhorret veterum iuxta ac recentiorum praedestinatianorum dira sententia, non alios homines ad materiale remotamque ecclesiae caussam spectare, nisi qui aeterno absolutoque Dei decreto ad fidem quae amitti nequit, et per fidem fuerint ad immortalem gloriam selecti.*

Non est praesentis loci fusius enarrare praedestinatianuin dogma, quod prae ceteris Iohannes Baptista Du Chesne¹⁷⁰ erudite complexus est. Quantum opere autem illud distet a sacramento pietatis doctrinaque christianae revelationis, nullo negotio ex superioribus innotescit. Ea namque constare sibi

HI) Luc. VIII. 50: *Αἴη φοβού' μόνον εἰπένε, καὶ ὠρθήθη.*

UI) I. Tbess. II. 13: *διὰ τοῦτο καὶ τμή; ἐνχαοιΟτοῦμεν τω &εω ἀδιαλείπτω, ἵρτ ζαοαί.αβόντε λόγον ἀχοη. παρὶ ημών τώ ἱλον, ἰδέξαῦθε οὐ λόγον ἀν&ρώπων. ῦάά χα9ω εὔτιν ἀλη9ώ, λόγον 9εοῦ, ἰ: καὶ ἤεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖ πιΟτεῦονῦιν.*

Iu) *Verhum auditus Dei* significat *εἰγπ 9dov. Ταπαδο9εντα παρ' ημών.*

IU) Vulgatus ex inciso sequente supplet particulam *ut*, cxpietque antithesim.

,IJ) Heic rursum supplendum est *ω*, *ul.*

166) Grotius refert pronomen *ὁ* ad *λ.όγον*, sed Vulgatus multo accommodatius ad *9εόν*.

,G:) loh. I. 7: *Ἰνα μαρτυρηῶη περὶ τοῦ φωτό, ἵνα πάντε πιΟτεῦβωΟι ὁύ αυτού.*

168) Nomine *τοῦ φωτό*, vv. 4—5—7—9, effertur Christus, qui hac sc appellatione designat loh. VIII. 12, IX. 5, et XVI. 35—46.

169) Infleximus ad *ecclesiam* quod Iohannes de prodromo affirmat.

17°) In op. inscripto: *Le Prédéstinationisme, ou les hérésies sur la prédéstination et la réprobation*, Paris, 1724.

nequeunt, quin homines universi benevola Dei in Cliristo **et per Christum** destinatione ad efficiendam ecclesiam ordinati censeantur.

Hinc Pauli et Barnabae oratio ad iudaeos antiochenos 17⁴: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei*, doctrinamque evangelicam annuntiare; *sed quoniam repellitis illud* atque aspernamini 171, *et indignos ros iudlcatis aeternae vitae*, vestraque pertinacia indignos ostenditis lide salutaril⁷ qua vita aeterna comparatur, *ecce convertimur ad gentes; sic enim praecepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentium*, teque gentium doctorem constitui, *ut sis in salutem usque ad extremum terrae*, universoque hominum generi viam obtinendpe salutis demonstres ,n. *Audientes autem gentes gavisae sunt* de bono quod illis aderat, *et* quin imitati iudaeos evangelicam doctrinam dicteriis incesserent, *glorificabant verbum Domini* illudque laudibus efferebant: *et crediderunt quotquot erant praeordinati ad miam aeternam*, atque ad eam idcirco praeordinatil⁷, quod iudaeis contradicentibus, blasphemantibus seque indignos vita aeterna iudicantibus, ipsi contra gavisii sint de beneficio salutis omnibus oblatae, gloriGcaverint verbum Dei, illique fidem adjunxerint176. Ad rem Chry-

171) Actt. XIII. 46 — 49.' *Μὴν ἢ ἀναγχαῖον ἰτρwroy λαλη9ήναι τόν λόγον τοῦ 9εον' επειδὴ δε ἀπω9εῖ69ε αὐτόν, καὶ οὐχ ἀξιου χαίνετε εαυτοῦ τη αἰωνίου ζωῇ , ἰδοῦ, Οτρεφόμεάα εἰ τὰ ε9νν. οντω γάρ εντεταλται ἡμῖν ὁ χύρτο ' 9ειχά δε εἰ φω ε9νών. του εἶναι Ge εἰ βωτηρίαν εω ε6χάτου w- ἀχοῦοντα δε τα εάνη έ/αιρον, καὶ ἰδόξαζον τον λόγον του κυρίου· καὶ 6τευ6αν ο6οι ἡ6αν τεταγμενοι εἰ ζωῇν αἰώνιον.*

1τῖ) Verbum ἀπω9εῖθ9αι in versione alesandrina II. Regg. XVII. 15 — 20, 1er. VI. 19* respondet hebraico CNC, idemque notat ac ἀποδοχιμάζειν, spernere, repudiare.

,73) Opinor την ζωῇν αἰώνιον heic ut Ioh. XVII. 3- usurpari *metonymice* de fide salutari, qua ad aeternam vitam pervenitur.

174) Quod proprium est *doctoris*, qui φω nominatur.

,75) Si qui adverterint: I. medium formamque reciprocā in tempore maxime perfecto voce passiva frequenter

exprimi, proindeque II. participium *παραγμενου* accipi sic posse ut ideal valeat ac έταξαν εαυτοῦ , *seipsos ordinarunt*, immo III. haud accipi secus oportere, quum τοῖ τεταγμενοι εἰ ζωῇν αἰώνων opponantur ii, οἱ οὐχ ἀξιου χρίνονῦν εαυτοῦ τη αἰωνίου ζωῇ , qui reiecto verbo salutis *semetipsos indignos indieant aeterna vita*; hi facile dabunt verba Lucae commode reddi, *qui semetipsos ordinarunt* et compararunt *ad vitam aeternam*.

17C) Theophilus KuinoeI in comm. ad h. I. scribit: »Non defuerunt qui verbis hisce, 0601 η6αν τεταγμῖνοι εἰ ζωῇν αἰώνιον^*qui destinati erant saluti aeternae*, probare ac stabilire conarentur de praedestinatione et absoluto decreto. Sed huic opinioni cum aliae caussam ab attributis Dei, iustitia, benignitate etc. petitae obstant, tum h. I. leges oppositionis et contextus. Nam apostolus conversionis suae ad gentiles hanc reddiderat rationem, quod iudaei doctrinam Christi repudiarent, seque felicitate perenni indignos iudicarent, v. 46. Iam additor,

sostomus177 : „*Praeordinati* dicit, ut ostendat id non per necessitatem fieri. *enim praescivit*, inquit, *et praedestinavit*.ll

Quid porro praedestinationi? Uno ore concordique suffragio humanam gentem in duas partes ita dispescunt, ul sempiterno absolutoque Dei consilio alteram exitio et alleram felicitati addictam profiteantur: lum subdunt 17e, nonnisi posteriorem partem ad materiale remotamque ecclesiae caussam referri posse. Pervertunt scilicet divinae pietatis oeconomiam, *particularisnum iudaicum* instaurant, ecclesiamque privant nobilissima dote qua synagogae praecellit el ad *universalitatem* aspirat.

T XXX11I

De materiali et propinqua ecclesiae caussa.
— *Eius vis ac ratio generatim adumbratur, tum pressius articulatiusque definitur:* — *quae praesto sint media ut huiusce caussae proprietates cognoscantur, illiusque notae determinantur:* — *primum medium adhibetur ex titulis appositisque desumptum, quibus ecclesiae membra in Scripturis monumentisque christianis ornantur:* — *insigniores tituli iidemque proprii recensentur:* — *subiiciuntur translati:* — *quae descriptio partium ecclesiae ex omnium summa dependeat, quaeque ad expoliendam quaestionem rite colligantur.*

364. Tractatio quam adgredimur *de materiali ac propinqua ecclesiae*

caussa, quemadmodum cum superiore[^] penitissimo vinculo conserta est, ita sua sponte eo pertinet ut ex universis hominibus qui esse possunt, benignaque Dei destinatione sunt materialis ecclesiae caussa, accuratius statuatur quinam haberi debeant *propinqua* eiusdem materies, lapides vivi quibus Dei templum exstruitur ac membra quae ad mysticum Christi corpus efficiendum concurrunt. Vel quod perinde est, statui accuratius debet *quid ex ratione caussae materialis proximae ad rationem accedat caussae remotae, quidve illa prae hac postulet, quid sibi vindicet, quibusve tesseris indiciisque ab hac secernatur.*

ei gentilibus fidem habuisse, 0001 ἦοαν ,7T) In Actt. hom. XXX: >Τῖναγμένοι t.t.l. unde consequitur, veram caussam όέ ειπεν, ἰνα δείζι/ ω ου κατ' ἀνάγκην. tsr a Deo vitae aeternae destinati fuerint ου γάρ προέγνω, φηθί, καί προώριΟεν." .entiles, fuisse ipsorum fidem, sicut rejectionem doctrinae divinae caussam ob 1•8) Videsis Henrici Heideggeri *Corpus theolog. dogmat.* loc. XXVI, §§. IX. (tiam iudaei se felicitate illa indignos reddiderant." seqq.

PuugUa, Cooini. de Ecdeila. II.

365. Iamvero quum *propinqua* materialis caussa **en** unice dicatur el sit, quae non *apta* modo est e qua res liat, neque remotiore solum habitu ad rem efficiendam refertur, sed quae rem ipsam *actu* componit coque habitu cum re cohaeret ut haec ex illa *actu* efflorescat; nemo non videt *eos tunnei et solox ad materiale[m] pro.rimamque ecclesiae caussam spectare, e quibus illa exista, componitur, proprii[que] nominis coetus evadit.*

Sed quinam hi sunt? quibus pollent dotibus? quibusve signis cognoscuntur? Ut hinc quaestioni prouti decet occurratur, descriptioni generali subiicienda est descriptio arliculatio[r], cuius ope anceps nemini dubiumque maneat quos ipse debeat ecclesiae membris accensere, quosve inter cives regni caelorum numerare. Paucis, subiicienda est descriptio illi similis qna fieret salis interrogantibus, quinam existimari vere debeant cives romani quive in album civium byzanlinorum proprie referri.

366. Quapropter ne confusa rerum commemoratione perspicuitati officiamus, e variis quae suppetunt mediis ad nodum expediendum accommodatis, illud principio adhibebimus *ex titulis apposisque desumptum, quibus Scripturae chrislianaeque antiquitatis inanimenta ecclesiae partes designant. illosque nominant ac distinguunt quibus conspicuum Christi regnum coalescit.*

Quum vero eiusmodi apposita sint [dura , et tituli ita comparati ul in duas classes, *propriorum alteram* et *alteram translatorum*, aptissime tribuanlur; idcirco illa priore atque haec posteriore loco referemus et illustrabimus,

367. Al(lue *ex propriis* quidem titulis nullus praeferri illi debet, quo membra partesque ecclesiae *oi uafrrjai, discipuli, nuncupantur*l.

Quo sensu usus huius nominis frequens est in Actis, in quibus ut cetera seponam 2, legimus 3 : *In diebus autem illis* quum apostoli publice ac privatim evangelium praedicarent, *crescente numero discipulorum qui st adiungebanl ecclesiae, /actum est murmur graccorum adversus hebraeos.* Ac rursum de Paulo deque Barnaba legimus 4 : *Cumque evangelizassenl civitati illi et docuissent multos, multosque ad Christi religionem adductos discipulos fecissent* 5, *reversi sunt Lyslriam et Iconiitim et Antiochiam*

‘) Phavorinus: μα&ητη ' ό του âi- δασκάλου τά μα&ηματα Ατ<.-π>\$ών, παρά γο μη9ω, τό μανθάνω. Videsis Buxtorfiuin in Lexic. talinud. rabbin, pag. 1146. et Lightfootum in *Horis hebraicis* ad Matth. 1Π. 7.

*) Actt. IX. 1 — 10 — 19 — 25 — 26 — 38, XL 20-29, XIII. 52, XIV. 19-21 — 27. etc.

3) Actt. VI. I : Α'ν ό'ε ταιl ήμέραι ταύται , χληθυνόντων τών μαθητών, ερί-

νέτο γογγνϋμό τών έλληνιϋτών χρβ rov; έβραίουv .

4) Actt. XIV. 20—22: Έναγγελιβα-μενοι τε την χόλιν εχεϊνην, και μα\$τ-τενΟαντε ίχανού , ύχέΟτρεψαν ειζ την ,ϊνύτραν και Ιχόνιον και Αντιόχειαν, έχιϋτηρίζοννε τά ιϊινχά τών μαθητϋι, χαραχαλούντε εμμένειν τή χίδτει.

s) Induit heic μαθητεύειν vim acti-
vam. quum alias, aequae ac pleraque verba in ευειν, significationem habeat

F
j, ■
'
V
I M
p 4K I' I
B?
£
p jf 'H K'
H I B B K
I 1

confirmantes 6 animas discipulorum quos ad Christum converterant, exhortantesque ut permanerent in fide.

Item frequens est in Evangeliiis 7, in quibus *discipuli* nunc quidem a reliqua multitudine secernuntur 8, uti quum dicitur *Ἰηβοῦ ἐ).ά).ηοε τοί δχλοι 7.(ὐ τοί μαθI]τα7 αὐτοῦ*, [*esus loquulus est ad turbas et ad discipulos suos; προ χαλεσάμενο τον οχ'/.ον οὖν το7 μα&ηταῖ αὐ/τοῦ*, convocata turba cum discipulis suis; et commemoratis discipulis, relatoque sermone ad illos nominalim habito, subditur, *έλεγε δε προ πάντα* , dicebat autem ad omnes, lurbamque promiscuam: nunc vero his geminisque formulis circumscribuntur 9, *οί πιστεύοντε εί Tjjοοονν*, credentes in lesum, *οί περι ttnwr*, qui cum eo erant, *οί άζολον&οῦντε αντω*, qui illum adsectabantur, el *οί περιπατονντε μετ' αὐτοῦ*, qui cum eo ambulabant eiusque instituta amplectebantur.

Quod ergo Deus per Moysem praedixisset 1°: *Prophetam de gente tua et de fratribus luis sicut me* meique instar novique foederis angelum 11 suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies: quod Pater de Christo declarassel2: *Hic est filius meus dilectus*, non servus uti Moyses ceterique prophetae 13, *in (pio mihi bene complacui quemque nnice dilexi, ipsum audite*, eique supra Moysen supraque prophetas morem gerite 14: et quod Christus discipulos monuisset 15: Vos autem ambitione quadam elati nolite vocari *rabbi*, vobisque auctoritatem asserere qua quae vobis visa fuerint

neutram. Utra obtineat, ex adiunctis discernendum est. Sicut autem *μα&η- rsitiv rivi* valet *alicuius esse discipulum*, quo sensu Matth. XXVII. 57. Iosephus dicitor *μαθητεύοαι τῷ ΙηΟοῦ*, discipulus fuisse lesu; ita *μαθητεύειν τινά* valet erudire et discipulum facere, quo sensu Matth. XXVIII. 19. jubentur apostoli *μα- S^iûtai πάντα τά έθνη*, gentes omnes Christo vindicare eique discipulos ad-ingere.

*) Formula Scripturarum propria, *αιηppifeiv τά ψυχά τών μαθητών*, notat teneros discipulorum animos fulcire, suffidosque adhortationibus roborare.

’) Hoc discipulorum nomine ipsi quoque insigniuntur apostoli Matth. X. 1, XI. i, coli. Luc. VI. 13, IX. 1.

») Matth. XXIII. 1, Marc. VIII. 34, Lae. IX. 13, et alibi saepe.

») Matth. VII. 21, VIII. 21 , Mare.

IV. 10, loh. VI. 60 — 61 — 64 — 06 — 67, VII. 3, VIII. 32.

1°) Deut. XVIII. 15. coll. loh. VI. 14, et Actt. III. 22, VII. 37: "ΞΙρΟ ιϋχ ητ;\N nirp ηι? c p’ υῶ τγιν ο τ... ι τ ν; τ : : ι τ . τ ι ρ - ..

1·) Malach.III. 1: ΓΠΙ3Π T.iÔO quem alexandrini interpretes Is. IX. 5. vocant *μεγάλη βουλή άγγελον*, mayni consilii angelum, Verbumque Patris.

‘*) Matth. XVII. 5, coll. 111. 17: *Οὔτό εὔτιν ό υιό μου ό αγαπητό* , εν ῶ ευδοκηῖα ’ αὐτοῦ ακούετε.

*3) Hebr. I. 1 — 2, coll. III. 1. seqq.

•’) Crebro *ακούειν*, audire, idipsuni notat ac obtemperare, Luc. XVI. 29—31, loh. V. 24, VIII. 47, Actt. III. 22, IV. 19.

1s) Matth. XXIII. 8: *λ’μεῖ δε μή κληθήτε όαββί’ εί γάρ έθτιν υμών ό διδάκαλο* , ό Χριῑτό .

tradatis, *unus est enim magister* ‘« *vester Christus*, meaque in ecclesia neque coacervandi sunt magistri neque audiendae profanae illae voces”, ego sum Cephae, ego Pauli, ego Apollo, sed non minus una esse debet atque concors fides, ac unus sil magister vester, isque unctus a Patre, qui- que in sinu Patris didicit quae hominibus manifestaret, et cuius quotquot futuri sunt reliqui titulo magistrorum decorati IM, nuncii dumtaxat erunt atque interpretes constituti; propterea qui Christi verbis lidem adhiberent, quique signatam ab ipso veritatis vitaeque semitam capesserent, hi non modo *οἱ ὑχοοῦντες τὸν λόγον*, *auditores verbi*, sed plane *οἱ μαθηταί*, *discipuli* appellabantur¹⁰.

36S. Sed ii ne discipuli qui, magistro praeunte, non alia nisi investigata ac probe animo *scientiaque* percepta tenerent; an ii satius qui gravissimo ac prorsus divino *auctoritatis* pondere commoti annunciatae doctrinae assensum adiungerent, illamque *fide* ⁴¹ complecterentur? Quamquam ex superioribus dubia nequeat esse responsio, quae tamen subdimus, illam multo reddent illustriorem.

,e) In receptis editionibus multisque codicibus habetur *dux viae, praeses*, , † non autem *ἀνταρχαλο*, *magister*, Sed hanc alteram lectionem praehabendam esse, suadent I. nomen *ραββ'ι* quod antevertit: II. usitata penes evangelistas ratio, qua Matth. VIII. 19, XII. 38, Marc. IV. 38, X. 35, Luc. XX. 21, Ioh. VIII. 4. *ὁ ραββί* interpretantur *διδάσκαλον*, non *κατηγητην*; III. auctoritas Syri et Vulgati: denique IV. commemoratio *τοῦ κατηγητοῦ* *duris, praesidis*, quae mox v. 10. sequitur, et a qua Christus v. 8. secernit titulum *τοῦ διδάσκαλου*, *magistri ac doctoris*.

I7) Hoc docet Paulus quum negat fas esse Christianis, II. Tim. IV. 3. *ἐπιῴοντες διδάσκαλον*, *coacervare sibi magistros*.

18) I. Cor. III. 4. seqq.

1') Futuros namque eiusmodi doctores, qui non ut dogmatum auctores sed ut unius communis dogmatis interpretes legitimique praecones demonstratam ab universali magistro viam salutis proponerent: manifestum ex iis est quae legi-

mus Matth. XXVIII. 19, Act. XIII. 1, I. Cor. XII. 28—29, Ephes. IV. II, I. Tim. II. 7. et II. Tim. I. 11.

•°) De hoc discrimine invent contulisse quae habentur Luc. XIII. 25—27, Rom. II. 13. et Iacob. I. 22. Hinc verba Chrysostomi *In Acta* horn. XXXI. pag. 172: *Ἄναθηται πάντες ἐχάλοντο αὐτὸν διὰ τὴν πολλήν ἀρετήν*. *Omnes discipuli audiebant ob multam virtutem*.*

2I) Scite Basilus in oratione *De fide* illam describens ait: **Πίδτι ἐστὶ βνήχαστά&ἐνι ἀδιάκριτο των ἀχονοδιντωτ ἡ πληροφορία τη ἀληθεία, των χρησθέντων &εοῦ /αριτι*. *Fides est eorum iuae audita sunt firma cum assensione approbatio, plenaque de illorum veritate persuasionem*.* Neque scite minus Iohannes damascenus *De fide orthod.* lib. IV. cap. XII. **Πώπ εὐτ'ιν ἀπολνπραγμοτητο; βνήκατά3ε6ῖ*. *Fides est assensus citra curiosam rerum credendarum investigationem*.* Dum enim credimus, non compertae veritati, sed dicentis auctoritati adquiescimus. Hinc sollemnis distinctio, qua *auctoritas et fides* ab *evidentia scientiaque* secernuntur.

In Scripturis itaque chrislianisque munimentis 22 est omnino vulgatis-
simum, ut *discipuli* non alio crebrius nomine quam *fidelium credentiumque*
designentur. Hoc enim nomine designantur in Actis 23, et hoc in litteris
apostolicis 24, in quibus *πιστοὶ καὶ ἀπίστοι, fideles el infideles*, ab invicem
distinguuntur²⁵, deque Christo dicitur, *qui est salvator omnium hominum*,
maxime fidelium 26. „Quae sententiauti verissime monet auctor *De*
rotatione omnium gentium 27, „sublilissimae brevitatis el validissimi roboris,
si tranquillo consideretur intuitu, lotam hanc de qua agimus controversiam
dirimit: dicendo enim, *qui est salvator omnium hominum*, confirmavit boni-
tatem Dei super universos homines esse generalem: adiiciendo autem,
maxime fidelium, ostendit esse partem generis humani, quae merito fidei
divinitus inspiratae ad summam atque aeternam salutem specialibus beneficiis
provehitur.”

Eodem vero pertinent formulae²⁸, *οἰκεῖοι τη πίστει*, *domestici*
*fidei*²⁹, quique eaindem doctrinam tenent, communique professione in unam
veluti Dei familiam coalescunt 30: *κατοικησαι τὸν Χριστόν διὰ τη πίστει*
ἐν ταῖ καρδίαι, *Christum habitare per fidem in cordibus* 31: *μία πιστι*,
*una fides*³² et cuiusvis dissensionis exsors: *κοινὴ πίστι*, *communis fides* 33
iudaeis et gentilibus, eoque spectans ut quavis divisione sublata, una sit
omnium mens et una sententia: *ἡ κοινωνία τη πίστει*, *communicatio*
*fidei*³⁴, quemadmodum una eaque communis est salus omnibus proposita³⁵.
Tandem sicuti profecta a Christo et ab apostolis doctrina audit³⁶ *διδασκαλία*
ἐξ ἰγαιίνουσα, *οἱ τοῦ κυρίου ἱμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑγιαίνοντε λόγοι* et

M) Videsis Mamachium *Origg. et antiquitt. christ*, lib. I, cap. 1, §. II.

n) Actt. X. 45, XVI. 1—15, etc.

2<) II. Cor. VI. 15, Coloss. 1. 12, I. Tim. IV. 3—12, V. 16, VI. 2, Apoc. XVII. 14, et Eplics. 1. 1. ubi *πιστοὶ ἐν Χ(ῖ)στῳ Ἰησοῦ* nominantur.

Qui Actt. II. 44, IV. 4—32, 14, VIII. 13, IX. 42, XT. 17, XIII. 12—48, XIV. 1—23, XV. 5—7 Rom. X. 14, XIII. 11, I. Cor. III. 5, XIV. 22. aodiunt *οἱ πιστενοντε*, *οἱ πιστεύοντε ἐν* *ἸρφλονV) τῷ κυρίῳ*, *ἐπὶ τὸν κύριον*, *τῷ θῷ*, opponuntur *τοὶ ἀπίβτοι* 1. Cor. XV. 2—11. et Gal. II. 16.

*) I. Tim. IV. 10: *Ὁ εἶτι Ὁωτήρ ἰόντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστών*.

”) *De vocal, omnium gentium*. lib. I, cap. XXXI.

’.) Gal. VI. 10.

-9) Sicuti *οἰκεῖοι φιλοσοφία* sunt eiusdem philosophiae sectatores, ita *οἰκεῖοι τη πίστει* sunt *πιστεύοντα*, *credentes*, atque eiusdem fidei professione coniuncti.

30) Christiani sunt, I. Petr. II. 5, *familia, spiritualis*, itemque sunt, Ephes. II. 19, coll. I. Tim. III. 15, et I. Petr. IV. 17, *familia Dei*; in hanc autem familiam consanguinitate fidei primum conveniunt.

’■) Eph. III. 17, coll. Ioh. XIV. 23.

”) Ephes. IV. 5—13, coll. Philipp. 27, et Coloss. II. 12.

”) Tit. I. 4.

3<) Philem. v. 6.

’») Iutlae, v. 3.

3«) p Tim. 1. 10, VI. 3; II. Tim. 13, IV. 4; Tit. I. 9, et II. 1.

absolute *vyiaivovreç λόχοι*, *sermones sani* nihilque morbidī continentes”, *doctrina sana*, impermixta, vera, salutisque frugifera; ita Paulus auctor est Tito ne Cretenses blandius habeat, verum illos graviter commoneat w/ *sani sint in fide*^{3*}, doctrinamque fidei semel acceptam non corrumpant erroribus sibique exitium creent, sed incorruptam sinceramque custodiant, eiusque veritate serventur 3e.

369. Quando autem ea sit fides quae Deum habet principem auctorem, quaeque non ratione comparatur, sed authenticam praedicationem consequitur, pioque liberae voluntatis obsequio praecipitur; idcirco neque pauca neque obscura in Scripturis reperimus quae cum ad hasce illius proprietates significandas, tum ad fideles exprimendos referuntur.

Principio namque reperimus Christum ita loquentem 40: *Nemo potest rentre ad me*, mihi semet dedere 41 meamque doctrinam fide complecti, *nisi Pater qui misit me* ad dirigendos pedes hominum in viam pacis, *traxerit eum*, suaque luce interius perfuderit⁴² et ad me pellexerit. *Ed scriptum in prophetis* 43: *Et erunt omnes docibiles Dei*, atque ab ipso interius per gratiam, exteriusque per Filium incarnatum eruditi⁴⁴. *Omnis qui audivit a Patre* et docilem se praebens supernumque afflatum recipiens 45 *didicit, venit ad me*, se mihi adiungit mecumque fide cohaeret Fideles igitur sunt ὁ ἄζτοι *faoû*, id est, ut una voce idipsum alibi exprimitur 4 6, ὁ ἰοδίδακτοι, *divinitus edocti*.

Quod Paulus repetit his ad Philippenses verbis 4 7: *Vobis donatum es!*,

®7) Etiam Philo de Abraham laudat τοῦ ὑγιαίνοντα λόγον, *sermones sanos* et salutiferos.

3S) Tit. I. 13: Λα ὑγιαίνωθιν εν τη πίστει.

39) Ut *μετωννυίαν* explicaret, simul copulavit Plutarclius, *De audiendis poetis*, ὑγιαίνοντα καί αληθεί. scribens: ἰδ-ξα περί θεῶν ὑγιαινοῦθα καί αληθεί.

4 °) loh. VI. 44—4(5: Οὐδεὶς δύναται ελθεῖν πρό με, εἰ μὴ ὁ πατήρ ὁ πέμψα με ἐλχῶθῃ αὐτόν, εθεῖ γεγραμμενον ἐν τοῖς προρήταις ' καὶ εθονται πάντε διδασκτοὶ θεοῦ. πᾶς οὖν ἀκούων παρά τοῦ πατρός καὶ μαθὼν, ἐρχεται πρό με.

”) Phrasi *venire ad me*, tam heic quam superioribus vv. 35—37. efferri non caussam praecedentem sed effectum consequentem. manifestum est ex v. 45.

quo is ἐλθεῖν ποὸ με dicitur, qui docilis audit et discit adeoque credit.

Verbum ἰλκβεῖν, cui respondet hebraicum “pfc, nihil habet cum indocta necessitate cognitionis, sed ex usu loquendi. Ierem. XXXI. 3, Prov. VII. if. Os. XI. 4, Matth. XIV. 22, idem valet ac *ducere, allicere, yermorere*.

43) Is. LIV. 13, ubi alexandrini interpretes habent: *Hai* .rarra; ror; υιοῦ σου διδασκτοῦ; ἀεοῦ, καὶ ἐν τῷ LIdj εἰρήνην τὰ τέκνα σου.

41) Λιδασκτοὶ 3εοῦ, Hebraice, ”***2’ ÎTTîS sunt δεδιδασγμενοι υπό τοῦ 5m.

5) Quae humana cooperatio seuogi a *discendo* nequit.

4β) 1. Thess. IV. 3.

4r) Philipp. I. 29: *July* εχαρώθῃ τὸ π.τὲρ Αριθτον. οὐ μόνον τὸ gif avriv πιστευειν. ἀλλὰ καὶ τὸ νπέρ αὐτοῦ παθχnr

gratui loque Dei dono vobis obtigit *pro Christo*, non solum ut in eum credsed etiam ut pro illo patiamini. Scilicet Theodorito interprete⁴⁸: „Dona Dei vocavit et credidisse ei splēdide decertasse, non liberum tollens animi arbitrium, sed docens quod ipsa per se mens aut voluntas gratia destituta nihil boni possit recte facere. Utroque enim opus est, et nostra animi promptitudine, ei divino auxilio. Neque enim iis qui animi alacritatem non habent, sufficit gratia Spiritus, nec rursus animi prompta voluntas, si sit gratia destituta, potest virtutis divitias colligere.⁴⁴

370. Sed licet quotquot sunt fideles, iidem sint ἡ ἀδίδασχοι, Deique ac revelantis interius Patris, non hominum discipuli; indubitata nihilominus manent quae *de ministerial} ecclesiae caussa* constituimus, quaeque Paulus tradit inquiens⁴⁹: *Quomodo ergo invocabunt* Dominum Iesum, sicuti ad salutem iuslitanique obtinendam necessarium est, *in quem non crediderunt?* *Iu/ quomodo credent ei, quem non audierunt*, et de quo idoneis communita signis notitia ad illos non pervenit? *Quomodo autem audient*, opporlunaque cognitione imbuentur *sine praedicante*, ei quin ii adsint qui evangelium salutis annuntient? *Quomodo vero praedicabunt* atque salutiferae oeconomiae in deferendo salutis verbo administri erunt, *nisi mittantur, sicut scriptum est* ac per Isaiam praedictum⁵⁰: *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem S1, evangelixantium bona! Sed non omnes Mierunl51 evangelio*, neque invitantem praeconum vocem sequuli sunt.

4s) Connu, ad h. L.: ὦρα θεόν χέ- ὠrfKi καὶ τὸ πιστεῦθαι καὶ τὸ λαμπρῶ αγMîâθῆθαι, οὐ τὸ αυθαίρετον τῇ γνώ- μ; «χιάχχων, ἀλλὰ διδάσχων ὡ αὐτῇ ἱαντῇν ἢ γνώμη, γεννυμνωμένη τῇ ἰδοίτο, οὐάεν δύναται χατορθῶναι τῶν ἱα9ων. ἀμφοτίρων γάρ χρεία, καὶ τῇ ἱφuriρας προθυμία καὶ τῇ θεία ἐπι- χονρία. οὔτε γάρ τοί την προθυμίαν ccx εχουθῖν επαρχεῖ του πνεύματος ἢ lâciç. οὔτ αὐ πάλιν ἢ προθυμία, ταύτη ἀτίρημενη^ τῇ ἀρετῇ δύναται Ουνα- 9(^αι τον πλοῦτον.a

°) Rom. X. 14—18: Πῶς οὖν ἐπι- λαίῃ OΥται εἰ οὐχ ἐπιϋτένθαν πῶ ii χtiTivGovGiv οὐ οὐχ ἤχουσαν; πῶ δε wν6ον6ι χωρὶ χηρῶθοντο; πῶ δε σ&vξονθῖν ἱαν μῃ ἀποθταλώοι; χαθῶ ἡῃραχται' ὡ ωρατοῖ οἱ π ὁδε τ ὡ ν ἱαγγελιζομενων εἰρήνην^ τῶν ἱαγγελιζομίνων τὰ αγαθά. ἀλλῃ % χαντε ὑπήχουσαν τω εὐαγγελίω.

Tl0aîa γάρ λέγει· χύριε, τι ἐπί- Οτευθε τῇ ἀχοή ημῶν; ἀρα ἢ πίθτι ἐξ ἀχοή ^ ἢ δε ἀχοή διὰ ρήματο θεόν.

5 °) Vaticinium ad quod Paulus respicit⁵ quod *historice* ad annuntiatam captivitatis babylonicae solutionem refertur, quodque nonnisi *typice* ad solutionem pertinet servitutis longe deterioris per Christum, habetur Is. Lrll. 7:

ἰSb' “top

‘^Γii^N T|?O *Quam grati (sunt) in montibus pedes adventus annunciantium pacem, annunciantium bona, annunciantium salutem, clamantium ad Sionem: Deus tuus regnat!*

51) Lectio igitur interpretum alexandrinorim, ὡ ὦρα ἐπὶ των ὀρέων, *sicut hora super montes*, non minus a veritate hebraica quam a Pauli citatione aberrat.

52) Vulgatus, *obediunt*, sed graeci

*Quapropter*⁵³ huius incredulitatis obfirmntique animi praescius *halas dicit Domine quis credidit auditui nostro*, quisve praedicationem nostram⁵⁵ bonus facilisque recepit? *Ergo fides ex auditu* et praedicatione ceu ex instrumental! caussa, *auditus autem* et praedicatio *per verbum Dei*^{*}, Deique nutum ac mandatum⁵⁷ quo praedicatores misit, viamque salutis omnibus ostendendam praecepit.

Repetatur ergo, praeunto Paulo⁴⁸: *Itaque neque qui plantat* initiumque facit, christianaeque institutionis elementa serit⁵⁹, *est aliquid, neipif qui rigat* instilutionemque inchoatam promovet, *sed qui incrementum dat Deus*, prosperoque successu traditam doctrinam iuvat. Sunt enim haec extra controversiam sita, si princeps fidei caussa consideretur; at si instrumental[^] eiusdem caussa ob oculos habeatur, nemo de his ambigat⁴⁰: *Dei enim sumus adiutores*, cum Deo cumque veritate cooperamur tamquam caussae subiuges, sicut Deus nobiscum praedicantibus et docentibus tamquam caussa princeps cooperatur⁶¹: *Dei agricultura estis*, Deique arvom^{·*}, cuius ipse est dominus cullorque supremus.

Atque nemo pariter ambigat sive de eo quod de semelipso Paulus affirmat⁴³: *Son enim misit me Christus baptizare*, neque hoc mihi munus veluti potissimum⁹⁴ iniunxit, *sed inprimis ecangelizare non in sapientia rerbi*, humanaque eloquentia⁴⁵, *ut non evacuetur crux Christi*, insitaque

codices constanter praeferunt aoristnm
ὑπηχουδαν.

*s) Hanc enim vim, *caussalem* illam quidem sed *consequentem*, heic ut loh. XII. 38. obtinet particula *γάρ*.

M) Is. LIII.

55) Graece, *rg áxon*, hebraice, *fiJTlDliS sermo qui auditur*, ut Matth. IV. 24, XIV. 1, XXIV. 6, Marc. I. 28, ac proinde etiam *annuntiatio* et *praedicatio*.

s6) Sunt quidem codices qui cum Vulgato habent *Christi*, sed plerique omnes una cum graecis patribus priscisque versionibus praeferunt *Dei*.

@7) Incisum, *δια ρήματο θεού*. habitu nectitur cum praecedente, *εάν μή αποσταλωβι*, Deumque *missionis* caussam repraesentat.

***) I. Cor. III. 7. β τε ονrr ό φν-
rtvwn *ιοτί τι*, cure ό .τοπζων, *άλλ ό*
«ύιάνων

59) Hesychius: *φύτευει! χαταῦχευάζη γέννα*. Similia notant Thomas magister et Etymolog. m. ad v. *φύτεύω*.

60) I. Cor. III. <J: *Θεού γάρ λαμη Ουννεργοί* άεον γεώργιον*.

61) Marc. XVI. 20.

62) Solemnis est comparatio, Matth. XIII. 38, loh. XV. 1, qua homines per evangelium excolendi *cum agro*, et Deus illorum cultor *cum agricola* conferuntor. Imagine non absimili Is. LXI. 5. israelitae vocantur *φύτευμα θεού*. *plantatio Dei*.

β3) I. Cor. I. 17: *Ού γάρ axiCridi ut ΧριΟτό βαπτίζειν, άλλ' ευαγγελίζεσαι' ούχ εν Οοφῖα λόγου, ἵνα μη χενω9ή ο Οτανρό του Χριστού*.

β<) Quisque enim cernit latentem comparisonem.

65) *Sapientia sermonis* vel ipsa est *oratoria facultas* qua sophistae tantopere exultabant, vel notat *λόγου Οοφού*; quos Petrus epist. II. cap. 1. 16. *Μοφιβμπονζ μύθου* appellat.

eiusdem vis ac praestantia ¶¶ non, uti decet, splendidissime emineant. Sive de eo quoti subdit ·7: *Et sermo meus et praedicatio mea*, verbaque mea omnia tui privat» tum publica *non in persuasibilibus* ¶ *humanae sapientiae* ¶¶bis, quibus eruditi homines ad flectendos animos utuntur, *sed in ostensione spiritus et virtutis*, iisque demonstrationibus quae vim suam suumque pondus ex efficacia Spiritus se multipliciter ostendentis mutuarentur, *ut fides* *retira non sil in sapientia hominum*, neque assensus evangelicae praedicationi a vobis praestitus debeatur humanat! sapientiae, *sed in rirtute Dei*, qua nostram praedicationem confirmante, merito vobis videremur „fide digni atque omni adeo fide maiores testes veritatis 69.“ Sive tandem de iteratis sententiis, cuiusmodi haec est70: *Sic nos existimet homo*, ac nos quisque’l arbitretur el habeat, *ut ministros’l Christi* atque in ea navi subremiges 73 cuius ναύκληρο est Christus, *el dispensatores* 74 in Christiana familia *mysteriorum Dei*, quae tamdiu abscondita novissimis hisce temporibus innotuerunt, ul ubivis annuntiarentur per nostrum ministerium, quibus ipse credidit mysterium evangelii, mysterium fidei el mysterium Christi75. Haec item76: *flam in Christo Iesu* cumque eo cohaerens tamquam minister et secundus ab eo pater 77, *per erangelium* doctrinaeque salutaris praedicationem

““) Sunt qui pulant, ό Οτανρό Χρι-iron, adhiberi pro, ό λόγο ό του Οταν-pop, vel ellipsi plenius suppleta, pro, ό λόγο κερί τον θανάτου ΤηΟού Χριδτού iy τύ θανυρω. Cf. Gal. VI. 14 — 18.
<rhL Cor. IL 4 — 5: *Hat ό λόγο uon, xai rô κήρυγμά μου ούχ εν πειθοι άΥ9ρω.τήγη ύοφία λόγοι , άλλ' εν άπο-Ιιίξα πνεύματο xai δυνάμεω · ίνα ή nitri; ύμων μή ή εν δοφία ανθρωπων, cii' ίν δυνάσει θεού.*

··) Sepono vexatissimam quaestionem detectione variante, de qua praeter cri-ticos N. T. editores communesque inter-pretēs, consuli possunt Caspar Valcke-narins et tutius Pott ad li. I.

·*) Sunt verba lustini in dialogo cum Tryphone de apostolis scribentis:
rtpu Λάθη; άποδείξεω όντε άξιολπιδοι αιαρtnoe τή αλήθεια .” Gemina dabit Origenes in *Philocalia*, cap. XVI.

'.) L Cor. IV. 1: *Ούτω ημά λογι-ζιίθω άνθρωπο . ω ύπηρέτα Χριδτού, ιώ οικονόμον μυΟτηρίων θεού.*

'9 Homo, άνθρωπο , idem est
U !*αθο , quivis.

72) Hi Actt. XXVI. 16. absolute di-cuntur ύπηρεται, II. Cor. XI. 15 — 23* διάκονοι Χριδτού, I. Cor. III. 5. διάκονοι δι ών πιδτεύομεν, Luc. I. 2. ύπηρεται τού λόγον, et Iacob. I. 1. δούλοι \$εού xai κυρίου Τηδού Χριδτού.

τ3) Sicuti notissima est allegoria *navis* de ecclesia, ita nihil concinnius appella-tionibus quibus apostoli et doctorcs ύπηρέται, Christus vero ναύκληρο di-cuntur.

74) Quorum officium est, I. Tim. I. 4, οίκονου.ία θεού εν πίδτει.

75) Ephes. VL 19, Coloss. I. 26—27, II. 2, IV. 3, et I. Tim. III. 9.

7β) I. Cor. IV. 15: *£ν γάρ Χριϑτω ΙηΟου διά τού ευαγγελίου έγώ υμά έγέννηΟα.*

77) Probe Grotius: «Primus in hac re honos est *Patris*, Matth. XXIII. 9, I. Petr. I. 3, I. loh. III. 9: proximus *Christi*, ut heic apparet et dicto Mat-thaei loco; tertius *apostolorum*, ut heic, Philem. 10, Gal. IV. 19. His omnibus et titulus *patris* et *yiynendi* verbum con-venit, sed suo cuique gradu. Sic Chri-

cijo ros genui atque adoptivos Dei filios effeci. Cum qua sententia adamussim congruunt verba Iacobi⁷: *Voluntarie* proque sua benignitate⁷ gratuitoque favore Deus *genuit nos* et spiritali regeneratione⁸⁰ suos filios reddidit. *verbo veritatis*^{**} ab iis annuntiato, quos operis sui administros et coeoperatores selegit.

371. Etsi vero ulraque caussa, princeps et subiugis, qua homines interius exteriusque erudiuntur, necessaria sit ut iidem credant; nihilominus fiet numquam ut fidelium albo accenseantur, nisi pium liberae voluntatis obsequium Deo Deique administris accommodaverint. Quod quidem toties edicatur, quoties fides *obedientiae* nomine decoratur.

Ad quam fidei appellationem haec imprimis referuntur⁷⁷: *Multa etiam turba sacerdotum* s. l. praeter vim plebeiorum magnam *obediebat fidei*, obsequiebatur doctrinae evangelicae s. l. et Christo nomen dabat. Haec deinde referuntur, quibus Paulus de Christo loquens ait⁸⁶: *Per quem accepimus gratiam et apostolatam*, insignem nimirum apostolatus⁸⁷ gratiam, quum ad tantum munus non meritis nostris⁸⁸ sed misericordia vocantis⁸³ fuerimus eVecti, *ad obediendum fidei in omnibus gentibus*, ut opera nostra nostroque ministerio gentes universae obedirent⁹⁰ fidei, doctrinamque evangelism libere sectarentur, *pro nomine eius* et ad gloriam nominis eius⁹¹ ubique

stus *fundamentum*, et apostoli *fundamenta*: Christus *servat* homines, et apostoli eos *servant*.

75) Iacob. I. 18: *Βουλήσει ἀρεχὺν ἡμᾶ λόγῳ ἀλητεία*.

75) Quod heic est *βονλησει*, alibi, Ephes. I. 3 — 5 — 9, Philipp. II. 13, effertur *9ελών, εὐδοχών, χατα τήν εὐδοχῖαν τον θελήματο αυτού, et υπέρ τή εὐδοχία αυτού*.

80) I. Petr. I. 3 — 23. ubi occurrit verbum *αναγεννάν*.

*) Regenerati I. Ioh. III. 1. audiunt *τέκνα του θεού*.

s7) *Verbum veritatis* modo *κατ' εξοχήν* est *λόγο*, *ἀλήθεια*, modo *ὁ λόγος του θεού, του κυρίου, τή ζωή, τή Οωτηρία, του ευαγγελίου*, et modo *ή οδό τή ἀλήθεια, ή ἀλήθεια του ευαγγελίου*.

**) Actt. VI. 7: *Πολύ re ὀχλος τών ιερέων ὑπήχονον τή πίστει*.

**) Aliquot codices et syrus interpres legunt non «*ερίων* sed *ιουδαίων*.

°) Non est cur moneamus, *πίβτιν*

beic sumi *objective*, idemque valere ac *τό ρήμα τή πίστει*.

*6) Rom. I. 5: *Αι' οὐ ἐλάβομεν χτητ χαί αποΟτολ,ήν ει ὑπαχοήν πίστιω π πάθι τοί ἐθνεΟιν, υπέρ του ονόματα; αυτού*.

7) Vere Chrysostomus ad h. I. notat. *χάριν χαί αποϋτολήν* esse *χάριν ἀχοϋτολ.ή*.

Hinc Paulus Rom. XII. 3, XV. 15. Ephes. III. 8. apostolatam suam nonnisi *χάριν, gratiam* vocat.

s9) Actt. IX. 15, coll. XXVI. 15-19.

3°) *Nemo credit nisi volens*, inquit Augustinus *In Ioh. tract. XXVI: his enim quae sunt fidei*, subdit Thomas ad li. I., *voluntate consentimus non ex rationis necessitate, quum sint supra rationem*, ac propterea credantur non quod uti *vera* intelliguntur, sed quod uti *credibilia* semet prodant.

·') Praepositio *ὑτέρ* heic adhibetur *de caussa propter quam quid fit*, ut Ioh. XI. 4, Rom. XV. 8, et II. Cor. XII. 19.

terrarum amplificandam. Atque aliis 02 praetermissis, haec postremo refe-
runtur quae de arcano salutis per Christum conciliandae apostolus ait³:
Quod antea nonnisi leviter adumbratum, *nunc patefactum est* per evangelium
meum⁴ quo Christi praedicationem annuntio, *per scriptura» prophetarum*
ittundum praeceptum aeterni Dei, adhibitis nimirum⁰⁵ scripturis propheticis
quibus evangelii doctrina confirmetur, *ad oheditionem fidei in cunctis gen-*
ibus cognitum, cunctisque reseratum ut omnes obediendam fidei praestent,
omnesque evangelio morigera semel voluntate subiiciant.

372. Ex his autem sicuti pronum est intelligere non alios esse dicique
fideles, nisi qui pio mentis liberaeque voluntatis obsequio⁰⁶ discipuli sint
lum *interiores* Dei, tum *exteriores* illorum qui a Deo missi verbum veritatis
eius nomine annuntiant; ita facile assequimur quo aliae pertineant appella-
tiones. quibus iidem honestati distinguuntur. El initio quidem facile assequimur
sive cur nuncupentur ⁹⁷ *Εκλεκτοί, electi*, et *ἐκλεκτο'ι Οσον, electi Dei*, sive
cur dicantur ⁹⁸ *κλητοί, vocati*, *κλητο'ι Ιησον Νοιοτοϋ, vocati Iesu Christi*
et *xcaci πρό&εϋίν κλητοί, vocati secundum propositum*.

Prioribus namque titulis idcirco insigniuntur quod *κατ ἐκλογην χάοιτο* ,
ittundum electionem gratiae et ex uno Dei favore profectam crediderint⁰⁹:
quod sint *οκενο ἐκλογη* , id est, *βκ.εϋο ἐκλεκτόν, vas electum* ^{‘00}, in-
strumentumque ad opera divina ordinatum: quod ad illos etiam pertineant
verba Salvatoris¹⁰¹ : *Non vos me elegistis*, neque initium a vobis factum
est, *sed ego* nullis vestris provocatus benefactis *elegi vos*: el quod de illis
haec repeti pariter debeant¹⁰²: *Ego elegi vos de mundo*, ex improborum

n) Rom. X. 16, II. Cor. IX. 13, et
X. 5.

n) Ron). XVI. 26: *Φανερωάιντο όε*
rcy, ότα rt γραφών προφητικών κατ'
wrayjrr roû αιωνίου ζωού, ει ύπακοην
χώπν;. *ει πάντα τά ε&νη γνωριβ9ίντο* .

H) Gal. I. 12, coll. Actt. IX. 15.
Obieclum vero crediti Paulo evangelii
timifiter declaratur Ephes. III. 6—8, coli.
Coloss. I. 25 — 26.

’*) Particula *ri* indicium est novi in-
cili et a superiore, *φανερωθεντο δε νύν*,
distincti.

’*) Hinc basilidianis qui *φvΟικήν*
poivrai τήν πίδτιν, fidem naturalem
tue arbitrabantur, inter alia reponit
Clemens alexandrinus in secundo *Stro-*
matum libro: *Ούκετι προαιρέοew κατόρ-*

θωμα ή πιϋτι , *ει φύϋew πλεονέκτημα,*
fides non est liberae electionis opus, si
est praerogativa naturae.

97) Luc. XVIII. 17, Rom. VIII. 33,
Coloss. HI. 13, Tit. I. 1, Apoc. XVII. 14.

98) Rom. I. G, VIII. 28, I. Cor. I.
24, Iudae v. 1, Apoc. XVII. 14. Etiani
iudaicus populus a Deo dicitur Is. XLV¹¹II.
12. 'frC.pD *vocatus*.

”) Rom. XI. 5, ubi *χάριτο* est ge-
nitivus *subiecti*, et *εκλογή χάριτο* more
hebraeorum est *electio gratuita*.

IO°) Actt. IX. 15.

'°') loh. VI. 70, XIII. 18, XV. 16:
Ονχ υμεί με έξελέξαδθε, άλλ' έγώ έξε-
λεξάμην υμά .

•°1) loh. XV. 19: *Έγώ έξελεξάμην*
υμά έκ τού κοϋμον.

universitate secrevi, mihique in peculium seposui*os ul mundi coinquina-
tiones effugeretis * °4.

Insigniuntur vero altera titulorum classe, quod *participes* fudi sini
rorationis caelestis | °5 non ex Sina sed ex caelo manantis, el non ad
lerram Canaan sed ad coelum invitantis: quod ἡ ἄνω χλήσι , *superna*
rocatio illis adluerit *Oḥ: quod *ονχ fi toycor, non ex operibus* meritisque,
αλ/Ζ fx τον χάλοῦντο , *sed ex vocante* eiusque misericordi beneficio ad
fidem venerint107: el quod, quemadmodum uno ore veteres testantur17”,
vocationem non a seipsis habuerint, sed a Patre a quo sunt tracti, adeo ul
non nos ipsi accurrerimus, sed Deus nos per mortem filii vocaverit

Quare obscurum non est quid sibi velit gravissimum Christi Servatoris
effatum 1, °: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi*, nimirum multisoni
qui interiori Dei afflatu cientur, nulli quorum aures praedicatione evangelii
percelluntur: sed pauci sunt qui pium addant assensum, qui propriae sub-
inferant efficaciam voluntatis, quique acceptis donis ita utantur ut excellent11*,
suoque merito inter electos numerentur.

373. Succedunt tituli qui cum superioribus apte cohaerentes, non
minimum ex illis splendoris mutuuntur. Ad quem censum is referri primum
debet, quo discipuli ac fideles appellatione *invocantium nomen Domini*
designantur.

Opportune de Saulo Ananias ’12 : *Et hic* in hac Damasci civitate *habet*
potestatem a principibus sacerdotum toloque synedrio *15 *alligandi* et in

| °3) II. Macc. I. 25. oratione ad Deum
directa de bebraico populo dicitur, ὁ
ποιτῦα τοῦ πατέρα εκλεκτοῦ χαί
ἀγιάοα αὐτοῦ , *qui fecisti patres ele-*
ctos, et sanctificasti eos.

| °4) II. Petr. II, 20. appellantur chri-
stiani ἀποφυγόντε τα μιᾶβματα τοῦ
κόϋμον.

|05) Hebr. III. 1: Πληθεω ἐπουρανίου
μέτοχαι.

105) Philipp. III. 14.

10τ) Rom. IX. 12, coll. II. Tim. I. 9.

108) Videsis Chrvsostomum in Matth.
horn. LXIX, et in I. Cor. horn. I—II;
Theodoritum in II. Tim. I. 9, Tbeophy-
lactum in Matth. XXII.. Photium apud
Oecumenium in Rom. XI, et ipsum Oecu-
menium qui in epist. iudae scribit, pro-
pterea fideles appellari κλητοῦ . οτι οὐκ
α(P εαυτών. αλλ από τοῦ πατρό ε/ουΟι
διὰ τοῦ ἐλχύσ&αι καί το κεκλήθ9αι.

| °9) Verba sunt Theophylacti in II.Cor.
V. 18: Οὐ γάρ ημεί αὐτω προ εδράμομιτ.
ἀλλ’ αὐτό ημά ἐκαλεῦε διὰ τοι 9ανί
τον τοῦ υιοῦ,

II °) Matth. XX. 16: Πολλοί γάρ ὡι
κλητοί, ολίγοι δε εκλεκτοί.

■ Sicuti εκλεκτοί,
crebro (II. Begg. VI. i, XXL 6, Pss. LVI.
13, LXXXIX. 3.) sunt qui aliis prae-
stant atque ceteros inter praecellant; ita
beic *pauci electi*, iidemque oppositi
multis vocatis, non alii possunt intelli-
gini nisi qui adhibito studio impensaque cora
fructu communis doni potiuntur.

112) Actt. IX. 14: Α(αί ωδε χει ε(οι>
βίαν παρά των αρχιερέων, δηῦται χάντα:
τοῦ επικαλούμενου το ονομά του.

113) Nominantur αρχιερεί non citra
synecdochen pro universo synedrio.

arceres detrudendi *omnes qui invocant nomen tuum*, quique nomen
luum ul nomen Christi ac lilii Dei viventis reverentur et supplici invocatione
implorant. Opportune Paulus ubi gratiam pacemque apprecatur 115 *ecclesiae*
Iki Deoque dilectae *quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu*, inlima-
que cum eo copulatione non a reliqua modo infidelium turba secretis116,
verum etiam pretiosis gratiae donis insigniter auctis, *vocatis sanctis* el ad
sanctitatem communi vocatione directis, *cum omnibus* 117 *qui invocant nomen*
Domini nostri Iesu Christi, debitoque cultu 118 nomen Christi prosequuntur
eiusque sibi tutelam propitiantur. Hinc verba Petri 119 : *Et erit* ac certissime
futurum est, *omnis quicumque invocaverit nomen Domini* atque semet illius
cultui religionique ex animo addixerit, *salvus erit*, iramque divinam effugiet.
Alque hinc gemina Pauli verba 12 ° : *Omnis enim quicumque invocaverit*
nomen Domini, nullo plane iudacorum a gentibus discrimine, *salvus erit*,
bonisque per evangelium annuntiatis potietur.

374. Ad eumdem censum referri titulus debet, quo discipulos appel-
latione *Christianorum* 121 signatos novimus, et de quo legimus 122 : *Annum*
totum Barnabas et Paulus *conversati sunt ibi in ecclesia, et* quum Antiochiaie

IH) De quaestione, utrum το ονομα
in libris novi testamenti et .. 'n libris
veteris aliquando redundant, conferri uti-
liter possunt Winerus in Lexico et Van
Heagel in epist. ad Philipp. II. 10.

11s) I. Cor. I. 2: Τη εκκλησία τον άεον
rç ουδη έν Κορίνθω, ηγιασμένου; έν Χρι-
iru Ιησού κλητοί άγίοι , σύν πάσι τοί
ίχιχαίονμένοι τό όνομα τον κυρίου ημών
lifioû Χριστού.

η<) Epistola Clementis inscribitur τη
oodifîia του θεού, τη παροικούση Τιο-
ρίον, κήτοί , ηγιασμένοι; έν θελήματι
θεου Jia του κυρίου ημών ΤηΟού Χριστού.
Et epistola Ignatii ad Romanos inscri-
bitur τή εκκλησία ηγαπημένη και πεφω-
uiiivij έν θεληματι του ΌεληΟαντο τά
^ânra, ι έϋτιν κατ' αγάπην Ιησού Χρι-
(roi, του θεού ημών.

Vix digna est quae memoretur
varians lectio σύαχαϋι.

I!) Formula έπικαλείσλλαι τό όνομα
rii χιρίον, quemadmodum distingui pror-
as debet ab altera, έπικαλείσ3αι όνομα
ai rità vel rivi (Actt. XV, 17 Iacob.

11. 11. coll. Gen. XLVIII. 16, II. Regg.
VI. 2, II. Parai. VII. 14.), ita respon-
det hebraicae (Gen. IV. 26, XII. 8.)
Γίττ' Cî^S N'IP> idemque valet ac (Actt.
XXII. 16, II. Tim. I. 22.) λατρεύειν,
colere.

1,9) Actt. II. 21: Ηαί έσται, πα ο
cen έπικαλέσηται τό όνομα κυρίου, δω~
&ήσεται.

12°) Rom. X. 13, coíl. loel. II. 32, vel
III. 5: Πα γάρ ό αν έπικαλεύηται τό
όνομα κυρίου. δω9ηβεται.

121) De *Christianorum* nomine consu-
lendi sunt Tertullianus *Apolog.* cap. V,
ct *Ad nationes*, lib. I, cap. VIII. : Ori-
genes con. Celsum, lib. VI, §. XI., Eu-
sebius H. E. lib. II, cap. XI., Epipha-
nius Haeres. XXXIX, §§. I— IV, et
Suidas ad v. *Χριστιανό* .

1αα) Actt. XI. 26: Έγένετο de αυτού
ενιαυτόν όλον συναχ&ήναι έν τη εκκλη-
σία, και όιόάζαι όχλον ικανόν, χρήμα-
τίσαι τε πρώτον έν Άντιόχεια του μα-
3ητα χριστιανού .

sacros conventus agerent 1*3, *docuerunt turbam multam*, mullosque ad Christum adduxere, *ita ut cognominarentur* 114 *primum Antiochiae discipuli, christiani*, atque hoc nomine distinguerentur.

Quum vero Paulus Agrippam alloqueretur, prophetarumque vaticiniis in angustum adigeret, hoc ab eo irrisionis plenissimum responsum tulit'2S: *In modico* brevique sermone 1*8 *suades me christianam fieri*, et a Christo quem ducem selegerim, appellationem adsciscere. El Petrus ubi fratrum animos adhortatione confirmat, post alia scribit1*7: Si *autem* quis vestrum patitur *ut christianus* el quod a Christi disciplina nuncupetur, *non erubescat* neque pudore suffundatur, *glorificet autem Deum in isto nomine*128, et ad rem hanc quod allinet 129, potius exultet, Deoque gratias hoc nomine agat. Ad quod ipsum Christianorum nomen 130 animo intentus Iacobus, de improbis divitibus ait 131: *Nonne ipsi blasphemant* conviciisque proscindunt *bonum* praeciarumque *nomen* 13* *quod invocatum est* 133 *super vos*, quo vos a Christo 134 christiani nuncupamini, quodque tum adscivisliis quum praemissa ἀποτάξι' τον οσαανὰ, *Satanae abrenuntiatione* 135, alacres edidistis ὕντραξιν, *adseriptionem* aggregationemque vestram .τὸν Χριστόν, *ad Christum?*

123) Συναχθῆναι est congregari atque adeo *convenire* et *conventus agere*.

12') Atticis χρηματίζειν erat *res agere*, apud recentiores, *sic res agere ut nomen inde adipiscaris*, atque sic tandem positum est pro *dici, nominari, audire*. Moecha dicetur, μοιχαλί χρηματίσει, ad Rom. VII. 3. Athenaeo lib. VI, pag. 252. Posidonius citatur ο Αχαμεύ, ὅστερον δὲ Ρόδιό χρηματίδα, *natus Apameae, sed postea dictus Rhodius*, nempe quia magnam in ea insula aetatis partem exegerat. Hucusque Valckenaiius in scholiis ad Actt. XI. 26.

,2J) Actt. XXVI. 28: *Εν ὀλίγω με ,πει-3ει χριστιανόν γενεθ9αι*.

12<) Praepositio εν sumitur significatione *instrumenti*, et oratio suppleri debet, εν ὀλίγω λόγῳ.

12T) I. Petr. IV. 16: *Ei δὲ ὧ χρι-στιανό, μη αἰσχυνεσάω, δοξαζετω δε τόν 9εόν εν τῷ μερει τούτῳ*.

78) Legit Vulgatus *ὀνόματι* non *μέρει*, cum eoq̄ie conspirant non plures modo codices, verum etiam Syrus, Coptus, Aethiops, atque ex patribus Tertullianus, Ephraemus et Cyrillus.

129) Cf. Wetsteniuni ad h. I. et ad Coloss. II. 16.

,Ioj Neque enim audieudi sunt vel Herderus qui *naziraeorum*, vel Storrius qui *Dei* nomen interpretantur.

,31) Iacob. II. 7: *Owi avroi βλα0φη-μοῦσι τὸ καλόν ὄνομα τὸ ἐχιχλη&'εν ιφ νμά;*

131) Tacitus in annal. XV. 44: »Nero quaesitissimis poenis affecit quos per flagitia invisos vulgus *christianos* appellabat. Auctor nominis eius, Christus, Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.

133) Probe tenebimus hanc formulam, si mentem adverterimus ad hebraicum loquendi usum, quo *nomen eius a ipio nuncupamur, super nos vocari* dicitur, ut Gen. XLVIII. 16: **CN2** N*P*

134) Videsis Iustinum in dialogo cum Tryph. n. 64, Tertullianum *Ad nationes*, lib. I, capp. III — IV., Clementem alexandrinum *Stromat.* lib. II, cap. IV, et Theodoritum in Is. LXII.

,3i) De hoc ritu ἀποταξιω et συντάξεω consulendi sunt auctor *Constituti*.

375. Cui ad Christum aggregationi tribuendum principio est, tum c̄wd fideles chrislianique dicerentur ἁὐ>λφοι13β, *fratres*, et ἀδϋλφοῖ ἐν ιρϷw'77, *fratres in Domino*; tum quod illorum coelus ἀδελφότη, *fratremilaa* nuncuparetur. Suaviter Christus138: *Omnes autem vos fratres alū*. El iam redivivus Mariam compellans 139: *Vade ad fratres meos* musqué discipulos, *el dic eis: Ascendo*, iam tempus imminet140 ut ascendam *d patrem meum* a quo sum genitus, *et patrem vestrum* qui vos adoptavit, *licum meum* qui me misit, *et Deum vestrum* qui vos suo patrocinio tuebitur.

Haud secus loquitur Paulus 141: *Ad verecundiam vestram dico* utque 10S pudere compleam, *sic non est* 142 *inter vos sapiens quisquam*, atque deo14' in vestro coetu vestraque ecclesia tanta est virorum prudentium caritas, ul nemo reperialur *qui possit iudicare inter fratrem suum* et gliscentem litem dirimere 144? *Sed frater cum fratre iudicio contendit, d hoc* Gl *apud infideles!* Hinc mentio φιλαδελφία his verbis 145: *Caritate fraternitatis invicem diligentes*, id est, quod ad fraternam spectat caritatem, aulua vos dilectione prosequimini. Atque hinc mentio ἀδελφότητο 146, *fraternitatis*, coelusque christiani *fratribus* constantis, sive cum dicitur 147: *Fraternitatem diligite*; sive cum subditur 148: *Scientes eamdem passionem ri huae in mundo est, vestrae fraternitati fieri*, coetumque fratrum149 vestrorum per orbem diffusum iisdem laboribus iisdemque periculis exerceri.

ipu/ohe. lib. VII, cap. XLII. et Cyrille Hierosolymitanus *Catech. inystagog.* prima.

Matth. XXV. 40, Actt. VI. 3, IX.

b XI. 1. Cor. V. 11, XV. 6.

,K) Philipp. I. 14. Nisi forte verba λχιψὼ referri debeant cum Chrysostomo wn ad aJrzpouς, sed ad πεποιθότα,

ni) Matth. XXIII. 8.' Πάντε δε υμεί έιυροι lare.

in) lob. XX. 17: Πορεύου προ τού ἱῆραού μου, χαί ειπε αὐτοί ' ἀναβαίνω ἥ6; τον πατέρα μου χαί πατέρα υμών, ιά 3ιόν μου χαί θεόν υμών.

,(I) Praesens ἀναβαίνω vim habet filin'.

m) I. Cor. VI. 5 — 6: Προ εντροπήν ἱ'j'rt).τηω' οὕτω οὐχ ενι εν ὑμῖν Οοφό ι.Iι η,; , ο; ὕννηΟεται διαχρίναι ἀνά μέ.

rot αἰελφού αυτού αλλα αδελφόutra αδελφού χρίνεται, χαί τούτο επί αχιήτων

112) Non pauci numerantur codices scriptoresque ecclesiastici, qui praeferunt έffnv, non ενι.

I43) Particula οὕτω admirationem exprimit cum reprehensione couiunctam, et valet *itane? ergone?*

,:4) Quemadmodum χρίνεο^αι est liti-gare3 ita διαχρίνειν est *litem dirimere*.

115) Rom. XII. 10; Τη φιλ.αδελφία ει ἀλλήλου φιλόϋτοργοι.

1 ιβ) Proprie ἀδελφότη est η αδελφών ομόνοια^ adhibeturque de coetu cliristia-norum, qui sibi mutuo debent esse αδελφοί.

I4T) I. Petr. II. 17: Την αδελφότητα αγαπάτε.

,4S) Ibid. V. 1): Εἰδότε τά αυτά των παθημάτων τη εν χόϋμῳ υμών αδελφότητι επιτελείοθαι.

>49) De appellatione *fratrum* penes christianos communi audiendi sunt Clementis romanus in priore ad Corinthios epistola, Ignatius in epistola ad Ephe-

Quod igitur christiani unum eundemque sortiti sint Deum adoptione patrem 150, quod uno eodemque agantur Spiritu »5*, quod unum atque communem habeant primogenitum Christum 15*, quod eiusdem consortes sint hereditatis 155, quod eodem lavacri sinu 154, eodemque verbi semine regenerentur 155, quodque unius eiusdemque matris ,ie, quae ecclesia est, ulnis foveantur; idcirco dicuntur *fratre*», illorumque societas arctissime iuncta dulcissimo *fraternitatis* nomine cohonestatur.

376. Ex eodem fonte derivandum est quod Christus discipulos nominavit *filiolos* inquit 157 : *Filioli* mihi que omnino carissimi, *adhuc modicum vobiscum sum* et nonnisi brevi adhuc tempore vobiscum mortalis degam: quod Paulus Timotheum iuxta ac Titum appellet 158 τέχνον, *filium*, τέχνον αγαπητόν, *filium dilectum*, γνήσιον τέχνον κατὰ κοινήν πίστιν, *germanum filium secundum communem fidem*, qua omnes iudaei et graeci uni eidemque Deo Patri serviunt, et τέχνον αγαπητόν καὶ πιστόν ἐν κυρίῳ, *filium carissimum et fidelem in Domino* atque in tuenda servandaque Domini doctrina¹⁵ a me meoque ministerio accepta constantissimum: quod fideles generatim nominentur 160 *rtx.via*, *filioli*, τέχνα ἀγαπῖτα, *filii dilecti per evangelium geniti* 191 *et in utero gestati* 162, *donec Christus in illis formetur*, τέχνα

sios, Iustinus martyr in apologia priore, Lactantius in quinto *Die. instituit*. cap. XVI, et Clemens alexandrinus qui in altero *Stromatum* ait: ἀδελφού τοῦ τῷ αὐτῷ λόγῳ ἀναγεννηθέντα προ ἀγοριῶμεν, *fratres appellamus qui sunt eodem verbo regenerati*.

De appellatione vero *fraternitatis* audiri debent tum iidem, Clemens romanus §. III., et Clemens alexandrinus lib. II. §. IX., tum Asterius amasenus apud Photium in *Diblioth.* cod. CCLXXI., Chrysostomus in epist. ad Hebr. hom. XXV. et Tertullianus qui *Apologet*, cap. XXXIX. scribit: Quanto dignius fratres et dicuntur et habentur qui unum patrem Deum agnoverunt, qui unum spiritum habuerunt sanctitatis, qui de uno utero ignorantiae eiusdem ad unam iucem expaverunt veritatis. Ex substantia familiarum fratres sumus, quae penes vos dirimit fraternitatem.-

15°) Matth. XXIII. y, Luc. XII. 30 — 31, Ioh. XX. 17, Rom. VIII. 15, 1. Cor. I. 3, II. Cor. I. 2, et in omnibus prope epistolarum exordiis.

151) Rom. VIII. 14.

1*2) Rom. VIII. 29, coll. Hebr. I. 6.

153) Rom. VIII. 17.

1i4) Ioh. III. 3. seqq., coll. Tit. III. 5.

133) I. Petr. I. 23.

,56) Gal. IV. 26, et Tertullianus de baptismo cap. XX: «Benedicti quos gratia Dei exspectat, cum de illo sanctissimo lavacro novi natalis ascenditis, et primas manus *apud matrem* cum fratribus aperitis.»

147) Ioh. XIII. 33: *Ttxvia* ἐπὶ μικρόν με& ναὼν εἶμι.

1ss) I. Tim. I. 18, II. Tim. 1.2, II. 1, Tit. I. 4, et I. Cor. IV. 17.

1S5) Timotheus qui I. Cor. IV. 17. audit Pauli *rtxvov* *πιϑτόν ἐν κυρίῳ*, idem I. Tim. 1. 2. vocatur *rtxvov* *ἐν χρίστῳ*, id est, *ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου*, in doctrina atque institutione Domini.

1β0) I. Ioh. II. 1 — 12 — 18 — 28, III. 7 — 18, IV. 4, V. 21.

161) I. Cor. IV. 14 — 15, coll. Gal. IV. 19.

1βï) Verbum *ωδίνω* saepe est *ἐν γαστρὶ εἶναι*, in utero habere ac gestare.

καοι,./l>' obedientiae 163 Deique verbo eiusque legi subiecli, τέκνα (wx, filii hicis per Christum illuminati 'c', depulsisque tenebris in luce ifrilitis ambulantes 165, τὰ τέκνα ἐν ἀλη&είιl περιπατουντα, fil'd in veritate Montes,iβ atque ad doctrinae evangelicae normam omnem vitae rationem erigentes, τέκνα τοῦ ἱῆοῦ, filii Dei 107 atque ad Dei similitudinem evecti, τωαν;ξ ^αγγελία , filii promissionis 108 cl quos non caro genuerit sed ;^rna divinae gratiae virtus ediderit 16 9; tandem τέκνα χῖεοῦ ἀμώμητα, ὅἱ tine reprehensione 17 ° atque adeo 171 μιμηταί τον ι)εοῦ ω τέκνα imitatores Dei eiusque lineamenta in seipsis exprimentes sicut pii carissimi.

A quibus titulis ne minimum quidem ii discedere existimandi sunt, çieis chrisliani dicuntur 172 νιοί τη βασιλεία , filii regni, ad felicitatem fer Christum partam vocali eiusdemque consortes 173, νιοί φωτό και νιοί ■.mç, filii lucis, filiique Dei174 qui luce divinae veritatis perfusi igno- nntiae noxii que erroris noctem evaserint, νιοί τοῦιλεον, filii Dei 175, νιοί ζωντο , filii Dei vivit17 °, νιοί &εον διά τη πίστεω ἐν Χριστώ hioi, filii Dei per fidem in Christo lesu 17 7, κληρονόμοι μεν &εον, ^γῆροονόμοι δε Χρίστου, heredes quidem Dei utpote patris nostri, coheredes atan Christil76 atque una cum Christo tamquam primogenito, proindeque principes illius adoptionis de qua Paulus ait 17 9, ἀλλ' ἐλάβετε πνεύμα νικία , sed accepistis Spiritum adoptionis, quique vos adoptivos Dei Sk effecit18 °, ac postremo tum filii ecclesiae 181, tum germani atque

>») I. Petr. I. 14.
'*) Ephes. V. 8.
«») l. lob. I. 7.
*) II. Ioh. 4.
'«) Rom. VIII. 21. IX. 7 — 8.
IU) Rom. IX. 8, coll. Gal. IV. 28.
Ejrregie ad h. I. Tbeodoritus :
,/i«2ii Ji ιαρκό μεν τέκνα, ρὰ κατὰ
•n ἥ; φνῖω ἀχοἶονδιαν γεγεννημένα
avfldiai Ji τὰ κατὰ χάριν παρεΟχη-
Voret autem carnis quidetn filios
juturae propagatione sunt geniti, pro-
iwioiit autem qui ex gratia dati sunt. «
'■) Philipp. II. 15, coll. Ephes. I. 4,
Î.Î7: Coloss. I. 22, II. Petr. HI. 14,
ljbe 24. Apec. XIV. 5.
,n) Ephes. V. 1.
»») Maith. XIII. 38.

"■) .Monuerunt philologi, cxeinplis que
fijirainint, nomen , filium, sic aliis
ii.ufi, ut quod his eifci tur, ad ilium
PtHtflia, Ceom. de Ecclesia. ii.

pertinere ostendatur. Atque hoc pacto
(Luc. X. G.) ὁ νιο τῇ ειρήνη , filius
pacisest pacis consors et pace dignus,
itemque (Ps. CII. 21.) ΠΠ'ΙΟΠ fil"
mortis, sunt morte digni et ad mortem
destinati.

l'*) Ioh. XII. 36, coll. I. Thess. V. 5.
•'5) Rom. Vili. 14 — 19, coll. II. Coi-.
VI. 18; et I. Ioh. III. 1.
IT0) Rom. IX. 26 coll. Hoseae II.
23. scq. ΨΓ 132.
,77) Gal. III. 26.
178) Rom. VIII. 17 coll. Hebr. II. 11
et Ioh. XX. 17.
179) Rom. VIII. 15 — 23, coll. Ephes.
ι&θ) Gal. IV. 6.
,sI) Apud Gregoriuni nyssenum De
occursu Domini, pag. 458. opp. T. III;
ct Cyrillum hierosolymit. catech. IV.

inprimis desiderabile» ecclesiae filii 181. Consentaneum namque est ut non alii sint Dei filii, quam qui virgineo ecclesiae matris sinu concipiuntur.

377. Neque alia ex origine repeti nomina debent, quibus fideles christianique dicuntur 183 nunc *ἅγιοι, sancti* 184 Deoque dicati, nunc *ἅγιοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, sancti in Christo lesu* 185, eaque cum Christo penitissima societate quam per baptismum nacti sunt 186: nunc *κλητοὶ ἅγιοι, vocati sancti 187*, id est vocatione sancti 188, quique ad sanctitatem non suis meritis sed vocatione sancta 189 pervenerint: nunc divina electione *ἅγιοι καὶ ἀμωμοὶ, sancti et immaculati* 190 sicuti ecclesia est *ἁγία καὶ ἀμωμοξ* *sancta et immaculata*, proindeque degentes *in sanctis conversationibus et pietatibus* 192 atque ex aequo oppositi *τοὶ ἀδικοὶ, iniquis* 19* et veritatem in iniustitia detinentibus, tum *τῷ κόσμῳ, mundo* a quo per Christianam professionem segregati sunt: nunc *ἡγιασμένοι, sanctificati* 194 Deoque addicti, nunc *ἡγιασμένοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, sanctificati in Christo lesu* 195, et nunc *ἐν πατρὶ ἡγιασμένοι, in Deo Patre sanctificati* qui quum in se sanctus sit 197, sincerissima voluntate fidelium omnium sanctitatem prosequitur 198.

181) Apud Cyrillum hierosolymit. qui catech. I. *νιοφωτῖτον*; vocat *γνήθια καὶ περιποῦντα τῇ; ἑκκληθῖα τέκνα*. Alia ad hanc titulorum classem spectantia dabunt Iustinus in dialog, cum Tryph. n. 124, Tertullianus con. Marcionem lib. V, cap. IX., Augustinus con. Adimantum cap. V, et Cyrillus alexandrinus ad cap. XI. Iohannis, pag. 298.

93) Chrysostomus in epist. ad Rom. I. 7, hom. I: *ἅγιοι· διὰ τὸν; πιστοῦ; καλῖ· πάντα;*. *Sanctos autem omnes vocat fideles*. Similia habet in I. ad Timoth. hom. XIV, itemque in epist. ad Hebr. hom. X, ubi haec animadverti debent: *Ἄγιοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι ἐν βίῳ καὶ πίστι, ἅγιοι δὲ καὶ οὗτοι τῇ πίστι, πολλοὶ δὲ καὶ βίῳ. Illi quidem sancti vita et fide, sancti vero et hi fide, multi etiam vita.*

*84) Actt. IX. 13 — 32 — 41, XXVI. 10, Apoc. XIII. 7, alibi.

81) Philipp. I. 1. Victorious apud Mai T. HI. Scriptt. vett. ad Philipp. IV. 22, *sanctos* interpretatur *quos utique acceptatide Paulus sanctificavit*. Theodoritus vero scribit: *Ἁγίου· τοῦ; τοῦ βαπτῖσματος*

το; ἁγιωῦντα; ὠνόμασεν. Sanctos cavavit eos qui baptismo digni fuerant.

18») Rom. XII. 5, II. Cor. V. 17, Gal. III. 27 — 28.

187) Rom. I. 7.

ss) Verbale *κλητοί*; substantive accipi sic debet, ut *κλητοὶ ἅγιοι* sint *κλήδα ἅγιοι*.

«») II. Tim. I. 9.

·») Ephes. I. 4.

»») Ibid. V. 27.

») II. Petr. HI. 11.

19J) I. Cor. VI. 1—2.

») Actt. XX. 32, XXVI. 18, Hebr. X. 14.

») I. Cor. I. 2.

») Iudae v. 1.

i») I. Petr. I. 16.

») I. Thess. IV. 3. E re fuerit consuluisse Suringar disputationem *de discernis vocum ἅγιο; et affinis significationibus*, qua erudite ostenditur *ἅγιον* dici homines sanctitatis causa ab iis separatos, qui extra societatem Christi versantur. De qua cum Christo societate audiendus est cl. Windischmann, *Er-Waning des Briefes an die Galinter*, pagg. 90 — 91.

378. Affinia sunl quae Petrus una complectitur inquiring109: *Vos iultm estis genus electum* et divina benignitate 200 ab improbis sepositum, rtyu/e *sacerdotium* el ex consortio cum Christo rege et sacerdote201 vos quoque reges el sacerdotes, *gens sancta*, populusque ad sanctitatem iixalos122, *populus in acquisitionem*, quemque sibi Deus in peculium ad- iciril222. Affinia quae Iohannes in revelalione scribit 204: *Et fecisti ih2is Deo nostro regnum 206 et sacerdotes*. Affinia quae Paulus kliet107: *Testificati sumus* vehemenlerque obtestati, *ut ambularetis digne Dro*, vilamque ageretis Deo probatam 208, *qui vocavit vos in suum regnum t| gloriam*, in suum videlicet gloriosum regnum 209, quique vos effecit ftx-a/A *creaturam 210, divinaeque naturae consortio* 211 locupletavit.

Alque ea pariter affinia sunt quibus in *ecclesiasticis monimentis* chri- jiani nuncupantur lum *novus populus, verique israelitae* 212, quum non canes qui ex Israel alque Iacobo sunt generatione carnali, ii sunt israelitae (ihinaruin pollicitationum participes 213, sed qui filii sunl promissionis el supernatural! caelestis gratiae virtute nascuntur: lum &eo<ρόροι, *deiferi*, quo titulo ab Ignalio 214, Clemente alexandrino 215 Gregorio nazianzeno 210, Palladio217, Theodorito 218, aliisque 219 proplerea ornantur, quod templi

222) I. Petr. II. 9: Γμεί δε γένο
Idaiov, βαύίλειον ιεράτενμα, εάνο άγιον,
iei; it; χεριποήΟιν.

20S) Coloss. I. 10-
209) Est enim βαΟιλεία xai δόξα idem
ac βαΟιλεία ένδοξο .

220) I. Petr. I. 1, Iacob. II. 5. et Is.
XLIII. 20, ubi ipsi quoque israelitae
i&uiunt λαό εκλεκτό , eximiaque Dei
faillie a reliquis populis segregatus.

221) Alexandrini Ex. XIX. 6. ita vertunt
iebraicam ρτβιν, EPjfÜ FO/DO, «ρών
inhruar.

Dent. VII. 6, et XIV. 2.

in) Hebraice Dent. VII. 6, col. Ex.
XIX. 6, Mal. III. 17, est
λαό
ι; χιμχοίηδιν9 idest, περιποιήσει , aut
tfian Tit. II. 5. περιούσιο .

222) Apoc. V. 10: Καί ποιηΟα αυτού
223) βασιλεί χαι ιερεί .

224) Vulgatus legit ημά , nos, non
illos.

225) Recepta lectio non est βαΟιλεία.
ftfñm, sed βασιλεί , reges.

226) I. Thess. II. 12. Α/αρτυρούμενοι
Ü ri χεριπατηΟαι υμά άξίω του Θεού
mum; υμά εί την εαντου βασιλείαν

227) Coloss. I. 10-
228) Est enim βαΟιλεία xai δόξα idem
ac βαΟιλεία ένδοξο .

229) It. Cor. V. 17, Gal. VI. 16.

230) II. Petr. I. 4.

231) Clemens alexandrinus, *Paedagog.*
lib. 1, capp. V—VI., ubi varios insignes-
que Christianorum titulos congerit.

232) Rom. IX. 6. seqq.

233) Epist. ad Ephes, η. IX, et in epist.
interpolat, ad eosdem, η. IX. Ipsemet
vero Ignatius in epistolis semet inscribit,
Iγνάτιο ό xai Βεοφόρο , et Traiano
sciscitanti, *quis est Theophorus?* re-
spondit: *qui Christum habet in pectore.*

234) *Stromal*, lib. VIII, §. XIII, pag. 882,
coll. lib. VI. pag. 792.

235) Orat. III, pag. 97.

236) Praefat. hist, lausiacaе.

237) Serm. therapeut. X.

238) De quibus consulendi sunt Baro-
nins ad an. Christi LXXI, n. 13, Bol-
landiani in serie patriarch, antioehen.
n. 28, tom. IV. Iulii, Cotelerius in notis
ad epist. Ignatii ad ephesios, Pearsonus

27*

instar Deum in seipsis gerant atque inhabitantem in seipsis **habeant**: tum *χριστοφόροι*, *christiferi*, Chrisio sacri et Christo quocuin penitissime iuncti sunt dicati, quemadmodum ab Ignatio 310, Athanasio 22⁴ et anonymo penes eundem 222 vocantur: tum *πνευματοφόροι*, quasi Dei Spiritu acti eoque ditati, cuius denominationis testes sunt Irenaeus 228, Athanasius 2,4, Basilii 225, Hieronymus 226, Cyrillus alexandrinus 227, quique Ignatii epistolas interpolavit 22²: tum denique *ἀγιοφόροι*, quod interna sanctitate praecellant. Deoque totius sanctitatis auctore potiantur. Egregie Ignatius qui ephesios extollit his verbis 229: „Eslis igitur et viae comites omnes, deiferi et templiferi 230, christiferi, *sanctiferi*, per omnia ornati praeceptis Iesu Christi?”

379. Titulos hucusque recensitos, quique ad *propriorum* classem redigi non incommode possunt, illi excipiunt qui *metaphoris* contenti lum prioribus illuminandis, tum susceptae tractationi absolvendae non minimum inserviunt.

Ex horum autem numero omnium prima succurrit appellatio, qua Petrus usus scribit 231: *Ad quem* Dominum *accedentes* tamquam ad *lapidem drum* non vulgarem et mortuum sed omnium praestantissimum 232, vitam habentem in semetipso illosque vivificantem qui cum eo iunguntur, *ab hominibus quidem* ac sacerdotibus maxime synedrioque *reprobato*, a Deo autem Deique iudicio *electum et honorificatum*, universisque praehabitu 233; et *ipsi tamquam lapides rivi* atque ex ipso vitam nacli *superaedificamini*,

in Vindic. ignat. P. II. cap. XII, et Cangius in gloss, med. et infimae graecit. ad v. *Θιοφόρο*.

22⁴) Epist. ad Ephes, η. IX.

22⁵*) Orat. con. gent. pag. G, et orat. de incarnat, pag. 63.

212) Orat. de pass, et cruce Domini, pag. 1021. seq.

113) Con. haeres, lib. V, cap. V, η. 2. *Λιχαῖτοι γὰρ ἀνθρώποι καὶ πνευματοφόροι ἡτοιμάσθη ὁ παράδεισος. Iustis enim hominibus et Spiritum habentibus praeparatus est paradisus.*

224) De hum. natura suscepta, pag. 600.

25i) De Spiritu sancto, cap. IX.

22«) Epist. LI.

In Sophon. III, pag. 608.

218) Epist. ad Ephes, η. IX.

222) Epist. ad Ephes, η. IX. *Ἐοὶ οὖν καὶ ὑπόνοοι πάντι;, θιοφόροι καὶ ναοφόροι, χριστοφόροι, ἀγιοφόροι, κατὰ πάντα κίχουμμηῖνοι Ἰγτολαῖ Ἰηοον ΧοιCrov.*

23⁹) Eodem sensu fideles dicuntur *ye-φόροι* quo *χριστοφόροι*, quum Christus loh. 11. ii), corpus suum *templi* nomine designavit.

211) I. Petr. II. 4 — 5¹ *Ποὶ ὁν ἰτgc· ἐρχόμενοι, λίθον ζώντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὴν ἀποδοδοχιμαῦμενον, παρὰ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτόν, ἐντίμον καὶ αὐτοῖς; λίθοι ζώντες οικοδομεῖσθε, οικο πνευματικό;, ἰεοάτενμα ἅγιον. ἀνενέγκαι πνευματικά; θvOia ἐντρο δεκτον τω θεω διὰ Ἰηοῖ Χριῦτον.*

232) Dicitur *λίθος ζών*, id est, *κοινοῦ*, *καινό*, *πληρούμενο*, *πνευματικό;*, sicuti Rom. XII. 1, *θvOia ζῶσα*.

233) Christus etiam praeter hanc cum lapide comparisonem dicitur Luc. XXIII. 35, *ἐκλεκτό*, *ceteris praestantior*.

234) Vulgatus legit *εποιχοδομεῖσθε*, cui lectioni et codices et patres et vis ipsa sententiae suffragantur.

ulhocpacto evadatis *domus spiritualis*, lemploque Hierosolymitano 235 longe nobilior, *sacerdotiim sanctum ad offerendas 238 spirituales hostias, acceplabiles Deo per Iesum Christum* eumque summum sacerdotem hosliainque immaculatam.

Quemadmodum igitur fidelium concio imagine depingitur domus spiritalis Deique templi Christo incumbentis; ita I. singuli fideles, qui dicuntur *λί&οι jùnιç lapides vivi*, comparantur cum Christo qui el ipse est vocalurque 237 hitoç, *lapis, λίθο ζών, lapis vivus, λίθο ό γενύμενο ει κεφαλήν γωνία*, *lapis factus in caput anguli 238 cl λίθο άλ.οογωνιαϊο*, *lapis angularis*: iidemque II. exhibentur tum ad invicem iuncti, ceu unius templi partes, tum cum Christo veluli fundamento et angulari lapide cohaerentes: atque III. ratione non dissimili exhibentur cohaerentes cum apostolis, auctore Paulo 239 qui de fidelibus scribit: *Superaedificati super fundamentum 2*° apostolorum et prophetarum 244, ipso summo angulari lapide212 Christo Iesu, in quo omnis aedificatio constructa 249 crescit* assurgitque *in templum unctum in Domino, in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei2ii in Spiritu.*

380. Ab hac imagine sane praeslantissima seiungi altera nequit a Christo tum adhibita quum apostolos his verbis cohortatus est 245 : *Manete*

:n) Christianus coetus cum domo Dei lemploque confertur I. Cor. III, 16—17, VI 19, II. Cor. VI. 16, Ephes. IL 21, Apoc. III. il.

:H) Jweyxar est infinitivus *finis* pro ro *άνενερχαι*.

n:) Ps. CXVIII. 22, coli. Matth. XXL Hplarc. XII. 10, Luc. XX. 17, Actt. IV. 11, Ephes. 11. 20.

Dictio *ει κεφαλήν γωνία* respon-det hebraicae tantumque va-let ac factus est *caput anguli*.

Ephes. IL 20 — 22: *E^οικοδομη- itutç Zτι τω θεμελ,ίω τών άποβτόλων και ιποοφητώ)ν. οντο; ακρογωνιαίου 7ηΣού Xfitτον. ιν ω .πάόά ή οικοδομή Ουναρ- wloyonuivq αύξει ει ναόν άγιον εν κυ- fit*' ιν ω και υμεί Συνοικοδομείθε ει ητοιχητηριον τον θεού ιν πνεύματι.*

:<ι) Cum fundamento, *θεμελίω*. rursum «nfernntnr apostoli Âpoc. XXL 14.

:<I) Prophetas intellige quales descri- kwtnr I. Cor. XII. 28, et Ephes. III. 5, IV. II.

240 Is.XXVHI.i6, coll. Ps.CXVIII.21. 243J Ex *αρμό*, *commissura*, sunt *αρ- μόζω γ άρμολογίω, Συναρμολογώ. com- pagino*. Sicut ergo in structura lapides sunt alii fundamento propiores, alii re- motiores, idque per multos gradus; ita in vivo ecclesiae aedificio sunt atque esse semper debent gradus, per quos minimae quoque partes cum Christo copulentur.

21 ·) Formulae *ει ναόν άγιον εν χνρίω* et *ει κατοικητήριον του θεού* sibi re- spondent, apteque illustrantur tum for- inula njrp (luae Ex· χv· 17. de tabernaculo adhibetur, tum for- mula (VS'3 irDiyOj quae Ps. LXXV1. 3. de templo Hierosolymitano usurpatur. Ad- ditur vero *εν πνεύματι, in Spiritu*, quia in ecclesia coetuque fidelium, I. Cor. III. 16— 17, VI. 19, IL Cor. VI. 16, Dei Spiritus habitat, suamque virtutem ma- nifestat.

•4S) loh. XV. 4 — 7. *ΛΙείνατε ιν ιμοί, κάγώ ιν ύμῖν. καθώ τό κλήμα ού δύνα- ται καρπόν φερειν ά<ρ εαυτού, ίάν μή*

in me mihi que ardisime inhaerete, *et ego* manebo *in vobis*, neque vos mea ope, meaue praesentia deseram. *Sicut palmes non potest ferre fructum a semrtipso* seorsum nativaeque virtute 248, *nisi manserit in rite* intimaue cum vile coniundione succum hauserit; *sic nec ros* quidquam pii salutarisque edetis, *nisi in me manseritis* atque ex me tamquam vitae principio bona in vos omnia redundarint. *Ego sum vitis*, meaue vita vivo, ros *palmites* qui non nisi vita a me accepta vivere potestis: *qui manet in me et ego in eo*, adeo ul mutua sit societas et copulatio, *hic tandem et non alius fert fructum multum; quia sine me et a me avulsi ac separati nihil potestis facere* quod pium sit Deoque acceptum. Si quis *in me non manserit* neque mihi inhaeserit, *mittetur foras* 211 *sicut palmes et arescet*, praecidetur a vite eritque inutile lignum 248, *et colligent eum* 2*2 *el in ignem mittent et ardet*, colligent nimirum eum sicuti colliguntur zizania 21, collectus igni dabitur ad consumendum, penilusque interibit.

Sunt igitur I. fideles *τα κλήματα*, *palmites*, et in vite ac per vilem tum secumipsis cohaerent, tum vitam nanciscuntur 251; est autem II. Christus *ἡ ἀμπελο*, *vitis*, immo *ἡ ἀμπελο ἡ ἀληθινή*, *vitis illa vera* 252, frugifera ac praeslantissima, Pater vero *ὁ ὠο/υ ἐστιν*, *est agricola*, id est, adhibito nomine generico pro specifico, est *ὁ ἀμπελονογύ*, *cinitor* 15, cuius III. iustae pariter ac benignissimae partes describuntur his verbis 21:

μείνη εν τῷ ἀμπέλῳ οὕτω οὐδε υμεί, εἴν μη εν εμοί μείνητε. ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελο, υμεί τὰ κλήματα* ὁ αετῶν εν εμοί, χάγῳ εν αὐτῷ, ουτο φέρει καρπὸν πολλόν* οτι χωρὶ εμού οὐ δνναθῇ ποιεῖν ουδέν. εἴν μη τι μείνη εν εμοί, εβληθῇ ἐξω ὧ τὸ κλήμα. καὶ ἐξηράνῃ* καὶ ΟυνάγουΟιν αὐτά, χαί ει τὸ πυρ βάλλουβι, χαί καίεται.*

24β) Quod dicitur *ἀφ εαυτοῦ*, idem est ac *χωρὶ εμού*, et Ephes. II. 12. *χωρὶ Χριστοῦ*, *seorsum a Christo, separatim*.

,47) Aoristus *ἐβλήθῃ* vim refert futuri: vis autem sententiae iis praeclare expolitur quae habentur Matth. VIII. 12, XXII. 13, et XXV. 30.

34S) Cf. insignem Ezechielis descriptionem cap. XV.

149) Quum graece sit *ΟυνάγουΟιν αὐτά*, praecedatque *τὸ κλήμα*, liquet haberi numeri enallagen, quam Vulgatus neglexit vertens non *colligunt eos sed colligent eum*.

»») Matth. XIII. 40.

25 ■) His lumen accedet, si memori recolantur descriptiones, quibus Is. V. 1. seqq., Ioel. I. 7, Ierem. II. 21, Ezech. XIX. 10, Hos. X. 1, alibi, iudaicus coetus *cum vinea* a Deo sata excultaue componitur.

2i2) Ioh. XV. I. Dicitur Christus non sine articulo *ἡ ἀμπελο ἡ ἀληθινή*, *illu illa vera*, ut, quae est *comparationum* ratio, significetur non tam rei ipsius *forma et substantia* quam *praestantia et virtus*. Dicitur *ἡ ἀμπελο ἡ ἀληθινή*, eodem sensu quo Christus semetipsum dixit, Ioh. I. 9, *φῶς ἀληθινόν*, *lumen verum*, et Ioh. VI. 32, *ἄρτον ἀληθινόν*, *panem verum*.

Matth. XXI. 33.

Ioh. XV. 2: *Πάν κλημα εν ἡμῖν μη φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό' καὶ ξί* το καρπὸν φέρον χαθαίρει αὐτό, ἵ** *πλείονα καρπὸν φέρη*.

CAPUT XXXIII.423

Oniifin palmitem in me non ferentem fructum, mihi quidem adhaerentem sed vilio cooperationis sterilem, tollet eum, frondiumque viriditate minime contentus amputatum abscindet; et omnem vicissim qui fert fructum, suaque necum couiunctione probe utitur, purgabit eum, ut fructum plus afferat, divinamque vitam uberius participet.

Quapropter siquidem mens tibi sil ecclesiae speciem imagine adum-
tratarn contemplari, vineam intueri non dissipatam divisamque sed coniunctam
el cohaerentem, cuius universi palmites sive fecundi sive suo vitio steriles
ab una pendent vile Christo, et ab uno vinitore Deo ita excoluntur, ut
pro singulorum merito vel ad maiorem fructuum copiam purgentur, vel
imputentur ad ignem. Quid autem hac imagine divinius, quidve efficacius
it quotquot sunt homines incredibili quodam amore in ecclesiam ferantur?

381. Sed iam aliam eaindemque tertiam proponimus imaginem, quae
oeque minus fulget, neque ad alliciendos animos minus valet. Itaque Christus
est qui devotos sibi fideles nunc τὰ πρόβατα, oves nuncupat, et nunc τὰ
covia, agnos nominat: et Christus est qui illorum coelum societatemque
vocat τὴν αυλήν, τὸ ποίμνιον, τὴν ποίμνην καὶ τὴν μίαν ποίμνην, gregem,
Kile, unumque ovile.

Nuncupat τα πρόβατα, oves, inquit 255: Ego sum pastor ille bonus,
H cognosco eximioque amore foveo 256 ac tueor oves meas, et cognoscunt
ne meae, milique vicem rependunt. Sicut novit me Pater, et ego agnosco
Palrem: et simili amore 258 quo mutuo vincimur, animam meam pono pro
oribus meis. Nominat τὰ ἀρνία, agnos, ubi Petrum his verbis alloquitur 259:
Pasce agnos meos, quos meo sanguine emi, mihiq, sublato mundi peccato,
comparavi. Reliqua vero nomina usurpat ubi ait 260: Et alias oves habeo
quae non sunt ex hoc ovili, neque ad oves perlinent 2c1 quae perierunt

:JS) Iob. X. 14 — 15: Εγώ εἰμι ὁ ποι-
μι ὁ χαλά · χα'ι γινώσκω τὰ ἐμά (τρὸ-
dere), χαῖ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμών.
ie9ύ: γινώσκει με ὁ πατήρ, χάγώ γινώ-
fx» τον ,πατερα' καὶ τὴν ψυχὴν μου
rityii ὁ.τῖρ τῶν προβάτων. Videsis etiam
Iob.X.7-26 — 27, XXI. 16—17, Hebr.
XIII. 20.

:u) Dictio γινώσκω τὰ ἐμά opponitur
torbis commatis 13. οὐ μέλει αὐτῷ περὶ
riii ασοάάτων, ovium curam non gerit,
«plicaturque verbis commatis 15: καὶ
ὁχ ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβά-
et animam meam pono pro ovibus:
formola antem γινώσχει με ὁ πατήρ, cognov-
vit me Pater, enarratur verbis com-
raatis 1". ἀγαπά με ὁ πατήρ, amat me

Pater; ergo γινώσκειν hoc loco valet
cognoscere non sine cura sollicita atque
adeo amare.

25T) Vulgatus legit, γινώδκουῖ με τὰ
ἐμά. Verum recepta lectio est, γινώ-
ῥκομαι ὑπὸ τῶν ἐμών, a meis cognoscor.

278) Ioh. VI. 56 — 57, XVII. 23.

2S9) Ioh. XXI. 15: ΒοΟκε τὰ ἀρνία μου.

îC0) Ioh. X. 16: Καὶ ἄλλα πρόβατα
'έχω, ἃ οὐκ εἶπιν ἐκ τῆ αυλή ταύτη '
χάχείνά με δεῖ ἀγαγεῖν καὶ τῇ φωνῇ
μου ἀκούῥουῖ, καὶ γενήῥεται μία ποίμνη,
εἰ ποιμήν.

aei) Matth. XV. 24. Gentibus anuun-
ciandam fuisse doctrinam Christi, quam
illae magno numero sequerentur, osten-
dimus disserentes de remota materia

domus Israel el ad quas revocandas me. Paler *immediate* misit²*1; *d Hlail oportet me adducere*, quod ulpole servator pastorque universalis per institutos a me pastores praestabo, *et vocem meam audient*, meamque doctrinam gentes complectentur, *et fiet unum ovile et unus pastor*, unaque erit ubique terrarum ecclesia 26 s.

382. Quemadmodum vero *agnorum* appellatione fideles ostenduntur *participatione nominis* coniuncti cum Christo, qui saepissime audit⁶⁴ dmw, *agnus*; ita ad eundem *multiplici habitu immediato iuxta mediatoque* referuntur.

Et habitu quidem *immediato* ad ipsum referuntur tamquam ad πρὸς τὴν πόλιν τῶν προβάτων, *ostium ocium* 265, quia nemo ingreditur nisi per ipsum, nemo nisi per ipsum credit et venit ad Patrem, el ipse unus est via quae omnibus ineunda est: ad ipsum referuntur tamquam ad *pastorem, pastorem bonum, pastorem magnum, principemque pastorum* 266: el ad ipsum referuntur tamquam ad *pastorem et episcopum animarum, unumque totius gregis pastorem* 2-7.

Habitu autem *mediato* ad ipsum idcirco referuntur, quod fideles sequi debeant institutos ab eo pastores, episcopos et praepositos, de quibus legimus 263: *Et ipse Christus dedit consiliumque pastores el doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii*, ut opere ministerii sui sanctos excolant, perficiant atque consumment. Et rursum 269: *Attendite vobis et universo illi gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere et pascere ecclesiam Dei* 71 *quam acquisivit sanguine suo* 11. Et alibi 273: *Obedite praepositis* 274 *vestris et subiacete eis*, illis fidem

ecclesiae, itemque ostendit Ravius in commentario de Iesu gentilium pastore ad loh. X. 16. Heic ergo per prolepsin dicuntur *άλλα πρόβατα*, *aliae oves*, ab israelitis distinctae.

■62) Matth. X. 5.

I63) Quod insigniter praemonstratum videmus Ezech. XXXVII. 24.

16«) Apoc. V. 6—8—12—13, VII. 1—16, VII. 1—9—10—14—17, alibi.

’*) loh. X. 7.

I6«) Matth. XXVI. 31, Marc. XIV. 27, loh. X. 11, Hebr. XIII. 20, I. Petr. V. 4.

2βτ) I. Petr. II. 25, coll. loh. X. 16.

26*) Ephes. IV. 11—12: */(ai αυτό έδωκε τού ποιμένα κα'ι διδασκάλου πρό τον καταρτισμόν των αγιών, εί εργον διακονία*.

·βϊ) Actt. XX. 28: *Προ εχετε ούν ιαντοι και παντι τώ ποιμνίω, εν ώ υαά*

τό πνεύμα τό άγιον εθετο ixiSxéso^ ποιμαινειν την εκκλησίαν τον θεοί5, ή περιεποιηβατο διά τον ίδιον αίματο.

17°) Particula ούν omissa a Vulgato, non in pluribus modo codicibus, verum etiam in nonnullis priscis versionibus desideratur.

•7I) Non habeo quaestionem de lectione Θεού quam sinceram puto.

7) Luc. XXII. 10, I. Cor. VI. 20, Ephes. 1. 7, II. 13, Coloss. I. 12—15, I. Petr. I. 18—19, U. 9.

-73) Hebr. XIII. 17: *Γλει3εο3ε ροι; ηγούμενοι; υμών, και ύπείκετε' αυτοί γάρ άγρυπνούϋιν ύπερ των ψυχών υμών, ό: λόγον άποδώσουντε · ίνα μετά χαρά τοίτο ποιώοι και μη βτενάζοντε · άλν^ιτεϋ; γάρ ύμϊν τούτο*.

-7<) Non desunt codices qui heic et v. 7. habent προηγούμενοι;. I'niversim

gdiungilül '3 el ohcdienliae obsequium deferte *enim pervigilant*, pa-
slorumque rilu vigiliis in vestrum commodum exercent ne lupis paleatis,
baec autem praestant *quasi rationem pro animabas vestris*, proque credito
sibi rationali grege *reddituri* pastorum principi Christo Deo), *ul cum (/audio*
hac faciant el non (/ementes, hoc enim non expediti 6 vobis, vobisque
summopere noxium est. Ac postremo 277: *Pasce agnos meos, pasce*
wes meas.

Iamvero placetne oculis propemodum usurpare venustissimam ecclesiae
fteiem, proximainque eiusdem materiem probe tenere? Animo praecipiantur
ii/nil18 numero ferine innumeri, iique non palantes el segreges, sed *in*
unum ovile ita coacti, ut omnes Christum sequantur *pastorum principem*:
el secundum Christum sequantur tum *minores ab eo institutos pastores*,
tum *illum cui prae ceteris et supra caeteros* dixit: *Pasce agnos meos,*
pasce oves meas. Haec neque alia est ecclesiae species, atque hisce et
hisce quidem *omnibus et solis* ovile ecclesiae coalescit.

383. Reliqua est altera imago, qua nulla diviniore aut superioribus
muniendis expoliendisque opportunior. Enimvero perconclaris quinam sint
fideles, quive *ceu proxima materia* ecclesiam componant? Fideles sunt
membra, membra ad invicem, membra corporis, membra unius corporis,
membra Christi, membra corporis Christi, corpus Christi/ sic vero *mutuo*
cohaerent et iuribus officiisque distinguuntur, ut unum revereantur supre-
um caput Christum, qui est caput corporis sui, caput corporis ecclesiae,
el super omnia ipsi ecclesiae veluti caput praepositum.

Huc sane faciunt quae commemorata charismatum in ecclesia varietate
Paulos subdit 279: *Sicut enim in uno corpore* nostro humano 280 *nulla*

! *τρονμενο*; is est qui praeit, at de regibus
ducibusque noniinatim adhibetur. Chri-
stos Matth. II. 16. audit *ηγούμενο*, *dux*:
Philo non solum Moyseu passim vocat
ryoruoov, sed *ηγούμενον* praeterea op-
ponit *τοί ὑπηκόοι*, *subditis*: denique
penes ipsos rabbinos sunt *magni*
Mctrdotes et *episcopatus*.

::s) Ne idem bis dictum videatur,
quum *ὑπείχ.ειν* sit *obedire*, tota dictio,
ηι9(θ3ε χαί ὑπείχετε. apte vertitur *cre-*
iite tl obedite.

”) Manifesta est *λιτότη* in usu ad-
iectivi *ἀλνῖτελέ*, pro *noxio*.

■.) loh. XXI. 15—Ifi: *Βόϋχ.ε τὰ ἀς-*
•ιαμον, ποίμαινε rc: πρόβατά μου.

De hac *agnorum* appellatione ma-

ioribus nostris soleinni audiri debent
Clemens alexandrinus, *Paedagog.* lib. I.
cap. V.; Augustinus, *Semi.* LXXX.
al. XXXIV, et *Scrm.* CCLXV. al. VI.;
tum alii quos Boldettus in *Observatt.*
lib. I. cap. VI. laudat.

279) Rom. XII. 4 — 5. *Ἰα&ά.-τερ γάρ*
έν ινι ὁώματι μέλη πολλά έχομεν, τά δέ
μέλη πάντα ού τήν αυτήν έχει πράξιν'
ούτω οί πολλοί έν θωμά έϋμεν έν Χρι-
Οτώ, ό δε χαί)' ει άλλ.ήλων μέλη.

280) Sicuti humani corporis similitu-
dine ratio societatis *universim* effertur
apud Livium lib. II, §. XXXII.; Sene-
cam, De ira, lib. II, §. XXXI.; Marcum
Antoninum, lib. VII, §. XIII, et in ipsa
Sohar, synopsi, n. 64; ita eadem simi-

membra habemus proprietatibus diversa, *omnia autem membra* utpote proprietatibus diversa *non eundem actum habent*, neque easdem obeunt partes, iisdemque ministeriis *81 funguntur; *ita* nos chrisliani qui *nulli* sumus, veluti totidem membra diversis praedita dotibus diversisque functionibus addicta *unum corpus sumus*26* *in Christo*, atque in illo et ex illo quo cum fuimus per baptismum copulati, principium unitatis mutuamur, *singuli*'' *autem alter alterius membra* tum mutuo cohaerentia, tum ita disposita ut omnia singuli neque possimus neque agamus.

Huc faciunt quae ad avertendos a flagitio scortationis fideles Paulus ait 284: *Nescitis* vosque latet *quoniam corpora vestra*, licet vobis contemnenda neque sollicite custodienda videantur, *membra sunt Christi* et ad eius corpus ita spectant ut eiusdem propria existimari debeant285? *tollent ergo membra Christi* et a Christo procaciter auferens 286 et sacrilege separans, *faciam membra meretricis*, ut una cum scorto caro, unumque corpus evadam? *Absit*, neque id supera inferaque patiantur.

Neque alio spectant sive haec 287: *Propter quod deponentes mendacium* et a fraudibus abstinentes, *loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo* 299, adeo ut lingua sit animi index, mentemque verbapraesferant; *quoniam sumus invicem membra*, atque utpote unum **efficientes** corpus, non mutuo nobis officere sed impense prodesse potius **debemus**;

litudine ratio ecclesiae *nominalim* exprimitur tum heic, tum I. Cor. XII. 12—27, Ephes. IV. 25, V. 30.

28*) Metonymice usurpat Paulus vocem *πράξιν*, eaque denotat *ministerium* ac *functionem*, quam singula membra exercent et exercere debent pro eo charismatum modo, quem divinitus ac legitime acceperint.

382) Eamdem formulam, *εν βώμα οι πολλοι ιαμεν*, *unum corpus nulli sumus*, repetit Paulus I. Cor. X. 16.

283) Codices praestantissimi habent non *ο δε*, sed *rd δε*. Ipsa autem phrasis, *ο δι χα\$' ει* adhibetur pro *ο ει ενα*.

†M) I. Cor. VI. 16: *Ούχ οϊθατε, οτι τα θύματα υμών μέλ.η Χριθτοϋ έθτιν; άρα ούν τα μέλη τοϋ Χριθτοϋ, ποιηθώ πόρνη μέλη; μή γένοιτο*.

7SS) Collatione similium locorum (Ephes. I. 22 — 23, IV. 15—16, V. 30: Coloss. I. 18, Rom. XII. 4, et I. Cor. XII. **η**

— 27.) verba Pauli ita cum Iulio Potio merito explentur: *Οὐχοῖδarc, ότι ό Λμ-Οτό Ουν τοῖ χριθτιανοῖ (θύν τή έχχληδιά) εν θώμά έθτιν, ού ή κεφαλή ό Χριθτό;. ού δι τά λοιπά μέλη θάματα υμών έβη, άρα ούν τα μέλη τοϋ Χριθτοϋ (rd δώμα έμόν, ό έθτιν έχ τών μελών τοϋ δώματα; Χριθτοϋ, vel, τοϋ θάματο , ού ό .ly<-Οτό ή κεφαλή έβτιν), ποτήθω αυτο μίτα; τή πόρνη ; μή γένοιτο*.

-9G) Hesychios, *αίρει** *κατά xparx λαμβάνει*. Nescio autem cnr expungi debeat vulgata lectio *άρα*, eiusque loco suffici *άρα*.

•ST) Ephes. IV. 25: *Από άχοΦεμειM τό ψευδο λαλείτε αλήθειαν, ιχαῖτοζ μετά τοϋ πληθίον αυτοϋ· ότι εϋμεν ά-ληλ.ων μέλη*.

2S*) Sunt haec sumpta ex Zach. VIII. 10, ubi pro *μετά τοϋ πληθίον* est **m**; *τον πληθίον*.

sive haec289: *Quia* singuli *membra sumus corporis eius*, id est Christi 290, *tk carne eius et ossibus eius* 2° 4, atque cum eo consanguinitatis prope nexu copulati; sive tandem haec 202: Vos *autem* simul omnes *estis corpus Christi, et membra de*295 *membro*, vel ex recepta lectione, *et membra ex parte*, atque adeo singuli membra estis.

384. Porro explendae imagini insigniter conducit apostoli adhortatio''4: *Veritatem autem facientes in caritate* 295, aliosque ex animo diligentes, *crescamus in ipsum per omnia* 296, atque per omnia proficiamus in ipso, *qui est caput Christus*. Insigniter conducunt quae de exaltato a Patre Christo Paulus scribit 297: *Quoniam vir caput est mulieris*, illi praees198, illamque regit ac moderatur, *sicut et Christus caput ecclesiae*299, quam proinde temperat, fovet, sibique inhaerentem tuetur; *et* 300 *ipse est salvator corporis* 801, quique ideo nihil non agit ut ecclesiam servet, quam suum veluti corpus complectitur. Insigniter conducunt quae eadem mente apostolus ait 802: *Et ipse est caput corporis ecclesiae*, qui eidem praeest, diligenterque cavet ne quid ipsa detrimenti capiat.

Neque insigniter minus conducunt quae de Deo summis honoribus Christum cumulante his concepta verbis Paulus habet 303: *Et omnia* Deus Paler *subiecit sub pedibus eius* 304 funditus conterenda nisi morem illi

†1') Ephes. V. 30: *Ότι μέλη έβμεν τοϋ ιύματο αυτοϋ, εκ τη θαρρό αυτοϋ και ά τών όϋτίων αυτοϋ*.

''.) I. Cor. XII. 27.

*.) Verba haec quae in aliquot codicibus, versionibus ac patribus desunt, iliorum codicum, versionuin, patrumque et Irenaei inprimis suffragio fulciuntur.

''2)I. Cor. XII. 27: *ημεῖς δε έθτε ιύμα Χριθτοϋ, και μέλη έχ μέλου*.

'''') Recepta lectio habet, *xai μέλη υ μέρον*.

Ephes. IV. 15, coll. I. Cor. XI. 3: *Αέ.ηθιϋοντε δε έν αγάπη αύζήθωμεν ει αυτον τά πάντα, ό έβτιν ή κεφαλή ό Χριθτό*.

2,i) Dictio *εν αγάπη* referri potest tam id *άληθιϋοντε* quam ad *αυζήθωμεν*, et *ιμιώειν* accipi sic potest ut idem notet « *terilalc m profiteri*.

''') Vnlgatus interpretatur *τά πάντα* ac si esset *χατά πάντα*. Perspicua vero est constructionis inversio, quum recta

esse deberet *ει αυτόν τόν Χριϋτόν, ό εϋτιν η κεφαλή*.

α97) Epil. V. 23: *Ότι ό άνηρ εϋτι κεφαλή τη γυναικό , ω και ό Χριϋτό κεφαλ.η τη εκκλ.ηϋία * και αυτο εϋτι θωτηρ τοϋ θώματο*.

20s) I. Cor. XI. 3.

299) Vulgatus supplet, *esi*.

3°°) Particulam *kai* ante *αυτό* cum Vulgato omittunt tum codices non pauci neque pauci patres, tum nonnulli ex priscis interpretibus.

301) Post vocem *corporis* Vulgatus addit pronomen *eius*, quod neque instrumentis neque testibus confirmari potest.

3°2) Coloss. L 18: *Και αυτο εϋτι κεφαλή τοϋ θώματο , τη εκκληϋία*.

3°3) Ephes. I. 22 — 23: *Και πάντα ύπίταξεν υπό τοϋ πόδα αυτοϋ, και αυτόν εδωκε κεφαλήν ύπερ πάντα τη εκκληϋία, ητι εϋτι τό θώμα αυτοϋ, τό πλήρωμα τοϋ τά πάντα εν πάύι πίηρον-αίνον*.

''°«) Ps. VIII. 7.

*

gerant, illique veluli supremo Domino obtemperent; *et ipsum dedit*³⁰³ *caput supra omnem ecclesiam quae est corpus ipsius et plenitudo* ³⁰⁴ *eius ylli omnia in omnibus adimpletur* ³⁰⁷. Ipsum videlicet supremum caput constituit praeposuitque ecclesiae, quae corporis instar explet atque absolvit eum qui omnia sine discrimine replet, universalique capitis imperio continet ac gubernat.

385. Quotquot igitur ad conflandam ecclesiam veluti *proxima materia* concurrunt, has praeferunt nolas atque hisce characteribus distinguuntur: I. sunt *membra* unius eiusdemque corporis secum ipsis penitissime vincla, et iuribus officiisque secreta; II. universi subsunt *eidem supremo capiti Christo lesu*, cuius nutu temperantur et e quo vitam recipiunt; porro III. ex membrorum summa cum suo capite *integrum* prodit *ecclesiae corpus*, *unicum* unitate capitis, *harmonicum* consensione membrorum, *varium* discrimine proprietatum et functionum, *pulchrum* varietate consona partium ad unitatem redacta, *vivens* ea vita quae in membra cohaerentia ex capite defluit, *divinum* appellatione sumpta ex eiusdem capite ac ex vita qua pollet, postremo *lania* cum capite unitate sociatum, ut ab ipso capitis nomine *Christus* ³⁰⁶ nuncupetur. Qua appellatione omnium augustissima tum integrum corpus ornatur, tum singula quoque membra religione maiorum decorata leguntur, adeo ut fideles non *chrisliani* modo sed *christi* etiam dicti identidem reperiantur³⁰⁷.

COROLLARIUM 1.

386. *Propinqua ecclesiae materia censerī talis debet, qualis perhibetur apppositis quae ad illam designandam in Scripturis christianisque monimentis frequentantur.*

Eo namque perlinent apposita, sive *propria* illa sint sive *translata*, ut proprietates naturamque rei cui tribuuntur, aperiant atque determinent. Apposita igitur quae in Scripturis quaeque in Christianis monimentis de propinqua ecclesiae materia frequentantur, eo ex sese pertinent, ut cuiusmodi ipsa sit quibusve ornetur dotibus, patefaciant. Talis aulem censenda est propinqua ecclesiae materia, qualem eam proprietates demonstrant, quibus

³⁰⁵) *Dedit*, *εδωκε*, ^{*73} pro *τέλειχε*. *εοτηθε*. constituit. Adverti autem debet verborum *traiedio*, qua dicitur, *ipsum dedit caput super omnia*, pro *ipsum dedit super omnia caput*, id est, *κεφαλὴν υπερέχονθαν πάντων*.

³⁰⁶) *ὁ* heic sumitur ut Ps. XXIV. 1, Rom. XI. 25, XV. 29, Coloss. I. 19 — 20, pro *πλήθος*. id quod explet.

³⁰⁷) Participium *πληρονομενον* (*a. ro τον*

πληροούμαι) vim refert non *passivam* sed *mediam*. Dictio autem *τά πάντα εν πάσιν* egregie redditur *ὅλω ἀπαντα*. *omnia prorsus nulloque discrimine*.

²⁰⁸) Rom. IX. 3, coll. I. Cor. XII. 11 et I. Tim. V. 11.

³⁰⁹) Videsis Iustinum in dialogo cum Tryphone, §. LXXXVI; Ambrosium de obitu Valentiniani, pag. 1189. opp. T. II. et vulgatum Hieronymum in Ps. l'IV.

insignita refulget. De propinqua igitur ecclesiae materia ex iis rite iudicatur appositis, quae ad illam significandam Scripturarum christianaeque vetustatis usu recepta novimus.

29,

11

COROLLARIUM H.

38". *Eodem numero haberi apposita nequeunt quae ad propinquam ecclesiae materiam referuntur, sed quum alia ex iis non nisi ad summam spectent, alia vicissim singulis quoque partibus conveniunt.*

Si quid enim *multiplici ratione* considerari possit, cavendum est ne quae illi *certo quodam respectu* tribuuntur, *universim* atque *infinite* tributa intelligantur. Sed propinqua ecclesiae materia considerari potest *distributive*, ut aiunt, et *collective*: considerari potest prae *summa*, praeque *partibus*: et considerari potest prae *integro solidoque corpore*, praeque *singulis membris* quibus illud coalescit. Cavendum igitur est ne apposita quae de propinqua ecclesiae materia *priori considerata modo* adhibentur, ad eandem *altero modo spectatam* inconsulto traducantur. A quo quidem vitio etsi gravissimo nullatenus sibi caverent, qui discrimine quovis seposito, apposita ad propinquam ecclesiae materiam spectantia eodem numero haberent eodemque ordine complecterentur.

COROLLARIUM III.

388. *Apposita (piae ad propinquam ecclesiae materiam prae eiusdem summa consideratae pertinent, illam ostendunt supernaturalem, divinam, necessariam et omnigenis gratiae sanctitalisque donis illustrem.*

Sane ex appositis quorum meminimus, quaeque perfectionem excellentiamque praeseferunt, nullum est quod propinquae ecclesiae materiae prae eiusdem *summa* consideratae vindicari non debeat. Propinquae igitur ecclesiae materiae *hoc pacto* consideratae vindicari debet I. quod ipsa componatur *hominibus divinitus edoctis, vocatis, electis, filiisque lucis*³¹⁰, *veritatis, promissionis, regni ac Dei*; II. quod ipsa constet *sanctis, immaculatis, deiferis, christiferis, spiritiferis, sanctiferis, nova creatura, novo populo*ⁱⁱ, *verisque israelitis*; et III. quod ad vivum repraesentetur imagine

**) Praeclare Ignatius ad Philadelphenses, §. II: .Τέκνα. ουν φωεό; και clrfiiac, φεύγετε τον μεριβμόν και ràç UMiiiaCxa/ia; ‘ ό.του clè ό ποιμήν eCriv, ntl ό; πρόβατα ακολου9είτε. *Filii illepe toris et veritatis, fugite divisionem prae.niue doctrinas; ubi autem pastortti, eodem ut oves sequamini.*"

Ad quem *notam populum* signi-

ficandum ac pariter spectant appellationes, quibus Christianos dicere mos fuit *pisciculos, columbas* atque *e columba*, ex ecclesia nimirum quae *columbae* titulo decoratur. Iuverit contulisse Clementem alexandrinum, *Paedagogi* lib. I, cap. V, et lib. III, cap. XI; Tertullianum, con. Valent, cap. 11, et de baptismo cap. I.; Cyprianum, de unit, ecclesiae,

domus Dei, templi Spiritus, vineae Domini, ovilis cuius supremus pastor est Christus, corporis tandem cui tamquam caput ille praeest quem Deus Pater universis sire caelestibus sire terrestribus praefecit.

Quis porro inficias ire ausit, his describi oculisque spectandum proponi quod supernaturale sit, divinum, necessarium, nulloque *gratiae sanctitatisque splendore destitutum?*

COROLLARIUM W.

389. *Assignari criterion potest quo ea definiantur apposita, quae singulis distributive partibus convenire debent, quaeque prorsus necessaria sunt ut quis ad propinquam ecclesiae materiam pertinere censeatur.*

Quod enim omnibus apposis *commune* est, quod *semper* recurrit, quod *numquam* praetermittitur, quod *singulorum notiones* pervadit, quodque comparatum sic est ut propinquam materiam *unicersim* designet; id merito *criterii instar* habetur quo determinantur apposita quae singulis *distributae* partibus convenire debent, quaeque necessaria sunt ne quis alienus a propinqua ecclesiae materia iudicetur. Atqui relatus appositorum syllabus is est qui paullo diligentius expendi nequit, quin e vestigio innotescat *nonnulla* haberi quae omnibus apposis sunt communia, quae singulorum notiones pervadunt, quae semper recurrunt, quae numquam praetermittuntur, quaeque comparata sic sunt ut ad propinquam materiam universim designandam constanter usurpentur. Assignari igitur criterion potest, quo praelucente determinantur apposita quae singulis *distributive* partibus convenire debent, quaeque prorsus ilagitantur ne quis a propinqua ecclesiae materia seiunctus videatur.

COROLLARIUM V.

390. *Eorum numero quae singulis distributive partibus convenire debent, quaeque prorsus necessaria sunt ne quis alienus a propinqua ecclesiae materia iudicetur, inscribi debent lex credendi cumque ea consertum authenticum ministerium, lex unitatis cumque ea consertum communionis officium, lex postremo hierarchicae subordinationis cumque ea consertum iurium functionumque discrimen.*

Enimvero singula recolantur apposita, accurateque investigetur quid omnibus *commune* sit, quid *semper* recurrat, quid *numquam* omittatur, quidve ita frequentetur ul eo propinqua ecclesiae materia *constanter* de-

cap. VI; Optatum, con. Parmen. lib. III: Hieronymum, epist. VII, al. XLIII. ad Chromatiuni; Augustinum, de civ. Dei, lib. XV 111, cap. XX11I, et con. epist. Fundamenti, cap. IV; Isidorum pelusio-

tam, epistt. lib. I, epist. CCVII; ac Paulinum nolanuin qui epist. XXXII. ad Severum, n. 14. canit:

Nos tjwxjue perficies ptnctms tibi Christs t lumlxu.*

scribatur. Dubio procul apparebit, luculenterque apparebit nihil horum esse quod *in triplicem commemoratam legem* non perfectissime quadret.

Sane I. *legem credendi cumque ea consertum authenticum minifltrium* liquido praeferunt apposita hinc *discipuli, fidelis, credentis*, inde autem *magistrorum* el *doctorum* quos Christus miserit, suaque auctoritate suisque donis instruxerit.

Pari evidentia II. *legem unitatis cumque ea consertum communionis ifficium* praeferunt apposita *fratrum* el *fraternitatis, filiorum* et *familiae, nori populi, domusque Dei*.

De lege autem III. *hierarchical· s u b o r d i n a t i o n i s, deque iurium functiunumque discrimine cum ea conserto* manifestissima sunt quae singulas partes ita exhibent ceu *lapides rivos, palmites, agnos ac membra*, ut omnium summam ipsamque ecclesiam repraesentent veluli *templum, vineam, ovile tkorganicum concinnumque corpus*. Apposite romanus Clemens qui Corinthios aureis hisce verbis adhortatur³¹²: „Mililemus igitur ³¹³, viri fratres, omnibus viribus sub inculpatis eius praeceptis. Consideremus milites qui sub ducibus nostris³¹⁴ merent, quam ordinate, quam obedienter ³¹⁵, quam submissee imperata exequantur. Non omnes sunt praefecti, neque chiliarchae, neque centuriones, neque quinquagenarii, et sic deinceps; sed unusquisque in suo ordine et statione ³¹⁶ quae a rege el ducibus imperantur, peragit. Magni sine parvis, et parvi sine magnis consistere nequeunt; mixti sunt omnes, el inde usus. Exemplo nobis sit corpus nostrum. Caput sine pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite; minima autem corporis nostri membra universo corpori necessaria et utilia sunt. Quin immo ³¹⁷ cuncta conspirant, et una eademque subiectione ad conservationem totius corporis ulunlur.“

”¹) Epist, I. ad Corinth. §. XXXVII: >Στρατευδόμεθα οὖν, ἄνδρες ἀδελφοί μετὰ πάῃ ἐκτενεῖα ἰν τοί ἀμώμοι ἱρο τάγμαῃν αὐτοῦ, κατανοήῳμεν τοῦ ἱπρατενομίνου; τοί η̅γουμενοι η̅μών, χύ; ἐντάχτω . πῶ εὐείκτω , πῶ ὑποπαγμινω ἐπιτελοῦῃν τὰ διαταΟβόμενα. w εἰῃ ἐπαρχοι, οὐδε χιλίαρχοι, εκατόνταρχοι, οὐδε πεντηκόνταρχοι, H'ἰ τὸ κατέξῃ ' ἀλλ' ἐκαῦτο ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τα ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βαβιχαί τῶν η̅γουμένων ἐπιτελεῖ. οἱ μεγάλοι δίχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, ἀτι οἱ μικροί δίχα τῶν μεγάλων. οὐγ-ηαὐί τι ἴστιν ἐν πάοιν, καί ἰν τοῦτοι Ιρφιῖς. λάβωμεν τὸ σῶμα η̅μών, η̅ κεμάῃ δίχα τῶν ποδῶν οὐδεν ἴστιν, οὔτω

οὐδε οἱ πόδε δίχα τη κεφαλῇ ' τὰ δε ελάχιστα μέλη τοῦ σώματο η̅μών αναγκαία καί εὐχρηστά εἶῃν ὅλω τῷ σώματι. ἀλλὰ πάντα ὀυμπνεῖ, καί ὑποταγή μια χρηται εἰ τὸ σώξεσ&αι ὅλον τὸ σῶμα."

313) II. Tim. II. 3 — 4.

3⁴) Fellus voci η̅μών, quam Iunius ex coniectura suffecit, praefert αὐτῶν.

315) Sunt qui legant non εὐείκτω , *obedienter*, sed εὐεκτικῶ , *strenue*.

31 β) Huc pariter faciunt quae Paulus docet I. Cor. XV. 23, quaeque Clemens subdit §. XLI.

317) Maluit Davisius legere ἀμα, sed nihil impedit quominus retineatur ἀλλά, vertaturque *immo, quin immo*.

E quibus inferi818: „Servedur itaque corpus nostrum in Christo Iesu, et unusquisque proximo suo subiicialur 119 iu.xla ordinem, in quo per gratiam eius positus est.“

C A P' l i T XXXIV.

Pressius agitur de propinqua ecclesiae materia, eiusque characteres necesarii iuxta at suffi cientes subtilius definiuntur. — Quae hunc in finem accommodata eruantur ex Evangeliiis: — quae colligantur ex Actis: — quae praesto sint ex litteris aposlolicii: — quaeque praebeat Iohannis revelatio: — omnium harmonia aperitur, concentusque detegitur: — tandem ea depingitur imago, quae propinquam ecclesiae materiam splendide referai natosque eiusdem colores ad virum repraesentet.

391. Ea est quaestio de propinqua ecclesiae materia, quae quum «· sese merito habeatur gravissima, cum aliis praeterea doctrinae capitibus iisque maximis ita cohaeret, ul haec explanari apte nequeant, nisi illa fuerit ad liquidum perducta, cerlisque rationibus stabilita. Quamquam igitur e superiori tractatione non minimum lucis ad eam collustrandam dimanant, mullo tamen plura quae affatim suppetunt addenda sunt, ut illius explicatio luculentior et definitio subtilior articulaliorque reddatur. Haec in praesentia dabimus, eoque ordine dabimus ul praevertant quae ex Evangeliiis, luni ea sequantur quae ex Actis, litteris apostolicis ac revelatione Iohannis ad rem accommodata nodumque expediendum idonea non valida minus quam praeclara desumuntur.

392. Auctor itaque el consummator fidei nostrae Christus Iesus suam aperiens mentem, stiumque patefaciens consilium quum ecclesiam primum nominavit, his omnino verbis Petrum alloquulus est 1: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, firmaque fidei rupes’, ct super hanc petram aedificabo

>'») L. cit. XXXVIII: .Σ'ωζilaPω ουν ημών όζον ro ύώμα iv Χριύτώ τηΟον, και vxoraGtit3ω txaCroç r<3 πι.ηβιον αυ· rou, καιιώ; και ιτιΟη tv τω χαμββμνη avrov.*

11f) Ephes. V. 21, coll. I. Petr. V. 5.

*) Matth. XVI. 18: Ηάγώ Α 0οι zr/w, δη ou ri και raiJry

rrj xirpa oίxoδόμηOω μου την lxxbfüaV και .rvÀat adov ού χαποχύοοοοιν avnt;. '») Is est Chrysostonius, a quo in comm, ad h. 1. Petrus dicitur Onçià τηζ .riaπω rrtrça. De hoc autem Salvatore* oraculo nos propteren nihil addimus, quod illud in opere De praerogativis btali Petri diligenter expenderimus.

(cdeiiam meam, quae ceu templum Dei vivi 3 super te exstruetur, eiusque paries singulae veluli totidem lepides 4 super te consistent; *et portae inferi nn praecidebant adversus eam*, (juin potius fusae viciaeque profligabuntur. Nequit ergo ecclesia a Petro esse divulsa, sed quotquot illam componunt et id extremum usque component, cum Petro tamquam cum praeiaclo divinitus fundamento cohaereant necesse est. *Ubi enim Petrus, ibi ecclesia*, neque ilibi ecclesia quam ubi est Petrus el in socielalc alque communione cum frlro. Quocirca inler characteres quibus propinqua ecclesiae materia distinguitur, numerari debet *unitas et communio cum Petro, qua si qui caruerint, tiJ ecclesiae aedificium spectare non possunt*.

393. Cum hoc autem caractere alter nectitur tum a Christo propositus, quum fusis pro apostolis ad Patrem precibus continuo adiecit5: Aon *pro di autem rogo tantum*, quamquam enim primum pro apostolis quos mihi eximie dedisti, ulpolc summus sacerdos rogaverim, nolim tamen preces meas ineorumdem dumtaxat utilitatem cedere, *sed et pro eis rogo*, proque eis similia postulo *qui credituri sunt “ per verbum eorum in me*, quique meae doctrinae atque adeo tuae ipsorum ministerio ipsisque praedicantibus 7 fidem idiuDgent. Dum autem sic oro, propositum mihi est, *ut omnes unum sint*, licui tu *Pater in me et ego in te*, ul nimirum omnes quotquot ad finem usque credent, sive iudaei sive gentiles, sive servi sive liberi, sive sapientes rive imperiti, quovis funditus sublato discrimine, unurn ad invicem sint, unam habeant mentem, unamque edant professionem, unitatemque idcirco referant illi simillimam 8 qua tu, Pater, es in me el ego in te. Propositum mihi deinde est, tum *ut ipsi in nobis unum sint*, alque hac nobiscum unitate mutuam in seipsos concordiam tueantur alque confirment, tum *ut credat mundus quia tu me misisti*, quando tanta pugnantium inler se populorum gentiumque concordia 9 nonnisi ab eo potuerit proficisci quem tu miseris,

») II. Cor. VI. io.
*) I. Petr. II. 5.
‘I Ioh. XVII. 20— 21 : *Oὐ nepi τοῦ· art ii ἱρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καί περὶ τῶν ἡλπόντων ὁιὰ τοῦ λόγου αὐτῶν (i ■u· aa .πάνττ ιν ωῦι, χαάώ θύ, αό.πρ, : ἰμοῖ, χάγω ἔν Οοί' ἔνα καί αὐτοί ἔν :<(» *h ὡύιν ἔνα ὁ χόϋμο ιτιϋτίϋΟη, ὅτι ti tu ὁχίϋπιλα* .
‘) OmiMÎM lectionibus *πιπιαττυχότων* ft *χιταύόντων*, quae vix in censum didqaem venire pOMtinI, germana lectin *I *siCruorruv*. ita ut praesciis vim Pu- teri obtineat.
’j *Ministerialis* enim ratissa Culei t*

caque caelitus praelinita exprimitur ver- bis *ἀιὰ τοῦ λόγου αὐτῶν*. Cum quibus componi debent tum quae habentur Is. LH. 7 — 8, pfi8. VIII. 3, XIX. 5, XLV. 5, Rom. I. 16, et II. 16; tum formulae (Rom. X. 8, Gal. III. 2–5, 1. Tim. IV. 6.) *το ρήμα τή χῖοττω , άχοή ,τι- οτιω* et *λόγοι .τιϋττω* . quibus significatur lidcm inniti authentico testimonio atque ex authentjca praedicatione (Rom. X. 14.) pendere.
s) Recolantur quae de *theologico ec- clesiae paradigmate* disseruimus.
) Nihil enim polluti (Actt. X. 15.)

reliquum erit, nihil quod (Ephes. II.

quem luo numine sustentaris, quemque uti principem pacis ° delegeris, cuius opera regnum pacis unitatisque institueretur.

Huc igitur characteres redeunt, quibus ii distinguantur oportet qui ad ecclesiam pertinent, ut l. penitissima unitate mutuo copulentur, atque ita mutuo copulati regnum pacis unitatisque praescierant; ul ll. unitas qua vincli iunguntur, ex eadem fide concordique eiusdem professione dimanet; alque ut lll. huiusce unitatis duplex existât efficiens caussa, altera *princeps* quaeque ex omnium consortio cum suprema veritate, a Patre per Filium cum Spiritu sancto repetatur, el altera *ministerialis* quaeque ad consortium revocetur cum verbo veritatis ab iis praedicato. qui a Christo missi ll ad finem usque illud annuntiabunt, deque illo virtute teslantis Spiritus sumina auctoritate testabuntur

394. Ad eosdem characteres confirmandos expoliendosque referuntur verba Salvatoris, quibus iam rediturus ad Patrem apostolos compellavit inquiens¹³: *Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra*, mihique Pater nomen donavit quod est super omne nomen ¹⁴. *Euntes ergo* tamquam mei legati rneaeque potestatis administri *in disciplinam meam*, in meam ecclesiam meumque regnum *recipite* non iudaeos solos neque solos Samari- tanos, sed *omnes gentes*, quum ego sim salvator universalis, meaue ecclesia debeat esse catholica. Illas vero recipite externo lavacro regenerationis et renovationis Spiritus sancti ¹⁵, *baptizantes eos in nomine Patris et Filii el Spiritus sancti*, simulque *docentes eos serrare omnia quaecumque*, non pariem aliquam sed omnia ¹⁵ et singula quae *mandari vobis; et ecce. ego* sin minus conspicuus, invisibilis certe meoque numine *robiscum* cumque iis

13—14.) a gentibus iudaeos separet, neque iam amplius vel iudaei (Ierem. VII. 2.) templum Hierosolymitanum, vel Samaritani (Ioh. IV. 22.) montem Garizim, vel gentiles (Actt. XIX. 28.) magnam eplie- siorum Dianam extollent.

Io) Is. IX. 6, coll. Coloss. I. 20.

l °) Ioh. XVII. 18. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum.

,2) Ioh. XV. 26 — 27: Cum autem venerit Paraclitus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, *ille testimonium perhibebit de me, et vos testimonium perhibebitis*, quia ab initio uiecum estis. — Ubi coniunctio utriusque testimonii hinc Spiritus, inde vero eorum qui legitime missi sunt, nequit esse splendidior.

'») Matth. XXVIII. 18-20: *Ἐμτ, υοι παΟα ἐζονῦλα ἐν ονρανῳ και ιχι γη . πορευΟέντε μα9ητεῦῶατε πάντα re ἸΟνη, βαπτίζοντε αυτού ει τό ονομα τού πατρό , και τον υιού, και τού άγιον πνεύματο } διδάβχοντε; αυτού τημίν πάντα οθα ενετειλάμην ὑμίν και εγώ με9.' υμών είμι πάβα τά ημέοα;* εῳ τη Ουντελεστα τον αιώνο .*

Philipp. II. 8 — 9.

Tit. III. 5, coll. Ioh. III. 3. seqq.

16) Quare Ioh. XVI. 13. Christus pol- licetur apostolis Spiritum veritatis, qui illos manu veluti ducat *el πάσαν ιγ' αλήθειαν, in omnem veritatem*, non in partem solum aliquam evangelicae ve- ritatis.

qui vos perenniter excipient””, *sum omnibus diebus*, continenter el citra quamcumque interpellationem *usque ad consummationem saeculi*, mundique aspectabilis finem.

El penes Marcum 1 ft : *Euntes in mundum universum*, universumque terrarum orbem lustrantes 19 *praedicate evan/eliu*m meamque salutiferam doctrinam *omni creaturae*, cunclisque sine discrimine hominibus. *Qui ere diJcrit*, meamque doctrinam vestra praedicatione annuntiatam pio credulitatis alltdu susceperit2 ° el fidei obsequens *baptizatus fuerit* meumque in regnum adseitus, *salvus erit*, bonorumque novi foederis particeps; *qui vero non «Merit*, baplismuinque incredulus répudiant, *condemnabitur*, sibique iram in die irae thesaurizabit. *Illi autem* ex Hierosolymis *profecti*21 *praedica-*
terunt ubique el longe laleque evangelicam doctrinam annuntiarunt. *Domino*, qui se cum illis futurum spoponderat, *coopérante, et sermonem* illorum qui Dei erant adiulores 22, *confiemante sequentibus signis*.

395. Quinam igitur, auctore Christo, putandi sunt illorum characteres quibus ecclesia componitur, quique ad ecclesiae corpus efficiendum ceu totidem membra concurrunt? Siculi *destinatione pioque Salvatoris consilio* nemo est hominum qui ad ecclesiam non ordinetur 2 8, atque idcirco apostoli mittuntur eig *τον κόσμον άπαντα*, *in mundum universum*, iisque edicilur tum ut evangelium deferant *πάση rij κτίσει, omni creaturae*, tum ut *πάντα tiiffñv*)], *cunctas gentes* ecclesiae adiunganl; ila non aliis 24 *actu ac pro-*
pinque coalescit ecclesia nisi iis qui I. doctrinam salutarem fide complectantur, illamque II. complectantur lotam, atque III. ex illorum ore accipiant quos

‘.) II. Tim. II. 2.
IS) Marc. XVI. 15 — 16 — 20: Πορεύ-
ει; ei *roy κόσμον άπαντα, κηρύξατε*
ώ ιναγγέλιον πάβη τη κτίσει. ο πιστεύσα
ni 3a.triG&ει . σωΟησεται’ ό δε άπιστη-
ιαζ.χατακύύησεται. εκείνοι δε εξελάοντε
άτμξαν tanpa/ον, του κυρίου συχερ-
yomo; , και τον λόγον βεβαιούντο διά
fut *εχαχολονΦούντων σημείων.*

.*) Actt. I. 8.
*) Praeire namque in adultis homi-
nibus debet lidos ne baptismus consequi,
qai proplerea a maioribus appellari con-

sarrit *σφραγι τη πίστεω , fidei ob-*
ttyalio. Hinc solemuis penes eosdem
prtitio duplicis institutionis, quarum prior
, *χατήχησι , initialis inslilulio* dicebatur
* symboli redditione constabat, poste-
rior vero audiebat *γχώσι , scientia*, aut
etiam *τη πίστεω τελείωσε επίκείνα τη*

κατηγησεω , fidei perfectio ultra cate-
chesim, quam Christus expressit inquiring,
docentes eos servare omnia quaecumque
mandavi vobis. Atque hinc receptum in
ecclesia *ειδο διδασκαλικόν, genus do-*
cendi duplex, *το μεν τη παιδαγωγία ,*
τό δε εποπτικόν, aliud paedagogicum,
aliud epopticum, idemque dictum *ισχνόν*
και πνευματικόν, subtile et spiritale.
Conferendi sunt interpretes ad Hebr, VI.
1. seqq., ct Clemens alexandrinus in sexto
Stromatum.

- 21) Actt. 1. 4.
- 22) I. Cor. III. 9’ *Θεού γάρ εδμεν*
συνέργοι.
- 23) Videsis quae de materiali cadem-
que *remota* ecclesiae caussa praestituimus.
- 14) Quisque intelligit nonnisi de iis
sermonem esse, qui *actu proprio* ad
ecclesiam accedunt.

Christus misit, quibus Christus adest el quorum praedicatio caelesti auctoritate munitur; tum vero IV. fidei obsequentes initientur baptismo, quo V. initiali el ad spiritalem vitam proveci illam porro excolere atque perficere satagant, servantes omnia quae Christi nomine ab authenticis legatis praecipuntur.

Quare si haec cum superioribus iuncta *5 animo reputentur, perspicue intelligitur, characteres eorum quibus *proxime* ecclesia conficitur, ad *quadruplicem unitatem* revocari: I. ad unitatem unius eiusdemque integrae fidei; II. ad unitatem unius eiusdemque *ministerii* humano-divini, e quo repetantur tum quae credi, tum quae expleri opere debent; III. ad unitatem unius eiusdemque *externae initiationis* per baptismum; ac tandem IV. ad unitatem unius eiusdemque *domus* supra Petrum exstructae, nec non unius eiusdemque moralis *corporis*, quod penitissimo partium consortio veluti regnum pacis et a pacis principe constitutum manifestetur.

396. Cum his ex evangelio certaue Christi voluntate constitutis egregie consentiunt quae *Acta apostolorum* exhibent, sedulisque lectoribus spectanda proponunt. Initio namque universum hominum genus ad ecclesiam *destinatum* edicatur 26, el apostolica testificatio eaque *hujnano-dirina**7 ab Hierosolymis ad ultimum usque terrae terminum propaganda significatur: tum characteres exprimuntur quibus ornari illi debent qui *propinque actuque secundo* ecclesiam componant.

Ad quem censum omnium primus referri is debet, qui fide adiuncta evangelio et authenticae testium praedicationi continetur²⁸. Neque enim alii ecclesiae membra habebantur, nisi qui *reciperent annuntiatum sermonem* el *evangelizanti de regno Dei ex toto corde crederent*.

397. Adhibita evangelio fide, ex eiusdem praescripto exigebatur ut credentes lavacro regenerationis initiarentur. Ad rem Petrus 29: *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi* 30, atque hoc solemui ritu profitemini Iesuni esse Christum. Et mox 31: Q_m» *ergo receperunt*"

**) Cf. nn. 392, 393.

'«) Actt. I. 18.

**) Utique *humano-divina*. quum non antea praecipitur apostolis, *εθεθ9έ μοι μάρτυρε*, *eritis mihi* meaeque doctrinae *testes*, quam illis fuerit a Christo promissum, *λτρρεθ9ε δϋναμιν έαελ9όντο του άγιου πνεύματος εφ υμά*, *accipietis virtutem superventuri in vos Spiritus sancti*.

'·) Actt. II. 41, VIII. 12—36 — 37, XVII. 12.

*) Actt. II. 38: *Βαπτιϋ&ήτω εξαϋτο υμών iiti τώ όνόματι ΙηΟοϋ Χριδτου*.

3 °) Formula, *βα.πιτίζεθ9αι i.tirù σπόματι Ιηϋοϋ Χριδτου*, non videtur ab altera differre Actt. XIX. 5: *βαπτίζεδίαι ει το όνομα του χυριου Ιηδου*.

31) Actt. II. 41: *Οί μεν ούν άδμενα; άποδεξάμενοι τον λόγον αυτου, έβαχι-δ^ηδαν*.

3i) Adverbium *άδμένω*, quod Hesychins interpretatur *μετά χορά*, *>βέ»*; *προ9ύμω*, *έχονδιώ*, una cum Vulgato omittunt tum plures antiquae versiooes. tum codices, patresque non pauci.

termonem eius, eiusque praedicationem pio fidei assensu probarunt, baptizati sunt. et fidei sacramento suam credulitatem confirmarunt.

Ubi autem memorantur fructus, quos Philippus sua praedicatione collegit, haec inter alia de Samaritanis habentur 38: *Cum vero credidissent Philippo crangelizanti de regno Dei, deque nomine Iesu Christi*³⁴, *eaque annuntianti quae ad salutarem oeconomiam Christique personam referuntur, baptizabantur viri ac mulieres. Simon autem* 35 *etiam ipse credidit, aut certe credere visus est*³⁸, *et cum baptizabaris esset, adhaerebat Philippo neque ab eiusdem latere discedebat.*

Omitto eiusdem generis reliqua 37, atque hisce absolvo quae de ephesinis discipulis, praedicante Paulo, dicuntur³⁸: *His auditis et fide ex auditu concepta, baptizati sunt in nomine Domini Iesu.*

398. Fide ac baptismi initiatione creati discipuli *apponebantur ecclesiae*³⁹, *fideliumque coetui adiungebantur*, cui semel adiuncti ne a tanto bono miserrime exciderent, multiplici officio obstringebantur. *Officio* namque *obstringebantur communis professionis, officio obstringebantur eiusdem religiosae communionis et officio obstringebantur socialis dependentiae et hierarchicae subordinationis.* Potiora adducam quibus singula comprobem, illaque primum quae *ad utrumque officium communis professionis et unius eiusdemque religiosae communionis* referuntur.

399. Huc itaque faciunt ac luculentissime spectant quae traduntur 1. *et perseverantia in doctrina apostolorum et communicatione agaparum*⁴⁰, *et fractione panis eucharistici et orationibus* 4^{*}; II. *de conspiratione*

n) Actt. VIII. 12—13: *Ἦσαν δὲ ἐπιτιμωμένοι τῷ Φίλιππῳ εὐαγγελιζομένῳ τὰ ἰσραήλ; βαπτίζοντες αὐτὸν τὸν θεόν καὶ τὸν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες· ὁ δὲ Σιμὼν καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ ὁδοῦ βαπτισθεὶς ἦν πρὸς καρτερῶν τῶν λόγων τοῦ Φίλιππου.*

H) Vulgatus legit *in nomine Iesu Christi*, et Vulgato patrocinator Syrus. Sed graeci codices, graeci patres atque iuxta versio habent *καὶ (ὁ καὶ) τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ.*

η) Quum Vulgatus reddat, *tunc Si et ipse*, videtur in suis habuisse cedibos. *rôles* ὁ Σιμὼν καὶ αὐτόν,

H) Disputatum enim olim fuit ac etiam non disputatur, sincere ne Simon crediderit. an fidem contra homo perditis-Mens simulat.

·) Actt. X. 47 — 48.

3 s) Actt. XIX. 5: *Ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτισθήσαν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.*

3P) Actt. II. 41—47, XI. 24, XVII. 4.

4 °) Actt. II. 42: *Πόαν δὲ πρὸς καρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς πρὸς εὐχαρί. Versio itala: Erant autem instantes doctrinae apostolorum, et communicationi, et fractioni panis, et orationibus. Versio vulgata: Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus. Vulgatus ergo accepit καὶ πρὸς ἡγόνν, caque figura quam grammatici dicunt ἐν διὰ δυοῖν, verba καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, haud aliter intellexit ac si ita se haberent: καὶ τῇ κοινωνίᾳ κλάσει τοῦ ἄρτου.*

11) Hanc interpretationem suadent interpretes syrus qui vertit, *in fractione*

credentium omnium 43, <[ui idcirco non aliter perhibentur mutuo devincti, *ac si unum cunctis fuisset cor et anima una*; III. de studio curaque Sauli qui Damasco elapsus et triennio a conversione sua Ierosolymas profectus satagit *ut se iungeret discipulis* 13, quod Barnabae opera consequutus est: et IV. de Paulo, Sila et Timotheo, de quibus legimus 4: *Cum autem pertransirent civitates*, in quibus Barnabae et Pauli ministerio fuerant antea ecclesiae fundatae, *tradebant commendabantque eis custodire dogmata* “ *et edicta quae erant decreta ab apostolis et senioribus, qui erant Ierosolymu. El ecclesiae quidem confirmabantur fide* atque in fide constanter redderantur, *et abundabant numero quotidie*, adeo ut in dies essent copiosiores.

-100. Iis porro quae ad primum alterumque officium spectant comprobatis, splendidiora esse nequeunt quae ad tertium cuius meminimus, referuntur. Officium namque *dependentiae et hierarchicae subordinationu.* quo discipuli ac fideles erga episcopos praesidesque obstricti tenerentur, perspicue ostendunt: I. quae in opere *De praerogativis beati Petri* ex Actorum libro deprompsimus, ul nobilissima eiusdem ornamenta supremamque in universum Christi gregem auctoritatem vindicaremus 4 fi.

Ostendunt II. quae de fidelibus pretia rerum divenditarum afferentibus subjiuntur his verbis 47: *Et ponebant ante pedes apostolorum*, illisque tamquam coelus moderatoribus dispensanda committebant.

Ostendunt III. quae legimus 49 de iure convocandi fratres apostolorum proprio, eaque referendi ac statuendi quae in commune bonum cederent.

Ostendunt IV. quae narrantur 5° sive de conditionibus apostolorum nutu praefinitis, ut novus ministrorum ordo institueretur: sive de munerum partitione qua fieret, ul apostoli operam potissimum darent *erga pro euχρη και ει διαχονια του λόγου, orationi publicoque cultui et ministerio verbi* atque

eucharistiae, patres non pauci a Suicero laudati, materies orationi subiecta quae sacra est, usus loquendi (1. Cor. X. 15.), et articulus *euχρη* qui nomini *aprou* praeponitur.

41) Actt. II. 44, coll. IV. 32: *Πάντες* *οὐκ ἐπιστεύοντες ἡβαν ἐπὶ τὸ αἶμα** Quae quidem de penitissima conjunction? sumenda esse, ostendunt locorum parallelismus, usus loquendi (Ps. XXXIV. 4.). rei natura et Cbrysostomi ac Theophylacti suffragium.

°) Actt. IX. 26 — 29, coll. Gal. I. 15 — 24.

”) Actt. XVI. 4 — 6.

45) *Λόγμα*, quod proprie notat *edictum, decretum, praeceptum*, non alibi penes alexandrinis interpretes quam in Danielis libro reperitur, respondetque chaldaicis vocibus Dan. III. 10, VI. 8~

1<) Lib. I, capp. XV—XXII.

<7) Actt. IV. 35, coll. V. 2, VII. 57: *ἡτοιμασέν τινος ἑκαστος τὸ ἑῶν* *ἵνα ἵστηται ἐν τῷ λόγῳ*.

4H) Est autem *τιθέναι τι ὑπὸ τοῦ* *ποδὸς* *τινος*, *deponere illiquid penes aliquem, illique administrandum committere**

49) Actt. VI. 2. seqq.

so) Ibid. vv. 3

ewngelicae praedicationi: sive de impositis manibiis, quo solemni ritu ab apostolis novus ordo consecraretur.

Ostendunt V. quae Lucas complectitur inquietis 81 : *Cum autem audis- uul nposloli qui erant lerosolymis, quod Philippo praedicante el Domino coopérante recepisset Samaria verbum Dei, miserunt⁵² ad eos Petrum ri lohannem: (pii cum venissent absoluturi opus a Philippo inchoatum, orarerunt pro ipsis ul acciperent Spiritum sanctum; nondum enim in qutmquam illorum venerat modoque conspicuo erat illapsus, sed baptizati lanium erant in nomine Domini Iesu el per baptismum in professionem adseili nominis Domini Iesu⁵³. Tunc, quod integrum Philippo non fuerat, inpombant manus super illos, eaque manuum impositione tamquam efficaci plenoque signo accipiebant Spiritum sanctum.*

Ostendunt VI. quae litteris consignata novimus⁵¹ de quaestione in antiochena ecclesia oborta, perniciose gliscente, ad apostolos delata, eorum- que suffragio iudicioque diremta.

Ostendunt VII. verba quibus continetur apostolica definitio 35, eadem- que declaratur e ministerio humano - divino profecta 5c el ad inducendum obediendi officium prorsus efficax: *Visum est Spiritui-sancto et nobis ab eo in omnem veritatem deductis, nihil ultra imponere' vobis oneris (piam haec necessaria 57, ut abstineatis ros ab immolatis simulacrorum et san- guine el suffocato et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis.*

Ostendunt VIII. diserta testimonia 58, quibus aut a reliquo fidelium coetu distinguuntur *πρεσβύτεροι τη Εκκλησία*, *presbyteri ecclesiae*, aut seorsum nominatimque recensentur *ἐκκλησία, πρεσβύτεροι και απόστολοι*, *ecclesia, presbyteri et apostoli*, aut etiam *οι απόστολοι και οι πρεσβύτεροι οὐ οι αδελφοί*, *apostoli et presbyteri et fratres.*

Ostendunt tandem IX. quae adhortatione ad collectos presbyteros Paulus

;*) Actt. vin. 14 — 18.

n) Miserunt non *auctoritate* sed *con- lilio et caritate*, quemadmodum Actt. XV. 2. antiochena ecclesia Paulum et Barnabain misisse perhibetur.

n) Paulus I. Cor. 1. 13- negat bapti- zato* fuisse Corinthios *ει τό όνομα Παν- zor. in nomen Pauli*, atque adeo fuisse Paulo tamquam religionis auctori dedi- cates. Ergo baptizari *ει τό όνομα του ηπιον Ιησου*, apte redditur *baptismo addici nomini Domini Iesu.*

H) Actt. XV. 1. seqq.

*) Haec tribus partibus componitur.

quarum prima eademque dogmatica de- claratur necessariam assequendae saluti non esse mosaicae legis custodiam, altera similiter dogmatica declaratur naturale divininnque ius quo fornicatio prohibetur, et tertia caque disciplinari et mutationi obnoxia abstinendum edicitur a suffocato et sanguine,

iC) Actt. XV. 28 — 30.

4T) Omissis coniecturis, *èitâvayxtç* adverbialiter acceptum, praemissoque articulo vim induit adiectivi.

4S) Actt. XV. 2 — 4 — 6 — 22 — 23, XX. 17.

habet⁵ °: *Attendite vobis et universo gregi*, tam vobis prospicite quam gregi illi universo, *in quo ros Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesia» Dei*, illamque sic pascere ut eadem a lupis detrimentum non subeat.

401. Sit ergo supremis adumbranda lineis *forma* ac *species*, quae propinquam ecclesiae materiam repraesentat, et ad quam ii exiguntur quibus actu ecclesia componitur. Non alii profecto ex norma quae in Actis elucet, habebuntur ecclesiae paries, neque alii inter ecclesiae membra referentur, nisi qui I. authenticae praedicationi crediderint; nisi qui II. praeceptam animo fidem sacramento regenerationis obsignarint; nisi qui III. in unum idemque morale corpus coaluerint; et nisi qui IV. hanc corporis unitatem impense servaverint eorumdem participatione mysteriorum, debitoque in eos obedientiae et hierarchicae subordinationis officio, qui Spiritu sancto auctore regunt ecclesiam Dei, verbum veritatis annuntiant, fidei sinceritatem tuerentur, obortas de revelatione controversias dirimunt, legesque communi bono opportunas pro suo gradu suoque munere sanciant.

402. E quibus membrorum ecclesiae characteribus ne unus quidem est, qui *litterarum apostolicarum auctoritate* non confirmetur ac vero etiam articulatus edisseratur.

Utrum enim ab eo ordiatur qui praestita *fide* continetur, supremam absolutamque eiusdem necessitatem illa omnia plane demonstrant quibus homines perhibentur fide iustificari⁰, per fidem habere accessum ad Deum s¹, iustitiam quae est ex fide apprehendere⁶¹, fide stare⁶³ eaque effici Abrahamae filios^{*4}, ex fide vivere⁶⁵ ac promissionibus fide potiri^{6B}, fide seu lorica armari contra ignem satanae tela⁸⁷, fide de mundo victoriam referre⁶⁸, ac sine fide placere Deo non posse^{6'}.

Quod praeclara imagine declarat Iudas his verbis ⁷ °: *Commonere autem vos volo semel scientes omnia* ⁷¹, et quamquam omnia olim gesta et fidelissimis historiae monumentis consignata probe ⁷² teneatis, *quoniam*

**)	Act. XX. 28.	ο κύριος λαόν εκ γη Αίγυπτον ὠδα , ἐγ
	Rom. III. 27, V. 1.	δεύτερον τοῦ μη πιστευοανταξ αχuitfn.
*)	Ibid. V. 2.	τι) Pro ἀπαξ τοῦτο habent α,ται
·*)	Ibid. IX. 30.	·παντα codices omnino plurimi, versiones
·»)	I. Cor. XVI. 13, coll. II. Cor. 1.	· antiquissimae, patresque non pauci tam
	23, et I. Thessa). III. 4.	· graeci quam latini. Suspiciatur Laurmann
◆)	Gal. III. 7.	· germanam sinceramque lectionem esse
·»)	Ibid. III. 11, coll. Hebr. X. 33.	· ἀπαξαπαντα, atque ex ea facile oriri
··)	Gal. III. 22.	· potuisse tum ἀπαξ πάντα, tum etiam
•7)	I. Thess. V. 2.	· ἀπαξ τοῦτο.
“	◆) I. Ioh. V. 4.	7·) Wassenbergius particulam c. rect
	Hebr. XI. 6.	· reddit probe ³ hinc subdit: »Male illi qui
	Iudae v. 5: Γπομνήβαι δι νμά	· ἀ.ταξ reddunt semel, aut de verborum
	,θούλοαι, «ιόότα νμά απαξ rovvo. orc	· traiectione cogitant, in quibus est Pri-

Itominus" populum dé terra Aegypti salvans, iliumque durissimo servitutis iugopotenter liberans, secundo atque ex contrario 74 eos qui non crediderunt uli oportebat, neque credendo obedjerunl 75, perdidit, quum alii morsu Ser-gium occubuerint, alii morbis el alii alio infelicissimo modo interierint7.*

403. Fides porro ecclesiae membris tantopere necessaria non alia est ab ea çil/«e *ex illorum ministerio pendet, iliorumque praedicatione hauritur, quos sibi Clirislus cooperatores selegit el ad universas gentes edocendas suprema auctoritate destinavit.*

Est namque fides quae annuntiatur ubique terrarum ac in mundo uni-verso””, quae auditu percipitur78, quae opera ministrorum Christi praedicatur in universa creatura quae sub caelo est 79, quae debet cum legatorum verbo adamussim conspirare 8°, quae ad illius normam exigenda est, ne quis in uroum currens a scopo aberret 8“, quae citra damnationem dissidere ab illa non potest82, quum ea sil veritas cui obediendum 83, regula in qua per manendum 84, vera Dei gratia in qua standum85, reclaque via per quam omnes ambulent ut Deo placeant 86, fructumque nanciscantur salutiferi Dei consilii, qui credentium sanctificatione continetur.

404. Ex hac autem fidei proprietate, sine qua constare sibi fides non potest, neque ea esse quam Christus praecepit, quam Scripturae commendant, quaeque uli radix ac fundamentum totius Christianae iustitiae extollitur, necessario consequitur *duo ad illam pertinere, illamque duobus prope clementis, lum interno et subiectivo, tum externo el obiectivo, conflari.* Et conflari quidem elemento *interno et subiectivo*, cuiusmodi est *firma animi assensio piusque credulae voluntatis affectus*: conflari autem elemento *txlerno et obiectivo*, cuiusmodi est *canon el regula ad quam interior mentis habitus conformari debet.*

Quae sane regula ipsa est *doctrina ab authenticis testibus proposita tl ab iis authentice solemniterque annuntiata* qui aposlolalu funguntur ul

aens. Eodem usu άπαξ modo praeces-serat v. 3. neque aliter intelligendum ipc.xai Rom. VI. 10. Porro notandum, in priori commatis membro deesse ro recrepor, facile e sequente ro ότûρεçov lippiendum."

■') Non desunt codices, versiones et pitres apud Millium, Wctestenium et Griesbachium, in quibus occurrit *Ἰησὺς* rtl ό *3ιό*;

:i) Nisi ro *iivrtoov* interpretamentis debealor, accipi debet eodem sensu quo *nio* Matth. IV. 7, Iacob. V. 18.

7i) Hebr. IV. 2.
7ß) I. Cor. X. 5 — 8—0—10, coli. Hebr. II. 2.
77) Rom. 1. 8.
78) Ibid. X. 17. seqq.
’·.) Coloss. I. 23.
80) II. Cor. XI. 4.
**) Gal. II. 2.
”) Ibid. I. 6.
SJ) Ibid. III. 1.
84) Philipp. III. 10.
8ß) I. Petr. V. 12.
8ß) I. Thessal. IV. 1. seqq.

obediatur fidei 87, qui ministri sunt Iesu Christi 88, doctores novi testamenti secundum dispensationem Dei89, qui pro Christo legationem explent90, qui ministerium reconciliationis a Domino acceperunt 81, qui sunt columnae et fundamentum 93 et ad aedificandum mysticum Christi corpus instituti92, qui ecclesiae Dei diligentiam habent94, qui praesunt93 et pascunt gregem Dei99, ideoque dicuntur97 praepositi, episcopi, pastores, doctores et presbyteri, quique tenenda tradiderunt", depositum sancte servarunt", annunciarunt salutem 100, praedicarunt in gentibus remissionem peccatorum101 et evangelizarunt verbum Domini 103 quod manet in aeternum.

405. Iamvero fides hac quam descripsimus proprietate insignis, *non ita interior est. ut simul prae sua norma spectata non sit etiam exterior: non ita est subiectiva, ut non simul sit obiectiva; non ita est cuiusque propria, ut non sit discipulis simul omnibus communis; neque ita est prae singulorum persuasio ac sententia, ut simul quoque non sit persuasio universalis et concors socialisque christiani coelus professio.*

Induit enim praefertque characteres normae ad quam exigenda est, et quemadmodum haec *obiectiva* est, *externa, universalis, communis, socialis*, sic illa nequit iisdem dotibus ornamentalisque carere. Hinc Pauli verba102: *Et vobis enim, o thessalonicenses, diffamatus est, auditus est ac personuit *sermo Domini non solum in Macedonia et in Achaia, sed et in omni loco* alque omnino latissime *fides vestra quae est ad Deum, profecta est ampliterque evulgata.* Ubi eadem doles *τις λόγῳ τοῦ κυρίου, verbo Domini.* et *Τίς πίστει ὑμῶν, fidei vestrae,* asseruntur; adeo ut sicut illud universale.

Rom. I. 5, coll. I. Cor. XII. 25.	I. Cor. I. 23, IX. 18—27. XV. 1-2-11—12, II. Cor. XI. 4, Gal. II, 2, Philipp. I. 15, Coloss. I. 23, I. Thessal. II. 9, I. Tim. III. 16, II. Tim. IV. 2.
».) Rom. XV. 16.	Rom. X. 15, I. Cor. I. 17, IX. 16.
s») Ibid. XII. 7, toll. II. Cor. III. 6,	Gal. I. 8. seqq., Ephes. II. 17, Hl. 8, I. Petr. I. 12—25, IV. 6.
cl Coloss. I. 24.	»») I. Thessal. I. 8: <i>Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου ὃν αὐτοὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ ταῖς ἐν ταύρῃ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ χοο; νῖ & εὐὸν ἐξελέλῃν</i> Pen. Grotio, Koppio, aliisque visum est, orationem Pauli esse transpositam, rectamque constructione® I
») II. Cor. V. 20.	ita se habere: <i>ὅτι μόνον ὁ λόγος</i> roêxi- I
») Ibid. v. 18.	<i>οἶον ἀφ' ὑμῶν ἰζόχτραι ἐν n; Ἀ/axiionς</i>
») Gal. H. 9—20.	<i>καὶ rrj .Ἰχαΐα χ. τ. λ.</i>
») Ephes. IV. 11. seqq.	,0<) Est enim <i>ἐξήχηται</i> (idem quod
») I. Tim. III. 5.	Sirac. XL. 15, <i>personuit, ni-</i>
I. Tim. V. 17, coll. I. Petr. V. I. seqq.	<i>yatumque est.</i>
») I. Petr. V. 2.	
7) I. Tim. Hl. 1. seqq., coll. II. Tim. II. 2, Tit. I. 5. seqq., et Hebr. XIII. 17—24.	
l") I. Cor. XI. 2—23, coll. II. Thessal. II. 15, II. Petr. II. 21, et Indae v. 3.	
») I. Tim. VI. 20, coll. II. Tim. I. 14.	
») I. Petr. I. 12. coll. I. Ioh. I. 2. seqq.	
») Rom. X. 4—8—15, XV. 20,	

externum et commune perhibetur, ita haec *geminis praedita notis* exhibeatur. Atque hinc simillima verba quae alibi Paulus usurpai, et quibus vel virtute 105 significat fidem esse *externam atque communem*, vel illam disertel06 *nnmunem* vocat, vel scribit “°”: *Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quin fides vestra.* atque adeo communis, externa, socialis *annunciator* celebraturque *in universo mundo*108.

406. Neque sane mirum, quando Christo mens fuerit ralumque consilium *ut instituta a se ecclesia eademque ubivis propaganda et ad tonsummationem usque permansura colligeretur, fingeretur atque inprimis distingueretur* hinc *doctrina quam ipsemet revelavit, caque communi ac perpetua*, inde vero *fide, huic doctrinae respondente, quae alia non est aut esse potest quam communis, socialis, et una eademque membrorum omnium cogitandi sentiendique ratione formaque comprehensa.*

Ad quam *socialem* fidei formam, coinmunemque credentium omnium sentiendi rationem provocant non infrequenler apostoli, illamque ecclesiae membris necessariam graviter inculcant. Enimvero huc spectant suavissima Pauli ad romanos verba 10°: *Desidero videre vos* atque hac idcirco voluntate inflammor *ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis*, et vobiscum aliquid communicem 110 illorum Spiritus charismatum quae in ecclesiae aedificationem accepi, *ad confirmandos vos*, utque hoc pacto non novam vobis afferam doctrinam, sed quam a Petro audivistis confirmem, plantatasque iam arbores uberius irrigem111. *Id est* desidero videre vos *ut simul consoler in vobis* 112 *per eam, quae invicem est, fidem vestram atque meam*, proinde-

m) Ephes. I. 15—16, II. Thess. I. 3, II. Tim. I. 4.

ΙηΟοὺν Α'ρζΟρον, vel *rov Χρῖστου*, vel *τό ευαγγέλιον*, vel *τόν λόγον*.

"·) Tit. I. 4.

* °9) Rom. I. II — 12: *Ἐπιπο&ώ ἰδεῖν*

,e') Rom. I. 8: *Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου . . . ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν, εἰ τό ΟτηρίχΟήναι ὑμά ' τοῦτο δέ ἐστι, Ουμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διά τή ἐν ἀλλήλοι πύττω , ὑμῶν τε καί εμού.*

· ὑμά , ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν, εἰ τό ΟτηρίχΟήναι ὑμά ' τοῦτο δέ ἐστι, Ουμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διά τή ἐν ἀλλήλοι πύττω , ὑμῶν τε καί εμού.

11 °) I. Cor. XII. 8—10, coll. XIV. 3.

π) Fidem heic accipi de assensione *tàiectica*, non autem de doctrina deque praedicatione *obiectiva*, cum alia suadent, tam *loquendi usus* ostendit e quo novitatis 1. de evangelii praedicatione adhiberi *χρηνύθειν* non *καταγγέλλειν*, Rom. X. 8—14—15, I. Cor. I. 23, ΓΧ. 27, XV. 11 — 12, H. Cor. I. 19, IV. Γ, XI. 4, Gtl. II. 2, Philipp. I. 15, Coloss. I. 23, I. Thessal. II. 9, I. Tim. III. 16, II. Tim. IV. 2: itemque II. novimus de praedicando evangelio niimquani dici *καταγγελλω* vel *κηρύσσειν τήν πύττιν*, sed perpetuo

11') Sunt liacc ex verbis ipsis hausta et ad Thcodoriti mentem expressa, qui in comm, ait: *Ἐπειδή πρῶτο αὐτό ὁ μέγα Πέτρο τήν ευαγγελικήν διδαΟχαλίαν προ ἠνεγκεν, ἀναγκαίῳ ἐπήγαγεν' εἰ τό ΟτηριχΟήναι ὑμά . ου γάρ ἐτέραν ὑμῖν, φησῖ. διδαυκαλίαν προ φέρειν. ἀλλά τήν ἡδη προ ενεχθειθαν δεβαιώθαθ3αι βούλομαι, καί τοί ἡδη φυτευΟείΟι φυτοῖ τήν ἀρδείαν προ ενεγκεῖν.*

112) Quum *εν ὑμῖν* apte reddatur inferros. et praepositio *οὖν* in composito

LIBER TERTIUS

que fidem non tam privam quam communem, neque iam cuiusque propriam quam socialem.

El talis omnino esse oportebat, quemadmodum ex his quae subdimus eiusdem verbis, innotescit 113 : *Gratias autem Deo quod fuistis aerei peccati: obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in quam traditi estis*. Nimirum eximiae Deo habeantur gratiae, quod quum pridem essetis servi peccati, sincere atque ex animo neque dumtaxat exterius obedivistis in eam doctrinae formam, liberamque evangelio fidem adiunxistis secundum illud institutionis exemplar quod non vos invenistis neque quisque vestrum commentus est. sed quod vobis communiter omnibus traditum fuit, legitimoque ministerio propositum.

407. Ecquae igitur est fides membrorum ecclesiae propria, iliisque penitus necessaria? Eadem plane ac d *τύπο διδασχή* , *forma exemplarque doctrinae*, quod in seipsis exprimendum omnibus edicitur. Insigniter Toletus ‘ ‘5: „Illud autem, *in quam traditi estis*, significat ac si diceret, in quam formam ac typum doctrinae conformati estis in doctrinam enim evangelicam velul in typum quemdam immittimur, ut eius similitudini conformemur." Atqui neminem fugit, *τόν τύπον διδασχή* , *exemplar evangelicae doctrinae* obiectivum esse, commune, universale, constans et omnino sociale.

Neminem fugit eiusmodi esse, cui haec conveniunt 11 s : *Ideo ut mei imitatores evadatis, misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus per evangelium et fidelis in Domino*, planeque *γνήσιο* , genuinus 11 \ *qui vos commonefaciet rias meas quae sunt in Christo*, vosque non nova edocebit sed ea repetet et in memoriam revocabit quae a me primum

βνμπαραχληθηναι, sequente *εν u/uv*. valeat *una vobiscum*, *παραχληθηναι* autem *incitari*; integrum incisura efferri clarius sic potest: *hoc est, ut mihi copia sit inter vos una vobiscum incitari per communem nostram fidem, vestram atque meam*.

1,3) Rom. VI. 17: *Χάρις* <ὲ τω θεω, *ὅτι ητε δούλοι τη αμαρτία* , *ὑπηχούσατε δε εχ χαρδία ει ον παρεδόθητε τύπον διδασχή* . Ubi I. participii loco verbum initum adhibetur, duplicique sententia effertur quod sic una diceretur: *ori όντε ποτ'ε δούλοι τη αμαρτία ὑπηχουβατε χ. τ. X.*: tum II. particula <ὲ in inciso *ὑχηχούσατε δε*, valet *χαί*, et coniunctivam significationem exhibet, non adversativam.

,14) Structura verborum, *ὑπηχούσα ει ον παρεδόθητε τύπον διδασχή* , debetur *attractioni*, eaque digeri sic debent: *νηχούβατε τω τύπω διδασχή* , *ει ον παρεδόθητε*.

11 5) Comm., ad h. 1.

1,6) J. Cor. IV. 17: *διὰ τούτο εχεμ^ο ὑμῖν Τιμόθεον, ό εΟτιν τεχνον μου αγαπητόν χαί πιϋτον εν χνρίω, ο υμά άναμνηϋει τά οδού μου τά ίν ΧριΟτρ, χαθώ Λανταχού ίν πάθη ίχχληοία ίν δάθχω*.

117) I. Tim. I. 2, coll. Tit. I. 4. Dicitur autem Timotheus genuinus fidelisque discipulus, quod suam fidem ad acceptam ministerio Pauli doctrinam exederit, exactamque servant.

secundum normam a Christo praefinitam audistis¹¹⁸, *sicut ubique in omni* (f)ltfia doceo; adeo ut non minus una sil, communis et socialis omnium fides, quam una est, communis et socialis quae praedicatur Christi doctrina. Neminem fugit esse eiusmodi, ad quam ista perlinent ¹¹⁹: *Deo autem gratias tui semper triumphat nos in Christo*, quique nostra cum Christo conjunctione facit¹¹⁰ ul adversa omnia superemus, *et odorem notitiae suae manifestat per nos in omni loco*, quum in omni loco eadem per nos annuntietur doctrina, communisque institutio proponatur. El neminem fugit esse eiusmodi, de qua affirmari merito debuerit ¹²¹: *An a vobis, o corinlhii, verbum Dei processit*, ita ut a vobis evangelii praedicatio initium duxerit et a vobis salutaris doctrina originem acceperit? *aut in vos solos pervenit*, ut vobis priva ac dissona vindicetis? Nihil minus, sed profecta ab Hierosolymis salutaris doctrina et evangelii praedicatio quemadmodum una atque eadem universum pervasit orbem, ita ubivis communis est, socialis et dissidiorum impatiens concordiam postulat, conspiracyemque requirit.

Fides ergo membrorum ecclesiae, fides illis necessaria et sine (μία) tedesiae partes neque esse neque dici possunt, nihil habet privi, nihil teporati et nihil quod proprio examini propriaeque investigationi debeatur; sed ipsum refert τύπον τη διδαχή, exemplar evangelicae doctrinae, el non secus ac illud, publica est, communis, ab authentico pendens ministerio et citra controversiam socialis.

408. Cui veritati toties Paulus suffragatur, quoties vel rogat¹²² Deum auctorem *patientiae et solalii* ut *det* ethnico - Christianis el iudaeo-chrislianis *idipsum* sublatis contentionibus ac dissidiis *sapere in alterutrum* ¹²³ atque inter se tum mente senlire tum verbis efferre, idque *secundum lesum Christum* eiusque voluntatem, *ut sic unanimes* ¹²⁴, *uno ore* ambo *honorificent Deum et Patrem Domini nostri lesu Christi*: vel adhortatur et

*“) Quemadmodum Sirac. II. 19. *οδοί et ôruara* permutantur, ita alexandrin! interpretes *τά οδού* reddunt tum Ps. XXIV. 4, et lob. XXII. n. tum P., CXIX. 150. *praecepta* ac *iedrinas*. Porro *αί οδοί μου αἱ ἐν Ἀρι- irâ* idem valent ac *αἱ οδοί σου κατὰ rir ΧῆιGρον* vel *κατὰ την διδαχὴν τον ΧῆιGρον*.

υ1) II. Cor. II. 14: *Τὼ δε θεὸ χάρι w .more θριαμβεύοντι ἡμὰ ἐν τῷ και την ὀψὲν τη γνώ^εω αὐτοῦ f&iMVYt it ἡμῶν ἐν παντί τόπω.*

:1) Adhibetur *Οριαμβεύειν* significa-
tione *hiphil*, sicuti alibi *βαΟιλεύειν και*

ἐπιβπεύδειν, regnare et festinare, pro eo quod est efficere ut quis regnet et festinet.

121) I. Cor. XIV. 36. *71 ἀφ' υμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξήλθεν; η εἰ υμὰ μόνον κατήντηθεν;*

Rom. XV. 5 — 6: *Ο δε &εὸ τη υπομονή και τή παρακλ.ηΟεω δώη ὑμῖν τό αὐτό φρονεῖν ἐν ἀλλ.ήλοι κατὰ Χρι- ὑτόν ἸηΟοῦν' ἵνα ὁμο&υμαδόν ἐν ἐνὶ βτό- μάτι δοξάζητε τόν θεόν και πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἸηΟοῦ ΧριΟτού.*

123) Non ait Paulus *ἐι ἀλλήλου*, *erga seipsos*, sed *ἐν ἀλλήλοι*, *inter seipsos*.

«?<) Actt. II. 45, IV. 32.

monel 125 *ut observentur ii ac porro declinentur qui dissensiones cl offendicula praeter doctrinam quam credentes edocti sunt, faciunt*, quique auctores sunt dissidiorum scandalorumque 128, proposita doctrina illi contraria 127 quam fideles ab authenticis ministris audivere; *huiusmodi enim turbarum duces falsique doctores Christo Domino nostro non serviunt* neque eius voluntati famulantur, sed obsequuntur *suo ventri, et per dulces sermones el benedictiones seducunt corda innocentium* 128, iliorumque qui praeter modum simplices astulorum dolis facile palent: vel praecipit¹⁷ ut *sollicite serretur unitas spiritus* el animi studiorumque consensus *in vinculo pacis*, perque pacem qua etiam dissociata ligantur: vel tandem scribit ,3°, *implde yaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem caritatem habentes* atque in mutua dilectione pares, *unanimis* el quasi una anima praediti et informati *unum* idemque 131 *sentientes*.

409. Neque aliter **Petrus** qui summam praeceptorum adhortationumque complectitur inquit 132: *In fine autem* atque ut compendio universa perstringam¹³³, *omnes* silis *unanimis* atque in *unum*¹³⁴ conspirantes, *compotientes* condolenlesque alii aliorum malis, *fraternitatis amatores* fratrumque instar mutuo amore devincti, *misericordes, modesti*¹³⁵, *humiles*.

Concinit **Iohannes** qui sic orditur¹³⁸: *Quod vidimus et audivimus*.

,25) Rom. XVI. 17—18: *Παραχαλώ Ji υμά y αδελφοίy Gxorrtiv του τά διχοῦταοία χαί τα ὑχάνδαλα. παρά την διδαχήν ἣν υμεί εμάθετε, ποιοῦντα * χαί ἰχχλίνατε ἀπ αυτών. οί γάρ τοιοῦτοι τω χυρίω ημών Ἰηβού Αριύτώ ού δουλεύουσιν, ἀλλά τή εαντών κοιλία· χαί διά τή χρηῦτολογία χαί ευλογιά εξαπατώνύι τά χαρδία τών ἀπαχων.*

[3,i) Metonymice memorat Paulus *dissidia et scandala*, ut illorum caussam originemque designet, quam collocat in praedicatione *παρά τήν διδαχήν*, *contra doctrinam* authentice traditam.

,:T) Praepositio *παρά* cum accusativo structa valet *contra*, ut Rom. I. 25, coli. Actt. XVIII. 13.

11*) Pbavorinus, *ἀχαχοΓ οί ἀπλού-cr/pot, simpliciores* et incauti, quique quum ipsi minime sint mali, neque ab aliis quidquam mali suspicantur, quapropter deceptioni obnoxii sunt.

Ephes. IV. 3; 2.πουδαζοντε τη-

ρείν την ενότητα του πνεύματος εν ri Ουνδεύμο) τή ειρήνη .

13 °) Philipp. 11. 2: *Πληρώνετε αοτ rÿv /«ράν, ἵνα το αυτό φρονήτε, γήι αυτήν αγάπην ἴχοντε , Ουμψυχοι^ τό π φρονούντε .*

13 ■) Vulgatus *idipsuniy* το εν. *wim idemque*, atque adeo commune.

133) I. Petr. III. 8. *Το δε τέλο , τε ομόφρονε y ὑμπαδέϊ;, φιλάδιφ^ε ευβπλαγχνοιy φιλοφρονε .*

133) Eccles. XII. 13.

131) Qui heic dicuntur *ομοφρονε* ^ alibi. Rom. XII. 16, XV. 5, II. Cor. XIII. il, Philipp. II, 2, audiunt *τό αυτό τε* et *τό εν φρονούντε* .

,3S) Receptae editiones habent *fdiφρονε* , *comitate praeditos*: Vulgatus *ri-detur* coniunctim legisse *φιλόφρονε*; et *ταπεινοφρονε* , cui postremae lectioni plura eaque gravissima patrocinantur.

,3Û) I. Ioh. I. 3: *Ο εωραχαμεν χώ άχηχοαμεν, άπαγγελλομεν ὑμιν, ira χαί υμεί κοινωνίαν ἴχητε με^ ημών** xexi 9

quodque nobis ceu testibus fide dignissimis compertum est, *annuntiamus* *robis, ut el ros societatem habeatis nobiscum*, cademque nobiscum credatis, speretis, ametis, *et societas nostra sil cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo*, sitque adeo societas humano-divina. In sequente vero epistola ait^{1,7}: *Omnis qui recedit et contra normae legisque praescriptum transgressus no» permanet in doctrina Christi*, eaque forma Christianae institutionis quae a Christo el ab apostolis profecta ubique regnat, *Deum non habet: qui permanet in doctrina* non hac illave sed universa, *hic et Patrem el Filium lurbet. Si quis venit ad vos et in vestrum irrepens coelum hanc doctrinam communem socialemque non affert, nolite recipere eum in domum, nec are ei dixeritis*, neque in illum ea obieritis communionis officia, quae eiusdem familiae eiusdemque corporis membris impenduntur.

Succedit Iudas, cuius haec sunt gravissima verba¹³⁸: *Charissimi, annem soliciludinem faciens scribendi vobis de communi vestra 13 9 salute, nt tessarium habui scribere vobis*, id est, structura sententiae uti par est ordinata¹⁴⁰, *omnem adhibens scribendi diligentiam, necessarium duxi ros de communi vestra salute admonere, vosque deprecatis supercertari semel traditae sanctis fidei*, omnesque intendere nervos ^{14 2}, ut fidem semel atque adeo immutabiliter¹⁴⁴ vobis per authenticos magistros ¹⁴⁵ Ira- dilam et a vobis acceptam tueamini proque ¹⁴⁶ ea custodienda strenue aIlaborelis. Quod si qui non faciant, el obliti verborum¹⁴⁷ quae praedicta

K. I

iiiTwn'c di ή ήμετέρα turà τοῦ πατρό
«si fitrà τον νιον αυτού Τηοοῦ Χριστοῦ.
·») II. Ioh. vv. 9—10: Πά ὁ παρα-
μάνων, χαί μή μενών έν τή διδαχή τοῦ
.Vitiroð, 3εόν οὐκ έχει' ὁ μένων έν τή
ίωαχή, οὔτο καί τον πατέρα και τόν
'άν'εχιι. εἰ τι έρχεται προ υμά , καί
τώπρ τήν διόαχήν ού φερει, μή λαμβά-
utt ανιόν α; οικίαν, καί χαίρειν αυτω
αή ίεγετε.

II S) Iudae v. 3: Αγαπητοί, πάθαν
'χονίην ποιούμενο γράφειν ύμῖν περί τή
κοπή Οωιηοία , ανάγκην εΟχον γράι/αι
ιαίν παραχαλάν ίπαγωνίξεθΟαι άπαξ πα-
μιΜείϋη τοῖ; άγίοι πίθτει.

») Plores codices iidcmque praestan-
te,» post κοινή addunt ημών.

“(·) Qoae talis est, πάθαν θπονδήν
·■Μανο·; γράφειν ύμῖν, ανάγκην έϋχον
;ζ·!·αι ύμῖν περί τή κοινή ὅωτηρία .

·,·! Frequens est in litteris sacris me-
Uplwra e re agonistica ducta, sed έπα-

γωνίζεθ^αι hoc tantum loco adhibetur.
Notat autem, seposita metaphora, *omnes*
intendere nervos, omnemque operam
adhibere.

14S) Cf. Wetestenium ad h. l.

| 43) Tam heic quam infra v. 20. πίθτι
metonymice sumitur *de doctrina evanye-*
lica ab apostolis annuntiata, atque hac
loquendi ratione non obscure significatur
fidem subicctivam esse oportere έκτυπον
fidei obiectivac atque adeo τού τύπου
τή διδαχή .

| 44) Pricaeus τά άπαξ vertit *iam olim*,
sed proprie denotat όλοβχερώ , παντελώ ,
omnino, perfecte et citra mutationem.

14S) Sicuti παραδιδόναι proprie dicitur
de mayistris, ita J. Cor. XVI. 3. λαμ-
βανειν adhibetur *de discipulis*.

<·*) Praepositio επί in composito t.xa-
γωνίζεθ\$αι valet *pro*.

147) Iudae vv. 17 — 20.

sunt¹⁴⁹ ab apostolis Domini nostri Iesu Christi, novitatibus contra typum socialis institutionis obsequantur, hi sunt *duxai xuu*, *illusores*, et *ψυχιχοί*, *errevua art Ilxovte*, *animales Spiritum non habentes* ac plane indigni qui in consortium Spiritus veniant.

410. Dos igitur eaque omnium **prima** et ecclesiae membris penitus necessaria est *fuies*. Sed *cuiusmodi* fides? *propria* ne an *communis*? *privata* ne an *publica* et *socialis*? et *expressa* ne *ad eam normam* quam quis *suo studio* invenerit, sollertique examine investigari, an satius ad *commune*, *publicum*, *authenticumque* doctrinae et evangelicae institutionis *exemplar* conformata?

Quaecumque omnia praemisimus, perspicue ostendunt, valideque demonstrant, quod sicuti Deus princeps fidei causa est Deus omnium, sicuti Christus fidei auctor et consummator est magister universalis, sicuti Spiritus sanctus qui ad fidem sua gratia movet, est Spiritus quo terrae facies renovari debet, sicuti ministerium apostolicum quo fides annuntiatur, est authenticum ac perenne, et sicuti exemplar doctrinae cui respondere fides debet, est unum, perpetuum, idemque omnibus propositum; *ila fides sine qua nemo ad ecclesiae corpus perlinet, quaeque necessaria prorsus est omnibus ut ecclesiae membris accenseantur, non alia est nisi communis, socialis, auditu accepta, hausta ex fonte authentici ministerii, cum publico doctrinae exemplari adamussim consona, eoque spectans ut quotquot sunt credentes, I. medio authentico ministerio communique doctrinae typo, secumipsis mente ac professione copulentur; tum vero II. ut per Christum in Spiritu sancio cum Patre qui totius est veritatis origo, penitissime devinciantur.*

Quapropter quum de fide agitur, qua ecclesiastici corporis membra carere nequeunt et qua primum secumipsis uniuntur, non tam ipsa spectatur *uti virtus subiectiva, uniuscuiusque propria, singulosque interius perficiens, quam uti character quo unius eiusdemque corporis partes notantur, ac uti sociale vinculum quo fideles ad unam communemque sentiendi loquendique formam revocantur.*

411. Ad unitatem ecclesiastici corporis, quae communi socialique omnium fide *inchoatur*, **altero** veluti gradu ea accedit quae ex *caritate* dimanans fideles cum Deo et secumipsis *intimius perfectiusque* devincit.

De necessitate vero huius per *caritatem* unionis plurima sunt vulgoque notissima quae in epistolis **Iohannis** habentur 14 9, et e quibus abunde fuerit horum meminisse quibus *fidei caritalisque praeceptum* una coniungens¹⁵⁹

l'*) Huc forte spectant quae leguntur Act. XX. 29—30. H. Tliessal. 11. 3—12, I. Tim. IV. 1, II. Tim. III. 1. seqq., et II. Petr. III. 2—3.

149) 1. Ioh. H. 9—n, III. 10—11 —

14—15—16—17—18, IV. 7-11, et II. Ioh. v. 5.

,so) Qua copulatione effertur egregie illa *ξνναπι*, *connexio*, quaesi inanimofactisque regnet, omnia Gal. V. 6. sont

ut¹⁵²: *Et hor est mandatum eius, ut credamus in nomine Filii eius Iesu Christi, et diligamus alterutrum, sicut Deus*¹⁵⁸ *per Christum dedit iunJalum nobis.*

Neque pauciora sunt minusve comperta, quae Petrus, Paulusque lejlantur; ac Petrus quidem ubi scribit¹⁸⁴: *Omnes* quibus honos aliquis debetur¹⁸⁵, *honorate, fraternitatem* coelumque fratrum *diligite, Deum Me, regem honorificate.* Paulus vero ubi Christum deprecatur in- qaiens ¹⁸⁷: Ffl» *autem Dominus multiplicet et abundare faciat caritate* ¹⁸⁷ *tji inricem et in omnes, quemadmodum et nos in vos* affecti sumus. Quibus luec praeclare respondent ¹⁵⁸ : *Gratias agimus Deo et Patri Domini nostri Ittu Christi semper* ¹⁵⁹ *pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu et dilectionem quam habetis* ¹⁶⁰ *in sanctos omnes.* Vincit ergo simul tamquam geminas doles membrorum ecclesiae *την πίστιν ἐν Ijuflwj Tηοοῦ, fidem in Christo Iesu et την αγάπην την ει πάντα τοῦ ἡῖον , dilectionem in sanctos omnes;* de qua rursum sic habet ¹⁶¹ : *Super mia autem haec* atque omnium maxime ¹⁶² *caritatem habete* ¹⁶³, *quod*¹⁶⁴ *at vinculum perfectionis,* vinculum scilicet perfectissimum et quo omnium illimi mutuo colligantur.

412. Probe autem intelligo non opportunum modo sed omnino etiam Kcessarium esse rimari penitius et enucleatius ralionem definire eius caritatis,

toto, et (Eccles. XII. 13.) τέλο λόγου, jûû sermonis obtinetur.

ISI) L loh. III. 23: Καί αύτη έοτιν η ριροιζανρον, ηα πιῦτεῦῶμεν τῷ όνόματι w υιού αυτού TηOού Xpιῦτού, καί αγα- ῶμπ ài/ήλου , χαάῶ εδωχεν εντολήν.

,M) Graece, πιῦτεῦῶμεν τῷ όνόματι, wa Ζτι τω όνόματι, ut Matth. XVIII. 5, Loe, IX. 48 — 49, neque ει τό όνομα. it I. lob. V. 13.

>») loh. XIII. 34-35, et XV. 12.

,H) I. Petr. II 17: Πάντα τιμήῶατε· π M.φότητα αγαπάτε ' τον Zeón φο- iiiiSr τον βαῦ/έα τιμάτε.

,u) Rom. XIII, 7.

,u) I. Thessal. III. 12: /μά δέ ό icfv; χίεονάῶαι καί περιῦΟεῦῶαι τή αγάπη il όMή).ou καί ει πάντα , καΟάπερ ni ημεί ει vμά .

β:) Vulgatus, caritatem vestram, et ¹⁶¹ *in vobis.*

I\$J Coloss. I. 3 — 4: ΕύχαριῦΤοῦμεν Puoglia, Comm, de Ecclesia. 11.

τῷ \$εῶ καί πατρί τοῦ κυρίου ημῶν /ηῦού Xpιῦτού πάντοτε περί υμῶν προ ευχόμε- vor άκουΟαντε την πίδτιν υμῶν ἐν Xpι- στῷ TηOού, καί την αγάπην την ει πάν- τα τοῦ άγιου .

159) Particula πάντοτε, semper, refe- renda est (Rom. I. 10, Philipp. I. 4.) ad participium προ ευχόμενοι.

160) Legit ergo Vulgatus την αγάπην, ἡν έχετε κ. τ. λ. cui lectioni non praestan- tissimi modo codices et antiquae ver- siones, verum etiam e patribus non pauci suffragantur.

161) Coloss. III. 14: Επὶ πάῶι δε τού- τοι την αγάπην, ἥτι έοτί ὑῦγδεῦμο τε- λειότητα .

,62) Heic enim επί valet supra, ut Ephes. VI. 16.

163) Vulgatus supplet habete, id est ex v. 12. ἐνδύῶαῦ&ε, induite.

164) Congruit Vulgatus cum codicibus qui exhibent, b έῦτι ὑῦνδεῦαο .

qua ecclesiae membra ornari debent, et qua cum alio inlesinoque vinculo in unum corpus coalescunt.

Spectari igitur caritas potest I. uti virtus qua fit satis primo maximoque mandato 85: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua*; tum II. spectari potest, quatenus caeteros homines ulpote Dei ἡκτύπου et ad divinam imaginem effectos respicit, eoque pertinet ut alterum mandatum ac priori simile expleatur 1. 6: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*.

Haec autem III. in proximum caritas, quae si germana sil,' a caritate in Deum divelli nequit 187, bifariam patet; quum enim *alia* sit universalis, neminem excludat, omnesque homines vivenlesque Dei imagines complectatur. *altera* vicissim angustius circumscribitur atque in eos dumtaxat tendit, qui eiusdem consortes fidei eiusdemque religionis participes ad unum idemque ecclesiae corpus veluti totidem membra referuntur.

Porro IV. caritas qua praedita esse debent ecclesiae membra et ab iis distingui qui in tenebris versantur, licet universalem caritatem supponat, ea tamen *proprie* non continetur, sed tota in fratres intenta est, fratres unice respicit, suasque erga fratres partes obit et in illos sese prodit atque explicat.

Et V. de hac nominalim caritate, quam modo cum Iohanne dicemus 1,8 *κοινωνίαν μετ' ἀλλήλων, societatem ad invicem*, et modo *caritatem communionis, caritatem corporis, communionemque christianam et ecclesiasticam* nuncupabimus, Scripturae loquuntur sive quum proprietates membrorum ecclesiae definiunt, sive quum eiusdem caritatis notas tam *negantes* quam *aiantes* enarrant

413. Et *negantes* quidem illius notas enarrant I. ubi sic habent 1*': *Fidelis* est in promissis servandis 170 *Deus, per quem 651 vocati estis in societatem Filii eius Iesu Christi Domini nostri*, ut illius bonorum participes 172 unum illius corpus evadatis. *Obsecro autem vos fratres*, quique vos fraterna benevolentia fovere mutuo debetis, et quidem obsecro *per nomen Domini nostri Iesu Christi*, cuius sum apostolus, *ut idipsum dicatis*

165) Matth. XXII. 37 — 38, coli. Deut. VI. 5, et Marc. XII. 28 — 34.

>·«) Matth. XXII. 39, coll. Lev. XIX. 18, Rom. XIII. 9, Gal. V. 14, et Iacob. II. 8.

»·') I. Iob. IV. 20 — 21.

I6β) I. Ioh. 1. 7.

16') 1. Cor. I. 9—10: *Πιβτο ο θεο . δι ου ικλη&ητε ει κοινωνίαν του υιου αυτου, του κυριου ημων Ιησου Αριτου*

παρακαλώ δε υμά , αδελφοί, διά τοι ονόματο του κυριου ημων Ιησου Αρι- Ονου, ινα τό αύτο λεγητε πάντε ^ και ιβη η εν υμίν σχίσματα, ητε δι xarnprrtuiv εν τῷ αὐτῷ νοί και εν τή αυτή γνώμη.

*7·) I. Cor. X. 3, II. Cor. I. 18. I. Thessal. V. 24, II. Thessal. Ul. 3, Hebr. X. 23.

17') Occurrit in aliquot codicibus le- etio *υφ ου*.

>7') I. Ioh. 1. 3.

D/ntiejt, eademque de iis quae ad fidem religionemque spectant, profiteamini, *tl non sint in vobis schismata* 17>, neque vos ab invicem seiuncti eatis in paries, silis *autem uti totum quippiam apte inter vos compositi* 174 *in talem mente* qua idem credatis, *et in eadem sententia* qua 175 uno eodemque modo allecti silis.

Enarrat II. ubi 176 tamquam *τά ἰ-ργα τη σαοχό*, *opera carnis* exhibentur Z/#pot, *^oeiç ζήλοι*, *tordéica*, *διχοβταπίαι*, *αίρέσω*, *inimicitiae* manentia*q*ie odia, *contentiones* verborumque certamina 177, *aemulationes*, *rixae*, *dissensiones*, *haereses* atque sectae quibus unitas dominici corporis laceratur.

Enarrant III. ubi similitudine ex humano corpore traducta 178, ideo membrorum discrimen divinitus constitutum traditur 179, *ul non sil schisma incorpore*, nullaeque corporis partes negligantur, *sed idipsum pro invicem sollicita sint membra*, in unum consentiant atque amice conspirent.

Enarrant tandem IV. ubi 180 *οἱ ἀποδιορίζοντε*, *qui semetipsos segregant*, distinguuntur a fidelibus 181 qui *seipsos ἐν ἀγάπῃ &eov*, *in dilectione Dei* custodiunt.

414. Hisce Christianae communionis *negantibus nolis* succedunt *aientes*, ad quarum numerum censumque referri debent qyae in Scripturis traduntur 181 I. de caritate ceu *vinculo pacis*; quae II. de caritate traduntur, cuius virtute omnes in Christo Iesu *unum* evadunt 183 : *Omnes enim vos unum* 134 *estis in Christo Iesu* quem induistis; quae III. de caritate traduntur 185, qua fideles universi *in unum corpus* et quidem *in unum Christi corpus* iunguniur

IT3) Σχώμα, quod rursum legitur I. Cor. XI. 18, XII. 25, loh. VII. 43, IX. 16, X. 19., et cui I. Cor. I. 115 III. 3, Rom. XVI. 7, Gal. V. 21. respondent *ἰριδε* et *διχοῦταοίαι*, notat *partium Uudium* atque ex eo profectam separationem, abruptamque corporis unitatem.

Vulgatus, *perfecti in eodem sensu*. Etiam in Alberti glossario *χατηρπύμενοι* dicuntur *τετελειωμένοι*. Verum *χαταρτί-* (w, idem fere ac II. Cor. XIII. 11, *xan-diarrtiv*. proprie significat *id quod abruptum est reficere, instaurare ac instar totius ex omnibus partibus apte inter se nexis compingere*.

,nl Heic γνώμη sumitur ut II. Maccab. IX. 10. et Apoc. XVII. 13, ideoque notat quod alibi. Philipp. II. 2. I. Petr. III. 8, effertae per *τό αυτό φρονεῖν, όαοφρονεῖν* *tl ἰνυκεώχειY*,

[7δ) Gal. V. 18 — 21, coll. Rom. XVI. 17, I. Cor. XI. 19, II- Cor. XII. 20, Philipp. I. 15.

177) Rom. I. 29, XIII. 13, I. Cor. I. 11, HI. 3.

178) I. Cor. XII. 24 — 28.

,79) I. Cor. XII. 25: *Ἵνα μη η σχίσμα ἐν τώ σώματι, άλλα rd αυτό υπέρ άλληλων μεριμνώσι τά μέλη*.

[80) Indae v. 19.

18') Indae v. 21.

,82) Ephes. IV. 2—3.

183) Gal. III. 28: *Πάντε γάρ υμεί ει έύτε ἐν Χριστώ ἽηΟοῦ*.

1s<) Vulgatus quo cum consentiunt plures codices, neque pauci patres sive graeui sive latini, legit *εν έστε*.

**) I. Cor. XII. 12 — 27, Ephes. I. 23, Coloss. II. 19, HE 15.

alque cohaerent; postremo IV. quae de eadem traduntur eo pertinente, *U* quotquot sunt chrisliani, efficiantur sive *unum reϋnum* *Testificati sumus ut ambularetis digne Deo*, vitamque ageretis Deo probatam*B7, *qui rocarit* *9S *vos in suum regnum et gloriam*, vosque ad gloriosum ecclesiae regnum, cuius Christus rex est, benigne adduxit; sive *una domus* *»,· *I os autem, charissimi, superaedificantes vosmetipsos sanctissimae* *.. *vestrae fidei*, et unius instar domus 181 profectus quotidie maiores habentes, *in Spiritu sancto* quo agimini, quique in vobis tamquam domo Dei habitat, *orantes, vosmetipsos in dilectione Dei* quae cum fratrum dilectione*” conserta est, firmiter *serrate*; sive *unus populus* *9S, isque a Deo in peculium adseitus, adeo ul *qui aliquando non populus* et a Deo alienus, *nunc autem populus Dei*, Deoque acceptus *94; sive demum *unus grex*, ad quem ista referuntur *95: *Eratis enim sicut oves errantes* el a Dei ovili 198 extorres, *sed conversi estis nunc* et rediistis *ad pastorem et episcopum animarum vestrarum*, qui vestri curam gerit *9T, vosque in unum gregem coactos tuetur ac servet.

415. Quum ergo duplex iniri quaestio possit, altera *de ratione caritatis* qua ecclesiae membra insigniri debent, et altera *de notis* quae ad eiusmodi caritatem significantiam in Scripturis usurpantur; ea nobis in promptu sunt quibus utrumque caput liquido explicemus.

,se) I. Thessal. H. 12: *Ἰ/αρτυρούμενοι εἰ τό περιπατηῦναι υμᾶ ἀζίω τοῦ θεοῦ τοῦ χαλοῦντο υμᾶ εἰ την εαυτοῦ βασιλείαν καί δόξαν.*

IB’) Coloss. I. 10.

Ib5) Interpretatio Vulgati respondet lectioni *τοῦ χαλεΟαντο*, ut Gai. I. 6.

1S9) Iudae vv. 20—21: *λμεί dé, αγαπητοί τη ἀγιωτάτη υμῶν πίστει εποικοδομοῦντε εαυτοῦ, εν πνεύματι ἀγίω προ ευχόμενοι, εαυτοῦ εν ἀγάπη θεοῦ τηρήῦατε.*

19°) Merito *πίῦτι* dicitur *ἀγιωτάτη*, quia sanctos facit et v. 3- *ἀπαξ παραδο&είῦη τοί ἀγίοι*.

i’i) Figura ecclesiae ex *domo aedificioque* sumpta frequens est in Scripturis, Matth. XVI. 18, Actt. XX. 32, I. Cor. III. 9—17, Ephes. II. 20—22, Coloss. H. 7, II. Tim. II. 19, et I. Petr. II. 4. Quuii vero apostoli religionisque doctores passim dicantur *οἰχοδομεῖν*. et chrisliani ac discipuli *οἰχοδομεῖν* et

οἰχοδομοῦμενοι, contra hoc loco christiani, *οἱ ἀγίοι*, perhibentur *εαυτοῦ*, *seipsos*, superaedificare uberiusque perficere.

192) Haec fratrum dilectio significata censeri potest, si *εαυτοῦ* reddatur *αχ-λήλου*.

193) I. Petr. II. 9.

**<) I. Petr. II. 10, coll. Oseae II. 23. et Rom. IX. 25.

195) I. Petr. II. 25: *Ἰρε γάρ ω; πρόβατα πλανώμενα* ‘ <xz’ *ἐπεῦτράφητε* vir *ἐπί τόν ποιμένα καί ἐπίχοπον* τῶν *πλῆθους* υμῶν.

19δ) Quemadmodum discipuli cum ovibus, ita doctores cum pastoribus non raro conferuntur, Matth. IX. 36, loh. X. 11, Hebr. XIII. 20, I. Petr. V. 4.

19T) Non minus appellatio *pastoris* egregie Christo convenit, loh. X. 14—16, I. Petr. V. 4; quam in eundem insigniter quadret appellatio *episcopi*, eius nimirum qui nostri paternam curam gerit.

Si enim petatur, *quaenam* sit caritas qua ecclesiae membra carere nequeunt, continuo reponemus *esse caritatem membrorum propriam, esse caritatem partium quae in unum coeunt, et esse caritatem corporis communionemque ad invicem ac plane socialem.*

Sin autem petatur, quibus *notis* haec ipsa caritas in Scripturis definita occurrat, e vestigio dicemus eidem *negative* adseribi, *quod arceantur inimitritiae, rixae, contentiones, dissensionesque propellantur, nullusque fiat locus sectis, nullus segregationibus ac nullus schismati: positive* vero tidem asseri, *quod ipsa sit vinculum pacis, quod fideles omnes unum in Christo reddat, atque ex universis fidelibus unum efficiat corpus, unum Christi corpus, unum regnum, unam domum, unum populum, gregemque unum.*

416. Verum qui constare sibi potest christiana caritas, ut ex ipsa tot Untaque bona proficiscantur? Constare sibi nullatenus potest si desint qui illam concilient, illi consulant, illamque tueantur ac iuvent.

Neque vero desunt, sed imprimis adest *Deus* qui est caritas 198: adest *Christus* qui sicuti mandatum caritatis iniunxit, ita Spiritum caritatis a Patre mittendum impetravit 199: adest *Spiritus sanctus* a quo caritas in fidelium corda diffunditur²⁰⁰: et *illi* ipsi adsunt qui *exemplar doctrinae* ad quod communis professio exigenda est, Christo auctore, *proponunt.*

Adest nimirum *Petrus* 201, cui Christus proprium ex aequo voluit tam ut fratres confirmaret in fide 202 atque ut ex eius ore verbum veritatis gentes audirent 203, quam ut ecclesiastici aedificii petra ipse foret ac fundamentum 204. clavibus regni caelorum potiretur, gregemque dominicum moderaretur ac pasceret. Adsunt deinde *apostoli*, iidemque potestate in aedificationem instructi 205, atque adeo potestate instructi ligandi ac solvendi 106, iudicandi 207, puniendi, ulciscendi, praecipiendi, commonendi, ordinandi, et si quando opus sit e fratrum coetu expellendi. Tum demum adsunt qui apostolis nominatim vero Petro *succedentes* et presbyterorum, episcoporum, praepositorum, pastorumque nominibus insignes 208 constituti divinitus sunt 209 ut auctoritate quam acceperunt, ecclesiae curam gerant 210,

'''') I. loh. IV. 16.

II. Cor. X. 8, XIII. 10.

'''') Ioh. XIV. 16. seqq., 26. seqq.:

30fi) Matth. XVIII, 18.

XV. 12. seqq.: XVI. 7, XVII. 11. seqq.

'·') I. Cor. III. 21, V. 3—12, VII. i,

*·) Rom. VIII. 15, coll. V. 5.

XI. 1—34, XIV. 40, 1. Thessal. IV. 2,

:·') Conferantur quae in op. *De praerogativis* abunde disseruimus.

1. Tim. I. 20, II. Petr. I. 12.

10R) Actt. XX. 28, Philipp. I. 1, Hebr.

'·') Luc. XXII. 32.

XIII. 24, I. Petr. V. 1. seqq.

'·') Actt. XV. 7.

3°9) Ephes. IV. 11. seqq.

'·<) Matth. XVI. 18—19, coli. loh.

a·o) 1. Tim. III. 5, V. 17, II. Tim.

XXI. 15. seqq.

VL i, Tit. I. 5, II. 15.

fideles pascant, regant, eisdemque praesideant, corrigant quae abnormia sunt, increpent, reprehendant, puniantque peccantes, gregisque sibi crediti concordiam unitatemque tueantur ac vindicent.

417. Hi sunt qui suo quique gradu modoque sociali membrorum ecclesiae caritati prospiciunt, alque hi sunt quorum auctoritati ac ministerio in acceptis referendum est, ut per caritatem ceu per quoddam pacis vinculum universi fideles in unam domum, in unum populum, in unum regnum et in unum ovile coalescant.

Hinc inculcata toties in Scripturis doctrina, iamque disertis expressa verbis, opus plane esse ut fideles sint *ει πάντα υπήκοοι, in omnibus obedientestli*, nutuque pastorum regantur; opus esse ut *μετά φόβον καὶ τρόμον, cum timore et tremore* 2 ministros Christi excipiant, illisque *ὕπακοήν, obedientiam* deferant; opus esse ut si qui pastorum verbo non obedierint, iliorumque mandata contempserint, notentur et a communi consortio repellantur 2 '3; atque opus esse ut praepositis suis non aliter subiiciantur ac illis, qui pro ipsorum animis pervigilant quasi rationem reddituri¹¹¹, si quid fuerit per illorum negligentiam peccatum.

418. Quapropter huc redit species atque huc forma redit illius caritatis qua ecclesiae membra insigniri debent, et qua carere nequeunt quin a ratione membrorumque dignitate excidisse videantur.

Est I. species ac forma caritatis *socialis*, caritatis qua membra unius eiusdemque corporis iunguntur, et caritatis qua partes numero plures nec uno nomine diversae in unum coeunt, unumque coetum efficiunt. Est II. species ac forma caritatis, cui *negative* proprium est dissidia omnia separationesque repellere, et cui *positive* tribuitur ut quotquot sunt fideles in unum gregem, unumque regnum vinculo pacis mutuaeque communionis colligantur. Et est III. species ac forma eius caritatis ad quam gignendam muniendamque conspirant hinc quidem *caussae divinae et principes*, Pater. Filius et Spiritus sanctus, inde vero *caussae humano-divinae eaeque ministeriales*, cuiusmodi sunt Petrus, apostoli, quique illis in munere pascendi regendique successerunt perenniterque succedent. Atqui IV. eiusmodi forma speciesque caritatis quemadmodum divelli nequit *ab idea subordinations*. quae alios in ecclesia sistit praesides et alios obnoxios; ita penitissime cohaeret *cum idea societatis inaequalis*, in qua alii sunt qui imperant et alii qui obediunt, alii qui regunt et alii qui reguntur, postremo alii qui pascunt et alii qui pastorum nutu gubernantur. Species ergo V. ac forma caritatis quae inter necessarias membrorum ecclesiae dotes censetur, comparata sic est, ut nemo illius sit consors ac nemo particeps qui legitimis

π. Cor. II. 9.
21') U. Cor. VII. 15.

2'3) II. Thessal. III. 14.
'·«) Hcbr. XVI. 17.

non sulliicintur praepositis, quique ab institutis divinitus pastoribus non regatur et ad ovilis unitatem revocetur.

419. Utrique proprietati communis fidei socialisque caritatis **tertia** accedat oportet, ut vis ac ratio ecclesiastici membri suis absoluta numeris efflorescat. Haec autem *participatione* continetur *eorumdem sacramentorum*, qua et communis fides veluli obsignatur, el socialis caritas ad suum apicem iastigiuinque provehitur.

Ecqui enim, auctore Paulo, ad ecclesiam perlinent, eiusque membris accensentur? Mon alii nisi **qui**²¹⁵ baplizali in Christo lesu, eique per baptismum addicti²¹⁶, in morte ipsius et ut peccato una cum ipso more-
rentur”¹, baptizati fuerint et in aquis genitalibus immersi. Non alii nisi qui baptismo abluti in unum populum haud secus convenient, ac olim israe-
lilae in Moyse, in nube et in mari baplizali in unam genlem coiverint²¹⁸. Non alii nisi qui in Christum baplizali Christum induerint²¹⁹, eorum quae Christi sunt participes evaserint²²⁰, atque unum cum ipso eflecti ad pro-
missum Abrahae semen spectaverint. Non alii nisi qui mundati lavacro aquae²²¹ in verbo vitae ²²² sordes deteraserint, sanclitatisque nitore splen-
duerint. Non alii nisi qui per lavacrum regenerationis renovationisque mi-
sericorditer servati desierint esse carnales atque esse ceperint spirituales ²²³. Non alii tandem nisi qui in baptismo consepulli cum Christo cumque eo
redivivi²²⁴ novam praesetulerint circumcisionem ²²⁵ non manufacclam, et ad populum acquisitionis accesserint.

420. Conspirant Petrus, Iacobus el Iohannes ²²⁶, quorum unanimis testificatio est, superna per baptismum nativitate caelestique regeneratione homines Dei ecclesiaeque filios simul procreari, idque ex baptismo eosdem nancisci quod familia Noe δι' ύδατο , *per aquam* consequuta est.

ίIs) Rom. VI. 3.

1U) Hoc est enim βαπτίζεσθαι εἰ Χρι-
frov Ιηϋούν, quod ex Actt. XIX. 5,
i. Cor. 1. 13 — 15, X. 2, et Gal. III, 7
confirmatur.

η.) Nam βαπτίζεσθαι εἰ τόν θάνατον
rev Α'ριϋτοϋ idem valet ac βαπτίζεσθαι
εἰ τό θανατούθ3αι, εἰ το ἀποθανεῖν
ίννΧριΟτῶ, ὡ περ ἀπίθανε αὐτό , atque
adeo ei formula praecedente, ἀποθνήσκειν
τή αμαρτία.

) I. Cor. VI. **υ, coll. X. 2.

»'») Gal. III. 27 — 29.

”.) De formula ἐνάύεσθαι ΑριΟτόν
disserit non male Deylingius in tertia
Observationum sacrarum parte.

2””) Ephes. V. 26.

”2) Sunt qui omittant εν ρήματι, et
multo plures sunt qui omittunt τή ζωή .
Ceterum verba, λούτρον τοῦ ὕδατος ἐν
ρήματι, praeclare exhibent baptismi ritum.

a13) Tit. III. 5, coll. Ioh. III. 3, et
Ezech. XVIII. 31.

”>) Coloss. II. 11 — 12.

”δ) Περιτομή τοῦ ΧριΟτοϋ, *circum-*
cisio Christi et non Abrahami, atque
adeo περιτομή αχειροποίητο , *circumcisio*
non manufacta cordis opponitur illi quae
audit χειροποίητο περιτομή, *manufacta*
circumcisio quae est in carne, Ephes. II. 11.

”*) I. Petr. I. 23, III. 20 — 21, Iacob.
I. 18, I. Ioh. III. 1, et V. 4.

Baptismus igitur quo communis *ûdes* solemniter declaratur, el quo cum cohaerent confirmatio in Christo **t,r**, unctionis consortium, obsignatio et pignus Spiritus, earum proprietatum numero venit quae hominibus necessariae sunt, ut ad ecclesiae membra perlinere iidem possint et in unum filiorum *Dei populum Chrislique regnum convenire*.

421. Quemadmodum vero ex baptismo repetendum esi, ul credentes in unum inserti corpus²²⁸, eodemque potati Spiritu unum mutuo sini, uti unus est Dominus ac fides una²²⁹; ita ex participatione unius eiusdemque vivifici panis²³⁰ dimanat, ut ceu novus ac spiritalis Israel²³¹ non separentur modo a profanis, verum etiam in unum et ipsi panem, unum corpus, unawque (*[οατοίαν*, *sodalitatem* arctissime vinctam coalescant. Ad quod vinculum patefaciendum maiorique in lumine collocandum illud etiam pertinet, quod omnes²³² manducaturi *κυριακόν δῶηνον*, *dominica coenam*²³³ in ecclesiam convenerint, eoque pacto convenerint ut merito *ini το αυτό*²³⁴, *in unua* convenisse dicerentur.

422. Neque tamen haec omnia aut ad evangelii normam peracta, vel uti ecclesiae membris necessarium est, impleta existimari possent, nisi *baptismus* pariter el *eucharistia* ab iis legitime acciperentur ad quos spectant tum verba Salvatoris²³³: *Discipulos mihi adiungile baptizantes eos*, el: *Hoc facite in meam commemorationem*; tum verba Pauli²³³: *Sic not existimet homo*, atque nos quisque habeat censeatque *uti ministros Christi* in eiusdem regno gubernando²³⁷, *et dispensatores*²³⁸ *mysteriorum Dei*. quae quum fuerint hactenus occulta el hominibus incomperta, illorum manifestatio atque in fide dispensatio²³⁹ nobis tamquam dominicae familiae^{1,0} praepositis credita est.

²²⁸) II. Cor. I. 21 — 22, coti. Ephes. I. 13—14, et IV. 30-

²²⁹) I. Cor. XII. 13.

²²⁹) Ephes. IV. 3.

²²⁹) I. Cor. X. 17-18 — 20-21.

2,1) Christiani namque *Israeli xara ηαρχα*, *secundum carnem* atque ex natalibus opponuntur Rom. IX. 6. seqq. et Gal. VI. 16. ut Israel *χατά Ιτveûπα*, *secundum spiritum*.

«») I. Cor. XI. 18 — 20, coti. XIV. 23-

²²⁹) Etsi non desint qui *dominica coenam* intelligant *ἀγάχην*, plerique tamen omnes, quod Casaubonus ostendit, exercit. XVI. in Baronii annales, *de coena eucharistica* interpretantur.

33') Recurrit haec formula Actt. II. 1, idemque valet ac ²²⁹ Ps. II. 2.

²³⁰) Matth. XXVIII. 19, coli. Luc. XXII. 19.

²³⁰) I. Cor. IV. 1.

53 7) Sap. VI. 4. indices principesque dicuntur *ύχηοεται τή βαΟιλεία τοῦ 9τοι*.

²³⁸) Qui heic vocantur *οικονόμοι* *υτ-Οτηρίων \$εού*, alibi, Luc. I. 2, I. Cor. III. 5; Tit. I. 7. et I. Petr. IV. 10, audiunt *ύπηρεται τή όίαχή τοῦ Χριστού*, *ύπηρέται τοῦ λόγον* et *thaxovot ii Jr πιΟτεύοαεν*.

²³⁹) Memoratur I. Tim. I. 4: *οιχορο-υία 9εού εν πιΟτει*.

14°) Notio *familiae* continetur appellatione *οικονόμων*. quae in mentem revocat *οίχον*, FV3.

423. Sit ergo illorum depingenda suisque excitanda coloribus imago, qui ad propinquam ecclesiae materiam spectantes, eiusdem corpus ceu totidem membra partesque componunt. Dubio procul imago erit eorum, qui triplici cohaerentes vinculo *communis fidei, socialis caritatis* et *eorumdem mysteriorum participationis* in unum coeunt, unamque societatem efficiunt. Quemadmodum vero *communis fides* communem postulat doctrinae typum, iliumque ab iis propositum qui ministri sunt verbi, quique in ecclesia testes sunt authentici et doctorum iuribus pollent, officiaque explent: et quemadmodum *socialis caritas* duplici caussae principioque debetur, hinc quidem mutuae partium omnium harmoniae, inde vero obedientiae quo omnes singulique fideles constitutis divinitus praepositis obtemperant; ita *eorumdem participatio anteriorum* neque legitima haberi, neque dici socialis potest, nisi ab iis ministris qui pro Christo legatione funguntur, quique fideles prudentesque obnoxiam sibi familiam moderantur et alunt.

Ad excitandam igitur imaginem quae ecclesiae membra ita repraesentet, oleum alia eaque ementita confundi nequeat, opus est ut hi veluti colores simul concurrant: I. communis fides, socialis caritas, et eorumdem mysteriorum participatio; II. communis doctrinae typus idemque authentice communiterque propositus, commune praepositorum regimen pastorumque officium, et communis mysteriorum dispensatio eaque a Christi ministris repetenda; denique III. triplex obedientiae ac subordinationis habitus erga illos, qui typum communis doctrinae communiter tradunt, qui gregem pascunt, quique mysteriorum dispensationem familiaeque dominicae oeconomiam commendatam habent.

Quapropter *ii omnes ac soli ecclesiae membra censebuntur, qui communi fide insignes, sociali caritate praediti, eorumdem mysteriorum consortes, iidemque authenticis testibus, legitimisque doctoribus, verbi ministris, familiae praepositis, bonorumque communium oeconomis obnoxii unam efficiunt domum. unam vivunt socialem vitam, ac triplici ministerio verbi, regiminis, mysteriorumque dispensationis ad unitatem revocantur, unitique continentur.*

424. Plane inlelligo pluribus non esse opus, ut membra ecclesiae suis instructa dotibus suisque distincta notis spectanda exhibeantur; ne quid tamen esse in volis possit, ea paucis adiiciam quae sua *revelatione* Iohannes complexus est.

Memorat ipse septem *ecclesias* 241, iBasque designat *candelabrorum* nomine²⁴¹, in quorum medio filius hominis Chrislusque *Ὁ σάῶνς ὁ ῥωπός* versetur, et multo illustrius perfectiusque versetur²⁴³ ac olim Deus in medio

Apoc. 1. 4.

’<’) Matth. XVII.20, col). XXVIII. 20-

”.) Ibid. I. 13 — 20. et II. 1.

Israelis esset*44 atque inter synagogae filios ambularet*45. Quemadmodum vero septem ecclesias Iohannes memorat, illasque candelabrorum symbolo repraesentat; ita septem *angelorum* meminit 245, quos septem *stellat* pari loquutionis genere nuncupat.

Verum quo eiusmodi appellatio pertinet, quive habitus stellas' inter et candelabra ecclesiasque exprimitur? Ne diutius haereamus ancipites, facit ipsa symboli ratio, qua monemur stellas vocari doctores *48, ipsosque in primis apostolos *49 quibus mandatum est *50, *docete*.

Facit deinde explicatio penes Iohannem his concepta verbis 251: *Οἱ ἑπτὰ ὕστερε, ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν ἐῖσι, septem stellae angeli sunt septem ecclesiarum*: nimirum sunt angelus Ephesi, angelus Smyrnae, angelus Pergami, angelus Thyatirae, angelus Sardis, angelus Philadelphiae et angelus Laodiciae *51. Neminem porro fugit solemne fuisse iudaeis summos sacerdotes, eosdemque divinae voluntatis nuntios ecclesiaeque israeliticae moderatores, *angelorum* titulo decorare. Appellatione igitur stellarum angelorumque veniunt instituti caelitus doctores, qui erudiendo regendoque ecclesias informant atque pascunt *53.

Atque huc etiam redit veterum suffragium, qui angelos interpretantur *προεστώτε, προέδρου, ἐ(ρ)όρου καὶ επισκόπου, praepositos, antistites et episcopos*, quorum institutioni et curae ecclesias, auctore Christo, traditas uno ore decernunt *54.

425. Ex his autem pronum est *habitus* emere, quo candelabra et ecclesiae ad stellas angelosque referuntur. Est enim habitus hinc quidem doctorum el praesidium, inde vero discipulorum qui illis obtemperant moremque gerunt. Ad quem habitum pressius definiendum, longe sunt plura quae ab Iohanne scripta conducunt.

Quemadmodum enim Christus testis fidelis et verax 255 omnia quaecumque a Patre accepit, hominibus manifestavit, eaque sinceritate manifestavit

»44) Is. XII. 6.

*4») Levit. XXVI. n, coll. II. Cor. VI. 6.

14e) Apoc. II. 1—8—12 — 18, et III. 1—7 — 14.

î4') Ibid. I. 16—20, et II. 1.

*«») Matth. XXIV. 29.

î4e) Apoc. XII. 1.

*40) Matth. XXVIII. 18-19.

151) Apoc. I. 10.

-41) Ibid. II. 1—8—12 — 18, et III. 1—7 — U.

•53) Vulgatus Ambrosius in comm, ad

scopos dicit, sicut docetur in apocalypsi Iohannis.*

254) Videsis Epiphaniam haeres. XXV. §. III., Augustinum epist. CLXI., Pseudo-Hieronymum in I. Tim. III., Socratem H. E. lib. IV. cap. XXIII., Andrew Caesariensem in Apoc. I. 20, Hammond adnot. in Apoc. I. 20. et Bioghamam *Origg. ecclesiastic.* lib II. cap. II. §. XI.

159 Apoc. I. 5, et III. 14. coll. Is. LV. 4, loh. III. π, VIII. 38, XYIII.37, I. Tim. I. 15. Ipse quoque Deus Ps. LXXXIX. 37. audit ὁ μᾶστιν ο πιΟτό, quod

al dicere potuerit, mea doctrina non est mea sed eius qui me misit; ita
jnst'li pastoresque ecclesiarum quum suo funguntur ministerio 256, neque
alia debent tradere257, neque alia ecclesiis credenda proponere quam quae
Christus per apostolos annuntiavit. Hinc gravissimum illis incumbens officium
luendae fidei et ab illius professione ne lato quidem ungue discedendi 258:
hinc officium detegendae ac persequendae haereseos, illorumque explorandae
missionis qui se Christi apostolos iactitant, quum Christi doctrinam pessum-
denlatque hinc officium confirmandi fratres, doctrinarumque scandala
omni qua possint ope removendi 2°°.

Liquet ergo non alios aestimari posse ecclesiae membra, quam qui
praesidibus subsint, angelis obediant, doctores audiant, suamque fidem ad
normam exigant quam iidem authentice solemniterque proposuerint.

426. Qui vero eiusmodi sunt, ab Iohanne describuntur abluti a pec-
catis suis in sanguine Agni26°, effecti Deo et Patri regnum et sacerdotes 262,
mysterio regenerationis ceu filii ad semen pertinentes mulieris quae est
secunda Eva, mater viventium, sponsa Christi eiusque ecclesia 268, insignes
testimonio Iesu, communemque fidem palam aperteque praeferentes 264, ac
tandem unius instar populi servantes mandata Dei 265, illudque maxime quo
socialis caritas veluli novum eximiumque mandatum iniungitur.

Quocirca nihil prorsus impedit quominus ex dotibus membrorum syna-
gogae propriis, illas idonea comparatione expoliamus 266 quibus ecclesiae
membra carere nequeunt. Sicut enim synagogae membrum nemo habebatur,
qui signo circumcisionis notatus ad foedus cum Abrahamo initum et in manu
Moysis confirmatum non pertineret: qui annuntiatam patribus prophetisque
fidem non complecteretur: qui servata eadem caeremoniali lege, iisdemque
susceptis sacris in unum cum celeris religiosum coetum non coiret: quique
fidei normam communionemque sacrorum a pontificibus levitici generis non
mutuaretur 267; ita non perspicue minus quam necessario deprehenditur, illos
dumtaxat ecclesiae membris accenseri posse, qui baptismo initiati ad novum
foedus provehuntur, unam eamdemque fidem a Christo perque apostolos
manifestatam sectantur, consortio eorumdem mysteriorum, socialisque caritatis

n<)	Apoc. II. 19.	lib. II. cap. VI. n. 58, atque animo re-
:sT)	Ibid. II. 13, et III. 3-8.	putandum ecclesiam cum synagoga eo
'»')	Ibid. II. 13. et III. 8.	habitu iungi quo mutuo cohaerent corpus
'»»)	Ibid. II. 2 — 6.	et umbra, planta et semen, antitypus et
'..)	Ibid. II. 14 — 15 — 20. et III. 2.	typus, proindeque aptissimas esse illu-
'·')	Ibid. I. 5.	strationes quae ex synagogae dotibus
'·*)	Ibid. v. 6.	ad enarranda ecclesiae ornamenta tradu-
	Ibid. XII. 17. et XIV. 1.	cuntur.
SM)	Ibidem.	'·') Huc praeter notissima prisci foe-
	Ibid. XIV. 12.	deris testimonia non obscure pertinent
	Recolenda stint quae monuimus	verba Salvatoris Matth. XXIII. seqq.

nexu in unum populum conveniunt, et cum praestitutis a Christo pastoribus eius obedientiae habitu copulantur quo ab illis repetunt lum formam doctrinae cui credant, tum mysteria quibus imbuti perficiantur, tum legem qua in luenda sociali caritate eiusque explendis officiis gubernentur.

El re sane vera consulantur ecclesiae annales, eiusque historia prima, media et ultima excutiat. Ne semel quidem continget ut ecclesiae membris adscript! occurrant qui non fuerint obsignati baptismo, qui communem fidei professionem non ediderint, qui eadem mysteria non frequentarint, qui legem socialis caritatis non custodierint, quique a legitimis pastoribus rebelles aliunde quam ex authentico illorum ministerio doctrinae exemplar, sacramentorum usum, normamque mutuae communionis derivaverint.

nxv

Quid scriptores primae, secundae, tertiae-que christianae successionis de proprietatibus statuerint, quae ad propinquam ecclesiae materiem spectant et quibus carere illi nequeunt qui actu ecclesiam componunt. — Recensentur articulai™, eaque primum commemoratur quae baptismi initiatione continentur: — succedit altera quae fide constat, eaque non priyata sed communi et ad authenticam doctrinae, formam exacta: — hanc tertia excipit, quae ad socialem caritatem aptissime rerocalur: — eiusdem munia principiumque determinans, quod obedientia in selectos divinitus pastores comprehenditur: — paucis de societate liturgica: — superiorum epilogus quo efficitur, neminem ad propinquam ecclesiae materiem pertinere, nisi qui baptismo ablutus communi fide, sociali caritate el eorumdem consortio mysteriorum ita cum reliquis ecclesiae membris cohaereat, ut obedientiae officio cum legitimis pastoribus ac doctoribus pariter obstringatur.

427. Praelucente splendidissima Scripturarum face doles explanavimus, quibus ornari ii debent qui ad ecclesiam efficiendam veluti *propinqua* materies concurrunt, neque aliter ad ipsam perlinent ac oves ad gregem, membraque singula ad illud corpus de quo Clemens alexandrinus sic habet ‘: „Corpus

‘) Stromat. lib. VII. XIV. pag. 885: τὸ ὄνομα ἐπικεκλημένοι μόνον, βιοῦντε Σώμα ὁὶ ἀλληγορεῖται ἡ ἐκκλησία κυρίου, οὐ κατὰ λόγον, Οαρκε εἰϋῖν. ὁ πνευματικό και ἅγιο χοοό - ἐξ ων οἱ

iulem allegorice dicitur Domini ecclesia, spiritalis el sanctus chorus, ex quibus ii qui solo vocantur nomine, non autem vivunt ex ratione, sunt carnes.“

Consuimus autem non uno nomine opportunum stabilitam Scripturarum ndoriiale doctrinam denuo expolire, suffragioque illorum confirmare qui inter Christianos *primae, secundae, lerliaeque successionis scriptores* insignius reliquis claruerint. Multiplices namque fructus exinde nobis pollice- amur, liquido intelligentes accidere vix posse ut reiicerclur tamquam falsum, tel in quaestionem adduceretur tamquam dubium quod tanta consensione L ritum appareret. Hac enim consensione certi reddimur, nos in Scripturis y ttirrandis ne minimum quidem a veritate deflexisse: ilemque certi reddimur, (enadem nos profiteri doctrinam, eamdemque sectari fidem quam viri aposlo- &i tenuerint unoque ore tradiderint qui suo merito evangelii primitiae cele- 'ratur, el quorum institutione daloque sanguine effectum est, ul propagata bisime ecclesia eas ageret radices quae nullo turbinum impetu convel- lerentur

428. Exquiramus igitur, auspice Deo, quid viri sanctissimi de proprie- ties ad *propinquam* ecclesiae materiem necessario perlinentibus unanimes .areverint.

Ante omnia diversis formulis, eximiaque imaginum loquulionumque varietate decreverunt, referri alios ad ecclesiam aclu non posse quam qui iccepto *baptismo* discipuli evaserint, et *sacramento regenerationis* abluti in mysticum Christi corpus fuerint inserti 3.

Praeclare auctor epistolae nomine **Barnabae** insignis, penes quem ii sunl christifideles membraque ecclesiae existimantur 4 qui *infusum spiritum ib honesto* 5 *fonte Dei* hauserint, qui *naturalem* 6 *gratiam* ac spiritali nali- vûate penitissime insignitam *acceperint*, qui *fuerint reformati spiritu* 7, *per*

3) Persuadere mihi numquam potui, <t non admodum vel (/audio exsultent pi unam sibi eamdemque esse fidem cum ririi apostolicis beatisque martyribus cognoverint. vel contra *suspicionem metu-* fve torqueantur qui se a viris apostolicis beatisque martyribus dissidere perspe- xerint.

3) Matth, XXVIII. 19: Πορευ&εντε uafyrMart .ravra ra i&vη, βαπτίζοντε error; x. r. Z. *Profecti mihi discipulos facite mihiq̃ue adiungite gentes omnes, opinantes illas* etc.

4) Barnabae epist. §, I.

§) Glossae veteres: *honestus, egre-* pw, af/o./oyo;. Et est sane Deus fons

egregius, quum penes ipsum sit fons vitae, atque ex ipso aquae dimanent sa- lientes in vitam aeternam. Mihi tamen nullatenus anceps est, heic egregium *baptismi* fontem designari, qui propterea *fons Dei* audit, quod fons sit *aquae et spiritus*.

e) Iacob. 1. 21 : *IttaO&e rôv ïμφv~rov λόγον, suscipite insitum verbum.* Barnabas §. IX. laudat *την έμφvτον δω-ρίαν, naturale donum*, uti vertit anti- quus interpres. Ergo *έμφvτο χάρι* , *naturalis gratia* est gratia insita et spi- rituali ueneratioiie innata.

-) Barnabae epist. §. VI: *Επει ούν άνακαινίδα ημά εν τη άφεΟει τών άμαρ-*

nexu in unum populum conveniunt, et cum praestitutis a Christo pastoribus eius obedientiae habitu copulantur quo ab illis repetunt Ium formam doctrinae cui credant, tum mysteria quibus imbuti perficiantur, tum legem qua io luenda sociali caritate eiusque explendis officiis gubernentur.

Et re sane vera consulantur ecclesiae annales, eiusque historia prima, media et ultima excutiat. Ne semel quidem continget ut ecclesiae membris adscript! occurrant qui non fuerint obsignati baptismo, qui communem fidei professionem non ediderint, qui eadem mysteria non frequenlarint, qui legem socialis caritatis non custodierint, quique a legitimis pastoribus rebelles aliunde quam ex authentico illorum ministerio doctrinae exemplar, sacramentorum usum, normamque mutuae communionis derivaverint.

Quid scriptores primae, secundae, tertiae-que christianae successionis de proprietatibus statuerint, quae ad propinquam ecclesiae materiem spectant et quibus carere illi nequeunt qui actu ecclesiam componunt. — Recensentur articulatim. eaque primum commemoratur quae baptismi initiatione continetur: — succedit altera quae fide constat, eaque non prirata sed communi et ad authenticam doctrinae formam exacta: — hanc tertia excipit, quae ad socialem caritatem aptissimi revocatur: — eiusdem munia principiumque determinans, quod obedientia in selectos divinitus pastores comprehenditur: — paucis de societate lilurgica: — superiorum epilogus quo efficitur, neminem ad propinquam ecclesiae materiem pertinere, nisi qui baptismo ablutus communi fide, sociali caritate tl eorumdem consortio mysteriorum ita cum reliquis ecclesiae membris cohaereat, ul obedientiae officio cum legitimis pastoribus ac doctoribus pariter obstringatur.

427. Praelucente splendidissima Scripturarum face dotes explanavimus, quibus ornari ii debent qui ad ecclesiam efficiendam veluti *propinqua* materies concurrunt, neque aliter ad ipsam perlinent ac oves ad gregem, membraque singula ad illud corpus de quo Clemens alexandrinus sic habet l: „Corpus

’) Stromat. Jib. VII. §. XIV. pag. 885: Σώμα δι ἀλληγορεῖται ἡ ἐχχληοία κυρίου. ὁ ἀνευματικὸς καὶ ἅγιος χορὸς ἐξ ὧν οἱ

τὸ ὄνομα ἐπιχεχλημένοι μόνον, βιοννῇ <Ji οὐ κατὰ λόγον, οἶον. <Ji οὐ κατὰ λόγον, οἶον.

i idem allegorice dicitur Domini ecclesia, spiritalis et sanctus chorus, ex I pibis ii qui solo vocantur nomine, non autem vivunt ex ratione, sunt carnes?4

Censuimus autem non uno nomine opportunum stabilitam Scripturarum I iictoritate doctrinam denuo expolire, suffragioque illorum confirmare qui j iter Christianos *primae, secundae, terliaeque successionis scriptores* in- ! «znus reliquis claruerint. Multiplices namque fructus exinde nobis pollice- I buntir, liquido intelligentes accidere vix posse ul reficeretur tamquam falsum, tel in quaestionem adduceretur tamquam dubium quod tanta consensione L otan appareret. Hac enim consensione certi reddimur, nos in Scripturis V rrandis ne minimum quidem a veritate deflexisse: itemque certi reddimur, j uadem nos profiteri doctrinam, eamdemque sectari fidem quam viri aposlo- id tenuerint unoque ore tradiderint qui suo merito evangelii primitiae cele- kffltur, ct quorum institutione daloque sanguine effectum est, ul propagata jjiime ecclesia eas ageret radices quae nullo turbinum impetu convel- leretur’.

[428. Exquiramus igitur, auspice Deo, quid viri sanctissimi de proprie- tas ad *propinquam* ecclesiae materiem necessario perlinentibus unanimes fereverint.

Ante omnia diversis formulis, eximiaque imaginum loquulionumque arietate decreverunt, referri alios ad ecclesiam actu non posse quam qui wepto *baptismo* discipuli evaserint, el *sacramento regenerationis* abluti in mysticum Christi corpus fuerint inserti 3.

Praeclare auctor epistolae nomine **Barnabae** insignis, penes quem ii sol chrislifideles membraque ecclesiae existimantur 4 qui *infusum spiritum* ii *honesto* 5 *fonte Dei* hauserint, qui *naturalem* 6 *gratiam* ac spiritali nati- ntate penitissime insignitam *acceperint*, qui *fuerint reformati spiritu* 7, *per*

:) Persuadere mihi numquam potui, it non admodum vel *gaudio* exsultent ;i unam sibi eamdemque esse fidem cum ririi apostolicis beatisque martyribus (ignoverint, vel conti a *suspicionem* melu- qu torqueantur qui se a viris apostolicis teatisque martyribus dissidere perspe- lerint.

’) Matth. XXVIII. 19: Πορευ&έντε niruvfart ααατα τὰ ι3νη, βαπτίζοντε .LTW; x. r. 'k. *Profecli mihi discipulos* faite mihique adiungile gentes omnes, tylizantes illas etc.

Barnabae epist. §. 1. T) Glossae veteres: *honestus, egre- jrw, átiol.oyoi* Et est sane Deus fons

egregius, quum penes ipsum sit fons vitae, atque ex ipso aquae dimanent sa- lientes in vitam aeternam. Mihi tamen nullatenus anceps est, heie egregium *baptismi* fontem designari, qui propterea *fons Dei* audit, quod fons sit *agnae et spiritus*.

δ) Iacob. 1. 21: δε&adOe τον έμφυ- τον λόγον, *suscipite insitum verbum*. Barnabas §. IX. laudat τήν έμφυτον δω- pedv, *naturale donum*, uti vertit anti- quus interpres. Ergo έμφυτο χάρις, *naturalis gratia* est gratia insita et spi- rituali generatione innata.

T) Barnabae epist. §. VI: "Enti onv άναχαινι&α ήμ&α τν τή άφεΟει τών άμαρ-

remissionem peccatorum renovati, aliamque formam, animam nempe puerili similem obtinuerint *, qui *in aquam quidem descenderint jteccatis pleni at .sordibus, inde autem emerserint fructum afferentes, in corde timorem tl in spiritu spem in lesu habentes* 9 ; ad quos postremo spectet lu divinum oraculum: *Et erit, hebdomada completa, aedificabitur magnificum templum Dei, in nomine Domini* l 1.

Cuius aedificationem enarrans subdit 19 : „Invenio igitur quod templum (*hierosolymitano funditus exciso suffectum*) existit. Qua ratione ergo *aedificabitur in nomine Domini*, discite. Antequam Deo crederemus, erat cordis nostri domicilium corruptioni obnoxium et imbecille, ad modum templi vere per manus aedificati; plenum siquidem erat idolorum cultu, et erat domus daemonum, quia fecimus quaecumque Deo contraria sunt. Aedificabitur anlem, attendite, *in nomine Domini*, ut templum Domini *magnifice* aedificetur. Quomodo? Discite. Accepta remissione peccatorum et spe habita in nomen Domini, facti sumus novi, iterum ab integro creati¹³. Ideo in nobis, in domicilio nostro vere Deus habitat. Quo modo? Verbum eius fidei, vocatio eius promissionis, sapientia mandatorum, praecepta doctrinae, (*immo*) ipse in nobis prophetat, ipse in nobis inhabitat⁴

ritJv, oroZÿffev ημά άλλον τύπον, ώ παιδιού την ι/υχήν, ώ αν και πνεύματι αναπλαυόμενο αυτό ημά .

*) Quo et haec pertinent ibidem continuo adiecta: *ώιδού ούν ημεί αναπεπλάυμεθα, καθώ πάλιν εν ετέρω προφήτη λεγεΓ ιδού, λίγει κύριο , έξελώ τούτων, τούτεΟτιν ών προέβλεπε τό πνεύμα κυρίου, τα λιθανα καρδια , και βαλώ Οαρκίνα αύτοι .* Ecce igitur nos denuo formati sumus, quemadmodum rursus in alio propheta (Ezech. XI. 19, XXXVI. ofi.) dicit: *eccej* inquit Dominus, *auferam ab eis*, hoc est ab eis quos Spiritus Domini praevidebat, *corda lapidea et immittam illis corda carnea*.*

9) Barnabae epist. §. XI: *Ori ημεί μεν καταβοίνομεν ει το ύδωρ γέμοντε αμαρτιών και ρύπον, και αναβαίνομεν καρποφορούντε εν τή καρδια τόν φόβον, και την ελπίδα ει τόν Τηδούν έχοντε ιν τώ πνεύματι. .*

ltt) Ibid. XVI.

M) Daniel. IX. 24 -25 – 27. coll. Agg. H. 10.

l -) L. c. : *Εύρίϋκω ούν, ότι εδτῐ ναό;, πώ ούν οικοδομηθήοεται εν όνόματι χυρίου, μάθετε. πρό τού ημά πιϋτεύϋαιϋ θεώ, ήν ημών τό κατοικητήριον τη χαρδία φθαρτόν και άϋθενε , ώ αληθώ οικοδοαητό ναό δια χειρό ' ότι ήν πλήρη μεν ειδωλολατρεία , και ήν οίκο; δαιμόνιων, δια το ποιείν οϋα ην εναντια τώ θεώ. οϊκοδομη3ηθεται δε επί τώ ότόματι κυρίου, προ εχετε, ινα ό ναό χυριου ενδόξω οϊκοδομηθή. πώ ; μάθετε, λαβόντε την άφεϋιν τών αμαρτιών, χαί έλπίόαντε επί τώ όνόματι τού κνριη. εγενόμεθα καινοί, πάλιν εέ αρχή κτιζόμενοι. διό εν τώ κατοικητηρίω ημών αληθώ ό θεό κατοικει ιν ήμίν. πώ ' , ό λόγο αυτου τη πίστεω , η κλήβι αuroϋ τη επαγγελία , ή βοφία τών δυναιωματω, αι έντολαι τή διδαχή , αυτό εν ήμίν προφητεύουν. αυτό εν ήμίν κατοικώ?.*

IJ) Pressius, *iterum ab initio creati*, id est, caelesti novaque creatione ad pristinum typum revocati.

429. Doctrinam plane geminam de baptismo iis necessario qui ad mysticum Christi corpus ecclesiamque pertineant, tradit non obscure romanus Clemens **u**, el multo tradit luculentius **Ignatius**, qui Christi assecclas jreliquo hominum genere baptismo secernit inquires15: „Placete illi cui militatis, a quo el stipendia tertis. Nemo vestrum desertor l° inveniatur. Baptismus vester maneat velul arma (*neque transfugae abiectis armis vīckjouni*), fides ul galea, caritas ul hasta, patientia ul lota armatura.“ Eisdem porro tribuit 17, quod *ad vilam revocati per sanguinem Dei opus fraternitatis perfecte absolvant* 18.

Neque aliter **Hermae** pastor, qui lapidibus a turri, id est ab ecclesia **ita** nec in eiusdem structuram convenientibus illos accenset, *qui verbum cudierunt colentes baptizari in nomine Domini, quibus cum venit in meacriaoi sanctitas veritatis, retrahunt se, atabulantque rursus post desicria sua scelesta* 19.

430. Sed iam audiri **Iustinus** debet, qui prolixam contra iudaeos disputationem his omnino verbis absolvit20 : „Quemadmodum igitur ab Abrahamo circumcisio atque a Mose sabbatum et victimae el oblationis et festi Iies inceperant, quae ob duritiam cordis populi vestri instituta esse demonstratam est, ita desinere ea oportebat in eum qui secundum voluntatem Patris per Virginem generis Abrahami el Iribus Iudae et stirpis Davidis genitus est’1, filium Dei Christum: quippe qui et aeterna lex et novum foedus universo mundo praedicaretur adventurus, ul iam allatae prophetiae demonstrant.“ Tum e vestigio subdit22 : „Ac nos quidem qui per eum ad Deum accessimus,

u) Ad Corinth, epist. II. §. VI.

*) Ad Polycarpuni §. VI: *Μήτι υμών τορwrw εύρεσή. τό βάπτιΟμα υμών μευπν ύ; οχλα, ή πίϋτι ώ περικεφαλαία. Γβ/β.η; ω δόρν, η υπομονή ώ πανοπλία,*

!) in titulo codicis de desertoribus. *iatrtor habetur quisquis belli tempore titrit a signis;* in pandectis vero de re oilitari desertor definitur a Modestino, *per prolixum tempus vagatus re·diri/w.*

IT) Ad Ephes. §. 1: *Αναζωπυρήβαντε σ αϊματι Ξεού, τό Ογγγενικόν εργον τε·ώ!Αζ αχηρτώατε.*

*) Vetus interpres, *cognatum opus VMibus suis numeris absolvistis.*

Lib. I. Vis. III. §. VII.

n) Dialog. cum Tryph. §. XL11I: *θ' οδν άχο 'Αβραάμ ήρξατο περιτομή ie' Μωύϋεω; Οαββατον και θυνϋίαι*

καί προ φοραί και εορταί, και άπεδείχ9η διά τό Οχληροχάρδιον του λαού υμών ravra διατετάχίλαι, ούτω πανϋάο&αι έδει κατά την του πατρό βουλήν ει τον διά τή από του γένου του Αβραάμ και φυλή 'Ιούδα και Ααϋ'ιδ παρθένου γεννη·Οέντα υιόν του ·Θεού Α'ριϋτόν, ό τι και αιώνιο νόμο και καινή διαθήκη τώ παντι κόσμω έχηρϋύΟητο προελενϋόμενο , ω αί προλελεγμέναι προφητεϊαι ΟημαίνουΟιν.

*) Haec ad incarnationem referuntur, quam Iustinus voluntate Patris factam repetit tum §§. XXIII—XLVIII—LXXXV1I., tum apolog. 1. §§. XLVI—LXI1I. et apolog. II. §. VI.

2') L. c. §. XL11I: *fiai ήμει , οι δια τούτου προ χωρήϋαντε τώ &εώ, ού ταύτην την κατά οάρχα παρελάβομεν περιτομήν, αλλά πνευματικήν, ήν Ένώχ και*

non istam secundum carnem suscepimus circumcisionem, sed spiritualem quam Henochus et similes servarunt, atque eam per baptismum * ʹ, quia peccatores fieramus, propter misericordiam Dei accepimus, et omnibus licet similiter accipere.“

Est igitur ad ecclesiam quod attinet baptismus, quod luit prae synagoga circumcisio. Sed quis umquam ad synagogam, quis ad Dei populum nunc circumcisis signoque foederis notatus spectavit?

431. Quare in apologia priore ita auspicatus 4, *quomodo autem* ηω ipsos Deo consecraverimus renovati per Christum, εαπονemus, ne si hoc praetermiserimus rideamur quidquam improbe agere in rebus enarrandis. illico pergit 2 „Quicumque persuasum habuerint et crediderint vera esse quae a nobis docentur et dicuntur et vivere se ita posse promiserim precari et ieiunantes priorum peccatorum veniam a Deo petere docentur, nobis cum iis una precantibus et ieiunantibus. Deinde eo ducuntur a note ubi aqua est, et eodem regenerationis modo quo nos ipsi regenerati sumus, regenerantur: in nomine enim Patris universorum et Domini Dei ac Salvatoris nostri Iesu Christi et Spiritus sancti lavacrum in aqua tunc suscipiunt. Etenim Christus dixit 27: *Xisi regeniti fueritis, non intrabitis in regnum caelorum.*“ Haec editis prophetarum vaticiniis continenter Iustinus confirmat²⁸, alque sanctissimae institutionis causas rimatus scribit²⁹: „Rationem autem huius

οἱ ὅμοιοι ἐφύλαξαν: ἡμεῖ δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτήν, ἐπειδὴ ἀμαρτωλοὶ ἐγγρόνουμεν, διὰ τοῦ ἐλεος τοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ ἐλάβομεν, καὶ πᾶσιν ἐφετὸν ὁμοίως λαμβάνει.

α3) Coloss. II. 11 — 12.

14) Apolog. I. §. LXI: Ὅν τροπον δε καὶ ἀνεθήκαμεν εαυτοῦ τῷ θεῷ καινόποιθηεντε διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγησόμεθα, ὅπως μὴ τοῦτο παραλιπόντε δόξωμεν πονηρεῦν τι ἐν τῇ ἐξηγηθεί.

4) Formula consecrationis in apost. constitutu lib. VIII. cap. VI. sic effertur: *Εαυτοῦ τῷ μόνῳ ἀγεννήτῳ θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ παράθεσθε.* Ad hanc porro formulam crebro Iustinus alludit, uti perspicuum erit conferentibus quae tradit in dialog, cum Tryph. §. XI. et apolog. I. §§. XIV — XXV — XLIX., in quo postremo loco gentiles laudat quod nuntio simulacris remisso, τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ εαυτοῦ ἀνεθήκαν, iii-yenitio Deo per Christum se consecrarunt.

α6) Apolog. I. §. LXI: Ὅσοι ἀν. «<-σώσι καὶ πιστεύωθιν ἀληθῆ ταῦτα ταῦτα ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιούν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνώνται, εὐχεσθαὶ τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες χαρὰ τοῦ &εοῦ τῶν προημαρτημένων ἀφεοα διδάσκονται, ἡμῶν συνεχόμενων καὶ συνεχιστενοντων αὐτοῖς. ἐπεὶτα ἀγονταὶ ἰf ἡμῶν ἐνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεω, ὃν καὶ ἡμεῖ αὐτοῖς ἀνεγεννηθήμεν, ἀναγεννώνται* ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὁλῶν καὶ δεσπότου θεοῦ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς; εἶπεν ἀν. μὴ ἀναγεννήθητε, οὐ μὴ εἰ-έλθητε εἰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

27) Ioh. III. 3 — 5.

19) Is. I. 16 — 20:

αα) L. c. §. LXI: *Ἰαὶ λόγον δε εἰ τοῦτο παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐμάθομεν τούτον ἐπειδὴ τὴν πρώτην γενεθιν ἡμῶν ἀγνοοῦντε κατ' ἀνάγκην γεγεννήμεθα ἐξ*

rei ab apostolis hanc accepimus. Quandoquidem in prima nativitate nostra ignorantes necessitate ex humido semine per mutuam parentum mixtionem nati sumus et in moribus pravis malaque educatione versati, ut ne necessitatis et ignorantis filii maneamus sed electionis et scientiae, ac remissionem peccatorum prius admissorum consequamur, in aqua super eo qui elegerit regenerari et peccatorum poenitentiam egerit, nomen Patris universorum et Domini Dei pronuntiatur, hoc ipsum dumtaxat appellante eo qui baptizandum id lavacrum ducit.⁴⁴ De quo lavacro, aliquot interiectis, postremo ait³⁰: ..Vocatur autem hoc lavacrum illuminatio, quod mente illuminentur qui haec discunt. Sed etiam in nomine Iesu Christi crucifixi sub Pontio Pilato, et in nomine Spiritus sancti qui per prophetas omnia ad Iesum spectantia praenuntiavit, is qui illuminatur, abluitur.¹⁴

432. Ecquaenam igitur est praefinita divinitus ratio, qua homines ad ecclesiam accedant, eiusque corpori inserantur? Sepono reliqua, illudque unice specio quo de agimus, quodque Iulianus inculcat. Nimirum praefinita ratio continetur *baptismo* 31, quo regeneramur, abluimur et a peccatis expiati illuminamur. Quemadmodum enim generatio carnalis efficitur ex humido semine, ita spiritalis regeneratio per baptismi aquam comparatur: et quemadmodum generatione carnali nascimur filii necessitatis et ignorantiae, ita regeneratione spiritali a peccatis tergemur et electionis scientiaeque filii constituimur.

Quare baptismus est dicilurque φωτισμός , *illuminatio* 32, baptizandus ὁ φωτηόαινο , *illuminandus*, et baptizatus (ρωτιαά vel πείρωτιβμένο , *illuminatus*) 33. Haec autem divina lux atque supernus iste splendor emanat ei invocato nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, de qua invocatione in

ryje; fcropc; χατά μίξιν την τών γονέων
τρ; ũX^zon; χαί έν έ&εδι φαύλοι χαί
χονηοαί άνατροφαί γεγόναμεν⁹ όπω μη
απάγχη τέχνα μηδ'ε άγνοια μένωμεν^
εβά χοοαιριθεω χαί έπιΟτημη , άφέ-
'ω; τι αμαρτιών ύπερ ών προημάρτομεν
ήμμι'Υ, εν τω νδατι επονομάζεται τω
Utfre άναγεννηάήναι χαί μετανοηΟαντι
άτ τοί ημαρτημένοι τό του πατρό τών
iium χαί δεΟπότου \$εού όνομα, αυτό
raro μόνον έπιλέγοντο του τον λουβό-
uror άγοντο έπί τό λουτρόν.

'.) L, c. §. LXI: Καλείται δε τούτο
-ιιοιτρον φωτισμό , ώ φωτιζόμενων την
όποιαν των ταύτα μαν^ανόπτων. χαί
vi όνόματο δε ΙηΟού Χριύτου, του δταν-
w Siyto; ίχι Ποντίου Πιλάτου, χαί έπ

ονόματο πνεύματο άγιου, ό διά τών
προφητών προεξηρυξε τά χατά τον Ιηϋούν,
ό φωτιζόμενο λούεται.

3I) Videsis quae Tustinus repetit in dialogo cum Tryphone VIII — XLIV, et in fragmentis *De resurrect.* §. VIII, quaeque opportune collegerunt Neander, *Allgem. Geschichte der christl. Religion u. Kirche*, T. I. sect. I. p. 525. et Carolus Otto, *De Justini mart, scriptis et doctrina*, p. 171.

32) De qua appellatione plurima habentur eademque notissima veterum suffragia.

33) Apolog. 1. §. LXV. et dialog, cum Tryphone §. CXX1L Iuverit contulisse Semisch, in op. *Justin der Martyrer*, P. II. p. 428.

Apostolicis Constitutionibus edicitur·4: „Aul tu, episcopo, aut tibi subiectus presbyter, sacram super eos proferens nominatim invocationem Patris et Filii et Spiritus sancti, baptizabis eos in aqua.“ Neque secus habent *Rt cognitiones* in quibus legimus³⁵: Baptizabitur autem unusquisque vestrum in aquis perennibus, nomine trinae beatitudinis invocato super se.“

433. Consentit cum praeceptore iustino discipulus Tatianus ··, et cum utroque perfectissime conspirat beatissimus martyr Irenaeus, qui baptismum arca Noe praesignatum docet ³ 7, eiusdem necessitatem ne quis a Christo eiusque corpore alienus sit, pluribus luetur³⁸, illasque gnoslicorum sectas acerrime carpit, quae aquae baptismum aspernabantur ³⁹. Hinc eiusdem quae subnectimus verba⁴⁰: „Et quidem quod ad baptismi illius, per quem ad Deum regeneramur, inlicialionem, totiusque adeo fidei abiectionem hoc genus a satana suggestum sit, quum ad eorum dogmata refellenda ventum erit, suo loco referemus.*⁴

434. Pari evidentia fulgent quae Clemens alexandrinus tum disserit, quum *την τῶν παιδιῶν καὶ νήπιων προηγορίαν, puerorum il infantium appellationem* christianis faciam interpretatur et vindicat. Orditur namque his verbis ⁴¹: „Non enim nos pueri et infantes appellati sumus, quod sit puerilis et contemnenda nostra disciplina, ut nos calumniati sunt qui sunt inflati scientia ⁴². Statim itaque regenerati recepimus perfectionem, cuius

34) *Constituti, aposl.* lib. III. cap. XVI: *71* θὺ ὁ ἐπίσκοπο, ἡ ὁ ὑπὸ γε πρεσβύτερο τὴν ἱεράν ἐπ' αὐτοί ἐλπὼν καὶ ἐπονομάζα ἐπὶ κληοῖν πατρὸ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, βαπτίσει αὐτοῦ ἐν τῷ ὕδατι.

Recogniti. lib. III. cap. LXVII.

3*) Orat, ad graecos §. V, ubi liaec animadversione digna occurrunt: *ἡ καὶ ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ γεννηθεὶς ἀντεγεννηθεὶς τὴν καθ' ἡμᾶ ποιήσας, αὐτὸ εαυτὴν τὴν ὅλην δημιουργήσας, οὕτως καὶ ἐγώ, κατὰ τὴν τοῦ λόγου μίμησιν ἀναγεννηθεὶς καὶ τὴν τοῦ ἀληθοῦ κατάληψιν πεποιημένον, μεταρρυθμίζω τὴ συγγενοῦ ὅλη τὴν σύγχυσιν.* Et quemadmodum Logos in principio genitus vicissim mundum nostrum genuit, quum ipse sibi materiam produxisset: sic ego quoque ad imitationem Logi regeneratus et cognitione veritatis illustratus, materiae mihi cognatae confusionem emendo.*¹

37) *Con. haeres,* lib. IV. cap. XXXVI. n. 4.

Lib. II. cap. XXII. n. 4.

39) Lib. I. cap. XXI, quod est de *redemptione marcosiorum*. Ceterum vulgata adeo erat doctrina de necessitate baptismi, quo homines Christo eiusque corpori adiungantur, ut pleraeque gnosticorum factiones quum sibi nihil uon permitterent, illam tamen retinuerint.

40) Ibid. n. 1: *καὶ ὅτι μὲν εἰ ἐξαργυρίων τοῦ βαπτίσματος, τῇ εἰ θεὸν ἀναγεννήσας καὶ πάθη τῇ πίστεω ἀποθνήσκοντες ὑποβεβλήσονται τοῦ εἶδος τοῦ ὑπὸ τοῦ βότανά, ἐλεγχοντες αὐτοῦ ἀπαγγεῖοντες ἐν τῷ προηκοντι τρόπῳ.*

41) *Paedagog.* lib. I. cap. VI. p. in: *Ὁὐ γὰρ παῖδες ἡμεῖς καὶ νήπιοι πρὸ τοῦ παιδαριώδε καὶ ευκαταφρόνηταν τῇ μαθήσει προηγορεῖμεθα, καθὼ οἱ εἰ γινώσκοντες πεφυσιωμένοι διαβεβλήκαμεν. ἀναγεννηθέντες γοῦν, εὐθέως τὸ τέλειον διελήφαμεν, οὐδὲν ἐνεχεν εὐπειδομεν. ἐφωτώθημεν γὰρ, τὸ δὲ ἐστὶν ἐπιγινώσκειν τὸν θεόν.*

41) I. Cor. VIII. 1. ἡ γινώσκει φθόροι.

caussa festinabamus. Fuimus enim illuminati, id autem est Deum cognoscere.“ Commemorato deinde Christi baptismo, Patrisque voce enarrata 43: *Tu es filius meus dilectus, ego hodie genui te*, illico subdit 44: „Hoc ipsum nobis quoque evenit, quorum luit exemplar Dominus. Tincti illuminamur, illuminati in filios adoptamur, adoptati perficimur, perfecti immortales reddimur, *Ego*, inquit 45, *dixi, dii estis, et filii excelsi omnes* “

Quibus minime contentus addit 4°: „Multis autem modis vocatur hoc opus 47, *gratia, illuminatio, perfectum* el *lavacrum*. *Lavacrum* quidem, per quod peccata abstergimus. *Gratia* aute/n, qua remittuntur poenae quae peccatis debentur. *Illuminatio* vero, per quam sanctam illam salutaremque locem intuemur, hoc est, per quam Deum perspicimus. *Perfectum* autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit, qui Deum novit? Est enim revera absurdum, Dei vocari gratiam quae non sit perfecta el undequaque plena. Nam qui est perfectus, perfecta utique largietur.“ Et mox 48: „Accedit, quod liberatio a malis est initium salutis. Soli ergo qui primum vitae fines attigimus, iam perfecti sumus. Iam autem vivimus, qui sumus a morte separati. Christum ergo sequi, salus est.“ Quod ut Scripturarum auctoritate confirmavit 49, e vestigio pergit 50: „Ita solum credidisse el

u) Matth. 111. 17, Marc. I. 11, Luc. Hl. M: *Συ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός*, h Col *νηιόχηῦα*, et Ps. IL 17, Actt. III. 33, Hebr. I. 5, V. 5. *υἱὸς μου εἰ* ii, *ἐγὼ Οἰμερον γεγέννηχά με*.

H) L. C. p. 113: *τὸ δε αὐτοῦ θυμ-iciui τοῦτο καὶ περὶ ἡμᾶς. ὧν γέγονεν ἰχνηραφὴ ὁ χύριος. βαπτιζόμενοι φωτι- & μῶα, φωτιζόμενοι υἱοποιοῦμεθα, υἱο- mwuttoi τελειούμεθα, τελειούμενοι ἀπα- i&ατιζόμεθα. ἐγὼ, φηοῖν, εἶπα, θεοὶ ὅτι, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.*

<*) Ps. LXXX1L 6.

ο) L. c. p. 113: *Καλεῖται δὲ πολλὰ- ῖν; τοεργον τοῦτο, χάρισμα καὶ φῶτιῦμα* ici *ΤῖϊjiOY καὶ λουτρόν. λουτρόν μὲν, ii ον τα αμαρτία ἀπορρυπτόμεθα. ji^Cua ii, ὡ τὰ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἡτιμία ἀπίταΓ φῶτιῦμα δέ, δι οὐ τὸ ηιογ ixibo φω το Οωτήριον εποπτεύεται, τῶποτιν δι ον τὸ θειον ὁζνωπούμεν. iάππ0π Si, τὸ ἀπρο δεε φαμεν. τι γάρ !π Isûurai τω θεόν ἐγνωχότι; καὶ γάρ Êrwor ὡ αληθῶς, χάρισμα χεχληῖθαι ἡῶ το μη πεπληρωμένον. τέλειο δέ ὧν, nuta χαριεῖται δηπουθεν.*

4T) Praeclare hanc nominum varietatem proponit illustratque Gregorius nazianzenus oratione in s. baptisma.

4s) L. c. pagg. 113 — 114: *Πρό δέ, καί ἡ τῶν χαχῶν ἀπαλλαγὴ, Οωτηρία ἐϋτὶν ἀρχη. μόνοι δέ ἀρα οἱ πρότον ἀρ- ξάμενοι τῶν ὁρων τη ζωῇ, ἡδὲ τέλειοι, ζῶμεν δέ ἡδη οἱ θανάτου χεχωριῦμένοι. Οωτηρία τοίνυν, τὸ ἰπεθ9αι Χριῦτῶ.*

ο) loh. I. 4, V. 24. Quae testimonia repetit, similemque doctrinam tradit lib. II. cap. IX. p. 218.

50) L. c. p. 114: *Ουτω τὸ πιδτεῦῦαι μόνον καὶ ἀναγεννη9τ}ναι, τελείωσέ ἐϋτιν ἐν ζωῇ. οὐ γάρ ποτέ ἀθ9ενεῖ ὁ θεός. ὡ γάρ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔργον ἐότι, καὶ τοῦτο χόόμο ονομάζεται⁹ οὕτω καὶ τὸ βούλ.ημα αὐτοῦ, ἀνθρώπων ε0τί ὕωτηρία, καὶ τοῦτο ἐχχληῖα χέχλ,ηται» οιδεν ουν οὐ χέχληχεν, οὐ βέϋωχεν' χέχλπ}χεν δέ ἀμα καὶ δέδωχεν. αὐτοὶ γάρ υμεῖς, φηοῖν ὁ ἀποδοτολο, θεοδιδαχτοὶ ἐϋτε. οὐχ ἀρα θεμιτόν ἡμῖν ἀτελέ τὸ ὑπ' αὐτοῦ διδα- ὑχόμενον νοεῖν. τὸ δέ μάθημα, αἰῖδιο Οωτηρία αἰδίου βωτήρο⁹ ὡ ἡ χάρις εἰ τοῦ αἰῶνα, ἀμήν.*

regeneratum esse, est in vita perfectio. Numquam est enim Deus imbecillus. Quemadmodum enim eius voluntas est opus, et id mundus nominatur; ita etiam eius propositum est hominum salus, et ea vocata est ecclesia. Novit ergo quos vocavit, quos servavit; simul autem vocavit et servavit. *Ipsi* enim ros, inquit apostolus⁵¹, *a Deo docti estis*. Nefas est ergo imperfectum iudicare, quod ab ipso docetur. Quod autem ab eo discitur, est aeterni Servatoris aeterna salus: cui gratia in saecula saeculorum, amen.“ Post quam *δοξολογίαν*, inferendo concludit 52*: „Et qui esi solummodo regeneratus et illuminatus, quemadmodum ipsum nomen indicat, et protinus a tenebris liberatur, et ab eo tempore lucem accipit. Quemadmodum ergo qui somnum excusserunt, ab eo tempore protinus intus vigilant: vel potius quemadmodum qui oculorum suffusionem conantur amovere, non extrinsecus eis lucem suppeditant quam non habent, sed quod oculis impedimentum afferebat depellentes, liberam efficiunt pupillam; ita etiam qui tingimur, abstersis peccatis quae divino Spiritui quodammodo tenebras offundebant, liberum ab omnique impedimento vacuum et lucidum habemus Spiritus oculum: quo quidem solo quod divinum est, intuemur, caelitus influente nobis sancio Spiritu. Haec est aeterna aciei temperatura quae videre potest aeternam lucem, quandoquidem quod simile est, amicum est simili: quod autem sanctum est, amicum est ei ex quo sanctum est, quod lux proprie appellatum est. *Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino* 5S.“

435. Nolim postremo missum facere **Origenem**, cuius de hac quaestione sententia nequit esse exploratior. Is namque est qui baptismi necessitatem, ut quis Christo eiusque corpori inseratur, passim confirmat⁵⁴: is est qui eiusdem vim praeclarosque effectus enarrat inquires 55: „Sciendum

51) 1. Thessal. IV. 9.

52) L. c. p. 114: *Καὶ ὁ μόνον ἀναγεννηθεῖ, ὡ περ οὖν καὶ τὸ ὄνομα καὶ φωτῇ*» ἀπηΛΑακται μεν παραχρησια τοῦ σκοτοῦ· ἀπειλήφε δε αὐτόεν τὸ φῶς. ὡ περ οὖν οἱ τον ὕπνον ἀπομειμάενοι, εὐλίω Ἰνδοέν Ἰγρηγόραῦιν· μάλλον ὁϊ, καῖάπερ οἱ τὸ ὑπόχυμα τῶν οφθαλμῶν κατάγειν πειρώμενοι, οὐ τὸ φῶς αὐτοῖ (al. ἀντοκ, sibi) ἰίωέν χορηγούβεν, οὐκ ἰχουΟιν τὸ δε ἐμπόδιον ταῖ οψέσι καταβιβάζοντε, Ἰλευ&εραν ἀπολείπουμε την κόρην οὕτω καὶ οἱ βαπτεζόμενοι, τὰ; ἰπισκοτοῦσαι ἀμαρτία τῷ Σεῦρ πνεύματι ἀχλύο δίκην ἀποτρελαμένοι, Ἰλεύερον καὶ ἀνιῖχπόόιοτον καὶ φωτεινόν ομμα τον πνεύματο ἰΟχομεν ὡ δη μόνι· τὸ Σεῖον

Ἰποπτεύομεν, οὐρανόεν Ἰπειρεόντο ἡμῖν τον ἅγιον πνεύματο · κράμα τοῦτο ἀγγεῖ αἰδίων, τὸ αἰδίων φῶς Ἰδεῖν δυναμένομ' επεε τὸ ὁμοιον τῷ ὁμοίφ φίλον φῖτοχ δε τὸ ἅγιον τῷ ἸΛ οὐ τὸ ἅγιον, ὁ ἰή κυρίω κεκληταε φῶς · ἦτε γάρ ποτέ σκοτο νυν δε φω εν κυρίω.

53) Ephes. V. 8.

Exhortât, ad martyrium η. 30. pagg. 292 — 203. opp. T. I., in Levit. bom. VIII. η. 3. p. 230, in Exod. bom. VIII. n. 4. p. 158? in Num. hom. XII. n. 4. p. 316. opp. T. II., in Ezech. hom, VI. n. 5. p. 378. opp. T. III., et in epist. ad Rom. lib. V. n. 8. pagg. 560 — 561. opp. T. IV.

54) In loh. tom. VI. η. 17. p. 133.

porro esi, quemadmodum prodigiosae virtutes in curationibus a Servatore factis, nolae existentes eorum qui semper a Logo Dei liberantur tum ab omni aegritudine, tum a mollitie, profuerunt etiam corporaliter factae, invitantes ad fidem eos qui beneficio afficiebantur; ita lavacrum aquae symbolum el nola existons purificationis animae ablutae ab omni sorde malitiae, nihilo- minus etiam ex se esse principium ac fontem munerum divinorum, propter potentiam invocationum adorandae Triadis, ei qui se exhibuerit Deitati 5

Is esi qui allatis Scripturae verbis 57, insignique usus comparatione scribit58 : Confertur ergo populus hic qui salvatur in ecclesia, illis omnibus sive hominibus sive animalibus, quae salvata sunt in arca. Verum quoniam non esi omnium unum meritum, nec unus in fide profectus; idcirco et arca illa non unam praebet omnibus mansionem, sed bicamerata sunt inferiora et tricamerata superiora et nidi distinguuntur in ea: ut ostendat quia et in ecclesia licet omnes intra unam fidem contineantur, atque uno baptismo diluantur, non tamen unus omnibus atque idem profectus est, sed unus- quisque in suo ordine.“ Et is est qui ratam ecclesiae legem commemorans iit5’: „Quamvis secundum typum ecclesiis60 traditum omnes baptizati simus in aquis istis visibilibus el in chrismate visibili, tamen qui mortuus est peccato, et vere baptizatur in morte Christi 61, et consepелitur ei per ba- ptismum in mortem, iste vere in Spiritu sancto et aqua 62 de superioribus baptizatur/

opp. T. IV: *Xprj ót iōōnai óti ólpir cd*
γκό rai γεγενημενα υπό τον σωτήρο
Σιραxw τφόστιοι δυνάμει , σύμβολα
ηγχανουβαι τών αεί λόγω του Σέον
νιώίαττομενων πάση νόσου καί μαλα-
όα ονiir ήττον και σωματικώ γενόμεναι
ànyfaV) ει πίστιν προ καλεσάμεναι του
ώργεηβίντα · ούτω καί τό διά του ύδατο
ιονιρôr, αύμβολον τυγχάνον καθαрсίου
πάντα ρύπον από κακία αποπλv-
wuby, ούδεν ήττον και κατ' αυτό τω
ιαερίχοντι εαυτόν τη ^ειότητι τη δυνά-
UKIK των τη προ κννητη τριάδο Ιπικλή-
Ιστίν ή χαρισμάτων 3είων άρχη
ζηγη.

5<) Refert haec Basilius de Spiritu
undo cap. XXIX., quamquam paullo in-
itia secus aliterque concepta.

>) Is. XXVL 20.

8) In Genes, hom. II. n. 3. p. 63
opp. T. II.

5P) In epist. ad Rom. lib. V. n. 8.
p. 561. opp. T. IV.

6 °) AI. *ecclesiae traditum* vel *eccle-*
siasticae traditionis.

6 Rom. VI. 3 — 4.

62) Alludit ad verba loh. 111. 3, de
quibus paullo ante monuerat: »vQuod enim
nos latini habemus *denuo*, graeci *άνωθεν*
dicunt, qui sermo utrumque significat et
denuo et *de superioribus*. In hoc ergo
loco quia qui baptizatur a Iesu, in Spi-
ritu sancto baptizatur, non ita *denuo*
dicitur, ut *de superioribus* intelligi con-
veniat: nam *denuo* dicimus, cum eadem
quae gesta sunt, repetuntur: heic autem
non eadem nativitas repetitur vel iteratur,
sed terrena hac omissa, de superioribus
suscipitur nova nativitas, et ideo rectius
legeremus in evangelio: *si quis non fuerit*
renatus de superioribusy non potest in-
troire in regnum Dei\$ hoc enim est in
Spiritu sancto baptizari.»

LIBER TERTIUS

436. Non tam igitur ostendi debet, quod est omnino compertissimam, apostolorum discipulos uno ore docuisse, ab iis omnibus suscipi baptismum oportere quibus cordi sil Christo coniungi et ad mysticum eiusdem corpus perlinere; quam in medium promendae sint *caussae* quae illos ad eiusmodi necessitatem tuendam validissime commoverint.

Mente itaque anirnoque reputabant viri sanctissimi de hominibus agi, qui Christo eiusque corpori adderentur, quique proplerea adderentur luci, veritati, iustitiae, sanctitati ac vitae, eoque habitu adderentur quo unum corpus, illudque nec a suo capite dissonum nec abhorrens exisleret. Atqui probe iidem noverant, homines suapte conditione caecos esse atque in tenebris versari, carnales esse el carnis desideria perficere, a Deo extorres satanae mancipari, servos peccati ime subesse, divinaque similitudine exutos a consortio sempiternae felicitatis repelli. Quid ergo reliquum erat quam ut a Christo humani excidii reparatore ordinatum profiterentur non nudum initiationis signum, neque vacuum novae institutionis symbolum, sed signum plenum symbolumque efficax, quo homines expiati, reformati, regeneriti, illuminati, spiritaliter circumcisi, Deoque pleni eiusque Spiritu aucti revocarentur ad lucem, ad veritatem, ad iustitiam, ad vitam, et in filiorum album adoptione adsciti, primaque specie rursum donati altera veluti creatione fingerentur, novaque induti supernaturali forma cum suo a quo discesserant principio, iterum copularentur? Atque huc sane redeunt quae ab illis constanter tradita audivimus, quaeque Cyprianus in libro de gratia Dei ad Donatum 83 eo verborum pondere eaque orationis gravitate testatur, ut piaculum foret beatissimi doctoris sententiam praeterire.

437. Sic ergo Donatum alloquitur 61 : „Accipe quod sentitur antequam discitur, nec per moras temporum longa agnitione colligitur, sed compendio gratiae maturantis hauritur.“ Quidnam vero? Subdit Cyprianus 65: „Ego cum in tenebris atque in nocte caeca iacerem, cumque in salo iactantis saeculi nutabundus ac dubius vestigiis oberrantibus fluctuarem, vitae meae nescius, veritatis ac lucis alienus; difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi divina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utque in novam vitam lavacro aquae salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret⁸ ", et corporis licet manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conversio, ut repente ac perneciter exuatur quod vel genuinum 67 situ materiae naturalis

e3) Hunc operis titulum praeliabit
Fellus et subiecta adnotatione vindicavit.

De gratia Dei . p, 2. A.

.*) Ibid. p. 2. //.

'*) *Exponeret* penes Cyprianum, Tertullianum, alioque valet *deponeret*.

67) Significantur mala situ sordibusque obducta veteris hominis, c cuius infecta natura prodierunt. Ab his malis ea Cyprianus secernit quae *usurpat** appellat.

obduruit, vel usurpatum diu senio vetustatis inolevit? Alta haec et profunda penitus radice sederunt.“ El mox 68: „Haec egomet saepe mecum; nun ul ipse quamplurimis vitae prioris erroribus implicatus tenebar, quibus exui tue posse non crederem, sic vitiis adhaerentibus obsecundans eram, el desperatione meliorum, malis meis vehit iam propriis ac vernaculis favebam.⁴⁴ Quid tum? „l'oslquam 60 undae genitalis auxilio superioris aevi labe deterasa, in expiatum pectus ac purum desuper, se lumen infudit: postquam caelitus spiritu hausto, in novum me hominem nativitas secunda reparavit; mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur ut esset, agnoscere terrenum fuisse quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret, Dei esse cepisse quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto el mecum pariter recognoscis quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors ista criminum 70, vita virtutum. Scis ipse ut iam non peccare esse ceperit fidei⁷¹, quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est inquam, Dei omne quod possumus, inde vivimus, inde pollemus⁷², inde sumto et concepto vigore hic adhuc positi futurorum indicia praenosimus. Sil tantum timor innocentiae custos, ut qui in mentes nostras indulgentiae caelestis allapsu clementer Dominus infulsit, in animi oblectantis hospitio iusta operatione teneatur, nec accepta securitas indiligentiam pariat et vetus denuo hostis obrepat.⁴⁴

438. Sagena igitur ecclesiae completur *piscibus* qui Christum piscem 73 referunt, qui ab apostolis hominum piscatoribus congregantur, quique in aqua nati novam ex aqua spirilalemque naturam derivant. Opportune Tertullianus⁷⁴: „Sed nos pisciculi secundum *ix&vv* nostrum lesu Christum in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi spmus.“ Neque pporlune minus Optatus, qui donalianos refellens 75 macariana tempora tamquam crudelia el odiosa obiicienles ait: „Gesla sunt omnia in dolore Dei amare plorantis, et in ultionem aquae quam contra interdictum iterum molisti', traduentes 76 ad vos aquam antiquae piscinae, sed nescio an cum

H) Ibidem.

:*) Hac formula describitur *baptismus*, u quo nos cum Christo mori ut iustitiae urimui. docet apostolus Coloss. II. 12.

«II. Roro. VI. 4.

T) Actt. XVII. 30. coll. 1. Tim. I. 1-14.

”) Actt. XVII. 28.

:') De Christo piece consulendi sunt Cbeens alexandrinus, *Paedayoy*. lib. III.

cap. XI.: Hieronymus epist. VII id. XLIII. ad ('Iu oinatium : Augustinus *De Civ. Dei*, lib. XVIII. cap. XXIII.; et auctor op. *De promise, et praedictt. Dei*, p. II. cap. XXXIX.

74) De baptismo, cap. I.

75 i De schisinat. donat, advcrs. Parmeniantim, lib. III. pagg. (io — 01.

'·) Quasi diceret, Deus per Macaritnn ullus est quae vos contra eius baptismum fecistis ac porro facitis.

illo pisce qui Christus intelligitur 77, qui in lectione patriarchae legitur in tigride flumine prehensus, cuius fel et iecur tulit Tobias ad tutelam feminae Sarae et ad illuminationem Tobiae non videntis: eiusdem piscis visceribus hasinodaeus daemon a Sara puella fugatus est, quae intelligitur ecclesia, et caecitas a Tobia exclusa est. Hic est piscis qui in baptismo per invocationem fontalibus undis inseritur, ul quae aqua fuerat, a pisce etiam piscina vocitetur. Cuius piscis nomen secundum appellationem graecam in uno nomine per singulas litteras turbam sanctorum nominum continet, *ΙΧΘΥΕΣ*, quod est latine *Jesus Christus Dei Filius Salvator*TM. Hanc vos piscinam, quae in omni catholica per lotum orbem terrarum ad vitam generis humani salutaribus undis exuberat, traduxistis ad voluntatem vestram et solvistis singulare baptisma, ex quo baptismo homines muri 78* facti sunt ad tutelam, et fecistis quasi alteros muros, nullum novum aedificium facientes, non potuistis construere nisi dirueretis. Et quale potest esse aedificium, quod de ruina construitur?“

439. Regenerati per baptismum homines, deserta tenebrarum via” cui praesident angeli satanae, viam lucis capessunt quam angeli Dei sua tutela communiunt. Probe tenent duas esse vias⁸¹, vitae unam, mortis alteram, illas autem nullam habere inter se convenientiam sed magnum discrimen, immo vero prorsus disiunctas consistere; ac naturale quidem esse vitae iter, adscilum autem iter mortis, non illius quae ex voluntate Dei exstitit ⁸², verum illius quae ex insidiis adversarii. Repetunt cum Barnaba⁸³: „Nihil enim proderit nobis omne tempus vitae nostrae et fidei, si non odio iniquum et futuras tentationes habeamus, sicut dicit filius Dei⁸⁴: *Resistamus*»

77) Qui a Clemente alexandrino io primo *Stromatum* nuncupatur o

78) Videsis orationem Constantini imperatoris ad Sanctorum coetum cap. XVIII. — Acrostichis praebet voces
 Ὁ πτωχὸς Χριστὸς Θεὸν Υἱὸ Σωτήρ.

79) Christiani qui baptismo fiunt templa Dei, a donatianis auabaptismum usurpantibus quasi altera Dei templa efficiebantur.

*Q) Epist. Barnabae §. XVIII: Ὁδοὶ δύο εἰσὶ διδασχὴ καὶ Ἰουσία, ἡ τε τοῦ φωτός, ἡ τε τοῦ σκοτοῦ. διαφορὰ δὲ πολλὰ τῶν δύο οδῶν. Ἰφ' ἡ μὲν γὰρ εἰσι τεταραενοὶ φωταγωγοὶ ἄγγελοι τοῦ Βεοῦ, Ἰφ' ἡ δὲ δυεΑος τοῦ σατανά. Utramque porro viam, lucis et tenebrarum. Barnabas describit insequentibus §§. XIX — XX. Illum inter alios imitantur Ori-

genes, *περί αρχῶν* lib. III. cap. II, et Prudentius in *Hamartigenia*.

β1) *Constitute apostolic*, lib. VII. cap. 1: ζῆτο οδοὶ εἰσι, μία τῇ ζωῇ, καὶ μία τοῦ θανάτου. οὐδεμίαν δὲ ὀγκριβιν εχουσιν προ εαυτά. πολὺ γὰρ τὸ διάφορον, μάλλον δὲ πάντῃ κεχωρισμῖναι τυγχάνουσι. καὶ φυσικὴ μὲν ἴστιν ἡ τῇ ζωῇ οδὸς, Ἰπεὶ αὐτοὶ δὲ ἡ τοῦ θανάτου, οὐ τοῦ κατὰ γνώμην θεοῦ ὑπάρξαντο, ἀλλὰ τοῦ ἱπιβουλή τοῦ ἀλλοτρίου.

**) Sap. I. 13. coll. II. 14.

S3) Epist. Barnabae §. IV.

s<) Eiusmodi verba Christo tributa nusquam in Evaiigeliis occurrunt; videntur ergo per traditionem propagata. Iis tamen similitudine respondent quae legimus Ps. CXVHI. 163, II. Tim, II. 19. et Iac. IV. 7.

emni iniquitati, et odio habeamus eam.11 Sibi dicta putant quae idem subdit*: „Ergo considerate opera malae viae86. Non separatim debetis seducereer vos tamquam justificati, sed in unum convenientes inquirete qwd communiter dilectis conveniat et prosit. Dicit enim Scriptura88: *Vae diis qui sibi solis inlelliyunt, et apud se docti videntur!* Simus spiritales, simus templum consummatum Deo 8 9 ; in quantum est in nobis, medilemur timorem Dei et custodiamus mandata illius. Dominus non accepta persona 90 indicat mundum, unusquisque secundum quae facit accipiet. Si fuerit bonus, Was eum antecedit; si nequam, merces nequitiae eum sequitur.44

Quare novum vitae genus institutumque complectuntur °1, novam sectantur vocationem multipliciter praefiguratam 9 2, et a doctrina Christi quam sibi ceu normam praefiniunt9 3, *chrisliani* nuncupantur. „Nolunt9 4 vivere obstricti mendacio, aeternae enim ac purae vitae cupidi ad domicilium cum Deo universorum patre et opifice contendunt atque properant ad confitendum, quum persuasum habeant et credant comparari posse haec bona ab iis qui factis suis testati Deo fuerint, se illum sectatos esse et illud apud eum domicilium adamasse, ubi vitiositas non reluctatur/4 Tandem semel initiati nihil habent antiquius 95 quam ut id accuratissime exequantur quod apostolis Christus praecepit inquires 9 6 : *Ite docentes servare omnia quaecumque mandavi vobis.*

440. Inter haec vero locum sibi vindicant principem sincera *fides*, eiusdemque immota *confessio*. Sicut enim initiali fide illuminati homines ad baptismum accedunt, inilialemque fidem sacramento fidei, cuiusmodi est baptismus, obsignant; ita ex praescripto novae vocationis novique foederis opus est, ul baptismo regenili fidem excolant eiusque professionem inviolatam

·») L. c.
*) De his operibus sermo recurrit fi. V-XX.
”) *Seducere vos.* id est, *vos separare*, ¶;od gravissime prohibetur Hebr. X. 25.
”) Is. V. 21. Placuit haec sententia Baroabae Clementi alexandrino, illamque retolit *Stromat.* lib. II. §. VII.
”) I. Cor. III. 16—17.
’) Ibid. v. 8. coll. Gal. II. 6. et l. Petr. 1. 17.
·*) Epist. ad Diognetum, §. I.
”) Apud Irenaeum con. haeres, lib. IV. up. XXVI. η. 1.
”) Penes Iustinum, apolog. I. §§. IV. Beqq.
’ ♦ Ibid. §. VIII: WAX’ οὐ βουλόμε&a

§ήν ψευδολογούντε ’ τοῦ γάρ αἰωνῖου καί καθαροῦ βίου ἐπι^υμούντε τη μετά θεοῦ τοῦ πάντων πατρό καί δημιουργοῦ διαγωγῇ ἀντιποιούμενα, καί ὑπεύδομεν Ἰπί τό ὁμολογεῖν, οἱ πεπεισμένοι καί πιϑτεύοντε τυχεῖν τούτων δύνασ^αι του τόν θεόν δι’ ἔργων πειϑάντα ὅτι αἰτίῃρ £«πο»το καί τη παρ’ αὐτῷ διαγωγῇ ἡρῶν, ἱν3α κακία οὐκ ἀντιτυπεῖ.
9S) Ibid. XII. seqq. Adde Luctantium, *Div. instituit*, lib. HI. cap. XXVI., et cum Lactantio ceteros quos laudant Semisch, *Iustin der Miirtyrer*, pagg. 191. seqq. et Neander, *Allg. Geschichte d. chr. Rei. u. Kirche*, T. I. sect. I. pagg. 428. seqq.
’ ·») Matth. XXVIII. 19.

conservent Qua de re veterum suffragium ea splendet evidentia, eaque consensione roboratur, ut abunde sit pauca quaedam speciminis instar delibasse.

lis ergo sepositis quae Barnabas 97, romanus Clemens 8 et Hennae Pastor 99 unanimes confirmant, Ignatius ephesios compellans ait10°: „Sed et pro aliis hominibus indesinenter orare101†03Est enim ipsis spes poenitentiae, ul Deum nanciscantur10*. Permittite itaque ipsos saltem ex operibus a vobis erudiri 10S.* Eorum maledictis opponite vos preces, adversus errorem eorum vos firmi permanete in fide 104, adversus efferos mores illorum vos mansueti sitis." Eisdem alloquitur ubi scribit °5: „Quando enim saepius in euindem locum convenitis, labefactantur vires satanae, et concordia vestrae fidei solvitur exitium quod ille infert. Nihil praestantius pace est104, quae aboletur omne bellum caelestium et terrenorum/4 Ac mox107: „Quoniam nihil vos latet, si perfecte habueritis in Iesum Christum fidem et caritatem, quae initium vitae et finis sunt. Principium quidem fides108, finis vero caritas. Haec autem duo in unum coeuntia, a Deo sunt109; omnia vero alia ad probitatem consecretanea sunt.“ Animum vero intime commotum haec praeferunt, quibus in litteris ad trallianos datis Ignatius utitur 110: „Obsecro itaque vos, non ego sed caritas Iesu Christi, solo Christiano alimento uti, ab aliena autem herba' quae est haeresis, abstinere. Isti etiam venenis suis

97) Barnabae epist. I—II. εἰρήνη; , Ἰν ἡ πά; πόλεμος; καταργίται
*) Ad Corinth, epist. I. §§. I—XXII. Ἰπουρανίων καί επιγείων.
et epist. II. §. II. I °6) Utuntur hac sententia Iohannes
") Lib. II. Mandat. I. damascenus in Parali, lib. I. cap. XVIII,
,0°) Epist. ad ephes. X: Καί υπέρ et Antonius Melissa lib. II. serra. LVI.
τών άλλων δε ανθρώπων ἀδιαλείπτω; ,0T) L. c. §. XIV: 'Σιν οὐδεν λανθάνει
προ;εύχες3ε. ἴστιν γάρ Ἰν αυτοί; Ἰλπί; ὑμά; , εὖν τελείω ει; Ἰησοῦν Χριστόν
μετάνοιαν, ἵνα θεοῦ τύχωσιν. ἵπιτρε^νατε ἱχητε την πιστιν καί την αγάπηνήτι;
οὖν αυτοί; καν Ἰκ των έργων ὑμῖν μα3η- Ἰστιν ἀρχη σωης; καί τελος; . ἀρχη μά
τευ^ηναι. προ; τά; βλασφημία; αυτών πίστι; , τελος; δε αγάπη. τά δ᾽ δύο b
ὑμεί; τά; προ;ευχά; (ἀντιτάΖατε), προ; ενότητι γεγόμενα, θεοῦ Ἰστιν τά δε alb
την πλάνην αυτών ὑμεί; εδραίοι τη πίστει, πάντα εἰ; καλοκάγαθαν ἀκόλουθά Ἰστιν.
προ; τό ἀγριον αυτών ὑμεί; ἡμεροί· I0S) Rom. I. 17. coll. I. Tira. I. 5.
|01) I. Thess. V. 17. i°9) Vetus latinus interpres, itemque
| °2) Constitua. apost. lib. II. cap. XIV. armenus legit. θός; Ἰστιν.
103) Syrus paullo liberius, ex operibus II °) Ad Trail. §. VI: Παρακαλώ οὖν
vestris potius fiant discipuli, seque eru- ὑμά; , οὐκ Ἰγώ, ἀΛΧ ἡ αγάπη Ἰησοῖ
diri sinant. Χριστοῦ, μόνη τη χριστιανη τροφή χρη-
104) Coloss. I. 23. σ\$αι, ἀλλοτρία; δε βοτάνη; ἀπίχε^αι.
los) Epist. ad ephes. §. XIII: 'Οτ αν ητι; Ἰστιν αἵρεσι;· ο! καί ιοί; παρμπο-
γάρ πυκνώ; ἐπὶ τό αὐτό γίνεστε, κα5·αι- κονσιν Ἰησοῦν Χριστόν, καταξιοπιῖτειό-
ροῦνται αἱ δυνάμει; τοῦ σατανά, καί μενοι· ὥ;περ θανάσιαον φάρμακον διδόντκ
λύεται ὁ ὁΑἰ3ρο< αὐτοῦ Ἰν τη ὁμονοία μετά οἶνομελιτο; , οπερ ὁ ἀγνωων ρ&οκ
ὑμων τη; πίστειω; . οὐὐἴμ Ἰστιν ἀμεινον λαμβάνει εν ἡδονη κακή τό ἀποθανειν.

lesum Christum miscent, loquentes quae fide sunt indigna; similes iis qui mortiferum pharmacum cum vino multo dant, quod qui ignorat, libenter in voluptate noxia mortem accipit.“ Nil ergo mirum quod ad smyrnaeos scribal¹¹¹: „Glorifico Iesum Christum Deum, qui vos adeo sapientes reddidit; observavi enim perfectos vos esse in fide immobili, ut clavis affixos cruci Domini Iesu Christi quoad carnem et animam, et firmatos in caritate per sanguinem Christi.“ Tum potiores recenset articulos ad Christi oeconomiam perlinentes, et commemorato uno ecclesiae corpore “², pluribus inleriectis subdit¹¹²: „Nemo erret. Et si caelestes, et gloria angelorum, et principes visibiles et invisibiles non credant in sanguinem Christi, et ipsi iudicabuntur. *Qui capere potest, capiat* 114. Locus neminem efferat, totum enim est fides et caritas, quibus nihil praestantius 115. Considerate vero eos qui de gratia Iesu Christi quae ad nos venit, alienam opinionem tuentur, quomodo contrarii sini divinae voluntati. Non caritas eis curae est etc.“

441. Eamdem mentem produnt Polycarpus et Iulianus, quorum ille sic habet¹¹⁶: „Serviamus illi cum timore et omni reverentia, sicut praecepit ipse et apostoli qui nobis evangelium annuntiarunt¹¹⁷, et prophetae qui Domini nostri adventum praesignificarunt; studiose quod bonum est sedantes, abstinentes a scandalis et a falsis fratribus et ab iis qui in hypocrisi nomen Domini ferunt 118, qui vanos homines in errorem inducunt.“

,n) Ad smyrn. §. I: ζ/οέαιω *Τηβονν Χριστόν τόν* Σεον, τόν ούτω; υμά σο-
 ύαντα· ἐνόηβα γάρ υμά καταρτισμένον
 «ακοφτω πίσηι, ὡ περ καθηλωμένον
 «τω σταυρω τοῦ κυρίου *Ἰησοῦ Χριστοῦ*,
τορτί τε καί πνεύματι, και ἡδρασμένον
ἡ ογαπη *Ἰν* τω *αιματι* *Χριστοῦ*.

ιη) Ibidem. Memorat enim vexillum per Christi resurrectionem elevatum *ει*
W *αγίου και πιστού αυτού*, εἰτὲ ἐν *ἐν*
κίαιιοιι, *ηπ* *Ἰν* ἐθνέσιν, ἐν *ἰνι* σώματι
ἱηήσια *αυτοῦ*, *pro sanetis et fuie-*
libs suis sive in iudaeis sire in gentibus,
«uno corpore ecclesiae suae.

,u) L. c. §. VI: *Πηδεί* *πλανάσθω*.
tti *ra* *Ἰζουράνια*, καί ἡ δόξα τῶν ἀγγέ-
 tar, καὶ *οι* ἀρχονται *ορατοί τε καί αόρα-*
 τα, εἰάν *αἡ* *πιϋτεύσω* *Οιν* *ει* *το αίμα* *Χρι-*
 tan, *κάκιννοι* *κρίσι* *ιστιν*. ὁ *χωρών*
χρηίτω. τόπο *αηδένα* *φυϋιούτω* · τό γάρ
 ἐβρ *Ifri* *πίστι* καί *ἀγάπη*, ὡν οὐδεν
τρωάρηται. καταμάθετε δὲ τοῦ *ἱτεροδο-*
λώτα *ἀ* *την χάριν* *Ἰησοῦ Χριστοῦ* *την*

ει *ημά* *ἰλθούσαν*, πῶ *ἐνάντιοι* *εἰσιν* *τη*
γνώμη *τοῦ* *θεοῦ*, *περί* *ἀγάπη* *οὐ* *μέλει*
αὐτοί , κ. τ. λ.

IM) Matth. XIX. 12.

115) Ad magnes. §. I. effert *ἰνωσιν* *πί-*
στεω *καί* *ἀγάπη* , ἡ οὐδεν προκέκρται,
unionem fidei et caritatis, cui nihil prae-
ferendum est.

116) Epist. ad Philipp. §. VI: *Λουλεύ-*
σωμεν *αὐτῷ* *μετά* *φόβου* *καί* *πάση* *εὐλα-*
βεία , *καθῶ* *αὐτό* *ἐνετείλατο* , *και* *οι*
εὐαγγελισάμενοι *ἡμῖν* *ἀπόστολοι* *καί* *οἱ*
προιρηται, *ο!* *προκηρύξαντε* *τὴν* *ελενσιν*
τοῦ *κυρίου* *ημῶν*· *2ηλωτομ* *περί* *τό* *καλόν*,
ἀφεχόμενοι *τῶν* *σκανδάλων* *καί* *τῶν* *ψ«υ-*
δαδελφῶν *καί* *τῶν* *ἐν* *ὑποκρίσει* *φερόντων*
τό *ὄνομα* *τοῦ* *κυρίου*, *οἵτινε* *ἀποπλανῶσι*
κενοῦ *ανθρώπου* .

117) Quos quum annuntiantes audimus,
 ipsum audimus Christum.

118) Id ab Ignatio in epist. ad ephes.
 VII. dicitur, *δόλφ* *πονηρῷ* *τό* *ὄνομα*
περιφέρειν.

Et continuo 119 : „*Omnis enim qui non confessus fuerit Iesum Christum in carne venisse, antichristus est* 18°; et qui non confessus fuerit martyrium crucis, ex diabolo est; et qui eloquia Domini ad desideria sua traduxerit, dixeritque nec resurrectionem nec indicium esse, hic primogenitus est satanae*81. Ideo relinquentes vanitatem multorum falsasque doctrinas, ad verbum nobis ab initio traditum revertamur *««.«

Justinus vero post alia quae huc pertinent 18 *, de assequendis bonis per Christum partis ait 18 4 : „Nemo enim quidquam ex illis accipere ulla ratione potest praeter eos qui animo assimilai! fuerint fidei Abrahami, et mysteria omnia agnoverint Et oratione ad iudaeos conversa pergit11: „Itaque vos postquam hanc spem ex animis vestris recidistis, elaborare oportet ut cognoscatis, quam via remissio peccatorum vobis contingat et spes hereditatis promissorum bonorum; est autem non alia nisi haec, ut hunc Christum agnoscentes et illo ad peccatorum remissionem baptismo, quem Isaias praedicavit ‘8 7, abluti sine peccato deinceps vivatis.“

442. Fuit ergo cur Clemens alexandrinus hoc praestituto explanatoque lemmate*86 : *Neque est cognitio sine fide, neque fides sint cognitione*, illico subderet 189 : „Nos ergo sumus fideles in eo quod non

11') L. c. VII: Πά γάρ ο ἄν μὴ ὁμολογήῃ Ἰηδοὺν Χριστόν* ἰν δαρκ'ι ἐλη- λνβεναι, ἀντίχριστό ἐδτΓ καὶ ο ἂν μὴ ὁμολογήῃ τὸ μαρτύρων τον δταυρού, ἐκ τοῦ διάβολον ἐδτἷ καὶ ὁ ἂν μεβοδενη τὰ λόγια τον κυρίου προ τὰ ἰδία Ζτ<- βυμία , καὶ λίγη, μήτε ἀνάδταδιν μήτε κρίδιν εἶναι, ουτο πρωτότοκό ἐδτι τον δατανά. διό ἀπολείπο^τε τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν καὶ τὰ ψευδοδιδαΟκαλία , ἐπὶ τον ἐξ ἀρχή ἡμῖν παραδοβεντα λόγον ἐπιδτρίψωμεν.

ᾠβ) I. loh. IV. 3.

I31) Paulus Actt. XIII. 10. Elymam dixit υἱὸν διαβόλου, *filium diaboli*; interpolator epistolae ignatianae ad trallianos Simonem vocavit τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱόν, *primogenitum illius filium*; et Polycarpus teste Irenaeo lib. III. cap. III. Marcionem compellavit inquires, ἐπιγινωσκω δὲ τον πρωτότοκον τον δατανά, *cognosco te satanae primogenitum*.

131) Indae v. 3.

M3) Dialog, cum Tryph. LXXIV — CXXX-CXLIL

,24) Ibid. §. XLIV: Οὐδε'ι γάρ οτιῖβ ἐκεῖνων ονδαμόβεν λαβεῖν εχει πλήν οἱ τῇ γνώμῃ ἐξομοιωβίντε τῇ πίδτι τοῦ Ἀβραάμ καὶ ἐπιγνόντε τὰ μυθήοια πάντα.

,25) Cuiusmodi porro sint haec mysteria, illico enarrat.

I16) L. c. : ~Ω τε τεμόντα υμά α.το τῶν ψυχῶν ναῶν τὴν ἐλπίδα ταύτην Οχον- δάδαι δει ἐπιγνῶναι, δι' ἣ οδοῦ ἀφεδι; ὑμῖν τῶν αμαρτιῶν γενήδεται καὶ ἐλχί τῇ κληρονομιά τῶν κατηγγελεμενων β/ῶ- \$ῶνῃ ἐδτι δ' οὐκ ἄλλη ἢ αὐτῇ, ἵνα τοῦτοι τόν Χριστόν ἐπιγνόντε καὶ λονδάμενοιτί ὑπερ ἀφίοεω αμαρτιῶν διὰ Ἑδαίου κηριχ. \$'εν λοντρόν αναμαρτήτω λοιπόν ζήδητι.

1'7) Is. I. 16. de quo Isaiae vaticinio audiendus est Cyprianus adv. lud. lib. I. cap. XXIV.

I2S) Stromat. lib. V. §. I. p, 643: Ούτε ἡ γνώδι ἀνευ πίδτεω , ού& ἡ κίῡτίζ ἀνευ γνώδεω .

,29) Ibid. p. 644: Ημεῖ ἀρα ἰδμεν οἱ ἐν τῷ ἀπιδτουμενω πιδτοιί, καὶ οἱ ἐν τὰ ἀγνώδτω γνωδτικοίἷ τοῦτεδτιν, ἐν τῷ πάῖτ

creditur, el gnostici in eo quod non cognoscitur: hoc est, gnostici in eo quod ignoratur ab omnibus et non creditur, tamen a paucis creditur et cognoscitur. Gnostici vero non oratione opera describentes, sed ipsa contemplatione. Beatus qui dicit in aures audientium. Fides autem sunt aures animae. Hanc autem fidem tacite innuit Dominus dicens *30 : *Qui habet twtt audiendi, audiat*, ut scilicet cum crediderit, intelligat ea quae dicit ul dicit. In summa enim concentus el consensio fidei amborum 131 in uno fine versatur, nempe salute.“

Atque fuit cur **Origenes** de fidelibus testaretur 132 : „Quare hi sunt quibus Deus *corde creditur ad iuslitiam, are autem confessio fit ad lalulem* quum percipiant neque se iuslificari posse, nisi sic Deo credant el ila corde affecti sint, neque salvos futuros, nisi qualis affectus, talis et sermo sit. Se enim ipsos decipiunt qui ad consequendum in Christo finem sufficere putant illud, *corde creditur ad iuslitiam*, non adiecto altero, *ore autem confessio fit ad salutem*. Ac dici potest magis posse labiis honorari Deum ab illo qui longe cor ab eo habuerit, quam corde honorari quum ore confessio non fit ad salutem.” Cuius vero fidei sit edenda confessio, declarat Origenes his verbis134: „Sed el haeretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter, sed quum Scripturas carnaliter non spiritaliter intelligent, in ipso lutem spiritali intellectu aposlolicae non teneant regulam veritatis, decidunt nihilominus el ipsi 135 ad dexteram, diabolo (ut ila dixerim) gressus eorum ron dirigente sed detorqueute a via recta. Nos ergo neque ad dexteram, neque ad sinistram declinantes ingrediamur mediam viam quae est Christus Dominus, quia in ipso ambulantium gressus Dominus dirigit ,36.“

epooranw και άπιστουμένω, όλίγοι δέ
ϊαηνομενω τε και γνωσκομένω, γνωύτι-
ηι. γνωστικοί J/, ου λόγω έργα απογρα-
fiuroi, άλλ' αυτή τή θεωρία. μακάριο
i ει ωτα άχουόντων· πίστι δέ,
ara και ταύτην αϊνίσσεται την
ώπν ό χύριο λίγων, ό έχων ώτα
iaMίν, άχονέτω' ίνα δη πιΟτεύσα συνή
β άγει ό; λέγει. rô γάρ όλον, ή συνωδια
iùrt iεμφωνία τη άμφοϊν πίστεω , ει
h uca; χαταγίνεται, την σωτηριαν.

"·) Matth. XI. 15.

ίη) Amborum voce magistrum signi-
fiât ac discipulum.

,n) Exhort, ad martyrium η. 5. p. 277.

T. I: Λιόπερ καρδια μεν ό \$εό τοϊ
wauh; κιοτεύεται ει δικαιοσύνην, στό-
tun it όμολογείται ει σωτηριαν, κατα-
δaiâuntôiv ότι ούτε δικαιοίλήσονται,

εάν μη ούτω πιστεύσωσι τώ 3εώ τη καρ-
διά αυτών ούτω διακειμένη , ούτε έν
σωτηρία εσονται, εάν μη οποία ή διάμεσε
τ τοιούτο και ό λόγο . εαυτού γάρ
άπατώσιν οί νομίζοντε άρκεϊν προ τό
τυχεϊν έν Χριστώ τέλου , τό, καρδια γάρ
πιστεύεται ει δικαιοσύνην' καν μή προ ή
τό, στόματι δέ όμολογεϊται ει σωτηριαν,
και έστί γε είπεϊν, ότι μάλλον έστι τοϊ
χειλ.εσι τιμάν, την καρδιαν πόρρω έχοντα
άπό \$εού, ηπερ τή καρδια τιμάν αυτόν,
τού στόματο μή όμολογούντο ει σω-
τηριαν.

[3«) Rom. X. 10.

,J4) In Ps. XXXVI. bom. IV. n. 1.
p. 671. opp. T. II.

>*5) Adsignificat philosophos, quos an-
tea devios ostenderat.

13·) ps. XXXVI. 23.

443. Fide ergo principium continetur illius vitae quam vivere debent fideles, et fides est solum illud Christianum alimentum quo membra ecclesiastici corporis nutriantur el augecant necesse est.

Verum *quinam* huiusce fidei existimari debet *character*, quatenam indoles ac prope forma? Sil oportet fides immobilis, haeresi infensa, orthodoxa, auditu suscepta, concors, inhaerens verbo primitus tradito, expressa ad apostolicam veritatis regulam, ore manifestata ad salutem el qua animo fidei Abrahami assimilemur.

Atqui forma haec est eius fidei quae non sil *subiectiva* tantum verua etiam *obiectira*, quae non sil *privata* tantum verum etiam *socialis* et *publica*, quae non sil *propria* tantum verum etiam *communis*, quaque fiat satis Barnabae praecepto quod alexandrinus Clemens confirmai el repetit,4S: „Non separatim debetis seducere vos¹³⁷* tamquam iustificali uo, sed in unum convenientes inquirete quod communiter dilectis conveniat el prosit Dicit enim Scriptura¹⁴¹* Iae *illis qui sibi solis intelligunt, et apud tt docti ridentur.*11 Fides igitur ecclesiae membris necessaria, et qua carere eadem nequeunt quin ab ecclesiae corpore separata deficient, fides est *obiectira, socialis, publica, universoque coetui communis*.

444. Quisque autem facile assequitur, insignem hisce dotibus fidem dimanare aliunde non posse quam *ea caussis obiectivis, publicis, socialibus et communibus*, quales suo merito censentur *institutio, praedicatio, iliorumque authenticum magisterium* quos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quique apostolis in baptizandi docendique munere legitimo raloque ordine succedunt. Atque de fide enimvero ex hisce profecta caussis loquitur auctor epistolae *ad Diognetum*, sive quum *auditores doctoresque fidei* commemorat 113, sive quum pergit¹⁴³: „Non peregrina 144 loquor

137) Barnabae epist. §. IV.
,3S) *Stromat.* lib. II. §. VII. *n/(al*
Βαρναάα ὁ ἀπόστολο , οναι οί Οννετοί
παρ' ιαντοί , καί ενώπιον αυτών επιΟτη·
μονέ , προταξα εχηγαγεν πνευματικοί
γενώμεθα, ναό τέλειο τω θεω ίφ οβον*
έύτιν έφ' ημίν, μελετώμεν τον φόβον του
θεού, καί φυλαΟΟειν άγωνιζώμεθα τά
εντολά αυτου. ίνα εν τοϊ ύικαιώμαΟιν
αυτου ενφρανθώμεν. Et Barnabas apo-
stolus quum praeposuisset: *Vae qui sunt*
intelligentes apud seipsos et coram se-
metipsis scientes, subiunxit: efficiamur
spiritalis et templum Deo perfectum:
in quantum est in nobis, meditemur ti-
morem Dei et eius praecepta servare

contendamus, ut in illius iustificationibu
*laetemur,**
13 °) Eodem sensu quo apud Plautum
legimus: *nunc ego secreto te huc*
foras seduxi.
11 °) Diceres heic colores sumi ex
phitrisaeorum secta, de qua audienda»
est Epiphanius, de haeres, phaiis. I.
'41) Is. V. 21.
I4-) Ad Diognet. epist. §. II.
,13) Ibid. §. XI: *Ού ξένα όμιλώ wit*
παραλογω ζητώ, άλλα άποΟτόλων ynû-
μενο μαθητη γίνομαι όιύάύκαλο &W'
τα παραύοθεντα άξίοι υπηρετώ γποιί
νοι αλήθεια μαθηταί .
114) Sunt qui arbitrentur epistolam >4

neque inepte quaero, sed apostolorum factus discipulus fio doctor gentium: quae (mihi) tradita sunt, iis subministro qui discipuli fiunt digni veritate.⁴¹

Fides ergo res est publica, traditionis el testificationis, non privata, inventionis, propriaeque indaginis. Quare de Verbo subdit¹⁴⁵: „Hic semper fuit, hodie¹⁴ filius habitus est; per quem ditatur ecclesia, el gratia expansa in sanctis amplificatur, praebens mentem, manifestans mysteria, adnuntians tempora, gaudens super fidelibus, quaerentibus donans¹⁴⁷, quibus limites fidei non perfringuntur neque limites patrum transiliuntur. Deinde metus legis decantatur, et prophetarum gratia cognoscitur, et evangeliorum fides stabilitur, el apostolorum traditio custoditur, el ecclesiae gratia exsultat.⁴⁴ Sed quid sibi volunt *δ'ῶν τὰ πλάττω* , *limites fidei* non perfringendi, *τοῦ*, *ἐκ τῶν*, *limites patrum* non transiliendi, el *ἀποστόλων παροδοσι* , *ἀποστόλων* traditio custodienda ? Istud sibi volunt, fidem esse obiectivam ac sodalem, decrelisque patrum apostolorumque traditione ceu norma quadam illa circumscribi, ul ipsa neque anceps fluctuet, neque varia aberret.

445. Eiusdem veritatis non uno loco auctor est locuples **Barnabas**, qui modo fidem cum verbo praedicationis coniungens ex illo pendentem ostendit, ac modo fidem auditu suscipiendam retinendamque testatur. Primum illud sic effert¹⁴⁸: „Itaque nos sumus, quos introduxit in terram bonam ¹⁴°. Sed quare lac et mei ¹⁵⁰? Quoniam infans primum meile, tunc lacte miscit; illa et nos fide quam habemus promissis Dei et verbo praedicationis vivificati, vivemus terram possidentes ¹⁵¹,“ Ad alterum vero pertinent tum

Dio^{et}om absolvi §. X., adeo ut quae iequDDtar omnia, alteri vetusto scriptori triboeoda sint. Consulatur Theodorus Otto de epist. ad Diognetum, pag. 84. seqq.

u>) L, c. XI: *Ὅντο ο αεί, σήμερον αἱ; ιογῑτᾱτίς' δῑ ὃν πλουτίζεσαι ἡ ἐκκλη- ῶ, χαῖ χάρι ἀπῑονμενη εν ἀγῑοι ἰῑται, ιαρίχονῶα νουν. φανερονῶα μν- !niçta, iiaγῑfionda καιροῦ , χαῖρονῶα hṽ χῶτοῖ , επιζητονΟι δωρονμενη, οι wc χῑῦπω οῦ ἀραῦεσαι οὔδε ὀρια πα- ἡιπχαροριζεταΓ tira φοβο νομού α,δε- ru. και προφητῶν χάρι γινῶῦκεται, και ner/duiv πῑῦτι ἰδρνται. και ἀποῦτόλων lucidi; ρνλάδῶεται, και ἐκκληΟια χά- ν, fxiπrà.*

'*.) Ps. 11. 7. coll. Luc. HI. 22. His explanandis conferunt lustini verba in didogo com Tryph. §. XXL

••j Nisi forte participium *δωρονμῑνη* *ryi passive debeat reddique *donata*.

14s) Barnabae epist. §§. V—VI: *Οὐκοῦν ημεῖ εδμεν, ὃν εἰ ἡγαγεν εἰ τῆν γην τῆν αγαθήν. τί ουν τό γάλα καί μέλι; ὅτι πρῶτον τό παιδῑον μέλιτι, εῖτα γάλακτι ζωοποιεῖται ' οὔτω καί ἡμεῖ τῆ πῑδτει τῆ επαγγελῑα καί τῶ λόγω ζωοποιούμενοι ζῡδομεν κατακυριεύοντε τῆ γῆ .*

·<9) Ex. XXXIII. 1. coll. Lev. XX. 14.

150) Omnes norunt receptum apud ve- teres morem infantes recens natos lacte et meile nutriendi; at omnes pariter no- runt ecclesiasticum ritum, quo baptizatis prope secundo genitis mei cum lacte gustandum praebebatur.

I4>) Ferme diceret, quod puerulis sunt lac et inel, idipsum ecclesiae infantibus sunt *πῑδτι καί κῡρνγμα*, *fides et prae- dicatio*. Vivunt enim ecclesiae lilii tide, quam sicuti primum praedicatione con- ceperunt, ita deinceps praedicatione alunt ac fivent.

haec ,s‘: „Loquitur porro Scriptura de auribus nostris, quomodo eas et cor nostrum circumciderit Dominus. Ait Dominus apud prophetam 141: *Inauditu auris edierunt mihi.* Et iterum dicit 148: *Auditu audient qui longe absunt. quae feci. scient.* El 145: *Circumcidite corda {58 vestra, ait Dominus.* El rursus ait’47: *Audi Israel, haec dicit Dominus Deus tuus.* Itenimque Spiritus Domini prophetat 148: *Quis est qui vult vivere in perpetuum? auditione audiat vocem filii mei.* Ergo circumcidit aures nostras, ut audito verbo credamus; circumcisio enim in qua illi confidebant, abrogata est." Tum haec quae allatis Scripturae verbis 159: *Et quicumque ex illis manducaverit, vivet in aeternum,* continuo subiicit 18°: „Id dicit, quicumque eos audierit vocantes 18 ‘ el crediderit, vivet in perpetuum.⁴¹ Necessaria est igitur ecclesiae membris fides, sed fides quae aurium docilitate, non oculorum sagacitate comparetur, quaeque non investigationi et instrumentis, sed pia credulitati et authenticae praedicationi in acceptis referatur.

Sensit hoc ipsum Iustinus, et praemonstratum pariter ac expressum docuit: praemonstratum quidem duodecim tintinnabulis ex talari veste summi sacerdotis appensis et praedicantium voces adumbrantibus ‘62; expressum vero tam oraculo psalmi 183: *In omnem terram exivit sonus eorum el in fines orbis verba eorum,* quam Isaiae vaticinio 184: *Domine, quis credidit praedicationi nostrae? et brachium Domini cui revelatum est?*

446. Quapropter Ignatius ephesios sic alloquitur¹⁶⁵: „Decetitaque

112) L. c. §. IX: *Λίγει γάρ πάλιν περί τών ωνίων, πώ περιέτεμεν ημών και την καρδιάν. λέγει ό κύριο ίν τώ προφήτη' εί άκοήν ώτίου ύπήκουδάν μου. και πάλιν λέγει' άκοη άκούδονται οί πόρρω\$εν, ά εποίηδα, γνώδονται. και' περιτμη\$ήδεδ3ε, λέγει κύριο , τά καρδιά υμών, και πάλιν λέγει' ακούε Ίδραήλ, ότι τάδε λέγει ό κύριο ό 3εο Gov. και πάλιν τό πνεύμα κυρίου προφητεύει' τι εδτι ό \$έλων ζηΟαι εί τον αιώνα; άκοη άκούδατο τη φωνή του παιδό μου. ούκούν περιετεμεν ημών τά άκοά , ινα άκούδαντε λόγον πιδτεύωμεν' η γαρ περιτομή, εφ ή πεποι&αδι, χανήργηται.*

133) Ps. XVII. 45.

15<) Is. XXXIII. 13, ubi cohortatio ad audiendum censi seiuncta nequit a gratia, qua aures circumciduntur.

,55) Ierem. IV. 4.

156) Improbatur Menardus lectionem *cor-da*, quod insequentia non ad cordis sed

ad circumcisionem aurium referantur. Atqui Barnabas utriusque meminerat.

,57) 1er. VII. 2.

Ps. xxxin. 15.

159) Ezech. XLVII. 12.

16°) L. c. §. XI: *Τούτο λέγει' ός αν, φηδίν, ακούδη τούτων καλούμενων και πιδτεύδη, ζήδεται εί τον αιώνα.*

161) Al. λαλουμένων.

16a) Dialog, cum Tryph. §. XLII.

163) Ps. XVIII. 4: *Εί πάδαν την γην εξήλ&εν ό φθόγγο αυτών, και ει τα πέρατα τή οικουμένη τά ρήματα αυτών.*

1·4) Is. LUI. 1—2: *Κύριε, τι ίχί δτευδε τή άκοη ημών; και ό βραχιών χυρίου τίνι άπεκαλύφ9η;*

1·5) Epist. ad ephes. §. II: *Πρέκτη ούν εδτι, χατά πάντα τρόπον δόξαζαν Τηδούν Αριδτόν τόν δοξάδαντα υμά , ινα εν μια ύποταγή ήτε κατηρτιδμένοι τω αύτω νοί και τή αυτή γνώμη, και ri αυτό λέγητε πάντε περί του αυτού, ινα*

vos omnibus modis glorificare Iesum Christum, qui glorificavit vos ut in otedienlia una sitis perfecti eadem mente cademque sententia 16 β, idemque dicatis de eodem omnes, ul subiecli 167 episcopo et presbyterio per omnia sanctificali silis.“ His autem non minus significatur necessitas fidei communis et socialis, quam eiusdem reseretur origo inde derivanda quod singuli legitimos audiant magistros, iliisque morigeri obediant.

Hinc subdit Ignatius 168 : „Proplerea antevertil09 vos admonere, ut uniamini in sententia Dei. Etenim Iesus Christus inseparabilis nostra vita 17 °, sententia Patris171 est, ut el episcopi per tractus terrae constituti172 in sententia Iesu Christi sunt.“ Fides ergo credentium comparata sic esse debet, ut omnes in sententia Dei uniantur. Sed haec omnium unio in Dei sententia obtineri nequit sine fide vera, communi el sociali. Fides ergo credentium debet esse et vera el communis el socialis. His autem fulgebit ornamentis, si consonet cum doctrina Christi qui est sententia Patris : et dubio procul cum doctrina Christi consonabit, si cum praedicatione conspiret episcoporum qui per tractus terrae constituti in sententia Iesu Christi sunt. Credentium igitur fides eatenus omnes uniet in sententia Dei, erilque vera, communis et socialis, quatenus ab obiecliva institutionis forma, universalique doctorum praedicatione ne minimum quidem discedat.

44". „Unde,“ pergit Ignatius 173, „decet vos in episcopi sententiam concurrere, quod et facitis. Nam memorabile vestrum presbyterium, dignum Deo, ita coaptatum est episcopo, ut chordae citharae174. Propter hoc in consensu vestro et concordi caritate Iesus Christus canitur. Sed et vos

uoratfotmw τῷ ἐπιθόπῳ καὶ τῷ πρεσβυ-
rw κατὰ πάντα ἡτε ἡγιασμένοι.

,B) I. Cor. I. 10, c quo loco in contextum Ignatii nonnulla irrepsisse critici opinantur.

Ik:) Quum ms. habeat ἐπιτασσόμενοι. viris eruditis visum est sufficiens *υπο-rcMianoί*.

L. c. §. III: *Λιά τούτο προέλαβον ἡραχαῖϋν υμά , ὅπῳ συντρέχετε τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ. καὶ γάρ Ἰησοῦ Χρι-
ιρο; . τὸ ἀδιάκριτον ἡμῶν ζῆν, τὸν πα-
τὰ ἡ γνώμῃ, ὧ καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ
wa τὰ περὰτα ὀρισ&έντε , ἐν Ἰησοῦ
Χμίτου γνώμῃ εἰϋίν.*

,H) Ad Philemon, vv. 8 — 9.

·τς) In eo narnque vivimus, et ipse in
■obis, Ioh. XV. 3, Coloss. III. 4; et ad
Trail. §. I.

Matth. XI. 27. coli. Ioh. XIV. 19.

PutagUa, Comm, de Ecclexia. II.

l 2) Al. ἐν πάθῃ τῇ οἰκουμένη. Videsis
Ignatium in epist. ad Rom. §. VI.

173) Li. c. §. IV: "*Ο&εν πρέπει νμιν
συντρέχειν τῇ τὸν ἐπιθκόπον γνώμῃ, ὅπερ
καὶ ποιεῖτε, τὸ γάρ ἀξιονόμαστον υμῶν
πρεσβυτέρων, τὸν Θεοῦ ἀξιον, οὔτῳ συν-
ηρμοθαι τῷ ἐπισκοπῷ, ὧ χορδαὶ κι-
θάρα. διὰ τούτο ἐν τῇ ὁμονοίᾳ υμῶν καὶ
συμφώνῳ ἀγάπῃ Ἰησοῦ Χριστό ἀδεταί.
καὶ οἱ κατ' ἄνδρα δέ χορό γίνεσΟε, ἵνα
σύμφωνοι ὄντε ἐν ὁμονοίᾳ, χρώμα ὕεον
λαβόντε ἐν ἐνότητι, ἀδητε ἐν φωνῇ μιᾷ
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ πατρὶ, ἵνα υμῶν
καὶ ἀκούσῃ, καὶ ἐπιγινώσκων, δύ ων ἐν
πράσσετε, μέλη ὄντα τοῦ νιού αὐτοῦ,
χρηϋμον οὖν ἐστίν, υμά ἐν ἀμώμῳ
ἐνότητι εἶναι, ἵνα καὶ Θεοῦ πάντοτε
μετεχητε.*

I7«) Delectatur huc imagine Ignatius,
illamque repetit ad Philadelph. 1.

singuli chorus estote, ut consoni per concordiam, melos Dei recipientes in unitate, cantetis voce una per Iesum Christum Patri; quo el vos audiat, el agnoscat ex iis quae bene operamini, membra esse vos Filii ipsius¹¹¹. Utile itaque est in immaculata unitate vos esse, ut el semper participetis Deo/

Opus est ergo ut membra ecclesiae unam eamdemque edant professionem, ac sociali communique solemnem prope hymnum Deo Patri per Christum canant. Verum quo pacto tanta animorum varietas, tantumque labiorum discrimen ad socialem concordemque professionem revocabitur, qua divina monarchia celebretur? Praestituta doctrinae forma, in quam omnes intenli sint, quamque omnes exprimant. Quaenam vero? ea ne quae Scripturis et propria privataque illarum interpretatione contineatur? *Decet ros*, reponit Ignatius, *in episcopi sententiam concurrere: decet vos coaptari episcopoul chordae coaptantur citharae: decet* 178 *ros ad unum omnes nominatim*¹¹¹ *per gratiam convenire in una fide et in uno Iesu Christo atque obedirt episcopo et presbyterio mente indirulsa, frangentes panem unum φιλ* *pharmacum immortalitatis est, antidotum ne moriamur, sed vivamus semper in Iesu Christo: decet*¹⁷⁹ *vos respectu potentiae* 179 *Dei Patris omnen impertiri episcopo reverentiam, non illi autem sed Patri Iesu Christi omnium episcopo: et decet*¹⁸⁰ *vos non modo vocari christianos, sed etiam esse; quemadmodum nonnulli episcopum quidem nominant* 181, *sed omnia*

17i) Henricus Petermann hanc recepit lectionem confirmatam codicibus et versione armenia: Λα υμών και άχούση και έπιγινώϋχι;, δι' ων εύ Αράοϋετε, μέλη όντα του υιού αυτού.

«
17.) Epist, ad ephes. §. XX: "Οτι οι χατ' άνδρα χοινή πάντε έν χάριτι έξ ονόματο ύννερχεοάε έν μια πιϋτει και έν Τηϋού ΧριΠτώ, ει το ύπαχούειν υμά τώ έπιβχόπω και τώ .-τρεϋβτερίω άπε-ριϋπάϋτω διανοία, ενα άρτον χ/.ωντε , ό έϋτιν φάρμαχον ά3αναϋια , άντίδοτο του μη άπο3ανεϊν, αλλά ζην έν ΤηΟού Χρι-Οτώ διά παντό .

177) Significat omnes et singulos, quemadmodum in epist. ad Polycarp. §. IV. et ad Smyrn. §. XIII.

17*) Epist. ad Magnes. §. III: /(ai υαίν οε πριπει χατα όνναμιν θεού πατρό πάόαν «ντροπήν αύτω (επιβκοπω) άπονε-uetv, otx aurai Jr, αχ/.ά rw πατρί Ιηβού ΑριΟτου, τω .ταντων άηΟχόπω.

179) Potentia namque Dei Patris constituuntur episcopi, et qui hos audiunt, Deum Patrem audiunt universalem episcopum. Unde Ignatius mox addit:

τιμήν ούν εκείνου του θελήσαντο ημά πρόπον έϋτίν, επακούειν κατά μηδιμή ύπόκριϋν* επεί ούχ ότι τον τούτον τον βλέπομενον πλανά τι . άίie τον αόρατον παραλογίζεται. In honore* igitur illius qui amat nos, decet obedirt sine ulla hypocrisi; quia nequaqwm episcopum hunc visibilem quis fallit, tti illudit invisibilem.

18°) L. c. §. IV: Πρόπον ούν icrn, μη μόνον καλειϋθαι χριστιανού , άίie. και είναι . ώ περ και τινε επίσκοπον μα καλούοιν* χωρί ύε αυτού πάντα ϋονβιν. οί τοιούτοι δε ούκ ευσυνείδητοι μοι είναι φαίνονται, διά τό μη βεβαα*; κατ' εντολήν συναθροίζεσαι.

181) Nimirum verbis quidem fatentor episcopos divina auctoritate praeposito^ sed oris confessionem factis infringant.

solitam 'e' operationem quae est in tide nostra; quam perceptam ab ecclesia custodimus, et quae semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam depositum juvenescens et juvenescere faciens ipsum vas in quo esi⁴⁴

Interrogantibus ergo quatenam sit fides nostra, et quatenam esse oporteat fides membrorum ecclesiae, reponit Irenaeus, eam esse oportere quae percepta ab ecclesia et numquam senescens custoditur. Ac merito sane¹⁹⁰: „Hoc enim ecclesiae creditum est Dei munus, quemadmodum ad inspirationem plasmationi '9'“, ad hoc ut omnia membra percipientia vivificentur; et in eo disposita ¹⁹¹ est communicatio Christi, id est Spiritus sanctus, arrha incorruptelae et confirmatio fidei nostrae et scala ascensionis ad Deum. *In eccltta* enim, inquit ¹⁹², *posuit Deus apostolos, prophetas, doctores* et universam reliquam operationem Spiritus, cuius non sunt participes omnes qui non currunt ad ecclesiam, sed semelipsos fraudant a vita per sententiam malam et operationem pessimam. Ubi enim ecclesia, ibi et Spirilus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia; Spirilus autem veritas.⁴⁴

Kalium igitur fixumque Dei consilium huc redit: I. ut ecclesiae commissum sit Dei munus, *quemadmodum ad inspirationem plasmationis*, proindeque ad animandum per fidem Dei opificium, vilamque eidem haud secus impertiendam ac corpus ab anima vitam mutuatur; II. ut in ecclesia inhabitet universa operatio Spiritus, inhabitet omnis gratia, ipseque inhabitet Dei Spirilus atque idcirco veritas; III. ut per sententiam malam operationemque pessimam semelipsos fraudent a vita, qui se ad ecclesiam non recipiunt neque ex eius ore dependent; tandem IV. ut omnes ad ecclesiam currant et cum ecclesiae doctoribus adamussim conspirent.

Nihil porro ex hisce evidentius quam doctrinae formam *obiectiraia* esse, splendere in ecclesia, eaque credentium omnium fidem ita regi, ut necessaria ecclesiae membris fides communis sit, socialis, eaque ipsa quam ecclesiae doctores proponunt. „Quapropter,⁴⁴ infert Irenaeus ¹⁹⁴, „qui non participant eum (Spiritum), neque a mamillis matris ¹⁹⁵ nutriuntur in vilam.

,s9) Al. *solidam*, oppositam uti opinor *apparenti et phantasticae*.

«'·) L. c.

l'") «Sensus est," inquit Adolphus Stiercn, „hoc munus ecclesiae creditum est ad inspirandas Dei creaturas, ut spiritum Dei melioremque vitam impeitiret hominibus."

'") Grabius et Massnetus legunt *deposita*. sed Stiercn et Rothius, *Al/7Zm/eder christl. Kirche*, p. 5R2. praeferunt *disposita*.

*93) I. Cor. XII. 28.

*'«) L. c.

,9S) «Idem canit," notat Fevardentio*. .vulgata ore omnium, nec ideo tamen minus gravis, beatissimip martvris Crpriani sententia: *habere iam non pottst Deum patrem, qui ecclesiam non habet matrem*. Haec digna quae frequenter sois scriptis insereretur, visa est Augustino. T. VII. lib. *De unit, ecclesiae*, et lib. li *Contra litteras Petiliam*, cap. XXXVIII et T. IX. tract. CXVILI. in lob. et T. II. epist. L.»

neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem, sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis | 9 β, el de coeno putidam bibunt aquam, effugientes Iidem ecclesiae, ne traducantur; reiicientes vero Spiritum, ut non erudiantur.“ Una igitur atque eadem esse debet fides singulorum membrorum, quae est fides ecclesiae: et hac una fide singula membra nutriuntur in vilam, erudiuntur a Spiritu et percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem. Fides autem ecclesiae *communis* est, *obiectiva j socialis* el *concordi doctorum praedicatione* declarata.

450. Quae omnia uberiori perfusa luce splendebunt, si cum iis com- parentur, quae turn Irenaeus praescribit, quum de profligandis haereticis inveniendaque Christiana veritate dissertat. Itaque de haereticis ait | °7 : ..Adversus tales certamen nobis est, o dilectissime, more serpentum lubricos undique effugere connûtes. Quapropter undique resistendum est illis, si quos ex his relusione confundentes, ad conversionem veritatis adducere possimus. Etenim si non facile est ab errore apprehensam resipiscere animam, sed non omnimodo impossibile est errorem effugere 198, apposita veritate.-*

Sed undenam tuto et ab omnibus quorum interest, tam salubris ac necessaria veritas repeti poterit? Docet hoc Irenaeus subdens 199 : „Tradi- tionem itaque apostolorum in toto mundo manifestatam in omni ecclesia adest 2 0 0 respicere omnibus qui vera velint videre, et habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis et successores eorum

,H) Ierem. II. 13. λάκκου συντετριμ- unou;, qnos Vulgatus reddit *cisternas dissipatas*.

””) Con. haeres, lib. III. cap. II. η. 3: Κατά των τοιοντων έϋτίη ημίν η πάλ.η, ijtarpiy των δίκηη δφεων όλιστηρών παν- τηώι ιχφυγείη πειρωμένων. διό και παν- ra/iSn άντιΟτατίον αύτοί , εί τινα εξ error τη αποκρούσει καταισχύνοντε προ hr^xijV τη άλη3εία μεταγάγειη δυναί- ui\$α. και γάρ εί μη ραδιον ψυχήη υπό ώπη; καταληφϋείσαν άνανηψαι, άλλ' ο: ιηταπασιν αδύνατον πλάνηη εκφυγείη, άτβίία; παρατεϋείϋη .

,M) Eadern mente Iustinns apolog. I. j XII. scripserat: Ούκ αδύνατον άλη- Ws; ιαρατζΟείϋη άγνοιαη φυγείη. />n fwüile non esi veritate proposita w/rothionem profligare.

,n) Con. haeres, lib. III. cap. III. η. 1 : Jn uh ούν παράδοΟιν τών άποστόλων h οίω τω κοσμώ φανερουμένηη εν πάθη

εκκλησία πάρεσηη άναγνωρίσαι πάσι τοί τάληΟή όράη έ&έλουδι, και εχομεη κατα- ρι3μεϊη του ύπό τών άποστόλ.ων κατα- Οτα3εντα επισκόπου κατά τά εκκλησία και του διαδεξαμένου αυτού εω ημών^ του μηδέν τοιούτο διδάξαντα μηδ'ε έπι- γνόντα , οιον ύπό τούτων λ.ηρωδείται. και γάρ εί τινα απόκρυφα μυστήρια ηδεισαν οί απόστολοι, ά ίδια και λά3ρα τών λοιπών edίδασκον του τελείου , τούτοι αν ούχ ήκιστα παρεδοΟαν, οι και αύτά τά εκκλησία παρετι3ούνητο. σφόδρα γάρ τελείου και άνεπιλ.ηπτον κατά πάντα τούτου ηβούλοντο είναιιού και διαδό- χου κατέλειπον τόν ιδιον τόπον του δι- δασκαλείου παραδιδόντε | ωη κατορϋούν- των μεγάλη γίγνοιτ^ άν ωφέλεια j παρα- πεσόντων δε δεινοτάτη βλάβη.

10°) Quum πάρεστιν idem crebro grae- cis valeat quod εξεστιη, idcirco adest *respicere* notat, *licet* vel *promptum est respicere*.

usque ad nos, qui nihil tale docuerunt neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quae seorsim claudenter ab reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea quibus etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et irreprehensibiles *01 in omnibus eos volebant esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes; quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas.“

Veritas igitur qua cum conspirare debet necessaria salutarisque fides, universali et profecta ab apostolis *traditione* continetur: hanc vero traditionem in omni ecclesia adest respicere, quum ea omnino in illorum praedicatione respiciatur quibus apostoli commiserunt ecclesias, quosque perennes sui magisterii successores constituerunt. Atqui tantumdem ista valent ac necessariae salutarique fidei normam doctrinae praestituere *obiectiram, communem, socialem*, neque a *concordi pastorum magisterio* diversam. Non alia igitur est fides salutaris membrisque ecclesiae necessaria, nisi quae et ipsa obiectiva sit, communis, socialis et ad authenticam doctorum praedicationem expressa.

451. Quemadmodum vero, testante Irenaeo, christianae doctrinae formam adest respicere in omni ecclesia atque in legitimis illorum successionibus, qui ab apostolis una cum regendis ecclesiis magisterii quoque locum susceperunt; ita eadem forma sincerissima apparet in singulari successione *maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae ecclesiae*". Duplicem nimirum sibi sedem vindicat forma doctrinae, eaque non e peripheria minus omnique ecclesia, quam e *centro* singularique *romana successione* resplendet.

Neque tamen par est ulriusque sedis ratio, quum de romana successione, deque ea quam habet ab apostolis *traditione et annuntiata hominibus fide*, Irenaeus subdat 1^o3: „Ad hanc enim ecclesiam propter potentioris principatum necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis traditio/1 Forma ergo doctrinae sicuti in *centro* romanae successionis eo residet modo qui proprius est *authentici paradigmatis*; ita in *peripheria* universae ecclesiae non aliter residet ac uti in *ectypo*, qui obiectum paradigma referre debet. Neminem porro fugit, authenticum paradigma hoc etiam nomine ab ectypo eidem consono distare, quod illi *primum* atque *ex sese* vis competit regulae, huic autem *gradu* dumtaxat *altero* et *participatione* tribuitur. Quemadmodum ergo doctrinae forma primum atque

10 j) j. Tjnit Ul. 2. *Jû rôy επώχο.τον
dye.riÀyxroy eivat, oportet episcopum ir-
reprehensibilem esse.*

501) Con. haeres, lib. III. cap. III.
n. 2.
»·>) Ibidem

es sese vi pollens regulae, in centro exstat romanae successionis; ita doctrinae forma altero gradu et participatione eamdem vim consequuta, in periphēria universae ecclesiae legilirnarumque successionum deprehenditur.

Quapropter si fides ecclesiae membris necessaria existimari ea unice debet, (piae cum doctrina consentiat legitimarum successionum; multo magis eiusdem concentus cum doctrina romanae successionis postulabitur, ut qui illam profitentur, eam teneant fidem quae sola vera est, quaque destitui ecclesiae membra non possunt. Hinc seposita doctrina reliquarum succēs-sionuni104, eaque dumtaxat commemorata quae in romana successione praedicabatur, concludit Irenaeus 2 0 5 : „Hac ordinatione et successione, ea quae est ab apostolis in ecclesia traditio et veritatis praeconalio pervenit usque ad nos. El est plenissima haec ostensio, unam et eamdem vivifica-tricem fidem esse, quae in ecclesia ab apostolis usque nunc sit conservata el tradita in veritate.“

Fides igitur ecclesiae membra distinguens, una est et concors, pro-indeque communis et socialis. Ut vero hisce ornetur dotibus, *obiectiva* doctrinae forma praestituta est, in quam credentes omnes respiciant, quamque omnes professione unanimi repraesentent. Quaenam tandem ? Instar *ectypi*, praedicatio et traditio legitimarum successionum in *periphēria* catholicae ecclesiae latissime resonans; sed *exemplaris* instar ac paradigmatis, prae-dicatio et traditio e *romana* successione, tamquam ex unitatis centro, ad universam catholicae ecclesiae peripheriam propagata et diffusa.

Fides igitur ecclesiae membris necessaria, quae una esse debet, com-munis et socialis, hisce proplerea dotibus excellit, quod obiecliva praedicatione et traditione romano - catholica, ceu praestituta doctrinae forma, gubernetur. Apposite Irenaeus 2 0 6 : „Hanc praedicationem quum acceperit, et hanc fidem, quemadmodum praediximus, ecclesia, et quidem 2 0 7 in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens et unum cor, et consonanter haec praedicat et docet et tradit, quasi unum possidens os.“

452. Abhorret ergo a Christiana fide quidquid est discors, proprium ac privum, iisque dumtaxat locus permittitur quae consona sint, socialia atque communia. Sicut enim consona est, communis et socialis *obiectiva*

:") L. c.

:n) Ibid, n. 3.

5I() Con. haeres, lib. I. cap, X. n. 2:

faro τὸ κήρυγμα παρειληφυνῖα καὶ ταντην

πτ χίϋπτ, ω προεφαμεν, η εχχληϋῖα,

ιν ὀλω τῷ χόομω διεύπαρμένῃ,

αναίω φυλάοβεί) ὡ ἕνα οἷχον οἷχονϋα'

καὶ ομοίω πιστεύει τουτοι , ὡ μίαν

ψυχὴν καὶ τήν αὐτήν εχουΟα καρδίαν)

καὶ Ουμφώνω ταύτα χηρνΟΟει καὶ δι-

δάσκει καὶ παραδίδωϋιν, ὡ εν Ονομα

χεχτημίνῃ.

? ° 7) Particula καίπερ aptius redderetur

tametsi·

doctrinae *forma*, legitimarumque successionum praedicatio ac traditio; illa non alia eisdem respondet fidei *professio* nisi concors, communis et socialis.

Quae profitendae fidei ratio ne umquam deficeret, sollemnis in ecclesia idcirco fuit *symbolorum* usus, sollemnis appellatio *fidei symbolical*·, id est, concordis, socialis et ab authentica doctrinae forma dependentis: sollemnis *orthodoxorum* titulus 208, quo non alii perhibebantur fideles nisi quia rectitudine obiectivae normae ne hilum quidem discederent: sollemnis titulus quo sinceri credentes *οι τον δόγματο*, *dogmatici* 209, rataque doctrinae tenaces nuncupabantur: et solemne praeconium, quo ut ab haereticis secernerentur fideles, hi audiebant *ecclesiastici* 210, atque ita prorsus comparati ut ecclesiae magisterio sanctissime obsequerentur. Superest ergo ut characteribus membrorum ecclesiae ea solum accenseatur fides, quae *communit, socialis*, ab *obiectiva doctrinae forma dependens*, cum eadem concors, adeoque concors cum praedicatione et traditione (*piae per legitimas pastorum successiones authentice propagatur*).

453. Constituimus duplex vinculum ex cognatione eiusdem supernaturalitatis communisque fidei obortum, illudque ecclesiae membris plane *necessarium* demonstravimus, neque tamen *sufficiens* nisi et *tertium* accesserit, quod vinculum *mutuae caritatis, socialisque concordiae* iure optimo appellaveris.

Et hanc quidem mutuam caritatem socialemque concordiam omnino exigit **romanus Clemens**, illamque dicit²¹¹ nunc *sollicitudinem pro universa fraternitate* 212, *ut numerus electorum Dei misericordia et bona conscientia* 213 *salvetur*: nunc *altam et abundantem pacem cum inexplebili benefaciendi desiderio* 214: nunc *concordiam, qua in unum omnes congregati, tamquam ex uno ore ad Deum clamant, ut magnarum et gloriosarum promissionum eius fiant participes* 215: et nunc beatissimum principium.

es) Videsis Theodoriti dialojros inter et /pawtfnp·, itemque Pseudo-lustini α.τοκο<ü?i? *προ του ορθοδόξου περί τινων αναγκαιων ζητημάτων, Responsiones ad orthodoxos de quibusdam necessariis quaestionibus*.

Cf. Eusebii H. E. lib. VII. cap. XXX.

31 ·) Penes Eusebium H. E. lib. IV. cap. VII.; Gregorium nyssenum, con. Eunomium lib. I. pag. 330. opp. T. II: et Cyrillum Hierosolymitanum, catecb. XV. n. 4.

•II) Ad Corinth, epist. I. §. II: ζ/νών ην υμιν ημέρα τε και νύκτα νπ'ερ πάβη τη αδελφότητο , ει τό Οωζεϊθαι μετ'

ελέου και δυνειδηΠεω του αριθμόν τιπ εκλεκτών αυτού.

312) I. Petr. II. 17. ubi *αδελφότητα*; mentio recurrit.

313) Gallandius probat ms. lectionem, et *ὁυνειδήσεω* interpretatur *unanimes consensu*; at alii legendum coniiciunt vel *δυναιθθηδεω*, *commiseratione*, vel *Λ*-αιτήσεω*, *communi oratione*, vel *δεϋεω*, *concordia* vel *βννευδοκήβεω*; *harmonia animi*.

214) L. c.: *Ούτω είρηνη βαθεία και λιπαρά έδεδοτο πάβιν. κα'ι ακόρεστο; ποθο ει άγαθοποιϊαν*.

315) L. c. §. XXXIV. *Και ημεί ουν*

quo fideles omnes *in tinum corpus* 21 °, *unumque gregem* 217 coalescunt. Hinc gravissima eiusdem verba218: „Cur inter vos sunt contentiones219, irae, dissensiones, schismata et bellum? Nonne unum Deum et unum Christum habemus 22 °? Nonne unus est Spiritus gratiae, qui super nos effusus est. el una vocatio in Christo 221 ? Cur divellimus et discerpimus membra Christi, et contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniae devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur?“

Neque ab his ullatenus discrepant, sive ea quibus Clemens damnat222 ..seditionem impiam ac detestandam, Dei electis peregrinam 223 et alienam, quam pauci homines temerarii et audaces in tantum insolentiae accenderunt, ul honorificum et illustre nomen vestrum et ab omnibus amari dignum vehementer blasphemetur.” Sive ea quibus testatur 224 : „Seditio omnis et scissura vobis abominationi erat.” Sive ea quibus scribit 225 : „Iustum igitur el pium est, viri fratres, Deo potius obedientes nos esse, quam in superbia et turbulentia detestandae aemulationis duces et auctores sequi. Detrimentum enim non leve, immo vero grande periculum sustinebimus si praecipitanter voluntatibus hominum nos tradiderimus, qui ad contentionem et seditiones collineant, ul nos ab eo quod rectum et bonum est, abalienent.” Sive ea

π ομόνοια ἐπὶ τό αὐτό Οὐναχθεντε , τῇ ἰντίδῃ^ω εἰς ἐνὸ Ονόματο βοηθώμεν w; ενρον εκτενώ ει τό μετόχου raâ; μνίοθαι τών μεγάλων καί ενδόξων αεγμλίων αύτου.

L. c. §. XLV1.

L. c. LVII.

51.) L. C. XLVI: *Iνα τί ερει * και Scud, χαι διχοΟταοίαι, καί δχώματα. Μίμό τε εν ὑμίν; η ούχί όνα θεόν τχομεν καί ενα ΧριΟτόν; καί εν πνεύμα ά; χάριτο το εκχυθεν ίφ' ημά , καί μία χληῖ εν ΧριΟτω; ἱνα τί διελκομεν m ώαΟπώμεν τά μέλη του ΧριΟτού, καί Καίώζῶαεν προ τό Οωμα τό ιδιον, καί u; τΜαύτην απόνοιαν ερχόμενα, ώ τε Ιάα\$ώ\$αι ημά , ότι μέλη εΟμ'εν άλ- αίνν;*

”>) hcob. IV. 1.

»·.) Ephes. IV. 4—6.

η1) Heic designari tertiam Trinitatis personam, com alia ostendunt, tum col- latio suadet cum XLV.

2·2) L. c. §. I: *Βράδιον νομίζομεν επι- Οτροφήν πεπονηκέναι περί των επιζητον- μενών παρ' ὑμίν πραγμάτων, τη τε άλ- λοτρία καί ξένη τοί εκλεκτοί του θεού, μιара καί άνοΟίου Οτάθεω , ην ολίγα πρό ωπα προπετη καί αυθάδη υπάρχοντα ει τοΟούτον άπονοία εξέκανΟαν, ώ τε τό Οεμνόν καί περινόητον καί πάθιν άν- θρώποι άξιαγάπητον όνομα υμών με- γάλω βλαθφημηθήναι.*

223) Ms. ξενοι , *in terra advenis.*

*24) L. c. §. II: *Πάθα Οτάῦι καί πάν Οχώμα βδελυκτόν ὑμίν.*

225) L. c. III — XIV: *δίκαιον ούν καί οΟιον, άνδρε αδελφοί, υπηκόου ημά μάλλον γενεθθαι τώ θεώ, η τοί εν αλαζονεία καί άκαταΟταοία μυῦαρου ζή- λου άρχηγοί έξακολουθεῖν. βλάβην γάρ ού την τυχουΟαν, μάλλον δε κίνδυνον ὑποώομεν μεγαν, εάν ριψοκινδύνω επί- δωμεν εαντου τοί 9ελ.ήμαθιν τών αν- θρώπων, οἴηνε εξακοντίζουΟιν ει εριν καί ΟταΟει . ει τό άπαλλοτριωΟαι ημά του καλώ εχοντο .*

quibus concludit 22 β: „Adhaereamus itaque iis qui cum pietate pacem colunt, non autem iis qui cum simulatione pacem volunt 22 γ,“

454. Asserta pacis socialisque concordiae necessitate, non sistit Clemens, ulteriusque progressus originem illius reserat, causamque patefacit ex obedientia debitaque subiectione derivandam. Ut enim putioribus dumtaxat utamur 22 δ, praeclarissima hanc in rem sunt quae sequuntur 22 ε: „Militemus 226 igitur, viri fratres, omnibus viribus sub inculpatis eius praeceptis. Consideremus milites qui sub ducibus nostris merent, quam ordinate, quam obedienter 22 ζ, quam submisce imperata exequantur. Non omnes sunt praefecti, neque chiliarchae, neque centuriones, neque quinquagenarii et sic deinceps; unusquisque vero in suo ordine et statione 23 α quae a rege et ducibus imperantur, peragit. Magni sine parvis et parvi sine magnis consistere nequeunt, mixti sunt omnes et inde usus. Exemplo nobis sit corpus nostrum. Caput sine pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite; minima autem corporis nostri membra universo corpori necessaria et utilia sunt. Immo cuncta conspirant, et una eademque subiectione ad conservationem totius corporis utuntur/

Neque haec minus illustra quae Clemens e vestigio addit 23 β: „Servetur itaque corpus nostrum in Christo Iesu, et unusquisque proximo suo subiiciatur 23 γ iuxta ordinem, in quo per gratiam eius positus est.“ Cum quibus adhaeremus ista conveniunt 23 δ: „Unusquisque vestrum, fratres, in suo ordine,

226) L. c. §. XV: *Τοίνυν κολληθώμεν τοί μετ' εὐοβεία εἰρηνεύουσιν, και μη τοί μετ' ὑποκρίθω βουλομένοι ειρήνην.*

33 γ) Sunt qui legant aut *λαλουμενοι*, aut *βουλευομενοι*.

32δ) Inter cetera enim missa facio quae Clemens tradit §. XIX.

29) L. c. §. XXXVII. *Στρατενῶμεθα ουν, ἄνδρε ἀδελφοί μετὰ πάῃ ἐκτενεῖα ἐν τοί ἀμώμοι προ τάγμαθιν αὐτόν, κατανοήθωμεν τοῦ Οτρατενομένου τοί ἡγοῦμενοι ἡμῶν, πῶ εὐτάκτω, πῶ εὐείκτω, πῶ ὑποτεταγμένω ἐπιτελοῦσιν τὰ διαταθόμενα. ον πάντε εἶσιν ἐπαρχοι, οὐδε χιλίαρχοι, ουδέ εκατόνταρχοι, ουδέ πεντηκόνταρχοι, οὐδε τό καθεξῆ * ἀλλ' ἐκαῦτο ἐν τῷ ἰδίῳ ταγματί τα ἐπιταθόμενα ὑπό τοῦ βαυιλέω και τῶν ἡγουμένων ἐπιτελεῖ. οἱ μεγάλοι δίχα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὔτε οἱ μικροί δίχα τῶν μεγάλων οὐγκραῦί τι εἶστιν ἐν πάῃν, και ἐν τούτον; χροῖ, λάβωμεν*

*το δῶμα ἡμῶν. ἡ κεφαλὴ δίχα τῶν, τοῦ οὐδεν εἶστιν, οὕτω οὐδε οἱ πόδε δίχα. τῇ κεφαλῇ * τὰ δε ἐλάχιῦτα μέλη τοῦ ὁμάτο ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ ἐνχρηῖα εἶσιν ὁλω τῷ ὁμάτι. ἀλλὰ πάντα ὕμνῳ καὶ ὑποταγῇ μιὰ χροῖται ἐν τῷ θῶξῳ ὅλον τῷ ὁμάτι.*

23°) II. Tim. II. 3 — 4.

23 !) AI. *εὐεκτικῶ*, *strenue*.

131) I. Cor. XV. 23, ad quae Clemens dentio respicit §. XLI.

233) L. c. §. XXXVIII: *Σωξέθω ἡμῶν ὅλον το ὁμά ἐν Χριστῷ Ἰησῷ* καὶ ὑποταθῶμεν ἑκαῦτο τῷ πλημῆ αὐτοῦ, καὶ ἐτέθῃ ἐν τῷ χαρῶματι αὐτοῦ.*

134) Ephes. V. 21. coll. I. Petr. V. 5.

23δ) L. c. §. XLI: *Εκαῦτο ὁμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐχαριστεῖτω Θεῷ, ἐν ἀγαθῇ ὑννειδῆσει ὑπαρχῶν, με παρεκβαίνων τὸν ὠριῦμένον τῇ λειτονῇ αὐτοῦ κανόνα. ἐν ὑμνότητι. ον*

in bona conscientia praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, in honestate Deo gratias agat. Non in omni loco, fratres, offeruntur sacrificia perpetua vel votiva vel pro peccatis el delictis, sed Hierosolymis tantum; neque illic in quovis loco fit oblatio, sed in atrio templi ad altare, diligenter prius inspecto sacrificio a summo sacerdote et praedictis ministris. Qui igitur praeter id quod voluntati eius consentaneum est, aliquid faciunt, mortis supplicio puniuntur. Videtis, fratres, quo maiori cognitione digni sumus habiti, eo graviori periculo obnoxii sumus.“

455. Iamvero υποταγή, subiectio et obediencia, qua quisque ἴδιον afypii, proprium ordinem servare debet neque ὠριϋμένον τῇ λειτουργία mwa, defindam ministerii regulam praetergredi, deferenda est presbyteris ad quos ista pertinent 236 : „Omnia enim sine personarum intuitu a vobis fiebant, el in Dei legibus ambulabatis 237 , praepositis vestris subditi 238 , et presbyteros qui sunt inter vos, debito honore prosequentes.“

Deferenda est praepositis, de quibus legimus 239 : „Aequum est igilur, ot non simus transfugae a voluntate eius. Homines stultos et insipientes, elatos et in sermonis sui iactantia gloriantes, potius quam Deum offendamus. Dominum Iesum Christum cuius sanguis pro nobis datus est, veneremur, praepositos24° nostros revereamur, seniores nostros honoremus, iuvenes in disciplina timoris Dei erudiamus/

icrra/ου, αδελφοί, προ φέρονται 3υβίαι nidtfiGaον, η ευχών, η περί άμαρτία και πλημμελία , άλλ' η έν ΤερουΟαλήμ ώη' χάχει δε ούχ έν παντί τόπω προ - φ εται. αΖΖ| έμπροσθεν του ναού προ ti Ι^ιαΟτηοιον, μωμοβχοπηθεν τό προ - rrcunον διά του άρχιερέω και των ΧΜίρημένων λειτουργών. οί ούν παρά τό χα3τχον τη βουληΟεω αυτού ποιούντέ τι. δένατον τό πρό τιμον έχουΟιν . όράτε, ώίροι. οθω πλείονο χατηξιώθημεν γνώ- τοόοίεω μάλλον ύποκείμεθα χινδύνω.

η<) L. c. §. I: Απρο ωπολ.ήπτω γάρ ιέπτο. εποιείτε. και τοί νομίμοι του θεού ύποταϋοόμενοι τοί ηγουμέ- να; ναών, και τιμήν την καθηχουΟαν έίΜιμνντε τοί παρ' ύμίν πρεϋβύτεροι .

n:) Videsis Clementem alexandrinum qui haec laudat Stromat. lib. IV. §. XVII.

U1) Cf. Rothe, Anf. d. chr. Kirche, p. 403, obi ostendit tam heic quam ge- mis Clementis locis presbyteri nomen «nrpari non significatione appellativa

sed hierarchies et ius auctoritatemque praeferente.

239) L. c. §. XXI: Λίχαιον ουν έϋτιν, μη λειποταχτεϊν ημά άπο του θελήματο αυτού, μάλλον άνθρωποι άφροβι και άνοήτοι και έπαιρομένοι και έγχανχω- μένου έν αλαζονεία του λόγου αυτών προ κόψωμεν, η τώ θεώ. τον κύριον Ιη~ Οούν ΧριΟτόν, ού τό αίμα υπέρ ημών έδόθη, έντράπωμεν, του προηγούμενου ημοϊν αϊδεΟθώμεν, του πρεοβυτέρου ημών τιμήσωμεν, του νέου παιδεύβωμεν την παιδειαν του φόβου του θεού.

24 °) Thoennissen (zwei hist, tbeol. Ab- handlungeri) opinatur, προηγούμενου dici praesentem Corinthiorum episcopum et successores eius, πρεϋβυτέρου collegium presbyterorum, et νέου laicorum multi- tudinem. Atqui huic suspicioni non favent quae Clemens illico subdit, τά γυναικα ημών επί τό αγαθόν διορθωϋώμεθα, uxo- res nostras ad id quod bonum est, dirigamus. Cf. Polycarpi epist. ad Philipp. §. IV.

Ac deferenda est *episcopis*, quorum profecta a Christo per apostolos institutio his verbis edicitur *41 : „Apostoli nobis iussu Domini Iesu Christi evangelizaverunt. Missus est igitur Christus a Deo et apostoli a Christo, et factum est utrumque ordinatum ex voluntate Dei. Itaque acceptis mandatis, et per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi *4 * plena certitudine imbuti Deique verbo confirmati 243 cum certa Spiritus sancti fiducia¹⁴⁴ egressi sunt annunciantes regni Dei adventum. Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes, primitias earum, spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum qui credituri erant. Neque hoc quidem novum institutum fuit, multis enim retro saeculis de episcopis et diaconis scriptum est. Sic enim alicubi dicit Scriptura 245 : *Constituam episcopos eorum in iudaea et diaconos eorum in fide.*^{li}

156. Liqueat igitur cuiusmodi sit fides et cuiusmodi caritas, qua ecclesiae membra potiri debent et qua destitui non possunt, quin ab ecclesiae corpore aliena videantur. Quemadmodum enim ipsorum fides sit oportet communis et socialis, intimoque habitu ad eam relata doctrinae formam quam instituti divinitus pastores proponunt; ita communis et socialis si oportet *caritas*, neque aliunde quam ex eo profecta obedientiae ordine, quo mutuo ipsa cohaerent suisque praesidibus subiiciuntur.

Enimvero, uti **Barnabas** tradit 24β, ecclesia est *unus populus*, non turba dissipata ac disiecta, et est 247 *una familia* quae seculi *filiis et filiabus* constat, ita suos habet *υπερέχοντα* 248, *moderatores*, qui singulos quosque in unum colligunt, vinculo socialis caritatis adstringunt, suosque intra fines circumscribunt.

Nihil autem penes **Hermae Pastorem** solemnius, quam I. *suis* ecclesiam ornari *praepositis* 249 qui ceu totidem *Dei nuntii*²⁵⁰ audiendi sunt

24 !) L. c. §. XLII: *Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ἐξεπεμφθῆ ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ' ἐγγε-
υουγ- ουν ἀμφοτέρω εὐτάκτω ἐκ ββλήμα-
το Θεοῦ. παραγγελία οὖν λαβόντες, καὶ
πληροφωρήσεντες ὅτι τῇ ἀταστάσει τοῦ
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστω-
σεντες 4Υ τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ μετὰ πλη-
ροφία πνεύματος ἁγίου ἐξήλθον ευ-
αγγελιζόμενοι, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ
μελλεῖν εἰσελθεῖν. κατὰ χώρα οὖν καὶ
πόλει κηρύσσοντες καθίστανον τὰ ἀπαρ-
χὰ αὐτῶν, δοκιμάζοντες τὸ πνεῦμα,
εἰ ἐπισκόπου καὶ διακόνου τῶν μελλόν-*

*των πιστεύειν. καὶ τούτο οὐ καινὰ; ἀ-
γαρ δη πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο πρὶ
ἐπισκόπων καὶ διακόνων. οὕτω γάρ .W
λέγει ἡ γραφή' καταστήσω τοῦ: ἐπισκοπῆ;
αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοῦ διακόνου;
αὐτῶν ἐν πίστει.*

* <*) Rom. IV. 21.

2*5) II Tim. III. 14.

1M) I. Thessal. I. 5.

24i) Is. LX. 17.

24β) Barnabae epist. §. 111.

14') Ibid. §. L

* <») Ibid. §. XXL

« <») Lib. 1. Vis. II. §. II. et Vfc. III.
§. IX.

2Je) Lib. III. Similit. V. VI.

quique ceu lapides quadrati et albi conveniunt in commissuris suis, iif
dicunllirqiie apostoli et episcopi et doctores el ministri 252, qui ingressi
iunl in clementia Dei, et episcopatum gesserunt, el docuerunt, el mini-
strarerunt sancte el modeste electis Dei, qui dormierunt, quique adhuc
iunl et semper cum illis convenerunt 253, el in se pacem habuerunt et
ie. invicem audierunt; cl quam Il. eos dumlaxal qui hisce obtemperarint
moremque gesserint, perlinere ad ecclesiam fundatam verbo omnipotentis
el honorifici nominis, contentam ab invisibili virtute Dei, et turris instar
udi/icatam super aquas, quoniam vita nostra per aquam salva facta est
tlfieli!,i. Hac in praepositos obediencia efficitur coniunctio sanctorum 25S,
el licet universae quae sub caelo sunt nationes, et ad conflandam ecclesiam
uno nomine Filii Dei vocantur 256, ingenio iuxta ac moribus summopere
discrepent, nihilominus una fide el carHale in structuram unius turris
tmteniunl, ad unam rediguntur formam, turrisque structura concolor
apparet, ct ad solis usque claritatem effulget.

457. Hanc chrislianae caritatis communionisque pulcherrimam speciem
celebrat saepissime Ignatius, neque celebrat solum, verum etiam praecipit,
eiusque originem ex hierarchica subordinatione dimanantem aperit graviterque
confirmat. Is namque est qui praecipit 257 την ομόνοιαν ν.α'ι ὑὺμνωνον
trpivjv, consensum concordemque caritatem, qua omnes σύμφωνοι ἐν
aovoiu, consoni per concordiam recipiant χρώμα Deon ἐν ἐνότητι, Dei
ados in unitate; sed is pariter est qui tantum bonum hierarchicae subordi-
nation! adscrihit, quum beatos proplerea dicat ephesios 258, quod coniuncti
imi episcopo, sicut ecclesia lesu Christo, et Iesus Christus Patri, ut
umia per unitatem consentiant. Quare inferi25 °: „Sludeamus igitur episcopo
non resistere, ut simus subiccti Deo.“ Is est qui fidelium characterem in
mutua caritate silum docet his verbis 26 °: „Quemadmodum sunt nusmimata

’“) Lib. I. Vis. ill. v.
’”) Non poterant luculentius recenseri
herarchie ordines; id unum cum Ittigio,
H. E. primi saec. p. 176., Rothe, op. cit.
p. 408. aliisque animadverti debet, δι-
tiixai.avp, doctores, esse presbyteros,
etmulrot vero esse διαχόνον .
•.) Intelliguntur elecli Dei, quibus-
episcopi tamquam cifm suis ovibus
» rr convenerunt, unumque gregem
rfeceriiot.
’“j Lib. I. Vis. III. §. III.
Ibid. §. VI.
’“) Lib. III. Simii. IX. §. XVH.

247) Epist. ad Ephes. §. IV.
2SS) Ibid. §. V: /'μά μαχαρίζω τοῦ
ἰγχιῆχραμίνου (ἐπιόχόπω) οὕτω , ὡ η
ιχχι.ηοία ΤηΟοῦ Χριότώ. χαί ὡ ὁ ΤηΟοῦ
ΧριΟτό τώ πατρί, ἵνα πάντα ἐν ἐνότητι
Ονμφωνα η.
259) Ibidem: Χπονδάῦοιμεν ουν, μη
ἀντιτάῦΟεοΟαι τω επιΟκόπω, ἵνα ωμεν
3εῶ ὑποταβῦόαενοι.
26 °) Epist. ad Magnes. §. V:
ἐύτιν νομίσματα δυο, τό μεν 3εού? τό δε
κόσμου, καί ικάότον αυτών ἴδιον χαρα-
κτήρα επικείμενον χει· οί ἀπιβτοι τοῦ
κούμου τούτου, οί δε πιΟτοί εν αγάπη χα-
ρακτήρα 9εού πατρό διά ΤηΟοῦ Χριβτού.

duo, alterum quidem Dei, alterum autem mundi, et unumquodque proprium characterem habet impositum; ita infideles mundi huius, fideles autem in caritate characterem Dei Patris per Iesum Christum habent.“ Et is est qui impensissime *urget*⁶¹ tum *ἴνωϋν πάπεώ τα καὶ ἀγάπη*, *unionem in fide et caritate*, tum *τὸ πολυειτακτον τη κατὰ &ανν ἀγάπη*, *optime ordinatam secundum Deum caritatem*.

Verum e quonam fonte hunc ordinem deducit? Celeris praetermissis palam ex hisce est quae nominalim subdimus 263: „Quum itaque in personis supra dictis omnem multitudinem in fide et caritate conspexissem²⁶⁴ hortor ut in concordia omnia peragere studeatis, episcopo praesidente loco Dei, et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis mihi suavissimis concreditum habentibus ministerium Iesu Christi, qui ante saecula apud Patrem erat et in fine apparuit. Omnes igitur, acceptis iisdem divinis moribus, vos mutuo revereamini, et nemo secundum carnem speciet proximum, sed in Iesu Christo vos invicem semper diligatis. Nihil sit in vobis quod possit vos dirimere, sed uniamini episcopo et praesidentibus in typum et demonstrationem immortalitatis 26s.“

458. Quemadmodum vero nomina sunt penes Ignatium synonyma: *caritas, pax, unio, concordia, concentus, unitas, harmonia*, omniaque eo spectant ut rationem socialis consensionis inter ecclesiae membra demonstrent; ita hanc ipsam sociale consensionem ex uno fonte *hierarchicae subordinationis* exspectandam esse beatissimus martyr testatur passimque confirmat.

261) Epist. ad Magnes. 1.

262) Cuiusmodi habentur epist. ad Trallian. §. XII., epist. ad Smyrn. J. XII. et epist. ad Polycarpum, quam Ignatius his verbis §. VIII. absolvit: „*Ἐρρώσθαι ὑμὰ διὰ παντὸς ἐν Σαῖ ἡν.ων Ἰησοῦ Χριστῷ ὑψομαι, ἐν ᾧ διαμείνητε ἐν ἰνότητι Σεοῦ καὶ Ζπισκόπου. Opto vos semper valere in Deo nostro Iesu Christo, per quem in unione cum Deo et episcopo permanetis.*”

163) Epist. ad Magnes. §. VI: *Ἐπει οὖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις προ ὅποι τό πάν πλῆθος θεώρησα ἐν πίστει καὶ αἰ. -ρη, παραινῶ, ἐν ὁμονοίᾳ Σεοῦ σπουδά?ετε πάντα πράσσειν, προκαθήμενου τοῦ Ἰπισκόπου ἐν τόπον Σέοῦ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἐν τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων. καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ προ αἰώνων παρὰ πατρί*

ην, καὶ ἐν τελείᾳ Ἰφάνη, πάντες οὖν, ὁμοψθειαν θεοῦ λαβόντες, Ἰντρέπεσθε ἀλλήλους, καὶ μηδεὶ κατὰ σάρκα βλέπετω τὸν χλῆσιον, ἀλλ' ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀλλήλους διαπαντὸς ἀγαπάτε, μηδὲν ἔστω ἐν ὑμῶν, ὁ δυνήσεται ὑμὰ μερίσαι, ἀλλ' Ἰνυφύττε3 ἐπισκοπῶ καὶ τοῖς προκαθημένοις, ἀτύπον καὶ διδαχὴν ἀφθαρσία,

264) Id est, quum fidem et caritatem universae magnesiaec ecclesiae quodam veluti in typo conspexissem in Dama episcopo, in Basso et Apollonio presbyteris, nec non in Sotione diacono.

2-5) Quasi, diceretur, sicuti unitas omnium cum episcopo merito spectator tamquam typus et adumbratio immortalis illius vitae, quam beati cum Deo anili vivunt: ita quotquot hanc cum episcopo unitatem contemplantur, ad felicioram illam unitatem credendam provehantur.

Quapropter quum nihil eidem antiquius foret quam socialem unitatem veluti proprium fidelium characterem tueri, omnem idcirco movit lapidem ul illius caussam protegeret, el deferendam episcopo obedienciam servandamque cum eo caritatem quo vehementius posset, saepissime inculcaret.

Atque omnino inculcavit edicens 268, *custodiendam unitatem cum episcopo, qui caritate Patris et Domini Iesu Christi ministerium obtinuit rtgtndi coetus.* Inculcavit scribens 2°7, *quotquot Dei et Iesu Christi sunt, lim esse cum episcopo, eum vero qui schisma facientem sectetur, regni dirini hereditatem non consequuturum.* Inculcavit quum instinctu affialuque Spiritus de obedientia praestanda episcopo his verbis loquutus est 268: „Clamavi cum praesens essem, loquutus sum magna voce: episcopo obedite, presbyterio et diaconis. Quidam autem suspicati sunt me, ut praescium schismatis quorumdam, haec dixisse. Testis autem mihi is est pro quo vinctus sum, quod a carne humana id non cognoverim. Sed Spiritus annuntiavit dicens, sine episcopo nihil facite, carnem vestram ul Dei templum custodite 269, unionem amate, dissidia fugite, imitatores estote Iesu Christi, sicut et ipse Patris ipsius.“

Hinc quod Ignatius docet 270: „Bonum est, Deum et episcopum honorare. Qui honorat episcopum, a Deo honoratus est; qui clam episcopo aliquid agit, diabolo servit.“ Hinc quod addit271 : „Cuncli similiter reve-reantur diaconos ul mandatum Iesu Christi, et episcopum ut Iesum Christum filium Patris, et presbyteros ut senatum Dei et concilium apostolorum 272. Sine his ecclesia non vocatur.11 Hinc pienlissima salutatio 273 : „Valete in Iesu Christo, subiecti

,u) Epist. ad Philadelph. §. I.
Uf) Ibid. §. III: *Οσοι γάρ Θεού εισιν και Ιησού Χρίστου, ούτοι μετά του ίπιμου εισίν ει τκ σχίζονται ακολουθεί, itfãùan \$iθύ ου κληρονομεί.*
,H) Ibid. §. VII: *Έκραύγασα μεταξύ ό. ιΧάλουν μεγάλη φωνή· τώ Ζπισκόπο) ζροίχετί και τώ πρεσβυτερίω και διάκο- ΚΗ. ο/δι ύποπτεύσαντε με, ώ προειδότα μερισμόν τινων, λίγειν ταύτα. μάρτυ ii laa. In ω δίδεμαι, ότι από σαρκό ιάρωπίνη ουκ ιγνων. τό δε πνεύμα Ιήρυσσιν λίγον τάδε· χωρί του ίπισκό- zw μηδέν ποιείτε, την σάρκα υμών ω ηόϊ Θεου τηρείτε, την ίνωσιν αγαπάτε, W μεριΟμού φεύγετε, μιμηταί γίνεστε Ιησού Χρίστου, ώ και αυτό του πα- :ρο αυτού.*
“.) 1. Cor. III. 16, et VI. 19.

27 °) Epist. ad Smyrn. IX: *Καλώ Θεόν και Ιπίσκοπον ειδίναι· ό τιμών ιπίσκοπον, υπό \$·εού τετίμηται· ό λά^ρα Επισκόπου τι πράσσων, τώ διαβόλιρ λα- τρεύει.*
271) Epist. ad Trallian. §. III: *Όμοίω πάντε Ιντρεπες^ωσαν του διακόνου ώ Ιντολην "Ιησού Χριστού, και τον ίπίσκο- πον ώ ΤηΟούν Χριστόν, όντα υión του πατρό , του δι πρεσβυτερου ώ συνεδριον \$εού, και ώ σύνδεσμον αποστόλων. χω- ρί τούτων Ικκλησία ου καλείται.*
272) Gemina recurrunt §. XIII, et ad Smyrn. §. VIII.
273) Epist. ad Trail. §. XIII: *Έββωσ^ε εν Ιησού Χριστώ, ύποτασσόμενοι τώ ίπι- σκόπω ώ τη ίντολη, ομοίω και τώ πρεσβυτερίρ.*

episcopo ul Dei praecepto, et similiter presbyterio*74?* Atque hinc geminis concepta verbis sententia 275: „Omnes episcopo obtemperate, ul Iesus Christus Patri; et presbyterio ul apostolis; diaconos autem revereamini ul Dei mandatum?*

459. Cum his aulem nexa sunt quae Ignatius continuo tradit*77: „Separalim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum, quae ad ecclesiam spectant. Non licet sine episcopo neque baptizare, neque agapen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc el Deo est beneplacitum, ut firmum el validum sil omne quod peragitur?* El sane 277: „Quemadmodum Dominos sine Patre, ipsi unitus, nihil fecit neque per seipsum, neque per apostolos; ila neque vos sine episcopo et presbyteris quidquam peragatis. Neque adgredimini, ut quidquam a vobis separation factum decens appareat. Sed in unum convenientibus una sit oratio, una precatio, una mens, una spes, in caritate, in gaudio sancio. Unus est Iesus Christus, quo nihil praestantius est. Omnes itaque vehit in unum templum Dei concurrите, velut ad unum altare, velut ad unum Iesum Christum, qui ab uno Patre prodiit, el ad unum reversus est et cum uno perseverat?* Qua unitatis idea perculsus Ignatius pergit 278: „Qui intra altare est, mundus est, qui vero extra est, non est mundus; hoc est, qui sine episcopo et presbyterio et diaconis quidpiamagit is non est mundus in conscientia?*

460. Neque mirum, quando haec sint verissima 279: „Episcopo attendite, ut el Deus vobis attendat?* Ac verissima item sint quae Ignatius profitetur inquires 280: „Ubi autem divisio est et ira, ibi Deus non habitat.

,7<) Loci affines habentur ad Magnes. §. II, et alibi.

275) Epist. ad Smyrn. §. VIII: *Πάντε τg* Ζπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς ἱrjaους Χριστό τῷ πατρί· καί τ<Σ πρεσβυτερίῳ, ὡ> τοκ ἀποστόλοι· τοῦ ὕι διακόνου ἰντρεπεσ3ε ὡ 3εοῦ ἰντολήν.*

•70) Ibidem: *Ἰηδεῖ χωρί τοῦ Ἰπι^κόπου τι πρασσίτω τῶν ἀνηκόντων εἰ την Ἰκκλησίαν. οὐκ Ἰ3,εόν Ἰστιν χωρί τοῦ Ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν, οὔτε ἀγάπην ποιεῖν ἀλλ* ὁ ἄν εκείνο δοκιμάσρ, τούτο καί τῷ θεῷ εὐάρεστον. ἵνα ἀσφαλκ ἡ καί βέβαιον παν, ο πράσσεται.*

277) Epist. ad Magnes. §. VU: *ἡ περ ὁ κύριο ἀνευ τοῦ πατρό οὔδεν Ἰποίησεν, ἠγνωμένο ὦν, οὔτε δι εαυτοῦ* οὔτε διὰ των ἀποστόλων· οὕτω μηδε υμεῖ ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου καί τῶν πρεσβυτερῶν μηδέν πρόσθετε. μηδε πειράσητε εὐλογον τι φραι-*

νεσθαι ἰδία ὑμῖν. ἀλλ' Ἰπὶ το αὐτὸ ἰχία προ ευχή, μία δεησι, εἰ νου, μία ἰλχί(, Εν ἀγάπῃ, Εν τῇ χ&ρά τῇ ἀμώμῳ. ὡ ἰστιν Ἰησοῦ Χριστό, οὐ ἀμεινον ονιir ἰστιν. πάντε οὖν ὡ εἰ ἵνα ναόν συνίρ· χεσθε 3εοῦ, ὡ Ἐπὶ εν θυσιαστήριον, ὡ Ἐπὶ ενα Ἰησοῦν Χριστόν, τόν αφ Ἰνὶ πατρό προελθόντα, καί εἰ ενα ὄντα εοῖ χωρήσαντα.

278) Epist. ad Trallian. II—VII: *Ο Εντό θυσιαστηρίου ὦν καθαρὸ Ἰστιν* ὁ δε ἔκτο ὦν, οὐ καθαρὸ Ἰστιν τοῖτ ἰστιν, ὁ χωρί ἐπισκόπου καί πρεσβιπιρίοι καί διακόνου πράσσων τι, οὔτο οὐ θαρὸ Ἰστιν τῇ συνειδήσει.*

279| Epist. ad Polycarp. §. VI: *Τὸ Ἐπισκοπῷ προ ἔχετε, ἵνα καί ὁ 3εοῖ ὑμῖν»*

2h0) Epist. ad Philadelph. §. VIII: *Οἱ δε αερισμὸ Ἰστιν καί οργή, θεὸ οὐ κατοικεῖ. πάσιν οὖν μετανοοῦσιν ἀρίτει ὁ κύριο,*

Omnibus igitur poenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum episcopo.“

Sunt ergo invicem sic nexa unio cum Deo et communio cum episcopo, ul illius nemo consors sil, qui hac suo merito privetur. *Episcopi* namque existimandi sunt, ul qui loco Dei et Christi fideles pascant eisdemque prospicient *81 : „Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae mei loco Deo pastore utitur. Solus Iesus Christus illam vice episcopi reget, atque vestra caritas 28 Existimandi sunt *pastores*, qui ovile dominicum a lupis defendant atque incolume tueantur 283 : „Filii itaque lucis et veritatis fugite divisiones el pravas doctrinas; ubi autem pastor est, eodem ut oves sequamini. Mulli enim lupi 284 fide digni 285 habili perniciosis voluptatibus eos capiunt qui ad Deum currunt, sed in vestra concordia non habebunt locum? Et existimandi sunt *patresfamilias*, quibus Dominus omnium curam administralionernque commiserit 286: „Et quamdiu quis episcopum tacentem287 videt, tanto magis eum revereatur ; quemcumque enim paterfamilias 288 mittit ad gubernandam familiam suam, hunc ila accipere debemus ut illum ipsum qui mittit. Manifestum igitur est, quod episcopum respicere oporteat ut ipsum Dominura.“ Quapropter 280 : „Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo jit; quemadmodum ubi fuerit Christus Iesus, ibi catholica est ecclesia 29

lif μετανοήσωβιν εἰ ἐνότητα Σεον και Jcpiipion του Ιπισκόπου.

iiI) Epist. ad Rom. §. IX: Ii'vnhmo- nwn Iv tr προκυχρ υμών τη Iv Συρία Indjftiaf, ητι αντί Ιμου ποιμίνι τώ 3εώ χρμαι. μόνο αυτήν 'Ιησού Χριστό iztfKOsrjfaí, και η υμών αγάπη.

3η) Caritatem significat romanae ec- clesiae, quae secundum Christum antio- dieoae provideat.

nj) Epist. ad Philadelph. §. II: Τέκνα «w ywrot και αλητεία φεύγετε τόν με- ριφρον και τὰ κακοδισκαλία · όπου υἱ ό z'iuijn Ιστιν, Ικει ώ πρόβατα άκολου- Wt. πολλοί γάρ Λύκοι αξιόπιστοι ήδονη αιχμαλωτίζουνι του 3εοδρόμου · uiV brij ινότητι υμών ούχ ίξουσιν τόπον.

Actt. XX. 29.

ÎB) Dicuntur αξιόπιστοι non quod re- vera essent fide digni, sed quod tales viderentur.

,u) Epist. ad Ephes. J. VI: Καί όσον ilixM τι σιγώντα Ιπίσκοπον, πλειόνω itriv oo,2ησ&ω· πάντα γάρ ον πεμπει ό ώώιχότη εἰ ιδίαν οικονομίαν, ούτω

PuugliA, Comm, de Ecclesia. U.

δει ημά αυτόν δίχεσ^αι ώ αυτόν τόν πέμψαντα. τόν ούν Ιπίσκοπον δηλον ότι ώ αυτόν τόν κύριον δει προ βλέπειν.

2b7) Tacentem vocat episcopum, qui lenitati studens non ea qua posset patris- familias auctoritate praecipit, arguit, poe- nisque animadvertit.

2SS) Matth. XXIV. 45.

289) Epist. ad Smyrn. §. VIII: "Οπου άν (ράνρ ό Ιπίσκοπο , Ικεῖ το πλήθο ἴστω · ώ περ όπου άν η Χριστό 'Ιησού , ίκει ή καθολική Ικκλησία.

29°) De hac sententia sic habet Iose- phus HefeIe: »Ubi episcopus est, ibi est ecclesia concreta; et ubi Christus, ibi ecclesia universalis. MShler, *Einheit der Kirche*. p. 292. Aliter Rothe, *An[cinge* etc. p. 47. sq., cui καθολική = *visibilis ecclesia*j quique locum nostrum itu inter- pretatur: quia cum Christo necessarie simul posita est ecclesia *visibilis*; ideo et in quovis loco ubi episcopus apparet, etiam fideles ad *visibilem* coetum con- gregati esse debent; nam episcopus re- praesentat Christum. Alii denique viro

461. Nemini igitur integrum est in disceptationem adducere, sive quae sit *notio* caritatis quam tantopere commendat Ignatius, sive quae eiusdem *caussa* atque *origo* putari dieique debeat. Caritas enim ecclesiae membris necessaria idem prorsus valet ac pax, unio, concentus, harmonia, socialisque concordia, qua singula membra secumipsis cohaerentia in unum tandem corpus universa conspirant. Eiusdem porro origo efficiensque principium plane continetur hinc *praesulum iure*, quo singulis membris proprios actus edicunt, tolumque coelum apte moderantur, inde *fidelium obedientia*, qua suis antislilibus morem gerunt, eorumque praeceptis obsequuntur.

Quocirca exploratius esse nequit discrimen, quo socialis caritas membrorumque ecclesiae propria ab ea secernitur caritate quae theologicis connumeratur virtutibus, et qua proximum in Deo ac propter Deum propensissima voluntate diligimus. Haec enim ex sese interior est, illa exterior; haec universum complectitur hominum genus, illa ad ecclesiae corpus proprie refertur: hac cum universis hominibus coniungimur, unamque efficimus humanam familiam, illa cum ecclesiae membris in unum acquisitionis populum copulamur: haec nulla excludit benevolentiae officia, illa officiis constat, quibus vita ecclesiastici corporis explicatur: haec tandem naturali divinaque lege regitur, *diliges proximum tuum sicut te ipsum*, at illa suam normam ex eo supernaturali ordine mutuatur, cuius toties Ignatius meminit, quemque Cyprianus nobilissime explanat scribens²⁹¹: „Dominus noster, cuius praecepta meluere et observare debemus, episcopi honorem et ecclesiae suae rationem disponens in evangelio loquitur et dicit Petro ²⁹²: *Ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super istam petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferorum non vincunt eam: et tibi dabo claves regni caelorum, et quaecumque solveris super terram, erunt ligata et in caelis, et quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in caelis*. Inde per temporum et successionum vices episcoporum ordinatio ²⁹³ et ecclesiae ratio ^{2M} decurrit.

docto (Baumgarten-Crusius, *Lehrb. d. D. G.* II. 1255.) est *καθολικὴ* potilis vera quam *universalis* ecclesia.· Mihi autem vix dubium est huc redire Ignatii sententiam: ubi comparuerit episcopus Christum repraesentans, ibi et multitudo sit coetusque singularis illi obnoxius; quemadmodum ubi fuerit Christus Iesus idemque pastor universalis, ibi catholica est et universalis ecclesia.

-9I) Epist. XXXIII. *ad lapsos* p. 216. Matth. XVI. 18.

Quod enim non sine praerogativa plenitudinis in Petro antecessit, id in reliquis episcopis Petro obnoxiiis consequi

debut. Hanc porro esse germanam Cypriani mentem, verba ipsa suadent et omnino persuadent tum alia eiusdem testimonia, tum quae litteris consignarunt Innocentius I. epist. XXIX. *ad concit carlhag.* n. 1, et epist. XXX. *ad concit milevit.* n. 2: Augustinus, serm. CCXCV. η. IV.: Leo I. serm. IV. al. II. *in aimir. die assumpt. suae*, nn. 2—3, et epist. X. *ad episcopos per provinciam viennent, constitui*, cap. I.; Gelasius I. epist. VIII.: Isidorus hispalensis, *Offic.* lib. II. cap. V: et synodus aquisgran. habita an. DCCCXVI. cap. IX.

²⁹») Sicut enim ad evangelii praescri-

ul ecclesia super episcopos constituatur, el omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur.⁴⁴

462. Huc igitur ratio perlinet institutae divinitus oeconomiae, ut quemadmodum singulae ecclesiae ex unitate pastorum quibuscum obediencia cohaerent, unitatem visibilem nanciscuntur; ila universalis ecclesia ex unitate Petri oecumenici pastoris, quocum hierarchies subordinatione vincitur, unitatem conspicuam mutuatur. Etsi vero longe frequentius prius illud tradat Innatius, attamen neque hoc posterius funditus omisit, sed quantum satis est, semel ilerumque significavit.

Significavit enim quum de antiochena ecclesia* suo viduata pastore romanam Petri ecclesiam his verbis alloquulus est 295 : „Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae mei loco Deo pastore utitur. Solus Iesus Christus illam vice episcopi reget 296 , alque vestra caritas.⁴⁴ Ad vos enim spectant verba principis pastorum 297 : *Diligis me plus his ? Pasce ayios meos, pasce ores meas*, non has illasve, sed omnino omnes. Significavit de eadem romana ecclesia inquiring 298 : „Nulli umquam invidistis, alios docuistis. Ego vero illa quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis¹⁷”.¹⁴ Atqui haec non alii conveniunt ecclesiae, nisi quae omnibus magisterio el auctoritate praecellat.

Ipsa denique significavit inscriptione, qua epistolam ad romanos instruxit³⁰⁰ : „Ignatius qui et Theophorus, *ecclesiae* misericordiam consequutae

pium necesse est, ut universa ecclesia non aliter Petro ac suo fundamento incombât: ita hac praelucente forma necesseest, ut singulae ecclesiae suis praelulibus tamquam obnoxiiis fundamentis et com Petro cohaerentibus innitantur.

!,i) Epist. ad Rom. §. IX : *Μνημο- uiui ἰν τῇ προ ευχή υμῶν τῇ ἐν Συρία, ἰνάῃῃῃ , ἥτι ἀντί εμοῦ ποιμένι τῷ θεῷ ἱρήται, μόνο; αὐτὴν Ἰησοῦ Χριστό ἐπι- ἱχοπήῃει καί ἡ υμῶν ἀγάπη*. Prior ver- ti) armena: -Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae pro me per Deum pascitur: et solus Iesus Christus usitabit eam, et amor vester."

”) Ioh. X. 11. *Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ἰ χαλὸ* .

”) Ibid. XXI. 15—18.

:u) L. c. §. III: *Ουδέποτε ἐβασχάνατε wfaa' ἄλλον ἐδιδάξατε. ἐγὼ δε & ἐλ.ω, ba χαλῖνα βέβαια ἡ, ἃ μα^ητεύοντε ἀλλ/ῶθε*.

299) Interpres syrus, priorque armenus hoc alterum incisum penitus omittunt, primumque ita reddunt: *Numquam invidistis cuiquam, alios edocuistis*. At secunda versio armena sic habet: *Numquam nobis invidistis, et numquam alios non edocuistis; et nunc volo hoc confirmare quod vos didicistis, et aliis praecipitis*.

3 ° °) Ἰγνάτιο ὁ καί Θεοφόρο , τῇ ἡλε- μένῃ ἐν μεγαλειότητι πατρὸ ὑψίστου καί Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνοι υιοῦ αὐτοῦ ἐχχλησία ἡγαπημένη καί πεφωτισμένη ἐν ἀελήματι τοῦ θελήθαντο τὰ πάντα, ἃ εἴτιν κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἥτι καί προχάθεται ἐν τόπῳ χωρίου Ρωμαίων, ἀξιόῃεο , ἀξιοπρεπή , ἀξιομαχάριτο , ἀξιέπαινο ,ἀξιεπίτευχτο , ἀξιαγνο καί προχα&ημένη τῇ ἀγάπῃ , χριΟτώννμο , πατρώννμο;, ἥν καί ἀῃπά- ζομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, υιοῦ πατρὸ .

in magnificentia Patris silissimi et Iesu Christi, filii eius unici; ecclesiae dilectae et illuminatae voluntate eius qui vult omnia quae, sunt secundum caritatem Iesu Christi Dei nostri, quae etiam praesidet in loco regionis romanorum 301, digna Deo, digna decore, digna quae beata praedicetur, digna laude, digna quae voti compos fiat, digne casta et praesidens caritate^{30*}, Christi 303 et Patris nomine insignita, quam et saluto in nomine Iesu Christi filii Patris.“

Ecquo enim spectavit Ignatius romanam appellans ecclesiam *προχα. Οημενην τη αγάπη* ? Neminem latet, *προκάθημαι*, quod proprie est *anli sedeo* atque *ante situs sum*, metaphorice idem notare ac *praesideo*, *praesua*. vel etiam *praesidio sum et ad custodiam tutelamque destinatus*. Harum certe significationum usum praeclara exempla stabiliunt, atque referri ad eundem debent sive Chrysostomi verba 304 quibus praesides pastoresque dicuntur *προκαθήμενοι*, sive canon laodicens undecimus quo synodus *ποε βυτιδα* et supra celeras mulieres in ecclesiis sedentes nuncupat *προκαθημένα*, sive *οι τοῦ κοιτώνο προκαθήμενοι*, *vestiarii praesides*, apud Cantacuzenum 303, et *προκαθήμενοι πόλεων*, *praesides urbium*, apud Codinum 303 et Iulianum 307. Nequii ergo anceps videri, romanam ecclesiam *προκαθημένην τή αγάπη*, *praesidem caritatis* idcirco salutari, quod ipsa praesit caritati catholicae, sibi commissam divinitus habeat catholicae communionis tutelam.

Quam ut pro suo iure suoque officio romanus Clemens exerceret¹”, eas dedit litteras quas Irenaeus dicit 309 *ικανωτάτην γραιην, potentissimas 310 litteras*, et quibus effectum est³¹¹ ut Corinthii *non modica dissensione avulsi ad pacem congregarentur*.

30’) Utraque prior recensio syra et armenia habet: *Quae praesidet in loco regionis romanorum*; altera recensio Syriaca legit: *Cui est sedes primaria in loco romanorum*, omissa voce *χωρίον*; et altera recensio armenia sic est: *Quae sedet praeses in loco regionis romanorum*. At vero in prisca latina interpretatione occurrit, *quae et praesidet in loco chori* (*χορόν*, *coetus*) *romanorum*, et hanc lectionem post Vossium praetulit vir impense doctus Io. Petrus Secchi.

301) Prior syriaca recensio, *et sedens in capite* (*προκαθήμενη*) *in amore*; secunda recensio, *et sedens est in sede amoris*; secunda vero armenia, *et dux amoris*.

Vossius et Smithus praeferunt *χρι-*

Οτόνομο, *Christi habens legem*, cui conjecturae favent antiquae interpretationes.

30<) In 1. ad Corinth, horn. XXX.

30s) Lib. I. cap. XIX.

3°6) Cf. glossar. Meursii.

30T) *Novell.* XIII.

3°s) Videsis Conradi Ebert animadversiones, quas laudat probatque Gottfridus Lumper in *1fist. theologico-erit.* T. I. pagg. 79. seq.

3°9) *Con. haeres.* lib. III. cap. 111. η. 3.

31 °) Henriens Valesius ad Eusebii H.E. lib. V. cap. VI., vertit *luculentissimas litteras*. Quum vero *ικανόν* sit *cui nihil deest*, profecto *ικανωτάτη* *1Qcuprj* erit *epistola inprimis par et sufficiens*, idest potentissima.

31 Ita orationem nectimus ex lectione

Inferimus ergo duplicem distingui causam oportere ecclesiasticae caritatis, christianaeque communionis, *particularem* aliam, ad singulas pertinentem ecclesias neque ab iure episcopi diversam, et aliam *universalem* neque huic illi communioni et fraternitati³¹² praepositam, sed infinite simpliciterque * ' ' *προοχα&ημενην τη αγάπη*, *praesidentem caritati* et fraternitati. Haec aulem est ecclesia romana et universalis qua fulget auctoritas, propter quam necesse est omnem ad ipsam convenire ecclesiam, quum *ex ipsa in omnes venerandae communionis iura dimanent*³¹⁴, adeo ut *quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus sit, et quicumque cum ipsa non colligit, spargat* ³¹⁵.

463. Praestitutae doctrinae de necessitate mutuae socialisque caritatis eiusque causa suffragantur egregie quae in actis martyrii ab Ignatio facti legimus⁵¹⁶, *ipsum summa cura antiochenam ecclesiam rexisse, instar boni gubernatoris gubernaculo precum ac ieiunii et assiduitate docendi et perpetua contentione spiritus contrariae tempestati restitisse*, eZ ³¹⁷ *divinae uirtutis lucernae* ³¹⁸ *intellectum cuiusque interpretatione divinarum Scripturarum*³¹³ *illustrasse*.

Tum suffragantur quae Polycarpus docet ³²⁰ : „Scientes ergo quod *Deus non irridetur*³² debemus digne mandato ac voluntate eius ambulare.“ Dei aulem voluntas ac mandatum est ³²² „subiici presbyteris et diaconis ³²³,

apud Nicephoruni lib. IV. cap. XV., sed ei lectione penes Eusebium, quam vetus quoque interpres sequutus est, restitutio unitatis et pacis non tam litteris, quam ipsi roaiana ecclesiae asseri *αμέσω* debet.

nî) Hoc *fraternitatis* sensu nomen *αγάπη* saepe adhiberi, exemplis ostendunt Meursius in *Glossario* et Sui- cenis in *Thesauro* ad v. *αγάπη*.

,n) Quemadmodum infinite simpliciterque Irenaeus lib. III. cap. III. n. 3. scribit : *•θψάνύϊαντε ουν καί οίκοδομήσαντε οί uaxâûioi απόστολοι rijv εκκλησίαν, Αινω τήτ τη εχισχοπή λειτουργίαν ενεχείρισαν*. Fondantes igitur et instruantes beati apostoli ecclesiam. Lino episcopatum administrandae ecclesiae tradiderunt.a

H) Epist. synodi aquileiensis ad Imperatores inter opp. Ambrosii T. II. daw. II. epist. II.

Sunt verba Hieronymi epist. XV.

n<) Martyr. Ignat. §. I: *Ιγνάτιο*, *ὁ νι cxfTÜον Ιωάννου μαθητή*, *άνήρ*

ην τοῖ παΟιν ἀποϋτολικό, *καί ἐκνβερνα την εκκλησίαν* *Αντιοχέων ἐπιμελώ*, *χα- θάπερ κυβερνήτη αγαθό τω οἶακι τη ττρο ευχή καί τη νηστεία*, *καί τή συν- εχεία τη διδασκαλία*, *τῷ τόνω τω πνευ- ματικά*) (*fiel τον πνεύματο*), *προ την ζάλην την ἀντικειμένην ἀντεῖχεν*.

317) Ibid.: *liai λύχνον δίκην θεϊκού την εκάστου φωτίζων διάνοιαν διά τη των θείων γραφών ἐξηγήσεω*.

318) Ioh. V. 35.

319) Neque enim Scripturarum interpretatio singulis quibusque permissa erat, sed ex cathedra authentici magisterii repetebatur.

320) Epist. ad Philipp. V: *Εἰδότε αν, ὅτι θεό ον μυκτηρίζεται, ὀφείλομεν ἀξίω τη εντολή αυτού καί δόξη περι- πατεῖν*.

32 *) Gal. VI. 7.

322) Ibid.: *Εποτασσομένον τοί πρεσβυ- τέροι καί διακονοι*, *ὡ θεω καί Χριστώ*.

I) nPolycarpus,· inquit Ilefele, «epi- scopi non facit mentionem, quippe qui

tamquam Deo et Christo.⁴¹ Quocirca numquam defuerunt et numquam deerunt ad quos apte traducantur verba de Polycarpo adhibita 334: „Quorum (electorum) unus hic fuit maxime admirandus martyr Polycarpus, qui nostris temporibus apostolicus et propheticus doctor exstitit, atque catholicae ecclesiae Smyrnae episcopus.⁴⁴

Sed rem totam ad vivum exhibent, socialeinque membrorum ecclesiae caritatem eiusque originem nativis repraesentant coloribus quae his verbis Iustinus commemorat⁴⁵: „Nos autem postquam sic abluimus 335, eum qui fidem suam et assensum doctrinae nostrae testatus est, ad fratres qui dicuntur ducimus, ubi congregati sunt, communes preces⁴⁶ et pro nobis ipsis et pro eo qui illuminatus est et pro aliis ubique omnibus intento animo 336 facturi, ut veritatis cognitionem adepti hac etiam gratia dignemur ut rectam operibus vitam agentes et mandatorum observatores inveniamur, quo aeternam salutem assequamur. Invicem osculo salutamus, ubi desinimus precari. Deinde ei qui fratribus praeest, panis affertur et poculum aquae ei vini 337, quibus ille acceptis laudem et gloriam parenti universorum per

verecundia impeditus eum nollet cohortari. Atqui probabilior inde ratio ducitur, quod ex summa epistolae obscurum non sit, tum philippensem ecclesiam episcopo caruisse.

334) Martyr, s. Polycarp. §. XVI: ἸϞν εἰ καὶ ὄντο γέγονει ὁ θανματοῦ μάρτυ Πολύκαρπο, ἐγ τοί καθ' ἡμὰ χρόνοι διδάσκαλο ἀποστολικό καὶ προφητικό γινόμενο, ἐπίσκοπό τε τῇ ἐν Σμύρνῃ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

335) Apology. 1« §. LXV: Ἡμεῖ δε μετὰ τὸ ὄντω λούσαι τὸν πεπειθόμενον καὶ ὀυγκατατεθειμένον ἐπὶ τοῦ λεγομένου ἀδελφού ἀγομεν, ἐνθα συννηγμένοι εἰθι, κοινὰ εὐχὰ ποιησόμενοι ὑπὲρ τε εαυτῶν καὶ τὸν φωτισθέντο καὶ ἄλλων πανταχὸν πάντων εὐτόνῳ, ὅπῳ καταζιωθῶμεν τὰ ἀληθὴ μαθόντε καὶ δι ἔργων ἀγαθοί πολιτευταί καὶ φύλακε τῶν ἐντεταλμένων εὐρεθῆναι, ὅπῳ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν ὦθῶμεν. ἀλλήλου φιλήματι ἀσπίζοαεθα παυοάμενοι τῶν εὐχῶν. ἔπειτα προφέρειται τῷ προεστώτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτο καὶ ποτήριον ὕδατο καὶ κράματο, καὶ οὗτο λαβὼν αἶνον καὶ δοζαν τῷ πατρὶ τῶν ὁλῶν διὰ τοῦ ὀνόματο τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύ-

ματο τὸν ἁγίου ἀναπεμπεῖ καὶ εὐχα⁴⁷ ὅτιαν ὑπὲρ τοῦ χατηξιῶσθαι τούτων καὶ αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ποιεῖται* οὐ συντελῶν το τὰ εὐχὰ καὶ τὴν εὐχαριδτάπ⁴⁸ ὁ παρῶν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων ἀμπ. τὸ δε ἀμὴν τῇ εβραϊδὶ φωνῇ τὸ γένοιτο σημαίνει. εὐχαριστήσαντο δὲ τοῦ τοῦ εστώτο καὶ ἐπευφημήσαντο παντὸ τὰ λαὸν οἱ καλούμενοι παρ ἡμῖν αἰῶνι διδόντες ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντο ἄρτου καὶ οἶνον καὶ ὕδατο καὶ τοί οὐ παροῖδα ἀποφύροντες.

3-6) Eo modo cuius meminit §. LXI. quemque nos superius descripsimus.

327) De communibus precibus sermo est in constitute apostolic, lib. VII. capp. IX. seq.

31s) Εντονο προ ευχή laudatur epist. eccles. lugdun. et vienn. apud Eusebium H. E. lib. V. cap. I—IV.

329) Intra mentio est ἄρτου καὶ enor καὶ ὕδατο: et §. LXVII. ἄρτο κρ*· φερεται καὶ οἶνο καὶ ὕδωρ. Etiam Irenaeus lib. V. cap. II., et cum ipso alii ex veteribus quos laudant Grabijs in annotatt. et Augusti, *Denkwurdigk.*

nomen Filii et Spiritus sancti sursum mittit et gratiarum actionem pro his ab illo acceptis donis prolixè exsequitur. . . . Postquam preces et gratiarum actionem absolvit et omnis populus fauste acclamavit, qui apud nos dicuntur diaconi panem et vinum et aquam, in quibus gratiae actae sunt, unicuique praesentium participanda distribuunt et ad absentes perferunt/4 Mox paucis explanato eucharistiae mysterio 380, descriplaque ecclesiasticorum conventuum facie”1, sacrarumque lectionum distributione, illico pergit 332: „Deinde ubi lector desiit, is qui praeest verbis admonitionem el incitationem ad imitandas res tam praeclaras suscipit. Postea consurgimus communiter omnes el preces emittimus. Alque ul iam diximus, ubi desiimus precari, panis affertur et vinum et aqua, el qui praeest preces pariter et gratiarum actiones pro viribus 383 sursum mittit, et populus fauste acclamat, amen: et eorum in quibus gratiae aciae sunt, distributio et communicatio fit unicuique praesentium, el absentibus per diaconos mittitur.“

464. Nihil igitur in ecclesia est separati, nihil laceri, nihil avulsi, sed omnia devincta sunt, cohaerentia, unita, Patrisque Unigenitus qui non tulit ni sua vestis in paries divisa scinderetur, longe patitur minus ut sua caro suumque corpus, quod est ecclesia, discerpatur. Quare concors est in ecclesia fides, communes sunt preces, communia mysteria, eadem lectiones el una alque eadem praedicatio. Tanta vero membrorum omnium coniunctio sodalisque concordia ex *unitate* proficiscitur *antistitis*, cui fideles universi subiiciuntur, quique vice Christi el Dei normam fidei proponit, sociales actus dirigit, officiaque moderatur. Apposite **Irenaeus** qui spiritalis discipuli munera recensens 334, post alia pergit 335: „Iudicabil autem et eos, qui

d. christl. *Archaeologie*, T. IV. p. 162, et T. VIII. p. 72., recensent tria eucharistiae dona, *panem, vinum, aquam*.

"») L. c. §. LXVI.

») Ibid. §. LXVII.

H1) Ibid.: *Εἰς πανΟαμίνου του ανα-jntiixovro; ο̅ προεβτώ διά λόγου την νπδιύιαν χαί πρόκληϋν τή τών καλών ιώταν μιμήϋιω; ποιείται. έπειτα άνιΟτά- iu9a χοινή πάντε και εύχά πέμπομεν. χβί. ύ; Χροέφημεν, πανΟαμένων ημών τή ετχή άρτο προ φέρεται και οίνο και Ηυρ, χαί ο̅ προεΟτώ εύχά ομοίω και α-γαριδτία , όϋη δύναμι αύτώ, αναπέμ- ια, χαί ο̅ λαό επευφημεί λίγων τό αμήν, «ὅ ή διάδοΟι χαί ή μετάληϊιι άπό τών ηχαριδτη9εντων ικάϋτω γίνεται, και τοί ιε χαφουΟι διά τών διακόνων πέαπεται.*

333) Collatis locis §§. XIII—LV. et dialog, cum Tryph. §. LXXX. deprehen- ditur, formula, *Οβη δύναμι ανπω*, signi- ficari *pro viribus proque praesidis fa- cultate*. Videsis constitutt. apostolic, lib. VIII. cap. XII., ubi *ο προεβτώ* gra- tiarum actiones ita absolvit: *Εύχαριβτον~ μέν βοι, 3εε παντοκράτορ̅ ούχ* (Γδον όφείλομεν, «Z// όσον δυνάμεΟα.

334) *Con. haeres*, lib. IV. cap. XXXIII. nn. 1 — 6.

335) Ibid. n. 7: *‘Ανακρίνει δέ και του τά σχίσματα εργαζομένου ^ κενού όντα τη του 3εού αγάπη , και το ιδιον λυσι- τελέ σκοπονντα , αλλά μη την ενωσιν τη εκκλησία 9 και διά μικρά και τά ύφούοα αίτια τό μέγα και ένδοξον σώμα τον Χριστου τέμνοντα και διαιρονντα ^*

schismata operantur, qui sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes quam unitatem ecclesiae; et³³ propter modicas et quaslibet causas³³⁷ magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, et quantum in ipsis est, interficiunt: pacem loquentes et bellum operantes, vere liquantes culicem et camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correctio, «quanta est schismatis perniciēs?»

465. Sed quidnam consilii cepit institutor ecclesiae Christus, ut dirum adeo malum crudelemque perniciem a magno gloriosoque suo corpore quam longissime averteret? Patefacit Irenaeus scribens 338: „Quapropter eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut ostendimus; qui eum episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero qui absistunt a principali successione et quocumque loco colligunt, suspectos habere vel quasi haereticos et malae sententiae, vel quasi scindentes et elatos et sibi placentes, aut rursus ut hypocritas, quaestus gratia et vanae gloriae hoc operantes. Omnes autem hi deciderunt a veritate. Et haeretici quidem alium ignem afferentes ad altare Dei, id est alienas doctrinas, a caelesti igne comburentur, quemadmodum Nadab et Abiud 339. Qui vero exsurgunt contra veritatem, et alteros adhortantur adversus ecclesiam Dei, remanent apud inferos voragine terrae absorpti, quemadmodum qui circa Chore, Dathan et Abiron 340. Qui autem scindunt et separant unitatem ecclesiae, eandem quam Hieroboam³⁴¹ poenam percipiunt? Et aliquot interieclis subdit³¹¹: „Ab omnibus igitur talibus absistere oportet, adhaerere vero his qui et apostolorum, sicut praediximus, doctrinam custodiunt, et cum presbyterii ordine sermonem sanum et conversationem sine offensa praestant, ad confirmationem et correptionem 343 reliquorum. Tum concludit 344: „Tales presbyteros nutrit ecclesia, de quibus et propheta ait 345: *Et dabo principe*

καὶ οὗτοι τὸ ἐπ' αὐτοὶ, ἀναιροῦντα τὸ εἰρηνὴν λαλοῦντα, ἀλλήλους διυλίζοντα τὸν κώνωπα, τὸν δὲ κάμηλον καταπίνοντα. οὐδεμία δὲ τηλακαυτὴ δύναται προαυτῶν κατόρρωθι γενέσθαι ἡλικίᾳ τοῦ ὑψίστου ἡ βλάβη.

336) Cotelieriis in annotait, ad interpolat. Ignatii epist. ad Smyrnaeos §. VII. opinatur legendum esse, *et qui propter*.

337) Negat Cotelierius I. c. Irenaeum scripsisse τὰ ὑψόβια. sufficitque τυχούθια.

338) Lib. IV. cap. XXVI. η. 2.

339) Levit. X. 1 — 2.

340) Num. XVI. 33.

341) III. Regg. XIV. 10. seqq.

342) L. c. η. 4.

343) AI. *ad informationem et correctionem*.

344) L. c. n. 5: Τοιούτων πρὸς ἀνατρέφει ἡ ἐκκλησία, περὶ ὧν καὶ προφήτης φησὶν ὁμοίως τοῦ ἀρχόντος; ὁ ἐν εἰρήνῃ καὶ τοῦ ἐπιτόκου b δικαιοσύνη.

345) Is. LX. 17. Idem vaticinium narrat Clemens in I. epist. ad Corinth.

XLII, deque eo audiendus Cotelierius in notis ad T. II. *Monum. eccles. graecae* p. 608.

in pace et episcopos tuos in iustitia. De quibus et Dominus dicebat^{84 4} ; *Quis igitur erit fidelis ador, bonus et sapiens, quem praeponit. Dominus super familiam suam ad danda eis cibaria in tempore? licatus ille nirui, ipse veniens Dominus invenerit sic facientem.* Ubi igitur tales inveniatur aliquis, Paulus docens ait⁴⁷: *Posuit Deus in ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores.* Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio, et id quod est sanum et irreprobabile³⁴⁸ conversationis³⁴, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat. Hi enim et eam quae est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt: et eam quae est in Filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, et Scripturas sine periculo nobis exponunt³⁵⁰, neque Deum blasphemantes, neque patriarchas exhonorantes, neque prophetas contemnentes/*

466. Duplex igitur est tessera qua ecclesiae membra distinguuntur, unitas communis *fidei* et unitas mutuae *caritatis socialisque concordiae*.

Ulriusque porro tesserae *efficiens* ac *ministeriale* principium unum est atque idem, etsi non uno eodemque *modo* consideratum.

Est *unum* atque *idem*, quum ad episcopos revocetur, *apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio, et id quod est sanum et irreprobabile conversationis, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat.*

Sed unum licet atque idem, ex eo tamen *aliter* unitas communis *fidei*, et *aliter* unitas socialis *caritatis* dimanat. *Illa* enim ex eo proplerea dimanat, quod legitimi apostolorum successores formam doctrinae communi fide exprimendam authentice proponant; *haec* vero ex eodem fonte idcirco profluit, quod legitimi apostolorum successores coetui praesint, membraque singula suo ambitu suisque finibus circumscribant. Paucis, *illa* dimanat ex charismate authentici *magisterii* legitimis apostolorum successoribus divinitus tributo; *haec* ex charismate profluit *auctoritatis*, quo illos Christus auxit, suaeque familiae regendae continendaeque praeposuit.

Scite Irenaeus, qui ulrumque complexus ait³⁵¹: „Agnitio vera est apostolorum doctrina³⁵², et antiquus ecclesiae status in universo mundo,

”») Matth. XXV. 45 — 46.

”) I. Cor. XII. 28.

ni) Al. *improperabile*.

Hi) Conversationem (*οὐνομιλίαν*) intelligit adprobatione dignam, proindeque i schismate et divisionibus alienissimam.

Ui) Christiana ergo tutaque Scripturarum expositio non humanae eruditioni frivatoque studio debetur, sed in acceptis

referenda est supernaturali charismati, quo in ecclesia legitimi apostolorum successores ornantur.

351) *Con. haeres*, lib. IV. cap. XXXIII. n. 8: *Γνωβί ἀληθῆ ἡ τῶν ἀποστόλων διδασχῆ, καί τό ἀρχαίον τῇ ἰκκλησίᾳ Ὀρθόνημα κατὰ παντό τον κοθμον.*

352) De sincera ratione Christianae cognitionis penes Irenaeum, accurate dis-

et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt: quae pervenit usque ad nos custoditione⁸⁴ sine fictione Scripturarum tractatio plenissima⁸⁵ neque additamentum neque ablationem recipiens; et lectio sine falsatione et secundum Scripturas expositio legitima et diligens et sine periculo et sine blasphemia; et praecipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quam agnitio, gloriosius autem quam prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.”

-167. Penitissime igitur secumipsis cohaerent, et ad institutam ecclesiae rationem ex aequo spectant I. Scripturae, apostolorumque doctrina: II. tam illarum quam huius custoditio sine fictione: III. lectio sine falsatione: IV. expositio legitima et diligens et sine periculo et sine blasphemia: V. praecipuum dilectionis munus, socialisque unitas et concordia, quibus schisma adversatur: ita tamen VI. ut haec omnia exspectari aliunde non debeant quam ex successione episcoporum, quibus apostoli eam, quae in unoquoque loco est, proindeque *catholica* est, ecclesiam tradiderunt.

Quare ementitus Ignatius⁸⁶ huic epiphonemati, *nefandas autem haereses et eos qui schismata faciunt, fugite ut principium malorum*, e vestigio addit⁸⁷: „Omnes episcopum sequimini, ut Christus Iesus Patrem: presby-

serit Franciscus Maria Leoni, *De fragmentis Irenaei*, epist. ad Silvestrum Ruzinuni §. II.

3sS) De hoc Irenaei testimonio sic habet Massuetis: Si⁸⁸ illatim enarratis iis omnibus, de quibus sententiam feret *spiritualis discipulus*, tum demum in quo vera agnitio sita sit, et quibus characteribus a falsa gnosticorum agnitione distinguatur, explicat Irenaeus. Agnitio vera, inquit, ea est quae ex apostolorum doctrina Huit et ex antiquo ecclesiae statu ac character corporis Christi, ecclesiae videlicet, secundum successiones episcoporum manat etc., quaeque caritatis munere praecipuo, seu ecclesiae unitate nititur: seu, quod idem est, *apostolorum doctrina, antiquus ecclesiae status* etc. ac *caritas* sunt *agnitio vera*. haecque proinde de illis, ceu effectus de causa praedicatur: quod quidem tropi genus haud adeo insolens, ut lectorem attentum conturbare valeat.”

3M) Al. *custodita*.

Haec ita construenda sunt, *agnitio vera est tractatio plenissima Scriptu-*

rarum, quae pervenit usque ad nos custoditione sine fictione etc.

35C) Epist. ad Smyrn. §. VII: *Τά; ii δυ ωνύμου αίρέσει ^ καί τοῦ τά βλήματα ποιοῦντα; φεύγετε, ὡ ἀρχήν χαχών.*

35T) Ibid. VIII: *Πάντε τῷ ἐχίχλιν ἀκολουθεῖτε, ὡ ὁ Χριστός Τηῦού τῇ πατρί' καί τῷ πρεῦβτερίῳ it, ὡ τοῖ; ἀποΟτόλοι ' του δε διακόνου ἰντρίχζῦῖ, ὡ θεοῦ ἐντολήν διακονοῦντα . μηλί; χωρί ἐπισκόπου τι πραΟΟετω τῶν ἀρj- κοντῶν εἰ τήν ἐκκληδίαν. ἐκεῖνη βέβαια εὐχαριστία ἡγείσθω, ἡ ὑπό τον ἐπίχοζΜ ούθα. η ω αν αὐτό ἐπιτρεΦη. ο.του ci φάνη ὁ ἐπίσκοπο , ἐκεῖ τό πλήθο IfrW ὡ περ ὅπου ὁ Χριστός . πάσα η οὐράνι*; στρατια παρέστηκεν, ὡ ἀρχιῦτρατηγῶ τι; δυνάμει κυρίου, καί διανομεῖ πάβη νοη- τή φύσει . οὐκ ἐξόν ἐστι χωρί τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε βαπτίζειν, οὔτε Χρο- φερειν, οὔτε θυσίαν προ κομίζειν, οἷτι δοχην ἐπιτε/.εῖν- ἀλλ' ὁ αν ἐκεῖω ἰοχή. κατ εὐαρεΟτηΟιν θεοῦ . ἵνα αΟφαΑε ζ καί βέβαιον πάν ὁ αν ποαόΟητε.*

leri in auleni sicut apostolos: diaconos vero revereamini, velut mandatum Dei exsequentes ministerio suo. Sine episcopo nemo quidquam faciat eorum quae ad ecclesiam spectant 358. Bala eucharistia habeatur illa, quae sub episcopo fuerit, vel cui ipse concesserit. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit; quemadmodum ubi Christus, ibi omnis adstat exercitus caelestis, velut imperatori virtutis dominicae, omnisque intelligibilis naturae moderatori. Non licet sine episcopo neque baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque convivium 359 celebrare; sed quodeumque illi visum fuerit, secundum beneplacitum Dei est, ut lutum et ratum sit quodeumque agilis.“

Consequitur ergo omnia tandem in ecclesia ad legitimam episcoporum successionem revocari: ad illam revocari formam doctrinae, cui communis fides respondere debet: ad illam revocari formam regiminis, quo singula membra suis locis suisque gradibus continentur: et ad illam revocari collationem mysteriorum, quibus sanctificali fideles in unum religiosum coetum coalescunt. „Neque enim,“ teste Cypriano 360, „aliunde haereses obortae sunt aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in ecclesia ad tempus sacerdos 361, et ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret, nemo dissidio unitatis Christi ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsim foris haeresim novam conderet.” Immo omnes convenirent *ad Petri cathedram atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est* 362: *omnes ecclesiae catholicae radicem et matricem agnoscerent* 363: *universique collegae communicationem romanam, id est catholicae ecclesiae unitatem pariter et caritatem probarent firmiter ac tenerent.*

JH) Antiochus hom. CXXIV: *Νωπι
ρω Ι.υιχόπου μηδέν ποιεῖτε. χρή ουν
δὲ τοῦ Ι.τιΟχόπου μηδέν πράττειν ἡμᾶς*.
*Sine episcopo nihil facite. Nihil igitur
agere oportet sine episcopo.*

””) Respicit auctor ad verba Lucae XIV. 13. et *agapas* significat, de quibus legi debent apostolicae constitutiones lib. II. cap. XXVIII. et Tertullianus qui apologetici cap. XXXIX. scribit: »Caena astra de nomine rationem sui ostendit, rotatur enim *ἀγάπη*, id quod *dilectio* penes graecos est.” Quare ludas v. 12-1!« acerbissime insectatur qui sunt ἐν
ραῖ; ἀγάπαι Οὐδὲ, Οὐνευχωόμενοι
εαυτοῦ ποιμαίνοντε, *maculae,*

convivantes sine timore, seipsos pascentes.

360) Epist. LIX. al. LV. ad Cornelium.

361) Non male Rigaltius: „Hoc est, qui pro tempore ministrabit. Vide epist. XLII. Alludit enim ad ea quae de sacerdote et indice Deuter. XVII. Potest autem illud Cypriani, *ad tempus sacerdos*, sic etiam intelligi, usque dum sistat nos Christus Iesus catholicus sacerdos coram Deo Patre. Nam in epist. ad Hebr. dicitur μέγα ἀρχιερεὺς. Tertullianus dixit *catholicum sacerdotem.*»

362) L. c.

363) Epist. XLVII. al. XLV. ad Cornelium.

468. Vix autem aut ne vix quidem opus esse arbitror prolixius efficere, hanc de qua disseruimus unitatem regenerationis, fidei, socialisque caritate cumulari ac penitus absolvi eius consortio mysterii, quo singuli fideles eiusdem *mystici panis*, eiusdemque *mystici calicis* participatione unum cum ChrisVi capite evadunt, atque unius corporis membra solemniter demonstrantur.

Huc enim non pauca ex superioribus perlinent: huc spectant Barnabae verba 364 *de necessitate fidelibus imposita in unum conveniendi Ui*: atque huc ea referuntur quae romanus Clemens sic edisserit367: „Cum igitur haw nobis sint manifesta. et in profundum divinae cognitionis 367 nos introspiciamus, cuncta ordine389 debemus facere quae nos Dominus statutis temporibus peragere iussit. Oblationes scilicet et officia sacra perfici, neque temere vel inordinate fieri praecepit, sed statutis temporibus et horis. Ili etiam et a quibus celebrari vult, ipse excelsissima sua voluntate definivit, ul religiose omnia secundum eius beneplacitum adimpleta, accepta essent voluntati eius. Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti et beati sunt; Domini enim mandata sequentes non aberrant. Summo quippe sacerdoti sua munera tributa sunt 363, sacerdotibus locus proprius assignatus est 370, et levitis sua ministeria incumbunt, homo laicus praeceptis laicis

3S') Barnabae epist. §. IV.

3«4) I. Cor. XI. 20.

3<4) Ad Corinth, epist. I. §. XI: Ποο-
δτλων ούν ύμϊν οντων τούτων, και έγκε-
κυφότε ει τά βάθη τη θεία γνώϋεω ^
πάντα τάζει ποιείν οφείλομε?γ οСа ο δε-
ϋπότη; επιτελείν εκέλευΟεν κατά καιρού
τεταγμενου . τά; τε προ φορά και λει-
τουργία επιτελείϋθαι, και ούκ είκη η
άτάκτω; εκελενϋεν γίνεΟθαι. άλλ' ώριΟμέ-
νοι καιροί και ώραι . πού τε και διά-
τινων επιτελεϊϋθαι θελεϊ, αυτό ώριΟεν
τη υπερτάτη αυτού βουλήϋει, ιν όύίω
πάντα τά γινόμενα εν εύδοκηΟει εύπρό .
δεκτά είη τω θεληματι αυτού· οί ούν τοί
προ τεταγμενοι καιροί ποιούντε τά
προ φορά αυτών, εύπρό δεκτοί τε και
μακάριοι* τοί γαρ νομίμοι τού δεΟπότου
άκολουθούντε ού διαμαρτάνον.Οιν . τω
γαρ άρχιερεί ιδιαι λειτουργίαι δεδομεναι
είϋϊν. και τοί ιερεϋοιν ιδιο ό τόπο
προ τετακται, και λενϊται ιδιαι διακονίαι
επικείνταГ ό λαϊκό άνθρωπο τοί λαϊκοί;
προ τάγμαΟι δίδεται.

367) Rom. XL 33.

368) L Cor. XIV. 40.

3β9) Ad rem Cotelarius: »Non adeo laudaret Apostolicus noster ordinem ic diversa officia pontificis, sacerdotum, le- vitarum atque laicorum, si quemadmodum heterodoxis placet, religio Christiana pon- tificatum sustulisset, nullumq̃ie voluisset esse munus peculiare pontificis, quod non etiam competeret sacerdotibus, ipsis quo- que pontificibus. Laudat, quia docente (con. Iovin. lib. II.) Hieronymo, in utro- que testamento alium ordinem pontifex tenet, alium sacerdotes, alium levitae: atque traditionibus apostolicis, de veteri lege descendantibus, successerunt (epist LXXXV.) episcopi, presbyteri et diaconi Aaroni et filiis eius et levitis.

37°) His ordo describitur hiérarchisé, quod iterum fit XLIV., apud Ignatinra epist. ad Smyrn. §. VI., ad Polycarp.

I. et apud Polycarpum epist. ad Philipp. XI.

constringitur 471.“ Et continuo 872: «Unusquisque vestrum, fratres, in suo ordine, in bona conscientia, praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, in honestate Deo gratias agat.“ Quod ut lata iudaeis lege confirmavit, mox infert 473: „Qui igitur praeter id quod voluntati eius consentaneum est, aliquid faciunt, mortis supplicio puniuntur. Videtis, fratres, quo maiori cognitione digni sumus habiti, eo graviore periculo obnoxii sumus.“

469. Quemadmodum ergo socialis caritas communes postulat conventus, communem mysteriorum participationem, illamque evangelicae normae praescriptaeque ministerii regulae adamussim respondentem; ita horum nihil est, quod ecclesiae membris non sit apprime necessarium. Frequentissima occurrunt apud Ignatium huiusce necessitatis testimonia 374, inter quae postremum haberi istud non debet 375: «Dale itaque operam, ut crebrius congregemini ad gratias Deo agendas et ad eum laudandum 37°, Quando enim saepius in eundem locum convenitis, labefactantur vires satanae et concordia vestrae fidei solvitur exilium quod ille infert. Nihil praestantius pace est, qua aboletur omne bellum caelestium et terrenorum/4

At vero quam lege convenire in unum fideles debent, ut unius eiusdemque mystici corporis membra videantur? Eiusmodi legem proponit Ignatius scribens 377: „Nemo erret, nisi quis intra altare sit, privatur pane

nl) En verba Felli: «Nulla tam addicta, tam misera servitus est, quam *ferhuovro; τη υποδουλει.* Alias viri doctissimi Salmasius et Seldenus, ut alios nitorum gentium criticos praeteream Calvini aut Erasti placitis addictos, numquam tam graviter in artem quam profitebantur lapsi essent, ut dicere sustinerent olim presbyteros fuisse laicos, et liici vocem, quatenus a clero contrafôtiogaitur, serius in ecclesia obtinuisse. Ignatii loca non afferro, siquidem novatores quando eius auctoritate premuntur, breviter se expediunt dicendo *ψευδεπίταρον* eum aut interpolatum.“

ri) L. c. §. XLI: *Έχαβτο ναών, αδέλφι. εν τω ιδίω τάγματι ευχαριβτείτω ili. εν αγαθη συνειδήσει υπαρχων, μη ιζμχβαίνων τον ωριΟμενον τη λειτονρ-jtes αιτου κανόνα, εν ευμνότητι.*

,η) Ibid.: *Οί ούν παρα το καθήκον >τ, βουλήθεω αυτού ποιούντε τι, 3άκτον τό πρό τιμον ιχουθιν" όράτε, αδελιά. ούω πλείονο κατηξιώΟημεν γνώβεω ^ Μοντω μάλλον υποκείμενα κινδύνω.*

37<) Videsis ad Magnes. §. VIL, ad Trallian. §§. VII — VIII. et ad Polycarp. §. IV.

375) Ad Ephes. §. XIII: *.Σπουδάσετε ούν, πυκνότερον Ουνερχεῖσαι ει ευχαριΟτίαν Θεού και ει δόξαν. or* αν γάρ πυχνώ επί τό αυτό γίνεθ9ε^ κα^αιρούνται αι δυνάμει του Οατανά, και λύεται ό όλεάρο αυτού εν τη όμονοία υμών τη πίστew . ούδεν έϋτιν άμεινον ειρήνη , εν η πά πόλεμο καταργείται επουρανίων και επιγείων.*

376) Non desunt qui ex coniectura legant *και ει δοχήν*, et ad convivium. Sed inanem esse coniecturam, omnia persuadent.

377) L. c. §. V: *ΑΙηδει πανάβ&ω . εαν μη τι η εντό του ^υΟιαύτηρίου, ύϋτερείται του άρτου του Θεού. ει γάρ ενό και δευτέρου προ ευχή τοΟαυτην ιΟχύν χει, πόθω μάλλον ή τε του επισκόπου και πάση τή εκκλησία ; ό ούν μη ερχόμενο επί τό αuro, ούτο ήδη ύπερηφανεί^ και εαυτόν διεκρινεν. γεγραπται γάρ· ύπερηφανοι ό Θεο άντιταΟΟεται.*

Dei. Si enim unius alque alterius precatio tantas vires habet, quanto magis illa quae episcopi est et totius ecclesiae? Qui igilur in conventum non venii hic iam superbia elatus est, el seipsum separavit alque judicavit. Scriptum est enim*’8, *superbis Deus resistit*. Studeamus igilur episcopo non resi- stere, ul simus subiecli Deo.“ Necessario igilur convenire in unum fideles debent, necessario coniunclim vesci pane Dei, necessario unanimes frequentare preces, et necessario haec omnia eo exsequi ordine, quem Deus praefinivi Est autem praefinitus a Deo ordo, ul omnia liant ad episcopi nutum, atque ul fideles universi ’7* „obediant episcopo et presbyterio mente indivulsa, frangentes panem unum, qui pharmacum immortalitatis est, antidotum ne moriamur, sed vivamus semper in Iesu Christo.”

COROLLARIUM I.

470. *Species atque idea materiae propinquae membrorumque ecclt- siae non est una ac simplex sed multiplex atque composita.*

Quod enim *ex pluribus* coalescit et prodit, non est unum ac simpler sed multiplex atque compositum. Nequit autem analysi subiici idea speciesque materiae propinquae et membrorum ecclesiae, quin illa *ex pluribus* emergere ac prope conllari videatur.

Conflatur namque initiatione *baptismi*, eorumdem *participatione inyilt- riorum*, unius eiusdemque *fidei professione*, socialique *caritate* et concordia. Species igitur alque idea materiae propinquae membrorumque ecclesiae non una et simplex sed multiplex atque composita affirmari debet.

COROLLARIUM II.

471. *Species atque idea membrorum ecclesiae elementis componitur non tam subiectiris et internis, quam obiectiris et externis.* ’

Elementa enim ad hanc speciem ideamque efficiendam conspirantia prorsus redeunt ad initiationem baptismi, ad eorumdem participationem my- steriorum, ad unius eiusdemque fidei professionem, et ad concordiam cari- tatemque sociale. Neminem vero fugit haec esse non tam *subiectira* quam *obiectira*, non lam *interna* quam *externa* obnoxiaque sensibus.

Praeterea non quaevis est fides, nec quaevis est caritas ecclesiae membris necessaria, sed quemadmodum illa exigii debet ad *publicam doctrinal formam* ministerio legitimo propositam, ita haec ex *obedientia* dimanat qw

Οπουδάσωμεν οτν. μη αντίτάθεθ3αι τώ
LTtixo.iw, iñā ōμεν Θεώ ὕποταῦβομενοι.
37S) Prov. 111. 34. coll. Iacob. IV. 6,
et I. Petr. V. 5.
3’*) L. c. §. XX: £1 το ὑπαχουειν

υμά τω ίπιῦχόπω καί τώ πρεφβιχφι
απεριῦπάῦτω διανοία, ενα άρτον χλωντε;.
ο εὔτιν φάρμακον ά9αναόια avriJort;
του μη άπο9ανείν, άλλα ζην ίν Jrfict
ΛριΟτω δια παντό .

singuli fideles cum suis pastoribus, perque suos pastores secumipsis cohaerent, eliouuin organicum corpus unamque religiosam familiam universi conveniunt. Haec porro fides alque ista caritas *publica* est, *socialis* et *obiectiva*. Nequit ergo non videri certissimum, ideam speciemque membrorum ecclesiae elementis conllari non tam internis quam externis, neque tam subieclivis quam obieclivis.

Quae quum luemur, nullatenus inficias imus, membra ecclesiae universim spectata ditescere interna fide internaue caritate 38°, sed illud unice efferimus quo propria eorumdem forma continetur, quodque si adsit, integrum non est e censu membrorum ecclesiae quempiam expungere.

COROLLARIUM III.

472, *Elementa quibus idea speciesque constat membrorum ecclesiae, wMinata haberi debent, non coordinata.*

Tum enim alicuius elementa compositi *subordinata* merito habentur, quum ex illis unum praeit e quo celera pendent. Ex elementis autem quibus idea speciesque membrorum ecclesiae efflorescit, fides praeuerlit³⁸¹ atque ita praeuerlit, ut sine ipsa reliquis nullus omnino aditus relinquatur. Elementis igitur *subordinates, non coordinates* idea speciesque componitur ecclesiae membra repraesentans.

COROLLARIUM IV.

473. *Elementa quibus idea speciesque membrorum ecclesiae constituitur, quamquam materialiter et historice possint esse divisa, formaliter lumen atque iuridice individuo nexu copulantur.*

Sane nihil impedit quominus *materialiter* atque *historice* quis sit vel baptismo initiatus quin sinceram fidem profiteatur, vel sinceram fidem teneat quin sociali caritate cum universo ecclesiae corpore cohaereat. At vero *formaliter et iuridice* quotquot una dote excellunt, reliquis etiam poliantur necesse est. Quaecumque enim ex illis hoc pacto consideretur, reliquas omnes complectitur, neque dividi ab iisdem potest, quin a sua formali et iuridica ratione deficiat. Quod quidem explanarem diligentius, nisi paullo attendentibus sua sponte pateret.

,5.) Sic enim spectata sunt viva corporis Christi membra, sunt Christi hereditas, et sunt templum Dei omnigenis Spiritus donis locupletatum.

ni) Haec de iis omnibus intelligenda

sunt, ad quos *coniunctim* spectant verba Salvatoris Matth. XXVIII. 19 — 20, *μα-
3ητενθατε. διδάβκοντε*, minime vero de iis, ad quos pertinere dumtaxat potest *μαάητεύβατε*.

c a p u t m v i .

De methodo negante eo consilio adhibita ut definiatur, quinam ad propinquam ecclesiae materiam eiusque membra referri nequeant, — Quo habitu haec methodus cum superiore eademque affirmanti copuletur.

De haereticis ex ambitu materiae propinquat alboque membrorum ecclesiae expungendis. ~ Multiplex hac de re Scripturarum doctrina: — in plura capita opportune dispescitur, et singula quaeque diligenter enarrantur. — accedit christiani nominis constans et universale suffragium. — aperiuntur fuites e quibus commode hauritur: — poliarum sunt nomina haereticis facta, disertae inculcataeque ceterum sententiae, historiae monimenta, synodorum et pontificum gesta, disciplina qua haeretici sive obfirmati damnari, sive ad mentis sanitatem reversi suscipi consueverunt, evulgati eorum catalogi, civilium legum decreta ac postremo iudicium tum ipsorum haereticorum, tum iudaeorum atque gentilium.

474. Quemadmodum comperta semel *recti* norma, expeditum est de *obliquis omnibus* iudicium ferre; ita iis semel constitutis quae ad rationem spectant membrorum ecclesiae et *propinquae* eiusdem materiae, primum est citra quodvis errandi discrimen arbitrari quinam sive ex illorum censu expungi, sive ex huius amplitudine debeant amandari.

Neque propterea opera tempusque luditur, si priore expleto munere, alterum nominatim suscipiatur, ac methodo quam *negantem excludentemque* dicere mos est, hoc ipsum determinetur. Istud unum sedulo inspiciendum est, *propria* nec ne *argumenta* suppetant, quibus dum viam negantem excludentemque persequimur, scite prudenterque utamur. Haec enim si adfuerint, eiusdem viae ac methodi *utilitates* nequeunt esse luculentiores. Ex illa namque iterato discimus, vera esse quae *aiendo affirmandoque* posuimus: ex illa novas veritatis facies delegimus: atque ex illa probe intelligimus, nullam a nobis praestitutam fuisse dolem lamquam ecclesiae membris *necessariam*, quae talis haberi reipsa non debeat.

475. Quapropter universa contentio eo redit, utrum praesto nobis sint copiae quae ad formam methodi negantis *unice* spectent, et quibus ditati ipsam negantem methodum valide frequentemus. Sed eiusmodi opes nobis non deesse, immo vero aflatim nos illis abundare, tractatio quam adgredimur, liquido patefaciet. Est igitur cur iis absolutis quae *ad affirmantem melius*

pertinent, illosque oculis subiiciunt qui partes sunt membraque ecclesiae, ea promamus in medium quibus *methodus negans* continetur, illique intento prope digito ostenduntur qui ab ovili dominico devii palantesque vagantur.

476. Ex his aulem omnium primi occurrunt *haeretici*, de quibus ratum fixumque manere debet, illos ad propinquam ecclesiae materiam nullatenus spectare, neque albo membrorum eiusdem posse comprehendere.

Non ego plura heic dicam de multiplici significatione *haereseos* et *haereticil*, neque subtilius multiplicem investigabo loquendi usum, qui apud profanos², sacros³, christianosque scriptores⁴ obtinuerit; sunt enim haec vulgatiores quam ut expoliri uberius debeant, nosque ab eo quod caput est, diutius sevocarent; sed mihi abunde erit monuisse, *eos a me dici vocarique haeticos qui scientes volentesque authenticam doctrinae formam deseruerint, illique pertinaciter repugnarint*. Quare si descriptionem petas hominis haeretici, hanc tibi habeto: *eum esse meritoque vocari haeticum, qui sciens et colens ab authentica doctrinae forma aberret, illique obfirmato animo refragetur*.

477. Iamvero *genetica membrorum ecclesiae idea* non fert, ut qui mente animoque sint ita comparati, propinqua ecclesiae materia eiusque membra videantur.

Cum hac enim idea *genetica*⁶ consertum imprimis est penitusque

·) Consuli praeter alios possunt D'Orvillias ad Charit. 11. c. IV., Ioh. Benedictus Carpzovius in *Philonianis*, praefixis eiusdem Exercitatt. sacris in epist. ad Hebr. pagg. 6. seqq., et Schweighoeseros in Lex. Polybii pag. 15.

·) Apud profanos *αἵρεσις*, *haeresis*, *uda*, generatim notat modo *electionem* *optionem* inter duo quae proponuntur, modo *disciplinam vitaeque rationem* quam sibi aliquis delegerit, et modo *torum coetum qui sibi alicuius doctrinae prae aliis sequendam constituerint*. Exempla quae huiusmodi acceptiones confirmant, obvia sunt passimque recurrunt.

·) Videsis utrumque Schleusneii leucon in versionem alexandrinam et in novum testamentum. Mihi sat erit animadvertisse, adiectivum *αἰοεπχόν* nonnisi mei in novo testamento a Paulo usurpari, a quo *sectarius et a Christi doctrina institutisque alienus* dicitur Tit. III. 10. *αἰοιμηχόν άνθρωπο*.

4) De Christianis scriptoribus legendus est Suicerus in Thesouro. Dabo Phavorini verba: *Αἵρεσις ἡ ἀπλὴ βούλησις καὶ ἡ περὶ πίστεως οὐκ ἀληθὴ δόξα" ἡ δόξα πλειόνων ἀνθρώπων προ ἀλλήλων μὲν ὁμωφρονούντων, προ ἀλλοῦ δὲ διαφωρονούντων*.

5) Amplius hanc ideam superiori capite explanavimus, illamque Iohannes Fronto paucis eleganterque complectitur litteris datis ad tutelensem episcopum *de origine parochiarum*, ubi relato Lucae testimonio Act. II. 42. pergit: *in quibus verbis triplex communio, qua fideles qui toto orbe sunt, secum uniri et coniungi debent, exprimitur: scilicet communio doctrinae quae prima est et necessaria, quam Tertullianus consanguinitatem doctrinae appellavit. Deinde communio orationis, quae ut illam primam supponit, sic illius veluti fructus est. Postremo communio pacis. Nam divina eucharistia quae convivia Christianorum sancta fecit,*

devinctum, ut qui ad propinquam ecclesiae materiam pertinent, iidem suam fidem, suamque fidei socialem professionem ad authenticam doctrinae formam fingant atque hanc accuratissime repraesentent. Haeretici ergo qui publicum eiusmodi exemplar aspernantur, publicoque doctrinae typo pertinaces obsistunt caractere privantur ecclesiae membris summopere necessario, atque ab ipsa adeo ecclesia separati lacessunt.

SCRIPTURARUM DOCTRINA

478. Et re sane vera adhibeatur *methodus negans*, atque hoc consilium evolvantur *Scripturae*, et *appellationes* initio considerentur *tum proprium tum metaphoricae*, quibus haeretici dehonestati traductique leguntur.

Ad *priorem* classem nomina spectant, quibus iidem vocantur *pseuth prophetae* 6, *falsique magistri* 7, *fures*, *latrones*, *pseudochristi* et *antichristi*. Sed ecclesia aedificata est super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu, est sponsa Christi, caro de carae eius et os ex ossibus eius mysticum Christi corpus, ipsemel Christus cum

in quibus panem frangebant, sacramentum pacis et unitatis, eiusque perceptio communio pacis a Tertulliano, ab aliis pax simpliciter dicta est.

Tum e vestigio subdit: .-Textus graecus Actuum paulo aliter habet, *ἡσαν δε προ χαρτεροῦντε τη διδαχῇ τῶν αποστόλων, καί τη κοινωνία, καί τη κλαύει τοῦ ἄρτου, καί ταιζ ποο ενχαῖ*, id est, *erant autem perseverantes in doctrina apostolorum et in communicatione et in fractione panis et in orationibus*. Ubi si *communicatio* seorsim sumitur, et quartum communionis gradum constituit, ea est qua sese fratres diligebant, simul saepius erant ut testatur Iustinus, sibi aderant, cum maxima morum quantum fieri poterat consensione ac conformitate vivebant. Hanc optime cum communionem orationis contango. et coniuncta intelligi debet in textu Vulgatae latine. Ad coinmunitatem enim orationum admissi non fuere nisi qui moribus illis praediti erant. Et communis oratio Christianorum eorumque conventus solvebatur mutua caritatis et amicitiae erga sese testificatione, quae duobus comprehensa fuit, nempe osculo pacis, quod propterea vocat Tertullianus

signaculum orationis 8 et eleemosynam collatione, ut docent Iustinus et Tertullianus, quas Chrysostomus precibus Christianorum alas quibus caelum advolent, subministrare dicit: orationum quippe peractarum cum Deo conciliatrices sunt et *ποόζευοι.α*

Tandem concludit: «Haerebo itaque triplici illi Christianorum vinculo, quod societatem et connexionem, imo unitates eorum constituit, scilicet communionem doctrinae apostolorum, qua qui carent haeretici dicuntur: communionem orationis, quam qui abhorrent schismatici sunt; et communionem sacramenti eucharistici, quod peccatores privantur.»

e) Matth. VII. 15, Marc. XIII. » Ioh. X. 8. et I. Ioh. IV. 1.

T) Quum hebraei *prophetas* dicerent non tantum futurorum praescios, sed et alios qui populum docerent, praesertim si mandata caelitus accepta praeserferret: idcirco qui Matth. VII. 15. a Christo dicuntur *pseudoprophetae*, et Matth. XXIV. 11—12—13—14—15—16—17—18—19—20—21—22—23—24. distinguuntur a pseudoprophetais, intelligi debent *falsi magistri*, sensa illi gemino quo Lucas Act. XIII. 11 Bariesum nuncupat *ψευδοπροφήτην*.

suo corpore suaque plenitudine, Christi familia, hereditas, domus, grex atque ovile. Nemo igitur in animum induxerit, pseudoprophetas, falsosque magistros, fures, latrones, pseudochristos el anlichristos, id est *haereticos*, ad propinquam ecclesiae materiam perlinere, iisdemque veluli membris ecclesiam componi.

479. Eo vel magis quod de iisdem Petrus sic habet8: *Fuerunt tero el pseudoprophetae in populo ° israelilico*, quum non omnes qui sibi prophetarum paries sumerent, superno divinoque prophetarum spiritu agerentur, *ticul el in vobis erunt magistri mendaces* corruploresque veritatis, *qui introducent sectas perditionis*, el clam 10 doloque malo pernicioſa doctrinae placita disseminabunt, *et eum qui emit eos, Dominum negant*, inficianturque Christum esse δεϋπότην 11, *Dominum*, qui homines a servitute peccati et a potestate tenebrarum soluto sui sanguinis pretio cruentoque triumpho vindicant, *superducentes sibi celerem perditionem*, atque in semelipsos hoc pacto provocantes celerem 12 Dei vindiciam poenaeque supplicium. *Et multi sequentur eorum luxurias* 13, eorumque flagilia imitabuntur, *per quos mendaces magistros scelerumque fautores via veritatis blasphemabitur*, et sanctissima Christiana institutio ac religio 14, cui ipsi non parent, quamque suis vitiis deturpant, in discrimen invidiamque adducetur. *Et in avaritia* quae illis medullitus inhaeret, perque avaritiam qua flagrant, *fictis verbis* ementitisque sermonibus *de vobis negotiabuntur*, multamque ex vobis, si diis obsequamini, pecuniae vim corradent: *quibus iudicium iam olim non casat*, quum iam olim proscripti a Deo sint in hoc iudicium 15, *et perditio torum non dormitat* neque cunctatur sed imminet et obruit.

s) II. Petr. II. 1—4. Έγενοντο δε ται φευδοπροφηται εν τω λαώ, ω και π υμιν εϋονται ψευδοδιδάβαλοι, οϊτινε ζωείζαξουβιν αίρεΟει απώλεια, και τον ijwïïavra αυτου δεϋπότην άρνούμενοι, ιπάροντε ιαυτοϊ ταχινην απώλειαν. και ιοώοιεξακολουθήοουΟιν αυτών ται άϋελ.ριαίfc όι ου γ οδό τή αλήθεια βλαδφη-Oftyttar και εν πλεονεξία πλαΟτοί λό-JIK υμά εμπορενϋονταΓ οί τό κρίμα ιιχα\,αι ουχ αργεί, και ή απώλεια αυτών ω ηύτάζει.

.) Λαό, hebraice cy, antonoinastiee adhibetur *de populo Israelis*, sicuti '· de monte Sion, *]71j de Euphrate, tf ipod romanos *urbs de Roma*.

*) Verba composita ex παρά crebro iadount notionem *clandestini et occulti*, it Gal. II. 4. et alibi penes Rapheliomia notis polybianis.

l Etsi δεοπότη, v*x non semper de Deo Patre (Luc. II. 29, Actt. IV. 25, iudae v. 4, Apoc. VI. 10.) adhibeatur, hoc tamen loco ad Christum lesum refertur.

1') Verba επάγειν et επέρχεϋ^αι eiusmodi sunt, quae supplicia *accelerata* poenasque *impendentes* designant.

,3) Lectionem άοελγείαι prae altera άπωλείαι, ea perspicuitate tuentur instrumenta et testes, ut audiri non debeant Millius et Wolfius, qui posteriorem anteferunt.

M) Hac metaphora *Christianam disciplinam* efferri, tum ex sese compertum est, tum iis confirmatur quae legimus v. 15. et Actt. XIX. 9.

1S) iudae v. 4. Οί πάλαι προγεγραμμένοι ει εοντο rô κρίμα.

Consonat **Iohannes**, qui hoc epiphonemate praestituto «·, φῖνῖνῶν *omne mendacium e.c rerilale non est*, continuo subdit ‘T: *Quh esi menda/* poliorique iure impostor habendus, *nisi /x qui negat quoniam letut eil Christus?* ille nimirum, quem Deus Pater inunxit oleo laetitiae prae participibus suis? *Ilie est antichrislus*, planeque spectandum sistit hominem peccati, *qui negat Patrem et Filium*, quique Filio e sua dignitate deiecto¹, Patri quoque 15 auctoritatem detrahit. *Omnis qui negat Filium, nec Palm habet* ac tenet; *qui confitetur Filium, et Patrem habet*, deque eo uti par est, sentit. *I'os quod audistis ab initio*, quod primum accepistis, solemnique ministerio annuntiatum credidistis, *in robis permaneat*, vosque illud firmiter custodite *0: *si in robis permanserit quod audistis ab initio*, atque propositam vobis authentice fidem constanter servaveritis, *et ros in Filio d Patre manebitis*, et cum utroque erilis penitissime coniuncti. *Haec scripti robis de his, qui seducunt ros*, ul illorum conatus irriti fiant, si demonstratae vobis fidei verilalisque formae adhaeseritis.

•180. Quaenam igitur sunt insigniora nomina haereticis facta? Scilicet appellantur *magistri mendaces*, ct absolute simpliciterque *mendaces*; appellantur *auctores sectarum perditionis, doctrinarumque perniciem afferentium*; appellantur *caussae, propter quas chrislianum sanctissimumque inslilulu» blasphematur*: eisdemque tribuitur *quod divinam provocent ultionem, quod πλαβτοῖ λόγοι*, *ementitis sermonibus abutantur, quod ad seductorum censum pertineant, quodque omni consortio cum Patre et Filio penitus priventur*.

Erunt ne porro qui audeant hosce homines ad propinquam ecclesiae materiam referre, illorumque albo inscribere quibus mysticum Christi corpus efficitur, tertriplumque Dei ac Spiritus coalescit? Plane non arbitror. Sunt ergo haeretici ab ecclesia extorres, atque extra eiusdem ambitum longissime proiecli.

Iamvero ii omnes non obscure declarantur haeretici, qui suam mentem suamque fidem ad eam doctrinae formam non componunt, quae publice

,e) I. loh. II. 21: 'Ori τὰν ἰπενιος ἰχ τη ἀληΟτια ονχ ἰότιν.

,τ) Ibid. νν. 22 — 27: Τι βύτιν ὁ ψῖνῖνῶν, εἰ μὴ ὁ ἀρνονμῖνο, ori Ἰησοῦ ούχ εΟriv ο Χξιδrδςῖ ὁ αρνούμrνο τον χατίρα καί rὸν υιόν· χά ὁ αρνούμrνο τον υιόν, ονδε τον χαπρα ἰχβι· ὑμι ουν ο ἡκονΟαπr cix' ἀρχή, ἰν ὑμῖν μι-verw <«v tv ὑμῖν μῖνῃ ο α.τ' ἀρχή r/χοῦoare, καί ὑμι ἰν τω νῖω καί ἰν τω χατρί μινίτι. raura ἰγραψα ὑμῖν χιρί των πλaωντων νμά.

1H) Saepe, <|icmadinodtim videre licet Matth. X. 33, Luc. XII. 9, Actt. III. 13—14, VII. 35, 1. Tim. V. 8, II, Tia. II. 12, HI. 5, Tit. I. 16, idem est *negert* ac *alicui auctoritatem detrahare*, illumque e sua dignitate dcicerc.

I9) Nihil enim non egit Paler <bb. V. 36, VI. 27, Vili. 54. alibi), at tibi lesum verum esae Filium ostenderet. Biiminamqiie illi auctoritatem conciliaret.

10) Similis loquendi forma habetur Ephes. I. 13. et Apoc. III. 12.

solemniterque fuit ab initio praestituta. Quotquot igitur authenticam originalemque doctrinae formam pertinaces aspernantur, cum haeretici sunt, tum ab ecclesiae finibus divisi ac seiuncti.

481. Neque profecto arbitrari secus de iis licet, qui sint dicanturque *insipientes* *1, *χαπηλ(ύνηβ τὰν λόγον του fhoii, adulterantes verbum Dein, pscudoapostoli*2 *, *operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi, sicut ipse satanas transfigurat se in angelum lucis, falsi fratres* 24 *qui in servitutem redigunt, mali operarii et inimici crucis Christi* 28, *deceptores* “, *homines corrupti mente* 27, *reprobi circa fidem*, et ne plura cumulem, *πλάνοι, seductores* 2e.

Haec enim iis *manifesta antilhesi* opponuntur, quae de titulis ecclesiae tributis, deque imaginibus ad ecclesiam repraesentandam adhibitis, toto priore libro complexi sumus. Atqui haec sunt ipsissima nomina, quibus auctores novi testamenti haereticos mulctant, illosque ceu totidem turpissimis notis ilbcuñl. Necesse igitur est, ul haereseos crimine obstricti ab ecclesiae sinu gremioque exclusi videantur.

482. Quam necessitatem egregie confirmant *appellationes metaphoricae*, quibus haereticos vocatos novimus *canes*20, *concisionem, irrationabilia pecora fontes sine aqua, nebulae turbinibus exagitatae, lupique rapaces non parcentes gregi* 8 ‘. Sunt enim haec ab ecclesia eiusque rationibus vehementissime dissita, quum ipsa agnis constet ovibusque rationalibus quaeque rationabilem Deo cultum deferunt, pastores habeat qui pro grege animas ponunt, unitate maxime excellat, potetur aqua viva, el aedificata non super arenam sed super petram, fundamento incumbat quod frustra

”) I. Cor. XV. 36.

”) II. Cor. II. 17. Iainvero nicnti «rijhv proprie est *cauponor, rem cau-/muriā exerceo*, et καπ?;Zo eut *caupo tnmhque generis propola*; ita quoniam <»npone«> ct propolae, iique inprimia qui rmm vendunt, illud (In. I. *22.) aqua siucent et corrumpunt, factum eat ut idem notet ac χιβόηλιύω, ac metaphorice significet *fraudulenter ago a propolarum cauponumque ritu adultero, rilio, corrumpo*. Quare oi mwrtt τον λόγον roû Oeov, qui cap. IV. 2. udiunt oi όολοϋντ/ rôn λόγον roû 3tov,)ni qui corrumpunt, vitiant et adulterul rerbum Dei. Conferri poNNiint Salntiik de muiri* cap. XII, Perizoniia ad Idiioi V. 11. lib. XI. cap. IX, ct Lamb*rtui Bo» exercitt. philolog. ad N. T.

”) II. Cor. XI. 13.

2«) Gai. 11. 4.

7i) Philipp. III. 2 — 18.

”) Colose. II. 8.

”) 11. Tim. III. 8.

7β) II. loh. v. 7.

”) Philipp. III. 2: IMèxere τοῦ χύνα , βλίπιτι τήν κατατομήν. Ubi PauliiN abstractum τήν κατατομήν usurpat pro concreto τοῦ κατατ/μνοντα , ct haereticos dicit *scissores* ct *laceratores* ecclesiae.

”) II. Petr. II. 12 — 17.

31) Actt. XX. 29: Λύκοι βαπτί , lupi rapaces non citra μίωΟιν audiunt μή tptiôôptvot τοῦ ποιμνίου, non parcentes ijregi, id est, in gregem crudele» ct perniciosi.

impetunt inferorum portae. Nequeunt ergo haeretici cum ecclesia felicius componi, ac secum ipsis pugnancia infensaue componantur.

483. Et re sane vera expendantur nonnihil pressius aliquot Scripturarum oracula, atque haec inprimis expendantur Christi verba³²: *Attendite a falsi» prophetis*, falsisque magistris, *qui veniunt ad vos in veslimentii ovium*, externamque ovium praeferunt speciem 33, *intrinsicus autem sunt lupi rapaces*, sihique indulgent, non gregi 34, et pietatem quaestui habent³⁵.

Profecto non alii ad ecclesiam perlinent quam pastores et oves, pastores qui alunt ac docent 36, et oves quae audiendo sequendoque aluntur ac docentur. Ad quam vero classem pseudomagistri alque haeretici referri debent? Ad neutram plane. Non ad classem *ovium*, quod ductorum sibi partes sumant et nonnisi ovinam pellem ementiantur. Neque ad classem *pastorum*, quod ingenio factisque sint lupi rapaces. Nullatenus ergo ad ecclesiam spectant, contra quam potius insidias struunt exitiumque meditantur.

Cuius rei testis accedit locupletissimus **Paulus**, ubi evocatum episcoporum coelum sic alloquitur³⁷: *Et ex vobis ipsis*, vestroque episcoporum ordine *exsurgent viri loquentes perversa*, prava, distorta et a via veritatis aberrantia 38, *ut abducant 39 discipulos post se*. Habes haeretici effigiem, hominis videlicet qui prava et aliena docet ab evangelica veritate, eaque mente haec docet, ut discipulos sibi, non Christo adiungat; ut coelum sibi, non Christo colligat; utque societatem efficiat, non divinam et Christianam, sed humanam et arianam, vel neslorianam, vel eulychianam, vel pholianam. vel etiam socinianam. Ineptus vero sim, si tueri argumentis satagam, hanc effigiem humanam ac terrestrem a divina caelestique ecclesiae specie undequaque abhorrere.

484. Quocirca Paulus et normam statuit qua indicentur haeretici, alque illos declinandos fugiendosque edicit his verbis⁴⁰: *Rogo autem ros, fratrei, ut observetis* et etiam atque etiam consideretis⁴¹ *eos, qui dissensiones et*

33) Matth. VII. 15: *Προ εχετε δε αλτδ τών ψευδοπροφητών, οἳτινε έρχονται πρό υμά εν ένδνμαΣι προβάτων, εΣωθεν δε ειθι λύκοι αρπαγέ .*

33) Ad quam revocari debent *χρηδο· λογίαι κα'ι εύλογίαι, dulces sermones el benedictiones*, de quibus Paulus Rom. XVI. 18. sermonem habet.

34) Rom. XVI. 18.

35) I. Tim. VI. 5.

36) Ioh. X. 1. seqq.

37) Actt. XX. 30: *Ιιαι εζ υμών αντών αναΣτηΣονται άνδρε λαλούντε διεΣτραα-*

*μένα, τού αποΣπάν τού μαθητά ο*Μ αντών.*

38) Haec omnia efferuntur participio *διεΣτραμμένα*.

39) Quisque videt, dictione *rw'm Σπάν* exprimi *infinitivum finis*.

40) Rom. XVI. 17: *Παρακαλώ διόμάς, άδελφοί, Σκοπείν τού τά διχοθιτiλiζ και τά Σκάνδαλα, παρά την διδαχήν, η υμεί έμάθετε, ποιούντα , και εκκλιπι απ' αντών.*

41) Videsis idem verbum *Σκοπείν* eadem de re eodemque sensu usurpatom Philipp. III. 17.

offendicula praeter doctrinam quam vos didicistis el ab authentico publicoque magisterio accepistis 42, *faciunt, el declinate ab illis*, vosque ab illis utpole *διαχω* ambulantibus subducite, neque illos tamquam unius eiusdemque coetus membra babelole.

Alque haberi omnino nequeunt, quum de illis Apostolus scribat⁴³: *Sed licet nos* qui sumus apostoli el segregati in evangelium Dei, *aut angelus de cado* qui est administratorius spiritus 44, *evangelizet vobis* vosque edoceat *praeter quam quod evangelizavimus vobis*, et contra eam doctrinae formam quam vobis tradidimus, atque adeo auctor sil novi instituti novaeque disciplinae, cui iam nullus suppetii locus 45, *anathema sit*, cumque eo nihil sit vobis societatis nihilque commercii, *Sicut praediximus* non aestu abrepti sed rei indignitate commoli *el nunc iterum dico* atque ingemino: *si quis vobis ecangclizaverit praeter id quod accepistis* alque ex authentico magisterio accipientes didicistis 46, *anathema sit*, et cum ethnicis publicanisque numeretur⁴⁷.

485. Sicut ergo ii omnes sunt haeretici, qui authenticam doctrinae formam obstinati repudiant, et a publico solemnique magisterio divinitus instituto pertinaces dissentiunt; ila nullus eisdem palet in ecclesia locus, eisdemque merito asseritur quod 48 *άγα&ην βυνειδηθῖν άττωάάμενοι, bonam conscientiam* rectaque facta quibus illa gignitur, *repellentes circa fidem*

n) Apposite ad h. l. Theodoritus: *Ιον; χαχοῦ; rou νόμου Συνηγόρου διά wruv αίνιτεσαι, ών φεύγειν την διδαftaiiav παρακελεύεσαι, επαίνων τού κο· cιpcuon τών αποΣτόλων τό κήρυγμα. το jif iēyiv, παρά την διδαχήν ην υμεί ιαάζετε ποιούνεα , μάλα θανμάζοντα Un την διδαΣκαλίαν η έτυχον.* Malos legis defensores significat, quorum iubet doctrinam fugere, laudans principis apostolorum praedicationem. Dicere enim, *ipi pvaeter doctrinam quam vos didicistis, faciunt*, eius est qui impense laudat doctrinam quam acceperant.“

n) Gal. I. 8 — 9: *Αλλά κα'ι εάν ημεί r άγγελο iε ουρανοῦ εβάγγελιζηται υμίν xcp' o ευηγγελιΣάμεθα υμίν, ανάθεμα iitw! ώ προειρηκαμεν, και άρτι πάλιν Ιην ιϊ ει υμίν ευαγγελιζεται παρ' o εαμλάβετε, ανάθεμα εΣτω!*

o) -Angelorum autem meminit,« notat Theodoritus, «non quod suspicaretur ne quis sanctorum angelorum doceret

contraria divinae praedicationi, sciebat enim hoc fieri non posse; *αλλά διά τούτου παΣαν ανθρώπων καινοτομίαν εκβαλών*, sed ut hoc ipso omnem hominum novitatem expelleret.»

4δ) »Iù veteri foedere,“ inquit Grotius, „mentio est *foederis* cuiusdam *novi*, at in Christi foedere non modo nullum posterius promittitur, sed etiam asseritur nullum exstiturum posterius, ut videre est Matth. XXVIII. 20.“

46) Heic *accipere* idem valet ac *discere*, ut I. Cor. XI. 23, XV. 3, Philipp. IV. o.

<*) Rom. IX. 3, I. Cor. XII. 3, XVI. 22.

48) I. Tim. I. 19: *Περί την πιστιν εναύαγηΣαν.* «Fundamentum enim impietatis,“ monente Theodorito, «saepe est vita perversa, et quidam accusantem conscientiam non ferentes, et generalem Dei providentiam negarunt, et fatis parcisque res suas adsignarunt.”

naufragaverint atque in *ἐτεροδοξοχαλίαν* impegerint: quod⁴ *traditi tini satanae*, ceu saevo carnifici, atque adeo ab ecclesiae regno*⁰ cui Christe praeest, eiecti, *ut* malis quae patiuntur edocti, *discant non blasphemari*. atque omnino ad bonam frugem sanamque fidem redeant¹: quod⁵ *dimiserint* defecerintque *a fide*, eaque veritatis regula quam antea sectabantur, *attendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum*, e quibus veluli e corrupto fonte dimanant: quod⁵ *in hypocrisi*, Gctaque Christiani nominis specie *loquantur mendacium, et cauteriatam* 54 *habeant suam conscientiam*, inustam videlicet notis criminum quibus sibi sunt conscii: quod⁵⁵ *illorum sermo non sit ὁ λόγος τῆ ἀληθεία*, *sermo veritatis, sed ut cancer serpat* ac instar gangraenae omnia latissime depascat: quod 58 *a veritate exciderint, quorundam fidem subverterint*, summaque imis miscendo⁵⁷ illos a simplicitate traditae doctrinae abduxerint: quod⁵⁸ *habeant speciem quidem pietatis* illamque simulent, *virtutem autem eius veritatemque abnegent*⁵⁹, atque adeo *devitandi sint*: quod 80 *resistant veritati*, religioni damna detrimentaque inferant⁸¹, *hominesque sint corrupti mente, reprobique circa fidem* el prorsus adulterini: quod 62 utpote *homines mali et seductores* ac praesti-

49) L Tim. I. 20: *Οὐ παρέδωκα τῷ Γαῤῥα, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν*.

5°) Seposita metaphora, idem heic valet *παραδιδόναι τῷ βότανά*, ac eiicere e conspicuo Christi regno coetuque fidelium. Qui enim hoc continentur, hi sunt *οἱ σωζόμενοι*, Christique regis providentia bonis omnibus affluunt; sed qui traduntur satanae malorum omnium (Ephes. II. 2, VI. 6, Coloss. I. 13) principi, hi sunt *οἱ ἀπολλύμενοι*, et ad ipsum ceu filii tenebrarum spectant.

5I) Scite Theodoritus: »»Hos tradidit diabolo, non ut bonorum magistro sed ut saevo carnifici, et ideo non dixit ut cos doceat non blasphemare, sed *ut discant non blasphemare*. Ab ecclesiastico enim corpore separati, divinaque gratia nudati; crudeliter ab adversario flagellabantur... Consentaneum autem erat, illos castigatos mutare sententiam, dum viderent damnum quod oriebatur ex blasphemiam.

*') I. Tim. IV. i.

53) Ibid. v. 2.

54j *Καυτηριάζει** est scelestis homi-

nibus notam inurere instrumento, quod *καυτηρ* dicebatur, ut ab aliis dignosci queant. Quare sensus huc redit: *ipri probe conscii sunt, se esse impostam* Ad rem Hesychius: *Βεβασανιόμενοι, μὴ ἔχοντες συνείδησιν ὑγίη*. Aliter Theodorus: *„Κεκαυτηριασμένου δε την (λατ συνείδησιν αυτού κέκληκε, την τG/αxip αυτών αναληγσίαν διδάσκων. ο γάμ κω καυτήρο τόπο νεκρωθεί την τροπρατ αίσ&ησιν αποβάλλει. Cauteriatam autem habere conscientiam eos dixit, stuporem eorum extremum docens. Locus enim cauterii morte affectus priorem sensam amittit.“*

55) II. Tim. II. 15 — 17.

56) Ibid. v. 18.

57r) Quae est vis *τοῦ ἀνατρίπειν*, id est, *ἀνάστατον ποιεῖν*.

*5) II. Tim. III. 5.

59) Non alitor sibi respondent *αἰφρωῶν* et *δύναμι* ac Hebr. X. 1. *Οὐκ ἐκώσιν*.

60) II. Tim. III. 8.

61) Cf. locum similem Actt. XIII.8.

6Î) II. Tim. III. 13.

gialores*³ *proficiant in peius*, inverecundiores eo usque fiant ut ipsa evertent clirisliani instituti fundamenta, *errantes et in errorem mittentes*, tamque sibi quam⁶⁴ aliis perniciem exitiumque creantes: quod⁶⁵ sint *magistri* ab iis impense quaesiti el *coacervati qui sanam doctrinam non sustinent, sed averso a veritate auditu, pruritu aurium delectantur*, iisque se informandos committunt qui cupiditatibus obsequuntur: tandem quod ⁶⁶ *apostolicis verbis* legilimaeque praedicationi *resistant, atque idcirco debeant iMari*, et quidem devitari ⁰⁷ *post unam el secundam* ⁶⁸ *correctionem, quum manifestum sit eiusmodi homines sibimetipsis ruinam parare* ^{β9}, *scientes rolentesque delinquere, proprioque semet iudicio condemnare* '.°.

Non male Grotius: „*Scit ipse se peccare*. Intus non potest se non damnare. Cur? Quia de rebus divinis affirmat nulla sine revelatione, et hoc facit ut de ecclesia, cuius paci consulere debebat, partem sibi faciat in qua regnet. Est haeresis *obstinioris animi dementia* in codice iustiniano L. II. de summa Trinitate.“ Sed multo illustrius Theodoritus ⁷¹ : „Postquam bis aut ter iis qui conantur docere contraria quam par est⁷², doctrinam tradideris, et in pravis dogmatibus eos perseverare videris, amplius cum eis ne disputes; est enim labor inutilis.“

υ) In veteri glossario, γόη · ό χόλαξ, blanditor. Apud Suidam, γόη ' χόλαξ, περίεργο } πλάνο άπατεών.

η) Graece, πλανώντε χαί πλανώμε-roi. *decipientes atque ipsi decepti*.

») II. Tim. IV. 3-4.

H) Ibid. vv. 14 — 15.

ρ) Tit. III. 10—11: *Αίρετιχόν άνιγοxov utrā mίαν χαί δευτέραν νου&εοίαν jccaiTOV'* ειδω ζ ότι εξέϋτραπται ό τοιού-ρο; χαί «uctoram, ων αύτοχατάχριτο .

ς) Etsi verba, χαί δευτέραν, apud aliquot latinos patres desiderentur, illa Umeo germana esse aliorum testium, instrumentonimque suffragio comprobatur.

°) Quum εχΟτρέφω *proprie* sit incerto, deque vestibis adhibeatur quae àsrgipovrai. *metaphorice* notat *perverto new*; et *passive*, *deflecto a via omnibus tritaj mihi aliam licet vulgo improbatwn munio*,

'.) Incisum, αμαρτάνει ων αύτοχατά-«ere; idem valet ac αμαρτάνει αύτο-ι^αχύίτω;. Porro αντοχατάχριτο . Thco-phrlacto et Oecumenio interpretibus, est cxcexôyrro; ύφ εαντού χαί τή οίχεία

Ουνειδήβρω χαταχρινόμενο , nimirum est qui suopte iudicio se χαταχρίνει, *condemnat*.

⁷¹) In h. 1.: Όταν δι χαί τρι τά εναντία διδάϋχειν έπιχειρούβι, την τρο-ήχουΟαν προ ενέγγι/ διδαβχαλίαν, είτα τοϊ πονηροϊ δόγμαϋιν έπιμένοντα ιδη , μηχετι τά προ αυτού διαλέξει ποιου* άνοητο γάρ ό πόνο .

⁷²) Henricus Heinrichs in subiectis notis ait: »Caeterum de illis haereticis, qui ecclesiaslico sensu hoc nomine veniunt, el quos tam studiose insectantur haeresioloifi, nullum esse sermonem, facile apparet ex omni contextu: est enim aliud in opinionibus dissentire, aliud hosce opinionum dissensus ita fovere et alere, ut in rixas abeant. Errant ergo et impie in N. T. agunt ii, qui hoc loco uti volunt ad homines opinionibus a nobis discrepantes invidioso *haeticorum* nomine compellandos.“ Nimirum errat ipse vehementer, omnia sus deque miscet, atque ut haereticus haereticis faveat, neque rei perspicuitatem, neque apertam Christianae antiquitatis consensionem veretur.

486. Opportuniores ergo seligi colores non poterant, queis haeretici a Christo eiusque corpore, a veritate et a salute funditus seiuncti ostenderentur. Hi namque sunt, qui *ex nobis prodierunt* 75, quique quum essent ex nostro coetu, exierunt ex nobis, *sed non erant ex nobis*, vereque nosiri, quum factiones perditionis aut ipsi invexerint, aut invectas probarint; *nam si fuissent ex nobis*, nobisque ex animo adhaesissent, gliscentibus turbis *permansissent utique nobiscum*, neque christianam unitatem deseruissent

Hi sunt qui Deum non habent suae doctrinae auctorem, sed mundo indulgent, mundanaque sectantur⁷⁴. Hi sunt⁷⁵ qui *latenter irrepunt, el Dei nostri gratiam* 74, evangeliumque *in luxuriam transferentes, segregant semetipsos* tum praesumptione sapientiae, tum morum licentia, qua fit ut *animales et spiritum non habentes* suo merito censeantur. Atque hi sunt, qui⁷⁷ cum pseudoprophetis antiqui foederis componuntur, quorum instituta audiunt *αωέοι απώλεια*, *haereses perditionis*; qui 78 efficiunt ul *via veritatis* atque evangelica doctrina *blasphemetur*; qui⁷⁹ *derelinguenda rectam viam*, viam iustitiae 80 religionemque christianam, *erraverunt*; qui⁸¹ *superba vanitatis loquentes*, et inflata vanaque lactitantes 82, *pelliciunt in desideriiis carnis luxuriae*⁶³ *eos, qui paululum*⁸⁴ ac vix ethnicos *effugiunt qui in errore conversantur*; qui⁸⁵ *retrorsum convertuntur* 86 *ab eo, quod illis per apostolos traditum est* 87 *sancto mandato* 88; et in quos illud quadrat⁸⁹ *veri proverbii*⁹⁰, *canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti* 91.

75) I. Ioh. II. 19.

74) Ibid. IV. 1. seqq.

7J) Itidae vv. 4 — 19.

7β) Heic *gratia Dei* metonymice designat *evangelium*, cui *ἀθεύγεια* capitaliter adversatur.

77) II. Petr. II. 1.

77) Ibid. v. 2.

79) Ibid. v. 15: *Παταλιπόντε ευθειαν οδόν επλανήθησαν*.

77) Actt. XIII. 10.

8J) II. Petr. II. 18: *λ'περογχα ματαιότητα φεγγόμενοι ελεάζοντιν εν επιθυμιαι Οαρχό, αθελγεια, του όντω αποφυρόντα του εν πλάνη αναυτρεφόμενον*.

s7) Hesychius *υπερογchon* reddit *μέγα*, *υψηλόν*, *υπερμετρον*. Est autem *υπερογχα ματαιότητα* idem ac *υπερογχα χαί μάταια*.

83) Vulgatus, Syrus, alii legerunt *αΟελεγεία*.

S4) Lectio *όλιγω* pro usitata *ορρ* «f, indubia est, certisque argumentis communitur.

8i) II. Petr. II. 21: *ΕπιΟτρέψαι » τή παραδη9ειϋή αυτοϊ αγία εντολή*.

86) Codices adsunt editionesque, io quibus pro *επιΟτρέψαι* habetur *ει re όπιow αναχάμψαι*.

87) ludas v. 3. dicit *παραλο9άι<πιϋτιν*, de qua audiri debet Paulus I. Cor. XI. 2 — 23, et XV, 3.

8s) *Mandatum*, *εντολή*, sumi debet collective pro universa Christiana disciplina.

89) II. Petr. II. 22.

9°) Prov. XXVI. H: *Ω περ χύων όταν επέλ&η επί τον εαυτου έμετόν*.

9*) Horatius epistt. lib. I. epist. II. 16. *Vixisset canis impurus, vel amica lutosus*.

CAPUT XXXVT.

523

487. Tales sunt haeretici, talesque quum sint, extra ecclesiam misere vagantur atque errant. Verum quid illud est, in quod omnes conveniunt? quid illud, quo etsi in celeris non minimum discrepantes, ad unum prope colorem revocantur? quaeve *formalis*, ut aiunt, *ratio*, qua constituuntur?

Hanc Paulus declarat, ubi Timotheum muniens adversus insipientiam flagitiaque haereticorum, sic illum compellat⁹²: *Tu autem assequutus es neam doctrinam*, veritatemque praedicationis, *institutionem* et eam quae est in agendo conversationem ⁹³, *propositum*, scopumque⁹¹ quem ob oculos continenter habeo, *fidem*, animique conformationem qua in Deum sum affectus⁹⁵. Et mox⁹⁶: *Tu vero permane in iis quae didicisti, et credita iunt*, *J tibi*, ne tibi nova permittas sed in archetypo publicae' solemnisque institutionis adquiesce, *sciens a quo didiceris*, ac probe tenens te fuisse discipulum non hominis humana lerrenaque venditantis, sed apostoli per Iesum Christum missi et pro Christo legatione fungentis.

Declarat Petrus de haereticis eorumque asseclis scribens⁹⁸: *Melius enim erat illis planeque tolerabilius non cognoscere viam iustitiae semitamque evangelii, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis solemni ministerio traditum est, sancto mandato*. Et paullo infra ⁹⁹: *Vestram excito in commonitione sinceram mentem*, vosque adhortando ad sinceritatem probilatamque animi tuendam provoco, *ut memores sitis tum verborum quae a tandis prophetis praedicta sunt, tum mandati* ¹⁰⁰ christianaeque disciplinae *quam a vestris* ¹⁰¹ *apostolis nutu Domini et Salvatoris missis accepistis*.

n) II. Tim. III. 10: δέ παρηκολώ3ηγά; μου τή διδασκαλία, τή άγωγή, τή πίστει.

η) Est άγωγή idem ac αναστροφή, BOtatque vivendi rationem. Theodoritus, rç ffyûr/5, τή διά των έργων πολιτεία.

η) In glossario πρόϋεσι redditur τό ηρ τυρjç κατάστημα. Theodoritus dictioni τή προ9έσει subiicit, μεμά3ηκά μν χαί rôn σκοπόν ακριβώ, *scopum mm recte percepisti*.

B) Ad rem Theodoritus: Τή πίστει* ww έχω περί τόν δεσπότην διά3εσιν, fio in Dominum sim affectu.

H) II. Tim. III. 14: Σύ δέ μένε έν ά; ίμα^ε καί έπιστώ3η, είδω παρά w; εμαϋε.

,:) Grotius: nReceptus sermo fuerat ιαιϊτιMη, quae credita sunt tibi, sed e?t constructio κατά σύλληφιν, per com·fkxtontm, ubi quid communiter de duo-

bus dicitur, quod secnndum exactam regulam alteri tantum convenit.u Putarem ego cum graecis interpretibus, καί έπιστώ3η idem valere ac έπέίσ3η, έπληροφυρή3η vel μετά πληροφορία έμα3ε, firmissime institutus es.

9S) II. Petr. II. 21: Κρείττον γάρ ην αντοϊ, μή έπεγνωκέναι τήν οδόν τή δικαιοσύνη, ή έπιγνούσιν έπιΟτρέψαι έκ τή παραδο3είση αύτοί άγια εντολή.

") II. Petr. III. 1 — 2: διεγείρω υμών έν ύπομνήσει τήν ειλικρινή διάνοιαν, μνησ3ήναι τών προειρημένων ρημάτων υπό των άγιων προφητών, καί τή τών αποστόλων υμών έντολή τού κυρίου καί σωτήρο.

,0°) Manifesta est traiectio verborum, quae ordinari sic debent: καί τή έντολ.ή τών αποστόλων ύμών τού κυρίου καί σωτήρο.

¹⁰*) Plures codices versionesque legunt non ύμών sed ημών.

Declarat Iudas, cui ad annandos contra haereticam vafriliem Christianos nihil antiquius est, quam illos modo 102 *deprecari ut porro velint strenue decertare pro* 103 *ea fide* eaque doctrina, quae *πολυνμίῳ καὶ πολυτρόπῳ*, multifariam multisque modis pridem adumbrata, *semel* tandem neque amplius augenda neque utcumque temperanda per Filium perque Spiritum *tradita fuit* apostolis perque ipsos vocalis atque sanctis: modo 104 *in illorum memoriam verba revocare*, (*piae pridem dicta annuntiataque fuerant ab apostolis Domini nostri Iesu Christi* 105 *†*; el modo 108 illos inflammare, *ut semetipsos* 107 *ceu vivos lapides superstruant sanctissimae fidei*, sanctissimaeque doctrinae quam acceperant, quaeque fundamenti instar universum Christianum aedificium sustentat.

Declarat postremo Iohannes, qui hanc contra haereticos tesseram sancit 108: *Qui novit Deum, audit nos*, nosramque praedicationem uti fidei normam sectatur: *qui non est ex Deo*, neque eiusdem agitur numine, *non audit nos*, aliosque sibi magistros quaerens, aliam doctrinam profitetur: *in hoc* atque *ex hoc cognoscimus et distinguimus spiritum veritatis el spiritum erroris*.

488. Quamquam ergo haeretici de quibus in novi testamenti libris disseritur, alii essent aliis deteriores, atque alii alia dogmata tum theoretica tum practica in vulgus spargerent ac disseminata profiterentur 109; una tamen est *regula* ad quam omnes exiguntur, et una est norma qua iudicali damnantur.

Quaenam vero? *Authentica doctrinae forma* ab apostolis profecta, ecclesiis tradita, in ecclesiis custodita et publica socialique professione manifestata. Hanc qui sectarentur, iidem erant habebanturque orthodoxi;

10-) Iudae v. 3: *Παρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι ἅπασι παραδοθείθῃ τοῖ ἁγίοι πιστεῖ.*

103)* Heie in compositione *ἐπί* valet *pro*, et *fides* ac doctrina *obtectum* designant, pro quo certari debet.

104) Iudae v. 17: *Μνηθῆτε τῶν ρημάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.*

105) Cum his conferenda sunt verba Pauli Hebr. XIIL 7: *Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάβησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.*

106)* Iudae v. 20: *Ὑμεῖ δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντε ἑαυτοῦ.*

107) Lambertus Bos in Exercitt. pag. 294. opinatur, *ἑαυτοῦ* idem esse ac *ἀλλήλου*,

sicut I. Thess. V. 11. dicitur, *οικοδομαίτε ἑαυτοὺς ὁ ἓκ ἑαυτοῦ*, et V, 13. *εἰρηνεύετε ἑν ἑαυτοῖς*. *pacem colite inter' vos invicem*: tum verba Iudae sic reddit, *vos autem sanctissimae vestrae fidei supraedificantes vos invicem* 108 *†* atque vos invicem incitantes ad sanctissimam eam fidem, cui tamquam fundamento innitimini, augendam.

109) I. Ioh. IV. (3): *Ὁ γινώσκων τὸν Θεόν, ἀκούει ἡμῶν ὁ οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ Σί, οὐκ ἀκούει ἡμῶν, ἐκ τούτου γινώσκωμεν τὸ πνεῦμα τῆ ἀληθείας καὶ τὸ πνεῦμα τῆ πλάνης.*

109) De his haeticis eorumque placitis egregie disserit Fridericus Wiodschmannus in *Vindiciis petrinis*, pagg. II — 26 — 27 — 30-32 — 34.

quotquot vero ab hac secederent atque huic obfirmati repugnarent, eorum numero accensebanlur qui superbia inflati errorisque spiritu abrepti viam veritatis iustiliaeque deseruerint, in gravissimam haereseos perniciem impegerint, dignique exstiterint qui ab ecclesia alieni proclamarentur.

Sane ul pauca quaedam superioribus addam, hanc normam sequulus Petrus apostolorum coryphaeus 110, in Simonem haereticorum principem pecuniamque offerentem, ul sibi quoque potestas fieret iis conferendi Spiritus queis manus imposuisset, his verbis animadvertit 111 : *Pecunia tua*, pretium ac materies sceleris, *tecum sit in perditionem*, unaque lecum pereat, *quoniam dotium Dei* el charisma impertiendi Spiritus nobis emptum sanguine Agni *uittimasli pecunia possideri* et auro nundinatoris acquiri. *Non est tibi pars neque sors*11* *in sermone isto*113, nihilque libi qui superbia avaritiaque raperis, commune est cum hoc charismate donoque praestanlissimo; *cor enim Imi non est rectum coram Deo*, servisque peccato.

Hanc normam sequulus Paulus illos omnes anathemate perculit114 qui obniterentur doctrinae sive a Petro his verbis expositae 115 : *Nunc ergo* quum res ita se habeat, tantoque splendore patefecerit Deus ipsas quoque gentes in Christi regnum esse cooptandas, *quid tentatis Deum*113 illumque exacerbantes ad iram provocatis, contententes *imponere iugum* 117 mosaicae legis *super cervices discipulorum*, *quod neque patres Jiostri neque nos* nisi aegerrime *portare potuimus?* ac profecto non quod circumcisionis signo notati simus, *sed* 118 *per gratiam* 119 *Domini lesu Christi* nos ex iudaismo

ni) Decebat enim ut princeps fidei assertor principem fidei adulteratorem damnaret1 damnatumque ab ecclesiae ambitu propelleret.

!) Actt. VIII. 20—22: *Τό ἀργύριόν τον θνν υ̅οί ειη ιι απώλειαν, ότι την ιορεάν του̅ θεου̅ ενόμιδα̅ διά χρημάτων̅ ΧΤΟC̅ι̅αι̅. ονχ̅ ιύτι̅ βοι̅ μερι̅ ουδέ̅ κλ̅ήρο̅ π̅ τὸ̅ ζὸ̅/ω̅ χούτω** η̅ γάρ̅ καρδία̅ του̅ ούκ̅ ι̅τι̅π̅ ιν̅Siia̅ ενώπιον̅ του̅ Θεου̅.

Voces *μερι̅* et *κλήρο̅* , respondent« bebiaicis *■* t ? ct 'P'ĭĒh eodem modo inactae occurrunt Is. LVII. 6.

"Jl Nomen *λόγο̅* , “Q̅I̅, heie exprimit rem, potestatemque erogandi Spiritus.

ni) Gal. I. 8-9. coll. Actt. XVI. 4.

Hl) Actt. XV. 10—12: *Λ'υν̅ ουν̅ ri̅ ηιρα̅ζε̅τε̅ τον̅ 3εόν̅, επι̅Οεί̅ναι̅ ζυγόν̅ επί̅ xvt̅ το̅ά̅χ̅η̅λ̅.ον̅ τών̅ μα̅θη̅τών̅, όν̅ ού̅τε̅ οι̅ χα̅τί̅ρε̅ ημώ̅ν̅ ού̅τε̅ η̅μ̅ει̅ ι̅Ο̅χ̅ύ̅ῶ̅με̅ν̅ βα̅-*

βτά̅θ̅αι̅; ἀλλ̅ά̅ διά̅ τη̅ χά̅ρι̅το̅ κυ̅ρι̅ου̅ 7η̅βο̅ύ̅ Ἀ̅'ρι̅ῦ̅το̅ύ̅ πι̅Ο̅τε̅ύ̅ο̅με̅ν̅ ὑ̅ω̅&ή̅ναι̅, κα̅& ὄ̅ν̅ τ̅ρό̅πο̅ν̅ κ̅ά̅κε̅ϊ̅νοι̅.

11β) Cf. Deuter, VI. 16. coll. 14—15, Ps. LXXVIl. 18. coll. 17—41—46., e quibus locis apparet, *tentare Deum* tantumdem esse ac *Deum exacerbare el ad ultionem incendere*.

,17) Theophylactus, *ζυγόν̅ ει̅π̅ών̅, τὸ̅ βαρὺ̅ τή̅ εν̅ νό̅μ̅ω̅ δου̅λει̅α̅ δη̅λο̅ϊ̅.*

118) Particula *ἀλλ̅ά̅* exigit ut quae praemisimus, etsi verbis non expressa animo tamen informata, suppleantur.

1 Huius gratiae ingenium effert Augustinus lib. II. con. duas epistt. pelagian, cap. XXI: «Dicit Petrus apostolus, *per gratiam Domini nostri lesu Christi credimus nos salvos fieri, quemadmodum et illi*, scilicet patres. Hoc vos non vultis, inimici gratiae Dei, ut eadem gratia

fideles *credimus salrari, quemadmodum et illi* patres nostri per gratiam Christi venturi salute politi sunl; sive ab Hierosolymitana synodo hac formula comprehensae 12 °: 1 *isum est enim Spiritui sancto el nobis*, alque adeo iudicium nostrum est divino-humanum, *nihil ultra imponere vobis oneris quam haec necessaria.*

Hanc sequutus **Iohannes**, quemadmodum verbis Agni laudat angelum ephesinae ecclesiae 121, quod ille oderit lacta nicolaitarum ipsi quoque Deo exosa; ita acriter carpit angelum Pergami, quod in coetu ecclesiae ferrei tenentes doctrinam nicolaitarum, neque adversus illam gladium expediret, sicut angelus Balaamo restiterat. Eidem vero normae insistens ita praecipit1H: *Si quis venit ad vos* atque in vestros se insinuat coelus, *et hanc doclrinaa* ubivis aulhenlice resonantem *non affert, nolite recipere eum in domua. neque ave ei dixeritis*, neque cum ipso familiarius egeritis. *Qui enim dicit illi are*, cumque eo familiarius degens iubet ipsum salvere, *communicat operibus eius malignis*, et tamquam adprobator in culpaе pariem venit.

489. Verba factis cumulavit Iohannes, dignusque prorsus est qui de ipso audiatu r Irenaeus ita scribens 123 : „Et sunt qui audierunt eum (Polycarpum) dicentem124, quoniam Iohannes Domini discipulus, in Epheso iens lavari,

Christi salvi credantur antiqui, sed distribuitis tempora secundum Pelagium in cuius libris hoc legitur, et ante legem dicitis salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum; quasi hominibus duorum superiorum temporum, ante legem scilicet et in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius, evacuantes quod dictum est, *unus Deus et unus mediator Dei et hominum, homo Christus lesus.**

12°) Actt. XV. 28· *Εδοξε γάρ τώ άγίω πνεύματι καί ήμίν, μηδίν πλέον επιτίθεσθαι ύμίν βάρο πλήν τών επάναγκε τούτων.*

12I) Apoc. II. 6 — 14—15. coll. Num. XXII. 22-23.

iañ) II. Ioh. vv. 10—11: *Εϊ τι έρχεται προ υμά , καί τ αύτην τήν διδαχήν ού φέρει, μή λαμβάνετε αυτόν ει οικίαν, καί χαίρειν αύτώ μή λέγετε, ό γαρ λέγων αύτώ χαίρειν, χοινωνεί τοί εργοι αυτού χονηροί .*

,13) Con. *haeres.* lib. III. cap. III.

n. 4: *Καί είθιν οι άκηχοότε avroά, ου Ιωάννη ό ρον κυρίου μαθητή , h π4 ΕφέΟω πορευθει λουῶάῶθαι, καί Ηοι Ιύω Κήρινθον, εξήλατο τοῦ βαλαηή μή λουόάμενο , άλλ' επειπόν' φνγαμα, μή καί τό βαλανείον ένμπέύη, ένδον om; Κηρίνθον τοῦ τή αλήθεια εχθρού.*

114) Eiusdem facti post Irenaeomtestes sunt Eusebius H. E. lib. III. cap. XXVIII Epiphanius haeres. XXX. §. XXI., Theodoritus liaeretic. fabul. lib. II. cap. III., Timotheus constantinopolitanus de recept. haereticorum pagg. 387—388. apud Cotelierium monuin. eccles. graec. T. III.; et ne omnes recolam, Nicephoros Calistus H. E. lib. III. cap. XXX. Atqui nihilominus Adolphus Stieren et Adolphus Heinichen recentissimi editores operum Irenaei historiaeque ecclesiasticae Eusebii hoc factum tanta suffragatione stabilitum fabulis accensent. Videlicet nihil sibi non permittunt quum de iis agitur, quae aut supra naturam aut contra haereticos edita perhibentur.

quum vidisset intus Cerinthum 126, cxsilierit de balneo non lotus dicens126, quod timeat ne balneum concidat, quum intus esset Cerinthus inimicus veritatis.“

Praeceptorem ad unguem expressit nobilissimus discipulus Polycarpus, tie quo idem Irenaeus continuo addit 127 : „Et ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi 128 el dicenti, *cognoscis 129 nos?* respondit, *coqnosco Ieli0 primogenitum satanae.*11 Quibus recitatis, hoc tandem epiphonemate absolvit 131 : „Tantum apostoli et horum discipuli habuerunt timorem, ul neque verbo tenus communicarent alicui eorum qui adulteraverant veritatem, quemadmodum et Paulus ait132: *Haereticum autem hominem post unam correptionem 133 devita, sciens quoniam perversus est qui est talis, ellii est a semetipso damnatus.*“

,n) Pbilastrius haeres. XXVI., Epiphantias haeres. XXVIII. §. II., Timotheus op. cit. pag. 388., aliique Hierosolymitanas aotiochenasque turbas in Actis com-eomoratas Cerintho auctori adseribunt.

Ili) Nescio quid moverit Adolphum Siieren, ut Eusebium ab Irenaeo dissidentem comminisceretur.

,r) Con. *haeres*, lib. III. cap. III. n. 4: *||ci auroς δε ό Πολύκαρπο Μαρχίωνί rTl ή οψιν αύτώ έλθόντι καί φήῶανΓ ιχτ/νύοχείζ ημά ; άπεχρίθη* έπιγινωΟχω τον χρωτότοχον τού Οατανά.*

ns) Eadem narrant Eusebius H. E. Lb. IV. cap. XIV., Hieronymus de scriptt. eecl cap. XVII., Suidas in Lexic. T. II. pg. 145, auctor chronici alexandrini pag. 602. et Nicephorus H. E. lib. III. tap. XXX.

,n) Hieronymus, Rufinus et Nicephoros videntur legisse *επιγίνωῦχε ήμά , wjnoscce nos*. Sed altera lectio, *έπιγιτ^ίαι ημά ; cognoscis nos?* semet auctoritate codicum reique natura commeniaL .Ceterum/ inquit Valesius, ^επιγι-

hoc loco idem fere est ac *salutare*. Naa idcirco cognosci se volebat IMarcion, at salutaretur. Sic olim in ecclesia fidebas ad sacram mensam accedentibus diaconus saepe inculcare solebat, *έπιγι-*

νώνχετε άλλήλον , ne quis scilicet profanus aut iudaeus ad sacramentum altaris accederet, ut docet Chrysostomus. Eodem sensu Paulus in prima ad Corinthios ait *έπιγινώοχετε αυτού* , id est, *salutate illos*. Sic etiam latini dicebant *recognoscere*, ut legitur in actis passionis Fructuosi episcopi.a Sed haec interpretatio, quam ab eruditis passim improbatam novimus, minime ostenditur apostolico testimonio I. Cor. XVI. 18.

13 °) Legit interpreς, *έπιγινώῦχω δε*, quemadmodum etiam auctor chronici alexan(Irini.

131) Con. *haeres*, lib. III. cap. III. n. 4: *ΤοΟ αύτην οι απόστολοι καί οι μα9ηται αυτών έῦχον ενλάβειαν, προ τό μηδε μέχρι λόγου χοινωνείν τινι τών παραχα-ραῦῶόντων τήν αλήθειαν, ώ καί Παῦλο έφηοεν* αιρετικόν άνθρωπον μετά μιαν καί δευτέραν νονθεῦίαν παραιτού, ειδώ ότι έξέότραπται ό τοιοῦτο και αμαρτάνει, ων αύτοκατάκριτο .*

»32) Tit. III. 10.

133) Exciderunt verba *et alleram*, quae in graeco textu adsunt, quasque ipsemet interpreς reddit lib. I. cap. XVI. n. 3.

134) Ex graeco textu supplendum est, *et peccat.*

CHRISTIANAE TRADITIONIS SUFFRAGIUM

-190. De qua firmissima apud *maiores nostros* persuasione ii omnes facile consentient, qui *appellationes* ab iisdem factas haereticis animo reputaverint.

Ut enim de Ignatio primum ac Polycarpo pauca quaedam nominalim referam, ille oculis in haereticos intentis sic habet 135: „De his autem (qui susceptam ab Unigenito veram carnem inficiebantur) admoneo vos, charissimi, quamvis vos idem sentire sciam. Sed praemunio vos contra *ferat humana specie indutas*, quos non solum oportet vos non recipere, sed si possibile est, neque obviam eis fieri, solum vero pro eis orare, si quo modo poenitentiam agant, quod admodum difficile est.“

Ignatio ergo auctore, haeretici sunt *τά Ο-ηρία τά αν&ωπόμορμί*, gravissimo el difficillimae curationis morbo laborant, cumque illis nullam religiosum consortium iniri debet. Prae quibus mitiora profecto videri nequeunt, quae alibi scribit 136: „Filii itaque lucis et veritatis fugite divisionem et pravas doctrinas; ubi autem pastor est, eodem ut oves sequamini Multi enim *lupi* 137 fide digni 138 habiti perniciosis voluptatibus eos capiunt 139* qui ad Deum currunt, sed in vestra concordia non habebunt locum? Exsulant ergo ab ecclesiae unitate haeretici, pravamque doctrinam disseminantes, potius quam ovibus dominici gregis, *lupis* contra accensentur qui in eiusdem excidium ruinamque conspirant.

Sed nulla ne patet ratio, qua ipsorum conatus reddantur inanes? Palet, eaque omnino certissima', si nimirum servetur concordia, si hierarchicus ordo probe custodiatur, nullaque probetur fides nisi quae authentico pastorum ministerio proponatur.

Pergit Ignatius, atque consona tradit his verbis 14 ° : „Si vero ut quidam

135) Epist. ad Smyrn. §. IV: *Ταύτα δέ παραινῶ ὑμῖν, ἀγαπητοί, εἰδὼς ὅτι καὶ ὑμεῖς οὕτως ἐχετε. προφνλάθῃτε δὲ ὑμᾶς ἀπὸ τῶν θηρίων τῶν ἀνθρωπόμορφων, οὐδ' οὐ μόνον δεῖ ὑμᾶς μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' εἰ δυνατόν ἐστὶ, μηδὲ Οὐναντάν, μόνον δὲ προεὔχεσθαι ὑπ' ἐρ' αὐτῶν, εἰάν ποτε μετανοήσῃτε, ὅπερ δι' ὅλον.*

,3β) Epist. ad Philadelphia §. II: *Τέκνα οὐν φωτὸς καὶ ἀλήθεια φεύγετε τὸν μερισμὸν καὶ τὰ κακοδίδαθκα * ὅπου δὲ ὁ ποιμὴν ἐστίν, ἐκεῖ ὡς πρόβατα ἀκολουθεῖτε. πολλοὶ γὰρ λύκοι ἀξιόπιστοι ἡδονὴν κακὴν αἰχμαλωτίζουσι τοῦ θεοδρόμου ' ἀλλ' ἐν τῇ ἐνοτητί ὑμῶν οὐχ ἐξουθιντοπον.*

,37) Actt. XX. 29.

,3δ) Tam heic, quam ad Trallianos §. VI. el. ad Polycarpum §. III. eos Ignatius dicit *ἀξιόπιστον*, non qui tales revera essent, sed qui ab aliquibus teroert haberentur.

I39) H. Tim. III. 5.

14 °) Epist. ad Trallian. f. X: *Εἰ ἰτὼ περὶ τινέ, ἀθεοὶ ὄντες, τοῦτεσιν ἀπὸστοι, λεγούθιν, τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αἰτόν, οὗτοι ὄντες το δοκεῖν, ἐγὼ τί δεδεμαντι δὲ εὐχομαι θηριομαχεῖν; ὡρεάν οἱ ἀποθνήσκω; ἀρα οὐ καταεὐδομαί τοί κυρίου;*

athei, hoc est, infideles aiunt, eum (Christum) secundum apparentiam⁴¹ esse passum, ipsi secundum apparentiam tantum existantes; ad quid ego vinctus sum, cur opto cum bestiis depugnare? Frustra itaque morior? Nonne ego falsa de Domino loquor⁴² ?“ Et continuo⁴³ B: „Fugite ergo malas propagines quae gignunt mortiferum fructum, quem si quis guslaril, slalim moritur. Isti enim non sunt plantatio 144 Patris. Si enim essent, apparerent utique rami crucis, et esset utique fructus illorum incorruptibilis."

His ergo veluti appositis ab Ignatio distinguuntur haeretici, ut sint appellenlurque *athei, infideles, malae propagines, plantatio, (piae non est n Patre, quaeque letiferos fructus edit.*

A quibus haec minime distant, quae de Christo verba faciens eiusque enarrans salutarem oeconomiam scribit ⁴⁵: „Omnia autem haec passus est propter nos⁴⁶, ut salutem consequeremur. Et revera passus est, ut et revera seipsum resuscilavil ⁴⁷; non ut quidam infideles dicunt, secundum apparentiam cum passum esse, ipsi secundum apparentiam exislenles; et quemadmodum sapiunt, sic et continget eis, quippe qui phantastici sint et daemoniaci."

491. Celeris ergo turpissimis sane haeticorum titulis ille etiam, praeunte Ignatio, addi debet quo *daemoniaci*⁴⁸ nuncupantur.

Hoc Polycarpus edoctus Marcioni respondit, *cognosco te primo-*

141) «Solem negaret meridie lucere/ scribit Cotelarius, »»qui docetas seu phan- Usiastas haeticos temporibus apostolo- rum inficiaretur erupisse. Cum Irenaeus, Tertullianus, Epiphanius, Hieronymus, Philaslrius, Augustinus , Theodoritus, ilique *ιοχηῆσε* et *φανταῦα* errorem birooni mago attribuant. Cumque Iohan- nes apostolus in epistola prima *eos anti- cirirtos vocet, qui Christum negarent ii carne venisse*. Insigniter a b. Hie- ronymo adversus luciferianos cap. VIII. *ribilor, apostolis adhuc in secuto su- poulilitus, adhuc apud iudaeam Christi Mpune recenti, phantasma Domini cor- μι asserebatur.* “

H) Ita ex editione Hefelii, sed Pcter- wanns post VoBsium satius esse duxit ‘fribere, *duoeccv onv ἀπο3νήῦχω. απα m χαταλενδovαι του κυοιου. Uratis intermorior. Profecto contra Dominum Mitior.*

“i Epist. ad Trallian. §. XI: *4>eōyere* Pauaglii, Comm. de Ecclesia. II.

ονv τὰ κακά παραφνάδα , τὰ γεννώσα καρπόν θανατηφόρο?, οὐ εἰάν γεύῃται τι , παρ" αὐρα ἀποθνηβκει. οὔτοι γάρ οὐκ εἶῖν φυτεία πατρό . εἰ γάρ ηῖδαν, εφαινοντο ἂν κλάδοι τοῦ Σταυροῦ, καί ην αν ο καρπό αὐτῶν ἀφθαρτο .

,44) Matth. XV. 13. Insignis vero est metaphorarum complexio qua Ignatius utitur simul iungens *plantationem, ra- mos) arborem crucis et fructus.*

|4δ) Epist. ad Smyrn. Π: *7άύτα γάρ πάντα επαθεν δὺ ημά , ἵνα Οωθώ- μεν. καί αληθῶ επαθεν, ὡ καί ἀλ.ηθῶ ἀνέδτηοεν εαυτόν, οὐχ' ὡ περ ἀπιΟτοι τινε λεγονΟιν, τό δοκεῖν αὐτόν πεπον- θέναι, αυτοί τό δοκειν ὄντε " καί καθῶ φρονουῖΟιν καί ^Λ* Ουμρηῦεται ^Ιαὐτοί , ονοιν ἀοωμάτοι καί δαιμονικόν .*

,4δ) I. Ioh. I. 1, II. 22, IV. 2.

|47) Cum his conferenda sunt quae habet §. VII. et epist. ad Trallian. IX.

148) Diceret huic titulo praelusisse Paulum Actt. XIII. 10.

genitum satanae; alque hoc edoctus qui ignalianas epistolas interpolavit, principio scripsit¹⁴⁹: „Fugile itaque impias haereses, sunt enim diaboli inventa, serpentis illius qui mali primus auctor est, qui per mulierem decepit generis nostri parentem Adamum.¹¹ Tum adiecit¹⁵⁰: „Fugile autem et malas illius (diaboli) propagines, Simonem primogenitum illius filium, Menandrum, Basilidem, tolamque ipsius malitiae turbam¹⁵¹, hominis cultores¹⁵¹, quos Ieremias propheta maledictos appellat ^{15S}. Fugite quoque impuros nicolailas. falsi nominis¹⁵¹* homines, voluptatum amatores, sycophantas. Fugite praeterea maligni stirpes, Theodolum et Cleobulum, quae gignunt mortiferum frudum, quem si quis gustarit, continuo moritur non temporanea, verum aeterna morte. Hi non sunt plantatio Patris ^{15 5}, sed progenies maledicta.¹¹

492. Verum de haereticorum *titulis* mullo sunt plura vulgatissimo maiorum usu recepta, quaeque ego ad *suprema* quaedam *capita* quam brevissime revocabo.

1. Cyprianus itaque et post Cyprianum Augustinus¹⁵⁵ haereticos passim nominant *sacrilegos*, haeresimque vocant *sacrilegam pravitatem et blasphemiam*.

„Si autem,¹¹ verba sunt **Cypriani**¹⁵⁷, „quid apostoli de haereticis senserint, consideremus, inveniemus eos in omnibus epistolis suis execrari et detestari haereticorum sacrilegam pravitatem.¹¹ Loquens vero de quinque

1 «') Epist. interpol. ad Tratlan. §. X: *Φεύγετε ούν τά άθεου αίρέθει * του διαβόλου γάρ είθιγ εφευρεθεί , του άρχεχάχου όφεω , του δια τη γυναιχό άπατηθαντο Αδάμ τον πατέρα του γένου ημών.*

Ibid. §. XI: *Φεύγετε δε αυτού και τά χαχά παραφνάδα ' Σίμωνα τον πρωτότοκον αυτού υιόν, και Μένανδρον, και Βαθιλίδην, και ολον αυτού τον όρνυμαδόν τη χαχία , του άνθρωπολάτρα , ού και έπιχαταράτον λέγει Ιερεμία ό προφήτη , φεύγετε και του άχαθάρτου νιχολαίτα , του ψευδωνύμου , του φιλήδονου , του θυχοφάντα . φεύγετε και τα του πονηρού εγγονα, Θεοδοτον και Κλεόβουλον. τα γεννώντα χαρπον θανατηφόρο ού εάν τι γεύθεται, παραντίχα άποθνηθχει, ού τον πρό χαιρον θάνατον, αλλά τον αιώνιον, ούτοι ούχ είθε φυτεία πατρό , άλλ* εγγονα χατηραμένα.*

1h1) Hesycbio et Suida interpretibus[^] *ορνυμαδό* est *ταραχή, ψόφο , θόρυβο ,*

χτύπο , turbatio, strepitus, tumultus, fragor. Apparet ergo qua foeda imagine incondita haereticorum turba depingatur.

152) Ebionitas significat.
153) Ierem. XVII. 5.
„5<) Quod sibi a Nicolao diacono nemin immerito facerent. Id enim priscis ferme omnibus, Clementi alexandrins, Eusebio, Tbeodorito visum esse, toa illorum testimonia ostendunt, tum praeclare confirmat Stephaniis Gobarns ii Photii bibliotheca, cod. CCXXXII.

15i) Matth. XV. 13.
„5°) Augustinus librum primum contra Petiliani litteras sic aggreditur: «Nostis nos saepe voluisse donatistarum haereticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam non tam ex nostro quam ex ipsorum opere convincere.» Et con. Cresconium lib. II. n. 48: -Superba est isti obstinatio et sacrilega praesumptio, quam sibi furor pravus assumit.e

137) Epist. LXXIIL ad lubaianum.

presbyteris factionis Felicissimi ac Novali, quam *haereticam factionem* dicit, sic habet^{15*} : „Antiqua illa contra episcopatum meum, imo contra suffragium vestrum el Dei indicium venena relinent, instaurant veterem contra nos impugnationem suam, el sacrilegas machinationes insidiis solitis denuo rero canl. Loquuntur, sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abiiciunt verbum Domini, pax erit vobis. Pacem nunc offerunt, qui ipsi non habent pacem. lo ecclesiam lapsos reducere et revocare promittunt, qui de ecclesia ¹⁵⁹ recesserunt?⁴ Ideo vero recesserunt, quod sicut olim profani seniores ¹⁶⁰ ..Susannam pudicam corrumpere et violare conati sunt; sic et hi adulterinis doctrinis ecclesiae pudicitiam corrumpere el veritatem evangelicam violare conantur.⁴⁴

Ac mox¹⁶¹: „Deus unus est, et Christus unus, et una ecclesia, et cathedra una super Petrum Domini voce ¹⁶² fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium novum Geri praeter unum altare el unum sacerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit¹⁶³. Adulterum est, impium est, sacrilegum est quodcumque humano furore instituitur, ut dispositio divina violetur. Procul ab huiusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum vehit cancrum et pestem fugiendo vitate¹⁶⁴, praemonente Domino et dicente¹⁴⁵: caeci sunt duces caecorum, caecus autem caecum ducens, simul in foveam cadent?⁴

493. II. Hunc titulum alter excipit, cuius prae ceteris auctores sunt Iustinus, Irenaeus, Cyprianus ¹⁶⁶, priscus auctor penes Eusebium ¹⁶⁷, ipsemet Eusebius¹⁶⁸, Epiphanius ¹⁶⁹ et Gregorius nyssenus¹⁷⁰, a quibus haeresis *blasphemia* dicitur, haeretici autem *hblasphemi* nuncupantur.

Mitto singulorum disertissima licet suffragia referre, bisque memel contineo quae Iustinus el Irenaeus litteris consignarunt. Prior ergo Tryphoni de chiliasmi doctrina interroganti sic respondet, ut orthodoxos in duas

'») Epist. XLIII. al. XB. ad plebem onirersam, pagg. 227 — 228.
''») Al. *de ecclesiae communione*.
'''») Dan. XIII. 20.
''') L. c. pag. 229.
''') Matth. XVI. 18.
Lac. XI. 18.
''') II. Tim. II. 17.
''') Matth. XV. 24.
''') Epist. LXXIII. ad Iiibaianum, paç. 308: „Longe alia est apud Mar- (ionem, sed et apud ceteros haereticos Mes: imo nihil est apud illos nisi per- idia et blasphemia et contentio sancti- tatis et veritatis inimica."

167) H. E. lib. VII cap. VIII-XXVIII.
,6S) H. E. lib. IV. capp. XI—XXIX., lib. V. cap. XXVIII. et lib. VII. cap. VI.
,69) Haeress. LXV. n. 56, LXV1II. n. 7. et LXXVIII1. n. 3.
17 °) Eleganter initio orationis XII. cum Goliath Eunomium comparans, manibus ait distringere *ρο,αφαίαν, τήν βλαΟφημίαν*. et lib. I. contra eumdem postquam re- tulit fundamentum quod haeretici sub- struxerunt *βλαϋφημία* , addit imitari eos qui Dominum lapidibus obruere cogita- runt: nam et ipsi *τοί βλ.αΟφήμοι φω- ναϊ τον τή αλη9ύα λόγον χαταλι9ά- ζουϋν*.

ivisse partes candide fateatur 171, tum pergit 177 : „Nani quod ad eos special qui Christiani quidem dicuntur, sed athei el impii sunt haeretici, blaspheme istos in omnibus el impia el insana docere tibi demonstravi173?4 Pluribus vero interieclis addit 174 : „Quemadmodum autem quum sancti apud vos versarentur prophetae, falsi quoque prophetae exstiterunt; pariter apud nos nunc nulli sunt etiam falsi doctores, quos ut caveremus praemonuit nos Dominus noster, ita ut nihil imparatis nobis eveniat, quippe quum praescium eum sciamus fuisse eorum quae post ipsius resurrectionem ex mortuis el adscensum in caelum eventura nobis erant 175. Futurum enim esse dixit171 ut occideremur el odio haberemur propter nomen ipsius, ac falsi prophetae et falsi chrisli in nomine ipsius nulli prodirent el plurimos seducerent: quod quidem etiam evenit. Multi enim 177 impia et blasphema el iniusla in eirc nomine adulterantes tradiderunt, et quae ab impuro spiritu diabolo mentibus ipsorum iniecta sunt, docuerunt et hucusque docent; quibus idem quod vobis persuadere conamur, ut ab errore discedant, quippe quum perspectus habeamus 178, quemvis qui verum possit dicere nec dicat, a Deo indicatum iri?

Quid porro Irenaeus? Eiusmodi esse haereticos testatur179: „Qui suadenter quidem illiciunt per verborum artem simpliciores 160 ad requirendi

17') Videsis Tillotsonum reg. fidei P. 111. pagg. 756· seqq., Munscherom *Handb. d. christl. Dogmengesch.* T. II. pagg. 455. seqq. et Semischium *Justin d. Miirtyrer*, P. II. pag. 469.

171) Dialog, cum Trypli. η. 80: Τοῦ γὰρ ΧεϋουένουL'ς μεν χριστιανού , όντα fa άθεου και άδεβεῖ αιρεδιώτα , ότι χατά πάντα βλάϋφημα και άθεα και ανόητα διδάοχουβιν, εδήλωδά Οοι.

173) Demonstraverat autem η. 36.
[74) Dialog, cum Tryph. η. 82: Όνπερ δε τρόπον και ψευδοπροφήται επί των παρ' ύμῖν γινομένων άγιων προφητών ηΟαν, και παρ' ήμῖν νύν πολλοί ειΘι και ψευδοδιδάΟχαλοι, ου φυλάδΟεΟθαι προεῖπεν ημῖν ό ήμίτερο χύριο , ά εν μηδένι ύοτερεῖοθαι ημά , επιΟταμενου ότι προγνώστη ήν τών μετά την ανάδταΟιν αύτου την από τών νεχρών και άνοδον τήν ει ουρανόν μελλόντων γίνεσθαι ήμῖν. είπε γαρ ότι φονιύεσθαι και μιδεισθαι διά τό όνομα αυτού μελλομεν, και ότι ψευδοπροφήται και ώευδόχρηΟτοι πολλοί επί τω όνόματι αύτου παρε/ενΟονται και

πολλού πλανήοουνδιν· όπερ και ἸCρίt πολλοί γάρ άθεα και βλάσφημα και άδικα εν όνόματι αυτού παραχαράκτη; εδίδαξαν, και τά από του άχαθάμκ πνεύματο διαβόλου εμβαλλόμενα τοῖ; διανοίαι αυτών εδίδαξαν και λιδάΟχουσι μέχρι νύν' ου ομοίω ύμῖν μεταπάλῃη μή πλανάσθαι άγωνιζόμεθα, ειδοτίζ μ πά ό δυνάμενο λεγειν τό άληθι xd μη λεγων χριθήοεται ύπό του θεού»

*.4) Vide'n. 35. et Apolog. I. η. 11.
,7β) Matth. X. 21—22.

[77) Similia habet η. 35.
,7S) Utitur hac lustini sententia Jo-hannes damascenus in sacris parallelis pagg. 357—754.

,79) *Con. haeres*, lib. 1. praefat. n. 1: Πιθανώ μεν επαγομενοι διά λόγων rif νη του άχεραίου ει τόν τον ζητώ τρόπον* άπιθάνω δε άπολλύντε αυτον; εν τώ βλάδφημον και άδεβή την γνωμητ αυτών χαταΟχενάζειν ει τόν δημιουργόν, μηδ'ε εν το) διαχρίνειν δυναμενων τό δο από του αληθού .

lb0) Interpres legit άχεραιοτερον .

modum, male autem perdunt eos in eo quod blasphemam et impiam ipsorum sententiam faciant in fabricatorem, non discernere valentium 181 falsum a vero? Quin immo eo usque falsum cum vero commiscent 182, „ul nihil sit apud cos sine blasphemia. In eo igitur, qui ante hunc est, libro ostensa e\$ de his omnibus sententia apostolorum, quoniam non solum nihil tale senserunt qui ab initio speculatores el ministri fuerunt*82 verbi veritatis; sed ei praedicaverunt nobis fugere huiusmodi sententias, Spiritu providentes eos qui seducturi erant simpliciores.4*

De qua seductione e vestigio subdit 184 : „Quemadmodum enim serpens Eram seduxit, promittens ei quod non habebat ipse; sic el hi promittentes maiorem agnitionem in mortem demergunt sibi credentes, apostatas eos constituentes ab eo qui eos fecit. El tunc quidem apostata angelus, per serpentem inobedientiam hominum operatus, existimavit latere se Dominum; quapropter eamdem ei formam et appellationem 186 tribuit Deus. Nunc autem, quoniam novissima sunt tempora, extenditur rnalum in homines, non solum apostatas eos faciens, sed el blasphemios in plasmatores instituit nullis machinationibus, id est per omnes haereticos qui praedicti sunt.“ Et continuo””: „Hi enim omnes, quamvis ex differentibus locis egrediantur et differentia doceant, in idem tamen blasphemiae concurrunt propositum, lethalliter vulnerantes, docendo blasphemiam in Deum factorem el nutritorem nostrum, et derogando 187 salutem hominis.“ Ac postremo 188 : „Hoc ergo propositum est eius qui vitae nostrae invidet, incredulos suae salutis efficere homines et blasphemios in plasmatores Deum. Quaecumque enim cum gravitate summa dixerint omnes haeretici, in ultimum ad hoc deveniunt, ut blasphement fabricatorem et contradicant saluti plasmatis Dei, quod quidem est caro.“

494. III. *Sacrilegi* el *blasphemi* appellationibus tertia succedit haud sane lenior, qua maioribus nostris solemne fuit haereticos *impios* et haeresim *impietalem* nuncupare.

Huius vero appellationis iam aliquot audivimus testes, Iustinum 18°,

‘.) Videtur legisse interpres, μη τιια- uirttt luvavivov. Missas facio Billii, Friridentii, Grabii, Massueti et Stiercn tniectnras.

”) Con. haeres, lib. IV. praefat. n. 3.

**) Luc. I. 2. Censnit Pearsonus benaeum graece scripsisse ἱΑιοχόπον «ei ωαχόνov : sed milii, inquit Grabius, anllnm dnbiom est, quin ab Irenaco dicti ‘int oi ά.τ αρχή avroxrat xai vπηρέται jniunoi του λόγον.

”7 L. c. η. 4.

,β4) Cf. Iustini apolog. I. η. 28. Quum Deus in Scripturis diabolum serpentem dixerit, propterca Irenaeus statuit, eamdem *formam* diabolo cum serpente, eamdemque *appellationem* fuisse a Deo inditam.

1sc) L. c. n. 4.

187) Utitur *derot/andi* verbo, ut eo significet *diminuere, detrahere*.

1») L. c. n. 4.

*89) Superioribus testimoniis adde quae tum Iustinus tradit, quum patefacta hae-

Irenaeum, Cyprianum, quibuscum uno ore consentiunt Eusebius1·0, Athanasius”*, Epiphanius * °2, Ambrosius*93, Chrysostomus 19 4, Hieronymus" *. Augustinus 19e, Victor Uticensis 197 et Cyrillus alexandrinus*08.

Iinmo unanimes quoque consentiunt **nicaeni patres**, qui in synodias litteris ad alexandrinam ecclesiam datis scribunt 199 : „Primum igitur habita est quaestio coram piissimo principe Constantino, de impietate ac perversitate Arii et sociorum eius. Cunctisque suffragantibus placuit ut impia eius opinio anathemate damnaretur, verbaque ac nomina blasphemiae plena quibus ulebatur.“ His autem compendio recensitis addunt900: „Haec omnia anathemate damnavit sanctissima synodus, opinionis huius impietatem atque amentiam et verba blasphemiae plena ne audire quidem patienter sustinens/

Ilemque censenliunt **Alexander alexandrinus** el Optatus milevitanus, quorum ille in epistola ad catholicam ecclesiam data, quum quereretur arianos ab Eusebio nicomediensi susceptos, ait201: „Eusebius vero eos suscepit, impietatem pietati, et veritati studens miscere mendacium. Sed nequaquam praevalebit. Vincit enim veritas, nec ulla est societas luci aun

reticonim origine, de iisdem subdit in dialog, cum Tryph. n. 35: οὐδενὶ κοινωνοῦμεν} οἱ γινώριζοντε ἄθεου καὶ ἀβεβει καὶ ἀδίκου καὶ ἀνόμου αὐτοῦ υπάρχοντα , καὶ, ἀντί τοῦ τὸν Ἰησοῦν θεβεῖν, ὀνόματι μόνον ὁμολογεῖν. Cum borum nemine communicamus, quippe quum sciamus atheos et impios et iniustos et exleges ros esse, atque lesuin minime colere sed verbis tantum confiteri."

l ") Vita Constant, lib. 111. cap. XVI. et H. E. lib. IV. cap. VII. et lib. VII. capp. VI—Vili—IX—XXX.

191) Orat. I. con. arian. n. 1, et epist. *de decretis nicaenae synodi*, in qua tum initio tum deinde saepe insectatur *την τη αἰρεθεω ἀσεβειαν*.

19Î) Haeress. LXV1. n. 66, LXXII. n. 3. et LXXVI. nn. 5—6.

193) *De fide* ad Gratianum lib. I. cap. I. n. 10. et cap. IX. n. 60.

,5M) In epist. ad Philipp, hom. VI. n. 1, hom. VII. n. 4; et con. anomoeos hom. III. n. 6.

19S) Con. Helvidium n. 4.

19e) Con. litter. Petiliani lib. II. cap. VIII. n. 20; con. epist. Parmeniani lib. II.

cap. XIX. n. 38; et epist. XCIII. a). XLV11I. n. 1.

197) *De persecut. vandalic*, lib. I. pag. 6.

»9S) Opp. T. III. pagg. 154—313, T. IV. pag. 42, et T. V. P. I. pagg. 35—38—242—253—265.

l ") Apud Socratem H.E. lib.]. cap.IX: *Πρώτον μεν οὖν ἐξ ἀπάντων ἐξητά^ττα κατα την ἀεβεϊαν καὶ την παραμῖαν Ἀρείου καὶ τῶν δυν αὐτω, ἐπὶ ἱc·ρουΘια τοῦ θεοφιλεδτάτου βαβιῦω; Κη·Οταντίνου' καὶ παμψηφεί εδοξεν avail·ματιθ9ήναι την ἀεεβή αὐτοῦ δόξαν, xci τὰ ρήματα καὶ τὰ ονόματα τὰ βλάσφημα, οἱ επεχρητο.*

10°) Ibidem: *ἀπαντα ἀνεθεματίθιν ἰ ἁγια ἔννοδο , οὐδ'ε οΘον ἀχούῃαι τη αCl·βού δοξη ἡ ἀπονοία καὶ τῶν βία·ἑφήμων ρημάτων, ἀναδχομίνη,*

30 !) Ibidem cap. VI: *Οἱ δε περὶ Eitl·βιον προ εδεξαντο , Οπονδάζοντε Gvptic·ταμίζαι τό ψεῦδο τῇ ἀληαεία καὶ πῃ·ἀεβεϊαν τῇ ἐνῃεβεία ' ἀλῖ οὐκ ἰιχά ΟονΟι. νικά γάρ ἡ ἀλη3εια' καὶ οὐίμια ε6τὶ κοινωνία φωτὶ προ Οκότο , ουδι Ουμφώνηβι ΧριΟτω προ Βελιαρ.*

tenebris, nec Christi cum diabolo consensio/4 Ac mox 2 02 : „Quamobrem abdicati sunt ab ecclesia, el anathemate percussi. Ac dolore quidem afficimur ob exitium illorum, ideo praesertim quod cum ecclesiae doctrinam olim perceperint, nunc ab ea desciverunt. Nequaquam tamen magnopere miramur/' Cuius rei ducta caussa ex oraculis Christi et apostolorum pergīt 2 03 : „Cum igitur el servator noster Iesus Christus per se ipse hoc praeceperit, el per apostolum de istis significaverit, iure merito nos qui impietatem illorum coram audivimus, eiusmodi homines, sicut praedictum est, anathemate perculimus, eosque ab ecclesia et fide catholica alienos esse declaravimus/'

At vero Optatus exagitatis uti par erat schismaticis, ad haereticos progressus inquit 2 04 : „Haerelici, veritatis exules, sani et verissimi symboli desertores 2 05 , de sinu ecclesiae sanctae impiis sensibus depravati, contempto quod bene fuerant geniti, ut ignorantes et rudes deciperent, de se nasci208 voluerunt. El qui iamdudum vitalibus pasti fuerant cibis, corruptela malae digestionis, in perniciē 2 0 7 miserorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt..... Bene clausisti hortum haereticis, bene revocasti claves ad Petrum108, bene abstulisti colendi potestatem 2 0 9 , ne arbusculas colerent ii quos ab hortulo et paradiso Dei constat alienos."

495. IV. Cum hoc *imp̃ii* atque *impietatis* ellogio 21 ° alterum quoque

Apud Socratem H. E. lib. I. cap. VI : *Ἰιο καὶ ἀπεχηρὸνχ&ηΘαν ἀπό τη εκκλη·ώ , καὶ ἀνεθεματίθ9ηθαν. λυπούμεΟα utv onv ἐπὶ τῇ ἀπώλεια τούτων, καὶ μά·iiSra ὅπi μαδόντε ποτέ καὶ αὐτοὶ τὰ τη; ἰχχίηῦία; , νυν ἀπεπηδηβαν . οὐ ξε·νι·ζόμε3α δε.*

:π) Ibidem: *Τοῦ τοίνυν κυρίου καὶ ημών ἸηΟοῦ ΧριΟτοῦ, διὰ τε αὐ·ret χαραγγελ·ιοντο καὶ διὰ τοῦ ἀποῦτό·iof ἑημαίναντο περὶ τῶν τοιοῦτων, ἀκο·hüiις ημεὶ αὐτηκοοι τῇ ἀσεβεία α·ν·πὰ γινόμενοι, ἀνεθεματίθαμεν κατὰ ἰρῖκίχομεν τοῦ τοιοῦτου , ἀποδείξαντε error; αἰλοτρίου τῇ καθολικῇ εκκλη·iia τι καὶ πλοτεω .*

:·<) De schisinat. donatistar. lib. 1. H·. 13.

”») Deserunt enim regulam fidei, et jbaothenticaobiectivaque doctrinae forma pertinaces abscedunt.

’··) Commentarii loco esse possunt verba Iohannis Hierosolymitani, qui ad Epiphanium scribens haereticis vitio ver-

tit, quod novum caput erexerint, novamque ecclesiam et cathedram a nullo prognatam et descendentem constituerint.

70T) Exspectares *in perniciem*, sed prior structura neque Optato neque eiusdem generis scriptoribus est insolens.

2°8) Neque enim ulla haberi potest legitima potestas citra unitatem cum Petro.

2°9) Fieri enim non potest ut zizaniorum satores haeretici cultores habeantur agri dominici.

21 °) Non puto explicandum esse pluribus, ea potissimum de caussa haereticos vocari *imp̃ios*, non quod impiis sordescerent moribus, sed quod impia dogmata profiterentur. Hoc enim singula evincunt quae deprompsimus, hoc perspicue significant quae scribunt Gregorius nazianzenus orat. XXI. pag. 38ti, ac Philastrius de haeres, nn. 30—50—08—92.; atque hoc accurate confirmant Conradtis Brunus de haereticis lib. I. cap. XV, et Thomas Bosius in praefat. ad libros *de signis verae ecclesiae*.

Irenaeum, Cyprianum, quibuscum uno ore consentiunt Eusebius¹⁹¹, Albanasius¹⁹¹, Epipbanus¹⁹², Ambrosius¹⁹³, Chrysostomus¹⁹⁴, Hieronymus¹⁹⁵, Augustinus¹⁹⁶, Victor Uticensis¹⁹⁷ et Cyrillus alexandrinus¹⁹⁸.

linmo unanimes quoque consentiunt nicaeni patres, qui in synodias litteris ad alexandrinam ecclesiam datis scribunt¹⁹⁹: „Primum igitur habita est quaestio coram piissimo principe Constantino, de impietate ac perversitate Arii et sociorum eius. Cunclisque suffragantibus placuit ut impia eius opinio anathemate damnaretur, verbaque ac nomina blasphemiae plena quibus utebatur.“ His autem compendio recensitis addunt²⁰⁰: „Haec omnia anathemate damnavit sanctissima synodus, opinionis huius impietatem atque amentiam et verba blasphemiae plena ne audire quidem patienter sustinens?

Itemque censiunt Alexander alexandrinus et Optatus milevitamis, quorum ille in epistola ad catholicam ecclesiam data, quum quereretur arianos ab Eusebio nicomediensi susceptos, ait²⁰¹: „Eusebius vero eos suscepit, impietatem pietati, et veritati studens miscere mendacium. Sed nequaquam praevalebit. Vincit enim veritas, nec ulla est societas luci cum

reticorum origine, de iisdem subdit in dialog, cum Tryph. n. 35: *ἡ κοινωνοῦμεν οἱ γνωρίζοντες ἀθεῶν καὶ ἀνθεβεί καὶ ἀδίκον καὶ ἀνομον αὐτοῦ υπάρχοντα ἡ καὶ ἀντί τὸν τὸν Ἰησοῦν δεβεῖν ὀνόματι μόνον ὁμολογεῖν*. Cum horum nemine communicamus, quippe quum sciamus atheos et impios et iniustos et exleges eos esse, atque lesum minime colere sed verbis tantum confiteri.*

190) Vita Constant, lib. III. cap. XVI. et H. E. lib. IV. cap. VII. et lib. VII. capp. VI-VIII—IX—XXX.

191) Orat. I. con. arian. n. 1, et epist. *de decretis nicaenae synodi*, in qua turn initio tum deinde saepe insectatur τὴν τὴ αἰρεθεω ἀσεβειαν.

192) Haeress. LXVI. η. 66, LXXII. η. 3. et LXXVI. nn. 5—6.

193) *De fide* ad Gratianum lib. I. cap. I. n. 10. et cap. IX. n. 60.

194) In epist. ad Philipp, horn. VI. n. 1, hom. VII. n. 4; et con. anomoeos horn. III. n. 6.

195) Con. Helvidium n. 4.

196) Con. litter. Petilianus lib. II. cap. VIII. n. 20; con. epist. Parmeniani lib. II.

cap. XIX. n. 38; et epist. XCIII. al. XLVIII. n.

197) *De persecut. vandalic*, lib. I. pag. 6.

198) Opp. T. III. pagg. 154—313, T. IV. pag. 42, et T. V. P. I. pagg. 35—38—212—253—265.

199) Apud Socratem H.E. lib.I. cap. IX: *Πρώτον μὲν οὖν ἐξ ἀπάντων ἐξητάθη τὰ χата τὴν ἀσεβειαν καὶ τὴν παρατομίαν Ἀρείον καὶ τῶν διὰ αὐτῷ ἐχόντων τὴν θεοφιλεστάτην βασιλίαν Λοιουτιανόν καὶ παμψηφεί ἐδοξεν ἀνασκηματίζειν αὐτοὺς τὴν ἀσεβίαν αὐτοῦ δόξαν, καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ ὀνόματα τὰ βλάσφημοι ἐπέχρητο,*

200) Ibidem: *Ἰπαντα ἀνεθεμάτιον ἡ ἀγία Οἰκονομία ἡ οὐδὲ θεὸν ἀκούει τὴν ἀσβου δόξην ἢ ἀπονομίαν καὶ τῶν βλασφημῶν ῥημάτων ἀνασκημένη.*

201) Ibidem cap. VI: *Οἱ δὲ περὶ Εὐδελβίον προεδέξαντο, ὑποδάζοντες ὑγκαταμίξαι τὸ ψεύδος τὴν ἀληθείαν καὶ τὴν ἀσεβειαν τὴν εὐσεβείαν. ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθησαν νικᾶν γὰρ ἡ ἀλήθεια καὶ οὐδὲμία ἐστὶ κοινωνία φωτὶ ἡρώδεϊ οὐδὲ Οὐμῶν ἡ Χριστῷ πρό Βελίαο.*

tenebris, nec Christi cum diabolo consensio.“ Ac mox 202 : „Quamobrem abdicati sunt ab ecclesia, et anathemate percussi. Ac dolore quidem afficimur ob exitium illorum, ideo praesertim quod cum ecclesiae doctrinam olim per- ceperint, nunc ab ea desciverunt. Nequaquam tamen magnopere miramur/4 **te** rei ducta caussa ex oraculis Christi et apostolorum pergit 203 : „Cum irilur et servator noster Iesus Christus per se ipse hoc praeceperit, et per apostolum de istis significaverit, iure merito nos qui impietatem illorum coram audivimus, eiusmodi homines, sicut praedictum est, anathemate per- colimus, eosque ab ecclesia el fide catholica alienos esse declaravimus/4

At vero **Optatus** exagitatis uti par erat schismaticis, ad haereticos progressus inquit204 : „Haerelici, veritatis exules, sani et verissimi symboli desertores 205 , de sinu ecclesiae sanctae impiis sensibus depravati, contempto quod bene fuerant geniti, ut ignorantes et rudes deciperent, de se nasci206 voluerunt. Et qui iamdudum vitalibus pasti fuerant cibis, corruptela malae digestionis, in perniciē 207 miserorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt..... Bene clausisti hortum haereticis, bene revocasti claves ad Petrum 209 , bene abstulisti colendi potestatem 209 , ne arbusculas colerent ii quos ab hortulo et paradiso Dei constat alienos.44

495. IV. Cum hoc *impīi* atque *impietatis* elogio 210 alterum quoque

!,s) Apud Socratem H. E. lib. I. cap. VI: *z*/ii *χαι άτεκηρύχθησαν από τή εκκλη- fafi χαι άνεθυματίϋθησαν. λυπούμεθα air οϊν Ατι τή απώλεια τούτων, και μά- hira on μαθόντε ποτέ και αυτοί τά q; Mrfiia;, νυν άπεπήδησαν. ου ξενε- δε.*

:η) Ibidem: *Τού τοίνυν κυρίου και turbot ήμων Τηϋού ΑριΟτού, διά τε αύ- ρος χαραγγελλοντο και διά τού αποΟτό- ic: ήμαίναντο περί των τοιούτων, άκο- l*ϋθω ημεί αύτήκοοι τή άϋβεία άύ- lin γινόμενοι, άνεθυματίθαμεν κατά χμάχομεν τού τοιούτου , άποδείζαντε άτον; αλλ.οτοίου τή καθολική εκκλ.η- lia; τι τ.αι πλϋτεω .*

De schismat. donatistar. lib. 1. pig. 13.

îB) Deserunt enim regulam fidei, et ðaolhenticaobiectivaque doctrinae forma pertinaces abscedunt.

2H) Commentarii loco esse possunt verba Iohannis Hierosolymitani, qui ad Epiphaniā scribens haereticis vitio ver-

tit, quod novum caput erexerint, novani- que ecclesiam et cathedram a nullo pro- gnatam et descendentem constituerint.

•°7) *Exspectares in perniciem*, sed prior structura neque Optato neque eiusdem generis scriptoribus est insolens.

2°8) Neque enim ulla haberi potest legitima potestas citra unitatem cum Petro.

2°9) Fieri enim non potest ut ziza- niorum satores haeretici cultores habe- antur agri dominici.

21 °) Non puto explicandum esse plu- ribus, ea potissimum de caussa haereti- cos vocari *impīos*, non quod impiis sor- descerent moribus, sed quod impia do- gmata profiterentur. Hoc enim singula evincunt quae deprompsimus, hoc per- spicue significant quae scribunt Grego- rius nazianzenus orat. XXI. pag. 386, ac Pliilastrius de haeres, nn. 30—50—68 —92.; atque hoc accurate confirmant Conradus Brunus de haereticis lib. I. cap. XV, et Thomas Bosius in praefat. ad libros *de signis verae ecclesiae*.

consertum est eo pertinens, ut haeretici modo *Christi'* et modo *Dei hoilu eiusque adversarii* proclamantur.

El Cyrillus sane alexandrinus ad singulas ferme *Thesauri* paginas illos dicit *χριατομαχον* et *ὁμάρχον* : geminis titulis illos affecerat Athanasius^{*} et utroque vetustior Cyprianus de iisdem scripsit²¹²: „Legi litteras tuas quibus significasti, Felicissimum hostem Christi non novum sed iampridem abstentum, et non tantum mea sed plurimorum coepiscoporum Sententia condemnatum, reiectum a te illic (Romae) esse: el cum venisset stipatus caterva et factione desperatorum, vigore pleno quo episcopos agere oportet pulsum de ecclesia esse, de qua iampridem cum sui similibus Dei maiestale et Christi Domini et iudicis severitate²¹³ depulsus est, ne schismatis el dissidii auctor ultra adhuc sponsam Christi incorruptam, sanciam, pudicam praesentiae suae dedecore el impudica atque incesta contagione violaret. Neque secus alibi inquit²¹⁴ : „Non est quod haeticis cedendum existimemus. Boni militis est adversus rebelles et hostes imperatoris sui castra defendere. Gloriosi ducis est commissa sibi signa servare.“ El infra de haeticis explicans Scripturarum effata²¹⁵, pergit²¹⁶ : „El cum dicant de Deo eos non esse, sed esse de antichrist! spiritu, quomodo gerunt spiritualia, el divina tractant qui sunt hostes Dei, et quorum pectora obsederit spiritus antichristi?“

496. V. Non est autem cur articulatius declaremus fuisse usu receptum, ut *antichristi* nomen haeticis tribueretur.

Hunc enim usum plura ex superioribus ostendunt, hunc usum confirmant quae nuper adduximus, alque huic usui apertissime suffragantur Hilarius pictaviensis²¹⁷ el Cyprianus qui sic Alagnum compellat²¹⁸: „Dicimus omnes omnino haeticos et schismaticos nihil habere potestatis ac iuris. Propter quod Novalianus nec debet nec potest excipi, quo minus ipse quoque extra ecclesiam consistens, et contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter adversarios et antichristos computetur. Neque enim Dominus noster Iesus Christus cum in evangelio suo testaretur²¹⁹, adversarios^F suos eos esse qui secum non essent, aliquam speciem haereseos designavit, sed omnes omnino haeticos qui secum non essent et secum non colligentes gregem suum spargerent, adversarios suos esse ostendit dicens: qui non est mecum, adversum me est: et qui mecum non colligit, spargit. Item beatus Iohannes apostolus nec ipse ullam haeresim aut schisma discrevit, aut aliquos²¹

2,1) Con. arianos, orat. I. pag. 411.

21 2) Epist. LV. ad Cornelium, pag. 259.

2'3) I. Cor. V. 4.

*14) Epist. LXXIU. ad Inbaianum pag. 309.

2ls) U. Cor. VI. 14. coll. II. Tim. II. 17.

21 e) L. c. pag. 310.

217) Con. Constantium, nn. 5—7. et con. Auxentium, n. 2.

21 8) Epist. LXIX. al. LXXVI. ad Magnum, pag. 294.

2 19) Luc. XI. 23.

peritini separatos posuit, sed universos qui de ecclesia exissent⁴²⁰, quique in-
tra ecclesiam facerent, anichristos appellavit. Unde apparet adversarios
Domini et anichristos omnes esse, quos constat a caritate alque ab unitate
ecclesiae catholicae recessisse.⁴⁴

497. VI. Hisce ergo de *antichristi* appellatione sepositis, opportunius
fecit animadvertere, eo plus semel maiores nostros devenisse *ut haereticos
att diciye chrisianos posse infitiarentur*.

Alque huc quidem devenit Augustinus 221, devenit Cyprianus 222, et
devenit antiquior Tertullianus inquires 223: „Quid ergo Athenis et
Hierosolymis? quid academiae et ecclesiae? quid haereticis et Christianis?
Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui et ipse tradiderat Dominum
in simplicitate cordis esse quaerendum. Viderint qui stoicum et platonium
et dialecticum christianismum protulerunt.“ Quapropter diligenter comprobatis
duabus hisce propositionibus 224, *haereticos ad disputationem non esse
admittendos, et ab apostolo correptionem in haereticos mandari, non dispu-
tationem*, sic tandem concludit 225: „Si haec ita se habent, ut veritas nobis
adiudicetur quicumque in ea regula incedimus, quam ecclesia ab apostolis,
apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; constat ratio propositi nostri
definientis non esse admittendos haereticos ad ineundam de Scripturis pro-
vocationem, quos sine Scripturis probamus ad Scripturas non pertinere. Si
enim haeretici sunt, Christiani esse non possunt, non a Christo habendo
quod de sua electione sectati haeticorum nomine admittunt 226. Ita non
Christiani nullum ius capiunt Christianarum litterarum, ad quos merito dicendum
est: qui estis? quando et unde venistis? quid in meo agitis non mei?⁴⁴

Sed, inquit, nonne ii sunt haeretici, qui se *profitentur* esse *chrisianos*,
quique professionem suam iurisiurandi religione confirmant?

Nihil succurrit iustini verbis accommodatius, quibus respondeam. Ita
vero se habent 227: „Sunt igitur et fuerunt multi qui impia et blasphema

221) I. Ioh. II. 18.

222) De vera religione, cap. V. n. 8,
de «erm. Domini in monte, lib. I. n. 13.
et de civ. Dei, lib. XVI. cap. II.

223) Epistt. LV. ad, LII. ad Antonianum,
LIX. ad I. LV. ad Cornelium, et LXXIV.
ad Pompeium.

224) Praescriptt. cap. VII.

225) Ibid. capp. XV—XVI.

226) Ibid. cap. XXXVII.

227) Id est, Christiano Lupo interprete:
„Quis non vivit in ista regula, quam
ecclesia ab apostolis, apostoli a Christo,
Christus accepit a Deo, ipsa re, licet

omnis Scriptura taceret, demonstratur
non esse verus Christianus. Hinc sequi-
tur et alia conclusio: *ita non Christiani
nullum ius capiunt Christianarum litte-
rarum*. Etenim sacrae litterae sunt di-
vinæ maiestatis ad suos filios atque he-
redes epistola, pactum, testamentum; at-
que ita in illo non scripti et per ipsum
exhaeredati haeretici nullum habent ius
ex ipso aut de ipso disputandi.¶

Dialog, cum Tryph. §. XXXV:
*Εἰθὺς οὖν καὶ ἐγενοντο πολλοί' οἱ ἀθεῖα
καὶ βλάβη φημι λεγείν καὶ πράττειν ἐδι-
cJafav, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ προ ἐλ.3όν-*

dicere ac facere docerent, in nomine lesu advenientes *»8: suntque a nobis appellati ex eorum virorum nomine, a quibus doctrina quaeque el opinio ortum habuit. Atque illi non secus ac qui in gentibus nomen Dei operibus manu factis inscribunt, christianos se dicunt et nefandorum impiorumque sacrorum participes fiunt.⁴¹

498. VII. Haeretici porro *christiano* nomine exuti, nil mirum si altero quoque *fidelium* priventur.

Ac privantur enimvero cum ab aliis, tum ab Ambrosio*1., Optato***, Cypriano et Tertulliano, e quibus **Cyprianus***31 post alia*3* scribit gratias agendas „Deo Patri omnipotenti et Christo eius Domino nostro Salvatori, quod sic ecclesia divinitus protegatur, ul unilas eius et sanctitas non iugiter nec in totum perfidiae et haereticae pravitatis obstinatione vitietur. Legimus enim litteras vestras*33, et voti communis amplissimum gaudium exultanter excepimus: Maximum presbyterum et Urbanum confessores cum Sidonio el Macario ad ecclesiam catholicam regressos esse, id est, errore deposito, et schismatico imo haeretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fideli sanitate repetiisse, ut unde ad gloriam processerant, illuc gloriosi redirent: ne qui Christum confessi essent, Christi postmodum castra desererent, nec tentarent caritatis atque veritatis fidem, qui victi robore et virtute non fuerant.⁴⁴

Tertullianus vero illos perstringens, qui de obortis haeresibus haeticisque ad scandalum usque stuperent, ait 2 3 4 : „Solent quidem isti miriones *3 5 eliam de quibusdam personis ab haeresi captis 2 3 6 aedificari in ruinam. Quare ille vel ille, fidelissimi, prudentissimi, et usitatissimi in ecclesia in illam partem transierunt? Quis hoc dicens non ipse sibi respondet, neque prudentes, neque fideles, neque usitados aestimandos, quos haereses poluerint demutare? Et hoc mirum, opinor, ut probatus aliquis retro, postea

τι ' και ιϋϋιν νφ' ημῶν ετο τή προ -
ωννμία τῶν ἀνθρώπων, ἐξ οϋ.τερ ιχάϋτη
ύύαχή και γνώμη ήρξατο. και χριστια-
νου εαντου λεγουΟιν, ον τρόπον οί έν
τοί ι.9νιϋι τό όνομα του θεου επιγρά-
φουΟι τοί χιυροποιήτοι . και ἀνόμοι και
ά\$εοι τελιταϊ χοινωνούϋι.

228) Superius scripserat, τόν ΙηΟοὺν
λεγοντι όμολογεῖν, se lesum confiteri
testantes.

»·.) Praefat. lib. I. de fide ad Gratia-
num, η. 5.

î10) De schismat. donatist. lib. VI.
n. 8.

23') Epist. LV. al. LIX. ad Cornelium,
et LXXII. ad Iubaianum.

2,a) Epist. LU. al. XLIX. ad Corne-
lium, pag. 236.

233) Nimirum Cornelii.

a34) Praescriptt. cap. III.

23i) Rhenanus Varronem sequutus mo-
net, in id conspirasse antiquitatem ut
miriones dicerentur, tpii ob distorti orii
deformatem admirationi forent.

236) Scite Vincentius Iirincusis inCotn-
monit cap. XXIII. „In ecclesia tentatio
est populi error magistri. Et tanto maior
tentatio, quanto est ipse doctior qui
errat."

eicidal? Quid ergo si episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr lapsus a regula fuerit, ideo haereses veritatem videbuntur oblinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Nemo sapiens est nisi fidelis, nemo maior nisi chrislianus, nemo autem Christianus nisi qui id finem usque perseveraverit.“

499. VIII. His autem non contenti patres veteresque magistri eo usque progressi sunt, ut *atheorum* titulo haereticos notaverint.

De qua quidem appellatione nullatenus ambigent, qui animo testimonia reputaverint Ignatii 237, Iustini 238, Eusebii 239, Constantini 240, Cyrilli Hierosolymitani! 41, et ne sim proluxior, auctoris **Constitutionum** Apo-slolicarum cuius haec sunt verba 242: „Atheos haereticos resipiscere nolentes diducite, et a fidelibus separate, et ecclesia Dei palam expellite; simulque denunciae fidelibus ut eos devitent, neve cum eis vel in sermone, vel in precibus habeant communionem. Hi enim sunt adversarii et insidiatores ecclesiae, corruptores gregis, hereditatis contaminatores, opinione sua sa-pientes et omni ex parte improbi, de quibus sapiens Salomon aiebat, quod cum impii sint, pietatem colere simulant. *Est enim, inquit 243, via quae ridetur quibusdam recta esse, extrema vero eius spectant ad profundum*

m) Epist. ad Trallian. §. X.	οτι δυ ὕεβούντε υποκρίνονται εὐσεβειν.
:li) Apolog. I. η. 58. et dialog, cum Tryph. on. 35—80—82.	εθτι γάρ, φησίν, οδο ή δοκει τιθιν ορ&ή είναι τά δε τελευταία αυτή βλέπει εί πυθμένα άδου, ούτοι είσι περί ών ό κύριο πικρώ 'καί άποτόμω άπεφήνατο^ λέγων ότι είσί ψευδόχριστοι καί ψευδο- διδάϋκαλοΓ οί βλασφημήσαντε τό πνεύμα τή χάριτο , καί άποπτύσαντε τήν παρ' αυτού δωρεάν μετά τήν χάριν^ οί ουκ άφεάήσεται ούτε έν τώ αιώνι τούτω, ούτε έν τω μέλλοντι. οί καί Ιουδαίων δυ Θε- βέϋτεροι, καί έλλήνων ά^εώτεροΓ οί \$εόν τόν επί πάντων βλαΟφημούντε , καί τόν υιόν αυτού καταπατούντε , καί τήν δι- δασκαλίαν του πνεύματο διαπτύοντε ^ οί του θείου λόγου άρνούνμενοι, η με& ύποκρίσεω προ ποιούμενοι δέχεσ\$αι, έφ ύβρει Θεού καί απάτη τών αύτοι προ - ιόντων^ οί τά ιερά γραφά ένυβρίζοντε ^ καί τήν δικαιοσύνην} ότι ποτέ έστιν, άγνο- ούντε ^ οί τήν έκκλησίαν θεού διαφ&εί- ροντε , ώ άλώπεκε μικροί αμπελώννα^ ου φεύγειν υμά παρακαλούμεν, ίνα μη λάβητε βρόχου ταί εαυτών ψυχαί .
,n) H. E. lib. IV. cap. VII. mentionem Eosebii facit τών ά&έων αιρέσεων, lib. V. «ρ. XXVIII. ανόμου καί ά&έου διδα- tadiās, ibidemque commemorat τήν τή ήώτ τοζϋύτασιν) et lib. VII. cap. XXXI. Ιήματα ψενόή καί ά3εα.	743) Prov. XIV. 12.
:β) Apod Eusebium de vita Constan- tai, lib. III. cap. LXIII; et apud Socra- :r., H. E. lib. I. cap. VIII.	
,u) Catech. VI. nn. 12—13—16—18.	
:u) Constituti. Apostolic, lib. VI. cap. XVIII: Του άγιου αίρεσιώτα άμετα- mu; έχοντα ύιαϋτείλαντε , αφορίσατε tii w πιστών, καί τή εκκλησία του ήώ ίχχηρνηχτου ποιήσατε, καί παραγ- jiunt τοί πιστοί παντοίω αυτών απέ- ρβίαι, χαί μήτε λόγοι , μήτε προ ευχαι UtUYia αντοί . ούτοι γάρ είσιν άντι- hoί και επίβουλοι τή εκκλησία , οί δια- fiiioονη; τό ποίμνιον, καί μολύνοντε m χωρονομίαν, οί δοξόσοφοι καί παμ- ιπ,ροι* περί ών έλεγε Σολομών ό σοφό ,	

infernī. Hi sunt de quibus Dominus acerbe ac rigide pronuntiavit »< dicenſ eos esse pseudochristos falsosque doctores, qui Spiritum gratiae blasphemia affecerunt, eiusque donum post gratiam contempserunt; quibus non remittitur neque in hoc saeculo neque in futuro 24’ : qui magis irreligiosi sunt quam iudaei, et magis impii et athei quam gentiles: qui Deum super omnia existentem maledictis appetunt, et Filium eius conculcant, el Spiritus doctrinam despuunt: qui divinos sermones negant, aut per simulationem recipere se profitentur, in contumeliam Dei ac fraudem ad eos accedentium: qui sacras scripturas contumeliose tractant, et iustitia quid sit, ignorant: qui Dei ecclesiam devastant, sicut parvae vulpes vineam 246 : quos uti fugiatis hortamur, ne animabus vestris laqueos iniiciatis.“ Et mox 247 : „Fugite ergo communionem haereticorum, et ne faciatis pacem cum illis.41

500. IX. Putares vix alia maioribus nostris praesto esse potuisse, quibus aut haereses notarent, aut haereticos pudore suffunderent; nihilominus se plane novos el in Christianae vetustatis monimentis prorsus hospites ostenderent, qui multo superesse plura ab iisdem adhibita, eodemque spectantia infitiarentur.

Reliqua enim illa sunt quibus Epiphanius haereses dicit 248 *χωφώνια -49, κενόφωνα κα'ι ασύστατα δόγματα, μωρά κα'ι αδρανή χῶ κενοφωνία εμπλεα τά κηρύγματα, τήν ματαίαν κενοφωνίαν, γηο-ρ! κενοφωνίαν et ματαιολογίαν κα'ι ματαιοφροσύνην.* Reliqua sunt usitata Cyrillo alexandrino 250 , Iohanni Chrysoslomo 251 et Gregorio nazianzeno251 vocabula, quibus haereses vocant *δν φημίαν, άνοιαν et άπόνοιαν.* Reliqua sunt nomina penes Eusebium253 facta haereticorum conventibus, qui nunc *δεισιδαίμονο άνοια συστήματα,* et nunc *τά τή δεισιδαιμονία συνέδρια* nuncupantur. Reliqua est luculenta antithesis, qua fideles audiunt 254 *ιλεοῦ κα'ι ιίοί ειρήνη ,* haeretici contra appellantur 255 *τού διαβόλου δργαia κα'ι νίοί οργή .* Idcirco autem *diaboli organa* appellantur, quod 256 „nunc malignus ille, utpote ad malefaciendum sapiens, al boni omnino ignarus, ex

’«») Matth. XXIV. 24.	sive instrumenta sive testes, in quibus
’*) Ibid. XII. 32.	habetur <i>τά βίβηλον χαινοφωνία .</i>
’«.) Cant. II. 15.	’»«) Opp. T. IV. pag. 30. et T, V.
14T) L. c. <i>Φεύγετε ουν τή κοινωνία αυτών, και τή Χρο αυτού ειρήνη άλλότριοι τυγχάνετε.</i>	P. I. pagg. 57—191-193—224—307. etc.
Haeress. XXXVI. η. 1, XXXIX. η. 4, XLII. η. 5, XLVI. η. 1. et LXXV1. η. 3.	1s1) In epist. ad Philipp, hotn. VII. n. 4.
1<9) Haec ratio loquendi ex iis defluxeit quae scribit Paulus II. Tim. II. 16.. ubi quamquam vulgata lectio sit, <i>τά βεβήλον χινοφωνία ,</i> non desunt tamen	Oratt. XXXIII—XLVI. pagg. 535 —721.
	1S3) Vita Constant, lib. III. capp. LXIV —LXV.
	14.*) Constitutt. apostolic.lib.VI.cap.XL
	îss) Ibid. cap. X.
	îie) Ibid. cap. VI.

nobis quosdam excussit *17, nique in iis haereses el schismata operatus est.“ Reliqua postremo sunt Cypriani verba quibus recenset218 „patripassianos, «thropianos, valenlinianos, apellelianos, ophilas, marcionilas el cetera.*. haeticorum pestes, el gladiis ac venenis subvertentes veritatem/| Tum sabdil: „Ac ne longum sil per haereses universas decurrere, et singulorum 219 vtl ineptias vel insanias recensere; quia nec delectat id dicere, quod aut horret aut pudet nosse.“

501. Neminem porro latet, quidquid pronius esse quam haeticos descriptis hactenus ignominiae titulis notatos ad propinquam ecclesiae materiam referre, eiusdemque membris comprehendere. *Eas igitur usu maiorum inra/uisse accepimus haeticorum appellationes, quibus illi ab ecclesia iduncti funditusque divisi perhibentur.*

Eoque luculentius perhibentur, quo haeticorum titulos eiusmodi auctos ulatosque *sententiis* novimus, quae dubitationem omnem tollunt, ũmoemque ad ecclesiam aditum iisdem praecludunt.

Ecquid enim crebrius audivimus, quam haeticos esse ab ecclesia extorres, anathemate percussos et a fidelium coetu separatos? Quid crebrius audivimus, quam haeticos ad Christum non pertinere, non pertinere ad eius corpus, neque eorum censerī numero qui Christum caput ducemque sequuntur? Quid tandem crebrius audivimus, quam haeticis nihil esse commune cum paradiso Dei, nihil cum sata caelitus vinea, nihilque cum templo quod apostoli aedificarunt?

502. Quae si cui forte non plene sufficiant-, is praeterea Ignatium audiat de haeticis scribentem 2 6 0 : „Isli mihi columnae sepulchrales et mortuorum sunt monumenta, quibus hominum nomina dumtaxat inscripta sunt. Fugite igilur malas artes et insidias principis saeculi huius, ne quando prudentia eius oppressi in caritate langueatis. Sed omnes uniti silis indivulso corde.“ El eumdem audiant inclamantem 2 6 1 : „Oblurale igilur aures vestras,

,n) In eadem sententia versantur Ireweos lib. IV. cap. XXII. et Pseudo - Iiitius ad Philipp. §. IV.

,H) Epist. LXXIII. ad Iubaianum, H? 307.

n1) Al. *singularum*.

:H) Epist. ad Philadelpli. §. VI: *Οὗτοι μι δτηIαι ειϋιν και τάφοι νεκρών, εφ •υ ιήραχται μόνον ονόματα ανθρώπων. μηιτε ούν τά κακοτεχνία και ενέδρα Μ αρχοντο του αιώνο τούτου, μήποτε Yitimi; τή γνώμη αυτού έξαύθενηΟητε ιιήγάαχη. αλλά πάντε επί τό αυτό ymiSt εν άμερίϋτω καρδιά.*

26 *) Epist. ad Trallian. §. IX: *ιϊωφώθητε ούν, όταν ύμϊν χωρί ΤηΟού Χριστου λal.ή τι , του έχ γένου Λαβιδ, του έχ Μαρία , ό άλη9ώ έγεννήθη, εφαγέν τε και έπιεν, αληθώ έδιώχθη επί Ποντίου Πιλάτου, αληθώ εΟταυρώθη και άπέθανεν, βλέπόντων τών έπουρανίων και επίγειων και υποχθονίων' ό και αληθώ ηγέρθη από νεκρών, έγείραντο αυτόν του πατρό αυτού, ώ και χατά τό ομοίωμα ημά , του πιστεύοντα αύτώ, ούτω έγερεϊ ό πατήρ αυτού έν Χριστώ Ζηδού, ού χωρί το αληθινόν ζην ούχ έχομεν.*

quum vobis quispiam loquitur sine Iesu Christo, qui ex genere Davidis, qui ex Maria, qui vere natus est, edit et bibit, vere persecuulionem passus esi sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, videntibus caelestibus el terrestribus et subterraneis; qui el vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius, quemadmodum 262 ad eius similitudinem11’ el nos, ei credentes, Paler eius ita resuscitabit in Iesu Christo, sine quo veram vitam non habemus »·*·«

503. Sunl vero haec illis simillima, quae de Polycarpo ex epistola Irenaei ad Florinum Eusebius refert his verbis*·’ : „In conspectu Dei affirmare possum, beatum illum et apostolicum presbyterum *Polycarpum*. si quid eiusmodi umquam audivisset, exclamaturum continuo, et obturatis auribus*6’ suis dicturum fuisse, prout ipsi moris erat: Deus bone, quae me in tempora reservasti, ul haec sustinerem! atque ex loco ipso aufugiturum, in quo seu stans seu sedens eiusmodi sermones audiisset.11 Nec mirum quod Polycarpus ita foret animo comparatus, quando praecepta enarrans Christianae disciplinae, illud summopere inculcaverit *67 quo iubemur „abstinere a scandalis et a falsis fratribus et ab iis, qui in hypocrisi nomen Domini ferunt 269, qui vanos homines in errorem inducunt/ Ac merito 269 : *enim qui non confessus fuerit Iesum Christum in carne venisse, anti-christus 270 est*; et qui non confessus fuerit martyrium crucis, ex diabolo

JiI} Ita legendum esse rite coniecit Smithius, veteri interprete facem praeferente.

I. Cor. XV. 49.

Iob. III. 36, V. 40, XIV. 6, XX. 31.

lôS) H. E. lib. V. cap. XX: *δύναμαι διαμαρτύρασθαι ἐμπροσθεν τοῦ θεοῦ, οἷ ἐί τι τοιοῦτον ἀκηκόει ἐκείνο ὁ μακάριο καί ἀποστολικό πρεσβύτερο , ἀναγράξα αν καί ἐμφράξα τά ὦτα αὐτοῦ, καί κατὰ τό συνήθε εἰπών* ω χαλί εἰ οἶον με καιροῦ τετήρηχα , ἵνα τούτων ἀνεχωμαι! πεφεύγοι αν καί τόν τόπον ἐν ω χαθεζόμενο η εστῶ τών τοιοντων ἀκηκόει λόγων.*

α*6) De hoc veterum Christianorum inore, ut si forte in familiari colloquio impium aliquem sermonem et a fidei catholicae regula dissentientem audissent. protinus obturatis auribus sese in fugam darent, disserit luculenter Valesius, iliumque testimoniis confirmat ex libro secundo Recognitionum Clementis, ex Irenaei libro

tertio capite quarto, ex Alhanasii epistola ad solitarios, ex priore Hieronymi libro adversus Rufinum atque ex Petri alexandrini epistola de iis quae Alexas-driae patrata fuerunt ab arianis.

267) Epist. ad Philipp. §. VI: *’Αλλι-μενοι τών σκανδάλων καί τών ψευδαδάφων καί τών εν ὑποχρίσει φερόντωτ η ὄνομα τοῦ κυρίου, οἶτινε α.το.τ^ατ^ι κενού ανθρωπον .*

26s) Idem significavit Ignatius ad Ephes. §. VII. hac formula, io7ω .ωcfâ το ὄνομα περιφέρειν.

269) L. c. §. VII: *Πά γάρ ὁ αν μτ ὁμολογη Ιησοῦν Χριστόν ἐν βαρχί ἱτ-λυθεναι, αντίχριστο ἐστΓ καί ο; αν μτ ὁμολογη τό μαρτύριον τοῦ στανροῦ, ἀ τοῦ διαβόλου ἐστί’ καί ὁ αν με^οδαπ τα λόγια τοῦ κυρίου προ τά ἴδια Απ-θυμία , καί λέγη, μήτε ἀνάσταῖπ urfii χρίσιν εἶναι, οντο πρωτότοκό ἐβτι τά σατανά.*

17 °) I. Ioh. IV. 3.

esi; el qui eloquia Domini ad desideria sua traduxerit, dixeritque nec resur-rectionem nec iudicium esse, hic primogenitus est satanae.11

Verum quibus maxime muniti praesidiis a tanta nos pernicie tuebimur? Edicit Polycarpus subdens *7* : „Ideo relinquentes 27* vanitatem mullorum, folsasque doctrinas, ad traditam nobis ab initio doctrinam 273 revertamur, vigilantes in orationibus el perseverantes in ieiuniis 274 , precibus rogantes omnium conspectorem Deum, ne nos inducat in tentationem 275 , sicut dixit Dominus276 : *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*”1

501 Quod aulem ab Ignalio et a Polycarpo, immo ab ipso quoque Paulo didicimus, agi haereticos satanae spiritu, et spectari haereses oporlere klhifera veluli germina eiusdem fraude asluque subolescentia, plus semel apertisque sententiis Iuslinus confirmat 277 , qui et illud addit 278 : „Omnes qui ab istorum disciplina profecti sunt, ut diximus 279 , christiani vocantur, quemadmodum etiam qui dogmata communia non habent inter 280 philosophos, wmen philosophiae commune habent/1 ’

Quantopere autem ab ecclesia germanisque eiusdem membris haeretici fislent, ex iis non obscure deprehenditur, quae auctore Hegesippo281 de facie primi saeculi Eusebius narrat inquiring 282 : „Ecclesiam ad haec usque

!:) L. c. VII: *διὸ ἀπολείποντε μτματαιότητα τών πολλών καί τά ψευ-ῶύχαίia , ἐπὶ τόν ἐξ ἀρχή ἡμῖν παρα-Μίπα λόγον ἐπιὔτρέψωμεν, νήφοντε ἡὸ τά ενχά , καί προ χαρτερούντε μίπiai , δεηΘεΟιν αἰτονμενοι τόν παντεπ-Μψ θεόν, μη εἰ ενεγχεῖν ημά εἰ πει-(cCuōij καθῶ εἶπεν ὁ κύριο * τό μεν νάμα Χξθ9νμον, ἡ δε ὑάρξ ἀοάενή .*

rĭ) Al. ἀπολιπόντε .

;) ludac v. 3.

V<) I. Petr. IV. 7.

»») Matth. VI. 13, XXVI. 41.

’.) Matth. XXVI. 41. coll. Marc. İV. 38.

r) Dialog. cum Tryph. nn. 35 — 80 -fi. et Apolog. I. nn. 56 — 58.

Kl) Apolog. I. n. 26: *Πάντε οἱ ἀπό 7JON ὀρμώμενοι, ὡ εφημεν, χριστιανοί μιάννται, ον τρόπον καί οἱ οὐ χοινισ-γλνι των αἰτών δογμάτων εν τοῖ φι-ί/τ.ροι; το ἱπικαλούμενον ὄνομα τή ff’/jerías κοινὸν ἔχουΟιν.*

L. c. η. 7.

ηı) In communibus editionibus ante

τοῖ φιλοσόφοι omittitur εν, et pro επι-χαλούμενον ex η. 7. occurrit επικατηγο-ροάεονον, crimini datum.

181) De quo Hieronymus in libro de viris illustribus cap. XXII. sic habet: nHegesippus, vicinus apostolicorum tem-porum, omnes a passione Domini usque ad suam aetatem ecclesiasticorum actuum texens historias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congre-gans, quinque libros composuit sermone simplici, ut quorum vitam sectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem.”

2S2) H. E. lib. III. cap. XXXII: *Ω άρα μέχρι τών τότε χρόνων παρθένο χα3αρα καί αδιάφθορο εμεινεν ἡ ἐκγλ.η-οia, ἐν ἀδήλω που Οχότει φωλεόντων εἰ ἐτι τότε, τών, εἰ καί τινε ὑπήρχον, πα-ραφθείρειν ἐπιχειρούντων τόν υγιή κανόνα τοῦ σωτηρίου κηρύγματο , ὡ δέ ὁ ιερὸ τών αποστόλων χορό διάφορον ε’ίληφε τοῦ βίου τέλο , παρεληλύθει τε ἡ γενεά ἐκείνη τών αὐταῖ ἀκοαῖ τή ἐνθέου σο-φία ἐπακούσαι κατηξιωμενων, τηνικαῦτα τή άθέου πλάνη τήν ἀρχήν ἐλάβανεν*

tempora (Traiani) instar cuiusdam virginis integram atque incorruptam¹ permansisse, adhuc in obscuro recessu delitescantibus quicumque rectam praedicationis evangelicae regulam depravare niterentur. Sed postquam sacer apostolorum coelus vario mortis genere exinclusus est, effluxeralque iam aetas hominum illorum qui divinam ipsam sapientiam suis auribus auscultare meruerant; tunc demum exorta est impii erroris conspiratio, fraude et malitia falsorum doctorum. Qui utpote nullo amplius ex apostolis superstite, post haec nudo quod aiunt capite *84, adversus praedicationem veritatis adulterinam doctrinam obtrudere aggressi sunt." Ipsa Hegesippi verba non omisit Eusebius, sed his primum relatis 184: „Scribit se, quum Romam proficisceretur, plurimos episcopos adiisse, et ab omnibus unam eandemque audivisse doctrinam;* tum hisce adieclis 184: „In singulis autem episcoporum successionibus et per singulas urbes eadem manent, quae per legem ac prophetas et a Domino ipso praedicata sunt;" continuo de primordiis haereticorum post Iacobi martyrium et hierosolymitanum Cleopae episcopatum pergil 287: „Et²⁸⁸ ecclesiam quidem hactenus virginem vocabant, propterea quod vanis sermonibus nondum corrupta fuerat. Primus²⁸⁹ Thebuthis indigne ferens quod minime creatus esset episcopus, eam occulte vitare esi aggressus/" Hinc reliquis haeresum auctoribus recensitis concludit 290: „Ex iis orti sunt pseudochrisli, pseudo-prophetae, pseudapostoli, qui adulterinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversus Christum eius, unitatem ecclesiae disciderunt."

505. Nihil vero ea imagine splendidius, qua utitur Theophilus

ή σύστασις, διά τη ιεροδιδακάλων «τά-
τη * οί χαί are μηδενό ίτι τών αποστό-
λων λειπομενου, γυμνή Αοιπον ηδη τη κε-
φαλή, τώ τή άλ.ηθεία; χηρύγματι τήν
Ψευδώνυμον γνώουν αντιχηρύττειν επεχεί-
ρουν.

213) Non corrumpitur sponsa Christi,
neque a suo deficit virgineo pudore: sed
quum procaces ex ea filii exeunt, deho-
nestari quodammodo obscurarique videtur.

294) De proverbiali loquutione, γυμνή
τή κεφαλή, quae non multu a latius di-
stat, *perfricta fronte*, agit Lobeck. ad
Phryn. pag. 265, illamque exemplis ad-
ornat.

*»») H. E. lib. IV. cap. XXII: *Εν οί
δηλοί, ώ πλείστοι επιΟχόποι Ουμμιέειεν,
αποδημίαν Οτειλάμενο μίχρι Ρώμη, χαί
ώ οτι την αυτήν παρά πάντων παρείληφε
διδασκαλίαν.*

256) Ibidem: *Εν εκάστη δε διαδοχί
χαί εν εκάστη πόλει ούτω έχι, ω; ί.
νόμο κηρύττει χαί οί χροφήται χαί ο
κύριο.*

257) Ibidem: *Ζιά τούτο εκάλουν πρ
εκκλησίαν παρθένον* ούπω γάρ εφδαμι
άχοαί ματαίαι. άρχεται δ' δ θεβούδι,
διά τό μη γενεσάαι (χυτόν επίδοχον, W-
φΟείρειν.*

258) Sunt qui legendum opinentur *ui
χρι τούτου.*

as9) praeter Valesium et Heinicken io
subiectis adnotationibus conferri posmt
Baraterius in disquis. chronolog. cap. X
et Routh, *Reliq. sacr.* T. 1. pagg. 256
seqq.

19°) L. c.: *ζ/ι.τό τούτων ψενδόχρύηι.
ψενδοπροφήται, ψενδαπόστολοι, οιαε;
εμέριΟαν τήν ενωΟιν τή εκκλησία
ριμαίοι λόγοι κατά τού θεού χαί χατα
τού Χριστού αυτού.*

lafiochenus, et qua haereseon haereticorumque characterem non tam describit, qoun vivis depictum coloribus spectandum exhibet inquiens 2 91 : „Et quemadmodum in mari sunt quaedam insulae habitabiles, aquis salubres, frugiferae, stationibus et portubus munitae, ut iis qui tempestate iactali fuerint, perfugio esse possint; sic Deus mundo sub peccatis fluctuanti et aestuanti synagogas dedit, id est sanctas ecclesias, in quibus doctrina veritatis veluti in insularum portuosarum stationibus 2 92 asservatur, ad quas perfugiunt qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores, iramque et iudicium Dei effugere volentes. Quemadmodum autem aliae sunt insulae saxosae et inaquosae, infrugiferae, ferarum plenae, inhabitatae, ad perniciem navigantium et tempestatem subeuntium appositae, in quibus naves conteruntur, et qui appellant penitus pereunt; ita se habent erroris doctrinae, haereses dico, ad quas qui accedunt, omnino pereunt. Neque enim verbum veritatis sequuntur ducem, sed quemadmodum piratae cum naves impleverint, eas in praedicta loca impellunt ut ibi eas perdant; idem contingit iis qui a veritate aberrant, ut ab errore pessumdentur.“

506. Atque neminem prorsus esse haereticorum quem error non labefactet, egregie Irenaeus declarat ubi detracto iis miraculorum charismate^{2’3} subdit 2 9 4 : „Quando igitur apud eos quidem error et seductio et magica phantasia in speculatu hominum 2 9 5 impie fiat; in ecclesia autem miseratio el misericordia et firmitas et veritas ad opitulationem hominum non solum sine mercede et gratis perficiatur, sed et nobis ipsis quoque quae sunt nostra erogantibus pro salute hominum et ea, quibus hi qui curantur indigeni, saepissime non habentes, a nobis accipiunt; vere et per hanc

”■) Ad Autolyc. lib. II. n. 14: *liai izSaxiç ii ðaláϑ̃ñ η̃ η̃ñοί ει̃ϑιν αι̃ μεν M^αι̃ χαί̃ έννδροι̃ και̃ καρποφόροι^ ι̃ρι̃ι όρμον̃ και̃ λιμένα̃ , προ̃ τό̃ του̃ μι̃μα̃ζομενου̃ έχειν̃ εν̃ αυ̃τοι̃ καταφνγá̃ ’ à̃γν̃ Mω̃κιν̃ ό̃ <9εό̃ τώ̃ κό̃ϑ̃μω̃ κυ̃μαινο- af̃Hĩ χαί̃ χει̃μα̃ζομενω̃ υπο̃ τών̃ ά̃μαρτη- i&w̃ τά̃ ύ̃νναγωγά̃ , λέ̃γομεν̃ δε̃ εκ̃κλη- üsf̃ ά̃για̃ , εν̃ αι̃ κα^ά̃περ̃ λι̃μέ̃ϑ̃ιν̃ εύορ- π̃ η̃ñοι̃ αι̃ δι̃δα̃ϑ̃κα̃λ̃ι̃αι̃ τη̃ ά̃λη- itia;̃ ileĩ· προ̃ α̃ κατα̃φε̃ύ̃γον̃ϑ̃ιν̃ οι̃ M̃Iο̃πτε̃ β̃ω̃ζε̃β̃9αι̃, ε̃ρα̃ϑ̃ται̃ γινόμενοι̃ τη̃ μ̃ ibĩiia;̃, και̃ β̃ουλό̃μενοι̃ εκ̃φυ̃γε̃ϊν̃ την̃ t̃f̃p̃j̃ỹ χαί̃ χ̃ρι̃ϑ̃ιν̃ του̃ θε̃ου̃, και̃ ώ̃ περ̃ αι̃ M̃oĩ ι̃ών̃ ε̃τε̃ραι̃ πε̃τρω̃δει̃ και̃ ά̃ννδροι̃ nĩ ά̃καρποι̃ χαί̃ θ̃η̃ριώ̃δει̃ και̃ ά̃οί̃κη̃τοι̃ αι̃ il̃aĩr̃j̃ των̃ π̃λεόν̃των̃ και̃ χει̃μα̃ζομέ- ς̃λ̃. Iν̃ αι̃ τ̃εί̃ρε̃ται̃ τα̃ π̃λο̃ία̃, και̃ ε̃ζ̃α- Puuglij, Comm, de Ecclesia. II.*

πόλλυνται εν αυ̃ται̃ οι̃ κα̃τερχόμενοι̃, ό̃ν- τω̃ ει̃ο̃ιν̃ αι̃ δι̃δα̃ϑ̃κα̃λ̃ι̃αι̃ τη̃ π̃λάν̃η̃ , λέ̃γω̃ δε̃ τών̃ αι̃ρέ̃ϑ̃εων̃, αι̃ ε̃ξα̃πο̃λλ̃ύ̃ον̃ϑ̃ι̃ του̃ προ̃ ιόν̃τα̃ αυ̃τα̃̃ . ο̃ύ̃ γάρ̃ ο̃δη̃γού̃νται̃ ύ̃πό̃ του̃ λό̃γου̃ τη̃ α̃λη̃τε̃ία̃ , α̃λλ̃ά̃ κα&ά̃- περ̃ π̃ει̃ρα̃ται̃ έ̃π̃άν̃ π̃λ̃.η̃ρώ̃ϑ̃ω̃Ο̃ι̃ τά̃ να̃ύ̃ , ε̃πί̃ του̃ προ̃ει̃ρη̃μέ̃νου̃ τό̃που̃ περι̃πει̃- ρου̃ϑ̃ιν̃ ό̃πω̃ ε̃ξα̃πο̃λε̃ϑ̃ω̃ϑ̃ιν̃ αυ̃τά̃ , ο̃ύ̃τω̃ ύ̃ν̃μ̃βα̃ί̃νει̃ και̃ το̃ί̃ π̃λαν̃ω̃μέ̃νοι̃ απο̃ τη̃ ά̃λη&εί̃α̃ ε̃ξα̃πο̃λλ̃υ̃ῶ̃αι̃ ύ̃πό̃ τη̃ π̃λάν̃η̃ .

292) Ipse etiam nazianzenus Gregorius orat. XL1II. pag. 697. catholicas ecclesias cum insulis comparavit.

293) *Con. haeres.* lib. III. cap. XXXI. η. 2.

Ibid. η. 3.

29S) *In conspectu et coram oculis.*

speciem arguuntur a divina substantia et benignitate Dei et virtute spiritali in lotum extranei; fraude autem universa et adinspiratione uposlatica et operatione daemoniaca et phantasmate idololatriae per omnia repleti. Praecursores vero sunt draconis eius 498, qui per huiusmodi phantasiam abscedere faciet in cauda tertiam partem stellarum et deiiciet eas in terram; quos similiter alque illum devitare oportet, et quanto maiore phantasmate operari dicuntur, tanto magis observare eos, quasi maiorem nequitiae spiritum perceperint."

A quibus ne lato quidem ungue discedens, reserato fonte 497 e quo Christiana veritas haurienda est, illico pergit 498: „Tantae igitur ostensiones quum sint, non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere; quum apostoli, quasi in depositorium dives, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, uli omnis quicumque velit, sumat ex ea polum vitae. Haec enim est vitae introitus, omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos, quae autem sunt ecclesiae, cum summa diligentia diligere 499 et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si de aliqua modica quaestione disputatio esset 300, nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias 301, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est? Quid autem si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant ecclesias?"

507. Insistit eidem doctrinae Irenaeus, et hoc veluli axiome praestituto 804, *ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Uti. illic ecclesia et amnis gratia, Spiritus autem veritas*; de haereticis verba

a'S) Apoc. XII. 4.

a97) Qui fons alius non est ab authentico solemuique ecclesiae magisterio, quod ex episcopalibus cathedris secu-
in-ipsis et cum Petri cathedra cohaerentibus iugiter resonat.

19s) Con. haeres, lib. III. cap. IV. n. 1.

7") Al. *deligere*.

300) Sicuti sensum huius loci pervertit Iacobi, *Lehre con der Tradition u. d. hl. Sehrifl.* p. 107. ita eiusdem lectionem inani coniectura vitiavit Daniel [*Theol. Controverseu*), pro *inodica* substituens *lubrica*.

30 Consonat Tertullianus, *De Praescripti.* cap. XXXII. inquires: «Age iam, qui voles curiositatem melius exercere in

negotio salutis tuae, percurrere eccliesiu apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesidentur, apud quas ipsae authenticae litterae eorum recitantur, sonantes voces et repraesentantes faciem uniuscuiusque. Proxime est tibi Achaia? habes Corinthum. Si non longe es a Macedonii, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est. Statu felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt.

301) Con. haeres, lib. III. cap. XXIV. n. 1.

tas subdit ’ °* : „Quapropter qui non participant eum (Spiritus), neque a mammillis matris (ecclesiae) nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem; sed effodiunt sibi lacus detritos ’ °4 de fossis terrenis, et de coeno putidam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiae, ne traducantur; rejicientes vero Spiritum, ut non erudiantur/' El continuo 3 0 5 : „Alienati vero a veritate, digne in omni volutantur errore, Itali ab eo, aliter alque aliter per tempora de eisdem sentientes, et numquam sententiam stabilitam 30° habentes; sophistae verborum magis volentes esse quam discipuli veritatis. Non eniin sunt fundati super unam 307 petram, sed super arenam habentem in seipsa lapides multos."

Postquam vero pleraque eorundem dogmata enumeravit3 °8, ad illorum iodores progressus inquit 3 0 9 : „Omnes enim ii valde posteriores sunt310 quam episcopi, quibus apostoli tradiderunt ecclesias; et hoc in tertio libro cum omni diligentia manifestavimus. Necessitatem ergo habent praedicti haeretici, quoniam sunl caeci ad veritatem, alteram et alteram ambulare exorbitantes viam; et propter hoc inconsonanter et inconsequenter dispersa sunt vestigia doctrinae ipsorum. Eorum autem qui ab ecclesia sunt semita circumiens mundum universum, quippe firmam habens ab apostolis traditionem, et videre nobis donans omnium unam et eandem esse fidem, omnibus unum el eundem Deum Patrem praecipientibus 311, et eandem dispositionem incarnationis Filii Dei credentibus, et eandem donationem Spiritus scientibus, el eadem meditantibus praecepta, et eandem figuram eius312, quae est erga ecclesiam, ordinationis custodientibus, et eundem exspectantibus adventum Domini, et eandem salutem totius hominis, id est animae et corporis sustinentibus. Et ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam et eadem salutis via in universo mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen Dei, el propter hoc sapientia Dei313, per quam salvat omnes bmines, in exitu canitur, in plateis autem fiducialiter agit, in summis muris

’’’) Con. haeres, lib. III. cap. XXIV. a. l.	quo desierunt illi episcopi. Polycarpus enim, ut ex ipso Irenaeo lib. III. et ex aliis monimentis ecclesiasticis clarum fit, ab apostolis Smyrnae episcopus constitutus, cum Basilide, Valentino, Marcione, aliisque haeresiarchis vitam egit.
’’<) Ierem. II. 13. L. c. n. 2.	3,t) Al. <i>percipientibus</i> .
’’.) Al. <i>stabilem</i> . Al. <i>vivam</i> . Con. haeres, lib. V. cap. XIX.	31 ’) Hierarcliicum ordinem, quem lib. IV. cap. XXXIII. n. 8. dixerat <i>characterem corporis Christi</i> , heic appellat <i>figuram eius, quae est erga ecclesiam, ordinationis</i> .
…) Ibid. cap. XX. η. 1.	3 13) Prov. I. 20—21.
’’.) Haec, monente Cotelerio in notis ii interpolatam Ignatii epistolam ad iraHiaos, intelligenda sunt de tempore, ecclesiae ab apostolis commissae cat apostolicis viris, non de tempore	

praedicatur, in portis autem civitatis constanter loquitur. Ubique enim ecclesia praedicat veritatem, el haec est $\Lambda\tau\tau\ll\mu\gamma^{\circ}\$$ lucerna Christi baiulans lumen^{114*}.

E quibus inferendo colligit 315: „Qui ergo relinquunt praeconium ecclesiae, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes quanto pluris sil idiota religiosus a 318 blasphemo et impudente sophista. Tales sunt autem omnes haeretici, el qui se plus aliquid praeler veritatem invenire putant, sequentes ea quae praedici» sunt, varie el multiformiter et imbecille facientes iter, de iisdem non semper easdem sententias habentes, velut caeci a caecis circumducuntur; iuste cadent in sublatentem ignorantiae foveam, semper quaerentes et numquam verum invenientes.⁴⁴

Sed quae cum eiusmodi hominibus ineunda est ratio? Edicit Irenaeus scribens³¹⁷: „Fugere igitur oportet sententias ipsorum, et intentius observare³¹⁸ nec ubi vexemur³¹⁹ ab ipsis; confugere autem ad ecclesiam, et in eius sinu educari, et dominicis Scripturis enutriri. Plantata est enim ecclesia paradisus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno paradisi escas manducabitis⁵⁷”, ait Spiritus Dei; id est ab omni Scriptura dominica manducate; super elato autem sensu ne manducaveritis, neque tetigeritis universam haereticam dissensionem.“

508. Iteratis ergo maiorum sententiis monemur, eorum numero haberi haereticos oportere, *qui pravas comminiscuntur seruntque doctrinas, qui sibi detritos effodiunt lacus, qui putridam aquam de caeno bibunt, qui virgineum ecclesiae pudorem turpare connituntur, quibus praeberi aures non debent, et quorum communio haud aliter fugienda est ac satanae societas, quae ad perniciem exitiumque propellit.*

3M) Lucerna $\iota\pi\tau\acute{\alpha}\mu\nu\xi\omicron$ ea est, quae septem habet caliculos, et ad quarn illud Martialis referri potest:

*Illiuirem quum tota meit contrivia Jlammit,
Totque geram myxot, una lucerna rocor.*

31*) L. c. n. 2.

3,s) Solet interpret praepositionem a ad comparationes efferendas usurpare.

3I7) L. c. n. 2.

3I s) *Observare*, $\rho\upsilon\hat{\alpha}\acute{\alpha}c\alpha eiv$, *cavere*, quo sensu in praefat. ad librum primum dicitur, *praecipias eis observare se a profundo blasphamationis.*

3I9) AI. *uti ne vexemur*, vel *ne coniurgemur* aut *coniungemur* aut *conurgeamur* aut *coniugemur*. Heumannus in d. Hamburg. *Vermischt. Biblioth.* T. I.

p. 151. sic habet: «Lectio *coniugtmur* vehementer arridet, si $\beta\nu\nu\acute{\iota}\zeta\iota\nu\xi\iota\nu$ illud Matth. XIX. 6. recordamur, itemque Pastinum illud II. Cor. VI. 14. $\mu\eta\ \gamma\iota\nu\tau\iota\iota\ \epsilon\tau\epsilon\rho\omicron\zeta\gamma\omicron\nu\gamma\upsilon\nu\epsilon\ \alpha\pi\iota\upsilon\epsilon\omicron\iota$. ita enim *CONIUGARI* significabit *sub idem iuginn redigi** Sed tum legi deberet *cum ipsis*, non *d ipsis*. Quare ad alteram coniecturan conversus Heumannus subdit: «Alia st mihi obtulit correctio, quam ita proponara ut eligendi optionem dem lectoribus; ac neutram alteri anteferre, sed rem reliquere in medio, profitens ingenue. Scilicet ita fortasse scriptum fuit, *ne cto-iungamur ad ipsos*, et in graeco ita lectum, $\acute{\iota}\nu\alpha\ \pi\rho\omicron\ \chi\omicron\lambda\lambda\omega\mu\acute{\iota}\theta\alpha\ \tau\rho\omicron\ ;\ \alpha\nu\rho\tau\acute{\iota}\varsigma$, quae dictio Marc. X. 7. reperitur.»

310) Gen. II. 16.

Nemo autem nisi plane mentis impos eiusmodi homines ecclesiae
iccenseal, el nemo illos inter ecclesiae membra numerandos arbitretur.
Homines videlicet, quorum flagitium **Tertullianus** depingit his verbis³²¹:
..Haereses ad languorem el interitum fidei productas, si expavescimus hoc
eas posse, prius est ut expavescamus hoc eas esse, quae dum sunt, habent
posse, el dum possunt, habent esse. Sed enim febrem ut malum et de
ausa et de potentia sua, ut notum est, abominamur potius quam miramur ³²²,
et quantum in nobis est praecavemus, non habentes abolitionem eius in
nostra potestate: liaercses vero mortem aeternam et maioris ignis ardorem
inferentes, malunt quidam mirari quod hoc possint, quam devitare ne possint,
cum habeant devitandi potestatem.“ Et rursus ³²³: „Nunc sunt haereses
non minus doctrinarum perversitate ecclesiam lacescentes, quam tunc anti-
thrissus persequutionum atrocitate persequelur; nisi quod persequutio et
martyres facit, haeresis apostatas tantum.“

Quare Pauli doctrinam ³²⁴ ob oculos habens pergit ³²⁵: „Si totum
capitulum ad unitatem continendam et separationes coercendas sapit, haereses
vero non minus ab unitate divellunt quam schismata et dissensiones, sine
dubio et haereses in ea conditione reprehensionis constituit, in qua schismata
el dissensiones, edocens unum omnes loqui et idipsum sapere, quod etiam
haereses non sinunt.“ Ac mox ³²⁶: „Nec diutius de isto ³²⁷, si idem est
Paulus qui et alibi haereses inter carnalia crimina numerat, scribens ad Galatas,
et qui Tito suggerit hominem haereticum post primam ³²⁸ correptionem
recusandum, quod perversus sit eiusmodi et delinquat, ut a semetipso
damnatus. Sed et in omni pene epistola de adulterinis doctrinis fugiendis
inculcans, haereses laxat quarum opera sunt adulterae doctrinae: haereses
dictae graeca voce ex interpretatione electionis ³²⁹, qua quis sive ad insti-

,n) *Praescripti*, cap. II.
,n) Mirum non est tot haereses erum-
pere, et quemadmodum si febris grasse-
ter, non suspicimus sed illius depellendae
Bodom anxie quaerimus; ita adversus
hereses agendum est, acrique studio
{conitendum ne proserpant. Scite An-
atinos con. Iulianum lib. III. cap. III;
Mira sunt quae dicitis, o pelagiani,
ion sunt quae dicitis, falsa sunt quae
dicitis: mira stupemus, nova cavemus,
tdsa convincimus."
''') L. c. cap. IV.
»«) II. Cor. XI.
L. c. cap. V.
»*) Ibid. cap. VI.

327) De malo nimirum *haereseos*, quod
malo schismatis deterius putari debeat.
32s) Ad hanc lectionem respiciens
Pseudo-Ambrosius in commentario scribit :
..Uniusmodi homines, ut sint inexcusabi-
les, semel corripit oportere docet aposto-
lus. Frequentius enim correpti fiunt ex-
ercitatiores in malo. Cogere autem illos
videtur qui saepe corripit, ut soliciores
sint ad perditionem multorum. Ideo di-
mittendos, ut negligentiores effecti vel
soli forte depereant."
329) Isidorus hispalensis, *Ori(jinum* lib,
VIII. cap. III: ..Haeresis graecc ab *ele-
ctione* vocatur, quod scilicet unusquisque
id sibi eligat quod melius sibi esse vi-

tuendas sive ad suscipiendas eas utitur. Ideo ei sibi damnatum dixit haereticum³³⁰, quia et in quo damnatur, sibi elegit. Nobis vero nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio suo induxerit Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt; sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus adsignaverunt. Itaque etiamsi angelus de caelis aliter evangelizaret, anathema diceretur a nobis.“

509. Aliter porro evangelizant haeretici, de quibus Cyprianus idcirco ait³³¹: „Cavenda sunt autem non solum quae sunt aperta atque manifesta, sed et astutae fraudis subtilitate fallentia. Quid vero astutius, quidve subtilius, quam ut Christi adventu detectus ac prostratus inimicus (postquam lux gentibus venit, et sospitandis hominibus salutare lumen effulsit, ut surdi auditum gratiae spiritalis admitterent, aperirent ad Deum oculos suos caeci, infirmi aeterna sanitate revalescerent, claudi ad ecclesiam currerent, muti claris vocibus et precibus orarent), videns ille idola derelicta, et per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitaverit novam fraudem, ut sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos? Haereses invenit et schismata, quibus subverteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in viae veleris caecitate, circumscribit et decipit novi itineris errore. Rapiit de ipsa ecclesia homines, ei dum sibi appropinquasse iam lumini atque evasisse saeculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit; ut cum evangelio Christi et cum observatione eius et lege non stantes, Christianos se vocent, ei ambulantes in tenebris, habere se lumen existiment, blandiente adversario atque fallente, qui secundum apostoli vocem³³² transfigurat se velut angelum lucis, et ministros subornat suos velut ministros iustitiae, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub praetextu fidei, antichristum sub vocabulo Christi, ut dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur.“

510. Cum his vero apprime conspirant quae Lactantio in acceptis referimus, quaeque ita se habent³³³: „Sed quoniam multae haereses exti-

detur. ut philosophi peripatetici, academic!, epicure! et Stoici, vel sicut alii qui perversum dogma cogitantes arbitrio suo de ecclesia recesserunt.“

33 °) Hieronymus in commentario: «Haereticus propterea a semetipso dicitur esse damnatus. Fornicator, adulter, homicida et cetera vitia per sacerdotes de ecclesia propelluntur; haeretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbi-

trio de ecclesia recedentes. Quae recessio propriae conscientiae videtur esse damnatio.^o Ad haereticos namque spectant tum verba Iudae, *hi qui segregant semetipsos*, tum verba Domini, *qui non credit, iam iudicatus est*.

De imitate eccles. pag. 76.

II. Cor. XL 14—15.

Div. instituit. lib. IV. cap. XIX.

Ierant, et instinctibus daemonum populus Dei scissus est, determinanda est nobis veritas breviter et in suo proprio domicilio collocanda, ut si quis aquam vitae cupiet haurire, non ad detritos lacus deferatur qui non habent venam, sed uberrimum Dei noverit fontem, quo irrigatus perenni luce potiatur. Ante omnia scire nos convenit, et ipsum *Christum* et legatos eius praedixisse, quod plurimae sectae et haereses haberent exislere, quae concordiam sancti corporis rumperent, ac monuisse ut summa prudentia caveremus ne quando in laqueos et fraudes illius adversarii nostri, cum quo nos Deus luctari voluit, incideremus. Tum dedisse certa mandata quae in perpetuum custodire deberemus, quorum plerique immemores, deserto itinere caelesti, vias sibi devias per anfractus et praecipitia condiderunt; per quas partem plebis incautam et simplicem ad tenebras morlemque deducerent, quod quatenus acciderit, exponam.¹¹

Et continuo quidem exponit, aperitque potiora haeresum incitamenta «obdens⁵³⁴: „Fuerunt quidam nostrorum vel minus stabilita fide, vel minus docti, vel minus cauti qui discidium facerent unitatis, et ecclesiam dissiparent. Sed ii quorum fides fuit lubrica, cum Deum nosse se et colere simularent, augendis opibus et honori studentes, affectabant maximum sacerdotium⁵ et apertioribus vidi, secedere cum suffragatoribus suis maluerunt, quam eos ferre praepositos quibus concupierant ipsi praeponi. Quidam vero non satis caelestibus litteris eruditi, cum veritatis accusatoribus respondere non possent, obicientibus vel impossibile vel incongruens esse ut Deus in uterum mulieris includeretur, nec caelestem illam maiestatem ad tantam infirmitatem potuisse deduci, vel hominibus contemptui, derisui, contumeliae et ludibrio esset, postremo etiam cruciamenta perferret, atque execrabili patibulo figeretur: quae omnia cum neque ingenio neque doctrina defendere ac refutare possent (nec enim vim rationemque penitus pervidebant), depravati sunt ab itinere recto, et caelestes litteras corruerunt, ut novam sibi doctrinam sine ulla radice ac stabilitate componerent. Nonnulli autem falsorum prophetarum vaticinio illecti, de quibus et veri prophetae et ipse praedixerat 335, exciderunt a doctrina Dei, et traditionem veram reliquerunt. Sed illi omnes daemoniacis fraudibus irretiti, quas prospicere et cavere debuerant, divinum nomen et cultum per imprudentiam perdiderunt. Cum enim phryges 336, aut novaliani 337,

**) L. c.

«>) Al. *praedixerant*.

**) Videsis Eusebium H. E. lib. V. upp, III—XIV, Nicephorum H. E. lib. IV. tap. XXIII, et Augustinum, *De haere-*
nbtu, n. *26.

337) De novatianis conferantur Cyprianus in epistolis, Epiphanius, haeres. L; Augustinus, haeres. 38; et Rabanus, *Instituit. cleric.* lib. II. cap. LVIII,

aut Valentiniani^{338*} aut marcionitae ³³⁹, aut anthropiani³⁴⁰, aut ariani³⁴¹, seu quilibet alii nominantur, Christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, humana et externa vocabula induerunt.⁴⁴

51 i. Depulsis ab ecclesia haereticis, neque pauca neque obscura maiores nostri *indicia* exhibuere, quibus illi *cognosci* luto valeant, cogniti-que devitari.

Ad hanc enim indiciorum classem perlinent I. quae ex eorundem monimentis collegimus, *haereticos varios esse, instabiles et a superioribus non minus quam a semetipsis dissidentes: esse noros, ex semelipsis pro- genitos, et sine radice e qua effloruerint: humana tandem praeferre nomina, et ab hominibus suorum dogmatum auctoribus nuncupari.*

Egregie **Tertullianus**, qui in marcionitas invectus ait 343: „Non negabunt discipuli eius, primam illius fidem nobiscum fuisse, ipsius litteris testibus, ut hinc iam destinari possit haereticus qui deserto quod prius fuerat, id postea sibi elegerit quod retro non erat. In tantum enim haeresis deputabitur quod postea inducitur, in quantum veritas habebitur quod retro et a primordio traditum est. Sed alius libellus 343 hunc gradum sustinebit ad- versus haereticos, etiam sine retractatu doctrinarum revincendos, quod hoc sint de praescriptione novitatis.⁴⁴

Neque egregie minus **Epiphanius**, penes quem de Salurnilo deque Basilide legimus : „Ambo quippe eorundem dogmatum participes, velut a se invicem venena mutuati sunt; uti notissimum omnibus proverbium habet, tamquam aspis a vipera mutuo virus accipiens. Eiusdem enim scholae inter se sunt ac consensus, tametsi sua quisque fundata haeresi separalim constiterit. Quare nequitiam ipsam a se mutuo corrogarunt, dissensionem vero apud se

338) Praeter Irenaeum et Tertullianum agit de valentiuianîs Augustinus, hae- res. XI.

339) Post Irenaeum lib. I. cap. XXVI. uberrime de marcionitis disseruerunt Ter- tullianus et Epiphanius.

340) Anthropiani audiunt vel qui Chri- stum *ψιλόν αν&ρωπον* comminiscebantur, vel qui sibi Deum fingeant corporeum.

34 *) Si Lactantius anno CCCII. divi- nas institutiones edidisset, quod nonnullis visum est, *arianorum* mentio habenda esset subditicia: sed quando plerique cum Tillemontio putant, illas nonnisi anno CCCXXI. in lucem prodiisse. id- circo non est cur ea in suspicionem vo- cetur.

342) Advers. Marcionem, lib. I. cap. I.

343) Libellum significat de *praescri- ptionibus* adversus haereticos, quo osten- dit sine retractatu doctrinarum vel eo dumtaxat nomine revinci haereticos, quod hoc sint de praescriptione novitatis.

344) Haeres. III. al. XXIII. §. VII. pag. 68 : *Α/ετέβχουϋι γάρ ουτοι, ω &τ' άλληλων τον ιόν δανειβάμενοι, χαρὰ την εναργή παροιμίαν, ω άβπί .ταρ' ιόν δανειζόμενη. όμοϋ γάρ είϋι τη Οχολη; και Οννεδρίου άλληλων. κα\$' εαυτόν ιι εβτηκεν εκάτερο την αιρεβιν χρο τηΖάμε- νο , και την μεν καχίαν παρ' άλλήϊων ηρανϊΟαντο, την δε διαφωνίαν εν αντοι ενεϋτήοαντο,*

privalim instituerunt." De valcsiis vero sic idem habet 845 : „Principio ecclesiam plerique frequentabant, quod eousque tenuit donec amplificata diffusaque illorum insania, ab ecclesiae consortio segregati sunt."

512. At vero indiciorum omnium splendidissimum planeque decreto-
rium videri illud 11. debet, quod tum orthodoxa antiquitas proposuit cum
haereticorum albo inscribendos edixit *qui effugerent fidem ecclesiae, qui
traditae ab initio doctrinae perque legitimas successiones continenter pro-
pagatae obniterentur, et qui discissa ecclesiae unitate, eiusdem praeconium
upernarentur.*

Quum enim certum omnibus ralumque fuerit, *in ecclesiis veluli in
portuosorum insularum stationibus doctrinam veritatis asservari, in ecclesia
d hominum opitulationem veritatem custodiri, in ipsam fuisse ab apostolis
plenissime collatu quae sunt veritatis, ibi esse Spiritum et veritatem ubi
ul ecclesia, praesto eidem esse firmam regulam, creditum eidem esse
lumen Dei, atque ipsam esse lucernam quae Christi lumine splendet;*
idcirco una mente unoque ore contestati sunt, tum *obiectivam exstare ortho-
loiiæ regulam, illamque ab universali et concordi ecclesiae praedicatione
ainime distinctam, tum haeresibus suo merito accenseri quaecumque tandem
ai eiusmodi regula et publico solemnique paradi mate dissiderent.*

Sunt haec ex superioribus luculenta, iisque luculentiora redduntur,
quibus ad librum quintum **Irenaeus** praefatur scribens 346 : „Traductis,
dilectissime, omnibus haereticis in quatuor libris, qui sunt tibi ante hunc a
aobis editi, el doctrinis ipsorum manifestatis; eversis quoque his qui irreligi-
osas adinvenerunt sententias, aliquid quidem 347 ex propria uniuscuiusque
dierum doctrina quam in suis conscriptis reliquerunt, aliquid autem ex ratione
diversis ostensionibus procedente; et veritate ostensa el manifestato praeconio
ecclesiae, quod prophetae quidem praeconaverunt, perfecit autem Christus,
apostoli vero tradiderunt, a quibus ecclesia accipiens, per universum mundum
soh bene custodiens 348 , tradidit filiis suis ; quaestionibusque omnibus solutis
quae ab haereticis nobis proponuntur, et apostolorum doctrina explanata, et
manifestatis pluribus quae a Domino per parabolas et dicta sunt et facta: in
hoc libro quinto operis universi, quod est de traductione et eversione falso
cognominatae agnitionis, ex reliquis doctrinae 349 Domini nostri et ex apo-
steliris epistolis conabimur ostensiones facere, quemadmodum postulasti a

"») Haeres. XXXVIII. al. LVIII. §. I. pig. 489: *Εν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ πλείον*
far/οντο. ἰω; καιροῦ τῖνο , εω εἰ πλά-
η αὐτῶν ανοια, καί ἀπεβλη^η-
ιατ τῷ ἰκκήηοῖα .

'«) *Con. haereses*, lib. V. praefat.
H9 Verba, *aliquid quidem, aliquid*

autem huc redeunt, *partim quidem, par-*
tim autem.

348) Suprema videlicet orthodoxiae
norma continetur una eademque catho-
lica ecclesiae praedicatione, uno eodem-
que catholico eiusdem magisterio.

349) AI. *ex^reliquis doctrinis.*

nobis, obedientibus tuo praecepto (quoniam et in administratione sermonis positi sumus), et omni modo elaborantibus secundum nostram virtutem, plurima tibi quidem in subsidium praestare adversum contradictiones haereticorum, errantes autem retrahere et convertere ad ecclesiam Dei; neophytorum quoque sensum confirmare, ut stabilem custodiant fidem, quam bene custoditam ab ecclesia acceperunt, ut nullo modo transvertantur ab his, qui male docere eos et abducere a veritate conantur.⁴¹

513. *Orthodoxia igitur eidemque opposita haeresis authentica socialique norma dimetiuntur, et quemadmodum id solum orthodoxum est quod cum authentica socialique unius catholicae ecclesiae professione conspirat ita id omne haereticum est quod ab hac ipsa authentica socialique unius catholicae ecclesiae professione discedit atque exerrat.*

Cuius veritatis locuples omnino testis accedit Origenes, qui in ecclesiastica professione normam sibi docet tum Scripturarum quae recipiendae sunt, tum legitimae enarrationis quae subiici eisdem debet. Et illud quidem docet his verbis 350 : „Tempus est igitur, si haec nos non latent³⁵¹, abrogare quae in ecclesiis feruntur exemplaria, et fratribus lege praecipere, ut abiectis quos penes se habent sacris libris, adulando iudeis persuadeant ita nos puris, nihilque figmenti habentibus impertiant. An etiam providentiae, quae in sacris scripturis dedit omnibus Christi ecclesiis aedificationem, curae non fuerunt empti pretio ³⁵² pro quibus Christus mortuus est: cui licet Filio non pepercit Deus ³⁵³, ipsa caritas, sed pro nobis omnibus tradidit illum, ut cum ipso omnia nobis donaret?”

Ad posterius vero ista referuntur 354 : „Iis qui persuasum habent sacros libros non hominum esse commentarios, sed sancti Spiritus afflatu, voluntate Dei parentis universorum per Iesum Christum scriptos esse et ad nos

JJ0) Epist. ad Africanum n. 4. pag. 16. opp. T. I: *Ὡρα τοίνυν, εἰ μὴ Ἀναῶναι ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα, ἀτεῦεῖν τὰ ἐν τοῖς ἐκκλησίαις φερόμενα ἀντίγραφα, καὶ νομοθεῖν τῇ ἀδελφότητι, ἀποῦεῖν μὲν τὰ παρ' αὐτοῖς ἐπιφερομένα ἱερὰ βιβλίου, κολακεύειν δὲ Ἰουδαίους; καὶ πειθεῖν, ἵνα μεταδωῖν ἡμῖν τῶν καθαρῶν, καὶ μηδὲν πλάσμα ἐχόντων. ἄρα δὲ καὶ ἡ πρόνοια ἐν ἀγίαις γραφαῖς δέδωκεν πάσαις ταῖς Χριστοῦ ἐκκλησίαις οἰκοδομήν, οὐκ ἐφρόντιζε τῶν τιμῆς ἀγοραῶντων, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανεν οὐ υἱοῦ ὄντος οὐχ ἐφείθετο ὁ Θεὸς ἡ ἀγάπη, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, ἵνα ὅντιν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσῃται.*

351) Non pauca ab ecclesia interius spiratas Scripturas censerī, quae syi* gogae non probantur.

352) I. Cor. VI. 20, coll. Rom. XIV. 15.

353) Rom. VIII. 32.

359 *De principiis*, lib. IV. n. 9. p. 166: *Τοῖς πεισόμενοις μὴ ὁρῶντες ὅτι τὰ ἱερὰ βιβλία, αἱ ἐπιπνοίαι τοῦ ἁγίου πνεύματος, βουλευαὶ τοῦ πατρὸς τῶν ὁλῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα ἀναγεγράφθαι καὶ εἰ ἡμᾶς ἰδύμεναι, τὰ φαινόμενα; οὐδὲν ἰσχυρόν' ἐχόμενοι τοῦ κανόνα τῇ Θεῷ Χριστοῦ κατὰ διαδοχὴν τῶν οὐρανίων ἐκκλησίᾳ.*

pervenisse, qua via in eorum lectione insistendum esse nobis videatur, iudicare conabimur, servata caelestis secundum successionem apostolorum ecclesiae Iesu Christi regula.“

Quapropter universim ita decernit⁸⁵⁵ : „Quoniam ergo nulli ex his qui Christo credere se profitentur, non solum in parvis et minimis discordant, verum etiam in magnis et maximis: id est vel de Deo, vel de Domino Iesu Christo, vel de Spiritu-sancio : non solum autem de his, sed et de aliis creaturis, id est vel de Dominationibus, vel de Virtutibus sanctis; propter hoc necessarium videtur prius de his singulis certam lineam, manifestamque regulam ponere, tum deinde etiam de celeris quaerere. Sicut enim multis apud graecos et barbaros pollicentibus veritatem, desivimus apud omnes eam quaerere qui eam falsis opinionibus asserebant, postquam credidimus Filium Dei esse Christum, et ab ipso nobis hanc descendam esse persuasimus; ita cum multi sint qui se putant sentire quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur vero ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad praesens in ecclesiis permanens: illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione.u

514. *Eminet igitur ac perspicua fulget linea orthodoxiae, eaque ex litte quae oppositorum dicitur, eminet ac perspicua fulget regula heterodoxiae. Haec autem non est subiectiva sed obiectiva, non est propria sed communis, non est privata sed socialis, et ad ecclesiasticam praedicationem per successionis ordinem ab apostolis traditam et in ecclesiis permanentem conservatur.*

Hinc Cyprianus deplorato haeresum morbo, illius causam patefacit soWens⁵⁶: „Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput 357 quaeritur, nec magistri caelestis doctrina servatur.

*) De principiis, lib. I. praefat. n. 2. pag. 47.

**) De unitate ecclesiae pagg. 76—77. Oeneia in praesentia controversiam septus de sincera lectione, illamque sequor pin ipsimet protestantes cum Fello am- jLMtontr.

**) Irascitur Felhis in Pamelium, quod «e capitis nomine intellexerit non Christum evangelium, sed Petrum eiusque ronana cathedra successores. En Sis verba: Nimirum non Dominus non «r qoi via, veritas et vita, non sanctum eiw evangelium, non ecclesia catholica.

sed papa romanus veritatis origo et caput.“

Immo et Christus, et evangelium, et catholica ecclesia, et romanus antistes, quamquam diverso modo, sunt dicique debent veritatis origo et caput. Illud unum modo quaeritur quo Cyprianus spectaverit, dum inde obortas haereses docuit, dum ad veritatis orirrinem non reditur, nec caput quaeritur, nec magistri caelestis doctrina servatur.

Hoc si sedatius quaesivisset Fellus, neque in Pamelium tantopere aestuasset, neque monstri instar habuisset, quod

Quae si quis consideret et examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus 558 ad Petrum: *Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, et super istam petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferorum non vincent eam. Et tibi dabo claves regni caelorum, et quae ligaveris super terram, erunt ligatae et in caelis: et quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in caelis.* Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit³⁵⁸: *Pasce oves meas.* Super unum aedificat ecclesiam. Et quamvis apostolis omnibus parem potestatem tribuat et dicat 380: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Accipite Spiritum - sanctum. Si cui remiseritis peccata, remittentur illi; si cui tenueritis, tenebuntur;* tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit 36⁴. Hoc erant utique et ceteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis 362, sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ecclesia una monstretur: quam unam ecclesiam etiam in cantico cantorum Spiritus - sanctus ex persona Domini designat et dicit 363: *Una ul columba mea, perfecta mea, una est matri suae, electa genitrici suae.*^u

Vera igitur ecclesia in Scripturis praemonstrata, a Christo instituta, et omnigenis aucta charismatis una est, ab haereticorum seclis funditus divisa, ab apostolis pari consortio praeditis honoris et potestatis iugiter recta 3⁶⁶, et super unum Petrum ita aedificata ut suae originem unitatis ex ipso mutuetur, alque in ipso et per ipsum una ac singularis appareat.

515. Sed quorsum haec ex perspicuis evangeliorum collecta testimoniis ad eam contra haereticos probationem struendam, quae tractatum longum argumentaque non postulet, quaeque vicissim sit ad fidem facilis compendio veritatis?

Aperit continuo Cyprianus subdens 365: Hanc ecclesiae unitatem

Petrus eiusque successores titulo capitis honestarentur. Praesertim quum probe noverit a Cypriano scriptum in litteris ad Florentium Pnpiantim, *inde schismata et haereses oborta, dum episcopus (pii unus est et ecclesiae praeest⁹ superba quorundam praesumptione contemnitur.*

358) Matth. XVI. 18.

359) Ioh. XXL 16—17.

36⁰) Ioh. XX. 23—25.

36 Ita videlicet omnia Christus teinperavit, ut facta apostolis universalis potestas ne minimum quidem originem unitatis in Petro constitutam violaret.

Violasset autem, nisi eiusmodi potestis quae prae fidelibus universalis erat, Petro fuisset obnoxia et sub Petro hierarchic! subordinatione exercenda.

38⁷) Ea tamen praerogativa incolumi, qua Christus *super unum Petrum aedificavit ecclesiam suam*, et qua ipsum unitatis originem principiumque constituit.

Cant. VI. 9.

De quo perenni apostolorum regimine per eorundem successores, tot tantaque Cyprianus habet, ut nihil expetiliquidius possit.

36s) L. c. pag. 78.

qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui ecclesiae renititur et resistit, in ecclesia se esse confidit? Quando et beatus apostolus Paulus hoc idem doceat, et sacramentum unitatis ostendat dicens 3° 6 : *Unum corpus et unus spiritus, una spes vocationis nostrae, unus Dominus, una fides, unum iiplinna, unus Deus.*¹¹ Sunt igitur Cypriano synonyma *tenere unitatem mlesiae el tenere fidem, consentire cum unius ecclesiae magisterio et (hridianam veritatem* profiteri.

Quare illico pergit 3 6 7 : „Quam unitatem firmiter tenere et vindicare debenius maxime episcopi qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio filial, nemo fidei veritatem perfida praevaricatione 3 6 8 corrumpat. Episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars tenetur 3 6 0. Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur: quo modo solis multi radii, sed lumen unum: et rami arboris muli, sed robur nnum tenaci radice fundatum: et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: a fonte praecide rivum, praecisus arescet. Sic ecclesia Domini luce perfuga per orbem totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur: ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius expandit: unum tamen caput est, et origo una, et una mater fecunditatis successibus copiosa/

516. Probatio igitur a Cypriano promissa, eaque ad fidem facilis compendio veritatis, hac intime nexa propositionum serie concluditur :

L Ecclesia Christi, eiusque locupletata muneribus una est atque catholica.

‘‘‘) Ephes. IV. 4-6.

’.’) L. c. pag. 78.

‘*) 41. *perfidiae praevaricatione.*

‘**) *In solidum teneri a singulis parim episcopatus* perinde est ac *unum thpie indivisum episcopatum probari.* Unus antem atque indivisus probari episcopatus nequit, nisi singuli episcopi risa communione sociati, in uno et per unum ad conspicuam unitatem revo-
tttar. Ut ergo unus sit episcopatus, cuics a singulis in solidum pars tenetur, ifteise est praesules omnes cum visibili nitetis origine communionisque principio devinciantur.

Quibus tum stabiliendis tum illustrandis mirifice conducit *parallelismus* inter unitatem episcopatus et ecclesiae, quem continuo Cyprianus usurpat. Conducunt quae habet epist. LV1. al. LIII. »A Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa. Item episcopatus unus episcoporum inultorum concordie numerositate diffusus." Et ea item conducunt quae scribit epist. LXVIII. al. LXVII. „Etsi pastores multi sumus, unum tamen gregem pascimus, et oves universas quas Christus sanguine suo et passione quaesivit, colligere et fovere debemus."

II. Una est saeculi unus est Deus et unus est Dominus, nec una est sicuti unus est sol, una arbor ac fons unus.

Est autem III. catholica saeculi universale est Dei imperium et universale Christi regnum, atque et catholica saeculi unius solis nulli sunt radii, unius arboris nulli sunt rami, et unius fontis nulli sunt rivi.

Porro IV. quemadmodum catholica ecclesiae unitas manifestatur unitate episcopatus, illa uno indivisoque episcopatu efficitur, ellectaque custoditur.

At vero V. episcopatus ealenus unus est 370 ac indivisus, quatenus singuli episcopi secum ipsis vinculo pacis sociati, communione cohaerent cum Petro, super quem unum Christus aedificavit ecclesiam suam, quem unum ecclesiasticae unitatis originem instituit, quique unus prae universitate episcoporum eum induit habitum quem sol prae multitudine radiorum, arbor prae ramorum ubertate, et fons prae rivis largiter profluentibus 371.

Atqui VI. perinde est ecclesiae unitatem tenere ac fidem tenere, cum ecclesia consentire et christianam veritatem profiteri.

Huc igitur VII. redit probatio ad fidem facilis, et longo tractatu argumentisque non indiga, ut ea solum doctrina habeatur orthodoxa quam una et catholica ecclesia profitetur, quamque profitetur ecclesia quae Domini luce perfusa per orbem totum radios suos sic porrigit, ut unum tamen sit lumen quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separetur, alque idcirco non separetur quod unus et indivisus est episcopatus quo regitur, et unus Petrus super quem aedificium universum exstructum est, et e quo tamquam ex origine unitatem sortitur.

Brevius VIII. huc redit probatio ad fidem facilis compendio veritatis, *ut obiectira socialisque fides unius catholicae ecclesiae haud aliter ixcietur ac uti orthodoxiae symbolum, christianaeque professionis paradigma.*

Unde Cyprianus postquam de ecclesia dixit 377, *illius foetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur*, et vestigio addit 373: „Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica, unam domum novil,

37°) Ad efficiendam episcopatus unitatem *duplex* concurrit causa, quarum *altera* est mutua inter ipsos episcopos pacis societatisque communio, *altera* vero eorumdem communio cum Petro, et quo unitas sacerdotalis profecta dimanat. Quum autem prior causa eos mutuo vinciat, qui spectato dumtaxat iure divino aequales sunt, et de quibus merito iterantur Hieronymi verba in litteris ad Evangelum: *ubicumtue fuerit episcopus, sive Romae, sive Euyubii, sive Constantinopoli, sive Rheyii, sive Alexan-*

drine, sive Tanis, eiusdem meriti, tiudem est et sacerdotii: ceterum omni apostolorum successores sunt; posterior contra obnoxios antistites cura Petre iungit, qui, uti loquitur Optatus, *bonae unitatis praeferri omnibus meruit.*

37') Valent plurimum eiusmodi similitudines, sive ut necessitas communionis cum Petro ostendatur, sive ut haec oborti ex officio hierarchicae subordinations innotescat.

37î) L. c. pag. 78.

37ï) Ibidem.

unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Haec nos Deo servat, haec filios regno quos generavit assignat. Quisquis ab ecclesia segregatus adulterae iungitur, a promissis ecclesiae separatur." Ad promissiones autem ecclesiae factas spectat, quod portae inferi contra ipsam non praevaleant, quod ipsa sit columna et firmamentum veritatis, quodque ipsi iugiter adsit sponsus Christus, adsit et Spiritus quo in omnem veritatem ipsa perducitur.

Obiectura ergo socialique ecclesiae fide norma splendidissima conditur, a qua quidquid dissentit, heterodoxum est, orthodoxum vero quidquid cum ipsa conspirat.

517. Qua de re eandem promittit mentem Lactantius, qui descripta haereticorum perfidia subdit 874 : „Sola igitur catholica ecclesia est, quae verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc domicilium fidei, hoc templum Dei; quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitae et salutis aeternae alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita et salute, cui nisi caule ac diligenter consulatur, amissa et exincta erit." Tum in novalianos 375 nominalim intentus pergit⁷⁷ : „Sed tamen quia singuli quique coelus haereticorum se potissimum christianos, et suam esse catholicam ecclesiam putant, sciendum est fibro esse veram, in qua est confessio et poenitentia, quae peccata et vulnera quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat."

Ina igitur alque concors erat orthodoxorum haereticorumque suffragilio, neque a vera ecclesia quae fons est veritatis, fidei doctrinaeque veritatem posse divelli, neque accidere posse ut orthodoxa sit fides ac sincera doctrina, quae ab authentica socialique ecclesiae professione distat.

518. Quapropter Hierosolymitanus Cyrillus ubi curas acuit studiumque catechumenorum inflamat, sic habet 377 : „Perseveres in catechesibus; cum si nostra prolixior futura sit oratio, tu ne umquam animo deficias. Armatim accipies contra adversariam potestatem, arma capies contra haereses,

■) *Dicin. instituit.* lib. IV. cap. XXX.

De his iuvenit prae ceteris concisissimè Pacianum in priore ad Sympronianum epistola, et Augustinum, *De quantum christiano*, cap. XXX.

77) L. c.

*) *Procatech.* §. X : *Παράμενε ταῖς ἀποστολικαῖς ἐντολαῖς καὶ πολλὰ παρατείνωμεν ὑμῖν, μὴ ᾗσιν ἡ διανοία σου ἱκανθῇ. ὅτι ἡ γὰρ λαμβάνει κατὰ ἀντιχειμένην ὅπλα λαμβάνει; κατὰ αἵρεσιν,*

κατὰ ἰουδαίων καὶ ὁμαρειτῶν καὶ ἐθνῶν, πολλοῦ ἐχθροῦ ἐχει, πολλὰ βέλῃ λαμβάνει· πρό πολλὰ γὰρ ἀχοντίζει· καὶ χρειαῖ οἱ μαθεῖν πῶς καταχοντίζῃ τὸν ἑλληνα, πῶς ἀγωνιῇ πρό αἱρετικόν, πρό Ἰουδαίον καὶ ὁμαρεῖτην. καὶ τὰ μὲν ὅπλα ἐτοίμα, καὶ τὸ ξίφος ἐτοιμότατον τοῦ πνεύματος· δεῖ δὲ καὶ δεξιὰ τείνειν διαπροαιρεσῶς ἀγαθῇ, ἵνα πόλεμόν κυρίου πολεμῇ, ἵνα νικήσῃ ἀντιχειμένα ἰεργεῖα, ἵνα ἀήττητο γένῃ παντὶ αἱρετικῶς πράγματι.

contra iudaeos, samaritas et gentiles³⁷⁸. Multos habes hostes, multa teli accipe: cum plurimis iaculo decertas. Addiscendum tibi quomodo transfigas graecum, quomodo pugnes contra haereticum, contra iudaeum et samaritam. El arma quidem parata sunt⁸⁷⁰, gladius vero Spiritus promptissimus: manibus autem contendere oportet per bonam voluntatem, ut bellum Domini praelieres. ut oppositas potestates debelles, ut invictum te ab omnibus haereticorum molitionibus praestes.“

Quod quidem, Cyrillo vade consequemur, si quisque nostrum sibi dicta existimet quae de recipiendis Scripturarum libris idem monet his verbis³⁸⁰: „Eos solos studiose meditare et versa, quos etiam in ecclesia cum certa fiducia legimus. Multo prudentiores et religiosiores te erant apostoli et veteres episcopi ecclesiae rectores, qui eos tradidere: tu ergo filius ecclesiae cum sis, ne leges positas **transverte** et si quisque nostrum ab iis numquam mentem avocet quae Cyrillus tradit scribens^{38*}: „Quoniam vero ecclesiae nomen diversis accommodatur rebus, idcirco nunc cautissime tibi tradidit fides ita tenendum: *Et in unam sanctam catholicam ecclesiam*; ut eorum (haereticorum) abominanda collegia fugiens, adhaereas semper sanctae catholicae ecclesiae, in qua et renatus es.“

Doctrina igitur ac professio ecclesiae publica est eodemque perennis orthodoxiae norma, a qua nemo sciens volensque discedit, quin continuo in haereseos perfidiam prolabatur.

378) «Quatuor illa hostiam genera, inquit Touttée, «toto catecheseon opere sibi confutanda Cyrillus proponit. Ethnicos docet non ex Scripturis quas respiciunt, sed ex ratiociniis et suarum ipsorummet fabularum inanitate et foeditate refellendos, Cat. XII. n. 27, et Cat. XVIII. n. 10. Samaritanos, chutaeorum propaginem, qui Moysis legem solani non autem reliquas Scripturas recipiebant, ex quinque mosaicis libris oppugnandos censet, Cat. XVIII. nn. 11—12—13. Iudaeos ex omnibus veteris testamenti Scripturis et declarata in mundo Christi virtute, atque apostolorum et priorum hierosolymitanae sedis episcoporum, qui ex hebraea gente fuerant, auctoritate, Cat. XIV. nn. 15. seqq. Haereticos demum ex omnibus utriusque testamenti Scripturis, quibus interdum adiungit immutabilem ecclesiasticae traditionis auctoritatem, ut Cat. IV. n. 35, Cat. V. n. 12,

et ipsum catholicae ecclesiae, quod illi numquam sibi proprium facere potuerunt, nomen, Cat. XVIII. n. 26.*

379) Ephes. VI. 17. coll. Matth. XXVI. 41.

350) Catech. IV. n. 35: *Taura; uin; (βίβλου ') μελέτα σπουδία/ω;*, *a rr xđ éχχληοία μετά παρρηοία άναγινώχομο. πολύ δου φρονιμώτεροι χαί ευλαβείτο ηΘαν οι άποΟτολοι χαί οι αρχαιοι ιχv Οχοποι, οι τη έχχληοία προΟτάται, ά ταύτα παραδόντε · Θv ούν πχνον π; έχχληοία ώv, μη παραχάραττε του il· Ομόv .*

351) Catech. XVIII. η. 26: *Έπειδή k το τη έχχληοία όνομα περί διαφορά λέγεται πραγμάτων, διά τούτο θοι m ηΟφαλιΟμένω παρεδωχεν η πιΟτι η' χαί εί μίαν, άγίαν, χαυόολιχμ έχχληΟιαν ίνα έχεινων μεν ταμία ΟυΟτηματα φεύγη , παραμένη δε rj ά)ie χαάολιχή έχχληοία διά παντό , εν j xci ανεγεννη&η .*

519. Quid porro Epiphanius? Is explanala *Panarii* appellatione 38*, quam operi do hacresibus inditam voluit, illius mox oeconomiam rationemque proponens scribit381: «Secundum quas 384 veritatis firmamentum et salutaris doctrina fideique formula subiecla est, ac Christi sponsa, sancta videlicet ecclesia declarata. Quae cum iam tum ah orbe condito esse coeperit, postea limen per Christi Domini incarnationem temporum successione ante commemoralas omnes haereses 385 vulgata atque patefacta, eademque a nobis in commentariis ex Christi praedicatione relata: ac rursum post explicatam omnem istarum haereseon improbitatem, ex apostolorum disciplina accurate icperspicue brevi quodam est compendio subiecla, ul ea re illorum recreentur ac reficiantur animi, qui hunc haereseon percurrendarum laborem susceperint."

Opere autem absoluto, profligalisque octoginta haeresibus pergit 386: Metu quidem omni et trepidatione nauseaque cessante, optimo in slatu positi, iucundissimoque certioris aurae ac securitatis afflatu perfruentes, tranquillum iam in portum subducti, spiritu animoque gestimus. Etenim iis in omnibus, si verum faleri volumus, pluribus incommodis et maximis iniuriis conflictati, cum iam civitatem prospiciamus, ad ipsam properemus, sanctam Hierusalem, Christi virginem ac sponsam, basim pelramque solidissimam, et venerandam matrem nostram, et eandem Christi sponsam. In quo opportune

”) Epist. ad Aeacium et Paulum, (ju panarium dicit arcula?» *medicam ti eorum qui a serpentibus icti sunt raitdiuin.*

”) Ibidem: **Ι**/ια δέ μετά τά όγδοή- nre, ή τή αλήθεια βάϋι άμα , και *I.I'palia, και Οωτήριο πραγματεία, iciAriiroû νύμφη άγια εκκληϋία, ούϋα ώά.ί αιώνα , διά δε τή ίνϋάρκου Α'ρι- Irâ χαρονϋία κατά τήν διαδοχήν τού uiSon των προειρημένων άποκαλυ- priifa, και ύφ' ημών έν υπομνήϋει διά :: χτ^γγματο ΧριΟτού ταχθειΐΟα, και nit? μιτα πάϋα τά τών αίρίϋεων τον- M μοχθηρία ει αναψυχήν τών τόν •:icran rûn αίρέϋεων διά τή άναγνώ- 'M iit̃,θόντων, υφ ημών μετ' επιτομή •â «/OL, χατά τήν τών άποϋτόλων δι- kftaiian, υαφώ άπαγγελθειϋα.*

”)*) Intelligit octoginta haereses, quas terpeatom ac reptilium similes affirmat.

Puuglia, Coëni. de Ecclesia. II.

3SS) Innuitur universalis contra liae- reses praescriptio *ex novitate* deprompta. 386) Fidei exposit. pag. 1078. opp. T. I: *Τῖδ?*] *μεν παντό φόβου, και θορύ- βου, και ναυτιάοεω ύπολ.ωφώντε , εξει δέ καλλιϋτη τά από τη ύτερεά αύρα έμπνεόμενοι, και άϋφαλεία , και τού τε εύδίου λιμενο , ενιΟχυόμενοι τω πνεύματι ηδη γεγήΟαμεν. πολλά μεν, ει δει τάλη9ή λέγειν, μοχθηρά επί τούτοι , και ύβρει ού τά τυχούϋα ύποΟάντε , όμου τε πά- λιν όρώντε , επ' αυτήν νπεϋϋωμεν, την άγίαν ΙερουΟαλ.ήμ, και την παρ&ενον Αριότου και νύμφην, άϋφαλ.η τε βάοιν και πέτραν, Οεμνήν τε μητέρα ημών, Χρι- Οτού νύμφην, εύκαιρότατα και αυτοί λέ- γοντε * δεϋτε ανάβωμεν ει τό όρο κυρίου, και ει τον οίκον τού Θεού Ζακώβ, και άναγγελεί ημίν την οδόν αυτού, και τά ίόη .*

istud usurpare possumus 887: *I'enite adscendamus ad montem Domitii el ad domum Dei iacob, et annuntiabit nobis viam suam*, el quae sequuntur.

Tum continenti oratione addit 888: „Agile itaque Christi filii ac sanctae Dei ecclesiae liberi, qui hoc nostrum de octoginta haercsibus opus benigne percurristis, quique mecum allissimum illum pravorum dogmatum, quae hucusque percensuimus, gurgitem tranastis, ac vastam et formidabilem siliculosamque solitudinem peragrastis; verum omnium Dominum imploremus. Quod quidem iamdudum in votis habuimus, cum in quolibet sectarum istiusmodi loco, sic tamquam in Marrha 889, et in formidolosa ac squallida el inaccessa solitudine, in obliquos ac tortuosos illorum sermones incurreremus. Nunc illud iure nostro pronunciemus 890: *Quemadmodum desiderat cervus aj fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus*. Item: *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?* Quin et nos eiusdem Scripturae verbis sponsam vocemus, non ul ille ipsius sponsus ac Dominus, rex, Deus

3S') Is. II. 3.
3SS) L. c. pag. 1073: *υ/ye τοίνυν οί Χριϑτοϑ παϊδε , νιοι τη άγια θεοϑ Ικκληϑία , οί τόδε τό εϑνταγμα τών όγδοήκοντά αίρέεϑων ήμέρω αυτό διερχόμενοι, χαί εϑν έμοί τόν τοιοϑτον όγκον τών προειρημένων μοχθηρών διδαϑκαλιών διανηζάμενοι, διαπεζεϑβαντέ τε την τοϑαϑτην έρημον, φοβέραν τε καί εν δίφει καταταταγμενην? έπιχαλ.εϑώμεθα τών τών όλων κύριον, πάλαι μεν εν επιθυμία τοϑτου όντε , καί καθεκαϑτον τόπον τών αίρέεϑων τούτων, ώ περ έν Αιέρρα τόπω, καί εν δίφει τη φοβέρα άβατου έρημου, άεί Ουναντώντε τοί έκολιοί αυτών λόγοι , έπιφωνήϑωμεν καί αυτοί' όν τρόπον έπιποθεί η ελαφο επί τά πηγά τών υδάτων, οϑτω έπιποθεί η ψυχή μου προδέ, ό θεό , καί πάλιν' πότε έλθω, καί όφθηϑομαι τω προ ώπω τοϑ θεοϑ; διά τοϑτο τάχιον καί αυτοί έπικαλεϑώμεθα, οϑχ ώ εκείνο έκάλει την νύμφην, νυμφίο αυτή τυγχάνων, καί κύριο , καί δεΟπότη , καί βαΟιλεϑ , καί θεό , καί ύπερμαχο ' άλλ" ώ δούλοι αυτού ημεί έπικαλεϑώμεθα, δυνωδά τώ αυτώ καί αυτοί λέγοντε ' δεϑρο από Αιβάνου νύμφη, όπι όλη καλή εί, καί μώμο οϑκ έϑτιν έν Οοί ό παραδειΟο τοϑ μεγάλου τεχνίτου' ή πόλι τοϑ άγιου βαΟιλεω ' η νύμφη*

τοϑ άϑπίλον Χριϑτοϑ' η παρίσο; r αγνή, μόνω ένί άνδρί εν πίοτει μεμνημένη' ή διαφανή καί εκκϑπτουΟα c.ii όρθρο , καλή ώ ϑελήνη, ώ ήλιο; iite ; κτή, θάμβο ώ τεταγμένη, ή μακα(ι& I μένη άπό τών βαϑιλίδων, καί έξιμνημένη ύπό τών παλλακίδων, ή νχό Γ'ιλ I θυγατέρων επαινούμενη, καί άπό τή έ(ήμου άνερχομένη, καί λελευκανθιβμένη, καί επί τόν άδελφιδούν αυτή επιϑτ^ ζομένη, ή μύρων πνέουϑα, ή από rij; i(ή I μου άνερχομένη, ώ έτελέχη καπνόν n- I θυμισμένη, εμύρναν καί λίβανον άκ κονιορτών μυρεψοϑ, τοϑ δεδωκότο; iai- τοϑ την εϑοδμίαν. όν προορωϑα ilφ μύρον εκκενωθεν όνομά βοι. διά rôin νεάνιδε ήγάπηϑάν δε. η έϑτηχυά έχ II- ξιών τοϑ βαϑιλέω , ένδεδυμένη χρMMi διαχρύσοι πεποικιλμένη, ή μηδέν Oxor/h νόν έχουϑα ' ποτέ δε μεμελανωμινη. vii δε καλή καί λευκανθιϑμένη' ίνα έν I γινόμενοι λωφήϑωμεν τών προδιελδόνίβι ημά στυγνών τών αίρέεϑων καί ήϑυχάϑωμεν άπό εϑλών τή rar ar i τών τρικομία , καί αναψϑξωμεν έν άγια μητήρ ημών εκκληϑία, xai έν η άγια εν βοί διδαΟκαλία, καί αγία μόνη πίοτει θεοϑ έν άληθεία.

Ex. XV.
Ps. XL1.

el prolector; sed ul eius servi iisdem quibus ipse verbis illam appellemus891: *I'ffli de Libano sponsa. Quoniam tota pulcra es, et macula non est in It:* paradise summi artificis, sancti regis civitas, puri illibalique Christi sponsa, castissima virgo, uni ac singulari viro desponsa per fidem, splendida et *di-luculi instar emergens* 3@2, *pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut ca-slrorum acies ordinata:* quam *reginae beatam praedicant*, el pellices celebrant, el puellae collaudant; *quae ascendis e deserto*, splendidissimo candore collucens, *et innixa patrueli: quae unguentorum fragrantiam redoles* 893, *quae ascendis e deserto tamquam virgula* fumi ex *myrrhae thurisque suf-fitu, atque ex aromatarii pulvisculo, qui suavissimum odorem exhalavit*. Quem illa praevidens dicebat 394: *Unguentum effusum nomen tuum. Pro-pierea et adolescentulae dilexerunt te. Quae ad dexteram regis assistis* 395) *fimbriatis induta vestibus*, el intextis auro, variisque perpolita: quae tenebricosum nihil habes aut obscurum: *quae nigrore quondam infecta* 398, *pulcra nunc es et candida:* ut cum ad te pervenerimus a tristissimis illis haereseon molestiis quas hactenus obivimus, aliquando cessemus, et a tempestatum, decumanorumque qui illic sunt, fluctuum iaclatione conquiescentes, in te, sancta mater ecclesia, el in sancta doctrina tua, ac sancta pariter sola-que Dei fide el veritate respiremus."

520. Fieri ergo vix poterat, ul tria haec aul significarentur evidentius ani firmitus stabilirentur: I. veritatem christianam, fideique orlhodoxiam ad perpetua ecclesiae decora pertinere: ideoque II. ecclesiae professione ac symbolo publicam solemnemque veritatis et orlhodoxiae normam contineri: quapropter III. doctrinas omnes ab authentico ecclesiae symbolo dissidentes suo merito haeresibus connumerari.

Nemini ergo mirum accidat, si enarrato ecclesiae symbolo, Epiphanius subdat⁷: „Nobis vero ea demum fides est, is honor ac dignitas: haec est r.-stra mater ecclesia, quae per fidem servat, spe corroboratur, Christi caritfe, nec non el eiusmodi professione ac mysteriis, baplismique vi ac purgatione perficitur." Atque nemini mirum accidat, si idem plus semel exclamet⁸: *O fidei et ecclesiae filii!* perindeque habeat hinc rectam fidem profiteri, inde vero ex ecclesiae ore labiisque pendere.

Cant. IV. 8.
>») Ibid. VI. 9.
Ibid. HI. 6.
><) Ibid. I. 2.
'») Ps. XLIV. II.
n<) Cant. I. 5.
>») L. C. pag. 1101: *Τίμῖν δε αυτή*

ή πίστι , και αυτή ή τιμή, καί αυτή ή μητήρ ημών ή εκκληϑία, δια πίστew θϑ· ζουϑα, καί έλπίδο κρατυνόμενη, καί άγάπη Χριϑτοϑ τελειουμενη, έν τε τή ομολογία, έν τε τοί μυΟτηριοι , έν τε τοϑ λουτροϑ καθαρθίω δυνάμει.

398) Ancorat. §. LUI. pag. 56. opp.
T. II: *Ci νιοι τή πίστew και έχκληϑία ·*

Quapropter vetustus eruditusque scriptor **Bacharius** non commendat modo 399 *ecclesiasticam regulam* ad quam Christianorum mores exigendi sint, sed praeterea scribit⁴⁰⁰: „Omnem Scripturam, quae ecclesiastico canoni non congruit neque consentit, non solum non suscipimus, verum etiam velut alienam a fidei veritate damnamus. Peregrinis atque ignotis fabulis de Scripturarum continentia non facile accommodamus assensum, neque cito nova doctrina aurium nostrarum intrat cavernas, quia legimus virginem novam aliam⁴⁰¹ in secreto, quam rudem vel secretam suspicamur esse doctrinam, quae ob hoc prohibetur inspicere⁴⁰⁹, ne hominum corda, commentitia sub specie veritatis sermonum pulchritudine, suavitateque decipiat. Virgo est illa doctrina, quae nulli viro ecclesiastico vel catholico cognita est; sed inter mulieres semper adolevit, id est, animas quae semper discentes, omni spiritui deceptionis credula se facilitate commiscent, non curae habentes unde concipiant; cum Dominus in lege mandaverit, ne non nisi de tribu sua in coniugio copuletur, id est, illi fidei intellectus¹⁰³, qui ex patrum semine, hoc est, doctrina descendit, et Abrahae qui primus in praepotio credidit, prosapia nobilitatur et genere. Virgo est illa doctrina, quae tantum in secreto sibi placet, et in publicum erubescit exire. Hanc talem non solum fugimus, verum etiam publica voce damnamus, stultum docentes⁴⁰¹ hoc credere, quod aut ipsi defendere non possumus, aut ad aures publicas non debeat pervenire/

Ea autem doctrinae forma promenda est, quam recipit ⁴⁰⁵ *illa beatissima Petri discipula, hoc est, Roma*, et quam recipit⁴⁰⁶ *cathedra Petri*.

3°) Conscriptum a Bachario *libellum fidei* primus edidit Muratori, T. II. *Anecdott.* pagg. 9. seqq., novisque curis expolitum, multoque accuratiorem divulgavit deinceps Franciscus Florius. Verba quae laudamus, habentur n. 7. pag. 29.

4°) Ibid. n. 6. pagg. 26—29.

4°) Opinatur Florius hoc incisum esse corruptissimum, illudque ita restituit: *quia legimus virginem nominari alma, hoc est, in secreto vel secretam*. Tum subdit: „Adeundus sanctus Hieronymus in cap. VII. Is. v. 14. ubi inter cetera haec habet: *Ergo alma non solum puella vel virgo, sed cum επιθαθει virgo abscondita dicitur vel secreta, quae nunquam virorum patuerit aspectibus*. In hebraicis nominibus saepe ludit Bacharius, ut observavimus diss. II., et cuique

observare licet in altero libello *de reparatione lapsi*.*

4°) Quod antiquioribus gnosticis, referente Agrippa Castore penes Eusebium. H. E. lib. IV. cap. VII, arriserat, id ipsoa priscillianistis, quos Bacharius insecutus, summopere placuisse, ut propria doctri- quam cautissima celarent, uno ore referentes testantur. Quare a Sulpicio priscillianiana haeresis definitur, *superstitio eritialis, arcanis occultata secretis*.

4^o3) Legendum est *intellectui*. Ceterum allegorica *intellectus mentis*que coniugia pluribus edisserunt Philo et Origenes, quorum vestigia Bacharius premit.

4^o4) Forte *ducentes*.

40i) L. c. n. 2. pag. 7.

406*) Ibidem.

hoc titl, sedes fidei, ad quam nullus perfidiae palet accessus. „Hic est nos-
trae Odei thesaurus⁴⁰⁷, quem signalum ecclesiastico symbolo quod in ba-
ptismo accepimus, custodimus. Sic coram Deo corde credimus, sic coram
hominibus labiis confitemur; ul et hominibus cognitio sua fidem faciat, et
Deo imago sua testimonium reddat. Ille est baculus defensionis nostrae⁴⁰⁸,
quo murmurantium adversus nos ora feriamus, qui nos per viam huius saeculi
transeuntes, iugo consuetudinis non studio rationis oblatrant. Hoc scutum
fidei nostrae, quo obtrectantium verborum et venenata suspicionum spicula
repellimus ac vitamus, ne aliquod in nobis patens membrum el de protectione
fidei nudum, sermo inimici qui ad feriendum destinatur, inveniat.“

521. *Nulla igitur fidei securitas nisi in una et catholica ecclesia;
t fragilio autem nolaque haereseos vindicari non potest, quod ecclesiasticae
praedicationi refragatur.*

Praeclare **Origenes**, qui Chore historiam⁴⁰⁹ explanans ait⁴¹⁰:
.Chore figuram tenet eorum, qui contra ecclesiasticam fidem et doctrinam
veritatis insurgunt.' Cernis eodem numero haberi ecclesiasticam fidem,
doctrinamque veritatis? Sed quo pacto haeretici contra ulramque insurgunt?
.Quum⁴¹⁴ Scripturae ignem alienum imponentes, hoc est, sensum et intel-
ligentiam alienam a Deo el veritati contrariam introducentes, incensum Do-
mino non suave sed exeerabile offerunt. El ideo forma ecclesiarum sacer-
dotibus¹¹² datur, ul si quando tale aliquid fuerit exortum, ea quidem quae
a veritate aliena sunt, ab ecclesia Dei penitus abstrudantur: siqua autem
etiam in ipsis haeticorum verbis Scripturae divinae sensibus inveniantur
inserta, ne pariter cum illis quae fidei el veritati sunt contraria, respuantur⁴¹³ :

L. c. n. 3. pagg. 17—18.

*) Rutinus, quem Bacharius crebro
uprimit, in professione fidei quam ad
hiitasium pontificem misit, n. 1. sic
tabet: »Ut aemulis adversum me forte
ilitrantibus baculum quemdam tibi con-
famnis meae, quo abigerentur, ofieri em.»

”) Num. XVI-XVII.

”) In Num. from. IX. η. 1. pag. 295.

* T. II.

”) Ibid. n. 1. pagg. 295—296.

*) Probe norunt eruditi, *sacerdotum*
Maine in priscis monimentis saepius
iCelligi episcopos, quos Bacharius n. 7.
■it *capita populi el columnas eccle-*
ntrvm.

·») Hinc commemoratis quae occur-
rat Nam. XVI. 39 — 40, praemiserat:

..Manifeste quodam in loco (Is. LV. 8.)
Dominus per prophetam dicit: *Non sunt
consilia mea sicut consilia vestra, nec
cogitationes meae sicut cogitationes ve-*
strae. Si apud homines hodie indica-
retur haec caussa, et apud ecclesiarum
principes haberetur examen de iis qui
diversa ab ecclesiis docentes divinae
vindictae pertulerint ultionem, nonne in-
dicarent, ut si quid loquuti sunt, si quid
docuerunt, si quid etiam scriptum reli-
querunt, universa pariter cum ipsorum
cineribus deperirent? Sed non sunt in-
dicia Dei sicut indicia nostra. Audi
enim quomodo de batillis eorum, qui
contra prophetam Dei insurrexerant, iu-
bentur fieri laminae, et in circuitu alta-
ris affigi." Quibus significat ad Dei

sanclificata sunt enim quae de Scriptura divina proferuntur, et Domino oblate.* Et mox ad eandem respiciens Chore historiam, accommodatione paullo diversa subdit *14: „Ista ergo batilla aerea, id est, haereticorum voces si adhibeamus ad altare Dei, ubi divinus ignis est, ubi vera Dei praedicatio, melius ipsa veritas ex falsorum comparatione fulgebit. Si enim ponam dicta Marcionis, aut Basilidis, aut alterius cuiuslibet haeretici, et haec sermonibus veritatis ac Scripturarum divinarum testimoniis, velul divini altaris igne confutem, nonne evidenlior eorum ex ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si doctrina ecclesiastica simplex esset, et nullis intrinsecus haereticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara et tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio torpescat, sed exercitiis elimetur. Propter hoc denique et Apostolus dicebat⁴¹⁴: *Oportet autem et haereses esse, ut probati quique manifesti fiant inter ros.* Hoc est dicere, oportet haereticorum batillis altare circumdari, ut certa et manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides ecclesiastica velut aurum coeperit refulgere, et praedicatio eius ut argentum igne probatum inluentibus resplenduerit; tunc maiore cum turpitudine et dedecore haereticorum voces obscuri aeris vilitate sordebunt.“

Luculentis ergo itcralisque maiorum suffragiis effectum est, tura supremam adesse normam orthodoxiae et heterodoxiae, illamque publicam et socialem, neque a fide doctrinaque ecclesiastica diversam: tum haereticos omnes, ab ecclesiae ambitu exclusos, extra dominicum gregem devios palantesque vagari.

ECCELESIASTICAE HISTORIAE SUFFRAGIUM

522. Ab aperta maiorum doctrina ne tantillum quidem discedit *historia*, quae singulis Christianis saeculis *haereticos* exhibet ab ecclesia divisos atque ab eiusdem finibus longissime constitutos.

Eiusmodi illos exhibet historia *prioris* saeculi, quemadmodum ex revelatione Iohannis eiusque epistolis liquido patet. Habes enim nicolaitas⁴¹¹ ab ecclesia eiectos, atque universim habes haereticos, ut qui ex nobis exierint neque nobiscum permanserint⁴¹⁷.

De historia *eiusdem* et *insequentis* saeculi testis est locupletissimus Irenaeus, penes quem non alibi reperiuntur haeretici, quam ab ecclesiae ambitu, toto ul loquuntur caelo, proiecti⁴¹⁸. Ut enim pauca dumtaxat innuam.

honorem cultumque traducenda, si quae forte vel ipsiraet haeretici proba rectaque monuerint.

41 <) L. c. pag. 296.

415) 1. Cor. XI. 19,

416) Apoc. II. 14—15.

417) I. Ioh. II. 18 — 19. coll. II. Ioh. v. 10.

41 s) *Con. haeres.* lib. I. capp. XXIII. seaa.

dePolycarpo scribit⁴¹⁹ : „Is enim est, qui sub Aniceto quum advenisset in urtem, mullos ex his quos praediximus, haereticos convertit in ecclesiam Dei. unum el solum hanc veritatem annuntians ab apostolis percepisse se⁴²⁰, el ecclesiae tradidit⁴²¹. ¶ De valentinianis aulem sic habet⁴²² : „Hi enim ad multitudinem propter cos, qui sunt ab ecclesia, quos communes ecclesiasticos⁴²³ ipsi dicunt, inferunt sermones, per quos capiunt simpliciores elilliciunt eos, simulantes nostrum tractatum⁴²⁴, ut saepius audiant; qui eltani queruntur de nobis, quod quum similia nobiscum sentiant, sine caussa abstinenceamus nos a communicatione eorum, et quum eadem dicant et eamdem habeant doctrinam, vocemus illos haereticos⁴²⁵.“

523. Eodem perlinent plurima veterum monimenla ab Eusebio diligenter collecta⁴²⁶, e quorum numero censeri postremum non debet quod subiicimus⁴²⁷ : „ΡΟΙΤΟ quum nihilo minus hac etiam tempe-

m)Con.haeres. lib. III. cap. III. n. 4 : Ο
ici επί Ανίκητου επιδημήσα τή Ρώμη,
idioiis α.τὸ τῶν προειρημένων αιρετικῶν
ἔχευτρε4εν ει τήν εκκλησίαν τοῦ ἐλεοῦ,
ματ καί μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύ-
ια: ὑπὸ τῶν αποστόλων παρειληφέναι,
ηρ v.ro τή εκκλησία παραδεδομένην.

”*) Quamquam pronomen *se* expun-
xerit Grabius, illudque absit a graeco
teilo, vindicatur tamen auctoritate mss.
litinoruni, editionum, orationisque sen-
tentia.

,!l) Grabius inhaerens graeco textui
edidit, *quam et ecclesia tradidit*. Sed
relostissimus interpret legit τήν τή ἐκ-
ιβία παραδεδομένην.

·”) Con. haeres, lib. III. cap. XV. n. 2.

Al. *communes et ecclesiasticos*,
rel *commune ecclesiasticos*. Sed lectio
cmmtines ecclesiasticos certa est, deque
311 Massuetus scribit : »Nec valentinianis
petoliaris ea fuit nominis *ecclesiasticus*
acceptio. Veteres non raro eo nomine
designabant *catholicos*. Sic coustitut.
ajwst. lib. II. cap. LV111. iubetur, ut *si*
frater aut soror ex alia paroecia ud-
rntrit, qui commendalitias a/ferant,
diaconus quae ad eos spectant, probet
iiquirens, εἰ πιστοί, εἰ εκκλησιαστικοί, εἰ
π ἀπο αιρίσεώ εἶθι μεμολυσμενοι, an
litities sint, an ecclesiastici, an nulla

haeresi contaminati. Sic etiam Orige-
nes T. XVI. explanationum in Iohannis
evangelium: *Dicet profecto /feracleon,*
et secum fortassis sentiens alius eccle-
siasticus. Eodem sensu accepit et Hie-
ronymus praefat. in Matth. et in Ezech.
cap. XIII.u

424) *Tractatum* vocat *sermonem ra-*
tionemque loquendi. Cum his autem
componi debent quae scribit praefat. ad
lib. I. ὁμοια μεν λαλούντα , ἀνόμοια δέ
φρονούντα .

42s) Tanta omnium consensione sae-
culo secundo credebatur, eos esse hae-
reticos qui a communi publicaue eccle-
siae doctrina secederent, ut hac se larva
perditissimi quoque homines tuerentur.

<26) H. E. lib. IV. cap. XI. et lib. V.
capp. XV. seqq.

«”) H. E. lib. IV. cap. XXIV: Τῶν
γε μην αιρετικῶν οὐδέν χεῖρον καί τότε,
ζιζανίων δίκην, λυμαινομένων τον ειλι-
κρινή τή ἀποΟτολική διδασκαλία σπό-
ρον, οἱ πανταχόϋε των εκκλησιῶν ποι-
μένε , ὡ περ τινά Οἴρα αγρίου τῶν
τοῦ Χριστοῦ προβάτων ἀποσεβοῦντε αυ-
τοῦ ἀνείργον, τοτέ μέν, ταῖ προ τοῦ
αδελφοῦ νου·9εθίαι καί παραινέϋεΟι, τότε
δέ, πρό αὐτοῦ γυμνότερον ἀποδυόμενοι,
ἀγράφοι τε εἰ πρό ωπον ζητήσεΟι καί
ἀνατροπαῖ , ἤδη δέ καί δι' εγγράφων

state⁴ *9 haeretici zizaniorum instar sinceram apostolicae doctrinae sementem labefactarent, ecclesiarum toto orbe pastores, eos tamquam feras alque immanes belluas ab ovili Christi fugare atque arcere properabant: partira hortando et commonendo fratres, partira adversus ipsos haereticos fortiter colluctando: quos vel propositis cominus interrogationibus et confutationibus vividumtaxat voce, vel libris accuratissime conscriptis opiniones eorum refellent» confutabant/⁴

Neque aliter **Tertullianus**, penes quem nihil usitatus quum haereticos repraesentare a quovis cum ecclesia consortio penitissime separatos. Quo quidem praeter alia ⁴¹⁹ et haec perlinent, quibus titulo novitatis haereticos refellens scribit ⁴³⁰: „Ubi tunc Marcion, ponlicus nauclerus, Stoicae studiosus? ubi Valentinus, platonicae sectator? Nam constat illos neque adeo olim fuisse, Antonini fere principatu, et in catholicae primo doctrinam⁴ credidisse apud ecclesiam romanensem, sub episcopatu Eleutherii benedicti⁴”, donec ob inquietam semper eorum curiositatem, quam fratres ⁴³³ quoque vitabant, semel et iterum electi, Marcion quidem cum ducentis sestertiis quae ecclesiae intulerat, novissime in perpetuum discidium relegati, venena doctrinarum suarum disseminarunt. Postmodum idem Marcion poenitentiam confessus, cum conditioni datae ⁴³⁴ sibi occurrit, ita pacem recepturus, si ceteros quos perditioni erudisset, ecclesiae restitueret ⁴³⁵, morte praeventus est.“

υπομνημάτων τὰ δόξα αὐτῶν ἀκριβε-
Οὔτοι ἰληχοι διενύγοντα .

4,β) Alterum significat ecclesiae saeculum.

439) Frustra innuerem singulares locos, quum in Tertulliani operibus haec haereticorum imago ubivis recurrat.

οο) *Praescriptt.* cap. XXX.

1) Non male Rigaltius: Doctrinam catholicae, nempe ecclesiae: doctrinam toto orbe Christiano, id est, universa ecclesia christiana receptam, catholicae nomine ab haereticorum doctrina distinctam. Etenim apud christianos haeresis vocatur quod est alicui libitum credere adversus conscientiam fidemve publicam, seu communem gentium Christianarum sententiam.* *Dote ergo catholicitatis non minus vera ecclesia, quam vera orthodoxaque fides secernitur.*

43') Hoc *benedicti* titulo, tamquam perinsigni, utitur denuo Tertullianus *de pudicitia*, cap. XIII, *ad martyres*, cap. I,

de baptismo, cap. XIV, et *de feminarum cultu*, capp. IV — V. Similia exempla, eundemque sensum referentia occurrunt inter epistolas Cypriani, epistl. III—XXII, et apud Panlinuin nolanum, epist. XXVIII.

3) Nimirum ipsis fratribus inquieti illorum curiositas exosa erat, illorumque ex ecclesia eiectio communi quodam vnte expetebatur. Huic difficiliiori lectioni alteram suffectam cernimus in vulgati editionibus, quae sic habet: *qua fratres quaeque vitiabant.*

*3') Quum in eo esset, ut impositae sibi conditioni satisfaceret, illamque explere adgiaderetur.

3S) De huiusmodi conditione sectarna auctoribus praescripta, insigniter agunt Dionysius alexandrinus apud Eusebium. H. E. lib. VI. cap. XXXV. et Augustinus epist. XI, VIII. ad Vincentium rogatistiarum praesulem. Utrique vero addendus est Cyprianus epist. LII, ad Antonianos episcopum.

524. Illud autem nd recordationem acerbissimum, quod in libro contra Praxeam de senielipso ad montanistas iam delapso Tertullianus affirmat in-
quiens4*: „Nam iste primus (Praxeas) ex Asia hoc genus perversitatis in-
tulit Romae, homo et alias inquietus, insuper de iaculatione martyrii inflatus
obsolum et simplex el breve carceris taedium, quando etsi corpus suum
tradidisset exurendum, nihil profecisset, dilectionem Dei non habens, cuius
charismata quoque expugnavit4 8 7. Nam idem tunc episcopum romanum
agnoscentem iam prophetias Montani, Priscae, Maximillae, et ex ea agnitione
pacem ecclesiis Asiae el Phrygiae inferentem 4 3 8 , falsas de ipsis prophetis
et ecclesiis eorum adseverando, et praecessorum eius auctoritates defendendo,
coegit et litteras pacis revocare iam emissas, et a proposito recipiendorum
charismatum concessare. Ita duo negotia diaboli Praxeas Romae procuravit,
prophetiam expulit, et haeresim intulit; Paracletum fugavit, el Patrem cruci-
fixit Fruticaverant avenae praxeanae hic quoque superseminatae, dormien-
tibus mullis in simplicitate doctrinae, traductae dehinc per quem Deus voluit,
etiam evulsae videbantur. Denique caverat pristinum doctor 4 3 9 de emen-
datione sua, el manet chirographum apud psychicos, apud quos lunc gesta
res est, exinde silentium. Et nos quidem postea agnitio Paracleti alque de-
fensio disiunxit a psychicis.“

De qua sua a psychicis, id est catholicis, disiunctione lum eliam lo-
quitur, cum in Zephyrini decretum acerbissime invectus ait 4 4 0 : „Audio etiam
edictum esse propositum, et quidem peremptorium, pontifex scilicet maxi-
mus441, quod est, episcopus episcoporum 4 4 2 edicit: ego et moechiae el

,H) Con. Praxeam, cap. L
<n) Ad ementita respicit charismata,
^ae per Montanum splenduerint.
,n) Quem ex romanis episcopis Ter-
bllianos significat, anceps est penes
eruditos, quorum varias dissitasque opi-
mones memorat expenditque Caietanus
Tnnu, de vita Montani cap. XIII. Idem
quaue praeposteram eorum sententiam
refellit, qui ex Tertulliani verbis cum
Dypinio de antiqua eccles. disciplina
u V 32. colligunt, *fuisse tunc lem-
ffritromanuin pontificem, qui nonas Mon-
iMi {iTophetias approbavit, et per litte-
rti montanistis communionem impertiit,
ruierrore coijnito revocare coactus est.*
**) Praxeas mutata sententia pristi-
un doctrinam, illamque veterem veram-
«quebatiir atque docebat, immo et
per chirographum de sua emendatione

caverat. *Pristinum doctor* eadem dicendi
forma usurpatur qua *celera grains*.
44 °) *De pudicitia*, cap. I.
44‘) Hic fuit Zephyrinus assertor ve-
teris disciplinae, quam sibi violandam ali-
quot africain antistites permiserant. De
his loquitur Cyprianus epist. LV. ai. LII.
ad .Antonianum pag. 247. scribens: »Et
quidem apud antecessores nostros quidam
de episcopis istic in provincia nostra
dandam pacem moechis non putaverunt,
et in totum poenitentiae locum contra
adulteria clauserunt ; non tamen a coepi-
scoporum suorum collegio recesserunt, aut
catholicae ecclesiae unitatem vel duritiae,
vel censurae suae obstinatione ruperunt ;
ut quia apud alios adulteris pax dabatur,
qui non dabat, de ecclesia separaretur.·|
44î) Titulus plane insignis, quo roma-
riorum antistitum praestantia designatur.

fornicationis delicta poenitentia functis dimitto. O edictum, cui adseribi non poterit, bonum facium! Et ubi proponetur libéralités ista? Ibidem, opinor, in ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis. Illic eiusmodi poenitentia promulganda est, ubi delinquentia ipsa versabitur. Illic legenda esi venia, quo cum spe eius intrabitur. Sed hoc in ecclesia legitur, el in ecclesia pronuntiatur, el virgo est. Absit, absit a sponsa Christi⁴⁴⁸ tale praeconium. Illa quae vera est, quae pudica, quae sancta, carebil etiam aurium maculis. Non habet quibus hoc repromittat. Et si habuerit, non repromittit; quoniam et terrenum Dei templum citius spelunca latronum appellari potuit a Domino, quam moechorum el fornicatorum. Erit igitur et hic adversus psychicos titulus, adversus meae quoque sententiae retro penes illos⁴⁴⁴ societatem, quo magis hoc mihi in notam levitatis obiecent. Numquam societatis repudium delicti praeiudicium est; quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis dedecorabit utilis levitas, quam ornavit nocens. Non suffundor errore quo carui, qua caruisse delector, quia meliorem me et pudiciorem⁴⁴⁵ recognosco.⁴⁴

525. Alia, utpote vulgatissima praetermitto, illudque inferendo colligo quod prae manibus habemus, *nihil esse ex christiana historia luculenliu. quam haereticis nullum fuisse in ecclesia locum, sedemque nullam in qua cum fratribus sociati consisterent.*

Hoc autem quod ex annalibus Christianis universim deprehendimus, multo iis plenius evidenliusque fulcitur, *quae a romanis* nominalim *pratsulibus* (*je s t a* *narrantur.*

Huc enim omnino pertinent quae de Cerdone Irenaeus testatur in-quiens⁴⁴⁸: „Cerdon autem, qui anle Marcionem, et hic sub Hygino, qui fail octavus⁴⁴⁷ episcopus, saepe⁴⁴⁸ in ecclesiam veniens et exhomologesin faciens, sic consummavit, modo quidem latenter docens, modo vero exhomolo-

413) Respondit his Cyprianus in epist. ad Antonianum pag. 247. inquires: «Nam et moechis a nobis poenitentiae tempus conceditur, et pax datur, non tamen idcirco virginitas in ecclesia deficit, aut continentiae propositum gloriosum per aliena peccata languescit. Floret ecclesia tot virginibus coronata, et castitas ac pudicitia tenorem gloriae suae servat, nec quia adultero poenitentia et venia laxatur, continentiae vigor frangitur.»

44<) Quam toto libello *de poenitentia* propugnauerat.

4°) Quasi vero pudicitia periclitetur,

si quis Christianam pacem communionem-que ecclesiasticam cum iis servat qui peccant ac in flagitia prolabuntur.

446) *Con. haeres*, lib. III. cap. IV. n.J: *Κερδών δε ό πρό jl/αρχίω νο , και αυτί; επί /'γίνου, ό ην εννατο επώχοχο^ ώ την εχχληΟιαν ελθών και εξομολογόμε νο , ούτω διετελεΟε, ποτέ μεν δαΟχαλών, ποτέ δε πάλιν εξομολογόμε νο , ποτέ δε ελεγχόμενο εφ οι; idiaCxt χαχώ και άφιΟταμενο τή τών άΜρὸ Οννοδία .*

447) Interpres legit, *ό ην όγδοο .*

*49) Particula *saepe* redundat.

gesin faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his quae docebat male, el abstentus est a religiosorum hominum conventu^{440/4} Huc pertinent quae de monlanislib ab Eleulhero aut Victore reiectis prisca monimenta confir-mant⁴⁷. Huc pertinent quae de Victore segregante Theodolum, quaeque de Zephyrino Artemonem proturbante penes⁴⁵¹ Eusebium occurrunt. Huc pertinent quae novimus de rescisso per Ponlianum Origene^{45*}, qui se deinceps apud Fabianum purgavit. Huc historia perlinet Privati lambesilani⁴⁵³, quem haeresi obstrictum Fabianus communionem privavit. Atque huc, ne recentiora memorem exempla, perlinent quae Optatus milevilanus his verbis complectitur⁴⁵⁴: „Marcion, Praxeas, Sabellius, Valentinus el ceteri usque ad calaphrygas, temporibus suis a Victorino petavionensi, et Zephyrino urbico, et a Tertulliano carthaginensi, et ab aliis assertoribus ecclesiae catholicae superati sunt.“

Atque ita ab assertoribus ecclesiae catholicae, quos inter romani prae-sules semper eminuerunt, superati sunt, ut illud omnibus ratum fuerit, quod Dionysius alexandrinus ad Dionysium Xysti romani pontificis presbyterum et eiusdem postea successorem de Novaliano scripsit⁴⁵⁶: „Etenim Novatianum merito aversamus, quippe qui ecclesiam discidit⁴⁵⁶, et quosdam ex fratribus ad impietatem blasphemiamque pertraxit; qui nefariam de Deo doctrinam invent, el clemenlissimum Dominum nostrum Iesum Christum quasi implacabilem calumniatur: qui praeterea sacrum lavacrum obliterât⁴⁵⁷: fidemque el confessionem, quae baptismum praecedunt, evertit⁴⁵⁸: et Spiritum sanctum

<n) Si graecis verbis insistimus, ea sie reddenda sunt, *abstinuit a fratrum* *cwttnlU)* seque proprio iudicio propria-re segregatione condemnavit.

nI) Videsis Petrum Coustantium de epistolis ad Eleulherum pertinentibus, j. l. nn. 1—2.

<■) H. E. lib. V? cap. XXVIII.

<7) Euseb. H. E. lib. VI. cap. XXVI, Hieronym. epist. LXV. ad Pammachium el Oceanum, ac Rufin, invectiv. lib. II.

<n) Apud Cyprianum, epist. LV. ad Cornelium.

<H) *Deschismat. donatist.* lib. I. §.IX.

nJ) Apud Eusebium H. E. lib. VII. tip. VIII: *Λουνατιάνω μεν γάρ εύλόγω ύιχθανόμεθα, διαχόφαντι την εχχληοίαν, ται τινα των αδελφών ει άβεβεεα και Ιαοβφημία ελχύοαντι, και περι του θεού Μαιχαλίαν άνοδιωτάτην επει χυχλήόαντι, ιά τον γοηΟτοτατον χύριον ημών Τηϋόν*

ΑριΟτόν ώ άνηλεή Ουχοφαντούντι, επί πάόι δε τούνοι τό λοντρόν ά&ετούντι τό άγιον , και την τε προ αυτου πιδτιν και ομολογίαν άνατρεποντι, τό τε πνεύμα τό άγιον εξ αυτών, ει και τι ην ελπί του παραμείναι η και επανελάειν προ αυτου , παντελώ φυγαδεύοντι.

456) A Cypriano epist. LVII. dicitur *desertor ecclesiae, misericordiae hostis, interfector poenitentiae, doctor superbiae, veritatis corruptor, perditor caritatis.*

457) Quod Novatianus irritum affirmaret baptismum a malis improbisque ministris in ecclesia catholica collatum, hire dicitur *ά9ετειν τό άγιον βάπτιΟμα.* Consulendus est Baronins ad annum Christi CCLIV. n. 106.

458) Catechumeni priusquam divino lavacro abluerentur, symbolum ipsis traditum memoriter recitabant, interrogatique

penitus ab illis fugat, tametsi spes aliqua subsit vel quod in illis adhuc maneat, vel quod ad eos reversurus sit 459.“

526. *Historia igitur romanorum pontificum comparata »ic est, ut haeretici ah ecclesia extorres, eiusque sinu avulsi perspicue demonstrantur.*

Quid vero *ex historia conciliorum* deprehenditur?

Idem plane, quando synodis omnibus commune fuerit quod frequentatum scimus sive a *patribus nicaenis*, qui adversarios constitutae fidei his verbis percellunt 480: „Hos anathemate ferit catholica et apostolica ecclesia; sive a *patribus ephesinis*, qui Cyrilli anathemalimos unanimi suffragio comprobant 1*1; sive a *patribus toletanis* 4β1, qui regulae a Leone praescriptae 46s inhaerentes, latis solemniter canonibus priscillianistas ab ecclesia expulerunt: sive a *patribus synodi quintae*, qui post anathemata in oeconomiae hostes pronuntiata subdunt 454: „His igitur ita confessis a nobis, quae et accepimus de divina scriptura, et sanctorum patrum doctrina, et definitis de una eademque fide a praedictis sanctis qualuor conciliis; si quis

a sacerdote, ad singula capita respondebant, *credo*. Ultimum interrogationis caput, teste Cypriano, epistt. LXX—LXXVI, erat: *Credis in vitam aeternam et remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam?* Quomodo Novatianus remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam inficiaretur, simul etiam fidem a catechumenis ante baptismum redditam evertibat. Verba igitur *προ αυτού* suppleri sic debent, nimirum *τοῦ αἵλου λουτρού*.

Impeditissimus Valesio et Heinichenio hic locus visus est, adeo ut ille non citra stuporem interrogavit: *In lapsis quomodo potest remanere Spiritus sanctus?* Verum I. nomen *ἐλπί* de opinione non de spe heic sumitur, quod et constructio cum verbo praeteriti temporis indicat: ad haec II. non de lapsis in idololatriam agitur, sed de catholicis a Novatiano seductis, quorum ille baptismum improbens, Spiritum sanctum huius sacramenti munere acceptum fugabat, quamvis iu eorum aliquot, antequam subverterentur, Spiritum sanctum vel per innocentiam maussisse, vel per poenitentiam rediisse credibile sit.

46°) Synib. nic.: *Τούτου ἀναθεματίζα η καθολική καί ἀποϋτολική ἐκκλησία,*

4β1) Duodecim Cyrilli anathematisios, quos synodus III. recepit, et synodus IV. in acta retulit, synodus V. strenue vindicavit.

46-) In synodo Toleti habita an. CCCXLVII.

463) Leo normam praescripsit litteris datis ad Turribium asturicensem, quibus sexdecim eiusdem capitula adprobavit.

4fi4) Post canonegi 'XIV: *Τούτων τῶν οὕτω ὁμολογηθέντων. α καί zaotic· βομεν εκ τη θεία γραφή, καί τη W άγιων πάτερων διδασκαλία ^ καί των ιτ-ϋθεντων περί τη μία καί τη αυτή ιί Οτεω παρα τών προειρημενών αγίων ττ-οάρων Ουγάδων' ε'ί τι ιπιχειρηϋοι irai-τία τοί παρ' ημών εϋόεβώ διατυπω9η11 παραδούναι, η διδάξαι, ή γρά\$αι| ει ah επίσκοπο είη, η εν κληρω αναφερόμεπ. ο τοιούτο άλλότρια ιερεων, καί τή; ε* κληΟιαΟτική καταστάσει πράττων,)π-μνωθήσεται τή επισκοπή, ή του χΧιρο. ει δε μονάχο, ή λαϊκό, ἀναθεματϋτ-σεται.*

conatus fuerit contraria his quae a nobis pie terminata sunt, tradere aut docere aut scribere, siquidem episcopus est aut in clero connumeratus, talis eitranea, et a sacerdotum el ecclesiastica disciplina peragens denudabitur ab episcopatu aut clero, si autem monachus aut laicus fuerit, anathematizabitur;" sive demum a patribus synodi *laleranensis* 465, qui damnatos reiectosque pariter edicunt *tum ab authentica sanctorum patrum confessione dissidentis, tum scelerosis haereticis, ipsorumque dogmatis patronnantes.*

Qua de re juverit memoria reputasse quae subdimus466: „Si quis secundum sanctos paires consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima el ore omnes, quos respuit et anathematizat nefandissimos haereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei ecclesia catholica el apostolica, hoc est, sanctae et universales quinque synodi et consonanter omnes probabiles ecclesiae patres, id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eulychem, Dioscorum, Timotheum aelurum, Severum, Theodosium, Collulhum, Tbemislum, Paulum samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodulum persani. Origenem, Didymimum, Evagrium, et compendiose omnes reliquos haereticos, qui a catholica ecclesia reprobati atque abiecli sunt, quorum dogmata diabolicae operationis sunt genimina, el eos qui similia cum his usque ad finem obstinate sapuerunt aut sapiunt; huiusmodi condemnatus sit.“

527. *Consuli ergo historia synodorum non potest, quin haeretici ab Ktlesia praecisi continuo videantur.*

Cui separationi uberius stabiliendae non minimum *disciplina* conducit, quam semper el ubivis in ecclesia servatam accepimus, si quando vel haereseon auctores, vel haereticis addicti factionibus ad catholicam unitatem, adspirante Numine, reverterentur.

De qua quidem disciplina quum neque pauca neque obscura proferri in medium valeant, e re fuerit initio commemorare *synodorum canones*, illosque vetustissimos4 e7, cuiusmodi hic est a nicaenis patribus statutus 488 : ..De his. qui se catharos, id est, puros quandoque nominant, ad catholicam autem el apostolicam ecclesiam accedunt, sanctae magnae synodo visum est,

us) Celebrata fuit sub Martino I. an. DCILIX, et viginti edidit canones, qui-lts fidei sinceritatem tueretur.

«<) Can. XVIII.

H:) Uberrimam illorum copiam quae he spectant, sedulo collegit Ioh. Bapti-Thiers in opere inscripto, *Traité it (absolution de (hérésie.*

«·) Can. VIH: *Περί όνομαζόντων un ίαντού χαλαρού ποτε^ προ ερχο-*

μενών δε τή χαάολιχή και άποΟτολιχή εχχληοία, εδοξε τή άγια και μεγάλη Ου· νόδω, ώ τε χειρο9ετουμένου αυτού με· νειν ούτω εν τώ χλήρω . προ πάντων δε τούτο όμολογηΟαι αυτού εγγράφω προ · ήχειl ότι δυν9η6ονται και άχολου9ήθουϋι τοι τή χαΟολιχή και άποϋτολιχή εκ· κλησία δόγμαΟι· τούτεϋτι και διγάμοι χοινωνείν και τοι εν τω διωγμώ παρα· πεπτωκόοιν.

ut impositis eis manibus sic in clero maneant. Ante omnia autem hoc in scriptis ipsos profiteri convenit⁴⁶⁹, quod adhaerebunt et sequentur catholicae ecclesiae decreta, id est, et cum digamis communicabunt, et cum iis qui in persecutione lapsi sunt.“

E re deinde fuerit commemorare *romanorum pontificum decreta*, e quibus illud est compertissimum quod Stephanum habuit auctorem⁴⁷⁶: quis ergo a quacumque haeresei venerit ad nos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in poenitentiam; cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum.“

Neque alterum illustre minus, quod Siricio in litteris ad Himerium Iaracensem debemus⁴⁷¹: „Prima itaque paginae tuae fronte signasti, baptizatos ab impiis arianis plurimos ad fidem catholicam festinare, et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle, quod non licet, cum hoc fieri et apostolus velet⁴⁷¹, et canones contradicant, et post cassatum ariminense concilium, missa ad provincias a venerandae memoriae praedecessore meo Liberio generalia decreta⁴⁷³ prohibeant; quos nos cum novationis aliisque haeticis, sicut est in synodo constitutum⁴⁷⁴, per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociamus; quod etiam totus oriens occidensque custodit: a quo tramite vos quoque posthac minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari/4

„6*) Quod nicaeni patres praescribere, ut non antea novatiani in ecclesiam admitterentur, quam suos damnassent errores, tum de ipsis, tum de aliis haeticorum sectis decretum novimus in prooemio synodi gangrenais, in can. VII. concilii laodicensis, in canone IX. concilii arelatensis II, et in canone LVII. codicis africani. Constantinus, referente Socrate lib. I. cap. XXXVIII, ab Arib postulavit, ut infandae haereseos damnationem iureiurando communiret. Videsis Muratorii *anecdota*. T. II. pagg. 112. seqq. et Florii dissertat, de priscillianae haeresi praemissam Bachiarii opusculis.

67 °) Apud Cyprianum epist. LXXIV. ad Pompeium sabratensem episcopum. Iuverit porro contulisse Petri Constantii dissertationem, *qua vera Stephani circa haeticorum receptionem sententia explicatur*.

47 °) Epist. I. ad Himerium, cap. I. n. 2.

471) Ephes. IV. 5.

478) Cur Liberii decreta vocentur *μνερὰ Λια*, enarrat Siricitis n. I. inquit. „Officii nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctis Christianae religionis zelus incumbit. Portamus oneri omnium qui gravantur, quin immo haec portat in nobis beatus apostolus Petrus qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur heredes.“

676) Lucas Holstenius diss. II. ita forma sacramenti confirmationis apud Graecos opinatur, haec respici ad eam VII. prioris synodi Constantinopolitanae. Verum tum absoluta *synodi* appellatio, tum quae tradit Innocentius I. epist. XVI. n. 20, persuadent, non de constantinopolitano sed de nicaeno canonem provocari.

Cum utroque nutem illud consonat, quod Gregorius cognomento magnus tulit his verbis4T5 : „Ab antiqua patrum institutione didicimus, ut qui apud heresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanciam ecclesiam redeunt, aul unclione chrismatis, aul impositione manus, aul sola professione fidei ad sinum matris ecclesiae revocentur. Unde arianos per manus impositionem occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sanctae eccle-
shc catholicae oriens reformat. Monophysitas vero et alios ex sola vera confessione recipit.“ Ac mox addit 470 : „Hi vero haeretici, qui in Trini- tatis nomine minime baptizantur, ul sunt bonosiani et calaphrygae et alii tales, eum ad sanctam ecclesiam veniunt, baptizantur.”

528. Accedunt quae in *ritualibus* lalinorum 477 graecorumque *libris*478 de recipiendis haeticis accuratissime praescripta legimus, cuius- modi sunt hinc quidem ratio 470 a Methodio sanctissimo antistite definita, iode vero *forma* 480 in vetusto patriarchal! euchologio proposita,' qua praeter alia et haec super haeticos fundenda oratio continetur481 : „Deus salvator noster, qui eundos homines salvari vis et ad cognitionem veritatis venire, suscipe servum tuum nuper ex errore resipiscentem, et ad agnitionem veri- tatis accedere concupiscentem. Tu enim dixisti, Domine, alias quoque oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere: et vocem meam audient, el fiet unum ovile et unus pastor. Pasce itaque illum in fidei sensu, in agnitionem veritatis, iuxta sanctorum tuorum et gloriosorum

«») Epistt. lib. IX. epist. LXI.
n‘) Ibidem.
”:) De formulis abiurationis receptio-
sisque latinorum usu receptis cout'erri
debeat Alphonsus de Castro, *De iuste*
Utrtticorum punitione, lib. I. cap. XXIV:
Petrus de Bollo, in *Oeconomia canonica*,
disse III. §. VI; Cardinalis de *Turre-*
annata, in *Summa ecclesiae*, lib. IV.
tip. XXII; et Pontificale Romanum in
titulo inscripto, *Ordo ad reconcil. apost.*
uiit. vel haeretic.

Videsis Goarii Eucholog. pagg.
876- seqq.

”») Hanc rationem formamqite tri-
botndam esse Methodio Christi confes-
sori, sacrarumque imaginum nobilissimo
propugnatori, quem Baronins ad an.
DCCCXLII. n. 20. ad revocandus in ec-
desiam lapsos egregiam dedisse operam
Kribit; accurate demonstrat Goarius
pagg. 886. seqq.

Describit illam Goarius pagg*. 883.
seqq.

Ibid. pag. 884: *Ο θεό ό σωτηρ*
ημών, ό βουλόμενο πάντα ανθρώπου
Οωθήναι, και ει επιγνωΟιν αλήθεια έλ-
θεϊν πρό δεξαι τον δούλόν σου, τον δέ,
τον μόλι ανανήψαντα έκ τη πλάνη , και
έπιποθήσαντα ει την επιγνωΟιν ελθεϊν
τη αληθεια . σύ γάρ ειπα κύριε' και
άλλα πρόβατα έχω, ά ούκ έστιν έκ τη
αυλή ταύτη , κάκείνά με δει άγειν , και
τη φωνή μον ακούσουΟι, και γενήϋεται
μία ποιμνη και ει ποιμήν. ποιμανον
τοίνυν αυτόν εν τή δόξη σου, ει επιγνω-
ϋιν αληθεια , κατά τήν έκθεΟιν τών αγίων
Θου και ενδόξων αποστόλων, και κατα-
ξίωσαν αυτόν τή Οφραγίδο του θείου
μύρου, και τή μεταλήψεω του τιμιου
δου σώματο και αίματο , και ανάδειξον
αυτόν τέλειον δούλόν σου ίνα τή ποιμνη*
σου έγκαταριθμήθη και αυτό , ει δόξαν
και έπαινον τη μεγαλωσύνη Θου.

apostolorum expositionem, et signaculum sancti tui unguenti^{48*}, et pretiosi lui corporis et sanguinis sumptionem illi largire: perlectum tuum servum redde illum, ut et ipse ovili tuo connumeretur, in gloriam et laudem magnitudinis tuae.¹

Hisce porro omnibus vetustiora, neque splendida minus haberi debent quae Dionysius alexandrinus pauca de universis haeresibus inlerloquulus suM^d inquit^{48*}: „Hanc ego regulam et formam a beato papa nostro Heracla^{41*} accepi. Eos enim, qui ab haeresibus veniebant ⁴⁸⁵, etiamsi ab ecclesia defecissent, immo nec defecissent, sed quum coetus fidelium frequentare videntur, insimulati essent quod perversae doctrinae magistros audituri adirent, eiectos ab ecclesia, post nullas preces non antea admisit, quam quaecumque ab adversariis audierant, palam publiceque enarrassent. Tum demum ad coetus fidelium eos admisit ⁴⁸⁶, nequaquam ab eis petens ut baptismum iterato susceperent ⁴⁹⁷. Quippe iam ante Spiritum sanctum ⁴⁸⁸ ab ipso ⁴⁸⁹ acceperant?.

48*) Vim huius formulae rite enarrat Goar^{ios} pagg. 887. seqq., ritumque ea expressum strenue contra Arcudii accusationes tuetur.

488) Apud Eusebium H. E. lib. VII. cap. VII: *Τούτον ἐγὼ τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον παρα τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἱρακλᾶ παρελαβόν. του; γάρ προ ὄντα ἀπὸ τῶν αἰρεθεων, καίτοι τη ἰκκλησία ἀποστάτα, μάλλον δε οὐδέ ἀποστάτα, ἀλλὰ Οὐνάγεῦσαι μὲν δοκοῦντα ^ καταμνηνύεντα δε ὡ; προ φοιτωντά τινι τῶν ἱεροδιδασκαλούντων, ἀπελάοα τη ἐκκλησία, δεόμενου; οὐ προ ἡκατο, εὖ δῆμοῦσία πάντα οὐα ἀκηκόαῦι παρά τοί; ἀντίδιατιθεμίνοι, ἐξεφρασαν' καὶ τότε βυνήγαγεν αὐτοῦ, οὐ δεηθεί επ' αὐτῶν ετερου βαπτίσματος. τοῦ γαρ ἁγίου πνεύματος πρότερον παρ' αὐτοῦ τετυχηκεβαν.*

484) De Heracla consulendus est Eusebius lib. VI. cap. XXXIII.

488) Minus accurate Valesius, probante Heiwichen, *duas* tantum secernit hominum classes quarum Dionysius meminerit, quum non obscure *tres* ipse recenseat, et primam quidem illorum qui apud haereticos nati et ab haereticis baptizati, ad ecclesiam veniebant: tum illorum alteram, qui ad ecclesiam summo scelere desertam revertebantur: ac illorum postremam, qui licet ab ecclesiae coetu non discessissent,

occulte tamen adibant haereticos, illorumque doctrinis imbuebantur. Atqui hi omnes ad formam ab Heracla praescriptam Dionysius recipiebat, quin illorci aliquem *iterato baptismo* initiaret. De sententia ergo Dionysii *ad baptismi wlorem* quod attinet, cogimur ab Hieronymo in lib. de scriptt. ecclesiast. cap. LXXIX. discedere, et Basilio in epist canonica ad Amphilochem cap. V. suffragari.

48e) Valesius tam heic quam superius, verbum *οὐνάγιο^αι* interpretatur *cumfratribus communicare, ad communioem admittere*. Pressius redditur *cotini*. nimirum catholico, *copulare*; quo sens: Leo magnus epist. II. ad Rusticum cap. XVlll. scripsit: >Per manus impositionem>, invocata virtute Spiritus-sancti, qwa ab haereticis accipere non potuerunt, *catholicis copulandi sunt*."

48T) Valesius: *nequaquam existimas iterato baptismo eis opus esse*.

,88) Argumento *hermeneutico* addseti Valesius, Strothius et Zimmermannus expungunt *πνεύματος*, et *τοῦ ἁγίου* nomine inteliigunt baptismum. Sed refragantur Constantius et Heinicheo, quos invehit audivisse.

489) Heraclam designat, a quo baptismum ante apostasiam susceperant.

529. Quid iamvero cum adumbrata hactenus disciplina, eaque universali ac perpetua devinctum est? *Tria* potissimum *cum illa cohaerent*: et initio quidem *theoretician et practicum de haereticis ecclesiae sensum sibi imptr adamussim respondisse*: tum vero *christianam doctrinam de haereticis ab ecclesia alienis seiunctisque, splendidissima factorum luce colustrari*: postremo *haereticas factiones munere donisque Spirilus privari, quibus catholica dumtaxat unitas locupletata potitur*.

Ad quam consequutionum summam pari evidentia devenimus, si alterum illudque notissimum *factum* paullo intimius expenderimus. Quodnam vero? Non aliud ab eo, *quod editis vulgatisque haeres eon haereticorumque catalogis comprehenditur*.

Huiusmodi namque edidere anonymus auctor operis inscripti *Ὁριγενοῦ qÜMWfoûpwa*, vel d *ἰαω παοῶν αἰρέσεων ἰ-λεχχο* 490: alter itemque anonymus auctor appendicis, quae Tertulliani libello *de praescriptionibus haereticorum* subiecta legitur⁴⁹¹: Epiphanius in *Panario* iuxta et in *Ancorato*¹⁵:- Philastrius brixien-*sis de haeresibus*: Augustinus *de haeresibus* ad Quodvuldeum 493: Praedestinatus sive *praedestinatorum haeresis*, et libri sancto Augustino temere adscript! refutatio, lres in libros distributa: Theodoritus in compendio *haereticarum fabularum*, de quo scribit 494: „No-æen vero detestandarum haereseon collectioni erit, *haereticarum fabularum ampendium*: veritatis autem doctrinae, *divinorum decretorum epitome*: com-
mune utrisque, *falsi verique* distinction! Accedunt Timotheus presbyter con-
j.anlinopolitanus 495 *de receptione haereticorum, et de differentia eorum*

”.) Notiores sunt quam ut a nobis nplicari debeant controversiae, quae ab diijoot annis de auctore deque pretio hiosce operis agitantur.

°1) Haec consequitur caput XLV. *de fwicriptionibus*, et excurrit ad caput '«jae LUI. et Praxeae haeresim.

°5) In cuius libri synopsi dicitur: Jpufwro, *di χικ/.qrai ó λόγo αὐτοῦ, iri ἡχιῖρα δίκην τόν περί τή ζωή χαί (unifiai içinvûvra νοῦν ἀγει. Ancora-
li rtro liber iste nominatur, proplerea prod animum de vita ac salute sollici-
rtm instar ancorae moderatur*.

°') Possidius in indiculo cap. V. no-
Ut. *de haeresibus ad Quodvuldeum dia-
t-Ami, imperfectum opus*. Hinc Isido-

rus *de viris illustribus* cap. IX. ait:
xPrimasius africanus episcopus composuit
sermone scholastico de haeresibus tres
libros directos ad Fortunatum episcopum,
explicans in eis quod olim b. Augustinus
in libro haereseon imperfectum morte
interveniente reliquerat."

494) Opp. T. IV. P. I. pag. 283:
*Ὄνομα δε, τή μεν Οὐναγωγή τῶν μυΟα-
ρῶν αἰρέσεων, αἰρετική κακομυθία επι-
τομή · τή δε τή ἀλ.ηθεία διδαυκαλία,
θείων δογμάτων επιτομή' τούτων δε κά-
κείνων κοινόν, ψεύδου καί αλήθεια διά-
γνωΟι . Cf. Niccphori H. E. lib. XIV.
cap. LiV.*

49J) Apud Cotelcrium *Monum. eccles.
graec.* T. III. pagg. 377. seqq.

LIBER TERTIUS

qui reniant ad sanctissimam nostram fidem ex Niconis pandecle: Leontius byzantinus *de sectis*: Germanus conslanlinopolilanus 488 ad Anlhimum Deo carissimum, catholicae ecclesiae diaconum, *de sanctis synodis* el de subortis iam inde ab origine apostolicae praedicationis *haeresibus*: ac postremo lohannes damascenus in compendio *de haeresibus*, et unde ortae illae sint ae quomodo prodierint.

530. Gravissime autem fallerentur qui crederent, vel istos primum, vel istos dumtaxat recensendis haeresibus, publicandisque haereticis sum operam collocasse; alios enim fuisse novimus qui eodem sua studia converterint, et e quibus insequuli scriptores idoneam operi materiem desumpserint

Sane Johannes damascenus, Lequienio monente 497, „epitomen novam de haeresibus non composuit, sed integram synopsis seu anacephalaeosia Epiphanii, ut in libris eius iacebat, transcripsit, adiecta viginti seu vigto quatuor posteriorum sectarum enarratione, quam non solum ex Theodori Timothei constantinopolitani presbyteri et Sophronii libris concinnavit, oi codice altero caesariano significari monet Lambeccius, verum etiam ei Leontii byzantini, veluti suo loco adnotabilur.“ Theodoritus vero totidem verbis scribit 498 : „Anliquarum porro haereseon fabulas ex antiquis ecclesiae docloribus collegi, Justino philosopho et martyre, et Irenaeo qui celti» gentes excoluit et illuminavit, et Clemente qui stromateus dictus est, el Ori-gene, el Eusebio tum palaeslino tum phoenice, et Adamanlio, et Rhodone. et Tito, et Diodoro, et Georgio, et aliis qui linguas suas contra falsitatem armarunt: et quae sparsim ab illis scripta sunt, in ordinem redigam, el quae prolixè dicta, paucis dicam.“

Splendidioribus itaque factis ad litterariam christianam hi-storiam perlinentibus optimo plane iure accensentur maiorum studio, ut haereseon ingenium, haereticorumque aetates ac nomina quam lalissimt innotescerent.

531. Verum *qua mente, quoce consilio* iidem suarum esse partira existimarunt hoc opus adgredi, hunc laborem suscipere, susceptumque, sin-gulis ferme aetatibus, ad extremum perducere? Neque suspicionibus opus

49G) Apud Mai <i>Spicilegii rom.</i> T. VII. pagg. 3. seqq.	έθνη, καί /{λ,ήμεντο , ο επίχλην 6τμ>η* τεύ προ ηγόρευται, καί 'Ωριγενον , ιά Εύθεβίου^ τού τε παλαιδτίνου χαί τα φοίνικο , καί Αδαμάντιον, χαί
497) Admonit. în lib. loh. damascenî <i>de haeresibttis</i> , pag. 75. opp. T. I.	καί Τίτον, καί Λιοδώρον, χαί Γεωργία χαί τών άλλων, οι κατά τού tfa'dop; re; γλώττα χαθώπλιύαν καί τά μεν Μ-ράδην εκείνοι Ουγγεγραμμένα χατά τα& Οννθήϋω. τά δε διά πλάτου είρηαπα Ονντόμω ερώ.
<...> Opp. T. IV. P. I. pagg. 282—283: Τού μέντοι τών παλαιών αίρεϋεων μύ-θου εκ τών παλαιών τή εκκλησία διδα-σκάλων Τονβτίνου τού φιλοΟο-φου και μάρτυρα . καί Ειρηναίου του τά κελτικά καί γεωργήϋαντο χαί φωτίϋαντο	

esi, neque divinationibus indigenius, quum suum ipsi animum disertissimis omnino verbis aperuerint.

Scilicet huic operi I. propterea incubuerunt, ut quotquot sunt fideles, lelerrimo haereseon fonte probe comperto, a mortiferis illius undis sibi quam diligentissime caverent. Id omnes uno ore confirmant⁴⁹°, praeque ceteris luculentissime edicunt Theodoritus el Germanus, quorum ille scribit⁵⁰⁰: «Sapientissimus universorum Deus paucis viris, iisque piscatoribus el publicanis, et uni tabernaculorum opifici⁵⁰¹, desolatum orbem terrae colendum commisit. Pessimus aulem daemon, hominum perniciēs, hos videns multorum deorum erroris spinas radicitus evellere, seque obediēlium sibi numero destitui. ut machinarum el improbitatis est artifex, alias insidiandi rationes excogitavit. Quum enim homines operatione sua dignos elegisset, et Christianorum his nomen veluli personam quamdam imposuisset, et tamquam meile quodam os poculi illevisset, exitiale mendacii venenum hominibus porrexit. Quumque hominum perniciem sitiret, non exspectavit ut apostolorum praedicatio invalesceret, et fraudem tunc inferret; sed quam primum illi terram colere et pietatis semina spargere coeperunt, hic inierim seminavit zizania." Elrursum^{50*}: „Quemadmodum terrestres mures ex quadam aëris intemperie et foetida putredinis qualitate nascuntur e terra, et seminibus plantisque noxii

**) Aegre namque vel unum reperias, qoi de haeresibus verba faciens, illarum «τι"inem in satanam non refundat.

»M) *Haeretic. fabul.* lib. I. praefat. pg. 285: Ο μεν πάνβοφο τών όλων §εό άνδράοιν όλίγοι , χαί τούτοι άλιεύϋι υι τύόναϊ ^ χαί ενί Οχηνορράφω, την π; κχερΟωμενη οίχουμενη ενεχειρίϋθε Wfiαν. ό δε παμπόνηρο δαίμωνϋ ο W άιρώ,των άλάϋτωρ, τούτου ιδών π/ χολνδεου πλάνη τά άχάνΟα προρ- αναύπωντα , χαί εαυτόν τών ύπη- νηγιμνούμιναν. μηχανορράφο ων χαί r^roia; τιχνίτη . ετερα εξευρεν επιβου- λώ ιχινοία . εχλεξάμενο γάρ άν9ρώ- wς vvi οικεία ενεργεία άξιου , χαί ια3έχιρ τι προ ωπείον την τών χριϋτια- w ιχίχληϊιν αύτοί έπι9εί . χαί οίόν m uñiri περιχρίΟα τό Οτόμα τη χύ- τό δηλητήριον τού ψεύδου τοί ιι3(ύχοι προ ενήνοχε φάρμαχον. διψών it τώ ανθρώπων τόν όλεθρονϋ ούχ ιιπι χρατυνϋήναι τών αποστόλων τό ryr/μα. χαί τότε την εξαπάτην προ .

ήνερχεν' άλλ' ευ9έω εκείνων γεωργείν άρξαμενων, χαί τη εύόεβεία χαταβάλ- λειν τά Οπερματα ϋ ούτο μεταξϋ χατε- Οπειρε τά ζιζάνια. \

501) Tain heïc? quam in orationibus de providentia et in sermonibus de curandis graecorum adfectionibus, Paulus nominibus designatur τού Σκηνορράφου χαί τού οχυτοτόμου. Eadem nomina Chrysostomo, aliisque patribus in usu fuisse certo novimus.

5°2) *Haeretic. fabul.* lib. 111. praefat. pag. 338: Ι(α9άπερ οί άρουραϊοι μύε εχ τίνo δυ χραβία άερο χαί Σηπεδόνο δυ ώδον ποιότητα εχ τη γη άναδιδον- ται, χαί λυμαίνονται μεν Σπέρματα, λυ- μαίνονται δε φυτά, οί δε γηπονοι τούτου 9ηρεϋοντε διαφ9είρουΣιν ' ουτω εχ τή τού διαβόλου χαχοτεχνία άνεφάνηΣαν αίρέοει ^ αί τών άν9ρώπων τού κουφό- τερου εΣινοντο* αλλά ταύτα τή εύΣε- βεία οί άριΣτοι γεωργοί τών 9είων ληίων εξήλαΣαν, χαί φρούδου άπεφήναν.

sunl, eos vero venantur et perimunt agricolae; sic maligno diaboli artificio exortae sunl haerescs, quae leviores homines laedebant; sed lias optimi pietatis agricolae ex divinis segetibus exegerunt ac de medio sustulerunt.¶

Concinit Germanus inquiring 505: «Igitur ecclesia nostra ab ipso Domino nostro Iesu Christo plantata, et divini vi salis a diaboli errore foetore purgata, alque in eius domicilio exornata, el in eiusdem atriis quotidie florens, in summum pulchritudinis decus provecta succrescebat Sed enim improbus fraudulenlusque draco ex ea nuper expulsus, minime exiUum ferens, canibus suis secum adsumptis, rursus illi negotium facessere, eiusque egregiis dogmatibus semel interponere conatus est. Iam enim iudaica duritie propheticis argumentis contrita, ethnico insuper errore convicio, hanc ipsam nobis praeclaram victoriam a se corrumpendam decrevit; ita ut ipsi germani filii, germano sensu deposito, contra matrem suam eo stimulante armarentur Ubi vero ad iconomachos venit, sic habet504: «Heic monendum censeo, ice praesentis quoque perturbationis convulsionisque mentionem huic commentariolo inserendam indicasse, quomodo scilicet adversaria vis satanae, multiformi versutaque malitia blandiens, puram ecclesiae compagem invaserit Exlilit enim episcopus quidam 505 Nacoliae, quae est phrygiae provinciae

5°3) *De haeresibus et synodis*, n. 2. pagg. 4—5- 'Η μεν οϋν ίκκλησία ημών^ ύπ* αντον του κυρίου ημών *Τησου Χριστου* καταουτέυξίΓσα, και τώ & ίκυ: αλατι την δυ ώδη τή δαιμονική πλάνη αποθεμίνη δυ σίβειαν, πεπυκασμίνη τε Ιν τω οίκοι αυτου, χαί Ιν ταϊ αύλαΓ; αυτου Ζίαι^ούσα όσρμέ'ραι, εί κάλλο άμήχανον Ιπεδίδω τε και προίκοπτεν άρτι δε ό πονηρόν και δόλιον δράκων ΙΕ αυτήν ιλασθεί, και μη γέρων την αποπλάνησιν, Ιπίφερόμενο του εαυτόν κύνα, πάλιν Ιπειράτο προ τρίβεσθαι αύτρ, και τοί καλοί; δόγμασιν αυτή Ιπιγύεσθαι. την τι γάρ των Ιουδαίων σκαιότητο, τοί προφητικοί; ελίγχοι; κατατρωθείση, ετι δε και τη Ιλληνική απάτη ΙΕελεγχθείση, αυτήν ήαών την καλήν άμιλλαν λυμηνάσσαι εαυτιά Ιπενόησε, και τά τέκνα ταύτα τα γρ^σια τό γνήσιον άποθίαενα, και τό νόθον εί δεΕάμενα, κατά τή οίκεία μήτρα ΙζώπλιΞεν.

5°4) Ibid. η. 40. pagg. 57—58: Επισημαντεον δε οτι τψ παρόντι γραμματεί άναταΕάσθαι δείν ώήθημεν και τήν

νυνί περιεχουσαν ακοσμίαν και αταξια και όπω ή του σατανά αντίπαλοι bin- μι πολυμόρφου και πολυπλόκω σκαιόψιθωπευσαμενη, τώ καλτρωτάτω σνσφοπτήν Ικκλησία Ιπίσκηάεν. άνέον γάρ π Ιπίσκοπο Τυακωλεία ούτω καλούμενη πολίχνη τή Φρυγών Ιπαρχία^ cirt; ούκ ιλλόγινο, άλογία δε μάλλον rrr εαυτου Ικκαλύπτειν φρόνηϊν ηναντα'ύμνο, ον ψιλή τή του γραμματο διωρώ Ιν τή των θεόπνευστων γραφών αναγησει προ κεχηνών^ καινουργείν παρά τβ ιεροπρεπω Ικπεγασμίνα παριδογαήιμ και ταί πατρικαϊ κατεΕανιστάσ\$αι, τα[* δόσεσιν άνθωπλί^ετο. αεί γάρ φίλον τί μισανθρώπω δαίμονι πολυτρόπου axiω παρασγάλλειν τον άνθρωπον, και τη fi- κλησιαστική εύκοσμία άνασοβείν τρν »· τάστασιν ό δε και τά νυν Ιπεδείζατο, υ· τον κατ' άλλήλων όράσθαι πόλιμον τ« Ικκλησία ύπίθετο, δι ών οργάνων ά τούτο συνασπιέόντων διάνοιαν, τοϊ; Ι· γιλοχρίστοι λαοϊ οικείαν Ιρενγομίηι κατήχησιν.

5°5) Nomine Constantinus, ad que»

urbecula, vir nequaquam sapiens, sed sua potius inscitia mentis sententiam occulere studens. Hic nudae litterae studio in sacrarum litterarum lectione intentus, coepit novas opiniones contra sancte iam definita procudere, et patrum traditionibus adversari. Semper enim solet humani generis hostis diabolus versutis fraudibus hominem supplantare, et ecclesiastici ordinis perturbare statum; id quod nunc etiam factitatum est, quo tempore intestinum bellum in ecclesia conflavit, adhibitis instrumentorum instar hominibus, qui sub habitu sacerdotali fraudulentam mentem gerebant, et sic fidelibus Christi suam doctrinam eructabant.“

532. Eidem operi II. propterea incubuerunt, ne quem fugeret, nullam cum haereticis, utpote ab ecclesia avulsis, perditisque hominibus ineundam esse religionis societatem.

Egregie **Quodvuldeus** Augustinum ita compellans 506: „Precor beatitudinem tuam, ut ex quo Christiana religio hereditatis promissae nomen accepit, quae haereses fuerint, sint; quos errores intulerint, inferant; quid adversus catholicam ecclesiam senserint, sentiant de fide, de Trinitate, de baptismo, de poenitentia, de homine Christo, de Deo Christo, de resurrectione, de novo et vetere testamento; et omnia omnino, quibus a veritate dissentiunt: quae etiam baptismum habeant, quaeve non habeant, et post quas baptizet, nec tamen rebaptizet ecclesia; qualiter suscipiat venientes, et quid angelis lege, auctoritate atque ratione respondeat, digneris exponere.“

Egregie **Augustinus**, cuius haec sunt verba 507: „Iamvero illud quod habent tuae litterae, ut omnia omnino dicamus, quibus haeretici a veritate dissentiunt, etiamsi omnia scirem, facere non possem; quanto minus possum, qui omnia scire non possum? Sunt enim haeretici, quod fatendum est, qui singulis, vel non multo amplius, dogmatibus oppugnant regulam veritatis, sicut macedoniani vel photiniani, alique alii quicumque illa se habent. Eli autem, ut ita dixerim, fabulones, id est, qui fabulas vanas easdemque longas perplexasque contexunt, tam nullis falsis dogmatibus pleni sunt, ut fusi quoque illa numerare non possint, aut difficillime possint. Nec ideo limen parum prodest errores illos, quos huic operi intexui, lectos cognitosque vitare. Quid enim contra ista sentiat catholica ecclesia, quod a me dicendum putasti, superfluo quaeritur: cum propter hoc scire sufficiat eam contra ista sentire, nec aliquid horum in fidem 508 quemquam debere recipere. Quomodo autem quae contra haec veritas habet, asserenda ac defendenda

•cripta a Germano epistola recitatur in Ktū concilii oecumenici VII. Non dis-meilem huius hominis effigiem repraesentit Theophanes.

»’») In epistola I. ad eundem data,

quaeque Augustini libro de haeresibus praefigitur.

* °7) *De haeresibus*, pagg. 20 — 21. opp. T. VIII.

» °8) *AI. in fide*.

sint, modulum operis huius excedit. Sed nullum adiuvat cor fidele nos» quid credendum non sit, etiamsi disputandi facultate id refutare non possit. Omnis itaque Christianus catholicus ista non debet credere: sed non omnis qui ista non credit, consequenter debet se Christianum catholicum iam putare vel dicere. Possunt enim et haereses aliae, quae in hoc opere nostro commemoratae non sunt 509, vel esse vel fieri, quarum aliquam quisquis tenuerit, christianus catholicus non erit.“

Egregie *Praedestinatus* inquit 510: „Quis filius matrem suam caedi non doleat? Quis genitricem suam vulnerari non plangat? An tacebimus illa laborante? Sed silentium nostrum realus docebitur, et taciturnitas videbitur esse consensus/1 Respiciens vero ad praedestinatorum libellum, quem profligandum suscepit, ait 511: „Huius libri causa omnium haereticorum in unum librum collegimus sectas, ut sciant defensores eius cunctis nos haeresibus adversari, et nullus contra eos uti consensu. Itaque, o sancti mater ecclesia, purae fidei genitrix, contra occultos hostes tuos, contra novos barbaros pacificum habitum mentientes, contra eos qui per te contra te arma corripunt, nostras vires exalta, et volentes inire certamen adiuva.“

Neque egregie minus **Germanus**, qui de universis generalim haereticis pronunciat 512: „Alque hi omnes detestabiles sunt et impuri et a caelesti regno alieni/

533. Eidem III. propterea incubuerunt, ut delecta haereseon facie sane turpissima, nullo raperemur vehementius divina orthodoxae professionis venustate.

Hoc suscepti operis consilium accurate explicant Iohannes damascenus 513, Timotheus constantinopolitanus 514 et **Theodorus**, qui librum quintum *haereticarum fabularum* his omnino verbis auspicatur 515: „Dulce

50*) In quo tamen LXXXVII. commemoratae reperiuntur.

41 °) Praefat.

41 ') *Con. haeres, praedestinatus*, in prologo ad lib. III.

41 ') *De haeresibus et synodis*, n. 48: *Jiàvrtÿ avtṓn αποτρόπαιοι καὶ μιαιοί, καὶ τῇ ἀνω βασιλείᾳ! ἐξὸριῦτοι.*

413) *De haeresibus*, pag. 117. opp. T. I.

414) *De recept. haereticorum*, pag. 418.

514) *Haeretie. fabul.* lib. V. praefat. pag. 376: *ἡ λευκὴ μὲν εἶναι τὸ μίλι -ἀσὶν ἀνθρώποι δοκεῖ. καὶ συγκρίθῃσι δίχα· γλυκύτερον δὲ φαίνεται, πικρὰ! τινὸς παρατεθείη ποιοῦντο· καὶ τὴν ὑγιάν ἀειράστον μὲν πάντε νομίζουσι, μετὰ*

δὲ νόσον, ἀειραστοτέραν νομίζουν οὐ γαλήνη δὲ β-υμηρεστέρα μετὰ χημωῖα, οὕτω καὶ τὴν ἀλήθειαν οἱ σωφρονισταὶ ἀζιόκητον ἰσασὶ χρεῖμα· λαμπροταρὶ δὲ ὁμῶς αὐτὴν καὶ βαιοτέραν παρταρὶ-ἐόμενον ἀποφαίνει τὸ ψευδοῖ. ἐπιδὲ re- νυν τὸ τοῦ ψευδὸς; Ἰπεδείζαμεν αἰγῶ· καὶ τοῦ ἀρετικοῦ ἐγυμνώσαμεν οὐ σοί. καὶ δῆλον αὐτῶν γεγέννηται καὶ τὸ ἐνὶ β- βεί, καὶ τὸ ἀτερπὲς, καὶ ἀπίανον «ρ- τούτοι! τὴν ευαγγελικὴν παρακέντα M. σκαλίαν, δείζωμεν φωτόι καὶ ἐὸν id- φοράν, καὶ ὑγία ἀκρα! καὶ νόσον γα- λεπωτάτην. ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἴστιν ἐνρῶ εἰκόνα τῇ προκειμένη παρεεστάσα Giup*. νουσάν. καὶ γὰρ καὶ τὸ σκοτόι, ἡ μ,*

quidem mei esse omnibus hominibus videtur, etiamsi cum nullo conferatur: dulcius tamen apparet, si amara quaequam qualitas opponatur: et sanitatem amabilem quidem ducunt omnes, post morbum tamen amabiliorem existimant: el tranquillitas quoque gratior post tempestatem. Sic et veritatem qui recte sapiunt, rem magni faciendam intelligent, illustriorem tamen illam diviniorem-que reddit comparatio falsilalis. Quoniam ergo falsi turpitudinem ostendimus, el haereticas fabulas patefecimus 610, et planum facium est quam sint illae impiae, et iniucundae, et minime probabiles; age cum his doctrinam evangelicam comparantes, ostendamus quid inter se differant lux et tenebrae, summa sanitas el morbus difficillimus. Quamquam nulla potest inveniri similitudo, quae propositae comparationi conveniat. Nam et tenebrae, etsi luce careant, usum tamen hominibus necessarium afferunt: quoniam iis qui inlerdiu laborant, quietem nox conciliat. Et morbus quoque multis utilis fuit. Servatorem enim per hunc et creatorem agnoscentes, et malorum depulsionem postularunt, et adepti quod petebant, virtutis curam gesserunt. Ex pessimis autem illis fabulis, nefandisque blasphemiis nihil non exitii redundat in eos qui fidem adhibent. Quare nulla inveniri potest contrariorum similitodo, quae contrariorum dogmatum istorum discrepantiae respondeat. Immo vero unam inveni, eamque evidentissimam. Quantum enim Deum inter et diabolum est discrimen, tanta est Dei et diaboli doctrinae differentia.” Quibus e vestigio subdit517 : „Hoc autem clarius ostendet cum fabulis illis collata divinatorum eloquiorum pulchritudo, intellectualis lucis radios emittens.”

534. Eidem tandem operi IV. propterea incubuerunt, ut qui a Christo en sortiti sunt, citra omnem dubitationem intelligerent, veritatem salutiferam nonnisi in catholica unitate utiliter quaeri, quaesitamque inveniri.

Quapropter **Epiphanius** de asserendis vindicandisque Christianae disciplinae articulis verba faciens sic exclamat518 : „Quis igitur prudens si

curof απολείπεται, άλλ ούν χρείαν
ώβρώποι αναγκαίαν προ φερει· τοί
ρρ με\$ ημέραν πονούσιν την ανάπαν-
Jtr η νίί πραγματεύεται. καί η νόσο
ii xoUoû γερονεν όνησιφόρο . τόν γάρ
'■χήρα διά ταύτη καί δημιουργόν ίπι-
γόπε . καί τών άνιαρών ίπηγγείλαντο
ψ απαλλαγήν, καί τυχόντε ών ητησαν,
■γόπισαν αρετή . εκ δε τών παμπόνηρων
«Swr Ικείκων, καί των άρρητων βλα-
fñnutûy, πόσα λώβη φαίνεται τοί πει-
Υμένα . ουκ ούν Ιστιν εύρείν εναντίαν
ώβīα ή; τών Ιναντίων τούτων δογματων
μόλΑον δε, μίαν εύρον λίαν
Ikψγιϋτάτην, όσον γόρ \$εού καί διαβό-

λου τό μισόν, τοσαύτη τη του Seon καί
διαβόλου διδασκαλία διαφορά.
διΙβ) Quatuor superioribus libris.
517) L. C. : liai τούτο δειλει σαφίστε-
ρον τοί μύ^οι Ικείνοι παρατ&εμενον
τών \$είων λογιών τό κάλλο , τά τον
νοερού φωτό ΙκπΙμπον μαρμαρυγά .
51s) Ancorat. §. CUL pag. 104. opp.
T. II: Τι δί τών εύφρονονούντων εί ύμά
τού ενλαβεί καί πιστού σκοπών, ώ όρ-
^όδοζ,οι και υιοί τη Ικκλησία , τι περί
τούτων άμφιβάλλοι; σοφή γάρ όντε καί
άνδρειοτάτη υιοί γυναικό , η τό κλέο
παρά Λολόμοντι λεγοντί' γυναίκα άν~
δρείαν τι εύρήσει; ώ σπάνιά ους^ί,

ad vos religiosos ac fideles respiciat, o orthodoxi el ecclesiae filii, quis vos intuens de illorum fide dubitabit? Vos enim sapientis illius ac fortissimae mulieris estis filii, cuius decus et gloriam Salomon his verbis expressit^{41*}: *Mulierem fortem quis inveniet?* Quare quum raram illam esse vel singularem potius iudicet, vos quod melius est eligite, et quod utile est adamate. Fortem vero mulierem ad ecclesiam Dei, matremque vestram pertinere putate, qua nihil esse potest fortius: ut quae singulis quibusque persecutionibus pro viri sui nomine mortem oppetat." Tum in haereticos invectus ait⁴¹⁰: „Singularis quippe Patris et Filii et Spiritus-sancti unitas est, omni substantia, dominatus unus, una voluntas, una ecclesia, baptismus unus⁵¹¹, una fides. Proindeque desinant isti sanctam Christi virginem, ac castissimam oppugnare sponsam, matrem inquam nostram ecclesiam, cuius filii a sanctissimis suis patribus, hoc est apostolis, cum custodiendam fidem tum suis quoque liberis tradendam ac praedicandam acceperunt.“

Hinc anonymus philosophumenon auctor de haereticorum placitis scribit^{5*2}: „Nec ea refellet alius, praeterquam diffusus per ecclesiam Spiritus sanctus, quem priores⁵²³ apostoli adepti eumdem recta fide praeditis imperivere. Quorum nos successores facti, et eiusdem doni consortes, summique sacerdotii, et doctrinae et ecclesiae custodes habiti⁵²⁴, oculo non connivebimus."

Quamdiu ergo inter facta eaque splendidiora Christianae historiae litterariae suo merito censebuntur haereticorum catalogi singulis ferat aetatibus conscripti et ad nos usque propagati, tamdiu ratum erit fixumque, neque haereticos ad mysticum Christi corpus sanetamque ecclesiam

μάλλον δε μία , το κρείττον εκλιζισ^ι, και το ωφέλιμον αγαπήσετε. ανδρείαν δε γυναικα νοείτε μοι την εκκλησίαν του 3ιον, την υαυν μητέρα, ή ούδεν ανδρειότερον, ^νησκούση κα5-' έκαστον έπεγειρόψιενον διωγμόν, υπέρ του ονόματος του Ιδιου ανδρό .

41 *) Ριον. XXXI. io.

4i0) Aneorut. §. CXIX. pag. 122. opp. T. II: Alia yàp ένότη έστί πατρό και υίοϋ και άγιου πνεύαατο , μία οϋσία, μία κυριότη , έν θέλημα, μία έκκλησία, εν βάπτισμα, μία πίστι . και πανσάσ^ωσαν ο! κατά τή άγια παρθένον του Χριστου, και νύμφη άγνή , τουτ^στι τή μητρό ήμών τή άγια έκκλησία . παρέλαβον γάρ οι τούτη παιδε παρά άγιων πατῆρων, τουτεστι των άγιων αποστόλων, πί-

στιν φυλάττειν' αμα και τοι» εαντι τέκνοι παραδιδόναι τε και ά-αγγίλ-ι».

42*) Ephes. IV. 5.

iî2) PhilosOph. prooein. pág. 87ii. inter opp. Origenis T. I: Ταϋτα δι έτερο ου έλεγχ,ει, ή τό εν έκκλησία παραδο^εν iγw πνεύμα, ού τυχόντε πρότεροι ο' απόλ;-λοι μετέδοσαν τοι opSús περιΟτει.όιν ών ημεί διάδοχοι τυγχάνοντε , τή π αυτή χάριτο μετέχοντε , άρχιερατβ* τε και διδασκαλία , και φρουροι τή tabσία λελογισμένοι, οϋκ ο'pSa.luû νού::ζ,ομεν.

4·3) Al. πρότερον, citra ullam significationis varietatem.

J24) Videsis Pauli epistolam ad Gil II. 9, quaeque Patricius Ionus consent ad Clementis epist. I. V.

perlinere, neque alibi quam in catholica unitate cum Spiritu veritatis ipsam caelestem veritatem, /idemque salutiferam in proprio velati templo (hrtrsari.

ÏÜRIS CANONICI ET CHILIS DOCUMENTA

535. Immo haec omnia tamdiu rata manebunt ac fixa, *quamdiu reliqua fuerint neque penitus ex hominum memoria exciderint quae de haereticis tl contra haereticos in utroque iure canonico et civili statuta decretaque accepimus* 525.

Ut enim ab *iure canonico* sumamus initium, atque ab iis propterea ordiamur, quae synodorum canonibus 526, romanorumque pontificum auctoritatibus continentur, quaeque tum priscis 527 tum recentioribus canonum collectionibus 528 comprehenduntur; palam est his tradi haereseos atque haeretici descriptionem, characteres haeretici proprios definiri, haereticorum seriem proponi, dictasque in haereticos poenas sanciri.

Enimvero traditur descriptio haereseos his verbis⁵²⁹: „*Haeresis* graece ab *electione* dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque *eligat* disciplinam, quam putat esse meliorem." Cum hac autem penitus conspirat haeretici deitriplio, quae sic effertur⁵³⁰: „Qui sunt haeretici, nisi qui relictas Dei ecclesiae privatas elegerunt societates?"

Definiuntur propriae haeretici *notae*, propriique *characteres*, quorum prior est⁵⁸¹, ut quis aliquid proferat adversus ratam ecclesiae fidem, catho-

15i) His cognoscendis haud leviter profuerit contulisse tum opus inscriptum, *Riponse aux plaintes ties protestons isschante la prétendue persécution de Frtnce*, Paris, an. 1688; tum alterum «pus optimae frugis, auctore Ludovico Ibomassin, et cui titulus est, *Traité tymalique et historique des édits et ils autres nioiens spirituels et temporelts, dont on s'est servi dans tous les impis, pour établir, et pour maintenir iutile de (Eglise catholique*, Paris. MDCCIII.

Videsis praefationem Petri Courtantii ad epistolas rom. pontificum, et Andreae Gallandii syllogen dissertatio-süh de vetustis canonum collectionibus editam Veoetiis MDCCCLXXVIII.

Hoc inter cetera pertinent Συνο- iùv sive *Pandecte* canonum, 'auctore

Guilliello Beveregio; Nomocanon Photii vulgatus a Chrisfophoro lustello, eiusdem canonum syntagma, quod publici iuris fecit em. Mai *spicileg. rom.* T. VII, Gregorii Abulpharagii Bar-Hebraei Nomocanon, et ecclesiae armeniacae canones selecti, quorum omnium usum eopiamque eidem debemus viro summo in *Scriptorum vett.* T. X.

S2S) Cuiusmodi sunt syntagma alphabeticum Matthaei Blastaris, et quotquot eiusdem generis monumenta ab Iohanne Devoti recensentur in proleg. ad libros V. iuris canonici universi, capp. XVIII—XX. 42B) Caus. XXIV. quae. 111. can. XXVII.

44°) Desumpta est ex Isidori lib. I. sentent, cap. XVI.

43>) Caus. XXIV. quae. III. cann. XXVII—XXXI.

licamque professionem; aller vero, ul sciens prudensque id facial, tantosque sibi animos sumat quum noverit, aliam ab ea quam ipse profert, esse ecclesiae doctrinam, statamque sententiam.

Texitur haeticorum *catalogus* 531, eorumque nomina diris devoentur et anathemate percelluntur. „Hoc autem docente Chrysoslomo ’’, Christo prorsus abscindil, el diabolo tradit, ul salutis assequendae locua talis amplius non habeat. Qui anathema enim factus est, a Christo el fidelium societate separatur, et satanae adjungitur. El quemadmodum quae Deo dedicantur, a communibus humanisque operibus segregantur; ita vicissim quae maligno illi separantur, a divinis distrahuntur.“

Sanciuntur denique *poenae*, illaeque omnino gravissimae quibus conln haeticos animadverti debet, el de quibus cum alii innumeri’’, tum nominatim accurateque disserunt Prosper Farinacius 535, Iacobus Wieslnersn d Carolus Sebaslianus Berardius 537.

536. *Summa igitur canonicae legislationis*, cuius vim praeslantiamque enarrat Georgius Abulpharagius Bar-Hebraeus his verbis 538 : „Quid prodest homini, inquit quidam apud nos celeberrimus 539 , si pro stabilienda fide laborem quemlibet suscipiat, robur vero sacerdotalium canonum, quibus ecclesiasticus ordo coercetur et confirmatur, destruat?“ *eo manifestissime pertinet, ut haeretici quotquot sunt omnes, ah ecclesia praecisi /unditusque arulsi censeantur.* H

In eosdem namque generation omnes adamussim quadrant quae de arianis specialim Ebediesu testatur, quum nicaenos patres exhibet 540 „rt qui integrae laudis fidem confirmaverint, magistrosque et omnes cuiusvis haereseos antesignanos refutaverint, eosque anathemate percussos, a Christi

532) Haeticorum catalogus brevis ille quidem sed accuratus atque ex Isidoro acceptus proponitur can. XXXIX. cans. XXIV. quaest. III. Similis habetur apud Matthaeum Blastarem in syntagmate, littera A. cap. II.

*33) Apud Blastarem in praefat. ad syntagma, *περί ἀναίματος*, *de anathemate*: *Τούτο γάρ παντίλω του Χρίστου αποκόπτει, και τώ διαβόλω ἀνατι\$ησιν, ώ μηκίτι χώραν ίχειν τόν τοιοντον σωτηρία . άλλοτριούνται γάρ τον Χρίστου και τη τών κιστών όαηγϋρ^ω ^ ό ἀναμμα γίνόμινο , και προ κληρονται τώ σατανά. και ώ περ τά τώ \$ιώ ἀνατ&ίμενα τών κοινωρ και ανθρωπίνων πραγμάτων χωρίσεται, όντω ίκ του Ιναντίου τά τώ ~ο-*

νηρώ άφορισθίντα άποδιαρίίται τυτ θείων.

53’) Omnes videlicet itiris canonici interpretes ad lib. V. tit. VII.

535) Integra amplissimoque tractata de haeresi.

536) *Institute canonicae* lib. V. tit. VII. artt. V-VII.

537) Comm, in ius ecclesiast. unirer sum T. IV. P. 1. diss. II. cap. II

53s) Praefat. ad nomocanonem, pag. J. apud Mai *Scriptt. Vett.* T. X.

539) In margine dicitur Antbin® patriarcha.

s< °) *De verit. christ, religionis*, Tract. III. cap. IV. pag. 352. apud Mai I. c.

corpore tamquam morbida membra el insanabilia separaverint, catholicam ecclesiam omni macula vanarum superstitionum seclarumque spurcarum emundirent, facaque sil universa tellus ab ortu solis usque ad eius occasum, mens una el ecclesia una.“

537. Neque heic praeleriri silentio debet, *cum canonica legista-Hone civilem plenissime consentiret atque unum idemque ferri de haereticis indicium oportere, sive haec sive illa consulatur.*

Probe quidem teneo, iliisque ultro subscribo, quae in synodico libello constantinopolitanae ecclesiae his verbis efferuntur⁵⁴¹ : „In civilibus legibus, quamquam non ad harum lancem ecclesiasticae res librantur, nihilominus ad illustrandos si placet canones, ea quae de suffragiis sive electione dicuntur,

Hl) Apud Mai spicileg. rom. T. VII. praetat. IX: „Εκ τῶν πολιτικῶν νόμων, ἡ καὶ μὴ τῶ ἐκείνων ζυγῶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταλαντεύεται, ὁμῶ πρό σαφήνειαν τῶν ἱερῶν εἰ δοκεῖ κανόνων τὰ περί τῆ ψήφου θεωρηθῆαι οὐκ ἀκαιρον. ἔχει δέ ἡ τοῦτο νόμος οὕτω ' „Εἰ δέ οἱ ἱμῖλοι πε τὰ ψηφίσματα ποιεῖν, ἐν τῷ ἡμῶν ἡμῶν μὴ ποιήσουσι, τῆνικαὐτά τῶ ὡς τῶ τῆ ἰδία ψυχῇ ἐκείνῳ ὡ ἀρμόζει, τὸν ἐπίσκοπον χειροτονεῖτω. Σαφὴ ἡ ἡμεῖς, ἄλλοι γάρ εἰοιν οἱ ψηφιζόμενοι, ἡμεῖς ὁ χειροτονῶν ' ἀλλὰ τοῦτο διὰ ἡμεῖς; εἰρηθεῖαι δοκεῖ ἡμεῖς γάρ ὁ ὡ; τὰ ψήφου ἀπεναντία τῶν κανόνων ἡ ἐπιτρέπει. ὁπερ οὐδέποτε κρατήσαν μπειαι, ἀλλ' ἐν γράμμασιν μόνον κεῖται, ὡραχΓβ κεκραγόντων αὐτῶν, διὰ τὸ παρά ὡι πατέρων ἀπὸ τῆ ἐκκλησίας ἀεὶ, ὡ ἡμεῖς αὐτὸν τι, ἐξελάνθῃ τὸ τοιοῦτον ἀίταγμα' οὐδὲν γάρ κοινὸν πνεύματι καὶ κμίρα. εἰ δὲ καὶ περί τῶν ἐπισκόπων ἡμεῖς, ἀλλ' οὐδὲν διὰ τοῦτο τῆ ἐκκλησίας πώχριμα' ἀδύνατον γάρ δίχα Ψηφίσματος; ἐπισκόπου χειροτονίαν προβῆναι. τέω ἡ τοῦτο περί τῶν πολιτικῶν νόμων' εἰ ἡμεῖς; ἐπισκόπου ἡ πρεσβυτέρου ἡ διακονοὶ ψήφον οὐκ ἀνέχονται οἱ ἡμεῖς πατρι; παρὰ λαϊκῶν προβῆναι, πῶ ὑποτίθεται αὐτὴν ἐκείνην τὴν τὰ ψήφου ἡμεῖς χειροτονία ὅπως ὀφειλοῦσιν γινεσθαι ἡμεῖς θίαν καὶ διδασκαλίαν παρὰ λαϊκῶν

ἐκ τῶν ὡμένων παραδέξασθαι; εἰ γάρ τοῦτο δεῖξαι, οὐ πνευματικῶ πάντῳ ἀλλ' ἀνθρώπινῳ τὰ ἡμεῖς πραχῶνται, τῶν ψηφιζόμενων καὶ χειροτονούμενων ἐκ τότε πάντων ἀνθρώποι καὶ οὐ ἡμεῖς ἐντάλματα τελουμένων. εἰ οὐ καὶ ἄλλο τι συμβῇσεται' τῶν γάρ μεταγενεστέρων ἡμεῖς ἀρετόντων ἐπὶ τοῖς περί ἐκκλησιαστικῶν γεγραμμένοι, εἰ ἡμεῖς διὰ φιλοτιμίαν, τυχόν δὲ καὶ διὰ γνώμην οὐκ εὐαγῇ, ἡμεῖς λόντων φύραι καὶ Οὐγγεαί τὰ περί τῆ πίστεως ἡμεῖς διδάγματα, λαμβανόντων ἀφορμὴν ἐκ τοῦ γράψαι τίνα τῶν πρό αὐτῶν περί τούτων, νομοθετήσουσι καὶ αὐτοὶ πῶ μὲν οφείλει τὸ βάπτισμα γίνεσθαι, ὡ οὐκ ἀρετῶ αὐτοὶ ἀρτιτελούμενου' πῶ δὲ ἡ τῆ ἡμεῖς μυσταγωγία ἡμεῖς ἐπιτελεσθήσεται' καὶ ἄλλο περί ἄλλου, καὶ πάντε περί πάντων' οὐ γάρ στήσεται τὸ κακόν, ἀρχὴ δοθείη ἀτοπου, μέχρι ἀν ὑπορύττειν αὐτὸ τὸ τῆ τριάδος καὶ παραχαράττειν τολμήσουσι τῆ εὐσεβείας μυστήριον' ἀντὶ ὧν ἡμεῖς μὴ ταῦτα γένηται, οὐδεὶς ποὺ νόμος πολιτικὸς οὐδαμῶ οὐδέποτε τοῦ πνεύματος περιεγένετο * ἀλλ' ὡ περ τὰ νεκρά κυοφορούμενα βρέφη, αὐτὰ ἡμεῖς ἐναποζνήσκει ταῖς μήτραις, οὕτω καὶ τῶν πολιτικῶν νόμων ὅσοι τοῖς τοῦ πνεύματος ἀντιφάγγονται, νεκροὶ καὶ ἀνεβίαιοι αὐτόθεν ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς ἐκφέροντα

considerare non est intempestivum. Sic ergo de electione lex⁵⁴»: (*quod si ii, qui suffragia conferre debent, intra semestre tempus id minime fecerint, tunc animae suo periculo, is ad quem pertinet, episcopum ordinet.* Perspicua sententia est, etenim alii sunt qui suffragia conferunt, alius qui ordinat. Verum haec de laicis dicta videntur; namque his lex, contra canonum auctoritatem, suffragia permittit: quae res tamen firmitatem nullam obtinuit, sed in scriptis otiosa iacet: frustra enim clamitant leges, propterea quod patres mandata huiusmodi, tamquam aliena et obtrusa, ex ecclesia repulerunt. Non enim quidquam commune habent spiritus et gladius. Quod si forte de episcopis loquitur lex, nullum hinc praeiudicium contra ecclesiam conflatur, quandoquidem sine episcopali suffragio ordinatio nulla peragitur. Sed hactenus de civilibus legibus. Nam si vel unius episcopi aut presbyteri aut diaconi electionem non patiuntur patres a laicis procedere, quomodo hi legem vel doctrinam a laicis proponi tolerarent, quae electionum atque ordinationum normam praescriberet? Si enim hoc eveniret, iam non spiritualiter sed humanitus res divinae administrarentur; siquidem exinde tum electiones omnes tum ordinationes humanis non divinis iussibus fierent. Ex quo quoque consecranea deducerentur: fortasse enim posteri nostri aegre ferentes ea quae in iure ecclesiastico scripta sunt, sive ambitione inflati, sive etiam ob mentis aliquam pravitatem, perturbare et confundere divinos fidei nostrae articulos volent; captantesque ansam ex iis qui ante ipsos scripserunt, leges et ipsi statuent, quomodo baptismum administrari debeat, ceu si minime ipsis placeret quod hactenus est factitatum: item quo ritu sacrae missae liturgiam perfici oporteat; sicque alius alia praescriberet, cunctique de omnibus statuere vellent. Neque enim ullus esset mali finis, si hoc absurdum initium fieret, donec ipsum audacter suffoderent Trinitatis mysterium, atque universam delegerent religionem. Quamobrem ne talia eveniant, nullam uspiam ullo tempore civilem legem dominari spiritui concessum fuit; sed veluti emortui conceptus in ipsis extinguuntur uteris, sic quaecumque civiles leges spiritui contradicunt, cassae viribus iam usque ab origine mortuaeque pariuntur.“

538. Probe item teneo, illisque ultro subscribo quae Anastasius sinaita verissime docet in opusculo a Caveo memorato⁵⁴³ et nondum edito, cuius titulus et initium ita se habent⁵⁴⁴: „Demonstratio quod magna et angelica

51-) Penes Photium in *syntagmate*, pag. 49.

543) Hist, litter. T. II. pag. 115—116.

544) Apud Mai l. c. §. X: *Απτοόειξι ότι μέγα και άγγελιχόν αξίωμα η ιερωννη⁹ και ότι αδύνατον άναχρινεΟ&αι αρχιερέα ύπο λαϊκού αλλ ύπό μείζονο αρ/έβριω , χαζώ και οι άγιοι χανόνε*

φαβίν' χαζάχερ και εν rrj ixhflcMai iOτορια Φίλωνο του φιλοϋόφου. — Ο μών τον ιερέα, τον θεόν τίμηόίΓ i ii μαζών τον ιερέα χαταφρονείν, ύδω βαινων και ει τον θεόν ένυβύίϋει χοτιο δεχόμενο υμά , φηβίν, εμε δέχεται και ετερο αλλαχού⁹ του ιερεί φηοίν εντίμου έχε⁹ εντεύθεν έμαάον ci*

sil dignitas sacerdotum ; el quod omnino fieri nequeat, ut iudicet laicus de sacerdote, qui nonnisi a maiore pontifice indicandus est, uti sancti canones affirmant, el in ecclesiastica eliarn Philonis philosophi historia dicitur 5 4 5. — Qyi sacerdotem honorat, Deum quoque honorabit; qui autem sacerdotem spernere assuescit, ulterius progressus, Deo ipsi contumeliam aliquando 10-feret. Qui vos recipit, inquit Christus, me recipit. Alius vero alibi: sacerdotibus Domini, inquit, honorem exhibete. Profecto el iudaei hinc Deum aspernari didicerunt, quod Moysem spreverint, el lapidibus appetiverint.⁴⁴

539. Attamen concentus sane mirus qui extilil sacerdotium inter et iuperium, inter ecclesiae canones legesque civiles, suadere omnino debuit ne principum decreta, profectaeque ab iisdem sanctiones quodam veluti supercilio negligerenlur^{54 6}. „Praesertim quum civilis iuris cum canonico compinlio,⁴⁴ ul Cardinalis Mai scite notat 5 4 7, „nullas habeat utilitates, el nullum per se vilium redolere videatur. In corpore iuris anleiusliniane antiqua estai mosaicarum el romanarum legum collatio. Insuper in francorum regum capitularibus, et in barbarorum legibus apud Cancianum, quot quanlaque hniusmodi habemus! Non quod saecularis potestas rem religiosam gubernare queat 54 8 , vel quicquam contra canones imperare; sed quia disciplinam iutficiis episcopalibus iam constitutam boni principes regia vi roborandam eiusque praxitn imperandam curabant.⁴⁴ Expectandum igitur fuit, ul Leo Aliatius 5 4 9 non adeo acerbe nomocanonum rationem insectaretur, neque illam assentationi in principes tribulam infinite vellet. „*Occidentalium* episcoporum, praecipueque romanorum pontificum,⁴⁴ subdit em. Mai^{55 °}, „pro tuenda spiritalis rei libertate notissimus vigor est: remissiores interdum visi sunt faeci, quamquam eos luculenter defendit Allalius^{5 5 1}, adductis multis in nedium testimoniis, quae graecam etiam ecclesiam libertatem suam pro viribus conservasse demonstrant.⁴⁴

Quam pro viribus ab ipsa quoque *armeniorum* ecclesia fuisse defensam. non obscure ostendunt canones synodi tevinensis 5 5 2 , e quibus haec

*iuiaioi τοῦ διου καταπρονεῖν, ori H/w-
itr; χαηφρόνησαν, ὅτι αὐτόν ἐλί9αζον.*
“*) Locus qui ab Anastasio citatur
n deperdita Philonis christiani historia,
idem est quem refert Glycas in Anna-
Shu, pa*. 282. edit. Paris.

*..) His permoti caussis non Photius
«6 et Matthaeus Blastares, sed prac-
stMtiisimi quique canonum interpretes
e» quo par erat in pretio civilia iura
hkieronL
“’) *Spicileg. rom.* T. VII. praefat.
j. VIII.

5«8) Qua de re vel ipse anglicanus Be-
veregius egregie disserit in proleg. ad
pandectas canonum, cap. II.
5”) *De consensit*, lib. I. cap. XV.
55°) L. c.
»«>) L. c.
»»«) Apud Mai *Scriptt. vett.* T. X.
pag. 310. Hi autem canones conditi
perhibentur anno quarto Constantini piis-
simi graecorum imperatoris iussu Ner-
setis Scinogh armeniorum Catholici, et
aliorum aliquot episcoporum ob confir-
mandos ceteros sanctae ecclesiae cano-

deflorasse sufficiat555 : „Quando nobiles viri domos suas hominesque partiuntur, tum ecclesiasticos quoque summa cum avaritia vexare solent. Atqui homines ecclesiastici a tribulis pendendis immunes sunt: etenim sanctus Gregorius et rex Tiridates hoc heredibus ecclesiae privilegium concesserunt, ut a saeculari potestate omnino liberi essent, quam rem regi quoque persarum persuaserunt. Siquis ergo princeps ab ecclesiasticis vectigalia exigat, bene-
benedictione careat ecclesiae, et sanctorum omnium, nominalimque sancti Gregorii Illuminatoris, alque huius nostrae synodi: neque ullus umquam sacerdos pro eo missam offerre praesumat, donec resipiscat44 El continuo „Principes saeculares non praesumant coenobiarchas constituere, vel constitutos propria voluntate deponere, neque cum domesticis suis in monasteriis habitare, uti nonnulli ausi sunt.44 Quibus ista respondent 555 : „Principes ηω audeant tributa exigere a xenodochiis, uti nonnulli audacissime alque iniuste fecerunt.44

540. Ne itaque nimii simus, illis omnibus ultro praetermissis que magno numero ex capitularibus francorum, ex legibus visigolliorum, burgrationum, alamannorum, baiuvariorum, ripuariorum, saxonum, anglorum, verinorum, frisionum et longobardorum, ilemque ex βασιλικών libris, proum foret colligere; ex utroque duntaxat Theodosii el iustiniani codice ea mutabimur, quae in rem nostram opportuniora videantur.

El principio quidem ne ancipili *haereseos* nomine decepti aberremus, perspicua eiusdem *descriptio* his concepta verbis habetur 556 : „Haereliconm vocabulo continentur, et latis adversus eos sanctionibus debent succumbere. *qui rei557 levi argumento a iudicio catholicae religionis et tramite detecti fuerint deviare.*u

Verum I. quid illa sibi volunt, *vel levi argumento?* Tum II. quodnam intelligi debet *iudicium catholicae religionis*, et quinam eiusdem *trama?*

Iacobus Gothofredus iis rationibus, quibus nihil opponas meriloque acquiescas, luculenter evincit 558, *argumenti* nomine heic nullatenus significar. sive suspicionem praesumptionemque ex coniecluris obortam, simplexque indicium, sive ἀπόδειξιν, paremque gignendae fidei probationem ; sed omni: significari thema, propositionem, titulum ac fidei caput. Qua interpretatio^ ex usu loquendi 559, ducluque sermonis asserta, suffragio Accursii el Alberis

nes, et ob rectum ordinem antistitum et cleri constabiliendum. L. XXVIII, et Cod. iustin. lib. I. tit I L. II.

443) L. c. can. IX. pag. 311.

44M) Ibid. can. X.

444) Ibid. can. XI.

44β) Cod. Theodos, lib. XVI. tit. V.

447) Particula *vet* idem notat ac »
tern, tantum, ut alibi in codice passi* i

44S) In comm, ad lib. XVI. cod.tk
dos. tit. V. L. XXVIII. pag. 147.

449) Cf. Quintiliani lib. V. cap. I

confirmata, illico pergīt 460 : „Illa, *vel levi argumento*, iungenda sunt non cum voce *detecti*, verum cum voce *deviare*. Unde iam manifestum, *levi argumento deviare* a iudicio catholicae religionis et tramite, idem valere atque deviare vel in levissimo articulo el propositione fidei, et haereticam propositionem tueri, quanlumcumque ea levis videatur. Denique verba illa, *rd levi*, pertinent non ad levitatem probationis, sed ad apparentem rei el propositionis levitatem; nempe quamlibet levis exerratio sit in rebus fidei, haeresis esl.“ Quo sane refertur insignis Augustini disputatio 561, cuius ea iis est, ut inductionis pondere ostendat, omnem omnino errorem reficiendum esse, et omnem omnino fidei veritatem amplectendam.

541. Iam de allero capite, *deque iudicio catholicae religionis* non est cur solliciti ambigamus.

Cuiusmodi enim existimari illud debeat, pleraque ex superioribus demonstrant; lum haec demonstrant Ambrosii verba 562 : „Quamvis Lucifer *cahrilaniu* pro fide exulasset, el fidei suae reliquisset heredes, tamen non est fides in schismate : el licet fidem erga Deum teneret, tamen erga Dei ecclesiam non tenebat, cuius patiebatur velut artus dividi et membra lacerari.“

Demonstrant verba Augustini 663 : „In venire ecclesiae veritas manet, (hiisquis ab hoc ventre ecclesiae separatus fderit, necesse est ut falsa sequalur.“

Demonstrat imperatorum Gratiani, Valentiniani et Theodosii edictum de fide catholica ad populum constantinopolitanum 564 : „Cunclos populos, quos clementiae nostrae regit temperamentum, in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum apostolum tradidisse romanis 565 , religio usque tone ab ipso insinuata declarat: quamque pontificem Damasum sequi cla-

»·) L. c.
in) Habetur in libro *de agone diri-*
iliano a capite XIV. ad finem usque.
·n) In fun. Satyri fratris.
·n) Io ps. LVII.
*»)Cod. Theodos, lib. XVI. tit. I.
1ll. Cod. lust. lib. I. tit. I. I. I. et Ba-
ulk, lib. I. lit. I. 1. I: Πάντα τού δή-
wi; ου; τη ήμετίρα φιλανθρωπία
ίννη ri κράτο , ίν τοιαύτη βουλόμεθα
ία'πιία αναΟτράρεσθαι, ήν τον θειον
έjotroion Πέτρον παραδεδωκέναι τοί
ώκίοϊζ, η ,ταρ' αυτου μέχρι νυν εμφα-
Htfdfa λατρεία άνακηρύττεΓ ήν άρχ-
φρ; JáuaOo;, ο και διάδοχο αυτου
ιτ-άζει. και Πέτρο Αλεξάνδρειά επί-

σκοπο , άνήρ άποστολική άγιότητα ' τούτ-
εΟτιν, ινα κατά την άποθτολικήν παρά-
δοσιν, και την ευαγγελικήν διδασκαλίαν
πατρό , υιού, και αγίου πνεύματο , μίαν
θεότητα εν όμοια τή ουσία, και άδιαι-
ρέτω τριάδι πιστεύωμεν· τούτω τω νόμω
άκολουθούντε , τό τών χριστιανών καθο-
λικόν όνομα κελεύομεν ενούσθαΓ τού
δε λοιπού άνοήτου και μανιώδει κατα-
δικάζομεν, τού τήν τών αιρετικών δο-
γμάτων δυ φημίαν άσπαζομίνου τή θεία
πρώτον εκδικηθεί, επειτα δε τή ήμετέρα
ροπή, ήν ίξ ούρανού θεία εύδοκία είλή-
φαιεν, τιμωρία καθυποβάλλ.εσθαι.
56ft) Conferendi sunt Origenes *περί*
αρχών lib. IV. cap. II et Tertullianus
de praescripti. cap. XXI.

rei 566, et Petrum Alexandriae episcopum, virum apostolicae sanctitatis: ut secundum apostolicam disciplinam 567, evangelicamque doctrinam, Patris et Filii et Spiritus-sancti unam deitatem sub parili maiestale et sub pia trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum catholicorum5's nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes vesanosque indicantes, haeretici dogmatis infamiam sustinere: nec conciliabula eorum ecclesiarum nomen accipere: divina primum vindicta 569, post etiam motus nostri, quem ex caelesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos/

Demonstrat Iustinianus, qui Epiphanium praesulem byzanlinum sic alloquitur 57°: „Cognoscere volentes tuam sanctitatem ea omnia quae ad ecclesiasticum spectant statum, necessarium duximus hisce ad eam uti divinis compendiis, ac per ea manifesta eidem facere, quae iam moveri coepta sunt Cum itaque comperissemus quosdam alienos a sancta catholica et apostolica ecclesia impiorum Nestorii et Eulychetis sequutos deceptionem, divinum antehac promulgavimus edictum, per quod haereticorum furores reprehendimus, ita ul nullo quovis omnino modo immutaverimus, immutemus aul prader-

566) Videsis Ambrosiastrum in II. ad Tim. III. 15, et Hieronymum in epist. ad Theopbilum scribentem: „Sed tu scito nobis nihil esse antiquius quam Christi iura servare, nec patrum transire terminos, semperque meminisse romanam fidem apostolico ore laudatam, cuius se esse participem alexandrinaecclesiagloriatur.*.

567) Innocentius I. epist. ad Decentium: *Quis enim nesciat aut non advertat id quod a principe apostolorum Petro romanae ecclesiae traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari cathedris?”

aeft) De appellatione *catholici* omnibus detracta haeticis, post Pacianum epist. I. ad Sympronianuro, uberrime disserit Augustinus *con. epist. fundamenti*, cap. IV, *de unitate eccles.* cap. I, et *con. Faustum*, lib. XXXII. cap. XVII.

569) Forte innuitur atrox Arii mors, de qua praeter alios innumeros ipsi quoque testantur luciferiani in libello oblato Valentiniano, Theodosio et Arcadio imperatoribus.

Cod. Iust. lib. I. tit. I. §. VII: /"ινώοχιῖν βουλόμενοι ttjn Οην άγιωδύνην

πάντα τά ει εκκλησιαστικήν όρώντα & τάσταύν, άναγκαίον ήγησάμεόα τούτοι; προ αυτή χρήύασθαι ταί θείαι foil* βαῖ, χαί df αυτών δήλα αυτή xaraúrr- Oai τά χινηθέντα. εύρόντε γαρ μα; άλλοτρίου τή άγια καθολική χαίM* Oτολική εκκλησία, τή rcJv Αί στορίου χαί Ευτυγχίω ακολουθούντο; πλάνη, χαί ταῖ τούτων βλαΟρημιαί χρημένου, θειον προτεθήχαμεν ήύιχτοι, δι ου τήν τών αιρετικών μανίαν ήΙή&· μεν, ούδέν παντελώ έναλλάξαντε, η σαζ· λάττοντε, ή παρεξελθόντε τή μέχρι ni ούν θεω κρατούση εκκλησιαστική xars· στάσεω, αλλά διά πάντων φυλάττοι; τήν χατάϋταΟιν τήν ένώσεω τών άγιατί των εκκλησιών τή προ τον αγιώταιη πάπαν τή πρεσβυτέρα Ρώμη, .ipðς ci χαί τά όμοια τούτοι γεγράφαμεν. Οντι γαρ άνεχόμεθά τι τών ει έκκλησιαίτιχτι όρώντων κατάσταΟιν, μή χαί τή αύτά άναφέρεσθαι μαχαριότητι, ώ κερνώ ουδη πάντων τών όσιωτάτων τού S& ίερεων* χαί επειδή οσάκι έν τούτοι roi; μερεΟιν αιρετικοί άνεφύησαν, τή γνfc-úr χαί ορθή χρίσει τού εκείνου σιβασμ^π θρόνου καθηργήθησαν.

gressi simus cum, qui nunc usque, coadiuvante Deo, servatus est, ecclesiasticum statum ; sed in omnibus servato statu unitatis sanctissimarum ecclesiaruui cum ipso sanctissimo Papa veteris Romae, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim patimur ul quicquam eorum, quae ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad eiusdem referatur beatitudinem : quum ea sil caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum 5 71, vel eo maxime quod quoties in eis locis haeretici pullularunt, et sententia et recto iudicio illius venerabilis sedis coerciti sunl.“

Demonstrat memorata eiusdem epistola ad Iohannem pontificem, cuius exordium sic habet511 : „Reddenles honorem apostolicae sedi et vestrae sanctitati (quod semper nobis in voto et fuit et est), et ut decet patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia quae ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad notitiam deferre vestrae sanctitatis: quoniam semper nobis fuit magnum studium unitatem vestrae apostolicae sedis, et statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hactenus oblinet et incommote permanet, nulla intercedente conlrarietale. Ideoque omnes sacerdotes universi orientalis tractus, et subiicere et unire sedi vestrae sanctitatis properavimus. In praesenti ergo quae commota sunt (quamvis manifesta et indubitata sint, et secundum apostolicae vestrae sedis doctrinam ab omnibus semper sacerdotilibus firme custodita el praedicata), necessarium duximus ut ad notitiam vestrae sanctitatis perveniant. Nec enim patimur quicquam, quod ad ecclesiarum statum perlinet, quamvis manifestum et indubitatum sit quod movetur, nt non etiam vestrae innotescat sanctitati, quae caput est omnium sanctarum ecclesiarum/”

Demonstrant litterae Iohannis pontificis ad Iuslinianum, in quibus legi-
ioss””: „Inter claras sapientiae ac mansuetudinis vestrae laudes, chrisli-
nissime principum, puriore luce tamquam aliquod sidus irradiat, quod amore
Mei. quod caritatis studio edocti ecclesiasticis disciplinis, romanae sedis reve-
rentiam conservatis, et ei cuncta subiicilis, et ad eius deducitis unitatem, ad
cuius auctorem, hoc est, apostolorum primum, Domino loquenle praeceptum
est, *pasce oves meas*: quam esse omnium vere ecclesiarum caput, el patrum

I:I) Hinc illa Philippi legati aposto-
lieae sedi* in ephes. synodo act. II.
A’oñ ignorat vestra béatitude totius ce-
teroramqae omnium apostolorum princi-
pe et capot beatum Petrum exlitisse.*'

r:) Cod. Iostin, lib. I. tit. I.

>n) Ibidem et Basilic, lib. I. §. VIII:

Εἰ ἡ λαμπρότητι τῇ ὑμετέρα πραότη-
% ἰ ἰχαινο χριΟτιανικωτατο βαύλεων,
ώ ιαΟαρωτάτω φοτί καθαπερ τι άϋτρον

PaajRjj Comm, de Ecclesia. II.

ακτινοβολεί, τό μεν γάρ τή τη πίϋτεω
ϋχεϋεΓ τό δε τη τή αγάπη βπονδή,
εκπαιδευθέντε ταϊ εκκλ.ηΟιαϋτικαί διδα-
χαι , του ρωμαϊκόν θρόνου τήν αιδώ
φυλάττετε> καί αύτώ τά ὑύμπαντα ὑπο-
τάϋϋετε^ καί πρό τήν εκείνου προ άγετε
ενώτητα, πρό ον άρχηγόν, τούτεΟτι τόν
τών άποϋτόλ.ων πρώτον ό κύριο εἶρηκε
προϋτατικώ * ποιΐμαινε τά πρόβατά μου.

regulae 574, et principum statuta declarant, et pietatis vestrae reverendissimi testantur affatus." Hinc aurea eiusdem sententia 575: „Haec est igitur ver» vestra fides, haec certa religio: hoc beatæ recordationis, ut diximus, pares omnes, praesulesque romanae ecclesiae, quos in omnibus sequimur, docuerunt: hoc sedes apostolica praedicavit hactenus et inconcusse custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contradictor exlitterit, alienum se ipse a sancta communione, alienum ab ecclesia iudicabit esse catholica/

542. Quisque ergo probe videt animoque assequitur, *iudicium catholicae religionis* non esse privatum sed publicum, non singulorum proprium sed universis commune, non subiectivum sed obiectivum, ac prorsus unum idemque cum doctrina quam tenet, et fide quam is Christianus coelus profitetur, qui quum catholicus sit, in cathedra Petri, veluti in centro, ad unilatam revocatur.

Sicut» autem hoc catholicae religionis iudicio orthodoxiae norma continetur, ita propositio quaeris ab hac norma devia est haeresis, omnesque sunt haeretici, qui obfirmato pertinacique dissensu eidem refragantur.

Porro fas ne est arbitrari, ut qui prudentes volentesque haeresim sectantur, iidem cum ecclesia non secus ac illius membra cohaereant? Nemo id dixerit, qui hactenus enarrata perceperit: nemo id dixerit, qui *Ululas* in codice haereticis factos expenderit 576: et nemo id dixerit, qui animo reputaverit haereticis constanter *opponi**11 tum *orthodoxos, purae religioni deditos, catholicae legis religionisque cultores, atque omnino eos quos reclat observantiae cultus et pulchritudo delectant;* tum iisdem eorunique factionibus constantes *opponi* 578 *ecclesiam, ecclesiae perpetuam sanctitatem, puram religionem, orthodoxorum sectam et disciplinam, communionemque catholicam.*

543. Itaque ne qua germani ecclesiae filii religionis societate cum haereticis iungerentur, civilium legum latoribus visum est, plerosque ex hisce omnes *singulatim nominare* 579 et quadam veluti infamiae nola inurere.

s7<) Consuli possunt Augustinus epist. CLXII, et ementitus Augustinus, in qq. ex vet. et nov. test. q. CI.

»'») L. c.

57β) Refero verba quibus Iacobus Gothofredus utitur in paratitlo ad lib. XVI. tit. V. scribens: „Haeretici per synonyma alia describuntur. Dicuntur scilicet sectatores haeresum l. 14, eos haeresum errorem exagitare l. 1, opinionem Dei plectibilibus profanis imminuere l. 5, eos verae religionis venerabilis cultum, et catholicae observantiae iidem sinceram

condemnare l. 12, eos in Deum misent vesaniam coniurationis exercere l. 14 Dicuntur et diversi dogmatis sectatores l. 47, catholicae sectae inimici l. 42. acrosanctae legis inimici profani l. 4. d catholicae sectae adversarii.*

*77) Cod. Theodos, lib. XVI. tit. i II. 1—6—7—11.

i7S) Ibid. II. 2—3—6—7—46-47-54

i79) Horum catalogum ex theodosim codice desumptum exhibet Gotbofreifô ad lib. XVI, tit. V. in paratitlo n. 4.

til perspicue evidenlcrque innotesceret quinam omni studio curaque vitandi forent.

Quibus minime contenti et aliud adiecere commemoratione dignissimum, quo eo spectarunt ut si obtineri tandem posset, a captivitate erroris profa- iisque conventibus haeretici eximerentur. Ecquas enim artes non adhibuere, quasve reliquas fecerunt industrias civilis auctoritatis proprias, sive ne hae- retica pestis latius diffusa in humanam perniciem acerbius grassaretur, sive ne tristissima contra ecclesiam rebellio, actis radicibus, diuturnitate polleret?

Huc dubio procul *edicta* perlinent, quibus haeretici ad fidem unitatem- que catholicam invitabantur580, huc *pollicitationes* Christiana benignitate eisdem factae584, huc habitae de religione *collationes*, designalique cogni- tores58*, atque huc *interdictorum poenarumque vis* ingens et copia 583, " ut iniecto saltem timore perculsi manus darent, qui veritatis salutiferae amore, non uti par erat, commoverentur.

Quae quidem omnia paucis complexi sunt Theodosius et Valentinianus Augusti lege edita anno CDXXV, cuius haec sunt verba584: „Omnes585 haereses, omnesque perfidias, omnia schismata, superstitionesque gentilium, omnes catholicae legis inimicos inseciamur errores 586. Si quos vero haec quoque clementiae nostrae statuta poena comitetur, et noverint sacrilegae superstitionis auctores, participes, conscios, proscriptione plectendos: ut ab errore perfidiae si ratione retrahi nequeunt, saltem terrore revocentur: et universo supplicationum aditu in perpetuum denegato criminibus, debita seve- ritate plectantur."

EXTERORUM IUDICIUM

544. Superest postrema eademque splendidissima confirmatio ex iis derivata, *quae priscis monimentis de ratione agendi tam ipsorum haereti- etrum. quam iudaeorum et gentilium consignata novimus.*

Ex universa namque historia compertum est quam quod maxime, sin- gulas *haeticorum* secias ita semper existimasse, ac pro stato fixoque iudicio

”.) Cod. Theodos, lib. XVI. tit. V. B. 3-6-38.	H. E. lib. VII. cap. XXIX. refert atque ita se habent: ηζlό μοι, ώ βαβιλεύ, χαΟα- ράν την γην τών αιρετικών, κάγώ Θοι τόν ουρανόν αντίώβω* Ουγκά9ελέ μοι του αιρετικού , κάγώ ΟυγκαΟελώ Θοι του χέρΟα . Mihi, o imperator, terram hae- reticis purgatam tribue, et ego tibi caelum tribuam; tu mihi in profligandis haeticis subveni, et ego tibi in profli- gandis persis subveniam.*»
”.) Ibid. ll. 40—41—52—62—64.	
«») Ibid. I. 55.	
*) De quibus consulendus est Bing- hmos, <i>Origg. ecclesiast.</i> lib. XVI. cap. Fl. V-VL	
»») Cod. Theod. lib. XVI. (it. V. l. 63.	
u\$) Supple <i>quidem</i> ,	
H<) Nolim heic praetermissa Nestorii verba ad Theodosium, quae Socrates	

ita semper semel gessisse, ul reliquae eiusdem nominis factiones a corpore ecclesiae alienae seiunctaeque haberentur. Quod nimirum vel ipsis haereticis claruerit, alque adeo claruerit marcionilis, monarchianis, arianis, pneumalomachis, celerisque pestibus, heterodoxas secias ab ecclesiae limine proturbatas extra eiusdem girum anathemate percussas iacere.

Quid vero *iudaei*, quidve *gentiles*? Ne ipsos quidem latuit a vera ecclesia veraque Christi sponsa haereticos coelus summopere distare, proindeque quum in hanc crudelissime debaccharentur, illos contra pacatos sedalosque praeteriere. Egregie Iustinus, qui commemoratis simonianis, menandrianis ac marcionilis, oratione ad Antoninum pium conversa subdit 587: „Omne\$ qui ab istorum disciplina profecti sunt, christiani vocantur, quemadmodum etiam qui dogmata communia non habent inter philosophos, impositum nomen philosophiae commune habent. An vero etiam nefanda illa fabulosaque facinora perpetrent 588, lucernae eversionem promiscuosque concubitus humanarumque carniū epulas, non scimus 589\$ at eos a vobis neque vexari neque occidi, saltem ob dogmata, novimus 58°.“

545. Hisce prorsus similia tradunt Origenes contra Celsum disputans 591, Tertullianus in libro quem graecorum more *scorpiacen* inscripsit 592,

587) Apoioḡ. I. n. 26: Πάντε οἱ ἀπὸ τούτων ὀρμωμένοι, χριστιανοὶ καλοῦνται, ον τρόπον καὶ οἱ ον κοινωνοῦντε των αὐτῶν δογμάτων εν τοῖ φιλοσοφοι τό επικαλούμενον ὄνομα τῇ φιλοσοφία κοινόν εχονῶιν. εἰ δε καὶ τὰ δῶσφημα ἐκεῖνα μυθολογούμενα ἔργα πράττουΟι, λυχνία μεν ανατροπήν καὶ τὰ ἀνεδην μίξει καὶ ἀνθρωπείων σαρκῶν βορά, οὐ γνωσκομεν' ἀλλ' ὅτι μὴ διώκονται μηδε φονεύονται ὑφ' υμῶν, καν διὰ τὰ δόγματα, ἐπιΟτάεθα.

5a8) De horrificis criminibus, quorum Iustinus rursum meminit Apolog. I. nn. 10—23, quaeque christianis gentiles pariter ac iudaei penes eumdem in dialog, cum Tryph. nn. 10—17—108. et penes Ori<ienem con. Celsum, lib. VI. n. 27. affingere solebant, nimirum, confirmantibus Athenagora in *legat, pro christ.* n. 3. et ecclesiis viennensi et lugdunensi apud Eusebium H. E. lib. V. cap. I, & viOrtia δειπνα καὶ οιδιπόδειον μίξει, utiliter conferuntur quae Caecilius blaterat in Minue. Felic, Octavio cup. IX.

ss9) Haec cum iis componenda sunt quae Iustinus habet n. *23.

59°) „Duo,“ adnotante Marano, «docet s. martyr, primo haereticos a persecutione tutos et immunes esse, deinde si qui ex illis occidantur, saltem non occidi ob ipsorum opiniones, sed quia (sic enim intelligendum videtur) facinus aliquod commisere, (luo autem argumento utitur s. Iustinus ut probet solam in christianis veritatem puniri et damnari, eodem alii patres usi sunt ut veritatem in sola reperiri catholica ecclesia probarent. C(.

s91) *Con. Celsum*, lib. VI. n. 11.

59î) *Scorpiæ*. cap. I. De quo Tertulliani libro sic habet con. Vigilantium Hieronymus: „Scribit adversum liaeresiam tuam, quae olim erupit contra ecclesia“. Tertullianus vir eruditissimus insigne volumen, quod Scorpiacum vocat rectisimo nomine, quia arcuato vulnere ia ecclesiae corpus venena diffudit.*

elluculentissime Cyprianus, qui laudatis vel stantium triumphis vel gloriosis lapsorum confessionibus, e vestigio Cornelium appellans subdit 693: „Quid id haec Novatianus, frater carissime? Ulrumne iam deponit errorem? An «to, qui dementium mos est, ipsis bonis et prosperis nostris plus adactus est ad furorem: et quo magis ac magis dilectionis ac fidei crescit heic gloria, jffic dissensionis et zeli recrudescit insania; nec vulnus suum miser curat, sed adhuc gravius el se el suos vulnerat; in perniciem fratrum lingua sua perstrepsens, et facundiae venenatae iacula contorquens; magis durus saecularisphilosophiae pravitate, quam philosophiae dominicae lenitate pacificus; desertor ecclesiae, misericordiae hostis, interfector poenitentiae, doctor superbiae, veritatis corruptor, perditor caritatis? Agnoscit ne iam qui sit sacerdos Dei, quae sil ecclesia et domus Christi, qui sint Dei servi quos diabolus infestet, qui sint christiani quos anlichristus impugnet? Neque enim quaerit Cios quos iam subegit, aut gestii evertere quos iam suos fecit. Inimicus et testis ecclesiae, quos alienavit ab ecclesia et foras duxit, ut captivos et victos5” contemnit, el praeterit eos, el pergit lacessere in quibus Christum cernit habitare 595.“ A qua doctrina ne tantillum quidem discedens, ita Lucium pontificem de exsilio reducem alloquitur 596: „Intelligimus, frater carissime, et tota cordis nostri luce perspicimus divinae maiestatis salutaria el sancta consilia, unde illic repentina persecutio nuper exorta sit, unde contra ecclesiam Christi el episcopum Cornelium beatum martyrem, vosque omnes saecularis potestas subito proruperit: ut ad confundendos haereticos et retundendos ostenderet Dominus quae esset ecclesia, quis episcopus eius ceos5” divina ordinatione delectus, qui cum episcopo presbyteri sacerdotali tenore coniuncti, quis adunatus et verus Christi populus dominici gregis caritate connexus; qui essent quos inimicus lacesseret, qui e contra quibus tabolus ut suis parceret. Neque enim persequitur et impugnat Christi adversarius nisi castra et milites Christi. Haereticos prostratos semel, et ipsos suos factos contemnit et praeterii: eos quaerit deiicere quos videt stare.“

Ecquid igitur tandem est consequens, quidve cum iis quae disseruimus,

»») Epist. LVII. al. LX. ad Cornelium.

*) Al. *victos*.

”) Petrus Coustantius in subiecta Mutatione scribit: „Rigaltius ex his 'endi observat, Novatianum immerito rwis pro martyre habitum. Hinc certe pohitnr, schismaticum illum nihil molitiae pertulisse, cum Gallus adversus Cineliom et sanae doctrinae sectatores 'neret. Cur vero ita cum illo actum •t. valde sobtili ratione Cyprianus ex- prit. Code non sinit vir sanctus, ut

in turbulento tempore veritatem ab ea parte stare iudicemus, quae persecutio- nis expers pace frueretur. Sed ne quis perfidus inde sibi blandiatur, quod persequutionem sustineat, hanc interdum perfidiae poenam censeri debere statim docet.”

s96) Epist. LVIII. al. LXI. ad Lucium pontificem.

s») Quem *unum* in ecclesia esse oportere Cyprianus proxime docuerat, et alibi non infrequenter confirmat.

penitissime copulatum? Istud profecto, *haereticos ad propinquam ecclesiae materiem nullatenus perlinere, ab ecclesia esse plane divisos, neque illius ecclesiae membris accenseri posse*, cuius speciem formamque Eusebius depingens ait 598 :

„Sed hae daemonis artes nequaquam in diuturnum tempus ei profuere, quippe quum veritas ipsa se ipsam adslrueret et commendaret, progressuque temporis clarius in dies elucesceret. Et adversariorum quidem inventa a semelipsis confutata confestim extincta sunt: aliis super alias exorientibus sectis⁵⁹⁹, quum priores assidue diffluerent, et in multiplices ac multiformes errorum species vario quaeque modo evanescerent. Catholica autem ecclesia, quae sola vera est semperque sui similis et constans, novis quotidie incrementis augebatur: gravitate, sinceritate, ac libertate, modestia denique et sanctitate vitae cuiusdam philosophiaeque divinae, omnium oculos non graecorum modo verum etiam barbarorum perstringens. Simul etiam extincta est temporis lapsu calumnia illa, quae universae religioni nostrae afficta fuerat. Mansitque tandem disciplina nostra, sola omnium consensu superior et victrix^{60°}, ac prae reliquis seclis modestia, gravitate, divinaeque sapientiae praeceptis excellere ab omnibus indicata: adeo ut exinde ad nostra usque tempora nemo sit ausus ullam infamiae labem fidei nostrae adspargere, aut aliquam eiusmodi calumniam inferre, qualem veteres illi nostrae religionis hostes iaculare consueverant.“

i9*) H. E. lib. IV. cap. VII: *Οὐχ εἰ μαχρόν γε μὴν αὐτῷ ταῦτα προὔχῳρει, τῇ ἀληθείᾳ αὐτῇ εαυτὴν συνιστῶσα, ἐπὶ μεγά τῃ φω χατὰ τὸν προῖόντα χρόνον διαλαμπούσα. εσβεστο μὲν γάρ αὐτίχα προ αὐτῇ ἐνεργείᾳ ἀπελεγχόμενα τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιτεχνηματα, ἄλλων ἐπ' ἄλλαι; αἵρεσεων χαινοτομονμένων, ὑπορρεούσων ἀεὶ τῶν προτέρων, καὶ εἰ πολυτρόπου καὶ πολυμόρφου ἰδέα ἄλλοτε ἄλλω φθειρόμενων ** προηεὶ δ' εἰ αὐξήσῃ καὶ μέγεθος ἀεὶ χατὰ τα αὐτὰ καὶ ὥ - αὐτῷ ἔχουσα ἡ τῇ καθόλου καὶ μόνῃ ἀληθοῦ ἐκκλησίᾳ λαμπρότη, το σεμνόν καὶ εἰλικρινές καὶ ἐλευθέριον, τό τε σώφρον καὶ καθαρόν τῇ ἐνθεοῦ πολιτείᾳ τε καὶ φιλοσοφίᾳ εἰ ἅπαν γένος ἐλλήνων τε καὶ βαρβάρων ἀποῦτιλβούσα. βυν - ἀπέσβη γοῦν ἅμα τῷ χρόνῳ καὶ ἡ χατὰ παντό τοῦ δόγματος διαβολή, ἔμενε δε μόνῃ ἄρα παρὰ πάσι κρατούσα καὶ ἀνομολογουμένη τὰ μάλιστα διαπρεπεῖν ἐπὶ

ὑμενότητι καὶ σωφροσύνῃ θείοις καὶ φιλοσόφοις δόγμασιν, ἡ καθ' ἡμᾶς Αἰτασχαλία, ὥ μηδὲνα τῶν νῦν, αἰσχρά ἐπιφέρειν τολμᾶν χατὰ τῇ πίστει ἡμῶν δυ φημίαν, μηδέ τινα τοιαύτην διαβολήν, οἷαι πάλαι πρότερον φίλον ἡν χρῆσθαι τοῖς καθ' ἡμῶν ἐπισυνισταμένοις.

599) Diceret aberrasse Valesium a germana του χαινοτομείσθαι potestate, quae profecto non est *exoriri*, sed utique *novas doctrinas temere proponere, novitatisque pruritu prisca dogmata temere antiquare*.

60°) Penes ipsos quoque gentiles obtinuisse, ut catholica disciplina appellaretur ἡ κρατούσα δόξα, et catholici χριστοῦντες dicerentur, testantur unanimes Damascius in Isidori vita, pagg. 1058-1072, ubi de Petro Mongo deque Ammonio loquitur, et denuo penes Suidam ad v. *Σεβηριανό*: Porphyrius in libro de oraculorum philosophia, cuius verba referunt

COROLLARIUM L

516. *Eiusmodi est haeresis, quae insito merito gravioribus maiori-
busque flagitiis accensctur.*

Quod enim labefactat ac perimit ipsam bonorum salutarium, vitaeque spiritalis radicem^{6°1}, qualis est fides: quod iis effertur vocabulis, quibus dicta factaque divinam maiestatem minuentia significantur, qualia sunt impetas, impius, sacrilega pravitas, sacrilegus, perfidia, perfidus, blasphemia, fephemus, Christi hostis, aliaque similia: quod horrificis prorsus coloribus il Scriptoris, christianaeque vetustatis monimenlis constanter repraesentatur: quodque leges omnes divinae, ecclesiasticae el civiles unanimo suffragio damnant, poenarumque atrocitate castigant; id nonnisi maximum gravissimum-que flagitium dici haberique potest. Horum autem nihil est, quod plenissime inhaeresim non quadret, ac nihil quod saepissime de haeresi affirmatum non acceperimus.

lore ergo Cyprianus mutuo comparatis hinc haereticis, inde autem illis qui persecuulione saeviente in idololatriam offenderint, scripsit 6 0 2 : „Peius hoc crimen est, quam quod admisisse lapsi videntur; qui tamen in poenitentia criminis constituti, Deum plenis satisfactionibus deprecantur 6°3. Hic ecclesia quaeritur el rogatur, illic ecclesiae repugnatur. Hic potest neces-

Itodoriius in priori orat, de curandis
•necorum affectionibus, ct Eusebius,
Praeparat. evang. lib. IX. cap. X, ac
hlianus postremo in *Misopogone* pag. 09.

“‘) Aquinas in S. IL II, q. V, art. III;
quaerens : *Utrum qui discredita unum ar-
ticulum fidei, possit habere fidem infor-
mal de aliis articulis*; respondet: *Di-
cadum quod in haeretico discredente
vm articulum fidei, non manet fides
tapie formatu neque informis*; additque,
quoicomque non inhaeret doctrinae eccle-
jiif sicuti regulae infallibili, illum non
babere habitum fidei, sed ea quae sunt
Wei si teneat, alio modo tenere quam
fer fidem.

Tom q. X. art. V. quaerens de *plu-
ritmn infidelitatis generibus*, statuit:
QtitJD peccatum infidelitatis consistat *in
raitendo fidei*, posse hoc contingere
dupliciter, aut renitendo fidei nondum
«sceptae, atque esse buiusmodi infide-
i.-tatem paganorum, aut renitendo fidei

christianae susceptae in figura, atque
hanc esse infidelitatem iudaeorum, aut
in ipsa manifestatione veritatis, *et sic*,
infert, *est infidelitas haeticorum.*

Tandem q. XI. art. II. cuius hic est
titulus, *utrum haeresis sit infidelitatis
species*, nodum sic expedit: »A rectitu-
dine fidei christianae dupliciter quis pot-
est deviare: uno modo, quia ipse Christo
non vult assentire, et hic habet quasi
malam voluntatem circa ipsum finem, ct
hoc pertinet ad speciem infidelitatis pa-
ganorum et iudaeorum: alio modo per
hoc, quod intendit quidem Christo assen-
tire, sed deficit in eligendo ea quibus
Christo assentiat, quia non eligit ea quae
sunt vere a Christo tradita, sed ea quae
sibi propria mens suggerit. Et ideo
haeresis est infidelitatis species pertinens
ad eos qui fidem Christi profitentur, sed
eius dogmata corrumpunt.“

6°’) *De unit, eccles.* pag. 84.

603) Cf. libellum *de lapsis*.

sitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit; illic qui haeresim vel schisma facere conatus est⁰⁴, multos secum trahendo decepit. Hic animae unius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic et inlelligit et lamentatur et plangit, illo tumens in peccato suo et in ipsis sibi deliciis placens, a matre filios segregat, oves a paslore sollicitat, Dei sacramenta disturbat. Et cum lapsus semel peccaverit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus, martyrium postmodum consequutus, potest regni promissa percipere; ille si extra ecclesiam fuerit occisus, ad ecclesiae non potest praemia pervenire/¹ Quam postremam sententiam ad concutiendos frangendosque animos validissimam, tum ipsemet Cyprianus alibi repetit.⁰⁵, tum celeri patres⁰⁶ non semel inculcant.

COROLLARIUM 11.

547. *Quamquam ad efficiendum haereticum necessaria sit renitentis voluntatis pertinacia[^] propria tamen haereseos atque haeretici forma improbitate doctrinae continetur.*

Primum quod ponimus, non uno in loco Augustinus docet ac luetur; illud namque docet inquires⁰⁷: „Consliluamus duos aliquos, unum eorum, verbi gratia, id sentire de Christo quod Photinus opinatus est, et in eius haeresi baptizari extra ecclesiae catholicae communionem: alium vero hoc idem sentire, sed in catholica baptizari, existimantem istam esse catholicam fidem. Istum nondum haereticum dico, nisi manifestata sibi doctrina calholicae fidei resistere maluerit, et illud quod tenebat elegerit; quod antequam fiat, manifestum est, illum qui foris baptizatus est, esse peiorem.“ Docet subdens⁶⁰⁸: „Qui in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt, si correcti ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaeque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt sed defensare persistunt, haeretici fiunt, et foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis.“ Ac postremo docet his verbis⁰⁹: „Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non audacia praesumlionis suae pepererunt, sed a seductis et in errorem lapsis parentibus

601) Haec pertinent ad haeresum auctores, in quos ab asseclis probe distinctos consuevit ecclesia acrius animadvertere.

•⁰) L. c. pagg. 78—81—82, et epistt. LV—LVH—LX. pagg. 246—251.

606) Quales sunt Chrysostomus in epist. ad Ephes, hom. XI, et Augustinus con. litter. Pctiliani lib. II. cap. XXIII,

de baptismo lib. IV. cap. XVH, et epist. CCIV: „Foris ab ecclesia constitutus et separatus a compage unitatis et vinculo caritatis, aeterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine vivus incendereris.*

6⁰7) *De baptismo*, lib. IV. cap. XVI
De eia. Dei, lib. XVIII. cap. LI.
Epist. CLXII.

nepeninl, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati quum iiveneriul, nequaquam sunt inter haereticos deputandi/*

Cum Augustino unam semper eamdemque sententiam fovit theologorum schola “°, quae nihil praeterea omisit, ut illam ductis ex ipsa rei natura Kenienlis expoliret. Sane quisquis haereticus efficitur, is crimine eoque Eiximo obligatur. Sed obstringi ne personali crimine potest, quin voluntate liberaque electione peccet? Istud nemo nisi manichaeus affirmet. Rebello ergo pertinacis voluntatis necessaria est, ut haereseos scelus contrahatur. Eaimvero credit ne quis siculi oportet, citra nutum liberae voluntatis impe-rantis, ut revelationi divinae sufficienter propositae constans animi assensio adhibeatur? Scilicet neque credit, neque credere potest. Ergo neque hae-reticus erit haberique poterit, quin ita libera voluntate comparatus sit, ut divinae veritati sufficienter propositae improbo mentis dissensu refragetur.

548. Neque propterea Arnolfo, Thommasio, aliisque eiusdem ingenii hominibus611 permittendum est, ut incredibili quadam opinandi licentia in mlgus spargant, propriam veramque haereseos atque haeretici formam non errore doctrinae senlentiarumque pravitate, sed turpitudine vitae alienisque ib evangelio moribus comprehendendi.

Huic enim non tam opinioni quam delirio simul unoque veluli agmine obsistunt recepta vocis potestas, loquendi usus, Scripturarum suffragia et veterum testimonia, quorum omnium summa cum his consonat quae habet Tertullianus612 : „Paulus in omnibus pene epistolis de adulterinis doctrinis fagiendis inculcans, hacrcses taxat, quarum opera sunt adulterae doctrinae.** Cumque his pariter consonant quae Irenaeus de haereticis scribit613 : „Que-runtur de nobis, quod quum similia nobiscum sentiant, sine caussa abstineamus cos a communicatione eorum, et quum eadem dicant et eamdem habeant doctrinam, vocemus illos haereticos.“ Et rursum 614 : „Unde oportebit et te elomnes qui intendunt huic scripturae, et solliciti sunt pro sua salute, non qsom audiunt forinsecus eorum sermones, sponte succumbere. Similia enim loquentes fidelibus, sicut praediximus615, non solum dissimilia sapiunt, sed et contraria et per omnia plena blasphemiis, per quae interficiunt eos qui

♦.) Hoc nemo inficiabitur qui legerit ■iie interpretes *Sententiarum* nd lib. IV. fal XIII, sive *Summae* enarratores ad ILII. q.XI, sive tandem Turrecrematain, Hb. IV. summae part. II. cap. I, et Mcl-ditrent Canum *de locis theolog.* lib. XII. Mp. IX.

U1) De hisce, deque eorunidem opi-üione agunt diligenter Elias Fiickius in *Scktdiasmate* de cura veterum circa

haereses, Heumannus in *Conspectu rei-publ. litt.* pag. 165, Pfuffius in hist, litter. T. III. pag. *Tl.* et Buddcus in Isagoge ad hist, litter, pag. 919.

61 De praescriptt. cap. VI.

°'3) *Con. haeres*, lib. HI. cap. XV. η.2.

·«<*) Ibid. cap. XVII. η. 4.

βts) Praedixerat vero duobus antecedentibus capitibus.

per similitudinem verborum dissimile allectionis eorum in se attrahunt venenum; sicut quis aquae mixtum gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinem coloris, sicut quidam dixit superior nobis, de omnibus qui quolibet modo depravant quae sunt Dei, et adulterant veritatem. In Dei lacte gypsum male miscetur 61 e.“

Fas igitur non est formam speciemque haereseos alque haeretici aliunde petere, quam ex errore divinae veritati divinaeque revelationi contrario. Sicut enim fides, quae ex voluntate nanciscitur ul *ad ordinem ethicum* pertineat, suam tamen formam speciemque ex conformitate mutuatur inter assensionem mentis veritatemque divinam; illa haeresis, quae ex libero voluntatis nutu sorlatur, ut iure damnari vilioque possit adscribi, suum nihilominus characterem ac prope vultum ex oppositione desumit, qua mentis iudicium orisque confessio a superna revelatione discedit.

COROLLARIUM III.

549. *Carendum sedulo est, ne haeretici nota temere leviterque inuratur.*

Quo enim crimen aliquod gravius est atrociusque, eo studendum est diligentius ne cui temere leviterque affingatur: et quo periculosiores sunt effectus ex aliqua accusatione profecti, eo circumspici impensius debet ne praepostera et citra maturam consilii deliberationem intentetur. Sunt haec naturalis iuris scita, quae divino alque ecclesiastico explicantur luculentius validiusque communiuntur. Iamvero quisque nostrum probe novit, haereseos crimen esse gravissimum: ac quisque nostrum probe novit, quae flammae quaeve incendia ex intentata haereseos accusatione saepissime exarserint 17. Sedulo igitur cavendum est, ne oscitanter leviterque ad inurendam haereseos notam abripiamur.

COROLLARIUM IV.

550. *Ferri illorum opinio non debet, quibus ratum est, ut haerese» iuxta ac haeretici religiosa quadam iudicia tollerentur.*

Nemo enim christianae disciplinae ex animo addictus facile ferat quod Scripturae reiiciunt, universa antiquitas damnat, ipsaque rerum natura non patitur. Quod enim comparatum sic est, ab omnibus abhorret legibus, quae Christianis dictae sunt, quaeque Christianam sentiendi agendique rationem

*16) De hoc prisci scriptoris effato, cuius geminum adducit Irenaeus in prooemio libri primi, disserunt Gravius et Massuetus in adiectis animadversionibus, atque ex iisdem Iosephus Routh, *Reliq. sacr.* T. I. pag. 62.

e,T) Qua de re, etsi caute, legisse profuerit Iacobi Zimmermanni dissertationes *de crimine haeretificationis, eius causis et remediis.*

moderantur. Quaecumque porro superius collegimus, colleclaque enarravimus, td evidentiam usque patefaciunt, neque cum Scripturarum oraculis, neque cum doctrina maiorum componi utcumque posse, ut sive haereses sive hae- retici eorum albo inscribantur quae possint ac debeant non quidem veluli fagitia declinari, compesci, rescindi, sed veluli media quaedam et *ἀδιάψορα* [ermilti ac tollerari.

Si qui non appellatione tenus sed reipsa sint christiani, necesse est secura statuant ac vero etiam profiteantur, haereses ad crimina eaque maxima pertinere, neque posse illas conniventibus oculis spectari, quin iis omnibus amplissimus fiat aditus quae divinam laedunt maieslatem, quae salutarem Christi dispensationem pessumdant, quae irritos reddunt apostolorum labores, quae martyrum sanguinem conculcant, quae patrum sapientiam aspernantur, quae animorum unitatem dirimunt, quaeque ecclesiam sanctissimam Christi sponsam iniquissimo bello persequuntur.

Profecto *si haereses atque dissidia in religione non aliunde pende- rent quam ab ignoratione grammaticae*, quod Iosepho Scaligero, probante Augusto Fritzsche, visum est⁶¹⁸, multo possemus esse mitiores, planeque deceret ne adversus haereses tanta contentione pugnaremus. Sed quis tantam sententiae levitatem patiens audiat, aut in homines non incalescat ab evan- gelica vita alienissimos, quum Christus, apostoli, maioresque universi omnia adhibuerint,ut immane haereseon scelus cavendum fugiendumque significarent?

551. Fruantur igitur haeretici, quando temporum legumque ratio id postulat, civium iuribus, neque civilia officia eisdem denegentur; sed ad religionem quod attinet, nulla sit nobis cum illis communio, nulla societas, semperque animo obversentur quae de maioribus nostris altero ecclesiae saeculo florentibus Eusebius testatur inquiring 619 : .,Porro quum nihilo minus bc etiam tempestate haeretici zizaniorum instar sinceram apostolicae doctrinae sementem labefactarent, ecclesiarum toto orbe pastores eos tamquam feras atque immanes belluas ab ovili Christi fugare alque arcere properabant: partira hortando et commonendo fratres, partira adversus ipsos haereticos fortiter colluctando, quos vel propositis cominus interrogationibus et confu-

<u) Utitur Fritzsche Scaligeri verbis
ticeoam lemmate, quo editos in Mat-
tfaeum commentarios nobilitet.
H. E. lib. IV. cap. XXIV: *Τὼν
·? μίρ αἰρεπχών οὐδεν χάρον καὶ
ἦιftwv λνμαινομένων τόν εἰλι-
ψη ἡ; ἀποῦτολιχη διδαβχαλία
(9f. οἱ χανταχόϋε των εχχλ.ηϋίών ποι-
ὅ χερ τίνα 3ί/ρα ἀγριοι τών*

*τοῦ Ἀ'ριΟτοῦ προβάτων ἀποῦοβούντε
αυτοῦ ἀνείργον' τότε μεν, ταῖ πρό
τοῦ ἀδελφού νον&εοίαι καὶ παραινέ-
βεδι, τότε δέ, πρό αὐτοῦ γυμνότερον
ἀποδυνόμενοι, ἀγράφοι τε εἰ πρό ωπον
ζητηϋεΟι καὶ ἀνατροπαί , ἡδη καὶ δὺ εγ-
γράφων υπομνημάτων τὰ δόξα αὐτῶν
ἀχριβεϋτάτοι ἐλεγχοι δανΟύτοντε .*

talionibus viva dumtaxat voce, vel libris accuratissime conscriptis opiniones eorum refellentes, confutabant.“

Immo et animo obversenlur quae Celso sectarum inter Christianos multitudinem obiicienti Origenes post alia reponit his verbis^{8,0}: »Q(iamquam nos qui lesu doctrinam sequimur, euramusque ut eius praeceptis nostra cogitata. dicta, factaque consentiant; quum maledicimur, benedicimus; quum persequulionem patimur, sustinemus; quum blasphemamur, obsecramus^{6**}; nec dicenda tacendaque diceremus adversus eos, qui aliter ac nos sentiunt Quin potius nihil est quin faceremus ut in viam reducerentur, ut omnia agerent quasi indicium subituri. Sin illos alia a nobis sentientes persuadere non possumus, tum demum huic de illis praecepto paremus ^{81 *}: *Haereticum hominem post unam et secundam correptionem decita fî3, sciens ipiia subversus est qui eiusmodi est, et delinquit quum sit proprio iudicio condemnatus.* Et praeterea qui cogitarinl beatos esse pacificos, et beatos esse mites ⁸²⁴, ii multum aberunt ut odio habeant christianismi corruptores, eosque qui in errore versantur, cavillando Circas vocent blandosque veneficos."

Neque sinendum postremo est, ut ex animo elabantur quae alibi Origenes docet inquiring ⁸²⁵: „Et quum nunc specie et praetextu cognitionis

⁸ⁱ⁰) *Con. Celsum*, lib. V. n. 63: *Οἱ μὲν τοῖ τῷ λόγῳ τὸν Ἰησοῦ ἀκολουθοῦντες, καὶ μεμελετηχότες; αὐτοῦ ὕμνωδὰ τοῖ λόγοι; φρονεῖν καὶ λεγεῖν καὶ ποιεῖν, λοιδοροῦμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμενα, δὲ φημινομενοι παρακαλοῦμεν' καὶ οὐκ ἀν ρητὰ καὶ ἀρρητα λεγοιμεν τὸν; ἀλλὰ δοξάζοντα, παρ' ἃ ὑπειλήφαμεν ἀλλ' εἰ μὲν δυνάμεθα. πάντα ἀν πράττοιμεν νπ'ερ τοῦ αὐτοῦ μεταῦτήΟαι ἐπὶ τό βελ.τιον, διὰ τοῦ προ ἀνεχεῖν μόνῳ τῷ δημιουργῷ, καὶ πάντα πράττειν, ὡ χριθηβομενου. εἰ δὲ μὴ πείθονται οἱ ετερόδοξοι} τηρούμεν τὸν προ τάξαντα αὐτοῖ; λόγον τοιαῦτα' αἰρετικόν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτεραν νουΟεΟιαν .παραιτού' εἰδὼ ὅτι ἐξεΟτραπται ο τοιοῦτο. καὶ ἀμαρτάνει, ὡν αὐτοκατάκριτο. ἐπὶ δὲ οἱ τό' μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, νοήσαντε, οἱ νοήσαντε καὶ τό· μακάριοι οἱ πραεῖ * οὐκ ἀν ἀποΟτυγήΟαιεν τοῦ παρὰ χαράττοντα τὰ χριΟτιανιΟμού, οὐδὲ κίρκα καὶ κύχηθρα αἰμύλα λέγοιεν τοῦ πεπλανημένου.*

619 I. Cor. IV. 12.

612) Tit. III. 10.

623) Quocirca de valentinianis superius η. 61. loquens, praemiserat: *ἡ αἰ τῶν προ ημᾶ, τοῦ ἀπὸ τῆ ἐκκλησία, χετηγοροῦντα τῶν εἰ ἀγόντων φύθει ἐκ καταΟχευή Οωζομενα, ἡ ἐκ καταΟχινῆ; ἀπολλυμενα; Quid inde contra nos, qui ab ecclesia stantes damnamus eos quibus placet, salutem alios consequi) alios aeternum perire, vi et constitutione ipsius naturae?*

62<) Matth. V. 5—9.

65) *Philocal.* cap. V: *ἡ αἰ νῦν ἡ προφάβει γνωΟεω ἐπανιΟταμενων τῶν ετεροδόξων τῇ ἀγία τοῦ Χριβτοῦ ἐκκλησία, καὶ πολνβίβλου Ουντάξει φερόντων, επαγγελλομενα διήγηθῖν τῶν ευαγγελικῶν καὶ ἀποβτολικῶν διατάξεων, γὰρ βιωπήδωμεν μὴ παρατιθέντε αὐτοῖ; τὰ υγιῆ καὶ ἀληθῆ δόγματα, επικρατεβουῖ των λίχων ψυχῶν ἀπορία τροφή Οωτηρών, ἐπὶ τὰ ἀπηγορευμενα Οπενδοοδων. καὶ ἀληθῶ ἀκάθαρτα καὶ βδελυκτὰ βρόματα. διόπερ ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι τὸν δυνάμενον πρεΟβεύειν ὑπὲρ τοῦ ἐκκλη-*

alienarum opinionum asseclae in sanctam Christi ecclesiam insurgant, et multorum librorum compositiones divulgent, quibus cvangelicarum et apostolorum constitutionum expositionem pollicentur; si iam sileamus, nec illis jilutaria veraque documenta apponamus, avidas etieiunas animas cibi inopia expugnabunt, ad vetitas el omnino impuras abominandasque escas festinantes. Oiare necesse mihi videtur esse, eum qui sine fraude ac praevaricatione potest pro ecclesiastico sermone 020 oratorem se interponere, ct eos confutare qui falsam sibi cognitionem assumunt, stare adversus haeretica commenta, ct excelsitatem evangelici praeconii illis opponere, in quo est plenissima consensio communis doctrinae, veleris, quod vocant, cum novo testamento/1

COROLLARIUM V.

552. *Quod Augustinus hisce verbis affirmat: Quid ergo faciat haereticum, regulari quadam definitione comprehendi, sicuti ego existimo, aut omnino non potest, aut difficillime potest, ad haereticum pertinet subedite spectatum, neque referri ullatenus potest ad ipsam haeresim in se olque obiectire consideratam, perinde ac si norma deesset, ad quam certissime exigeretur.*

In prooemio operis inchoati neque expleti *de haeresibus ad Quod-*
rultdeum sic habet Augustinus 627 : „Non enim omnis error haeresis est, quamvis omnis haeresis quae *in vitio* ponitur, nisi errore aliquo haeresis esse non possit. Quid ergo faciat haereticum, regulari quadam definitione comprehendi, sicuti ego existimo, aut omnino non potest, aut difficillime potest: quod in processu huius operis declarabitur, si Deus rexerit, atque ad id quod intendo, perduxerit disputationem meam.“ Ad calcem vero prioris partis subditG28: „Quid ergo faciat haereticum, deinceps requirendum est; ul cum hoc Domino adiuvante vitamus, non solum ea quae scimus, verum

*htirutov λόγον άπαραχαράκτω , και
ιάγμιν του την ψευδώνυμον γνώϋιν με-
ίημιζομιγον , ιϋταοθαι κατά τών αίρε-
raw άναχλαΟμάτων άντιπαραβάλλοντα
u ito; τοϋ ώαγγελικού κηρύγματο , jre-
πτοομηου ύυμφωνία δογμάτων κοινών,
η χαλονμινη .raÀaia πρό την όνομαζο-
Αίπρ καινήν διαθήκην.*

u<) En *ecclesiasticus sermo*, .atque ideo termo ad ecclesiae nonnam expres-
sis idem valet ac sermo verax, evange-
lieu et apostolicus.

.”) *Üe haeresibus*, pag. 3. opp. T. VIII.

Ilis autem geminisque illustrandis non minimum conferunt quae habent sive inter veteres Facundus hermianensis, qui lib. XII. pro defensione trium capitulorum cap. I. ostendit, *quod haereticum faciat non ignorantia, sed obstinata de-*
fensio falsitalis; et quod haeretici non statim iudicandi sint qui in aliquibus erraverint: sive inter rccentiores Chri-
stianus Lupus in scholiis ad Tertulliani librum *de praescripti*, cap. V.

618) Ibid. pag. 22.

etiam ea quae nescimus, sive quae iam orta sunt, sive quae adhuc oriri poterunt, haeretica venena vitemus.“

Sed quaenam caussa commovere Augustinum potuit, ut tantopere difficultatem exageraret definiendi, *quid faciat haeticum?* An non ipse est qui haereses LXXXVHI. a simonianis ad pelagianos usque enumeravit atque edisseruit? An non ipse est qui scribite*9: „Ego vero hoc magis volo facere (videlicet haeresibus respondere), si et Deus velit, unde possit omnis haeresis et quae nota est et quae ignota vitari, et unde recte possit quaecumque innotuerit, iudicari“? An non ipse est qui ait@30: „Sunt enim haeretici, quod fatendum est, qui singulis, vel non multo amplius, dogmatibus oppugnant *regulam veritatis*, sicut macedoniani vel pholiniani, atque alii quicumque ita se habent.1?

553. Siquidem ergo comperta sit *regula veritatis*, neque admodum salebrosus, neque tot impeditum difficultatibus haberi poterit vim haereseos circumscribere, eiusque rationem constituere629. Atqui non est cur de regula veritatis ambigamus, quum ea certissime sita sit in authentica solemni-que catholicae ecclesiae professione.

Hoc enim Augustinus edicit quum recensitis haeresibus, mox pergit”1: „Nec ideo tamen parum prodest errores istos, quos huic operi intexui, lectos cognilosque vitare. *Quid enim contra ista sentiat catholica ecclesia*, superfluo quaeritur, quum propter hoc scire sufficiat eam contra ista sentire, nec aliquid horum in fidem 633 quemquam debere recipere.4|

Hoc insignibus comprobatur argumentis paullo superius dedimus. Atque hoc splendidissime tradunt vetustus auctor penes Eusebium, el Irenaeus, quorum ille haeticis connumerat 634, qui *πίστεω αρχαία κανόνα*, *primitivae fidei regulam* atque adeo *Εκκλησιαστικόν φρόνημα*, *ecclesiasticam doctrinam* reiecerint; alter vero haeticos depingens comparatione usurpata, e vestigio subdit 635: „Sic autem et qui *regulam veritatis immobilem* apud

629) *De haeresibus*, pag. 3.

63 °) Ibid. pag. 20.

631) Quod *de regula veritatis* vix quidquaiu rati fixique babeant protestantes, idcirco in definienda baeresi tergiversantur, vitioque catholicis vertunt quod hac de re, ac si comperta ipsa foret et explorata, unanimes statuunt. Conferri possunt Schutz in diss. de haeresum necessitate, Moshemius in diss. III. de theologo non contentioso, et Zimmermannus in diss. de crimine haeretificat. P. 1. §. IV.

632) L. c. pag. 21.

633) Plures inss. *in fide*.

63<) H. E. lib. V. cap. XXVIII.

635) *Con. haeres.* lib. I. cap. IX. n. 4: *Ουτω δέ χαί ό τόν κανόνα τή αληθεια; άχλινή εν εαυτώ κατεχων όν δια τος βαφτίσματο είληφε, τά μεν εκ των γραφών ονόματα καί τά λέξει χαί τά σα* ραβολα έχιγνώσεται την δε βλάσφημοι υπόθεθιν ταυτήν ούχ έπιγνώσεται. xci γάρ εί τά ψηφίδα γνωρίσει, αλλά φ άλαλτεκα αντί τή βασιλική είκονον παραδεξεται. έν εχαυτον δέ τών npf-*

se habet.⁹, quam per baptismum accepit, haec quidem quae sunt ex Scri-
lluris nomina63T el dictiones el parabolas cognoscet, blasphemum autem
illorum argumentum non cognoscet. Etenim si gemmas agnoscet, sed888
dpem pro regali imagine non recipiet. Unumquemque autem sermonum
reddens suo ordini ct aptans veritatis corpusculo denudabit, el insubstanli-
iitnu* ostendet figmentum ipsorum.“ Et mox, perstricta haereticorum
inconstantia, sic infert84°: „Ex hoc enim diligenter cognoscere est, et ex
ostensione *4l eam firmam, quae ab ecclesia praedicatur, veritatem, et ab
iis id quod fingitur falsiloquium/|

554. Errarent ergo vehementer qui aut tutam luculentamque deesse
normam *ad aestimandas objective haereses* arbitrarentur, aut Augustini verba
ia banc sententiam converterent: *quid in se sit atque obiective haeresis,*
regulari quadam definitione comprehendi aut omnino non potest, aut
difficillime potest. Non disserit Augustinus de definitione haereseos *in se*
speciatae, neque eiusmodi definitionem arduam impedilamque depraedicat;
sed mente animoque intentus in hominem haereticum, quaerit *quid faciat*
hatrelicum, proindeque haeresim *subiective* considerans, illamque considerans
quatenus *in vitio ponitur*, suoque auctori imputatur, semet anxium sollicitum-
que declarat.

Atque omnino prudenter, quum plura sint eaque obscura neque in
omnibus gemina, ad mentem voluntatemque errantium pertinentia, quae antea
innotescere certo debent, quam ut quis effectus haereticus et hac nota
dignus iudicetur.

Heic autem nihil succurrit opportunius quam quaecumque omnia de

απὸν ἀποδοῦν τῇ ἰδίᾳ τάξει καὶ προ ἀρ-
υῖα; τῷ τῇ ἀληθείᾳ ὁωματείῳ, γυμνώ-
(τι καὶ ἀννπόβτατον ἐπιδείξει τό πλάσμα
βπων.

η<) Regulam veritatis ac fidei ab ipsis
Christianae institutionis primordiis in ba-
ptismi ritu fuisse a catechumenis acce-
ptam atque iurata^m, tum hoc loco Irc-
ueos tradit, tum egregie continuant
Tertullianus *de velandis virginibus*, cap. I,
idrerj. Praxeam, cap. II, *de praescriptt.*
cap. XLIII, et pictaviensis Hilarius ad
Censtantiurn August. lib. 11. n. 7.

t!:) Ab haereticis hinc inde deflorata
et in praeposterum sensum detorta.

”») Particula cJj.cc in apodosi adhi-
„t», quum vox *si* in protasi antecedit,
commode vertitur *at*, non item *sed*.

63 9) Quod dicitur ἀννπόστατον, *insub-*
stantivum, id notat quod utpote substan-
tiae expers, neque esse neque constare
potest.

C4°) L. c. n. 5: *Ex τούτου γάρ ακρι-*
βῶ Ουννιδεῖν εῖθαι, καὶ προ τῇ ἀποδεί-
ξεω, βεβαίαν τὴν ὑπὸ τῇ ἐχχληοῖᾳ χη-
ρνοοομίνην ἀλήθειαν, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ-
των παραπεποιημένην ψευδηγορίαν.

6‘1) Interpres minus recte legit *εχ* vel
α.τὸ τῇ ἀποδείξεω. Germanus Irenaei
sensus huc redit, vel *ante demonstra-*
tionem contra haereticos prolatam tum
firmam eam quae ab ecclesia praedicatur
veritatem, tum propter dissidia varieta-
tesque falsos eorum atque adulterinos
sermones ostendi.

caput mvn.

*De schismaticis ex ambitu materiae propin-
quae alboque membrorum ecclesiae expungendis.*
— *Ratio schismatis adumbratur:* — *eiusdem ab haeresi dis-
crimen:* — *Cresconii donationi contra Augustinum querelae:*
— *praeclara Optati milei'itani disputatio:* — *Basilii sententia
de haeresi, schismate et parasynagoga:* — *statuitur schisma-
ticos referri ad ecclesiam non posse, neque propinquae eiusdem
materiae accenseri:* — *argumenta quae huc faciunt:* — *ilia-
que primum quae ex Scripturis petuntur:* — *tum illa quae
affatim praebent suffragia maiorum, historia ecclesiastica,
monimenta liturgica, utriusque iuris canonici et civilis dispo-
sitiones, ipseque receptus loquendi usus:* — *aperitur huius
reritatis origo, iliaque idoneis analogiis illustratur:* — *corollaria.*

SCHISMATIS RATIO

555. Seposita ea potestate propinqua et propria, qua *ῥχτῶμα* *dao*
τοῦ οχλῆτῖν idem valet ac *scissio et fissura*¹; usu probatum novimus, ut
significatione melaphorica ac mediata denotet *dissidium*, *διχοοτασίαν*, *divi-
sionem*, *χωρίαιν*, et *separationem*, *διαχωοισιν*².* Notio igitur divisae unitatis,
scissi vinculi, abruptaeque continuationis cum schismatis nomine conserta sic
est, ut ne cogitando quidem dirimi ab eo posse videatur.

Quapropter illo *ad ecclesiam* traducto, quemadmodum *adsignificantur*
multiplices nexus, quibus ecclesia cohaerens, unum efficitur corpus, unum
regnum, una domus, familiaque una; ita *ex sese significatur*, eiusmodi
nexus sin minus omnes, certe aliquot dissolvi, compagem laedi, violari
pacem, concordiamque interire.

556. At vero quinam *proprie* nexus ecclesiasticae consensionis
schismate dissuuntur, quaeve ecclesiastici corporis unitas labefactatur? Ex-
pedita haec erunt *enarrato discrimine, quo schisma distat ab
haeresi*, suoque veluti caractere deprehenditur.

1) Hoc sensu *Οχλῆμα* adhibetur Matth. IX. 16, X. 19, I. Cor. I. 10, XI. 18. et
IX. 16, et Marc. XI. 21. apud alexandrinus XII. 25. Hesychio *ῥχτὸμή* est *διαχωρί-*
vero *Οχλῆμα* pro Is. II. 21. *separatio*, Suidae autem *ῥχτοί* est

*) Quo spectant effata Ioh. VII. 43,

πίτῃ, *divisio*.

itaque huius discriminis generalim meminit **Tertullianus** ubi versans
thesin de fugiendis, vitandis, declinandisque haeresibus altero prope gradu
sic disserit: „l'orro si dissensiones et schismata ⁸ increpat, quae sine dubio
jab sunt, et in continenti haereses subiungit: quod malis adiungat, malum
clique profitetur et quidem maius: cum ideo credidisse se dicat⁶ de schisma-
tibus et dissensionibus, quia sciret etiam haereses oportere esse. Ostendit
enim gravioris mali prospectu de levioribus se facile credidisse, certe non
ni ideo de malis crediderit, quia haereses bonae essent, sed uli de peioris
quoque notae tentationibus praemoneret non esse mirandum, quas diceret
tendere ad probabiles quosque manifestandos, scilicet quos non potuerit de-
pravare. Denique si lotum capitulum ad unitatem continendam, et separa-
tas coercendas sapii: haereses vero non minus ab unitate divellunt quam
schismata et dissensiones; sine dubio et haereses in ea conditione reprehensio-
nis constituit, in qua schismata et dissensiones.“

557. Multo autem luculentius de hoc discrimine testantur **Hiero-
nymus** et **Augustinus**, quorum ille ex communi vulgataque sententia scribit⁷:
Mr haeresim et schisma hoc esse arbitrantur, quod haeresis perversum
dogma habeat: schisma propter episcopalem dissensionem ab ecclesia sepa-
retur: quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest. Ceterum
nullum schisma non sibi aliquam confingit haeresim, ut recte ab ecclesia
recessisse videatur.“

Augustinus vero sic habet⁸: „Credimus et sanctam ecclesiam,
utique catholicam. Nam et haeretici et schismatici congregationes suas eccle-
sias vocant. Sed haeretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violent,
schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate dissiliunt, quamvis
a credant quae credimus. Quapropter nec haeretici perlinent ad ecclesiam
catholicam, quae diligit Deum; nec schismatici, quoniam diligit proximum.⁴⁴
Uli vero Gaudentium donalislam refellit, post alia scribit⁹: „Denique quando
ihena peccata vos perverse devitanda esse censuistis, alia vestra fecistis,
sacrilegum schisma populos dividendo, et sacrilegam haeresim contra Dei
manifestata promissa et impleta de ecclesia toto orbe diifusa nefario spiritu
sentiendo. Nam si ut putas et nos in verbo reprehendis, una eademque
societas perditorum simul et schisma et haeresis esset, non dixisset beatus
Cyprianus in hac ipsa epistola¹⁰, unde hoc de zizaniis in ecclesia constitutis
posui testimonium ¹¹, eis confessoribus quos gratulabatur a novatianorum

⁵) *De praescriptt.* cap. IV.

⁶) Ibid. cap. V.

⁷) Gal. V. 21.

⁸) I. Cor. XI. 19.

⁹) Comm. in epist. ad Tit. III. 10

¹⁰) *De fide et symbolo*, cap. IX. n. 21.

¹¹) Con. Gaudentium, lib. II. cap. IX.

n. 10.

¹²) Est epistola ad Maximum.

¹³) Testimonium vero est huiusmodi:

«Quia etsi videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut

divisione fuisse liberatos, *dolebam vehementer et graviter angebar, quod eis communicare non possem, quos semel diligere coepissem, postea quam ros de carcere prodeuntes schismaticus error excepit*. Noli ergo contra aper-tissimam veritatem, aut utrumque fallaciter declinare, aut unum horum tibi, quod mitius videtur, eligere: cum et schismaticus sis sacrilega discessione, te haereticus sacrilego dogmate 12.“

Eodem pertinet Theodori li doctrina, quam enarrans Pauli testimo-nium 15 : *Obsecro ergo ros, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata*, his verbis com-plectitur 14 : „Adhortationi nomen Domini recte adiunxit. Id enim erat quod ab eis spernebatur. Cum enim oporteret cos ab ipso appellari, a praesiden-tibus suis denominationes ducebant. *autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia*. Non eos reprehendit quod de fidei dogmatibus di-versa sentirent, sed quod de suis praepositis litigarent el contenderent. Praedicationis quidem, inquit, unus est sensus: hoc enim exprimit illud, *in eodem sensu*; sed non est una utrique affectio: id enim significat illud, et *in eadem sententia*. Hortatur ergo ut eadem cogitantes et sentientes non dissideant, et de iis qui praesunt, non temere contendant.“

Quum vero in hisce interpretandis versatur 15, *Primum quidem con-venientibus robis in unum, audio schismata esse inter vos, et ex parte credo*; sic omnino ait18 : „*Schismata* dicit non quae de dogmatibus, sed quae de principatus cupiditate, quae etiam in principio epistolae reprehendit. ^

558. Quare ad canonem laodicensem17, quod non oportet una

fides aut caritas nostra: ut quoniam zi-zania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus.}^

12) Sacrilegum dogma vocat, quo sibi donatiani persuaserant, periisse ecclesiam ex orbe terrarum, atque in sola Donati parte fuisse superstitem.

13) I. Cor. I. 10: Παρακαλώ ούν υμά , άθελφοί, διά τον ονόματο τον κυρίου ημών ΙηΟον Χριστού, ίνα τό αύτο λεγητε πάντε , και μη ή έν ύμίν διχρί~ Ouara.

M) Comm, ad I. c. : Καλώ τό όνομα του κυρών τή παρακλήσει βυνέταξεν · αυτό γάρ ην τό παρ' αύτών άθετούμενον. δέον γάρ αυτού απο τούτον χρο αγορεύεσθαι, ται · απο τών προσετώτων έπωνυμιαι εχρώντο. ήτε δε κατηρτισμένοι έν τώ αντω νομ και έν τή αυτή γνώμη. ον δογμάτων αυτοί διαφοράν επιμεμφεται, αλλά την

περί τών προσετώτων εριν τε και φιλο-νείκίαν. ή μεν διάνοια, φηδμ τον κηρύγματο μία^ τούτο γάρ λέγει, εν τω αυρν νοί. ή δε διάθεσι ούκέτι μία' τούτο γάρ δηλοί, και έν τή αντη γνώμη, χαραχαλί τοίνυν αυτού τά αυτά νοονντά; τε και φρονονντα , μή διιστάναι, και περί rw ηγουμένων μάτην φιλονεικείν.

1δ) I. Cor. XI. 18: Πρώτον μεν γάρ συνερχομένων υμών επί τό αυτό, αχόν» σχίσματα έν ύμίν ύπάρχειν, και μερο; U πιστεύω.

16) Comm, ad I. c. : Σχίσματα ορ δογματικά λέγει, άλλ' εκείνα τά τή; φι-λοπρωτεία , ων και έν αρχή τή επιστολή; κατηγορήσε.

17) Can. XXXIII. apud Beveregiom in Pandectc can. T. I. pag. 467: On ού δει αίρετικώ η σχισματικά Ουνεν-χεσθαι.

tu» haeretico vel schismatico orare, Zonaras scribit18: „Dicuntur porro beretici, qui in iis quae fidei sunt, hallucinanlur; schismatici vero qui a reda quidem fidei doctrina nequaquam aberrant, verum aliquas ob caussas ipi seorsum conventus agentes, ah ecclesiae se communione divellunt.“

Concinit Aristenus inquires 19 : „Schismalici autem sunt audiani, qui idem quidem, ut catholica ecclesia, relinent, sed eorum plurimi in mona-steriis habitant, neque cum omnibus orant. Vituperant autem divites nostros episcopos, el alios ob alia. El cum iudaeis pascha seorsim celebrant. At contentiosam habent proprietatem, avidissime quaedam divinae scripturae loca interpretantes/

Eo autem canone, qui primo constanlinopolitano concilio inscribi solet10, el quo de episcoporum accusatoribus statuitur, sic legimus21 : „1^ primum quidem haeticis non liceat orthodoxos episcopos de rebus ecclesiasticis accusare. Haeticos autem dicimus, et qui olim ab ecclesia electi sunt, el qui sunt postea a nobis anathematizati. Ad haec autem, el eos qui sanam quidem fidem confiteri praeseferunl, in schisma autem abeunt, el adversus canonicos nostros episcopos congregationem faciunt2 2.“ Quibus

II) Ibidem: Αίρετικοί Jè λέγονται, οι Αβι την χίσιτιν σφαλλόμενοι ' σχισματικοί Α, οι περί μέν τήν πίστιν και τά δόγματα W ίχοντε ^ διά τινα δ' αιτία άχο· ίχ^νιε και άντιϋνάγοντε .

”) Ibidem: Σχισματικοί δέ είύν οι εώιανοι\ οίτινε τήν μέν χίϋτιν, ώ ή κ9ώ.ιχη εκκλησία, εχουσιν' έν μονά-ιτημοι δε οίπλείον αύτών οίκούσμ και ά^αϋι συνεύχονται. \Ι:έγουθι δέ και του xzú ημίν έχισκόχον πλουσίον ^ και άλ-ια ά άλλα. και μεν Ιουδαιών τό πάσχα ιδιαζόντω χοιοόσιν. έχουΟι δέ τι και iñwua φιλόνεικον, ξηρότατά τινα τών τή διαζ γοαφήζ ερμηνεύοντε .

H) Effici namque potest, hunc cano-iem alteri plane synodo eidemque recen-liori tribuendum esse. Quod prae cete-ris Beveregius ostendit in adnotationibus illi sobiectis, T. II. pag. 98.

n) Can. VI. apud Bevereg. T. I. [fig. 93: 7ra πρώτον μέν αίρετικοί μη ίμ κατηγορία κατά τών ορθοδόξων έπι-ιχο,των ύχερ εκκλησιαστικών πραγμάτων xitliiSai. αίρετικού δέ λέγομεν, του n χάέ.αι τή εκκλησία άποκηρυχθέντα ,

και του μετά ταύτα ύφλ ημών άνα&ε-ματισθέντα . πρό δέ τούτοι ^ και του τήν πίστιν μέν τήν υγιή προ ποιουμένου όμολογείν^ άποΟχιϋθέντα δέ και άντισυ-νάγοντα τοί κανονικοί ημών έπίόκοποι .

22) Christianus Lupus in scholiis ad hunc canonem notat, non defuisse qui legendum arbitrarentur *episcopos com-inimicantes*, non autem *episcopos cano-nicos*. Verum pergit: „At sine necessi-tate. Nam et in litteris ad Victorem et Columbum Africae episcopos, Gregorius magnus (Lib. III. epist. XXXV.), exponit vero octava synodus in litteris encyclicis (Act. X.) dicens, Ignatium patriarcham fuisse ecclesiae constantinopolitanae *le-gitimum et canonicum pontificem*. Gal-licanae synodi et regum francorum ca-pitularia latine vocant *episcopos regula-res*, id est. promotos atque viventes se-cundum leges, canones seu regulas.„

Nimirum I. Lupus non advertit, cle-ricos dumtaxat episcopis inferiores, quod canonici sive laterculo ecclesiae inscribe-rentur, dici consuevisse *κανονικού* y *ca-nonicos*: neque advertit canonis verba,

plenius enarrandis hoc commentario Zonaras utitur *3 : „Haereticos autem omnes vocat, qui ab orthodoxa fide dissentiunt, sive iam olim ab ecclesia, sive nuper eiecti sint, sive antiquis erroribus, sive novis adhaeserint. Nec tantum quorum male sana est fides, sed schismaticos quoque qui repudiata episcopi sui auctoritate, conventicula seorsim celebravere, etiamsi inter orthodoxos alioqui locum obtinere posse videantur, arcendos omnino canon ab episcoporum criminatione decernit.**

559. Quapropter constituto discrimine tum schismatis ab haeresi, tum schismatici ab haeretico, probalaeque sententia quae gravissimis ecclesiae patribus semper adrisit²⁴, schisma propinquum esse ad haeresim gradum; nihil impedit quominus universalis eiusdem ratio duplici prope elemento conflata videatur, hinc quidem *violato obedientiae officio*, quod communicantibus ecclesiae pastoribus deferendum est, inde vero *laesa socialis unitatis caritate*, qua fideles omnes in unum corpus, unamque familiam coire debent.

Sed multo de his judicabitur articulatus, animo in eam disceptationem intento, quae cum Cresconio **Augustinum** commisit. Cum itaque Augustinus Petilianum refellens²⁵, notam atque haereseos crimen donalianis tribuisset, tantum dedecus aegerrime Cresconius ferens, ea in epistola quam pro Petiliani defensione edidit, Augustinum compellans scripsit²⁶: „Quid sibi vult quod ais, *haereticorum sacrilegum errorem*? Nam haereses nonnisi inter diversa sequentes fieri solent, nec haereticus nisi contrariae

di καὶ ἀπὸ συνάγοντα τοῖ κανονικοῖ ἡμῶν ἐπιβόκοι, a Nicolao I. epist. VIII. ad Michaelem imperatorem, sic reddi: *schismaticos etiam et eos qui seorsum a communicantibus nobis episcopis collectas faciunt*. Legit ergo κοινωνικοῖ, non κανονικοῖ, et episcopos designavit nulla haereseos schismatisve labe aspersos, et cum ecclesia episcopisque catholicis communicantes, quique apud Photium, cod. LIX. pagg- 56—57. audiunt *κοινωνικοὶ τῇ ἐκκλησίᾳ* γ vel *κοινωνικοὶ τῇ οἰκουμένῃ* »

23) Apud Bevereg. T. I. pag. 95-

24) Quos inter censeri debent Cyprianus de unitate ecclesiae et epist. LXXVI. ad Magnum, tum Ambrosius, qui lib. I. de excessu fratris sui Satyri, eiusdem extollens Christianam prudentiam scribit n. 47: »Advocavit ad se episcopum, nec ullam veram putavit nisi verae fidei gratiam. percutatusque ex eo est utrumnam

cum episcopis catholicis, hoc est, cum romana ecclesia conveniret? Et forte ad id locorum in schismate regionis illius (Sardiniae) ecclesia erat: Lucifer enim se a nostra tunc temporis commoniooe dividerat, et quamquam pro fide exsulasset, et fidei suae reliquisset heredes; non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur velut quosdam artus dividi et membra lacerari. Etenim cum propter ecclesiam Christus passus sit, et Christi corpus ecclesia sit: non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur eius passio, corpnsque distrahitur.¶

Retractati, lib. II. cap. XXVI.

^{2 β} *Con. Crescon.* lib. II. cap. III. n. 4.

27) Sunt haec deprompta ex lib. I. con. Petition, cap. I.

vel aliter interpretatae religionis est cultor, ut sunt manichaei, ariani, marcionitae, novaliani, celerique quorum inter se contra fidem christianam diversa sententia est. Inter nos, quibus idem Christus natus, mortuus et resurgens, una religio, eadem sacramenta, nihil in Christiana observatione diversum, schisma facium, non haeresis dicitur. Siquidem haeresis est diversa sequentium secula: schisma vero eadem sequentium separatio. Quare et in hoc, studio criminandi, quem tu incurreis vides errorem, cum quod schisma est, haeresim vocas.⁴

Quid porro ad haec Augustinus? Ultro inprimis Cresconio permittit usurpatum discrimen, exque illo ipso efficit, iure quam qui optimo fuisse donatianos traductos haereseos pariter ac schismatis reos²⁸; tum pergit²⁹: „Proinde quamvis inter schisma et haeresim magis eam distinctionem approbem, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua sententiarum diversitate dissensio (neque enim et schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur qui faciunt); haeresis autem schisma inveteratum³⁰: tamen quid hinc opus est ad laborem, cum me tantum adiuvent definitiones tuae, ut si mihi et per alios vestros concederetur, schismaticos vos libentius quam haereticos dicerem?“

Incolumi ergo discrimine, quo schisma ab haeresi distare novimus, et cuius Cyprianus quoque meminit inquiens³¹, *schisma non faciendum, etiamsi in una fide et in eadem traditione permaneat qui recedit*; perspicue assequimur, illud *efficienter* quidem crimine gigni violatae socialis obedientiae, spretaeque communionis, *formaliter* vero separatione comprehendi, alienique coetus institutione.

560. Qua de re insignis plane existimari debet refutatio ab Optato ailevitano adhibita, ut donatistam Parmenianum schismaticos simul cum haereticis uno veluli fasce complexum, ad veram sinceramque mentem revocaret. Sic enim habet³²: „Sed miror, quid tibi visum est., etiam vos ipsos (dona-

u) *Con. Crescon.* lib. II. capp. III -IV. nn. 4—8.

n) Ibid. cap. VII. η. 9.

n) Unde cap. VIII. η. 10. de donatiaois ait: »Nam et haeretici estis, vel quod in schismate *inveterato* remansistis, vel ex tua definitione, quod de ecclesia quae corpus est Christi, vel de iteratione ebristiani baptismi diversum sequimini.* Quae ita accipienda sunt, non quasi externo *vetustatis* adiuncto schisma in heresim converteretur; sed quod et *historia* constet, diuturnum schisma vix

aut ne vix quidem ab haeresi seiunctum esse, et *iure* praesumatur, ipsum negari hierarchicae subordinationis, socialisque unitatis officium, quum tamdiu adversus utrumque rebellatur.

31) Testimon. ad Qqirinuin lib. III. §. LXXXVI, ubi Cyprianus propositum doctrinae caput testimoniis confirmat quae habentur Eccl. X. 9, Ex. XII. 46, Pss. LXVII. 6 et CXXXII. 1, Matth. XII. 30 et I. Cor. I. io.

32) *Dc schismat. donatist.* lib. cap. X.

plenius enarrandis hoc commentario Zonaras utitur²³: „Haereticos autem omnes vocat, qui ab orthodoxa fide dissentiunt, sive iam olim ab ecclesia, sive nuper eiectionis sint, sive antiquis erroribus, sive novis adhaeserint. Nec tantum quorum male sana est fides, sed schismaticos quoque qui repudiata episcopi sui auctoritate, conventicula seorsim celebrare, etiamsi inter orthodoxos alioqui locum oblinere posse videantur, arcendos omnino canon ab episcoporum criminatione decernit.^u

559. Quapropter constituto discrimine tum schismatis ab haeresi, tum schismatici ab haeretico, probataque sententia quae gravissimis ecclesiae patribus semper adrisit²⁴, schisma propinquum esse ad haeresim gradum; nihil impedit quominus universalis eiusdem ratio duplici prope elemento conflata videatur, hinc quidem *violato obedientiae officio*, quod communicantibus ecclesiae pastoribus deferendum est, inde vero *laesa socialis unitatis caritate*, qua fideles omnes in unum corpus, unamque familiam coire debent.

Sed multo de his iudicabilur articulatus, animo in eam disceptationem intento, quae cum Cresconio **Augustinum** commisit. Cum itaque Augustinus Pelilianum refellens¹⁵, nolam alque haereseos crimen donalianis tribuisset, tantum dedecus aegerrime Cresconius ferens, ea in epistola quam pro Petiliani defensione edidit, Augustinum compellans scripsit²⁶: „Quid sibi vult quod ais, *haereticorum sacrilegum errorem*²¹? Nam haereses nonnisi inter diversa sequentes fieri solent, nec haereticus nisi contrariae

ἀχοβχι63έντα καὶ ἀντιῶννάγοντα τοὶ
χανονιχοὶ ἡμῶν ἐχρήχόποε, a Nicolao I.
epist. VIII. ad Michaelē imperatorem,
sic reddi: *schismaticos etiam et eos qui
seorsum a communicantibus nobis epi-
scopis collectas laciunt*. Legit ergo
χοινωνιχοὶ, non χανονιχοὶ, et episcopos
designavit nulla haereseos schisinatisve
labe aspersos, et cum ecclesia episcopis-
que catholicis communicantes, quique
apud Photium, cod. LIX. pagg. 5t—57.
audiunt χοινωνιοι τῇ ἐχχλησίᾳ, vel
χοινωνιοι τῇ οἰκονομῇ.

-5) Apud Bevereg. T. L pag. 95.

24) Quos inter censerī debent Cyprianus de unitate ecclesiae et epist. LXXVI. ad Magnum, tum Ambrosius, qui lib. L de excessu fratris sui Satyri, eiusdem extollens Christianam prudentiam scribit n. 47: «Advocavit ad se episcopum, nec ullam veram putavit nisi verae fidei gratiam, percontatusque ex eo est utrumnam

cum episcopis catholicis, hoc est, eut» romana ecclesia conveniret? Et forte ad id locorum in schismate regionis illius (Sardiniae) ecclesia erat; Lucifer enim se a nostra tunc temporis communione diviserat, et quamquam pro fide eissu-lasset, et fidei suae reliquisset heredes: non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cuius patiebantur velat quosdam artus dividi et membra lacerari. Etenim cum propter ecclesiam Christus passus sit, et Christi corpus ecclesia sit: non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur eius passio, corpusque distrahitur.¶

,s) *Rétractait*, lib. II. cap. XXVI.

26) *Con. Crescon.* lib. II. cap. III. η. 4.

2T) Sunt haec deprompta ex lib. I. con. Petilian. cap. I.

«I aliter interpretatae religionis est cultor, ut sunt manichaei, ariani, mar(iroilaû) novaliani, celerique quorum inter se contra fidem Christianam diversa sententia est. Inter nos, quibus idem Christus natus, mortuus et resurgens, una religio, eadem sacramenta, nihil in Christiana observatione diversum, schisma facium, non haeresis dicitur. Siquidem haeresis est diversa sequentium secula: schisma vero eadem sequentium separatio. Quare et in hoc, studio criminandi, quem tu incurreris vides errorem, cum quod schisma esi, haeresim vocas.»

Quid porro ad haec Augustinus? Ultro inprimis Cresconio permittit usurpatum discrimen, exque illo ipso efficit, iure quam qui optimo fuisse tanatianos traductos haereseos pariter ac schismatis reos²⁸. tum pergit²⁹: «Proinde quamvis inter schisma et haeresim magis eam distinctionem approbem, qua dicitur schisma esse recens congregationis ex aliqua sententiarum iversilale dissensio (neque enim et schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur qui faciunt); haeresis autem schisma inveteratum³⁰: tamen quid hinc opus est ad laborem, cum me tantum adiuvent definitiones tuae, Et si mihi et per alios vestros concederetur, schismaticos vos libentius quam haereticos dicerem?»

Incolumi ergo discrimine, quo schisma ab haeresi distare novimus, et cuius Cyprianus quoque meminit inquiens³¹, *schisma non faciendum, etiamsi in una fide et in eadem traditione permaneat qui recedit*; perspicue assequimur, illud *efficienter* quidem crimine gigni violatae socialis obedientiae, sprethaeque communionis, *formaliter* vero separatione comprehendi, alienique coelus institutione.

560. Qua de re insignis plane existimari debet refutatio ab **Optato** mlevitano adhibita, ut donatistam Parmenianum schismaticos simul cum haereticis uno veluli fasce complexum, ad veram sinceramque mentem revocaret. Sic enim habet³²: „Sed miror, quid tibi visum est, etiam vos ipsos (dona-

“) *Con. Crescon.* lib. II. capp. III -IV. nn. 4—8.

**) Ibid. cap. VII. η. 9.

‘.) Unde cap. VIII. η. 10. de donatius ait: «Nam et haeretici estis, vel pod in schismate *inveterato* remansistis, rei ei tua definitione, quod de ecclesia pae corpus est Christi, vel de iteratione christiani baptismi diversum sequimini.” Quae ita accipienda sunt, non quasi externo *vetustatis* adiuncto schisma in baertsitn converteretur; sed quod et *historia* constet, diuturnum schisma vix

aut ne vix quidem ab haeresi seiunctum esse, et *iure* praesumatur, ipsum negari hierarchicae subordinationis, socialisque unitatis officium, quum tamdiu adversus utrumque rebellatur.

S1) Testimon. ad Quirinum lib. III.

LXXXVI, ubi Cyprianus propositum doctrinae caput testimoniis confirmat quae habentur Eccl. X. 9, Ex. XII. 46, Pss. LXVII. 6 et CXXXU. 1, Matth. XII. 30 et I. Cor. I. 10.

3i) *De schismat. donalist.* lib. I. cap. X.

lianos) eis (haereticis) adinngere, quos esse schismaticos constat^{7*}, dum ecclesiae doles et haereticis ipsis, et vobis schismaticis denegasti. Dixisti enim inter celera, schismaticos a vite, velut sarmenta esse concisos: destinatos poenis, tamquam ligna arida, gehennae ignibus reservari. Sed video te adhuc ignorare schisma apud Carthaginem a vestris principibus factum." Quod ut historiae monimentis demonstravit, lurpemque haereseon faciem spectandam proposuit, illico addit³⁴ : „Quare poeniteal te talibus hominibus (haereticis) etiam schismaticos adiunxisse: in te enim convertisti sententiae gladium³⁵³⁶dum aestimas, quia alteros appetebas: et non attendisti inter schismaticos et haereticos quam sit magna distantia. Inde est quod ignoras et quae sil sancta ecclesia, et sic omnia miscuisti.⁴⁴

Cui periculosae confusio*ni* nequa deinceps rima pateret, e vestigio pergit³⁸: „Catholicam facit simplex et verus intellectus in lege, singulare ac verissimum sacramentum³⁷, et unitas animorum. Schisma vero, sparso coagulo pacis³⁸, dissipatis sensibus generatur, livore nutritur, aemulatione et litibus roboratur, ut deserta matre catholica, impii filii dum foras exeunt et se separant, ul vos fecistis, a radice matris ecclesiae, invidiae falcibus amputati, errando rebelles abscedunt: nec possunt novum aliquid aul aliud agere, nisi quod iamdudum apud suam didicerunt matrem ³9* Haeretici vero, veritatis exsules, sani et verissimi symboli desertores, de sinu sanctae ecclesiae impiis sensibus depravati, contempto quod bene fuerant geniti^{4°}, ut ignorantes et rudes deciperent, de se nasci^{41*} voluerunt. Et qui iamdudum vitalibus pasti fuerant cibus, corruptela malae digestionis, in perniciem miserrorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt.⁴⁴ E quibus denique

33) Ad originem primordiaque donatianae partis Optatus respicit. Nihil enim exploratius, quam schisma deinceps fuisse haeresi cumulatum.

35) Fieri enim non potest, ut haereticis schismaticisque confusis, alia atque diversa eorundem caussa videatur.

36) L. c- cap. XI.

37) *Sacramenti* nomine tum ab Optato, tum ab aliis passim ecclesiae magistris, Tertulliano *de praescriptt.* cap. XX, con. Marcion. lib. V. cap. V; et Augustino, *de symbolo*, lib. II. cap. I, lib. III. cap. I, significatur symbolum fidei, quod quum omnibus commune esse debeat, propterea omnium animos iungit, unitosque devincit.

3a) Lupus in scholiis ad Tertulliani

praescriptt. cap. V. legit, *sponso coagulo pacis*, tum plura dicit de episcopo ecclesiae sponso, veroque ecclesiasticae pacis coagulo. Sed germana lectio est, *sparso coagulo pacis*, et *coagulum* pro *copula* eo sensu adhibetur, quo Varro in satyrarum fragmentis de vino scripsit, *hoc continet coagulum conviviae*, et quo sensu Publius syrus in mimis, *amicitiae coagulum unum est fides*.

”) *Ecclesiam* intelligit, quae prius eorum fuerat mater, et a qua recedentes, secum fidem sacramentaque abstulerunt.

40) Utique bene fuerant geniti semine Christi in sinu ecclesiae.

Abrupto fidei traduce, quem hauserant.

colligit⁴⁷: ..Vides ergo, frater Parmeniane, haereticos a domo veritatis satis⁴³ extorres, solos habere varia el falsa baptismata, quibus inquinatus non possit «Maere, immundus emundare, supplantator erigere, perditus liberare, reus vefuiam tribuere, damnatus absolvere. Bene clausisti hortum haereticis, bene revocasti claves ad Petrum ⁴4, bene abstulisti colendi potestatem ⁴5, ne arbuscula colerent ii, quos ab hortulo et a paradiso Dei constat alienos: tene subduxisti annulum⁴⁶ iis, quibus aperire non licet ad fontem. Vobis vero schismaticis, quamvis in catholica non sitis haec negari non possunt, quia nobiscum vera el communia sacramenta traxistis.⁴⁴

561. Plenissime ergo sibi discrimen constat, quo aliud esse haeresim tique aliud esse schisma profiteamur, cuius sita in eo proprie ratio est, *ut sparso coagulo pacis, dissipatis sensibus generetur, livore nutriatur, aemulatione et litibus roboretur, desertaque matre catholica, impii filii dum forts exeunt, et se separant, a radice matris ecclesiae, invidiae falcibus vapulati, errando rebelles abscedant.*

Iamvero quod dicit Optatus *coagulum pacis*, quamve nominat *sensuum dissipationem* ?

Coagulum pacis illud dicit, quo non aliter mutuo adstringuntur fideles, K unius eiusdemque corporis membra. Eiusmodi autem esse *episcopum*, declarat Optatus sive ubi ex eo schisma repetit⁴⁷, quod schismatici *colle-rim episcopale nolunt nobiscum habere commune*, sive ubi probans schisma ifd Carthaginem a donatianis principibus fuisse profectum, ait⁴ 8 : „Quaere hrum originem rerum, et invenies te hanc in vos dixisse sententiam, cum schismaticis haereticos sociasti. Non enim Caecilianus exivit a Maiorino avo «⁴⁰, sed Maiorinus a Caeciliano : nec Caecilianus recessit a cathedra Petri⁴ 9 elCypriani^{5°}, sed Maiorinus, cuius tu cathedram sedes, quae ante ipsum liiorinum originem non habebat. El cum haec ita gesta esse manifestissime castel, et vos heredes esse traditorum el schismaticorum evidenter appareat; siis te miror, frater Parmeniane, cum schismaticus sis, schismaticos haereticis hEffere voluisse.“

n) L. c. cap. XII.

°) Adverbium *solis* apud scriptores lvias vel supparis aetatis plus semel filel *nimis*.

u) Neque enim alii potiuntur clavi-/i, nisi qui cum Petro, qui illas primum rapit, arcte cohaereant.

°) Ecquomodo enim colant, nutrant-fideles, qui a fidei magistro deficientes, ipsam fidem perdiderunt?

H) Manifesta est allusio tum ad Cant.

IV. 14, tum ad veterum inorem, quo patres et matres-familias *annulo* consignabant, quae sarta tectaue vellent.

47) *De schismat. donatist.* lib. I. cap. IV.

4S) Ibid. cap. X.

49) Quae cathedra Petri princeps est atque universale coagulum.

50) Idcirco mentio fit Cypriani, quod nemo Carthaginensem cathedram splendius occupant.

Declarant idipsum ex iis plurima, quae suis opportune locis adduximus, quaeque iuveril memoria reputasse. Neque semel Cyprianus declarat, quo auctore, sicuti episcopus esi ecclesiae caput et centrum; ita suam exinde originem schismata mutantur, quod debitum episcopis socialis obediētia officium non impenditur. Atque ad illud sane haec perlinent^{51*} „Ecclesia est plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhaerens.⁴⁴ Tum haec¹”: „Unde scire debes, episcopum in ecclesia esse, et ecclesiam in episcopo. El si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse. El frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Dei sacerdotibus non habentes obrepunt, et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando ecclesia quae catholica et una est, scissa non sil neque divisa, sed sil ubique connexa, et cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino⁵³ copulata/⁴ Atque haec rursum⁵¹: Ecclesia super episcopos constituitur, et omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernatur.⁴⁴ Alterum vero luculentissime edicit, dum ait⁵⁵: „Haec sunt inilia haereticorum, et ortus atque conatus schismaticorum male cogitantium ul sibi placeant, ut praepositum superbo tumore contemnant. Sic de ecclesia receditur, sic altare proprium foris collocatur, sic «contra pacem Christi et ordinationem atque unitatem Dei⁵⁶ rebellatur.⁴⁴ Iterumque edicit scribens⁵⁷: „Inde schismata et haereses abortae sunt et oriuntur, dum episcopus qui unus est et ecclesiae praeest, superba quadam praesumptione contemnitur, et homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus indicatur.“

Fieri autem non potest, ul sparso coagulo pacis, abruptoque socialis obediētia vinculo, secumipsis fideles cohaereant, christianisque officiis, tamquam unius corporis membra, copulentur. Hinc ea *sensuum dissipatio*, quam Optatus lamentatur, hinc animorum voluntatumque dissidia: hinc caritatis pernicies, hinc coelus congregalionisque divisio, hinc altare contra altare erectum, atque hinc separatio et schisma, quo legitimi antistitis communionem deserta, extra paternam domum agnus comeditur, rilusque sanctificationis sacrilega temeritate peraguntur.

51) Epist. LXIX. ad Florentium Pupianum.

5-) Ibidem.

s3) Hoc est Optati *coagulum*.

M) Epist. XL. *ad lapsos*.

55) Epist. LXV. ad Rogatianum.

56) Ecclesia namque ectypus esse debet divinae unitatis.

47) Epist. LXIX. ad Florentium Pupianum. Quibus haec consona sunt ex tractatu de *zelo et livore*: «Ambitionem

zelus excitat, dum cernit quis aliam in honoribus auctiorem. Hinc dominica pacis vinculum rumpitur, hinc caritas fraterna violatur, hinc adulterator veritas, unitas scinditur, ad haereses atque ad schismata prosilitur, dum obrectata sacerdotibus, dum episcopis invidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre praepositum.»

562. Quae adumbrata schismatis ratio excitari ulterius illuminarique poffit iis adiectis, quae de recipiendo reiiciendove baptisinate disputans Basilium tum habet, quum commemorata veterum doctrina^{58*} qua *alias quidam haereses, alia schismata, alias parasynagogas appellarunt*, illico subdil": „Haereses quidem eos *appellarunt*, qui penitus resecti sunt, et in fide abalienati; schismata vero eos, qui propter ecclesiasticas quasdam >> el quaestiones inter utramque pariem non insanabiles dissident; parasynagogas autem conventus illos, qui ab immorigeris presbyteris aut episcopis a populis disciplinae expertibus fiunt: velut si quis in delicio deprehensus, in ministerio arceatur, nec se canonibus submittat, sed sibi principatum et laicis vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica ecclesia, discedant; hoc dicitur parasynagoga^{6°}. Schisma autem est, de poenitentia ibi iis qui ex ecclesia⁶¹ sunt, dissentire. Haereses autem, velut manichaeoraa, et valentinianorum, et marcionislarum. Slalim enim de ipsa in Deum fide dissensio est.⁴⁴

Haec autem ab re nullatenus fuerit, Basilii verbis commentarium Aristeni subiicere, qui est huiusmodi⁶²: „Qui cum ecclesia catholica non

H) Ad Amphilochem ep. CLXXXVIII. I uhoiea I. can. I: *Ο9εν τὰ μεν αίρε- ι υ; nxiuaSav' τὰ δε σχίσματα, τὰ δε I rçcinaywya;.

Ibidem: Αίρίθει μεν, του παντε- I ü iurpnyμίνου, και κατ' αυτήν τήν ώπτ οηηλ.λοτριωμένον ' σχίσματα δε, *je; ii αίτια τινά εκκληΟιαστικά και ■rrusra iάσιμα προ ^άλλήλου διενε- I ltaref παραβνναγωγά δέ, τὰ συνά- I fcraftapà των ανυπότακτων πρεσβυ- I .W, π ιπΜχόπων και τών απαιδεντων usi γινομινα. οιον εί τι έν πταισματι I ntrctfuf, ιχευχέθη τή λειτουργία, και I LTWüifl τοι xανôCiv. άλλ} έαντω I àtiafit τήν προεδρίαν και τήν λειτουρ- ya, και θυναπήλ9ον τουτω τινέ κατα- γή τήν καθολικήν εκκλησίαν πα- I τό τοιούτο. σχίσμα δε, τό : nürij μετάνοια διαφόρω ίγειν προ I τή εκκλησία. αίρέσει δέ, οιον i iri αανιχαίων, και οναλεντίνων, και I ευ9ύ γάρ περί αυτή τή I I ^ήιτεώ εϋτιν ή δια<ρορά.

π) Balsamo ad canonem VI. gan- I «em, et Zonaras ad canonem XXXL 'Diaatn utuntur verbo ^αρσ.ϋνναγην,

ut significant a congregatione divertere ac seorsum con<fre"ationcm instituere. Quod autem hisce est παραβυνάγειν, id in canone apostolico XXXI. est χωρί ουνάγειν, seorsum convenire, in canone gangrensi VI. παρά τήν εκκλησίαν ιδία εκκληϋιάζειν, extra ecclesiam privalim ecclesiasticos habere conventus; et in canone X. κεχωρισμένο) άγια τω 9εω προ φέρειν, sejiaratim Deo sancta offerre. Itaque παραύνναγωγή, idem ac παραϋ- ναξι apud Balsamonem ad nomocan. Photii tit. XII. cap. II. et act. V. concilii sub Menna, denotat separatum conventum, congregationemque illegitimam*

61) Dicuntur schismatici εκ τή εκκλησία, ex ecclesia existentes, non quod illius sint membra, sed quod non παντελώ, funditus divisi quemadmodum haeretici, aliquem cum ea necessitudinem propter communem iidem referre videntur. Iuveiit consuluisse Optatum de schismate donatist. lib. III. cap. IX, lib. IV. cap. II. et Augustinum de baptismo lib. L η. 3, itemque lib. III. η. 26.

63) Apud Beveregium, T. II. pag. 50: Οί μή κοινωνούντε τή καθολική εκκλη-

communicant, in tria genera dividuntur, in haereticos, in schismaticos et parasynagogos. Et haeretici quidem sunt ii, qui sese a fide in Deum omnino abalienarunt. Schismatici autem sunt, qui ab ecclesia sese absciderunt. Parasynagogi vero sunt episcopi aut presbyteri, qui ob crimina aliqua condemnati. et ministerio sacro moli, et canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, praesidentiam et liturgiam el altare aliud struxerunt, et aliis suae esse sententiae persuaserunt, ul ipsos sequantur, et catholicam deserant ecclesiam.“

563. Quamquam igitur *schisma et parasynayoi/a* ea convenient generali notione, qua, integro fidei nexu, abruptum exprimunt vinculum christianae subordinationis, laesamque unius eiusdemque corporis unitatem; *pro duplici* tamen *iure* quo ecclesia constat, nihil impedit quominus schisma a parasynagoga secernatur.

Sane quemadmodum ad continendam qua late patet ecclesiam, *universali quodam iure* opus est, cuiusmodi illud fuit quod de venia capitalibus criminibus eroganda latum novimus; ita ad singulas quasque eiusdem partes iungendas copulandasque *particulare ius* pertinet, quo presbyteri episcopis, episcopi metropolitans, atque ita porro⁸³, hierarchice subjiciuntur.

Si ergo primum et *universale* ius labefactetur, continuo prodit *schisma*, de quo Augustinus donatistas redarguens ait⁸⁴: „Quare contra orbem terrarum altare erexistis? Quare non communicatis ecclesiis, quibus epistolas apostolicas missas⁶⁵ tenetis et legitis, et secundum ipsas vos vivere dicitis?

*σία, εἰ τρία διαιροῦνται** *εἰ αἰρετικοῦ, εἰ σχισματικοῦ καὶ παρασυναγωγῶ.* *καὶ αἰρετικοὶ μὲν εἰσιν οἱ τῇ εἰ θεὸν πίστεω παντελῶ ἀπαλλοτριωσαντε ἰαν- του. σχισματικοὶ δὲ εἰσιν οἱ τῇ ἐκκλη- σία ἑαυτοῦ ἀποστησαντε. παρασυνα- γωγοὶ δὲ εἰν οἱ κατακριθεντε ἐπὶ τοῖς πταίσμασιν ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι, καὶ μετακινήσθοντε τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μὴ ὑποκυνσαντε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἀύθεντικῶ ἐκδικήσαντε, τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν καὶ θυσιαστήριον πηζάμενοι ἑτερον, κα' ἰ τῇ γνώμῃ αὐτῶν γίνεσθαι τινα παραπείσαντε, ὡς τε δυνα- κολουθῆναι αὐτοῖς, καὶ τὴν καθολικὴν κα- ταλιπεῖν ἐκκλησίαν.*

â5) Neque eoim in praesentia sive de primatu romani pontificis, sive de necessitate disputari debet, qua necesse est, ut ecclesiae omnino omnes cum ro-

mana convenient, atque ex ipsa ceu n- dice et matrice unitatis dependeant.

64) *De baptismo*, lib. II. cap. VI.

es) Haec referuntur *ad ecclesias apostolicas*, quae saepe ab Augustino noa aliter exhibentur ac ut christianae usitatis communionisque radices. Ita exhibentur epist. XLII. ad *paganos martinenses*: nVidetur multos (haereticos et schismaticos) praecisos a radice Christianae societatis, quae per sedes apostolorum certa per orbem propagatione diffunditur.⁸⁶ Ita exhibentur epist. LH. ad *Dioscorum*: »Clementissimus imp⁸⁷* rator Christus Dominus per apostolorum sedes arce auctoritatis munivit ecclesiam. Atque ita exhibentur epist. CLXI. ad *nororum donatistam*, qua ut illius partis assecclas probet schismaticos, enumerati⁸⁸* apostolicis sedibus, pergit: „Quibusomni-

CAPUT XXXVII.

El alibi,„Obiicio schismatis crimen, el probo, Neque enim comunicas ecclesiis, apostolico laboro fundatis.“ Hinc denuo 07: „Ego in ecclesia sum, eius membra sunt omnes illae ecclesiae, quas ex laboribus apostolorum Dibs alque firmatas novimus. Earum communionem non deseram.“

Sin autem alterum ius illudque *particulare* violetur, proxime⁸⁸ concurr parasynagoga, ad quam ista merito referuntur quae adversus dissidendi à'aconum Felicissimum Cyprianus declamat⁸⁹: „Aliud altare constitui, «I sacerdotium novum fieri non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. Adulterum est, impium est, sacrilegum est quodeumque humano furore insli- Uiar, ut dispositio divina violetur.“ Quae omnino praecipit, ul omnes unus mus grex, pastor unus, et populus episcopo coadunatus. Hoc autem nisi Sal, subdit Cyprianus⁷⁰: „Sic de ecclesia receditur, sic altare profanum foris collocatur, sic contra pacem Christi, el ordinationem alque unitatem Dei rebellatur?

SCHISMATIS AB ECCLESIA EXILIUM

564. Compertis iis, quae schismatis rationem detegunt, insilumque Lias characterem patefaciunt; id superest unum, *ut schismatici al ecclesia ulorres et a propinqua eiusdem materia alieni* comprobentur.

Quod quum plurimis iisque luculentis tam auctoritatibus quam rationibus eSci posset, nobis idcirco pauciora satis erunt, quod ipsi etiam protestantes κῆ id modo editis operibus docuerint, iustisque disputationibus defenderint⁷ ‘, sed publicis praeterea solemnibusque monimentis consignarin⁷².

itaque si quam fidem *Scripturis* adiungimus⁷³, non alii ad ecclesiam perlinent, neque propinqua illius materia continentur, nisi qui *in unum*

t-ecclesiis nos hodie communicare nia- iftilom est, sicut manifestum est vos ἴ⁸ ecclesiis non communicare.⁸ Ne- siieoj porro latet quod Augustinus epist. CHII, testatur, *in rotnana ecclesia* \nptr apostolicae cathedrae viguisse prfaipatuin.

“i *Con. Petilianum*, lib. H. cap. XVI, ‘J *Con. Cresconium*, lib. III. cap. IHV.

·’) Prudenter utimur adverbio *pro-* rae, quod propter unitatem episcopatus, ‘cordiamque sacerdotum usuvenire ne- ;nl, ut separatio quae primum para- inigoga fuit, diutius amplificata ac "ttracla in apertum propriumque schi- im tandem non deflectat.

69) Epist. XL. ad plebem.

70) Epist. LXV. ad Rogatianum, cum qua conferri possunt quae simillima repetit epistt. LXVII—LXX. ad Stephanum.

71) Conferri possunt Petrus martyr, loc. comm. class. IV. cap. X. §.9; Iohannes Bergius, de verb. coenae cap. XX; Gerhardus, loc. theol. de eccles. cap. VI. sect. III; et theologi palatini in synodo dordrech. ad art. V.

7i) Huc spectant catechismus genevensis, Dorn. X; et confess, helvct. poster. art. XXII.

”) Recolenda sunt, quae priore libro explanavimus.

conveniunt, unam efficiunt domum familiam unam, uno nutriuntur pant, ad unum accedunt altare, atque in unum corpus coalescentes, mutua membrorum necessitudine colligantur. Quid autem horum est, quod schismaticis conveniat, quodve schismatis crimine non pessum funditus eat? Schismate namque fit, ut quod unum esse deberet, evadat multiplex: ul discerpatur quod deberet esse consertum : et ut pugnans sil ac dissonum quod frui pace deberet, concentumque referre.

Absunt ergo ab ecclesia schismatici, neque membrorum consortio com ecclesia vinciuntur.

565. Quae quum maioribus nostris exploratissima fuerint, s propterea mentem, praeceptamque animo sententiam luculentissimis testi- moniis significarunt

Significavit enim romanus Clemens, qui hoc primum veluli lemma praestituens unusquisque cestrum, fratres, in suo ordine, in bona ton- scientia, praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, in hem- state Deo gratias agat; tum75 ex Scripturis demonstrans, nuspiam legi iustos ab iuslis sed ab iniquis fuisse vexatos ; postremo inferi76 : «Talibus igitur exemplis et nos adhaerere oportet, fratres. Scriptum enim est” : Sanctis ros adiungite, quia qui illis adhaerent, sanctificabuntur. Et rursus i in alio loco78: Cum viro innocente innocens eris, ut cum electo electus eris, et cum perverso perverteris. Quare innocentibus et iustis iungamus nos; ii quippe sunt electi Dei. Cur inter vos sunt contentiones, irae, dis- sensiones, schismata et bellum79? Nonne unum Deum, et unum Christum (habemus 8° ? Nonne unus est Spiritus gratiae, qui super nos effusus est, et una vocatio in Christo? Cur divellimus et discerpimus membra Christi, el

74) Ad Corinth, epist. I. §. XLI: Έκαϑτο υμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τά-γματι εὐχαριϑτεύτω θεῷ, ἐν ἀγαθῇ ὕψει-δηθεὶ ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὠρι-ϑμενον τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ κανόνα, ἐν ὕμενότητι.

**) Ibid. §. XLV.

76) Ibid. §. XLVI: Τοιοῦτοι οὖν ὑπο-δείγμαϑι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶ δει, ἀδελ-φοί. γέγραπται γὰρ* κολλάϑε τοὶ ἅγιοι , οτι οἱ κολλῶμενοι αὐτοὶ ἁγιαϑῇϑνουνται. καὶ πάλιν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ λέγει' μετὰ ἀν-δρὸ ἀθῶου ἀθῶο εἶη, καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτό εἶη, καὶ μετὰ ὕτρεβλοῦ διαϑτρέ-ψει . κολληθῶμεν οὖν τοὶ ἀθῶοι καὶ δίκαιοι · εἰοῖν δε οὔτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ. ἵνα τί ερει , καὶ θυμοί, καὶ διχοῦταϑίαι,

καὶ Οχιϑματα, πόλεμό τε ἐν ὕμιν; τ οὐχί ἐνα θεόν ἐχομεν καὶ ἐνα Χριστόπ: καὶ ἐν πνεῦμα τῇ χάριτι τὸ ἰχχνή εφ ἡμᾶ , καὶ μία κλήϑι ἐν Χριστόν: !κ τί διελκομεν καὶ διαϑπῶμεν τὰ μέλη κα Χριστοῦ, καὶ ὕταϑιάζομεν πρό το ὅνμ το ἰδίον, καὶ εἰ τοϑαντην ἀκόνοιατ χόμεθα, ὡ τε ἐπιλαθῆϑ9αι ἡμᾶ , ἵτιμιμ εῖμεν ἀλλήλων;

77) Videntur haec ex iis collectable occurrunt Ecclc. VI. 35. coll. I. fa. VII. 14. Locus vero simillimus habet* penes alexandrinum Clementem, Sloew! I lib. V. §. VIII.

78) Ps. XVII 26—27.

79) Iacob. IV. i.

80) Ephes. IV. 4—6.

contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniae devenimus, ut dios aliorum membra esse obliviscamur ?“

Quemadmodum ergo in coniunctione cum membris Christi obtineri aedificatio debet, quam sibi quisque divisus ac sciunclus frustra pollicetur, fīia qui illis adhaerent, sanctificabuntur; ita ab hac coniunctione, proinde- que ab ecclesia non mirius schismatici distant, quam scissa discerplaque membra a corpore separata intereant. Quare nil mirum quod Clemens non ciln acerbissimi doloris significationem adiecerit81 : „Schisma vestrum multos pervertit, mullos in animi deiectionem, mullos in vacillationem, omnes nos io tristitiam coniecit, nos omnes moerore affecit; et adhuc seditio vestra persistit/*

566. Idem doctrinae caput confirmat Ignatius, qui fideles alloquens iit“: «Filii itaque lucis et veritatis fugite divisiones et pravas doctrinas; cbi aulem pastor est, eodem ut oves sequamini.“ Tum subdit83: „Quot- Oenim Dei et lesu Christi sunt, hi sunt cum episcopo; et quotquot poe- nitentia ducti venerint ad unitatem ecclesiae, et hi Dei erunt, ut secundum lesum Christum vivant. Ne erretis, fratres mei. Si quis schisma facientem sedator, regni divini hereditatem non consequitur."

Sed quo nobis pacto a schismate cavebimus? Relatis modo verbis dot Ignatius, ac porro docere pergit inquiens84: „Studealis igitur una eucharistia uti; una enim est caro Domini nostri lesu Christi, et unus calix bunitatem sanguinis ipsius, unum altare, sicut unus episcopus." Neque wo his finem facit, sed aliquot interieclis scribit 85 : „Clamavi quum prae- lessem, loquutus sum magna voce: episcopo obedite et presbyterio et taonis. Sine episcopo nihil facile, carnem vestram ut Dei templum 86 ffilodite, unionem amate, dissidia fugite." Tandem concludit87 : „Ego ita-

*) L. c.: Τὸ Οχιϑμα υμῶν πολλοῦ li'.ritin, πολλοῦ εἰ ἀ^νμῖαν ἐβαλεν, niut; εἰ διϑταγμόν, τοῦ πάντα ἡμᾶ ι lixip' καὶ ἐπίμονο υμῶν ε0τιν ἡ (ηῖ .

Ail Philadelph. §. II: Τέκνα ουν t.r.r.; καὶ ἀληαεία , φεύγετε τόν μερι- λ» καὶ τὰ κακοδιδαϑκαλία ' ὅπου δε xiiuTi εἶτιν, ἐκεῖ ὡ πρόβατα ἀκο- ικδίτι.

”) Ibid. §. III: Odor γὰρ θεοῦ εἰοῖν i:i Iτθὸν Χριστοῦ, ουτοι μετὰ τοῦ ἐπι- 'των ἰδιν- καὶ ὁῖοι ἀν μετανοήϑαντε 'uinia ἱπὶ τήν ἐνότητα τῇ ἐκκληϑία , κι WTOi 3ιοῦ εἶθονται, ἵνα ὡϑιν κατὰ btoir Χριστόν ζώνη . μῃ πλανάϑ9ε,

ἀδελφοί μου * εἰ τι ὕχίζοντι ἀκολου9εῖ, βαϑιλειαν θεοῦ οὔ κληρονομεῖ.

84) Ibid. §. IV: Σπουδάξετε οὖν μία εὐχαριϑτία. χρήϑ9αΓ μιᾶ γὰρ ὕαρξ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰηϑοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν πο- τήριον εἰ ἐνωϑιν τοῦ αἵματο αὐτοῦ, ἐν θυϑιαϑτήριον, ὡ εἰ ἐπίϑκοπο .

8δ) Ibid. §. VII: Έκραύγαϑα μεταξῶν, ἐλάλουν μεγάλη φωνή· τῷ ἐπιϑκόπῳ προ ἐχετε καὶ τῷ πρεϑβυτερίῳ καὶ δια- κόνοι · χωρί τοῦ ἐπιϑκόπου μηδέν ποι- εῖτε, τὴν ὕαρκα υμῶν ὡ ναόν θεοῦ τη- ρεῖτε, τὴν ἐνωϑιν ἀγαπάτε, τοῦ μεριϑμοῦ φεύγετε.

86) I. Cor. III. 16. coll. VI. 19.

87) L. c. §. VIII: Ἐγῶ μεν οὖν το

que, quod meum erat, feci, ul homo ad unionem destinatus. Ubi autem divisio est el ira, ibi Deus non habitat. Omnibus igilur pocnitenlibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo el ad communionem cum episcopo/*

Quotquot igitur episcopum deserunt, erectoque altari contra altare, neque illius unitatem custodiunt, neque una utuntur eucharistia, neque mutua communionem sociantur; hi sunl schismatici, ab ecclesia alieni, a Deo divisi, planeque indigni qui supernam hereditatem adipiscantur.

567. Non est autem cur in medium promamus sive Firiniliani *a, sive Cypriani*· effata; plurima enim sunt, omnium usu trita ac prorsus vulgatissima. Neque pariter est cur nulli simus sive in Padani el Optati sca- tentia enarranda, sive in explananda Augustini doctrina; schismaticos nam- que ab ecclesia divisos, Paciano el Optato suffragantibus, habendos esse, tam ex litteris ad Sympronianum, quam ex universo opere de schismate & natistarum praeclare cognoscimus.

Quod pari evidentia el de **Augustino** compertum esi, cuius pronom foret sexcenta referre testimonia ’ ° huic simillima »l : „Sunt quidam ecm qui Christiani vocantur, et non sunt, quos partim digessit ecclesia tamquia stercora, ut sunt omnes haereses et omnia schismata. Sunt autem alii, qui intus mali sunt, et ipsa communionem catholica continentur, quos necesse est toleret christianus bonus usque in finem, quia ventilatio messis huius areae non erit nisi dies iudicii.**

His igitur aliisque sepositis ·*, operae pretium fuerit nominatim audire beatissimum **Antonium** el **Gregoriurn** cognomento magnum, de quorwj

ιδιον e.roiouy, ω̄ άνθρωπο ιῑ ινωδιν
κατηρτιδμ̄νο · οῡ δῑ μιριδμ̄ο̄ ιδ̄τιν̄ καῑ
ορχ̄ι. θ̄ιο̄ οῡ κατοικ̄τι. παδιν̄ ουν̄ uera-
νοούδιτ̄ αφ̄ιῑ ὁ κύριο̄, ῑάν̄ μ̄ιτανοήδωδιν̄
ιῑ ιν̄ότη̄τᾱ θ̄ιοῦ̄ καῑ δυν̄ιδριον̄ τοῦ̄ Ῑπι-
δκόπον̄.

*) Cuius legenda est epistola ad Cyprianum, quae inter Cyprianicas cen- setur LXXV.

*) Lib. *de unit, ecclesiae*, et epist. XLI. al. XLIV, ad Cornelium, epist. LV. al. LIX. ad eumdem, et alibi passim.

”) *Con. Cresconium*, lib. I. cap. XXIX. n. 34; *de unit, ecclesiae*, capp. IV— XXIV—XXV. nn. 7—68—74; in I. Ioh. II. 19. tract. III. η. 4; Serm. XLVI. cap. VIII. η. 18, Serm. CCLI. cap. I. η. 1, Serm. CCLII. cap. IV. n. 4, et *de fide et symbolo*, cap. X. n. 21.

9 °) Serm. V. η. I. · °) Qualia sunt testimonia Ignatii ft Chrysostomi ab Iohanne antioclieoo (ap^ Cotelierium rnonum. eccl. graecae, L L pag. 176.) et Methodio monacho (apW Mai *scripti, nett.* T. III. pag. 259.) citiU itemque testimonia tum ipsius Metlwii (apud Mai I. c. pagg. 217. seqq.) in qi *loge ex diversis libris synopticii, t/tt demonstratur haud oportere populot r orthodoxis episcopis semet seimgm. quamquam ex aliqua criminosa ratwu electio eorum processerit*, tum dupli-·· anonymi, barocciani editi ab Homphrtà Hodio, et alterius cuius meminit (I. (. pag. 256) Mai, tum demum veteris icbffi ad can. I. epist. Basilii ad .Amphilochi:~ penes Beveregium, t. II. pag. 211.

jriore in eiusdem vita legimus ’ » : „Fide autem admirabilis erat Antonius d plane orthodoxus : nam neque cum rneletianis 94 schismaticis cornmuni- avil umquam, quorum noverat improbitatem et apostasiam, neque cum rna- cetaeis, neque cum aliis quibusvis haereticis parliurn amore versabatur, nisi f, rte aliquando commonendi caussa/* El paullo infra*6: „Quum suprema Boaita discipulis daret, mandabat ipsis ne cum rneletianis schismaticis ver- yrentur; nostis enim, inquit, illorum improbitatem profanamque haeresim: ikm ne cum arianis communicarent/* El mox90: ^Mementote, inquit, quas i&istis a me, admonitionum, nullaue vobis cum rneletianis schismaticis (cmnio sil, neque omnino cum arianis haereticis; scitis enim quomodo et ego eiusmodi consortia vitaverim.** E quibus Methodius inferendo col- ligit,,A sancio igitur Antonio cognoscite, extra ecclesiam vos esse, oschismatici; neque vos oportere a nobis recipi, nisi sincera poenitentia tugimini, fialisque ecclesiae filii per conversionem, velul sacri quoque de- cernunt canones/*

568. At vero **Gregorius**, sumpta ex hisce Scripturae verbis occa- f!:-ne ··, *habet argentum venarum suarum principia, el auro locus est in f°fl umflatur*, post alia subdit °: „Una est ecclesia, in qua qui conflari i cerit, ab omni etiam poterit peccatorum sorde purgari. Si quid pro Deo «aritudinis, si quid tribulationis extra hanc positi sustinetis, incendi potestis tantummodo, non purgari. Dicat Ieremias’00, dicat quomodo conflationis vestrae ignis omni virtute sil vacuus : *Frustra conflavit conflator, malitiae mn eorum non sunt consumptae*. Ecce ignis exterius conflans, et durae

n) Referuntur a Methodio de vitando Rimate apud Mai *Scripti. vett.* T. III. 3? 163: Τη̄ πῑΟ̄τεῑ δε̄ θαῡμασ̄τό̄ ἦν̄ ὁ̄ Ῑν̄ῑῑῑο̄; καῑ̄ εν̄ϑ̄εβ̄ή̄ ’ ο̄ῡτε̄ γάρ̄ τοῑ με- ῑη̄ᾱποῑ τοῑ; ὑ̄χῑϑ̄μᾱτικοῑ πο̄τέ̄ ῑκοινώ- η̄,τη̄ ἡ̄ί̄ω̄; αῡτ̄ων̄ τη̄ν̄ πο̄νη̄ρῑάν̄ καῑ̄ τη̄ν̄ Μ̄Ῑτ̄caiaVy ο̄ῡτε̄ μ̄αν̄ῑχᾱίο̄ε̄ 9 η̄̄ ἄλλοῑ ῑᾹ ᾱῑρ̄ῑτικοῑ ὥ̄μῑλεῑ φῑλον̄εῑκω̄, η̄̄ μ̄όνον̄

u) Nescio qui contigerit, ut doctis- ni 4 Caidinalis similitudine nominis de- etjtert, in subiectis adnotationibus, an- axbeaam Meletii separationem cum me- * inoaegyptio schismate commiscuerit.

n) L. c. pag. 264: Ᾱ’οῡ^ercJv̄ τοῑ icirrai; τ̄ά̄ τε̄λε̄ῡτᾱιᾱ ἡ̄δ̄η̄, ῑνε̄τῑλλ̄ε̄το̄ ‘Tj̄f̄Á; ῡτ̄ ε̄γγί̄ζειν̄ με̄λε̄τῑανοῑ ὁ̄χῑδ̄μᾱτι- ὥ̄δᾱτε̄ γάρ̄, φ̄η̄θ̄ιν̄, αῡτ̄ων̄ τη̄ν̄ πο- WM xaī Ᾱῑβ̄η̄λον̄ ᾱῖ̄ρε̄θ̄ιν̄* μ̄ή̄τε̄ κοῑνώ- ν^ ῑ̄ειν̄ προ̄ τοῡ ἄ̄ρ̄τῑανον̄ .

?MUflitl Comm, de Ecclesia, π.

„δ) Ibidem: Μ̄νη̄μον̄ῑν̄ῑτι, φ̄η̄ο̄ιν̄ ω̄ν̄ ἡ̄κοῦ̄ο̄ᾱτε̄ παρ̄’ ῑμοῦ̄ πᾱρᾱο̄ε̄Θ̄ε̄ων̄· καῑ̄ μ̄η̄δε̄μ̄ιᾱ κοῑνων̄ιᾱ ε̄Θ̄τω̄ ὑ̄μ̄ιν̄ προ̄ τοῦ̄ Ο̄χῑΟ̄μᾱτικοῦ̄ με̄/ε̄τῑανού̄, μ̄ή̄ῑ/Ᾱ ο̄λω̄ προ̄ τοῦ̄ ᾱῑρε̄τῑκοῦ̄ ἄ̄ρεῑανού̄ * ο̄ϊ̄δᾱτε̄ γάρ̄^ φ̄η̄β̄ι* π̄ώ̄ κ̄ά̄γ̄ώ) τοῦ̄τοῡ ε̄ξε̄τρε̄πό̄μην̄·

) *De vitando schitmate*, pag. 264: ^Ῑῑδᾱχ̄Ο̄η̄τε̄ καῑ̄ παρ̄ά̄ τοῦ̄ ἁ̄γιον̄ ’Ᾱντω- νίοῡ9 ὅ̄τῑ ε̄ξ̄ω̄ τη̄̄ εκ̄κλη̄σίᾱ ῑύ̄τ̄’ε̄ ῡμ̄εῖ̄ οἱ̄ ὁ̄χῑΟ̄μᾱτικοῖ̄· καῑ̄ ο̄ύ̄κ̄ ε̄θ̄τῑ δ̄ῑκᾱιον̄ δῑ- χ̄ε̄Ο̄Ο̄αῑ παρ̄’ η̄μ̄ών̄ εἰ̄ κοῑνων̄ῑαν̄ ῑμά̄ 9 ἂν̄ μ̄ή̄ γ̄νη̄θ̄ί̄ω̄ με̄τᾱνο̄ή̄τ̄η̄τε̄, καῑ̄ τέ̄κ̄νᾱ τη̄̄ ῑκ̄κλη̄ροῖ̄ᾱ γ̄ί̄ν̄η̄θ̄Ο̄ε̄ διᾱ με̄τά̄νο̄ιᾱ * κᾱθ̄ώ̄ καῑ̄ τοῑ̄ ῑε̄ροῖ̄̄ κᾱνο̄Ο̄ῑ δο̄κεῖ̄.

lob. XXVIII. 1. *Moral.* Jib, XVIII. cap. XXVI. η. 4L ° °) Ierem. VI. 29.

passionis admovet poenam, et tamen erroris non excoquit culpam; el tormenta crudelium dat poenarum, et bonorum non facit incrementa meritorum. Huius enim conflationis ignis qui extra catholicam toleratur ecclesiam, quam nullius omnino virtutis sit, Paulus apostolus insinuat dicens*01 : Si Iradidero corpus meum ut ardeat, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Alii quippe prava de Deo sentiunt, alii recta de auctore tenent, sed unitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti vero schismatis perpetrations divisi sunt. Unde el in ipsa prima parte decalogi ulrarumque partium culpa reprimuntur, quum divina voce dicitur *Oî: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua.* Atque mox subditur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Qui enim de Deo perversa sentit, liquet profecto quia Deum non diligit. Qui vero de Deo recta sentiens, a sanctae ecclesiae unitate divisus est, constat quia proximum non amat los, quem habere socium recusat.“ Unde infert*04: Quisquis ergo ab hac unitate matris ecclesiae, sive per haeresim de Deo perversa sentiendo, sive errore schismatis proximum non diligendo dividitur, caritatis huius gratia privatur."

Concors igitur testificatio maiorum eo pertinet, ul schismatici a fraterna unitate divisi, ab ecclesia extorres, eiusque corpore separati censeantur.

569. Atque de hoc quidem iudicio eo minus ambigemus, quo illud *historiae monimentis* plenius evidentiusque communium accepimus.

Enimvero in annalibus christianis frequens plenaque moeroris recordatio occurrit schismatum, quae e Novatiano, Donato, Lucifero, Aeacio, novatiana, donatiana, luciferiana et acaciana nuncupantur. Sed cum hac recordatione ea semper conserta est, qua schismatici a vile praecisi, el extra ecclesiam eiecli perhibentur *05.

Id altero saeculo probe tenebat Marcio, qui propterea a romanis presbyteris, vacante Petri sede, sciscitatus *06, *cur me recipere noluistis?* hac responsione accepta 107, *nobis iniussu venerandi patris lui* 108 *facert*

»01) 1. Cor. XIII. 3.

l °) Douer. VI. 5.

103) Animadvertentibus liquet, *dilectionem et caritatem* schismati oppositam non aliam ab ea esse, qua cum fratribus tenetur unitas, et proximus tamquam socius habetur. Haec autem est caritas socialis, dilectio communionis, et omnino amor quo fideles in Christiana vita, christianisque obeundis officiis, ceu unius membra corporis, ad invicem copulantur.

l °4) L. c. n. 42.

los) Sunt haec notissima, neque citra

temporis operaeque iacturam prolixius confirmarentur.

10 °) Apud Epiphaniam, haeres. XXII. al. XLII. §. I: *Ti μη ηΟελήβατε μι ιxl·όεξαό&αι;*

107) Ibidem: *Ού δυνάμεθα άνη* πτ; επιτροπή τον τίμιου πατρό δου rofri ποιήόαΓ μία γάρ εδειν ή πίϋτι , χαί μία η ομόνοια, και ού δυνάμεΟα εναντίωσή-ναι τω καλώ δνλλειτουργώ πατρί ti δύ.*

los) A quo propter incestum fuerat ab ecclesia pulsus.

uludnon licet; una siquidem fides est et animorum una consensio, neque centra speciatissimum collegam patrem tuum moliri quippiam possumus; iô(θ“ vehementius excandescens, ac superbia invidiaque percitus schisma ac privatam haeresim architectatus est: et ecclesiam, ait, vestram yj dissociabo, in eamque schisma sempiternum immittam.* Quibus relatis, Efiphanus subdit 1,0 : „Quod ille revera nec mediocre quidem iniecit; non ili tamen ut ecclesiam, sed ut se potius ac suos discinderet."

570. Hinc ex ea disciplina, qua *stati solemnes que ecclesiae ritus* enarrantur, duo novimus in rem praesentem accommodatissima.

Primum est, quamcumque Christianae communionis societatem schismaticis semper fuisse negatam * * * : alterum vero, illos si quando resipiscerent, rix aliter fuisse in ecclesiae unitatem receptos, ac admitti haeretici consueverintl * *. Illis enim aeque ac istis manus imponebantur in poenitentiam, utri-(jse chrismate inungebantur, et pro utrisque sanctissimus exorabatur Spiritus, ut illos suis donis, sua pace, suaque caritate dilatos in eam rursum ecclesiae cornum insereret, a qua praesentissimo aeternae salutis periculo defecerant.

571. Quapropter in *iure* tam *ecclesiastico* quam *civili* ea de schismaticis constituta perhibentur, quae illos ab ecclesiae membris avulsos loogeeque separatos ostendunt. Constituta namque perhibentur media, quibus «fle prudenterque usurpatis, ad unitatem revocarentur, atque in unum idemque ecclesiae corpus coalescerent: tum constitutae perhibentur poenae, quibus ulsalubri terrore perciti corrigerentur, aut in rebellionem pertinaces obfir-natique mulctarenlur.

Quum vero plurima sint quae huc faciunt, reliquis ultro praetermissis * *3, liter commemorabimus Melchiadis sententiam de caussa Caeciliani et dona-L'iarum*4, Felicis II. decretum **5, quo reparandae unitati ecclesiarum, .ae ob Aeacii nomen in paries iverant, consultum est, Anastasii II. oeco-

”) L. c.: *ΖηλωΟα λοιπόν, και ει tqfcf άοSeis Ζυμόν και υπερηφάνειαν, π ljl6μα εργάζεται ο τοιοϋτο , εαντώ γη αιρήν προϋτηοάμενο , και είπών iu iγώ χρίδω τήν εκκληοίαν υμών, και iiiû χρίδμα εν αυτ# είς τμν αιώνα.*

.u) Ibidem: *Ω πάληΟη μεν χρίδμα iiûa ού μικρόν, ού την εκκλ.ηθίαν χρί-I ,άIi εαντω και τού αύτώ πειΟΟέντα .*

.H) Semper enim ea obtinuit agendi ratio, quam Cyprianus (epist. LV. al. LIX. d Cornelium) de quinque presbyteris et krtrnto pseudo -episcopo schismaticis significavit his verbis: nDeclient autem de caetero fortiter, et evi-

tent dilectissimi fratres nostri verba et colloquia eorum."

112) Videsis Petri Coustantii dissertationem, qua vera Stephani circa receptionem haereticorum sententia explicatur, §. V. nn. 16. seqq.

113) Videsis Petri Coustantii insignem disputationem de Melchiadis papae gestis atque decrctis.

i M) De hac sententia conferendi sunt Optatus, *de schismate donatist.* lib. 1; et Augustinus, epist. XLIII. al. CLXII. n. 16., qui illam describunt, summisque laudibus prosequantur.

115) Epist. XII. ad Flavitam, n. 4.

nomia eodem animo suscepta 11ß, africanorum praesulum consilia 67, quibus membra tamdiu avulsa iterum copularentur, et nicaenae synodi definitionem, quae ita se habet 118: „De his qui se calharos, id est puros, quandoque nominant, ad catholicam autem el aposlolicam ecclesiam accedunt, sanctae magnae synodo visum est, ul impositis eis manibus sic in clero maneant Ante omnia autem hoc in scriptis ipsos profiteri convenit, quod adhaerebunt et sequentur catholicae ecclesiae decreta, id est, el cum digamis communicabunt, et cum iis qui in persecuutione lapsi sunl.“

Postremo commemorabimus tum Constantini legem ad Dracilianum anno CCCXXVI. datam, atque his conceptam verbis119: „Privilegia, quae contemplatione religionis indulla sunt, catholicae tantum legis observatoribus prodesse oportet. Haereticos autem atque schismaticos non tantum ab his privilegiis alienos esse volumus, sed etiam diversis muneribus constringi et subiici.” Tum imperatorum Theodosii et Valentiniani legem anno CDXXV. ad Faustum praefectum urbis missam, cuius haec est ratio120: ^Manichaeos, haereticos, schismaticos, omnemque sectam catholicis inimicam, ab ipso aspectu urbis Romae exterminari praecipimus, ut nec praesentiae criminorum contagione foedentur. Circa hos autem maxime urgenda commotio est121, qui pravis suasionibus a venerabilis papae sese communione suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua vitatur. His conventionem praemissa viginti dierum condonavimus inducias: intra quos nisi ad communionis redierint unitatem, expulsi-usque ad centesimum lapidem solitudine, quam eb-gunt, macerentur.·'

116) Epist. ad Anastasium imperatorem, n. 8.

117) Epist. quae collât, carthag. cognit. I. cap. XVI. inserta est, quaeque ab Augustino refertur epist. CXXVIII.

118) Can. VIII: *Περὶ ὀνομαζόντων μὲν εαυτοῦ χαλαροῦ ποτέ, πρὸ ἐρχομένων δὲ τῇ χαχόλικῇ καὶ ἀποῦτολιχῇ ἐχχλησίᾳ ἐδόξη τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Οὐνόδῳ, ὡς τε χειροΟετουμένον αὐτοῦ μένειν οὕτω ἐν τῷ χληρῷ πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογηΘαι αὐτοῦ ἐγγραφῶ πρὸς ἡγεῖ. ὅτι δυνήθονται καὶ ἀχολοῦν καὶ ἡθύνΟι τοὶ τῇ χαχόλικῇ καὶ ἀποΟτολιχῇ ἐχχλησίᾳ δόγμαΟΓ rour' ἐορί, καὶ διγάμοι χοινωνεῖν καὶ τοῦ ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτοχόθιν.*

Huc sua sponte referuntur quae exstant tum in Decretalibus lib. V. litt. VII—VIII—IX., tum iu Decreto cann. 5—6—9.

eau. VII. q. I., can. 19. can. XVI. q. VII, cann. 42—43. eau. XXIII. q. V., et cano. 19—23—31—34. eau. XXIV. q. I. Hisce namque omnibus efficitur, schismaticos universos iuxta veterum canonum sanctionem ab ecclesiae communione esse divisos, ipsoque iure anathemate damnatos merito existimari.

119) Cod. Theodos. lib. XVI. tit. V. I. L, et apud Baronium, an. CCCXXVI. n. 16.

120) Ibid. L 62-, qua cum plane conveniunt insequentes leges 63—64., quibus idem de Africa, deque ceteris urbibus constituitur.

121) Significantur enlaliani schismatasseclae, qui sese a communione Caelestini pontificis suspendebant, et de quibus audiendus est Baronius ad annes 1654 et 1655. CCCCXIX. et CCCXXIV.

572. Porro tam nite omnium animis persuasio insedit de schismaticis ab ecclesiastico corpore avulsis, *ut non modo una cum haereticis vulgato k^tndi utu sociarentur, verum etiam ipsa haereticorum appellatione non liftnlur.* Neque hoc ideo, quod schismaticorum ab haereticis discrimen ignoraretur, sed quod magna semper visa fuerit schismatis cum haeresi cognatio, el ad separationem quod attinet, simillima sit schismaticorum atque haereticorum ab ecclesia divisio.

Ac de schismaticorum quidem *cum haereticis coniunctione*, tot iam in medium prompsimus, ut eorum augeri copia non debeat; praesertim quum in ipsis Christianarum civiliumque legum codicibus haeretici et schismatici eo eodemque comprehensi titulo exhibeantur. De *haereticorum* vero *ap-dlallione* schismaticis tributa, testis est non obscurus Chrysostomus, qui enarrans Apostoli verba122: *nam oportet et haereses esse, ut et qui provisunt, manifesti fiant in vobis*, sic habet 128: „Haereses heic appellatur μ eas quae sunt circa dogmata, sed quae sunt circa schismata.123 Testes item sunt Theophylactus124, Photius125 apud Oecumenium, et Theodoritus isquiens126: „Haereses appellat contentiones, non dogmatum differentias.“ Quare Methodius monachus descriptis Antonii verbis, quae superius addomus, illico pergit127: „Illud etiam animadvertite, quod nempe melioria schismaticos Antonius appellavit haereticos dicens: *Nostis enim illorum iaprobam profanasque haeresim.* Sic etiam apostolus haereseos nomine schismata indigitat in epistola ad Corinthios.128

573. Neque profecto ipsa *rei natura* paullo expendi potest intimius, çà schismatici ab ecclesia extorres continuo videantur.

Ecquid enim mente concipimus, dum ecclesiam in bibliis descriptam, symbolis propositam, atque in historia chrislianisque monumentis expressam cogitamus? Non minus coelum concipimus unum mente atque unum oris professione, quam coelum concipiamus unam degentem christianam vitam, raque familia, unaque domo comprehensum: neque minus coetum con-

122) I. Cor. XI. 19: *Αεὶ γάρ καὶ αἰρέσεις; ὅς τις εἴη, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γίνωσιν ἐν ὑμῖν.* I bi Chrysostomus ad Terfit; *Τὸ γάρ ἵνα τοῦτο οὐ πανταχοῦ αὐτῶν ἴσιν, ἀλλὰ πολλαχόθεν καὶ ἐν πρᾶγματων ἐκβάσσει.* Particula enim *ut* non ubique caussam reddit, sed e: saepe rerum exitum significat.

123) In I. Cor. XI. 19. horn. XXVII: *Ἰψὶ; ἵνα τὰ οὗτα λέγει τὰ ἰδιόμορματων ἀλλὰ τὰ τῶν ὁμομορμάτων.* 124) Comm. ad h. 1.

125) Ibidem.

126) Ibidem: *Αἰρέσει τὰ φιλονεικία λέγει, οὐ τὰ τῶν δογμάτων διαφορά.*

127) De vitando schismate, η. 20. pag. 264. apud Mai *Scripti, vet.* T. III: *Ἀμα δὲ δημειώθηΘε, καὶ ὅτι τοῦ μελετιανοῦ ὁχιΟματικοῦ ονρασ, αἰρετικοῦ ἐκάλεΟεν. οἶδατε γάρ, φηθίν, αὐτῶν τὴν πονηράν καὶ βέβηλον αἵρεΟιν οὕτω καὶ ὁ ἀπόΟτολο αἵρεθῆι τὰ ὁχιΟματα ἐν τῇ πρὸ κορινθίου καλ.εί.*

cipimus, qui eamdem sectatur obieclivam socialemque fidei regulam¹¹, quae ipsa est publica ecclesiae fides³⁹, quam coetum concipiamus suis obnoxium praepositis atque ita cohaerentem, ut singuli quique, ceu totidem membra, ad idem pangendum corpus conspirent.

Duplici itaque vinculo ecclesia continetur, vinculo communis fidei et vinculo communis obedientiae, vinculo unanimis professionis ad eam expressae normam quam ecclesiae doctores edicunt, et vinculo unanimis caritatis quo fideles cum episcopo et secumipsis, apta officiorum varietate, copulantur.

In summa, verum ex aequo est lum quod Clemens alexandrinus ex Herma *Pastore* 13° observat *⁷·, *fides virtus est t/uae ecclesiam continet*, lum quod Cyprianus docet, quum Maximum, Nicosiralum, aliosque confes- sores novaliano schismati addictos compellans ait¹³¹: „Graval enim me atque contristat, et intolerabilis perculsi et pene prostrati pectoris moestitia perstringit, cum vos illic comperissem contra ecclesiasticam dispositionem, contra evangelicam legem, contra institutionis catholicae unitatem, alius episcopum fieri consensisse, id est, quod nec fas est, nec licet fieri, ecclesiam aliam constitui¹³³, Christi membra discerpi, dominici gregis animum et corpus unum, discissa aemulatione lacerari. Quod quaeso ut, in nobis saltem, illicitum istud fraternitatis nostrae discidium non perseveret, sed el confessionis vestrae et divinae traditionis memores, ad matrem revertamini unde prodiistis, unde ad confessionis gloriam cum eiusdem matris exaltatione venistis. Nec putetis sic vos evangelium Christi asserere, dum vosmelipsos a Christi grege, et ab eius pace et concordia separatis; cum magis militibus gloriosis el bonis congruat intra domestica castra consistere, et intus positos ea quae in commune tractanda sunt, agere ac providere. Nam cum una- nimitas et concordia nostra scindi omnino non debeat, quia nos ecclesia derelicta foras exire, et ad vos venire non possumus, ut vos magis ad ecclesiam matrem, et ad nostram fraternitatem revertamini, quibus possumus hortamentis petimus et rogamus."

1s) Quae fidei regula dicitur modo (Epist. concil. antioch. apud Euseb. H. E. lib. II. cap. XXX.) χαχών, *regula* simpliciter, modo (Iren. *con. haeres*, lib. I. cap. I., et Novation. *de Trinitate*, cap. I — IX.) κανών τή άλη9εϊα, *regula veritatis*, et inodo (Tertull. *de veland. virginibus*, cap. I., *de praescriptt.* cap. XIII. et *con. Praxeam*, cap. II.) *regula fidei*. Cf. Binghami, *Origg. ecclesiast.* lib. X. cap. II. §. II.

3·) Hoc praeter alios splendide testantur Irenaeus *con. haeres*, lib. I. cap. III,

et Cyprianus, *epist.* LXIX. al. LXXVI ad Ma<num.

I⁷») Lib. I. Vis. I. cap. VIII.

131) *Stromal*, lib. II: *Ἡ έννέχονθα. εν εκκλησίαν αρετή, ή πίδτι έθτιν.*

32) *Epist.* XLVI. al. XLV. ad Marimum, Nicostratum et ceteros confessore*

133) Quod nimirum Cypriano et m» ioribus nostris ratum esset, ecclesias sine episcopo consistere nuspiam posse. | ipsamque esse in episcopo, et ad plebes | sacerdoti adunatam, gregemque suo pt stori adhaerentem revocari.

574. Quemadmodum ergo assensionem hisce adiungimus, quae de haereticis Hegesippus affirmat¹³⁴: „*Vnitalem ecclesiae disciderunt, ad- dlfrinam invehentes doctrinam adversus Deum et adversus Christum eius*: b dissentire ab istis non possumus quae Augustinus scribit¹³⁵: „Non e.uslimo quemquam ita desipere, ut credat ad ecclesiae unitatem perlinere eum, qui non habet caritatem/' Illam videlicet caritatem, quam *commu- niuntm* nuncupamus, et qua singuli fideles secumipsis cumque suis prae- positis Christiana officiorum observatione iungunlur. Illam videlicet caritatem, quam *imitatis sacramentum et vinculum concordiae* Cyprianus appellat, praedaroque symbolorum usu describens ait¹³⁸:

„Hoc unitatis sacramentum, hoc vinculum concordiae¹³⁷ inseparabiliter cohaerentis ostenditur, quando in evangelio tunica Domini Iesu Christi non dividitur omnino nec scinditur, sed sortientibus de veste Christi, quis ipsam potius indueret, integra vestis accipitur, et incorrupta atque individua tunica possidetur. Loquitur ac dicit Scriptura divina¹³⁸, de tunica autem, quia de superiore parte non consutilis, sed per lotum textilis fuerat, dixerunt ad in- vicem: non scindamus illam, sed sortiamur de ea, cuius sit. Unitatem illa portabat de superiore parte venientem¹³⁹, id est, de caelo et a Patre ve- nientem, quae ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat, sed lotam semel et solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat. Possidere non potest indumentum Christi, qui scindit et dividit ecclesiam Christi. Contra denique cum Salomone moriente regnum eius et populus scinderetur, Achias propheta Ieroboam regi obviis factus in campo, in duodecim scissuras ve- stimentum suum discidit¹⁴⁰. Cum duodecim tribus Israel scinderentur, ve- stimentum suum propheta Achias discidii. At vero quia Christi populus non potest scindi, lunica eius per totum textilis et cohaerens, divisa a possi- dentibus non est: individua, copulata, connexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohaerentem; sacramento vestis et signo declaravit ecclesiae unitatem."

575. Enimvero reputentur animo *analogiae*, sive quae ex unitate civili, sive quae ex unitate organici corporis sua sponte efflorescunt.

Admitti ne potest vel uti cives, vel uti membra censeantur, qui abruptis

134) Apud Eusebium H. E. lib. IV. ttp. XXII: *ΕμεριΟαν τήν Ζνωβιν τη εκ- ùiffiaς φ^οριματοι λόγοι κατά τον iiw *αι κατά τον Χριθτοϋ αυτού.* Vi- teis Routh, *Keliq. saer.* T. I. pag. 216. H|) *Con. Cresconium*, lib. I. cap. XXIX.,etlib. II. capp. XV—XXI—XXIII—XXIV.

5H) *De unit, eccles.* pag» 79.

137) Qua formula ratio caritatis schi- smati oppositae declaratur.

138) Ioh. XIX. 24.

139) Unitatem tamquam e caelo lapsam et de divina firmitate venientem, incon- sutili Christi tunica adumbratam Cypria- nus docet.

[4t) III. Rcgg. XL 30.

mutuae consociationis nexibus, et a communi vita, partiumque continuatione divisi, seorsum degunt, separatique consistunt? Abhorrent haec ab humano iudicio, omniumque sufragalione exploduntur. Reliquum est igitur, ut a christiano iudicio 141 dissonum habeatur tam schismaticos ecclesiae membris connumerare, quam illos ab ecclesia avulsos diffiteri.

Egregie Cyprianus*42: „Quis ergo sic est sceleratus et perfidus, quis sic discordiae furore vesanus, ut aut credat scindi posse, aut audeat scindere unitatem Dei, vestem Domini, ecclesiam Christi? Manet ipse in evangelio suo, et docet dicens: et erit unus grex, et unus pastor. Et esse posse uno in loco aliquis existimat aut mullos pastores, aut plures greges? Stare tu et vivere putas posse de ecclesia recedentem? sedes sibi alias et diversa domicilia condentem? Quum dictum sit ad Raab143, in qua praeformabatur ecclesia: patrem tuum et matrem tuam, et fratres tuos, et lotam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, et erit, omnis qui exierit ostium domus tuae foras, reus sibi erit. Item sacramentum paschae144 nihil aliud in Exodi lege contineat, quam ut agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo una edatur. Loquitur Deus dicens: in domo una comedetur, non elicietis de domo carnem foras. Caro Christi et sanctum Domini eiici foras non potest, nec alia ulla credentibus praeter unam ecclesiam domus est. Hanc domum, hoc unanimitatis hospitium designat et denunciai Spiritus sanctus in psalmis dicens*45: Deus, qui inhabitare facit unanimes in domo. In domo Dei, in ecclesia Christi unanimes habitant, concordēs et simplices perseverant/

COROLLARIUM L

576. *Quemadmodum ecclesia duplici continetur unitate, altera socialis fidei, et altera socialis obedientiae et communionis, ita ad propinquam eiusdem materiam nullatenus referri possunt, qui alterutram labefactent.*

1<1) Christianum hoc iudicium, atque hanc veluti anticipationem praeclare tuentur cum scholae theologi ad 11. II. q. XXXIX., tum Perronius cardinalis, *Réplique à la response du Roy de la Grand-Bretagne*, chapp. It—IV.

MI) *De unit, eccles.* pagg. 79—80. Cum quibus componenda sunt verba Pelagii II. in litteris ad Viatorem et Pancratium viros illustres, coi. 731. concil. T. IX: «Schisma siquidem ipsum, quod graecum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest.

Non ergo unitati communicant, qui schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo quod unum est, ot apostoli Indae iam verbis loquar, semet ipsos segregantes, spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent corporis Christi, sacrificium habere non possint.-

*43) Ios. II. 18.

'<«) Ex. XII. 3—46.

·<») Ps. LXVII. 7.

Sane neque haeretici neque schismatici ad ecclesiam spectant, neque propinqua eiusdem materia comprehenduntur. Quanam porro de caussa? Ooûd illi unitatem socialis fidei subvertant, hi vero unitatem socialis obedientiae et communionis infringant. Opportune Chrysoslomos *46: „Exislinulis ne, quaeso, sufficere si dicatur quod sint orthodoxi, pereat autem et intereat ordinatio? El quid prosunt alia, si ea non sit exacta et accurata? Sicut enim pro fide, ita etiam pro hac pugnandum est/ Constat ergo ecclesia duplici, cuius meminimus, unitate, fierique minime potest, ut qui alterutra privantur, ad propinquam ecclesiae materiam pertineant.

COROLLARIUM II.

577. *Unitas socialis obedientiae et communionis citra maximum flagitium violari schismate non potest.*

Quisquis enim fateri ultro debet, id maximis summisque flagitiis merito iccenseri, quod Christi institutioni vehementissime repugnans, illius membra discerpit, corpus lacerat, sponsam eidem cohaerentem violat, pulcherrimam ecclesiae faciem deturpat, fratres mutuo committit, proiligataque pace, belloque inducto, supremam fidelibus perniciem creat, illudque pari147, de quo Chrysoslomos conqueritur inquires *48: „Quomodo feremus graecorum risum dludibrium? Nam si nobis crimini dant haereses, de his (schismatibus) quid non dicent? Si eadem sunt dogmata, si eadem mysteria, quanam de caussa alius rector aliam invadit ecclesiam? Videte, inquiunt, quod res omnes Christianorum plenae sunt inani gloria: apud eos est ambitio, fraus d dolus." Haec porro omnia, aliaque plura ex conflato schismate, laesaque socialis obedientiae communionisque unitate necessario consequuntur. Quodrea maiores nostri, patresque sanctissimi nullum non moverunt lapidem, ut fides, quo acrius possent, a schismate deterrerent, nalivamque eiusdem turpitudinem vivis coloribus repraesentarent.

Quo sane luculentissima perlinent Ignatii149, Irenaei*50, Cypriani*51,

:") In epist. ad Ephes, hom. XI. n. 5: Jptifr τοῦτο ἡγείθῃ, εἶπε μοε, τό λέ- ! :ff in ὀρθόδοξοί εἶνι; τὰ τη χειροτο- *48) ἰὲ οἴχεται καὶ ἀπόλωλε; καὶ τῷ τό | "ρίο; τῶν ἄλλων, ναύτη οὐκ κριβωμέ- Irr; ; ὡ περ γάρ υπέρ τῇ πίῖτew , οὕτω uὶ υπέρ ναύτη μάχεΟ&αι χρή.

*) Alia multo plura, quae ad explicantia schismatis flagitium pertinent, accu- I r,i» exponunt Adrianas et Petrus de Wal- I leaburcb lib. I. *de unit, eccles.* cap. XV. I ') L. C.: Πώ οἶδομεν τόν παρά τῶν I uptuv γέλωτα; εἰ γαρ ὑπερ τῶν αἰρέ-

Θεων εγκαλοῦνιν ἡμῖν, ὑπέρ τούτων τί ονκ ἐροῦνιν; εἰ τὰ αὐτὰ δόγματα, εἰ τὰ αὐτὰ μνΟτήρια, τίνο ενεκεν ετερο αρχῶν ετέρα εκκληῖα επιπηδά; ὁράτε, φηοῖν, ὅτι πάντα κενοδοξία πεπλήρωται τὰ χριστιανῶν, καὶ φιλαρχία παρ' αὐτοῖ , καὶ ἀπάτη.

*49) Utraque passim epistola ad Philadelph. et ad Ephesios.

>50) *Con. haeres*, lib. IV. cap. XXXIII. η. 7.

15') In epistolis frequenter, et integro libro de unitate ecclesiae.

Lactantiil3t, Paciani15S, Gregorii nazianzeni 184, Chrysostomi1*4, Optati*5 Ambrosii15’, et Augustini158 testimonia, quae totidem verbis lubentesreferremus, nisi vulgatiore essent, aliudve brevitatis postulare. Omnium igitur vices expleat unus Dionysius alexandrinus, qui in litteris ad Novalianum datis, sic ipsum alloquitur159: „Siquidem invitus, ul asseris, eo adductus es, id nobis ostendes tua sponte redeundo. Satius quidem fuerat quidvis pali, ne ecclesia Dei discinderetur. Nec minus gloriosum fuisset idcirco subire martyrium 16°, ne ecclesiam scinderes, quam ul ne idolis sacrificares. Immo illud meo quidem iudicio fuisset illustrius. Hic enim pro sua unius anima, illic pro omni ecclesia martyrium quis sustinet. Si autem vel nunc persuaseris fratribus, aut eos coegeris ul ad concordiam redeant, maius tibi meritum erit quam culpa. Et haec quidem non imputabitur, illud vero praedicabitur. Quod si fratribus parere recusantibus id efficere non potes, luam ipse animam serva.“

578. Qua rerum evidentia ipsi quoque protestantes commoti, sibi nullatenus integrum existimarunt ab iis inculcandis abstinere, quae ad detestandum schisma, eiusque gravitatem significandam conducerent.

Institute lib. III. cap. XXX.

In tribus ad Sympronianum epistolis.

’.«) Orat. XII. *de pace*, et XXVI. *de moderat, in disput. servanda*.

144) Integra hom. XL in epist. ad Ephesios.

,s6) Saepissime in libris de schismate donatistarum.

*47) *De poenit.* lib. I. cap. IV.

,4S) Nonnulla indicabo: ex opere de baptismo con. donatist. lib. I. cap. VIII—IX—XI, ex lib. I. con. Parmen, cap. III., ex lib. II. con. Crescon. cap. XIV., et ex lib. I. con. Petii, capp. XXI—XXII., lib. II. cap. XXIII., lib. III. cap. LII, ubi schisma dicitur *immane crimen, immane sacrilegium y sacrilegium schismatis, crimen atrocissimum divisionis et temeraria atque sacrilega diremptio*.

159) Apud Etisebitim H. E. lib. VI. cap. XLV: *ΕΙ* αχών, ώ φη, ηχ\$ηĩ* δείξει, αν άναχωρηϋη εκων. εδει μεν γάρ και πάν ότιούν παΟειν, ύπερ του μη διακόψαι την εκκλ.ηοίαν του 3εού' και ην ουχ αοοξοτιρα τη evexεν του μη ει-δωλολατρηΟαι γλΑομίνη η evextν του μη

Οχιϋβαι μαρτύρια, κατ' εμε δε και ατζοι. εκεί μεν γαρ ύπερ μια τι τη iamι ψυχή, ενταύθα ιέ ύπερ όλη τη ιχ*/.τ-δία μαρτυρεί, και νυν δε ει πείλαι; ι βιδά^αιο του αδελφού ει ομόνοιαν ιι-3ειν, μείζον εόται βοι του ύφάλματν Η κατόρθωμα, και τό μεν ού λογιό9τ^ξτα^ τό δε επαινείλήϋεται. ει δε άπει9οόντντ άδυνατοίη, Οωζων ύώξε την Οιανκι ψυχήν.

16°) Quibus verbis hanc subiieit notationem Adolphus Heinichen: »Verbi ειδωλ.ολατρηϋαι του μη, quae leguntur apud Nie. Ruf. Syncell. Steph. Cph.j cum deessent in editione Val. manifesto typographi circa όμοιοτέλεντα errantis lapsu, ut recte monuit Strothios imprimenda curavimus. Eadem desail apud Readingum. Sed inde vana est Pearsonii in *annali. Cyprian*, ad a. 251. n. 10. emendatio, qui cum nullam praeter Valesii editionem inspexisset, nulloth.L sensum fundentem, pro ϋχιϋβαι reponi iebat \$ύοαι, male idem provocans ai Rufinum." Sed haec pridem monoerut Gallandius romanus editor opp. Dionysi, de quibus Heinichen tacet.

Ne quid eniin de celeris dicamus, quae in editis ipsorum operibus non infrequentia recurrunt1 °1, auctor est Calvinus 16 2, „discessionem ab ecclesia, Dei el Christi abnegalionem esse; quo magis a tam scelerato dissidio cevendum est: quia dum veritatis Dei ruinam,* quantum in nobis est, molimur, digni sumus ad quos conterendos loto irae suae impetu fulminet. Sec ullum atrocius lingi crimen potest, quam sacrilega perfidia violare conginguin, quod nobiscum unigenitus Dei filius contrahere dignatus est.“ Crocitis vero de schismate loquens ait163: „Pugnat caritati Christianae, pugnat illorum aedificationi, qui schisma faciunt: privant enim seipsos communione boni spiritualis; pugnat voluntati et honori Christi, quatenus unitatem corporis mystici turbat, et quantum potest, lacerat; offendit infideles, impedit ne ad Christum veniant, videntes quod alii contra alios insurgant tamquam hostes Christianae religionis; ansam illis praebet obloquendi Christo, quod nec sit filius Dei, nec a Deo missus, quia societas ab ipso instituta per schismata rumpatur; affert magnam voluptatem satanae, hosti unitatis et salutis ecclesiae; quin et Christianos reddit perplexos, visis schismatibus, ut neutris credant; praebetque multis occasionem atheismi amplectendi.“

COROLLARIUM III.

579. *Fas numquam fuit, neque fas umquam erit vel schisma in ecclesiam invehere, vel invectum probare atque complecti.*

Quod enim flagitium est, gravique scelere obligatum, id nec aliquando licuit, nec umquam licebit. Neminem vero latet, eum locum inter crimina schismati convenire, ut nulli secundum insita labe existimetur164. Inferen-

!<l) Videsis fratres de Wallenburch.

»p. cit. cap. XVIII.

..’) *Institute* lib. IV. cap. I. §. 10.

**) *De schismate*, cap. IV. n. 1.

**) Hine Cone. IV. Carthag. an. 436.

»p. Harduin. Cone. T. I. col. 983. praecipit cap. LXX: «Clericus haereticorum et schismaticorum tam convivia quam sodalitates evitet aequaliter ;■ et iterum cap. CV: «De contemptoribus ecclesiae revera invenitur ex Christianis fieri schi-«Viaticos, plerumque irrationabiles: quibus ei his, dum ut catholici aedificant, illi ot haeretici destruere insistunt: et alii ecclesias Domini fidei devotione ac eerapnncione promptissima subornare; alii de his seditionum institutione de-

cresci. De his recte loquitur pqr Spiritum prophetia (Tob. XIIIL): *Benedicti qui aedificant te in aeternum et maledicti sunt qui destruunt muros tuos, vel certe qui subvertunt habitationes tuas, vel nunc conati sunt minui sancta tua. Tu autem domus Dei. laetare cum filiis iustorum*. Et ab hac institutione Domini placuit omnibus patribus per provinciam Carthaginis consistentibus, ut si quis clericus vel laicus se elevaverit contra ecclesiam Dei, seditionum seminans schismata, ct non ad culmen caritatis eius conaverit attendi, sed fundamenta eius volens subrui, quae est stabilitas omnium Christianorum: si clericus fuerit, cadat de proprio gradu: si laicus, segregatus

dum igitur superest, nefas semper fuisse, iugiterque nefas futurum tñm schisma primum inducere, quam inductum fovere ac sectari.

Hinc Augustini verba, quibus ecclesiae filios suavissime cohortatur inquiens185: „Vos ergp sancta germina unicae matris catholicae, huiusmodi sceleris et erroris exemplum, subditi Domino, quanta potestis vigilantia prae-cavete. Quantalibet doctrinae ac fame luce praefulgeat, lapidemque se esse iactet pretiosum quisquis vos trahere voluerit post se ipsum, mementote quod illa mulier foriis et una uni amabilis viro suo, quam in ultimo proverbiorum sancta Scriptura describit, pretiosior est lapidibus pretiosis. Nemo dicat, illum sequar, quoniam ipse me Christianum fecit; aut illum sequar, quoniam ipse me baplizavit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus I66. Et Deus caritas I67 est, el qui manet in cari-tate, in Deo manet, et Deus in illo manet. Nullus etiam praedicans nomen Christi, et gestans ac ministrans sacramentum Christi, sequendus est contra unitatem Christi. Sufferamus ergo invicem in dilectione, salis agentes ser-vare unitatem spiritus in vinculo pacis 188: extra quam quisquis colligit, non cum Christo colligit: quisquis autem non cum Christo colligit, spargit-Atque hinc verissima eiusdem sententia, quae numquam ex Christianorum mentibus deberet excidere 169: „Haec de scripturis sanctis documenta pro-ferimus, ut appareat facile non esse quidquam gravius sacrilegio schismatis: quia praecidendae unitatis nulla est iusla necessitas."

580. Quae quidem tanto splendore nitent, ut ab ipsis quoque prole-stantibus mereri assensionem debeant. Contenderunt illi sane ac porro con-tendent, operam luisse catholicos nihil non moventes, ut illos propter dis-sidium a romana ecclesia, schismatis reos et a mystico Christi corpore avulsos demonstrarent. Sed non hanc modo quaestionem versamus, neque de certa casus specie, certaue hypothesi nobis in praesentia lis est: thesim ob oculos unice habemus, alque infinite sciscitamus, utrum, ipsis auctoribus, ea inter numerari schisma possit, quae liceant, quaeque citra salutis animae-que perniciem eligantur. Negabunt dubio procul, et hac nos negatione con-tenti nunc sumus. Ceterum quo vehementius possumus, illos rogamus, ut principio quidem ista considerent 17°: „Quisquis ab aposloicis divisus est sedibus, in schismate eum esse non dubium est, et contra universalem eccle-siam altare conatur erigere." Quibus haec consona sunt171: „Cum enim

ab ecclesia Dei, quam sprevit, et a con-ventu totius christianae religionis, a sancta communionē maneat exclusus.¶
,65) *Con. litt. Petilianij* lib. III. cap. V. n. 6.
166) I. Cor. 111. 7.
10‘) I. Ioh, IV. 16.

*6S) Ephes. IV. 2.
,β9) *Con. epist. Parmeniani*, lib. II. cap. XI. n. 25.
17°) Ex Pelagii II. epist. ad Narsetem. col. 713. concil. Tom. IX.
*71) Ex eiusdem epist. ad episcopos Tusciae, col. 716.

beatissimus Augustinus dominicae sententiae memor, qua fundamentum eccle-siae in aposloicis sedibus collocavit, in schismate esse dicat quicumque se ipraesulis earumdem sedium auctoritate vel communione suspenderit; nec iGgm manifestet esse ecclesiam, nisi quae in pontificibus apostolicarum se-dium est solidata radicibus: quomodo vos ab universi orbis communione separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consue-tudinem 171 nominis memoriam reticetis, in quo, licet indigno, apostolicae sedis per successionem episcopatus praesenti tempore videtis consistere fir-mitatem?" Et rursum*73: „Etenim cum, sicut diximus, ecclesia una sit, coi in canticis canticorum dicitur, *una est columba mea*: nullam aliam esse constat, nisi quae in apostolica est radice fundata: a quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis licet notissimum omnino sit, beati tamen Augustini testimonio comprobemus. Audite quid in quodam opere suo praeclarissimus doctor dicat ecclesiae; ait enim: ..*Quod ii nullo modo recte dici potest ecclesia, in qua schisma est, restat ut quoniam ecclesia nulla esse non potest, ea sit quam in sedis apostolicae per successiones episcoporum radice constitutam, nullorum hominum ma-litia, etiamsi nota excludi non possit, sed pro ratione temporis toleranda iudicetur, ullo modo valeat extinguere.*¶ Illos deinde impense rogamus, ut etiam atque etiam considerent, sive quas apostolicas ecclesias secumipsis communionē iunctas vel initio rebellionis habuerint vel nunc habeant, sive quo foedere cum Petri cathedra el ecclesia principali copulentur. Nisi loti fallimur, adamussim in ipsos quadrant Optati verba 174: „Intelligite vel sero, vos esse filios impios, vos esse ramos fractos ab arbore, vos esse abscissos palmites a vite, vos rivum concisum a fonte. Non enim potest esse origo rivus, qui parvus est, et non de se nascilur 175: aut arbor ramus concisus, tum arbor fundata suis radicibus gaudeat, et ramus si fuerit exsectus, arescat, bmne vides, frater Parmeniane, iamne sentis, iamne inlelligis, te argumentis tuis contra te militasse? Cum probatum est nos esse in ecclesia sancta catholica, apud quos et symbolum Trinitatis 178 est, et per cathedram Petri, quae nostra est, per ipsam et celeras doles 177 apud nos esse.“

rî) De consuetudine, deque caussa commemorati solemniter pontificis in sa-cris faciendis, suo loco dicitur.
,n) Ex eiusdem epist. ad Iohannem patriciam, coi. 731.
«¶) *De schismate donatist.* lib. II. I. IX.
IT‘) Priore etiam libro, simili accu-nlione quod *de se nati essent*, neque

ex fonte noto et conspicuo prodiissent, donatistas premit atque urget Optatus.
,76) A nobiliori parte regulam fidei vocat *symbolum Trinitatis*.
177) Dotes intelligit verae ecclesiae, quae nequeunt ab eo coetu abesse, qui iungitur cum cathedra Petri, super quam fundata est ecclesia, quaeque ecclesiae matrix est, et radix catholicae unitatis.

CAPUT XXXVIII.

Innuuntur quae ad multiplicem communionis rationem, variosque gradus spectant: — de nexu haec inter diversamque excommunicationis tim et amplitudinem. — Constituitur ea excommunicationis forma, quae spectari in praesentia debet: — tum quaeritur, possint nec ne excommunicati ecclesiae membris et propinquae eiusdem materiae connumerari: — negatur, argumentaque ad pariendam fidem ita diribentur, ut ducta ex Scripturis praevertant, iliaque sequantur quae ex maiorum sententia, rerum naturis, opportunisque analogiis dimanant: — corollaria, quibus quesnellianae et pistorienses propositiones refelluntur.

581. Augustum est *communio* vocabulum, et usu Scripturarum, symbolorum, christianique nominis ex aequo frequentatum.

Frequentatur in *Scripturis*, in quibus mentio recurrit nunc communionis bonorum et pecuniarum inter fideles 1, nunc communionis eiusdem fracti panis², nunc communionis Spiritus, Iesu Christi, eiusque corporis³, nunc communionis ministerii⁴, et nunc, ne plura congeramus⁵, communionis eiusdem altaris, oblataeque in ipso victimae⁶. Frequentatur in *symbolis* graecis pariter ac latinis, quorum pleraque, post saeculum saltem quartum, hunc articulum diserte praeferunt, *credo communionem sanctorum* *I*. Frequentari vero in ceteris *christianis monumentis*, nonnisi frustra inanique opera ostenderetur; quum illud in synodorum gestis alque canonibus, in

■) Rom. XV. 26, II. Cor. VIII. 4, IX. 13, Hebr. XII. 16, de quibus locis omnibus repeti debent Oecumenii verba: Ζφοτνω-
νίαν χαλεί τήν ελεημοσύνην, χα9ό αυτοί
μεν χρήματα .τεμπουβίν, οί όε άγιοι τήν
,-τρό &έόν παόρηοίαν ύννει φερουΟι. *Com-*
munionem vocat eleemosynam, quatenus
illi quidem pecunias mittunt, sancti vero
fiduciam ad Deum conferunt."

1) Actt. II. 42: Τη κοινωνία και τη
κλάβα του άρτου.

3) II. Cor. XIII. 13: Κοινωνία του
πνεύματος . — I. Cor. 1.9: Εκλή^τμε εις

κοινωνίαν ΤηΟοϑ Χριϑτοϑ. — I. Cor. X. β:
Κοινωνία του οώματος του ΧριΟτοϑ.

4) II. Cor. VIII. 4: Κοινωνία τη lia-
χονία .

4) Gal. II. 9, Ephes. III. 9, Philipp. 1.5,
II. 1, III. 10, I. loh. I. 3-6-7.

6) I. Cor. X. 18: Ι(οινωνοί του θν-
ΟιαΟτηρίον.

7) Videsis Usserii libruin de symbolo
romano, Vossii dissert, de tribus sym-
bolis, Bulli *iudic. eccles. calk.* cap. VI,
Grabii adnotatt. ad Bulli opas, Pearsonii
exposit. symb. ad art. IX., et Binghami
origg. ecclesiast. lib. X. capp. III—IV.

Pontificum litteris, in libris ritualibus, in operibus patrum et in ipsis historiis
pissini recurat.

582. Ex hoc autem usu solemni augusloque pronum est genericam
eiusdem vira notionemque colligere, quae eo haud obscure pertinet, *com-*
wnio *lis* nomine significari tum *plures aliquo modo distinctos, tum secum*
ifui *bonorum participatione cohaerentes*. Quo efficitur, communionis prope
mbiectum esse plurium distinctionem, *formam* vero mutuum bonorum, quo
weiunlur, consortium.

Quare pro discrimine tam eorum qui communionem nectuntur, quam
tenorum quae participantur, multiplex efflorescit communio, cuius exempla
teberi possunt communio domestica, civilis et ecclesiastica. De hac postrema
xno nobis dumtaxat erit, et communionem idcirco considerabimus, cuius
nbiectum sint fideles membraque ecclesiae, *forma* vero participatio bonorum,
quibus ecclesiae membra ditescent, malernaque veluti dote honestantur.

583. Eiusmodi porro bona non solum numero sunt plurima et digni-
Wepraestanlissima, verum etiam ita comparata, ut *in triplicem classem*
per quam aptissime secernantur, Quum enim *alia* semel tributa, amitti de-
weps numquam possint: et *alia* interna unice sint et ad interiorem sancti-
Eooiam perlinentia; *alia* vicissim externa sunt, quamquam ab internis non
seiuncta, et authentico ecclesiae ministerio vel benigna pietate erogantur,
vl aequa severitate tolluntur 6.

‘) Paulo aliter rem proponit Seba-
ωοκ Berardius in Lib. V. Decretal.
PII. diss. II. cap. IV. pag. 225. inquit:
.Sell in communionem sacra duplicis gē-
κτη iora, alia quae non subsunt omnino
fidesiaslicae potestati, sed Deo reser-
intar: alia quae a Deo institutore eccle-
ta libere eidem ecclesiae concessa sunt
a, et pro ecclesiae ipsius arbitrio dis-
ynotor. *Primi* generis sunt intima
raioetio animae cum Deo, quae fit per
-’itiam, habitus fidei, spei et caritatis,
’iracter sacramentalis, praeordinatio ad
eteroam vitam, et in eadem aeternam
ntui admissio, atque his similia, quae
•n* non alia sicut dari, ita nec tolli
•*Ute possunt quam divina. Quam-
: ui enim ecclesia identidem sit ad-
il.:>tra divinae virtutis, quod contingit
’ ucramentis per ecclesiasticos adini-
•cns tollatis, in quibus et gratia sancti-
kiM et multa alia divina dona con-

fenin fur, et character imprimitur eccle-
siae ministerio: non tamen haec omnia
adeo pendent ab ecclesiastica potestate,
ut semper effectus sequatur operante ec-
clesia, aut ecclesia non operante effectus
nullus obtineatur, aut deleatur auctori-
tate ecclesiae quod semel factum est.
Quidquod enim saepe ac saepius divina
gratia praevenit quodeumque sacerdotis
officium, imo aut non amittitur, aut re-
stituitur, sacerdote etiam invito ac re-
luctante? Quidquod character semel late
pressus in collatione sacramentorum in-
delebilis omnino dicitur? *Secundi*
neris sunt externa communio sanctorum,
in ecclesiam admissio, publicae preces
ac suffragia, sepulturae concessio, parti-
cipatio beneficiorum, et alia huiusmodi
bene multa, quae sane omnino relictas
sunt ecclesiasticae potestati."

Atqui ne prioris quidem generis bona
sunt penitus ab ecclesiae potestate sub-

Quibus parumper nunc sepositis, quemadmodum ad priorem classem revocantur aeterna ad beatam vitam praeordinalio, indilusque sacramentis aliquot character; ila altera classe continetur *quadruplex piorum cum Deo Patre, cum Filio eius Iesu Christo, cum sancto Spiritu, anycluyit supernis communio*, quae paucis enarrari debet.“

584. Piis itaque ecclesiae filiis communionem esse cum Deo *Patre*, testatur Iohannes inquires 9 : „Quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis, ul et vos societatem habeatis nobiscum." Piis ergo competit, ul cum apostolis societate iunganlur. Societas vero cum apostolis ipsa est *xouwia μετά τον πατρό* , *communio cum Patre*, quemadmodum Iohannes continenter subdit. Quotquot igitur sunt pii, hac cum Deo Patre nobilissima communione sociantur.

Alque ipsi sane sunl, qui nunc quidem perhibentur ceu palmites illiti vitis, cuius Pater agricola est, quaeque sedulo excolitur ul fructuum ubertate laetetur 1 ° ; nunc vero describuntur tamquam eius fidei imitatores el asseclae, quae Abraham ad iustitiam imputata effecit, ul is *amicus Dei* censeretur", i Sed reputari neutrum animo potest, quin pii benevolentiae commercio, nexu- que amicitiae cum Deo Patre iuncli videantur. Immo sublimiore quoque iunguntur habitu, habitu nimirum *filiorum* 1*, quo *ihiaγ χοινωνοι τοῦ υἱοῦ* Il, (*dicinae consortes naturae*, verissime habentur.

585. Neque minus luculenta sunt, quae piorum cum *Filio* commu- nionem non tam spectandam quam suspiciendam repraesentant. Huc enim faciunt ipsius Filii ad Patrem preces 14 : „Non pro eis (apostolis) rogo tan- tum, sed el pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me; ut omnej unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint, ut credat mundus quia lu me misisti. Ego in eis, et tu in me, ut sint

ducta, quum I. penes ecclesiam sit effi- cere, ne ex illis aliqua citra culpam exer- ceantur: et quum H. universali quadam lege statum sit, ut communio per gra- tiam cum Deo a communione per cari- tatem cum ecclesia dependeat. Probari igitur undequaque non possunt quae Ber- ardus affirmat, quaeque de ratione tradit discriminis, quo bona iuraque chri- stianae communionis in duplex genus dispescuntur. Quare satius omnino fuerit, vel iis adquiescere quae innuimus, et propria communionis bona ita tribuere, ut alia sint quae ex sese pertinent ad ordinem charismatum permanentium, alia

quae ad sanctitatis ordinem referunt, et alia quae mutuo christianae vitit commercio inter ecclesiae membra wv tineatur; vel eadem considerare, qw- tenus bona sunt ex communione profecta sive cum personis natura diversis, cois*- ! modi sunt Deus et angeli, sive cum per I sonis eiusdem naturae, quibus mystic- j Christi corpus in terris efficitur. !

- 9) I. Ioh. I. 3.
- 1°) Ioh. XV. 1 — 2.
- 1*) Iacob. II. 23.
- «') I. Ioh. III. 1.
- 3) II. Petr. I. 4.
- Ioh. XVII. 20-24.

coasummali in unum.“ Huc faciunt verba Iohannis 15 : „Ut societas nostra st cum Paire et cum Filio eius Iesu Christo." Alque huc facit apostoli testificatio1 : „Fidelis Deus, per quem vocali estis in societatem Filii eius leiu Christi Domini nostri." Etenim unigenitus Dei Filius una cum hominum tiiumpla natura, eorumdem quoque in seipsum infirmitatibus peccatisque susceptis, ineffabili caritate sategit, ut illi ex sua plenitudine ditati17, et in consortium suarum passionum evecti18, suam referrent imaginem, neque abler segura ac minores fratres cum primogenito vincirentur.

586. Quid vero de piorum cum *Spiritu* communionem existimabimus? Eam videlicet dirimi non posse a communione cum Patre el Filio, quando scriptum sill' : „Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, abba, pater." Neque dirimi posse ab ea commu- Bione, quam Iohannes effert his verbis20: „Si quis diligit me, sermonem meum servabit, el Pater meus diliget eum, el ad eum veniemus, et man- sionem apud eum faciemus." Qui enim *Spiritum Christi non habet, hic tmesi eius*11. Consentaneum ergo fuit, ul Paulus exclamaret22 : „Nescilis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis?" Consentaneum fuit, ul schemate quodam ac relhorica dubitatione diceret23 : „Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas Spiritus, implete gaudium meum." Et consentaneum fuit, ut ila precaretur24 : „Gratia Domini nostri Iesu Christi, et caritas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit com omnibus vobis."

587. Non dissimili evidentia haberi testatissima debet piorum com- Eunio cum *beatis angelis*, qui Iohannis prodromi natales annuntiarunt, qui Deiparam celebrarunt *gratia plenam*, Deique matrem exstiluram, qui Christo a lucem orto in laetissimas eas voces eruperunt, *gloria in excelsis Deo*, <l in terra *pax hominibus bonae voluntatis*, qui Lazarum in Abrahae sinum -tulerunt, qui Servatori ad mortem usque tristitia obruto praesentia, offi- ciisque adfuere, qui Petrum, reserato carcere liberarunt, quique eo die, qui cles Domini nuncupatur, a malis iustos, et ab improbis probos, electosque '«•gregabunt. Hi namque sunt, qui dicuntur piorum angeli 26 : „Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est." Hi sunt, de quibus in redditione aptissimae comparisonis affirmat Christus 26 : „Ila dico ' bis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore poenitentiam

- ») I. Ioh. I. 3.
- *) I. Cor. I. 9.
- **) Ioh. I. 16.
- **) Philipp. III. 10.
- **) Gal. IV. 6.
-) Ioh. XIV. 23.
- PuugUa, Comm, de Ecclesia. II.

-) Rom. VIII. 0.
- **) I. Cor. III. 16.
- Ji) Philipp. II. 1 — 2.
- <) II. Cor. XIII. 13.
- >») Matth. XVIII. io.
- .) Luc. XV. io.

agente.“ Atque hi sunt, de quibus loquens Paulus ait¹⁷: „Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis?“

588. Ab hae copia et ubertate bonorum, quibus sancta ecclesiae membra mirifice augentur, illorum distingui classis debet, quam *tertiam* fecimus, iisque constantem, quae quum amitti possint et ab ecclesia immediate pendeant, authentico eiusdem ministerio tribuuntur aut vicissim denegantur. Sunt vero prorsus omnia, quibus ecclesiastica societas sese prodit christianaeque vitae explicatio continetur. Ad quem quidem numerum spectant eorumdem sacramentorum usus, precum suffragiorumque participatio, ios communis coetus, eaque praestandi, quibus mysticum Christi corpus aedificatur et crescit.

Opportune aurelianensis episcopus Alaspinaeus inquit¹⁸: Communio quae aut ad res sacras, aut ad vitae consuetudinem et hominum societatem pertinet, prorsus ea omnia complectitur. Cui enim omnimode *ecclesia* communicabat, in rebus non solum sacris et eucharistia, sed etiam in omnibus omnino rebus quae in hominum vita et commercio versantur, cum ceteris fidelibus communicabat. Atque ul ius illud communionis silum erat in rerum omnium humanarum et divinarum participatu et societate, ita excommunicatorum (ex quorum cognitione quid sit communicare et communio constabit liquidius) diversa omnino erat conditio; non solum a sacris arcebantur, sed etiam omnes eos aspernabantur, omnes abhorrebant, omnes eos ut putre membrum fugiebant, cum iis rationem inire, aut rem ullam contrahere nefas erat, nemo eos salutatione, nemo fratris appellatione, nemo aspectu, nemo alloquio, nemo convivio eos dignos iudicabat, tanta severitate ut ne Deo quidem preces cum eis adhibere liceret/ Quae mox prolatis veterum suffragiis confirmat¹⁹.

Eadem docet Petavius, remque ipsam luculentius proponens scribit²⁰:

17) Hebr. I. 14.

18) Observait, de veteribus ecclesiae ritibus, lib. I. observat. I. pagg. 2 — 3.

19) Ibid. pagg. 3. seqq.

30) Diatriba de poenit. et reconciliat, veteris ecclesiae moribus recepta, cap. II. pag. 63. ad calcem Synesii. Cum petavianis autem conferenda sunt, quae Bernardinus Ferrarius de antiquo epistt. ecclesiast. genere lib. I. cap. VII. his verbis exponit: „Illud etiam sciendum est, tres olim in ecclesia fuisse in usu communiois formas, communionem videlicet in *convictu*, communionem in *pre-*

cibus, et communionem in *sacramenta*, ut interim de laica et peregrina communione taceam. Communio in convicti ea dicebatur, qua christiania licebat sutorum fratrum convictu ac consuetudinae uti: communio in precibus, qua in indendis ad Deum precibus, votisque piis, communis erat christifidelibus conventos: per communionem demum in sacramenti liber patebat catholicis accessus ad eucharistiae sacramenti usum ac participationem. Ita ut communio nihil iliri fuerit, quam aut convictus, aut communium precum, aut eucharistiae sacramenti

„Quemadmodum communionis ecclesiasticae multiplex fructus erat, ita qui illi privabantur, non ab omnium commodis semper arcebantur; neque qui reconciliacione ac pace restituebantur ecclesiae, amissa semper iura omnia recuperabant. Communionis haec praemia fuere praecipua, immunitas a peccatorum gravium labe, publicarum precum participatio, interesse synaxibus, ius habere oblationis sive *προφορά*, item ut eo mortuo publicae pro ipso fierent oblationes ac preces cum illius mentione nominis, ac demum, quod «put omnium el finis fuit, ut sacramentorum et imprimis eucharistiae participes essent.»

589. Iamvero commemoratis comperisque bonis, quorum ecclesiastica communio fons est uberrimus, sponte sua sese nobis ratio offert tum *excommunicationis generatim describendae*, tum *determinandae quaestionis quomodo explanandam suscepimus*.

Atque ipsa sane nominis potestate monemur, excommunicatione significari eorum privationem bonorum, quibus ecclesiastica communio perficitur. Quapropter penes Cyprianum tantumdem valet excommunicari ac *vitri a communione, abstinere a coetu fidelium, exsortem in ecclesia esse, non unionis, cohiberi a communicatione, abstinere et vigore pleno, quod episcopos agere oportet, de ecclesia pelli, tum a Christi corpore separari, el procul a salute remanere*. Gemina adhibent Ambrosius et Augustinus, fenes quos excommunicari dicuntur³⁴, *qui tolluntur a consortio communionis et traduntur adversario non ad interitum animae sed carnis, qui a communione sacra remonentur, et a Christi corpore separati sequestrantur, ne modicum fermentum totam massam corrumpat*, postremo *qui a amentis altaris visibilibus disciplina ecclesiastica remonentur*.

Gemina in aliis occurrunt latinorum monumentis³⁵, quibuscum *graecarum* consentiunt. In his enim frequenlissimus est usus verbi *ἀφο-*

esa impedita participatio.» Quam triplicem communionis formam illico statuit itatis Socratis lib. VI. cap. IX., Sozomeni lib. Vili. cap. X., Metaphrastis in vita Chrysostomi, et Nicephori lib. XIII. cap. XL. testimoniis.

“) Apposito *ἄφρων* utitur Petavius prisce more, eoque peccata designat frdesiasticae censurae et publicae poenitentiae obnoxia.

”) Hanc amplissimam *ἐκκοινωνία* nrm significationem illustrat Berardius in cit. P. II. diss. III. cap. V., regulasse prudenter excogitatas tradit, quae in expressam excommunicationis speciem videntur conducunt.

33) Epistt. XXVIII—XXXVIII—XXXIX—XLI—LU. et de orat, dominica.

34) Cf. Ambrosium de poenit. lib. I. capp. XII—XIV., et Augustinum epist. CVIII., de Gen. ad litt. lib. XI. cap. XL., et Encbirid. cap. LXV.

35) Cf. Baronium ad an. LVII., Morinum in exercitt. ecclesiast. lib. II., et Cangium in lexico inediae et inf. latinitatis, qui et illud monent, excommunicationem disciplina ecclesiastica invecam successisse synagogae gladio, eoque fuisse praefiguratam.

36) Plura quae id ostendunt, collegit Suicerus in thesauro ad vv. *ἀφορίζω*. *ἀφοοιΟμόζ*.

πίστις 37, *abstineri, separari, e quo ἀγορισμένο* ”, *abstentus*, el αἰφο-
ρισμός, *abstentio*. Frequentissimus usus formularum *πίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλη-
σίας* 39, *proiici ab ecclesia*, et *τῶν ἀκοινώνητον καὶ χεχωρίσμενον* τη ἐκ-
κλησία 40, *esse ab ecclesia excommunicatum ac divisum*. El frequenlis-
simae loquutiones *ἀχοινοονησῆα* 41, *excommunicatio*, *ἀχοινωτῆς ἀπόηβίς*,
sententia excommunicationis, οἱ ἑαυτῶν ἀχοινωνηοῖα δεδομένοι, *poena*
excomtnunicationis adstricti, et *ἀκοινώνητον καὶ ἀποβλήτον* εἶναι τη
ἐκκλησία, *excommunicates esse atque ab ecclesia pulsos*.

590. Monuimus porro, quod eruditos non latet, plura esse bona
ecclesiasticae communionis, eaque inter se diversa, el omnino eiusmodi quae
eodem genere comprehendere nequeunt. Hinc excommunicationis distinctio et
gradus 41, atque hinc modus plane alius, quo excommunicatione innodati
iisdem bonis exuuntur. Tot enim gradus speciesque excommunicationis se-
cerni verissime possunt 43, quot bona, iuraque communionis habentur, adeo
ut haec sit magis minusve plena, ac magis minusve ad suum apicem fasti-
giumque propinqua, quo pauciora plurave bona subtrahuntur. Erit autem
omnibus cumulata numeris et perfecta, si nullum ex iis bonis fiat reliquum,
quibus communio membrorum ecclesiae commendatur atque excellit.

Sed omnino fallerentur qui existimarent, haec bona esse eiusmodi,

37) Can. apost. X.

38) Ibid. XII.

39) Videsis Morinam, de administrat, sacramenti poenitentiae lib. IV. cap. III.

40) Canon. nicaen. V — XVI.

41) Can. nie. XIII., epist. synodi gan-
grensis canonibus praemissa, can. an-
tioch. I., Theorianus legat, ad armenios,
Photius in nomo-can. tit. XIV. cap. IV.,
et alibi passim apud Michaellem Psellum
de nomocanone, Theophanem an. I. Con-
stantini, Zachariam lib. II. dialog, cap.
XIII. et in nomo-canone coteleriano nn.
454 — 452.

42) Quo spectant tum excommunica-
tionis partitio in *eucharisticam et eccle-
siasticam*, quam Beveregius ad can. XVI.
nicaenum pag. 82. enarrat, tum eiusdem
distributio in *medicinalem et mortalem*,
cuius meminit Augustinus serm. CCCLVII.
inquiens: „?ios vero quempiam a com-
munionem prohibere non possumus, quam-
vis haec prohibitio nondum sit mortalis,
sed medicinalis, nisi aut sponte confes-

sum, aut iu aliquo saeculari sive eccle-
siastico indicio nominatum atque con-
victum.*

43) Excommunicationis species omnino
sex, a *celebratione, a communicatione*
missae, a cohabitatione, a benedictione,
a colloquio pacis, a commeatu, recen-
sent canones hibern. lib. XXXIX. capp.
I-IV-VII—XI., et lib. XLIV. cap. XXXII.
Neque obscure ad easdem respicit vasense
concilium habitum an. DCCLV. cap. IX
„Et ut sciatis qualis sit modus istius ei-
communicationis, in ecclesiam non debet
intrare, nec cum ullo Christiano cibum
vel potum sumere, nec eius munera quis-
quam accipere debet, vel osculum por-
rigere, nec in oratione se iungere, nec
salutare.* Unde tritum illud:

Os, orare. ra/e, communio, menta negater,

luerit praeterea consuluisse Isidori
regulam cap. XVI., et Caroli magni ca-
pitularia, lib. V. cap. XLII., lib. VI. capp.
XCII — CXL., et lib. VII. cap. CCXVI.

que eodem tolli pacto queant. Ex his enim alia tolluntur *immediate*, alia
mediate, et aliorum *licitus dumtaxat honestusque usus praepeditur*,
El *immediate* quidem ea tolluntur, quibus exterior communio efficitur: ea
vero tolluntur *mediate*, quae ad societatem cum Deo pertinent, quando nemo
sibi polliceri possit Deum patrem, qui a materno ecclesiae sinu convellitur:
licitus laudem eorum *usus* praepeditur, quae ab indito caractere dependent,
quando nefas sit praecepto ecclesiae eiusque nutui refragari 44.

597. Quibus, uti par erat, leviter delibatis, explicari iam debet quid
tibus propositum sit, quidve proprie statutum velimus. Propositum itaque
nobis non est de *subiecto* limatius disserere, cui divinitus excommunicandi
facultas tributa sit 45: neque propositum nobis est, sive subtilius rimari dis-
crimen, quo ab anathemate excommunicatio distat 46, sive originem pate-
licere aul excommunicationis a reliquis censuris primum secretae 47, aut

) Huc pertinet *ἀφορίσμός*, quo cle-
rki peccantes in apostolicis cann. XLIII
-LIV-LVII. plectuntur, quem Theo-
phylactus in I. ad Tim. I. 20. vocat *τό-
τε ἀπορίσμος ἐπίτιμιον*, et quo obstricti
iuguntur *μηδε ὁλῶ ιερατικόν τι ενεργῆ-
ναι*, ullum sacerdotale officium obire,
ὅς Bilsamon loquitur ad can. LXXIX.
Carthaginensem. Atque huc pertinet *κα-
κισμὸς*; multo gravior *ἀφορίσμός*, siqui-
fen clerici qui propter leviora delicta
tpttitorcr, *ab officio suspenduntur*,
et propter maiora *καθαιρόνται*, *ab*
relat suo prorsus submoventur.

) De hoc *subiecto* praeter interpre-
te verba Christi Matth. XVIII. 15.
iqq., et theologos in loco de censuris,
ifearale disserunt qui quesnellianain pro-
ditionem XC. *ecclesia auctoritatem ex-
iwmunicandi habet, ut eam exerceat*
ffr primos pastores, de consensu saltem
punimpto totius corporis, examini sub-
iront.

*) Quamquam nonnulla ad eiusmodi
criraeo pertinentia doceant Suicerus
i thesauro ad v. *ἀπορίσμος*, et Cangius
i leico med. et inf. latinat, ad v. *ex-
nunmicationem* tamen omnium ple-
wae expendit Berardios op. cit. p. U.
i>. II. cap. VI. Speciminis loco esse

possunt tum haec ex concilio turonensi
an. DLXX. c. XXIV. «Necatori paupe-
rum, qui res pervadit ecclesiasticas, psal-
mus CXVIII. dicatur, ut veniat super eum
illa maledictio quae super ludam venit,
ut non solum excommunicatus, sed etiam
anathematizatus moriatur. u Tum haec
ex Hadriani II. epist. XXV. «Non solum
excommunicationis nexibus innodabitur,
verum etiam *vinculis anathematis* obli-
gatus in gehenna cum diabolo deputa-
bitur. Mos enim rataque viguit disci-
plina, ut vix alii anathemate ferirentur,
quam qui ecclesiae oblirmati repugnareht,
in excommunicatione insordescerent, nul-
lamque emendationis spem probabilem
facerent. Quare sicuti Bonifacius VIII.
scripsit in cap. I. de sent, excom. in VI.,
excommunicationem esse *medicinalem* et
disciplinantem, non eradicantem; ita in
can. XVIII. eau. II. q. I., praeceunte Au-
gustino, anathema dicitur esse *mortale*.
Videsis Chrysostomi homiliam inscriptam
περί τον μη δεῖν ἀνα^εμαεῖζεῖν ζῶντα
η τε9νεῶτα, *de non anathematizandis*
vivis vel defunctis, opp. T. I. pagg. 691.
seqq.

47) Cf. Morinum, de administrat, sa-
cram. poenitentiae lib. VI. cap. XXV.;
quaeque ex Innocentio III. habentur in
cap. XX. de verb, significatione.

partitionis in excommunicationem maiorem ac minorem⁴», sive demum inchoatae imperfectaeque excommunicationis effectus articulatus enumerare^{4*}; sed in id intenti unice sumus, ut accurate enarremus, argunienlisque ad gignendam fidem idoneis stabiliamus, quae intime cum ea excommunicatione conserta sint, quae dici solet excommunicatio plena ac perfecta⁵°, quam veteres⁵¹ nuncupant vel *παντελή ἀφοοιομόν*, *omnimodam segregationem*, vel *ἀκοινωνηβίαν παντελή*, *excommunicationem absolutam*, ei cui proprios veluli effectus tribuunt^{5t} *Ἐξω τῇ Εκκλησία ἱβτασ&αι*, *extra ecclesiam stare*, *παντελῶ ἀίρορίζεβΟ'αι τῇ Ἰκκληοία*, *ab ecclesia prorsus segregari*, *τῇ ἐκκλησία ἀποκλείεῦ&αι*, *excludi ab ecclesia*, *ἐκτο εἶναι τῇ Ἰνλrr αία*, *extra ecclesiam esse*, *συνόδου Ἰκκηούττεβ&αι*, *pellī e concentu*, *τς ἐκκλησία τελεον διακόπτεβ&αι*, *penitus ab ecclesia abscindi*, et *ἀπό ν ἐκκλησία γίνεσ&αι ἀνά&εμα*, *anathema fieri ab ecclesia*.

592. Contendimus itaque pleno perfectoque excommunicationis genere obstrictos, quamquam hi neque altare contra altare erigant, neque separatos habeant coelus, neque semel conflati schismatis aut institutae parasynagogae reos efficiant, merito cum civibus comparari, qui *relegati* nuncupantur, qui-que extra civitatem constituti nihil habent quod una cum civibus agere in urbe valeant. *Contendimus nimirum plene perfecteque excommunicatis nullatenus convenire, ut reipsa factoque ad propinquam ecclesiae materiam referantur.*

Argumenta porro quae huc pertinent, situmque extra controversiam probant quod tuemur, luculenta sunt, ex omnibus prope divinae revelationis fontibus hausta, et ex sese ita comparata, ul non tam pluribus expoliri, quam paucis comprehendī, certoque ordine proponi debeant.

593. Servator itaque et ecclesiae institutor Christus praefinito ordine fraternae correctionis⁵³, et quibusdam veluli gradibus constitutis quibus incedendum sit; contra obfirmatum perlinacemque reum sancit⁵⁴: *Quod fi*

¶s) Accurata huius partitionis explanatio traditur tum ab Alexandro halensi in S. p. IV. q. XXII. membr. I., tum ab interpretibus sententiarum in IV. dist. XVIII., tum ab Aquinate in suppi, q. XXI.

**) Hos pro suo munere sedulo persequuntur iuris interpretes, dum quae-
stionem versant de excommunicationis censura, veteremque disciplinam cum media, recentique componunt.

J0) Ratio haec loquendi usitata est graecis canonum enarratoribus Balsamoni, Zonarae, aliisque.

51) Epist. Synodi gangrensis, Gregorius uyssenus adv. eos qui castigationes aegre ferunt, pagg. 313 — 314; laod. can. XXXVI., can. apost. XXVUI, Photius epist. XXIII., Balsaroon ad can.V. Gregorii nysseni in epist. ad Letoiun. et ad nomo-can. Photii tjt. I. de fide cap. VIII.; tandem Michael Dilherrus. lib. II. electorum cap. XIX.

iJ) Vide superiora, et quae Suicerus congerit observait, sacr. cap. l.

SJ) Matth. XVIII. 15. seqq.

54) Ibid. XVIII. 17: 'Ea, ii χβ«.

Mn *audierit eos*, et ne adhibitis quidem duobus tribusve testibus poenitentia tatis resipuerit, *dic ecclesiae*, illumque ecclesiae deferto⁵⁵; *si autem ecclesiae non audierit*, et illius quoque auctoritati iudicioque repugnarit, *sit tibi licui ethnicus el publicanus*^{5e}, nullaque cum ipso libi societas sit reliqua tibe religiosae, olficiorumque Christianorum. Scite Chrysostoinus, qui priora verba⁵⁷ cutn posterioribus componens, illico subdit⁵⁸: „Videsne quomodo eum (peccantem) duplici necessitate constrinxerit, tum supplicio hic luendo, bin poena ibi futura? Haec aulem minatus est ne illa contingant, sed ter-rite lum eiectione ex ecclesia, tum vinculorum periculo etiam in ipsis caelis, mansuetior fiat, et haec sciens, licet initio nil fecerit, multitudo tamen iudiciorum iram dissolvat?⁴

Peccatores ergo qui morem ecclesiae non gesserint, eiusque animadversioni pertinaces obstiterint, quovis sacro commercio, christianaeque vitae societate privantur. Huc aulem reddit, quod excommunicationis nomine significamus⁵ 9.

xocij curedv, επι' τι] εκκλησία. εαν δε κχχή; ἰχχληοία παρακοῦῃ, εότω βοι ἰμῖ(« ἰ9γυχό και ὁ τελώνη .

B) In catena Nicetae Serrarum episcopi, verbis *dic ecclesiae*, haec ex Chry-Milomo subiiciuntur: «ΤούτεΟτι τοῖ προ-
ἰάν δε και τῇ εκκλησία πα-
εότω βοι ὡ ὁ εθνικό και ὁ ἰthm/ς' λοιπόν γάρ ανίατα ὁ τοιοῦτο \M, Id est *praesidibus*. vero etiam ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus; incurabili enim wrbo talis deinceps **laborat**.Huic au-commentario veterum suffragatione (munito obnituntur magno numero prolatantes, Grotius ad b. I., Seldenus, de imedriis lib. I. cap. IX.; Vilinga, de iroagoga vetere, lib. III. par. I. cap. X.; idi. nihilque non movent ut Salvatoris tricolum in alienissimos sensus detor-peant

H) Maximus apud Nicetam sic habet: ,Ἐχάπi πῶ πανταχοῦ τον τελώνην ει πῦνιγμα τῇ μεγίστη τίάνῃ κακία , ηἷγao ανωτέρω ἱφη' ούχι και οἱ τελῶ-
ναι το αντό ποιοῦῃ; και προῖων πάλιν πῶπαι και πόρναι προάγουῖν υμά ει τῇ βαύλειαν των ουρανών* τοῦτεΟτιν, ἀῖρόῖρα κατεγνωνβμένοι και καταδεδικα-
lauai. Attende quomodo ubique *publi-*

canum in exemplum summae malitiae statuat. Superius enim (Matth. V. 46.) dixit, nonne et publicani hoc faciunt? Ac deinde (ibid. XXI. 31.) rursum, publicani et meretrices praecedent vos in regno Dei, id est, admodum culpabiles et damnati.¶

57) Matth. XVIII. 17. coli. 18.

5S) Apud Nicetam: *Εἶδε πῶ αντόν διπλαῖ κατέδηῖεν ἀνάγχαι , και τῇ εν-
ταύθα τιμωρία, και τῇ εκει κολ-άβει; Ταῦτα δε ἡπειλ.ῃῖεν, ἵνα μη ταῦτα δυμ-
βαίνη, ἀλλα φοβούμενο , και τήν ἀπό τῇ εκκληοία εκβολήν, και τόν ἀπό τοῦ δεΟμοῦ κίνδυνον, και τό εν ούρανοῖ δε-
δέομαι, ἡμερώτερο γένηται* και ταῦτα εἶδῶ , ει και μή εκ προοιμίων, εν γούν
τω πλήΟει τῶν δικαῦτηρίων εκλύῃ τήν ὀρ}*ῃν.*

59) Patent haec ex superioribus, iisque illustrari possunt quae tradit Thomas in suppi, q. XXI. a. I. scribens: nDicendum, quod ille qui per baptismum in ecclesia ponitur, ad duo adseribitur, scilicet ad coetum fidelium, et ad participationem sacramentorum: et hoc secundum prae-supponit primum, quia in sacramentis participandis etiam fideles communicant. Et ideo aliquis potest extra ecclesiam fieri per excommunicationem dupliciter. *Uno*

Eo igitur excommunicatio perlinet, ut qui illa feriuntur peccatores, quod-
quam ab haeresi et schismate alieni, a participatione ecclesiasticae commu-
nionis exclusi, inter ethnicos publicanosque numerentur⁶⁰. Sed ne cogilmdo
quidem assequimur fieri posse, ut qui hoc censentur numero, ad propin-
quam ecclesiae materiam, eiusque membra referantur. Constat igitur ex-
communicatione abrumpi nexus, quibus ecclesiae paries mutuo coherent,
proindeque nullum excommunicatis inter ecclesiae membra locum supjresse.

594. Qua de re nobiscum sentient, neque aliter ii omnes arbitrabuntur,
qui dicta gesta apostolorum apte conferant, diligenterque scrutentur.
Etenim Paulus de mutua beneficentia aequae ac de ecclesiae disciplina solli-
citus⁶¹, postquam illam impense commendavit inquiens⁶²: *Fos ailemfralm*
nolite deficere beneficientes, neque sinite ut vestra in erogande munificentia
illorum improbitate vincatur; continuo pergit⁶³: *Quod si qu.s non obedit*
verbo nostro, atque adeo resistit verbo ecclesiae quam nos moderamur ac
regimus, *per epistolam hunc notate*⁶⁴, illumque suis prope coloribus, litteris
ad nos datis, depingite, *et ne commisceamini cum illo*, neque interea
cum illo familiaritatem colatis, communiaque obeatis officia, *ut confundatur*,
ac pudore suffusus ad meliorem mentem et sanitatem redeat. „Eos,“ inquit
Theodoritus 6S, „quibus ecclesiarum credita sunt gubernacula, hanc regulam

modo ita, quod separetur tantum a par-
ticipatione sacramentorum, et haec est
excommunicatio minor: *alio* modo ita,
quod excludatur ab utroque, et sic est
excommunicatio maior.** Quae definiri
solebat *separatio a communione eccle-*
siae quoad fructum et suffragia gene-
ralia, vel etiam, *separatio a qualibet*
licita fidelium communione.

6°) Licet Grotius et Vitrin⁶⁵ necent,
hoc Matthaei testimonio potestatem tribui
excommunicationis ferendae; prior tamen
ait: „Quamquam ad eam ex hoc etiam
loco non absurde argumentum duci posse
non necaverim.* Alter vero, de syna-
gog. vet. lib. III. par. I. cap. X., profli-
gata Thomae Erasti corruptela, pressius
inhaerens pronomini *tibi*, docet negari
non posse, *quod Dominus heic, ceu re-*
medium adversus scandala, suaserit ex-
communicationem privatam, qualis tum
temporis videtur apud iudaeos in usu
fuisse. Tum pergit: „Quod si vero liceat
fratrem suum *privatim* excommunicare,

quis neget idem itis esse *universae ec-*
clesiae, si frater *contra totam ecclesiam*
peccaverit.»

Atqui peccat dubio procul contra to-
tam ecclesiam, qui illam non audit, ei-
demque perticax refragatur. Quod ergo
significatur inciso, *sit tibi sicut ethnicus*
et publicanus, quum peccatum conse-
quatur in ecclesiam admissum, nequit
privata excommunicatione coerceri, sed
ad publicam extendi necessario debet.

61) 11. Thessal. III. 11. seqq.

62) Ibid. v. 13: *Εμεί δέ, αδελφοί, ιι,*
έκκακήθητε καλοποιοϋντε.

63) Ibid. v. 14: *Εί δε τι ούχ ύ.τα-*
κούει τώ λόγω ήμών, διά τή έπιτόλή;
τοντον θημειοϋθ9ε' και μή Ουναναμίρι-
09ε αντω, ίνα έντραπή.

64) Eorum praeferendam rationem cen-
suimus, qui verba *διά τή έπιτόλή* cum
sequentibus, non cum praecedentibus
iungunt.

Comm, ad h. 1.: *Τουτψ δει γη χα-*
νόγι .τρο εχειν τού τών εκκλησιων χει-

oporlet attendere. Corporalem enim eorum qui peccant subventionem non
Inhibuit divinus apostolus, spirituali autem libertate eos privavit.“ Neque
Piali mentem secus enarrat Occumenius scribens⁶⁶: „Non diu produxit in-
cMftionem, metuens ne fame perirent inordinati. Et ait ut subducant quidem
sell) ipsis, hoc est, segregentur, et per separationem corripiantur. Dum autem
corriguntur, inquit, tradite illis necessaria ne fame premantur. Sufficit quidem
eis qui non corriguntur, increpatio per hoc, quod subducatis vos ab ipsis.“

Idem ergo valet *excommunicari* ac cum fratrum coetu *non commisceri*
neque familiariter degere, *privari spiritali libertate, separari, et per sepa-*
*riüonem corrip*i. Haec autem si plena sint, non ferunt, ut qui eisdem sub-
ceiuiulur, inter ecclesiae membra pariesque numerentur.

595. Quapropter ubi eamdem rem Paulus versat, rationemque prae-
fot ecclesiasticae disciplinae, sic habet⁶⁷: *Rogo autem vos, fratres, ut*
dwelis, diligenterque consideretis *eos, qui dissensiones et offendicula*
praeter doctrinam quam vos didicistis e8, faciunt, quique umbratili oeco-
nomiae praepostere addicti, secus ac vos Petrus edocuerit, necessitatem le-
dium rituum inculcant, *et declinate ab illis*, illorum fugite commercia, ab
diis utpote inordinate ambulanti-
bus vos subtrahite⁶⁹, illosque devitando re-
pellite⁷⁰.

Sed fieri minime potest, ul unius eiusdemque familiae alumni dicantur
rt sint, quorum vitari commercia debent, qui debent repelli, et a quibus

trivium? οίακα . την γάρ σωματικήν 9ε-
ρνηϊαν των πλημμελούντων ουκ εκώλν-
*ια i 9εϊο απόστολο * τη δε πνευματι-*
φ αυτού έυτερησε παρρησία .

H) Comm, ad h. 1.: *Ού προήγαγεν*
ιλι πολύ τήν επιτίμησιν, δεδοικώ μή
Ufi φ9αρωδιν οί άτακτοι, και φηϊ,
!ηϊία\$αι μεν άπ' αυτών, τούτεστι^ χω-
'M3αι| και δια τον χωρισμού έπιτι-
άτϊαι. εν ο0ω δε διορ9οϋνται. φησι
επειλδοτε αύτοϊ , ίνα μη λιμώττωΟιν.
wi γάρ μή διορ9ουμίνοι η επιτίμησι
τά triait9αι νμά απ' αυτών.

κ) Rom. XVI. 17: *Παρακαλώ δε νμά ,*
üdfniy σκοπείν τού τά διχοστασία
πίτα σκάνδαλα παρά την διδαχήν ην
υϊ; {μάθετε, ποιοϋντα , και εκκλίνατε
U αϊτών.

Insignis est Theodoriti commenta-
Msadb.1.: »*Τον κακού τού τόμου δυν-*
Γ&v; δια τούτων αίνιπτεται^ τωv φεν-
ίτ.τ διδαύκαλιαν παρακελεύεται^ επαι-

τών τον κορυφαίου τών αποστόλων τό
κήρυγμα, τό γάρ λέγειν^ παρά την δι-
δαχήν ην υμεί εμάΟετε. ποιοϋντα , μάλα
9 αυμάζοντό έστι την διδασκαλιαν ή
ετυχον. Malos legis defensores signi-
ficat, quorum iubet doctrinam fugere,
laudans principis apostolorum praedica-
tionem. Dicere enim, *qui praeter do-*
ctrinam, quam vos didicistis} faciunt,
eius est qui impense laudat doctrinam
quam acceperant.0

69) Quod in altera ad (hessalonicenses
epistola dicitur, *έτέλλ.εσ9αι από παντό*
αδελφού άτάκτω περιπατονντο , subtra-
here se ab omni fratre ambulante in-
ordinate.

" °) Tit. 111. 10, ubi adhibetur verbum
παραιεσ9αι, repellere, repudiare, si-
mile verbis *εκβάλλειν και αποπεμπειν^*
expellere et amandare, neque raro de
divortiis usurpatum.

declinandum est. Quum ergo hisce prope signis excommunicat! notentur, nullus iisdem inter ecclesiae membra locus relinquitur.

596. Ad quod confirmandum omnino perlinent quae de caussa hominis incestuosi, deque sententia in ipsum dicta habentur in litteris ad Corinthiosⁿ, remque ad vivum repraesentant. Etenim Paulus immanitatem sceleris sumina verborum gravitate detestatus, continuo pergīt^{7*}: *Et vos inflati estis*, ac de huiusmodi homine non tam christiano quam cynico intumistis? *Et non magis luctum habuistis* 73, *ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit?* Est autem ἐξαιεῖν ἐκ μισοῦ, *de medio tollere* idem ac *ab ecclesia arcere, fratrumque conventu excludere*. Voluit ergo Paulus ul in scelestum hominem excommunicatione animadverteretur.

Quare nonnullis interiectis, statum sibi esse pronunciat 74 *tradere huiusmodi satanae in interitum carnis*, id est, expellere a visibili Christi regno 75 et poenitentiae acerbitati subiicere 76, *ut spiritus salvus sit in die Domini Iesu Christi*. Neque silentio caussam premit inflictæ animadversionis, sed illam mox aperiens scribit 77: *Non est bona gloriatio vestra*, vehementerque fallimini dum ex huiusmodi homine gloriandi ansam arripitis. *Nescitis quia modicum fermentum*, et unum licet putre membrum coniunctione sua, suoque commercio *totam massam* 78, *tolumque corpus corrumpit?* *Expurgate igitur*, et ab oculis adspectuque removete⁷⁹ *vetus fermentum*, hominemque veterem et ad vitiandum factum, *ut sitis nova conspersio*, omniaque

77) I. Cor. V.

7*) Ibid. v. 2: Ἰ(αἰ υμεῖ πεφνβιωμένοι εὔτε χαί οὐχί μάλλον ἐπενθήβατε, ἵνα εξαρθή ἐκ μέδου υμών ὁ τό εργον τοῦτο ποιήῃα }

*3) Non desunt qui cum Grotio opinentur, verba, *et non magis luctum habuistis*, adhiberi non citra metonymiam adiuncti, quod ecclesia quum aliquem esset a suo consortio exclusura, lugentium sumeret habitum. Hoc si probetur, tantumdem ea valebunt ac *et non magis excommunicastis?*

T4) I. Cor. V, 5: Παραδόναι τον τοι-ούτον τῷ θανάτῳ εἰ ὀλεθρον τη βαρ-χό , ἵνα τό πνεῦμα ὁωθῇ ἐν τῇ ημέρα τοῦ κυρίου Ἰηοοῦ Χριστοῦ.

7b) Neque veteres, neque recentiores desunt, qui collatis locis I. Tim. I. 20, II. Cor. XII. 7, Iob. II. 4 — 7, intelligunt phrasim παραδόναι τῷ Θανάτῳ, *tradere satanae*, de facta satanae in aliquem po-

testate. Sed nobis multo videtur commodius illam interpretari de relegatione ab ecclesia, regnoque Christi, cum qna traditio satanae conserta est.

76) Verba εἰ ὀλεθρον τῇ βαρκῇ , in *carnis interitum*, magna consensione veteres apud Morinum, de administrat, sacram. poenit. lib. VI. cap. XI. XI. seqq., accipiunt de laboribus poenitentiae eo spectantibus, ut Rom. VII. 5, VIII. 9—13. carnales affectus, factaque carnis mortificentur.

7T) I. Cor. V. 6 — 7. Ὁ ὁ καλόν τό χσν-χημα υμών. οὐχ οἶδατε, ὅτι μικρά ξνμτ ὀλον τό φῶραμα ζνμοί; ἐκκαθάρατε οἶν τήν παλαιάν ζῦμην, ἵνα ἦτε νέον φῶραμα,

78) Eodem proverbio utitur Paulus ad Gal. V, 9.

79) Habentur haec Ex. XII. 19. nbi pro ἐκκαθάρατε, *expurgate*, alexandrini interpretes scribunt ἀφανίστε^ *ab adspecto removete*.

in vobis novum hominem praeseferant. Quorum occasione nonnihil digressas!., illico subdit 81: *Scripti vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis*, neve cum illis vitae societate coniungamini 8t. Sed quos designat fornicarios? Fornicarios ne τοῦ κόσμον τοῦτον, *huius mundi?* Minime sane, verum⁸³ *scripsi vobis non commisceri, si is qui frater nominatur, at fornicator; cum eiusmodi nec cibum sumere*, et ne epulas quidem habere communes, quod minimum est societatis argumentum. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt* el ab ecclesiae consortio alieni, *iudicare?* *Auferte malum* bone hominem *ex vobis ipsis*, et a vestro coetu conventuque separate⁸⁴.

597. Quemadmodum igitur spectata *efficienter* excommunicatio continetur *actu iudiciali*, quem Paulus effert, nunc quidem scribens⁸⁵: *Iam indicari ut praesens, eum qui sic operatus est, in nomine* 86 *Domini nostri Iesu Christi*, nunc vero subdens 87: *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare?* et quemadmodum eadem *finaliter* spectata eo pertinet, ne *tota M*«a⁸⁸, inlegrumque corpus *modico fermento*, membrique putris copulatione *corrumpatur* ac vitietur 89; ita *formaliter* spectata tantumdem valet ac *e medio tolli*⁹, interque mortuos censerī, *tradi satanae in carnis interi-*

77) I. Cor. V. 7 — 8.

7*) Ibid. v. Q: Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ eiri-Ktlj, μή ὀνναναμίγνυO&αι πόρνοι .

77) Quod heic et II. Thess. III. 14. dicitur ὀνναναμίγνυo^αι, *commisceri*, idipium Ioh. IV. 9. coll. Actt. X. 28. est ἱηχοῇ^αι, *couti* et χολλάθo^9αι, *coningi*.

77) I. Cor. V. il — 13: Ἐάν τι , ἀδελ- f<; ὀνομάζομενο , ἡ πόρνο . . . , τω τοι- vltip μηυῖ ὀννεῦθειν. τί γάρ μοι τοῦ Ἰξβχρίνειν; εξαίρετε τον πονηρόν ἐξ υμών ητῶν,

77) Deut. XXIV. 7. coll. XIII. 5, XVII, 7, ἸXI.21, XXII. 21: Ἐξαρει τον πονηρόν ἵ(ἱμών αυτών, *auferes malum ex vobis ipu*, Qua comparatione assequimur, zermanam Pauli lectionem esse τον πο- non ro πονηρόν.

«) I. Cor. V. 3 — 4.

H) Verba, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, satius ad praece- ietia quam ad insequentia referuntur, :roque frequentissima significatione di- liiūiis 2^2? ὃν ὀνόματι, in *nojnine*, idem nient ac in *auctoritate ac potestate*.

87) I. Cor. V. 12, ubi οἱ ἐξω dicuntur alieni a societate Christianorum, qui οἱ ἐθω appellari consueverant.

8S) I. Cor. V. 6. De lectione variante δόλοι pro ζύμοι, post Millium accurate disseruerunt Valckenarius et Iulius Pott.

89) Est ὀλοοῦν, *dolose agere* et *quomodocumque corrumpere*, hinc ἀδολον, *sincerum* et *incorruptum*.

9°) I. Cor. V. 2. Huc pertinet Valckenarii animadversio, quae sic habet: «Primus Grotius docuit, priscos Christianos, siquos propter mores flagitiosos exterminarent a coetu, lugentium habitum sumsisse, atque istos peccatores, veluti sibi mortuos, funebri quoque luctu fuisse prosequutos. Diserta dedit in eam rem Origenis verba Grotius, quae ex eo mutuati sunt Hammondus et Millius. Dicuntur isthoc in loco christiani homines perditis moribus, vclut τεθνηκότα τῷ θεῳ, ὃ νεκροῦ πεν&εῖν, *mortuos Deo ut vere mortuos lugere*. Videri poterit Origcnis locum respexisse Clemens alexandrinus (videri nimirum posset, nisi antea Clemens quam Origenes scripsisset) in fine

tam-1, *expurgari*9i, proculque abiici, arceri ab ipsa communis mensae societate9', atque *auferri* e ceterorum albo 9*, penitusque repelli.

Compertum vero est planeque illustre, quidquid facilius componi, quam haec affirmari de eo posse, qui propinqua sit ecclesiae materies, quique ecclesiae membris connumeretur. Quotquot igitur excommunicatione feriuntur, iidem ab ecclesiae corpore praecisi, et a communi fidelium consortio eiecli verissime existimantur.

598. Sane hanc legem Paulus Timotheo dixit99: *Peccantes*, suisque flagitiis scandalum creantes *coram omnibus*, adslanle atque audiente fidelium coetu99, *argue, ut et ceteri Umorem habeant*, utque adhibita animadversio triplicem, nativumque sibi finem, *νοῦ&εῖλαν, ἀποπληρωθῆν χα'ι παράδειγμα, emendationem, satisfactionem atque exemplum* nanciscatur97. Quid vero si reprehensi ac pudore suffusi quin morem gerant, pertinacius contra repugnent? Sancit videlicet apostolus 98, *post unam, alteramre correptionem* eiusmodi homines *deritandos esse*, alque ab iis eo usque secedendum99, ut nulla cum ipsis sit reliqua societas, nullumque commercium.

Quod Iohannes explanans ait 100: *Nolite recipere eum in domum*, ac domestici instar habere, *nec are ei dixeritis*, illumque familiaritate complectamini. *Qui enim dicit illi are*, cumque illo societate vincitur, *communicat operibus eius malignis*, ac veluti adprobator communionem culpaeficitur101. Sed quo pertineat phrasis, *μη λαμβάνετε αὐτόν, nolite eum recipere*, perspicuum ex his est, quae de Diolrephe Iohannes subdit101: *El*

libelli, quo quaeritur, *quis dives salvandus sit*. Habet ibi Clemens sive historiam, sive fabulam perutilem de iuvene quodam Christiano, mortuo primum, tum e morte peccatorum excitato. Iuvenem istum, episcopo srnyrnensi commendatum, apostolo requirenti respondit senex: *ἐκεῖνο τέ9νηκεν!* Interroganti apostolo *quomodo et qua morte periisset?* respondet: *9εω τέ\$νηκεν** *ἀπεβη γάρ πονηρό και ἐξώλη* .^

91) I. Cor. V. 5.

91) Ibid. v. 7.

93) Ibid. v. 11.

94) Ibid. v. 13.

95) I. Tim. V. 20: *Τοῦ ἀμαρτάνοντα ἐνώπιον πάντων ἐλεγχε, ἵνα και οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωΟiv.*

9β) II. Cor. II. 16. dicitur *ὑπό τῶν πλειόνων, a pluribus*.

37) Huius poenarum finis mentio pariter habetur Deut. XIII. 11. coll. XIX, 20, XXI. 21.

98) Tit. III. 10.

99) I. Tim. VI. 5. *'slpiGraGo από Γων τοιοντων. secede ab iis qui tales sunt.* Hoc autem incisum non esse subditicium, sed genuinum, contra Grotium et Millium in prol. n. 1207. tuentur Matthaei et Alteri, suffragante Henrico Heinrichs.

100) II. Ioh. vv. 10—11: *Μή λαμβάνετε αὐτόν ει οικίαν, και χαίρειν αέτῶ μη λέγετε, ὁ γάρ λεγων αὐτῶ χαίρειν, κοινωνει τοῖ εργοι αὐτοῦ τοῖ πονηροῖ;.*

101) I. Tim. V. 22. coll. Ps. I. 18.

107) HI. Ioh. v. 10: *lialῖ μή ἀρχόμενο ἐπί τοῦτοι , οὔτε αὐτό ἐπιδέχεται τοῦ; ἀδελφού , και τοῦ βουλομένου χωXv», και ἐκ τη ἐκκληΟια ἐκβάλλει.* De locis Scripturarum, quibus et excommunicandi

ijuiui non ei ista sufficient, neque ipse suscipit fratres, cumque illis religiosa societate versatur, *et eos qui suscipiunt*, utpote ὁ ἰμλοπρωτεῦων, *miu primatum gerere, prohibet, et de ecclesia eiicil.*

forma igitur, naliusque excommunicationis character eo spectat, ut qui illa plectuntur fideles, devitari debeant, e domesticorum numero expungi, fraternis officiis privari, nullatenus suscipi, atque a communi coetu funditus separari. Evidentius porro est, quam ul enarrari pluribus debeat, hisce nolos signis fideles non posse ecclesiae membris, eiusque partibus accenseri.

Scripturarum ergo testimoniis ostendimus I. fideles peccatores, eosdemque refractarios *actu iudiciali* excommunicari; II. huius ferendi actus potestatem fuisse a Christo ecclesiae tribulam; III. eamdem fuisse ab apostolis pro opportunitate exequutioni mandatam: IV. ad ecclesiarum praepositos una cum ceteris ministerii iuribus transmissam 103: eoque V. ex sese pertinere, ul qui illius innodantur vinculis, e censu domesticorum eiectioni, propriisque religiosae fraternitatis destituti bonis, ab ecclesia exsulent, praecisi-que arceantur.

599. Ab his autem nullatenus discedunt, quae in *chrislianae antiquitatis monimentis* vulgatissima sunt, passimque recurrunt.

Ul enim ab eo quod facilius est noliusque exordiamur, se nobis contra) exhibet *loquendi ratio* non crebro minus frequentata, quam ad vim excommunicationis aperiendam idonea. Omissis enim quae superius non lam usurpavimus 104 quam innuimus, operae pretium fuerit initio recolere *tluilissimas loquutiones* ad efferendam excommunicationem *orientalium* wu tritas, cuiusmodi sunt105 *ἐχβάλλεῦ&αι, ἀφοοίζεο&αι, ἀποχοῦττεῦῖλαι,*

plfstas, et eiusdem usus comprobantur, «ite disserit venerabilis Moneta, adv. calharos et valdenses, lib. V. cap. V. §. VI.

Eggegje Thomas in IV. dist. XVIII. 01. a. II. quaestiunc. I: »In foro conKieotiae causa agitur inter hominem et Deum, in foro autem exterioris indicii causa agitur hominis ad hominem, et ideo italalio vel ligatio quae unum hominem tbiigat quoad Deum tantum, pertinet ad forum poenitentiae; sed illa quae honiie«n obligat in comparatione ad alios hominae!, ad forum publicum exterioris iudicii perlinet. Et quia per excommunicationem homo a communione fidelium «paratur, ideo excommunicatio ad forum exterius pertinet, et illi soli possunt extwnunicare qui habent jurisdictionem

in foro iudiciali, et propter hoc soli episcopi propria auctoritate possunt excommunicare.» Quare cans. XVI. q. II. can. Visis, excommunicatio audit *mucro episcopi*.

104) n. 591.

105) Hae, similesque loquutiones non modo adhibentur in apostolicis canonibus V—VIII—IX—X—XII., et in constitutionibus eodem titulo insignibus, lib. II. cap. IX, alibi; verum etiam in canonibus nicaenis, gangrensibus et antiochenis. Accedunt Origenes in *losue* horn. VH., in *lud.* horn. II. et *Philocal.* cap. XV111.; vulgatus Gregorius neocacsariensis in XII. anathematismis, et Dionysius, Petrusque alexaudrini in litteris canonicis. Neque silentio praeteriri debet, syris,

ἀ.Υοκό,τΓι(T('λ«ι Ti/ÿ ώιχλ^σ/β , ἀχοινώνητρον *ylvtoílca*, *Pξω ώτοβληῖμ'ai*, *chrtXtcùvwüicti τοῦ χοινον, χαι àvulhgta elven, elici, separari, abdicari, abscindi ab ecclesia, communione privari, extra proiici, a communi abigi et anathema esse* atque execratione obstringi. Tum operae pretium fuerit loquutiones recolare *latinis* eiirumdcm aetatum scriptoribus usitatas, ad quarum cenum pertinent 10 · *anathema, arceri ab ecclesia, eiici ac pelli de ecclesia, communione fraternitatis privari, relegari in perpetuum discidium, communione interdici, communicatione depelli, summoverti a limine et omni tecto ecclesiae, sacramento benedictionis exauctorari, abstineri, gladioque spiritali percelli.*

Cum his autem operae pretium fuerit componere loquendi rationes plane geminas, quae inseculis temporibus obtinuerent¹⁰⁷, quaeque in ipsis Caesarum, principumque legibus frequentatae reperiuntur. Ut enim specimine utamur aliquo, ceu voces eiusdem potestatis habentur¹⁰⁸ hinc quidem *excommunicari, sub excommunicatione fieri, et anathema esse*, inde vero *ab omni ecclesiarum limine arceri, omnium bonorum conspiratione pelli, in nullam posse ecclesiam convenire, a congressibus bonorum honestorumque, et sanctorum communione inhiberi, nihil cum ceteris commune retinere, ac Deo esse invisum et omnino χῆιο/.ατάπατον, exsecrandum.*

C00. Quae quum ita sint, integrum nobis esse arbitramur sciscitari, an ecclesiae membris adseribi, et ad propinquam illius materiam referri possint, qui eiusmodi coloribus repraesentantur, iisque subjiuntur effectibus.

armeniis, coptis, aliisque Orientis Christianis in suis monimentoruin quae recensuimus versionibus praesto esse ad excommunicationem designandam vocabula, graecis sensu gemina, quaeque *expulsionem ab ecclesia* luculenter praescierunt.

'··) Harum loquutionum testes sunt locupletes Tertullianus, *de idololatr.* cap. XL, *ad uxorem* lib. II cap. III., *de pudicil.* cap. IV., *de praescripti*, cap. XXX. et *apologet*, cap. XXXIX.; itemque Cyprianus epistt. XXVIII—XL—XL1—XLVII—LV—LXII. Vidcsis Baronium ad an. LVII. n. 14. et Henricuin Spondanum de coemeter. sacris lib. IV. par. I. cap. II.

l·') De hoc gemino loquutionum genere testes sunt canones eliberitani et african, tum Hieronymus, Augustius,

ceterique post quartum saeculum ecclesiastici scriptores, ac tandem canonum interpretes, ut Balsnmoii ad can.LXXIX. africanum, et Gratianus cans. XVII. q.IV. nec non caus. XXIV. q. III. Cf. Gabrielis Albaspin, observait, sac. lib. I. capp. II—HI.

l'··) Cod. Theodos, lib. XVI. tit. IV. I. VI., tit. V. II. X-XI-XIII-XIV-XL, tit. VII. I. IV.; Cod. Iustin. lib. I. tit. dt *summa Trinit.*, lib. III. tit. *de episcopis*, tit. *de haeret.* I. IV. et tit. *de apoim* I. III.; Novell. CXXIII. cap. XL; Excerpt, ex Iolianne antiocheno a Valesio editis pag. 810; Photius in Nomocanon. lit. IX cap. IX.; Attaliata in *Synopsi* tit. III.: Leo et Constantinus AA., lit. IX. § V. Harmeoopuliis lib. VI.; et Baronins, «. CCCCIV. nn. 50—57, an. DXXXIII. n.9. et an. DXLVI. n. 18.

quos lania loquulionum varietate expressos audivimus? Profecto nisi modus forte desii, quo quis ab ecclesia praecisus separatusque ostendatur, tenendum est, eam *de excommunicatis* constanter viguisse loquendi rationem, iidem ab ecclesia extorres luculentissime significarentur. *Universalis igitur raque concors chrisliani nominis sententia fuit, innodatos plena txtommuidcalione fideles neque inter ecclesiae membra numerari, neque inter propinquas illius partes posse referri.*

601. Cui sententiae validius roborandae non minimum *formulae* conducunt, quibus solemne fuisse accepimus excommunicationis censuram concipere, conceptamque pronunciare.

El magna sane reliqua adhuc est huiusmodi formularum copia¹⁰⁹, neque in monimenlis solum infimae mediaeque aetatis, verum etiam primae ac vetustae. Ne igitur prolixitate peccemus, uno alterove exemplo contenti trimus, atque hoc inprimis II°: „Igitur quia monita nostra et crebras exhortationes contemnit, quia tertio secundum dominicum praeceptum vocatus id emendationem el poenitentiam venire despexit, quia culpam suam necdum cognovit nec confessus est, nec missa nobis legatione, qui causam ipsius «equimur, quia noster parrochianus est, veniam postulavit, quia in coepta nullilia, diabolo cor eius indurante, perseverat, et iuxla quod apostolus dicit, secundum duritiam suam et cor impoenitens thesaurizat sibi iram in die irae; ideo nos eum cum universis complicibus el communicatoribus fautoribusque suis iudicio Dei omnipotentis, Patris, Filii, et Spiritus-sancti, el beati

”) Eiusmodi formularum exempla dathot Burchardus, *decret*, lib. XL cap. (XXIX. et Ivo, *decret*, lib. XIV. capp. LXXVI, seqq.; turn alia suggerent Ilcnrkes Spelmantis in *coneil. britan.* pagg. M. seqq., Stephanus Baluzius, *capiiür.* T. II, pagg. 003. seqq., Martenius, *atcdoll.* T. IV. pagg. 11*20—1121., Thco^ilm Raynaadus, *de monitoriis eccleliait.* p. II. cap. VII; et Regino, pagg. »1-301-365.

"♦ Apud Baluzium l. c. pagg. 0(i5—ubi commemoratis ritibus in feaoda excommunicatione adhibendis, stibilitir: -Pont haec episcopus plebi ipsam fwnimunicationem communibus verbis debet explanare, ut omnes intelligent; i:i terribiliter damnatus sit, et ut noierint quod ab illa hora in reliquum non i po clristiano, sed pro pagano habendus

sit, et qui illi quasi christiano communicaverit . . ., procul dubio sit similiter excommunicatus. Deinde epistolae presbyteris per parochiam mittantur, continentes modum excommunicationis, in quibus iubeatur, ut dominicis diebus post lectionem evangelii plebibus sibi commissis publice adnuntient ipsam excommunicationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommunicato. Oportet etiam ut aliis episcopis ipsa excommunicatio manifestetur. Praecepit enim toltanum concilium (primum c. XL, cum quo praecepto iungenda sunt capitula Karlomanni lit. III. c. 5.), ut invicem mox scripta percurrant per omnes provinciae episcopos, quosciimque adire potuerint, ut excommunicatus audiatur. Seniori etiam eius ipsu excommunicatio debet nota fieri."

Petri principis apostolorum, et omnium sanctorum, nec non et nostrae medio-critatis auctoritate et potestate nobis divinitus collata ligandi et solvendi in caelo et in terra, a preliosi corporis et sanguinis Domini perceptione, et a societate omnium Christianorum separamus, et a liminibus sanctae matris ecclesiae in caelo et in terra excludimus, et excommiicalum et anathematizatum esse decernimus, et damnatum cum diabolo et angelis eius et omnibus reprobis in igne aeterno judicamus, nisi forte a diaboli laqueis resipiscat, et ad emendationem et poenitentiam redeat, et ecclesiae Dei, quam laesit, satisfaciat."

602. Alterum subiicimus'exemplum hac formula comprehensum 1,1 : „Dominicis igitur atque apostolicis informati praeceptis, iudicio Patris et Filii eius Domini nostri Iesu Christi et Spiritus-sancti, auctoritate et potestate apostolis, aposlolorumque successoribus a Deo concessa, una vobiscum praedictum pessimum virum a liminibus sanctae matris ecclesiae excludimus, et ab omni societate et communione Christiana separamus, separatumque esse in aeternum decernimus, id est, in praesenti saeculo et in futuro. Nullos christianus ei ave dicat, aut eum osculari praesumat. Nullus presbyter cum eo missam celebrare audeat, vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini tradere. Nemo ei iungatur in consortio, neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit, et communicaverit eius operibus malignis, noverit se simili percussum anathemate; his exceptis qui ob hanc causam ei iunguntur. ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem; nisi forte resi-

l' *) Apud Baluzium I. c. pag. 668. ubi haec altera haud paullo terribilior excommunicationis formula occurrit: «Canonica instituta et sanctorum patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores, videlicet raptores, depredatores et homicidas illos in nomine Patris et Filii et in Spiritus-sancti virtute, nec non auctoritate episcopis per Petrum principem apostolorum divinitus collata, a sanctae matris ecclesiae gremio segregamus, ac perpetuae maledictionis anathemate condemnamus. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro, maledictum horreum eorum, et maledictae reliquiae illorum, maledictus fructus ventris eorum, et fructus terrae illorum. Maledicti sint ingredienti, et maledicti sint egredientes; sintque in domo maledicti, in agro profugi, veniantque super eos omnes illae maledictiones, quas Do-

minus per Moysen in populum divinae legis praevericatore se esse misurno intentavit; sintque anathema maranatha. id est, pereant in secundo adventu Domini. Nullus eis christianus ave dicat. Nullus presbyter missam celebrare praesumat, vel sanctam communionem dare. Sepultura asini sepeliantur, et in sterquilinium sint super faciem terrae. Et sicut hae lucernae de manibus nostris proiectae hodie extinguuntur, sic eorum lucerna exlinguatur, nisi forte resipuerint, et ecclesiae Dei, quam laeserunt, per emendationem et condignam poenitentiam satisfecerint."

Ne cui vero difficultatem creent intentata maledicta, opportunum fuerit consuluisse Aquinatem II. II. q. LXXVj. a. l. et ven. Monetam adv. catharos et vabenses lib. V. cap. V. §. VII.

psiril, et Dei gratia inspirante ad poenitentiae remedium conversus fuerit, et digna emendatione ecclesiae Dei, quam laesit, humiliter satisfecerit."

Tertium succedit exemplum breviori illud quidem formula constans, «que tamen in rem nostram minus opportunum 112 : „Canonica instituta et Mactorum patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores illos auctoritate Dei et iudicio sancti Spiritus a gremio sanctae matris ecclesiae et consortio lotius christianitatis eliminamus, quousque resipiscant et ecclesiae Dei satisfaciant."

603. Sed locus tandem fieri debet formulae, qua Synesius in litteris ad episcopos datis usus 113 est, ut lalam in Andronicum Thoantem ac socios excommunicationis censuram significaret. Est vero huiusmodi: „Plolemaidis ecclesia ad omnes ubique terrarum sorores suas ecclesias haec decernenda coosuit Andronico eiusque sociis, Thoanti et eius sociis nullum Dei templum aperiatur: omnis illis religiosa aedes ac septa claudantur. Nulla diabolo in paradiso pars est, qui si clam irrepserit, expellitur. Et cum privatos omnes et magistratus horior, ut nec eiusdem cum illo tecti, neque mensae participes esse velint; tum sacerdotes inprimis, qui nec viventes illos salutabunt, nec mortuos funebri pompa deducunt. Sin quisquam, velut exiguae orbis, ecclesiam nostram contempserit, et ab ea damnatos receperit, quasi pauperi parere nihil necesse sit, noverit scissam a se ecclesiam esse114,

,n) Apud Baluzium, I. c. pag. 670.

,u) Epist. LVIII. ad episcopos, pag.

M3: Πτολεμαίδο ἐχχλησία, τάδε προ-
μή έχαγταχού γη εαυτή ἀδελφά δια-
urnrat. Ατδρονικω χαί τοῖ αὐτοῦ,
ἀίωι χαί τοῖ αὐτοῦ μηδέν ἀνοιγνύῃ&ω
t-jnoς τον 3εοῦ* ἀπα αὐτοῖ ἱερό ἀπο-
wuitân, χαί βηχό χαί περίβολο . οὐχ
lñ τὸ ἡαβόλω μέρος ἐν παραδείτῳ .
* χαν Ἰά9η διαδύ , ἐξελαύνεται. πα-
fctw μεν οὖν χαί ιδιώτη παντί χαί ἀρ-
pm, μήτε ὁμορόφιον αὐτῳ, μήτε ὁμο-
MM>ον γίνεῖθαΓ ἱερενοι δε διαφερόν-
%, οἱ μήτε ζῶντα αὐτοῦ προ ερονΟμ
σμ ἰάντι'ῦαντα ὀυμπροπέμφουδὶν' εἰ
h π ὁ; μιχροπολῖτιν ἀποῦκυβαλλιοει την
codifiian, χαί δεξεται τοῦ ἀποκηρύκτου
ηή , ω οὐχ ἀνάγκη τη πέννητι πει3ε-
lñΓ ἰθτω 6χιθα; την ἐκκλησίαν, ην μίαν
iΧριῖτο εἶναι βούλεται, ὁ δε τοιοῦτο ,
ὅτιλινιτη ἐοτίν, εἰ τε πρεοβύτερο , εἰ
•νὼχοχο , παρ' ημῖν ἐν Ανδρονίκου
.tw τετάξεται^ καί οὔτε ἐμβαλοῦμεν

24ia*lii, Comm, de Ecclesia. II.

αὐτῷ δεξιάν, οὔτε ἀπό τη αὐτῇ ποτέ
Οιτηνόμε&a' πολλον δε δεήτομεν κοινω-
νηΟαι τη απορρήτου τελετή τοῖ ἐ\$ελ.η~
GaOiv εχειν μερίδα μετὰ Ανδρονίκου καί
Θόαντο . Iuverit autem cum his contu-
lisse eiusdem Synesii epistolam LXXIX.,
Basilif epistolam XLVII., Augustini ad
Auxilium episcopum epist. LXXV., Gra-
tianum cans. XXIV. q. III., et Baronium
ad an. CCCCXI. nn. 53. seqq.

His uti par est intelligendis con-
ducunt quae in haeresi Marcionis Epi-
phanus refert, quaeque Marcioni excom-
municato et interroganti, *cur me reci-
pere noluistis?* romani presbyteri re-
sponderunt: nNobis iniussu venerandi
patris tui (episcopi, a quo fuerat Mar-
cion communione privatus) facere istud
non licet. Una siquidem fides est, et
animorum una consensio, neque contra
spectatissimum collegam patrem tuum
moliri quidpiam possumus.-

quam unam esse vult Christus. Alque hic sive lévite, sive sacerdos sit, sive episcopus apud nos eodem alque Andronicus loco censebitur, neque cum eo dextram iungemus, nec eadem ex mensa vescemur umquam. Tantum abest, ul cum iis arcana mysteria communicemus, qui cum Andronico et Tholante partem aliquam habere voluerint."

604. Quum ergo tria potissimum venire in quaestionem possint, *aquam normam ac veluti amussim ferri excommunicatio consueverit, quom inflicta iure fuerit, quosre effectus pepererit*; liquidum est I. excommunicationis usum tam dominicis et aposlolicis praeceptis, quam canonicis institutis, sanctorumque patrum exemplis indicium fuisse insignilerque praemonstratum; II. eo iure excommunicationis censura fuisse in sontes animadversum, quod Christus Petro¹¹⁵, apostolisque impertiit, quum illos ligandi solvendique

1,s) De hoc iure io graecis apud Goarium formulis legimus, nunc pag. 685: Κύριε ὁ ἡμῶν ὁ τῷ κορυφαίῳ Jli· τριρ ναύτην την ἰουσίαν δοιλ, ὡ τε TUIP αμαρτημάτων διδόναι την ἀφесιν, καί εἰπών ὅσα αν δήση....., και δι αὐτοῦ Ἰουσίαν ταύτην και ἡμῖν τοῖ αμαρτωλοῖ; χαρισάμενο, λύσον κ. λ. Domine Deus noster, qui coryphaeo Petro potestatem hanc contulisti, ut remissionem peccatorum largiretur, dicens, quaecumque ligareris» et per eum eamdem quoque nubis peccatoribus facultatem erogasti, solve etc. nunc pagg. 6R5—686: χ/Ζσποτα πολυελεε κύριε Ἰησοῦ Χρίστε, ὁ Ζιό< ἡμῶν, ὁ τῷ κορυφαίῳ) τῶν σῶν μαθητῶν και αποστόλων Πίτρω την σήν οικοδομήσα; Εκκλησίαν, και τά; κλεί αὐτ<5 δον; τη τῶν ουρανῶν βασιλεία, καί τή σή χάριτι πάσαν αὐτῷ δοθῆναι θελήσα; ἸΕουσίαν, ὡ τε δεδεμίνα εἶναι και ἰν τῷ οὐρανῷ, ὅσα παρ' αὐτοῦ δίδενται· και λελυμίνα ὡ αὐτῷ Ἰν τῷ οὐρανῷ, ὅσα παρ' αντοῦ Ἰν γῇ λελυνται· διαδόχου ημά τοῦ εὔτελεί; και ἀναΕίου, τή αφάτκ> σου φιλανθρωπία, τή αντ<3 δοθίση Ζιουσία καταΕιώσα γενίσθαι^ ὡ τε και ημά οὐτῷ δεσμειν και Αvetv τα ἰν τῷ λαῷ σοῦ συμβαίνοντα⁹ κ. λ. Misericors Domine Iesu Christe, Deus noster, qui discipulorum et apostolorum principi Petro in aedificanda tua ecclesia claves regni

caelorum tribuisti, et potestatem omnimodam tua gratia ei conferre voluisti. ut ligata essent in caelo quaecumque ipse ligasset in terris, et pariter in cado soluta essent quae prius ipse solciutt: quique potestatis illi collutae nos ks-miles et indignos ineffabili tua humati tute successores fieri dignatus es, itant quae in populo tuo contingunt, et ηω quoque ligemus et solvamus, etc. El nunc pa<r. 687: Ὁ ΙτοvtJiav <sol'; «ε ἄγιοι; αὐτοῦ αποσπόλοκ και μα3ητααΧρ· jto; ὁ Stof διῖμῖν τι και Auiif· Ktlii· σα< τό εἰν δῆσωσιν Ἰπὶ τῇ γῇ, Ισται &· δεμενον και ἰν τ<5 οὐρανῷ, και ὅσα λύσωσιν, ὡ αὐτῷ λελυμενα ὡβιν' βιπχ διὰ τῇ δοθείση; μοι υπὸ τῇ Ζιοαρχαφ δωρεά τοιαύτη; Ἰουσία; του δίσμειν ἰο· λονότι και λύνειν. συγχωρήσαι σοι τά b τούτῳ τάφιρ κειαενω τῷ δεῖνι τοῦ Ζι<μη· μενού σοι ἀφορισμοῦ τῇ; ἰμή εὔτελείαι οὔτινο τήν λύσιν οὐκ ἴφθασα λαβῖν ἰη κ. λ. Qui potestatem dedit saoitit suis apostolis et discipulis solvendi iigandique Christus Deus, iuhens ut quocumque ligassent super terram, forti ligatum et in caelo, et quaecumque tarissent, similiter et soluta forent; ipu per mihi datam a dono vivifico talem potestatem ligandi nimirum et solvendi, tibi N in sepulcro iacenti ab excomm nicatione a mea tenuitate imposita, dMtt

locoritale locupletavit; ac Ili. eo excommunicationem spectasse, ut qui illius
æocrtne ferirentur¹¹⁴, essent a participatione eucharistiae, omniumque chri-
sthnotuin societate separati, a liminibus sanctae matris ecclesiae exclusi,
alque ab eiusdem gremio ita eliminati, ul nulla ipsis in paradiso ecclesiae
pars, locusque nullus permetteretur.

005. Horum vero omnium nihil plane est, quod iis omittatur *allo-*
quutMbus, quae mos erat ul post recitatam evangelii lectionem, et ante
«communicationis sententiam publice haberentur.

En eiusmodi alloquutionum exemplum l ‘7: „Noverit caritas vestra,
hires mei, quod quidam vir nomine diabolo suadente, postponens Chri-
stianam promissionem quam in baptismo professus est, per apostasiam con-
versus post satan cui abrenuntiavit, et omnibus operibus eius, vineam Christi, id
est, ecclesiam eius devastare el depraedare non pertimescit, pauperes Christi
quos pretioso sanguine suo redemit, violenter opprimens et interficiens, et bona
eorum diripiens. Unde quia filius huius nostrae ecclesiae, cui Deo auctore
praesidemus, debuerat esse, quia in ea per aquam et Spiritum -sanctum renatus
est, et inter adoptivos filios Dei adnumeratus, quamvis modo filius diaboli
sit imitando diabolum, solliciti ne per negligentiani pastorem aliqua de
oribus nobis creditis deperiret, pro qua in tremendo iudicio apud principem
fastorum Dominum nostrum Iesum Christum rationem reddere compellere-
mur, iuxta quod ipse terribiliter nobis comminatur dicens ¹¹⁸: *Si non ad-*
nunliareris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requi-
ram. misimus ad eum presbyterum nostrum, et litteras commonitorias semel
et iterum atque tertio, invitantes eum canonice ad emendationem et satis-
factionem et poenitentiam, corripientes eum paterno allectu. Sed ipse, proh
dolor, diabolo cor eius indurante, monita salutaria sprexit, el in coepta ma-
litia perseverans, ecclesiae Dei quam laesit, superbiae spiritu inflatus satis-
facere dedignatur. De talibus itaque transgressoribus et sanctae religionis
pacisque, quam Christus ipse suis discipulis dedit atque reliquit, violatoribus
praecepta dominica et apostolica habemus, quibus informamur quid de huius-
nodi praevaricatoribus agere nos oporteat. Ait enim Dominus in evan-
feliol¹¹⁹: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum*. Fratres, in uno-
quoque nostrum peccat, qui in sanciam ecclesiam peccat. Si enim sancta
ecclesia unum corpus est¹²⁰, cuius corporis caput Christus est, singuli autem
nmus alter alterius membra; procul dubio in nos peccat qui membra nostra

wlvltionein vivens non impetrasti, te li-
krtt etc.

¹¹ Apud Baluzitim, op. cit. pagg.
663 — 665.

Ezech. III.

Matth. XVIII.

¹²⁰ I. Cor. XII.

Cf. ementitam Hieronymi epist.

¶ Damasum *de oblationibus altaris*.

laedit. lubet ergo Dominus, ut frater, id est, Christianus in nos peccans, primo secrete corripiatur, deinde cum testibus redarguatur, novissime in conventu ecclesiae publice conveniatur. Quod si has lres admonitiones et pias correptiones contemnit, et satisfacere despicit, post haec *sit tibi*, inquit¹¹¹, *sicut ethnicus*, id est, gentilis atque paganus, ul non iam pro christiano sed pro pagano habeatur. Et in alio loco membrum quod a sua compage resolvitur, et a iunctura caritatis dissociatur, et omne corpus quod scandalizat. Dominus abscidi et proiici iubet dicens ‘ *oculus vel manus vel patuus scandalizat te, erue eum et proiice a te*. Et apostolus 123 : *Auferte*, inquit, *malum a nobis*. Et item 124 : *Infidelis si discedit, discedat*. Et in alio loco rapaces a regno Dei excludit dicens 125 : *Neque rapaces regnum Dei possidebunt*. El alibi 126 : 8* *quis frater nominatur, et est fornicator, aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere licet*. Et Johannes dilectus prae ceteris Christi discipulis talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens¹²⁷: *Nec ei ave dixeris, neque eua in domum receperis. Qui enim ei ave dicit, communicat operibus eiui malignis*. Dominica itaque atque apostolica praecepta adimplentes, membrum putridum et insanabile quod medicinam non recipit, ferro¹²⁸ excommunicationis a corpore ecclesiae abscidamus, ne tam pestifero morbo reliqua membra corporis, veluti veneno, inficiantur 12

606. Si ergo *de usu* quaeratur *excommunicationis, de iure quo ipsa fertur, deque effectibus quos lata producit*; responderi debet I. illius usum non esse ecclesiarum praepositis *liberum*, sed tum *sociali lege*, tum *Christi apostolorumque mandatis indictum ac necessarium*. „Solliciti ne per negligentiam pastorem aliqua de ovibus nobis creditis deperiret, pro qua io tremendo iudicio ante principem pastorum Dominum nostrum lesum Christum rationem reddere compelleremur, misimus etc. 130⁴⁴ Et mox¹³¹: „De talibus itaque transgressoribus... praecepta dominica et apostolica habemus, quibus informamur quid de huiuscemodi agere nos oporteat.⁴⁴ Et rursum 1,2 : „Dominus dicit in evangelio de tali contumaci fratre, qui ecclesiasticam renuit suscipere correptionem 113 : *St ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus*

12«) Matth. XVIII.
Ibid.
127) I. Cor. V.
128«) Ibid. VII.
129») Ibid. VI.
130«) Ibid. V.
131») II. Ioh.
132») Decret. Siricii, c. VII.
133») In altera alloquutione pag. 6(i8). haec ita efferuntur: nUna enim ovis mor-

bida omnem gregem contaminat, et modicum fermentum totam massam corrumpit, et plerumque unum membrum putridum totum corpus inficit. Et ideo tao pernicioza pestis a corpore ecclesiae radicitus evellatur...
130) Apud Baluzium, I. c. pag. ti(U.
131) Ibid. pagg. 664 —665.
,32) Ibid. pag. 667.
,33) Matth. XVIII.

tl publicanus; id est, iam non est computandus inter Christianos, sed inter figanos. Iliac Paulus Domini el magistri doctrinam sequens, corinlhios redarguit quare cum criminosis el sceleratis communionem haberent, dicens^{1,4}: *Fm inflati estis, et non nui(jis luctum habuistis, ut tollatur de wlio cestrum*, id est, separetur a vestro consortio, qui tale scelus operatus est.⁴⁴

Responderi II. debet, eo ex fonte ius dicendae excommunicationis prodire, e quo illius exercendi officium dimanat. Hoc autem ex aequo simulée dimanat tam ex lege sociali, quam ex Christi mandato, apostolorumque institutis. Jure ergo sociali, divino el apostolico ecclesiarum praepositis facta potestas est, qua putrida el insanabilia membra excommunicatione feriantur.

Verum quo tandem exitu? Ul III. illa *ferro excommunicationis a torpore ecclesiae abscendantur, convellanturque radicitus, ne modicum fermentum (olam massam corrumpat, et ne tam pestifero morbo reliqua corporis membra, veluti veneno, inficiantur*.

607. Consentunt veterum patrum, scriptorumque ecclesiasticorum suffragia, e quibus illud est splendidissimum, quo Tertullianus"faciem depingens, rationemque enarrans coetuum Christianorum ait¹³⁵: „Coimus ad hierarum divinarum commemorationem¹⁸⁰, si quid praesentium temporum qualitas aut praemonere cogit aut recognoscere. Certe fidem sanctis vocitas¹¹⁷ pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praeceptorum nihilominus inculcationibus densamus¹³⁸. Ibidem etiam exhortationes, casli-gationes el censura divina 18e. Nam el iudicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu; summumque futuri iudicii praeiudicium est^{14°}, « quis ita deliquerit, ul a communicatione orationis, el conventus, et omnis sancti commercii relegetur. Praesident 141 probati quique seniores, honorem

134) I. Cor. V.
,B) Apologet, cap. XXXIX.
135) Toni haec, turn alia simillima ex ipdogia II. lustini refert Stephaniis Du-136) de ritibus ecclesiast. lib. II. cap. IIII.
137) *Sancias voces* appellat exceptam unbox Scripturarum lectionem.
138) Cum hac dicendi forma componit 139) iltios verba Gregorii baetici, quibus 140) iffinx arianos testimonio ex I. Ioh. V. 141) ribit: *Et adhuc amplius densat piam fitm dicens, hic est verus Deus*. Sed 142) igebertus Havercampus sequutus fui fa.e exemplum auctor est, multo aptius 143) lgi in *compulsionibus*, id est, in per-

sequutionibus et assaltibus improborum, quam *inculcationibus*. Videsis Salmasium de focnere trapezitic. pag. 464.
139) Scite monet Pamelius, locum esse insignem adversus contemptores ecclesiasticae excommunicationis a Christo institritae, et a primis apostolorum temporibus usitatae.
140) Quod Matth. XVI. 19- coll. XVIII. 18- terrenum indicium cum caelesti nexum sociatumque declaretur.
141) Unde *praesidentes* et *praesides* apud Tertullianum frequenter *con. psychicos* cap. ultimo, *de pudicit.* cap. XIV. et *de praescripti*, cap. XLII.; itemque apud Cyprianum de episcopis, in Jib. de

istum non pretio sed testimonio adepti¹⁴ neque enim pretio ulla res Dei constat?¹

Erat itaque I. excommunicationis usus penes Christianos sollemnis, tanti vero II. excommunicatio ducebatur, ut *censura* haberetur *divina*, *summumque futuri iudicii praeiudicium* existimaretur, quo qui essent obstricti, a *communicatione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegarentur*. Quod postremum III. aliis formulis neque validis minus, neque minus ad rem praesentem accommodatis Tertullianus effert, quum ceu totidem excommunicationis effectus proponit nunc *arceri ab ecclesia* ⁴¹, nunc *repelli ab omni communicatione fraternitatis* ¹⁴⁴, nunc *ab ecclesia eiici*^{U5}, el nunc *non modo limine, rerum omni ecclesiae tecto submoveri* ^{4*}.

608. Tertulliani suffragio alterum illudque insigne Origen is accedit, qui *distinctis ordinibus, altero eorum qui recens incoeperunt nuperque admissi sunt, necdum symbolum purificationis acceperunt: allero eorum, qui pro viribus se comprobarunt id habere propositum, ut nihil velint nui quae christianis placeant* ¹⁴⁷; illico excommunicationis usum in ecclesia receptum confirmat subdens¹⁴⁸: „Hos inter quidam constituti sunt, qui in vitam et mores eorum qui admittuntur, inquirant, ut scelerum reis interdiciant aditum in suum commune concilium; illorum aulem dissimiles ex animo amplexi, meliores in singulos dies efficiant. Ea vero est agendi ratio in eos qui peccant, et maxime qui libidini se dedunt, ut illos a suo coetu prohibeant?⁴ Quem disciplinae modum illustrare pergit inquiring ¹⁴⁹: „Ac

unit, ecclesiae, et in litteris ad clerum de suo secessu et ad Rogatianum. Graecis, ut Iustino, aliisque dicuntur *προε^τώτε* ¹ et Eusebio, lib. VII cap. XIII. του λόγον προεστώτε ,

M') Cum his praeclara componitur lex theodosiani codicis l. de rectoribus provinciarum: „Non sit venale indicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, non visio ipsa praesidis cum pretio."

MJ) *De idololatr.* cap. XI.

M') *Ad uxorem*, lib. II. cap. III.

11J) *De praescriptt.* cap. XXX.

14i) *De pudicit.* cap. IV.

,4Î) *Cou. Celsus*, lib. III. η. 51. coll. *Philocal.* cap. XVIII: *Ἰδια μ'ιν -οιή'Ταρτκ τάγμα τῶι> ἀρτι ἀρχομίνων, καί μ'λαγομίνων. ται ονδῖπω τό σύμβολου του ά.το-Κίκα3άρ5αι άνιυλφότηων· ἱτιρον δι rd Τ&ûr κατά τό δυνατόν παραστησάντων*

εαντών την προαίρεσιν, οὐκ άλλο τι βοῦ λεσ^αι, ή τά χρι^τιανοῖ δοκοῦντα.

,1η) Ibid.: *Παρ' οἱf εἰαί rinvf τεταγμῖνοι προ τό φιλοπευτεῖν τοῦ βίου . μη τά άγωγά των προσόντων, ινα row μεν τά Ιπίρρητα πράττοντα άποκωλῆῶσιν ηκειν Ιπι τον κοινον αυτών ffüUe-γοv τοῦ δε μή τοιοῦτου όλη δεχόμενοι, βελτίου δῶημίραι καταπώ-Ζωῖιν. οἶα ὀl l<Jrlv αὐτοί άγωγή χαι περί αμαρτανόντων, καί μάλιστα τάν άκολασταινόntωνf ου απελαύνουν τοι κοινού.*

1·9) Ibid.: *Hal τό μεν των πνῖαγο-ρείων Σεμνόv διδαῦκαλειον κενοτάφιά των άπο'Τάντων τ/ῖ Ιφων cjlI IoIochgφ &T·εσκεῦαΞε, λογιΞόμενον νεκρού αυτού)f·γονῖναι· οντοι δε ὡ άπολιυλότα τεῖvῖ)·κότα τῶ Sé(J τοῦ ὕπ άβελγεία ή τῖνο άτοπου νενικημενον , ὡ νεκρού πενῖαι3f' καί ὡ Ικ νεκρών άναῖτάντα , lav οἶῶ-*

pythagoraeoruin quidem veneranda schola ¹⁴⁰ mortuos reputans suae doctrinae desertores, illis construebat cenotaphia; similiter chrisliani ul perditos et Deo mortuos lugent cos, qui libidine aut quovis alio crimine deiecli sunt: eosdem vero quasi e mortuis excitatos ducunt, si eam morum mutationem fecerat, cuius ratio haberi debeat; tardius tamen admittuntur quam qui primo recipiuntur: el quia post professam religionem lapsi sunt, ab omni posthac dignitate el praefectura in ecclesia Dei arcentur ¹⁴¹."

609. *Quo* autem *hire* feratur excommunicatio¹, quove illa speciet, plus semel Origenes commemorat, solerlerque describit,

Huc enim laciunt quae occasione verborum Levilici ¹⁵² complectitur inquiring¹⁵³: „Ego puto quia docere nos vult sermo divinus, quod qui peccat, *dupliciter* exire dicitur, Primo enim exit a proposito bono et recta lententia, exit a via iusliliae, exit a lege Dei. Postmodurn vero quum con-nus fuerit pro peccato, exit etiam de coetu el congregatione sanctorum. Ct ii verbi caussa dicamus: peccavit aliquis fidelium, iste etiamsi nondum ibiciatur per episcopi sententiam, iam tamen per ipsum peccatum quod admisit, eiectus est¹⁵⁴: el quamvis intret ecclesiam, tamen eieclus est, el foris est segregatus a consortio el unanimitate fidelium."

Huc faciunt quae relato Apostoli testimonio ¹⁴⁵, *tradidi huiusmodi hominem satanae in interitum urnis, ut spiritus salvus fiat*, cum prioribus apta nexaque adiungit¹⁵⁶: „Aides ergo quia non solum per apostolos suos Deus tradidit delinquentes in manus inimicorum, sed el per eos qui ecclesiae praesident, el potestatem hbenl non solum solvendi, sed el ligandi, traduntur peccatores¹⁴⁷ in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et ut mihi

j^'ον ἰνδείζωνται μεταβολήν, χρνύνερ ὕπλονι των κατ' αρχά εἰ αγομίνων ὕστε-ρι ζοτε προ ιενται * εἰ οὐδεμίαν αρχήν ui ,τροῖταῖλαν τή λεγομενη Ικκλησία ret Sioῦ καταλῃγοντε τοῦ φ^άβαντα , wtâ τό προ εληλυ3ῖναι τῶ λόγ·ρ, Ιπται-όνοι,*

Huius pythagoraeorum moris mesinerat Origenes, lib. II. μ. 12; et ad eimdem referuntur quae scribunt Cieteoi alexandrinus in quinto *Stromatum*. Un), Iamblichus in vita Pythagorae, cap. III., et Lysis in litteris ad Hipparchum ytttagoraeum apud Theodorum Cante-ris, *Var. lecti*, lib. I. cap. XII.

Ul) De hac censurae severitate locuprae ceteris testis est Cyprianus, LIL ad Antonianum, epist. LXIV.

ad Epictetum, epist. LXVII. ad Stephanuin, et epist. LXVIII. ad clerum et plebes Hispaniarum de Basilide et Martiale episcopis.

¹⁵¹ Levit. XXIV. 10 — 14.

In Levit. hom. XIV. n.2. pag. 258.

Ex ductu sermonis, rcrumque naturis haec accipi sic debent, ut nonnisi quadamtenus et ad animam spiritumque quod pertinet, intelligantur fideles *per ipsum peccatum elici et foris esse segregati a consortio et unanimitate ceterorum*.

1. Cor. V. 5.

/n *lib. Italic*, hom. II. n. 5. pag.

463.

Matth. XVI. ip. coll. XVIII, 18.

videtur, dupliciter etiam nunc traduntur homines de ecclesia in potestatem zabuli: uno modo, cum delictum eius manifestum fit ecclesiae, el per sacerdotes de ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, et converso eveniat illi quod sequitur 158 : *Lt spiritus salvus fiat in die Domini no»lri lesu Christi*; alio autem modo quis traditur zabulo, cum peccatum eius manifestum non fit hominibus, Deus autem qui videt in occulto, perspicuens eius mentem et animam vitiis ac passionibus servientem, istum talem ipse dominus tradit satanae. Quomodo eum tradit satanae? Discedit a mente eius, et avertit se, et refugit a cogitationibus eius malis el desideriis indignis, el derelinquit domum cordis eius ¶vacuam 59.“

610. Huc faciunt quae de necessitate disserens imitandi prophetas el apostolos, ul cum illis coronemur, post alia scribit 180 : „Quid ergo est? Si quis vult imitari vitas prophetarum, increpet, arguatque peccatores; statim odium merebitur, stalim ei detrahetur, statim patietur insidias. Quod etiam in ecclesiis saepe videmus accidere. Peccaverit quodlibet quispiam: is qui praesidet populo, el regit ecclesiasticam disciplinam, eiicit eum de congregatione sanctorum illico: ille circuit civitatem, lacerat eum qui quantum in se fuit, ecclesiam 181 vindicavit. Verum nos non praebeamus his aurem, qui propter excommunicationem sui tam praepositos quam omnem ecclesiae conventum lacerant/4 Tum aliquot inlerieclis absolvit162: „Igitur quantum possumus, ad vitam prophetarum, et apostolorum conversationem imitandam nos extendamus, molestias et pericula non vitantes. Athleta enim si difficultatem certaminis fugerit, cum laetitia non coronatur, et laudis gloriam non consequitur.44 Atque huc faciunt quae tum docet, cum demonstrata necessitate boni communis praeferendi, e vestigio ait *6 3 : „Haec autem in ecclesia

*iS) I. Cor. V. 5.
,59) Matth. XII. 43. seqq.
16°) *In Ierem.* hom. XIV. n. 14. pag. 218: *Τι οἱ παροῖδοι; εἰ βελων τι ὁϋηλοῦν τοῦ βίου τόν προφητικόν, Ἰλιγχων, επιπλησσων τόν ἀμαρτάνοντα, κατ.ολογεῖται. μισεῖται, επιβουλεύεται · ὡ περ και Ἰπὶ τοῦ παρόντο εδει γενίσ3αι τοιουτον ει την Ἰκκλησίαν τοῦ 3εοῦ. κατεγνώ3η ὁ δείνα, ὅτι κα3ε§όμμενο Ἰποῖει τάδε η τάδε. ἰδει γενίσ3αι εκκλησιαστικὴν Ἰκδικίαν, καὶ γίγονε. πεποίηκεν ὁ ἰγκεχειρισμενο τό εργον ο ἰδει αὐτόν πεποιηκεναι, περιέρχεται Ἰκείνο λίγων κακῶ τόν Ζκδικήσαντα την ἀλήθειαν. ἀλλ' ημεῖ τοῦτο μόνον ποιῶμεν, μη παρεχωμεν τά ἀκοά τοι διὰ τό Ἰκβιβλή3αι λίγουσι κακῶ*

τόν ἰκβάλλοντα, η τόν σύμ^ηγον γινόμενον · καὶ γάρ ἀδικία Ἰλεγχομένη .
16I) Hieronymus, cuius liberio-rem dedimus versionem, legit non *dAijSaar* sed *Ἰκκλησίαν*.
16 L. c.: *Ἦαλ ημεῖ οὖν πάντει, ὅτι δύναμι . σπεύσωμεν Ἰπὶ τόν βίον προοπτικόν. ἐπὶ τόν βίον τόν ἀποστολικόν, τοτ οχληρόν μη φεύγοντε . ἀ3λητη γόρ ατ φύγη τό τη ἀ3λήσεω οχληρόν, το τοῦ στεφάνου οὐκ ἀποληφεται.*
| 63) *In Ierem.* hon>. XII. η.5. pag. 1!H: *Τοιαῦτα καὶ Ἰν ταῖ ἰκκλησίαι γινόμενα Ἰστιν ἰδεῖν. ημαρτί τι , ἰδεη3η μετὰ την ἀααρτίαν περί κοινωνία . Ἰόν τάχιον ἰΧb Ἰπιτρίβεται το κοινόν. αὐΕεται η αμαρτία ετερων. Ἰάν δε λογισμῶ οὐχ ω ἀνελεή·*

saepe accidentia possumus considerare. Peccavit quispiam, et post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum venia procedit, et laxatis fraenis, sceleribus panditur via. Sin vero cum rationabili deliberatione non ul misericors, nec rursum ul crudelis iudex, sed el quasi uni providens, el de omnium salute pertractans consideraverit populi damnum in unius venia, haud dubium est quin faciat eiici unum de ecclesia, ut multos salvet incolumes.“ Quod mox comparatione illustrans pergital64 : „Age nunc considera mihi el medicum, si cessaverit a sectione eius vulneris, quod se- randum esi, si non usseril quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remediis consequuntur, quomodo crescat infirmitas, et in de- terius vetus humor exuberet. Si vero, ut ita dicam, temerarius ad ulcus sector accesserit, et inusserit plagam, curat eum qui secatur et uritur, quia paulum severitatis assumpsit, licet visus fuerit aegrotanti ad horam non mi- sereri.“ E quibus colligitl65 : „Ila et Deus non unum hominem, sed uni- versum curat oriiem, caelestia atque terrena, et omnia ubique dispensat, et cum hoc provideat quod uni commodum sit, mullo magis providet quid toti inundo conducat et hominibus universis. Providet quidem et ea quae uni expediunt, verum ita ne unius utilitas omnium damno sit. Idcirco et ignis aeternus praeparatus est, et gehenna, et tenebrae exteriores: quae omnia non tam ob eum qui puniendus est, quam propter universos homines con- stituta sunt.“

611. Quemadmodum igitur dubitari de *usu* nequit, quo in sontes consuerit excommunicatione animadverti; ila neque dubitari potest, sive de *iure* quo lata excommunicatio fuit, sive de *iis, ad quos id iuris* semper pertinuit, sive de *effectu* tandem *ipso, proprioque* veluli *excommunicationis tharaclere*.

ujy, onδ' ώ» ώιoι δικαστή . αλλ' ώ προ- ΗΜμενο και του <ρο πλείον δε προνο- onufxoi των πολλών παρά τον ίνα, σκο- zpty την Ισομίνην Ζημίαν r<J κοινώ Ικ τη κοινωνία! του ίνό και τή συν'ΥΧωρή- 'Μ του αμαρτήματο αυτόν· δήλον ότι ποιήσει Ικβαλείν τον ίνα, ίνα σώ2ρ του χαJUouf.

,η) Ibid.: Ίδε υοί και ιατρόν, εάν φκ- Τζαινο ή του τεμνειν ότε χρή τέμνειν, w χειρόμενο τον καντηριά2ειν διαά του χορονf του Ιπακολουθονντα τοί τοιου- τ!< βοηθήμασι, τινά τρόπον ή νόσο αυ- lirai, και χείρων γίνεται. Ιάν δέ τολ- αηρότερον οιον προ ελ^η τη τομή και τη Wfti, θεραπεύσει διαά τον μή Ιλεήσαι,

διαά τον δοKEiv μή οίκτηρειν Ικείνον τον καντηρια2όμενον: και τον τεμνόμενον.

165) Ibid.: Οντω και ό 3εό ούχ ενα άνθρωπον οίκονομεί, αλλ όλον τον κό- σμον οίκονομεί, τά έν τώ ούρανώ , τά έν τή γι) πανταχού διοικεί, σκοπεί ούν τι συμφέρει όλφ τ<5 κόσμip, και πάσι τοί ούσι κατά τό δυνατόν. σκοπεί και τό συμ- φέρον τώ ίνι, ού μέντοι ίνα γένηται έπι- 2ήμια του κόσμου τό του ενό συμφέρον. διαά τούτο και πύρ αιώνιον ήτοιμάσθη, διαά τούτο και γεεννα ηύτρίπισται, διαά τούτό έστι τό και σκότο έΕώτερον, ών χρεία ού μόνον διαά τον κολαΖόμενον, αλλα μάλιστα διαά το κοινόν.

Dubitari I. de *usu* nequit, quem Origenes tam saepe¹¹, tantaque verborum perspicuitate confirmat. Dubitari II. nequii de it/re, quod *ex quintuplici fonte* Origenes profectum docet: *ex institutione* nimirum *Christi screatoris*, qui ecclesiam suam ligandi solvendique virtute honestavit, *er disciplina* quam apostoli frequentarunt, *ex necessitate boni communis luendi* atque adeo propria societatis lege, *ex munere* ulciscendi iniurias ecclesiae illatas, atque *ex officio* imitandi Dei, e quo sane decet ecclesiasticae adminislralionis normam exemplumque repetere. Dubitari III. *de iis* nequii, *quibus* huius exercendi iuris facultas tribuenda est. Hi namque sunt ecclesiarum praesides, disciplinae assertores, et quorum est de communi ecclesiae bono graviter sapienterque decernere. Dubitari postremo nequit *de effectu*, deque insitis excommunicationis proprietatibus, quae huc redeunt, ul qui ea plectuntur rei, illico de ecclesia et congregatione sanctorum exeant, per episcopi sententiam¹⁻⁷ abjiciantur, separentur a Christi corpore, per sacerdotes de ecclesia pellantur, interdicantur aditu in commune concilium, a chrisliano coetu prohibeantur, eosque inter numerentur, quibus utpote perditis, Deoque mortuis cenotaphia construuntur.

G12. Concors est reliquorum patrum scriptorumque ecclesiasticorum doctrina, quod primum foret, si opportunum videretur, congestis eorundem testimoniis confirmare. Sed quum id in re obvia salis atque explorata opportunum minime sit, iis propterea indicatis, quae apud Eusebium ¹⁸, Theodorum¹⁸⁹, Optatum ¹⁷⁰ et Hieronymum ¹⁷¹ habentur, pauca quaedam ex Cypriano, aposlolicis constitutionibus, Augustino ac nysseno Gregorio delibata proferemus.

Cyprianus itaque ⁷¹ *ex erangelicis apostolicisque traditionibus* necessitate asserta custodiendae ecclesiasticae disciplinae, *ut gladium spiritalem et venturum iudicii diem unusquisque fratrum possit evadere*, mox subdit¹⁷³: „El cum omnes omnino disciplinam tenere oporteat, multo magis praepositos et diaconos curare hoc fas est, qui exemplum et documentum caeleris de conversatione et moribus suis praebeant.“ Hinc quemadmodum Pomponium laudat¹⁷⁴, quod diaconum non sine scandalo peccantem *abstinerit* ¹⁷⁵; ita virginibus non dissimilis flagitii reis *gravio*rem minatur *censuram qua eiectae in ecclesiam postmodum non facile recipiantur*. Tum

i«6) Prolatis locis alter addi debet ex hom. XIV. in *Levit*, n. 2. pag. 258.

■@7) L. c. n. 3. pag. 2f»0.

II. E. lib. V. cap. XXVIII.

'*.) H. E. lib. V. cap. XVII.

17°) *De schismate donatist.* lib. VII. §§. VI. seqq.

■ ') L'~ech. XVII-XXXIV. et le-rem. XXIX.

175) Epist. IV. al. LXII. ad Pomponium pag. 173.

173) Ibid. pag. 174.

*7») Videsis Morinum, *de administrat. sacram, poenitentiae*, lib. IV. cap. XII

I ;ereit“”‘ vQuod s' obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant e tum hac sua impudica obstinatione numquam a nobis admitti in eccle- «iim posse, ne exemplum celeris ad ruinam delictis suis facere incipiant/4

Quam vero plena periculi ac terroris haec ab ecclesia divisio censeri latuerit, continuo declarat inquires ,77: „Nec putent sibi vitae aut salutis constare rationem, si episcopis et sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio ¹⁷⁸ Dominus Deus dical: L7 *homo quicumque fecerit in fuprrbial7*’, *ut non exaudiat sacerdotem aut ludicem quicumque fuerit in diebus illis, moriatur homo ille, et omnis populus cum audierit, timebit d non agent impie etiam nunc*. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus a se ad tempus constitutis non obedientes; sed tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc el circumcisio carnalis manebat: nunc autem quia circumcisio spiritalis esse apud fideles servos Dei coepit, spiritali gladio superbi el contumaces necantur, dum de ecclesia eiiciuntur. Aequae enim vivere loris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire dum non audiunt nec obtemperant salubribus praeceptis, testatur scriptura divina quae dicit¹⁸⁰: kn *diligit indisciplinatus castigantem se. Qui autem oderunt correptiones, consumentur turpiter*. Ergo ne indisciplinati consumantur et pereant, da «peram ut quantum potes consiliis salutaribus fraternitatem regas, et singulis ad salutem suam consulas.⁴⁴

Ex uno igitur eodemque fonte dimanat *tum officium* ecclesiae prae-positis iniunctum servandae luendaeque disciplinae, ne *publicum bonum* in pessum eat, *tum ius* illis tribulum, quo in sontes ac disciplinae violatores «Mura excommunicationis animadvertant. Illud autem *ex fonte* dimanat *acngelicae et apostolicae institutionis*. Ex eodem igitur fonte ipsum quo- F dimanat ius ferendae excommunicationis, disciplinaeque vindicandae. Aequae vero impeditum est intelligere, quo excommunicatio spectet, quaeve α illa consequantur. Consequitur nimirum *de ecclesia excommuniealos riici. spiritali gladio a mystico Christi corpore praecidi, spemque omnem dlinendae salutis amittere, nisi ad meliorem frugem redeant et censurae urtrilate corrigantur*. Effectus igitur excommunicationis non ii sunt, qui atra fines externae *πολιτεία*, socialisque vitae contineantur; sed multo pro- rsi ulterius, ipsum afficiunt animum, ad caelum usque pertingunt, bono- ^e omnium maximo reos privant.

613. Quorum omnium insignis confirmatio praesto ex iis est, quae .l *Aposlolicis Constitutionibus* leguntur. Ubi enim *de eo* agitur *qui in*

!r*) L. c. pag. 175.

Ibidem.

·») Deuter. XVII. 12.

1°9) Al. *fecerit superbiam*.

isoj Prov. XV. 12.

*calumniam et reprehensionem incurrit*¹⁸³, post alia decernitur¹⁸⁴; „Porro qui mali quidpiam egisse convincetur, ille non solum nocuit sibi, verum etiam in commune ecclesiae corpus et in sacram doctrinam iniuriosus fuit; quasi eam honestatem quam praedicamus, operibus non probemus, mereamurque etiam nos illam exprobrationem a Domino audire¹⁸⁵, *dicunt et non faciunt*. Quapropter homines huiusmodi qui vere convicti fuerint, nisi mores mutaverint, episcopus fidenter abdicabit.“ En habes *excommunicationum usum*, habes *episcopum* illius ferendae auctoritate praeditum, et *causam* habes *ex iure sociali derivatam*, propter quam infligi excommunicatio debeat.

Ubi vero sancitur¹⁸⁴, *episcopum esse non oportere muneribus pervium*, ita scribitur¹⁸⁵: „Oportet enim episcopum non modo inculpatum esse, sed et personarum non acceptatorem, quique peccatores humaniter castiget. Quod si sibi quisque male conscius et certis personis gratificari cupiens, sordide acceptis muneribus, sceleroso pepercerit, eumque in ecclesia manere permiserit, et neglexerit divinas ac dominicas voces dicentes¹⁸⁶: *ne persequeris quod iustum est, non accipies personam in iudicio, non iustificabis impium, non accipies munera propter animam, nam munera excoecant oculos sapientum, et pervertunt verba iustorum*. Et alibi Scriptura pronunciat¹⁸⁷: *Auferetis malum ex vobis ipsis*. Et Salomon in proverbiiis dicit: *Eiice e consessu pestilentem, et exhibet simul cum eo iurgium*. Quapropter ecclesiarum antistites non *iure* modo *divinitus* pollent, quo scelestos excommunicatione castigent et a communi coetu repellant; verum etiam

183) *Constituit. Apostolic.* lib. II. cap. VIII: *Περὶ συκοφαντουμένων, ἥτοι ἐλεγχομένου.*

182) *Ibid.*: *Εἰ δέ τι ἐλέγχῃ πρᾶξα τι ἄνομον, ὁ τοιοῦτο οὐ μόνον εαυτὸν ἐβλάψεν, ἀλλὰ καὶ βλασφημίαν προέτριψε τῷ κοινῷ τῇ ἐκκλησίᾳ σώματι, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, ὃ μὴ ποιοῦντων ἐκεῖνα, ἃ λεγόμενα εἶναι καλὰ, καὶ ὀνειδισθῆσόμεθα καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ κυρίου, ὅτι λεγούσι καὶ οὐ ποιοῦσι. ὁθεν τοῦ τοιοῦτου ἐλεγχθέντα ἀληθῶς, παραιτήσεται μετὰ παρρησίας ὁ ἐπίσκοπος, εἰ μὴ μεταβάλλωνται τὸν τρόπον.*

183) *Matth.* XXIII. 3.

184) *Constituit. Apostolic.* lib. II. cap. IX: *Ὅτι ἀδωροδοκητὸν εἶναι χρή τὸν ἐπίσκοπον.* Cf. *Anastasii* q. LX.

185) *Ibid.*: *Οὐ γὰρ μόνον ἀπὸ κοπον εἰς χρή τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ*

*ωπόληπτον, ἐν χρηστότητι ὑποφρονίζματα τοῦ ἀμαρτάνοντα. εἰ δὲ καὶ αὐτὸ οὐχ εὐσυνείδητο ὑπάρχων, προωποῦται γενόμενον, διὰ τινὰ αἰσχροκερδῆ δωροληψίαν, φείσεται τοῦ ἀνόμου ἀμαρτάνοντα, ἐάσας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μένειν αὐτόν, χαράκουσα τῇ θείᾳ καὶ κυριακῇ φωνῇ; τῇ λεγούσῃ * δικαίῳ διώξει τὸ δίκαιον* οὐ λήψη πρὸς ὅσον ἐν κρίσει* οὐ δικάσει τὸν ἀσεβῆ. οὐ λήψη δῶρα ἐπὶ ἡμῶν, τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ οφθαλμοῦ τοφῶν, καὶ λυμαίνεται ῥήματα δικαίων, καὶ ἐν ἄλλοις φησὶν* ἐξαρείτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. καὶ ὁ Σολομών λέγει ἐν παροιμίᾳ ὅτι ἐκβαλε λοιμὸν ὀυνεδρίον. καὶ συνεξελεύσεται αὐτῷ νεκρὸς.*

186) *Deut.* 1. 17. coll. XVI. 20, XXIII. 25; et *Exod.* XXIII. 7 — 8.

187) *Deut.* XVII. 7. coll. *Prov.* XXII. 10.

fficio obstringuntur coque gravissimo, ne quum *bono publico* necessarium est. collali iuris usum exerciliumque praetermittant.

614. Huius autem *officii* pondus, aliaque huc pertinentia aptissime durrantur, quum praestituto lemmate *88, *quod episcopus qui temere parcit putatori, culpa non caveat*, illico additur 189 : „Ad ista autem qui animum con adverterit, debenti poenas inconsiderate ignoscet, sicut Saul Agago, et Heli liberis suis ignorantibus Dominum 19 °. Hic ergo tum dignitatem suam, tum Dei ecclesiam sua in paroecia sitam maculat: quocirca coram Deo et hominibus sanctis iniustus est, utpote auctor scandali nullis recens baptizatis et catechumenis, itemque ulriusque sexus adolescentibus, eumque vae manet, et mola asinaria in collo, et profundus gurgēs, cui obnoxius est¹⁹ Plura igitur numero, eaque momenti omnino maximi sunt quae tum *officium* ostendunt praesulibus impositum animadvertendi, si quando opus fuerit, excommunicationis censura, tum illius gravitatem luculentissime patefaciunt. Sicut enim officium ostendunt rationes *ex praesulum dignitate* petitae, atque *ex tcclesiae sanctitate, bonoque publico* depromptae; ita eiusdem gravitatem patefacit *ecangelicum vae*, cui immemores officii praesules subiiciuntur.

Hinc quaestioni 19^t, *quomodo oporteat peccatores ab episcopo iudicari*, his verbis occurritur 19 3 : „Quocirca, episcope, stude immaculatis actibus locum dignitatemque tuam patefacere; quia inter homines figuram oblines Dei, praesidendo cunctis mortalibus, sacerdotibus, regibus, principibus, patribus, filiis, docloribus, cunctis, qui omnes pariter tibi subiecti sunt ‘94.

’.) *Constituti. Apostolic*, lib. II. cap. I; *Οτι ο επίσκοπο ακρίτω φειδόμενο τῆι ἡμαρτηκοτο, υπαίτιο γίνεται,*
u*) Ibid.: *Ο δε μη προ έχων τούτοι, αών φείοιται επί τω όφείλοντι τιμώ- fier, ό ο Σαούλ επί τω 'Αγάγ, και ό Πιεί επί τοί υίοί ούκ είδόσι τόν κύ- ότι οντο ίβεβήλωσε και την οίκειαν ήλιοπ, και την τού θεού εκκλησίαν την ic/β ηjn παροικίαν αύτούῃ άδικο ουν tiro; και 3εω, και όσίοι άν&ρώποι, * αίτιο σκανδάλου πολλοί; νεοφώτιστοι; iai κατηχούμενοι; γενόμενο, έτι δέ νέοι ιύ νίαι τι) ηλικία, όν τό ούαί περιμένει, ηιοχικό μύλο εν τω τραχήλω, και ό ίν ω υπόδικο υπάρχει.*

,H) I. Regg. II — XV.

”) Matth. XVIII. 6 — 7.

,η) *Constitut. Apostolic*, lib. II. cap. XI: *Οπω χρη τόν επίσκοπον κρίνειν του ηιαρτανοντα.*

,93) Ibidem: *Λιά τούτο ούν επίσκοπε σπούδαζε κα&αρό είναι τοί έργοι, γνω- ριζών τόν τόπον σου και την αξίαν, ώ &εού τύπον έχων ίν άν&ρώποι, τω πάντων άρχειν άν&ρώπων, ιερέων, βασιλέων, αρ- χόντων, πατέρων, υιών, διδασκάλων, και πάντων όμού τών υπηκόωνῃ και ούτω ίν εκκλησία κα&έζου, τόν λόγον ποιού- μενο, ώ εξουσίαν έχων κρίνειν τού ήμαρτηκότα * ότι υμίν τοί επίσκοποι; είρηταΓ ό εάν δήσητε επί τη γη, έσται δεδεμένον ίν τώ ούρανωῃ και ό εάν λύ- σητε επί τη γη, έύται λελυμένον έν τω ούρανω,*

,94) Cum his componi debent quae de episcoporum auctoritate traduntur *Constituti, Apostolic*, lib. II. capp. XX—XXV -XXVI -XXXIV., lib. VII. cap. XXXI, et lib. VIII. cap. XLIV., ubi episcopi prae- terea nominantur *άρχοντε, βασιλεί, δυνάσται, δεσπόται και κύριοι.* Gemina

Sic ergo in ecclesia sede sermonem faciens, quasi potestate praeditus indicandi delinquentes: vobis quippe episcopis dictum est¹⁹⁴: *Quod ligarerit nuper terram, erit ligatum in coelo, et quod solveritis super terram, erit solutum in caelo* “ Possunt ergo ac debent ecclesiarum antistites, si quando opus fuerit, excommunicationi non parcere: quemadmodum enim eo iure possunt, quo inter homines *ἑστὸν τύπον, Dei figuram* gerunt, cunctis praesident, sibi que ligandi solvendique facultatem merito vindicant; ila eo officio debent quod illis incumbit, ut *immaculatis actibus* locum dignitatemque suam in ecclesia tueantur.

615. Ad utrumque vero sive *ius*, sive *officium* declarandum haec perlinent quae subiicimus ¹⁹⁸: „Si ergo in ore trium vestrum persuasus fuerit *peccator*, bene habet: sin aliquis obduret, dic ecclesiae¹⁹⁷, quam si non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus, nec amplius eum tamquam Christianum in ecclesia relinque, sed tamquam ethnicum remove. Volentem autem resipiscere, suscipe: neque enim ethnicum vel publicanum in communionem recipit ecclesia, priusquam eum priorum impietatum poeniteat: quia Dominus noster Iesus, Christus Dei, mores mutantibus instituit poenitentiam/⁴ Qua institutione Matthaei et Zacchaei exemplo¹⁹⁰, itemque Iohannis prodromi testificatione ¹⁹⁹ *ad publicanos* quod attinet comprobata, illico additur²⁰⁰: „Similiter nec deplorata est vita ethnicorum, modo poenitentia

dabunt non modo interpolatus Ignatius ad Trallian. VII., ad Philadelph. §. IV., ad Smyrn. §. IX., ad Antioch. §. ultima, et qui confinxit epistolam primam, tertiamque Clementis; verum etiam Constantinus apud Rufium H. E. lib. X. cap. II, Ambrosius epist. XIII. ad Valentinianum Augustum, Epiphanius haeres. XXIX. III—IV., et ne plures laudem, Goffridus vindocinensis opusculis II—IV. Matth. XVIII. 18.

¹⁹⁶) *Constituit. Apostolic.* lib. II. cap. XXXVIII: *Εάν οὖν πείθῃ ἐπὶ Γρῶατος τῶν τριῶν ὑμῶν, εὖ αὖν ἔχοι εἰ δέ τι Οκλ.ηρύνοιτο, εἶπε τῇ ἐκκλησίᾳ· εάν δε καί τῇ ἐκκλησίᾳ παρακούβη, εἴτω βοι ὡς οἱ εθνικοὶ καὶ ὁ τελώνη * καὶ μηκέτι αὐτόν ὡς χριστιανόν παραδέχου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ὡς ἐθνικόν παραιτοῦ' εἰ δε βούλοιτο μετανοεῖν. προλαμβάνου· οὐδὰ γὰρ τὸν εθνικόν, ἢ τὸν τελώνην εἰ κοινωνίαν παραδέχεται ἢ ἐκκλησία, πρίν τι μεταγνώ ἑκαῦτο αὐτῶν ἐκ τῶν προτερων*

αΟεβημάτων' τοῖ γὰρ Ἀμεταμελομίνοι; τόπον μετάνοια ὠρίθεν ὁ κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ, ὁ Χριστός τοῦ θεοῦ.

*⁹⁷) Matth. XVIII. 17.

»**) L. c. cap. XXXIX.

>»*) Luc. III. 13.

2^{οο}) L. c.: *Ομοίω δε καὶ τοῖς ἰσραηλῶν καὶ οὐκ ἀπέγνωσται ἡ ζωὴ, εἰ ἡ ἀνομιαν ὡς ἀπὸ τῆς ἀποβάλλωσιν, ὡς τελώνην οὖν ἡ εθνικὸν ἐγε τον ἰπὶ καὶ ἐργῶ ἐλέγχθεντα, καὶ μὴ μεταγινώσκοντα»* εάν δε ὑστερον μετανοή καὶ ἐπιτρέψῃ τῇ πλάνῃ * ὡς καὶ τοῦ εθνικοῦ, ὁποταν Θελουδὶ μετανοεῖν, εἰ ἡ ἐκκλησίαν δεχόμεθα, ὡς τοῦ λόγου ἀκούσθωσιν, εἰ μὴ κοινωνοῦμεν αὐτοῖς, μέχρις οὗ τῆς ὁφραγῖδα λαβόντες τελειώσιν* οὐτὺχα τοῖς τοιοῦτοις, μέχρις οὗ μετάνοια καὶ πόνον ἐπιδείξωσιν, ἐπιτρέπομεν εἰ ἐρχέσθωσιν ὡς τοῦ λόγου ἀκούοντες, μὴ ῥῖν; ἀρδην ἀπολύντα μὴ κοινωνεῖτωσιν ἡ ἐν τῇ προευχῇ, ἀλλ' ἐξερχέσθωσιν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν ἀρ-

ducli abiiciimt incredulitatem. Itaque velul ethnicum el publicanum habetum, qui in malo opere deprehensus poenitentiam detrectat. Si vero postea sententiam mutet, et ab errore se retrahat, quemadmodum gentiles quando poenitentiam agere volunt, in ecclesiam ad audiendum verbum admittimus²⁰¹, non tamen cum iis communicamus, donec sigillum²⁰² accipientes consumptionem²⁰³ nanciscantur; ita etiam ad meliora conversis, donec poenitentiae fructus ostendant, in ecclesiam ingredi permittimus²⁰⁴, ut Dei doctrinam audientes non solum ac funditus intereant: hi tamen in oratione non communicent²⁰⁵, sed post legis, prophetarum et evangelii lectionem egrediantur, ut exeundo vitam moresque emendent, studentes occurrere quotidie ad sacros conventus el orationi vacare, quo et ipsi possint admitti, et qui eos viderint compungantur, metuque similis calamitatis cautiores evadant.“ A quibus haec seiungi minime debent²⁰⁶: „Cum iis igitur qui peccatorum ergo a vobis excommunicati sunt, conversatione ac convictu iungimini²⁰⁷, curam habentes, consolantes, suffragientes, illisque dicentes²⁰⁸: *Confortamini manus remissae el genua soluta*. Consolandi enim sunt qui lugent, et animo

fiW kai rou evaggelion, opw dia tou fanai beltiw9wθi tēn anaOτροφήn rou Ace, Oponodáζonte peri tá vunnázei liapan óhēmérai kai tē dehúvei dxolá· Jit, opw kai avtoi dυννη^ώvιν ei de· ifyaC kai oi deόμενοι αύτον κατανν· xai aOφαλέΟτεροι γένωνται, εύλα· fairnoi toi; óμοιοι; περιπεϊείν.

η) Sicuti indaei, monente Valesio ad Ewebii H. E. lib. II. cap. VI., coram lenibus indiscriminatim Icueni enarravit; ita in ecclesia obtinuit, ut ab audientibus Scripturarum lectione, cumque «conserta pontificum praedicatione nemo «mittur. Videsis concilii carthasr. IV. ly.LXXXIV., concilii ilderdensis can. IV. d concilii Valentini can. I.

,n) In graecorum monumentis sicuti in *de baptismo* dicitur *Oφραγί*, *Oφρα·roi κηρύγματο*, *Oφραγί δεΟποτική*, *ηιζιφών*, vel *έν κυρίω*, *έν ΑριΟτω^ Oφρα·l; ri; πώτεω*, *τή αληνεία OφράγιΟμα*, *iariftw βλου οφραγί*, *βφραγί όνομά· πατρό*; *kai viou kai άγιου πνεύματος*, *hōjfiον OφράγιΟμα*, *Oφραγί (λεία, άγια, Μτιχτ, πνευματική, επουράνιο*, *βαθι· Ur, αάανατοποιο*, *άύρανΟτο*, *ακατα·*

λυτό, άνεπιχείρετο, et *baplizatus* audit *εΟρραγιόμενο*: ita *non baptizatus* vocatur *άύφράγιοτο*. Respondent apud latinos appellationes, *signum*, *signum fidei*, *signum Christi*, *sigillum*, *signaculum*, *signaculum fidei*, *obsignatio fidei* vel *baptismi*) *signare*, *obsignare* et *baptismo consignare*.

203) De eodem baptismo frequens est usus vocabulorum *τελειούν*, *τελειούύ\$αι*, *τελείωvι*, *τέλειον*, *perficere*, *perfici*, *consummatio*, *consummatus*. Hinc illud Epiphanii de Spiritu-sancto, haeres. LXXIV. §. XI: *Επίϋφραγι τή χάριτο*, *ϋννόεΟμο τή τριάδο*, *unus idemque gratiae sigillum et Trinitatis vinculum*.

3°1) Haec vetustiore exhibent disciplinam, siquidem invalescentibus poenitentiam stationibus, quarum mentio est canone ultimo Gregorii thaumaturgi, qui in prima *fletus* dicta versabantur, extra ecclesiae ostium consistebant.

3°J) Cf. Iohannis ieiunatoris testimonium ad calcem Theodori Balsamonis.

30β) L. c. cap. XL.

3 °7) Cf. Euscpii H. E. lib. VI. cap. XLII.

3<>») Is. XXXV. 3.

deficientes recreandi, ne magnitudine mocslitiae ad amentiam deveniant: quoniam *pusillanimis valde insipiens est*09.“

Neque haec seiungi debent, quibus oeconomia describitur in eos usurpanda, qui poenitentiae fructus attulerint 210 : „Iam si quis conversus fructus poenitentiae ediderit, tunc ad orationem admittite, ul filium illum prodigum qui perierat/4 Commemorata namque parabola e vestigio inferitur2,1: „Ita igitur et tu facito, o episcopo: et quemadmodum ethnicum sacro lavacro tinctum in ecclesiam inducis post institutionem; sic et hunc per manuum impositionem 21 ’ ulpote poenitentia purgatum, cunctis pro eo deprecantibus, restitue in antiqua pascua, erilque in loco baptismi214 impositio manuum: etenim per impositionem manuum nostrarum Spiritus -sanctus dabatur cre- dentibus."

Quid vero si reus pertinaci animo repugnet, nullumque medicinae locum facere videatur? En cuiusmodi praefiniatur regula 215 : „Haec quum feceris, si deprehendis quod a pedibus usque ad caput non est malagma imponere, nec oleum, nec ligamina21®, sed dilatatur ulcus, et omnem medicationem anticipat, ad modum gangraenae cuncta membra putrefacientis; tunc multa cum circumspicentia et consultatione, adhibilisque aliis medicis experientibus, abscinde membrum putridum, ut non corrumpatur totum corpus ecclesiae.¶ Quae licet perspicua, mox uberius enarrantur his verbis 217 : „Ne igitur

2°9) Prov. XIV. 29. *κατα τοῦ ὁ.*
21 °) L. c. cap. XLI: *Εἰ ὁ ἐ τι ἐπι- στραφεῖ μετάνοια καρπὸν ἐπιδειξεται, τότε και εἰ προ ευχήν εἰ δεξασθε αὐτόν, ὡ τὸν υἱὸν τὸν ἀπολωλότα.*
2>') Luc. XV.
212) L. c.: *Οὕτω οὖν καὶ σὺ ποιεῖ, ὡ ἐπίσκοπε* ἀλλ' ὡ περ τον εθνικὸν λου- σα εἰ δέξη μετὰ την διδασκαλίαν, οὕτω καὶ τούτον χειροθετήσα , ὡ ἀν μετάνοία κεκαθαρισμένον, πάντων ὑπὲρ αὐτοῦ προ- ευχόμενων, ἀποκαταστήθῃ αὐτόν εἰ την ἀρχαίαν αὐτοῦ νομὴν καὶ ἔσται αὐτῷ ἀντὶ τοῦ λούματος ἡ χειροθεσία* καὶ γάρ διὰ τῆ ἐπιθέσεω τῶν ἡμετερων χειρῶν ἐδίδοτο πνεῦμα ἅγιον τοῖ πιστεύουσι.*

213) De recoiiciliatoria manuum im- positione saepissime agitur tum in hisce constitutionum libris, tum in synodorum canonibus, ut iu arausic. I. can. III., tum in monumentis patrum, ut in Cypriani epist. IX. et Optati lib. II.

1M) Huc faciunt testimonia simillima

lib. VIII. cap. IX., Cypriani epist. XIX. Lactantii lib. V. cap. XIII., Eusebii apud Ioh. damasc. lib. II. paraît. cap.LXXXFL Chrysostomi paraen. I. ad TheodorDts lapsus et Ioh. climaci scalae grado V., quibus poenitentia *secundus baptismi* et *lacrymarum baptismus* nuncupator. I 215) L. c.: *Εάν δε ταῦτα χοοῖῃα κοί τ γνω , ὅτι ἀπο ποδῶν εἰς κεφαλὴ; οὐά εστι μάλαγμα ἐπιθῆναι, οὔτε ελαιον, οἷη καταδέόμεον , ἀλλ' ἐπεκτείνεται ἡ νοτῖ καὶ προλαμβάνει πάσαν ἰαGiv, ὡ η γὰγ κ γραινα παν μέλο σῆπουΟα* τότε μικ / πολλή Οχέψεω καὶ συμβούλια; καὶ ἀέ- ρων ιατρῶν ἐμπείρων, ἀπόκοφον το li& σαπεν μέλο , ἵνα μὴ τό πάν διαφθε^ I σῶμα τῆ ἐκκλησία .*

217) L. c.; *Μὴ ραδίῳ οὖν ἰθῖ3ι χμ- χειρο εἰ τό ἀποκόπτειν. μηδε ταμν ἐπὶ τον μυριόδοντα πρίονα ὄρμα' αἰῖ πρώτα χρω σμίλη, καὶ ἀποῦτεματα ἱick ρων, ὅπω τό ἐντό ἐγκείμενον ααιον n*

fidis ac promptus sis ad secandum. Nec slatim ad serram plurimis den- lifcarmatam prosilias, sed prius utere scalpello, el scinde abscessum, ut r^la quae intus residet caussa aegritudinis, corpus sanum et doloris expers remaneat. Si demum impenitentem aliquem videris et obduratum, tunc cum More ac luctu ab ecclesia insanabilem reseca. Ait enim Scriptura 218 : *inferetis malum ex vobis ipsis, et cautos facietis filios Israel.* Et rur- sa: *Ven accipies personam divitis in iudicio, et pauperis non misereberis* in iudicio, *quoniam Domini est iudicium.*^

616. Quaecumque igitur *ad excommunicationem* pertinent, iis prae- dire continentur quae in medium adduximus. Continetur enim *factum* in- fidae excommunicationis, illudque ecclesiasticis originibus coevum. Conti- cetor *ius* quo excommunicatione animadvertitur, illudque ex divinis oraculis, Cbristique institutione derivatur. Continetur *subieclum* iure excommunicandi reclusus instructum, illudque ab ecclesiarum praesidibus minime diversum. Continetur *propria ratio* excommunicationis ferendae, iliaque iudicialis ac plena maturitatis el consilii. Continetur *conditio* ac veluli *imago* eorum, qui Jebent excommunicatione puniri, quique sunt fideles manifestis obnoxii flagi- tas, pertinaces et a subeunda poenitentiae actione alieni210. Continetur

rwjowy .Ιοιοῦν ἱχκρι^έν, ἀναλγε rd (feue Ti-fify. *ἰὰν ὁ ἐ ρira ἀμετανοήτω ἰpna Βιέτjς και ἀ.ιεῦκίηρωκόΓα , τότε i uri /νχη καὶ ΑἰνΟου ἀνιάτω εχονεα, I i; ἰνἀηῖαζ ἀχόχο.ΓΓε. ἐξαρεδε γάρ τὸν ἱξ ὕμων αὐτῶν, καὶ· ευλαβεί ἰταιῖρι τοῦ; υιοῦ Τοραήλ. καὶ πάλιν κ hfâ χρὸ ωπον πλονΟίου ἐν χρῖῖει, ni χηητα οὐχ ελεηθεῖ ἐν χρῖῖει, ὅτι του ἰtfiiv η χριῖῖι .*

2°) Deui. XVII. 7. coll. I. 17, Ex. Hill. 3, Lev. XV. 31, et XIX. 15.

°“) Praetermittere heic nolim quae Benedicto Justiniani, in comm, ad I. Cor. I.J, refellens osores ecclesiasticae aucto- ritisscribit: nEant nunc et vociferentur me haeretici, sive catholici parum sani esse penes ecclesiasticos praesules -dicandi ferendique sententias potesta- *», negent posse quemquam laicum da- mri, contendat iuris civilis ordinem tescio quem, si parum cum sacris cano- eils consentiat, naturali ac divina lege liti, neque ullo urnquam tempore prae- erwitti posse. Haec sane apostoli sen- puuglii. Comto, de Ecclesia. II.

tentia ea omnia apertissime refellit: nam se primum iudicis auctoritate decernere ac statuere affirmat, deinde reum aperte in gravi scelere deprehensum non modo non auditum, sed ne appellatum quidem damnat, denique nulla iuris solemnitas, nulli testes adhibentur, nec ullus iuris ordo cernitur. Quae non idcirco a me commemorantur, perinde quasi censeam sacros canones iurisque ordinem ab iis praescriptum ab ecclesiasticis indicibus passim negligi posse, quum probe intel- ligam rectam iudicandi formam a sacris canonibus praestitutam summa religione colendam ac retinendam esse; sed ut ostendam, si quis auctoritate canonum sit potior, eorum praeceptis non ita pe- nitus subesse, ut si res postulet, hanc apostolicam iudicandi rationem nequeat imitari. Illud interim monuerim, ex hoc loco facile constare, censurae ecclesia- sticae rationem sacrorum canonum aucto- ritate nonnihl ab aliquot annis fuisse immutatam: nam olim quidem erat etiam praeteritorum delictorum poena ^ravis-

resecantur ab ecclesia, ac putrida vehili membra a mystico eiusdem corpore abscindantur. Continetur *genus* excommunicationis, quae rite dicitur vel poena medicinalis, vel medicina poenalis. Et continetur excommunicationis *scopus ac finis* eo spectans, ut iustae severitatis exemplis, poenitentiaeque rigore bono publico ac totius corporis incolumitati consulatur.

617. Gemina prorsus est **Augustini** doctrina, qui causas ferendae excommunicationis aperiens scribit 220: „Hoc primum dico, ne quis ea testimonia Scripturarum, quae commixtionem bonorum et malorum in ecclesia vel praesentem indicant, vel futuram praenuntiant, sic accipiat, ut disciplinae severitatem sive diligentiam solvendam omnino atque omittendam, non illis edoctus litteris, sed sua opinione deceptus existimet. Neque enim illam primi populi permixtionem Moyses Dei famulus patientissime perferebat ideo non in multos etiam gladio vindicavit. El Phinees sacerdos adulteros simul inventos ferro ultore confixit 221. Quod utique degradationibus et excommunicationibus significatum est esse faciendum hoc tempore, cum in ecclesiae disciplina visibilis fuerat gladius cessaturus. Nec quia beatus apostolus inter falsos fratres tolerantissime congemiscit 222, et quosdam etiam diabolicis invidentiae stimulis agitato, Christum tamen praedicare permittit, ideo parcendum censet 223 illi, qui uxorem patris sui habuit, quem praecipit congregata ecclesia tradendum satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Iesu: aut ideo ipse alios non tradidit satanae, ut discerent non blasphemare 224: aut frustra dicit 225, scripsi vobis in epistola non commisceri fornicariis/4

Adumbrationes ergo priscae foederis, et apostolica in novo exempla flagitant, ut severitati disciplinae idoneis poenis, spiritalique excommunicationis gladio prospiciatur. Immo id ipsum flagitat Christi institutio, de qua mox Augustinus subdit 226: „Et ipse Dominus exemplum singulare patientiae, qui etiam in duodecim apostolis usque ad passionem diabolum pertulit, et qui ait 227: *Sinite utraque crescere usque ad messem, ne forte dum vultis colligere zizanie.*

sima, ut ex b. Cypriano (epist. LV.), aliisque antiquis patribus (August. lib. III. *con. Parmen*, cap. II, et *de corrept. et yrat.* cap. XV.) intelligitur, nunc autem nonnisi in contumaces ac rebelles fertur, qui ecclesiae praeceptis obtemperare re-disant: negantque qui de his rebus accuratius ac subtilius disputant, posse quemquani ob praeteritum peccatum ecclesiastica censura damnari, quae vere ac proprie censura sit. Id fateor canonibus recentioribus praescriptum videri.

qui trinam monitionem requirunt: «olim aliam fuisse rationem non debet. quod facile ex priscis canonibus meridiana luce clarius constat.»*

22 °) *De fide et opp.* cap. II. n.3.

22 >) Num. XXV. 5-7.

222) II. Cor. XI. 26. coll. Philipp. 1.15-

223) I. Cor. V. 4.

224) 1. Tim. I. 20.

22i) I. Cor. V. 9.

226) L. c. cap. III. n. 4.

227) Matth. XIII. 29-

timui eradicetis et triticum; non ideo tamen omittendam censuit ecclesiae disciplinam, immo vero admonuit adhibendam, quando ait 228: Si peccaverit à etc. Deinde ipsius severitatis terrorem gravissimum adiecit etiam eo loco dicens 229: Quae solveritis in terra, soluta erunt et in caelo, et iuae ligaveritis in terra, ligata erunt et in caelo.“

Antiquae ergo praemonstrationes, apostolorum gesta, et Christi institutoris manifesta voluntas, *ceu totidem caussae conspirant*, ut necessitatem demonstrent sive *malos in ecclesia castigandi et corripiendi*^{23°}, sive eosdem *non admittendi et a communione removendi*.

618. Cuius servandae disciplinae necessitatem Augustinus confirmat inquitens 232: „Quibus parabolis et figuris ecclesia praenuntiata est usque ad finem saeculi bonos et malos habitura, ita ut mali bonis obesse non possint, cum vel ignorantur, vel pro pace et tranquillitate ecclesiae tolerantur, si eos prodi aut accusari non oportuerit, aut aliis bonis non potuerit demonstrari: ita Sane ut nec emendationis vigilantia quiescat corripiendo, degradando, excommunicando, ceterisque coercionibus licitis atque concessis, quae salva unitatis pace in ecclesia quotidie fiunt secundum praeceptum apostolicam caritate servata, qui dixit 232: si quis autem *non obaudit verbo nostro per epistolam hunc* notate, et nolite commisceri cum eo, ut erubescat, et non ut inimicum existimetis, sed corripite ut fratrem. Sic enim et disciplina servat patientiam, et patientia temperat disciplinam, et utrumque refertur ad caritatem, ne forte aut indisciplina patientia foveat iniquitatem, aut impatiens disciplina dissipet unitatem.“ Excommunicatione igitur animadverti insones debet, ne aut foveri iniquitas, aut ipsa ecclesiae sanctitas periclitari videatur. Ut enim Augustinus pergit 233: „Isla cum fiunt a bonis, non inquinantur a malis, quia nec eorum peccatis consentiendo communicant, et ibi eis et si non corporali segregatione, tamen spiritali vitae dissimilulidine

«») Matth. XVIII. 15 — 17.

:») Ibid. v. 18.

») L. c. cap. III. π. 4.

») Lib. *post collationem*, cap. IV.

1.6. Similia habentur cap. XX. η. 28:

Ntf ideo tamen dormit ecclesiastica disciplina, ut corripiat inquietos. Neque

«ira a populo Dei separamus, quos vel

Udando, vel excommunicando ad hn-

BÜiorem poenitendi locum redigimus. Et

sii hoc facere pacis et tranquillitatis ec-

clesiae gratia non permittimur, non ta-

ies ideo ecclesiam negligimus, sed to-

leramus quod nolumus, ut perveniamus

quo volumus, utentes cautela praecepti dominici, ne cum volumus ante tempora collibere zizania, simul eradicemus et triticum." Et commemoratis iis, quae III. Rejr. XIII. referuntur, illico n. 29. subditur: «Neque enim in ecclesia non fit quotidie, quando cos quos acrius corripimus, etiamsi in eorum possessione sumus, nihil ibi apud eos contingimus, ut sentiant quantum eorum peccata doleamus.*

232) IL Thess. III. 14.

s*3) L. c. cap. V. n. 7.

LIBER TERTIUS

et morum diversitate discedunt, eo modo obedientes praecepto dominico quo ait 234: *Discedite, inde, et immundum ne tetigeritis.*¹¹

619. Quare ubi quaestionem versat hinc quidem de officio correptionis frequentandae, inde autem de necessitate "gratiae, ne in irritum correptio cedat, post alia scribit 235: „Quantum ad nos pertinet qui praedestinos a non praedestinis discernere non valemus, et ob hoc omnes salvos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correptio: Dei est autem illis eam facere utilem, quos ipse praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui!¹³ Si enim aliquando timore non corripimus, ne aliquis inde pereat; cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis viscera maiora gestamus quam beatus Apostolus qui dicit 237: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* Ubi intelligendum est tunc potius malum pro malo reddi, si corripiendus non corripitur, sed prava dissimulatione negligitur. Dicit etiam 238: *Peccantes coram omnibus corripe, ut ceteri timorem habeant.* Quod de his peccatis accipiendum est quae non latent, ne contra Domini sententiam putetur loquutus. Die enim dicit 239: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum.* Verumtamen et ipse severitatem correptionis eo usque perducit, ut dicat 243: *Si nec ecclesiam audierit, sit tibi tamquam ethnicus et publicanus.*¹¹

Excommunicatio igitur *ambitu continetur praeceptae divinitus correptionis*, neque praetermitti ea potest, quin neglectis apostolorum exemplis, una cum publico bono ipsa quoque singulorum utilitas contemnatur.

G20. Quam mentem Augustinus iterum prodii, quum ista expendens Scripturae verba²⁴¹; *moriatur fur ille, et auferetis malignum ex vobis ipsis*, sic habet 242: „Assidue hoc dicit Scriptura, cum iubet occidi malos, qua loquutione usus est etiam apostolus cum diceret 243: *Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? nonne de iis qui intus sunt, vos indicatis? Auferte malum ex vobis ipsis.* Nam Graecus habet τὸν πονηρόν, quod etiam heic scriptum est: hoc autem potius *malignum* solet interpretari quam *malum*. Nec ait τὸ πονηρόν, id est, *hoc malignum*, sed τὸν πονηρόν, quod est, *hunc malignum*. Ex quo apparet eum voluisse intelligi, qui aliquid tale commisit, ut excommunicatione sit dignus. *Hoc enim nunc agit in ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio.*[^] Neque hac comparatione

²² «) Is. LII. n.

¹³ s) *De corrept. et tjal.* cap. XVI. u. 49.

„ie) Rom. VIII. 29.

„S1) I. Thessal. V. 14.

„3β) I. Tim. V. 20.

²³ 9 Matth. XVIII. 15.

¹⁴⁰ Ibid. v. 17.

Deuter. XXIV. 7.

Quacstt. in *Heptateuchum*, lib. V.

q. XXXIX, in *Deuteronomium*.

243) I. Cor. V. 12 — 13.

semel utitur, sed illam denuo inculcat, uberiusque persequitur, quum litteris ad Auxilium episcopum datis 244 negat fas esse, ob unius peccatum totam familiam excommunicatione punire. Istud enim confirmaturus inquit 245 : „Neque enim haec corporalis est poena246, qua legimus quosdam contem-eres Dei eum suis omnibus, qui eiusdem impietatis participes non fuerunt, [inter interfectos. Tunc quidem ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique moritura. Spiritualis autem poena, qua fit qsod scriptum est 247 : *Quae ligaveris in terra, erunt ligata et in caelo,* aimas obligat, de quibus dictum est 248 : *Anima patris mea est, et anima filii mea est; anima quae peccaverit, ipsa morietur.*11

Ad quam *animae obligationem* vinculo excommunicationis inductam ista quoque referuntur 249 : „Nam si in Petro non esset ecclesiae sacramentum, non ei diceret Dominus 26° : *Tibi dabo claves etc.* Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc ecclesia. Si autem et in ecclesia fit, ut quae in terra ligantur, in caelo ligentur, et quae solvuntur in terra, solvantur in caelo: *quia cum excommunicat ecclesia, in caelo ligatur excommuni-ais, cum reconciliatur ab ecclesia, in caelo solvitur reconciliatus:* si hoc ergo in ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, ecclesiam sanctam significavit.“

621. Evidentissima igitur sunt patrum suffragia, quibus modo ius offi-eiumque infligendae excommunicationis stabilitur, modo excommunicationis usus comprobatur, modo eiusdem vis ac ratio edicitur, et modo, praeter alia, multiplices illius fines enarrantur. Quapropter **Gregorius nyssenus** 251 iis acriter notatis, qui ne conviciis quidem parcerent, si *ad separationem duratas sibi ecclesiae fores* experirentur262, continuo formam depingit hominis christiani 253 : „Qui si quando asperius sacerdotem specie ac voce

J") Scripsit hanc epistulam Augusti-isj. ut Auxilio episcopo persuaderet, vel latam ab ipso excommunicationis sen-iMliam rescindi oportere, vel caussas «se promendas, quibus adductus puta-rent ob unius peccatum totam excom-■onicari familiam posse. Integram epi-itolam Anselmus luccensis inseruit suae Mllectioni lib. XII. cap. LXVII.

*) Epist. CCL. al. LXXV. n. 1.

:u) A'on est poena corporalis, sed 11 eiusmodi, qua sontes *spiritali sup-ptieio puniuntur, et de ecclesia abstracti aterficiuntur.*

'■*) Matth. XVI. 19.

'.'') Ezech. XVIII. 4-

2<9) *In evang. loh. cap. XII.* tract. L. n. 12.

'so) Matth. XVI. 19.

55 ■) Orat, inscripta *πρό του άχ9ο-μένου τοι έπιτιμήσεσι, adversus eos qui castigationes aegre ferunt,* opp. Tom. II. pag. 743.

î51) Ibid. pag. 745. B—C: *Καν άπο-κλειθ9ωvιν ήμvν άφοριvμώ αι 9ύραι τή εκκλησία , βλαΟφημούμεν.*

,6î) Ibid. pag. 746- A — B: *Αλλ.' όταν αύστηρότερον ιδη τόν ιερέα vχήματι και φωνή διορ9ούμενον τό πλημμέλημα, προ-φανώ αντιλέγει, και νπ' όδόvεα γογγύζει, και περινοΟτών τήν αγοράν και τά άμ-φοδα λοιδορεvται' καν τή εκκλησία άπο-*

corrigentem erratum perceperit, palam contra dicit, et inter dentes murmurat, et circumiens forum ac plateas conviciatur, quique si ab ecclesia excludatur, orationem contemnit, se eum a populo tum a mysteriis sine ulla dissimulatione abducens, aut forte ne huic quidem supplicio addictus, se ab ecclesia summovet, ira contra episcopum commotus, ac Deum Dominumque aversatus? Quodnam vero indicium ferri de eo debeat, qui ita sit animo comparatus, explicare pergit Gregorius subdens 854 : „Sed eiusmodi homini dicendum es quod Paulo, quum adhuc Saulus esset, dictum est : *Durum tibi est, o homo, contra stimulum calcitrare.* Sive a teipso Deum dimiseris, reputato quod qui a sole seiunctus est, in tenebris et caligine vitam degit; sive orationibus ut indignus interdictus sis, per poenitentiam primum statum revocato/'

Cuius officii necessitatem illico demonstrans ait 855 : „Nihil falsi aut mendacii scriptum est in evangeliiis, neque Christi praedictio exitum fallacem habet. Per Petrum 854 episcopis dedit claves caelestium honorum: agnosce quod solutus, solutus es, et ligatus, vinculis invisibilibus constrictus es. Si oculi tibi essent quibus cerneres animi substantiam, ostenderem libi qui a communione abactus es, speciem condemnati, gravissimis vinculis cervice depressi, nullum membrorum liberum aut solutum habentis." His autem quamquam terrificis minime contentus, atrociora addit scribens857: „Atque

κλειοθή, καταφρονεί τη; εὐχή , αποο-
Οπάντω τού λαού καί τών μυῦτηριων απο-
τεμνόμενο ' ήτυχον οὐδ'ε υποβληθεί ταύτη
τή τιμωρία, εαυτόν τη έκκλ.ηΟια άπάγει
διά την οργήν την προ τόν επίϋκοπον
καί τόν θεόν καί δεθπότην άποοτρεφό~
μένο .

25 9 Ibid, pag. 746. B —C: Λεκτεον
δε τω τοιούτω τό προ Παύλον λεχθέν,
ήνίκα επί Σαύλον έτύγγανε, άκληρόν βοι,
άνθρωπε, πρό κέντρα λακτίζει?. εἴτε από
Οαντού τόν θεόν άφήκα , λ.όγιδαι ότι ό
τού ήλιου χωριζόμενο , εν Οκότει καί
ζόφω διάγει τόν βίον' εἴτε άπεβλήθη
τών ευχών ώ ανάξιο , άνακάλεσαι τή
μετάνοια τήν πρώτην κατάύταΟιν.

2δ5) Ibid. pag. 746. B — D: Οὐδ'εν ψεύ-
δο εν εὐαγγελίοι γέγραπται, οὐδ'ε πρόρ-
ρηΟι τού ΧριΟτού εδφαλμένην έχει τήν
έκβαϋιν. διά Πέτρου έδωκε τοί επίδκό-
ποι τήν κλείδα τών έπουρανίων τιμών†
γίνωδκε ότι λυθεί λέλϋθαι, καί δεθεί
τοί άοράτοι δεΟμοι καταΟφίγγη. εί οφ-
θαλμού είχε προ τήν ούοίαν τή Ψυ-

χή , έδειξα αν βοι τώ άφωριδμένω δχηαα
κατακεκριμένου, βαρυτάτοι δέϋμϋ† γοι
αυχένα πιεζομένου, οὐδ'εν τών μελών νείει-
θέρων η άνετον έχοντο .

2S6) Matth. XVI. 19.

25T) Ibid. pag. 746. C—D: Καί ειθε
τώ βίω ή τιμωρία περιωρίζετο. νυνι ii
ανθρώπινόν τι ύύμβη, καί άθροον χα-
ράοτη ή τελευτή, ώ κλέπτη εν νυχτι|
γίνωΟκε κεκλείϋθαι βοι τά εκεί, εκιμαίι;
είϋι καί μή παίζόμενοι οί τή βασιλείε
θυρωροί' όρώοι τήν ψυχήν τά τού άft-
ριδμού φέρονδαν ούμβολα' ώ τινα τώ
δεϋμωτηρίου τή κόμη καί τω ρύπω κατη-
γορούμενον, άπελαύνουδιν αυτήν τή αι
τά καλά φερούδη οδοϋ⁹ ού
διν ιδείν τάγματα δικαίων, καί άγγελέ
κήν εύφροοϋνην ήν δε άθλια τότε ποίie
τή αβουλία έαυτήν καταμεμφομένη, Ob
μώζουΟα δε καί όδυρομένη, καί Οτιρονfa
καί δκυθρωπω τινι τόπω, οιον γωνία κοο;-
ερριμμένη διατελεύει, τόν άληκτον οίνο-
μον καί άπαραμύθητον ει αιώνα; ίχ-
τίνουδα.

ubnam cum vita supplicium terminaretur. Nunc vero si quid humani evenit, el mors subita accesserit, ul latro nocturnus, scito tibi esse occlusa (jwe illic sunt. Diligentes sunt et qui non ludant regni illius janitores: rident animam separationis notas ferentem : quasi quemdam faetore el careens sordibus notatum abigunt ea semita, quae ad bona ducit: non sinunt ib ordines iustoruni cernat, angelicamque laetitiam. Misera vero tum suae Se temeritatis vehementer accusans, lugensque ac plorans el gemens in locum qipindain tristem, tamquam angulum, abiecla permanebit, luctu numquam fifliwo et insolubili in aeternum poenas luens.“

l E quibus inferendo Gregorius colligit 258 : „Cum increparis, dic animo religioso davidicum illud: *Bonum mihi esi quod humiliareris me, ul dincam iuitificalionen tuas.* Ne segregationem arbitreris esse ab episcoporum audacia profectam- paterna lex est, antiqua ecclesiae regula, quae a lege traxit originem et in gratia obtinuit. Contemplare sanctum illum Paulum per epistolas separationi! poenas in obnoxios pronunciandas mandantem, et Corinthium iuvenem eiusmodi medicamento sanantem, qui salanica rabie percitus novercae se commiscuerat. Quem enim Dominus diligit, castigat; flagello autem ferit quem stscepil. Non sunt radices institutionis dulces sed amarae, fructum autem in posterum edunt favis suaviorem : et idcirco labore quidem ei qui exercetur opus est, ei autem qui exercet, et verbere et asperitate.“

622. Novimus ergo l. *originem*, e qua ius excommunicandi dimanat, quaeque institutione divina in utroque foedere legis et gratiae continetur 259. Novimus II. *libliorum oracula* quae ius ferendae excommunicationis complectuntur, quaeque ab is non differunt, quibus Petrus et apostoli tum clavibus, tum ligandi solveidique potestate cohonestantur 26°. Novimus III. *tccliesiarum praepositis* il iuris fuisse tributum, atque id muneris impositum161, ut si quando opus esset, excommunicationis severitate reos sontes-

‘‘“) Ibid. pag. 747. A – D: Όταν ἐπι-
τίμῃν δέξῃ, εἶπε ἀπό ἐνλαβῶ ψυχῇ
ἡ δαβιτικόν* ἀγα&όν μοι, ὅτι ἡταπεινώ-
σα; με, ὅπως ἀν μά&ω τὰ δικαιώματα
ιο», μὴ ἰπιΟκοπικῇ ἀν^αδεῖα εἶναι τόν
ἀφομῖμόν νομίζῃ ' πατρῷο ὁ νόμος,
ιαλαιό τῇ ἐκκλ.ηοία κανόν ἀπό τον
χῶμον ἀρξάμενο καί κρατννάει ἵν τῇ
χαριτι. Ζεωρηῦον τόν ἅγιον Παύλον δι>
ἰχιῖτοίων τὰ ἀποφάδει τον ἀφορβμού
ιατα των υπευθύνων ἐκπέμποντα, καί
τοτ χορίνθων νεανίοκον τω τοιοῦτω ἰα-
τρῇ/οντα φαρμάκω, τόν τῇ μητρνιά Τα-
τρτιχῷ; ἐπιμάνέντα ' ὅν γάρ ἀγαπά \>
ρω . παιδεύει' μαῦτιγοῖ δέ υἱόν ὃν παρχ-

δέχεται. ὃν γάρ εἰοιν αἱ ρίζαι τῇ παι-
δεῖα γλνκείαι, ἀλλά πικραί' καρπόν δέ
εἰ νῦτερον βλαΟτάνουδι κηρίων ηδύτερον
καί διὰ τοῦτο χρεία τω μεν ἀῦκονμένω
τοῦ μοχ&εῖν, τω δέ ἀοκοῦντι καὶ πληγῇ
καί τραχνητο .

*59) Ioh. 1. 17a
TM°) Matth. XVI. 19. coll. XVIII. 18.
ei) Praepositis namque commissum
divinitus est (Lev. X. 10. coll. Ezcch.
XLIV. 23.), ut purum ab impuro secer-
nant; iisque (Matth. XVI. 19. coll.XVIII.
18.) traditae sunt claves ligandi ac sol-
vendi, officiumque impositum ut Ezcch.
III. 17—18. rationem de peccatoribus

que punirent^{26S}. Novimus IV. excommunicationis *usum*, iliumque perennem, quippe ab apostolis inchoatum, et numquam ab ipsorum successoribus deinceps praetermissum. Novimus λ', *eam* esse excommunicationis *vim*, quae non ab ecclesia solum, verum etiam a Deo separet, efficiatque ut qui ea feriuntur peccatores, in caligine tenebrisque versentur. Tandem VI. novimus, excommunicatos, si hoc innodati vinculo ultimum diem sua culpa obierint, utpote separationis nota inustos *abigi ab ea semita, quai ad bona ducit, arceri ab iustorum ordinibus, angelorumque laetitia, ac in (rislen detrudi locum, in quo luctu numquam desituro sempiternas pumas luant.*

623. Atque haec quidem abunde sufficiunt tam ad ea cognoscenda, quibus vis et excommunicationis ratio continetur, quam ad ilud assequendum quod nobis proposuimus, excommunicatos nimirum ad propinquam ecclesiae materiam nullatenus perlinere, eisdemque nullum inter ecclesiae membra locum permitti. Ab re tamen non fuerit pauca adiicere, (uae nonnihil ad praesens doctrinae caput expoliendum, novaque splendori! accessione colustrandum conducant.

Itaque Benedictus Justinianus 263 de Christiana excommunicatione, deque eo sermonem habens quod apostolus dicit 264, sontem de medio tolli, quasi sacrum ac diris devotum caput, eique sacris interdici, post alia scribit: „Cuius rei apud *gentiles* non obscura exstant indicia. Qui viam erranti non demonslrasset, apud athenienses detestationi suberat, ut auctor est M. Tullius 265, apud quos fuisse templum execrationis arserit Hesychius! it, et ex Aristophane colligitur 267. Rem describunt Euripides²⁶⁸ et Plato¹¹.

reddant, ^recrem Actt. XX. 29. moderentur, animisque Hebr. XIII. 17. prospiciant.

2i2) Huc spectant ex articulis XXXIX, de quibus ex mandato Martini papae V. in Bulla „*Inter Cunctas*“ errorum Wicleff et Huss suspecti interrogandi sunt, art. XXXI: nltem, utrum credat, quod Papa vel alius praelatus, propriis nominibus Papae pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum ecclesiasticum sive saecularem propter inobedientiam sive contumaciam excommunicare, ita quod talis pro excommunicato sit habendus:· et art. XXXII: „Item, utrum credat, quod inobedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, praelati vel eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem aggravandi et reaggravandi, interdictum ponendi, et brachium saeculare invocandi; et quod illis cen-

suris per inferiores sit obediendum:* tandem art. XiXIII: »Item, utrum credat, quod Papa, vel alii praelati, et eorum vicarii in spritualibus habeant potestatem sacerdotese^t laicos inobedientes et contumaces ex<ommunicandi, ab officio, beneficio, ingressu ecclesiae et administratione eclesiasticorum sacramentorum suspendenei.“

263) Comm, in I. Cor. V. 2.

2«<)1. Cor. V. 2.

¹⁶⁵⁾ *De officiis*, lib. III.

^{16D)} *In Leviticum*.

¹⁶¹⁾ *In Horis*.

²⁶⁾ *In Oreste*. Hi autem sunt versns ab tustiniano omisi:

Εδ>£ε d' Αçyei 'τὼ δε μὴ3' ἡμὰ Οτρεγαι; Μ; .περι δεχεῖῶσαι, μὴτε Απο φωνεῖν πνα βατροχτονοῦντα .

Ιβ') *De legibus*, lib. IX.

De insula laprobana simile quiddam scribit Plinius 270, *regem* inquit, *si quid Idinquat morte mulctari, nullo interimente, sed aversantibus cunctis, et ammercia etiam sermonis negantibus*. De germanis idem pene Tacitus²⁷¹, m aut *sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas*. Apud romanos diris quidam devoveri dicebantur 272, quod accidisse Crasso in parlhos proscenii affirmant Plularchus 278, Lucanus 274, Cicero 27s, Minutius Felix 276: *Qui dirarum obnuntiatione neglecta, eas imprecationes meruit quas irrisit*. Dirarum vero meminit etiam Plinius 277. Sed egregie Livius 278: *Qui vicius scie excessisset, eum ne quis urbe, tecto, mensa, lare, reciperet, diram tatecrationem in populares, obtestationemque quam sanctissimam potuerunt adversus hospites composuerunt*. Alibi 278: *His adhortationibus execratio dira adiecta, si quem a proposito spes, mollitiave animi flexisset*. Denique quum de Philippo macedone ageret 280: *Huius atrocitas facinoris noram veluti flammam regis invidiae adiecit, ut vulgo ipsum, liberosque tins exsecrarentur*. Qua de re etiam Horatius 281: *Diris agam vos, dira detestatio nulla expiatur victima*. De gallis autem haec scribit Caesar 282: *Si quis aut publicus aut privatus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicut: haec poena apud eos gravissima: quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur. Ab iis omnes decedunt, aditum eorum, sermonemque defugiunt, ne quid ex consensione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur, neque honos ullus communicatur*

”») Lib. VI. cap. XXII.

”) *De moribus germanorum*.

Ad eunidem censum commode referuntur, qui Romae *sacri* et *intestabiles* dicebantur, et quibus, ut vita indignis, aqua et igni interdicebatur. Perditi eiusodi homines apud graecos audiebant *oi καί λιμένων εἰργόμενοι*^ a foro et portubus reiecti, vel etiam *oi ἐκκηρυττό-υπὲρ*, voce *praeconis publice expulsi*. Hanc ritum insigniter describit Sophocles in *Oedipo*:

Τεν iyio ἀχανδῶ τοῦτον ο τι ἐβτl γη II; I ἡ ἐγὼ κράτη τε καὶ \$ρόνον νέμω, Jlrtr it;δεχε69αῖ) μὴτε προ φωνεῖν τινα^ Jlrj εν 9εὼν εὐχαιόι μὴτε 3ύμαβιν Κοινόν χοιεI6\$αι, μὴτε χερνιβα νέμειν. Jfto ne quis ista sola colens quotum mihi sedes datae, sceptraque, quem signo virum domo recipiat hospitem, aut paret alloqui, aut in deorum sinat ho-

nore aut victimis habere partem, sumere aut latices simul.

27') In *Crasso*.

274) *Pharsal*. lib. III.

275) *De divinat*, lib. I.

276) In *Octavio*.

277) Lib. XXVIII. cap. II.

27-) Hist. lib. XXXVI.

27') Hist. lib. XXVII.

28°) Hist. lib. X .

28*) *Epo*. Ode V.

282) *De bello gallico*, lib. VI. cap. IV.

Eodem pertinent turn verba Philippi in epistola ad athenienses: *Ει τοῦτο ἐλήλυθεν ὁ δῆμος, ὡ τε μυΟτηρίων εἶργειν αὐτοῦ, eo populus devenit, ut illos a mysteriis arceret*; tuin quod Nicolaus damascenus testatur de cercetis Indiae populo: *Τὸν ἀδικήσαντα ὀτιοῦν τῶν ιερῶν ἀχειργονοι, eos qui quovis modo iniuriam fecerint, repellunt a sacris*.

624. Sin vero gentilibus sepositis, quaestio do *iudaeis* instituat, exploratum est quam quod maxime, excommunicationis censuram penes illos viguisse, idque excommunicatione effectum esse, ut qui ea plecterentur homines flagitiosi, a religioso fratrum consortio separarentur.

Haec pluribus demonstrant viri eruditi, Seldenus 28S, Vilringa 18,; Grotius 285, Danzius 28e, alii: atque haec pariter demonstrat I. Esdrae decretum 287, ut omnes filii transmigrationis congregarentur in Jerusalem, *el omnis qui non venerit in tribus diebus iuxta consilium principum el seniorum, auferetur universa substantia eius, et ipse abiicietur de coetu transmigrationis*. Quod postremum incisum his verbis hebraice effertur:

τ - -> : . . τ . NΓT : : τ F W - ; r *Anathemate devovebuntur* 288 *omnes facultates eius, et ipse separabitur ab ecclesia transmigrationis*. Consonat graecus interpres : *Ανα&εματισ&ήσεται πάσα ὑπαρξι αιτου, καὶ αὐτό διασταλήσεται ἀπό ἐκκλησία τη ἀποικία : anathema fid omnis substantia eius, et ipse abiicietur* 289 *ab ecclesia captivitatis*. Consonat ementitus Esdras 29° : *Κατά τό κρίμα των προχα&ημένων πρίθβν-τέρων ἀνιερω&ήσονται τά κτήνη αὐτών, καὶ αὐτό ἀλλοτριω&ήσεται ὑπό τοῦ πληθὸν τῇ αιχμαλωσία : secundum iudicium assidentium seniorum tollerentur facultates suae, et ipse alienus indicaretur a multitudine captivitatis*. Atque ipse etiam consonat Iosephus, qui edicti verba sic referit 1 : *Ω τῶν ἐν δυνσὶν ἡ τρισὶν ἡμέραι οὐκ ἀπαντησάντων, ἀπαλλοτριωδτβ-μένων τοῦ πλήθους, καὶ τῇ ουσία αὐτῶν κατὰ τὴν τῶν πρίσβντέρων κρίσιν ἀνιερωῖησοαένη : et quisquis per contemptum non adfuerit intra praescriptum tempus, ut excommunicetur, bonaque eius ad iudicium seniorum aerario sacro addicantur*.

625. Demonstrant II. iteratae in evangeliiis formulae 292, ἀποθνήι-

2S3) *De synedr. vett. hebraeorum*, capp. VII. seqq.

2M) *De synagog. vetere*, lib. III. p. I. cap. IX.

ISS) Coram, ad Luc. VI. 22.

2se) *De ritu excommunicationis* ad illustrat. Matth. XVIII. 18.

2β7) I. Esdr. X. 7 — 8.

2(iS) Tribus verbis H/Oty, Γ"3: O'III, commune id est, ut denotent *seiungere* ac *separare*, tum propter impuritatem, ut impurum ne alia polluat, modo a comuni usu amandetur, et modo a vita sive sacra, sive civili, sive etiam naturali abiiciatur: tum propter consecrationem, ne

profano privatoque impendatur usui, quod divino publicoque fuerit destinatum.

2") *Abiici ab ecclesia* idem valet ac ἀφοοίξιΟθαι από τῇ εχχληώα, et α' . -το- Ουνάγωγον vel ἀπεχχληΟιαῦτήν γίνιῖδαι.

29°) III. Esdrae cap. IX. 4. Adde syrum interpretem, qui sic habet: C7C *et ipse separabitur a popido Israel*. Tum adde quae ex Xehemiae X. 29, XIII. 25 — 28. huc spectantia afferri non incommode possunt.

29') Archaeolog. lib. XI. cap. V.

292) Matth. V. 11. coll. loh. IX. 22,

ἐκβαῖλπν ἐξω, ἀγορίζβιν, tiveiMÇuv, quas complexus est Lucus scribens 1'' : *Beati eritis, cum vos oderint homines, et cum separmrcrint,,i vos*, alque e suis coetibus vos expulerint, *et eiecerint nomen rtslrum tamquam malum propter filium hominis*, id est vos ex albo civium, Unquam scelestos propter doctrinae meae professionem expunxerint 29S, funditosque deleverint.

Demonstrant III. quae de essenorum disciplina Iosephus affirmat inquiens 19* : „Deprehensos vero in peccatis gravioribus ex ordine suo eiiciunt, isque cui contigit e coetu eiici, non raro mortem obit miserrimam. Nam juramenti el ritibus obligatus ne aliorum quidem escis uti potest; sed dum herbas comedit, corpus fame tabescit alque ila interit. Quam ob rem etiam ipsi plurimos miserati, extremum iam agentes spiritum receperunt 207; pro peccatis satis poenarum, quod ad mortem usque fuerint cruciati, dedisse existimantes."

Demonstrant IV. quae Grotius auctoritati veterum innixus de iudaeorum disciplina confirmat scribens 298 : „Ait Iustinus adversus Tryphonem, quosdam iudaeos solitos *in synagogis anathema dicere iis qui in Christum*

XII. 42, et XVI. 2. Quemadmodum vero ηηλίζιν respondens hebraico Fpn, *pro-Mj conviciisque lacessere, blaῦφημείν* el *maledictis proscindere*; ita ἀποθνήά-W" /i'HcSai exhibet formulam "■p" *separare ab ecclesia*.

”) Lac. VI. 22: *Μακάριοι εὔτε, όταν μῆλαβH υμά οί άνθρωποι, χαί όταν ζοριῖθῶεν υμά, καί ονειδιῖθῶι, καί ἐκ-το όνομα υμών ώ πονηρόν. ενε-ιπ τον υιοῦ τον ανθρώπου*.

*H) Quod Lucas dicit ἀφορίδωθιν ὑμά ^ Iohannes cap. XVI, 2. effert inquiens, m – ισα/ωχου; ποιήῖθῶιν.

.η) Verbum ἐκβάλλειν quod proprie H tiieere, eodem sensu adhibetur tum h rersione alexandrina Gen. III. 24, Ex. 1117, XXXIV. 24, Num. XXL 32. pro iebraieo tum apud profanos scriptores non infrequenter. Phrasis vero, *tikiel nomen vestrum tamquam malum, eipleri sic debet: eiicient e tabulis civium wnen vestrum tamquam malum*, vosque exsilio mulctabunt.

:H) *Archaeoloij*. lib. XVIII. cap. I. et

de bello iudaic. lib. II. cap. VIII. n. 8; *Τοῦ δ'ε ἐπ αξιοχρέοι ἀμαρτήμαθιν ἀλόν-τα, ἐκβάλλουνε τοῦ τάγματο ῖ ο δε ἐκ-κρίνει, οικτίῖτω πολλάκι μόρω διαφ&εί-ρεται. τοι γάρ όρκοι καί τοί έ&εθιν ἐνδεδεμένο, οὔδε τη παρά τοί άλλοι τροφή δύνναι μεταλαμβάνειν, ποηφ-γών δε καί λιμῶ τό ῖῶμα τηκόμενο δια-φθείρεται. διό δη πολλοῦ ἐλεηῖνντε ἐν-ται ἐῖχάται ἀναπνοαι ἀνέλαβον ῖ ικα-νήν ἐπί τοί ἀμαρτημαθιν αὐτῶν την μέχρι θανάτου βάῖανον ηγοῦμενοι*.

297) Huc facit canon non dissimilis a nicaenis patribus constitutus: *Περί δε τῶν ἐξοδεύνων ό παλαιό καί κανονι-κό νόμο φυλαχάηῖεται καί νύν, ώ τε εἰ τι ἐξοδεῖροι τοῦ τελευταίου καί ἀναγ-καιοτάτου εφοδίου μή ἀποῖτερεῖῖθῶ. De iis vero qui in fine sunt vitae, vetus canonum lex etiam nunc observatur, ut ubi quis moriturus est, non frau-detur ultimo ac maxime necessario viatico*.

298) Comm, ad Luc. VI. 22.

crederent *99. El alio loco ait, *archisynagogos post peractas preces* solitos Christum ἐπκίχώπττειν, *convitiis insequi*. Rursum alibi iudaeos ita alloquitur³⁰⁰: *Et nunc eos qui in ipsum (Christum) sperant, simulque in eum qui Christum misit omnipotentem et omnium opificem Deum, reiicilis el quanta maxime potestis ignominia afficitis, etiam diris devoventes in synagogis vestris eos qui in Christum credunt*. Haec vera esse norunt etiam qui nunc lalmudicos libros aut etiam ritualia iudaeorum perlegunt. Passim enim diris ibi devoventur christiani. Ipse apud Iustinum Tryphon iudaeis praeceptum ait a doctoribus ³⁰*, *ne cum Christianorum ullo conversarentur aut sermonem sociarent*. Epiphanius idem de sua aetate testatur³⁰³: *Intra synagogas exsurgentes iudaei tam medio die quam circa vespertas diras illis imprecantur, et anathemati eos devocent dicentes: o Deus diris defige nazaraeos.il*

Tandem V. demonstrant quae notissima sunt eruditis de triplici penes iudaeos excommunicationis genere, "ΠΧ ΟΠ et T T quaeque diligenter explanarunt Buxtorfius ³°, Beveregius ³°, Witsius ³°5 et Lampius³⁰⁶.

626. Iamvero neminem fore arbitramur, qui aut detractam ecclesiae velit potestatem, quam omnes sibi religiosi coetus constanter vindicarunt, aut ecclesiasticae excommunicationi denegatum, quod cum ipsa consertum omnes semper religiosi coelus censuerunt. Praesertim quum ne peculiaris quidem huius potestatis erogatio postuletur, quando ecclesia semel a Christo instituta, omnia illi tributa videri debeant, sine quibus neque eiusdem custodiri puritas, neque laesa reparari posset. Si quid enim ecclesiam decet, illius proprium maxime est, ut *sancta* celebretur ac sit, quippe mysticum eius capitis corpus, quod est sanctissimum, et templum illius Spiritus, quia sanctitate nuncupatur. Pollet igitur ecclesia excommunicandi virtute, idque

a'') 'Εν τοί θυναγωγαί χατανα9εμα-
τίζειν τοῦ ἐπί του Χριστόν πιστεύοντα .
30°) liai νυν τοῦ ελπίζοντα επ' αυ-
τόν (τον Χριστόν), καί του πέμψαντα
αυτόν παντοκράτορα καί ποιητήν τών όλων
9εόν άάετείτε χαί όσον έκρ υμίν άτιμα-
fere, χαταρώμενοι εν ταί συναγωγαί
υμών τοῦ πιστεύοντα ἐπί του Χριστόν.
30 *) Μηδενί τών χριστιανών όμιλ.είν.
μηδε κοινωνήσαι τών λόγων.
3°7) Ανιστάμενοι έσωθεν (οί Ιουδαίοι)
χαί μέθη ημέρα καί περί την εσπέραν
έν ταί αυτών συναγωγαί , έπαρώνται άυ-
τοί καί άνα9εματίζουσιν } φάσκοντε , ότι
ι^ικαταραΟαε ο Θεο του ναζωραιον .

Neque praeteriri silentio debent, quae
de iudaeorum facinore commemorantur io
libello *de passione imaginis berytensis*,
Athanasio praepostere inscripto: ΤορεJi-
μω&έντε Οφόδρα, τον μεν xaroaoiârc
εν τώ οικω άποΟυνάγωγον χοήβαπι;
ηλαῦαν: tum vehementiore ira commoli
*iudaeum in illa aede habitantem, extra
synagogam facientes expulerunt.*
303) Lex. talmudic. pagg. 827—1303-
2466.
30 ') In notis ad can. X. apostol. pag.2].
30i) Miscell. sacr. T. II. pag. 47. seqq.
30i) Comm, ad loh. IX. 22.

excommunicatione consequitur, ut propriam tueatur sanctimoniam, membris-
que putridis resedis, longeque amandatis, totius corporis incolumitati pro-
spicio!.

Verissima namque sunt Senecae verba 807: „Serpunt vilia, et in proxi-
mum quemque transiliunt, el contactu nocent. Itaque ul in pestilentia caven-
dum esi, ne corruptis iam corporibus et morbo flagrantibus assideamus, quia
pericula trahemus, afilaluque ipso laborabimus; ita in amicorum legendis
ingeniis dabimus operam, ut quam minime inquinatos assumamus. Initium
morbi est aegris sana miscere.“ Quare ipsis etiam protestantibus fixum
semper ratumque fuit 308, tam ecclesiam esse insignem excommunicandi
facultate, quam ab eius coetu abigi, eiusque membris separari qui gladio
excommunicationis truncentur.

COROLLARIUM I.

627. *Accenseri nemo potest ecclesiae membris, et ad propinquam
tiusdem materiam referri, qui praepositorum sententia a consortio reli-
giosae citae, coetuque fidelium arceatur.*

Quotquot enim *plena excommunicatione* feriuntur, neque ecclesiae
membris accenseri, neque ad propinquam eiusdem materiam referri possunt.
Sic vero ii feriuntur omnes, qui praepositorum sententia a consortio reli-
giosae vitae, coeluque fidelium repelluntur 3°9. Qui ergo eiusmodi carent
fraternitatis vinculo, et consortio religiosae vitae privantur, neque ecclesiae
membris accenseri, neque ad propinquam eiusdem materiam referri valent.

COROLLARIUM II

628. *Triplex vinculum unius fidei, unius communionis atque unius
religiosae vitae postulatur, ut quis ad propinquam ecclesiae materiam
qsctare existimetur.*

Necessaria namque sunt vincula, quae *triplicem* avertant *divisionem*
ab haeresi, a schismate el ab excommunicatione profectam. Eiusmodi vero

’.) *De tranquillit. animi*, cap. VII.

*) De consensione protestantium te-
gantur abunde Calvinus *Institua.* lib. IV.
tap.XI., Theodorus Beza, in tractatu *de*
ttra excommunicatione et presbyterio,
SeMerus *de Synedriis*, lib. I. cap. X.,
tt ne alios nominem , *Confessiones* hel-
retica art. XVIII., gallicane art. XIV.,
befanic· art. XXXIII. et belgica art.
XXXII. Ad calccm libri canonum eccle-
siae anglicanae haec forma sententiae

denuntiandae praescribitur: *episcopum*
nomine atque auctoritate Dei optimi
maximi excommunicasse N. ab omni
societate ecclesiae Dei, et tamquam
membrum emortuum amputasse a Christi
corpore.

309) Huc referri debet cap. LXXIII.
Cone. Carth. IV. ap. Harduin. Cone. T. I.
hisce conceptum verbis: >Qui communi-
caverit vel oraverit cum excommunicato
sive clericus sive laicus excommunicetur.u

crederent”·. Et alio loco ait, *archisynagogos post peractas preces* solitos Christum *ἐπιοκώπταν, conciliis insequi*. Rursum alibi iudaeos ita alloquitur 500 : *Et nunc eos qui in ipsum (Christum) sperant, simulque in eum qui Christum misit omnipotentem et omnium opificem Deum, reiicitis et quanta maxime potestis ignominia afficitis, etiam diris devoventes in synagogis vestris eos qui in Christum credunt*. Hacc vera esse norunt etiam qui nunc lalmudicos libros aut etiam ritualia iudaeorum perlegunt. Passim enim diris ibi devoventur christiani. Ipse apud Iustinum Tryphon iudaeis praeceptum ait a doctoribus 30 *, *ne cum Christianorum ullo conversarentur, aut sermonem sociarent*. Epiphanius idem de sua aetate testatur 30t : *Intra synagogas exsurgentes iudaei tam medio die quam circa vespas diras illis imprecantur, et anathemati eos devorent dicentes: o Deus diris defige naxaraeos.u*

Tandem V. demonstrant quae notissima sunt eruditis de triplici penes iudaeos excommunicationis genere, Ctn et quaeque diligenter explanarunt Buxtorfius 303, Beveregius 304, Witsius 805 et Lampius 308.

626. Iamvero neminem fore arbitramur, qui aut detractam ecclesiae velit potestatem, quam omnes sibi religiosi coetus constanter vindicarunt, aut ecclesiasticae excommunicationi denegatum, quod cum ipsa consertum omnes semper religiosi coetus censuerunt. Praesertim quum ne peculiaris quidem huius potestatis erogatio postuletur, quando ecclesia semel a Christo instituta, omnia illi tributa videri debeant, sine quibus neque eiusdem custodiri puritas, neque laesa reparari posset. Si quid enim ecclesiam decet, illius proprium maxime est, ut *sancta* celebretur ac sit, quippe mysticum eius capitis corpus, quod est sanctissimum, et templum illius Spiritus, quia sanctitate nuncupatur. Pollet igitur ecclesia excommunicandi virtute, idque

*) *Εν τοί συναγωγαί κατανα^εματίζειν τοῦ ἐπὶ τοῦ Χριστόν πιστεύοντα*.

30°) *Ἰαὶ νῦν τοῦ ἐλπίζοντα ἐπ' αὐτόν (rdv Χριστόν) καὶ τὸν πέμψαντα αὐτόν παντοκράτορα καὶ ποιητὴν τῶν ὁλῶν & εὐδὸν ἀθετεῖτε καὶ ὅσον ἐφ' ὑμῖν ατιμάζετε, καταρώμενοι ἐν ταί συναγωγαί ὑμῶν τοῦ πιστεύοντα ἐπὶ τὸν Χριστόν*.

30 *) *Μηδενί τῶν χριστιανῶν ὁμιλεῖν. μηδ'ε κοινωνηοαι τῶν λόγων*.

3°2) *ἈνιΟτάμενοι ἐσω&εν (οἱ Ἰουδαῖοι) καὶ μέση ἡμέρα καὶ περὶ τήν ἐσπέραν ἐν ταί αὐτῶν συναγωγαί) ἐπαρώνται αὐτοί καὶ ἀναΟεματίζουνΟι, ράσκοντε, ὅτι ἐπικατάραῦαι ὁ \$εο τοῦ ναζωραίου*.

Neque praeteriri silentio debent, quae de iudaeorum facinore commemorantur in libello *de passione imaginis berytensis*, Athanasio praepostere inscripto: *Τότε δυνω&έντε σρόδραὶ τὸν μεν κατοικονντα ἐν τῷ οἴκῳ ἀποσυνάγωγον ποιήσαντι; ἤλασαν: tum vehementiore ira commoli iudaeum in illa aede habilitanteny extra synagogam facientes expulerunt*.

303) Lex. talmudic. pagg. 827—1303—2466.

30 ') In notis ad can. X. apostol. pag. 21.

3°5) Miscell. sacr. T. II. pag. 47. seqq.

3°6) Comm, ad loh. IX. 22.

oOtinunicatione consequitur, ul propriam tueatur sanctimoniam, membris-
putridis resedis, longeque amandatis, totius corporis incolumitati pro-
diit

Verissima namque sunt Senecae verba 8 0 7 : „Serpunl vilia, et in proxi-
wn quemque transiliunt, el contactu nocent. Itaque ul in pestilentia caven-
to esi, ne corruptis iam corporibus et morbo flagrantibus assideamus, quia
fericula trahemus, affllaluque ipso laborabimus; ita in amicorum legendis
4 bidiis dabimus operam, ul quam minime inquinatos assumamus. Initium
«rii est aegris sana miscere/4 Quare ipsis etiam prolestantibus fixum
semper ralumque fuit 3 0 8, tam ecclesiam esse insignem excommunicandi
ballate, quam ab eius coetu abigi, eiusque membris separari qui gladio
excommunicationis truncentur.

COROLLARIUM L

627. *Accenseri nemo potest ecclesiae membris, et ad propinquam*
(iwdem materiam referri, qui praepositorum sententia a consortio reli-
ôaae vitae, coetuque fidelium arceatur.

Quotquot enim *plena excommunicatione* feriuntur, neque ecclesiae
Eembris accenseri, neque ad propinquam eiusdem materiam referri possunt.
& vero ii feriuntur omnes, qui praepositorum sententia a consortio reli-
posae vitae, coetuque fidelium repelluntur 3°9. Qui ergo eiusmodi carent
nlemitalis vinculo, et consortio religiosae vitae privantur , neque ecclesiae
membris accenseri, neque ad propinquam eiusdem materiam referri valent.

COROLLARIUM 11.

628. *Priplex vinculum unius fidei, unius communionis atque unius*
rdiqiosae vitae postulatur, ul quis ad propinquam ecclesiae materiam
iptdare existimetur.

Necessaria namque sunt vincula, quae *triplicem* avertant *divisionem*
haeresi, a schismate et ab excommunicatione profectam. Eiusmodi vero

''') *De tranquillit. animi*, cap. VII.
*..) De consensione protestantium te-
'Uotor abunde Calvinus *Institutt.* lib. IV.
:o.XL, Theodorus Beza, in tractatu *de*
m excommunicatione et presbyterio,
vMerus *de Synedriis*, lib. I. cap. X.,
ree alios nominem, *Confessiones bel-*
r»tka art. XV111., gallica^{ua} art. XIV.,
tekeoriea art. XXXIII. et belgica art.
11X11. Ad calcem libri canonum eccle-
iii anglicanae hacc forma sententiae

denuntiandae praescribitur: *episcopum*
nomine atque auctoritate Dei optimi
maximi excommunicasse Λ'. *ab omni*
societate ecclesiae Dei, et tamquam
membrum emortuum amputasse a Christi
corpore.
3°9) Huc referri debet cap. LXXIII.
Cone. Carth. IV. ap. Harduin. Cone. T. I.
hisce conceptum verbis: »Qui communi-
caverit vel oraverit cum excommunicato
sive clericus sive laicus excommunicetur.¶

as

Г4

MJ
i*

b

triplicem divisionem triplex avertit vinculum, triplexque cognatio uuius fidei, unius communionis atque unius religiosae vitae. Palam est igitur neminem inter ecclesiae membra referri, el ad propinquam illius materiam spectare posse, qui triplici cuius meminimus vinculo cum ea non cohaereat, penilus-que vinciatur.

COROLLARIUM III.

629. *Ab explorato revelationis dogmate alienum est, excommunicationem ambitu comprehendendi poenarum externarum, e quibus nonnisi externi effectus consequuntur.*

De vi et excommunicationis ratione non aliter censuisse Lulherum, el post Lutherum non aliter existimasse pistoriensem conventum, aperte novimus tum ex hoc illius articulo sententia Leonis X. damnato 31 °, *excommunicationes sunl tantum externae poenae, nec privant hominem communibus spiritualibus ecclesiae orationibus*, tum ex hac pistoriensis conventus propositione a Pio VI. confixa 3,1, *propositio asserens* effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriori communicatione ecclesiae, *quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in caelo, animas obligans, ex s. Augustino 312 falsa, perniciosa, in art. XXIII. Lutheri damnata, ad minus erronea.*

At vero pleraque omnia ex Scripturis, chrislianisque monumentis a nobis deprompta ac superius explanata, liquido ostendunt, Lutheri ac pistoriensium doctrinam a divina revelatione vehementissime dissidere. Quare meldense concilium anno DCCCXLV. celebratum sanxit³¹³ : „Ut nemo episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu archiepiscopi aut coepiscoporum, praelata etiam evangelica admonitione, nulli imponat, nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema aeternae est mortis damnatio, et nonnisi pro mortali debet imponi crimine, et illi qui aliter non potuerit corrigé

COROLLARIUM IU.

630. *Excommunicationis potestas immediate competit ecclesiae pastoribus, neque praesumptus totius corporis consensus necessarius est, ul legitime exerceatur.*

Sane huic veritati loculenter suffragantur quae hucusque disseruimus, neque adduci illa in controversiam potest, quin solemnna doctrinae capita

31 °) Art. XXIII. ex damnatis anno MDXX. in Bulla, *Exsurge Domine*. 312) Epist. CCL. ad Auxilium, et in *Ioh. tract. L. n. 12.*

Prop. XLVI. anno MDCCXCIV. damnat, in Bulla, *Auctorem fidei*.

313) Can. LVI.

hbefaclenlur³¹⁴. Euui igitur cur Clemens XI. hanc damnaret Paschasii Ques-
wlli propositionem 314 : „Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut
enn exerceat per primos pastores, de consensu saltem praesumpto totius
(wporis.“ Atque item fuit cur Pius VI. ex ordine damnaret tum hanc pisto-
neosium propositionem 316 : „Propositio quae statuit, *potestatem a Deo datam*
ttidsiae, ut communicaretur pastoribus, (pii sunt eius ministri pro salute
minarum, sic intellecta, ul a communitate fidelium in pastores derivetur
eeriesiastici ministerii ac regiminis potestas; *haeretica*^ Tum vero hanc 3 ‘7 :
.Insuper quae statuit, *romanum pontificem esse caput ministeriale*, sic ex-
[hia. ut romanus pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab
etdesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor, verus Christi
narius, ac totius ecclesiae caput pollet in universa ecclesia; *haeretica*^

Nihil enim affirmari potest ad normam divinae revelationis accuratius
«pressum, quam regiminis potestatem qua cum cohaeret excommunicandi
attentas, iis esse *divinitus immediate* tributam, quos suae ecclesiae Chri-
sto praefecit, clavibus auxit, et ligandi solvendique iure locupletavit, pro-
adeque lotius ecclesiastici corporis munus esse ad pastorum se indicium
componere, illudque obedienciae obsequio revereri.

I ■ . I : . §

COROLLARIUM I/

631. *Excommunicatio licet iniusta sed a legitimo superiore pro-
fata tamdiu metuenda est, quamdiu aut idem superior verius edoctus
resciderit, aut iure potior illam aboleverit: frustra vero de Christi
fffitale sibi blandiuntur qui valide etsi iniuste excommunicati, quin se-
hlo studeant aut superiorem verius edocere, aut ad praestantius forum
uad recipere, in ecclesia manent, et ecclesiasticae communionis actus
mrpant.*

Arbitror sal esse vocabula expendere, ul quod dicimus, indubium cer-
taine videatur³¹⁸. Ne tamen penitus defuisse caussae existimemur, non-

,n) Cuiosmodi sunt doctrinae capita I.
iJhrtino V. et constantiensi synodo con-
ii Wieileffum art. XXXVII. statuta: II.
ilorentinis patribus in definitione fidei
«tebrata: et III. a tridentino concilio
«B.XXIII. cap. IV. et can. VI—VII—VIII.
*) Prop. XC.
.*) Prop. II.
’.’) Prop. III.
»i Obscuritatibus tollendis invent I.
iiaeadvertisse, tria in excommunicatione
pedari, personam excommunicantis,

caussam excommunicationis, et modum
formamque excommunicationis ferendae.

Porro II. iuverit animadvertisse, tria
quae ad excommunicationem concurrunt,
duplici defectuum genere posse corrumpi;
vel enim defectibus corrumpuntur qui
iniuslam, vel qui nullam *irritamque* ex-
communicationem reddunt. Si posterioris
generis sint defectus, iidemque manifesti,
excommunicatio quum nulla sit, nihil
agit, nullosque parit effectus; sin autem
ad primum pertineant genus, et *ad cans-*

nulla primum ex Augustino referemus qui de ecclesia scribit 31 : „Haec enim ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa omnibus errantibus utitur ad proventus suos, et ad eorum correctionem cum evigilare voluerint. Utitur enim gentibus ad materiam operationis suae, haereticis ad probationem doctrinae suae, schismaticis ad documentum stabilitatis suae, iudaeis ad comparisonem pulchritudinis suae. Alios ergo invitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit, omnibus tamen gratiae Dei participandae dat potestatem, sive illi formandi sint adhuc, sive reformandi, sive recolligendi, sive admittendi/ Tum pergit 32 : „Carnales autem suos, id est viventes aut sentientes carnaliter, tamquam paleas tolerat, quibus in area frumenta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur; sed quia in hac arca pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, lamdiu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inveniat, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem aut poenitendo redeunt, aut in nequitiam male liberi defluunt, ad admonitionem nostrae diligentiae; aut schisma faciunt, ad exercitationem nostrae patientiae; aut haeresim aliquam gignunt, ad examen sive occasionem nostrae intelligentiae. Hi sunt exitus Christianorum carnalium, qui non potuerunt corrigi aut sustineri/ Post quae ad iniustam excommunicationem progressus ait 32 : „Saepe etiam sinit divina providentia, per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel iniuriam suam cum patientissime pro ecclesiae pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel haeresis molili fuerint, docebunt homines quam vero affectu, et quanta sinceritate caritatis Deo serviendum sit. Talium ergo vivorum propositum est, aut sedatis remeare turbini- bus, aut si id non sinantur, vel eadem tempestate perseverante, vel ne suo reditu talis aut saevior oriatur, tenent voluntatem consulendi etiam eis ipsis quorum molibus perlurbationibusque cesserunt, sine ulla conventiculorum segregatione usque ad mortem defendentes, et testimonio iuvantes eam fidem, quam in ecclesia catholica praedicari sciunt. Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt; immo plura sunt quam credi potest.“

sam excommunicationis referantur, qui excommunicatione innodatur, nullum quidem subit *internum* detrimentum, ligatur tamen *exterius*, et nisi morem gerat, in noxam spretae ecclesiasticae auctoritatis offendit. Indubitata namque est Gregorii (*Moral.* lib. XXXV.) sententia: *Numquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem per obedientiam debet bonum quod agitur, intermitteri.*

Superest ergo III. ut concludamus, metuendam esse excommunicationem simpliciter iniustam, atque ab iis abstinendum officiis, quae neque naturali neque divina lege praescripta, vinculo excommunicationis interdicuntur.

31 ') *De vera relig.* cap. VI. n. 10.

33°) Ibidem.

31>) Ibidem cap. VI. n. 11.

632. Huc igitur redit vera el ab Augustino inculcata doctrina de excom-
 Mñiraliõne, quae licet iniusta, valida tamen sit et a legitimo superiore profecta,
 ïklicel I. qui eiusmodi excommunicatione plectuntur, etsi immerentes bonique
 m. » congregatione Christiana, exlernoque chrislianae vitae consortio sepa-
 nator. Ita vero II. separati, duplici obstringuntur oflicio, quorum primum *ne-*
;ni et alterum *affirmans* nuncupabimus. El illud quidem III. postulat, ut nullas
 milles vel schismatis, vel haeresis moliantur, sibique omnem conventicu-
 ππ) segregationem diligentissime cavendam arbitrentur. Posterius vero IV.
 -i spectat, ul nihil reliqui faciant quo possint sedatis remeare turbinibus,
 K pice rursum fraternitatis, societatisque communione laetari. Eo autem V.
 pensior adhibenda est opera, quo bonum fraternae communionis praestan-
 àest, el quo externa etiam cum mystico Christi corpore societas optari
 holius debet. Si suas rile VI. paries expleverint, et utrumque munus
 sadeobierint, tum sane non modo docebunt homines, quam vero affectu
 dquanta sinceritate caritatis Deo serviendum sit: neque modo iuvabunt te-
 isonio eam fidem, quam in ecclesia catholica praedicari sciunt; verum
 àun a Patre qui in occulto videt, in occulto coronabuntur. Quod si VII.
 ira aut invitis praepositis in Christiana congregatione, e qua valide ex-
 ist sunt, obfirmali permaneant, aut non ultro id omne suscipiant, quod ad
 emmunionein recuperandam ab ipsis exigitur et in ipsorum facultate positum
 nkrei habebuntur rebellionis, violatae caritatis, spretique praecepti: jSi eccle-
 γλ » non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.

Hinc MII. pronum est intelligere, quod ferri iudicium debeat sive de
 'M articulo 322: *Illi qui dimittunt praedicare sive audire verbum Dei*
sopler excommunicationem hominum, sunt excommunicali, et in Dei iu-
ω) traditores habebuntur; sive de articulis Iohannis Huss 323: *Sacerdotes*
Iriiti mentes secundum legem eius, et habentes Scripturae notitiam et
ifttlum ad aedificandum populum, debent praedicare non obstante prae-
Wfl excommunicatione. Quod si Papa vel aliquis Praelatus mandat
nardoti sic disposito non praedicare, non debet subditus obedire. Qui-
vt praedicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit,
illud mandatum debet exsequi, praetensa excommunicatione non obstante;
 Handem de quesnelliana propositione324: *Excommunicationis iniustae*
vius numquam debet nos impedire ab implendo debito nostro. Numquam
mus ab ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea ex-
:dsi quando Deo, Jesu Christo atque ipsi ecclesiae per caritatem affixi
imus.

633. Clamores sunt isti hominum carnalium, quos oracula veritatis
 rirdunt. quosque Gregorius profligat inquiens 325: „Haec de solutionis

'«) Art. XIII.

324) Proposit. XCI.

I Artt. XVII — XVIII.

315) In Evang. horn. XXVI. n. 6.

ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine pastores ecclesiae vel solvere studeant vel ligare. Sed utrum iuste an iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subesi, et cum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suae sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniuste; nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia, culpa quae non erat, fiat.“

Ex hisce fontibus suam Thomas mutuatus doctrinam scribit³⁶: **di-** cendum quod excommunicatio potest dici iniusta dupliciter. Uno modo ex parte excommunicantis, sicut cum ex odio vel ex ira aliquis excommunicat: et tunc excommunicatio nihilominus habet effectum suum, quamvis ille qui excommunicat, peccet, quia iste iuste patitur, quamvis ille iniuste faciat. Alio modo ex parte ipsius excommunicationis, vel quia causa excommunicationis est indebita, vel quia fertur sententia iuris ordine praetermisso: et tunc si sit talis error ex parte sententiae, qui sententiam nullam esse faciat, non habet effectum, quia non est excommunicatio: si autem talis error non annullet sententiam, habet effectum suum, et debet excommunicatus humiliter obedire (et erit ei ad meritum), et vel absolutionem petere ab excommunicatione, vel ad superiorem iudicem recurrere. Si autem contemneret, eo ipso mortaliter peccaret. Contingit autem quandoque quod sit debita causa ex parte excommunicantis, quae non est debita ex parte excommunicati, sicut cum aliquis pro falso crimine in iudicio probato excommunicatur: et tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum récompensât excommunicationis damnum.“

³⁶) Suppl, q. XXI. a. 4. Simillima est Hugonis Victorini doctrina ex Petri Lombardi ducta sentiis, et hisce verbis (*De sueram*, lib. I. cap. XXVI.) concepta:

De eo qui ordine iudiciario ligatus est pro causa tamen iniusta, dicimus, quod non est ligatus apud Deum, nisi contumax inveniatur, salva tamen evangelii

veritate dicentis: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis*. Caelorum enim nomine praesens ecclesia designatur, in qua excommunicatus habetur, et evitatur ut excommunicatus: et si apud homines teneat sententia, apud Deum non tenet, et ideo irritari meretur.*

CAPUT XXXIX.

De catechumenorum ad ecclesiam relatione.

— *De universali τοῦ κατηχεῖν poleslate. — Angustior eiusdem significatio, (pia rudis primaque institutio effertur: — geminus usus biblicus iuxta et ecclesiasticus: — de nominibus ex eo fonte profectis, qualia sunt κατηχούμενο, κατηχητή et κατηχησι: — obiter attinguntur quae ad duo posteriora perlinent: — accuratius agitur de nomine τοῦ κατηχουμένου, eiusque vis enarratur: — promuntur latina nomina quae illi respondent: — de catechumenorum classibus: — recensentur opiniones, eaque seligitur quae cum monimentis aptius conspirat: — de suprema classe, deque illuminandis sive competentibus ad illam spectantibus: — exponitur ratio utrique appellationi subiecta: — de ritu faciendi catechumenum vel chrislianum, deque ritibus ad competentes excolendos adhibitis: — de catechumenorum ornamentis, ac de eo primum quo chrisliani dicebantur: — de eo deinde quo factum est, ul ecclesiae ordinibus accenserentur: — utrum evecti ad supremum gradum catechumeni fidelium appellatione honestari consueverint: — expeditur quaestio, cui altera, nostrique instituti propria succedit, utrum catechumeni quocumque tandem comprehensi gradu ad mysticum ecclesiae corpus actu pertineant: — sententiarum divortia: — praeferimus negantem sententiam, illamque stabilimus tum iis quae opponuntur disiectis, tum in medium adductis Scripturarum oraculis, veterum testimoniis, disciplinae capitibus, idoneisque analogiis: — collaria.*

634. Compositum κατηχέοι rarissimi usus apud profanos scriptores¹,

Nunquam in alexandrina versione usurpatum, sed in libris novi testamenti², ecclesiasticisque monimentis saepe recurrens[®], origine sua⁴ ac proprie notat

¹) Videsis Salmasium *de Hellen*, pag. 103. Hemsterhusium, *observati, miscell.* T. IV. pag. 284. et Walckenarium ad Ut. I. 4.

«) Luc. I. 4, Actt. XVIII. 25, XXL 21, bm.IL 18, I.Cor. XIV. 19, Gal. VL 6; iiibos in locis occurrunt formulae *ατη~χώ πνᾶ, τινά ex τίνος, τινά περι τίνος,

τινά τι, et κατηχούμαι περί τίνος, vel ri περί τίνος.

3) Vix ullum est genus monimentorum ecclesiasticorum, quod verbum κατηχεῖν non praeseferat.

«) Sicuti ἤχο est sortis, et ηχέω sonum edo, ita κατηχέω valet circumsono atque auribus insono.

circumsono, sonumque emitto. Unde *κατηχεῖν rira* reddi aptius non potest quam *sonum edere, qui ad alicuius perveniat aures.*

Cum hac vero etymologica significatione altera nectitur, qua sicuti *κατηχῆν* est *aliquid auribus insinuare, instituere, edocere, vivaque roce erudire*; ita *κατηχεῖν* valet *auribus excipere, edoceri, institui, vivaque roce erudiri.* Et activa quidem forma utitur Flavius Iosephus⁵, passiva autem auctor libri *de fluminibus* Plutarcho tributi⁶. Eodem perlinent et ad eandem referuntur significationem tum haec⁷, *κατηχηΟηβαν* Sè *ιτιῶ οοῦ*, *audierunt autem de te*, atque fama edocti sunt⁸: tum haec⁹, *scient omnes, ὅτι ὦν κατήχηνται μοι γοῦν, οὐδέν ἐθτιν, quia quae de te audierunt*, aliisque narrantibus acceperunt¹⁰, *falsa sunt*: tum haec¹¹, *ut cognoscas eorum verborum, ττοι ὦν κατηχηή&η, de quibus eruditus es*, quaeque audiendo accepisti¹², *veritatem*: tum haec¹³, *κατηχοῦμενο b. τον νόμον, instructus per legem*, atque ex lege, ceu perenni quodam fonte ea edoctus quae fieri omitlive debent¹⁴: tum haec¹⁵, *sed in ecclesia colo quinque verba sensu meo loqui, ἵνα ἡαὶ ἄλλον κατηχήσω, ut et alias instruam*, faciamque audire et audiendo intelligere: tum haec postremo¹⁶ *communicet autem ὁ κατηχοῦμενο τον λόγον τω κατηχούντι ἐν πάθιν ἀγαθοῖ, is qui catechizatur rerbo*, quique evangelii verbum¹⁷ docetur¹⁸ ei

s) *De vila sua*, cap. LXV: *Αὐτό οἱ πολλά κατηχηθῶ των αργοοῦμενων.*

6) *De flumin.* pag. 418: *Κατηχηθει δε περί τῶν ὑμβεβηχότων.* Iuverit Lucianuni contulisse in *lov.* trag. §. 39.

7) Actt. XXL 21.

8) Chrysostomus explicat *κατηχήθησαν* inquires, *τουτεῦτιν, ἐδιδαχθηθαν, edocti sunt.*

9) Actt. XXI. 24.

10) Chrysostomus pro *κατήχηνται* sufficit *ἰδιδαχθηῖαν.*

11) Lnc. I. 4.

13) Quum Lucas verbo *γράφειν* v. 3. opponat v. 4. verbum *κατηχεῖσθαι*, palam est hoc de institutione adhiberi voce tradita, auribusque suscepta. Apposite ad h. I. Theophylactus: *Προτερον μὲν ἀγράφω ἔε κατήχηθα, ω Θεόφιλε, νυν δέ εγράφω; βοι περιδιδού το ευαγγελιαν, ἀεφαλίζομαι τόν ἕον λογισμόν, ἵνα μή ἐπιλάθηται τῶν ἀγράφω παραδεδομένων. Prius le sine scriptis docui, o Théophile, nunc libi scriptum trado evanye-*

Hum. atque ita mentem tuam munio, ne eorum obliviscatur quae sine scriptis tradita sunt.

13) Rom. II. 18. ubi *κατηχοῦμαι* adhibetur *sine obiecto*, quod idcirco superplendum est.

14) Theodoritus hac utitur paraphrasi: *Τούτων γάρ ἔοι εχεινο (ὁ νόμο) διδάχαλο γεγένηται: illa (lex) namque haec te docuit.*

15) I. Cor. XIV. 19.

16) Gal. VI. 6. Est autem *χοινωνεῖν* in *alicuius societatem venire*, Rom. XV, 27, I. Tim. V. 22; heic vero ut et Philipp. IV. 15. *in fortunae societatem venire*, et inopiam benefaciendo sublevare.

17) Usu obtinuit, ut *λόγον* nomine designaretur doctrina Christiana, quae Actt. XI I. 6. *xar' ἐξοχήν* vocatur *διδασχῆ*.

18) Oecumenio *κατηχοῦμενο est* *διδασχόμενο*, et penes Hesychium legimus *κατηχοῦμενο* ' *διδασχόμενο*, *ααιδενόμενο*, *edoctus, institutus.*

m te catechizat, suoque doclori “% *in omnibus bonis*, neque iis dumtaxat quae ad tuendnni vitam perlinent suppeditis, verum etiam nullo officii ge-eere, nulloque obsequio praetermisso.

635. Quoniam vero receptum passim fuit, ut *duplex* secerneretur *btndi* genus, alterum *introductionis* et alterum *penitioris institutionis*, illerum *παραγωγικόν* et alterum *ἐποπιλόν*, alterum *ἐξωτερικόν*, *external* ac pinguius et alterum *ἐσωτερικόν*, *internum*, *Ισχνόν*, *subtile* et *πνευμιχόν*, *spiritalis*; idcirco *apud sacros ecclesiasticosque scriptores* pariter obtinuit, ut verbo *κατηχεῖν* utraque institutionis ratio significaretur, illaque inprimis qua Christianae religionis initia et evangelii rudimenta con-
(Éueolur.

Et de usu quidem ecclesiastico comperta adeo res est, ut Iosephus Bmghamus scribere non dubitaverit²⁰: „Catechumeni appellabantur a graecis vocabulis *κατηχέω* et *κατήχησι*, quae *generatim* institutionem in rudimentis el incunabulis artis vel scientiae alicuius, sensu autem magis restricto et ecclesiastico institutionem hominum in primis Christianae religionis elementis s^nificant." Falsum sane est, verbo *κατηχεῖν* rationem *generatim* subesse rodus inchoataeque disciplinae²¹; nihil tamen verius quam hac notione in ecclesiasticis monimentis saepissime frequentari²².

Cuius notionis praeclarum quoque specimen exstat in Actis, in quibus I ie Apollonio dicitur²³, οὗτο ἦν κατηχημένο τήν οδόν τον κυρίον, *hic itral edoctus*²⁴ *viam Domini*, et ab Iohanne prodromo vel eius discipulis acceperat, Iesum esse Christum Domini: *et fervens spiritu loquebatur et doththal diligenter ea quae sunt Iesu*²⁵, *sciens tantum baptismata Iohannis.*

I *) In Theodoriti commentario sicuti *κατηχοῦμενο* redditur *μαθητενόμενο*, ita (*wiftdy* redditur *διδάχαλο*.

. **) Origg. *ecclesiast.* lib. X. cap. I. §. L

I **) Falsum hoc esse praeter superiora Hlendlnt quae scribunt Chrysostomus in epist. ad Rom. XVI. 3, et Gregorius nysmoain *Cantic.* horn. XV. pag. 691. opp. T.I.

**) Cf. Suicerum ad v. *κατηχέω* §. II.

**) Actt. XVIII. 25. «

*) Walckenarius ad h. I. notat: «Re-teptae versiones non videntur mentem Lifae expressisse, siquidem participium We poni videtur eodem sensu, quo ver-frequentant scriptores veteres chri-rtiani: apud hos enim qui nondum erant initiati mysteriis religionis, quique ad

sacram caenam nondum admittebantur, vocari solebant *κατηχοῦμενοι*, *catechumeni*. Fuerit itaque Apollonius ille hoc tempore edoctus tantum elementa Christianae religionis. Hinc v. 26. Aquila et Priscilla accuratius ipsi dicuntur explicuisse quae quidem ad illam spectarent.» Immo v. 25. perhibetur Apollonius, ut qui novisset tantum Iohannis baptismata, nec de baptisate a Christo instituto quidquam accepisset.

5i) *ἘδίδαΟκεν ακριβῶ τά περί τού κυρίον.* Atqui mox v. 26. de Priscilla et Aquila subditur: *Προ ελάβοντο αὐτόν, καί ακριβέετερον αὐτῷ ἐξέ9εντο τήν οδόν τοῦ θεού: assumpserunt eum* (Apollonium), *et diligentius exposuerunt ei viam Domini.* Necesse est igitur ut quod

636. Ambigi ergo non potest de ea τοῦ κατηχᾶν potestate, qua institutio exprimitur Christianae religionis primis adumbrata lineis, et lum a Paulo explanata cum memorat *β στοιχεῖα τῇ ἀρχῇ τῶν λογίων τον ἱεον, *elementa initii eloquiorum Dei*, scribens: *Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus*, alque adeo idonei ad alios docendos, cum tamdiu evangelium audieritis, *rursus indigetis* atque iterum vobis opus est, *ut a me* doceamini quae sint elementa exordii sermonum Dei*, prima nimirum evangelii rudimenta 8, quibus maxima et summe necessaria Dei oracula proponuntur; *et facti estis quibus lacte*9* alque exoterica institutione *opus sil, non solido cibo* et acroamatica disciplina adultioribus conveniente. *Omnis enim qui laciis dumtaxat30 primorumque elementorum est particeps, expers est sermonis iustiliae*, ac nondum consequulus est sapientiam31, virilemque cognitionem32 multiformis scientiae Dei: *parrulus enim est*, mente ac doctrina infans33, neque par penitioribus arcanis intelligendis. *Perfectorum autem* quique in Christo ad maturitatem pervenerint34, *est solidus cibus*, inlimiorque notitia, *eorum qui propter habitum* et assuetudinem 35 *exercitatos habent* mentis *sensus 38 ad discretionem boni et mali*.

Periphrases igitur, quibus initialis disciplina totidem veluli coloribus depingitur, sunt τὰ στοιχεῖα τῇ ἀρχῇ τῶν λογίων τον ἱεοῦ, *elementa*

praemittitur, *docebat diligenter ea quae sunt Domini*, de institutione elementari et paedagogica intelligatur. De ea nimirum institutionis forma, quam Cbrystostomus exprimit serm. VI. de Paulo inquiring: Ὁ Παῦλο τοῦ διῶμῶτα κατήχητοι, *Paulus vinclos elementis chrisliams imbuat*.

2e) Hebr. V. 12—14.

17) Supplevimus ἰλλειψιν a me. Similis loquutio habetur L Thess. IV. 9, et eadem sed plena I. Thess. L 8.

,s) *Elementa prima* more hebraico dicuntur *ra Oτοιχεῖα τῇ ἀρχῇ elementa principii*, ubi illud ἀρχῇ est ἐξηγητικόν. Porro *elementa prima, initialis institutio, κατήχηΟι* et eodem recidunt.

22) De comparatione doctrinae cum cibo disserit praeclare Carpzovius ad h. I. Quemadmodum vero sunt infantes corpore, ita infantes sunt animo; et quemadmodum sunt corpore adulti, ita adulti sunt animo. Priores nutriuntur lacte,

sed posterioribus praebetur *orepea τροφή, validus cibus*, qui I. Cor. III. 2. vocatur *βρώμα*. Cf. I. Petr. II. 2.

3°) Lactis quo recens nati aluntur, meminit quoque in epistola Barnabas §.VL

31) *Sermo iustitiae est orepsâ τροφή, validus cibus*, qui mox audit τελιώτη, *perfectio*, et LI. Petr. II. 21. dicitur ἡ οδὸ τῇ δικαιοσύνη.

22) Ephes. III. 10.

33) I. Cor. III. 1. coll. XIII. 11.

34) Perfectos in Christo describit in sexto *Stromatum* Clemens alexandrinus, a quo dicuntur *οι τήν γνωϋτικήν χιSra ἰλλ.ηφοτε*.

35) Insignis est *habitus* descriptio penes Aristotelem in *Categoriis*, ut sit *ἰτά-3εθι διὰ χρόνον πλήθο δυμπεφυϋιωμίνη, dispositio oh temporis diuturnitatem nitins infixa*.

36) Sunt τὰ αἰο&ητήρια proprie ὄργανα τῇ αἰο&ήσεω, et heic ipsam τήν αἰϋδην significant.

priowl' *divinorum oraculorum* et evangelii: γάλα, *lac*, cui στερεά πρωγη, *Mu* *cibus* opponitur: άπαρία λόγου δικαιοσύνη , *imperitia perfecti ser-*
Mw explelaeque doctrinae: el eruditio τών νηπίων, *parvulorum* propria
K longe dissita a sapientia τών τελείων, *perfectorum*, qui *propter habitum*
sc animo comparati sunt, ul bona a malis facile secernant.

637. Pergit apostolus, el eamdem formam initialis institutionis ex-
piliens scribit *8: *Quapropter* ne diutius maneatis mente parvuli el lacte
Htriendi, *intermittentes inchoationis Christi sermonem*, elemenlaremque
ftciplinnin ac veluti tyrocinium de Christo eiusque doctrina 3 °, *ad per-*
ftclimem feramur, incitatoque cursu 4 ° persequamur 4l σόγιαν έν μυστη-
«w, mysticam sapientiam, σοφίαν έν τοί τελείοι , sapientiam quam inter
perfectos loquimur, et λόγον δικαιοσύνη , sermonem iustum suisque expletum
«TIIH eris, *non rursus iacientes fundamentum poenitentiae ab operibus mor-*
tuu, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinae, impositionis quoque ma-
wim, resurrectionis mortuorum et iudicii aeterni. Scilicet non ea iterantes,
que utpote spectantia ad fundamentum Christianae disciplinae, iampridem
Vicistis, cuiusmodi sunt doctrina *de poenitentia* 42 peccatorum quae animum
iila privant, *de fldeiz* in Christo el per Christum Deo praestanda, *de ba-*
*pliimo*4l quo exterius abluti interius regeneramur, *de impositione manuum* 45
qu superna dona erogantur, *de resurrectione ex mortuis* 4 6 qua spes erecta
Weilur, *deque iudicio aeterno* 4 7 quo mali poenis, boni vero praemiis num-
quam desituris afficientur.

Ratio itaque initialis disciplinae huc redit, ul ea sil dicaturque tum
i/jj'ος τη αρχή του Χρίστου, *dementaris eorum sermo quae ad Christi*

K) Cf. Suicerum ad v. ύτοιχείον.

H) Hebr. VL 1—3.

n) Sicuti superius τοί τελείοι orpo-
i tttaotor οί χρείαν έχοντε του διδάβχε-
l fiat ra Οτοιχεία, ita heic λόγο τη άρ-
ή; opponitur τελειότητι, tyrocinium ma-
critati doctrinae.

l.) Haec est vis phrascos φέρεβθαι
ttiri, quae significat rem aliquam cu-
pide persequi, impenseque sectari.

<') I. Cor. II. 6—7.

«) Quae praeire Actt. 11.31. baptismum
debebat. Porro non heic solum, verum
»liam cap. IX. 14. peccata dicuntur νεχρά
>řa, cui formulae respondet tum ea qua
Ephes. II. 1. peccatores dicuntur νεχροί,
!im ia qua Rom. VI. 23. stipendium pec-
cati dicitur θάνατο . Scite Clemens

alexandrinus in V. *Stromatum: diô xai*
εν rrj βαρβάρω φιλούοφία νεχρον xa-
λουΟι του έχπεοόντα τών δογμάτων, xai
χαθυποτάζαντα τόν νονν τοί πάθεϋι
τοί ψυχιχοί .

«') Actt. VIII. 37.

44) De variante huius loci lectione
conferendi sunt critici.

45) De hoc ritu, eiusque virtute agitur
Actt. VIII. 17—19, XIX. 6. I.Tim.IV. 14.
et II. Tim. I. 6.

46) Ioh. V. 25. coll. 1. Cor. XV. 16 —
29 — 52.

47) Quum ad omnes homines referatur
χρίοι , *iudicîum*, propterea sumitur in
utramque partem, quemadmodum etiam
Matth. XV. 31 —46. coll. Hebr. IX. 27.

doctrinam pertinent, tum 49 *θῆκελίον*, *fundamentum*, cui ex ordine incumbunt quae cognosci ac teneri debent *de poenitentia*, *de fide in Deum*, *de baptismo*, *de impositione manuum*, *de resurrectione ea' mortuis*, *deque iudicio sempiterno*, *irretractabili et in perpetuum valituro*.

638. Explanata *τον κατηχεῖν* vi ac ratione, pronum foret de potestate decernere, quam ducta ex eo stipite nomina *τον κατηχουμένου*, *κατηχητοῦ* κα'ι *τη κατηχησεω* prae.seferunt. Sed quoniam ab instituto nostro, plus quam par sit, discederemus, si quae *ad catechetus et catecheses* spectant, accuratius persequeremur; contenti idcirco erimus nonnulla indicasse, ut continuo quae ignorari de *catechumenis* non debent, diligentius efferamus.

Itaque *catechistam*, credilumque eidem officium praeclare describit ementitus Clemens in litteris ad Iacobum datis inquires 49: „Qui alios in religione instituunt, ipsi prius instructi alios instruant, quia de hominum anima agitur. Oportet quippe ad multas discentium sententias et voluntates aptari eum, qui verbum Dei subministrat et docet. Sic ergo necesse est catechisla valde doctus, irreprehensibilis, maturus et perspicuus, sicut ipsi probabilis fore Clementem post me catechistae officio functurum.¹⁴ Et mox inita ecclesiam inter navimque comparatione subdit 50: „Similis namque est lotus ecclesiae status navi magnae⁵¹, quae per validam tempestatem fert viros diversorum locorum, unam quamdam boni regni civitatem incolendi cupidos. Sil ergo vobis dominus navis Deus, et assimilantur gubernator quidem Christo, proreta episcopo, nautae presbyteris, praefecti laterum diaconis, nauslologi⁵¹ catechistis, vectoribus universa fratrum multitudo, mari mundus/

k 4S) Eadem *του θεμελίου*, *fundamenti* appellatione ornatur catechetica institutio L Cor. III. 10 — II.

°) Clementis epist. I. ad Iacobum n. 13: *Οἱ κατηχούντε , πρώτον κατηχηθεντε κατηχήτωσαν ὅτι περί ψυχὴ ἀνθρώπων τό εργον. πρό γάρ τὰ πολλά τῶν μανθανόντων γνώμα συναρμόζεσθαι δει τόν τῶν λόγων υφηγητήν. πολυμαθή οὖν, καί ἀνεπίλεπτον, πέπειρόν τε καί δήλον τόν κατηχούντα εἶναι δει, ὥ αυτοί εσεσθαι Κλήμεντα μετ' ἐμέ κατηχεῖν μέλλοντα.*

5°) Ibid. η. 14: *Ἐοικεν γαρ ὁλον τό πράγμα τή ἐκκλησία νηί μεγάλῃ, διὰ Σφοδρού χειμῶνα ἀνδρα φερούβη ἐκ πολλῶν τόπων ὄντα , καί μίαν τινά αγαθή βασιλεία πόλιν οἰκεῖν θέλοντα , εστω μεν οὖν ὑμῖν ὁ ταύτη δεσπότη Θεός , καί παρεικάσθω ὁ μεν κυβερνήτη Χριστῷ, ὁ πρωρεὺ ἐπισκόπῳ, οἱ ναύται πρε-*

Σβυτέροι , οἱ τοίχαρχοι διακόνοι , οἱ ναυτολόγοι τοί κατηχουσιν, τοί ἐπιβάται τό τῶν ἀδελφῶν πλήθο , τῷ βυθῷ ἰκόμο .

51) Eadem comparatio adhibetur ὁση-stitut. Apostolic. lib. II. cap. LVII., quod inscribitur: *Λιατύπωσι ἐκκλησία καί κλήρου, καί τί εκαστο ἐπιτελεῖν ὀφθαει των συναθροιζόμενων κληρικῶν η λαϊκῶν ἐν τή συνάξει. Descriptio ecclesiae et cleri, et (piid facere debeat unusquisque clericus vel laicus in synaxi congregatus.*

Apud Hesychium vocabula sunt eiusdem potestatis *ναυσθλούν*, et *ναυτολογεῖν*. *ναυσθλωσάμενο* et *ναυστολογησα*, *ναυσθλον* et *ναύλον*. Erant vero *ναυστολόγοι* sive *ναυτολόγοι*, qui in prora constituti tum navim intrantes recipiebant, tum de naulo cum navigaturis paciscbantur.

639. Cum hac autem descriptione duo maxime conserta sunt, quoniam
iJeniQiest, ad obeundum catechislae munus nonnisi insignes probatosque viros
ftse delectos. Alque ita fieri omnino debuisse tradit Lactantius his verbis 5 a :
.Homines literati si non fuerint ab aliquo perito doctore fundati, minus cré-
erai Assueti enim mollibus et politis sive orationibus sive carminibus, divi-
ūTum litenirurn simplicem communemque sermonem aspernantur.“ Non
ifier vero fieri consuevisse, iis comprobatur quae de Panlaeno, Clemente,
ftigene, Heracla, et Dionysio alexandrinae ecclesiae catechistis Eusebius
rrat*4. Iis deinde comprobatur, quibus in Aposloiiicis Constitutionibus
ascitur””: „Qui erit catechumenus, per tres annos catechesi informetur;
pod si studiose se gerit et rei desiderio tenetur, admittatur: quia non
tempus sed vitae institutum perpenditur. Qui docet, quamvis laicus 5 6 sit,
sedo peritus in sermone ac morum probitate ornatus, doceat: *erunt* enim
aww *a Deo docti* 57.“ Atque iis tandem comprobatur e quibus novimus, vix
cos quam clericos ad catechistarum munus fuisse evectos. Quod sane per-
Fpcuum est tum ex Cypriani verbis58: *Optatum inter lectores audientium
inorem constituimus*; tum ex Augustini libro *de catechizandis rudibus* 5 °,
spem rogatus a Deogralias diacono Carthaginensi idcirco conscripsit, ut
(*filium usui esset*; tum ex vulgato Dionysio60, qui presbyteris delatum
senus catechizandi gentiles testatur.

640. Alterum succedit cum superiori descriptione consertum, cate-
àistarum nomine *quoscumque* venisse *doctores*, neque illos satius qui prima
ndimenta traderent, quam qui susceptam institutionem expolirent et ad suum
Istigium adducerent. Quae quidem nominis potestas sicuti aptissime con-

”) *Div. instituti*, lib. VI. cap. XXI.

”) H. E. lib. VI. capp. III — V — X —
i III11.

”) *Constituit. Apostolic*, lib. VIII. cap.
IIII: *Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι, τρία ἐτη
πιτχυνέτω' ἡ δὲ Ὀπονδαίω τι ἦ, καὶ
ΚΗσανῆς περὶ τὸ πρᾶγμα, προ δεχέο&ω'
ἐν εἰς ὁ χρόνος , ἀλλ' ὁ τρόπος κρίνε-
ται ὁ Μάρκων, εἰ καὶ λαϊκὸς ἦ, ἐμπει-
ῖαι τὸν λόγον, καὶ τὸν τρόπον Θεμνὸς ,
ἡ δὲ εἰς ἀττ' εὐθύνεται γὰρ πάντες διδάκτοί
fin.*

*) Cum his quae de facultate traden-
catecheseos *laidis* facta decernun-
iuerit componere quae habentur
i^dEusebium H. E. lib. VI. cap. XIX.,
Iwaem epistt. LXII—LXIII., patres sy-
Mdi carthag. IV. can. XCVIH., episcopos

trullanos can. LXIV., Niconem monachum
in *Pandecte*, cap. VIII., et in *Capitula-
ribus*, addit. IV. cap. XIX.

57) Ioh. VI. 45.

58) Epist. XXIV. al. XXIX.

49) Digna est quae consulatur de eo-
dem argumento scripta a Gregorio nys-
seno oratio catechetica.

6°) *De ecclesiast. hierarch*, cap. II.
Ceterum *de catechistarum officio* accu-
rate loquuntur Binghamus, *Orig. eccle-
siast.* lib. III. cap. X; et IVIartenius, *de
antiq. ecclesiae rit.* lib. I. cap. I. art. V.
Ad catecheticas vero scholas quod attinet,
adiri possunt tum Binghamus idem lib.
VIII. cap. VII. §. XII., tum Gottefridus
Keuffel in hist, originis ac progressus
scholarum inter Christianos.

gruit cum insita *τον χατηχήν* amplitudine, ita loquendi usu praeclarissime confirmatur. Ut enim missa faciam quae ad priorem sensum cumque vulgatissimum pertinent posteriori haec suffragantur quae Hieronymus scribit *): „Gregorium nazianzenum el Didymum *in Scripturis catéchistes habuif* antecessores nimirum ac magistros, quibus facem praeferentibus Christiana sapientia informarer. Quo pariter sensu Petrus de Clemente sibi in episcopatus munere successuro ait @3. *fore ut post se eatechistam operet*. Quem porro eatechistam? elementorum ne tantum, an totius Christianae disciplinae? Eorum omnium arbitrator, quibus evangelica doctrina comprehenditur.

641. Duplici significationi, quae *catechistae* vocabulo subiicilur, duplex respondet significatio, qua *catecheseos* nomine effertur tum prima adumbrataque institutio, tum altera, suisque numeris absoluta.

Utriusque catecheseos speciem formamque exhibet Paulus inquires“: *Secundum gratiam Dei quae data est mihi*, proque apostolalus munere divina mihi largitate collate*5, *ut sapiens architectus fundamentum posui*, atque prima vobis, o corinlhii, Christianae disciplinae elementa tradidi *alius autem superaedificat*, inehoatamque institutionem provehit, amplificat, perficit: *unusquisque autem rideat quomodo superaedificet*, quum enim opus sil aleae plenum elementa Christianae doctrinae ad suum culmen adducere, prospiciendum sedulo est ne consilio, modo, sludioque peccetur. *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum est*, ac nemini prorsus licet87 alio ex capite ordiri, quam illud sit 68 e quo ego docendi

*) Ad hunc sensum stabiliendum faciunt tum quae Augustinus Touttee diss. II. de catechesibus s. Cyrilli cap. IV., et Cangeius in gloss, ad scriptt. med. et inf. graecitatis, v. *Κατηχητή*, collegerunt: tum quae habentur apud Theophanem an. VI. Constantini liliu Irenes, et in catalogo allatiano officiorum ecclesiastico-Πίη his verbis: *Ο κατηχητή κατηχέζει παντα τοῦ εἰ ἐρχομενου εἰ τήν ορθόδοξον πίστιν, ἵνα τό ἅγιον βάπτισμα δέχωνται*.

·’) Epist. LI.

3) Pseudo-Clemens epist. I. ad Iacobui n. 13. *Μετ’ dpi χατηχεῖν μέλλοντα*. Eodem spectantia dabit Origoes con. Celsum lib. Ili. n. (i0. pag. 487.

84) I. Cor. III. 10—12: *Κατά τήν χάριν τοῦ θεοῦ τήν δοθεῖσαν μοι, ὡ σοφὸ*

ἀρχιτέκτων, θεμέλιον τέθεικα’ ἄλλο λί ἐποικοδομεῖ” ἕκαστο δέ βλέπew, πὰ ἐποικοδομεῖ. θεμέλιον γάρ ἄλλον οὐῖ; δύνεται θεῖναι παρά τόν κείμενον, ὁ εἴττω Ἰησοῦ Χριστό.

@5) Rom. XII. 3—(i. coll. Gal. II. 9, Ephes. III. 2. idem ac *αποστολή εκ χάριτο τοῦ θεοῦ δοθεῖσά μοι*.

*6) Integra plcnaque institutio confertur cum aedilicio suis partibus expleto, et prima rudimenta *fundamenti* titulo insigniuntur.

8T) Verbum *δύνεται, potest*, heie valet *εξεστι, licet*, quo sensu pariter sumitor Matth. IX. [5, Luc. V, 21.

e”) Scite moilet, ostenditque Valckenarius, particulam *παρά* post *ἄλλο* non secus ac post comparativum, reddi oportere *quam* vel *praeter*.

Λῖθ feci, *quod est, Icsus Christus* ι’“, fesurn videlicet esse Christum 70, ■dim Domini, nobisque nnice datum, ul in ipso et per ipsum salutem asse- gjoer. Quemadmodum igitur *initialis catechesis* a Paulo dicitur *Oepe/tog, Ivdmentum*, ita eiusdem *expolitio* atque *per gradus perfectio et abso- hlo* vocatur *tooixoSùpqtnq, inaedificatio et superstructio*.

642. Iamvero sicuti passim occurrunt exempla71, quibus *catecheseos* gwio expressa comprobetur institutio, quam Paulus *fundamentum* dicit, csmque Clemens alexandriius nuncupat72 *lac quoddam ac veluti primum cMae alimentum*: ita neque exempla desunt, quibus plenior disciplina titkni designata nomine ostendatur. Profecto Theodorus studita catecheseon s-nine inscripsit ethicas ad monachos exhortationes, et Cyrillus hierosolyliinus catecheseon titulo perinde insignivit tum octodecim sermones ad hiandos7’, lum quinque sermones ad neophytos71.

Alia praesto forent quae sive *de tempore el loco* habitae calecheseos, *m de forma catecheseon propria* opportune dicerentur; haec tamen omnia .loreo seponimus, quod ab aliis luerint diligenter expensa75, quodque no- gram iam sit *ad ipsos catechumenos* orationem convertere.

643. Ut igitur ab ipsa nominis ordiamur potestate, de illa sic habet kdorus ■6: „Catechumeni sunt qui primum de gentilitate veniunt, habentes o.’ynlatem credendi in Christum.“ Et alibi de catechumeno subdit77: .Graece auditor interpretatur vel instructus, pro eo quod adhuc doctrinam Mei audii, nondum tamen baptismum percepit.“ Similia tradunt Magnus se- Mensis archiepiscopus7fl, Theodulphus aurelianensis 79 el Leidradus lug-

”) Talis est lectio, quae instrumen- ta·, lestiuniqic auctoritate demon- vnter.

■¶ Incisum, ο/ ε0πιν Ἰησοῦ Χριστό, ifte resolvitur, ὁ ἐστιν, Ἰησοῦν εἶναι vtyufrov. Cf. Actt. VIH. 5—37. et tCor. II. 2.

*) Pamphilus martyr in expositione uptoin ex actibus apostolicis *catecheses* pellat Petri ad iudaeos conciones, quae erontur Actt. II. 14, IV. 8, X. 28. Eo- a pacto loquuntur Origenes, *exhortât, d martyrium*, n. 17. pag. 284: Cyrillus ’nwlymitaniis, catech. XVII. n. 26; Peodorus lector ecl. IL; Theophanes ad a.XIX. Constantii, et Balsamon opusc. *kwtuo patriarchae*.

■^Stromat. lib. V. pag. 570: *Γάλα*

μεν ἡ κατήχησι, olovei πρώτη ψυχή τροφή, νοηθήσεται.

73) Unusquisque inscribitur, *κατήχησι φωπιζόμενων*.

74) Horum titulus est, *κατηχητικοί λόγοι πρό τοῦ νεοφώτιστου πέντε*.

7i) *Dies catecheseos, κατηχήσεω* ἡμέ- ραι recensentur a Balsamone in opusc. *de incenso patriarchae*, illarum vero *locus* exquiritur a Valesio ad Eusebii lib. VI. cap. XIX. Supereat catecheseon *forma*, quae praeclare describitur tum ab Augustino, *de catechiz. rudibus* capp. XVI—XXVI. nn. 24—52.; tum ab Alcuino epist. VII. ad Carolum magnum.

*) *De eccles. offic.* lib. II. cap. XX.

Origg. lib. VIII. cap. XIV.

·.) Tract, de baptismo.

Ibidem.

dunensis inquires80: „Qui baptizandus est, prius instruatur fide, hoc enim est catechumenum esse, id est instructum; catechizare est instruere.*.“ Consonant glossae biblicae, in quibus *κατηχούμενο* redditur *διδασκόμενο* ; atque ipsi pariter consonant Cabasilas 88 et Balsamon88, cuius haec sunt verba: „Catechumeni dicuntur, qui ad baptismum praeparantur/ Neque aliter Theophylactus. qui enarrans verba84, *quotquot- autem receperunt eum, ait*85: Multi recipiunt quidem eum per hoc, quod solum credunt, quales sunt qui dicuntur catechumeni, non autem facti sunt filii Dei, potestatem autem tunc habent, cum voluerint baptizari et hanc gratiam consequi, adoptionem inquam in filios.“

Vis igitur et catechumeni significatio eos complectitur omnes, qui aliquo fidei lumine perfusi, quum Christo eiusque ecclesiae adiungere nomen vellent, tamdiu christianis elementis initiabantur, quamdiu baptismi aquis regenerarentur. Idcirco autem hoc temporis intervallo *catechumeni* appellabantur, quod id totum *ἐν τῷ κατηχεῖν, in iisdem erudiendis fingendisque* adhiberetur.

644. Ceterum prisco latinorum more obtinuit, ut qui in hoc degebant stadio, quique praemonstrati censebantur tum a coeco nato 86, cuius oculos antea luto Christus linivit quam ad aquas Siloe illum mitteret, tum a baptizatis ab Iohanne prodromo baptismo poenitentiae87, non *catechumeni* modo appellarentur, verum etiam aliis diversisque nominibus insignirentur. Dicebantur enim modo88 *noritioli, rudes, incipientes et tirones Dei*, quod divinis mysteriis primum initiarentur, christianaeque militiae nomen darent:

50) De sacramento baptismi ad Carolum magnum cap. L

51) Cf. Hincmarum rhemensem, in capitulis ad presbyter, cap. III; et Rathe- rium veronensem, in synodica ad presbyteros.

52) Exposit. Missae cap. XXIII.

53) Ad can. XVII. concilii laodicensi: *Κατηχούμενοι λέγονται, οἱ προ τὸ βάπτισμα ετοιμαζόμενοι.*

54) Ioh. I. 12: *Ὅσοι αὐτὸν ἔλαβον αὐτόν.*

55) *In Ioh. I. 12: Πολλοὶ λαμβάνουσιν αὐτόν ἀπὸ τοῦ πηλὸν μόνον, οἱ οὖν οἱ λεγόμενοι κατηχούμενοι, οὐπω ὅτι ἐγενοντο τέκνα Θεοῦ ἔξουσίαν μεντοὶ γε εἶναι, εἰ βούλοιντο βαπτισθῆναι, καὶ ταύτην καταζωογονεῖν τὴ χάριτι, τὴν οὖν Θεοῦ φησὶ.*

56) Videsis Rhabanum Maurum de hac catechumenorum figura scribentem lib. I. *de institut. clericorum* cap. XXV.

57) Hanc posteriorem figuram proponit Isidorus hispalensis, lib. II. *de offic. ecclesiast.* cap. II. inquires: „Puto autem omnes a Iohanne baptizatos in poenitentia, catechumenorum praetulisse figuram/

58) Cf. Augustinum, *de synb. ad catech.* lib. II. cap. I., Hieronymum epist. I., et Tertullianum *de poenitent.* cap. VI.: »Quidquid ergo mediocritas nostra ad poenitentiam semel capessendam et perpetuo continendam suggerere conata est, omnes quidem deditos Domino spectat, ut omnes salutis in promerendo Deo petitores, sed praecipue novitiolis istis imminet, qui cum maxime incipiant divinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantiae adhuc recentis nec perfectis luminibus incerta reptant (supplementum) et dicunt quidem pristinis renuntiare et poenitentiam assumunt, sed includere eam negligunt,“

1) *audientes, auditores, novaeque vitae auditores*, quod christianae religionis rudimenta audirent, novumque vitae genus sibi ineundum proponerent: el modo 90 *catuli adhuc infantiae recentis, discipuli el parvi novi- p christiani*, quod christianae disciplinae magistris operam darent, et so- cibo nondum pasti, elementaris doctrinae lacte nutrentur.

DE CATECHUMENORUM CLASSIBUS

645. Illud porro haud fmslra quaeritur, *uno ne, an multiplici satius, idint yradui/ue catechumeni comprehenderentur.*

De qua sane quaestione neque olim fuit, neque nunc est una eodem- eruditorum sententia91. Priscis namque latinis et graecis communis ioc catechumenorum *in duas classes* partitiō, quam e latinis commemorant Iodorus9*, Rhabanus 93 et Leidradus lugdunensis inquires 94 : „Differt sane jler catechumenos et competentes. Catechumeni itaque sunt qui primum fecgentilitate veniunt, et habentes voluntatem credendi in Christo, audiunt rerbum fidei, sed nondum appellantur fideles. Competentes autem sunt, qui κ post doctrinam fidei, post continentiam vitae, gratiam Christi 9 5 percipere xrinant. ideoque appellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes. 6

Neque aliter graeci canonum interpretes Matthaeus Blastarius 9 6, Alexius Aristenus97, Zonaras 98 et Balsamon qui sic habet99: „Duo sunt ordines alectbomenorum. Alii enim nuper accesserunt, et tamquam *imperfectiores*, p! Scripturarum divinorumque evangeliorum *auditionem* statim exeunt;

70) Apud Tertullianum I. c. et *de prae- uipit.* cap. XLI., Cyprianum epistt. XIII -WF., auctorem tractatus de baptismo wticorum, collationem carthaginien- mom donatistis, Albinum Flaccum *de l.r.offic.* cap. XIX., Rhabanum Maurum *de MiM.cleric.* cap. XXVI. et praeter Theo- mchum aurelianensem, Leidradum lug- kaeasem, aliosque de baptismo tracta- Ropertum taitieosem, *de div. offic.* O. cap. XVIII.

u) Testes sunt Tertullianus I. c., Nicetas Asiates, *de orthodoxa fide*, lib. II., et réa baptismi secundum usum aetbiopum.

n) Conferri possunt quae scribunt Can- io utroque glossario, Suicerus in *Tfagvro* ad v. *κατηχούμενο* , Bevere- reid can. XIV. nicacnum, Cardinalis *ini. rerum liturgie*, lib. I. cap. XVI.; Meamus, *origg. ecclesiastic*, lib. X. ; II.: Vicecomes, *de antiquis baptismi*

ritibus, lib. II. capp. II. seqq.; Martenius, *de antiquis ecclesiae ritibus*, lib. I. cap. I. art. VI; et Touttée, *de catechesibus s. Cy- rilli*, diss. II. cap. IV.

De div. officiis, lib. II. cap. XXI.

93 *De instit. cleric*, lib. I. cap. XXVI.

De sacramento baptismi, cap. I.

Gratiam Christi vocat ipsum ba- ptismum , quo regniti ad filiorum ad- optionem provehimur.

86) Ad can. V. neocaesariensem.

97) Ibidem.

98) Ibidem.

99) Ibidem: *δύο τάξει τῶν κατηχου- μένων εἰβέν. οἱ μὲν γὰρ ἀρτι ,προ ἔρχον- ται, καὶ ὧ ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρό- ασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν ῥείων εὐαγγε- λίων εὐδῶ ἐξιστασιν οἱ δὲ ἤδη προ ἡλ- ᾶον, καὶ γεγονῶσι τελειότεροι, ὁδὲν καὶ τὴν εἰς τοῦ κατηχουμένοι εὐχὴν ἀνα- μένοντε , τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ.*

alii vero iam pridem accesserunt et *perfectiores* facti sunt, unde *et orationem* quae fit supra catechumenos expectantes, in ea *t/enu flectunt*." Consentiant duo scholia, alterum penes Harmenopulum 10°, el alterum in codice amerhachiano ad canonem quintum neoeaesariensem, quod his verbis effertur 101 : ..Catechumenos vocat fideles, qui baptismum suscepturi sunt. Eorum autem duae sunt species. Nonnulli enim modo accedunt, quapropter *ut imperfectiores* post Scripturarum et divinorum evangeliorum *auditionem* protinus egrediuntur: alii autem antehac venerunt, et *perfectiores* iis qui modo accedunt, facti sunt, quare etiam illi *ad orationem usque* pro catechumenis faciam manentes, in ea peragenda *genuflectunt*."

646. Sicut ergo solemne fuit, ut catechumeni dicerentur qui certis prope gradibus ad baptismum contenderent; ita rata ex aequo fuit eorundem *in duas classes* partitio, quarum prima *ἀτελιότεοοι* , *imperfectioribus*, iisque *ἀκνωομῖνοι* , *audientibus* constaret °2, posterior vero «Aaorcboe,

IG0) Epit. can. sect. V. tit. III.

Io1) Apud Beveregium in notis ad λέγει πιστοῦ βαπτίΞεσ^αι μέλλοντα*. δὺο δε τοῦτων εἶδη* οἱ μὲν γάρ ἀρτι προ·έρχονται, διό καὶ ὡ ατελέστεροι μετὰ την ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν &είων εὐ·αγγελιῶν εὐ\$ῦ Ιαιασιν οἱ δὲ ἤδη προ·ήλ^ον. καὶ γεγόνασι τελειότεροι τῶν ἀρτι προ·ερχομένων, ὁ^εν καὶ την ἐπὶ τοῖ κα·τηχομῖνοι ευχήν αναμένοντε , τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. Quibus conferri debent, quae habentur in διδασκαλία περί μετάνοια Χρύσανθον πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου τοῦ ἀγιωτάτου, ἀποστο·λικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱε·ροσολύμων ρ. 87: Πρό· τοῦτοι πρέπει νὰ ἡΕεῦρωαεν, ὅτι οἱ κατηχοῦαενοι Ιοῖ ὅποιοι καὶ προ·ήλυτοι ἐλέγοντο) ἤσαν διττοῦ γένου , ἄλλοι οἱ τὸ γόνυ κλίνοντε . οἱ καὶ τελειότεροι, οἱ ὅποιοι καὶ ὅταν ἐξε·φωνεῖτο τὸ, ὅσοι κατηχοῦμενοι προέδ&ετε, ἐτήρχοντο· καὶ ἄλλοι ατελέστεροι, οἱ ὅποιοι ἐΕήρχοντο καὶ αυτοῖ μετὰ τήν ἀνάγνωσιν τῶν &είων εναγγελίων.

[01) Hos Origenes vocat modo quidem (in *Ierem.* horn. XVIII. n. 8· coll. horn. IV· n. 1. in *losue*) ἀκούοντα , et modo (*con. Celsum* lib. III. n. 51·) ἀχ·οατά , illo·Himque characterem praeclare describit,

dum Christianorum et philosophorum oeconomia mutuo eollata ait: »Οἱ μὲν γάρ δημοσία διαλεγόμενοι φιλόσοφοι, οὐ οἰ·λοκρινούσι τοῦ ακοῦοντα · ἀλλ| ὁ βου·λόμενο ἴστηκε καὶ ακοῦει, χριστιανοὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτοῖ . προβασανίσαντι τῶν ακοῦειν σφῶν βουλομενων τὰ ψι·χά Λ καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῖ προεπάσαντχ, Ἰπάν δοκῶσιν αὐτάρκω οἱ ἀκροαταί, πρὶν εἰ τὸ κοινόν εἰ ελ^εῖν, ἐπιδεδωκέναι πρόι τὸ &έλειν καλῶ βιούν· τὸ τηνικάδε οἰ·τοῦ εἰ ἀγουσιν, ἰδία εἰεν ποιήσαντε τάγμα τῶν ἀρτι ἀρχομένων, καὶ εἰ ἀγομίνων, καὶ ογδέπω τὸ σῶμβολον τοῦ ἀποκεκα·SārSat ἀνειληφότων· ἕτερον δε τὸ των κατὰ τὸ δυνατόν παραστησάντων εαυτῶν τήν προαίρεσιν, οὐκ ἄλλο τι βούλεσθαι, ἢ τὰ χριστιανοὶ δοκοῦντα. Philosophi namque publice verba facientes non se·ligunt auditores, sed adstat quisquis vult et audit. Christiani vero ante omnia per·tentant quoad licet animas eorum, qui ipsos audire cupiunt, et privatini illas in·formant; atque cuin auditores illi, antequam in coetum admittantur, satis io vo·luntate honeste vivendi profecisse videntur, tunc tandem illos recipiunt, distinctis ordinibus, altero eorum qui recens in·ceperunt nuperque admissi sunt, nec·dum symbolum purificationis acceperunt:

frfttliores, tv/opfvovg, *orantes*, γόνυκλίνοντα γ *genuflectentes* el ουναι·nxHrtç, *competentes* complecteretur.

Scite Boverogius °08 qui enarrans canonem decimum quartum nicae·ιβη|*4, de catechumenis ait: „Horum *duo* fuisse *genera* ex hoc ipso ca·rae demonstrari potest, alios nimirum *ἀκρωομῖνον* fuisse, alios *εὐχομέ·mç*. Heic enim decernitur, ul siquis catechumenus lapsus sit, Iribus ille nais sit inter *ἀκηοωμ^νον* , *audientes*, postea autem *ev/frat*, *oret* cum ca·lā·hunienis, videlicet *orantibus*, qui etiam *γονυκλίνοντε* , *genu flectentus* vo·ciolur a concilio neocaesariensi 105. In quem canonem omnes scholiaslae106 huc catechumenorum in duas classes distributionem agnoscunt et explicant. Jotumllos enim observant catechumenos nuper accessisse ac proinde *imper·fttliores esse*, qui propterea *κατηχοῦμενοι ἀκροῶμενοι*, *catechumeni au·ifliles*101 merito appellentur, quibus nihil amplius quam audire permissum est; alios autem iampridem accessisse ac proinde *perfectiores* evasisse et

ūero eorum, qui pro viribus se compro·Umnt id habere propositum, ut nihil ve·Eat oisi quae Christianis placeant.*| ,n) Pag. 80.

IH) Περί τῶν κατηχομένων καὶ πα·ρτεῖέντων, Ἰδοίε τῇ ἀγία καὶ μεγάλη ἰλοῦα, ὡ τε τριῶν ἐτῶν αὐτοῦ ἀκρω·@w| οῦνον, μετὰ ταντα εὐχεσ^αι μετὰ w κατηχομένων.

V5) Can. V.

,H) Idem affirmant tum Cangius in ffcss. graecit. his verbis: >,Duae porro mot των κατηχομένων τάξει , altera w γόνυ κλινόντων, eaque τελειότερα, itéra twp ἀκρωομένων, ἢ ἀτελεστέρα tofi Leo Allatius in dissert. de Narthece, H?·31. seq.

Ac haec diaconi verba {Constituti. Ifiitolic. lib. VIII. cap. V.), ^9 τι τῶρ ἀfiuutviüv, μή τι των ἀπιστων, ne quis adiintium, ne quis infidelium, quae rox τῇ διδασκαλία λόγον, post helrinae sermonem alta voce atque ex·«Lm e loco proclamabantur, monet Co·•Jerios: «Et cap. XII. 'ν iùSùr ὁ διάκο·η Νῖγρ· μή τι τῶν κατηχομένων' μή wrwF ακρωοιένων' μή τι τῶν ἀπιστων· η η τῶν ἱτιροδόζων. Apud Clirys·ftaom horn, de filio prodigo: τῶν λει·τ··ργῶν τῇ 3iia Ἱερουργία , ἐν τῇ ἐκ·

κλησία περιτρεχόντων καὶ βοώντων' μή τι τῶν κατηχομένων etc. Vox autem ἀκροῶμενοι ex usu scriptorum ecclesia·sticorum significat tum omnes eos qui·bus placebat verbum Dei lectum vel prae·dicatum in ecclesia audire, nec licebat mysteriis interesse: tum catechumenos generatim sumptos pro omnibus iis qui Christianam religionem ambiebant, etsi nomen ecclesiae nondum dedissent: tum catechumenos proprie dictos, ad quos missa catechumenorum pertinebat: tum denique poenitentes in auditione, quae est secunda poenitentiae statio, positos. Sed heic in primo sensu acceperim, quem·admodum et canone laodiceno V. a grae·cis interpretibus non intellecto: Περί τοῦ μή δεῖν τὰ χειροτονία ἐπὶ παρουσία ἀκρωομένων γίνεσ5·αι. Oiiod non oporteat ordinationes sub conspectu audien·tium celebrari. 'Ακρωομένον etiam con·cilii nicaeni non intellexit Rufinus, sua·que versione alios in fraudem egit, Ce·terum latinis *auditores et audientes* sunt catechumeni sive *perfectiores* sive *im·perfectiores*, iuxta illud tractatus de non rebaptizandis semel tinctis, quem Rigal·tius in observait, ad s. Cyprianum edidit pag. 136. *vel audiens aut audire inci·piens*."

baptismo aptiores, qui idcirco *orationem* quae fit super catechumenos, expectabant, et dum ea recitaretur, genua flectebant, nec ecclesia prius exhibant, quam a diacono, *οἱ κατηχούμενοι πρόελθετε*, pronuncialum est. Quos propterea *εὐχομενον* iure nuncupemus, quibus nempe solis *εὐχεβῶτα* in ecclesia licuit,“

647. Tot comprobata suffragiis distributio non eo usque placuit universis, ut omnino defuerint qui rem expendendam intimius, limatiusque enarandam exislimarint. In hunc album referri prae celeris debent Cangius. Martenius, Maldonalus, Binghamus et cardinalis Bona, e quibus Cangius de poleslate loquens catechumeni voce subiecta scribit108: „Verum alias angustius slricliusque accipitur vox eadem de certis illorum gradibus, qui ad gratiam baptismatis adspirabant, quos *in triplici differentia* fuisse canones, palresque declarant: quippe tres olim institutos legimus eorum, qui ad baptismum suscipiendum primis Christianae fidei elementis imbuebantur, qui communi generalique nuncupatione *catechumeni* quidem omnes 109 dicebantur, sed pro maiori minorive in doctrina fidei ac virtute profectu, varios in gradus el quasi classes tribuebantur, *audientium* nempe, *genuflectentium* et *competentium*, de quibus passim sancti patres.“

Verum ubi de hac Cangii distributione Martenius agit11 °, initio statuit e catechumenorum numero detrahi *genuflectentes* oportere, quod specialem ordinem non constituerent, sed essent catechumeni simpliciter didi, qui in poenam commissi alicuius peccati verbum Dei genuflexi audire cogerentur. Tum pergit111 : „Itaque *tres tantum* distinguimus *catechumenorum gradus*, scilicet *audientium* qui ad audiendam fidei morumque doctrinam in templis admittebantur, *electorum* qui absoluto catechumenatus tempore ad recipiendum sacrae regenerationis sacramentum nomen dederant, quod in romana ecclesia praestabant hebdomada secunda quadragesimae, et *competentium*, qui, ut loquitur lesse ambianensis episcopus112, *diligenter instructi de fide el attente de credulitate imbuti, post traditam sibi doctrinam christianam et mysterium symboli et traditionem orationis dominicae, petunt et rogant ut possint consequi mysterium sacri baptismatis et gratiam Christi, el participes fleri sanctae Dei ecclesiae, el in servitio cum fidelibus esse Christi*. Tunc *quasi partui ricini* competentes dicebantur, *quoniam materna viscera, ut nascerentur, petendo pulsabant*, ut loquitur sanctus Augustinus li3.“

°8) Glossar. latinit *catechu* 11 °) *De antiquis eccles. ritibus*, lib.I *meni*. cap. I. art. VI. §. II.
*09) Suo deinceps loco monebimus, in 111) Ibidem.
Hierosolymitana ecclesia obtinuisse, ut 112') Epist. ad suae dioecesis sacer-
qui in supremo versarentur stadio, non dotes.
amplius *catechumeni* dicerentur. 11') Senn. CCXXVIII

648. Ipse clium Maldonalus *tres gradu*», quamquam non plane eos- Jrii), his verbis enumerat114 : „Eranl *Ires gradus catechumenorum*. Qui lildi' erant tirones, vocabantur a graccis *ἀκροώμενοι*, et a latinis *auditores* aīe *audientes*. Qui autem ita instituti iam erani ul digni viderentur ba- [ώπιο, vocabantur *competentes*, quasi ambientes iam baptismum. Alii erani çii postquam coeperant calechizari, lapsi erant in peccatum aliquod publi- can, quod censebatur esse summum nolas, el propterea relegabantur in Hfflerum *poenilentium* Christianorum, et exspectare debebant Ires annos.“ td quam opinionem accedere videtur Harmenopulus 115 in commentario ad ciDonem quintum neocaesariensem inquires: „Duo catechumenorum ordines eant, unus eorum qui genu flectebant, perfectior scilicet, alter imperfectior worn qui audiebant. Hoc igitur affirmatur, si sit ex ordine flectentium genu tipeccet, quod peccare desinens in ordinem audientium referri debeat: sin u audientibus sit, consistat extra ecclesiam. Nam et audientes extra eccle- sia stabant usque ad lectionem sancti evangelii.“

649. Haud paullo secus rem versat cardinalis Bona, qui suam his vertis mentem aperit116 : „Catechumenos in varias olim classes distributos reperio. Nam primo infideles declarabant se Christi fidem amplecti velle : taprivalim in aliqua domo paganismi falsitatem edocebantur: post haec in «desia admittebantur ad conciones audiendas: deinde in eadem ecclesia precum el orationum participes effecti poterant in genua procumbere : demum ūitis nominibus in albo eorum scribebantur mox sacro foule abluendi I rfinl. Singularum classium ordo et nomina canone VII. concilii primi con- HiRÜnopolitani exprimuntur 117 : idem ordo indicatur canone XCV. concilii Silani. Alii aliis nominibus utuntur, sed in latina ecclesia omnes classes ūi *quatuor* redactae sunt, quae in sermonibus et tractatibus latinorum patrum rissim occurrunt. Quidam enim ab infidelitate ad fidem converti deside- rates audiebant in ecclesia verbum Dei, sed nondum petebant baptismum, ft ii dicebantur *audientes*. Alii audito sermone procumbebant in genua, el fllionum ecclesiae aliquo modo participes erant, el vocabantur *substrati*

:4) De baptismo cap. I. 116) *Rerum liturgie*, lib. I. cap. XVI
ni) Epit. can. sect. V. tit. HI : ^Juo §. IV.
*7) *νατηχουμένων ήβαν τάΕει<> i) μίν*
γονυκλινόντων, ή τελειότερα
** *ώφοωμίνων, η άτελεστέρα*.
ρή d τών γονυκλινόντων ειη και άμάρ-
^χαι^άμενοι του άααρτάνειν γενίς&w
*> *ύρωαίνων' εἰ δε τών ακροασμένων,*
*Ζητω τήl Ικκληβία . και οι άκρω**
χκιγάρ Ικτόl lῑταντο Τηji έκκληβιατ μέχρι
άναγνώϊωζ του αγίου ευαγγελιου.

Pmigliai Comni. dc Ecclesia· II·

LIBER TERTIUS

sive *genua flectentes*. Alii in tide recte instituti baptismum petebant, el dicti sunt *competentes*. Qui vero ex istis in albo baptizandorum descripti erant, *electi* nuncupari solebant/

Sed his obnititur Binghamus118, et postquam monuit *electos a com- petentibus* praepostere secerni, quum utroque vocabulo unus idemque gradus designaretur, e vestigio subdit119, sententiam prae ceteris ad prisca muni- menta accuratius exactam merito illam haberi, qua catechumeni ita dispe- scuntur, ut I. alii essent *ἐξω&ούμενοι* 12°, *extra ecclesiam prioatim intti- tuti*, quo ordine censebantur tum qui ab ecclesiae aditu semoti primis im- buerentur rudimentis, tum qui propter admissum crimen e superiore gradu in hunc ultimum detruderentur 12¹. Alii II. essent *ἀχροώμενοι*, *audientes* et *ἀχοοώμενοι μόνον*, *audientes tantum*, qui proinde expleto sermone, ab- solutaque Scripturarum lectione continuo dimitterentur 122 solenmibus ver- bis123, *ne quis audientium: ne quis infidelium*. Alii III. essent /omZi- vonτε , *prostrati et genuflectentes*, quique plenius instituti non antea ab ecclesia discederent 124, quam in genua provoluti et consortes effecti illius precis quae *κατηχουμένων εὐχή*, *catechumenorum oratio* dicebatur, imposi- tione manuum dimitterentur125. Postremo IV. alii essent *βασιζόμενοι*, *φωτιζόμενοι*, *competentes, electi*, ad quos ii tantum spectabant qui decurso catechumenatus stadio, nomen suum penes antistitem professi iam erant, obla- tisque precibus suam voluntatem de suscipiendo baptismo significaverant *!s. Quemadmodum enim ab exhibitis precibus dicti fuerunt *competentes*1,11, ita quod instituto examine digni apparuerint, *electorum* nomen sortiti sunt.

11 s) Origg. *ecclesiast.* lib. X. cap. II. §. I.

119) Ibidem.

12°) Ibid. §. II. Provocat Binghamus ad can. V. synodi neocaesariensfa, qui est huiusmodi: *Κατηχούμενο Ιάν εισερ- χόμενο ει κυριακόν εν τη τών κατηχου- μένων τάξει στήκρ. ουτο δε άμαρτάνων· Ιάν μεν γόνυ κλινών, άκροαΖ^ω ηηκέτι άμαρτάνων· Ιάν δε άκροώμενο ετι άμαρ- τάνρ, Ιζω\$είσ\$ω. Catechumenus qui in- greditur ecclesiam, et in ordine adstat eorum qui erudiuntur, is autem peccat: si genu quidem flectens, audiat ne ulte- rius peccet; sin vero et audiens pecca- vit, expellatur. Non utique inter gen- tiles, sed inter τού Ιζω^ουμενου , qui- bus opponuntur εισερχόμενοι ει κυριακόν, recepti in ecclesiam.*

121) Balsamon et Zonaras hos vocant *προ κλαίοντε , lugentes*.

21) L. c. §. HI.

*23) Frequentantur haec in liturgiis, itenique adhibentur *Constituit. Apostolic.* lib. VIII. cap. V.

*² <) L. c. §. IV.

,15) De hac prece conferri debentCon- stilutt. *Apostolic*, lib. VIII. cap. VI, et Chrysostomus in *II. Cor.* boni. II. Quare in svnodo laodicensa can. XIX. decernitur *δετν ιδία πρώτον μετά ομιλία χωτ Ιπι^κόπων^ και τών κατηχουμένων εχλην ιπιτελείσ^αι· και μετά τό Ιζελ^είν τοίν κατηχουμένον , τών Ιν μετανοία την u· oportere seorsum primum, post episcoporum sermones catechume- norum orationem peragi, et postquam catechumeni exierint, eorum qui in poe- nitentia versantur, orationem fieri.*

T) Horum *a substratis* discrimen,

650. In hoc opinionum dissidio, celeris ultro sepositis, illud nobis
«mimus quod exploratissimum quum sil, omnium suffragatione comprobatur :
*alttkuinenonini praestuntissimos illos fuisse t/ui competentes nuncupa-
kntur.* De his ergo paullo agemus diligentius, quod ad illos tandem
pinceps a nobis expedienda quaestio revocetur.

Principio autem expendenda veniunt nomina, quibus mos fuit illos
! «ferre, qui hoc ordine comprehenderentur. Iamvero non minus solemne
lilinis fuit illos dicere *competentes*, quam graecis eosdem appellare *πρωτιζο-*
«*rorç, βαπτιζόμενον , μέλλοντα γωτιζεῖν&ai γ.αι (ρωτισ&ηαομένον .* Qua
porro de caussa dicerentur *competentes*, explanat Isidorus inquires128:
.Competens dicitur, qui post instructionem fidei competit gratiam Christi,
cade et a petendo competens vocatur.“ Et alibi uberius 12 9 : „Post catechu-
cenos secundus competentium gradus est. Competentes autem sunt qui iam
post doctrinam fidei ad gratiam Christi percipiendam festinant, ideoque ap-
pellantur competentes, id est, gratiam Christi petentes. Nam catechumeni
liDlum audiunt, necdum petunt. Sunt enim quasi hospites et vicini fidelium,
de foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc non appellantur fideles.
Competentes autem iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id est, im-
tūntur instructione sacramentorum.“ Praeiverant Ambrosius et Augustinus,
et ille quidem his verbis130: „Sequenti die, erat autem dominica, post
kcliones atque tractatum131, dimissis catechumenis, symbolum aliquibus
competentibus in baptisteriis tradebam basilicae/ Augustinus vero non uno
a loco et multo etiam luculentius, sive ubi ait132: „Deinde ut a me bap-
turetur admonitus, iam lactum esse responditj cui rursus ille qui cum eo
hquebatur, vade, inquit, vere baptizare, nam illud in visione vidisti: post
ista convaluit, perrexit Hipponem, pascha iam appropinquabat. Dedit nomen
iferalios competentes, pariter cum plurimis incognitus nobis, nec ille mihi
nsonem, nec cuiquam conservorum indicare curavit, baptizatus est.“ Sive
ō scribit13 3 : „An usque adeo dissimulamus a sensibus nostris, ut vel nos

xOasnagius in critic. Baron, pag. 484.
trivit, vel ex co ostenditur, quod di-
w»i» temporibus diversae preces pro
rôtie funderentur.
'») *Orig.* lib. VII. cap. XIV.
”) *De offic. ecclesiast.* lib. II. cap.

;1») *Epist.* lib. V. epist. XXXII1. Cum
nita haec componenda sunt ex can.
Till,synodi agathensis: «Symbolam etiam
;ùcoit ab omnibus ecclesiis una die, id
st. ante octo dies dominicae lesurre-

ctionis publice in ecclesia competentibus
praedicari."
,3') Videsis Bernardini Ferrarii, *de
ritu sacrarum ecclesiae veteris concio-
num*, lib. I. cap. II.
13 *De cura pro mortuis yerendot*
cap. XII.
M3) *j)e pl(je et operibus*, cap. VI. Si-
milia tradunt tum idem Augustinus, *de
civ. Dei*, lib. XXII. cap. VIII, et epist.
CLV.; tum Pacianus, serm. de baptismo;
Zeno veronensis, semi. VII. *de paschate*;

ipsos non recordemur, quam fuerimus attenti atque solliciti, quid nobis praeciperent a quibus catechizabamur, cum fontis illius sacramenta peteremus, alque ob hoc competentes etiam vocaremur?"

651. De receptis vero apud graecos nominibus, quibus *competente* appellari consueverunt *φωτιζόμενοι, βαπτίζόμενοι*, uéZÀorreg
 .1 /at φωτιζόμενοι, e re fuerit adnotasse I. ea esse in ecclesiasticis monimentis frequentissima 134 : II. *φωτιζόμενου xai βαπτίζομένου* apte reddidit, μέλλοντε φωτίζεσθαι xai βαπτίζεσθαι, illosque adeo designari qui in eo iam erant ul illuminarentur et baptismo abluerentur 136 : tandem III. eos nuncupari *φωτιζόμενου* non qui, ul Thomae Millesio visum esit³⁷, *cognitione simpliciter imbuerentur*, sed qui in baptismo perque baptismum iam essent superno lumine collustrandi.

Quam sane potestatem demonstrant tum nomen φωτισμός 138 ad ex-, primendum baptismum mira quadam veterum consensione frequentatum: tum loquendi ratio graecis usitata patribus, qua *φωτίζειν xai βαπτίζειν*, el φωτιζόμενου /ai βαπτίζομένου indiscriminatim et promiscue usurpant³⁸: tum veterum latinorum interpretum suffragium, qui (φωτιζόμενον vérlunt *eos qui baptizantur*: tum tituli, in quibus coniunctim legimus φωτίζο-

Leidratus lugdunensis, *de baptismo*, cap. I.; Rhabanus Maurus, *de institutis clericis*, lib. I. cap. XXVI., lib. III. cap. XXXV: et Honorius augustodunensis, lib. III. cap. LIU.

³⁷*) Videsis *Constitutio Apostolica*, lib. VII. capp. VU — VIII-XXXV.: synod. laodic. cann. XLVI — XLVIII: procatechesin Cyrilli, eiusque catech. XI. n. 9. et XIII, u. 21. ; synodi trull, can. LXXVIII: et eucbolog. pag. 343. ⁴

,3S) Sane Chrysostomus catecheses duas quae iunctae leguntur T. II. pagg. 224 — 234. inscriptas voluit rrpdr τοῦ μέλλοντα; φωτίζεσθαι; et Hieronymus, epist. XXXVIII. *φωτιζόμενον*; vertit *eos qui illuminandi sunt*.

*36) Vulgata namque est temporum enallage, qua praesens pro futuro quod imminet, adhibetur.

*37) In notis ad Cyrilli catecheses.

*38) Cf. Gregoriu(n) nazianzenum, Orat. XL. pag. 638; et Cyrillum hierosolymitanum, Procat, n. 2, cat. XIII. n. 21. et cat. XVIII. n. 32. Apposite Goarius, ad

eucholog. pag. 347: nEx quo divus Paulus, baptismo suscepto, Christianos φωτισθέντα; *illuminatos* vocavit ad Hebraeos sexto, nil crebrius apud patres graecos reperias quam voces γώ; *φωτισμόν* et φωτισμα baptismο declarando usurpatas: ut qui iuxta Dionysium, *de ecclesiast. hierarch*, cap. III., τοῦ πρώτου φω-οἱ μεταδίδωμι, καὶ πασῶν Ἰσθιν αρχή ῥῆ 3ῆων φωταγωγῶν, Ἰκ του τιλουμίνκ τήν ἀληθῆ ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμινο; *primi luminis homines participes facit, principiumque est omnium divinarum illustrationum, et efficitur vero illustrationis nomine celebrandus*. Qualem vero conferat animo λαμπρότητα, fuse Gregorius theologus explanat oratione de illo habita."

*39) *Constitutio Apostolica*, lib. III. cap. XVI., lib. VIII. cap. VIII.: Chrysost. in epist. ad Hebr. horn. XIII. pag. 828: tt Cyrill. hierosolymit. cat. XVI. n. 26.

*40) Cuiusmodi sunt Cresconius in *Breviario*, can. CLXXXIII; et Facundus herimianensis, lib. IX. cap. III.

wwr; ζ βασιζόμενον , illuminandos vel baptizandos 141 : tum receptae (insulae, quibus baptizandi, cp(i)TUI&i]G0μενοι, et baptizati vocantur πιφω- τι«ὐ'Οιιη: Ium denique occurrens in euchologio enarratio, qua φωτιζό- wwi dicuntur οι πρό τό (ρώτιϋμα εϋτρεπιζόμενοι, qui ad illuminationem, id est baptismum, praeparantur 14

652. Expeditis quae de competentium, illuminandorum et baptizan- dum appellationibus dicenda opportunius videbantur, reliquum iam est ut ritus enarrentur, quibus eosdem excultos, et ad susceptum usque baptismum «lemis ecclesiae curis perfectos didicimus.

Quod, uti par est, exsequemur, si commemoratis primum iis, quibus tilechumeni generalim initiabantur, ea mox subiiciamus quae ad competentes Mntnatim pertinebant.

Itaque collatis simul ecclesiasticis monimentis assequimur, duplici Miime ritu impressae crucis, manuumque impositarum fuisse generatim catechumenos institutos.

Ac de priore sane ritu testantur abunde acta martyrum144, historia ecclesiastica145, sanctorum biographiae 14 6, patrumque libri, quemadmodum u iis innotescit quae litteris consignarunt Severus episcopus 147 et Augu- jÜDüs. cuius ista sunt verba 14 8 : „Nondum quidem adhuc per sacrum bap- tismum renati estis, sed per crucis signum in utero ecclesiae iam concepti esfc.“ Et alibi gentilem alloquens ad ecclesiam confugientem et iam cate- iiumenis accensendum ait 149 : „Passionis et crucis signo in fronte hodie ismquam in poste signandus es, omnesque christiani signantur/| Expleta wo catechistae oratione pergit150: „His dictis interrogandus est, an haec credat atque observare desideret; quod cum responderit, solemniter utique sgnandus est, el ecclesiae more tractandus/|

Alterum porro ritum, iliumque manuum impositione comprehensum,

''') Talis est titulus penes Grodecium, a Marco eius discipulo conscripta, penes Baronium an. CCCCI.

:i!«b. VII. Cyrilli Hierosolymitani.

Penes auctorem Iiomiliac in evan- M7) Epist. de conversione iudacorum tilit. parabolam de operariis in vineam propter miracula s. Stephani, n. 12.

iduetis, inter opp. Chrysostomi, T. VI. De symbolo ad catech. lib. II.

ft. 535. cap. I.

,n) Eucholog. pagg. 195—196—343— *

JU. De catechi rudibus cap. XX.

*) Acta s. Quirini episcopi et inar- l s0) Ibid. cap. XXVI. His acide ex «ii, cap. IV: et ss. martyrum ludis ct lib. I. Confess, cap. XI. quae de scipso refert inquires: «Audieram ego adhuc puer de vita aeterna nobis promissa per humilitatem Filii tui Domini nostri de-

Jjsuae apud Metaphrasten.

''') Apud Theodorum, H. E. lib. IV. scendentis ad superbiam nostram, et si-

up. XVIII. gnabar iam signo crucis eius et con-

<«) Vita Porphyrii gazensium episcopi diebar eius sale.»

editis testimoniis confirmant synodi ts1, historiarum scriptores *51 et patres, quos inter egregia tradit Petrus Chrysologus 153. Quare zVugustinus utnm-que ritum complexus ait134: „Non uniusmodi est sanctificatio, nani et catechumenos secundum quemdam modum suum per signum crucis et orationem manus impositionis puto sanctificari/ Quam vero orationem memorat Augustinus, illam exhibent tum vetustissimi latinorum ordines *ad christianum faciendum rei catechumenum* apud Martenium 155, tum graecorum euchologium 156 his verbis 157: „In nomine tuo Deus veritatis, et unigeniti Filii tui, et sancti Spiritus super servum tuum N. ad sanctum nomen tuum confugientem, et sub umbra alarum tuarum conservandum, manum meam impono. Veterem illum errorem ab eo remove, et fide, spe, et caritate, quae est in te, eum reple, ul cognoscat quia tu solus verus Deus, et unigenitus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus, et sanctus Spiritus: ul in mandatis tuis ambulet, et quae tibi sunt placita custodiat, illi concede; quia si ea fecerit homo, vivet in illis. In libro vitae tuae scribe illum, haereditalis tuae ovili

„s1) Concit, eliberit. can. XXXIX., arelat. I. can. VL, constantinopolit. I. can. VII. et trullan. can. XCV. De quibus canonibus conferendi sunt Valesius ad vit. Constantini, lib. IV. cap. LXI: Cotelierius, ad *Constituit. Apostolic*, lib. VH. cap. XXXIX: Bingbamus, *Orig. ecclesiast.* lib. I. cap. I. §. II: Basnagius, ad Baron, an. XLIV: et Marteniiis, *de antiq. ecclesiae ritibus* lib. I, cap. I. art. VI, VII.

142) Eusebius, in vit. Constant, lib. IV. cap. LXI: et Severus Sulpitius, taro in libro de vita s. Martini, cap. XX, quam in dialog. IL de eiusdem virtutibus, cap. V.

153) Serro. LIL

154) Op. cit. lib. I. cap. I. art. VII.

155) *Eucholog.* pag. 334: *Ευχή ει τό ποιήθαι κατηχούμενον.*

147) Ibid. pag. 335: *Επί τω όνόματι σου, κύριε ό θεό τη αλήθεια, και τού μονογενού σου υιού, και τού άγιου σου πνεύματος, επιτίθημι την χειρά μου επί τόν δούλόν σου, τόνδε, τόν καταζωοθεντα φυγείν β.τι τό άγιον όνομά σου, και υπό την δέπην τών περύγων σου διαφυλα-*

*χθήναι. αποδησον άπ αυτού την παλαιόν εκείνην πλάνην, και εμπλ.ήθον αυτόν τη; ει δε πίθτω, και ελπίδο, και αγάπη * ίνα γνώ, ότι δύ μόνο θεό άληθινό ^ και ό μονογενή σου υιό, ό κύριο ημών Ιησού Χριστό, και τό άγιόν σου πνεύμα. δό αύτω εν πάσαι ταί εντολαι έον πορευθηναι, και τα αρεΐτα δοι φυλαξάι* ότι εάν ποιήθη αυτά άνθρωπο, ζηδεταiei αύτοι. γράψον αυτόν εν βίβλω ζωή σου* ενωΘον αυτόν τη ποίμνη τη κληρονομιά; σου. δοξαΟθήτω τό όνομά σου τό άγιον επ' αύτω, και τού αγαπητοú σου υιού χι>ρίου ημών Ιησού Αριδτου, και τοú ζωοποιού σου πνεύματος. εδωδαν οι όφθαλμοι σου άτενίζοντε ει αυτόν εν ελεεί διαπαντό, και τά ώτά σου, τοú άχούειν τή φωνή τή δεήσεω αυτού, εύφρανον αυτόν εν τοί εργοι τών χειρών αυτού, και εν παντί τώ γίνει αύεού' ίνα εξομολογηΟηταί δοι, προ κυνών και δοξάζων τό όνομά σου τό μεγα και ύψιϋτον, και αίνεδη δε διαπαντό πάδα τά ήμερα; τή ζωή αυτού. δε γάρ υμνει πάδα r δύναμι τών ουρανών, και σου εϋτιν ή δόία, τοú πατρό, και τοú υιού, και τοú άγιου πνεύματος, νύν και άει και ει τοú αιώνα τών αιώνων, αμήν.*

„um sugrega. Glorificetur nomen tuum sanctum in illo, el dilecti Filii Do-sai nostri Iesu Christi, et vivifici tui Spiritus. Intenti sint oculi lui ad illum jtipet, et aures tuae ul preces eius in misericordia exaudias. In operibus Bffluom suarum, el in omni genere suo illum exhilara, ut adorans et glo-hfans nomen tuum magnum el excelsum te confiteatur, et te iugiler omni-ta diebus vitae suae laudibus extollat. Te laudat enim omnis virtus cae-hrum, el tua esi gloria, Patris et Filii el Spiritus-sancli, nunc el semper et âsaecula saeculorum, amen.“

653. Talia quum essent, quibus catechumeni *unwersim* omnes ini-übanlur. propria non deerant quibus ii nominatim excolerentur, qui ad *com Pentium* usque gradum pervenissent.

Licet enim verissima sint Augustini verba 158, *quid autem aliud tjiitolum tempus quo catechumenorum locum nomenque tenent, nisi ut pliant quae fides et qualis vita debent esse christiani?* multo tamen erant plura exercendis competentibus usitata, quaeque ex vetustis collecta moni-nentis in medium promunt Martenius 159, Binghamus 160 et Augustinus Toulée de iisdem scribens161: „Peccatorum confessione, ieiuniis, precibus, exorcismis ad baptismum disponebantur. In ecclesia latina diversa subibant kTUtunia162, in quibus post exorcismos, abrenunliationes profiteri iubebantur, al in eorum os immittebatur, saliva aures et nares tangebantur. Conciones are catecheses ad eos habebantur triplicis generis: I. *morales*, quibus ad-ionebanlur ne baptismum sine sincera voluntate el fide susciperent, ulque sse dignis poenitentiae laboribus ad eam gratiam praepararent. Huiusmodi nui procatechesis et catechesis prima s. Cyrilli, duae s. Iohannis Chryso-jioini catecheses *πρό τοú μέλλοντα ιρωτίξεο&ait* β3, quarum prior tri-pDla ante baptismum diebus habita est, posterior post dies decem. Habentur fBipe similis argumenti sermones plurimi *ad competentes* apud Augustinum. Ū. *Exponebatur* baptizandis *symbolum*. Paucas el'pene nullas habemus tJ graecos *catecheses in traditione symboli*, mullos vero de eodem ar-isenlo lalinorum sermones. III. Apud latinos alio sermone tradebatur et aponebatur *oratio dominica*. Sed apud graecos ea consuetudo non erat, «coralio dominica nisi post baptismum audiebatur. Omitto brevem singu-?ram sacramentorum expositionem, quae in ipsa paschalis vigilia tum fiebat,

”.) *De fide et operibus*, cap. VI.

■”) Op. cit. lib. I. cap. I. art. IX.

».) Op. cit. lib. X. cap. II. §§. VI.

HI) Diss. II. de catechesibus s. Cy-nffii. cap. IV. n. 23.

„n) De hisce *scrutiniis* decernitur in

synodo carthag. IV. can. LXXXIV., et qui hisce scrutiniis explorati probarentur, vocabantur *electi*, quemadmodum ex iis apertum est quae Leo I. scribit epist. IV. ad Siciliae episcopos cap. V.

■63) Leguntur opp. T. II. pagg. 224 — 234-

cum ad ea accessuri essent qui baptizabantur. Harum mentionem facit Cyrillus 164, eiusque argumenti quosdam Gaudenlii brixien- sis sermones habemus."

Postquam vero essent hisce omnibus rite dispositi, haec super ipsos oratio fundebatur 165 : „Dominator Domine Deus noster, servum tuum hunc X. ad sanctam illuminationem tuam advoca, et ingentem illam gratiam sancti lui baptismatis illi confer: exue illum vetustate, et in vitam aeternam illum innova. Sancta tua virtute illum reple, illumque Christo tuo coniunge, ut non amplius carnis filius, sed tui regni filius appareat. Beneplacito et gratia unigeniti Filii tui, cum quo benedictus es, cum sanctissimo et bono el vivo- fico tuo Spiritu, nunc et semper el in saecula saeculorum, amen.“

DE HABITU CATECHUMEXOS UTER ET ECCLESIAM

654. Praemisimus quaecumque omnia videri accommodata poterant, ut deinceps de *habitu catechumenos inter et mysticum Christi corpus, eius- que ecclesiam rite decerneretur.*

De hoc igilur disserentes, tamquam certum exploratumque constitui- mus, *eam invaluisse loquendi rationem, qua Christianorum titulo catechu- meni insignirentur.* Hunc namque morem luculentissima praeseferunt acta martyrum ,66, synodorum canones 167, historiae 168, vetustissimi apud grae- cos lalinosque recepti ordines169, ipsique patres, e quorum choro hieroso- lymitanus Cyrillus ad catechumenos verba faciens ait17° : „Hic Iesus Chri- stus est qui advenit pontifex futurorum bonorum171, qui propter deitatis

Catech. XVIII. n. 32.

165) *Euchology.* pag. 339: *Λέβροτα κύ- ριε ὁ θεός ημῶν, προ κάλεσαι τόν δού- λάν σου, τόνδε, προ το άγιον σου φώ- τίσμα, καί καταξιώθον αυτόν τή μεγά- λη ταύτη χάριτι τοῦ άγιου σου βα- πτώματο . απόδουδον αυτού την παλαιό- τητα, καί ανακαίνιδον αυτόν ει την ζωήν την αιώνιον καί πληρωδον αυτόν τή τοῦ άγιου σου πνεύματο δυνάμει ει ενω- διν τοῦ Χριστού σου, ἵνα μηκετι τεκνον θύματο ή, αλλά τέκνον τη δη βασι- λεία . ευδοκία καί χάριτι τοῦ μονογενοῦ σου υιοῦ, με&' οὔ ευλογητό εί, δυν τῶ παναγιω καί άγα&ω καί ζωοποιῶ σου πνεύματι, νύν καί άεί καί ει τοῦ αιῶ- να τῶν αιῶνων. αμήν.*

168) Actt. ss. Luciani et Marciani, η.3: *Cumque facti fuissent Christiani et postea baplizali.*

167) Concil. eliberit. can. XXXIX., arelat. I. can. VL, constantinopolit. I. can. VIL, et trull, can. XCV.

,68) Vit. s. Martini apud Sulpicium Severum, dialog. IL cap. V.

169) *Eucholog.* pagg. 334. seqq., et apud Martenium, op. cit. lib. I. cap. I. art. VII.

17°) Catech. X. XVI: *Οὗτο Ἰη οἱ Χριστό εἶστιν| ὁ παραγενόμενο ἀρχα- ρεύ τῶν μελλόντων ἀγα&ῶν, ὁ διὰ ὃ ἀφ&ονον τη Θεότητι πάνιν ἡμῖν πα- δού τή εαυτοῦ προ ηγορία . βαδάϊζ μ'εν γάρ ἀνθρωποι. ἀκοινώνητον .τρο; ἀνθρώπου εχονῦι τή βασιλεία τήνπρο - ηγορίαν Ἰησοῦ δε Χριστό ἰλεοῦ υἱό ὦν, χριστιανοῦ καλεῖσθαι ἡμᾶ χατη- ἰλωδεν.*

171) *Hebr.* IX. 11.

sue munificentiam nobiscum omnibus suam appellationem communicavit. Reges homines non communicatam celeris habent regiae dignitatis appella- tionem. Iesus vero Christus Dei filius cum sil, Christianorum nos appellari ignalus esi nomine.11 Erat igilur baptizatis iuxta el catechumenis christia- arum momen commune. Quapropter in theodosiano codice legimus 172 : „Christianis ac fidelibus, qui ad paganos ritus cullusque migrarunt, omnem iaquamcumque personam testamenti condendi interdiciamus potestatem, ut sint absque iure romano. His vero, qui Christiani et catechumeni tantum venerabili religione neglecta ad aras et templa transierint, si filios vel fratres germanos habebunt, hoc est, suam aut legitimam successionem, testandi ar- filralu proprio in quaslibet alias personas ius adimatur.“ E quibus liquidum esi, *christianorum* appellatione tam initiatos quam catechumenos honestari consuevisse17

655. Non obnititur historicae huic veritati Toultee, illam tamen certis quibusdam coercens limitibus inquit174 : „Christianorum nomen non gesta- bat catechumeni certis locis, ut in Africa, teste Augustino tract. XLIV. in U. n.2, quo loco catechumenus ad quaestionem, *christianus es?* respondet, wn sum. Hierosolymis vero baptizandi cum *fideles* dicerentur, multo etiam magis ferebant nomen Christianorum, quod sibi cum auditoribus commune testator Cyrillus175.

Ne tamen huic opinioni de priva africanarum ecclesiarum consuetudine ptrocinemur, ipsemet non obscure Augustinus efflagitat, qui postquam SSell176, *nam ideo et consuetudine ecclesiae, antiqua, canonica, funda- tissima, parvuli baplizali fideles vocantur,* continuo pergit 177 : „Et sic de iis quaerimus : Iste infans christianus est? Respondetur, christianus. Cale-

,n) *Cod. Theod.* lib. XVI. fit. VII. *de imitatis*, leg. II.

,1) Videsis Gothofredi ad h. t. com- Mlarinm.

«Ad catech. XXL mystag. III. §. V. Htf. Similia tradit Martenius op. cit. ũ.I cap. I. art. VI. §. 111. his verbis: .Christianum tamen a catechumeno di- rimere videtur s. Augustinus tract. ILIV. in *lohannem*." Multo idipsum ifSrmat vehementius Morinus de adini- ii.trat. sacram. poenit. lib. X. cap. VIII. «sens, douma esse in ecclesia inaudi- 'w, aliquem non baptizatum esse posse dristianum. Cui respondens Cotelierius, id *Constituti. Apostolic*, lib. VII. cap. IXXIX. ait: „Quasi vero canonis eli- eritXLV. verba non sint, quae eodem

loci a Morino laudantur, *qui aliquando fuerit catechumenus, et per infinita tem- pora numquam ad ecclesiam accesserit, si eum de clero quisque coynoverit esse Christianum, aut testes aliqui exstiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quod in veterem hominem deliquisse videatur.* Quid quod graeci ex canone cap. VII. eum qui accedit ad ecclesiam, antequam baptizent, faciunt primo Chri- stianum, hoc est *χριστιανόν ἀβάπτιστον, οια τυχόν ιορι ra τῶν χριστιανῶν παιδῖα ra μέλλοντα βαπτίζῖθ9αι*, docetur eticbo- logii pag.345, ac deinde catechumenum?.* •75) Cat. X. §. XVI.

>76) Serra. CCXIV. al. XIV. *de verbis apostoli*, cap. XIII, n. 14.

>77) Ibidem,

chnmenus an fidelis? Te? Fidelis, utique a fide, fides a credendo. Inter credentes igitur baptizatos parvulos numerabis/* . Appellatio igitur Christianorum comparata sic erat, ut in africanis quoque ecclesiis eiusdem amplitudine catechumeni pariter fidelesque comprehenderentur. Quod et ulibi Augustinos testatur inquiring: „Vel tu, vel minister tuus stans vel sedens ad ostium interrogat ovem quaerentem gregem tuum, immo gregem Dei: cum grege suo intrare vult, ubi eum esse putat. Quaeris, paganus es, an Christianus? Respondet, christianos; ovis est enim Dei. Quaeris, ne forte catechumenus sit, et irruat sacramentis? Respondet, fidelis. Quaeris, cuius communionis sis? Respondet, catholicus.** Ecquo igitur pacto obviam illis ibimus, quae ex commentariis in Iohannem opponuntur? Haud aegre, dummodo lectio quae in mendo iacet, restituta sic efferatur 18°: „Interroga hominem: christianus es? Respondet tibi, non sum, si paganus est aut iudaeus; si autem dixerit, sum, adhuc quaeris ab eo, catechumenus an fidelis?“ Quum ergo ab appellatione *christiani* non alii quam pagani ac iudaei eximerentur, eadem vicissim ipsos quoque ornatos catechumenos intelligimus.

656. Neque obscura existimari *ratio* potest, qua usuvenit ul catechumeni christiano nomine ornarentur. Decuit enim ut *a magistro* cui se credebant, et *a schola* cui nomen dabant, appellationem mutuarentur. Se autem credebant Christo, seque Christianae scholae adiungebant. Aequum igitur fuit, ul christiano insigniti titulo suam cum Christo eiusque schola, quae ecclesia est, cognationem praeseferrent. Quare illud potius iuverit exquisisse, an dicti sic fuerint *christiani*, ut etiam *πιοτοι*, *fideles* vocarentur.

Et Petrus quidem Lazeri, vir subacti ingenii id censuit, suamque confirmaturus sententiam animadvertit¹⁸¹: I. dubitari non posse catechumenos ad supremum evectos gradum el albo competentium inscriptos, usu Hierosolymitanae ecclesiae dictos fuisse σκίτου, *fideles*, quando id Cyrillus apertissimis verbis teslelur, 8ῖ; II. falli Toulce qui hunc morem non ultra fines

1 De infantibus catechumenorum albo inscriptis conferendus est Binghalius, op. cit. lib. X. cap. I. §. IV.

”) In *Ezech. XXXI V*, serin. XLVI. *de pastoribus*, cap. XIII. Loquitur Augustinus de seipso adhuc catechumeno in lib. *de utilit. credendi*, cap. 1., atque semetipsum dicit *Christianum catholicum*. Appellatio ergo *christiani* ad ipsos etiam catechumenos porrigebatur.

“) In *Ioh. evang.* cap. IX. tract. XLIV. η. 2. ubi recepta lectio sic habet; „Interroga hominem, christianus es? Respondet tibi, non sum. Si paganus es

aut iudaeus? Si autem dixerit, non sum: adhuc quaeris ab eo, catechumenus an fidelis? At quisque videt non modo hiulcam esse orationem, sed praeterea responsioni, *non sum christianus*, novam inepte subiici interrogationem, *catechumenus an fidelis?* Proposita ergo lectionis emendatio *coniectura potior* censeretur.

’) De vita et scriptis Petri Perpiniani cap. IV. §. VI. nn. XII — XIII.

1”) Procat. §. VI. Adde quae scribit cat. I. η. IV., cat. V. η. I., et cat. VI. η. XXIX., et quibus significat, *illuminandos* catechumenorum nomine appel-

ürtwolymilanae ecclesiae progressum existimavit, quando multo illum paulius Ambrosius 18 ·, Lcidradus lugdunensis 184 et Zonaras1”» de- MBtrenl; III. vix aliter antiquitatis monimenta revocari ad harmoniam posse, ·j!U si dixerimus, *ad distribuendus veluti homines in certas classes non lui baptismum spectasse reteres patres, quam quid edocti de fidei do- lma credere inciperent, proindeque fidelium nomine comprehendisse omnes piin/idci rebus, nulla occultata, diligentius erudirentur, atque eas fide Intrent; quod rt baptizatis conveniebat, et (pii supremum inter catechu- mw gradum oblinebant*18 °. Tandem IV. huic dormitioni nullatenus ohesse, pxl saepe *catechumenis fideles* opponantur. „Nain catechumenorum nomine Roionl qui in inferiore gradu constituti nondum fidei dogmata cognitione et & comprehendebant, vel ea fide carebant negligcnlia potissimum sua.“

657. Ab his vero proplerea discedimus, quod I. idoneis non com- [fobcnlur rationibus : quod II. nihil luerit usitatus, quam *a fidelibus cate- dunenos* secernere, alque hos illis opponere.

Cuius *discriminis* alque *oppositionis* argumenta praebent splendidissima jprodorū canones 187, epistolae romanorum pontificum188, monimenta Llnrgicapatresque ecclesiastici, quos inter Augustinus de Paulo quodam dAlypium scribit100 : „Narrat gaudia de Gabiniano, quod ab illa sua causa misericordia Dei liberatus, non solum christianus, sed etiam fidelis sit valde

hri desiisse, ut *fideles* (licerentur. Quare de auditoribus suis loquitur (Procat, n. XII. it cat. V. η. XII.) tamquam de iis fôotnine et statu a catechumenis longe tiffarent. Nihilominus *fidelium* nomine irenios accepto non alios quam *bapti- ■llos* designat Procat, η. XIII.

Libros *de sacramentis* ita orditur .tubrojius: «De sacramentis quae acce- :■♦«, sermonem adiorior, cuius rationem I Moportuit ante praemitti ; in christiano «id viro prima est tides, ideo et Romae ideles dicuntur *qui baptizati sunt.*» Haec utftn quomodo ad rem spectent, me pmu fugit.

”) *De sacram, baptismi*, cap. I. Sed seque hoc testimonium esse accommo- htoro, consulentibus patebit.

n») In concil. neocnesar. can. V. Sed ubil quod huc pertineat, commentario m Zonara» complectitur.

iHj Atqui catechumenis ad supre- «m licet gradum evectis neque pauca,

neque vulgaria occulebantur. Quod ex mystagogicis Cyrilli catechesibus, et ex Augustini, Gaudentii, aliorumque ad neo- phytos sermonibus compertissimum est. Ipsa igitur norma, quam vir doctus prae- finit, edocemur, vix fieri potuisse, ut ca- techumeni infinite atque universim *fideles* dicerentur.

18T) Concil. eliberit. cann. XXXII— XXXVIII., laodic. can. XIX, et valentin. an. DXXIV. habit, can. I.

l RR) Innocent. I. epist. XVII. ad epi- scopos Macedoniae, cap. II. n. 5.

’*) Ista refert Cotelarius ad *Consti- tuit. Apostolic*, lib. II. cap. LIV. Speci- minis loco ista sint ex Isidoro, *Oriijy*. lib. VI. cap. XIX: «Missa tempore sacri- ficii est, quando catechumeni foras mittun- tur, clamante levita: si quis catechumenus remansit, exeat foras. Et inde missa, quia sacramentis altaris intéresse non possunt, qui nondum regenerati noscuntur.“

·’·) Epist. CCXXVII.

bonus per pascha proxime baplizatus, in corde atque in ore habens gratiam quum percepit.“ Atqui vulgatissima loquendi ratione *ii omnes* catechumenorum voce efferebantur, qui nondum essent lavacro regenerationis abluti.

Tandem III. propterea dissidemus, quod componi mutuo prisca monimenla non possint, quin continuo in oculos incurrat^{9*}, fidelium nomen fuisse adhibitum, ut baptismo intincti, perfcclique Dei servi ostenderentur. Quocumque ergo in stadio degerent catechumeni, *non eo habitu ad Christum, mysticum-que eiusdem corpus referebantur, qui fidelium appellatione designatur.*

658. Expuncti *ex albo fidelium* catechumeni, non idcirco *ab ecclesiae ordinibus* funditus arcebantur. Horum na'mque *duas* novimus *partitiones celebriores*, quarum altera *tres*, et altera *quinque* numerantur. Utraque porro catechumeni ecclesiae ordinibus accensentur.

Accensentur priore, quam Eusebius Caesariensis exhibet inquires⁹⁹: „Tres in unaquaque ecclesia ordines sunl, unus quidem praefectorum⁹⁹, duo autem subiectorum, ecclesiae Christianae populo in duos ordines tributo, fidelium nimirum et eorum qui regeneratione per lavacrum digni nondum sunt habiti/4 Neque minus accensentur posteriore, quam ex Origene desumptam 194 lum referi Hieronymus, quum quinque ecclesiae ordines, *episcopos, presbyteros, diaconos, fideles et catechumenos* proponit⁹⁴. Catechumenis ergo tributum novimus, ul ecclesiae ordinibus inscriberentur.

E qua eorumdem praerogativa repeti *disciplina* debel, quam in illos

⁹⁹) Videsis e protestantibus Suicerum iu *Thesauo*, ad v. *αἰδρό* : et Binghamiim, *Orig. ecclesiast.* lib. I. cap. IV. §. V. ; e catholicis vero Martenium, op. cit. lib. I. cap. I. art. VI. §. III; et Maclauiiim, *Orig. et anliquilt. Christian.* lib. IV. cap. I. I—II. Opportune Tertullianus, *de praescripti*, cap. XLI: „In primis qui catechumenus (inter haereticos), qui fidelis, incertum est. Pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant.* Quod omnino cavendum erat, quum ex ecclesiae legibus, quales habentur in canonibus laodiecnis, Carthaginensibus, ilerdensibus et Valentinis, alia esse debuerit *missu catechumenorum* et alia *missa fidelium*. Videsis Congium in glossar. ad v. *fidelis*.

I,a) *Demonstrat, evangelic*, lib. Vil. cap. III: *Τρία καὶ ἑξάδτην ἐχχληδίαν τάγματα, ἰν μὲν ρὼ τῶν ἡγουμένων, δύο δι ret τῶν ὑποβεβηχότων, τοὺ τῇ ἐχχλη-*

αία τοῦ Χριστοῦ τοῦ λαοῦ εἰ δύο τάγματα διηρημένον, εἰ re το τῶν πιστῶν, καὶ τῶν μηδέπω τῇ εἰά Λουτροῦ παλ.ιγγιτι-θῖα ἡζιωμένων.

⁹⁹) Respicit Eusebius ad verba Pauli Hebr. XIII. 7—21., ubi *ηγούμενοι*, enarrantante Theodorito, sunt *οἱ προοτατεύοντι*, *praesides*, et enarrantante Theophylaclo, iidern sunt quos Patiitis I. Thessal. V. 12. vocat *τοὺ χοπιώντα*, *καὶ προῖδταμνον ἐν χυρίω*, *καὶ νοῦετοῦντα*. Hi a Tertulliano, *de monog.* cap. XIII, et *de exhortât, castitatis* cap. VII. dicuntur *clerici* et *ecclesiastici*, et a *plehe, loirisque* distinguuntur.

⁹⁹) /« *E'z.ech.* hom. V. n. 4. pag. 105. opp. T. III. Eosdem ordines, illo dumtaxat qui *catechumenorum* est, excepte, pridem numeraverat Clemens romanus ad Corinth, epist. I. §. LX.

⁹⁹*) In Isaiae XIX. pag. 131.

ttk'sia exercuit, quave illos paullalim excoluit, el si quando opus esset, ,« eliiim cohibuit. Quamquam enim fatendum sil, longe cum illis Manias quam cum fidelibus semel gessisse ecclesiae pastores, prisca tamen «itimenla luculenter demonstrant, neque illos in catechumenalu vixisse exiges, neque a disciplinae, poenarumque severitate fuisse immunes, Hoc aae demonstrant inita de illis scrutinia ⁹⁹, demonstrant officia illis imposH⁹⁹, el poenae demonstrant illis inflictae sive tirocinii prorogati, sive dillili baptismi ⁹⁸. Solemne porro est apostolicum effatum 10°, *quid enim tili de iis qui foris sunt*, quique sunl alienigeni 2°, *iudicare?* Calechumeni ergo non ii sunl habili, qui penitus ab ecclesia seiuncli viverent, quipe ad ipsam nullatenus perlinerent.

659. Verum ita ne perlinebant, *ut propria ecclesiae membra ac profini/ua eiusdem materia censerentur?*

Ul missos faciamus protestantes²⁰¹, ne ipsis quidem catholicis una lique eadem sententia est, quum alii in aientem pariem el in negantem alii concesserint. Et *aientem* quidem cum Suario 202 luetur Petrus Lazeri 208, quibus ratum est, *catechumenos quos competentes diximus, non voto solum d desiderio, sed actu quoque ipso et simpliciter ad ecclesiam efficiendam au proprias illius partes, nsateriamque propinquam conspirare.* Putant enim I. fidem esse quae *ad substantiam* propemodum ecclesiae perlinet, I paeque idcirco a patribus *ecclesiae fundamentum vel forma* satius nuncupetur: quapropter II. putant, eam esse fidei professionem, qua homines iderius e.xteriusque cum ecclesia sociantur, el ad ipsam ceu verae illius paries I referuntur: e quibus III. colligunt, seiungi ab ecclesia competentes non posse, I atpote qui cum ipsa fidei professione copulentur: neque vero IV. obesse priant, quod catechumeni etsi competentes nondum fuerint baptismo confnali, *quum actualis eiusdem susceptio ad peculiares eas conditiones el "luti accidentia revocari debeat, quae Christus ecclesiae addidit.* Putant tandem V. eiusmodi sententiam ex eo maxime probabilem videri posse, quod Ambrosius²⁰ , aliique patres tradant, catechumenum morienlem salvari. Al

Cf. Assemani *cod. liturgie, eccles. nir.* T. I, sect. I, pagg. 1—4, et sect. VI. R??, 85—93.

⁹⁹) Cf. Binghaminm, op. cit. lib. X. up. II. §. IX. ⁹⁹) Huc spectant concilii nic. con. IIF., ncocacs. can. V. et eliberit. cami. ff-XXI-XLII-XLV-LXVII—LXVIII LXXIII.

⁹) I. Cor. V. 12. *Τὶ γὰρ μοι τοῦ* /la xfiiviv ;

10°) Eos dicit Paulus *τοὺ ἐξω*, quos alexandrin! interpretes vocant *ἀλλοτρίον*.

Cf. Ioh. Gerhurdi *lor. theolog.* XXIII. cap. VI. sect. I. LIV. seqq.

⁷⁰ *De fide*, tract. I. disput. IX. sect. 1.

^{a 03 J} Op. cit. cap. VI. §. VI. η. XIII. **pagg. 308—309.**

^{4 °4}) *De obitu Valentiniani iunioris*, **nn. 30—51—53. seqq.**

vero extra ecclesiam non esse salutem, iidem patres saepius inculcant. Illoc autem affirmare, ad salutem salis esse *votum sive desiderium* existendi intra ecclesiam, si alias absolute quispiam extra illam maneat, auditu durior opinio est. Itaque concludunt fidem esse, quae el omnino necessaria est ad salutem, et ecclesiae membrum constituit.

660. Sed neque conclusio valet, neque ea sibi constant, e quibus arguendo inferendoque deducitur.

Non valet *conclusio*, quum certa quidem sil *prior eiusdem pars*, qua fidei ad salutem necessitas affirmatur; at non ex aequo certa sit *posterior* eo accepta sensu, quo a suis auctoribus usurpatur: *sola fide id totum comprehendendi quod ad ecclesiae membrum actu constituendum requiritur*. Plura enim esse quae praeterea exiguntur, neque semel, neque paucis superius comprobavimus 2°5.

Reiecta profiigataque *conclusionione*, duo expendenda restant e quibus illa depromitur, el quorum *primum* huc redit: *fidem esse substantiam, fundamentum, formamque ecclesiae* 208, *cetera vero ad peculiare conditiones a Christo ecclesiae additas, et ad illius ferme accidentia pertinere*. Nimirum plus nimio haec redolent scholae subtilitatem, ex peripatetico de physicis compositis dogmate profecta sunt, et ab ea norma non minimum abhorrent, qua de hoc controversiarum genere iudicari debet. Quaeritur enim quaenam *necessaria simul ac sufficiens* sint, ut quis inter ecclesiae membra el propinquam illius materiam *actu* numeretur. Id autem neque luto, neque prudenter expeditur, nisi iis sedulo consultis quae Christi consilium demonstrant, praefinitasque ab eo conditiones patefaciunt. Abnorme est igitur nec dignum quod probetur *ad confictas formas, invectaque accidentia* semet recipere, et historico atque hermeneutico deserto tramite, petilis longius analogiis, coniecturisque indulgere.

661. Haud multo sunt plura, quae de *altero* capite opportune dicantur. Quae enim reicitur opinio, quaeque auditu durior nuncupatur, ea est verissima, maiorumque suffragio insigniter comprobata. Sane vetustus auctor tractatus 2°7, quo Cypriani doctrina de haereticorum baptismo refutatur, prin-

205) Ea potissimum re-colenda eunt, quae de schismaticis, deque excommunicatis disserentes comprobavimus.

206) Hac licet servata cogitandi, loquendique ratione, animadverti debet: I. formam membri ecclesiastici pluribus constare elementis, adeoque uno ex illis dumtaxat praestituto, nondum integram formae rationem adesse: II. eiusmodi elementorum varios esse ac diversos gra-

dus, et ad formam ex iis conflandam requiri, ut certo modo, certoque veluti pondere conspirent: denique III. proprio catechumenorum fidem merito ceu dispositionem spectari, quam perfecta fidelium forma excipiat atque consummet. Verum de his plenius, evidentiusque, ubi de *formali* ecclesiae caussa disseremus.

207) Editus fuit a Baluzio inter opp. Cypriani.

cipii loco statuit: Aon erit *dubium in Spiritu-sancto homines posse sine qv baptizari*. Quod ne cui obscurum foret, necessarium saluti consellai» baptismum *trifariam* sic diribet, ut eum in finem parem ex sese doceat baptismum *sive Spiritus, sive aquae, sive sanguinis*. Maiori etiam perspicuitate Ambrosius 208 qui de Valentiniano iuniore antea vita functo quam salutaribus undis lingeretur, scribit: „Aul si quia solemniler non sunt celebrata mysteria, hoc movet; ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronentur: non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, el hunc (Valentinianum) sua pietas abluit et voluntas." Consentit Augustinus inquit 209: „Eliam atque etiam considerans invenio non lanium fissionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat, supplere, sed etiam iidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest, Neque enim latro ille ponomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum; nec quia credidit, passus est, sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi quod ait apostolus *corde creditur d iustiliam, ore autem confessio fit ad salutem*, in illo latrone declaratum, est; sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non conlemlus religionis, sed articulus necessitatis excludit."

Hos autem veluti duces tanta deinceps frequentia, lantaque consensione sequuli sunt theologi 21°, ut veritatem nulli obnoxiam controversiae hbuerint, *ad salutem assequendam toties baptismi votum sincerumque deliderium sufficere, quoties necessitatis articulo regeneratio ex aqua praepeditur*.

Neque vero sint qui reponant, idcirco sufficere, quod qui eius ope salutem nanciscuntur, ad conspicuum ecclesiae corpus *actu* perlinent. Idcirco enim salutem nanciscuntur, quod corde crediderint ad iustiliam, ore autem confessionem fecerint ad salutem, quodque proplerea eamdem vixerint vitam qnam vivit ecclesia, neque ab eius spiritu et anima fuerint divisi, licet cum eius corpore, secus ac in votis haberent, *actu* non coaluerint. Quaecunque

208) De obitu Valentiniani, n. 53.

209) De baptismo, lib. IV. cap. XXII. Pirro de civ. Dei, lib. XIII. cap. VII. scribit: „Quicumque etiam non percepto regenerationis lavacro, pro Christi consensione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si ablue-reatar sacro fonte baptismatis." Ampliori!)» verbis Tertullianus, de baptismo, ap. XVIII. docuerat: -Fides integra se-ara est de salute."

21°) Videsis Martenium, op. cit. lib. I. cap. I. art. IX. §. VIII. Commemoratis vero a Blartcuio auctoribus addi debent Thomas, in IV. dist. V. q. un. art. II.; Iohannes a Turrecremata in c. Si qui, de consecrat, dist. IV.: Alphonsus castrensis, de iusta haeret, punit, lib. I. cap. VIII.; Bellarminus, de eceles. milit. lib. III. cap. III; et Lascars, in excerpt, tit. de baptismo.

enim sunt externa hominibus rationis usu praeditis, censeri *absolute simpliciterque* necessaria non possunt, iliorumque defectus ea solum de caussa Iraudi eisdem est, quod in ipsorum liberam voluntatem iure merito refundatur. lacent igitur argumenta eo consilio excogitata, ut provectis ad supremum stadium catechumenis ratio et dignitas membrorum ecclesiae vindicarentur.

662. Illud itaque tenendum est, quod tum iuris interpretibus graecis¹¹ latinisque ^{*} ^{*}s. tum scholae theologis¹¹³ numquam non placuisse accepimus: *catechumenos omnino omnes, illosque sire perfectos sive imperfectos extra ecclesiae gremium rersari, neque ad eiusdem membra partesque actu pertinere.*

Cui sane veritati non obscura patrocinantur verba Christi, a quo hanc scimus latam legem ²¹⁴: *Euntes meae disciplinae adiungite, mihiq[ue] discipulos reddite omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus - sancti, docentes eos serrare omnia quaecumque mandavi vobis.* Quae ita nexa sunt, ut praevertere debeat, *μαϋητενοατξ βαπτίζοντε*, *baptizantes discipulos facile*, ac deinde subsequi²¹⁵, *διδάϋξετε τηρϋν πάντα*, *docete servare omnia.* Baptismo igitur instituuntur discipuli, et per baptismum scholae Christi, eiusque familiae adiunguntur. Nemo autem ad ecclesiam spectat, qui non sit Christi discipulis adscriptus, eiusque scholae fami-

2M) Tales sunt Diplovatacius, *in synopsi iur. graec. tit. de sacramentis*; Lascares in excerpt, tit. *de baptismo*; Coressius, Theolog. lib. 1. *de sacramentis*; et Papadopoli *praenoti, mystagogic. respons. I. sect. VI. §. X.*

212) Horum numero veniunt Navarrus, comm, de lubil. not. XXXI. n. 48; Geminianus, in c. *audite*; Decius, in d. c. I. de const, η. XXVI. in II. lect.; Stephanus Caietanus, in repet, c. ad limina n. CCIX. §.5; et Menochius, *de arbitrar, cas. CCXC. n. 17.*

213) Quos inter numerari debent Melchior Canus, *loc. theolog. lib. II. cap. II.*; Bellarminus, *de eccles. rnilit. lib. 111. cap. III.*; Henriquez, *de indulg. lib. VII. cap. XVIII. η. 3*; Sanchez, *in decalog. lib. VI. cap. XXXVII*; et Marius Alterius, *de censuris, lib. V. cap. II.*

aM) Matth. XXVIII. 19 — 20. Scite Christianus Schoettgeuius in *Horis he-*

braids ad li. 1.: „Haec verba, si ex antiquitate iudaica recte interpreteris, insignem novi testamenti prae veteri prae-rogativam ostendunt. Apud iudaeos hnc usque illi tantum Ο’ΤΟλ I aut VTD/fl CEZrb *discipuli sapientum* dicebantur, qui divinas et humanas litteras addiscebant. Christus quoque hactenus septuaginta tantum discipulos huiusmodi cum apostolis habuit, qui apud iudaeos ab

Christus vero iam demum illum discipulatum non ad eruditos tantum restringit, sed ad omnes homines, imo etiam gentiles, qui iudaeis abominationi erant, extendit.«

21 5) Neque enim ii fiunt discipuli, qui iam sint docti: sed ideo discipuli fiunt, ut doceantur. Hinc illa ex Babyl. Schabb. fol. 31. 1: ..Accedit quidam ethnicus ad Hillelem magnum, dicitque, *proselytum me fac. ut me doceas.*·

CAPUT XXXIX.

iaëque adiunctus. Baptismo igitur fit, ut *primum* homines ecclesiae membris diaiiganlur.

Quod tum in Actis traditur, cum commemorata Petri concione sub-
ilur’“: Qui *enjo receperunt*, assensuque suo probarunt *sermonem eius*,
kpliati sunt, et appositae sunt, seque ecclesiae adiunxerunt 217 *in die*
Ha animae circiter tria millia. Quare hisce prope gradibus in mysticum
Christi corpus adulti homines inseruntur: principio haustum ex auditu ser-
nonem recipiunt, volentesque amplectuntur: tum baptismi lavacro regene-
rator: atque ila adiunguntur ecclesiae, illamque ceu membra componunt.
Necessarius igitur existimari debet baptismus, ne quis extra ipsam silus, et
ib eiusdem alienus corpore videatur.

663. Quod semel iterumque inculcat Paulus, sive quum ecclesiae cor-
fore oculis subieclo 218, mox pergit219 : *Etenim in uno Spiritu omnes nos*,
dira quodvis geniis conditionisque discrimen, *in unum corpus baptizati*
simus, et idcirco baplirni sacramento abluti, ut quotquot sumus omnes in
iüQfl) ecclesiae corpus coalesceremus; sive quum propria novi foederis
explanata ratione22°, illico subdit221: *Quicumque enim in Christo bapti-*
ulitslis, vosque fidei sacramento Christo obligastis, *Christum induistis*,
eoramque ceu insita membra facti estis participes 2 2 2, quae ex ipso lam-
bin capite plenissime redundant. Cum his namque consortum est, in ac-
ceptis referri baptismo oportere, ut qui eo initiantur homines, Christi pariter
κ mystici eiusdem corporis membra evadant, pariesque efficiantur.

Quod insigni imagine confirmat Paulus, cum celebrato Christo tamquam
capite omnis principatus et potestatis 2 2 3, continuo addit 2 2 4 : *In quo et cir-*
mmcisi estis circumcisione non manufacta 2 2 5 *in exspoliatione corporis*
tamistie, sed in circumcisione Christi Abrahamo maioris, *consepulti ei in*

5,ς) Actt. II. 41-47.	22S) Coloss. II. 10.
*) Formula namque <i>προ \$έθ9αι τινά</i> <i>imi</i> significat <i>aliquem sibi adiungere</i> . 1. Cor. XII. 12.	224) Ibid.vv.il —12: <i>Εν ω και πε-</i> <i>ριετμή\$ητε περιτομή άχειροποιήτω έν τή</i> <i>άπεκδύοει του Όωματο των άμαρτιών τη</i> <i>Οαρκό , έν τή περιτομή του ΧριΟτου, Ουν-</i> <i>ταφέντε αύτώ έν τω βαптиΟματι.</i>
n>) Ibid. v. 13: <i>liai γάρ έν ένι πνεύ-</i> <i>κη ημεί πάντε ει έν υώμα, έβαπτί-</i> <i>fyutr.</i>	225) Similis oppositio recurrit Marc. XIV. 58, IL Cor. V, 1, Hebr. IX, 11-24.
ηι) Gal. 111. 23. seqq.	22β) Quum receptus graecus textus habeat, <i>έν τή άπεκδύοει του Όωματο των</i> <i>αμαρτιών τη Οαρκό , in exspoliatione</i> <i>corporis peccatorum carnis</i> , vulgatus legit, <i>έν άπεκδύοει του Όωματο τη Οαρ-</i> <i>κό , in exspoliatione corporis carnis.</i>
::1) Ibid. v. 27: <i>Ο8οι γάρ ει ΧριΟτόν</i> dcurnWÿre, <i>ΧριΟτόν ένδύθαθ9ε.</i>	
m) De formula, <i>ένδύεϋϋαι ΧριΟτόν</i> , Ejuificante eorum consortium, quae in (hristo ceu in capite splendent, conferri Xisant Gatakerus, <i>Adversar</i> , lib. 1. cap. ii: etDeylingius, <i>Observati, sacr.</i> Jib.III. Jijg. 406. seqq.	

baptismo. Illud ergo longe divinius praestat modo baptismus, quod olim circumcisa carne oblinebatur. Circumcisione porro carnis, tamquam signo foederis 227, oblinebatur, ut qui notati illa forent, in foedus cum Abrahamo initum recepti ad selectum Dei populum pertinerent. Baptismo igitur tribui debet, ut qui eo insigniuntur, ad foedus gratiae spectent, et in Christi regnum, quod est ecclesia, referantur.

A qua imagine piaculum foret alleram seiungere a Petro adhibitam, qui quum de arca Noe scripsisset te, *in qua pauci, id est octo animae salvae factae sunt per aquam* 219, continenti oratione subdit 230: *Quotidie et ros 232 nunc similis formae salvos facit baptisma*, id est, cui arcae veluti umbrae respondens baptismus tamquam exemplar 233 nunc quoque vos servat, et a graviori pernicie multo divinius tuetur. Ad arcani igitur salutis minime pertinent, qui non sunt baptismo renovati. Perlinent vero ad arcam salutis quotquot in ecclesia sic degunt, ut inter eiusdem membra partesque actu numerentur. Egregie Cyprianus 234: „Si potuit evadere quisquis extra arcam Noe fuit, et qui extra ecclesiam foris fuerit, evadit. 44 Superest igitur ut qui nondum fuerint baptismo regenerationis abluti, a censu membrorum ecclesiae alieni videantur.

664. Quam doctrinam auctoritate Scripturarum liquido assertam, suffragium Christiani nominis pari evidentia confirmat.

De hoc enim suffragio iis principio certi reddimur, quae mentem sententiamque veterum patrum, scriplorumque ecclesiasticorum patefaciunt, e quorum numero **Gregorius nazianzenus** 235 in illos invectus qui suscipiendi baptismi moras nectebant, ait: „Ne hostem in consilium adhibeas, ne fidelis Geri ac nominari parvi pendas. Quamdiu in catechumenorum numero es, in pietatis vestibulo versaris. Inirare te oportet, atrium pertransire, sancta

Gen. XVII. 10.

¹³⁸ I. Petr. III. 20: *Εἰ ἡν ὀλίγαι (τοῦτ' ἐστὶν οὐκ ὅτι) διεθώθησαν δι' ὕδατος*.

22.) *Per aquam* veluti medium, quod arcam sustentavit atque evexit.

23°) L. c. v. 21: *Ὅτι ἀντίτυπον νυν καὶ ἡμὰ ὁῶζει βάπτισμα*.

21°) Vulgatus legit ὁ, ac si plenius scriptum esset, *ὁ δὲ ὕδωρ καὶ νῦν μὲν ὁῶζει, ἀλλ' ἐν βαπτίσματι, ὁ εὐτὶν ἀντίτυπον*. Et haec sane lectio instrumentorum testiumque praeclara auctoritate stabilitur. A qua tamen, si sensus ratio habeatur, altera eademque communis nullatenus dissidet.

231) Nori *ἡμὰ* sed *νῦν* in suis codicibus Vulgatus habuit.

233) In glossario, ἀντίτυπον, *exemplum, exemplar, instar*.

234) *De unii, ecclesiae*, §. V. Ceterum solemnis est ecclesiae cum *ares* comparatio.

235) In *baptisma*, orat. XL, XVI. pag. 702: *Μὴ λάβῃ σύμβουλον τὸν ἐχθρόν. μὴ καταφρόνησῃ τοῦ ἀκούσαι καὶ γενεσθαι πιστόν. ἐγὼ εἰ κατηχούμενος. Ἀποστόλοι εἰ τῇ εὐσεβείᾳ. εἰθὺς γενεσθαι σε οἰεῖ. τὴν αὐτὴν λαβῆναι, τὰ ἁγία κατοπτρεύσαι. εἰ τὰ ἁγία τῶν ἁγίων παρακύναι, μετὰ τῇ Τριάδι; γενέσθαι*.

finlueri, in sancta sanctorum prospicere, cum Trinitate coniungi.“ Similia quae **Cyrillus hierosolymitanus illuminandos** compellans tradit te verbis 24: „Iam circa vestibulum regiae constitistis 237, utinam vero etiam in rege introducami. Flores enim nunc arborum apparuere, fructus quoque ulivum perfectus 238 existat. Haec enim nomina dedistis 239, haec vobis militiam vocatio 240. 44 Quare orationem absolvit inquit 241: „Deleat de chirographum quod contra vos est, oblivionem autem tribuat vobis priorum delictorum, atque in ecclesiam vos inserat, sibi que milites adlegat, arma vobis iustitiae circumponens. 44

Catechumeni igitur ad quemcumque profecti gradum eorum numero censi debent, *qui nondum habentur fideles, qui nondum sunt in milites de caeli, qui in regiae pietatisque vestibulo adhuc degunt, quique adhuc introducendi sunt*. Imino, teste **Origene** 242, eorum numero censi debent, *qui adhuc sunt claudi, debiles, caeci ac nondum illuminati*, Haec porro neque cogitari animo, neque verbis efferri de iis possunt, qui actu sint ecclesiae membra, et mysticum Christi corpus efficiant. Ab hoc igitur illo arcendi sunt catechumeni, de quibus propterea Cyrillus ait, *in ecclesiam non inserat*.

665. In quam si inserti reipsa forent, uterque **Cyrillus hieroso-**

24) Procat. §. I. pag. 2: *Ἰδοὺ περὶ τὴν ἐν τῶν βαπτισμάτων γεγονότεν γενέσθαι καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτισμοῦ εἰσέλθῃτε*.

24) *Ἰδοὺ τὴν ἐφάνη τῶν δένδρων* γένεσθαι καὶ ὁ καρπὸς τέλειος ἢ ὁνομασθῆναι τὴν ἐν τῷ βαπτισμῷ γένεσθαι καὶ στρατολογίᾳ.

24) Respondent verbis Gregorii nazianzenoi, *ἐν προθύροις τῇ εὐσεβείᾳ*, in vestibulo pietatis.

25) Perficitur fructus baptismo, qui propterea perfectio nuncupatur.

26) Hanc nominum descriptionem catechumenorum propriam praeter Cyrillum Iulianum memorant veteres: Siricius, epist. I. 4 Himerium can. II; Ambrosius, in *Luce*; lib. IV. n. 76; Gregorius nyssenus, in eos qui differunt baptismum, pag. 116; et gesta synodi sub Mena act. V.

27) Non militiae professio et susceptio, notat Touttée, quam στρατολογία appellat. Haec enim solum in baptismo datur (Cat. III. n. 3, et XVII. n. 26.),

unde Cyrillus horam baptismi vocat horam *tremendi delectus ad militiam Christi*. Quare votum suum (Procat, n. 17, et Cat. IV. n. 37.) pro auditorum baptismo exprimens, optat ut eos Christus sibi milites conscribat. Baptismi namque tempore Christus delectum (Cat. I. n. 3.) animarum faciens, milites adlegebat vel repudiabat. Tum (Cat. XIX. n. 8.) abrenuntiationibus et fidei professione facto a castris satanae ad castra Christi transitu, Christus (Cat. I. n. 3.) baptizato militare sigillum imprimebat, et (Cat. III. n. 13, XVII. n. 26, XXI. n. 4.) chrismatis sacramento armis militem adornabat.

241) Procat. §. XVII. pag. 14: *Καὶ ἐξαλείψαι τὸ καὶ τῶν χειρῶν γραφὸν ἀμνηστίας. Δε ἐν τῇ παραστάσει τῶν πρώτων παρρησιῶν φύτεύοι δὲ νῦν εἰ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ στρατεύοι νῦν ἐαυτῶν, ὅπλα περιβαλὼν τῇ δικαιοσύνῃ*.

242) Opp. T. II. pag. 280, et T. III. pagg. 20—250.

lymitanus²⁴⁵ el alexandrinus ⁴⁴ scribere non potuissent, *catechu-
menos quamquam fide imbutos, nondum tamen Spiritu eiusque donis cen-
seri ditatos*. Scribere non potuisset Philastrius ²⁴⁴ quae subdimus: „Alia
est haeresis quae *spiramen* quod accepit Adam^{*40}, putat tantum esse,
quantum est a Christo post resurrectionem concessum apostolis : cum
ignoret *quod spiramen est modicae virtutis aliqua gratia, in audienda lege
Dei multorum primum. Spiritus autem perfectionis est plenitudo*. Spira-
men itaque datur ab infantia el catechumenis. Spiritus aulem in incremento
doctrinae, fideique el salutaris baptismi plena Dei gratia, ul intelligere, et
ad maiorem iam possit scientiam pervenire. Ideoque post baptismum^{*4},
Spiritus ut apostoli iam non, sed spiramen accipit qui baptizatur in Trinitate.
Commune est etenim omnium spiramen. Spiritus autem paucorum est fide-
lium atque credentium et discentium, et voluti ab honore ad honorem, et a
gloria ad gloriam maiorem, caeleslemque scientiam el gratiam pervenien-
tium, dicente apostolo quod *a fide in fidem* procedimus ²⁴⁹, et *a gloria ad
gloriam* prodire properamus²⁹⁰. Ideoque ait ipse²⁵¹: *Primus homo de
terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis*, ut et natura non exsors
Christi muneris inveniatur aliena penitus, id est, nec catechumenus²⁵¹; el
fides atque doctrina, sludiumque el vita praeclara in paucorum fidelium et
cupientium voluntate dignosceretur exuberans, dicente Domino ²⁵³: *Habenti
dabitur, et plus ei adiicietur; non habenti autem, et quod habere ride-
tur* ²⁵⁴, *auferetur ab eo*. Quod iudaeo contigit, el aliis itidem plurimis/^{*}
Neque **Gregorius nyssenus** concionem alloquens ex initialis et cate-
chumenis coalescentem scribere potuisset ²⁵⁵: „Ego vero gratulor utrisque,

145) Cat. III. η. 14, XVI. η. 26. et
XIX. η. 5, ubi Cyrillus negat I. *illumi-
nandis* plenam *christiani* appellationem
convenire: idque II. propterea negat,
quod nonnisi baptismo Spiritus-sanctus
conferatur.

14<) *In loh.* lib. XII. ad cap. XX. 17.

24s) *De haeresibus*. §. CXLVII: *De
spiramine quod Adam accepit, haeresis*.

-16) Gen. II. 7: *liai ενεφυσεν ει το
πρό ωπον αυτόν πνοήν ζωή* .

147) Ioh.XX.22: *Ενεφύσησε, inhalavit*.

248) Quemadmodum ante baptismum
catechumenis, ita in baptismo communem
illam gratiam omnibus baptizatis tribuit,
ut gradum sublimiorem deinde servet
sanctis apostolis, piisque fidelibus.

147) Rom· I. 17: *πιστεω ει πιστιν*.

25°) II. Cor. III. 18: *Από δοξη; ει
δόξαν*.

251) I. Cor. XV. 47: *Ο πρώτο άνθρω-
πο έκ γη χοϊκό ^ ό δεύτερο
ό κύριο έξ ουρανού*. Varietatem lectionis
cum Millio expendunt, qui criticas N. T.
editiones evulgarunt.

252) Digna est quae notetur graduum
successio.

Matth. XIII. 12. coll. XXV. 29:
*Ο τι έχει, δοθησεται αύτω, και περιί
σενθήσεται*.

254) Luc. VIII. 18: *Και ό δοκεί έχισ,
άροθήσεται απ' αυτόν*.

255) Orat, *in diem luminum*, pagg.
799 — 800: *Εγώ δε άμφοτέροι Ουνvιr
μαΓ τοί μεν τελεσθείσιν, όπι μεγάτην
δωρεάν έπολουντήσατε· τοί δε άμνητοι ,*

iBtjitis quidem, quod magno dono ditati estis; non initialis vero, quod bona
Mun speratis, iudicii scilicet el poenae remissionem, vinculorum solutionem,
rtiitilialionem et coniunctionem cum Deo, fiduciam ingenuam et aditum
jtaum loco servilis humilitatis, parem cum angelis honoris conditionem.
Hiecenim nobis ac si quid his simile est el affine, lavacri gratia spondet
! rtdat.!

Vel ergo, quod absonum esi, de membris ecclesiae statui universim
debet, afflari illa quidem vitae spiramine, ipso tamen Spiritu non ditescere,
seque adeo bonis ditescere quae tum remissione iudicii et poenae, vinculo-
mnque solutione, tum coniunclione cum Deo, fiducia ingenua, adilueque libero
continentur; vel ex mente sententiaque maiorum fas non est ad ecclesiae
ieinbra, componenlesque eiusdem paries catechumenos revocare.

666. Quod ne fiat, rursum exigunt verba **Gregorii nysseni**, qui
dlecliuinenum compellat inquiens ^{25c}: „Exlra paradisum versaris, o catechu-
aene, socius exilii Adam primi nostri parentis/ Exigunt verba **Eu sebi i**
aesariensis^{*57} regium interpretantis psalten: „Laudativus hic psalmus me-
nto subjungitur postremo canticorum, quia iisdem loquutionibus utitur; quam
oirem alleluia quoque ei praeponitur: namque *allelu* laudate significat, *ia*,
Kminum. Dicet sane aliquis priorem psalmi partem hymni locum tenere,
eicitatis in prooemio iis qui Dei laudibus dicendis addicti sunt; qui reapse
jsdandi initium laciunt ab illis verbis, nomen tuum Domine in aeternum.
Doctrina autem traditur ab idolis avertens, et Dei notitiam ingerens. Haec
2: fieri debebat adhortatio, qui nunc ex ethnicis ad fidem accedunt, quos

(*n lakip προ ύονίαν ήληίζετε, άφεϋν
WWW», ινβίν έεΟμωv, οίχείωϋν .πρό
· iii. χαόδηΟίαν ελευθέριον, αtri δουλι-
ii; ιαπεινότητο ίσοτιμίαν rzlν προ άγ-
ιμ ; ταΰεα γάρ νμίν, και εί τι του-
·I ακόλουθον, η του λουτρού χάρι
rφpται xαà διόωΟι.*

”4) Orat, *de baptismo*, pag. 21 fi: *Έξω
acçaduGon τυγχάνει ό κατηχοϋμε-
χοινωντών τή εξορία τώ 'yjdau τώ
τηχάτορι.*

Comm, in Ps. CXXXIV. ap. Mai
i X. PP. Bib. T. IV. p. 79: *Tr τών
ώι ήβγάπ) τά αυτά έχων λέξει , ό
HiuT αίνο εικότω παράκειται| ύιο τό
turicia προγεγραπται ' του μεν αλλη-
ι« ιτχ.ονvτο; το αινειτε, τού ύ' ία τον
Γφοζ· ιλ.τοι ά' άν τι ύμνον είναι τα
ιώτα, ώ; ιν προοιμίω διε^είρονvτα του
ιρ ταπτομένου αινείν τον θεόν άρχο-*

*μένου τον αίνου από τού, κύριε τό όνομά
σου ει τον αιώνα* κατηχεί δε άποστρέ-
φων ειδώλων, και διδάσκει γνώσιν θεού'
τοιαύτη γάρ τού νυν έξ έ9vών προ-
ιόντα εδει τυχείν παραινέσεω * οv και
δούλου καλεί, μηπω τό πνεύμα τη νιο-
θεσία άνειληφότα * συμβαίνει δε τούτου
προ τη παλιγγενεσία λουτρού, στάσιν
εχειν έν οϊκω θεού τών αυτού πρόπυλών,
άλλ' ού τών ένδοτάτω τυχόντα * ει αγω-
γήν γάρ εσχον, άλλό ού τελείωϋν* διά-
φοροί γε μην αύλαί, έπει και διάφοροι
τών εί αγομίνων οί βλοι* προκοπή δέ,
τό μετά τό αίνείν τό όνομα κυρίου, αυτόν
δη αιnévαι τον κύριον* δει γάρ πρώτον
μαθείν, όπι εότι θεού λόγο , έφεϋτηκώ
τώ παντί κόσμω και δεσπόζωv αυτού*
είτα περί τε ούσία αυτού μαΟείν και δυ-
νάμew , νιον τε γνώvαι μονογενή τού
θεού.*

etiam servos appellat, *utpote spiritum adoptionis nondum adeptos*. Solent autem hi ante regenerationis lavacrum, stationem habere in domo Dei ante fores, nondum in interiora recepti: erudiuntur enim, *sed adhuc non sunt perfecti*. Porro diversae sunt aulae, quia diversa est catechumenorum vita: gradus vero profectio est post laudatum nomen Domini, Dominum ipsum laudare. Oportet enim primum discere, Dei esse verbum, quod universo mundo praesidet ac dominatur; deinde et eius substantiam potentiamque cognoscere, et quod Dei sit unigenitus/4 Et exigunt verba Augustini²⁵⁸ scribentis: „Quod signum crucis in fronte habent catechumeni, iam de domo magna sunt, sed fiant *ex serris filii*’, non enim nihil sunt, quia ad magnam domum perlinent/! Sed quonam pacto consequentur, ut fiant ex servis filii? Explanat Augustinus ubi illos sic alloquitur 259: „Numquid enim modo solummodo audistis, quia Deus omnipotens est? Sed incipitis eum habere patrem, quando nati fueritis per ecclesiam matrem/4 E qua nisi baptismo nascentur, *ad eiusdem pedes*, teste Origen²⁶⁰, collocati iacent. Hinc illa vulgati Dionysii²⁶¹: „Ac postremus quidem ordo 262 catechumenis tribulus est. Aditus enim iis ad omne id quod in hierarchia perficitur, praclusus est, neque secundum divinam parturitionem subsistentiam sanctam consequuti sunt/4

Quibus illustrandis non minimum ea conferunt quae Pacianus, celebrata Unigeniti cum carne unitione, mox subdit 263: „Et hae sunt nuptiae Domini uni carni coniunctae, ut secundum illud magnum sacramentum²⁶⁴ fierent duo in carne una, Christus et ecclesia. Ex his nuptiis christiana plebs nascitur, veniente desuper Spiritu Domini, nostrarumque animarum substantiae superfuso et admixto protinus semente caelesti, visceribus matris inolescimus, alvoque eius effusi vivificamur in Christo. Unde apostolus²⁶⁵: *Primus Adam in animam virentem, novissimus Adam in spiritum cificantem*. Sic generat Christus in ecclesia per suos sacerdotes, ut idem apostolus 266: *Christo autem ego vos genui*. Atque ita Christi semen, id

258) In loh. tract. XI.

259) De symbolo, serm. I. ad catechumenos n. 1.

260) In Matth. XV: *ἡ αἱ ἐπὶ τὴν ἰδὴ ἐν τῷ τῇ κοινότερον ἐχχληδία λεγόμενη ἀθροῖσματι ἐρριμμένον μετὰ τοῦ τελευταίου αὐτῆς, οἶονεῖ καὶ παρὰ τοῦ πόδα τοῦ Ἰησοῦ δώματο τῇ ἐχχληδία του κατηχουμένου προελθόντα μετὰ τῇ χωφύτητο χ. λ.*

261) De ecclesiast. hierarch, cap. VII: *Ἦ μὲν οὖν ἐδχάτη τοῖ κατηχουμένου ἀπονενίμῃται τάξι. τῖοί γάρ ἀμέ\$εκτο^*

καὶ ἀμύητοι παντό ἱεραρχικοῦ τελιοτρίου, μηδ’ε τήν κατὰ θεῖαν ἀπότεζιν ἐν θεόν ἐδγηχότε ὑπαρζιν.

262) Huc spectat Maximi scholion, ὅς κατηχούμενοι ἐδχατοῖ εἶδιν, catechumini postremi sunt, et non tam in ecclesia, quam in ipso ecclesiae limine constituti.

263) Serm. de baptismo. §. VI. pag. j. 274 — 275. apud Gallandium T. VII,

Ephes. V. 32.

I. Cor. XV. 47.

Ibid. V. 15.

est Dei Spiritus novum hominem alvo matris agitaturn, et partu fontis ex-ceptufl, manibus sacerdotis effundit, fide tamen pronuba. Neque enim aut tritis in ecclesiam videbitur qui non credidit, aut genitus a Christo qui Spriluni ipse non recepit. Credendum est igilur, posse nos nasci. Sic enim ii Philippus *6T: Si *credis, potes*. Recipiendus est Christus ut generet, gaia sic Iohannes apostolus dicit 268: *Quotquot eum receperunt, dedit eis fatalem filios Dei fieri*. Haec autem compleri alias nequeunt, nisi la- iitri et chrismatis et antistitis sacramento. Lavacro enim peccata purgantur, chrismate sanctus Spiritus superfunditur, ulraque vero ista manu et ore an- felilis impetramus: atque ita lotus homo renascitur et innovatur in Christo/4

667. Quemadmodum igilur catechumenorum proprium est, ut con- siles exilii Adami extra paradisum versentur, neque aliter ad ecclesiam pertineant quam uti servi, uti ad illius provoluti pedes, et ab eorum parlici- ptione reiecti, quae in hierarchia perficiuntur; ita renovationi per baptismum tribui debet, quod in paradisum admissi, atque ex Christi semine geniti, alvo- qw ecclesiae in novam vitam procreati, ad filiorum adoptionem, sanctamque .qfeisientiam evehantur. Est autem suapte natura compertissimum, non sinus ab ecclesiae membris illa abhorreere, quae veluli catechumenorum popria recensuimus, quam illa eisdem convenire, quae regenerationi per baptismum adseribenda esse declaravimus. A veritate igitur, sententiaque i saiorum discedunt, qui inter ecclesiae membra catechumenos referunt, wnunqie numero quibus actu ecclesia efficitur, complectuntur.

Quod, uti opinor, minime facerent, si animo praeterea reputarent ca- Udumenos, quippe baptismo carentes, numquam *fratrum* nomine insigniri 269: som vero baptismum ab Epiphanio appellari *magnam circumcisionem* 270, d ab Arnolfo Bonae Vallis abbate vim huius appellationis ita enarrari²⁷¹: -Praecedebant olim integumenta rerum significantia abolitionem peccati, et il perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc sacramentum consuetudini stiquae subtrahere voluit Christus: et licet non esset in hoc tempore ne- cessarium, tamen ne antiqua religio prorsus reproba videretur, in se voluit A'umcisionis aptari signaculum. Sane originale peccatum, quod a primis arentibus in lotum generis huius successionem defluxit, omni tempore ali-

269) Act. VIII. 37.

270) loh. I. 12.

271) Quod a nobis adeo confidenter iri nemo mirabitur, cui explorata sint etriniaslica monimenta, in quibus de Hechumenis sermo est. Speciminis gra- conferri possunt quae scribunt Iusti-

nus, Apolog. I. n. 65, et Tertullianus, de corona, cap. II.

272) Haeres. VIII: *Μεγάλη περιτομή*.

*) De cardinalibus Christi operibus, serm. de ratione circumcisionis. Hisce similia habentur in ordine sancti baptismi usu baldacorum et malebarorum recepto apud Assemanuin, in Cod. liturg. eccles. unie. T. I. pag. 196.

quibus remediis oportuit expiari, licet vim plenam significantia non habuerint, donec ad rem ipsam ventum est, quae figurarum operiebatur velamine? Neque enim prudentis est arbitrari, ad ecclesiam novi testamenti ceu totidem membra eos pertinere, quibus *fratrum* nomen denegatur, quique *signo nori foederis* destituuntur.

668. Quapropter Augustinus explanato contra pelagianam perfidiam dominicae incarnationis proposito, illico subdit 272: „Hoc cum abundantius apparuerit, consequens erit ut ad istam Christi dispensationem, quae per eius humilitatem facta est, pertinere non possint qui vita, salute, liberatione, redemptione, illuminatione non indigent. Et quoniam ad hanc perlinet baptismus quo Christo consepeliuntur, ut incorporentur illi membra eius, hoc est fideles eius; profecto nec baptismus est necessarius eis, qui illo remissionis et reconciliationis beneficio, quae fit per mediatorem, non opus habent. Porro quia parvulos baptizandos esse concedunt, qui contra auctoritatem universae ecclesiae procul dubio per Dominum et apostolos traditam venire non possunt; concedant oportet eos egere illis beneficiis mediatoris, ut abluti*” per sacramentum caritatemque fidelium, ac sic incorporati Christi corpori, quod est ecclesia, reconcilientur Deo, ut in illo vivi, ut salvi, ut redempti, ut illuminati fiant.“ Cum quibus haec componi debent quae idem Augustinus¹”, vel antiquus certe auctor idemque probus²⁷⁵ de competentibus ait: „Nondum quidem adhuc per sacrum baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero sanctae matris ecclesiae iam concepti estis. Agat itaque haec mater congruis alimentis prius pascere quos portat, ut post partum laetetur se tales suscepisse quos spiritaliter nuriat.“

Eorum itaque numero I. haberi debent catechumeni, qui nondum ceu membra incorporati sint dominico corpori, quod est ecclesia: atque II. eorum numero haberi debent, qui utero licet sanctae matris ecclesiae concepti, nondum sint tamen in lucem editi. Nihil ergo evidentius, quam deferri catechumenis decus non posse, quo ecclesiae membra actu iudicentur. Nihil evidentius quam de catechumenis rite usurpari, quae Augustinus testatur in-
quiens²⁷⁶: „Et ipse Dominus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu-
sancto, non intrabit in regnum caelorum.* Fiunt ergo inchoationes quaedam fidei conceptionibus similes, non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur aeternam. Nihil evidentius quam ad catechumenos pertinere quae occasione quaestionis de necessitate

171) *De peccat, merit, et remiss*, lib. I. cap. XXVI. n. 39.

171) *Al. oblati.*

574) *Semi. II. de symb. ad catechu-
menos*, cap. I. n. 1.

37s) Putant enim maurini editores ei quatuor ad catechumenos sermonibus priorem dumtaxat Augustino esse tribuendum.

17β) *Ad Simplicianum*, lib. I. q. 11.

tylismi idem trudit his verbis 277 : „Sicut antiqui iusli si non circumciderentur, non ernt eis peccatum ; postea vero iussil Deus ul circumcideretur Abraham eiusque posteritas, iam si non fieret, grave peccatum fuit: sic etiam postquam Dominus Christus in ecclesia sua sacramentum novi testamenti pro circumcisione carnis sanctum baptismum dedit 278 et apertissime

Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu-sancto, non intrabit in regnum caelorum, iam non debemus quaerere quando quisque foeril baptizatos, sed quoscumque legimus in corpore Christi, quod est ecclesia, perlinere ad regnum caelorum, nonnisi baptizatos intelligere debemus : dsi forte quos angustia passionis invenit 280, el nolentes negare Christum, antequam baptizarentur occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismo deputata est" Et nihil evidentius quam baptismum a Bernardo verissime dici281 atramentum initiationis, et intrantium christianismum investituram.

669. Ad hanc vero quam retulimus patrum doctrinam, ita expressae sunt ecclesiae preces, ut lumen in illam refundant, atque splendorem ex illa rieissim mutuentur.

foliatis namque ordinibus occidentalis et orientalis ecclesiae, iisque edluo compositis quae lalini, graeci, copti, abyssini, armeni, chaldaei et syri [«filentur, palam est exhiberi constanter catechumenos ut qui renovandi fnte baptismatis inter ecclesiae membra numerentur: ut qui iam coneepti debeant renasci, et accepturi sacramenta baptismatis in novam creabam sancti Spiritus formari debeant: ut qui gratia baptismatis in eccliaa renascantur, et sanctae atque catholicae ecclesiae aggregentur: ut •pifiant oves sancti gregis, et corpus membrumque ecclesiae sanctae: ut pii tandem fiant membra capitis ecclesiae, atque in Christi gregem conmerentur.

Ex plurimis quae afferri possent testimoniis pauca ex monimentis farsarum ecclesiarum decerpta memorabimus. In sacramenlario itaque gelasiano legimus 282 : „Concede, Domine, electis nostris, ut sacris edocti

›”) Epist. CCLXV. al. CVIII. ad Se-
'«tianam n. 4.

In) Al. «Sic etiam antequam Domi-
ns Christus in ecclesia sua sacramen-
ta novi testamenti institueret, non erat
;«catom non baptizari, id est non tene-
ntor reus si quis baptismo non lava-
retur, quod vel prodesse vel obesse illo
fedhuc tempore ignorabatur. At postquam
;ro circumcisione carnis sanctum ba-
ptiinia dedit etc."

loh. III. 5.

28°) Al. ..Quod est ecclesia, esse as-
sumptos, ipsos nec corpori Christi vera-
citer unitos, nec ad regnum caelorum
pertinere nisi baptizatos per aquam in-
telligere debemus, nisi forte quos angu-
stia passionis non invenit baptizatos, et
nolentes etc."

î81) Serm. de coena Domini.

585) Cod. liturg. eccles. univers. T. I.
pag. 3. Consonant quae ex ms. mona-
sterii westinensis pag. 74. plane gemina
describuntur.

mysteriis, et renoventur fonte baptismatis, et inter ecclesiae tuae membra numerentur.“ Ibidem legimus²⁸³: „Inm vobis conceptis, praegnans gloriatur ecclesia omnem festivitatem votorum ad nova tendere christianae legis exordia, ut adveniente die venerabilis paschae lavacro baptismatis renoscentes, sicut sancti omnes mereamini fidele munus infantiae a Christo Domino nostro percipere/⁴ Et rursum ²⁹⁴: „Dilectissimi nobis accepturi sacramenta baptismatis, el in novam creaturam sancti Spiritus procreandi, fidem qua credentes justificandi estis, toto corde concipite, et animis vestris vere conversatione mutatis, ad Deum qui mentium nostrarum est inluminator, accedite suscipientes evangelici symboli sacramentum a Domino inspiratum, apostolis institutum, cuius pauca quidem verba sunt, sed magna mysteria/⁴

In catechismo antiquo more ad baptizandos feria sexta penes *graecos* habito legimus ²⁹⁵: „Deus pater noster, qui omnes vis salvari el ad agnitionem veritatis venire, cognitionis tuae lumen in nostris el eorum qui ad baptismum sunt dispositi, cordibus infunde, et immortalis tui doni dignos illos redde, et ecclesiae tuae sanctae catholicae illos aggrega/⁴

Aequae ab his discrepant quae legimus in ordine ecclesiae *alexandrinae coptitarum* et *aethiopum* ²⁸⁶: „Fac eum (catechumenum) ovem sancti gregis Christi tui, electum membrum ecclesiae catholicae, vas mundum, filium lucis, heredem regni tui, ut certet iuxta mandata Christi, et custodiat sigillum immobile et conservet indumentum incorruptibile, oblineatque felicitatem electorum tuorum per Iesum Christum Dominum nostrum/⁴

Consentit ordo ecclesiae *chaldaeorum*, *neslorianorum* et *snalabarum* usitatus ²⁸⁷: „Xunc vero ecce praeparati sunl nulli ad suscipiendum donum baptismi pro confessione pretiosae passionis Salvatoris nostri, consentiente anima eorum in fide et caritate ei, qui per regenerationem innovavit figmentum nostrum, el dimisit peccatum nostrum, et erexit lapsum nostrum: et expectant per sanctum signaculum et per propiliatorium baptisma fieri membra et participes eiusdem formae cum eo, qui est caput ecclesiae, et primogenitus mortuorum.⁴ Cum quibus haec, reliquis praetermissis, ex eodem ordine sumpta coniungi debent ²⁸⁸: „Cuncti itaque, dilecta sancti baptismi proles, oremus pro istis filiis et filiabus nostris, qui suscepturi sunt signaculum vitae, abnegantes satanam et omnia opera eius, ul perfecti consummalique in vera fide Patris et Filii et Spiritus-sancti, digni fiant recipere

*-3> L. c. pag. 10.

2M) Ibid. pag. 11.

2Si) Ibid. pagg. 119—120: *Ο θεός ό πατήρ ημών, ο πάντα θελών βωθήναι. καί ει επιγνωΟιν αλήθεια έ/θειν, λάμψον φω γνώσεω έν ταί καρδιαι ημών, καί τών πρό τό άγιον φώτισμα εύτρε-*

πιζομενων· καί άξιωδον αυτου τη θανάτου του δωρεά, καί ενωδον αυτου τη άγια του καθολική εκκλησία.

¹⁸⁶) Ibid. pagg. 166—167.

Ibid. pag. 179.

Ibid. pagg. 183 — 184.

loc magnum et admirabile gratiae donum, el exuant in propitiatorio baptise veterem hominem, qui concupiscentiis erroris corruptus est, induant rem in lavacro sanctarum aquarum novum hominem qui per Deum creatus ω in iustitia et vera sanctitate, et sumant de sancio altari corpus et sanguinem Christi, sitque per eos gaudium in caelo sanctis angelis et universae saetae ecclesiae, quod in gregem Christi connumerati sunt, custodientes in Mia et sanctitate el in bonis ac praeclaris operibus donum abundantium cœserationum quod per Spiritum recipiunt, ul ipse deducat eos ex hoc saetula ad regionem vitae et lucis, el fiant coheredes Christi/*

⁶⁷⁰. His autem probe intelligendis egregie conducunt quae dialogi ritu in ordine *syrorum* conscripta reperimus, atque ila se habent ²⁸⁹: „Vidit thbrislum ecclesia in Iordane fluvio, eumque procidens adoravit dicens: *Benedidiis qui misit te, sponse excelse, qui nos induisti stola gloriae, quam Spiritus in baptismo texuit.* — Dixit ecclesia Iohanni: *Quis est sponsus* («idesponsata sum? Cui ille: *Post me, inquit, veniet, et prior me est.* At illa: *Benedicta igitur annuntiatio tua, qui pacem seminas in quatuor aundi partibus.* — Inter turbas stabat Zachariae filius ad Iordanem fluvium, çiumque Filium Dei ad se accedentem vidit, dixit sanctae ecclesiae: *Hic al sponsus de quo praedicabam.* — Benedictus, qui Adamum eiusque ibos armatura Spiritus ex aqua induit, in eoque recondidit fermentum vitae, .w scilicet corpus et sanguinem, ut per ipsum remissionem iniquitatis suae Kriperet, gloriamque indueret quam in Eden amiserat.“

Praefinita est igitur ratio, qua adoptiva proles Deo gignitur, ecclesiae-F corpus, novis insertis membris, amplificatur. Quenam vero? Christi ecclesiaeque connubium, quod regeneratione per baptismum suam prodit caelestem fecunditatem ²⁹⁰. Hac enim fecunditate gignuntur filii, hac fecunditate ecclesia mater evadit, alque hac fecunditate familia novi feliciorisque Adam aucta propagatur. Si qui ergo non sint huius fecunditatis germen ac jactos, hi neque lili erunt adoptivi, neque ad ecclesiae membra, fratresque dominicae familiae actu pertinebunt. Eiusmodi porro sunt quotquot catechumenorum nomine veniunt. Reliquum est igitur ul cum lustino ²⁹¹, Chrysostomo¹⁹², Optato ²⁹³, Iacobo nisibeno ²⁹⁴, el Severiano gabalorum antistite²⁹⁵ catechumeni habeantur *signo, notaque* membrorum ecclesiae desli-

‘.) L. c. pagg. 264 — 265.

”) Hac imagine saepissime Augustini utitor contra donatianos, cui et illud Httone est, Deo atque ecclesiae per uptismum filios gencrari.

”) *Dialog, cum Tryph.* n. 63.

In Gen. hom. XL. n. 4.

s») *De schismat. donat.* lib. V. n. 3.

Serra. XIV. *de pasch*< n. 6.

²⁹⁵) Apud Combefisium *Auctar. noviss.*

T. I. pag. 297: *ΓινωΟκομεν γάρ ω η έν Οαρκί περιτομή τυπικώ γινόμενη τό παλ.αιόν, εικόνα έπάγει του Οωτηρίου βαπτιΟματο, διά τη άποβολή τη άκροβυΟτία, την άρνηΟιν δηλοόοα τη κατά έάρκα γεννεΟεω, καί υιού ποιούδα του περιτεμνομένου θεού.*

luti, et de quibus propterea cum Augustino*96 et Chrysostomo *97 affirmari debeat, *esse illos a fidelibus alienos*.

671. Ceterum mira plane est conspiratio, qua expositae hactenus maiorum doctrinae non minus respondent *latae in ecclesia leges, quam rigens in eadem disciplina, ritusque solemnes*.

Respondet namque lex his concepta verbis *98 : „Fidelis ne domi quidem oret cum catechumeno, non enim aequum est initiatum cum non initiato coinquinari/. Respondet lex, qua catechumeni tum a secretioribus fidelium precibus*99, tum ab ecclesiasticis officiis 300 ablegantur. Respondet lex, qua usus orationis dominicae catechumenis interdicebatur. „Ideo autem/monente Bona301, „inlerdicla illis erat haec oratio ante lavacrum, quia ut scite loquitur Cyprianus 3°2, *nativitas christianorum in baptismo fit*, nec potest Deum *patrem* habere, qui filius ecclesiae non est. Filii ergo Dei et fratres fidelium non censebantur, nisi per aquam regenerati, ac propterea priusquam renati essent, dicere non audebant: *Pater noster qui es in caelis*.“

Respondet lex, cuius meminerunt synodus 303 laodicaena, Ambrosius3°1. Innocentius primus 303, Cyrillus alexandrinus 306 et patres arausicani3C7, quaeque eo spectabat, ne praesentibus catechumenis fas esset aut sacramenta conficere, aut verba promere quae ad ipsorum vim formamque pertinerent. Respondet lex, qua vetitum novimus, ut praesentibus catechumeni sacra dona apponerentur. Ad quam legem manifeste referuntur quae subdimus Iulii pontificis verba30-: „Aut qui potuit oblatio apposita esse, cum intus essent catechumeni? Si enim intus erant catechumeni, nondum oblationis tempus erat.“ Postremo lex respondet, de qua unanimes testantur Basilius39', Gregorius nazianzenus 310, Cyrillus hierosolymitanus 311, Ambrosius31*, Chrysoslomus 313, Augustinus 314 ac Theodorilus 315, et qua edicebatur.

i9S) <i>In loh.</i> tract. XLIV. n. 2.	30s) Epist. ad Decentium eugubinum.
i9T) <i>In loh.</i> hom. XXV. n. 3. <i>Μλλό-
τριο γάρ ό κατηχομένο τοῦ πιΟτοῦ.</i>	3°6) Con. Julian. lib. VII.
’’) Cann. XIX-XX.
19S) <i>Constitutī. Apostolic.</i> lib. VIII. cap. XXXIV: <i>Πιδτό μετά κατηχουμένου μήτε κατ οίκον προ ευχέῦ&ω' ού γάρ δίκαιον τόν μεμνημένον μετά τοῦ άμνήτου ὕμμο/.ὕνεθ3αι.</i>	30S) Epist. I. ad Eusebianos n. 12. pag. 371. D : 77 <i>πώ οιοντε ήν .προ φοραν ,προκειῖΟαι, ένδον όντων τών κατηχουμένων; εί γάρ ένδον ήθαν οί κατηχοῦμενοι, ού.τω ήν ό καιρό τή προ φορά .</i>
*") <i>Eucholog.</i> pagg. 45 — 55.	3°9) <i>De Spiritu-sancto</i> , cap. XXVII.
3°°) Videsis ibidem orationes post egressos catechumenos recitatas.	3,°) Orat. XLII.
301) <i>Rerum liturgie.</i> lib. I. cap. XVI. η, 2, et lib. II. cap. XV.	312) <i>Offie.</i> lib. I. cap. L.
302) Epist. LXXIV. ad Pompeium.	*»*) <i>In Matth.</i> hom. LXXII.
303) Can. IV.	3'<) <i>In Pss. XXXIII, XXXIX, CIX</i> ; et <i>de civ. Dei</i> , lib. X, cap. VI.
3°4) Prooem. ad lib. <i>de initiandis</i> .	313) <i>Dialog. I—II.</i>

i
isf

cljLÆJ U E

t| eucharislicum sacramentum quam impensissime catechumenis celaretur. ||iyni curam si qui neglexissent, hi communi proborum reprehensione, graliamaque censura mulctabanlur 3°°.

lenivero quidquid pronius est quam arbitrari, ad ecclesiae corpus illos flasse atque inter eiusdem membra fuisse habitos, qui a filiorum albo isibuc alieni, tum consortio precum, tum participatione mysteriorum auclori-ūle legum privarentur. *Ea igitur est ecclesiasticorum canonum ratio quae* «η *sinit, ut suus catechumenis locus inter ecclesiae membra partesque tactdatur.*

672. Eodem perlinet *disciplina*, qua mos fuit catechumenos exercere, eleodem perlinent *ritus*, quibus excultos ipsos novimus, ac quosdam veluti fer gradus ad fastigium consummationemque provectos.

Enimvero notissimus est ritus, quo ante divinam oblationem voce diatoni proclamabatur, *ποοέλ&ζτξ οι φωτιζόμενοι, exite qui illuminandi estis*3| 7. De hoc ritu omnes testantur lilurgiae 3 *fl, testantur canones laodiceni319, ikmque praeter alios 320 testantur Chrysoslomus 321, vulgatus Dionysius 322, Maximus 323 et insigniter *Apostolicae Constitutiones*, in quibus hanc legimus pro competentibus fusam precem antequam iidem dimitterentur 324 : „Orate L-uminandi. Intente cuncti fideles pro ipsis deprecemur, ut Dominus dignos eos faciat, qui baptisinate initiati in Christi mortem cum ipso resurgant, Unique participes regni eius, ac mysteriorum ipsius consortes: adunet et annumeret eos cum iis qui salvi fiunt in sancta ipsius ecclesia. Serva et

Consuli possunt Tertullianus, *de jrtrscriptt.* cap. XLI. ; Epiphanius, haerti XLII. quae est de marcionitis; et Hieronymus in epist. ad Galat. VI.

"I Coteleries ad *Constituit. Apostillic.* lib. VIII. cap. VII. notat: „Distinpeolnr apud Cyrillum Hierosolymitanum *Μζομνοι* a *κατηχουμένοι* et *νεοφω-■.mi*; et *utoroiς*, appellanturque etiam *ἑὼβαπτῖῤῃματι προ ερχόμενοι, qui ad lipliūm accedunt*. Interprete vero Zooare ad canonem trullanum LXXVIII. mit *ειτρό τό φωτίβμα ετοιμαζόμενοι*, -ri ad *illuminationem et baptismum seftu(parant*. In euchologio autem pagg. 195—196—343—344. *φωτιζόμενοι* dicifitar et .πρό< τό φωτίΟμα εὔτρεπιζόμε-ι: *qui se ad illuminationem disponunt*. tepondent graecorum *φωτιζόμενοι* la-tiorum *competentes*.“

”) Speciminis gratia conferri pos-

sunt liturgiae Basilii, Chrysostomi et praesanctificatorum.

319) Can. laodic. XIX.ς cuius e re fuerit commentarios recolere Zonarae et Alexii Aristeni.

32°) Cf. Suiceri *Thesaur.* ad v. *κατηχομένο* .

321) *In epist. ad Hebr.* hom. XVII.

322) *De ecclesiast. hierarch*, cap. III.

323) *Mystagog.* cap. XIV.

32*Constitutī. Apostolic.* lib. VIII. cap. VII : *ΕύζαΟ&ε οί φωτιζόμενοι. Ζx-τενώ οί πιΟτοι πάντε ὑ^ερ αυτών πα~ρακαλέῶμεν, όπω ό κύριο καταξιωθώ/ αυτού μνη&εντα εί τόν τοῦ ΧριΟτού θάνατον Ουναναῖτηναι αύτω, και μετό-χου γενέῖθαι τη βαῖιλειά αυτού, και κοινωνού τών μυστηρίων αυτού, ίνωΟη και Ονγκαταλίξη αυτού μετά τών Οωζο-μινών εν τη άγια αυτού εκκλησία. οῶοον και άναῖτηῖον αυτού έν τι] Οη χάριτι.*

tuti, et de quibus propterea cum Augustino 896 et Chrysoslomo 891 affirmari debeat, *esse illos a fidelibus alienos*.

671. Celerum mira plane est conspiratio, qua expositae hactenus maiorum doctrinae non minus respondent *latae in ecclesia leges, quam vigens in eadem disciplina, ritusque soleinnes*.

Respondet namque lex his concepta verbis 898: „Fidelis ne domi quidem oret cum catechumeno, non enim aequum est initiatum cum non initiato coinquinari/4 Respondet lex, qua catechumeni tum a secretioribus fidelium precibus 899, tum ab ecclesiasticis officiis 3°° ablegantur. Respondet lex, qua usus orationis dominicae catechumenis interdicebatur. „Ideo autem,“ monente Bona301, „inlerdicta illis erat haec oratio ante lavacrum, quia ut scite loquitur Cyprianus 3°2, *nativitas christianorum in baptismo fit*, nec potest Deum *patrem* habere, qui filius ecclesiae non est. Filii ergo Dei et fratres fidelium non censebantur, nisi per aquam regenerati, ac propterea priusquam renati essent, dicere non audebant: *Pater noster qui es in caelis*.“

Respondet lex, cuius meminerunt synodus 303 laodicaena, Ambrosius3°4. Innocentius primus 305, Cyrillus alexandrinus 3°6 et patres arausicani30T, quaeque eo spectabat, ne praesentibus catechumenis fas esset aut sacramenta conficere, aut verba promere quae ad ipsorum vim formamque pertinerent. Respondet lex, qua vetitum novimus, ut praesentibus catechumeni sacra dona apponerentur. Ad quam legem manifeste referuntur quae subdimus Iulii pontificis verba 3°8: „Aut qui potuit oblatio apposita esse, cum intus essent catechumeni? Si enim intus erant catechumeni, nondum oblationis tempus erat.“ Postremo lex respondet, de qua unanimes testantur Basilius30', Gregorius nazianzenus 31°, Cynllus hierosolymitanus 311, Ambrosius3U, Chrysoslomo 313, Augustinus 314 ac Theodoritus 315, et qua edicebatur,

296) *In loh.* tract. XLIV. n. 2.

297) *In loh.* hom. XXV. n. 3.

πίο γάρ ὁ κατηχούμενο τον πιδτού.

29β) *Constitute. Apostolic*, lib. VIII. cap. XXXIV: *Πιδτό μετά κατηχουμένου μήτε κατ' οἶκον προ ευχέδ&ω' ού γάρ δικαιον τόν μεμνημένον μετά τού άμνήτου δυμολύνεδ^αι.*

2'') *Eucholog.* pagg. 45 — 55.

3°o) Videsis ibidem orationes post egressos catechumenos recitatas.

3°1) *Rerum liturgie*, lib. I. cap. XVI. n. 2, et lib. II. cap. XV.

30f) Epist. LXXIV. ad Pompeium.

303) Can. IV.

3°<) Prooem. ad lib. *de initiandis*.

30i) Epist. ad Decentium eugubinnm.

306) Con. Iulian. lib. VII.

3e7) Cann. XIX — XX.

30s) Epist. I. ad Eusebianos n. 12. pag. 371. D: *71 πώ οίοντε ήν προ φοραν προκειδ&αι, ένδον όντων τών κατηχουμένων: ει γάρ ένδον ήδαν οί κατηχούμενοι, ουπω ήν ο καιρό τη προ φορα.*

3°9) *De Spiritu-sancto*, cap. XXVII.

3,°) Orat. XLII.

31') Procat.

313) *Offic. lib.* I. cap. L.

313) *In Matth.* horn. LXXII.

314) *In Pss. XXXIII, XXXIX, CIX; et de civ. Dei*, lib. X. cap. VI.

315) *Dialog. I-II.*

; j] eucharisllcum sacramentum quam impensissime catechumenis celaretur, (hum curam si qui neglexissent, hi communi proborum reprehensione, gra-lisjmaque censura mulctabanlur 3°°.

Iamvero quidquid pronius est quam arbitrari, ad ecclesiae corpus illos «pedasse atque inter eiusdem membra fuisse habitos, qui a filiorum albo im'alieni, tum consortio precum, tum participatione mysteriorum auclori-Ule legum privarentur. *Ea igitur est ecclesiasticorum canonum ratio quae Mri sinit, ut suus catechumenis locus inter ecclesiae membra partesque tmctdalur.*

672. Eodem perlinet *disciplina*, qua mos fuit catechumenos exercere, et eodem pertinent *ritus*, quibus excultos ipsos novimus, ac quosdam veluti per gradus ad fastigium consummalionemque provectos.

Enimvero notissimus est ritus, quo ante divinam oblationem voce dia-toni proclamabatur, *προελ&ετε οί φωτιζόμενοι, exite qui illuminandi estis*311. De hoc ritu omnes testantur lilurgiae 318, testantur canones laodiceni319, fiemque praeter alios 320 testantur Chrysoslomo 321, vulgatus Dionysius 322, Ilaximus 323 et insigniter *Apostolicae Constitutiones*, in quibus hanc legimus pro competentibus fusam precem antequam iidem dimitterentur 324: „Orate illuminandi. Intente cuncti fideles pro ipsis deprecemur, ut Dominus dignos eos faciat, qui baptisinate initiali in Christi mortem cum ipso resurgant, fantque participes regni eius, ac mysteriorum ipsius consortes: adunet et annumeret eos cum iis qui salvi fiunt in sancta ipsius ecclesia. Serva et

3°*) Consuli possunt Tertullianus, *de pratteriptl.* cap. XLI.; Epiphanius, haerw. XLII. quae est de marcionitis; et Hieronymus in epist. ad Galat. VI.

1K) Cotelierius ad *Constituit. Apostolic.* lib. VIII. cap. VII. notat: »Distin-gaunfur apud Cyrillum Hierosolymitanum *ρνιζόμενοι* a *κατηχουμένοι* et *νεοφω-ιitoi*; et *πιδτοι*, appellanturque etiam (*ιτό βαπτίτματι προ ερχόμενοι, qui ad iiplismum accedunt*. Interprete vero Zonare ad canonem tmllanum LXXVIII. f«nt *Οι χρο τό φώτιδμα ετοιμαζόμενοι, cri ad illuminationem et baptismum se praeparant*. In eucbologio autem pagg. 185 — 196 — 343 — 344. *φωτιζόμενοι* di-■ontur *οί πρό τό φώτιδμα εύτρεπιζόμε-qui se ad illuminationem disponunt*. Respondent graecorum *φωτιζόμενοι* Io-ijorum *competentes*."

ni) Speciminis gratia conferri pos-

sunt liturgiae Basilii, Chrysostomi et praesanctificatorum.

319) Can. laodic. XIX., cuius e re fu-erit commentarios recolere Zonarae et Alexii Aristeni.

32°) Cf. Suiceri *Thesaur.* ad v. *κατη-χούμενο*.

32') *In epist. ad Hebr.* hom. XVII.

322) *De ecclesiast. hierarch*, cap. III.

323) *Myslagog.* cap. XIV.

324) *Constitutt. Apostolic.* lib. VIII. cap. VII: *Εύξαδέέε οί φωτιζόμενοι. έκ-τενώ οί πιδτοι πάντε ύπερ αύτών πα-ρακαλέδωμεν, όπω ό κύριο καταξιώδη αύτού μνηΟέντα ει τόν τού Χριδτού θάνατον δυνααδτήγναι αύτώ, και μετά-χου γενέδ^αι τή βαδιλεία αυτού, και κοινωνού τών μνδτηρίων αυτού, ινώδη και δυγκαταέ.έξη αύτού μετά τών δωζο-μένων εν τή άγια αυτού έκκληδία. δώδον και άνάδτηδον αύτού έν τή δή χάριτι.*

suscita eos in gratia tua.“ Tum subditur 385: „Consignati Deo per Christum eius, inclinantes se benedicantur ab episcopo hac benedictione/* Cuius mox forma sequitur his concepta verbis 388: „Qui per sanctos prophetas tuos praedixisti iis qui initiantur ac baptizantur, *lavamini, mundi estote*, et per Christum sanxisti spiritalem regenerationem, ipse nunc etiam respice in hos baptizandos, et benedic eis, et sanctifica ac praepara ut digni fiant spiritali dono tuo ac vera adoptione, tuisque spiritalibus mysteriis, atque aggregatione cum iis qui salvantur per Christum salvatorem nostrum?4

673. Ritus dimissionis alter excipit in eo silus, ut qui *competentibus* accensebantur 387, capite atque ore velato incederent. Mysticam eiusdem caussam aperiunt Cyrillus hierosolymitanus 388, Augustinus 389 et Iulianus africanus 330, qui sic habet: „Typum (competentes) gerunt Adae paradiso exclusi, propter quod et per publicum capitibus tectis incedunt.44

Quod vero maiores nostri catechumenos censerent Adami exilio adhuc obnoxios, et in mysticum secundi Adami corpus nondum insertos, idcirco de illorum salute, si diem supremum inopina morte ante regenerationis sacramentum obiissent, anxii vehementer erant, ac nullatenus patiebantur, ut solemnes pro illis preces oblationesque celebrarentur 331. Digni prae ceteris sunt qui audiantur Chrysostomus 338 et bracarenses patres, quorum ista sunt verba 333: „Item placuit, ut catechumenis sine redemptione baptismi defunctis, simili modo 334 neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium, nam et hoc per ignorantiam usurpatum est.44

3,s) Ibidem: *Καταϋφραγιϋάμενοι τῷ
■9εῶ διὰ τον Χριϋτοϋ αὐτοϋ, χλίναντε
εὐλογεῖδ^ωδαν παρά τον επιδκόπου τήνδε
την ευλογίαν.*

336) Ibid. cap. VIII: *Ὁ προειπὼν διὰ
τῶν ἁγίων Γον προφητῶν τοῖ μνουμέ-
νοι ' λονΟαϋϋε, καθαροί γίνεδ^ε' χαί
διὰ τον Χριϋτον νομο^ετήδα τήν πνευ-
ματικὴν ἀναγέννηδιν ' αὐτό χαί νϋν επιδε
επί τοϋ βαπτίζομενου, καί εὐλόγηδον
αὐτοϋ, καί ἁγίαδον, καί παραδκεύαδον
ἀξιοϋ γενίϋ&αι τή πνευματικὴ Οοϋ δω-
ρεά, καί τή ἀλ.η9ινὴ ὑιοΡεδία, τῶν
πνευματικῶν δον μυϋτηρίων, τή μετὰ τῶν
ϋωζομένων επιδυναγωγή, διὰ Χριθτοϋ
τοϋ δωτήρο ημών.*

317) Cf. Valesium ad vitam Constantini, lib. IV. cap. LXII.

318) Procat. §. IX.

ᾠ.) Serm. CLV.

330) *De partibus div. legis*, lib. II. cap. XVI.

331) Videsis Ambrosium, *de mysteriis* cap. IV; Augustinum, *in Ioh. tract.* XIII, n. 7, Serm. XXVII. n. 6; Fulgentium, in lib. *de fide ad Petrum*, cap. III; Ferrandum, epist. XI. ad Fulgentium; Genadium, *de dogmatic, ecclesiast.* cap. LXXIV: et e graecis Cyrillum hierosolymit. catech. III, et utrumque Gregorium, nyssenum, orat, *adversus eos qui differunt baptismum*, et nazianzenum, orat. *in sanctum lavacrum*.

33') *in epist. ad Philipp*, hom. III.

333) Concil. bracar. II. can. XVII.

334) Alluditur ad praecedentem canonem XVI, quo similia de iis sanciantur, *qui sibi ipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per praecipitium, aut suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem*.

674. Ex eadem persuasione de catechumenis a Christi regno alienis, d satanae tyrannidi adhuc obnoxiiis, existimari profectus debet *exorcismorum rituil*”, quo ad initiationem usque per baptismum vel ipsi competentes prgabanlur.

Opus profecto non est huiusce ritus testes adducere, qui sunt plurimi336 : aequae opus est formulas referre ad illum administrandum frequentatas, quae in ecclesiasticis inonimenlis passim recurrunt 337 ; sed abunde erit unius Hierosolymitani Cyrilli verba describere, quae sunt huiusmodi 338 : „Exor- draos”” cum allectu suscipe, sive insufflatus 34°, sive exorcizatus fueris, saluti libi res illa futura est. Existimes infectum aurum et adulteratum esse, diversisque materiis, aere, stamno, ferro ac plumbo immixtum. Aurum solum bibere cupimus; absque igne non potest ab alienis sibi commixtis expur- gari: ita absque exorcismis anima expurgari nequit; divini illi sunt ex di- rais Scripturis collecti34 El paucis interieclis subditur 312 : „Quemad-

n>) Crebra est apud veteres de hoc ritu disserentes appellatio *inyinis exor- Arni*) inde derivata, quod exorcismus affliaiam purget, malumque spiritum prope exurat. Cf. Binghami *oriyy. eccles. lib.X.* «p. II. §. VIII.

m) Inter latinos eminent paties sy- wdi Carthaginensis sub Cypriano ccele- bratae: Augustinus *in Psal. LXV., de fat et opp.* cap. VI; Petros chrysologus. wind. LU — CV; Ferrandus diaconus, epist. XI. ad Fulgentium; Gennadius, *de tymatt. eccles.* cap. XXXI; et synodus tucarensis II, can. I. E craccis vero satis fuerit commemorasse Cyrillum hie- molymit, in procatechesi, et Gregorium uiinzenum, orat. XL. *de baptismo* scri- *ntem: J/fy διαπτῦση έπορχιΟμοῦ \$ε- tvaiaiv, ne exorcismi medicinam re- iptas.

”) Videsis *Eucholog.* pagg. 335—338, tl Sacramentar. gallican, apud Mabillo- tia. T. I. *Musaei italici*, part. II. pag. 313.

”) Procat, §. IX.

”) Exorcismos toto quadragesimae ifsporc adhiberi consuevisse, tradit Cy- ifllw, Procat. §. XIII, et cat. I. §. V. — Ori^tnes vero in tertio *contra Celsum* a susceptis exorcismis normam petit,

qua catechumenos proxime initiandos a reliquis secernat.

34°) Usurpabatur insufflatio (cat. XVI. §. XVIII.) ad virtutem Spiritus - sancti adumbrandam, qua (cat. XX. §. III.) et eiiceretur satanas, et peccatii abolerentur. Ratum namque erat (cat. XIX. §. IV. et cat. XX. §. IL), in eorum membris, qui nondum essent baptizati, adversarias ha- bitare potestates, et homines ad bap- tismum usque peccato et diabolicae tyran- nidi subesse. Hinc solemne contra pe- lagianos argumentum, quo ex insuffla- tionibus et exorcismis originale pecca- tum ostendebatur.

34') Cf. Athanasii epist. ad Marcelli- nuin *de psalmis*, n. 33.

341) Procat. §. IX. collât, catech. XVI. §. XVIII: Ον γάρ τρόπον οί τη χρυσο- χοϊκή εργασία έμπειροι διά τινων λε- πτων οργάνων τό πνεύμα τω πνρί πα- ρεμβάλλοντε , καί τό έν τή χώνη χεκρυμ- μενον χρνοίον άναφνΟωντε , την παρα- κειμένην ερεθίζοντε φλόγα, εύρώκουΟι τό ζητούμενον' ούτω των έπορκιζόντων, διά πνεύματο θειον έμβαλλόντων τον φόβον, καί ώ περ εν χώνη, τω Οωματι την ψυχήν άναζωπυρούντων ‘ φεύγει μεν ό εχθρό δαίμων, παραμένει δε η Οωτηρία, καί πα- ραμένει η ελπί τη αιωνίου ζωή , καί

modum enim aurificinae periti subtilibus quibusdam organis spiritum igni immittentes, ac reconditum in vase fusorio aurum conflantes, dum oppositam flammam incitant, re quaesita poliuntur; ita dum exorcizantes per divinum Spiritum timorem iniiciunt, animamque in corpore velut in vase conflatorii) positam exsuscitant, fugit inimicus daemon, manet autem salus et permanet spes vitae aeternae, denique anima repurgata a peccatis salutem consequitur 843.“

675. Superest ritus quo tum maxime catechumeni praeparabantur, quum in eo iam essent, ut sacris baptismi aquis abluerentur. Huius porro ritus, quem maiores nostri nuncuparunt ἀπτότασιν τῷ βατανφ γ.αι οὐνταβαίν τῷ Νριοτω, *renuntiationem satanae et coniunctionem cum Christo*, tanta est antiquitas, ut ab ipsis profectus apostolis³⁴⁴, immo in ipsis indicatus Scripturis³⁴⁵ censeatur: ea vero fuit solemnitas, ut numquam omitteretur, conceptaeque eiusdem formulae³⁴⁶ saepissime describerentur.

Illas dabimus quae prostant in *Apostolicis Constitutionibus* alque ita se habent³⁴⁷: „Renuncio satanae, et operibus eius, el pompis eius, et cultibus eius, et angelis eius, et inventis eius, et omnibus quae sub eo sunl.“ Post quam renunciationem, illico additur³⁴⁸: „Et adscribor Christo, el cre^o, et baptizor.“ Nondum ergo catechumeni, licet in supremo gradu constilr vel a regno satanae funditus divisi, vel inter Christi cives penitus cooptati existimabantur. „In mysteriis enim,“ inquit Hieronymus³⁴⁹, „primum

Ἀοτρίδὸν ἢ ψυχὴ χα3αρ3είδα τῶν αμαρτημάτων εχει τήν Οωτηρίαν.

343) Hi effectus non aliter exorcismo ac *dispositioni* tribuuntur, quum nihil sit apud Cyrillum (cat. III. §§. II — XII. et cat. XX. §. IV.) exploratius, quam baptismo tandem expelli satanam, deleri culpam, libertatemque filiorum comparari.

344) Hoc prae aliis tradunt Basilius, *de Spiritu-sancto*, cap. XXVII; et Tertullianus, *de corona militis*, cap. III.

34s) Sane indicatum e Paulo I. Tim. VI. 12. opinantur in commentariis Ambrosiaster et Pelagius, eumdem vero indicatum I. Petr. III. 21. non citra probabilem veritatis speciem coniciunt e protestantibus Grotius, atque e catholicis Eslius.

34«) Formulam *abrenuntiationis* exhibent Cyprianus, *de lapsis* et epist. VII. al. XIII. ad Rogatiauum; Ambrosius *de initiati*. cap. II; Cyrillus hierosolymit.

catech. mystag. I. §. IV; Hieronymo» in *Matth.* XXV. 26; et Salvianus, *de providentia*, lib. VI. — Formulam vero *adscriptionis* proponunt Chrysostomus. in *epist. ad Cotos.* hom. VI; Basilius io *exhortât, ad baptismum*; et Cyrillus alexandrinus, comm. in *Ioh.* XI. 26.— Videsis Assemanni *cod. liturgie*. T. I. pagg. 158— 159. et Binghami *Origg. ecclesiast.* lib. XI. cap. VII. §§. I. seqq.

347) *Constituit, apostolic*, lib. VII. cap. XLI, quod ita inscribitur: Ἀ.τοταγή σςô; τόν εναντίον, και δννταγή πρό τόν δτόν τον \$εοϋ. Sequitur: Αποτάῃβομαι τω δατανά, και τοί εργοι αύτοϋ, και ται .τομ.ται αυτου, και ται λατριαι; αύτοϋ, και τοί άγγέλοι αύτοϋ, και ταά έφενρεδεδιν αύτοϋ, και χάδι τοί vs αυτόν.

348) Ibidem: *liai* δντáδδομαι τῷΛ'οι-δτω, και χιδτεύω, και βαπτίζομαι.

349) Comm. ad Amos cap. VI. 14. Adde

MUQciamus ei qui in occidente 350 est, nobisque moritur cum peccatis, et & versi ad orientem pactum inimus cum sole iusliliae, et ei servituros nos esse promittimus.“

Quapropter quum paullo ante baptismi regenerationem exorcismorum risi catechumeni subderentur, hanc super illos fusam orationem legimus⁸⁵¹: Itoninator Domine, malignum omnem et immundum spiritum absconditum, d sedem quasi nidum in eius corde sibi reservantem, ab eo expelle, et fac sudae Christi lui caulae rationalem ovem, ecclesiae tuae membrum, filium et heredem regni lui, ut secundum praecepta tua conversatus, et sigillum atemeratum semper custodiens, vestemque puram servans, bealiludinem san- tionim in luo regno consequatur.“

Si ergo *leges, disciplina, ritus* media sunt accommodatissima ad ec- deiae fidem doclrinamque cognoscendam, videmur nobis tuto fidenterque fosse statuere, hanc semper illius fuisse doctrinam, atque hanc illi semper idem insedissee, *catechumenos etiam perfectos, supremo ipte gradu compre- ad mysticum Christi corpus, ceu propinqua eiusdem membra, nulla- lam pertinere.*

Hinc licet interrogati³⁵², *Christo coniuncti estis?* respondissent, *con- Mi sumus*: et licet *ad baptismum iam dispositi, ad manuum imposi- λ(τ) accederent, benedictionemque susciperent*³⁵³; nihilominus haec pro jjadhibebatur oratio³⁵⁴: „Deus pater noster, qui omnes vis salvari, et dagnitionem veritatis venire, cognitionis tuae lumen in nostris et eorum ^Λi ad baptismum sunt dispositi, cordibus infunde, et immortalis tui doni dignos is redde, et ecclesiae tuae sanctae catholicae illos aggrega.“

ailia quae docet Isaac Catholicus *In- urtica* I. in armenios cap. VIII.

h,)Deritu tum abrenuntiandi, tum & devovendi ore in occidentem aut mlem verso loquuntur Ambrosius, *de tyttiis*, cap. II; Basilius, *de Spiritu- ivfo*, cap. XXVII; et Cyrillus hieroso- τῷ. catech. mystag. I. II — VI.

5H) *Eucholog.* pagg. 337 — 338: Ζ? ὦν *finit* χύοιε, έξέλαϋον απ' αυτου παν ΚΤW και άχάθαρτον πνεύμα, χεχρυν- και έμφωλεϋον αυτου τή καρδία' mzoirtion αύτόν πρόβατον λογιχόν τη qit; χοίμνη του ΧριΟτουδ δου μέλο τή ίχχληοία δου, νιόν και χλη- τή βαΟιλεία δου, ινα χατά τά νωί; δου πολιτενΟάμενο , και φυλάζα

ruuilia. Comm. de Ecclesia. II.

την δφραγιδα άθρανϋτον, και διατηρηδα τόν χιτώνα άμόλυντον, τύχη τη μακα- ριότητα τῶν αγίων έν τή βαδιλεία δου.

352) *Eucholog.* pag. 341: Χυνετá\$α6θε τῷ Χριτύτῷ; και λέγον6Γ δυνεταξαμεθα.

353) Ibid. pag. 343: Όθοι προ τό φώ- τι6μα, πρόελθετε τή χειροθεΟια, και ευ- λογεϊοθε.

3*4) Ibid. pag. 344: Ο θεό ό πατήρ ημών, ό πάντα θέλων Οωθήναι, και ει έπίγνωθιν αλήθεια έλθειν, λάμψον φώ γνωδεω έν ται καρδiai ημών, και τών προ τό άγιον φώτιΟμα εύτρεπιζομένων, και άζίωΟον αυτου τή αθανάτου δου δωρεά , και ενωϋον αυτου τή άγια δου χαθολική έχχληοία.

676. Iamvero si forte sint, qui derivato aliunde lumine expolita non-nihil velint quae *de catechumenorum habitu prae conspicuo ecclesiae corpore* hactenus praestituimus, auctores eisdem erimus ut aniino reputent I. λόχον Εξωτερικού και Εσωτερικού, sermones externos internosque omnibus sapientium coetibus maxime probatos: II. vulgatissimum discrimen³⁷, quo οἱ ἀρτί ἀρχόμενοι παιδεύεσ&αι, in rudimentis adhuc haerentes, φατιίον iacientes et προπαιδεύματα discentes opponuntur τοῖ τελεῖοι, perfectis intimiusque eruditis: el III. solemniem partitionem, qua receptum fuit ul discipuli tribuerentur in ἀκονῶματικού, audientes vel ἀρχομενον, incipientes, el μα&ηματικού, disciplinatos vel τελειον, absolutos, numerisque omnibus expletos 35e.

Putabimus enim eos prae ecclesiae corpore ac propinquis eiusdem membris fuisse catechumenos, qui ab internis reiecti sermonibus, ad externos solummodo admitterentur, quique adeo ex albo disciplinatorum expuncti, inter audientes ac primis dumtaxat elementis imbutos versarentur. Immo putabimus, catechumenorum in ecclesia statum gradumque ab eo non fuisse penitus dissimilem, quem de essenis loquens Iosephus adumbrat his verbis³⁵:

3i5) Enarrat hoc discrimen Malchus in vita Pythagorae scribens: Μαθηματικοί οι τόν περιττότερον και πρό ακρίβειαν διαπεπονημένον τη επιδνήμη λόγον ἐκμεμαθηκότε · ἀκονῶματικοί δ' οι μόνα τά κεφαλαιώδει ὑποθήκα τών γραμμάτων, ἀνευ ἀκριβεβτέρα διηγήνυε, ἀκηκοότε. *Disciplinati, qui ulteriorem et exacte elaboratum scientiae modum didicerunt; audientes vero qui generalia tantum litterarum praecepta sine accuratiore explicatione hauserunt.*

35e) Consulendi sunt Pythagoras, apud Hieroclem, *uur. carm.* pag. 200, et Philo, lib. II. leg. alleg. pag. 90.

35 7) *De bello iudaico*, lib. II. cap. VIII. n. 7. pag. 163: Τω δε ζηλουντι την αίρεδιν αυτών ούκ ευθύ ή πάροδο, άλλι επ' ενιαυτόν έξω μένοντι την αύτην υποτίθενται δίαιταν, άξινάριόν τε και τό προειρημένον περίζωμα, και λευκήν εΟθήτα δόντε. έπειδάν δε τούτω τω χρόνω πείραν εγκράτεια δω, πρό ειΟι μεν εγγιον τη διαίτη, και καθαρωτέρων τών πρό αγνειαν ὑδάτων μεταλαμβάνει* παραλαμ-

βάνεται δε ει τά Ουμβιώσει ουδέπω. μετά γάρ την τη καρτερία επίδειξιν. δυθίν άλλοι ετεδι τό ήθο δοκιμάζεται και φανεί άξιο, ούτω ει τόν όμιλον έγκρίνεται. πριν δε τη κοινή άφαθθαι τροφή, ορκου αυτοί όμνυνθι φρικώδην^ πρώτον μεν εύόεβήθουν τό θειον, εχεικ τά πρό ανθρώπου δίκαια φυλάξουν, και μήτε κατά γνώμην βλάψουν τινά μήτε ιζ επιτάγματο, μι&ήθουν δε αεί του άδικου; και ὕναγωνείοθαι τοῖ δικαίοι. τό χι- ὅτόν αεί παρεξουν πάθι, μάλιῦτα δετοί; κρατούοιν, ου γάρ δίχα θεού περιγι- οθαί τινι τό άρχουν. καν αυτό άργην μηδε πόποτε έξυβρίζουν ει την έξουδιαν' μηδ'ε έσθήτι, η τινι πλείονι κόόμω τον; ὕποτεταγμένοι ὕπερλαμπρύνεῦθαι· γπ αλήθειαν αγαπάν άεί, και τοῦ φευδό- μένου έλέγχουν προβάλλεθθαι· κλοπή, και ψυχήν άνοούου κέρδου Χ& θαράν φυλάξουν. και μήτε κρύψει η τοῦ αίρετιΟτά, μήτε ετέροι αυτών τι μηνύοουν, καν μέχρι θανάτου τι βιάζε- ται. πρό τούτοι, όμνύνουθι μηδενί μεν μεταδούναι τών δογμάτων ετέρω, ή ά; αυτό μετέλαβεν* άφέξεδθαι δε λτ^τεια;.

Jorroei qui huius sectae studio tenetur, non continuo patet ingressus, sed fas annum integrum manenti genus idem vitae praescribunt, et dolabellam d cingulum praedictum et vestem candidam tradunt. Postquam vero hoc lemporis intervallo continentiae suae documenta dederit, propius quidem ad astituti communionem accedit, ac purioribus aquis una cum ceteris lustrari iscipit, necdum tamen ad convicium admittitur, nam per duos ulterius annos, postquam tolerantiam suam palam fecerit, mores eius explorant, et si dignus ipparuerit, tum demum in consortium admittitur. Priusquam vero communem churn attingat, horrendis semel illis iuramenlis adsIringit, primum quidem pie se culturum Deum, deinde et ius servaturum cum hominibus, et neque « laesurum quemquam sive sponte sive ex imperato, iniuriosos vero omnes idō perpetuo habiturum, et iustis adiutorem fore, fidem se semper omnibus servaturum, maximeque iis qui imperant; quod nemini sine Deo obveniat imperandi potestas. Quod si ipse imperium fuerit adeptus, non superbe et petulanter uti potestate, neque vestitu aut ornatu ceteros subditos exsuperare, 'erilalem semper amare, proposilumque habere menlientes redarguere. Manus i farto, et animum ab iniquo quaestu purum custoditurum. Nihil se celatmun sodales *de dogmatis* 3 5 8, neque aliis aliquid indicaturum, nec si ad wrleni cogatur. Praeterea iurant quisque nemini quidem se aliter dogmata proditurum quam ipse acceperit: se vero abstenturum latrociniiis, parique reverentia servaturum sectae suae libros et angelorum nomina 3 8 9. Huiusce-wdi quidem iuramentis ad coetum suum venientes sibimet devinciunt.⁴¹

677. Sane adduci in controversiam nequit Augustini sententia 3 6 0 : do nullum nomen religionis, seu verum seu falsum, coagulari homines pos-JBl, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colli-geotur, quorum sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, et ideo Mlemta sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine quo non potest ftrfci pietas.⁴⁴ Ab ipsis ergo rerum naturis abhorret, ul antea homines ad «lesiam, eiusque membra perlinere censeantur, quam fuerint regenerationis

« trniipijoeiv ομοίω ρά τή αίρέῦῶ aw βιβλία, και τά τών αγγέλων ονό-ισα. τοιοντοι μεν ορκοι του Απο-ίΗη ίξαΟφαλ-ίζονται.

Haec supplentur ex η. 2.

”) „Difficile dictu est," scribit Al-Woi, .cur essenii angelorum nomina Mtodieriot. An quod iis ad morborum Media in carminibus suis uterentur? Il quod angelis cultum aliquem exhibe-ral, quem nempe damnat apostolus in

Col. II. 3.? Certe reliqua quae ibidem damnantur, essenorum sunt, et essenis Con-veniunt praeter ceteros." Secus coniicit Havercampus inquires: »An scribendum αγνειών potius? Ut ita sese obstringant, profanis non prodituros ritus et appella-tiones inodorum quibus lustrari et puri-ficari solebant. Ita certe superius n. 5. dicit, και μετά ταύτην τήν αγνειαν etc., illos congregari, et modo dixit, vel mortis periculo arcana revelare non licuisse."

Si0) *Con. Faunum*, lib. XIX. cap. XI.

initiati sacramento, quod *sacramentum fidei*³⁶¹, *sacramentum poenitentiae*³⁶³, *consummatio* ³⁶³, ipsaque *satus* ³⁸⁴ nuncupatur.

Quare scripsit Tertullianus³⁻⁵: „Vocati sumus ad militiam Dei viviam tunc, cum in sacramenti ³⁸⁸ verba respondimus.“ Respondimus autem in sacramenti verba, quum publice solemniterque abrenuntiantes satanae, nos Christo devovimus, et in unum eiusdem corpus baptizati, dignitatem facultatemque nacti sumus*, qua proprio ecclesiastici corporis cibo in vitam aelernam aleremur.

Nullatenus igitur alienum ab re fuerit arbitrari, modo prorsus simili cooptatos in ecclesiam fuisse Christianos, ac fuerint homines vel mysteriis apud gentiles initiati, vel in proselytorum albo penes iudaeos inscripti. Id enim penes utrosque ablutione inprimis atque baptismo fuisse peractum, eruditos non latet ³⁸⁷, manifestisque ethnicorum ³⁸⁸, iudaeorum ³⁶⁹, cbristianorumque ³⁷⁰ suffragationibus comprobatur.

Perpetuam igitur veramque doctrinam proposuit Eugenius IV. his verbis³⁷¹: „Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitae spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur ecclesiae.“³⁶

36.) Apud Augustinum, epist. XXIII. ad Bonifacium.

34a) Apud Fulgentium, *de fide ad Petrum*, cap. XXX.

343) Apud Binghamum, qui *oriyy. ecclesiast.* lib. XI. cap. I. §. X. scribit: „Respectu babito ad id, quod homines consummata corporis Christi, hoc est ecclesiae, membra faceret baptismus, *τελειωθῆ* etiam et *τελετή*, *consummatio* appellabatur.“

36«) Apud Gregorium nazianzenum, orat. XL. *de baptismo*; et Augustinum, *de peccat. meritis et remissione*, lib. I. cap. XXIV.

36s) *Ad martyr*, cap. III. et *de pudicit.* cap. XIV.

36 β) Usurpat *sacramenti* nomen ea potestate, qua designat iuramentum per sacrum quiddam; cuiusmodi sacramentum illud erat, quod in glossis Philoxeni dicitur *ὀρκο Στρατιωτικό*, quo milites suam fidem, suamque obedientiam imperatori

obligabant, et cuius apud Livium, libb. III—XXII, haec formula occurrit: *ibo quo iusserit senatus, populusque roinanus*, sive *quo duxerit imperator*, sive *conventuros se iussu consulum*, neque *iniussii abituros*.

38T) Cf. Seldenum, *de synedriis*, lib. I. cap. III.

36s) Cf. Grotii comment, ad 3latth. XXVIII. if).

369) Cf. Andreae Danzii diss. inscriptam, *baptismus proselytorum iudaicus ad illustrandum baptismum Iohannis Matth. III. 5—6*.

37°) Cf. Iustinum, *Apology*. I, nn. 80-81; Tertullianum, *de praescriptt.* cap. XL, et *de baptismo*, cap. V; Origenem, in *Exod.* hom. XI; Gregorium nazianzenum, orat. XXXIX; Hieronymum, ad Ezech. XVI. 8; et Iohannem damascenum, *orth. fid.*, lib. IV. cap. X.

37°) Decret, pro armenis.

COROLLARIUM Z

678. *Eodem mystico ritu, quo homines ecclesiae corpori exteriori dum/unlur, interius quoque per Spiritum regenerantur.*

Mysticus namque ritus hominibus necessarius, ut ad ecclesiae corpus alerius pertineant, est baptismus, de quo scriptum est ³⁷²: *Qui crediderit ri baptizalus fuerit, salvus erit.* De eodem porro ritu scriptum legimus ³⁷³: *Yai quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu-sancto, non potest introire in regnum Dei*; et rursum ³⁷⁴: *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis Spiritus-sancti.* Eodem igitur mystico ritu et extends adjunguntur homines ecclesiae corpori, et interius per Spiritum expiati itque abluti regenerantur.

COROLLARIUM II.

679. *Eadem mystica regeneratione tum ecclesiae, tum Deo filii promantur.*

Ea namque regeneratione filii ecclesiae procreantur, quae baptismo debetur. Hac ipsa vero regeneratione consequuntur homines, ut filii Dei Eminentur et sint. Praeclare Hierosolymitanus Cyrillus, quo auctore ³⁷⁵, cum ob alia baptismum suscipimus, tum *propter adoptionem*. Praeclare Optatus milevilanus inquires ³⁷⁶: „In sacramentis et in nominibus Trinitatis, raiooccurrit fides credentium et professio, quae apud acta conficitur angelorum-77, ubi miscentur caelestia et spiritualia semina, ut sancto germine nova possit renascenlium indoles procreari; et dum Trinitas cum fide concordat. qui natus fuerit saeculo, renascatur spiritualiter Deo. Sic fit hominada pater Deus, sancta sic fit mater ecclesia.“ Et praeclare venerabilis

*) Marc. XVI. 16.
«») Ioh. III. 5.

i) Tit. III. 5. Hinc Iustinus, in dialogo cura Tryphone, baptismum vocat *ihtrr*; ζωή, *aquam vitae*; et Irenaeus, lib. I. cap. XVIII, τὸ βάπτισμα τῆ εἰ
itii ἀναγεννήσας, *baptisma regenerationis in Deum*.

**) Catech. XX. mystagogic. II. VI: *Ἰλλὰ xai νιοθεθία χάριν τυγχάνειν.* Et *■i* effert *νιοθεσία προέσθητικόν τὸ βάπτισμα*, *baptismus qui adoptionem conciliat*. Neque aliter Basilius, qui hom. III. celebrat *βάπτισμα νιοθεθία*, *baptismus adoptionis*, ilhnnque dicit *οἰκιστὴν προθεόν*, *familiarē cum Deo*

coniunctionem. Iuverit considissee Isidorum pelusiotam, epistt. lib. III. epist. CCCXCV; Theodorum, *haeretic. fabuli*. lib. V. cap. XVIII; auctorem homiliae *de Theophania*, inter opp. Chrysostomi, T. VI. pag. 253; et Ammonium in catena ad Ioh. III. 26.

37β) *De schismat. donatist.* lib. II. §. X.

377) Videsis Tertullianum, *de baptismo*, capp. V—VI: et Augustinum, *de symbolo ad catechumenos*, scribentem: «Videte, dilectissimi, quia hanc professionem vestram in curiam profertis angelorum, nomina profitentiuin in libro excipiuntur vitae non a quolibet homine, sed a superiore caelitus potestate.*|

descendit filius mortis, adscendit filius resurrectionis: descendit filius prae-
varicationis, adscendit filius reconciliationis: descendit filius ime, adscendit
filius misericordiae: descendit filius diaboli, sed adscendit filius Dei.“

COROLLARIUM III.

680. *Insigni quodam similitudinis habitu ad invicem referuntur hinc Virgo χῖεοτόκο et ecclesia, inde vero Christus &(ἀν&ρωπθζ filitisque Dei naturalis et homines regenili iidemque adoptione filii Dei.*

Prior similitudinis habitus est omnino luculentus: quemadmodum enim Virgo ῑ^οτόκο fecunda fuit, suumque edidit unigenitum, Spiritu-sancto in illam superveniente, ac virtute Altissimi illam obumbrante 379; ita fecunda est ecclesia virtute Spiritus-sancti, adeo ut qui ex ea prodeunt filii, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo atque ex incorruptibili semine nati intelliganlur 88°.

Pari evidentia alter fulget similitudinis habitus: sicut enim Christus ι9·ι(ZΓι9·ρω.το · filiusque Dei naturalis fuit de Spiritu-sancto, testante Gabriele181, quod in ea natum est, de Spiritu-sancto esse; ita homines regeniti iidem-que adoptione filii Dei sunt ex Spiritu-sancto, testante Christo381, quod natum est ex spiritu, spiritum esse. Totus vero fallor, nisi haec ob oculos habuit magnus Leo scribens 383: „Aqua baptismatis instar est uteri virgi-
nalis, eodem Spiritu-sancto replente fontem, qui replevit et Virginem.“

COROLLARIUM IU.

681. *Ratio et character ecclesiae ila supra id omne quod mortale est ac terrenum, evehitur, ut ad caeleste ac divinum quam proxime acce-
dere videatur.*

Ratio enim et character ecclesiae neque obscure cognoscitur, neque praepostere definitur sive ex eiusdem origine, sive ex modo quo perenniter fecundata crescit, suosque fines protendit. Quid vero in his mortale est ac terrenum, et non caeleste potius ac divinum? Suam namque originem in acceptis ecclesia refert Spiritui-sancto, cui pariter in acceptis refert fecun-
ditatem, auctamque in dies amplificationem. Est igitur ecclesia non minus a terra seiuncta quam cum caelo cohaerens, atque digna prorsus quae cae-
leste regnum et una caro cum secundo caelestique Adamo salutetur.

378) In Ioh. lib. I. cap. Ul. 371) Matth. I. 20.
379) Luc. I. 35. 377) Ioh. III. 6.
380) Ioh. I. 13. 3el) Serm. IV. de nativ. Domini

CAI’UT XL

*De conditionibus manifesto errore postu-
latis, ut quis propinqua ecclesiastici corporis
materies, verumque eiusdem membrum censeatur. —
De conditione caritatis, quae est plenitudo legis et qua maxi-
mum primumque mandatum continetur: — ostenditur eius-
modi conditionem ex divina institutione nullatenus flagitari: —
argumenta ex Scripturis sumpta, quae id probant: — alia
argumenta eodem spectantia: — confirmantur ex historia hae-
reseon, quae obiter expolitur: — adduntur splendida patrum
suffragia: — quaeritur de Augustino nominatim: — multi-
plices de illius doctrina opiniones referuntur: — in eam dili-
gentius inquiritur, et ad certa capita revocatur: — secernuntur
quae ad rem ipsam, quaeque ad loquendi rationem pertinent:
— efficitur, ad rem ipsam quod spectat, Augustinum ne lato
quidem ungue a veteri ratoque dogmate descivisse: — pro-
muntur rationes quibus idem permotus, antiqua licet tradens,
novas tamen dicendi formulas invexerit: — conclusio et iuncta
cum conclusione corollaria, quibus universa quaestio de con-
ditionibus praepostere stabilitis absolvitur.*

682. Quaecumque omnia complexi sumus, ut a propinqua ecclesiae

Mleria alienos et ab eiusdem membris seiunclos ostenderemus haereticos,
! xibmaticos, excommunicatos et catechumenos, suaple sponte conditiones
ijeriunl, notasque designant prorsus necessarias, ut quis inter ecclesiae
■embra pariesque censerī merito possit, quibus mysticum Christi corpus coa-
c;cil. Aperiunt enim luculenterque designant necessariam esse socialem
fhm *, necessariam socialem caritatem communionemque membrorum *,
wssariam obedientiam institutis divinitus pastoribus exhibitam neces-
urium christianae vitae eorundemque sacramentorum consortium 4,* et
wtuarium sacramentum fidei, quo in unum omnes corpus baptizamur 8.

Verum non eadem est ratio necessarii et sufficientis, et quamquam
Xw iemel quod necessarium est, idipsum quoque sufficiens sit, usuvenit
Men ut longe plura ad sufficientiam quam ad necessitatem flagitentur.

*) nn. 394. seqq., 402. seqq., 440. seqq. 8) nn. 398. seqq., 419. seqq., 468. seqq.
) nn. 392. seqq., 411. seqq., 453. seqq.
) nn. 400. seqq., 417. seqq., 466. seqq. s) nn. 397. seqq., 428. seqq.

Quapropter mentem continuo subit quaestio, *utrum descriptae notae conditionesque ita necessariae sint, ut sufficientes pariter existimari debeant.* Quod quidem huc redit: *utrum christiani omnes, qui neque haeretici sint, neque schismatici, neque excommunicati, neque catechumeni, propterea ecclesiastici corporis partibus, membrisque illud componentibus suo ture adnumerentur.* Scilicet, *utrum homines sacramento regenerationis abluti, et mutuo triplici cohaerentes unitate socialis fidei, socialis obedientiae, socialisque eorundem sacramentorum communionis, ad mysticum ecclesiae corpus pertineant, et ad illud conficiendum totidem veluti membra conspirent* 6.

683. Neque vero difficultates desunt, quae solutionem propositae quaestionis salebrosam reddant. Has enim in suis tractationibus experiuntur theologi 7, atque has inter illa continuo mentem occupat, *quae ex caritatis necessitate depromitur.*

Si enim tantopere necessaria est *fides*, ut qui ea carent, ab ecclesiae membris longissime arceantur, pronum videtur colligere, similem, ne vehementiorem dicamus, putandam esse necessitatem *caritatis*, de qua scriptum est 8: *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec; maior autem horum caritas.* De qua scriptum est 9: *Si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia, caritatem autem non habuero, nihil sum: et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* De qua scriptum est 10: *Plenitudo legis est dilectio.* De qua scriptum est 11: *In Christo lesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per caritatem operatur.* De qua scriptum est 11: *Qui non diligit, manet in morte.* Et de qua scriptum est 13: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum.*

Quae profecto licet non sint eiusmodi, quae nullam prima fronte difficultatem creent, nullamve veritatis speciem praeseferant; expensa tamen diligentius, intimiusque explorata quin sese commendent, levi negotio falsa et divinae revelationi hostilia comprobantur. *Divina namque revelatione*

·) Non inepte forte loqueremur, si hanc triplicem unitatem (liceremus *unitatem symbolicam, unitatem hierarchicam et unitatem sacramentalem.*

7) Praeter vetustiores (cuiusmodi sunt Thomas Waldensis, lib. 11. *doctrinal, fidei antiq.* capp. VIII—IX; et Iohannes a Turrecreniata, *de ecclesia*, lib. I. capp. LIV — LV.) iuverit contulisse Melchiorem Canum, *de locis theolog.* lib. IV. cap. III;

Gregorium de Valentia, *analys. fidei cathol.* P. VI. pagg. 124. seqq., et Bellarminum, *de ecclesia*, lib. III. cap. IX.

®) I. Cor. XIII. 13.

9) Ibid. vv. 2—3.

1°) Rom. XIII. 10-

“) Gal. V. 6.

■η I. Ioh. III. 14.

IS) Matth. XXII. 37 — 38. coli. Dent. VI. 5.

ticcemur, noluisse Christum auctorem et consummatorem fidei nostrae, lutque ecclesiae institutorem et caput, ut inter conditiones dotesque veris (tdtfiae membris necessarias ipsa quoque numeraretur caritas, qua legem ispiemus, el qua in cordibus nostris diffusa, clamamus, abba, pater.

684. Enimvero de divina revelatione ad quam provocamus, abunde testantur *parabola* 14 et *similitudinis* 15, quibus ecclesiasticum corpus, eiusque membra Christus expressit: testantur *typi* ,e, quibus haec pariter illudque adumbravit: et ea testantur, quae libris novi testamenti de ecclesiis ministerio apostolico fundatis et ubivis gentium diffusis consignata reperiuntur¹⁷. Quae quidem suis essent munienda argumentis, suoque in lumine collocanda, nisi potiora quae huc perlinent, primo allerovo libro fuissent a nobis praestituta.

Satius igitur fuerit illa exhibere, quibus venerabilis Moneta adversus calharos el valdenses ostendit *esse in ecclesia bonos et malos*, inquiens 18. „Legitur Matth. XIII. 41 : *Et colligent de regno eius omnia scandala, et w qui faciunt iniquitatem*. Qui sint qui colligent, patet ibidem eodem versu, ubi dicitur: *Mittet filius hominis angelos suos, et colligent*. Sed quod est regnum istud nisi ecclesia sua? Si autem de ea omnia colligent scandala, ergo prius fuerunt in ea.

„Item eodem capite v. 47. dicit Dominus: *Simile est regnum caelorum sagenae missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti*. Regnum caelorum heic dicitur ecclesia Dei; ipsa igitur ad modum sagenae in una fide colligit bonos et malos, sed in litlore, id est in fine mundi fiet istud quod ibi dicitur v. 49. *Sic erit in consummatione saeculi, exhibunt angeli, et separabunt malos de medio iustorum*. Et nola quod dicit, *foras alserunt*, ex quo palet quod prius intus erant.

«Matth. XXII. 10. dicitur: *Et impletae sunt nuptiae discumbentium*; impletae dictae sunt de bonis scilicet et malis, unde etiam dicitur: *Congrejwerunt omnes (pios invenerant malos et bonos; et postea subdit: Et impletae sunt nuptiae discumbentium*. El agitur de nuptiis Christi et ecclesiae eius; ergo ad nuptias ecclesiae intrant boni et mali. Idem etiam patet per illud quod ibi dicitur v. 11 : *Intravit autem rex, ut videret discumbentes, et vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali*, et subdit v. 12:

**) Lib. I. nn. 41. seqq.

>») Ibid, nn 49. seqq.

“) Ibid. nn. 53. seqq.

”) Lib. II. nn. 5. seqq.

“) *Advers. cathar. et valden.* lib. V. tip. V. §. V. paoB' 438 — 439. Porro

cap. I. pag. 391. *de modo* loquens, quo mali dici haberique debent ecclesiae membra, scribit: «Qui mali sunt, non sunt partes ecclesiae quoad hoc quod malorum operum sunt; sola enim fide de ista sunt, conversatione autem sunt extra ecclesiam.»

Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Ergo intra ecclesiam sunt boni et mali.

„Item Matth. XXV. 1: *Simile erit regnum caelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas exierunt obviam sponso et sponsae* (v. 2.), *quinque autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes.* Ergo in regno caelorum, id est in ecclesia Dei sunt stulti atque sapientes, et boni et mali: quod potest etiam probari ex eo, quod Christus dicitur earum sponso; ei notandum, quod omnes dicuntur virgines fidei integritate, sed quinque sapientes conversationis puritate.

„Apostolus scribens ecclesiae romanae arguit ex eis multos de turpissimis peccatis. Idem etiam patet in aliis epistolis, ut in I. Cor. I. ubi eos arguit de contentione dicens v. 11: *Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.* Item cap. V. v. 1: *Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Prius autem dixerat cap. I. v. 2. eos ecclesiam Dei, quae est Corinthi.

„Forle dices, quod non erant illi contentiosi, vel iste tam turpis incestuosus de ecclesia. Sed hoc stare non potest, cum dicat ibi apostolus: *Omnino auditur inter vos.*

„Item forte dicet, quod inter eos erat et in medio eorum, et tamen non erat intra ecclesiam. Contra, apostolus iudicavit illum corinthium incestuosum, ergo intus erat. Sic enim ait cap. V. v. 12: *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis?* Quod autem Paulus illum iudicavit, patet ex eodem cap. V. v. 3.

„Item I. Cor. XI. 20. dicit apostolus: *Convenientibus ergo vobis in unum, iam non est dominicam caenam manducare;* et arguit ibi de nullis vitiis, propter quae non est eis licita dominica caena.

„Item II. Tim. II. 20. *in magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et quaedam quidem in honorem, quaedam autem in contumeliam.* Valdenses vero exponunt in magna domo, id est in mundo. Sed dic eis, ubi habetur quod domus dicatur mundus? Nusquam quod vos possitis aliquo testimonio declarare; ego autem habeo testimonium, quod domus Dei est ecclesia I. Tim. III. 14—15. Ecce quod Apostolus eidem Timotheo scribens exponit domum Dei ecclesiam, tu autem dicis domum esse mundum: dic, an magis est credendum tibi, an apostolo? De ista magna domo dicitur Ps. XXXIV. 18: *Confitebor tibi in ecclesia magna.* Et Iohannes Apoc. VII. 4. postquam dixit: *Centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel,* subiunxit paulo post v. 9: *Post haec vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus et tribubus et populis et linguis.* Turbam magnam dicit, et David ecclesiam magnam, et apostolus domum magnam.

„]Nulla quidem el alia testimonia possent ad idem induci, sed ista sufficiunt ad praesens.“

685. El sufficere omnino debent, praesertim quum ad eamdem tuenda vindicandamque doctrinam egregie conducant I. dominica oratio 19, quattadesime membra a Deo semper petierunt et ad finem usque petent: *Dimitte dis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*; II. praecepta a Christo fraterna correptio²⁰ eo spectans, ul frater vel emendatus senetur, vel contumax reficiatur; III. vehementissimae cohortationes, quibus ecclesiae membra in aposlolicis litteris nunc ad culparum poenitentiam impelluntur²¹, et nunc suavissime ad fiduciam provocantur in eum, qui sedens id dexteram Patris pius pro nobis advocatus interpellat²²; IV. facta ecclesiae ministris potestas remittendi retinendique fidelium peccata²³; V. iacobi institutio, sive qua docet²⁴: *Oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit tum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei*; sive qua tradit²⁵: *Conamini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini*; H. lex ab apostolo promulgata²⁶: *Probet autem seipsum homo, et sic de pine illo edat et de calice bibat*; VII. tribulum episcopis ius, officiumque impositum, ut fratres peccantes arguant, atque in illos omni imperio animadvertant VIII. sacrificium iugiler oblatum, et ad finem usque in remissionem peccatorum offerendum²⁸; ac IX. ipsum ecclesiae ingenium²⁹ eo pertinens, ut pastorum doclorumque ministerio illius membra purgentur³⁰ instaurentur et ad plenioram in dies perfectionem provehantur.

686. Quibus ex Scriptura derivatis argumentis egregie respondent perpetua traditio et concors catholici nominis persuasio, quas liquido ostendit L solemnitas doctrina tum de *duplici ecclesiae stadio*, agonis altero ac militiae, et altero coronae ac triumph³⁰, tum ,de *duplici eiusdem facie* utriusque stadii propria, et cum utroque conspirante³².

Ostendit II. *poenitentiae disciplina* usu constanter recepta³³, legibus sancita, et ad fixos canones sanctissime administrata.

¶) Matth. VI. 12.

¶) Ibid. XVIII. 15. seqq.

¶) Exempla adeo sunt crebra ut ad fanem ferme paginam recurrant.

¶) I. Ioh. II. 1.

¶) Ioh. XX. 22 — 23.

¶) Iacob. V. 15.

¶) Ibid. v. 16.

¶) I. Cor. XI. 28.

¶) I. Tim. V. 20. coll. II. Tim. IV. 2, Tit I. 9, 11. 15.

¶) Matth. XXVI. 28.

¶) Ephes. IV. 11. seqq.

30) Videsis Augustinum, *de utilit. credendi*, cap. VII.

31) Lib. I. nn. 45, 48.

32) Ibid. nn. 46. seq.

33) Cf. Morinum, *de disciplina in administrat. sacramenti poenitentiae*, lib. II. qui est *de confessione peccatorum et varia illius edendae praxi*; lib. III. *qui rationes explicat quibus persuasi sancti patres in crimina baptismutn praecedentia indulgentissimi fuerunt, in sequentia vero severissimi, plebsque fidelis commota tantae severitati humillime et*

Ostendunt III. receptae *peccatorum partitiones*, quarum in veterum libris frequentissima mentio est. Illarum namque meminerunt Tertullianus, Cyprianus et Ambrosius³⁴: illarum meminerunt Gennadius massiliensis, Caesarius arelatensis et Alcuinus³⁵: illarumque saepe meminit Augustinus³⁶, qui de fidelium peccatis verba faciens, post alia scribit³⁷: „*Interes!* quidem quantum *peccent*: neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam quamdiu in hac mortali vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est³⁸.“ Et continuo³⁹: „Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta ecclesia, Dei misericordia desperanda est agentibus poenitentiam secundum modum sui cuiusque peccati. In actione autem poenitentiae, ubi tale commissum est, ut is qui commisit a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris. Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit⁴⁰. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quaecumque alia signa procedit, cum sit coram illo cui dicitur,

obsequentissime se submitit: et lib. IV. qui agit *de exteriori disciplina quam in curandis et puniendis fidelium tam clericorum quam laicorum peccatis observavit ecclesia adusque exortam Novali haeresim*.

Snnt vero dignissima scitu quae Augustinus tradit in *Enchirid.* cap. LXIV. scribens: „Ideo post commemorationem sanctae ecclesiae in ordine *confessionis* ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat ecclesia quae in terris est, *per* hanc non perit quod perierat et inventum est. Excepto quippe baptismatis munere, *quod contra* originale peccatum donatum est, ut quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur: et tamen activa quoque peccata, quaecumque corde, ore et opere commissa invenerit, tollit: hac ergo excepta magna indulgentia unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus et ingeneratus et additus: ipsa etiam vita cetera iam ratione utentis aetatis, quantalibet praepolleat fecunditate iustitiae, sine pec-

catorum remissione non agitur. Quoniam *fili* *Dei* quamdiu mortaliter vivunt, cum morte *confligunt*. Et quamvis de illis sit (Rom. VIII. 14.) veraciter dictum: *Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*: sic tamen spiritu Dei excitantur, et tamquam *fili* *Dei* proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maxime aggravante (Sap. IX. 15.) corruptibili corpore, tamquam filii hominum quibusdam humanis motibus deficiant ad se ipsos, et ideo peccent.”

34) Cf. *Morinum*, *op. cit.* lib. II. capp. IV—V- et *Orsium*, dissert, *historic, de capitalium criminum absolute*ione, sect. II. capp. I. seqq.

35) Cf. *Murinam*, *op. cit.* lib. V. cap. I.

36) *De fide et bonis operibus*, cap. penultimo: *de corrept. et grat.* cap. XV: *de quaest. LXXXIII.* q. XXVI; et *de symbolo ad catechumenos*.

37) *Enchirid.* cap. LXIV.

38) I. loh. I. 8.

39) L. c. cap. LXV.

40) Ps. L. 19.

meus a le non est absconditus 41; recte constituuntur ab iis qui idtflis⁴² praesunt, tempora poenitentiae, ul fiat salis etiam ecclesiae, in remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nam-
.» proprio Spiritum - sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata, ita ul quibus remittuntur, consequantur vitam aeternam/4

687. Eamdem traditionem, eamdemque fidem ostendit IV. articulus quo ita profiteamur peccatorum remissionem in sancta ecclesia, ut rsmet a basilidianis⁴⁴, montanistis⁴⁵ et novatianis⁴⁶ longissime separemus.

Ostendit V. *indulgentiarum* beneficium, pro diversis quidem aetatibus firersa forma, sed ad rei caput quod allinet, semper erogatum 47.

Ostendunt VI. *ecclesiasticae preces* ritualibus libris consignatae⁴⁸, faillis per mediatorem Dei et hominum, hominem Christum lesum exoratur Deus, ut fidelium mentes tergat, corda purificet, labes deleat et peccata condonet.

Ostendunt VII. *homiliae patrum*, quae in notandis fidelium culpis, castigaadisque peccatis saepissime versantur 49.

Ostendunt VIII. *synodorum canones*, quibus ratio iudiciorum contra peccantes stabilitur, poenaeque iisdem infligendae decernuntur⁵⁰.

Denique IX. *bellum* ostendit ab orthodoxis vindicibus in eos omnes aercilum, qui dotem excellentiamque caritatis ad rationem ecclesiastici membri «assariam defenderent.

Hoc bellum exercitum fuit contra *montanistas*, quorum doctrinam Tertianus argumentum in catholicos retorquens expressit his verbis 51: „Iuxta

<) Ps. XXXVII. 10.

") Al. *ecclesiae*.

u) Licet eiusmodi articulus in sym- Wis apud Irenaeum, Tertullianum et Origenem non occurrat, occurrit tamen â monimentis saeculo IV. vetustioribus, ioadmodum ex Cypriani epist. LXXVI. siifestum est.

u) Testis est Clemens alexandrinus, *Stromal*, lib. IV. pag. 390, censuisse *basilidianos*, non omnes remitti culpas, *μότα; ii τὰ ἀχονῶτα xai χατ' ἀνομιαν*, 'd eas tantum quae praeter voluntatem a ex ignorance admitterentur. In iltero libro adversus Iovinianum scribit ffierqowus: »Nec *Montanus* et *Novatus* ik rideant, qui contendunt non posse reaovari per poenitentiam eos, qui cruciirerunt sibi filium Dei." *Catharis* veio

tribuit Epiphanius, quod nullam veniae spem illis facerent, qui *μετὰ το λουτρόν, post baptismum* lapsi essent.

<s) Cf. Tertulliani libellum *de pudicitia*.

46) Cf. Cypriani epist. LVII—LXVII, et Dionysii alexandrini epist. apud Eusebium, H. E. lib. VII. cap. VIII.

r*) Videsis Etisebii Amort *demonstrat, criticam relig. catholicae*, P. III.

Vel in uno graecorum euchologio plurimae huius generis preces leguntur.

49) Ab exemplis abstinemus, quod sint illa notissima.

s0) Vix habentur canones in synodis sive topicis sive oecumenicis constituti, qui ad utrumque caput non referantur.

4') *De pudicit.* cap. VII.

drachmae quoque exemplum, etiam intra domum Dei ecclesiam licet esse aliqua delicta pro ipsius drachmae modulo ac pondere mediocria, quae ibidem delitescunt, mox ibidem el reperta, statim ibidem cum gaudio emendationis transigantur. Moechiae vero et fornicationis non drachma, sed talentum, quibus exquirendis non lucernae spiculi⁵¹ lumine, sed totius solis lancea⁵² opus est, simul apparuit, statim homo de ecclesia expellitur, nec illic manet, nec gaudium confert repertrici ecclesiae, sed luctum, nec congratulationem advocat vicinarum, sed contristationem proximarum fraternitatum.“

Exercitum fuit contra *novatianos*, quibus statum fixumque erat, iisdumtaxat ecclesiam componi, qui contra fidem numquam gravi scelere deliquissent ⁵⁴.

Exercitum fuit contra *donatistas* pugnacissime contendentes, referri inter ecclesiae membra non posse, qui probi non essent, aut paullo maioribus flagitiis polluerentur ⁵⁵.

Exercitum fuit contra *audianos*, qui timore pharisaeorum inflati, a communibus ecclesiae coetibus propterea discesserunt, quod nullam cum peccatoribus societatem haberi posse arbitrarentur⁵⁶.

Exercitum fuit contra *pelagianos*, qui ecclesiam eorum ambitu comprehendebant, quorum integra esset vita, omnisque expers et pura peccati⁵⁷.

Exercitum fuit contra *albigenses*, *bagnolenses* et *concoretianos*, quorum hoc erat dogma: *quod in ecclesia Dei non sunt boni et mali*⁵⁸.

Exercitum fuit contra *Iohannem Wicleffum*, eorum quos subdimus articulorum assertorem ⁵⁹: „Si episcopus vel sacerdos exislit in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat. — Si Papa sit

i2) Quod graeci *ὀβελιοχολῶχνιον* vocant.

SJ) Tribuitur lancea soli, eaque opponitur lucernae spiculo.

40) De novatianis consulendi sunt e veteribus quidem Cyprianus in epistolis, Eusebius H. E. lib. VI. cap. XLIII. et Augustinus, haeres. XXXVIII: e recentioribus vero Alaspinaeus, *observait, ecclesiast.* lib. II. capp. XX — XXI, et Stephanus Kenkelius dissert, de haeresi novatiana.

44) Quae ad donatistas spectant, praeter Optatum de schismate donatistarum, accurate memorant Augustinus haeresi LXIX., Henricus Valesius, Norisius et

Ittigius, qui eorumdem historiam conscripserunt.

4β) Audianorum doctrinam referunt Epiphanius haeres. LXX., Augustinus haeres. L., Theodorus lib. IV. cap. X., Larduerus *de credibilit. hist, evangelic.* P. II. T. IV. lib. I. cap. LXXX., Ioachimus Schroederus diss. de audianis, et Tillemontius, *mémoires*, T. VI. pag. 691.

57) Cf. Augustinum haeres. LXXXVIII.

48) Videsis Peregrini Prisciani documentum a Moratorio descriptum *antiquitt. italic.* T. V. diss. LX.

s9) Artt. IV — VIII., quos synodus constantiensis et Martinus V. damnarunt.

CAPUT XU.

pfiescitos el malus, et per consequens membrum diaboli, non habet
jlilem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare/4

Exercitum fuit contra *Iohannem /Iu m*, cui sequentes debentur arti-
tili·?: „Unlca est sancta universalis ecclesia, quae est praedestinatorum
aiversilas. — Praesciti non sunt paries ecclesiae, cum nulla pars eius fina-
ilerexcidat ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non
ocidet. — Praescitus etsi aliquando est in gratia secundum praesentem iu-
stitiam, tamen numquam est pars sanctae ecclesiae; et praedestinatus semper
Mnet membrum ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed
con a gratia praedestinationis. — Sumendo ecclesiam pro convocatione prae-
destinatorum, sive fuerint in gratia sive non secundum praesentem iuslitiam,
isto modo ecclesia est articulus fidei. — Gratia praedestinationis est vinculum
quo corpus ecclesiae, et quodlibet eius membrum iungilur Christo capiti
insolubiliter/4

Exercitum fuit contra *Paschasium Quesnellum*, a quo hasce statutas
propositiones scimus 61: „Nota ecclesiae chrislianae est, quod sit catholica,

) Artt. 1—III — V — VI — XXL, qui
•aies a constantiensi synodo et Mar-
tino V. fuerunt censura confixi.

n)Sunt vero proposs. LXXII—LXXIII
— LXXIV — LXXV — LXXVI — LXXVII
— LXXVIII. a Clemente XI. edita bulla
liiyenitus proscriptae. Quibus has ex
ordine opponas.

I. Ecclesia christiana cuius nota est
quod sit catholica, id est universalis toto-
que orbe diffusa, in terra militat, bonis
Bilisque componitur, eiusque membra
wo sunt angeli, neque soli homines electi,
solique iusti.

II. Coetus filiorum Dei manentium in
eias sinu, adoptatorum in Christo, eius-
que spiritu viventium est pars ecclesiae
catholicae, quae fideles etiam peccatores et
Christi sanguine redemptos complectitur.

III. Ecclesia militans, sive mysticum
Christi corpus, quemadmodum habet Chri-
rtoni caput, ita membra habet fideles uni-
versos licet peccatores.

IV. Ecclesia, sive integer Christus,
incarnatum Verbum habet tamquam ca-
put, eiusdem vero membra in terris qui-
dem sunt fideles omnes quamvis pecca-
tores, in caelo autem sancti omnes ac soli.

V. Ecclesia mystice est unus homo
multis coalescens membris, quorum Chri-
stus diversimode caput est, et vita, qua-
damtenus subsistentia, laxius persoua,
unus Christus principaliter in terris et
finaliter in caelis compositus plurimis
sanctis, quorum est sanctificator, altero
autem gradu fidelibus compositus, quibus
fidem, spem, praeparationesque largitur
ad caritatem sive acquirendam sive re-
cuperandam.

VI. Nihil spatiosius ecclesia Dei, quum
ipsa sit catholica, ubivis diffusa, omnes-
que fideles tum iustos tum peccatores
comprehendat.

VII. Qui vitam non ducit dignam filio
Dei, membroque Christi, dummodo neque
in haeresim, neque in schisma, neque in
finalem impenitentiam incurrat, minime
cessat interius habere vel Deum pro patre,
vel Christum pro capite.

VIII. Separatur quis a populo electo,
cuius figura fuit iudaicus populus, et
cuius caput est Christus Iesus, si evan-
gelic non credat, nullatenus vero simi-
liter ac semper si ad evangelicam amus-
sim vitam non exigat.

comprehendens et omnes angelos caeli, et omnes electos et iustos terrae el omnium saeculorum. — Quid est ecclesia nisi coetus filiorum Dei manentium in eius sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu, agentium per eius gratiam, el exspectantium gratiam futuri saeculi? — Ecclesia, sive integer Christus, incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero sanctos ut membra. — Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; unus solus Christus compositus ex pluribus sanctis, quorum est sanctificator. — Nihil spatiosius ecclesia Dei, quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt. — Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro patre, et Christum pro capite. — Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus iudaicus et caput est Iesus Christus, tam non vivendo secundum evangelium, quam non credendo evangelio.“

Exercitum postremo fuit contra *synodum pistoriensem*, cuius doctrina proponens ecclesiam *considerandam velut unum corpus mysticum coagmen-tatum ex Christo capite et fidelibus, qui sunt eius membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter eradimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate*, intellecta hoc sensu, ut ad corpus ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate, declaratur *hae-retica* 62.

688. Profecto non una eademque fuit eorum omnium, quos memora-vimus, opinio ac sententia, immo vel leviter attendenti discrimina occurrunt, quibus a montanislis novatiani, ab utrisque pelagiani, atque ita porro, sepa-rantur; nihilominus duo praeteriri non debent cum quaestione quam versamus intime conserta, et quorum *primum* huc redit: non illos modo a maioribus nostris fuisse damnatos, qui omnimodam sanctitatem nullisque infectam naevis *necessariam* statuerent, verum illos pariter qui obfirmatis animis contende-rent, eos dumtaxat credi posse ecclesiastici corporis membra, qui a mortali culpa immunes eximio caritatis dono splenderent.

Succedit *alterum* inde repetendum, quod ad priores refellendos et ad mentis sanitatem, si fieri posset, revocandos, ea Scripturarum oracula, eaque Christianae institutionis principia fuerint adhibita, quibus efficeretur, idcirco ad vim rationemque ecclesiastici membri exigi non posse insciam cuiusvis labis sanctitatem, quod ne immunitas quidem a mortiferis culpis necessario flagitetur.

Celerum haec omnia multo innotescant luculentius, si evidentiora quae-dam *patrum* testimonia propriis usurpanda oculis depromantur.

j2) Prop. XV., quam Pius VI. constitutione *Auctorem fidei* damnavit.

689. Itaque ul ea initio seponamus quae de bonis malisque in ecclesia commixtis perspicue tradunt Origenes68, Hieronymus 64 et Theodoritus65: ulsymbola deinde seponamus ex Scripturis decerpta66, quibus Origenes67, Cyprianus68 el Hieronymus 69 ecclesiam componunt cum *area*, in qua fru-mentum paleis operitur, cum *ayro*, in quo el bonae fruges el zizania crescunt, cum *reti*, quo probi malique pisces concluduntur, et cum *arca*, qua munda rnmundaque animalia continebantur; nihil succurrit ea imagine accommoda-tius, qua **Gregorius nazianzenus** utitur scribens70: „Quemadmodum igilur si quis variam quamdam et multiplicem belluam ex mullis belluis, magnis iuxta parvisque, feris ac mitibus conflata[m] cicurare et ducere ad-grediatur, huic in natura adeo praepostera et prodigiosa gubernanda maxi-mus procul dubio labor subeundus sit, maximaque dimicatio, quippe cum nec vocibus iisdem, nec alimentis, nec manuum blanditiis ac sibilis, nec reliquis ienique institutionis modis belluae omnes delectentur, sed aliae aliis pro sua quaeque natura et consuetudine vel gaudeant vel offendantur: ut qui eius-aodi belluae curam suscepit, eum varia omnino et multiplici scientia er-ratum instructumque esse oporteat, et eam quae cuique apta sit curationem adhibere, siquidem belluam cum laude ducere atque conservare cupit; eo-tem modo cum commune hoc ecclesiae corpus instar compositae cuiusdam d inaequalis belluae, ex pluribus variisque moribus et rationibus constitutum

“) *In Gen.* hom. II. n. 3, *in Levit.* be.Vtll. n. 1, et *in Ierem.* L. 25.

‘9 *In Ecclesiast.* II. 7.

“) *In Ps. XXXIX.* 13.

“) *Matth.* IU. 12, XIII. 24—47, XXV. 32.

‘9 *In Ierem.* IV. 25.

“) *Epist.* LI.

“) *Con. luciferian.* n.22: «Arca Noe ttlesiae typus fuit. Ut in illa omnium Hiealium genera, ita et in hac univer-sarum et gentium et morum homines «at: ut ibi pardus et haedi, lupus et igni, ita et heic iusti et peccatores, id 61 rasa aurea et argentea (II. Tim. II. 10.) n» ligneis et fictilibus commorantur...

‘*) *Orat.* II. al. I. §. XLIV: "Ω περ οὖν ti n; *Sqoiον* εχ πολλών &ηρίων Ουγχει-ϋW *χολνείδε* και πολ.ύμορφον, μειξό- w τι και μιχροτέρων, ήμερωτέρων τε κι άγριωτίρων, άγειν επιχειροίη και τι- ίαίλιύιν, πάντω αν ήν εργον αντώ, και μιχρόν τό άγώνιύμα, ούτω ανώμαλον

Pi»Mglla, Cotnm. de Ecelenia. II-

και άλλοχότον προΟτατείν φύθεω ^ ούτε φωναι ταϊ αυταϊ , ούτε τροφαϊ , ούτε χειρό έπαφαι ^ ούτε δυρίγμαδιν, ούτε τοϊ τη άλλη αγωγή τροποι εχαϑτον τών θηρίων χαιροντο , άλλων δε άλλοι ήδομένων, η άχθομένων ώ ή φύϋι έχά-Οτον και ή Ουνήθεια. και ri άν έδεε ποιείν τόν τοιούτου θηρό έπιϑτάτην; τί δ' άλλο γε ή πολνειδή τε είναι και ποιχιλον την έπιΟτήμην; και κατάλληλον εχόσω προ - άγειν την θεραπειαν, ώ αν άγοιτο κα-λώ αύτώ τό θηρίον και διαδώζοιτο; ούτω έχ πολλών και διαφόρων και ήθών και λόγων, καθάπερ ενό ζώου ύννθέτου και άνομοίου, του κοινού τούτου τη έκ-κληοία ύνγκειμενου σώματο , πάσα ανάγ-κη και τόν προστάτην απλοϋν τε είναι τόν αυτόν χατά την έν πάϋιν ορθότητα* και ότι μάλιστα παντοδαπόν και ποιχιλον χατά την πρό έκαστον οίκείωσιν, και τό τή ομιλία πρό πάντα επιτήδειόν τε και πρό φορον.

sit, summopere quoque necesse est antistitem simul el simplicem⁷¹ esse quantum ad eam quam ad res omnes adhibere debet rectitudinem, el rursum quam maxime varium ac multiplicem quantum ad id attinet, ut uniuscuiusque animum sibi adiungat, apteque et apposite omnes alloquatur.”

Ab ea igitur ecclesiastici corporis specie, quae Gregorii animo obversabatur, incredibile dictu est quantopere illorum opinio abhorreat, qui non alia eiusdem membra recipiunt et probant, nisi quae sibi similia, culpa vacent, nuptialique caritatis veste decorentur. Quare universos fideles ita continuo partitur ⁷², ul alii adhuc pueri carnalesque lactis alimonia fovendi sint^{7*}, alii contra adulti iam et spiritales solido firmiorique cibo nutrirī debeant⁷⁴.

690. Eiusdem est mentis **Ambrosius**, qui catholicam novatianamque doctrinam mutuo conferens, ecclesiaeque vultum depingens, eiusque membra repraesentans ait⁷⁵ : „Domine Iesu ad ecclesiam tuam lotus adveni, quoniam Novatianus excusat. Novatianus dicit ^{7e}, *iuga boum emi*, qui iugum Christi suave ⁷⁷ non suscipit, et onus grave collo imponit suo, quod portare non queat⁷⁸. Novatianus servos tuos a quibus invitabatur, leniit⁷⁹, et contumelia affectos occidit, quos iterati baptismatis labe inquinavit. Mitte ergo ad exitus viarum, et collige bonos et malos, et debiles et caecos et claudos introduce in ecclesiam tuam⁸⁰. lube impleatur domus tua, introduce omnes ad coenam tuam, quia quem tu vocaveris, dignum facies si sequatur. Ille sane reficitur qui non habet vestem nuptialem⁸¹, hoc est amictum caritatis, velamen gratiae. Mitte, inquam, ad universos, non excusat ecclesia a coena tua⁸¹. Excusat Novatianus. Non dicit familia tua, sana sum, medicum non requiro, sed dicit ⁸³ : *Sana me, Domine, et sanabor, salva me, et salvabor*. Denique ecclesiae tuae *species* est in illa ⁸⁴ quae accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti lui, dicens intra se: *Quia si tetigero vestimentum eius, salva ero*. Haec ergo ecclesia confitetur vulnera sua, haec curari cupit.“

Elias Cretensis in commentario explicat *simplicem quantum ad dogmata et actionis rectitudinem*. Oratione in *s. Athanasium* suam Gregorius mentem aperit inquires: ὁ Ἰαῶνς ῥὸν ῥπο.-ρον, πο- Aveahj; την χυβίρην Οἶν, *simplex moribus, gubernandi arte multiplex*. Quod Chrysostomus, *de sacerdotio*, lib. VI. cap. V. uberius ostendit.

71) L. c. §. XLV.

77) I. Cor. III. 1 — 2. coll. Hebr. V. 12 — 13 — 14.

7<) Rom. XIV. 2. coll. I. Cor. II. 6. et Hebr. V. U.

7i) *De poenit.* lib. I. cap. VI.

7β) Luc. XIV. 19.

Matth. XL 30.
7S) Act. XV. 10. coll. Matth. XI. 30, XXIII. 4.

Matth. XXII. 6.

8°) Ibid. v. 9.

8 ‘) Ibid. v. 11.

Luc. XIV. 18.

Ier. XVII. 14.

Matth. IX. 20. seqq.

Ubi vero enarrat verba psalmi, *particeps ego sum omnium timentium ft custodientium mandata tua* sic habet⁸⁶ : „Si fugiam iniquitatem, parti-

Christi sum, quia Christus iustitia est. Beatus qui hoc potest dicere. Seul enim membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum, qui non dicat alteri, non es de corpore meo: hoc est non dicat pauperi dives, non ignobili nobilis, non aegro sanus, non fertis debili, non imperito sapiens dicat, non estis mihi necessarii⁸⁶, particeps corporis Christi est, quod est ecclesia. Sed qui sciat, quod qui videntur in ecclesia debiles, pauperes, imprudentes el iam peccatores, abundanteriori indigeant honestate, et maiori praesidio fulciendi sint; qui hoc noverit, ipse potest dicere, *particeps ego sum omnium timentium te*. Qui compatiatur magis huiusmodi hominibus quam fastidiat eos ⁸⁷, compatiatur infirmis ut «dat, quod unum corpus omnes sumus, ét membris membra connexa⁸⁸, ut dierom sine allero esse non possit, et cum alterum dolet, compatiatur alteri; iste ergo recte potest usurpare huius vocis auctoritatem.“

Ambrosius ergo sive novalianos refutet, sive Scripturae utatur parabolis, sive sumptis ex eadem coloribus communem fidem repraesentet, sive propriis disertisque sententiis quod tenendum est confirmet, eam semper ecclesiam exhibet quae bonis malisque coalescat, quaeque in pluribus membris da sanitate valeat, ut in aliis aegritudine laboret, morbisque vexetur.

691. Consentit **Ambrosius**, qui apostolicis verbis⁸⁹, *in magna luttu domo non solum sunt rasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et quaedam in honorem, quaedam autem in contumeliam*, hunc objicit commentarium ^{9°} : „Hoc dicto significavit in ecclesia diversos esse homines: quosdam bonos et summos viros, quos in auro intelligi vult: quosdam bonos tantum, quos in argento designat: alios vero non bonos, quos usa lignea el fictilia appellat, quod nulli ambiguum puto. Nam in corinthiorum hoc ecclesia probat frequens sermo obiurgantis apostoli. Nunc I astem in ecclesia nostra palam est; et in templo Hierosolymis, in quo typus erat ecclesiae, manifestis lectionibus approbatur.“ Auctoritate ergo Scripturae, historia apostolicarum ecclesiarum, typicis praemonstrationibus, facilis-

“) /n Ps. CXVIII. serm. VIII.

«) I. Cor. XII. 21.

•7) Ibid. v. 26.

“) Ibid. vv. 12 — 27.

77) II. Tim. II. 20. Eadem monent Hieronymus in comm. ad h. I., et Hervaeo vel Cyprianus epist. LI. scribens: Eui videntur in ecclesia esse zizania, propterea impedire debet aut fides,

aut caritas nostra, ut quoniam zizania in ecclesia esse cernimus, ab ecclesia discedamus. Apostolus enim in epistola sua dicit: *In magna domo etc.* Nos igitur operam demus, ut vas aureum vel argenteum simus. Verum fictilia vasa confringere Domino solum concessum est, cui et virga ferrea data est.“ Videsis etiam insequentem epist. LII.

90) Comm. in II. Tim. II. 20.

que in omnium oculos incurrentibus Ambrosiosler evincit, non esse uniusmodi ecclesiae membra, sed alia eximio quodam sanctitatis decore nitere, alia ornamentis virtutum commendari, et alia suis infici vitiis, peccalisque turpari.

Indubitata namque sunt Gregorii verba occasione parabolaevangelicae -1 scribentis 9* : „Egressi servi in vias congregaverunt omnes quos invenerunt bonos et malos. Boni soli nusquam sunt nisi in caelo, et mali soli nusquam sunt nisi in inferno. Haec autem vita, quae inter caelum et infernum sila est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit, quos tamen sancta ecclesia nunc indiscrete susceperit, et postmodum in separatione et fine mundi discernet/4 Ecquo igitur spectant, qui malos omnes ab ecclesiae membris repellunt, ecclesiacque corpus non nisi bonis constare propugnant? Eo manifestissime spectant, ut contra praefinitum divinae providentiae ordinem et perspicuam Scripturarum revelationem caelum et terramque commisceant, mortalitatem cum immortalitate confundant, distinctaque stadia viae et termini, militiae et triumpho, agonis et pacis gravissimo errore perturbent.

Integrum sane est cum Clemente alexandrino 93 et Origene⁹⁴ militantem ecclesiam cum triumphante componere; sed eiusmodi comparatio certis est finienda limitibus atque ita ineunda, ut ecclesia militans instar ectypi, triumphans instar exemplaris, illa instar rudimenti et seminis, haec instar absolutionis et fructus, illa instar umbrae, haec instar solis habeatur. Si qui pressius comparisonem urgeant, neque illam ab hac, uti decet, discernant; hi non extollunt ecclesiam, sed omnia sub eaque vertunt, et montanistas 95 imitantur qui eo usque devenere, ut templum cum inhabitante, materiam cum forma, et ecclesiam cum Spiritu praepostere commiscerent.

G92. Venio ad barcionensem Pacianum, cuius doctrina nequit esse splendidior. Principio namque statuit, Christi ecclesiam tum aliis dotibus, tum poenitentiae bono distinguere scribens 96 : „De poenitentia vero Deus praestet ut nullis fidelibus necessaria sit: nemo post sacri fontis auxilium foveam

91) Matth. XXII. 10. seqq.

91) In evang. hom. XXVIII.

92) Stromal, lib. IV. §. VIH.

93) De orat. §. XXXI.

94) Montanistarum dogma proponit Tertullianus de pudicit. cap. XXI. inquit: „Nam et ipsa ecclesia proprie et principaliter ipse est Spiritus, in quo est Trinitas unius divinitatis, Pater et Filius et Spiritus-sanctus. Illam ecclesiam congregat, quam Dominus in tribus posuit.

Atque ita exinde etiam numerus omnis qui in hanc fidem conspiraverint, ecclesia ab auctore et consecratore censetur. Et ideo ecclesia quidem delicta donabit, sed ecclesia Spiritus per spiritalem hominem, non ecclesia numerus episcoporum. Domini enim, non famuli est ius et arbitrium, Dei ipsius, non sacerdotis."

96) Ad Sympronianum novat, epist. I. §.V.

mortis incurrat, nec larda solamina ingerere sacerdotes aut docere cogantur, ne peccandi iter aperiant, dum peccanti remediis blandiuntur. Sed nos hanc indulgentiam Dei nostri miseris, non beatis, nec ante peccatum, sed post peccata delegimus, nec sanis medicinam, sed male habentibus nuntiamus.“

|(iod omnino laciendum esse, demonstrare pergit subdens 97 : „Si nihil in bapiizalos possunt nequitiae spirituales, nihil fraus illa serpentis, quae primum subvertit, quae posteris eius tot titulos damnationis impressit: si recessit a mundo, si regnare iam coepimus, si nullum oculis, nullum manibus nostris crimen obrepit, abiicialur hoc Dei donum, repellatur auxilium, nulla exomologesis, nulli gemitus audiantur, contemnat omne remedium superba iustitia. Quod si haec homini suo Dominus providit, si idem stantibus praemia, qui acentibus remedia largitus est; desinite divinam accusare pietatem, aut tot caelestis clementiae titulos obiectu rigoris eradere, aut gratuita Domini bona inobsecrabili asperitate prohibere. Non largimur ista de nostro.“ Quod ut Scripturarum oraculis98 patefecit, illico infert99: „Habet ne tam diutinum serpens venenum, et Christus non habet medicinam? Diabolus in mundo interficit, Christus heic non potest subvenire? Pigeat sane peccare, sed poenitere non pigeat. Pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. Quis naufrago tabulam, ne evadat, eripiet? Quis sanandis vulneribus invidebit! " ?“

Ipsa igitur humanae regenerationis ratio, perennes diaboli fraudes, camis imbecillitas, sensuum corruptela, et militia qua exercemur, sicut procul arcent superbam iusliliam, ostenduntque medicinae ac poenitentiae nécessi- ta), ita ad evidentiam usque demonstrant, ne rudimentis quidem Christianae disciplinae eos censi imbutos posse, qui nonnisi probis, sanis, nulloque vulnere sauciis mysticum ecclesiae corpus conflari arbitrantur.

693. Quam demonstrationem non minimum confirmant quae mox Pa- danos additl °1 : „Quid illa tot similitudinum dominicarum argumenta re- spondent? Quod drachmam invenit mulier et gratulatur inventam, quod pastor ovem reportat erraticam, quod filio revertenti post prodacta l °2 omnia bona, et cum meretricibus et fornicatoriis nepotata, pater blandus occurrit, et invidum fratrem ostensa ratione castigat103? Quid ille in via vulneratus, l Invita et sacerdote praeteritus? Nonne curatur? Revolve quae Spiritus

„J) Ibidem.
H) loel. II. 12— 13. coll. Is. LV. 7.
”) L. c.
»·) Quod nemini fas esse, illico probat relitis testimoniis ex Pss. VI. 7, XXXI. 5, H.Reg. XII. 13. et Ierem. VIII. 4.
*) L. c.
”) Sont haec deprompta ex Tertul-

liani lib. de pudicitia, ubi cap. VIII. le- gimus: „Minor filius *prodacta* substantia Dei in aliena regione mendicat.l* De verbo *nepotari* videndus in glossario Can- gius, et Tertullianus qui apologet, cap. XLVI. scribit: „Aristippus in purpura sub magna gravitatis superficie *nepo- tatur*. “
l °3) Luc. XV. 24 —32.

dicat ecclesiis¹⁰⁴: ephesios desertae dilectionis accusat, stuprum thyatirenis imputat, sardos in opere cessantes, pergamenos docentes diversa reprehendit, laodiceorum divitias inurit, et tamen omnes ad poenitentiam satisfactione invitat. Quid apostolus ad corinthios¹⁰⁵? Quid rursus ad galatas¹⁰⁴? At numquid paterfamilias in magna domo argentea tantum et aurea vasa custodii? Nonne .et fictilia et lignea, et composita quaedam et refecta dignatur? Nunc gaudeo, inquit apostolus¹⁰⁷, quia contristati estis ad poenitentiam. Et iterum¹⁰⁸: quia secundum Deum tristitia poenitentiam in salutem stabilem operatur. Atqui sunt haec luculenta, neque minus Paciani mentem praeseferunt, quam aperiant non posse malos ab ecclesiae membris excludi, quin asserta contra novatianos fides, Scripturaeque enarratio reficiantur. Quapropter Pacianus, damnato Novatiani schismate, continuo pergit <...; „Sibi habeat Novatianus epistolas suas, sibi tumorem, sibi superbiam, quod dum in altum levatur, elisus est, dum nemini parcat, effusus. En qui salutis viam fratribus inexorabili religione praeccludat! En qui se palam ferre¹¹⁴, et aream Domini purgare confidat!“ Debetur ergo tumori, et debetur superbiae, quod membra ecclesiastici corporis bonorum ambitu coerceantur.

694. Hinc non sine ironia Sympronianum compellans scribit Pacianus¹¹¹: „Tu totum orbem paucorum vinculis alligas¹¹², tu totam ecclesiam exiguae portionis infirmitate condemnas. Quid apud te sancti omnes quos Novatus erudit, quos Evaristus elegit, quos Nicostralus docuit, quos Novatianus instituit? Tu spinas et tribulos refugisti, tu non habes in tua fruge zizania, tibi iam grana purgata sunt, ad te sine ventilabro purgator ille¹¹³ venturus est, tu solus ex omnibus paleas non habebis?“ Quae quantopere absurda sint et ab evangelio seiuncta, confirmat iterum Pacianus inquiens¹¹⁴: „Ecclesia est templum Dei, templum certe amplificum¹¹⁵, domus

„0«) Apoc. 11.
 *») II. Cor. XII. 21.
 '»«) Gal. VI. 1.
 '·') II. Cor. VII. 9.
 *°8) Ibid. v. 10.
 l°9) Ad Sympronianum. epist. II. J. VII.
 II°) Al. *paleam auferre*.
 [1·) Ad Sympronianum, epist. III. §. III.
 °12) Quod nimirum ex novatianis placitis doceret, pace et communione cum lapsis quamquam poenitentibus vel ipsos stantes cecidisse.
 ““) Matth. III. 12.
 II«) L. c. §. IV.
 **·) Sunt haec deprompta ex ecclesiae descriptione, quam Sympronianus

ediderat, quamque his conceptam verbis Pacianus refert §. II: «Proponis et recte quidem, ecclesiam esse populum ex aqua et Spiritu-sancto renovatum, sine negatione nominis Christi, templum et domum Dei, columnam (I. Tim. III. 15.) et stabilimentum veritatis, *virginem sanctam castissimis sensibus*, sponsam Christi ei ossibus eius (Ephes. V. 30.) et carne, non habentem (ibid. v. 27·) maculam neque rugam, integra evangeliorum iura servantem.” Quibus illico *subiicit*: „Quis haec nostrum nequit? Quin etiam ad-
 (iimus, ecclesiam esse (Ps. XLIV. 1(1.) reginam in veste aurata et variegata, fecundam (Ps. CXXVII. 3.) vitem in late-

jugnahabens quidem vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, ■ledani in honorem, nulla vero magnifica in multiplices usus variorum operam destinata.“ Tum ait¹¹⁷: „Ecclesia est virgo sancta, castissimis sensibus, sponsa Christi. Virgo, verum est; sed et mater. Sponsa, manilejluni est; sed et uxor et coniunx de viro suo sumta¹¹⁸, ideoque os de ossibus eius, et caro de carne. Nam de hac David dixit¹¹⁹: *Uxor tuajicul citis fecunda in lateribus domus tuae, filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae*. Mullus igitur huic virgini partus et proles innumera, qua totus orbis impletur, qua circumlluis semper alvearibus populosum fervet examen. Magna in filios cura matris istius, et mollis affectus: honorantur boni, castigantur superbi, curantur aegroti: nullus perit, nemo despicitur: securi fetus sub indulgentia matris retinentur/ El a vestigio¹²⁰: -Ecclesia est non habens maculam, neque rugam¹²¹, hoc est, haereses non Mens¹²², non valentinos, non calaphrygas, non novatianos. In his sunt enim quidam sinus maculosi atque rugosi pretiosarum vestium ornatibus invidentes. Caeterum peccator et poenitens non est ecclesiae macula, quia quamdiu peccat et non poenitet, extra ecclesiam constitutus est¹²³. Ubi

ribas domus Domini, matrem (Cant. II.7.) adolescentularum, quarum non est cumerus, unam (ibid. VI. 8.) speciosam columbam matris suae atque perfectam, ipsam omnium matrem (Ephes. II. 10.) aedificatam in fundamentis prophetarum d apostolorum, et ipso angulari lapide Iesu Christo.«

„f) II. Tim. II. 10.
 ““) L. c. §. IV.
 J UI) Gen. II. 23.
 ”») Ps. CXXVII. 3.
 ··) L. c. §. IV.
 ***) Ephes. V. 27.
 ””) Dignus est eiusmodi commentary. qui animadvertatur.

„M) De hoc inciso ita statuit in sub-i>cta adnotatione Gallandius: „Locus vidrtor a novatiano corruptus, nisi forte hquatur de peccatoribus in haeresim la-ut adnotavit Bellarminus lib. III. ie ecclesiae cap. IX.” Si ita sit, correptus quoque habendus erit locus, quem « j, XVII. addimus: „Proponis adhuc faue (I. Cor. V. 13.) apostolum Paulum, "ferte malum ex vobis ipsis: malum

utique perseverans. Caeterum poenitentia malum non est, cum David (Ps. XCI. 2.) dicat: *Bonum est exomologesim facere Deo*. Nec tamen mecum est ille quem poenitet, nec parte sanctorum, nec pace coniungitur. Sed dicit (I. Cor. V. 11.) apostolus: *Si quis frater nominatur, et sit aut fornicator, aut simulacris serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebrius, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere*. Vides non sine causa esse positum, *et sil*, id est, qui necdum poeniteat, qui necdum improbus esse desierit.” Loquitur nimirum Pacianus de poenitentia *xar' εἰσοχήν*, de poenitentia publica, et qua non quaevis sed publica, eademque *capitalia et mortalia* crimina puniebantur. Iamvero qui in eiusmodi offendissent flagitia, sicuti ante poenitentiae actionem plena excommunicatione mulctabantur, ita suscepta poenitentiae actione, nonnisi per certos statosque gradus ad integram expletamque communionem revocabantur. Cf. eiusdem praenesim ad poenitentiam IV.

desinit peccare, iam sanus est. Haereticus vero vestem Domini, ecclesiam Christi scindit, intercipit, vitiat, irrugat.⁴⁴

695. His nondum contentus Pacianus sequitur 124: „Ecclesia est integra evangeliorum iura custodiens. Integra utique, quia lota, quia plena. Ubi praemium fidelibus datur, ubi miseris lacrymae non negantur, ubi curantur aegroti, ubi nihil sibi vendical insolens sanitas et superba iuslilia, ubi sollicita in omnibus caritas perseverat, omnia credens 125, omnia sperans, omnia sustinens. Unde illud apostoli 126: *Quis infirmus est, et non ego infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* Ubi onera sua sustinet tota fraternitas communiter dolens, mutua pietate securat¹²⁷.⁴⁴ Ipsi ergo ecclesiae dotibus ea qua par est ratione intellectis explicatisque Pacianus utitur, ut superbam convellat haeresim, qua in membrorum ecclesiae censum non alii nisi iusli probique referuntur.

Quod tollerari nullatenus posse, vir sanctissimus confirmat his verbis¹²⁸: „Quid vobis prodest superba et aspera fronte durari, altis regere cervicibus, vultus torquere a miseris, auditus oculosque praecludere? Numquam, vos oro, cecidistis? Nulla in vestris mentibus macula est? Nulla in oculis festuca? Quis gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse a peccatis 129? Cedo, vos iusli, benevoli, temperantes, quibus membra omnia sana sunt, quibus omne corpus intactum, quibus medicus necessarius non est, nec medicina languorum?⁴⁴

696. Cui argumento ad ruborem suffundendum accommodatissimo alterum mox subiicit, quod haereseos radices alius scrutatus sic efferit¹³⁰: „Intrate iam caelum, paradisi aditus, romphaea cedente, penetrate, tot nostrorum populis Deum unicum confitentibus dona vestra praecludite.⁴⁴ Ferme diceret, nefas est caelum terramque miscere, et ab ecclesia adhuc pugnante, hostibusque undique vallata eam membrorum exigere firmitatem ac valetudinem postulare, quae eiusdem iam triumphantis decus est, eximiumque ornamentum.

Ne qua porro elabendi rima superesset, difficultatibus Pacianus occurrit scribens¹³¹: „Nos autem intelligimus, ut exprobras, ecclesiam Dei, columbam non felle amaram, non unguium laceratione violentam, parvulis quoque plumis exiguisque candentem 182. Scimus etiam puteum aquae vivae fontemque signatum, nulla haeretici gurgitis labe sordere¹³³, horlunumque con-

»») L. c. §. V.

»») I. Cor. XIII. 17.

,2i) II. Cor. XI. 2<J.

,1T) Quibus vis et praestantia ecclesiasticae communionis luculenter effertur.

1le) L. c. §. XXI.

*») Prov. XX. 9. es interpretatione alexandrina.

>3») L. c. §. XXI.

■3i) Ibidem.

>31) Ex Tili supplemento.

„J) En quas maculas, quasque rugas non patiat ecclesia.

iteuin plenum oleribus magnis pariter el parvulis, vilibus atque pretiosis. Odo quoque animas ex arca, sed inter quas el Chani fuerit: et millia illa lūlucrum atque ferarum bina atque septena, munda pariter et immunda: Rotes vero siccos et nebulas turbinibus excitatas, haereticorum sterilitatem dinsanarum vocum impetus arbitramur. Nec promittimus libertatem, cum çsi servi simus poenae; sed crimina nostra confessi, reliquos etiam ul fa- tentur hortamur, credantque in eum qui iustificat impium ex fide134, qui i reflectit sententiam adversus malitiam irrogatam135.44 Haec autem quem- l idoiiodum Paciani mentem, fidemque catholicam luculenter ostendunt, ita i modum non minus viamque aperiunt expediendi nodos, siqui forte compli- centur, quam probent necesse esse, ul ecclesiastico corpori membra etiam languida, infirma, culpisque vitiata accenseantur.

697. Quod egregia comparatione Pacianus illustrans inquit136: „Vides ergo ecclesiam esse reginam in veste aurata et variegata137, multorum utique corporum, multorumque populorum varietate compositam. Non est coloris unius ista pictura, nec in uno habitu emicat tanta diversitas. Pars da indumenti tegit, ista componit. Nonnulla pectori adhaeret, aliqua ultimo sm trahitur, et inter vestigia ipsa sordescit. Quaedam purpurae martyrum comparatur, aliqua serico virginali, nonnulla, sinu plicante, subsuitur, aut icu inserente reparatur. Alius enim sic, alius autem sic 138; et tamen una in omnibus regina componitur.44 Et novam illico comparationem usurpans addit139: „Ergo eadem fecunda vilis et locuples, plures habens ramos, multo palmitum crine distentior; nihil ne ex istis hiberno frigore laboravit? nihil asperas grandines pertulit? nihil torridas incusavit aestates? Asperior est haec gemma palmitibus, ista fortior, illa sincerior; haec se diflundit in fructus, haec in solas exuberat frondes. Vitis tamen ubique formosa.44 Inter- jectis vero nonnullis, tandem absolvit inquiens140: „Haec igitur erit domus magna, locuples omnium diversitate vasorum, in qua purum refulget aurum, in qua ductile lucet argentum; verum quae etiam lignea, sicut scriptum est141, el fictilia vasa dignatur. Magna enim domus mullos movet usus, opera diversa sollicitai. Non solum quaerit argentum, nec aureo tantum delectatur ornatu. Subinde plus decet magna contemptus, et inter nobiles ambitus exigua quoque iocunda sunt. Nullus artifex opera sua despicit, nec 'ilia sibi putat esse quae fecit. Et unde pro peccatoribus passum putas Christum, nisi quod perdere noluit quidquid ipse formavit? Unde illum putas hodieque interpellare pro miseris, nisi quod modicum, eumque et dcspeclis-

«»<) Rom. III. 26.	I3S) !· Cor. VII· "·
i«<) loel. II. 13. ex versione alexan-	iS9) 1 . c. §. XXV.
irina·	><°) Ibid. §. XXVI.
i><») L. c. §. XXV.	
.K) ps. XL1V. 10.	II. Tim.II. 20.

simum non repellit, neminem ex his quos acceperit perditurus; ligneo licet ac fictili comparentur, atque ita in domo sua omnia vasa componit?“

698. Nihil ergo expoli posse videtur, quo certum de catholica fide, Paciano praeunte, iudicium feratur. Suam namque fidem catholici quemadmodum *omnium prope formularum genere* explicarunt, ita *argumentie undequaue collectis* validissime asseruerunt.

Et initio quidem inditam animis fidem *de malis ex albo membrorum ecclesiae nullatenus eliminandis* explicarunt *formulis aientibus et negantibus, propriis et translatis, itemque ad docendum factis et ad pugnam contentionemque accommodatis*.

Quodnam vero argumenti genus praeterierunt? Omnino nullum, *quum etiam malis suum esse inter ecclesiae membra locum tribuendum* monstrarint I. imaginibus, parabolisque Scripturarum: II. propriis, disertisque earumdem oraculis: III. historia apostolicarum ecclesiarum: IV. dotibus quibus ecclesia praefulget: V. eiusdem ingenio et temporali destinatione: VI. usu orationis dominicae: VII. discrimine quo militiae stadium a statu coronae pacisque secernitur: VIII. habitu quo aedificatio et consummatio ecclesiae sese mutuo excipiunt: IX. singulari eximioque bono, quod sanctorum communione continetur: X. officio, quo Christus supremum ecclesiae caput apud Patrem interpellat: XI. caractere et indole supernaturalis regenerationis pro praesenti mortalitate: ac tandem XII. earum solutione difficultatum, quae non citra aliquam veri speciem opponi posse viderentur.

699. Horum porro argumentorum vix unum alterumve designes, quod milevitanus Optatus, *universumque concilium catholicorum episcoporum*¹, *praesidente Aurelio episcopo ecclesiae Carthaginensis et Silvano primate Numidiae*, non repetierint, gravissimeque inculcarint. Ut enim quae ad Optatum perlinent 14s, missa faciamus, in quae fuerit concilii sententia, quaeve fides publica collatione contra donatianos vindicanda. Contendebant ipsi “4, „quod haec ecclesia, quam in lege et prophetis et psalmis accepimus praenuntiatam, opera Salvatoris expressam et sanguine redemptam, apostolorum laboribus disseminatam atque plantatam, incipientibus ab Ierusalem, ubi in centum viginti animas simul congregatas sanctus Spiritus venit, eosque in quos venit, linguis omnibus gentium loqui faciens, evidenlissimo signo docuit ecclesiam per omnes gentes futuram, et linguis omnium gentium loquuluram, hanc ergo ecclesiam quae isto modo, ut praedictum et impletum est, ab Ierusalem sumpsit exordium, atque inde se in Iudaeam et

M1) Huius synodi *mandatum* recitatum fuit a Romulo exceptore in prima collatione Carthaginensi habita anno CCCCXI.

143) De schismate donatist. lib. U. §§. XIV — XXIV.

1 <4) Gesta collât, carthag. diei I. pag. 255. ad calcem opp. Optati.

Samariam, aliasque orbis terrae partes apostolorum praedicatione diffudit, in litteris alque actibus civitates et provincias invenimus longe lateque tatas, in quas eam suis speciosis pedibus invexerunt, unde et in Africam cresceret: hanc ul diximus ecclesiam dicunt isti contra quorum errorem wlegis nostris collationem defensionemque mandamus, Caeciliani episcopi ijoondam carthaginensis ecclesiae, et sociorum eius nescio quibus peccatis petisse pollutam, atque in parte Donati eius reliquias remansisse.⁴⁴

Verum quid ex unanimi suffragio reponendum fuit, quove pacto donatio accusatio profliganda? Edicit synodus his verbis¹⁴⁵: „Hanc vanam et sacrilegam criminationem ii quibus mandamus¹⁴⁶, ita redarguant et refellant, ul primitus ecclesiae caussam a caussa quorumdam hominum distinguant atque discernant; quoniam ecclesia permixtos malos habitura praefecta est, quousque messis tempore a tritico zizania segregentur, vel a fruentis palea ventilata discedat, vel oves ad dexteram, haedi ad sinistram. Nunc nunc eisdem pascuis permixti sunt, segregentur, vel mali pisces a bonis, qui nunc intra eadem retia simul trahuntur ad littus, in eodem liltore, hoc est in tine saeculi, dirimantur. Homines autem quilibet in ecclesia si boni sint, trilicum vel frumenla eius sunt, oves eius sunt, pisces boni eius sunt; sia autem mali sunt, zizania, palea, haedi, pisces mali eius sunt. Aon ergo propter eos tota messis, lota area, grex totus, piscatio lota damnata est, ne cum ante tempus audemus quasi de malis temere indicare, et aliis aliorum iieclare peccata, bonos propter malos sacrilega separatione deseramus, cum potius malos propter bonos pia unitate tolerare debeamus.⁴⁴ E quibus ita synodus colligit¹⁴⁷: „Urgendi ergo sunt isti harum evangelicarum similitudinum et tam perspicuae veritatis inimici, ut doceant quod intendunt, ac prius ostendant si valuerint, quomodo ecclesia quam incipientem ab Ierusalem in Scripturis sanctis per propinqua et longinqua fructificantem alque crescentem accepimus et tenemus, quorumlibet quos accusant contagione perierit, el in Donati parte remanserit.⁴⁴

El paullo infra ostendendum praecipit: „Ecclesiam Christi nullorum malorum usque in finem sibimet permixtorum, non solum ignotorum¹⁴⁹, worn etiam cognitorum, quasi corruptione pestifera posse inquinari atque deleri, primum exemplis prophetis¹⁵⁰, qui populum peccatorem el Deum multis execrabilibus abominationibus offendentem tam severis vocibus arguebant, et flagellis correptionis duos atque indomitos animos usque ad inimi-

,B) Ibidem pagg. 255 — 256.

,H) Ut conferant cum donatianis, veri utemque catholicam propugnent.

H:) Ibid. pag. 256.

'<.) Ibid.

Quibus respicitur ad donatianam

doctrinam qua fatebantur, *neminem peccatis alienis maculari posse quae ignorat.*

150) Proponitur heic argumentuni a simili ductum, atque ex ecclesia mosaica quid de Christiana, eiusque membris indicandum sit, aperitur.

citias adversum se horribiles excitabant, nec tamen se ab eo populo, in quo utique etiam boni inter malos erant, corporali discrimine dividebant, melius indicantes per patientiam ferre malos, quam per calumniam relinquere bonos 151. Ipse Dominus Iesus Christus 158 exemplum singulare patientiae, traditorem suum utique pessimum, non solum cognitum in discipulorum numero pertulit, verum etiam praecognitum 153 in discipulorum numerum assumpsit; dixit etiam discipulis suis 154: *Et ros mundi estis, sed non omnes*, ut eo modo scirent munditiam suam aliena immunditia non posse sordescere. Apostolorum temporibus 155 testis est apostolus Paulus inter falsos fratres 156 gemens, et quosdam per invidiam, quod utique diabolicum vitium est, Christum adnuntiantes in epistola sua notans, quemadmodum boni malos, propter unitatem Christi 157 pietate sollicita conservandam, sine ulla sua perditione in sacramentorum communione 158 tolerabant, a quorum malitia longe abhorrebant. Post apostolos etiam episcopi boni 159, quemadmodum propter unitatem Christi non solum quoslibet laicos verum etiam coepiscopos toleraverunt malos, testes sunt litterae martyris Cypriani 160, ubi gemit avaritiam quorundam collegarum usque ad crudelitatem fœnoris, rapinasque fundorum: nec tamen malorum contagione factus est talis, sed bonorum dilectione pertulit tales, non tantum id exemplo admonens, verum etiam praecepto instruens.“

700. In donatiana igitur contentione quum duo maxime quaererentur, *utrum ad finem usque in uno ecclesiae corpore mali cum bonis exlituri sint: et utrum boni ex hac cum malis societate detrimentum capiant;* catholicae doctrinae vindices non minus alterum constantissime inficiati sunt 161*,

151) Neque enim poterant deseri *mali*, quin *boni* relinquerentur, utpote qui unum idemque cum illis ecclesiae corpus efficerent. A fide namque sententiaque maiorum nihil alienius, quam ita malos cum bonis in ecclesia versari, ut ex utrisque *non unum sed duplex corpus, non una sed duplex ecclesia coalesceret*.

152) Est alterum argumentum, quo exemplo Christi duo pariter ostenduntur: et primo quidem non secus ecclesiam bonis malisque componi, ac apostolicam collegium bonos malosque comprehenderit; deinde vero pravitate malorum nullatenus pollui bonos, qui cum illis non consentiant.

153) *Praedestinatio* igitur haberi nequit ceu conditio membrorum ecclesiae necessaria.

114) Ioh. XIII. 10.

115) Est tertium argumentum ex doctrina et apostolorum historia derivatum.

156) Qua *fratrum* appellatione unius eiusdemque familiae membra designantur.

157) *Unitatem Christi* vocat synodus unitatem ecclesiae, illamque perfidia nestoriana simillima ab iis violari docet, qui malos a bonis separando mysticum ecclesiae corpus discindunt.

158) Hac sacramentorum communione, aliisque bonis mali sunt in ecclesia, quum ab ipsa culpis, flagitiisque separentur.

*49) Est quartum argumentum, quod illorum dicta gestaue suggerunt, qui inter apostolorum successores eminere.

160) Paulo post recitantur nonnulla ex epist. LI.

161) Idem cum catholicis adversus

¶ Miu primum solemni professione ediderint, cerlisque argumentis confirmarint. Huc enim omnino perlinent evangelicae similitudines, antiqui foederis oecumonia, Christi exemplum, apostolorum litterae, ecclesiarum apostolicarum gloria, et gesta, diclaque patrum, c quibus omnibus mutuati argumenta sunt, ul donatistarum fastum compescerent, erroremque labefactarent.

Quo item pertinent quae in collatione tertiae diei referuntur, et quibus eos prae reliquis Augustinus catholicam fidem contra Emeritum, Pelilianum, iliosque donatianae partis antistites strenue propugnavit. Sic enim exorsus est: „Quaestio est de ecclesia, utrum permixtos malos usque in finem bibilura praedicta est, an omnino omnes bonos, omnes sanctos atque immaculatos in hoc saeculo, isto etiam tempore usque in finem ultimum saeculi. Itraque testimonia divina sunt, et utique repugnantia esse non debent, nec omnino possunt, si intellectorem inveniant. *Aream* esse ecclesiam non ego -M, non quisquam nostrum, sed evangelium loquitur, ubi scriptum est ventorum qui ventilabrum ferat in manu sua et mundaturum aream suam, frumenta recondet in horreo.“ Donatianis vero interpellantibus, sedalisque ruoribus adiecit¹⁶³ : „Ergo divina sunt testimonia de zizaniis et tritico ea quae intelligere conati. Verum lamen *de retibus* aliquando confessi sunt quod malos et bonos habitura est ecclesia, sed eos dixerunt esse sacerdotibus incognitos, et ideo non praeiudicare bonis, quoniam ignorarentur. Ego autem possem qualibuscumque facultatulae meae assertionibus ostendere illum esse veriore intellectum, quod ecclesia habeat et bonos et malos, zizania scilicet et trilicum, *mundumque* ipsum appellatum esse *pro ecclesiae* nomine, quandoquidem Dominus ipse¹⁶⁴ dicit, non ut iudicet *mundum*, sed ut salvetur *mundus* per ipsum, cum sciamus Dominum non salvare nisi ecclesiam.“

Quibus auditis, negavit Emeritus appellatione *mundi ecclesiam* venire, alque occasionem Augustino praebuit ul mox subiungeret¹⁶⁵ : „Ipsis admonentibus, invenimus in Scripturis *mundi* nomen in malo, *mundi* nomen in bono. Nam mundi nomen in malo, sicut ipsi dixerunt¹⁶⁶, et *mundus* eom non cognovit. Et¹⁶⁷ si quis dilexerit *mundum*, non est caritas Patris

lootianos statuebant ariani, quemadmodum ἀκὴ perspicue ostendunt Fastidiosi verba, quae epist. IX. Fulgentius refert: »Donatistis etiam praedicantibus communione alorum bonos pollui.“ Et infra: »Donatiana quippe vanitas non attendit ad hoc collatum hominibus baptismi beneficiom. ut qui originaliter alienis granatur erroribus, gratiae medentis auxilio relevati, propria deinceps tantummodo

baiularent, nec communio sacramenti, sed consensus damnaret unumquemque peccati.*

•e’) L. c. pag. 316.

Ibidem.

Ioh. III. 17.

L. c. pag. 316.

Ioh. I. 10.

¹⁶⁷ 1. Ioh. 11. 15.

in illo, et celera. *Mundi* autem nomen in bono, ut 168 credat *mundus*, quoniam tu me misisti. Non enim credere malorum est. *Mundi* nomen in bono, non venit189 ut iudicel *mundum*, sed ut salvetur *mundus* per ipsum. Non salvabitur nisi ecclesia in mundo. Cum ergo et in bono mundus, el in malo mundus, unde ista Scripturarum rixa? Si intellectore careat, adhibe lumen intelligentiae. Vide mundum in malo omnes dilectores temporalium per universas gentes: vide mundum in bono omnes fideles et spem gerentes aeternae vitae per universas gentes. Deus erat in Christo, inquit170, *mundum* reconcilians sibi. Si reconciliari potest Deo detestatus ille mundus de quo dictum est, quia non est caritas Christi in eo qui dilexerit *mundum*, indicent qui loquuntur. Audiat ergo patienter nobilitas tua171. Video Scripturam sanciam per commixtos bonos et malos, sicut ipsi *de retibus* iam confessi sunt, praesignasse ecclesiam4

Et infra171: „Mundus ergo, non enim aliter et nobis videri potuit, in hominibus inlelligilur: non utique ita stulti simus ul belluas etiam et quaecumque irrationabilia animantia ad salutem, quam Christus promisit, pertinere dicamus. Prorsus hoc dicimus: *mundus* in maligno positus est: homines sunt. Ut credat *mundus* quia tu me misisti: homines sunt. *Mundum* reconcilians sibi: homines sunt, et cetera quae in malo dicta sunt, homines illi, homines illi. Per totum enim mundum ulrique, mali mixti bonis. Sic el ecclesia, quam confessi sunt *retium* nomine declaratam habere malos, sed dixerunt latere peccatores, constat iam quod habeat bonos et malos, De latendo et de non latendo quaestio est, utrum pertinuerit ad pietatem bonorum etiam malos cognitos tolerare, ne desererent bonos, an propter malos totum deserere voluerint quibus mali quid in ecclesia apparuerit. Ipsa quaestio est. Hoc probamus. Dicimus enim nos non negligendam quidem ecclesiasticam disciplinam, el ubicumque fuerint proditi mali, coercendos eos esse ut corrigantur, non solum sermone correctionis, verum etiam excommunicationibus et degradationibus, ut humilem locum salutis in ecclesia quae-rant; ad medicinam ipsorum fieri non odio, sed studio salutis fraternae, sicut quodam loco ipse etiam apostolus evidentissime declarat dicens 173: si quis non obaudivit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et nolite commisceri cum eo.“

701. Nisi ergo velimus a fide maiorum discedere, perspicuis refragari divinae auctoritatis testimoniis, palmamque contra catholicos donalianis asserere, fateamur oportet, *ad mysticum ecclesiae corpus ita bonos in hac*

*68) loh. XVII. 21.

l «') Ibid. III. 17.

,7β) II. Cor. V. 19.

*71) Quo titulo cohonestat Marcellinum Comitem.

L. c. pag. 317.

*73) II. Thessal. III. 14.

I furtalitate pertinere, ul inali quoque pertineant, illudque propterea utrisfut ceu membris componi.

Quocirca in historia collationis tertiae diei 174 de catholicis legimus *75, respondisse ipsos donatianorum litteris: „Oslendenles multis sanctarum Scriptaniriini testimoniis et exemplis malos in ecclesia sic *nunc esse* permixtos, dquamvis debeat invigilare ecclesiastica disciplina ad eos non solum verbis sed etiam excommunicationibus et degradationibus corripiendos, tamen non solum in ea latentes nesciantur, sed plerumque propter pacem unitatis etiam «igniti tolerantur: sic ostendentes divina testimonia consonare ut et illa quibus commendaretur ecclesia cum malorum commixtione, hoc tempus eius significarent qualis est in praesenti saeculo, et illa testimonia quibus com-sendatur non habere commixtos malos, illud eius tempus significarent qualis venturo saeculo in aeternum futura est: sicut nunc mortalis est, id est ex mortalibus hominibus constat, tunc autem immortalis erit quando in ea nemo morietur, sicut ipse Christus illo tempore fuit pro illa mortalis, post resurrectionem aulem iam non moritur, et mors illi ultra non dominabitur: quod etiam ecclesiae suae in fine saeculi praestiturus est.“

Quod vero *discrimen ecclesiae in praesenti saeculo ab ecclesia in taeculo venturo* maximi foret momenti ad Scripturas conciliandas, veritatem Alicam protegendam, et donalianos refutandos; idcirco in eadem historia sabditur176: „Haec duo tempora ecclesiae, *quae nunc est, et qualis tunc nil*, significata esse etiam duabus piscationibus, una ante resurrectionem Christi, quando mitti iussit retia nec sinistram nec dexteram nominans partem, ul nec solos malos, nec solos bonos, sed commixtos bonis malos intra ; retia suorum sacramentorum futuros doceret; post resurrectionem aulem, qsando iussit retia mitti in dexteram pariem, ut post resurrectionem nostram loos solos in ecclesia futuros inlelligeremus, ubi ulterius haereses et schisala non erunt, quibus modo retia dirumpuntur. Nam et evangelium non tacuit in prima piscatione commemorare retia esse dirupta, et in novissima litum: *Et cum tam magni essent pisces, retia non sunt dirupta*, de tali ecclesia dictum esse quod per illam non erat transiturus incircumcisis et ^mundus; ad immundos enim perlinere schismalicas separationes, quia tunc son erunt, quia retia non sunt dirupta. Hoc etiam significasse, quod corvus avis immunda exierit de arca, et non redierit. Quae tamen arca exeunle corvo non utique omnibus immundis animalibus caruil, sed in ea fuerunt et londa el immunda usque ad diluvium. sicut in ecclesia boni et mali usque ad saeculi finem. Sed sicut non de immundis sed de mundis animalibus

i-<) Quae subdimus, quum exciderint collectione gestorum, deprompta sunt h libro tertio breviculi collationis do-

natistarum quod Augustinus conscripsit.

17i) L. c. pag. 317.

,7β) Ibidem.

Aoe obtulit sacrificium; ita non ii qui mali sunl in ecclesia, sed ii qui boni sunt, perveniunt ad eum 177.“

702. Tandem omitti ratio non debet, quam catholici ineundam existimarunt, uZ *duplicem solverent difficultatem*, qua donalistae plurimum abusi in suscepto semel errore confirmabantur.

. El ad *priorem* quidem ista perlinent 178: „Commemoratum est etiam testimonium propheticum ubi signati sunl, ne cum malis perirent qui gemebant facinora quae fiebant in medio eorum, nec tamen *corporaliter* separati sunl179. Deinde ubi commemoratum, qualis separatio bonis hoc tempore*” ab impiis el malis fieri debeat ne communicetur peccatis alienis, corde videlicet et vitae morumque dissimilitudine, nec aliter intelligi debere quod scriptum est 181: *Exite de medio eorum, recedite inde, et immundum ne tetigeritis* id est discernamini aliter vivendo, et immunditiae non consenseritis; ubi etiam opportunissimo loco donalislis responsum est ad illud quod dixerant, cum eos peteret cognitor ut sederent, scriptum sibi esse ul cum talibus non sederent. Dictum est enim a catholicis, non sic intelligendam esse separationem a malis hoc tempore quemadmodum illi intellexerant, qui secum tamquam cum impiis non sederunt; quia scriptum est182: *Non sedi in concilio impiorum*; cum utique si impios putarent, nec illud quod in eodem psalmo consequenter prohibetur183, facere debuerunt. Nam ibi sequitur: *Et cum iniqua gerentibus non introibo*. Cum ergo illi inlrassent cum eis quos impios putarent, quare non etiam sederunt, ul in utroque non corporalem sed spirituales consessum el ingressum devitasse viderentur? Ibi commemorata etiam caussa maximianistarum 184 toties iam illis obiecta, ubi et se el illos quibus dilationem dederunt in Maximiani schismate positos,

Hoc igitur interest bonos inter malosque, quod licet utrique ad ecclesiam spectent praesentis saeculi, nihilo minus boni dumtaxat iidemque praedestinati ad ecclesiam pertinent tum praesentis, tum saeculi venturi, eiusque sunt membra *nunc et finaliter*.

77.) L. c. pag. 318.

*79) In uno scilicet eodemque permanserunt ecclesiae corpore, et quamvis vita distarent, conveniebant tamen eorundem consortio sacramentorum, conveniebant unitate altaris, et conveniebant unitate praesidium et ministerii.

180) Haec enim saeculo venturo *omni-modum* existet.

,81) Is. LU. n. coll. II. Cor. VI. 17.

Quod Isaiae oraculum eo spectat, ut I. parati essent iudaei ad Babylonem continuo deserendam, quum praefinitum liberationis tempus adventasset: et II. ut mundi interea essent, nihilque cum Chaldaeorum superstitione commune haberent. Cf. Augustinum de unit, ecclesiae cap. XII.

Ps. XXV. 4 — 5.

183) Ibidem.

.77.) De qua caussa conferri debet sententia concilii bagaiensis anno CCCXCIV. a donatistis episcopis CCCX. pro Prilianiano habiti in Maximianum eiusque ordinatores ac socios pronuntiata, pagg. 206 — 207.

ia damnatione eiusdem Primiani socios, tamen illius contagio dixerunt non esse pollutos, qui Caeciliani criminibus orbem chrislianum usque ad terminos krrae periisse contenderent/4

703. Superest *altera* difficultas, quae his verbis refertur simulquerefulalur185: „Deinde calumnianles 18 6 quod duas ecclesias catholici dixerint, uam quae nunc habet permixtos malos, alia quae post resurrectionem eos non esset habitura, velul non iidem futuri essent sancti cum Christo regnaturi nunc pro eius nomine cum iusle vivunt, tolerant malos. Ad haec ca-Mei responderunt etiam ipsos iam fuisse confessos esse in ecclesia vel occultos malos; el vicissim quaesierunt quomodo eos in ecclesia diabolus seminaverit187, quod illi, quasi fieri non posset, de zizaniis requirebant, Repetierunt etiam catholici testimonium Cypriani188, qui eamdem evange-jeam similitudinem non aliter intellexit quam ul in ecclesia diceret zizania, see latere, sed cerni. Contra quod testimonium illi omnino nihil ausi fue-runt respondere, cum auctoritatem Cypriani tanti habeant ut per illam co-alor defendere quod male de iterando baptismo sentiunt et faciunt. De .duabus etiam ecclesiis calumniam eorum catholici refutarunt, identidem ex-ossius ostendentes quid dixerint, id est, non eam ecclesiam quae nunc Label permixtos malos, alienam se dixisse a regno Dei, Ubi non erunt mali commixti, sed eamdem ipsam unam el sanctam ecclesiam189 nunc esse diter, tunc autem aliter futuram 19°; nunc habere malos mixtos, tunc non Labituram, sicut nunc mortalem, quod ex mortalibus constaret hominibus, tunc autem immortalem, quod in ea nullus esset vel corpore moriturus: scut non ideo duo Christi quia prior mortuus, postea non moriturus. Dictum est etiam de homine exteriori et interiore: quae cum sint diversa, non tamen dici duos homines, quanto minus dici duas ecclesias, cum iidem ipsi qui nunc boni tolerant permixtos malos et resurrecturi moriuntur, tunc nec sidos malos habituri sint, nec omnino morituri.“

Quae licet abunde sufficere possent, ne tamen vel umbra difficultatis relinqueretur, protinus additur191: „De ipso quoque numero, quoniam do-ealislae Scripturarum testimonio192 unam ecclesiam commendaverunt, vclut

,H) L. c. pag. 318.
,H) Adeo vel ipsis donatianis comper-Lw erat, nonnisi unam credi ecclesiam ^se, quemadmodum nonnisi unam cro-ître possumus Christi carnem, neque nisi sium eiusdem corpus.
,i:) Antea enim a catholicis donatiani generant, *quomodo potuerit diabolus n tccllesia seminare zizania.*
...) Ex epist. LI. depromptum.

Piuaglla, Comm, de Ecclesia. II.

ls9) Non officiunt itaque plurium mem-brorum peccata, quominus una eadem-que ecclesia *sancta* celebretur ac sit.
19 °) Discrimen ergo militantis eccle-siae a triumphante, discrimen est non *subtecti* sed *qualitatis*.
,,,) L. c. pag. 318.
•91) Quae est symbolorum omnium concors professio.

contra duas quas catholici affirmasse iaculabant, responsum est a catholicis etiam nullas ecclesias in Scripturis inveniri dictas, et septem ad quas Iohannes scribit, quae tamen multae illius unicae membra esse intelligerentur; ut hinc appareret multo minus sibi debere obiici duas, cum eandem ipsam unam dixerint non *talem* nunc esse *qualis* in resurrectione futura esset, quandoquidem apostolicis litteris non objiciantur multae, ex quibus una ipsa constaret.⁴⁴

704. Secernebantur ergo a donatianis catholici tum aliis nominibus, *tum interpretatione symbolici articuli, quo ecclesiam unam sanctamque profiteamur.*

Ratum ulrisque erat *unam* esse ecclesiam, idque omnium mentibus tam alte insederat, ut donatiani acutissimum sibi telum praesto esse arbitrantur, si quocumque tandem modo possent ostendere, *duas* a catholicis credi *ecclesias, duasque* proponi.

Sed eiusmodi conspiratio in hostilem pugnam vertebatur, quum primum de enarranda ecclesiae sanctitate dissereretur. Donatianis enim indicibus, hac una lege suam tueri ecclesia sanctitatem poterat, si ab ipsa mali omnes, noti saltem publicique censerentur alieni. At vero catholici, *distincta qualitate ecclesiae saeculi praesentis ac venturi*, quemadmodum praeentibus Scripturis, christianaque traditione *infidabantur*, ad sanctitatem ecclesiae saeculi praesentis spectare, ne qui mali nolique peccatores in ea versarentur, ita iisdem muniti auctoritatibus *confirmabant*, non eo usque speciem decusque ecclesiae saeculi praesentis caritate bonorumque iustitia fulgere, ut eadem ne hilum quidem malorum veluti umbris obduceretur.

Quapropter orthodoxam communemque doctrinam Theodorilus exposuit inquiens 1° 3°. „Praeterea nec Dei ecclesia ex hominibus perfectis lota constat, sed habet etiam ignavos, et qui remissam vitam amplexi sunt, et qui voluptatibus servire decreverunt. Et quoniam unum est corpus¹⁹⁴, tamquam ex una persona et haec et illa proferuntur¹⁰⁵.⁴⁴

Quibus illustrandis opportunissima sunt quae Eusebius tum praemonet, quum ad narrandam Diocletiani persecutionem accedit. Celebrata namque ecclesiae gloria¹⁹⁶, commemoratisque triumphis, quos ipsa tribus continenter

■ Interpretat, in Ps. XXXIX. 13: „*Ἀλλω re ovJè èx τελείων πᾶσα Οὐν-έϋτηγεν τῇ του ·Θεοῦ ἐχχλ.ηϋία ' ἄλλ' ἐχει χαί του ραϋτῶνι/ Ουζῶντα , χαί τόν ἀνεί-μενον βίον ἀϋπαζομένον . χαί ι.τειόη ἐν ε0πι ὑώμα, ὡ ἐξ ἐνό χρο ὡπου χαί ταύτα χάχεϊνα προφέρεται.*

194) Ex hac corporis unitate conse-

quitur I. ipsos quoque malos eiusdem esse membra: et II. pro membrorum discrimine alia atque diversa de uno eodemque ecclesiae corpore efferri.

1° 5) Haec et illa intelligit illustra et obscura, perfecta et manca, divina et ei humana imbecillitate profecta.

106) H. E. lib. VIII. cap. I.

CAPUT XL.

sieculis splendidissimos retulit, illico subdit197: „Sed cum ex nimia liber-
Wein negligentiam ac desidiam prolapsi essemus, cum alter alteri invidere
ilque obtrectare coepisset, cum inter nos quasi bella intestina gereremus,
verbis tamquam armis quibusdam hastisque nos mutuo vulnerantes, cum an-
tistites adversus antistites198, populi in populos collisi iurgia ac tumultus
igilarent, denique cum fraus et simulatio ad summum malitiae culmen ad-
olevisset; tum divina ultio levi brachio ut solet, integro adhuc ecclesiae statu
et fidelium turbis libere convenientibus, sensim ac moderate in nos coepit
iaimadvertere, orsa primum persecuutione ab iis qui militabant.“ Quae sane
neque eiusmodi exhibent ecclesiae faciem, quae nullis naevis inficeretur:
neque eiusmodi sistunt ecclesiae corpus, quod immaculatis dumtaxat membris
coalesceret. Sed pergit Eusebius inquires 199 : „Cum vero sensu omni
destituti de placando Dei numine ne cogitaremus quidem, quin potius instar
impiorum quorumdam res humanas nulla sollicitudine ac providentia guber-
nare rati, alia quotidie crimina aliis adiiceremus: cum pastores nostri spreta
religionis regula, mutuis inter se contentionibus decertarent200, nihil aliud
quam iurgia, minas, aemulationem, odia ac mutuas inimicitias amplificare
studentes, principatum quasi tyrannidem quamdam sibi vindicantes; tunc de-
muni iuxta dictum Hieremiae 201 obscuravit Dominus in ira sua filiam Sion,
et deiecit de caelo gloriam Israel, nec recordatus est scabelli pedum suorum
in die irae suae. Submersit Dominus omnem decorem Israel, et macerias
eius omnes destruxit.“

15') Ibidem: Ω cJf έχ τη έπ'ι πλέον liivâtpiaç, επί χαυνότητα και νωάρϊαν taxa? ημά μετηλλάττετο, άλλων άλλοι; Λιαφθονουμένων, και διαλοιδορου-
μενων, και μονονουχι ημων αυτών εαυ-
τοf; προ πολ,εμούντων οπλοι , εί ούτω
ώχ'Η, και δόραΟι τοί διά λόγων' αρ-
JΜων τε άρχουΟι προ ρηγνύντων, και
ών ιπί λαού καταΟταΟιαζόντων* τη
υ υκοκρίσεω άφατου και τη ειρωνεία
ιχι χλειϋτον όον κακία προϊουΟη ' ή
ait δε ζεία κριοι οια φίλον αυτή πε-
ρΜμίνω , τών ά3ροιδμάτων ένι Ουγκρο-
ϊθνμίνων> ήρεμα και μετρίω τη αύτή
ίϊβχοπήν άνεκίνει' εκ τών εν Οτρατειαι
άΜφών καταρχομένου του διωγμού.

1H) Cf. Pagium ad an. CCCII. §. IV.

L. c. : Ω δ' άνεπαιθ3ήτω εχον-
π; όπω ευμενέ και ίλεω καταΟτή-
(ιβ9αι τό θειον προνθνμούμεθα· οϊα δέ
uti; άθεοι άφρόντιϋτα και άνεπέαχοπα

τά χα9' ημά ηγούμενοι, άλλα επ' άλλαι
προ ετί3εμεν κακία ' οί τε δοκούντε ημών
τειοιμενε τόν τη 3εοθεβεία 3ε6μόν πάρω-
ϋάμενοι, ταί πρό άλλήλου άνεφλέγοντο
φιλονεικίαι , αυτά δέ ταύτα μόνα, τά
έριδα και τά άπειλά , τόν τε ζήλον και
τό πρό άλλήλον εχ3ο τε και μιΟο
έπαύξοντε , οϊά τε τυραννίδα τά φι-
λαρχία έκ3ύμω διεκδικούντε ' τότε δη
τότε κατά την φάοκουβαν του Ιερεμιού
φωνήν, έγνοφωΟεν εν οργή αυτου κύριο
την 3υγατέρα Σιών, και κατέρριψεν εξ
ουρανού ει γην δόξαϋμα Ιοραήλ* ούκ
έμνήθ3ϊ] τε υποποδίου πόδων αυτου εν
ημέρα οργή αυτου* αλλά και κατεπόν-
τιδε κύριο πάντα τά ωραία Τοραήλ, και
κα3είλε παντα του φραγμού αυτου.

20°) Haec ad nicletianun) in Aegypto
schisma referuntur, quod aliquot annis a
militum persecuutione exarsit.

20 ') Thren. II.

705. Atqui haec licet verissima, impedire tamen minime potuerunt quominus vel in Scripturis fideles dicerentur⁷⁰⁴ *sancti*, vel in symbolis⁷⁰⁵ ecclesia opposito *sanctae* decoraretur. Verum quo pacto haec simul concilies, et ad quemdam veluli concentum redigas?

Non aegre id assequaris, jti *duplici significatione distincta, comparata altera, et altera absoluta*, paullo penitius in rationem inquiras, qua factum est ut membra ecclesiastici corporis *sancta*, Chrislique fideles *sancti* dicerentur.

Ut enim *de significatione comparata* primum loquamur, exploratum est, *iudaeos 204 nomine reluti proprio nuncupari sanctos consuevisse*. Quum ergo ecclesia synagogae, priscoque Dei populo novus verusque Dei populus per Christum successerit²⁰⁵, nihil pronius quam ut appellatio *sancti* illius propria ad hunc pari potiorique iure transferretur. Porro non idcirco Israel dicebatur *sanctus*, quod omnibus careret culpis, nullisque flagitiis inficeretur; sed quod populus fuerit a multitudine gentium secretus, seorsum vocatus, ipsaque vocatione in Dei peculium adscilus, et Deo dicatus ac sacer. Simili igilur e fonte derivanda est *sanctorum* appellatio, qua idcirco insigniuntur christiani, quod coelum societatemque efficiant a reliqua hominum turba seiunctam, et Patri, Filio ac Spiritui-sancio nomination obstrictam ac devotam.

Quocirca simili modo, similique potestate christiani vocantur *sancti*, qua verbum *ἀγιάζω* idem notat ac *segrego, addico, decoreq* 206 : qua Deus Pater perhibetur *ἀγιάσαι, sanctificasse* eum, quem hominibus Messiam, Salvatoremque concessit 207 : qua Christus *ἀγίος & εὖ, sanctus Dei* nuncupatur²⁰⁸: et qua idem dicitur de Deo *ἀγιάζειν, sanctificare* 209.

Huc igitur redit *comparata significatio*, qua *sanctorum* nomine Christiani decorantur, *quod ipsi secus ac gentes a Deo extorres, satanae mancipatae, et in omnem licentiam ac superstitionem effusae, caelesti electione vocati fuerint, Deo addicti, et ad omnem innocentiam, puritatemque destinati*.

303) Actt. IX. 13-32 — 41, XVI. 15, XXVI. 10, Rom. I. 7, VIII. 27, XII. 13, XVI. 15, 1. Cor. VI. 1—2, Philipp. IV. 22, Coloss. I. 12, Hebr. I. 10.

2°3) Quo apposito nullum in symbolis frequentius, nullumque in patrum libris solemnius inculcatum.

2°2) Dan. VII. 18 — 22. coll. III. Esdr. III. 70. ¶

3°5) 1. Petr. II. 5 — 9, ubi christiani dicuntur *genus electum, regale sacerdo-*

tium, gens sancta et populus acquisitionis, iisdem usurpatis appositis, (pia de populo israelitico in libris antiqui foederis frequentantur.

•joe) Potestate illi gemina, qua hebraicum saepe adhibetur.

iO~) loh. X. 36.

5°8) Mare. 1.24, Luc. IV.34. coli. 11.22. et loh. X. 36.

20') loh. XVII. 17.

A qua quidem comparata significatione fas non est *absolutam* dividere eo spectantem, ut chrisliani idcirco *sancti* nuncupentur, quod Lipsi vere sint per Christum *ἡγιασμένοι, sanctificati*²¹ °, baptismi aquis abluti, sanguine Salvatoris expiati²¹¹, mundatique ab omni scelere per Spiritum-anctum in eorum cordibus caelesti largitate diffusum ²¹². Haec enim praeclarissima dona *ipsum comitantur christianum statum*, et quamvis neque suum in omnibus sortiantur effectum, neque parius semel effectus in omnibus iugiter perseveret, sufficiunt tamen, ut quotquot sunl fideles, sanctorum titulo *infinite* cohonestentur.

Praesertim quum II. eiusmodi titulus eo etiam nomine deferri illis el possit el debeat, (*pio absolute simpliciterque sanctae nuncupantur sire res sire personae, quae singulari quadam cum Deo coniunctione praecellunt, iibii/ue honorem ac reverentiam vindicant.* Ad quem censum pertinent loca sacra quae *αγία* vocantur²¹⁸, templum quod *ἄγων* dicitur^{21 4}, itemque ifiia πόλι ²¹⁵, τὸ δ'ρο το ἄγων²¹⁶, η ἄγια δια&ήζη ²¹⁷, ζζι ἄγαι γρα-
ai ἄγαι γυναι'/.ε ²¹⁹, ιεράτευμα ἄγων ²²⁰, οι ἄγιοι τον ἱεον
ιά&ωποι²²¹, ac tandem ministri evangelii ²²², prophetae ²²³ et angeli ²²⁴, quibus solemne est appellationem *sanctorum* tribuere. Omnes namque no-
runt Christianos templa esse Spiritus, membra corporis *ἸεανΟ'ρώπον*, in unum sanctum corpus uno baptismo colligi, esuque dominicae carnis ac dominici sanguinis potu ipsos in Christo, et Christum in ipsis manere.

707. Celerum alia non deest ratio, qua idipsum enarremus atque *ex fide maiorum* statuamus, *utrum sanctitas, animusque insons conditiones tini iis necessariae, qui ecclesiae membris connumerentur.*

Hanc vero nobis praebent Iohannes Chrysoslomus et Augustinus, quorum

ne) Actt. XX. 32, XXVI. 18, I. Cor. I. 2.
519 Ephes. V. 2(i. coll. I.Cor. VI. n.
212) I. Petr. 11. 2. Theodorus Beelen
ad Philipp. I. 1. sic habet: Jtaque pu-
tem Christianos dici *sanctos*, quippe qui
per baptismum *sanctificatio* id est, sancti
licti sunt. In cum sensum vocem *sancti*
iam interpretatus est Victorious. Nam
ad verba cap. IV. 22: *Salutant vos omnes
pineti*, scribit: (*pious utique accepta fide
Paulus sanctificavit.* Sic et Theodore-
tns: *Ἅγιον* . inquit, *τοῦ τον βαπτισμα-*
Γδ; *ἀλιω^έντα ὠνόμαΟεν*, *sanctos vocat*
M. qui baptismo dignati fuerant.^a Sed
haec licet vera, sunt tamen *angustiora*,
neque omnes inditae appellationis caus-
ias complectuntur.

Actt. VI. 13, XXI. 18. coli. Matth.
XXIV. 15, Marc. XIII. 14, Luc. XXI. 10.
’<<) Hebr. VIII. 8, IX. 1—2—8, X. 19,
XII. 24.
’•s) Matth. IV. 5, XXVII. 53, Apoc.
XI. 2, XXI. 2, XXII. 19.
II. Petr. I. 8.
Luc. I. 27.
’1 8) Rom. I. 2.
I. Petr. III. 5.
I. Petr. II. 5.
II. Petr. 1. 21.
Ephes. III. 5.
313) Luc. 1.70, Actt. III. 21, Rom. I. 2.
324) Marc. VIII. 38) Luc. IX. 36, Maith.
XXV. 31, II. Petr. I. 21.

ille principio miratur²⁵ qui fleri potuerit ut apostolus Corinthiorum ecclesiam, in quam tantum labis ac pravitatis irrepserat, quantum in duabus ad eos epistolis acri obiurgatione et reprehensione significat, non modo sanctitatis ornant titulo, sed etiam omni gratiarum genere, qui in ea essent, praeditos affirmaverit, Deoque gratias egerit ²⁶ quod in omnibus divites facti essent, ita ut nihil ulla in gratia eisdem deesset. Quaerit deinde quinam ista convenient cum sequentibus, ubi carnales illos vocat ²⁷, deque nullis accusat, nec mediocribus sane delictis, qualia sunt schismata, contentiones, simultates, communio et societas cum incesto, ebrietas, aliaque eiusmodi. Postquam vero non una ratione respondit, ad synecdochen tandem se recipit, qua de multis coniunctim affirmatur, quod singulis seorsum non convenit, atque ita concludit ²⁸: *morem hunc esse, ut potiolem partem pro toto accipiamus.*

Quam interpretandi regulam exponens Augustinus ait ²⁹: „Sed Scripturae mos est ita loqui de parte tamquam de toto, sicut corinthios in primis epistolae suae partibus ita laudat tamquam omnes tales sint, cum essent laudabiles quidam eorum; et postea in nonnullis epistolae ipsius locis ita reprehendit tamquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam divinarum Scripturarum consuetudinem per omne corpus litterarum eius creberrime sparsam quisquis diligenter adverterit, multa dissolvit quae inter se videntur esse contraria.”

708. Maioribus igilur nostris mos fuit, ut si quando in Scripturis legerent, omnibus qui sunt Romae rocatls sanctis ³⁰, et ecclesiae Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, rocatls sanctis ³¹, et omnibus sanctis qui sunt Ephesi ³², illico observarent habendam esse ob oculos rationem loquendi earumdem Scripturarum, diligenterque cavendum ne praepostero commentario de omnibus singulalim acciperentur, quae ad pariem dumtaxat aliquam, eamque nobiliorem pertinerent. Sed unde haec illorum cura et interpretandi sedulitas? Quod ab hussitarum, vviclefitarum, simifiumque haeresi vehementissime abhorrerent ³³, planeque nossent neque mysticum ecclesiae corpus sanctis solummodo membrls constare neque caritatem eorum numero comprehendl, quibus si qui careant, a consortio ceterorum

225) In I. Cor. I. hom. II.

226) I. Cor. I. 4. seqq.

227) I. Cor. III. 2.

228) L. c.: *IStIri di xai êrioðv ti el-
πείν οτι ω περ ι9ο ήμίν λεγειν τό πλέον
είπαν, οντω και ένταν9α ειρηκε.*

229) Epist. CXLIX. al. LIX. ad Paulinum, qua respondetur quaestionibus ex psalmis, ex apostolo et ex evangelio, η. 20.

230) Rom. I. 7.

231) I. Cor. I. 2.

232) Ephes. I. 3. coll. I. 13. et V. 27.

233) Quae enim Scripturarum oracula his erant evidentissiina, suique dogmatis veluti fundamenta, eadem patribus im-
pedita videbantur, ac plane digna quae idoneo commentario explicarentur.

/ wnbrorum excludantur. Hoc enim si semel probaretur, nihil in ecclesia
I fjiun esset ac fixum, sed omnia potius sus deque versa funditus labefacta-
I ffillur.

Labefactaretur namque habitus subditos inter ac praepositos, discipulos κductores, quum neque illi hos, neque hi vicissim illos cognoscerent: labefactaretur membrorum communio, quum nullo conspicuo caractere eadem distinguerentur: labefactaretur universa disciplina, qua praecipitur ut a fratribus inordinate ambulanti-
bus abstineamus: totumque labefactaretur ministerium, el una cum ipso dominica familia, regnumque dominicum interirent.

Reliquum est igitur ut cum Fulgentio concludamus ³⁴: „Firmissime lene et nullatenus dubites, aream Dei esse ecclesiam catholicam, et intra eam usque ad finem saeculi frumento mixtas paleas contineri, hoc est, bonis malos sacramentorum communione misceri.”

AUGUSTINI SENTENTIA

709. Quae quum ita sint, nemo facile suspicaretur quaeri serio graviterque potuisse, utrum in hanc ipsam mentem Augustinus iverit, an non satius censuerit, excludi malos ab ecclesia oportere, nullumque iis inter ecclesiae membra locum permitti. Nihilominus historia praeunte cognovimus, vix umquam defuisse qui vel Augustini doctrinam praepostere interpretarentur, vel illius fidem in controversiam adducerent. Fuerunt enim qui cum valdensibus et iansenianis inter Augustini placita numerarent ³⁵, mysticum ecclesiae corpus membrls dumtaxat piis probisque componi: fuerunt qui cum wickleflilis, hussitis et calvinianis contenderent, non alios teste Augustino quam praedestinos et ad gloriam electos inter ecclesiae membra posse referri: el fuerunt quibus visum est, Augustini doctrinam ab ea non minimum dissidere, quae ab aliquot iam saeculis penes orthodoxos theologos una praevaluit.

Al vero unde tandem hoc opinionum dissidium prodiisse arbitrabimur? Ea seposita caussa, quam praeceptae animo opiniones sua sponte suppedi-
tant³⁶, non obscure perspicimus, dissidiorum fontem ex nonnullis Augu-

u<) De fide ad Petram, cap. XLIII.

nj) De hisce opinionum divortiis praeter Nicolitum (cui numquam penitus fidas) in utroque opere, *Les prétendus Deform-
ms convaincus de schisme*, P. II. chapp. I. seqq., et *De l'unité de l'église*, chap. I., diligenter agunt Hieronymus Torrens in *Confessione augustiniana*, lib. I. cap. VI.

VI—VII., Bartholomaeus D'Astroy in *Armamentario augustiniano*, pagg. 130.

seqq., Bernardus Désirant in *Augustino vindicato contra Cl. Paschasii Oues-
nelli propositiones*, ad propositt. LXXII. seqq., Pius Vanden Dyck in *Clementina Unigenitus vindicata*, cap. IX., et Laurentius Alticotius in *Summa augustiniana*, P. III. q. I. art. III.

236) Ad hanc caussam spectant verba Vincentii Iirinensis, qui in commonitorio cap. XI., occasione donatistarum Cypriani

stini testimoniis, formisque loquendi repetendum esse, atque inde esse nominatim repetendum quod Augustinus scripserit I. ecclesiam Dei in his esse, quos ipse praedestinavit et praescivit perseveraturos 237: II. perseveraturos in sua malitia ad Christi corpus non pertinere 238: III. corpus Christi, quod est ecclesia, in beatitudine futurum 239: IV. ne cogitari quidem animo posse, ut Christus habeat membra damnata240; neque cogitari animo posse, ul mali in membris unicae columbae computentur: V. hominibus caritate plenis effici civitatem Dei241: VI. Christum sic esse ecclesiae caput, ut memlira cetera sint omnes sancti, quibus ipsa perficitur et completur 20: denique VII. malos esse quidem in domo, sed ad domus compagem, ecclesiaeque membra nullatenus spectare 243.

710. His tamen aliisque generis eiusdem ne leviter quidem idcirco

auctoritate abutentium, illorum maxime fraudulentiam carpit, Mqui cum sub alieno nomine haeresim concinnare machinentur, captant plerumque veteris cuiuspiam viri scripta paullo involutius edita, quae pro ipsa sui obscuritate dogmati suo quasi congruant, ut illud nescio quid quodeumque proferunt, neque primi neque soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam duplici odio dignam iudico, vel eo quod haereseos venenum propinare aliis non pertimescunt, vel eo etiam quod sancti cuiusque viri memoriam, tamquam sopitos iam cineres, profana manu ventilant, et quae silentio sepeliri oportebat, rediviva opinione diffamant; sequentes omnino vestigia auctoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam ceteris enuntiavit.#

a37) *In Ps. CXXXI. n. 13:* „Itaque, fratres, in his est domus Dei, quos praedestinavit et praescivit perseveraturos. De illis dictum est, *ubi steterunt pedes eius*. Sunt enim qui non perseverant, nec stant pedes eius in eis. Xon sunt ergo ipsi ecclesia, non ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum, tunc domum."

239^ *De agone christ*, cap. XXVI. n. 28: „Corpus Christi, quod est eccle-

sia, in ipsa dextera, hoc est in ipsa beatitudine futurum est."

14 °) *Con. Cresconium*, lib. II. cap. XXI. n. 26.

24') *In Ps. XCVIII.* n. 4.

24a) *De agone christ*, cap. XX. η. 22: „Si enim ecclesiae caput est homo ille, cuius susceptione Verbum caro factum est et habitavit in nobis, membra cetera sunt omnes sancti, quibus perficitur et completur ecclesia."

243) *De baptismo con. donatist.* lib. V. cap. XXVII. n. 38- et lib. VII. cap. LI. n. 99: „Quibus omnibus consideratis, puto me non temere dicere, alios ita esse in domo Dei, ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quae dicitur aedificari super petram, quae unica columba appellatur, quae sponsa pulcra, sine macula et ruga, et hortus conclusus, fons si^natus, puteus aquae vivae, paradisus cum fructu pomorum. Alios autem ita dici esse in domo, ut non pertineant ad compagem domus, nec ad societatem fructiferae pacificaeque Justitiae; sed sicut palea dicitur in frumentis: nam et istos esse in domo negare non possumus, dicente apostolo, *in magna autem domo non solum aurea vasa sunt vel argentea, sed et lignea et fictilia, et alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam.*"

innovemur, *quod decretoriis praeiudiciis, apertis testimoniis, certisque Mrinae capitibus non necessario minus quam evidenter innotescat, Auiustbiiim de ratione membrorum ecclesiae ab antiqua communique fide nullatenus aberrasse, viamque patere, qua impedita et salebrosa facili negotio complanentur.*

Ul enim a *praeiudiciis* auspicemur, quisquis ultro dabit non secus Augustinum de ratione membrorum ecclesiae, deque germana expositione articuli quo *sanctam* credimus ecclesiam, statuuisse, ac ferret et porro exigeret *doctrina ecclesiastica antiquitus tradita et fundata*, quam in iis quae ad fidem pietateinque Christianam spectant, sibi *veluti normam* impense sequendam delegerat 244. Hanc autem normam funditus neglexisset 245, el ab ecclesiastica doctrina antiquitus tradita et fundata prorsus aberrasset, si malis ab ecclesiae corpore reieclis, non alios inter eiusdem membra quam pios eleclosque numerasset. Suppetit ergo *praeiudicium*, illudque sane validum, quo eiusmodi dogma ab Augustini mente sententiaque alienum promincielur.

Hi. Neque hoc unum suppetit, verum et *secundum tertiumque* praesto est Quemadmodum enim Augustinus inter orthodoxos africanae ecclesiae praesules quinto saeculo eminit, ita in Carthaginiensibus collationibus eas obiit partes, quae omnium primae iure merito videantur. Porro I. orthodoxis africanae ecclesiae praesulibus fides erat adversus donalianos communis, *unam sanctamque ecclesiam bonis malisque constare* 246, et II. hoc fidei caput in collationibus Carthaginiensibus non propositum modo fuit, verum etiam opera inprimis studioque Augustini tum omnigenis communium argumenlis, tum a donalianis technis strenue vindicatum. *Duo ergo simul praeiudicia coeunt, quibus efficitur tribui Augustino non posse, quod ecclesiae nembra solis bonis electisque circumscripserit.*

Immo et *quartum* adest *praeiudicium*, quo idipsum pari firmitate stabiliat. Quotquot enim ex Augustini operibus testimonia depromuntur, quibus ille auctor ostendatur opinionis de ecclesiae corpore membris dumtaxat bonis

:H) De hac norma, quam sibi Augustinus praestituerit, egregia sunt quae scribit ad Bonifacium lib. IV. n. 10, con. inlianium lib. II. nn. 19—37. et op. imp. Jib. f. nn. 52—59. Ad hanc normam referuntur verba Caelestini epist. XXI-tap. I: *Desinat incessere novitas vetultlein*, et cap. HI: *Non est agentium tata solorum, cum universalis ecclesia quacumque novitate pulsatur*. Quare in

ecclesia integrum quidem est *nove* dicere, non autem *nova*.

245) Quod ex superioribus debet esse compertissimum.

246) Sunt haec ex superioribus manifesta, atque ex historia donatiani schismatis omnibus explorata. Videsis historiam carthaginicusis collationis, sive disputationis de ecclesia olim habitae inter catholicos et donatistas, auctore Francisco Balduino I. C.

Si

i

<4 f

: ii

||

i

electisque coalescente, ab iis minime differunt, quae contra donalis las in libris de baptismo frequentata leguntur. En vero non alterius cuiuscumque, sed ipsius Augustini indicium de doctrina hisce libris comprehensa¹⁴⁷: „Ubi cumque in his libris commemoravi ecclesiam non habentem maculam aut rugam, non sic accipiendum est quasi iam sit, sed quae praeparatur ul sit, quando apparebit etiam gloriosa⁵⁴⁸. Nunc enim propter quosdam ignorantias el infirmitates membrorum suorum habet unde quotidie lota dicat, *dimitte nobis debita nostra* ^{†49}.“

Praeiudiciis ergo, quae adhibuimus, coniunctim simulque spectatis ostenditur, non posse Augustino citra manifestum errorem adscribi, quod ex ambitu membrorum ecclesiae malos omnes sotesque expunxerit.

712. Quamquam *praeiudiciis* opus haud est, quum pronum sit ex universis Augustini operibus ea colb'gere testimonia, eaque eruere doctrinae capita, quibus ipsos quoque malos ad ecclesiasticum corpus veluti membra pertinere demonstretur.

Enimvero Augustini doctrina est I. ecclesiae corpus, cuius caput est Christus, membris componi tum caritate sanis, tum frigescente caritate atque culpa infirmis ⁵⁵⁰.

Augustini doctrina est II. ad corpus Christi, quod est ecclesia, non ista aut illa, sed toto orbe diffusa, fideles omnes pertinere, quoniam fideles omnes

a*7) Retractatt. lib. fl. cap. XVIII. Cum quibus haec conferenda sunt ex libello con. donatistas post collationem cap. VII: „Quaecumque testimonia divinarum Scripturarum episcopi *donationi* commemorare potuerunt, quibus ab omni malorum hominum permixtione pura praenunciabatur ecclesia, non qualis nunc est, illis testimoniis praenunciabatur, sed qualis post istam mortalitatem in vita aeterna futura est.*

24') Ecclesiam sine ruga et macula non esse nisi triumphantem repetit Augustinus de doct. christ, lib. III. cap. XXXIV. et de perfect, iustitiae cap. XXV.

249) Qua doctrina Augustinus imbutus con. Parmenianum lib. III. cap. II. scripsit: «Ausus est etiam illud Ieremiac prophetae ponere, unde persuaderet ceteris hominibus communionem donatarum non solum ecclesiam veram esse, sed etiam talem iam hoc tempore, qualis

post ultimam ventilationem ecclesia sancta futura est. Cui sacrilegae praesumptioni et nefandae elationi quid addi possit, ignoro.⁴¹

25°) Serra. CXXXVII. cap. I. n. 1: bDoininus noster Iesus Christus, qui iam pro nobis passus est et resurrexit, caput est ecclesiae, et est corpus eius ecclesia, et in eius corpore unitas membrorum, et compago caritatis, tamquam sanitas existit. Quicumque autem in caritate frigerit, infirmatur in corpore Christi. Sed potens est ille qui iam exaltavit caput nostrum, etiam infirma membra sanare, dum tamen non nimia impietate praecidantur, sed haereant corpori, donec sanentur. Quidquid enim adhuc haeret corpori, non desperatae sanitatis est; quod autem praecisum fuerit, nec curari, nec sanari potest. Cum ergo sit ille caput ecclesiae, et sit corpus eius ecclesia, totus Christus et caput et corpus est.”

cambra sunt Christi⁵¹: „Corpus eius (Christi) esi ecclesia, non ista aut sed lato orbe diffusa, nec ea quae nunc csl in hominibus qui praesentia vitam agunt, sed ad eam perlinentibus etiam his qui futuri sunt post «s usque in finem saeculi. Tota enim ecclesia constans ex omnibus fidelibus, quia fideles omnes membra sunt Christi, habet illud caput positum in aelis quod gubernat corpus suum, etsi separatum est visione, sed adnectitur (iritale.“

** 'ĪRJI

Augustini doctrina est III. distingui oportere ecclesiam deorsum ab ecclesia sursum, illamque esse in omnibus fidelibus, quemadmodum haec est io omnibus angelis ²⁵². Idem porro existimat ²⁵³, Christum in caelis licet gloriosum, in terris tamen obnoxium esse passionibus sive propter commixtos peccatores in corpore suo, quod est ecclesia, sive propter discidia separa-Miesque haereticorum.

713. Ad haec, Augustini doctrina est IV. in ecclesiae corpore aliud ese os, et aliud esse venirem: illud in sanctis atque spiritualibus eminere, hoc vero tamquam molliorem et infirmum in carnalibus quodammodo abs-wodi¹⁵⁴.

Augustini doctrina est V. ecclesiam praesentis saeculi ea imaginum wietate in divinis litteris adumbrari ²⁵⁵, ul liquido appareat, mystico eius-lem corpore bonos iuxta inalosque comprehendi. Hoc namque imaginum censu veniunt nuptialis 'caena ⁵⁵⁶, ad quam boni malique confluerint: iger tritico, zizaniisque repletus ²⁵⁷: rete, quo probi inulilesque pisces conduduniur ²⁵⁶: Salomon, qui miram excellentiam, miramque subversionem

In Ps. LVI. n. 1. et in *Ps. LXII.* : L ubi sic habet: >Si ille caput est, :« membra sumus, tota ecclesia eius tue ubique diffusa est, corpus ipsius est, cuius est ipse caput. Non solum nlem fideles qui modo sunt, sed et qui broutante nos, et qui post nos futuri 'rat usque in finem saeculi, omnes ad urpus eins pertinent.”

In Ps. CXXXVII. n. 4: Ec- :'«ia deorsum, et ecclesia sursum: ec- :ttia deorsum in omnibus fidelibus ec- desia sorsum in omnibus angelis.”

»») *In Ps. CXXXVIII.* n. 26: »De- ■de (*caput nostrum Christus Iesus*) di- quid interea per totum hoc tempus hn iam resurrexit et adhuc cum Patre et, patiatu heic per commixtionem pec-

catorum in corpore suo, quod est ecclesia, et per separationem haereticorum.”

254) *In Ps. XLIII.* n. 25: nNon sine caussa dictum est de ventre isto, quod adhaesit in terra, nisi quia illi significantur qui persecutionem non tolerantes, consenserunt iniquis; sic enim haeserunt in terra. Sed quare dicti sunt venter, nisi quia carnales sunt, ut os ecclesiae in sanctis, in spiritualibus sit, venter ecclesiae in carnalibus sit? Itaque os ecclesiae eminet, venter absconditus est, tamquam mollior et infirmior.¹

255) Novimus ductum ex hoc fonte argumentum in praesenti quaestione maioribus nostris fuisse solemne.

24ß) Senn. CCL. n. 2.

2J') Epist. CXXIX. ad IMarcellinum n. 5.

if8) In psalmo con. partem Donati n. q

in se uno praesetulit *59 : grex, cuius haedi pariter atque agni optimis pascuis aluntur*60 : arca, quae corvum simul et columbam, munda, immunda-que animalia complectebatur *61 : et Rebecca, in cuius sinu Esau typus malorum, et Iacob typus bonorum luctabantur §§ 8. Quorum prope omnium Augustinus meminit inquiring 283 : „Veniant in mentem torcularia habentia vinacia et vinum, et area continens paleam et frumentum, et retia quibus inclusi sunt pisces boni et mali, et arca Noe in qua et immunda et munda erant animalia; et videbis ecclesias inierim hoc tempore usque ad ultimum iudicii tempus non solum oves et boves continere, sed insuper et pecora campi, volucres caeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris.¶

714. Rursum Augustini doctrina est VI. in congregatione Christiana bonos esse veluti numerum illum, de quo scribit apostolus: *„Veni Dominus, qui sunt eius;* malos autem in eadem esse veluti super numerum, et quantum ad participationem spectat communionemque sacramentorum 864.

Augustini doctrina VII. est, ecclesiam merito lilium censi, non tamen carens spinis, quae eiusmodi sunt propter mores, et filiae propter sacramenta 285: „Quid enim audit ecclesia? Sicut lilium in medio spinarum,

289) Con. Faustum lib. XXII. cap. LXXXV1II: „Apparet in persona huius Salomonis et mira excellentia et mira subversio. Quod igitur in illo diversis temporibus extitit, prius bonum et posterius malum, hoc in ecclesia in isto adhuc saeculo uno tempore ostenditur: nam bono illius, bonos ecclesiae; malo autem illius, malos ecclesiae significatos puto: tamquam in unitate unius areae, sicut in uno illo homine bonos in granis, malos in palea: ut in unitate unius segetis, bonos in tritico, malos in zizaniis.¶

leo) [De *unico baptismo* con. Petilianum cap. XVII. n. 31. et con. litteras Petiliani lib. II. cap. XLVII. n. 110.

26 ') Serm. CCLXIV. n. 5. et in *evang. Ioh.* tract. VI. n. 2.

262) In *evang. Ioh.* tract. XI. n. 10; „Luctabantur in ventre matris suae, et dictum est Rebecca cum ibi luctarentur: duo homines, duo populi: bonus populus, malus populus, sed tamen in uno ventre luctabantur. Quanti mali sunt in ecclesia, et unus uterus portat, donec in fine discernantur? Et boni adversus

malos clamant, et mali adversus bonos reclamant, et in unius visceribus utrique luctantur." Adde sem. IV. de Iacob et Esau cap. XXVIII. n. 31.

263) In *Ps. VIII.* n. 13.

26 <) Serm. XV. cap. II. n. 2: „Incongregatione Christiana, quantum pertinet ad participationem et communionem sacramentorum multiplicati sunt super numerum. Alius est ergo numerus, alii super numerum. Numerus est, de quibus dicit apostolus: novit Dominus qui sunt eius. Super numerum autem, quoniam in magna domo non solum vasa sunt aurea et argentea, sed et liguea et fictilia, alia quidem in honorem, alia in contumeliam. Numerus ergo, vasa in honorem : super numerum, vasa in contumeliam." Gemina occurrunt serm. CCXXIII. n. 2.

265) In *Ps. XCIX.* n. 8. et iterum in *Ps. XLVII.* n. 8: »Nam et ipsae spinae, quoniam ad populum Dei pertinent, vis audire? Ita posita est ista similitudo; sicut lilium, inquit, in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Sunt

I itâ proximo meo in medio filiarum. Non dictum est in medio alienarum, sal in medio filiarum. Quid est quod dicis? Sicut lilium in irfédio, quarum spinarum? ita proxima mea in medio, quarum filiarum? Quos dicis spinas, ipsislilias? Respondet, spinae sunt propter mores suos, filiae propter sacramenta mea.“

Augustini doctrina est VIII. neque paleas exteriores cum interioribus psse confundi²⁶⁶, neque haereticos et schismaticos cum peccatoribus, quando li extra ecclesiam exulent, hi vicissim intra ecclesiam versentur ²⁶⁷. Quod idem intra ecclesiam versentur, idcirco illius disciplina reguntur, adhibitisque opportune pharmacis curantur ²⁶⁸ fi : „Iam satis de tota illa opinione quid mihi videretur exposui, ubi lres quaestiones moverunt, unam de permixtione in ecclesia bonorum et malorum, tamquam trilici el zizaniorum; ubi cavendum est ne ideo putemus esse propositas istas similitudines, vel hanc, vel de immundis in arca animalibus, vel quaecumque alia idem significant, ut limat ecclesiae disciplina, de qua in figura illius mulieris dictum est: *Se-me* sunt conversationes domus eius. Sed ut non eo usque progrediatur dementiae, ut quasi bonos a malis per nefaria schismata separare praesumIH9.“ Et mox: „De his tribus quaestionibus salis disputavi, demonstra-te sic tolerandos in ecclesia malos, ul non negligalur ecclesiastica disciplina; sic catechizandos eos qui baptismum petunt, ut non solum audiant itqoe suscipiant quid credere, verum etiam qualiter vivere debeant; sic promitti fidelibus vitam aeternam, ut non etiam per fidem mortuam, quae sine l'pcribus salvare non potest, ad eam se quisque pervenire posse arbitretur, sed per illam fidem gratiae, quae per dilectionem operatur.¹¹

ergo filiae malae, et inter illas est lilium ia medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta habent ct inores bonos uon libent, et Dei dicuntur et non Dei: et [ias dicuntur et alieni. Eius, propter piius sacramentum ; alieni propter pro-irium vitium. Ita et filiae alienae. Filiae >ropter formam pietatis, alienae propter missionem virtutis."

,u) Con. Cresconium lib. III. cap. XVII. n. 77. ita donatianum hominem impellat: „Non, inquis, communicat lrieos Africae, nec Africa Orienti. Non me, sed in paleis haereticis ab arca îminica separatis ; in frumentis autem ilholicis et interioribus paleis omnino Hnmnicat Oriens Africae, ct Africa

267) De his con. Cresconium lib. II. cap. XXL n. 26. Augustinus scribit: -Ac per hoc etiam nesciente ecclesia, propter malam pollutamque conscientiam damnati a Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est ecclesia; quoniam non potest Christus habere membra damnata.« Membris namque damnatis (pro ratione loquendi Scripturae) haereticos significari, praecedentia ostendunt: „Qui enim mente perversa videtur intus esse cum foris sit, ab ipso Christo iam indicatus est. Ipse quippe ait: qui non credit, iam indicatus est."

268) *Enchiridii* cap. LXV.

269) *De fide et operibus*, cap. XXVII. n. 49.

715. Augustini doctrina est IX. duplicem secerni oportere malorum classem, illefrum alteram qui toris sunt, cuiusmodi infideles atque haeretici censentur: et alteram illorum qui intus licet sint, verbis tamen non factis saeculo renuntiarunt^{27°}. A qua partitione nonnisi verbo tenus altera differt eorum 2T1, qui ita sunt in domo Dei, ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quae dicitur aedificari super petram, quae unica columba appellatur, quae sponsa pulcra sine macula et ruga, quaeque in bonis fidelibus est et sanctis Dei servis ubique dispersis et spiritali unitate devinctis in eadem communionem sacramentorum: tum eorum, qui ita dicuntur esse in domo, ut non pertineant ad compagem domus, neque ad societatem fructiferae paciûcaequae iustiliae; nam et istos esse in domo, negare non possumus: el eorum postremo, qui magis ex domo quam in domo esse putandi sunt, de quibus dicitur: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.

Quare ubi catechumenos edocet, illosque idoneis imbuat praeceptionibus, post alia Augustinus scribit 272: „Haec tene fixa in corde tuo, el invoca Deum cui credis, ut tueatur te adversus tentationes diaboli, et esto cautus ne tibi aliunde hostis ille subrepat, qui ad solatium malevolentissimum damnationis suae cum quibus damnetur, inquit. Non enim per eos solos qui christianum nomen oderunt, et dolent eo nomine occupatum esse orbem terrarum, el adhuc simulacris et daemoniorum curiositatibus servire desiderant, audet ille lentare chrislianos: sed etiam per eos quos paulo ante commemoravimus, de unitate ecclesiae, velut putata vite, praecisos, qui haeretici vel schismatici dicuntur, conatur etiam id quidem interdum. Sed tamen id etiam aliquando conatur et per iudaeos lentare atque seducere. Sed maxime cavendum est, ne per homines qui sunt in ipsa catholica ecclesia, quos velut paleam usque ad tempus ventilationis suae sustinet, unusquisque ten-

27 °) *De baptismo* con. donatistas lib. IV. cap. II. n. 4. et cap. XIV. n. 21: J)e conversione autem nullius desperandum est, sive foris, sive intus constituti, quamdiu patientia Dei ad poenitentiam eum adducit, et visitat in virera facinora eorum, et in flagellis peccata eorum. Hoc enim modo misericordiam suam non dispergit ab eis, si et ipsi aliquando misereantur animae suae, placentes Deo. Sicut enim bonus qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit: sic et malus, sive foris sive intus, qui perseveraverit usque in finem, salvus non erit. ?ieque nos dicimus quod ubicumque et quomodocumque baptizati gratiam

baptismi consequuntur, si gratia baptismi in ipsa salute intelligitur quae per cēlebrationem sacramenti confertur; sed hanc salutem multi nec intus consequuntur, quamvis sacramentum quod per se sanctum est, eos habere manifestum sil. Recte itaque Dominus nos admonet in evangelio, ne consentiamus male suadentibus, sed sub Christi nomine ambulantibus: sed hi et intus et foris inveniuntur, quia nec foras exeunt (per haeresim vel schisma) nisi prius intus mali fuerint.*

27 *) *De baptismo* con. donatistas lib. VII. cap. LI.

27 2) *De catechizandis rudibus*, capp. XXV-XXVII. nn. 48 -55.

telur el decipiatur. Proplerea enim Deus patiens est in illos, ut et suorum electorum fidem alque prudentiam per illorum perversitatem exercendo confirmet, et quia de numero eorum nulli proficiunt, el ad placendum Deo, miserati animas suas, magno impetu convertuntur. Non enim omnes sibi per patientiam Dei thesaurizant iram in die irae iusti iudicii eius, sed multos eadem omnipotentis patientia perducit ad saluberrimum poenitentiae dolorem. Quod donec fiat, exercetur per eos illorum qui iam rectam viam tenent, non solum tolerantia, sed etiam misericordia. Mullos ergo visurus es ebriosos, avaros, fraudatores, aleatores, adulteros: animadversurus etiam quod illae turbae impleant ecclesias per dies festos Christianorum, quae implent et theatra per dies solemnes paganorum; et haec videndo, ad imitandum lentaberis. Et quid dicam, videbis, quod etiam nunc iam utique nosti? non enim nescis multos qui appellantur christiani, haec omnia mala operari quae breviter commemoravimus.“

716. Tandem X. vix quidquam promi potest iis luculentius, quae mutuo compositis aliquot enchiridii capitibus sua sponte innotescunt. Disserens enim Augustinus de articulo symboli, quo credimus *sanctam ecclesiam*, continuo monet 273: „Rectum confessionis ordinem postulasse, ut Trinitati subiungeretur ecclesia, tamquam habitatori domus sua, et Deo templum suum, el conditori civitas sua.“ Cuius quae sil ratio, quaeve amplitudo enarrare pergit subdens 274: „Quae tota heic accipienda est, non solum ex parte quae peregrinatur in terris, a solis ortu usque ad occasum laudans nomen Domini, el post captivitatem vetustatis 275 cantans canticum novum; verum etiam ex illa quae in caelis semper, ex quo condita est, cohaesit Deo, nec illum malum sui casus experta est. Haec in sanctis angelis beata persistit, el suae parti peregrinanli, sicut oportet, opitulatur, quia ulraque una erit consortio aeternitatis, et nunc una est vinculo caritatis, quae lota insluta est ad colendum unum Deum.“

Porro semel iterumque Augustinus testatur 276, hanc ipsam in terris peregrinanlem ecclesiam, et a solis ortu usque ad occasum laudantem nomen Domini, esse conspicuam, omnibusque ita patere, ul in ipsa conspicuum exerceatur ministerium, quo vel remittuntur peccata, vel obfirmati peccatores a mystico Christi corpore separantur. Atqui ecclesia tanto lumine splens, tamque conspicuo ministerio in omnium oculos incurrens, neque est, neque credi ecclesia potest, ad quam electi solum iustique veluli membra pertineant. Unus namque novit Dominus, qui sunt eius: unus est Dominus, qui

in) Explanat, in symbolum.

»») Ibidem.

,71) Captivitatem significat peccati ori-

ginalis sacramento regenerationis solutam.

») L. c. capp. LXI—LXIV—LXV.

intima cordium scrulatur: el unus est Dominus, cui iusli, eleclico com-
perti sunt.

*Ecclesia igitur, quam in symbolo credimus, non est eiusmodi, quae
iustis dumtaxat electisque componatur, quaeque alia non habeat membra,
nisi quae aut praedestinatione secreta sint, aut caritate insignia.*

717. Explorata Augustini sententia, eiusque fide in aperiarn lucem
producta, depellendis umbris et difficultatibus enodandis egregie conducet
quasdam ex eiusdem operibus collectas regulas proponere, proposilasque
expolire.

*Regula I. Infrequens Augustino non est, unam eandemque eccle-
siam sive pressius et inadaequate, sive latius et adaequate spectare,
proindeque ad illam tamquam membra referre nunc quidem solos iuslos
et praedestinos, nunc vero fideles omnes, iustos aut iniustos, praedesti-
natos aut reprobos.*

Sane priori modo ecclesiam spectat inquiring 277: „Quod in cantico
canticorum ecclesia sic describitur, *hortus conclusus soror mea sponsa,
fons signatus, puteus aquae vivae, paradus cum fructu pomorum*, hoc
inelligere non audeo nisi in sanctis et iustis, non in avaris et fraudatoribus
et raptoribus et foeneratoribus et ebriosis et invidis.“ Sed illam posteriori
modo spectat, ubi explanans verba 278: *Sicut lilium in medio spinarum,
ita proxima mea in medio filiarum*, docet 279 fideles animas, malas licet
ac reprobas et cum spinis quae comburendae succrescunt comparatas, propter
formam tamen pietatis, sacramentorumque communionem esse revera eccle-
siae²⁸⁰ filias atque ad Dei populum perlinere.

718. *Regula II. Augustinus, cui solemne est ecclesiam consi-
derare vel qualis modo est et in stadio militiae, rei qualis post resurre-
ctionem erit et in statu triumphi, non eadem illi semper membra adseribit,
sed nunc bona dumtaxat et praedestinata, nunc autem mala etiam el
reproba.* ♦

Enimvero huc faciunt quae subdimus 281: „Recolamus ergo nobiscum

227) *De baptismo* con. donatist. lib. V. cap. XXVII. n. 38.

278) Cant. II.

279) *In Ps. XLVII.* n. 8. et *in Ps. XCIX.* n. 8.

280) Quemadmodum enim adoptio filio-
rum omnibus etiam infidelibus *est prae-
parata*, ita in credentibus quamvis pec-
catoribus *est inchoata*, cum in solis di-
ligentibus *sit perfecta*.

»») Serm. CCXLV1II. cap. I. n. 1. His

adde serm. CCCXLI. cap. IX. n. 11, in
evan[^]. Ioh. tract. VI. n. 12, retract, lib. U.
cap. XVIII., Bernardum in eant. serm.
LXXVIII. n. 3. et Thomam III. p. q. III.
a. IV. ad 2: »Ecclesia secundam statum
viae est concrematio fidelium, sed se-
eundum statum patriae est congregatio
comprehendentium. Christus autem non
solum fuit viator, sed comprehensor. Et
ideo non solum fidelium, sed etiam com-
prehendentium est caput, utpote plenis-
sime habens gratiam et gloriam.

tos illas piscationes discipulorum facias iubente Domino Iesu Christo, unam ante passionem, alteram post resurrectionem. In his ergo duabus piscationibus Iota figuratur ecclesia, et qualis est modo, et qualis erit in resurrectione mortuorum: modo enim habet *sine numero* multos et bonos et malos, post resurrectionem autem habebit *certo numero* solos bonos.“ His femina tradit inquit 282: „Dominus alia piscatione significavit ecclesiam, qualiter nunc sit. Quod autem illud fecit in initio praedicationis suae, hoc vero post resurrectionem suam, hinc ostendit illam capturam piscium bonos et malos significare, quos nunc habet ecclesia; istam vero tantummodo bonos, quos habebit in aeternum, completa in fine huius saeculi resurrectione mortuorum.“ Et *de multitudine agens Christianorum malorum qui ecclesiam implent, qui ad altare communicant*, scribit 288: „In ecclesia huius temporis possunt esse nobiscum, in illa vero, quae post resurrectionem futura est, congregatione sanctorum, esse non poterunt. Ecclesia enim huius temporis areae comparatur, habens mixta grana cum paleis, habens permixtos bonis malos, habitura post iudicium sine ullis malis omnes bonos.“

"19. *Regula HI. Alio licet ad spectu, eamdem tamen cum superiore regulam Augustinus praebet, ubi pro duplici illius statu ecclesiam conferens cum tabernaculo et cum domo, tradit nonnisi bonos et ad finem usque perseveraturos ad ecclesiam pertinere, (piae domus futura est.*

Etsi probe nosset Augustinus 284, ecclesiam promiscue utraque imagine *tabernaculi et domus* repraesentari, censuit tamen eiusmodi imagines comparatas sic esse, ut prior in ecclesiam temporis praesentis, altera vero in ecclesiam saeculi venturi nullo aptius conveniret. Sed quando una, non duplex sit ecclesia, quae modo in tabernaculis militans, in domo deinceps triumphabit; idcirco si quaestio inealur, quinam ecclesiae membris adscribendisint, Augustinus reponit 285, ad illam *prout* nunc tabernaculum est,

”’) *In evang. Ioh.* tract. CXXII. n. 7.

«») Serm. CCXXIII, n. 2.

’“) *In Ps. CXXXI.* n. 10: »Quamdam aliquando dicitur tabernaculum Dei domus Dei, et domus Dei tabernaculum Dei. *distinctius* tamen accipitur tabernaculum ecclesia secundum hoc tempus, domus autem ecclesia caelestis Jerusalem, quo ibimus. Tabernaculum enim Umquam militantium et pugnantium: tabernacula militum in procinctu, in expeditione: unde contubernales dicuntur milites. quasi tabernacula eadem habentes et habitantes. Quamdiu ergo habemus tatem cum quo pugnemus, tabernacu-

Ium Deo facimus: cum autem transierit tempus pugnae, et venerit pax illa quae praecellit omnem intellectum, cum venerit illa patria, iam domus erit, nullus adversarius tentabit, ut tabernaculum vocetur. Non procedemus ad pugnandum, sed permanebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo? *lieati qui habitant in domo tua⁹ in saecula saeculorum laudabunt te*, In tabernaculo adhuc gemimus, in domo laudabimus. Quare? Quia gemitus est peregrinantium, laudatio iam in patria commanentium.⁴

a85) Ibid. n. 13.

futura deinceps domus, bonos solummodo electosque pertinere. Quod idem valet ac *mysticum ecclesiae corpus pro utroque coniunctum statu militiae et triumpho, pugnae et pacis, meriti et coronae, temporis et aeternitatis bonis dumtaxat electisque contineri.*

720. *Regula* ZF. Augustinus ecclesiam huius temporis describens, illam malis bonisque commixtam testatur, atque necessarium adeo est ne quae illi tribuit, indiscriminalim sumantur, sed cum alia ad bonos, tum alia maxime ad malos referenda sunt.

Praeter celera 28°, iuverit memoria reputasse quae occasione alterius canonis a Tychonio propositi 287 Augustinus his verbis complectitur: „Unde poterat ista regula et sic appellari, ut diceretur *de permixta ecclesia*. Quae regula lectorem vigilantem requirit, quando Scriptura cum ad alios iam loquatur, tamquam ad eos ipsos ad quos loquebatur, videtur loqui; vel de ipsis, cum de aliis iam loquatur; tamquam unum sit ulrorumque corpus, propter temporalem commixtionem et communionem sacramentorum/ Quod illico exemplis confirmans pergit 289: „Ad hoc pertinet in canticis canticorum 2°: *Fusca sum et speciosa ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis*. Non enim ait, fusca fui ut tabernacula Cedar, et speciosa sum ut pelles Salomonis; sed ulrumque se esse dixit propter temporalem unitatem intra una retia piscium bonorum et maiorum 291. Tabernacula enim Cedar ad Ismaelem pertinent 292, qui non erit heres cum filio liberae. Itaque cum de parte Deus dicat 29°: *Ducam caecos in viam quam non noverunt, et semitas quas non noverunt, calcabunt; et faciam illis tenebras in lucem, et prava in directum: haec verba faciam, et non derelinquam eos*: mox de alia parte quae malo permixta est, dicit: *Ipsi autem conversi sunt retro*, quamvis alii iam significantur his verbis. Sed quoniam nunc in uno sunt, tamquam de ipsis loquitur de quibus loquebatur: non tamen semper in uno

28e) Iu *breviculo collationis cum donatistis*, cap. IX. n. 16.

2M7) *De doctr. christ.*, lib. III. cap. XXXII. n. 45. Librum regularum Tychonii habes in biblioth. patrum coloniensi T. XV., et in lu^odunensi T. VI. Alteram porro regulam ipse dixit *de Domini corpore bipartito*, quod quidem, subdit Augustinus, non ita debuit appellari. „Non enim revera Domini corpus est, quod cum illo non erit in aeternum; sed dicendum fuit de Domini corpore vero atque permixto, aut vero atque simulato, vel quid aliud: quia non solum

in aeternum, verum etiam nunc hypocritae non cum illo esse dicendi sunt, quamvis in eius esse videantur ecclesia.*

288) Ibidem.

289) Ibidem.

29°) Cant. I. 5.

2PI) Matth. XIII. 47. Hinc illa in *psalmo con. partem Donati*, n. 9: „Quisquis novit evangelium, recognoscat cum timore: videt reticulum, ecclesiam: videt hoc saeculum, mare: „enim autem nunciatum piscis, iustus est cum peccatore.“

2^o2) Gen. XXI. 10. coll. Gal. IV. 30.

293) Is. XLII. 16.

erunt. Ipse est quippe ille servus commemoratus in evangelio 294, cuius Dominus cum venerit, dividet eum, et partem eius cum hypocritis ponet.“

721. *Regula* I. Quoniam Christus caput, eiusque corpus ecclesia unius instar personae aliquando exhibentur, animadverti propterea sedulo debet, ne quae efferuntur de capite, ad corpus, aut quae de corpore efferuntur, ad caput praepostere traducantur.

Hac de re insignia sunt Augustini verba, ubi primam Tychonii regulam adducens scribit 295: „Prima *de Domino et eius corpore* est 290, in qua scientes aliquando capitis et corporis, id est, Christi et ecclesiae unam personam nobis intimari (neque enim frustra dictum est fidelibus 297: *Ergo Abrahae semen estis*, cum sit unum semen Abrahae, quod est Christus), non haesitemus quando a capite ad corpus, vel a corpore transilur ad caput, ei tamen non receditur ab una eademque persona. Una enim persona loquitur dicens 298: *Sicut sponso imposuit mihi mitram, et sicut sponsam tunc me ornamento*; et tamen quid horum duorum capiti, id est, quid Christo, quid ecclesiae conveniat, utique intelligendum est.“

22. *Regula* VI. Quamvis ecclesia prae ea spectetur parte quae in bonis est, electisque continetur; adverti nihilominus discrimen debet, quae vel ipsi actu insunt, vel ad quae in dies ipsa progreditur, finaliterque perveniet.

En perhibetur ecclesia neque maculam habens neque rugam; verum, Augustino 299 interprete, eiusmodi perhibetur non prae omnibus quibus

299) Matth. XXIV. 51.

29*) *De doctr. Christiana*, lib. III. cap. XXXI. n. 44.

29*) Cum hac regula, *ex lege oppositionis*, ea conferri potest, de qua Augustinus cap. XXXVII. n. 55. sic habet: „Septima Tychonii regula est, eademque postrema, *de diabolo et eius corpore*. Est enim et ipse caput impiorum, qui sunt eius quodammodo corpus, iturum cum illo in supplicium ignis aeterni: licet Christus caput est ecclesiae, quod est corpus eius, futurum cum illo in regno et gloria sempiterna. Sicut ergo in prima regula, quam vocat *de Domino et eius corpore*, vigilandum est ut infelicitur, cum de una eademque per Scriptura loquitur, quid conveniat utri, quid corpori; sic et in ista novissima, aliquando in diabolum dicitur, quod non in ipso, sed potius in eius corpore

possit agnosci, quod habet non solum in eis qui manifestissime foris sunt, sed in eis etiam qui cum ad ipsum pertineant, tamen ad tempus miscentur ecclesiae, donec unusquisque de hac vita exeat, vel a frumento palea ventilabro ultimo separetur.“

297) Gal. III. 29.

298) Is. LXI. 10.

299J) *Rétractait*. lib. II. cap. XVIII. Quibus haec adde ex *enarrat.*, in *Ps. CXIX.* n. 7: „Ecclesia hereditas eius (*Christi*), et de ecclesia dictum est, *postula a me, et dabo tibi yentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae*. Si ergo possessio Christi usque ad fines terrae, et possessio Christi omnes sancti, et omnes sancti unus homo in Christo, quia unitas sancta in Christo est; ipse unus homo dicit, *a finibus terrae ad te clamavi dum anxietur cor meum*.“

absolvitur partibus, sed I. prae illa nominalim parte quae bonis constat, cl II. prae hac ipsa parte, non quasi talis iam sit, sed quatenus ad id progreditur, idque in meta tandem consequelur. Tum nimirum consequelur, cum faciem referet quam Hieronymus ita repraesentat 300: „Ecclesia Christi gloriosa est, non habens maculam neque rugam, aut quid isliusmodi. Qui ergo peccator est el aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari³⁰¹, nec Christi subieclus dici. Possibile autem est, ut quomodo ecclesia quae prius rugam habuerat et maculam, in iuventulem et munditiam postea restituta esi; ita et peccator currat ad medicinam, quia non habent opus sani medico, sed male habentes, ut curentur vulnera ipsius, et fiat³⁰³ de ecclesia quae corpus est Christi.“

723. Regula VII. Oraculum Pauli Hebr. XII. 2'2 — 23. Augustinus et Augustini discipulus Primasius de ecclesia interpretantur, quae iam gloriosa triumphat.

Oraculum Pauli istud est: „Sed accessistis ad Sion montem, el civitatem Dei viventis, Jerusalem caelestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in caelis, et iudicem omnium Deum, et spiritus iustorum perfectorum.“ Ad illud vero non obscure Augustinus respiciens ait 303: „Omnes qui ab initio saeculi fuerunt iusti, caput Christum habent 304. Illum enim venturum esse crediderunt,

Habes effigiem ecclesiae quae est *in bonis*, illanique iis depictam coloribus, qui non antea eidem perfecte convenient, quam Deus sit omnia in omnibus, et absorpta mortalitate, una regnabit vita sempiterna. Quamdiu vero praesenti militia exercebimur, huc redit ecclesiae imago n. 9: «Catholica dicit, non est dimittenda unitas, non est praecidenda ecclesia Dei. Judicabit Deus de malis et bonis postea. Si nunc mali a bonis separari non possunt, ferendi sunt ad tempus: mali in area nobiscum esse possunt, in liorreo non possunt. Et forte hodie qui male apparent, cras boni erunt, et qui de bonitate hodie superbiunt, cras mali inveniuntur. Quisquis ergo humiliter malos ad tempus fert, ipse perveniet ad requiem sempiternam. Haec vox catholica est.»

30°) Comm, *in cap. V. epist. ad Ephes.* lib. III.

3°1) De ecclesia nimirum quae est *glo-*

riosa, quaeque ad metam iam pervenit.

305) Fiat de ecclesia, non *simpliciter*, sed quae est sine macula et ruga. De ecclesia namque universim simpliciterque considerata, mox Hieronymus ait: *Corpus Christi ecclesia est, et ecclesia de cunctis credentibus congregatur.* Ecqui ergo *simpliciter* ab ecclesia extorres censi debent? Ne catechumenos et excommunicates appellem, censi maxime debent haeretici et schismatici. Unde Hieronymus: iVon *omnis congregatio haereticorum ecclesia dici potest, nec caput eorum Christus est.*

03) I., *ps. XXXVI.* serm. 111. n. 4. Videsis etiam *De baptismo* con. donatistas, lib. I. cap. XVI.

3°4) Hisce uti par est intelligendis proderit ob oculos habuisse Thomae doctrinam his conceptam verbis III. p. q. III. art. III: „Haec est differentia inter corpus hominis naturale, et corpus ecclesiae mysticum, quod membra corporis natu-

quem nos venisse iam credimus, et in eius fide et ipsi sanati sunt, in cuius elnos, ul esset et ipse totius caput civitatis Jerusalem, omnibus connumeratis fidelibus ab initio usque in finem, adiunctis etiam legionibus et exercitibus angelorum, ul fiat illa una civitas sub uno rege, et una quaedam provincia sub uno imperatore, felix in perpetua pace et salute, laudans Deum sine fine.“

Neque secus Primasius inquit 305: „Per Sion autem, quae inter prelatum speculatio, et per Jerusalem quae dicitur visio pacis, vult intelligi caelestem patriam, ecclesiam videlicet supernam, quae constat ex angelis et hominibus iustis, ad quam acceditur fide et desiderio. Et accessistis ad frequentiam sive multitudinem milliorum millium angelorum, consociati illis infide, consociandi iterum in gloria, iuxta quod Dominus dicit: erunt electi sicut angeli Dei in caelo. Et accessistis ad ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in caelis. Ecclesiam primitivorum debemus accipere in apostolis qui primi crediderunt, quorum fidei illi adiuncti sunt credendo, et quorum nomina scripta sunt in memoria omnipotentis Dei, iuxta quod ipsa veritas eis dixit: gaudete quod nomina vestra scripta sint in caelis.“

724. His autem praestitutis regulis, obiterque explanatis, via nobis ac ratio praesto est, qua non difficultates modo omnes ex Augustino petitas refutemus, *verum etiam aliquot scitu digna theoremata, ex eiusdem mente doctrinaque proponamus.*

Quorum theorematum primum sic habet: *ecclesia praesentis temporis, qualis nunc est, proque militiae stadio tabernaculi imaginem prae-*

ralis sunt omnia simul, membra autem corporis mystici non sunt omnia simul, neque quantum ad esse naturae, quia corpus ecclesiae constituitur ex hominibus qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius: neque etiam quantum ad esse gratiae, quia eorum etiam qui sunt in uno tempore, quidam gratia carent, postmodum habituri aliis iam habentibus. Sic igitur membra corporis mystici accipiuntur non solum secundum quod sunt in actu, sed etiam secundum quod sunt in potentia. Qaedam tamen sunt in potentia, quae numquam reducuntur ad actum: quaedam vero sunt in potentia, quae quandoque reducuntur ad actum, et hoc secundum triplicem gradum, quorum primus est per fidem, secundus per caritatem, tertius per fruitionem patriae. Sic ergo dicendum est, quod accipiendo ge-

neraliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum, sed secundum diversos gradus: primo enim et principaliter est caput eorum, qui actu sibi uniuntur per gloriam; secundo eorum, qui actu sibi uniuntur per caritatem: tertio eorum, qui actu uniuntur sibi per fidem: quarto vero eorum, qui sibi uniuntur solum in potentia nondum reducta ad actum, quae tamen est ad actum reducenda secundum divinam praedestinationem: quinto vero eorum, qui in potentia sunt sibi uniti, quae numquam reducetur ad actum, sicut homines in hoc mundo viventes qui non sunt praedestinati, qui tamen ex hoc saeculo recedentes, totaliter desinunt esse membra Christi, quia iam nec sunt in potentia ut Christo uniantur.*

3Jj) Comm, in Hebr. XII. 22 — 23,

sefert, adaequate universimque inspecta non est uniusmodi sed mixta, membrisque efficitur tum caritate vegetis, tum culpa infirmis.

Succedit alterum, quod ita commode effertur: *ecclesia simul atque coniunctim spectata pro praesenti ac venturo saeculo, pro utroque stadio militiae ac triumpho, pro via, proque termino ac finaliter, et quatenus imaginem exhibet tabernaculi in domum provehendi, est uniusmodi, Usque ceu membris unice coalescit, qui in finem usque perseverabunt, quique praedestinati electique nuncupantur.*

Tertium theorema huc redit: *ecclesia praesentis temporis, quae nunc est atque in tabernaculis militat, spectata inadaequate proque nobiliori parte qua eminet, unum refert colorem, neque alios quam probos et caritate insignes complectitur.*

Quartum sequitur, quod his concipi verbis potest: *ecclesia carens macula, carensque ruga, descriptio eiusdem censeretur debet, non qualis nunc est, sed qualis praeparatur ut sit, praeque meta ad quam iugiter contendit, quamque praedestinati solummodo electique comprehendunt.*

Cum superioribus quintum cohaeret, quo docetur, *pro multiplici considerandae ecclesiae ratione verissime affirmari I. ecclesiam praesentis temporis, qualis nunc est, militiaque exercetur, adaequate spectatam bonis iuxta malisque veluti membris constare; II. ad eandem inadaequate speciatam, proque ea parte qua excellit, nonnisi bonos et caritate divites pertinere; immo III. nonnisi electos inter eiusdem membra numerari, si spectetur ipsa finaliter, praeque meta ad quam adspirat, et in qua suis expleta numeris aeternum conquiescit.*

Postremo sextum adiicimus theorema, cuius haec vis est: *membrorum ecclesiae diversum esse characterem, diversamque perfectionem: diversum quidem characterem, quum alia sint membra tantum temporalia, alia etiam perpetua: diversam vero perfectionem, quum I. omnia membra temporalia numquam perfectione potiantur illorum propria, quae perpetua diximus: quum II. eadem membra temporalia non iisdem supernis muneribus locupletentur: et quum III. ipsa etiam membra perpetua non minus ab invicem claritate differant, ac stellae a stellis secernantur.*

725. Ceterum plane video, quaestionem quam de mente sententiaeque Augustini prae manibus habemus, expeditam penitus, omnique ex parte solutam censeretur vix posse, nisi *quarundam formularum penes ipsum solemnium germana declaretur virtus, illarumque origo opportune detegatur.*

Nemo itaque inficias iverit, crebras esse penes Augustinum contra donalianos pugnantem quas subdimus formulas³⁰⁸: *lustos dumtaxat bonos-*

³⁰⁶) Speciminis gratia conferri possunt quae Augustinus habet *De baptismo* con. donatistas, lib. III. cap. XVII., lib. IV.

capp. II—III., lib. V. capp. XI—XXIV—XXVI!, lib. VI. capp. III — XXIV — XL., lib. VU. capp. XLII — XLIV — LI., de

pit esse de ecclesia, esse ecclesiam, pertinere ad ecclesiam, peccatores contra malosque esse quidem in ecclesia sed non de ecclesia, neque ad ecclesiam pertinere, immo extra ecclesiam non immerito existimari.

Verum quo hisce formulis Augustinus spectavit, quam praeceptam nullo modo ideam expressit, quidvis ipsum impulit, ut illas frequentaret? Enarramus utrumque caput ex ordine, nec reliqui quidquam faciemus, quod aliquis esse ponderis videatur.

726. Initium ergo a priori ducentes, animadvertimus I. doctore Augustino³⁰, constare quidem ecclesiam iustis bonisque, *verum non quatenus iusti dumtaxat sunt ac boni, sed quatenus iusti quum sint ac boni, mutuo cohaerent et ad invicem copulantur.* Iusti enim si dumtaxat considerentur vel iusti, si considerentur seorsum, si uno iustitiae schemate repraesententur, nullatenus sunt, dicique *ecclesia* possunt, quum non sint *Christi corpus*, quod iunctis mutuo membris necessario componitur: quum non sint *lilium*, quod pluribus consertisque foliis efflorescit: quum non sint *columba, hortus* (*et sponsa*, quae citra distinctas cohaerentesque partes ne cogitatione quidem apprehenduntur: et quum non sint *domus*, quam non nisi uniti apte lapides efficiunt. Quapropter Augustinus de iustis loquens ecclesiam componentibus, illos vocat modo 308 *unitatem catholicam*, modo *unitatem Christi*, et modo simpliciter *unitatem*. Adeo *unio* intime pervadit rationem ecclesiae, rationemque membrorum, quae ad illam efficiendam concurrunt 309.

727. Animadvertimus II. doctore Augustino 31° non quamvis iustorum coniunctionem sufficere, ut iidem membra sint ecclesiae, ecclesiamque componant, sed necessariam prorsus esse coniunctionem externam, conspicuam, atque ex eorundem sacramentorum participatione profectam. Sed quam nominat Augustinus sacramentorum participationem? Eam plane³¹¹ quae liat ad normam evangelii, illorumque ministerio obtineatur, qui pro Christo legatione funguntur, et quibus tamquam legitimis ecclesiae praepositis obediendum est.

Docet ergo III. Augustinus duplicem externam unionem esse iustis

unit, ecclesiae, capp. XIII—XXI—XXII.; *de agone Christiano*, cap. XIX.: in *1oh.* tract. VI.; con. Cresconium, lib. I cap. XXIX.: et con. litteras Petiliani lib. III. cap. II.

De hac Augustini doctrina testantur pleraque omnia, quae supra retulimus.

Consuli debet epistola ad Vincendum rogatianum, et lib. II. *De baptismo*, no. 17. seqq.

’«») Hinc Ambrosii definitio, qua *Offic.* lib. III. cap. III. n. 19. ecclesiam dicit

congregationem, quae in unum connexum corpus atque compactum unitate fidei et caritatis assurgit. Atque hinc formula symbolica, *credo unam ecclesiam.*

31°) *De baptismo* con. donatist. lib. VII. cap. XVII: „Haec quippe (ecclesia) in bonis fidelibus est et sanctis Dei servis ubique diffusis, et spiritali unitate devinctis in eadem communione sacramentorum, sive se facie noverint, sive non noverint.”

31*) Ibidem.

necessariam, ut ad ecclesiam pertineant, eiusque membra censeantur, unionem in eorumdem sacramentorum consortio, et unionem in obedientia, quae legitimo ministerio deferatur.

728. Animadvertimus IV. doctore Augustino³¹², cum iush's, qui mutuo iuncti communione eorumdem sacramentorum el obedientia in legitimum ministerium, ecclesiam componunt, illiusque membra censentur, plures malos, sin minus interno caritatis nexu, iisdem certe conspicuis externisque vinculis commisceri atque sociari.

Hanc porro V. bonorum malorumque in ecclesia qualis nunc est, commixtionem socielatamque, ad locum quod attinet³¹³, esse universalem, quod vero ad tempus spectat, esse perpetuam.

Quapropter in certam veluti summam Augustini doctrinam redigentes, animadvertimus VI. ecclesiam, eodem auctore, ita bonis constare, bonisque ceu membris ita componi, ut sil ipsa visibilis, commixtionem societatemque malorum non excludat, sed in sua catholica unitate duabus ferme partibus efficiatur, parte bonorum sana, qui interno caritatis, externoque corporis vinculo iunguntur, el parte malorum aegra, qui expertes licet interioris nexus caritatis, cum iustis nihilominus externis vinculis cohaerentes, in unum conspicuum coelum, unumque visibile corpus concurrunt.

729. Atqui ab eiusmodi doctrina non magis distat unanime catholicorum dogma, ac ab invicem differant quae de partibus ecclesiaeque membris tradunt³¹⁴ hinc Alexander halensis, Hugo victorious, Thomas, Turrecremala, Canus el Sotus, inde autem Bellarminus, quique illius vestigiis pressius inhaerent. Quidquid enim exislil discriminis, non rebus continetur ipsis, *sed ad* cogitandi loquendique rationem totum quantum est revocatur.

Omnibus namque citra ullum *dissidium stata* fixaque sunt doctrinae capita quae subdimus: I. constare ecclesiam *bonis* malisque, et hos aequae ac *illos in* ecclesia esse: II. *bonos duplici unitate vinciri, interna* caritatis, et externa communionis atque obedienliae: III. malos ab interna unitate caritatis alienos, externa communionis et obedienliae unitate in unum visibile corpus cum bonis coire: IV. solos esse *bonos, qui interiori plenaque*³¹⁵

312) *De unitate ecclesiae, cap. XXIV.* ubi et Esta legimus: „Nulla rnalorum commixtio terret bonos, ut propterea velint tamquam retia *rumpere*, et a congregatione unitatis exire, ne *homines non* pertinentes ad regnum caelorum in consortio sacramentorum patiantur."

313) Ibidem et con. Parmen. *lib. III.* cap. V: nlusti sunt per totam civitatem quae abscondi non potest, quia super

montem *constituta est. Per totam istam civitatem toto orbe dil*Tusam *iusti* gemunt ob iniquitates, quae fiunt *in medio eorum. Non* ergo quaerat quis separatos iustos.*

3M) Universum eiusmodi discrimen Bellarminus *aperit et ad* concordiam redigit, de *ecclesia lib. III.* cap. IX.

3 ii) Plenam dicimus vitam, quum vitae inchoationes et primordia per fidem, per

Spiritus vita augentur: V. solis proplerea bonis competere, ul membra perfecte viventia sanaque credantur; quum mali vita animae carentes, aegri³¹ sint, multoque vulnere saucii: VI. ecclesiae essentiam rationemque non pati, jlinea desint membra quae Dei Spiritu animata, plenam divinamque vitam ffvint, illudque merito repetant, vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Christus: denique VII. pro revelato divinitus providentiae ordine futurum numquam, ut ecclesia qualis nunc est, chrislianaque militia exercetur, non silos nisi bonos suo sinu, suaque catholica unitate complectatur.

730. Restat tamen patefacienda origo earum formularum, quae quum penes Augustinum crebrae sini, et nonnihil difficultatis prima fronte creent, penes alios vix aut ne vix quidem comperiuntur.

Verum ne id quidem impeditum est³¹⁷, quum *orit/o duplex* sua se sponte offerat, *altera polemica*, el ex caussa quam Augustinus tuebatur, adversariisque quos oppugnabat derivanda, et *altera philosophica*, neque aliunde quam ex rei spectandae modo profecta.

Itaque contentio erat Augustino cum donatianis ³¹⁸, qui Cypriani auctoritate suffulti collatum ab haereticis baptismum idcirco inanem irrillumque arbitrabantur, quod haeretici neque partes essent neque ecclesiae membra, sed proprio indicio condemnati extra ecclesiam donis Spirilus locupletem versarentur. Quid ergo Augustinus? Principio ex Cypriani libro de lapsis ostendit, sanctissimi martyris aetate plures in ecclesia luisse malos, plures invidos, ebriosos, pluresque peccatores: ostendit deinde collatum ab eiusmodi hominibus baptismum non fuisse a Cypriano reieclum: ac tandem inferendo colligit, ne posse quidem reiici baptismum haeticorum, quum non illi salius quam hi ad ecclesiam spectent Spirilus inhabitatione dilatam, ne ipe illi salius quam hi membra sint innoxiae simplicisque columbae, quae iisi in bonis inlelligi non potest. His autem quemadmodum polemica aperitor origo, quae certarum formularum usum Augustino persuasit, ita earumdem vis ac potestas praeclare circumscribitur. Id nimirum sibi unice volunt, ab ecclesia quae in bonis est, quaeque Spiritum possidens interiori quoque caritatis vinculo nectitur, alienos pariter esse haeticos el peccatores, quam-

iperu, perque actuales multiplices gratias ia ipsis quoque malis reperiantur.

**) Possent etiam *mortui* appellari, qaum peccatum sit *mors animae, et* qui ion diligit, *maneant in morte*; nihil taen impedit, quominus etiam vocentur *itgri* propter quaedam vitae semina in ipiis delitescencia, ct propter vitales quosum actus, quos per Spiritum-sanctum ion inhabitantem quidem sed tamen mo-

ventem plus semel edunt. Verum de histum uberius, cum de *formali caussa* disseremus.

31 ') Cf. Scipionis Maffei hist, théologie. lib. XV. §. VII.

318) Haec omnia, quae ex sese notissima sunt, perspicue ab Augustino traduntur *De baptismo* con. donatistas lib. III. cap. XVII. nn. 22. seqq.

quam hi, non illi, ad eandem pertineant ecclesiam sin minus ul interius caritate vinctam, certe ut exterius in unum visibile corpus consociatam.

731. Originem polemicam excipit completque origo philosophica, quam ii omnes facile assequuntur qui serum reputent, consuevisse Augustinum 1,3 de rebus cogitantem in id animum maxime intendere quod praecellit, quodque ex sese ad illas pertinet.

Quisque enim videt, non malos sed bonos ex sese ad ecclesiam referri: et quisque videt non illis sed his ecclesiam commendari ac nitere. Mirum ergo videri non debet, si Augustinus plus semel ecclesiam bonis concluderit, malosque ab ipsa extorres significaverit.

Interim sicuti diversus innotescit modus, quo ecclesiam Augustinus consideravit, et quo illam vulgo considerare solemus; ita aditus patet, quo dissidium omne solis constare verbis ostendatur. Innotescit diversus considerandae ecclesiae modus: illam namque Augustinus consideravit tamquam coetum bonorum, cui mali propemodum accidant; nos illam consideramus tamquam coelum in bonos malosque tributum: Augustinus recto mentis apulsu bonos spectans, ad malos oblique tantum attendit; nos eadem mentis directione utrosque contemplamur: Augustinus propterea ecclesiam concepit notione synlhetica, nos vero notione analytica illam concipimus. Qua comperta unius considerationis varietate, neque conspiracyonem doctrinae in dubium adducere, neque aliud fas est dissidium admittere, nisi quod verborum cortice absolvatur.

COROLLARIUM I.

732. Quibus argumentis effectum est, caritatem non eam esse doctem, sine qua nemo sit ecclesiae membrum, multo etiam efficitur calidius censer i eiusmodi non posse innocentiam nullius consciam labis, naevique omnis expertem.

Haec consequutio nequit esse evidentior, atque evidentius esse idcirco nequit, puritatem undequaque integram, expletamque omnibus numeris iustitiam minime postulari, ut quis inter ecclesiae membra partesque numeretur.

Cui veritati praeterea suffragantur I. non alia modo Scripturarum oracula320, verum etiam dominica oratio821: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, cunctis ecclesiae membris praescripta, atque ab ipsis humiliter iuxta veraciterque frequentanda.

31*) Hanc Augustini consuetudinem demonstrant I. quae idem scribit in Ps. XCVI. n. 19: tum II. quae habet de Civ. Dei lib. VIII, cap. V.: ad haec III. exempla quae ad cap. II. Enchiridii a nobis editi collegimus: et IV. Bonaventurae in II. diet. XXXIII. a. III. q. I. ad J, ac Thomae, de Malo q. V. a. H. ad I, testimonia.

310) I. loh. I. 8.

33') Matth. VI. 12.

I guflragantur II. conciliorum decreta, iliaque nominatim quae carthaginienses patres anno CCCCXVIII. solemniter ediderunt312.

Suffragantur III. maiorum testimonia 82 quorum vim complexus est I(pustinus inquiens82 4: „Nullus in ecclesia recte posset ordinari minister, <idixisset apostolus, si quis sine peccato, ubi ait, si quis sine crimine est; «oisi dixisset, nullum peccatum habentes, ubi ait, nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, non quia aliquid peccati remaneat, quod in baptismo non remittatur, sed quia in nobis in huius vitae infirmitate manentibus, quotidie fieri non quiescunt quae fideliter orantibus et misericorditer operantibus quotidie remittantur.“ Neque enim, ex unanimi traditione maiorum 325, ea est praesentis mortalitatis iustitia, quae plena undique sit, ac ne minimum quidem deficiat.

Suffragatur IV. haereseon historia, et pelagianae inprimis, de cuius asecclis Augustinus scribit 326: „In id etiam progrediuntur ut dicant vitam iustorum in hoc saeculo nullum omnino habere peccatum, et ex his ecclesiam Christi hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula et ruga, quasi

”) Referam ex ordine tres canones, el initio sextum: »Item placuit quod ait unctus Iohannes apostolus, dixerimus ijuia peccatum non habemus, nos ipsos educimus, et veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est; anathema sit. Sequitur enim apostolus et adiungit: si autem confessi furimus peccata nostra, fidelis est el natus qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Ubi utis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici.*

Sequitur septimus: Jtem placuit, ut qnicumque dixerit in oratione dominica ideo (licere sanctos, dimitte nobis debita nostra, ut non pro se ipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores: et ideo non dicere unumquemque sanctorum, dimitte mihi debita mea, sed dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis potius quam pro se iustus petere intelligatur; anathema sit. San-

ctus enim et iustus erat apostolus Iacobus cum dicebat (III. 2.), in multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est omnes? nisi ut ista sententia conveniret et psalmo (CXLIII. 3.) ubi legitur, non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Et in oratione sapientissimi Salomonis (I. Reg. VIII. 46.), non est homo qui non peccet."

Succedit octavus: .Item placuit, ut quicumque verba ipsa dominicae orationis, dimitte nobis debita nostra, ita volunt a sanctis dici, ut humiliter non veraciter hoc dicatur; anathema sit."

3,s) Cf. Vossii hist, pelag. Lib. V., P. I. 334) Con. duas epistolas pelag. Jib. I. cap. XIV.

33J) Cf. Scipionis Maffei hist, theoloijic. lib. VII. §§. I—VIII.

32û) Haeres. LXXXVIII. Unde Prosper De InyratiSj cap. IX:

Posse hominem sine peccato decurrere vitam, Si velit, ut potuit nullo delinquere primus Libertate sua. Nempe haec damnata fuere Conciliis, mundique manu.

non sit Christi ecclesia quae in toto terrarum orbe clamet ad Deum: *Dimitte nobis debita nostra*.¹¹ Deinde vero 327 begardorum et beguinarum, quibus constitutum erat tueri: „Quod homo in vita praesenti talem perfectionis gradum potest acquirere, quod reddetur penitus impeccabilis, et amplius in gratia proficere non valebit.“

Suffragatur tandem V. indubitatum perfectionis sanctilalisque discrimen³²⁸, quo ecclesia praesentis temporis et qualis nunc est, ab ea distat quae praeparatur ul sit, quaeque in patria regnat.

COROLLARIUM H.

733. *A christiana professione funditus discedunt, qui praedestinationem ad gloriam iis connumerandam defendunt, quae hominibus necessaria sunt, ut inter ecclesiae membra referri possint.*

Enimvero de huius conditionis necessitate nullum in Scripturis vestigium occurrit, nullave significatio. Ea igitur *praeter Scripturas* stabilitur.

Immo *contra Scripturas* stabiliri, certis argumentis comprobatur. Huc enim spectant parabolae Salvatoris ecclesiam repraesentantes 329 tamquam *aream*, in qua collectum sic est trilicum, ut cum paleis commixtum lamdiu sit, donec vanno cribroque repurgatum recondatur in horreum, paleae autem igne inextinguibili comburantur: tamquam *agrum*, qui bona fruge consitus inimici fraude zizaniis inficitur, quibus non antea mundatur, quam in aream advecta fuerit messis, zizaniis collectis, alligatisque in fasciculos ad comburendum: et tamquam *rete* omnium piscium genere refertum 330, donec piscibus in liltore expositis, boni in vasa eligantur, mali autem proficiantur foras, quum nimirum *in consummatione saeculi exhibunt angeli, et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis* 331. Huc spectant Pauli verba, quibus collectos alloquens episcopos ait 332: *Ego scio alque divinitus edoctus probe teneo* 333, *quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces falsique doclores in ros, non parcentes gregi vobis credito, illumque conlra miserrime discerpentes. Et ex robis ipsis vestroque ordine exsurgent viri loquentes perrersa, ut abducant* 334 *discipulos post se*, et a Christo avulsos suo nomini adiungant. Itaque futurum erat,

327) Videsis Clementinam *Ad nostrum*, de haereticis, et Antoninum *Hist. P. XXI.* tit. II. cap. III. §. 2.

328) Quod discrimen abunde explanavinius.

329) Matth. XIII.

330) Recoli alia debent hisce simillima, quorum supra memiimus, quaeque veterum commentariis illustravimus.

331) Matth. XIII. 49-50.

332) Act. XX. 29—30: *Εγώ γάρ οτις τούτο, ότι εί ελεύσονται μετά την άφιξίν μου λύκοι βαρεί ει υμά, μη φειδόμενοι του ποιμνίου· και εξ υμών αυτών άναστήθονται άνδρε λαλούντε διεστραμμένη του αποσπών του μαάητά όπίσω αυτών.*

333) I. Tim. IV. 1 —6.

334) Est *του αποσπών* infinitivos *finis*.

ut ex iis nonnulli qui tum ad ecclesiam certissime pertinebant, quique vel ipsum efficiebant gregem, vel gregem moderabantur, parlim seducti ac partira seductores ab eadem ecclesia separarentur. Nemo autem ausit hos omnes drea fidem naufragos, violataeque unitatis reos praedestinatorum ambitu comprehendere. Dissidet ergo ab apostoli doctrina, solos esse praedestinos quibus ecclesiae corpus coalescit.

Immo ab universis dissidet Scripturis, in quibus vix quidquam inculcatur frequentius³³⁵, quam satagendum esse, ul certam nostram vocationem electionemque faciamus: cum metu et tremore dandam esse operam saluti comparandae: non omnes qui in stadio currunt, ad metam pervenire: currendum sic esse ut comprehendamus: prospici oportere ne qui stant, labantur et excidant: imminere schismata et haereses, quibus Christi membra discerpuntur: et illos dumtaxat beatos futuros, qui ad extremum usque perseveraverint. Sed vel his, aliisque plane geminis nullus plane subesi sensus, vel luce splendidius est, incolumi Scripturarum auctoritate aflirmari non posse, solos esse praedestinos qui ad mysticum ecclesiae corpus ceu membra pertineant.

734. Quid vero cum unanimi maiorum traditione consortum est? Nisi fidem illi penitus denegemus, tenendum est 336 I. aliam esse faciem quam in hac mortalitate ecclesia refert, et aliam quae venturi saeculi propria est; D. lamdiu mixtam manere ecclesiam, quamdiu area ultimo ventilabro repurgetur; III. multos ad ecclesiam in tabernaculis militantem spectare, qui ab eadem iam domi quiescente repellentur; et idcirco IV. membra ecclesiae quae nunc sunt super numerum, in patria certo dumtaxat numero futura. Atqui haec simul atque coniunctim quin sibi constent, falsa prorsus deprehenduntur, probata semel opinione, *membra ecclesiae praedestinatione conditui et secerni*.

Accedit, illud quaeri utiliter posse, quid existimari debeat vel de Saulo ecclesiam persequente, vel de Iuda inter duodecim cooptato. Profecto de Iuda scribit Augustinus 337: „Iudas ab initio malus inter bonos conversatus est“ Neque aliter Chrysostomus de eodem inquit 338: „Vas fuit aureum Iuda, sed in fictile conversum est.“ Ad Paulum vero quod allinet, Chrysostomus quidem ait 339: *Vas fictile erat Paulus, sed erasit in aureum*; Augustinus autem subdit³⁴⁰: „Iam formatur ex persecutore praedicator, ex lupo ovis, ex hoste miles.“ Quemadmodum ergo absonum foret, Saulum ecclesiam persequentem idcirco ecclesiae adscribere, quod is esset praede-

335) II. Pet. 1. 10, Philipp. H. 12, I. Cor.

IX. 23. seqq., X. 12, XI-19, Tit. III. 10,

Hebr. XII. 7, Matth. XXIV. 13-

»«) Hoc pluribus, diligenterque suo

ioco ostendimus.

337) *De unitat. ecclesiae*, cap. XIII.

338) In H. «d Tirnoth. hora. VI.

339) Ibidem.

340) De convent. s. Pauli serm. I.

stinatus³⁴¹, et ludam inter duodecim cooptatum idcirco ab aposlolico collegio extorrem arbitrari, quod is esset reprobus; ita statui absonum debet, *normam qua de ecclesiae membris indicetur, ex dono praedestinationi mutuari.*

Sane nemo est ecclesiae pars nisi eorum gratia, quae *actu* illi insint, illique convenient. Praedestinatio autem non ipsis inest praedestinitis, sed in Deo consideratur, penes quem est praescientia et praeparatio eorum beneficiorum, quibus certissime liberantur quicumque liberantur^{34*}.

Rursum, nonne indubitatum est, illos omnes unum esse Christi corpus³⁴³, qui rite sancleque de uno pane, unoque benedictionis calice participant? Ex duobus ergo alterutrum fatendum est, vel omnes esse praedestinitos qui rite sancleque de uno pane, unoque benedictionis calice semel participaverint, vel ab ecclesiae membris alienos esse, qui unum Christi corpus efficiunt. Neutrum porro tale est, quod Christianae aures ferre queant. Pronum est igitur deducere, *eiusmodi censeri praedestinationem non posse, e qua ratio propria ecclesiastici membri derivetur.*

735. Derivari quidem ex ipsa potest, electos esse in ecclesia *veritate divinae praescientiae et finaliter*, nullatenus vero *veritate essentiae* atque ut aiunt, *formaliter*: itemque derivari ex ipsa potest, solos esse electos qui *coniunctim pro utroque statu viae ac termini* ad ecclesiam pertineant, nullatenus vero *aut sola praedestinatione fieri ut quis actu ecclesiae membrum habeatur, aut unius praedestinationis defectu neminem actu inter ecclesiae membra posse referri.* Quem gravissimum errorem inde etiam ³⁴⁴ Melchior Canus refellit, quod universa ratio christianae societatis eodem perturbetur. „Quum enim universi Christifideles dubitent, an ecclesiae magistratus et ministri praedestinati sint, dubitent etiam oportet, num decretis, iudiciisque eorum adstringantur. Ita fiet, ut ecclesiae et conciliorum dogmata ambigua sint, praecepta et leges imbecilles et sine vi ad coercendum idonea. Quid autem stultius dici potest, quam civem civitatis suae magistratus cognoscere qui sint omnino non posse? Qui igitur ita sentiunt, ii cum stultum Christianae reipublicae auctorem faciunt, tum omnia scita, praecepta, sanctiones evertunt, omnemque funditus ecclesiae potestatem, quae sane vacillet et cadat necesse est, quibus occulta est, incerta atque infirma.“

34') Praedestinatione namque fiebat ut futurus *aliquando* Saulus esset ecclesiae membrum, nullatenus vero ut *tum* eiusdem membris accenseretur.

S4a) De hac *praedestinationis* ratione consulendus est Augustinus, qui illam

egregie exponit tueturque *de praedest. ss.* cap. X. et *de dono perseverant*, capp. VII—XVII—XVIII.

343) I. Cor. X. 10—17.

344) De locis theolog. lib. IV. cap. III.

COROLLARIUM 111.

736. *Proscriptis merito erroribus connumerari debet, auctoritatem Kcltsiastici ministerii iis esse omnibus detrahendam, qui vel carnales sint, tulpaque obstricti, vel ad electorum album non pertineant.*

Ad eiusmodi opiniones spectant quos subdimus articuli: „Secundus error 345, quo praedictorum (Fratricelli intelliguntur) insolentium conscientia maculatur, venerabiles ecclesiae sacerdotes, aliosque ministros sic iurisdiclionis et ordinis clamat auctoritate desertos, ut nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subieclum populum instruere valeant vel docere, illos fingentes omni ecclesiastica potestate privatos, quos a sua perfidia viderent alienos: quia apud ipsos solos, ut ipsi somniant, sicut spiritualis vitae sanctitas, sic auctoritas perseverat.“ — „Si 346 Papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare/1 — „Si 347 Papa est malus, et praesertim si est praescitus, tunc ut ludas apostolus est diaboli, fur et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis ecclesiae, cum nec sit membrum eius. Papa vel praelatus malus et praescitus est aequivoce pastor, et vere fur et latro. — Nullus 348 est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.“

Iamvero si caussam rationemque poscas, cur carnales, peccatores et reprobi ecclesiastica poliri auctoritate nequeant, illud tibi respondebitur, quod eiusmodi omnes ab ecclesia alieni sint, atque e numero membrorum mysticum eiusdem corpus efficientium exclusum. Quum id ergo non falsum modo sit, verum etiam Christianae revelationi infensissimum, plane liquet neque vitae sanctimoniam, neque praedestinationem flagitari, ut ecclesiastica habeatur auctoritas, muniaque ecclesiastica expleantur.

Hinc Innocentius III. valdensibus ad ecclesiam redeuntibus edixit, ut corde crederent atque ore confiterentur 349, „sacramenta, quae in sancta, romana, catholica et apostolica ecclesia celebrantur, inaestimabili atque invisibili virtute Spiritus-sancti coopérante, licet a peccatore sacerdote administrentur, dum ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis detrahimus, sed benevolo animo tamquam a iustissimo ampleximur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis, neque ad eucharistiam conferendam,

1s) Damnavit Fratricellorum errores
hbannes XXII. constitutione edita an.
MCCCXVIII.

i4<) Est artic. VIII. ex XLV. Iohan-
nis Wikleff damnatis a Martino V. an.
MCDXVIII.

34T) Est articulus XX. ex XXX. Io-
hannis Huss.

34S) Est articulusXV. Iohannis Wikleff.

34?) Videsis Innocentii epistolam da-
tam IV. Id. Maii MCCX. et alteram da-
tam Kal. Iulii MCCX.

vel ad cetera ecclesiastica officia subditis celebrata/4 Atque hinc Augustinus ex unanimi maiorum traditione scripsit’80: „Unde non mirum est, verba bona quae pro populo dicuntur in precibus, etiamsi a malis dicantur episcopis, exaudiri tamen.⁴⁴ El denuo de ecclesia loquens hanc normam praestituit 351 : „Ad quam congregationem etiamsi per malum clericum, sed tamen catholicum ministrum, reprobum et fictum aliquis accesserit corde non Gelo, in ipso sancto Spiritu remissionem accipit peccatorum 3 5 2.⁴⁴

COROLLARIUM IU.

737. *^efas est ecclesiam in duas ita dirimere ac discerpere, ut alia spiritalibus, bonis et electis, alia vero carnalibus, malis, reprobisque constare existimetur.*

Recenset, damnatque Iohannes XXII. Fraticcllorum errores 3 5 3, illorumque impietate acriter notata, continuo pergit 3 5 4 : „Primus itaque error qui de illorum officina tenebrosa prorumpit, duas fingit ecclesias, unam carnalem, divitiis pressam, effluentem deliciis, sceleribus maculatam, cui romanum praesulem, aliosque inferiores praelatos dominari asserunt: aliam spirituales, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam, in qua ipsi soli, eorumque complices continentur, cui etiam ipsi spiritualis vitae merito principantur.⁴⁴

Haec porro sententia *de ecclesiae partitione* protestantibus arrisit 3 5 5, quibus solemne idcirco fuit vocatorum ecclesiam ab ecclesia electorum discernere, ornamentaque omnia numero plurima ac dignitate praeslanlissima in Scripturis ecclesiae tributa, uni electorum ecclesiae deferre ac vindicare.

Sed vix confingi quidquam potuit, quod a Christiana doctrina vehementius abhorreret. Unam namque profitemur ecclesiam, siculi una est area, sagena una, et una arca, quae illam praemonstrarunt. Unam profitemur ecclesiam, siculi una est petra supra quam aedificata consurgit. Unam profitemur ecclesiam, siculi unum est caelorum regnum, itemque unus qui illius claves accepit. Unam profitemur ecclesiam, siculi unum est templum Dei, alque una est columna el firmamentum veritatis. Et unam profitemur ecclesiam, siculi unus est panis quem edimus, unus calix e quo bibimus, una Christi caro, unum Christi corpus, atque unus ipsemel Christus.

38U) Coö. epist. Parmen, lib. II. η. 17.	dictionis, nonnisi catholicae unitati fuerit
341) Serin. LXXI. n. 37.	collatum.
34’) Neque sanctitas, neque praedestinato ad potestatem jurisdictionis habendam exiguntur, sed necessaria prorsus est unitas catholica haeresi et schismati opposita; quum quidquid est juris-	343) Constitutt. edit. an. MCCCXVIII.
	34<) Art. I.
	34i) Omnium nomine conferri possunt Iohannes Gerhardus et Fridericus Cotta
	Locc. théologie. Loc. XXIII. cap. VII.

Quapropter donationi ad refutandos catholicos, qui huius saeculi ecclesiam bonis mnlisquo commixtam luebantur, hoc decretorio veluti argumento maxime pugnabant, *quod ex ipsorum dogmate non una sed duplex consequeretur ecclesia*. Quid vero illi? Obiectam dolo malo calumniam strenue repulerunt, salutaque bonorum electorumque a malis reprobisque *non divisione sed distinctione*, unam ex iisdem militantem ecclesiam, unumque effici Christi corpus uno ore testati sunt. Quam unitatem maronilae in officio dedicationis ecclesiae his verbis celebrant 356: „Congrega illius dissipatos, consolida illius infirmos, visita eius imbecilles per medicamina tuae miserationis.“ Iacobilae vero 857 in ritu dedicationis ecclesiae sic Deum exorant: „Felimus a misericordia tua, ut laetifices filios eius (ecclesiae) in salutari luo, el peccatores eius in condonatione.“^{4*}

CAPUT III.

De caussa formali ecclesiae. — De generica formalis caussae ratione, quae obiter explanatur: — transfertur ad humanam societatem, cuius duplex formalis caussa, interior altera et altera prope exterior stabilitur: — analogia praelucente nominatim agitur de formali ecclesiae caussa, et primum de interiore: — haec est Deus Trinitas, qui non aliter in ecclesia ac vivo in templo inhabitat: — est deinde Christus τῷ ἐν Ὁ'ὠπο, idemque sub triplici schemate capitis, sponsi ac cibi: — singula expoliuntur, quaeque ex iis dependent, opportune declarantur: — est postremo Deus Spiritus sanctus, qui ecclesiam omnigenis donis, et suimetipsius communicatione locupletat: — de mutuo habitu quo interiores formales caussae semet excipiunt, et ad principem efficientem caussam referuntur.

738. Mulla scholae philosophi alque theologi *de formis, deque formalibus caussis* disseruerunt, el ipsi quoque philosophi recentiores 2 de

„Jt) Offic. dedicat, ecclesiae ad *Completorium* penes Faustum Naironum in Evoplia fidei catholicae romanae P. III. pg. 259.

„ST) Ibidem.

*) Quae ad mentem doctrinamque scholae cognoscendam pertinent, collecta

dabit Ioh. Baptista Ptolomaei in *Philosophia mentis et sensus*: diss. II. physicae generalis, *de causa materiali et formali*, sectt. II—III; et diss. III. *de systemate peripatetico corporis naturalis* sect. III.

’) Legi possunt Cudworthus, *system, intellect*, cap. I. §. XXIX.; Buffonius

iisdem, quamquam parcius, disputarunt; quae nos idcirco praeterimus, quod neque magnae admodum sint frugis, neque ad'rem quam versamus, plurimum conducant. Quare genericam dumtaxat formae, caussaeque formalis rationem paucis complexi, viam nobis ad eam complanabimus metam, quam persequimur.

Itaque formae, formalisque caussae nominibus non aliud praeterea expressum designatumque volumus, quam vim illam, illudque principium, quod consortio et communicatione sui multiplex, varium, atque ex sese dispersum unit, copulat, ac specie et decore vestit atque ornat. Hac significandi potestate insitam materiae particulis attrahendi vim, formalem corporis caussam nuncupamus, quod ex ipsa corpus cohaerens sit, suaque figura, modoque distinctum. Neque significatione huic dissimili ad formalem caussam referimus principium illud, illamque virium summam, qua planta quaevis, etsi diversis instructa partibus, una tamen est, continua, et organicam quamdam vitam vivit.

739. Quae si ex ordine materiae aut organis praeditae aut iisdem carentis ad ordinem humanum, socialemque traducantur, salebrosum non erit formalem illius causam reperire, propriamque eiusdem rationem describere. Quum enim in hoc ordine se nobis primum obiiciat, quod diversum est, segregatum, ac materiae vices explet; ad intelligendam animo societatem illud exquiri necessario debet, quod separatum vinciens, diversum uniens, aptaque synthesis componens, formae instar se habet, cui debetur ut ipsa sit societas.

Hoc autem non uno, sed duplici genere continetur. Principio namque eorum genere continetur, quae quum singulis hominibus nativa sint, illos quodam veluli pondere in societatem rapiunt, mutuoque coniungunt. Huc perlinent pleraeque omnes animorum facultates, quae citra socialem opem neque rite excoli, neque ad suam provehi maluritatem possunt: atque huc pertinent pleraque omnia ad corpoream vitam necessaria aut opportuna, quae nonnisi collalis studiis, iunctisque viribus comparantur.

Eorum deinde genere continetur, quae exterius licet accidere videantur, ex interioribus tamen quasi efflorescunt, ac necessaria plane sunt, ut interna nativae compleantur, eoque perveniant quo congenita impulsione feruntur. Ad quem censum revocantur auctoritas, quaeque propria sunt auctoritatis munera, legum latio, iudicia, poenae, praemia, et quaecumque omnia ad moderandam, luendamque societatem concurrunt.

740. Cum his vero quae de humana societate monuimus, non obscura cognitione vinciuntur quae ad ecclesiam spectant, quaeque ad assequendam eiusdem genesin, intimamque structuram perpendi debent. Est enim ipsa

observ. et exper. sur la product, des metaphysic, general., cap. XII. nn. 848. animaux, T. I. cap. III.; et Baldinottus, seqq.

CAPUT XLI.

quoque ecclesia societas, et societas hominum, verum non naturalis, sed omnem naturae ambitum supergressa, prorsus supernaturalis. In id igitur incumbendum sedulo est, ul explorata iam definitaque eiusdem *materia remota ac propinqua, forma* pariter determinetur, qua pro suo supernatural! ingemo imbuitur, imbuta unitur, internaue vita animatur.

Porro consultis Scripturis, palam est adiungi homines ecclesiae, eius-que membra effici in nomine Patris el Filii el Spiritus-sancti³. Quemadmodum vero ecclesiae adiunguntur homines, ecclesiamque componunt in nomine Trinitatis j *ita ecclesia ipsa tabernaculum est templumque Trinitatis*. Legimus enim⁴: „Nescitis quia templum ⁵ Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis aulem templum Dei violaverit, disperdet⁶ illum Deus; templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.“ Legimus ⁷: „Vos enim estis templum Dei vivi.“ Legimus ⁸: „Cognoscetis quia ego sum in Patre meo, el vos in me, el ego in vobis.“ Legimus ⁹: „Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diliget eum, et mansionem apud eum faciemus. Ac rursum ¹⁰ legimus: „Rogo ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me el ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint. Ego in eis, et tu in me, ut sint consummati in unum.“

741. Deus igitur Trinitas inhabitatione, suique benignissima participatione ecclesiam veluli informat, informatamque unit, et quum sit ipse in se vivens, illam vivificat. Struitur namque ecclesia vivis lapidibus¹¹, et in templum sanctum Deo viventi consurgens, ipsum in se Deum inhabitantem praeferit, et tamquam tabernaculum longe mosaico sublimius ac perfectius, gloria vitaeque Domini repletur. Potuit sane ac verissime potuit de Israele secundum carnem dici ¹²: *Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter tos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus*·, sed idipsum multo debet verius sublimiusque repeti de Israele secundum spiritum¹³, cuius ille tenuis umbra fuit et languida praemonstratio.

Quapropter Clemens alexandrinus interrogationi¹⁴: *Quid ergo dicemus ie qnostico?* continuo reponit¹⁵: „*An nescitis*, inquit apostolus¹⁶, *quod*

J) Matth. XXVIII. 18.	,3) II. Cor. VI. 16.
<) I. Çor. III. 16 — 17. coll. VI. 19.	M) Stromat. lib. VII XIII. pag. 882:
») <i>Λαό , templum, παρά τό ένναϊεν b avrà Θεον</i> , inquit Phavorinus.	<i>Ti roivvv περί αυρον rov γνωῦτιχον φη- Gatμεν;</i>
«) <i>Disperdet, φ&ερει</i> , idem quod <i>ἀπο- ielei</i> , Matth. XXI. 41.	’5) Ibidem: <i>Il ovx οϊὰarê, φηῦίν ό απόῦτολοζ) ori ναό εὔτε τον Θεον; Θείο άρα ό γνωῦπκó , καί ηόη άγιο , Θεοφο- ρών χαί Θεοφορούμενο .</i>
’) II. Cor. VI. 16.	
.) Ioh. XIV. 20.	
Ibid. v. 23.	
Ibid. XVII. 20-24.	
I. Petr. II. 4 — 5.	
Levit. XXVI. 11-12.	16) Duo Pauli distincta testimonia I. Cor. III. 16. et VI. 19. în unum Clemens iungit atque copulat.

templum Dei estis? Divinus ergo est gnoslicus et iam sanctus, qui Deum fert et a Deo fertur.“ Tum pergit 17: „Templum autem, unum quidem est magnum, ut ecclesia; alterum vero parvum, ut homo qui servat semen Abrahae.⁴⁴ In quam veritatem animo intentus Lactantius, de Iesu quidem scripsit^{18*} „Hic templi maximi ianua est, hic lucis via, hic dux salutis, hic ostium vitae.⁴⁴ De ecclesia vero subiecit¹⁹: „Sola igitur catholica ecclesia est, quae verum cultum retinet. Hic est fons veritatis, hoc domicilium fidei, hoc templum Dei. quo si quis non intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitae ac salutis aeternae alienus est.“ Ubi illud est animadversione dignissimum, participatione et consortio eas ecclesiae dotes asseri, quae Christo ex sese insunt, divinamque eiusdem personam comitantur.

742. His autem quae de augusta Trinitate prae ecclesia constituimus, addi e vestigio debent quae ad Verbum incarnatum, ad Emmanuelem atque Christum Iesum proprio titulo proprioque nomine pertinent, quaeque primum singularemque eiusdem ad ecclesiam habitum demonstrant.

Ut enim hinc ordiamur, de Christo prae ecclesia dicitur²⁰: „Omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, caput vero Christi Deus.“ Dicitur 21: „Et ipsum (Christum) dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius.“ Dicitur²²: „Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiae.⁴⁴ Itemque dicitur²³: „Et ipse est caput corporis ecclesiae, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.⁴⁴

17) L. c.: Λα07 δέ ἐστιν, ὁ μὲν μέγα , ὡς ἡ ἐκκλησία' ὁ δὲ μικρό , ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸ Ὀπέρμα οὕτως τὸ Ἀβραάμ·

·*) Div. instituit, lib. IV. cap. XXIX.

**) Ibid. cap. XXX.

20) I. Cor. XI. 3.

··) Ephes. 1. 22. Recepta graecorum codicum lectio est *υπερ πάντα τὴν ἐκκλησίαν, super omnia ecclesiae*, quorum occasione Theodoritus in commentario scribit: „Christus Dominus obtinet locum capitis, qui autem in ipsum credunt, corporis. *Et plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplet.* Ecclesiam vocat coetum fidelium. Hanc appellavit Christi quidem corpus, Patris autem plenitudinem. Eum enim implevit donis omnis

generis, et in ea habitat et obambulat iuxta vocem propheticam.«

**) Ephes. V. 23.

23) Coloss. I. 18 — 21; ubi Theodoritus verba, *quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare*, sic interpretatur: «Πλήρωμα τὴν ἐκκλησίαν ἐν τῇ προ; ἐφεδῖον ἐκάλεσεν, ὡς τῶν θείων* χαρισμάτων πεπληρωμένων. ταύτην ἐφη εὐδοχήσαι τὸν θεόν ἐν τῷ Χριστῷ κατοικῆσαι, τοῦτεστιν αὐτῷ δυνήσθαι, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ δέκην εἶναι, τοὶ αὐτοῦ νόμοι; ἀκολουθεῖν. *Plenitudinem* appellavit ecclesiam in epistola ad ephesios, utpote divinis donis impletis. Visum est, inquit, Deo eam in Christo inhabitare, hoc est, ei coniunctam esse, sub eius tutela esse, eius leges sequi...

Iis ergo quae Christiana professione tenemus, annumerari debet, Verbum incarnatum, Patris ac Mariae unigenitum eo habitu cum ecclesia vinciri, quo cum corpore caput haeret atque sociatur. Est autem eiusmodi habitus triplex¹⁴, qui uti decet expensus, ad illustrandam formalem ecclesiae causam egregie conducit.

743. Principio itaque caput ad corpus refertur *habitu penitissimae coniunctionis*, qua cum singulis membris, ipsoque corpore ita sociatur, ut ex ambobus unum prodeat atque coalescat. Refertur deinde *habitu principatus el eminentiae*, qua caput singulis praesidet membris, inlegrumque corpus quasi ex arce quadam moderatur ac regit. Refertur tandem *habitu rificae virtutis*, quae in capite non secus ac in fonte plenissime residens, ex ipso in reliqua obnoxia membra, totumque cohaerens corpus certa lege dimanat.

Atqui ex hisce habilibus ne unum quidem designari posse, quo Christus caput cum mystico suo corpore, quod est ecclesia, penitissime non vinciatur, testimoniis ostenditur quae protulimus, multoque ex iis innotescet evidentius quae iam subiicimus.

744. Itaque vincitur Christus caput cum ecclesiae corpore eo copulationis habitu, quo ex ulrisque unum efflorescit. Verba Pauli nequeunt esse splendidiora²⁵ : „Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint mulla, unum tamen corpus sunt; ita et Christus.“ Non modo igitur Christus et ecclesia ad unum efficiendum

”) Explanans Thomas verba Pauli I. Cor. XI. 3: *Omnis viri caput Christus* <st, monet ea dici *secundum similitudinem capitis naturalis, in quo quatuor considerantur*: «Primo quidem perfectio, quia cum cetera membra unum solum «osum hapeant, scilicet tactum, in capite vigent omnes sensus: et similiter io aliis viris inveniuntur singulae gratiae secundum illud quod dicitur I. Cor. XII. 8: *Alii datur per Spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae* etc., sed in homine Christo est plenitudo omnium gratiarum] non enim ad mensuram dat ei Deus Spiritum, ut dicitur Ioh. III.

..Secundo, in capite invenitur sublimitas, quia ut scilicet in homine est superius omnibus membris, ita etiam Christus supereminet non solum omnibus hominibus, sed etiam omnibus angelis, se-

cundum illud Ephes. I. 20: *Constituens illum ad dexteram suam in caelestibus stiper omnem principatum et potestatem.*

«Tertio, in capite invenitur influentia, quia scilicet quodam modo influit ceteris membris sensum et motum. Ita a capite Christo in cetera membra ecclesiae motus et sensus spiritualis derivatur, secundum illud Coloss. II. 19: *Non tenens caput, ex quo totum corpus per nexum et coniuncliones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.*

..Quarto, in capite invenitur conformitas naturae ad cetera membra, et similiter in Christo ad alios homines, secundum illud Philipp. II. 7; *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.*"

îs) I. Cor. XII. 12,

corpus divino-humanum conspirant, sed mirifica quadam traiectione nomen capitis iit corpori, et ecclesia titulo Christi decoratur.

Suspexerunt eiusmodi consortium graeci interpretes*6, Chrysoslomos, Theodorilus, Iohannes damascenus, Oecumenius et Theophylactus; suspexerunt et lalini, e quorum numero Augustinus maxime atque Fulgentius laudari debent. Fulgentius quidem, cuius haec sunt verba 87: „Et cum electionis vas dicat, quia Christus caput est corporis ecclesiae, ipsum tamen corpus Christi non dubitat Christum veraciter appellare.“ Augustinus vero qui sic orditur*8: „Ad hoc intentam facimus caritatem vestram, non docendo quod ignoratis, sed admonendo quod nostis, Dominum et Salvatorem nostrum Iesum Christum caput esse corporis sui*9, illum unum mediatorem esse Dei et hominum, hominem Iesum natum ex virgine, tamquam in solitudine”, sicut in Apocalypsi audivimus.44 Et mox 31: „Ergo ipse Dominus Iesus Christus caput et corpus: voluit enim etiam loqui in nobis, qui dignatus est mori pro nobis: membra sua nos fecit. Aliquando itaque ex persona membrorum suorum loquitur32, aliquando ex persona sua, tamquam capitis nostri. Habet aliquid ille quod dicat sine nobis, nos sine illo nihiil possumus dicere. Apostolus dicit33, ut suppleam quae desunt pressurarum Christi in carne mea. Ut suppleam, inquit, quae desunt pressurarum non mearum sed Christi, in carne non iam Christi sed mea. Patitur, inquit, adhuc Christus pressuram

a6) In commentariis ad I. Cor. XII. 12. Audiatur omnium nomine Theodoritus, qui sic habet: *Χριστόν ἰντανάα το κοινόν ὄμα τή εκκλησία εκάλεδεν, επειδή κεφαλ.ή τοῦδε τον δώματό εΟτιν ὁ δεῦπό-τη Χριστό . Christum heic commune ecclesiae corpus appellavit, quoniam huius corporis caput est Christus Dominus. Minus commode Thomas inciso. ita et Christus, subdit: «Scilicet est unus, secundum illud I. Cor. VIII. 6: *Unus Dominus noster Iesus, per quem omnia*: et tamen multa et diversa habet membra, scilicet omnes fideles secundum illud Rom. XII. 5: *Multi uiuim corpus sumus in Christo.*»

Ad Monimum, lib. II. cap. IX.

2.) In Ps. CXLII. n. 3. Consonant quae scribit in Ps. CXXVII. n. 3. inquiens: „Multi homines sunt, et unus homo est: multi enim christiani, et unus Christus. Ipsi christiani cum capite suo quod adseendit in caelum, unus est Chri-

stus: non ille unus et nos multi, sed et nos multi in illo uno unum. Unus ergo homo Christus, caput et corpus. Quod est corpus eius? Ecclesia eius, dicente (Ephes. V. 30.) apostolo, quoniam membra sumus corporis eius. Et (I. Cor. XII. 27.), vos autem estis corpus Christi et membra. Intelligamus ergo vocem huius hominis, in cuius corpore unus sumus homo.”

22) I. Tim. II. 5, coli. 4poc..XII. 5—6.

3°) Quorum potestatem verborum declarat subdens: »Pcr solitudinem quippe arbitror, quod *solus ita* natus est.”

3J) Cum quibus conferri ista debent, quae ibidem ait: „Non ergo mireniur in psalmis, multa enim dicit ex persona capitis, multa ex persona membrorum: et hoc totum tamquam uua persona sit, ita loquitur. Nec mireris, quia duo in voce una, si duo in carne una.”

33) Coloss. I. 24.

uon in carne sua, in qua adseendit in caelum, sed in carne mea quae adhuc libonit in terra. Christus, inquit, pressuram patitur in carne mea: vivo non um ego, vivit vero in me Christus34. Nisi enim Christus et in membris sois, hoc est, fidelibus suis pressuram ipse pateretur, Saulus in terra Christum in caelo sedentem non persequeretur. Denique aperte hoc exponens quodam loco ss, sicut enim corpus unum est, inquit, et membra nulla habet, omnia autem membra corporis cum sint nulla, unum est corpus; ita el Christus. Non ait, ita et Christus et corpus36, sed, corpus unum membra nulla, ita et Christus. Totum ergo Christus. El quia totum Christus, ideo caput de caelo, Saule, inquit37 Saule, quid me persequeris? Tenete hoc, et fisum omnino commendate memoriae, tamquam filii ecclesiasticae eruditionis et fidei catholicae, ut agnoscatis Christum caput et corpus, eumdemque Christum Verbum Dei unigenitum aequalem Patri; et inde videatis quanta gratia pertingatis ad Deum, ut ipse voluerit esse nobiscum unus, qui est cum Patre unus.“

745. Quibus expeti nihil potest, sive ad aperiendam formalem ecclesiae caussam accommodatius, sive ad ciendum summum in ecclesiam obsequium amoremque validius.

Nihil ad aperiendam formalem ecclesiae caussam accommodatius, quum enim huius sit, communionem sui explere, perficere et ad unitatem adducere, nemo non videt quam apte, quamque praeclare haec omnia Christo capiti prae subiecto ecclesiae corpore conveniant. Nihil deinde validius ad summum in ecclesiam obsequium amoremque ciendum validius, quum obsequium ecclesiaeque amor, obsequium sint et amor Christi, cum quo ecclesia unum esi, et cuius vel ipso nomine insignitur.

Quamquam his haerendum non est, sed alter perpendi habitus debet, de quo anceps nemo erit qui mente reputet, hinc quidem divinam Christi capitis praestantiam, qua in omnibus ipse primatum tenet 38, el propter quam caput est omnis principatus et potestatis39, inde vero impensissimam caritatem qua Christus ecclesiam prosequitur suo sanguine partam 4°, el pro qua seipsum idcirco dedit, ut illam sanctificaret41. Haec enim simul spectata, quemadmodum Christi capitis eminentiam et principatum super universam ecclesiam demonstrant, ita luculenter ostendunt, nullum capitis proprium munus a Christo praetermitti, sed omnes satius eiusdem partes ita expleri, ut quum is sit *veritas*, illam perducatur in omnem veritatem quum is sit *via*, ab obliquis illam semitis avocet, quum is sit *lux*, ab erroris illam tenebris

“) Galat. II. 20.

3») I. Cor. XII. 12.

3«) Al. *ita et Christi, sed corpus* etc.

’-) Actt. IX. 4.

3S) Coloss. I. 18.

3’) Ibid. II. 10.

«°) Actt. XX. 28.

<*) Ephes. V. 25 — 26.

tueatur, et quum is sit *Dei virtus, mundique victor*, illam reddat invictam, et contra infernas portas inexpugnabilis.

746. Profeclo Christus, qui salvator est omnium hominum, maxime atque inprimis salvator est fidelium, suique corporis 4i, quo cum intime cohaeret, unumque efficit⁴³.

Verum quonam pacto corpus suum protegit ac salvat? Illud nimirum ab errore liberans, a peccato mundans, ac per prospera et adversa suaviter polenterque ad destinatum immortalitatis finem adducens. Quicumque ergo in votis habent non humanitus regi sed divinitus, non omni errorum turbine circumvolvi sed pacalissimo veritatis lumine repleri, non subiici peccato el satanae sed triumphum de utroque referre, neque aeternum perire sed cum Deo in gloria sanctorum regnare, complectantur ecclesiam quae divino capite gubernatur, et numquam ab ea ausini discedere cum qua Christus semper est.

747. Iam ad tertium quod perlinet habitum, illumque inde repetendum, quod ex affluentia vitae bonorumque quibus caput locuples est, certi prope rivuli in membra singula, corpusque universum dimanent, opportunum summopere fuerit animadvertisse, lum inhabitare in Christo omnem plenitudinem divinitatis corporaliter⁴⁴, atque in ipso esse omnes thesauros sapientiae et scientiae absconditos⁴⁵; tum non secus referri Christum ad suum corpus quod est ecclesia, ac vilis ad consertos palmites referatur⁴⁶, ac Iohannes prodromus significaverit inquit⁴⁷: *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus*, vel Paulus his verbis expresserit⁴⁸: *Ex quo totum corpus per nexus et coniunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei*. Quibus haec germana sunt⁴⁹: „Veritatem autem facientes

4») I. Tim. IV. 10.

*3) Scribit Paulus I. Tim. V. 8: *Si quis autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*. Quid est autem domesticum magis ac proprium capiti, quam corpus suum, immo quam est ipsum sibi? Est vero *unus homo Christus caput et corpus*, fideles videlicet et in ecclesia censiti, quique Ephes. II. 19. *domestici Dei* nuncupantur.

Coloss. II. 9.

45) Ibid. v. 3-

46) Ioh. XV. 5.

47) Ibid. I. 16.

48) Coloss. II. 19: *οὐ παν το θύμα διά τών άφών καϊ Οννδίϋμων ι.τιχορηγονμενον και συμβιβαζόμενο ανξει την ανξησιν τον ^εοϋ*. Apposite Theodoritus:

•Ω περ γάρ επί τον σώματο ρίζα τών νενρών έστιν ό εγκέφαλο , διά δε τών νενρών έχει τά αισθήσει τό σώμα* ουχω παρά τον δεσπότον Χρίστο καί τά τη διδασκαλία πηγά , καί τη σωτηρία τά άφορμά δεχεται τη εκκλησία τό σώμα, όπεο δέ εισιν έν τώ σώματι σύνδεσαι. τούτο απόστολοι καί προφηταί καί διδάσκαλοι έν τώ τη εκκλησία συνϋτημαπ. Quemadmodum enim in corpore cerebrum est radix nervorum, per nervos autem sensus habet corpus: ita etiam a Christo Domino et doctrinae fontes, et salutis caussas accipit corpus ecclesiae. Quod autem sunt in corpore Jigamenta, hoc sunt apostoli, prophetae et doctores in conventu ecclesiae.α

19) Ephes. IV. 15 — 16: *Αλ.ηθενοντε δέ έν αγάπηανξήσωμεν εί αυτόν τά*

ia caritate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum el connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in aedificatione sui in caritate® °.“

748. Quisque enim, nobis licet non monentibus, probe intelligit, haec comparata sic esse ul liquido patefaciant, ecclesiae corpus vitam vivere caelestem, vitam ex copulatione cum suo capite participatam, vitam qua se mutuo membra foveant, et consortio cum capite foveantur et crescunt, vitam denique quae semen est et inchoatio quaedam illius vitae, qua Deus est credilurque vivens, el de qua Salvator dixit⁵¹ : „Sicut Pater habet vitam in semelipso, sic dedil el Filio habere vitam in semelipso/⁴ Quemadmodum enim homines universi a primo Adamo eodemque terreno, veluti a coniuncto quodam principio habent ul caro sint, vitamque carnis degant⁵²; ita quotquot sumus ecclesiae membra, a secundo Adamo eoque caelesti⁶³, tamquam a coniuncto

rcvra, ó ἐστὶν ἡ κεφαλὴ, ὁ Ἀριϋτό, ἐξ
ον̄ jaŷ to Ὄωμα Ονναρμολογονμενον καὶ
Ἰνυβιβαζόμενον διὰ πάβη ἀφή τη ἐπι-
■γορηγία, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐν ὁ
«θρου μέρου, τὴν αὐξηθιν τοῦ σώμα-
ιο; ποιεῖται ἐν οἰκοδομῇ ἐαυτοῦ ἐν
ἀγάπῃ. Ubi ἀφή idem est ac ἀρμογή,
inclura, commissura, et ἡ ἀφή τῇ ἐχι-
χορηγία est iunctura membrorum, per
quam communicatio vitae a capite dif-
fusa singulas permeat partes.

».) Egrege Thomas in commentario
id b. l. scribens : „Sciendum est, quod
turpas naturale tria habet, scilicet com-
pactionem membrorum ad invicem, liga-
tionem per nervos, et mutuam submini-
strationem. I. Cor. XII. 15. seq. Spiri-
taliter ergo, sicut unum corpus efficitur
ex multis his tribus modis, scilicet per
compactionem seu adunionem, per liga-
tionem, et per mutuam operationem et
subventionem: ita et omnia quae sunt
a capite corporali, scilicet compactio,
nervorum ligatio et ad opus motio, fluunt
i capite nostro Christo in corpus eccle-
siae. Et primo compactio per fidem,
unde dicit: *Ex quo*, scilicet Christo qui
est caput nostrum, *totum corpus com-
pactum est*, id est, coadunatum. Ps.
CXLVI. 2, Habac. II. 5, Coloss. II. 19.

Secundo fluit a Christo capite in corpus
ecclesiae suae mysticum connexio et col-
ligatio, quia oportet adunata aliquo nexu
vel vinculo necti vel colligari, et propter
hoc dicit: *Et connexum per omnem
iuncturam subministrationis*, id est per
fidem et caritatem, quae connectant et con-
jungunt membra corporis mystici ad mu-
tuam subministrationem. Eccli. XXXIX.
39, Philipp. I. 19. Tertio a capite Christo
in membris, ut augmentetur spiritua-
liter, influitur virtus actualiter operandi,
unde dicit: *Secundum operationem in
mensuram uniuscuiusque membri, aug-
mentum corporis facit*: quasi dicat, non
solum a capite nostro Christo est mem-
brorum ecclesiae compactio per fidem,
nec sola connexio vel colligatio per mu-
tuam subministrationem caritatis, sed
certe ab ipso est actualis membrorum
operatio, sive ad opus motio secundum
mensuram et competentiam cuiuslibet
membri. Es. XXVI. 12, I. Cor. XII.**

81) Ioh. V. 26.

*) I. Cor. XV. 45. seqq. Hinc ab Epi-
phanie initio Panarii pag. 6. Adamus
vocatur ἀρχηγέτης καὶ κεφαλαιώτης, *au-
ctor et caput* humanae stirpis.

i3) Christus I. Cor. XV. 45. audit ὁ
ἐβχατο ytfda.a, *novissimus Adam*.

supernae nativitatis principio, mutuamur ut*simus spiritus, et ad Deum, qui spiritus est, propecti in quoddam vitae divinae consortium adsciscamur.

749. Quam solatii plenissimam veritatem Hugo Victorius exposuit inquit⁵⁴: „Sicut spiritus hominis mediante capite ad membra vivificanda descendit, sic Spiritus-sanctus per Christum venit ad Christianos. Caput enim est Christus, membrum chrislianus. Caput unum, membra multa; et constat unum corpus ex capite et membris, et in uno corpore spiritus unus. Cuius plenitudo quidem in capite est, participatio in membris. Si ergo corpus unum est, et spiritus unus, qui in corpore ipso non est, a spiritu vivificari non potest. Per fidem membra efficimur, per dilectionem vivificamur. Per fidem accipimus unionem, per caritatem accipimus vivificationem. In sacramento autem per baptismum unimur, per corpus Christi et sanguinem vivificamur. Per baptismum efficimur membra corporis, per corpus autem Christi efficimur participes vivificationis/

Exposuerat eandem veritatem Ambrosius, qui summam epistolae ad ephesios breviter complexus, viri perfecti characterem in eo positum tradit⁵⁵, „ut in unitate fidei et agnitionis occurrat, et quasi membrum non desit capiti suo, id est, Christo qui est caput omnium, ex quo totum corpus fidelium el

Lib. II. *de sacramentis fidei*. P. II. cap. IT.

”) Epistt. class. II. epist. LXXVI. ad Irenaeum nn. 12 — 13. His omnibus enucleatius intelligendis proderit ob oculos habere quae Thomas docet IU. p. q. VIII., ubi art. I. quaerit, *utram Christus sit caput ecclesiae*; art. III. *utrum Christus sit caput omnium hominum*: et art. VI. *utrum esse caput ecclesiae sit proprium Christo*, cui postremae interrogationi respondens ait: nDicendum quod caput in alia membra influit dupliciter, uno modo quodam intrinseco influxu, prout scilicet virtus motiva et sensitiva a capite derivatur ad cetera membra; alio modo secundum quamdam exteriorem gubernationem, prout scilicet secundum visum et alios sensus qui in capite radican- tur, dirigitur homo in exterioribus actibus. Interior autem influxus gratiae non est ab aliquo nisi a solo Christo, cuius humanitas ex hoc quod est divinitati coniuncta, habet virtutem iustificandi: sed influxus in membra ecclesiae quantum

ad exteriorem gubernationem potest aliis convenire: et secundum hoc aliqui alii possunt dici capita ecclesiae, secundum illud Amos VI. 11: *Optimates capita populorum*; differenter tamen a Christo. Primo quidem quantum ad hoc quod Christus est caput omnium eorum qui ad ecclesiam pertinent, secundum omnem locum, et tempus et statum: alii autem homines dicuntur capita secundam quaedam specialia loca, sicut episcopi suarum ecclesiarum; vel etiam secundum determinatum tempus, sicut Papa est caput totius ecclesiae, scilicet tempore sui pontificatus; et secundum determinatum statum, prout scilicet sunt in statu viatoris. Alio modo, quia Christus est caput ecclesiae propria virtute et auctoritate: alii vero dicuntur capita, in quantum vicem gerunt Christi, secundum illud II. Cor. II. 10: *Nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi*: et secundum illud II. Cor. V. 20: *Pro Christo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos.*^a

CAPUT XIA.

sapientium per harmoniam rationabilem Verbi, hoc est enim συναρμολογούσαν, αρμονία του λόγου δεϋεμένον, id est, harmonia Verbi compaginalum et compactum atque connexum, per omnem iuncturam ministrationis, in mensuram uniuscuiusque partis augmentum corporis facit in aedificationem sui, in caritate; ut adsurgat unum templum Dei in omnibus et unum domicilii caelestis habitaculum in spiritu universorum, In quo non solum sanctorum hominum, sed omnium credentium omnium etiam superiorum rationabilium Virtutum ac Potestatum connexionem fidei spiritusque accipiendam arbitror; ul per harmoniam quamdam virtutum ac ministeriorum corpus unum ex omnibus rationabilis naturae spiritibus adhaereat capiti suo Christo, ita aedificationis compage connexa, ut ne tactu quidem iunctura singulorum adhaerentium discrepare videatur. Hoc est enim quod ἀγην dixit graecus, τη χορηγία χατ ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ: quod non difficile erit tanto architecto secundum mensuram uniuscuiusque meritorum ac fidei convenientem sibi connectere; cum aedificatio caritatis rimam offensionis excludat atque obstruat.“

“50. Splendidissima vero est Origenis doctrina, qui postquam ex dirino sermone tradidit, virum perfectum agglutinari virtute et uniri Verbo ipsi58, mox ad universam progressus ecclesiam pergit57: „Dicimus ex dirais Scripturis totam Dei ecclesiam esse Christi corpus a Dei filio animatum, membra autem illius corporis, ut totius, eos esse omnes qui credunt: quoniam sicut anima vitam et motum impertii corpori, quod a seipso natura sua moveri vitaliter non polesl; ita Verbum corpus totum seu ecclesiam ad ea quae opus sunt movens et agens, etiam singula membra eorum qui ad ecclesiam pertinent, movet, ila ut nihil sine Verbo faciant.44

Prae quibus minori sane luce non fulgent, quae auctor epistolae ad Diognetum 58 de Verbo, Deique filio his verbis complectitur 59: „Hic ab

H) Con. Celsum, lib. VI. η. 48: Ἐάντε ὁ θεῖο λόγο φαΟκη κολλάσθαι υπό τῇ ἀρετῇ , καί ἐνούσθαι τῷ αὐτολόγῳ ἰον τέλειον, κ. λ.

5:) Ibidem: Λεγομεν, ὅτι σῶμα Αριιροῦ φασιν εἶναι οἱ θεῖοι λόγοι, υπό τοῦ ἁδον τοῦ θεοῦ ψυχούμενον, τήν πᾶσαν του θεοῦ εκκλησίαν' μέλ.η δε τούτου τοῦ ὥματο εἶναι ὡ ὅλον τοῦ δε τινά τοῦ κιοτεύοντα ' ἐπείπερ ὡ περ ψυχή ζωοποιεῖ καί κινεῖ το σῶμα, οὐ πεφυκό αφίαντου κινεῖσθαι ζωτικῶ ' οὕτω ο λόγο-, κινών ἐπὶ τα δέοντα, καί ενεργών το ὅλον σῶμα τήν εκκλησίαν, κινεῖ καί

εχαΟρον μέλο τών α.ρο τῇ εχχληῦια , οὐδεν χωρί λόγον πράττοντα.

58) Hic de semetipso scribit, αποστόλων γενόμενο μαθητῇ , γίνομαι διδάσκαλο εθνών, apostolorum factus discipulus, fio gentium doctor.

59) Epist. ad Diognet. XI: Ουτο ὁ απ' αρχή , ὁ καινὸ φανεί , καί παλαιὸ εὔρεθει , καί πάντοτε νεὸ εν ἁγιων καρδίαι γεννώμενο . ουτο ὁ αεί, σήμερον υιὸ λ.ογισθεί * δι οὐ πλουτίζεται ἡ εκκλησία, καί χάρι ἀπλουμένη εν ἁγίοι πληθύνεται, παρέχουΟα νουν, φανερούσα μυστήρια, διαγγέλλουσα καιροῦ , χαίρουσα

initio fuit 6°, novus apparuit, et vetus inventus est01, el semper recens in sanctorum cordibus gignitur. Ilie semper fuit, hodie filius habitus est81; per quem ditatur ecclesia, et gratia expansa in sanctis amplificatur, praebens mentem, manifestans mysteria, adnuntians tempora, gaudens super fidelibus, quaerentibus donans, quibus fidei limites non perfringuntur, neque limites patrum transiliuntur. Deinde metus legis decantatur, et prophetarum gratia cognoscitur, et evangeliorum fides stabilitur, et apostolorum traditio custoditur, et ecclesiae gratia exsultat. Quam gratiam non contristans, ea cognosces quae Verbum loquitur 83 per quos vult, quando ei lubel. Quaecumque enim voluntate iubentis Verbi excitati sumus ad eloquendum cum studio64 ex dilectione eorum quae revelata nobis sunt, vobiscum communicamus."

751. Cum schemate capitis quod hucusque expolivimus, alterum iungitur quo prae ecclesia Christus exhibetur *ceu sponsus prae sponsa*, qua cum unam efficit carnem, unumque constituit caelestis originis vivens et supernaturale principium. Enimvero non semel Christus *sponsi* imagine adumbratur 85, sed ea adumbratur ab Iohanne qui ait86: *Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum, Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi*. Eademque evidentius adumbratur a Paulo 67 qui scribit68: „Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim umquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius et de ossibus eius 69. Propter hoc relin-

πιβεοί , επιζητούβι δωρουμενη, οἷ ὀρια πιάτεω ου θραύεται οὐδ'ε ὀρια πατέρων παροριζεται. εἴτα φόβο νόμου ἄδεται, κα'ι προφητῶν χάρι γινώθκεται, καί ευαγγελίων πίστι; ἰδρνται^ καί ἀπο-Οτόλων παράδοϋν φυλάγεται, καί εκκλησία χάρι σκιρτά. ην χάριν μη λυπῶν επιγνωΟη ἂ λόγο ὀμιλεῖ δι ὦν βοϋλ.εται^ οτε θελει. οῦα γάρ Οελήματι τοϋ κελεύοντο λόγου εκινη9ημεν εξειπεῖν μετὰ πονου, εξ αγάπη τῶν ἀποκαλυφ9εντων ημῖν γνιome9a ὑμῖν κοινῶνοί.

60) I. Ioh. I. 1. et II. 13 — 14.

61) Stephanos ex conjectura, καί αρχαλο εὔρε9ει , Maranus, καί εν χρόνω ενρε9ει , Boeblius et Hefele, καί εν σαρκι εὔρε9ει .

6a) Ps. II. 7. coll. Luc. III. 3. Videsis Iustinuin in dialog, cum Tryph.

6J) In ecclesia ergo, perque gratiam ecclesiae propriam cognoscimus verita-

tem, cuius ecclesia est sedes, columna et firmamentum.

64) Hesychius, πόνο ' ἔπονδῇ, επίταοι . β5) Videsis Ps. XLV. et totum Salomonis canticum.

86) Ioh. III. 28 — 29. Confert se Iohannes cum paranympo, Christum cum sponso, quo cum ipsemet Christus se comparavit Matth. IX. 15, XXV. 1.

67) Huc referri quoque possunt verba Ephes. V. 22: *Mulieres viris suis subditae sint, sicut Domino, ὃ τῷ κυρίῳ*, non ὃ τοῖ κυριοί , *sicut dominis*, ut Christus Dominus, cuius mariti typum exhibent, innueretur. Quare syrus vertit: *Sicut Domino nostro*.

es) Ephes. V. 28 — 33.

·') Si pronomem αὐτόν referatur ad ecclesiam, sensus erit: membra sumus corporis ecclesiae, et de carne et ossibus eiusdem ecclesiae: sin autem refe-

CAPUT XLL

quel homo patrem el matrem suam70, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Sacramentum73 hoc magnum est, ego autem dico in Christo ct in ecclesia 7t.“

752. Ab hoc autem proprio Christi schemate, ex ea lege quam *relatorum* dicimus, dividi alterum nequit ecclesiae proprium, quo ipsa *veluti Christi sponsa* repraesentatur. Sane ad eiusmodi schema respiciebat Paulus inquiens: *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia*. Eiusmodi schema menti Pauli obversabatur, quum'scriberet73: „Aemulor enim vos Dei aemulatione, despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo 74.“ El menti pariter obversabatur Iohannis, in cuius revelatione non infrequens occurrit mentio nuptiarum agni. De his namque sermo est ubi dicitur75: „Gaudeamus et exultemus, et demus gloriam ei, *gratiasque Deo pro acceptis beneficiis referamus* 7e, quia venerunt nuptiae agni, et uxor eius praeparavit se 77." Ac sermo rursum est ubi subditur 78: „Et *angelus* dixit mihi, scribe, *res enim magna est ac poderorum memoriae mandanda* 79: beati qui ad coenam nuptiarum agni vocati sunt."

rafur ad Christum, hic sensus existet: membra sumus corporis eius, et caro de carne eius, et ossa de ossibus eius, hoc est, ad eius carnem et ossa specialis: sicut enim omnes fideles membra sunt mystici corporis, ita etiam mystice carnibus et ossibus constant, quibus mysticum corpus compactum est.

·*) Gen. II. 23 — 24. Etsi vero in vulgatis hebraicis editionibus desit illud *luo*, eidem tamen suffragantur interpretes aleiandrini, citationes novi testamenti, Targum Ionathanis Ben Uziel, metaphrasis syriaca apud Morinuin, et pentateutbns samaritanus.

:l) *Sacramentum, μυστήριον*, res abditā, occulta, cuiusmodi illa fuit quam Adamus expressit.

;') *Εἰ Χριστόν καί εἰ τήν εκκλησίαν, ia Christum et in ecclesiam*, quibus inanitor, mysticam Christi ecclesiaeqne ■nitionem esse veluti terminum et antitpum ab Adamo praemonstratum.

:i) II. Cor. XI. 2- Ubi quod Vulgatus habet *despondi*, et graece est ἡρμοῦάμην, Ambrosiaster reddit *paravi*, Hieronymus

statui, et Augustinus *aptavi*. Certe *απόζω* proprie significat apte et concinne applico, ut ea quae glutino aliave re persimili iunguntur. Significat ergo Paulus fidei conceptae beneficio fuisse Corinthios Christo quasi sponso sociatos.

7 Eleganter Theodorus: „Προμνή- ἔτωρ νμῶν ἐγενόμην, καὶ τοὺ γάμον μεῦτίτη ' δῖ' εμοῦ ἐδέξαῦΟε τοῦ νυμφίου τὰ δῶρα. Pronubus vester fui et nuptiarum conciliator; per me sponsi dona accepistis.“

75) Apoc. XIX. 7.

76) *Dare gloriam Deo*, est Deo gratias agere pro beneficiis, Luc. XVII. 18.

77) Rite Grotius: „Omnis ecclesia Christi sponsa, Matth. XXII. 2. et sequentibus, II. Cor. XI. 2, Ephes. V. 32, quae loca manant ex vetere prophetia Oseae II, 19, Es. L1V. 5 — 6 — 7 — 8.**

78) Apoc. XIX. 9.

79) Ibid. I. 11 — 19, XIV. 13. In commentario, cui titulus est, *coniunctio Christi et ecclesiae in typo*, Radulphus Cudworthus XII. scribit: „Nec alia de caussa inanum deorum cultus et falsae religionis in ecclesia Dei propagatio

753. Praeclara est igitur similitudo, qua hinc Adam et Eva, inde autem Christus et ecclesia sibi mutuo respondent.

Quemadmodum enim I. Eva ex Adami dormientis latere sumpta fuit, atque eiusdem idcirco filia censeretur laxius potuit- ita ex latere Christi dormientis ecclesia prodiit § °, cuius idcirco filia nuncupatur.

Quemadmodum II. de Adamo et Eva scriptum legimus: *Et erunt duo in carne una*: ita Paulo interprete, *sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in ecclesia* 81.

Quemadmodum III. ex Adami Evaeque consortio omnes propagantur filii hominis; ita ex Christi ecclesiaeque connubio omnes nascuntur filii Dei⁸¹, qui propterea non minus germen sunt secundae Evae⁸³, quae est ecclesia, mater omnium vitam spiritus viventium⁸⁴, quam sint caro de carne Christi, et os de ossibus eius.

Quemadmodum IV. adhaerebat Adam uxori suae, illamque fovens ac regens praesidio suo tuebatur; ita Christus ecclesiam diligit, illamque veluti propriam carnem pascit ac nutrit.

Quemadmodum postremo V. Adami et Evae copulatio fuit inseparabilis⁸⁵; ita individuum est Christi cum ecclesia coniugium, neque ab ecclesia

spiritualis scortationis nomine in sacris libris designatur, vixque ullam putem figuram, translationem ac dicendi formam saepius et constantius per universum codicem sacrum usurpari, quam hanc ipsam."

§ °) Quod accurate exponunt Hieronymus epist. LXI. ad Pammachium et lib. III. comm. in Amos cap. IX., Augustinus serm. CCCXXXV. cap. V. et enarrat, in Ps. XL. n. 10, vulgatus Augustinus serm. II. de symbolo ad catechumenos cap. VI. et II. defonsus toletanus de cognitione baptismi. Cf. Petavium de incarnat, lib. XII. cap. XVII. §. VII.

s1) Egregie Ambrosius epistt. class. II. epist. LXXVI. ad Irenaeum n. 4: «Non ergo desperandum quod capiti suo membra adhaereant, praesertim cum in adoptionem filiorum Dei ab initio simus praedestinati per Iesum Christum in ipso: quam praedestinationem probavit, adserens illud quod ab initio praenuntiatum est. quia *relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt*

ambo in carne una, sacramentum esse Christi et ecclesiae. Si ergo Adam et Evae copula sacramentum magnum est in Christo et in ecclesia, certum est quod sicut Eva os de ossibus viri fuit, et caro de carne eius, et nos membra simus corporis Christi, os de ossibus, et caro de carne eius.**

Hieronymus ad Ephes. V. 31: «Quomodo de Adam et uxore eius omne hominum nascitur genus, sic de Christo et ecclesia omnis credentium multitudo generata est, quae unum ecclesiae corpus effecta, rursum in latere Christi ponitur et costae locum replet, et unum viri corpus efficitur, ipso Domino id in evangelio postulante: Pater da, ut quomodo ego et tu unum sumus, sic et ipsi in nobis unum sint.*

83) II. Cor. XI. 3.

84) Gal. IV. 26. Non est autem cur consona laudetur maiorum doctrina, quippe notissima.

85) Matth. XIX. 3. seqq. Adde Tertullianum de exhortât, castitatis, cap. V.,

magis dividi Christus potest 80, quam possit a semelipso suaque carne separari87.

754. Quam unitatem *ex habitu sponsi ac sponsae, individuoque conubio* profectam obsignavit Christus, mirumque in modum provexit, ecclesiam sponsam sua carne alens, corpusque suum suo sanguine potans. Profecto huc spectant eiusdem verba 88 : „Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vilam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vilam aeternam, et ego resuscitabo cum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est polus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de caelo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.“

Huc spectant verba Pauli89 : „Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus nulli sumus, omnes qui de uno pane parlicipamus.“

Atque huc spectant insignia maiorum testimonia, quae si commemorare omnia vellem, nullum esset oratio exitum habitura90.

755. Unus ergo audiat pictaviensis Hilarius inquiring 91 : „Si enim vere Verbum caro factum est, et nos vere Verbum carnem cibo dominico sumimus; quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est92, qui

et Augustinum multo disserentem accuratius, *de bono coniugali*, cap. XVIII. n. 21. et *de nuptiis et concupiscent*, lib. I. tap. X.

*) Sibi ergo illudunt qui Christum extra ecclesiam et ab ecclesia divisum quaerunt.

*) Nescio an non haec ob oculos habuerint gnostici apud Irenaeum lib. I. cap. I. n. i. docentes, *εχ τοῦ λόγου καὶ ζωῇ προβεβλήθη* *Οαι κατὰ Ουζυρίαν* *ἰ>90ωχον καὶ ἐχχληοϊαν*, *de logo et zoe emissum secundum coniuyationem hominem el ecclesiam*.

**) Ioh. VI. 54 — 60.

**) I. Cor. X. 16 — 17. Ad quem Iocum Theodoritus sic habet: »*Των ἱέρων ἀπολαύοντε μυστηρίων οὐχ αὐτῷ χοινωτονμεν τῷ θεῷ. Ιοττ]* *ον καὶ τὸ ὄμμα εἶναι*

καὶ τὸ αἷμα φαμεν; ἐπειδὴ πάντε ἐχ τοῦ ἐνὸ ἄρτου μεταλαγχάνομεν. Qui sacra mysteria participamus, nonne ipsi Domino communicamus, cuius et corpus et sanguinem esse dicimus? Quandoquidem omnes unius panis sumus participes."

9°) Suppetunt hac de re innumera maiorum testimonia, quorum praegustatio habebitur aliqua si considerentur quae tradunt Irenaeus con. haereses lib. V. cap. II., et uterque Cyrillus, hierosolymitanus quidem integris duabus catechesibus XXII. et XXIII., alexandrinus vero dialogo I. pag. 407.

9I) *De Trinitate*, lib. VIII. n. 13.

**) Iure ergo Petavius *de incarnat.* lib. XII. cap. XVII. §. III. de Christo ecclesiae capite scripsit: „Quod equidem spiritalis corporis caput, non tantum

et naturam carnis nostrae iam inseparabilem sibi homo natus assumsit, et naturam carnis suae ad naturam aeternitatis⁹ sub sacramento communicandae carnis admiscuit?⁴ Et mox⁹⁴: „Haec ergo vitae nostrae causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per Patrem.“ Relatis vero Domini verbis ⁹⁵: *Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo per Patrem, et qui manducaverit carnem meam, et ipse vivet me, illico colligit, e*: „Vivil ergo per Patrem, et quo modo per Patrem vivit, eodem modo nos per carnem eius vivimus.“ Tandem causam exponens instituti sermonis, ait⁹⁷: „Haec autem idcirco a nobis commemorata sunt, quia voluntatis tantum inter Patrem et Filium unitatem (ariani) mentientes, unitatis nostrae ad Deum utebantur exemplo, tamquam nobis ad Filium, et per Filium ad Patrem, obsequio tantum ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis et sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur; cum et per honorem nobis datum Filii⁹⁸, et per manentem in nobis carnaliter Filium, et in eo nobis corporaliter et inseparabiliter unitis, mysterium verae ac naturalis unitatis sit praedicandum/⁴

Quidquid igitur a *formali causa* expectari potest, et quidquid ab ea ornamentorum in subiectam materiam dimanat, id totum et longe sublimius uberiusque in ecclesiam ex Christo refluit, perque Christum ecclesiae communicatur. Si enim *forma* est quae unit, perficit, animat, regit alque con-

morale, ut vocant, cuiusmodi a plerisque constituitur, sed eatenus etiam *physicum* appellari putem posse, quod *physica* efficientia gratiam producat, ut in eucharistiae sacramento, in quo Christi caro in Verbo subsistens sanctitatem et «gratiam in iis qui rite digneque participant, efficit.»*

Ceterum ad Hieronimi mentem rite assequendam, haec reoli debent ex lib. VIII. *de Trinit.* n. 9: «Qui per rem eamdem unum sunt, *natura* unum sunt, non tantum voluntate.»* Qua imbutus notione scripserat n. 7: »Si ergo per fidem, id est, per fidei unius naturam unum omnes erant, quomodo non naturalem in his intelligis unitatem, qui per naturam unius fidei unum sunt?*** Gemina habet nn. 8 — 9.

”) *Aeternitatis* nomine naturam divinam significat. Cf. cap. XXIII. *in Math.* n. 5, cap. XXXI. n. 2, et *de Trinit.* lib. IX.

n. 4. Hinc verba auctoris de fide orthodoxa apud Ambrosium cap. VIII: „Cum hominem induere dignatus est, non labem *aeternitati* intulit, ut spiritum in carnem mutaret etc.***

94) L. c.

95) Ioh. VI. 58.

96) L. c. n. 16.

97) Ibidem.

98) Naturalis enim nostra cum Christo unitas tribus prope gradibus absolvitur, quorum prior individua carnis nostrae assumptione, alter suae carnis in sacramento communicatione, et postremus eiusdem gloriae participatione continetur. Sicut enim nobiscum est unitus Christus, quum Verbum caro factum est, et nobiscum unitur quum suam nobis ad manducandum carnem praebet: ita cumulatissime unietur, quum sua nos gloria coronabit.

suniniil; ecquidnam horum est, quod sua cum Christo copulatione ecclesia
wn nanciscatur? Nanciscitur interiorem unitatem, motum, vitam: nanciscitur
supernam tutelam, praesidiumque caeleste: et omnino nanciscitur, ul ex ae-
quo dici credique debeat tum humana, propter homines quibus componitur,
[uni divina, propter caput quo cum cohaeret, propter sponsum cuius est caro,
el propter cibum quo nutrita redditur christifera09, et concorporea et con-
tiguus Christi 10 ° evadit.

756. Hactenus de Trinitate universim, deque Filio nomination disse-
ruimus; iam de Spiritu-sancto agi debet, cuius multiplex in ecclesiam ha-
bitus comparatus sic est, ut proprius formalis caussae character obscurus esse
non possit.

Est enim Spiritus-sanctus, in quo fideles baptizantur 101, et cuius re-
generati numine alque consortio efficiuntur spiritus, et carnales quum essent,
spiritalis existunt. Est Spiritus-sanctus, qui datur credentibus in Chri-
stum102, eisque datur uti pignus et arrhabo103, quo ditati clamant Abba,
Pater104. Est Spiritus-sanctus, cuius verissima communicatione105 in con-
sortium divinae naturae 106 fideles provehuntur, et glutino caritatis 107 in
ipsorum cordibus diffusae penitissime sociantur. Est Spiritus-sanctus, qui in
fidelibus inhabitat 108, et cuius fideles, ipsaque ecclesia sunt templum. Est
Spiritus-sanctus, quo fideles serviunt in novitate mentis 109, secundum quem
ambulant110, cuius praesentiam virlutemque 111 lotius Christianae vitae

”) Cf. Cyrilli hierosolymit. catech. XXII. §. III.

I,e) Hac loquendi ratione forte ducta ex Ephes. III. 6, praeter alios utuntur Cyrillus l. c. §. I., Chrysostomus in epist. ad Hebr. horn. VI., Isidorus pelusiota epistt. lib. III. epist. CXCV., et Cyrillus alexandrinus de adorat, lib. I. pag. 12. inIobannem lib. X. pag. 802, et de Trinit. dialog. I. pag. 407.

’.«) Matth.IH.il, Marc. 1.8, loh. III. 5, Actt. I. 5, Ephes. IV. 30, Tit. III. 15.

’’) loh. VII. 39, Actt. XIX. 2, II. Cor. VI. 6, Gal. III. 14, Ephes. I. 13, I. Thess. IV. 8, I. loh. III. 24, IV. 13.

’.’) II. Cor. I. 22, V. 5, Ephes. I. 14. Quid porro sit ἀρόαβών, arrhabo, expli-
cat Theodoritus inquiring: Ο γάρ αόρα-
•ίαν μικρόν τι μέρος εστί τον παντός : ar-
rhabo enim est parva quaedam pars
lotius.

·«<) Rom. VIII. 15, Gal. IV. G. Ubi πνεύμα vlo&εοia noil est affectus filiis adoptivis conveniens, sed est Spiritus-sanctus, qui communionem sui efficit filios adoptivos. Quare genitivus vlo9εϑla est genitivus effectus.

•e») Rom.V.5, XV.30, II.Cor. XIII. 13 *06) II. Petr. I. 4.

’’) Rom.V.5, Philipp. II. 1. Cf. Cliry-
sostomum in epist. ad Rom. horn. IX.; et
verbum ἐκχέειν, effundere, iis explana
quae leguntur loh. VII. 38, Actt. II. 33.

’«») I. Cor. III. 16, VI. 19, II. Tim.I. 14. Hanc vero Spiritus-sancti ένοικηοιν, in-
habitationem, pluribus confirmat Thoin-
niasinus de incarnat, lib. VI. capp. X. seqq.
,09) Rom. VII. (J, Philipp. III. 3.

”) Rom. VIII. 4, XII. 11, II. Cor. XII. 18, Gal. V. 6.

l ‘‘) Rom. VIII. 9. seqq. Gal. V. 22. seqq.

explicatione manifestant, per quem Christi sunt et dicuntur 11 *, quo facta carnis mortificant 11s, cuius instinctu acti semel ostendunt filios Dei 114, quo roborati viam divinorum mandatorum decurrunt “5, quo in ipsis orante orant 11 *, quo fidem impertiente credunt 117, quo confirmante stant *18, quo vinciente in unum corpus cohaerent 11 ’, quo salutare effundente aquas potantur 120, et quo pro voluntate sua dona erogante 121, neque membra ecclesiastici corporis sunt eadem, neque eundem obtinent gradum, neque iisdem funguntur ministeriis, sed quum alia aliis donorum copia, munerumque nobilitate praecellant, omnia tamen in unum confluunt organicum corpus tum varietate distinctum, tum unitate compactum. Denique is est Spiritus - sanctus, quo vivificante 122, ecclesia vivit, quique non aliter ceu Spiritus veritatis in aeternum mansurus nobiscum perhibetur 123, ac de semetipso Christus sponderit 121 : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

757. Quum igitur in ecclesia spectari possint et debeant, tum multiplex vitae explicatio, qua fides, spes, caritas, ceteraque Dei dona innotescunt, tum arctissima eiusdem unitas, qua membrorum, graduum, operationumque discrimen ad quemdam veluti harmonicum concentum redigitur; horum omnium neque alia est origo, neque aliud intimum supremumque principium quam Spiritus-sanctus, qui ecclesiam pervadens ac prope informans, motum illi vitamque indit, et unitatem decusque conciliat.

Merito namque de Spiritu-sancto usurpatur Augustini effatum 123: *Non enim fecit atque abiit, sed ex illo in illo sunt* fideles; et merito Spiritus-sanctus prae ecclesia cum Verbo prae assumpta humanitate, ea qua decet ratione 120, contenditur. Est enim ecclesia Spiritus, sicut assumpta humanitas esi Verbi: inhabitat in ecclesia Spiritus, illamque sua inhabitatione locupletat, sicut in assumpta humanitate inhabitat Verbum, illamque gratia replet

11 ’) Rom. VIII. 9. Ubi Thomas : «Sicut non est membrum corporis quod per spiritum corporis non vivificatur, ita non est membrum Christi, qui spiritum Christi non habet.»

11J) Rom. XIII. 13. seqq.

««) Rom. VIII. 14, Philipp. II. 12—13. Videsis Chrysost. hom. XIV. et Theophylact. ad Rom. VIII. 14.

115) Ephes. III. 16.

11°) Rom. VIII. 26, Gal. IV. 6, Ephes. VI. 18, Iudae v. 20.

11T) I. Cor. XII. 9.

11,e) Philipp. I. 19—27.

11 ’) I. Cor. VI. 17—19, Ephes. II. 18—22, IV. 4.

11°) I. Cor. X. 3. seqq.

14’) Ibid. XII. 4. seqq.

14a) Gal. V. 18—22—25, I. Petr. IV. 6. Ioh. XV. 16—17.

14«) Matth. XXVIII. 19.

*24) Confess. lib. IV. cap. XII. ubi Augustinus de Deo creatore prae conditis a se naturis loquitur.

12°) Videsis Petavium *de Trinitate*, lib. VIII. cap. VII: et Adamum Moebler. *de unit, ecclesiae*, cap. 1. §§. I—II. et addit. I.

et veritate : regit ecclesiam Spiritus, sicut assumptam humanitatem regit Verbum: et cum ecclesia inseparabiliter cohaeret Spiritus, sicut Verbum humanitatem quam assumpsit, numquam dimisit, neque porro dimittet.

Ecquid igitur de ecclesia non modo cogitari, sed omnino statui credi-
que debet? Credendum est, in ecclesia cum externo humano corpore inter-
nam divinamque prope formam cohaerere: credendum est, neminem de ec-
clesia uti par est arbitrari, qui illam humanam divinamque non ex aequo
fateatur: credendum est, non aliter ecclesiae duplex stadium, militiae alterum
et alterum triumphi convenire, ac duplex celebretur Christi &εαν&ρὶπον
oeconomia, passionis et exinanitionis altera, et altera gaudii ac gloriae: cre-
dendum est, non minus citra dispendium humanas labes pro stadio militiae
in ecclesia apparere, ac in Christo O'εανθ'ρὶπω pro oeconomia passionis
el exinanitionis humanae infirmitates apparuerint: et credendum est, eccle-
siam futuram tandem gloriosam, omnisque expertem labis, nullaue ruga
contractam, quemadmodum Christum &εάν&ρωποῖ', exhausto passionis calice,
in throno maiestatis ad dexteram Patris sedentem veneramur.

"58. Quibus omnibus ea verborum perspicuitate, eoque sententiarum
pondere maiores nostri suffragantur, ut neque lux esse possit splendidior,
neque consensus testatior.

Sane Gregorius nazianzenus hoc praestructo doctrinae capite, alios
haberi in ecclesia qui praesunt, el alios qui reguntur ac parent, e vestigio
additl*7: „Fiunt tamen utrique unum in unum Christum ab eodem Spiritu
constricti et compacti.“ Quo spectans Augustinus, populi concionem sic allo-
quiturl*8 : „Nemo ergo dicat, accepi Spiritum-sanctum, quare non loquor

IJ') Orat. XXVI. n. 17: *Λμφόξερα εν*
ἡς ἡνα Χριῦτόν υπο τοῦ αὐτοῦ Γνναρ-
μώογοῦμενα χαί ΟυντιΟεμενα πνεύματο .
„s) Semi. CCLXVII. al. de Tempore
CLXXXVI, η. 4. Adde quae subdit serm.
CCLXVIII. al. XX. ex Sirmondianis, n. 2:
.Qui ergo habet Spiritum-sanctum, in
ecclesia est quae loquitur omnium linguis.
Quicumque praeter hanc ecclesiam est,
oon habet Spirituni - sanctum. Ideo enim
Spiritus-sanctus in omnium linguis gen-
liam se demonstrare dignatus est. ut ille
se intelligat habere Spiritum-sanctum,
qoi in unitate ecclesiae continetur, quae
linguis omnibus loquitur. *I num corpus,*
Paulus dicit (Ephes. IV. 4.) apostolus,
wum corpus, ct unus spiritus. Membra
nostra adtendite. Multis membris con-

stitutum est corpus, et vegetat membra
omnia unus spiritus. Ecce humano spi-
ritu, quo sum ego ipse homo, membra
omnia colligo: impero membris ut mo-
veantur, intendo oculos ad videndum,
aures ad audiendum, linguam ad loquen*
dum, manus ad operandum, pedes ad
ambulandum. Officia membrorum dispar-
tita sunt, sed unus spiritus continet omnia.
Multa iubentur, multa fiunt: unus iubet,
uni servitur. Quod est spiritus noster,
id est anima nostra, ad membra nostra,
hoc est Spiritus-sanctus ad membra
Christi, ad corpus Christi, quod est ec-
clesia. Ideo apostolus cum corpus unum
noininasset, ne intelligeremus mortuum
corpus; *unum,* inquit, *corpus.* Sed rogo
te, vivit hoc corpus? Vivit. Unde? De

linguis omnium gentium ? Si vultis habere Spiritum - sanctum, intendite fratres mei: spiritus noster quo vivit omnis homo, anima vocatur; spiritus noster quo vivit singulus quisque homo, anima vocatur: et videtis quid faciat anima in corpore. Omnia membra vegetat, per oculos videt, per aures audit, per nares olfacit, per linguam loquitur, per manus operatur, per pedes ambulat: omnibus simul adest membris ut vivant: vitam dat omnibus, officia singulis, Non audit oculus, non videt auris, non videt lingua, nec loquitur auris et oculus, sed tamen vivit: vivit auris, vivit lingua: officia diversa sunt, vita communis. Sic est ecclesia Dei: in aliis sanctis facit miracula, in aliis sanctis loquitur veritatem, in aliis sanctis custodit virginitatem, in aliis sanctis custodit pudicitiam coniugalem, in aliis hoc, in aliis illud: singuli propria operantur, sed pariter vivunt. Quod autem est anima corpori hominis, hoc est Spiritus-sanctus corpori Christi, quod est ecclesia: hoc agit Spiritus-sanctus in tota ecclesia, quod agit anima in omnibus membris unius corporis. Sed videte quid caveatis, videte quid observetis, videte quid timeatis. Contingit ut in corpore humano, immo de corpore aliquod praecidatur membrum, manus, digitus, pes; numquid praecisum sequitur anima? Cum in corpore esset, vivebat; praecisum amittit vitam. Sic et homo Christianus catholicus est, dum in corpore vivit; praecisus haereticus factus est, membrum amputatum non sequitur Spiritus, Si ergo vultis vivere de Spiritu-sancto, tenete caritatem, amate veritatem, desiderate unitatem, ut perveniatis ad aeternitatem.“

759. Splendent igitur in ecclesia unitas, vita, distinctio; sed unitatis, vitae, distinctionis interior origo est Spiritus, qui dispersa copulat, vitam impertit, atque officia diribens efficit, ut quum vita membris omnibus sit communis, communes tamen non sint eorumdem gradus, neque communes sint operationes, neque ministeria communia. Qua de re uno ore, concordique suffragio simillima tradunt Gregorius129, Fulgen-

uno Spiritu. *Et unus Spiritus.* Adtendite ergo, fratres, in nostro corpore, et dolete eos qui de ecclesia praeciduntur. In membris nostris, quamdiu vivimus, cum sani sumus, implent omnia membra officia sua. Si unum membrum dolet alicunde, compatiuntur omnia membra. Tamen quia in corpore est, dolere potest, exspirare non potest. Quid est enim exspirare, nisi spiritum amittere? Iamvero si membrum praecidatur de corpore, numquid sequitur spiritus? Et tamen membrum agnoscitur quid est, digitus

est, manus est, brachium est: praeter corpus habet formam, sed non habet vitam. Sic et homo ab ecclesia separatus. Quaeris ab illo sacramentum, invenis: quaeris baptismum, invenis: quaeris symbolum, invenis. Forma est: nisi intus Spiritu vegeteris, frustra foris de forma gloriaris."

Ije) In *Ps. F. poenitent.* n. 1: «Christus itaque cum tota sua ecclesia, sive quae adhuc versatur in terris, sive quae cum *eo iam regnat* in caelis, una persona est. Et sicut est una anima, quae

tius110, Cyrillus alexandrinus11, Basilii 132, Athanasius188, immo et Origenes184, Tatianus188 atque Justinus 18°, quorum testimonia idcirco non referimus, neque descripta explanamus, quod comperta satis sint, luculenta, oequae admodum necessaria. Quapropter iis nos continebimus, quae Irenaeus uberrime docet, quaeque Christianam de Spiritu-sancio prae ecclesia eiusque membris professionem oculis fere spectandam obiiciunt.

760. Principio namque de Spiritu, in quo baptizamur, Irenaeus ait137: Hunc enim promisit per prophetas138 effundere in novissimis temporibus super servos et ancillas, ul prophetent; unde et in filium Dei filium hominis facium descendit139, cum ipso assuescens habitare in genere humano el requiescere in hominibus et habitare in plasmate Dei, voluntatem Patris operans in ipsis, el renovans eos a vetustate in novitatem Christi.“ Tum addit 110: „Hunc Spiritum petiit David humano generi dicens141: *El Spiritu principali confirma me.* Quem et descendisse Lucas ait 142 post ascensum Domini super discipulos in pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum vitae el ad adapertionem novi testamenti; unde et omnibus linguis conspirantes hymnum dicebant Deo, Spiritu ad unitatem redigente distantes tribus, et primitias omnium gentium offerente Patri. Unde el Dominus pollicitus est mittere se Paracletum 143, qui nos aptaret Deo.“

Quam ex communicatione Spiritus profectam distantium unitatem, concordiam et cum Deo societatem insigni comparatione continuo expoliens pergit: „Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis; ita nec nos nulli unum fieri in Christo Iesu

diversa corporis membra vivificat, ita totam simul ecclesiam unus Spiritus-sanctos vegetat et illustrat. Sicut namque Christos qui est caput ecclesiae, de Spiritu-sancto conceptus est; sic sancta ecclesia, quae corpus eius est, eodem Spiritu - sancto repletur ut vivat, eius virtute firmatur, ut in unius fidei et caritatis compage subsistat.*

I3°) Con. Fabianum fragment. XI. *ni*) In loh. lib. IX. pag. 810. *,n*) De Spiritu-sancto, cap. XXVI. et con. Eunomium lib. V. pag. 116. ,33) Ad Serapionem epist. I. n. 24, adde Chrysost. in I. ad Cor. hom. XXX. n. 2. >*<) In epist. ad Rom. lib. IV. cap. IX. et de principiis^ lib. II. cap. VII nn. 2—3. ubi inter cetera de Spiritu-sancto

scribit: »Evangelium vero tantae eum potentiae ac maiestatis ostendit, ut dicat apostolos non posse capere adhuc ea quae volebat docere eos Salvator nisi cum advenerit Spiritus-sanctus qui se eorum animabns infundens illuminare eos posset de ratione ac fide Tinitatis."

Orat, ad graecos, n. 13.

In fragmentis de resurrectione,

n. 10.

Con. haeres, lib. III. cap. XVII.

n. I.

13 S} loel. II. 28 — 29.

Is. XI. 2. coll. LXI. 1.

L. c. n. 2.

'<') Ps. L. 14.

'<') Actt. II.

H») loh. XVI. 7.

poteramus sine aqua, quae de caelo est. Et sicut arida terra si non percipiat humorem, non fructificat; sic et nos lignum aridum existentes primum 14 5, numquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia. Corpora enim nostra per lavacrum illam, quae est ad incorruptionem, unitatem acceperunt; animae autem per Spiritum.“

761. Celebrato autem rore super omnem terram effuso¹⁴⁰, *quod est Spiritus Dei qui descendit in Dominum* 14 7, continenti oratione scribit¹⁴⁸: „Quem ipsum (Spiritum) iterum dedit ecclesiae, in omnem terram mittens de caelis Paracletum, ubi et diabolus tamquam fulgur proiectum ait Dominus¹⁴⁹. Quapropter necessarius est nobis ros Dei, ut non comburamur, neque infructuosi efficiamur, et ubi accusatorem habemus, illic habeamus el paracletum; commendante Domino Spiritui-sancto suum hominem qui inciderat in latrones, cui ipse miserius est et ligavit vulnera eius, dans duo denaria regalia, ut per Spiritum imaginem et inscriptionem Patris et Filii accipientes, fructificemus creditum nobis denarium, multiplicatum Domino annuerantes/⁴ Ubi vero Salvatoris oeconomiam contemplatur, haec habet sane praestantissima 150: „Suo igitur sanguine redimente nos Domino, et dante animam suam pro nostra anima et carnem suam pro carnibus nostris, et effundente Spiritum Patris in adunionem et communionem Dei et hominis, ad homines quidem deponente Deum per Spiritum, ad Deum autem rursus imponente hominem per suam incarnationem, et firme et vere in adventu

,45) Cui comparationi altera respondet qua utitur lib. V. cap. X. nn. 1 — 2, ubi recitatis verbis ex Rom. XI. 17: *Tu autem oleaster quum esses, insertus es in bonam olivam, et socius pinguedinis olivae factus es*, subdit: „Quemadmodum igitur oleaster inserta, si permanserit in eo quod ante fueit oleaster, *exciditur* (Matth. VII. 18.) *et in ignem mittitur*; si autem tenuerit insertionem et transmutetur in bonam olivam, oliva fit fructifera, quasi in paradiso regis plantata: sic et homines, siquidem per fidem profecerint in melius, et assumserint Spiritum Dei et illius fructificationem neminaverint, erunt spirituales, tamquam in paradiso Dei plantati.** Et infra: „Quemadmodum oleaster inserta substantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat, et aliud percipit vocabulum, iam non oleaster, sed fructi-

fera oliva existens edicitur: sic et homo per fidem insertus et assumens Spiritum Dei, substantiam quidem carnis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat, et aliud accipit vocabulum significans illam quae in melius est transmutationem: iam non caro et sanguis, sed homo spiritalis existens edicitur.

’<*) Is. V. 6.

“<*) Ibid. XL 2.

I48) Con. haeres., lib. III. cap. XVII. n. 3.

1<9) Luc. X. 18.

,5°) Con. haeres, lib. V. cap. I. n. 1. Prior pars graece habetur penes Theodorum dialog. II. pag. 87. et dialog. III. pag. 155: *ἡμεῖς ἰδὼν οὖν αἰμάτι λυτρωθέντων ἡμῶν τοῦ κυρίου. καὶ δόντο τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν καὶ τὴν βάρκα τὴν αὐτοῦ ἀντὶ τῶν ἡμετέρων βαρκῶν κ. X.*

CAPUT XLI.

\$uo donnote nobis incorruptelam, per communionem quae est ad eum, perie-
mnl omnes haeticorum doctrinae."

762. Pari evidentia haec fulgent, quibus spiritalis hominis perfeclicue
eenesin exponens ait15 ‘ : „Glorificabitur autem Deus in suo plasmate, con-
forme illud el consequens 162 suo puero adaptans. Per manus enim Patris,
id est, per Filium et Spiritum fit homo secundum similitudinem Dei.“ Et
mox153: „Perfectus autem homo, commixtio et adunilio esi animae assu-
mentis Spiritum Patris, el admixta ei carni, quae est plasmata secundum
imaginem Dei. Propter quod el apostolus ait164 : *Sapientiam loquimur
inter perfectos*; perfectos dicens eos qui perceperunt Spiritum Dei, et omni-
bus linguis loquuntur per Spiritum Dei, quemadmodum et ipse loquebatur.
Quemadmodum et mullos audivimus fratres in ecclesia, prophetica habentes
charismata, et per Spiritum universis linguis loquentes, et absconsa hominum
in manifestum producentes ad utilitatem, et mysteria Dei enarrantes 155,
quos et spirituales apostolus vocat, secundum participationem Spiritus exsi-
stentes spiriluales.“ Et rursum 156 : „Quum autem Spiritus hic commixtus
animae unitur plasmati, propter effusionem Spiritus, spiritalis et perfectus
homo factus est; et hic est qui secundum imaginem et similitudinem factus
est Dei. Si autem defuerit animae Spiritus, animalis est vere qui est talis,
el carnalis derelictus, imperfectus erit: imaginem quidem habens in plasmate,
similitudinem vero non assumens per Spiritum 157.“

“63. Absunt ergo quam maxime a vera sinceraque ecclesiae cogni-
tione, qui oculis in ea dumtaxat intenti quae cernuntur, non altius assur-
gunt, neque fidei lumine collustrati sanctum intuentur Spiritum, qui eccle-
Siam interius unit158, agit, format, quique instar vivificantis principii illam

**') Lib. V. cap. VI. n. 1.	cap. VII: „Κα\$ώ και πολλών ακούομεν
U1) Ex glossario intelligimus, quod	αδελφών εν τή έκκληοΐα, προφητικά χα-
interprez reddit <i>consequens</i> , apud Ire-	ράματα εχόντων, κα'ι παντοδαπαΐ λ.α-
oeum fuisse ro <i>προ ήκον</i> , <i>affine</i> , <i>co-</i>	λούντων διά του πνεύματο γλώϋναι , και
<i>gnatum</i> .	τά κρύφια των άν&ρώπων ει φανερόν
*53) L. c. Porro cap. IX. n. j. hae-	αρόντων επί τώ ύνμφέροντι, και τά μυ-
reticos redarguit : »Non conspicientes quia	Οτήρια του άεού έκδιηγονμένων.
«ont tria, ex quibus perfectus homo con-	,56) Con. haeres, lib. V. cap, VI. η. 1.
stat, carne, anima et Spiritu; altero quod	*iT) Distinctionem imaginis a simili-
unitur et formatur, quod est caro; et	tudine repetit Irenaeus lib. V. cap. XVI.
altero salvante et figurante, qui est Spi-	η. 2, et post Irenaeum praeter alios re-
ritus: id vero quod inter haec est duo,	petunt tum Clemens alexandrinus qui
qnod est anima: quae aliquando quidem	docet, hominem Dei imaginem factum
subsequens Spiritum, elevatur ab eo, ali-	esse ενάέω κατά τήν γενεϋιν, ad simi-
quando autem consentiens carni, decedit	litudinem vero Dei pervenire νϋτερον
in terrenas concupiscentias.'	κατά τήν τελείωϋιν, tum Origenes de prin-
.***) I. Cor. II. 6.	cipiis lib. III. cap. VI. n. 1.
„Ji) Refert ista Eusebius H. E. lib. V.	„iS) Unde Augustinus epist. post col-

animans, caelestibus donis cohonestat. De his enim merito statuas quod de eo arbitraris, qui totum hominem corpore absolveret, quique animae oblitus, nonnisi ossa carnemque spectaret. Mirificum quid est ecclesia, et propter Spiritum, cuius vita vivit et cuius participatione ditescit, divina satius quam humana censetur.

Egregie Irenaeus 159: „Hoc enim ecclesiae creditum est Dei munus, quemadmodum ad inspirationem plasmationi le0, ad hoc ut omnia membra percipientia vivificentur; et in eo disposita est communicatio Christi, id est Spiritus-sanctus, arrha incorruptelae et confirmatio fidei nostrae et scala ascensionis ad Deum. *In ecclesia enim*, inquit 16 ‘, *posuit Deus apostolos, prophetas, doctores*, et universam reliquam operationem Spiritus, cuius non sunt participes omnes, qui non currunt ad ecclesiam, sed seinetipsos fraudant a vita per sententiam malam et operationem pessimam. Ubi enim ecclesia, *ibi et* Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia; Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque a mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem, sed effodiunt *sibi* lacus detritos de fossis terrenis162, et *de coeno* putidam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiae ne traducantur, reficientes vero Spiritum ut non erudiantur/

764. Quae quum ita sint, opportunum summopere fuerit *triplicem* praeterea *habitum expendere*, atque initio *illum quo formalis interior causa ad efficientem causam principem refertur*, illum deinde *quo secumipsis cohaerent Trinitatis personae, profectaque ex iis dona, quibus formalis interior causa expletur*, et illum postremo *quo interior exteriorque formalis causa sibi inricem respondent* 163.

Itaque plenior nequit esse concentus inter *efficientem principemque* ecclesiae causam, et *internam eiusdem* causam *formalem*. Sicut enim illa est Deus Trinitas, ac nominatim Verbum caro factum, eiusque Spiritus, quorum divinae virtuti origo, incrementaque ecclesiae in acceptis maxime referuntur 194; ita Trinitas est quae ecclesiae templum suo numine replet, Christus est qui cum ecclesia, tamquam caput cum suo corpore et sponsus cum

lat. u. 58: „(lui nos creavit unus est Deus, qui nos redemit unus Christus, qui nos consociare debet, unus est Spiritus -sanctus.-

119) Con. haeres, lib. III. cap. XXIV. n. 1.

16°) Videlicet hoc munus *creditum* est ecclesiae ad inspirandas *Dei creaturas*, et ut in ipsa ac per ipsam Spiritus Dei, meliorque vita hominiuus conterrentur.

16 ‘) I. Cor. XII. 28.

*61) Ierem. II. 13.

ie3) *De hoc postremo habitu confer quae in sequenti capite* (nn. 771 — 772.) pluribus disseremus.

Ie<) *Videsis quae disserentes de efficiente eaque principe ecclesiae causa demonstravimus, capp. I. seqq.*

sua sponsa, suaque carne in eximium quoddam unitatis genus concurrit, et Spiritus est qui suimelipsius suorumque munerum communicatione el illapsu ecclesiam vegetat, fingit el ad praestantiam fere caelestem extollit.

765. Etsi vero ad formalem constituendam causam omnes Trinitatis hypostases, illarumque dona ex aequo concurrant, non eodem tamen ordine, eodemque modo concurrunt.

Audiatu piclaviensis Hilarius, qui evangelii doctrinam exponit his verbis165: „Si voluntatis tantum unitatem inlelligi vellet, cur gradum quern-dam atque ordinem consummandae unitatis *Christus* exposuit166, nisi ut cum ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius nativitatem, et ille rursum in nobis per sacramentorum inesse mysteria crederetur, ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in Patre, et in Patre manens maneret in nobis167, et ita ad unitatem Patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum nativitatem inesi, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente ?“

Audiatu Gregorius nyssenus inquit 168: „Ex omni autem humana natura, cui admixta fuit divinitas, velut primitiae conspersionis is qui in Christo est homo constitit, per quem divinitati universa adnata et admixta sunt.“

Neque aliter Paulinus nolanus qui scribit169: „Per Christum Deo iuncti et insili sumus, ut Dei arrhabonem teneamus in terra nostra Spiritum -sanctum quem dedit nobis, el nostri pignus habeamus in Deo carnem Christi: quia intervallum istud immensum quo a divinis mortalia disparantur, medio et inter utraque communi interventu suo, velut quodam ut sic dixerim ponte, continuat, ut eius tramite terrena caelestibus conserantur/

Praeclarissime vero Irenaeus qui sic habet170: „Omnia autem Filius administrans Patri, perficit ab initio usque ad finem, el sine illo nemo potest cognoscere Deum. Agnitio enim Patris Filius, agnitio autem Filii in Patre et per Filium revelata; et propter hoc Dominus dicebat 171: *Nemo cognoscit Filium nisi Pater, neque Patrem nisi Filius, et quibuscumque Filius*

18ii *De Trinit.* lib. VIII. n. 15. Prae-miserat n. 13: «Ita enim omnes unum sumus, quia et in Christo Pater, et Christus in nobis.»

>«») lob. XIV. 19.

Ii7) De unitate hominum cum Christo oh illorum naturam ab eodem assumptam, non Hilarius modo saepe agit in *Ps. LI*, nn. 16 — 17, in *Ps. LI V*, n. 9, in *Matth. cap. IV*, n. 12; verum etiam splendide loqnntur Athanasius con. arianos orat. IT., Ambrosius epist. LXXVI. ad Ire-

naeuni n. 8, Gregorius nyssenus in *I. Cor.* XV. 8, Augustinus in *Ps. LXXX V*, u. 1. et Cyrillus alexandrinus *dialog.* I. pag. 407.

l«s) £)e verbis I. Cor. XV. 8. opp. T. II; ubi a Christo mediatoris officium impleri idcirco tradit, *quod omnes sibi univerit.*

Epist. XXXIII.

170) Con. haeres, lib. III. cap. VI. n. 7, et cap. VII. n. 4.

17') Matth. XI. 27. coli. Luc. X. 22.

revelaverit. Revelaverit enim non solum in futurum dictum est, quasi tunc inceperit Verbum manifestare Patrem, quum de Maria natus; sed communiter per totum tempus positum est. Ab initio enim assistens Filius suo plasmati revelat omnibus Patrem, quibus vult et quando vult et quemadmodum vult Pater; et propter hoc in omnibus et per omnia unus Deus Pater et unum Verbum, Filius, et unus Spiritus et una salus omnibus credentibus in eum.“

766. Excellit ergo ecclesia inhabitatione Patris, consortio Filii¹⁷¹, et participatione Spiritus-sancti; sed Filius est qui ecclesiae Patrem conciliat, quique ad illam mittit Spiritum, illamque rore Spiritus perfusam ad apicem fastigiumque sanctitatis perducit¹⁷³.

Fas vero non est aut inhabitationem Patris infecundam, aut consortium Filii sterile, aut participationem Spiritus inefficacem arbitrari; sed mira planeque divina sunt, quae in ecclesiam ex illis proficiscuntur. Ex Patre enim qui fons est caritatis, in ipsam diffunditur caritas: ex Filio qui lux est ac vita, in ipsam lux et vita dimanant: et ex Spiritu qui sanctus est ac veritas, in ipsam sanctitas et veritas refunduntur.

Quapropter ecclesia est quae ob internum principium, cohaerentemque veluti formam caritate ignescit, luce fulget, vita agitur, sanctitate mundatur, veritate constat, caelestiumque munerum ubertate augetur et crescit. Crescit vero in unitate eiusdem *fidei*, quia unum est lumen quo videt, et unus magister quo edocetur: crescit in unitate eiusdem *spei*, quia unus est Christus illius salvator, et unus Paracletus qui illam solatur et reficit: crescit in unitate eiusdem *caritatis*, quia unus est Deus caritas, qui illam informat, suaeque dilectione vivificat: et crescit in unitate eiusdem *corporis*, quia unum est caput quocum conseritur, et unus panis quo nutrita coalescit.

171) Cuius illud etiam proprium est, ut subiecti instar habeatur, in quod fideles ceu totidem membra inseruntur.

173) Quod sane non impedit, quominus re diversimode spectata, verissimum sit quod Irenaeus loquens de distinctione praemiorum scribit lib. V. cap. XXXVI.

n. 2: *Ilanc* esse adordinationem et dispositionem eorum qui salvantur, dicunt presbyteri apostolorum discipuli, et per liuiusmodi gradus proficere, et per Spiritum quidem ad Filium, per Filium autem adscendere ad Patrem."

CAPUT IUI.

De formali eademque externa ecclesiae causa.
 — *Haec ita dispescitur, ut alia sit lex fidei, alia lex actionis, alia lex communionis, et alia lex ritualis ac liturgica: — ostenditur vinculum, quo formalis interior causa cum exteriore, atque haec cum efficiente causa instrumentali copulatur: — amplitudo causae formalis describitur: — corollaria cum superioribus nexa deducuntur.*

767. **I**e quid perfectissimae ecclesiae unitati desit, quam demirati homines glorificent caelestem Patrem ¹, eiusque auctorem Christum a Patre missum concordēs fateantur ²; ad formalem internam causam *externae formalesque* causae accedunt, quae priorem explent, numerisque omnino omnibus absolvunt.

Atque initio accedit *lex fidei*³, de qua scriptum est⁴: *Qui non crediderit, condemnabitur*; et rursum s: *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; et alibi ⁶: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo*; et denuo⁷: *Haec est victoria quae vincit mundum, fides vestra.*

Hac fidei lege interior ecclesiae vita cum exteriori adamussim consentit, et interior Spiritus unctio cum exteriori praedicatione doctorum ⁸, quos Christus in ecclesia posuit, penitissime copulatur. Consentunt secum ipsis vita interior atque exterior, quum una eademque sit fides qua animus alitur, quaeque ore celebratur: et mutuo cohaerent Spiritus unctio, doctorumque praedicatio, quum hisce plantantibus et rigantibus, ille qui eisdem adest, incrementum suggerat.

Quod sane efferri splendidius nequit ac Irenaeus praestiterit inquiring ⁹: „Qui ergo relinquunt praeconium ecclesiae, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes quanto pluris sit idiota religiosus a ¹⁰

¹) Matth. V. 16.

^{*}) Ioh. XVII. 21 — 23.

²) De hac lege, eiusque vi ac ratione egimos diligenter, quum haereticos ab ecclesiae corpore extorres ostenderemus.

^{*}) Marc. XVI. 16.

J) Rom. X. 10.

Luc. XII. 8, coli. Matth. X. 32.

³) I. Ioh. V. 4.

⁸) Huc pertinent quae de causa instrumentali, deque ecclesiastico ministerio divinitus constituto comprobavimus.

⁹) Con. haeres, lib. I. cap. X. n. 2, Jib. III. cap. IV. n. 2, et lib. V. cap. XX. n. 2.

¹⁰) Pro comparationis particula usurpat interpret praepositionem

blasphemo et impudente sophista. Tales sunt autem omnes haeretici, et qui se plus aliquid praeter veritatem invenire putant; sequentes ea quae praedicta sunt, varie et multiformiter et imbecille facientes iter, de iisdem non semper easdem sententias habentes, velut caeci a caecis circumducuntur; iuste cadent in sublatentem ignorantiae foveam, semper quaerentes et numquam verum invenientes.“ E quibus infert 11: „Fugere igitur oportet sententias ipsorum, et intentius observare12, necubi vexemur ab ipsis; confugere autem ad ecclesiam, et in eius sinu educari, et dominicis Scripturis enutrirī 13. Plantata est enim ecclesia paradisi in hoc mundo. Ab omni ergo ligno paradisi escas manducabitis, ait Spiritus Dei 14; id est ab omni Scriptura dominica manducate 15; super elato autem sensu ne manducaveritis, neque tetigeritis universam haeticam dissensionem?4

768. Sequitur *lex actionis* a Christo his verbis praefinita 15: *Docentes eos serrare omnia quaecumque mandavi vobis.* Ad hanc legem respiciens Iacobus scripsit 17: *Fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa.* De hac lege accipi debent quae Lucas de Paulo narrat inquiring18: *Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmandas ecclesias, praeciens custodire praecepta apostolorum et seniorum 19.*

Atque ex hac lege repetendum est, quod vita Christiana sibi ubique sit similis, iisdem manifestetur officiis, et unum eumderneque praeferat characterem. Quum enim unus sit Deus, qui operatur in nobis velle et perficere20, ac unus sit Spiritus, quo aguntur filii Dei 21; consentaneum est ut una atque concors appareat omnium vita, quemadmodum unum atque concors est internum eiusdem principium.

Cui interiori principio ac Spiritus efficientiae respondet *exterior lex actionis* ab iis constituta, quos Christus compellavit inquiring22: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo, et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo;* et quos Paulus designavit his verbis 23: *Obedite praepositis vestris, et subiaccete eis.*

769. Utramque legem fidei et actionis comitatur *lex communionis*

*) Con. haeres. lib. V. cap. XX. n. 2.

*2) *Observare, φυλάττειν*, cavere.

*3) Quod Scripturarum nutrimentum e sinu ecclesiae accipi debet.

14) Gen. II. 16.

15) Sed Scriptura dominica plantata est in paradiso ecclesiae, neque expedit aliunde quam in ecclesia ex ea manducare.

*6) Matth. XXVII. 20.

*) Iacob. II. 17 — 26.

*) Actt. XV. 4L

*9) Ibid. vv. 28. seqq.

*.) Philipp. II. 13.

Rom. VIII. 14.

16) Matth. XVIII. 18.

17) Hebr. XIII. 17.

18) De otraque lege *actionis et communionis* iuverit recolere quae de schismaticis deque excommunicatis disserentes proposuimus.

eo pertinens, ul ecclesiasticum corpus communi licet vita et arctissima unilale devinctum, haud tamen comparatum ita sil, ut singula illius membra I sibi omnia indiscriminatim usurpent, sed suis potius adstricta finibus, suumque intra ordinem contenta, iniunctum obedientiae officium, praescriplamque I subordinationem rite custodiant. Christus enim ascendens in altum, suaque I hominibus dona impertiens 25, non omnes ad eundem gradum evexit, sed I quum alios pastores doctoresque constituerit, aliis vicissim discipulorum oviumque partes imposuit. Quocirca Spiritus-sanctus, qui operatur omnia in omnibus18, dominicam explens oeconomiam, discrimina voluit esse gratiarum, et singulis pro sua potestate distribuens, effecit ut diversa habentes charismata 27, unusquisque pro accepto dono, proque fidei mensura28, proprium obeat munus19, tamquam bonus dispensator multiformis gratiae Dei.

Seposita ergo communionis lege, seposito graduum munerumque discrimine, et seposito obedientiae ac subordinationis vinculo, exterior ecclesiae facies ab interiori eiusdem ingenio dissideret, neque cum facultatibus actus, neque ministeria cum donis convenirent.

770. Superest *lex ritualis* atque *liturgica*, de qua insignia sunt quae subdimus Scripturarum oracula: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu-sancto, non potest introire in regnum Dei*30; *nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*31; *tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum-sanctum*32; *accipite Spiritum-sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*33; *hoc facite in meam commemorationem* 34; *noli negligere gratiam quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*35; *et inducat presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alienabit eum Dominus. et si in peccatis sit, remittentur ei* 3e.

Quisque porro videt quam haec praeclare ad ecclesiastici corporis efficiendam aperiendamque unitatem conducant; sed quisque pariter videt quam

3J) Ephes. IV. 8. seqq.

*) I. Cor. XII. 4. seqq.

!) Rom. XII. 6. seqq.

*) Ibidem. Memorat vero Paulus την ἱταλογίαν τῇ ποσεί , ubi sicuti αναλογία est το μετρον, mensura, quantitas, ite aiCrt; metonymice dicitur de charismatibus, deque donis. Apposite Tbeodoritus: Τὴν χάριν ἐνταύθα πῶς ἐχαρί. διὰ γὰρ ποσεί η τῇ χάριτι δόσι. Gratiam hoc in loco vocavit fidem. Per

l'idem enim charisma. Et Chrysostomus: Πῶς ἐνταύθα τὸ χάρισμα χαλῶν, fidem heic charisma vocans.

*) I. Petr. IV. 9. seqq.

30) loh. III. 5.

*) loh. VI. 54.

*) Actt. VIII. 17.

33) loh. XX. 22 — 23.

*) I. Cor. XI. 24.

*) I. Tim. IV. 14, coll. II. Tim. I. 6.

36) Iacob. V. 14 — 15.

eadem sint cum interiori formalique caussa intime conserta. Unus namque est regenerationis Spiritus, unus Spiritus remissionis peccatorum, unus Spiritus gratiae et ministerii, alque unus descendens e caelo panis, quo totum corpus ad immortalitatem incorruptionemque nutritur.

771. Comperta formalium caussarum ratione, neque ad intelligendum difficile, neque ad explicandum videri salebrosum potest, quibus illae *cohaereant nexibus*, quave *affinitate copulentur*.

Perspicuum namque est I. iungi illas *vinculo individuae societatis*, quum fieri nullatenus queat ul ab interiori formali caussa externae formales caussae separentur. Neque enim contingere potest, ul ibi non regnet *lex fidei*, ubi unus est Spiritus fidei: ut ibi non regnet *lex actionis*, ubi unus est Spiritus caritatis: ul ibi non regnet *lex communionis et hierarchicae obedientiae*, ubi unus est Spiritus qui dona, ministeria, gradusque in pondere, numero ac mensura dispensat: et ut ibi non regnet *lex ritualis alque Uteryica*, ubi unus est Spiritus qui regenerat, mundat, corroborat, ungit ac sanctificat.

Perspicuum est II. iungi illas *vinculo subordinations*, quum externae formales caussae ab interiori dependeant, vimque ex ea potestalemque mutantur. Nisi enim adsint Pater qui trahit, Filius qui illuminat, et Spiritus qui inflamat, inanis est lex fidei, inanis lex actionis, et inanes leges quae socialem, ritualemque unitatem praefiniunt.

Perspicuum tandem est III. iungi illas *vinculo mutui influxus*: sicut enim interior formalis caussa externas imbuit, munit, animat; ita externae formales caussae vel interiori aditum aperiunt, quum fides sit ex auditu, vel eiusdem explicationem perfectionemque mirifice iuvant, quum universa ministerii ratio eo pertineat, ul sancti consummentur, Christique corpus aedificetur, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi³⁷.

772. E quibus planum est *ambitum* eruere, quo utrumque caussarum genus comprehenditur.

Pluribus enim ostendi non debet, *externas formales caussas iisdem finiri limitibus*, quibus *ecclesiasticum corpus continetur*. Tantum namque valent, quantum leges fidei, actionis, communionis ac rituales porriguntur. Harum porro extensio ipsa est ecclesiastici corporis amplitudo.

Quod si de *formali interna que caussa* disseratur, res est paullo impeditior, et nonnisi aliquot propositis animadversionibus enodanda.

37) Ephes. IV. 12 — 14. Ubi praeteriri non debent Theodoriti verba: „*Τῇ τελειότητα ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ τευχόμεθα. ἐν τῷ παρόντι τοίνυν τῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ προφητῶν, καὶ ὑψαδόκων βοηθείᾳ*

δεόμεθα. Perfectionem in vita futura consequemur. In praesenti ergo apostolorum et prophetarum et doctorum auxilio opus habemus.“

Itaque I. fateamur oportet, eiusmodi esse caritatem, quam pro stato fixoquo salutaris oeconomiae ordine sibi extra ecclesiam nemo prudens polliceatur⁸. Interior ergo forma, (*fiiatenuB caritate constat, communione Spiritus et Trinitatis inhabitatione*, ipsis ecclesiae finibus circumscribitur.

At vero II. inficiar! non possumus, plura Spiritus dona penes ipsas quoque haberi schismaticorum et haereticorum synagogas: neque inficiari possumus, plures Christi gratias iis quoque misericorditer erogari, qui vel ad ecclesiam numquam spectaverint, vel eiusdem sinum capitali scelere deseruerint⁹. Si ergo quaecumque omnia componunt interiorem ecclesiae formam, absolute, ul aiunt, atque *ὁντω* considerentur, tenendum est, *latius* illa protendi, quam ecclesiae corpus diffundatur.

Quare III. ad normam praescriptumque veritatis dicendum est, integram dumtaxat, suisque expletam numeris interiorem formam solius ecclesiae propriam esse, eiusque gyro comprehendi.

Ceterum IV. prae ipso ecclesiae corpore non una est atque eadem interioris formae participatio, sed multiplici graduum ubertatisque varietate distinguitur⁴. Quum enim membrorum non una omnium ratio sil ac mensura, sed alia aliis praestent atque antecellant; alia item prae aliis cum

3.) Quod quidem verissime dici ii omnes existimabunt, qui animo reputent, sermonem nobis est⁶ de salutifera oeconomia quae spectetur *non subiective el prae singulis, sed obiective praeque universati ordine divinitus instituto*. Verum de hoc doctrinae capite in quarta operis nostri parte limatius disseremus.

n) Neque enim aut prima gratia est fides, aut fieri posset, ut sine gratia infideles ad ecclesiam venirent, haeretici vero et schismatici ad eandem revertentur.

40) Huic explicandae varietati non minimum conducit imago ab Augustino usurpata (*de unit, ecclesiae*, cap, XXV.), qua ecclesiae formam eum radice, eiusdem vero corpus cum arbore ramisque componit. Ex hac enim consequitur I. ramum aridum, mortuum, interna externa-que praecisione ab radice amputatum esse hominem haereticum, schismaticum, excommunicatum: II. ramum viventem et rivum, radici cohaerentem, infecundum, et usque in finem infecundum esse fide-

lem peccatorem et reprobum: IU. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, infecundum, sed non usque in finem infecundum, esse fidelem peccatorem, atamen praedestinatum: IV. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, fecundum, sed non usque in finem fecundum esse fidelem iustum et reprobum: denique V. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, fecundum et usque in finem fecundum esse fidelem iustum eundemque praedestinatum.

Iamvero sicuti prioris generis ramus nullatenus pertinet sive ad internam, sive ad externam arboris formam; ita haeretici, schismatici, excommunicati nullatenus pertinent sive ad internam sive ad externam ecclesiae formam. At vicissim, quemadmodum singuli quique aliorum generum rami cum interna externaque arboris forma plus minusve nectuntur; ita iusti, iniusti, reprobis, praedestinati-que fideles cum interna externaque ecclesiae forma, dispari quidem, aliqua tamen ratione sociantur.

eadem sint cum interiori formalique caussa intime conserla. Unus namque est regenerationis Spirilus, unus Spirilus remissionis peccatorum, unus Spirilus gratiae et ministerii, atque unus descendens e caelo panis, quo tolum corpus ad immortalitatem incorruptionemque nutritur.

771. Comperta formalium caussarum ratione, neque ad inlelligendum difficile, neque ad explicandum videri salebrosum potest, quibus illae *cohaereant nexibus*, quave *affinitate copulentur*.

Perspicuum namque est I. iungi illas *vinculo individuae societatis*, quum fieri nullatenus queat ut ab interiori formali caussa externae formales caussae separentur. Neque enim contingere potest, ut ibi non regnet *lex fidei*, ubi unus est Spirilus fidei: ut ibi non regnet *lex actionis*, ubi unus est Spiritus caritatis: ut ibi non regnet *lex communionis et hierarchicae obedienciae*, ubi unus est Spiritus qui dona, ministeria, gradusque in pondere, numero ac mensura dispensat: el ut ibi non regnet *lex ritualis atque liturgica*, ubi unus est Spiritus qui regenerat, mundat, corroborat, ungit ac sanctificat. à

Perspicuum est II. iungi illas *vinculo subordinations*, quum externae formales caussae ab interiori dependeant, vimque ex ea potestalemque mutantur. Nisi enim adsint Pater qui trahit, Filius qui illuminat, et Spirilus qui inflammat, inanis est lex fidei, inanis lex actionis, et inanes leges quae socialem, rilualemque unitatem praefiniunt.

Perspicuum tandem est III. iungi illas *vinculo mutui influxus*: sicut enim interior formalis caussa externas imbuat, munit, animal; ita externae formales caussae vel interiori aditum aperiunt, quum fides sit ex auditu, vel eiusdem explicationem perfectionemque mirifice iuvant, quum universa ministerii ratio eo pertineat, ut sancti consummentur, Christique corpus aedificetur, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi³⁷.

772. E quibus planum est *ambitum* eruere, quo ulrumque caussarum genus comprehenditur.

Pluribus enim ostendi non debet, *externas formales caussas iisdem finiri limitibus*, quibus *ecclesiasticum corpus continetur*. Tantum namque patent, quantum leges fidei, actionis, communionis ac rituales porriguntur. Harum porro extensio ipsa est ecclesiastici corporis amplitudo.

Quod si de *formali interna que caussa* disseratur, res est paullo impeditior, el nonnisi aliquot propositis animadversionibus enodanda.

³³) Ephes. IV. 12 — 14. Ubi praeteriri non debent Theodoriti verba: „Τῇ ῥητιότητι ἐν τῷ μίλλοντι βίῳ ττυξόμῃ. ἐν τῷ παρόντι τοίνυν τῇ τῶν ἀποστολων, καί προφητῶν, καί διδασκαλων βοηátia

διόμῃ. Perfectionem in vita futura consequemur. In praesenti ergo apostolorum et prophetarum et doctorum auxilio opus habemus.“

CAPUT XLH.

Itaque I. fateamur oportet, eiusmodi esse caritatem, quam pro stato fcoque salutaris oeconomiae ordine sibi extra ecclesiam nemo prudens polliceatur⁸. Interior ergo forma, *quatenus caritate constat, communione Spiritus et Trinitatis inhabitatione*, ipsis ecclesiae finibus circumscribitur.

Al vero II. infician non possumus, plura Spirilus dona penes ipsas quoque haberi schismaticorum et haereticorum synagogas: neque inficiari possumus, plures Christi gratias iis quoque misericorditer erogari, qui vel ad ecclesiam numquam spectaverint, vel eiusdem sinum capitali scelere deseruerint³⁹. Si ergo quaecumque omnia componunt interiorem ecclesiae formam, absolute, ul aiunt, atque *ὅντω* considerentur, tenendum est, *latius* illa protendi, quam ecclesiae corpus diffundatur.

Quare III. ad normam praescriptumque veritatis dicendum est, integram dumtaxat, suisque expletam numeris interiorem formam solius ecclesiae propriam esse, eiusque gyro comprehendi.

Ceterum IV. prae ipso ecclesiae corpore non una est atque eadem interioris formae participatio, sed multiplici graduum uberlatisque varietate distinguitur^{4 °}. Quum enim membrorum non una omnium ratio sit ac mensura, sed alia aliis praestent atque antecellant; alia item prae aliis cum

3S) Quod quidem verissime dici ii omnes existimabunt, qui animo reputent, sermonem nobis esee de salutifera oeconomia quae spectetur *non subiective el prae singulis, sed obieclive praeque universali ordine divinitus instituto*. Verum de hoc doctrinae capite in quarta operis nostri parte limatius disseremus.

3?) Neque enim aut prima gratia est fides, aut fieri posset, ut sine gratia infideles ad ecclesiam venirent, haeretici vero et schismatici ad eandem revertentur.

4e) Huic explicandae varietati non mininium conducit imago ab Augustino usurpata (*de unit. ecclesiae*, cap. XXV.), qua ecclesiae formam eum radice, eiusdem vero corpus cum arbore ramisque componit. Ex hac enim consequitur I. ramum aridum, mortuum, interna externaque praecisione ab radice amputatum esse bominem haeticum, schismaticum, excommunicatum: II. ramum viventem et vivum, radici cohaerentem, infecundum, et usque in finem infecundum esse fiftle-

lein peccatorem et reprobum: III. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, infecundum, sed non usque in finem infecundum, esse fidelem peccatorem, atamen praedestinatum: IV. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, fecundum, sed non usque in finem fecundum esse fidelem iustum ct reprobum: denique V. ramum virentem, vivum, radici cohaerentem, fecundum et usque in finem fecundum esse fidelem iustum eiundemque praedestinatum.

Iamvero sicuti prioris generis ramus nullatenus pertinet sive ad internam, sive ad externam arboris formam; ita haeretici, schismatici, excommunicati nullatenus pertinent sive ad internam sive ad externam ecclesiae formam. At vicissim, quemadmodum singuli quique aliorum generum rami cum interna externaque arboris forma plus minusve nectuntur; ita iusti, iniusti, repi obi, praedestinati-que fideles cum interna externaque ecclesiae forma, dispari quidem, aliqua tamen ratione sociantur.

interiori forma plenius cohaerent, maioresque ex illa munerum copias derivant. Illud tamen affirmari universim potest ac debet, nullum prorsus esse ecclesiae membrum, quod omni penitus vitae halitu careat omnique Spiritus charismate funditus destituatur. Omnibus namque character inest, quo fuerunt in sacramento regenerationis obsignati, atque omnibus praeter Iidem, qua vitae semen continetur, non pauca praesto sunt moventis Spiritus auxilia, quae sanctorum communione, fuisque pro toto corpore precibus conciliantur.

COROLLARIUM L

773. *Spectari ecclesia debet ceu synthesis quaedam invisibili conspicuoque elemento coalescens.*

Duo sunt quae ad efficiendam ecclesiam concurrunt, fideles veluti materia, et Pater, Filius ac Spiritus-sanctus, profectaque ex iisdem dona, veluti forma. Id autem perinde est ac ecclesiam ceu synthesini habere duplici elemento, visibili quo venit materia, et invisibili quo venit forma, coalescentem.

COROLLARIUM II.

774. *Ecclesia quae quo invisibili elemento divina est, pro visibili elemento humana est, sensibusque usurpatur.*

Invisibile elementum ipsa est ecclesiae forma, ad quam inprimis pertinent tum Pater, Filius et Spiritus-sanctus, tum dona quae ex illis nativo prope e fonte dimanant. Haec porro divina sunt ac fide tenentur. Ecclesia igitur pro suo elemento invisibili divina est ac fidei obieclum. Atqui humana pariter est, sensibusque obnoxia pro suo elemento visibili, cuiusmodi sunt fideles, quibus propria veluti materia componitur. Ecclesia igitur, quae pro invisibili elemento divina est ac fidei obieclum, pro elemento conspicuo humana est ac sensibus obnoxia.

COROLLARIUM III.

775. *Ecclesia plene perfecteque considerata, divino-humana affirmari debet.*

Non alia est censerive potest plena perfectaue ecclesiae consideratio, nisi quae utrumque eiusdem elementum, invisibile et visibile, divinum humanumque comprehendit, comprehensumque repraesentat. Repraesentatio autem

4I) Hinc gravissimi etiam peccatores *modificata* satius quam *mortua* ecclesiae membra nuncupantur. Alienissimum vero est ab Augustini mente, peccatores *eum malis humoribus* comparare. Malos

namque humores dicit (*In /.* Ioh. tract. III. π. 4.) non peccatores universim, sed nominatim latentes haereticos, qui furtim tamdiu suum virus spargunt, quamdiu detecti evomuntur.

duplicis dementi invisibilis et visibilis, divini atque humani, obiectum sistit exhibetque divino-humanum.

COROLLARIUM IK.

776. *Ecclesia quae est divino -humana, quemadmodum divinis semper fulgebit ornamentis, illa quamdiu militat ac proficit, humanis numquam imperfectionibus naevisque carebit,*

Ecclesia esi credilurque divina I. consortio divinae naturae: II. inhabitatione Patris: III. influxu et tutela Christi capitis ac sponsi: et IV., communione Spiritus, eiusque donorum. Iamvero quod ex hisce capitibus sit credalurque divinum, necesse esi divinis ornamentis resplendeat. Fieri ergo nullatenus potest, ut ecclesia eiusmodi splendore destituatur. Eadem porro est etiam humana, quod hominibus constet regentis illis quidem et aquae lavacro mundatis, adhuc tamen ex parte carnalibus, quique quum pateant satanae telis, peccati stimulis, mundique illecebris, passim offendunt. Superest igitur, ut humanis iugiter inficiatur naevis, fuscisque ad Deum precibus clamet: *Dimitte nobis debita nostra.*

COROLLARIUM U.

171. *Hoc distat inter divinas ecclesiae dotes, humanasque eiusdem imperfectiones, quod quum priores ex sese ecclesiae insint, posteriores dumtaxat illi accidunt.*

Ecquae enim censeri possunt vel ecclesiae accidere, vel eidem ex sese insita esse ac nativa? Siculi ad primum genus dubio procul referenda sunt, quae quum desinere tandem debeant, nonnisi pro certo stadio ecclesiam comitantur; illa ad posterius genus revocari debent quae ecclesiam ipsam formant, distinguunt, illique perenniter inhaerent. Iamvero quum humanae imperfectiones desiturae aliquando sint, neque ecclesiam pro alio quam militiae stadio comitentur, divinae contra dotes ita ecclesiam nunc formant ac distinguunt, ut in statu triumphi a quovis secretae naevo solae permaneant. Hoc igitur distant divinae ecclesiae doles ab humanis eiusdem imperfectionibus, quod quum priores ex sese ecclesiae insint, posteriores illi dumtaxat accidunt.

COROLLARIUM VI.

778. *Alio quoque nomine divinae ecclesiae dotes ab humanis eiusdem imperfectionibus distant, quod hae illis subiiciuntur, illae vero has sibi obnoxias habent.*

Est enim forma quae praecellit, materiam temperat, sibi subiecit: et est elementum divinum quod regnat, humanumque dirigit, continet atque compescit.

COROLLARIUM ΓH.

779. *Leges fidei, actionis, communionis et rituales, quibus exterior ecclesiae forma componitur, neque a vero discedere} neque a sancto possunt dissidere.*

Fac enim eiusmodi leges a vero abhorreant et a sancto desciscant. Necessario consequetur, in ecclesia regnare haeresim, grassari iniustitiam, et consertam cum superstitione tyrannidem dominari. Hoc vero quid aliud esset, quam elementum divinum humano subiici, et carnis infirmitatem contra potentiam Spiritus praevalere? Accidere ergo non potest, ut leges fidei, actionis, communionis et rituales a vero sanctoque discedant.

COROLLARIUM ΓIII.

780. *Est igitur ecclesia in docendo infallibilis, in sanciendo legibus iusta, in regendo aequa, et in mysteriis conficiendis dispensandisque sancta.*

Talis namque est ecclesia in quadruplici hoc exercendo iure, officioque obeundo, quales sunt leges fidei, actionis, communionis et rituales. Hae porro leges neque a vero possunt aberrare, neque ab aequo rectoque discedere. Est ergo ecclesiae proprium, ut dum docet, non erret, dum leges sancit, iustitiam sequatur, dum regit, aequitati studeat, et dum mysteria conficit ac dispensat, sanctitatis normam observet.

COROLLARIUM IX.

781. *Quare numquam legitima adesse potest causa discedendi ab ecclesia, eiusque unitatis dividendae.*

Si quae enim excogitari posset eiusmodi causa, integrum profecto non esset aliunde illam repetere, quam vel ex haeresi in doctrina, vel ex iniustitia in legibus, vel ex tyrannide in regimine, vel ex superstitione in mysteriis dispensandis. Atqui haec omnia ab ecclesiae character, insitisque eiusdem dotibus sunt plane alienissima. Nulla igitur esse vel fingi potest legitima causa deserendae ecclesiae, unitatisque scindendae.

C A F I I T XLIII.

De analogia qua cum animato hominis corpore ecclesia confertur: — unde sumpta haec fuerit, quique illam adoptarint: — recensentur similitudinis capita, quibus respondentes dissimilitudines opponuntur: — absolvitur expolitio.

782. Iio pertinent *analogiae*, ut sin minus veritatem demonstrent, illam certe aperiant, et quodam veluti lumine perfundant. In quaestione igitur quam de ecclesia eiusque *forma* versamus, *analogiarum et similitudinum usus* ab accurato tractationis ordine alienus videri non debet.

E pluribus vero quae adhiberi possent analogiis, ea excellit vehementerque celebratur, quae ecclesiam inter animatumque hominis corpus iniri consuevit. Hanc enim non uno in loco Paulus praemonstravit hanc Pauli interpretes diligenter enarrarunt², haec maioribus nostris universim placuit³, et nominalim ita placuit Augustino ut post ipsum difficile sit theologum reperire⁵, qui ab illa abstinuerit.

Verum ceteris omnibus praetermissis, unum memorabimus alexandrinum Clementem, qui verba de illis faciens⁶, *qui sic cogitant et vivunt, tamquam nati sint ut comedant, non autem comedunt ut rivant quidem per consequentiam, cognitioni autem attendant principaliter*; sciscitatur⁷: *Et numquid eos esse Scriptura dicit veluti carnes sancti corporis?* Tum e vestigio subdit⁸: „Corpus autem allegorice dicitur Domini ecclesia, spiri-

¹) Rom. XII. 4. seqq., I. Cor. VI. 15, XII. 12. seqq.

²) Eiusmodi sunt graeci cum Chrysostomo, et latini cum Ambrosiastro.

³) Videsis nn. 749. seqq.

⁴) Videsis nn. 758. seqq.

⁵) Hac enim analogia unanimes usi sunt tum qui Sententias Lombardi, tum qui Summam Aquinatis explanarunt.

⁶) Stromat. lib. VII. §. XIV: *Τούτῳ οὐτὼ λογιζομένου καὶ βιούντα, ὡς διὰ τὸ ἐσθίειν γινομένου, μὴ οὐκ ἐσθίοντα ἵνα ζώσι μὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον, χατὰ δὲ προηγούμενον τῇ γνώσει χρὸ ἀνέχοντα*. Cf. Paedag. lib. II. §. III.

⁷) Ibidem: *Ἡ αἱ μὴτι οἷον σάρκα μιναι τοῦ ἁγίου σώματος τούτου φησὶ,*

⁸) Ibidem: *Σῶμα δὲ ἀλληγορεῖται ἡ ἐκκλησία κυρίου, ὁ πνευματικὸς καὶ ἁγίος χάρος · ἱξ ὧν οἱ τοῦ ὀνόματος ἐπικεκλημένοι μόνον, βιούντες δὲ οὐ κατὰ λόγον, σάρκε εἶναι· τὸ δὲ σῶμα τοῦτο πνευματικόν, τοῦτ' ἐστίν, ἡ ἁγία ἐκκλησία, οὐ τῇ πορνείᾳ, οὐδὲ τῇ ἀπὸ τοῦ ευαγγελίου ἀποστάσει, ἀλλὰ πρό τὸν ἐθνικὸν βίον, κατ' οὐδένα τρόπον οὐδ' ὅπως οὐκ οἰκειωτέον. πορνεύει γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα ὁ ἐθνικὸς ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτευόμενος, εἴτ' οὖν ἐν ἔργῳ, εἴτε καὶ ἐν λόγῳ, εἴτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ, ὁ ναύτης κολλώμενος τῇ πόρῃ, τῇ παρὰ τὴν διαθήκην ἐνεργείᾳ, ἄλλο σῶμα γίνεται, οὐχ ἁγίον εἰς σάρκα μίαν, καὶ βίον ἔχει ἐθνικόν καὶ ἄλλην ἐλπίδα' ὁ δὲ κολλώμενος*

talís et sanctus chorus, ex quibus ii qui solo vocantur nomine, non autem vivunt ex ratione, sunl carnes⁹. Hoc autem corpus spiritale¹⁰, hoc est sancta ecclesia, neque cum fornicatione, neque ab evangelio defectione, quae decent vitam gentilem, ullo modo oportet inire consuetudinem. Fornicatur enim in ecclesiam suumque corpus is qui gentiliter vivit in ecclesia, sive facto, sive verbo, sive ipsa etiam cogitatione. Qui huic adhaeret meretrici operationi nimirum praeter testamentum, fit aliud corpus (non illud sanctum in carnem unam), et vitam refert gentilem el spem aliam: qui aulem adhaeret Domino in Spiritu, corpus efficitur spiritale per diversum genus congressionis. Filius hic lolus, homo sanctus, impatibilis, gnosticus, perfectus, formatus doctrina Domini, ul cum facto et verbo et ipso spiritu Domino adhaeserit, recipiat illam mansionem quae debetur ei qui sic vir evasit.“

783. Huius porro analogiae, quae tanto auctoritatis pondere commendatur, eo universim ratio pertinet, ut quod est corpus in homine, in ecclesia sit materia, et quod est in homine anima, in ecclesia sit forma, proindeque toti homini ex corpore alque anima coalescenti tota respondeat ecclesia, quae materia formaque componitur.

Verum quaenam ex hisce erui potest utilitas, quaeve ad doctrinam de ecclesia illustrandam opportunitas? Utraque innotescet, si seorsum potiora similitudinis ac dissimilitudinis capita exponantur.

784. Igitur I. quemadmodum homo visibili el organica parte¹², itemque invisibili el spiritali constat; sic ecclesia visibili et organico corpore, itemque invisibili divinaque forma componitur.

Quemadmodum II. ulriusque dumtaxat partis, visibilis et invisibilis, exterioris inleriorisque foedere homo integer exsistit; sic nonnisi coeuntibus materia humana, fonnaque divina prodit ecclesia.

Quemadmodum III. cohaerere secumipsis membra debent, ut ad corpus

τῷ κυρίῳ ἐν πνεύματι, πνευματικὸν δῶμα, το διάφορον τῇ συνόδῳ γένο, υἱό οὐτο ἅπα, ἄνθρωπο ἅγιο, ἁπατη, γνωστικό, τέλειο, μορφούμενο τῇ τοῦ κυρίου διδασκαλία, ἵνα δε καί εορω. καί λόγῳ, καί αὐτῷ τῷ πνεύματι προ εχη γενομενο τῷ κυρίῳ, τὴν μόνην ἐκείνην τὴν ὀφειλόμενην τῷ οὕτῳ ἀπηνδρωμενῷ ἀπολάβῃ.

9) Quae ostendunt, ad ecclesiae corpus ipsos etiam spectare peccatores, qui non aliter a Clemente dicuntur *caro*. ac ab Augustino vocarentur *venter*.

10) I. Cor, VI. 13.

11) Ibid. v. 16 — 17.

12) Videsis Augustini *breviculum collationis tert. diei*, n. 20. et Pseudo-Justinii *quaesit, et response. ad orthodoxos*, respons. ad quaest. CXXXVlil. ubi non omnino ad rem nostram inepte legimus: *ἡ καὶ ὁ ὀνγκείται ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ ὁ ὄματος, οὕτῳ καὶ ἡ βαυιέ.εία ὀνγκείται ἐκ τοῦ βαυιλέω καὶ τῶν βαυιέ.ενομένων*. Et quemadmodum constat homo ex anima et corpore, ita etiam regnum constat ex rejje et subditis. « Est enim ecclesia regnum, quod fidelibus ceu subditis constat, quodque Christus rex regum et dominus dominantium moderatur ac regit.

spectent, el per corpus ad animam, e qua motum vitamque hauriunt, sic necesse esi ul fideles intime iuncti unum efficiant corpus, eidemque inhaerentes consortium societatemque formae participant.

Quemadmodum IV. conspicua humani corporis membra non eadem pollent virtute, neque eosdem obeunt actus, neque eodem gradu vitam ex invisibili anima mutuantur; sic fideles conspicuum ecclesiae corpus efficientes distant facultatibus, secernuntur muneribus, et cum interiori divinaque forma diversimode copulantur.

Postremo V. quemadmodum humanum corpus pendet ab anima ut sit, conservetur, vivat, et anima vicissim per corpus semel prodii atque explicat, sic visibile ecclesiae corpus interiori divinaeque formae subiicitur 13, quae in ipso elucet, perque ipsum semet manifestat.

785. Praeclaras quas innuimus similitudines non minus praeclarae excipiunt *dissimilitudines*, quae ad hanc summam apte revocantur.

Itaque I. licet substantiae quibus homo constat, diversae sint, eodem tamen naturali ordine comprehenduntur, alque ipse adeo homo synthesis est naturalis. At vero quae ad explendam ecclesiam conspirant, non diversa modo sunt, sed ad ordines perlinent toto genere seiunclos. Est enim ecclesia synthesis quaedam verissima finiti et infiniti, humani et divini, naturalis et supernaturalis.

Ad haec II. quum ex anima el corpore una prodeat humana natura, ex materia vicissim formaque ecclesiae unum prope existit subiectum divino-humanum.

Praeterea III. virtus animae cohibetur humano corpore, el extra illud nihil agit, nihilque molitur. Sed virtus formae, qua ecclesia animatur, immensa est, atque ultra ambitum iunctae sibi materiae latissime funditur.

Denique IV. non is est habitus inter hominis animam eiusque corpus, qui permanere semper debeat ac numquam abrumpi. Contra vero inseparabilis est habitus, quio ecclesiae corpus cum Patre, Filio el Spiritu-sancto, perque Patrem, Filium et Spiritum-sanctum cum gratia et veritate coniungitur.

,3) Ephes. V. 24: Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.

CAPUT XLIV.

*Altera analogia ecclesiam inter et Christum
fttcivii o ωπον: — (nae adverti maxime debeant, — et ad
declarandam ecclesiae speciem, eiusque dotes asserendas
traduci.*

786. Quum de ecclesia adumbranda, eiusque hypotyposi dissere-
remus analogiam adhibuimus quae ecclesiam inter Christumque ftwvftoa-
rrov existit, quamque sua auctoritate luetur Paulus, editisque suffragiis ma-
iores nostri confirmant.

Tuetur enim illam Paulus, sive cum Christi nomine ecclesiam ornat¹,
sive cum ex ipsa et Christo unam effici carnem profitetur³; illamque editis
suffragiis maiores nostri confirmant, quibus solemne est, caput et corpus
instar unius plenique Christi spectare ac proponere⁴. Egregie Athanasius⁵:
„Cum Petrus dicat⁶: *Certissime sciat ergo omnis domus Israel, quia et
Dominum eum et Christum fecit Deus hunc Iesum quem vos crucifixistis*,
non de divinitate eius dicit, quod Dominum ipsum et Christum fecerit; sed
de humanitate eius, quae est universa ecclesia, quae in ipso dominatur et
regnat, postquam ipse crucifixus est: et quae ungitur ad regnum caelorum,
ul cum illo regnet qui seipsum pro illa exinanivit, et qui induta servili forma,
ipsam assumpsit.“

787. Hac vero praestituta analogia, multiplex idemque splendidus de-
prehenditur *habitus* quo ecclesia ad Christum fteàvftooyxov refertur.

Sicut enim I. Christus propter hypostaticam unionem vere est, dici-
turque compositus, divino-humanus, proindeque fteca'ftocoxoç: ita ecclesia
propter inhabitantem Trinitatem, divinae naturae consortium, unitatem cum
suo capite, et Spiritus illapsum, vere est, dicilurque divino - humana.

Siculi II. ex Verbo in assumptam humanitatem divina redundant, el
mira quadam idiomalum communicatione homo Christus est, diciturque Deus,
via, veritas et vita; ita ex capite formaque interiori divina permanant in
conspicuam ecclesiam, quae propterea est, diciturque *columna et firmamen-
tum veritatis* '.

Siculi III. Patre de Christo testante⁸, *hic est Filius meus dilectus*,

¹) Lib. I. 34. seqq.

³) Cf. superiora, nn. 744. seqq.

³) Cf. superiora, nn. 757. seqq.

⁴) Cf. superiora, nn. 749. seqq.

⁵) *De incarnat*, n. 21.

⁶) Actt. II. 36.

^{*)} I. Tim. III. 15. Στύλο xai ἰδραίωμα
τῇ ἀλη&ίᾳ .

[®]) Matth. XVII. 5.

in quo mihi bene complacui, ipsum audite, qui Christum audiebant, Deum audiebant, Deique filium·, ita Christo vel affirmante⁹, *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi*, vel pollicente¹⁰, *et tijo rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ul maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis*, qui aures ecclesiae praebent, Christum audiunt, et veritatis Spiritum in ea loquentem sequuntur.

Siculi IV. nemo est qui non summopere efferat Petrum, qui Christo interroganti¹¹, *numquid et vos vultis abire?* illico respondit¹²: *Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes·*, ita nemini, qui suae memor sit salutis, fas est ab ecclesia discedere, eiusque vocem aspernari.

Tandem V. siculi Verbi cum assumpta natura unionem credimus esse individuum, et pro duplici oeconomia exinanitionis et gloriae diversimode patefactam; ita inseparabilem credimus Christi, eiusque Spiritus cum ecclesia societatem, quae licet semper se prodat, atque in ipso etiam militiae stadio non obscure eluceat, ad suum tamen perveniet culmen, suumque attinget fastigium, quum sibi Christus in caelesti patria ecclesiam adiunget beatam, omnique labe vacantem¹³. Praeclare Augustinus¹⁴: „Cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Tunc ergo per eius misericordiam iusti plene perlecleque mundati fulgebunt sicut sol in regno Patris sui: tunc plena atque perfecta ecclesia non habens maculam neque rugam, aut aliquid huiusmodi, quia tunc etiam erit vere gloriosa.“

Matth. XXVIII. 20.

13) Ephes. V. 27.

¹⁰ Ioh. XIV. Ili — 17.

¹ «) *De perfect, iustitiae*, cop. XV. Consonant Hieronymus in Ierem. XXXI; et Bet nardus, *de festo omnium sanctorum*, semi. III.

Ibid. VI. 68.

¹² Ibid. v. 69.

CAPUT İLV.

*De fine institutae divinitus ecclesiae. — Plures innuuntur normae, quae ad illum cognoscendum atque rite definiendum conducunt: — omnium potissima exponitur inde repetenda, quod finis ecclesiae plane respondeat, illique sit geminus, quem dominicae oeconomiae praestitutum fate-
mur: — triplex eiusmodi finis secernitur, ac finis primum theologicus, qui in suas veluti partes tributus declaratur: — finis deinde theanthropicus, cuius tum universa ratio, tum varii respectus expoliuntur: — finis denique anthropologie™, qui uti decet explanatus, idoneis argumentis vindicatur: — appendicis instar consequuti aliquot fines, iidemque obnoxii recensentur: — ac mox quanti ecclesia fieri debeat, quantove sit amore proseguenda, obiter edicatur.*

788. De finali ecclesiae caussa disserentibus non una nobis sup-
petit norma, qua veluti filo quodam recti, de illa uti par est iudicantes, eius vim rationemque scite complectamur.

Eiusmodi siquidem norma est quae his verbis effertur 1: *Haec enim est voluntas Dei* ex ipsius in Christo bonitate profecta, *sanctificatio vestra* *. Eiusmodi norma proponitur quum dicitur 3: *Benedictus Deus et Pater Do-
mini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali* 4 *in caelestibus in Christo* 5, *sicut elegit nos in ipso ante mundi constitu-
tionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in caritate s:* *qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in
ipsum* 7, *secundum propositum voluntatis suae, in laudem gloriae gratiae
suae* 8, *in qua gratificavit nos in dilecto filio suo.* Ad eandem normam
perlinent quae subdimus 9: *Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando*

1) I. Thessal. IV. 3.

2) Cf Rom. VI. 19 — 22, I. Cor. I 30.

3) Ephes. I. 3 — 7.

*) Benedictio *spiritalis* opponitur be-
neficiis terrenis, quae memorantur Levit.
XXVI. et Deut. VII — XXVIII.

J) *Ev Χριστώ*, qua formula nostrum
cum Christo consortium, nostraque cum
ipso unitas ostenduntur.

5) *Ev αγάπη*, est enim caritas pleni-

tudo legis, et sine caritate haberi san-
ctitas nequit, quae talis sit *κατενώπιον
3εοῦ. in conspectu Dei*, qui animum videt
atque intima pectoris scrutatur.

r) *Ει αυτόν. in sese, sibi*, quo pacto
hebraei adhibent

1) Sicuti *ἐπαινον δόξη* valet *ἐπαινον
ένδοξον. laudem gloriosam*, ita tota
phrasis huc redit: *ut gloriosa laus Deo
rependatur pro tanto beneficio.*

3) Ephes. II. 13 — 17.

trails longe 1°, *facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax
nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriae* 11 *solvens,
inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis* *2 *evacuans, ut duos
condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et recon-
ciliet ambos in uno corpore* 13, *Deo per crucem, interficiens inimicitias in
semetipso.* Neque referri alio possunt verba Iohannis 14: *Haec autem scripta
sunt ut credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, et ut credentes, vitam
habeatis in nomine eius* 16.

789. Finis enim institutae ecclesiae alius neque est, neque esse potest
sive a fine Scripturarum, de quo Iohannes loquitur, et de quo Paulus ait 18: *Quia ab infantia sacras litteras nosti, quae te possunt instruere* 17 *ad
salutem per fidem quae est in Christo Iesu:* sive a fine lotius Christianae
revelationis, quae sicuti lota innititur supremae huic veritati, *Christum esse
Iesum*, universalemque Salvatorem, ila eo spectat, ul per eundem, tamquam
per vitae auctorem 18, homines a morte erepti sempiterna beatitate potiantur.

Quod Petrus splendide edixit, populi concionem ila compellans 19: *Hic est lapis, qui reprobatus est a vobis aedificantibus, qui factus est
in caput anguli- et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen
est sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri* 30. Unus
namque est mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus 21, qui dedit
redemptionem semetipsum pro omnibus. Unus ipse est propitiatio pro pec-
catis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi 22. In Christo enim Deus mundum reconciliavit sibi 23, el per eum illi compla-
cuit reconciliare omnia in ipsum 24. Sic enim Deus dilexit mundum, ut
filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed

1°) Quid haec sibi velint, apparet ex
v. 12.

1') Genitivus *ροῦ φραγμού* est vice
epitheti, proindeque *τό μεσότοιχον τοῦ
φραγμού* est *paries intergerinus.*

12) *Lege mandatorum* significatur lex
mosaica, quae iudaeos a gentibus se-
parabat: *decretorum* vero nomine venit
doctrina evangelica.

1J) Tribus formulis, *unum, in unum
novum hominem* et *in uno corpore*, expri-
mit Paulus eam unitatis formam, ad quam
Dens in Christo universum hominum ge-
nus redactum voluit.

i<) Ioh. XX. 31.

1») Cf. Iob. III. 15—36. V. 24, et I. Petr.

9: *Ποιιζόμενοι το τέλο τή πύττω*

*νμών, σωτηρίαν ψυχών, reportantes finem
fidei vestrae, salutem animarum.*

·«) II. Tim. III, 15.

17) Huc faciunt verba Ioh. V. 39, atque
huc verba Davidis, quibus lex dicitur
Ps. XIX. 8: *ΣοφίζονΟα νήπια, sapien-
tiam praestans parvulis.*

■fi) Actt. III. 15.

1®) Ibid. IV. 11 — 13.

2°) *Τό διδόμενον subiecti* partes obit,
όνομα irepon praedicati. Est autem *όνομα,*
nomen, metonymice *persona.* Cf. Actt.

Apoc. III. 4.

I. Tim. II. 6.

I. Ioh. II. 2.

II. Cor. V. 19.

Coloss. I. 19 — 20.

habeat vitam aeternam*5. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

"90. Nullatenus ergo a veritate discederemus, si in hac de finali ecclesiae causa quaestione affirmaremus, *theologicum illius finem* esse laudem gloriosam pro nobilissimo opere Deo repensam; *finem iuridicum* esse evacuationem mosaicae legis, redemptionem, propitiationem, reconciliationem, initamque Deum inter et mundum pacem; *finem ethicum* esse fidem, caritatem, sanctitatem, adoptionem, omnemque spiritualem benedictionem; *finem socialem* esse revocationem universi hominum generis ad unum corpus, unumque hominem; ac postremo *finem eudaimonicum* esse aeternam vitam in caelis possidendam.

Verum haec perspicua quamvis sint, et ad aperiendum ecclesiae finem accommodata, attamen neque poliora sunt, neque omnino talia quae rem lotam exhibeant, suoque in lumine collocatam demonstrent. Aliud namque praesto est longe intimius, longeque opportunius, quodque vel solum, rite expensum, nihil facit reliqui quod praeterea inquirendum esse videatur.

Et re sane vera praecipi animo ecclesia nequit, quin simul de Christo cogitetur, quocum ipsa *re pariter ac nomine* unum efficit, planeque constituit. Unum efficit *nomine*, quum Chrisli appellatione ecclesia ornetur: et unum efficit *re*, non ideo tantum quod caput et corpus unum sint, quodque ecclesia sit plenitudo Chrisli; sed ideo etiam quod Christus sponsus ecclesiaeque sponsa sibi mutuo tam arcte adhaereant, ut in unam carnem concurrant.

Cum hac porro unitate nexum est, oeconomiam in carne perque carnem a Christo susceptam cum mortali eiusdem vita nullatenus desuisse, neque aliquot circumscriptam annorum spatio tandem cessasse, verum in ecclesia perque ecclesiam permansisse, et ad consummationem usque saeculorum hoc solum discrimine permansuram, quod *prius idemque temporale stadium* Christus expleverit *in singulari humanitate quam sibi ex Virgine hypostatice unirit, posterius idemque perpetuum in ecclesia expleat, quam sibi ex universo hominum genere ceu proprium corpus, propriamque carnem*

-5) Ioh. III. 10 — 17. Apposite Leo magnus, serm. XII. *de passione*: »Quamvis in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Singulares quippe in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere solvit, cum inter filios hominum solus Dominus noster Iesus exsti-

terit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sint suscitati. Effusio illa pro iniustis sanguinis iusti tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent."

mystice adseivit: et quod prius idemque paucis contentum annis stadium fuerit redemptoris, posterius vero idemque iuije stadium sit redemptionis.

791. Quae quum ponderis sint omnino maximi, planeque digna quae Christianorum mentibus constanter obversentur; operae idcirco pretium fuerit, ea paullo evolvere uberius, limatiusque expolire.

Itaque I. *temporalem oeconomiam redemptoris*, qui una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos 26, describit Paulus inquit 27: *Hoc enim sentite in vobis quod et in Christo lesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominutn factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.*

Huic vero oeconomiae II. *tamquam continuatio perennisque explicatio respondet oeconomia redemptionis*23, quam Christus obit, quaque se manifestare pergit in servili utique forma 29 non tamen singularis assumptaeque ex Virgine humanitatis, verum adseili ex tota humanitate, sibique penitissime coniuncti corporis, quod est ecclesia, in qua el per quam redemptionis fructus *semel* partos in singula quaeque membra conferens, illa mundat, sanctificat, eoque adducit ut filiorum haereditatem nanciscantur.

792. Qua praestituta *duplici unitate*, Christi et ecclesiae, itemque oeconomiae redemptoris el redemptionis 8°, sive quod eodem redit, oeconomiae quam in novissimis temporibus unigenitus Dei filius in corpore obivit, quod illi Pater aptavit31, quamque obire pergit in corpore, cui tamquam propriae carni adhaesit, quodque sibi nuptiali foedere copulavit; manifestum est I. eodem referri, eodemque omnino pertinere tum Chrisli atque ecclesiae finem, tum finem utriusque oeconomiae, redemptoris ac redemptionis; et manifestum II. praeterea est, finem oeconomiae redemptoris, Verbique incarnati *amussim* esse, *normamque perfectam*, qua de fine ecclesiae et

².) Hebr. X. 14. coli. v. 10, ubi ad particulam *εφάπαξ*, *semel*, adverti debet.

î7) Philipp. II. 5—9.

îs) De oeconomia redemptionis, quae ad finem usque saeculorum explebitur, praeclara tradunt Augustinus, *Enchirid.* cap. LUI., Bernardus serra. LXIII. et auctor op. *de imitat. Christi*, lib. I. cap. I. et lib. II. cap. XII.

²²) Ex hoc fonte derivanda ratio est eorum defectum, qui in praesenti militiae stadio ecclesiae insunt, venustissimamque eiusdem faciem veloti comma-

culant. Nondum enim immortalitatem induit, sed eam adhuc exprimit oeconomiam, quam in forma servi divinum ipsius caput absolvit.

3*) Utraque oeconomia ad invicem refertur habitu illi simillimo, quo sibi mutuo respondent sacrificium cruentum atque incruentum, illud semel oblatum, hoc autem tamdiu repetitum ac repetendum, quamdiu mysticum Christi corpus aedificabitur.

3') Hebr. X. 5.

oeconomiae redemptionis indicetur, adeo ut priore comperto, alter quoque innotescat, neque hic ab illo vel genere, vel amplitudine secernatur.

793. Iamvero neminem fugit plurima esse eaque splendidissima, quae de fine Verbi incarnati et oeconomiae redemptoris in Scriptura³¹ frequentantur: neminem fugit de hoc ipso fine iustis operibus, plenisque tractationibus orientales, occidentalesque patres³² egisse: atque neminem fugit insequutos theologos, qui vel *Sententias* ³³ vel *Summam* ³⁵ interpretarentur, vel aliam disciplinae formam³⁸ praeferrent, omnem impendisse operam, ut eundem finem quam accuratissime explanarent.

Ne igitur in re perspicua nimii simus, actumque saepius non citra fastidium denuo agamus, supremas quosdam ducemus lineas, quibus sin minus absoluta suisque excitata coloribus, inchoata saltem rudisque exsistat imago illius finis, quem Deus ecclesiae praefixit, et ad quem Christus in ecclesia, perque ecclesiam interpellato numquam opere contendit, donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi³⁷.

794. Itaque sicuti *triplex* consideratur *finis* dominicae oeconomiae ac redemptionis, *theologicus*, *theanthropicus* et *anthropologicus*; ita triplex pariter, idemque geminus ecclesiae finis considerari debet.

Et *ad theologicum* quod attinet *finem*, illius *duplex* distinguenda est *consideratio*, *infinita* altera et *universalis*, altera *circumscripta* et *specialis*.

Pro *universali* enim *infinitaque* consideratione non alius dominicae oeconomiae sive in corpore naturali, sive in corpore mystico expletae censi finis potest, ac ille sit ad quem opera quotquot sunt omnia divinitus ordinantur. Opera vero prorsus omnia, quemadmodum ad divinas exprimuntur ideas, quarum totidem sunt ἰζτυποί, ita certo pondere et numero, certaue mensura divinas reserant perfectiones, divinamque gloriam enarrant. Eo igitur universim et infinite spectat dominica oeconomia, tum quae in naturali corpore expleta fuit, tum quae in mystico ecclesiae corpore peragitur,

31) Huc enim pleraque faciunt vaticinia, huc typi non pauci, huc evangelia, atque huc epistolae propemodum omnes.

33) A romano Clemente ad Bernardum usque vix patrem scriptoremque ecclesiasticum reperias, qui de fine incarnationis vel data opera, vel obiter leviterque, non egerit. Auctor tibi sum ut ad praegustationem aliquam legas Macarii horn. XLIV. sic inscriptam; Ποίην ἐν ἀν-
■ῖρῳ.τω χριϑήανω μεταβολήν χαί ἀναχαί-
νιϑιν ἀπεργάζηται ὁ Ἀ'ριϑτό, ὁ τά τή
Τ>υχή χαί νόσου -ἰῆραπεύῃα.

Quantam in hoinine Christiano mutationem et renovationem operetur Christus, qui animae affectiones morbosque sanavit.

34) Conferendi sunt illorum commentarii in III. dist. I.

35) Videsis comm, in III. p. q. I.

36) Hos inter numerari potissimum debent Petavius de incarnat. lib. I., et Thomasinos qui Petavii vestigia legit, de incarnat, lib. 1.

37) Ephes. IV. 13-

ul divina ornamenta, divinaeque dotes eluceant, humanaeque mentes ineffabili quadam admiratione percellantur. Hinc Pauli verba docentis 38, dispensationem plenitudinis temporum, qua omnia in Christo fuerunt instaurata, eo pertinuisse, « τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐν τῇ ἰσότητι τῇ δόξῃ αὐτοῦ, *ut simus in laudem gloriae eius*, nimirum Dei. Atque hinc eiusdem verba³⁹ quibus testatur, supremum universae oeconomiae finem huc redire, ut omnis lingua confiteatur, Dominum esse Iesum Christum, ἐν δόξαν ἰησοῦ πατρὸς, *ad gloriam Dei Patris*. „Est enim Patris gloria,“ adnotante Oecumenio⁴⁰, talem habere filium, omnium Dominum et conditorem et Deum, et cui se flectat omne genu, et omnis lingua confiteatur.“

795. A qua universali infinitaque consideratione *ad circumscriptam specialemque* progressi, facile intelligimus numquam Dei gloriam evidentius inclaruisse, ac ipsa in ecclesia et ex ecclesia enituerit ac porro eniteat. Eo namque praeclarius est manifestata Dei gloria, quo perfectius ac nobilius est opus e quo dimanat ac veluti e speculo refulget. Nemini autem integrum est diffiteri, opus omnium praestantissimum sic esse ἰησὺν & ὁ ὡπὸν, Deum in carne manifestatum, eiusque in proprio corpore oeconomiam, ut hinc proxime respondeat ecclesia, quae eiusdem est continuatio, atque Dei in mystico corpore dispensatio.

In ecclesia igitur atque ex ecclesia tanto Dei gloria fulgore emicat, ul maior pleniorque ne animum quidem subire posse videatur.' In ipsa enim atque ex ipsa, ne cetera memoremus, ultra quam mente concipi, verbisque efferri valeat, eminent Dei potentia, sapientia, providentia et bonitas⁴¹, de qua scriptum est⁴²: *Nemo bonus nisi solus Deus, et⁴³ Deus caritas est.*

796. Mirifice eminet *Dei potentia*, cuius prope hymnum ecclesiam dixeris, sive illam in se atque ὄντω, sive in sua virtute alque ἐνεργεσίᾳ

38) Ephes. I. 10—13.

39) Philipp. II. α. Ubi recoli debet, I. lectionem ἐν δόξαν θεοῦ πατρὸς, stabiliri suffragio codicum omnium praecorum, omnium eiusdem linguae patrum, interpretis syri, et antiquissimae versionis latinae, quae itala nuncupatur: II. admittere non posse, praepositionem ἐν adhiberi pro quum nullum *quietis* verbum antevertat; III. phrasi ἐν δόξαν θεοῦ πατρὸς, efferri finalem caussam, quod unanimes testantur graeci omnes Pauli interpretes, et Cyrillus Hierosolymitanus, catech. VII. cap. III.; denique IV. lectionem Vulgati, *in gloria*, ad textum esse exigendam, neque probari ad-

modum posse commentarium, quo apostolica verba cum his penes Iohanneni conferuntur, *ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.*

40) Comm. in h. 1.: Δοξά γάρ πατρός, τὸ εἶναι τοιοῦτον υἱόν, πάντων δεοπότην, καὶ ποιητήν, θεόν, καὶ ὃ κλίνει παν γόνυ, καὶ πάντα γ/ῶσα ἐξομολογῆται.

41) De hisce divinis perfectionibus, quae in Salvatoris oeconomia summopere inclaruerunt, egregie disserunt Gregorius nyssenus orat, *in diem natalem Christi*, et eum sequutus Iohannes damascenus, *de fide orth.* lib. III. cap. 1.

Matth. XIX. 17.

I. Ioh. IV. 8.

fueris contemplatus. In se enim alque *όντω* opus est naturam universam praetergressum, portentis institutum, portentis amplificatum, supernisque Spiritus donis, ipsaque Spiritus communicatione auctum, iugilerque perfectum. Prae sua autem virtute alque *ενεογι,τιχώ* ecclesia est inexpugnabilis, columna et firmamentum veritatis, suique capitis, interiorisque Spiritus suffulta numine ac robore communita vincit mundum, malumque evellens ac destruens, quidquid sancti bonique est aedificat ac plantat.

Impar non est *sapientiae* splendor, quem fundunt uberrimum leges theoreticae et practicae, quibus ecclesia colligitur, collectaque servatur ac provehitur. Eiusmodi namque sunt lex fidei contra errorem, lex regenerationis contra hereditariam corruptelam, et lex caritatis contra peccatum, quae omnes eo diriguntur, ul in ecclesia perque ecclesiam humanitatem refingant, et nova caeleslique vita interna pariter externaque locupletent.

797. Quid vero de *providentia* existibamimus? Eiusdem fulgor is est, quem humanae oculorum acies sustinere vix possint. Est enim ecclesia, in qua et per quam Deus, incolumi discrimine quo a gentibus gentes et a populis populi secernuntur, et incolumi libertate qua pro suo nutu homines in diversa feruntur, universum genus ad duplicem redigit unitatem, externam alleram et conspicuam qua omnes Adami filii in unum idemque immortale regnum conveniunt, et alteram internam atque invisibilem qua cum ipsomet Deo, universorum principio ac fine, copulantur.

Suspexit tantum providentiae iubar non semel Origenes⁴⁴, et verba faciens de Pauli oraculo⁴⁵, futurum ul tandem omnia Christo subjiciantur, scripsit⁴⁶: „Verum certis quibusque et modis et disciplinis et temporibus subieclio ista complebitur, non necessitate aliqua ad subieclionem cogente, ne per vim subditus fiat omnis mundus Deo, sed verbo, ratione, doctrina, provocatione meliorum, institutionibus optimis, comminationibus quoque dignis et competentibus, quae iuste immineant his qui salutis et utilitatis suae curam sanilalemque contemnunt? Et miram rursus occullamque providentiae dispensationem⁴⁷ demiratus, illius modum, pergit⁴⁸, *soli Deo cognitum esse*,

Con. Celsum, lib. V. n. 21, in *le-rem. XIX.* 2, et *de principiis*, lib. 11. cap. i. nn. 1. seqq.

«*) II. Cor. XV. 28.

*6) *De principiis*, lib. III. cap. V. η. 8.

4') L. c. Adde Petavium, *de incarnat.* lib. II. cap. V. §. X.

48) Cuius dispensationis universalem legem proponit Clemens alexandrinus, *cohortat, ad gentes*, §. XI. inquit: *ἡ Ἀ.τᾶωθα δε ὁ λόγος τήν ἀλήθειαν,*

έδειξε τοι ἄν^ρώποι τό ύπο τή θωτη-ρια , ὅπω η μττανοη^αντί^ σωνωδίν, η μη ύπακούσαντ κρι^ώβιν. Verbum autem explicata veritate, salutis altitudinem hominibus ostendit, ut vel ducti poenitentia salutem consequerentur, vel si parere nollent, iudicio forent obnoxii." Tm subdit: **Τοντο τη δικαιοσύνη ro κήρυγμα , ύπακούουσιν ε^αγγέλιον, παρακούσασιν κριτηριον.* Haec est Justitiae praedicatio, quae parentibus bonum est nuntium, abnuentibus condemnatio."

et Unigenito eius per quem creata ac reparata sunt universa, et Spiritui sancto per quem cuncta sanctificantur.

798. *Bonitatis vero lauta est effusio, ut omnia sibi vindicare prope-
modum videatur. Quum enim scriptum iure optimo sit⁴⁹ : Sic Deus dilexit
mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum,
non pereat, sed habeat vitam aeternam: quumque pari iure scriptum sit⁵⁰:
Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per
unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae⁵¹. Sicut enim
per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et
per unius obeditionem iusti constituentur multi⁵² ' non minori profecto
veritate repetitur alque inculcatur, in ecclesia perque ecclesiam universis
prospici hominibus, qui quum ab initio praevaricatione defecerint, paternaue
hereditate spoliati caelestem iram promeruerint, curis, sollicitoque ecclesiae
ministerio a conditione carnali, rea, servili, corruptaque exempti ad statum
spiritalem, liberum, purum, adoptivaeque filiationis provehuntur.*

Quare nihil satius quam ad ecclesiam eiusque oeconomiam referre
quae de Christo eiusque in singulari carne oeconomia Clemens alexandrimis
his verbis edicit⁵³ : „Ceterum potentia Dei incredibili celeritate et benevo-
lencia, ad quam omnibus facilis patebat aditus, orbi terrarum illucens, salu-
tari semine universum complevit. Nec enim tam exiguo temporis spatio
tantum opus sine divina providentia perfecit Dominus, qui specie tenus de-
spectus, reipsa adoratus est; expiator, servator, mansuetus, divinum Verbum,

“) Ioh. III. 16.

i0) Rom. V. 18 — 20.

S1) Scite Augustinus con. Iulianum, lib. VI. cap. IV., conferens veterem no-
vumque Adamuin: „Ideo autein et ibi
otnnes et hic omnes, quia nemo ad mor-
tem nisi per illum, nemo ad vitam nisi
per istum.

S1) Huc faciunt verba Ioh. I: *Dedit
eis potestatem filios Dei fieri, qui ex
Deo nati sunt;* et I. Ioh. IV; *Videte
qualem caritatem dedit nobis Deus, ut
Alii Dei nominemur et simus.*

s3) *Cohort, ad gentes, §. X: Τάχει
μεν δὴ ἀνυπερβλήτω, εὐνοία τε ἐνπρο ἴτω
ἢ δύναμι ἢ θεϊκὴ ἐπιλάμψαυα τῇ γῇ,
σωτηρίου σπέρματο ἐνεπληθετό παν. ον
γάρ αν ὄντω ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοιοντον
εργον ἀνεν θεία κηδεμονία ἐξήγγενεν ὁ
κύριο, ὅψει χαταφρονούμενο, εργῶ προ -*

*χυνούμενο, ὁ καθάρσιο χα'ι σωτήριο
χα'ι μειλίχιο ὁ θεῖο λόγο, ὁ φανερώ-
τατο ὄντω θεῶ, ὁ τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων
ἐξισωθεί " ὅτι ἦν υἱὸς αὐτοῦ, χαί ὁ λό-
γο ἦν ἐν τῷ θεῷ' ου θ' ὅτε τὸ πρῶτον προ-
εξηρῦχθη, ἀπὸ τῆς οὐθ' ὅτε τὸ ἀν-
θρώπου προ ὡπείον ἀναλαβων, χαί Οαρκί
ἀναπλαυόμενο, τὸ σωτήριο δρᾶμα τῇ
ἀνθρωπότητι ὑπεχρίνετο, ἀγνοηθεί. γνή-
σιο γάρ ἦν αγωνιστή, χαί τοῦ πλάσμα-
το συναγωνιστή " τάχιστα δε εἰ πάντα
ἀνθρώπον διαδοθεί, θάπτον ἡλίου ἐξ
αυτῇ ἀνατεῖλα τῇ πατριχῇ βουλήσεω,
ράστα ἡμῖν ἐπέλαμψε τον θεόν ὅθεν τε
ἦν αὐτό, χαί ὁ ἦν, δι' ὧν ἐδίδαζεν χαί
ἐνεδείξατο, παραστηοάμενο, ὁ σπονδό-
φορο, χαί διαλλ.άτη, καί Οωτήρ ἡμῶν,
λόγο, πηγὴ ζωοποιό, εἰρηνική, ἐπὶ παν
τὸ πρό ὡπον τῇ γῇ χεόμενο. δι' ὃν,
ὡ ἐπο εἰπεῖν, τὰ πάντα ἤδη πέλαγο
γέγονεν ἀγαθῶν.*

verus sine controversia Deus 54, cum Domino lotius universitatis adaequatus, quoniam eius filius erat, el Verbum erat in Deo⁵⁵; neque cum primum praedicatus, nullam impetravit fidem, neque cum hominis personam indutus el e carne formatus, salutarem egit humanitatis actum, ignoratus: is enim legitime decertavit, el suam creaturam in certamine socius adiuvit⁵⁶. Cum autem sole celerius ex ipsa Patris voluntate ortus esset, maxima celeritate ad universos homines delatus, facillime fecit ut Deus nobis illucesceret; undenam ipse et quis esset, doctrina editisque a se miraculis ostendit, foederis conciliator et pacificator el servator nosler, Verbum, fons vitalis, pacificus, per universam terrae faciem diffusus, per quem, ut ita dicam, rerum universitas effecta est pelagus bonorum/⁵⁷

799. Sed duo sunt reliqua divinae bonitatis insignia, quae quum in ulraque Christi oeconomia, sive *temporaria* in naturali assumpto corpore, sive *perpetua* in mystico corpore ecclesiae, splendidissime emicent, praeteriri silentio neque debent neque possunt.

Sane incarnatione et temporaria Unigeniti oeconomia eo spectavit divina bonitas, ul fortis armatus suum custodiens atrium, fortiore superveniente, vinceretur, universa arma eius, in quibus confidebat, auferrentur, spolia eius distribuerentur, versoque in eiusdem caput triumpho, quem contra homines retulerat, conclamata eorumdem salus repararetur⁵⁸. Opportune Irenaeus⁵⁹: „Necesse ergo fuit, Dominum ad perditam ovem venientem, et tantae dispositionis recapitulationem facientem, et suum plasma requirentem, illum ipsum hominem salvare, qui factus fuerat secundum imaginem el similitudinem eius, uti non vinceretur Deus, neque infirmaretur ars eius. Si enim qui factus fuerat a Deo homo ul viveret, hic amittens vitam, laesus serpente qui depravaverat eum, iam non reverteretur ad vitam, sed in totum proiectus esset morti; vicius esset Deus et superasset serpentis nequitia voluntatem Dei. Sed quoniam Deus invictus et magnanimis est, magnanimum quidem se exhibuit ad correptionem hominis, et probationem omnium, quemadmodum praediximus ⁵⁹; per secundum autem hominem alligavit fortem et diripuit eius vasa el evacuavit mortem, vivificans eum hominem qui fuerat mortificabis.

54) Formula, *φανερότατο όντω θεό*, huic respondet, *φανεωτάτω ών &εό*.

JS) Manifesta est allusio ad loh. 1. 1.

s6) Quibus haec gemina sunt §. I. pag. 3: *η^/όγος ουράνιο, ό γνήϊο άγω· νιότη ή επί τώ παντό κόΟμον θεάτρω Οτε· φανοϋμενο*. Caeleste Verbum ob legitimi certaminis victoriam in theatro totius mundi coronatum... Cf. *Stromat.* VH. pag.710.

47) Luc. XI. 21 — 23.

iS) Con. haeres, lib. III. cap. XXIII.

η. 1. Conferri autem debent qui similima tradunt, Eusebius Caesariensis in *Theophania* fragm. III. apud Mai in *zVow» PP. biblioth.* T. IV.. et Cyrillus aleian-drinus in capitulis *de incarnat. Domini*, capp. XIII. seqq. apud .Mai, *Scriptt. Vett.* T. VIII. P. II.

i9) Lib. cit. cap. XX.

Primum enim possessionis eius vas Adam factus est 6°, quem ei tenebat sub sua polestale, hoc est, praevaricationem inique inferens ei, et per occasionem immortalitatis 01 mortificationem faciens in eum. Etenim promittens futuros eos tamquam deos, quod ei non est omnino possibile 62, mortem fecit in eis: unde et iuste a Deo recaptivatus qui hominem captivum duxerat, solutus est aulem condemnationis vinculis qui captivus ductus fuerat homo.“

Neque minus opportune alexandrinus Clemens, qui ait 63: „Iamvero, nisi molestum fuerit, ab ipso capite repetens, intueri divinum beneficium. Primus homo olim paradysum incolens ludebat solutus, quia puerulus erat Dei: cum vero sese voluptati subiecisset, a pravis libidinibus seductus, contumacia adolevit, Deumque patrem suum, ipsi non parendo, ignominia affecit. Quanta vis erat voluptatis? Homo qui ob simplicitatem fuerat solutus, inventus est peccatis ligatus. Eum cum vinculis liberare vellet Dominus, carnem induit, oh! divinum mysterium, serpentem hunc devicit, tyrannum, hoc est mortem, in servitutem redegit, et quod maxime praeter opinionem contigit, illum hominem qui seductus ab illecebris voluptatis et corruptioni illigatus fuerat, explicatis manibus, solutum ostendit. O mirabile mysterium! Succubuit quidem Dominus, homo aulem surrexit: et qui cecidit ex paradiso, maius obedientiae praemium, caelum accipit.“

6°) Et una cum Adamo universa eiusdem posteritas vas possessionis satanae effecta est.

61) Ex praefat. ad lib. 1. n. 1. intelligimus, heic fuisse graece scriptum, *προφάσει τῇ ἀθανασία, praetextu immortalitatis*.

62) Sed quod satanae superbienti non erat possibile, id possibile fuit Deo, qui semetipsum exinanivit servilem formam accipiens, susceptumque hominem in unitatem suae hypostaseos adseivit.

“) *Cohort, ad yentes, §. XI: Μικρόν δέ, εἰ βούλει, ἀνωθεν ἀθρεῖ τὴν θείαν εὐεργεσίαν. ὁ πρῶτος, ὅτε ἐν παραδείσῳ ἐπαίξετο λελυμένος, ἐπεὶ παιδίον ἦν τοῦ θεοῦ, ὅτε δὲ ὑπέπιπτεν ἡδονή, παρήγετο ἐπιθυμία ὁ παῖς, ἀνδριζόμενος ἀπειθεία καὶ παρακούσας τοῦ πατρὸς, ῥοχνητο τὸν θεόν. οἶον Ἰωχὺν ἐν ἡδονῇ*, ὁ διὰ πλότητα λελυμένος ἄνθρωπος, ἀμαρτῖαι εὐρέθη δεδεμένος, τῶν δὲ ὁμῶν λυθῶναι τούτον ὁ κύριος αὐτῷ ἠθέλησεν καὶ ὑπαρκτὶ ἐνδεθεῖ, μνηστῆριον θεῖον, τούτον τὸν ὄφιν ἐχειρώσας, καὶ τὸν τύραννον ἰδονώσας, τὸν θάνατον καὶ, τὸ παραδοιότατον, ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον, τὸν*

ἡδονὴν πεπλανημένον, τὸν τῇ φθορᾷ δεδεμένον, χειρὶν ἡπλωμένον, ἐδείξε λελυμένον: ὡς θαύματος μυῦτικόν, κέκλιται μὲν ὁ κύριος, ἀνεῴχον δὲ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἐκ τοῦ παραδείσου πεύων, μεῖζον ὑπαρκτὸς ἀθλον, οὐρανόθεν ἀπολαμβάνει.

Cum his utiliter componuntur quae scribunt Iohannes Cln vsostomus in 1. ad Cor. hom. IV., Fulgentius ruspensis ad Trasimundum lib. II. capp. II — III. et Leo magnus in Natali Domini serm. II: «Quia gloriabatur diabolus hominem sua fraude deceptum divinis caruisse muneribus, et immortalitatis dote nudatum, duram mortis subiisse sententiam, seque in malis suis quoddam de praevaricatoris consortio invenisse solatium: Deum quoque iustae severitatis exigente ratione, erga hominem quem in tanto honore condiderat, antiquam mutasse sententiam; opus fuit secreti dispensatione consilii; ut incommutabilis Deus, cuius voluntas non potest sua benignitate privari, primam pietatis suae dispositionem occultiore sacramento compleret, et homo diabolicae iniquitatis versutia actus in culpam, contra Dei propositum non periret.”

800. Iamvero eodem pariter spectavit Deus institutione ecclesiae, et perpetua in ecclesia perque ecclesiam oeconomia. Pugnant infernae portae contra ecclesiam 84, sed quin praevaleant, retusae profligataeque sternuntur: expetit satanas fideles omnes cribrare instar trilici⁸⁵, sed ecclesiae ministerio confirmantur, ne deficient: circuit diabolus tamquam leo rugiens, et anxius quaerit quem devoret 66; sed fidei armatura ex ecclesiae inanibus accepta compescitur: transfigurat se in angelum lucis, et divina imitatus, prophetis pseudoprophetas, magistrosque mendacii magistris veritatis opponit⁸⁷; sed eius fraudes luce ecclesiae deteguntur, eiusque mendacia refutantur: quum tandem antiquus serpens a moliendis insidiis numquam absteineat, in ecclesia perque ecclesiam illud semper efficitur, quod Paulus pollicetur inquit 88: *Deus autem pacis conteret 89 satanan sub pedibus vestris velociter.*

Pulcherrimum igitur divinae bonitatis specimen, quod in parta per Christum de satana victoria, reslilitoque hominum genere splendidissime excelsit, non dissimili splendore excellere in ecclesia pergit, cuius opera, maternaque oeconomia hominum restitutio continenter perficitur, et relatus contra satanam triumphus ad finem usque promovetur.

801. Sed quoniam nullum diabolo praesto erat medium, quo aut in Deum superbiret elatius, aut in humanam gentem saeviret crudelius, quam invecta idololatria, diffusa ubivis superstitio, et unius Dei fides abrogata, culusque subversus, adeo ut non sine lacrymis dici oporteret⁷⁰: *Notus in Iudaea Deus, et in Israel sanctum nomen eius*; propterea venit unigenitus Dei filius ut dissolveret opera diaboli 71, venit in aqua et sanguine⁷⁷, innotuit magnum pietatis sacramentum 78, quod manifestatum in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria, et viscera misericordiae Dei nostri nos visitarunt⁷⁴, misso ex altis Emmanuele, qui Patrem exoravit inquit⁷⁵: Manifestavi nomen tuum hominibus, et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam.

Quae animo reputans Clemens alexandrinus scripsit⁷⁶: „Capiamus

- e<) Matth. XVI. 18.
 is) Loc. XXII. 31- seqq.
 ce) L Petr. V. 8.
 flf) II. Cor. XI. 14.
 68) Rom. XVI. 20.
 °9) Vulgatus, *conterat*, sed graece citra lectionis varietatem, *Ουντρίψει, conteret*.
 •0) Ps. LXXV. 1.
 ’i) I. Ioh. III. 8.
 77) Ibid. V. 6.
 73) J. Tim. III. 16.
 7<) Luc. I. 78.
 75) Iob. XVII. 6—26.

7β) *Cohort, ad gentes, XI: λ'ωρή-
 Οωμεν τό φω , καί μαῦτεὺΟωμεν τω χι>
 ρίω. τοῦτο τοι καί ἐπήγγελται τω πατρί-
 διηγῆομαι τό ὄνομά Θεοῦ τοί ἀδελφοί;
 μου* ἐν μεθώ ἐκκληΟια ὑμνήσω Θε. ὑάνη-
 θον καί διηγηΟόν μοι τόν πατέρα Θεοῦ,
 τον θεόν' οὠζει Θεοῦ τά διηγῆματα, παι-
 δευῖ με ἡ ωδή, ω μέχρι νυν ἐπλανω-
 γωγεί , κύριε, καί τόν θεόν εὐρίΟκω δια
 Θεοῦ, καί τόν πατέρα ἀπολαμβάνω παρα
 Θεοῦ, γίνομαι Θεοῦ Ουγκληρόνομο , ἐπεὶ τόν
 ἀδελφόν οὐκ ἐπηθχύν3η .*

lucem, ut Domini discipuli fiamus. Is enim Patri hoc pollicitus est⁷⁷: *Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae celebrabo te*. Celebra, quaeso, et enarra mihi patrem luern Deum. Salutem praebent tuae enarrationes. Docebit me tuum canticum, quod Deum quaerens, hactenus erraverim. Cum vero tu me, Domine, deducis in lucem, et Deum invenio per te, et Patrem accipio abs te; fio tuus cohaeres⁷⁸, quoniam te non puduit fratris me loco habere 7“ Et continuo⁸⁰: „Auferamus igitur, auferamus veritatis oblivionem, ignorantiam, et tenebris, quae nos impediunt, velut ab oculis nube, remotis, verum Deum contemplemur, hanc ipsi vocem primum acclamantes ⁸¹: salve lux, quia lux nobis e caelo, qui tenebris defossi et in umbra mortis inclusi fuimus, exorta est ⁸², sole quidem purior et hac vita iucundior. Lux illa, vita est aeterna; et vivunt quaecumque eam participant. Nox autem fugit lucem, et prae timore sese condens, diei Domini cedit. Ubique diffusa est lux, quae sopiri non potest; et occidens orienti credidit. Quod quidem a nova creatione significatum est: sol enim iusliliae ⁸³, a quo universa obequitantur, totum genus humanum aequaliter lustrat Patris sui exemplo, qui facit ut sol suus exoriatur super omnes homines ⁸⁴, eosque rore veritatis aspergit. Is occasum traduxit ad orientem, et mortem quodammodo crucifixam in vitam sustulit: hominem autem exitio ereptum aetheri suspendit divinus agricola, corruptionem in incorruptionem, terramque in caelum transferens: prospera significans, populos autem ad opus bonum excitans, verum vicium revocans in memoriam; hereditatem nobis largiens

Ps. XXII. 22.

Rom. VIII. 17.

Hebr. 11. 11.

L. c.: Ἀφ' ἑλόμεν οὐρανῷ, ἀφ' ἡλόμεν τὴν λήθην τῇ ἀλήθειᾳ, τὴν ἀγνοίαν⁷⁷ καὶ τὸ σκότος τὸ ἐμποδῶν, ὡς ἀχλὺν ὡσεὶ παταγάγοντες, τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐκπτεῦσωμεν, ταύτην αὐτῷ πρῶτον ἀννυμνήσαντες τὴν φωνήν, χαίρει φῶς⁷⁸ ὅτι φῶς ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς ἐν σκότει κατωρυγμένοι, καὶ ἐν Οὐκίᾳ θανάτου κατακλεισμένοι, ἐξελαμίνεν, ἡλίου καθάρωτερον, ζωὴ τῇ ἐνταύθα γλυκύτερον. τὸ φῶς ἐκεῖνο, ζωὴ ἐστὶν αἰδίον⁷⁹ καὶ ὅσα μετείληφεν αὐτοῦ, ζή⁸⁰ ἢ νύξ δὲ εὐλαβεῖται τὸ φῶς⁸¹ καὶ δύνονθα διὰ τὸν φόβον, παραχωρεῖ τῇ ἡμέρᾳ κυρίου⁸² τὰ πάντα φῶς ἀκοίμητον γέγονεν, καὶ ἡ δύσι ἀνατολὴν πεπίστευκεν. τοῦτο ἢ κτίσι ἢ καινῇ βεβούληται⁸³ ὁ γὰρ τὰ πάντα καθιπευὼν δικαιοσύνη ἡλίου ἐπίση περιπολεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν πατέρα μιμούμενος, ὁ ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον

ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτὸν, καὶ καταφεκάζει τὴν θρόσον⁷⁷; ἀλήθεια. οὗτο τὴν δύσιν εἰς ἀνατολὴν μετήγαγεν, καὶ τὸν θάνατον εἰς ζωὴν ἀνεντάρρωσεν· ἐξάρπάσα δὲ τὴν ἀπώλειαν τὸν ἄνθρωπον, προεκρέμασεν αἰθέρι, μεταφυτεύων τὴν φθοράν εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ γῆν μετὰβάλλων εἰς οὐρανοῦ, ὁ τὸν θεοῦ γεωργός, δεξιὰ ὑψηλαίων, λαοῦ δὲ ἐπὶ ἔργον ἀγαθὸν ἐγείρων, μιμνήσκων βιότοιο ἀληθινοῦ⁷⁸ καὶ τὸν μέγαν ὄντως καὶ θεῖον καὶ ἀναφαίρετον τὸν πατὴρ κλῆρον χαριζόμενος ἡμῖν, οὐρανίῳ διδασκαλίᾳ θεοποιῶν τὸν ἄνθρωπον, δίδον νόμον εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαν γραφῶν αὐτοῦ. τίνα υπογράφει νόμου; ὅτι πάντες εἴσονται τὸν θεὸν ἀπὸ μικροῦ εἰς μέγαλον.

Sl) Vidcsîs Iuliuin Firmicum, *de errore prof. rel.* cap. XX.

s') Matth. IV. 16. coll. Is. IX. 2.

SJ) Malachi IV. 2.

»«) Matth. V. 45.

vere magnam ac divinam, et quae eripi non potest; per caelestem doctrinam ex homine Deum faciens⁸⁵, leges indens menti eorum, et cordi eorum eas inscribens § 7. Quas leges intelligit? Quod omnes cognoscent Deum a parvo usque ad magnum § 7.“

802. Sed unius Dei manifestatio per temporariam Salvatoris oeconomiam intra angustos adhuc fines diffusa § 8, ab ortu solis usque ad occasum per ecclesiae dispensationem propagata est § 9, eidemque referri in acceptis debet, quod magnum sit Domini nomen in gentibus, quod unus ubivis adoretur Deus, quod polytheismi errore expugnato⁹⁰, divina ubique regnet monarchia, et ubique homines a daemonum tyrannide soluti, ad aeternam ingenuorum vitam adspirent. *Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum rerum, et quem misisti Jesum Christum* 91. Quare repletis hominibus scientia Dei, et fide imbutis in unum Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum, terrestria cum caelestibus concinunt, angelicae resonant voces⁹²: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis*, supremoque divinae bonitatis splendore Deus est omnia in omnibus⁹³.

803. Enarratis finibus, quos *theologicos* diximus, quique ex instituta ecclesia derivant, et cum perpetua Salvatoris in mystico corpore dispensatione conserta sunt; rerum ordo postulat ut *fines* expendantur *theanthropici*, qui quum *ex sese ac proxime* ad Christum spectent *Ὁ ἐὰν Ὁ ῥωηον*, *mediate et non citra perspicuam analogiam* ex ipsa pariter ecclesia, quae est divinohumana, efflorescunt⁹⁴.

68) Homines per Christum non Deo solum assimilari, sed in divinam prope naturam transferri, tradit praeterea Clemens, *Stromal.* lib. VI. pag. 670, et lib. VII. pagg. 710 — 732 — 761 : cum quibus componenda sunt quae habet pagg. 134 — 405 — 529 — 535 — 651 — 702. Hanc vero doctrinam mutuatus est tum ex oraculis Scripturae, quibus homines *dii* appellantur, uti liquet ex *Cohort. ad gentes*, pag. 76, ex *Paedag.* lib. I. cap. VI. pag. 93. ex *Stromal.* lib. II. pag. 414. lib. IV. pag. 534. et lib. VI. pag. 687: tum ex nonnullis Heracliti et Platonis verbis, quemadmodum apparet ex *Paedag.* lib. III. cap. I, et *Stromat.* lib. IV. pagg. 536 — 537.

s6) Hebr. VIII. 10—12. coli, Ierem. XXXI. 33 — 34.

87) Eadem inculcat Origenes in *Levit.* I. 3, in *Ioh. I.* 37, in *Ps. CX.* pag. 660, *de principiis*, lib. III. cap. V. nn. 6 — 7. cap. VI. nn. 1—2, et con. Celsum lib. IV. n. 21, lib. VI. n. 36.

98) Ioh. IV. 23.

se) Cf. Theodori heracleotae comm. in Is. LIII. 11. apud Mai in *Nova PP. biblioth.* T. VI.

90) Cf. Nicephori *apologeticum pro sanctis imaginibus*, n. 38. apud Mai in *Nova PP. biblioth.* T. V.

92) Ioh. XVII. 3.

91) Luc. II. 14.

93) Videsis Græconi nyseni sermonem con. Arium et Sabellium, pag. 5. apud Mai *Scriptt. Vett.* T. VIII, P. II.

94) De hisce finibus egregia scribunt Irenaeus con. haeres. lib. V. cap. I.; Clemens alexandrinus, *Paedagog.* lib. III. §§. I — XII.; Tertullianus, *de monogam.* cap. V.; Origenes in *Matth.* JCV. 27, in *Ioh.* T. XXXII. n. 2, *select.* in *Ps.* pag. 576, con. Celsum lib. VIII. n. 72, *de principiis*, lib. I. cap. VI. n. 3., lib. III. cap. I.; Alexander alexandrinus serm. *de anima et corpore*, deque *passione Domini*, nn. 4 — 5. apud Mai in *Nov. PP. biblioth.*

Placuit itaque Deo I. ut Christus *ιΗάν&ρωπο* in semetipso repraesentaret, credendamque exhiberet summam hominis cum Deo copulationem, et verissimam sine confusione unitatem; est enim unus idemque Christus Deus-homo atque homo-Deus: placuit II. Deo, ut in Christo *ῥεανῥώπω* archetypus exemplumque splenderet, ad quod lapsi reparalique homines exigerentur: placuit III. Deo, ut Christus *^άνΟ'ρωπο* esset hominibus verus naturalisque mediator, quique in se uno composita ostenderet quae ex praevaricatione existere dissidia, eadeinque in universo quoque genere componenda praemonstraret: placuit IV. Deo, ul in Christo *&εαν&ρ(όπω* foedus emereret, quo sibi obviam ivere misericordia et veritas, seque mutuo iuslitia et pax osculatae sunt: placuit denique V. Deo, ut in Christo *Ο'εαν&ρ(όπω* ima summis, terrena caelestibus, finita infinitis, et humana divinis ita cohaererent, ut unus ex utrisque prodiret Christus, in quo et per quem humana natura a terrestri exsul paradiso, ad caelestem evecta, omnesque angelos et potestates supergressa, ad dexteram Patris gloriosa consideret.

Tales sunt *fines theanthropici*, qui quum in Christo *&εαν&ρ(όπω*, nativo prope in fonte insigniter excellant, egregia quadam maiorum suffragatione celebrantur 9S.

804. lidem porro in ipsa quoque ecclesia, tamquam in conserto flumine, exstant, dignique sunt qui pie memoria recolantur, et non sine grata animi testificatione praedicentur.

Est enim I. ecclesia, cuius cum augusta Trinitate coniunctio est omnino penitissima 96, quaeque cum suo capite unam efficiens carnem, eximium quod-

T. II.; et Cyrillus pariter alexandriniis in capitulis *de incarnat. Domini.* capp. VII. seqq. apud Mai, *Scriptt. Vett.* T. VIII.

9S) Maiorum suffragia diligenter retulerunt Pctavius, *de incarnat.* lib. II. cap. V. et Thommasinus *de incarnat.* lib. I. capp. II. seqq.

9δ) Egimus de hac coniunctione accurate, quum formalem ecclesiae causam expenderemus. Heic porro mens est duo testimonia referre, iustini alterum ex fragm. IX. de resurrectione, quod sic habet: "Quum autem mors ad naturam accessisset, necesse erat ut qui servare volebat, mortis effectricem substantiam deleret. Hoc autem aliter fieri non poterat, nisi quae eiat secundum naturam vita, copularetur cum eo quod mortem acceperat, et mortem quidem deleret, immortale vero in posterum servaret id quod mortem acceperat. Idcirco opus

fuit ut Verbum in corpore esset, ut a morte exitii quod secundum naturam est, nos liberaret. Si enim solo nutu mortem nostram avertisset, non accessisset quidem propter voluntatem mors; nihilominus vero corruptioni obnoxii rursus essemus, naturalem in nobis ipsis corruptionem circumferentes. Alterum Irenaei ex lib. V. cap. XVI. n. 2: »In praeteritis temporibus dicebatur quidem secundum imaginem Dei factum esse hominem, non autem ostendebatur. Adhuc enim invisibile erat Verbum, cuius secundum imaginem homo factus fuerat. Propter hoc autem et similitudinem facile amisit. Quando autem caro Verbum Dei factum est, utraque confirmavit: et imaginem enim ostendit veram, ipse hoc fiens quod erat imago eius, et similitudinem firmans restituit, consimilem faciens hominem invisibili Patri per visibile Verbum."

dam specimen divini humanique in unum quasi subiectum coalescentis repraesentat. Est II. ecclesia, cuius eo pertinet ministerium, ut formetur Christus in nobis⁹⁷, nosque exuto veteri homine cum actibus suis novum induamus, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis. Est III. ecclesia, cui credita est legatio pro Christo, qua homines reconciliantur Deo⁹⁹, eoque provehuntur ut iam non sint servi, sed amici¹⁰⁰ et domestici Dei¹⁰¹, Christusque cohaeredes¹⁰¹. Est ecclesia IV. in qua eximio concentu non minus splendent misericordia, qua remittuntur peccata¹⁰³, et iustitia, qua poenitentia indicitur¹⁰⁴, indictaque expletur, quam veritas nullum erroribus permittens aditum, et pax quae omnia eiusdem membra in unum mysticum corpus devincit¹⁰⁵. Est postremo V. ecclesia, in qua nescias quid primo, quidve allero loco mireris, imbecillitatem ne hominum qui illam componunt, an superna charismata quae illam exornant; acrem ne militiam qua illius filii a principibus et potestatibus tenebrarum exercentur¹⁰⁶, an spiritus administratorios in ministerium missos propter eos qui hereditatem capient salutis¹⁰⁷.

Sunt ergo insignes, sibi que egregie respondent *theanthropici fines*, qui per Christum *ὑπάρχωσαν* initio parti, per mysticum eiusdem corpus ad consummationem usque comparantur.

805. Utramque finium classem tertia explet atque absolvit illorum, quos *anthropologicos* dicimus, quique prae singulis ecclesiae membris, praeque toto eiusdem corpore spectari debent.

Ut enim *normae* insistamus quam selegimus, illico assequimur, ecclesiae institutionem eo tandem pertinere, ut genus nostrum in ipsa perque ipsam, decurso militiae pugnaeque stadio, mercedis instar atque coronae, supremum perfectionis dignitatisque culmen attingat. Disponitur enim ecclesiae filiis regnum, sicut illud Christo Pater disposuit¹⁰⁸; neque alia lege edent illi et bibent ad mensam Patris, ac ad ipsam ederit et biberit primogenitus¹⁰⁹, qui in omnibus primatum habet¹¹⁰. Oportuit autem Christum pati, et ita intrare in gloriam suam¹¹¹. Anthropologicus igitur idemque supremus ecclesiae finis huc redit, ut ipsa legitime decertans¹¹², et per

<p>") Gal. IV. 19.
 ") Ephes. IV. 22, coll. Rotm. VI. 26, Coloss. III. 9.
 ") II. Cor. V. 20.
 *00) Ioh. XV. 14—15.
 10 *) Ephes. II. 19.
 •02) Rom. VIII. 17.
 ,os) Iob. XX. 23.
 19 ♦ Luc. XIII. 3—5, Actt. II. 38, XI. 18,</p> | <p>XVII. 30, XX. 21, II. Cor. VII. 9—10, II. Petr. III. 9.
 ,05) Ephes. IV. 3.
 106) Ephes. VI. 12, Coloss. I. 13.
 10') Hebr. I. 14.
 Luc. XXII. 29.
 *09) Ibid. v. 30.
 11°) Coloss. I. 18.
 '>>) Luc. XXIV. 26—46, Actt. XVII. 3.
 1 «*) II. Tim. II. 5.</p> |
|--|---|

angustam viam 18 ad regnum contendens, fuis hostibus, relatoque triumpho, una cum suo capite gloria et honore coronetur.

806. Quod si *de anthropologico ecclesiae fine, eoque medio atque interiecto* sermo sit, pronum erit illum constituere dummodo animadvertatur, *duo potissimum sua oeconomia Christum praestitisse in ordine reali, et duo pariter in ordine, quem intellectualem vocare placet.*

Sane in ordine *reali negative* Christus praestitit, ut dissidia Deum inter hominemque peccato inducta cessarent 114, ac *positive*, ut homines ad societatem cum Deo, qui vita est, revocati novam vitam Deoque dignam viverent 115. In ordine autem *intellectuali, negative* praestitit, ut spiritalis caecitas quae praevaricationem consequuta erat, depelleretur, ac *positive*, ut homines divino lumine perfusi Deo, qui veritas est, adhaerere, et in ipso tamquam in patre luminum conquiescerent 116.

Atqui iidem plane sunt *anthropologici fines* quos ecclesia persequitur, et ad quos studio numquam interpellato contendit. Quemadmodum enim *in ordine reali* nihil omittit sive *negative*, quo Dei iram ab hominibus avertat, sive *positive*, quo illos cum Deo conciliatos gratiae et vitae consortes reddat; ita *in ordine intellectuali* nihil facit reliqui sive *negative*, quo spiritalis hominum caecitas sanetur, sive *positive*, quo lux veritatis omnibus fulgeat, omnesque suo splendore reficiat. Huc enim spectat universa ecclesiae oeconomia, atque huc omnia eiusdem ministeria referuntur 117. Sive enim ipsa oret et offerat, sive abluat et multiplici manuum impositione dona Spiritus impertiat, sive doceat et definiat, sive solvat et liget, id propositum semper habet, ut sedatis cum Deo inimiciis, depulsis tenebris, deleta culpa, eoque superato qui habet mortis imperium, homines pace cum Deo fruantur, veritas floreat, regnet caritas, et terrestri Jerusalem ad speciem formamque caelestis quam proxime accedat.

807. Quum vero scriptum sit 118 : *Quaerite primum regnum Dei et iustitiam eius*, hoc agite ut regnum caeleste veluti metam, et iustitiam eius tamquam viam consequamini, et celera omnia quae gentes inquirunt, quaeque vobis necessaria aut opportuna Pater vester agnoscit, adiiciantur vobis, et accessionis instar atque auctarii vobis aderunt; idcirco *supernaturales*

1 3) * Matth. VII. 13 — 14, Luc. XIII. 24.

2 4) Ioh. I. 29, III. 16 — 17, XII. 47, Ephes. V. 26 — 27, Tit. II. 14. His adde Cyrilli alexandrii libellum *de Verbi incarnatione*, apud Mai, *Scripti. vcl.* T. VIII. P. II. pag. 104. seqq.

3 ») Matth. XXII. 16, Marc. XII. 14, Luc. XXII. 21, Ioh. I. 14, IV. 2.3, VIII. 32 — 40, XIV. 6 — 17, XVI. 7, XVIII. 37, I. Tim. II. 4, III. 15, Iacob. I. 18, I. Ioh. V. 6

4 «) Ioh. III. 19, VII. 12, IX. 5, XI. 9, XII. 40, Ephes. V. 8, I. Thess. V. 5. Neque omitti debet Origenes in *Jerem.* V. 29. et con. Celsum, lib. III. nn. 59 seqq.

5 *) Videsis praeclaram Cyrilli alexandrii explanationem in Luc. II. 8. apud Mai in *Nov. PP. biblioth.* T. II. pagg. 124 — 125.

6 ,s) Matth. VI. 31. seqq.

quos recensuimus fines, ad Dei regnum eiusque iustitiam pertinentes, totidem prope sunt ditissimi fontes, e quibus alii obnoxii fines atque in secundis habendi magna copia, singularique ubertate dimanant.

Ex eiusmodi namque finibus in ecclesia perque ecclesiam comparatis dimanant totius humani generis concordia et pax: dimanant legum aequitas, iudiciorumque iustitia: dimanant iurium sanctitas, officiorumque custodia: dimanant universalis quaedam benevolentia, et cum ea cohaerens misericordia: ac postremo dimanat multiplex variumque culturae genus, iuridicum in regenda administrandaque societate, ethicum in publicis privatisque moribus fingendis, litterarium in scientiis disciplinisque excolendis, et aestheticum, quod pulcrum complectitur, ariesque omnes informat.

808. Quam ergo sententiam sua manu adscripsit Paulus inquiens¹¹: *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema Maran atha*: eandem et nos repetentes dicemus: Si quis non amat mysticum Domini corpus, illius carnem, illius plenitudinem, ecclesiam in qua ille vivit, et per quam susceptam salutis oeconomiam promovet et ad finem usque perducit, sit anathema Maran atha.

Cui gravissimae execrationi ne qui subiiciantur, ea absolvemus cohortatione qua Clemens alexandrinus utitur inquiens¹²⁰: «Audite qui procul, audite qui prope estis¹²¹. Verbum a nemine umquam celatum fuit, sed quasi publica lux illucei omnibus hominibus¹²², et quod ad ipsum, nemo est Cimmerius. Properemus consequi salutem renascendo. Properemus ad exemplum unitatis unice naturae, uno nulli amore coniungi et coalescere¹²³ bonaeque monadis videndae studio incensi, qui eius bonitatis participes sumas, unitatem pariter sequamur. Multorum enim in unum concursus, in divinam quamdam concordiam a variis ac discordibus vocibus redacta, unum concentum efficit, cumdemque chori ducem et magistrum sequitur, et in eadem requiescens veritate, dicit¹²⁴: *Abba, pater*. Hanc Deus germanam filiorum suorum vocem, quam primam ei offerre solent, complectitur/

””j 1. Cor. XVI. 22.

*Cohortat. ad yent. §. X: >/xov flare ονν οι μακράν, axovflare οι ιγγύ * ούκ άπζκρύβη τινά ό λόγος . φω ίοτι και- νόν, e/rUa,ujre< /rafliv άνθρωποι * ούδζι κιμμεριο εν λόγω. Οπζύωμιν ιί Σωτη- ρίαν ίπί τήν παλιγγζνΜιαν, ζι μίαν αγα- πην Ουναχθήναι οί πολλοί^ κατα την τη μοναδική ούοια ίνωΟιν Οπζύοωμζν άγα- θεοργούμζνοι, άναλόγω ενότητα διώκω- μζν⁹ τήν αγαθήν ίκζητούντζ μονάδα* ή <Jè ex πολλών ί>ωθι⁹ ούκ πολυφωνία*

καί διαϋπορά αρμονίαν λαβούβα θεϊκήν^ μία γίνεται Ουμφωνία⁹ ίνι χορευτή και διδαόκάλω τω λόγω ίπομενη, επ' αυτήν τήν αλήθειαν αναπανόμενη⁹ άββά λί- γουΟα, ο πατήρ . ταύτην ο θεός τήν φω- νήν την αληθινήν άυπάζεται παρά τών αύτού παιδών πρώτην καρπούμενο .

ιχι) Esther IX. 20, Dun. IX. 7, Ephes. II. 17.

121) loh. L <J.

»””) loh. XVII. 21—23.

Marc. XIV. 36, Rom. VIH. 15.

Im Verlage von Gr. Joseph Manz in Regensburg ist erschienen und (lurch allé Buchhandlungen zu bezichen:

CAROLI PASSACLIA 8. J.

in Romano Collegio Theologiae Professoris etc»

Commentarius

DE PRAEROGATIVIS BEATI PETRI

apostolorum principis, auctoritate divinarum lilerarum comprobatis.

Lex. 8. Velinpap. 4 fl. 48 kr. od. 2 Thlr. 25 «gr.

CAROLI PASSAGLIA S. J.

in Romano Collegio Theologiae Professoris etc.

DE AETERNITATE POENARUM

deque igne inferno commentariis.

Lex. 8. geh. 30 kr. od. 10sgr.

Cari Passaglia d. G. J.,

katholische Lehrvorträge,

gehalten in der Kirche dei Gesii zu Rom wflhrend der heiligen Fastenzeit des Jahres 1851. Aus dem Italienischen.

gr. 8. geh. 1 fl. 30 kr. od. 27j sgr.

Vorstehendes Work hehnndelt in 22 Vortragen folgende Themata: Die Denkfreiheit, — das Gcsetz des Glaubciis, — der menschliche Geist und die ubervernunftige Wahrheit, — Wahrscheinlichkeit der Tbatsachen der OfTenbarung, — Gewissheit der Thatsachen der OfTenbarung, — Wahrheit des Christentbiims, bewiesen (lurch die Mittel seiner Ausbreitung, — Bewciskraft der Wunder und Weisagungen, — das Christenthum gbtlich und himmlisch, weil sein Stiffer gbtlich und himmlisch war, — die Grosse Jesii Christi als Mensch betrachtet, sein Zweck und sein Rathschluss, — Durchfiihrung des Rathschlusses Christi, — Christus als Lehrer der theoretischen und praktischen Wahrheiten, — Glaube und Wissen, — (1er Weg der Autoritat und des Glaubens ist dem Christenthume wesentlich, — Losiing der Frage, welche die wahre Kirche Christi sei, — gcsetzgebende Gewalt der Kirche, — Gesetz der Kirche iiber Lesting der heiligen Schrift, — das Gebot der Beiehte, — die Auferstehung des Gottmenschen, — die Auferstehung des Menschen, die Wiirdc des Menschen. — Wer sich iiber die Wahrheit des Christenthums und der Kirche Aufschliissc zu verschaffen wiinscht, wird auch in dieser Schrift eine griindliche Belch rung finden; wir haben deshalb auf dieselbe aufmerksam geinacht. (D. Volksh. Nro. 297.)

JOANNES PERRONE S. J.

PRAELECTIONES THEOLOGICAE

quas in Coll. Rom. habebnt.

Editio XXL Ralisbonensis I. *novissimis cl. auctoris curis ac notis ornata et aucta.* 9 Volumina.

Lex. 8. geh. 10 fl. 30 kr. od. 6 Thlr.

Das Work eines P. Perrone, <ler einen no gronnen Ruf sich iibernll erworben hat. braucht nicht empfohlen zu werden, demi c. etnpfiehl eich .elinit. Wer dartim eine griindliche Dogmatik besitzen will, deni wird nn vorgemerakter

Atmgabe eine billige Gelegenheit dargeboten. Diese letzte, vom Verfnsiier noch mehr bereicherte Ausgabe übertrifft aile früheren nicht bloss an Elegant, non-dem auch an Wohlfeilheit, was Hire weitere Verbreitnng erleichtert, zunial dieses Werk den Ankauf vieler anderen in (lassclbe Fadi einschlagenden Bücher ob seiner Rciclihaltigkeit erspart.

JOANNES PERRONE S. J.
Thesis dogmatica
DE IMMACULATA B. V. M.
conceptione addenda praelectionibus theologicis quas in coll. Rom. S. J.
habebat. (Suppl. Vol. V.)
Lex. 8. gch. n. 12 kr. od. 3| sgr.

Diese neueste Erscheinung ist ein Anhang zu alien Ausgaben der .prae-lectiones- mid namentlich zu der Ilten Regensbiirger Auflage, woriiber ein Re-zensent in der ,Volkshallc- sagt: .Wir wollen nur anf die Vorziige der neuen Auflage aufmerksam niachen. Sic ist vor Allem die vollstiindigste, da P. Perrone selbst nach ncuer Dnrchsicht zwar ni< ht viel geändert aber (loch Manches hinzu-gefiigt oder noch sorgfaltiger ausgesprochen hat. Sie ist uusserordentlich correct, ja von allen uns bekannten Angaben weitaus die correcte.ste und fehler-freieste, was bei einem Werke von so grossem Umfange nicht wenig sagen will.*

Joannes Perrone S. J.
PRAELECTIONES THEOLOGICAE
quas in Coll. Rom. habebat.
Ab eodem in Compendium redactae.
Praemissa est ejusdem historiae theologiae cum philosophia comparate synopsis.
Editio XXVII. Ratisbonensis II. Novissimis cl. auctoris curis ornata et aucta.
2 Volumina.
Lex. 8. geh. 4 fl. 12 kr. od. 2 Thlr. 16 sgr.

Joli a n n l'errone d. G. J.,
det. Protestantismus und ilie filaubensregel.
Auf besondere Veranlassung des Verfassers aus dem Italienischen überselzl
von Dr. W. A. Maier. 3 Bande. 2te Auflage.
gr. 8. geh. 8 ll. 42 kr. od. 5 Thlr. 12 sgr.

Der gelebrte und in der ganzen katholischen Well riihmlichst bekannte Hr. Ver-fasser fasst seinen Gegenstand an (ler Wtirzel an. Nicht nm einzelne Dogmen, die der Katholik glaubt, der Protestant aber verwirft, handelt es sich mehr. namentlich in miserer Zeit, wo die Prinzipien zu ihren Conseqtienzen driingen. Glauben oder nicht glauben. Autoritiit oder schrunkенloser Snbjectivisimis, das ist die Schluss-frage, welche zwischen dem Katholicismus mid Protestantismns heut zu Tage in oiTeiler Klarheit vorliegt. In diesem Sinne bespricht nun der Verfasser im ersteu Bande das Grundprincip des Protestantismus mid zeigt (lessen Unwahrheit (lurch alie Mittel (ler wissenschaftlichen Beweisfiihrung: ebenso aber erklart mid erhartet er im zweiten Bande das Grundprincip des Katholicismus, an welche Blinde er dami einen dritten schliesst, der die geschichtliche mid moralische Seite der Ein-tiihrmig und Entwicklung des Protestantismus. sowie den Werth der Triiger und Verbreiter desselben mid (lessen Einfluss aut' das Herz des Menschen im Leben und Tod einer umfassenlen und tief eindringenden Wiirdigung, in steter Benicksich-tigung des entgcgengesetzten Charakters des Katholicismus unterwirft. Das Werk ist den Katholiken eine machtige Kraftigung im Glauben und in der Kenntniss Hirer Kirche, <len Protestante» eine in wahrlicitsernster, aber liebevoller Gesinnung gebotene Uelehrun^.

Biblia sacra Vulgatae editionis juxta exemplaria et typographie apostolica vaticana nomae 1592 et 1593 inter se coilata et ad normam correctionum Romanorum exacta auctoritate Summi Pontificis Pii IX, ed. Dr. V. Loch. 4 Tomi. 8. (96|Bg.) 2 ll. 12 kr. od. 1 Thlr. 10sgr. tty Die correcteste und billigate Ausgabe!

Das billigste Brevier!

Breviarium Romanum ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini re-stitutum, S. Pii V. Pontificis max. jussu editum, Clementis VIII. et Urbani VIII. Auctoritate recognitum, in quo el Festa nova a summis Pontificibus usque ad hunc annum ordinata et approbata, accurate sunt disposita. 12maj. (66 Bogen auf Velinschreibpapier mit 1 Slahlslich.) 2 ll. 42 kr. od. 1 Thlr. 20 sgr. In Sallianleder mit gelarbtem Schnilt gei). 3 ll. 36 kr. od. 2 Thlr. 5 sgr. Mit feinem Goldschnill 4 ll. 18 kr. od. 2 Thlr. 18-? sgr. In Saffianleder mil Kanten und gelarbtem Schnilt ais Einlegebrevier geb. 3 fl. 54 kr. od. 2 Thlr. 12} sgr. Mil feinem Goldschnilt 4 ll. 30 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr.

Evangelia, IV., Novi Testamenti. Graeca ad Vulgatam, quam apposuit, accurate recognita orthodoxe explanata, in lalinum sermonem conversa edidit A. Liber Baro de Berlepsch. Vol. I. Evangelium Mat-thaei compl. Lex. 8. cari. 6 ll. od. 3 Thlr. 15 sgr.

Gury, S. J., J. P., compendium theologiae moralis. Editio in Germania secunda ad optimarum editionum fidem accurate impressa. 8. maj. 2 fl. 12 kr. od. 1 Thlr. 10 sgr.

Haneberg, Dr. !), Versuch einer Geschichte der biblischen Offen-barung ais Einleitung in's alte und neu e. Testament. 2le Aufl, gr. 8. geb. 4 ll. od. 2 Thlr. 15 sgr.

Hergenrother, !), de catholicae ecclesiae primordiis recen-tiorum protestantium systemata expenduntur dissertatione historico-dogmatica, quam auctoritate el consensu illustris theologorum ordinis in alma universitate Ludovico-Maximiliana legendi facultatem rite adepturus publice defendit. 8 maj. geli. 1 fl. od. 18} sgr.

Hollinger, Chr., Casus liturgici ad usum neocuralorum el con-fere nliarum pastoralium ordine alphabelico propositi el breviter resoluti. 12. geh. 40 kr. od. 12} «gr.

Knopp, Dr. !X., vollstftndiges kalholisches Eherecht. Mil bc-sonderer Rücksichl auf die practische Seelsorge bearbeilet. 2le Aufl. gr. 8. 3 ll.

Wir bemerkfen schon hei «ler Hciauegabe de» ersten Bandes, dass Knopp das bestcj, unifassendste Elierecht in iicuerer Zeit gcschrieben; der zweite Band bestatigt dieses Urtheil. Er ist mit besonderer lliicksicht Hir die prnctische Scel-sorge abgcfasst.* Wiener Kirbzenzeitg. 1843. Nr 45. Siebe nncli Theol. Quarta!. schrilt. 185t. 3tes Heft.

Der Vericgcr machte bei dieser neu en Auflage trotz der sebonen AiiBstat-tung einen h d ch st h illi gen Preis.

Manuale decretorum authenticorum sacrae rituum congregationis, quod ex majore Fr. Barthol. a Clantio opere in breviorcm commodiorcm-que formam redegit J. A. Eberle. 8. geh. 1 ll. 12 kr. od. 22j sgr.

Martyrologii Romani Gregorii VIII. jussu editi, Urbani VIII. el Cle-mentis X. auctoritate recogniti ac deinde anno MDCCXLIX. Benedicti XIV. labore et sludio aucti el castigati edit, noviss. SS. 1). N. Gregorio XVI. Pont. Max. auspice et patrono, in qua Sanctorum el Beatorum extant elogia, pro ordin. etiam regular, a sac. rit. congr. ad haec usque tempora adprobata. Juxta exemplar Romae excusum. 8 maj. geh. 4ll. 48 kr. od. 2 Thlr. 25 sgr.

Neyraguet, D., compendium theologiae moralis S. A. M. de Ll-guori. Complectens tum operis moralis tum operis, cui titulus ..homo